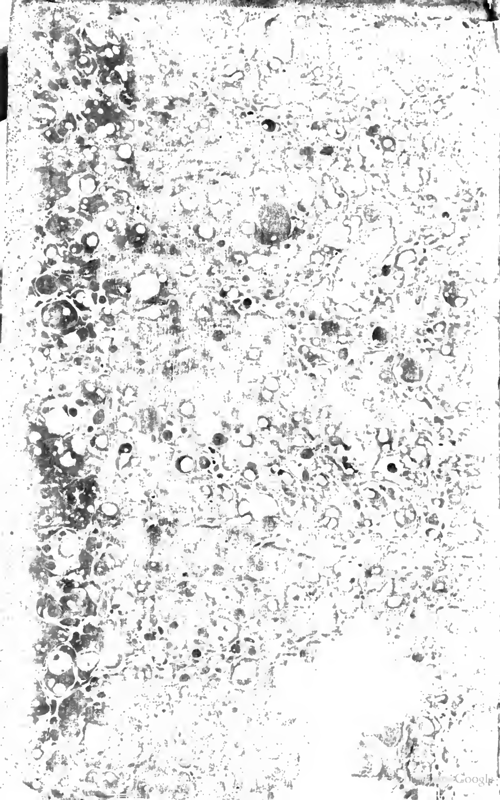

BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
LVII
E
12
NAPOLI

ANDREÆ CHRYSOSTOMI IN ZAŁUSKIE ZAŁUSKI,

Primò Kijovienſis, poſtea Plocenſis, & nunc Varmienſis

EPISCOPI,

SACRI ROMANI IMPERII

PRINCIPIS,

DUCIS SIELUNENSIS,

TERRARVM PRVSSIÆ PRÆSIDIS,

ET SUPREMI REGNI POLONIÆ

CANCELLARII.

EPISTOLARUM HISTORICO-FAMILIARIUM

TOMVS SECVNDVS

Obitum JOANNIS Tertij, Sciſſionem, Pacificationem, Motus Litvanicos, Tractatus cum Porta Othomannica, & alia acta usque ad annum 1701. excluſivè

CONTINENS.

BRUNSBERGÆ
TYPIS MANDATUS. ANNO SALUTIS MDCCXI.

LECTORI.

ON tardo promissionem meam, sicut quidam existimârunt. Quemadmodum enim Dominus DEUS cœpit, ita perficit in me gratiam suam. Non sufficientes sumus cogitare aliquid à nobis, sed sufficientia nostra à DEO est.

Hærent quidem fixæ animo publicæ privatæq; curæ, cùm in officio laborioso, & addam, invidioso, nihil faciendum est, quod non debeam, nihil prætermittendum, quod debeam: attamen non labescente vestigio insistens, cum Zenone; omnia negotia de negotio dejicio, & quasi uni huic vaco, dant utiq; testimonium, non verba, sed

opera, cùm non quantum intendo, ſed quantum poſſum, occupando celeritatem celeritate, quæ fortiter cœpi, conſtanter ago, ne priusquam ad metam venerim, deficiam.

Semper ego in vitæ curſu meæ laboravi, nunquam (moram pro more habens) dicere volui: quieſcam: quis uſus horologij, cùm quieſcit? Odio proſecutus ſum ſemper vitam deſidiosè langvidam, ingloriè tranquillam. Ita etiam nunc non fatigor, nec conquieſco, tantus eſt operis ardor. Nulla ſegnis illucet dies, non tranſeunt ſteriles ſine labore menſes, nullus cunctationi locus in opere, quod non poteſt laudari niſi peractum, & defeſſis membris, carioſæq; ſenectuti non parcens, eò adducor, ut turpe putem deſinere. Currant alij ad immortalitatem nominis, mihi volare libet. Simulent nonnulli occupationes & augeant, & ipſi ſe occupent, ego quamvis non ſim temerarius æſtimator mei, ut de me ultra, quod eſt, præſumam, tamen damno illius Nationis morem, quæ parvam moram quatuor & decem annis computat, Prophetas fortè imitari volens, qui citò venturum dicebant, qui annis pòſt quingentis venit; ego dicere poſ-

ſum,

ſum, quòd paucos menſes integros habui, quibus rem confectam LECTORI præſento. Non autem citò ſcribendo fit, ut bene ſcribatur, ſed diligenter ſcribendo fit, ut citò: Scripta enim mea non ſoleo torquere cum illis, qui de ſingulis verbis in conſilium veniunt. In vetere via novam ſemitam non quæro. Rumores credulitate non alo, quorum Author nullus exiſtit. Omitto ea, quæ magis juvat ſcire, quàm prodeſt, & ea, quæ neque ſcire compendium, neque ignorare detrimentum ullum eſt. Scribens tantùm, quæ tempus monebat, hanc hiſtoriæ legem obſervavi, ut judicium animi citra damnum affectûs proveherem, & ita ſi culpa aliqua eſt, non Scriptori, ſed ſcriptæ veritati adſcribatur. Quod bonum facere non poſſum, efficio, ut ſit quàm minimè malum, id autem, quodcunque poteſt manus mea, inſtanter operor, perſtringo, colligo, & breviter complector, ut habeant docti, quæ cognoſcant, indocti, quæ condiſcant.

Neſcio, quomodo ardua & difficilia in ſuſcepto negotio, felici exitu conficiantur, ita, ut etiam premere quandoque debeam calamum plura conantem. Neſcio ipſe,

& miror quandoq; quomodo creſcat opus, quomodo aſcendat ſicut virgultum, tanquam magna molimina ſæpe aggreſſu ipſo finiantur. Sed video nunc, quòd quæ tarditate conſilij conceperam, celeritate maturantur, & gaudeo ita fieri, non enim cœpiſſe ſumma laudum eſt, ſed perfeciſſe.

Suaviter & concinnè atque elaboratè dicere non jam ætatis noſtræ opus eſt; nec quod fuimus, ſumusque, cras erimus. Non eadem eſt ingenij fortuna & temporis ; & ſæpius vota noſtra præfixum ſcopum non attingunt, ſæpeque ingentes conatus, debiliores jam vires deſtruunt, quibus dandum eſt & ignoſcendum, ſi ad ſumma quæque tendentes, non niſi media attingant. Ideoque ſufficiat rem, ut ſe habuit, non diſſolutè prorſus exponere.

Virtutem mihi ſcribo hæredem, non ambitionem; nullo enim præmio invitatus, ſed ſolâ benefacti gloriâ, & conſcientiâ contentus. Beatos putans (cum Plinio) quibus DEI munere datum eſt, aut facere ſcribenda, aut ſcribere legenda; beatiſſimum verò; ut ait idem: cui utrumque.

Æta-

Ætatem Reipublicæ mancipatam obſequio ſemel, non placet emancipare unquam; & propterea opus hoc aggredi, non ſolùm me decuiſſe, ſed etiam debuiſſe fateor; publicis enim impendo affectum, ut poſſim prodeſſe Patriæ, cui natus ſum; cùm ad id ex profeſſione mea obligari me credo. Officium Medici eſt ſanare, Officium fabri eſt ſtruere &c. Qui leget librum Officiorum Ciceronis, inveniet officium boni Viri; ut remiſſum in obſequium Reipublicæ habeat aliquando animum, nunquam ſolutum: ad culmen enim veræ gloriæ venitur eundo non aſpirando, quoniam vita ipſa, quâ fruimur, brevis eſt, memoriam noſtram, quàm maximè longam efficere neceſſe eſt.

Feſtinandum proinde credidi, perficiendum opus, neſcio an ſuperabile, magnum? nam labimur ſævo rapiente fato, ducimur ſemper nimia pompa morti; ac proinde quanquam anguſto temporis limite ſeptus, tamen aliquid boni relinquere conatus ſum (fiet id, ſi ille volet, qui ſuper nos eſt & poteſt) ne

deſti-

deſtituerem laborem in ſemine, perducere volebam ad meſſem, quia ſæpius periculoſum eſt in magnis negotijs hæſitare. Parum eſt crucem humeris recepiſſe, niſi eam deportaveris uſque ad metam, turpe eſt cedere oneri, & luctari cum officio, quod ſemel aſſumpſeris. Major eſt gloria dixiſſe, quod noveris, quàm ſiluiſſe, quod neſcias.

Spem proinde, imò ſpei fiduciam in DEO habeo, ſi me fortuna non fefellerit, conſecuturum me, ut non modicæ opera hæc utilitati Reipublicæ eſſe, & nunc, qui vivunt, ſentient, & in poſterum memoria tenebit; nam quidquid ſcribo, vel ſcripſero, facio tam diligenter, quàm libenter, ut futura præſentium, præſentia præteritorum collatione trutinet LECTOR, ut ſeipſum rectè dirigere poſſit ad præteritum tempus memoriam accommodans.

Aggredior multa, nec facilia, & non diffido de me ipſo. Quidquid verò non potero aſſequi, non poſſe me gaudebo, ut enim felicitas eſt, quantum velis poſſe, ſic dum bene conſulta ſucceſſus deſti-

tuit,

tuit, æquanimitas eſt velle, quantum poſſis. Si quis volet dare meliora ſavebimus utroq; pollice, quanquam voluntatem bonam nunquam in ſolutum accipiemus.

Si quid in cujuſpiam dictum putetur contumeliam, dictum non fuiſſe eo animo, nec cogitatum quidem, teſte profiteor conſcientiâ, imò dictum non dictum eſto, nec dictum volo. Si ficus, ficus, ligonem nomino ligonem, & inde aliquis læditur, patientiā habeat ſuper veritate. Pedibus ingredior, natare enim non didici. Naturâ mihi ipsâ inſitum eſt, ut quanquam nullum in me virtutis ſplendorem agnoſcam, tamen eos, qui virtuoſi ſunt, vel in quibus aliqua virtutis ſignificatio elucet, penitus diligo & obſervo. Illos verò minùs curo, qui cùm habeant inveteratam jam errandi voluntatem, geſtiunt impetrare errandi libertatem, ſive impunitatem, locuſtas transformando in gigantes, culices in elephantes, multa falſa malè credulis, per mendacia venenata perſuadendo, & frequentius ad normam Delphici oraculi, neq; dicendo, neq; abſcondendo, ſed judicando ſolùm.

DEUM unicum Patronum, Tutorem, Advocatum, operis hujus Protectorem in-

voco, cui ſoli ſervire nunquam voluntas optima mihi defuit, quanquam poteſtas mihi in multis aberat, Unus DEUS, qui eſt ſuper omnes, per omnia, & in omnibus nobis, cui ſervio à Progenitoribus meis. Si quid autem involuntariè irrepſerit, quod ſcandalum cauſet aliquod, parcatur ſponte confitenti, id tamen advigilavi, accurravi, ut potui, ne fieret, & idipſum S. Sedi non addictus, ſed mancipatus, damno, quia non aliam me viam ſalutis nôſſe, quàm hanc, quæ per unum illum Catholicæ Romanæ Eccleſiæ, & rectum limitem ducit. Soli ac ſolidæ Petræ innitor, nec vellem unquam ſolœciſmum contra conſcientiam facere, & renovato Phäëtontis exemplo temeritatis dare pœnas. Expendat proinde bona LECTORIS æquanimitas non ſonitum verbi cadentis, ſed intentionem ſcribentis, interpretando hæc Chriſtianâ probitate, non prout allegantur ab alijs, ſed prout à me ſcribuntur.

Cæterum non recuſo audire malè, dum Religioni & Patriæ conſulo. Si quis odia in me obtrectator conflare voluerit, conflata LECTOR ne concipiat, concepta ne retineat, iſte theſaurus ſimilibus

in

in lingva ſitus eſt, ut mali maledicant bonis, ita nunc vitia religioſa ſunt, ut non modò non videantur, verùm etiam colantur. Bifacem multi, ut Chryſoſtomus meus ait, habent mentem & morem, præſentibus bene loqui, abſentibus detrahere, ſed ſi illos delectat celſitudinis locus, prius via exerceat laboris, & ſi volunt corrigere delinquentē, apertè increpent, tantùm non occultè mordeant. Ac proinde ſi quis mea hæc improbat, dico ipſi audacter; legiſti, ſed non intellexiſti, ſi intellexiſſes, non improbaſſes: credo enim, quod bonus LECTOR gratiam mihi habebit, certè debebit, & non inveniam modò veniam, ſed laudem. Nam ſic ſcribo, ne famæ meæ, aut exiſtimationi aliqua labes ab iniquis, & omnia in pejorem partem interpretantibus aſpergatur, qui ſi cælum coquere, & maria ſorbere poſſent, facerent, ut neq; Terra, nec Cælum, nec mare eſſet. Vix apparet ulla virtus, gloria nobilis, & ſtatim illam cenſura vexat, ſuoq; comedit fremebunda dente ſemper mordens injuria. Ut det venenum, addit mellis aliquantum, ut per id, quod dulce eſt, lateat, quod amarum eſt, & bibatur ad perniciem, & ſic nulla opera

efficiet rectos incedere cancros. Quamvis illis id dicendum reor: quid tibi cum gladio? dubiam rege navita puppim, non hæc ſunt digitis arma tenenda tuis. Vel cum Cypriano Martyre: corruptores Evangelij, atq; Interpretes falſi extrema ponitis, ſuperiora præteritis. Ergo de me multi jam multa loquantur, optima quæq; boni, peſſima quæque mali. Qui inimicus eſt, teſte Hieronymo, etiam in ſcirpo nodum quærit, amicus prava quoq; recta judicat. Quivis actus alienos inquirit, alienæ vitæ quivis cenſor eſt. Ipſa Principum Decreta popularis judicij trutinâ ventilantur.

De veritate horum quæ ſcribuntur, nemo dubitet. Vera ſcribuntur, etſi vulgariter, quia malo videri verax, quàm fucatus. Juſti ſunt ſenſus mei, non eſt in eis pravum quid, neque perverſum, rectos eſſe ſenſus meos curavi intelligentibus, & æquos quærentibus voluntatem. Non oblitus moniti Auguſtini: ſi vis eſſe templum veritatis, frange idolum falſitatis. Tam vera proinde ſunt, quæ hic ponuntur, quàm ipſa veritas, quæ dicenda ſemper eſt & ubiq;, & ſimplex veritatis fides ambitioſo Eloquentiæ major eſt mendacio.

Quæ neſcivi, à ſcientibus conquiſivi, nemo quærit viã ab ignorantibus, ſed à ſcientibus eam, nec vellem, ut aliquis dicat: mirabilia facta ſunt in terra, Prophetæ prophetabant mendaciũ, & Sacerdotes plaudebant manibus, & populus meus dilexit talia.

Et quamvis vulgi opinio ignara quidem atque indocta multa aliter ſentiat, veritas ſuo demoveri loco haud quaquam poteſt, quia magna illius eſt vis, quæ contra omnes inſidias facilè ipſa emergit. Quis tam nequam eſt, ut mentiri velit, cùm vero ſe poſſit tueri? Subjicio me libenter cujusvis judicio, etiam inimici, ac adſcribo me pœnæ, quam falſi teſtes merentur, eò magis, quòd non ſcribo quaſi ignorantibus veritatem, ſed quaſi ſcientibus eam, ut erroris obſcuritate deterſa, facillimè veritas eluceſcat, cui ſemper una facies, & unus vultus. Numquid gratiam colligere poſſet rea læſæ veritatis narratio?

Breviter aliqua tango, volens cum Parrhaſio Pictore, ut plùs intelligatur, quàm pingitur. Suaſerunt id occupationes meæ, quæ pauciſſimis verbis plurimas res comprehendere coegerunt. Evitavi autem

ſeriò id, quod frequenter ingenioſis accidit adoleſcentibus, ut dum nimis exacti ſunt, labore conſumantur, & in ſilentium uſque deſcendant nimiâ bene dicendi cupiditate. Nam nimis elaboratè hæc ſcribere nolui, ſi primas habere non poſſum Eloquentiæ, ſecundas certè habebo partes modeſtiæ, à qua ſcribendo & aſſerendo, quidquid ſub manum venit, tanquam à matre Sapientiæ non abeo, memor me hominem eſſe, errare poſſe, labi poſſe. Si verò unquam in hoc & in alijs operibus fui, aut ſum aliquid, etiamſi nunquam aliàs me fuiſſe conſtanter credo, tum profectò doloris magnitudo quandam dicendi mihi vim dedit. Sicut aperiuntur labia, ut prædicent, ſupremâ movente gratiâ: ſic extenditur manus, ut recta ſcribat.

Multa occurrebant, ſed illa rejeci, quæ ſine authoritate diſperſa, quibus malignitas initium dedit, incrementum credulitas; cùm ſciam nulli, etiam innocentiſſimo non poſſe affingi, & accidere fraude inimicorum falſa vulgantium. Prudens verborum indoctos decipere poteſt, ſed cautus AUDITOR aut LECTOR citò de-

deprehendit insidias, & cuniculos, quibus veritas subvertitur, & apertè id in luce demonstrat.

Inserta sunt quædam, ut extra votum, ita & extra scitum, cùm non quò propositum, sed quò voluntas adjuvantium quandoque in absentia mea duxit, eundum erat, sed LECTOR separet à spinis rosam, à terra aurum, à concha margaritam; nec pennæ meæ pœnam, nec calamo infligat malæ interpretationis calamitatem. Possunt enim inveniri, quæ melius tacuisse fuit, in maximis utique etiam viris; semper est, quod ignosci debeat, præcipuè cùm hæc carptim saltuatimq; in lucē prodeant, cùm quivis mavult, quod tenet, quā quod sperat. Cùm volatilia alatilis temporis ludibria fragiliter splendida urgebant.

Singula, quæ sunt necessaria, complecti cupiebam, sed dum densior instabat gestorum series, dicendorum sequentibus undis obruebar. Ut optima quæq; voluissem, id in animo meo situm erat, ut autem exequi potuissem, secundâ etiam mihi fortunâ opus erat. Facio, quod meis superest viribus, tibijs cano, dum tubis non possum, reliquum DEO relinquo,

cu-

cujus eſt & nos perdere, ſi velit, & corrigere mala gentis noſtræ, quam de non eſſe, in eſſe perduxit.

De Rege JOANNE adhuc quædam dicenda erant. Cujus facta inter admiranda potiùs, quàm inter imitanda reponi debent. Utiq; & Lipſio ſemel parentare ſatis non fuit, nec ſemel laudare ſatis.

Sed jam finio, memor, quòd quicunq; dicit ad rem, quæ non pertinent, duas locutus ſyllabas, prolixus eſt, prius tamen LECTORI illud in memoriam reducam: Pulchrum eſt in Majorum ætates redire, ac ingentia ævi prioris intervalla horarum aliquot anguſtijs cõmittere. Perdius ac pernox (monet Caſſiodorus) Patrũ memorias revolve, ſcrutare Gentis tuæ res geſtas & Annalium monumenta obſerva, turpe enim eſt in Patria ſua peregrinum agere. Non te prætereat, monet Eccleſiaſtes, narratio ſenum, ipſi enim didicerunt à Patribus ſuis.

Scribere plura cum DEI adjutorio adhuc intendo, prodeſſe enim Patriæ meæ, quò ad facultas erit, non deerit voluntas.

AMI-

A. C. 1696

I.

AMICO CONFIDENTI

17. Junij Varſaviâ.

Dignitatum collatio, acta in Senatûs conſilio, & colloquium cum infirmo Rege JOANNE III. de teſtamento condendo refertur.

Am dudum, ex quo nullæ tuæ ad Me literæ, quanquam meæ frequentius erant ad Te. Quoties Tibi, quaſi mihi ſcribo; ubi enim Tu es, me eſſe confido. Ex ultimis meis Varſaviam me ire legiſti, ubi poſt conſecratam Eccleſiam in Okunin, Regem ſat incommoda valetudine langventem reperi; qui tamen poſt Aſcenſum Domini Felkierſam ad Livonienſem vacantem, Czerniechovienſem Palatinatum, Fratri Meo Franciſco Caſtellano Voynicenſi pleno affectu contulit, libenſq; ſubſcripſit. Meum eſt, quidquid meis impenditur, mihi datur, quidquid infunditur viſceribus meis. Caſtellaneatus autem vacans Domino Szembek, & poſt eum Fratri minori natu Joanni, Aulico Principis Alexandri Capitaneatus Biecenſis ceſſit. In craſtino valedicebat Regi Andreas Sanctacrucius Apoſtolicus Nuntius, qui ad ſimile munus exercendum Viennam deſtinatus. Nefas eſt debitæ laudi & æſtimationi Prælati hujus quidpiam detrahere, quamvis multis haud æquè ſentientibus ſinceritas ejus ſimplicitatis fuerit argumentum. Utinam Succeſſor, quiſquis demum ille deſignatus fuerit, zelum ejus in Principalis ſui obſequium & affectum in Poloniam imitetur. Habuiſti à me ante aliquot menſes veram, ut nata eſt, ejus diſſenſionis cum Cardinale Primate narrationem, ergo hac non moror. Invitatus fui ad dicendam funebrem Panegyrim in exequijs ad Sanctam Crucem Principi Antonio Czartoriſki, quam eò libentius dixi, quò ardentiùs defunctum amabam, & his, qui ad eum pertinent, ex animo obſequi deſiderabam.

Dignitates conſeruntur.

Senatûs quoq; Conſilio 2. Junij abſoluto adfuit Cardinalis Primas: in quo primum punctum erat; an Sereniſſimus Rex valetudinis curandæ causâ thermas petere poſſit; & ab omnibus in affirmativam itum eſt ſententiam, quis enim auderet contravenire conſilio, quo tam neceſſariæ publico Reip: bono providetur incolumitati.

Senatûs Conſilium.

Rex ad thermas proficiſci poteſt.

Secundùm ut moneta, hoc eſt, parvorum, ut vocant, ſzoſtacorum, quibus nos vicina Sileſia implevit, aboleatur, & in Regno ne currat omnino prohibeatur; Sententiæ tales erant Senatorum, & Regis concluſio.

„Bene ſcimus Societatem humanam etiam cùm longè & longiſſimè „diſſitis Regnis ac Regionibus, nullo magis firmari vinculo quàm probâ „cujus valor ubiq; terrarum acceptetur, monetâ. Hæc beatitudinem huma-

Moneta nõ proba abolenda.

A.C.1696, nam, & in altissimo throno felicem reddit, & inter pauperes velut ,unicum mendicantis fortunæ patrimonium, sustentat, ita ut tanquam ,quintum elementum justè vocetur. Quâ vel accisâ aut adulteratâ ruina ,Regnorum necessariò subsequitur. Felicitas hæc benè ordinatorum Im-,periorum & rerump: quòd in rem monetariam vigil habeatur oculus, ,qua veluti vitali aura omnes status beari queant.

Hoc si negligitur, ad incitas omnia vergunt, cum aut pretia monetæ ,proportionata vi stabiliri debeant, aut commercia intercidere. Quis mul-,tum instabit operi, ubi vel modicum lucrum vel magnum subsequetur de-,trimentum? Quis militiæ nomen dabit, si arma, vestes, victusq; non ni-,si carò, imò carissimè steterint? Nonne artifices operâ manuum viventes ,aut immenso pretio omnia vendere, aut à labore cessare cogentur? Quo-,modo Nobiles cum improba moneta exteras invisent nationes? Nonne ,accisâ moneta rerum omnium sequetur diminutio? Decem millia re-,dituum in annos singulos tibi obvenerant, nunc vix quinq; obvenient. ,Decem millibus terrestria tibi stetēre bona, nunc ad quinq; valor eorum ,reducetur. Hac monetæ depravatione ingens usurarijs accrescit emo-,lumentum, creditores depauperantur, cum moneta boni pretij mutua-,ta, pòst longè inferioris refundatur. Nemo hac se vana spe alat, pretia ,rerum fore diminuenda, fieri id nequit. Nihil in nobis hactenus, nihil su-,per nos portamus Poloni, quod sit proprium Regni Nostri, excepto cor-,pore, quod à Parentibus accepimus; omnia sunt exotica, quidquid etiam ,in cibo, potu, & vestitu est pretiosius, quod plus nimio amamus ipsi; ,nihil est nostrum nec nostræ jurisdictionis, & hoc comparari nequit mo-,netâ, quæ regnum nostrum inundavit. Nonne ergo aucto rerum pre-,tio damnum ingens promanat, lucrum ubiq; cessat, exinanitio oculis ma-,nibusq; palpatur. Ad quid tot Commissiones & statuta, in irritum ca-,dunt omnia, nisi sanciatur, ut hæc moneta aboleatur, priusquam de in-,trinsecæ bonitatis valore præscribat. Sancitum itaq;, commissumq; ne-,gotium Domino Thesaurario, ut pro munere suo cursum ejus inhibeat, ,neve in regnum importetur, omni conamine allaboret, cui etiam omnis da-,ta potestas, refractarios, & obedire nolentes ad pœnam poscendi.

Tertium punctum erat de Internuntio, quem abiens Viennam Il-,lustrissimus Nuntius reliquit. Porrectum nobis fuit scriptum, in quo ,inter puncta Senatûs consilij pro informatione antiquiora allegantur ,præjudicata, cujus hæc sunt formalia:

Internuntiatura non inducenda. Illustrissimus Nuntius Marescotti ex certa ratione disgustatus, e-,um animi sui protulit sensum; posse Internuntiaturam in Poloniam in-,duci, sumptusq; qui pro Nuntio Apostolico expenduntur evitari: licet ,hoc antea practicatum non fuerit, cui propositioni subjunxit Cancella-,rius seu Notarius ejusdem: si usus ante non fuit, ergo nunc introdu-,catur. Et sic in abitu suo, Idem Illustrissimus Nuntius eò conatum su-,um intendit, ut ad praxim id deduceret, Carolum Sartischi titulo In-,ternuntij Regi proponendo. Verùm Rex renuit approbare: & cum eo ,Regni hujus Episcopi: non obstante tolerantia Archiepiscopi Prazmo-,vij, privatis bene notis rationibus pro tunc permoti.

Cùm in abitu aliorum Nuntiorum, nunquam relictus Internunti-,us, sed tantum Acta Nuntiaturæ alicui in dignitate constitutæ perso-,næ Spirituali custodienda, & novo Nuntio restituenda commissa fue-,rint. Cæterùm Archiepiscopi Gnesnenses velut Regni Primates & Le-,gati Nati Sedis Apostolicæ exercebant totalem Jurisdictionem, donec ,veniret Nuntius cum facultatibus de latere.

Statim inhibitio facta erat Auditori Sartischio post abitum Illu-

Arissi-

, ſtriſſimi Mareſcotti, & Illuſtriſſimus Archiepiſcopus Primas piæ memoriæ *A. C. 1698*
, Nicolaus Prazmowſki videns Dominos Epiſcopos contra Internuntium
, ſentientes, literas à Collegio Epiſcoporum ex Comitiis Generalibus Regni
, ad ſuam Sanctitatem datas ſubſcripſit, impugnando cum cæteris hanc In-
, ternuntij ſubſtitutionem.

Iterum Anno 1671 ex ſtatione Nuntiaturæ Apoſtolicæ revocatur ad
, Nuntiaturam extraordinariam ad Aulam Imperialem Illuſtriſſimus Fran- *Nerlius abiens fruſtra conatur relinquere Internuntiū.*
, ciſcus Nerlius, qui pariter ante abitum ſuum declaravit ſe velle Varſa-
, viæ relinquere Internuntium cum Juriſdictione Ordinaria Nuntij Apo-
, ſtolici, Grappi Cameræ ſuæ Magiſtrum, unde volebat eundem Grappi
, Regiæ Majeſtati præſentare, quatenus impoſitam ſibi functionem, Regia
, prooaret authoritas.

Rex tamen renuit admittere ejuſmodi novitatem, allegando anteri-
, ora tempora, quibus nihil ſimile viſum, quamvis Nuntij Apoſtolici ab Au-
, la abirent, quibus ſerò quandoq; dabantur Succeſſores.

Menſe Martio cum idem Illuſtriſſimus Nerlius Viennam verſus pro-
, ficiſcens Cracoviæ Regiam Majeſtatem inveniſſet, obtentâ audientiâ
, eidem expoſuit, reliquiſſe ſe Varſaviæ Internuntium cum memorata
, Juriſdictione petens id gratum & ratum haberi.

Cui Rex reſpondit nullatenus poſſe ſe admittere talem novitatem
, anterioribus non practicatam temporibus, nec unquam ſub regimine
, Anteceſſorum ſuorum conceſſam.

Unde ad tollendam occaſionem ulterioris in hac novitate pro-
, greſſus commiſit Mareſchalco Curiæ Regni Regia Majeſtas, ut nomine ſuo
, colloqueretur cum Nuntio Apoſtolico, quatenus cœptis deſiſteret, aliàs u-
, niverſis & ſingulis Advocatis inhiberet, ne quiſpiam illorum in præten-
, ſo Internuntiaturæ Tribunali comparere cauſaſq; inibi promovere præ-
, ſumeret ſub pœna centum Aureorum & trium Menſium carceris, to-
, ties quoties contraventoribus aliiſque arbitrarijs irroganda.

Hæc Inhibitio fuit publicata in Reſidentia & in Præſentia dicti Grap-
, pi & Advocatorum.

Circa Dominicam Palmarum poſt reditum Regium Varſaviam, pe-
, tijt Grappi admitti ſe ad Regiam audientiam, quam ſua Majeſtas ſpe-
, cialem negavit, aditum tamen in publico unà cum cæteris Aulæ Comiti-
, bus conceſſit non tanquam Internuntio, ſed velut Domino Grappi. Qua
, ille contentus declaratione, Regiam Majeſtatem in conſpectu Aulæ cum
, alijs ſalutavit.

Eadem die viſitavit Procancellarium Regni Olſzovium, apud quem
, dum Extraordinarium Ablegatum Imperatoris audientiam habentem
, reperiſſet, tantiſper in Anticamera ſubſtitit, donec Ablegatus abiret. Ad-
, miſſus poſt ejus diſceſſum omni humanitate tractatus fuit, ſine men-
, tione tamen ullâ Characteris Internuntij. Poſt abitum Grappi miſit
, ad eum Procancellarius Domeſticum ſuum Canonicum cum ea denun-
, tiatione gratam ſibi fuiſſe illius viſitationem. Sed idem per memoratum
, Canonicum ſignificari fecit, aliter ſe non accepiſſe viſitationem Grappi,
, quàm familiaris amici humanitatem, non verò Internuntij Apoſtoli-
, ci (: cum etiam idem Grappi non petierit audientiæ horam :) obſtan-
, te vel maximè Regiæ Majeſtatis expreſsâ voluntate, ne pro Internuntio
, admitteretur. Et hæc eſt ſeries facti cum ſuis circumſtantijs.

Rationes verò propter quas ſua Majeſtas inhibuit exerceri functi- *Cur nō admittenda Internūtij Inſtitutio.*
, onem Internuntiaturæ ejuſdemquè Erectionem, hæ ſunt:

Quia nemo poteſt publicam Perſonam inducere, multò minùs e-
, xercere Juriſdictionem ſine debitis requiſitis, quorum indubitanter præci-

 puum

A.C.1696. puum est Consensus Principis, in cujus Dominio prætenditur exercitium Jurisdictionis.

Nuntij debent exhibere Breve Pontificiū.

Quia ipsi Nuntij Ordinarij antequam incipiunt exercere Jurisdictionem solent in recognitionem Supremi Dominij præsentare Breve Pontificium Legationis suæ, Regiæ Majestati & Principalibus Regni Ministris & aliquibus primis Senatoribus sæcularibus ad latus Regium residentibus. Sic obtinetur facultas à Regia Majestate aperiendi Tribunalis Nuntiaturæ. Quæ consuetudo jam amitteretur, si Jurisdictio successiva nec interpellata à Nuntio ad Internuntium, ab Internuntio ad Nuntium, veluti per manus traderetur & continuaretur sine licentia & cum derogatione ac postpositione Regiæ dignitatis.

Præjudicium ab Internuntiatura.

Sequeretur præjudicium, si sæcularis Persona judicaret Causas Ecclesiasticas, quo exemplo, ut in Comitijs, ita in Tribunali Regni, prætenderent sæculares Episcoporum & alias judicare Personas Spirituales & causas eorum, allegando exempla Sartischi & Grappi personarum merè sæcularium. Inde quanti motus & collisiones nascerentur, facilis conjectura. His igitur inconvenientiis Regia Majestas obviando damnosam novitatem fieri non permittit.

Aliæ aulæ non præjudicant.

Quia rationibus allegatis per Illustrissimum Nerli in Polonia locus dari non potest: quarum præcipua est: aliorum Regum in Aulis admitti Internuntios in abitu Nuntiorum. Ad hoc enim respondetur: Aulas esse varias, varium earundem interesse promovet Principes, ut hæc & illa fieri permittant vel prohibeant.

Sic videmus aliter se habere Nuntiaturam Hispaniæ, aliter Gallicam, aliter Viennensem, omnes diversis nituntur respectibus & usibus.

Nec exemplum Prazmovij.

Unde unius Aulæ Regula non potest alteram regulare. Nec potest allegari acceptatio Internuntiaturæ per Archiepiscopum Prazmovium facta, cum idem Archiepiscopus subscripserit literas collegialiter scriptas in contrarium, ac ejus factum & contrarietas non erat Norma cæterorum Episcoporum, prout id expresse declararunt Illustrissimo Nerlio Illustrissimi Cracoviensis & Culmensis Episcopi Cracoviæ præsentes, ubi Regia Majestas ex rationibus Status, & instantia Prælatorum Regni sui, qui prima occupant subsellia, hanc novitatem Regio suo impugnavit dissensu, allegando pro tunc, quòd Nuntius sive Legatus aut deputat Internuntium, postquam ejus legatio est revocata, aut ante revocationem?

Si post revocationem, non habet facultatem substituendi, aut delegandi, quia cum ejus Jurisdictio expiraverit quoad se, multò minùs potest transferre in alium Jurisdictionem, qua caret, & nemo dat, quod non habet.

Si ante revocationem? admisso quòd potuerit delegare, tamen finita legatione per egressum ex Regno, sicut cessat ejus Jurisdictio, ita etiam expirat Jurisdictio ab eodem Nuntio delegati, ut est conclusio certa apud Legistas & Canonistas.

Rationabile igitur est sperare, suam Sanctitatem, postquam in præsenti negotio informata fuerit, præsertim ex justis Regiæ Majestatis motivis, non permissuram hanc in Regno novitatem, quæ publicæ tranquillitati est contraria. Potiùs benignissimè acceptaturam illa, quæ communi satisfactioni studere censentur, obviando in posterum inconvenientijs plurimis, prout testatur anteactorum memoria de annatis & cortesanis Romanis & de Electionibus Capitulorum.

Præmissa hac scripta Informatione Archiepiscopus Olszovius subjunxerat sequentes rationes:

Quia

A C. 1696.

Rationes Olszovij, cur non inducendus Internuntius.

Quia sui Antecessores ab Anno 1515 quo obtinuerunt prærogativam Legati Nati erant in possessione totalis Jurisdictionis sine ullo exemplo Internuntiaturæ:

Illustrissimus Prazmovius non poterat præjudicare successoribus suis, nec renunciare prærogativæ, quæ non personam sed dignitatem comitatur.

Quemadmodum Illustrissimus Bonvisius Verbo & per epistolam suam declaravit nolle se sequi exemplum Illustrissimi De Torre Nuntij in Polonia Antecessoris sui, ita Illustrissimus Archiepiscopus modernus se declarat non posse se sequi exemplum Illustrissimi Prazmovij sui Antecessoris.

Militat pro Archiepiscopis Gnesnensibus Jus publicum, usus continuus Pacificus à centum & sexaginta annis præscriptus, prout Illustrissimus Archiepiscopus modernus sufficientissimè probavit coram Nuntio Bonvisio Actis publicis Archiepiscopalibus, Historijs Polonicis, exemplis antiquis, & nostræ memoriæ pro Archiepiscoporum dignitate & Legationis Natæ sub absentiam Nunciorum Apostolicorum exercitio militantibus.

Pæna promoventiũ causam in Tribunali Nuntiaturæ in absentia Nuntij.

Magno zelo ea materia, salva per omnia debita in Sanctam sedem veneratione, tractata fuit. Non habent status nostri in Ministrum Pontificis, majoris sit ille vel minoris sphæræ, potestatem sed in advocatos, Procuratores, Juristas (ut dicitur) habent, ac proinde ex prædicto præjudicato injunctum Mareschalcis Regni & M. D. Lit. ut illis publico edicto interdicant, ne ullam causam in Tribunali Nuntiaturæ promovere audeant usque ad Adventum alterius Nuntij, idque sub pæna centum Hungaricorum & trium Mensium carceris, toties quoties contraventoribus alijsque arbitrarijs irroganda, & pro Majori hujus executione Mareschalcus Regni Gvardias suas ante residentiam Internuntij constituit, ne quis Juristarum eò introiret.

Queritur Rex infirmus mercurium sibi datum.

Peracto consilio, meditabar reditum Pultoviam Ordinariam in Episcopatu Meo Plocensi residentiam, sed Regina moras injecit, quas tamdiu protrahere voluit, donec Regi serenissimo firmior rediret valetudo, cujus tamen, cum vix aliqua spes affulgeret, petijt à me futurorum provida, & plus quàm præscia ut quovis modo captata occasione Regi persvaderem, quatenus de condendo testamento, si nondum conditum esset, cogitationem admitteret. Non diu expectanda, aut captanda fuit occasio mandati hujus exequendi, cum die postero pro more meo juxta ac debito Regem adierim, qui seriò conquestus, Mercurium à se certo timore, incerta spe sumptum, qui animâ forte elisurus est. Quod dum crebra inter suspiria exaggerasset, passiones & corporis & animi sui indicavit, hæcq; formalia non sine lacrymis & altùm suspirans (tanquam jam mœror solatia vinceret) dixit: & nullus erit, qui mortem meam vindicare volet?

Colloquiũ cum Rege.

Quanto illi affectu condoluerim, scit ille, qui nostros omnium dolores tulit. Quis enim hæc audiendo temperet à lacrymis? Princeps hic Magnus, votum & spes omnium non ex accidentali dono sed naturaliter bonus amorem extorquet ab omnibus etiam invitis; respondi (non ut debui sed ut potui, metus enim erat in nobis talia audientibus)

Immortali sæculorum Regi pro incolumitate suæ Majestatis plurimæ litantur hostiæ, bono sit animo, propitium habens DEum, quanquam omninò oporteat, æquo tolerare animo, quæcunq; de nobis ille, à quo solo est medela, statuerit. *Non* enim nostrum *est, nosse tempora vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate*, nec unquã venit ultima hora fato urgente, sed DEo potius ordinante. Multum deinde exhortans obsecravi, ut omnem apprehensio-

A.C.1696 hensionem, mœstasq; cogitationes amandet, ne earum oneri succumbat, & velut de præcipitio quodam clausis oculis se & sanitatem suam in discrimen conjiciat, afflictionem ejusmodi improbantibus medicis ac affirmantibus nihil impestivius agi posse. Resumat, ajebam Sua Majestas hilaritatem pristinam, nihil est melius, nisi lætari & facere bona in vita sua; memorq; sit illius: fac invalidum gaudere, sanatus est. Hæc & his similia in solatium; sed ille annuntians quæ præterierunt, & quæ ventura sunt præsagiens; iterum inquiebat: Sanitas mea erit, sicut hodie, sic cras & deinceps; sera nimium futura est ars & scientia medicorum, & altùm iterum suspirans, aliò flexit discursum, meq; allocutus: Dicas mihi, D. Episcope, inquiens quid facis Pultoviæ solus! quo occuparis, cur frequentius ad aulam nostram, quod Nobis gratum inprimis esset, non venis? cur in illa diutius non moraris? nunquid jam otium ita placuit, ut negotia publica relinquas? Atq; ego, ne diu responsum expectaret, reposui: unamquamq; rem ex causis spectari oportere. Scimus quàm insignis pietate est Majestas Vestra, fortissimus rerum Ecclesiasticarum, honorisque Divini Procurator, & defensor; ac proinde dum Episcopi Officio suo funguntur, ne opprobrio aut contemptui sint, gratum acceptumq; habere solet. Officium nostrum potius negotia appetere debet, quàm quietem. Quanta vero ea sint cujusvis Episcopi, si bene regere voluerit, S. Augustinus demonstrat, cum parvæ nec Nostris ullo modo comparandæ Diœcesis

Munus Episcopi. Hipponensis Pastor, uni ex intimioribus amicis, excusando intermissum literarum commercium scribit; tempus sibi etiam ad unius epistolæ expeditionem deesse. In specula Nos constituit DEus non otiosos alieni periculi spectatores, sed ita de salute Nobis commissi gregis solicitos, ut si quid vel in potestatem hostis venerit, vel lethali vulnere ictum fuerit, nostro sangvine, nostrâ vitâ, neglectæ custodiæ culpam eluere debeamus. Non dubito Majestatem Vestram audivisse, quæ Canonum sit mens de residentia Episcopornm in suis Diœcesibus; & quàm multa inconvenientia longiorem comitentur absentiam. Moyses etsi in vertice montis DEo commorans, ad quanta populum derelictum induxit? Cum ergo in eam præcipuè curam omnes incumbere debeamus, ut *conscientiam sine offendiculo semper habentes ad DEum & homines*, bene undiq; audiamus, solicitudinem nobis esse de grege commisso, *hoc enim magis permanebit, quàm mille thesauri pretiosi & magni.* Curæ igitur mihi est, ne primæ contraveniam causæ, sed munus meum quantum in me est, fideliter exequar, firmiter injunctum & sæpius inculcatum sciens, quòd qui secus fecerit, judicium sit portaturus; ac proinde dum hoc fungor officio, otium non ago, non secus ac agricolæ, quibus dum per tempestatem ruri laborare non licet, domi quod agant, reperiunt. Liberior à functionibus publicis, libros evolvo, volvendo tædium levo, levando assequor, ut minimè sim solus, sed in præstantissimorum virorum cœtu, qui vocali silentio optima suadent & ab omni vanitate mundi abstrahunt. Ultimis verò hisce septimanis tædiosa quidem parum, nec omnino grata, necessaria tamen, honesta ac utilis me tenuit occupatio; nimirum perpendens conditionem humanam, adeoq; meam, memorq; illius: mortuus est Josocrates, mortuus & Plato; ac licet non ignarus, quandoq; fortunam, rectè cogitata & optimè constituta evertere, considerans nihilominus tot mihi esse Fratres & Successores ad levandam aliquam post fata mea dissensionem, facto omnium rerum

Captat occasionē loquendi de testamento condendo. mearum mobilium & immobilium inventario, testamentum confeci & quidem eò libentiùs, quòd materia circa quam, ea profectò sit, quæ spiritualem virum maximè deceat. Quod suo tempore fit, bene fit, magnopereq; laudandum est. Feci proinde quæ necessariò facienda credidi, & quæ omnibus

mnibus probis probari debent: qui posteritatis judicia ad se pertinere intelligunt, & ea re famam quærunt, quæ sola omnium ferè temporum injuriam ita effugit, ut ab ea vires etiam ac incrementa accipiat. *A.C.1696.*

Non ampliùs loqui Me bonus Rex permisit, sed ridendo validè (ut ejus in similibus consvetudo erat) exclamavit: O! Medici mediam pertundite venam! Et pòst diligenter, stupentem me magis quàm mirantem inspiciens, mixto cum aliqua indignatione risu in hæc prorupit verba, frequentius ea repetens: Tu Domine Episcope, tu scilicet cujus ego prudentiam non minus æstimavi, quàm judicium, tu ad conscribendum testamentum accessisti? &. quomodo tempus, cujus jacturam doles in alijs tam frustra in re non minus inutili, quàm minimè necessaria terendum duxisti? tu testamentum scribis ter vel quater eadem repetens verba; & ego eum me facere & justè facere iterum iterumq; dixissem; ille iterum iterumq; eò magis cœpit & illud Ruthenicum repetere proverbium: *Conflagret igne terra, comedat bos herbam, me mortuo nihil istæ curo.* *Sed sine effectu.*

Ego verò tenebras menti ejus offusas, & lumini veritatis inimicas discutere, ac errorum devia monstrare volens, non omnia omnibus placere ajo, sed dum hic me bonum esse credo confundi non possum. Fiducialiter citra timorem dixi: cognoscere me, quanto inter se bonum & malum distent intervallo, nec indignantis animi motu pensandum, quod providè non temerè à me factum. Si id mihi laudi non datur, saltem in vituperium cadere non debet. Si apud Majestatem Vestram inter dignos habitus sum, me ipso inferior esse erubescerem. Fidele est consilium & omni acceptatione dignum atq; apud omnes tantæ authoritatis, ut ab ejus sententia nulla ferme possit esse provocatio; quamvis quispiam secum luctari, rationes omnes examinare, mutare, versare, volvere voluerit. Atque illud, quod semper fit, nemo futurorum providus, aliter futurum dixerit.

Veritati consentanea me dicere, Majestas Vestra asseret, ubi pro innata sibi prudentia rem ad exactiorem trutinam revocaverit, nec solum dicta mea æquis auribus accipienda fuisse fatebitur, verùm etiam (quod verus & sincerus in Majestatem Vestram Domumq; Regiam optat affectus) facto citra moram insistere dignabitur. At ille: per amorem DEi, dicta ipse ad lancem revoca, an ne futurum aliquid boni nostrâ ætate arbitraris? cum vitia ejus ita creverint, ut vix apud DEum misericordiæ locum nobis relinquant. Non vides tantam in publicum erupisse nequitiam, sic in omnium pectoribus malitiam evaluisse, ut innocentia non rara, sed nulla prope sit, omnesque veluti signo dato ad fas nefasque permiscendum certatim convolent, jacent eversi mores, an tu illos erigere poteris? quasi sole gaudeas, priusquam diem videris, & crimina fortunatâ donare velles apotheosi? An non vides ferè certis conjecturis non infirmam modo, sed penè collapsam spem esse, quæ cum votis eluditur, ut executio post mortem nostram voluntati nostræ respondeat, jubemus viventes, nec audimur, & mortui audiendos Nos speramus? Illum judicarem beatum, supraque vota felicem, qui vivus de rebus suis disponeret, propriaq; elargiretur manu, quæ non securè post mortem concreduntur alienæ. Qui verò testamenta condentes de sapientia sibi blandiuntur, haud sanæ mentis sunt, contra spem enim in spem credunt & sæpè salutaribus consiliis spretis super alienum fundamentum ædificant, creduli se aliquid solidi extructuros, cum sit cassa nuce inanius, substantiam rerum suarum evidenti exponunt discrimini, in alienas id manus tradentes, quod in proximorum securius manere posset. Longum esset si vellem in memoriam reducere Sanctissimas dispositiones & *Curnô contendendum Testamentum*

Regum

A.C 1696

Madalenij Episcopi testamentum caret effectu.

Testamentarij alienis ditescunt.

Testator occasio ruinæ alienæ.

Regum Antecessorum meorum & Episcoporum confratrum tuorum tam malè executioni traditas, vel ut melius dicam, minimè traditas fuisse. Madalenius Episcopus Vladislaviensis ante aliquot annos inter alia pia legata (quorum nullum ex integro executioni mandatum fuit) dederat summam 20 millium florenorum in Censum locandam qui in Comitiis daretur duobus vel tribus Nuntijs, quibus incumberet, indemnitati Ecclesiæ consulere: & res Ecclesiasticas defendere; & ego scio omnesque non ignorant hanc summam inter manus executorum hæsisse (quanquam optimos elegisse videbatur) nec unquam testamentum suum effectum fuisse sortitum. Et iterum super pravam & perversam conscientiam hominum sermonem suum dilatando conclusit, non debere virum prudentem quidquam aliud cogitare præter salutem animæ, nec solicitum esse quæ post mortem ejus sint eventura, eo addito: quòd nunquam etiam sancta dispositio executioni mandetur. Nosco ego multos & Vobis non sunt ignoti, quorum alij apponentes iniquitatem super iniquitatem per hoc executorum officium vix non ex mendicis divites facti, ex obscuris clari, quorum aliqui privatas ædes publicis substructionibus splendidiores comparaverunt, & cœpit nonnullos numerare, sed ego honori parco taceóque. Nihil ergo prodest, continuavit cum fervore, quod non nocere possit idem. Qui testatur non tantùm non obtinet intentum, quod sibi animo proponit, sed etiam occasionem dat damnationis illorum, quos executores destinavit & veris legitimisque successoribus inde oritur tribulatio, unde consolatio sperari debuit; nihil Successores juvat & executores perdit. Onerantur infamia rei malè gestæ; ubi enim imperat aurum, judicat argentum, memoria Christiani hujus obsequij aboletur, conscientia silet, locum ratio & æquitas non habet. Quid ad hæc Domine testamentarie?

Ego quanquam libentius supersedissem, ne credens placere Reginæ, Regi displicuissem; reverenter tamen respondi scire me quàm iniqua plerumque probis fortuna in hoc præcipuè sit puncto; sed si DEo Nostro qui nos creavit ingrati sumus, quid mirum est si homines fallimus. Ferre nos oportet quos DEus ipse sustinet; scio nos universos sic circumscriptos ut etiam quid in hoc puncto consuli debeat, non sit in promptu, nihilominus suaderem ego, etiamsi eventus sit infelix frequenter (cuivis accidere potest, quod cuiquam accidit) standum consilio fortassè non malo, ut ex duobus malis minus eligatur.

Esto aliqua testamenta executioni non mandentur, an ideo nullum condendum? à particulari non valet argumentum ad universa. Si facis testamentum, executores rapiunt, & ditantur; si non facis, omnes, qui rapere possunt, & majus est periculum ab omnibus, quàm à paucis; si multæ sunt opes, multi, qui & comedunt eas. Non adfero excusationes temporum. Et licet multi spem testatorum fallant, meliorum fiat delectus, quibus conscientiæ pondus inest, qui fidem non servare longè turpissimum putant, quamvis effectus votis non respondeat, & fortuna eos invidiat, quos optabamus. Non fidamus nisi bonis, quia qui credit citò, levis corde est; & sperare non ex vano poterimus, omnia vel saltem plurima executioni non dubiæ tradenda fore, Domino DEo cooperante; & bonas nostras intentiones confirmante. Levabimus interim occasiones futurarum injuriarum, & dissensionum. Ego quantum ad me pertinet, ita non me pudet fecisse, ut & laudi quoque mihi ducam. Sed non profuit hic sermo auditus Regi, superaddidit enim: *Non est qui faciat bonum, non est usq; ad unum;* Cumquè igitur non essemus consentientes, discursum finivimus, intrante in conclave Srma Regina quæ libenter eventum

tum colloquij noſtri ſciviſſet, ſi illum non divinaſſet ex vultu meo qui nihil læti præ ſe ferre potuit, eò quòd evincere non valuerim, quæ volebam, & cum intellexiſſem me operam ludere, eumq; omnino nolle teſtamentum facere, redij Varſaviam, D. Equitem Bicchi Cardinalis ejus nominis nepotem habui in prandio, cui in certis ejus negotijs, quæ ſua non carebant difficultate, ſervivi. Jamq; hanc finire debui, cum vocor Villanoviam, deque ingraveſcente magis in dies Regis infirmitate certior fio, unde anxietas, horror, parum ſpei. Quam ut firmiorem tibi futuris deferre queam, enixè opto. Vale & me, ut ego Te, ama. *A.C.1696*

II.

CARDINALI RADZIEJOWSKI
Archi-Epiſcopo Gneſnenſi & Primati,

Villanovâ 17. Junij. Anno 1696.

Nuntiatur mors JOANNIS III. regniq; cura commendatur.

HOC momento, id eſt circa octavam pomeridianam ſingulare Noſtri Sæculi decus JOANNES III. Benefactor Noſter (quotquot enim fulgemus ab ejus claritate accepimus) quâ die terrenam acceperat, hac eâdem cæleſtem, ut piè & firmiter credo, adeptus eſt coronam. Ipsâ Sanctiſſimæ Triadi Sacrâ ſolennitate declaratus fuit à Polonorum & Litvanorum concordibus votis & animis Rex, hâc eadem feſtivitate libentiùs ſuo occurrit fato, quàm Regnum acceptaverat: triduo enim ibi deliberavit, hîc nec queſtus ſe mori, & Spiritu magno videns noviſſima coronam vitamque ſanctiſſimè depoſuit. Circa quintam à meridie horam invaleſcebat morbus cœpitq; ſenſim limini mortis appropinquare, circa octavam vivere deſiit. Minimè mors humanæ ſed æternæ legis ſubjacet imperio, & more ſuo facit, dum ſemper quod eſt belliſſimum, carpit. Hæc rerum omnium viciſſitudo eſt. Crediderat plus ſibi vitæ ſupereſſe, ſed deceptus pius & optimus Pater, ut mortales ſolent. Bonum amiſſum, dum perdidimus, plus amabimus. Medici in curanda valetudine ejus tum ipsâ ſententiâ, tum etiam fidelitate ſatisfecerunt, nihilque neglexerunt, quod officium eorum concernebat, quamvis profuit nihil. Brevem langvorem per tot dies imò menſes præcidebant, tollere non poterant; fortior quippe vis morbi erat, quàm eorum alibi probata ſcientia. Non dilato nec exaggeratâ narratione verbiſque augere intendo dolorem omnium, qui caſum hunc ſpectabant; quidquid enim diceretur, minus eſſet. Deſerta hic omnis lætitia; tranſlatum eſt gaudium noſtrum; Afflictio Reginæ eſt tanta, ut injurius eſſet, qui magnam negaret; quanquam nihil ipſi adverſi accidere potuit, quod in tam longâ-infirmitate non præviderit; Extinctus enim profectò magis quàm mortuus; adeo longa ægritudine maceratus fuit. Suſpiria, lacrymæ mœror & Principum ſingultus omni momento ita creſcunt, ut eâ morte conceptus dolor non modò renovari, ſed augeri videatur; nec reprimi poſſunt, ne mœrori plus nimio etiam indulgeant; quanquam omnia hæc toleranda ſunt, nec dolere conſilium eſt, ſi dolor non affert præſidiũ. Is ſapiens eſt, qui ea vult, quæ voluiſſe DEũ novit. Dũ mœror comitatur abeuntem è terra gaudium excipiat advenientẽ in cælo.

Moritur Joannes III. feſto Sstmæ. Trinitatis.

Dolor Reginæ.

*A.C.*1696 Interim Respublica tuum confugit in sinum, orat, obsecrat, clamat, fidem tuam implorat, ut antequam publicæ salutis gubernaculo admoveas eum, qui justitiâ, authoritate, prudentiâ prospiciat, ne in perpetuum pereat, Patriæ velut naufragio concussæ reliquias in tanto æstu & tempestate tuearis. Dum Reipublicæ bene consules, omnes tibi parere & parati & accincti sumus, tanquam eam causam agenti qua nulli gravior pro Republica oblata est. Fac proinde Magne Princeps quod illi credis esse utile, venias huc, ubi tuâ egemus præsentiâ & rumpe moram.

Commendatur Primati regni cura.

III.

STANISLAO JABŁONOWSKI Castellano Cracoviensi Supremo Exercituum Duci,

Varsaviæ 19. Junij.

Animatur ad succurrendum Patriæ. Attingitur dissensio Reginam inter & Filium Principem.

NON putavi fieri posse, ut mihi verba deessent, & tamen collacrymantibus omnibus, & ingemiscentibus Regem Nostrum 17. currentis iniquo tempore tam repente sublatum esse, facilius est mihi miscere cum alijs tam iustas lacrymas, quàm scribere. Manus torpere videtur ac vix audet calamum sumere. Nulli ex miserando præsenti rerum statu gaudium, omnibus futurorum metus, cunctis præmatura hæc mors fletum subministrat. Vivet quidem memoria ejus, atq; eò diutius quò æquiores posteri virtutum ejus, quàm præsentes, erunt iudices, & ejus amabile Nomen per magnorum semper curret ora Virorum, sed nos à mœrore temperare non possumus domesticæ hujus calamitatis vulnere gravissimè sauciati. Scio Ego te vigilasse, festinasse, cuncta obijsse, ex munere officioque & ultra semper pro Patria, quæ & primo Senatore & Imperatore digna videbantur; scio quod sicut dies juventutis tuæ, sic & provectior ætas Tua nihil prætermittit, quod permanere in te constanter virtutem & amorem in Patrium solum palàm testetur. Novimus Te declinantem à malo, adhærentem bono. Dignitatem tibi creditam non ornas modò, sed plurimum exornas, dum ita te geris ut commune bonum privatis, sive amicitijs, sive utilitatibus præponas. Spartham, quam accepisti, optimè tueris. Meliora quippe credis esse quæ propter se, quàm quæ propter aliud fiunt. Verbo obligantur omnes boni, ut te non solùm diligant, sed etiam ament ardentius; Nunquam ego ad gratiam loqui soleo, quæ sentio, simpliciter omnia sine ulla tergiversatione libereque dico, ac proinde cum me rectius, quàm alios prævidere sciam non hæc modo tempora intuens, sed & subsequentia considerans, quod debeo, scribo, facio quod valeo, & sicut zeli mei in publicum dant testimonia, non verba tantùm, sed & opera, sic optarem ut omnes, & tu præcipuè, qui & in Senatu sæculari Primus, & in bello Supremus Dux, rebus cæteris sepositis, præsentem Patriæ statum habeas ante omnia curæ. Spe enim ducimur inveniendi, in persona tua non solùm consilium, quid agere dea

Laus Ducis Jablonowski.

bea

beamus, sed & auxilium, quo perficiamus ea ex quibus & DEUS honorem habeat & nos salutem. Non deficias proinde in cursu gerendarum & regendarum rerum, faciendo ea quæ pro nunc è Repub: esse arbitraris. Quidquid fiet, sub Te erit & Te consule fiet, invenies, verò retributionem magnam & à Repub: & à Domino Dominatore Cæli & Terræ, & a futuro regnante, dum ei inconcussum tanto fato conservabis reddesque regnum. Ego omni conscientiâ meâ servivi Patriæ meæ usque in hodiernam diem, nec eam deseram, nec à tuo consilio discrepabo, quod semper optimum inveni. Si vis scire quod necessarium in præsenti afflictione credam? dico libenter, Te hic videre, & quidem citò cupio, sine quo nunquam, si fieri posset, esse vellem, sed tunc præcipuè, ubi facilius ore in medium conferre, quàm scribere & quandoque pereunti chartæ concredere. Cum præsertim plangimus, quæ pertulimus, dolemus quæ sentimus, sed etiam timemus, quæ expectamus. Non describo ultimum morbum & mortem Magni hujus Regis, quem piè & firmiter credo rectâ viâ cælum petijsse & iam in gloria ei servire fruiq; à quo cœperat esse. Non insinuo quæ hic iam aguntur, quæ ut possim emendare, prout volo, non habeo, sed alijs scribentibus aquam trado. Optarem tamen ut informeris quæ hic iam fiunt, & in conspectu omnium, quæ approbare minimè potes, cum forte causa facta non possit vel aliquatenus excusari. Non vellem conjecturas meas esse veras, sed vereor ne jam nimis in propinquo sit, ut Principes Nostri illâ calamitate moti quæ domum oppressit Regiam, totis viribus funem in diversa trahendo, rumpant. Cum rerum occasiones non expectent illorum discordiam, timendum proinde ne amisso Patre & alia amittant. Nisi Matri cum Filijs, Filijs cum Matre conveniat: Non vereor ut dictum sit odiosum, quod verum est, confido enim, si quis rectè consideret, fore ut me vera & ipso eventu comprobanda, dixisse appareat. Multi contendebamus, ingressum Principis Jacobi in arcem Varsaviensem, & expostulationem cum Serenissima Matre per DD. Posnaniensem & Livoniæ non ex re esse, cùm hæc vel necessariis vel justis ex causis secretò potuissent componi sed vicerunt ij, qui non tantùm id prohibere noluerunt, sed etiam adjutores fuerunt. Non libenter hæc scriberem, & magis vellem, ea non accidisse; quòd scribo, in hoc positus, ut testimonium perhibeam veritati. Non est opus ut mores studiaque & Matris & Filiorum innotescant Tibi, melius enim hæc nosti, quàm alij; Sciens ergo scienti non loquor; Iusta quidem, sed nunc intempestiva est Matris severitas; Ita fieri solet, qui præ doloris magnitudine plerúmque suî non sunt potentes, nec quid dicant vel non dicant satis attendunt. Optimus Princeps testimonia quidem habet ab optimis, tam ab his qui intus, quàm ab alijs qui foris sunt, nihilominus plus eum Matri debere deferre, multi credunt. Sed his nôn moror, Veni Domine & noli tardare, quia hæc oportet fieri citò, & cum authoritate tuâ & diligentiâ nostrâ, in mora enim non parvum periculum. Interim vale & spem publicam imple. A.C. 1696

IV.

AMICO CONFIDENTI,

20. Junij Varsaviâ.

Excurritur in laudes JOANNIS III. Morbus ejus extremus, apoplexiâ tangitur. Agnus DEi INNOCENTII XI. ei datur. Resocillatur, Sacramentis munitus moritur. Simultas Reginam inter & Principem Jacobum.

DE firmiore valetudine promissum expectas, de præmatura morte tristem accipe nuntium. Nam 17 currentis grandem meritis animam reddidit DEo Rex Noster, diem suum obijt, vitam quam totam impenderat virtuti, ac Patriæ, finivit, clausit & omnibus mærorem, ut facta ejus celebremus cum gemitu reliquit. Vir plane aureus, nisi sæpius in ferrea tempora incurrisset. Vir cui bellatorum similem poterunt sæcula dare, nulla parem. Vir quem si quis Magnum dixerit, parum dicturus sit, qui maximum, aliquid tantum sui dicere conabitur. Factis ejus narrandis laborabit annalium fides, & centum jactabunda lingvis fama, cum jam ipsæ sæculi Nostri literæ obstupere videantur, quoties ad hæc repetenda (in quæ creditur mors juris habere nihil) ministerium suum applicant. Mirata est talem se dedisse natura, & nisi edidisset, desperasset se talem edere potuisse. Quanquam præverterat admirationem illius; nec mirari licuit illum maximum esse, nisi postquam fuisset? Jam certè nunc constat quantus fuerit, neminem enim probant omnes, nisi quem sciunt optimum, & ad omnium mentem exactum. Quanta ei Patriæ cura fuerit, inde patet, quòd non minus Atlantem se illi viribus, ac robore animi in sustentanda, quam Argum incredibili prudentia, & apertis magnæ mentis oculis, in servanda præstiterit; ipse magnitudinem suam non satis capiens, quia habuit humanâ majorem. Hoc unico omnibus injurius, quòd diutiùs non vixerit. Sed quid ago? de morte nuntiare debebam, & tristi ejus modo, singulaq;, ut facta sunt, narrare; & ego Panegyrim incepi, quamvis sciam, quòd ipsa facta Magni hujus Regis melius perorent, quàm verbosa loquacitas non suffecturis unquam eloquentiæ periodis complecti aliqua præsumat.

Encomium Joannis III. Regis Poloniæ.

Dixi in præteritis vocatum me fuisse Villanovam, quo dum veni statim Rex quæsivit à me quid agatur Varsaviæ, respondi; quod *oratio fiat sine intermissione ad DEum pro eo ab Ecclesia*, nec sit templum, ubi non fundantur preces, non tantum pro sanitate suæ Majestatis, sed etiam ob memoriam felicissimæ hujus diei, qua Serenissima sua Majestas in Regem Nostrum est inaugurata, & cum omnium liberas in se voces deflexerat, singulorum meritus elogia cum summum attigisset honorem. Majorem etiam mereri in Polonia visus, votis omnibus & precibus vocatus ad eam coronam, quam promeruit, antequam obtineret, & sicut illo tempore non jam, ut alios solent spes & omina, sed lætitia, ac desideria præcedebant, & vota sequebantur; sic nunc diuturnitatem fortunæ communis, Polonæ gloriæ Majestatem in incolumitate suâ precatur. Addidi pòst, tanquam in memoriam ei inducens, quòd credebam suam Majestatem idem facturam, & confessionem hac eadem die, secundando vota

vota fidelium ſubditorum abſoluturam, ac me ſuæ Majeſtati in eo ſerviturum. Reſpondit Rex libenter ſe id facturum, niſi ad ſubveniendum debilitati juſculum ſumpſiſſet: cum verò ego aſſererem, id non eſſe impedimento in hoc rerum ſtatu, urgeremq; animum exomologeſi expiandum ac ſacra ſynaxi reficiendum, repoſuit: id hodie fieri non poſſe, non ſolum ob ſumptum juſculum verum etiam ob defectum requiſitæ aliàs à ſe præmitti ſolitæ præparationis, annectens propoſitum in craſtinum confitendi. Cum ergo non eſſe ullam debilitatem extraordinariam nec periculum omnino ingruens viderem, reverentia iuncta timori à perſvaſione ulteriore abſtinendum ſvaſit. Sincera tamen illius me tenuit ſolicitudo, æquum enim eſt ut carus exiſtam, per quem mea & domus meæ ſtetit fortuna. Vltra id quod majorum meorũ ſemper proprium fuit, ut tanquam membra capiti, ita ſuis Principibus viderentur adjungi. Rogavi proinde ut ſaltem in miſſæ ſacrificio communionem ſpiritualem, mente ſumeret in venerationem Sanctiſſimæ Trinitatis cum intentione cras confeſſionis abſolvendæ. Nunquam vidi (quanquam ſemper cum inſigni devotione quotidiano miſſæ Sacrificio adeſt) majorem fervorem, frequentiora ſuſpiria ad DEum, quemadmodum tunc miſſam Patris *Vota* audivit, ita certè in eo nihil fuit, quod non ſummum eſſet, nec fas eſt humile dici, quod ille geſſit. Poſt prandium quod vix non ſtante pede apud Cardinalem Darquien ſumpſi, redij vocatus & jacente Regina in eodem cubiculo, propter debilitatem etiam propriæ ſanitatis; aſſidebamus lecto Regis (cum Domino Abbate Polignac Legato Galliæ Regis) qui per unam horam & alteram nobiſcum locutus, ex improviſo tactus fuit apoplexiâ ut vocarunt imperfectâ, quæ dum incipiebat, clamavi ego voce magnâ, ut doleret de peccatis, & ut mihi ſignum daret, actum contritionis ei inſinuanti, quod dum fecit oculis in me converſis & manum mihi premens, dedi ei abſolutionem applicando indulgentias in articulo mortis à ſancta ſede eum in finem mihi conceſſas. Viva mortis iſtius recordatio adhuc quatit animum & ipſum confundit ſtylum. Ex lecto deinde, veſtitus enim erat, ſenſim collabeſcentem, dum ego ſuccollare vellem, vix non ſum pondere corporis ejus oppreſſus; Taceo cætera, ne iactare me videar. Surrexit Regina & clamore fletuque cubiculum implevit, unde ut educeretur petii Dominum Legatum, & ut confeſſarius, medici, chirurgique quantocius venirent, qui dum comparuerunt omnem artem ſuam exerere ad reſtaurandum Regem voluerunt, ſed fruſtra. Notandum multos ex aulicis comparuiſſe, ſed caſu ex illis vix aliquem ſobrium. Cum verò unam horam integram in terra extenſus, pectore inquieto totoque corpore laboraret, ſalivam in quantitate emitteret: Venit mihi in mentem ut Agnus DEI Innocentij XI. ipſi daretur, cucurri in cubiculum Reginæ in lecto ſuo ejulantis, & petij, utrum haberetur, ſtatim datus eſt, & particulam vino impoſitam, præſentavi Patri Scopovio Ordinis Dominicanorum Reformatorum Ordinario Regis confeſſori, tanquam viro longe me ſanctiori Regi imponendum, quod dum ille ſuſpirio ad DEum facto feciſſet, & Rex non tantum in os immiſiſſet, ſed etiam per gratiam DEi ulterius eum promoviſſet; ſtatim eâdem DEi gratiâ opitulante, qui dives eſt in miſericordia, & faciens omnia ſuperabundanter, quæ petimus, implevit gaudium Noſtrum. Nam tanquam ex ſomno excitatus, immotos hactenus movere oculos, fortius reſpirare & cum ſuſpirio ingenti, quærere quid ſecum actum fuerit?

Apoplexiâ tactus.

Labitur in terram.

Agnus DEi Innocentij XI. ejusq; virtus.

Terror ille mundi territus eſt, quantumvis illud fulmen fatumque Turcàrum naturæ debita ſolvere & ingentem illam animàm reddere o-

A.C.1696 porteret, insignem semper & imitandam pietatem ad firmiora incitabat consilia, ut veteranis virtutibus innutritus mentem silice pene duriorem constanter in devotione Rege digna conservaret. Iterum ab assistentibus quærebat quid actum fuerit? nihil enim se meminisse dixit. Ego respondi vestra Majestas non turbetur, imò gratias agat DEO, quòd eam ad pristinam sanitatem ex summo periculo revocaverit; Hæc enim prior potiorque desudabat cura, mens & cogitatio laborabat, intentaque sollicitudo vigilabat. Addidi proinde, necessitas est necessitans, ut eo nomine non amplius differendo, gratitudinem Sanctissimæ Trinitati palàm faciat, & statim confiteatur. Nec expectans responsum immediatè clara voce dixi omnibus adstantibus, exeamus Domini Mei, Rex enim vult confiteri, & relicto solo confessario omnes exivimus, uno quadran-

Confitetur. te & medio confessio hæc duravit, & nunquam cum majori devotione cum ferventiori de peccatis dolore, cum validiore amoris in DEum expressione id eum fecisse fide boni viri (ut certè est) Pater Confessarius nobis pòst narravit. Absoluta confessione positus est in lectum & aliqua medicamenta adhibita. Interim Dominus Suszycki Principum Præceptor ad Ecclesiam Parochialem, cum tempus cunctationem non admitteret, pro quærendo Sanctissimo Sacramento ivit, nos interea omnia præparamenta faciebamus ad tantum hospitem excipiendum, loquendo semper res pias coram. & cum Rege, sed infortunium ingens, quòd Parochus non fuerit inventus, nec clavis ad Ecclesiam, ac proinde dum tardius adferretur viaticum, Iterum eadem infirmitas idemque casus qui prius ante confessionem fuit, cum summo dolore Nostro rediit, & per

Post extremam Unctionem. unam quasi horam duravit. Venerunt Domini Posnaniensis & Livoniæ Episcopi, eorum unus in articulo mortis absolutionem ac Extremam Unctionem dedit, Rex verò animam agere cum summo Nostro nec explicabili dolore cœpit; intraq; horam octavam & nonam vesperi Magnus

Moritur. Heros obijt. Diu sæcula cum cælo contendent, antequam similem, non dico extorquere à Superis, sed voto concipere licebit, qui plures sibi laudes agendo scripsit, quàm ullus vel comminisci valeat. Potest ille obiter laudari, non potest satis, ut universo natus erat, ita saluti omnium vixit. Quidquid egit (egit autem ingentia, prope infinita) admiratio complecti potest, non potest epistola. Non exprimo lacrymas Reginæ, Principum, & Nostras, ne aut nimius videar aut parcus. Lugere plurimi, plangere omnes, formidare futura cuncti tum demum cœperunt: Si dolor vires suas exerit, da veniam justus est, si tacerem, iniquitati, silentium annumeraretur. Beneficia enim tam in publicum quàm in privatos tam ampla erant, ut in toto Poloniæ orbe vix ullus reperiatur, de quo non sit benè meritus, ac proinde in ætates proferet gratam sui memoriam. Postquam expiravit, ea facies rerum subitò fuit, ut mutati homines, ac cælum ipsum tristius & turbulentius videretur, subitò in aëre mirabiles ac verbis superiores tempestates, mutationesque incredibiles extiterunt, solis enim lumine obscurato noctem ingruisse crederes, nequaquam quietam & placidam.

Obviando qui fieri solet in similibus disordini, sigillare cubicula, plena ut scis varijs raritatibus, cistas pretiosiores ad Reginam portari, omnibusq; rebus securitatem providere, debito & affectui duxi, usque dum Dominus Mareschalcus Regni, cui id officij incumbit Varsaviâ venisset.

Reginæ mors nunciatur. Pòst ad Reginam ivi, eique adhuc de fato ultimo nescienti (cujus non potuissem lacrymas compescere, nisi prius pressissem meas) factum hoc triste annuntiavi; Non ausus fuissem ire obviam dolori ejus, cujus omnes nos quoq; pleni, & justè quidem sumus, nisi jam id prævidisset. Coquebat

A.C. 1696

quebat quidem animam afflictio, dolor consumebat, mœstitia cor depascebatur, unicum contra infortunium hoc, telum erant lacrymæ; cum nihil facere posset, sola dolendi copia in facultatibus exstabat. Nimirum suis se lacrymis oblectat infelicitas, quasi ultura infortunium, si posset ingemiscere. Ut ergo moderaretur dolori, compesceret lacrymas petij. Insinuavi, statim sine mora & dilatione facienda, quæ recentem afflictionem aliquo modo distrahere possent. Et cum sequenti die Villanoviam venissem afflictioni à DEo immissæ, alteram reperi à Principe Jacobo superadditam, qui arcem Varsaviensem occupaverat, & DD. Posnaniensem ac Livoniæ Episcopos, illud absurdum, quod Princeps intendebat, haud augurantes, cum contestatione primò affectûs ad Reginam Matrem miserat, sed expressis verbis insinuando, ne se in arcem reciperet, eò quòd necessitate compulsus, aditum eidem sit impediturus. Mirantur id omnes, sed ille non prævidens, quæ nec agere licebat, nec jam liberũ erat inchoata relinquere, ea agit quæ vult, non tamen effecturus, quæ optat. Quid tantos juvat excitare motus, & proprium fatum solicitare manu? Super hoc populi rumores & dissonas multiplicesque sententias piget reminisci. Horum autem causa ille cui Turbonis nomen esse posset. Quæ pestis efficacior ad nocendum, quàm ille, qui semper ea insinuat quæ effectum sortiri nequeunt. Ita sine præsidio non sunt amici, quos non virtus, sed fortuna cumulat. Interim post illatas contumelias ingesta nota semper manebit. Regina ingentis animi Princeps non consideratis hisce minis, etiam cum periculo reditûs, Varsaviam ivit, cum resolutione, ut si filius in arcem ingressum denegaret, ad Palatium Primatiale descendendi, ibique adventum Cardinalis opperiendi. Præcessimus aliqui senatores, Palatinus scilicet Lanciciensis Leszczynski Mareschalcus Reginalis; Supremus Thesaurarius Regni & ego, conducente interea corpus defuncti Domino Miączynski Thesaurario curiæ Regni, quod à chirurgis exenteratum manifesta signa nimij mercurij dabat, qui absumpsisse eum, facile credebatur, & Judæus medicus non ex arte Galeni ipsi propinasse arguitur, ita forte illius gentis manibus occisus esse Rex creditur, in quam singulari gratia non sine admiratione ferebatur. Cum verò in arcem venissemus, occupatam magis quam possessam, difficultas aliqua suborta, cum portam pandere nollent milites & custodes corporis defuncti Regis, à quibus jam juramentum in personam sui receperat Princeps exempris eis ab obedientia Domini Matczynski Palatini Russiæ sub qua vivente Rege fuerant; sed cum nonnullos indignantis animi motus exhibuissemus, reserata fuit, ast parum absuit, quin ingressum nostrum tumultus subsequeretur, cum Dominum Subdapiferum Regni Lubomirski scrupulus militum in nobis admittendis ægrè habuerit. Princeps Iacobus unà cum Principe conjuge ac tota familia primo diluculo diei mortem Regis subsequentis in arcem se receperat, eamq; occupârat, qui ausus interregni tempore non minus Reginæ quàm multorum Senatorum stomachum movebat. Consulturus, præterea idem Princeps securitati ac indemnitati thesauri hîc depositi, precibus à Mareschalco & Thesaurario Regni Sigillorum suorum appressionem impatrârat. Hic igitur Principi in medio arcis reperto seriò innuimus ab æquo & justo abludere, nec ex tempore esse ejusmodi agendi modum. Quid ad hæc Polonia, ubi audierit, nullo jure arcem occupatam? non intromissum contra pietatem corpus magni Regis pro consvetudine publico conspectui exponendum? exclusam serenissimam Matrem, nec permissam adesse corpori mariti, quod nulli negatur viduæ? contemptui habitos Fratres quasi non æquali jure gauderent ad hæreditatem Paternam. His optimus alias

Princeps Iacobus occupat arcē Varsaviensem, à cujus ingressu vult Matrē Reginâ prohibere.

Signa nimij mercurij à Iudæo medico porrecti in defuncti Regis corpore

Thesaurus Regius obsignatur.

Princeps Iacobus rationibus permotus arcē pandit.

*A.C.1696*alias Princeps emollitus, pudore suffusus, facti pœnitens, totius arcis a Matre ac Fratribus adeundæ, nec non corporis defuncti Patris admittendi, copiam fecit; & nos lento gressu adventanti Reginæ obviam progressi, repertæque eis Palatium Dominæ Cancellariæ Regni Wielopolska Sororis suæ, statuta retulimus, ac in comitatu plus quam viginti rhedarum, equitum ac lancearorum cohorte corpus stipante processimus; opperiebatur Princeps Reginam ad scalas Palatij, brevi ad invicem habito sermone, hæc in conclave se recepit, solius alloquium petenti Principi negavit Sua Majestas, nec nisi in præsentia Episcopi Posnaniensis & Meâ concessit. Adfuimus testes veræ submissionis in Principe erga magnam *Excusat se* Matrem & Benefactricem, nonnulla in excusationem attentati sui addu- *ctum suum* cebat, quòd scilicet Serenissima ex integro eum à successione excludere intendat, quod omnes expensas etiam in nuptijs factas, & insuper aliquot millia hungaricorum Principi Conjugi suæ pro lusu, ut vocant, chartarum, data in jam perceptis velit numerari. His in cautelam sibi relatis, dolore tactus intrinsecus, ajebat se ad ea devenisse, quorum se non minus pudet quàm pœnitet. Nunquam cum majore fervore ac zelo affectus Materni, debitæq; sibi venerationis atq; auctoritatis Reginam audivi loquentem: Utinam colloquium hoc eum sortiatur effectum, quem omnes boni optant. Sed eo finito, videre erat non sat quietum utriusq; animum, cui pacando non conducebat, quòd Princeps paulò pòst prætenderet, ut vocant, Guardiam & Reginæ & thesauro conservando assistere debere, cui omni conamine contradixit Regina, aliquotq; dies huic disceptationi impensi, donec res stetisset à votis Reginæ. Pluribus non immoror, disces ex alijs, odiosa enim sunt. Satis est, quòd Matrem inter & Filium postea tanta exorta sit simultas, ut nunquam majore odio certatum fuerit, ijs etiam discordias alentibus, qui similibus ali & augeri consueverunt, ultra id quòd commota semel excussa mens eò feratur, quò impellitur. Zolkieviam & in alia loca ubi thesauri Regis erant, missi sunt tam ex parte Reginæ, quæ non in totum oblita sui, quàm & Principis. Abire hodie ex debito cogor Pultoviam, pro peragenda crastina Corporis Christi processione. Brevi si DEo placuerit, redibo, & quæ ulterius fient, denuntiare tibi non gravabor.

V.

CARDINALI CAROLO BARBERINI, Protectori Poloniæ,

die 23. Junij.

Desiderat, ut Principes Filij Regis defuncti Nuntio Apostolico commendentur, in electione promovendi.

CUM nullibi melius se dolor Noster inclinare queat quàm in sinu Tuo, communico eum cum omni veneratione, tanquam & Regni Nostri Protectori, & meo singulari Patrono. Veniebas sæpius *Eminentissime Princeps* in consortium felicitatis Nostræ, idcirco in eam fiduciam bonitas Tua Nos erigit, quòd quasi spectans mala fessæ & pene collapsæ Nostræ Reipub. post præmatura Serenissimi Regis fata solatium columenq; suppeditabis. Ruens quippe fortuna Regni in sinum paternum Sanctitatis suæ per validam

tuam

tuam promotionem sese inclinat. Amisimus 17 currentis Regem non nobis modò, verùm toti orbi regendo ritè suffecturum. Grata posteritas virtutum non ignava miratrix priscis Heroibus nomen ejus adscribet, & medium inter Orbis vindices ponet. Nec immeritò sanè, an enim huic Regi defuêre uni, quæ in multis collecta miramur aut desiderata dolemus? Genus illi avitum & Polonæ nobilitati coævum, si altiora initia spectemus, Lescorum sangvini conterminum. Victorijs ante & post acquisitum Regnum clarissimus, primus lædi posse, primus vinci docuit Turcam. Ingentibus prælijs Kalussiensi, Chocimensi, Zoraviensi ac demum Viennensi, Orienti confessionem extorsit, maximè se Polonæ succumbere virtuti. Tandem humanæ vicissitudine sortis in summo molimine rerum vivere desijt. Non retexo hîc (epistola non potest multa complecti brevis) mærorum & malorum, quorum non est numerus, narrationem, quæ ex hac morte certo certius eventura non ex vano timentur ab his, qui vident & longe fines prospectant videndi. Polonia Nostra Sedi Apostolicæ firmiter adhæret, sincerè favet, humiliter paret, verum Petri Successorem fideliter recognoscit. Facias proinde nobis *Eminentissime Princeps* aures Pontificis benignas, ad preces nostras, ut in tutelam adeo sublimem recipiamur. Poterimus certè miserrimum ærumnæ nomen amittere, & in sinu Paterno crescent spes Nostræ non humiles, si animorum unitatem per Illustrissimum Nuntium procurare dignabitur, nam per hoc unitati consilia, consilijs rationem, rationi addet pondus. Augebis amplitudinis Tuæ incrementa, & erit hoc inconcussum Polonæ rei utique labentis columen, si id ab optimo Patre pro non malis filijs evinceris. Permittet interim innata benignitas Tua, ut verum rerum nostrarum statum, sub quovis ac præcipuè hoc interregno paulò fusius, quod purus in Patriam suggerit amor, pro necessaria adjungam informatione. Scis inprimis, quæ fuerunt merita defuncti Regis, & quàm justus sit dolor extincto. Primus, si quis unquam, Regum langvida manu regnavit, nullius subditorum per vindictam ac pœnas legum sangvine fuso. Vastissimo ingenio exoticas lingvas, patrias externasq; leges, cursus siderum, terrarum fluminumq; tractus, & omne literarum arcanum absorpsit, servantissimus æqui, fidem sanctè coluit ac protexit. Schismata ad unionem Orthodoxæ Ecclesiæ, alia in totum reduxit, aliis reducendis immortuus. Merita hæc & tanta alia omnem de successore adimere deberent dubitationem, nec locum alicui relinquere disputationi, sed rem arduam, quanquam gloriosam sortiri videntur Poloni, liberum scilicet eligendi Regis arbitrium, quod toties miraculi obtinet vicem, quoties in tot electorum millibus in unum votum coalescit. Cæteris gentibus cæca sorte nascendi proveniunt Reges, nobis Polonis in arcto labor est, quoties eliguntur, nam si is, qui eligitur, amicum virtutibus animum habet, Patriæ felicitatem; si in probra vitiaq; proclivem, casum ruinamq; portendit. Ita sanè bono meliorem, meliore optimum DEoq; simillimum Principem labor instat legendi, utpote penes quos sola eligendi gloria relinquitur, vel dedecus & ignominia, & pòst perpetua infelicitas subsecutura. Qui verò nunc sit regalis genius ille, quibus lateat locis, nostróne an alieno debitus cælo. Quis tandem in sortem pulcherrimi terrarum Imperij voce concordi vocabitur! in DEi manibus situm est. Ut verò arenam istam multi ante hac externorum Principum aut obtinuerunt per palmam, aut deseruerunt repulsâ; sic nec modo ambigendum admisso certamine in dubiam aleam nomina daturos, aderunt certè qui eorum agonem, voto, voce, plausuq; juvabunt. Quanquam inter Principes Nostros Regios certè invenimus, si veris coloribus virtutes judi-

A.C.1696 *Merita Regis defuncti.* *Polonia Sedi Apostolicæ commendatur.* *Laus Joannis III.* *Libera electio.* *Commendatur Princeps promovendi.*

A.C.1696 judicare velimus, quo bellaces exterorum spiritus, prudentiam domi, felicitatem in armis, non tantùm exæquare, sed etiam superare possunt. Hæc demùm Magni Joannis raritatem sapit felicitas, ita ortum fuisse, ut non occidat; ut virtutis suæ non degeneres ita & dignitatis reliquerit capaces. In alijs bona non nisi fortunæ in legitimam filiorum transeunt possessionem, virtutes & merita non semper successiva in filios gaudent descendere hæreditate, in quibus sæpius quandoq; Paternus annihilatur ad magna animus, non quòd injurius Parens plenum successori non cedat genus, sed quòd à recta linea Paternorum morum aberrantes filij se ad eandem ipso facto inhabilitent. Nostrorum verò Principum animis inest Patrij candoris & virtutum imago; Et cum non annorum ordo in Electione nostra spectetur, cum transcendat hunc eligendi libertas, illa conciliantibus fatis quemcunq; communi complectetur amore, ultro ac etiam in gratijs faciet Regni Poloni potentem.

Encomia Jacobi. Jacobum Principem ut inter fratres maximum gradu ætatis, primũ publicæ famæ obiicit, quæ arbitrio auræ popularis in diversa studiis acta jam illum sæpe præfert, sæpe æquat, sæpè etiam posthabet Regni candidatis. Est ille certè æstimantibus rectè, ætate & ingenio sceptri non incapax, copiosus lingvarum, experientiâ rerum non modicus, favore potentium validus, conjugio claro subnixus, indeque multis sed immeritò formidolosus. Patri in prælijs adfuit multis, vultus illi blandus, liberalitas prompta, & multa alia quæ Principem decent. Si quosdam ejus errores in tempus, quosdam in fortunam, reliqua in pravam consulentium solertiam derivare velimus, pauca quæ corrigantur manebunt, imò plura quæ ultro sceptrum invitabunt.

Alexandri. Alexander Princeps decora facie, proceritate venusta, ignotis etiam oculis incutit Majestatem, vultu propius Matri admotus, vastitatem ingenij, & in consilio pondus, mutuatus à Patre, calamo & ore disertus, ubi ex proposito res tractanda venit, lingvarum & scientiarum non inops. Liberalitas in promiscuum astricta, ex merito laxa, arcana scrutantibus clausus, in æquitatem maximè propensus, sobrijs sensibus vigil, nec ultra naturale desiderium in potum cibumq; projectus, juvenis manu & consilio alacer, flagrans belli laborum, nondum matrimonio sibi aut in publicum gravis, nec ejus voti nimium præcox.

Constantini. Constantinus Princeps os humerosque similis Patri & vera virtutum ejus imago. Nihil humile unquam puer adhuc promisit, vultu incessuq; gravis, animo senex, responsis argutus, fortunæ in quam editus est, inter infantiles etiam lusus semper manifestus. Fructum jam non spem in herba ostentat, affatu blandus, aditu facilis, in omne humanitatis effusus officium, ad oblivionem sui liberalis, naturali ingenio felix, artibus egregijs, & usu lingvarum variarum suffultus.

Sed quid prodest Regem felicem, Patrem fæcundum, ipsum denique DEum in publica munera nostra abunde largum fuisse, si tot tantique Principes egregijs dotibus sui jam quorundam obliquam sentiunt invidiam.

Habes Eminentissime Princeps veram Principum Nostrorum imaginem, ut verò eum affectum, quem vivo Patri palàm testatus es, Filijs conserves, ego pro meo singulari affectu, tanquam tot nominibus obstrictus humiliter peto. Meretur id rerum nostrarum, Fortunæ Christianæ stator, ne imaginem quoque Regalem in posteris perdat, cui non tantum Roma, non tantum Vienna, sed Barbarum etiam Bizantium statuas ponere deberet laureatas.

Timeo

Timeo ego (quanquam hactenus nullus in theatro patet) ex multis circumstantijs, ne ipsius Regiæ domus sive culpâ sive fato ad aliquem exterum Respub. Nostra descifcat, sed tristi fato suo (absit omen) ac novitate, præluderet, & ab avito libertatis gradu ad insvetam servitutem procul omni dubio devolveretur; Nec ratio quidem, nec consvetudo hoc habet. A conditore Lecho ad memoriam Nostram extremaque tempora ita sanctè usurpatum, ut posteritas Regum servato liberè eligendi jure successerit Regno, quæ fugitiva etiam in Casimiro Primo; invita in Casimiro tertio, pervicacibus Polonorum studijs ad Thronum quærebatur trahebaturque. *A.C.1696*

Ut ergo novas in præcordiis Polonorum erigas Tibi aras, Princeps Eminentissime ope operaque tua calamitates nostras subleva, & ut opportuna media mandato Sanctissimi Domini Nostri instructus Illustrissimus Nuncius ineat, & arripiat, procuras: Unde semper honos, nomenque tuum laudesque manebunt, & ego sacram Purpuram, veniam liberiori & longiori stylo deprecatus, reverenter exosculor.

VI.

JOANNI MAŁACHOWSKI
Episcopo Cracoviensi Duci Severiæ,
Varsaviâ 26. Junij.

Queritur de calamitoso reipublicæ & Domûs Regiæ Statu.

ACcepi tuas, quibus res Nostras afflictas & vix jam non perditas pro amore in publicum defles. Non dubito, quòd hæ domûs Regiæ dissensiones tibi displiceant, cum nemo sit, cui placere possint, & qui indignitatem rei ferat patienter. Nec desunt qui posse rem ad compositionem perduci opinentur. Posset inter Matrem & primogenitum facile pax, coalescere sed hæc spes mera est, pro ea stabilienda laboratum multum, elaboratum nihil, & quatriduanum laborem Nostrum sola demum secuta est ruina spei. Ne concordia coalescat, operâ eorum fit, quibus ea dissonantia questum præstat, qui more ingenij humani, quò plura habent, eò ampliora cupiunt. Qui beatum Principem dicunt, si ipsi eum decipiant.

Iustè decessum tam præmaturum quantumvis jam speratum doles. Cecidit Epaminondas Noster, cum quo (sim falsus vates) vires quoque Reipub. ceciderunt, ut non tam amisisse illum, quàm cum eò omnes interijsse ita videri possimus, ut manifestum sit Patriæ gloriam & natam & extinctam cum eo esse. Ita ille Regnum gessit, ut ornamentum non accipere, sed dare ipsi dignitati Regiæ visus sit & sic cum ejus morte timeo, nec ex vano, ne virtus Polonorum intercidat. Utinam provocatus peccatis Nostris Dominus misericordiæ suæ non obliviscatur. Miseriæ enim Nostræ, si quis præteritorum non obliviscens, præsentium non negligens, futura prævidens maturiùs consideret, modum non inveniunt, quo circumscribi possint, nec captus hominum, quo concipi, ideoque fit ut quòd à nemine exactè capi potest, capiat comprehendatq; omnes. Actas in diversum mentes, strepentia magno ambitu studia, quæ obganniunt, specie publicæ libertatis, quis non videt? quis non timet? *Status Reipublicæ calamitosus.*

A.C.1696 optare facilius quam consequi possimus unitatem animorum, & hujus spes non est. Rerum novarum & fortunæ quisque melioris nisu in adversum pertinace corrumpitur. Studio rei priuatæ negligentiâ reipublicæ quis non laborat? Nobis certè crimini vertetur imbelle silentium, posteritatique haud injuriâ in opprobrium, imus omnes Episcopi: si longiore patientia probare multorum videbimur facta, si ad unitatem (prius nos uniformes, unicordes) non movebimus voce, & exemplo. Unita resistent fortius, adversæ publicæ fortunæ disjunctorum fatiscunt vires. Non dubito verba mea fore approbanda ab eo qui reip. bene vult consultum, cum præcipuè dicta veritate nitantur. Et hæc ratio præcipuè me movet; ut tibi ea insinuem, ne silentium meum in consensum ijs quæ hîc facta sunt, & quæ adhuc fiunt, ducas, & credas approbari à me quæ non vides improbari: Quanquam decretissimum mihi est, coram alijs nihil de his vel dicere, vel scribere, quamvis ea suasi, suadeo, prædicavi, prædico, quæ visa optima: nam utilitatem juvandi præfero gratiæ placendi, sed non est hactenus inventus modus, ut hæc domesticæ & nocituræ possint componi lites.

Episcoporū est discordes conciliare.

Quia vero vis, & jure tuo imperas, ut tibi confidenter omnia quæ fiunt, fieriq; poterunt significem: quamvis quæ faciat, feceritque Domus Regia, ex aliorum te literis vellem cognoscere; cum eam non æqua nec ferenda agere persticuum omnibus, & quod nihil peritius neque opportunius quidquam ad sibi nocendum excogitare possit. Nihil invenires tam manifestæ utilitatis, quod non in contrarium illius transferat culpa: sic ventos quoque natura bonos futuros invenerat, ipsi illos contrarios fecimus, ut alibi dici solet, sed hic proprie debet. Scis jam bene quod extincto acerbissimas inter omnium nostrorum lacrymas Serenissimo Ioanne tertio, uelut sublato repente de cælo sole, nox atra Reipublicæ incubuit, aperuitque ingens theatrum compluribus umbris tuendæ per fas nefasque libertatis. Videmus enim jam multos qui admiratione rerum nostrarum suspensi, cum de præsenti statu sermo incidit, alia obtrudunt, ne deprehendantur, quid sentiant. Omnes interim Regem eligendum contendunt, sed nemo unum, omnes alium.

Ita sane quando DEus vult alicui populo infortunium immittere, disponit ut pericula non intelligantur, neque considerentur & tanquam degeneres mundi accolas posteritatis cura non tangat, ut non unam sequantur viam, quin imò per multas vagentur.

Dissensiones in domo regia.

Non credas dissensiones Domus Regiæ intrinsecas fuisse: non erant opertæ ut saltem esse poterant & debebant, sed apertæ. Inter tot oculos nullæ sunt latebræ, tam divulgatum hoc arcanum est in animis hominum, quàm ulli non est in ore. Serunt sibi (proh dolor) occant sibi, metent sibi. Quasi non pudere parum sit, etiam utraque pars suos explicando dolores gloriatur: Convenit proinde mihi cum sensu tuo, immanem fore duritiem, obscuratam in prole defuncti Regis, (in quo, in colendo DEO pietatem sine simulatione, in regendis nobis severitatem sine superbia, in administrandis negotijs sine festinatione diligentiam, sine tarditate venerabamur gravitatem) virtutem videre & non flere, super hæc non ingemiscere, his non commoveri. Quo enim affectu sincerius & religiosius prosequebamur Patrem, eo studiosius & magis ex animo sangvinem ejus colere, commodisque ejus invigilare tenemur. Sed quando acerba, & perpetuis lacrymis deploranda mors, non tantum totius Regni statum in ultimum discrimen adduxit; sed etiam Domum Regiam tam magnis involvit procellis; ut in varias sententias divisa, nullo firmo ac stabili fundamento subnixa, commenta opinionum malitiosarum

rum sequatur: hac illac tanquam incertis agitata tempestatibus & desultatoria quadam levitate in contrarias sibi opiniones, easque omninò nocivas fertur. Exprimo veritatem, & bonitati tuæ confido potius, quàm censuræ severitatem timeo, quòd cum omni fiducia dicam quæ sentio. Divinum nobis auxilium vehementer implorandum est, atque expetendum ut oculos animosque aperiat, & tandem querulis dissensionibus metam ponat. Impune nunquam sprevit ullus parentes. Honorent Filij Parentes suos, & Parentes ad iracundiam filios non provocent. Non est prudentis postponere firma caducis, veraquè quæ bona sunt spernere, falsa sequi. *A.C.1656*

Et hæc sunt quæ nunc scribere possum: ex quibus fatorum mensuram, seu præsagium pro prudentia Tuâ cape. Mali concludes augurij esse pro Domo Regia, tantos in principio lapsus. Non arguo quenquam cum nemo sit mortalium, quem non aliqua pars vitij attingat, hanc contagionem ex ipsa mortalitate traximus: nam homo dum errat, humanitus errat, errorem autem in homine calumniari, est toti ipsi mortalitati convicium facere. Nollem tamen ut temere utraq; pars iis quæ dicuntur credat, & cæco ruat impetu, ut tales potiùs quærat, & inventos conservet amicos, qui verum loqui constanter audeant, nisi ad malum alia sibi consarcinare velit mala. Res aliquando venit, ad aures parva, & statim animi dolor magnus est. Usq; adeo variat sors variatq; cito. Induuntur vestimentis ultionis, & operiuntur quasi pallio zeli. Non desunt qui bona loquantur, sed non credunt iis, & quasi incircumcisæ aures eorum audire nolunt: vana interim captant opera eorum risu sæpius digna. Ego qui semper ita Domui Regiæ devotus sum, ut secunda adversaq; omnia, quæcunq; illi eveniunt, semper credam mihi esse communia: nunquam & Matri & Filio nisi salutaria propino consilia, quiescentibus aliis, qui mihi auxilio esse deberent, insto, urgeo, accelero, (cum quæ justa & honesta sunt, nolint moras) nec quidquam omitto ex his quæ necessaria credo: sed non sunt hi, qui veram devotionem, à simulatione dignoscere velint, & malunt audire adulatores, domesticam, veram & assiduam pestem. Ut ergo apertè loquar, & hanc aliquando finiam, dignitati eorum vehementer timeo: hi viderint qui talia struunt. Vale dilectissime Princeps, & fer confidenter respondentem, quem confidenter provocasti.

VII.

AMICO CONFIDENTI,

26. Junij.

Cardinalis Primatis adventus Varsaviam, ibiq; acta pro tollenda dissensione in domo regia, &c. referuntur.

Literas tuas accepi non tanquam beneficium, sed tanquam creditum. Profiteor gratitudinis verum sensum. Nullus est gratus nisi statim sit: in præsenti verò tempore meæ abundantia epistolæ, tuæ inopiam supplebit & decisionem propositis ambiguitatibus adferet, in his quæ tibi ordine quo res aguntur, in plena defero fiducia.

Reducem Me Pultoviâ rogavit Regina, ut Radzieiovicios, septem leucis Varsaviâ dissitos, pergerem ad Cardinalem Primatem, precibusq; huc adven-

adventum ejus accelerarem, sperans in eo consolationem in tempore opportuno. Reprehensione carent, quæ consilio ordinantur amicorum. Bene est quòd id non distulerit, ne in luctu nimio damna lacesseret. Bene itidem, quòd ita sibi devincire Cardinalem voluerit, ut eum primum habeat, cujus protectionem in locum demortui mariti subroget; & erant multa quæ ad eam stimulabant, nec repulsam metuebat ejus petitio, Quia quà Christianus, velle debebit, quà Primas & Primus Princeps est, poterit esse amicus; cum præcipuè per secreta pacta, non alienum aliquid suis commodis extrahet, qui semper finis ejus est. Spina etiam grata est, ex qua spectatur rosa.

Interim cum delatum ad arcem Varsaviensem corpus Regium & solitâ pompâ apparatuq; in ferali theatro superadditis excubiis repositum esset, statim occurrebat illud notatu dignum, quòd scilicet loco coronæ quæ ex pretiosis aliàs fieri solet adamantibus, pileo tantùm caput Regis fuerit coopertum; timere enim se Regina confessa est, ne Princeps con-filio malevolorum ad accipiendam eam induceretur. Inveni jam faciem Regis valde marcidam, unde evidens argumentum operari Mercurium plus nimio propinatum. Posita est suprà facies depicta. Celebrata interim Missæ Sacrificia plurima, ego post Posnaniensem Episcopum uti loci ordinarium pro affectu meo juxta & debito cantavi hodie: Et post nulli succumbens tot tantorumq; laborum molestiæ, verùm omnia celeriter tanquam unum aliquod opus absolvens, memor mandati Reginæ 23 Junij in consortio D. Thesaurarij Supremi Regni, ivi ad Cardinalem, cui tam de morte, quàm de omnibus ijs quæ illam subsecuta sunt, exactam feci relationem, quam usque in eum diem non habuit. Expedivi proinde quam à Regina habui commissionem, ad quam civilissimè respondit, quòd reputans quantum Regi mortuo deberet, quibus beneficiorum vinculis ei sit devinctus, fidem intemeratam & relictæ Conjugi, & Filiis non tam promittere, quàm effectu ipso palàm facere intendat.

Mortuo Regi coronæ loco impositur pileus.

Primatis bene affectus Domui Regiæ.

Svadebam deinde, & exhortabar non minus viriliter, quàm confidenter, ut in hoc interregno quærat gloriam, & famæ pretium, ut acceptum Nomini suo hoc Reipub: ferat donum. Nunquam gloriosius finiri potest vita (ultimus enim est de familia) quàm dum utilitas Reip: & salus procuratur. Addidi gloriam ipsi integram mansuram non secus ac Castori accidit, qui cum templum cum Fratre suo Polpuce commune haberet, solius tamen Castoris dici consveverat. Non ne ad hoc illum DEus in sublimitate posuit, ut tanto majore Ecclesiæ & Patriæ utilitati vivat, quanto in ea eminentiori authoritate præest? Agat ergo pro loco, quem tenet, pro ea, cui præsidet dignitate, viriliter & prudenter, exerceat, qui in illo est, zelum fidei, gloriam DEi, plurimam utilitatem, ut dicere possit, quia gratia DEi in me vacua non fuit: Nos verò sanorum consiliorum adiutores, dignitatis fautores, omnibus in rebus sibi amicissimos cognoscet, nullus (præcipuè me) gravabit labor, quem causâ ejus suscipiam, modò eam confidentiam mihi præstet, quam spero. Inveni in omnibus promptum animum, & certiores nos reddidit, quòd sicut Nos bonum publicum, pro solo intentionum & futurorum laborum objecto habere intendimus; sic & ille ad eandem metam omnia sua opera sit directurus & allaboraturus, ut augeantur in dies incrementa exactæ & diligentioris solicitudinis suæ. Quis enim tam inhumanus esset, qui sic periclitanti Reipub. non succurreret, si posset; non consuleret bene, si nosset? Cum verò non ambigat ibi plurimam salutem esse, ubi plurima sunt consilia, eaque propter & Moysen quanquam Spiritu Divino plenum 70 Seniores rebus administrandis, idoneos propulsandis injurijs,

atque

atque periculis indefessos, procurandis commoditatibus publicis juxta ac *A.C.1696*
privatis diligentes adsciverat, nihil absque consilio nostro se acturum promittit. In quam autem partem favor ejus inclinet nescimus adhuc, nisi cognoscat causam, partes audiat, indicare fortè non vult, quamvis cum idem de jam factis sentiat, quod omnes, putandus est, id decidere quod omnes. Incusat enim clarè consilia eorum, qui semper Tantali, semper novis cupiditatibus inhiant, & toties intestina; hæc dissidia commovent, quoties è re ipsorum sunt, propter privatam utilitatem etiam jus publicum infringendo. Scias minus me dicere, quàm ille prædicabat, nihil ex ijs quæ nunc fiunt approbando, sed sæpius iterando: Inexpugnabilis est civitas, quam unitas populi tuetur. Addidit adhuc se velle, ut inprimis Regina objurgationi semper aliquid blandi admisceat, facilius enim penetrant verba, quæ molli vadunt via, deinde ut tam Reginæ, quam Principum sit frons aperta, ligva parca, mens clausa. Ut Regina & Princeps tenaciores sint secreti, nec statim in affectus erumpant. Multi cum alijs maledicunt, sibi ipsis convicium faciunt. Quod verò tacitum esse velis, nemini dixeris, nam si tibi non imperasti, quomodo ab alio silentium speras, cum præsertim privati eorum sermones malignitate aliqua interessatorum parum sint tuti. Cum autem insinuassem Principes minores natu, venturos brevi ad Suam Eminentiam, sicut enim Mater, sic & hi Filij sub protectione ejus vivendi desiderium nunquam mutandum habent. Noluit ille absolutè hoc genus officij Radzieiovicijs recipere, & ut ab eo abstineant, multis deduxit rationibus gratias agens, pollicitusq; non perituram apud se oblatæ gratiæ memoriam, sed tardius id erat, nam Serenissima Regina impatiens moræ miserat eos immediatè post abitum meum, & redeundo, In via eos propè Radziejovice inveni.

Parum affectus visus est mihi Cardinalis Primas Abbati Polignac *Sensus Primatis de Legato Gallia.*
Legato Galliæ, dixitq;, palàm non posse eum hîc morari, nam suas literas credentiales Reipublicæ nondum reddidit, & non nisi coram Rege jam demortuo characterem suum legitimavit. Quid sibi velit hic discursus nihil dico, sed tu pro scientia divinabis, idq; facillimè. Spendida promissa reconciliatura, nulla re segnes intenti semper ad omnia sumus.

Eadem die qua iveram redij, sed quod tardius In crastino relationem Reginæ feci actorum; 24. autem circa quartam pomeridianam, fecit publicum ingressum Cardinalis Primas honesto comitatu non minus quàm (ut amat) splendido, cuique ad Wola quotquot erant Senatorum & ex equestri Ordine nobilitatis, obviam ivere. Intravimus Varsaviam præcedentibus, Crucifero & Mareschalco, expansis vexillis, & tympano sonante. Posnaniensi Episcopo, Palatino Lenciciensi, & Me lateri Cardinalis assidentibus, & rectà in arcem; ubi visitato imprimis corpore defuncti à Mareschalcis Regni & Litvaniæ ibi tum præsentibus exceptus, à Domino Palatino Lenciciensi uti Mareschalco, ante cubiculum Reginæ salutatus, & ulterius ad decumbentem in lecto doloris Reginam conductus; Ubi adfuit etiam Princeps Iacobus, jam redux ex loco quo iverat, obviam Cardinali, ibique eum salutavit, se suaq; recommendando. *Primas Varsaviam ingreditur.*
Post reciprocas expressiones affectus cum dolore mixti, unius horæ spatio, absentibus omnibus conferentia cum Regina duravit, qua finita visitavit omnes Principes, & Serenissimi Iacobi Uxorem, dum verò rediit Ille in suum Palatium, retulit Mihi Regina promisisse eum omnem assistentiam rebus ejus. Declaravit præterea non prius se Senatûs Consilium convocaturum, nisi integra in Domo Regiâ pax & concordia coalescat, ne ea materia in illo agitetur, quæ est nimis delicata, ex quo Respublica quoq; suam ibi invenire potest utilitatem. *Visitat Reginam.*

Vidi

A.C.1696 Vidi etiam Illustrissimum Nuntium Apostolicum *Davia*, si tantum sinceritatis, quantum spiritûs & intellectûs haberet, certè nobis bona ab eo quævis promittere possemus.
Davia Nuntius Apost.

Eodem die quo venerat Cardinalis, scripsit statim Castellano Cracoviensi, & Palatino Vilnensi, primo exercitus Poloniæ, secundo Litvaniæ Ducibus; Regina quoq; ad lenimentum gravissimi doloris sui, varias, in eodem argumento literas ad exteras Europæ Principes, ut in plures alveos divisus mœror, decresceret, scribere me jussit, quod & libenter feci, quarum copias Tibi adjungo. Nec Principes Regij in orbitate suâ luctuq; incomparabili diu tenuerunt calamum, quin dolorem præcipuis quibusdam in Regno communicarent Proceribus, nonnullas hujus argumenti literas, quæ vel ad meas venerunt, vel per meas manus expeditæ sunt, adnecto.

Corona defuncto Regi imponitur.

Die 25 post dictam Missam ad corpus Regium Cardinalis Primas inter sacra & vota pretiosam capiti ejus imposuit ex adamantibus coronam, accepta prius à Principe Jacobo assecuratione, eam iterum Reginæ restituendam. Eadem die invitato Mareschalco & Thesaurario Regni ad Palatium in præsentia multorum Senatorum Regina, & Principes gratias egerunt pro eo, quòd Sigillis suis Thesaurum Regis signaverint, & sicut pro securitate gazæ Regiæ id fecerant, ita nunc levare illa sigilla ne gravaretur, instititerunt. Respondit cũ solita gravitate Mareschalcus, petijtq; à Cardinali, & alijs Senatoribus, ut eum evincant coram Republica, si ab ea impetitus fuerit, & ut habeat testimonium, quòd ad hanc obsigillationem tanquam privatus accesserit amicus, quia si tanquam Minister id fecisset, expectare hoc in puncto totius Reipublicæ debuisset decisionẽ. Resolvimus hunc scrupulum authoritate svadendi magis quàm jubendi potestate, judicium animi citra damnum affectûs proferentes, quod hæc sit privata Domus Regiæ fortuna, nec ullo aresto subjacere possit, extantibus alijs tam opimis & diffusis possessionibus, omissa proinde inanium specie, de re judicemus ex re ipsa. Altera ratio erat, quòd janua aperiretur ad res novas, & modus culpæ ex pecuniæ modo constitueretur, & qui esset locuples, fuisset & nocens. Nemo auderet coronam Nostram ambire & ad possessionem ejusdem concurrere, similia cum derelictis suis justè metuendo. Post multas proinde controversias & contestationes, iverunt Principes Regij, Cardinalis Primas, Mareschalcus, & Thesaurarius, sigillaque sua ruperunt, & Reginæ Principumq; imposita. Interea dissensiones crescebant internæ, res anteriores posterioribus normam præministrabant: & cum cogi nubes has videmus; timendum ne brevi sequatur tempestas. Petijt, Princeps Iacobus Cardinalem, ut sessionem Amicorum decernat, in qua jura Reginæ & defensiones ejus disquiri possint. Propositio hæc displicuit Matri, & etiam si queri non poterat, tamen indignabatur. In mare enim disceptationum lata patebat via.

Thesaurus Regius resigillatur.

Nova dissensionum materia in domo Regia.

Acceptæ interim literæ Zolkiewiâ à Domino Castellano Cracoviensi qui omnem securitatem depositis ibidem providisse se scripsit contra certæ personæ intentiones, quæ plenipotentiam obtendebat ab omnibus Principibus ad deoccupationem integram illorum depositorum. Sed cum principes juniores excepto primo nunquam se plenipotentiam ad id faciendum dedisse asseverarunt, scriptæ sunt literæ eam retractantes. Assignata pòst eadem die in domo Cardinalis Sessio omnes nos congregaverat, in qua Episcopus Vladislaviensis, Mareschalcus Regni, & alij Amici Nomine Principis Iacobi summam Matris venerationem, humillimam submissionem declarârunt, tacitè nihilominus advitalitatem Reginæ impugnando; Tenebræ sunt quas non illu-

illustret ipse Phœbus; volebat quippe Princeps scire instituta legum pro *A.C.1696* qua parte sint potiora, ut quod instituêre maiores, posteri imitentur. Sic facere solent homines in spem suam proni. Dedi vindicias propositioni huic, advitalitatem authenticam legi, quamvis instigator Regni tanquam in privata fortuna inscriptam impugnaverit, quoniam reformatio per Comitia publica facta, illam tollere & annihilare videtur. Visum est proinde supplicare suæ Majestati, ut amorem suum Maternum in Filios suos palàm faciat. Gratum spero tibi fore, si rationes pro & contra habueris, quæ nobis sunt in scripto datæ.

Et quoniam Principi Iacobo in expensis pro parte ejus ostensus est, etiam pro Nuptijs sumptus, qui ultra 473169. millia extendebatur, in quo etiam pro depingenda Senatoria Camera, & pro similibus expensa numerabantur; petij Reginalem Majestatem, ut in eo discretionem suam Maternam non dedignetur testari, quod & promisit. Et pòst petijt Palatinum Calissiensem Stanislaum Malachowski & Me, (haud id est abs re, neque suscepta narratione procul) ut Principem Iacobum adiremus, quidque tandem desideret exquireremus; qui reposuit petere se Majestatem suam, utrùm cedere advitalitate velit, aut non? quia si persistit, tum Filijs ejus nulla restat spes hæreditatis Paternæ; si autem illa cedit, facillimè concordia coagulabitur. Addidit misisse se suas propositiones ad Cardinalem, qui brevi pòst in Regia comparuit, dixitq; confidenter mihi, quòd Principes desiderent, ut aliqua notabili summâ tam pro advitalitate, quàm pro omnibus alijs prætensionibus contentare se Regina velit. Nullum enim hoc convenientius & efficacius medium esse potest, in tanta eorum confusione. Eadem die miserat Princeps ad Cardinalem, (ita fit plerumq; ut nemo sciat & omnes affirment) denuntiando quod Canonicus Sulzycki ex mandato Reginalis Majestatis iverit Villanoviam, indeq; 4. vel 5. currus ex pretiosissimis quibusdam mobilibus Varsaviam duxerit. Tactus erat ingenti doloris sensu Cardinalis, relationem non fidem ducem habens, & inania pro solidis quandoq; captans, & statim D. Castellanam Lenciciensem ad Reginam cum expostulatione, & indignatione misisset, nisi ego casu venissem & quamvis verebar, & si ita vis, etiam timebam, ne verum esset, quod objiciebatur, cum certum sit nihil, omnia ex suspicionibus habeantur, & hanc legationem, quædam etiam admiscens nobili libertate digna, dissuasissem, usq; dum melius sciatur. Missus nuntius Villanoviam intra duas horas redijt, & falsam fuisse relationem retulit. Bonum erat à veritate vinci, nam quòd voluerit nescimus, quòd non læserit scimus. Ac perinde ut nubes à radiis solaribus, & à vento subsolano glacies brevi temporis spatio disjiciuntur; sic hæc sinistra relatio, quæ flammam novo alimento nutrire potuit, cum ulterius progredi non valuit, retro cessit & cessavit. Timendum autem ne vereri incipiat Princeps, quam desiit revereri. Unde Amici Principis pudore affecti, quanquam queri non audebant, secreta tamen indignatione fremebant, & damnabant, ut inconsultum, quòd scilicet calumnijs contra Matrem ageretur, & Mater non ex merito haberetur, ita vel consilium sequitur pœnitentia. Instat die crastino Consilium Senatûs à Cardinali Primate destinatum, pro quo me præparare aliquatenus debeo. Pravum Reipublicæ Civem Demosthenes declaravit, qui imparatus ad dicendam pro Reipublicæ utilitate sententiam accedit. Finem epistolæ pono, ulteriora ulterioribus occasionibus tibi more meo significaturus. DEus te incolumem servet, Nobis & Patriæ, quàm diutissimè superstitem.

Falsus rumor de avecto thesauro Villanoviâ.

Copia Literarum Cardinalis Primatis AD CASTELLANUM CRACOVIENSEM GENERALEM EXERCITUS DUCEM.

Commendatur eidem cura Regni, militibus stipendia promittuntur.

Retulit publica fama Illustrissimæ Dominationi Vestræ tristissimam Reip. orbitatem, occumbente 17 currentis Rege illo, cujus paternâ curâ securi dormiebamus, vigilante pro Nobis Antipatro. Non incuso Fata; nam flere etiam tam ingentem Reip. jacturam, & omni irreparabilem ævo non licet metu reliquorum. Magnitudo oneris occurrendi singulis periculis super humeros meos devoluta, qui plus bonæ voluntatis habeo, quàm virium & facultatis, & grandis difficultas remedij, forti indiget succollatore. Hunc non alibi quærendum, invocandumque existimo, nisi ubi illum Leges publicæ indigitant. Quare non tantum ex vi muneris & officij mei, verùm etiam ex instinctu præsentis hic & nunc Senatûs, cujus sententiam more Patrio in hoc Reip. luctuoso sanè casu appellavi; recurro præsentibus ad Illustrissimam Dominationem Vestram, quatenus dignetur non tam inchoare, quàm continuare laudatissimum semper bene de Patria merendi studium, in tuendis præsertim Regni finibus, & fortalitiis, in quorum integritate, securitateq; promovenda tot tempora gloriosè semper implevit. Optabam equidem infelicis hujus, mihi verò onerosissimi Interregni tempore illum ad manus habere nervum, quo emeritam militiam sub prudentissimo Illustrissimæ Dominationis Vestræ regimine, felicissimè hactenus præliantem, excitare possem ad fortia; Verùm quia ex ratione status nostri, necessitatibus illius compati possumus, succurrere non valemus, reliqvum est, ut ab Illustrissimo Regni Thesaurario obtineamus, quatenus fortalitio Ss. Trinitatis quàm primum pro viribus suis dignetur succurrere, nec non Illustrissimam Dominationem nomine præsentis, numerosique Senatûs, securam reddere de solvendis, ubi primum licuerit, emeritis toti militiæ stipendiis. De quo Illustrissima pariter Dominatio Vestra potest indubitatè certum reddere universum Exercitum, utiquè fratres Nostri sunt & os ex ossibus nostris, adeoque clarè videre possunt, quòd hic & nunc bona tantum verba illis dare possimus, sed sinè dubio res sequentur, ubi DEO favente Comitia Convocationis felici fuerint exitu coronata, in quorum denunciatorijs præcipuè emerita Polonæ militiæ stipendia commendavi. Nihil ambigo velle Illustrissimam Dominationem Vestram litare operam suam amori boni publici, quam illi hucusq; gloriosissimè impendebat, ut communicatâ operâ, mutuóque consilio nonminus amicis, quàm hostibus demonstremus; optimos Nos esse, dum

infirmi

infirmi sumus & Rempublicam futuro Regnanti, quemcunquè DEUS destinavit, reddamus, qualem accepimus. Quanquam ego pro gloria nominis Illustrißimæ Dominationis Vestræ & merito in Rempublicam adhuc meliorem optarem. A.C.1696

EJUSDEM AD PALATINUM

VILNENSEM EXERCITUS M. D. L. SUPREMUM DUCEM

Commendat curam Litvaniæ, stipendia militi promittit

Venit ad aures nihil dubito Illustrißimæ Dominationis Vestræ tristißimus nuntius, qui totius Regni intima penetravit, nunquam satis deplorando Regis nostri occasu, qui postquam in diem Iunij 17 incidit, aperuit mutantem Reip. fortunam. Ab extra enim bellum eò difficilius imminet, quò minùs est domi virium, tot annorum exhaustis Marte; ad intra verò Civilibus dissensionibus premimur, quas omni bello periculosiores existimo

Tam ingens per intima Regni viscera serpens malum non exaggero; neminem enim esse puto publicæ infelicitatis ignarum. Non licet tamen in medijs fluctibus laborantem, luctantemquè cum extremo suo Fato Reip. fortunam deserere. Quod ergo muneris mei, & antiqui moris ratio præscribit, ago, præstarequè amplius contendam, minimè dubius quòd pariter Illustrißima Dominatio Vestra non modo immortalibus suorum Majorum, sed magis proprijs, illisquè recentibus in Patriam nixus promeritis, antiqua Illustrißimæ Domûs decora novis in præsenti rerum statu confirmare amplificarequè dignabitur documentis, in omnes invigilando partes, ne oblati occasione Interregni Vicinus quispiam hostis aliquod Statui præsenti construat discrimen, semper Majoribus nostris formidandum. Quod non tam privato meo, quàm frequentißimi apud me Senatûs nomine precor, oroque, ut ante omnia emeritam M. D. L. militiam, quam gloriosißimè hucusquè moderatur, certam reddat de enumerando quàm primùm rebus compositis, stipendio. Obtinebit nihil dubito charißimæ Patriæ amor apud suos filios illam commiserationem, & tantillam patientiam, ut tantisper præmium sibi debitum præstolentur. Ego interim communicato cum Illustrißima Dominatione Vestra consilio, laborabo, ut sinè mora datam fortissimo Exercitui promißi fidem exsolvam integerrimè.

A.C.1696

COPIA LITERARUM
à Srma Regina Vidua ad Imperatricem.

Serenissimæ ac Potentissimæ Principi Dominæ Dominæ D. G. Romanorum Imperatrici semper Augustæ, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclavoniæ Reginæ, Archiducissæ Austriæ, Ducissæ Burgundiæ, Styriæ, Carinthiæ, Carniolæ, Vittembergæ, Comitissæ Tyrolis, Sorori Cognatæ & Vicinæ Nostræ charissimæ, Maria Casimira eâdem gratiâ Regina Poloniæ &c.

Salutem ac mutui affectûs continuum incrementum.

Serenissima ac Potentissima Princeps Cognata & Vicina Charissima.

Immensus dolor ex inopinato de hac vita decessu Serenissimi Regis Domini conjugis Nostri Dilectissimi ipsa etiã Nobis verba eripit, quibus Majestati Vestræ præconcepti doloris magnitudinẽ deferre ac repræsentare possimus; vim tamẽ quantumvis dolentissimo inferentes pectori, ut luctus in plura divisus corda, minuatur, illum Majestati Vestræ non sinè gravissima novi doloris amaritudine communicamꝰ, certã spẽ habentes, quòd in partẽ permissæ à Supremo Numine orbitatis, benignè accedere, rebúsque nostris, partim ex jure viciniæ, partim ex affectus sui consvetudine, toties erga Nos demonstrati favere Majestas vestra non gravabitur. Quod Nobis procul dubio inter recentes, illosq; molestissimos sauciati animi nostri angores à Majestate Vestra pollicentes eidẽ prosperiores rerũ successus, quàm Nobis frui liceat, diuturnamve à Deo Optimo Maximo incolumitatem impensè apprecamur. Dabantur Varsaviæ die 10 *Mensis Junij Anno* MDCXCVI

EJUSDEM AD SERENISSIMAM
REGINAM HISPANIARUM

Serenissimæ ac Potentissimæ Principi Dominæ Mariæ Annæ Dei Gratiâ Hispaniarum, utriusque Siciliæ, Castellæ, Legionis, Arragonum, Hierusalem, Portugalliæ, Navarræ Indiarúmque Reginæ Catholicæ, Sorori & Cognatæ Nostræ charissimæ.

Recens luctus quo Nos dextera Domini tetigit, per mœstissimum Regis Domini Mariti Nostri Dilectissimi ex hac vita exitum non permittit, ut Majestati Vestræ totam doloris Nostri magnitudinem explicemus. Verùm quia Majestatem Vestram, quemadmodum humanæ vicissitudinis optimè memorẽ esse non dubitamus, ita certâ erigimur fiduciâ, eandem ad compassionem præsertim status nostri facilè accessuram, ut eò leniùs tanti doloris moles ferri possit. In reliquum fausti ores rerum eventus, prosperámque valetudinem à Supremo Regnorum moderatore Deo Majestati Vestræ animitùs vovemus. Dabantur Varsaviæ eodem, ut supra die & Anno.

EJUS-

EJUSDEM AD REGINAM SVECIÆ

Sereniſſimæ ac Potentiſſimæ Principi D. NN. DEi Gratiâ Svecorum, Gotthorum, Vandalorúmque Reginæ, Magnæ Principi Finlandiæ, Duci Scaniæ, Eſthoniæ, Livoniæ, Careliæ, Verdæ, Stetini, Pomeraniæ, Caſſubiæ, & Vandaliæ, Principi Reginæ, Dominæ Ingriæ, & Viſmariæ, nec non Comiti Palatinæ Rheni, Bavariæ, Iuliaci, Cliviæ, Montiumq; Duci, Sorori, Amicæ, & Vicinæ noſtræ chariſſimæ, ſalutem, & mutuum continui affectûs incrementum.

Quæ cuncta communi mortalitatis lege, verſat & immutat viciſſitudo, eadem Nos quoque ingenti mœrore per inſperatum de hoc vitæ theatro deceſſum Sereniſſimi Regis Domini Noſtri Conjugis Dilectiſſimi, graviſſimè affecit. Ille quidem ex arbitrio Supremi Numinis ſuis perfunctus fatis, Nobis verò vix ferendum dolorem & lachrymas in miſeræ orbitatis ſolatium pro ſui reliquit memoria. Quæ propter præſentem Mariti Noſtri exceſſum è vivis communicantes, minimè ambigimus eandem ad lenienda, dolentiſſimi cordis noſtri vulnera pro ſolito eoquè Chriſtiano erga Nos affectu allaboraturā ut tā intimų profundi animi ſenſus fidâ ac ſincerâ Majeſtatis Veſtræ compaſſione leniri, componiquè tantiſperpoſſit. Noſtra verò intererit pro hac benevolentiæ mutua conteſtatione Majeſtati Veſtræ proſperos rerum ſucceſſus, diuturnamq; à Superis incolumitatem ex animo precari. Dabantur Varſaviæ.

EJUSDEM AD REGINAM DANIÆ

Sereniſſimæ ac Potentiſſimæ Principi Dominæ NN. DEi Gratiâ Daniæ, Norvegiæ, Vandalorum, Gotthorúmque Reginæ, Duci Slevicij, Holſatiæ, Stormariæ, & Ditmariæ, Comiti in Oldemburg, & Delmenhorſt, Sorori ac Vicinæ Noſtræ chariſſimæ.

Luctuoſiſſimus ex hac vita deceſſus Sereniſſimi Regis Domini Mariti Noſtri chariſſimi, tantâ doloris magnitudine intimas cordis noſtri fibras pervaſit, & concuſſit, ut niſi Majeſtati Veſtræ eundem pro aliquo tantiſper animi Noſtri levamento communicaremus, vix humanis viribus tam triſtis viciſſitudinis orbitatem & Regni cladem ferre poſſemus. Hoc proinde calamitatis noſtræ exemplo permota Majeſtas Veſtra non gravabitur pro ſingulari ſua erga Nos propenſione in partem doloris accedere, atquè eo ferri ſtudio, quo ſors tam profundi doloris Noſtri valeat temperari. Cæterùm in luctuoſiſſimo hoc ſtatu Divinâ manu poſiti, feliciores Majeſtati Veſtræ rerum curſus, cum longæva à Deo incolumitate ſincerè, conſtanterquè precamur. Dabantur Varſaviæ.

A.C.1696

EJUSDEM AD PALATINAM RHENI.

Sereniſſimæ Principi Dominæ NN Comiti Palatinæ Rheni, Romani Imperij Archithesaurariæ, & Electrici Bauariæ, Neoburgi, Juliæ, Cliviæ, Montium Duci, Comiti in Veldentz, Sponheimb, Ravensberg, Dominæ in Ravenſtein, Sorori & Cognatæ Noſtræ Chariſſimæ.

EAm eſſe humanæ viciſſitudinis ſortem nullis unquam ſæculis violatam, ut infauſta proſperis, læta triſtibus frequenter permiſcendo jus ſuum non ſinè graviſſimo mortalium ſenſu, & communi calamitate exerceat; Idipſum à mœſtiſſimo de hac vita Sereniſſimi Regis Domini Conjugis Noſtri Dilectiſſimi diſceſſu, plusquam in Nobis ipſis ſentientes, nullatenus ferre poſſumus, quin Serenitati Veſtræ triſtiſſimum hunc de tam inſperato obitu feramus nuntium. Ingens hic & propè vix ferendus animi Noſtri mœror quòd in amico pectore, ac ſolita erga Nos benevolentia Serenitatis Veſtræ juſtam inventurus ſit compaſſionem, ſicut nullatenus dubitamus, ita optatos eventus cum integerrima valetudine Serenitati Veſtræ apprecamur. Dabantur Varſaviæ.

COPIA LITERARUM

SERENISSIMI PRINCIPIS JACOBI AD EMINENTISSIMUM PRIMATEM.

INexplicabili circumventus dolore, poſt luctuoſum ex hac vita deceſſum Sereniſſimi Parentis mei, in tam dolenda orbitate, tremulâ ad Eminentiã Veſtrã manu præſentes exarare cogor, enarrando fatalẽ hunc ictũ, quem Divina manus Domui Noſtræ inflixit, adeo ut ad exquiſitæ infelicitatis cumulũ, nihil præterea addi posſit, cogitarique Mihi præcipuè cui geminata imminet calamitas, ex occaſione infenſæ nonnihil Sereniſſimæ Matris meæ, de cujus affectu in me, quantũ vis Eminentia Veſtræ abundè aliàs conſtare poteſt, clarius tamen corã quàm per literas decet exprimere. Sufficiat interim Eminentiæ Veſtræ nôſſe, quòd hucusquè eâ uſus ſim moderatione, quam & filialis obſervantia & profunda ſubmiſſio requirebat. Non vanam ſpem pono fortunæ meæ in Eminentiæ Veſtæ Authoritate, quòd ubi Varſaviam attigerit totam hanc procellam & motos componet fluctus, mihi verò paterno ſuo affectu adeſſe, & laboranti patrocinari cauſæ dignabitur. Quod ubi præſtiterit, implebit leges æquitatis, & afflictũ depreſſumquè ſtatum Noſtrum eriget, quem iterum iterumquè Tutelæ Eminentiæ Veſtræ, ac protectioni impenſiſſimè commendo æternum obligatus.

Jacobus Ludovicus Princeps
mpp.

COPIA

COPIA LITERARUM SERENISSIMORUM ALEXANDRI ET CONSTANTINI PRINCIPUM AD EMINENTISSIMUM PRIMATEM.

AD quem in tam fatali naufragio post tristissimam Serenissimi Parentis & benefactoris nostri obitum, ad quem, inquam, portum securius vertere proram possumus, quàm ad sinum probatæ toties erga Nos Eminentiæ Vestræ benevolentiæ, quam Nobis proximi sanguinis necessitudo tam intimo nexu illigavit; quòd interea temporis tantò fiducialius testamur, quantò sumus certiores, quòd ultra sanguinis jura gravissima orbitas nostra omnia consueta erga Nos inclinationis conciliabit facilè, & disponet officia. Vota deinde nostra mutua brevis sunt mensuræ, quia unum hoc intendimus omnes, ut Serenissima Parens Nostra in Juribus & prærogativis Personam suam concernentibus secura conservetur, cui Nos ex præcepto Divino & mandato piè defuncti Serenissimi Genitoris & ex obligatione pro beneficijs plusquam maternis assistendo, sic speramus, quòd Eminentia Vestra pro Inter-Regis officio coronatam illius dignitatem, & nostrum simul honorem tueri protegeréque dignabitur. Nos pariter conjuratâ unione pollicemur Eminentiæ Vestræ æternam grati animi memoriam.

Alexander Princeps
Constantinus Princeps.

SERENISSIMO JACOBO

RESPONDET EMINENTISSIMUS PRIMAS.

PRamisi nuper Serenitati Vestræ per Reverendissimum Nominatum Chelmensem vivi doloris mei sensum supra tam luctuosū Serenissimi Regis Nostri, & Vestræ Majestatis Parentis fatum, qui non modo Serenissimā Domum suam, sed totam Remp. gravissimo calamitatis vulnere sauciavit. Quod Serenitatis Vestræ attinet privatum interesse, explicui meam mentem eidem Reverendissimo Nominato, commendavique diligentissimè, ut securam redderet de antiqua mea inclinatione, nec non obligatione, & recenti in tanta orbitate compassione. Confirmabo præsentibus documentis, ubi primùm venero Varsaviam, quòd, qua promptitudine omnia Serenitatis Vestræ mandata recipio, eâ facilitate, diligentiâq; exequi contendam. Insuper solatia desuper precatus omni cultu & veneratione testor.

Idem

A.C.1696 Idem Eminentissimus Primas respondet Serenissimis Principibus Alexandro & Constantino.

EX duro marmore cor illud sit, necesse est, quod tam publica orbitas in lacrymas non resolveret, & ad debitam compassionem supra deplorandam Regiæ Domûs sortem & tenerioris ætatis dolendam fortunam non provocaret. Omnes vires conatúsque impendam, ut primam hanc scintillam domesticæ dissensionis quàm primùm extinguam, ne in publicum erumpat incendium. Quoties enim hoc profundiùs recogito, omnes in me passiones concentrantur. Et quia me sors nascendi in eo gradu sangvinis, & gratiâ Serenissimi Parentis Serenitatum Vestrarum, eò authoritatis, dignitatisque loco posuit, sentio me obligatum, & jure gratitudinis erga Serenissimam Reginam ex titulo conscientiæ, ne tantum scandalum innotescat; domi verò concors harmonia innati affectus tam inter Fratres, quàm Filiorum erga Matrem prædatur. Omnes proinde impendam curas, & studia eò vertam, ut non verbis sterilibus, sed opere, obsequio, & applicatione testari possim &c.

Michaël Radzieiowski Primas.
mppa.

ALEXANDRI ET CONSTANTINI PRINCIPUM
AD EPISCOPUM CRACOVIENSEM.

ETsi habeamus præ manibus certissimum pignus indubitati erga Nos affectûs Celsitudinis Vestræ Illustrissimum nimirum Palatinum Calissiensem tantum fortunæ & domûs Nostræ fulcrum, nec non præsentissimum solatium; inter gemitus tamen parentales, quos Serenissimi Parentis nostri pijs manibus infelices posteri exsolvimus, juvat etiam Celsitudinem Vestram præsentibus compellare, precariq; ut pro illius, quam Serenissimo Parenti Nostro constantissimè testabatur, benevolentiæ suæ amplitudine Nostras quoque spes Magni Regis miserandas reliquias Paternâ gratiâ tueri, & orbitati Nostræ securum præstare asylum dignetur. Nos vicissim certam Celsitudinem Vestram facimus, quòd quidquid in Nos ex plenitudine affectûs Celsitudinis Vestræ augmenti redundabit, totum cum Illustrissima Domo Celsitudinis Vestræ erit Nobis commune.

EORUNDEM AD PALATINUM
SANDOMIRIENSEM.

AD quod aliud post naufragium inter scopulos mortis Serenissimi Parentis Nostri allisi bonæ spei promontorium cum tristissima orbitate Nostra recurrere possumus, quàm in sinum constantissimæ semper Illustrissimæ Dominationis Vestræ bene-

beneuolentiæ quam tot argumentis Regiæ Domui Nostræ, rebus integris testabatur. Unde in spem indubitatam erigimur, quòd tanto efficacius fortunæ Nostræ tam acerbo inclinatæ casu succurrere dignabitur, quantò fortius & miseratio sortis nostræ, & grata Serenissimi Parentis memoria Illustrissimam Dominationem Vestram ad hæc pia stringet officia. Quod dum iteratis uotis postulamus, minimè dubitamus, quòd hanc fiduciæ Nostræ contestationem, quam in simplicitate cordis Illustrissimæ Dominationi Vestræ deferimus, ad intima cordis sui admittet. Nos vicissim securam reddimus Illustrissimam Dominationem Vestram, quòd omni momento simus futuri grati & memores, quocunque demum modo id Nobis testari licuerit. A.C.1696

Alexander Princeps
Constantinus Princeps.

EORUNDEM

AD CASTELLANVM

Sandomiriensem.

I*Ndubitatâ Illustrissimæ Dominationis Vestræ erga Serenissimum Parentem Nostrum gratæ memoriæ freti fiduciâ commendamus orbitatem Nostram, & naufraga regalis fortunæ fragmenta, eidem Illustrissimæ Dominationis Vestræ affectui, qui tamdiu gloriosâ erga Domum Nostram suæ benevolentiæ dabat documenta. Hic fortè, si nondum plenas debitæ gratitudinis recepit vices, reliquit Nobis, & quasi supremis tabulis inscripsit ingens ille Serenissimi Parentis Nostri genius meditationem implendi ea, quæ nondum ex integro persoluta. Agnoscet Illustrissima Dominatio Vestra hujus gratitudinis non desides animos Nostros, modò Illustrissima Dominatio Vestra succrescentem florem spei Nostræ ulterius gratiæ suæ subsidio fovere dignetur, & decus hoc, quod vindicijs oppressorum toties consecrat, ad Nostram etiam orbitatem convertat.*

VIII.

AMICO CONFIDENTI,

30. Junij Varsaviâ.

BEne facis, quòd me felicem esse velis, dum tuum conservas amorem, quem intelligis mihi deberi, mea erga te studia intuendo. Illud tantùm dolere ego sæpè cogor, quòd ita fortuna ferat, ut disjuncti vivamus, & eripiatur utriq; nostrûm suavitas illa, quæ sine dubio cum unà sumus, longe major est, quàm cum aut ego tuas, aut tu meas epistolas legis. Conjungantur tamen animi quanquam locorum intervallis disjuncti.

Incepit consilium die 28 Junij, propositio facta à Cardinali Primate intimi animi sui exprimente dolorem, super immaturo Magni Regis fato, qui suo fortasse tempore (cum non parum ætati, gloriæ plurimùm vixerit) nobis tamen & universæ Reipublicæ alienissimo, vitam quam gloriosissimè gessit, immatura morte finivit. Et cum semper id egerit, ut nulli quidquam deberet, nullum saluti libentius debitum solvit quàm supremum. Excurrit non nihil in laudes defuncti dicendo: *Encomium Joannis III.* *Ejus potentiam nemo sensit, nisi aut sublevatione periculi, aut accessione dignitatis. Annos ejus si rebus gestis recenseas, non è mensibus, sed sæculis crederes esse conflatos. Cum fuerit in nullo non maximus, dubites, in quo major esse potuerit. Virtutes ita colebat singulas, ac si non appeteret universas, qui cum omnes voluisset optimos, se omnibus ostendit meliorem. Ita sibi vacans, ac si cæteros neglexisset; ita alijs, ac si se ipsum non curaret. Quàm verò sit assidua eminentis virtutis comes, invidia, altissimisq; adhæreat, quò propius ad metam accesserat, eò melius sensit; sed in hoc mirandus, quòd nunquam injuriæ memor, nisi ut condonaret, magis ulcisci se nollet, quàm quòd posset; quod sic agebat, quasi unum hoc ageret.* Et conclusit: *in Joanne hoc maximum fuisse, quod neq; ante illum, quem ipse imitaretur, nec post illum, qui eum imitari possit vidimus, & nunc in amisso dolemus. Cùm verò omnis subita mutatio rerum non sine quodam quasi fluctu contingat animorum; medicinæ nunc potius tempus est, quàm querelæ. Nunc demum tantum onus magis sentio, quàm dico.* Cum autem magna negotia magnis adjutoribus egeant, amicos advocabat quos plures habere multis gloriosum, reprehensioni nemini fuit. Petijt à Senatu, cum sit res digna magnitudine illius & cura, ut in tantis Reipublicæ necessitatibus communi consilio eum adjuvemus, appromittens, quòd sibi non nisi utilitatem publicam intuendam sequendamq; esse proponat. Quidquid publicè salutare non judicaverit, privatum & alienum sit existimaturus. Nihil contra leges acturus, nihil præter leges formidaturus. Ut errorem, si aliquis irrepserit, corrigere dignemur, iterum requisivit, & conclusit in Nostra post DEum situm, manu, qualem nobis formare malimus fortunam. Deinde lectæ sunt literæ Domini Castellani Cracoviensis, qui de periculo fortalitij Sanctissimæ Trinitatis præmonuit, præsidium Cracoviense in memoriam reduxit, suum jus allegando. Exercitûs numerum extenuavit pro futuri anni expeditione.

Ex occasione harum literarum more suo non bene perpensis consequentijs, Stanislaus Dambski Episcopus Vladislaviensis aggressus, (quasi lapides pluerint, flumina steterint, iverintq; à mari sursum) quanquam absen-

absentem Castellanum satis injuriosis verbis, tanquam hoc sit proprium *A.C.1696*
ejus fatum, ut ex candore nimio oriatur etiam aliquando ignis, petitque, non quia opus, sed quia odium in Castellanum inducebat ad hæc prima & callida sua desideria, ut hæ literæ in quibus aliquid tanquam nodum in scyrpo invenisset, retinerentur. Sed Palatinus Lenciciensis *Defenditur* & Plocensis ut Generi Castellani alijque colligati, tum de illo pendentes, & eum respicientes amici, fortiter famam falsè & insidiose petitam læsumque honorem, quem omnes norunt (scimus & ideo virtutes dotesque ejus æstimamus) Castellani defendebant non sine ingenti Episcopi confusione. Incepit dein Palatinus Plocensis querulari, quod arx Varsaviensis quæ jurisdictioni ejus tanquam Capitanei subjecta est, à personis quibusdam illegitimè possessa sit, directè impugnando Marcum Matczynski Palatinum Russiæ, Regis defuncti confidentem; & primum domesticum, qui nunc abundè gustat, quid fellis aut mellis est in rebus *Querela contra occupationem arcis Varsav.* humanis, & nunc potissimum cum in cursu institutorum suorum progredi maximè vellet, consistere est coactus. Ejusmodi mortalium sunt res, ut in eodem nihil duret statu. Mareschalcus tamen magnus Regni & alij impugnabant jurisdictionem Palatini Plocensis, quam ipse ut Capitaneus Varsaviensis solus prætendebat, unde ortæ erant controversiæ, sed fuerunt absque conclusione. Disputabatur pòst de tempore, & Convocationis & Comitiolorum, quæ eam in Palatinatibus præcedere debent; Omnes in id conveniebant, ut quantocius expediretur, hoc præcauto; ut tamen detur spatium veniendi ad hæc consilia Nobilitati: Propositum autem erat, Primo, ut sine ordine vota nostra absolvamus Senatores, sed tandem pro facilitando consiliorum fine, ex turno dicere debuimus.

Compatiebatur quisq; fatis Reipub: dolebat mortuum; prudentiam Cardinalis laudabat in tam periculoso rerum statu, ulterioremq; invocabat. Ex occasione verò Domini Nuntij, qui his diebus comparuit, Dominus Palatinus Lenciciensis rogavit omnes ut qui rectè sentiunt, rectèq; faciunt, eum adjuvent, in insistendo defuncti Regis declarationi, *Contra Nuntium.* ut novo Nuntio audientia à Repub: denegetur, usq; dum prius in juribus Patronatus habeat suam satisfactionem, & ut monstraret conservandorum jurium Reipub: non humilem zelum. Scripta quædam de juribus Patronatûs Regum nostrorum&Reip: ab eodem Nobis præsentata fuêre, asseverante, se causam hanc suscipere & potuisse, & debuisse; sed illa tibi non adnecto, nec volo ob metum offensionis publicari. Certatum pòst de præsidio Cracoviensi, utrum illud ad Generalis exercituum Regni Ducis, an Gubernatoris, seu Capitanei Cracoviensis pertineat jurisdictionem? *Jurisdictio præsidij Cracoviensis.* Credebamus nobis liberum esse in utramquè partem judicare, sed leges in favorem secundi disposuêre; Cum verò nox approximaret, dilata est Sessio in crastinum, interim ut jura humanitatis conservarentur, missus est cum solatio in tam magno dolore ab hoc consessu Episcopus Posnaniensis, & Palatinus Calissiensis, tam ad Reginam, quàm ad Principes Regios cum sincera veræ compassionis super fata Regis expressione.

Hac eadem die, quod prius dicere debebam, fuit solennis Processio, Octava enim Corporis Christi celebrabatur. Sumptuosissimè, pulcherrimè præparari antè in area Varsaviensis arcis solebat altare, ubi pro more Evangelium canebatur, sed nunc nihil ex apparatu sumptuoso apparuit. Omnia enim clausa & sigillata fuerunt; fuit verò tam vehemens sub tempus Processionis ventus, ut Baldachium quod Principes *Acta in processione.* Regij Alexander & Constantinus super Ss. Sacramentum portabant, in manibus Constantini ruptum fuerit, parumq; faciem ejus læserit & piliolum (iamułka vocatur apud Nos) secundæ intentionis, quem in capite

E 2 habuit

A.C.1696 habuit Epiſcopus Poſnanienſis, in terram dejecerit, ſed hæc miſſa facio, ſi non ingrata, ſaltem intempeſtiva.

Dilata fuit die ſequenti, in craſtinum Seſſio conſilij Noſtri, cum id diligentiſſimè Regina non diffidentiæ causâ, ſed metu temporum magno curarum fluctuans æſtu procuraverit, (ſperans quòd tandem res & conſilia habitura ſint exitum meliorem, cum nunc hæc labuntur & niſi DEus ſiſtat, jam ruunt) vereri quippe eam cogebat dubitatio multorum, quam cupiebat falſam & inanem, ne Princeps Jacobus deſperatione de affectu Materno inductus, in conſilio Senatûs ex conſuetudine bonitatis ſuæ declararet, quòd partem hæreditatis ſuæ in commoda Reipublicæ cedat, incertum quidem, utrum verus erat metus, quia graviora metuebantur; ſed tamen id ipſum in literis ad Epiſcopum Vladiſlavienſem datis, qui Principem conſilio regebat hæſitantem, expreſſis verbis inſinuavit, tanquam deſiderans, ut optimam cauſam tolerantiâ ſuâ meliorem efficere cum poſſet, præcipitantiâ pœnas ſuo det deniq; damno. Unde his ex cauſis in ſpem metumq; certiſſimum adducebantur multi, perpetuam domûs Regiæ majoremque in dies futuram eſſe diſcordiam. Timebatur adhuc, ne Princeps querelas ſuas contra Caſtellanum Cracovienſem, quas privatim faciebat, publicè deponeret, quòd ſcilicet ille in literis ſuis ad Cardinalem datis paucitatem militum incuſaverit pro conſervatione fortalitij Sanctiſſimæ Trinitatis neceſſariorum, & interea 600 homines ad occupationem arcis Zolkiewienſis, cum Domino Caſtellano Camenecenſi, & Caſtri Leopolienſis Officialibus miſerit, ut ejusdem Nomine Reginæ & Principum Juniorum poſſeſſionem adirent, Dominumque Stephanum Potocki Venatorem Regni commoda Principis Jacobi procurantem impedirent, ne quid violentè fieret. Poſt inceptum verò conſilium die ſequenti Dominus Promaczki ex Palatinatu Sandomirienſi nobilis (dixi omnia cum hominem nominavi) aggreſſus eſt, temerario motu nullaque cauſarum connexione Theſaurarium Regni, præcavendo indemnitati Reipub. proteſtandoque, quòd niſi ille ex munere officij ſui, theſauros Regios conſervaverit, in quibus tantum jus Reſpub: prætendit, ipſe cum bonis ſuis omnibus hæreditarijs Palatinatui Sandomirienſi, & toti Reipub. reſpondebit. Ideoque ad id faciendum olim conſilio, nunc neceſſitate cogitur. Quanquam propoſitio hæc, non minus acriter facta, quàm fideliter refutata. Quid verò quilquè in hoc puncto ſentiat, videmus ex vultu, oculis, nutu, manuum motu, murmure, ſilentio; ſordidè verò hæc dici omnes prudenter agnovimus, nec verba ſatis placebant, nec ſenſus. Plebs imperita licentiæ cupida, ſi peccat minùs mirùm; Senatores Viros rectâ viâ ſenſibusq; euntes offendere, & labi, quis non argueret? Quod non modò injuſtum, ſed nec uſitatum antea fuit, id poſtea ne novum videretur nunc facere deberemus, ac proindè de his differere conſilium non erat, talis namque materia eſt, ut una dubitatione ſucciſa, innumerabiles aliæ velut hydræ capita ſuccreſcant.

Orta erat quæſtio quomodo præſens Seſſio vocari deberet, an Senatûs conſilium? an colloquium, & concluſum; quod ſicut in omnibus prætaritis literis univerſalibus ab Archiepiſcopis Gneſnenſibus ſub interregno editis, expreſſum fuit Senatûs Conſilij Nomen, ſic & hic fieret.

Fuit ibidem quæſtio quomodo Dominus Theſaurarius providere deberet Aulæ Regiæ, quæ corporis defuncti aſſiſtentiæ ſerviebat, cum non exſtet ulla mentio, quomodo id fuerit factum inter fata Regum & convocationem. Voluit quidem Dominus Theſaurarius, ut ex conſilio hoc Cõmiſſarij ad combinandum illi deſtinarentur, ſed unanimiter negatum, cum

cum hoc ad dispositionem totius Reipublicæ pertinere videretur; liber- *A.C.1696*
tas nihilominus ipsi relicta, ut aliquos Senatores pro consilio sibi adsciscat, cui, & quantum solvere deberet. Dominus Joannes Odrowąz Palatinus Siradiensis mirari se dixit, obviandum credidit, ne hi qui tantas fortunas à Rege defuncto habent, amplius sumptibus Reipublicæ nutriantur, quæ dicta credebantur contra Palatinum Russiæ & alios.

Repetita iterum fuit cum zelo & fervore materia de Domino Nuntio, sed hoc negotium accepit in se Cardinalis Primas promittendo favorabile Româ responsum.

Ablegatos itidem ad vicinos & amicos Principes missurum se promisit Cardinalis, cum ea extarent præjudicata, quòd non expectata Convocatione missi in alijs interregnis fuerint, uti & ego post mortem Michaëlis immediatè non expectata convocatione in Hispaniam & Portugalliam fuerim ablegatus, à Principe Czartoriski Archiepiscopo portunc Gnesnensi.

Disputatum pòst de tempore Convocationis, & tandem Comitiolis ultimi Iulij, Convocationi ultimi Augusti dies destinati. Accipe copiam eo nomine expediti universalis à Primate. Fac me velim ames, & si par pari referre vis, amore non vulgari.

CARDINALIS PRIMATIS

LITERÆ CIRCULARES AD OMNES REGNI ORDINES DATÆ VARSAVIÆ

Datum 27 Junij Anno 1696.

Universis & singulis quorum interest &c.

Divinæ dispositioni, quæ perpetuâ vicissitudine purpurâ induit, & exuit Reges, ita placuit ut ad summum culmen provectam Reipub. hujus gloriam fortunamq; sub triumphali manu Serenissimi Nostri JOANNIS III. noluerit esse immortalem, sed communi mortalitatis lege, illo Nos orbavit Principe, qui meritis in Patriam dives, & triumphis computando annos, omnibus Regnis admirationi, hostibus terrori, toti Christianitati ornamento, Patriæ singulari in prosperis æquè, ac in adversis fuit præsidio. Quantò igitur grandior est jactura, tantò acerbiore dolore omnium nostrum animos, & corda vulnerat, præcipuè cùm in medio ardore continuandi sacri fæderis amisimus subjugandæ domitorem Agamemnona Trojæ. Et quantumvis toto orbe celeberrimi Principis hujus occasus vix mortis nomen meretur ob immortalia non minus in Patriam, quàm in Imperium Christianum merita, quæ indubitatè vivent in memoria hominum, in æternitate rerum. Nihilominus ex officio Primatialis dignitatis meæ, & antiquarum usu legum, nec non ex consilio Senatus non pauco numero Varsaviæ præsentis, universis Ordinibus tam Regni, quàm Magni Ducatus Litvaniæ præsentibus significo, quòd gloriosissimæ Princeps memoriæ, & Dominus Noster Clementissimus,

A.C.1696 *plenus curarum, & solicitudinis circa boni publici integritatem conservandam in ipso procinctu itineris, quod ideo parabat in Russiam, ut tempestivè pro futuro vere expeditionem militarem ordinaret, adornaretquè, Villanovæ die 17 Junij horâ nonâ à meridie, supremum Vitæ tributum solverit. Quare insistendo consvetis legibus Regni, & consilio præsentis Senatûs, pro Comitiolis per Palatinatus, terras, & districtus tam in Regno, quàm Magno Ducatu Litvaniæ celebrandis, assigno diem 17 Mensis Julij, Anni currentis 1696. Terræ verò Oswiecimensi, & Zatoriensi, nec non Haliciensi diem vigesimam ejusdem Mensis. Palatinatus porrò Masoviæ particularia sua Comitiola in locis consvetis die 17 Julij simul cum Palatinatu Podlachiæ celebrabit. Generalem verò congressum Varsaviæ habebit die 27 ejusdem Mensis, Palatinatus item & Terræ Prussiæ Prutheniçæ juxta placitum Illustrissimorum Episcoporum & Palatinorum suorum particularia sua Comitiola instituent. Jam verò generali Comitio earundem Terrarum Prussiæ 27 diem Mensis Julij Mariæburgi assigno. Comitia porrò Generalis Convocationis habebunt diem 29 Augusti Anni currentis, quæ præsentibus circularibus universis Regni Ordinibus Varsauiæ destino. Et quia publici consilij felicitas unanimi Ordinum consensu, & multâ innititur fiduciâ unicè desidero., & per .amorem Patriæ obtestor, ut depositis simultatibus & læsionibus privatis velint universi æquè, ac singuli suas offensas donare bono publico, ex quo unusquisque æqualiter participat, & totum illud spatium temporis integritati Patriæ, securitati, & conservationi Ecclesiæ, ac immunitati libertatis sangvine Majorum Nostrorum partæ immolare exemplo Spartanæ Reip. quæ amisso ad Themopilas Duce gloriosissimo, mutuo totius Reip. consensu publicum illud vulnus Reip. felicissimè sanavit. Non modicum ad mutuæ fiduciæ restaurationem & conciliationem momentum addet, si unusquisque diligenter præsentis Reip. statûs speculum respiciat, & in illo non obiter labentis Regni faciem videat, præcipuè considerando tam diuturni, tam periculosi belli mollem quod: hucusquè sinè omni neruo trahitur verius, quàm geritur. Militia per aliquot annorum spatium debitis vacua stipendijs, rarusquè apud signa miles, nullâ Ducum severitate in confinio, omni annonâ destituto, sine emerito stipendio diutiùs potest retineri. Fortalitium Sanctissimæ Trinitatis efficacissimum frænum Camenecensis præsidij, & totius viciniæ antemurale certissimum, ob penuriam annonæ, & debitæ provisionis(ut monere dignatur Illustrissimus Castellanus Ductor vigilantissimus) præsidiariorum alere, & servare justum numerum non valet. Idem defectus premit alia quoquè præsidia Valachiæ, qualia sunt Szocava, Nemec, Soroca, Campelong, Dragumer, quibus sine mora necessaria omnino provideri debent. Non minorem meretur respectum Artilleriæ Regni conservatio, quæ solitâ Quartæ contributione*

tione

tione nullâ ratione subsistere potest. Continentiam Cosacorum in A.C.1696 *obsequio Reipub. singulari considerationi pariter & respectui commendo, idquè ex ratione competentis hucusque Dominij, quod sibi hucusque Resp. meritò prætendit supra Nationem Cosaticam, similiter præsidium Metropolitanæ Cracoviensis Civitatis, Mariæburgensis, & Puczkiensis fortalitij commendatur, siquidem thesaurus Regni ex ordinarijs proventibus sufficere tantis expensis nequit. Quare universos æquè ac singulos tam Senatorij quàm Equestris Ordinis ex munere Primatialis dignitatis per amorem Patriæ oro atque obtestor, ut inprimis in privatis Comitiolis, deinde in Generalibus Convocationis comitijs de efficacibus cogitare velint medijs, quibus tempestivè non modo Patriam tueri, sed privatas etiam fortunas possimus conservare. Hæc autem media sinè dubio efficacia inveniri poterunt, si Illustrissimæ Dominationes Vestræ pro futura Convocatione terrestres ad Comitia Nuntios cum facultate approbandæ Contributionis publicæ sufficienter instructos expedi verint, juxta praxim antiquam Confœderationum. Interim ubicunquè demum locorum retentæ sunt Contributiones pro stipendio militiæ persolvendo, rogo per amorem Patriæ, ut quàm primum extradantur, ad languidas spes infirmi sinè belli nervo militis erigendas, & animos aureâ cote in bello acuendos pro futura expeditione, quæ Nobis ex obligatione percussi fœderis semper incumbit. Ad quod executioni mandandum necessariam existimo in privatis Comitiolis calculationem, cum Magnificis Dominis Exactoribus (vulgo* Poborcami*) ut nimirum exactam reddant rationem perceptorum, expensorum, retenta vindicent sine mora, & Deputatis ab Exercitu in tempore emeritam laborum mercedem persolvant. Et siquidem sub tempus Inter-Regni silent alia Tribunalia sub Nomine Regis celebrari solita, ideò moribus antiquis eligi debebunt in prædictis Comitiolis Judices in unoquoquè Palatinatu, Districtu, & Terra ad justitiam omnibus administrandam in Judicijs Capturalibus, quorum securitati & integritati nec non Ordini librorum & Actorum Capturalium conservationi in futura Deo auspice Convocatione providebitur. In ijsdem Comitijs securitati limitum Regni, & M. D. L. consuletur, simul Pacta cum Colligatis & Vicinis per Internuntios confirmabuntur, ut cum majori tranquillitate futuri Regnantis Electio possit celebrari. Quare ibidem ipsius Electionis Ordo, & securitas providebitur, & quidquid demum ad correctionem sive Ordinis, sive Jurium, quidquid ad emendationem exorbitantiarum, quidquid ad conservationem legum, & immunitatum nostrarum pertinebit, in ijsdem Convocationis Comitijs ex communi consensu decernetur. Interim si aliqui communi paci, tranquillitatiquè rebelles aut insolentes turmæ uspiam, antiquis legibus proscriptæ, ad offensam publicæ securitatis, quocunque demum Regni loco comparerent, oro atquè obtestor Illustrissimos Palatinos, & Gubernatores, vulgo Starostas*

tam

A.C.1696 *tam Regni, quàm M. D. L. ut ex munere officij sui ad coërcendam frenandamq; similem licentiam sint parati. Imò & hoc pariter considerationi Illustrißimarum Dominationum Vestrarũ diligentißimè commendo, ut in futuris Comitiolis, quæ per singulos Palatinatus, Terras & Districtus celebrabuntur, inveniant modum efficacem, quatenus ejusmodi insolentia poßit coërceri sub ratihabitionibus futuræ Convocationis. Oro similiter Illustrißimos Palatinos, & Gubernatores limitaneos tam Regni, quàm M. D. L. nec non Civitates in confinijs constitutas præsentibus admoneri volo, ne externis hominibus sinè literis testimonialibus vulgò passa porto, fines Regni; & M. D. L. prætergredi concedatur. Legati similiter Exterorum Principum, quàm primùm in limitibus comparuerint, sinè mora mihi significetur, & tamdiu in confinijs retineantur, quamdiu mea super ea re non pervenerit informatio. Porrò quidquid circulari hac continetur Epistola, desidero ut veniat in objectum & materiam consiliorum in privatis Comitijs, & ne ad alios conventus, congressusquè detur occasio, ex munere mei Primatialis officij, oro Illustrißimas Dominationes Vestras. Quemadmodum verò pro fundamento publicæ felicitatis, & Consultationum posui concordiam, & amorem mutuum, sic iterum, atque iterum obtestor, ut Illustrißimæ Dominationes Vestræ sepositis offensionibus privatis, & dißidijs tanquam exitialibus omnium Regnorum pestibus, dignentur puram mentem & animos privatâ paßione vacuos; boni publici curæ studioq; consecrare, & eò penitus convertere, ut ea in integro serventur, quæ ad belli & sacri fœderis continuationem, quæ ad conservationem utriusque militiæ in obsequio Reip. ad hostes deterrendos, & Majoris DEi Gloriæ spectant incrementum. Ego verò pro muneris mei ratione Divinæ Majestati supplicabo, ut omnia consilia, omnes curas, & studia Illustrißimarum Dominationum Vestrarum boni publici integritati litata, felicißimo coronet exitu, & orbatam optimo Principe Remp. Paterno suo favore, & divinâ suâ gratiâ tueatur, abstergátque lachrymas populorum, quas illis acerbißima defuncti Regis gloriosißimi Mors elicuit. Quod ut universis tam Regni, quàm M. D. L. incolis clarius constare poßit, præsentibus literis palàm facio, illásque per universos Palatinatus, Terras & Districtus publicari; actis Castrensibus inseri more antiquæ consvetudinis desidero, & quibusvis Magistratibus, quorum interest, iterum, iterumquè commendo. Has verò universales Literas cum subscriptione manus meæ & sigilli appositione ex sententia Illustrisimorum Dominorum Senatorum tam Spiritualium quàm sæcularium protunc præsentium, Illustrißimi scilicet & Reverendißimi Stanislai de Lubraniec Dąbski Vladislavien-*

sis

ſis & Pomeraniæ, Stanislai Witwicki Poſnanienſis, Andreæ Zaluski Plocenſis, Joannis Stanislai Zbąski Varmienſis & Sambienſis, Nicolai Poplawski Livoniæ & Piltinenſis Epiſcoporum; Illuſtriſſimorum DD. Stanislai Malachowski Caliſſienſis, Capitanei Lucovienſis Joannis Odrowąz Piniązek Siradienſis, Raphaëlis Leſzczynski Lencicienſis, & Generalis Majoris Poloniæ, Martini Kancki Kijovienſis Generalis Artilleriæ Regni, Marci Matczinski Ruſſiæ, Capitanei Belzenſis, & Rubieſovienſis, Joannis Corvini Kraſzinski Plocenſis, Capitanei Varſavienſis, Alexandri Zaluski Ravenſis, Franciſci Felkersheimb Livoniæ, Capitanei Kaigrodenſis, Franciſci Zaluski Czernichowienſis Palatinorum; Franciſci Galecki Poſnanienſis, Capitanei Bidgoſtienſis, Alexandri Felicis Lipski Siradienſis, Capitanei Ravenſis, Georgij Towianski Lencicienſis, Franciſci Grzybowski Inovladislavienſis, Hieronymi Zaluski Ravenſis, Joannis Czyrnij Sandecenſis, Jacobi Bleſzynski Medirecenſis, Chriſtophori Skarbek Halicienſis Caſtellanorum; Illuſtriſſimorum DD. Stanislai Lubomirski M. Mareſchalci Regni Capitanei Cepuſienſis, Dominici Principis Radziwilij Cancellarij M. D. L. Capitanei Radomienſis, Caroli Tarlo Procancellarij Regni, Caroli Principis Radziwilij Procancellarij M. D. L. Capitanei Premislienſis, Hieronymi Lubomierski M. Theſaurarij Regni Capitanei Ricovolienſis, Alexandri Sapieha Mareſchalci Curiæ M. D. L. Capitanei Volpinenſis ad acta Caſtrenſia mando, & inſero. A.C.1696

COPIA LITERARVM

MARESCHALCI REGNI AD CASTELLANUM CRACOVIENSEM.

IN hoc rerum ſtatu, quando Reſp. orbata Principe, integra tamen Juris ſui Domina nondum ante Convocationis Comitia, legitimè pro Juribus ſuis, & prærogativis agere poteſt, intervenit novum emergens, nimirum diſpoſitio ſubſtantiæ poſt Principem relictæ & quod majus inteſtatæ, cujus cognitio ſoli Reip. reſervata reſpectu pacificandæ Domûs Regiæ. Quare ne Reſp. in prærogativa decidendi negotia domeſtica, & in moderatione prolis Regiæ deficiat (quod Jus & palmam præripere Nobis privatis nec decet, nec licet) conſignavimus ex munere officiorum Noſtrorum inſtante Sereniſſimo Principe Jacobo omnes Theſauros Regios in Arce Varſavienſi usque ad adventum Eminentiſſimi Primatis. Verùm quia viſum eſt poſtea ex Conſilio, ut propter majorem ſecuritatem commotarentur omnium mobilium Regiorum inventaria, quæcúnque in theſauro Arcis continebantur, iterum ſigillum

A. C. 1696 *nostrum in præsentia Senatûs foribus detraximus, eâ nihilominùs conditione, ut post diligentem revisionem rerum, & connotationem inventariorum iterum prædicto thesauro Regio motum imponeremus sigillum, cui intentioni Nostræ non respondit eventus. Nam Reginalis Majestas, Regiæq; Serenitates dictæ conditioni satisfacere, & sigilla apponi renuerunt, eâque omnia, quæcunq; mobilium ibi reperiebantur non observatâ lege publicâ inter se distribuerunt. Quâ de re coram Eminentissimo Primate tanquam Inter-rege solennem fecimus manifestationem ex officio Nostro, præcavendo indemnitati prærogativarum Reip. Modò verò occurrendo, ne similis dispositio substantiæ Regiæ inconsultâ Republicâ contingat uerum Zolkewiæ, ubi potissima pars continetur, servaturq; benè consciis, quòd sub custodia Illustrissimæ Dominationis Vestræ tanti Senatoris detineatur; sicut nefas est dubitare, quòd hoc depositum sit ad decisionem Reip. servaturus, ita & ex munere officiorum Nostrorum postulamus, non minus ut propter majorem legis & Reip. securitatem Thesaurarij Regni sigillum apponi possit. Interim confidendo, quòd illibata fides Illustrissimæ Dominationis in Remp. neminem ad intima Thesauri Regij admittet ante decisionem Reip. Quod cum debitâ observantiâ, dum ex consilio, & consensu Eminentissimi Primatis Illustrissimæ Dominationi Vestræ defero, fraterna obsequia mea testor.*

JVS PVBLICVM
CONTRA PRÆTENSIONEM SERENISSIMÆ REGINÆ VIDUÆ.

Licet etiam antiquitus per Anteceſſores Noſtros in quodam Capitulo ſtatutum ſit, quòd Marito mortuo Uxor Donationem & Dotem & quælibet paraphernalia (videlicet in gemmis argento, veſtibus & pecuniis) habeat, & teneat, tamen quia non modica damna per hoc pueris evenire ſolebant; quapropter de conſilio & conſenſu Prælatorum & Baronum Noſtrorum omnino ſtatuimus; quod uxor Marito mortuo ſolùm circa Paraphernalia domeſtica permaneat; theſauro videlicet, pecuniis & argento, equis magnis, cum omnibus armis equinis exceptis, quæ omnia ad pueros devolvantur; Declarantes inſuper, quòd talis Mulier circa omnia pecora, & quævis alia, quæ in dote ſua, & dotalitio fuerint, unà cum equis vectigalibus, quibus tempore Mariti ſui vehebatur, remaneat, demptis veſtibus, & equis parvis in valore trium marcarum Mariti defuncti, quæ in æqualem ſortem, ſeu proportionem Dominæ cum pueris cedere debebunt, & dividi cum effectu.

LEX CONTRARIA PRO SERENISSIMÆ REGINÆ PRÆTENSIONE.

EX ſtatuto Sigiſmundi Regis Petricoviæ Anni 1523 fol. 46 evidenter ſub Titulo: Forma inſcribendæ advitalitatis, ſic deducitur. Comparentes perſonaliter coram judicio Nobiles N. de N. & N. de N. conjuges, ſani mente & corpore exiſtentes, & uſi amicorum conſilio

„ consilio publicè & per expressum recognoverunt, quià omnium bonorum A.C.1696
„ suorum hæreditariorum, & obligatoriorū, mobilium & immobilium, quæ
„ nunc habent, & in post habebunt, invicem & mutuò concesserunt si-
„ bi usum fructum ad tempora vitæ suæ, tali videlicet modo, quod si præ-
„ fatum N. prius, quàm prædictam N. mori contigerit, ex tunc ipsa N.
„ bona omnia tam mobilia, quàm immobilia prædicti N. obtinebit, &
„ possidebit cum omni jure, & Dominio, & proprietate nihil excipiendo,
„ illisq; fruetur, ad tempora duntaxat vitæ suæ. Post mortem verò
„ prædictæ N. bona præfata, tam mobilia, quàm immobilia, totaliter ple-
„ no jure ad successores prædicti N. devolventur. Sine quovis impedi-
„ mento & contradictione Successorum præfatæ N. & similiter, si conti-
„ gerit, prædictam N. prius mori, quàm ipsum N. extunc præfatus N.
„ bona omnia tam mobilia, quàm immobilia præfatæ N. obtinebit, &
„ possidebit cum omni Jure, Dominio, proprietate, & omnibus eorundem
„ bonorum pertinentiis, illisq; uti fruetur ad tempora duntaxat vitæ suæ,
„ post mortem verò prædicti N. bona præfata quæcunq; ipsam N. con-
„ cernebant, ad Successores prædictæ N. totaliter devolventur, sine quo-
„ vis impedimento & contradictione, præfati olim Mariti Successorum.

RATIONES QUIBUS PROBATUR BONA DERELICTA AD SERENISSIMOS PRINCIPES FILIOS PERTINERE.

JUra & publicæ Regni leges securitatem Inscriptionum Uxoralium caventes tantùm respiciunt, & afficiunt illas, quæ merè subjacent Juri terrestri & per omnia gaudent æqualitate ac paritate cum alijs ejusdem Regni Civibus. Nam Constitutio Anni 1631 fol. 3. tit. de bonis „ terrestribus hæreditarijs illis omnibus, quæ extra eandem æqualitatem „ censentur, & quoad suas Personas, quâcunq; supereminent dignitate „ præclusit viam ad acquirenda bona Terrestria hæreditaria. Capita ve- „ rò coronata sunt extra paritatem, & æqualitatem, consequenter id o- „ mne quod in æqualitate & paritate statûs constitutis convenit, eo i- „ pso præeminentiæ Jure Coronatis capitibus non quadrat. Inscriptiones „ verò advitalitatem continentes ceciderunt eodem instanti, quo Serenis- „ sima Regina, Regni suscepit diadema, quia præeminentiam altissimam „ per Coronæ Regiæ possessionem adepta est.

2. Per pacta Conventa Anni 1674 Serenissimus gloriosæ memoriæ Rex „ JOANNES III. prævidendo, quòd ex vi allegatæ Constitutionis Anni „ 1631 posset Resp: in Comitijs exæquationem illius promovere, cavit sibi „ retentionem bonorum suorum hæreditariorum. Nam absq; Pactis & „ Consensu Reip. non potuit illa retinere, quia eo instanti quo in Regem „ est electus, & coronatus, incepit esse supra Jus terrestre, & æqualita- „ tem ac paritatem Juris. Quare si bona hæreditaria sine pactis & con- „ sensu Reipublicæ non licuit Serenissimo Regnanti possidere, quomodo „ Serenissimæ Reginæ Viduæ regressus ad eadem Jura advitalitia patere „ potest? quando per præeminentiam Regalem extincta, neque consen- „ su Reipublicæ ratificata.

3. Starostiæ seu Capitaneatus & aliæ possessiones Regni in manuten- „ tione Regiæ Domûs consistentes immediatè post electionem subja- „ cebant Juribus Majestatis, propter Præeminentiam Regalem, & spe- „ ctare debuerunt ad distributivam Gratiam. Quare Resp. volendo in

A.C.1696 eadem possessione Capitaneatuum, & aliorum bonorum hæreditariorum ,Majest: suam conservare speciali constitutione 1676 fol. 24 Capitaneatus ,hæreditati nostræ subjacentes, sancivit, ut penes Jura & possessiones u-,traq; Majestas relinquatur, pro hac sola vice dispensando cum Consti-,stitutione 1631. fol. 4. de Vacantibus. Habuit Serenissima Regina Vi-,dua existendo in æqualitate status Jura communicativa à gloriosæ me-,moriæ Conjuge suo pro Starostiis seu Capitaneatibus, quemadmo-,dum & Serenissimus Rex habuit Privilegia ab Antecessoribus suis, nihilo-,minus in Regem postea coronatus sine consensu Reipub. Omnia enim ,Jura & Privilegia antehac ipsi faventia conciderunt, & solà Reip. ap-,probatione poterant relevari. Sicut ergo Seren. Regina habet Jus plenum ,ad Starostias per præfatam Constitutionem sibi attributum; ita necessa-,rium, ut simili lege Jura advitalitia publico consensu firmarentur. Quod ,quia non est factum jura illa pro extinctis censenda, & bona tam mo-,bilia, quàm immobila Serenissimis Principibus filijs absq; ullo onere ,Jurium prætensorum à Serenissima Regina possessioni tribuenda.

4. Respublica bene conscia omnia Jura aduitalitia Serenissimæ Regi-,næ Viduæ propter præeminentiam Regalem, totaliter concidisse, ex vi ,Constitutionis Anni 1678 fol. 3. titulo Advitalitas. Serenissimæ Reginæ ,Viduæ in bonis suis reformationem ducentorum duorum millium Hun-,garicalium usq; ad sera fata inscripsit, & assecuravit. Hac inscriptio-,ne præfatæ Constitutionis fecit recompensam decessorum Jurium Uxo-,ralium in æqualitate Status quæsitorum. Quando ergo Regni Consti-,tutiones in lege publica fundatæ Serenissimæ Reginæ Viduæ Jua uxo-,ralia in æqualitate Status quæsita per Eminentiam Regalem penitus ,extincta esse declarant, sequitur quòd bona omnia tam mobilia, quàm ,immobilia ad Serenissimos Principes Filios post obitum Serenissimi de-,relicta pleno Jure pertineant.

RESPONSA AD PRÆDICTAS RATIONES.

AD primum. Præeminentia status & promotio ad Thronum ex æqua-litate Regum & Reginæ debet facere, sicut defacto facit melio-,rem conditionem non deteriorem; Eo verò ipso deterior esset conditio ,Regum, si post Regiam præeminentiam abjudicari deberent Bonis hære-,tariis naturalibus, in quorum pacifica possessione fuerunt ante inaugu-,rationem, & cum illis Thronum Regium conscenderunt.

Ad secundum. Constitutio 1631 non concedit Regibus & Reginis aliisq; ,quibusvis personis supra æqualitatem constitutis, de nova radice Bona ,terrestria hæreditaria, comparare emereq; sed antiqua, quæ ante Thro-,num Regium possidebant nulla ratione illis prohibet adimitq; imò, (quod ,inferiùs deducetur) sinè ullo dubio concedit.

Ad tertium. Si Status præeminentiæ deberet confundere Jura Natura-,lia hæreditaria Uxorea, tunc Serenissimi Principes Filij non possent a-,dire hæreditatem Paternam Bonorum Hæreditariorum Serenissimi glo-,riosæ memoriæ Regis, & Parentis sui, quandoquidem supra paritatem ,& æqualitatem Status censeri debent, juxta Constitutionem Pactorum ,Conventorum. Verùm sicut disputare de hoc nemo potest, quòd Se-,renissimis Principibus Filiis hæreditas Paterna & Materna post sera fata ,Serenissimæ Reginæ Viduæ jure naturali competat; ita & Jura uxorea ,Serenissimæ Reginæ nulli possunt subjacere dubio, aut publicæ legis ,discrimini.

Ad

Ad quartum. Quantum scire licet ex totius orbis praxi nonnisi post solos *A.C.1696*
„Romanos Pontifices, quando in Vicarios Christi eliguntur, Bona illorum „publicæ cedunt direptioni, an consolationi. Verum Respublica Polo„na suorum Regum semper reverentissima nunquam electis Regibus, & „Reginis bona illorum hæreditaria per Reverentiam Majestatis audebat „hactenus repetere. Utiq, & Serenissimus Michaël I. nunquam à Repu„blica fuerat obligatus, ut bonis suis hæreditarijs renunciaret, quin imò „post fata Celsissimæ Principis Matris suæ illorum possessione secura frue„batur, simul cum Ordinatione Zamostiensi.

PRO JURIBUS UXOREIS SERENISSIMÆ REGINÆ VIDUÆ.

Quandoquidem Constitutio Pactorum procul omni Controversiâ reliquit Serenissimum gloriosæ memoriæ Regem circa hæreditariam possessionem Bonorum Hæreditariorum, tunc omnia Jura & præ„rogativæ Inscriptionum uxorearum ad eadem Bona lege naturali per„tinentes spectant ad Serenissimam Reginam Viduam, quæ sequitur con„ditionem Mariti sui, & communibus cum illo gaudere debet Iuribus, ac „prærogativis. Neque ad securitatem possessionis expressus Reipublicæ con„sensus necessarius omnino fuit, siquidem hoc sufficit, quòd bona hære„ditaria circa Regiam Domum relicta, in quibus jura conjugalia Sere„nissimæ Reginæ, sicut habuerant expressam extendentiam, ita etiam Im„plicitum consensum totius Reipublicæ, siquidem super ea re nunquam „est disputatum. Utiq; si Serenissimus gloriosæ memoriæ Princeps su„pervixisset Serenissimæ Reginæ, procul dubio post fata illius vigore sui „Juris advitalitij gauderet possessione omnium prorsus bonorum Serenis„simæ Consortis sine ulla prorsus contradictione Reipublicæ. Ac proin„de in mutuis, & reciprocis debet omninò servari eadem, & similis ra„tio Jurium uxoreorum Serenissimæ Reginæ Viduæ.

PRO JURIBUS SERENISSIMÆ REGINÆ AD STAROSTIAS ET ALIA BONA.

Quod spectat possessionem Starostiarum & aliorum bonorum magna est disparitas inter Bona Terrestria. Nam quando Serenissimus gloriosæ memoriæ Princeps Regni Poloniarum accepit dia„dema, accepit Oeconomias lege publicâ, & usu ad mensam Regiam „pertinentes, quasi consuetum Regum patrimonium, sustentationi suæ „accommodatum, par erat Starostias, & alias possessiones, tanquam pa„nem benè merentium restituere Reipublicæ, & tradere distributivæ Ju„stitiæ. Atq; ideo necessarius fuit publicus consensus totius Reipubli„cæ ad præfata Bona securè retinenda, quod factum est per Constitu„tionem Anni 1676. Bona deinde Hæreditaria Terrestria, & Jura in illis „hærentia uxorea Serenissimæ Reginæ non requirebant ejusmodi Consti„tutionem Reipublicæ, siquidem per Pacta Conventa jam fuerunt sine „ulla disceptatione penes Serenissimam Domum gloriosæ memoriæ Prin„cipis expressè relicta, non derogando Juribus Conjugalibus Serenissimæ „Reginæ, quæ iisdem bonis jure fixo & individuo inhærebant, & in„hærent non mutando habitum possessionis.

PRO IJSDEM JURIBUS SERENISSIMÆ REGINÆ

QUod attinet ad Contradotem Sereniſſimæ Reginæ Viduæ Conſtitutione Anni 1678 approbata; parva hæc nimis foret recompenſatio pro Juribus Uxoreis Sereniſſimæ Reginæ, ſi non niſi ducentis millibus æſtimaretur Reformatio in Staroſtijs inſcripta, ſiquidem , Sereniſſima Regina trecenta millia in bonis Hæreditarijs glorioſæ memoriæ Principis priùs inſcripta habuit, & præterea advitalem uſum fructum omnium prorſus bonorum & quarumvis ſummarum Sereniſſimæ Conjugis. Non poſſet ergo Reformatio à Republica aſſecurata congruè reſpondere Juribus uxoreis Sereniſſimæ Reginæ. Quanquam prædictam Reformationem non fecit Reſpublica reſpectu recompenſationis, ſeu in ſublationem Jurium uxoreorum Sereniſſimæ Reginæ, ſed laudabili conſuetudine & exemplo aliarum Sereniſſimarum Poloniæ Reginarum, quibus hoc Reſpublica in pignus conſociati throni, & tori, & in ſolatium mutui laboris, curarumq; circa bonum publicum teſtari conſuevit. Quemadmodum Jus hæreditarium Sereniſſimi glorioſæ memoriæ Regis ad Bona hæreditaria per Eminentiam Status Regij extingvi non potuit, & Sereniſſimi Principes Filij, ſunt legitimi ejuſdem Juris Hæredes, ita & Jura uxorea Sereniſſimæ Reginæ parem cum Marito conditionem habentis per eandem Regiam Eminentiam retractari, extingvi & labefactari nullatenus poſſunt.

IX.

AMICO CONFIDENTI,

Varſaviâ 12 Julij.

Tractatum cum Regina; Palatinum Ruſsiæ pecunias ſuas Regiis immiſcuiſſe; Juniores Principes nolle ſubeſſe tutelæ majoris natu; reviſionem ſcriniorum, & inventorum exdiviſionem &c. refert.

SCribo frequenter, ſed ſcribam adhuc ſæpius & libenter, quia id te velle novi, & juſtè ut mihi videtur cum tibi ſuſpicionem creent, res modo longè diverſo ab hoc, quo hic eveniunt, ad te delatæ, ego verò ſincerè ſcribo, quod enim quiſq; novit, id eſſe aliter, ac notum eſt nequit; Tu mihi certè jucundiſſimum præſtas, quoties aliquid tui causâ ſuſcipiendum demandas. Lectu fortè & intellectu difficiles nunc meas literas reddit nimia feſtinatio, à pluribus, quàm unquam eſſe poſſunt, cauſata negotijs, & ſcribere exactè ut vellem non ſinunt occupationes. Quare ſæpiùs multa ſcribo, quæ aliquando à propoſiti Noſtri tramite non nihil abludunt, ſed tamen cognitu utilia, nec vereor ut devijs fatigatus, ad emetiendum rectum iter ſufficere non poſſim.

Hac eadem die qua meas ad te miſeram, convenimus veſperi iterum ad Cardinalem, ubi Aula defuncti Regis pro aſſiſtentia corporis fuit ordinata, quidve cui ſolvendum ſit? determinatum eſt.

Lectæ pòſt literæ univerſales Cardinalis ad Palatinatus, ubi quia non fuit appoſitus in titulo Fraternitatis terminus, & hæc res nunc in populo delicata eſt, evici, ut poneretur.

Venit

Venit eodem tempore ad Cardinalem Princeps Jacobus, si negligentia miseros facit, ille ut nunquam miser sit, necesse est, de rebus enim suis satis solicitus; sed in eo infelix, quòd multi sint, qui compatiantur, pauci qui sincerè succurrere velint. Nequeunt enim oculos tenebris assvetos ad lucem perpetuæ voluntatis attollere, similesq; avibus sunt quarum intuitum nox illuminat, dies cæcat. Ivimus pòst ad Reginam & serio tractatum incepimus, primò illi tres milliones florenorum Polonicalium oblati sunt, & cum voluisset cedere, erant, qui dicerent non licere. Absolutè igitur Regina (quæ ut in gaudia interdum fit,) & spem ex præsenti metitur, ita adversis non frangitur sermonibus) consentire in eam summam noluit & quamvis quartum millionem contra situm permissionemq; Principis concesserunt, sed nec hoc satis erat, voluit enim Serenissima, ut supra quatuor milliones in numerata pecunia, quintus in Oeconomia Schavelensi, & nova Aula inscriberetur, quo prævio nec ad immobilem, nec ad mobilem substantiam pertinere se velle declaravit. *A.C.1696* *Tractatus cū Regina.*

Etiamsi multa contra expectationem accidunt, nunquam futurum putavi, ut tantum requireret. Cum autem sero esset, in crastinum dilata res est.

In crastino verò dum apud Cardinalem essemus, ex zelo in bonum publicum intulit Dominus Palatinus Siradiensis, certam se habere notitiam, nec meram esse opinionem, sed realitate potiùs nixam cognitionem, scilicet, pecuniis defuncti Regis immiscuisse suas Dominum Palatinum Russiæ, ut sub favore Principum suas è Regno exportet; Cum verò prætensiones suas Respublica contra eum habeat, nondum enim secundùm legem & morem apocham, (vulgus quietationem vocat) obtinuit ex Thesaurariatu à se administrato. Petiit Cardinalem Primatem & alios Senatores, ut indemnitati Reipublicæ providendo ad sigilla Reginæ, & Principum Primatiale quóque apponeretur. Iterum res turbari & fortius quidem, quàm ante inceperunt: Declaravit Princeps Jacobus idquè in scripto dedit, quòd Reginæ Matri ex sorte suâ millionem trecenta & tria millia, partem Schawel & Albæ aulæ ad se pertinentem daturus sit. Propterea verò seorsum ex sorte sua id faciebat, quia Principes Juniores Cardinalem & alios Senatores rogarunt, ne Princeps, quæ nomine proprio concludit, id nomine eorum concludere præsumat, utq; ego cum Palatino Calissiensi adirem Principem Jacobum, petierunt, quærendo inprimis à Principe dicto, quâ ratione prætendat tutelam eorum? & cur ad substantiam eorundem se ingerat? Ad quod respondit inprimis Reginam coram Episcopo Vladislaviensi declarasse, (tanquam discedant omnia à priori statu) quòd Principes eligant sibi Dominum Castellanum Cracoviensem, & Palatinum Russiæ tutores, quæ cum graviora, quàm insperata eveniant, posse se ajebat tanquam natu majorem, saltem contutelam cum aliis prætendere, deinde non tantùm posse, sed & debere præcavere, quomodo tantæ summæ à Principibus elocabuntur, in quo ut suam æquanimitatem monstraret, paratum se exhibuit ad acceptandum promissum, à quo ob respectum Filialem erga Serenissimam Matrem abstinuit, ut scilicet communes dijudicent amici, utrum ille possit dissimulare, nec inquirere, an evehantur extra Regnum tantæ summæ, quæ per casum mortis alicujus Principis perirent. Facta hac in præsentia Principum relatione exarsit Regina, nobis amicis cogitantibus, quæ tanta vos fert ira, cum una Stirps idemq; sangvis sitis! vel quæ furiæ in mutuum sangvinem agunt? Responsum est imprimis, quòd tutelā nullatenus sibi prætendere debeat Princeps Jacobus, qui tacitis ardens curis, sublimia semper mente agitat, quoniam Principes habent competentes annos, ut

Palatinus Russiæ suas Regijs immiscuit pecunias.

Juniores Principes detrectant tutelā Principis Jacobi.

*A.C.*1696 ut ſe ipſos gubernent. Si vero adſciſcunt ſibi non tutores, ſed amicos ad conſilium, faciunt id cum his, ad quos maximam confidentiam habent. Quantum ad ſummas, ubi illas locaturi ſint? facile eſt judici domeſtico ſatisfacere, non teneri ſe reddere rationem Principi. Liberum enim illis erit vel in prætorio Pariſienſi, vel ubicunq; voluerint eas locare. Amicos vel judices compromiſſoriales admittere nolunt, quia ſicut ſunt ſubſtantiæ ſuæ Domini, ſic neminem cognoſcere volunt arbitrum. Reſponſum retulimus Principi innuendo, propoſita noſtra & ſpes in ventum eſſe ſparſas; Qui hoc audito, repoſuit modeſtiſſime, homini expectanda eſſe omnia, DEum multa præter ſpem facere & ſperata quandoq; non evenire, inſperatorum autem eventum ab ipſo permitti. Cum igitur Principes à conſilio amicorum ſtare renuunt, nihil ſe ſine illis facturum intulit. Et quoniam Epiſcopo Vladislavienſi dixit Regina de locatione harum ſummarum potiùs Reipublicæ quàm ipſi diſquirendum eſſe, ideo (ceſſent mira videri) ſenſum & Primatis & Senatorum præſentium exquiri debere, an liceat tantas pecuniarum ſummas ex regno evehere, & alibi locare? ne populi loquacis ſuſpiciones moveat, qui ſimilia ſpargit, primo unicuipiam narrat velut arcanum ſilentio premendum, deinde fama ſerpit, alio alijs per manus tradente, ne ergo inde invidiam contrahat ab illis, qui acuti ad innocentiæ vulnera inferenda, ad profligandum honorem ingenioſi, quòd in eo Reip. bono non conſuluerit, oculatus tamen magis ad ignominiã quam ad pericula, Cardinali cæterisq; ea à ſe ajebat proponenda. Favore tamen Numinis ſuperficialis ſaltem die poſtera ſtetit concordia, ut inprimis in præſentia Reginæ ac Principum interiora ſcrinia, ſcriptaq; in iis contenta revideren-

Reviſio ſcriniorum occaſio Palatino Ruſſiæ depoſitũ ſuum recipiendi. tur. His ex theſauro deportandis deſtinati fuerant Epiſcopus Poſnanienſis Caſtellanus Lencicienſis Towianſki, Culinæ Regni Præfectus Szczuka & Canonicus Sufzycki. Captavit hanc occaſionem, cui tum pro virtute erat felix temeritas, Palatinus Ruſſiæ, tanquam ex condictamine, ut ſupponitur, & diſſimulantibus iiſdem deputatis, ſuas ut vocabat capras, aureis impletas inde extraxit, ac per ſubordinatos in eum finem homines transportari in domum ſuam juſſit. Accuſatus fuit de condictamine & ab omnibus reprehenſus Epiſcopus Poſnanienſis, cui multum ſemper fuit ingenij, minus cordis; & alio ſe excuſare non potuit, niſi eo: mirabar; non putabam; ego illi negare quidquam poſſem, cui nihil negare poterat ante Reſpublica? unde patet, feliciores eſſe qui faciunt, quàm qui patiuntur injuriam.

Præter ſcripta in illis ſcriniis inventi erant multi aurei, quorũ valor ad centum, ducentos imò trecentos ungaricos, in multis ſpeciebus extendebatur. Multi annuli pretioſi, ex quibus non mediocriter Cardinalem participaſſe aſſerunt, qui viderunt. Quis ab hiſtorico juratos exigit teſtes? Dictum eſt hac eadem nocte, (quæ die illuſtrior eſt) in ſecreto Principem Jacobum Reginam ſibi fletu reconciliaſſe. Lacrymæ pignora ſunt nolentium, & repugnantis animi vultus eſt index. Licet inſinuare quod explorata authoritas vulgari famæ tradidit, quòd Regina & oculo benigno exceperit & plena mente, ſed quomodocunq; id accidit, ſtatim quærebatur, quo nam comportari debeant, pro conficiendo regeſtro & reviſione illa mobilia, quæ hic ſunt Varſaviæ? Interim ante omnia ad diviſionem contentorum, in uno ſcrinio aureorum, acceſſerunt. Ubi in quatuor partes facta diviſio eſt, & cuilibet quadraginta millia trecenti & tres ungarici in ſpecie ceſſerunt. Moneta autem argentea necdum numerata.

Inventorũ in ſcrinijs ex diviſio.

Iratus poſt, neſcio cur pro more ſui ingenij violentus Epiſcopus Vladislavi-

dislavienfis præcipiti paffu abivit. Propria voluntate vincimur, qui alie- *A.C.1696* nis confiliis non tenemur. Id fummè afflixerat Principes timentes ne hic infperatus & non fine indignatione abitus ipfis præjudicaret, fed erant qui confolarentur; affirmantes, quòd magna cadant, inflata crepent, tumefacta premantur; & quamvis fuperbus minores defpiciat, majoribus invideat, ab æqualibus diffentiat, tantum tamen abfit, ut timeri debeat, cum fciatur quibus mediis, iifq; facillimis, iterum reftitui & revocari poffit. Dicitur de illo publicè quòd res gerat in animo magnas, fed fortè aliquando Reipublicæ calamitofas. Abiit & Palatinus Siradienfis, facta tamen prius proteftatione contra extractum à Domino Palatino Ruffiæ depofitum, declarando nullum fe in hoc nifi commune bonum confiderare, nec quenquam poffe eum à jure ad injuriam detrahere.

Marefchalcus autem cum Thefaurario Regni fummo conatu perfvadere conabantur Reginæ, ut quæ retro funt videat & ad exdivifionem argenteæ monetæ non accedat nifi prius confulat Rempub. brevi convocandam, fed id negabat omnino Regina, nec quidquam evincere potuerunt. Fui hac cadem die apud Palatinum Ruffiæ qui deducebat intontem fe effe, nec fe ante defenfionem fecuritate debere privari, defines forte colere innocentiam, per quam non potuit retinere fortunam; Habere fe fufficientia terreftria dixit bona, ut in prætenfionibus Reipublicæ refpondere poffit. Et cum infortunium fuum pertimefcens, ne rei, cujus jucundus ufus eft, fit triftis amiffio, exarfiffet, dixi confidener: fi fortunam putat erga fe effe mutatam, errat. Hic femper eft ejus genius, hæc natura, fervat certè illa propriam potiùs in ipfa fui mutabilitate conftantiam. Talis erat cum blandiebatur, cum fibi falfæ felicitatis illecebris illuderet. Et quæ nunc ipfi tanta mœroris eft caufa, hæc eadem tranquillitatis effe deberet, fi femper deferit, quis eft fecurus, non eam more fuo facturam. Nunquam pretiofa abit felicitas, & quibus chara eft fortuna præfens, non eft manendi fida, & cum difceſſerit, adfert mœrorem. Venit ad illum diu felicem fua portio, quidquid ergo intra fortunæ aream geritur, æquo cum animo tolerare oportet, qui femel ejus jugo colla fubmiferit. Deprehendifti cæci numinis ambiguum vultum, quo fe fe velat alijs, nec tota tibi adhuc innotuit. Res tuas ftabilitate fortunæ in omne tempus firmatas ne putes, quæ ex arbitrio veniunt, non coguntur neceffitate. Quid fi manendi, abeundiq; fcribere legem fortunæ velit, injurius erit in eam quam Dominam elegit & impatientiâ fuâ foriem exacerbabit, quam permutare non poteft; fi ventis vela committes, non quo voluntas peteret, fed quo ftatus impelleret, promoveres. Si arvis femina crederes, annos inter fe fteriles penfare deberes, fi te fortunæ regendum dedifti, Dominæ moribus oportet obtemperes.

Tu verò volventis rotæ impetum continere conaris? fed fcias fi curfum fiftere incipit, fors effe defiftit. Non illa miferos audit, haud curat fletus, ultroq; gemitus, quos fecit procurat. Quod ipfum verius eft à me cum Severino, quàm ornatius dictum; Et cum obfervaverim à multo tempore, illum longâ imò perpetuâ defidiâ eò deductum, ut nihil curare vellet, nihil poffet præter pecuniam, fuafi ut omnia gubernet, & moderetur prudentiâ fuâ, ne fe auferant aliorum confilia. Nemo eft qui tibi fapientius fuadere poteft, te ipfo, nunquam laberis, fi te audies, & fpem potiffimam in tempore & opinatis fortunæ vicibus colloces, inde enim virtus vocatur, quod fuis viribus nitens non fuperetur adverfis.

Acceptis literis à Caftellano Cracovienfi ex improvifo Principes Juniores undecima currentis, memores quod antequam facias,

 confu-

A.C.1696 consulito, ubi consulueris mature facto opus est, vestitu Polonico sumpto, abierunt citatis passibus Zolkieviam; Hodie autem Regina (facit sæpè, quæ cum gesserit, non fuisse gerenda decernit) illos contra sensum & consilia multorum, qui damnare factum nolunt, probare tamen non possunt, comitata est, habita prius per spatium 4. horarum cum Legato Galliæ conferentia. Hactenus gesta prudenter ne? an virtuti, an fortunæ computanda sunt? habet res controversiam; quæ prætérita sunt, omninò fortunæ in acceptis referri debent. Invitabar & ego; (vocato atq; non vocato est locus semper) ad hocce iter, sed pars consilij censetur, consilijs se non miscere. Quibus inest ratio, ipsis etiam inest nolendi volendique libertas, & cum mihi illud ipsum iter absolutè non placeret, evitaturus invidiam publicam, & offensam illorum quorum res agebatur, & quibus veritas sine fuco dici debebat, excusavi me, & potius iter ordinarium Pultoviam cras arripio, scio te rationem unius itineris omissi, alterius arrepti, probaturum, cujus causa pietas. Faciam enim ea quæ debeo in Diœcesi cui diligenter invigilare volo, nec velle unquam desistam & in eo curam omnem, operam, industriam collocare cupio. Interim opto tibi secundissima omnia, & cum optata contingent, vehementer gaudebo.

X.

CASTELLANO CRACOVIENSI
Exercituum Duci,
Pultoviâ 25. Julij.

Cur non sit comitatus Reginam & Principes Regios in Russiam; affectum suum declarat erga domum Regiam; refutat famosum libellum.

Miratum te fuisse dicis, quòd videndo Reginam & Principes Regios in Russia, me non videris, unde argumentaris, quòd si non mutavi adhuc animum in Domum Regiam, saltem langvidius commoda ejus promoveam, quàm ante, ad quæ reassumenda iure tuo magis imperas, quam hortaris. Respondeo ad hasce more meo breviter, & tibi, uti soleo, confidenter. Et inprimis.

Non mirare quod visâ procellâ iniquissimi temporis, in Russiam Majestatem, & Principum comitatus non fuerim, & me aperto discrimini lentè subduxerim ad Bugi Narvæque littora, nam satius contra periculum, quiete fruendum putavi, non otij causa, ut credis, sed ut calamum studiaque reassumam, quod publica Reipub: negotia rarò mihi concedebant. Et dum interea temporis, alij aut suis particularibus commodis inhiant, aut spargendis in publicam auram levioribus folijs, sine ullo discrimine tempus impendunt, Andabatarum more in umbra cum larvis decertando; malo ego eorum, quæ acta me vivente sunt, & quæ adhuc aguntur, describendorum curam suscipere, & ex mente Cordubensis otiari, quàm nihil agere, aut aliud à Repub: meditari, in tanta rerum caligine. Tu qui inter purpuratos Patriæ Patres Cato, inter Sagatos Alcides es, & ita emines, ut qui videri potest in alio apex honoris, in Te tantum honor sit, si maturè consideraveris, invenies, quod in veris laudibus numeres. Et quamvis vulgi opinio, ut dicis, ignara, atq; indocta aliter

aliter sentiat, tamen ego dico, quod hæc opinio sit fallax, & longè à *A.C.*1696
scientiæ veritate dissita quæ suo demoveri loco haud unquam potest. Precor proinde, ut totus ad virtutem natus, & ipse vitio nullo laborans, nec mihi inesse ea in hoc præcipuè puncto credas. Libenter & Reginæ & Principibus (si voluissent) astitissem, & nunc si possem succurrerem, tam efficaciter, quàm mihi ipsi, imò longè melius, multoq; plus; sed ipsis sic volentibus, ad id sum redactus, ut ab alijs curis liber, illum tantùm qui omnia scit, & omnia potest precari possim, ut in cunctis eorum necessitatibus succurrat & consulat. Talis quippe est æmulationis invidia, tanta odij malevolentia, tam perversum omnia bona in mala convertendi studium, ut non modo falsæ criminationes congerantur, sed & rectissima consilia, & honestissimæ actiones vel negentur, vel prætereantur, vel sceleris etiam labe ac suspicione contaminentur. Testis est mihi DEus, cui servio, & in cujus conspectu omnia nuda, quòd coram te, qui Ducalem clavam, & Senatorium clavum utraque amplecteris manu, non mentiar, imò procul etiam esse debeo à suspicione lædendæ veritatis.

Maximi nomen retines magnitudine tuæ dignitatis & optima communicatione, qua aliena bona quæris magis quàm tua. Agnosco justitiam tuam, quam allegas, quòd per alienarum facultatum ruinam ad opes non contendas. Et confirmo, jam semel tibi scripta me semper alijs ingerere quod Ioannes ipse Rex verè maximus ingenio, prudentiâ, fortitudine, pietate, alijsque insignibus Regum dotibus, crescere mihi in fama ex te videatur, æstimatione Regiæ dignitatis, quòd tales, qualis Tu es, & habuerit, quibus imperaret, & habere potuerit. Itaque nec ego rerum similitudine captus, nec à veri cognitione exclusus, imitari te & sequi in affectu in Domum Regiam desinerem, nisi ab ea desertus fuissem. Ita in hanc diem res à me gesta est, ut nihil vero zelo, nihil conscientiæ & sinceritati, bonorum consiliorum soliditati addi possit, & ipsa invidia obstructis faucibus id ipsum fateri cogatur. Ad serviendum, ad reddendum dilectionis officium, beneficijs Patris, & Matris provocor, utq; recentem memoriam teneam, quæ fratribus meis, imò quæ mihi contulit, nec immemor esse debeo, nec ingratus. Dum rescivi à te, quod constanter Domum Regiam manu tenere velis, magna sum voluptate affectus, & magnis gaudijs exultavi. Nec dico, sed Tibi cogitandum relinquo, cui plùs quàm alijs notum est, atq; perspectum, quantùm tibi tribuam, quamq; Domui Regiæ utile & necessarium existimem, non solùm à te diligi, laudari, ac sæpius literis, amoris, officijq; plenis promoveri, cui similes si plures haberet, bene certè cum ea ageretur.

Neq; certè & ego (testor DEum) quanquam fortissimas habuerim rationes, & evidenti contemptu ad id provocatus fuerim, debito meo injuriam feci. Omnis ante acta vita est mihi testimonio, cui meritò debet plus fidei haberi à te, quàm isti suspicioni, quæ nunc in me conjecta quidem est, sed probari, & demonstrari nequit. Fuit quidem apud me Legatus Galliæ (quis negare introitum venienti solet?) sed scias eum adhuc latere sui Principalis intentiones, ac proinde nihil solidi loqui posse.

Crederem ego, eum cujus magnam ante æstimationem habuimus, non disgustandum, imò omni meliori modo, in hoc quem mihi clarè explicuit in Domum Regiam affectu confirmandum, cui addictus omninò mihi videtur, excepto Principe Jacobo, qui offensæ occasionem, ut bene nosti dedit. Principes vicini sint, sive remoti, aliquando juvare, semper si volunt, nocere possunt. Melius est habere omnes amicos, quàm unum inimicum. Recordor me legisse Catonem Romanum in an-

A.C.1696 nulo portasse hanc inscriptionem: amicus unus, inimicus nullus. Habet charitas zelum, sed adhibeat pro tempore modum severitas, & nolimus ei ad contradicendum vires legitimas addere. Quantum verò ad me, non fallam spem aut vota, vel potius decreta de me tua, sed vel implebo, vel superabo, & tuæ prudentiæ parebo, tuo consilio obsecundabo, proprio cedam judicio atq; sensui tuo obsequar.

Crevit meus in Principes hos, crescentibus illis coævus amor, & quoad in me facultatis erit non deerit voluntas. Invenies me semper constantem, si voluerint, nec mutabo sensum nisi coactus. Hoc dico, ne quid clausum in mente retineam, quod calamo non vellem promere, quod vera inter te & me recusaret amicitia. Id unum opus ut illis benefiat, mente ago, id totis sensibus complector. Nihil unquam audio modò, nihil audiam in posterum libentiùs, quàm dum ex voto illis cuncta succedunt. Et quoniam à natura, à dignitate, & ab ætate mentiri alienum est; dictum hoc semel, semper crede, quod semel dictum est, id nunquam indictum erit. Et peto suppliciter, peto instanter, peto instantissimè, non prius damnes, quàm judices, non prius judices, quàm diligenter singula intelligas, non cuiq; mihi detrahenti credas. Evanescet falsitas, luce veritatis oborta, si falsitate potest aliquis seduci, cur veritate non debeat reduci? si ergo volunt ut serviam benè, audiant consulentem benè. Beatum S. Hieronymus vocat, qui loquitur ad aures audientis.

Ad ultimum literarum tuarum punctum & quæstionem, utrum viderim illum dialogismum, in quo privatum Serenissimæ Reginæ colloquium cum Principe Jacobo continetur? respondeo, vidisse me, & indignatum fuisse tam enormi, tamq; injurioso Persij cujusdam manuscripto, in quo non solùm palàm falsa, sed etiam non cohærentia nuntiat, in quo Serenissimæ Reginæ honorem, ex cæco Triphonis antro in lucis publicæ pupillam projecit, & ne malè affectos Majestati adeòq; facilè credulos in suspicionem excitet, vera ne sint, quæ obscurus & malevolus spargebat scriptor, (nam observavi fidem falsissimæ huic narrationi in multis conciliari cœptam) debiti mei duxi, ut fideli apologiâ (quam tibi subjicio) pro scientia & conscientia silentium imponam, omne abrumpendo excæcandoq; dubium, in quod intaminatus honor, & Serenissimæ Reginæ, & aliorum malitiosissimè insertorum vocatur. Prodit defensor ipso officio ducente, desinant odij ignes, & ardorem ibi fingere, unde nullum fumum usq; in hunc diem quisquam viderit. Affectum tuum in me non verbis solùm premas, sed rebus palàm proba.

RESPONSUM AD QUODDAM SCRIPTUM SUB TITULO COLLOQUIUM REGINÆ CUM PRINCIPE JACOBO.

Audire mihi priùs, hodie tandem etiam legere contigit, viperino tinctam calamo anonymi cujusdam scriptoris satyram, quâ arcanum Serenissimæ Reginæ cum Principe JACOBO Colloquium adumbravit, quasi scire ipsi licuerit; quid Juno Jovi noctu in aurem dixerit. Prodeat ergo læsi honoris Reginalis in lucem publicam Apologia, ipso pietatis officio, & debitâ Majesta-

tis reverentiâ manuducente, & calamum meum moderante. Et A.C.1696 quia neque mihi otium, neque negotium est, litigare, nolo ad singula respondere objecta, quæ potius respuenda, quàm solvenda censeo; quem delectaret cum larvis colluctari? da leonem & certabo, stringo nihilominus calamum, ne tam audax invalescat per moras malignitas, eâtque in tam fœdi criminis patrocinium, imbelle silentium. Placet hic & grati animi pietatem testari erga Principem optimam, quamvis immensa sint, quæ debeo, levia, quæ rependo. Novi equidem heroicam Serenissimæ Majestatis mentem talibus pridem assvetam cupedijs, novi humano majorem animum, aut hæc vulnera non sentire, aut in corde aperto patientis Servatoris nostri cuncta sepelire, ex consvetudine fortissimæ suæ pietatis. Non decet tamen dissimulare vindicias depalmatæ Majestatis, non quia dolet, sed quia necesse est. Quantum ergo publica negotia otij concedunt, ad id obsequij libenter devoveo, ut deposito larvati Dialogismi sipario, palàm faciam veritatem, & elidam calamum maligni Authoris, cui plus odij, quàm judicij propinavit, cum scriberet, imponendo innocenti populo, qui facilè decipitur, quoties illi, quasi popularia proponuntur.

Atq; inprimis morum, falsique discursus inventor malitiosissimus, & accusator acerrimus, in omnes plusquam duplicatus partes, plusquàm critico petijt calamo innocentiam, quando non contentus involare in Honorem Serenissimæ domûs, miscet quadrata non quadrantibus, morbo ingenij aut affectûs sui populare putat Reginalem Majestatem, quâ ille demum unus non contentus vivit, qui suâ quoque opinione minor est, adeoquè suâ culpâ contigit, illius gratia caruisse, ad quam facilis accessus fuit universis. Debuit ergo vel non mereri gratiam, vel prorsus non procurare, quicunque ad illam non pervenit. Proinde solus ille secreta indignatione fremit, qui palàm queri non audet. Inducit Scriptor anonymus, queri Serenissimam Reginam contra Principem Jacobum, quod[a] Jus Advitalitium Serenissimæ Matris suæ disputationi Jurisperitorum exponat. Jam verò procul dubio sole meridiano Jus hoc clarius est Serenissimæ Reginæ, etsi probatione indigeret, facilè posset vindicari. Nam nullâ ratione deterior esse debet conditio Regiæ Majestatis quàm cujuscunque Nobilis Poloni, quoad Jus hæreditarium in Bonis quibuscunque inscriptum Neque constitutio 31 huic Juri contraria. Verùm ego super ea re non disputo, quandoquidem Serenissima Regina ex Materno suo affectu, Juri suo, quod clarum habuit, renunciavit, omnia bono publico concedendo, quamvis non sine præjudicio privatæ fortunæ, modò in integro substantia Regia Serenissimæ Proli possit cedere. Nec Filio imputavit, quòd Mater pati cogebatur. Quia probè noverat, quòd timore magis præsumptivo, quo incalescentem sangvinem nonnulli succendebant, quàm aliquâ pervicaciâ certabatur, siquidem intra limites submissionis

Refellantur calumniæ petitæ

[a] jure Advitalitio.

A.C.1696 *onis filialis tota res volvebatur. Quidquid ergo Eminentissimo Primati videbatur, facilem utriusque partis consensum obtinuit. Proponebantur initio milliones, quibus Principes Filij Jus Advitalitium Serenissimæ Matris suæ redimere poterant, sed ne res illa criminationibus, & obliquis suspicionibus viam apud malevolos commentatores aperiret, generosissimè à dicto pretio recessit Princeps Serenissima, ut palàm esset omnibus, quàm procul distaret à vero hæc nocendi prodiga narratio, adeòque quòd Serenissima Regina longè esset à proposito illo, quòd Thesauros post fata Serenissimi sive in Serenissimæ suæ Stirpis, sive in Reipublicæ discrimen vertere cogitaret, prout vana murmura sinè ullius probationis argumento jacta per invidiam & nefas vulgabant; quasi palàm faceret, quòd regnandi amor usu vilescat, non utendo amittatur. Clausum proinde os iniqua loquentium, quando enim totus orbis videt, quòd Serenissima Regina numerandis millionibus abstinuerit, facilè advertit deesse fidem vocabulis ambitiosè tumidis, & subdolo instructis ingenio, unde decedit scribenti Authoritas. Dicit: quod Serenissima Regina, cogitet aut se, aut chariorem cæteris Filium (quantumvis omnes sinè ullo discrimine pari affectu complectatur) ad Thronum Regium subsidio prædictæ summæ promovere. En abstinuit à præfatis millionibus pro Advitalitio Jure numerandis, adeòque hoc ipso evanuit malitiosa illa satyricæ in Principem dicacitatis illatio; Neque inveniet fidem apud Palatinatus Regni, quam sibi cum Momo illo pollicebatur, qui tam sibi noceri ne à Joue quidem posse, quàm se nocere etiam Jovi præsumebat. Nam quando toto cælo diversum Regni Ordines tractatum legent scriptoris anonymi ab optimæ Matris Patriæ proposito, quando audient Iuri suo renunciasse, penes Aduitalitatem immobilium tantùm sponte suâ mansisse, longè aliud de Serenissimæ Reginæ erga Patriam affectu, formabunt judicium. Simul illud quoquè punctum refellitur, quòd non iram, sed feritatem optimæ Principis nomen complectitur, quando totius Regni honestati detrahentem Reginam mendacissimus Author introducit. Cui enim potest esse animus in illo nido suam defigere stationem, quem contemptui habet, quem odio Vatiniano prosequitur, cui fidere non securum censet. Omnia contraria Vaticinio prædictæ Satyræ contigerunt, quando & milliones paratos, non struendo contra fortunam auxilium, & cuncta mobilia cessit Serenissima Princeps, & penes sola Bona Hæreditaria sinè spe melioris fortunæ mansit. Quid enim hæc actio clarè significat, nisi quòd huic Patriæ, in qua educata est, omnibusque fortunis aucta, non tantùm optimè uelit, & uoueat, uerùm etiam ominetur. Conuictus ergo tam publicæ maleuolentiæ Author Anonymus omnem apud lectores manuscripti fidem perdidit, nec habebit, quod optauit, quia plus sperauit, quàm debuit. In memoriam deinde reuocat malitiosissimè, quomodo Serenissima Princeps Vidua Thronum*

ab affectato Torono subsidio pecunia

à læsa libertate.

Regium sic consecuta, quomodo in illo posita vixerit cum injuria A.C.1696 *quadam Polonæ libertatis. Deficeret, dicendo; si probare deberet, potius meminisse debuerat tot tantorúmque in Remp. meritorum Reginæ, non factionum, & Divinæ referre gratiæ, quòd non perierimus in finem, quòd Poloni Nominis gloriam ultra fines Patrios protulerimus, per electionem gloriosæ memoriæ Conjugis illius Joannis III, quæ electio singulari activitate Serenissimæ Reginæ perfecta est. Utinam verò hæc quæ imminet futuri Regnantis nominatio possit Antecessoris sui felicitatem, & gloriam æmulari? cui etsi nunquam speremus similem, semper tamen optamus. Dominationem verò, seu Regni usum, siquis ad libram æquitatis expendat, profectò plus beneficiorum in publicum sparsorum inveniet, quàm injuriarum in privatas personas, quas Scriptor à semetipso exorditur; si tempus faveret, revocarem hic in memoriam Maternam in Patriam Serenissimæ Reginæ benevolentiam, cujus tota vita nihil nisi perpetuus fuit in Patriam amoris actus. In continua meditatione fuit amplificandæ quotidie felicitatis publicæ, in cujus incremento dies noctésque consumebat. Quis odia civilia? quis privatas simultates, & publicas aversiones Civium, mutuásque Regni Procerum dissensiones in primis illis Grodnensibus Comitijs; imò ubiquè componebat? quis propriis impensis toties, non modo tempore Viennensis expeditionis, & Budziacensis, sed aliarum quoquè occasionum tempestate ordinabat, expediebátque acies, quis cum tanta applicatione pro tuitione boni publici desudabat? verùm hoc non istius temporis, neque enim apologia, quam Reginali honori defendendo consecravi, historia est vel panegyris. Non mihi promptum in adulationem ingenium, satis enim suæ Majestatis integritatem laudaret, quicúnque fideliter ejus actiones enarraret; sed mittamus publica in Patriam suæ Majestatis merita, quæ grata posteritatis rependet memoria, interrogo nunc, quis ita fuerit oppressus pondere suæ Majestatis, ut ne vestigium quidem priscæ in Regno hoc libertatis relictum fuerit? Profectò nemo comparere potest, cui Serenissima Princeps aut non facilem veniam concesserit aut cujuscúnque injuriæ umbram munificentissimè non rependerit. Quòd si interdum justo zelo, vel provocata indignatione, quam illorum stimulabat interdum delatio, quorum plenum est Principis aula theatrum, cuncta hæc umbrâ citius præteribant, & rediisse in gratiam nova beneficia, palàm faciebant. Nimirum Serenissima Regina non vindicabat injurias, quia non sentiebat. Graviter hoc afficit maligunm optimarum actionum commentatorem, quòd Illustrissimi Palatini Russiæ, necnon aliorum Aulæ Regiæ Prælatorum benevolentiam sibi conciliârit, servâritquè; verùm ignorat malignus Author id Serenissimam Reginam fecisse, ut grati animi memoriam illis testaretur, non eo fine, ut vel minimo Civi nocere, obesséque posset facilius. Nunquam enim potens esse volebat, nisi cum prodesset. Exprobrat*

à conciliato aliorum affectu

A.C.1696 probrat anonymus Cavillator, ex instinctu Serenissimæ Reginæ venales fuisse hactenus Regni dignitates, & quæcúnque demum Resp. censet subsellia. Novumne hoc insolensque sæculo nostro acciderit, si velit discere, evolvat annales prioris ævi, advertat non profanas tantum, sed sacras etiam dignitates immunes olim istâ notâ extitisse. Cur Reges, Principésque spontaneas subditorum oblationes dedignari debeant, non video, cum etiam ipse Deus O. M. qui bonorum nostrorum non eget, munera subditorum suorum consueverit acceptare. Revocat in memoriam piæ memoriæ Primatem Reverendissimum Widzga, post cujus obitum pia quædam legata Majestatibus suis oblata sunt à gratis executoribus, & successoribus. Unde patet quòd Author Anonymus, non ratione, sed passione agatur, velitq; illos imitari, qui cum multum acceperint, injuriæ loco habent, plus accipere potuisse.

à venditis dignitatibus

à non deplorata morte Regis

Hic jam quasi argumentum ad hominem format, obijciendo Serenissimæ Reginæ; quòd luctuosissimis gloriosæ memoriæ Regis fatis minimè indoleat. Hac criminatione quid iniquius potest cogitari? Externi populi mortem optimi Principis deplorant, & Regina, quæ in delicijs illi erat, quomodo Parentalibus lachrymis, luctibusque parcat. Profectò tam injuriosa objectio ne memoriam quidem merebatur. Quis enim non fuit spectator, cùm non tantum doleret, sed etiam sentiret tam profundum vulnus, si solus dolor mortem inferre posset, superstitem jam non habuissemus. Vidimus enim, quotquot præsentes aderamus, dolorem Reginæ, ita adversus omne remedium contumacem, ut si lecto assurrexit, non ad ornatum Reginalem, sed ad necessitatem vestiretur. Præterea nihil fecit, nisi impulsa, nihil cogitavit, nisi coacta, ingeminando toties se amisso Rege omnia perdidisse. Quantam verò, quamq; recentem defuncti Regis præsetulerit recordationem, tam grandis summa in suffragium animæ erogata testatur, & Cavillatorem convincit falsitatis. Par vulnus per mendacium inflictum est, circa Adamantinum diadema, ornando defuncti Regis capiti affabre elaboratum iterumq; eidem subtractum. Profectò enim Serenissimæ Reginæ integritatem, etiam me tacente ipse metus cadens in virum constantem potest absolvere. Frustra ergo latam ostendendæ malignitati nactus materiam, id objecit anonymus Author, quod tantò majorem arguit malevolentiam illius, quantò minus est veritatis. Instat deinde & fulminat, quòd Serenissima Regina Illustrissimum Mareschalcum Regni & Thesaurarium arte quâdam deluserit, ut resignaretur Thesaurus Regius, qui fuerat obsignatus. Quemadmodum enim ad instantiam Serenissimi Principis Jacobi appositum fuit sigillum Regio Thesauro, ita detractum est eodem postulante. Utiq; Naturæ Parenti rerum consonat, ut unumquódq; dissolvatur eodem modo, quo colligatum est. Si non parum interest publicæ felicitatis, libertatisq;, ne Principibus fas sit impunè grassari in privatas fortunas, multò minus licet,

à resignato thesauro

cet, ut priuati liberè manus injiciant fortunis Principum. At Resp. (inquis) prætendit Jus suum ad Thesaurum Regium post fata Principum; sit sanè, prius tamen demonstrari debet Jus reip. an non erunt opimæ possessiones Principibus relictis Filijs, in quibus repetere Jus licebit. Decetne: ut legis publicæ uerba afferam, etiam proprium mantellum ui repetere? Justusnè ex alterius damno questus? licetnè ab executione tam insolenti consuetudines exorairi specie imò & amore boni publici? an potest æquis oculis spectari tanta in alienam fortunam libido? Verùm difficultatem hanc solvet olim, decidetque respublica, neq; spero auerso id animo laturam, quòd aliquis permittatur jure suo uti, & hoc, quod illius est, possidere, & omni spatio temporis pro se respondere paratus. Laudandus zelus Illustrißimorum Regni Ministrorum in prædicto puncto, in quo non de illorum tantum fide publica, apud populum suspicacem, verùm etiam de bono Patriæ agebatur. Exhausta enim tot bellis Respublica libenter aliquid in hoc Regni turbido piscari vellet, & in suum litus ex Regij Thesauri profundo trahere. Sed nunquid desunt alij modi, citra publici scandali discrimen, quibus & exacta Magnorum status Ministrorum diligentia probari, & palmaris injuria vitari poßit, quam tantopere urgere videtur Zoilus non tam propriâ, quàm alterius sententiâ animatus. Minæ & fulmina otiosa sunt, quæ in Jus Reformatorium Serenißimæ Reginæ detorquet. Non convincit enim argumentum, quod in simili casu Serenißimæ Eleonoræ bona fuerant adempta, diversa siquidem ratio, hoc suasit, illa enim post fata Michaëlis primi extra fines Patriæ se extulit, hæc intra Regni viscera nobiscum vivere & mori parata est. Quid stabile in Republica, si jus hoc non foret solidum securúmque. Igni potius omnes tradi Constitutiones Regni expedit, si hoc nullum robur habet, & valorem. Memores verò sumus, quanto motu scripta approbatáque sit in Grodnensibus Comitijs præfata Serenißimæ Reginæ reformatio, adeóque non insciâ, neque invitâ Republicâ. Differentiæ inter Majestates frustra adferuntur ab anonymo. Nam idem Regni diadema etsi diversis incubuit capitibus idem tamen Jus habuit, adeóque Natales Regios intactos, illibatosq; malevolus Author venerari debuit. Pari malevolentiâ Principes in hoc Regno familias ad vindictam Author provocat, & intempestivè canit classicum, quasi non sit semper minuti, infirmi, exiguiq; animi voluptas, ultio. Ita enim opinor, quòd etsi nonnulli reperirentur, accepti vulneris non immemores, id tamen demonstrare volent, quod est proprium veræ magnitudinis, nimirum non se sentire percussos. Et sic intemperantis ingenij Zoilum sua spes eludet, quando ejus farinæ nullum reperiet, qui loquaci & ingenioso in contumelias discursu accendi excitariq; poßit. Reginam nomine Bonam memorat, sed nimis otiosè, illa enim tot terrarum spatijs di-

A. C. 1696

à Jure reformatorio in Regina Eleonora & Bona

 vidi

A.C.1696 vidi voluit à Polonia, hæc verò Domina nostra clementissima Patriam, quam semel assumpsit, dimittet nunquam, adeóque carebit illo aucto solatio, quo implevit vota sua. Susceptum deinde à Serenissima Regina Zolkieviam iter satyrico carpit calamo anonymus, quod non aliâ intentione obliquâ ingressa est Serenissima, nisi ut plura pro Jurium suorum defensione posset ibidem invenire munimenta, præcipuè verò supremæ voluntatis Testamentum, quod nonnulli latere Zolkieviæ indicabant, ante Budziacensem expeditionem à Serenissimo Rege conscriptum. Quo quid optabilius esse poterat? hoc enim modo, disordini & disputationi Domesticæ itum fuisset obviam, sed quemadmodum ultima voluntas gloriosissimi avi sui Zolkievij, ita & hæc sæculis fuisset ad eruditionem. Deinde cur Serenissima Regina, postquam ob bonum pacis nihil prætendebat ex mobilibus, deberet abstinere ab immobilibus, fundamentum non video. Palàm equidem est, Nobiles Matronas, à Defunctorum suorum virorum manibus non solitas discedere aliò ante funus, sed illas tantùm, quæ sub tutorum cura sangvine junctorum sunt securæ, quia illarum indemnitati fortunæ providebunt; quæ verò per mortem mariti etiam tutorum protectione spoliatæ sunt, mutare solent stationem, & nihil profuturum mærorem in alia locorum spatia secum transferre. Nulla enim lex publica hoc imperat, ut in uno eodemq; loco vidua parentali luctu manes sui mariti prosequatur. Anima magis est ubi amat, quàm ubi animat, adeóque spatijs terrarum non distingvitur. Ad reliqua non respondeo; sicut enim Divi Felicis Martyris sputo eversas idolorum statuas, meminimus; ita ipso contemptu totam illius satyræ machinam credibile est ruituram. Illud Eccli. 35 memoriæ nequit excidere: Nonne lacrymæ viduæ ad maxillam descendunt & exclamatio ejus super deducentem eas, à maxilla enim ascendunt usq; ad cælū. Descendunt nimirum viduarum lachrymæ ex oculis in terram, sed de terra in cælum clamant, & vindictam extorquent. Silet viduæ lingva, sed oculi loquuntur, & grandia vocis pondera in aures Divinæ justitiæ adversus oppressores iniquos emittunt. Huc servit, quod Doctor Angelicus notat, nimirum longè graviorem inflictam fuisse pœnam illis, qui Moysi detrahebant, quàm illis, qui aureum vitulum conflaverunt, adorâruntq;. Hos enim ignis de cælo descendens devoravit, illos gladius percussit Levitarum. Deinde si ex mente Doctorum Ecclesiæ dives ille in inferno sepultus epulo gravissimas in lingua patiebatur pœnas ideo, quòd manducaret carnes crudas, hoc est, quòd famam alienam intemperanter laceraret, quæ quantaq; manum hanc tormenta manent? quæ ausa est tam enormia, tam falsa, tamq; pudenda scribere, quæ nemo puri oris proferre auderet. Justus enim Judex, talia non citò tantùm, verùm etiam diu consuevit vindicare.

Refelluntur calumniæ. Jam finem responso imponere detreveram, sed non puto decere, ut illi prætereantur à me, quos quasi complices in suo manuscripto perstrin-

perstrinxit Author maleuolus. Quantumuis illi omnes, quos pe- A.C.1696
tit innocenter, ætatem habent, & vocem in Capitulo, respondebunt pro se, tamen expedit insinuare, non nihil discutiendo errorem, qui apud facile credulos augeri posset. Impetit inprimis Regni Referendarium, quid iniquius secretò offensum esse & palàm irasci? falsò Contra Regni Referendarium
magnum illius nomen aggreditur, quasi seruilibus in Tribunali Regni obsequijs, optimam ætatem expenderit, & rem Domi angustã, illius Palæstra artibus promoverit, auxeritq;. Sed errat toto cælo malignus Author; possum enim fide illibatâ testari, quòd usitatâ apud majores nostros praxi illud studium arripuerit, ut primam ætatem jure Patrio erudiret, quod nulli unquam probro, aut dedecori fuit. Utinam verò Nostri Adolescentes huic studio aut militari disciplinæ darent operam, majus adferrent Reipublicæ decus & ornamentum. Applicatus deinde ad Cancellarij Regni Palæstram, sigillum tunc moderante Celsissimo & Reverendissimo Antistite moderno Cracoviensi, tandem Illustrissimo Gninski, & sic non interrupto ordine eas qualitates, quibus illum Divina manus cumulavit, Regi suo & Patriæ consecravit, ingentia ubiq; virtutum, prudentiæ, rerum aulicarum, & status politici experientiâ dando specimina. Quodsi verò crimini vertitur ingenium perfectum, & ad omnes fortunæ industrias sinè præjudicio tertij vigilans diligentia, profectò novum hoc est accusationis genus. Gloriæ potius, quàm dedecori imputari debet, quod omnium laborum Curiæ, & expeditionum moles illius ingenio, curæq; incubuerit, quæ non modicam ævi illius partem diu noctuq; vigilanti absumpsit. Frustra igitur sicut honor illius petitur (nam par cuiq; ab origine) ita errores quidam commissi tribuuntur, quorum procul dubio redderet rationem, si publicè quæreretur.

Provehitur ulterius projecta in omne nefas temeritas, cum ingeniosa malitia aggreditur Illustrissimum Castellanum Cracoviensem & ex priuata injuria publicã contumeliam parat, imponendo illi malignè, Contra Castellanum Cracoviensem.
de quo vir tantus extra omnem ambitionis suspicionem, etsi non extra gloriam positus, vir inquam antiquæ, & non fucatæ probitatis, & amore in Patriam plenus ne quidem somniavit unquam. Arguit deinde Scriptor malevolus Illustrissimum Castellanum Cracoviensem, quòd ex lege cujusdam gratitudinis erga Domum Regiam tot centurias militum habuerit, ad Zolkievienfis Arcis, & Regij Thesauri custodiam, defendendis verò finibus Patriæ cohortes defuêre. Verùm fallitur Censorius hic Cato, tam enim modica manus, quæ custodiendæ Arci Zolkievienfi par fuit, non hostibus propulsandis, facilius eo loci adduci poterat, utpote intra Regni viscera substitura, quàm ultra fines Regni omni nervo & stipendio destituta, adeóque magis fugæ, quàm prælio expedita. Etsi hic malignus calamus nodum in scirpo quærit magis, quam invenit;

A.C.1696 *nit; neque lucrari ſe quidquam putet; nam claritudinem virtutum, & famam ſemper integram infenſus hic ex profeſſo hoſtis non extinguet, neque obliterabit immortalia in Republica promerita falſis & malevolis oppoſitionibus ſuis. Non omiſit inquietus, & vanus Author Illuſtriſſimum Palatinum Ruſſiæ priſci moris hominem, qui revelatâ fronte & pectore, ex præſcripto Evangelij eſt, an non vitam agit dignam Senatore tanto? Verùm quia ille modicam fecit hujus Nominis memoriam, neque ego defenſioni illius immorabor. Quicunq; enim habet fortunam ex frugalitate, vel parſimonia honeſta collectam, debet illi dare vindicias, ſiquidem hæc Authoris cenſura, unicuique ejusdem ſpartæ fortunæq; hominum quadrare poteſt. Junxit Magnis nominibus & ſexum imbellem pridem Domûs Regiæ obſequijs addictum, nimirum Dominam Lettro, & Dominam Du Pont. Ad eam ſatyræ partem compendiosè cum Pſalmiſta reſpondeo: Advenas non contriſtabis, neque affliges. Lingvam Polonam ignorat, multis profuit, nulli obeſt; Filia modeſtiſſimè ſe gerit. Timendum eſt, ne præpropero in ultionem Deo, tam impia, & ad nocendum facilis magis, quàm potens, pænas quam primum non ferat manus. Cogitabam seriam curam impendere, ut impium hoc manuſcriptum in publico foro piacularibus flammis mulctaretur, ſed poſtea vana hæc adverſus chartam fore duxi ſupplicia, ne ſcilicet tam obſcuri Authoris partus tanquam omni prorſus luce indignus, ab illo ipſo, quo cremaretur igne reſplenderet.*

Contra Palatinũ Ruſſiæ.

Contra ſexum fæmineum.

Finem pono Apologiæ, quam fortè diutius produxi, etſi pro Juſtitia nunquam ſatis. Diſceret tandem Conviciator Anonymus; non eſſe ſapientis inſectari convicijs Principes, præcipuè fœminas; Sereniſſimæ Reginæ Viduæ Majeſtati humi repens malignitas nullum affert nocumentum. Hæc enim poſtquam tot mala in Throno Regio tuliſſet, uſum ferendi nacta eſt. In Authorem proinde pæna redire debet. Quo enim modo? quibus artibus tam palmari vulnere læſus Honor Reginalis primæ integritati poteſt reſtitui? quomodo tam profundum vulnus, & tam publicum, & quod omni vulnere gravius eſt, ab inæquali manu inflictum obducetur, cum cicatrix omni ævo manſura ſit. Improperare Tibi mala non licet, mi Anonyme, nam ejusdem uniusq; Religionis Catholicæ vinculo Tibi me obligatum novi, certus nihilominus ſum, quod plurima lux illa quæ tam infamis manuſcripti tenebras produxit, in publicum, in ſupremo Tribunali pares debito rubore pænas exiget.

CARDI-

XI.

CARDINALI BARBARINI,

28. Augusti.

Sparsa quædam in vulgus contra Regiam Domum, Reginæ constantia, Confœderatio in exercitu Regni, variorum in varios pro solio candidandos inclinatio, refertur.

Literæ tuæ expectatissimæ molestiâ me levarunt, utinam omnino liberassent, nuntiæ meliori te gaudere, quàm optimam & longissimam opto, valetudine. Quid verò suscipere libentius debeo, te præsertim exigente, quàm constantiam in scribendo tibi, cui tantum debere me intelligo, ut ne vitam quidem ipsam in mea magis, quàm in tua potestate positam esse velim. Itaq; imperare sit tuum pro voluntate, parere autem meum, facere omnia plena integritate, veneratione, & fide. Non sum ille, quem me facis, esse conabor, quia tuas laudes non tanquam judicia habeo, sed quasi monita, & incitamenta; Justè verò tanquam ex alto prospiciens vides & prævides, quæ tempestates immineant nobis, aut paulò tardius rupturæ nimbum suum, aut jam vicinæ. Præcurrunt jam folia virulenta, tanquam infelicitatis nostræ prænuntia, quæ libentius haberem, si laterent in scrinijs, & non in trivijs legerentur. Sparguntur & manibus singulorum diligentissimè volvuntur, tanquam de cælo forent delapsi codices. Interim (pudet dicere) de umbra asini sæpius cogitatio & sermo incidit, cum de Rege eligendo ac salute Patriæ cogitandum foret. Alij enim ut jam præteritis tibi insinuavi Serenissimam Reginam ex arce Varsaviensi imprimis deturbandam, (non est justa satis sævitiæ ratio) tanquam omnium factionum caput, privatim æquè ac publicè declamant, sed hæc, quibus deterreri eam putant, excitant, nam omnia sustinet, si non libenter certè patienter; totum id tantò magis contemnendo, quantò magis illi instant, omnino allegans se, non sui ipsius, sed Patriæ esse. Ex occasione tamen controversiarum, inter Reginam & Filium primogenitum exortarum, quæ non tam extinctæ penitus, quàm tantisper sopitæ erant, non modicam excitant procellam, contra Domum Regiam, contra quam jam rationes quas tibi adnecto in lucem publicam prodierunt, quibus domus Regia à numero candidatorum excluditur, non sine injuria palmari Principum, & parum grata Serenissimi Patris memoria. Parens erat omnium, à quo salus in populos omnes, cujus incredibilem virtutum splendorem improborum hominum malitia ferre usq; in hanc horam non potest. Non est meum accusare quenquam, aut reprehendere, sufficit mihi ut plangam dolorem meum, & desiderium excitem ut velint gradi viâ publicâ, nec ad dextram, nec ad sinistram declinantes, Tibi verò & dolenda & erubescenda scribere cogor. Plerosq; nihil certum sequentes vaga & insons, & sibi displicens levitas per nova consilia jactat. Impugnando & bona terrestria post fata Regis derelicta, ad quæ jus pariter & advitalitatem Regina usurpat, & longè major aeriorq; circa bona Regalia est difficultas Prævideo ego, vix spem fortunæ melioris ullam superesse, sed cuncta spe suâ duriora eventura; quamvis Regina non citò his movetur, neq; terretur, & omnia fert, seq; easus componit ad omnes. Avida est periculi virtus & quo tendat, non

Scripta virulenta.

Constantia Reginæ.

A.C.1696 quod paſſura ſit cogitat, quandoquidem & quod paſſura gloriæ pars eſt.

Poſtulatus iterum aliquoties Reipublicæ Nomine Eminentiſſimus Primas, ut Reginæ in Ruſſiam, vel Pruſſiam iter perſuaderet, ſi vellet integram ſuæ Majeſtatis pupillam, & pacata Regni ordinum conſilia in incipiendis convocationis Comitijs. Verùm Sereniſſima velut Tarpejia rupes, aut Capitolij immobile ſaxum, contra multorum Procerum vota ſtetit, paucorum nixa ſuffragijs, qui non tam ſententiam ſuam, quàm fortunam ſeqvuntur & laborantem lunam obſervant. Alij ut faciliorem externis ad ſolium candidatis viam ſternant, omnem movent lapidem, ut Regiam Domum à ſuffragio procul deturbent, illi præcipuè, à quibus domus Regia meritò plus expectare videbatur. Adeo ut pleriſq; tam forti peſte afflatis, arduum jam eſſet non ſequi præeuntes, qui obvios quoſq; frequentiſſimo exemplo, non tam ducere in ſuam ſententiam, quam trahere, more magni fluminis videntur. Quare non quo eundum eſſet, legibus viam parantibus, ſed quo paſſim itur, pleno agmine tandem facilis ſequitur populus. Tanquam parum intereſſet, quàm magnâ causâ odium illud, (ſangvis omnis in alium viſcerum locum refluit) in Domum Regiam naſceretur, ſed in qualem animum incideret; quemadmodum non refert, quàm ingens flamma ſurrexerit, ſed in quo loco. Nam maximum etiam ignem ea quæ ſolida ſunt non admittunt, arida & corrumpi facilia, parvam quoq; ſcintillam fovent uſq; ad incendium. Addit robur popularibus odijs præter ea, quæ æmula ingenia in Sereniſſimo glorioſæ memoriæ Rege notaverunt, quòd Regina Varſaviæ moretur.

Svadetur Reginæ iter in Ruſſiam vel Pruſſiam.

Imminentis ergo convocationis comitia ordinare, & prævidere ea, quæ in re eſſent volentibus, præter ingratum ſuæ Majeſtatis propoſitum occurrerunt in ipſa fronte alia quoq; publici negotij impedimenta fortiſſima. Scilicet Vilnenſis Antiſtitis imprimis, deinde Kriſpinorum cum Palatino Vilnenſi Sapieha controverſia ipſo temporis ſpatio inveterata. Hac non dum compoſita venit fama Leopoli, quòd exercitus Polonus confœderationem ineat, exuto excuſſoq; belli Ducum imperio, & Reipublicæ obſequio. Addidit novus rumor popularis etiam M. D. Litvaniæ militiam eo collimare Nimirum unum ex alio malum naſcitur, quaſi una calamitas non ſatis nos premeret Interim in tanta rerum caligine, creſcente periculo creſcit metus, nec tota adhuc procella apparet, quia nondum totam ignotus turbo perfecit. Nam & ipſæ calamitates non temere in nos, neq; ſimul ſed per partes ſolent erumpere præſertim graviores; Habent ſuam mala noſtra moram, qua vires roburq; colligunt. Sicut irata nubes fulgur accendit ante fulmina, ſcintillas præmittunt incendia. Patet clarè ijs qui rerum noſtrarum annales diligentius evolverunt, & ſimiles prioris ævi caſus præſentibus componunt periculis, quòd alicujus æris argentiq; tinnitu nubem iſtam militarem placare poſſemus, ſed frequens difficultas, quæ iterum iterumq; redit bono publico conſulentibus, vix tam beatum indulget ſpatium, ut huic diſcrimini novo, adeoq; adhuc incerto obviàm eatur. Quamvis excitati ſunt omnium animi ad ſpem benè gerendæ rei, præſertim eorum à quorum animo privata ſtudia probantur excluſa, & ita omnis cura & intentio ad unum Reipublicæ bonum, diverſo tamen calle, nititur pervenire.

Confœderatio in exercitu Regni.

Interim omnium ſtudia rite componendis convocationis comitijs ita ſunt intenta, quaſi ſecundo illorum exitu ſalus, integritaſq; Reipublicæ nitatur. Timeo tamen ne cum ſive privatim ſive publicè plures certant rerum gerendarum ordine non conſervato, animam agere incipiat bo-

num

num publicum, caput præfertim erigente confœderati militis licentia. *A.C.1696* Priusquam enim comitia convocationis componantur, confœderatio militaris Regni viscera depascetur, quibus quid liceat nescimus adhuc, sed cuncta licere credimus. Frequens de tam aperto periculo sermo, verùm nullus aut rarus de remedio. Omnes spectant Orientem, occasum nemo. Crescit indies procella & fœdam tempestatem omnibus minatur, nos tamen velut in medio Alcyonis nido positi, & de tranquillitate Regni securi, aliò mentem, curas aliò, vertimus; quasi non magno Reipublicæ negotio, tam insolens confæderatio resolvi possit in tempore. Inundabit procul omni dubio omnia fæderatus miles, & tributa à subditis æquè ac Dominis, pro arbitrio & absoluta antesignani sui potestate pariter imponere ac exigere incipiet, admirante Senatu, aut etiam non cohibente. Præliminaria interim ante Electionem futuri Regnantis comitia omnia quodammodo Senatûs studia sibi vendicant. Illa demum inter Serenissimam Reginam Viduam & Principem Iacobum controversia plurium Senatorum curas distrahit. Plurimum enim Reipublicæ tranquillitati intererit Domus Regiæ prætensiones componere, quas in dies jurisperitorum ingenia excitant. Solida verò amicorum consilia, in quorum numero me esse non invitus agnosco, clam in suspicionem obliquis artibus vocantur, ut callidi privatæ fortunæ aucupes plus in tam turbido rerum statu possint capere; plurimi querelas struunt, jaciuntq; ut læsi, atq; hæc ideo ut lædant, & ex privato fit publicus dolor & dira ultio.

Quanquam & illud sæculi nostri fatale malum, avara simulatio, non modicè rectas pro religione & libertate intentiones quotidie retardat. Videmus enim non sine publica prisci candoris Poloni probitatisq; injuria, cum diversa pro bono publico proponantur consilia, à plerisque alios palàm, privatim alios ad Regni solium promoveri candidatos, ut à pluribus aureæ libertatis pretium venum eat. Per tot ergo difficultates ad convocationis comitia, quæ eras (utinam feliciter) incipiunt, ad majus periculum sumus eluctati, & jam apparere incipit, quid Reipublicæ demum sperandum, quid metuendum est, in tanta diversitate & animorum profunditate. Ulteriora futuris, nunc precor DEum ut te servet, & longa cumulet felicitate, quam ego voveo.

RATIONES CONTRA DOMUS REGIÆ CANDIDATURAM.

Ima. EX ratione Status & lege Cardinali jubente Regem in Polonia eligi, non nasci, quod in Bohemia & Hungaria, quamdiu fuit sui potens, sacrosanctè observatum. Nam post mortem Georgij Regis Bohemiæ ex medio incolarum suorum electi nullum ex tribus Filijs voluerunt Bohemi habere paterni Throni successorem, sed Vladislaum Regis Poloni Principem Filium. Ungari similiter post fata Mathiæ Regis quantumvis naturalem, & artium regnandi capacissimum, & à Parente multis studijs promotum à Regno excluserunt. Proinde & Polonia argumentum habet, quando post fata Michaëlis I. sine prole quidem decedentis, habentis tamen sangvine junctas Illustrissimas & Emeritissimas Familias jam Ducum Visniovieciorum, jam Fierlejorum, Danilovieciorum &c: Nihilominus elegit Sobiescium additâ conditione in pactis conventis liberæ Electionis post fata illius observanda. *Rex in Polonia eligitur non nascitur.*

Secun-

A.C.1696 *2da* Electio in Regem Poloniæ alicujus ex Principibus Domûs Re-
Præjudicii aliis familiis. ,giæ Filijs, derogaret dignitati, & authoritati Nobilissimarum Familia-
,rum Regni hujus, imò palam esset, quod Polonia parem Sobieſcio in-
,venire non possit, si in Domo illius hæreditas regnandi subsisteret.

Libera electio servat favorem vicinorum Principum *3tia* Reges & Principes tam vicini Poloniæ, quàm remoti sub ea spe
,manentes, quòd in Polonia jus liberum eligendorum Regum posset illis
,quoque servire, & rationes illorum erigere, facilius assistent Patriæ no-
,stræ casibus ,frequentissimè vicinorum consilijs, & auxilijs indigentis, quòd
,si verò in successoribus numerosis, & quidem respectu Patris relinqui
,Regnum deberet, sine dubio sicut spes omnes pro suo interesse, ita &
,curas pro Nostro deponerent, utinam verò non nocerent.

Joannes III nullum filiorum pro movit ad Thronum *4ta.* Serenissimus gloriosæ memoriæ Princeps IOANNES III per totum
,vitæ suæ ævum manifestè id præseferebat, quòd nullum ex suis Filijs
,vellet ad Thronum Regium promovere augendo fortunas non Regni sed
,Filiorum, quas aliàs augere non potuisset, neque bona terrestria com-
,parare, neque debita œconomijs hærentia extingvere cum titulo pro
,successoribus Regij sangvinis. Cum enim suos filios voluerit esse capaces
,bonorum terrestrium, procul dubio voluit quoque illos habere cum cæ-
,teris Nobilibus in æqualitate.

Principes filij ejus candidaturã non curant. *5ta.* Ipsi Serenissimi Principes Filij clarè demonstrârunt non curare se
,Regnum Poloniæ, quando omnem curam abiecerunt suæ candidaturæ,
,quia se exuerunt debitâ observantiâ præcipuè suæ Matris Patriæ cha-
,rissimæ, in qua tantas opes congesserunt, sine ulla legum publicarum
,dependentia; privatim enim inter se partiti sunt omnia bona post fata
,Serenissimi Parentis derelicta, quo ipso renunciârunt omni respectui,
,& prætensioni Reipublicæ.

Si si aliquis eorum eligeretur, esset regno perniciosũ *6ta.* Dato non concesso quòd aliquis ex Principibus Filijs in Regem
,eligeretur Poloniæ tunc sine dubio deberet observari ordo, & prærogativa
,ætatis. Quòd cum quanto incommodo Reip: contingeret, facilè po-
,test intelligi; Nam electo in Regem primogenito nihil prorsus per fœde-
,ra connubialia in rem suam tractare posset. Quia iam tori sociam
,habet insciâ Republicâ comparatam. Si verò pro Juris libertate aliquem
,ex Minorennibus in Regem eligeret, quantum inde mali in visceribus Re-
,gni nasceretur, clarè id sonant communicationes tam publicæ, quàm
,privatæ Serenissimi Principis Jacobi impotentis tam apertam injuriam
,æquo animo sustinere, si minor præcederet.

Non promovet sangvis Regius Neque potest incontra jure merito allegari respectus erga Regios
,sangvinis successores; iste enim tunc tantum observabatur a Polonis,
,quando adhuc ex Domo Iagellonica, non modo Reges, sed Hæredes
,etiam simul fuerunt Poloniæ Principes. Nihilominus tamen & Sigis-
,mundum III, quantumvis ex sangvine Iagellonico tam proxime oriun-
,dum non statim Poloni in Regem elegerunt, sed prius Henricum Vale-
,sium, postea Stephanum Bathoreum, tandem Sigismundum III, ne vi-
,deretur succedere in Regnum, & aliquod ius hæreditatis ad illud præ-
,tendere. Casimiri verò III electio sicut per Cosaticæ factionis suf-
,fragium stetit, & magis reverenter, quàm libenter à Republica ac-
,ceptata est, ita cuncta illius Imperij tempora mille periculis Rei-
,publicæ, mille bellorum discriminibus fuerunt obnoxia.

Amico

XII.

AMICO CONFIDENTI

28. Augusti Varsaviâ.

Negatum prius, postea concessum Principibus aditum Zolkieviam, inventorum ibidem exdivisionem, Ablegatum Viennæ proprio motu in publica audientia Imperatori nuntiasse mortem Regis, Reginæ non potuisse persuaderi abitum Varsaviâ, nuntiat.

AMare debeo diligentiam tuam, natam haud dubio ex fonte affectûs, vel potius amoris; liberâsti verò me ab omni solicitudine, cum significas valere te & si minus valuisses. Memor sis sæpius Tulliani moniti & valetudinem tuam cures diligenter.

Habui notitiam Zolkieviâ, Principes 14. Julij illuc venisse, & invenisse summa impedimenta, cum non tantùm ad arcem sed etiam ad civitatem aditus illis negatus sit ab eo, qui nomine Principis Jacobi intraverat, dispositis etiam majoribus tormentis ad defensionem, ne ingrederentur; dormiendum ergo eis hac nocte fuit in domo Domini Palatini Russiæ, miserunt interim Comitem Denhoff ad Castellanum Cracoviensem Leopoli residentem, à quo venit declaratio, quòd nihil facere possit in favorem eorum, stante à fisco Regni, supremo Mareschalco, & alijs Proceribus et Ministris, aresto nomine Reipublicæ imposito, & propterea liberum ingressum permittere non posse. Missus iterum fuit Palatinus Calisiensis, ad officium sibi commissum non solùm aptus, sed & necessarius, & quæsivit à Castellano Cracoviensi, utrum quis omnium ferè Majorum institutis neglectis, contra bene possessionatos arestum ponere possit? antequam constet de realitate prætensionum, & cum in iisdem bonis possit eas repetere. Quantus pudor apud exteros erit, & ignominia æterna, quæ nunquam oblivione delebitur; erit scandalum grave, quo scandalisabuntur non pusilli, sed magni & perfecti viri, quod proles Regia tam asperè post fata Regis & Parentis tractetur, cum derelicta naturali jure ad se pertinentia sequestrantur; culpandus erit hoc & omni tempore Castellanus, si considerans quis est ille, & qui sunt illi, quibus bona arestantur, non faciet ea quæ juris & justitiæ sunt. Et sic convicit tandem Castellanum, ut prævia à Principibus securitate in omnem eventum, quod eum Principes coram Republica evincent in scripto data ab Alexandro & Constantino; (Jacobus verò eam dare nullatenus voluit) expediret mandatum, ut statim Principes, tanquam ad propria admitterentur. Cum etiam ex amore in defunctum non tantum civitas, sed etiam ditio illa arma parasset, Principibusq; assistere declarasset. Dominus Thesaurarius Regni præcesserat, & petijt se in arcem admitti, sed denegatum, nisi cum tribus personis, & data prius declaratione quòd tantum Palatium ingredi, & nullatenus thesauros Regis defuncti esset moturus. Sic ergo Reszoviam è longinquo salutata arce abijt. Tertio verò die intrarunt Principes, & à populo salutati, excepti apertis portis, ibidem expectarunt Reginalis Majestatis adventum, quæ brevi, hoc est 17ma comparuit, statimq; omnia mobilia sursum comportari jussit in sortes Filiorum dividenda.

Principibus junioribus negatur aditus Zolkieviam.

Conceditur ijs ingressus

 Amplior

A.C.1696

Inventorũ ex divisio.

Amplior erat certè peculij spes, quia vix centum millia aureorum, cuivis Principum obtingent. Dicitur aliquis ante adventum Principum Thesaurum visitasse. Quam rem & multi non ignorabant & fama loquebatur. Restant duo milliones ex variis retentis, quas sibi Regina prætendit, unde nova emicuerunt semina disputationum & motuum inter illam & prolem. Distributa sunt interea multis præmia, sed de his nihil. Existiment alij de alijs prout volunt, quòd empti fuerint pretio magno, ego de illis existimare non possum, nisi quod vicinum est rationi, & quod ad lineam pertinet æquitatis. Debet in spem qui arat arare, & qui triturat facit in spem fructus percipiendi. Nos quæ accepimus immutata referimus, veri periculum non assumimus, cum tantum amicitiæ eorum favebant Principes, quantum jure optimo fieri debet, propterea etiam contendebant multi sive absentes, sive præsentes placere ijsdem.

Interea decimâ Augusti fuerunt apud me Pultoviæ Dominus Davia, & Dominus Legatus Galliæ, qui multa mecum egit, sed non credo quod sit ex me contentus, statui enim hoc ipsum apud me, & nolui ullatenus deserere domum Regiam quamvis multos ab ea deseri videã.

Ablegatus non obtentis literis Viẽna nuntiat mortem Regis Imperatori

Habui literas à Cardinali Primate, in quibus inprimis nuntiat mihi & conqueritur, Dominum Equitem Melitensem Proski errorem satis crassum commisisse, quod scilicet non expectatis, ut moris est, denuntiatorijs literis à Primate, publicam Viennæ, ubi tunc Ablegatum agebat, petierit audientiam Imperatoriq; cum tota aula mortem Regis denuntiaverit, consuetamq; condolentiam à Ministris receperit. Missæ sunt ipsi tam ad Cæsarem, quàm ad Regem Romanorum literæ, quas publicè reddere debebit, & errorem suum priorem detegere. Scripsit etiam Mareschalcus Regni literas ad Primatem, quas tibi mitto.

Semina dissensionum inter Palatinum Cracoviensẽ & Castellanũ.

Veremur quoq; magnas dissensiones inter Palatinum Cracoviensem & Castellanum ex duabus præcipuè rationibus, quarum prima quòd Dominus Palatinus prætendit præsidium Cracoviense, & Commendantem ejusdem Urbis ad se pertinere, quod Castellanus negat; secundum est, quod Palatinus miserit ad Commendantem Zolkieviensem hominem naturâ infidelem, turbulentum, cujus animus multis repagulis continetur, qui omnia miscere ac turbare solet, nam assuetus est ex malis aliorum divitias remq; suam augere, calumniando, diripiendo, ac lacerando innoxios. Quanquam id audaciæ erat, quod tentavit, dementiæ, quod speravit, obtenturum se, quæ prætendit, manum enim suam mittere voluisset ad omnia desiderabilia portans mandatum à Domino Palatino ut sub pœna capitis obediat ei Commendans tanquam æqualem jurisdictionem à Republica sibi datam, cum Castellano habenti, quod nemo tribuere potest nec debet: Unde verò fastus venit, unde superbia facile divinabis; vulgò dici solet, omnes sibi malle melius, quàm alteri, sed hæc ambitio magis postea irridetur quàm impletur.

Interim Regina causæ suæ ingenioq; præfidens, veluti cælestis Olympi fastigium ne tangi quidem his motibus videbatur, omniaq; pro antiqua potestate Majestatis agebat, cum præ solicitudine quiescere non possit, quemadmodum de Varsaviensi, sic de Zolkieviensi thesauro liberè disponebat, quam ut Zolkieviâ redeuntem Mareschalcus Regni salutaret Varsaviæ, non potuit Eminentissimus Primas obtinere ob rationes, quæ in Epistola quam tibi mitto continentur. Adnecto etiam aliquas Palatinatuum instructiones, & aliqua circa Candidatos è Domo Regia pro & contra scripta, aliqua metuenda, aliqua quoq; optanda virulenta hæc folia, utinam adhuc laterent in scriniis & non in trivijs legerentur.

Vigesi-

Vigesimâ 5ta Augusti redijt Regina Varsaviam, & ego etiam ibidem comparui, sed multa inconvenientia reperi, quia plures ex principalioribus Senatores, nec visitare quidem eam voluerunt, ita illa in omnibus tribulationibus patitur, sed non angustiatur. Disputavi in hoc puncto cum Cancellario Dominico, & Procancellario Carolo M. D. Litvaniæ Radzivilijs, qui rationes dabant, quòd gratulari adventum Reginæ non possint, cum ei contrarij fuerint; tandem tamen multis rationibus evici, ne inania ista solidioribus de Republ. consilijs obicem ponerent, eoq; minus quod nullum jus, nulla satis justa ratio id svadere videatur, persvasiq; ut si nolunt gratulari adventum, gratulentur saltem pro debita humanitate, (qua nemo peccat) bonam valetudinem. Cùm verò ego salutaturus venissem suam Majestatem, inveni Dominum Palatinum Varsicium, & Castellanum Bindzinscium Sandomiriensem, in quorum medio inveni Reginam conquerentem cum lacrymis, amaro animo suspirantem, & vix non ejulantem, illosq; illacrymantes, & statim venit mihi in mentem Susanna illa in medio senum posita. Dixit pòst ad nos Regina maximum solamen esse ægro animo miserias suas amicis enumerare videreq; ipsos earundem participes. Propterea enim eligitur amicus, ut nostris egestatibus sit præstò; addidit quòd nostrâ tantò justius opem ferre illi intersit, quantò indignius opprimitur. Insuper cum ijsdem lacrymis prosecuta, quòd ante peccatum pœnitentia ei destinetur. Quæretur tamen iniquitas Isràël & non erit, & peccatum Judæ & non invenietur, in tempore illo, & in diebus illis, sed justa justus DEus adjuvabit. Dominus Episcopus Posnaniensis & Palatinus Plocensis venerunt eodem tempore ad Reginam, quamvis maximè eam prius impugnaverint. Quod fuisse dicitur factum ex instinctu Principis Jacobi, si credere fas est, ab omnibus requirentis, ne Regina residere possit Varsaviæ. In crastino Palatinum & Castellanum Sandomirienses inveni cum plurimis alijs apud Cardinalem, qui auditis zelantium rationibus, amplius se nolle assistere Reginæ declararunt, cum illa tacitos tantum audiat laudatores, & assiduos magnificentiæ præcones, qui confortant, instruunt, protegunt, sed non satis bene provident omnibus. Omnes ergo jam reperi in eo concordantes, ut Cardinalis Primas directè cum Regina expostularet, ab eaq; peteret, ut abscessu suo quietam & tranquillam reddere velit Rempublicam quandoquidem hæc materia, si in disquisitionem imminentis convocationis venerit, multum difficultatis & plurimum dishonoris adferet, si hæc residentia Polonis non probatur, quid est quòd amplius laboret? cur se multis suspicionibus exolvere non vult, & votis populorum morem gerere? quod omnium, quæ subsequentur causa unica malorum esse potest, & semina eorum quæ pòst pullulabunt jaciuntur. Pravorum autem seminum pravæ sunt segetes; Timendum certè ne hoc quod nunc credit bonum, ejus voluntatis sit, post Reipublicæ potestatis fiat; Universi proinde, qui illam amant, vehementer expectant, atq; flagitant maturari. Sed cum Cardinalis petiit instanter, illa constanter abnuebat, nescio an parcens sibi, an hanc expostulationem spernens, quo magis hoc prohibetur eò magis in contrariū accenditur. Non placent aspera etsi recta & salubria, quia amara non sapiunt. Addebat Cardinalis quod si his disputationibus tempus convocationis tantum duarum septimanarum spatio circumscriptum extraxerit, tunc Nuntij redire ad Palatinatus volent, (non dicat sibi Id non prædictum, in locum quorum tota nobilitas comparere poterit, & cadet res longè aliter, quàm putatur. Non potuit expressius demonstrare rationes validissimas Cardinalis. Sed sicut quondam hoc fuit Romanorum

A. C. 1696

Visitatur Regina à varijs.

Frustra sollicitatur Regina abitu Varsaviâ.

A.C.1696 fatum, ut victi multò fortiùs resisterent, sic illa non considerat quæ nunc sit, sed quæ olim fuit, nec quidquam agit nisi quod libet. Quamvis videbantur illi sermones boni & justi, non eos audiebat, allegans pro se, ex eo tempore, usq; nunc nondum exemplum simile fuisse. Ego quæ eam concernunt seriò curo, & diligentiam omnem adhibeo, ut nihil à me ultra requirere possit, faxit DEus ut ea certitudine omnia eveniant, qua ego precor, & illa meretur. Et cum considero non per quem sed à quo immissa hæc sit tribulatio, tantum illi de præsenti molestia compatior, quantum de prosperitate vellem gratulari futura, ut in exhibitione operis liqueat meæ veritas dilectionis. Nihil enim est apud me antiquius gratitudine & pietate, in qua non minùs diligenter, quàm fideliter omnia gessi geroq; assiduè. Recordor quippe quid Divinus Plato, & bene quidem dixit, qui ex animo amat, neq; absentem amicum oblivisci, neq; præsentis non recordari, neq; in secunda fortuna tolli, neq; in adversa secernere, neq; propositis commodis moveri, sed amici rem totam, quasi rem suam, ac semetipsum tueri debet, ac propterea voluissem idem persvadere, nihil prætereundo, ne quis fortasse dicat, me non satis accuratè ea prosecutum. Sed plus ego dicebam, ut resistere amplius non moliatur, ne plenissimè demoliatur; illa quamvis compulsa ad ultimos metus, ab inceptis tamen non desistebat, faciléq; se à Republica credebat obtenturam, & omnino persvasum habebat ulteriorem penes corpus manendi esse potestatem. Interim nullam vitæ partem quietam esse illi fas est, nisi quam sibi somnus vendicat.

Venit etiam surda nec ex integro certa notitia, quòd confœderatio militum, aut jam facta, aut in proximo est ut jam fiat, & si fiet, currens obviam currenti veniet, & nuntius obvius nuntianti.

Comparuit etiam eadem die in magna assistentia Castellanus Cracoviensis, quæ nimium multis displicet, & jam incipiunt murmurare.

Vigesimâ octavâ fuimus iterum apud Cardinalem ubi inter alias, fuit etiam quæstio, de Electione Mareschalci Convocationis, cum alij alternatam majoris, alij minoris Poloniæ prætendebant, quæ quæstio, quamvis multæ fuerunt controversiæ pro & contra nullatenus hac die resolvi poterat.

Instat crastina die terminus designatæ convocationis, cujus postea exactam futuris habebis relationem? nunc adjungo aliqua curiosa. Interim quomodo valeas sciam, quantum me ames non ignorem.

EPISTOLA M. MARESCHALCI
REGNI AD EMINENTISSIMUM PRIMATEM.

Ab officiosa Reginæ salutatione se excusat, refertq; cohortem Varsaviæ comparuisse non dependentem à suo Imperio.

RESponderem votis Eminentiæ Vestræ, & salutationis officia Reginali Majestati debita persolverem, fortunaq; meæ singularem haberem gratiam, si hujus venerationis obsequium liceret mihi præstare. Verùm quia hujus reverentiæ solennitatem tot Palatinatuum Comitia vetant, & Serenissimam Reginam

nam viduam precantur, ut procul Varsaviâ tantisper resideat, A.C.1696 *quamdiu tam convocationis, quàm Electionis Comitia celebrabuntur, dabit veniam Eminentia Vestra, si me ab hac salutatione reducis ex Russia Serenissimæ Reginæ excusavero, quam tot censuris totiq; obnoxiam querelis, & suspicionibus nemo non intelligit. Quod ego quoq; cum alijs Regni Senatoribus, & Ministris Status per literas ab eadem Serenissima Regina per Eminentiæ Vestræ Primatialem instantiam expetij: quatenus Serenissima Regina, pro summa sua prudentia, & æquanimitate dignaretur illam testari discretionem omnibus Regni Ordinibus, ut illis liceat absq; præsentia sua, ejusq; arbitra Majestate mutuo de rerum statu secum conferre, & procul omni subjectione de securitate libera Electionis futuri Regnantis, nec non alijs immunitatibus claram proferre sententiam. Hoc igitur obstaculum prohibet, ne tam publicam venerationem Serenissimæ Reginæ exhibeam, quam in alijs circumstantijs unicè desiderarem contestari. Ne scilicet per ejusmodi obsequium videar tanquam director consiliorum inordinato meo homagio confirmare, approbareq; Varsaviensem Residentiam Serenissimæ Reginæ. Potius postulanda mihi est nomine publico Eminentia Vestra, ut dignissimâ interpostitione suâ velit efficere, ut Serenissima Regina publicum hoc postulatum ex gravissimis rationibus tam illi, quàm Reipub. pernecessarium dignetur grato animo, & procul omni mora exequi, quandoquidem & Serenissimi Reges Domini Nostri clementissimi consueverunt à Nobis gratis auribus excipere, etsi interdum parũ grata suadentur, quoties id boni publici ratio suadet, exposcitq;. Nam quemadmodum indecorum foret Serenissimæ Reginæ invita Rep. Ordinum incubare consilijs, ita nequit esse honorificum nolle consentire, quod omnes fermè Palatinatus Regni, Terræ, & Districtus, boni publici securitati, & tranquillitati Reip. censent omnino expedire, & quamvis aliquis publicæ sententiæ vellet dissentire, hæc tamen dissensio ipsa, deberet vel suggestioni, vel nostræ conniventiæ imputari. Et nimis esset arduum animis publicis, cum hac luctari opinione: cui magis sit indecorum, an scilicet Serenissimæ Reginæ imperium? an Reip. obsequium? à quo discrimine procul esse existimo, absolutissimam Serenissimæ Reginæ prudentiam. Hoc præterea communico præsentibus Eminentiæ Vestræ, quòd vix Serenissima Varsaviam attigit, statim intra urbis hujus Pomœria comparuit militaris cohors non à Mareschalci Regni nutibus & imperio dependens, juxta constitutionum edicta, confœderationum & pactorum conventorum sancita, contra Jus publicum, cogitat Arcem Regiam ingredi, non præstito prius fidelitatis juramento Reip. & obedientiæ officio Mareschalci M. debitæ. Quod an conveniat Authoritati & Securitati consiliorum, ut sub hoc ferreo freno publicè legibus proscripto, & sub militari hasta de suis libertatibus cum oppressione*

A.C.1696 *Jurisdictionum, & vocis liberæ Resp. ferat sententiam; subsit hoc altissimo judicio Eminentiæ Vestræ. Oro simul, quæsoq; Eminentiam Vestram, ut animadvertere ad hoc dignetur tanquam supremus custos prærogativarum Reipublicæ, & ut constet Eminentiæ Vestræ me hujusmodi frenum potius, quàm præsidium, ex rationibus Status nullâ ratione acceptare, approbareq; posse. Quare quicunq; ex officialibus, aut Præfectus cujuscunq; militiæ extra meam Jurisdictionem cum aliqua manu militum Varsaviam ingredi ausus fuerit, jubebo illum ad judicium meum citari, & subire legis sententiam; nam ista legio, quam huc testinatam esse audio, non ideo Polonæ militiæ numero adscripta est, ut publicæ leges violentur, & prajudicium Supremo brachio Reip. fiat, sed ut belli tempore in campum Martium prodeat, stipendium à Palatinatibus emeritum accepiura. Quidquid præterea militum sub titulo Regiæ cohortis, vulgò Gvardy, superest, juxta præscripta legum, & pacta conventa, ad gubernationem, & obedientiam Mareschalci M. sub juramento fidelitatis spectare debet &c.*

PUNCTA INSTRUCTIONIS TERRÆ VISSOGRODENSIS.

1. UT Serenissima Regina Vidua ante Convocationis Comitia in Russiam excedat Varsaviâ memor pactorum Conventorum, ne ,se ingerat in materias Status, neque illas suis factionibus intertur- ,bet, atque de hoc diligenter authoritate Primatiali admoneatur. Quod ,si id præstare renuerit, jusserunt Comitia, Ablegatos suos ab o- ,mni prorsus Reipublicæ consilio abstinere, cum ea declaratione, quòd ,tota Terra Vissogrodensis viritim & sub militaribus signis Varsaviam ,sinè mora contendet, arma civilia quibusvis factionibus pro libertate ,& legibus publicis oppositura, ad quod sinè mora præstandum to- ,ta illius Terræ Nobilitas fide præstiti juramenti inviolabiliter se obli- ,gavit.

2. Ut subjecta gloriosæ memoriæ Regis à futuræ convocationis Co- ,mitijs similiter amoveantur.

3. Ut Cohortes Aulæ Regiæ (vulgò Gvardiæ) juramentum fidelita- ,tis præstent coram M. Regni Mareschalco, & subjectione Reipubl. re- ,stituantur ex integro.

4. Depoſita Regia, quæ contra legem publicam, & contra manife- ,stationem M. Mareschalci, & Thesaurarij Regni per Domum Regiam ,distracta, ut iterum sub sigillo eorundem illustrissimorum Regni Mini- ,strorum Status comportentur sub succubitione Juribus, & exsolutione ,totali. Nam illo pecuniarum nervo Jura Reip. Domus Regia oppugna- ,re, impetereq; posset.

5. Ut legati Externorum Principum antiqui ante Convocationis Co- ,mitia expediantur Varsaviâ, juxta prisci moris consvetudinem, & leges ,publicas in similibus occasionibus sacrosanctè observatas.

PUNCTA IN COMITIOLIS VISNENSIBUS PROPOSITA.

1. Exorbitantiæ, & alia vulnera Reipub. in futura Deo favente Con- ,vocatione ut componantur, lex repetundarum instituatur, & pacta

„conventa in eadem Convocatione tempestivè ad informationem Status *A.C.1696*
„conscribantur.

2. Serenissima Regina Vidua ne cum Regia sua Domo, conformando
„se legibus Regni expressis, Varsaviæ sub tempus Electionis resideat, &
„successionem ac proximitatem ad Regnum prætendat.

3. Concurrentia Piastorum ad Candidaturam Regni totaliter excluda-
„tur.

4. Thesauri & mobilia gloriosæ memoriæ Regis nuper defuncti ad de-
„cisionem Reipublicæ spectantia, quæ inscia Republicâ distracta sunt, in-
„quirent Ordines Regni, an legitimè in privatos usus conversa non at-
„tentis prætensionibus, non observatâ conventione pactorum, & aliarũ
„læsionum.

5. Addatur diligentia, ne Serenissima Regina Vidua cum Domo Re-
„gia Thesauros extra Regnum transmittere audeat.

6. Bona Terrestria, quæ Serenissimæ Majestates vivente Principe con-
„tra Jus publicum & fas compararunt, sint exemptibilia ad normam con-
„stitutionis de Bonis Lywiec scriptæ & approbatæ.

7. Contra quemvis ambientem Regnum per potentiam, & liberæ E-
„lectionis depressorem, per obliquas factionum artes, & molimina, per
„pretia, & introductionem tam domesticæ, quàm externæ militiæ, tan-
„quam contra publicum hostem omnes consurgere, & neminem, nisi li-
„berè electum nemine contradicente Throno Poloniæ imponere præsen-
„ti confœderatione obligamur, pollicemúrque ad futuri Regis & Domi-
„ni Nostri electionem Nos viritim sub signis Palatinatuum adventuros.

PUNCTA INSTRUCTIONIS COMITIOLI MARIÆBURGENSIS Stumij celebrati 24 Julij.

1 Futura confœderatio firmetur ad exemplum illius, quæ consecuta est
abdicationem piæ memoriæ Serenissimi Joannis Casimiri.

2. Distractæ à Domo Regia, ac inter se divisæ pecuniæ, aliáque pre-
„tiosa ex Thesauro Varsaviensi evecta, ut in depositum & custodiam
„Reip. restituantur, ac in futuram ejusdem dispositionem pro emerito mi-
„litum stipendio asserventur.

3. Ut Civitatibus Pruthenicis præsertim Mariæburgo, Puczko, Elbin-
„gæ præsidia assignentur & commendantes seu Gubernatores illarum sint
„viri Nobiles, possessionati, & Catholicæ Religioni addicti. Idem & circa
„Præfectos Armamentarij Mariæburgensis & Pucensis observetur, cedatq;
„inspectio, & cura illi, qui commendam seu Gubernationem Arcis habebit.

4 Serenissima Regina cedat vel Advitalitijs vel Terrestribus Bonis, si-
„quidem & Reginali, & Nobilium simul jure Matronarum gaudere nequit.

5. Vacantes in Palatinatu Mariæburgensi dignitates ex arbitrio Pro-
„vinciæ distribuantur.

6. Cohortes Regij Palatij, corporisque excubijs destinatæ secundùm
„praxim antiquam cedant gubernationi M Mareschalci Regni.

7. Depositum in Arce Mariæburgensi ne Commissarijs Serenissimæ Re-
„ginæ extradatur.

8. Inter Candidatos futuræ Electionis Piastus nec nominetur.

9. Pactis Conventis gloriosæ memoriæ Serenissimi Regis ex asse succes-
„sorum illius satisfiat.

10. Controversiæ ratione Palatinatûs Pomeraniæ in Generalibus ejus-
„dem Comitijs discutiantur.

11 Con-

A.C.1696 11 Contributio approbetur.

12. Exactor, vulgo Poborca, Palatinatus Mariæburgensis, agragrias quo-
, què œconomicas colligat.

13. Supplex libellus Civium Mariæburgensiū ratione subsidij ad restau-
, randa valla illius fortalitij publico respectui diligenter commendatur.

QUÆDAM METUENDA REIPUBL. CAVENDAQUE

Ne proprietatem ad Thronum prætendat domus Regia

1 NE Domus Regia præsumat usurpare sibi propioritatem ad suc-
cessionem Throni Regij, ideo per factiones liberæ Electioni
, obnoxias, & per venales voces audeat suffragia ad Regnum mercari. Nam
, Rex hujusmodi non esset Civibus obligatus, sed magis suæ fortunæ,
, non pateretur se admoneri, neque inclinari ad liberæ Reip. arbitrium.
, Putaret enim quòd præ illo nullus alius potuerit eligi, essetquè gradus
, hic indubitatæ prætensionis Dominij in perpetuum, quamdiu Domus Re-
, giæ Linea superesset.

Ne Regina Vidua

2. Ne Serenissima Regina Vidua materna authoritate connaturale si-
, bi Imperium prætendere supra Principes Filios præsumat, & ne prius in
, conclavi Reginali publica concludantur consilia, quàm in Senatu propo-
, nantur. Præterea ne Propositiones quoque Comitiorum Regni, ex ar-
, bitrio privato, & placito in eodem conclavi concipiantur, scribanturque
, atq; ut olim cupido habendi dominabatur ita sensim oblivio libertatis
, subsequatur, trahatque illos post se, qui tuta & præsentia potiùs, quàm
, vetera & periculosa præeligerent.

Ne eadem Throni & Thori socia, velit imperare.

3. Ne ipsa Serenissima Regina Vidua velit iterum Nobis imperare cum
, subjecto promptiori ad agendum, & resolvendum, quàm fuerit Regnans
, præteritus, & in illum suffragia populi disponat, qui illam in Throni si-
, mul & Thori ducet sociam, atquè ideo non unum sed plures proponat,
, ut tandem alicui cedere possit in consortem, quemq, non Reip. sed sibi
, Regem eligat; cujus intentionis evidentia palàm sunt omnibus principia.
, Hæc enim privata thesauri Regij usurpatio contra manifestationem Mi-
, nistrorum Statûs evidens videtur esse argumentum. In quo si tanta est
, audendi facultas, ante Regni certitudinem, quid sperandum, si iterum
, eligeretur in Reginam, si Authoritas Nominis Reip. sui Juris Dominæ
, non inclinavit ad reflexionem præsumptam illius in suo sensu pertinaci-
, am, quid eveniret, si Respublica obsequio fidelitatis teneretur ad præ-
, standam obedientiam. Quanta verò sit Serenissimæ Reginæ Viduæ ce-
, leritas ingenij, & activitas juncta pertinaciæ, vel inde palàm est, quod
, neque admonitio nomine Reip. facta, neque teneritudo doloris Paren-
, talis, & Serenissimi Mariti in theatro ferali decumbentis, & justa su-
, prema expectantis vinculum, in uno eodemque loco tenere potuerit.
, Quanta ergo tunc demum foret tanti volubilitas ingenij ad vindictam
, de illis sumendam, qui leges publicas & libertatum suarum indemni-
, tatem propugnant, tuenturq; . Cujus habemus manifesta documenta
, in Illustrissima domo Sapiehana, quæ non modo fulminationibus Ec-
, clesiasticis, sed publicis etiam mandatis & citationibus ad privata sua
, studia trahebatur, quantumvis hæsitante Principe prudentissimo.

Ne Elector Bavariæ promoveatur

4. Metuendum ne Serenissima Regina Vidua, si illam sors regnan-
, di præterierit, illusq; Principes Filios, persuadere velit Serenissimo E-
, lectori Bavariæ, ut pro suffragijs ad sceptrum Poloniæ concurrat, ex
, hac ratione, ut per filiam possit adhuc Nobis imperare, quæ illi prom-
, ptius obediret in omnibus quàm quicunque demum filiorum. Quod fie-
, ri nullâ ratione potest propter incompatibilitatem & potentiam Electo-

ratûs

, ratus Imperij cum Regno Poloniæ, quod ex vicinitate potenti formi- *A.C.1696*
, dabilis, & incompatibilis eſt cum Regno Noſtro. Nam eodem modo &
, pari ratione Auguſtiſſimus quoque Romanorum Imperator, & Rex Chri-
, ſtianiſſimus poſſet concurrere. Præterea verendum eſt, ne per ejuſmo-
, di Regis electionem immiſceamus Nos difficultati ineluctabili alicujus
, partialitatis vel diſſenſionis cum Imperio, innodemúſque Remp. hoſti-
, litati Familiarum Imperialium, à qua ſemper procul Majores Noſtri. Tan-
, dem ne Nos implicemus bello difficili, faciamuſque ex tam tranquillis
, vicinis hoſtes intimos; Cujus recens habemus exemplum in annalibus no-
, ſtris, electo in Regem Sigiſmundo III. Svecorum hæreditario Principe.
, Nemo enim eſt, qui non præſentiſſimâ teneat memoriâ; quantis quamq;
, difficillimis bellis Nos involverimus. Præterea diligenter conſideranda
, eſt activitas Sereniſſimæ Electricis Bavariæ Sereniſſimæ Reginæ Viduæ
, Filiæ Chariſſimæ, quæ omnibus in aperto eſt, quid, ſi præterea au-
, xilio materno utriuſque poteſtas niteretur, non ita facilè aut nunquam
, ex muliebri Imperio miſera eluctaretur Reſpublica, nacta Regem ex-
, tam potenti validáque Domo, qui ſe conſorti ſuæ tenerrimæ ideo ac-
, commodaret ad complacendum. Tandem videndum eſt, ne ejuſmodi
, electio videatur per vindictam inventa excogitataque à Sereniſſima
, Regina ad funditus evertendam Reipubl libertatem, & firmandam ſibi
, ſoli abſolutam poteſtatem; quamvis Sereniſſimus Elector & ex natura-
, libus Regijs & privatis virtutibus ſit digniſſimus quocunque Regno, ſed
, hæreditario, non electivo; Nam hic obſtant circumſtantiæ incompati-
, bilitatis cum Republica noſtra libera ex rationibus ſuperius inſinuatis.

5. Advertendum eſt, ne Sereniſſima Regina ſubſiſtendo Varſaviæ per
, illud temporis ſpatium, quo Generalis inſtituenda eſt Convocatio, ve- *Ne Regina*
, lit ſuis obliquis artibus, & magnificis promiſſis ſubjecta, & conſilia pu- *conſilijs ſe*
, blica in ſuam partem & intentionem trahere ante Electionem, & invo- *immiſceat.*
, lare in rationes Status, mediationes affectatas; illos verò pro hoſti- *manens*
, bus habeat, qui ex cuſtodia legum & conſcientia talia debent prævi- *Varſaviæ*
, dere proculq; avertere. Neque deeſſent ejuſmodi, qui obliti chara-
, cteris ſui, dicendis abſtinerent, ob reverentiam Reginalis Majeſtatis.
, Nam ſi Pactis conventis cavet ſemper Reſp. ne Reginæ immiſceant
, ſe in negotia Regni vivente Principe, quantò magis hoc obſervari par
, eſt poſt fata Regis ſtante Inter-Regno. Quando Reip. ſoli audacter
, ſibi conſulere, & omnino neceſsè eſt, & per leges publicas licet ſinè
, umbra, & arbitrio ullius Majeſtatis. Quodſi objiciatur alias olim Re-
, ginas Poloniæ manſiſſe Varſaviæ, Convocationis & Electionis tempo-
, ribus, facile reſponderi poteſt, aliam tunc fuiſſe ſimplici illo ſæculo Re-
, gni faciem, & tranquilliora Reginarum ingenia. Neq; id inter injurias
, honoris ſui Sereniſſima Regina Vidua cenſere debet, quandoquidem &
, ipſi Principes, quantumvis regnantes, & quibus fidelitatem obedienti-
, amq; juratam debemus, tamen quoties in Judicijs, conſilijſq; negotium
, aliquod vel cauſâ Majeſtatis tractatur, ſolent cedere ad conclave, ne
, interſint publicis ſententijs. Tantò magis id Regina præſtare debet
, tunc, quando Reſp. ex omni parte ſecuritati ſuæ conſulere, & cuncta
, pericula indemnitati ſuæ imminentia, etiam ab ipſa Domo Regia pro-
, cul avertere, adeoq; omnino libera eſſe ab Arbitra Majeſtatis.

Neque id minùs metuendum, quòd cùm primum fermè exemplum
, liberæ Electionis fuerit, ut ex Domo Nobili in Regem Poloniæ pro-
, clamatus, primusq; ex æqualitate Prolem reliquerit, quæ, ſi candidatu-
, ram uſurpare, & per Polonam Nobilitatem formare voluerit, debe-
, bit prius ſubeſſe deciſioni, & circumſcriptioni Reip. quomodo erit

A.C.1696 tutum Polonos à Polonis, & ad Polonos fungi legationis officio, & si-
, mul Electorum prærogativâ gaudere. Quanta præjudicata inde metu-
, enda, juvat Remp. maturè despicere in convocationis Comitijs, ne
, ex novo emergenti novum in servitutem libertatis malum tandem ali-
, quando emergat.

Ultimò quòd si non declaraverit Respublica, decideritq; an sub no-
, mine Piastorum contineatur Domus Regia, necne, perturbabitur ordo
, legum Reip. Nam si non sunt ex numero Piastorum, tunc bonis No-
, bilium gaudere non possunt; si verò censentur inter Piastos, ergo non
, debent successionem Regni prætendere, quemadmodum alij quoque Ci-
, ves Patriæ, sed expectare tantùm in silentio & spe voluntatem, & suf-
, fragium Reipublicæ. In hoc ergo cardo periculi versatur, ne Reip. le-
, ges confundantur, si prædicta puncta non fuerint definita, & circum-
, scripta, aliàs vel ad bona Nobilium conquirenda habilem declarabit,
, vel Regnatricem esse palàm faciet, quòd utrumq; præsenti Reipubl.
, statui formidandum.

OPTANDA BONO PUBLICO PROPONUNTUR.

Optandum 1. ut ante omnia per confœderationem declaretur, quòd
, nullus possit in Regem eligi, qui non sit Catholicus ex professione, aut
, vocatione.

2. Ne eligatur, qui ad Remp. aliquam prætensionem habeat.

3. Neque hujusmodi qui sit vicinus potens Dominium habens aut Re-
, gnum, nisi fortè illud Juribus libertatis Polonæ subjiciat, quemadmo-
, dum fecit Serenissimus Jagello cum suo M. D. L.

4. Ne Poloni Nobiles putent sibi licere fungi officio Oratorum à Do-
, mo Regia ad Rempublicam, neq; commissionem ullam in hoc puncto
, suscipere, ob periculum dissensionis civilis, partialitatis privatæ, & as-
, sentationis, quæ omnes qualitates ab Electoribus procul esse debent.

5. Ne Generalissimi Exercitûs Duces Serenissimorum Regiæ Domûs
, Principum Jurisdictioni & Gubernationi ullas Reip. cohortes etiam ad
, instantiam Serenissimæ Reginæ, concedant

6. Pacta conventa ut in Generalibus Convocationis comitijs condican-
, tur, subscribantur, & ad acta publica tradantur, ne in essentialibus pun-
, ctis mutari possint, sed talia conserventur in integro, qualia Reip. in
, comitijs cum omnium ordinum consensu approbavit, subscripsitque

7. Ut Serenissima Regina tanquam prudentissima Princeps, & in li-
, bertatem Reip. æquanimis, propter vitandam omnem suspicionem, &
, majorem conferendi tractandique de præsenti Reipublicæ Statu om-
, nium Ordinum libertatem amoveat præsentiam suam Varsaviâ sub tem-
, pus tam convocationis, quàm electionis saltem ad 30 milliarium in-
, tervallum. Quod ut efficacius impetretur à Serenissima Regina, æ-
, qvum est, ut Eminentissimus Primas suam interponat Authoritatem.

8. Ut Domus Regiæ conditio, accuratè circumscribatur, an & quo-
, modo Candidaturam ad Regnum Poloniæ possit prætendere, tanquã
, rem novi exempli, & nondum hactenus in Republica practicati.

EPISCO-

XIII.

EPISCOPO CRACOVIENSI

4. Septemb. Varſaviâ.

Murmur ob Baldekinum Primatis, diſſenſio inter domum Kriſpinianam & Sapiehanam, inſolitus auſus Epiſcopi Poſnanienſis in conclavi diſcordantium Nuntiorum, Electio Mareſchalci, collatio dignitatum in Pruſſia à Nobilitate.

NE tibi in aliquam fortaſſe neglecti officij ſuſpicionem veniam, (quamvis ſciam Palatinum Caliſſienſem digniſſimum Nepotem tuum non otiari) breviùs fortè quàm quod tua depoſcit intentio, ſed non planè quàm me occupationes ſinunt, ſcribo, ſi verò tardius videor tuis reſcribere, ſcito me tardè quoq; accepiſſe id, ad quod reſcriberem.

Auguſtus menſium Cæſar publici conſilij ſacrarium nobis aperuit. Convocationis enim comitia in diem 29 ejuſdem incidentia in florentiſſima Senatorum Regni & Nobilium frequentia inceperunt.

Pro felici conſiliorum ſucceſſu obtinendo ſolenniſſimâ pompâ Cardinalis Primas ad Baſilicam S. Joannis pro votivo ſacro deductus eſt, occurrerunt ingredienti Eccleſiam ſimul cum Capitulo Reverendiſſimi Poſnanienſis & Livoniæ Antiſtites.

Conſpecto autem ante majorem Aram Baldekino eo loci erecto, ubi Regibus ponebatur, murmur ingens, tanquam contra inſolitam Primatis ſolennitatem inter nuntios terreſtres exortum eſt; Ex quorum medio etiam in Eccleſia complures ſine mora (ita pravarum conſvetudinum flumina inundarunt) proteſtati ſunt. Præeunte imprimis Georgio Lubomirſki Subdapifero Regni. Expediti deinde nonnulli ad ſedentem jam Primatem à Mareschalco Regni, qui eum de hac novitate nomine ſuo compellarent. Ille nihil tale opinatus, legibus ſe Eccleſiaſticis in Romano Ceremoniali præſcriptis interpellantibus excuſavit. *Baldekinum Primatis in templo occaſio murmuris.*

Regius interim prædicator Pater Gołembiewſki ex ordine D. Auguſtini compoſito ſermone hortatus eſt Regni ordines ad concordiam animorum.

Poſt votivi ſacri ſolennia itum eſt pari pompa ad arcem Regiam in conclave Senatorum, in quo pariter Baldekinum more Regio quorundam Aulicorum (adulatores ſervûm pecus) aſſentatio Eminentiſſimo Primati contra hujus Regni à tot ſæculis uſurpatam conſvetudinem explicuerat. Muſſitante conclavi & deinde ita fortiter vociferante, ut cum nec ſpes remedij, nec dilatio periculi inveniretur, ſine mora deponi debuerit, ſed non ſine injuria Primatialis dignitatis, cui non ex deſtinato propoſita fluere cœperunt. Hac tamen procella needum ſatis compoſita, ſurrexit alia, priuſquam adhuc ſubſellia conclavis Senatorij complerentur. *Baldekinum Primatis in conclavi Senatorum.*

Privatæ diſſenſiones inter Domum Kriſpinianam & Sapiehanam induxerunt Palatinos Polocenſem Słuſzka & Trocenſem Vnichowſki, ut *Diſſenſio inter domum Kriſpinia-*

A.C.1696 solenniter contra primos protestati fuerunt, parati etiam solenni-
nam & Sa- ori protestatione comitiorum nostrorum cursum abrumpere. Sæ-
piehanam. culi fatum est bonos opprimi, malos vivere, sic eunt humana, in-
conspicua collimatur. Fundamentum tanti motus, decretum quoddam in Tribunali M. D. Litvaniæ in contumaciam obtentum.

Post tam arduas hinc inde ultrà quàm credi potest controversias, quæ aliquot horas in otioso strepitu consumpserunt; evictum tamen fortissimis rationum instantijs, ne publica consilia privatorum odio tardarentur.

Incertus interim rumor advolat ad Cardinalem, Nuntios ter-
Discepta- restres è suo conclavi discessisse, incertus inquam, quia Sessio ad
tio Nunti- quintam à meridie horam in conclavi illo contentiones inter pro-
orū terre- trahebatur, eò quod convenire partes non potuerint, utrum ex
striū de eli- majori Polonia an ex minori deligendus foret Mareschalcus. Ter-
gendo Ma- restres enim Nuntij ex M. D. Litvaniæ deputati fortissimè conten-
reschalco. debant id officij spectare ad Majorem Poloniam ideo, ut in futuræ electionis comitijs, ea quoq; dignitas alicui ex M. D. L. possit contingere.

Huic Nuntiorum disputationi, incertum zelo ne, an calore post mensam correptus Episcopus Posnaniensis supervenit clero suo
Episcopi Po- comitatus, præferentibus accensas faces clericis aquâ benedictâ
snaniensis contentiones illas extincturus, succlamationibus attoniti ad rei no-
ausus inso- vitatem totius conclavis coactus est à primo limine non servatâ
litus. Episcopali dignitate retrocedere.

Extremos Augusti mensis dies geminos pariter sibi usurpavit, pertinax de Mareschalci Electione imprimis; deinde Reginæ Viduæ in Arce Varsaviensi longiore mora, tandem etiam de Baldekini erectione frequens & acris disputatio, quæ Primatem omnia circumspicientem ita commovit, ut generosam illam vocem in præ-
Generosū sentia Mareschalci Regni expresserit: Ego quidem pro dignitate of-
dictū Pri- ficij mei supra caput erectum habui Baldekinum, non tamen per-
matis. inde, ut nonnulli Regiam coronam suo nunc ferunt in capite. Nam non deerant qui dictum hoc Primatis in personam Magni Mareschalci detorquerent, qui Baldekini erectionem imprimis oppugnare per subordinatas personas videbatur. Quàm indecorum privatis odijs diffidere, qui publicè summâ juncti essent potestate.

Amici tranquillitatis publicæ Senatores, ne optima pars temporis præteriret, alij ad pacificationem optatam votis flagrantibus, undequaq; expetitam Castellani cum Palatino Cracoviensi; Alij Reginæ negotium cum Principe Jacobo; Alij electionem Mareschalci componebant; Ut quàm primum terrestres Nuntij ad Senatorum conclave accederent. Huic difficultati quæ tædium nobis, alijs nauseam movet, conciliandæ varia media fuerunt proposita à Referen-
Proposita à dario Regni Szczuka, quem verbis quibus laudari dignus est, non
Referēda- laudo coram te quia bene scis, & dignitatem & ingenium ejus no-
rio Regni sti; Pro tranquillitate publicâ studium omne suum propensio ejus
pro tollen- in salutem Patriæ tota inclinat, in paucissimis verbis plurimas res
dis dissensi- comprehendit. Non tam verò mihi verendum est, ne in laudibus e-
onibus. jus nimius apud te videar, quàm ne parcus & sterilis, cum paucos ei pares sim lusq; inveniamus uterq;; sed redeo ad lineam. Primum ergo medium dictus Referendarius proposuit, ut Divini Spiritus gratiâ invocatâ ille in Mareschalcum terrestrium Nuntiorum deligeretur,

retur, quicunq; demum non attento legis antiquæ circa alternatam ordine, suffragia totius conclavis mereretur. Alterum erat (omnia præclara & prudenter si cum successu) ut idem conclave, etiam non electo pro hac vice Mareschalco in tanta animorum dissensione, & temporis angustijs, potius Senatoribus jungeretur, præsertim cum illa comitia titulo confœderationis eam novitatem tueri possent. Res dilata in consilium suasa, sed dissuasa, cum insolitus hactenus color iste, ex ea ratione compluribus displicuit, ne in exemplum ab alijs quoque Regni comitijs traheretur; præcipue tamen quia terrestres Nuntij ex M. D. L. deputati constanter abnuebant. A.C.1696

Tandem 1. Septembris finem hujus controversiæ imposuit, sic cum fata volunt, cuncta juvant, & concurrunt certatim, mediantibus nonnullis ex M. D. Litvaniæ melius de tanquillitate Reipub: sentientibus. Concordi proinde suffragio munus Mareschalci uni ex minori Polonia vota omnia destinarunt, (rara felicitas judicis dignitatem possidere) Stephano Humiecki viro ad eam Provinciam non modo sustinendam, sed etiam exornandam omnino pari & insigni. Et ille non exterritus est difficultate negotij non nescius, hàc ad gloriam ac perenne nomen currendum esse, & pro collata dignitate gratias egit in hunc sensum. *Electio Mareschalci.*

Nemo debet ambigere, quod hoc libertatis nostræ Sacrarium habeat quidpiam ex Divino, quando jam pene deploratam istius Conclavis confidentiam, in priscum illum Patrumq; Nostrorum ævo dignum amorem transmutat, mutuamq; concordiam; quando mihi procul ab omni ambitione concurrendi, trahenti absq; strepitu dies meos, puro liberæ Electionis spiritu Mareschalci (pene invito) ingessit Scipionem. Jecistis Domini mei pro fundamento perennaturæ in sæcula molis, non rude quodpiam saxum, sed inæstimabilem, quia pretiosissimæ libertatis gemmam. Loco libertatis erit, quod eligi cæpimus. Unus ego inventus sum faventissimo Vestro suffragio, qui pretiosos Consiliorum vestrorum lateres, ex multorum arbitrijs elaboratos componam, unus inquam inventus sum, sed minus habens. Med ocritas enim ingenij & cœtera paria, nunquam eam mihi præsumptionem ingerebant, multo minus spem, erigendæ aliquando ad invidiam sæculorum, & imparibus humeris meis promovendæ structuræ hujus publicæ. Quando igitur minimè speranti honorarius iste Scipio dexteræ meæ ingeritur, qui per tres hactenus Regni hujus volvebatur Provincias, libenter illum accepto, non sine profundissima gratiarum actione securus omnino, quod sicut à præcipuis Vestris porrectus est affectibus selectorum de millibus, ita ipse me docebit omnia. *Gratiarum actio electi Mareschalci.*

Et sine mora ad Senatum cum denuntiatione electi Mareschalci Dziadulicium Capitaneum Zydaczeviensem, Ilovium Dapiferum Plocensem, Oginscium Palatinidem Mscislaviensem expedivit, qui dum finem dictioni in Senatu fecissent, mutuus honor ab illo conclavi Nuntiorum terrestrium reddi debebat, & electi è medio qui illos invitarent, ad societatem consilij, Frater meus Palatinus Ravensis cum Moszevicio Mscislaviensi & Chomentowski Braclaviensi Palatinis cum gratulatione electi Mareschalci, & voto ut quâ virtute cæperunt, pergerent in unione fraternâ: Quid sperandum enim ex causa diversa, nisi ut Patria desoletur. *Nuntiatur conclavis Senatorũ electio Mareschalci.* *Ab hoc Delegati mittuntur ad cõclave Nũtiorum.*

*A.C.*1696 Non tamen fuit sine quodam sensu terrestrium Nuntiorum, eò, quod illorum ad Senatum ablegati non fuerint Subsellijs excepti in Senatu, sed stando peroraverint; verum ea culpa M. Mareschalci Regni tribuebatur incuriæ. Congressus Nuntiorum terrestrium in diem lunæ ob imminentis crastina die Dominicæ celebritatem dilatus est.

Collatio dignitatū in Prussia turbat Senatores. Venit iterum notitia ex Prussia quod in Generalibus Mariæburgi comitijs ex privato nobilitatis placito, distributæ quibusdam Provinciæ illius dignitates. Nimirum Palatinatus Mariæburgensis Joanni Kos Culmensi Palatino. Culmensis verò Palatinatus Thomæ Dzialynski Regni Incisori, Succamerariatus præterea, & munus Vexilliferi alijs eodem suffragio cesserunt attributi. Turbavit ea novitas haud mediocriter omnes ad convocationem congregatos, quod tantum juris sibi Provincia Prussiæ contra leges Regni usurpasset, quare in Senatus consilio lata est sententia, ut Ministri status solenni protestatione irent obviam. Quanquam tunc venit mihi in mentem legisse me in Historia simile præjudicatum, ante electionem Stephani Bathorei contigisse, ubi Hieronymo Sianiavio Palatinatus Russiæ, Firleo Castellaneatus Sandomiriensis pari suffragio nobilitatis collatus fuerit, & pactis conventis insertum, ne futurus Regnans prædictos Candidatos suo moveret subsellio, tanquam optimè de Republica meritos. Unde similem eventum augurabar Electorum activitati, præcipuè tamen Incisori Regni, qui nuper ingenio suo id effecerat, ut Tribunali Regni electus fuerit Mareschalcus, quamvis obstante contradictione fuerat electus judex deputatus.

Disputatur usque in hanc horam in conclavi Nuntiorum, de residentia Reginæ, & DEUS scit quando finietur hæc difficultas in tanta animorum dissensione. Finio & à Mgano DEO Tibi valetudinem firmam, mihi benevolentiam Tuam deposco.

XIV.

AMICO CONFIDENTI,

Octava Septembris.

Diarium Actorum in Comitijs convocationis.

NOn est mihi necesse more multorum proœmijs vel ambitu verborum, uti ad te. A re ipsa incipio.

Electus prima Septembris Mareschalcus Nuntiorum Terrestrium conjungere equestris ordinis conclave in crastino non potuit propter incurrentem diei Dominicæ festivitatem. Quo die non nemo ex antiqua Duninorum stirpe oriundus & recenti a mensa

sa mero fervens in Reginæ Viduæ conclavi in factionem Gallicam primò invehi, deinde lectum Reginæ lectum Reipublicæ nominare auditus est, facilemq; veniam temulentus obtinuit. A.C.1696

3tia Septembris dies & 4ta varijs disputationibus consumptæ. Prævalent enim ut plurimùm semper hi, qui studijs privatis agitantur, qui spes habent in malis publicis reconditas, qui mellitis verbis & ad fallendum compositis multitudinem infatuant, eique gravissimis in rebus illudunt, aliosque eandem fallendi ac circumscribendi artem docent. Cicero in Cluentina causa gloriatus est, se tenebras iudicibus offudisse. Quantò verior esset gloriandi causa, si tenebras ab eorum animis discussisset, si omnem errorem eripuisset, si id, de quo judicaturi erant, in clara, ut ita dicam, luce collocasset. Non paucos tales in medio Nostrî invenimus, propter quod tempus teritur frustra & occasiones bene gerendarum rerum effluunt. Dies tamen hos compositioni Castellani Cracoviensis cum Palatino pariter Cracoviensi impendere Senatus voluit cum Primate, sed eo quem optabat eventu caruit, propter acriores objectiones quibus se mutuò ita utrinque impetebant, ut consultius videretur, si alijs è Reip. bono controversijs illud daretur spatium. Ad Reginæ viduæ in arce Varsaviensi moram etiam ventum est, quæ frementibus iam tunc oppositis partibus dissimulanda ferendáque interim censebatur ne potiora Regni consilia propter hæc ambigua semper & inania, minus ideo temporis sortirentur. Ut navis in malacia hæret, sic ingenium in hoc langvore.

audax convicium.

Castellani & Palatini Cracoviensium dissensio.

Composita certa sunt negotia controversos Nuntios examinando & jam aliquid boni pro publico fiebat, futurumq; apparebat, verùm ùt nulla serenitas sine atra nube contingit mortalibus!

Hoc plane ipso temporis intervallo quo non modicum hunc publicæ tranquillitatis obicem superavimus, advenit iterum ex Russia Nuntius, qui priorem de confœderatione militari famam non vanam fuisse clarius demonstravit, unde & conclave Terrestrium Nuntiorum distulit hâc die primam mutare stationem, & Cardinalis primas collato cum Senatoribus consilio decrevit universalibus literis totam nobilitatem ad communē pro publica securitate convocare defensionem contra militem fœderatum & de imminenti periculo admonere universos.

Confæderatio militā

Tandem die Septimâ Septembris Terrestres Nuntij conclave Senatorum sunt ingressi non obstantibus nonnullis, qui id fortissimè impedire conabantur. Tundendum est ferrum, dum calet, semper nocuit differre paratis. Allocutus Senatum Nuntiorum Mareschalcus in hunc sensum.

Ingressus nuntiorum Terrestrium ad conclave Senatorum

Si invicti olim Ducis Filius in libera gente natus aspecto optimi sui Parentis cadavere suamet lumina increpuisse fertur: oculos germane nocentes spectato Genitore fero; multo magis conclave Nostrum advertens Serenissimi Principis nostri mortales exuvias ad luctum Reipub: depositas in hac arce non oculos tantum verum etiam corda uberes resolvit in gemitus. Amisso Rege tanto qui amplificato gentis nomine monstratâ terris Magni Ducis gloriâ fulminis in morem calestis hostes suos exterruit, Patriam immortalibꝯ actis exornavit, subditorum animos desiderio sui implevit: tandemq; fortunam & gloriam imperij hujus in ferali urna sepelivit. Quis talia fando temperet à lachrymis? Recondimus non in oculis sed magis

Oratio Mareschalci

A.C.1696 *magis in animis vivam Regis nostri imaginem tantò profundius quòd Poloni. Unum ille se esse ex nobis dicebat & eò magis excellebat, quia unus ex nobis erat. Augei vulnus monstroso fato nata mala sors hujus Reipub. quando invictissimi Principis occasus in ipso nos æstu belli deprehendit, & contritus est ille, quo hucúsque protegebamur clypeus, truces porrectus in hostes. Sed non est eloquentia quæ magnitudinem doloris exprimat, non sunt oculi qui pares luctus effundant, lachrymæ nobis prius deessent, quàm causæ dolendi. Substituit ergo suprema cæli providentia in tam fatali interregno vigilantissimum nec non prudentissimum & Majoribus suis majorem Primatem primumq; Regni Nostri Principem, nimirum Eminentissimum Cardinalem. Confidimus quòd in secundo flumine Poloni Jasones feliciter sub aureo Eminentiæ Vestræ vellere laceram quantumvis publicæ securitatis onerariam ad optatum littus deducemus. Ne metuas, Regni totius fortunam vehis. Auget spem pars optima Nostri Senatûs qui pares humeros sucollando bono publico non subtrahet & si fractus illabatur Orbis, impavidos ferient ruinæ. In hac proinde fiducia ponimus ante Patres Patriæ, læsas immunitates nostras & Romam.lateritiam, securi quod in marmoream convertetur. Iam ergo se committit Regni hujus Lyburnica in mare tempestatum: implete remos, tendite carbasa Quirites, vestra tumeant ventis animisq; vela.*

Post mutuas equestris ordinis salutationes mota quæstio est, à quo puncto consilia exordiri deberet dies illa, cæteris hactenus felicior, sed diversitatem ingeniorum pariter diversi sensus sunt secuti. Alijs enim placuit à propositione Primatiali Ordinum auspicari sententias, alijs visum potius ea in medium evolvere desideria, quæ singuli Palatinatus suis Nuntijs proponenda commendarunt: Præcipuum erat ut Regina Vidua ex arce Varsaviensi procul à consilijs publicis sine mora moveretur, quanquam illam addicti & mancipati ejus fortiter defendebant. Obibat ergo subsellia nunciorum Terrestrium Mareschalcus exquirendo tacitè sensus singulorum. Longius tamen quàm sperabatur concordiam expectavit Post multas tandem controversias, nam sæpius impeditus est ne sensum publicum aperiret obstantibus Reginali Majestati præcipue Lubomirscijs. Cardinalis Primas fieri quid debeat cum multis tractans, quid facturus sit cum paucissimis, vel ipse secum nullis melioribus consilijs quàm
, incognitis. Hortatus inprimis multa movens animo Regni ordines ad
, sinceram mutuamq; fiduciam, deinde compendiosè & implicitè insinu-
, avit electionem futuri Regnantis ante hyemem nullâ ratione posse ce-
, lebrari; svadebat demum, ut pacta conventa tempestivè notarentur,
, considerarentur exorbitantiæ, confœderationis militaris initio iretur ob-
, viam, sunt enim hæc gravia quæ omnes commovere deberent. Duces
, exercituum suis castris præsiderent, non comitijs, minaci armatoque
, suo militi imminerent, tanquam status Ministri & publicæ felicita-
, tis defensores, ne forte illis absentibus freno careret militaris licentia.
, Quod finivit se ad studia Nostra quibuscunque rationibus poterit pro-
, merenda omnes conatus, omnes cogitationes, omnia consilia directurum.

Hæc & his similia meliore causa quam eventu prudentissimè svadebat Regni Primas. Nec dubitavimus, quin hoc consilium ejus omnes æ-

qui

qui & harum rerum intelligentes æstimatoresque probarent, sed parvâ *A.C.1696* admodum interjectâ morâ Succamerarius Plocensis Mostowski postulavit, dicendi facultatem à Mareschalco Regni, quam tantò promptius indulsit, quantò magis aversus fuit animo à Domo Regia, non sine gravi censura Senatorum, eò quòd nuntius ille (cuilibet patebat ad calumniandum locus) contra Reginam plusquam deceret loqueretur, quòd multi tanquam temerè factum levitati atque malignitati adscribendum putarunt. Quanquam à compluribus Nuntijs Terrestribus stirpi Regiæ infensis, sermo illius solenni plausu exceptus est. Sed ego mearum partium esse existimans, (fides famaque illæsa ad hanc diem erga Reginã remansit, neque enim pudor est mihi vera fateri) ut sumpta voce im-, probarem & rogarem, ne similibus & nos turbent & morbum prodant, suum, sic consulentibus tanti discedent dies & utinam vita publici boni, non avolet, dum non rationibus pro Patria sed querelis, & injurijs certatur. Res nostræ non longas & acriores orationes, sed celerem executionem desiderant. Frustra requirere Dominum Succamerarium & alios, rem nec lege comprehensam, nec unquam usitatam, nec omnino, justam, cujus injuria ut indigniorem sic etiam notiorem Reginæ claritas, Magni Regis Mariti ejus memoria facit. Cujus factis debetur, æternitas & cui nihil est quod negare deberemus, neminem de suis (re-, scripsit Traianus) divinare debere suspicionibus. Nos si damnamus Re-, ginam, cur non inquirimus? cur non examinamus prius? cur opus tam, magnum, tam necessarium præsentia scilicet consilia negligimus, & tem-, pus tam necessarium in re non necessaria terimus? Hæc (index animi, sermo est, & plura dixi, fecit enim indignatio versum) quia & tibi, ipsi parum gratus esse viderer, & indignus ut ait Sophocles nomine, viri boni, si dissimulassem pro beneficijs quæ me debere scio, & si compensare ea meis officijs adæquatè non possum, memoria tamen semper, tuebor, quam delere nulla oblivio potest. Tot annis Reginæ Cancel-, larius existens à Majestate loquebar, cur nunc pro Majestate loqui non, debeam?

Authoris votum contra succamerarium Plocensem.

Hic Senatus uterque moribus antiquis usurpare sibi voluit consvetum ordinem vota sua sententiasq; in medium proferendi. Sed postquam angustiæ temporis in obliquis consumpti contentionibus eam felicitatem negarunt, visum insinuare privatim ut à senatu postularetur silentium, & bono publico donaretur. Proponebat quidem Cardinalis Primas ut nonnulli saltem ex Statibus suam proferrent nomine ordinum Regni sententiam, sed neque hoc probatum est medium, propter discrimen futuri olim placiti, quòd ex minore causa, idem aliquando posset requiri à Senatu. Data igitur conditio ut nos Mareschalcus Terrestrium Nuntiorum nomine publico compellaret Senatores precareturque. Quod dum assentientibus cunctis Nuntijs facundo sermone fecit amore Reipubl: silentium suum Senatus uterque litavit, hoc est ut illum morem omitteret, quo quisque Senator ex ordine & turno suam sententiam dicere solet; relicta nihilominus sibi libertate toties, quoties occasio daretur cuivis ex Senatoribus sensum suum promendi, pro quo in publicum favore iterum idem Mareschalcus publicas egit gratias.

In varias iterum sine mora itum est sententias animo contra Reginã obdurato. Succamerarius Plocensis iterum iterumque contra illius in arce Varsaviensi residentiam non pauca profatus est, fretus aliorum suffragio, ut exclamare libeat, O! lingva lingva ut magna eges custodia! quæ & alijs sæpe & sæpe Domino noces! Non multum assequitur qui bene dedidicit loqui. Ita senibus vires defluunt, verba affluunt,

A.C.1969 Tandem de confœderatione Regni è publicis legibus componenda actum eſt. Sed Referendarius Magnus priusquam aliquid certi ſtatueretur, cenſuit ordinanda eſſe illa (cauteque id fiat & circumſpectè) quæ confœderationi univerſali in hac convocatione faciendæ deberent inſeri obſervanda. Verùm alijs alia ſentientibus ſoluta ſeſſio in diem lunæ quia ſequentem Dominicæ diem Auguſtiſſimæ DEi Parentis Solennitas devotioni populi vendicabat.

Ne tamen celebritas tanta ſine ſingulari opere primis Regni Proceribus præteriret, ſacris abſolutis, reliqvum temporis impendere nitebantur Palatini & Caſtellani Cracovienſium componendis differentijs, ſed eventus voto non reſpondit. Voveo ego hanc concordiam, quid ſperem tamen neſcio, cum ſit res magis voti, quàm ſpei, quanquam ſperare licet in rebus etiam omnino deſperatis.

Interim ego adivi conſultò Principem Iacobum quem multa contra Matrem agere inaudivi, ſi hæc alijs non placuerunt, ſcio Deo pacis authori non placere, ſeriò itaque Principem petij, ut ſedulam det operam, quatenus hæc omnia rixarum initia ſopiantur, jungat animum Matri, cui tanto naturæ pignore conjunctus eſt, ut majore prorſus non poſſit, cujus prudentiſſimæ Mulieris conſilijs & res ejus domi feliciores, & foris gloriæ Nominiq; ſuo maximæ acceſſiones fient, quod mihi ſpopondit & credo ſervabit, niſi aliqua nova (quod non erit novum) ingruat procella

Hoc eodem die frequentiſſimo comitatu ingreſſus eſt Varſaviam Palatinus Vilnenſis, qui ob metum potentiæ compluribus diſplicuit. Sed quod ſemper erat eſſe non deſiſtit.

Gratias tibi ago pro gratia quam in literis præſtas tuis, idq; animo quàm verbis largius, quod verò petis à me libens faciam, & etiamſi tu non petijſſes, ego feciſſem.

XV.

EIDEM VARSAVIA

II. Septembris.

Continuatur diarium actorum in Comitijs Convocationis.

VAlde alienus à gratijs omnibus ſit neceſſe, cui non & literæ tuæ gratæ. Dato tibi reſponſo ad quæſtionem, quomodo valeam? hoc eſt quod valeam, ut ſoleo, id eſt vivo magis, quàm valeo, accedo ad publica.

Petijt à me Eminentiſſimus Primas nomine Reginæ Viduæ, ut convocationis tempore Cancellarij Reginalis Officium continuarem, quod in tanta ſuæ Majeſtatis orbitate recuſare non poteram.

Stanislai Leſczynski Nuntij ex Majori Polonia encomium.

Præſentibus Regni Proceribus & Nobiliſſimis Matronis data horis Pomeridianis 8. Septembris pro more audientia in conclavi Reginali Nuntijs ex Majori Polonia, qui dolorem ex morte Regis à populis conceptum deferrent per Staniſlaum Leſczynſki Capitaneum Odolanovienſem unicum Generalis Majoris Poloniæ filium. Deliciæ generis humani, decus Poloni, Patriæ communis amor, vocatur. Ponendus ſemel in ſuperbiam Noſtri ſæculi, gaudium univerſæ

sæ plebis, nam videre eum sine amore, audire sine admiratione ne- *A.C.1696*
mo potest; virtutis privilegio ætatis limites transgressus; parem natalibus fortitus indolem, nihil in tenera ætate tenerum, nihil puer immaturum exhibuit. Omnia in eo summa, genus, genius, ingenium, virtus, spes omnium & expectatio. Cui nomine Serenissimæ in eum planè lenium respondi.

Quod scilicet privatorum hæc fortuna sit, dolores non posse *Respõdetur* ,temperare suos, & intimis amicorum solatijs irritari potius quàm le- *Nuntijs no*,niri. Principum qui ex mortalibus quidem, supra hominum ta- *mine Regi-*,men sortem evehuntur, alia indoles, geniusq;. Cum enim clarius *næ.*,profundiusq; fati necessitatem intelligant, moderatius ea vulnera ,ferre solent, quæ nullâ vi humanâ arteq; possunt declinari. Dedit ,semper ejusmodi fortitudinis vivas imagines Sacra Reginalis Ma-,jestas Domina Nostra Clementissima, hodie tamen supremum dat ,exemplum, secuturis ætatibus in difficilis virtutis occasione, & do-,lore planè incomparabili. Mensura enim doloris amor. Admit-,tit peramanter, non modò ad aures suas, verùm etiam ad inti-,mam cordis sui Regiam, universa hæc amicorum affectuum sola-,tia capitq; inde præcipuum doloris lenimentum, quòd immortalia ,opera, & innumera in publicum merita, gloriosæ memoriæ Re-,gis, tam gratâ mente recolantur, positisq; populorum lacrymis, ,in conspectu suæ Majestatis omnis ex corde luctus quodammodo ,abstergatur. Et hoc demum præsentissimum solatium est, quod ,Serenissima Princeps tam recenter Patris Patriæ & sui memori-,am esse videat. Non inanes enim questus, sed solidam veramq; ,compassionem, immortalibus in publicum & privatim suæ Maje-,statis meritis, impenditis. Quod benevolentiæ officium affectu lon-,ge gratissimo, animoq; ad refundendas gratias paratissimo, Majestas ,sua complectitur, quæ tot heroinarum suffulta exemplis, unicè o-,ptat, omnem Reipublicæ hujus infelicitatem in uno cordis sui vul-,nere sepeliri &c.

Eadem dies concessit felix intervallum componendis Ducum exercitûs controversijs, quæ diu premebantur, ubi præcipuis difficultatibus dissolutis ex integro non vana spes refulsit, mutuæ solidæq; in posterum amicitiæ.

Dies altera hoc est 9na Septembris, horam nonam Sessioni publicæ postulabat, ad quam Cardinalis Primas quòd horâ primùm undecima comparuisset, ingens murmur provocavit, adeo ut Nuntij terrestres conclave suum repetere contenderent. Hoc quantumvis non obtinuerint, nihilominus parum tunc licet magno conatu egimus, pro bono publico, propter acres utrinque contentiones, aliorum pro Regina, aliorum contra Reginam, in arce Varsaviensi commorantem certantium. Antistes Livoniensis Popławski vir verè *Episcopus* sanctus, ideo quòd in gratiam Reginæ in illa sacri textus verba *Livoniæ sũ* prorupisset: Popule meus quid feci tibi? pluribus fuit scommatibus *mata pati-* & satyris impetitus. Non defuerunt tamen qui tacitè quantumvis, *tur.* fortiter nihilominus, per subordinata ingenia Reginæ partes tuerentur. Reliqui quasi æquitati causæ vel ferventioribus Ordinum acclamationibus spatium illud concedebant; quas ut distraheret & averteret Cardinalis Primas proposuit Regni ordinibus Nuntium Apostolicum velle aliqua publicè præfari ad Senatum, nomine San-

A.C.1696 ctissimi, sed Palatinus Vilnensis ratione negotij quod sibi cum Vilnensi intercedebat Antistite; & Terrestres ex Majori Polonia Nuntij, ob Abbatiam quam sibi Koszanovius prætendebat, & hactenus obtinere non poterat, constanter restitêre. Moschoviticus pariter Ablegatus publicè audiri eadem die postulavit. His ob temporis angustias non integrè compositis, fuerunt, qui contenderent promovere in publico controversiam Palatini Vilnensis & Kryspinorum, sed tandem evici ut differretur in crastinum. Postridie sudavi, ut partes ad concordiam reducerem animorum, verùm auditis utriúsque prætensionibus, arduum videbatur intra illud spatium tanti momenti negotium integrâ solidéque componere, satis erat obtinuisse pro tranquillitate illius diei sessionis, silentium partis utriusque.

Feci etiam, quæ potui, sudavi & alsi rationibus & precibus evincere volens, ut Nuntius Apostolicus ante Ablegatum Moschoviticum audiretur, sed tanta fuit contradicentium pertinacia, ut id absolutè permittere noluerint. Admissus ergo Moschus cultiore supra modum gentis stylo celebravit sui Ducis victoriam nuper ad Ozoviam partam. quo exemplo nos ad similia agenda hortabatur. Alludebat deinde ad gentilitia arma Ducum Exercitus Nostri. Porrecta tandem epistola à Czaro scripta querelam deposuit contra Serenissimum gloriosæ memoriæ Regem, quòd contra pacta non omnes titulos in datis ad Czarum literis adhibuerit, hoc est quod Kyoviensem & Czerniechoviensem Palatinatum omiserit. Responsum illi a Regni Primate generalibus terminis.

Ablegatus Moschoviticus audientiam habet.

,, Auditi postea legati à Polono Exercitu adhuc in obedientia Reipublicæ persistente missi. Asiatico planè & elato sermone sua postulata exornavit vexillifer Regni Alexander Iablonovius exaggerando Patris sui bellicas actiones; respondit solitâ svadæ suæ modestiâ Mareschalcus Terrestrium Nuntiorum, expressitque, quòd nihil charius, nihil optabilius Reipublicæ huic, nihil solidius continuâ bellorum serie exercito Regno nihil securius in tanta orbitate populo, possit contingere, quàm obsequio veteranæ militiæ (quæ hucúsque natas in bello cicatrices inter emerita tantum numerat stipendia) securam esse Rempublicam. Hæ veræ certissimæque bases sunt libertatis, & securitatis publicæ. Ab armata quippe militia defensio Regni dependet. Extollebat gloriam Poloni Nominis quod ferro & manu emeritæ militiæ propagatur & non circa miraculum id videri exteris, quod etiam sine stipendijs, non rarus ad signa miles convolet. Agnoscebat cum universo orbe incomparabilem pro bono publico Ducum solertiam & gloriosa eorum facinora quæ & si magnorum facta virorum iungantur in unum, excedunt numero. Agnoscebat ex facie meritisque viros fortes, & pro defensis Regni finibus, quos constantissimâ fide tuebantur gratias agebat nomine publico, promittebatque hanc primam consiliorum fore metam, quæ merces meritis; quæ jura dabuntur &c.

Post hæc ceremonialia multa iterum verbis magis acerbis quàm liberis contra Reginam nihil flectentem, nihil fluctuantem, acriterque dicta sunt, non commemorando quid fecerit, sed in quo defecerit sæpe eruditè, interdum vanè, sed ut ego judico, semper indecorè. Ita sanè unà cum imperantium mutatione ipsi subditi suos affectus mutant. Miraberis quando scies, quòd Referendarius Regni (cujus nosti cum limatissimo judicio plerisq; mortalibus ignotam sinceritatem) Vir rebus magnis rectè adeundis, prudenter sustinendis, feliciter perficiendis innutritus non sine stupore omnium multa bona, more suo sed non bene contra Reginam locutus est, & solidis cum Demosthene tonabat rationibus, ut tanta facundia, (qua arte multum valet) non solum multorum

torum opinionem tacitam, sed etiam eorum admirationem raperet, argutè & solidè refutando singulas rationes, quæ pro Majestate Reginali adferebantur, culparunt hæc alij, sed sine ejus culpa, fecit enim id non sinè ratione, quam quia bene scis, ego taceo. *A.C.1696*

Proposuit deinde M. Regni Thesaurarius & Reipublicæ diligentiam compellavit, (communis enim utilitatis derelictio contra naturam esset) ut in authorem confœderationis militaris inquireret tempestivè. Audierat enim nuper Dominum Orzechovium sparsisse in publicum, quòd inventi fuerint nonnulli, qui suaderent Principi Iacobo, ut exercitum Polonum liberali manu in obsequio suo ad electionis suffragium contineret. Promovit idem punctum & Castellanus Cracoviensis postulando authorem dictæ confœderationis, simulq; proponendo urgeri se, ut quàm primum festinaret ad componendam procellam istam. Orzechovius autem ne publicè in testimonij confirmationem vocaretur usus opportunitate temporis, egressus est è conclavi. Idem pridie unum ex Nuntijs Terrestribus interemerat, fortè ne illo superstite facilius convinci posset. Fortissima igitur, sed sine ordine disputatio, super ea, resolvit Sessionem.

Orzechovius insimulatur author confœderationis.

Vale & cum in alijs tum in sacris votis memor mei esto.

XVI.

Eidem 14. Septembr.

Continuatio Diarij Actorum in Comitijs Convocationis.

CErtè peccares, si non scriberes, non ne velle debes ad sic volentem? Non aperis vero pectus, & affectum, sed effundis quod gaudio, & solatio mihi esse in publicis privatisque molestijs debeo fateri: Ad nova.

Jam constitutas tempus adduxit vices, & 12. Septembris dies advenerat, quæ convocationi finem impositura erat; præscriptum à Primate; quare consensus omnium debuit explorari, ut longius producere liceret Comitia illa, ne olim invaliditas à quopiam possit objici, quantumvis nulla sit lex positiva de tempore Comitiorum convocationis & de termino eorundem, sed ab arbitrio & placito Senatùs & equestris ordinis dependeat spatium utriusq;; ergo explorato omnium sensu, privatim prius audivit Cardinalis Legatos à confœderatis militibus deputatos, qui literas eidem modestissimè exaratas addito Serenissimi Inter-Regis titulo porrexerunt, publicam orantes audientiam in Senatu, quam illis se conciliaturum Primas pollicitus fuit. Nihilominus prius admissi auditique sunt Nuntij ab Exercitu M. D. L. cujus nomine Subdapifer Litvaniæ Oginski peroravit, & Mareschalcus ex officio respondit in hunc sensum.

Prohibitur tempus comitiorũ.

Legati à cõfœderatis militibus.

Nuntij ab exercitu Litvanico.

„Et hoc est demum singulare Reipublicæ solatium hoc Regni „totius unicum præcipuúmq; desiderium, intelligere quantam ab e„merita militia Ducum suorum imperijs obsequente tam publica con„silia, quàm regni limites habeant securitatem. Agnoscit palàm con„clave hoc nostrum M. D. Litt. militiam præstare hisce dotibus, qui-

Respondet eis Mareschalcus.

*A.C.*1696, b s præsens Reipubl. status ornari debet. Habet præstò pro tuitione ,limitum Regni invictum antemurale, habet infractos Scipiones & Torqua- ,ta simul nomina legum, Duces inquam magnanimos æquè Sago atq; ,togâ Illustres, quasi afflictis Reipubl. rebus servatos desuper. Habet er- ,go singulares gratias conclave nostrum magnis imprimis Ducibus quòd ,nulli unquam boni publici occasioni desint. Quos si bella vocabunt, Du- ,ces erunt; si pax positis togâ gestient armis. Agit gratias simul & u- ,niversæ militiæ M. D. Litv. quòd eam fidem Reipubl. suæ intamina- ,ta serie probaverit, & præcipuè illo tempore, quod cæteris periculosi- ,us. Quare eò curas conatusq; vertet omnes, ut hic & nunc provide- ,at emeritæ militiæ, exsangvis quo se post bella senectus proferre ,possit &c.

Exigit Primas juramentum ob non perfectam diplomam, sed sine effectu.

Quem sermonem Mareschalci secuta est vox Primatis contendentis, ut more majorum hactenus observato iuramentum in facie duorum ordinum præstarent Senatores illi, qui accepto diplomate non poterant ob fata Regis illud perficere, confirmaturi pòst fidelitatem suam Regi eligendo. Promptus erat paratusq; ante alios dictum præstare juramentum Castellanus Voinicensis Szembek, sed fuit oppositio ingens non propter eum, sed propter Palatinum Volhyniæ Ioannem Iablonovium, qui ad id juramentum propter privata domus suæ odia, non fuit admissus, & proinde actus ille sequentis diei luci servari debuit. Mareschalcus verò

Vult Mareschalcus excludi Piastum in electione.

interim scribendæ confœderationis punctum promovit fortius adjecta exclusione Piastorum, quæ propositio totius conclavis excepta est approbatione. Voto Mareschalci primus accessit Siradiensis Palatinus, cujus ,spectata in dubijs toties prudentia rebus, & promptâ paratâque svadâ suâ ,exaggeravit, imprimis quàm suspecta foret, atque perniciosa liberæ e-

Votum Palatini Siradiensis.

,lectioni tam vicina residentia Serenissimæ Reginæ quæ potest quemvis ,flectere ad quodlibet. Allegavit tempora Sigismundi III. quo regnan- ,te instituta fuerant inquisitionis Comitia in personam ejusdem Regis, ,ubi scriptæ sunt constitutiones, ex sensu omnium ordinum sub titulo: ,*Securitas liberæ electionis.* Idem tunc Palatinus revocavit in memoriam ,tempora Ioannis Casimiri, ubi magnus Regni Cancellarius Ioannes Le- ,sczynius acriter in Comitijs contendens cum Mareschalco Curiæ Bra- ,nicio inter alia fertur in illa verba prorupisse: Malo deprecari quàm ,perdere Rempublicam, atque inde concludebat, nihil eo lædi Regina- ,lis Majestatis honorem, quòd postuletur publico nomine, ut cedat Reipubl. non quod est potestatis sed quod est æquitatis faciendo. Finem dictis imponente Palatino ego dicere cœpi volens inducere malignos ad egregium humani animi ab odio ad gratiam deflexum, nihil faci-

Votum Authoris

ens quod non debeam, nihil prætermittens quod debeam. Atque imprimis imminentia Reipub. nostræ pericula palàm feci quæ à confœ- ,derati militis licentia procul dubio & sperari & timeri ex tot sæculo- ,rum praxi omnino debent. Formidandum incendium agglutinata no- ,bis mala asserui, nisi scintillæ huic quæ tot ingenijs conflatur, quàm ,primum iretur obviam, nam si hoc serò, omnia opera serò facienus, ,quod datur moræ accrescit jacturæ. Clarè admonebam serò medici- ,nam parari, si mala per longiores moras invalescant. Media præte- ,rea & justa & efficacia proponebam componendæ confœderationis mi- ,litaris, Quia verò quædam ceremonialia excludebant substantiam con- ,siliorum: Accessi ad apologiam & vindicias Reginalis Majestatis cujus ,munere Cancellarij per annos prope 19 functus eram? Ideoq; & mo- ,ram illius in arce Varsaviensi obligatus eram excusare. Iuste quippe ,defendi debet innocentia ejus, quæ prius damnatur, quàm fuerit judi- cata

,cata. Si enim privatis quibuscunque conceditur intervallum, quo se pos- A.C.1696
,sint vindicare, multò magis id Majestatibus negare inglorium est, ne
, dicam impium. Id solùm habet rationem, quòd habet justitiam, præ-
,cipuè quòd hoc genus injuriæ tam publicæ nulli hactenus post Reges
,natos defunctosq; Reginæ Poloniarum contigerit, neque urtica hæc te-
,tigerit unquam Majores Nostros. Cui verò bono his Consulibus ætas
,nostra pejor avis ea contenderet evincere, quæ secuturis ætatibus me-
,ritò certè displicebunt. Indecorum enim quacunq; demum ratione tam
,in Reginam Viduam, quàm in Posthumam Serenissimæ stirpis prolem,
,eniti ordines tot gratiarum parum memores. Nondum enim planè ex-
,cidit gloriosissimi Patriæ Patris recordatio, qui immortalibus Rempubli-
,cam meritis exornavit ad invidiam externorum. Neque mihi decora vi-
,debatur, aut digna voto publico victoria illa, quæ ex imbelli sexu tot
,contentionibus quæreretur, neque par gloriæ triumphus, quem odium
,adversus dominantes extrueret. Occurrebant præterea ipsius quoq;
,Reginæ in Patriam argumenta, quæ unice semper optabat vivere Polo-
,nos præsentibus rebus æquè felices, ac futuris securos. Obliti nimirum
,sumus quid pro Patria fecerit, hoc tamen examinamus, in quo defece-
,rit, implexæque luctui continuo afflictæque afflictionem addimus, mæ-
,rori antiquo novum adjicimus. Debet utique calamitatis ejus esse sa-
,tietas, cum sævimus in virtutem à fortuna destitutam. Vindictæ fæda
,species, vitare famam publicam gentis deberet, ne privata quorun-
,dam vulnera præsentibus sanari vellent Reip. malis, videtur ultio pri-
,vato odio magis quàm publicæ necessitati data. Quare acrius tunc in
,illos efferbui qui imaginarias suas offensas tam publica Serenissimæ Re-
,ginæ injuria vindicatum irent, cum non liceat privata vulnera Patriæ
,malis operire. Non debemus utique judicare ex præsumptione; non si-
,cut odi, non sicut amo, non sicut timeo, sed sicut audio, sicut video, de-
,cidendum. Faciet Nos mitiores si cogitaverimus, quantum & publico &
,privatis profuerit, cui irascimur, & mentis offensa redimetur, si æqui-
,tas feret sententiam, si pro frumento non orietur tribulus, pro hordeo
,spina; Quàm verò bonum tempus in re mala perdimus, perseverantes
,ne videamur cepisse sine causa.

, Adhibui eo fine etiam sacri textus verba, quibus liceret obstinatos in
,sententia animos facilius expugnare Aiebam decere Dei servos, quod
,decuit Filium Dei, decere Christianos, quod fecit Christus, qui etiam
,interfectoribus suis concessit veniam. Danda proinde & Serenissimæ Re-
,ginæ indulgentia, si quid in privatos deliquit, ut simul parcamus bono
,publico. Otiosum deinde à Regina Vidua (quæ tot mala fert, quam-
,vis nondum usum ferendi nacta) in tanta illius orbitate id requiri à
,quibusdam mihi videtur, quorum in lege publica nullum hactenus e-
,xemplum legeretur & quod nuper Serenissimæ Eleonoræ pariter Polo-
,niarum Reginæ eadem Resp. concesserat liberalissimè, ergo dum id
,quod requirimus nullâ lege, nullâ consvetudine stabilitum est, non se-
,cundùm legem scriptam iudicare, sed secundùm quod sibi videtur inde-
,cens, injustum est stantibus in contrarium præjudicatis: Optimè doce-
,mur exemplis quæ id nobis ostendunt fieri posse ea quæ iam in simi-
,li casu facta sunt; Lumen proinde quod nobis Majores nostri prætu-
,lerunt, posteris præferamus. Gratius est nomen pietatis, quàm pote-
,statis.

Indignum certè censebam dolentissimum ex morte Regis Optimi Se-
,renissimæ cor, non una plaga exulcerare vulnusq; novum tam profun-
,do vulneri superaddere. Neque esse quod formidare merito posset inde
Resp.

A.C.1696, Respublica, si Regina diutius in arce illa moraretur, in qua vel ipsismet
, gloriosæ memoriæ Principis cineribus ad majorem in Patriam amo-
, rem excitaretur quotidie. Desistite, inquiebam, desistite fingere malum
, medici, desistite vulnus suspicari, ubi percussor nequit inveniri, qui illud
, Reipublicæ possit velitque infligere. Nemo nos lædere potest, si probi
, esse velimus, nemo invitos depravare.

Sinistra semper erga eminentes interpretatio est, humiles metas feri-
, re dedignatur livor. Arduum etiam supremam cunctis placere Majesta-
, tem. Non omnibus vel ipse probatur Iupiter, sive spargat in terras,
, sive cohibeat intra nubes pluviam. Alijs serenitas, turbidum alijs plus
, arridet. In reliquo si puniendi causas haberemus, modum non habemus,
, & si aliquid esset, quod reprehendendum inveniretur. Recordemur Ro-
, manorum dicentium: Dignus Marius qui illa pateretur, Sylla qui iube-
, ret, Catilina qui faceret, sed indigna Respublica quæ in corpus suum
, pariter hostium ac civium gladios reciperet. Addidi compendiosam ad
, Regni ordines parenesim exhortando universos, ut eo vires suas votaq;
, flecterent potius, quod publicam securitatem fortius premit & vulnerat &c.

Votum Castellani Gnesnensis. Addidit robur sententiæ meæ Castellani Gnesnensis Melchioris Gurovij idem omnino apud se statuentis sermo, quo acriter, argutè tamen perstringere videbatur exauditam nuper in medio Referendarij Regni vocem, asserentis eum paulò altius liberiusque contra Reginalis Majestatis pupillam, sermonem suum extulisse. *Palatini Calissiensis.* Idem disertè censuit Palatinus Callissiensis qui virtutibus proprijs clarus est, alienis amicus & procul dubio absolute tulisset in theatro illo palmam, si potius Oratoris quàm Satyrici partes sequi placuisset. Svada enim dicentis similior Iuvenali Persioque, quàm consulari Tullio, apparebat omnino aversa Calissiensis Palatini svadæ, qui cæpit succedaneo sermone illoque diserto, atque præparato. *Palatinatus Volhiniæ Legati.* Palatinatus Volhyniæ legatus Olyzar, qui cum composito supremis fatis regimini, quasdam lappas applicuisset, ut sepulto Regi parceret, in Viduam Reginam palam rejecit universas. Adeoque ab illius Varsaviæ vicinia timendum bono publico discrimen, liberè asseruit, allegans inter alia vidisse se in ipso vertice ingentis arboris depictum pomum, cum hac inscriptione: Quam sublime malum? ita Cæsar orbem, Cæsarem mulier regebat. Tunc velut agmine facto qua datâ porta ruere, & classico incepto complures Nuntij Terrarum in varios sensus vocesque erumpere; illi tueri, oppugnare illi Reginalem Majestatem, alij profundius sententiam suam recondere.

Inclinante verò jam non modò ad vesperam sole sed etiam luna nutibus prospectante, facile producendæ longiùs convocationi jus concessum, in crastinum tantum, neq; sine fortissimis utrinq; contentionibus eâ conditione, ut imprimis negotium Reginalis Majestatis in arce Varsaviensi subsistentis hucusque, interea ex integro componi posset.

Protestatio Cordiffij & abitus ex conclavi. Verùm incitatum sententiarum cursum stitit protestatio Cordissij ex Braslaviensi Palatinatu Nuntij: Hic nigræ succus loliginis, hæc est ærugo mera, cum omnes attoniti super repentino casu admirarentur. Ille enim non prius rediturum se ad Senatum testatus est palam, nisi Regina Vidua ab arce discessisset, & sic non sine communi strepitu, ne dicam tumultu vocalissimo, in crastinum soluta Sessio. Sequentis lucis intervallum consumptum est, in investigando medio efficaci, quo posset Nuntius ille revocari, ut activitatem liberæ vocis Conclavi restitueret. Et hoc est quod obesse solet consilijs Nostris omnibus, & turbandis, & tardandis.

Venit

Venit tamen & asseruit publicè collega, non rediturum ad conclave Kordissium manente Regina ad latus publici consilij. Qui plura quoq; in Reginæ Viduæ nomen nec absimilia præteritis liberius spargebat. Tandem ad multas instantias nostras, redire posse inquiebat ille Kordissium, si Conclave Ordinum Regni vel externæ securitati suæ conservandæ, vel emeritis militum stipendiis numerandis incumberet diligentius. *A.C.1696*

Non integrè tamen placuit ea declaratio Nuntiorum subsellio, eò quòd per alium, non verò per ipsummet qui activitatem Comitiorum stiterat, restitutio ejus fieret, secus quàm lex publica poscere videbatur.

Cum verò nihil in gratiam Reginæ possemus lucrari, repetij iterum medium, quod mihi videbatur efficacissimum, & toties non modò ipsi Reginæ sed per varios quoque Aulæ Sectatores, atque imprimis per Cardinalem Primatem Regni, proposueram, quamvis aversis semper exceptum fuerit auribus, ideoque honor Reginalis ita publicè flagellatus est, & majora quotidie adhuc vulnera parantur, etiamsi constantes amici sint præstò, & antiquarum recordatio gratiarum, svadebam nimirum (superba res est rei gerendæ occasio, semel contempta nunquam postea redit) ut Serenissima Regina redderet per suos Internuntios securam interim Rempublicam de eo, quòd exactis convocationis Comitijs Varsaviâ egredi & electioni futuri Regnantis interesse nollet. Quod maximè ab ordinibus Regni, nec forte temere timebatur ob felicitatem in tractandis negotijs publicis, & volubilitatem ingenij Reginalis. Hoc medium si successum habuisset, quem Reipubl. tranquillitati optabam, omnia sine ullo negotio fuissent composita & honor Reginalis illibatus. Verùm renitentibus illis qui privatim omnem securitatem Reginæ pollicebantur (& illa aurem præbet grata narrantibus) ego tunc voto meo, & Regina his consulibus debito honore excidit. Tentavit quippe aliam viam suæ tranquillitatis Regina per Palatinum Plocensem, nimirum ut Lubomirscios ad suum conclave invitaret palàm artibus suis cum singulis actura, sed brevi Mysterium quod absconditum fuit, manifestum erat, dum eventus bonæ spei non respondit, quantumvis & Eminentissimus Primas & nos alij pro Domo Regia desudaverimus, quia illi nullatenus comparere in præsentia Reginæ voluerunt, timendo nimirum varias in populo suspiciones, & interpretationes, apud quem integram fidem conservare volebant. *Votum Archiep.*

Post plures iterum votorum hinc inde erumpentium publicas collisiones intercessit Cardinalis vox exploratura sententias Ordinum, quo die quove tempore Nuntium Apostolicum in publico consessu placeret exaudiri; Verùm opponente difficultatem Palatino Vilnensi fortiter laborare coactus sum, ne audientia illa Sanctissimi Legato negaretur, sed exeunte jam inter acriores controversias commodi temporis intervallo, finis impositus est Sessioni, neque producendæ convocationis facta recordatio; Nihilominus cum spe reditus è Conclavi disgressi sumus universi.

Vale & tibi persvade neminem esse, vel unquam fore, qui tuam præstantem virtutem, aut magis amet, quàm ego, aut libentius prædicet.

XVII.

EIDEM VARSAVIA
17. Septembris.

Continuatur Diarium Actorum in Comitijs Convocationis.

Augeri tua vetera erga me merita recentibus officijs non miror, imò vehementer gaudeo, quanquam veteribus contentus esse poteram; erant enim ejusmodi ut addi nihil posse videretur, sed tamen ut video tua nunc quidem ad ea permultùm addidit humanitas. Ad nostra.

Sanctæ Crucis solennitas, ita in integrum diem sibi vendicavit, ut nihil in ea actum fuerit in publica Sessione, quanquam exactis antemeridianis horis, in consvetæ religionis officio, reliquum spatium conciliandis Castellani & Palatini Cracoviensis controversiis interim consecrare nitebamur, ut publica negotia majus olim spatium sortirentur. At optimi temporis serenitas illa optato eventu caruit; Quippe Referendarius Regni (nihil gloriæ, cum verùm referam subtraho) illud sibi de bono publico meritum usurpare contendebat & sine strepitu, confidentiâ & Potociorum, cum quibus est colligatus & Jablonoviorum usus, partes componere volebat & illorum divisa studia in diversáq; inclinata, & tractas voluntates conciliare, sed Cardinalis Primatis desideria eodem plane collimantis æmulatione succendit, & partes à se aversas in frequentissimo Comitatu ad se potius invitavit, non invitis tam Potocijs quàm Lubomirscijs. Sed calentibus recenti à mensa falerno, difficile fuit in scirpo nodum invenire & Castellanum Cracoviensem Mariavillæ in domo Castellani Vilnensis Josephi Sfuszka præstolantem, ad ædem Primatis tunc deducere; ideoque non sine magno Nostro dolore tota illa lux elapsa est propter mensarum hilaria, bene cœpta malè cesserunt.

Referendarius Regni frustra dissidentes Castell. & Palat. Cracov. componere tentat.

Quinta decima Septembris dies vix non fatalis fuit, ut res in propinquum quasi adducta videretur discrimen. In eo falleris dum credis sursum, deorsum volvere & versare omnia & ad suum arbitrium trahere Cardinalem. Illo enim seriùs paulò comparente in Conclavi, quàm condixerat, ingens murmur exortum est contra ejus tarditatem, eo quòd illo absente diutius expectatam audientiam habere non possent fœderatæ militiæ Ablegati; Kordissius verò qui triduo ante activitatem suâ protestatione sisterat sponte eandem restituit. Occupante tandem subselliū Primate & sopito ingenti motu, concessione habitâ vocis, peroravit succinctè, & militari sermone unus ex Ablegatis dictus Popiel; lecta prius, pòst nobis porrecta est instructio per modum supplicis libelli, quam tibi cum adjunctis subjicio, ut scias quo se vinculo alligarunt. Respondit Primas, sed quod nimiam latinitatem in responso militibus tunc minus scientibus miscuerit, vitio vertebatur. Mareschalcus autem omnia vulgari sermone & succinctè dixit præcipuam fore Reipublicæ curam eorum, quæ Ablegati proposuerunt. Postquàm verò egressi sunt, visum

Primas tardat ad conclave.

Kordissius restituit activitatem.

Fœderatæ militiæ Legati audientiam habent.

,visum est mihi in eum sensum proloqui. Audivimus brevem Sty- *A.C.1696*
,lo militari sermonem, de quo illud sentire possumus, quòd plus si-
,gnificet, quam dicat. Cujus cor non commovebit imminens & *Authoris vo-*
,tam vicinum periculum? quod nos non tantùm vincere, sed & *tum de con-*
,obruere potest. Minima momenta Reipublicæ gravia, intus timo- *tentanais*
,res, ab extra metuendum, ne dum oblatæ occasionis propera vici- *militibus.*
,nitas de exuta audiet obedientia, concitet aliquam procellam, cui
,Duces Exercitus, licet vellent, resistere non poterunt. Moschi
,qui mature incipiunt, & finiunt tempus belli, (quod nobis o-
,ptandum esset: evitaremus enim stragem hominum & equorum)cùm
,rescient, de hac militum Confœderatione, forte nostra occupabunt
,fortalitia; nec Tartari hac eadem accepta notitia otiabuntur, &
,timendum ne Sanctissimæ Trinitatis fortalitium, quod tot hostili-
,tates tanquam ex equo Trojano egredientes removet, à Turcis oc-
,cupetur. Nam si illi præsidiarij contenti alias saltem cohibuisse,
,cum exercitu exiverint, quod factu facile credere debemus, quan-
,doquidem & obedienti militi gravis est in illa solitudine omnium
,rerum indigentia, tantò magis, quando obedientiam excusserunt,
,ac proinde nihil est, quod verendum non sit, imò quidquid vere-
,mur, erit. Quid ergo faciendum? nascente malo remedium omne
,tentemus, non differamus præsentem malo medelam, vehemens
,morbus lenta remedia respuit, venenata non patiuntur induci-
,as. Non multum loquendum more eorum, quos audivimus, sed a-
,gendum, sed operandum & quidem celeriter expedit, ne nos ini-
,mici dementes vocent, quod de vellere velimus inter nos disputa-
,re & ovem lupo devorandam permittere. Habeo in manibus Con-
,stitutionem Anni 1623. sub titulo *de dissolvenda confœderatione*.
,Inveniuntur ibi efficacia media ad id faciendum, sed illo tempore
,practicari possunt, quando ex insolentia miles confœderatur, & hinc
,hoc medio, ut quondam dictum est, & Siculorum animi erigeban-
,tur, & Pœnorum frangebantur. In hoc verò casu nostro, quan-
,do debemus, & non solvimus, alia quærenda media, id est media
,debitæ Satisfactionis, quam æquè magno Reipublicæ periculo,
,quàm damno, differre, nec licet, nec expedit. Libenter
,haberem & id intentissimis precibus ab omnibus & singulis
,hic præsentibus peto, precor, rogo, ut dilatis in aliud tempus quæ-
,cunq; demum occurrunt, omnibus materijs; si interim ex miseri-
,cordia Divina, cura & sollicitudine Eminentissimi Primatis, non po-
,terunt ista aspera in vias planas redire, iterum eas reassumpturi,
,& nunc positis alijs curis hoc unicum ante omnia tractemus, nihil
,tam necessarium, quàm concludere, quid sit necessarium. Auge-
,tur indies numerus Confœderatorum, dum interim indies major
,crescit ad dissolvendum difficultas, & nobis parum videtur, nostrum
,si perdamus tempus, unde cavendum ne nos ipsos perdamus in tem-
,pore, quando audaci cuiq; ad perversa tantùm indulgemus tem-
,poris, quantùm sufficit ad nos & vincendos & obruendos. Roga- *Optat adlu-*
,vi toties & publicè & privatim ut Sessiones ex Senatu & Equestri *cendũ tem-*
,Ordine destinentur. Crastina dies est Dies Dominica, ergo invo- *pus ut di-*
,cato DEi nomine multa bona fieri poterunt, modò feria & since- *versa ma-*
,ra fiat applicatio. Tantus, & numero, & dignitate Senatus, in E- *teria diver-*
,questri Ordine tot magnis pares videmus negotijs. Dividendi er- *sis Senato-*

*A.C.*1696 go, ut toties dixi, nunc dico, prædicavi, nunc prædico, hi ad hæc, ,illi ad alia negotia, ita, ut eodem tempore, quod fieri facile po-

ribus dev- ,terit, omnes materiæ trutinentur, examinentur, & perficiantur. In *tur excuti-* ,memoriam iterum reduco, & exprefse ut ante nomino, quæ mihi *endæ.* ,perquam neceffariæ videntur, Seffiones hîc & nunc inftituendæ. Prima Seffio neceffaria ad inquirendum ex Legatis modo auditis, utrum habeant jam Legati plenam poteftatem tractandi & concludendi cum Republica. Scimus quantum debemus, quid verò exolvere fimus obligati, loquendum & tractandum cum parte. Si autem hæc; quæ mihi in hoc momento occurrit, fuerit difficultas, quod ifti Ablegati Plenipotentiam neceffariam non habeant, maturè crederem rogandos, & nominandos Commiffarios, qui hoc iter abfolvere, & cum Exercitu ubicunq; tum conftitutus fuerit conferre poffint nomine Reipublicæ. Omnem poteftatem habeant tractandi, defignato & realiter exoluto pro itinere fumptu, cujus defectu omnes Commiffiones negligi, & non in tempore fieri folent. Qui Commiffarij in Confortio Ducum fecuram reddant militum deferv.torum, & certo folvendorum ftipendiorum, quamvis in hoc infelici Reipublicæ ftatu ftipendia illis non à Republica flagitanda effent, fed ab hofte quærenda, communifq; victoria communis præda effe deberet. Iidem Commiffarij deducant Exercitui, quod diferetè tanquam cum Patria agere debeant, & quantum illi fperare, nos dare poffimus, concludant. Hoc verò ut fiat & finiatur ante Comitiola Relationis, optarem, ut in illis informetur nobilitas & Palatinatus univerfi de quanto. Serviet autem hoc, non tantùm propter hanc rationem, fed ut ad proportionem conclufæ fummæ de tributis maturè cogitemus.

Altera Seffio apprimè meo quidam judicio eft neceffaria, ut conferamus difpofitivè de mediis fatisfactionis in tam magnis debitis, quia credere non eft poffibile, ut fubditi noftri tantum exolvere valeant, & eft res Phyficè impoffibilis. Nec dum ea debita, pro quibus jam funt laudata tributa exolverunt aliqui Palatinatus, & jam alia ftatuenda omnino funt.

Tertia Seffio ficut non minoris importantiæ ita certè non minoris eft neceffitatis, ut de notandis exorbitantijs, ordine electionis confcribendo, combinatione Pactorum Conventorum cogitemus, quanquam meo judicio fortè convenientius effet, ut deftinetur juftus numerus & Senatorum, & ex Equeftri Ordine, qui poft finitam, utinam feliciter! hanc Convocationem, antequam tempus veniat electionis, in certo aliquo loco convenientes, materiam hanc digerant, & digeftam Reipublicæ in Comitiis electionis comparituræ ad approbationem proponant.

De tempore deftinandæ electionis jam mentem meam explicui. Salvo enim judicio aliorum, iterum, iterumq; dico, quod crederem ego, & quidem maximis fultus rationibus, ante hyemem non tantum poffe, fed etiam abfolvi debere (fi Rempublicam falvam volumus) electionem.

Tot funt aliæ materiæ tam difficiles, quàm neceffariæ, quæ facilius per dictas Seffiones abfolverentur, quas habeo connotatas, & modo is fit omnium fenfus libenter proponam.

Relinquamus ergo privata ftudia, particulares diffenfiones, nocivas

A.C. 1696

,civas dilationes, inimicitias reciprocas, indignas vindictas. Reassumamus antiquam fraternam & mutuam charitatem, quæ vita est Reipublicæ, ubi charitas non est, ibi nihil boni esse potest, & DEus benedicet eóq; nos peducet; ut dolorem præsentem, quem ex interitu Magni Regis habemus, futuri Regnantis dignitas, cujus unica debet esse cura, leniat, & nos ex infelicibus fortunatos reddat.

Placuit multis hæc mea Sententia, & itum fuisset in omnia ejus puncta, nisi privatum prævaluisset interesse circa tempus electionis, quidam enim ut diutius dominentur, & sua philacteria dilatent alij ut inde vel Regios proventus, ut moris est, intercipiant, vel per capitulationes cum Candidatis commoda sua promoveant, contrarij fuerunt; in reliquis erat consensus, delectiq; sine mora sunt Commissarij, qui singulariter huic negotio incumberent. Primus ego fui, ex sæculari autem ordine Calissiensis & Braclaviensis Palatini, Gnesnensis & Lublinensis Castellani; ex Equestri autem ordine Duninius Tribunus Sandomiriensis, Vapovius Vexillifer Sanocensis, Menczynius Capitaneus Vielunensis, Zboinius Succamerarius Dobtinensis, Alexandrovicius Mareschalcus Grodnensis, & Pociejus Succamerarius Brestensis Litvaniæ.

Exauditis militum Legatis, atque à Senatu expeditis, primus dicendi facultatem obtinuit Kordissius, sed paulò modestius locutus est, quàm olim, Reginali tamen Majestati in amaritudine sua non pepercit. In cujus favorem locutus est Stamirovius Nuntius ex terra Halicensi cum ea declaratione, quod activitatem consiliorum sistere vellet, si quid amplius contra Reginam in publico diceretur, & si quis vellet oppugnare eam quæ nunquam expugari poterit.

Diversæ sententiæ de residentia Reginæ Varsaviæ

Prævidendo autem paratas in contrarium acclamationes Cardinalis Primas, spopondit publicè Serenissimam Reginam non adfuturam electioni Regis. Interim hîc & nunc ex arce Varsaviensi tam propter angustias temporis, quàm ob decus gentis nullâ ratione posse cedere.

Perturbavit hæc Apologia sensum illorum qui contrarium evincere nitebantur; Cogitant enim semper consilia quæ non possunt stabilire abeundo unusquisque in sensum cordis sui maligni. Et non obstante Primatis sponsione fortissimè urgebatur abitus Reginæ præcipuè à Succamerario Plocensi, qui morbo suo morem gessit, miscens sententias sermone maligno, & non tam ratione agens quàm impetu; & à Capitaneo Trapensi Szymkievicio, qui facundo sermone omnes Reginæ Viduæ actiones memoravit, quibus Regni tranqillitatem olim turbaverat.

Tandem cum acrius pro & contra certaretur, placuit Mareschalco Nuntiorum contentionis illius telam præcidere & ea proponere ordinibus Regni, quæ ad prolongationem Comitiorum attinebant. Ordiri ergo sermonem cæpit, incusando imprimis infelicem rerum cursum, deinde ignorare se, quam tandem viam sequi foret securius, cum palàm videret inter abruptam contumaciam & deforme obsequium nullum medium apparere. Ad hæc verba efferbuerunt nonnulli Senatores, præcipuè Posnaniensis & Calissiensis Palatini. Eminentissimus verò Primas non sine passione quadam, detecto capite & manu byreto suo (signum erat indignabundi) percussa interpellavit dicens: debebis nobis explicare Domine Mareschalce, quid per deforme obsequium intelligas. Quia verò cũ publica impatientia hæc dicta fuerunt, indignari cœperunt Terrestres Nuntij, & tandem de vindicanda sui Mareschalci dignitate cogitare. Quare ingens fremitus in Primatem excitatur à Nuntijs Terrestribus acclamantibus (alium putavimus Primatem, alium experimur) adeo ut no-

Dictum Mareschalci.

Ad impatientiam commovet primatem.

Ob quam Nuntij Terrestres abeunt ex convo

A.C.1696 clavi Senatorum. vo erubescendoque exemplo relicto Conclavi Senatorum suum repeti-erint renitentemque non nihil Mareschalcum unà secum per tumultûs exundantis violentiam traxerint. Solus ergo admirationem inter & tantæ indignitatem novitatis Senatus paucis admodum ex Majori Polonia, & nonnullis alijs Terrarum Nuncijs persistentibus sua retinuit subsellia, arrectis auribus ad ea, quæ in conclavi Terrestrium Legatorum interim agerentur; ubi continuabantur in Regni Primatem dolendo sanè exemplo, mille improperia, mille opprobria, ita ut nec quærere necesse fuisset, est aliquid quo tendis! & in quem dirigis arcum.?

Accessit ad societatem sententiæ Conclavis ejusdem Mareschalcus & composito tantisper populari strepitu hæc verba fecit. Eripit verba dolor

Oratio Mareschalci. ,quando inaudito tot sæculorum exemplo, nescio odióne personæ meæ ,magis, quam obliquâ verborum quorundam interpretatione meorum, E-,minentissimus Regni Primas contra liberam officij mei vocem consur-,rexit & sermoni meo innocenti, objicienda aliqua putavit, quæ frustra ,objecit, & quæ etiam opinor objecisse pœnitet. Satis graves seriæque ,meæ curæ sunt in officio hoc laborioso & addam invidioso & in quo non ,dico gratiam mereri sed odium vitare difficile est. Profectò rectissi-,mo me tramite contendisse arbitror, quia per medium veritatis. Nihilo-,minus ita graviter pupilla honoris mei vapulavit. Vobis verò lectissi-,ma Reipubl. pars, quas referre non possum immortales reddo gratias, ,quod innocentiam meam extremo ictu prosterni allidique passi non fu-,eritis. Reliqvum est ut præsentis favoris vestri continuatio & imprimis ,benignus ille Deus, semper Nostri tutor auxilietur &c.

Referendarius Regni eam confirmat. Addidit sententiæ Mareschalci pondus non modicum, erexitque altius animos turbati ordinis illius, Referendarius Regni promovendo prolongationem convocationis ad aliquot dies, & ut non in Senatu (quod nulla hactenus viderunt sæcula, nec unquam similia attentabantur, quod quidem nos scimus) sed in Conclavi Nuntiorum Terrestrium confœderatio Regni notaretur. Licet cælo, proferre lucidos dies, eosquè iterum tenebrosis noctibus contegere. Licet anno, terræ vultum nunc floribus fructibusque redimire, nunc nivibus frigoribusq; confundere. Ius est mari, nunc stato æquore blandiri, nunc procellis ac fluctibus inhorrescere. Nunc continuum ludum ludimus, rotam volubili orbe versamus infima summis, summa infimis mutare gaudemus, Ascendimus in Conclave Senatorum, sed eâ lege ut cum libertatis ratio poscit, descendere injuriosum putare nemo debeat; si præsertim injuriam nostram jure tueri possumus Cur non liceat nobis in conclavi Nostro legum conditoribus leges formare? occasióne à Primate Regni tam acerba ad id faciendum? cum præcipuè spe non otiosâ ducar etiam Senatores Regni depositâ authoritate suâ & relictis subsellijs inferiori ordini brevi accessuros. Prius tamen per ordinem Palatinatuum explorandos omnium Nuntiorum sensus svadebat. Et nimirum erat quod in tanto tumultu, strepitúque, silentio tamen altissimo uniuscujusque sermo audiretur, insolito omnium ad ea quæ nec ordinem tenebant nec tenebantur ab ordine, contraque leges publicas publico agebantur consensu. Priusquam

Contentio inter duos Nuntios verò Nuntij Terrestres Conclavi Senatorum absccessissent, acris fuit contentio duos inter Nuntios exorta, nimirum Vexilliferum Terræ Czerscensis Sieninscium & Vexilliferum Ovrucensem Gizicium & prope erat ut ad manus & ferrum utrinque veniretur. In conclavi Terrestrium Nun-

Tumultus contra Primatem tiorum non minori fervore & motu publico actum est in Primatis imaginarium factum ab his, quorum dentes arma, & sagittæ & lingva gladius acutus, & eo quidem consensu animorum ut nemo fuerit qui

auderet

auderet ejus dignitatem tam solenniter læsam vindicare, aut tueri; quin A.C. 1696 imo uno ore omnes omnia mala dicebant. Hæc dum aguntur in dicto Nuntiorum conclavi, veritus Primas ne fortè ad Senatum redirent Nuntij cum tumultu violento, voluit aliqua præfari ad Senatores, sed vetante Regni Mareschalco propter ademptam activitatem absentiâ Nuntiorum, continuit vocem tantisper, sed collecto tandem Spiritu quantumvis obstante protestatione Mareschalci Regni facultatem dicendi sponte suâ usurpavit in eum sensum.

Maledictus sit in semine suo quicunq; præsentium Comitiorũ cursum ,, impedit. Ego nullis difficultatibus terrebor, ut manus remittam à securi-,, tate tranquillitateq; publicâ sublevanda. Habeo aliquando remissum a-,, nimum, nunquam solutum; neque famæ meæ seminator, neque ali-,, enæ sum invidus. Pericula etiam non appeto ut temerarius, nec formi-,, do, ut timidus. Nam nihil timidum facit animum, nisi reprehensibilis ,, conscientia. Quare pro die lunæ invito universos ad conclave, ut con-,, fœderationem Regni legibus præscriptam componamus, ne Respublica ,, in tam aperto discrimine omni prorsus remedio destituta, & permissa ,, fatis videatur. Ad eum finem circulares literas ad omnes Palatinatus, ,, pro communi nobilitatis motu sine mora expediam. Reclamavit liberè Palatinus Belzensis Adamus Sieniavius, dixitque palàm, nullum ex nobilitate illis circularibus, eò quòd nullâ necessitate ad hoc stringeretur, obediturum, & ita soluta fuit miseranda illa Sessio tumultui quàm consultationi similior. Eminentissimus verò Primas cum Castellano Cracoviensi simul ad Conclave Reginæ Viduæ contenderunt, quòd singulari censura à pluribus notabatur. Deinde divertit, visitavitque Episcopum Vladislaviensem fortè in suas partes illum tentaturus. Interim ex conclavi Senatorum ad Nuntios Terrestres plures ex Senatoribus accesserunt. Quos inter præcipui fuerunt M. Regni Mareschalcus, ad quod ita præcipitanter motus mihi videtur non ex ratione, aut si ex ratione forte plus quam oporteret. Procancellarius Litvaniæ, Thesaurarius uterque Major tam Regni quam M. D. Litt. & aliquot Castellani Inovladislaviensis, Brestensis, Lublinensis Raziozensis, ubi Magnus Regni Mareschalcus questus est, dicens multas amaritudines publicè de eo, quòd Eminentissimus Primas usurpaverit vocem in Senatu, se pro officio suo vetante ob cessatam Senatûs activitatem. Indoluit deinde vicibus totius conclavis Terrestrium Nuntiorum, quòd illorum Mareschalcus ab Eminentissimo Primate, non cum debito honore fuerit compellatus. Respondit pariter Mareschalcus Nuntiorum in hæc verba.

Frustra vetante Regni Mareschalco Primas perorat.

Plures Senatores accedunt ad conclave Nuntiorum

,, Hæc est dies quam fecit Dominus, ille nimirum præpotens & ,, optimus maximus qui Regna Terrarum & imperia moderatur, non per-,, mittit inclytam hanc Rempublicam succumbere supremumque tandem ,, fatorum ictum ultimo casu excipere. Habet immortales gratias tibi ,, excellentissime Domine Conclave Nuntiorum Terrestrium pro eo in ,, Patriam & æqualitatem animo, quod supra æqualitatem & prærogativam ,, par Senatoribus huc declinare sis dignatus. Accepimus non vanum au-,, gurium felicioris consilij, quòd sub auspicijs & Celsissimi Senatus Mare-,, schalci conspectu afflictis Reipublicæ rebus afferetur remedium.

Accessit proximo sermone suo Vexillifer Sanocensis Vapovius rebus agendis juxta idoneus & audax, & nihil non spe præcipiens supra vires, quandoque ambitiosus. Ubi complura satyricè præfatus est, tam contra Reginam Viduam, dicens expressè Mulieris Imperium, quia non admodum prudens, semper esse grave; quam contra Eminentissimum Primatem Regni.

Et

A.C. 1696 Et postea sine mora conclusum est communi omnium consensu, ut Episcopus Vladislaviensis enixè nomine publico rogaretur, quatenus Primatis loco fungeretur officio directioris Comitiorum. Hic jam sicut eversio statûs imminere cœpit, ita & publica Regni nutare tranquillitas, nisi diligentissimæ nonnullorum curæ & studia restitissent. Nihil enim omnino illorum quæ ad Reipublicæ securitatem spectabant, prætermittebatur.

In conclavi Nuntiorum petitur ut Episcopus Vladislaviensis officio Primatis fungatur.

Auditi confœderatæ militiæ legati privatim in Conventu Patrum Bernardinorum ubi clarè patebat Varsaviæ conceptam fuisse legationem illam. Neque enim instructionem authenticam, neque subscriptionem legitimam exhibere nobis poterant. Adnecto tibi supplicem libellum illorũ & alia pro informatione necessaria. Verùm majori obviando discrimini, omnem curam promisimus, ut debita militiæ stipendia quàm primum solvi possent.

Interea privatis eorum dissensionibus componendis, quæ inter multos erant, magnam temporis partem impendimus quæ à publicis negotijs superfuerat, præcipuè tamen ut Nuntij Terrestres, quod nec optare pudet, nec postulare pœnituit, ad Conclave redirent Senatorum, nihil intentatum relinquebatur, nec quiescebant corda die & nocte meditari, & prædicare legem Domini, quæ est charitas.

Dum vesperi fuissemus apud Cardinalem, incusavit multis verbis eos qui amicitiam ei testati sunt toties ore & nunc videt contrarios. Nihil apparet nunc nisi signum ante tabernam, ubi præter vinum acidum nihil inest. Ova satis alba, intus autem marcescentia, vulnus in cute consolidatum, intus autem pessimè affectum, pilula auro circumdata, quæ ad contactum lingvæ amara est, phiala confracta nova inscriptione insignita, bos fictus & homo è corio ad fallendas perdices contextus, palus glacie concreta, ubi totus pes consistere nullo modo possit, frons ædium conspicua ad interiora penitus dejecta. Ego addidi ulterius, qui vera dicere & ab omni abstinere mendacio didici, melius esse ubicunque, quàm cum talibus habitare. Quod enim pridem occulto conceperant animo, nunc in lucem venit & omnibus patet. Conclusit Cardinalis dicendo: sumpsisse se certam resolutionem, quæ nobis tamen ita displicuit, ut nec eam tibi nuntiare audeam, cum ejus ludicrum sit initium, sed fortè esset flebilis eventus; ac proinde nolo referre, quod invitus audivi, & quod erat auditu difficile, difficillimum re ipsâ, & executione inveni, quod prætereo, libet enim præterire odiosa, ita dum in dubio est animus pauco momento hac illac impellitur.

DEus te conservet longis temporibus ad meam præcipuè consolationem.

SUPPLEX LIBELLUS
A CONFOEDERATIS MILITIBUS REIPUBLICÆ
porrectus in quo emeritæ Militiæ quædam prætensiones clarè proponuntur.

IN aperto est omnibus, quàm fideliter, quantoq́, fortunarum nostrarum dispendio sinè ullo prorsus stipendio hucusq́, militaverimus, & adhuc parati sumus constantissimum nostrum probare obsequium, & illibatum in Patriam, quæ nos genuit, amorem, tuendo Regni fines, & intrepidum pectus telis hostium opponendo

nendo, quousq; cæli temporisq; clementia belli vices & continuati- A.C.1696 *onem patietur. Interim tamen nonnulla puncta cum profundissima veneratione per compendium toti Reipublicæ veneratione proponimus, supplicamusq; humillimè.*

1. *Ut Nomen Commilitonis prorsus jam extinctum, tantóque majorum Nostrorum sangvine, & meritis olim comparatum, primis restituatur prærogativis libertatis, dignitatisq;, nimirum, ut cuiq; Commilitoni libera vox concedatur, non in generalibus tantùm consilij bellici cœtibus, verùm etiam in privatis, ut tali ratione publica in illis negotia, non singularia quædam Personarum commoda tractari possint, prævia Instructione, consultisq; Militiæ Ordinibus composita. Præterea ut singulis cohortibus fas sit, legionum suarum Præfectos vulgò Poruczników libero suffragio deligere ex Candidatis à Magistro Equitum ad eligendum propositis.* *Petunt restitui nomē Commilitonis.*

2. *Ut emerita stipendia tamdiu, non sub æstivo tantùm, sed etiam sub hyberno Jove in siti, plerumq; & fame, vix gregario militi ferenda, extra Regni viscera in hostico expectata tam Polonæ, quàm externæ Militiæ persolvantur sine mora & sine consueta hactenus depactione cum palmari Commilitonum injuria, & contra expressas Constitutionum Regulas, nec non prisci moris usitatam olim consuetudinem.* *Stipendia postulant.*

3. *Hybernæ Contributiones Leopolim devehi solitæ quia plurimùm deviârunt à recto, & moribus antiquis non sinè notabili tam Militiæ, quàm Reipublicæ damno, ut omnino aboleantur conformiter ad antiquam Regni hujus consuetudinem. Leges pristinæ Militiæ reassumantur, Hyberna stipendia, & consistentiæ restituantur. Præterea panis benè merentium emeritis in bello Commilitonibus conferatur præcipuè in anno gratiæ, quem mensium Militarium nomine compellamus. Damna per tot annorum spatia Commilitonibus illata, & in alias expensas immeritò erogata restituantur. Tandem ut Respublica diligenter dispiciat, quænam cohortes rarum sub signis militem habuerint, abominanda sanè culpa illorum, ad quos de lege spectabat completum militem in campum educere, supplicat pariter cum omni submissione toti Reipublicæ confœderata Militia, ut quidquid hactenus sive per Dominum Czacki sive per alios emeriti stipendij detractum est Commilitonibus restituatur in integro.* *Defalcatio stipendiorū resarciatur*

4. *Postulat utraq; Militia impensissimè, ut liceat illi singulare forum habere, in quo illius causæ discuti, decidiq; possint, imò nunc determinari certum subsellium, ne ad varia trahatur, & illa decreta, quæcunq; stante opere belli, & non attentâ exemptione authentica, lata sunt contra Commilitones, etiam in causa Juris, tunc cum obsequio Reip: impedirentur, omnino aboleantur.* *Petunt forum judiciale pro causis suis.*

A.C.1696 *5. Supplicat eadem Militia toti Reipublicæ, ut possit participare de illis quoq; summis, quæ à Beatissimo Patre in Militiam fuerunt numeratæ. Conqueritur contra Thesaurarios, quòd nunquam in illo valore pecuniam Commilitonibus distribuerint, in quo à* Contribuentibus *adferebatur, sed semper cum aliquo augmento non sinè notabili damno bene merentium.*

Querela cõtra Thesaurarios.

6. Non minorem injuriam prætendit Confœderata *Militia in eo, quòd post expeditionem Germanicam nihil sibi ultra assignationes Generalissimorum Exercituum Ducum concedendo, usurpandoq; in destinatis Consistentijs, nihilominus tamen in Judicijs conficta fuerit ad solvendum, quasi plus à* Contribuentibus *exegisset. Totum id tamen damnum suum donat amori Patriæ* Confœderata *Militia, neq; illos tuetur, si qui in hoc puncto, aut in alio quovis deliquerunt.*

De solutione damnorum in consistentijs sibi imputatatorum.

7. Externæ Militiæ Cohortes *instant apud eandem Rempublicam, quatenus penes antiqua pariter jura & leges suas conserventur, & penes vigorem Judiciorum militarium. Ut vocem liberam habeant agendi in Generali* Conventu *Consilij bellici, & ut illorum Officiales ad recipiendas contributiones & stipendia, non privati Præfectorum Militiæ famuli destinentur.*

Postulatum externarũ cohortium.

8 Siquidem nonnulli fecerunt se nuper Nuntios ab Exercitu universo ad Rempublicam, certamq; pro hoc obsequio pensionem ex hyberna contributione ad totam Militiam spectante sinè consensu nostro sibi usurpârunt hactenus, neq; ullam fecerunt Commilitonibus suis relationem actæ legationis, humillimè supplicat Confœderata *Militia, ut pro illegitimis Ablegatis censeantur, præsentes verò Nuntij, tanquam jure optimo, & unanimi omnium consensu deputati admittantur à Republica, per quos Regni Ordinibus defert, quòd continuis bellorum incommodis, & injurijs cæli ita sit penitùs attrita, ut emerita stipendia, nullâ ratione possit diutiùs expectare, ubi simul fortalitium Sanctissimæ Trinitatis suismet impensis hucusq; servatum, tanquam apprimè finibus Regni tuendis necessarium diligentissimæ Reipublicæ curæ commendat plurimùm.*

Priores Nũtios pro illegitimis se pro legitimis haberi volunt.

9. Non minus tota supplicat Militia, ut assignationes hybernæ ad percipiendas contributiones à Thesaurario Regni sibi datæ, & tamdiu expectatæ tandem aliquando effectum suum sortiantur.

Hyberna petitur.

10. *Instat pariter* Confœderatus *Miles humillimè, ut moribus antiquis numerus Commilitonum à Campestri Regni Notario, & non ab alio annotetur, describaturq;, liberq; sit à juramento.*

Connotatio Commilitonum.

11. *Prætendit pariter eadem Militia gravem inferre sibi injuriam in eo, quòd captis in bello, adductisq; ad Præfectos Militiæ hostibus modicum aut nullum pro hoc præmium referre soleat. Quare orat suppliciter, ut in posterum, postquam interrogatus fuerit à belli Ducibus captus hostis de ijs rebus, quæ ad illorum notitiam spectare videbuntur, restituatur illi à quo fuit captus in acie,*

Captos hostes volunt cedere potestati capientis.

acie, ut major crescat Commilitonibus animus ad strenuè in bello decertandum. A.C.1696

PUNCTA CONFOEDERATÆ MILITIÆ AD QUÆ OBSERVANDA PUBLICO JURAMENTO SE OBLIGAVIT.

1. *Juravit obedientiam suis Præfectis, & Directoribus Confœderationis.*

2. *Juravit quòd nullus ab alio sit recessurus, sed mutuò se defensuri in justis occasionibus; quòd nomen Commilitonis sint vindicaturi, & stipendia emerita; quòd tamdiu Confœderationis vinculum continuaturi, quamdiu Respublica generaliter omnibus non satisfecerit.*

3. *Juravit idem Miles Confœderatus cum nullo extraneo habiturum se correspondentiam, quæ contraria sit securitati & integritati Confœderationis, quin imò sinè mora significaturum Præfectis Militiæ, si quid nocivum, vel contrarium intellexerit.*

4. *Quòd nullum privatum interesse ullius ex Proceribus Regni sint promoturi, sed totius tantùm Militiæ injuriam vindicaturi.*

5. *Quòd se conformaturi sint privatis Palatinatuum Comitiolis, & Instructioni totius Reipublicæ.*

ROTA JURAMENTI TOTIUS CONFOEDERATÆ MILITIÆ.

EGo N. N. juro DEo Omnipotenti & Sanctissimæ ejus Matri, & omnibus Sanctis, quòd obedientiam sim præstiturus Superioribus meis in defendenda integritate nostra, & quòd mutuò Nos simus defensuri, quousq; tam Directoribus nostris, quàm etiam singulis Nostrûm ex æquo & justo non fuerit satisfactum. Similiter quòd omni studio sim vindicaturus nomen Commilitonis, non moliendo ullam fraudem contra integritatem Confœderationis, nullaq; donaria in vim corruptionis, acceptando, quin imò, si quid ejusmodi scivero sine mora revelaturum me obligo. Cui juramento, sit mihi in perditionem pretiosa Mors & Passio Salvatoris nostri. Sic me DEUS adjuvet.

ROTA JURAMENTI OFFICIALIUM EXTERNÆ MILITIÆ PARITER CONFOEDERATÆ.

NOs NN. Officiales juramus DEo Omnipotenti, quòd in obsequio Reipublicæ constituti, omni studio curaturi simus ut legiones Nobis commendatas in omni obedientia conservemus, nihil illis in damnum Militiæ, aut Reipublicæ concedendo, exleges & excessivos vel seriò puniemus, vel ad Mareschalcum Militiæ pro audienda sententia remittemus. Libertates Militiæ Polonæ con-

A.C.1696 *cessas constanter tuebimur, emerita stipendia omni studio vindicabimus. Nullas cointelligentias nocivas Militiæ fovebimus, quousq; & superiores nostri, quibus omnem obedientiam non attendendo ad ullas alias ordinationes, præter solius Mareschalci militaris pollicemur, illisq; solis Nos obsecuturos constantissimè spondemus.*

ROTA JURAMENTI QUA SE OBLIGARUNT LEGATI CONFOEDERATÆ MILITIÆ AD CONVOCATIONIS COMITIA ABITURI.

NOs NN. juramus Omnipotenti DEo, Trino & uni, quòd susceptâ functione legationis à Confœderata Militia nobis imposita ad totam Rempublicam ne latum quidem ungvem à punctis in Instructione descriptis simus discessuri, non movendi ullis corruptionibus, persuasionibus, & minis, nullumq; præterea tam nostrum privatum, quàm cujuscunq; alterius interesse promoturi, præter ea, quæ in publica Instructione Nobis sunt commendata, impositaq;, & quòd ad singula legationis nostræ puncta datum à Republica responsum fideliter simus relaturi. Ad quæ præstanda sub Conscientia Nos obligamus. Sic Nos DEus adjuvet, & S. illius Passio.

ROTA JURAMENTI CONSILIARIORUM CONFOEDERATÆ MILITIÆ.

EGo NN. juro Omnipotenti DEo, quòd in ea functione Confœderatæ Militiæ Consiliarij positus, fideliter, sincerè, integreque omnia consilia mea dirigam ad integritatem totius Militiæ conservandam. Sic me DEUS adjuvet. &c.

ROTA JURAMENTI JUDICIS CONFOEDERATÆ MILITIÆ.

EGo NN. Omnipotenti DEo juro, quòd ex unanimi totius Militiæ Confœderatæ consensu impositam Generalis Judicis provinciam ita sim administraturus, ut omnia negotia ad subsellium meum spectantia juxta conscientiæ rationes æternas absolvam, non movendus ullis respectibus humanis, aut postulatis in ferenda sententia. Sic me DEUS adjuvet &c.

ROTA IURAMENTI QUA SE OBLIGAVIT NOTARIUS EJUSDEM CONFOEDERATÆ MILITIÆ JUDICII.

EGo NN. juro Omnipotenti DEo, quòd omnia Decreta à Supremo Confœderatæ Militiæ Judice lata fideliter sim scripturus, nihilq; illis additurus, nihil detracturus. Sic me DEUS adjuvet. &c.

Præmisso publicè & ab omnibus recepto, in prædictam Rotam juramento, ut solidius authoritatem suam firmaret Mareschalcus Confœ-

Confœderatæ Militiæ universos Commilitones his, quas adnecto cir- *A.C.* 1696
cularibus literis compellavit.

UNIVERSALES LITERÆ MARESCHALCI CONFOEDERATIONIS.

OMnibus & singulis, quorum interest, præcipuè verò illis, quicunq; nomine Commilitonis insigniuntur, illudq; sibi meritò usurpant, cum significatione fraternæ benevolentiæ nostræ denuntio, & impensè postulo, ut singuli ad sua signa, sub quibus militarunt, & stipendia meruerunt, sine mora confluant, & libertates Commilitonibus tot annorum praxi concessas, & jam nescio, quo fato Militiæ abolitas sub nomine Confœderationis Militaris, simulq; emerita stipendia possint vindicare, attenti nihilominus ad securitatem Patriæ, cui militamus, & defensionem limitum Provinciarum vicinarum hostibus; Aliàs refractarij & rebelles conscientiæ suæ obligationi post recepta stipendia utriusq; jacturam subire deberent. Excessivi verò sub prætextu Confœderatæ Militiæ, vel errabundi per Provincias Regni tanquam legibus Reipublicæ obnoxij capti, adducti q; ad obsequium cogerentur. Quod cum diligentissimè commendo universis præsentes literas meas per singulas Regni Civitates, & Parochias publicari volo. Ad quorum majorem fidem manum propriam sigillumq; appono. Dabantur in Castris 3. Septembris. Anno 1696.

Petrus Boguslaus Baranowski
M. Conf. Militiæ.

NOMINA ILLORUM QUI FUERUNT A CONSILIIS CONFOEDERATÆ MILITIÆ.

1mus. *Consiliarius D. Bartoszewski Cohortis Regiæ Commilito & vices gerens Præfecti suæ legionis.* 2dus. *D. Gdeszynski pariter hastatæ Cohortis Vexillifer & Præfecti vices gerens.* 3tius *D. Horodynski Commilito Serenissimi Principis Alexandri hastatæ Cohortis Commilito, & vices gerens suæ legionis Præfecti,* 4tus *D. Zawadzski Serenissimi Principis Constantini hastatæ Cohortis Commilito, & vices gerens sui Præfecti.* 5tus *D. Perzanowski Illustrissimi Castellani Cracoviensis hastatæ cohortis Commilito, & vices gerens Præfecti ejusdem legionis.* 6tus *D. Czerwzenski Illustrissimi Palatini Cracoviensis hastatæ Cohortis Commilito vices gerens ejusdem.* 7mus *D. Trebienski Illustrissimi Castellani Sandomiriensis loricatæ Cohortis Commilito vices gerens.* 8vus *D. Ciolek Illustrissimi Thesaurarij Regni Commilito, & vices gerens.* 9nus *D. Jordan Perillustris Capitanei Olsztynensis levioris armaturæ Cohortis Commilito, & vices gerens.* 10mus *Winiarski Perillustris Notarij Regni levioris armaturæ similiter Commilito & locum tenens.* 11mus *D. Krzetowski Pocillator Braclaviensis Perillustris Capitanei Szczuroviensis hastatæ Cohortis Commilito, & locum tenens.* 12mus *D. Czeski Celsissimi Principis Janussij Visniovicensis loricatæ Cohortis Commilito, & locum tenens.*

Judex Generalis Confœderatæ Militiæ D. Jarzyna hastatæ Cohortis Illustrissimi Palatini Ploccensis Commilito.

Notarius ejusdem D. Czechurski ejusdem Cohortis Commilito.

XVIII.

Eidem 19. Septembr.

Continuatio prioris argumenti.

AGnoſco in ultimis tuis amorem, quem jure tamen ſcio deberi mihi amanti. Et ego pariter per idem chartaceum æquor (quoniam cum Poëtis loqui tibi placet) ſæpe te adeo, ſæpe ſaluto.

Dies-ſubſequens meas nuper ſcriptas Dominica erat, ac ideo publicas Seſſiones impedivit. Quærebamus nihilominus media quomodo res diſſonæ conciliari poſſent. Adjuncto proinde mihi in Societatem Caſtellano Gneſnenſi viro ad perſvadendum apto & ad convincendum rationibus valido. Imprimis fui apud Theſaurarium Litvaniæ Benedictum Sapieha, cujus motu totus planè Litvaniæ Ducatus volvebatur, illique omni meliori modo perſvadebamus, ut nos juvaret ad conjungenda iterum Senatus & Equeſtris ordinis conclavia. Promittebat quidem operam ſuam ſed difficulter id fieri poſſe palàm aſſerebat, in comperto habens, multos ex Nuntijs juraſſe amplius ſe non comparituros in Senatu.

Cum eodem Caſtellano Gneſnenſi fui apud Cardinalem volens ſcire inclinationem ejuſdem, aut averſionem in tam neceſſaria combinatione, ut diſrupta duorum ſtatuum ſtudia iterum jungi poſſent.

Adivimus Theſaurarium M. Regni, ubi quidquid rationum eſſe potuit, omnes ad perſvadendam unionem, nihil intentatum relinquendo, adhibuimus, ſed ubique ſpem felicis exitus, & tam neceſſariæ combinationis planè perdebamus.

Non omiſimus inviſere Epiſcopum Vladiſlavienſem expiſcando ſenſum ejus. Retulit nobis rogatum ſe fuiſſe per deputatos ad Conclave Nuntiorum & invitatum, ſed indifferenter deſiderio huic reſpondit, eo addito, quod ſi fecerit quæ deſiderant, alioſine certè ſe non compariturum ibi, niſi ad perſvadendam reunionem, & ad moderationem animorum, qui per ſciſſuram præſentem publica turbant conſilia.

Adivimus iterum Cardinalem deferendo mentem Epiſcopi Vladiſlavienſis & hanc quam deputatis à Conclavi Nuntiorum dedit declarationem. Cardinalis ea mens fuit ut privatim invenirentur media redintegrationis ejus cum Mareſchalco Nuntiorum, & ut id quod privatim concludetur, in publico ad executionem deducatur.

Regina diſvadet ne filiorum ſuorū aliquis in Regem eligatur.

Hâc eâdem die triſtis miſeranda & (ſim falſus vates) diu pœnitenda accidit res in Conclavi Reginæ. Plenum illud (pro more) ipſo veſperi fuit ita, ut præ multitudine congregatorum ſatis à præſentibus ſudatum. Diſcurrebat Regina cum nonnullis Senatoribus non nihil ſecretius, ſed ex improviſo affectum ſuum vel nolens, vel non valens continere, altiore voce imò ita alta ut omnes quicunque aderant ex Senatoribus & Equeſtri ordine audire facile potuerint, in hæc verba proſilijt. Domini Poloni ſcitote, quòd ego quanquam non ſim natione, ſum tamen ex toto corde Polona & magis hoc Regnum amo quàm propriam meam Domum, ideoque effundo cor meum coram audientibus me. Conſiderate, perpendite per amorem Patriæ, quem eligere in locum Mariti mei deſideratiſſimi debeatis. Ex domo mea Regia non eligatis, melius ego noſco ſangvinem meum, quàm vos noſcere poteſtis, præcipuè autem ſi eligitis Filium meum Principem Iacobum, peribitis, peribitis. Inclytū hoc Regnum brevi immatura Iuvenis temeritate cadet. Ego paululum à tergo ſtans clam petebam, per totum id quidquid eſt ſacrum, ut ab his abſtineret dicendis, & ſe in poteſtate haberet, infallibilis enim

& bre-

& brevi dictorum pœnitentia subsequetur. Ego clam, & illa iterum publicè, & adhuc clarius quàm ante. Non mihi hoc dicas Domine Episcope non me pœnitebit unquam, quòd videns Reipub. nocivum, etiam cum præjudicio propriæ Domus meæ præcaveo, præcustodio & iterum iterumq; moneo ut satius Polonum Nobilem eligatis vel quemcúnque demum alium & non ex meis. Habetis Palatinum (qui tum erat præsens) Kioviensem virum omni exceptione majorem, nihilque in illo virtutis non reperietis, quod in Principe desideretis, qui totis gloriosæ vitæ passibus plena bellicæ gloriæ meritorumq; serie contendit, non opus est solem monstrare digito, qui ejus lucem quærit. In hunc satius conjicite oculos animosque. Sed ille (generosa mens tam bene novit spernere honores quàm mereri) cum naturali modestia & prudentia hæc formalia reposuit: Serenissima Regina ante paucos menses vacantem exercitus Poloni clavam ego quoque inter alios prætendebam & Majestas Vestra illo tempore me non invenit dignum hoc munere, imò mihi scienti formalem dedit exclusionem, quomodo ergo majori dignitate me dignum censet cum minori nuper indignum æstimaverit. *A.C.1696*

Non tibi explico motûs animorum, hos audientium discursus, & murmur, nam hæc facile divinabis, & mecum indignaberis. Sunt & in magnis errores sui, in quos obtusa interdum mente impingunt plus infantibus. Erant nonnulli qui credebant illam dominationem pro se, non libertatem poloniæ quærere. Interim etiam si hæc probabilia tantùm essent, apud infensos tamen pro veris habebantur, & non tam consilium quam author displicebat.

Die lunæ circa Octavam secundùm nuperam limitationem incepit Conclave nuntiorum congregari, ad quos comparuerunt etiam multi Senatores, Cracoviensis Felix Pototius, Vilnensis Sapieha, Siradiensis Pieniązek, Kioviensis Kancius, Lublinensis Tarłovius, Belzensis Sieniavius, Palatini; multi Castellani cum illis Ministris, qui Sabbato in conclavi Nuntiorum etiam comparuerant, ubi per totam Sessionem sociatim consilia sua sub regimine Mareschalci Nuntiorum absolvebant, & exacuebant, ut gladium lingvas suas, contra Reginam & sagittabant eam. *Aliqui Senatores in conclavi Nuntiorum*

Incepit etiam in conclavi Senatorum Cardinalis Primas Sessionem, in magna Senatorum copia. Erant enim 30 ex ordine equestri Majoris Poloniæ, Mazovia, Prussia & etiam ex Litvania ita ut numerum Nuntiorum 28 in universum implerent. Proposuit Cardinalis ut mitterentur Deputati ex senatu ad Nuntios invitando eosdem ad conscribendam insimul confœderationem. Non est visum multis, inter quos fateor me quoque fuisse, ut delegerentur illi deputati, antequam prius resciamus, an & quomodo illi acceptabuntur. Misit ergo Cardinalis Primas privatim ad Mareschalcum Nuntiorum expiscando, qui id declaravit, quod sicut non agnoscimus legitimam activitatem Conclavis Senatorum, ita per consequens deputatos ab illis acceptare non possumus. Acceptâ itaque ac auditâ hâc declaratione Cardinalis in hunc sensum dixit: Quoniam Conclave Nuntiorum tam crudum, & crudele in contemptum Senatus dedit responsum, nolendo deputatos quos è medio Nostri missuri eramus, ullatenus acceptare allegando cessasse activitatem Nostram, ergo si loqui non licet, liceat saltem super sortem conclavis nostri flere. Cum verò alia desint media, nisi ut ad conscribendam confœderationem accedamus, sicut nuper ad eandem DD. VV. invitavi, ita & modo invito, ut die crastino horâ præcisè octavâ conveniant, spem non dubiam habens, quod Senatus ex authoritate sua non se patietur degradari. *Conclave Nuntiorum non acceptat Nuntios Senatorum.*

Solvit

A.C. 1696 Solvit ergo Sessionem. In conclavi verò Nuntiorum frequentissimæ voces, tum contra Reginam tum contra Cardinalem. Dominus Thesaurarius Regni Supremus longissimo sermone omnes prætensiones Reipub: ad Reginam & inconvenientia ejus Regiminis deducebat. Tribunus verò Sandomiriensis Sventoslaus Dunin persvadebat conscriptionem confœderationis, sed Generalis, deducendo quòd in singularitate non possit inveniri generalitas, nec confœderatio subsistere nisi tantùm ex integra duorum statuum Reipub: conjunctione, inter quos inpracticata nunc videtur dismembratio; An volumus (adjunxit) omne legum excutere iugum, & solâ animi libidine ferri præcipites? Tunc demum verè liberum unumquemq; & interritum esse sciamus, dum pudore legum afficitur. Facessat procul talium hominum sinistra opinio, qui indomitam quodvis patrandi licentiam pro libertate usurpant, cum ad solas hæc cum legibus concordes actiones respiciat, & in omnibus rebus agendis, rectum rationis judicium & positivam sequatur legem.

Audiebantur postea varia in contrarium judicia interim unus ex domesticis Cardinalis Grabscius notatus est venisse & cum aliquibus clam contulisse, unde pars adversa fortiter contra eum insurrexit & vix mortem evasit. Unde post sedatum tumultum solvit quoque Sessionem Nuntiorum Mareschalcus.

Aliqui Senatores adeunt conclave Nuntiorum pacificationis gratiâ.

Ibidem acta.

Tandem in crastino ne nobis Episcopis objiceretur illud, quod infirmum fuit non consolidastis, quod ægrotum non sanastis, quod confractum non alligastis & quod abjectum non reduxistis & quod perierat non quæsistis, ut facilius è vicino incendium illud extingvi posset, post mutuas conferentias, nonnulli ex Senatu Spirituali Conclave accessimus Nuntiorum. Vladislaviensis, Posnaniensis, Premisliensis & ego Plocensis Episcopi cum multis sæcularibus, partim colligatis, partim amicis, non eâ intentione, ut illum consessum approbaremus sed ad persvadendum id quod videbatur, ad redintegrationem, & universalem statuum reunionem necessarium. Primus locutus est Episcopus Vladislaviensis Senatorio verè stylo, amplissimè deducens quæ mala causaret, dismembratio inter Status, invitando ad unionem animorum, & excusando Cardinalem Primatem, quòd non ex aliqua offensione, sed ex primo impetu impediverit sermonem Mareschalci; locutus sum & ego ea, quæcunq; amor in Patriam, zelus in tam necessariam concordiam, svadebat, faciens mentionem distinctam certaminum, & accuratam gravium periculorum, hoc unicum pro objecto sermonis mei habens, ut disrupta coeant, & interruptis consilijs optata redeat malacia. Factumne est istud in diebus Nostris? aut in diebus Patrum Nostrorum? Propinavi hoc efficacissimum & præsens medium ut ad pacificandos animos & combinationem Cardinalis Primatis, cum Mareschalco Nuntiorum deputarentur tam ex Senatoribus præsentibus, quàm ex equestri ordine, per tres ex qualibet Provincia; Exhortatus tandem sum non sine fervore, nos non debere eo tempore iras & injuriarum memoriam resuscitare, quo maximè ea deponi deberent. Sit ut ante semper erat hoc conclave instar sacrarij, certet cum Senatu tanquam Fratrum Seniorum authoritate libertas Nuntiorum. Qui quo destinat pervenire vult, tritam sequatur viam, non per multas incognitas vagetur, non ire istud, sed errare est. spem habemus non dubiam & credimus videre adhuc bona, si iste recessus eorum, qui nec lege nec consvetudine est receptus non approbabitur, vel reditu corrigetur, dum has difficultates compescet lenitas. Quàm pulchrum videre est purpuram libertatis monumentis impallescere, primatialem tyaram non magis capiti suo quàm cordi-

cordibus vestris incumbere. Quid quid in Eminentissimo Primate nomine fastus vocabatis totum id præsenti per Nos humanitate edomuit. Nunquam sublimius eminuit quàm dum ita se dejiceret &c. *A.C.1696*

Expiscabatur (ut consilium esset in unum) pro more Mareschalcus omnes adeundo Palatinatus, sensum illorum quomodo respondere nobis nomine publico deberet? Gratias proinde egit quod ex zelo boni publici & tuendæ libertatis accesserimus ad stationem conclavis Nuntiorum & pro eo, quòd in hac scissura, non omittimus quidquam, imò porrigimus dexteras ad sublevandam ruentem iam mole discordiarum Patriam. Declaravit & DD. Palatinatuum Nuncios omnia eo conversuros studia, ut disunio redeat id unionem, nec se in hoc muneri suo defuturum. Audiebantur post multi iniquitatem magis quàm æquitatem proferentes, tanto studio Cardinalis dignitati & laudibus derogare, ut horum bellatorum adversus Cardinalem lingva fuerit tanquam gladius acutus in ore, & in labijs loquentium. Adscribebant fastum, animum superbiâ tumentem, & supra mortalium fortunam, tantùm non super omnia luctantem, & multa crude objiciebant etiam cum commemoratione Patris. Solus tantùm erat Rzevuscius Capitaneus Chelmensis qui prudentiâ nulli secundus, quamvis fortunâ multis inferior, qui modestissimo sermone neminem lædebat, sed nullo modo permittere se posse, ut confœderatio in conclavi Nuntiorum scribi possit, declaravit. Nullus illic libertati locus est, ubi nullæ sunt leges, aut si essent ita sunt ordinatæ ut magis aliquam alerent licentiam, quàm coercerent. *Mareschalcus Nuntiorũ respondet S. natoribus* *Nuntiorum clamores contra Primatem.* *Excepto Rzevuscio*

Interim Dominus Episcopus Vladislaviensis quasi ex mente Cardinalis Primatis declaravit, quòd Serenissima Regina nolens ulteriores difficultates & motus, vere rectè ex Ecclesia, ubi pro tunc inveniebatur abituram se promittat, Magnum plausum his impensis captum, hæc vox habuit. Reginam enim non tam oderant quàm metuebant, & ab ea sicut infirmiores quadrupedes volucresque à Leone vel ab aquila cavebant, & unus ex Nuntijs (quem non nomino) disertis verbis dixit: quòd illam iterum crederent protervè & petulanter dominari velle, & non alibi felicitatem suam, quam in oppressione & servitute multorum collocatam esse putare. *Episcopus Vladislaviensis nomine Primatis promittit abitũ Reginæ.*

Ut verò certius constaret declaratio Episcopi Vladislaviensis, Mareschalcus petijt, ut aliquis ex nobis pro recipienda securiori declaratione Cardinalem Primatem adiret. Rogatus ergo ego, dum Cardinalem in virtute hujus legationis meæ, requisivissem, respondit mihi clarè & distinctè nihil se de eo scire nec unquam Episcopo Vladislaviensi id, quod nomine ejus declaravit, commisisse. Cum id à positiva solius Reginæ planè dependeat voluntate. Audito ergo tam dissono à declaratione Episcopi responso adivi Reginam, & omnia ut acta sunt retuli, illa sine ulteriori reflexione, neque mora, ut levaret scopulum consiliorum, non tantùm facilitatem, sed & celeritatem promisit, & re ipsa hac eadem hora itineri se accinxit; & Varsaviâ movit. Ita multa quæ uno impetu confici non possunt, paulatim possunt. Retuli hanc Majestatis suæ determinationem, qua audita, visum est tantisper pro meliori securitate, suspendere consilia. Quibus in crastino reassumptis cessavit occasio impugnandi Reginam, & tantum in materia confœderationis Nuntij promovendæ loquebantur, non obliti nihilominus aculeorum contra Cardinalem, & circumscriptionem domus Regiæ insinuando. Post aliquot voces veteranus Nuntius Szymanovius Tribunus Varsaviensis loqui cœpit, multis deducendo hanc dismembrationem nec inter ordines factam sapere inversionem status; in conclavi Nuntiorum nullam esse activitatem nisi solo respectu læsi honoris Mareschalci Nuntiorũ, & in persona ejus oppressæ liberæ vocis, cætera sibi non placere. Proclivior *Negat Primas se id dixisse Episcopo Vladislaviensi* *Regina tamen id resciens abiit Varsavia* *Szymanovij votum*

*A.C.*1696 clivior est usus in peiora. Quod confœderatio Generalis in hoc Conclavi, absente intermedio ordine, & tot Nuntijs (quia & hic sicut in primitiva Ecclesia videmus quosdam esse cum Iudæis, quosdam cum Apostolis) præcipuè Palatinatuum Majoris Poloniæ, qui collegialiter in conclavi Senatorum manserunt: Hæc novitas maximè esset nociva, si in hac dismembratione aliqua formari deberent consilia, quæ alibi junctis simul ordinibus tractari solent & debent.

Succamerarij Vyszogrodensis. Locutus post Succamerarius Vyszogrodensis & indoluit tantæ vicissitudini exaggerando iura libertatis, quæ sibi vendicat omnem zelum, ad sananda vel minima vulnera, dispensatq; cives ad arripienda ibi media, ubi facilius provideri possunt. Reduxit in memoriam confessus & confœderationes Andreiovienses & alias scissiones probando quòd non sint nova inter ordines dissidia.

Episcopus Livoniæ per movet Nuntios ad unionem. Dum hæc aguntur venit Episcopus Livoniæ in virtute jam conclusorum privatim punctorum à Cardinali Primate, ad conclave Nuntiorum deputatus zeloséq; ut solet locutus, incusando hanc dismembrationem quæ vix jam non ultimam Patriæ minatur ruinam. Si distingvimur, extingvimur. Excusabat pòst actum Cardinalis, qui credit nec ex claritate dignitatis, nec ex purpuræ & Tyaræ fulgoribus, nec ex titulorum pompa, tantum dedecus colligere, quantum gloriæ proventum ex conservata libertate posteris. Et quòd nullam intendebat læsionem Personæ Mareschalci Nuntiorum, nec acceptæ vocis in præjudicium Mareschalci Regni. Utriusque ergo data competenti satisfactione invitabat Nuntios ad reunionem; rotam circumagens, ut animos & transversum raperet, & rapuit. Tunc enim publica expectatio consensit in plausus, faustaque admurmuratio, palàm circumvexit, dum propriam domuit arrogantiam, dum toties nominatum in conclavi fastum in triumpho duxit & in victimam obtulit. Et Mareschalcus requisitis sensibus omnium Palatinatuum condignè respondit quod sicut non pullulat verus honor ex inani pompa, & ambitu, sic ille honorem suum & vitam propriam immolare sit paratus bono publico, & quod gratè accipiat has fascias, quæ ligant & sanant læsæ libertatis vulnera. Audiebantur multæ voces Nuntiotum, quasi majorem requirentes satisfactionem, sed quando omnes quasi Senatores abituros se ab eis declararunt cessavit murmur & discordia. Dum ergo quæsissent an consentirent in reditum ad conclave Senatûs, unanimis fuit consensus. Quod diu voluimus, posse debuimus, sed his conditionibus. Ut Regina ad Arcem Varsaviensem non rediret. Ut domus Regia circumscriberetur. Ut voces Nuntiorum Terrestrium, non impedirentur in Conclavi. Ut post concordiam utriusque Conclavis de nulla re alia agatur in publico, nisi prius confœderatio Generalis componeretur. Ut nullæ obijciantur difficultates, quando sermo incidet de circumscriptione Domus Regiæ & prætensionibus ad eandem. Ut Cardinalis Primas circularibus suis literis invitet totam nobilitatem ad electionem futuri Regnantis. Acceptatæ conditiones, & Episcopi Livoniæ gloria fuit, quòd nuntios isthinc ubi sine intentione exeundi fluctuabant extraxerit. Ita Respublica Nostra cum jam quasi cecidisse videretur, non collisa, quia Dominus supposuit manum suam & ita spem bonam civium animis reduxit Deus, ne deploratam planè rem Polonam putarent. Locutus est post Mareschalcus Magnus, asserendo se semper veneratum fuisse & venerari Personam Cardinalis & non ex aliqua privata offensa denegasse se ei vocem, sed ex ipso officio, & in fundamento eo, quòd jam cessaverat activitas per abitum tot Nuntiorum Terrestrium, non tantâ igitur præsumptione utendum ut sibi soli plùs, quàm cæteris omnibus

tribuat

tribuat authoritatis, & omnes sui inveniet cultores. Utrumque ergo Conclave die jam ad vesperam inclinante separatum est. A. C. 1696

Et ego promissor brevitatis, jam teneor esse prolixitatis exhibitor; Non enim possum, quæ audio, quæ video, non scribere, cum nihil tibi vel si velim, celare queam. Vale & ut diu terris luceas, meum est & omnium bonorum votum.

XIX.

CARDINALI BARBARINI,

1. Octobris.

Insinuat rupta esse Comitia, præcipuè urget cum electione Regis properandum, modumq; suggerit exolvendis militibus sine aggravatione pauperum.

Quantum me delectarint literæ tuæ, quæ plenæ sunt humanitatis & benevolentiæ, facilius tu Eminentissime Princeps colligere quàm ego explicare possum. Meretur hoc animus in me tuus tot hactenus experimentis mihi cognitissimus, ut eum conservare nitar non meritis quidem, quæ nec in me sunt, nec à me præstari possunt, sed perpetuo cultu, & magni nominis veneratione nunquam intermittenda.

Cum verò tanquam sollicitum nostri libenter te legisse jam scripta, & omnino velle video, ut quidquid accidit novi, faciam ut scias, obediam libenter.

In primis ergo defero quòd nos circumdederunt mala, quorum non est numerus, quòd res maneant & ferantur illâ viâ, qua cœperunt, id est pessima. Nuntiavi jam quòd attonitus super repentino casu, & certè miratus es de inopinata equestris ordinis à Senatu separatione & de medijs conveniendi iterum adhibitis, nunc tam tutâ certitudine, quàm nulla veritate, ad ea quæ subsecuta sunt accedo.

Venit tandem vigesima Septembris ad executionem conclusa concordia. Conclave Nuntiorum accessit Senatoribus. Cardinalis Primas reconciliatus utriq; Mareschalco. Prolongatio Convocationis permissa, de medijs solvendæ confœderationis militaris diu infirmiter tamen sudatum, propter diversitatem sententiarum. Exercituum Duces inter se mutuo & Thesaurarij cum Eminentissimo Primate compositi; Mareschalcus Magnus casu an consulto eunti ad Senatum obviam venit Cardinali, & illic post factas contestationes mutuas reconciliatus. Mareschalcus Nuntiorum ad sedentem in stalo suo Primatem accessit & justificationem, simulq; satisfactionem dedit & accepit & in publico prius Mareschalcus certum reddebat Cardinalem, quòd non verbis sed factis particularem inclinationem suam in obsequia Cardinalis testaretur. Qui postea utrique Mareschalco civilissimè respondit. *Nuntij accedunt Senatoribus.*

Feci pòst ego relationem actorum cum ablegatis confœderationis & nullum superesse aliud medium fortiter asserui, nisi ut quantocius paratâ pecuniâ aliquam partem debiti Militiæ exolvamus. Quærebantur ergo media acquirendæ pecuniæ in eum finem. Iam cessura bene

A.C.1696 omnia ſperabamus, ſed omnia irrita & vana fuerunt, cum improborum conſilia impediverint omnia media quæ ad hunc finem collimabant. Inter alia verò pro ſatisfactione facienda exercitui confœderato fuit propoſitum, ut Oeconomia Samborienſis in ſumma duorum millionum invadiaretur, cui propoſitioni obſtitit Referendarius Regni dicens: certa media eſſe in fronte plauſibilia in exitu vitioſa, non videbatur ipſi invadiandas eſſe Oeconomias, ne Princeps futurus egeat. Inſuper ſi futurus Regnans erit externus & proprio ære inſiſtendo pactis conventis redimet eam, variæ inde (ut eſt evidens & certum) ſubſequi poſſent conſequentiæ. Aliud autem propinavit medium ut ſcilicet illæ ſummæ quæ pro pane hyberno (uti vocamus) ſolvuntur exercitui, cedant in ſolutionem deſervitæ mercedis, & conſiſtentiæ pro hyeme in ſpiritualibus & Regalibus bonis concedantur; ſed hoc medium multis non placuit, præcipuè autem ſtatui Eccleſiaſtico. Certabatur ulterius multis verbis ut poſſemus creſcentem extingvere flammam impediendo quorundam vicinorum Noſtrorum ſtudia, qui nos vellent eſſe inermes, ut facilius lædant. Cum autem Nuntij Poloniæ Majoris nullam aliam materiam tractandam permittere vellent, alij autem Nuntij tanquam ex arte diverſas arriperent, unus ex illis Capitaneus Borzechovienſis Potulicius, videns, quòd id non ſine mala intentione agitaretur, exivit cum proteſtatione, non ut rumpetet actum præſentem, ſed ut devios in rectam viam reduceret, quo prætextu illi, qui rumpere convocationem hanc volebant, ut Mareſchalcus valediceret, urgebant, ſed dum dictus Borzechovienſis Capitaneus rediiſſet, activitatem reſtituiſſet, inventus eſt alius ex Palatinatu Czernichovienſi Nuntius Horodinſcius, qui ſupremum obicem conſilijs publicis poſuit, & filum præcidit bonæ ſpei, declamata proteſtatione contra prolongationem Comitiorum convocacialium, qua vetante non potuimus quidquam loqui. O! quæ dolori verba ſufficient noſtro, cum ſua quemque moveant & publica dolorem Omnium Patriam amantium, verba nihil aliud fuerunt, quàm eadem mens quæ noſtra, ingeminando ſæpius: Iupiter ut ferus qui horum eſt cauſa malorum! Fortunam jam acuſare cœpimus quæ talem rerum eventum voluiſſe credebatur. Cæterùm ſi re ſtatim auditâ Cardinalis contra callidas machinationes animadvertere voluiſſet principio; fortaſſe deceptus non fuiſſet. Sed de his non dico per ſingula ſolicitè curando, ut rectè tractem verbum veritatis. Scribo tibi præcipuè Princeps Eminentiſſime corde puro, conſcientia bona, & fide non ficta. Miratur quis, quod qui monetam adulterant capite mulctentur, & non miratur quod ijs qui totam Rempub: adulterinam & infidam reddunt, dicendi fiat poteſtas. Nonne melius perire unum quàm unitatem.

Rumpuntur comitia

Convenimus in craſtino hoc eſt die 27. Septembris ad Senatum, ſed de abitu Horodinſcij non ſine ingenti dolore reſcivimus. Tunc planè verificabatur illud effatum: Parvæ curæ loqvuntur, ingentes ſtupent. Diu enim altum fuit ſilentium, & cum nulla affulſiſſet ſpes reſtituendæ activitatis, & multi invenirentur bene poti, viſum eſt Cardinali (exaggerata prius infelicitate Reipubl. quòd per diffidentias in conſilijs ſuccumbat ſuis) ſolvere Seſſionem.

Non multis agendum erat, ut cauſæ ruptæ confœderationis revelarentur, paſſim ſpargebantur; quæ non aliter ſe habent, abſcondi non poſſunt, quamvis alij ineptas eſſe & aniles fabulas putabant, quòd metus confœderationis occaſionem præbuerit, ut in ea convocatione circumſcriptio Domus Regiæ & prætenſiones ad eandem Domum includerentur, & ideo ruptam fuiſſe. Quod quidem quanto cum periculo illorum

lorum qui fecerunt, factum fuerit, tu pro tua prudentia facile judica- *A.C. 1696*
bis. Cum ex natura mea non inveniar unquam in sermone adulationis, laudare hæc nullatenus possum, quia quod est per se turpe, Domui Regiæ indecorum est. Sexcentos Imperiales Horodinscio datos asseveratur. Ingenium ejus semper (ut fertur) ad similia flexile.

Vigesimâ Octavâ ejusdem convocati à Primate ad Conclave ordinarium senatûs fuimus, & ab eodem invitati ad componendam Generalem Confœderationem, quod unicum restabat medium, ut ruptâ Convocatione non rumpantur ordines, quin imo per hanc confœderationem, quæ est tanquam unicum medium sanandarum diffidentiarum colligemur, coagulemur. Per hanc enim providebitur securitati tam internæ, quàm externæ. *Confœderatio instituenda.*

Lecta est ergo Confœderatio jam à nobis in ædibus Cardinalis Primatis combinata à Pokryvnicio Cancellario Gnesneosi & Regente Litvaniæ, quoniam Mareschalcus Nunciorum cessante activitate suâ per ruptam Convocationem deposuit directionis suæ Ministerium. De tempore Convocationis multa & longa fuit disputatio, ego essentiale hoc punctum conservandæ integritatis Reipublicæ esse credidi multisque rationibus accelerationem electionis persvadere intendebam. Fidelis sermo hic & omni acceptatione dignus (sine vanitate dico) esse deberet; nam illum neque erubesco, neque erubescam unquam, neque ea quæ à me publicè dicta sunt, non dicta esse vellem, quia hæc è Republica esse iudicavi.

Sed prævaluit sensus aliorum utinam effectus non probet quæ ego prævideo. Declaratum ergo fuit tempus post innumeras controversias Decima quinta Maij dies instituendæ Electionis condicta, ut sonant circulares literæ Cardinalis. Plura fortasse de ijs & accuratius scriberem nisi mihi hæ literæ magna cum festinatione finiendæ essent. *Tempus Electionis*

Et sic September desiit lugendúsne magis an laudandus? Octobris pariter imaginem si vixero habebis. Et cum mihi jam pridem adempta ac præcisa spes sit omnis, quidquam excogitandi, quod tuis erga me Innumerabilibus meritis ulla ex parte respondeat, nihil restat nisi ut finiens hanc cum Homero voveam longævam tibi Eminentissime Princeps Valetudinem. Dijque Deæque meis omnes attendite votis.

P. S. Non possum abstinere quin tibi Eminentissime Princeps transcribam sensum meum quem captato nuper opportuno tempore Reipub. in publico consessu proposui in materijs hic & nunc necessarijs, inter alia de tempore Electionis, quam qui bene sentiunt & bene volunt Reipub. ante hyemem svadent, alij qui ut diutius dominentur & philacteria sua dilatent, alij ut proventus sub interregno diutius quoq; teneant, alij demum ut maius spatium conveniendi cum candidatis habeant, diversi sunt sensus & jam deterior pars meliorem vicit. Dixi ergo hæc formalia:

,, Quicunq; vellet maturam reflexionem super præsentem Statum ,Reipubl. Nostræ facere, succedantne, an concurrant infortunia, haud ,facile decideret, & hoc ipsum facilius plorando, quam loquendo. Pro- ,rumperent quippe lacrymæ antequam verba. Non describo coram sci- ,entibus circumstantias, cum omnes sciant, quòd veros imperet planctus ,jacturæ magnitudo. Perdidimus Regem, qui ita Patris, ita Domini miscebat officia, ne alterutri deesset, aut obesset. Amisimus hunc Regem, qui viscera sua in usum Patriæ nunquam clausit, sæpius effudit. Extinctus in oculis nostris expletâ mortalitate hic Rex, qui ita Maximus e- *Properandum cum electione.*

A.C.1696, rat, ut Optimus quoque haberetur. Non exaggero dolorem, qui cujusvis occupat cor qui conſiderat quod laborent in ruinam Noſtra fata. „Non eo in Panegyres demortui Principis, quas æquitas poſtulat. Meru-„it enim tantum, & obligationes meæ ſincero affectui junctæ require-„rent. Relinquo id Hiſtoriæ quàm paro, ibi devotam Regi meo men-„tem procul ab omni aſſentatione, ipſiſſimam exprimendo veritatem, fu-„ſius ſine præjudicio pretioſi temporis monſtrabo palamq; faciam, quòd „& poſt fata plus amem eum, qui dedit, quàm quod dedit.

„ Accedo ad Propoſitionem Cardinalis Primatis in literis ſuis univer-„ſalibus propinatam & imprimis ex ſtatione mea debitam eidem teſtor gra-„titudinem, non tantum pro ſolicitudine quæ eſt incomparabilis circa bo-„num publicum & inimitabilis, ſed præcipuè pro eo, quòd in primo ſta-„tim puncto hoc inſtanter, inſtantius, inſtantiſſimè recommendare non „deſiſtit, quod debet eſſe fundamentum & objectum curarum Noſtrarum „unde ſpes felicitatis Noſtræ, utinam ſanè tantum Primatiali authorita-„ti, & animadverſioni deferamus, quantum ipſa neceſſitas cogit, bene e-„um ſeqvuntur omnes, qui ducit omnes bene. Certus ſum & ſperando „firmiter, & credendo conſtanter, ejus exactam circa emolumenta boni „publici diligentiam non fore vanam. Videmus enim plus in corde ejus, „antiqui Poloni candoris quàm purpuræ in veſte. Spectamus quod ſine „intermiſſione impendit ſe & ſuperimpendit proſperitati & poſteritati. U-„tinam ad vota, & ad pijſſimas intentiones omnium bonorum præſens „convocatio abſolvatur & ut alij actus ſubſequentes feliciter ſuccedant, „ut ſint ſimiles illis in ſacra litera expreſſis. *Convenitq; univerſus Iſrael „ad Civitatem quaſi homo unus eadem mente, unoq; conſilio.* Alteram bo-„nus quodam Dominus cordis iubilo decantabat in Sion; *Principes Po-„pulorum congregati ſunt cum Deo Abraham.* Utinam dico iterum, quia o-„ptare non deſinam unquam, utrumq; hoc in convocatione præſenti ve-„rificari poſſit. Ut ante omnia congregati cum Deo non novo agen-„di modo (modam vocamus nos Poloni) ſuperficialiter Patriæ ſerviamus „verùm attendendo ad Petram, de qua exciſi ſumus Polonorum antiquo-„rum more & ritu cum Deo Abraham, ut antiqui illi Patriarchæ, avi, „avitæque Religionis Præceſſores Noſtri non ad ſpeciem, ſed fundamen-„taliter, non diſertis & compoſitis verbis ſed ſolidis Conſilijs juvare noſ-„metipſos velimus & poſſimus, Nonne ita egerunt Patres Noſtri? lega-„mus in ſimili caſu præteritarum ætatum acta, coibant ſtatim, ſcribebant „Confœderationes in ordine ad ſalvandam Religionem, ad ſuſtinendam „Remp. Providebatur ſecuritati externæ, & internæ, ſi fuiſſet aliquis qui „liberam Electionem impedire voluiſſet, pro hoſte declarabatur, propa-„labatur. Omnis in eo cogitatio, ut gloria Dei, leges, æquitas, aurea „libertas, caræ indemnitates, publicum bonum, fama Patriæ, in integro „manerent. Cum DEo Abraham qui ambulavit in vijs Domini rectâ „viâ non ſemitis procedendo.

„ Inſpiret proinde D. Deus eam nobis Omnibus mentem, avellat „& abſtrahat à privatis commodis de quibus nec ſomniare quidem etiam „inter pulvinaria DEorum antea licebat. Secuti ſunt privatum intereſſe, „particularem guſtum primi Parentes Noſtri. Quid poſtea ſubſecutum? „cognoverunt ſe eſſe nudos. Longè diverſum exemplum ipſe barbarus re-„liquit Nobis paganiſmus. Non cognoſcebant altaria Romana illa vota „quæ non fuiſſent pro communi bono Dijs ſacrificata. Inter frequentes „& continuos ignes, qui diu noctuq; coram Iove Statore lucebant, ſola & „unica circa bonum publicum Religio eminebat, quidquid privati affe-„ctus odorem alebat, ingredi inter thura publica nunquam poterat. Ne-

mo-

„ tuo ſuo privato nomine Capitolino Jovi votum ſolvebat omnia pro Patria *A.C.1696*
„ dedicabantur. Cunctis bonum publicum, & in corde & pro meta e-
„ rat. Cur ergo hoc exemplum tam clarum, tam imitatione dignum
„ nos non movet? Filij ſumus Reipublicæ & hæc Mater, hocce tem-
„ pore audacter dicere poſſumus, ex Nobis ipſis naſcitur, ex nobis
„ componitur, expectans conſolationem ſuam, Mater me genuit, ea-
„ dem quæ mox gignitur ex me. Infirma, debilis cuivis ex Nobis di-
„ cit: *Fili mi omnia mea tua ſunt.*

„ Æterna ſapientia verbo tam pulchram & magnificam mundi
„ Machinam produxit, verbo virtutis ſuæ conſervat. Venit iam tem-
„ pus, quo Nos & conſervare & perdere, avertat DEus, Patriam No-
„ ſtram vocibus noſtris poſſumus, ſi more Græcorum, qui lingvâ, non
„ Romanorum, qui corde loquebantur, id non cogitabimus, ut poſſi-
„ mus ædificare domum, in qua, ut quondam arca Arca Domini quie-
„ ſcebat, ita libertas Noſtra ſecuram ſuam inveniat quietem, non
„ attrahamus contra nos juſtam indignationem antiqui Eccleſiæ Do-
„ ctoris: Tota rerum natura deperit bonum commne, Nos miseri
„ toto ingenio & facultatibus à Patria acceptis adverſus eam decer-
„ tamus, ſi prioribus temporibus publicum maluimus videre diſordi-
„ nem, quàm privati alicujus deſiderij Noſtri contrarietatem; ſi pri-
„ us potius inveniſſes frumentum ſine arena, vitrum ſine macula,
„ àquam ſine luto, quàm Concilium ſine proprio emolumento. Tan-
„ tùm ex malis publicis ſentiebamus, quantum ad res privatas
„ pertinebat; ſi prius præferebatur libertas in ore, ſed non in corde.
„ Si prius pane hoc quo nos impingvavit Patria Noſtra, contra illam
„ ſpiravimus & illa in caput ſuum, ut quondam Annibal cecutam ale-
„ bat, cum lachrymis tot miſerorum hominum, cum planctu tot
„ preſſorum fratrum, cum ſuſpirijs tot Civitatum, & Villarum, ad
„ incitas redactarum. Plangerent certè ipſi cineres Antecesſorum No-
„ ſtrorum oculos ſi haberent, exaltavi te, & tu feciſti tibi Deos alie-
„ nos, quia ſua cuique utilitas. Demus initium meliori conſve-
„ tudini Congregati ſumus nunc in hunc locum, ut charam Patriam
„ vix jam ſpirantem in communi periculo ſalvemus. Ergo agamus id
„ non ementito boni publici zelo, non includamus in coopertam
„ publicorum commodorum privata noſtra, omnes diſcordantis ani-
„ mi motus in partem retrahamus, ſaluti publicæ auxilium, non
„ impedimentum afferamus. Fuit in Arca Noe concordia, quanquam
„ inter tot inimica ſubjecta. Quare? quia erat viva apprehenſio u-
„ niverſalis tunc totius mundi ruinæ. Audiebant illa occluſa anima-
„ lia lachymas, planctum, ploratum ululatum pereuntium inter a-
„ quas hominum, arripiebat, quicunque poterat arcam, ſed fru-
„ ſtra quia tardè. Videbantur natantia paſſim, & frequenter cadave-
„ ra, & propterea ſaluti ſuæ intenta mirabiliter illa concordabat in
„ Arca multitudo, naturales ſuas paſſiones, affectus, inimicitias obli-
„ viſcebatur. Nonne ſimile quid & apud Nos invenitur? Abſtineo
„ ab odioſa narratione, ſufficiet dum dicam, quòd ſimus ſimiles ijs,
„ de quibus nuper legi: Nihil ſciebant, quid cum illis deliberaret for-
„ tuna, nihil quid agi deberet, niſi quod omnia peſſimè agerent. Non-
„ ne in hoc Noſtro diſordine accidit, ut non tantum neſciamus,
„ quid agatur in Patria, ſed an ipſa Patria perſtet. Comitia, non
„ dicas Comitia, pudet enim illa eo Nomine vocare. Exciſæ leges
quondam

A.C.1696, quondam in lapideis tabulis erant, quia cereæ non debent esse, , ut cito molescant, & defluant, sed sculptæ. Quomodo vocabimus leges , Nostras? folia sine fructu, quia rarus est, qui illis obediat. Compara- , vit eas optimè aliquis ad araneæ expansas insidias, in quibus minutiores , muscæ incarcerantur, & fortiores rumpunt fila. Ad quid lex? in- , nis certe est, quam detrectat populus servare, Nobis certè verba illa , scripturæ sanctæ directè conveniunt: *Nonne Moyses dedit vobis legem & nemo ex vobis facit legem.* Nunc ergo, ut jam dixi est tempus ac- , ceptabile, ut demus initium meliori consvetudini, filum prioris abrum- , pamus, Nonne bona consvetudo exuere debet, quod mala instruxit , Nunc tempus salutis ut omnia, diligentiâ, non tantùm curativâ, , sed & præservativâ corrigamus, ut totum id, quidquid vel amisimus , fortunæ, vel admisimus infortunij in libertatibus & juribus emende- , mus. Statuendum Nobis salubriter, cavendum providenter, memoresq; esse , debemus, quod in rebus humanis sæcula & personæ intereunt, causæ & eventus ijdem recurrunt

,, Nunquam respublica ad sanandas infirmitates suas commodius & con- , venientius habuit tempus, quàm illud, dum sibi relicta, libere & ma- , la sua eloqui, & remedia propinare & providere potuit. Evolvamus om- , nia statuta & Jura Nostra, & videbimus optimas legum Nostrarum In- , terregnis Nos debere. Inveniemus, quòd nunquam magis libertati pro- , spici potest quàm dum sine Principe sumus. Positis igitur alijs curis ad , id potius vertamus animum. Pridie caveamus, ne faciamus quot pigeat , postridie. Ante omnia tamen tempus Electionis decidamus, quia ante- , quam hoc concludamus, errabunt consilia Nostra, quia non habebunt, , quo dirigantur. Diversa certè res est, dicere sententiam, & consilium , dare, si Electio non nisi primo vere erit, aut si citius, quia ignoranti, , quem portum petit, nullus suus ventus bonus est. Et hoc est funda- , mentum, super quod omnes aliæ materiæ inædificabuntur. Aut enim , Reipub: placebit, ut quantocius etiam ante hyemem ad Electionem ac- , cedamus, aut non? Si primum, tunc hoc casu cogitare debemus quàm , primum circa exorbitantias, circa conscribendum ordinem futuræ Ele- , ctionis, circa componenda dispositivè pacta conventa, ut mala prohi- , beantur, præcipiantur bona, quia si totum id ad Electionem differemus, , tunc sim falsus vates nihil inde erit, ob rationes, quas non audeo in , publicum proferre, quia quandoq; incautus Confessor peccare docet. , Legi acta præteritarum Electionum, & sunt bona, pulchréque conscri- , pta, sed ad quid serviverunt? Conscribitur Ordo Electionis, & hic ad Ty- , pographiam imprimendus datur post Electionem. Crederem proinde ne- , cessarium, ut hic & nunc de omnibus istis conferamus, & talem vel si- , milem, ut ante fieri solebat, rigore juris adhibito conficiamus, Exorbitan- , tias hic & nunc corrigamus, pacta conventa sine mora conscribamus, , quale Regnum & Remp: Electo trademus, tale recturus, & habiturus est. , Et ita dum tempus Electionis veniet, cum sit actus privilegiatus pro so- , la tantum Electione Regis, & omnia Consilia cessant, aut non bene fini- , untur, ad executionemque deducuntur, ut Nos toties rerum magistra , experientia docuit. Dum inquam tempus veniet Electionis post auditos , legatos, tam vicinorum & amicorum Principum, quam Candidatorum, , dum omnia parata erunt, quæcunque ad internam salutem pertinent, fa- , cili negotio omnia procedent. Provisis enim quæ tempus & necessitas , monet, sola tantùm restabit nominatio. Fieri autem hæc omnia & præ- , parari facile poterunt, modo inter Nos sit mutua confidentia circa tem- , pus Electionis, votum meum & sententia mea concordat cum multorum

Palati-

,Palatinatuum & Districtuum instructionibus, ut Electio ante hyemem *A. C.* 1696
,adhuc expediatur.

,Esse potest, ,quòd in tanta luce alium singuli videant solem.
,Deprecor contrarium, & magis pro interesse Reipublicæ eligo, ut
,ex integro ruentem omnino sublevantes ex tarditate pericula vi-
,tare possimus. Liberum est cuivis pro suo genio loqui, pro voto
,sentire. Ego non indecorum puto, etiamsi res aliter cadat, & ali-
,ter Reipublicæ visum fuerit, nec vanitatis famam metuo, quando-
,quidem id ipsum videtur; verbo, sentio, non pugno.

Ne verò videar absq; rationibus loqui, quæ ad persuadendum
,faciunt, non ad extorquendum, brevibus illas amplector, quæ non
,persuaserunt, sed convicerunt & me ipsum ad id consilij dandum.

Omnia Regna & Imperia eo modo reguntur, quo suprema illa,
,cui non licet contraire, ducit dispositio. Non memoro hic abso-
,luta Dominia, in quibus præsumptivi hæredes simul cum vita in
,possessionem veniunt Imperiorum. De Polona loquor Republica
,quam DEus ex tribus Ordinibus compositam esse voluit, & à tan-
,to tempore mirabiliter, & miraculosè, quia in tanto Nostro disor-
,dine conservat. Non est igitur ejus voluntas, ut diu sine primo
,ordine maneamus, si fatiscentes Patriæ spes, & attritam ejus for-
,tunam volumus sublevare.

Non dormit securè Regnum, nisi Princeps excubet. Dum no-
,bis deest Rex, nec externæ securitati tantum, quantum necesse es-
,set, nec internæ providere valemus. Externa securitas consistit vel
,in bello, vel in pace cum vicinis. Habemus bellum, cœpimus,
,ut proverbium Polonum sonat Scytham, videtur esse in Nostra po-
,testate, & tamen duci se à Nobis non vult, imò retinere nos vi-
,detur. Per experientiam patuit non bene constare belli rationes,
,nisi cum uni redduntur, & periclitari omnes, ubi plures regere,
,quàm obsequi cupiunt.

Quomodo ulterius prosequi cum fructu volumus bellum in hac
,tarditate, & mirabili renitentiâ exsolvendorum tributorum, quam
,maxime Domina paupertas causat, & in hoc disordine nescio an
,poterimus unquam illud finire, & prosequi, nisi Regem habeamus
,sine quo nihil auspicati geri, tot ingentibus damnis præteritis sæ-
,culis Respublica sentit. Si proinde nolumus esse & foris inglorij,
,& domi inutiles acceleranda Electio prævalente in tranquillitatem
,publicam voto, ut Rex de bello cogitet, consulat, ducat illud non
,trahat. Quod multi curant, nemo curat, nisi velimus illa pericu-
,lorum inconsultò arripere remedia, si non intelligantur.

Ibitur obviam omnibus hisce rebus, ubi idoneum Electio Nostra
,invenerit. Si Regem jam coronatum primo vere haberemus, in-
,iret modos aut boni belli, aut stabilis & utilis pacis. Novis au-
,spicijs, ut fieri amat, saltem acribus initijs vellet sibi famam pa-
,rare; cogitaret, ut lapis offensionis finis forsan & fructus unicus
,tam dispendiosi belli per receptum Camenecum revolvatur. Unde
,ex equo Trajano tam frequentes erumpunt hostilitates. Optaret &
,desiderij sui explendi quæreret modos, ut conciliet sibi affectus ad
,intra, subditorum famam, & reputationem, ab extra aliquid gene-
,rosi ex illa parte faciendo, in alios se reflectendo, quorum intenti-
,ones tam pro Nobis retinere bonas, quàm contra Nos repellere
,malas conveniens est.

P Con-

A.C.1696 Conservaretur per hanc celeritatem securitas externa; Nam cessarent periculosæ concurrentiæ pro acquirendo hoc Nostro pomo. „Si pax concludetur, quæ est satis vicina in Christianitate, nolo longius me extendere, quid fieri possit contra Nos adversi, & vellem, „ut nihil dicendo possem id explicare, ad quod satis claræ videntur „apparentiæ.

Si liberam per omnia optamus & habere desideramus Electionem, si salvam Rempublicam volumus, in similibus actio in celeritate consistit, assequimur omnia, properando; verendum, ne amittamus cunctando.

Conservaretur [illegible] interna securitas, quia ultra id, quod utilitatis specie illabantur candidati, quo diutius de illis cogitabimus. Justitiâ stant, & durant Regna, bellicæ occupationes, debilis valetudo sub finem Regni S. memoriæ Regi non permittebant tantum „ut necesse fuisset vacare judicijs.

Manserunt tot causæ non decisæ & ex deliberatione sunt hactenus dijudicandæ, facile his mederi poterit futurus Regnans, si „is eligetur qui se seriò ad officium suum exercendum applicabit. „Tribunalia & reliqua judicia reassumentur. Vacantia officia tamdiu cum magno præjudicio etiam justitiæ detenta & non distributa „cedent bene meritis. Promptior Exercitui satisfactio, cujus diminuere numerum omnino expediret. Melius enim, ut sit numero „minor & certior. Habemus numerosum, sed in papyro, & nihilominus secundùm illum computum solutionem suam expectat.

Dicere certè cogor tam libere, quam vere quòd mille sint commoda acceleratæ electionis, & plus adhuc incommodorum dilatæ, „quæ antevenire omnino expedit. Confœderata Militia magnam in „Nobis excitare deberet apprehensionem, non tantum ut desinant „hæc mala, sed ne Nos etiam obruant.

Celerior Electio salvare Nos potest à conspectu malorum, quæ „Nostra tot per annos videt ætas, & liberare publicam expectationem, effectu solari, dum citius evenient, quæ eventura optantur.

Confundentur sinistræ Exterorum de Nobis opiniones, quòd „non simus concordes, dum monstrabimus, optimos citò convenire.

Quò diutiùs, Dominus etiam à privata domo abest, eò major „disordo, eo copiosior multa resarciendi difficultas in reditu. Cur „non esset nobis coram Regnaturo gloriandum, quòd sine mora, sine dilatione eum elegrimus, non imitando pessimos illos bonorum „Administratores, qui serò vel nunquam proprium Dominum videre vellent. Cur non accedimus citius ad hunc Regem, quem Nobis DEus ab æterno destinavit, Nostram & illius inter spem anxiam non retinendo fortunam.

Quò diutius parentes in ædibus suis divitem tenent Hæredissam, „eò plures numerant Procos, & vidimus frequentius accidisse, eam, „quæ diu & cum scrupulo quodam multis rejectis elegit, deceptam, „pessimum non optimum invenisse.

Satisfaciemus accelerando necessitati publicæ, temporibus periculosis, tædio & expectationi communi, si diu sine Rege, sine defensione, sine efficaci justitia esse noluerimus. Exprimit hoc ipsum „Historicus Noster Senator dicens: Tædiosum sine Rege vivere, dum „in libero Populo apud potentiores libertas in licentiam absente supremo Rectore amat degenerare.

Kobierzycius Palatinus Pomeraniæ.

Provo-

Provocat Nos ad celeritatem amor Patriæ, quæ diu vidua sine *A.C.1696.*
,sponso esse secura non potest, secundum amantis Patriam ejusdem
,Senatoris sensum. Circumsepta est Respublica varijs Gentibus cum
,rapace manu paratis, datur occasio Universis absente Pastore po-
,puli, desolatum gregem opprimendi, qui vel libertati ejus invident,
,vel Imperium affectant. Deducit ille clarè & fusè graves in vici-
,nia potentias libero populo inimicas & concludit, non posse regi-
,men diu subsistere sine Rectore, nec præsentia periculorum reme-
,dia haberi absente medico, ac proinde, quicunq; prudenter ea o-
,mnia considerat, conveniet & cum illo, & mecum, tardum non de-
,bere esse consilium arctis in rebus.

Dum deest caput, membra omnia, & debilitantur & vivere
,desinunt. Negotia Nostra, difficultates tantæ, pericula inenarra-
,bilia caput desiderant, capite egent, sine quo corpus ægrè move-
,tur, vigorem ullum habere nequit.

In præsenti conjunctura sumus similes illis qui navigando vel-
,lent quàm primum videre, & accedere portum; quibus tardi ven-
,ti, & omnis pigra velocitas.

Concedit Nobis ex bonitate sua infinita Dominus DEus per di-
,ligentem Ducum Nostrorum utriusq; Gentis curam, quòd sit talis
,qualis in limitibus tranquillitas. Quibus ex Statione mea gratias
,refero immortales, gloria in potestate, & grata memoria rependet
,zelum & amorem in Patriam. Concedit inquam tantum spatij &
,temporis DEUS. Memores ergo simus, cui tempus est, tempus
,non expectet.

Scimus, & fortè cognoscimus omnes eos, qui concurrunt ad Coronam.
,Jam natus vivitque, quem Nobis DEUS destinavit, ergo haud diu pro-
,crastinandū, ne ignorare videamur eligere, aut concordes fieri ut eliga-
,mus. Quin imo quare non possumꝰ gratificari ei,cui hic honor cedere debet,
,bis dat beneficium qui dat celeriter, cum præcipuè non desint Candi-
,dati, sufficiens est illorum numerus, ex quo per gratiam Dei habeamus,
,quem eligamus. Non sceptro digni, non huic Viduæ desunt proci,si, quod
,avertat Deus (& tamen vivente Principe nonnunquam factum scimus)
,incursiones Tartarorum solitæ & aliæ Paganorum hostilitates ingruerent,
,nonne sangvinem tot perditarum animarum de manu Nostra justus
,Iudex & vindex ex æquo requireret, si differamus hanc Electionem?
,Quia his incommodis & authoritate, & libertate facilius obviare potest
,Rex. Admittuntur multa tarditate quam res Nostræ, si unquam tunc præ-
,cipue nunc nullatenus ferre possunt.

,,Minima momenta Reip. gravia imò secura, nullâ invidiæ formidine
,dico, si hanc rem serò fecerimus, omnia opera serò faciemus, quia un-
,diq; oblatæ occasiones propera & diligens vicinitas nutantes in hanc vel
,illam partem quod in varietate liberi Populi esse solet, videndo animos
,tamdiu de Nobis imò contra Nos cogitabunt, quamdiu Nobismet ipsis
,providere cunctabimur. Quare ergo volumus mala, quæ nos & vince-
,re & obruere possunt. Jam est notatus in cœlo, qui in hoc Throno ses-
,surus, qui liberæ Genti cum Ordinibus conjunctim jura sit daturus: Qua-
,re ergo resistere volumus voluntati DEI, & pertinaciter, quod ab æter-
,no constituit.

Considerandum insuper, spatio aliquot Mensium summam injuriam
,Reip: imminere, quis enim hic tanto tempore residere volet. Exercitus
,licentiosus, ut solet, in visceribus vivet, si ad ver Electionem differemus

A.C.1696, Verùm quidem est, quòd non longum videatur tempus ad primum ver, ,sed videtur parum esse, nostrum si perdamus in tempore, quando cui-,que audaci & potenti ad perversa consilia campum aperimus, cum un-,dique circumstent pericula, si considerentur.

. Dicitur ergo quod tempus sit nimis breve, jam in mense Septem-,bri versamur, venient frigora, campus electoralis erit incommodus, ,convocatio non citò finietur, si bene fihiri debet. Ubi præliminaria an-,te comitia Electionis? Pons in vistula, & alia præparamenta quomodo ,fieri poterunt &c? Brevibus ad hæc, quod sentio, quodq; complures a-,lios mecum sentire scio. Temporis imprimis satis esset, si illud in ma-,terijs minus necessarijs, per quæ clam tacitum tempus abire solet frequen-,tius non tereremus. Faciamus, ut incepta non relinquantur, relicta non ,repetantur, tunc illius satis, superq; habebimus. Incipimus unam materiam ,non eam relinquamus, donec finiatur; aut enim consensus omnium e-,rit, tunc habenda tanquam conclusa; aut non erit, tunc dum evinci non ,potest per rationem libertatis vetandi, relinquenda, nec de ea amplius ,loquendum. Lazarus non resuscitandus, Jericho non reædificanda. Bene ,ille: si me nolueris per devia ducere, celerius ad id quo tendo, perveni-,am.

Loquamur tantùm pressè de eo, quod maximè nunc ad conservati-,onem Universi pertinet, agamus consilia, non trahamus, applicemus nos ,ad ea unicè, quæ sunt boni publici; sit inter nos mutua & perfecta cha-,ritas & confidentia, tunc certè hæc Comitia Convocationis non jam ,eo modo, ut legimus factum fuisse, ante Electionem Stephani Regis, ,quia illa intra unum diem terminata est, sed intra tres hebdomadas ,terminari posset, & terminari bene & ordinatè. Providerentur, uti pro-,videri debent omnia illa, quæcunque sunt ad Electionem necessaria. Et ,ita cum omnes materiæ hic & nunc trutinatæ & conclusæ fuerint, po-,terit ad initium Novemb. incipi, & circa Festum S. Martini Electio ,finiri. Non enim habemus legem positivam, ut sex septimanas durent ,Comitia Electionis, imò sunt præjudicata, quòd duraverint tantum tres. ,Pro equis commoditas major, & melius esset pro publico Nobilitatis mo-,tu, facilius enim hæc congregaretur, sufficiens fœnum, avenæ levlori ,pretio, & alia ad commoditatem necessaria venirent, commoditas ma-,jor. Utiq; Chocimense prælium eodem plane fuit tempore, & crede-,rem hoc anno commodius adhuc fore, pluviosa erat æstas, Deus dabit, ,quod & Astrologi promittunt, Autumnum diu serenum. Si verò frigus ,ingruerit, calefaciet Nos zelus in publicum, melius est unâ & alterâ se-,ptimanâ ferre aliquid incommoditatis & longiorem publico providere com-,moditatem.

,, Grave erat Majoribus Nostris bimestre Interregnum, antiqui mo-,res, & consvetudines, quoties ita bonæ ut hæ sunt, in pretio esse debe-,rent. Nam certitudini eorum non opinio, sed experientia subscripsit. E-,lectio Stephani destinata fuit pro quarta Novembris, Electio Vladislai ,finita Octava Novembris, Electio Casimiri terminata 17 Novembris. Cur ,& Nos securutæ ætati monstrare non debemus, quòd sicut cunctas a-,more Patriæ leviores ponimus curas, sic aliqua incommoda ob amorem ,Patriæ ferre, & sufferre velimus, cum præcipuè non ita sit res operosa ,volentibus. Si pons in Vistula & domus illa, ut vocatur Szopa procom-,moditate Senatorum, moribus Antiquis. tam citò ædificari non poterunt, ,quanquam nota omnibus & exemplaris dominorum Thesaurariorum a-,ctivitas, facile id quoquè promittit etiamsi transfretare Vistulam in so-,litis navibus deberemus, modò ad portum feliciter perveniamus, utiquè

& ven-

,& ventus dum directus non est, captatur obliquus. Quantum ad Szo- *A.C.* 1696
, pam illam pro senatoribus attinet, Electio Stephani, & Sigismundi, sub
, papilionibus absoluta. De Electione Stephani legimus in Historia. Erat
, tempus anni alienum, & tractandis consilijs sub dio & papilionibus in-
, ceptum insuper, si aliquis esset, qui intemperiem cæli vereretur, memi-
, nerit monitum Democlis; vide ne dum cælum consideras & times, ter-
, ram amittas.

,, Cæterùm cur omnes materiæ ad Electionem pertinentes non de-
, berent in Ecclesia aliqua absolvi ex consensu Reip. quæ est sui Domi-
, na & Arbitra, & ipso die Nominationi destinato in campo Electorali
, more Majorum compareremus. Admittuntur quædam mala minora, ut
, propellantur majora. Quælibet statio tempestatem fugientibus pro por-
, tu habenda est, id agnoscendo esse legitimum (verba sunt utique legis
, Nostræ) quidquid pro salute agitur Reip. quæ sola & hominibus & tem-
, poribus dominatur. Ut ergo secundùm confœderationis Andrejoviensis
, quasi Nobis præscriptum consultò præjudicatum exemplo Antecessorum
, Nostrorum, libertatem & indemnitates Nostras & maximè hanc, quæ est
, fons omnium aliarum, Electionem scilicet Regis in tanta temporis e-
, gestate manu teneamus, velimus tantùm omnes, & certè poterimus ac-
, celerare, si nos ad id unicum applicuerimus. Maledictus qui facit opus
, Domini negligenter. Magna spes in Deo sita est, quòd per ejus grati-
, am adjuvantem in favorem nostrum opus suum agent fata.

, Quod reliqvum est, dixi quæ mihi coram Deo dicenda videbantur,
, considerans plura esse quæ terrent, si differemus Electionem, quam quæ
, prement, si illam acceleraverimus, si autem aliud Reip. toti videbitur,
, in memoriam mihi reducens Apostoli verba, servum Domini oportet es-
, se docibilem, sensum meum pertinaciter urgere nolo, sciens bene quòd
, non tantum ea consilia pro bonis habeantur, quæ approbantur & e-
, vincunt, sed etiam ea, quæ vel fato, vel infortunio dicentis improban-
, tur, modò amor, fides, & zelus pro Patria palàm fiat, ea protuli, quæ
, meliora credo. Paratus sum & ulterius, si tempus & occasio foret, a-
, lijs etiam rationibus ultra jam expressas, disputationis ingredi campum.

Et ita quod ad tempus electionis pertinet dum pro sensu meo, &
, publico bono dixi, accedo ad alia puncta & eâ, quâ possum brevitate,
, quod in mentem venit, pro emolumento Reipublicæ suggero. Res
, verbis explicari potest, non est longus sermo, ex quo nihil demi
, debet, vel potest.

Exolutio Exercitui de necessitate providenda est in tantis & evi-
, dentibus periculis, quæ Nos undequaq; circumdederunt. Aman- *Exolvendū militibus sine aggravatione subditorū pauperum.*
, dus miles & emendus, sed quomodo id in egestate Nostra facien-
, dum? Adhuc antiqua in præteritis Comitijs laudata tributa non
, sunt exsoluta, & mirabilem quandam renitentiam in exsolvendis
, videmus, & jam de novis cogitandum. Tantum debemus, & tam
, egentes sumus, subditi Nostri, ut toties dixi, (res etiam physicè
, impossibilis) non sunt pares exsolvendis & quamvis ad proportio-
, nem deservitæ Exercitus mercedis hic & nunc laudabimus tributa,
, verendum, & sicut ante rei non bonæ consuetudo pessima, Nosmet
, ipsos fallamus. Ac proinde ex necessitate virtus facienda, si volu-
, mus, ut DEus Nos liberet ab omnibus periculis imminentibus, ut
, talem Regem monstret, qui sit par oneri ut sub eo tempora feli-
, cissima redeant Vladislaviana. Incumbamus in eam curam ut in-
, sensibilem aliquam modo æqualem pro tota Polonia à pauperibus

*A.C.*1696, Nostris subditis exsolvendam constituamus contributionem, reliqua ,in nos & luxum nostrum rejiciamus. Non desunt nec deerunt ,media, ut hæc debita exsolvamus. Proposueram ego aliqua in ultimis comitijs Grodnensibus; non enim alia hactenus habuimus, quæ, ,quia infeliciter rupta erant, dolui me proposuisse, cum audivissem, ,quod contra illi, qui privata commoda publicis anteponunt, se ,præparaverint. Rogo proinde, ut toties feci, Eminentissimum Primatem, ut ad resolvendam hancce materiam singularem destinet ,sessionem in qua unicè id tractetur, quomodo sublevandi sint pauperes nostri subditi, quomodo exsolvenda sint aliunde tanta debita: ,ut conferamus ad referendum Reipublicæ semotis Arbitris. Venit ,in memoriam Leopoliense Regis Casimiri votum publicè in Ecclesia Cathedrali in extremis Patriæ periculis oblatum, in quo, & ,Rex, & Senatus, (non erat enim tempus Comitiorum) in universum se obligant, quòd pauperem populum nolint aggravare, sed ,ejus defensionem publicam capere. Vix hocce votum redditum est, ,& statim Dominus DEus benedixit, & suspirijs pauperis populi debemus, quod non fuerimus (à quo non longè aberat) protunc consumpti. Si similem desuper optamus nobis benedictionem, idem ,faciendum crederem. Cadunt in terram lacrhymæ pauperum & ex terra clamant ad cælum, & vindictam extorquent. Silet lingva eorum, sed loquuntur oculi, & ex illis egrediuntur grandia vocis pondera ad aures justitiæ Divinæ, & sunt tanquam vapores, qui levant se à terra, & subito densantur in nubes, ignescunt ,in fulgura, cuduntur in fulmina. Contra aggravationes pauperiorum (ubiq; enim potentiores evitant illas) ascendit clamor ad DEum. Utinam sequamur exemplum illius Ægyptij Regis, qui redux ,ex bello feliciter gesto multa templa diversis exstruxit Dijs, omnibusq; inscripsit: Sine subditorum sumptu hoc ædificavi, & non imitemur illos, qui Cyreneum ad portandam Crucem coëgerunt, ,quia & hunc, ut nostri subditi, legimus venientem de villa.

Quarta pars redituum mensæ regiæ impendenda

,, Pro Artileria, pro conservandis fortalitijs, pro retinendis in obsequio Cosacis, habemus in Historia nostra quomodo provisum fuerit in ,casu simili, quod scilicet quarta pars redituum mensæ Regiæ in stipendium militibus fuerit concessa, cum aliter hic & nunc non est modus hujus sumptus inveniendi, quartam partem ex Oeconomijs Regalibus impendere optarem. Utique in volumine legum reperiemus antea ,similiter factum fuisse. Etiam si citius (quod toties quoties insinuo me ,optare) eligeremus Regem, non posset ipsi esse grave, primo anno partem hanc redituum suorum commodo & necessitati cedere Reipub:

,, Ad exorbitantias combinandas, ad ordinem Electionis concinnandum, ad pacta conventa conscribenda, ad modum contribuendi inveniendum, ad tractatum cum Exercitu perficiendum designandos esse ,deputatos iterum iterumq; dico, quantum Exercitui debeamus, scimus, ,sed quantum solvendum sit ex æquo & justo, scire non possumus, nisi ,inter partes conveniat, Remp. scilicet & Exercitum. Quod, ut fiat quantocius optarem, ut, ultra alias rationes prementes, & indispensabiles regnare volens maturè se reflectat, quali summâ pro satisfactione Exercitui indigentiam nostram sublevare velit. Inter alias enim pro Throno Nostro recommendationes & liberalitas Candidati non postremo ponenda loco. Maturè id necesse est scire, cautè credere, & diligenter providere, ne solo ostentatorio, & nudo promissorio seducamur, quod in simili-

,similibus fieri solet; plus scilicet offertur, quam affertur. Faciamus le- *A.C. 1696*
,gem sub rigoribus, nequis aliquid in privatum accipiat, ut quod divi-
,dere debeat inter plures publico cedat. Omnibus enim dabitur aliquid,
,cum publicas contributiones sublevabit, & in commune à Regnante obla-
,ta eant.

,, Optarem & id, ut convocationis præsentis tempus decidamus, & ,tanquam trabalem clavum ponamus non plus ultra, quia scientes de-,terminatum tempus frustra illud non perdemus, nec otiabimur. Tu ,stas & tempus tuum ambulat. Sumere & insumere frustra tempus pec-,catum est grave. Communis sententia & decisio Theologorum ad re-,stitutionem eum cogit, qui illud à quolibet tacita subtractione surripit, ,restitutio verò est difficilis, satisfactio impossibilis. Quod ire non videmus ,ivisse cognoscimus. Quidquid verò sumptuum impendimus, quivis enim ,tempus suum amittit, tempus suum perdit ex lucro cessante, damno e-,mergente cuilibet exsolvere deberet is, qui artem difficultatis didicit, & ,minus necessarijs Remp. occupat, & planè opprimit materijs.

,, Ne verò de frustra impenso tempore loquendo illud ipsum sermo-,ne meo diutius occupem, ne factum arguam, & arguendo faciam, , differendo alias materias, cum ex ordine tractandæ venient, finio sup-,plicibus ad Majestatem Divinam precibus, quæ in Diæcesi mea inge-,minantur, ut misereatur nostri, potens enim est. Adjungo illas & ad , Cardinalem Primatem, ut eo modo, quo incepit, Regem non solicitu-,dinem Regis abesse ulterius, ostendat. Omnes & eunctos ex vobis oro, ,precor, postulo, ut sitis memores gloriæ Dei, libertatis & boni publi-,ci, ut in concordia & amore fraterno in consilijs ulterioribus proceda-,tis, si vultis, & velle omnino necesse est, ut reliquiæ Israel salvæ fiant.

XX.

EPISCOPO CRACOVIENSI,

3. Octobris.

Refert votum Palatini Siradiensis de Confœderatione quoad certa puncta, & nonnulla acta post rupta Comitia.

QUod admones, gratias ago, quòd rogas queror, admoneri enim debeo, ut sciam, rogari non debeo, ut faciam. Rupta esse Convocationis Comitia per Nuntium Palatinatus Czerniechoviensis Horodnicium jam inaudivisti, nunc resolutionem, acceptam à Senatu & Equestri ordine ne Resp. tota per unius malitiam divisis præsertim invicem, neque pro libidine rei privatæ, qua quisque agebatur uniendis multorum animis, magnum & irreparabile pateretur damnum, itum est in eum sensum ut confœderatio Generalis uniretur. Summa & ultima ratio est quæ pro salute Reipub: facit. Pro malignitate temporis transire debet in necessitatem arbitrium. Multa dicta sunt pro & contra præcipuè verò an à Mareschalco convocationis præteritæ, legi & subscribi deberet. Hic enim sensus erat Palatini Siradiensis, qui eo modo dixit.

,, Si quod sæculum unquam, istud profectò quod decurrimus fidem *Palatinus*
,illi facit diverbio; libertas libertate perit. Comitia Generalis convocationis *Siradiensis*
,sunt summum & maximum arcanum libertatis. Convocatio & con- *Confœderationem rata*
,fœderatio Regni ordinum indissolubili nexu connectuntur & unum ab- *habet*

alio

A.C.1696 ,alio dissolvi nequit, ex natura status hujus Reipublicæ neq; aliâ ,intentione, quæ in positiva & Cardinali lege sita est, post denunti-
quo ad certa puncta. ,ationem defuncti Regis universi Reipublicæ Ordines eo loci conflu- ,xerunt, nisi ut suâ convocatione & confœderatione stabilirent li- ,beram Electionem, nimirum ut nullis obliquis artibus, nullo adver- ,so legibus molimine, aut privato respectu sed unius boni publici ,intuitu futurus Regnans libero non violento suffragio eligi, Thro- ,noq; imponi posset. Eo fine ut privatæ Confœderationes, quæ in ,varijs Palatinatibus Terrisq; coaluerunt in hac Generali Reipubli- ,cæ Confœderatione, ad eandem massam reduci possent, pro obti- ,nenda liberæ Electionis integritate, pro tuitione antiquarum le- ,gum hujus Reipublicæ, pro aversione eorum omnium, quæ- ,cunq; mutationi vel aversioni pristini moris & status Reipublicæ ,& securitati internæ & externæ ex adverso imminere viderentur. ,Ad ejusmodi ergo Confœderationem componendam omnes & singu- ,li eò loci confluximus. Verùm quia prima hæc Generalis Confœ- ,deratio per sacrosanctum Jus vetandi dissoluta est, iterum ad no- ,vam, & extraordinariam studia conatusq; nostros vertimus, & vox ,publica ubiq; auditur, ut quicunq; demum illi adversari nitere- ,tur inter hostes Patriæ censeatur. Quæro nunc rationem, cur à ,Confœderatione Generali, quæ in positiva lege & unione duorum ,Reipublicæ Ordinum fundabatur discesserimus? Cur ad juramen- ,tum quod unionem animorum conciliare & publicæ concordiæ fun- ,damentum ponere debuerat, non acceptavimus? Cur læsiones pu- ,blicas & privatas à Domo Regia prætensas cùm publica lege jam jam ,circumscribi, & vindicari possent, tot tantisq; difficultatibus invol- ,vimus, obtrudendo immensum chaos toto cælo diversarum proposi- ,tionum & quasi aperto nisu à fine proposito declinavimus? Cur ,non quæsitus diligenter primus Author tam insolentis confœdera- ,tionis militaris, & quare alia multa prætermissa, contra parti- ,culares Confœderationes & Instructiones à variis Palatinatibus ,porrectas? forte (nisi fallor) ut cuncta in casum abirent.

,Et sic in optimo legum pristinarum cardine fundata in vanum a- ,bijt Confœderatio. Nunc primum quando Terrestrium Nuntio- ,rum Conclavis cessavit activitas, cum ejusdem Mareschalcus & Di- ,rector jure suo excidit, cum nulla Authoritas Equestris Ordinis, ,cum passivè tantum mutuam Nobis vocem sentiendi impertimur, ,quomodo activè ad Confœderationem scribendam accedere possu- ,mus? Quomodo activitas & passibilitas in eodem subjecto salvâ li- ,bertate subsistere possunt? Quomodo Senatus excluso Equestri Or- ,dine potest sibi jus consilij totius Reipublicæ usurpare, & fine se- ,cundo Ordine aliquid firmum statuere sub eodem titulo totius Rei- ,publicæ? Ego Confœderationem probo & intimis votis exambio, sed ,talem quæ lege publica descripta est, hoc est in unione Ordinum, ,& talem calamo meo manuq; firmare sum paratus, quam scilicet ,Mareschalcus Nuntiorum Terrestrium & universi Palatinatus una- ,animi consensu approbabunt. Non sum enim tam pertinacis sen- ,tentiæ, ut videndo in extremo discrimine Rempublicam, cùm ha- ,beam Jus Naturale defensionis, quod est supra omnes leges manum ,meam subtraham à subscriptione Confœderationis Generalis, verùm ,in his tantum punctis: Nimirum, ut futurus Regnans nemine con-

tradi-

,tradicente eligatur, ut terminus Electionis assignetur, ut in Comitiolis privatis Palatinatuum omnium Terrarumq; emerita militibus stipendia provideantur, modusq; dissolvendæ quàm primum confœderationis militaris statuatur, ut Piastus à numero Candidatorum excludatur. Sed ut Confœderationi Generali ex placito Senatûs illa inserantur, quæ ad Equestris Ordinis spectant authoritatem, nullâ ratione consentio & ejusmodi Confœderationem approbare nequeo. Hoc enim foret statum in veterem tr ansformare & novam formare Rempublicam. In hoc puncto & manus ligatas & conscientiam juramento Senatorio adstrictam habeo. Convocatio enim nuper elapsa eo fine instituta fuit, ut antiquam Rempublicam tueri, & leges ac libertates ejus in integro servare, ac confirmare possemus, & universa quæcunq; ex orbita legum exciderunt pristino statui reddere, & non novam formare consensu illicito Rempublicam. *A.C.1696*

Audita hâc magni & prudentis Senatoris voce, plures erant qui manibus pedibúsq; in eam irent sententiam, sed Mareschalcus præteritæ convocationis tenacius hærens in proposito, declaravit, stante protestatione Nuntij, ejus activitatem cessasse, nec ullo modo se injurium sicut juri vetandi (populo in eam diem libero) ita conscientiæ esse velle, cùm juramento se in eum finem, ex more & lege obligaverit.

Cum omissum esset id in confœderatione rogavi, effeci, & evici, ut Cardinale illud Jus de Rege non nisi Catholico eligendo reassumatur, addito etiam puncto, quod nuper sub tempus Electionis Michaelis Regis cura & solicitudine Andreæ Olszowski Procancellarij tunc Regni in leges Patrias insertum fuit, ut non dubito te bene horum recordari, ut scilicet & Regina sit Catholicâ professione vel vocatione.

Rex & Regina sit Catholica.

Protestatus quidem est Dominus Iosephus Potocki Haliciensis Capitaneus contra totum pactum sed cum protestatio contra similes Confœderationes, nihil agat, non considerata ea accessit Primas cum alijs Senatoribus ad subscriptionem lectæ Confœderationis, quam tamen Palatinatus Cracoviensis subscribere noluit. Multas interim dissensiones sopire voluimus, ut Ducis Radzivilij Caroli Procancellarij Litvaniæ cum Domo Sapiehana; Procancellarij Regni Caroli Tarlo cum Thesauraria Regni Anna Zamoyska; Comitis Dönhoff, cum Palatina Mariemburgensi itidem Dönhoff.

Protestatio contra confœderationē non attenditur

Per mediationem etiam Nuntij Apostolici Davia reassumpsimus concordiam Episcopi & Palatini Vilnensis, cujus initio cum Palatino Trocensi Unichovio, satis calidum certamen habui, quod cum declinasse voluissem invito occurrit; cum ille ex pessimo in clerum affectu ausus fuisset & præsumpsisset effutire, quòd conveniens esset Reipub. ut aliquem ex dissidentibus in Regem eligamus, ut clerum coerceat. Ad quam imprudentem æquè ac insolentem propositionem zelo ductus reposui, quod nemo honestus hoc optare ac loqui deberet. Et ille cum se honestum esse dixisset, iterum à me audivit, quod nunquam fuit nec est nec sit capax eo nomine vocari.

Palatini Trocensis sinister affectus in clerum.

Princeps Alexander & Constantinus facta plenipotentia in castro Varsaviensi & Zakrocimensi, quam tibi annecto in copijs in personas multorum Senatorum, ut negotijs eorum assistant, quinta currentis Parisios abierunt, qui parem cælo de magno Genitore excelsi magnitudinem animi cum intra limites Patrios continere non fuerint contenti, exterorum etiam eam infundere volebant latifundijs. Polonorum quippe est uno non contineri polo, cum præstantiores plantæ quamvis dulce Patriæ experiantur solum, transplantari tamen ad tempus volunt; non

Principes Alexander & Constantinus abeunt in Galliam

A.C.1696 quod alienæ humoribus indigeant terræ quam ut dignos etiam in Polonia de sua propagine progenerari fructus demonstrarent.

Episcopus Vladislaviensis offenditur facto Reginæ.

Accedit etiam (quod ridebis) ut dum Episcopus Vladislaviensis semper amicitiarum jura non fide sed successu ponderans, Principem Iacobum ad reconciliationem Reginæ ad Bielany duceret & casu euntem Reginam ad Palatinum Russiæ Varsaviæ tunc degentem in via invenisset, dum ei locuturi descendissent; & illa magis certè ex oblivione quàm ex contemptu larvam, quam solis ardorem à facie sua declinans portabat, non deposuisset, ea res ita ad iram & indignationem Episcopum commovit, ut multa verba, quæ injuriosa esse nemo dubitavit, contra Reginam dixerit, nosti hominem satis est insinuasse. Mitto tibi quæ eo nomine scripsit Cardinali, quid ille responderit, & reliqua satis curiosa.

Episcopus & Palatinus Vilnensis conciliantur.

Tandem in Palatio meo sextâ currentis desideratum finem concordia Episcopi Vilnensis Plenipotentiariorum (qui anxij & tam ambiguo periculo incerti, quid agerent, consentire debuerunt certis conditionibus, quod alias non fecissent) cum Palatino Vilnensi accepit.

Tam gravi controversia per Nuntium Apostolicum diligentissimo Nostro studio, utcumq; composita aliquot dies negotio Domus Regiæ cum Capitaneo Borzechoviensi Potulicio impendimus.

De summis ingentibus auri & argenti Parisios avectis audivimus & multi murmurabant.

Interim Cardinalis Primas, Majestatis utique vel loco tenentis ejus titulus laboris obligatio. Non enim Primatialis dignitas, ut vulgus æstimat deliciarum nomen, sed assidua pro populorum incolumitate occupatio, quam blanditiæ nominis erigunt, ne moles ponderis opprimat. Cardinalis inquam Primas nihil eorum prætermittebat, quorumcunq; illum Interregis officium & leges publicæ admonebant. Post prærupta convocationis Comitia sine mora mandat circulares literas ex cancellaria ad omnes Regni & M. D. Litt. ordines expediri, quarum tibi exemplar adnecto. Habui etiam copiam literarum Episcopi Vladislaviensis ad comitiola relationis, erit unius reverentia solius, ubi alter comparet, quamvis uterque ita eminere vult, ut alium nolit. Dispares magis Eminentissimi Primatis circularibus? aut conformes sint tu judicabis.

Causæ autem studijs Civium in diversa abreptis interruptæ Convocationis ut clarius cognoscantur, videmus hic projecta quædam manuscripta post soluta Convocationis Comitia. Ego ut ingenuè fatear non concludo, plus ne illa fidelitatis habeant amorisve in Patriam, aut in quenquam odij? Ex eventu rerum actarum facile poterit patere alterutrum vel utrumque. Certè manum non verterim hoc sit vèrum an illud? satis est, quod Rhodi & Syracusis, nunquam tanta nubila obduci audivi, ut non aliqua hora sol cernatur, hoc quisq; censet quòd in rem suam esse videt. Nos attigimus metam & hæremus in declivi via, deplorat præsens ætas factum, sed timeo ne & posteri lachrymantibus declament querelis. Ego interim ut de valetudine tua sæpius significes precor, literas quàm valde me amas tam sæpe scribas.

ACTUM IN CURIA NOSTRA VARSAVIENSI feriâ tertiâ post festum S. Michaëlis Archangeli proximâ Anno 1696.

Ad Officium & acta præsentis Castrensis Capitanei Varsaviensis personaliter accedentes Alexander & Constantinus Principes Regij, Fratres Germani Serenissimi piæ memoriæ JOANNIS III. Poloniarum Regis

Regis vitâ nuper functi Filij, requisiverunt ab eodem officio, quatenus Instrumentum Originale Commissionis, seu plenipotentiæ infra scriptæ ad acta Officij sui susciperet, & in eadem inseri demandaret. Quorum officium præsens requisitioni annuendo hoc idem instrumentum seu actum plenipotentiæ suscipi, & actis præsentibus inscribi procuravit de tenore talis: A.C. 1696

Nos Alexander & Constantinus Principes Regij olim Serenissimi Joannis III. Poloniarum Regis non ita pridem luctuoso fato defuncti Filij, & nostro pro intereße succeßores legitimi, notum testatumq; facimus præsentibus, quorum interest universis; quòd cùm in animum nostrum induxerimus opportunam ad exteras nationes proficiscendi viam non alio capeßere studio, quàm ut indolem nostram otiari nesciam ulteriori scientiarum cultu, exoticarum rerum notitiâ, atq; omnimoda gentium, morumq; cognitione reddamus perfectiorem. Consultum proinde cupientes rebus, fortunisq; nostris, ne aliquid sub absentiam nostri in hoc Regno patiantur detrimenti, ad curam & superintendentiam omnium negotiorum publicorum & privatorum, Personas, bona, fortunas resq; nostras concernentium generaliter omnium Eminentissimum Principem S. R. E. Cardinalem Archi-Episcopum & Regni Primatem, Tutoremq; naturalißimum, Illustrissimos & Reverendissimos Stanislaum Dąmski Vladislaviensem, Stanislaum Sbąski Varmiensem, & Sambiensem, Andream Załuski Plocensem, Georgium Dönhoff supremum Regni Cancellarium Premisliensem Episcopos; Illustrißimos Stanislaum Jablonowski Castellanum Cracoviensem Supremum Regni Exercituum Ducem, Casimirum in Bychow, & Dąbrowa Sapieha supremum Exercituum M. D. L. Ducem Vilnensem, Albertum Constantinum Breza Posnaniensem, Michaëlem Varszicki Sandomiriensem, Stanislaum Malachowski Calißiensem, Raphaëlem à Lesƶno Leszczynski Majoris Poloniæ Generalem Lanciciensem, Marcum Matczynski Rußiæ, Jablonowski Volbiniensem Palatinos; Josephum Słuszka Campi Ducem M. D. L. Vilnensem, Stephanum Bydzynski Sandomiriensem Castellanos; Alexandrum Sapieha Mareschalcum Curiæ M. D. L. Perillustrem & Reverendissimum Joannem Vladislaum Przeremki Referendarium Regni, Magnificos ac Generosos Albrachtum Matczynski Thesaurarium Curiæ Regni, Andream Gelgud Notarium M. D. L. Stanislaum Godlewski Regentem Cancellariæ Regni Capitaneum Nurensem, Casimirum Dąmbrowski Succamerarium Vilnensem, Andream Zydowski Vexilliferum Cracoviensem, Joannem Rudski Notarium Terræ Cerscensis præsenti Commißionis seu Plenipotentiæ nostræ actu invitamus, atq; pro Commißarijs pleni juris designamus ac constituimus dantes & concedentes eisdem, Eminentißimo, Illustrißimis ac Reverendißimis nec non Magnificis supra memoratis plenariam facultatem, atq; omnimodam potestatem de omnibus negotiis in absentia nostri publicè & privatim intervenientibus disponendi, occasiones omnes, atq; prætensiones quasvis ad Nos, Bonaq; & Fortunas nostras modo quovis emergentes, ubivis locorum excipiendi, discernendi, ac decidendi, vicißim quoq; Jura, & Prætensiones nostras ad personas cujuscunq; Eminentiæ &c. &c.

ACTUM IN CASTRO ZACROCIMENSI
feriâ Sextâ in crastino Festi S. Francisci Confeßoris.
Anno 1696.

Ad Officium & Acta præsentia Castrensia Zacrocimensia personaliter venientes Serenissimi Alexander & Constantinus Principes Serenissimi piæ memoriæ JOANNIS III. Poloniarum Regis nuper vi-

A.C.1696 tâ functi, Filij requisiverunt ab officio præsenti, quatenus Actum seu Instrumentum literarum infra scriptum in rem, & Personam Serenissimæ Mariæ Casimiræ DEi Gratiâ Poloniarum Reginæ serviens & competens susciperet, actisq; sui officij inscribi demandaret; quorum requisitioni Officium præsens semet accommodando Instrumentum hocce literarum illico suscipi, & actis suis inseri voluit, & curavit, idq; de tenore tali:

NOs ALEXANDER & CONSTANTINUS Principes Regij olim Serenissimi JOANNIS III. Regis Poloniarum non ita pridem luctuoso fato defuncti, Filij, notum testatumq; facimus præsentibus, quorum interest universis, quòd licet, præconcepto in exteras Nationes itineri nosmet accingentes jam certos ad curam & tutelam fortunæ nostræ designaverimus Commissarios, & Plenipotentes, nihilominus prospectum tantò magis indemnitati nostræ cupientes, generalem superintendentiam, & dispositionem bonorum nostrorum mobilium & immobilium generaliter omnium Serenissimæ Mariæ Casimiræ Poloniarum Reginæ Parenti & Benefactrici nostræ gratiosissimæ committendum esse duximus, prout quidem præsentibus committimus dantes & concedentes supremam eidem potestatem de bonis nostris generaliter omnibus mobilibus & immobilibus, summisq; tam in scriptis, quàm in deposito ubivis locorum existentibus disponendi, divisionem pro interesse nostro attentandi, summam levandi, res mobiles recipiendi, de levatis & perceptis quietandi, debita quævis & prætensiones urgendi, eaq; omnia, quæ personas, res, & fortunas nostras spectabunt nomine nostro subeundi; & implendi, recipimusq;, & obligamus Nos transactiones quasvis, inscriptiones & quietationes per eandem Serenissimam Reginam Parentem charissimam nostro nomine peragendi, & recognoscendi, tanquam per nosmetipsos personaliter forent peractæ, pro gratis & ratis suscepturos, & omni modo approbaturos. In cujus rei fidem præsentes manibus nostris subscriptas & sigillo communitas actis insuper authenticis inscribi voluimus. Dabantur 15. Octobris. Anno 1696.

(LS.)

Alexander Princeps Poloniarum.
Constantinus Princeps Poloniarum.

CAUSÆ CONVOCATIONIS

dissolutæ & Compendium actorum in ijsdem Comitijs, referuntur ab Anonymo.

NOn videbatur mihi hactenus integrum volante tabellario præsentis Convocationis actiones singulis hebdomadis Dominationi Vestræ describere; ne entia pene chimerica approbarem. Quod enim una dies feliciter construebat, evertebat secunda; Quod hac nocte uno nitebatur capite, postridie pluribus capitibus e-,minebat. Lernæam paludem, non publicæ securitatis theatrum illud ,credidisses. Quare nunc primum totam rei seriem effundo in paginam ,duobus terminis, hoc est compendio, & veritate.

,, In primo statim convocationis limine haud mediocriter displicuit

Baldachinū Primatis Regale tumens fastus Eminentissimi Primatis Regni ordinibus, qui ad ,votivum sacrum celebrandum se conferens, ceremonialia sub baldachino , ante majorem aram Ecclesiæ eò loci, quo Reges considere solent, exerce-

,ercebat, quod adeo statûs Ministros, compluresq; alios Nuntios terrestres permovit, ut præ indignatione, non sinè strepitu digrederentur. *A.C.* 1696
, Idem accidit eodem die in conclavi Senatorum, in quo vix in loco pariter Regio explicatum Baldachinum conspexerunt ordines, sinè mora animadversione factâ abrumpi, tolliq; è medio instituerunt. Exordium deinde operis in conclavi Nuntiorum terrestrium in ordine ad eligendum Mareschalcum pluribus difficultatibus fuit obnoxium, non tantum ex ea ratione, quòd diversi Palatinatus è medio sui eligendum Mareschalcum censerent, vi subalternæ legis, post tot comitia Regni continuâ serie infelici quodam Reipublicæ fato dissoluta, verùm etiam ideo, quòd duæ sibi mutuò adversæ forent partes; alia Majestatis, libertatis alia, contentione authoritatéque non impares, quæ in eo diligentissimè desudabant, ne vel in minimo puncto convinci possent. Proinde vir integerrimæ fidei, & absolutæ prudentiæ invitatus est omnium suffragijs, ad hoc Nuntiorum terrestrium conclavis ministerium Stephanus Hurnicki Dapifer Podoliæ, qui eodem die juramentum corporale distinctâ claráque voce implevit in eam rotam, quæ Mareschalcis Nuntiorum solennis est. Consecutæ sunt Electionem voces, sententiæq; publicæ Nuntiorum & alia ceremonialia, seu potius præliminaria, quæ plurimum temporis exhauserunt; vix enim post unius septimanæ intervallum ab Electione Mareschalci conclave Nuntiorum terrestrium accessit Senatoribus. Prima dies congregatorum ordinû decoram habuit Regni faciem, & nihil nisi tam internam, quàm externam defensionem imprimis meditantem. Et non alio respectu pretióque senatûs à votis in medium proferri solitis abstinuit, nisi ut plus temporis concederetur consilijs. Verùm major pars Palatinatuum, terrarum, districtuúmque nisi instructione in comitiolis sibi data, & declinando dependentiam in ferenda sententia, proposuit desiderium populorum, ut Serenissima Regina Vidua sine mora excederet palatio tam vicino consilijs publicis. Allegabat; quòd si jam prius ex arbitrio privatæ voluntatis discessisset semel, meritò id facere iterum non graveretur ex consensu Regni ordinum id unicè præstolantium ex rationibus statûs, & ex respectu facilitandorum consiliorum, præsertim quòd suspicacissimus metus invasisset universos, serenissimam Reginam benè conscìam datæ à Palatinatibus Instructionis de neganda sibi longiore Varsaviæ mora; nihilominus biduo ante convocationis comitia non frustra Varsaviam repetiisse; sed ut dispositioni publicæ palàm resisteret, vel ut orbi demonstraret; consilia Reipublicæ Polonæ absolvi non posse inconsultâ Reginâ.

Difficultas in eligendo Mareschalco

Urgetur abitus Reginæ Varsavià.

„ Fuerunt verò ad juga faciles populi, & sæva volentes pati Regna, qui præteriti assveti despoticismo Regiminis, inter puncta honoris reponebant, ut Serenissima Regina Vidua ad latus publici consilij, omni quacunq; demum arte posset retineri. Asserebant Reginalem suam Majestatem nihil minus velle, scireq;, quàm in publicas statûs materiam involare, imò id unicum intimis ambire votis, ut illi tandem aliquando liceat dulci quiete post viginti & amplius Regni tædia recreari. Non desiderabantur tamen, qui responderent illi, præsertim qui penitius norânt Serenissimæ Reginæ Viduæ ingenium, par rebus perturbandis, adeòque meritò formidare videbantur novum ab illa discrimen quæ ultimam manum ad thronum Regium præterito Regnanti imposuerat, & inscio Marito notabiles summas, ad ambitionis suæ trophæum dispensaverat. Quis Gedanensem Civitatem alias non mediocriter in rebus Politicis versatam Simoniacis, sacrilegisq; muneribus absolvit,

Acta quædam à Regina vivente Rege.

*A.C.*1696, solvit, à tam palmari illa Eucharistici Dei injuria, quàm Insolentissimo ,ausu populi non sinè Christiani orbis scandalo passus est. Quis contra ,leges & solennem inclytæ hujus gentis consvetudinem plus offerentes ,optimè meritis Patriæ Civibus præferre Reges Polonos docuit? ut il-,le optimus censeretur, qui opimus? Quis jura gentium in legato ma-,gni Regis Galliarum Marchione *de Vitri* ultra morem Gentis religio-,sissimum per Inciforem M. D. L. insolenti ausu violavit? Quis postea ,prætextu repetendi Cameneci, & re ipsâ intuitu disponendæ suæ Do-,mûs, infinitorum bellorum impensarumq; fœderi Nos illigavit, ut Filia ,Romanorum Imperatoris semper Augusti in thori sociam, & Regnum ,Hungariæ Principi filio Serenissimo Jacobo in dotem cederet. Hac con-,ditione dilapsa parùm absuit, ne Regni nostri cum Augustissimo Leo-,poldo fœdus evanesceret ad instantiam ejusdem Serenissimæ Regnatri-,cis, nisi desponsatio Serenissimi Jacobi cum Neoburgica, & Serenissi-,mæ Filiæ cum Electore Bavaro intercessisset. Et hic demum est fru-,ctus ille, quem Regnum Poloniæ tot Provinciarum bellorumq; redemit ,impendijs. Quis Illustrissimum Palatinum Vilnensem illibatâ semper fide, ,immunitatem libertatis Polonæ propugnantem Ecclesiasticis subjecit ful-,minibus? occasionemq; præbuit, ut tot Regni Comitia procul omni con-,silio solverentur, nisi fæcundissimum in omnes casus Serenissimæ Re-,ginæ ingenium? Quanquam & interea temporis velut inter ignes lu-,na minores in conclavi Senatorum relucebat tam proxima publicis con-,silijs Serenissimæ Reginæ vicinia, cum essent quotidie præsto, qui con-,tinuò ad conclave suæ Majestatis referrent fidelissimè, quæcunq; demū ,in Senatorum, & Nuntiorum conclavi agerentur.

,Opponebatur pro partibus Serenissimæ Reginæ Viduæ opprobri-,um Gentis si Regina suo conclavi moveretur, quòd barbaris etiam ,Gentibus rarò usurpari viderunt sæcula. Ad hoc repositum est à plu-,ribus inter politissimas censeri nationes Galliam pariter & Hispaniam, ,ubi Reginæ Viduæ aliæ ad Religiosum claustrum discesserunt, aliæ ad ,exilium. Quod contigisse memorant annales aviæ Christianissimi Re-,gis hodie gloriosissimè imperantis. Quanquam etiam desponsatis inibi mi-,nimè pari vidit orbis in Delphini consorte similem pœnam luente, ,quòd arcana consilij bellici prodidisset. Tandem habitâ facultate pro-,ferendi sententiam pro securitate publica Mareschalcus Nuntiorum ter-,restrium vix loqui cœpit; quòd mediâ viâ, hoc est, inter abruptam con-,tumaciam, & deforme obsequium incedere niteretur, Eminentissimus ,Cardinalis Primas motus subsellio, in ea verba prorupit, quæ istius pro-,positionis interpretationem insolitâ authoritate exquirere videbantur. ,Imò insolitus Primatis Regni fervor eum in ordinibus motum concita-,vit, ut à subsellijs Senatorum accepto per confertæ multitudinis inpe-,tum Mareschalco Nuntiorum terrestrium conclave repeterent.

Abitus Nuntiorum ex conclavi Senatorum

,Iterum Eminentissimus Regni Primas datâ prædicto motui occasi-,one, plenus præconcepto calore, voluit in præsentia solius ordinis Se-,natorij liberam vocem, sententiamq; sibi usurpare; verùm respondit Il-,lustrissimus Regni Mareschalcus jam omnem expirâsse activitatem exe-,untibus Nuntijs terrestribus ex conclavi Senatorum. Hoc tamen non at-,tento Eminentissimus Regni Primas inquit pauò ferventius, quan-,doquidem mihi Illustrissima Dominatio Vestra non concedit fa-,cultatem loquendi, egomet illam mihi concedam, & in prima Sessione ,agam de confœderatione, expediamq; circulares literas pro communi ,Nobilitatis motu evocando, & his similia non sinè stomacho Re-,gni Primas proferebat.

Primas vocem usurpat propria authoritate

Verùm

„ Verùm iterum se opposuit magnus Regni Mareschalcus, & facta *A.C.1696*
„ protestatione digressus est è conclavi, cùm bene sentiente comitatu se-
„ natûs. Paucis admodùm Nuntijs terrestribus ex Palatinatu Posnaniensi, *Ideo Mare-*
„ Calissiensi manentibus in conclavi Senatorum. Qui ad insultum facien- *schalcus Re*
„ dum in Mareschalcum conclavis Nuntiorum terrestrium occasionem de- *gni cum pro*
„ derant Eminentissimo Regni Primati. Cæterùm in conclavi Nuntiorum *testatione*
„ condignâ veneratione à Mareschalco excepti sunt Senatores, qui ex *abit*
„ superiori conclavi ad Nuntios descenderant. Ubi unanimi omnes consensu
„ sunt polliciti Mareschalco, quòd illius honorem & prærogativam Nun-
„ tiorum tueri vellent constantissimè. Et sic per triduum penè integrum
„ continuabantur ibidem exaggerationes fastûs Primatialis, quæ vix tan-
„ dem persvaserunt Primati Regni, ut Episcopum Livoniæ ad conclave
„ Nuntiorum terrestrium expediret, qui suo nomine, omnem satisfacti-
„ onem utrique Mareschalco declararet, & Nuntios terrestres assecura-
„ ret, quòd Serenissima Regina Vidua jam esset parata ex Arce Varsa- *Reditus*
„ viensi discedere; quòd & præstitit sinè mora. Hac præmissâ satisfactione *Nuntiorum*
„ freti Nuntij terrestres iterum ad senatus conclave redierunt. Verùm *ad conclave*
„ loco tantum non animo motam à proposito suo Reginam invenerunt, *Senatorum*
„ per subordinata nimirum ingenia publica consilia perturbantem. Qua-
„ re eo desperatius agebatur à partibus, quòd medela doloris non inve-
„ niretur alia, nisi ut convocatio solveretur, ut Reginæ Viduæ intenti-
„ onibus eo pacto iretur obviam. Et sic qnibusdam Ducibus Comitio-
„ rum Sredensium, & Antesignanis Litvanicis in momenta fortius peri-
„ clitabatur convocatio.

„ Nihil illis ad gustum, nihil ad palatum accidebat; neq; illis con-
„ fœderatio, neq; juramentum, neq; exclusio Piasti, neq; militaris con-
„ fœderationis dissolutio arridebat; uno verbo nihil concedebant, probabant-
„ que quod erat populare, sed tantum publicus totius Nobilitatis motus
„ petebatur, quasi in oppositionem confœderationi militari, ut sub hoc
„ prætextu ad campum Electoralem descendere, & allijs inscijs Regem
„ designare facilius liberiusq; possent. Quod ubi aliæ Provinciæ Palati- *Tempus Ele-*
„ natusq; adverterunt, sinè mora ad determinationem Electionis diem *ctionis*
„ 15tam Maji assignarunt, hoc est, ut commodius posset Nobilitas sub si-
„ gnis comparere in campo electorali. Quo ubi ventum erat, metus in-
„ cessit universos domus Regiæ asseclas, ne circumscriberetur progenies
„ Regia; quo jure in posterum deberet gaudere, neve ad examinandas
„ prætensiones tam publicas, quàm privatas aliqua ex consensu ordinum
„ destinaretur commissio, qualem mos ante actorum, & præsens necessi-
„ tas requirebat. Regalistæ igitur assveti Tyrannidi nihil nisi jacturam pu-
„ blici consilij meditabantur, palámque jam erat, quòd Domino Horodin- *Horodinski*
„ ski Nuntio Czernichoviensi sexcenti Imperiales offerentur, ut convoca- *pecunia il-*
„ tionis comitia suâ protestatione dissolveret. Quod ubi clarè cognovit Ma- *lectus*
„ reschalcus Nuntiorum terrestrium, detulit sinè mora Illustrissimo Pala-
„ tino Vilnensi, venundatam esse Rempublicam, petijtq, instantissimè, ut
„ occurreret destinato subjecto, quod sub signis Domini Gregorij Oginski
„ vexilliferi M. D Lit. militabat. Applicuit se diligentissimè ad id præ-
„ standum Illustrissimus Palatinus Vilnensis; quod ut facilius consequere-
„ tur, obtulit prædicto Nuntio duo millia currentis monetæ, ut revela-
„ ret candidè, à quonam ad tam nefanda tentaretur; respondit quòd à
„ Serenissima Regina Vidua fuerit in hoc puncto compellatus, addiditquè
„ amplius nolle se tam pernitioso consilio aures dare, & exitio esse Reipub:
„ Ergo Mareschalcus Nuntiorum ejusmodi confisus declarationi, cùm
„ securiùs agere in partem Reipublicæ adnititur, erexit iterum ca-

put

A.C.1696 ,put; idem Fabricios inter servatoresq; Camillos repertus Eutropi-
Abrumpit ,us, & negatâ prolongatione Convocationis totum consiliorum ab-
Comitia. ,rupit curium. Ne verò etiam spes restaret, revocandi illius ad con-
,clave, sine mora alieno impositus equo excessit Varsaviâ. Postri-
,die à nonnullis visus fuit in assistentia Vexilliferi M. D. L. ad bre-
,ve tempus redijsse Varsaviam, & subitò iterum disparuisse. Su-
,spendebatur tantisper à Mareschalco-Nuntiotum Terrestrium ab-
,ruptæ Convocationis declaratio, & fermè per triduum trahebatur,
,sed postquam nulla spes relucebat revocandi ad saniorem mentem
,Nuntij protestantis, clarè aperuit universis Regni Ordinibus abru-
,pta esse consilia, suiq; officij jam expirâsse ministerium. Quare
,expetebat consilium ab Eminentissimo Regni Primate, quid in tam
Primas scri- ,dolendo Reipublicæ casu agendum censeret? Arripuit casum in for-
bit Confæ- ,tunam Regni Primas, cuncta ad se trahendo, & statim intimavit
derationē. ,confœderationem, oppressaq; Nuntiorum Terrestrium activitate,
,legi à Domestico suo Prælato Confœderationis seriem, quæ conscri-
,pta erat, mandavit. Quia verò non ex integro fuit adhuc com-
,posita reliqvum quod desiderabatur, per aliquot dies inserebatur.
,Non consultis præterea de consensu Regni Ordinibus, prædictam
,Confœderationem ipse imprimis Regni Primas subscripsit, & alios
,ad id faciendum invitavit.

Motus indignitate rei Illustrissimus Palatinus Siradiensis, inva-
,lidabat per omnia actum hunc, tanquam illegitimum, addiditq;
Invalidat e- ,nunquam se subscripturum, nisi priùs videat Mareschalci Terre-
am Palati- ,strium Nuntiorum propriâ manu subscriptum, sed prædictus Ma-
nus Siradi- ,reschalcus publicè declaravit, se nullâ ratione tali instrumento,
ensis. ,quod confundit jura ordinum, quod convellit prærogativam Nun-
,tiorum, & inaudito exemplo, rem ad unum transfert, vellet co-
,operari. Addidit præterea ligatum se in conscientia esse, ut nemi-
,ne contradicente agat omnia, nihilq; subscribat, nisi explorato con-
,sensu ordinum. Horum quia nihil hîc observatum fuit, decla-
,ravit actum pro irrito, & inani cassabilique apud Rempublicam.

EPISTOLA RESPONSORIA

Ad prædictam de data 4. Octobris quâ pariter Respondet Anonymus sequentibus literis, quas subjicio.

Recepi Epistolam Varsaviæ datam 4. Octobris sub coopeata boni publici & sub titulo spetioso. Sperabam ergo, quòd revelatâ larvâ, quæ ementitum boni publici zelum tegebat, pan-,dere deberet veritatem, quæ cum nuda sit, non amat tegi. Cùm ,igitur cum magno desiderio, quamvis non tam legendam, quàm lu-,gendam abruptæ Convocationis historiam, cum spe non dubia, quòd ,in compendio & veritate scripta foret, evolvere incipio; ecce sub ,hac revelata larva novam invenio, quando aliud in titulo, aliud ,in pixide reperio. Aliud pollicetur superficies nimirùm veritatem ,aliud intus exhibet, hoc est mera mendacia. Quando scilicet po-,sito in meta suæ satyræ honore alieno, contendit imponere popu-,lo innocenti, qui etiamsi ignorat; tamen est capax veri, cui o-,mnia contraria tot spectatorum, auditorumque non minùs o-culi,

, culi, quàm aures irrefragabili tuentur, probantq; testimonio. Frustra er- *A.C.* 1696
, go & pervertere, & commovere vult fratres specie veritatis. Nam si
, amaret Patriam, utiq; non erubesceret palàm facere affectum suum
; & dum unam deponit larvam, aliam non imponeret. Si honesti curam
, haberet, utiq; alienum honorem non impeteret. Qui enim suis præstat
, virtutibus, etiam alienas veneratur. Si vera scriberet, profectò sciri no,
, men suum non refugeret. Manum enim porrigere prostratæ, aut la-
, benti veritati, est tanti pretij meritum, ut uno cælo possit adæquatè
, præmiari. Uno verbo; si vera sunt, quæ scripsit, cur publicum timu-
, it? si falsa, cur scripsit? Prorsus tam titulus, quàm exordium non ab-
, simile illi, de quo Poëta: amphora cœpit institui, currente rotâ cur ur-
, ceus exit? Quod verò ita se res habeat, eamus per singula scripti pun-
, cta, melius observando compendium & veritatem.

Quemadmodum Nos ab invocatione Divinissimi Spiritus consvevimus
, nostra consilia auspicari, ita malignus Auctor manuscripti, à materia
, Ecclesiastica sumit exordium, insimulando regale tumentis fastûs Emi-
, nentissimum Primatem Regni, cujus umbram etiam ille demum in Re-
, gni Primate videt, qui illum nunquam vidit. Baldachinum jussit in tem-
, plo explicari, quia ita fieri debuit. Quilibet enim Episcoporum in sua *Cur Baldachino usus Primas.*
, Diæcesi ex præscripto Romani Ceremonialis liberum habet usum Balda-
, chini, si cui difficile videtur ad credendum, adeat ipsum Romani Cere-
, monialis volumen, edisceet clarius. Utebatur Baldachino Reverendissimus
, Antistes Vilnensis in sua Cathedra, nemo tamen id illi exprobravit;
, si verò id repugnasset legibus, profectò suis non caruisset censoribus.
, Cardinalitia dignitas prima est, post supremam in Ecclesia, & par Re-
, gibus ex consensu & consvetudine totius Christiani orbis. Immeritò i-
, taque sæcularis potestas contra hoc assurrexit, & indignum quorun-
, dam zelum excitavit contra; tanquam id sit plus posse in libertate, plus
, levitatis ac licentiæ habere, qui fortè hac de re non somniassent quidem,
, & in modestia templis debita finem devotionis expectassent, ni fuissent
, excitati.

,, Quod spectat Baldachinum in Senatorio etiam conclavi explica- *Erectio Baldachini in conclavi Senatorum excusatur.*
, tum, hoc ultra mentem, imperiumque Eminentissimi Primatis actum est;
, nam id officij ad alium spectabat. Quanquam & hoc pro dignitate Reip.
, non pro aliquo fastu fieri decebat, cùm sit Serenitatis indicium, Præ-
, tendimus sub inter-regno titulum Serenissimæ Reip. & tamen nosmet
, ipsi illum nobis adimimus. Quid nocuisset bono publico hic scenicus ap-
, paratus ad demonstrandam saltem exteris de longè venientibus, quòd
, & si Regem non habemus, sunt tamen nobis residua Majestatis insi-
, gnia, etiam in hac Reip orbitate, præsertim cum nunquam in cor E-
, minentissimi Cardinalis ascenderit, qui semper publici decoris, quàm
, privati studiosior, quòd vellet sub Baldachino subsellium ponere, imò
, ut probè intellexi, in intentione ipsius erat, ut sub illo aram exstrueret
, ad quotidiana sacrificia, pro felici successu comitiorum offerenda, ante
, exordium consiliorum. Sine animadversione verò Illustrissimi senatûs
, (quod falso ab Anonymo Authore allegatur) sponte ipse Eminen-
, tissimus Primas obviando nonnullorum scrupulis deponi jussit prædi-
, ctum Baldachinum, nihil sibi ex Cardinalitia dignitate usurpando pom-
, pæ. Nam quicunq; erectâ palpebrâ actiones illius respicit, sinè fuco
, fateri cogitur, quòd ita purpuram ferat, ut suum erga Patriam can-
, dorem gerat in animo. Utiq; Regium sedile retroversum sub Baldachi-
, no in signum publicæ orbitatis, utiq; & alia tam Eminentissimi Prima-
, tis, quàm aliorum Regni Senatorum subsellia in circulum sub gradi-

A.C.1656. bus throni Regij disposita manifeste cuique demonstrabant, quòd baldachini apparatus, non pro fastu privato, sed pro publico decore adhiberi potuerit, quem nihilominus Eminentissimus Primas unà cum gradibus moveri, tollique imperavit, ut plus daretur spatij subsellijs Senatorum, quod angustum videbatur ob insolitam hominum frequentiam, Eo jam cum larvato Scriptore ad conclave, & cum probè sciam regulam honesti viri; ne quid veri non audeat, ne quid falsi dicere præsumat; fateor & ego plurimum temporis consumptum in otiosis contentionibus, quæ majorem inter & minorem Poloniam ortæ fuerunt, ex occasione alternatim eligendi Mareschalci, neutra tamen pars alteri cedere voluerit, Neque defuerunt, qui ex M. D. L. eligendum censerent Mareschalcum. Non intelligo tamen, quid Author velit, dicendo fuisse Majestatem inter & libertatem luctam, prorsus enim non memini, cum tamen semper interfuerim, vel minimam hujus materiæ fuisse memoriam. Fateor præterea, quod Mareschalcus vir priscæ probitatis, & prudentiæ singularis, si adeo diligentes non dedisset aures ijs, quorum pleriq; famam, conscientiam pauci verentur, quive boni sensûs pro Republica nunquam Authores, semper interpretes fuerunt, assveti jacturâ publicâ privatam agere fortunam, ut ipsis bene sit, optant alijs malè esse.

„ De exclusionibus illegitimè electorum quorundam Nuntiorum terrestrium nihil ago, nam & hoc sole meridiano clarius est, quantum temporis inutiliter extraxerint.

„ Conclave Nuntiorum terrestrium Senatoribus sociatum, in primo accessus sui limine fortiter eò curas vertit, & studia, quod pro primo & ultimo objecto consiliorum esse debuit, nimirum diligenter agere cœpit de securitate interna & externa. Primoq; statim die in illo ardenti affectu populorum in Remp, solidi aliquid fuisset statutum, si Illustrissimus Palatinus Trocensis non objecisset impertinentissimam materiam illustrissimi Palatini Vilnensis, privatam controversiam concernentem, quæ plurimum temporis exhausit ex promotione eorum, qui venalem svadam proferebant. Incidit postea acris concertatio de urgendo abitu ex arce Varsaviensi Serenissimæ Reginæ Viduæ, pro quo obtinendo, cùm neque lex publica, neque usus consvetudine firmatus proferri posset, solâ pertinaciâ certabat odium, convicia jaciebantur. Fuerunt multi pro sensu libertatis ex rationibus status, & decoris Reipublicæ, ne illi exteri objicerent aliquando, quòd in Regno Poloniæ tam male coronata capita tractarentur; afferebantur in publicum præjudicata, quæ contrariũ demonstrabant Proponebãtur justitiæ leges; nihil enĩ ejusmodi clarè probari potuit Serenissimæ Reginæ, ob quod tã palmarẽ notam mereretur. Patuit præterea quòd non ex contemptu Instructionis à quibusdam Palatinatibus datæ Varsaviam redierit Serenissima Regina Vidua; quia de hac nihil prorsus inaudierat, imo & literas per Reverendissimum Posnaniensem Episcopum ad Serenissimam in hoc puncto datas Solecei primum, unde jam reverti grave fuisset, recepit. Immeritò verò anonymus Scriptor appellat; ad juga faciles populos illos, qui Regnalem Majestatem tuebantur, cùm id non ex amore despotismi, qui compluribus sub tempus regiminis displicuerat, & directè impugnabatur, sed ex justitiæ amore, quæ sola rationem habet, Reginæ honorem propugnabant.

Ad reliqua quæ idem Author adfert inferiùs, & quasi ipsa sibi plaudens crepitante ciconia rostro ingeminat, nihil respondeo, tanquam à nemine audita, quamvis non difficile mihi, ea oppositis rati-

,tionibus confutare; sed non immoror huic puncto; quòd enim scri- *A.C.1696*
,bo, non sunt vindiciæ honoris, sed ipsiusmet veritatis, præsertim
,quòd Serenissima Regina satisfecisset voto omnium per suum ex ar-
,ce abitum, & prætérea per Eminentissimum Primatem publicè de-
,claraset, se non adfuturam electioni. Perturbavit non mediocri-
,ter ea declaratio nonnullos, quia omnem prætextum obliquorum
,consiliorum dissolvit. Non ita enim exitus Reginæ ex arce Varsa-
,viensi urgebatur, quàm ipsius præsentia futuræ electioni timeba-
,tur; quod sicut callidè vulgatum fuerat, ita temere à compluribus
,sperabatur., Cui cùm contrarium omninò Regina declarasset, mu-
,riñcè turbari cœpit pars adversa. Tandem quando Mareschalcus
,Nuntiorum Terrestrium (sive ad tranquillitatem, sivè ad metum
,publicum ex effectu patuit) cœpit præfari ab encomio suî, quòd
,inter abruptam contumaciam, & deforme obsequium medius ince-
,deret, videbantur ea verba directè petere illos, qui non privatum
,bonum sed decus publicum tuebantur. Proinde Eminentissimus
,Primas non proripuit se ex subsellio (uti asseruit) sed more solito,
,quia immediatè antè, vox Primatialis aliquoties impedita, inter-
,rogavit clariore voce præfatum Mareschalcum; quid per deforme
,obsequium intelligeret; quod paulo altiùs extulisset vocem Regni
,Primas, videbatur id meritò fecisse, præsertim cùm de pupilla ho-
,noris ageretur, utq; melius à Mareschalco longiùs distante, & à
,toto conclavi audiri posset. Captatâ igitur hac occasione sciendum
,est, quod privatim complures ex zelantibus, uti se asserebant, con-
,cluserant omnino redeundum sibi esse ad conclave Nuntiorum ter-
,restrium, & tunc primum ex illo ad Senatores eundum, ubi Re-
,gina Varsaviâ discessisset, casus in fortunam cessit, & una inter-
,rogatio illa Eminentissimi Primatis de verborum & rerum signifi-
,catione tantùm excitavit motum; uti indebitum, ita minimè spera-
,tum novo exemplo excitando. Nam sicut olim solenni majorum
,consuetudine, ad judicandos tantùm quosdam excessus ab aliquo ex
,Nuntiis terrestribus perpetratos descendebatur ad conclave illud,
,ita tunc ad dijudicandam vocem Primatis, & ad inversionem statûs
,properatum est, minima siquidem mutatio facti, maxima Juris;
,Quod evenit instigantibus illis, quibus Reipublicæ tranquillitas o-
,dio est & turbidum in amore. Magna simul pars illius conclavis
,suis commota est subselliis, ut plerumq; contingere solet, quòd po-
,pulus faciat, quæ, cur faciat, ignorat.

Rapuerunt fermè exeuntes, & penè reluctantem secum traxe-
,runt Mareschalcum Nuntiorum terrestrium (ut in re simili fieri so-
,let) bonum publicum obtendentes. In conclavi Nuntiorum terre-
,strium, quid aliud sperari poterat ex hoc motu nisi major motus,
,qui tantò fortiùs invaluit, postquam Magnus Regni Mareschalcus
,in comitatu sex aliorum Senatorum ibidem comparuit ex hac oc-
,casione. Post abitum Nuntiorum ex conclavi Senatorio, non o-
,mnium tamen; quia Palatinatus Majoris Poloniæ, Pars Palatina-
,tûs Masoviæ, Pars Palatinatûs Ravensis, Pars Terrarum Prussiæ,
,Pars notabilis ex Palatinatibus M. D. L. mansit in conclavi Senato-
,rum, neq; diffidentes comitari voluit, & eâ dignitate characteris
,sui eam pati indignitatem, cùm Eminentissimus Regni Primas de
,rei eventu priùs admonitus nonnihil perturbatus, quòd non die lu-

A.C.1696. ,næ, sed sabbatho hoc est celerius ea res contigisset, & præsertim ,quod sub prætextu innocentissimæ illius vocis. Nam quicunq; rei ,actæ seriem prudenter examinabat, intellexit clarissime causas præ- ,cipitati discessûs alias fuisse, & alias videri potuisse. Ex consensu ,complurium Senatorum voluit idem Eminentissimus Primas, in her- ,ba statim tantum inconveniens suffocare per Internuntios, ut mo- ,ris est in similibus, ex Senatu, vel per aliud, quodcunq; videre- ,tur, medium. Initurus ergo rationes, sententiamq; aliorum explo- ,raturus facultatem dicendi à Mareschalco pro more postulavit, qui ,tanquam conscius rei factæ, majorem quærendo prætextum distra- ,hendi consilij respondit; omnem activitatem exspirasse exeuntibus ,Nuntijs terrestribus è conclavi Senatorum. Quanquam tantus Re- ,gni Minister in principiis erravit, demonstravitq; sententiam suam ,inter propera & parùm excocta censeri potuisse. Nam Senatûs a- ,ctivitas non cessat, & practicatus bonæ Reipublicæ mos obtinuit, ,ut abruptis etiam Comitijs Regni exquirantur consilia Senatorum, ,quibus medijs revocari possit Author abruptorũ Comitiorũ. Tantò ma- ,gis in hoc casu plus licuit, cùm adhuc Nuntij terrestres suam in ,conclavi continuarent activitatem. Cur enim elinguis Curia Pa- ,trum esse deberet, inferiore Regni Ordine tam disertè rem suam ,agente. Cùm igitur Eminentissimo Primati & Inter-Regi incon- ,sultè vox negaretur à Regni Mareschalco, dixit, quod dicere debu- ,erat, ex Privilegio dignitatis; ergo ipsemet facultatem mihi dicen- ,di in eo casu tam onerosò Reip. concedam. Hac voce permotus ,Regni Mareschalcus protestatus est, verùm contra quod punctum, ,nemo sanè intelligebat; certè enim & Consul, ubi ad iniquum lo- ,cum ventum erat, sistebat aciem, & Eminentissimo Primati ex of- ,ficio Dignitatis inprimis incumbebat quærere media, quibus aspera ,in vias planas reduci possent. Orsus igitur sermonem suum, quo ,tam infausti molimінis conscios authoresq; penetrabat gladio anci- ,piti fortiùs, & quasi malleus petram conterebat his mortalibus; ,Quicunq; demum hujus Convocationis Comitia Reip. adeo perne- ,cessaria insolenti ausu contendit abrumpere, quicunq; tam præsen- ,tis periculi fontem aperit, maledictus sit in semine suo &c. Ad- ,didit præterea quòd non liceat in tanto discrimine versantem dese- ,rere Patriam, atq; adeo si Conclave Nuntiorum terrestrium ali- ,am, & magis convenientem juribus non apprehenderit viam; Invi- ,tabat pro die lunæ sequentis universos ad idem Conclave Senato- ,rum, ut de confœderatione publica scribenda cogitarent. Literas ,verò circulares pro communi Nobilitatis motu urgendo dixit se ,negare non posse ad tantas tot Palatinatuum instantias, & requisi- ,tiones. Durus hic sermo videbatur ijs, quibus communis Nobilita- ,tis motus displicebat. Et sic iterum contra hanc propositionem ,protestati sunt præeunte Protestantibus Magno Regni Mareschalco. ,Videre illos erat per stagnantes ubere luto vias, inter obstantes ,Equitibus quadrigas non tam ire, quàm præcipitari ad libertatem, ,conclaveq; Nuntiorum repetere. Salutati sunt civilissimè à Mares- ,chalco Nuntiorum, & in defectu subselliorum, nudæ trabis assere ex- ,cepti, ubi exposito dolore suo contra Eminent: Primatem concepto ,zelo Nuntiorum terrestrium, inter ferventissimos clamores fuerunt ,recreati. Tueri igitur honorem sui Mareschalci, & prærogativam

Con-

,Conclavis inprimis propositum, non interrogatis prius illis Nuntijs, qui A.C. 1696
,ex Conclavi Senatorum non discesserant, & in tam evidentem eversio-
,nem Status consentire noluerunt. Iidem producendam Convocationem
,longius censuerunt, ab illis tantum obtento consensu, qui præsentes
,Conclavi adfuerunt. Et sic soluta sessio. Priusquam tamen finis im-
,poneretur sessioni delegati fuerunt nonnulli ex conclavi Nuntiorum ter-
,restrium ad Illustrissimum Episcopum Vladislaviensem, invitando, ut
,ad illorum Conclave descenderet, dignitatem Primatialem exerciturus.

,, Die lunæ etsi nonnulli omnino Confœderationem statu-
,endam prædicarent in Conclavi Nuntiorum terrestrium, nihil ta-
,men ibidem conclusum super ea re fuit. Flagellationes tantum, &
,gravissima Honoris alieni convicia passim audiebantur. Cogitabat
,eodem die Eminentissimus Cardinalis etiam seposita interim dignitate
,Primatiali una cum alijs Regni Episcopis ad conclave Nuntiorum ter-
,restrium descendere dicturus si propter me cœpta est, propter me
,desinat ira, simulq; invitaturus ad Senatum dissidentes; verum male
,compositus stomachus, optimas etiam cupedias consuevit vertere in venenū
,præmonitus ab amicis, quod neq; hoc profuisset, supersedit à proposito.

,, Die Martis cum Nuntiorum terrestrium conclave in via erraret,
,nec sciret progredi, comparuerunt quatuor Episcopi una cum nonnul-
,lis Senatoribus, invitando ad concordiam conclave Nuntiorum inva-
,liditatem consiliorum objiciendo. Verum hæc omnia nihil movebant Nun-
,tios, eò, quod intento suo non potirentur, quamdiu Regina Varsaviæ
,moraretur. Cum igitur nulla omnino media succederent, tandem Se-
,renissima Regina Vidua consilio Eminentissimi Primatis, cessit bono pu-
,blico, & prius per Reverendissimum Cujaviensem, postea per Plocen-
,sem Antistitem abituram se Varsavia promisit, tandemq; inclinato ad oc-
,casum sole ex arce dispatuit. Satisfactum ergo videbatur eo Reginæ
,discessu pertinacissimis Partibus, cum, quod vellent jam fuissent conse-
,cutæ; verum inquieta malignitas convertens bonum in malum, in E-
,minentissimum Regni Primatem assurrexit, & nescio quam satisfactio-
,nem ex ejusdem Persona cœpit prætendere. Hæc verò procella inde su-
,um fontem habuit, quod cum ante paucos dies vehementius, quam ju-
,stius Serenissimæ Reginæ abitus urgeretur, respondit Eminentissimus
,Primas, quod libenter in illorum sententiam iret, si hoc desiderium mo-
,vendæ ex palatio Reginæ, ex timore aliquo lædendæ libertatis nascere-
,tur. Sed quia libertas hæc videtur esse palliata, se nulla ratione posse illo-
,rum votis consentire. Præterea in prolixiori discursu nescio, cujus am-
,bitionem perstrinxit, dicendo quod licet Baldachinum supra se explicatū
,haberet, nunquam tamen illum habuisse in capite, perinde atque non-
,nemo habet. Ita ergo prudentiores censuerunt, quod ea propositione
,ille se læsum sensit, cui ulcus inerat, & hoc erat principium, hoc ca-
,put, adeo enormis per calcata jura Cardinalis vindictæ. Eminentissi-
,mus verò Cardinalis factis intentus, verborum licentiam condonans, in-
,gens pacandæ Reip. desiderium constantissime tuebatur, quando & per
,Reverendissimum Episcopum Livoniæ ad conclave Nuntiorum terrestri-
,um delegatum, & ipsemet in conclavi Senatorio majorem præstitit, quam
,debuerat satisfactionem.

,, Huc intervenerunt nonnulli ex Palatinatu Posnaniensi, & insimula-
,runt quosdam ex Nuntijs terrestribus, quasi neque de Confœderatione,
,neque de Juramento, neque de exclusione Piasti, neque de dissolvenda
,militari Confœderatione unquam cogitassent. Quod directe veritati re-
,pugnabat; ex nullo enim Palatinatu tanto zelo, contentioneq; tanta præ-

A.C.1696., dictæ promovebantur materiæ atq; à Posnaniensi, præcipuè tamen dis-
,solutio vinculi militaris, & circumscriptio Domûs Regiæ.

,, Abrupta Convocationis Comitia, quemnam Authorem habuerint ,Deus optimus Maximus novit clarius. Ego neminem accuso, excuso neminem. Nam quæ realiter nescio, silere amo, multa falsa in ore famæ, ,otio credentium occulta probationem exigunt. Hoc unum liberè assero, quòd injustè impetatur in hoc puncto Eminentissimus Primas, quasi abruptis convocationis comitijs cuncta ad se trahere cogitaret. Nam ,evidens fuit, quòd Mareschalcus Nuntiorum terrestrium ipsemet sponte suâ, activitate Mareschalci se exuerit, cum nollet Confœderationem ,apud se scriptam, compositamq; legere, Eminentissimus verò Primas Regni non nisi coactus uni ex Prælatis suis legendam tradiderit.

,, Scio quòd Illustrissimus Palatinus Siradiensis dixerit, nam & sermo illus prælo impressus est, nec arguo liberum sensum, vidi tamen plurimos mirari, quòd prædictus Palatinus qui fortissimè Confœderationem ,universalem divisâ Republicâ promovebat, idem eandem integrâ Republicâ improbaret. Præterea cur idem Palatinus uno terrestri Nuntio exeunte, & prolongatione convocationis contradicente cessasse activitatem affirmavit, & manente magnâ parte Nuntiorum in Conclavi Senatorum & si pro consilio convocationis nondum fuisset concessa, tamen prosecutionem negotiorum Reipublicæ suasit. Ac proinde audivi inexcusabiliter illum errare, qui publicâ errat viâ, nec inveniri possit ratio, quæ ,convincat, quòd hoc instrumentum publicæ Confœderationis confundat ,Iura ordinum, convellat prærogativam Nuntiorum terrestrium aut rem ,ad unum transferat: quin potius concludere cogor scriptum hoc non ,larvatæ veritatis, quòd Confœderatio publica optima foret, si è re esset, ,illorum, qui jactantius, quàm verius scripta protrudunt in publicum, ,quibus nihil placet, nisi quod omnibus displicet, qui alijs severi sunt, sibi ,indulgentissimi, qui id, quod neque est, neque fuit populo imponunt, ,qui nolunt solui Confœderationem militarem, qui optant habere indefensam Rempublicam, qui volunt in turbido piscari, qui ut dent venenum, ,addunt mellis aliquantum, ut per id, quod dulce est, lateat quod amarum est, & bibatur in perniciem. Verùm optarem ne ille, qui spinas seminat; audeat nudo pede incedere, & qui domum habet vitream, ne ,in illam saxa proijciat. Qui verò pluribus respondere velit; si quærantur ,vera, dicent optimi, & mendaces faciunt, ut nec vera dicentibus ,credatur.

EPISTOLA CUJAVIENSIS
EPISCOPI AD EMINENTISSIMUM REGNI PRIMATEM.

Reginam de Principis Jacobi & suo aliorumq; adventu certiorem factâ, viæ se accinxisse, quæq; in viâ contigerint, refert.

SPerabam equidem, quòd ad gravissimam Eminentiæ Vestræ impositionem non tantùm Serenissimum Principem Jacobum materno suo Regina Parens Serenissima complecti deberet affectu; verùm Nos quoq; non paucos Senatores, qui Principem illius comitabamur Filium, benigniore vultu respicere. Sed non respondit spei nostræ eventus, ita enim omnes à Regina sumus indignè

dignè accepti, ut arduum sit singula describere. Inprimis Serenissima Regina Vidua præmonita de nostro ad se adventu, in negotio non minùs Principis Jacobi, quàm suo, sinè mora ex æde Bielanensi discessit, nostrum ultro declinatura occursum. Interim jam unâ propè leucâ distantem, citatisq; passibus abeuntem in via deprehendimus. Verùm & ejusmodi occursus noster novo rubore non caruit. Cùm enim Nos iterum, iterùmque admoneremus vectorem, ut subsisteret, frænarétque effusos ad cursum jugales, Regina econtra aurigam subsistere Nobis audientibus prohibebat. Vector nihilominus numerosi comitatûs nostri, sive conspectu, sive minis perterritus, equos, rhedámque continuit, præsertim, quòd Serenissimum Principem Jacobum cum Senatoribus ad Reginæ currum euntem advertisset. Quanquam ego prius cum Palatino Culmensi accessi Reginam, ubi pauca præfatus indignabundam reperi, cum Serenissimum Principem Jacobum illi præsentarem, qui non lætiore fronte à Serenissima Parente sua exceptus est, & quantumvis Reginales plantas profundâ veneratione fuisset complexus, nihil tamen solatij retulit, præter brevissimum illud, & obliqvum responsum, quo paratam se ad obsequia Principis Jacobi Serenissima Mater testata. Recedente obortis lachrymis Serenissimo Principe Jacobo à curru Reginali, ego iterum semotis arbitris Reginam accessi inflexurus cor Maternum tantoperè aversum à Principe Filio. Hic Regina, quidquid unquam contra me filiumq; suum præconceptum habuerat, cum summa impatientia & indignatione deprompsit, effuditq; in publicum, solâ facie velatâ, clausâq; toto colloquij illius intervallo. Ego pariter tantâ indignitate rei permotus conclusi sermonem in ea verba: Serenissima Majestas Vestra satis habet hostium in Polonia, satis invidiæ, ejusmodi tamen modo agendi nobiscum plures habebit malè affectos, cum neq; Principem Filium, neq; Nos, eâ quâ par est, tractet ratione. Impendebamus Majestati Vestræ omnem venerationem & obsequium, quoúsue Regni sociam habuimus, verùm jam nunc aliter venerabimur. Profectò enim turpe, & vix ferendum Senatoribus, quòd tanto temporis spatio cum Principe Filio in via publica sub aperto Jove, ante currum Majestatis Vestræ, steterimus. Satius expectare Nos in ædibus suis debuerat Majestas Vestra, & de rebus tanti momenti non in aperto campo, sed in privato conclavi agere. Vestra verò Majestas eò loci tam indignè tractat Principem Filium, quem Nos in Regem Poloniæ eligere contendimus; quẽ si Regni nostri solium præterierit, profectò nulli alteri ex Principibus Majestatis Vestræ Filijs continget. His dictis omnes à Reginæ curru abscessimus. Quia verò Eminentia Vestra huic Nos confusioni exposuit, omnes intimè dolemus. Nam & Serenissimæ Reginæ idem insinuavimus, quòd Nos Eminentia Vestra securos reddiderit, longè aliter à Regina Matre Principem Filium acceptandum fore, cui Regina reposuit, se nihil plus Eminentiæ Vestræ dixisse; nisi quòd libe- A.C.1696

AC 1696 *liberum sit unicuiq; ad suam venire Majestatem.* **De quo si fuissemus** *clarius præmoniti, nunquam ad illas Reginæ furias, & indignationem audiendam descendissemus, quia non fuit mentis nostræ Serenissimum Principem Jacobum novo vulnere affligere. Videat igitur Eminentia Vestra, quo imperio & superbiâ laboret Regina, tam despoticè unumquemq; tractando, quamvis jam Nobis non imperet, sed sub tutela sit Reipublicæ. Unde facilè patet, quòd non meditetur aliud, nisi ut etiam per abrupta regnet, & sumat vindictam. Exprobabat Principi Jacobo, quòd illam Varsaviâ expulisset, de quo ille nec cogitabat quidem. Ego ut verum fatear, non intelligo exilium istud, cum Regina perpetuò Varsaviæ commoretur, & suas quotidie conferentias habeat. Expedit proinde futura comitiola de omnibus his melius informare, & Nobilitatem instruere, cur, & quomodo possit tam perniciosis molitionibus obviare, quando Serenissima Regina cum paucis admodum Amicis suis, & Reip. non mediocriter suspectis, nescio quas fabricas molitur, Candidatos proponit, promovetq; Proceres Regni, ab unione animorum distrahit, trahendo illos in suas partes.*

Quantam verò in illis spem suarum intentionum reponat, advertet (utinam non serò) Respublica in futuris comitiolis, in quibus vel gravi odio illos propinabit, quicunq; muliebribus assistunt consilijs, & tantis adhærent malis; vel ad ipsammet Reginam singulares instituentur legationes ab ijsdem Comitiolis, ut quietius, longiusque se contineat à publicis Reipublicæ negotijs. Nam à talibus Reginæ actionibus, & scissis in varias partes Reipublicæ Civibus, quid sperandum in futura electione, nisi cædes, jurgia? validior debiliorem opprimet & liberam electionem unà cum legibus patrijs tollet. Unum per potentiam, vel duos simul per scissionem Reges eligendo.

Cum ergo ad me ex vi legis post authoritatem Eminentiæ Vestræ spectet, ut in omnibus Rempublicam informem, cogor in hoc puncto sinè omni respectu exsoluere conscientiam, maloq; unius vel alterius offensam eligere, quàm omnium perniciem. Interim Eminentiæ Vestræ manum deosculando maneo.

HUIC EPISTOLÆ SINE MORA RESPONDIT EMINENTISSIMUS PRIMAS IN EA VERBA;

ET ego istius omnino spei eram, quòd hæc deprecatio civilioribus medijs absolvi deberet, non ijs, quibus peracta est. Quanquam (nisi me meum fallit Judicium) parum profectò fuit & Reginam ad residentiam Bielanensem venisse, & de adventu Principis Jacobi in tot Senatorum comitatu, ex fama publica rescivisse. Sed omnino debuit per certum ex aula Nuntium de aduentu hoc Principis admoneri, & quantumvis prima fronte auerti uideretur, decebat

decebat tamen justo dolori Materno breue laxamentum concedere. Hoc uerò neq; mihi, neq; ulli sanæ mentis placere potest, quòd abeuntem & omnino præterire obuios uolentem in medio itinere imperiosâ impatientiâ præconceptum iter abrumpere, & gradum sistere coegerit. Utiq; illi, qui læditur, deprecationem admittere, uel refugere est liberæ uoluntatis actus, ad quem nulla prorsus lex cogere quenquam potest, præter solius dictamen conscientiæ. Cur illam potius abeuntem non placuit sequi ad locum destinatum, ubi decentia Reginalem Majestatem placamina facilius adhiberi potuissent, non uerò in medio itinere ueniam extorquere nolenti. Si hoc illustrissima Dominatio nouissimo etiam Nobili cuicunq; faceret in aliquo fortunæ gradu constituto, nônne haberet pro se aliqua legum præsidia? Coronatum verò Reginæ caput tanto lacessitum ludibrio debitum apud Illustrissimam Dominationem Vestram non habet (video) respectum, & compassionem, imò plures adhuc illi per varia comitiola Regni evulgandas parat componitq; puncturas. Afficit hoc Illustrissimam Dominationem Vestram, quòd Mater Filium justo dolore sauciata tristi vultu exceperit, hoc verò Illustrissima Dominatio Vestra pro sua prudentia non expendit, quòd Filius tot maledictiones Matris in se prouocauerit, quòd illi lachrymas elicuit, quare prius lustralibus aquis liberaliter expiari deberet, eluiq;, si illum Illustrissima Dominatio Vestra in salutem Gentibus erigere optaret. Nam quid in illum peccavit Serenissima Parens, nisi fortè, quòd illum plus cæteris similioribus sibi, & obsequentioribus filiis dilexerit. Meminit Illustrissima Dominatio Vestra & ut delicatæ conscientiæ Senator publicè fateri debet, quòd Serenissima Regina circa componendum Principis Jacobi matrimonium plusquam maternum impenderit studium, & solicitudinem, quas deinde ea repulsa à Ducissa Radzivilia passa fuerit extases, postea demum gravem jacturam, honoris illius ex prædicta repudiatione promanantem meliori sorte reparaverit. Cùm ex zelo quidem retinendæ Christianæ fortunæ ad ruinam sub Vienna inclinantis, sed non minùs, ut per hoc officium viam sibi ad Austriacæ Domûs conjunctionem sterneret, sacri belli fœdus ideo composuerit, quòd illi brevia Apostolica clarè imputant. Quando deinde ad contractus matrimoniales ventum est, cum eadem Domo Austriaca; advertendo, quòd gloriosæ memoriæ Princeps, & absolutissimæ prudentiæ Parens nonnihil hæsitaret in hoc puncto, ut in proportionatam omnibus Filijs, neq; potiorem uni præ alijs Hæreditatem relinqueret, quantum Serenissima Regina desudaverit non modo Maternâ sollicitudine, sed propriarum etiam fortunarum impendio, ne dictæ Colligationis Matrimonialis cum domo Austriaca contractus Principem Jacobum præteriret. Tandem in hac quoq; ad Regnum Poloniæ promotione, quæ oro, manus fortius, sinceriùsque ad solium ducere poterat nisi Materna? si A.C. 1696

S gratus

A.C.1696 *gratus acceptorum beneficiorum animus ingenuè, & procul omni fuco fateri velit. Revocet sibi in memoriam Serenissimus Princeps Iacobus tanquam Primogenitus, quomodo illi minores natu Principes in Prussiam abeunti propriâ manu, & tantùm non sangvine subscripserunt, quòd illum ad Candidaturam Regni non modò ullâ ratione impedire, verùm etiam omni conatu possibili promovere parati essent. Commemoret sibi idem Serenissimus Princeps Jacobus, vel si non potest meminisse, intelligat ex sua consorte quomodo Serenissima Regina ad initium Convocationis (in absentia illius) invitatis Reverendissimo Episcopo Posnaniensi, Illustrissimo Braclaviensi Palatino, Ablegato Cæsareo & Domina Legata ad lectum infirmantis tunc Serenissimæ Conjugis Principis Jacobi caput suum diris obstrinxerit, quòd illum, à throno Poloniæ nullâ ratione deturbare cogitaret, & in omni candore Materni cordis præmoneret, ut sibi in hoc negotio caveret à falsis amicis. Dicat quæso Illustrissima Dominatio Vestra legeritne aliquando vel unam literam contra Serenissimum Principem Jacobum à Regina Matre exaratam? audivitnè vel unum verbum in depressionem illius ab eadem Regina Matre prolatum aliquando, nisi fortè in ijs, quæ libertati Maternæ licebat reprehendere.*

Econtra verò ineat calculum Illustrissima Dominatio Vestra si potest, numerétque omnes disgustus, omnes machinationes in exilium Matris excogitatas, præcipitationesque aliarum actionum. Optimè Nobis perspectæ sunt arces illæ singulæ, quæ Serenissimum Principem Jacobum, per odium Maternum crescere docent in populo; verùm pœnitebit illum suorum consiliorum; nam ejusmodi industriæ inter præcipitia approbatæ veris coloribus mox indicabuntur. Non multum Illustrissima Dominatio Vestra eo quoq; lucrata est, quòd sua præsumptio apud inobedientem Reginæ aurigam tantùm authoritatis invenerit, ut vetante quantumvis Majestate ad vocem Illustrissimæ Dominationis Vestræ subsisteret. Hoc demum fuisset miraculum, si jugales Reginæ (quibus non est intellectus) ad solam Illustrissimæ Dominationis Vestræ Pastoralem inhibitionem substitissent. Serenissima enim Regina tam novo prodigio convicta fuisset manifestæ temeritatis. Quid ergo miratur Illustrissima Dominatio Vestra, quòd Serenissima Regina per totum illius temporis spatium velatam faciem suam aperire noluerit, quandoquidem propositum illi firmum fuerat neq; tunc loqui, neq; Illustrissimas Dominationes Vestras respicere. Nam etiam tunc jam illam regale tumens fastus à longè afflabat, proinde insvetum Majestati ferre impotens odorem obturare nares debuerat; Ego pro mea pristina in Illustrissimam Dominationem Vestram propensione & observantia

tia

tia, vereor ne Illustrissima Dominatio Vestra reputationem suam, quâ inter Cives singulari pollet, tam pertinaci protectione Principis Jacobi sensim non imminuat. Fama enim jam publica, frequensq; volat per ora vulgi, quòd sicut Illustrissima Dominatio Vestra à Serenissimo gloriosæ memoriæ Rege assecurationem pro Cracoviensi infula extorserat, ita & nova recensq; ejusdem Episcopatus pollicitatio, & nescio quod prӕterea ab hoc Candidato promissum additamentum ad hunc zelum Illustrissimam Dominationem Vestram provocat, & calamum non sinit quiescere, qui tam frequenter Comitiola Regni circumvolat. Illud quoq; non mediocriter displicet compluribus rectè judicantibus, Illustrissimam Dominationem Vestram clarè in Epistolâ sua concludere, quodsi Princeps Iacobus Throno Polono exciderit, nullus ex alijs suis Comprincipibus ad illum sit promovendus; scilicet Tu egóque DEOS facimus, ut inquiebat, olim Calisthenes. Satis superq; fuerit Illustrissimæ Dominationi Vestræ ex magnis Galesij gestis pro sorte sua in Republica sentire, & non absolutam sibi communis libertatis dictaturam usurpare. Hoc demum tantùm Regni Senatorem pusilli animi redarguit, quòd unius Mulieris indignationem tantopere reformidet, præcipuè in silentio & innocentia, multorum testimonio ad modicum Regni angulum morantis. Pollicetur Illustrissima Dominatio Vestra quòd Reginam exagitare velit, varijs legationibus ex comitiolis Regni ordinandis; moneo inefficax hoc fore medium. Si enim illam Illustrissima Dominatio Vestra Regni hujus sedibus velit exturbare, omnium, quotquot in Taurica numerantur Getarum vires in societatem essent advocandæ prius ad id præstandum. Interpretatur Illustrissima Dominatio Vestra, injurioséque notat omnes illos, quotquot afflictæ Viduitati aliquod suâ conversatione adferre student solatium, & qui Illustrissimæ Dominationis Vestræ neglectum agunt pietatis officium, quantumvis omnes illi publico omnium judicio non sint Illustrissimæ Dominationi famâ & æstimatione non impares. Profectò enim ad Illustrissimam Dominationem Vestram tanquam ad Pontificem per os Prophetæ à DEO dictum existimo; Orphano tu eris adjutor. Ita omnino Illustrissima Dominatio Vestra credat, quòd omnes illos ad præstanda hæc Reginali Viduitati officia, ubertim ex oculis manantes exstimulent lacrymæ, non aureus imber ille, qui ad captivam Danaen Jovem deduxerat. Reliqua puncta per transennam acta mitto, orando Illustrissimam Dominationem Vestram, ut ea, quæ pacis sunt, pro Republica agat, & velut Aquila magnarum alarum non captet muscas, ut ex illis faciat elephantes. Interim maneo &c. A.C. 1696

A.C.1696

EPISTOLA CVJVSDAM NVNTII AD EPISCOPVM VLADISLAVIENSEM

Contigit mihi nuper legisse copiam literarum Illustrissimæ Celsitudinis Vestræ Eminentissimo Regni Primati inscriptarum. Fuimus tunc aliquot ad eandem mensam ejusdem Epistolæ auscultatores, ubi inter amica epularum hilaria penè obriguimus universi ad indignitatem illius manuscripti. Imprimis verò ad conformes prædictis literis sermones super ea re Illustrissimæ Celsitudinis Vestræ; & cum sparsas per complures plateas, adesq; copias audiremus, ita ut penè ipsorum quoq; puerorum manibus versarentur, difficilè prorsus fuit continere vocem, quin in illud ipsius veritatis erumperet oraculum, & cùm malefecerint, gloriantur. Nescio profectò apud quemnam Iudicem non rea impotentis animi Illustrissima Dominatio Vestra censeretur. Episcopus & Regni Senator cum una fæmina digladiatus est gladio acuto in arena uiarum, gladio inquam, sed non illo D. Pauli conversionem animarum quærente, verùm Majestatis Reginalis, obligationis Pastoralis, Senatoriæ Dignitatis injuriam moliente. Filium enim à Matre, Matrē à Filio ejusmodi actione avertit magis, quàm convertit Illustrissima Dominatio Vestra. Si Roma de tanta informaretur levitate, certè illam non probaret. Profectò quantum ad me attinet, optarem Illustrissimæ Dominationi Vestræ, ut à tam præcipiti actione deinde abstineat. Nam similis levitas quæ ex paribus fabulis Illustrissimæ Dominationi Vestræ de Serenissima Regina inter complures invaluerat, Episcopalem & Senatoriam Illustrissimæ Dominationis Vestræ dignitatem paucis ante diebus in conclavi Nuntiorum terrestrium depresserat, & quasi unius labij voce promulgaverat, Illustrissimam Dominationem Vestram (non populari convicio) esse subjectum garrulum Semel tamen ad lingvam, bis ad lunam ea referri deceret, quæcúnque in publicum referuntur.

Neque illud omnino probari potest, quòd Illustrissima Dominatio Vestra hunc Nobis & non alium Regem dicit, & quod ad omnes Regni ordines spectat. Optare licet Regni Nostri soliū ex candidatis, sed nullum licet ex ijs securū facere ante suffragiū omnium Regni Ordinum, præcipuè cùm palàm sit, (pace dixerim) quod nummus loquatur per Illustrissimā Dominationē Vestrā. De reliquo timeri debet ille, corā quo terrarum cardines contremiscunt, neq; miserabilis hic Princeps deludi amplius vanis pollicitationibus, aut si illi Thronum Regium polliceri præsumitis, profectò securitati Reip. malè prospectum vultis. Quod utrumque quàm sit vitiosum, nemo sanæ mentis non videt. Hoc indubitatum est, quòd relegatio Reginæ ab arce Varsaviensi, ad æquiparantiam consortis Serenissimi Principis Jacobi negari non possit, quòd non ex alio fonte promanâret. Et hic demum fortè præcipuus fructus erit tot mil-

lionum

lionū quos Serenissimus Princeps Jacobus in privatos erogavit. Uno A.C.1696
verbo; parturiunt montes nascetur ridiculus mus. Et quod Illustrissima Dominatio Vestra Serenissimam Reginā Viduā jam non regnantē appellat, dicit tanquam inscius status Republicæ. Quia apud Nos Regina etsi nunquam regnet tamen sicut vivente Rege, ita pariter & defuncto indelebilis est illius Majestas. Promittit sibi Illustrissima Dominatio Vestra magnalia quædam à privatis Regni Comitijs, aderimus Nos quoq; illis præsentes, & fallitur Illustrissima Dominatio Vestra, quòd singulas istas politiæ vestræ artes probè non calleamus. Confœderatio militaris, quo motore coaluerit, clarè novimus, & ne Scythæ quoq; in viscera Regni deducantur, veremur non mediocriter. Deus det veniam Principali Illustrissimæ Dominationis Vestræ, sed ut verùm fatear, extremis ad Regnum vijs nititur pervenire. Jus Divinum & naturale in Serenissima Matre sua, humanū in Patria violat, & quòd vult, maximè vult. Neq; tamen Illustrissimæ Dominationes Vestræ tantùm habent animi, ut illum à tam violentis medijs suaviter reducant; ego pro candore meo rogo Illustrissimam Dominationem Vestram ne unus id sibi præsumat usurpare, quod omnium est Ordinum officij, neque scandalisetur inde, quod Serenissima Regina non revelatâ facie Illustrissimam Dominationem Vestram fuerit allocuta, utique Pontificium est, religiosas tueri consvetudines, quæ velis utuntur, præsertim cùm loci Ordinarius non in claustro, sed in arenis variarum (more puerili) Serenissimam Reginam moraretur; præterea afflictissimus status Vidualis non permittebat emaceratam luctu faciem revelari; Episcopalis quoq; modestia per suas leges non poterat, neque debuerat apertum Reginæ vultum appetere. Satius proinde existimarem mitiùs cùm Republica agere, Eminentissimum Regni Primatem serijs intentum negotijs, tam levibus fabulis literisq; non compellare amplius, ac tandem verum Episcopum agere. Interim ego me pristinæ Illustrissimæ Dominationis Vestræ gratiæ iterum iterùmque impensè commendo &c.

LITERÆ PRIMATIS
REGNI CIRCULARES.

Universis æquè ac singulis, quorum scire interest, præcipuè verò Illustrissimis Senatoribus, Dignitarijs, Officialibus, & universo ordini Equestri Dominis & Fratribus meis gratiosissimis eum intima propensissima benevolentiæ significatione præsentibus hisce communico. Quemadmodum in proximè præteritis innotescentialibus pro munere officij mei retuli tam Regno universo, quàm M. D. L. fata, gloriosæ memoriæ Principis Joannis III. Domini Nostri Clementissimi & sinè mora omnia illa, quæcunq; ex lege publica & usu recepto muneris mei spectabant rationem pro viribus adimplere sum conatus. Ita in proxima Convocatione eum Ordinibus Regni hoc præcipuè in votis habui, ut in hac orbitate nostra suo redditâ juri Republicâ non tantùm in-

A.C.1696 *ternæ & externæ securitati solida providerentur media, sed omnes pariter exorbitantiæ, quæ enervant Statum Reipublicæ omni miliori modo componi possent. Quia verò occulta vis fatorum præcidit desiderium, & studia mea, protestor inprimis coram DEo Omnipotente, & tota Republica Patria nostra charissima, nec non coram universis in genere & specie Palatinatibus tam Regni, quàm M. D. L. quòd ex statione mea omnes possibiles conatus semper eò verterim, ut in concordi animorum fiducia, & charitate non ficta, illi inprimis malo, quàm primùm occurreretur, quod fortiùs premit; imò jugulat Rempublicam, hoc est, ut Confœderatio militaris, quàm primùm solveretur. Præcipuè cùm simus omninò destituti adæquatis medijs componendo huic fœderi. Suppositâ veritate & sincerâ promptitudine ad eum finem Illustrissimorum Exercituum Ducum. Cùm enim in hoc puncto desudabatur, copias armatorum, & causas hujus fœderis expendendo, considerabatur inprimis primus fons istius procellæ modicus admodùm, deinde intra breve tempus immodico auctus numero, alijs per vim eò accedentibus. Deinde apprehendebatur fortissimè, quòd præsens Confœderatio plùs coloris, & prætextus præseferret, quàm realitatis in repetendis emeritæ Militiæ stipendijs, siquidem non expectato eventu Convocationis, quæ modum solvendi stipendij debuerat invenire, coaluit. Et inde non vanus metus animum meum incessit infelicium consequentiarum. Non defuissent fortè remedia, si non subtraxisset eam felicitatem invida fatorum series, superadditâ in perniciem Reipublicæ externa calamitate exhaustarum Regni Provinciarum & omni graviore Regnorum exitio, scilicet immedicabili civium discordiâ, propter quam sæpiùs non modò ad simultates, & contentiones, verùm etiam ad dismembrationem consiliorum (proh dolor) veniebatur, adeoq; uno ictu tota consulendi bono publico cecidit activitas. Et quamvis in eo statu non defuère desperationis rationes, pietas in Rempublicam in bona spe retinebat zelosos boni publici animos, & nihil dissimulabatur mediorum, quæcunq; ad reunionem animorum spectare videbantur. Secundaverat DEus, erexitq; in spem meliorem consilia publica per concordiam utriusq; Conclavis tam Senatorij, quàm Nuntiorum terrestrium, sed breve hoc fuit solatium spei publicæ, quando in medio consiliorum tractu per Magnificum ex Palatinatu Czernichoviensi Nuntium producendæ longiùs Convocationi renitentem & publicè protestantem Convocationis Comitia præcisa sunt, & Respublica omni destituta præsidio sinè omni spe felicis & efficacis consilij relicta in ludibrio. Quamvis enim ex una parte prosecutionem consiliorum ipsa urgeret imminentis periculi necessitas, ex alia vetabat Religiosa vocis vetandi observatio. Ac proinde concidere, prolabiq; debuerunt graves & pernecessariæ in publicum & privatum materiæ ad actum Convocationis pertinentes. Sola tantùm naturalis defensio agitari debuit, circa quam iterum infelici quodam Reipublicæ fato gravissimæ quædam occurrebant difficultates, boniq; consilij cursum morabantur. Imminebant iterum novæ scissiones, & cives bonæ spei pleni ad desperationem adigebantur. Vix tandem felicior hora, & desideratum affulsit momentum, quo propter Confœderati militis discrimen concesserunt Regni Ordines, ut juxta pristinam legum praxim subscriberetur Generalis Regni Confœderatio, cujus contenta clarius de statu moderno informabunt universos Regni Ordines, sicut & ipsimet Nuntij ad Comitiola Relationis deputati, quæ ex mente eorundem in loco solito die Mense Anni currentis celebrabuntur, per amorem Patriæ, legum, immunitatum, libertatum nostrarum obtestando universos, ut innatum boni publici zelum, & curam salutis publicæ, atq; conservationis propriæ sibi imprimis proponant, exemplo majorum nostrorum, sicut suo sangvine limites hujus Reipublicæ produxerunt, ita Nos propter auræ libertatis securitatem, fortunas & vitam nostram, imò etiam, si quid*

cari-

cariùs datur, litare parati. Et siquidem futura (utinam verò felix) suc- A.C.1696
cedentis Regnantis electio, publico totius Nobilitatis motu vigore Instrumenti Confœderationis Generalis est determinata, conformando me sensui quoad hoc punctum, omnium penè Palatinatuum, oro, obtestorq; omnes Regni hujus Ordines per amorem Patriæ, ut ad omnem casum sint parati, præsentesq; literas meas pro geminis acceptare dignentur, si necessitas defendendæ Reipublicæ id postulaverit. Interim ego D. O. M. orabo ut consilijs nostris manum dignetur porrigere. Has verò literas manu meâ subscriptas, & sigillo munitas cum consensu Deputatorum tam ex Senatu, quàm Equestri Ordine, ad latus meum pro communi consilio ordinatorum mitto; ut castris omnium Palatinatuum more patrio inserantur. Dabantur Varsaviæ die 2. Mensis Octobris, Anno 1696.

LITERÆ EPISCOPI VLADISLAVIENSIS AD PALATINATUS.

Relatione facta de ruptis Comitijs, Confœderatione militari & modo illam solvendi, nec non obtrusis nonnullis candidatis, inclinat in domum Regiam.

Quando jam tandem supremum penè Reipublicæ nostræ impendet exitium, frustra DEos incusamus, cùm simus inexcusabiles ipsi, nulla ex prævisis jaculis acceptando media, quibus possemus „avertere noxia, & rebus succurrere lapsis. Poteràtne quid funestius, & „tristius afficere Rempublicam & in ferales ictus porrigere, morte Regis „gloriosissimi, postquam, quasi cadente quercu ligna quisq; colligit, ad „omnes ictus & vulnera exposità Republicà. Nos verò alienæ mortis „sopore ita in lethargum incidimus, ut in consilijs publicis vitales spiri„tus ignorentur, tam enim alieni à sensu, quàm ab unione remoti sumus.

„Abrupimus Convocationis Comitia, scripsimus per Convulsionem ju„rium Conclavis Nuntiorum terrestrium, Confœderationem, Classicum „canimus, communem Nobilitatis motum provocando. O miseram Rem„publicam ubi divisa Imperia, scissaq; in partes consilia. Alij in Sena„tu, alij apud terrestres Nuntios conservandæ libertatis studia vertunt „in diversa, quando Conclave Nuntiorum terrestrium in suo Directore „læsum, & quasi ad actum cum magna parte Senatûs & Ministrorum „statûs transfert consilia à Patribus in campos martios; occupato Con„clavi Nuntiorum terrestrium, quæ translatio sicut universos fecit at„tonitos, ita in varios traxit sensus. Tunc enim visa Respublica „destituta Rege magis, quàm ullâ lege dirigi.

„Ergo in illo animorum & sententiarum æstu à conclavi Nuntiorum Per„illustris Potocki Crasnostaviensis Gubernator, non sinè alijs quoq; viris „insignibus, venit ad me cum invitatorijs, ut vices geram Primatiales in „conclavi Nuntiorum suffultus lege publicâ; Cui modestissimo respondi ser„mone, & loco Conclavis Nuntiorum Senatum adij, cùm verò postridie „idem à me ferventioribus precibus postularetur, ut descenderem ad con„clave Nuntiorum terrestrium; resolvi me ex consilio Eminentissimi Pri„matis, & multorum sensu Procerum, invitatis unà mecum Illustrissimis „Posnaniensi, Plocensi, Premisliensi Episcopis, ubi magno Nuntiorum nu„mero stipatum vidimus eorum Mareschalcum, & potiorem senatûs par„tem Potoccios, Sapiehas, Lubomirios, Radzivilios, nec non alios quoq; „ex præcipuis Senatoribus, qui sepositis suis curulibus ad scabella æqualita-

tis

A.C.1696 ,tis descenderunt pro decoro & in Patriam amore id reputantes, quòd ,ad cunabula redirent libertatis, unde illa prima sumpsit exordia. Ibi obtentâ dicendi facultate, qualia fatorum necessitas verba dare, & rationes componere voluit, hæc unà cùm alijs in medium protulimus, persvadendo, ne per tam inaudita, nec ullis sæculis visa vel lecta exempla ipsimet sponte Nos perderemus diviso imperio, sed potiùs ut conclave Nuntiorum terrestrium more Majorum uniatur Senatui, & communibus consilijs, unanimi votorum animorumq; consensu Patria muniatur. Non fuimus tamen ita felices, ut recentia curaremus vulnera, sed aliquot diebus in æmulatione consumptis tandem offensionis lapidem amovimus, postquam Eminentissimus Primas per suum Internuntium suaviter persuasit conclavi Nuntiorum, ut senatui uniretur, appositâ conditione, ut Serenissima Regina Vidua sub tempus consiliorum Varsaviâ longius excederet. Quòd sine mora Serenissima Princeps adimplevit, & pridem sine dubio præstitisset ob amorem boni communis, nisi parum provida nonnullorum consilia restitissent, eorum præcipuè, qui malebant jacturam boni publici pati, quàm Reginæ displicere. Utroq; igitur Conclavi feliciter tandem sociato in spem erigebamur meliorem, interim funestior Nobis tempestas incubuit, simultates nimirum, factiones, & prævaricationes nonnullorum tantæ, ut omnia essent confusa, nec suo starent ordine. In tanto consiliorum turbido, & Convocatio abrupta insolentissimè, & Patria mille periculis exposita, præsertim cùm jam intra viscera Regni grassaretur miles fœderatus, externo hoste periculosior, & fortè crudelior. Quare sit, oro, primæ curæ Dominationibus Vestris, ut quàm primùm occurrant tanto diluvio, ne fortè priùs fortunas nostras deglutiat, & everso statu Reipublicæ illum Nobis Principem per insolentis militiæ intrudat ministerium, contra Cardinalia liberæ Electionis jura, qui thronum conscendat per conculcatas leges patrias, & Regnum liberum hucusq; tyrannicâ olim imperandi vi vertat in absolutum. Existimarem ergo efficacissimum fore malo remedium, ut quàm primùm contributiones regni in stipendium emeritæ Militiæ numeremus, ipsi verò ad omnia repressalia parati simus. Etsi Illustrissimi Exercituum Duces in magna spe Nos posuerunt, quòd authoritate suâ, & persvasionibus confœderatam militiam obsequio Reipublicæ debeant retinere, modo illi certa provideantur stipendia. Et jam dedit hujus documenta laboris Illustrissimus Castellanus Cracoviensis, Me enim spectante ponderosissimis rationibus & amore in Patriam militiæ Præfectos simul mecum mensæ adhibitos obtestatus est, ut non violandâ fide Patriæ suæ charissimæ potiùs, quàm adversæ Confœderationis partes sequerentur. Quod feliciter illi cessit. Universi enim ac singuli Polonæ Militiæ Præfecti convivio Illius præsentes illibatam fidelitatis constantiam nobili & militari verbo promiserunt, nihilominùs tamen existimo, ut omni exclusâ morâ pecuniarum illi feramus subsidium, ut possit impedire, ne Confœderationis malum ingravescat, viresq; colligat; sed potiùs ad obedientiam quàm primùm redeat, & Patriam metu liberet insolentiæ militaris. In quantum verò confœderatus miles nollet ad obsequium Reipublicæ & obedientiam suorum Ducum redire, suaderem pró hac ipsa contributione novas cohortes deligi, ex quibus quando formabitur nova militia unà cum robore totius Nobilitatis non modò Confœderatos, verùm etiam alios quoq; libertati electionis insidiantes exterrebit, & præconceptos ausus præcidet, adeoq; cogentur ad pacaciora & honestiora descendere media, cùm impares fuerint & viris, & viribus. Per lauda verò privato-

rum

,rum Comitiorum certæ pœnæ statuantur contra eos, qui nova signa *A.C.*1696 ,sequi detrectarent, deinde contra non obtemperantes parentibus & , consangvineis, ut omni hæreditate & successionibus careant, & in ,suorum castrorum quibuscunq; subsellijs judicentur tanquam rebelles ,Patriæ. Verùm unâ sublatâ malorum causâ, facilè nova repullulat, ,quæ Nos non postremè ad præsens afficit, quando Gallica factio su- *Gallica factio.* ,mit fastigium, in cordibus Procerum, Civiumq; adeo, ut vix jam non ,frustra ad cunctos transferatur Electio. Magnis enim præmissis lar- ,gitionibus, & miris modis trahuntur multi in partes Principis *de Con-* ,*ti.* Hoc quàm perniciosum foret Reipublicæ habere Regem & Regi- ,nam ex gente Gallica, quivis statista ex præmissis infallibiles inferre po- ,terit consequentias. Non possumus Nos expedire ex factionibus Galli- ,cis, quibus ita innodavimus Regnum, ut ob illas non modò fortunas ,nostras in discrimen projecerimus, verùm etiam vitam ipsam, & ho- ,norem, priscum etiam candorem Polonum & integritatem liberta- ,tis, Galliæ in depretiationem subdiderimus, & antiquam realitatem ,per dehonestamenta morum, in omnibus ferè mutaverimus. Quid oro ,bono publico commodi nostra Galliæ præstita obsequia, & tot im- ,pensæ attulerunt? Unus & alius fortunas inde suas auget, & Pa- ,tria viribus, solidisq; consilijs destituitur, corruptelam morum & ani- , morum in lucro referendo. Exosi jam sumus vicinis nostris propter ,nimiam hanc ad Gallos inclinationem, quorum moribus regimur. Quid ,si Regem Gallum haberemus, quis non in mores Principis iret? Pro- ,pterea censerem, quàm primùm expediendas esse ex comitiolis hisce ad ,Eminentissimum Primatem literas ut legatum Gallicum præmoneat, qua- ,tenus velit resilire ab hac promotione, & tam perniciosis studijs non ,præoccupet Procerum & Civium mentes, omnemq; spem ejusmodi E- ,lectionis deponat.

, Serenissimum quoq; Electorem Bavariæ non minùs Serenissima ,Regina ex ratione nexûs promovet, sed & hunc dejicit ex spe Electi *Bavarica.* ,onis divisum Imperium. Quia sinè dubio majorem curam Hæreditario ,Dominio conservando impenderet, quàm nostro electivo. Est etiam ,intrinsecatus Regi Hispaniarum, & obligatus parte Belgij ad bellum con- ,tinuandū, quod cōmittere minorenni Filio nequit, adeoq; fortè utrumq; ,vellet moderari, & sic neutrum teneret, & ex absoluto Imperio liberæ ,genti dominari, vix ei esset tolerabile ac proinde Reipublicæ Polonæ pe- ,riculosissimum, ne per tam potentem Principem vertatur in absolutum. , Experti sumus sub Henrico Valesio, quid sit habere gemini Iuris & im- ,perij Dominum, qui tædio hæreditarij Regni correptus nostram post- ,posuit libertatem; Vladislaus quòque Varnensis maluit hæreditariam , tueri Hungariam, quàm Poloniæ consulere, potiusq; elegit in illius con- ,finijs perire, quàm in throno Poloniæ securè vivere. Et hic est fru- ,ctus gemini Imperij, & distracti per Regna Regis. Optarem Igitur , Serenissimam Reginam Viduam admoneri, ut connaturalius in prolem ,Regiam Materno feratur affectu, quàm externum Principem Electio- ,ni liberæ obtrudat, contra jura Materni affectûs & pietatis. Cùm pro- , bè constet, quòd ex ratione statûs, & alijs circumstantijs, imò etiam , propter hanc ipsam promotionem imperare nobis non possit Elector ,Bavariæ. Urgeor proinde obligatione conscientiæ meæ, ut prædictos pan- , dam aperiamq; Candidatos, quorum fabricationibus & promotioni nisi , præsentia occurrant tempestivè Comitiola, certò ita Respublica pertur- , babitur, & subjecta in varia studia dividentur, ut in futura Electione ,non liceat olim secundùm præscriptum legum Principem deligere quem

A. C. 1696, cuncti volent, sed illum in turbido piscari, & throno inferre, quem
,non liberæ voces verùm servilia ingenia ambitu lucri innodata promo-
,vebunt, non tam in conservationem libertatum & immunitatum, quàm
,ad privatam utilitatem, ut nimirum, per ruinam Patriæ abundantiùs
,habeant. Et ideo totum ante-brumale tempus interceptum est, ut
,diutiùs utilitati privatorum serviret electio, & morâ temporis illis plus
,utilitatis, Patriæ verò plus periculi adferri posset. Quare salutariùs e-
,xistimarem Reipublicæ, more Majorum testari propensionem ad Domum
,Regiam, quàm per concurrentiam externorum prævaricationibus Re-
,gnum corrumpere, & divisis in partes civibus bello civili Patriam vel
,externo implicare. Quæ porrò inde seqvuntur consequentiæ, si tot
,cives regni, proceresq; post pollicitationes auri & argenti abibunt, &
,tempestivè ab ps o appetitu non arcebuntur, nisi certissimæ sub tem-
,pus futuræ electionis scissiones animornm, ita ut per abrupta unusquisq;
,olim suum velit eligere Regem, & sic unum vel duos eligemus ad majus
,Patriæ periculum. Satiùs ergo tam externi legati, quàm Serenissima
,Regina Vidua seriâ expostulatione præveniri debet, ut omnem pror-
,sus curam de futuro Regnante eligendo dignetur deponere; Cui ex vi
,legis & statione sua Eminentissimus Regni Primas invigilare tenetur, ne
,quid Resp. per conniventiam patiatur. Siquidem Serenissima Regina
,post suum ex arce Varsaviensi abitum, quem pro injuria reputa-
,vit, ob quorundam subjectorum ingenia, quæ sibi fortiùs adhæserunt,
,quiete suâ frui non potest, propter continuas illorum visitationes &
,conferentias, quibus quemadmodum se, ita & Reginam in obliquas Rei-
,publ. trahunt suspiciones. Cuncta hæc pro vinculo obligationis meæ
,Senatoriæ, & amore Patriæ in Fraternum Dominationum Vestrarum
,sinum depono, optoq;, ut D. O. M. pro bono publico consultantibus e-
,am impertiatur benedictionem, ut inde universitas salutem, leges, & li-
,bertates Patriæ tuitionem, Ecclesia Romana propagationem, immuni-
,tates Ecclesiæ defensionem sortiantur, & in præmium laboris hujus,
,quem Magnificæ Dominationes Vestræ amori Patriæ litant, cum ad-
,jectione longitudinis dierum impleatur singulorum Domus benedictione
,Divinâ è voto meo quo testor &c. Dat. 15 Octobris. Anno 1696.

EPISTOLA AD EPISCOPUM
VLADISLAVIENSEM EX COMITIIS SREDENSIBUS.

Datam ab Illustrissima Dominatione Vestra Epistolam, eâ, quâ par est, observantiâ legimus, & cum attentione illa, quam meretur Antistitis tanti & Senatoris Authoritas. In eam enim spem erigebamur universi, quòd ex contentis illius in hac orbitate Reip. & confuso rerum statu debita referre deberemus solatia. Verùm inanes fuerunt spes nostræ, & expectationes, ubi legimus prudentissimos sensus, vota senatoria, & prajudiciorum Reipublicæ reprobationes, arduum Nobis fuit non agnoscere æquanimitatem, & debitum conservandæ Reipublicæ zelum Illustrissimæ Dominationis Vestræ. Singula enim hæc enituerunt in turbatis publicis consiliis inaudito à condita Republica exemplo, cùm status Regni hujus non tantùm mutatus, verùm etiam ex integro, imò plùs quàm eversus apparuit tunc, quando (ut in Epistola legimus) non parva pars Senatûs è loco consiliorum, legibus instituto, & usu accepto depositâ statûs sui dignitate ad Conclave Nuntiorum terrestrium consilia sua transtulit in evidentem confusionem Reip,

Reip, nullâ prisci moris formâ relictâ, & quod dolendum magis, quòd à A.C.1696
custodibus suis jura Regni Cardinalia enormem passa fuerint læsionem, & hoc tantùm ad integrum Regni exitium legum, immunitatum & libertatum nostrarum desiderabatur, ut Illustrissima Dominatio Vestra postulationibus quorundam Nuntiorum terrestrium contra directas leges publicas concederet assumendo Primatialem dignitatem. Quò majorem numerum ex literis Illustrissimæ Dominationi Vestræ magnorum nominum & Ministrorum status in ea dismembratione præsentium colligimus; tantò profundiùs infelici Reip. nostræ fato indolemus, cum ea declaratione, quòd circa tuitionem status & jurisdictionis Primatialis Eminentissimi Cardinalis constantissimi esse volimus, indefessos illius conatus, delicatissimam in libertates nostras teneritudinem, curas, studia, & solicitudinem circa bonum commune omni gratæ mentis officio rependere. Habent quo glorientur Palatinatus nostri, quòd in tam turbido rerum statu integram inter se confidentiam, & indissolubilem animorum unionem mutuò conservaverunt, atq; adeo cùm inde probatas perspectasq; tam Senatorum, quàm etiam Nuntiorum nostrorum virtutes, & invictum candorem habeamus, indubitatè credimus, minime ad nostros Palatinatus pertinere, insinuatas literis Illustrissimæ Dominationis Vestræ assentationes Serenissimæ Reginæ Dominæ nostræ Clementissimæ ab aliis sinè dubio exhibitas, non à nostris. Omnes enim qui in his Palatinatibus censemur, servamus debitam erga immortalia gloriosæ memoriæ Principis defuncti merita, venerationem, & grati animi memoriam, illibatum gentis nostræ honorem in debito erga Majestates respectu reponendo. Neq; illo literarum Illustrissimæ Dominationis Vestræ puncto convincimur, quòd abitus Serenissimæ Reginæ ex arce Varsaviensi primò apud prudentes Regni nostri Cives, deinde etiam apud exteros dignitati Reip. injuriosus, novoq; exemplo extortus possit habere candidas boni publici rationes. Quin imò ad evincendas Resp. ad Domum Regiam prætensiones opportunam censemus Serenissimæ Reginæ in arce Varsaviensi moram. Credimus enim nonnum extinctum esse penitùs in corde Reginalis Majestatis pristinum illum erga boni publici integritatem animum, amoremq;, quantumvis nullam sibi apud Regni Cives, dolendo sanè omnibus sæculis exemplo confidentiam post tot merita comparaverit.

Materiam instituendæ Electionis, tanquam ad omnes spectantem Regni Ordines probè intelligendo, pro fundamento habemus Majorum nostrorum instituta, & expressas quoad hoc punctum legum authoritates ac rigores, qui hoc severissimè vetant Civibus, & pro crimine censent, si id sibi usurpare præsumant, quod ad integram spectat Rempublicam, hoc est, quicunq; demum illi privatas Confœderationes, & factiones Palatinatibus & Provinciis suggeret. Ejusmodi enim promotiones ad totam Rempublicam remittuntur publicis Regni legibus. Quod unicuiq; clarè legere licet in Generalibus Reip. nostræ Confœderationibus Annorum 1573. 1587. 1687. 1674. Proinde ad hoc punctum Epistolæ ab Illustrissima Dominatione Vestra datæ, compendiosè cum legibus respondemus sinè offensa quorumcunq; demum candidatorum, qui, quò plures suo tempore comparebunt, tantò felicior erit Reipublicæ inter plures electio, ex decore, & utili publico. Præcautionem tandem Illustrissimæ Dominationis Vestræ, quòd reperiantur nonnulli, Reip. hujus Cives prævaricationi obnoxii profundâ animadversione admittimus referendo nocentes ad prædictos, & in præteritis Confœderationibus clarè descriptos rigores &c.

XXII.

ALEXANDRO ZAŁUSKI
Palatino Ravensi Fratri suo

5. Octobris.

Insinuata ruptione Comitiorum & Confœderatione Generali, refert aliorum judicia de quibusdam Candidatis.

Non quòd abieris, sed quòd nondum redieris queror, quanquam mutationem nullam videt Respublica post abitum tuum. Ruptâ Convocatione accessimus ad Generalem Confœderationem, quicunq; autem ad hanc consilij dissolutionem ansam dedit, quicunq; auxilio, consilio juvit, causam dicet sæculis & DEo Judici & Vindici nostro respondebit, dum inclinatas & dispositas res ad formandam Ordinum Regni compagem, si quando, tunc maximè in præsentibus interregni circumstantijs, summè necessariam destruxit, impedivit, pessumdedit, quid restat? tantum Confœderatio Generalis, sed & hæc non potest sperari talis, qualem stricta lex jubet, quomodocunq; enim eam instituamus, semper solœcismum impingemus in statum, sed quod pejus est, & hanc ipsam Confœderationem, præter quam nihil jam amplius excogitari in rem Reip. potest, sunt qui velint impedire, ut facilius possint piscari in turbido, si id quoq; fieri posset.

Exiit etiam sermo de Candidatis. In capite libri ponitur Princeps Jacobus, quem quoniam nosti, non descendo in exaggerationem qualitatum ejus. Alter est Elector Bavariæ, quem ut palàm est, fortissimè Regina promovet. Habet hic à multis multas recommendationes, & ego nosco Personam verè omni throno dignam, nosco & qualitates, supremo quovis Imperio capaces, inveniuntur tamen, (ut in istis quas subnecto, videbis rationibus) qui sunt contrarij & omninò impedire volunt, non ex alia ratione, tantùm ut muliebre evitent regimen Matris & Filiæ. Propositus est etiam à Legato Galliæ Candidatus Franciscus de Borboun Princeps Contius, de quo quia nondum audivisti, non possum melius illa exprimere, quæ in favorem ejus dicuntur, quàm si misero Tibi literas, quæ occasionem ad explicationem dederunt Episcopi Vladislaviensis, & responsum Legati Gallici.

Urget me, ut operam meam in hac Electione impendam, vestram invocem, sed grave mihi esset si Domus Regia, cui tot obligationes profitemur, deberet defraudari.

Reliqua lator præsentium, à quo fideliter exprimente præclarè cognosces, quæ hic aguntur, & quod præsentia tua sit hic quantocius necessaria, ante finem Confœderationis qui est proximus.

DISCURSUS IN LUCEM PUBLICAM EDITUS,

utrum Serenissimus Elector Bavariæ in Regem Poloniæ possit eligi, atq; inter Candidatos imprimis censeri?

An Elector Bavariæ eligendus? , Respondetur. Domus Bavarica à tot sæculis, in er primas Europæ familias celeberrima, & ipse Serenissimus Elector, actionibus Heroi-

, Heroicis insignis, & affinitate Domus Regiæ par sceptro & diadema- A.C.1696
, ti, utrum tamen illum in Regem Poloniæ eligi censeriq; expediat? liceat
, mihi tanquam libero Patriæ hujus civi sensum meum in compendio
, aperire.

Inprimis si tanquam externus Princeps Serenissimus Elector Bava-
, riæ vult inter Candidatos ad Regnum Poloniæ censeri, debet omnino,
, non tantùm Reip. verùm etiam externis Principibus ea de re signifi-
, care: alijs præterea campum pariter concurrendi concedere, ut Resp.
, maturè dispiciat, cur Domum Regiam à Candidatura excludere debe-
, at, & quisnam ex concurrentibus utilior, aptiorq; Regno videatur.

,, Quodsi verò tanquam colligatus cum Domo Regia pari cum illa
, suffragio ad thronum contendit Poloniæ, timendum ne aliqua col-
, lisio Domum inter Regiam & Serenissimum Electorem Bavariæ inde
, oriatur. Nam & si minorennes videantur Regiæ Domus Principes,
, jam tamen prætextas posuerunt, gloriosæ memoriæ Parentem suum ad
, bella euntem comitabantur, ita supponunt, quòd sint viciniores ad thro-
, num Poloniæ ob immortalia Patris sui merita, quàm Serenissimus Ele-
, ctor Bavariæ ex ratione connubij. Quæ concordia Domus Regiæ cum
, ejusmodi Candidato foret, facilè concludi potest, si Principibus filijs ex-
, ternus Princeps suffragium præriperet ad coronam? de qua olim jam,
, minorennes adhuc inter se disceptabant.

,, Comitijs rite peragendis, stat res Polona virisq;, quæ Comitiorũ
, consultationes quanti constant Regibus Polonis nolunt intelligere exter-
, ni concurrentes, ubi verò rem penitius perspexerint, repetent Henrici
, Valesij sensum: O verè isti Domini Poloni, volunt me facere causidi-
, cum, vel pertæsi inordinatissimi nostri ordinis, introducent mutatio-
, nem status, vel impares vindictæ præeligent Regno excedere, & Ma-
, gistratu abire.

,, Sit Serenissimus Elector Bavariæ par Regimini,. & addictus No-
, stris moribus legibusq;, nihilominus imperitus sermonis Patrij, ita no-
, stris Comitijs præsideret, ut neq, ille nos, neq; nos illum intellige-
, remus. Nunc Serenissimus Elector gubernat suum Dominium absolutè,
, taliq; modo regendi assvetus est, paucis admodum consiliarijs adhibe-
, ri solitis ad consilium cameræ; hic verò in regno libero deberet pa-
, rere arbitrio tot personarum, & frequenter non sine stomacho liberas
, Civium sententias sibi contrarias audire.

,, Serenissimus Elector in suis Dominijs unicum tantum bellum ad
, Rhenum habet, de cætero omnia ubiq; pacata. Præterea in varijs Ci-
, vitatibus superba planeq; Regia habet Palatia & ædificia, non tantùm
, ad commoditatem Principis aulæ, verùm etiam ad luxum & splendo-
, rem. In Poloniæ verò Regno ex omni parte inveniret suspectam vi-
, ciniam, & cives ipsos internis diffidentijs planè distinctos, inveniret
, mensæ Regiæ proventus non tantos, quantos sperabat; residentias im-
, pares suo fastigio & expectationi, & sic pertæsus tam molesti Imperij
, nostri præcipuè verò comitiorum, non illa Majestate dignitateq; qua
, par est tractari hodie solitorum forte ad suam Bavariam obtento Re-
, ipublicæ consensu ad instar Sigismundianæ in Sveciam expeditionis,
, sine spe reditus aliquando abiret, ideoq; Nos Regnumq; universum
, varijs discriminibus objiceret, ac per Proceres subordinatos gubernan-
, do Rempublicam suum Dominium externâ interim potentiâ confirmaret.

,, Adeoq; eodem planè modo gubernaretur Polonia, quo guberna-
, batur nuper sub Rege Ludovico Poloniæ simul & Hungoriæ. Habere-
, mus iterum Proreges vel duodecim Palatinos, quorum placitis dicto

 citius

A.C.1696, citius obsequi cogeremur. Sed supra universos primas regnandi partes
„ sub umbra & potentia Serenissimi Electoris & simul Regis Poloniæ usurparet sibi Serenissima Regina Maria Casimira, cui quantum displiceat regimen Polonorum, clarè demonstrarunt docueruntq; præsentis convocationis Comitia. Et quamvis Serenissimus Elector vellet semper ad clavum Reipublicæ residere, & ex præscripto legum Regnum moderari: nihilominus Serenissima Regina Casimira per filiæ suæ ingenium, & filia per potentiam Mariti plurimum Reipublicæ probatis jam artibus obesse posset.

„ Præterea Serenissimus Elector Bavariæ, incapax videtur Poloniarum Regni, ex ea ratione; quòd sit Sacri Romani Imperij compars, nisi forte renunciare vellet Dominio Bavarico & Ministerio Imperij. Tandem hoc quoq; placet addere, quodsi non unanimi consensu Regni Ordinum constaret illius Electio, sed vel per partem Nobilitatis vel per Confœderatæ militiæ suffragium, tunc stante Dominio Serenissimi Electoris possent meritò excitari aliquando ejulationes & Civiles motus per introductionem invitationemq; Scythicæ aut alterius externæ militiæ, faceremusq; theatrum bellorum Rempublicam.

„ Serenissimus Elector Bavariæ cùm habeat suas necessitudines cum colligatis, involveret nos procul dubio sensim sine sensu in lites & tricas colligatorum & posset nos ad controversias aut bella cum adversa parte pedetentim introducere. Crimini fuit, aut saltem quasi Censoriâ virgâ severius notabatur in Rege Michaële, susceptum à Catholicissimo Rege vellus aureum quasi hac via inauthoraretur ad universa negotia Domus Burgundiæ & Austriacæ & tantum valuit prædicti velleris in Regiam importatio, ut Regni Primas non illo tantum quo vixit, sed aureo etiam dignus ævo Nicolaus Prazmovius inter causas eximendi, ab obedientia illius populos, principaliter illud referret. Quodsi ergo Serenissimus Elector Bavariæ in throno Poloniæ consideret, quibus Nos non innecteret obligationibus, aut necessitudinibus? Omnibus retro sæculis diligentissimè refugiebat, formidabatq, vicinorum potentiam Polonia. Quia proxima Germania obliquo semper oculo, auream nostram respiciebat libertatem, atq; ideo nuper sub nomine tituloq; Crucigerorum Poloniæ fines & viscera depascentium, complures ex Germania, Bohemia, Hungaria Principes cum sua militia in oppressionem Gentis nostræ convolabant. Hoc omnino Regno Nostro sperandum foret metuendumq;, ne tam potens auro viribusq; Princeps plus nimio gravis sit pristinæ nostræ libertati, cum tam intimas habeat affinitates, cum omnibus penè vicinis nostris, qui nos omni parte cœli terræq; circumstant. Cuncta igitur sive absens, sive præsens in Republica nostra posset evinceretq;, sicut alijs Regnis Hungariæ, scilicet Bohemiæq; contigisse meminimus.

„ Iam ejusmodi Electio gradus esset ad absolutum Dominium, & non vanus metus hæreditatis instituendæ, si post illam nascerentur dissidia inter Domum Regiam, cui se opponendo Serenissimus Elector aut saltem firmando throni sui securitatem, induceret certam lanienā inter discrimen libertatis, & publicæ integritatis apertum periculum.

„ Præterea non potest Serenissimus Elector Bavariæ censeri inter legitimos candidatos, quia per illicita media ad Regni Poloni thronum videtur contendere, nimirum per Serenissimam Reginam viduam, illiusq; adhærentes, per clandestinam Electionem in mense Novembri inscijs nobis & inconsultis. In hunc plane scopulum impegerat nuper Serenissimus Princeps de Conde, per Reginam Ludovicam, per proscriptiones

„ptiones Civium, per collisiones vicinorum, per bella Civilia ad thronum Poloniæ contendens: ita ut per legem publicam incapax Regni debuerit declarari. Apud nos enim non Reginæ viduæ Reges, imposito liberis cervicibus jugo eligere consveverunt &c &c. A.C.1696

COPIA EPISTOLÆ EPISCOPI CUJAVIENSIS AD LEGATUM GALLIARUM.

Dissuadet, ne promoveat Principem de CONTI ad thronum Poloniæ.

VOlens submissionem meam Excellentiæ Suæ unâ & alterâ testari vice, ab ipsa illius residentiæ porta redire debui, absentem publicisq; curis à statione sua evocatum reperiens. Quare in levamen frustrati desiderij mei obsequiiq;, præsentibus (urgentissimis enim repentinisq; casibus jam Varsaviâ evocor) ultimum vale Excellentiæ Suæ mitto, illud unum flagrantissimè postulans, ut quem dignata est Excellentia Sua, ante omnia mea merita, humanissimâ prosequi benevolentiâ, eundem foueat constanti gratia, quam mereri omni obsequiorum conatu allaborabo. Et quoniam Excellentia Sua, eo me fiducia obstrinxit pacto, ut quæ sentirem circa futura Electionis progressum, illa liberè pro ingenito candore meo Excellentiæ Suæ explicem, audeo hisce Excellentiam Suam per boni publici commoda studiosissimè obligare, quatenus à promotione Principis de Conti *resilire velit, quem etsi eximia talenta, bellorumq; vocales triumphi supparem Regiæ faciant coronæ, metus tamen nominis hujus per Regnatrices Majestates ex rationibus status nostri, in animis civium pridem excitatus, & modò conservatus, remotiorem videtur à throno Regni facere. Neq; enim uellem Serenissimi Galliarum Regis promotionom in aliquod uenire discrimen, sicut & Excellentiæ suæ impensas laboris periclitari, quæ si optatum sortientur effectum, licebit mihi gratulari; sin minùs, uix possem tantorum conatuum motibus condignè compati, quoniam non temerarium Excellentiæ Suæ exprimam sensus mei judicium etiam ex multis depromptum. Si quid uerò singularitatis communicandum mihi Excellentia Sua habuerit, pari ac mecum, cum Theologo meo Domestico fiducia agere potest. Maneo.*

Non promovendus Princeps de Conti.

RESPONSUM EXCELLENTISSIMI LEGATI.

SUmmo animi mei dolore intellexi suam Excellentiam ad me venire dignatam, semel & bis, quo tempore valedictiones huc & illuc deferendæ, me domi sedere non permittebant, nec minus etiam hoc me „affixit: quòd Excellentiæ suæ conatus iterum obsequia mea præstare tamen idoneum ad hoc mihi tempus non sit inventum. Etenim humanissimis excellentiæ Vestræ literis ore proprio satisfacere volebam, & quid

quid

A.C.1696, quid priori Nostro colloquio defuerat, uberiore sermone aliquantulum „ supplere. Verùm ubi publica vel Serenissimi sui Candidati negotia tantopere distrahunt Excellentiam Vestram, ut difficile possit alijs aures attentas præbere, ideo scribendum satius duxi, ut non modò benignissimis ejusdem characteribus, sed etiam consilijs, ut par est, respondeam. „ Et quandoquidem minimè dubito, quin eàdem me, meaq; omnia benignitate prosequi semper velit, quam mihi & verbis, & scripto tam eximiè testata est; ego cum maxima veneratione ex vi confidentiæ illius quam in me reperit, & approbavit, intimos mentis meæ sensus aperiam Excellentiæ Vestræ.

„ Rem arduam sanè, & supra meas vires longè positam Excellentia sua mihi præcipit, dum invitat, ut à promotione Serenissimi Principis de Conti resiliam. Ego enim, hic non propriæ voluntatis interpres aut Dominus sed Christianissimi Regis minister, quid aliud facere possum, quàm quòd jubeor? Præterea cum nihil mihi possit esse antiquius, quàm Serenissimæ Reipublicæ meam infinitam propensionem, & studiosissimam promptitudinem ostendere, quo pacto liceret mihi hanc unicam occasionē prætermittere, in qua servitium illi certè majus, quàm quilibet è propriis civibus præstare possum, promovendo in Regem futurum, talem Principem, quem ipsa favente Excellentia Vestra, fatentibusq; omnibus, cujuscunq; gentis aut factionis hominibus, eximia talenta, bellorumq; vocales triumphi supparem Regiæ faciunt coronæ. Quid enim in hac proxima electione quærunt Poloni? nonne Regem optimum, Regem maximum, Regem bellicosum, sapientem, magnanimum, liberalem, modestum, affabilem, qui tot eximiis talentis Rempublicam ad pristinum opulentiæ, splendoris, & famæ statum reducat, bellorumq; vocalibus triumphis, ut propriis Excellentiæ Suæ verbis utar, hostes Patriæ debellet, æmulos terreat, & vicinos in æterna societatis atq; amicitiæ necessitate contineat? qui regat populum suum exemplo potiùs, quàm authoritate, qui sit in bello primus bellator, in consilio primus consiliarius, ubiq; norma cæterorum, quem nemo aut Polonus oderit, aut contemnat, qui sceptrum sibi, nec lege, nec consvetudine, sed amore & æstimatione delatum dignè ferre studeat, & quibus acquisiverit, virtutibus iisdem conservare necesse habeat, qui si à recta via recederet, & liberrimæ genti vellet aliquam jugi aut servitutis speciem imponere, non habeat à vicinis Principibus auxilium, nec invenire possit asylum præsens ab aulis sangvine conjunctis, qui deniq; in primo regiminis sui ingressu, qualem reperit Rempublicam, adjuvet, non persona tantùm sua, sed & opibus. Namq; duobus eget Respublica Domine mi Excellentissime, viro & subsidio; viro, qualem modò descripsi, subsidio quod reale sit ac præsens. Consideremus statum poloniæ, exercitum confœderatum, stipendia militi ad summam enormem debita, bellum quoq; 14 annorum, sine fructu gestum, nec finitum, imò tantò periculosius ardescens, quantò majores addit Imperio suo vires novus Imperator Turcarum, exhaustas Provincias, comitia rupta, factiones & divisiones domesticas tantùm ex illa parte grassantes, quæ non publicū sed privatum commodum quærit, & ferias ac urgentes nobilitatis universæ querimonias eludit. Ergo nihil ad ista reflectendum, ergo consvetudini serviendum, ergo personarum acceptioni non utilitati Reipublicæ studendum? absit.

Cur promovendus Princeps de Conti.

Cur enim Polonia jus eligendi Regis tam strenuè sibi vendicavit, tam fortiter & intactè servavit, nisi ut eum creare posset, quem rebus suis opportunum atq; accommodatum judicaret. Si corona ista foret

Hæ-

A. C. 1696

„Hæreditaria, gemerent fortaſſe populi, eam tali jure deberi minus di-„gnis & utilibus, quam dignioribus, & utilioribus dari poſſe exoptarent. „Ecce res in integro eſt, poteſt dari cui libet. Non ergo dignior eſt re-„jiciendus, ut adulatoriè præferatur alteri quod quidem bonâ veniâ can-„didatorum omnium dixerim, quos ſuggillare, nec meis moribus conve-„nit, nec Regis mei voluntas eſt. Illud enim unicè probare Excellentiæ „Veſtræ, merita ſpectanda eſſe tantùm & commoda Reipublicæ, cœtera „planè ſperni oportere. Quòd verò Excellentia Sua mihi amantiſſimè „ſcribit, nolle ſe promotionem Regis Chriſtianiſſimi in aliquod venire „diſcrimen, ac metum eſſe nominis Gallici per Regnatrices Majeſtates „ex rationibus ſtatûs hujúsce in animis Civium pridem excitatum & mo-„do conſervatum. Unde remotior Princeps Gallus candidatus aliunde me-„ritiſſimus, à throno Regni fieret hoc, diligenter & maturè conſideran-„dum venit.

„, Videtur enim metus iſte veris fundamentis carens inter vulgares „errores numerandus. Ille autem de tota Republica non bene ſentiret „qui putaret eam vacuis hujuſmodi phantaſmatibus, & impreſſionibus du-„ci, non ſolidis evidentibuſq; argumentis, & in tam grandi negotio, u-„bi de ſpe & ſalute civium agitur, & vereor, ne qui metum illum exci-„tatum ſupponunt, excitare potius velint, aut ſopitum, aut nullum. Di-„cat enim mihi ſua Excellentia quæ tam acri, tamq, prudenti pollet ju-„dicio: Mulierem fortem quis inveniet? de viro forti nunc agimus, & „quæ comparatio poteſt inſtitui bona viri cum muliere? ſi quid per Re-„ginam Mariam peccatum eſt, unde cives illam amplius regnare nolint „vel per ſe, vel per filios. Nunquid Sereniſſimus Princeps *de Conti* filius ejus eſt, at ſunt ex eadem gente Gallica? Nunquid omnnes in Gallia ſunt „ejuſdem indolis & complexionis? an omnes Poloni ſimiles? Rex Michaël, „Rex Ioannes ſub eodem cælo nati, toti diſpares fuêre. Cur ergo con-„fundemus eos bone Deus, quos naturalia, educatio, ſexus ipſe tanto-„pere diſcriminant. Et ſiquæ timenda, nonne potius in proprio ſangvine „quàm in alieno vellet Excellentia ſua datis in publicum motivis uti con-„tra Nos, quæ Sereniſſimo ſuo candidato nocerent magis, & partes illas, „quas ipſa tam ſtudioſè tam apartè tuetur, unici hujus argumenti retor-„ſione ſubvertere.

Re[...]itur ratio à metu deſumpta.

„ „Videamus autem quibus impulſa conſiliis Sereniſſima Regina, tan-„tam in ſe ſuoſq; concitaverit invidiam, an Gallicis, an Auſtriacis? „Quemnam audivit, aut cui placere voluit, cùm ituros in Hungariam „milites diſſipavit, cùm Poloniam ſolenni Confœderatione voluit alliga-„ri Germaniæ, ſine reſtrictionibus ullis, cum ejecit Gallicum Legatum „*de Vitri*, cum Sereniſſimum Principem Jacobum Sereniſſimæ Palatinæ „Neoburgenſi conjunxit, ſunt ne iſti Gallicæ an Auſtriacæ factionis „partus? Attamen Galla fuit Regina. Sed quid amplius in rem Auſtri-„acam Germana facere potuiſſet.

Regina Vidua factionis potius Auſtriacæ quàm Gallicæ.

„Nolebamus nos tam arctis, tamq, inextricabilibus vinculis Rempl. „vicinæ ſemperq; ut ajunt Illuſtriſſimi Zamoiſcius & Fredro, metuendæ „potentiæ non addictam modò, ſed quaſi emancipatam fieri. Vicit nos „Galla Regina, ſed quid inde acciderit Reip, teſtes miſeri cives, quo-„rum imminuta ſubſtantia, quorum devaſtati fines, quorum nomen in „aula Cæſarea, etiam poſt ipſam Viennæ liberationem ac Germaniæ to-„tius ab imminente ſervitute redemptionem, tantùm vilipenditur, quan-„tùm apud nos in honore, & veneratione eſt.

„Sciebamus, nec obliviſcemur quod majores Veſtri, per quos ſte-„tit libertas, de vicinis illis dixerint, & poſteris ſuis tradiderint, eorum

Y veſti-

A.C.1696, vestigijs insistebamus. Neq; illum negare cupimus in Polonia, qui vel ,sit Austriacus, vel Austriacæ domui tam specialiter addictus, ut illi suam dignitatem, coronam, authoritatem omnem referat acceptam, ne ,tandem aliquando de Polonia fiat, quod factum est de Bohemia, & de ,Hungaria. Sunt autem illa tantæ, tamq; compertæ veritatis, ut etiam apud Polonos in commune adagium transierint. Dicet Excellentia ,Vestra: sed neq; volet Imperator ut hic regnet Gallus, ergo par utrobiq; ratio, nequaquam, imò valde dispar. Etenim est hoc Axioma notum omnibus. Cæsarem esse proximum, ergo timendum. Christianissimum autem remotum, ergo prodesse posse, nocere nunquam. Qui ,timendus, & suspectæ ambitionis est, non audiendus; qui non timendus, semper consulendus. Non videbit Excellentia Vestra bellum inter longinquos sed inter finitimos. Poloni cum Gallis, Hispanis, Italis, ,& Persis non decertarunt, sed cum Germanis, Hungaris, Svecis, Turcis, Tartaris, & Moschis. Amplius dico: Non debet Serenissima Resp. ,considerare quid isti vel alteri displiceat, sed quid sibi bonum. Si Germanus talis offerretur, qualem Galli offerunt, ijsdem præsentibus auxilijs egestati publicæ, bellóq; infructuoso subvenientem non consulite ,Galliam, accipite illum vobis, dum modo ille non sit periculosus, nec Germanicis viribus ad opprimendam Patriæ libertatem uti possit.

Cur potius Gallo quàm Germanus promovendus ad Thronum.

,, Si Gallus Princeps omni virtute præditus & dives cum summa utilitate vobis proponitur, accipite illum inconsultâ Germaniâ. Non enim ,illa vult res suas ad vestram voluntatem dirigere, nec vestras ab illa pendere necesse est.

,, Quid ergo dicet Cæsar? Dicet Polonos Hungaris & Bohemis esse sapientiores, dicet eandem à vobis in eligendo Rege vestro adhibitam esse prudentiam, quam ille adhibet in eligendis Magistratibus suis. Dicet illum in Polonia factum esse Regem qui florentissimæ huic ,Reipublicæ Provincias avulsas & antiqua decora restituere unus valet; ,de quo vos tantò magis lætari debebitis, quantò minus ipse lætabitur.

, Sed arma in Poloniam inferet, si Galli Regis fiet Electio; quæ arma? illáne quibus Hungariam, Rheni litora, stationes in Italia tueri vix potest, nec verè tuetur? & si per hujusmodi minas incutitur timor Reipublicæ; jam ubi est libera electio? Igitur à vicinis erit petendus Rex ,non eligendus? & quo fine ducti Germani nollent hic regnare præstantissimum Principem? nonne ut Reipublicæ vires magis ac magis corruant, & ipsa tandem fiat aquilæ bicipitis præda.

Non timenda arma Cæsaris

,, Non ille metus invaserat majorum vestrorum animos cum Henricum Gallum Ernesto Austriaco prætulerunt; Erat eadem tunc temporis ,vicinitas, quæ nunc est, eadem utriusq; domus æmulatio, ijsdem minis & ,futilibus motivis Ernesti defensores utebantur, quibus hodie videmus non ,dari sed affectari creditum, quid profuit? eò magis in suo proposito perstitit Respublica constans, quò vehementius illam dimovere tentabant. ,Et si per inopinatam Christianissimi Fratris sui mortem Henricus, culpâ quidem magnâ sed excusabili in hæreditatem suam bellis civilibus quassatam vix non deperditam, se nimis properè taciteq; recepit, certè quanto fuerit amore dignus, vel ipsæ prosequentium Polonorum lacrymæ ,testatæ sunt, quod illum non eligisse sed amisisse pœnituerit.

Henricus Rex Gallus

, Nihil tale à nostro Principe metuendum, qui cùm Henrico nec splendore generis à sæculis octo regnantis, quod unum & idem est, nec virtutum famâ cedat, habet hoc singulare, quod in successionis ordine sit ,decimus Princeps, è Regio sangvine Galliarum.

,, De Regina Ludovica non loquor. Fuit enim illa quamvis in Gallia,

A. C. 1696

,lia nata, non tamen ex gente nostra oriunda, sed ut omnes sciunt ex familia Gonzaga Ducum Mantuanorum, quæ Itala est. Pios ejus cineres ne commoveamus multa bene gessit, multa fortasse minus. Quid- si placuerit bona nobis attribuere, cœtera sexui. Porrò jam monui esse quæstionem de viro, non de muliere. *Melior est iniquitas viri, quàm mulier bene faciens* inquit sacra scriptura. & quamvis uxorem habeat Serenissimus Princeps *de Conti* ex eodem Regio sanguine Parentibusq; Serenissimo Duce Angvianensi & Serenissima Rhenensi Palatina Electorali Principissa natum, nihil tamen de ipsa metuendum, cum illa sit notæ apud omnes mansvetudinis, & ita marito subdita, ut partem nullam in Regno sit acceptura, præter eam, quæ Reginis verè competit, nempe ut cœtus aulicos, præsentiâ suâ & magnificentiâ decorare curet. Non enim ex alio fonte derivatur, istud muliebre, quo non Polonia modo, sed multa Regna plerumq; jactantur, nisi ex otio Principum. Sit ergo Rex strenuus & sedulus, amans gloriæ suæ, negotijsq; attentus, iam Reginæ non imperant. Unde accidit ut in ipsa Gallia, uti olim exteræ Reginæ rixas moverunt in minorennitate Regum, ipsæ postea nec auditæ fuerint, statim atq; Deus concessit nobis Regem verè magnum.

Ludovica Regina Itala

Uxor Principis de Conti non metuenda

,, Ultimum est quod diluam, scilicet Excellentia vestra dicit: Esto sint Rex & Regina omni exceptione majores ut statim atq; Gallus, ad solium Polonicum evectus, fuerit quatenus in eum nihil moliretur Cæsar, attamen ille in Cæsarem moliretur bellum & Rempublicam ad pericula ista deduceret, ut placeat Regi Christianissimo.

, Respondeo *imo* non placiturum nobis Regem novum Poloniæ, qui Poloniam, se ipsum, & gloriam suam tam apertè contra statûs rationes præcipitaret, præsertim ubi jam pervenimus ad limen pacis universalis in Europa Christiana concludendæ, quàm fortasse DEus dabit ante electionem. *2do* Si quid contrarium hac super re timeretur, facillimè per pacta conventa novi Regis præcaveri posset, ut ipse juramento se obligaret, non tantùm ad observationem in genere omnium tractatuum, fœderum, & pactorum antea initorum, inter Prædecessores Reges ac Remp, ac alios quosvis Principes sed etiam in specie illorum, quæ nuper contra Tyrannum Orientis sancita sunt. Nonne hoc remedio sanatur subito metus.

Metus, ne Rex Gallus inferat bellum Cæsari excutitur.

,At inquit Excellentia Vestra, pacta conventa fortè non observabit. Iterum respondeo: Si hoc timetur, de quo Candidato justiùs? an de illo qui nullas in vicinia copias aut affinitates habet, an de illo qui viderit coronam è familia minus observatrice promissorum delapsam, taliq; semper exemplo terrebitur, an de illo, qui hanc nihilominus à Patre collegerit? Ista directè contra Serenissimum suum Candidatum militant, cur objiciuntur nobis? Deinde possunt executione debita pacta conventa defraudari, si Rex erit ita sui ipsius immemor in ijs, quæ à sola ejus voluntate dependent, ut sunt largitiones munerum, officiorum, &c. sed in ijs quæ nunquam facere nec tentare potest sine consensu Reip. quomodo potest fidem frangere? Jam hoc certum & indubitatum, quod bella sine unanimi nobilium suffragio in Comitijs congregatorum non possunt declarari. Rex itaq; novus si vellet aliqua suscipere, deberet antea proponere Reip. Dicat mihi Excell: Sua qua fronte proponeret ille palàm id cujus contrarium jurasset, & quid tunc facilius quàm propositionem, si fieret, rejicere. Quidquid ergo hinc timetur Chimæra est.

V 2 Quod

A.C.1696 ,Quod verò dicitur illum munera & beneficia Reip, solis nobilibus ,debita, concessurum exteris, alia Chimæra est, hoc enim est lege ve-,titum, & in praxim absolutè redigi nequit à quocunq; regnante.

,Opponet profectò mihi Excellentia Vestra, quòd à multis partium ,suarum audio, rationes hasce meas apud sapientiores quidem valitu-,ras, non autem apud multitudinem nobilium, qui cæco, ut illi dicunt, ,impetu, solisq; anticipatis opinionibus ducti, non attendunt ad tot, & ,tantas rationes status, sed Regem suum sinè consideratione ulla pro-,nuntiabunt. Id enim procul dubio intellexit Excellentia Vestra, quan-,do Principem nostrum Borbonium confessa dignissimum, attamen de ,hoc nomine Gallico vulgare phantasma certo certius ruiturum de-,claravit.

,At verò non sum ego in hac sententia, pluris æstimo Polonos No-,biles, sive qui divitijs & muneribus cumulati orbem frequentant, sive ,qui resident domi: etsi enim non sit inter eos fortunæ, at certè nobi-,litatis & magnanimitatis est æqualitas. Omnes ad libertatem & consi-,lia Reip. nati, probè norunt, quid expediat, quid non. In ijs spem ,omnem nostram collocamus, ijs tantum placere volumus. Alij partem ,Reip. ad se vijs nescio quibus, & magnis oblationibus allicere præsu-,munt, nos totam Remp. ritè congregatam expectamus. Alij Regnum ,affectant, ut regnent, nos ut bene sit regno. Alij confœderant exer-,citum, nos Confœderationi illi volumus satisfacere. Alij Provincias à ,corpore Reip. conantur avellere, ut ab exteris in ambitu suo prote-,gantur, Nos amissas recuperare & fines Reip. promovere.

,Cum igitur audient centena millia nobilium in equis, jam eos ,privatis factionibus excludi velle, qui soli possunt utiles esse Reip, pro ,tali tantoq; Candidato qualis est noster, offerri tot milliones floreno-,rum non in promissis, sed in præsenti numerataq; pecunia ad satisfactio-,nem Exercitui Confœderato debitam, expugnatioem Cameneci propriis ,sumptibus ante Coronationem datis obsidibus, & sub nullitate Electi-,onis, restaurationem monetæ, rei frumentariæ, commercijq; Gedanen-,sis quæ omnia nostris in manibus sunt, nec quivis alius efficere potest; ,præterea nullam pro futura Regina reformationem ne panis bene me-,rentium alio distrahatur, & alia bene multa, quæ suo tempore mani-,festabimus. Credat mihi Excellentia Vestra tunc melius sibi consulturos ,Nobiles quàm ut anicularum fabulis adhæreant, umbras pro corpore ,arripiant & ambitum privatorum publicæ utilitati, tumq; certis & evi-,dentibus emolumentis anteponant. Persvasio illa non libellis, non la-,boribus, non vigilijs, non industria, non eloquentia, non terriculamen-,tis perficietur, sed re ipsa & veritate.

Conditiones propositæ à principe de Conti.

,, Ex his omnibus videt Excellentia vestra non adeo me causæ meæ ,diffidere, quæ totius Reipublicæ est, quàm Excellentia sua existimat, vel ,ad diffidentiam incitat. In cœteris omnibus obedientiam meam probare ,poterit, in hoc neq; Rex meus, neq; Respublica sinent obtemperare me ,mandatis Excellentiæ Vestræ, quæ cum sit arbitra sui ipsius, ac proprij ,sensus Domina, potest à proposito suo facilius quàm ego resilire. Nec ,tamen hoc exigo, nisi inquam tum Reipublicæ commoda videntur exi-,gere.. De cœtero maximâ cum Veneratione & gratitudine maneo.

CON-

XXIII.

CONSTANTINO BRZOſtOWSKI
Epiſcopo Vilnenſi, Romæ tunc exiſtenti, 7. Octobris.

Hortatur ad compoſitionem cum parte adverſa, puncta compoſitionis & literas Primatis ad Pontificem mittit.

NOn reſpondi ad tuas, quas mihi Canonicus Szaniavius reddiderat ad initium Convocationis: Studio enim diſtuli reſponſum, ut ſimul de executione mandati tui, & obſequij mei certiorem redderem. Nullum omiſi punctum, nec conjuncturam, ut quàm optimè & quàm ſecuriſſimè & Eccleſiæ & tibi inſervirem. Dolendum ſanè, quòd anno præterito, (ſcias hoc quod nihil dici verius poteſt, nec huic ullo modo quisquam contradicere) quod ſcilicet anno præterito non hos, qui ſincerè & bonum Eccleſiæ & honorem tuum conſervare deſiderabant, ſed illos, quibus perinde eſt ſtare aut ruere Patriam, audiviſti. Non veniſſet enim Eccleſia DEi in tam grave periculum, in quo tam difficillimis temporibus vix non eſt præcipitata, & ſi Convocatio in alia materia non fuiſſet rupta, nihil certius, quod graviſſima ſtatûs noſtri Eccleſiaſtici circumſcriptio, à foro incompetenti coacta fuiſſet; aut Nos de ruptura Comitiorum invidiam, quàm ſatis ſuperq; experimur, non evitaſſemus; cuncta enim firmiſſimis nixa rationibus conſtabant, quia directiſſimè excommunicationem annihilare, & in futurum eandem circumſcribere omnino volebant, & ex parte tua nemo, qui ſe opponeret, comparebat, & illi incentores, qui te conſilijs ſuis ad hos induxerunt terminos, nec in eo activitatem ſuam oſtenderunt, ut ſaltem unum Nuntium contra omnes, unam vocem contra tot alias, præſtò habere potuiſſent. Cum verò Convocatio jā rupta & inConfœderatione, etſi id contra uſum, non erat poſſibile hanc eandem materiam declinare, & vix, idq; cum magno ſudore evincere potuimus, ut per receſſum ad Comitia electionis materia hæc differretur, uti ex copia ejuſdem Confœderationis intelliges. Igitur, cum quid pertranſiverit, viderimus, quid futurum ſit, certitudini non opinio ſed experientia ſubſcribat; viſum eſt Spiritui S. Cardinali Primati, Nuntio Apoſtolico & nobis Epiſcopis, ut iterum media pacis tentarentur. Quælibet enim ſtatio tempeſtatem fugientibus pro portu eſt. Parva proinde vel nulla differentia à præteriti anni propoſitionibus invenitur, quinimò ante, aliquot Litvanæ Cohortes in Epiſcopatu Vilnenſi pro ſtativis deſtinari debebant, nunc tantum medietas Cohortium ad deciſionem competentis definitionis, quæ etiam declinari poterit, quando animi combinabuntur, ad quod omnem facilitatem hac ex parte adverto, de meo ſenſu novi, & atteſtor vis omnibus nocere ſolet, nemini voluntas. Mitto tibi puncta cum Plenipotentiariis Tuis concluſa à Nuntio, qui ſtrenuè & prudenter ſe geſſit, adjungo & literarum Cardinalis

 ad

A.C.1696 ad Pontificem copiam, ut scias quid conclusum, quidq; Romam scriptum. Interea sumo audaciam ut te rogem, & per amorem Ecclesiæ conjurem, quatenus concordiam hancce, (qua meliorem in hisce præcipuè conjuncturis nec spe. are quidem licet, non obstantibus quibusve à latere impedimentis, hæc est infelicitas nostri ævi, turbare, invocare, pugnare & id specie pietatis) velis acceptare & reddere tibi & Ecclesiæ exoptatam tranquillitatem. Habes consilij nostri summam, quam iterum rogo probari à te imò & adjuvari: Quod ex affectu sincero, & nunquam immutando dum defero &c.

Puncta super materia Excommunicationis latæ per Illustrissimum, & Reverendissimum Dominum Constantinum Brzostowski Episcopum Vilnensem, contra Illustrissimum & Excellentissimum Dominum Casimirum Comitem Sapieha Palatinum Vilnensem Supremum Ducem M. D. L. authoritate Illustrissimi & Reverendissimi Domini Joannis Antonij Davia Archi-Episcopi Thebarum per modum amicabilis compositionis conclusa:

Damnorū restauratio

Imo. *Cum prætendantur damna à milite Litvanico in bonis Ecclesiasticis Diœcesis Vilnensis illata fuisse, ideo & declarat Illustrissimus Dux, quòd in relevationem subditorum per duos futuros annos ex bonis Ecclesiasticis hybernam pecuniariam non exiget.*

Liberatio à stativis.

2do. *Declarat quòd ex octo cohortibus militum, quæ pro nunc habent stativa in bonis Episcopalibus & Capitularibus, pro sequentibus duobus annis, subtrahet quatuor cohortes. Bona verò Ecclesiarum Parochialium ad idem tempus relinquet libera à stativis.*

Declaratio innocentia Ducis.

3tio. *Illustrissimus verò & Reverendissimus Dominus Nuntius Apostolicus offert & declarat se adhibiturum studium & curam, ut Sanctissimus Dominus Noster per Breve suum Apostolicum honorificis verbis declaret innocentiam Excellentissimi Domini Ducis.*

Non ferenda excommunicatio sine consensu SSimi.

4to. *Ut in futurum præcludatur via motibus in Ecclesia & Patria ista, propter Excommunicationes, spondet idem Illustrissimus Nuntius, se parem curam & studium unitim cum Eminentissimo Domino Cardinali Primate Regni impensurum apud Sanctissimum Dominum Nostrum, ut Sanctitas Sua more Regni Galliarum impertiri non dedignetur Breve Apostolicum, de non promulgandis Excommunicationibus, contra Ministros & Officiales supremos M. D. L. nisi de expresso consensu Summi Pontificis.*

Non datū Duci mandatum ad Comitialia Judicia.

5to. *Spondet & cavet præfatus Illustrissimus Dominus Nuntius Apostolicus pro Illustrissimo & Reverendissimo Domino Episcopo Vilnensi, quòd idem Illustrissimus Dominus Episcopus, utpote qui modo degit Romæ in Romana curia personaliter, deinde redux in Patriam coram actis Castrensibus aut terrestribus, vel Tribunalitijs aut Capturalibus M. D. L. recognoscet se nullum porrexisse mandatum Illustrissimo Duci Exercituum M. D. L. supremo, ad judicia Comitialia Reip. illudq; agnoscet, nullum fuisse & esse, nec eidem amplius insistet, prout jam antea ipse Illustrissimus Dominus Episcopus super hoc circa tentatas compositiones consensisse ex fide Illustrium personarum perhibetur.*

Religiosis obtinenda benignitas Sanctissimi

6to. *Et quia ordines Religiosorum intra Diœcesim Vilnensem consistentes, eadem causa Excellentissimi Domini Ducis Exercituum, & patiebantur hucusq;, & adhuc patiuntur, promittit Illustrissimus & Reverendissimus Dominus Nuntius se ijsdem Apostolicam suæ Sanctitatis benignitatem quàm primum obtenturum.*

7mo.

7mo. *Offert & ſpondet Illuſtriſſimus Dominus Nuntius Apoſtolicus operam in adigendo Illuſtriſſimum Dominum Epiſcopum Vilnenſem ad revocandum ad Cancellariam ſuam per publicum proceſſum, quasvis in hac cauſa emanatas è ſua Cancellaria ſcripturas & inſtrumenta, & eadem conſignandum in manus Illuſtriſſimi Domini Nuntij, & etiam ex actis ſuis Epiſcopalibus, ſive ex Conſiſtorialibus eliminandum ſive per ſe, ſive per ſuum Dominum Officialem Generalem à data præſentis intra medium annum. Actum Varſaviæ hàc die ſextâ menſis Octobris Anno milleſimo ſexcenteſimo nonageſimo ſexto præſentibus Illuſtriſſimis ac Reverendiſſimo Domino Epiſcopo Plocenſi & Excellentiſſimis DD. Trocenſi, Siradienſi, Plocenſi, Palatinis atq; ſupremis Regni, & curiæ M. D. L. Mareſchalcis, tum ſupremis Regni & M. D. L. Theſaurarijs.*

A. C. 1696

Acta Cancellariæ Vilnenſis conſignāda Nūtiaturæ.

J. A. Archiepiſcopus Thebarum
Nuntius Apoſtolicus.

LITERÆ CARDINALIS PRIMATIS AD PONTIFICEM.

POſt oſcula &c. Negotium Illuſtriſſimi Epiſcopi Vilnenſis cum Supremo Exercituum M. D. Litvaniæ Duce, ſi quando aliàs, nunc profectò, in tam afflicto rerum Noſtrarum ſtatu, non modo totam Rempublicam, ſed immunitates quoque Eccleſiaſticas tempore Convocationis mirum in modum perturbavit. Quando pro honore tuendo Illuſtriſſimi Palatini Vilnenſis initâ confœderatione Magnus Ducatus Litvaniæ inaudito hactenus motu civili Conſtitutionem, quæ vim legis habet, quæ Jurisdictionem imprimis Eccleſiaſticam impugnabat, graviſſimè obtinere in ijsdem Comitijs Regni pertinaciſſimè contendebat. Tam fortibus, quia armatis M. D. Litv. poſtulatis reſiſtere non licuit, niſi abruptis violentiſſimè conſilijs publicis, quod Ordini Eccleſiaſtico ex multis rationibus, ſed præcipuè ob quorundam Illuſtriſſimorm Epiſcoporum errores noviſſimos, publicæ tunc invidiæ obnoxio non expediebat. Cum ergo prorſus neminem, ex utroque Senatu Nuntijsque terreſtribus Epiſcopus Vilnenſis habuiſſet ſui Nominis honoriſq; defenſorem, precibus illius cauſam tueri coacti ſumus. Ego verò pro illa authoritate confidentiali, quam cum Domo Sapiehana ſemper integerrimè colui, conſervoq;, impetravi ut legi publicæ parceretur. Sed dilationem totius negotij examinandi, & ultimatè à Republica decidendi in Electionis Regiæ Comitijs nullâ ratione potui impedire. Mitto Sanctitati Veſtræ proceſſus publici copiam unà cum exemplari literarum, quæ mihi nomine publico porrecta fuerunt ad ſubſcribendum. Tandem ruptis veriùs quàm actis Comitijs verſabatur ante oculos, quantum præceſſerit, quantúmve ſequeretur, tam negotio huic Vilnenſis Epiſcopi, quàm toti clero & Eccleſiæ, ſi ab armata, & mirum in modum exacerbata, judicaretur decideretúrq; Nobilitate Polona, ſub tempus Electionis Regiæ, providendum cenſui

Vrgetur conſtitutio contra Iuriſdictionē Eccleſiaſticā

ſui

A.C.1696 *sui, & in animum induxi reassumere concordiam, anno proximè evoluto tentatam, potius quàm aperto discrimini totam causam obijcere. Successit conatus felicissimè incomparabili dexteritate Illustrissimi Nuntij Sanctitatis Suæ & seriâ applicatione Illustrissimi Plocensis Episcopi. Accommodatæ enim sunt partes certis conditionibus quarum sensum mittit Sanctitati Vestræ Illustrissimus Nuntius, non restat ergo, nisi ut Sanctitati Vestræ humillimè supplicemus, quatenus tam difficilis negotij compositionem approbare dignetur, animumq; Illustrissimi Vilnensis Episcopi ad complectendam hanc concordiam flectere, ne majores deterioresq; motus nascantur, qui nullâ ratione declinari vitariq; possint. Præsertim cum alij quoq; Episcopi hujus Regni, & M. D. Litvaniæ in similia impegerunt, odiaq; accenderunt populorum & senatûs. In futurum demum consultum ducerem rei & securitati Ecclesiasticæ, ac publicæ quieti conciliandæ, si Sanctitas Vestra expediri mandet Bullam, ne ex hac occasione similia fulmina timeantur inposterum & quidquid demum pro solatio publico expedire videbitur. Confidimus universi quia Sanctitas Vestra pro Paterno suo in Poloniam affectu reddet nobis tranquillitatem exoptatam per impositionem silentij. Aliàs timendum est ne iterum ijsdem, quibus perinde est stare atque cadere Rempublicam totam, novis procellis exagitent & immunitates Ecclesiasticas penitus evertant. Quod ne Nobis contingat supremam Sanctitatis Vestræ manum expectamus.*

XXIV
AMICO CONFIDENTI,
19 Octobris Varsaviâ

Refert sermonem legati Gallici, quæsitam concordiam Reginam inter & Principem Jacobum, Confœderationem Regni & M. D. L.

NOn quidem irascor sed dubito an irasci oporteat? In hac curiositate temporum tu ne tribus verbis ad me? cum ego præcipuè tibi soli omnia arcana concredere soleam, usque ad nascentes cogitationes; sed cum ita facis pro more tuo, imò natura, quia eam nosco, ignosco.

Decimâ Octobris fuit senatûs consilium apud Cardinalem circa ponenda præsidia in fortalicijs, sed præcipuè disputabatur, utrum accedere deberemus ad colligationem à Cæsare conclusam cum Moschis ad triennium? & in id fine ulla difficultate totus Senatus consensit.

Colligatio cum Moschis

Interim Regina contra sensum multorum ex Bielanis in arcem Varsaviensem redijt.

Reditu Reginæ

Decimâ quartâ consecrabat Ecclesiam S. Crucis Cardinalis Primas, cui solennitati adfuit quoque Regina, sed illi nec Nuntius assistebat, nec Legatus Galliæ, qui quoniam publicam audientiam in senatu habere stante Convocatione non potuit, in scripto sermonem suum promulgavit, cujus erant hæc formalia.

Consecratio Ecclesiæ S. Crucis

Non

„Non sine religione quadam huc accedo. Cum enim orbata capite *A.C.1696.*
„suo Respub Serenissima quærat unde tantam possit resarcire jacturam,
„& malis quæ vel ab hoste ingruunt, vel aliunde irrepunt occurrere, Ve- *Sermo Legati*
„stris consilijs importunitatem aut moram afferre nefas existimavi. Ve- *Gallici*
„rùm ubi venit in mentem, quanto sit apud Vos in pretio Christianissi-
„mi Regis Domini mei Clementissimi Nomen ac studium minimè dubi-
„tavi, quin gratus acceptusq; venirem, jussus ea significare palàm & con-
„testari verbis, quæ Majestas sua proprijs ad Vos literis expressit.

„Ac primum quidem quanto dolore, quibus lachrymis audita Sere-
„nissimi Regis Vestri Ioannis III fata prosequi cœperit, non est cur fu-
„sius eloquar. Fuit is Principum omnium admiratione, dum viveret, post-
„quam occidit, desiderio summè dignus, at nullius tamen æquè ac Regis
„mei, cui ut probè nostis, erat non modò iure fraternæ amicitiæ, sed
„& heroicæ laudis societate, sic unicè conjunctus, ut jam hoc extincto non
„habeat ille alterum sibi aut bellicis laboribus aut trophæorum varie-
„tate parem, ne putetis tamen ô Serenissimæ Reipublicæ Proceres! cum
„tot amissis in Vestro Rege virtutibus, amissam quoque Regis Mei ne-
„cessitudinem, quæ partus illarum erat, neque enim soli Principi fuit ad-
„dicta, sed in totam diffusa Gentem, per quam ille regnavit, vicit, tri-
„umphavit. Non est unius anni aut unius occasionis amor ille, quo
„Nos invicem diligimus. Annales utrorumq; legenti crebra illius ac ve-
„tusta vestigia passim occurrunt, nulla odij ac simultatum nec sine stu-
„pore videre est, ne unum quidem in Europa populum esse, qui No-
„biscum aliquando non decertaverit præter Polonum. Adeo voluit esse
„DEUS Omnipotens integram & castam si non armorum saltem animo-
„rum confœderationem, cujus vinculo Poloni Galliq; velut gens una sunt
„& esse debent. Quod quidem non ideo solùm existimaverim tam pro-
„spere factum, quòd inter dissita regna vix ullus unquam esse possit æ-
„mulationi prætextus, sed ex innata potius & mutua propensione. Scio
„jam pridem hoc à meis antecessoribus notatum, scilicet eam inter Nos
„morum, indolis orisq; similitudinem semper fuisse, ut ambo sermone tan-
„tum ac veste discrepare videremur, id unum adijcio, plus profuisse huic
„florentissimæ potentissimæq; Reipublicæ Nostram, quàm aliorum omni-
„um ac præcipuè vicinorum amicitiam. Ex quo pacis Olivensis Media-
„tores Galli fuerunt ac fide-jussores, hinc pax æterna, qua parte bellum
„vehementius exarserat, ubi verò cum reliquis inita fœdera, nihil nisi
„sumptus inutilis, belliqué inextricabilis difficultas accessit Poloniæ. Quid
„plura? satis superq; Vobis compertum est, quantæ sint Christianissimi
„Regis & potentia, & constantia, nec minus eum in tuendis amicis, quàm
„in vincendis hostibus invictum. Ecce quascunq; vires habet, Vestræ sunt,
„quodsi nulla prætermisit hactenus interregna, quin rebus Vestris atten-
„tissimè prospexerit, & consulere sit conatus, istud sanè non prætermit-
„tet, quin Vobis opes omnes suas, auxilia & quidquid ipsi carius & anti-
„quius esse potest, lubens offerat, unde pristinus hujus fortissimæ Gen-
„tis splendor restituatur & crescant in perpetuum pretiosissima jura libertatis
„Ego verò felix mihi videor, quòd tandem aliquando ad conspectum Ve-
„strum adduci potuerim, quem per tres annos frustra suspirabam, ut tam
„eximia Regiæ benevolentiæ testimonia proferrem, luculentiora certè nec
„non evidentiora demonstraturus, cum in electorali campo fortè licebit,
„(ut non vanè mihi polliceor) florentissimam hanc & Serenissimam ite-
„rum iterùmque alloqui Rempublicam, quæ una ferme inter omnes to-
„tius, qua patet orbis terrarum, respublicas singulari quodam Divinæ pro-
„videntiæ privilegio ad invidiam tot regnorum servavit sibi liberam eli-

A.C. 1699, gendorum Poloniæ Regum & coronandæ virtutis facultatem.

Fecerat convivium magnum Cardinalis post confectam Ecclesiæ consecrationem in Refectorio S. Crucis, ubi omnes fuimus, Regina vero ad Carmelitanas ivit, ibiq; prandit, & pernoctavit, ubi cum concordiæ veræ & sinceræ non tantùm author, sed adjutor primarius existere voluissem, in crastino in præsentia omnium Religiosarum captata optima occasione, commoditatem habui non levem exercendæ charitatis, dum rationibus convincebam, ut aperiret oculos suos, & videret ruinam domus suæ jam jamq; imminentem. Initia malorum sunt hæc, graviora timenda, nunquid non prope interitum sunt? si persistunt. Ut consideret quia non tantùm propter æternam animæ salutem, sed & propter præsentis temporis necessitatem indispensabilem opus sit diligere inimicos & neminem offendere.

Colloquiū cum Regina.

Et cum inexhaustam ejus virtutum copiam paulò longius dilatassem, quod omnes de illa dicant plurima, nemo tamen omnia, audacter asseruissem, tandem excitare volui, ut monstret palàm harum virtutum monumenta, adque posteris ad eadem imitanda incitamenta. Quod commodavit fortuna, tollit, quod donavit natura, repetet, quod paravit virtus, manebit. Ergo quo inclinent se fata prævideat, quantum humano ingenio potest & quo ipsa ad illa. Persuadere hæc ex affectu vero volui, sed etiamsi persuasissem, non persuasi, cum prævaleret semper passio omnibus etiam urgentissimis rationibus.

Post dicta hæc (quod oculo lux est, id est animo veritas) Matri, adivi Principem Jacobum, iterum novas offensas & amaritudines lenire volui pluribus deducens, has continuas rixas, non tantùm præjudicium ipsi non cum minore dedecore quàm periculo, sed & scandalum adferre, quòd Matrem non honoret. In publico cum hæc faciant, ubi quid timetur, cautio nunquam nocet. Incusabat ille infortunium suum & palpabiles demonstrabat injurias & præjudicia, quæ faciebat mater, scutum ille modo præferebat, gladium non stringebat, rogavitq; me ut seriò vellem me applicare & interponere omnem curam loquendo veritatem, quam Democritus in profundissimo puteo demersam latitare dicebat. Fui ergo apud Carmelitanas iterum (modò me Thebis modò ponas Athenis) ibiq; prandium ex eadem ratione sumpsi cum Regina, & omnia ea dixi, quæcunq; in eum finem necessaria dictu credebam, suadens ut inirent viam alteram huic qua eunt contrariam, quæ impendij minus habet, compendij non minus, quin imò me judice multo plùs. Sed nec illo tempore felicior fui: Creditur vulgus muliebre, nunquam consilij micam acceptare profuturi, sed rapi affectu penitusq; sana mente carere. Si audivisses ad propositiones meas plena in domum Regiam affectûs responsa, non exquireres, unde fulgura, tonitrua, imbres fierent. Talis ea est, nisi erro, & certa nec lenta via quâ imus in præcipitium. Si verò assequi id non potui, quod volui, veniam & apud omnes, qui bene volunt ipsis & apud ipsam etiam domum Regiam aliquando promerebor, cum videbunt, sed vereor ne tardè, meum sermonem opere compleri & id quod accidit, meritò accidisse.

Cum Principe Jacobo

Iterū cum Regina.

Prævalebat semper ingens dolor, quem monstrabat contra Filium, cui video est pessimè affecta perseveratq; irasci, ne credatur cœpisse

pisse sine causa cui obviando dixeram ego: Alibi constans sit, hîc mutari virtus est. *A.C.1696*

Debebant transportari omnes res Villanovâ Varsaviam & jam Regina ad conscribendum inventarium ex parte sua Dominum Bartholomæum Sardi virum probum & honoratum destinaverat, sed iterum visum est prius alias prætensiones sopire & in eum finem converamus in arcem Varsaviensem, Princeps Jacobus petierat à me ut partes ejus tuerer, si verò id facere non possem, cum mihi non liceret Reginæ deferere obsequium, ut saltem non ita zelosè contra eum agerem, non ita fervide pro ea.

Interea venit notitia Leopoli quod Confœderatio militaris in dies augeatur aufert vim præsentibus malis qui futura prospicit. Tam fœdam procellam eoq; graviorem quod ex improviso publicæ tranquillitati imminentem ut averteret Cardinalis Primas simul cum Senatoribus ad latus ejus destinatis omnem movebat lapidem. Verùm nimis arduum erat sine belli nervo, qui tam fortiter armatis precibus exigebatur, motam illius fœderis tam intimi componere tempestatem. Nihil enim Legati ab exercitu fœderato missi præter speciosa promissa & diligenter persolvendi quàm primùm stipendij curam ad sua castra in literis Primatis referebant, ad quem Mareschalcus Confœderationis ejusdem in eum sensum scripserat qui in punctis & prætensionibus superius allatis expressius fue- ,rat. Hoc est, testabatur se ab obsequio Reip. ne latum quidem ,ungvem velle cum sua Confœderata Militia recedere, nihilominus ,emerita tot annis tamq; diu expectata stipendia jure merito debe- ,re requirere. Deinde querelas quasdam contra Duces Exercitûs e- ,orumq; officiales proponebat. Tandem expectare se inquiebat de- ,cisionem in hoc puncto totius Reipublicæ. Aliàs non recessurum ,se à præconcepto Confœderationis proposito humanissimis verbis ,minabatur, si Resp. debitum militiæ tot meritis stipendium differre vellet ulterius. Respondit Cardinalis accepisse se literas ex Castris 3. Septembris datas, communicasse se illas Reip: auditos diligenter Legatos ab illo & Confœderata Militia expeditos ad Gene- ,ralis Confœderationis Comitia. Gaudere se quoq; non mediocriter ,imprimis, quòd se ab obsequio Reip. emerita Regni Militia non ex- ,cuset quam hucusq; invicto suo sangvine & pectoribus Spartano mu- ,ro fortioribus constantissime tuebatur, sub quorum virtute & robo- ,re nunquam Polona nutavit felicitas, nomen Equitis Poloni sti- ,pendia sub signis militaribus promerentis, non minori apud Remp. ,respectu versari, quàm olim apud Romanam Remp. commilitonis ,nomen quod signa & aquilas Romani Imperij unicè exornabat. E- ,merita totius militiæ stipendia in recenti semper apud Remp. fo- ,re memoria & in publico consilio omnes vires conatusq; intende- ,re, quatenus tanto sangvini pro meritis desiderijs satisfiat. Unum ,ex Legatis retro mittere ad castra visum esse cum nuntio festi- ,nandæ solutionis, reliquos ideo longius retinere ut testes oculati ,sint diligentissimæ applicationis totius Reip. quæ ad hoc negotium ,ex integro componendum deputavit Commissarios, præsertim cum ,prædicti Legati militiæ non ostenderint authenticam plenipotenti- ,am ad tractandum. In reliquo non dubitare se eosdem tanquam ,ejusdem Matris Filios in tanta orbitate Remp. non contristatu-

Cõfœderatio militaris sti pendia urget.

Eadem stipendia urget Mareschalcus Confœderationis.

Promittit Primas.

A.C.1696 ,ros precarique eos obtestariq; ut velint potius abstergere quàm pro-,vocare lacrymas populorum & sicut à majoribus affectum in Patri-,am acceperunt sic eum posteris palàm faciant.

Cum autem illi Legati qui manere debebant antequam missus unus ex ijs rediret, videntes rupta Comitia & considerantes, quod vacuis manibus redeundum ad exercitum esset, cum nullam apparentiam vel possibilitatem solutionis viderent, omnino abire voluerunt, nec illos retinendi modus erat; ne tamen sine certa asseeuratione abirent, scripsit iterum Cardinalis Primas, referens se respon-,disse ad literas Mareschalci per Modzelevium omnimodamq; ad per-,solvenda militiæ stipendia nomine publico declarasse solicitudi-,nem, cum adeo æqua postulaverint, ut ultro deferenda à Rep. fue-,rint, ita communis causæ omnes multum solliciti cogitaveruntq; bo-,na, sed cogitata hæc bonus sequi non potuit eventus. Nihil non ,tentatum ad inveniendа efficacissima media & expectantes hî: ul-,timam resolutionem Legatos non sine certa spe accelerandæ solu-,tionis quàm primùm expediendos; Quia vero hæc consilia atroci-,ori fortuna prævertente rationes libertatis, sub qua illi quoq; pari-,ter cum omnibus merentur, ita habere voluerunt, ut ea rumpe-,rentur, justa est exceptio ex impotentia promittentis, quòd non ,potuerint tam citò expediri, donec id remedium adhibeatur quod in con-,simili rerum discrimine semper parit Patriæ incolumitatem, ut scilicet ,alia Confœderatio instituatur, quæ addet robur assecurationi persolven-,dorum quamprimum stipendiorum, secundum repartitionem Palatina-,tuum, & prævijs liquidationibus. In eam spem erigi omnes, quod ex-,ercitus omni candore & æquitate in expediendis his procedet liquida-,tionibus in hac communis Matris orbitate, & optare se ut consilia sua ,illorum conformentur judicio. Ad puncta per legatos missa nullum in-,terim responsum dari ex eo, quod subscripta non fuerint, & plenipo-,tentia ad tractandum defuerit. Verùm Commissarij Reip. ubi Leopo-,lim advenerint singulas resoluturi sunt propositiones, omniáque studia ,ad tranquillitatem collimabunt publicam, si illi amore cum Patria cer-,tare voluerint.

Sed non secuta obrupta Comitia.

Præcipua erat omnium bonorum cura & studium, ut Confœderatio hæc tam pernitiosa Reip. sine mora dissolveretur, sed ut fit in libera Repub: obstabant obliquæ variorum sententiæ Procerum, quorum intererat, ne vinculum illud solveretur, & illorum qui abominationem hanc opere perpetratam defendebant

Imprimis tamen Domus Regiæ, hoc est Principis Iacobi cum Serenissima Matre Vidua, quædam differentiæ publica negotia morabantur, & longo consumebant gaudia voto, querelam enim semper habent, unde mutua solatia vel auxilia sperare debebant.

Iam inter se feliciter compositis tam exercitus Poloni Ducibus quàm Domo Sapiehana cum Episcopo Vilnensi. Laborabam certè ego pro viribus meis, ut tam altum publici scandali lapidem, à Domo Regia dimoverem, quo faciliùs feliciúsque gravissimæ Reip. difficultates componi possent. Adibam toties Reginam ut illam summè aversam ad Serenissimi Principis Iacobi paratam submissionem inclinarem: sed difficultas nova occurreret in eo, quòd Episcopus Posnaniensis dixerat se habuisse à defuncto Rege certum diploma, dum in legatione pro quærenda Principi Iacobo Principe Neoburgica fungeretur in quo certa bona Czemierniki, Markuszow, & Bludow Principis Iacobi Uxori inscribebantur, quòd diplo-

Nova dissensionis causa Reginam inter & Principem Iacobum

diploma reddidiſſe ſe Reginæ, & illam illud combuſſiſſe conſtanter affir- *A.C.1696*
mabat, unde ingentem injuriam prætendebat ſibi Princeps Iacobus. Cum
ergo hac de re diſcurſus inſtitueretur in certa ſeſſione, monſtravit Car-
dinalis hoc diploma, de quo res erat, ſed in illo diverſa his, quæ nar-
rabantur ab Epiſcopo, inventa ſunt, quia ibi in caſum tantum viduita-
tis, & non aliter dictæ Principi proventus ex illis bonis deſtinati erant.
Hoc verò diploma non tantum manu Regis, ſed etiam Adami Sarno-
wski Secretarij quondam Regis ab annis duobus demortui, ſubſcriptum tunc
fuit. Cum verò idem Cardinalis ab Epiſcopo quæſiviſſet, quando illud
diploma reddidit Reginæ? reſpondit reddidiſſe ſe eo ipſo tempore, quo
Neoburgo redierat, & in cooperta ejus ſigillo obſignata, ſcriptus erat ab
eodem dies quarta ſcilicet Februarij Anni currentis, & ſic confundi om-
nino debebat, parvæq; memoriæ argui.

Puncta prætenſionum, quæ nunc ſunt ſub incude à Principe Iacobo
nobis ad concordiam hanc faciendam deſtinatis exhibita ſunt, quæ tibi
communico & quæ tacere melius erat, quàm afferre, ut refellantur, ut
in re non ubique ſatis clara habeatur exercendi ingenij materia, nollem
tamen aliorum diſſenſiones in me recipere, nam ut ipſe non diſſimulo, di-
ſplicere mihi quædam, ſic in quibus taceo, in ijs & mihi meum, & cui-
vis ſuum judicium liberum relinqui cupio.

Uſque adeo ovibus concordia nulla lupiſq; ſed ſemper cupiunt ma- *Confœderatio in Litvania*
lum, ſeque odiſſe viciſſim.

Venit interim Nuntius ex Litvania factam eſſe ibi etiam confœdera
tionem militarem. Mareſchalcus declaratus Oginſcius Vexillifer Litvaniæ,
ita ignis ubique terrarum nunquam calere deſiſtit. Conſiliarij Pociejovij,
Criſpinus Palatinus Vitebſcenſis, alia ex parte exercitum fomentat, & Ca-
ſtellanum Vilnenſem Minorem exercitûs Ducem famam ſcilicet plus æquo
negligentem, nec ullam poſteritatis habentem rationem, tanquam con-
fœderationis hujus authorem, in literis ſuis ad Cardinalem accuſat Pala-
tinus Vilnēnſis. Fit hominum more, ut in ſuôpte quiſque negotio longè *Cujus cauſa*
ſit attentior, quàm alieno. Addebat idem quod pecuniâ Reginæ omnia *conijcitur*
hæc facta ſunt, quæ multis infortunijs jam hæc conſecuta, ut omnes ſimi- *in Reginam*
les ſive fabulas, ſive veras relationes didicerit contemnere, cum illud ſci-
at tranſijſſe tempus, quo facta ejus cogebatur populus & ferre, & laudare.

Vt verò originem primumque fontem clarius perſpectum habeas,
mitto tibi copiam literarum Palatini Polocenſis ad frarem ſuum Caſtel-
lanum Vilnenſem, in cujus animo immota ac fixa, quidvis fingendi libido
nec multum mireris, eſt ille, quem noſti. Non poſſumus ob honores re-
verentiâ dignos judicare, quos ipſis honoribus judicamus quandoq; indi-
gnos. Qui nihil habet proprij decoris, opinione multorum nunc ſplendo-
rem accipit nunc amittit. Affirmare falſa, detrahere vera religio illi non
eſt, ſed ſuo tempore melius omnibus, quàm ſingulis credetur, ſinguli
decipere poſſunt, omnes non poſſunt. Multa cadunt inter calicem ſupremá-
que labra. Quo monemur nihil tam certum, & credi, & ſperari, nec
quidquam tam eſſe vicinum, ut non repentinus aliquis caſus interveni-
at, adeoq; non eſſe tutum ſibi fidere, & relationibus fidem adhibere, cum
vix etiam illa ſint certa, quæ manibus tenemus. His itaq; literis, neq;
denegare fidem, improvidi eſt, neq; adhiberi.

Ut ultimo tuo reſpondeam literarum puncto, quod omnibus alijs bre-
viſſimè ſcriptis longiſſimum meo quidem judicio mihi videtur, & eſt quòd
mihi eo nomine gratuler, videns ſenſum de me tuum, quamvis vix fi-
eri poſſe arbitrór, ut reſpondere poſſit induſtria mea his, quæ de me tam
abunde prædicas, tamen ſive rectè ſentis, gaudeo, ſive erras, error quo-

A.C.1696 que tuus ut verè dicam mihi perjucundus est. Is eloquens est, qui & humilia sublimiter, & magna graviter, & mediocria temperatè potest dicere. Cæterum ego verum dicere consvevi, & tu libenter audire.

Vale & scito me id unicè optare, ut ea potissimum jubeas, quæ me decent vel sponte fecisse.

EPISTOLA ILLUSTRISSIMI PALATINI POLOCENSIS AD CASTELLANUM VILNENSEM FRATREM SUUM.

Dehortatur à Confœderatione in M. D. L.

VIX movi jugales meos Varsaviâ in Litvaniam iter promoturus, cùm publicorum ore ad aures meas perferebatur etiam Pragam nondum supergresso, quasi insolens quædam conspiratio ,(quæ appellari potest congregatio impiorum) in Exercitu Litvaniæ ,comparere incipiat. Non dabam vulgi rumoribus fidem sæpius ea ,de re mussitantis. Credebam enim eas aniles tantummodo fabulas ,extitisse. At postquam profundiorem ingredior Litvaniam certiora ,nova accipio simul cum probatione, quòd nimirum sub Pruzana ,impiæ Confœderationis vinculum coaluerit sumpto initio ab hastatis Cohortibus Illustrissimæ Dominationis Vestræ sub auspicijs Perillustris Domini Vexilliferi Gregorij Oginski, qui parum est, quod ,se tam infamis actionis authorem Ducemq; fecerit, sed præterea ,cum Dominis Pocieis Vexillifero Brestensi & Trocensi disseminat ,per totum Ducatum Litvaniæ, quòd prædicta Confœderatio militaris ex imperio & assensu Illustrissimæ Dominationis Vestræ componatur, quod testantur probabilia documenta manu eorundem ,subscripta, dolendum sanè mihi Germano suo Fratri talia oculis usurpare. Utinam liceret privatim intra domestici laris parietes ,extremum vitæ mortalis ævum agere potius, quàm ea nunc spectare publicè quæ toti mundo admirationem movent insolitam & ,non tantum inter primos Regni Proceres, sed in humilibus etiam ,casis locum habere non deberent, quicunq; virtutis amore trahuntur aguntúrq;. Tandem hoc quoq; disseminat præfatus ,author quod Illustrissima Dominatio ad eum finem notabilem æris ,argentiq; summam ex propria gaza submiserit. Per DEum immortalem? cui bono impensa hæc erogatur? Profectò justam causam tam enormis facti non video. Utiq; cum simul moraremur ,Varsaviæ memini me ex ipsiusmet ore accepisse, quantum sibi displicuerit Confœderatio militaris in Regno composita. Quare ergo ipsamet Illustrissima Dominatio tam publicè quàm privatim ore prædictorum Commilitonum author & motor istius Confœderationis dicitur? Tam publicâ facti hujus formâ consternato non aures erigere ad audiendum ea (quæ Oginscij Pocieiiq; plenis buccis ,spargunt per ora vulgi) sed mori mihi promptius est consideranti ,præsertim diligenter, quòd omnem majorum nostrorum nostrisq; quibuscunq; meritis comparatam hucusq; gloriam ejusmodi actio (modò vera) penitus sit eversura. Non inveni tantum fidei, Germanus

,nus Frater apud Illuſtriſſimam Dominationem Veſtram, ut me præ- *A.C.*1696
,moneret de tam publica infelicitate & Confœderatione Militis in-
,ſolentis, profectò diſſuaſiſſem allatis rationibus, de reliquo humil-
,limè ad fraternas plantas procidiſſem enixéque fuiſſem precatus, ut
,ruentes in Confœderationem ſiſteret potius quàm ad ingloriam
,hanc actionem animaret, & quà conſilio ſuo qua impenſis in tam
,iniquo propoſito confirmaret. Attuliſſem præcipuas inter ratio-
,nes illas, quæ unumquemq; ſanæ mentis facilè poſſunt convincere:
,quod ſi Confœderationes componantur pro libertate componi de-
,bent præcipuè vivente illo Rege qui libertatem ſubruere nititur:
,quanquam & hoc non omnino ſuccedit quia machina hæc paſſim
,in caput illius recidit, qui author eſt primúſque inventor. Nunc
,verò cum publica neceſſitas intimam animorum colligationem e-
,xigit inter cives unius Patriæ, ut in ſumma ſuffragiorum concordia æ-
,qvum rectumque Regni throno Principem inferamus, quicunq; demum
,ille tam pernitioſam confœderationem machinatur, audet ſanè viperino den-
,te viſcera ſuæ matris corrodere. Quia ad quem uſum Reipublicæ præ-
,dicta Confœderatio poſſit cedere, prorſus non intelligo. Profectò enim Con-
,fœderatio hæc non ſolvet ſibi emerita ſtipendia inconſultâ Republicâ. U-
,tique ipſimet Primipili & Authores iſtius Confœderationis ſemper con-
,trarij fuerunt contributionibus imponendis pro exſolvendo ſtipendio mi-
,litari, præterea commilito Perilluſtris Domini Vexilliferi M. D. Litv. Co-
,mitia Convocationis inſolentiſſimè abrupit, quem ille ipſemet Viſtulam
,verſus pro ſua ſecuritate non erubuit comitari. Videat tandem Illuſtriſ-
,ſima Dominatio Veſtra, quid Reſpublica pro tam abominabili Deo ho-
,minibúſque univerſis opere debeat: quámque profundas agat cicatrices in
,corde fraterno vulnus hoc, quod toties mihi infligitur eligenti millies po-
,tius mori, quàm tanta audire Nominis Noſtri & Domûs probra. Plu-
,ra ingens dolor vetat loqui: obteſtor igitur Illuſtriſſimam Dominatio-
,nem Veſtram iterum iterumq; per Sacroſancta vulnera Dei hominis
,& Servatoris Noſtri, deinde per amorem Patriæ, tandem & Domus
,Noſtræ reſpectum, ut dignetur hos Deo Patriæque ſuæ rebelles con-
,ſilio ſuo coercere, nulla ratione illis ſuffragari. Videat orbis quòd Illu-
,ſtriſſima Dominatio Veſtra quemadmodum ſemper erat amans Patriæ
,& libertatis à prima Majorum Noſtrorum origine, ita eandem pieta-
,tem probitatemq; integrè tueri velit & nociva avertere. Ego verò quan-
,tum ad meam Perſonam attinet, clarè confiteor Illuſtriſſimæ Domi-
,nationi Veſtræ quòd etiamſi omnes prorſus aliæ cohortes ad prædi-
,ctæ Confœderationis vinculum acceſſerint, ego cum meæ militiæ manu
,hæreditarijs meis bonis immorabor tueborq; pro viribus traditam mihi
,à Majoribus Noſtris fidem & pietatem in Patriam & malo in victimam
,hauſtum à Parentibus ſangvinem litare Reipub. quàm adeo ignominio-
,ſa omnibus retro ſæculis notari apud poſteros cicatrice legique olim cen-
,ſerique pudendo vocabulo, inter rebelles Patriæ Catilinas. Cum hac
,ergo declaratione ſiſto me in præſenti epiſtola, ſecurus de facili venia
,apud Illuſtriſſimam Dominationem Veſtram obtinenda, quando uni-
,verſis his Reipublicæ turbatoribus & ne dicam publicæ tranquillitatis in-
,cendiarijs perinde atque Turcis Getiſq; hoſtem me ubiq; opponam,
,Multò minus tam inſolenti Confœderationi adhærebo, memor obligatio-
,nis meæ & amoris in Patriam. Interim quia plura ſcribere dolor ve-
,tat, non exprimo fuſius ſenſum meum, oro tantum obteſtorque Illuſtriſ-
,ſimam Dominationem Veſtram, ut velit quàm primum inſolentiæ hu-
io

A.C.1696. „ie occurrere & os iniqua loquentium obturare. Gloriantur enim se habere Illustrissimam Dominationem Vestram protectorem, motorémq; „hujus confœderationis. Soletur me tandem Illustrissima Dominatio Vestra jam tantum non exanimem ad tam apertæ ruinæ Nostræ spectaculum. Utique ego nullo alio in hoc puncto respectu agor, nisi solo „puncto honoris Domus Nostræ & publicæ integritatis, neque ullo alio „motivo impulsus præsentes scribo literas nisi fraterni amoris, quo erga Illu„strissimam Dominationem Vestram feror, stimulis permotus. Deus in „cujus conspectu sto, iudicet, quàm sincerè desiderem omnia fausta de „Illustrissima Dominatione Vestra domoq; Nostra audire, & ulterius tam „acerbo dolori qui me sine dubio conficiet, Illustrissima Dominatio Ve„stra levamen differet? nec dissvadebit rebellibus tam impij fœderis colliga„tionem palámque demonstrabit quòd non ex Illustrissimæ Dominationis „Vestræ persona tempestas hæc exorta fuerit? Concludo testorque.

PUNCTA PRÆTENSIONUM
PRINCIPIS JACOBI

Non intrat Serenissimus Princeps Iacobus in disquisitionem jurium, inscriptionum Reginalem Majestatem concernentium, merè tantum suas evincere contendit prætensiones, quæ sequuntur.

1ma *Domina Advitalitia, juxta præscriptum legum debet providere subsistentiam proli suæ, non tangendo vel minuendo capitales summas, quæ ad solam prolem spectant, præcipuè verò illas quæ in statu Regio sunt collecta.*

2da. *Domina Advitalitia, juxta consvetudinem, & leges publicas, debet omnia debita solvere, non remittendo creditores ad hæredem. Quare in fundamento prædictorum horum punctorum exigit Serenissimus Princeps Iacobus subsistentiam, quæ illi vivente Serenissimo Parente ex salis fodinis obtingebat, nunc verò jam recisa est fato Serenissimi Genitoris, quæ tamen subsistendi ratio, quia innititur Inscriptionibus à gloriosæ memoriæ Parente factis in Personam Serenissimæ Reginæ Matris, inter pacta Matrimonialia ratificatis, & per diploma cum consensu Serenissimæ Reginæ Specificatis super Bonis Czemierniki, Markuszow, & Bludow. Igitur Serenissimus Princeps Iacobus realem præfatorum possessionem Bonorum desiderat, & tanto magis quòd prædicta bona jam regnante Serenissimo Parente acquisita, minus Iuri Advitalitio Serenissimæ Matris servire deberent.*

3tia, *Siquidem Domina Advitalitia juxta praxim omnia onera debitaq; debet exolvere, tunc quæcunq; Serenissimus Princeps Jacobus persolvit, ea omnia jure illi debent refundi Præsertim cum sit testis syngrapha Eminentissimi Cardinalis, quòd persoluta certa summa Serenis: Reginam concernente, pro qua realiter numerata quietationem obtinuit Seren: Princeps Jacobus, non tenetur amplius ad persolvenda illa debita.*

4ta. *Et quia juxta eandem syngrapham Cardinalis, ad nulla bona mobilia Serenissima Regina se se ingerit, examinari debent, & ad juramentum adigi, omnes illi, quicunq; demum prædictorum bonorum mobilium curam attendentiamq; habuerunt. Utrum omnia illa mobilia ac in integro inveniantur, excipiendo non nulla palatij ornamenta Zolkievia relicta, & argumentum mensæ Regiæ, quod Germani Principes Serenissimæ Reginæ cesserunt donaruntq;.*

5ta. *Quantum ad retenta quæ tam in bonis Hæreditarijs quàm in Oeconomicis sive in grano, sive in ære, sive demum in debitis inter subditos hærenti-*

rentibus, inveniuntur utrum debeant recidere sub Jus advitalitium Serenissima Regina (quod non nisi à die Regiæ mortis inchoatur) submittit hoc Serenissimus Princeps Iacobus arbitrio judicioq; amicorum, ad hoc negotium dignoscendum deputatorum, cum hac informatione, quòd plus supra ducenta millia florenorum non permittat ex remanentibus repeti à Serenissima Regina. A.C.1696

6ta. *Quando post finitum calculum Serñmus Princeps Iacobus, in omnibus prætensionibus suis componetur, tunc summam Margieburgensem in manibus Illustrissimi Episcopi Cujaviensis depositam & alias restas, quæ inveniuntur apud Serñmum Iacobum Principem (& ex quibus calculus reddi debet) comportabit, vel respectu aliarum summarum in manibus Serñmæ Reginæ hærentium computabit in acceptis.*

7ma. *Equorum greges siquidem ad hæredes spectant, postulat Serñmus Princeps Iacobus, ut fiat exdivisio in sortem suam.*

8va. *Quoniam mediante Eminentissimo Cardinali Primate Regni, ita statutum est, ut Serenissimi Principes Germani sui proventibus Szavelensibus, Pucensibus, Fygenosensibus & alijs, prætereaque parte proventuum ex Ducatu Olaviensi concernentium, ita sint contenti, ut illos inter se partiantur, igitur Serenissimus Princeps Jacobus pro efficaci istius rei executione instat impensissimè ut clarè intelligat quænam bona determinatè suam personam concernant, quia in communi, & ex communi vivere non desiderat.*

9na. *Et quia non tantum in bonis mundis debet assecurari summa Consortis Serenissimi Principis Jacobi; verùm etiam æquivalens reditus in locum centum millium florenorum Polonicalium, quæ ex salis fodinis punctualiter Serenissimo Principi Iacobo numerabantur; igitur & prædicta summa pariter debet assecurari. Postulat ergo Serenissimus Princeps Iacobus, ut debita si quæ in prædictis bonis hærentia comparerent, aliunde componantur & deportentur, quæ juxta intentionem gloriosæ memoriæ Regis permisceri non debent.*

10ma. *Siquidem expensæ, & expeditio Serenissimi Principis Iacobi ante Sacramentum Matrimonij, ad Serenissimos Parentes attinebat, postulat Serenissimus Princeps Iacobus, ut illos Creditores, si qui invenientur Serenissima Regina tanquam Domina Advitalitia contentos reddat in suis prætensionibus neq; illos ad Serenissimum Principem Filium pro debitis exsolvendis remittat.*

XXV.
AMICO CONFIDENTI,
26 Octobris.

Modus deservitam mercedem militi confœderato solvendi.

Quoniam non semper tuta mihi offertur occasio scribendi, præsentem nactus Nuntium, nolui differre quin per illum mitterem tibi quæ nuper in multis materijs necessarijs, sed præcipuè in materia accelerationis comitiorum electionis fuse forte ad fastidium multorum, sed pro utilitate in publicum dixi, & quin te facerem certiorem quod impendimus aliquot dies in conventu Patrum Bernardinorum excipiendis illis propositionibus, quas militia confœderata per suos Nuntios nobis attulit. Laboris nostri & operæ diligentis brevem & sine cura verborum feci heri relationem, quia plus laboris habuimus, quàm fructus in publico potuimus ostendere. Hoc enim est familiare malum in hac Republ, quod optima etiam consilia in essentialibus dis-

A.C. 1699 solvi debent, quoties inveniendæ & numerandæ pecuniæ occurrit necessitas, cum eam difficilius sit, quàm cœtera alia media invenire. Objectum sessionis nostræ illud erat, ut media adinvenirentur ad dissolvendam confœderationem, quæ cuivis sunt in promptu. Nam bene considerata naturâ ejus, profundiùs in intentiones, causas, concausas, penetrando, facile est intellectu, quod hæc confœderatio coadunata sit in defectu exsolvendæ deservitæ mercedis, detentæ per aliquot annos, nec dissolvi potest, nisi per executionem & satisfactionem.

Imprimis ergo aggressi sumus calculationem, quantum debeamus, postea qualis modus hic & nunc esset, antequam ad exsolutionem veniatur aggrediendæ integræ ejus resolutionis, & ad obedientiam Ducum reductionis. Non exaggero minutatim quantum debeamus, terribile tamen est id, quod dicam, nihilominus quia necesse & opus est dicere, dico, quod scilicet triginta & tres milliones, quadringenta sexaginta & quatuor millia, & quatuordecim florenos debeamus.

Tam magnum debitum in tanta nostra paupertate & si ex integro Immediatè exsolvere non valemus, laudanda nihilominus ex integro esse tributa, multis rationibus fuit deductum, præcipuè cùm natura confœdetationis sit juramento ligata, ne ullus alium deserat, usque dum omnibus satisfactum fuerit, satisfieri autem illis aliter non potest, quia aliqui in his, aliqui in alijs quartualibus deservitam suam mercedem numerant, quovis secundum suum inceptum obsequium computante merita, ac proinde certi quartuales sunt antiqui, alij recentiores, timendum ergo ne deficiente sufficienti nervo, prætextus inveniatur continendi se in confœderatione. Exhorruimus super istum computum, qui unumquemq; perstringere debet. Impossibile est, ut subditi nostri, dicam plus & dicam verè, ut nos etiam ipsi tantis expensis sufficere valeamus.

Est hoc certò certius quòd magnum numerum exercitûs in charta habeamus & nunquam in campo completum viderimus. Imò ex informatione Ducum & officialium hoc habuimus, quòd minor fuerit sæpius exercitus illo hyemali tempore quo sub tecto manendum erat, quàm in campo, quia in illa solitudine & omnium rerum indigentia, impossibile omnes detinere, & multæ tales inventæ sunt cohortes, quæ nec primum officialem habere potuerunt, & in Ecclesia signa sua militaria reliquerunt. Unde multum ex hoc debito decedere potest, & in eum finem propositum est, ut ad justam liquidationem media efficacia invenirentur, ut tribunali Radomiensi, sine quo nihil bene finiri poterit, detur regula, composita juramenti rota, in quam & Duces ibi præsentes, & omnes commissarij nemine excepto corporaliter jurent quod sine respectu & pro conscientia judicaturi sint. Hoc enim ad hoc serviet, quòd ibi sedentes Duces & Cõmissarij ab exercitu qui melius sciunt, extra invidiam erunt, quando juramento obstricti pro conscientia, quis fuit præsens, aut absens sine respectu iudicare obligabuntur.

Ingens est injuria Reipublicæ, quam sibi ipsa attraxit per novellam constitutionem id declarando, ut per deputatos à cohortibus juratos tota militia se liquidet, quæ ante præsentationem coram Notario Regni Castrensi liquidare se solebat, quoniam videmus evidentia, & planè palpabilia perjuria. Optandum sanè esset, ut officiales, sicuti sunt loci tenentes exsolvant itidem juramentum, quia cum quivis eorum sit tanquam paterfamilias cohortis suæ, optimè scire potest de præsentia vel absentia cujusvis. Sed contrarios se monstrant timendo læsionem conscientiæ, quando per tam longum tempus res difficilis & planè impossibilis memoriâ comprehendere omnes præsentes & absentes. Si Respublica pun-

ctuali-

ctualiter solveret duo quartualia exeundo in campaniam, duo alia rede- A.C.1696
undo, uti promisit, facile in id juramentum consentirent, quia recens memoria, ut de subscriptione vera, sic & juramento justo certiores redderet. Altera ratio negandi id, eorum est, quòd leges scribantur in futurum, & non teneantur nunc ad id, ad quod illos contractus cum ijsdem initus non obligat. Non renuunt nihilominus medietatem quartualium subscribendo addere, quòd sub conscientia vera regestra subscribant, super quæ insuper deputati à cohortibus juramentum explebunt, super illa verò quartualia, quæ sub tecto aguntur, illi iurare deberent, qui pro superioribus cujusvis cohortis destinati sunt. Ut verò ad sumptus nimios in longis itineribus non adigantur ad explendom juramentum, tunc permittendum esset, ut in quolibet castro viciniori id exsolvant.

Tanti autem scrupuli ad hoc juramentum exsolvendum inter Dominos locum tenentes exoriuntur, ut sextam partem, ut vocant, quartualium cedere mallent, & fortè adhuc plus, cum ad tractatum cum Repub. venerit, de quo, ut quantocius non tantum cogitemus, sed realiter etiam accedamus, optarem. Si hunc tractatum differre volemus, æquè magnum inde Patriæ damnum, quàm periculum evidens est. Quia tamen ad hunc tractatum, non tantùm assecuratio deservitæ mercedis, sed & parata pecunia, sine qua nihil, est necessaria, cogitavimus hoc & locuti sumus, sed tantùm locuti sumus, quia ibi nulla finalis esse poterat conclusio, cum nihil ex nihilo fieri soleat.

Hæc ergo essentia est non tam finitæ, quàm pro more solito inceptæ sessionis, cujus cùm genuinam fecerim relationem, debui ex obligata Patriæ conscientia hoc addere, quod reflexione factâ, super necessitate constituendæ solutionis pro omnibus istis quartualibus, non relinquendo prætextum confœderationi ullum, in ea persistendi, & cogitando absolutè impossibile esse subditis nostris tam gravia exsolvere tributa; quærenda essent alia media efficaciora, & non jam à subditis nostris, qui vix hiscere possunt, sed à nobis, ut jam idem non semel insinuavi pro fide, & conscientia jurata à luxu nostro exsolutionem incipiamus, si volumus & à confœderatione & à tantis liberari gravaminibus.

Consului iterum, ut laudemus illud tributum, quod est facillimum, quia ab ultimo consumentibus exigitur, solutionem scilicet certæ à cerevisia summæ, generalia vectigalia, accisas in molendinis, monopolia diversa ad usum, elevationem pretij, uno vel altero floreno in rem Reip: cujusvis dolij salis, & alia quæ occurrere potuerunt efficacia media; cuilibet subscribere paratus, modò quantocius id concluderemus. Amittuntur multa tarditate, quam res nostræ, si unquam nunc certè non ferunt.

Fuerunt apud me Domini ablegati confœderationis cum hac declaratione, quòd longius expectare nolint, nec possint, vident enim eludi vel præscindi spes suas, & ne in suspicionem apud exercitum incurrant & ideo abire sine ulla expeditione volunt. Hâc factâ relatione interrogavi, & ut se reflecterent petij, quid sequeretur? Quærenda esset omnino parata pecunia, destinandi commissarij, ut saltem aliquid agere videamur, & ut maturè sciant illi, qui sunt expediendi, & se pro itinere parent, qui noluerit suo sumptu hoc obsequium Reipub. acceptare, providendum illi. Nemini enim debet esse officium suum damnosum. Rarus est qui sumptu suo hoc itineris absolvere velit, præcipuè quòd frequentius deest publica gratitudo. Nemo aperit ostium gratis. Consilium futuri ex præterito venit.

Irascor occupationibus meis, quibus impedior ne plura scribam. Precibus tuis adjuva nos, ut quod animo volumus, re ipsa possimus.

 XXVI.

XXVI.

CAROLO DUCI RADZIVILIO
M. D. Litvaniæ Procancellario.

Pultoviâ 9. Novembris.

Hortatur ut mediatorem agat inter partes discordantes in Litvania, additq; se restiturum incursioni Confœderatorum alterutrius gentis.

Accepi literas tuas eo ipso tempore, quo meas ad te parabam, non ut nova significarem aliqua, hæc enim Sarnecius nuper tuus, nunc meus, exactè more suo exarat, ad præsentem tantum temporum statum breviter & confidenter.

Quælibet Confœderatio quocunq; demum nomine vel prætextu vocetur, nullo modo laudari nec à quopiam approbari potest: Sed præcipuè hoc miserando tempore, dum sumus absq; capite, quia idem est confœderationem incipere, vel illius authorem esse, ac tragœdiæ hujus actorem, omnis enim talis jugulat Remp. Quo enim fine incipit? nisi ut liberam evertat electionem, quam quivis Patriam amans æquè cum vita defendere tenetur. Non intro ego in rationes præsentis in Litvania confœderationis, hoc tantùm me angit, quod timeam effusionem sangvinis, cujus non leve jam sub Breste Litvanico incitamentū & initium. Tros Rutulusve ruat, perinde nobis, qui in eo nullum interesse particulare, nisi publicum habemus; sangvis ille ex una & altera parte est Christianus, quis effusionis ejus causa? si non ij authores & fautores, sive oppressionis ab una parte sive aggressionis nunc ex alia intempestivæ. Non intro, ut dixi in rationes utriusq; partis, Domino Krispino sinceræ compatiebar, seriò concordiam ejus tractabam, sed dum à Palatino Trocensi puncta nimis gravaminosa habuissem uno tantummodo perlecto, alia relegere nolui, de illis tantùm insinuaveram Domino Episcopo Samogitiæ Palatini Fratri, quæ ut acceperat sic mihi reddidit, & ego non amplius ingerere me nolebam in cognitionem hujus negotij. Vidi enim impossibilitatem inveniendi finis.

Novi bonitatem naturalem Palatini Vilnensis, cum Domino Oginski Litvaniæ Vexillifero amicitiam semper colui, utriq; servivi, quando id in mea erat potestate, ac proinde nullas causas odij, vel proprij commodi habens, eò gravius indoleo his, quæ facta sunt, vel quæ fient.

Hinc est, mi Princeps, quòd te enixè rogo, & propono (quòd summam gloriam nomini tuo parere potest) ut ad componendos animos prudentiam tuam applicare velis. Majorem famam & existimationem antiqui illi reputabant Imperatores in servatis civibus quàm debellatis hostibus. Cogita majores tuos quidquid in Republ. Polona magnum, idem aliquando Radzivilium fuit. Palmarium illi ducebant bene alijs suadendo Patriæ optimè consulere; Ergo discordes

des animos concordi fœdere jungas. Amoveantur illi ab utraq; parte, qui toto vitæ curriculo elaborant circulos sed semper vitiosos. *A.C.*1696

Cum Palatino Vilnensi tanta intercedit tibi necessitas, Nepti propriæ ejus conjugali es fœdere junctus; cum Domino Oginski constans semper amicitia, in exercitu tam obsequente quam confœderato magna authoritas. Noscunt te etiam, quod in summa fortuna nulli sis gravis, in summis opibus nulli injurius, in summis honoribus nulli fastuosus; liberalis tuus vultus, facilis accessus, comis sermo, cõmunẽ te omnibus fecerunt sine detrimento gravitatis, omnes tibi sine præjudicio authoritatis. Impendis benignissimè affectus, ut rapias, indulges amori, ut ameris. Non frustra ergo susceptà bonorum omnium vota, ut tu ad formandam hanc concordiam seriò te applices. Magnum nasci fortunæ munus, magnum vivere virtutis opus. Remunerabitur DEus laborem, quem huic publico impendes obsequio. Memor enim Patria erit solicitudinis, quam saluti ejus litabis. Insuper magna merita sola plerumq; sibi fiunt pulcherrima merces. Cur ergo mi Princeps invitato in consortium in vicinia manente Palatino Siradiensi viro tam magno in Rep, cujus consilia oracula, mediationem inter partes non arripis? cur ignem hunc civilibus medijs non extingvis? Opto proinde id & ferventissimè precor, ex mero & puro publici boni zelo, ex affectu in te sincero. Nosti mi Princeps necessitatem publicam concordiæ, scis omne quod est, tamdiu manere atq; subsistere, quamdiu est unum, interire atq; dissolvi pariter, si unum esse destiterit. Si distributæ segregatæq; partes corporis distraxerint unitatem, desinit esse quod fuerat, fundamentum salutis publicæ in unitate esse dixi; etiam culmen est.

Ingens autem gloria non tantum intra, sed etiam extra te manet, cùm præcipuè ego credam facilè id componi posse, modo partes sine dependentia aliunde sincerè componi vellent. Darentur verò media & honoris restituendi læsis, & damnorum compensandorum illis, qui sunt injuriati. Si quis usus mei, libenter & ego excurrerem in illam viciniam, vel Grotkum vel Brokum, bona Episcopatus mei veniam certè equis ventisq; citius, & in consortio tuo magno ferar æquore, plenaq; optimæ mentis vela dabo; quanquam incomparabilis activitas tua sufficeret, ad perficiendum hoc negotium, velis tantum.

Venit aliquis rumor, qui alium perstringere posset, me nec tangere valet, quòd scilicet non diu Episcopatus meus eâ utetur malatiâ quâ nunc gaudet, & quod aliqua incursio ex hac Litvana vel illa Polona confœderatione illi immineat. Sed ego in defensionem bonorum Ecclesiasticorum in eo me collocabo statu, ut securè & tranquillè nunquam dormiant illi, qui illa aggrederentur. Non sumam arma (avertat DEus) sum enim Ecclesiasticus & Christianus, contra Fratres, sed tantùm defendam subditos meos, & defendam fortiter viriliterq;. Eóque nomine scribo ad Cardinalem Primatem ut mihi liceat vicinam convocare nobilitatem, ad dandas vindicias, in quantum vellent hac iter suum dirigere &c.

XXVII.

SEREN: REGINÆ CASIMIRÆ

10. Novembris Pultoviâ.

Solatur eam, ob devolutam in se causam Confœderationis

Accepi literas cum summa veneratione & respectu Majestatis Vestræ, & mandatis ejus obsequendo mitto copias quas credo firmiter V arsaviæ (hinc enim ad me venerunt) inveniri. Utinam hæc confœderatio non tantùm excrescat, ut scribitur, quamvis audiverim cujusdam melius scientis hæc formalia O? præclara potentia, quæ nec ad conservationem quidem suî satis efficax invenitur! An tu potentem censes, quem videas velle quod non possit efficere. Forsitan ex ejusmodi collisione pulchra quædam veritatis scintilla desiliet. Utinam hæc nova de authore ejus non sint vera? Primus enim, (ut nuper in præsentia Majestatis Vestræ Domino Sapieha Mareschalco Curiæ M. D. Lit. declaravi) in illum proijcerem lapidem.

Certiorem interim reddo Majestatem Vestram, quòd sicut injuria Patriæ anxium me reddit, ita innocentiæ aggressio sincerè tangit, scio enim, quid sit innocenter accusari & pati.

Cognosco me, nec in numero amicorum colloco, sed inter devotissimos & Majestati Vestræ mancipatos fidelissimosq; servos, quotiescunque id Majestas Vestra desideraverit, defendere honorem Majestatis Vestræ in eo puncto, si videro, ut ex animo videre desidero, quòd injustè lædatur & opprimatur, mascula fortitudine adnitar, quandoquidem M. V. declarat se curas suas circa bonum publicum, ut ante sic & nunc non populi rumore, sed conscientiæ suæ veritate metiri. Et hoc solatur, ut video, animum. Majestas Vestra sit plena spei & fiduciæ, quod qui in alterum mittit lapidem, super caput ejus cadet, & plaga dolosa, dolosi dividet vulnera, & qui foveam fodit incidet in eam, & qui statuit lapidem proximo suo, offendet in eo, & qui laqueum alij ponit, peribit in eo.

Quare nemine accusante excusant Te, quod nec jota unum ex originalibus literis Palatini Vitebscensis sit mutatum? cur in nomen M. V. invehuntur multi, aliena conferentes in eam, sua sibi detrahentes.

Ad quid certitudinem asserere, quòd interceptus ille cum literis omnia fateatur, si id ipsum cum veritate non convenit?

Ego uti maximum capio inde solatium, quando liber à publico in eremitorio meo procul ab omni strepitu tranquillitate gaudeo, hîc enim mihi requies laborum, hîc portus, placida mentis quies; ita ex toto corde compatior quod M. V. eâ non gaudeat, quam sibi unicè optare scribit. Nunquam M V. tam libero fuisse animo, quin aliquid semper angeret, reminisci queo, semper enim vel aberat quod abesse non voluisset, vel aderat quod adesse noluisset, M. Vestra quidem quiescere volebat, fortuna non volebat, omnia quippe ingentibus & temporis & laborum molestiarum sibi impendijs constiterunt.

Precor in reliquo Majestatem Vestram, ut credat quod obligationes & meæ & Domus meæ sint eæ, quas nunquam liceat nec libeat oblivisci & quod non tantum calamo, sed & corde & opere testari volo, quòd &c.

PAV-

XXVIII.

PAULO PRAZMOWSKI
Capitaneo Łomzenſi,
II. Novembris Pultoviâ.

Animat ad obviandum incurſui militis Confœderati.

QUando varij ad aures noſtras veniunt rumores, qui cor perſtringunt, quòd ſimus deſtinati in hoc Palatinatu ad tumultuantis militiæ prædam, ſi tamen militem appellare fas erit, quem non magnanimitas pulchra, ſed furor execrabilis in extrema ſcelera præcipitem agit, contra quem non tantùm Divina, ſed humana etiam arripienda media, quibus bona Eccleſiaſtica & hæreditaria defendi, ac illis & vindiciæ & præſidium ſecutum provideri debent, cum jam nos malus genius à malis ad deteriora tranſtulerit. Mitto mandata ad eam nobilitatem, quæ à me dependet, in advocatijs & bonis Epiſcopatûs degentem, ut ſit, niſi à tam ſcelerato & temerario auſu deſciſcant, in caſum neceſſitatis prompta.

Te verò qui non animo minus in rebus agendis, quàm corpore es promptus, ut magnum Præſidem hujus oræ precor, ut in defenſionem tuorum, noſtrorum, & meorum bonorum, contra hos plus terroris quàm virium ſecum ferentes, expeditos tuos habeas homines, & alios excites vicinos nobiles, ut ſimul ſtemus, & DEus nos juvabit, dum junctis viribus non ibimus obviàm, puderet enim cum cive conſeruiſſe manus, ſed venientes arcebimus. Conſtantiam meam ut naturâ rebus adverſis imperterritam nihil laſſabit aut detinebit, nec jam non nihil deficiens ætas, nec periculorum ſuccedentium viciſſitudines. Si verò hic turbo noluerit nos tranſire, conferam libenter ſuo tempore tecum, & de tempeſtate hac non intermittam præcuſtodire, maturè occurritur incommodis, ſi conſulitur in futurum &c.

XXIX.

HIERONYMO LUBOMIRSKI
Magno Regni Theſaurario,
12. Novembris.

Queritur de gravaminibus à milite Confœderato.

AB eo tempore quo domû abiiſti, ita ad delicias, ut dicitur, camini, amicorum es oblitus, nec ego quietem tuam interpellare aliquando vellem, niſi me ad hoc faciendum cogeret neceſſitas. Confidenter proinde anguſtias meas defero & fraternum requiro conſilium. In te confido, non erubeſcam, univerſi quos tu ſuſtines non confunduntur.

Nemo te melius ſcit, quo ſtudio & quâ applicatione circa quodvis intereſſe publicum deſudaverim ſemper & ubique, quâ ſollicitudine curaverim in ultima hac convocati ne. Non repeto ſuperiorum Comitiorum acta, ut ſangvine deſervita merces exercitûs, non tantùm in recenti apud Remp. eſſet memoria, ſed ut in effectu & non intra verba plenam haberet ſatisfactionem. Magna optimæ voluntatis documenta ſæpiſſimè dedi, majora etiam dare cogito, me enim exercitus

ſi perdere debeo omnia, malo perdere generosè. Ad quid pati eas aggravationes, niſi ut tanquam ex facili tolerantibus majora imponantur? Expecto per huncce expreſſum non tantùm conſilium tuum, ſed etiam auxilium, nimime dubitans quod per jura amicitiæ, neutrum mihi denegabis. Sed quidquid eſt quod effici poterit, ſpero ſymbolum ſummi amoris erga me tui, ut non ſupergaudeant mihi, & revereantur ſimul, qui gratulabantur malis meis, induantur confuſione &c. A.C.1696

XXX.

CARDINALI PRIMATI,

12. Novembris.

VEniunt Romani & non incipiunt myſteria, ſed res ipſæ; tribulatio proxima eſt, non eſt qui adjuvet. Jam ad aliqua bona Epiſcopatûs venerunt deputati ab exercitu confœderato. Mitto tibi copias aſſignationum, precor ut ſuper illas te reflectere digneris. Si ulteriora ſimilia ſequentur, quid ſperandum? Petij & quæſivi à te prioribus literis quid agendum? & nunc iterum iterúmq; exquiro conſilium Primatiale. Non perdo animum, nec vires deſunt ad reſiſtendum, ut ſciant ſubditi mei, nihil ſibi à me defuiſſe. Nollem tamen ex vi characteris mei, vel ſolus incipere, vel primus. Univerſales literæ, quas à te requiſivi, ſaltem aliquomodo poſſent adjuvare, concurrunt ad me & certatim conveniunt præcipui ex Nobilibus, ad fortiaq; omninò excitant. Et ego quid facto ſit opus, necdum me determinavi, nec determinabo, antequam de tuo ſenſu omninò ſciam. Prævidi ego hæc omnia, ne illa acciderent, quæ nunc eveniſſe video, timui, & toties inſinuavi, ut omnes provideremus. Pulchrum illud, quod præſeferebant, defendendæ libertatis nomen in ore illorum erat, ſed in factis minimè apparet, & quantò majore libertatis imagine teguntur, tantò magis trahunt nos in ſervitium. Timendum ne bonis ex falſis vera eveniant mala, pacifice loqvuntur & dolos cogitant.

Aut ergò omninò obediendum ijs, aut ad defenſionem capienda arma, ego ad utrumq; paratus. Nec erit vana, quia cum viribus, ira, dum omnes in unum conveniemus; Si ſaltem ſcire poſſem ſenſum aliorum Coepiſcoporum, quod ſinguli faceremus, ſi ædes propriæ deflagrarent hoc publico incendio, nunc facere recuſamus, dum commune periculum communibus propulſandum eſſet ſtudijs, putare debent idem poſſe omnibus contingere, beneficium tantum eſt ordinis, ſi omnibus hæreret quod omnibus diſplicet. &c.

XXXI.

MARTINO KANSKI

Palatino Kiovienſi, 13. Novemb.

Exquirit conſilium in irruptione militis confœderati.

DUm jam eo res devenerit, ut obedire, vel ſervire, quod tamen nollem, militiæ confœderatæ debeamus, quæ animo meo jam meditatus, eadem nunc confidenti tibi calamo ſcribo velociter ſcribentis, nihil diſſimulans nullo verita-

A.C.1696 tem artificio tegens, quod scilicet tantum virium comparaverim quantum satis est ad defensionem Episcopatus mei.

Præsto sunt tot & tanti ex primoribus, qui assistere mihi, communémque aggredi defensionem non dubitant, jam vix non classica ubique in hac vicinia canuntur, ego tamen memor vocationis meæ, non prius ad arma prosilio, quam Cardinalis imprimis Primatis, & nonnullorum amicorum requisivero consilia, inter quos tu, quem (rectos decet collaudatio) bellicosis empta laboribus coronat gloria, occurris mihi, ut amicum & fidele des consilium. Non mihi quicunque demum venerint, excutient vires, nec incutient metum, nullum periculum vereor, quando defensionem Ecclesiæ meæ contra injustos aggressores præ me fero. Hæc mea ergo consilia tibi communico, quibus, ut debeo, antepono tua, depono voluntatem meam, & suscipio eam, quam necessitas feret; vincit enim semper & intentiones meas potestas eorum, quibus ut æqvum est, non minus libenter, quàm necessario parere soleo &c.

XXXII.
AMICO CONFIDENTI
25 Novembris.

Appromittit se consilijs ejus adhæsurum; probat Episcopum, temporalem bonorum Dominum posse contra invasores arma sumere; literas Primatis non omnibus placuisse refert.

Quod sæpius tibi non scribo, ab occupationibus meis est, non à voluntate. Accedit quòd inter angustias & amaritudines, quas ex una parte compassio movet super populum, in mœrore & apprehensione constitutum, propter appropinquantem militem, cujus nomen terribile plebi, & alia ex parte inter cogitationes, quomodo demum succurrere debeam subditis meis. Mira præcautio tua monstrat mihi quæ sequenda sint, & quæ vitanda vicissim. Authoritas tua, quam à tanto tempore supra me habes, non debet timere, ut offendat, nec credat auriculas teneras mordaci radere verbo. Qui monet ipse adjuvat. Certum est, quòd causa hæc pluribus probatur, compluribus fulcitur rationibus, nititur æquo, dictatur à legibus, sed tamen didici nunquam dirigere brachia contra torrentem, & quamvis voluntas à me est, atque etiam in me est, vindicias dare populo meo. Miseri qui aut nolunt, aut id negligunt; miserandi, qui cum velint non possunt; mihi autem per gratiam Dei nec velle nec posse deest, nec majoris animi, quàm consilij est resolutio hæc mea. Convenio tecum in eo, quod dicis non esse bella in pace quærenda, certè avidissimum me esse pacis una tecum confiteor. Nemini adeo pax optanda, adeo formidanda sunt bella, quàm mihi, qui naturâ ad id ipsum fortissimè inclinatus sum, nec prudens volo in periculum cognitum ruere. Nec vanissimis, ut credis, relationnum verbis contra vera discrimina ab aliquibus excitor. Sed cum Deputati, qui jam comparuerunt, nec rationem patiuntur, nec æquitate mitigantur, nec ulla prece flectuntur, quid sperandum, cum alij mora diuturniore suspensa potentiores venient, & multò insolentiores. Si committetur aliquid ab his, qui eo nomine à me sunt congregati, nónne hoc alienâ & non meâ culpâ fiet?

Quòd verò leves & obscuri homines sequius de me sentiant, aut loquantur, non esse mihi valdè laborandum existimo, cum semper animo operam

operam dederim ut nunquam à plerisq; malevolis nobis id vitio datum fuerit, quod dum humanitate, benevolentiâ, charitateque nihil profecerimus, ad acriora quandoque descendere debeamus, prævidendo etiam ex fundationibus neglectis ob defectum proventuum Majorum sepulchra suspiratura. *A.C. 1696*

Sunt semper præclari conatus, in defensionem armari subditorum, etiamsi non succedant. Scio ego bene, quod unum sapiens consilium multas vincat manus; sed verbis devincere similes homines, non tantùm difficile, sed & impossibile, cùm jam pene tentata sint omnia humanæ artis, verum sine effectu, nec spe meliorum. Inutiles proinde sunt sermones, ubi opus est factis. Non arcentur conscientiâ & in extrema impietate omnem Dei hominumq; respectum abjiciunt, sævitia illorum, furor & vesana libido, cunctis aperuit calamitatibus fores. Hortaris ut attendam diligenter, & considerem cum animo meo, adhibitâ in consilium ratione; faciam certè & jam aliquot amicorum expiscor sensus, ut opinionem ac sermones de me tuos, re ipsâ confirmem, quod scilicet nihil sine solida incipiam reflexione. Tutiora sunt, quæ lentis consilijs prævidentur, quàm quæ præpropera determinatione præcipitantur. Multis malorum est causa præcipitantia. Ergo nec temerario consilio, nec segni providentia utar, nec quidquam virtute mea indignum committam aderitque Deus, cujus eximia benignitas præclaris conatibus, & optimis studijs deesse nunquam solet. Nihilominus cur tibi aliquid à me negari æqvum putem, cur non obsequar amplissimis, cur non credam sapientissimis, cur non gratificer consilijs amicissimis? semper juxta Simonidis doctrinam apiculas imitari soleo, quæ præteritis reliquis ad ea duntaxat advolant, unde possint aliquid ad mellificium idoneum excerpere, nec aliud colligunt, quàm quod sit usui futurum. Sic ego utilia consilia arripio, inutilibus relictis & sæpius neglectis. Et sicut hi pro hostibus omnia, ita ego pro Ecclesia & Patria omnia. Cognosces tamen non præcipitanter hæc me incepturum. Habui consilium Theologorum pro decidenda quæstione, an Episcopus qui est temporalis & absolutus Dominus terrarum Episcopatûs sui, possit injustos aggressores, aut deprædatores dominij sui vi repellere? & ex Dominio suo eijcere citra periculum incurrendæ irregularitatis, quamvis & effusio sanguinis & cædes sequantur? Et responsum est mihi affirmativè, tribusq; probatum rationibus. *Episcopus non fit irregularis arma sumens contra invasores bonorum suorum*

1ma. Ex usu & exemplo Episcoporum, qui sunt Principes in Germania, præsertim Electorum, qui pro Dominijs suis non pauca bella gesserunt, & gerunt, & tamen nulla in eos censura irregularitatis inde redundat. Imò ipsi summi Pontifices, quàm plurima gesserunt bella pro Dominio Ecclesiæ Romanæ, uti liquet tum ex Historijs, tum ex Iure Canonico in decreto Gratiani parte 2da causa 23 Quæst 8. Cap. 7. 9. 10. 17.

2da. In ejusmodi Episcopatu nobiles non aliter primordialem bonorum investituram acceperunt, quàm ut pro ratione equitem, vel equites armatos expediant, quoties opus fuerit ad defensionem Ecclesiæ, idque non paucæ ejusmodi investituræ sunt authoritate sedis Apostolicæ confirmatæ. Ergo absque ullo periculo incurrendæ irregularitaris potest Episcopus nobilitatem ex advocatijs & gratijs evocare ad defensionem Ecclesiæ. Consequenter idem potest præcipere alijs subditis. Si enim defensio Ecclesiæ etiam per arma est licita Episcopo citra discrimen incurrendæ irregularitatis, licitum est illi quosvis modos adhibere ad defensionem Ecclesiæ etiam aliunde conducto exercitu. Confirmatur in juramento Episcopi ejusmodi. Inter alia puncta fuit olim, quod nulli perso-

,DEi non essem. Et Confœderatio hæc militaris invenit plausum *A.C. 1699*
,apud aliquos, quanquam alij omne malum ei imprecantur, quidam
,pane, vescuntur, alij miserorum lacrymis. &c.

Non potui non approbare hoc responsum, quod nec tu ut credo argues. Verba enim rebus gestis congruenter attemperata sunt.

Varsaviâ scribitur, jam omnino Matrem cum Filio convenire, frequentissimas varijs in locis conferentias habere, & ab utrinque consilia amicorum in differentijs illis primis detegi, propalari, Reginam legato Galliæ pessimè affectam esse, misisseque ad illum ut Iconem suam manu Samuelis depictam, quam ipsi quondam dederat, incessanter ei restitueret, quod dum ille facere renuebat, ac se excusaret, quòd scilicet maximo residentiæ ejus esset honori & ornamento illa suæ Majestatis pictura. Dum Regina incerta animo hac illâcque fluctuaret, ac de absentia ejus rescivisset, ipsa in domum ejus se contulit, ex pariete eandem jussit abstrahi, ubi cum à tergo multæ essent inventæ scripturæ, revideri eas jussit, dicendo; videamus quid Legatus scribat Polonis ex responsis eorum, sed nihil ibi repertum, præter publica nova impressa & scripta; accepta proinde Icone abijt & eam secum in Regiam portavit. *Pictor egregius*

Sed ne aliud ex alio dicendo à proposito excidam, prætermittam alia, hæc tamen addam: Comitiola relationum planè omnia finita tam in Polonia quàm in Litvania ruptæ Convocationis causas in Reginam reijciunt, & ubique honorem Domus Regiæ carpunt, futuris prætensionibus obices concurrentiæ ejus ponunt, & talia impedimenta, quæ superare difficile erit. *Ruptæ convocationis causa rejiciuntur in Reginam*

Urget Cardinalis Primas, ut quantocius Leopolim eam, ut illum jam ignem, non scintillam à milite Confœderato excitatum, quoquo modo extinguere possim, sed cum determinatum tempus commissionis illius non nisi 21 Ianuarij sit, nolo anticipare, cum præsertim non desit mihi occupatio in præsenti conjunctura, & modò non otiosus in otio, nec in solitudine solus sim. Sum quidem per omnia extra dilationes positus, consultisque facta jungo; nihilominus tamen tempestivam celeritatem, cum prudenti tarditate rectè miscebo, & nihil tam exactâ diligentiâ, uti hoc negotium Reipub. inprimis necessarium conficiam.

Mei vive memor, memor usq; tui vivam ipse vicissim.

XXXIII.
CONSTANTINO WAPOWSKI
Vexillifero Sanocensi,

I. Decembris.

Defendit Reginam Regemq; defunctum contra acta in Comitiolis Palatinatûs Russiæ.

Accepi literas tuas, quæ fuissent gratiores, si gratiora attulissent. Relatio expeditorum Comitiolorum Palatinatûs Russiæ placere mihi non potest, nec cuiquam bono, cui bona tantùm placere possunt, & quoniam promittis, quòd etiamsi dissentiendi à meo sensu causas haberes, non tamen dissenties & etiamsi conspectu abes, avelli tamen mente à me non potes, & omnino urges, ut quid sentiam, dicam, quasi requireres, ut ventosis hisce ausibus levem saltem committam calamum. Leges ergo forte quæ non velles.

Odium in domum Regiam, quod de compacto conatu non solùm

A.C.1696 vano, sed & damnoso excitatur confusis dolis, plus apud vos videtur & palàm est, quàm charitas in Patriam. Si errores aliquos notatis, nonne hoc habet Majestas cum sole, quòd rarò sit sine macula, hoc singulare, quòd spectabiliores sint ejus notæ, quàm solis. Reginam accusatis, quòd scilicet dum fuso locare deberet manum, immisceat se publicæ administrationi pro sexu audentius; & non meministis, quòd nihil magni in Regno sine illa, imò nisi per illam fuerit gestum, quod nos judicio nostro illo tempore approbavimus, gratulatione etiam prosecuti sumus, amavimus amore dignam. Hujusmodi etiam reprehensionem, vestra jam consvetudo sustulit. Nónne videtis per totam Poloniam in domibus privatis (examina & tuos lares) devolutum in fæminas rerum imperium; si est iniquitas, cur suo patrocinio non destituitur? Et Regina (quasi tempus sit malos pejores fieri) in hoc arguitur, accusatur, & nec potestas datur causæ dicendæ, imò neque sibi defendendi commoditate datâ, neque ullâ certâ inquisitione habitâ multifariam, multisque modis dicitis, scribitisq; convicia, & jactantius, quàm veriùs multa ipsi tribuitis (hic hamus capiendo populo) quæ nec cogitavit, & quæ solus in omnes fraudes expeditus illorum, qui studio privatæ rei avidius incumbunt, invenit dolus. Quomodo ergo conscientiæ libertatem, hoc est licentiam lingvæ, vel calami, non me vis impugnare, cum præsertim & accusationes & simultates mé non lateant, & à quo veniant, sciam.

Demosthenem summum fuisse Oratorem, Phocionem autem ad dicendum efficacissimum, memini me legisse, nisi quod Phocion verba vera & ad rem pertinentia loqueretur, cùm Demosthenes multa simularet in gratiam populi. Scis quid & de quo dicam? Erit fortè tempus, cum culpam omnem in fortunam pervicaciter reijcient, ejus innocentiæ & ipsi accusatores olim erunt testes. Sed nunc ut alias natura est, deteriora potioribus submittere, fama tale malum est, oritur, surgitque facillimè, verùm grave est sedare coortam, eum nonnulla quidem prorsus perit irrita fama, nihilominus per populos quocunq; volat, illi a quo venit coram Deo & hominibus erubescenda, huic in quem profertur injuriosa, cum quasi numen & ipsa sit. Quamvis quispiam, à promulgatis desistat, illa tamen perseverat.

Quomodo per Deum confitentur se nosse Deum, factis autem negant? intendentes fabulis & mendacijs hominum, aversantium veritatem servientiúmque desiderijs varijs in malitia, contra charitatem Christianam. Iudicabit Dominus populum suum. Nemo mihi molestus sit, quòd justitiam Dei non abscondo in corde meo, cum videam legibus æquè ac rationi modum istum adversari, Cur ergo tibi alijsque quod credo necessarium ad vitandum scandalum dicere non debeo? Quàm libenter vellem ut vias Domini simpliciter, ac per hoc confidenter ambuletis omnes, neque pœnâ à Deo afficiamini, illudque sentiatis væ, de quo annuntiatur illi, qui in terram ingreditur duabus vijs. Potestisne boni viri side illâ dicere, quod Regina neque sibi, neque Reip: felicis sit uteri, cum videamus Principes Regios tot tantarumq; virtutum, quot & quantas natura mortalis recipit, quorum vicem mirificè ego, neque minus publicam justè doleo, nam beneficium domus hujus cum alijs, tu, & ego sensimus, & tu quam dies aliquando afferet, ratione tandem convinceris. Non est quod hic repetam dicta toties tibi, ad ostendendum desiderium, quo feror, hoc præsertim tempore ad bene serviendum domui Regiæ.

Promittis, quòd gaudeo, velle te esse Leopoli, meque videre, audies certè

certè multa, quæ tibi confidenter ſuggeram, de quibus forſan tibi me- *A.C.1696*
um non admodum placiturum credo ſenſum, ſed quid ad me, ſufficit quòd rerum iſtarum clarior conditio exhibetur. Taceo alias materias nec reſpondeo omnibus ijs, quæ mihi confidenter ſignificas. Video apud vos neminem, tam propitia natum eſſe ſideratione, ut ſe ſiniſtrum horoſcopo aſtrum non immiſceat, nec ſerenum ire diem patimini innocentibus.

Ne tamen tanti momenti res felici, Deo favente, Electioni, aliquod faceſſat negotium, obligor in conſcientia, ut vindicias mittam & tibi, & per te alijs, ſine mora, iſtius prætenſionis, quam tam zeloſè propoſitam fuiſſe, & proponendam ulterius fore in comitiolis veſtris denuntias, quanquam ego in turpi voto mutandum eſſe cenſeo ſenſum, & in hoc injurioſo promiſſo reſcindendam fidem. Facile ſubit animum eorum faſtidium, quorum erit ſemper ſucceſſus infelix. Servient verò ad juſtitiam evacuandarum repetundarum monſtrandam, tot rationes, ne & publicè & privatim magni Regis nomen. nuper immortalitati conſecratum, & ſacri ſangvinis ejus religio, planè Theonino dente amplius laceretur. Currunt, volantque cuncti eò, ubi pecunia eſt. Inducit me ad exaggerandas eas tibi fuſius, ut videas imprimis nullo fuco illitam, ſed ſinceram veritatem, deinde ut conſideres honorem gentis, quem non tantùm pro infami cenſu, ſed pro totius etiam felicis Arabiæ aurifodinis mercari nolle deberemus honeſti, niſi utilia juſtis præferamus, & conſilia ſaniora nunc tandem videremus.

Quia verò in tuis literis explicas & publicas & privatas prætenſiones tanto zelo in conſilijs veſtris propoſitas, & certiorem me reddis conſtantiſſimè eaſdem promovendas à quibuſdam (non credo enim omnes tam injuſtos fore) nec ab ijs niſi publico & privato realiter ſatisfiat exiſtimas deſiſtendum;

Ego quem multa ætas multum docet, ingruente tempeſtate graviori, non manus prius remo, quam gubernaculo admovendas cenſeo, & ſi caſus emergentes nova amant conſilia, inſiſto, inquiróque, cui rei hoc facere poſſit, & uſum aliquem præbere, cum factum vulnus haud ullum ſcio, & ut ordinatè negotium hócce expediam, à minori ad majus procedendo, cum privatis imprimis ad calculum pro domo Regia, ſic pro conſcientia & juſtitia deſcendo.

Queruntur privati, quòd officia, proventus, dignitates, quæ illis à glorioſæ memoriæ Rege conferebantur, inſolito in hac Repub: pretio nundinari, ſolveréque debuerint, verùm meminerint oro prædicti prætendentes, quo pretio Reges eligantur & clarè advertent, quòd nullam patiantur injuriam, quoties pro collatis dignitatibus aliquid liberali in ſe Majeſtati Regiæ tribuunt offeruntq́,,cũ hoc faciant ex contractu innominato. *Pretioſa electio Regũ pretium ponit dignitatibus*

Nã ſi Rex ſummæ poteſtatis debet magno plerũq; pretio apud ſubditos Regnũ cõparare, quare vice verſa ſubditi quoque non debeant, apud eundem Regem diſtributivæ facultatis præmia ſibi oblata, nonnullo pretio æſtimare? in hoc præſertim Regno, in quo Princeps etiam bene meritis ante primas in Rep: familias, vix aliquando conferre poteſt, quia illis potentiores familiæ repulſam in ſuis poſtulatis paſſæ, in comitijs & comitiolis, more noſtro, non modicum negotium faceſſerent. Quòd verò glorioſæ memoriæ Princeps non modico pretio Regnum ſibi Poloniæ comparaverit, clarè id probo magni Senatoris, cujus vita per virtutem acta, qui nunquam locutus Dominis ſuis malè, Illuſtriſſimi & Reverendiſſimi Epiſcopi Cujavienſis literis ad Eminentiſſimum Regni Primatem datis, ubi expreſsè affirmat, quod Sereniſſima Regina inſcio marito

nota-

*A.C.*1696 notabiles summas pro electione illius erogaverit, ut maritum Regem faceret. Tanto Senatori integra fides omnino dari debet, tanquam melius scienti, & in ea arcana intranti.

Accedant deinde huc illi omnes, quotquot ex singulis Palatinatibus Regni, suas annuatim ex Regio ærario numerabant pensiones, atq; tam in generalibus Comitijs, quàm in privatis Comitiolis oblatas largitiones, non aliâ intentione erogari solitas, nisi (quod magis dolendum est) ut darent assensum ijs, quæ in bonum & salutem Reip: debebant statui.

Regina impedit nuptionem Comitiorum. Rem dignam risu narrabo, cujus ipsemet testis exstiti oculatus, in illis memorabilibus Comitijs Regni, in quibus expeditio Viennensis & sacri fœderis colligatio cum Augustissimo Romanorum Imperatore componebatur. Hanc ergo complures atrocissimè & pertinacissimè impugnabant tantopere, ut unus ex Nuntijs terrestribus ausus fuerit dicere palam, se prius mori potius paratum esse, quam in ejusmodi colligationem consentire. Ad quam vocem Serenissimus Rex attonitus, non sine risu ad circumstantes dixit: requiescat in pace. Cum igitur arduum esset, quantumvis in tam laudabili proposito, niti contra torrentem, explorato prius illius Nuntij terrestris spiritu quo animabatur, curavit Serenissima Regina Palatinum quendam simul cum illo ipso Nuntio ad conclave suum invitari, qui interea temporis ad aulam Regiam morabantur, admotas foribus aures diligenter arrexerant, ut colloquij illius eventum perspectum haberent. Ibi Serenissima Regina revocavit imprimis in memoriam Palatino non pauca quædam beneficia sua in illius personam collata, atq; inter cœtera annualium decem millibus floren. Polonicalium æstimatum, filiæ suæ pro actu nuptiali oblatû, quod si tamen plus præterea desideraretur à Palatino in promptu esse dixit, & teloninm Regni fluminum illi offerendum. Nuntio deinde terrestri contrariam sententiam tam fortiter propugnanti unius cohortis præfecturam paratam. Vix ad Senatorum Conclave uterq; post illum Regnalis Majestatis exorcismum redierunt, unus illorum suam orditur in publico sententiam, priori omnino contrariam in hæc planè verba: Posui custodiam ori meo. Nos interea quotquot conscij eramus rei gestæ, tantùm præ risu non crepuimus. Et hoc tandem adminiculo stetit, conclusaque est cum Augustissimo Imperatore sacri belli colligatio.

Ex uno casu hoc, milleni formentur, simulq; satis responsi habeant privati prætendentes.

Munera Regia. Provoco hue alios quoq; qui Regnante gloriosæ memoriæ Rege nostro solenniores nuptias celebrarunt, ineant omnes pariter, & singuli verum secum calculum, & advertent sole meridiano clarius, quòd Regia sane munera pro matrimoniorum suorum Hymenæo ex ærario regio exportàrint. Memini etiam audivisse me hisce auribus meis, ex ipsiusmet ore Principis ante suprema illius fata: deponunt contra nos publicam querelam nonnulli, quòd interdum quædam ab illis munera acceptemus, revocarent utinam sibi in memoriam, quot quantaq; illi pariter à nobis singulis annis dona referant, non memoramus, ne videamur exprobrare quotidianas ferme largitiones nostras. Testis est illarum Wołczinius primus Notarius thesauri Nostri, & alij, per quorum manus prædictæ distributiones toties fiunt.

Hic

Hic & nunc in recenti mihi adhuc est memoria, quod singulis quibusque mensibus, sedecim millia florenorum Polonicalium in egenos nobiles, & consecratas DEo personas pariter pauperes, ex ærario Regio erogata. Exploratores præterea per Turcarum Imperium & Scytharum Provincias, nec non per suspectas vicinias illius sumptibus pro securitate publica conservati quantum constant? Illati sunt thesauro Rêgio Chocimensia, Viennensia, aliaque hostibus erepta spolia, inferebatur singulis annis ex bonis hæreditarijs unus ferme millio florenorum, non memorando alios reditus. Debuerunt certè in ærario Regio, & hæreditaria percepta toto Regni spatio per viginti & aliquot annos collecta aliquot supra viginti milliones post optimi Principis mortem inveniri; ecce verò quàm pauci milliones cum admiratione exterarum Gentium posthuma proles reperit. Reliqua pompæ Regiæ splendor absumpsit, quo purpuræ nostræ paupertatem tegebat. *A.C.*1695.

Quoad publicas prætensiones, jam cum Repub: reverentissimè rationes publicas ineo, potiùs veniam, quàm judicium nomine Domus Regiæ precatus, quædam tantùm debita apud arbitram rerum suarum Remp: modestè attingo.

Poterat Serenissimus gloriosæ memoriæ Princeps quibusdam pactorum conventorum punctis non satisfacere Reipub: & jurijurando, sed repetamus memoriâ singulas præteritorum annorum electiones, & universos retro Reges consideremus, inventúsne vel unus fuit inter tot Regum nomina Princeps, qui id servaverit ad amussim, quod Reip: promiserat? Legatus Henrici In electione etiam pontem ex auro In Vistula promisit, modò fit non ex Hungarico, sed Rhenensi. Sic ludimur Poloni! Quamvis non fine risu & in Mexicana legi historia, morem esse ut cum Regem alium consecrant, is jurat in hæc verba: Iustitiam se administraturum, nullum è subditis oppressurum, fortem bello futurum, effectorúmque ut sol cursum splendorémque suum teneat, nubes pluant, rivi currant, & terra omne genus frugum producat. Non accuso hic Ægyptiorũ fatuitatem conditiones rectoribus futuris miserabiles assignantium, ut eo se excusent, quòd sub bono Rege velint omnia extrema etiam bona. Ergo & hic Divæ memoriæ Princeps ex obligatione pactorum conventorum jure repetundarum condemnari non debet, imò tot tantisque illius promeritis, & singularibus virtutibus pusilla hæc concedi donarique debent. *Prætensiones ob non servata pacta conventa.*

Promisit Serenissimus Rex, ut verum fatear palæstram militarem ad Polonæ juventutis exercitium. Nónne si gloriari licet, omnibus palæstris par fuit aut majus omnino theatrum, ubi invictissimus Princeps Polonam Iuventutem immortali suo exemplo ad bellicæ gloriæ fastigium erudiebat, & per ardentes Scythicis incendijs campos, in Bessarabiam victrici manu ducebat. Mittamus procul nugas istas, & imaginarias palæstras castráque hæc mentalia, satis foret Polonis Interim, si moribus antiquis rudique majorum nostrorum arte illas ab hostibus repeteremus Provincias, quas illi suo sangvine manúque procul magistro scenico, & imaginaria palæstra nobis acquisierant. *Palæstra militaris.*

Idem Serenissimus Princeps vi pactorum conventorum debuerat quædam fortalitia erigere. Ego verò pro candore meo censerem antiqua etiam fortalitia diruenda potiùs, quàm nova erigenda, quoties disordinem nostrum Polonum & egestatem publicam profundius expendo, propter quam nullam prorsus munitionem In bono ordine conservamus, quin Imò ostendimus tantam hostibus opportunitatem, fortalitia nostra capiendi, ut illam postea externis opibus cum publico illoq; ingentI damno inde deturbemus. *Fortalitia.*

A.C.1696 Ita expugnationem Mariemburgi, Thorunij, imò & Cracoviæ diu vicinis nostris, qui auxiliares nobis suppetias tulerant, annuis proventibus coacti sumus exsolvere.

Meminêre hujus non minus Regni fluminum censuales reditus, quàm salis fodinæ Vielicenses. Tandem antemurale illud Podoliæ Camenecum in quid aliud nisi in æqvum Trojanum desiit Poloniæ fatalem, ex quo in nos ignes & arma quotidie Mars Turcicus jaculatur.

Quanquam Divæ memoriæ Princeps exsolverit obligatam in hoc puncto Reip: fidem, quando fortalitium SS. Trinitatis, & alia non dissimilia erexit, ad quorum objectum barbari toties frangebantur assultus. Quòd si tamen adhuc nonnulla quædam haud satis persolvisse Reip: invenietur, DEum Opt: Max: obsidem vademq; pro se habebit. Ipsa enim etiam fateri debet invidia, quòd ille non quæ sua erant quæsiverit, sed imprimis Divinæ gloriæ incrementum, & S. Crucis exaltationem; deinde boni publici & Patriæ conservationem, nec non libertatis, in cujus aureo sinu natus eJucatusque fuit.

Proles Regia sumptibus Reipub. alenda. Tandem meminisse nos decet, quòd Proles Regia, quæ semper hactenus Reip. proventibus alebatur, educata sit privatis Regiæ domus impensis. Nunquam oneri fuit Reipub. Respiciamus quotidie Serenissimos domus Regiæ Principes, perinde, atq; imagines Heroum in aulæis depictas, quæ oculos nostros varietate colorum pascunt, & nullum à nobis exigunt alimentum. Quare etiam hoc titulo expedit, ut Resp: ex suis prætensionibus, non modicam partem remittat, quæ tot sæculorum usu receptâ consvetudine generosissimè semper non minus Reges ipsos, quàm familiam illorum posthumam sustentabat, ac proinde non habet eventus sordida præda bonos.

Finio longiorem quàm credidi epistolam, sed necessitas promovit ultra opinionem & voluntatem meam provocante materia calamum.

Perseverantiam tuam in me amando non tantùm opto sed & spero. Teneberis certè à me, nec vel si angvis fias, elaberis.

XXXIV.
CARDINALI PRIMATI

3. Decembris.

Promptum se exhibet ad iter Leopoliense, præcautionem tamen movet. &c.

Soleo volente animo, libente manu & penna ad te scribere, nunc ille contrahitur & hæ resistunt in tantis angustiis existenti.

Accepi literas tuas, & cum ea, quâ par erat reflexione legi. Non aliis assignationibus deferri debere nisi iis, quæ à potestate ordinaria veniunt, scilicet à supremo exercituum Duce & ego crederem, nisi major vis non ad ea quæ facienda de jure essent, sed ad ea quæ facere cogimur, aliud non tam persuaderet, quàm extorqueret.

Si cum sensus tui explicatione simul venissent media quoq; rejiciendæ Confœderatorum prætensionis, quorum jam deputati, ut significavi antecedentibus, tanquam vacua dominantur in aula, & pro

pro libitu Episcopatus mei bona inter se partiti faciunt ea, quæ non nisi vi repellenda essent, si aliter obviando malo publico potius quàm privato suasisses. Si Dominus exercituum Dux, cum assignationibus adæquatas vires, & media sufficientia misisset, & suggessisset, quomodo deberet fieri istud, quod optat? facilem in me & obediendi tibi, & placendi desiderijs suis invenisset resolutionem. Sed nec resistere confœderatis jubeor, imò manus ligatas habeo, nec quomodo ad executionem chartaceas assignationes deducere debeam doceor. Cum si unquam aliàs, tunc, præcipuè nunc, discendi sim magis, quàm dicendi avidus. Expecto proinde ampliorem, quid faciendum? quomodo procedendum? informationem, secundùm quam certè ulterius agam. A.C.1696

Iter quod urges Leopolim, judicio de me excitatus tuo, cui vereor equidem ut respondere possim, facis ex zelo in publicum, ex providentia futurorum, nec ego ita me excuso, ut ire nolim, cum jam id promiserim amori Patriæ, omnia mea privata commoda postponendo & facultatem forsitan requires, voluntatem certè meam desiderare non poteris, aliqui tamen scrupuli & quidem justi; nec à me ipso resolvendi occurrunt, quos tibi in fiducia proponam, qui scis tractare omnia, assvetus universis; non obstantibus tamen ijsdem, non me labor iste gravabit, vel ideo, quòd tibi ita placet. Æquore de magno nihil non summum, cujus authoritati dum parebo, nunquam magnopere, quid alij de me judicaturi sint, laborabo, nec exterrebor difficultate itineris, vel negotij, non tam quòd ad gloriam ac perenne nomen (ut dicis) currendum sit, sed quia scio prospiciendum malo, dum nascitur, postquam adolevit frustra remedium quæritur. Incendium facile oriri potest, si in tempore non extingvitur fomes.

Recordor bene nec te oblitum scio, quantæ controversiæ, & positivæ non tantum personarum, sed integrorum Palatinatuum fuerint contradictiones contra actum confœderationis nostræ, & excepto solo puncto temporis Comitiorum Electionis, omnia alia impugnata. Habemus jam notitiam de finitis Comitiolis Palatinatuum præcipuorum, & scimus quod in Cracoviensibus, Sandomiriensibus, Lublinensibus, nec Nuntios, nec deputatos, pro tribunali hoc Leopoliensi elegerint, expressèque punctum hoc improbarint. Quæro proinde, si aliquis (quod nollem ut sciatur etiam fieri posse) contra actus nostros in principio Leopoli protestetur, quid tunc ulterius faciendum erit, ne olim actus ille invalidetur, & ne nos frustra tempus insumamus, in vanum sumptus impendamus, & non profuturis littora bobus aremus. Fac proinde pro prudentia maturam reflexionem, edissere sensum, & ego faciam, quod promisi, agam pro Patriæ bono, cui me totum debere scio.

Non possum continere & animum & calamum, quin tibi gratuler. Nam id quoque sub auspicijs tuis, ut omnia bona fiunt, factum esse agnosco, Patriæ imprimis & mihi gaudeo, quod confœderatio Litvanica, operâ non vanâ tuâ & authoritate, labore Ducis Radziwil Procancellarij Litvaniæ, & Palatini Siradiensis, liberalitate, & generositate magni illius Litvanici Exercitus Ducis Palatini Vilnensis sit dissoluta. Vellem ut hæc quantocius per Palatinatus promulgentur, omnium interest illa scire, quia in rem omnium sunt. Utinam Litvanus eques Polonæ aquilæ feliciter præeat, tam laudando, quàm imitando exemplo. Paribus legibus ambæ invictæ gentes æterna in fœdera junctæ. *Confœderatio Litvaniæ soluta*

Video te justum dolorem contra Reginam profiteri, quem mihi explicas. Si non nosceres mores illius ad mutationem quandoque inclinatos, succensere posses, & fortè deberes, sed cùm sciamus bene natu-

A.C.1696. æ hoc vitium eſſe non perſonæ, rogatum te vellem, ut indignationem tuam moderari, neq; eandem in paſſionibus imitari velis. Tanta populi Romani in Siculos beneficia erant, ut nec injurijs eorum offendi potuerint.

Non dubites quòd antequam Leopolim, abeam te prius viſurus ſim, quin imò ita tempus profectionis meæ mœderaturus, ut prius te reverear. Sufficit autem mihi circa medium Januarij hinc abire, modò uno die imminens tribunalis hujus tempus anticipem, ſatis fore credo.

Vidi hæc, quæ ſcripſiſti Mareſchalco Confœderationis, ad quem ego quoque agnus alibi, hîc ſemper aries non gregibus implendis, ſed animis expugnandis, unum ex domeſticis meis mittere in animo habeo, & cum illis vi me opponere ex conſilio tuo aliorumq; impedior, animas & conſcientias eorum aggredi volo, & jam in hac ſolitudine temporis ſatis habens in ijs deſudo, quæ brevi ad limam, & correcturam tuam libens ſubmittam. Lentis certè cum eo non agam machinis, validum protinus rationum admovebo arietem quamvis non ſperem deditionem clamaturum ſubmiſſis veritati faſcibus. &c.

XXXV.

CAROLO DUCI RADZIVILIO
Procancellario Litvaniæ.

4. Decembris.

Laudat eum à ſedata Confœderatione Litvanica, gratiasq; agit.

TAnta eſt voluptas mea, quaſi bona omnia contigerint, ut cum ea vix puto voluptatem ullam poſſe conferri, dum tuas lego, in quibus de concluſo tractatu Palatini Vilnenſis cum exercitu confœderato Litvaniæ labore tuo, (non luſuro auguria utiq; mea) ſumptu & impenſis illius concluſo. Decet bonum Ducem tam auri prodigum eſſe, quàm ferri parcum. Cumq; eam nec verbis poſſum nec calamo exprimere, rem tantùm debitam, utriq; rependam. Non eo in Panegyres tuas, quia magnis mentibus, minora quàm pro dignitatis exigentia, laudum tentamina crimina ſunt, & detractum glorioſæ geſtorum pompæ crederem, quidquid non adeptus gloriæ molem, calamo properante depromerem. Nam blandiente oculo, paucas attratæ ſepiæ nequaquam depoſcis guttas, cum tibi totos illimi incorruptoq; tractu virtus, fortuna, honor pleniſſimè fundunt latices. Habeant ergo debitam ex ipſa taciturnitate reverentiam, & in cenſu officioſæ mentis, tacitos numerent cultus, labores, ſumptuſq; tui, quia extra omnes ſermonis provecti metas, etiam florentiſſimæ eloquentiæ ſuperarent ornatus. Quomodo te non ament omnes, cum noſcant, quam colas juſtitiam, quod per alienæ felicitatis ruinam, ad opes non contendas, quòd nunquam ſub tuo ſigillo preſſa libertas, quod nunquam te judice innocentia ingemuit, ceris adamante durioribus, immutato publici ſtudij vultu renitente. Eſt nempe ſummis innata viris in pectore virtus, qua eo uſque ad generoſa attolluntur facinora, donec antecedaneam majorum vitam, vel adæquent meritis, vel ſuperent.

Cogno-

Cognoſcere intentiones Confœderationis illius, & perfectè illis *A.C.1696*
obviare non mediocris erat ingenij, ſed cum alia alijs deſint in te
abundant omnia. Id quod accidit, meritò accidiſſe videtur, & pru-
dentiſſimè caſum in fortunam vertiſtis, cum nec pugnandi quidem,
quod forte optabant, data eſt occaſio, & quamvis non defuit, qui
in Remp: duceret, defuerant tamen qui ſequerentur. Oginſcij quo-
que fortibus indolem nutritam pugnis, quem claris dextera factis
commendat, optimè ut arma poneret, induxiſtis; Cum periculoſum
et in ejus manibus reponere acinacem ut ſe ſe vindicandi poteſtatem
manciſcatur, ſi habet voluntatem.

Quid dicam de Palatino Siradienſi? (antiqua veniens de gente
Senator) cum magna & palàm exercitata dexteritas ejus extorqueat à
ſingulis opinionem, quam univerſi laudent. Sufficit quòd ambo ani-
mis, ambo præſtantibus actis inſignes optimè rem geſſiſtis. Ergo ve-
ſtrum immortalitate digniſſimum nomen, cum corpore extingvi vel hæc
ſola actio non permittet. Vidimus te id voluiſſe, nunc non dubitamus
potuiſſe efficere. Ea præſtare multi temporis, non exigui laboris, etiam
alicujus artis erat, ſed in te ſumma facultas in optima voluntate non
deerat. Nihil tam ſublimè natura inſtituit, quo virtus tua eniti non poſ-
ſit, cum animum parandæ cuivis gloriæ parem habeas tantúſque ſis,
ut maximis adjungi poſſis, fortunam etiam pene majorem habes ab ob-
ſequijs, nec enim hæc, quæ modo egiſti, ſine maximo nominis tui de-
core, dum cum maximo Patriæ communis emolumento, perfeciſti, ut
ſcilicet procul poſiti minus nocerent. Nullus tam manifeſtam veritatem
obumbrare, aut tam optatam non gratulari debet tranquillitatem. Hoc
opinabamur, ſperabamus, & vovebamus, ſed tamen moram expectati-
one noſtrâ breviorem oſtendiſti, & id mirandum præſtitiſti, quòd ibi u-
triúſque partis amores collegeris, ubi alijs ſolent odia germinare. Non elu-
ſit fortuna glorioſas tuas cogitationes, non felicioribus eventis oppoſu-
it ſe Deus. Ut aurum quæreret, ferrum exacuebat periculoſa hæc pu-
blico bono confœderatio, eundo ad extrema ibatur in præceps, res erat
non exigui temporis, & maximi laboris ſpatium, nam quantum rei ma-
gnitudo ferret, vix ſuppetebat. Geminat ergo facti laudem celeris exe-
cutio, dum in tanta rerum & temporis inopia, difficultates evellere,
aut commodi ſpe, aut periculi dubitatione potuiſti nec deſtitiſti, donec
bene faceres, quia gloriæ tuæ conſultum voluiſti. Quæris immortalita-
tem quam multi ſeqvuntur, tu iam pene manibus apprehenſam tenes,
ipſis viam pandentibus fatis. Occaſio non deficit. Fortuna non eſt ſo-
cia nihil conantibus. Non dubito, quòd non exiguis copijs, & ingenti-
bus animis appropinquantem videns Ducem, confœderatis pacatiora, vel
eâ ut dicis ratione perſvaſiſti: appropinquat Hector, haud tuta eſt mo-
ra. Opportuna hæc illi malo erant verba, principiumq; tractatui dede-
runt. In opere quovis ſi bonum eſt exordium, credibile finem quoque
habiturum bonum. Iam ergo ignis obvias populaturus incendio ſilvas
interveniente flumine abrumpitur, argumentumq; pacis bonâ fide ceſ-
ſantium armorum videtur.

Declaratam tam ingentem ſummam, quam nullus præter Sa-
pieham bono publico impendere auderet, multum ad rem feciſſe, mul-
tum multumque potuiſſe non dubito. Sic meſſem cumulat qui ſemen
ſpargit, id modo longè gratius eſt, quàm quæ juſtitiâ & legitimâ rati-
one contingunt. Dominus Palatinus Vilnenſis non minuit opes, cum
effundit, augendi etiam eſt artificium, liberaliter erogare.

Times parum durabilem felicitatem, ſcilicet ut iſta concordia ſit di-

 uturna

A.C.1696 uturna, & ego pariter vereor de insolentia fœderata. Amico reconciliato semper cum formidine credendum est. Fides enim ut anima unde abiit, nunquam redit. Sed expectamus à te exoptamúsque, ut qui istam mentem cum ista authoritate dedit (dedit autem omnium Author laudandarum rerum Creator Deus) idem velit insinuare tibi ea media, ut utriusque rei fructum facias maximè diuturnum, & hujus concordiæ spatium, eâ authoritate, quæ in te in omni negotio semper summa erit. Utinam utrique parti illud imprimis sit statutum, omnia extrema potius quàm mutationis notam subire communique necessitati deesse.

Sed ego non vana cordis gaudia coram te effundo. Viro qui recta facit, verba debentur bona, & cum tibi elogium debeam, de tuismet thesauris solvo, non de fucatæ eloquentiæ auxelibus, & satis ad laudem facio, dum tibi gratias ago. Tua est bene agendi perpetuitas, nihil in vita tua vanum, nihil flexibile, nihil mistum cognovimus. Nunquam te vel aliqua gratia delinivit, vel metus deterruit, ut amorem Patriæ exueres & curam ejus deſereres. Plura ad magnitudinem & tui nominis & illorum, qui cooperati sunt, non addam. Pergas cœpto decenter tramite gloriæ, majora tentes, quantò felicius tempus quodlibet scire, quid simus & evenire secundùm id, quod sumus, tantò alacrius laudabilem actionum cursum peragere debemus. Ede & auge utilitatem nostram cum gloria tua. Servet te Deus, nostri enim & mei imprimis pars altera est summéque necessaria.

XXXVI.

CASIMIRO SAPIEHA PALATINO Vilnensi Magno Exercituũ M.D.L.Duci

4. Decembris.

Laudat, quòd liberalitate sua dissolverit confœderationem Litvanicam.

EGi solennissimas gratias supremæ Divinæ Majestati post acceptam primam notitiam, de finito tractatu cum confœderata Litvana militia. Patriæ vota, maximè Reip: expectationem, (animo tuo oblecutus) admirationem posterorum, famæ immortalitatẽ transcendisti. Natura incertis brevis ævi angustijs humano generi præscripsit, ut nihil beatius esse credat, quàm nominis famam immortalibus generosi animi momentis ad non incertam spem sempiternæ laudis extendere. Fuisti semper impendendæ salutis propriæ publico bono diligens, nunquam impensæ & sumptuum pœnitens. Gloriæ tuæ cedit, quòd cum Marte ferox, vinci nescius armis, his diebus monstrasti, nunquam te habuisse cruoris amorem. Te decet veniam dare, si quid impetu non provido factum. Nihil est felicius, quàm quod injurias obliviscimur. Non tuo commodo prospexisti, sed Patriæ, eundo per altæ culmina gloriæ. Dum ergo reddidi, quod est Dei Deo, quid tibi offerre possum? nisi parvum, imò illud ipsum vix titulum parvi meretur, si tuæ subeat comparationem magnitudinis, refero scilicet gratias, quas meritis immortales, & in quatuor mundi partes, & ad intra & ab extra promulgabo, magnalia tua, liberalitatem tuam ineffabilem, nec à quoquam imitandam, cum milliones in obsequium Reip: erogas, antequam eo nomine rogatus fueris; cum illos qui adstiterant omni viæ non bonæ ad cor tuum admittis, offensiones privatas publico bono condonas, & te qualis semper fueris, per id, qualis nunc sis, palàm facis. Nullus unquam

intu-

cuam ante accesserat fortunam, qui in suam non incidisset, nemo invoca- A.C.1696
verat benevolentiam, qui vota plena non retulerit. Tanto intervallo prosperitas à commilitonibus tuis superabatur, quanto illi à tuî aditu; ita & nunc nulli deesse vis, nec dees cum adesse potes, duce apud te primum tua pro omnibus facillima, & liberalissima benignitate. Maluisti propriam profundere substantiam, proprias erogare opes, quam sangvinem fratrum, qui consideratis Patriæ communis Matris commodis, visâ æquanimitate, & imitanda generositate tua, cùm publicas necessitates privato suppleres ærario ad meliorem mentem, ad saniora consilia, ad commune afflictæ Patriæ obsequium redierunt, & sunt reversi. Non murmurabunt amplius, sed Patriæ & Magni Ducis sui non minus ex officio quàm gratitudine debitâ honori litabunt. Antequam ergo publicæ vindex injuriæ publico plaudentis Patriæ saluteris triumpho, ego fratribus meis narrabo &c.

XXXVII.

PETRO THEOPH: BARANOVIO
Mareschalcc Confœderationis militaris.

20. Decembris.

Queritur contra excessus militum Confœderatorum.

SPerabam meliora tanquam bene meritus de exercitu in universum, gloriari utiq; licet non ex præsumptione, sed ex fiducia de multis, in quibus per omne vitæ meæ actæ tempus servivi, quantum potui, & possum dicere aliquando plùs quàm potui. Præbent testimonium eorum, quæ scribo, tot Commissiones, tot in Comitijs cum exercitu Sessiones, in quibus cum alijs imò præ alijs commoda militum procuravi. Quæ inde gratitudo? nullus adhuc ex confratribus meis Coëpiscopis hæc patitur, quæ me tanquam signum ad sagittam pati vultis, quid demerui? Venerunt Deputati cum tuis assignationibus, qui populationibus non contenti, licentiæ scelus addunt. Admisi eos sine difficultate in viscera Diœcesis meæ & tolero, quanquam & ab his qui propè, & ab illis qui longius sunt, compellatus fuerim Palatinatibus, ut primis conatibus obviàm iretur, ut non admitterentur aliæ assignationes, præterquam Ducum, tanquam lege publicâ factæ, ut rationes modosque inirem, quibus licentiæ militari obices ponerentur. Sed ego plenus spei quam mihi literis tuis dederas, quòd discretè cum Patria agere velis, id feci, facioque, quod moderatio svadet, quamvis & in charactere meo Episcopali ad defendendos meos subditos, ad vindicias dandas contra oppressores bonorum Ecclesiæ, dispensari viderer, cùm vos præcipuè ad hæc violenta contra ius, fasque, contra conscientiam, contra honorem oppugnantes Matrem propriam, quam defendere ex officio deberetis, accedatis; non tamen ad arma curro, sed prius iure legitimo, queri malo, ne silentium in conscientiam vertatur, & clarè scribo, quòd hujus insolentiæ fœderatæ maxima pars rapacitate lucrisque felicitatem metitur, perpauci virtutem amplectuntur, ad quod video movet multitudinis exemplum, & id specie quidem mercedis habendæ, in re autem sollicitante præda. Quisquis causa est horum motuum, culpa dissidiorum, confœderationis radix, omnium denique malorum origo, causa miseræ Patriæ calamitatum, timere debet, ne dicatur illi olim, abi ingrate à Patria, cujus charitatem exuisti, à civibus, quos oblivione sepelisti. Inhiat præsentibus, sed futurorum non est securus. Nunquam

data

A.C.1696 datæ festa longa similibus. Longiori epistola non moror, nec timeo ut taurum tollat, qui vitulum sustulerit, quia spero in Dei justitia, vires vestras in perniciem mutuam conferendas. Audivi nuper unum ex veteranis militibus, pium, & honestum suâ experientiâ didicisse (misera hæc est sed certa veritatis schola) toties Deum non militasse exercitui nostro, quoties nec Deo militavit nec Patriæ. Mitto unum ex meis familiaribus Canonicum Arciechowski, cui fidem habeatis dicenti, ac referenti, quæ hic aguntur, monenti pro officio, rationes conscientiæ alleganti, iura, & immunitates in legibus Patrijs expressas palàm facienti, si aliqua cura honoris, si aliqua memoria legum, si aliqua cogitatio salutis animarum vestrarum, in cordibus vestris manet. Provooo verò ad universam Nobilitatem, appello ad judicem competentem, invoco extremum vindicem sponsæ suæ Dominum Nostrum JEsum CHristum, ut si immemores & obstinati vivere vultis, vindicet lachrymas innocentium secundùm id, quod promisit. *Propter lachrymas pauperum nunc exurgam.* Plura dicet lator &c.

INSTRUCTIO D. ACHATIO ARCIECHOVIO CANONICO PLOCENSI ABLEGATO AD DD. CONFOEDERATOS MILITES SAMBORIAM Die ut suprà.

Curabit primò & ante omnia, tanquam spiritualis persona repræsentare DD. Confœderatis militibus, quòd hac sua Confœderatione seu nexu gravissimè peccent, & in certissimum animarum suarum salutem adducant discrimen, aliaq; mille incurrant pericula. Et quoniam non cognoscitur peccatum nisi per legem: miles autem præsumitur ignorare leges, conabitur Ablegatus eas ipsis ordine bene digesto repræsentare & explicare: si vacaverit, etiam typis Leopoli vulgari idiomate mandando, ut eò melius intelligantur, reflexioni mandentur, & memoriæ imprimantur. Et quidem primo leges Regni contra ejusmodi Confœderationes & nexus. In Comitijs Anni 1623 facta legitur Constitutio his formalibus verbis contra Confœderatos expressa:

Lex Regni contra nexus militares.

SI eos nulla alia media cohibere poterunt, tunc in eo casu vocatis certis Senatoribus, ac Deputatis ex Equestri Ordine, cum eorum consilio & consensu habebimus facultatem hos insolentes pro hostibus Patriæ, bannitis, & infamibus declarandi, ac omnia media assumendi, etiam non expectatis Comitijs, qualiter ejusmodi insolentes puniri, tolli, & exterminari queant. Imprimis igitur Duces Exercitûs cum omnibus militibus obedientibus, cum militia lanceari, item Aulici Regiæ nostræ Curiæ, omnes Capitanei ac Tenuarij bonorum nostrorum, qui peculiariter beneficijs Reipublicæ sunt obstricti, contra hos Confœderatos insurgere, & respectu Capitaneatuum & Tenutarum suarum bellatorum numerum statuere debebunt. Quodsi omnes prædicti eis exterminandis sufficere non possent, Nos Rex sine divisione belli convocata nobilitate per Universales Restium literas juxta antiqua statuta in persona nostra

Modus exterminandi confœderatos.

ſtra contra procedemus: & ad nos omnes ſtatus & ſubditi noſtri concurrere debebunt, ſub pœnis in expeditione bellica ſancitis. Civitates etiam noſtræ in eo caſu muneri ſuo legibus antiquis ſibi impoſito ſatisfacere erunt obligatæ. Præterea ſuperaddimus, quòd ſi quis aliquem ejuſmodi confœderatum, & inſolentem ac eorum aliquem directorem occideret, non tantùm impunè ipſi cedet, ſed etiam in bona ipſius ſucceſſionem eſt habiturus. Hanc etiam parentibus imponimus obligationem, ut in ipſis initijs gliſcentis confœderationis militaris filios ſuos ab ea avocare conentur, in quo ut eos magis morigeros habere poſſint, declaramus, quòd quilibet ta lis, quicunq; inſolenti confœderationi militari ſeſe immiſcere aut innectere auſus fuerit, non poterit pertinere ad ullas poſt parentes vel alios quoſvis conſangvineos ſucceſſiones, & quod ad ullas dignitates, officia, munera, & quævis beneficia Reip: nullum unquam habebit acceſſum: quin imò juxta Conſtitutionem Anni 1609 (ſub tit: Ordo Conſervationis Militis) *pœnæ capitis, Infamiæ & Confiſcationis bonorum ſubjacere debebit.* A. C. 1696 *Pœna graviſſima contra illos.*

Quia verò hæc Conſtitutio ad unum tantum annum valitura erat: ideo creſcente inſolentia militum innovata eſt cum alijs omnibus eodem ſpectantibus in Comitijs Anno 1667. Titulo primo hoc tenore:

Volentes autem non ſolùm pro nunc pacificare Remp: ſed etiam impoſterum à ſimilibus confœderationibus & inſolentijs militum eam reddere tutam, omnes antiquas Conſtitutiones contra hos nexus & confœderationes ſcilicet annorum 1609. 1623. 1624. & noviſſimam Anni 1662. legem in omnibus punctis & clauſulis perpetuam & irrevocabilem reaſſumimus. Addendo etiam quòd ſi quis impoſterum, ad tales & his ſimiles nexus, rebelliones, conſcriptiones, & confœderationes (quocunq; prætextu fierent) ſe ſe adjungere præſumpſerit, vel eos fovere, protegere, aut cum illis correſpondere auſus fuerit, tali nulla impoſterum Amniſtia danda erit, & ſi caſu quo daretur, pro vana ac nulla cenſebitur quin imò Nos Rex & Succeſſores noſtri contra tales jurium & publicæ pacis violatores inſurgemus, & nullo clementiæ loco relicto tales in vita, honoribus, ſubſtantiis puniendi obligationem conſcientiæ ex moderna lege in nos aſſumimus. *Similis lex regni contra eoſdem nexus.* *Amniſtia illis nulla.*

Quis ad hæc totis artubus non contremiſcat? quis tantis diris, periculis honorem, ſubſtantiam, vitam & caput ſuum objicere non timeat? niſi fortè, fronte, mente, imò corde carens.

Sed hæc magis elucidantur in Epiſtola cujuſdam Theologi, qui ad literas unius ex DD. confœderatis reſpondet doctè & fundamentaliter; eam proinde hîc annecto, ut D. Ablegatus copias ejus, conſiliarijs, & alijs primoribus nexûs diſtribuat, ac pondus ei verbis ſuis addere conetur, eſtque ejus tenor talis.

Exordium Epistolæ. QUod Dominatio Vestra innovat primam illam erga me servum suum confidentiam, ex qua rationes conscientiæ suæ directioni meæ spirituali olim commiserat, magnas pro eo refero grates, sed simul indoleo, quòd in tali materia D. vestra meum consilium exquirat, , quam non nôsse melius fuisset, quàm super ea disquirere, præsertim cùm , hoc meum consilium jam post rem petitur, in modum illius, ubi post executionem decreti capitalis quærebatur, justéne ille fuisset suppliciatus? , Quærit D. Vestra utrum tutâ conscientiâ in hac confœderatione possit manere? nónne melius erat ante aliquot menses interrogare? bonâne conscientiâ in eam intrare, & Mareschalco illius jurare liceret? sed paulò , altiora petendo principia (quanquam ego ab hoc puncto immunem D. , Vestram suppono) quærendum erat, si liceret hanc confœderationem , aggredi, fabricare, aut saltem cogitare de ea? hi esse debebant principales articuli scrupulorum istorum, qui nunc D. Vestræ cor angunt, nam , hæc erant prima semina, ex quibus hæc tinea in conscientia nata est. , Iam verò ejusmodi quæsita resoluisse videtur seu inadvertentia, seu ignorantia, seu forsan minus circumspecta Theologastrorum quorundam resolutio, ea propter ego ad ipsam à Dominatione Vestra propositam quæstionem cathegoricè, clarè, breviter solum Deum, & meæ ac Vestræ Dominationis animæ salutem præ oculis habens, ita respondeo, ut coram , Deo summo Iudice, quando uterq; in ejus judicio comparebimus, non , erubescam.

Nemo potest in nexu permanere ex tribus rationibus. , Nnn potest D. Vestra quocunq; modo bonâ conscientiâ, absque visibili animæ suæ jactura in hac confœderatione manere, præsertim, si eandem fomentet, aut ad ejus conservationem, consilio, auxilio, aut alio quocúnque modo sese impendat. Cùm & quilibet simplex miles eo solo, quòd sit in nexu hoc, idem incurrat periculum, & eandem habeat , obligationem deserendi nexum. Sensum hunc meum, licet possem latè ex-, plicare, brevitati magis literarum studendo, omnes veritatis istius deductiones in tribus punctis innuam, supponendo quòd hæc sufficient, ad , convincendam tenerrimam Dominationis Vestræ conscientiam.

Quia homo est contra præceptum Dei. , *Primum punctum*. Quòd confœderatio ista sit Iure divino vetita & , damnata; nam reipsâ inobedientia, tumultuatio, rebellio est potestati & , superioritati, quæ habet authoritatem suam ex ipsa divina ordinatione, , & expressum pro se jus divinum, quòd Deus mandato armavit, non modò reverentiam, verum obedientiam omnem eidem superioritati debitam præcipiendo. Promulgavit hoc mandatum S. Paulus ad Rom. 13. , *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, non est enim potestas ni-, si à Deo;* ac, ut cuiquè notum sit, quòd hócce mandatum seu præce-, ptum quemque obliget sub peccato mortali, addit idem Apostolus: *Itaque , qui potestati resistit, DEi ordinationi resistit, qui autem resistunt, ipsi sibi da-, mnationem acquirunt.* Si quidem ergo certum est in fide nostra Catholi-, ca, quòd nemo condemnetur, nisi pro peccato mortali, hinc ejusmodi , contraventio authoritati ordinariè peccatum est mortale. Contra tam ma-, nifestam S. Pauli decisionem quid dicit conscientia Christiana? contra quam , nec conscientia Manichæa inveniret, quod diceret, nisi eam ex sacris lite-, ris eliminare vellet, prout asserit D. August. contra duas Epistolas Gau-, dentij. Delete ista, si potestis, delete, contemnite, habete de his pessi-, mum arbitrium, ne perdatis liberum arbitrium. Et adhuc expressius de , Ducibus, tanquam exercitui dans cautelam S. Petrus ep. 1. c. 2. idem man-, datum apponit: *Subjecti igitur estote omni humanæ Creaturæ propter De-, um sive Regi quasi præcellenti, sive Ducibus tanquam ab eo missis ad vindi-, ctam malefactorum, laudem verò bonorum.* Nullam super verbis istis scripturæ

„pturæ Sacræ, faciendo glossam ita prout sonant, Dominationi Vestræ *A.C.1696*
„consideranda exhibeo, oróque ut mihi sincerè fateatur non tunc solùm
„quando una cum alijs DD. confœderatis ex isto ardore factionis defer-
„velcet, sed & modò adhuc in æstu ejus existens, quidnam Dominatio
„Vestra sequi mallet? an tam evidentia duorum Principum Apostolorum
„istorum dogmata? an quorundam Pseudo-Theologorum Placentinorum
„imaginationes, ac commenta? Sed credo, quòd D. Vestra nollet sibi con-
„venire illud, quod de nonnullis dicitur 2 Tim. 4. *Erit tempus cùm sanam*
„*doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coacervabunt sibi Magistros*
„*prurientes auribus, & à veritate quidem auditum avertent, ad fabulas au-*
„*tem convertentur.*

„ Scio quòd D. Vestra allegare possit nonnullas rationes, quæ viden-
„tur esse ponderosæ pro obtinenda dispensatione super obedientia adeò divi- *Nullæ rationes ab hoc præcepto observando excusant.*
„nis mandatis injuncta, quales sunt injuriæ à diversis superioribus illatæ,
„detenta tamdiu stipendia, imminutio nominis commilito, vulgò Towar-
„zysz & aliæ, quas ab alijs causam suam, ut fieri assolet, colorantibus, au-
„dire mihi contigit. Proinde ut Dominatio Vestra ulteriores meas dedu-
„ctiones liberiori legat judicio ex nunc volo præoccupatam mentem ex-
„pedire de istis ad speciem compositis prætextibus, & erranti, ut in viam
„redire possit, lumen veritatis accendere.

„ Imprimis: Estne clarum & certum Dominationi Vestræ quòd *Non defraudatio in hybernis vel stipendijs prætensa.*
„in hybernis, aut alijs militaribus stipendijs, ab illis sit injuriata,
„adversùs quos Confœderatio ista consurgit? poteſtne hoc Domina-
„tio Vestra contra suos Superiores documentaliter probare? quòd
„illas pecunias, quæ in stipendium cruentorum meritorum Domina-
„tioni Vestræ destinatæ erant, illi commodis suis impenderint? fecit-
„nè Dominatio Vestra aliquando justam inquisitionem? an non col-
„lectores, seu exactores contributionum, aut alius quisquam de his
„surripuit? vel etiam propter temporum calamitatem plenè colligi
„non poterant? si quid Dominationi Vestræ ad debitam exsolutio-
„nem non integrè datum? credo, quòd Dominatio Vestra, & mul-
„ti alij ex ipsa tantùm nonnullorum hujus nexûs capitum id habeant
„relatione. Si vero id ipsum Dominatio Vestra authenticè non ha-
„bet compertum? quæro, quo jure resolvisti te in conscientiam a-
„lienam intrare in hunc nexum, & alieno testimonio jura Divina
„infringere? Audivi non semel in privatis Dominationis Vestræ di-
„scursibus, quòd ei adeò non placuerint illa in Tribunalibus Regni
„in alienam conscientiam juramenta: & quomodo Dominatio Vestra
„se se resolvit in causa tam gravi, qualis est jugum excutere supe-
„rioritatis, alterius fidei inniti, & sequi exemplum alieni arbitrij, &
„jurare super hoc: quod vindicabo id, de quo non habeo certitu-
„dinem, utrum sim, & à quo, & quando, & in quo injuriatus? hoc
„solùm scio, quòd de hoc loquantur alij, quorum conscientiam non
„possum mihi statuere pro regula morum, sciens fortè de illis, quòd
„conscientiæ eorum non ex toto sint Christianæ, & forsan non in u-
„na occasione observatum, nec esse absolutè Christianas. Sed con-
„cesso, quòd Dominatio Vestra de his injuriis suis documentalem
„haberet certitudinem, ut audivi aliquos incusantes, quòd illis ex
„hyberna, aut pro Cancellaria, aut pro aliis expensis per aliquot
„florenos fuerit defalcatum. Ad hoc respondendo, ipsam Dominati-
„onem Vestram separatim accipio, & sciens, quòd Dominatio Ve-
„stra annos vix aliquot signa secuta, rogo ut accepto calculo com-

 putum

A.C.1696 ,putum faciat, quantam saltem ista defalcatio summam efficiet? ex-,perietur Dominatio Vestra, si non in aliquot tantùm, certe non ,ultra aliquot denos florenos per suum militare servitium apparebit ,damnificata. Obstupebit ad hoc excelsus Dominationis Vestræ ani-,mus, quòd pro tam parvo damno, tam magnos faciat motus, cùm ,non sit novum sub uno vespere ad ostendendam hospitalitatem plus ,multò profundi, ex hinc contremiscet tum primum Dominationis ,Vestræ conscientia, quòd pro tam modico interesse ausa fuerit per-,fundare jus Divinum, miscere Patriam, publicam violare pacem, ,& tempore tam periculoso Rempublicam ultimæ admovere ruinæ.

,Scio, quòd ipsa Dominatio Vestra non magno sit damnificata. ,Sed ad hoc dices: si in unum regestrum de totius Exercitûs hy-,bernis decimatio computata foret, notabilis summa proveniret. ,Quid, quæso, Dominationi Vestræ ad alterius detrimentum? unde ,hæc obligatio, ut pro eo zelum tuum exeras, quod centenus & ,millenus patitur; utiq; Vestra Dominatio suæ cohorti, aut fortè al-,teri non magis obstricta est, quàm Patriæ, quàm Reip, Ducibus; ,ex alieno utiq; interesse nihil participabit, nec jus ullum ad idem ,prætendere potest; quonam igitur jure pro eo teneris æmulari? ,Reminiscor (quòd à multis è medio eorum audivi) quòd in circulis ,militaribus vix non plures fuerant Commilitones, qui in istam di-,minutionem florenorum aliquot de hybernis gratanter consentie-,bant, quàm, qui huic contradicerent. Si inter primos Dominatio ,Vestra numeranda? quâ conscientiâ ob hanc causam in confœde-,rationem intrare, & in ea hucusq; poterat perseverare volens tam ,iniquo modo id sibi repetere, quod donaverat gratuitò. Et quamvis ,in hoc magna, & non condonata Vestræ Dominationis fuerit in-,juria, quis per Deum vidit illam à Ducibus, à paupere plebe re-,quirere velle? cùm hæc duorum, aut trium tantùm privatorum sit ,culpa, si ita nominari debeat, cùm potiùs sit debita gravissimis la-,boribus consolatio. Ex parte vero Dominationum Vestrarum larga ,gratitudo, ob quam nec Dominatio Vestra nec exercitus in ruinam ,aut inopiam, redactus fuit. Cur ergo ad tantam seditionem deven-,tum? Hæc jam prima est injusta Confœderationis istius causa, nec ,quenquam ab ea obedientia potuit absolvere, quam jure Divino Su-,perioribus debet.

Non detentio stipendiorum excusat. Quoad detentionem stipendiorum, is meo judicio maximus est ,prætextus, quem Dominatio Vestra potest allegare. Nam & na-,turali & Divino jure adeo rigorosa ista obligatio, ut sinè omni pror-,sus mora deservita merces persolvatur. Tob. 4. *Quicunq; tibi aliquid ,operatus fuerit, statim & mercedem restitue, & merces mercenarij tui apud ,te non maneat.* Ad hanc itaq; apparentiam tam validâ ratione re-,spondendo, casum unum adduco Dominationi Vestræ, ejusq; ju-,dicio ad ferendum decretum sisto. Commilito aliquis servos ha-,buit aliquos, quibus, nescio, quâ de causâ non solvit aliqua quar-,tualia; hi ob detenta salaria exacerbati, contra Dominum confœ-,derati sunt, & unanimi conventione supellectilem omnem Do-,mini diripuerunt, & inter se diviserunt, nec hoc contenti, quid ,pejus Domino minabantur, si ad novissimum quadrantem omne ,deservitum illis ex nunc non exolvisset. Quid Vestræ Dominatio-,ni hac de re videtur? quale judicium fert de isto famulitio? Mu-,tato nomine de te fabula narratur. Si Dominatio Vestra id appro-

baverit

,haverit opto ut casus talis eidem contingat, & agerem famulis gra- A.C.1696
, tias, quòd ita fecissent; si verò (prout æqvum) talia reprehendet, quare
, in se ipso Dominatio Vestra similem excessum non arguit, cùm ista con-
, fœderatio servorum contra Dominum suum, confœderationem seu nexum
, vestrum refert, juxta stylum sermonis; Et re ipsâ omnis militia servit
, Reipublicæ; quæ aliquot istis calamitosis annis (quamvis ex corde vel-
, let) solvendo non erat DD. Vestris deservita stipendia. Non ejus erat hoc
, peccatum, sed privatarum factionum, per quas comitiola aliquoties rupta,
, unde, quemadmodum in alijs occurrentijs publicis, ita etiam in laudis
, satisfactionum exercitui debitarum, magna secuta confusio. Supervenit
, piè defuncti Serenissimi Regis debilis, & in dies magis ad mortem decli-
, nans valetudo, quæ jam publicis consilijs assistentiam non patiebatur, &
, sic paucorum culpa, unius impotentiâ misera Respublica debitis istis one-
, rata est; Exercitus verò illam infelicitatem non respiciendo initâ confœ-
, deratione exemplo Evangelici illius servi Matt. 18. jugulum Reipubli-
, cæ prendunt, suffocant vociferantes: *Redde quod debes*, ex quo multum
, timeo, ne immisericordes hi confœderationis Auctores à summo Patrefa-
, milias id quoq; audiant, quod illi in Evangelio exprobrabatur: *Serve ne-*
, *quam nonne oportuit & te misereri conservi tui.* Nonne adsunt alij decen-
, tiores, quod sibi debetur, repetendi modi? Erant utiquè ab exercitu de-
, stinati Nuntij, qui pro eo in convocatione agere debuerunt. Habuit Do-
, minatio Vestra cum alijs tantùm patientiæ, ut per aliquot annos in
, spe (quæ jam jam se expedire debebat) viveretis, ergóne adhuc per a-
, liquot menses, in ea, amore Patriæ grave erat perseverare? Et tandem
, si tam urgenter stipendia solvi debuerunt, cur pro eis vivente Principe
, non instabatis? in cujus assistentia facilius forsan citiúsque solutio fieri po-
, tuisset. Unde, nescio, an peccatum temerarij judicij committet? qui di-
, ceret, quòd expectatio DD. Vestrarum mortis Regiæ non vacat myste-
, rio. Et quandoquidem, ipsamet vestra Dominatio de hoc dicit, & in con-
, sessu Mareschalci audit, quòd confœderatio ista pro Patria sit formata;
, ecce videmus, quòd bona hæc intentio malum sortiatur finem. Manife-
, stè visus est iste pro Patria zelus in Tartarica non pridem in Volhyniam
, incursione, & usque per totam Poloniam videtur. Novus iste modus tu-
, endi Patriam, sinè Duce, sinè lege, sinè disciplina. Talem gloriam Patria
, nunquam desideravit, etiam nunc eam deflet. Quodsi liceret, cum tan-
, ta violentia stipendia petere, ad quid exercitus non tantum in Polonia
, apud nos, sed in toto orbe? quando magis in perditionem Patriæ, quàm
, ejus tutamen conscriberetur, si nollet ullam super afflicto Regno habe-
, re discretionem, & ita extorquendo detenta stipendia, causabit impossi-
, bilitatem exolvendi: nam quid pauper populus ad contributiones confe-
, ret? dum hybernans miles omnia illi aufert? Reminisci autem deberet
, miles, quòd, dum superioribus annis in limitibus juxta leges hyberna age-
, bat stativa, nunquam in illam consistentiam tam completa deducebantur
, vexilla, quàm se nunc ingerunt in viscera Regni; utique tunc deposi-
, tis plerique in Ecclesia tympanis & vexillis, omnes dilabebantur in do-
, mos suas; & ad companias deinde alij satis non tempestivè, quidam eti-
, am post tempus redibant, ita, ut aliqui ex anno sui prætensi servitij vix
, aliquot hebdomadas computare possent. Pro hócne ergo tam ardenter
, stipendia exigenda? ego tamen arbitror, quod & alij digni homines asse-
, quuntur, quod sub hac confæderatione aliud latere debeat secretum. Quia
, si militiæ nexus agerent pro stipendijs, non abjudicâssent Duces & Supe-
, riores suos, qui eadem stipendia pari forsan sudore, longè autem majo-
, ri sumptu, & longiore tempore meruerunt. Colligere exinde Domina-

A.C.1696 ,tio Vestra potest, quo jure, quâ conscientiâ, ob non soluta stipendia tam ,tempestuosa excitari debuerit procella.

,, Quod verò vindicationem honoris nominis Towarzyʃz seu Commilitonis concernit, fateor Dominationi Vestræ tanquam militiæ minùs gnarus, quòd nesciam, in quo prærogativa illius consistit; hoc solùm scio, quòd etsi nomini commilito esset aliquid derogatum, non ideo tamen condignum pro eo derogare nomini Dux, Rotmagister, Optio, Præfectus, hæc enim in injurijs coæquatio est contra ordinem à Deo & natura præscriptum, an bona est consequentia: Pater reprehendit, castigatve filium, ergo & filius debet castigare Patrem? sed & in hoc, etiam multum confœderatio ista peccavit, dum perdidit justum cum impio, & nocentem cum innocente Gen. 18 Ipsammet D. Vestram in hoc passu in testimonium voco. Estne in hoc culpabilis Tribunus, Rotmagister vel Optio ille, cum quo Dominatio stipendia meretur? an non omni modo affectum fratrum & commilitonum sibi captabat? Idem de multis alijs in cohorte sua benè meritis dicitur; multæ enim cohortes nec modò contra conscientiam quidquam objicere possunt suis officialibus, à quibus nihil unquam injuriarum acceperunt, pro quo ergo plectuntur non solùm tam terribili desertione, sed etiam abjudicatione panis, & insuper bonorum eorum desolatione, quorum nullus apud militem respectus, quantumvis plus de exercitu & Republica sint meriti, quam illi, qui nomine Commilitonis gloriantur. Non nego ego, posse tales esse, qui aut vitio naturæ, aut datâ à Commilitone ansâ potuerunt in cholera (quæ pariter, ac ebrietas non facit versus) aliquid effari in læsionem unius seu alterius Commilitonis, quando aut suæ obligationi non fecit satis, aut suo tempore in campania non comparuit, aut sese non ita expediverat, prout requirebatur; nunquid pro eorũ (si ita dici debeat justus zelus) excessu debent omnes pati? & inprimis Respublica? quæ horum nihil est rea, & vel maximè misera plebs, quæ non tantùm Commilitoni sed & infimo illorum servo titulos magnificos dare assvevit. Consideret D. Vestra an in hac confœderatione sit aliqua umbra justitiæ? quâ se tueri possent adversus jus divinum, sub æterna damnatione obedientiam cuivis superioritati demandans.

Non vindicatio honoris Nominis Towarzyʃz.

,, Et, si Vestra Dominatio dicet, quòd propter mutuam omnium Commilitonum combinationem tenetur unus alterius læsionem tueri, licet in proprio honore non tulisset injuriam, parem tamen contemptum metuendo, vindicare tenetur, quòd alterum tangit. Contra hoc præter illa argumenta, quæ jam superius in primo puncto de injurijs innui, cum hac distinctione repono: verum & æqvum est vindicare sui collegæ dishonorem, ubi ei innocuè irrogatur, ex eademq; occasione idem dishonor in totum collegium iniquè potest derivari, dum verò pro suo merito aliquis ex causa particulari confusionem patitur, nulla est obligatio pro eo stare, præsertim contra superiorem, cui jus est non satisfacientes obligationi suæ coercere. Utiquè D. Vestræ non pridem in certa conversatione contigit, quando unus ex cohorte aliquid exorbitavit, propter quod à Nobili debitè vexabatur, & tamen Dominatio Vestra ejus tuitionem non suscepit, quamvis sub eodem vexillo stipendia cum illo mereatur, imò animabat alterum, ut illum sic tractaret, prout ille meruerat, nec eo contenta Dominatio Vestra urgebat adhuc, ut contra eum judicium institueretur; quod in Dominatione Vestra laudo, nam tunc non tantùm licitum est, imò tenetur quisque relinquere collegam, ubi justitiæ dandus est locus; ex hoc Dominatio Vestra inferre potest. *Primò*, quòd nullam justam rationem pro se habeat ista confœderatio, *Secundò*, quòd nulla ratio, quam pro sui tuitione hæc confœderatio adfert, est universalis, nec omnibus Magnificis confœderatis

Inferuntur ex his Tria,

,fœderatis ferviens. *Tertiò*, etsi aliqua ad speciem, & justa, & univer- *A.C.*1696
,salis ratio esset, tamen juri & mandato Divino ob causas jam ad-
,ductas cedere deberet. Contingit non rarò quod Dominorum & ,amicorum nostrorum respectu, nostris licet justis cedimus prætensionibus; & cur DEus, & lex ejus talem apud nos non invenit re-,spectum? Omitto eas hic reflexiones, quòd omnes Confœderationis ,prætextus in vindicta videntur esse fundatæ, & omnis vindicta le-,ge Christianâ est prohibita quæ Matt. 5. non modo Patriæ & fra-,trum, sed ipsorum inimicorum præcipit dilectionem. Omitto hoc, ,inquam, ne Dominatio Vestra cum illis apud S. Hieronymum non ,veris Christianis idem reponat. *Plùs præcipis, quàm natura ferat*: Hoc ,tamen silentio celare non possum, quòd de dilectione inimicorum, ,& non de quærenda vindicta in novo testamento tale sit præceptum, ,qualia sunt illa singula, quæ in veteri ponuntur Decalogo, & æquè ,peccatum est mortale ulcisci propriâ auctoritate quamcunq; injuriam ,(extra casum naturalis defensionis in periculo vitæ) ac transgredi ,quodcunq; præceptum Decalogi.

,*Secundum punctum*, propter quod in hac confœderatione non ,licet perseverare, est hoc: quòd illam jura humana sub gravibus ,pœnis, tanquam publico bono nocivam vetuerunt. Non propono ,Dominationi Vestræ jus Romanum, quo ita omnes gentes in civi-,libus, prout nos Scripturâ Divinâ in sacris regulamur. Legeret ,ibi D. Vestra, tam in Codice, quàm in Digestis, quòd semper con-,spirationes, seditiones in militia, & damnabantur, & horrendè pu-,niebantur; Unde illa famosa apud Historicos *bellica decimatio*, quan-,do omnes conspiratores propter eorum multitudinem supplicio af-,fici, non erat ex re, decimum quemq; in ordine, quem is tange-,bat, capite plectendum educebant. Sed aliena hæc exempla Do-,minationi Vestræ, sicut dixi, ob oculos non pono, nostras potius ,constitutiones Polonas appello, & rogo, quatenus eas Dominatio Ve-,stra perspiciat, quàm severè Resp. suis edocta malis, leges exacue-,rit, ne in perpetuum quisquam auderet, vel inchoare confœdera-,tionem, vel accedere ad eam. Et non dicendum, has esse leges ,tantùm pœnales, quæ sub ipsa pœna obligant, conscientiam nihil ,tangendo; sed unanimis est omnium Theologorum sensus, quòd, ,quando quis leges ejusmodi transgreditur, non tantùm succumbit ,pœnæ, sed & peccatum committit, obligatus pro eo dare rationem, ,non modò in judicio hominum, sed & DEi. Siquidem legislativa ,potestas (quam apud nos in Polonia pro maxima authoritate Resp. ,tuetur) data est à DEo, ejusq; nomine stringit conscientias huma-,nas graviori aut leviori peccato, quod cognoscimus aut ex ipsis po-,sitivi juris terminis, aut ex materia & occasione legis, aut magni-,tudine pœnæ, quam transgressoribus irrogat; de quo docent Theo-,logi Tract: *De legibus*. Siquidem ergo confœderationem & tam se-,verè, & sub tam magna pœna, præcisâ omni Amnistiæ spe, Resp: ,prohibuit, sub peccato mortali non licet eam facere, nec in eam ,intrare.

Quia 2do jura humana prohibent hos nexus.

,Addo hanc rationem, quæ hujus puncti fundamentum erit, ,quòd quilibet Patriæ filius, ex justitia, quæ legalis dicitur, tenetur ,non tantùm ipse nihil tale facere, quod pacem publicam possit per-,turbare, sed etiam omni modo conservationem istius pacis adjuva-,re, siquidem is est finis propter quem quodvis Collegium conve-

Justitia legalis.

nit,

*A.C.*1696 ,nit, ut unus ab altero habeat opem, ad felicem vitam, ita quemadmodum membra in eo conveniunt, ut in sua invicem conserventur integritate, in quo salus & vita corporis consistit; quod olim Mennius Agrippa Romanis intimavit in illa publica contra Senatum conspiratione. Sicut ergo Ministri status, & quisquis ad clavum sedet Reipublicæ, gravi peccato suam onerat conscientiam, dum ex privata factione agit quid tale, quod publicam pacem perturbat, & jura pro ejus conservatione constituta violat, ita omnes cives talis peccati fiunt complices, quando propter privata interesse confœderationes ineunt, discordias fomentant, quod eò est certius, quia Theologi cum D. Thoma docent 2.2. qv. 28 art. 6. quòd eadem sit obligatio justitiæ legalis in Principe & subdito, ac exinde tam ille peccat, qui præest, quàm qui subest; si ille malâ directione, hic quoque non paritione, & inobedientiâ pacem publicam miscent, quia perinde naufragij periculum, tam ab Architalasso, dum navem malè dirigit, quàm à nautis dum ei non parent. Contra istam rationem nullum prætextum vel injuriæ, vel contemptûs exercitus opponere potest; nam bonum privatum bono publico cedere debet, essetque perpetua ignominia Christianitati, siquidem Pagani lumine naturalis rationis in ea virtute tantùm præcelluerunt, ut aliqui vitam etiam pro publico profuderint bono. Nunquid Christiani ob eandem causam quantumcunq; non remittent, ex lumine gratiæ & præceptis fidei adstricti, non tantùm fratres, sed & inimicos suos diligere.

Quia 3tio nexus pessimas trahit post se consequentias

„ *Tertium punctum* propter quod nemo bonâ conscientiâ in confœderatione manere potest. Ejusmodi sunt consequentiæ, quas confœderatio post se trahit. Quales sunt arrogatio potestatis, superioritatis, & reginimis Ducalis, norma tyrannica contra omnia jura & usus.

„ *Altera* Distributio insupportabilium portionum cohortibus, cum gravi Regiorum, Ecclesiasticorum & Nobilium bonorum oppressione, qua in re nullam jurisdictionem confœderatio potest habere. Quæ quidem portiones non modo adæquant, sed etiam superant aliquarum cohortium stipendia. Multi quoq; DD. militum jam amiserunt jus petendi deservita, & sub onere conscientiæ tenerentur ex nunc cedere ex confœderatione, ubi etiam maxima jam cessavit prætensio (de qua dictum superius) vindicationis stipendiorum, quanquam etiam confœderatione excedentes, hoc quoque peccatum secum efferent, quod sibimet ipsi injusto solverint modo, dum nulli creditori, in proprio licet suo debito, invadere, spoliare debitorem, suum jus est, nisi in quantum lex permittit.

„ *Tertia* gravis obligatio restitutionis aut recompensationis damnorum & injuriarum, non tantùm in bonis, sanitate, sed & in fama, quas DD. confœderati tam stricto in se trahunt vinculo, ut absolutionem Sacramentalem in confessione obtinere nequeant, donec omnia restituerint quæcunque iniquè acceperunt. In quo hoc considerandum, quòd obligatio ista non tollitur confœderationis dissolutione, & sub obedientiam Ducum reversione, sed eousque manebit, quousque plenaria satisfactio cuivis non fiet. De quo fusiùs infra.

Conclusio adhortans ad dissolvendum, vel deferendum nexum

„ Ex his igitur tribus punctis diligenter consideratis, ipsamet D. Vestra concludat, in quonam statu & conscientiam & animam suam posuerit, quando in confœderatione esse constituit, aut se resolvit. Accipiat & hoc in considerationem, num finis & dissolutio ejus sit expectanda, nesciens diem mortis, neque horam, & tamen per omne hoc tempus existens in gravi peccato mortali, à quo nemo potest absolvi, quousque à tali non Christiano non exeat statu, & interim major semper de illa absolutione difficultas nascetur per nova in tota Polonia damna, oppressiones, in pu-

,in publicis vijs deprædationes, debilitationes tam vitæ, quàm fortunæ, ultimam tot hominum depauperationem, & alias injustitias innumeras; ad ,quas licet Dominatio Vestra re ipsâ & effectu nil contribuet, ipsa tamen ,assistentia alijs nocentibus, quòd maneat inter eos, & juramento se cum ,eis manendi obstrinxerit, participationem omnium istorum scelerum in D. , Vestram derivabit. Et licet Dominatio Vestra incidet in Confessarium , qui omnes istas circumstantias expendere nesciens, aut nolens, admittet , Vestram Dominationem ad Sacramentalem pœnitentiam, quæ erit utilitas sacrilegæ hujus confessionis? nisi hæc, quòd ad multa alia D. Vestra novum peccatum conscientiæ suæ aggregabit, & sanguinem Christi ,sumet ad æternam damnationem, qui esse debuit in æternam salutem. *A.C.1696*

, Denique super præstito juramento in confœderatione non se fundet, quia hoc ipsum contra Religionem grave erat peccatum, dum D. Vestra nomen Dei pejus, quàm in vanum sumpsit, hoc est Deum testando, quòd supra memoratarum injustitiarum aut causa, aut complex esse voluerit; hinc istud juramentum nullam conscientiæ imponere potuit , obligationem; dum nemini ad id se liceat obstringere, ut peccet. Tanto , magis, sicut est peccatum jurare tali modo, eò majus est peccatum adimplere istud juramentum. Mira tamen in ista confœderatione ceremonia, ,nam dum sub imperium Ducum ad defensionem Patriæ Commilito militiæ dat nomen, nec Reipublicæ, nec Duci jurat, dum verò in confœderationem venit jurare Mareschalco debet; quasi ad servandam ipsi majorem fidelitatem, quàm Patriæ, Ducibusque. Finio itaq; ipsius Christi Domini reflexione. *Quid prodest homini si universum mundum lucretur, anima ,verò suæ detrimentum patiatur?* & maneo. *Iuramentũ non obligat Confœderatos ad manendum in nexu.*

Quia verò Confœderati ac omnes ferè milites licentiam & quasi jus quoddam usurpare sibi solent maximè in bona Ecclesiastica debacchandi, & eorum proventus sibi appropriandi, consistentias hybernas stationes in eis prætendendi, ac diversimodis exactionibus, angarijs ea aggravandi, ideo Ablegatus deducet illis ex omnibus legibus & rationibus id vel maximè esse illicitum, & exitiale. *Militum licentia illicita aggravandi bona spiritualia consistentijs ac alijs modis.*

Igitur aggravare bona Ecclesiastica seu Spiritualia consistentijs aut alijs quibuscunq; modis est contra jus Divinum, ac directe contra ipsum DEum. Quia notorium est bona Spiritualium non ipsis propriè sed DEo à piis Fundatoribus fuisse oblata, unde vocantur Patrimonium Christi & Barbosa insignis jurisperitus cum plurimis alijs evidenter dicit: *Bona Ecclesiastica ex speciali jure sub Dominio Christi Domini constituuntur*, nec per metaphoram, sed per omnimodam proprietatem ita ut tale Dominium Christi, in his bonis Ecclesiarum sit proximum & immediatum, illiq; dicatur acquisitum tanquam principali Domino; Sacerdotes verò sunt tantùm administratores illorum. Barbos. *De Jure Eccl.* l. 1. c: 39. Qui verò alicujus Domini bona aggravat, non tam Administratori illorum, quàm ipsi Domino injuriam facit. Quod ergo pius Fundator dedit Christo, hoc miles eidem tollit, ac cum Christi Crucifixoribus spoliat illum vestibus suis, ita ut sicut olim Christus gloriabatur, quòd eum Martinus miles sanctus veste sua contexisset, ita econtra modò lamentari cogitur, quòd milites nostri eum denudant. Si enim de quovis Christiano in Evangel. dicit: *Quod uni ex minimis meis* sive boni sive mali *fecistis mihi fecistis*, multò magis id dicet de ministris suis, quorum injuriam pro sua ducet; ac de ijs propriè alio loco ait: *Qui vos spernit, me spernit*, & consequenter, *qui vos opprimit, me opprimit*. Et quod olim

I. Contra jus Divinum.

Bona spiritualia sunt DEi.

A.C.1696 olim Saulo: id hodie cuivis oppressori servorum & bonorum suorum, dicit: *Quid me persequeris?*

Certè nemo est tam impius ut Ecclesias ipsas aggredi, violare, ornamenta ipsarum tollere audeat: & tamen non minus bona Ecclesiastica, quàm ipsæ Ecclesiæ ac earum ornamenta sunt Christi. Quis enim fidelium tam ampla bona huic vel alteri homini, Capitula vel Monasterio donasset? sed illi, de cujus plenitudine omnes accepimus, non pigebat partem aliquam donatorum redonare. Hinc olim Christi fideles solebant bona sua Ecclesiis inscribere hac concepta formula: Offero & reddo DEo hoc, quod in hac charta est scriptum, in remissionem peccatorum meorum, parentum & filiorum meorum, ut hoc sustentati Sacerdotes Domino DEo serviant, sacrificia Missæ celebrent, Orationes absolvant. Si quis hoc sibi usurpare & ab Ecclesia auferre vellet, in judicio DEi respondebit uti sacrilegus. Hæc Baronius Anno 843. Unde & Leo Cæsar ita sanxit: *Ea quæ ad beatissimæ Ecclesiæ jura pertinent, vel posthac fortè pervenerint, tanquam ipsam sacrosanctam & religiosam Ecclesiam intacta convenit venerabiliter custodiri.* Oblationes seu offertas super altaribus à fidelibus positas accipere erubesceret quisq;, accipere verò eas ex granarijs, allodiis, caulis non pudet; quasi verò non æquè sit oblatio DEo alicujus villæ & alicujus solidi, nisi quod hæc sit minor, illa major, adeoq; illam auferre longè majus peccatum, ac gravior injuria DEo, non enim est attendendum in quo loco accipitur, sed quænam res, & cujus illa sit? Nemo audet attingere calicem sacrum, ob reverentiam sangvinis Christi, in eo consecrari soliti. Cum tamen miles expilat bona Ecclesiasticorum, quid aliud agit, quàm manus suas immergit sangvini Christi, eumq; ut olim Judæi spargit super se & super filios suos in condemnationem. Nam illa bona sunt pretium sangvinis Christi, ob eum copiosè effusum pro redemptione nostra in vim grati animi donata Christo. Longè igitur majus est peccatum extorquere ex bonis spiritualibus contributiones, quàm attingere calices.

DEo sunt oblata.

Sunt pretium sangvinis Christi

Hinc ob causam non immeritò à Ss. Patribus & Canonibus ejusmodi bonorum spiritualium oppressores vocantur sacrilegi. Nam sacrilegium est violatio rei sacræ. Quid autem est magis sacrum quàm sangvis Christi, qui hoc modo violatur. S. Bonifacius Papa præclarà olim tulit legem 16. q. 1. c. In Canonibus. *Nulli liceat ignorare omne quod D. consecratur sive fuerit homo, sive animal, sive ager, vel quidquid semel fuerit consecratum, sanctũ Domino erit, & ad ejus pertinebit sacerdotem, propter quod inexcusabilis erit omnis, qui à Domino & Ecclesia cui competant, aufert, vastat, invadit, vel eripit, & usq; ad emendationem, Ecclesiæq; satisfactionem, ut sacrilegus judicetur, & si emendare noluerit excommunicetur.* Et Simachus similiter 17. q. 4. c. Sicut. *Valdè iniquum & ingens sacrilegium est, ut quæcunq; vel pro remedio peccatorum, vel salute, vel requie animarum suarum unusquisq; venerabili Ecclesiæ contulerit, aut certè reliquerit, ab his, à quibus hæc maximè servari convenit, id est Christianis & DEum timentibus hominibus, & super omnia à Principibus, & primis regionum in aliud transferri & converti.*

Oppressores eorum sunt sacrilegi.

Huc pertinet quod in actis Apostolorum memoriæ proditum est, de Anania & Saphira, qui agrum suum vendentes, non integrum pretium S. Petro attulerunt, asserentes agrum tanti venditum esse; indignatus Christi Vicarius ait illis: *Non mentiti estis hominibus, sed DEo;*

DEo faciunt injuriam.

& eo

& eo instanti subitanea eos percussit morte. Idem verè potest dici bona spiritualia aggravantibus: Non nostra, sed Divina rapitis, non nos sed DEum ipsum opprimitis, adeoq, timete ne similem aliquando vobis infligat pœnam indignatione furoris sui. Passim Ironicè imò blasphemè milites dicere solent: Pingvis est panis Christi; ita sanè Ecclesia canit de reali corpore Christi in ejus solemnitate; sed etiam deduximus, & ipsa bona spiritualia esse pretium sangvinis & corporis Christi: Unde sequi deberet, quòd ideo cum majori reverentia & respectu tractanda essent: illi verò ad exsugendam illam pingvedinem, & devorandam medullam tritici majore truculentia, illo suo dicterio animantur, & armantur. Unde metuendum, ne post buccellam illius panis intret in eos Satanas Qui enim manducat indignè panem hunc, judicium & mortem sibi manducat. *A.C.1696*

Jus Gentium magnam ubique habet authoritatem, quod scilicet communi omnium populorum consensu & judicio est introductum & observatum. Certum autem est, quòd bona Spiritualium majorem habent de facto respectum in omnibus nationibus, quàm apud nos. Cùm in Ægypto ob ingentem famem omnia Ægyptiorum bona pro frumentorum pretio fuissent Regi venundata, & servituti addicta, sola Sacerdotum, quamvis falsorum Deorum bona, erant libera, illisq; à Rege alimenta providebantur Genes. 47. Apud Romanos, Flamines, omnesq; Arioli cum suis bonis erant liberi ab omnibus publicis oneribus, ut testatur Livius & alij historici. Artaxerxes Rex Persarum licet Ethnicus, devictâ, & in servitutem suã redacta Judæâ, tale suis ministris in illa provincia dat mandatum 1. Esdr. 7. *Vobis quoque notum facimus de universis Sacerdotibus, & Levitis & Cantoribus, & Ianitoribus & Ministris Domus Dei, ut vectigal, & tributum & annonas non habeatis potestatem imponendi super eos.* Vicinum est Regnum Hungariæ in quo anno 1557 tempore Ferdinandi Regis. Item anno 1596 sub Rudolpho II. rigidissima promulgata sunt edicta, inhibendo ne quis ex bonis Ecclesiasticis pro se vel jumentis suis aliquas annonas exigat. Et ante hæc S. Stephanus Rex Hungariæ lege sua mandavit, ac seriò commendavit suis successoribus, ut bona Spiritualium magis defenderent, quàm propria, hanc dans rationem: quia quantò Deus excellentior est homine tantò præstantior est divina causa mortalium possessione. Non procul etiam à nobis Silesia, Bohemia, Austria, in quibus nullæ videntur ejusmodi Spiritualium angarizationes, licet illi longè sint ibi opulentiores, quàm hic; quin imò ipsi hæretici, quamvis prædicantibus suis, non tantùm exhibent honorem, quantum nostris Sacerdotibus Catholici milites, tamen ab eis nihil unquam exigunt, sed omnes punctualiter ipsis extradunt Dacias, ac omnia alia quæ constituta sunt pro ipsorum sustentatione. Moschi ditissima monasteria, & ampla suorum Vladicarum prædia nunquam attingunt. De Turcis etiam ac Tartaris referunt captivi nostri inde reduces, quòd eorum sacrificuli singulari gaudeant honore, & ab omnibus oneribus & exactionibus militaribus immunitate ita ut dum ex aliqua villa vel minimus reditus ad eorum templa provenit, tota villa etiamsi sit in possessione dominij sæcularis, maneat ab omnibus oneribus illæsa. Quam ob securitatem & nostri Christiani consveverunt in suis bonis aliquos inscribere census ad dicta Turcarum templa seu Moscheas. Quid est ergo, quòd nostri Poloni tam zelosi in fide Catholica, tam observantes Sacerdotum personas, tam pij erga Deum, sint tam immisericordes erga bona & subditos Sacerdotum, illorum rapinam pro unico objecto sibi proponentes, nec erubescentes esse in hoc deteriores omnibus gentilibus, Hæreticis, imò & Paganis. Proh Deum immortalem, quæ nos dementia cœpit?

De facto contra jus Gentium

In omnibus nationibus bona Spiritualium, majorem habent apud milites respectum, quam in Polonia.

A.C. 1696 Jus Civile commune omnibus populis Christiano Imperio subjectis non aliud sonat; à primis fere Fidei Christianæ incunabulis Constantinus Magnus statuit l. *Omnis* de ep. & Cler. *Omnis à Clericis indebitæ conventionis & iniquæ exactionis repellatur improbitas.* Et alio loco l. *juxta* de Ep & Clericis, ad Clerum scribit: *juxta sanctionem quam dudum meruistis, & vos & mancipia vestra* (id est subditos) *nullis novis collationibus obligabimus, sed vacatione gaudebitis, neq; hospites suscipietis.* Honorius & Theodosius Imperatores similiter statuerunt l. *placet* Cod. de Sacrof. Ecclesiis. *Placet rationabilis Consilij tenore perpenso, districta moderatione præscribere, à quibus specialiter necessitatibus, singularium urbium Ecclesiæ habeantur immunes. Prima quippe illius usurpationis contumelia depellenda est, ne prædia usibus cælestium secretorum dedicata, sordidorum munerum fæce vexentur. Nihil extraordinarium abhinc, superinductumve flagitetur, nulla translationum sollicitudo signetur, si quis contravenerit, post debitæ ultionis acrimoniam, quæ erga sacrilegos jure promenda est, exilio deportationis perpetuo subdatur.* Fridericus Cæsar Authentica. *Item nulla communitas, vel persona publica vel privata collectas, vel exactiones, angarias, Ecclesijs vel alijs pijs locis, aut Ecclesiasticis personis imponere, aut invadere Ecclesiastica bona præsumant, quod si fecerint, & requisiti ab Ecclesia, vel Imperio emendare contempserint, triplum refundant, & nihilominus Imperiali banno subjaceant, quod absq; satisfactione debita nullatenus remittatur.* Valentinianus & Martianus Imperatores ita l. *Privilegia* C. de Sacr. Eccl. *Privilegia quæ Generalibus Constitutionibus, universis Sacrosanctis Ecclesijs Orthodoxæ Religionis retro Principes concesserunt, firma & illibata in perpetuum decernimus custodiri. Omnes sanè pragmaticas sanctiones, quæ contra Canones Ecclesiasticos interventu gratiæ & ambitionis elicitæ, aut, robore suo & firmitate vacuatas cessare præcipimus.* Possent adhuc plurima similia jura adduci, sed hæc sufficient ad demonstrandum quo cultu & observantiâ ferebantur erga Christum, & sponsam ejus Ecclesiam, antiqui Monarchæ, & pijssimi legum latores.

Jura contra civilia.

Quia verò & ipsa Ecclesia habet à suo sponso ac Domino Dominantium Christo potestatem ligandi & solvendi, varias statuit leges & pœnas in concilijs generalibus ac provincialibus contra eosdem bonorum spiritualium oppressores.

Jura contra jus Canonicum.

Consilium Lateranense sub Alexandro III. *In diversis mundi partibus Consules Civitatum & Rectores, nec non & alij, qui potestatem habere videntur, tot onera frequenter imponunt Ecclesiis ut deterioris conditionis factum sub eis sacerdotium videatur, quàm sub Pharaone fuerit, qui legis Divinæ notitiam non habebat. Ille quidem omnibus alijs servituti subactis, sacerdotes & possessiones eorum in pristina libertate dimisit, & eis alimoniam de publico ministravit: isti verò onera sua ferè universa imponunt Ecclesiis & tot angariis eas affligunt, ut eis quod Jeremias deplorat, competere videatur: Princeps Provinciarum facta est sub tributo, sive quidem fossatam, sive expeditiones, sive alia qualibet sibi arbitrentur agenda; de bonis Ecclesiarum & Clericorum, & pauperum Christi usibus deputatis volunt ferè cuncta impleri, jurisdictionem etiam & authoritatem Prælatorum ita evacuant, ut nihil potestatis eis in suis videatur, hominibus remansisse. Quocirca sub Anathematis districtione fieri de cætero talia prohibemus. Si autem Consules, aut alij de cætero ista commiserint, & commoniti desistere noluerint, tam ipsi, quàm fautores eorum excommunicationi se se noverint subjacere, nec Communioni reddantur, donec satisfactionem fecerint competentem.*

Clemens V. Similiter Clem. *quoniam* de Immunit. Eccl. *Volentes, & firmiter statuentes illud contra quoscunq; Laicos exigentes seu extorquentes ab Ecclesijs, Ecclesiasticisque personis tallias, seu collectas, aut exactiones quascunq; & contra dantes ad id faciendum consilium, auxilium, vel favorem; nec*

non & circa præstandas subventiones Laicis ab Ecclesiarum Prælatis inviolabiliter observari, quòd super his à prædecessoribus Nostris in Lateranensi, & generalibus concilijs, quæ nos sub obtestatione Divini judicij præcipimus observari districtè salubriter provisum est. A.C.1696

Pius Papa similiter 12. q. 2. c. Prædia, *Prædia Divinis usibus tradita, quidam humanis applicant usibus ac Domino cui tradita sunt, ea subtrahunt, quapropter ab omnibus illius usurpationis contumelia depellenda est, ne prædia usibus secretorum cœlestium dicata à quibusdam irruentibus vexentur, quodsi, quisquam præsumpserit, ut sacrilegus habeatur.*

Stephanus Papa 12. q. 2 c. *qui sic*, definit: *Qui Christi pecunias & Ecclesiæ aufert, fraudat, & rapit, ut homicida in conspectu Iudicis deputabitur, sic enim S. Ambrosius audenter dicit de illo: qui alimenta egentibus non subministrat, quòd sit homicida: si non pavisti, inquit, occidisti, multò magis dici debet de eo, qui alimenta subtrahit necessaria. Unde non pauci per has tyrannicas militum exactiones, ad extremam redacti egestatem vel fame pereunt vel sibi ipsis præ desperatione non habentes iam quo duro exactori satisfaciant, violentas manus inferunt, quod longè pejus est, quàm si manibus suis illi oppressores eos trucidarent.*

Consilium Tridentinum maximæ apud Christianos authoritatis & obligationis sic decernit. Seff. 12. c. 11. *Si quis alicujus Ecclesiæ, vel piorum locorum fructus, seu quascunq; obvensiones, quæ in ministrorum, & pauperum necessitates converti debent, per se, vel per alios, vi vel timore incusso, quocunq; quæsito colore usurpare præsumpserit, seu impedire, ne ab ijs, ad quos verè pertinent, percipiantur, ie anathemati, eamdiu subjaceat, quamdiu bona, res, fructus, reditus, quos occupaverit, Ecclesiæ ejus Administratori non restituerit integrè ac deinde à Romano Pontifice absolutionem obtinuerit.*

Durus & ille Canon 12. q. 2. c. *Qui aliter quàm scriptum est Prædia Ecclesijs tradita pecierit, vel acceperit auc possederit, vel injustè defenderit aut retinuerit, nisi citò se correxerit; quo iratus DEus animas percutit, anathemate feriatur, sitq; accipienti & danti, & possidenti anathema, institutæ pœnæ contubernium assiduum. Nec aliquo se ante tribunal Christi obstaculo muniat, qui à Religiosis animabus ad substantiam pauperum derelicta, contra fas sine aliqua pietatis consideratione dispergit.*

Gravis & illa excommunicatio Bullæ Cœnæ Domini, quam summus Pontifex Feria V. Magna fulminat cum magnis solennitatibus dicens. *Excommunicamus & anathematizamus omnes & singulos, qui fructus, reditus & proventus ad quascunq; Ecclesiasticas personas, ratione Ecclesiarum, monasteriorum, & aliorum beneficiorum Ecclesiasticorum pertinentes usurpant, seu quavis occasione vel causa sequestrant, quiq; Ecclesiarum & Ecclesiasticorum bonis, illorumque fructibus, reditibus, & proventibus, onera aliqua imponunt, & exquisitis modis exigunt, aut recipiunt. A qua excommunicatione nemo potest absolvere, nisi ipse summus Pontifex idq; præstita satisfactione.*

Synodus etiam Provincialis Polona Tit: *Spiritualis*, tale tulit Decretum ab Alexandro Rege approbatum, & inter statuta regni relatum. *Ij qui Decimas, possessiones, tributa, ac bona mobilia ad Ecclesias personasque Ecclesiasticas, ac eorum subditos spectantia rapiunt, invadunt, occupant, exactionant, injustè pignorant, exterquent: vel quovis sumpto colore gravant, aut in bonis eisdem notorium damnum, aut manifestam offensam inferunt, post tres dies (nisi satisfecerint) excommunicationis sententiam incurrunt ipso facto.*

Si quis ad hæc mandata, anathemata, & fulmina non expavescit, nec obedientiam Matri suæ exhibere curat, audiat sibi dictum à Domino Exercituum: *Si quis Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus.*

 Jus

A.C.1696 Non aliud sonant & Regni Nostri statuta. Miecislaus I. Rex Poloniæ teste Cromero lib. 3. Omnibus Ecclesiasticis omnium onerum, laborum, & pensionum Regi & Reipub: nostræ præstandarum immunitatem sempiterno jure concessit. Vladislaus Princeps Poloniæ Anno 1228 ita declarat: *Ecclesias in omnibus finibus illis constitutas in eo quidquid obtentum est ex antiqua consvetudine vel libertate concessa à fratre meo Duce Lesione premortuo illibatas conservare volo.* In alio item privilegio eodem anno dicit. *Ego Vladislaus Dux Poloniæ pro remedio animæ meæ, & in augmentum retributionis æternæ Ecclesiam Dei honorandam & decorandam privilegijs meis, devotè praelegi, animadvertens in illius honore ac libertate potissimè, ipsius altissimi filium per quem Reges regnant, qui ipsius verus Sponsus est honorari, cupiens gravamina Ecclesiasticarum personarum hactenus inolita relaxare; Ecclesiæ Dei libenter & liberaliter confero Canonicam libertatem, liberans eam ab omnibus gravaminibus, & exactionibus indebitis.*

sto Contra statuta Privilegia & leges regni.

Boleslaus Pudicus in suo Privilegio anno 1252. sic ait: *Cupientes libertatis participes fieri, qua Christus nos liberavit, volumus quantum ipso ordinante possumus libertatem Ecclesiasticam conservare, ac nostris successoribus trasmittere conservandam.* Idem in anno 1258 amplissimum edidit privilegium in favorem Ecclesiarum, ubi inter alia dicitur: *Decernimus & promittimus libertates & privilegia qualibet per nos aliàs, & per nostros Prædecessores concessas Ecclesijs & personis Ecclesiasticis quibuscunq; perpetuò inviolabiliter observare. Quin imò quæ à nonnullis nostris prædecessoribus, omissa, neglecta, seu etiam immutata sunt, supplere ac reformare volentes, Ecclesiæ Cathedrali Cracoviensi, cæterisq; collegiatis sæcularibus, Religiosis, & alijs quibuslibet Ecclesijs in nostro Dominio constitutis, hanc concedimus libertatem, ut in villis, possessionibus, & proventibus, & quibuslibet bonis suis, olim sibi acquisitis, & imposterum quocunq; titulo acquirendis, ab omni servitio, servitute Angaria, vexatione, telonii solutione, collecta, exactionibus generalibus vel specialibus, quocunq; nomine censeantur, sint perpetuo penitus liberæ & exemptæ.*

Præmislaus Dux Anno Domini 1284. *Prædecessorum nostrorum pios actus, prout possumus imitantes, imprimis libertates ab eis concessas Ecclesiæ Gnesnensi approbando Iure perpetuo confirmamus, omnes incolas ipsius Ecclesiæ ab omnibus Angarijs & præangarijs absolvendo videlicet ab omni solutione, exactione, servitute, ac jurisdictione, seu dominio totaliter liberantes.*

Simile est privilegium Venceslai Regis Bohemiæ, ac Ducis Poloniæ de Anno 1291. Item Casimiri Magni de Anno 1337 & 1354. Item Zemovitus Dux Masoviæ Anno 1361. simile edidit privilegium, in quo hæc sunt verba: *Liberamus ab omnibus exactionibus, ab expeditionibus quibuslibet intra & extra terram.* De Vladislao Iagellone ita scribit Cromerus lib. 15 *Bona Ecclesiastica ab omni onere, labore, pensione, & jurisdictione Principis, & profanorum quorumvis liberavit.* Ita privilegia ejus inter statuta Regni relata sonant, de Anno 1413. *Universas ædes sacras seu Ecclesias in omnibus eorum juribus immunitatibus, & libertatibus, ac metis & distinctionibus antiquis volumus omnimodè conservare.* Et anno 1433 Cracoviæ: *Insensis desideriis prædecessorum nostrorum exemplo tanquam tutor & conservator jurium, libertatum, & privilegiorum in Ecclesia, personarumq; sibi subjectarum, propagationem libertatis Ecclesiasticæ ex debito affectamus.*

Idem statutum innovavit, & confirmavit filius ejus Casimirus in anno 1458, uti & aliud 1457 à Casimiro magno conditum, & à Vladislao Iagellone innovatum, in quo hæc sunt verba: *Quòd omnes & singuli Regnicolæ ad expeditionem euntes, quocunque nomine censerentur, nunquam in Civitatibus, oppidis villis, allodijs, & alijs bonis Ecclesiarum & Monasteriorum, & sæcularium, quæ ædificia habent: sed in campis vel urbetis Stationem facere, nullasque rapinas bonorum quorumcunque, & violentias inferre debent, sed omnia pretio sibi emere sub pœ-*

na

na Siedmuadziesta, vel majori illius terra & refusione damnorum, & injuriarum. Quæ damna & injuriæ per illius solius juramentum cui illata sunt, quicunq; ille sit, coram nobis probari debent. Et Capitaneis injungit, ut sinè ullis dilationibus transgressores judicent, condemnent, ad satisfactionem compellant, & puniant, præterea addit: *Quodsi vos, aut aliquis vestrum in exhibenda justitia, injurias aut damna passis, postquam per eos requisiti fueritis, negligentes ac remissi fueritis: poterunt personæ* Ecclesiasticæ *contra vos, & quemlibet Vestrûm pro hujusmodi negligentia, uti jure Spirituali & per judices* Ecclesiasticos *censuris Ecclesiasticis compellere, quibus vos subijcimus. Volumus tamen esse in opinione, & arbitrio, injuriam aut damnum passi: quòd possit, & valeat super damnis & injurijs sibi illatis ad* Ecclesiasticum *& secularem judicem pro justitia recurrere.* A.C.1696

Præclarum & illud ipsius statutum dignum aureis inseri literis confirmatorium sui Patris: IN NOMINE DOMINI AMEN.

NOs *CASIMIRUS DEI GRATIA REX POLONIÆ &c. ad perpetuam rei memoriam significamus per præsentes &c. Etsi Regni nostri subditis clementiæ Nostræ, & Regalis provisionis in augendis commodis ac juribus, immunitatibus ac libertatibus conservandis sinum extendimus: quantò magis Ecclesiis (unde laus & honor altissimo JESU CHRISTO omnium Creatori salusq; provenit animarum) nec non personis & membris Ecclesiasticis id facere & impendere convenit. Proinde felicis memoriæ serenissimus Princeps Dominus VLADISLAUS REX Poloniæ, & Progenitor noster charissimus & Prædecessor iniquitati hominum occurrendo & Ecclesiasticæ libertati ejusque membris & personis Ecclesiasticis & sæcularibus paci & indemnitati sui regiminis consultius providendo suas certas & patentes literas statui fecit & condidit hujusmodi sub tenore. In nomine Domini Amen. Vadislaus D. G. Rex Poloniæ &c. Etsi subditorum nostrorum sæcularium commodis de benignitate Regia libenter impendimus juraq; & libertates ipsorum contra detestandam malignorum pravitatem, ditionis nostræ præsidio fovemus: multò magis tamen Regis pacifici, Dominatoris universorum exemplo (per quem Reges regnant & Principes Dominantur) Ecclesiam suam sanctam & personas spirituales & sæculares sibi subiectas in juribus & libertatibus ac statutis, à sanctis Patribus editis conseruare & tueri convenit, & ipsas ab omni impressionum incursu præservare. Noscat igitur tam præsens ætas, quàm posteritas futurorum: quod quanquam sacris* Canonibus *salubriter sancitum, & lege humana utiliter sit provisum: quod quicunq; Princeps, seu Capitaneus, Baro aut Nobilis, miles aut vasallus, & generaliter quævis alia persona spiritualis aut sæcularis cujuscunq; status, dignitatis, gradus, & conditionis existat, decimas (quas Deus in signum universalis Dominii pro alimento servientium sibi reddi censuit) nec non domos, tributa, castra, villas, munitiones, possessiones, & quævis bona ac alias res mobiles & immobiles, ad Ecclesias & pia opera, ac religiosa loca personasque Ecclesiasticas spectantes, ac etiam pauperum hominum, in ipsorum bonis degentium rapuerit, invaserit, occupaverit, aut illicitè detinuerit, exactionaverit*

A.C.1696 *verit, tallias seu collectas imposuerit: seu injustè impignoraverit, aut occasione pignoris aliquid extorserit: vel quovis quæsito colore gravaverit, vel rapi, invadi, occupari, detineri, impignorari, seu exactionari, mandauerit, ordinauerit, seu ratum habuerit; aut raptorem, invasorem, occupatorem, & detentorem illicitum, cum re rapta, invasa, occupata & detenta conseruauerit, seu in defensionem susceperit, aut in bonis iisdem notorium damnum vel manifestam offensam intulerit; nisi omnia & singula, rapta, invasa, occupata seu pignorata restituerit: nec non de injuriis & damnis illatis, ac manifesta offensa condignam emendam, & satisfactionem impenderit, cum ipsorum complicibus pœnis & censuris Ecclesiasticis debent subjacere. Tamen, quia nonnullarum personarum sacularium regni nostri adeò irrepsit, & inolevit iniquitas: quòd pœnas & censuras in & contra leges tam à Canone, quàm ab homine promulgatas in sensum dati reprobum, ultra annum, animo indurato, in contemptum clavium S. Matris Ecclesiæ, animarum suarum periculum, statutorúmque prædictorum vilipendium, & scandalum Christi fidelium plurimorum sustinere non formidant: propter quorum culpam Divinæ ultionis gladius sæpiùs perimit innocentes: unde etiam pullulant hæreses, variaq; insurgunt animarum pericula: Nos igitur VLADISLAUS (qui intensis desiderijs, prædecessorum nostrorum exemplo, tanquam tutor & conservator jurium & libertatum, privilegiorum in Ecclesia personarumq; sibi subjectarum, propagationem libertatis Ecclesiasticæ ex debito affectamus) ad executionem debitam statutorum hujusmodi procedere cupientes (cùm frustra conderentur leges; nisi executioni debitæ demandarentur, ex quo etiam, quos timor & mucro spiritualis à malo non revocat, pœna temporalis debet coërcere) præsenti nostro Regio Decreto, de consilio & unanimi Prælatorum & Baronum nostrorum voto, scientia, & assensu volumus, decernimus & firmissimè, & irrefragabiliter perpetuò observari pollicemur, statuimusq;, & ordinamus per præsentes, ut, dum aliquis indigena regni nostri, cujuscunq; status & conditionis existat, propter raptum decimarum, vel aliarum rerum Ecclesiasticarum occupationem, aut ratione excessuum quorumcunq;, sive etiam in contumaciam de non parendo juri, & mandatis S. Ecclesiæ sententiâ excommunicationis justè fuerit innodatus, ipsamq; ultra annum legalem, pertinaciter sustinuerit; nec curaverit ad gremium S. Matris Ecclesiæ redire; & pro excessu, debitam emendam exhibere: Ex tunc anno ejusmodi elapso, omnia bona ejusdem excommunicati, mobilia, & immobilia, quæ tunc possideret, debent recipi per locorum Capitaneos, quibus subjacent, & apprehendi: tenenda & possidenda tamdiu, per Capitaneos hujusmodi: quousq; per eosdem excommunicatos, vel Capitaneos memoratos, de hujusmodi bonis, damna vel valor rei ipsis læsis, vel in-*

juriam

juriam passis plenariè exsolvantur. Quibus solutis bona prælibata A.C. 1696 *præfatis excommunicatis, nonnisi absolutis decernimus, viceversa restituenda, per Capitaneos prænotatos. Mandamus igitur omnibus, & singulis regni nostri Capitaneis, & vices gerentibus eorundem, quatenus ad compescendam talium excommunicatorum pertinaciam, duritiam, & temeritatem præmissa nostra saluberrima decreta executioni debita debeant demandari perpetuò & in ævum, toties, quoties per Prælatos, aliasq; personas tam Ecclesiasticas, quàm sæculares super hoc fuerint requisiti, & monitti. Quod si præfati Capitanei, Tenutariiq; nostri, aut loca tenentes eorundem, pro tempore existentes in executione præmissorum tardi fuerint, vel negligentes, extunc ipsos omnes pro hujusmodi negligentia per loci ordinarios jaculo anathematis indulgemus feriendos: Harum quibus sigillum nostrum est appensum, testimonio literarum. Actum Cracoviæ, Sabbatho proximo ante festum Purificationis MARIÆ Virginis. Anno Domini 1433.*

Notanda hic assumpti horum privilegiorum verba, quibus ostendunt isti Reges majorem sibi inesse obligationem tuendi, & ab omnibus injuriis defendendi bona spiritualium, quàm sæcularium quòd illa sint DEo dicata.

Joannes Albertus vestigijs Patris & Avi inhærens, non absimile edidit statutum, Anno 1496. apud Herburtum de stipendiariis. *Item considerantes damna plurima, oppressiones, rapinas & violentias in bonis & hominibus Spiritualium subditorum nostrorum per stipendiarios committi solita, atque solitas nullâ satisfactione, aut mulcta compensari, statuimus ut in futurum stipendiati, undecunq; & quacunque necessitate in Regno nostro pro tempore existentes pro singulis damnis, oppressionibus, rapinis, violentijs & injurijs satisfactionem debeant omnimodam per Capitaneos aut locorum, aut Gentium cum ea, quâ decet, severitate ad impendendum eam compellendi. Et insuper Magistri commilitonum, de quibus tales reperientur oppressores tanquam criminum conscij, ac illorum Duces improvidi, in turrim dejiciantur usque ad plenariam satisfactionem detinendi.* Similia edidit statuta ibidem Frater ejus Sigismundus. *Quia milites Mercenarij in Russia militantes consuevere post exactum servitium plurima damna in bonis tam Spiritualium, quàm etiam Nobilium committere, statuimus; quòd, qui ex ipsis militibus damna aliqua tam Spiritualibus, quàm etiam Nobilibus intulerint, ad ea resarcienda accepta à nobis stipendij solutione teneantur.*

Quilibet autem Præfectus non per substitutum sed solus per se ipsum ducere debet comites seu commilitones suos tam eundo ad terras Russiæ, quàm inde redeundo, & prospicere, ne damna fiant hominibus Spiritualibus & sæcularibus, aut eorum subditis, néve ab illis stationes exigantur. Quæ damna si facta fuerint, ipse Præfectus pro illis conveniatur, & ad solutionem resarcitionemque illorum erit obligatus.

Idem Præfectus cujuslibet Palatinatus, duabus septimanis ante finitum servitium suum, & comitivæ suæ, de castris & terris Russiæ discedet: ut comitivam suam sub obedientia habeat, & in officio contineat, prohibereque commodius possit, ne damna hominibus & miseris colonis & Spiritualibus inferantur.

De militibus mercenarijs vel nobilitate ad servitium bellicum proficiscente, vel inde redeunte, Capitaneus exercituum Regni, & Palatinus seu Castellani locorum providere debent, ne subditis Spiritualium vel sæcularium aliqua

A.C.1696 *damna vel violentiæ contra Regni Conſtitutiones & privilegia inferantur: & ſi illata fuerint, ut ad ſolutionem & ſatisfactionem damnorum & injuriarum illas inferentes compellantur.*

Extat Stephani Regis univerſale in Caſtro Cracovienſi anno 1580 oblatum, & ad milites directum. *Hiſce literis noſtris injungimus, ut fidelitates veſtræ nemini hominum, præſertim verò ſubditorum Spiritualium perſonarū, qui potiſſimum à vobis prava quadam conſvetudine impeti ſolent, quidquam per vim ac injuriam auferant nec à Spiritualibus, ſubditiſque eorum ullas ſtationes exigant néve iram Dei in ſe & totum Exercitum noſtrum lacbrymis miſerorum hominum provocent.* Simile huic ibidem eſt oblatum IOANNIS CASIMIRI Anno 1649.

Et ne putet quis Regibus tantùm fuiſſe curam bonorum ſpiritualium; adducimus huc punctum tempore interregni poſt Stephanum à ſtatibus Regni expreſſum in formula Iuramenti, quod Michaëli Herburto, tradendo ei protunc regimen exercitûs propoſuerunt. *Penſiones tam ab Eccleſiaſticis, quàm ab alijs perſonis quibusvis nullas omnino exigam, & ne milites mei exigant, efficiam.*

In ſequentibus verò Comitijs uſque ad hæc tempora nihil magis eſt recommendatum militibus, quàm ne bona ſpiritualia ullo modo aggravent, aut aliquid ab ejs exigant.

Anno 1591 in Comitijs Varſavienſibus titulo de diſciplina militari, hæc eſt „conſtitutio. Conſulendo ordini & diſciplinæ militari cavemus & conſti„tuimus, ut milites Quartiani æſtate habeant caſtra in campo ac fundis no„ſtris extra ædificia, victualia tamen poſſunt ſibi paratâ pecuniâ emere in „vicinis villis, & ea proprio ſuo ſumptu ſibi convehere. Hyeme verò Dux „eorum debet illis arbitrio ſuo diſtribuere, & deſignare conſiſtentiam in bo„nis tantùm noſtris Regalibus. Inhærendo verò antiquis legibus & ſtatu„tis in hoc puncto ſtatuimus, ne ulla damna, injurias, violentias, præju„dicia cujuſcunque ſtatûs perſonis eundo ad caſtra ſive redeundo, uti eti„am in conſiſtentijs quiſquam audeat facere. Currus, ſtationes, victualia, „tum à ſubditis noſtris, quàm ſpiritualium & ſæcularium exigere nemo au„deat. Et gravi pœnæ ſubeſſe debebunt, quicunque præſumerent conſiſten„tias ſeu locationes habere in poſſeſſionibus tam ſpiritualium, quàm ſæculariū. In ſequentibus Comitijs Varſavienſibus Anno 1593. prædicta conſtitutio reaſſumitur, & additur, ut milites conſiſtentias hyemales habeant in bonis tantùm Regalibus Ukrainæ proximis. Item Anno 1601 ita conſtitutum. „Occurrendo huic ne Nobiles & eorum ſubditi, ac etiam ſpirituales à „militibus graventur. Statuimus, ut in bonis nobilium & ſpiritualium hy„emales conſiſtentiæ à Ducibus Regni & M. D. L. non aſſignentur, ſed „tantùm in bonis ac Tenutis regijs. Néve militum famuli curias nobili„um & ſpiritualium inequitare, & ſtationes aliquas exigere poſſint aut debeant. Anno 1609. Conſtitutio præcipit, ut milites victualia ſibi comparent pretio ibidem conſtituto.

Anno 1626. Conſtitutio in hæc verba: Quoniam ex certa neceſſita„te debuimus exercitum per aliquot hebdomadas inſimul tenere, coacti „ſumus conſiſtentias illi dare in bonis nobilium & ſpiritualium. Proinde „pro hac ſola vice à pœnis deſcriptis in conſtitutionibus milites pronuncia„mus liberos. Tameų ſi aliquis miles contra articulos militares aliquid „egiſſet, violentias, injurias, damna aliqua hominibus cujuſcunq; ſtatûs „in bonis nobilium & ſpiritualium intuliſſet, cum tali exceſſivo agendi in „foro fori liberam relinquimus poteſtatem. Et mox ſequitur ibidem Con„ſtitutio de diſciplina militari. Providendo ut ſtatus nobilitatis, & bona „noſtra ac Dominorum ſpiritualium per Rotmagiſtros, eorum locum tenentes

,nentes, ac commilitones in nullo aggraventur: Articulos & Constitutio- A.C.1696
,nes militares annorum 1591. 1593. 1601. 1609. 1620, & pœnas in eis con-
,tentas in toto reassumimus, & ut omnes milites juxta modos in eis de-
,scriptos se gerant, vigore hujus Conventus statuimus.

Anno 1624. Dux exercitûs disciplinam militarem conservet, non per-
,mittendo militi, ut aliquas faciat injurias, aut excessus, quibus Maje-
,stas Divina, & jus commune læditur, aut ullas stationes in bonis no-
,stris, spiritualibus, & nobilibus exigat. In consistentijs & tractu stipen-
,dio protunc statuto sit contentus, victualia sibi comparet. Consistentias
,verò idem Dux in bonis nobilium & spiritualium juxta leges antiquas nu-
,lâ ratione assignet. Quod si quis Rotmagister & Optio hoc atten-
,taret in prædictis possessionibus etiamsi cum assignatione Ducis, talis
,debet citari ad tribunal peremptoriè pro pœna mille marcarum, & sin-
,gulariter pro damnis juxta antiquas Constitutiones.

Anno 1659. fol. 9. Si quis cum transeunte cohorte auderet in curiis
,spiritualibus, & nostris regiis se locare, aut in villa se locans ex holodiis,
,vel horreis spiritualibus & regiis ubicunq, existentibus segetes, vel quid
,simile per violentiam accipere, quilibet talis Rotmagister seu Optio con-
,victus de hoc pœnâ capitis damnandus est per Duces nostros. Si verò in
,eorum judicio, injuriatus justitiam assequi non posset, reservamus inju-
,riato salvam viam agendi cum inferentibus injuriam in tribunali regni
,inter causas militares.

Ex his cuivis liquere potest, quo respectu bona spiritualia tracta-
verint omnes Reges & status, ut mirum sit, unde in militibus contra
tam manifestas leges tanta orta est sævities in bona spiritualia. Cre-
dendum sanè, quòd ab hæreticis qui in exercitu reperiuntur. Hæc e-
nim est indoles hæreticorum, quæ est luporum, quòd sicut isti canes o-
vium custodes continuò persequvuntur, ita & illi. Hinc factum est, quòd
dum pleriq; hæreseos labe infici cœperunt, mox etiam aliqua onera sta-
tui spirituali imposita sunt eorum operâ. Nam, cùm per omnes retro
annos, non solùm ullis militum gravaminibus subjacebant, sed etiam nul-
las omnino contributiones, sive agrarias, sive fumales seu hybernas pen-
dere solebant, primum Anno 1527. à Sigismundo I. est statutum.
,Et quoniam in omnibus palatinatibus, & districtibus, Domini Spiritua-
,les habent bona sua Ecclesiastica, seu fundos: quæ licet nunquam aliàs
,subjecta erant oneri bellicæ servitutis; ut quæ per Serenissimos Præde-
,cessores nostros Poloniæ Reges & Duces sunt ab initio fundationis Ec-
,clesiarum ad usum duntaxat & onera Ecclesiæ collata, multisq; immu-
,nitatibus & libertatibus donata: tamen in regni necessitate, & summo
,discrimine volentes ipsi Domini Spirituales sibi & Ecclesiis suis gratiam
,nostram regiam demereri: Fratribus suis Dominis sæcularibus gratificà-
,ri, Reiq; publicæ (pro cujus bono statu orare tenentur) ope suâ non
,deesse: permiserunt etiam non gravatim bona sua Ecclesiastica, hacte-
,nus semper libera, cum his, quæ ad defensionem obligata sunt, in præ-
,sens taxari. Quæ verba benè perpensa & clarissimè probant libertates
Ecclesiasticas, & explicant finem, propter quem data sunt personis spi-
ritualibus tot bona scilicet ad usum duntaxat & onera Ecclesiæ, & ponunt
initium contributionum agrariarum; ad eum enim finem instituta erat
hæc omnium bonorum tam spiritualium, quàm sæcularium taxatio, quam
etsi tunc urgente necessitate Reipublicæ sponte suscepissent spirituales,
tamen ad hæc usq; tempora non recusàrunt exsolvere has contributio-
nes unà cum nobilibus. Imò volendo magis gratificari suis concivibus,
etiam fumales, imò quandoq; capitales cum illis sponte assumpserunt: ac

 tandem

A.C.1696 tandem plùs illis, in hybernam consenserunt, à qua usq; ad annum 1667. immunes erant. Nam, cùm anno 1662. constitutum esset in comitijs, ut bona consistentijs seu pani hyberno subjecta per Duces & Deputatos Reipublicæ dividerentur æqualiter cohortibus, ita tamen, ut ex quolibet laneo viginti tantùm floreni penderentur, signanter in fine constitutionis hujus, hæc sunt formalia. *Quia verò ratione exactionis hybernorum ex bonis spiritualibus contradictiones intervenerunt, determinationem hujus negotij ad alia comitia reservamus, salvis juribus Ecclesiasticis.* Deinde in comitijs anno Domini 1667. sic enunciatur ,fol. 10. Bona verò spiritualia, quandoquidem respectu eorum ad ,præsens vigore constitutionis anni 1662 determinatio jurium eorum, ,quibus se tuentur in his comitijs fieri non potest, proinde ad se-,quentia comitia eam remittimus, nihilominus status Spiritualis at-,tentis necessitatibus Reipublicæ modernis in vim charitativi subsidij ,benevole summam centum viginti millium florenorum exercitui rati-,one hybernorum concedit, quam summam Leopolim pro tempore præ-,fixo convehet, & deputatis ad distribuendum tradet non præjudican-,do quidquam juribus ac immunitatibus Ecclesiasticis, imò ijsdem sal-,vis manentibus.

Anno 1670 tit: *Hyberna.* Disposito, quomodo exigi & distribui debeat hyberna sic statuitur: Hæc verò Constitutio non debet præjudicare antiquis juribus & privilegiis bonorum Ecclesiasticorum de immunitate ab exactionibus & consistentiis militaribus. Nihilominus Status Spiritualis ex amore erga Remp. declaravit dandam à se pro exercitu subsidij charitativi titulo summam, quinquies centenorum millium florenorum.

Anno 1676 tit: *Hyberna.* Idem asseritur cum speciali præcautione ,his verbis: Status verò spiritualis præcavet sibi, quòd, etsi in vim ,subsidij charitativi summam ex suis Episcopatibus, & bonis spiritua-,libus juxta Tariffas suas inter se combinatas pro hybernis compor-,tant ad distribuendum exercitui; id tamen debet esse salvis immu-,nitatibus Ecclesiasticis, & bona spiritualia à consistentijs hybernali-,bus esse debent libera.

Tandem Anno 1677. Status Spiritualis in vim subsidij charitativi summam ter centorum millium florenorum ad priorem addere pro hyberna pollicetur, ita ut totalis summa faciat octies centena millia florenorum. Sed ea conditione & obligatione, quæ ibidem in Consti-,tutione exprimitur. Ut miles nullas inposterum consistentias, re-,crutas, stationes, respiria, victualia, equorum pabulationes, aut quo-,quo nomine appellatas exactiones in bonis in genere omnibus Re-,gni nostri prætendere possit: nec tractu eundo, milites legendo ,miseris hominibus ampliùs molestus esse: Nec Domini Duces assigna-,tiones pro eis extradere debeant. Et, quicunq; auderet sive cum as-,signatione, sive absq; ea, quocunq; titulo & prætextu bona quæcunq; ,Reip. infestare, exactiones qualescunq; exigere, talem lege præsenti, ,pro infami & hoste Patriæ declaramus, & terminum publicandæ in-,famiæ contra ejusmodi insolentes in capitanealibus judicijs, vel in ,supremo tribunali, ubi perpetratum esset delictum, assignamus. Et, ,si quis contumaciter illa decreta non curando exorbitare auderet, ,Palatinatibus & terris contra eos, uti hostes Patriæ consurgere li-,cebit.

Præclarè etiam ibidem in prima constitutione edicitur his verbis:

Et

,Et quia continuæ querimoniæ per Palatinatus intercedunt ratione into- *A.C.1696*
lerabilium gravaminum à transeunte milite in bonis nobilium, & spiritua.
lium stationibus non obnoxiorum, tum etiam in consistentiis in bonis nostris Regalibus, & Spiritualibus illatorum. Proinde in hac commissione cohortes & regimina, quæ ultra assignationem DD. Ducum, & Deputatorum in exactione hybernorum excesserunt. Item, qui ratione triduani tarstamenti certū quid in singulos equos sibi statuebant & violenter retorquent. Item hi, qui ex castris ad suas eundo consistentias vias & tractus impertinentes sibi assumebant, excursionibus in hanc & illam partem, & alis oppressionibus & exactionibus homines gravabant, in eadem commissione respondebunt, juxta constitutionem 1634 judicandi erunt. Et Domini Cōmissarij adjudicatas summas pro damnis ex stipendijs inculpatorum ex olvent. Si verò in aliquibus bonis ex occasione transeuntium cohortium perpetrarentur aliquæ violentiæ, homicidia, aularum invasiones, centemtuatio personarum spiritualium & nobilium, quilibet ejusmodi delinquens post sufficientem probationem & convictionem criminaliter judicandus erit.

Ex his evidentissimè colligi potest; quòd bona spiritualia ab ipsis initi fidei Christianæ in hoc Regno, & per subsequentia tempora absolu & liberata sint tot privilegijs Regum & legum ab omnibus oneribus litaribus, & quibusvis alijs ex ea ratione: Quòd ad alium usum scilicet Divinum duntaxat cultum illa bona sunt ordinata. Nobilium verò bo gravibus & varijs semper erant subjecta oneribus; à quibus liberatą it primùm à Ludovico Rege cum certis tamen obligationibus, & præuè militandi pro defensione Patriæ. Verba sunt illius inter statuta Reni relata: Civitates, castra, possessiones, oppida, & villas, incolas villarū tius Regni Poloniæ inhabitantes, ipsorum Baronum ac nobilium omniū osolvimus, liberamus, & eximimus ab omnibus & singulis collectis, donaonibus, sive tributis tam generalibus, quàm specialibus, quocunque noine censeantur, & ab omnibus servitijs, laboribus, vexationibus, angari præangarijs, in rebus & personis committendum, purè & simpliciter sotos & absolutos esse volumus, ac exemptos. Sed his tantùm volumus es contenti, quòd duo grossi usualis monetæ in dicto Regno currentis (quoım quadraginta octo marcam faciunt Polonicalē) de quolibet manso, vel rte locatis, vel possessis, singulis annis, nobis & nostris successoribus, in sto Beati Martini Confessoris, in signum summi dominij, & recognitiom coronæ Regni Poloniæ, exsolvantur: eo expressò; quòd si insultus houm, in dictum Regnum invalesceret; tunc Nobiles ipsius Regni, ad rellendum eorum sævitiam, occurrant cum omnimoda eorum potestate. ipsum agnoscit, & fatetur Respublica in Comitijs anni 1635 his verbis. onsiderando quòd status equestris obtinendo ab Antecedaneis Regibus Ponіæ, Magnis Ducibus Lithvaniæ jura & libertates pro suis terrestribus ereditarijs bonis, assumpsit in se obligationem, servitij militaris ratione orundem bonorum, ut contra maxima pericula pectoribus suis tueatur curitatem non tantùm Patriæ, sed etiam totius Christianitatis. Et de fa omnibus retro sæculis nulli erant conductitij milites, sed ipsimet nobi militabant, & tot victorijs Patriam suam illustrârunt, & tot adjunctis Proijs limites ejus ampliarunt. Sed pertæsi postea Nobiles laborum castren sub Sigismundo Primo maluerunt certas contribuere pecunias ad conendum militem, ad quem finem etiam Sigismundus Augustus quartam ventuum bonorum Regalium partem deputavit: unde illi milites ex il quarta stipendiati vocabantur Quartiani. Hinc sequitur, quòd uti biles soli obligabantur ad militandum, ita illi soli militaria stipendia, nnia onera procurare deberent. Sicut enim in corpore varia sunt mem-

laribus, instigante Hæresi, seu Pseudopolitia depresserunt, & humiliârunt se ad hyberna solvenda, jam lances non æquales. Sed nec hic ultimus nostræ humiliationis gradus. Majora indies & majora Domini milites imponunt, bonis spiritualibus onera, præsertim consistentias, vigore quarum binas, ternas, imò & denas aliquando extorquent hybernas, & plerumq; omnia jumenta, & alimenta miseris villanis tollunt, deprimentes tali gravamine lancem spiritualem, usq; ad abyssum nihili. Justum sanè est, quòd bona nobilium sæcularium, uti liberæ gentis non subjaceant his oneribus; sed maximè injustum, quòd subjaceant bona spiritualium, qui sunt magis liberi sæcularibus, non tantùm, quia & ipsi nobiles, sed præterea genus electum, gens sancta, regale Sacerdotium. Libertatem sæcularibus contulerunt Reges & leges regni ab ipsismet conditæ. Spiritualibus & hi ipsi Reges, ac leges, & præter a Ss. Canones, jus civile, jus gentium, jus Divinum positivum, & ipsum jus Divinum naturale cœteris fortius. *A.C.1696*

Prohibuit DEus in Decalogo rem, aliàs jure naturali illicitam septimo, nono, & decimo præcepto. Rem alienam non solùm surripere, sed etiam concupiscere. De quo observando omnes viri justi ita semper fuerunt solliciti, ut inter eos Tobias licet oculis, & omnibus bonis privatus, ad summam egestatem redactus, & manibus uxoris suæ victum quærens: Cùm tamen semel vocem balantis hædi audisset, in domo sua consternatus ait ad suos: Videte ne fortè furtivus sit, reddite eum Dominis suis, quia non licet nobis aut edere ex furto aliquid, aut contingere. Utinam nostri milites se ipsos sæpe interrogent! vide ne ille bos, vitulus, agnus, imò equus & totus forsan vestitus furtivus sit, sicut illius cornicis omnium avium speciosis ornatæ plumis, quæ tandem furtivis nudata coloribus, movit risum. Sed Domini milites mox respondebunt: Absit ut apud nos sit aliquid furtivum; ingenuos homines non decet hæc vilis nota: quod habemus, accepimus hoc ex bonis spiritualibus vigore conscientiæ, triduani tractamenti, vigore constitutionis nostræ rotæ fraternæ vulgò Ustawa, vigore Recrutij, pabulationis, respirij &c. Compatiendum certè illis, quòd ita seipsos decipiant, oculos sibi claudunt, ne videant solem justitiæ, ponunt tenebras lucem, & lucem tenebras, dicunt bonum malum, & malum bonum, sed DEus justus judex, cujus judicium est in veritate, coram cujus oculis, nuda & aperta sunt omnia, videt benè cujus sit hædus, cujus sit agnus, cujus equi, ephippia tam splendida, vestes tam pretiosæ, imò, cujus gallina & ovum, cujus & minimus obolus, videt, quòd verè furtiva sint injustè adempta, ex alieno comparata. Jam enim clarè demonstratum est bona spiritualia esse bona aliena nimirum patrimonium, & hæreditatem Christi, ad ejus gloriam, ad sustentationem ministrorum ejus, ac decorem domûs Dei data: hanc intentionem habuerunt, qui ea Ecclesiis fundarunt de milite, ut ex eis aliquid participaret, nec cogitarunt, imò diris tales devoverunt. Si igitur bona spiritualia sunt aliena, non licet ea continge e, nisi iis, quorum sunt, nisi pro quibus, & ad quem finem sunt Christo oblata. Miles ad ea nullum omnino jus habet, imò tollere quidquam ex eis, omnibus juribus prohibetur. Ergo si quid ex eis sibi usurpat, furtum, rapinam committit. Non audet miles prætendere consistentias, aut aliquid aliud in bonis nobilium sæcularium: & cur audet in bonis spiritualium? æquè hæc ut illa sunt aliena; imò magis nullum (ut ita dicam) habet jus ad hæc, quàm ad illa.

Bonorū spiritualium aggravatio est contra Decalogum ac jus naturale.

A.C.1696. illa. Turpe esset alicui nobili formare sibi consistentias, aut aliquas collectas exigere in bonis vicini sui, etiamsi spiritualis. Cur non turpe idem debet esse militi? cur debet esse licitum militi, quod non licet cuiquam? Non tollit status militaris jura, sed defendit. Primarium autem jus est, ut meum sit meum, tuum tuum, alienum sit alienum: & super omnia, quod est Dei, sit Dei, ut nemo illud contrectare, aut sibi audeat usurpare.

Tueri se solent ordinariè DD. milites assignationibus Ducum seu Mareschalcorum suorum, sed istæ non excusabunt eos tam in foro fori, quàm in foro poli. Nam post tot jura adducta, & præsertim post constitutionem 1677, quando spirituales obtulerunt in vim subsidij charitativi pro hiberna octingenta millia florenorum, obstricti sunt DD. Duces, ne assignationes dent ad bona spiritualia, & si aliquo casu dentur pro nullis sunt declaratæ. Deinde quod summa rei est, DD. Duces ita dant assignationem pro consistentijs ad aliqua bona, ut ibi solo tecto, & hibernâ ex bonis juxta Tariffam cujuslibet Diœcesis concernente, sit miles contentus. Quod etiamsi grave sit, quia conventum à spiritualibus cum Republica, ut Hibernam collectam Leopolim deveherent, tamen utcúnque tolerabile esset. Verùm dum miles accipit assignationem pro consistentia seu etiam quiete modica, veniens cum illa ad bona, putat sibi licere omnia, imò multi non erubescunt se Dominos eorum bonorum vocitare, & ut tales gerere, omnes labores, proventus sibi appropriando. Ordinariè verò cohors ab ipso initio consistentiæ suæ in unum congregata cœtum, rota ab ipsis vocatum, non attentâ assignatione Ducis, & ejus circumscriptione, quid prætendere, quove modo se gerere debeant; cudunt sibi statuta vulgò ustawy pro libitu suo, ut tantùm pecuniæ, tantùm avenæ ac aliorum necessariorum ipsis sit in singulos equos præstandum, quod semper summam plurium hibernarum juxta Tariffam & assignationem exsolvendarum longè superat. Quod ergo nec Rex, nec Dux, seu Mareschalcus, imò nec tota Respublica sine consensu omnium statuere poterat, hoc viginti vel triginta, imò sæpè decem milites audent omnibus proprietarijs bonorum illorum dissentientibus, ac frustra deprecantibus, & imprecantibus. Illas verò fraternæ (ut ajunt) rotæ leges, pro his exactionibus tam sacrosanctè observant, & reverentur, ut se eis excusatos in conscientia à contrectatione rei alienæ putare velint, suosq; paletos, tanquam liberos passus ad cælum arbitrentur. Plurimi tamen in designatis sibi villis etiam ultra illos paletos longè exorbitant. Et hæc est summa perversitas, injuria, injustitia enormis, quam milites à paucis retro annis attentare cœperunt, & per eam bona spiritualia, & Regalia ad incitas redegerunt, majorémque in eis ruinam & abominationem desolationis hi, qui dici se volunt Patriæ defensores, quàm omnes gravissimi quicunque hostes causârunt. Plus affligunt hæc damna (ait Cassiodorus) quàm hostium arma: imponendo graviora onera succumbere faciunt populos fatigatos, nec quidquam relinqvunt successoribus suis præter luctus & lachrymas L. 4 ep. 19. Hoc est, furtum, rapinam, sacrilegium committere. Hoc est denudare Christum, spoliare Ecclesiam, discooperire altaria. Hoc est perdere, & mactare tanquam oves miseros colonos, oppida & villas quasi per pestem in solitudinem redigere, sangvinem pauperum sugere & bibere. Hoc est omnes leges, & statuta Regni convellere, omnia jura Divina & humana conculcare, & susdeque evertere, ipsum lumen rationis extingvere.

Imo Exactiones de bonis spiritualibus nō Veniendum nunc est ad alia motiva milites à talibus ausibus dehortantia, quibus januam aperit Eugenius IV Papa natione Venetus scribens ad Franciscum Foscarum Venetorum Ducem. Omnia divina, & humana jura disponunt. Sacerdotes Dei ab hujusmodi oneribus & exactionibus immunes esse debere

debere, ficut fuerunt apud Patres veteris legis, Bona enim, quæ DEi ministri possident, Christi sunt, & quicunq; illa distrahunt, injuriam DEo faciunt. Nec putet nobilitas tua ex subsidijs pecuniarum hujusmodi taliter receptarum aliqualiter sublevari, ab oneribus tibi incumbentibus expensarum, cùm Divina Majestas talibus exactionibus irritata aliunde Reip. tuæ novas & incogitatas expensas permittet exoriri. Notanda hæc ultima periodus: quòd pecunia ex bonis Ecclesiasticis collecta non locupletat, imò qui sic colligit, dispergit, qui congregat taliter divitias, mittit eas in facculum pertusum. Agg. 1. *A.C.1696* *ditant sed depauperant.*

Hoc sensu & Petrus Gregorius Tolosanus eximius Juris Doctor in Gallia scribit Syntag. Jur. l. 33. c. 17. n. 4. Experti sunt plures Principes in Gallia & Germania, quantum posteris nocuit ex adipe Ecclesiæ domus paternas, & proximorum ditâsse. Ad tempus quidem modicum durârunt hæ facrilegæ ex Abbatiis & Episcôpatibus compilatæ opes, & cùm istarum ruinâ propriæ quoque evanuerunt, & qui ipsis usi sunt, aut eorum filij misere perierunt, & plerumque. Quamvis enim facrilegi ab hominibus non plectantur; non possunt tamen DEi effugere judicium. Sunt hodie tot illustrium virorum successores pauperrimi, & ferè errones & mendici, dicam, & audacter prædones & latrones effecti, quòd Ecclesias spoliârunt & brevi tempore cum illis & sua amiserunt, quæ majores virtute paraverant, & reliquerant, & male parta, cùm malè dilabuntur, benè parta, sed à majore partis polluta, secum communione pertrahunt.

Et alter Hispanus Doctor Alphonsus Vilagut idem exprimit: Personæ graves ac prudentes observârunt, quòd, quando Principes (milites) cupiditate, vel aliâ justâ causâ apparente ducti manum apponunt bonis Ecclesiarum illa usurpantes, videtur nihil sibi conducere: imò quod non solùm ipsa bona Ecclesiastica sic usurpata evanescant, & e manibus elabantur, verùm & alia bona patrimonialia, vel acquisita próprio labore & industriâ &c. de reb. Eccl. non ritè alien. l. 3. p. 2. c. 5. n. 14.

Imò tales bonorum spiritualium exactiones non solùm in privatos, sed etiam in ipsa regna magnam DEi omnipotentis trahunt indignationem. Intentabat aliquando DEus Babylonijs minas Joel. 3. dicens: *Citò, velociter reddam vicissitudinem vobis super caput vestrum.* Et quam ob causam? *argentum enim & aurum meum tulistis,* quasi diceret: accepistis vos meum, ego accipiam vestrum; vos devastastis oppida, & villas meas, subditos meos depauperastis, ac dispersistis, ministros meos spoliastis omni argento & auro ad redimendas maledictas confidentias, ego quoq; reddam vobis vicissitudinem. Idem cum vestris civitatibus, pagis, subditis, argento & auro fiet citò velociter. Immittam fortiorem in vos, qui vobis hæc auferet, & denudabit vos penitus. *8vo. Etiam Reges & regna evertūt oppressiones bonorū spiritualium.*

Dum aliquando Clotarius Rex Galliæ tertiam proventuum Ecclesiasticorum partem voluisset ad fiscum Regium convertere pro incumbentibus belli necessitatibus, S. Injuriosus sic eum ab hoc intento deterruit, dicens: Si volueris res DEi tollere, DEus regnum tibi velociter auferet. Quia iniqvum est, ut pauperum stipe, quos tuo horreo alere debes, tua horrea impleantur. Ita testatur Greg. Turon. l. 4. c. 2.

Hostis est Regis & regni, qui suadet ex bonis spiritualibus subsidia pro milite quærenda. Pondus hoc est, non subsidium gravans re-

*A.C.*1696 gna in interitum. Petrus de Vineis Secretarius Cæsaris Friderici II. orbatus ab eo luminibus, ac post in gratiam rediens, suasit Cæsari, ut pro bello ex bonis Ecclesiasticis ingentem pecuniam colligeret. Quod dum Cæsar perfecit, Petrus cæcus gloriabatur, inquiens; Jam modò condignam sumpsi vindictam de Cæsare, qui prius erat abominabilis hominibus, nunc ipsum feci hoc sacrilegio, odibilem DEo, qui ipsum perdet, & conteret caput ejus. Quod mox eventus probavit. Otto Frizing in Frid. II.

Non hac forte intentione quædam Comitia superinduxerunt contributiones hibernas, ac alia onera bonis spiritualibus, sed tamen pari eventu. Putabant illi consiliarij augendas vires Reipublicæ illis coactis spiritualium offertorijs & ecce videmus diminutas. *Respexistis ad amplius, & ecce factum est minus. Intulistis in domum, & ego exsuflavi illud; Quam ob causam dicit Dominus Exercituum? quia domus mea deserta est*. Agg. c. I. Quod enim ad sarta tecta Ecclesiarum conservanda, vel reparanda, quod in lumina, ornamenta, Sacerdotum, & Ministrorum laudes Dei decantantium, Sacramenta administrantium, prædicantium, sustentationem impendendum erat, hoc in contributiones hibernas, in consistentias expensum; & sic domus Dei facta est deserta absque tot luminibus, ornamentis, ministris, quot esse possent ac deberent ex fundatione. Ita sanè aliqui sagaces, ac justi viri etiam sæculares status Reipublicæ nostræ periti observârunt, ac præsertim Smogulecki de Annatis pag. 26. quòd, ex quo tempore cœperunt extorqueri pro milite subsidia à spiritualibus, & aliquæ in comitijs factæ sunt constitutiones præjudiciosæ illis frustra obsistentibus, & protestantibus, ex eo omnia apud Nos in deterius vergunt, omnia pessum eunt; tot exercituum clades, tot variorum hostium irruptiones, tot provinciarum avulsiones, tot æstates à sumptuoso exercitu inaniter exactæ, tot comitia rupta, tot continuatâ serie calamitates, sterilitates, pestes, nullus in Republica ordo, aut salubre & efficax consilium: ut verè nobis Deus exprobrare videatur apud dictum Prophetam: *Seminâstis multum, & intulistis parum, comedistis, & non estis satiati: operuistis vos & non estis calefacti. Quam ob causam dicit iterum Dominus Exercituum? Quia domus mea deserta est*; per has consistentias & exactiones tam graves, quibus vos sperabatis esse locupletandos, & ecce facti estis magis egeni, miserabiles & nudi. Propter hoc dicit Dominus: *Prohibiti sunt super vos cæli ne darent rorem, & terra prohibita est, ne daret germen suum, & vocavi siccitatem super terram, & super montes, & super triticum, & super vinum, & quæcunque profert humus, & super homines, & super jumenta, & super omnem laborem manuum*. Vt jure merito possimus cum populo electo apud alium Prophetam Joelem c. 1. lamentari: *Gens ascendit super terram meam fortis & innumerabilis, dentes ejus, ut dentes leonis. Depopulata est Regio; devastatum est triticum, confusi sunt agricolæ, ululaverunt super frumento & hordeo, quia perijt messis agri. Residuum erucæ comedit locusta, & residuum locustæ comedit Bruchus: & residuum Bruchi comedit rubigo.* Quam ob causa ista? quia (respondet Propheta) *perijt sacrificium & libatio de domo Dei, luxerunt Sacerdotes, Ministri Domini. Nunquid non coram oculis vestris alimenta perierunt de domo Dei nostri, computruerunt jumenta, demolita sunt horrea, confusum triticum, greges disperierunt* (Sacerdotum) Joel. 1. Et quid aliud in Regno nostro videmus & lugemus? nec mirum: eadem est nostra culpa, eadem necesse pœna. Eadem causa, eundem producit effectum.

Baronius in suis Annalibus notat, quòd anno 845 Episcopi Galliæ considerantes magnam Regni ejus devastationem per varios hostes ac præcipuè Normannos, convenerunt Meldam pro Synodo, ut aliquâ ratione miseræ Patriæ consulere possent, ibique indagantes causam tam gravium plagarum illi Regno inflictarum, hanc primam & maximam invenerunt, quòd bona Spiritu-

alia varijs oneribus, & exactionibus pressa erant. Dixeruntque: dum Pipinus & Carolus magnus ejus filius Ecclesias, & earum proventus tuerentur, habuerunt potentiam & fortunam contra hostes: dum verò successores eorum in bona Deo consecrata manus injecerunt, ac eorum proventibus fortiores & ditiores se reddere voluerunt, Deus econtra illos magis humiliavit, & ad has augustias dejecit; ac paulò pòst Rex Galliæ Gunteramus acceptã cladem à Rege Gottorum adscribebat militibus, quòd Deum non timuissent, Ecclesias & bona ipsius oppressissent, & spoliâssent, uti testatur S. Gregorius Turon. Hist. Franc. l. 8. c. 30. *A.C.1696*

Hoc idem agnoverunt & nostri Reges, dum in statutis supra citatis Casimirus Magnus, & Vladislaus Iagello exprimunt, quòd devastationes bonorum Ecclesiæ, & Monasteriorum, divinæ Majestatis offensam, Regnique nostri desolationem inducere videntur. Et Casimirus III in privilegio supra posito idem fatetur his verbis *Non sine animi gravi molestia, ac divinæ ultionis metu spiritualium Regni nostri querelas lachrymis etiam permistas audimus; quomodo ipsi per terrigenas & belligeros in bonis Ecclesiasticis præter morem terrestrem damnificati sunt. Volentes itaque ultionem divinam intercipere, nostrâ que animadversione prævenire &c.* Acceperat is Rex paulò ante gravem à Cruciferis cladem ad Choyniciam: cujus causa quamvis ab aliquibus Ducum imperitiæ, à pluribus tamen (ait Cromerus) fletibus & ejulatibus Sacerdotum, Monachorum, & eorum agrestium quorum facultatibus Majores Poloni ad bellum proficiscentes, crudeles & sacrilegas manus non abstinuerant, adscribebatur, ideo proprio periculo edoctus Rex in illa prorumpere verba haud dubitavit. Nec mirum est, quòd hi, qui priùs cum Deo pugnant, per rapinam bonorum ejus non habeant à Deo benedictionem in pugna cum hoste. Ubi certum est, non tam numero exercitûs, fortitudine militum, aut peritiâ Ducum rem feliciter agi, sed auxilio desuper, & dispositione supremi Domini Sabaoth exercituum. Accidit non rarò teste S. Scripturâ, quòd persequatur unus mille, & duo fugent decem millia. Id, quòd experientiâ nostrâ plus quàm sæpe edocti sumus. Dum ante has bonorum spiritualium oppressiones pauci plurimos fugabamus, nunc fugimus plurimi à paucis. Imò experimur illam maledictionem divinam Lev. 26. *Corruetis coram hostibus vestris, & subijciemini his, qui oderunt vos, fugietis nemine persequente.* Et Deut. 26. *Tradat te Dominus corruentem ante hostes tuos, per unam viam egrediaris contra eos, & per septem fugias; Filij tui, & filiæ tuæ tradantur alteri populo videntibus oculis tuis, & deficientibus, & non sit fortitudo, in manu tua. Oves tuæ dentur inimicis tuis, & non sit, qui adjuvet te. Bos tuus rapiatur in conspectu tuo, & non reddatur tibi, fructus terræ tuæ & omnes labores tuos comedat populus, quem ignoras, & sis semper calumniam sustinens, & oppressus cunctis diebus, & stupens ad terrorem eorum, quem videbunt oculi tui. Advena qui tecum versatur, in terra ascendet super te, eritque sublimior, tu autem descendes, & eris inferior, ipse erit in caput, & tu eris in caudam, & venient super te omnes maledictiones istæ, & persequentes apprehendent te, donec intereas, quia non audisti vocem Domini Dei tui, nec servâsti mandata ejus & ceremonias, quas præcepit tibi.*

gno. Clades exercituũ inducit oppressio bonorum spiritualium.

& maledictiones divinas.

Respiciamus paululum retro, quid non ita pridem nobiscum fecerint, Sveci, Moschi, Tartari, Cosaci, quibus olim terribiles eramus, cadebantq; mille à latere tuo, & decem millia à dextris suis: postea verò etiã umbrã eorũ timebamus & trepidabamus timore, ubi non erat timor. Nunquid ipsi evaserunt fortiores, nunquid invulnerabiles? minimè. Illi ipsi sunt nos fugantes, qui fugiebant à nobis, sed nos nunc sumus graviores iniquitate, obduratiores in peccatis; hæc illis arma contra nos, animumq; ministrant; *Nostris peccatis*, ait S. Hieronymus: *Barba-*

A. C. 1696 *ri fortes sunt: nostris vitiis noster superatur exercitus.* Et S. Salvianus eodem sensu: *Miramur, si miseri simus, qui tam impuri sumus: miramur, si ab hostibus vincimur, qui honestate superamur. Nemo sibi aliud persuadeat: nemo aliud arbitretur: sola nos morum nostrorum vitia vicerunt.* l. 7. de Prov: DEi. ,Præclare hæc omnia confirmat Rusticus ille Germanus perorans in Se-,natu Romano: Nolite existimare Romani, quòd Germaniam nostram ,cœpistis, & subjugâstis, industriâ factum militari; neq; enim nobis vel ,bellicosiores, vel animosiores, vel audaciores, vel fortiores estis: sed ,cùm offensi à nobis Dij forent, arcano statuerunt judicio, ut ad ,castiganda immoderata nostra vitia vobis tanquam carnificibus crudelibus uterentur. Neq; vel vos tam fortes, vel nos tam imbelles dubitatis, quin nisi tum Dij se se interposuissent, potuerit fieri, ut victorum spoliis non potiremini. Nam, si verum dicendum est, victoriam non armis, quæ Româ extulistis, sed vitiorum, quæ in Germania erant, multitudini debetis. Cùm igitur nos perierimus, non quòd vecordes, imbelles, timidiq; , sed tantùm quod mali essemus, Deosq; minimè propitios haberemus: quid vobis futurum censetis Romani, si & vitiosi sitis, ut estis & DEos habeatis, ut habetis, infensos. Neq; idcirco certiorem Romani spem victoriæ concipiatis, quòd ingentes cogitis exercitus, aut pecuniarum jactatis cumulos, aut præpotentes à partibus vestris Deos habetis, aut templa fabricatis ingentia, aut splendida offertis sacrificia. Scire enim, si forte nescitis, debetis, neminem Deorum esse participem, nisi, qui pacem habet cum virtutibus. Si ad triumphos & victorias nihil requireretur, præter stratagematum subtilitatem, Ducum dexteritatem, virorum fortitudinem, & copiarum multitudinem; stultissimum foret de istis in militiam afferendis non laborare. Sed quid dicemus? cùm ipsa clamet experientia; Homines nihil nisi prælio decertare posse; & à solis victoriam Diis concedi. Baron. Anno 170. Et quamvis de omnibus id peccatis gravibus intelligi potest, præcipuè tamen hanc DEi iram in Regna & exercitus provocant oppressiones Ecclesiarum, & usurpationes proventuum spiritualium, tanquam si essent eorum hæreditaria bona. Ita Rex & Heros insignis David diris tales devovet, Psalm. 82. *Qui dixerunt, hæreditate possideamus sanctuarium DEi: DEus meus pone illos ut rotam ante faciem venti: sicut ignis, qui comburit sylvam, & sicut flamma comburens montes, ita persequeris illos in tempestate tua, & in ira turbabis eos; imple facies eorum ignominiâ, erubescant & conturbentur, confundantur & pereant.*

Rustici Germani oratio.

Non dissimiles alterius Herois & Imperatoris Orientalis Alexij Commeni imprecationes in quodam privilegio, ubi sic concludit. Si deinceps ô Domine DEus erit aliquis ita temerarius ut auferat res hucusq; dicatas sanctis Ecclesiis, ac quæ deinceps offerentur, hic talis privetur visione Divinâ, nec eum illuminet sol de mane, non fruatur adjutorio & ope Divinâ, sed semper sit spretus ac derelictus à te Domine. Vilag. de rebus Eccl: malè alien. &c. l. 3. p. 2. 15. Eædem leguntur apud Paulum Diaconum l. 4. c. 15. Theodolinæ Reginæ Longobardorum execrationes contra damnificantes quovis modo bona ab ea collata Ecclesiæ S. joannis Baptistæ in statu Mediolanensi. Et ferè omnes fundatores idem optant & orant DEum, ut eorum fundationes maneant illæsæ.

Quod ipsum Ecclesia à S. Spiritu gubernata approbat, dum in consecratione sanctimonialium præscribit in Pontificali, ut Episcopus intra Missarum solennia sedens cum mitra publica voce anathema fulmi-

fulminet contra surripientes bona Monialium his verbis: Auctoritate *A.C.1696*
,Omnipotentis DEi, & beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus, firmi-
,ter & sub interminatione anathematis inhibemus, ne quis præsentes vir-
,gines, seu sanctimoniales à Divino servitio, cui sub vexillo castitatis sub-
,jectæ sunt, abducat, nullus earum bona surripiat, sed ea cum quiete pos-
,sideant. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, maledictus sit in do-
,mo, & extra domum, maledictus in civitate, & in agro; maledictus vi- *Ac maledi-*
,gilando & dormiendo; maledictus manducando, & bibendo, maledictus *ctiones Ec-*
,ambulando & sedendo, maledicta sint caro & ossa, & à planta pedis usq; *clesiæ.*
,ad verticem non habeat sanitatem. Veniat super illum maledictio homi-
,nis, quam per Moysen in lege filiis iniquitatis Dominus permisit. Delea-
,tur nomen ejus de libro viventium, & cum justis non scribatur. Fiat pars
,& hæreditas ejus cum Cain fratricida, cum Dathan & Abiron, cum Ana-
,nia & Saphira, cum Simone Mago, & Juda Proditore, & cum eis, qui di-
,xerunt DEo; Recede à nobis, semitam viarum tuarum nolumus. Pereat
,in die judicij, devoret eum ignis perpetuus cum Diabolo, & Angelis ejus,
,nisi restituerit, & ad emendationem venerit, Fiat, fiat. Hoc quidem de
Monialium tantùm bonis dici videtur. Sed quoniam omnes aliæ Ecclesiæ, & Monasteria eodem jure, iisdem privilegiis sua possident bona oblata à fidelibus ob cultum DEi, eædem metuendæ sunt maledictiones etiam illis, qui alia quæcunq; spiritualium bona damnificaverint.

Eodem Spiritu congregati Episcopi Galliæ Turonis pro synodo Anno Domini 570 ut notat Baronius ex S. Greg. Turon. inter alia statuerunt, ut omnes, quicùnq; in continuis illis bellis bona spiritualia opprimebant, & dum ipsis stipendia non solvebantur, ex villis spiritualium ea sibi repetebant, monerentur, citarentur, & perseverantes in his injuriis anathematisarentur. Si verò id oppressores minimè curarent, ut omnes spirituales convenientes ad Ecclesiam contra illos pauperum tyrannos & homicidas (hæc ipsa sunt ibi verba) Psalmum 108 decantarent, in quo gravissimæ sunt maledictiones &c. Quas multi in se experiebantur, uti præfatus S. Greg. Turon. attestatur. Caveant, & modò omnes inhiantes bonis spiritualibus, ne suis oppressionibus cogant spirituales ad eundem psalmum contra ipsos psallendum, eadémque maledicta fulminanda, siquidem eodem jure hanc potestatem exercere possunt, quo illi in Gallia sunt usi. Caveant Poloni milites, ne eundem sentiant, in se maledictorum effectum, quem senserunt Galli; si enim desiderium omnium pauperum exaudit Dominus, si gemitus compeditorum intrat in conspectu ejus teste Psalmista, *Si lachrymæ viduæ ad maxillam descendunt, & exclamatio ejus super deducentem eas. A maxilla enim ascendunt usque ad cælum, & Dominus exauditor non delectabitur in illis*: uti energicè loquitur S. Scriptura Eccli. 35 an putabimus, quòd ejulatus & lamenta servorum suorum obturatis excipiet auribus? an non potius exsurget ociùs in vindictam eorum? Sacerdotibus promisit: quodcúnque ligaveritis super terram, erit ligatum & in cælis, multò magis cui maledixeritis, erit maledictus, cui benedixeritis, benedictionibus replebitur. Gen. 27 Non sine causa Henricus III Rex Hispaniæ dicere solebat: populi mei execrationes amplius, quàm hostium arma formido Marian. l. 19 c. 41.

Alia etiam est ratio, cur milites bonorum spiritualium oppressores, sæpè in bellis patiantur cladem, aut fugiant turpiter. Nam ad fortiter cum hoste agendum, & consequenter vincendum, ante omnia audaciâ, animo
resoluto, & bono (ut ajunt) corde opus est. Quomodo verò talem ani- *In prælio*
mum, ac tale cor habere in pugna poterit ille? cui conscientia rapinas, & *maximè ter-*
injurias pauperum ob oculos tunc statuit, magisq; eum terret his, quàm *rent pugnã-*
hostis. Interrogavit quidam Nobilis militum Antesignanos cur in ultimis bel- *tes rapinæ,*
lis *statuendo se*

*A.C.*1696 lis Moschoviticis noster exercitus numero longè major fugerit coram hoste inferiori, ne quidem inito prælio? responderunt, quòd duplex ipsis videbatur esse hostilis exercitus, unus ex hominibus, alter compositus ex bobus, equis, vaccis, arietibus, porcis, alijsque pecoribus ingenti furore & fremitu contra se tendentibus, ita, ut eo prodigioso apparatu omnes perterriti trepidare, fugam capessere coacti simus.

ante oculos eorum.

Referebat quidam Religiosus fide dignus, quod, cùm esset miles, ac permisisset à famulis alienum mactari porcum; dum ad prælium erat ventum priùs in eum irruebat horrendum spectrum in forma porci, quàm hostis; quo ipse perculsus illicò fecit votum Religionem ingrediendi, & sic evanescente porco feliciter cum hoste fuit congressus. Plurima sunt similia exempla, quæ demonstrant injurias pauperum cor militi auferre & maximum esse victoriarum obstaculum, inducereque exercitibus & Regnis exitium.

Regnum Samariæ abjectum à Domino vergebat in interitum. Inquirit Rex cum suo senatu causam ruinæ; & ecce mittitur ad eum Oseas Propheta, & nomine Dei intimat ei. *Projecit te vitulus tuus Samaria*, Oseæ 8. (ita enim ibi aliqui legunt) insinuans, quòd vitulus aureus, quem fecerant, & adoraverant, erat illius ruinæ causa. Nos quidem vitulos non adoramus; sed dum alienos rapimus, & voramus, æquè grande crimen perpetramus, ita, ut justè multis in particulari possit dici: Projecit te vitulus, & magis forsan bos, eqvus &c. Quòd scilicet in prælio de equo decussus cecidisti, quòd jaculo confossus, vulneratus fuisti, vel perijsti, projecit, confodit, vulneravit te vitulus, eqvus, bos, non tuus. Quod equi tui alij mortui, alij à profugis servis ablati, quòd currus tui onusti ab hoste intercepti; projecit te vitulus, non tuus, imò, quidquid in illo curru erat alienum per vim injustè extortum, hoc perdidit totum.

Sed utinam privatorum damno illi vituli compensati essent: utinam universum Exercitum, & consequenter ipsum Regnum ad hasce clades, & miserias non projecissent in pœnam, quòd Duces seu Respublica efficacia non adhibuerit remedia contra has injurias & insolentias, cùm certum sit etiam sinè culpa Ducum ob unius militis noxam invictos quondam vinci exercitus. Dum Josve fortissimus & pijssimus Dux urbem Iericho cœpisset, præcipit ei Deus, ut ipsa urbs, & omnia in ea reperta, Deo in holocaustum igni traderentur, aurum verò, argentum, & æs consecraretur Domino repositum in thesauris ejus. Unus autem ex militibus Achan, aliquid ex auro & argento, quod Deo erat oblatum, surripuit & abscondit, cunctis inscijs. Et ecce culpa unius pœna omnium: Nam in crastino à paucis Civibus Hajensibus fugatur exercitus. Turbatus Dux Josve orat sollicitè Deum, cur eam immisisset plagam populo suo? audit vocem: *Peccavit Israël, prævaricati sunt, tulerunt de anathemate, & furati sunt*. Unus tantùm furatus erat, & tamen Deus dicit furati sunt; ideo non solùm Achan, sed & cœteri puniti fuere. Verùm quid tandem furati sunt? de anathemate; hoc est aliquid ex auro & argento, quod erat Deo consecratum. Et nisi condignè castigatum fuisset hoc crimen, ira DEi non quievisset. Ast Josve *tollens Achan, argentúmque, & auream regulam, & pallium, quæ absconderat, filios quoque & filias ejus, boves & asinos, & oves, ipsumque tabernaculum & cunctam supellectilem duxerat eos ad vallem Achor: ubi dixit Josve: Quia turbâsti nos, exturbet te Dominus in die hac; lapidavitque eum omnis Israël, & cuncta, quæ illius erant, igne consumpta sunt.* Iosve 7. Quo facto iratum numen placarunt, ac urbem Hai ceperunt, ac deleverunt, victoresque deinceps extiterunt. Hoc exemplo fortunatissimi quique bellatores sollicitè semper cavebant, ne quæ injuria à militibus eorum cuiquam fieret, & factam rigidè vindicabant. Clodoveus Rex Gallorum disponens se ad prælium cum Alarico

Propter culpam unius militis fugatur exercitus.

Disciplinæ militaris singularis exempla.

Alarico Rege Visigotorum non satis habuit ædificâsse Parisijs Ecclesiam Ss. *A.C.*1696
Petro & Paulo, multa pretiosa munera ad sepulchrum S. Martini misisse, ac
alias largas eleemosynas distribuisse; verùm etiam severè inhibuit, ne aliquis *exempla*
miles, quidquam alicui acciperet, ac præsertim in districtu S. Martini, ut præter gramen & aquam nihil à quopiam sumeretur. Cùm verò unus miles loco graminis fænum accepisset, pro uno utrumq; reputando; mox eum capite plecti jussit, dicens: spem victoriæ amittimus, cùm S. Martinum offendimus teste S. Gregorio Turon. Hist. Franc. lib. 2 c. 36 Quomodo ergo possunt sperare victoriam, qui non unum S. Martinum, sed tot sanctos, in quorum honorem illæ Ecclesiæ & bona sunt fundata, imò ipsum Sanctum Sanctorum Dominum exercituum, cujus cultui principaliter sunt dicata, offendunt. Non tantùm fænum, sed & frumenta ac segetes in bonis eorum depascendo.

Theodosius Imperator teste Baronio Anno 393. ducendo exercitum contra æmulum suum Eugenium edixit sub gravissimis pœnis, ut milites in tractu nullam omnino rem ne ipsa ligna aut oleum, seu lectisternia gratis exigerent.

Idem paulò antè Aurelianus Cæsar severiori adhuc rescripto ad suum exercitûs Ducem confirmavit teste Vopisco. Si vis, inquit, esse Dux, quin imò, si vis esse vivus, cohibeas manus militum; Nullus accipere audeat gallinam alienam, aut ejus pullum, ovem nemo tangat, uvam vini nemo sumat, nemo segetes conculcet, oleum, salem, ligna exigat; annonâ suâ quilibet sit contentus, prædis hostium & non lacrymis suorum ditescant, arma habeant nitida, calceos fortes, nova vestis depellat vetustam, stipendium suum quilibet habeat in marsupio, non in hospitio, eqvum suum quilibet curet, & mundet, unus alteri inserviat, qui rixabitur, castigetur; in hospitio gerant se castè: Hucusq; verba Aureliani aurea, qui militem cum sua hospita adulterum, duabus arboribus inclinatis alligari, ac remissis discerpi jussit.

Severus etiam Imperator teste Lambridio hunc morem in castris servabat: dum aliquis miles alicui colono intulit damnum, vel injuriam, antequam illum pœnæ addixisset, interrogabat eum: Visnè hoc in agro tuo fieri, quod alteri facis? quare es immemor illius supremæ legis: Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. Et ita erat nomine & re Severus in observanda hac lege, ut non dubitârit militem unum, qui quandam vetulam in re quapiam damnificavit, eidem in servum & mancipium perpetuum reddere, ut eam artificio suo, quod callebat, aleret, ad vitæ ejus tempora.

Solimanus Turcarum Imperator teste oculato nostro Jurgiewicz misso ad eum Veredario, in bello cum Persis gesto, videns quendam è suis militibus in aliena segete eqvum pascentem, illicò ipsum & eqvum simul in patibulum agi, ac suspendi jussit. Idem etiam oculis suis spectavit Damasci: dum mulier quædam accusaret Janisarum coram Duce, quòd ei lac ebibisset: Miles verò id negabat, Dux eum pedibus suspendi præcepit, capite deorsum, ex cujus ore mox effluere lac cœpit; quo indicio deprehensus in crimine, & convictus condemnatus est ad furcam. Quæ justitia eam effecit militarem apud Turcas disciplinam, ut transeunti exercitui occurrant in via pueri & puellæ octennes vel decennes portando venalia varia victualia, panem, ova, fructus, avenam, & similia. Nemo militum ex hortis aliqua olera, ex pomarijs aliquod pomum, vel pirum sinè pretio audet sumere. In castris eorum plures villas quandoq; comprehendentibus, gallinæ, anseres, anates villanorum videntur liberè incedere, securæ à rapina; nihil ibi rusticus abscondit, nihil trepidat, nullum metuit damnum. His Turcæ artibus tot triumphis gloriosi, ac orbis Domini & Domitores effecti sunt.

Belli-

A.C.1696 Belliſarius magnus & fortunatus Dux Iuſtiniani Imperatoris cum parvo exercitu contra innumeram Vandalorum multitudinem in Africam veniens taliter ſuos eſt allocutus; Melius eſt timore DEi, & juſtitiâ gratiam DEi conciliare, quàm viribus ſuis fidere. Obſecro vos, ut nemini injuriam faciatis. Nolo talem in meo exercitu habere, etſamſi ſit fortiſſimus, qui inquinatum peccat s cor ad prælium adfert, nec ego parcam nocenti, ſiquidem vanæ ſunt vires atq; potentia abſq; juſtitia. Procop. de bell. Vand. l. 1. Pro qua virtute inſignem DEus ipſi dedit victoriam, ut non tantùm exercitus Vandalicos debellârit, ſed etiam Regem eorùm Gilimerum captivum duxerit.

Totila Gottorum Rex volens labefactas ſuorum vires in Italia erigere, & priſtinam Anteceſſorum ſuorum gloriam reſtituere, poſtquam occupâſſet Romam ita ſuos eſt affatus; Anteceſſores noſtri Gotti, magnos & fortes exercitus, fortunam & victorias habuerunt, & tot Regna poſſederunt, eò quòd juſtitiam inter ſe & ſubditos ſervaverint ſacroſanctè, à qua dum poſteri receſſiſſent, à DEo puniti, & diminuti ſunt. Remanſimus ecce pauci, & DEus dedit nobis victoriam, dabit & amplius, dum juſtitiam colemus, quam fortuna bellica ſequi ſolet. Procop. l. 3. de bell. Gott.

Ergo injuſtitias, injurias ſeqvuntur infortunia, clades, ruinæ exercituum & Regnorum. Injuſtitia noſtra hoſtium eſt auxilium ait S. Iſid. Pelu. ep. 249. Et fortiùs adhuc ipſemet Rex Regum, Dominus Dominantium, in cujus manu ſunt omnia jura Regnorum manifeſtè ſententiat. Eccles. 10 Regnum à gente in gentem transfertur propter injuſtitias & injurias, & contumelias, & diverſos dolos. Si autem injuria cuivis homini in fortuna, ac bonis ejus facta hos peſſimos cauſat effectus, quid dicendum de injuria ipſi Deo in bonis ipſius illata? hæc enim longè gravior, ut DEus longè imò infinities excellentior homine, ac proinde longè graviùs venit punienda. Qui enim rapit pecuniam (dicit Canon) proximi ſui, iniquitatem operatur: Qui autem pecuniam vel res Eccleſiæ abſtulerit, ſacrilegium operatur. 17. Q. 4. c. qui rapit.

Exēpla horrifica punitorū à DEo, eorum qui villas ſpiritualiū auſi ſunt occupare.

Quia verò DD. Confœderati milites non ſolùm conſiſtentias in bonis ſpiritualium ſtatuere, ſed etiam ipſas villas aliquando occupare, & uſurpare non verentur, adducenda ſunt ipſis quædā in hoc paſſu horrifica exempla punitionis Divinæ. S. Greg. Tur. Odo, & alij ſcribunt, quòd, dum Carolus Rex Galliæ cuidam militi dicto Richuvino dediſſet villam ad Epiſcopatum Remenſem pertinentem, uxorq; militis in ea quieti, & ſomno vacaret, apparuit ei S. Remigius olim Epiſcopus Remenſis monens illam, ut illinc abſcederet, dicens ei: alterius ſtatus & meriti debet eſſe, cui liceat in hac villa quieſcere; neglexit hoc mulier tanquam ſomnium: Sed iterum ſimiliter admonita, dum nihilo ſecius quidquam curaret, tandem dicit ei S. Epiſcopus: Noluiſti hinc ſponte exire, ecce te efferent alij: & hoc dicens percuſſit eam baculo, ipſa verò ſubitò hydropiſim cum ingenti dolore pati cœpit, & ſe movere non valens, elata inde uſum bonorum ſpiritualium & vitæ finivit. Idem S. eodem ferè modo tractavit Pipinum Regem Galliæ cùm ad quædam bona Epiſcopalia veniſſet, quæ certo titulo cùm conſenſu quidem Epiſcopi, ſed forſan extorto poſſidebat, apparuit ipſi in ſomno S. Remigius, & dixit: Quid hic agis? quomodo ad hanc villam venire auſus es? quam mihi melior, & devotior, quàm tu donavit? ego verò illam Virgini & Matri DEi dedi, & flagellavit eum uſq; ad livorem; Evigilans Pipinus incidit in febrim, & diu æger erat, e ſi illico ex illo prælio exceſſiſſet.

cessisset. Ita Hincmarus & Baronius Anno 760. Iidem magnæ fidei Auctores testantur in Anno 556. quòd, in quodam bello à Chramno contra Clotarium Patrem Regem Galliæ gesto, cùm ejus Consiliarius pessimus Leo Pictaviensis semel ei dixisset: *Isti Sancti Martinus & Martialis nullum faciunt fructum fisco Regio*; cogitans interim ex bonis ad Ecclesias illorum pertinentibus aliquid extorquere; & ecce vix illa effutiit verba; subitò surdus & mutus evasit, & insaniens exspiravit. *A.C.1696*

S. Greg. Tur. de glor. Mm. l. 1. c. 79 scribit de quodam Ariano nomine Somachoro, quòd dum villam Episcopatûs Agatensis in Gallia tanquam propriam possideret, rogavit eum Leo Episcopus vir Sanctus ut illam injuriam Ecclesiæ non irrogaret, & villam eidem restitueret, dicens ei: Fili, pauperum iste est proventus mihi concreditus, non conficias eos fame, ne te lachrymæ eorum perimant. Hæreticus in jocum id vertit; & ex villa non recessit; interim punitus à Deo incidit in morbum: tunc vexatio cœpit ei dare intellectum, mittit ad Episcopum promittens villam restituere, & orans, ut ejus precibus sanitatem recuperare valeat: quod quidem obtinuit, sed villam non restituit. Igitur Episcopus recurrit ad Deum, totam noctem orationi impendit, manè verò omnes lampades in Ecclesia concutit dicens: Non erit hîc lumen, usque dum Deus vindicet injuriam suam. Interea reincidit subitò in morbum Arianus, quo graviter afflictus seriò jam villam restituere pollicetur, & obnixè rogat Episcopum, ut oret pro eo, sed Episcopus respondit: jam oravi, & Deus exaudivit orationem meam, ac gemitum pauperum. Ille verò invessor villæ Spiritualis animam miseram exhalavit.

Quamvis autem forsan aliquando contingit ex occultis Dei judicijs, quòd nonnulli bonorum spiritualium usurpatores seu oppressores nihil simile patiantur, imò via impiorum prosperetur in hac vita; certum tamen est, quòd gravior eos expectet in altera damnatio: non eos dignos judicat Deus ut scelera sua brevi & temporali eluant pœnâ, reservat eos ignibus cruciandos æternis. Si enim, inquit, S. August. ser. 20 de verb. Dom. In ignem mittitur, qui non dedit rem propriam egenti, esurienti, sitienti, putas ubi mittendus est, qui invasit alienam? si cum diabolo ardere habet, qui nudum non vestivit, putas, ubi arsurus est, qui exspoliavit? de Dagoberto & Carolo Marcello Administratoribus Regni Galliæ scribit Tritemius ex certa revelatione, quòd ad gravissimas inferni pœnas sint condemnati ob eam solum rationem quòd bona spiritualia usurpaverint, seu oppresserint. Alphon. Villeg. de rebus Eccl. non alien. l. 3. p. 2. c. 5.

Et revera quamvis multa sunt alia longè gravissima peccata, ut Idololatria, abnegatio Dei, Blasphemia, Hæresis, & his similia, quæ æternâ digna sunt morte. Nihilominus ob nullum communiter tot homines æternum damnantur; quam ob peccatum contra justitiam seu ob damna proximo illata. Ratio est, quia hæc peccata involvunt obligationem restituendi ablata, seu reparandi damna juxta illud tritum: non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum. Quod, quia pauci præstant, pauci salvabuntur. Plurimi, & vix non omnes cum hoc onere moriuntur, plurimi & vix non omnes damnabuntur. Non enim ita facilè est restituere, uti accipere. Obligatio hæc restituendi eousq; excrescit, ut tenearis restituere, non solùm, in quo factus es ditior ex alieno, & quod adhuc retines, sed etiam quod jam consumpsisti, seu quocunque modo amisisti. Teneris restituere, non solùm quod tu ipse accepisti, seu consumpsisti, sed etiam quod tui famuli aut equi, seu etiam alij quibus forsan ad inferenda damna es cooperatus mandando, consulendo subjectis tibi, efficaciter non prohibendo, seu te socium injuriantibus adjungendo, juvando &c. Juxta illos versus, quibus cooperatores obligati ad restituendum exprimuntur.

tomo. Oppressio bonorum spiritualium obligat ad restitutionē

Ff Jussio

A.C.1696 Jussio, consilium, consensus, palpo, recursus, participans, mutus, non obstans, non manifestans; præsertim verò hæc obligatio gravissima est DD. militibus in nexu seu confæderatione existentibus, quia unusquisque tenetur restituere non solùm quod ipse accepit, seu damnificavit, sed quod cœteri omnes; hæc est enim communis conclusio Theologorum apud Busembaum lib. 3. Tract. 5. dubio 3 his verbis: Si plures cum consensu & invicem juvantes aliquod intulerunt damnum, singuli in solidum tenentur restituere totum damnum, quia singuli sunt causa totius damni, cùm unus juvet alterum, & procedat ex confidentia, quam habet in auxilio aliorum. O quàm ingens animæ pondus! cùm ad restitutionem tot millionum unus tenebitur. Tenebitur autem restituere non solùm ipsam rem acceptam, sed si est consumpta vel amissa, valorem ejus imò lucrum cessans, ac damnum inde emergens. Laudatur Zachæus in Evangelio, quod, si quem defraudaverit, reddidit quadruplum, saltem ergo quisque tenetur reddere id, quod debet, in quo proximus est damnificatus.

Restitutio gravissima est confœderatis

Tenetur autem restituere etiam cum gravi suo incommodo, aut detrimento. De Salvatore nostro Christo JEsu testatur Apostolus Philip. 2. quòd etiamsi *non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo, tamen exinanivit semet ipsum formam servi accipiens, & habitu inventus ut homo* pauper, egenus, vestibus proprijs spoliatus & nudus. Quid ergo facere debent, qui ex alienis rapinis facti sunt sicut Dij, toti in splendoribus vestium, mensarum, equorum, curruum, supellectilis pretiosæ. Posset cuivis horum dici, quod olim S. Benedictus spathario Totilæ vestibus ejus induto, depone fili hoc, non tuum est hoc, restitue hæc omnia, memor esto conditionis tuæ primævæ, antequam te militiæ dedisses, antequam alienum contrectare, alios spoliare cœpisses; redde ergo, quod postea injustè acquisivisti, & redi ut limax ad concham tuam, vel ut Diogenes ad dolium tuum, contentus esto veste illâ attritâ, nigris cothurnis, strigosoque caballo, qui te ad militiam vexit, rapina verò ad hanc magnificentiam erexit. Iniquissimum est, ut tu dapibus sumptuosis ex meo comparatis ventrem distendas, ego verò fame tabescam, ut tu his ex meo, holosericis, bisso, & purpurâ, his Zobelis, Pantheris, fulgeas, ego verò in lacerna & centone squalleam & algeam.

Imò si aliena abligurijsti, disperdidisti, etiam de proprio resarcire teneris, teneris etiam villam tuam propriam, tunicam tuam, equum tuum, ad restituendum injuriatis vendere. Si enim leges præcipiunt, ut, qui non potest debita exsolvere ære, luat in corpore. Quomodo excusabitur à restitutione, qui aliquod æs seu aliud æquivalens habet. Si Christus Dominus præcipit, ei qui vult perfectus esse, ut omnia sua vendat, & det pauperibus, quomodo poterit esse saltem Christianus, qui non vendet propria, ut reddat injuriatis aliena. Si divites etsi nemini injurij tam difficilè intrabunt in Regnum cælorum edicente Salvatore, quomodo illi cameli tot lachrymis & injurijs onusti illuc introire poterunt? stabunt ad portam cæli injuriati in magno numero *adversus eos, qui se angustiaverunt, &, qui abstulerunt labores eorum* Sap. arcebunt eos introitu cælesti decreto illo 1 Cor. 6. *Neque rapaces, neque injusti intrabunt in Regnum Cælorum* Quinimò *tradent eos tortoribus, quoad usque reddant universum debitum ad novissimum quadrantem* Matth 18 quod, dum post alteram vitam præstare nunquam poterunt, semper manebunt debitores, semper, & in æternum arsuri.

Quis ex vobis poterit habitare in illo igne devorante in ardoribus sempiternis? Ille certè est tam audax, imò sui immemor, qui damnum infert proximo; & magis adhuc, qui illatum non recompensat ad assem. Nemo potest ab hac obligatione dispensare vel absolvere, nullus Sacerdos, nullus Religiosus, nullus Episcopus, imò nec ipse Summus Pontifex

Ab onere restitutionis nemo absolvere potest.

fex; nulla hic valet indulgentia etiam plenarissima, nulla privilegia Rosàrij, Scapularis, Cinguli S. Francisci, imò nec Confraternitatis quinq; vulnerum, aut cordis Domini JESU. Non deniq; jubilæum universale valet liberare ab hoc onere restituendi; non sufficit hîc magna sicut mare contritio, non tunsiones pectoris, non jejunia, non disciplinæ, aut quævis pœnitentiæ, imò nec lacrymæ; non dimittetur his omnibus peccatum, nisi restituatur ablatum. *Etiamsi tè laveris nitro, & multiplicaveris tibi herbam Borith, maculata es iniquitate tua coram me dicit Dominus.* Jerem. 2. Etiamsi te immerseris non solùm lacrymis tuis, sed & sangvini tuo, non dealbaberis sine restitutione, non mundaberis ab hac tetra nigredine, quam contraxisti damnificando proximum. A.C.1696

Cœtera peccata etiam gravissima contra ipsum DEum, solâ contritione, & confessione delentur; de illis hæc dicit Dominus Isai. 1. *Si fuerint peccata vestra ut coccinum, quasi nix dealbabuntur, etsi fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt.* Verùm damna, injuriæ in bonis proximi factæ nullatenus dimitti possunt, nisi compensentur. Ea est bonitas Divina, ut faciliùs suam propriam injuriam, blasphemiam, abnegationem sui, & similia condonet, quàm injuriam homini illatam; idque etiamsi non ascendat ad milliones, seu ad millenos aut centenos florenos. Proponit Busembaum lib. 3. Tr. 5. c. 1. Dubium II. Quæ sit quantitas notabilis in damnificatione proximi sufficiens ad peccatum mortale. Et respondet ex communi Theologorum sensu: Quòd ea quantitas non mathematicè, sed moraliter metienda est, non tantùm ex valore rei ablatæ, sed etiam ex circumstantiis personæ cui infertur; si nimirum ei grave damnum inferatur, aut saltem charitas Christiana lædatur, quomodo respectu valdè divitis, imò Regis unus vel alter aureus notabile quid videtur, respectu verò mediocriter divitum medius imperialis, respectu pauperis florenus. Unde etiam grave peccatum est auferre rem parvam Domino valdè proficuam, v. g. Sartori acum, quam unicam habet, nec habere aliam potest, quâ se alat. Grave item est, si ex jactura rei parvæ Domino secutura sit valdè magna molestia; *hæc ibi*, anima quàm es pretiosa exclamat S. Augustinus, tantùm vales, quantùm DEus, qui se ipsum dedit, imò exinanivit pro te; ô quam vili pretio ab homine æstimaris! dum pro uno floreno, imò pro una acu venundaris, propter pugillum hordei ab agricola extorti violabant me, lamentatur ipse apud Ezech: 13. Quia verò hoc in passu varias hostis infernalis obtrudit fraudes, technas, laqueos, quibus miseras animas conatur decipere, & in barathrum pertrahere, ideo eas detegere necessum est.

Quantitas rei ablatæ quanâ sufficiens ad peccatum mortale.

Putant aliqui sufficientem fieri damnorum illatorum compensationem, dum aliquas impertiuntur eleemosynas hospitalibus, monasteriis, religiosis dant pro missis, faciunt fundationes pias, ædificant ecclesias, monasteria &c. sed jam pridem DEus T. O. M. detestatus est tales eleemosynas Eccl. 34. *Immolantis ex iniquo oblatio est maculata. Qui offert sacrificium ex substantia pauperum, quasi qui victimat filium in conspectu Patris sui.* Et S. Augus: monet: *De justis laboribus eleemosynas, ex eo, quod rectè habes, tribue.* Serm. 35. de Verb. Domini.

Eleemosinæ non liberāt à restitutione.

Sed priùs illi ipsi, quem damnificâsti, ante omnia restitue; damnificâsti subditos alicujus, non potest Dominus eorum, aut Administrator, seu Arendator bonorum illorum liberare te à compensatione subditis facienda, quia illa frumenta, jumenta, anseres, Gallinæ, & si

Restitutio facienda illi qui est damnificatus

A.C.1690 si quid simile subditis eripuisti, sunt subditorum: propria non Dominorum; subditis igitur restituenda. Siquidem & ipse Dominus extorquens ab eis aliquid ultra solitos labores & census peccat, & tenetur eis id restituere, quomodo ergo poterit eorum damna aliis donare, aut pro illis satisfactionem sibi usurpare?

Nec ab hoc restituendi opere excusabit distantia & diversitas locorum, in quibus aliquid accepisti. Sicut enim illa distantia non impedierat te, quo minùs illuc discesseris, aut tuos famulos miseris pro accipiendo hoc & illo, ita excusare non potest, quin remittas ad eadem loca hoc & illud. Res enim clamat ubiq; pro Domino suo, ut redeat ad Dominum, qui fuit ante, suum.

Plerique in spem amnistiæ generalis dandæ in comitijs peccant, confidendo, quòd illa omnia cooperiet, & tam strictas restituendi obligationes absorbebit. Verùm allegata est constitutio supra, quòd imposterum non sit nexibus danda amnistia; etsi concederetur aliquo casu, pro nulla sit habenda; utpote per minas extorta contra liberæ Reipublicæ voluntatem; coacta enim voluntas, non est voluntas, vel ad summum forsan valeret aliquid in foro externo, sed coram Deo non exonerabit conscientiam militis à præstanda satisfactione damnorum. Siquidem hæc obligatio est juris naturalis, ideóque à nulla humana potestate potest tolli absque reali satisfactione.

Amnestia nō tollit obligationem restituendi

Quodsi nullatenus possis reddere huic ipsi, quem damnificâsti; v.g. quia illum non novisti, nescis ubi sit, mortuus est, nec constat de ejus successoribus; tum demum potes & debes idipsum reddere ad pias causas. Nam juxta Theologorum sententiam debita incerta sunt in eleemosynas elargienda; sed ita strictè, ut quod restituere tenebaris damnificato, id totum impendas ad causas pias, non retinendo tibi partem ejus aliquam. Damnificâsti ad centum florenos, non eris tutus in conscientia, si tantùm des Ecclesiæ vel Monasterio florenos 50: ad novissimum quadrantem reddere debes Christo, qui est successor omnium incertorum bonorum; & Christo datur, quod pauperi seu Ecclesiæ datur. Christus autem scit, si vel minimum retinueris alienum esse, nuda enim & aperta sunt omnia coram oculis ejus.

Verùm præter hunc casum impossibilitatis restituendi proprijs Dominis, non es æquè tutus in conscientia, etiamsi decuplo plus elargiaris in eleemosynas seu Ecclesias, quàm olim aliquem damnificasti.

Res alienæ in eleemosynam datæ non possunt acceptari

Animadvertere hic deberent nonnulli spirituales, quibus aliquando milites dant res alienas in specie sive animalia sive frumenta ex bonis spiritualium sublata; hæc enim non possunt acceptare tutâ conscientiâ, sed potiùs debent milites monere, ut ea illis, à quibus sunt accepta, restituant. Scrupulosissima hac in parte fuit S. Elisabetha Regina Hungariæ, & Patrona Regni nostri. Nam assidens mensæ mariti sui sæpe nihil manducabat, timens, ne in ea mensa aliquid appositum esset, quod erat à pauperibus injustè acceptum vel extortum Sur. 19. 9bris. Item S. Launomarus Abbas, dum ei Ermoaldus dives largam misisset in pecunia eleemosynam, noluit eam recipere, dicens: unus hic tantùm est florenus justè & licitè acquisitus; reliqua meræ injustitiæ & injuriæ. Baron. Anno 567.

Noluit quondam Rex David bibere aquam allatam sibi de cisterna Bethel à quibusdam audacissimis militibus, effundénsque ac libans Domino illam dixit; Numquid sangvinem istorum hominum bibam? 2 Reg. 23. Existimavit justus Rex illam aquam esse sangvinem, quòd eam sui milites hausissent cum evidenti vitæ periculo a vicino hoste; & ideo noluit eam bibere. Quomodo ergo potiori jure non existimandus est sangvis ille panis vel nummus, quem pauper agricola sangvineo ferè comparat sudore, & quem crudelis miles aufert, ac alteri forsan comedendum præbet.

S. Fran-

A.C.1696

S. Franciſcus de Paula coram Ferdinando III. Rege Neapolitano fregit Imperialem Talerum ex quo mox ſangvis copiosè effluxit, teste Savedra Symb. 65. Idem accidit pani in quodam apud Aretinos convivio, dum cœpit ſcindi, & convivis diſtribui, cœpit ſangvis manare. Paul. Oros. l. 3. Hiſtor. Quomodo ergo Religioſi ſeu quicunq; ſpirituales accipient quaſcunq; eleemoſynas ſibi oblatas, à militibus, quos conſtat non ex proprio patrimonio, aut ſtipendio, ſed ex rapinis ac ſangvineo ſudore pauperum, illa offertoria elargiri. Numquid ſangvinem pauperum iſtorum comedetis aut bibetis?

Eleemoſinæ militũ periculoſæ.

Et tamen hic cruor, hic ſangvis multis ſacerdotibus ſapit, dum eo illecti propter maledictas ſcilicet illas eleemoſynas non dubitant in confeſſionibus abſolvere ejuſmodi eleemoſynarios iniquos, etiamſi non reſtituant propriis dominis, quos damnificârunt. Non ſolvunt illi taliter, nec ſalvant pœnitentes, ſed magis ligant ac damnant illos, & ſe ipſos.

10. Cõfœderati nõ poſſunt abſolvi ab ullo Confeſſario imò & omnes illi qui conſiſtentiis bona ſpiritualia gravant antequam reſtituant.

Clariùs verò rem tanti momenti enucleando, oſtendet Ablegatus noſter ex omnium Theologorum & Ss. Patrum ſententia, quòd exiſtentes in hoc nexu ſeu confœderatione, præſertim Mareſchalcus, & ejus conſiliarij, ac denique omnes qui dant, vel recipiunt, aſſignationes ab bona ſpiritualia pro conſiſtentijs ſeu reſpirijs, qui vigore earum aſſignationum aliquid ex ijsdem bonis accipiunt, ad Sacramenta confeſſionis, & Sacræ Communionis admitti non poſſunt, quamdiu in propoſito hujus nexûs & conſiſtentiarum perſeverant, ac iniquè extorta non reſtituunt. Et ratio evidens eſt, quòd, quicunque in actuali eſt peccato cum affectu ad illud non eſt capax horum Sacramentorum. Sed nexus & conſiſtentiæ in bonis ſpiritualibus ſunt peccata, ergo qui in illis perſeverat, non eſt capax eorum Sacramentorum. Major propoſitio eſt ferè articulus fidei. Impoſſibile enim eſt ſimul eſſe amicum Dei per abſolutionem, & hoſtem per adhæſionem peccato; minor verò, quâ nexus & conſiſtentiæ dicuntur eſſe peccata, manifeſta eſt: quia eſt contra omnia jura ſupra allegata, & cum tanta injuria Dei & proximi, ac devaſtatione totius Regni. Unde ſequitur, quòd, dum talis confitetur, & à Sacerdote imperito vel impio abſolvitur, à Deo magis condemnatur. Qui enim (ait S. Iſidorus) confitentem & à peccatis non deſiſtentem abſolvit, ſic agit, ac ſi quis crudum laterem lavet; quantò enim magis lavat, tantò magis lutum facit. Novâ enim maculâ ſcilicet ſacrilegij inquinatur per indignam abſolutionem. Sicut enim minimè abſolvi poteſt, qui in concubinatu vivit, nec ab eo vult abſtinere, ita longè magis abſolvendus non eſt, qui non vult abſtinere à damnificando proximo: graviora enim peccata ſunt, quæ committuntur contra charitatem, quàm quæ contra caſtitatem. Igitur talis confeſſarius eſt ſacrilegus, & talis pœnitens eſt quoque ſacrilegus, indignè tractantes Sacramentum, ac medicinam in venenum ſibi convertentes, & quo ſe debuerant ſanare, eo magis ſe vulnerant. De talibus Author ipſe Sacramentorum Salvator dicit Matth 7 *Nolite Sanctum dare canibus, neque mittatis margaritas ante porcos*. Qui porcum abſolveret, certè grave ſacrilegium committeret, quia porcus non eſt capax abſolutionis, ſed etiam perſeverans in peccato, ſeu non reſtituens aliena non eſt capax abſolutionis; ergo illum abſolvens Sacerdos committeret ſacrilegium, ac ſi porcum abſolveret.

Coſeſſarij abſolventes eos grave cõmittunt ſacrilegium

Similiter ſi Sanctiſſimum Chriſti corpus daretur cani; ô quàm nefandum eſſet crimen! verùm non abſimile eſt hominis illius, qui idem corpus manducat indignè; mortem enim & judicium ſibi manducat, & reus efficitur corporis & ſangvinis Domini.

A.C.1696 Mirum tamen est, quod hæc multi Confessarij ac plures pœnitentes non considerent, vel forte non credant, dum tempore Paschali ac aliarum festivitatum ad hæc Sacramenta audacter confluunt, & audacius à Confessariis absolvuntur, & ad sumendum corpus Domini admittuntur. Non potest hic excusare ignorantia, quia jura, quæ adduximus, sunt nimis clara. Credo potius, quòd aliqui Confessarij ob metum, ne repulsi ab absolutione vel communione milites ejusmodi, præsertim officiales exacerbentur, & prætensam eam injuriam ulciscantur in bonis Confessarij, seu ejus religionis, aut ne ipsum aliquâ injuriâ, confusionéve afficiant. Verùm hic metus non debet cadere in constantem virum, adeóq; ab absolutione indignis danda minimè excusat. Minabantur tyranni illis Christianis tormenta, vincula, & atrocissimas mortes, ut Christum abnegarent, sed maluerunt omnia illa pati, quàm tantùm crimen in DEum suum committere. Quomodo ergo Confessarius audebit sacrilegâ absolutione vel communione peccare in DEum suum ob metus longè minores & frivolos, & cum Juda tradere Christum in manus ac os peccatorum. Et si quid ab aliquo temerario ex hac occasione pateretur, gaudeat se pati ut Martyr Christi pro asserta veritate, & lege Divina, certus illius beatitudinis Christi, quam promisit iis, qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est Regnum cœlorum. Animat generosè hos meticulosos S. Chrysostomus dicens, sive quis Dux militiæ sit, sive Præfectus sive Princeps diademate coronatus, indignè autem accedat, prohibe: majorem illo potestatem habes; propterea vos DEus hoc insignivit honore, ut talia discernatis, hoc vestra dignitas, hoc securitas, hoc omnis corona.

Non excusat eos ignorantia.

Nec metus.

Alij verò Confessarij inducuntur forsan ad dandam indignis absolutionem, & communionem, pœnitentium oblationibus, eleemosynis, pollicitationibus. Verùm uti fatui sunt, qui magno pretio venena aut funes sibi comparant, quibus se interficiant, vel illaqueant, sic & illi impij, qui ea vendunt. Et quid est indigna absolutio & communio? nisi mortalissimum venenum, laqueus, imò infernus, cur ergo tam carò emitur? cur tam crudeliter venditur? pessimus contractus utrumque lædens, imò occidens. Plurima leguntur feralia hujusmodi exempla. Sed, ut cœtera omittam, unum hic præstat adducere ex Pædag. Christia. p. 2. c. 15. Quidam bonorum alienorum raptor insignis, ijsque rapinis ditatus, cùm confiteretur coram his & illis doctis Sacerdotibus, ac Religiosis, omnes illum obligabant, ut desisteret ab his illicitis modis ditescendi, & ut, quod rapuit, restitueret, ac damna compensaret; cùm verò id recusabat, recusabant & ipsi absolutionem ei impendere. Tandem urgente conscientiâ, & metu, quòd sine absolutione viveret, quæsivit, & invenit unum Religiosum Placentinum, qui eum etiam in eo statu rapiendi, & non restituendi absolvit; lætus ille acsi de thesauro invento, liberali eum remuneratus honorario, ac in posterum pro ordinario confessario eum sibi delegit, & assumpsit, ac identidem eidem confitebatur, ac eâdem facilitate absolvebatur. Proinde præter varia munuscula, sæpius opiparæ mensæ suæ Patrem adhibebat. Accidit tandem, quòd post cœnam largiùs insimul sumptam, dum Religiosus ad Monasterium, dives ille abijsset ad lectum, in quo lethum invenit, improvisa morte ac æterno sopitus lethargo: interim veniunt ad cænobium duo personati Dæmones in specie famulorum illius Domini invitantes Patrem ad eum, quasi periculosè infirmantem. Egreditur Pater quàm primùm currens ad Patronum suum, sed ingrediens forum videt illum deambulantem; cœpit igitur Pater ægreferre, quòd eum famuli decepissent, cùm Dominus bene valeat, sed is accedens ad illum dicit ei lamentabili voce: quòd ego jam sum mortuus, ac damnatus in æternum, ideo, quòd existens tantus raptor, & damnificator alio-

Confessarius & pœnitens damnati.

A.C.1696

aliorum, ausus sum percipere Sacramenta absque restitutione & emendatione. Quia verò tu Pater me non monebas, ut desisterem ab illis injurijs compensaremque illatas, quinimò toties quoties me indignè confitentem absolvebas, ideo justo Dei judicio mecum æternas patieris pœnas. Hoc dicto illi duo Dæmones, unus Dominum, alter Confessarium, rapientes, in eo ipso loco terrâ dehiscente ad barathrum descenderunt, quod socius illius Patris videns & semivivus ad Monasterium rediens omnibus narravit terribilia Dei judicia. Paveant, & caveant ij, quorum similis est culpa, ne similis eis eveniat pœna.

Putant aliqui pœnitentes se tutos esse quoad hanc restituendi obligationem, dum habent bonam voluntatem præstandi eam; quâ & Confessarij imperiti solent esse contenti, dum illam in confessione promittunt. Interim labuntur menses, & anni, & non fit restitutio, ob cujus defectum injuriatus in extrema forsan reperitur angustia. Sunt isti milites illi picti, qui vibratum tenent gladium quasi percussuri, nunquam tamen feriunt: sic & eorum voluntas illa, picta & ficta; in imagine pertransit homo: *Venerunt filij usq; ad partum, & non est virtus pariendi.* Isai. 37. Vel si parturiunt hi montes, nihil unquam nascitur, nisi ridiculus mus, aliena semper rodens, de alieno vivens, alienas fruges consumere natus. *Vult & non vult piger.* Prov. 13. Non enim est hæc voluntas sed tantùm velleitas, qualium plenus est infernus *Talia desideria occidunt pigrum.* Prov. 21. Voluntas bona ea tantùm est, quæ exit in actum, qui si non est, voluntas ejus, non erat: Quemadmodum promptus est animus voluntatis, ita sit & perficiendi: *Si enim voluntas prompta est; secundùm id, quod habet, accepta est, non secundùm id, quod non habet;* docet Gentium Doctor 2. Cor. 8. Quamobrem, qui dicunt & non faciunt, promittunt, & non adimplent, qui differunt restitutionem, differenda etiam ipsis est absolutio, donec realiter, & in effectu restituant. Longè salubrior est istis hæc absolutionis dilatio, quàm imprudens præcipitatio, quæ illos ad ima inferni præcipitaret. Sed dicent aliqui perdianimæ, quòd pœnitenti credendum est uti contra, ita & pro se dicenti. Respondetur: ita sanè, dum verè est pœnitens. Sed teste S. Augustino, Irrisor est non pœnitens, qui agit, quod confitetur. Non est ista confessio, sed peccati professio: facilè autem deprehendes non esse illum verè pœnitentem, dum agnosces, quòd in alijs confessionibus semper idem promiserit, & hucusq; non adimpleverit. Nec impotentiam opponat, rarissimè enim hæc excusat juxta superius dicta. Nervosè id refutat S. August. ad excusandas excusationes in peccatis ista prætendimus; nolle in culpa est, & non posse prætenditur. Post hæc motiva, & pluribus 13
insimul, & singulis DD confœderatis inculcata, descendat D. ablegatus ad solvendas rationes, & excusationes quibus suum nexum, & consistentias in bonis spiritualibus tueri solent.

Non possũt absolvi promittentes restitutionem, dum eam longo tempore nõ faciunt.

Solvuntur excusationes confœderatorũ

Pro primo ponere solent fundamento sui nexûs, stipendia per tot annos exercitui non persoluta, ad quæ repetenda nullus alius suppetit modus. Equidem nihil justius, quàm militi sua persolvenda esse stipendia; *nec quies gentium sine armis, nec arma sine stipendijs, nec stipendia sine tributis haberi possunt,* ait Tacit. Hist. l. 4. Si enim justitia exigit, ut cuilibet suus labor, & quodvis servitium compensetur, quomodo illi in omni rigore non est compensandum, qui non solùm laborem & obsequium, sed etiam proprium sanguinem, totum corpus, imò & vitam ad voluntatem & arbitrium alterius impendit, cum resolutione amittendi ea omnia, tolerandi mutilationes & vulnera, captivitatem & vincula, imò omnia tormenta ab hoste infligenda. Ipsæ molestiæ & incommoditates castrenses, quàm sunt duræ & graves, quas graphicè describit Poëta.

Nox

debent luere has pœnas pro culpa sæcularium, qui hæc stipendia non pro- AC. 1669.
vident, vel non solvunt; & nunquam ad solvendũ inducentur, aut consentient, quamdiu videbunt militẽ ex bonis spiritualibꝰ satisfactionẽ sibi repetentẽ.

Excusant etiam pleriq; suas hásce in bonis spiritualibus exorbitantias, quòd stipendium non modò non persolvitur punctualiter, sed etiam valde modicum est ac insufficiens tot expensis, tot equis, tot famulis, tot curribus. Sed facilis est responsio *imo* si stipendium non placet, vel non solvitur, quare hoc servitium militare sequeris, & continuas, quis te cogit, certè non amor ac defensio Patriæ, cui per hos nexus & consistentias magis noces, quàm quivis hostis. Tunc milites erant Patriæ defensores cùm in limitibus excubabant æstate & hyeme. Tunc libebat frequentibus eos recreare stipendijs; quia Respublica eorum præsidio quieti vacans plura habuit media pecuniæ conquirendæ, ac in milites erogandæ. Nunc verò in viscera Regni redeuntes, & ea continuò rodentes, boves, equos, ac alia jumenta colonis abripientes, vias quandoque aquâ & terrâ infestas reddentes non concedunt spatium, & agriculturæ, & mercimonijs, navigationibus ritè operam dandi, unde ergo spes & modus nervi?

Nunc plerumque non est militia sed malitia, ut merito S. Bernardus queratur, & quærat, quis finis? quis fructus hujus non dico militiæ, sed malitiæ? pro quonam eis solvere stipendia? nisi quia Patriam funditus everterunt, quam defendere debuerunt. De quo solvere? cùm omnia media solutionis consumpserunt & corruperunt. 1 Reg 13 dicitur: *Egressi sunt ad præliandum de castris Philistinorum tres cunei*, alia versio legit *ad prædandum* Interpret 70 *ad corrumpendum*, quasi idem sit præliari ac prædari & corrumpere. Non damno statum militarem, sed vitia. Multi milites Sancti fuere. Laudat S. Lucas Act. 10 Centurionem, quòd erat Religiosus ac timens Deum cum omni domo sua largiens eleemosynas multas plebi & deprecans Deum semper. Subscribit eidem S. Hieronymus. Nihil nocuit militanti paludamentum, & baltheus, & apparatorum caterva. Cùm ad S. Ioannem Baptistam recurrissent milites quærendo viam salutis, quid faciemus & nos? non jussit eos abijcere cingulum, deserere militiam sed ait; *neminem concutiatis, nec calumniam faciatis, & contenti estote stipendijs vestris* Luc. 3. Verùm qui hanc regulam sequi, hos articulos observare recusat; exeũ castris, fuge militiâ, fuge littus avarum non expectans tubæ sonum, sufficiat tibi vox clamantis cõnscientiæ tuæ. Imò quot balatus ovium, mugitus boum, hinnitus equorum à te injustè ablatorum, tot sunt tubæ, quæ te exturbant exercitu; cui pondus es, non subsidium. Propter tuas enim rapinas & injustitias, venit non rarò in totum exercitum tempestas illa grandis, illa clades, contagio, lues, illa damna, ut olim propter illum Achan: Tales servi sunt, servi nequam mittendi in tenebras exteriores, talium stipendium est mors Rom. 6. Vtinam tales abscindantur, qui vos conturbant ait Apostolus Gal. 5. cùm Gedeon pugnaturus contra Madianitas magnũ collegisset exercitũ, dixit ei Deus; multus est tecum populus non vinces; idcirco remissis ad domos suas cœteris delegit trecentos viros, cum quibus hostem debellavit. Iud: 7. O quàm longè beatior esset Resp. si pauciores sed meliores haberet milites; nunc paucissimi ad præliandũ, plurimi ad prædandũ, unꝰ ibit ad præliũ & decẽm eius famuli, lixæ, calones ad alienũ prædiũ. O numerꝰ non viri! meliꝰ esset, ut domi remaneretis, & in sudore vultûs vestri vesceremini pane vestro cum bona conscientia & benedictione divina; quia *dum labores manuũ tuarũ manducabis beatꝰ es & bene tibi erit* Psal. 12 Econtra *contritio & infelicitas in vijs eorum, qui operantur iniquitatem, & devorant plebẽ, sicut escã panis* Psalm. 13

Qui nolunt observare disciplinam militarem, non militent.

2do. Non tenuitas stipendiorũ milites facit egentes, & miseros, sed immoderatio in omnibꝰ & luxus; hic est barathrũ sẽper clamãs, affer affer, hic est

A.C.1696 sæculo pertusus nunquã implendo; hic luxus Martes transfigurat in Bacchos & Veneres, aquilas in noctuas aut pavones, seu accipitres, armatos in cõptos, milites in aulicos, heroes in helluones, castrenses in Cretenses ventres pigros, Polonos in Sybaritas. Huic nulla stipendia, nulla hiberna, nulla satis sunt æraria, imò satis est nihil. Hic est inventor & Author omniũ extorsionũ, rapinarũ, angariarũ, neglectꝰ assignationũ Ducũ, contemptꝰ legũ, violationis articulorũ militariũ; imò hic facit eos cudere sibi novas leges in consistentijs aut respirijs accipiendi quod volunt, & valent. Hic instigat eos contra patriã, contra patrimonium Christi Arguté id exponit & expungit Petrus Blesen: hodie militaris disciplina prorsus evanuit, & se in quandã delinquendi libertatem, & scurrilitatis speciẽ deformavit. Olim enim se juramenti vinculo milites obligabant, quòd starent pro Reip. statu, quòd in acie non fugerent, & quòd vitæ propriæ utilitatẽ publicã præhaberent: sed & hodie tyrones enses suos recipiunt de altari, ut profiteantur se filios Ecclesiæ, atque ad honorẽ Sacerdotij, ad tuitionẽ pauperũ, ad vindictã malefactorũ, & patriæ liberationẽ se gladiũ accepisse. Porro in contrarium res versa est. Nam ex quo hodie militari cingulo decorãtur, statim insurgunt in servos Domini, & deſæviunt in patrimoniũ crucifixi, & miserabiliter, atque immisericorditer affligunt miseros, ut in doloribꝰ alienis illicitos appetitus, & extraordinarias impleant voluptates. Qui contra inimicos crucis vires suas exerere debuerant, in potibus & ebrietatibus pugnant, vacant otio, marcent crapulâ, vitãq; degenerem in immunditijs transigentes nomen & officium militiæ dehonestant ep. 94.

Luxus fa- cit milites egentes & rapientes.

Vidimus sæpè in consistentijs non suffecisse caupones advehendo in usum immo abusum militũ ex majoribus civitatibus vino, quo non solùm ipsi Domini se invicem tractabant, & ingurgitabant, sed etiã in hidrjis majoribus per plateas aurigis & plebi propinabant. Mensas verò ita instruebant, ut quotidie nuptiæ esse viderentur. Dicitur quidã officialis centum perdices singulis aureis emptas pro uno convivio apposuisse, alius loco panis communis, solos Marcipanes etiam famulitio dedisse fertur. Proh Deum! quænam stipendia his excessibus sufficient? cùm certum sit à nonnullis militibus pro uno epulo totum unius anni stipendium etiã hibernũ expensũ fuisse, nec suffecisse; & cùm nulla alia media acquirendæ pecuniæ, nullum, aut tenue patrimoniũ habuissent, non nisi ad rapinas & modos illicitos se convertisse. Ita de Caligula Cæsare Svetonius testatur. Exhaustus atq; egens ad rapinas convertit animum.

Luxus in mensis.

Exultant, & plaudunt milites in suis commessationibus, & compotationibus sed pauperes coloni, miseri spirituales ejulant, & plangunt apud S. Bernardum exprobrantes eis: Nostrum est quod effunditis, nobis crudeliter subtrahitur, quod vos inaniter expenditis. Vita nostra cedit vobis in superfluas copias, nostris necessitatibus detrahitur, quidquid accedit voluptatibus seu vanitatibus vestris. Ep. 42.

Non enim solùm luxus militũ apparet in mensis, sed etiam in ornamentis. Pudet jam milites gestare vestes ex alio panno, quàm Gallico & Hispanico, vel calceos non Turcicos. Passim contendit unusquisq; per æmulationem meliora, & pretiosiora aliis habere vestimenta, holoserica diversa, pelles zebelinas, pantherinas ephippia, phaleras, fræna argento, & auro intexta & ornata.

Luxus in ornamẽtis.

Præclarus hoc in puncto circumfertur discursus Petri Firlei Palatini Sandomiriensis Directoris exercitûs ante bellum Sveticum, qui, cùm ad mensam suam plures haberet Colonellos, Tribunos, Optiones, ac alios milites vertens se ad suum Capellanum, dixit; Vides Pater hos Dominos tam pretiosè ornatos tanquam sponsos; unde putes ipsis has vestes nuptiales; an ex patrimoniis ac villis eorum? sed scias, quòd pauci sunt, qui aliquam habeant villam, & nemo his sumptibus sufficientem. Ex lacrymis & sangvine pauperum Colonorum sic se isti exornaverunt. Credas mihi, quòd si Angelus DEi comprimeret has pantheras, aut zebellinas, seu hæc holoserica, has purpuras, dubio procul, quòd

quòd sangvis & lacrymæ hominum injuriatorum effluerent. Ego, inquit, inij *A.C.1696* militiam cum ineunte ætate, & tam pretiosas vestes non habui, quamvis in Senatoria domo sim genitus, & ampliora possederim bona, quàm hi omnes. Libentiùs ergo viderem eos in arietina, lupina, vel ad summum vulpina pelle, in panno ordinario, sed in lorica vel thorace ferreo cum framea nitida & acri, sive cum hasta vel lancea ac bombarda, sclopeto bono, equo generoso absq; his phaleris, quàm cum hoc argento & auro, in hac splendida bysso & purpura absq; competentibus armis & telis: hæc sunt militum ornamenta, illa verò dehonestamenta. Verùm nunc, qui habet loricam, vendit, ut habeat tunicam holosericam; unusquisq; mavult ornari, quàm armari. Hussarorum solùm jam nomen extat, gravis illorum armatura, hoc tantùm *Hussarorū solum nomen extat sine armatura.* significat, quòd maximis gravet populum extorsionibus, non visuntur eorum hastæ, cassides raræ, thoraces illi chalybei totum tegentes virum ferè nulli. Et tamen hæc cataphracta militia unicum exercitûs nostri decus & robur fuit; hæc subegit tot Provincias, limites regni ampliavit. Non solâ scilicet animi fortitudine, sed maximè hoc genere terribilis armaturæ. Hac arte, non solùm Marte & Romani olim facti sunt orbis Domitores & Domini. Hoc eorum Historicus fatetur, Tacit. ann. l. 2. describens Germanici cum Germanis pugnam. Nec minor, inquit, Germanis animus, sed genere pugnæ & armorum, superabantur à nostris, quibus scutum pectori appressum, & insidens capulo manus, quæ latos barbarum artus, & nuda ora foderent. Impossibile sanè est vel inutile nudum exponere pectus: de pectore non tecto animus perit, vel si est, perdit animosum. Qui sine armatura est, ad fugam potiùs, quàm ad pugnam creditur esse paratior. Vilipendimus cohortes dictas leves; vocitamus eos Valachos: & tamen omnes facimus nos tales Valachos & leves, dum illam gravem abjicimus armaturam.

Verùm, quænam hæc censura? Ecce nostri Hussari Leopardis micantes, videntur esse tot Herculesii exuviis leonis induti. Ita quidem istud adhuc ipsi retinent insigne, quod ab uno olim industrio Duce erat inventū ob terrorem hostib9 incutiendum re invisâ: quod forsan semel duntaxat valuit, nunc verò diuturno visu & usu hoc stratagema viluit. Unde mirū est, quòd Duces has Leopardorum pelles nullius usus & ingentis pretij non tollant, & pristinam armaturam non revocent, quæ minori pretio constat, quàm isti leopardi. O quot hæ immanes belluæ devorârunt boves & equos! quot spoliârunt, imò excoriârunt oppida & villas. Volens olim Cæsar exhibere se Romanis tanquam Herculem, exuvias leonis indutus movit populo risum. Sed nostri, his leopardis induti cient nobis lacrymas: quæ tamen non essent tam amaræ, si ea, quæ à nobis contribuuntur, vel extorquentur saltem pro comparanda debita armatura, non pro hoc lusu & luxu impenderentur. O si rediret prisca militiæ nostræ frugalitas, vestium incultus, armorumve cura! rediret profectò & prisca Regni felicitas. O si observarentur præclari circa hoc articuli militares, & constitutiones comitiales, quibus inter alia seriò inhibetur, ne miles aliquid argenti vel auri pro ornatu suo vel equi adhibeat.

Ita olī Sparthac9 belloRomanos petitur9 omnē auri & argenti usū militibus interdixit. Et niger Pescennius Rom. Dux milites in vasis ligneis vesci jussit. Fa- *Exēpla frugalitatis militaris.* bricio verò censor solis Ducib9 pateram & salinū ex argento ægrè concessit. Juliano apud Marcellinū conqueritur, quòd per Constantij Prædecessoris sui dissolutionē armatis non sit saxū cubile, sed pluma & graviora gladijs haberent pocula. Vladislaø Iagello Rex noster tot clar9 victorijs, non alias nisi agninas gestare solebat pelles, & pro potu aquā solā adhibere. Id etiā olim lege Carthaginensiū cautum fuisse scribit Plato, ut nemo militū in castris gustare vinū auderet, sed solā aquam. Quocirca, dum à Pescennio nigro milites in Ægypto vinū poscerent, dixit eis cum stomacho: o infelices! Nilum habetis, & vinū quæritis. Idem pistores vetuit sequi exercitum, siccum panē militi sufficere dictitans.

A.C. 1696 hic ferme omnes Imperatores & Duces bellicosi, & alijs præcipiebant, & ipsimet faciebant. Pro omnibus libet unũ Carinum Romanorũ Ducẽ adducere, de quo Synesius his ferè verbis: cùm Carinus in Armeniã duxisset exercitũ: priusquã adoriretur Regionem hostilẽ, cibi eum capiendi cupiditas incessisse dicitur. Advenisse tũ tradunt legatos hostiũ, & contra, quàm ipsi arbitrarentur incidisse eos primũ in ipsum Imperatorẽ epulantem simpliciter, nec doryphoris ullis stipatũ, nec ullo satellitio succinctũ. Illorũ enim Principũ simplex erat habitus qui non ornatu sed animo se esse Imperatores declarabant; & à multitudine quidẽ bonis differebant interioribus, exterius verò similitudinem cum gregarijs præferebant. Carinus igitur puniceã tunicã indutus super gramine accumbebat; dapes erant pulmentũ futile pisi ac ciceris, inq; hoc frusta salsamenti carnis suillæ, vetustatis valde conscij. Imperatorẽ autẽ legatos conspicatũ neque exilijsse, neq; commutasse quidquam ferunt, accersitisq; illis dixisse ita, ut assederat, scire se, quòd se convenire vellent, Carinũ videlicet. Nuntiarent itaque adolescenti Regi suo, ni frugi esse vellet, expectandũ ipsi, ut propè diẽ aspiceret cuncta nemora, cunctosq; campos unâ nocte leviores factos, quàm esset Carini caput; interq; hæc verba craniũ, detracto pileo, spectandũ exhibuisse, in quo nihilò plus pilorũ esset, quàm in galea apposita. Quod si esurirent, considere ipsos, ut unà secum manũ in ollam injicerent; sin hoc ipsis opus non esset, jubere se, eo ut momento discederent, atq; extra Romanũ vallũ se reciperent, cùm jam perfuncti essent legatione. Atq; his relatis ad multitudinẽ hostium, & ductorẽ ipsũ, horrorẽ & formidinẽ invasisse universos accepimus. Nẽpe dimicandũ esse cũ talibus, quorum Imperator is esset, qui non vereretur appositâ ollâ legumentorũ convivas invitare, ut secum pranderent. Et territum illũ gloriosum, superbumq; Regẽ cum tiara & acinace & ornatu Persico advenisse, tum ajunt, paratum facere omnia, quæ calvus ille, cum pileo vilis lanæ tunicâ amictus imperasset. Ita fortissima Persarum natio postquã luxu diffluxit, delicijsq; facta est enervis, priscâ majorum gloriâ degeneravit. At, cum Persæ pane tantum, nasturtioq; vescebantur, & nares emungere, aut spuere turpe existimabant, ut qui assiduâ corporis exercitatione excrementa ea decoquenda, aut sudore ejicienda putarent, quemadmodũ Xenophon scriptum reliquit, reliquis Asiæ populis terrori erant. Prudenterq; Sandanis apud Herodotũ deterruit Cræsum ab expeditione, quam tunc in Persas moliebatur his propemodũ verbis: adversus tales viros bellum suscipis, qui coriacea subligacula, qui è corio reliquã vestẽ ferunt, qui, non quibus volunt cibis vescuntur, sed quos habent, utpote Regionẽ asperã incolentes. Ad hæc potu non vini utuntur, sed aquæ, nõ ficos ad cõedendũ, nec aliud quidquã boni habentes; quibus, cum nihil sit, quod eripias, si viceris, multum tamen habes, quod amittas, si victus fueris.

Nec minùs providè Coes Mitylenius Darium monuit, caveret eã gentẽ prælio lacessere, in cujus terra nullus ager araretur, nullæ urbes colerentur: pergebat enĩ in Scythiã eos homines, ut putabat, subacturus, qui currus pro domibus haberent, & venatu ferarũ lacteq; victitarent. Quemadmodũ & Alexandrum Macedonẽ Scytharũ legati à suscepto adversus eã gentẽ bello dehortantes, cum silvis, inquiunt, & nivibus & fluminibus ferisq; bestijs pugnabis, nã paupertas nostra velocior erit, quàm exercitus tuus, qui prædã tot nationum vehit. Quod perpendens secum Alexander, & considerans grave spolijs apparatuq; luxuriæ sui exercitûs agmen, ut vix moveretur, suas primũ, deinde totius exercitus sarcinas, exceptis admodum necessarijs conferri jussit in medium, suisq; primũ face subductã, cæteras incendi præcepit. Flagrabant exurentibus dominis, quæ ut intacta ex urbibus hostiũ raperent, sæpè flãmas restinxerant, nullo sanguinis pretiũ audente deflere, cùm Regias opes idẽ ignis exureret. Brevis deinde oratio mitigavit dolorẽ habilesq; militiæ, & ad omnia parati lætabantur, sarcinarum potius, quàm disciplinæ fecisse jacturã, quã servatâ longè plura postea acquisivêre. Ergo non stipendiorũ tenuitas, aut retentio est causa nexûs, vel tantarum

rũ extorsionũ in consistentijs, sed luxus, hic tollendꝰ, moderatio tenenda; tunc stipẽdia ac hiberna à Repub. a Ducibꝰ juxta tariffas ordinata sufficiẽt; ut asseverat Cassiodorꝰ; qui rationabiliter disponit propria, nõ appetit aliena. Tollitur enĩ Prĩcipibꝰ ac militibꝰ necessitas excedẽdi, quoties assueverĩt propria moderari. *A.C.1696*

Nec est ratio emungendi bona spiritualiũ quod ipsi non habeant uxores aut liberos.

Aliud DD. milites prætendunt motivum emungendi bona spiritualium, nimirum, quòd ipsi non habeant uxores, liberos, adeoq; non videntur indigere tot reditibus, ut ex eis milites participare non possint. O frivolam rationem! multi DD. sæculares sunt cælibes vel vidui, absq; uxore & liberis, ergóne hoc titulo licet militi bona eorum emungere? Ecclesiæ nunquid non sunt sacerdotum sponsæ? nunquid non indigent ornatu, conservatione, variâ suppellectili, & quidem non vili, cerâ, vino, tot ministris? pauperes nunquid non sunt eorum liberi, quos alere debent? Imò quis est sacerdotis frater, soror, nepos, neptis, cui aliquid Sacerdos non elargiatur? quin imò non unus propter carnem & sangvinem se exinanit, & usq; ad excessum, totã suã substantiã ac reditꝰ in educandos nepotes elocãdas neptes, recreandos fratres impendit dũq; alios calefacit, ipsemet alget.

Sed dicetur, quod etiam reperiuntur nonnulli, qui nec Ecclesiis, nec pauperibus, nec consangvineis quidquam tribuunt, sed tantùm pecuniam corradunt, & conservant. Hos ego non defendo, sed eorum villas & subditos, qui non sunt eorum culpæ socij, cur ergo, cùm delirant heri plecti debeant servi? Verùm & illa pecunia, quam avari quidam congregant sacerdotes, cujus erit? nunquid morituri de illa quidquam secum accipient? Offa ista est consangvineorum. Parcior nostro sæculo esse videbatur in vivis Stephanus Wyzga Archiep: Gnes. Quis verò eodem vitâ functo liberalior? dispersit, dedit pauperibus, Ecclesiis, sed maximè consangvineis milliones. Igitur ob hanc ipsam rationem, ob proprium emolumentum DD. milites deberent bona spiritualium magis tueri & conservare.

Nec consvetudo potest allegari cõtra bona spiritualia.

Non erubescunt aliqui consuetudinem pro se allegare, quasi hæc det ipsis jus grassandi in bona spiritualia, sed, quam iniqvus sit hic prætextus, cuivis est manifestum. Nam juxta Theologorum omnium sententiam nulla consuetudo, etiamsi sit immemorialis ullo modo contra immunitatem Ecclesiasticam prævalere potest. Suar. Def. l. 4. Et ratio est, quia juxta omnia jura consuetudo mala, est potiùs corruptela. Consuetudines malæ non firmantur tempore; consuetudo irrationabilis non facit legem. Præterea, si quæ pessimæ in hoc fuerunt consuetudines, jam sublatæ sunt per concessum à spiritualibus subsidium charitativum ratione hibernorum eâ conditione, ut bona eorum sint omnino libera ab omnibus consistentiis & stationibus, uti supra explicatum est, ac recentissimâ constitutione comitiali stabilitum. Post quam latam semel tantùm exercitui, quòd esset in Valachia, Niemecensi expeditione nimis afflictus, equis, & omni apparatu militari orbatus, concessa est in visceribus regni & in bonis spiritualibus consistentia hyemalis; sed cum eo rigore, ut nihil amplius ex iis bonis acciperent, præter solam hibernam laudatã ac concessam. Nunc verò primùm DD. confœderati hoc nexu dant initium huic consuetudini, dum & consistentias sibi usurpant, & in eis sinè respectu & proportione ulla ad hibernæ tariffam constituere non verentur, in singulos cohortis equos certam summam plures hibernas longè excedentem. Hoc est sequentibus annis lampada tradere, hoc est scandalum pusillis præbere. Hos S. Greg: non dubitat morte, imò mortibus condemnare, dicens: Tot mortibus digni sunt, quot aliis de se pravitatis exempla dedêre; & fortius ipse summus Judex: *Væ mundo à scandalis. Qui enim scandalizaverit unum ex his minimis, expedit ei, ut suspendatur collo ejus mola asinaria sat, & demergatur in profundum maris.* Matt: 18. Sed filii Adæ etiam in hoc suas excusant excusationes in peccatis, dum dicunt, totum illud, quidquid accipiunt supra tariffam hibernæ computabimus in stipendia quartualia. Speciosa verba, sed re inania, dic mihi quando, & quomodo hæc fiet computatio, & interim patitur justus iniq; spoliatus. Si in tribunali Radomiensi? quanta ibi

Nec excusant, quod velint damna spiritualibus illata computare in stipendia.

 erit

A. C. 1696 erit difficultas in faciendo recto calculo, quàm multi sunt injuriatorum, qui non habent modũ illuc adeundi. Plerumq; Domini oppidorũ, & villarũ prosequuntur ibi causas suorum subditorũ & quod vindicant, sibi retinere solẽt, per quod conscientia injuriantiũ nõ fit libera, dũ nõ restituitur illi ipsi, cui facta est injuria.

Deniq, quod summa rei est, illa calculatio injuriarũ & stipendiorũ finitur ordinarie cõplanatione; dũ exercit9 recedit à prætensione stipendiorũ toti9 Reip. pro aliquot annis, & Tribunal condonat ipsi omnes injurias, & dãna quibuscunque causata. O quanta hic injustitia! quanta injuria spiritualib9! omniũ nobilium bona contribuere tenentur ad solvenda stipendia; nulla ipsis illata sunt à militib9 dãna; & tamẽ nobiles liberantur pariter à solvendis stipendijs per aliena dãna; sicq; sola spiritualia ac Regelia bona & housing hibernã, & stipendia solvunt: In quo, cùm sũma inferatur ipsis injuria, ej9 causa sũt, qui in consistẽtijs supra tariffã hibernæ aliquid extorquent, adeoque rei gehennæ erunt, quamdiu id injuriatis non restituent.

Tandẽ, si D. Ablegat9 adverterit his omnib9 adductis minimè moveri nexũ, ostendat eis gladiũ spirituałẽ, quẽ nõ frustra portat Ecclesia, cuj9 spons9 Christ9 potens est destruere omnẽ potentiã extollentẽ se advers9 eũ. Declaretq; illis pro ultimo quòd si hunc nexũ non dissolverint, & à consistentijs in bonis spiritualib9 tã damnosis non abstinuerint, vel ablata non restituerint omnes Episcopi in suis Diœcesib9 interdicent omnib9 Sacerdotib9 & Religiosis ne excipiant eorũ confessiones, neve eos absolvant. Quodsi nec posthac se correxerint, eos excõmunicabunt, vel poti9 jã innodatos excommunicatione Papali Bullæ cœnæ Domini per omnes Ecclesias declarabunt, missas corã eis celebrari, Sacramenta eis administrari, mortuos sepeliri, imò omnem conversationem cum illis inhibebunt Denique etiã Ecclesias omnes claudent, & Divinis interdicent. Psalmosq; 78vum & 108vum contra eos quotidie decantari mãdabunt, ut olim Episcopi Galliæ.

Ultimũ remediũ spirituale cõtra opprimẽtes bona spiritualia.

Nõ dubium est, quòd si ipsis aliqua inest fidei Christianæ scintilla, expergiscentur, evigilabunt ad hæc fulmina. Imò, si Deũ nõ timerent, homines reverebuntur. Omnis enĩ popul9 consurgeret contra eos, tanta eorũ causâ patiendo devotionis dispendia. Dum ob cædẽ D. Stanislai toti Regno esset à divinis interdictum nõ potuit Rex Boleslа9 hanc pœnã suâ causâ inflictã tolerare, abjecit coronã, excessit è Regno nemine propellente, & vel à canib9 suis dilaniat9 interijt vel in monasterio quodam Styriæ pœnitens delituit.

Poterit D. Ablegat9 & alios similes excõmunicationis & interdicti explicare illis effect9, quos nõ solùm homines, sed & irrationalia animalia senserunt. Revocet etiã ipsis in mentẽ recens, imò præsens exemplũ in Lithvania, ubi Episcop9 Vilnensis tanquã zelotes fortis insurrexit cum hoc gladio contra ipsũ Ducẽ tanti nominis, impugnans similes consistentias & hibernas, tandẽ, post atrox armis spiritualib9 bellum feliciter de ipso ac toto exercitu triumphavit, bona omnia spiritualia liberavit, non solùm à consistentijs, sed ab omnib9 hibernis, ac stationib9 ita, ut bona spiritualia æquali omnino cum nobilũ bonis gaudeant libertate. Plures in Polonia sunt Episcopi, plures habent pro se leges, plura poterunt, dum affligentes se affligere incipient, ne abutantur milites illorum patientiâ, ut nimiùm læsa non vertatur &c.

CARDINALI BARBARINO 20. Decem.

Sensum suum & aliorum de Candidatis explicat.

CUm summa ut soleo & consolatione & veneratione literas tuas accepi, legi & mirabilem affectum tuum in me, sollicitudinem pro Patria mea inveni.

Convenio libenter in eo tecum Princeps Eminentissime, confingendis causis, & falsis opinionibus componendis, nullum ante tempus fuisse fertilius, multum enim plurimi in hoc desudant; tanquam insignis inde glo-

gloria surgat, & mansurũ sine fine decꝯ ut quis turbet publicũ misceatq; omnia, *A.C.1696*
& velut ex uno equo in alium se trajiciat, proponendo sub melle venenũ innocenti populo, multa dicendo, scribendoq;, quæ falsa, quæ nullo nituntur fundamento & cũ diserti quibusdã videntur, loquaces sunt, dicenda ne an tacenda? passim loqvuntur, scribuntq; ad vana delapsi, falso vera, aut majora vero miscẽt sæpe eruditè, interdũ tamen vanè sed ut ego judico, semper indecorè. Quorũ causã si videres, vel modũ, esset in quibꝯ rideres, esset in quibꝯ indignareris. Nõ facilis enĩ venia prava dixisse de rectis, sunt pleriq; tã lyncæi, ut ea quoq; in tenebris videant, quæ nusquã apparent, cũ interea tãtæ dignitates tantã nõ patiantur indignitatẽ & quod pejꝯ est, id sibi nõ culpæ sed politiæ tribuunt, dumq; putãt, se svaviter vivere, delirant, dũ conturbant domũ suã, possidebunt ventos.

Interea tamen alij, reducti à fluctibꝯ terrã legunt, unico in his turbis solatio, & levamento. Cedo & ego tempestati cui resisti nequit. In sincero domꝯ Regiæ obsequio suppleo votis, quod nequeo factis. Timeo tamen ad mensuram eorũ quæ agit, ne infausta rũpant vela Noti, & ne inani spes tumidæ crepent vento. Discordia enĩ domestica sæpius recrudescit, omnia pessundat, & vota studiaq; amicorũ impedit. Ut Deus teste Augustino creare nos sine nobis, salvare nos nõ potest sine nobis sic difficile ipsis nolentibꝯ succurrere. Quæstionẽ futuræ electionis quod concernit, nõ multũ à veritate abludit, quod literæ tuæ continent, nec semper vana rumore populi jactantur quamvis serio indigeant scrutinio. *Malum omen pro Regia domo.*

Varij quidẽ nominantur sed quos cuivis privatũ nõ publicũ suggerit emolumentũ. Frustra hic prætenditur; ex multis optimũ posse eligi, rarò talis invenitur, dũ quivis affectꝯ sui vult habere candidatũ. Nõ tolerandi forent aliqui, si pari potestate ac impetu pollerent. Quia verò non meũ tantum, sed & aliorũ à me requiris sensum facio id eò libentius, quo justius exigere poteras. *Plurimorũ promotio ad Regnũ.*

Scio tibi notũ esse Remp. nostrã ita ab origine in omni jure fundatã ut totum in se cõprehendat quidquid perfecti in alijs per orbẽ dispersis, leges & statuta cõtinent. Notũ tibi itidẽ, nostrã ex tribꝯ statibꝯ cõponi; Regio, senatorio & equestri. Regius ordo complectitur in se authoritatẽ, gratiã distributivã; finalis decisio omniũ publicorum negotiorũ, statutorũ, constitutionum, bene placitorum, nõ nisi à tota Repub: hoc est à tribꝯ ordinibus insimul junctis habetur, ita bene agendi omnibꝯ aut incussa voluntas, aut imposita necessitas. *Tres status in Polonia eorumq; officia.*

Senatoriꝯ est intermedius ordo inter Regẽ & ordinem Equestrem. Quidquid nocivi sciverit præcustodire, & se opponere ex vi præstiti juramenti tenetur. Ita Regi observantiã jurat, uti Reip. fidelitatẽ; sunt hæc inseparabilia, nec dividi unquã possunt. Nunquã ita amandꝯ Rex, ut Rempub. negligas, nunquam ita curanda Respublica, ut Regem deseras.

Equestris ordo condit jura legesq;, sed ea approbari debent à duobus superioribus ordinibus, ita ut vocari possit totus in toto, & totus in qualibet parte. Nuntij terrestres condunt quidem leges, & sunt quasi fons & origo illarum; sed tamen nec volumini legum sine approbatione duorum ordinum inferuntur, nec executioni mandantur. Maximum fundamentum Reip: nostræ consistit in ordine Senatorio & equestri, Senatores ad mediandum, ut in intermedio ordine positi, Equestris ordo ad concludendum salvo beneplacito & consensu duorum quoq; ordinum.

Ordo verò regius, quia quasi tantum in se solam comprehendit authoritatẽ Reip, & id unicè curare debet, ne misceat Remp: insinuando difficiliores ad digerendum materias, & ne causet motus Patriæ. Similis debet esse in regendo pacificæ apum Matri, sine ulla læsione legum, jurium Reip, & ministrorum, facere omnibus bene, nemini malè, neminem etiam pro crimine captivando nisi jure victum, quod solennissimè promittit quisq; Regũ cum corporali juramento, & hæc est lex cardinalissima, ut & illa alia, quod bellum indicere & inchoare inscia & inconsulta Rep: nullatenus debeat.

Cum ergo Rex nobis propter conservandam authoritatem Reip: sit necessarius

A.C. 1696

rij. õnis cura eò dirigẽda est, ut talis eligatur, qui sit executor legũ nõ earũ violator. Hoc posito

Nõ eligendus vicinus.

Nõ videtur prudẽtioribus vicinus eligendus eò quòd, qui longe abest, non habeat ullã nobiscum cõmunicationẽ. nec cũ vicinioribus nostris cõfiderẽtiã ac proĩde nobis nõ possit esse formidabilis

Eligendus bellicosus opulentus & virtuosus.

Optatur ut candidatus bellicos habeat spiritus, & ad bellũ gerẽdũ opportunas ac sufficientes opes, ut ex tãtis oneribus relevet Remp. & avulsa recuperet. Divitiæ tamen & si affluãt, videndum est, ut in comitatu sint virtutes.

Si periculosas alij putent divitias, utpote quibus libertas subjugari & opprimi possit; reponendum ijs, pecunias à Polonis acceptari, rarò tamen dari effectui, quod ab accipientibus promittitur. Acceptæ à longè distante Principe nonnihil nos conturbare possunt, non tamen ita attrahere, ut libertas iis venundetur, si ab iis ipsis prohibeatur, qui subjugatis nobis nociturum se sibi non citra rationem credant? Quæ igitur ratio longè dissitum nobis faciet formidabilẽ? Quinimo cum viderit vi se nihil effecturũ, beneficijs nos sibi devinciet, & sic suave ac florentissimũ erit regnum, quod exasperabit violentia. Major est metus qui occultari nequit.

An Regina effectet thronum prose-

Non cogitare Reginã de regno quis affirmet? ut perpetuò dominetur, desiderare eandẽ, quis asserere, aut refellere queat? Nihil domesticum magis esse potest, quàm sua cuiq; conscientia, nec color quem primæ lanæ biberunt, facilè amitti potest, nec mores quibus imbuti sunt anni recentes. Nulla solet esse Regno dejecti quies. Optimi utiq; maxima concupiscunt. Verissima ergo dicunt, & usu probata, ac probanda, non eam esse omnino à desiderio regnandi alienam nec vellet forsan audire illud, aspice felicem sibi, non tibi Romule Syllam. Quamvis aliqui accusant eandem inconstantiæ memorantq; in decretis & sensibus Euripo similẽ septies in diẽ mutari solito. Libenter viderent multi, si iret pleno gradu fama ejus ad posteros & laudem perpetuã calcatæ felicitatis relinqueret, siq; in tuto emineret honorata contempti honoris modestia, ut fortunam in sua potestate teneret, ne speciosum illud malũ insolesceret, néve animũ monstraret ambitione infectum. Nónne melius esset totam in curam animæ, in lucra virtutum effundi, & in umbris sepeliri, quàm populis iterum velle jura dare, attolli solio, rubere in publica purpura Regali, in sole vivere ut ex actionibus evidenter apparet cùm fucum non ferat, purpura est, lux est, tenebras nescit, umbras respuit, cælestis naturæ est.

An pro Genero?

Ego tamen crederem, quòd libentiùs generum suum, quem non dignitas magis, quam virtus illustrat, & ego viribus auderem majora si laudare niterer coram te omnibus majorem laudibus, quia omnibus dignissimum, quamvis si illum laudarem, laudem de laude mererer, & fruerer majori bono; libentius inquam generum suum in solio videret, quamvis & id ut lætã apud plerosq; ita apud quosdam sinistrã laborat famã Ita homines plerumq; magis specie & colore rerum quam rebus ipsis permoventur, nec vellent multi ut per filiam dominetur, quæ eandem supra maritum potestatem habet, quam supra utrumq; habitura est mater. Reges regno dantur non regna Regibus, sunt quædam quæ culpentur, attamen sine ejus culpa, metuunt eam magis, quam oderunt, capi tantùm & illaqueari per fœminas verentur, dicuntq; palàm ut olim illa Catonis filia sum, sic nunc Mariæ Casimiræ filia sum, ex illa stirpe me censeo quód vulgo rerum pessimo interpreti sufficit.

Dicunt alij si id fieri non poterit, nec facilè enim quisquam vult, quod se posse desperat, reconciliandam cum Principe Jacobo (quem sine causa ulla accusant multi; ita plerumq; fortuna pro culpa est,) ut in eo fastum & ambitum, qui non extingvetur nisi cum morte accensi in corde suo dominatûs exerceat, ut nomen Regis penes filium, vis autem imperij sit penes illam. A domo tamen Regia plurimi alieni, & nihil nisi mala ab ea sperant, & augurãtur.

A vicinorum potentia ut jam dixi abhorrent, ne ad interitum, ut Hungaria, adducamur, cùm possint tot exercitus in viscera Reip: inter aliquot dies induci, & ita multi ad longinquiorem inclinare videntur, quod si non efficient, magno tamen conatu id ipsum curaturos, solicitaturosq; ego credo, tibi non ex vano denuntio.

Jam est in cælo scriptus, qui nobis imperare debet, sed quis sit ille? Deus scit; nos ut ex optimis melior eligatur vovẽus, vacillat fortũa nisi innitatur virtuti, despicitur virtus nisi cõitetur fortuna

De dissoluta confœderatione Litvana jam certum est, constantem (utinã) Exercitus Litvani fidem, Palatinus Vilnensis clementiã & liberalitate emit. Ibi enim conspirant affectus, ubi promanant gratiæ, Utinam certè idem apud nos in Polonia fiat. Destinatus & ego, quanquã verecor ne plus oneris susceperim, quàm mea imbecillitas sustinere possit, inter alios primus ad dissolvendam confœderationem Polonam, brevi versùs Leopolim proficisci debeo, magnã manendi cupiditatem (habeo enim non modo, quæ in Diœcesi mea assiduè agam, verùm etiam quæ libenter agam) magnam inquã manendi in ea cupiditatem maxima discedendi necessitas vincit, ut cursum conficiam qui nititur optimis cogitationibus, ducemq; sequar eum, qui nunquam errat, quamvis sit paulò difficilè, pacata armatis persuadere, & recitare illis leges, qui gladio prævalent.

Erit proinde aliquod notabile tempus, quo solitum officij genus, literarium scilicet cultum intermittam, compensaturus non voluntariam hancce negligentiam, dum aliquid boni nunciandum habuero, quod ut habeam DEum precor.

(o)

ANNUS

ANNUS
1697.

A.C.1697

JOANNI ODROWĄSIO PIE-niązek Palatino Siradiensi,

Lublinô 17. Januarij.

Consulit in aliquibus circa expeditionem Leopoliensem pro præsidentia in tribunali Radomiensi. Nonnulla attingit de candidatis.

Certior factus & quidem à digno fide, ut mihi videtur, authore, te hisce diebus Lublini futurum, consultô, ut ex amico mihi amicissimum redderem, qui sum in parandis amicis diligens, in observandis constans eo divertere, quamvis extra viam volui, ut non tantùm suavissimâ tuâ fruerer conversatione, sed etiam ut à te tanquam à tanto viro cui consiliū in omnes casus semper expeditum, & cui inter Statistas jure merito quivis intelligens primas cedit, sanum & fidum in tam difficilibus Reip: rebus tuum intelligerem sensū. Ad te toto desiderio ferebar, cujus amore condelector, inhæreo consensu, persisto in serviendo Patriæ debitâ æmulatione. Alias si de te inveniendo dubitassem, misissem potiùs expressum meum ad exquirendum id, quod ante omnia scire desiderio desiderabam.

Notum tibi est, quod in ultima confœderatione fato Reip. in turbido, & sine solito ordine finita, impositum mihi munus (onus potius) renuenti, & justè ex rationibus tanti sumptus me excusanti præsidentiæ in tribunali Radomiensi Leopoli ordinato, utq; ad reunionem confœderationem militarem cum Republica, cum alijs reducere curem injunctum. Cum ergo omnem meam utilitatem & commoda obsequio Patriæ semper postpono, & pacem in ea si aliqua ratione fieri posset præopto, neque soleam unquam aliquid obsequii genus publico Reipub. bono evitare, impendere libenter sanitatem, labores & sumptum non recusavi, sperando Palatinatus acceptata prius confœderatione Varsaviensi, electuros Commissarios, ad liquidationem cum exercitu, & in determinatum locum & terminum missuros. Sed cum neq; Cracoviensis, nec Sandomiriensis, nec demum Lublinensis, nec alij ullū è medio suî delegârint, justus venit mihi scrupulus, an non & mihi hac forte minus necessaria superſedendum sit via & opera. Officij nihilominus duxi & humanitatis significare id ipsum & Cardinali Primati, & alijs ministris status, æqvum maximè mihi, ad nutum præsto esse, neq; ulla in re ab alijs dissentire, tandem & precibus & rationibus convictus, ad hoc iter faciendum me resolvi. Non ideo, quòd credam esse necessarium vel utile, sed ne dicatur, me nolle consulere saluti Patriæ, & ut mos est depravati hujusce sæculi, ne sinistram absentia mea veniat in interpretationem. Hæc ego ita sentio, tu si quid contra, doce me, & ita scribe, ut ad alios magni sensus tui fructus perveniat. Sunt enim qui bona quidem, quæ noverunt operantur, atq; hæc operantes, meliora deliberant, immutant.

Palatinatus non mittūt Commissarios pro liquidatione cum exercitu.

Hoc præcipuum meum erat desiderium conferendi tecum, cui nunquam consilium deest, & precandi, ut monstres, quæ via mihi tenenda, dum venero Leopolim, nam fama tulit exercitum nolle omnino liquidationem esse sub potestate Ducum allegando ipsammet constitutionem hujus ultimæ confœderationis, quòd in illa scilicet Ducum præsentia non sit notata. Quia verò hæ liquidationes ad normam 1685 & 1690 absolvi

Exercitus non vult liquidationē esse sub potestate Ducum.

absolvi debent, hæ autem sunt diversæ, quia in uno anno præsentes fuerunt Duces, in altero fuerunt absentes, nec etiam (cum sit futuri mens bene conscia & anteacti temporis arbitra) ad nos pertinet commissarijs demere vel in minimo hanc authoritatem qua illos Respublica decoravit, nec expedit ex alia etiam parte crudè agere cum exercitu, venit enim mihi in mentem illud Polixeno Dialecticæ Professori à Dionysio juniori responsum, qui cum more Dialecticorum dixisset: ego te redarguam verbis; verbis quidem reposuit ille, at ego te rebus ipsis refellam. Præcipuè cum necdum dissolvendæ confœderationis eorum militaris adinventi sint modi, & in paucitate Commissariorum à Palatinatibus, ex quibus multi desunt, statuere quidquam nescio an liceat? ac proinde plenus scrupulorum, nihil nimijs assvetus adamare votis, ne locœcissimum aliquem contra statum committamus, prosequor iter meum, quos scrupulos confidenter tibi communico, & subsequentibus quidquid ibi fiet, vel non fiet genuinè deferam, cum non tantum hoc rerum discrimine, **sed** semper eodem animi sensu in publicis conferre volo ac si de meis **privatis** rebus ageretur. Et nunc non tantum per amicitiæ jura, sed & per amorem Patriæ obtestor, velis mihi sensum tuum depromere. Quamvis enim plenus sim desiderij bene serviendi Patriæ meæ, & ad omne opus bonum paratus sim, sed quantum ex me non libenter errarem, quia hoc corrupto sæculo, eò calamitatum devenimus, ut etiam optimæ actiones interpretationi subsint, & quidem sinistræ. Libenter maturissimum tuum, quid me agere expediat haberem consilium. Bonum enim ab homine, qualis es, tanto judicio, tantâq; animi sinceritate prædito expecto. Movet ferrum magnes, ipse licet immobilis, ita ego optarem, ut hi qui ex adverso sunt vereantur, nihilq; habeant malum dicere de nobis. *A. C. 1697*

Confidentiam summam ex illa nupera diffidentia natam Matris cum Filio certò scias. Pecunias Mariæburgi inventas (videtur enim liberali copia dexteræ Princeps Iacobus illas non spargere sed effundere) multas dissipatas inter, ut vocant nunc, Galantomos; accipere tamen quod datur, quocunq; animo detur, inertiæ non est. Pro simplici nunc, & stulto habetur, qui aliquid non rapiat. Quæ cogitare est nefas, dicere est pudor. Rarus est ager, qui aliquid lolij non alat; si saltem ita acciperent, ut prosit danti. *Liberalitas Principis Iacobi.*

Scribuntur mihi hæc formalia, quæ nunc accepi, si aliquis ex inimicis Principis Jacobi omnes possibiles iniret rationes nocendi ei, nunquam id melius perficere posset, quàm ipse sibi. Momento fortuna venit, sed præterit, nisi prævertas.

Principem Badensem promotione & pecunia Hollandorum Anglorumq; fultum potentem speramus Candidatum, nimis autem superbum, & pro nobis elatum aliqui dicunt. Quæratur à Proceribus melior cum copia sit optimorum, & talis in quo gratia & virtus erit, quamvis purpura quæ latus circumfluctuat, rarò labe caret; fulgida nomina fumus plurimus inficit. *Princeps Badensis promovetur.*

Sunt & alij qui nec inter malos, neque inter bonos Principes numerari possunt.

Fuerunt nuper Comitiola Varsaviæ, ubi omni studio conatuque proponebatur articulus pro exclusione Principis Conti, & ut legatus Galliæ per publica lauda Varsaviâ expellatur & vix eo in puncto à Domino Przilufcio non fuerunt rupta comitiola, nihil tamen factum fuisse audio. *Princeps Conti excluditur à candidatura.*

*A.C.*1697 Finio hancce, … aliquid grati tibi præstare queam, rogo de eo literis me conventas. Credas veraferibenti, quod semper me invenies paratum, qui voluntati tuæ omnino, atque animo libentissimo obsequar & à me omnia in te studia officiaq; expecta, non fallam opinionem tuam. Faxit tantum DEus, ut ea mihi occasio aliquando affulgeat, qua dudum tibi aliqua in re operam meam adhibere optavi.

XL.

AMICO CONFIDENTI

21 Januarij Leopoli

Referuntur acta in commissione Leopoliensi.

PUto tibi molestum jam esse silentium meum, at mihi silentij causa longè molestior.

Destinatus ex Varsaviensi ultima convocatione pro præsidentia tribunalis Leopolien: ipso pervigilio determinati temporis veni huc ad locum destinatum, & casu tribus ab hinc milliaribus obvios habui Palatinum Calissiensem & Thesaurarium Regni in Janow, huic jucunditati nullam antepofui, nam cum illis multa confidenter contuli, in ordine ad bonum effectum impositi nobis à Repub: officij, cum prætertim non sine scrupulis commissio hæc incipienda veniat, stantibus tot protestationibus contra actum, quas si quis nobis objiceret, quid demum faceremus? quamvis sciamus omnia quæ Reipub: sunt salutaria, esse & legitima. Timendo nihilominus acclamationes solitas, & ne aliquando dicatur nobis, quòd melius sit prorsus non facere, quàm non ritè facere, erat certè res digna deliberatione. Sed per gratiam Dei (stant pro legibus decreta numinis) omnia pacata speranda facili initio, & nemine in contrarium opponente. Prima si dederis, danda sunt omnia. Opportunitas dum adest, amplectenda, fronte capillata, pòst est occasio calva. Nam inter duodecimã diei & primam horam invocato Dei nomine ex Ecclesia Cathedrali rectà ad prætorium ivimus, ad solitum juramentum exsolvendum accessimus. sub quod tempus ablegati ab exercitu confœderato comparuerunt, dixeruntq; missos se esse ad liquidationem, quos civilissimè excepimus, & tantum interlocutoriè aliqua dicta sunt. Adstabant pacatissimè juramentis nostris, nec illis contrarios se esse palàm demonstrarunt, quantumvis nobis innotuerit

In liquidatis petitur satisfactio

Sunboriæ duo in contrarium tribunalis nostri fuisse conclusa. *Primo*, quòd usque ad illud tempus liquidationes novorum quartualium, non sint acceptaturi neque ad illas faciendas accessuri, donec in liquidatis jam præterita commissione à Repub: per exsolutionem novem quartualium in reali fuerit satisfactum, sine ulla dilatione.

Confœderati volunt Duces excludere à liquidatione

2do ut Duces commissioni nullo modo adsint cum declaratione, quòd nunquam sub directione Castellani Cracoviensis liquidare se velint. Erat ille præsens (grande patientiæ documentum) modesteq; omnia more suo tulit. Gloria est Ducum posse multum, velle minus; habere fulmen, nec rotare, & gladij cohibere flammas; sic ille dissimulatione usus, finxit se non audire illos, in quos, ut audivi, jam parabat suo tempore animadvertere,

Patientia & encomium Ducis,

quanquam ego scio, quòd sæpe læsus nunquam ulciscatur, & ita punire soleat, ut laudetur clementia, & ne omnes plectat in paucos moris est ejus animadvertere, cujus magnis semper cogitationibus intenta mens sine fastu, prima sæcularis curulis sine ambitione, Senatoria dignitas suprema sine sævitia, fasces sine simulatione, devotio sine fuco, pietas sine vitio,

cui

cui neque ſedulitas in conſilijs de Regno capiendis, neque de pericu'is à Regno propulſandis animus, neque pro Regni commodis augendis voluntas unquam defuit, & in hoc faſtigio non magnus magis quàm bonus audiri deſiderat. Fama nihil ignorari de conſpicuis viris patitur, noſcit quivis virum, quem ut condignè ornaret Patria, in honores ſe eviſceravit. *A.C.1697*

Hæ tamen intentiones confœderatorum effectum non ſunt ſortitæ, nam cum fuerint præſentes juramentis etiam Ducum, nulli contradixerunt excepto, quod ſe impotenter extollere voluerat, Czaccio Capitaneo Vlodomirienſi, cui flectenti clam admurmurabant (exequi quippe magis aſſveti, quàm loqui) quòd in vanum juraret. Noſtrum verò non erat legitimè ex Palatinatu Kijovienſi electum à juramento arcere. *Iurant Deputati*

Expletis juramentis una vox omnium fuit, petentium audientiam publicam quæ non denegata, ſed tanta ſolum mora patientiæ petita, ut prius Director eligeretur, quandoquidem ab hoc activitas incipere ſoleat; illi verò eò acrius audientiam, & activitatem urgebant declarantes, ſi ſemel ex conclavi pedem extulerint, amplius ſe non redituros, ſed rectà Samboriam ad Principales ſuos iter arrepturos. Petierunt copiam, idem quod nos exſolvimus, explendi juramentum, ſed repoſitum: juxta morem prius in privato, dum controverſus aliquis comparet Commiſſarius, hac de re conferendum eſſe. *Non permittuntur jurare confœderati exercitus commiſſarij*

Alera ratio erat quòd ab exercitu ſub obedientia Ducum etiamnum perſeverante, per omnem juſtitiam ne ſint deterioris conditionis admittendi eſſent commiſſarij, quorum dilata electio ad adventum Palatini Cracovienſis, qui immediatè ante initium commiſſionis venit, nec tempus erat eam perficiendi. Aliquot horas huic inſumpſimus diſputationi, dum omnino vellent legere inſtructionem ſuam, nos ne ſilentium in conſcientiam verteretur reſtitimus hâc ratione: aut ſunt commiſſarij, tunc non egent inſtructione, quia illam nobis in conſtitutione Reſpublica præſcripſit; aut ſunt ab exercitu legati? tunc jurare nobis cum nequeant, nec activitatem prætendere debent. Nihil omnes rationes contra illos allatæ faciebant, quamvis illis victi cedere debuiſſent, tandem inter alias & hæc noſtra fuit ratio, quòd juramentum obliget nos ad tenendum ſecretum, quod illi nullatenus ſervare poſſunt, cum omnia deferre & Mareſchalco ſuo, & conſiliaris debeant.

Iuſſimus poſtea omnes exire & extra omnes diu iterum ſemotis arbitriis diſputavimus; nos rationibus, illi pertinacia declarando habere ſe in mandatis, ne ad liquidationem ſub directione Caſtellani Cracovienſis accedant, nec poſſe ſe ullatenus permittere, ut ille ſit commiſſionis Mareſchalcus & Director. Deduximus illis ante expletum juramentum hoc opponendum fuiſſe, quod nunc allegabant, ſed poſt expletum velle nobis à Repub: deſtinatis Commiſſarijs libertatem eligendi, quicunque placuerit, adimere plus nimio crudum eſſe, liberum tamen ipſis fore ſi voluerint nominare aliquem alium, quandoquidem per pluralitatem votorum eligi ſolet Director, nec contradictio impedit. Poſt multas proinde controverſias cum manifeſtatione ſe ad liquidationem accedere voluiſſe & cum minis amplius ſe non acceſſuros, exiverunt. *Eorundem everſio à Caſtellano Cracovienſi*

Exacerbatus totius commiſſionis congreſſus videns, quòd fuerit in illis pro ratione voluntas, non obſtante illa manifeſtatione conſilium par animi fortitudini arripuit, & acceſſit ad electionem Mareſchalci, & nemine contradicente electus eſt Caſtellanus Cracovienſis. Ita ſtetit altius quæ deſpexit laceſſentes, adverſis probitas exercita rebus. Cadent invidi ſurgente muro. *Idem Caſtellanus eligitur Mareſchalcus*

Volebamus in craſtino emollire illos legatos, ut ſi irent Samboriam, quateng

A.C.1697 tenus saltem ibi quæ pacis sunt pervadeant, securi, quòd & satisfactio & Amnistia, & æqua cum Ducibus combinatio à nobis commissarijs procuranda sit: ex omnibus conjecturis & rationibus video ego facili negotio dissolvi posse hanc confœderationem, si paratus nummus adesset, nam qui dare scit, non qui dicere, Rhetor erit.

Incepta in crastino sessione in prætorio, non à conscribenda ordinatione, ut moris est, incepimus propter multas rationes, ne eo magis exacerbaremus exercitum, quam per contemptum eorum procederemus ulterius, & prudentia suadet, evitando omnes contentiones, minimè idoneo tempore nascituras, non illis nimium assentiri & adulari sed nec etiam augere audaciam nimiâ conniventiâ. Accedit ut omnes gradus ad pacificandum exercitum nomine Reip: conservaremus, omneq; prætextum manendi in confœderatione cum tanto Reip: præjudicio amoverem.

Fecimus proindè seriam inquisitionem, utrum aliquam in castro non fecerint protestationem, quam non invenimus. Tres è gremio illorum Samboriam iverunt, & alij tres hîc manserunt. Commisimus post Officialibus ut acta Commissionis, similis enim erat, quanquam non par undiq; Anni 1663 comportarent, illaq; quàm diligentissimè pro informatione nostra connotarent, ut ex illis aliqua quæ sub Sviderscio Mareschalco protunc illius confœderationis acta sunt pro regula nobis servirent, utq; indè etiam disceremus, utrum Commissarij ab exercitu in obedientia Ducum perseverante & in quanto numero admissi fuerint in numerum à Republica destinatorum.

Disputatum deinde, (incerti animi & hac & illac distrahebantur cum crescere posse malum consideremus) quid expediat an invitandi per literas ad faciendam liquidationem, cum in scribendis literis hæc difficultas occurreret, quod illas Castellanus Cracoviensis tanquam Mareschalcus commissionis pro more subscribere teneretur, & id ad contemptum & contumaciam interpretarentur. Cum ingenia semel offensa, prætextum novum reperire possunt, satius igitur visum est, & id tutissimum ex præsentibus precari Dominum Baranovium Pocillatorem Leopoliensem Mareschalci confœderati exercitus patruum, fidem & authoritatem ibi habentem, ut iter illud arriperet, cum genuina actorum relatione, deduceretq; injustitiam requisitionis eorum, & ad liquidationem ineundam rationibus & precibus persuaderet. Excusabat se (ita dignissimi compelli debent ad similia, indigni volant) aliquâ infirmitate, tandem cessit petitioni nostræ invitus, sed quis necessitati non pareat? existimatione, magno lucro, & non obscura cum laude rediturus. Socius itineris declaratus Volscius Dapifer Halicienfis, instructio illis data, nihil humile continens, quod dignitatem Reipub: lædere posset, nihil tamen illatum, quod illos exacerbaret. Quod scilicet magnum sit in nobis desiderium facilitandorum commodorum exercitûs, & quod hocce desiderium optato exitu fidem nostram evincet. Resp: enim ideo nos Commissarios cum plena potestate huc destinavit ut id faceremus, quod è re ejus fore videbitur. Relationem veram actorum in prima sessione nostri Legati exercitui deferre jussi; audientia quod dari ante electionem Directoris non potuerit deductum, assecuratio & certa promissaq; in favorem exercitûs data, quandoquidem verò jam ferè omnes Palatinatus, pro exolutione deservitæ mercedis tributa laudaverunt, & sine prævia liquidatione nullo modo solutio fieri potest, ut Domini nostri ablegati omni conatu persuadeant eis accessum ne contra Rempub: plus animi habeant quàm contra hostes.

Baranovius & Volscius mittuntur Legati ad cõfœderatos.

Potest

Potest tamen fieri, ut quemadmodum multa aliter, quàm speraba- *A.C.1697* mus, ita hoc fortasse aliter quam timemus, eveniet, Deus Dux & Author hujus consilij dirigat illud in bonum finem, juvet nos. Facias & tu quoq; precibus tuis apud ipsum.

XLI.
CARDINALI PRIMATI,

Refert acta circa electionem Mareschalci.

Ipso pervigilio destinati lege publicâ tribunalis Radomiensis in loco loci comparui tribus hinc milliaribus Palatini Calissiensis & Thesaurarij Magni Regni occursum habui, cum ijsque conferentiam, & cum intellexissem Thesaurarium Regni seriò ambire directuram Commissionis, unde cum Castellano Cracoviensi, illam ipsam quasi de jure praetendente, non levis oriri posset dissensio, quae mala verò inde manarent, nihil opus habeo apud te scientem dicere, ita quippe minus se multi judicant posse, nisi multum quid possint omnibus ostendant. Accito proinde in societatem laboris Palatino Calissiensi, cui merito hanc laudem tribuere debeo, quod sit vir labore, vigilantiâ, periculo invictus, & per omnia extra dilationem positus consultisque facta conjungens, qui nec in hoc, cum à me pro bono publico petebatur animo fluctuavit, neque dubiâ mente diversum hominem pollicitus est. Rationes nostrae & petita, non tanquam in Myrmidonem illa tela volabant aliquando quia Gygantem reperimus. Scis quam illi sit expeditum ardua perficere, quam ad illa pronum esse. Prudentia igitur tutiora investiganda svadebat nobis consilia, ubi suo cardine se vertebat publica salus. Exponebamus proinde Rempub: afflictam & oppressam miseris temporibus, ac perditis moribus in veterem dignitatem ac libertatem, vindicare nos debere. Quod ut optare potius liceat, quàm sperare, dissensio inter cives facit, & ambitio. Deducebamus non quod illi ad votum, sed quod nobis ad lingvam venire potuit, pro posse utique nostro, non pro velle ejus. Iam ego scripseram ipsi respondens in ea materia literas, sed tum demum in hac conferentia, agnovi, quod acceptior sit sermo vivus, quàm scriptus, efficacior lingva quàm litera. Oculi quidem loquentis fidem faciunt dictis, & melius affectum vultus exprimit, quam digitus, cum illud quod absens non poteram per literas, quae in ejusmodi rebus secundum locum obtinent, perfecimus tamen, quamvis non sinè difficultate, scis hominem nihil non ad commodum suum referre. Hâc tamen conditione ut id in secreto haberetur, & ut non vi sed precibus ab illo evinceretur, cum id ipsum & ratio svaderet, & usus etiam edoceret. Sic similes faciunt, cum opinionem aliquam induerunt; magnâ opus est arte, ut sententiam mutent. Quid insperati, quid non expectati nostrâ aetate non accidit?

Thesaurarius Regni ambit directuram in commissione

Postquam igitur Leopoli comparuissemus Palatinusque Volhiniae Filius Castellani venisset ad me, novam hanc reposui difficultatem, quod Thesaurarius omninò se curaturum declaravit, ut Director eligatur. Non placuit relatio haec mea Palatino, petiitq; à me ut mediationem inter hos concurrentes, omninoq; occurrentes arriperem, omninoq; occurrentem hanc difficultatem ante crastinam diē sopirem, ne scilicet ad vota & calculos in ordine ad hanc electionem descenderetur; timebat enim pluralitatem parti adversae adfuturam. Eò libentiori animo provinciam hanc acceptavi, & simul cum Palatino Calissiensi tentaturum me omnia promisi, quò securior eram bene rem cessuram, cum jam secretum eo nomine habuerimus à Thesaurario consensum. Sūmo proinde

A.C. 1697 inde mane accessimus mediatores ad Castellanum conditionesq; aliquas, quæ tibi patebunt, exposuimus, ac illis (in favorem proponentis) evictis magnam hanc & periculosam si non fuisset privatim composita, sopivimus materiam.

Post vota pro more in Ecclesia Cathedrali DEo reddita, invocationeq; Spiritûs S. in publica votiva ad altare facta ad prætorium ivimus omnes, ubi juramentum quidem pacatè absolutum ab omnibus erat, sed accurrentibus incognito (quia non simul) deputatis à confœderato milite prius juramētum Czaccij impediebatur, pòst adesse electioni Directoris omnino & pertinaciter volebant. Quod dum ex fortissimis rationibus fieri posse negaremus, multum temporis huic disputationi datum, & cum omnem spem abscissam sibi vidissent, eosq; prius ad privatam conferentiam semotis arbitris admisissemus, & pòst nullatenus ad activitatem nobiscum admitti posse, palam & disertis verbis non compositis orationibus quæ alibi locum habent, sed brevibus rationibus contrarium desiderijs eorum conclusissemus, ab iisq; petiissemus ne ordinatum à Rep: universa & integra tribunal importunâ suâ nec justâ interturbarent requisitione. Tandem illi pertinaces nostrum consilium ab utilitate communi volebant retrahere, sed nos non minori obstinatione, tamen nostra vicimus. Et abierunt solennissimâ factâ protestatione contra electionem Castellani Cracoviensis in Directorem, cui respondi habere nos & legum & usûs authoritatem, quod scilicet pluralitate tales fieri soleant electiones, ab habentibus plenam potestatem eligendi ejus, quem quisq; pro sensu Reip: utilissimum agnoverit. Si verò electionem Castellani quamvis injustè oppugnare voluerant, faciendum id erat ante juramentū præstitum, eum ad id præstandum non admittendo, sed cum jam id factum sit, liberum erit nobis vota nostra, calculosq; ei deferre, siquidem hic honor cuiq; magnis in Rep: meritis probato summo eorum qui rectè sentiunt studio & approbatione conferri solet.

Abierunt illi & nos, ut fit in subitis, ubi facto potius opus est quàm consulto, ut evitaremus id quod fit plerumque dum agendi tempus apparatu consumitur, rerum autem occasiones non expectant ignaviam nostram & tarditatem, ad electionem immediatè descendimus & nemine contradicente audaciores videri maluimus, & non negato virtuti gloriæ censu per verbum placet directionem Castellano Cracoviensi contulimus, illustravitq; ejus amplitudinem, prætensa confœderatorum sive injuria, sive impedimentum. Quod accidit non tantum contra voluntatem, sed etiam præter opinionem illorum. Credebant enim omnino (nescientes quid secreto actum fuerit) Thesaurarium eligendum, sed nos ad fidem ætatum provocantes tenuit consvetudo: quæ quotidie magis invalescit, quod Duces plerumq; in similibus tribunalibus eligantur. Ita quippe eligendus erat Director, qui non solùm consilijs, sed etiam viribus navim hanc regeret. Si validus ventus est & consilium bonum, & bracchia fortia desiderantur nec ita frangetur navis, nec periclitabuntur omnes. Illud vel me non affirmante indubitatum cunctis, rectius cum Divina assistentia omnia eventura in tribunali hoc, quam illa pars votis concipiat. Ita cum navis est salva promptè consulere ac providere oportet, ne evertatur, nam postquam fluctus exuperat, inane est studium.

Castellanus Cracoviensis eligitur Mareschalcus.

Iam serò erat solque ad occasum nobis jejunis vergebat, ac proinde soluta est sessio Timebamus tamen ne hi, qui omnia confundunt, miscent, perturbant, occasione exacerbationis confœderati militis captatâ, omnia nostra impensa pro bono publico studia inverterent. Hæc enim infelicitas nostra, quòd vitam quasi non humanam degimus; sed in id nati videmur, ut posteri de nobis portenta narrent. Docemur id experientiâ, jamque toto terra-

terrarum orbe manifestum est, quàm sit sæculum nunc vitiosum. Quod cum *A.C.1697*
ipse magis valeas prudentiâ copiâque judicandi, concludes, quàm ut à me satis de singulis debeas edoceri.

Utinam adversa hæc de nobis non opinio, sed scientia perpetuâ oblivione obruatur! utinam de illa sileant omnes literæ! nullusque sermo perennis sit! sed quis potest personam diu ferre fictam, falsa cito in naturam suam recidunt. Nullam nobis prorsus fidem propter malos extare vidimus, cum rarò aliquid uspiam sit sinceri, quando illi maxime fidem violant, qui eam maximè obligant, & se amicitiæ Sacramento devinciunt, tanquam illud inter arcana præsentis vitæ habeatur, ex occulto insidias struere, tantoque activior censeatur, quantò quis promptius ad nocendum ingenium & mendacem opportunius frontem proferat. Debemus proinde præsentibus instare, futuris prospicere, insidijs, quæ parantur, occurrere, atque eadem inimicis facere, quæ illi vellent efficere, qui cum empti sint & pravi, quid tandem possunt boni sapere? Metuebamus, nec ex vano turbida consilia illorum, qui sibi alijsque malè svadent; Mente considerata errorem hunc castigare oporteret, quia nullum post homines natos factum scelestius atque injustius. Timuimus inquam (nam plus alieno motu, quàm nostro movemur) ne hâc ipsâ nocte, quâ electio Directoris præcessit, aliquid cuderetur contra tribunal adversi, contra intentiones bene agendi sinistri, contra consilia pro Repub: salubria obliqui. Nec timorem fefellit eventus, consiliū enim à nostris, ut bene scies postea (hæc quippe materia ad literas non pertinet) concommisarijs datum, quod una medietas illorum deputatorum (sex in universum erant) Samboriam abierit, altera medietas Leopoli manserit. Quid cogitent nescimus adhuc, sciemus autem brevi, & ego pro munere officij mei exactam tibi semper dabo informationem.

Nunc finio & ut te Deus publico & nobis incolumem diutissimè servet, perpetuo meo voto apprecor, opto, voveo &c.

XLII.
EIDEM CARDINALI PRIMATI;

26. Januarij.

Continuatio actorum in commissione Leopoliensi.

Non ut tibi rescribendi onus imponam, sed ut quoad possum testificer observantiam, cujus magnitudo tuæque in me benevolentiæ recordatio, adducit me ut sæpius scribam, eodem semper quo gesta sunt ordine narrans. A linea incœpi & ab exordio correspondentiæ meæ sumpsi initium.

Iam habuisti de feliciter incœpta commissione, de concorditer electo Directore, de rejectis constanter ab activitate confœderati militis deputatis, ex multis quidem rationibus, sed præcipuè, quòd ab exercitu sub obedientia etiamnum constituto electi itidem non comparuerint deputati, quorum injuria esset eos rejici, alios admitti; & quod ad secretum juramento obstringamur, quod ab illis quomodo servari posset, qui omnia Principalibus suis referre tenentur? cautela præcipua est prudentiæ pars.

Acta Commissionis Sviderscianæ Anni 1663tij quæruntur, ut nostræ regulam dent certiorem; ibi enim videbimus modum agendi cum confœderatis, numerum deputatorum, & alia nobis necessaria.

Scribere non est visum ad Mareschalcū confœderationis, cum literas easdem subscriptas manu Directoris mitti expediret in quē non est apud illos be-

*AC.*1697 nigna fama, sed mittere volumus Baranovium Pocillatorem Leopoliensem Patruum Mareschalci, ut pro confidentia & authoritate sua tractaret Samboriæ cum nepote declararetq; quòd accōmodare nobis ad illorum voluntatē consilia nostra omnino non liceret, quia illi videntes multa, cernerent nihil. Sed cum illum differre iter valetudo ægra coëgisset, facti sumus 24ta currentis certiores venire ad conclave nostrum commissoriale illos ipsos, qui nuper manifestationē interposuerunt jam reduces Samboriâ, qui declararunt statim nobis sine arbitris sedentibus, se fidelem fecisse relationem illationum suarum, & svavissimè acta in contrarium desideriorum suorum retulisse, sed eam relationem minimè expectationi exercitûs satisfecisse, quinimo magnum disgustum omnes demonstrâsse. Adeo familiare est hominibus omnia sibi ignoscere, nihil alijs remittere & invidiam rerum non ad causam, sed ad voluntatem personasque dirigere, nihilominus tamen volendo palàm facere facilitatem suam in his, quæcunque in favorem Reip: cedere possunt, spem pretio emere nolentes amplius, nullos se cum ea declaratione, quòd non obstante hâc solenni in primo desiderio exacerbatione, cum scilicet contra mentem suam & justa desideria Castellanus Cracoviensis (omne theatrū de Rutilo) director sit declaratus, accessuri tamen sint ad liquidationem exoptatam, sed his conditionibus. *Imo* ut sola liquidatio absolvatur, idq; sine forma judicij, quandoquidem exercitus tam acerbos & severos articulos in delinquentes constituit, & mareschalcus eorum rigorosè judicaturus sit, contra quosunq; justitia fuerit requisita. *2do* ne commissarij ab exercitu sub obedientia ducū constituto admittātur, cū ibi corp9 sit militiæ sub. vexilla, nec injuriā passuri officiales, quādoquidē deputati ad liquidationem non sint oblituri eorum deservitæ mercedis, quotiescunq; eam evicerint. *3tio.* Ut quartualia jam in præteritis Commissionibus liquidata ante omnia solvantur. *4to* ut Directorem suum Deputati more antiquo qui stet in gradu suo, ex medio suî habeant electum. *5to* ut Czaccius Capitaneus Vlodimiriensis, ad quem integer exercitus summas prætensiones habet ex Cōmissione ejiciatur. Voluimus primo inter nos conferre illis absentibus, sed tandem satius duxim9, cū illis colloqui, rationibusq; certare, quibus prius convincerentur, quàm declarationem desiderijs eorum contrariam à nobis acciperent, utq; non nos illis, sed causa causæ responderet, & si culpa esset respondisse, multò major provocasse, sit sinè ut quondam legi, hic mulget hircum, ille supponit cribrum, cum alter ineptè proponeret, alter responderet ad id, quod propositum erat aliquando parum facientia; datum responsum proinde validum sensu, sed consulto ambiguum ad primum, quod duo sunt constitutiva Commissionis nostræ: liquidare deservitam mercedem, & justitiam injuriatis administrare, quæ superari nequeunt, & sicut illi instructionem suam præseferunt, nec ei quidquam derogare posse asseverant, ita & nos præscriptam legem in constitutione exequi, non interpretari debemus; cavereq; in animo est ne quid promittamus quod præstari nullatenus potest, cū scilicet rem hanc facere arbitrij eorū non sit nostrū. Ad quid serviret juramentum nostrū, justè judicabo, si liberè judiciis abstineremo? Liquidatio quid aliud est? quam calculus, quantum Resp: exercitui per retentam solutionem mercedis debeat, sicut etiam vice versâ quantas injurias ab exercitu factas prætendant privati, ex quibus Resp: constat? ne fleat Patria non ferendis exactionibus expilata. Accedit quod mutum fuerit injuriarū annis præteritis ante initium Confœderationis, quæ ad judicium & decisionem Mareschalci illorū nullateno pertinere possunt; cur ergo nobis à judicijs abstinendum, quæ lædere vel in minimo authoritatem Mareschalci eorum nequaquam possunt, quanquam nos nullo modo eam tribuere tanquam contra

Reditus legatorum à confœderatis

Conditiones à confœderatis propositæ

Respondetur ad eas.

tra

tra leges & jura poſſumus, cum & ipſi Duces, qui authoritatem, & jurisdi- A.C.1697
ctionem ſuam, tot privilegiis & legibus fultam, & firmatam habent, & tamen non credunt inferri injuriam honori ſuo, quando in tribunali milites poteſtati eorum ſubjecti judicantur. Providebitur item authoritati exercitûs, quando Deputati ab eo Commiſſarij admittentur, qui expleto eâdem rotâ juramento ad judicium hócce compoſitum pertinebunt. Cum ergo evidentes leges, & præjudicata Anni 1663 durante & finitâ confœderatione Sviderſciana, quæ ipſis ex authentico legi fecimus, non aliter nobis præſcribant, nec nobis aliter agere fas eſt, cum ſi aliter faceremus, reſpondere toti Reipub, & coram illa erubeſcere deberemus. Non quod oporteat, ſed quod fieri ſoleat, ſolet fieri, hoc parum eſt, debet fieri, decernuntur iſta, non accidunt, ita ad ſupervacua ſudatur, nam contra prima principia & cauſas pugnatur, & melius homines exemplis docentur, quæ inprimis hoc in ſe boni habent, quòd approbent, quæ præcipiunt fieri poſſe. Hæ & plures aliæ rationes, quantum illis opus erat, quantum ſatis erat, convincebant quidem, ſed tamen pertinacibus non perſvadebant, & his quibus deterrere eos putabamus, incitabantur.

Quoad 2dum nonne eſſet injuſtitia ſumma non facere id in favorem obedientium, ideo quod ſint boni, & fideles, quod fit in favorem Confœderatorum, id eſt inobedientium. Similis injuſtitia non finibus locorum noſtrorum aut temporum contineretur, ſed in orbis ſpatia & ævi totius iret. Nunquid expedit illis neminem videri bonum, quaſi aliena virtus exprobratio illorum ſit delictorum? illi proinde competenter agunt, qui eâ lege agunt. Tot ſunt ſigna & vexilla in obedientia exiſtentium, præcipuè autem exercitus externo more militans, qui ſe omnino liquidabit. Præterea quod præjudicium inde prætendit exercitus? nonne quò plures erunt milites nobis aſſidentes, eò major cura exercitûs, & teſtimonium nobis à Republica deſtinatis, quòd nihil intermittamus, quidquid ad perfectâ ſatisfactionem ac tranquillitatem pertinet Reipublicæ. 4tum & 5tum punctum cum ſint juſta ſine diſputatione, ſunt promiſſa, quod ſtatim tribui poteſt, ſine dilatione conceditur. Ad 5tum ipſe Czaccius reſpondit, (dicere quod velles periculoſum, quod nolles, miſerum eſſet) quòd cùm non ſit ullâ condemnatâ innodatus, cùm non ſit ab ullo citatus, quinimo à Palatinatu ſuo electus jam juratus nullo modo arceri poſſit. Aliquot horas diſputationi huic impendimus, pro & contra certando, tandem pertinaciam eorum videndo in craſtinum diſtulimus, declarando ut accepto à Nobis nuntio poſtquam nobiſcum contulerimus, hic iterum compareant. Nos autem punctis illorum examinatis ex parte ſatisfacere eiſdem voluimus, in duobus quartualibus exſolvendis, in concedenda Directoris electione, ex parte negandum eſſe decidimus, quod concedi nec per juſtitiam, nec per rationabile judicium poteſt. Ne autem ulterius exacerbarentur, quod factu erat poſſibile fecimus, differendo judicià uſque ad 8vam Febr: hoc eſt ad quatuor dies poſt reaſſumptionem Commiſſionis ad diſſolvendam confœderationem diſtinatæ. Aut enim feliciter tractatus ille finietur, tunc reducti ad obedientiam legum non habebunt, cui reſiſtant; aut non finietur, quod Deus avertat, tunc eò ipſo judicia dilabentur. Non erat quidem illis omnino ſatisfactum, ſed nos poſt datam ex mente noſtra ore Caſtellani Cracovienſis declarationem ſurreximus, ſed iterum poſt prandium (à meridie ſæpe non ijdem qui mane fuimus) petitâ audientiâ ijdem deputati ore Drojovij nullo modo ſatisfactum ſibi eſſe declarârunt, utque vel minima mentio judiciorum excludatur, quia ſi ea acceptarent, jam eo ipſo viderentur redire ad obedientiam, quod facere nullatenus ante præſtitam ſatisfactionem poſſunt. Cum ergo in vanum videbamur diſputare, petijmus, ut parum recederent, quatenus inter nos collo-

A.C.1695 qui, & quidquid favorabile eſſet facere poſſemus. Quod dum factum, poſt multas controverſias & rationes concluſimus, mittendum eſſe in locum infirmi adhuc Baranovij Wolſcium Dapiferum Halicienſem, & Druſzevium Chelmenſem Pocillatorem viros activos, & in exercitu fidem, & quandam authoritatem habentes cum relatione plena ab initio actorum, cum expoſitione rationum, cur ea quæ orbitam & ſphæram activitatis noſtræ excedunt, in favorem eorum ligatas à legibus habentes manus præſtare non poſſimus, cum oblatione celeris ſatisfactionis &c. Hoc ergo medio fieri aliquid poſſe credidimus, ulteriores importunitates illorum deputatorum declinavimus &c.

XLIII.

EIDEM CARDINALI PRIMATI,

Leopoli 6. Februarij.

Legati ad Confœderatos miſſi, re infecta redeunt.

QUidquid hic in tribunali noſtro agitur mihi indicare ſufficit, tibi de futuris judicare, cum præcipuè vacuam rebus & inopem verbis à me accipis relationem, cui oporteret, ſi alijs ſcriberem, plus ornatus & condimenti adjungere, quando rebus non perinde nititur.

Accepi tuas & doleo, quòd ſic tracteris, tuum vulnus eſt meus dolor, tua tempeſtas meum naufragium. Tangit & angit cor meum, quidquid tuum exaſperat, & quiſquis ille ſit, qui te perſequitur, non ſolùm te perſequitur, ſed & me tecum. Inde eſt, quòd auditis tribulationibus tuis, eas non ſolùm meas feci, ſed & inveni, quia non poſſum te dolente non dolere; nec niſi moleſtus & anxius, tuas moleſtias & anxietates audire vel legere. Hoc habet omnis affectus, ut cum ipſe inſaniat, putet etiam cæteros furere. Cauſam apud ſe quotidie dicere deberent, qui argui à ſe nolunt, ſed in malè cœptis honeſtior ipſis videtur pertinacia, quam pœnitentia.

Scio ego impatienter te expectare, quid hic ſperandum, omnis mora longa eſt, & nobis quæ gaudia differt, ſed concipis bene, lento adjutorio opus eſſe contra tanta mala, & fœcunda, non ut deſinant, ſed ne vincant. Si difficultatem in legenda manu habuiſti, celeranti in ſcribendo adſcribe, non modò enim quòd in mentem ſed planè quidquid in calamum venit, ita in epiſtolam conjicio, ut quandoq; & ipſe legere non poſſim. Præſtat tamen malè ſcribere, quàm quod in aliis incuſas, nihil ſcribere.

Redierunt 30 Januarij ablegati noſtri Samboriâ, relationis eorum ſuccus eſt, quòd confœderationē hanc ſolvere non cogitent, judicia non admittant, quam declarationem non curantes, liquidationem incipiemus. De numero autem Commiſſariorum concluſimus, ne exacerbentur, ſecundùm petitionem eorum.

Plures quàm ſexaginta Confœderatorum menſæ meæ adhibui, plures adverti reditum ad obedientiam deſiderare, ſcrupulum tantùm videntur habere de præſtito juramento, quo, ne deſerant Mareſchalcū, ſe obligaverunt. Contuli proinde cum ſuffraganeo Diœceſis hujus, ut ex conſilio Theologorum publicum proceſſum palàm edat, in quo deducatur invaliditas juramenti Confœderatorum tanquam in re injuſta præſtiti & quòd ab eodem liberari poterunt, quia dum hæc in publicis concionibus

nibus promulgabitur facilius convertentur. Fuit alter scrupulus, quem *A. C. 1697*
ego ipsis resolvi, quòd ista judicia quæ nos desideramus, & illi detrectant, sint inter injuriatos & inter injuriantes, non inter Rempub: tanquam actricem, & totum exercitum tanquam reum de incœpta hac confœderatione, quod ipsi nimis verentur.

Contra Castellanum Cracoviensem multa dicta sunt, sed si in illo plus moderationis esset, siq; pro aliquo tempore Magistratu hoc directionis cedere vellet, & in confœderatis minus animositatis contra illum, adhibitâ aliquâ curâ posset inde multum in rem Reip: confici. Quod autem judicia detrectent hanc rationem allegant, quod Commissio nostra sit tribunal liquidationis deservitæ mercedis eo fine ordinatum ut exercitus satisfactionem habeat, & hi puniantur, qui solutionem debitam detinuerunt. Quod exercitus per suum actoratum hoc tribunal à Rep: obtinuit & præcipuè, quod lex nostra in qua fundamentum hoc est, expressum habet, quod actor sequatur forum rei. Illi accusant Palatinatus in foro competenti, hoc est in hac Commissione, de non soluta deservita mercede demonstrando evidenter certum quantum, detegendo authorem, qui retinuit, ac proinde si accommodare nos volumus juri communi, reddere debemus quærentibus justitiam tanquam injuriatis, contra eos qui ad solutionem tenentur & jurisdictioni nostræ subsunt. Si verò nos liquidationem cum exercitu ad injurias privatorum, ex quibus Resp: constat, trahimus, exercitus etiam ne videatur injuriantes defendere, omnes has causas, quæ sunt merè fiscales, tribunali decidendas permittit, causæ verò facti præcipuè sub tempus confœderationis intentatæ, ne ante satisfactionem exercitui debitam, alibi nisi in foro competenti, id est coram Mareschalco eorum, judicentur, requirunt, punctualissimam executionem justitiæ sanctæ præmittendo.

Tanta est infelicitas hujus Commissionis nostræ, ut nec initium ejus adhuc invenire possimus. Una quidem die erigimur in spem melioris fortunæ, alterâ vix non desperamus. Expeditis, ut jam præteritis dixerã Samboriam Commissariis è medio nostrî, nihil laborantes reditum illorum expectare debuimus, cum redierint & relationem fecerint, ut insinuavi, minimè militiam de obedientia cogitare, spes jam tota non tamen cura deserit, utq; aliquid agamus, antequam altera commissio 4tã præsentis incidens incipiat in qua junctis studiis & consociata ope, omni conatu curabimus, ut aliquid faciamus, quod sit Patriæ proficuum, & cum aliquo solatio tam ingentium sumptuum nostrorum redeamus. Ne autem exacerbaremus exercitum scriptam legi fecimus ordinationem, in qua non tantùm initium, sed etiam ordinationem judiciorum ad 1amam Februarij faciendam distulimus, liquidationem interea incipere voluimus, sed nec hoc placuit Deputatis à confœderatione.

Difficultas verò aliqua orta est inter illos confœderatorum deputatos, non enim eligendum Leopoli Directorem, sed Samboriæ Mareschalcus horum ipsis intimavit. Interim cum multi pro more apud Patres Franciscanos convenerunt confœderati, visum est nobis Bronisżium Bystrensem & Potocium Czercassensem Capitaneos precari, ut eos adirent, ad liquidationemque inducerent, qui dum facundo ad captum illorum sermone deduxissent illis, quod non tantum totius Reipub: sed etiam illorum evidentissimum sit interesse, ut quantocius ad liquidationem accederent, ut paratam & oblatam à Palatinatibus plenam satisfactionem acceptarent, rationes fulciendo amore libertatis. Optimè hanc legationem exceperunt, honorem omnem il-

A.C.1697 lis exhibuerunt, ſpem etiam certam accedendi ad liquidationem fecerunt, modo prius Directorem ſibi eligerent, ad cujus electionem immediatè accedent quando delegati eorum Samboriâ redibunt. Cum verò non obſcuris ſed diſertis verbis ordinariè deputatis exſolvi ſolitum commemorarent tractamentum, inibamus omnia media ut aliqua parata pecuniæ ſumma inveniri poſſet ad emolliendos illorum animos. Dico enim ſincerè & verè quòd ſi pecunia eſſet parata, confœderatio hæc facili negatio diſſolvi poſſet nunc, quòd difficulter pòſt fieri poterit. OEconomus Samborienſis Gurzynius habet aliquam ex illa oeconomia collectam ſummam, quam ut ſibi ſolveret indixit Mareſchalcus confœderationis, ut verò huc adveheret pro tanta Reipub: neceſſitate, pro authoritate & officio ſuo magnus Regni Theſaurarius juſſit, ſed ille hâc ſe excuſavit ratione, quòd ſcilicet omnia bona œconomiæ vergerent in ruinam, ſi alijs & non huic, qui arma in manu habet, obediret. Et ſic inopes nos bene operari nequimus. Si ego haberem ad manum mea clenodia, certè libenter ea in tam gravi neceſſitate, impenderem Reipub: video enim mala gentis, ſi nunc confœderationem hancce non diſſolvemus, diſſolvere verò nullatenus poterimus, ſtante tanta inopia noſtra, quod tibi vel ideo defero, ut ſi aliqua occurrerint media, conſideratâ tantâ neceſſitate, cogites, recogites &c.

XLIV
EIDEM CARDINALI

13 Februarij Leopoli.

Continuatio diarij ex Commiſſione Leopolienſi.

UT ſummæ fortunæ & honori maximo ducerem, ſine hac in re potiri, ſic libenter haberem ut jam non continuationem Diarij Commiſſionis noſtræ, ſed perfectum opus cum emolumento Reip. tibi nuntiare poſſem, ſed necdum Deus conſolatus eſt ſperantes in ſe; incipere proinde literas haſce debeo ab illo die, quo ultimas clauſi, quanquam facilius in concham viſtulam cogerem, quàm omnia poſſem, quæ hìc aguntur, deferre.

Vereor quidem ut nobis id non attribuatur, in quo Tyberius quondã accuſatus. Ad extremum vota pro uſu ſuo, ſuſcipi paſſus eſt, ut vulgo jam per jocum Callipides vocaretur, quem curſitare ac ne cubiti quidem menſuram progredi proverbio Græco notatum eſt, quia in moliendis negotijs cum multa ſe facturum minaretur, nihil tamen conficeret. Aut quemadmodum ille de quo Terentius qui ſedulò movens ſe, ſe non movendo nihil promoveret. Aut ille Varro cujus accuſatur tarditas, quia cum magnas quaſdam oſtenderet ſpes, re nihil unquam abſolveret. Credo tamen quod & tu, & omnes prudentes facile nos excuſabitis. Non enim decet cupere, quod fieri nequit, & mali eſſent homines, qui bonis dicerent malè. Negotiatio noſtra quamvis ſæpe differtur, ut aliquando tamen fiat, inſtamus. Ergo ad lineam rurſus & ad gradum.

Poſt electum Directorem quem rectum hominem & bonum quantum licet virum eſſe audio, venerunt omnes Deputati ad conclave & nos ſtylo militari ſalutârunt, reſpectui Reip: intereſſe exercitus commendârunt. Quæſiveruntq; imprimis, qua rota juramentum eis exolvendum ſit, Deputati ad liquidationem deſtinati. 2do ut quartualia in præterito tribunali liquidata exnunc exolvantur. 3tio. ut per declarationem publicam, ſpecificè & expreſsè recedamus in præſenti Commiſſione à judiciis harum exorbitantiarum, quæcunq; ab initio confœderationis hujus factæ ſunt, non detrectando ſucceſſu

cessu temporis ea judicia post felicem suæ confœderationis dissolutionem *A.C.1697*
iro ut Domini locum tenentes per decisionem nostram obligentur ad reddenda regestra his qui destinabuntur à cohortibus deputati. Ultimo deducebant damna exercitûs cui tam longo tempore non est satisfactum in tanta penuria & indigentia sine mercede existentis, petieruntq; ut moribus antiquis Deputati hic congregati justum & non parcum habere possent tractamentum. Concluserunt q; quod cum in ijs punctis sibi satisfactum fuerit, immediatè ad liquidationem accessuri sint.

Fuit hæcce eâdem die audientia sub obedientia existentis militiæ, cui non est visum eligere è medio suî Directorem, convenient tantum toties, quoties necessitas fuerit, ad aliquē ex principalioribus Officialibus, indeq; consilia sua propositionesq; nobis deferent. Petierunt ijdem admitti Commissarios suos secundùm antiquam praxim, sed visum est nobis differre hanc receptionem usq; dum à confœderatione venirent etiam Deputati evitando omnem etiam prætextum displicentiæ, & desiderando extingvere hunc ignem per subtractionem fomentorum. Constituimus autem inter nos ut duo tantum Commissarij, unus quidem ab obediente, alter à confœderata militia activam vocem haberent. In memoriam reduxerunt & isti civiliter sed fortiter, ne in tractamento quoque ex eo, quòd sint obedientes, fiant inferiores. Expedivimus eos bonis verbis & certo satisfactionis in punctis eorum quantum ex nobis erit promisso, ne nobis objiceretur, ut quondam Romæ, quod honorem Catoni negaverit, Vatinio dare coacta fuerit.

Discutiebamus pòst puncta à confœderatis tradita, vidimus rotas juramenti præteritarum Commissionum, & cum difficilius quoddam punctū in juramento inveniremus, scilicet hæc præcisa ejus verba, *vidi tot & tot specificè etiam nominando hunc & hunc oculis meis in prælio*, visum est mutare illa in alia æquivalentia, hoc est sum certus, quod fuerit in prælio & id ipsum juramento confirmo. Quam rotam libenter acceptârunt.

Quantum ad quartualia jam liquidata instantaneā promisimus satisfactionem & sine mora assignationes expediendas ad Palatinatus in quibus sunt repartitiones, declaravimus. De judiciis non siluimus sed locuti sumus ne silentiarijs adscriberemur. Cum enim non sint simplices injuriæ, ab his recedere nos non posse diximus, quo enim incitabuntur Palatinatus ad plenariam satisfactionem, quando tributa solvere obligabuntur, & in injuriis suis justitiâ privabuntur. Ad reddenda regestra obligabuntur locum tenentes; de tractamento seriò nos cogitaturos promisimus.

Dies Veneris sine fructu cessit, nam pessima nova venerant cum quibus accurrerat quidam nec nomine nobis notus, quod scilicet Tartari appropinquarent. Non continuò habendam esse fidem nos credebamus & falsa esse, quæ vera non probabantur dicebamus, sed fama magis vulgabatur, & erat quasi magis probabilis. Timere autem justè poteramus, cum nec tanquam in bello parati, nec tanquam in pace securi essemus. Narrabatur & quidem à multis cum juramento, quod vicina pericula surgant, & jam in vicinia Tartarici nostris impositi radiarent cervicibus enses. Non authoris non rumoris fide satis perspecta, à summis labris ista venerant, & ideo videbantur habere fundamentum. Magnus proinde pavor, quia in momenta crescebat, ut in similibus fieri amat, rumor, sed erant tunc nonnulli, qui animo vel in hoc casu non cadebant, cum sciverint rumorem hunc magis ad famā, quàm ad verum fuisse divulgatum qui postea evanuit dum expeditus Ozembscius à Castellano Cracoviensi cum aliqua militum manu nullum inesse periculum nunciaverit, & alius miles Capitanei Haliciensis Sniatino redux confirmaverit, quòd jam Turcæ aliquot centena curruum provisionis Camenecum induxerint & retro abierint propter ingentem nivium copiam, ulterio-

Fama de irruptione Tartarorū.

A.C.1697 res gressus eos impedientem. Ac proinde non in Poloniam, sed in illam Dnie-pri. partem abierunt cum magna potentia & sic nec cur metuamus habemus nec cur ex illa parte tristemur.

Benedictus ut Domius in æternum, ingentia enim damna facta fuissent in partibus nostris nemine resistente & suburbia urbis hujus, non fuissent sine notabili periculo, à quo liberi diem sabbathi impendimus in quærendis mediis ad exsolvendum tractamentum, quod est pretium liquidationis, & illa gradus ad reducendum in obedientiam militem, quod etiamsi (avertat tamen DEus) non succederet, id esset lucrum, ut Resp: quantitatem debitorum suorum scire posset. Acuit militum curas lucri spes, spem utilitas, utilitatem indigentia rigideq; urget. Cum verò nihil magis fatiget, quam pecuniæ conquisitio toto die laboravimus & nihil cepimus, quærebamus, nihil invenimus. Dominus enim Thesaurarius longissimo discursu suo indigentiam Thesauri deduxit.

Die lunæ iterum deputati confœderatæ militiæ, iterumq; declarationem de differendis judicijs omnino urgebant, nec aliter ad liquidationem accedere volebant. Videndo proinde quod cunctatio nostra violentiores suscitaret tempestates, decumanos malorum fluctus, & tam gravem visceribus Regni imminentem inundationem, & habentes certum motivum, quòd injuriati non comparuissent, timentes forte ne illata damna ab euntibus renovarentur & augerentur à redeuntibus, visum est prius morbum sanare, quàm ægros lædere, & declarare non tam libenter, quàm reverenter quòd omnino in hac Commissione non tractabuntur judicia, nisi antiquarum injuriarum, & damnorum. Quid enim faciendum erat. Verebamur ne hi tumultus militares qui adibant, abibant, vacillabant, aliquid turbarent; Ex una parte evincendi impossibilitas, ut indicerentur judicia & ex alia evidens apparentia, quòd tamen, modò DEus benedixerit, conatus isti nostri non erunt irriti, motivo fuit, ut ab ijs recederemus. Necessitatis non aliud effugium est, quàm velle quod ipsa petit. Fortiter malum qui patitur, pòst patitur bonum antiquo Plauti testimonio. Interim tamen in hoc judicio judicium nostrum, judicio tuo submittimus, nec dubitamus approbaturum te ea, quæ aliter à nobis fieri non poterant.

Tractamenti proportionem in aliis præteritis commissionibus trutinabamus, in quibus nunquam tot quartualia sunt liquidata, & tamen per triginta sex florenos quisque accipiebat, insuper quod istud tractamentum in tres partes dividi debeat. Non enim esset justitiæ, dando obedientibus, privare obedientes, inter quos exercitus quoq; externo more serviens, & in obedientia more suo constans reperitur. Primo igitur per triginta florenos, pòst dum non essent contenti per 40 declaravimus, sed nec hoc satis erat omnino exegerunt, & clare explicârunt, quòd si centum millia florenorum illis in vim tractamenti dare noluerimus, nullo modo ad liquidationem accessuri sint. Requirebant insuper solitam in omnibus commissionibus pro Directore suo consolationem. Proposuerunt & alia puncta, sed quia hæc minora fuerunt, & ex nunc sopita, non merentur reflexionem. Facilè digerimus levius malum, cùm certa spe majoris boni ardemus. Post multos discursus semotis arbitris conclusimus, tandem satius augendum & hoc tractamentū, quàm ut totus dissolveretur tractatus, præstat gravari Remp: quam mergi, & proinde ipsis decem millia, Directori autem quinque adjunximus.

Inciderat & illa difficultas de quartualibus ut vocamus tecti, in quibus

bus eum multi sæpe defuerint, imò paucissimi adfuerint milites, insignis esset Reip: injuria, si omnia quartualia æqualiter solvi deberent. Discutiebamus proinde ferentes quod lædebat, ut quod prodest perferamus, quid sit convenientius, an ad juramenta deputatos admittere, evidentia perjuria permittere, an verò partem aliquam ex omnibus cohortibus detrahere? Decisum est precari Dominum Bronisz, ut adeat eo nomine sessionem militum. Qui tandem innata activitate induxit eos, ut liberè declaraverint quartam partem a solutione fore liberam, per quod & offensa DEi evitabitur, & evidens emolumentum accedet Reipubl: damnum certè esset, si volentibus, etiam pejerare permitteremus. Cum verò omnis difficultas in inveniendis pecunijs consisteret, petij ego nomine Commissionis totius per quidquid charum habet Thesaurarium Regni, deduxi quod Domus ejus bene thesauri teneat clavem, quæ clavam non semel tenuit ducalem, ille verò sit tantò amabilior Patriæ quantò formidolosior hosti, optimè arcam custodit, qui arces hosti vel eripuit, vel defendit. Revocavi in memoriam quoties non suo commodo, sed Patriæ prospiciebat, quòd multum ab eo Patria exigat, quia multum expectat, & rectè ab eò exigi potest, quòd nisi ab eo in veniri non potest, & quod non tantum necessarius, sed etiam justus ad illum fieri debeat recursus, est nempe summis innata viris in pectore virtus, qua eo usque ad generosa exolvuntur facinora, donec antecedaneam majorum vitam vel adæquent meritis, vel superent, & cum ille dicto prius eo, quòd habere prius debet, qui vult dare, voluntatemq; propensam adesse, ab esse verò rem diceret, tandem illud medium arripuimus ut eidem bona Deblin post mortem Kotowij, qui illa Reip: inscripserat in certa summa invadiaremus, quo declarato sopitum hoc tam difficile negotium. Et jam post tot tantasque difficultates, tandem aliquando feliciter incepta liquidatio, cui cohors defuncti Regis prævio juramento principium dedit. Divisimus negotia hæc inter nos in sexq; partes dispertiti sumus. Magna spes in Deo, quòd hæc liquidatio ante diem dominicum finietur, quia ego propter bonum exemplum, quo opus est, ut res tempusq; postulabat, determinavi, ut post sextam labor usque horam sit, & etiam alios excitavi latamque ostendendæ virtuti natam omnibus proposui materiam. Brevissimo igitur jam somno utor & quasi interiungo, satis est mihi vigilare desijsse, aliquando dormijsse me scio, aliquando suspicor, cum non una nox ita duci debet in his negotijs. Annunciavi & alijs id ipsum, prænunciavi periculum, veritatem non tacui, hortatus sum ad diligentiam, utique & Cæsar quondam ex quo se orbi terrarum dedicaverat, sibi eripuerat, utique majores nostri, quorum virtus etiam vitia nunc sustentat nostra, nullam incommoditatem fugiebant, ut tantùm Patriæ bene fieret. Sed his non moror, res ipsas quæro, umbras, pompas breves, vanitates, cum oculo video, nosco, & sperno. Conscientiæ satisfiat, nihil in fama laboramus.

A. C. 1697.

Accessio ad liquidationem.

Cum per aliquot dies non comparuerint deputati Samboriâ, post reassumptam alteram Commissionem visum est nobis invitare & persvadere illis, mittendo duos ex quavis Commissione, quandoquidem utramque junximus ut omnes simul id curaremus, ad quæ singuli quoque pro bono publico curando obligamur, utinam desideratum ab illis referant responsum. Punctum difficultatis est maximum, quid queri oportet, quod queri necesse est, quod hic & nunc ad ultimatam reductionem eorum pecunia desit, & sit omnino necessaria, in quo puncto sileo, & silentij magnitudinem testor, ne majorem necessitatis publicæ, quàm prudentiæ tuæ rationem videar habere. Expectabam hac posta literas tuas, solatij causa quo sæpe indigeo, & aliquam in hoc negotio à te resolutionem, sed curiositas causavit hanc infelicitatem, quòd unam tantum epistolam à Sarneoio meo recepi

 &

mnes nostri erunt conatus, & timendum ne ut modo in ore gladij devastatu- *A. C. 1697*
ros se dicunt omnia, sic in effectu penè in solitudinem redigant universa, & ideo iterum insto, quia prævideo infelicitatem Patriæ infallibilem.

Puncta autem quæ & nostri Ablegati & novi à confœderata militia deputati tulerunt, erant ferme hæc.

Primo quod fundamentum nullum habeat illa altera Commissio ex eo, quod jam ille actus quem illa quondam inceperat fuerit absolutè dissolutus. Esset ergo quasi resuscitatus, qui jam mortuus erat Lazarus, cum etiam tu in ultima convocatione Varsaviensi dederis ipsis regestum & nomina futurorum in hac Commissione deputatorum, quibus diversos nunc vident, multosq; contra quos ingentes prætensiones militia habet, conspiciunt.

Secundo ut more antiquo tractatus cum toto exercitu fiat. Deputatiq; a tribunali Samboriam veniant.

Tertio ut illorum honori provideatur, & fortunis, hoc est ut amnistia procuretur, utq; eo nomine Cardinalis consilium convocet ad approbandum totum id, quidquid hîc concludetur, & ut in pactis conventis futuro regnanti conclusa puncta inserantur, & in casu alicujus contraventionis tractatus hic tanquam invalidus declaretur. Hocq; ipsum requirunt à Castellano Cracoviensi, ut per juramentum ab omni vindicta maneant immunes.

Quarto ne aresta in illa quartualia, quæ exsolventur, nunc prodeant, sed ut ex alijs satisfactio pòst requiratur.

Quinto petebant ut ad melius opus perficiendum D. Castellanus Cracoviensis tantisper à directione abstineat. Quis gratam sibi vitam judicet apud similes æmulos aut publicæ rei administrationem expetat, ubi vel re male gestâ judicium, vel bene gestâ invidiâ & calumniæ sunt subeundæ.

Contra Czaccium multas prætensiones habent, ne à nobis protegatur, multis etiam rogant. Postquam verò ad hæc puncta favorabile receperint responsum, omnia facilitanda & injurias suas reliquas, quæ etiamsi illi taceant, Divinam justitiam provocant, Commissarijs, dum Samboriæ comparebunt, se relaturos promittunt &c.

XLVI.
EIDEM CARDINALI,

Leopoli 28. Februarij.

Ejusdem argumenti continuatio.

Redij Jaroslaviâ ultimo Bacchanalium die datâ benedictione Matrimoniali in Sosnica Castellano Siradiensi cum Capitanea Zytomiriensi, quæ trecenta millia florenorum Præmislij illi inscripsit, inscripsisset & plura, si ille discretus non fuisset, dum hæc liberalior esse voluit. Comparui hîc, ut promiseram, punctualiter, & nihil absentia hæc mea nocuit. Inveni literas tuas, quæ quantum cor meum suavitate repleverint non facile dictu, ita meum absentis desiderium literis sæpius lenias.

Miserunt iterum confœderati Samborienses seriam expostulationem contra susceptos ex obediente exercitu Commissarios, sed datum illis responsum contentos reddidit. Sex ex illis ad tractatum destinati jam eâdem rotâ, ut & nos juramento expleto, sederunt nobiscum. Juramentum

 tum

AC. 1697 tum verò hocce, ex vi obligationis providendorum in rem Reipubl: omnium commodorum adstringere illos debet, ut in bonis consiliis fortiter se gerant.

Sine læsione ulla eorum (pessimi est debitoris creditori facere convicium) datum est responsum circa Commissionem ad tractatum destinatum, à Castellano Cracoviensi, quem impetere non desistunt, datæ fortes vindiciæ. Contumeliarum patientia ingens instrumentum ad tutandam dignitatem, & est etiam quædam negligentia diligens, quia seriò hoc ipsum agit, quod videtur non agere. Et ideo tantus quia talis, nec desinet unquam esse qui fuit, nec ea quæ virtus ipsius & authoritas, quam Reipubl: constituit, ullus casus evertet. Fortis illius est animus, quia præparatus venit, cum illos, quibus citiùs vitam, quàm maledicentiam dempseris, generoso contemnit silentio, quod etiam tibi causam scienti minimè mirum erit. Non parvum signum virtutis ostendit, sed quàm fieri potest maximum, qui tali animo est præditus, quanquam ego credo quod quidquid è re sua esse putabit, tandem faciet; scit bene venator cervis ubi retia tendat, nec illi ut inveniat longa terenda via est. Nobis interim Magni hujus Ducis acta cùm verbis æquare non possimus, cùm suorum amplitudinem meritorum vocalis facundiæ numeris illigatam & modum numerumque vincentem exprimere non valeamus; illis tamen qui nihil certum seqvuntur, vagi, inconstantes, & sibi quandoq; displicentes, quia levitas eos per nova consilia jactat, pacatiora svademus, quanquam similibus svadere multi est laboris. Quis enim illis serviat ventus, quibus nullus certus est portus navigantibus, ita hic sanitatis verba vulnera fiunt, inconsultè quippe mulcetur angvis, donec caput omnino obteras, semper minatur. Evicerunt tamen id à nobis (quod velimus, nolimus faciendum est) illi ablegati, ut cederemus tempestati, cui obniti difficile erat, & ut aliquando Patriæ nostræ veterem splendorem, & amplitudinem restitueremus, ne bonum publicum privatæ simultates impediret, resolvimus nos quod illi unicè desiderare videbantur ad iter Samboriam, ubi congregantur & officiales, & milites in eum finem, ut tantum negotium eò efficacius tractari possit, cum conditiones expressas, & vix non impressas eo nomine nobis proposuerint, utinam sanè ut quod nos svademus piè, persvadeamus potenter, quòd docemus sanctè, credatur religiosè, quod monemus salubriter, præstetur punctualiter, unum ego timeo ne plus clamoris, quàm injuriæ audiatur, ne consiliariorum multitudo, confusio sit consiliorum. Multorum manus, paucorum consilium.

Patientia Castellani Cracoviensis.

Commissarij à Repub: resolvût se aditer Samboriense.

Nos primo petieramus Mareschalcum illorum, ut si plenipotentiam perfectam mittere nolunt Commissarijs huc missis ad concludendum, saltem submitterent puncta prætensionum, super quibus hîc conferendum sit, utq; illi qui ad pacificandam Remp: mittendi sunt, venirent præparati & informati, sed nec in hoc inclinarunt, & nos spiritus ponere feros debuimus, tanquam leges alienas pati obligati. Proborum causa indignior cum Iazones istos videmus, qui palàm ad Colchos, & aureũ vellus ire desiderant, de multis hoc dico, absit de omnibus, an non reperiuntur multi, quibus leges instar ceræ sunt quas pro animo aut libitu suo huc, illucq; ducunt flectuntq; , nos verò ut quondam Herculem monstra, Typhin maria, Achillem prælia, sic virtutem nostram & modestiam, ut pax coeat inter volentes probare debet occasio. Illi, quid quisque possit, agendo discunt. Exerant furorem contra Patriam illi, nos sanum secuti consilium mansvetudinem monstramus (cui reniti non potes, molliter obsequere) ut aliquando contempta, & prope deplorata vota quantocius restituamus, quando omnis nobis speratæ rei longa dilatio est. Ita nunc nulla virtus usquam tuta, nulla majestas sancta, nulla dignitas inviolata. Fortiter instabant, & constanter impetebant Czacium, cui assistentiam nostram satis fortem, & efficacem præstitimus. Ap-

parebat

parebat exercitus commilitonibus suis minime æquus esse, malè merentibus bonus, bene merentibus malus est, & privata injuria communi utilitate compensatur. *A.C.*1697

Non sumus obliti mandati tui & fæcundavit obedientiam nostram præcipientis authoritas, Archidiœcesis Gnesnensis interesse à te recommendatum, deducendo injustitiam novarum assignationum, quando antiquioribus hyberna exsoluta.

Expectando interim responsum prosequimur liquidationem, & jam paucæ cohortes liquidandæ restant ex Polonico exercitu. Ad externum accedemus & ad sopienda quædam puncta, quæ nobis ab illis data, cum necessarium omnino sit, ut opus sermone, & sermo operibus comprobetur. Non enim tam facile quod præstare non possumus, solemus promittere, quàm cum promisimus, diligenter præstare, & ita quodammodo à natura facti esse obligamur, atq; instituti, ut in promittendo quàm in faciendo cariores non simus.

Concurrentia multorum est ad illud iter Samboriam, persuadeo tamen ego, ut illi qui sunt militibus odiosi non eant, ne ad miserias recentem miseriam superlucrentur. Et pares tantum negotiis eligantur, non illi quibus abesse omnia & deesse videntur, cum præcipue hanc etiam Samboria palàm fecerunt conditionem, ut hi qui ineffabiles (hæc erant formalia) exercitui fecerunt injurias, in medio eorum non comparerent.

Coacto proinde in prætorium consilio nostro arduus rerum omnium erat modus, cum multi, ut dixi, concurrerent, pauci eligendi essent, & illi à quibus aut præstari, aut desiderari omnia debeant, rejiciendos eos qui nimis disputare, & sermocinari magis, quàm suadere solent, ideoq; facile publicam rem in suam vertunt. Verbosos valdè & unà sapientes quis adhuc vidit? Tota Commissio rogavit me, ut me non tam appetivisse hanc provinciam, quàm detrectare non potuisse omnes agnoscerent, ut in capite libri nominationem mei admitterem, quam omnino declinare voluissem, non tantum quod navim agere ignarus nari timeam, sed etiam quod in bono effectu negotii hujus planè desperem. Sed impossibile erat excusare me, quamvis verear solitas in spiritualem statum acclamationes, obligavit tamen indemnitati ecclesiasticæ innutritus amor, cum prodire debeat defensor ipso officio durante, quia milites ordinariè non cessant loqui verba adversus loca sancta locorumq; ministros. Si non sufficiam negotio, quæ agenda sunt, cupio sine ulla ostentatione agere. Multa quidem supportanda erunt in illo loco, ubi pauca etiam pro pecunia haberi poterunt, sed bene emitur publica felicitas, paucorum incommodis. Securum ego te, & per te alios esse jubeo, ut ipse sum certus, nec sine ullo effectu bono reditumos, sed quid faciendum, eundum tamen, vità & spiritus modo adsint, tam de viribus diffido, licet sperem & optem, firmiores illas ipso itinere redditum iri. Velle amplissimum cuique concessum est, sed posse limitibus arctis definitur. Iter ergo paro. Ex Senatu destinati Calissiensis laboris ac fidei capacissimus, nihil sibi vendicans, ideoque omnia sequens, quem sensum intendit, explicat optimè, ac novitate sententiarum ac rerum acumine non opprimit lassum, sed reparat, & Belensis verbis parcior, rebus plenior, Palatini, & Thesaurarius Regni; ex equestri ordine plures quàm duodecim.

Dum hæc scribo literas tuas accipio, & cum aliæ solatium portare soleant, hæ angorem. Ita me unum Patriæ affligant mala. Et si de-

A.C.1697 clarationem meam eundi Samboriam non dedissem, vel si illam honestè revocare possem, dispensationem certè ab illo itinere peterem; video enim, ut tu primus censes, quod cernimus omnes infelicitatem negotiationis nostræ, quando nulla spes alicujus notabilis succursus à te veniat, spes ergo omnes, quasque habebam, quasque non habebam, perdidi. Quomodo crudiores propstitiones emolliemus? quomodo properantes in viscera Poloniæ, ubi ruina infallibilis subsequetur impediemus, si nervus deest? desperare ergo debeo de effectu cum alterum integrè sine altero expediri nequeat, quomodo, cum rationibus tantùm eò loci comparere audebimus? quæ non pascunt esurientes. Scias ergo & non dubites bonum eventum magis inter vota, quàm inter sperata esse.

Generalis majoris Poloniæ non notior ex munere, quàm ex rebus gestis parat vias domum, quem dimittere mihi non est visum in illa diffidentia, quæ cum Thesaurario illi intercedit. Causas ejus præcipuè coram te scientæ non attinet dicere, ne summorum virorum parum sedati animorum motus famæ & nomini eorum notam aliquam inurant, illud tamen adijcere libet Leszczynium facili & hilari animo contemnere solitum præcipitantiam aliorum levem an gravem determinare nequeo, contra Lubomirium omnia actionum momenta expendere assvetum, ac propterea suspicacem, hinc inter dissimiles, sæpius oritur discordia, sed nunc potissimum est in supremo gradu. Quæ ne Reipub: negotia impediret, prospiciendum ratus, fiducia amicitiæ, utriusque in me toties declaratæ, ejus controversiæ componendæ optimum tempus credidi, ut aliquod convivium consulto invitatis partibus facerem, prius persvasis ut ad pacatiora accederent, quod dum non vanæ author rei feci, præterito die Dominico postquam Castellanus Cracoviensis, alijque hospites recesserant, ad separatum cubiculum utroque invitato non sine adjutorio antiqui vini opus tentavi; difficile admodum erat utrique persvadere, ut æquis conditionibus, quod inter illos controversum erat, transigi paterentur. Obstinatior Leszczynius jurisque sui tenacior, jamque ego videbar frustra niti, sed cum antiquam amicitiam confidentiamque integram semper cum eo habuerim, non poterat non accommodare aurem dictis & persvasionibus meis, quibus tandem fractus & emollitus totum se arbitrio meo permisit, nec Lubomirius diu moratus, quidquid censuissem, judicio meo committebat, ita cum omnes occasiones, quibus animi tantorum virorum exasperari possent, sustulissem, induxi illos, prius ad retegenda vulnera, ad deducendas mutuas offensiones, petijque ut has ex corde eijcerent cruditates, quod & factum, post mutuumq; amplexum, & antiquæ renovationem amicitiæ cum summa mea abiverunt consolatione. Feliciorem nullā vitæ meæ aut optavi, aut sensi unquā diem, cum ex hac actione Reip: perutili, jure omnes gaudebunt, gratulabuntur, gratias agent. Quis non summam laudem putet, quam ex conservata Repub: habere potest & ne quid ad votorum summam desit spero, nisi aliquis diabolus nova aliqua injiciat, amicos fore Abijt heri Generalis dictus cum Castellano Vilnensi Varsaviam: Castellanus autem Cracoviensis parum debilis in sanitate.

Leszczynius & Lubomirius reconciliantur.

Habuimus conferentiam etiam cum externo exercitu, & discretissimos in rem Reipublicæ invenimus, digni sunt certè maximo respectu Grœben & Brandt Generales, nulla festinatio horum virorum mentionem transgredi debet.

Petij Suffraganeum diœcesis hujus, ut supplicationes publicas indiceret, pro felici successu negotij nostri, quam ego nolens, invitus, coactus, arripio, DEus felicem illam faciat, celerem reditum det & successum. Quis civium & mediocriter bonorum non gaudebit? non gratulabitur, si bene res cesserit: si autem non, si feremus supra spinas ma-

gnarū

gnarum rerum etiamsi successus non fuerit, honestus est ipse conatus, qui A.C.1647 omnibus bonis in rebus in laude, eventus in casu est.

In negotio bene noto, quod suscipias tui consilij est, ego monendi partes quæ sunt prudentiæ non assumo, neque enim plus illa in re me existimo videre, quam tu vides. Valetudini tuæ, quam ægram dicis, sacræ lausque decusque Togæ, non minus quàm gloriæ servias, si meæ dignæ sunt quas exaudias preces. Quia nobis qui te summè diligimus tantæ curæ est, ut primas nostræ salutis partes in tua salute positas existimemus. Sed satis verborũ, quæ non aliunde profluunt quàm ex affectu, ære ipso & adamante firmiori. Nisi ego meã in amicitijs diligentissimè colendis, mansvetudinẽ dedi- scam, tua te nunquam fallet opinio.

XLVII

JOANNI IABŁONOVIO

Palatino Vołhiniæ ex arce Samboriensi,

3 Martij

Accessum ad confœderatos Samboriæ nuntiat, honoris tuitionem appromittit.

Tua erga me officia, dum vivam, animo ac memoriã tuebor, & prædicare nunquam desinam. Amavi te adhuc infantem, æstimavi cum post diuturnas apud exteros peregrinationes virtutes domũ adduxisti, dum quocunque peregrinus iveris te tulisti, quocunque accessisti, te invenisti, undecunque regressus te, consulisti. Amo & æstimo etiam reducem non dubites, non ambigas, credas hæc. Ad nostra

Sicut nube ingruente sub tectum confugimus, sic in difficultatibus quæ occurrunt ad vos, ut ad sapientiæ arcem, quam fortuna nullis machinis evertere potest, recurrimus. Ut verò itineris rationem mei, & inceptorum tu, & per te alij habeant, breviter defero. Duobus ab hinc milliaribus inveni Thesaurarium Regni in Rudki ibique communicato consilio venimus Samboriam, horis aliquot occasum solis anticipando. In arce satis pro tot personis angusta omnes constitimus, ne scilicet longinquitas loci difficiliorem nobis consiliorum redderet communicationem. Dominus Palatinus Calissiensis, non tantùm mensa exceptus communi mihi, sed etiam sub eodem tecto, & ut veriùs dicam, in eodem manemus cubiculo, ut jure vicinitatis, quod in propinqua parte amicitiæ putatur, & communium similitudines studiorum ac voluntatum, ea cum alijs agamus, quæ Reipub: proficua. Dominus Castellanus Siradiensis cum tribus alijs etiam vicinus nobis..

Cum nos visitare eodem planè quo venimus momento Mareschalcus militum voluerit, visum est, ut omnes insimul eum exciperemus, venit ergo quadraginta circiter commilitonum stipatus comitatu. Officiosissimè & competenter, & non sine bona spe nos salutavit; Facta cernuntur, animus non videtur. Diversi erant inter nos sermones. Ipse, quod mater debeat amare filios, nos vice versa, quòd reciprocus filiorum in matrem debeat esse affectus, nec in viscera ejus sæviendum, optavimusq; ut eos bonus genius reducat, sicut malus abduxerat. Multi sunt qui nos terrent, durè nobiscum acturos, sed nos cogitamus præclarum fere nihil esse, quod idem difficile non sit, & tamen difficultates omnes ea quæ in præstantibus viris facilè existit gloriæ cupiditas, in nobis autem amor Patriæ vincet; spes tamen non deest, nam sperandi ratio subest, quamvis dicatur multos hîc esse litigiosos, & duros, certaminis ubique quàm pacis amantiores & quo quis ignobilior, atque abjectior, tanto liberiorem ad loquendum, multos esse cæcã cupidi-

tate.

XLVIII.

CARDINALI PRIMATI,

ex Arce Samborienſi,

6. Martij.

Refert initium tractatûs cum confœderatis, queritur contra alios nolentes ſuccurrere in his calamitatibus.

VEnimus Samboriam, temporis lucrandi gratiâ ſine dilatione, momenti unius diſpendium non patientes præliminaria quædam abſolvimus, & quoniam in craſtinum diſtulerant nos commiſſarij ad conferendum nobiſcum à militia confœderata deſtinati, congregati nos à Repub: huc miſſi particularem conferentiam inter nos habuimus, ut modum agendi concluderemus, verebamur enim ne in tanto numero exiſtentes, more comitiorum quiſque loqui vellet, demonſtrando facundiam, neceſſaria verba ſubtrahendo, & ſupervacua ingerendo, cum ſæpius multi non tam eloquentes, quàm plura loquentes videri volunt, & inanis iſta gloria ſectilem utrem aliquando inflat. Quanquam habeamus inter nos graves viros & magnos, quos non excludet Panegyris à debito gloriæ participio, quorum meritis ſeorſivos honores, commodiori tempori relinquo. Omnes interim in genere & individuo colo & æſtimo, cum præcipuè tibi ſcribam, qui omnes noſti.

Concluſum proinde ponere verba noſtra in labijs unius, uno ore loqui, diviſis inter nos materijs, quas in apricum venturas credebamus. Si verò evenerit, cum multa non tantùm contra voluntatem, verùm etiam præter opinionem venire in propoſitiones poſſunt, ut aliquid novi interveniat & improviſi, ut cum ijs & jure agamus & æquitate, differendum reſponſum, ut in commune prius de illa materia conveniamus. Petijmus deinde Baranovium Leopolienſem Pocillatorem, ut tanquam Patruus Mareſchalcum privatim accedat (Balbi Balbos melius utique intelligunt) & quaſi ex ſe motiva det ad diſſolvendam hanc confœderationem omnibus rationibus, circumſtantijs, & conſequentijs, ipſe convictus, utque non hæc narret, ſed ex profeſſo uti nepotem doceat, hodie magnus es, cras alius, aut nullus. Ut conſideret & à quo & quid petatur. Nihil perpetuum, pauca diuturna ſunt: ut cum multis deliberet, quæ verò agere voluerit cum paucis communicet, & ubi optimum ex omnibus conſilium ceperit, apud ſe ſolum teneat, ne adverſarijs hoc pateat, & inſidijs eorum impetatur. Petijmus iterum ut urgeat accelerationem hujus tractatus, & ut hócce negotium quantocius, & nunc finiatur quod finiri debet aliquando.

Baranovio committitur tractatus cũ Mareſchalco confœderationis

Rogavimus inſuper ut facilitando res, communicationem diſtributionis hybernæ requirat, quia habendo & illam, & iſtam, quam Caſtellanus Cracovienſis expedivit facilius combinare poſſemus ad quem & quomodo pertineat, & evitaremus inconvenientia, quæ fiunt per duplices in unum locum expeditas aſſignationes. Locuti etiam ſumus, de audientia publica, ſi illa videlicet deſiderari à nobis deberet apud omnes in circulo, ut vocant congregatos, ubi non ſemper veritas audacter dici poteſt, quamvis mala nulla credo, dum proſint modo. Quare evitanda omnimodo, & niſi in neceſſitate per delegatos è medio noſtrî accedendum concluſimus, & id eo caſu, ſi aliquãdo in gravem materiam tractatꝰ noſter incideret, nec difficultas illa ſopiri poſſet.

Habemus hinc duplicem diſpoſitam poſtam Leopolim, & Varſaviam, ut quàm ſæpiſſime communicemus, quæcunque finire judicio noſtro non va-

AC. 1697 lebimus, ingenuè fatendo de imbecillitate virium nostrarum. Imperfectum enim vident nostrum oculi nostri, & nollemus quidquam decidere, sine prævio consensu tuo, quem valde rogamus, ut punctuali responso exprimere velis, quid in quaq; causa facere nobis expediat? Nosq; semper recurrem9 ad te, cùm auxilij aut operis egebim9 confidenter exposcentes responsum, utinam verò illud sit facti non verbi! quia sine pennis volare haud facile est, dum vela cadunt, difficilius est insurgere remis.

Confœderati requirūt exhibitionē plenipotentiaè Cōmissarijs Reip. Misit ad nos aliquos ex suis Commissariis exercitus, exposcendo & desiderando fundamentum negotij nostri, an habeamus scilicet plenipotentiam, utq; instructionem nostram iis communicemus, quam nos, evitando justas læsiones per extensionem publico dare non possumus. Posset enim aliquis tangi, cui ulcus inest, respondimus proinde, quod optimam structuram imprimis speraremus, dum de ponendo stabili fundamento consulimus. Non scripta, sed viva plenipotentia ipsimet sumus, non ex externis personis, sed ex corpore duarum Commissionum selecti. Instructionem habemus quidem privatam, sed hanc monstrare non tenemur, nisi in tractu tractatus aliqua occurrerit difficultas. Concitabamus insuper illos, ut militari stylo nobiscum procederent longioribus iisq; minus utilibus supersedendo præliminariis.

Proponebant illi insuper, quòd illam Commissionem aliam limitatam, non agnoscerent, sed hæc propositio authentico documento soluta est, quòd eam ipsimet recognoverint. Abierunt & iterum prandentibus nobis comparuerunt denuntiando eras tractatum incepturos, de loco tantum modo insinuarunt, desiderare scilicet eos, ut in conventu Patrum Bernardinorum negotium hocce tractaretur, sed respondimus nos prius Leopolim, pòst Sambòriam venisse, nunquid non directè contra authoritatem Reip:? sed id minus habuimus modò illi bene fiat. Meremur tamen, ut dum nos tantum itineris perfecerimus, & illi pro decore Reipublicæ quam Dominam agnoscunt ex hospitiis suis ad nos veniant.

Expectamus diem subsequentem suspirando ad Dominum Deum, ut dirigat corda eorum, & reducat aspera in vias planas, videmus non admodum validas illorum rationes, quæ tamen aliquem minus peritum in fraudem inducere possent. Terremur undiq; quod iste tractatus noster, sine ullo eventu evanescet. Sumus sub potenti manu Dei, quæ hodie affligit, cras solatur, nos certè nec sollicitudines animi, quibus angimur, nec labores corporis, quibus premimur, nec adversam valetudinem ipsamque mortem, si necesse foret, pro salute patriæ vitremus.

Iterum miserunt ad nos seriò expostulantes ut in dicto superius conventu, si non totum absolvere tractatum, saltem principium ei ponere vellemus. Temporibus mores sapiens sine crimine mutat, cum non minus anxiè, quam superstitiosè, id ipsum requirerent, in petitioneq; sua persisterent, vix non eodem desiderio detulimus, sed tamen rationibus ostendebamus, eis erubescendum esse ad orbis judicia, quod requirerent id, quod per authoritatem Reip: & gradum dignitatis, qui à summo est proximus, nullatenus facere possumus, citra diminutionē authoritatis Reip: justius enim & convenientius est, ut filij veniant ad Matrem, quàm Mater adeat filios. Post multas igitur controversias in

Initiū tractatus cum Confœderatis. illorum consessu factas, tandem Commissarij sedecim post meridiem horâ quartâ apud nos comparuerunt, & nulla interpositâ morâ ne momenti quidem dispendio facto Spiritûs S. invocato auxilio incepimus tractatum & præmissis præmittendis imprimis quæsivimus, quæ sint? & in

in quo conſiſtant prætenſiones confœderatæ militiæ? ſecuros eos redden- *A.C.1697.*
tes quòd non fraudabuntur à deſideriis ſuis, modo illa ſint juſta.

Deducebant illi longiori & ſæpius incompoſito ſermone quomodo nomen commilitonis in contemptum venerit in circulis, nulla vocis libertas illis data fuerit, quomodo ingentes largitiones ipſis contradicentibus ex illorum hybernis ſtatutæ, quomodo à loci tenentibus depreſſi, contempti in nullo honore habiti fuerint, ad quæ repoſuimus ex mente inſtructionis noſtræ. Multas & graves cauſas objiciebant contra Caſtellanum Cracovienſem, quas non poterant probare nobis rationem reddentibus. Deducebamus enim nihil eum ſibi vendicantem, ſemper infra aliorum æſtimationem ſe metientem, vultu vitaque tranquillum, animo moderatum, in quarum virtutum æſtimatione jam pridem judicia Reipub: cum judicijs Regum certarunt. Quæcunque illi allegant nec fecit adhuc, neque facturus unquam eſt, & forte nocturno tempore iſta geſta ſunt, quia nemo ea vidit. Itáne obliti ſunt beneficiorum & affectus eius? quem illis & in univerſum omnibus, & in particulari vix non ſingulis teſtatus eſt? Itáne honorabuntur prava, punientur recta? qui gloriâ clariſſimis belli paciſque artibus quæſitâ, omnes ſuperioris ætatis Duces ſuperavit, quem nemo ut quondam Catonem mutatum, tota mutata Repub: vidit, eundem nunc anxia aliquando tam enormiter læsum videbit & quæret poſteritas? Ita ne facta atque infecta canentes, fanda atque infanda referentes laudaverunt? Facta hæc non attentata ſunt ſed perfecta. Quàm delicatè honorem cujuſvis commilitonis tractaverit, circulos non ſub papilionibus, aut in domibus, ut fieri ante ſolebat, ſed ſub dio, ſub cœlo, in aperto & lato campo pro majori commoditate non conſideratis plerumq; injurijs cæli convocabat, ordinabat. Quis aliter dicere poteſt? quem læſit? quem dishonoravit? &c.

Prætenſiones eorundem

Defenditur Caſtellanus Cracovienſis.

Si vero accuſantur loci tenentes, qui ſunt ij? nominentur, deferantur ſpecificè, judicium de ijs inſtituetur, vel abſolventur innocui, vel damnantur accuſati. Satisfactio pro præteritis fiet. ſecuritas in futurum conſtituetur. Poſt multas proinde diſſertationes pro & contra, optavimus, ut illi, qui melius ſciunt ſuas læſiones, proponant modos ſatisfactionis & futuræ ſecuritatis, ſed hoc punctum ad deciſionem totius eorum conſeſſus ſtulerunt, & ſufficere in eo videbatur, pro dictis ſuis noſtra audire viciſſim.

Reſpondetur alijs prætenſionibus

Sopitis poſtea minoribus difficultatibus ad hybernam acceſſimus, cujus nomen apud illos exoſum, conſiſtentiam tantùm modo appellare volunt. Multa hic dicta & expoſita plurima inconvenientia, quæ fiunt per duplices aſſignationes ad unum eundemq; locum. Duriſſima hoc in puncto dixerunt, eidem tamen illud medium propinatum, ut confidenter diſtributionem ſuam nobis oſtenderent, & ut & ex parte noſtra aliqui & ex eorum totidē deſtinarentur, qui eas aſſignationes combinare pro poteſtate, & difficultates inde occurrentes ſopire valerent, diſtribuendo hybernam iſtam ſine præjudicio eorum ad quos duplices aſſignationes expeditæ. Sed illi omnia ſibi arrogare, nihil diſtributioni Ducum deferre voluerunt, & poſt aliquot horum diſceptationes in craſtino beneplacitum Principalium ſuorum nobis adferre promiſerunt utque eò melius juſtitiam cauſæ, & mentem noſtram intelligerent, dedimus ijs in ſcripto rationes noſtras, hoc inter nos accepto & concluſo medio, ut ea quæ proponimus ore, pro meliori memoria in ſcripto exprimamus. Venit interim nox & ſolvere ſeſſionem debuimus, fuerunt nobis breviſſimæ videri noctes, quas tam carè mercamur, diem ſatis apprecatione non perdentes, nec noctem lucis metu (die noctuq; in diverſis conferendo, diſputando, informando, varijſque modis indulgendo) conſumentes. Inter ſpem & metum continuò ſumus expectati eventus, quando irritum fore timemus, quodcunque tentamus, cum nec plena, nec

A.C.1697 na nec facili manu mercedem exolvere, ut illi non tantùm optant, sed & volunt, nec privata privatorum desideria, quòd maximè expediret contentare, ne in multorum discrimen idque maximum mala accedant ulteriora. Plures enim inter illos sunt qui desiderio bene habendi accenduntur, quam illi qui amore Patriæ, quem prædicamus moveri velint.

Accepi hócce momento literas tuas, quæ me sensibiliter ita afflixerunt, ut quæ mentis exprimere meæ sensum queant verba prorsus nulla suppetant, cum forsan in medio cursu cessare, ubi portum speravimus, naufragium pati, scopulum post tot fluctus reperire, & tam desideratum opus ob defectum tenebimur abrumpere, & ita consolatio nostra abscondita est ab oculis nostris, cum ereptam nobis, ut dicitur, è manibus citharam sine ullo artificio malevoli verberant. Hic interim non tantùm tacita vota, sed & claræ voces sunt, quod bona nostra ecclesiastica brevi aggredientur. Quid eos non facturos putamus, qui publicè hæc minari non dubitant? Nónne his cogitationibus multùm conturbari, & facies nostræ mutari debent? Iustus Dominus Deus in omnibus operibus, quæ facit, & qui absconditorum est cognitor, qui novit omnia antequam fiant, scit, quod nos supra opinionem publicæ hæ calamitates, quibus aguntur boni viri, quales nos esse & haberi volumus, affligant. Non exaggero hæc, ne longius a proposito recedat epistola mea, quamvis rem ipsam premit, & certo certius hæc intuens audiensque cuncta proferet dies. Serviendum erit necessitati, sed quid necesse erat in eam venire necessitatem? nemo ex Coepiscopis nostris adjutor esse vult in his omnibus, ut tu quem nec opinio fallit, nec voluntas à veritate detorquet expresse significas. Quem fructum habebunt in ijs, in quibus semper erubescent, plus apud aliquos levis quidam valet respectus, quàm iustitia & Ecclesiæ amor. Injucunda certè erit injucundæ rei recordatio, ad tempora malè exacta animum revocabunt aliquando, eorumq; quæ spetiosa rerum vanitate à tantis commodis dejecerunt, recordabuntur. Ita plerisque, qvum segnes vivere placuit, placuit segniter sentire. Velimus interim nolimus, & esse, & semper miseros nos fore prævideo. Arant impietatem, iniquitatem metent, qui causa ejus renitentiæ sunt, puniet illos Deus ultionum Dominus.

Videmus & dolemus, ita se mores habere ut publicâ quisque ruinâ malit occidere, quàm suâ proteri & idem passurus minusconspici. Ego mihi temere nihil arrogo, sed nec assentior libenter non ita gloriola ducor ut falsæ opinionis errore, quod multis contingere video, oblecter. Optima videbantur consilia præsentia mea, quorum tempus effugiet, & quod facto ingenioso magis quàm pio impediverant à tanto tempore præmoneo publicè, utatur, non utatur, qui volet consilio meo, hoc est tamen vero verius quod deflere statum ecclesiarum nostrarum, & temporis fortunam, nemo satis dignè poterit, nec ego nunc verbis exprimere possum, quia commodè hæc nequeunt describi, & non facile, aliàs res constat. Non committunt agricolæ semina arenis, nec ego præjudicata Svidersciana in memoriam revoco, quæ hic publicantur, & mallem si hæc ex alijs rescires, sufficit mihi, quòd profutura aperui & svasi, non quæ noxia.

Habui in literis meis privatis, te fecisse, quæ potuisti, sed alios Collegas nostros futura non providentes id abrupisse, fructibus neglectis occupatos in cortice. Nemo enim in se tentat descendere, sed præcedenti spectatur mantica tergo, ipsi ergo viderint, cum ita deplorabitur in perpetuum ruina nostra & libertas ecclesiarum, nec vindex quisquam existet, nec futurus videbitur, nec sperandum lac, vel lanam certe reliquis ovibus nostris relinquendam. Respondebunt ergo Domi-

no

no DEo dum tam deſiderabile opus eccleſiis tam neceſſarium diſſolvetur. Nónne melius fuiſſet redimendo infallibilia damna gregis parvo anei, quàm vix exprimendo damno. Plura ſcribere vetat dolor prævidentem, non mala, ſed peſſima, hoc tantùm addo, quòd à matutinis horis, usq; ad veſpertinas, in tam gravi tractatu continuo ſedemus & frequentius nihil capimus. *A. C.1697*

Prætenſiones ſuas cum Caſtellano Cracovienſi, o! quam acres habet dolorum aculeos contumelia, quam inferior imponit! & Capitaneo Vladimirienſi cum tanto zelo & fervore proponit militia, ut etiamſi adæquata dederimus media, non tamen eam fortunam habuimus, ut quanquam convicti noſtris ceſſerint rationibus, unde peſſimum omen ulteriorum; DEus meliora, qui te quàm diutiſſimè ut exopto, ſalvum & incolumem ſervet.

XLIX.

EIDEM CARDINALI,

7. Martij Samboriæ.

Præmiſſa cujuſpiam recommendatione, & defenſione Ducis exercituum, refert propoſitiones Confœderati militis, & reſponſum.

Cripſi heri commodâ occaſione, ſed & hodie opportunitatem nactus tibi ſuppeditandi materiam meriti ſcribo, per eum qui petiit à me, ſuî ad te recommendationem. Si unquam apud te commendatio mea valuit, ſcio autem multas plurimum valuiſſe, hæc valeat rogo, ut intelligat de ſe me ſeriò reſcripſiſſe, meamque commendationem aliquo uſui ſibi fuiſſe, pondusq; aliquod apud te habuiſſe. Quamvis non multis tibi commendandum eum credo, quem tu ſe æſtimas, & diligis, ſed tamen ut ſciat ſe à me non diligi ſolum, ſed amari, hæc exaro.

Nolim quidem referre quæ apud nos geruntur, cum nihil adhuc ratur boni, attamen etiam de iis certior fieri debes.

Jam reſpondi tuis, quia tamen omiſi illud punctum, in quo plura ihi tribuis idq; in me quamvis eſſe veriſſimè cupiam, non agnoſco. un certè in ipſo deſideriorum fervore, ut te præeunte cogitem, & fatm quæcunq; in rem Reip: poſſum. Video in te amorem, quem jure men ſcio deberi mihi amanti, utinam quam profiteor aliquando gram referre poſſim, ſcias verò publica negotia abſolutè me curare exlis propriis.

Omnia improperia quæ hic non libenter audimus contra Caſtelnum Cracovienſem verbis exprimi non poſſunt, & illa admiramur, ia ipſam admirationem ſuperant. Multa ignava, nec timor in mennec in fronte pudor, & dicuntur & dicentur, & timeo ne dicantur ra, quamvis argumentum boni viri ſit talibus diſplicere, nam comtant veritatem DEi in mendacium. Objiciunt plurimi innatâ quân cupiditate rerum novarum infecti, & libertatis inimici, & legibus eſti perverſitate ipsâ perverſiores. Grande eſt contumeliarum cermen, quotidie grandior illorum cupiditas, emoritur verecundia exſo melioris æquiorisq; reſpectu, nulla facultas adeſt levandi angores emoti ſunt ex eo fundamento, in quo nos majores noſtri collocae. Solúmque certamen eſt, qui ingenioſius pejor appareat, maximè *DefenſioCaſtellaniCracovienſis.*

A.C.1697 mè autem illi insurgunt, qui prætextam vix exuerunt, quibus vix militaturis sagum Bellona aptavit, & qui prius adoleverunt in malitiam, quàm in annos, juventutis suæ flore in campum Martium transplantato, non pulchrius florere rati, quàm si ibi pessimo dente contra Duces suos insurgerent. Videas non unum qui frusto panis (ut ajebat Cato) conduci potest, ut vel taceat, vel loquatur, & tamen calumnias contra illum referunt nullâ veritate fultas. Audivimus nos hæc ut dixi illibenter, quia necessitas in voluntatem transit, & quem bene novimus testimonium ei perhibemus, quoniam bonus est, & quia culpam non habet, persvademúsque eidem ne his lædatur, cum propria eum excuset conscientia, & hæc cura est nobis, imò justitiæ Dei, ut nihil lucrentur de suo mendacio susurrones maligni, nec patiatur in aliquo innocens Dux, & Senator. Illum pronus Commissariorum favor protegit, & veneratur in fastigio, consensio bonorum, non judicium duntaxat hominum, sed etiam cæli pro se habet, & status etiam rerum hujus temporis pro eo facit, nec id nocebit famæ quòd secundùm gloriam ejus multiplicata nunc est ignominia, & sublimitas ejus conversa in luctum, ast gloria replebitur pro ignominia, cum ille quæsiverit semper bona gentis suæ, & è converso invaluerit furor, pudor evanuerit & timor Dei. Sed metuant ne exurgat Dominus judicia faciens causamq; agens injuriam patientis, nam secundùm beneplacitum Dei innocentia ejus universo Regno eò magis innotescet, quo magis perditum volunt, dumq; gloriæ ejus fama diffundetur, illi justas malitiæ suæ pœnas exsolvent. Exhibitum est nobis rescriptum à Confœderatis, in quo pluribus verbis, etiam per calumnias supplantare volentes adversarios, sapientes sunt, ut faciant mala, bene autem facere nesciunt.

Injurias verò suas exposuerunt, nunquam sibi liberam vocem permissam, discrimine nullo violatas leges, Dominum Castellanum Cracoviensem omni studio ad se cuncta trahere conatum fuisse, cum nemo se opponere ausus fuerit excelso torrentis impetui, summæ arbitrio potestatis. Nihil fecisse nisi ex commodo suo, dudum eum nihil justi animo concepisse, multò minus præstitisse. Plurimas assignationes, partem deservitæ eorum mercedis absumpsisse, & quanquam generosa voce aliqui se opposuerint, nunquã consideratum. Ablegatos ab exercitu, ad Comitia distributores hybernæ sinè numero destinatos cum injuria exercitûs & contra consvetudinem, ubi quatuor tantum temporibus præteritis fuerant. Petierunt proinde, ut quicunque demum indebitè aliquid accepissent, reddere cogerentur. Urgebant deinde ut more antiquo substitutorum electio fiat, ex præsentatis à quovis colonello quatuor Candidatis, ut ad recipiendas ex Palatinatibus debitas pecunias, ad hyberna quoque eligantur è medio deputati, quos plerumque pro libitu suo loci tenentes destinant, nullo meritorum habito respectu. Vt etiam non liceat loci tenentibus propriâ voluntate commilitones amovere, sed id per judicium totius cohortis semper fiat, utque durus ille qui invaluit abusus tollatur. Cum etiam loci tenentes vix quatuor septimanis penes suum vexillum residere soleant, ut ad frequentiorem residentiam obligentur. Præbere alteri lucem volebant multi, qui sibi tenebras struunt: similes illis, qui jurabant non esse jurandum, ad extremum ut loci tenentes serio invigilent, quatenus completæ cohortes fiant.

Est inter multas & ea non minor injuria, quòd servitium exercitûs incipiat à Novembri utque id à Majo fieret petierunt, justitia ipsa svadente ut pane hyberno non fruatur, qui non servivit, nec manducet qui non laboravit, utque non hi qui servire se promittunt, sed qui jam serviverunt hoc solatio frui queant. Petierunt proinde ne id in posterum fieret.

Hæc & aliqua minora puncta nobis proposuerunt enixè petentes, positivum responsum, quod autem nos essemus conclusuri & declaraturi, pa-

ctis

ctis conventis futuro regnanti inseri volebant pòst in comitijs coronationis *A.C.1697*
per constitutionem approbandum. In casum autem contraventionis, ab obedientia Ducibus debita exercitus absolveretur, & degradatio Ducum fieret; Optimè autem Respub: sibi consuleret, ut salvis modernis possessoribus triennales tantùm essent Duces &c.

Responsum à nobis authoritate subselliorum nostrorum vocem liberam in futurum cuivis in circulis solitis militaribus ita providendam esse, ut provisa est cuivis nobili in comitiolis, numerum tam distributorum, quàm ablegatorum ab exercitu, in hac egestate publica gravem & expensis exercitûs incommodum minuendum, quanquam non appareat esse maior, cum tantum per florenum à quolibet equo, sivè in paucos, sive in plures contribuatur. Quia tamen & hæc auctio non placet desiderijs exercitûs, ut more antiquo sex à Polonico, duo ab externo milite tantum destinentur, per positivam legem id nos procuraturos suscepimus.

Quod verò contra extorsiones Capitanei Vlodimiriensis & aliorum proponitur, quoniam idem Capitaneus & alij submiserunt se judicialiter responsuros, ætatem habent, respondeant pro se, libenter ad judicandos accessuros nos etiam in hoc tribunali ad cujusvis instantiam promittimus; Quoniam aliter accusatus inauditus, & indefensus condemnari nequit. Idem intelligendum & de loci tenentibus modo illos specificent, utq; frequentiores sint penes vexilla per reassumptionem legis in articulis exercitûs jam statutæ stringentur ad debitum suum. Cui legi de disciplina militari expressæ subjacebunt quoq; & omnes alii cõmilitones, ne dum prædicti Officiales venerint, ipsos absentes reperiant. Electio verò loci tenentium ad præsentationem quatuor Candidatorum à Colonello propositorum ut fiat, lege quoque statuetur; idem intelligendum de deputatis ad recipiendam mercedem.

Desiderandum quidem esset pro bono quoque Reipub: ut non in futurum, sed pro præterita hyberna solvatur, sed cum Respub: sui Domina hâc præcipuè ratione fulta, ut illi qui obsequium Reipub: incipiunt, aliquod juvamen habeant, ad faciendam in bellum expeditionem, ita providerit, non est potestatis nostræ pro nunc immutare totius Reipub: mentem, sed ut id novâ mutetur lege seriò curabimus. Futuro Regnanti in pactis proponenus, in comitijs Coronationis, ut eo nomine constitutio fiat, solicitudinem nostram offerimus. Ad combinationem hybernalium assignationum, quam tandem non sine magna difficultate evicimus è medio nostrî ad Commissarios jam ab exercitu destinatos, nos quoq; nostros nominavimus.

Iterum commendatum recommendo, quidquid illi præstiteris, me tibi sic atq; inexplicabili amoris observantiæq; nexu in perpetuum obstringes. Excusa interim quod sim tam importunus, dum enim me expedire paro, novas obligationis causas tanquam vincula necto, quibus arctius implicer &c.

L.

STANISLAO JABŁONOWSKI Castellano Cracoviensi Supremo Exercituum Duci, 8. Martij Samboriæ,

Refert hîc acta cum confœderatis.

Accepi literas & fructum fero meæ singularis in te observantiæ cum non tantùm majorem, quàm mereor, gratiam refers sed etiam plus mihi tribuis, quàm audeam arrogare. Sæpius non scribo, quia quæ hic geruntur, certò & sciri & scribi non

A.C.1697 bi non possunt & licet aliqua explorata sint, pudore à scribendo deterreor, tam fœda ac calamo meo indigna narrari deberent, insuper, tam multis tamq; difficilibus molestiis & occupationibus implicor, ut dies ad me expediendum non satis sit totus, imò interdum adeo tanquam alas habeat, mihi se subrupit, ut vix aurora illuxisse, cùm terras nox opacare videatur, ut quandoq; cogar exclamare. O! nimiam temporis nobis ad usum vitæ dati celeritatem! nimirum fugaces ac labiles dies! non ita citò per mare cursu naves remigio veloq; impulsæ feruntur, non ita celeri telum fuga, ex arcu unde dimittitur ad scopum quo dirigitur, abit, ut dies nostri labuntur, nec tantum in iis operari possumus, quantùm quidem vellemus.

Quoad negotium principale non ést consuetudo mea, ut etiam in rebus desperatis animum despondeam, nullæ me etiam bene fundatæ suspiciones deterrent, neq; ulla temporis umbra. Scio enim etiam post malam segetem serendum esse. Invicti esse possumus, inconcussi esse non possumus, quanquam interim spes subit inconcussos esse non posse, non tamen libenter terrerem vos modica spe curarum & laborum nostrorum, quos nobis commissiones vestræ imposuerunt, non sine dispendio honoris, sumptûs & vitæ. Nunquid caro ænea est? Cum tamen dies transeant & posteriores prioribus pejores recurrant. Officij mei duco præmonere te, & per te alios collegas nostros, esto pro me ad eos, quibus mutuam debemus confidentiam quod hæc negotia nostra sint æmula illius Penelopes labori, quæ telam quam de die texuerat, nocte retexebat, spes non dubia, & jam spei fiducia nobis affulserat, quod concessis omnibus quæcunq; petebat exercitus confœderatus depositâ & sepositâ etiam Reipublicæ authoritate, jure tandem expectatus sequeretur eventus.

Nomen commilitonis objectum hujúsce confœderationis, non tantùm ad normam antiquam, quæ allegabatur reduximus, sed etiam novis privilegiis confirmandum (fiat tantum pax & tranquillitas in diebus nostris) liberalissimè promisimus, majorem conatum virium, quam vires etiam in sedandis illis adhibentes. Innovare in favorem illorum, aut potiùs lapsum antiquo honori commilitonis restituere tentavimus, sed magnus in animo dolor est, & pungit fidem non haberi fidei nostræ. Unde te quoque super miserandam hanc speciem, omnesque collegas obstupuisse, ingemuisse, corruisseque scribis. Læsiones multas à te prætenderunt, sed nos bene notam tuam æquanimitatem habentes, credentesque, te malle aliquod honoris tui præjudicium amori Patriæ condonare, quàm ut tam sanctum opus dissolvi debeat, sic nos rem accommodavimus, ut salva per omnia in persona tua Reip: authoritate satisfactionem suam exercitus habere possit. Petimus tamen ut non tantùm in bello fortitudinem quam novimus, sed in hoc negotio tam difficili æquanimitatem monstres, cum his non obstantibus is, Imperator es, sub cujus clava Gradivus ipse merere, & victoriæ triumphare vellent. Dicant quid velint invidi, tua in Remp: merita nomenq; sæculis transcribimus, in quibus omnia ad æternitatē conspirarunt, sed malo te legas, quā epistolam meā. Deponet Deus potentes de sede, qui tuæ potestatis inventi sunt inimici & te in antecessoribus tuis, antecessores in te venerari renuunt. Approbo proinde quod adversis patientiæ clypeum opponere, nullis invidiæ telis conteri, nec a rectitudine tua deflectere velis, & in eo convenio, te non parum affligi, quòd præterqam plurima nobis nota pertuleris, hoc etiam malis tuis adijciatur, ut ista merito pati credaris, ut omnibus perditis etiam honestatem

statem

statem existimationis & famæ bonæ amittere videaris, quasi vulgus Impe- *A.C.1697*
ritum, pessimus rerum interpres, ea solum numeret inter bene facta, quæ prospere & feliciter accipiuntur. Cum verò aliquid adversi & sinistri attribuitur, credi deberes dignus his esse & ista meruisse. Sed habes tantos hic & ubique amicos, ut etiam novercante fortunâ veros cognoscas. Argumentum veræ amicitiæ est non deserere amicum tempore adversitatis, & quem felicitas amicum fecit, infortunium non facit inimicum; Omnia hæc quæcunque tibi objiciuntur innocentiâ tuâ satis diluis. Pœna gravior non est, quam interioris vulnus conscientiæ, sed hîc veritas enatabit, nec mœror ob falsam calumniam opprimere debet, cum & tu tibi conscius, quidquid malevoli sentiant, gaudes in conscientia tua, cum jam pridem terras innotuerunt hæc per omnes, probi citius crederent justitiam toto orbe exulare quam sinistre de te relatis fidē præberent. Non eges testimonio alieno, cum tibi propria suffragetur virtus. Mitte proinde hanc de pectore curam, in flammam flāmas, in mare fundit aquas, si quis vindicias honori tuo illæso dare præsumat. In prætensione contra Dominum Vlodimiriensem Capitaneum, cui plurima ab illis impinguntur, nihil fortè verum deprehendetur, cum ad judicia, quæ ipse acceptavit libere venerit, æqvum & melius erit suo ore illum respondere conviciatoribus.

Dum ventum est ad exsolvendam mercedem & quam hîc & nunc requirebant impossibilitatem, in id induximus, convicimusq; quod per ratas etiam satisfieri illis sufficiat, cum verò hodie cortice neglecto ad nucleum venimus, novissima pejora prioribus experimur. Cumq; crudiores propositiones occurant, visum est collegio nostro, è medio nostrî expedire aliquos, non tantùm ad emolliendos, sed etiam ad informandos, metuendo ut omnia ea quæ nobiscum fiunt omnibus pateant.

Rogati proinde Palatinus Calissiensis, Thesaurarius Regni, & duo alij ex equestri ordine, ut eos adirent. Nosti primum quòd sit vir nec impendendæ salutis piger, nec impensæ pœnitens, ubi pro patria salvanda agendum est. Scis facundè eum loqui, prudenter cogitare, industriè cogitata exequi. Ille ergo primus locutus non tantùm efficacia media & præsentia ad satisfactionem exercitui proponebat, sed & scrupulos disceptantium solvebat, consequentias deducebat. Dominus itidem Thesaurarius obortis sponteque fluentibus lachrymis emollire duriores volebat animos, si vis me flere, dolendum est tibi primum, cum tua me infortunia tangent. Clamabat iterum, iterum pulsabat, & si non clamosis vocibus, certè lachrymosis gemitibus. Cogebat iterare verba, fletusq; iterata in patriam injuria perditorum, & prolongantium iniquitatem suam. Fuit præterea quem honoris causa omitto, cum à splendore veræ laudis absit, qui se & privatim & publicè ita applicat, ut modò unius, modò alterius partis res fovendo, utriusque favorem sibi conciliet. Cujus tantò deterior est animus, quantò melior vultus, labia eius loqvuntur mendacium, lingva iniquitatem fatetur, & magis ejus nocent insidiæ, quæ latent. Non credebam ego diu hisquæ ei objiciuntur, cum mihi insitum sit, nunquam levem quemcunq, rumorem pro comperto habere, cum non sim ex ijs, qui de summis sæpe rebus consilia ineuntes incertis rumoribus serviunt, & propterea etiam è vestigio eos pœnitere necesse est; sed viam veritatis inveni & credere debeo, quod abominatio sit Domini omnis illusor, & non dubito, aliquando insidijs suis capiendos iniquos, non modò orationes ut quondam Manlij, sed etiam actiones primâ fronte videntur populares, sed consideranti quo consilio id faciat, seditiosus esse apparet, ad præsumptionem igitur recurrendum, dum veritas sciri non potest, cum præcipuè animus ejus & fides toties cognita, nihil habet constantiæ, nisi in hoc quòd promissam fidem nunquam servare didicerit, sed de hoc satis.

Stanislaus Malachowski

Hieronymus Lubomirski

A.C.1697 Auditi sunt missi à nobis in circulo eorum pacatissimè, & declaratio post modicam inter se conferentiam brevi promissa, ad executionemq; horis pomeridianis deducta, cum Commissarij exercitûs venerint, & posuerint adversus nos mala pro bonis, & odium pro dilectione nostra, ut memoriale sonat, cujus hæc essentialia erant, quod scilicet & militia confœderata amore in Patriam devincta, de rigore resolutionis suæ cedere, & omnia media possibilia ad conveniendum cum Rep: acceptare velit, & videndo indigentiam ejus statumq; in orbitate infelicem, id declarat, pet tq; ut medietas deservitæ mercedis pro die 1. Maji exsolvatur, alteram medietatem ad ultimam Julij expectare non gravabitur. Interim verò exercitus in viscera Patriæ intret, panem hybernum assignatum habeat, & cum 1. Maji ad executionem hæc satisfactio deducetur, prævia assecuratione pro reliquo, de reditu ad obedientiam collaturam se promittit. Hanc verò satisfactionem ex qualibet repartitione ab exercitu Commissarius Leopolim portet, deputatisque in id designatis fideliter reddat.

Terminus solvĕdæ deservitæ mercedis ponitur à Confœderatis.

Mirati sumus, quanquã ignari num mirandum, timendũ, an sperandũ? Credebamꝰ enim quod nuntiarent bona, prædicarent salutẽ, & illi rẽ arduã & grandẽ sunt cõplexi, dũmodo quod expressit calamꝰ pectore sentiant idem, cum celerem satisfactionem desiderent, reditum ad obedientiã differant & non nisi præviâ medietate satisfactionis conferre de eo cogitent. Respondi ego & dixi non majori irâ quam dolore nomine publico quæcunque DEUS ori meo ex corde loquenti imposuit, non tantùm dando motivum amoris in Patriam, sed etiam securitatis ipsorum, ut ab omni via mala prohiberent pedes suos, si sumere gladios andebunt, scutum Resp: arripiet. Addidit & Thesaurarius Regni vivida & rigorosa voce exprobrando illis, quod dum nomen Commilitonis libertasq; antiqua redeat, dum prætensiones illorum sopitæ, exsolutio certa, quam etiam in bonis nostris quisque pro sorte sua illis assecurabamus, & illi rationibus convinci, & re ipsâ condescendere nolunt; Justa suspicio in animos cadat, non alio fine illos agere, quàm ut libertatem eligendi pro placito Regis adimere cupiant, sed inveniet Resp· sufficientia media, ad impediendas hasce malas intentiones, nec permittet unquam, nec patietur quartum ordinem in Rep: Quocunq; placet libido impingit, nec jam furtivè minæ eorum irrepunt, eunt præter aures, jamq; inter omnes passim merentur plausum, quòd id fiat propter electionem imminentem; Resp: verò satius etiam ducet differre electionem, quàm illam sub armis absolvere. Confirmarunt id Palatinus Belsensis strenuus in armis, suavis in moribus, & Broniſsius Capitaneus Pistrensis & alij, sedhæ omnes illationes fuerunt tanquam surdis fabula.

Responsum Cõmissariorum Reip.

Post multas ergo dissertationes abierunt illi, nec cum, nec sine spe, sed ego credo, nos arare in spem percipiendi fructus, sed spem nos confundere, cum hæc langvida adhuc quædam se ostendat.

Interim convivium expresŝe fecit pro innata sua generositate Palatinus Belsensis, qui credit, quòd pro Patriæ salute liberalem imò prodigum esse indecorum non sit, ita illè amoris & admirationis sufficientia exhibet indicia, gravitatemq; suam in facilitate conservans, atque unicuiq; pro dignitate tribuens, adhibitis omnibus mediis, non tantùm in cibis ea condimentorum genera excogitando, quæ placere illis etiam posse viderentur, utq; inter pocula aliquid pro rep: ageretur, conabantur amici nostri.

Hoc

Hoc est certum, quòd si crastinus sine fructu elabetur dies, properabimus ad vos ventis atque avibus citius, illuc nos convertet animus, illuc referent pedes, & cum aliter fieri non possit, hoc statu ita delectamur, ut de eo modo Reipub: serviendi tanquam rabioso cane liberati videamur, cum melius sit cum rusticis rusticari satiusque ducamus ea agere, quæ ex re Reipub: forent, quàm per otium, vel tabem in inutili negotio tempus exigere. In quo errare nos non putamus, sed si erramus judicium judicio meliore corrigimus. Quomodo diutius apud eos vivendum, quos neque meliores reddere possumus, neque punire volumus. Brevi ergo videbis nos reduces, quanquam ego forsan Varsaviam divertam, quia & ibi celeri consilio opus est, ne præveniamur; & hîc tam multi estis qui efficacia facile invenire poteritis consilia. Ego pro fide mea quæ sentio defero, hîc esse aliquem spiritum miscentem omnia. Ille Horodinius qui rupit convocationem, ut inaudivi, habuit hîc aliquas conferentias oretenus, nunc eas per literas continuat. Patebunt hæc sed cui usui? dum interim justus patietur, & Respub: erit sub incude. *A.C.1697*

Responsum ad memoriale eorum, hodie mane illis misimus, cujus contentum est, quod libenter antiquiorem mercedem per ratas illis ex nunc exolvendam acceptamus, sed eâ conditione, ut statim ad obedientiam Ducum & Reipub: redeant. Quoniam verò confœderata militia in aliud tempus differre id satis explicitè declarat, nos itidem tenemur, tam verè, quàm audacter illis denuntiare, quòd non nisi sub conditione reditûs eorum ad obedientiam, ineundi tractatûs cum illis à Repub: potestatem habeamus. Petijmus proinde, ut & æquitate & amore in Patriam undiq; infelicitate circumdatam prætensiones suas moderari velint; cum nos verba quorundam eo magis perstrinxerint, quo expressiûs ab uno ex commissarijs ad nos destinatis à nullius pretij homine, cujus spes inanes credulam mentem fovent audiverimus, quòd scilicet militia confœderata talem sit orsura telam, quæ inextricabiles Regno nostro sit allatura miserias, quod exercitus vires & protectiones etiam extraneas quæsiverit, & jam de illis sit securus. Hoc audito non possumus non toto animo commoveri. Timemus quòd sicut non probant Dei se habere notitiam, ita tradet illos Deus in reprobum sensum, dū facient ea quæ non conveniunt. Ita quippe nos perstrinxit hæc vox, ut non facile sit explicatu, cum omnes qui hoc audiverint, miraturi sint, & nemo laudaturus. Cum præcipuè omnia quæcunque fieri possunt in favorem exercitûs faciamus, ultrà quo progrediamur non habemus, omnia suscipimus, omnia placent, omnia pariter cooperantur in bonum, tentatis rebus omnibus spes cunctas conspicimus in irritum cadere. Fœda dicta, memoria horrenda, cum cupiditate intrandi in viscera Regni, peccandi licentiam præseferunt jam quidquid lubet, pro licito judicantes. Rectè ad suam gloriam istius consiliarij Zawadcij consilijs utitur Mareschalcus, utatur quantum licet, sed ne diu liceat, plurimum exoptamus, cum hoc genio metitur libertatem, cujus videmus verum gustum nunquam habuit. *Resolutio cōfœderatorū perversa*

Hæc ergo impunè quæ hîc aguntur, genuinè tibi defero, & cum nos hîc vestri sumus, non sitis nobis illic alieni.

LI.

CARDINALI PRIMATI,

9. Martij Samboriâ.

Confœderati volunt prolongare confœderationem suam, & bona Ecclesiastica aggravare.

CUm quid habeam quod ad te scribam, facio id & pluribus verbis & sæpiùs, ne singula prosequar, necessaria hæc memoro, cætera prætereundo, quibus fasti nostri privati & diaria jam tument: Cum verò negotium urgeat, nec dilatio moraque

A.C. 1697 ut sine periculo, mitto expressum, utque quantocius expediatur cum cathegorico responso enixè oro, plerumq; cursores in studio remissius agunt, ut metæ propinqui qui totas ad currendum vires effundunt. Solicitudines ergo nostras & consilia juves, & beneficio celeritatis expedias.

Necdum hic sine spe tractatus noster diligentissimâ diu noctuq, applicatione. Mitto tibi copiam eorum quæ Castellano Cracoviensi scribo, emollire quantum possibilitas fert ferocissimos, terrere resolutione timidiores non desistimus, monstrando iisdem quid sit melius, & convenientius; an consistentiam pretio reditûs ad Ducum obedientiam in visceribus Regni securam habere, an de illa armis certare, & filios manum contra Matrem extendere, cum præcipuè nullus inveniatur Palatinatus, qui se contra aggressores defendere nolit, & sumus securi, quod si (avertat DEus) eò res devolveretur, tunc cui sangvis nobilis bullit in venis, cui amor Patriæ hæret in pectore in sinum & ulnas Matris suæ se reciperet & sic non adeo numerosa relinqueretur confœderatio nec tam favorabiles haberet conditiones. Proponuntur hîc varij modi, manus non esset nec consilium, quando ipsam pestem avertimus à regni visceribus, plurimum enim consilij inter ipsa pericula. Omnino illi desiderant quoquo modo hanc confœderationem adhuc manu tenere, ad duas etiam sept manas interstitium ad dissolvendam confœderationem hancce petunt, ut interea conditiones concludantur, & illi pretium hybernorum recipere possint, sed hæc privatim dicuntur, contradico enim palàm huic propositioni, non glorians aut imperans, sed provocans, efflagitans, mouens & recipiens affectum moderationis. Quid facere debeo? progredi non licet, nec inducere illos repulsâ ad propositum in Poloniam iter: nescimus tamen, an sit hæc mens totius exercitus, & cum suspectissima semper sit hæc propalatio, optantibus ita negotium hoc finire, ne ullus relinquatur nodus & prætextus, qui nos in aliquam suspicionem præcipitantiæ inducat. Non abjicimus quidem animum, spem in DEi misericordia habentes, sed tamen si ille obex exolvendi exnunc Leopoli partem unius notabilis deservitæ mercedis non amovebitur, & hic alter quem statim exprimam, & ejus resolutionẽ petam, annihilabitur, omnino desperandum erit de hoc tractatu.

Loqui de pane hyberno non permittunt, sed tantum nomen consistentiarum toties, quoties occurrit hæc materia, imponunt, quæ ut satisfaciant ad proportionem numeri exercitûs, omnino volunt, ut bona Regalia duplicem, spiritualia triplicem dent solitam pensionem & nullo modo ab hoc recedere volunt, ego autem & pro meo quidem voto & pro sensu unus contra omnes disputans ullatenus illi consentire non possum, nisi publicam tuam nomine cleri habeam declarationem. Videtur quidem ex rationibus necessitatis omnibus hîc existentibus offerendũ illis hoc quod rapturi sunt, amovendo belli civilis & sangvinis effundendi funestam facẽ, totamq; in hac licentia multis Patriæ ruinam. Omnes in id consentiunt ut dixi, præter me, non tam quòd non videam necessitatem, minore damno servandi universi, & impediendi ne in præceps & casum bona nostra dentur, sed quia renitentiam in meis confratribus bene nosco, qui quasi nihil timendnm haberent, obliti frequentissimum esse initium calamitatis securitatem nec pretio integritatis bonorum suorum, quibus hæ harpyæ imminent concedere volunt. Timeo verò ne plorans ploret quisque desolationem suæ Ecclesiæ, nemo enim erit qui consoletur eam, cùm apud istos milites pro ratione sit voluntas, totum pro imperio, nihil ex

amore

amore Dei. Deplorata colonorum vota, irritus tot annorum labor interrumpet, solaque in agris demetetur fames, si armata in visceribus nostris cõparebit militia, annõ satius dixerim malitia. Rogavi & per te ipsum obsecravi, sed frustra ut levarent & extenderent manum, extenderent brachium, ut Patriæ velut naufragio concussæ reliquias in tanto æstu & tempestate tueri subsidio aliquo vellent, nonne melius esset fulmina non timere quàm nosse. Et cum planè ego sim solus qui certus immensitatem oneris experior, si fieri posset quod sentiam ostendere, quàm loqui, mallem. Ac proinde iterum iterumq; rogo te, ut quàm promptissimum habere possim responsum. Nihil serum mihi videtur, quod seriò geritur. Totum illud desiderarem efficere, quod vestro nequeat judicio displicere, & ijs absque tua declaratione, ultimam manum imponere nec volumus, nec possumus. *A. C. 1697*

LII.

STANISLAO JABŁONOWSKI
Castellano Cracoviensi Exercituum Duci

9na Martij

Confœderatorum postulatum circa dilationem vinculi, & responsum commissariorum.

Epistolam tuam accepi, sed libentius mallem affectûs tui & benevolentiæ fructu carere, quàm vel minimo valetudini tuæ detrimento vel incommodo esse. Quamvis id unum solatij nobis relinquitur, ut ex solicitudinis tuæ in publicum memoria solamen capiamus. Deum testor, universúmque hunc consessum, omnia nos facere, quæcunque tuis servire commodis, & imprimis honori possunt. Et jam non vereor ut in futurum aut tu plus à me requirere possis, aut minus à me quàm dignus sis diligaris.

Noli putare me ad quenquam longiores literas scribere, nisi si quis ad me plura scripsit, cui credo rescribi oportere. Non grave esset non tantum qualibet die, sed etiam in horas tibi, & per te alijs commissarijs nostris scribere, genuinamq; actorum relationem facere, si læta tantum nunciari possent.

Ante de causæ nostræ æquitate præsumebamus, nunc de illorum bona voluntate dubitamus, vellemus enim ut implerent promissa & non sola nos spe alerent, sed sicut hesterna fuit mala, sic hodierna adhuc pejor. Expectantes expectavimus ad tertiam pomeridianam, solitam cum commissarijs exercitûs conferentiam, pro qua dũ comparuerunt, post pauca præfata memoriale nobis præsentarunt, cujus essentia, quòd exercitus petat dilationem trium septimanarum, ut etiam cum absentibus interim aliqua consiliorũ cõmunicatio esse possit, sicquè hyberna secundùm modum jam priùs dictum exercitui exsolvantur. In hoc verò interstitio, ut per consilium senatûs Varsaviensis omnia illa puncta approbentur, & ad commitiola imminentia in laudo cujusvis Palatinatus inserantur, deservita merces tẽpore designato hoc est prima Maji immediate exsolvatur. Respondimus, quòd cùm Mareschalcus cum omnibus commissarijs & residentibus à quavis cohorte sit præsens, repræsentans faciem totius exercitûs, cùm per speciales literas universales convocati sint ad hunc tractatum pro 4ta Martij omnes sibi imputare debebunt, qui sunt absentes: volenti enim non fiet injuria, ad quid differre, cum non solum temporis, sed nec nostræ potestatis sit huic rei, quam postulant circa dilationem operam dare, nec possibilitatis, adimplere quod optant. Cuncta sibi de nobis promittere poterant, quando quidquid optare potuerunt,

AC. 1697 à collatione nostra susceperunt. Pacem sub omni sinceritate petimus & illi causam certaminis non habent. Veniat ergo sic composita, sic decora ut eam tantis votis, studijs, laboribusque meritò quæsijsse videamur. Omnia facia quidquid Respub: facere potest, cum illius Evangelicæ Viduæ exẽplo de inopia sua totum, quod habet offert, & jam promissionum exhaustus est fons, illi tamen quærunt aquam in sicco. Extorta hæc seu coacta dilatio, non esset dilatio, sed violentia. Si ergo non facient nunc ut petimus, si non redibunt ad obedientiam, ut speravimus, illi & totus orbis agnoscent, quæ Respub: pro ijs facere voluerit, & quod illi magis commoda sua, quàm publicam utilitatem cordi habentes fecerint, vel non fecerint, cum bonæ voluntatis nec habeant ullum testem præter se ipsos. Ut verò sine reductione ad obedientiam exercitûs tractatum cum illis finiamus & ad tres septimanas negotium hoc differamus, id,ut jam toties rationes nostras allegavimus, non est nostræ potestatis, sufficit voluntas nostra bene pro Repub: agendi, ubi deest per illorum crudam cum Repub agendi methodum, facultas explendi. Petimus proinde totam militiam, ut animos cordaque sua inclinent erga charam omnium nostrum matrem, pro ipsa justitia & æquitate considerent, proprium & evidens commodum; per confœderationem enim accelerari nullatenus exolutio debitorum poterit, imò ad hoc usq; tempus in Palatinatibus exsolutio differetur, quamdiu in confœderatione militia manebit, nonne melius, & convenientius est destinato tempore habere solutionem certam ex pane hyemali, ultra solitum ingentem auctionem, quàm per continuationem confœderationis occasionem dare in longum satisfactionis differendæ, & de pane hyemali aliquam, Deus avertat, cum Repub: Inire contentionem, ex qua bellum civile (absit & cogitare) pullularet, si mutuum compellant exitium, vela ventis dent, bellum parent, & periclitentur periculi causa, sæpe numero verò fit, ut dum alienâ labefactare nitimur, nostra funditus subvertamus. Beniamin lupus rapax, mane comedit prædã vespere dividit spolia. Supra id Doctor Ecclesiæ,commune est, ut raptores brevi tempore possideant, quæ rapuerunt: & amplæ etiam Regiæ opes ubi ad malum Dominum pervenerunt, momento dissipantur. Considerent insuper, quod non honestum est, si jam turpe esse incipit: Reflectant se quod nihil facilius quã nihil timẽtes in præcipitia impellere,sed quod sequitur spectent.

Disceptabamus cum illis longo satis tempore, sed nihil hæc profuerunt. Scivimus ex relationibus, quod tamen non ausim affirmare, ideo eos dilationibus laborare,ut prius missi ab exercitu deputati, ad omnes Regni civitates pro extorquendis contributionibus redirent & hoc ipsum (admittendo mala minora, ut propellantur majora) ipsis permitteremus, sed video quod hic spiritus vertiginis circuit cum datis & promissis. Maximum illorum oculis videmus & vix manibus non palpamus intrandi in viscera Regni desiderium, & ideo novi quæruntur prætextus differendi tractatus

De amnistia quoq; dixerunt, nullatenus se posse redire ad obedientiam Ducum antequam à Senatus consilio Varsaviensi eandem assecuratam recipiant. Sed fortè fortunâ accepi responsum à Cardinali ad has literas, quas eo nomine,prævidendo,quod id requirendum ab illis foret scripseram. Adnecto copiam earundem literarum. Originale ex mente Collegij hîc relinquo. Potest enim esse in omnem casum necessarium.

Conveniens esset vobis, utrique scilicet commissioni maturè media salvandæ Reip: in hunc casum quærere & arripere, omnibus proindè salutationis reverentiam impertimur, affectuosaq; animis vestris præsumptione commendamus sperantes, omnia mirabili vestra prudentia componenda, quatenus fiducia quæ nobis de animo vestro data est, uberius augeatur. Quis dubitet effectum iri, quod talis potestas videtur

ap-

approbare, cum jam toties hæc cognoverimus, quod nobis per omnia A.C.1697 prodeſſe ſentimus. Providete igitur ulterius in conſilio nobis dando vellemuſq; ut ad Cardinalem etiam publico nomine ſcribatur, quid ulterius faciendum. Non ex vano enim vereor, ne dum nos hîc ipſe inani lactant conſultoq; retinent, in imparatos irruant: Si aliquam paratam pecuniam haberemus, adhuc ego in re bene perficienda non deſperarem. Contulimus quidem (ſi bene quid faciam, meminiſſe fas eſt) in commune quidquid quiſq; potuit per decem, quinq;, tres, duos, unum millia talerorum ad proportionem quiſq; & fortunæ ſuæ, & affectus in Patriam: Et jam hæc ſumma eſt apud me, ſed quantumvis ſit ſatis notabilis, non tamen videtur nobis ſufficiens, quid enim hoc inter tantos? Reſpondebit DEo & Patriæ, qui illud conſilium promovit & evicit, ut non tantùm illud ſubſidium præſens ſed nec futuri ſpem eum in fine hîc promitteretur. Iterum repeto quod jam inſinuavi de illa perſona, de qua eadem homines ſecretò loquuntur, quæ palàm nollem dicere omnia quæ audivi, nec enim omnibus unam fidem habeo, nec publicè reprehendendum credo, quia publicata non ſunt, quamvis intelligantur artes, ſed pars diligentiæ ejus in eo, ne deprehendantur. Ille quidem ſe humiliat, interiora tamen ejus plena ſunt dolo, non attendimus ad verba ejus, ad corporis geſtus opera interrogamus, & à fructibus ejus agnoſcimus eum.

Hæc ex profundo dolore, prævideo enim multa inde mala.

COPIA LITERARUM

CARDINALIS PRIMATIS AD COMMISSIONES LEOPOLI CONGREGATAS. Varſav. 26 Febr.

Promittitur amniſtia, & approbatur electio loci pro Commiſſione.

Ccepta undiq; cum jubilo & conſolatione mea particulari notitia, de communi ſtudio veſtro, quod circa bonum publicum in tranquillanda confœderata militia indefeſſa ſolicitudine impenditis, obligarunt me ut Conſilium Varſavienſe inducerem, ad teſtandam debitam vobis publico nomine gratitudinem. Secundent ſuperi glorioſos conatus in ſortem afflictæ Patriæ, cujus eſt vix reſpiratio quædam. Minimè dubitamus, quòd innata in Patriam charitas excitare bonum inſtinctum in cordibus confœderatæ militiæ, & filialis in Patriam reſpectus, tanta utriuſq; ſubſellij veſtri poſſit applicatio. Gratias referimus quas debemus, quòd nobis gloriam pacandæ Reipub: communicatis, requirendo ut effectuandum opus indubitatæ amniſtiæ, certâ ſpe & promiſſo ex authoritate noſtra fulciamus. Libentiſſimè id facere parati ſumus, annuendo votis, & neceſſitati publicæ. Cum tamen in maturam conſiderationem commiſſionum veſtrarum plenitudine poteſtatis firmatarum authoritatem accipimus, veremur ne impingamus contra totalem & omnimodam authoritatem directæ poteſtatis. Proponimus nihilominus id altiſſimo judicio veſtro, non denegando promptitudinem noſtram dum tempus venerit, & ſecuros reddimus, quòd non tantum deferemus ſubſcriptionibus veſtris amniſtia conventæ, ſed etiam in futuris, utinam felicibus

Comi-

A.C.1697 *Comitijs à tota Repub: eandem evincemus. Interim sicut saluti publicæ immolare debemus fortunas & salutem nostram, ita licet promittere de Majestate Reipub: & dignitate vestrâ in favorem universi, ac proinde non indecorum consilium nostrum credit nec improbat pro conficiendo opere locum Samboriæ. Compendium felicitatis consistit in celeritate, ut hócce consilium nostrum ex eventu rerum habere possit lumen ad revelationem toti Reipublicæ in imminentibus Comitiolis &c.*

LIII.

STANISLAO JABŁONOWSKI
Supremo Exercituum Duci,

Samboriâ 10. Martij.

Præmissa consolatione, postulatisq; Confœderatorum ac responso Commissariorum intimato, in nonnullis consulit.

Post expeditam hesternâ die ad te epistolam non expectavi literas tuas, ut nostri successus judices, sed accepi eâdem die quâ ego scripseram scriptas, in quibus reperio parem nostræ admirationem tuam, & omnium Commissariorum, æqualemq; animi angorem, quòd ultra spem & vota communia, cuncta gerantur. Quantum ad honorem tuum, non tantùm compassionē nostrā, quòd tū dignissima feceris, pateris indignissima, sed etiam vindicias à toto collegio nostro invenit, non habuerunt plausum illi qui ea quæ honeste à nullo objici poterant, pessimè intulerunt. Nec quidquam nocere possunt ea, quæ te nescire decet. Homines mali de te loquuntur malè, non tam id quod loquuntur, molestum esse potest, quam id jucundum, quod mentiuntur. Inter famam & calumniam quippe plurimum interest. Fama cum criminatione nihil habet commune: criminatio verò & calumnia germanæ sunt sorores. Famæ sacra facimus publica ut DEÆ (dixit paganus) de calumniatoribus tanquam maleficis publicè conqueri licet quidem, sed non expedit, neminem adversa fortuna comminuit, nisi quem secunda decepit.

Precor ergo ex statione mea, ut amaritudines tuas cum felle Christi misceas & illi offeras qui multa fecit pro nobis, plurima perpessus à nobis. Jungunt illi malignitatem suam, & exerunt contra te, cum erubescenda malignitate, quandoquidem nulla sufficiunt media nobis, quæ evidens eorum palàm faciunt emolumentum, & quæ cum fructu eorum à nobis proponuntur. Nos sperabamus hodie meliora, & illi comparuerunt cum eadem, qua nuper expostulatione, scilicet ut ad duas vel tres septimanas negotium differatur, pro convocandis interim ad finiendum tractatum pluribus, & in illo tempore, hæc erant formalia, redire ad obedientiam possunt; Concors autem omniū erat petitio, ut libertas eis daretur recipiendæ solutionis secundùm assignationes à se ipsis expeditas. Exposui ex mente omnium temporis angustias ante electionis comitia, quod non licet consumere gratis. Revocavi in memoriam quòd nos huc invitaverint datâ notitiâ toti exercitui, & 4ta Martij pro concludendo tractatu destinata. Deduxi non esse potestatis nostræ illis concedere tantum pretium pro pane hyberno, quantum illi prætendunt, nec ni-

si

si solo pretio reditûs ad obedientiam ad hanc combinationem nos accedere posse cum plenaria eorum satisfactione. Et licet expediremus, quod facere non possumus, assignationes suo carerent effectu, nec quisquam ejs obsequeretur. Cur ergo sibimet ipsis obices ponere, difficultates augere, & illud volunt renuere, quod satisfactionem eorum acceleraret? Recensui breviter omnia in illorum favorem à nobis facta & tamen facilitas nostra nihil profuit, imò cum procedere deberemus, regredi videmur. Audita proinde positiva declaratione, dum nobis abruptè valedicere videbantur, placuit adhuc tentare fortunam, & eis insinuare, quòd in crastinum pulsare corda eorum in publico consessu destinaverimus. Proinde conclusimus Palatinum Belsensem magnæ inter eos authoritatis virum cum Thesaurario Regni, & aliquibus ex equestri ordine ad eos mittere, quantumvis ex informationibus satis authenticis rationes dilationum haberemus, quæ vix aut ne vix quidem bonum exitum sperare faciunt, veremurq; non ex vano, ne tempus nobis tantùm distrahant, & interea sua perficiant. Et hic est meus sensus, melius esse absolutè scire, quòd nulla spes affulgeat, quàm spe ali inani, & bene agendi Patriæque providendi occasiones omittere. Sunt tamen nonnulli nostrûm, qui tempus illud ipsis indulgendum credunt, & interim tractandum, visumque est, tibi omnium nostrûm nomine scribere publicamq; vestram requirere declarationem. Supposito tantùm dispositivè combinationem, & distributionem panis hyberni tractandam, quia eandem admittere ante reductionem eorum ad obedientiam nemo credit. A.C.1697

Duas septimanas ad finiendum tractatum jam facilius concederemus ne Respub: de propositionibus illorum informata vitio n●bis vertat, quòd dato tanto tempore obsequijs ejusdem, parvum hoc interstitium impendere noluerimus, factum nondum est, faciendum tamen suo tempore, quo prævidit Deus. Precor proinde ut quantocius resolutionem habere possimus utrum id sit permittendum? Iustè autem in literis tuis quæris, quis turbo vehit? res enim evidens, quòd sine spiritu aliquo maligno hæ mutationes dilationesq; fieri nequeant.

LIV.
EIDEM CASTELLANO

13 Martij.

Perseverant confœderati in postulatis suis.

ITa heri non tam labore quàm mœrore fatigatus eram, ut potuerim ordinarium postæ cursum intermittere, cum relatione actorum diei hesternæ, quæ facilius lachrymis quàm verbis exprimenda esset. Quando nec convivium magnum à Thesaurario Regni institutum emollijt pectora, cum tamen nec tractans nec collegæ præsentes otiarentur volentes ex vino veritatem eruere, eruimus, nam nullam apparentiam dissolvendæ hujus confœderationis vidimus & intelleximus.

Mane convenientes, ne minima occasio sit ex nobis non bene finiti tractatus hujus, quæsivimus adhuc media resuscitandi Lazari, visum est omnibus, ut & ego quoque in comitatu Palatini Belsensis aliorumq; ad circulum militarem irem, non tam ad persvadendum, quia id ipsum tam magni viri sine me facere potuerunt, quàm ad ulteriorem convictionem, quod omnibus viribus salvare miseram Patriam voluerimus. Excepti sumus civilissimè, pacata attentio spem fecerat bonam, auguriaq; jusserat formare prospera. Cum nullus impedire, imò nec tacitè verbum aliquod proferre ausus fuerit. Invocatâ proinde Spiritus S. gratiâ non obmutuit inter mili-

A.C.1697 taria signa libertas, desiderabam emollire corda duriora, plures moverat sermo meus, & ad lachrymas usque induxerat, fecerat indignatio versum, sed si aliquando nunc certè verificatur, quòd lachrymâ nihil citius arescat. Nam
Stephanus post sermones nostros satis zelosos, quia & Palatinus Bessensis, & Thesau-
Potocki rarius & Capitaneus Czercanensis fortissimè meo institerunt sermoni, auditæ sunt vice versa voces multorũ idem repetentium, nullam sibi fieri realẽ satisfactionem, sed vana se tantùm spe lactari, nec quicquàm boni præter expectationem offerri. Redux ex ea conferentia notavi mihi omnia motiva, quæcunque illis proposui, habens tam recentem eorum memoriam, ut de verbo ad verbum pro majore convictione eorum, omnia chartæ mandaverim, ut ex adjunctis patebit. Videat nunc Patria, convincatur aliquando posteritas non propter commodum exercitûs, ut evidens est, eos in confœderatione perseverare, sed propter privata, quæ publica fama divulgat, expectatum finem differri. Fuerat inter alia quædam vox contra te (audacia in subitum metum, ex metu in temeritatem ruere solet) quòd scilicet, publicè in mensa à te audierint quædam, quæ nec in corde tuo iudicio nostro contineri posse credimus. Allegarunt item esse aliquos exercitui clam persvadentes periculosam esse dissolutionem confœderationis, svadentes usque ad electionis Comitia eam protrahendam. Nec volui nec potui esse ultimus ad dandas non tam honori tuo vindicias, quàm ad satisfaciendum debito meo, & conscientiæ tuæ justitiam tribuendo, quam delicatam & non vindicativã commemoravi, & deduxi, quanta sunt pericula ex similibus fabulis, & quomodo similia semina lolium discordiæ producant, inquisivi in delatorem qui tam sinistrâ relatione discursum tuum ad mensam propalavit. Res laude digna ut de mendacio nemo lucretur bonam causam, habemus & æqvum judicem Deum, qui non cunctabitur evacuare, quod subreptitium est, eum apparebit quod verum est. Cur delator non est propalandus, cùm fortè deprehendent fraude elicitum, non veritate promeritum. Cum præsertim doceant lingvam suam, & inique agant, laborant in dolo, tunc præposterè agentes, nunc præpostere retractantes, sæpe viri gens tota luit scelus unius atrox, qui præceps agitur male sani pectoris æstu. Volumus & eos scire qui audent pessimis suis consilijs tam sanctum opus invertere, unde pendet salus Reipublicæ & libertatis. Jam faciles erant omnes ad declarandum delatorem, nisi solus Zawaccius miseratione (si consideras) quam irâ dignior, se opposuisset. Quæ moderatio ab eo sperari potest, qui nihil unquam moderatè, nihil prudenter fecit.

Cum verò videremus nihil nos in publicis proficere, nec illi ullatenus nisi intra três septimanas, vocatis prius alijs, ad concordiam redire intenderent addentes conditionem sine qua non, ut authoritate sua privata divisionem panis hyberni independenter à nobis sine ulla mora faciant accepta proportione in bonis ecclesiasticis triplicis, & in regalibus duplicis pensionis, etsi concedere id non sit possibile, ne tamen videremur abrumpere tractatum, & ad desperationem deducere, aut desiderium eorum quod ingens habent intrandi in viscera regni confirmare, placuit dilatione redimere tempus, unde denunciavimus illis quòd sensum & consensum ac resolutionẽ omnium collegarum, hac super re simus inquisituri; si enim positivam dedissemus declarationem, ipsa velocitas majoris intervalli causa fuisset, & certè primùm murmur, quod jam quidem incipiebat, pòst clamores fuissent ingentes. Concessimus deinde in privata conferentia, etiam trium septimanarum dilationem, quandoquidem id à nobis extorquet fortunæ iniquitas, ne dicatur quod temerè magis quàm consultè bellum civile accendamus, sed eâ conditione, ut interea combinatio hybernorum agitetur, ex quibus non tantùm confœderatus miles, sed & obediens satis-

tisfactionem habere possit. Non otiabamur & hâc ipsâ nocte, imò varijs vi- *AC.* 1697
is pulsando corda eorum,persvadendoq; quodsi redirent, hæc actio superveniens tot injurias palàm fieri non permitteret. Sed multis hæc confœderatio placet maximè, & ita tota nocte laborabamus, sed usque nunc parvus vix est magnorum laborum fructus, inconstanti enim sunt ingenio, levibusque de causis mutabiles. Si dies hodierna aliquid melius nobis non attulerit, tunc non per literas, sed oretenus relationem faciemus, Licebit oculos amicorum aspectu iterum pascere, licebit animum reficere sermonibus, & mutua quærenda erunt solatia. Cuncta quæ nobis nomine utriusque commissionis misisti, memoriâ tenebo in tempore si venerit opportuno.

Non tantùm literæ tuæ, sed & totius collegij ita me obligavit instantia, ut resolverim Leopolim divertere, quanquam magis necessariam præsentiam meam crederem Varsaviæ. Qui nihil de præterito cogitat, multum perdit, qui nihil de futuro præmeditatur, in omnia incautus incidit. Propono in animo meo futura mala & bona, ut illa sustinere possimus & ista moderari. Teneatis tantummodo promissum, quòd ultra unum diem Leopoli me non litis moraturi.

Revoces tibi in memoriam à me dicta & scripta, quòd sicut ubiq; pecuniæ obediunt omnia, sic hic absque illis nihil sperari poterat boni, si in cordibus vestris & totius Reipublicæ non reperiemus compassionem,pro tam diligenti cum dispendio propriæ salutis applicatione, sine ullo effectu, saltem Deus videns corda nostra & actiones concorditer ad bonum finem inclinatas infallibiliter recompensabit &c.

SERMO AD CONFOEDERATAM
MILITIAM AD INSTANTIAM COLLEGII COMMISSORIALIS II. Martij. DICTUS ET COMBINATUS.

JAm non semel, verùm iterum iterúmque, in hoc theatro confœderatæ militiæ comparemus, à tota imprimis Repub. destinati, deinde ab utraq; Commissionis Leopoliensis parte, nomine publico postulati Commissarij. Pulsimus toties cor animosq; vestros non sine certa spe quòd sicut promptos paratosque gestis animos ad integritatem Reip: propugnandam, ita apertas aures Vestras, votis nostris postulatisque expandetis. Mihi post tot alios viros insignes coram consessu vestro verba facturo, occurrit in primo sermonis exordio illa sacri textus narratio, de fatuis Virginibus, quibus clausa semel porta cælestis, amplius non fuit reserata, eò quòd semel tantum pulsârint, iteratoq; pulsu abstinuerint, si à pulsu non destitissent, fors tandem aperta fuisset. Nos cælesti hoc exemplo eruditi, continuò pulsamus adyta cordium vestrorum in quotidianis sessionibus & conferentijs, irrito tamen semper conatu nostro, otiosâ submissione, & sincerâ assecuratione nihil omnino pro Rep: impetrante. Venimus nihilominus iterum ex medio Collegij nostri huc deputati. Sistimus vobis unà nobiscum orbatam Rege suo patriam: en stat mater coram filijs plorans, illa inquam mater, quæ nobis, atq; vobis vitam contulit, illa inquam non apud barbaros, non apud externos, sed apud suosmet, ques genuit aluitq; natos, vitam quærit & tutelam. Illa patria quæ (si nondum penitus extincta est, certè jam vix spirat, in majoribus posita fortunæ suæ angustijs, quam ut clarè describi possint) illud à vobis postulat gemitibus planè inenarrabilibus, quòd illi ex rationibus æternis conscientiæ singulorum, ex fama publi-

A.C.1697 blica, & ex privato tandem commodo negari nefas est. Ignoscent mihi quod tanquam Christi sacerdos & Antistes primo loco ponam conscientiæ rationem (quæ est testis actionum nostrarum & unicum ulterioris ævi solatium) quia ex vi professionis & characteris mei obligor singulorum animas adeo pretiosas etiam plùs quàm me diligere, teneor ex vi conscientiæ veritatem hanc sangvine meo confirmare, si verba non profuerint, quod lege d vina, æternisq; codicibus vetitum sit, malè de sua matre loqui, multò magis contra illam agere; non liceat alienâ injuriâ privatas augere fortunas; non liceat aliis inferre injuriam, ut propria augeatur fortuna, & damna damnis cumulare, non liceat amantem odio habere. Quis verò nos majori affectu amoreque complectitur, quàm optima parens nostra patria? Fatetur illa debere se stipendia, parata quàm primum illa exsolvere, brevem tantùm postulat patientiam. Celebrat Evangelium Christi creditorem illum, qui inducias suo indulserat debitori ad exsolvendum debitum; damnat verò alterum, qui crudeliter suffocabat debitorem, & procul omni humanitate, breve admodum spatium concedere parato ad solvendum renuebat. Quòd si pariter tanto emerita sangvine stipendia, infelix patria non persolvit punctualiter; libertas illa, quâ alitur, qua subsistit, in qua nati educatiq; estis, quam pectoribus omni muro fortius ad invidiam totius orbis propugnatis, abruptis infelici Reipub: fato aliquot regni comitiis, ob gravem Serenissimi gloriosæ memoriæ Regis nostri morbû in causa est, quod nô effectû sed spem tantùm certam sine mora persolvendi stipendij, infelix patria offerre vobis hucusq; potuerit. Compendio rem absolvam: si accusatis patriam, quòd debitæ militiæ stipendia nondum ex asse persolverit; accusate potius libertatem regni vestri. Non negat Resp: quod tot annorum merita vestra, non tantùm grati animi memoriam, verùm etiam justum pretium præmiumq; mereantur, & ideo circa hoc punctum ante abrupta convocationis comitia, deinde in generali omnium ordinum confœderatione desudavit plurimùm nemine contradicente, ut quàm primùm Palatinatus & districtus regni retenta militibus stipendia componerent solverentque. Appello igitur conscientias vestras, licétne violentis mediis contra illam uti, quæ sponte soluturam se contracta debita, fide integrâ pollicetur? Intelligimus & clarè fatemur nihil gravius esse quàm seminare multum, & parum aut nihil omnino metere, sudare sine fructu, laborare sine præmio: & nemo sanæ mentis vitio potest vertere illi, qui justum pro laboribus suis requirit præmium. Ideoque in hoc theatro comparuimus ut, securos vos redderemus quòd hoc vobis à Repub: pro certo possitis polliceri pro exantlatis in sago laboribus, quod sibi fidelis servus à justo rectoq; domino pollicetur. Non enim intra verba, nudaq; promissa, sed in ipso effectu consistent stipendia, quæ nomine publico vobis promittuntur. Quamvis ergo ex justo quodam dolore possetis hic liberam vocem vobis contra patriam usurpare, quia tamen contra communem omnium nostrum matrem, securam habere non potestis, aperit illa plena sui amoris viscera, & totum cor suum pandit & demonstrat quanto cum dolore exhaustas attritasq; vires & fortunas vestras spectet, simulq; testatur quanta sollicitudine promptitudineq; meritis vestris respondere laboret. Quare igitur tam gravem conscientiæ inprimis vestræ, deinde verò nomini vestro ad posteros iturо palmam infligitis? Orbata gloriosæ memoriæ Principe à vestris Heroes manibus tutelam columenq; ruinæ suæ expectat infelix patria. Offertis pro illius integritate vitam & sangvinem vestrum & quidquid splendoris, quidquid opum, quidquid virium habetis totum id illius securitati propugnandæ à prima ætate consecrastis: decet ne hoc illi tandem negare, quod in manu vestra situm est. Perturbatum

batum omnino, aut mente sanâ captum sit, necesse est, caput illud & cor Sisyphi saxo durius, quod tanta Reip: calamitas in lacrymas non emollit. In nullis prorsus legetis Poloniæ Annalibus Remp: in tam gravi, tamq; publica patriæ orbitate, in tam periculoso undiq; interregno in tantis belli & fortunarum angustiis simile aliquando discrimen passam fuisse, nimirum proprios ipsius filios nullo amore patriæ, nullo legum & immunitatum respectu, nulla gratæ mentis, & nominis in seræ posteritatis memoria perennaturi recordatione, ad æqvū justumq; deplorati status publici amorē adduci potuisse. Non permittite oro Domini mei ut parum amica Nobis regna & Imperia amplius nobis illudere queant, quòd inde pudendo dolendoque fato pene suprema nobis imineat ruina, unde indubitata salus semper proveniebat. Extingvite lacrymis viduatæ matris vestræ publicū scandalum quod incendij instar ad externa quoq; regna jam prorepsit, dum plorantem super calamitate sua Remp: ad ultimam necem quæritis quàm hactenus adversus quosvis hostes defendebatis fortissimè. Obturate os glorianti Nostris malis invidiæ, excitate in Vobis pridem cordi insitum immortalis gloriæ amorem, à majoribus traditum posteris vestris transmittite, illius stimulis excitati, tot tantaq; opera digna perenni memoria egistis, illū hucusq; omnibus gazis fortunisque præferendo. Dedistis documenta hujus per tot annorum ultra, sub love aperto in siti & æstu, pro aris & focis fortissimè præliando sine ullo præmio; Non extincta est in cordibus nostris grata semper affectus vestri in Patriam recordatio. Cur non conceditis hodie eum de vobis Patriæ triumphum, de qua nefas est optare sibi victoriam? Quare non confundi- is vigilantes in perniciem nostram vicinorum Provincias? cur arida ferventissimis concivium vestrorum desiderijs corda, eo non repletis solatio, ut interim vivere, bonoque publico consulere securè possint. In manibus vestris osita est salus, vel pernicies Reip: probe constat omnibus nec sylvas ullâ porâ claudi, unicuique ad illas diu noctuq; aperta via, nec in munitionibus & ortalitijs, quæ prorsus habemus nulla, sed in robore vestro togam spem ostram recumbere. Habet suam vestis quælibet fibulam, qua nodum ossit suspendere alligareque, habet quoq; quævis Regni nostri Provincia exubantem vicinum, qui inconsutilem communis matris nostræ, hoc est Patriæ totam, cum alijs partiatur. Quis tantis malis occurret, quando hic arcus ervi publici ita fortiter diuque trahitur, ut difficile prorsus sit, ne rumpatur. Eqvus hic qui publicam fortunam vehit ingenti onere fessus tam diu borat sudatq; ut arduum videatur ne tandem cadat. Non vanum hoc est ugurium dividendæ inprimis deinde amittendæ Reip, nemo nostrûm indiet præceptis, ut se ipsum amet, seque tueatur: cur ergo stimulis egeamus Patriam amemus, qui nosmet ipsos tuemur, quoties Patriam salvam inolumemq; volumus. Quid utilius militiæ cogitari potest? quam ita discrefrui Patriâ suâ, ita modestè sugere illius ubera, ut diutius illis uti aliq; liceat: uòd si hoc anno (quod pronum est augurari, quia jam tot provinciis congit) penitus exhaurietur regnum, sugemúsne oleum de saxo, vel mel de etra durissima? aut unde tandem securitati publicæ providebimus? Defenenda erit patria: tutela unde certior, quàm à militia? huic verò ex quo solemus ærario? si omnes pagi villæq; nostræ in xenodochia pauperum conertentur; si hæc profundius consideraveritis, si futura diligentius respexeis, si bonū publicum & privatum æqua judicij lance examinaveritis, diffiteri on poteritis quòd vera loquar: Resolvit olim muti infantis ora, extenta ad cem patris sui dextera; solvat pariter militaris hujus vinculi vestri fœdus od retentum stipendium prætensusque alius respectusq; in apertum dirimen Patriæ communis matris nostræ compositu extulitque. Qui norat patrem matremque suam, longævus erit super terram sacrâ pagina

A.C.1697 ginā attestante. Vultis heroes magnanimi ex tot martis mortisq; discriminibus integram olim referre vitam, diuq; incolumem servare, honorate patriam matrem vestram, quæ vos cælo genuit, quæ uberibus suis lactavit aluitq;, quæ vos hucusq; non tam manibus quàm intimo corde suo complectitur. Spargit illa, quandocunq; demum licet, liberali manu sua opes in filios, pandit viscera & cor suum maternum quotidie aperit, decetne ut nostrum illi cor claudamus? fas ne est amori tanto mutuum amorem denegare? Profectò loqueretur pro illa, me tacente, cælum ipsum & muta sidera, in quorum conspectu stamus: loquerentur maiores nostri suis excitati cineribus, supplicarent vobis per suos manes, ut ipsis liceat securè in illis templis quiescere, quæ liberali sua in cælites manu erexerunt, supplicarent ne in Ecclesijs divinæ gloriæ consecratis, laudes illius cessent, per eversionem bonorum Ecclesiasticorum, & direptionem proventuum. Supplicarent ut sitis memores illius libertatis quam illi constituerunt, & vobis suomet sangvine comparatam tradiderunt. Supplicarent, ne sitis illi similes, qui splendidam olim magnificamq; domum suam, ideo funditus everterat, ut modicum thesaurū ibidē sepultū erueret. Inirent utinā singuli vestrûm diligentem apud se calculum, quantum unicuique emolumenti ex tanto Reipub: damno possit contingere? quantaq; mala sequi, quando nimirum oppressorum lachrymæ, quæ pondera vocis habent, cælos penetrabunt, & justam Dei pœnam nubibus evocabunt in terras, quæ tardo licet videatur ad nos venire pede, certa tamen est, & formidanda mortalibus. Parum profectò jam desideratur ad extremam Patriæ ruinam, parum superest ad eversionem libertatis, & ad exitium immunitatum nostrarum. Gloriabamur hactenus, non sine totius orbis invidia, quòd alia regna in servitute vivere, illamque ferre possent in sola Polonia veram regnasse libertatem. Quibus illam oro medijs retinere amplius poterimus? præsens Patriæ calamitas, & provinciarum eversio, certam illius procul dubio secum trahet perniciem. Occurrit hic mihi viros inter militares verba facienti celeberrimi olim Herois Alcibiadis factū, hic-ne adveniens è vicinia curru s illius obvium ludum suo cursu fortè impediret in via se abjecit supinum, ut prætereuntes simul cum curru, ab illa, in qua ludebat semita longius diverteret. Domini mei poteštne utilior bono publico aliquando ludus cogitari isto, quem nunc apud nos fortuna Regnorum versat. Quòd si enim in futura electione feliciter nobis cesserit alea, quòd si dignum throno Principem elegerimus, ô! nos beatos, sin minus, ô! terque quaterque infelices. Nolite ergo tam gravem fortunæ publicæ, cælique ludum impedire; egi die hesterna gratias immortales Illustrissimo Regni Thesaurario & hodie quoque habeo, pro eo, quòd in pignus exsolvendi à Republica stipendij, paratus sit omnia sua bona hæreditaria inscribere, imò filium quoque suum tradere confœderatæ militiæ, in obsidem datæ fidei. Addo præterea quòd singuli pariter commissarij, huc à Republica destinati, idem præstare parati promptique sint. Quod si tandem neque hoc sufficit, eligite quemcunque è medio nostri vadem, imò ego quoque me vobis offero, paratum non moveri prius loco hoc, imò (si id poseat necessitas) etiam injectos compedes amore Patriæ non prius deponere, quàm Respublica debitum militiæ vestræ stipendium ex asse persolverit. Darent utinam superi, ut sangvine vitaque mea tanquam objecto aggere, possem retinere oppressorum lacrymas populorum, & fundationes Ecclesiasticas, tot tantarumq, Religionum nec non Sanctimonialium vinctarum IEsu CHristi, tot demum nobilium familiarum, quæ mendicare stipē brevi cogentur, suis subditis bonisque spoliatæ. Nolite igitur, supremam infelicis Patriæ vestræ ruinam accelerare.

Quòd si de nomine Commilitonis tuendo res agitur, quòd si de alijs prætensio-

tenſionibus, in omnibus prorſus punctis contentam reddere militiam propoſitum nobis eſt. Quòd ſi metus obtinendæ apud Rempublicam veniæ, faceſſit negotium, hujus facilitas in manu eſt benevolentiſſimæ matris Reipub: quæ in ſtatu hoc (ut ita dicam) viduali, cum ſit pleni juris, ſine ullo negotio obtinebitur. In quodam Græcorum delubro, erat ſuum Minervæ ſpeculum, a Mercurio ita affabre elaboratum & conſecratum ut quicunque demum illud reſpiceret omnium injuriarum oblivionem extemplo capiebat. Domini mei non poteſtis pretioſiorem gemmam, neque gratius ullum offerre munus Patriæ, quàm ſi avito majorum veſtrorũ in Patriam amore ſtimulati, deſideratam illi reddatis tranquillitatem, quam procul dubio conciliabit depoſita publicæ injuriæ recordatio. Publicæ inquam injuriæ, nam privatim illata omni ævo damna, ſicut nulla unquam confœderatio protegebat, ita & in præſentiarum neque vos voletis exigere, neque nos optare poſſumus, ut Chriſtianæ militiæ caſtra ſequantur oppreſſorum lachrymæ ſubditorum, in tot jam Regni ſpatijs penitus exhauſtorum. Nihil inde decedit detrahiturque emeritis & dignis militante Eccleſia Heroibus, quod improbi quidam parem ſuis meritis pœnam recipiant: qui nimo per adminiſtrationem juſtitiæ, mille benedictiones redundant à ſuperis in militiam Chriſtianam. Fuêre quondam Romanis phalanges, immortales aliæ, aliæ fulmineæ: dabunt ſuperi ut fœderatæ quoque iſtæ Legiones veſtræ imminentes undique cervicibus noſtris hoſtes, fulminis inſtar olim proterant, immortalemque nomini ſuo gloriam concilient, ubi grata Patria eo quo par eſt affectu, non denegeres filios, ad intimos amplexus ſuos admiſerit. Quid enim magis decet, juvatque, quàm ut omnes lineæ ad idem boni publici centrũ recta colliment? fieri autem ſine mora id poteſt, imò omnino expediret, quod aliquando infallibiliter eſt futurum. Nolite quæſo fortiſſimi Heroes & concives Noſtri, eam feræ poſteritati notam tradere. Procul ſint magna Veſtra Nomina ab ea ſuſpicione, quod extremum exitium Patriæ veſtræ minitemini. Deponite tam obliquos animis cordibuſq; veſtris adverſus parentem veſtram affectus. Redite ad obſequium Ducum, & debitam Patriæ venerationem, quæ expanſis ad amplexum manibus vos expectat, parata ſanare vulnera, ſi quæ inflixit, & juſtis poſtulatis, exſoluto ſtipendio reſpondere. Ad extremum, neq; Vos illæ deterreant à reconciliatione ſubeunda, quas Ducibus Veſtris, quantumvis palmares notas inflixiſtis: invenient hæ quoquè paratum domi remedium. Utique illos habetis militiæ Veſtræ Ductores, qui unà vobiſcum integritatem Reipubl. hujus, oppoſitis hoſti pectoribus tuebantur, quin non ex Hiſpanijs Gallijſq;, aut externis acciti Regnis, ſed è medio veſtri ſunt electi, qui vobis clementiſſimè ſemper imperarunt & ſangvinem veſtrum vitâ ſuâ carius quotidie æſtimarunt, ac proinde non eſt, cur illos pertimeſcatis tantopere, facile id vobis indulgebunt, quod illorum honoris pupillam & cor ævo belliq; curis non mediocriter confectum hactenus ſauciabat. Sudabimus fortiſſimè ad hoc præcipuè punctum deputati à Rep: Commiſſarij, ut inflicta ab utrinq; vulnera ex integro obligentur ſanenturque, hoc eſt ut Ducibus obſequium à fœderata militia, & militiæ à Ductoribus prima fiducia reſtitui, ac non fictus amor reddi poſſit. Plura diceremus, nam dolor verba ſuggerit, ſed nolo injuriam facere amori veſtro in patriam quo flagratis, & quæ plus pro domo ſua unicuiq; clare ſuadet. Oro igitur obteſtorq; univerſos per iſtius numinis vulnera, cujus amorem erga genus humanum, his præcipuè diebus celebramus, & fuſum pro nobis ſangvinem profundâ veneratione recolimus, ut velitis aliquando concives veſtros fratreſque, eodem

A. C. 1697 eodem vobiscum Divini sangvinis pretio æstimatos, tandemq; & animas vestras respicere. Si unusquisq; vestrum aliquot simul animas uno complecteretur corpore, minus forte alicujus illarum posset æstimari dispendium (quanquam ingens) verùm quia singuli singulas tantùm nacti sumus animas: fas ne est unam hanc & immortalem ac beatæ æternitati a Conditore rerum destinatam, tanto discrimini objicere, & prorsus illius oblivisci? Quod si ergo communis amor Patriæ aliquem vestrûm non moveat, moveat saltem innata unicuiq; mortalium ad sui suæque animæ conservationem inclinatio.

LV.

CARDINALI PRIMATI,

Samboriâ 12. Martij.

Spem pene præcisam prosperi exitus queritur.

SI rarius hisce diebus ad te scripsi, peto, ne quid de mea summa erga te observantia imminutum existimes, sed laboribus nostris adscribe a mane usq; ad noctem, & hâc ipsâ non otiantes laboramus sudore magno, fructu exiguo, unde ut magna admiratio ita censura difficilis non est. Cum confœderatus miles nec nostro hortatu, nec ratione propriâ ad id induci possit, ut sit pax non pactio servitutis. Singulis placent nostræ conditiones & universi acceptandis obstant, ita ut nos dejectos animo pene jam omnis spes deficiat, quamvis illi omne felicitatis genus polliceantur. Non ex vano auguror malos ramos ex hac bona radice pullulaturos, & hoc nunc (cum læta scribere difficile sit, difficilius audire) denuntio in defectu nervi, ut olim certò præsagiebat animus, nihil sperandum omnino. Nolle in causa apud illos, non posse prætenditur, & sicut quondam Epicurus omnia terminabat voluptate, Zeno cuncta honestate, Hiero universa corporis indulgentiâ; ita illi omnes discursus finiunt desiderio in viscera regni intrandi, humanam fidem excedente, nihil aliud nisi dilationes opponendo in incepto tractatu. Iam aversos & absentibus, & quibusdâ præsentibus affectus exhibent, ut melius esset Athenis salem lingere, quàm hîc tanquam apud Craterum opiparè convivari, cum hi, quibus mentes herbas ferunt, quæ nos perficimus de die, noctu destruunt. Quid inter dissimiles amicum esse potest? repeto iterum justum metum, ne inducant nos in malorum labyrinthum, unde desperatus exitus. Quia verò exactam relationem dare occupationes non sinunt, mitto tibi & scripta hinc à nobis Leopolim & inde ad nos his diebus (nulla enim dies sine linea) rescripta. Unde plenè scies quid sperandum, vel potius timendum.

COPIA LITERARUM

CASTELLANI CRACOVIENSIS AD EPISC: PLOCENSEM,

10. Martij.

Aliqua confœderatis concedenda, alia neganda.

FAteri debeo absq; omni assentatione, quòd quidquid Samboriæ pro bonò publico, sudantes & algentes, laborum, incommodorum, sumptuum impenditis, debetur & gratiarum actio, & gratitudo à Republica, & ut posteritas cuiq; suum rependat decus. Æstimamus

mamus nos ut æquum est hos conatus; nam fortius pro Republica ze- A.C.1697 *lare nullus unquam potest, si verò non tam desideratus effectus & eventus respondent, ardua rerum tantarum excusat opera. Propositiones in synopsim ex mente utriusq; commissionis reduco, & ex consensu unanimi illis respondeo.*

Duplex hiberna supra bona Regalia, redimendo salutem publicā, acceptari debet, quoniam sic afflictis fortuna mandat; & maximè quòd medium hoc sit pretium reditus ad obedientiam, ut per illud evitemus (quas avertat DEUS) cognatas acies, & ne in visceribus Regni videamus Pharsaliam, dum labor est cohibere volentes.

Huic reflexioni accedit alia, quòd de primo libertatis agatur cardine, de libera scilicet electione. Nec minor est, ut abstergantur lacrymæ pauperum à tantis oppressionibus. Ad extremum, ut per militem in obedientia consistentem cum è domibus nostris pro Comitijs excundum erit, legibus summa forma redeat, & habeamus securitatem terrarum & fortunarum nostrarum.

Commissio utraq; petit à te ferventissimè, ut sicut adæquata media ad satisfactionem efficacia invenitis, ita etiam permittas, cui solus resistis, ut bona spiritualia ad triplicem pensionem hiberni reduci possint. Res est de conservatione universi, difficile proinde id evitare, cum omnes æqualiter Reip: curam habere teneamur, ut tamen & obedientis exercitus recens sit memoria & respectus enixè rogamus. Quantum ad libertationes, quandoquidem exercitus confœderatus suis insistit favoribus, tunc alia bona respondere non deberent, sed demere ipsis illismet, qui hoc facere prætendunt, sed seriò animadvertendum, ut si alicubi ultra duplicem acceptum est, defalcato eo, quod secundùm Tarypham solvi debet, reliqui refusio pauperibus fiat tanquam pro illata contumaciter injuria. Circa exolvendam mercedem breve nimis videtur tempus 1. Maji. Vix aliqui Commissarij redire poterunt, & relationem gestæ provinciæ ex hoc loco facere, quomodo ergo eodem fere instanti pecunia Leopolim expedientur? Insuper quis modus comportandi has pecunias, cum comitia electionis sint vicina, cui quivis assistere volet, cum etiam in aliquibus Palatinatibus nondum omnia sint laudata, quæ sunt necessaria. Petendi proinde Domini Confœderati, ut ulteriorem temporis protrahant terminum, & pro more solito assignationes ad Palatinatus accipiant prævijs assecurationibus, quas omni mèliori modo certas reddemus. Et quandoquidem propter tractatum distulimus tædiosam illam expectationem populorum injuriatorum, non deberent judicia oblivione deleri, imò in eo tractatu inserenda, non tam præfigendo tempus, quod jam sufficere non posset ante electionem, sed ne per taciturnitatem detur occasio ad credendum, quòd nunquam reddetur justitia. Prolongatio tractatus hujus sicut vobis est odiosa, ita non minus existentibus hic Leopoli summè fastidiosa. Cum ultra id videtur aliquas consequentias & intimiora arcana spirare, eo flagrantius proinde à vobis petimus ut

A.C.1697 *quàm citius acceleretis, & fausto omine hunc vestrum finiatis tractatum. Hoc ex voto & mente publicâ &c.*

COPIA LITERARUM
AB EODEM AD EUNDEM II. Martij.

Dedimus vobis resolutionem finalem heri in materia panis hibernalis, ultra justitiam extorti, libertationem ab exercitu concessorum quartualium mercedis deservitæ, determinationis judiciorum, credebamusq; sufficisse id ad desideratum concludendi negotij effectum, & ecce hodie in publico consessu inauspicatus venit nuntius, non eo eventu res procedere, ut vos & nos desiderabamus. Legimus adjunctum quæsitum, utrum concedenda sit hæc prolongatio quam illi petunt? Res mira velle pro primis Maji mercedem recipere, & tractatum ad tres septimanas differre? Quomodo id fieri possit? latere debet aliquid intimius. Consideremus ulterius tempus quomodo id sufficere possit ad tractatum hunc finiendum, cum combinationem & mercedis deservitæ & assignationum pro hybernis præcedere debeant Comitiola, ut scilicet tributa laudentur & electio statim succedat. Deinde quæ securitas, pro illo tempore finiendum tractatum? Credimus ergo quòd tantùm tempus extrahere, spes nostras eludere, hybernam sub eadem dilatione extorquere, nos in periculo relinquere, & ad resistendum incapaces reddere intendant, & hæc erit consolatio & fructus. Si ergo tractatum prolongare omninò volunt, & pro quanto tempore facilius est vobis è propinquo judicare, an id fieri poterit cum publica utilitate; Omnes ergo circumstantias considerate, rerum mensuras ponderate, penitiores indagationes inquirite, quidquid verò feceritis & constitueritis ratihabituros nos declaramus. Et nunc conjunctim omnes meliores salutis publicæ expectando consolatorias.

LVI.
CARDINALI PRIMATI,
Ravâ 16 Martij.

Refert infelicem exitum tractatus Samboriensis.

Grediente jam Leopoli ordinaria posta redux Samboriâ duo verba ad te dedi. Nunc ex itinere ut scias quid agatur, denuntio, quamvis per chartam & atramentum non multa scribam, spero enim me futurum apud te & os ad os locuturum, habeboq; testimonium laborum, curarum & solicitudinis ab ipsa veritate, quando rem omnem uti gesta est, intelliges, nec ullam partem actorum nostrorum ignorabis, quantis insidiis, quantis fluctibus agitati sumus, ex ipsis rebus cognosces. Interim quæ in vim valedictionis dixi, adnecto.

Facta Leopoli relatione Samboriensis nostri tractatus, credebamus aliquem effectum secuturum & generosa arripienda consilia, sed imbecilior valetudo Castellani Cracoviensis quæ ipsum lecto affixerat, eò rem

perdu-

perduxit, ut nullum inde adjutorium, vel auxilium afflictæ patriæ spe- *A.C.1697*
rare possemus. Mitto legationis novæ Samboriâ instructionem & responsum. Favi dulces inter fel amarum non nascuntur. Grave erat audire & legere similia, sed non pertinebat ad me classicum canere, quamvis si salvi esse volumus, nescio an eo non devenietur? Ergone tamdiu servilis patientiæ documentum esse oportebit? Facta promissis non respondent, nunquam limpidum sincerumque ex turbido; Maledictus furor eorum quia pertinax, & indignatio quia dura. Inanes proponunt moras, & interim in viscera regni intrare intendunt, ut tollant quod non posuerunt, metant quod non seminarunt, serpens ubi caput immisit, totus intrat, nihil periculosius quàm incidere in eorum manus, quibus pro justitia voluntas, pro maturitate præcipitatio. Pro anima mea non confundebar dicere verum, melior est enim causa suũ non tradentis, quàm poscentis alienũ: Quantumvis nonnemo amicorum me hortaretur ut placentia tantùm loquerer, omitterem acerba, quibus obviare nequirem & turbari possem, sed ego plus contendi quàm potui, minùs tamen feci quàm debui, sed video nunc, quòd contra torrentem niti, neq; aliud luctâ quàm odium quærere extremæ non sit prudentiæ, ita ce. tè verba non proficientia frustra perdidi.

Volebant manifestum nomine commissionis scribere, sed ego omnino dissvadebam nec subscribere volui. Non enim mihi placet chartaceum hocce bellum, veniet remanifestatio & cum nunquam se latius effudit maledicendi licentia varia dici poterunt, quorum difficilis erit negatio; proposui ego efficaciora media, sed quia hæc erant animosiora, non placuerunt, ut scilicet auctoritate commissionis fultæ Reip: beneplacito, totus ille exercitus confœderatus à mercede abjudicaretur, ut statim novus miles ad proportionem lege descriptam conscriberetur, illique & hyberna & merces destinaretur, & inde multum accederet Reip: si dicerem aliter, non foret in me veritas, omnes enim relictis antiquis signis ad novam spem mercedis confugerent, & confœderatio incessanter dissolveretur. Interim ut in omnibus diœcesibus confessarijs inhiberetur absolutio pro his, qui in confœderatione perseverabunt, atq; excommunicatio cœnæ Domini contra illos promulgaretur, sed hæc à Ducibus præsertim non approbabantur, & ego post hæc non habui amplius quid facerem, satius proinde duxi iter meũ Varsaviam accelerare. Tempus enim inutiliter Leopoli perdidissem. Concupiscere aliquid sine spe exitus, & in hoc perseveranter morari exitio vicina dulcedo est. Ubi aufertur possibilitas, aufertur & vitium, nemo enim in eo condemnatur, quod facere non potuit. Ne tamen temere abirem, aut nihil prævidisse viderer, nodum in scirpo, fissuram in plano, angulum in circulo planè ostendi, concludens, quòd tantùm parturimus, & parere non valemus, & quòd qui non paret rationi, compellendus necessitate. Et scias pro certo quòd quicunque illa nôrunt, non dubitent ita fieri debere. Explicato proinde sensu meo protestatus sum contra triplicem in bonis Ecclesiasticis hybernalem pensionem, quàm commissiones nullatenus, nisi pretio reditûs ad obedientiam confœderationis militaris concedere possunt. Proposui itidem ut morâ aliquâ confœderati occupentur, ne in viscera intrent, & ut consilij Varsaviensis expectent decisionem, ex quo inveniri poterunt media, aut resistendi, quod optarem, quia reperiuntur multi qui rapinæ cupiditate illecti perversa quæq; meditantur aut subijciendi se ad servilem usque patientiam, quod hic libenter faciunt.

Desiderarem certè & eo nomine supplico tibi, ut quantocius consilium convoces, magnum enim in mora video periculum, ut priscus servetur ho-

A.C.1697 nos te præside templis & Patriæ universæ. Quamvis enim varijs vijs agebamus ne in regnum intrarent. Si viderint, quod est facillimum se ab ijs etiam timeri, qui timori subjici non deberent, vereor ne fiant audaciores. Obvium in itinere habui Thesaurarium Regni, omnis ergo à nobis & de præsenti informatio erit, & in futurum quædam animadversio. Pessimum iter non permittit certitudinem temporis adventui nostro destinare, & hic cessat manus, ut lingvæ superfit, quid dicat.

SERMO II. VALEDICTORIUS

MILITI CONFOEDERATO REDIRE AD OBEDIENTIAM DUCUM NOLENTI 13 Martij.

Quandoquidem lætiores nuper spes nostræ jam hodie eò acerbiore, quo minus opinato exitu terminantur; optarem ab alio quopiam id officij præstari, quod egò repetitis collegarum meorum postulatis impulsus facio. Facilius enim mihi lachrymæ profundis expressæ suspirijs, quàm verba nihil proficientia occurrunt. Quando infelicem hanc Rempublicam in illo rerum articulo specto, quo nullus unquam periculosior potest cogitari. Quocunque tamen fortuna Regni hujus sortem nostram verterit, Deo Ter. O M. supplices tendo palmas, qui individuus spectator testisque aderat frustra exanthlati hactenus laboris studijq; nostri. Non invoco vindices cæli iras, quia illas lugente orbitatem suam Republica non opto; nihilominus procul omni dubio prævideo sine mora adfuturas. Non haberet enim suam divini Evangelij textus fidem, quam ex hodierno quoque didici Sacrificio: quicunque maledixerit patri vel matri suæ, morte morietur. Non opto, imò Deum meum oro, ut plagam hanc, quam tot lachrymæ populorum, & tam profundum Patriæ vulnus, quotidie provocat, divertat aliò vel contineat. Sed itáne obdurata sunt filiorum corda, ut tam manifesto tristissimæ Patriæ amore emolliri non potuerint? Itáne certissima promptissimaque stipendia non potuerunt illos contentos reddere, qui non tam ex affectu fœderatæ militiæ, quàm ex propriæ utilitatis respectu, an lucro tam sanctũ tamque necessarium Reipub: opus abruperunt. Dico æquè verè, ac liberè nos ex affectu erga fœderatam militiam, quia is in hoc præcipuè debebat reluxisse, ut emerita exigerentur stipendia, quæ in promptu erant; appello conscientiam singulorum, quicunque nobiscum hucusq; super ea re contulerunt: fuit ne vel unum punctum in negotio præfatæ militiæ propositum, quod non ab omnibus nobis acceptaretur? composuistis dictam confœderationem, ut nomen commilitonis salvum integrumq; foret. Audivimus vocem eximiam, quòd retenta stipendia minus æstimaretis minúsque exquireretis, quàm antiquam commilitonis libertatem omnibus gazis cariorem. Quid ad hujus puncti votum amplius à nobis desiderari poterat? quando præter castrenses confessus cætusque, dignitatem uniuscujusque commilitonis reduximus ad æqualem paremq; totius nobilitatis prærogativam & activitatem, in omnibus tam Palatinatuum, quàm regni Comitiis exercendam. Potestisne amplius super ea re prætendere? læsiones à Ducibus illatæ militibus fœderatis, quanquam privatæ admodum, & parum æquè, tamen ex integro compositæ sunt. Prætensionibus ad varias personas, quas consensus vester prius aboleverat, forum ad vindicias concessum, hibernæ contributiones, & assignationes, salvâ Ducum prærogativâ, jam paratæ destinatæque fuerunt. An non securius est in alta pace porrecto vesci pane, quem offerebamus, quàm illum (quod avertant superi) fraterno sangvine tingere, aut exhaustorum, lacrymis imbuere populorum? stipendia vestra (quæ non ad rigidum calculum

culum revocamus) partim in Majo partim in Augusto Mense parati su- *A. C. 1697*
mus numerare. Jam interrogo, utrum non sit ingens fœderatæ militiæ damnum, illud aversâ fronte aspernari, quod sine ulla sollicitudine, sine offensa Dei, sine conscientiæ remorsu, sine afflictione Reip: singulos æquè contentos redderet ac universos? elusitne aliquando militiam suam Respub: negavitne aliquando debita meritis stipendia, quantum potuit, imò sæpius supra quam debuerat? licetne Domini mei tam pertinaciter in tam iniquo proposito persistere? non propter nomen Commilitonis tuendum, non propter stipendia repetenda, non propter confœderationem, ad quam vos juramenti Sacramento (ne dicam sacrilegio) ex privata vestra Theologia desumpto obligastis. Sana enim Theologia docet clarè neminem ejusmodi stringi juramento, quod est de illicito adimplendo, imò unusquisque graviter peccat, tale impelndo juramentum; econtra violando illud, seu non servando, plurimum coram Deo meretur. Quando ergo neque retenta stipendia quia sinè mora persolventur, neque Commilitonis prærogativa, quia in integro restituitur, obstat, quo minus à tam pernicioso fœdere discedatis: quid aliud nobis cogitandum occurrit, nisi quod aliud sit in pyxide aliud in titulo, in causa nolle est, non posse prætenditur. Dicitis non posse prius dissolvi confœderationem, quàm tota militia ea de re moneatur, & omnes signorum præfecti huc advocentur. Cur ergo nos Samboriam ad tractatus pacis invitastis, & ideo pro quarta die Martij, spatium nobis dixistis, ut interim præfecti cohortium in tempore adesse possent? Aut ergo tunc illusistis Reip, aut nunc illuditis? Ego verò existimo (nisi me mea fallat opinio) quòd & prius & modò eandem quam ante, continuetis allegoriam: quando facta nobis prius spe feliciter concludendi tractatus, & universos fœderatæ militiæ Præfectos huc advocandi, interim ad nos defertur, ad nonnullas, tantùm cohortes non verò ad omnes expedire placuerit literas circulares. Quid ergo in vos deliquimus, qui huc positâ tantisper dignitate & prærogativâ, qua nos Deus inprimis O. M. deinde Respub: supra alios extulit, immemores viarum adeo difficilium, residentiæ Samboriensis tam incommodæ, conferentiæ tam Inurbanæ, solo boni publici amore invitati descendimus; Redit mihi nunc in memoriam epistola Mareschalci confœderationis ad subdapiferum Leopolen: in plena fiducia & candore, tanquam ad germanum Patruum scripta, mihique inter alios pariter communicata, in qua nonnullæ exprimebantur conditiones, quibus purificatis certa promittebatur confœderationis solutio. Estne illarum aliqua nunc, cui satisfacere ad novissimum quadrantem, reluctemur. Si ergo nihil obstat, quid nos hucusq; suspensos detinet & perturbat? quid nos à portu felici & beato, quem jam contingebamus, tam violento turbine abripit? quid ad mare discordiarum & civilis belli Pharsaliam impellit? Ignoscite mihi Domini mei, ea locuturo quæ in commissis à collegio meo habeo, debet omnino arcanus quidam latere angvis in herba. Sed dabunt tandem aliquando ejusmodi Oedipum faventem superi, qui nobis obscurum tractatus istius ænigma olim clarè solvat explicetque, & non tantum nobis, sed ipsi quoq; fœderatæ militiæ & Reipub: universæ, ænigma inquam, quod interea cogitatione tantùm sequi possumus, non palpare. Oculis enim captus sit necesse est, qui hæc quæ aguntur non videat, auribus destitutus, qui ea quæ sparguntur non audiat. Intelligimus profectò intelligimus, non totius fœderatæ militiæ hunc sensũ esse, & tam malignum propositum, ut Respub: perturbetur, opprimatur & evertatur. Non tacerent hic complures, ex medio vestro respicientes immortalitatem sui nominis suorumq; fortunas, quibus id omnino placere nequit, quod tam palàm agitur. Sed loqui etiam arduum est: vix enim aliquis semiverbum pro Patria bonoque profert publico (ô præclarum commilito-

A.C.1697 mus libertatem, quam tanto armorũ ſtrepitu, totiuſq; regni motu, tantis contentionibus requiritis, ad malleos ferreos, & acclamationes graviſſimas condẽnatur, à turba militari, leviſſimo ſanè ut verũ fatear pretio cõparata. Nimirum in medium proferre non licet ea, quæ DEus imperat, quæ amor communis Patriæ, quæ juſtitia honeſtumq; dignum animo nobili ſuadet, & aperta totius militiæ utilitas imperat. Utilitas inquam totius militiæ: advertite enim quæſo diligenter quâ ratione promerita ſtipendia prætendere, exigereque poteritis, exhauſtis fontibus, ex quibus belli nervus hauriri debuerat, everſis nimirum pagis villiſque, & ad impoſſibilitatem ſolvendi redactis, ob graviſſimas exactiones, & conſiſtentias militis fœderati. Erunt ſuntque præſentes hîc complures veſtrûm (ut toties inſinuavi) tanti pro patria in hoſtes illius animi, tanq; delicatæ conſcientiæ, quibus occurrunt quotidie æternæ rationes, & Chriſtiana miſeratio ſuper exhauſtos illicitis tributis populos; nihilominus tamen ob reſpectum illorum, qui prorſus immemores ſupremi judicis, conſcientiæ & animæ immortalis, certo juſtoq; ſtipendio fruſtrabuntur. Nam unde & à quo poterunt exigi tributa poſt tot tantaq; impune ubiq; perpetrata damna, quæ authenticis codicillis probabuntur, & ad publicum calculum Reip: ea vocabuntur quæ extorſiſtis jam & quotidie augetis? Advertite oro Domini mei, an præter animarum veſtrarum grande diſcrimen, nullis comparabile cladibus, certa parataq; militiæ præmia non ſitis meritò amiſſuri, & utrum Reſp: tot damnis injuriiſq; afflicta, jure olim ſuas poſſit agere vindicias; Nam vivit Dominus juſtus judex & vindex, non patietur tantam in perpetuum Chriſtiani regni ſui calamitatem. Poſt debitas peccatis noſtris pœnas, & inflictas plagas, dabit tandem veniam humiliatis contritiſq;. In gravioribus longè fuit olim periculis noſtra Reſp: ſimul à Moſchis, Suecis, Hungaris, Coſacis, non circumdata tantum, ſed pene jam ſubjugata, & tamen nos, idem Domino qui percuſſerat clementiſſimâ manu ſuâ vindicavit. Verùm quia hæc eſt tot ſæculis probata punientis Patris conſuetudo, ut virgas quibus noxas graviores expiat, tandem ad proximum focum flammaſq; rejiciat, vereor ne illi, qui tantam iram DEi provocarunt, & inſtrumenta juſtitiæ illius extiterunt, ne fortiorem olim pœnam in ſecuturas ætates luant, & ſeram (quod optare non licet) in æternis cineribus agant pœnitentiam. Cogitate Domini mei, ſi quis hodie ex ijs quos veſtris habetis ab obſequijs, nollet condictum, & paulo pôſt numerandum ab hero ſtipendium acceptare, ſed violentis mediis illud ex bonis domini ſui repeteret vindicaretque: quis ſenſus tunc vobis foret? quantæq; ſervitutis imago hæc videretur? Poſſet forte in alijs temporum circumſtantiis colligationis iſtius fœdus, utcunq; ſi non excuſari; tolerari ſaltem, verùm quia tùnc eſt compoſitum, quando de liberæ electionis agitur pupilla, quam ſemel vulneraſſe ſatis eſt, hoc prorſus videtur non ferendum. Et idcirco nos quaſi clauſis ad pleraq: oculis cuncta vobis, quæ poſtulatis, nomine totius Reipub: ſumus polliciti.

Non intelligebamus tot tantaſq;, quæ nobis quotidie hîc contingebant amaritudines, ſed omnes myrrhatæ patientis Chriſti potioni, & amori patriæ litabamus. Quia verò nonnulla à Collegis meis obſervata, huc referri debent: nonne fuerunt grandes nonnullorum ex medio veſtrî querelæ contra Caſtellanum Cracovienſem ſupremum militiæ Ducem, quando id illi objiciebatur, quo heroicæ menti nihil gravius contingere potuit. Vulnus hoc ſanari quidem poteſt; ſed cicatrix perennabit.

Dedi-

Dedimus quidem nos læso quamvis intaminato honori debitas vindicias, sed illæ non erant proportionatæ injurijs. Occurrebamus omni conatu ulteriorem evitando exacerbationem, aggrediebamur morbos, sed non ægros. Grave certè erat audire eriminationes ab æqualibus contra pares, si ad Cancellariam Ducis pertinentes aliqua commoda & fructus habuerunt; æquè cum illis, qui accipiebant, & illi delinquebant, qui dabant, major ergo vindicta, major accusatio, quàm injuria. A.C.1697

Veniebant ad intima cordis, & justè pungebant illi communes & frequentiores sermones, quod plus cordis, plusque audaciæ erit contra nobilitatem, si recusârint dare, quod prætendetur, quàm contra Tartaros. Quod in curribus deauratis redibitis ex Polonia, quod habeatis in promptu majores vires, protectiones externas &c.

Nonne erat insignis contumelia violentia securitatis & authoritatis debitæ Reipub, quando sub fenestris nostris præcipiti in equo currendo cursu, verba læsiva audiebantur; occidemus, trucidabimus Republicantes. Proficiscebatur hodie Pr. Golinski natalibus insignis, Religione Iesuita in curru; aggrediuntur eum duo ex Vallachis commilitonibus nudis gladijs, & clamore valido se excitantibus: percutiamus hunc &c. commissarium.

Estne hic modus tractandæ authoritatis Patriæ Nostræ. Condonamus nihilominus omnes has contumelias universa convitia, cunctas læsiones & Deo nostro offerimus, qui plus pro nobis tulit, & pertulit. Et non ideo ea in memoriam revoco, quòd in cordibus nostris dolorem conservare deberemus, sed ut & hi, qui audiunt, & hi qui forsan legent, videant & sciant, quæ fecimus, quæ passi sumus. Utinam verò privato dolore nostro & gravi confusione publicum sanari vulnus, publica deleri posset injuria.

Revoco iterum in memoriam vobis, uti in nupero congressu palàm dixi, quòd non tantùm in bonis & substantijs nostris, sed & in personis etiam nostris omnem cavere velimus securitatem eorum, quæ promittimus. Perseveramus enim in eadem declaratione, sicuti id voluimus nuper, sic volumus & hodie. Convertantur tandem corda filiorum in matrem, & omnia faciemus, quæcunque desiderare poteritis. Solvemus hibernas eo modo, quo dispositio inter assignationes fiet, pro obedienti exercitu, & pro confœderato. Erit satisfactio & solutio in reali certa & prompta, sed id fieri non poterit nisi pretio dissolvendæ hujus confœderationis & reditus ad obedientiam Ducum. Si verò id vel negabitis, vel differre volueritis tunc nos nihil planè pro vobis fieri posse respondemus. Ac proinde, si non habetis & fortè etiam pòst non habebitis satisfactionem debitam, non est Respub: in culpa, sed vestra in matrem indiscretio, malevolentia. Cessabunt post tantam ruinam, quæ jam incepit, solita tributa, depauperebuntur subditi nostri, quis ergo solvet? & eo modo, non hic qui meruit, sed ille, qui oblitus Dei, conscientiæ, honoris, fruetur & gaudebit, quamvis & hoc gaudium longum esse non poterit, quia quemadmodum nix surgente sole, aut cadente liquefit pluviâ, ita fortuna injustè à paupere populo extracta lachrymis eorundem dissolvetur; frequentius enim malè parta justam aliunde collectam annihilat fortunam.

Reflectite vos ergo super hæc omnia, & rogamus, ut perhibeatis veritati testimonium, ut universo exponatis exercitui, quòd quidquid fit, non ex nobis culpa, non ex nobis causa.

Venit mihi in mentem unum medium, quod jam non ex voluntate Collegarum meorum, sed ex me ipso propono, eò ardentius, quò libentius vellem & optarem satisfactionem vestram, tranquillitatem nostram. Esse potest, quod nobis diffidatis, non invidebimus imò rogamus: mittite Leopolim ut alij veniant commissarij, aut vos mittatis, qui Leopoli cum alijs tractent.

Non

A.C.1697 Non relinquatis & alia media si occurrunt, non properetis in viscera Patriæ, non moveatis ulterius, non acceleretis ruinam Patriæ, non inducatis ad desperationem fratres vestros, contineatis tam ferventia nonnullorum eundi in viscera vota & desideria. Utique hæc est Patria vestra, non est alia, Polonia melior non reperitur. Quidquid vos nunc facietis pro nobis, successores vestri facere pro vobis poterunt, quando sagum vestrum militare in togas mutabitis. Quidquid ergo ingratum vobis foret parentibus, non facite hic fratribus vestris, continete manus vestras, moveat vos & amor Patriæ & periculum quoque personarum vestrarum. Ad extremum emolliat dura corda vestra respectus Dei, honoris & conscientiæ.

Id omnes demisissime etiam rogamus, & supplicamus. Si verò nihil profecerint supplices preces nostræ, Deum in auxilium invocabimus. Non egemus contra vos alio succursu, lacrymæ pauperum sufficient, hæ nos defendent; quoniam propter gemitũ earum movet se loco, exurgit Dominꝰ &c.

COPIA LITERARUM
A COMMISSARIIS LEOPOLIENSIBUS AD CARDINALEM PRIMATEM.

Liber non epistola scribendus nobis esset, si vellemus universa & cuncta de tractatu abrupto Samboriensi cum debita personæ tuæ observantia describere. Ac proinde Episcopum Plocensem, & Thesaurarium regni Varsaviam iter suum dirigentes petivimus, ut relationem faciant actorum, nec dubitamus eos responsuros desideriis nostris. Intelliges intimius, quàm vile sit decus publicum, apud inconsideratos homines, cum nec authoritas tractantium, nec rationes convincentes, nec persuasiones permoventes, nec depressa aliquatenus subselliorum nostrorum majestas valuit. Inesse debet aliquid occultius huic pervicaciæ, & impersuasibili pertinaciæ. Ad DEum ergo primùm rerum tutorem orbatæ Reipub: ut beneficum numen recurrimus, & pòst firmũ præsidium tuum potestatis præsentis invocamus. Consilio opus est sine cunctatione, quod ex eo maximè æstimari poterit si effectum suum habuerit. Præparant se jam confœderati in ipsa viscera regni ad executionem intentorum, & hibernorum extorsionem, erudieris amplius ex copia instructionis, procaci & ferali stylo ad nos missa, sicut in copia literarum universalium, in quibus exprimitur, quòd Samboriã sedem residentiæ Mareschalcalis Lovicium transferre intendant, tanquam pauci essent depauperati in his partibus & depauperandi sint plures in illis. Quid ergo reliqui esse potest? nisi maturè provideatur securitati Palatinatuum, indemnitati jurium, & libertatum nostrarum, præcipuè cum Comitia electionis immineant; ad quam manutenendam contra violentos aggressores, generosa arripienda consilia, & efficacia invenienda remedia, secundùm copias resolutionũ nostrarum quas tibi adnectimus. Mandabunt Duces dispersis obedientibus militibus, ut jungantur Palatinatibus, & omni defensioni insistant. Non est modica quantitas Officialium & militum in obedientia consistentium, quibus de justitia convenit, ut solatium panis hiberni accipiant, qui cum assignationibus eum vindicando assistent Palatinatibus, próque interesse suo omni meliori modo defendent. Necessitate proinde inducti scripsimus hîc eo nomine declarationem, non tantùm his obedientibus in reali satisfactionem offerendo, sed omnibus quicunque sive sparsim, sive sub signis ad vinculum

lum

lum obedientiæ venire vellent. Illicia hæc sunt, ut redeant ad mentem *A.C.1697* saniorem & fidelitatem. Deferimus tibi itidem, quòd ex præsenti rerum circumstantia, supplendo partitionem panis hiberni, concesserimus ex Regalibus duplicem, ex Spiritualibus triplicem pensionem. Quid faciendum publicam redimentibus salutem aliter fieri non potuit. Considerando interim ferventiorem militis Samboriensis petitionem, ut tractatum ad tres septimanas differremus, ut interim Mareschalcus congregaret officiales & commilitones, prolongavimus & nos Commissionem ad diem lunæ Palmarum. Cum verò necessitas sit, ut à Palatinatibus his, qui jam sunt, & qui redire ad obedientiam volunt, aliqua pars mercedis deservitæ persolvatur; non obliviscaris in illo consilio publico addere stimulum, ut fides nostra evincatur, in quibus celeritas est primum fundamentum, nocuit differre paratis. Faustissimos exitus imminentis consilij & millena solatia Reipublicæ optamus.

MANIFESTUM DD. COMMISSARIORUM REIPUBLICÆ.

Nos Commissarij à Repub: ad dissolutionem confœderationis, à generali Ordinum consensu deputati, ab eodemque ad tribunal Leopoliense designati, & ex Palatinatuum terris districtibus &c. electi. Universis & singulis quorum interest notum facimus. Signanter Illustrissimis DD. Senatoribus, dignitarijs, Officialibus, totique ordini Equestri Palatinatuum majoris & minoris Poloniæ. Quod ab adventu nostro huc Leopolim circa incidentiam ex limitatione tractatûs cum exercitu præfixam, omnis in eò fuerit nostra sollicitudo, quonam modo exercitus inobediens, ad obedientiam reduceretur, & in eo pro utilitate Reipublicæ operati sumus. Pro efficaciori itaq; methodo visum non abs re, jungere tractatus commissionem cum tribunali, junctoq; ardore eò impensius agere, ut per inductionem ad obedientiam exercitûs eò efficaciùs & feliciùs possemus ad vota & satisfactionem publicam progredi. Sed prout in præterito tractatu inexorabilia DD. confœderatorum deprehendimus corda, ut nec amore Patriæ, nec facilitate satisfaciendi desiderio ipsorum, nec assiduo conatu flecti potuerint; ita & nunc in iterato tractatu, sat diuturnâ non moti operâ, quando in tribunali ærarij publici mox primam monstrarunt renitentiam, nolentes liquidare, nisi prius liquidata in Radomiensi tribunali quartualia realem exnunc reciperent satisfactionem. Ne autem difficultaretur tractatus, quamvis diversis injuriatorum prætensionibus in contrarium movebatur, post longas tamen disceptationes pretio dissolutionis, judicia dilata erant: sed & hæc facilitas nostra nihil proficiebat, allegabant enim, quod hîc ad dissolvendam confœderationem non haberent plenipotentiam, evicimus precibus, ut alii è medio nostrî. Samboriam, alij ad circulum DD. deputatorum irent pro liquidatione electorum, ut illic utrique remonstrarent, Rempub: in omnes inquirere modos, ut sudore militari emerita præstari possint stipendia, & omnes exercitûs pacificari prætensiones; alij ut DD. deputatis persvaderent, quatenus accederent ad liquidationem, prout illis quidem successit, nam solitam in cordibus ingenuis DD. deputatorum animârunt generositatem, quæ corrumpere fructum laboris nostri non permisit, sed eos ad liquidationem adduxit. Accesserunt ergo ad liquidationem positâ præcautione, ut suum haberent Directorem, & notabilis consolatio pecuniaria illis videretur. Utroque hoc ex necessitate publica indulto, cœperunt liquidare, ultra mentem & mandatum Mareschalci, & consilij Samboriensis eo-

A.C.1697 que modo, quando jam in activitate sua commissio procedere incipiebat, advenerunt sex DD. commissarij militares prætendentes in collegio nostro locum habere, licet jam sciebant, juxta legem & consvetudinem duos cõmissarios ab exercitu fideli seu obedienti assidere, sed & in hanc exorbitantiam, ne ulteriores subsequerentur, placuit etiam ultra praxim & legem consentire. Ergo præstito juramento, sedentes commissarij, non modo ad commissionem verùm ad tractatum deputati, primam moverunt difficultatem, ut integra citra dilationem hic & nunc omnium stipendiorum prætendenti exercitui fieret satisfactio, post hanc urgebant ut tractatus Samboriam transferretur. Post talem igitur illationem rogavimus è medio nostrî DD. commissarios, ut authoritatem Reipub: manutenendo efficerent, quatenus DD. confœderati tanquam filij ad matrem se conferrent, & huc venirent. Sed justa hæc illatio nostra non flexit DD. confœderatos, unde demissa Reipub: authoritate precibus nostris inducti plurimi Illustrissimorum & magnificorum DD. è medio nostrî abierunt Samboriam ut eo validioribus rationibus flecterent obdurata eorum corda. Iverunt ergo Andreas Załuski Episcopus Plocensis, Stanislaus Małachowski Calissiensis, Adamus Sieniawski Bełzensis Palatini; Alexander Lipski Castellanus Siradiensis, Hieronymus Lubomirski Thesaurarius M. Regni ex senatu. Ex equestri autem ordine Franciscus Liduchowski Succamerarius Kremenecensis, Stanislaus Rzewuski Chełmensis, Stephanus Potocki Czerkasensis, Petrus Broniszk Pystrensis, Ioannes Miączynski Clonoviensis, Capitanei; Ioannes Skrzynski Vexillifer Lenciciensis, Nicolaus Krosnowski Dapifer Leopoliensis, Sigismundus Baranowski Leopoliensis, Stephanus Dłuzewski Chełmensis Pocillatores, Antonius Stamirowski Halicicnsis, Stanislaus Liduchowski Wolhyniensis subdapiferi, pro 4 Martij Samboriam, qui dies ante duas Septimanas fuerat stabilitus, & per universales Domini Mareschalci confœderationis literas determinatus, publicatusq;, ut omnes Officiales ad condictum tractatum dissolvendæ confœderationis sese sisterent. Acceptâ igitur notitiâ, pervenimus ad arcem Samboriensem, advenit Dominus Mareschalcus cum consiliarijs & cohortibus suis visitationem deferendo, quam & nos subsequenti die absolutis divinis venientes recompensabimus, ibidemque vicissim nostras intentiones exposuimus, quàm sincere desideremus, ex corde optemo ut Respub: & totus exercitus ex desiderato solatium habeat tractatu. Incepit itaque determinata 4ta Martij. Quæsitum ab adversa parte, an plenipotentiam & Instructionem habeamus, volentes utriusque responsum ad circulum suum referre, legereq; cupiebant plenipotentiam Domini confœderati, sed instructio sola est pro nobis in modum memorialis, & hoc si necesse fuerit in progressu tractatûs, nos exhibituros appromisimus. Disputatũ postea de loco tractandi, & saltem eum affectum obtinuimus, quod sub signum ut vulgo dicitur (pod Bunczuk) non descendimus, sed in arce Samboriensi cœpit in fundamento mutuæ plenariæ ad tractandum facultatis. Allatæ sunt nobis tunc illorum propositiones, quæ erant de manutentione & læsionibus ab aliquibus superiorum, itidem de eorum omnibus prætensionibus; per integros decem dies controversum est, ut tandem nos (etsi ultra ordinationem Reipublicæ, & scriptum ad archivum) ad intolerabilem hibernorum induxerint concessionem. Sumendo sibi in bonis regalibus duplices portiones, ex spiritualibus triplices, quanquam contra id Excellentissimus & Reverendissimus Episcopus Plocensis protestatus fuerit, & in tam insupportabile onus (dummodo statim exercitus seu confœderatio dissolveretur) consentire volebamus, solam cum parente vel obsequente exercitu requirentes coequationem & æqualem citra exemptionem aliquorum bonorum, repartitionem, ad quam computationem è gremio nostrî expetij-

mus

mus Collegas, ut cum illorum Commissariis tantò perfectior emanata- *A.C.1699*
rum assignationum fieri posset combinatio.

Petierunt insuper absq; anterioribus quartualibus liquidatis satisfactionem, & sex quartualium primis diebus Maji exolutionem, residuum ultimis diebus Augusti, & nos soluturos nos submisimus, & in propriis substantiis ac bonis nostris obligaturos nos declaravimus. Demum pro majori ejus certitudine, ut tantum ex ista confœderatione emergens malum in liberam nobis non subsequeretur electionem, obtulimus quid quamcunq; ex nobis sibi delegerint quantitatem personarum etiam assignantes, obsides nos simus tradituri. Ejusmodi itaq; Patriæ & nostra facilitas nihil profuit, quamvis quidquid humana prudentia, amor publici boni efficacissimum excogitare potuit, omne id adhibuemus, tamen infaustæ privatæ, & profundiores in vindicatione honoris commilitonũ & prætensis stipendiis considerationes & multò magis oculis subjectæ, visibilesq; factiones, quæ ut videtur in ipsam liberam collimant electionem, tam optatum non permiserunt terminare opus. Post contrariam & obstinatam superioritatis ipsius Confœderatlalis, & subordinatarum per ipsos vocum ad contradictiones resolutionem, dum datis semel & post retractatis suis declarationibus procul retro cesserunt & primas propositiones promissaq; abnegârunt illud affectando, ut Commissio ad tres septimanas limitaretur ex hac quasi ratione aut prætextu, quòd non omnibus cohortibus innotuerint istæ ordinationes.

Allegabant universale exercitus interesse universali fieri debere consensu sed advertimus in hoc plùs subtilitatis, seu potius elusionis, quàm plausibilis rationis inesse, nam in antecessum concessæ duæ septimanæ, ad intimandas ordinationes sufficere poterant ad notificandum, præterea sat notabilis fuit Officialium & Commilitonum concursus, dum & in prolixis satis vix capi poterant circulis, & insuper viginti aliquot vexilla in suburbia huc convocata subsistebant, & omnes ferè Officiales reperiebantur, & licet aliqui abfuissent, dum erant vocati, sibi, imputent, quòd tacitò quasi præsentibus negotium hócce commiserint. Insuper circa inchoationem tractatûs propositiones factæ in ordine ad finiendũ tractatũ, post omnes jam solutas conditiones, ex corde indolendũ venit, quod appropinquãte videnter electionis tẽpore, abjecerint totũ tractatũ & combinationẽ, nulla obedienti exercitui, nec Ducibꝰ relicta hiberna, jam extraditæ per Illust. D. Castellanũ Cracov: Mareschalcum nostrum assignationes violatæ, per iteratas vel subalternas D. Mareschalci Confœderationis universales literas, quarum vigore vi potenti extorquebant ex tenutis satisfactionem, nec jam combinationem admittebant. Et quod majus, quamvis omnia obtinuissent, nullam spem faciebant nobis in delapsu trium septimanarum dissolvendam esse Confœderationem, sed declarabant, non prius id futurum nisi ubi in præteritis jam liquidatis illis fuerit satisfactum, medietasq; modernorum quartualium primis diebus Maji Leopolim advecta, aut expediti ad Palatinatus deputati in toto omnibus stipendia attulerint cohortibus; talis itaq; eò mœstior, quò insperatior mutatio omnium nostrûm corda penetravit acerbius, & plùs ex oculis lacrymarum, quàm ex ore verborum expressit, in tantum ut Illustriss: D. Episcopus Plocensis adducta calumitate, & quibusvis Reip: periculis, quæ remissione militaris disciplinæ Remp: infestabunt & prement, & vix non in extremam adducent ruinam, ita emolliverit quorundam corda, ut nobiscum pariter illacrymarentur, alij autem obstinati infortunio Reip, & bonorum e-

A.C.1697 jus ruina, ſuas aucturi fortunas, non admittebant tam juſtam perſuaſionem, nec obligatio, nec amor Patriæ quidquam apud hos profecit, quin imo inflata malitia obſtinatione, & præſumptione ſuâ indignas hominum notitiâ, poſteritatiſque memoriâ depromebant voces: audacius vos, quàm Scythas invademus, panem nobis ipſi ſcindemus, & realem nobis deſubſtantijs faciemus ſatisfactionem, & in rhedis ſexiglis junctia revertemur. Adeo horrendæ reſolutiones, nónne jam ad deſperationem adducunt? num maternum cor Patriæ poterit perferre inauditum furorem, quem intolerabili dolore omnibus & ſingulis deferimus. Sed nondum adimplevit malitia menſuram, non ſatis jam promulgaſſe, ſed poſt noſtrum abitum, miſerunt nuper non eum compunctione quam ſperabamus, ſed cum inimica legatione, impiâ relatione, quam legent univerſi, in ingroſſata hic eorum inſtructione, & à nobis realem accipient informationem, quod jam Pharſalicas canant acies, eaſque nobis comminentur. Relicti ergo extra omnem ſpem perſvaſionis, ut Rempub: ſuper omnia habeant chariſſimam, citra moram toti Reipub: deferimus, ut ſaluti publicæ quantocius velit ſuffragari, & fortia ſumere conſilia, quæ ſacras ædes, leges, libertates Patrias & fortunas noſtras protegere poſſint. Excitabit in cordibus omnium innatus in matrem noſtram amor, ut eam oppoſitis pectoribus ab aggravatione ingratorum filiorum tueantur. Excitabit tanto majorem generoſitatem noſtrum omnium authoritas, quo inconſideratius obdurata corda vim meditantur, quam quidem matrem noſtram, non tantum ex innata charitate, ſed ex nexu obligationis prætendentium ſua ſtipendia defendere tenebantur. Nos coram Deo, qui eſt teſtis & judex, coram tota Patria manifeſtamus, nihil nos intactum reliquiſſe, imò omnem ad mentem eorum in omnibus propoſitionibus pretio diſſolutionis, & avertendi civilis belli monſtraſſe facilitatem, quorum ſpes jam præciſa, dum ad movendum in Poloniam die Dominica emanarint Domini Mareſchalci confœderationis univerſales literæ. Cum Nobis Reſpub: ad diſſolvendum tantum dedit poteſtatem, obſtringimus omnes & ſingulos, ut innato zelo, & conſilio hunc nodum Gordium reſolvere ſatagant, & eò ocius Patriæ ſubvenire, quò velociori feſtinatione acceleraturos ſe in viſcera illi declararunt, quod pro jurata fide deferimus, denunciamus, & ſubſcriptionibus noſtris roboramus &c.

COPIA LITERARUM

A COMMISSIONE AD JUDICIA KAPTURALIA

QUemadmodum commiſſiones noſtræ, incomparabile Patriæ infortunium, ex irrito per abruptam contumaciam Samboriæ tractatu, omnibus Reipub: ſtatibus denuntiarunt, pariter ex univerſalibus ad omnes Palatinatus transmiſſis, patebit illius informatio, hic conſilium capite. Iam non in minis, ſed in foribus periculum, non tantum in fortunas noſtras Confœderati, ſed in liberam directè electionem exerunt manus, quia ſi non contra illam inſurgere intenderent, nunquid à noſtris DD. commiſſarijs firmatum nominis cōmilitonis decus, conceſſa ad proportionem ſtipendia, pro ima Maij ſex Quartualia, abſq; anterioribus liquidatis, omnis ſecuritas quàm primum proviſa ad complanationem eos non perduxiſſent? cur & facilitatem Reipublicæ, & ſua propria palàm abiecerunt commoda? cur alia in effectum deducere meditantur, quàm ipſis ad eorum vota, tam benignè Reſpublica indulſit. Nunc demum poſt abruptum tractatum miſerunt ad nos triſtem & furioſum nuntium ſuarum obſtinationum, dum in publica inſtructione hac inaudita in Polonia verba inſeruerunt:

runt: imus (horrendum dictu) in viscera matris nostræ scindere panem. A. C. 1697
Hæc ipsa horrenda verba, & dicta, sequentia facta movere deberent generosissimos sensus & natum ad fortia sangvinem, de quo non dubitamus, imò illum efflagitamus, ut memorabili & laudando exemplo primorum in Patria nostra Cracoviensis, Posnaniensis, & Calissiensis Palatinatuum, non expectatis longis, quia dilatis comitiolis extradant universales literas ad incolas territoriorum suorum (prout illi Palatinatus egerunt) quatenus pro tuitione immunitatum & libertatum suarum ex nunc defensioni contra istius modi aggressores sese accingant, qui publicè detonant, meliori corde aut animo ituros se in Poloniam, pro portionibus & stipendijs, quàm contra Scythas. Meminerint ad extremum si una vice (avertat Deus) prærogativa nobilitatis cadet sub judice ferro, damno satis nunquam deflendo, omnia & nosmet ipsos perdidimus. De hoc commissiones nostræ omnes & singulos præmonent, hoc orant & hoc sperant &c.

COPIA LITERARUM
AD DD. SENATORES EARUNDEM COMMISSIONUM

IAm supponimus ipsam Echo negotij nostri cum confœderato exercitu, & non subsecuti Samboriæ tractatus famam, cum tantorum hominum dispendio præveniffe, hanc nostram de calamitate Reipublicæ denunciationem. Nolumus itaq; nos, aut in descriptione eorum, quæ documentis publicis, & prolixâ relatione omnibus Reipublicæ statibus, patebunt, distrahere, aut longos diffundere luctus, super incomparabili communis matris nostræ infelicitate, libertatumq; nostrarum discrimine evidenti, pro officio nostro potius in dolorum & curarum partem Universos & singulos invitamus, & scientes quòd irretractabili obstinatione in viscera Regni, pro vindicandis portionibus & stipendijs confœderati movere decreverint, de hoc ad singula capturalia judicia & ad omnes Palatinatus scribimus flagitantes ut in ultimo naufragio libertati suæ nobili succurrant, & electionis securitati, contra quam atrox hoc bellum confœderatio concitat & minatur, provideant. Hoc est ut exemplum deprædicandum primorum Cracoviensis, & nunc recens Posnaniensis atque Calissiensis Palatinatuum, qui Iudices capturales, non expectantes tardam resolutionem ex comitiolis, incolas suos concitarunt ut sese accingerent defensioni libertatum fortunarumq; suarũ, in quas jam immoderatas suas prætensiones, confœderatio protendit, ita te tanquam seniorem tuorum fratrum ardenter rogamus, ut nostram hanc cõpellationem, cautelam & consilium, tanquam remedium ultimum authoritate & activitate tuâ, apud confratres fulcire, & in executionem deducere digneris. Si verò tunc hæ nostræ literæ limitata ista invenirent judicia, eaidem concreditas tibi literas fratribus communicare non graveris. Eam erga Patriam charitatem grata recognoscet Respublica &c.

INSTRUCTIO ADAMO CHOSZEVIO, ET ANDREÆ GURKOVIO AB EXERCITU CONFOEDERATO AD COMMISSIONES LEOPOLIENSES.

14. Martij.

NUllo casu, nulla fortunæ malignitate, aut inclementium cælorum constellatione ab amore & fidelitate patriæ debita abstrahi potest exercitus confœderatus. In tanta lucta animorum frustra toties operati sumus; iterum tamen pulsamus corda paterna utriusque

A.C.1697 Commissionis, & non jam pro nobis, sed pro patria debitam invocamus commiserationem, utque in desperationem non inducamur, in memoriam reducimus, non otiantis exercitus opera, sangvine deservitam mercedem præsentantes, securosque sedentes, quod non verbis, sed re ipsa fidelitatem suam patriæ testabitur. Cum tamen nullum respectum apud utramq; inveniat Commissionem, indolet ex corde exercitus, quando injuriis satisfactionem per abruptum, sive violatum non vident tractatum. Petunt proinde utramq; Commissionem ut dissolutionem confœderationis supposità satisfactione ad imã Maji differant, & interim panẽ hibernum non denegent, quem nunc per quidquid est sacrum, & carum, requirunt, ut pacatè exigere possint, protestando coram DEo & mundo toto, quod imminentis in patriam periculi, non exercitus causa erit, si quid adversi & sinistri in requirendo pane hiberno, quem meruerant acciderit; Exercitus verò quamvis hoc horrendum sit dictu, immediatè ad accipiendam, quoniam liberè non datur, etiam vi satisfactionem accelerabit. Excusabit nos fidelitas, quam constantem retinemus, dolor & mœror, quem cælo & terræ palam facimus, justitia mercedis operariorum detentæ, quando coactè has aggredimur operationes &c.

RESPONSVM IJSDEM.

Non sic pulsat, qui aliquid petit, non ita amorem & fidelitatem in patriam testatur, qui defacto fidelis est, ad desperationem sanus intellectus neminem ducit, nec is gloriari opere aliquo potest, quod aliena perficit manus.

Exercitus confœderatus instanter panem petit, fidelitatem præfert, in instructione id exprimit, sed aliud in calamo, aliud in re monstrat. Similis sepulchris dealbatis, quæ à foris patent hominibus speciosa, intus verò plena sunt ossibus mortuorum, & omni spurcitiã. Nonne id dici potest? Populus meus labijs me honorat, cor autem eorum longè est à me, & quod, quæ procedunt de ore, de corde non exeunt. Desperationem præfert, cum benevolè utraque Commissio illi promiserit omnia, secundum vota & desideria. Testimonium estis vobismet ipsis. Gloriantur factis suis pro Rep: gloriosis & id sibi adscribunt, quod præcipuè in obedientia existens fecit exercitus. Commissarij Samboriæ degentes nostri, quidquid possibile erat non verbis sed re ipsa præstare volebant, sed confœderatus miles contra æquitatem omnia ab illis habere, nihil ex se præstare visus est; parva vel nulla spes erat reditûs ad obedientiam, cujus ergo culpa, si non eorum, cum acceptare id nolebant, quidquid ipsi in propositionibus suis desiderabant? integram à reditu in obedientiam monstrando aversionem; quando quidquid hodie concesserunt, in crastino negarunt. Nonne & nunc evidens documentum similium, quæ in tractatu Samboriensi fuerunt? Tres septimanas ad congregandos alios desiderabant, & nunc ad imã Maji terminum differunt.

Qantum verò attinet ad resolutionem proprio ausu & authoritate extorquendi sibi panis; horret animus, neque tacere indignum sinit, neque dolor loqui permittit, horret inquam animus cogitare, lingva loqui, videndo tam audacem, & per omnia sæcula inauditam filiorum in matrem sævitiam, nullo humani juris & scriptarum legum respectu, cum præcipuè eundem panem ultro Respub: exercitui offert, modò filialiter cum ea agat.

Cur

Cur ergo sacrilegas manus in viscera matris immittere, super quo natura *A.C.1697* stupet, & in ipsis belluis tam horrendo facinore abhorret, quando eadem viscera misera mater ad acceptanda omnia desideria, quamvis pessimorum filiorum suorum aperit; non tam ingressu illorum violatam, quàm impotenter ademptam justè queretur.

Postquam nostri commissarij redijssent, & relationem omnium, quæ gesta sunt Samboriæ fecissent, statim generalem declarationem per decretum fecimus, quòd panem hybernum exercitui in obedientia existenti concedimus, dato etiam spatio redeundi, quicunq; voluerint & tales ad eundem favorem omnes recepti. Si verò confœderatus miles, quod mordacius, quàm vellemus audire, minatur, ad vi recipiendum, in viscera intraverit, vindicta Dei, (illi armis confidunt simul & audaciæ, nos autem in omnipotente Deo qui potest & venientes adversus nos, & universum mundum uno nutu delere, spem habemus, auxilium nobis ab eo affuturum) pro hac evidenti injustitia, & innata nobilitatis resolutio faciet contra suos aggressores, quæcunque facere demum tenebitur. Etsi pertinacius æquitati reluctantes feceritis, sciatis volumus, quòd nos multò plures erimus vobis. Quandoquidē verò abrupto hoc tractatu, nulla alia restant media, convocari omnino consilium à Cardinali Primate debebit Varsaviæ, faciat illuc recursum exercitus Samboriensis in prætenso suo desiderio; nos interim commissionem ad duas septimanas in favorem exercitus limitamus, ut interim postulatis ejus, quæ nobis proposuerunt, satisfiat in convocatione officialium, & aliorum commilitonum, amore Patriæ ad extremum obtestantes, ut deponant tam execrandas intentiones à civili bello, & æstuantes flammas militaris fortitudinis, in defensionem satius limitum, & occursum venturo brevi cum solito proventu Camenecum inimico dirigant; quâ actione, gloria, nomen, reputatio exercitûs abundantius coram exteris, & tota Repub: reflorebit.

LVII.

CARDINALI BARBARINO,

26. Martij Varsaviâ.

Refert, quid sit miles confœderatus, quamq; perniciosus.

Redux Leopoli inveni benignissimam tuam epistolam, pro qua gratias ago, quas concipere possum maximas, imò innumeras. Magni hoc affectus erga me testimonium est, atq; ego omnibus votis occasionem præstolor, qua declarem, nulla de re me magis laborare, quàm ut tibi pateat, te de me optimè meritum esse. Quamvis verò negotijs multis distinebar, & per temporis angustias scribere non licebat, nunquam tamen tui memoria adempta. Excusabis verò silentium Princeps Eminentissime ex justa causa. Multis de nostra Commissione gaudentibus, ego solus difficultatem operis certius sum expertus re ipsâ, quod fama vulgaverat, contumaciæ scilicet, quàm pœnitentiæ propiorem exercitum esse, & ut prædonibus ex præda intenditur libido ad prædam, sic illos nulla de causa, in confœderatione hac manere, quidquid liberet licitum sibi autumantes. Ut verò intelligas melius quid sit hic confœderatus miles, breviter innuam, paucis multa complectens.

Ab annis aliquot, cùm imbecillioris esset valetudinis Rex Joannes, Comitia regni rumpta sunt, in quibus ordinario cursu stipendia pro exercitu laudantur, nec moris est, ut aliunde satisfactionem pro deservita mercede habeant, aut expectent. Ab anno 1690 nulla finita fuerunt

A.C.1697 runt Comitia ac proinde solutio militi de anno in annum differebatur. Post mortem autem optimi Regis novâ spe inducti, & veteribus inni-xi præjudicatis, (si enim ad memoriam superiorum temporum animum revocemus, non est [illegible]um) confœderationem exercitus inijt, sacrum aliâs nexû profani conditores appellant, pariter ut vivente Rege Calimiro Anno 1662 acciderat. Non rectè, sed perperam nexus iste sacer dicitur, nisi per antiphrasim appellaretur, quomodo & lucus quod minimè luceat, & Parcæ dicuntur, quod minimè parcant. Mirandû tamen, quòd rem per se malam, jure vetitam, nempe militis in Rempubl: legitimosq; Duces violentum motum, adeo concorditer ac ordinatè inter se agant, tamque exactè sub perfunctorio magistratu tenaces obsequij existant, ut sæpius nullis exquisitis artibus, promissis, aut largitionibus scindi, nec quidem minis intentatis, aut ostentata vi de facili rumpi possit. Eligunt sibi Mare-schalcû, qui nunc est Baranovius, ex nobili familia, cui adjuncti consiliarij, p.nes quos condendarum legû potestas, justitiæ administratio, retinendæ militaris disciplinæ cura, & pro securitate suî vigil industria. Rescripta ad exercitum (universales literas dicunt) prodeunt, ille pro consilio indicit circulos legionibus; legatos undecunque venientes excipit, stativa cohortibus distribuit, cunctorum planè cum admotis è militari Magistratu collegis vitæ necisque Dominus, at is simul cunctos respiciens & omnibus obnoxius, tamque in quævis acta sua inspectorum patiens, ut non sacris interesse, non somno, aut venatu laxare animum, nec cuiquam colloqui, nisi additis custodibus, & inquisitoribus possit. Hinc dum peccare non vacat, itur per species virtutibus similes, nullo personarum aut gratiæ respectu, plectuntur rei citra dilationem, ijs qui accusant satisfit. Excussa interim ab obsequio Ducibus obedientia. Prætextus verò incepti hujus nexus erat ille, quod scilicet nomen commilitonis (vulgo Towarzysz) hactenus contemptui habitum, fundamentum verò aliud ejus non ex vano creditur, quòd aliquis, (nondum enim pro certo scitur) in favorem alicujus candidati, ut facilius ad coronam devenire queat, huic nexui initium dederit. Hic per momenta temporis insurgit latius gliscens ignis, cum multæ legiones accessu suo firmiorem reddant, præter innumeros lixas aliamque castrensem turbam. Hi ergo ad majora erecti commissarios ex gremio suî primùm, post etiam in spiritualia & in regalia bona cohortes immittunt. OEconomias regijs proventibus destinatas in possessionem suam recipiunt.

Tam acris & quidem principales Reip: partes, præcipuè hoc interregni tempore, non sine præjudicio fortè liberæ electionis invadens lues, unico persanari posse videbatur remedio, ut medendo vulneri manus apponeretur per destinatos à Repub: Commissarios. Indignum quidem plerique censebant, nimiæ in suos benignitatis Rempub: usque ad contumeliam tractatam, peracerbè à stipendiarijs & subditis multiplici injuria affectam. Ius & fas obsequij cum enormi legum læsione subversum, civilia tamen violentis medijs efficaciora media credebantur. Fecimus ergo infra dign tatem ordinis etiam ad impertinentia demissi, quidquid fieri potuit, sed tandem prævaluit infelicitas Patriæ, & malignitas eorum, qui hanc confœderationem manutenebant, ut curæ nostræ & solicitudines irritæ fuerint. Nam quod latebat in herba, manifestatum est in spica, quod celabatur in gramine, prodijt in fructu, dû naturâ malignantis fortunæ tardiora remedia invenimus, quàm mala. Rupta hæc concordia timendum ne in Syrtes externi diffidij & in extrema exitia erumpat, nam irritum esse vidimus rebus nostris in deterius vergentibus, quidcunque conatu maximo, fructu minimo tentavimus. Non semper respondit messis arantis labori, & spes maximæ quandoque nec ad herbam veniunt. Quid remedij afflictis rebus! metu coercendos

dos eſſe, quos beneficia non mutarunt, & qui cuncta impetu factionis inter deformes moras in præceps abruperunt; Iuſta enim eſt vis, cum prohibetur vis iniqua, & caſus emergentes nova amant conſilia. Fel columba non habet, & tamen roſtro & pennis pro nido pugnat. Melius eſſet Reipub: occurrere nunc damnis, quàm poſtea vindicare. Serpens etſi non momorderit, obteritur, ne mordere poſſit. Nec juſtæ Deus deeſſet cauſæ, quandoquidem illi ob inſolentes prætenſiones, nec Deum vindicem, nec orbem ſpeculatorem & abominatorem verentur, ſed evitando bellum civile fortè eveniet ut quamvis injurias patiemur, videamur non ſentire. Arma tenenti omnia dat qui aliqua negat. Multum laboravimus cum alijs in conſervanda Reipub: integritate, iactantiam omitto, rem quæro non ſplendorē. A.C.1697

Optimus quique Reipub: cauſa mœret, & pro affectu in illam certè dolebis ipſe, ego velamentum iſtud malitiæ contra Eccleſiam eò plus vereor, quò malignioribus ſermonibus, ſacra nunc violantur. Ruina bonis Eccleſiaſticis imminet.

Quomodo de fide rectè ſentire eos credemus? qui Miniſtros Chriſti pauperes. eſſe volunt, non ſanè ut rectè vivant ſed ut contemnere eos poſſint. Qui bonâ fide Deum colit, amat & Sacerdotes. Status Spiritualis præcipuum eſt, ſtatus nobilium provectionis ſubſidium & adjumentum. Status autem ſæcularis, eſt ſtatus Eccleſiaſtici ampliſſimum Seminarium. Fuit apud majores noſtros ea perſvaſio, ut quâ domo Sacerdos receptus eſſet, quaſi Deo ingreſſo omnia in eam domum bona, felicitatesq; accumulatum iri crederentur. Itinera atque negotia omnia proſperè eventura exiſtimabantur, quibus Sacerdos interveniſſet. Nunc irreligioſæ & veræ Religionis adverſatrices religiones, cum alibi & aras & mundum, & cælum ipſum Deo ſpoliarunt, in Polonia non quidem tam apertè contra fidem, ſed nimio plus ferociter contra bona noſtra ſæviunt. Quomodo igitur hæc indignitas injuriæ, & calamitas bonorum noſtrorum, quæ alieni inſident, nos non debent permovere? Bienius olim Gallorum Dux, quòd Apollinis fanum, quamvis profanum ſpoliaverit nivibus obrutus cum exercitu diſperijt, & nunc impune per vim Eccleſiaſtica bona illi aggrediuntur, ſemel Deo dicata ad uſus humanos transferunt. Majorum noſtrorum virtus nihil ultra timuit, quàm ne cælum rueret; præſentis ævi impietas, tanquam prorſus deſipuiſſet non amplius horret hiatum dedignantis terræ ſui oneris improbitatem, cum omnium ætatum crimina omnium immunitas ſcelerum, in hæc tempora confluxerit. Quo abijſtis ſacri mores? quomodo cæleſtes ignes illos non liquefaciunt? quomodo vis non hæreditate poſſidere ſanctuarium Dei volunt, & irruere in bona Deo ſacra, morbo non cauſa immemores, quod qui Eccleſiam Dei tetigerit, pupillam oculi ejuſdem tangere videatur. Scribens hæc pudore afficior & dolore, cùm unumquodque verbum jaculum mihi eſt, quod cor vulnerat, ita temeraria militum audacia, niſi maturè coerceatur, in furorem vertitur. Sævum id malique moris, etiamſi omnia perſolverimus tributa, tamen ante omnia contra bona noſtra ſævitur, cum Eccleſiæ Dei ad promovendum Dei cultum duntaxat ſint dotatæ, nihilominus vana & irrita privilegia, ſubjectæ ſervituti immunitates magno illudentis fortunæ caſu (ſi res non dictu modò fœda, ſed ipſo etiam exitu luctuoſa ſequetur) ſuccedet communi ſorte, fortunam quæcunque à Deo paratur, ſubeundam fore omnes ſucclamant, dum à ſumma ſpe ad extremam rerum deſperationem ſumus redacti, dum tanto dolore neque exitum calamitatis cum confœderato milite, neque remedium re ad conſilium delata, reperire potuerimus, ita corrupti muneribus, fidem, libertatem vendiderunt, & quod animo deſtinarunt contra Patriam, & contra Eccleſiam eâ occaſione perficere intendunt, arma tenent, fremunt, & qui ſemel defecere, majo-

A. C. 1697 ra etiam scelera meditantur, nisi in spem prosperi eventus sperant staturũ à justiori causa Deum immortalem. Respub in melioris fortunæ spem erecta, matureque exporrecta, tam pia, quàm necessaria arma ad publicæ salutis præsidium expediat, nisi fortia consilia quæ tuta & necessaria essent conversis animis sequantur, utique facile militant, qui Deum habent commilitonem. Nisi timidiora consilia accipiamus, quod sæpe numero superbiâ atque æmulatione communi vitiò quorundam evenit, ut plerique in ipsis consilijs ea maximè nolint, quæ alios summis etiam rationibus velle cognoverint, ultroque asperiora & duriora subeant, ne aliena consilia sequi videantur. Sciendum tamen in hos milites Reipub: omnia esse jura, quæ Dominis sunt in servos. Ego decorum & pristinæ virtutis gloriâ dignum arbitrarer ut in ancipiti negotio, egregia ac necessaria ab animi magnitudine consilia in repentino maximè discriminis casu capiamus, quoniam aliàs duri rerum exitus consequentur, cum nihil jam semiægris corporibus, præter fortem animum superesse conspiciamus, nisi effusa in viscera Regni esurientis militis fortitudine opprimi velimus. Non desunt quidem in quibus viget studium complectendæ libertatis, qui pro Patria supremum virtutis conatũ edere vellent, sed aliqui sunt (præstaret mutare consilium in melius quàm in malè institutis pergere) ex Principalioribus naturâ lenes, nunquam ulla in re irati aut fervidi, utpote qui patientiâ, & moderatione cuncta aspera ferri, & superari debere prædicant, qui generosioribus consilijs sunt contrarij, quod nobis magnopere cavendum, timendúmque magis ac magis existimarem, raptus in id consilium, quod inopinata necessitas adfert, alias populus diri sæculi calamitatem videbit. Non moror fastidiosâ relatione, quid egerimus, quorum commemorationem epistolaris brevitas non caperet. Sisto me ne fortè meæ gravis urat sarcina chartæ, sed ne, ut & hîc apud multos injuriosos, non paucos contemptores, fortasse & nonnullos æmulos sinistrè spargitur, ad aures quoque deveniat Romanas, nec vera, nec digna quod posteritas per sua tempora narret de actis nostris, de quibus plurima dicenda essent, nisi velim verbis te onerare, quod in annexis copijs tam ad Cardinalem Primatem, quàm ad alios scriptis cognosces, & concludes, quòd non aliud impedimentum, quàm sola violentior armis improba conatus nostros confudit egestas &c.

LVIII.

EPISCOPO CRACOVIENSI,

eâdem die Varsaviâ.

Consilium contra confœderatos milites.

ET ante scivi & nunc video me à te amari, neq; dubitare debes, quin ego tibi in amore respondeam. Silentio tuo anteriori parco, quia si te scribendi tardum arguerim, me pigrum ostendam & desidem, quamvis tempus in hac functione mihi aut auferebatur, aut surripiebatur, aut excidebat, & scio quod tu in omnibus gravissimo judicio usus, silentium meum in bonam partem acceperis. Mille annis & tu pariter si tacuisses, nihil de me aut ad me scribens, nihil tamen de meo erga te diminuissem amore.

Horum quæ mihi tribuis, quasi facilius sit laudare falsè, quam verè vituperare, ipse mihi conscius non sum & tuæ benevolentiæ adscribo & ignosco affectui. Tu vides in facie, DEus in corde, sub cujus tremendo aspectu, si sollicitè me circumspicio, certum est, quòd eò ipso mihi notior sum, quàm tibi, quò propinquior, ideoq; magis credo

mihi

mihi de me, videnti me, quam tibi opinanti de me quod non vides in *A.C.1697.* me, nec sum ex iis, qui vel sibi superbè arrogant, quod est, vel mentiuntur de se, quod non est.

Quæris à me quid faciendum? quomodo agere debeas, à me doceri flagitas, egregio utiq; doctore, & Magistro incomparabili, qui cum cœpero docere quod nescio, vel tunc incipies scire, quàm nihil scio. Difficilem valde proponis quæstionem, ad quam non licet in hac arena tibi satisfacere, dico tamen quædam ideo minus timenda, quia multùm metus a ferunt.

Gaudeo verò te scire qualem solicitudinem habuerim pro omnibus vobis. Volebam certè quantum DEo adjuvante potui libertatem Ecclesiasticam conservare, ac nostris successoribus transmittere conservandam. Certum est nunquam potuisse meliorem dari bene gerendi occasionem, sed plus in me voluntatis bonæ, quàm facultatis fuit, consilium bonum quidem judicio meo dedi, sed executio ad alios pertinebat, cum quibus omnes curas, omnes cogitationes miscebam. Ut verò illud scias, quod suasi ita suaviter exaro, ut scilicet sine mora & secreto concluderetur, ut non priùs excogitari, quàm perfici cuncta viderentur. *Imo*, ut quando quidem nec veniam tantùm sed & gratiam à Rep: accipere noluerunt. Ab omnibus Episcopis per totam Poloniam, ipso facto uti certè sunt, omnes confœderati pro excommunicatis declararentur. *2do* ut omnibus Sacerdotibus inhiberetur, ne absolutionem darent ulli confœderatorum. *3tio* ut confœderatis ab obsequio liberis declaratis, eodem momento novum conscriberemus exercitum, nova cuderemus, vetera destrueremus; habemus omnes optiones, nullam enim illi admiserunt. *4to* ut solutionem in instanti illis, qui ad obedientiam redibunt, ex ecclesiasticis bonis triplicis, & sæcularibus duplicis pensionis declararemus, tributa pro exolvendis in futurum punctualiter stipendiis laudaremus. Hæc summa consilij mei fuit, quod fateri non erubesco, ut persuaderem, non ut imponerem. Id me tamen bene consuluisse res ipsæ testabuntur, quæ evenient nobis. Nonne facilè omnes ab illis revocaremus, & Reip: tranquillitatem procuraremus? sed hi qui in scyrpo quærunt nodum, qui recta prava judicant, metu vano impediverunt, & vicit illorum, si non causa, certè authoritas. Ita quædam magis torquent, quàm debeant, quædam ante torquent, quàm debeant, quædam torquent cum omnino non debeant. Gaudet avis ficu, sed eam plantare recusat, si hoc non arridebat consilium, propinandum aliud erat, providentiæ militaris plenum, ne & suo officio, & suæ existimationi & deniq; Reip: expectationi deessent, sed jam atrociora & duriora veris nobis affingentes, cum inexplicabili ignominia nostra, tanquam ferus dictis populus, factis autem imbellis, & subito timore consternatus, exteris nationibus, quibus terrori eramus, jam contemptui erimus. Ita accidit plerumq; ut homines ea consilia, quæ alacri motu, summoq; animi vigore inire deberent, in præsenti periculo, quum facto maximè opus est, timidissimi reformident. Mihi autem ea maximè salutaria videntur consilia, quæ impavidi animi & bellici decoris plena spectantur, ut repellamus dedecus, atq; probrum, cum neq; servire, neq; patriæ interitum oculis intueri possim, & ut verus vates calamitosi exitus fatales lacrymas tenere non valeam Divina certus sum fieret justitia, ut qui primi bellum civile summa iniquitate arroganter intulerunt, supplices pacem peterent, & hi qui ex lucri cupiditate integra spe quam-

A.C.1697 vis non sine metu, misceri cuncta bellico tumultu volunt, & prædam tanquam certa audaciæ & laboris præmia petunt, fumo forent similes, qui postquam se ex culina ambitionis extulit in alto evanescit. Sed dolore, & super subsequentium temporum calamitatem reflexione impedior ne plura scribam &c.

LIX
AMICO CONFIDENTI

27 Martij Varsaviâ.

Queritur de confœderatis.

NIsi tuas hoc momento accepissem jam propè erat ut faterer victum me esse tuo silentio, neque me posse tamdiu tacere quamdiu tu tacuisti & me vehementer afflixisti. Benè dicis, nunquam tam procul amicum abire, ut literarum beneficio adiri non possit. Et ego repono huic puncto Hieronymi probatissimam sententiam: literarum hanc esse utilitatem, ut absentes præsentes faciant. Si ego non scripsi, nónne scis tempus defuisse, quoddam enim eripiebatur, quoddam subducebatur, quoddam effluebat, ita ut aliquando vix necessarijs perficiendis superfuerit.

Video in tuis facilè te credidisse illud, quod libenter de me audivisti, vellem autem te mihi credere de me magis, quàm alteri qui tantùm videt in facie; dico enim tibi, solitâ sinceritate effundo sicut aquam cor meum ante te, loquor de me non conjecturâ, sed ex scientia, non sum talis qualis putor, vel dicor, quod quidem tam securus fateor, quàm certus experior, nec errorem tuum ultrà dissimulare volo, imò nihil malim tuis orationibus specialiùs obtinere, quàm ut talis fiam, qualem literæ tuæ prædicant.

Abstineo ambagibus, rem fero limites intra suos, sicut tibi alias loqui soleo, aguntur quinquaginta anni, quibus me cum hominibus horum temporum nosti, lingvam & calamum ad mendacia promptum non habeo.

Erant credo facilè suspensi omnium animi expectatione tractatûs nostri, sed curas nostras, solicitudines, labores, sumptus, infesta penitus elusit fortunà operâ eorum, qui fœdè à majorum disciplina discesserunt. Turba enim illa copiosa hominum solius quæstûs gratiâ congregata, & juncta, non rationibus convinci, non precibus flecti, minis induci poterat, ne in syrtes interni dissidij impulsa Respub: graviore demum conflictaretur casu, & cùm eam decumanis fluctibus eluctatam ad promontorium bonæ spei emersuram credebamus, versa est cythara in luctum. In externis morbis medela facilior, magnis arduum latenti in visceribus malo remedium ferre infixumq; medullitus vulneri telum revellere, ita sæpiùs magnam spem, ac prægnantia vota, in ipso transfigendi aut parturiendi articulo destituit eventus, frustravit partus. Durat adhuc arcanus ille nexus in hac circumstantia temporis inauditus in Polonia, adquem manu tenendum, non tam ob non soluta stipendia, quàm secretiorem quendam tractatum, miles in confœderationem impulsus, per repetita pretio empta, mille juramenta, simulq; multiplicata periuria, nos, cum præmijs quæ excitarent merituros, deficientib9, nihil in rem Reipub: perficere, cum ijs potuissemus, non minùs perturbati, quàm territi sumus, ne ut minantur vilipensâ Reipub Majestate, viscera Regni occupent, ne sacrilegè ecclesiarum patrimonia invadere continuent, ne Sacerdotum reditus intercipiant, cœnobiorum fundationes per extorsiones nimias, tollant, ne alia miseranda, non minùs, quàm miranda succedant, timoris tormentum, magis memoria reducit, cum providentia anticipare

non

non possit. Ego non tantùm præsentia meditor, sed cogitationes in longinqua præmitto, eò magis incipiens timere, quod sperare desierim. Minus in spem erigor, quàm metu agitor. Certum equidem est, quod neq; superi eos felices esse volent, qui immanem crudelitatem assumere, omnem humanitatem exuere intendunt. *A.C.1697*

Non possunt queri se à nobis offensos, nec expostulare læsos, uti ex contextu horum, quæ tibi adnecto, facilè conjicies.

De Castellano Cracoviensi immodici ardoris & affectus studium remittas. Erat quidem longo motu & curarum pondere, in tanto discrimine obrutus, sed tamen magno digna consilia Duce capiebat. Movebat nos omnes gravis viri majestas, acrioribus calumnijs circumventa, magnóque ejus spectatæ virtutis & integritatis argumento, ipsa ejus animi moderatio apparebat, tantùm verò abfuit, ut quidquam pristinæ existimationis in ipso ex tanta summi honoris jactura deperiret, ut minimè dubitem, quod superatâ inimicorum acerbitate, virilis consilij non inops, novâ quadam incorrupti, constantisque animi gloriâ adaugeri, & reflorescere possit. Nullum vidimus parvum, qui majorem DEum habuit, & illi animo varij, & conscientia malefactorum exæstuantes, salubre exitium malesanis consilijs suis invenient. Ita in ea incidimus tempora, ut etiam periculosum sit benefecisse. Undesperari potest fidelis Duci, qui Deo rebellis est? Quomodo credis, poterant bona loqui illi, qui sunt mali, qui aquam semper perturbant, semper sitiunt. Nollem quenquam ex ijs tangere, sed difficile est. Nam quis iniquæ tam patiens gentis, tam ferreus, ne commoveatur.

Veniunt mihi ad manus, curiosæ pro tempore Cardinalis ad Reginam literæ, & Reginæ responsum ad illas, nec copia mihi relicta, mitto illa tibi, scio enim curiositati tuæ non displicituras.

COPIA LITERARUM
CARDINALIS PRIMATIS AD REGINAM.
Varsaviâ 24. Martij.

Petit, ne Varsaviæ moretur tempore consilij.

Jam ad aures S. Reginalis Majestatis Vestræ pervenisse credo Commissionum Leopoliensium dolendum exitum, appropinquans Patriæ periculum, ex resolutione militiæ confœderatæ invasuræ penitius patriæ Matris scilicet, visceraq; ejus dilaniaturæ. Impietas ista magna & crudelitas, sed his gravior audacia & præsumptio, dum auream libertatem, antecessorum nostrorum sangvine partam, hucusq; conservatam liberam electionem privatæ cujusquam sacrificare intendit ambitioni. Recurrunt utraq; Leopolienses Commissiones ad præsens consilium, ut inde contra imminentem patriæ ruinam provideatur remedium. Cogito itaq; futuro die Martis magnum consilium indicere, sed metuo ne occasio residentiæ S. Reginalis Vestræ Majestatis Varsaviæ, aliquas consilio nostro subministret difficultates, siquidem de abitu Vestræ Majestatis Reginalis, oretenùs & per literas certificatum, ac per me Palatinatibus in responsis, ad legationes publicatum. Sumo proinde audaciam, quàm submississimâ veneratione S. Reginali Majestati Vestræ insinuare, & reflexioni maturæ proponere, ut ea inire dignetur media, quæ amorem & venerationem

A.C.1697 *personæ S. R. Majestatis Vestræ & Serenissimæ domui possint conciliare. Plus in hoc consummatissima S. R. Majestatis Vestræ prudentia potest assequi, quàm calamus meus exprimere. Finio in debita veneratione &c.*

Responsum Sacræ Reginalis Majestatis.

INtimè viscera nostra penetrat inanis Reipub: conatus, & sine fructu circa dissolutionem confœderationis utriusq; Commissionis impensus labor, præsertim dum sub istius licentiæ jugo primariæ fortunæ nostræ, & pauperes subditi supra mensuram pressi gemunt, ad ultimamq; jam collabuntur ruinam. Patriæ hujus amor extimulavit nos ad omnem circa pacificationem Reip: applicationem impendiumq;, sed notabilis sumptus, in ipso portu fecit naufragium. Causam DEo dicet & Reip: quicunq; tam impijs medijs intentiones suas, erigere conatur. Sicut verò Illustritatis Vestræ laudabilis est intentio, quòd hoc in casu præsens ad se congregare velit consilium, ita occasionem nullam scire prorsus, nec divinare possumus, cuinam quieta nostra penes mortuales exuvias piæ memoriæ Serenissimi Regis conjugis nostri desideratissimi obesse posset residentia? testatum reddidimus in Convocatione præterita, in quo publica felicitas semper nobis sit respectu, dum ad instantiam aliquorm generosorum Nuntiorum Varsaviâ moveremus citra omnem legem contra nostram personam, non tuendo nos quacunq; consuetudine, nec defendendo nos manifestâ æquitate, per vestrammet Illustritatem repræsentata. Nihilominus tamen non sine gravi doloris sensu, experimur incessantes contra personam nostram invisæ mentis stimulos. Denuntiabamus jam aliàs Illustritati Vestræ intentionem abitûs nostri in terras Russiæ, ad quas nos contractus & alia domestica nostra vocabant interesse, remorabatur autem nos addicta amicorum bonorum reflexio, super agitatas Leopoli Commissiones, *ne cuiquam vel minima daretur occasio ad sinistram personæ nostræ interpretationem, quæ attigit innocentiam Serenissimi Principis Jacobi filij Nostri dilectissimi, licet quiete & à longè hic Varsaviæ residentis. Persuasio Illustritatis Vestræ, an tam subitò in effectum deduci possit, subjicimus alto ipsiusmet judicio, ea cum fiducia, quòd Illustritas Vestra nos adigere non intendat, ut imminentem sacram hebdomadam, & ipsa appropinquantia festorum solennia, in itinere alicubi peragamus, imò speramus, quòd ex innato affectu Illustritatis Vestræ, innocentiam potiùs nostram, & manifestam de Litvana confœderatione irrogatam nobis calumniam in hócce consilio justificare non dedignabitur. Non fraudabimus certè authoritatem Illustritatis Vestræ, & promissum, quod nostro & suo nomine intuitu abitûs nostri, & absentiæ in futura (prosperet DEUS) felici electione dignata est Palatinatibus dare. Quod perspicaci Illustritatis Vestræ trutinæ dum proponimus, fortunatos simul futuri consilij successus;*

*ceſſus, & optimam ſanitatem Illuſtrati Veſtræ ex animo vovemus.A.C.*1697 *Datum Varſaviæ 25 Martij.*

LX.

EPISCOPO CRACOVIENSI

Varſaviæ 14 Aprilis

Reſiſtendum confœderatis, cum ijsdem tractatus reaſſumendus

EGo libenter, quod exigis facio, modo ceſſes indebitis me honoribꝰ non obruere magis, quàm attollere. Habebis ſemper nova à me, & illa vera, ut quidem totâ mente petere videris, quamvis hoc tempore, ut res declarat, nec verum dicere tutum ſit, cum neo qui viâ rectâ incedunt, careant ſuſpicione.

Ad multas rationes quæ Cardinalis Primatis, & aliorum idem ſentientium animos juſtè permoverunt, etiam illa differendi conſilij acceſſit, quia certè promittebantur ablegati à confœrato milite, qui conſiderato & maturè perpenſo errore, Samboriæ commiſſo, quòd ſcilicet oblatis tam bonis in rem ſuam conditionibus opus deſideratum diſſolutionis non perfecerit, conſequentias inferebat, ad reſipiſcentiam inclinabat & ad conſilium hócce magnum miſſurꝰ erat. Spem quidem conceperamus imò judicium formaveramus, quamvis certi nihil agnoſceretur, varij tamen, & ſatis boni rumores ferebantur. Verùm adverſa rebus publicis infelici hoc tempore fortuna gaudia noſtra diſtulit ſpemque eluſit, nemo enim ex illis comparuit. Cum verò hæc materia tanquam præcipuum conſilij objectum, in numeroſo agitaretur congreſſu, omnes in eo convenerunt, inſiſtendum eſſe generoſiſſimæ commiſſionum Leopolienſium declarationi, quandoquidem pacata media, non tantum non juvant, ſed potius inſolentem excitant audaciam. Expeditæ igitur ſunt univerſales literæ à Cardinali ad omnes Palatinatus, quarum copiam adnecto, ut provideant ſibi, & in validum legum auxilium arma opponant armis néve Patria abortus hos abominandos, quis enim carnem ſuam odio habet, in numero filiorum cenſeat, ſed illa contra eosdem attentet, ad quæ pertinax eorum malitia cogit, ad quæ ipſiuſmet naturæ diſpoſitio ducit, quæ defenſionem ſui concedit, ad quæ ipſa extrema neceſſitas obligat. Quod vix toleranda toleravimus, non debet nobis patientia noſtra in legem ſtatui, & cygni de aquilis quandoque triumphant. Quia verò hæc ultima clarigatio ſub interregno liberam non poſſet facilitare electionem, imò eandem perevidens civilis belli initium, periculo exponeret, viſum eſt Spiritui Sancto, & nobis conſilio aſſiſtentibus adhuc ſemel ultimum admovendum eſſe arietem ne & illi nobis imponant, & nos illorum propoſita interturbemus. Quis ſcit, an miſericors DEus aſpera in vias planas non deducet? non erat indecorū majoribus noſtris, ſæpius magnos ex primoribus Senatores ad Mareſchalcū Sviderſcium, etiam cum præjudicio famæ mittere; optimum conſilium, cum Reip. providetur, neq; nos credebamus demiſſionem hanc authoritati Reipub: præjudicio fore, quando tanquam diſcreta & amans Mater, inſolentiores filios ſæpius mulcet, quàm punit, cujus in illos ſinceritas minimè diminuta eſt. Quia verò authoritatem commiſſionis ad tractatum deſignatæ, & per totam Rempub: approbatæ manutenere placuit, ſcribit Cardinalis Primas nomine publico, ad commiſſarios, ut Leopoli iterum vel etiam Samboriæ compareant (cum par ſit ut eum adeas à quo tibi aliquid præſtandum optas) & tractatum reaſſumant, cujus puncta jam planè finita, ultimam tantùm expectant manum, & proinde brevi, modò divina annuat miſericordia, expediri poterunt: quandoquidem etiam in præſentibus conjuncturis,

Arma ſumenda contra confœderatos.

Tractatus cum confœderatis reaſſumendus

A.C.1697 ris, salus publica in celeritate consistit. Quomodo libera electio speranda si Palatinatus planè omnes in visceribus suis hospites sunt habituri, quos nemo se absente volet œconomos relinquere, consultum quoque duximus scribendum esse Domino Czarneccio Notario Castrensi Regni, magna authoritate apud exercitum pollenti, ut alijs commissarijs se conjungat, junctaque operâ, tam exoptatum conetur opus perficere. Quia verò deduxeram in consilio omnem spem boni effectus evulsam ob defectum notabilis summæ pecuniariæ, in qua quærenda frustra sudatum, cum tamen ex relatione Domini Castellani Vilnensis, satis notabilem summam Serenissima Regina pro confœderatione dissolvenda expenderit, cumq; se obtulerit eadem majestas etiam plura in id ipsum negotium addituram, erigor in spem rei bene peragendæ. Quoniam verò nomine consilij rogatus fui ut memoriale tanquam rerum gnarus conscriberem Dominis commissarijs, ad quos ferventissimæ expediu..tur à Primate literæ, adjungo tibi copiam. Libenter autem habeo Palatini Calissiensis dignissimi nepotis tui declarationem, quòd huic tractatui aderit præsens, cujus præsentem in omni genere virtutum, animum mirari facilius, quàm laudare licet. Hodie consecratus fuit in Episcopum Kijoviensem Nicolaus Swięcicki à Cardinale Primate, ego quoque cum Episcopo Posnaniensi assistebam &c.

Swięcicki Episcopus

COPIA MEMORIALIS

DOMINIS COMMISSARIJS AD CONFOEDERATUM MILITEM VARSAVIA MISSIS 14 Aprilis à Consilio magno

INfortunia Reipub: omnibus ex partibus tanquam dato ad perditionem nostram signo, putat consilium magnum Varsaviense non esse deducenda, eò quòd pro se ipsis loquantur. Nemo enim est qui illa aut non sentiat, aut ignorat. Neque deducenda est tam clara & evidens necessitas pro conservanda libertate dissolutionis exercitus confœderati. Nec multa commissarijs à Repub: destinatis danda est informatio. Romana illa in tribus verbis expressa sufficiet instructio: quidquid ex re vel in rem Reip: crediderint necessarium, faciant. Habeant præ oculis tam breve tempus imminentis electionis, quæ nullatenus differri potest, & quæ aut salutem aut (quòd Deus avertat) perniciem allatura est. Quia quantumvis hic Deus, qui regna regit, eaque distribuit immemor peccatorum nostrorum propter conservationem S. Nominis sui, & Ecclesiæ suæ, ita corda totius disponat Reipub: ut optimum eligat, si nihilominus vel minimum in libera electione fieret præjudicium, bona etiamsi optimi Principis nullatenus dici posset electio, si vel in minima parte libertas ejusdem læderetur. Admittamus tantum vel minimum præjudicatum, sensim sine sensu, quâ datâ portâ maxima contra libertates nostras ingruerent infortunia. Quid periculosius in hoc afflictissimo Reip: statu metuendum est, quam illud, ne aut nos solitam libertatem in eligendo Rege, integro jure & potestate non habeamus, aut quartus ordo admittatur, quod maxime majores nostri, & quidem justè evitabant. Hæc reflexio cujusvis verè Patriam amantis cogitationes exagitare debet, quomodo huic inconvenienti obviandum sit? post ruptum proinde Samboriæ tractatum, in quo nihil omissum quod filialem affectum exercitûs emollire in matrem posset, illud inprimis Cardinalis Primas pro munere suo primatiali, & anxia in omnes partes solicitudine, unice agebat, ut compositio hæc, tam desiderata, & tam necessaria accelararetur sine accensô civili bello, sine sangvinis effusione. Dum ergo Episcopus Plocensis & Thesaurarius Regni cum plena informatione Varsaviæ comparuerint, & cumu-

& cumulatas voluntatis causas exposuerint indictionem consilij tantisper distulit, præter alias hâc fultus ratione ut tempus resipiscentiæ exercitui daretur, à quo non ex vano affulgebat spes mittendorum pro consilio ablegatorum. Quod dum propter secretiores aliquas rationes evanescere cœpit, nulla interposita mora consilium convocavit, in quo unanimi consensu conclusum, generosa consilia capienda esse insistendumq; declarationi Leopoliensium commissionum. Quia verò hæc magis accenderent, quàm extinguerent ignem, placuit ea non minuere, sed differre, dando recollectioni locum & tempus. *A.C.1697*

Visum est ut ad Commissarios, jam à Republica destinatos, qui jam hoc negotium tractaverunt (quanquam non obstat paucitas personarum, quia ubi est authoritas, numerus magnus non requiritur) nihilominus adderentur & rogarentur etiam alij qui pro authoritate sua, tam delicatum Reipub: negotium junctâ operâ & studijs pacificare possent.

Visum est ut ad omnes expedirentur literæ, ut sine præliminaribus, circa quæ satis superque in præterito congressu, in rem exercitûs factum, quà citissimè ad finem rem deducant, tempus enim breve est.

Ut diligentissimo conatu id efficiant, quatenus evacuatio in omnibus Palatinatibus à milite fiat, providendo non tantum securitati eorum, qui ex jure nobilitatis in publico motu ejusdem, in electione comparere tenentur, sed etiam ne vel minimum conveniendi oriatur impedimentum. Læderetur enim per id æqualitas si certi Palatinatus liberati à militibus comparerent, & alij hospites in domibus suis habentes manere obligarentur.

Pecuniam quæ in hoc præcipuè negotio summè necessaria creditur, cùm diligentissimè quæsitam, nullibi invenire potuerit consilium, & sciens per publicam declarationem in consilio factam, quòd Serenissima Regina jam dederit partem & notabilem adhuc dare in rem Reipub: non recuset, credit consilium suffecturam eandem, quam communicato cum Castelano Cracoviensi consilio pro necessitate disponent.

Confusio in diversis locis per extraditas assignationes diversas, ut finiatur per combinationes diligentissimè instat consilium.

Archiepiscopatum Gnesnensem impensè recommendat.

Si verò extremo Reipub: fato, nec rationem patientur, nec æquitate mitigabuntur, nec prece flectentur, nec ullo possibili modo ad vota nostra, tam exoptatum finiri permittent negotium, scilicet si excessiva voluerint, nihil obtineant, quod volunt. Leges suam viam tenebunt, itemque fata, præ omnibus tamen meminerint commissarij omnes cohortes ex Palatinatibus reducendas & ad custodiendos Regni fines mittendas esse, ut defendant Rempub: ab omni casu, contra quosvis aggressores extraneos, & nobis libertatem eligendi Regis permittant.

Si fortè confœderatis scrupulus oboriretur ratione juramenti præstiti, poterit illis Breve Apostolicũ hac super re datum, exhiberi, quod opportunè his diebus posta Romana tulit, quod annecto, proderitq; in futura electione.

COPIA BREVIS APOSTOLICI

INNOCENTIUS PAPA XII. INCLYTO REGNO POLONIÆ.

Dominus universi, qui Ecclesiam suam congregatam ex gentibus, inter quas ante Miecislaum Primum Christianum inclytum etiam regnum Poloniæ censebatur voluit semper esse non habentem maculam, neq; rugam, idem Petro Apostolorum Princi-

 pi ejus-

A.C.1697 *pi, ejusquè Successoribus vicarijs JESU Christi ligandi, atquè solvendi contulit potestatem: Quodcunquè ligaveris super terram, erit ligatum & in cœlis, & quodcunquè solveris super terram, erit solutum & in cœlis. Quapropter ad tot Regni hujus Procerum supplices libellos, quos nobis Paci universali studentibus exhibuit Dilectus Filius Bokum extraordinarius regni Ablegatus, de plenitudine Apostolicæ potestatis, omnium hujus regni fidelium conscientiam absolvimus inprimis à juramento confœderationis, non minùs Reip, quàm immunitatibus Ecclesiasticis injuriosæ, declaramusq; præsentibus, neminem ullo voto, juramentoq; ad illicita unquam obligari. Cùm enim quodvis votum juramentumq; sit actus Religionis, non potest esse, nisi de bono meliori, & sinè injuria tertij, multò minùs cum damno & discrimine totius regni. Deinde liberos facimus eos à restitutione, quicunq;, (ut nobis fideliter retulit idē extraordinarius Reip: Ablegatus) à domo Regia notabiles summas, munuscula, regalisationes acceperunt ad eum finem, ut Electionem futuri Principis instituant, non secundùm regni hujus leges, libertatesq; quas admodum perspectas habemus, habuimusq; cùm adhuc in Polonia moraremur præsentes. Intelligendum enim est, quòd domus Regia largitiones prædictas tribuendo, faciat restitutionem eorum, quæ nuper à regno hoc inclyto sivè pro dignitatibus, sivè quibuscunq; titulis extorta fuerunt illicitè. Pariter universos hortamur in Domino, ut omnes unum sint in Christo corpus Reip, scientes, quòd sicut palmes non potest fructum facere à semetipso, nisi manserit in vite, sic & membrum & sensu caret & actu, si non in corporis manserit unitate: Et, quod deterius est, æterna veritas nec falli, nec fallere potest. Omne regnum divisum desolabitur. Avertat hoc fulmen à Polonia Clementissimus Dominus, & det vobis Regem secundùm cor suum, qui faciat rectum coram Domino omnibus diebus vitæ suæ, sitq; antemurale Ecclesiæ, sit terror hostium, & Civium amor. Datum in monte Quirinali Anno 1697. die 6. mensis Martij.*

COPIA UNIVERSALIUM
LITERARUM CARDINALIS PRIMATIS
14. April.

Significamus &c. Quoties magna in Rep: Crisis accidebat, semper testimonio veteris historiæ dextera Domini super liberam gentem nostram faciebat virtutem & hactenus patria nostra casibus ipsis stetit. Nunc autem super omnia infortunia inaudito sub interregno exemplo abrupta confœderati militis contumacia, absumptis particularium fortunis, unicæ & primariæ libertatis pupillæ in eligendo liberis vocibus civium Rege, infallibilem minatur ruinam. Horret animus, & cogitare exempla, & media adhibita priùs diminuendæ, & post adempta libertatis Romanæ ijsdem modis, quibus interitus

ritus noſter, peßimis indicijs à confœderato exercitu, contra liberam electionem imminet. Satis ſuperq; deſtinati à Repub: ſudàrunt Commiſſarij, ſatis mediorum & plenæ ſatisfactionis, omnibus prætenſionibus inveniebant, proponebantq;, nec dubitamus ea ſciri ab omnibus, quod injurioſiùs, quàm juſtiùs puncta omnia exercitui propoſita, ſolo diſſolvendæ confœderationis pretio, ab illo rejecta. Nibil profuit in lapideis planè bonæ Matris peßimorum filiorum cordibus, quidquid & illis ſatisfacere & Remp: ſalvare poterat. Jacta ſunt ad extremum fulmina, à Commißionibus *Leopolienſibus, quæ informare perfectè omnes Palatinatus potuerunt. Quid ad hæc obliti amoris & debiti in Rempub:? propiùs iis vis & imperium, quàm conſilium & ratio eſt. Nibil jam eſt reliqui, nullus occurrit modus ſalvandæ patriæ, nulla ſpes diſſolvendæ confœderattonis ante electionem, niſi aut nos ſubmittamus (quod DEUS avertat) tantæ ſine DEo malitiæ, aut in pectoribus noſtris antiquam Polonam excitemus virtutem. Non optavi quidem unquam ſed præcipuè ſub primatiali dignitate ad illa deſcendere extrema, ſed quando prætendit, & promittit exercitus confœderatus comparere in arena futuræ electionis, ſuaſq; nobis jungere voces mancipati in obſequium alicujus candidati, ambientis, mora haud tuta eſt. Quod coactum hic Varſaviæ nuper conſilium ſatis diligenter examinavit, viſumq; eſſe ut approbaretur decretùm Commißionum Leopolienſium manu Caſtellani Cracovienſis ſubſcriptum tanquã illarum Directoris. Inſiſtendo proinde declarationi in dictis univerſalibus literis ex mente unanimi præſentis Senatûs conſilij, expedio ad omnes Palatinatus haſce meas nomine publico literas univerſales, lacrymis magis quàm atramento exprimendo, & amore in patriam obligando, ut omnes & ſinguli tanto pretio à majoribus noſtris comparatam libertatem, tam leviter & malitioſè conculcare non permittant, ſed unanimi corde dexteras parent contra eos, tanquam contra aggreſſores legum patriarum, & equos conſcendant, & cohortes illas, quæ nollent cedere amori patriæ, etiam armis expellant & aggrediantur omnes hos tanquam abortus patriæ, honore & æqualitate nobilitari indignos habeant, & ſicut conſtitutio regni ſub Anno 1667. ſonat, capita eorum pro invindicabilibus habeantur. Et ſic bonus DEus cujus non eſt abbreviata manus ſalvabit nos ab interitu &c.*

COPIA LITERARUM

A CONSILIO VARSAVIENSI CASIMIRO SAPIEHA PALATINO VILNENSI EXERCITUS LITVANICI SUPREMO DUCI, 14. Aprilis.

IN præſenti conſilio ex neceßitate Reip: convocato primum & præcipuum conſilij objectum fuit ut efficaciſſimas iniremus rationes, manutenendi liberam electionem, quam ſi non ex integro evertere, ſaltem in maxima parte debilitare confœderatus Polonus poſ-

A.C.1697 *set miles; dum enim tam eınxum studium Reip. per destinatos à se Commissarios perfectam in prætensionibus exercitui offerentis satisfactionem tam optatum ad finem perducere non potuerit negotium, non ex vano, cauta prudentia altiora inire debet consilia. Ad dissolvendam verò háncce confœderationem cum multa occurrerent difficultates, in memoriam venit, tam magnus tuus & secuturæ ætati memorandus in Remp: affectus, quòd non tantùm cura & solicitudine tuâ, sine effusione sangvinis hæc scintilla ne in flammam patriæ nocituram erumperet, fuerit extincta, sed & bona, & fortunam omnem tuam, pro satisfactione deservitæ mercedis exercitui Litvanico, invadaveris exsolvendo immediatè duo quartualia non ex proventibus Reip: sed ex proprio tuo peculio. Quomodo aboleri hæc poterant? quomodo grata memoria non recolenda essent? quomodo ultra ne officium cuipiam sit damnosum, assecurationem non offerre? ut non tantùm nominis tui famam, non extinguendam unquam in cordibus civium memoriam, sed & in erogatis summis, à præsenti consilio certam habeas evictionem, utq; sive ex primis tributis, sive ex favorabili aliquo Reipub: accidenti, illas recipias. Nemo erat in tam numeroso congressu, qui pro affectu & debitâ gratitudine suum non fuerit testatus affectum, quod ut eò clarius tibi constare possit, præsenti publico nomine id ipsum declaramus litera. Addat Dominus Exercituum vividum in rebus agendis vigorem, augeat innatum in corde, in patriam amorem, excitet in animis concivium debitum solatium, obligatam gratitudinem, quam nos, antequam id publico totius Reip: fieri possit nomine præsentibus testamur.*

COPIA LITERARUM

CARDINALIS PRIMATIS AD EXERCITUM LITVANICUM.

15. Aprilis.

Si continui per tot annos sine ulla mercede, indefessos exercitûs Lituanici labores, non laudare ex condigno (parva enim pro magnis laboribus merces, gratiarum actiones & laudes) sed debitâ gratitudine Resp: compensare deberet, non foret tantum pretium, quo vester exercitus dignus non inveniatur. Superat nihilominus & notabile pondus addit præteritis vestris in Remp: meritis, ultima hæc actio, plùs enim famæ semper & gloriæ in servatis civibus, quàm hostibus debellatis. Recolet posteritas nostra, quando acta tam turbulenti & difficilis interregni revolvet, gratâ memoriâ finalem vestrum in patriam amorem, quòd integrum ei consulendi de vobis dederitis campum; alij non intrando, alij celeriter recedendo ab his malis intentionibus, quæ in scintilla per affectum, per satisfactionem, quanquam in parva parte respectu debitorum, generositate Ducis extincta, quando proinde tota Respub: in campo electorali congregabitur, publi-

publicam testari nec solis verbis haud intermittet gratitudinem, pro- A.C.1697.
ut id ipsum congregatum Varsaviæ consilium, quidquid cum legibus patriis consentaneum esse potest, facit & ulterius facturum se appromittit, acceptat gratiosissimè generosissimam & imitandam declarationem, quòd in ea obedientia, quam Matri vestræ debetis, in eo amore, quem toties sangvine proprio confirmastis manere intenditis. Litat sacrificium justitiæ, dum deservitam mercedem, non tantùm assecurat, sed illam evincere apud integram Rempublicam omni conatu curabit. Certi interim sumus quod in hoc stabili amoris filialis fundamento ulterior Reipublicæ ædificabitur felicitas, & quod ad manutenendam liberam per omnia electionem, ita concurretis, ut post, dum à sago ad togam veneritis solatium habere ex ea, & in illa securè vivere possitis, quo ferventissimè publico nomine, universum exercitum & singulos militantes compellamus.

LXI

NICOLAO BARANOVIO

Pocillatori Leopoliensi,

16. Aprilis.

Rogat ut se jungat Commissarijs, & nepotem suum à confœderatione dehortetur.

Rogatus à consilio Varsaviensi tibi homini amantissimo scribo, & credo, quòd dabis familiaritati nostræ & meæ in te confidentiæ veniam, nec præsumptionis metuo notam; scio enim cui; scio quid scribam.

Novi ingenitum tuum in Patriam amorem, quòd tam libenter, quàm diligenter ambiguis certa, turbulentis tranquilla, inanibus solida præferas, & non dubito, satis te animi habiturum, in favorem publici boni faciendi ea, quæ tam pro tua gloria, quàm pro nostra consolatione fieri poterunt. Notus tibi affectus meus, quo hæc audeo apud te, quem & scio ipse, & hic me quæcunque ad laudem tuam pertinere intellexi, omittere potuisse nolim existimes, ut literæ quas annecto primatis testantur, publicè enim prædicavi (noscere mentem fas mihi) pectus tuum nescium fraudis, ac dissimulationum, tam audacter & cum nepote tuo, & cum confœderato milite locutum fuisse, omniaq; fecisse non corrigendo solùm, sed & corripiendo, nec velle tibi suffecisse, etiam libenter facere voluisse. Ergo iterum si velis, quod maxime velle debes, pulcherrima monstrandæ virtutis præbet se occasio, dum expeditos adhuc semel Reipub· commissarios in hoc tractatu primum ex fide tua, pòst ex voluntate Reipub: juvabis. Quòd si feceris efficaciter, addictum tibi consilium magis obstringes. Non peto id publico & privato nomine à te multis verbis, ne videar alacritati tuæ & studio diffidere: sum enim eo ingenio sicut cæteri homines, ut ea, quæ cupio, libenter quoq; sperem. Illud tantum tibi insinuare libet, ut temporum nostrorum ignominiam singularem, perpetuam ætatis nostræ infamiam quantociùs abolere cures, tuoque nepoti repræsentes, usquequo clamabit bona Mater optima Patria, & non exaudiet? vociferabitur ad eum vim patiens quod crudeliter prematur, & non salvabit eam? Poteſtne esse bonus filius, qui in re tam liquida non obedit matri? quis adeò inconsideratus, ut

A.C.1697 per suum aut publicum dedecus procedere velit? facit amor erga te meus ut exprimam quidquid tibi conducat, quidquid nepoti tuo expediat. Dictaturæ ad tempus sumebantur, neque decemviralis potestas ultra biennium. Non habemus hic manentem civitatem, aut ascendas necesse est, aut descendas: si attentas stare, ruas necesse est. Regitur fatis mortale genus, nihil sibi unquam spondere potest firmum & stabile. Sic omnia recti cernimꝰ atque alias assumere pondera gentes, concidere has. Solem oriri quotidie videmus, & occidere, diem abire & redire, florem nasci & denasci. Non consideret nepos tuus judicia malevolorum, qui sunt pessimi veritatis interpretes levique aura circumferunt aliorum acta, non momenta causasq; rerum, quos leges nullæ coercent, pro legibus arbitria & sua cuique licentia. Naturaliter impossibile est, ut Respub: sui Domina diutius hoc pati possit, præcipuè in tanto liberæ electionis periculo. Necessitatem effugit, dum vult quod ipsa exactura est. Nulla causarum connexione durare potest hæc confœderatio: cui enim ratio temporum adversatur, quomodo diutius subsistere poterit? dico citra iram me optare, ut auferatur à vobis cor lapideum, & detur cor carneum. Cur consilia in pace quam te velle & meritò velle arbitror non sunt saniora, credis ne direptis templorum & Reipub: opibus, flagitium infamiamq; redundantem impunè transituram, cur præjudicata multorum opinio, contra fas æqvumque perversa hæc svadet, & auditur; qui temere talibus credit, num efficiet ne ab his fabris, qui auribus obstrepunt, graviter fallatur. Videtur aliquando glacies crystallum, & aqua est congelata. Putamus quandoq; littora recedere, & navem quiescere, quiescunt tamen littora & movetur navis. In iride judicat oculus verissimos esse colores, non sunt tamen nisi lumen reflexum. Mutatio temporum, eventus varij considerari deberent, & noscere hæc nociva consilia, vestra æquè ac Reipub: interesset. Præstaret conqueri aliquamdiu aliquot, quàm semper gemere plurimos. Nam si in rem vestram non eritis intenti, si alieno motu, non vestro movebimini, si maxima potestas cum optima mente non conjungetur, si fides dictis promissisque nulla habebitur, primordia hæc subsequentur effectus tristes, amittetur virtus, ubi amittentur vires. Nullam proinde in ijs rebus felicitatem consideret nepos tuus, quæ sub falsa felicitatis specie plus inde etiam in domum vestram effundet calamitatis, clara illi fortuna est præsens, sed manendi non fida & cum discesserit allatura mœrorem. Movere hæc quemlibet debent, quidni homines honoris amantissimos? ut summotis consilijs ambigujs bonis admonitionibus credant. Claudimur undiq; & velut obsidemur à legibus, non ita Patria, non ita arbor cecidit ut relevari non possit. Revocetur impetus ad rationem. Mercedem requirunt deservitam & hanc causam confœderationis allegant, aliud est esse talem, aliud haberi pro tali, nonne enim jam hanc assecuratam habent? insuper cum eo modo requirunt, quod debetur, utique modus non curatur, dummodo effectum habeamus. Ecce Respub: vulneratum potiùs sanare, quàm recidere cupit. Iterum pulsat cor recuperandi decoris cupidine, pacata potius, quàm turbida arripiuntur media? Repræsentat bona mater vultum Iovis sed non fulminantis, cur ergo aliquorum ausus sana consilia pervertunt? cur, quidquid præoccupatæ mentes, & lingvæ sentiant, & dicant. de semita in viam non regrediuntur? quid plenius offerre potest Respub: & tamen exercitus præsentium intolerans, mutationis avidus, alio inclinat, nonne omnia metuenda ab illis, apud quos pro jure legitimo est, quodcunque potentiam firmat? Procellæ sunt hi Patriæ turbones ac tempestates pacis, qui nullum

lum vitæ scopum sibi proponunt, sed ex tempore vivunt, ad quamvis A·C·1699 occasionem mutabiles, eorum consilia ratio temporum moderari & regere debet nec spes est emergendi, nisi nova & ea bona consilia capiantur. Ut verò tu alacritatem tuam & studium monstres, ea quæ pacis sunt, svadeas, ne monendus quidem mihi videris, & cùm illa de te polliceri audeo, tum etiam tibi de Reip: gratitudine confirmare possũ, cum nihil actum dicatur, quoties aliquid super est agendum. Enugiamus mala, ut reperiamus meliora, diligentiam tuam imploro & impetraturum me confido. Quam semel consilij viam ac rationem es ingressus, in ea libenter perge, ut cœpisti, nam & gloriæ tuæ consules, & alios in eandem laudem excitabis. Si me audies, ut jam fecisti, ulteriores subibis labores, suscipies curas, geres negotium, & ita nec te consilij, nec illos quos induces obsequij pœnitebit. Svadeas ergo, impellas volentes, ducas nolentes, trahas in spem melioris fortunæ. Laudent alij si volent, vituperent, si audent, tu horteris, qui toties propriâ voluntate huic te obtulisti negotio ut celeriter juves, ut honorifice res firmissimis nixa rationibus pro Repub: perficiatur quæ ubi præsens ætas, ubi posteritas inspexerit, laudem coram universis mereberis. Dominũ verò tuum Nepotem corde meo, & ore tuo salutes, atque utinam quam propenso erga utrumque vestrum animo sum, tam facile insigni aliquo merito probare possim, quod equidem enitar, scis quod sim constantissimus fovendis, quos semel sum complexus. Nihil me prætermissurũ assecures, quod favori ejus serviat, & honori. Finio optoque ut fructu operum tuorum quantocius lætemur, utinam videamus, & te gloriosum & nos felices.

COPIA LITERARVM
A CARDINALI PRIMATE EIDEM BARANOVIO POCILLATORI LEOPOLIENSI.

Retulit præsenti consilio Episcopus Plocensis, quo studio & applicatione petitus à publica commissionum Leopoliensium voce aliquoties feceris ea, quæ ad debitum boni Patriæ filij, ad honorem antiquæ domus tuæ poterant pertinere. Quemadmodum proinde Respub: propter quam antea multa sustinuisti, in vinculis Tartarorum, nunc plurima præstitisti Samboriæ, grata esse debet meritis tuis; ita eam præsens consilium palàm facit gratitudinem. Quia verò in omnibus negotiis magis finis, quàm initium laudatur, coronidem operis incepti & patriæ & tibi gratulari vellemus. Hinc facta resolutione prosequendi, cum aliter fieri nequeat, generosa & necessaria Cõmissionum Leopoliensium consilia, volentes tamen adhuc more materno, duriora filiorum tangere corda, evicimus precibus ab his magnis viris, qui sunt à Republica destinati Commissarij, ut authoritate, fide, & activitate tam exoptatum perficiant opus: Quia verò confidentia & authoritas tua plurimum apud tam propinquum sangvinem efficere potest, compellamus te præsenti epistola, amoreq; patriæ obstringimus, ut in consortio aliorum pro 25. Aprilis Samboriæ adsis, & ibi notam jam nobis in patriam fidelitatem, & ad finiendum hunc publicum tractatum palàm facias diligentiam: Invenies quippe in publico totius Reipublicæ commodo, & domus tuæ antiquæ, & tuum proprium interesse. Non certa-

A. C. 1697 Non certamus rationibus, quæ ad id obsequij te permovere debent, maturiori tantum subijcimus reflexioni, an honori domûs, & privatis commodis sit expediens, consideratis bene consequentijs in hac pertinacia contra Remp: sub tempus tam gravis & omni ex parte dolendi interregni perseverare? ecce præsens consilium subscripta jam universalia in toto consensui commissionum Leopoliensium conformia, adhuc per aliquod spatium suspendet. Gravius erit revocare gradum, gravius Reip: respondere, quo magis illa maternè cum insolentioribus agit filijs. Addat Dominus Deus media tibi ad persvadendum, emolliat corda ad audiendum & acceptandum, imprimat reflexionem ad considerandum. Quid sequitur, spectent, meminerintq; antiqui proverbij, quòd diutius duret conventus, quàm ejus superior. Spes in Deo est, quòd Rempub: adhuc integram sustinebit, sed (idem avertat extrema) impossibile ut lachrymæ pauperis populi vindicias è cælo non extorqueant contra hos, qui obliti Dei, conscientiæ, honoris, eò licentiæ deveniunt, quæ magis defleri, quam describi possit.

Hoc ergo publico nomine consilij totius dum defero, iterum iterumq; precor, ut omni nisu finem operis hujus curare velis, certus & de publica ab omnibus, & de particulari à singulis nobis gratitudine &c.

LXII.

AMICO CONFIDENTI

die 5ta Maji Pultoviæ

Speratur dissolutio confœderationis.

Literas tuas eo affectu suscepi, quo semper apud me est in benedictione memoria tua. Nec eo inficias te, ut ipse dicis, amicitiæ sanctæ legi omni tempore satisfecisse, quæ jubet omnia inter amicos esse communia, sive molesti, sive jucundi aliquid contigerit, non miror verò te mirari, quòd diu nihil literarum dederim, cui probè nota mea in scribendo voluntas præsertim ad te, quẽ plurimũ ex omnibus diligo. Non me ingratum judica, quod non sim tui memor, nec te jus amicitiæ servasse dicas, si me illud violasse credis. Malitia occupationum potest facere, ut aut rarò, aut pauca scribam, sed non ut parum diligam.

Mirare potius, quod inter densas multiplicis consilij vias tollimus ingentes animos & maxima parvo tempore molimur, quod & post naufragia tentemus mare, post malam messem iterum feramus. Turpissima est jactura quæ per negligentiam fit.

Visum est consilio Varsaviensi, pulsare adhuc semel corda rerum novarum sine fine cupidæ militiæ confœderatæ ut dissolvat ratione, quem affectu dissolvere noluit nexum. Verum quidem est quòd cùm portum nobis attigisse videbamur, novis fluctibus in mare relati simus. Sed ne plurium noxam omnes luant, mittimus iterum ardentissimas ad omnes commissarios nomine publico literas, addendo etiam quosdam viros in orbis historiam ituros, qui authoritate apud eos pollent, ad convincendos aliquos; rem hanc illorum committimus humeris, ut illi colophonem addant, qui dederunt initium, non secus ac hasta Achillis, quæ auxilium tulit vulneri, quod prius ipsa inflixerat. Arripiant iter rectum, & non ambulabunt amplius per vias tenebrosas. Scripta æquè ac audita, ita omnino credulam spem fovent ut fiduciam concipiamus rem bene cessuram. Unde habenda est gratia fato. Neque enim hactenus conveniebant tot capita, apud quos leges in desvetudinem abierant, quibus suus utique est sensus. Deterrimum sanè erat, quòd quidam ex illis fortunæ nimium fidentes alta temere affectabant, nec timebant

mebant casum, quod nunc aliter se habere scimus. Non dubito optimum tibi de rebus istis iudicium fore, nec te improbaturum consilium, dum scies quòd Reipub: interfit tempore uti opportuno. Lætum te quidem volo, quamvis necdum securum, negotium hoc secundùm vota ad calcem perventurum. Iam enim illi à quibus confœderatio sumpsit initium, magno vehuntur alveo, ut exitum timendo feralem, ad finem bonum omni conatu cooperentur, scientes omne bellum facilè inchoari, ægerrimè desinere, non enim ejusdem potestatis initium & finis est, à quo faciendo etsi illos retraheret voluntas, cogit certè necessitas, quod inter tot opiniones dicere non erubesco, exploratum enim mihi est. *A.C.1697*

Serenissima Regina gravi jam dudum saucia cura, notabili summa adjuturam se, eamq; ad manus Castellani Cracoviensis infallibiliter missuram promisit. Actus si non est perfectus ante eo modo, quo perfici debebat, perficiatur nunc, quo perfici potest, ut civile bellum citius opprimatur, quàm incipiat. Nec nos detractum gloriæ nostræ existimabimus, quidquid cesserit alienæ.

Interim eadem Serenissima tandem iter parat nolens pertinaciâ suâ frangere, quod flectere non potuit. Nunquid via mea non est æqua? Ut verò nullus manenti relinqueretur prætextus, scilicet, quòd abscedere à corpore non videretur, placuit transportare cadaver Regis ad Ecclesiam PP. Capucinorum suæ fundationis, assistentibus aliquot Episcopis, ego postquam solenniter in dicta Ecclesia celebrassem, conduxi corpus in capellam superiorem, donec Cracoviam pro more transferatur.

Dum hæc scribo accepi literas Leopoli, quibus nuntiatū mihi, missos fuisse Stephanum Potoccium Czerkasiensem Capitaneum, Nicolaum Krosnovium Dapiferum Leopoliensem, & Antonium StamiroviumSubdapiferum Chaliciensem à commissione Leopoliensi 25 April: qui exposuerunt exercitui, charitatem mutuam vitam esse Reipub: cui cordi libertas, eidem amori esse statum nobilem, hanc primam cogitationem & curam illis assumendam, ut bono publico bene sit, unde non aliud objectum re sumptæ commissionis, quàm ut ad omnem exigentiam, studium, & applicationem monstret, ut ante imminentem proximè electionem tententur adhuc media possibilia reassumendi tractatus cum exercitu confœderato, id ipsum à Varsaviensi consilio habentes motivum, quod eo nomine expeditionem pro congressu hocce misit. Cum itaque dicti Domini Commissarij Samboriæ comparuerunt omni nisu & conatu curarunt pro publico bono finire negotium tam bene inceptum, nullas (approbata semel non possunt amodo reprobari) novas audiendo propositiones clarè & distinctè ut meminerint magis dilatum ad certum tempus, quàm dissolutum hunc tractatum. Nonne satius sponte concedere, quàm omnino vi cogi, deducentes summa pericula, & statum involventia, si ante electionem actualiter dissolutio confœderationis non successerit, consulent sibi Patres, quorum potestas non est abbreviata. Impietas verò ad flagitium ingeniosa, non tantùm ibit ad memoriam ætatum, sed etiamsi injustas acies, & fera bella movere voluerit, represalia parata inveniet &c.

Responderunt 29 Aprilis Confœderati gratam sibi esse hanc compellationem, ast tempus requiri, ad congregandum militem, qui porrectis justis ad satisfactionem medijs, facilius ad id accedet, cùm de exercitu toto, sine illo decidere nemo prudens tutum esse credat; Interim de

Ss per-

A.C.1697 permissione panis petunt ne in obsequio Reip: deficiant. Ad quod eodem die responsum a nostris Commissarijs, in spem bonam erigi Commissionem feliciter finiendi tractatus, dum desideratam exercitus confœderati accipit declarationem, quod scilicet non abjiciat propinatam ex manu materna Reip: in prætensionibus medelam, quoniam verò jam omnia puncta in ultimo Commissariorum nostrorum tractatu fuerunt conclusa, quæ jam exercitus per tantum assensum approbavit, nec illis reclamavit, nihil restat, nisi ut dicto tractatui ultima manus apponatur, ut illa puncta concludantur & ab utraq; parte subscribantur. Et quoniam in præterito congressu, ad ceremonialia sola dissolvendi nexus certum tempus prætendebat exercitus, & nunc instat pro eo, quamvis imminentis electionis proximus terminus excludit Commissarios à longiori his in partibus mora; satisfaciendo nihilominus intentioni exercitus paratos se declararunt, manere usq; ad 6. Maji, non plus ultra; Et ita ceremonialia Leopoli expedienda. Panis autem, & deservita exercitui merces, sine mora & dilatione ulla promittuntur.

Acceptata fuit hæc declaratio & trigesimâ Aprilis data sunt mandata à Mareschalco, ut sub Sczerzec exercitus totus conveniat, ibique feliciter omnia finiantur. Dilatio ad 10 Maji petita illis denegari non poterat, dum præcipuè promittebant, exhibitione operum se anteventuros expectationem, & quæ tarditate consilij hactenus morati sunt, celeritate operis maturaturos.

Scribit mihi Palatinus Calissiensis, consilio gravis, industriâ velox, utroque magnanimus, difficultatem magnam fuisse in inveniendo pernecessario gerendæ rei nervo, quandoquidem Castellanus Cracoviensis dicebat expendisse se omnem à Regina datam summam, pro avellendis cohortibus à nexu. DEus tamen suppeditavit certum nobilem Charzewscium qui centum millia florenorum numeravit, prævia securitate super bonis Thesaurarij Regni, & ejusdem Calissiensis Palatini, cum assiduis liberalitatis impendijs distingvi omnino quævis debeat dies. Interim redijt ad obedientiam cohors levioris armaturæ Castellani Cracoviensis, & aliquæ aliæ. Addit quod Baranovius Patruus Mareschalci, causas quas ipsi expresserā, approbavit & mala quæ premunt, ideoque multum egit, & plurimum negotio bene finiendo profuit. Expectamus proinde terminum, quo feliciter hæc confœderatio dissolvatur, interim ego à Cardinali rogatus sum, qui non modo postulabat, sed etiam exigebat, plus oneris Imponendo, quàm mea possit sustinere tenuitas, ut sermonem publicum, primo electionis die intra votivam de Spiritu Sancto dicerem. Excusare me occupationibus alijs volui, sed non potui, si mihi lacerti quales olim, nunc forent, facilius id facerem, quanquam jam id, quod dicere debeo, in mente habeo, quamvis nondum in stylo Hoc certè curabo ut brevis sim vellem enim ut quicunque me audierint, brevem me fuisse dicant. Quanto svavius est abeuntes dicere, cur hic tam citò desijt? quàm abire cupientes, quando tandem hic desinet? satius est ut auditor cum fame relinquatur, quàm ut satietate nauseet &c.

LXIII

CARDINALI BARBABINI 20 Maji

Diarium electionis Regiæ

DEsideras à me amplam & genuinam electionis nostræ descriptionem, faciam id libenter, & ex diario cujuslibet diei excerptam distinctam habebis quâvis septimanâ simplici veritatis stylo exaratam relationem; confusionem magnam ab initio videbis utinam

nam pacatiora consequantur. Multa sunt partisantium certamina, & *A.C.1697* notiora quàm ut tegi possint odia, hinc æmulante invidiam fastu ducti plurimi superbi anteambulones, numerosa satellitia, florem robusti diceres exercitus, adeo ambitus & in summa Reipub: paupertate privatorum civium inopia in pudendum luxum exardet, quid inde? nisi pessima ominanda.

15 Maji secundùm præscriptum confœderationis generalis dies plasmationis futuri Regis incepit. Missam de spiritu Sancto postquam delectus nobilitatis tam equester, quàm Senatorius splendidissimo in Ecclesia comparuit comitatu, cantavit Nuntius Davia, ego sub figura Samuelis ungentis Davidem prædicavi, multa vaticinatus utinam falsè? habebis brevi hanc concionem, cum enim aliqui, quibus uleus forsan inerat à me se tangi accusassent, imprimere judicioque orbis exponere id quod dixi, satius credidi, quàm privata judicia iniquè pati.

Ex Ecclesia recta ivimus ad campum Electoralem. Scis non dubito Princeps Eminentissime quòd ex lege & pro more destinatus sit locus ab immemorabili, sub certa villa vocata *Wola*, ubi jaciuntur aliqua valla in circumferentia satis magna, fit ædificium simplex ex ligno satis amplum *Szopam* vocamus in vulgari, ubi Senatores conveniunt, ubi illos (postquam Mareschalcus electus fuerit comitiorum) equestris ordo salutare solet, vota eorum excipere & pòst redire ad magnum circulum sub dio, ibique consulere, cui die ad nominationem Regis destinato, senatus quoque jungitur, sedentque in prima fronte & loco Episcopi, Senatores verò sæculares Palatini scilicet & Castellani ante Palatinatus suos, secundùm solitum ordinem dispositos sedere consveverunt.

Dum ergo in eo campo comparuimus, senatus ad suum locum, equester ordo omni remota mora in facto circulo constitit & statim Stephano Hirniecki Dapifer Podoliensis præteritæ convocationis Mareschalcus nihil prius oportere agi credebat, nisi ab Electione novi Directoris sessio inciperet. Orsus est sermonem suum à providentia divina, quæ uti de ordinario cursu avibus aquilas, brutis Leones, piscibus cete, sic & Regnis DEos terrestres præficere solet, ita felicem electionem fore erudito sermone ominabatur, ab eadem divinæ providentiæ misericordia, cùm tam afflicta Respub: optimo egeat Principe. Ut verò moribus antiquis eò facilius id fieret, electionem directoris non differendam omnino credebat, & ad nominationem accedendum svadebat, præliminare enim hoc ante omnia necessarium confirmavit rationibus. Sed varij varias incipientes materias, hanc in suspenso tenebant propositionem. Urgebant aliqui, ut multitudo assistentiarum equitumque turmæ relegarentur, secundùm contextum legum, quæ clarè & distinctè exprimunt, numerumq; quantus esse debeat, positivis præscribunt constitutionibus. Ut ergo hæ leges ante omnia executioni mandarentur, seriò petierunt ob evitandum præjudicium liberæ electionis, ut scilicet sine metu & ullo timore absolveretur. Erant alij qui instabant seriò, ut ante electionem Mareschalci, stricta inquisitio fieret de authore confœderationis militaris, ut causata tot damna, & ærumnæ, & recessus ab obsequio debito Reipub: ducumq; sine solita non transiret pœna, & vindicta. Contradicebant alij his illationibus potius electionem Mareschalci credendo necessariam, his præcipuè fulti rationibus, competentius sub novo directore hæc concludi posse. Addebant insuper, qualis debeat eligi Mareschalcus ne sit noxius Reipub: in malè gestis magistratibus, qui sit sine omni nævo, & qui in directione Comitiorum aliorum, si illam prius habuerit, notatus non fuerit, & qui distinctionem nobilitatis minoris à majori non fecerit, & hæc invectiva contra quendam ex concurrentibus consulto facta. Dum hæc in circulo aguntur, veniunt legati Palatinatus Sandomiriensis, & intra val-

A. C. 1697 la in equis ingrediuntur, sed à clamore totius consessus repulsi exiverunt, & pedites intraverunt cum magno tumultu & furore, querulantes inprimis coram senatu de aliquo dishonore sibi facto: Interim soluta sessio in crastinū cum hac præcautione, ut statim ad electionē Mareschalci accederetur.

Hâc eadem die duo ex Dominis Episcopis Franciscus Prazmowski Luceoriensis, & Nicolaus Swięcicki Kijoviensis in Szopa coram Senatu juramentum senatorium expleverunt, in manibus Cardinalis Primatis, quod ob tardatam paululum Româ expeditionem, & serò venientes bullas properis fatis optimi Regis accedentibus facere non potuerunt.

Tumultus à Palatinatu Sandomiriensi. Abierant tam Senatores, quàm penè omnes ex equestri ordine Varsaviam, tres tantum vel quatuor Senatores excitatum à multitudine euntium evitando pulverem remanserunt. Accurrit interim certa pars Palatinatus Sandomiriensis cum nudis gladijs furore plena, habito nuntio de aliquo quasi dishonore collegis suis facto. Multa & contra gvardiam quæ custodiam loci habebat, & contra illos Senatores præsentes, vino enim magis, quàm consilio res agebatur, effutierunt & in tumultu cum minis, & diruendæ Szopæ, & evertendorum vallorum abierunt, pluraque fecissent, nisi aliquis monuisset gvardiam illam ex authoritate Reipub: & pro securitate publica ibi locatam.

Misit 16 Maij Mareschalcus Regni Supremus, ad eundem Palatinatum cum expostulatione contra voluntatem publicam tot legibus firmatam, gvardiæ suæ imò Reipub: confusionem aliquam illatam esse, responsumque accepit minimè se authoritati in lege fundatæ præjudicare velle, res anterior posteriori normam non præministrabit, & modestiam in futurum observandam appromisit. Illud verò movisse eos ad talia, quòd confusionem habuerint, ideoque venire pro electione Mareschalci omnes viritim proposuerunt, rogaturi inprimis ut Domini Senatores, relegent tot asseclas, & assistentias copiosas, quas in oppressionem libertatis conductas vident. Præparabant se igitur pro sessione subsequenti, dies enim ascensionis Domini consessum impediebat. In qua solennitate Poplavius Episcopus Livoniensis zelosam pro more suo in ædibus divo Ioanni sacris dixit concionem, ubi illam notam Phocæ historiam in memoriam reduxit, quòd scilicet dum post inaugurationem ejus in Principem quidam sanctus Episcopus intensius oraret, quasi scire vellet causam tam gravis pœnæ à Deo irrogatæ, responsum accepit, non potui invenire pejorem. Deus avertat omen.

Concio Episcopi Livoniensis

17ma. Timor erat inter aliquos Senatores, metuebant quippe tonitrua, ut evitarent fulmina, & multi domi se continuerunt, neque in campo comparuerunt, donec ille præsertim in Palatinatu Sandomiriensi impetus, quem fama eundo crescens auxerat in immensum, cessaret, ita quippe accumulat crebros turbatrix fama pavores, præsertim verò timebant ij, qui factionum aliquarum habebant remorsum. Palatinatus Sandomiriensis viritim in numero aliquot millium propius ad Szopam accessit, quod dum alij Palatinatus adverterent, convenerunt ad socianda consilia & vires quo fortius alijs resisterent, numerumq; suum ita auxerunt, ut plus quàm viginti millia hominum & quidem nobilium numerarentur. Dissimulare id & Senatus & equester ordo debebat, cum nihil in armatos & in resolutione obstinatos sit efficacius, quàm pectus sine sensu. Inde factum quod apparuerit major ostentatio, quàm fervor & Senatores etiam meliori esse cœperunt animo.

Palatinatus Sandomiriensis iteratus tumultus

In circulo equestri voluit Mareschalcus secundùm nupera constituta immediatè ad electionem Directoris descendere, sed difficultas iterum orta contra assistentiam Senatorum, & donec hæc cum integra legum executione, & equestris ordinis satisfactione effectum sequeretur, nihil se agere

gere permissuros declararunt. Erat etiam in eo difficultas, quod Palatina- *A.C.1697*
tus Cracoviensis, & Sandomiriensis cuilibet nobili libertatem dari ferendi calculi in electione Directoris prætendebant, cui multum temporis inutiliter impendendum Palatinatus Posnaniensis allegabat, & si id omnino fieri *Difficultas*
deberet, expectandos esse necessariò alios Palatinatus, qui in pauciori nume- *in numero*
ro nunc comparuerunt, brevi in numero majori compariturí, satius proin- *electorum.*
de ducerent, ut ex quolibet Palatinatu sex destinarentur, utque non ex his, qui concurrunt, sed aliquis qui id minimè cogitat eligeretur, instabant. Occurrebat & illa difficultas, ut ante omnia producerentur documenta, quibq anto in commodo publico confœderationis Polonæ & Litvanæ author manifestaretur, quoniam Palatinus Vilnensis in literis suis circularibus ad Pa *In inquirẽ-*
latinatus missis promisit revelaturum se authorem ad vindictam. Ex qua *do Authore*
occasione Marcianus Wołovicius Vexillifer Msćisłaviensis homo dignissimq *confœdera-*
tionis
facundo sermone expressit, quod ad nominationem Mareschalci accedere omnino non possit, nisi securitatem habeat immediatè post electionem ejusdem legendum fore projectum de coæquatione Iurium M. D. Litvaniæ
cum Polonia. Sciendum enim à Domo Sapiehana nobilitatem omnino su- *In coæqua-*
perbæ dominationis jugum hoc excutere velle, & securitatem sibi post con- *tione juriũ*
stitutionem coæquationis providere. Multi ex Regni Nuntijs in favorem dictæ coæquationis favorabiliter locuti; Cur enim admitti ad eam non debent, qui nobis in omnibus sunt æquales? cumq; id petant.

Palatinatus tres Prussiæ Culmensis scilicet Pomeraniæ, & Mariemburgi, non posse per deputatos eligi Mareschalcum allegabant, eò quòd ab illis vigore specialium diplomatum Provinciæ suæ datorum, certus numerq non possit destinari Nuntiorum, & cum pertinacius, privilegia sua manutenerent, conclusum protunc ut omnes Palatinatus vota sua in gremio suo excepta in medium adferant, & in hoc finita sessio. Hâc eadem nocte ma *Incendium*
gnum incepit in suburbio Cracoviensi incendium tres integræ plateæ con- *Cracoviæ*
sumptæ, & plus quàm centum quinquaginta domus incineratæ.

18mâ Intulit Mareschalcus antiqvus equester, nullum eligendum Directorem, qui fuerit præteritæ aulæ obnoxius, sed qui sit absolute indifferens, *Contradici-*
unicum bonum publicum pro objecto habens, unde multi hanc dignitatẽ *tur Mare-*
deferre eidem videbantur, sed Palatinatus Posnaniensis dextrè se opposuit ex *schalco*
rationibus, quod hoc sit contra legem & consvetudinem, ac proinde ipsum Dominum Humiecki nullo modo id pro amore legum prætendere credebant. Confirmavit idem Palatinatus Lublinensis convocationem præteritam incusando, quod jus vetandi fuerit læsum, & ut id ad vigorem suum restitueretur, institit. Vârij varia dicebant, & cum nulla bonæ conclusionis affulgeret spes, soluta sessio in diem lunæ, quia decimâ nonâ dies Dominicus intervenit.

19mâ Qua felix Potoccius Palatinus Cracoviensis, Campidux publicum ingressum fecit, rectâque cum numerosissima comitiva ad stantem sub papilionibus Palatinatum Cracoviensem ivit, ubi lautissimo omnibus dato convivio in multam noctem omnes tractavit. Venit hâc eadem die Episcopus Passaviensis comes Lamberg, magnus Imperatoris legatus splendido satis apparatu. Palatinus verò Vilnensis M. D. Litvaniæ exercitus Dux privatim ingressus: Gvardia autem ejus, quæ numerum decem millium excedit sine tuba in crastino ingressa. Inexpugnabiles nos magis faceret animorum unio, quàm armorum.

20mâ Iterum de qualitate Mareschalci disputatum, ut sit absolutè independens. Palatinatus Posnaniensis fide, honore, & conscientia se obligavit, talem se nominaturum, pro quo etiam sangvinem fundere parati, & cui per totam vitam nullum probrum quis objicere potest, qui sensus indicabat,

*A.C.*1697 aut judicabat Stanislaum Leszczynski Odolanoviensem Gubernatorem, filium Palatini Lencieiensis, & Generalis Poloniæ Majoris, qui suprema laudum merita sibi vendicat, quia illum mille formarunt, non ternio gratiarū.

Invecti sunt pòst multi contra Humiecium, tanquam ille de industria differret Mareschalci electionem, ut ipsemet tandem procurato tædio eligeretur (ita calumniæ mos vincere id, quod rectius) publicè declarando, hoc nullatenus fieri posse nec esse debere, cum hic baculus quem tenet, in præterita convocatione sibi collatus non sit ex cedro æternitatis hieroglyphico, sed ex simplici ligno factus, ut videret, quòd hanc functionem hæreditare non possit, per infinitum enim prætensiones crescerent, & per id alternativæ Maioris Poloniæ, quam nunc concernit, præjudicaret, & eàdem viâ directionem in coronatione futura prætenderet. Quamvis satis exarserat ad hanc propositionem Humiecius, tamen tollere volens causas suspicionum, non augere, modestissimè restitit, fortè non illud esse ratus sæculum, quo vitam suam narrare morum erat fiducia. Deduxit tantum tutiores esse modestiæ terminos, quàm ambitionis vota immodica. Ita gubernatoris officium, ad ventorum mutationes se aptare, viri autem prudentis ad fortunæ. Et ne famæ suæ atque existimationi, aliqua labes ab iniquis & omnia in pejorem partem interpretantibus aspergeretur ad proponentem Palatinum descendit, ibiq; omnem ambitum ad directionem electionis ejuravit, magnam sibi injuriam inferri allegans, quòd talis in se & iniqua exspectatione alienum & voto orta fuerit suspicio, erant aliqui qui Leszczynio obliqui (plus periculi est in insidiatore occulto quam in hoste manifesto) omnibus modis electionem illam, sed secreto impugnabant. Accidit eadem die ut frater contra fratrem, Glogovij ex Palatinatu Belzensi legati diserti, ut faciant malum, eloquentes ut impugnent bonum, (apud alios verborum usus, apud illos usura) ad pudenda & erubescenda, dicenda unus contra alium, quæ potius arcano tegi debebant, accesserint, & diutius in combinandis ijs tempus absumptum; sub idem tempus acclamationes frequentiores erant, ut ad juramentum accederetur, quòd à nullo candidato, vel concurrente quidquam acceptum fuerit, à quo juramento nec senatum excipi volebant. Iterum coæquationis materia suscitata magno fervore à Wołowicio alijsque, communis utilitas societatis maximum vinculum est, præjudicia libertati Litvaniæ exaggerantibus, non tam ne convellantur eorum jura, timorem justum esse, sed jam penitus convulsa. Adeone videmur Sapiehis esse idonei, à quibus sic illudatur? habeant de pœna doctrinam. His omnes planè Nuntij Regni consonantiâ voluntatum assenserunt, & publico ore juvare eos in hoc salutari desiderio promiserunt, quanquam erant ex Litvanis, qui optima esse jura Litvanica, modo presse executioni mandarentur, asseverabant. Fama moderationis quærebatur, postquam superbia expleta est, allegando profundè radicata levi manu erui non posse & meliora promittendo. Unde magnus tumultus contra Alexandrovicium id inferentem, cui pontem quoque sub Grodna non ædificatum, pro quo pecuniam acceperat, etiam exprobraverunt.

Suspicio in Mareschalcum

Discordia duorum fratrum

Motus contra Sapiehas

Et hæc sunt quæ in hanc diem acta, quanquam nihil actum esse hactenus videamus. Protrahitur tempus electionis Mareschalci, ut scilicet alij veniant. Expectatur Princeps Radzivilius Vicecancellarius Litvaniæ viginti quatuor cohortes nobilium secum ducens. Expectatur etiam Castellanus Cracoviensis, qui post dissolutum jam varijs, mirisq; modis confœderatum militem brevi speratur.

CAR-

LXIV

CARDINALI BARBARINI

Varsaviæ 29 Maij

Continuatio diarij tempore electionis

AD vigesimam primam exclusivè omnia nunciavi, quæcumque protunc occurrebant, qua die post finitam missam iterum reassumpta materia de authore confœderationis militaris. Compellati sunt Nuntij majoris Poloniæ, qui pro suo zelo miserunt ad Thesaurarios utriusque gentis, quatenus hujus mali authorem, tanquam melius scientes detegerent. Responderunt nuntij se ex nominatis in principia rerum inquisivisse, sed nulla eos documenta privatim velle monstrare, nisi ad id à Repub: cogerentur. Propositum igitur ut delegarentur ad illos aliqui è medio, ad consortium Reipub: invitantes, utque in circulo equestris ordinis vellent comparere, & totam Rempub: ex ambiguitate extricare, quæ optimarum actionum intentionem, & effectum considerabit, & malos dannum; Patriæ inferentes justitiâ vindicativâ puniet. Contradicebant huic propositioni multi, & hanc missionem non nisi post electionem novi Mareschalci differebant. Excitatus fuit tumultus contra Alexandrovicium partis Sapiehanæ, & jam nudæ multorum erant frameæ, sed tamen prudentiâ directoris tandem sopitus. Instabant nonnulli ex nuntijs Regni, ut hic excessus puniretur, & quicunque primus frameam extraxit, judicaretur; sed cum hæc sententia, quamvis securitas consultationis in ea obtendebatur, quandam ignaviæ notam arguebat, à generosioribus est dissvasa, quamvis judicio prudentiorum toleranda hæc essent, nisi majora (quæ labes temporum) timerentur. Ita eo tempore versari in Repub: periculosum est, nam & qui grata populo loqvuntur, unà pereunt, & qui secus faciunt, ab eo perduntur.

Inquiritur in authorē confœderationis

Tumultus contra Alexandrovicium

Modus eligendi Mareschalcum à Provincia Prussiæ proponebatur, ut scilicet quilibet Palatinatus in privato congressu eligeret candidatos, & per unum eo nomine deputatum, quot quis calculos habuerit in medium proferretur, quibus combinatis pluralitas melius pateret. Interim eadem die solennissima fuerunt convivia, quæ duo Principes Radzivilij Cancellarius scilicet & Vicecancellarius Litt: pro varijs instruxerant.

22da In sola lucta transijt & propter ventum nimium, qui in campo ita excitatus fuerat, ut unus alterum vix videre potuerit, consulere non permisit.

Per aliquot dies variæ nec memoratu dignæ agitabantur materiæ. Id præcipuum tamen erat, ut rota juramenti pro novo formaretur Mareschalco ab eodem electo explendi, & à toto equestri ordine combinaretur. Propositum verò juramentum Anni 1668vi in electione Regis Michaëlis, additis his *1mo* quòd in quantum aliquæ sessiones inter Palatinatus, vel in tota Repub: fierent, nulli parti adhæreret. *2do* quòd ad adipiscendam functionem Mareschalci non concurrerit, nulli pretium dederit, nec eo nomine ab aliquo exterorum acceperit. Sed hanc juramenti formam, cum propter ingentem ventum omnes Palatinatus audire non potuerint, ideo volebant ut per copias distribueretur, sed cum hoc fuerit contra praxim & usum non est permissum. Debuit proinde ad quemlibet Palatinatum explicando accedere Mareschalcus, sigillatim requirendo consensum. Pro primo puncto universalis fuit consensus, secundo contradictum, cum verò Pentecostes festa imminerent, soluta sessio usque post illa. Utinam operante Spiritu sancto occurrentes hæ difficultates, curâ magnorum nominum componantur, & ad

Rota juramenti pro Mareschalco

optatam

AC 1697 optatam veniatur unionem.

Palatinatus Posnaniensis & Calissiensis brevi speratur, quorum numerus ad quinquaginta millia promittitur. Finio brevius scribendo, ne supervacanea legas, distentus magnarum rerum curis &c.

AMICO CONFIDENTI

Varsaviâ 15 Junij.

Nuntiatur mors Unichovij, inter alia acta, defenduntur falsò proclamati auctores confœderationis, tandem eligitur Mareschalcus.

Mors Unichovij Palatini Trocensis.

MOrtuus est tandem nuper Unichovius Palatinus Trocensis, post longiorem infirmitatem, vir qui, ut bene scis, nihil omisit, quo inclaresceret, non semel tamen in suspicionem venit fidei prostitutæ, ac proinde judicatus est plus dignitatis, quàm fidei habuisse. Talis erat ut nec amici eum amaverint, cum unum illi fuerit studium litigare, vel litigantes justè, injusteque iuvare. Unde Rex Ioannes appellavit caput perversum malitiæque plenum, cum agnosceret eum palàm loquacem anxiè, ambitiosa adulatione blandum, totum compositum ad fallendum, ad perturbandum non minus, nullam rem usque ad calcem deducentem, sed per varia salientem, semper vanum, nunquam suum, versipellem ubique, sæpius fuit eloquens, ut faceret malum, jura Patriæ scivit, sed ut ea ad fallendum adhiberet. Toties mutavit sensus suos, quoties è re ipsius erat, à parva fortuna ad magnum satis Senatorij ordinis evectus gradum. Dubitandum fortunâne id an ejus versuto ingenio. Ego crederem utrumq; contribuisse. Primo domui Sapiehanæ ex anima affectus, multa enim in favorem eorum etiam cum periculo animæ suæ fecit. Pòst mutatus plura contra eos egit, quàm ante pro ijs, ilseque primus cum fuisset omnium secretorum conscius, revelavit illud arcanum, posse domum hanc opibus & authoritate validam, utroque privari. Nemo flevit mortuum; cum ratus amaverit vivũ Deus det animæ ejus pacem, quam ille alijs dum viveret non dedit, nihil detrahendi studio dico, longè enim id ab ingenio & consvetudine abhorret mea, sed veritati testimonium perhibendum omnino credo.

Difficultas in electione Mareschalci.

Quæ ab initio acta fuerint comitiorum electionis, ex annexa quæ aliis scripsi, copia intelliges: Nondum cessarunt difficultates circa electionem novi Directoris. Inculcabat præteritus quod tantùm temporis effluxerit & hortabatur, ut omnibus materiis abjectis ad electionem descenderetur, quod & omnes quasi desiderare videbantur, Bronijovius ex Palatinatu Calissiensi illatione sua jam inclinatos ad danda suffragia animos impedivit inferens, post abitum Serenissimæ Reginæ in ejus locum Principem Jacobum sæpius incognito Varsaviæ comparere, & cum suis amicis, contra securitatem consilij publici non perfunctoriè agere. Petendũ proinde Principẽ ne offendat Remp. Cum verò Palatinus Posnaniensis ad nominationem accederet Directoris, Belsenses nuntij impediverunt, & pòst Grusoinius ex Palatinatu Calissiensi nuntius in suo voto tale excludebat à capacitate directoris subiectum, quod dependentiam haberet à Regina, cui palam fabricationem confœderationis militaris objecit, & in vim documenti copiam aliquarum literarum ostendit. Unde fortissimè institerunt omnes ferè Palatinatus, ut immediatè dicta copia legeretur, libenter enim scirent à quo sumenda esset vindicta tam magnorum in Repub: damnorum, sed supervenit contradictio à nuntijs Lencicienfibus ex hac ratione, quòd quamvis producens in publico, magnâ esset fide, quia tamen dictum unius, dictum nullius appellatur, & tanta nunc tamque diversa famam magnorum virorum lædentia protrudantur

pro

proiecta quanta nunquam ante audita vel visa sunt. Si fidem proinde vult habere proponens, producat originale documentum, probrum enim esset totius Reipub: copijs & forsitan incertis adhibere facile fidem & animum, & post credulitate peccare. Intulit per modum responsi Mecinius Capitaneus Vielunensis cum assecuratione, quòd authenticum viderit originale in manibus Thesaurarij Regni. Insurrexerunt quidam præcipuè autẽ Vexillifer Wschovensis contra Grusciniam incusando, quòd diffidentias seminaret, quibus cardinalia jura evertuntur, criminationes inferret, magnũq; scandalum in Palatinatibus Majoris Poloniæ causaret, in quibus ante unum velle & unum nolle ab antiquo erat, & nunc scissionis vitio laborat. Petijt ut hæc copia, tanquam projectum, & liber famosus non legeretur, sed originale tantum suo tempore in publicum producendum requireretur. Non enim inter parvas materias hæc est numeranda, cum fabricatio confœderationis ad crimen perduellionis devolvatur, & ideo tam leviter non est examinanda. Hinc Dominus Director materiam hanc post electionem novi directoris differendam credidit, utque per verbum placet, ad electionem Mareschalci procederetur, petijt. Sed nec hoc successit; Habuit interim eruditum & pro more suo solidum sermonem Rzewuscius Chelmensis Capitaneus, in quo expressit, quòd fluctuemus, aliudque ex alio comprehendim9, incepta relinquimus, relicta incipimus. Solamen tamen Patriæ est ingens, quòd malum sub cortice latens producatur, fidem nihilominus adhibere integram non potest, donec aliquid authentici videatur. Vivide & viriliter interim quærebat, quid per dependentiam à domo Regia intelligeretur, à qua recedere nec potest, nec vellet, si posset, si quis confundit corruptos cum bene meritis & beneficijs onustis, non videtur justè, & bene id facere, quia hi ex gratitudine id præstare omnino tenentur, illi verò auri sacra fame laborant, in hos deberet esse offensio, in illos inclinatio, multa præterea differuit in favorem domus regiæ. Invectus postea Lanteius ad perturbanda omnia natus, ex Lenciciensi Palatinatu Nuntius contra Lescinium Lenciciensem Palatinum, cui vindicias tanquam optimo Patri bonus Filius Stanislaus scilicet Odolanoviensis Capitaneus vincente taciturnitate offensionem, sufficientes dedit, accusando læsionem honoris Patris sui, fidejussionemque dando, quòd innocentiam ejus Reipub: palàm sit facturus & quod adversarij pœnam talionis sint subituri. Cui nihilominus Bronijovius partialitatem & dependentiam à Regina objecit. Interim Wołovicius repetendo ante à se dicta oppressam libertatem in memoriam reduxit multaque pro domo Regia dixit, concludendo, ut more majorum merita Parentis rependerentur, utque non quærendo remotiora præsentibus utamur, priusque se moriturum, quàm Gallum in throno visurum fortiter asseveravit.

A.C.1697

Defenditur domus Regia.

Incusavit die subsequente Mareschalcus infelicitatem Patriæ omnium conveniendo memoriam, quòd nihil suo fieret ordine, & sic quod præcipiti via certum deserit ordinem, lætos non habet exitus. Quòd scilicet turmatim non expectata pro more solutione sessionis in tumultu abirent, & ad electionem Mareschalci, cujus norma per legem est descripta, non accederent, ac proinde quia nondum factum est, quod rogamus, ut petitio suo coronetur effectu, & ad electionem procedatur. Interim dum pro & contra disputatur, pluvia & tempestas ingens solvere sessionem coegit.

Proinde 31 Mensis iterum Gruscinius instabat pro facienda inquisitione de authore confœderationis indirectè petens majoris Poloniæ Generalem in cujus honoris defensionem, præter alios plurimos (injustissimè enim petebatur, tanqam nemo extra maledicorum dentium morsum sit) locutus est Naramovius varias rationes contra falsam hanc adferens accusationem, quòd scilicet ille qui certus non est, certos nos facere minimè potest & quod aliter

Defenditur Palatinus Lenciciensis

A. C. 1697 liter exponeretur, quàm veritas ſe haberet; ratio prima erat evidens, ex motivo naturali & innato. Confœderatio hæc eſt directè facta in præjudicium juriſdictionis & authoritatis Caſtellani Cracovienſis exercituum Ducis, cujus ille cum ſit gener quomodo id facere potuiſſet, unde ipſa rei veritas ſe tuetur, aut ipſa falſitas ſe coarguit. Secundo notus eſt zelus Palatini Lencicienſis pro defendenda libertate, cujus multa alia ſed præcipuè illud evidens dedit documentum, cum in ſenatus conſilio ſub Rege Ioanne propoſitionem, ut arbitrium pacis vel belli penes certas perſonas relinqueretur, ipſe primus ex zelo libertatis impugnaverit cum declaratione præciſa, malo periculoſam libertatem, quàm ſecuriorem ſine libertate modum. Quantum ergo ipſi honoris laudabilis vita, tantum affert oneris & invidiæ laudans fama, nam quæ nunc dicuntur, multum ab his diſſident, quæ ille palàm fecit. Reduxit 3tio in memoriam, quòd univerſales literas, tanquam Generalis majoris Poloniæ in publicum edidit, ne hibernæ ſolverentur Deputatis confœderationis, ſed tantùm Caſtellani Cracovienſis aſſignatarijs. Et concluſit idem, quis ſcit an iſtius rei non ille eſt reus, qui eam alteri conatur impingere?

Poſt multas diſputationes circuibat Mareſchalcus ſenſum equeſtris ordinis explorando, & redux ad ſtallum dixit, quòd ab initio conſeſſus hujus nihil magis omnes abſorbebat ſeſſiones, quàm una materia authoris confœderationis, per quam ſummam læſionem, & juſtè quidem Reſpubl: prætendit. Et cum medium à Palatinatu Poſnanienſi propoſitum nullo modo ad effectum deduci poſſit, ut ad Senatores, qui conſcij dicuntur, mittatur cum compellatione, cum illi nullam deputandi quenquam habeat poteſtatem, nec ipſe etiam illos adire poſſit, relicto regimine, quia hoc magnum inconveniens eſſet, & authoritati Reipub: præjudicioſum. Aliud proinde ſuggeſſit medium, ut quivis Palatinatus ſuos conveniret Senatores privatim, & ad circulum equeſtris ordinis pro craſtino invitaret, ipſe etiam aditurum ſe promiſit Cardinalem Primatem & Miniſtros ſtatus, ad idem faciendum ſollicitaturum, ut ſic combinatis ſenſibus, eò facilius tam exoptata erui poſſint documenta. Medio huic (ita venti nos impediunt ut navigare nequeamus) contradixit Palatinatus Cracovienſis ex hac ratione, quod ſi Senatores comparerent in circulo, videremus approbare antiquum Directorem. Reſpondebatur illis, jura ad cauſas eſſe formanda, ſcrupulis non attendendum, ubi minuendæ, reſtringendæ, vel ampliandæ ſunt leges, nihilominus cum magna pars nihil ſub antiquo regimine tractari poſſe, nec debere etiam habitis documentis cenſeret, differendum uſque poſt electionem novi Directoris credidit, prævidendo aliquod emergens abſurdum, & civium lanienam timendo, cum Sanatus pro ſecuritate ſua majores ſolito ſecum duceret aſſiſtentias. Volebant aliqui ut electio Mareſchalci ab equitantibus fieret, ſed illud impugnatum, ne videremur plus equis, quàm hominum intellectui fidere, cùm non armis, ſed rationibus ſecundùm Deum & judicium foret digladiandum. Controverſio hæc zeloſiſſimo ſermone Wielohurſcij ex Vołynia nuntij eſt interrupta, qui cum impetu, incepit, allegando, quòd deſtituat ratio dolorem, quod incocta vocabula præcipitet juſtus in Patriam amor, & etiam in ſacrilegia verborum inſulſus mœror facile impingat. In memoriam pòſt reducebat majores noſtros, in quibus ambitio non dominabatur, avaritia ſub pedibus erat, ſola gloria & bonum publicum centrum erat omnium virtutum, & fortium actionum. Fuſiſſimè deducebat eo modo quo inceptum, nec ſpatio trium Septimanarum eligendum Mareſchalcum, & Regem vix ſpatio unius anni, cùm materia exorbitantiarum omnino & neceſſariò tractanda, legationes juxta morem Principum audiendæ, pacta conventa combinanda, & tot aliæ materiæ, ſine quibus electio finiri non debet, tractan-

Modus inquirendi in auctorem confœderationis non acceptatur

Alter proponitur.

Refellitur.

Nō in equis eligendus Mareſchalcus

Wielohurſcy ſententia

tractandæ sint. Persvadebat proinde ut cras sine ulteriori dilatione ad electionem Mareschalci descenderetur. *A.C.1697*

Prima ergo Julij ex tædio cum nulla contradictio tam magna fuisset, quæ non statim sedaretur ad electionem Mareschalci processum est, & Palatinatus illi superiores, usq; ad Palatinatum Sandomiriensem exclusivè suffragia sua in Mareschalcum dederunt, majorq; numerus in favorem Capitanei Odolanoviensis fuit, quàm Bielinij Succamerarij regni, vel Męcinij Capitanei Vielunensis. Tres enim hi præcipuè nominabantur. *Proceditur ad electionē Mareschalci.*

Tertia, quarta, quinta, septima, intercesserat enim festum corporis Christi, 8va, 9na, 10ma, 11ma, suffragia continuabantur, modò huic, modò alij favorabilia.

Duodecimâ acciderat casus terribilis, cum quidam nobilis nomine Gardinscius ex terra Czyrscensi, cum duobus parvis sclopetis in circulum veniens prope Mareschalcum stantem nobilem nomine Gietilsa occidit, ita ut nec quadrantem unum supervixerit, acceptus ab eodem districtu homicida, ad judicia capturalia redditus, pœnas criminis sui, ut dicitur involuntarij, vel subibit, vel condonatas habebit. *Homicidium fortuitum.*

Hâc eadem die dum Palatinatus Masoviæ ad nominationem accederet, Referendarius regni Szczuka recurrit vel millies, utinam pro dignitate ejus repetendus. Scis enim virum hunc in maximis gravissimisq; rebus ita exercitum, ut illi jam nihil placere, quod à communi bono discrepet, nihil tam difficile tamq; arduum occurrere, quod vel prudentiâ non assequatur, vel curâ, studiô, scientiâ non perficiat. Proinde accedens ad nominationem, quamvis non obsistere, nec se opponere vellet torrenti, incusavit tamen modum hunc electionis timens iram DEi, quàm David expertus est, quia dinumeravit populum suum. Incusare visus famæ publicæ testimoniô nixus ambitum concurrentium, & suffragium suum Kołuccio judici Inovroclaviensi viro prisci moris dedit. *Calculus Referendarij regni.*

Eâdem die locutus est cum summa æquanimitate (cui plura suffragia in favorem Succamerarij lata occasionem fortè dederunt) Gubernator Odolanoviensis sacrificando honorem suum bono Reip: usibus magis publicæ salutis, patriæ potiùs quàm suæ reputationi consulendo, & de concurrentia sua absolutè cedendo (quod gloriam ejus jam tum magnam auxit magnopere) & subsequentes Palatinatus deprecando, ne sibi ampliùs suffragia darent. Nolens morari Remp: & tempus illud occupare, quod justificationi Patris sui necessarium credebat. Desiderabant aliqui eidem Succamerario persuadere, ut scilicet tertius interveniens, qui palàm indigitabatur Humiecius eo posset honore gaudere, sed ab aliis id dissuasum & cum cedente uno concurrente, alius tanquam pluralitate gaudens succedere deberet, institit Mareschalcus, ut per verbum placet materia hæc concluderetur, sed succedentes Palatinatus honori suo ducebant, ut eo modo quo cœpit in hac materia procederetur.

Ad 15tam proinde currebant suffragia, qua Bielinius bravium accepit, & pro more ab antiquo Directore, hodie est promulgatus &c.

LXV.

CARDINALI BARBARINI,

Varsaviæ 16. Junij.

Mareschalcꝰ renūciatur, tumultꝰ in eū, accessio equest. ord. ad Senatores

INtermisi per unum tabellariū scribere tibi, quia nihil erat, quod scriptu dignum fuisset, totum tempus in disputationibus absumptum non necessariis, tandem heri suffragia finita sunt pro electione Mareschalci. Duo præcipui fuerunt concurrentes, uterq; dignus, uterq; promotio-

*A.C.*1697 ne primorum in Republ: Senatorum, & favore Palatinatuum potens, primus Casimirus Bielinski supremus regni Poloniæ Camerarius, vir magnæ authoritatis, famæ, fidei, habens summam capacitatem cum summa animi moderatione junctam, quam in eo & conspicimus & suspicimus magis, id enim semper agit suo se merito metiens, ne quis oderit.

Bielinski encomium.

2dus Stanislaus Leszczynski Odolanoviensis Gubernator præveniens votorum tempora, semper enim pollicetur majora, cùm pro ætate maxima exhibeat, & suprema laudum meritò sibi vendicat, & ne quid ætati desit præoccupat virtute, humanitas in eo tanta elucet, ut ad hanc unam virtutem genuisse eum videatur natura, studium exercuisse, felicitas servasse.

Stanislai Leszczynskij.

Disputatum proinde satis longo tempore inter varia eligentium studia, cum utraq; pars suum evincere vellet. Magni nobilisq; facti prodenda est memoria, quod cum ab initio major videretur numerus in secundum, subsequentibus verò diebus in primum inclinare, cessit benevolè & liberè secundus constantibus impulsus causis, ne injurius esset Reipub: (cum nihil sit præstantius, quam de ea bene mereri) longiori ideoque periculosa Mareschalci electionis dilatione, monstrando palàm quod neque si adeptus fuerit, exultaturus, neque repulsam passus, sit tristaturus, animo sed placato & moderato laturus. Hoc autem in confidentia dictum esto, quòd pars quæ est satis fortis, satisque numerosa Principi Contio adhærens primum omnino promovebat, ut secundus candidatus, qui aliquatenus domui Regiæ cum omnibus sibi sangvine & amicitia nexis videbatur affectus, eam non haberet authoritatem, quæ illis præjudicare posset. Credo autem ego, & id jam prædixi, quod Gallica factio suum Mareschalcum, contraria ei, suum sit habitura Regem.

Redditur scipio Mareschalcalis

tia: Ergo petita licentia præteritus Mareschalcus ut directionem redderet successori dixit: malè hic eum judicare, quicunque gradiens ad virtutem liberum se à casibus censet. Sublatis virtutum periculis, etiam virtutes perire, quicunq; primus navigavit, audax esse debuit, hi qui Marti se consecrarunt, periculo statim se exposuerunt. Apodosim fecit ad Succamerarium Regni, tanquam jam electum Mareschalcum, quòd sic naturâ statutum sit, ut novus honor novum onus trahat, & accedat curis, quod accrescit dignitati, ut ergo sit immobilis ad portanda ea, quæ metuenda viris, ingreditur eam accipiendo Directionem, quæ illi certè spinas & tribulos germinabit. Publicum omen faciebat ex eo, quòd par esset necessitatibus Regni, & expectationi ejus, quòd serviet Reipub: ad exemplum majorum, verumque induet Patrem, ad extremum reddebat scipionem tanquam lapidem Lydium probaticum &c.

Explevit deinde juramentum solitum novus Mareschalcus, post quod solennes toti equestri ordini pro affectu in electione sibi exhibito gratias retulit cum hac finiens clausula, quòd amorem in Patriam monstrabit semper constantem, sine qua nec felix erit, nec illam miser relinquet.

Pro more cum denuntiatione ad senatum missi sunt tres. Krasinius Palatinides Plocensis, Wielourscius, & Mosievicius. Post sermonem nuntij primi respondit Cardinalis Primas nomine senatus hanc electionem gratulando; missi sunt pòst Senatores ad equestrem ordinem invitando ad senatũ ore Bonaventuræ Krasinij Palatini Plocensis in assistentia Palatini Brzestensis Litvaniæ, & Castellani Sandecensis persvadendo, ut suspensum per tantum tempus desiderium velociori compensarent motu, quibus novus Mareschalcus gratias egit. Disputatum pòst, quo die comparere deberent in senatu. Cum verò multi differendam hanc conjunctionem in alium diem crederent, solvit sessionem. Sed Palatinatus Posnaniensis (futuri exitus præludia au-

ſpiciaque) cum favore magno renovandam ſeſſionem urſit, & jam tumul- *A.C.1697*
tus magnus incipiebat non ſine periculo novi Mareſchalci, ita lex contra tu-
multuantes lata vidit iratos, irati legem non viderunt, & niſi ab amicis ſe- *Tumultus*
dari potuit, Cardinalis Primas noſque ibidem præſentes ſubſidium authori *contra no-*
tate ſenatoriâ portaturi, ire voluimus, ſed jam Lubomirſcij à periculo Ma- *vum Mare-*
reſchalcum novum liberaverant, & extra circulum reduxerant. *ſchalcum*

17. Poſt Dominicam vacantem, qua in privato omnia ſunt ſopita, Mareſchalcus explorabat ſenſus Palatinatuum, utrum ſalutare Senatum deberet, quod conceſſum non tamen ſine præcautione aliquorum ex Litvanis, ut poſt reditum à Senatu ante omnia coæquatio jurium tractaretur, quia manifeſta cauſa ſecum habere debet ſententiam.

Salutavit ergo in conclavi Senatorio Mareſchalcus equeſter ſedens *Acceſſio e-*
in medio Miniſtrorum ſtatus regni, & M. Duc. Litvaniæ gratias agens *queſtris or-*
Senatui, præcipuè tamen Cardinali Primati pro cura & ſolicitudine, *dinis adſe-*
circa conſervationem publicam, non vanum faciens omen, auguriumq; *natum*
quòd ipſa aſtrorum diſpoſitio æſtate durante læta Poloniæ reducet tempora; Affectui fraterno equeſtrem ordinem Electores Regum, aſſertores libertatis, juniores ſenioribus recommendando fratribus. Reſpondit Cardinalis cum voto, ut virga Mareſchalci evireſceret in laurum, unde de deſtinato capiti necteretur corona. Fecit pòſt propoſitionem pro more cujus tibi adnecto copiam.

Poſt finitam Cardinalis propoſitionem redierunt Nuntij ad circulum ſuum, ſeſſioniq; die in veſperam vergente finem dederunt, ut & ego hiſce literis.

COPIA PROPOSITIONIS
A CARDINALE PRIMATE FACTÆ ET SENATUI EQUESTRIQUE ORDINI INSIMUL JUNCTO INTIMATÆ die ut ſuprà.

A Confœderatis in ſuffragia ventis altiſſimo mari projectam Reipubl: navem, tot fluctibus & procellis quaſſatam, poſt tanta anni præteriti tormenta, laceris velis ad locum quietis & ſecuri-
„tatis manuduco. Duco illam viâ dolorum & abundantium miſeri po-
„puli lacrymarum canali, depono in arſenale libertatis & clypeis for-
„tium reſtaurandam. Jam minùs ſum ſolicitus, quando ad ſananda vul-
„nera medicum, & ad leniendas injurias promptam manum præſentis
„conſeſsûs lætior ſpecto, & video adhuc ex ruinarum fragmentis bonæ
„ſpei anchoram, quam manus Domini ad hanc uſq; diem fortunam pu-
„blicam portans conſervat. Huic ergo providentiæ humillimas reddo
„gratias, & miſericordiæ Domini, quòd non ſimus conſumpti, Senatui
„& equeſtri ordini optimam ſalutem, & præteritas tempeſtates in affectu
„gratulor, & ad propoſitionem præſentis conſilij accedo. Oblivioni tra-
„do præterita præſentium ſolatio; Non revoco in memoriam crudio-
„rem Septembrem lætiori fruens æſtate. Ille enim ſi naturàm lætitiâ
„ac jucunditate ſpoliat, ſi colores in plantis & arbuſtis mutat, ſi cun-
„cta ad ariditatem diſponit, quid mirum, quod ſicut Abrahami quon-
„dam aries, ſic & meus gentilitius virentia non inveniens paſcua in ve-
„pribus hæſerit. Venimus huc nunc fata Reip: in melius converſuri. Se-
„demus ſub dio, ut tanquam liberæ gentis diaphana videantur corda,
„aperta conſiliorum arcana. Ad facilitatem omnium conſiliorum & a-

A.C.1697, ctorum opus est gubernatore, significatore, & annuali, ut eum Astrologi „vocant, Domino bono & gratioso. Significator hactenus erat parum amicus „cuncta pro libidine statuens, cuncta evertens. Exinanivit Dominus ille an- „nualis Regnum nostrum, misit illud sub tributum, sangvinem miserorum „populorum continua arietatione emunxit, urbes, civitates, oppida, vil- „las in solitudinem convertit, ad eam reduxit necessitatem, ut vix sit qui fran- „gat panem, quod quantumvis liberæ genti non conveniebat & armatæ li- „bertati dissimulare, bene tamen cessit bono publico patientia nostra, quan- „do totum peregit pacata potestas, & ex re assumpto è placito consilij Var- „saviensis tractatu, dissolutus sine offendiculo hic nodus, exercitus felicissi- „mè ad obsequium Reipub: & obedientiam rediit; Tempestas quæ præsen- „ti actui electionis minabatur, in malaciam versa, debetur hæc pacati orbis „gloria commissarijs ex utroque ordine à Republica sæpius fatigatis, debe- „tur sumptui, laboribus, vigilijs, tot repetitis Leopoli & Samboriæ conatibus. „Quoniam verò intra verba tantùm gratitudo mea consistit, leve autem „donum pro magnis laboribus, dicere laudes, plenæ & integræ Reipub: „statibus eosdem recommendo.

„Ecce Deo laus, honor & gloria quamvis quassatam, integram tamen „in sinum vestrum repono Rempub: nihil mihi adscribendo miseri orbis ba- „julus, bonitati omnia divinæ, quòd sub tam gravi onere, & multò magis „graviori adhuc invidia non succubuerim, inter syrtes navigando retinue- „rim dulcis libertatis carinam.

„Explevi humanitatis officia cum amicis, stabilivi cum vicinis securita- „tem legationibus, missionibus, correspondentijs, habeo ad manum omni- „um humanissima responsa ex decore & æstimatione Reipub: Imperatori „augustissimo in puncto ulterioris colligationis cum Czaro Moschoviæ, & „Repub: Veneta contra communem Christianitatis hostem, respondi ex „mente consilij summâ cautelâ. In limitibus Regni constitutis fortaliti- „js providi ad proportionem virium thesauri Regni. Cum exercitu con- „fœderato tam Polono, quàm Litvanico nihil intentatum reliqui, repetitis „tractatibus, quæ tandem illo, quo minimè credebatur tempore, optatum „habuerunt finem. Obstiti in illegitimis prætensionibus, opponendo me u- „surpatæ violenter panis hiberni extorsioni, reducebam ab ingressu in visce- „ra Regni minas, pericula, inimicitias, & mille molestias confœderato- „rum sustinui, & majora pari constantia pati paratus, si illud commodum „Reipub: & decus publicum requireret. Unum passum absque communica- „tione destinati ad latus meum consilij non feci, & proinde labi non potui. „Recipiebam, audiebam variorum Palatinatuum & districtuum per legatio- „nes allata desideria & illis efficaciter, quantùm in me erat adstiti, eorumq; „voluntates executus sum. Hæc tantum infelicitas mea erat, quod una tan- „tum manu, uno ore, tempore tam laborioso, quo centimanum oraque „centum ad labores habere oporteret, agere debebam. Omnia tamen hæc „erant accessoria, nunc in præsentia vestra magni operis consummatio pu- „blicæ felicitatis exordium, calamitatum periodus, electio ejus Regis qui „Majestati tanti consilij possit respondere: veniunt in arenam tot concur- „rentes, præsentant se per legatos, & ablegatos, examen, censura, & dele- „ctus penes nos restat. Est hic præsens præter nuntium Apostolicum magni „Imperatoris Christianorum legatus Episcopus, & Princeps Passaviensis qui „solus & unicus formalitates legum nostrarum observavit, missis ad me „Imperatorijs literis adventum sui Imperatorij legati intimantibus, & non „prius limites Polonos prætergressus, quàm obtentis à me literis liberi pas- „sus, & sufficientem ad iter ulterius perficiendum securitatem. Non erant „alij tam religiosi in observandis legibus & prius Varsaviæ stationem, & com-

moditates

„moditates sibi providerunt antequam mihi de adventu suo nunciassent. *A.C.1697*
„Magnus Regis Christianissimi legatus ante obitum Regis venit & con-
„tinuo manet. Electoris Brandeburgici speratur legatus extraordina-
„rius, Ablegati sunt ab electore Bavariæ, & comite Palatino Rheni, Prin-
„cipe Lotharingiæ, & Principe Odeschalchi nepote Innocentij XI.
„Quivis illorum deponet in hoc loco onerariam suam. Si vero malevo-
„lentia cujuspiam lædere vellet fidem & honestatem meam, & dare sub
„censuram, quasi alij Ministri in Poloniam ducti fuerint, livor est, qui-
„cunq; cum charactere venit, notus est, qui privatus est, quis tenetur
„de illo scire? Non habet nostrum regnum Polonicum Chinenses mu-
„ros, & mœnia; imò de illo dici potest, quod de illa Græca urbe, quæ
„tot latissimas habebat portas, ut quidam inclamaverit: Cavete cives,
„ne civitas vestra per muros exeat, non verò tantùm secundùm con-
„suetudinem insinuo & denuncio tam magnorum Monarcharum nomi-
„na, sed vel propter id, ut habendo domi tot censores totius quasi or-
„bis oculos in tam solennem actum conversos, cuncta ex decore, pro
„gravitate tanti actûs, & tam gloriosæ nationis peragamus; excludan-
„tur proinde, & procul expellantur sub hoc consilij tempus omnes diffi-
„dentiæ, partialitates, odia, inimicitiæ, factiones, consiliorum o-
„mnium venena, procul sint jurgia, contentiones, & omne id, quod
„nomen consilij possit maculare. Securitas electionis principale & pri-
„mum momentum. Notæ sunt omnibus artes, quibus libertas opprimi
„potest: Vivendum proinde & agendum cum tanta præcautione, quam
„majores nostri in similibus conjuncturis observabant, cui nocebimus?
„si non nobismet ipsis, si exterorum magis in eligendo Rege, quàm no-
„strum proprium considerabimus interesse? Invocanda proinde Spiritus
„S. gratia, & invocanda non ore & labiis, sed toto corde, resignando vo-
„luntates nostras voluntati Divinæ, ut indigitet nobis, quem elegit, si
„secundùm cor suum, non resistamus Spiritui S, si in pœnam & flagel-
„lum pro peccatis nostris supplicemus ardentissimè, procidamus ante
„faciem ejus, ut mutet decretum, & hoc erit nobis signum gratiæ, vel
„iræ Divinæ, si in concordia, amore & charitate procedemus, signum
„erit, quòd in medio nostrî habitet DEus, si in discordiis, dissensioni-
„bus, diffidentijs, evidens erit, quòd longè sit à nobis. Securitatis in li-
„bera electione interest, ut provideatur securitas civitatis & arcis Cra-
„coviensis, non tanquam limitanei fortalitij, quoniam ex vicinia nul-
„lum imminet periculum, sed ut depositorio coronarum, clenodiorum
„Reip: ad quas, & quæ potest illicitus oriri appetitus ne aliquis sine ju-
„re, sine universali assensu, sine nominatione manum extendat. Provi-
„sa internâ & externâ securitate, accedendum ante omnia putarem,
„ad pacta conventa conficienda, ad exorbitantias connotandas, ne ex-
„clusi tempore debeamus illo tempore pacta conscribere, quando ele-
„ctus Rex oratiuncula jam in præteritis electionibus audita nobis re-
„spondeat, quòd electus mereri velit, non mercari coronam. Exorbi-
„tantiæ quoq; difficile regnante, & in throno sedente Rege connotan-
„tur, quia veniunt certa quæ nobis sunt utilia, & Regibus parum grata.
„Cogitandũ vel maximè ut confirmetur in obsequio exercitus, ut debita
„satisfactio illi provideatur, ne nutet in fine ad obsequium, ut educa-
„mus extra limites illum, utq; futurum regnantem non ad confusionem,
„disordinem, & ad vastam solitudinem adducamus, ne loco faustarum
„acclamationũ & lætarum, vivat, planctus & ejulatus in viis & transitu
occur-

cessitas justitiæ civilis. Neq; timenda (hæc enim in contrarium pars adversa proponebat) subsecutura eversio status M. D. Litvaniæ, quia hæ libertationes in fundamento libertatis promoventur. Frustra etiam ostenditur tempus breve ad perficiendum tanti momenti opus, cum citra impedimentum consiliorum Reipub: designari possint Commissarij, qui id negotium extra tempus sessionum trutinent, & perficiant. Reposuit Godebius dato Panegyrico Palatino Vilnensi, quod hanc coæquationem libens permittat modò Senatus cum equestri ordine circa hanc materiam deludare velint. Juvit coæquationem urgentes Rydzinius Surrogator Posnaniensis allegando, quòd cùm Respub: sit tutrix, oppressis subsidium dare teneatur, nec ullubi melius implorari possit, sicut nullibi injuriæ quævis convenientius deponi, quàm in sinu ejus, quando nos miseriarum suarum faciunt participes, leviores videntur fore dum eas in sinum Reipub: deponunt, cum ita à nobis hoc petunt, ut ardentius ac majore studio petere hoc quidem tempore nihil possint. Nec tam mirandum quòd petunt, quàm si adeo oppressi non peterent. Porro Quirites libertatem perdiderunt, nonne fulmen est, ubi cum potestate habitat iracundia? Recursum ergo ad nos facientes sublevare omnino tenemur, si enim dissimularemus arcere, quod possumus, crimen nostrum faceremus. Morbi qui negliguntur, occidunt, non ægri, sed medici vitio. Attigit præterea exaggerationem non multis, sed efficacibus verbis gravis in honore illibato personæ & antenatorum injuriæ & calumniæ Generalis Majoris Poloniæ, non tam se amicum ejus asserendo, ut eodem tempore inimicus sit Patriæ, aut propter amicitiam bono publico velit esse injurius, hoc addito: Ego illum colere & observare non desinam, nisi ille is esse, qui fuit semper in Rempub: desierit, quandoquidem usq; nunc sermones ejus semper ad verum intenti. Cujus est natura hominis avida, amicitiam ei testabor, donec enormitas objectionum illi probetur. Prope est, ut libenter damnet, qui citò. *A.C.1697*

Interim hi qui coæquationem promovebant, impediendo quasvis voces, quæ illos eludere potuissent, turmatim iverunt ad Mareschalcum, & furibundi instabant, ne distribueret ulterius voces, donec materia coæquationis finiretur, partialitatem cum oppressoribus libertatis ipsi opponendo, eo addito, non spectari quo animo faciat, cum id agat quod facere vitiosum est. Męczynius Vielunensis Capitaneus dixit: pulverem olympicum colligit, qui grandia tam brevi tempore concludere cupit, cum tamen etiamsi aliquid incipiat, semper tamen debet metam properare ad unam, & distingvere specie quidem vicina, re autem inter se diffidentia. Non tantùm in Litvania, sed & in regno multa vulnera & cicatrices sanari deberent, nisi egestas temporis omnes heroicos impediret conatus, feramus, non culpemus, quod mutari non potest, nisi prævio totius nobilitatis consensu, & deliberare de utilibꝯ mora est tutissima. Quæsivit proinde an non justius esset incipere à judicijs Capturalibus (sic vocantur judicia in omnibus Palatinatibus & Districtibus sub interregno constituta in quibus causæ facti non juris examinantur) in quibus tam multi injuriati justitiam sitiunt, tanquam rorem matutinū. Compellavit per apostrophen Mareschalcum, ut vestigijs insisteret antecessorum suorum inquirendo consensum in qualibet materia, tribus vicibus consecutivè. Optimum est majorum vestigijs insistere, si rectè præcesserint, ne flectantur in abusum antiqui usus. Ostendit Mareschalcus in vim responsi omnimodam ad parendum omnibus desiderijs ordinis equestris promptitu- *Cōtradicit Męczynig.*

*A.C.*1697

dinem, & quæsivit an consentirent in deputationem pro coæquatione, cum ob angustias temporis hîc decidi non possit, consentientibus ferè omnibus

Contradicit coæquationi Succamerarius Vilnensis.

Succamerarius Vilnensis Dąbrovius contradixit, asserens id fieri sine consensu senatûs nullatenus posse. Quæsivit idem utrum coæquatio jurium promoveretur in toto vel in parte? quia si in toto, tunc totum statutum Litvaniæ abolendum est; si in parte? tunc constare debet, in quibus id prætendatur punctis. Insuper quoniam cassatio statuti Litvanici succedere debet, expiscandi erunt animi in comitiolis nobilitatis, utrum indigenæ Litvanici in id consentiant? nihil nobis gerendum est quod postea excusandum esset, ita plerumq; jus eliditur, vis quæritur, querelas struunt, jaciuntq; læsi, ut lædant. Differendum negotium hócce, ne nobis accidat, quod venit ambulantibus in labyrintho, ipsa illos velocitas implicat. Consilia ergo rebus aptemus. Quomodo enim materiam ad totam nobilitatem pertinentem sine consensu nobilitatis statuere, decidere, & concludere præsumemus? audito eo sermone pars coæquationem promovens, iterum turmatim Mareschalcum adijt tumultuaria acclamatione declarando, quòd quicunq; contradicere

Glogovij temerarium facinus.

vellet, pro hoste Patriæ sit reputandus. Tandem Głogovius frameam manu tenens per totum circulum ivit, quærendo quis est Succamerarius Vilnensis? ut obstinatum & contradicentem (ut clamabat) redderet molliorē quam violentæ aggressionis speciem, videns Dąbrovius respondit temeritas est damnare quod nescias, nisi vitijs nostris nomen virtutis imponamꝰ, si distingvere quis vellet causas sermonis mei, inveniret alias esse, alias videri. Non contradico, sed informari volo, quomodo hæc coæquatio fieri debeat? tum Głogovius quamvis ei satisfactum videretur, tamen clarâ & distinctâ voce Mareschalco declaravit, quòd nisi deputationem hanc destinaverit, ad electionem alterius Mareschalci, qui non sit partialis accessuri sint. Magnus inde ortus tumultus, post quem sedatum, petijt Mareschalcus, utrum sit consensus pro facienda hac deputatione; supra unam horam impensum tempus conscriptioni deputatorum, cùm ex quolibet Palatinatu duo notari debebant, unde fremebat nobilitas, quòd multum temporis huic notationi impenderetur, tanquam de industria, ut hæc materia differretur. Cum verò post notationem, utrum sit consensus ad legendos deputatos, quæsierit Mareschalcus, contradixerunt noviter venientes juvenes Sapiehæ, sed cum omnes nuntij ad eos accessissent, nec se unquā derelicturos eos qui opprimuntur & contra eos unanimiter acturos qui coæ-

Oginsciy pro coæquatione.

quationi sunt contrarij asseruissent, Oginscius etiam positivam à Repub: realis subsidij habuit declarationem, cum declarasset in defectu ejus quæsiturum se alicujus Principis extranei protectionem, idq; publicè declarare voluit ex hac præcipuè ratione, ne ignorantia prætenderetur, sic adversus inimicos auxilia circumspicienda, quibus illos aut arceas, aut compescas, si quod optimum est, placari non possint. Prætereo hic multas calumnias, quas fervor dictabat contra domum Sapiehanam, & vix opera & labore Mareschalci restituta est facies equestri ordini, qui per viscera Patriæ patientiam ad cras petijt, cum obstantibus tot difficultatibus finiri eâ die hæc materia non potuerit, spondendo invenienda media facilitationis, ita ut credere possit, quod reconciliatio sit & facilis & certa. Hæc tamen propsitio non est acceptata. Buholcius interim ex Livonia nuntius intulit, quòd ab Anno 1630: videamus semper quæstionem motam de coæquatione jurium, unde optandum ut tandem id quod neglectum est, ad orbitam reducatur. Sed hoc fieri nullatenus potest sine statu, qui statum modernum orbatum

Deputati ad coæquationem.

integrat. Tandem post multas controversias permissa est lectio deputatorum ad coæquationem, eo nihilominus præcauto, ut limitatam habeant potestatem, unicè ad informandam Rempub: hac materia finita in vestigatio

tio Authoris confœderationis in crastinum dilata. *A.C.1697*

19 Ergo hæc materia à Mareschalco incepta ut author confœderationis propalaretur, ne liceret in posterum grassari in Rempub: malignitati, sed interim Litvani suam materiam coæquationis reassumpserunt, & evicerunt, ut declararetur deputatos non esse declaratos ad informandum, sed ad concludendum, spes dubia grande cordis supplicium, tantoque acerbius quanto illa major non incertis signis se prodebat in Litvanis. Plenus proinde minarum Oginscius declarabat, quòd si hæc materia ulteriorem difficultatem passa fuerit, amplectetur Litvania Tribunal Regni, Duces exercituum Regni sequetur, Ministros suos excludet, ita confundimur invicem & mutuis vulneribus cadere volumus. Confusa hæc turbida nonne vicinũ denotant occasum? ut integritas sit & unio perfecta Reipub: non destinctio. Intulit post Peplovius medium facilius, quàm illud quod erat conclusum, hoc est, ut projectum fieret compendiosè exprimens illorum illationes. *1mo* videlicet ut Tribunal M. D. Litvaniæ sit ad normam Tribunalis Regni & longi processus, aliaque juris beneficia amputentur, quæ immensa adferunt damna, ad jus vocatis. *2do* ut exercitus qui est illi gravis sub disciplinam cogatur militarem. Adjunxit etiam conveniendos illos, quorum prærogativa vertitur, hoc est Duces & Cancellarios publicoque nomine rogandos ut remittant de privilegijs suis, quæ illis Respub antehac indulsit, proponendo illis pacificè, hos fasces non semper in domibus eorum hospitaturos cum palàm sit aliquas domos decrescere, aliquas elevari, multos diu iacuisse, & pòst in altum repentè sublatos, multos diu in sublimi stetisset momento dejectos. Et ipsos non insistendo juribus suis, posteritati suæ fore injurios & nocivos, optimum hoc medium visum est multis, sed plurimis etiam non placuit, qui se esse contentos decisione jam facta declararunt. *Peplovij sententia.*

Incepta pòst investigatio Authoris confœderationis & voce sumpta Odolanoviensis Gubernator intaminatum domus suæ exaggeravit honorem, & quod nulla unquam labes in ea inventa sit, imò vividus semper in publicum viguerit affectus. Investigatio autem Authoris melius fieri non potest, quàm ut hic compellatur ad probationem, qui publicè objecit, (suum quisq; honorem in consilio habere debet, qui de lædendo alieno deliberat) petens præteritum Directorem, ut ipse delatorem hunc enucleare velit, ad quod Humieniecius respondit, quoniam vocor in testimonium, nolle non possum, quod facere debeo, non possum illud veritati denegare, dicoque Gruscinium publicè intulisse copias literarum certarum cum assecuratione vidisse se originalia, ex quibus manifestè patet author confœderationis, stringatur ergo referens ad productionem originalium. Subintulit Lescinius, ut qui privatæ libidini publicam accõmodare præsumebat authoritatem, judicaretur. cum in tanto falsorum fallentiumque populorum numero non est qui verendus spectandusq; non sit. Quod in crastinum dilatum post audientiam Nuntij Apostolici, contra quam iterum Majoris Poloniæ Nuntij præcaverunt, ne Nuntius audientiam haberet, donec materiam juris patronatus Regij resolverit, sed hanc materiam à Cardinali Primate sopiendam Mareschalcus certò promisit.

LXVII.

CARDINALI BARBARINI,

Varsaviâ 20. Junij.

Nuntius Apostolicus habet audientiam. Defenditur Palatinus Lenciciensis, Horodinus insimulatur author confœderationis.

Scio quæ negotia te circumstent, implicent atque abripiant sæpe invitum, ac proinde, jussu tuo brevia relata, quanquam examinanti longiora, dignâ memoriâ, laudáne an vituperio sæculorum dubius hæreo, omnia tamen quanquam obiter commemoranda duco, ne quidpiam hic actorum ignores. Non excuso verò & temporum sortem, & culpam communem, quod post tot tantasque difficultates, diversa studia, æmulationes, controversias, tam tardè electus Bielinius Supremus Regni Camerarius in Mareschalcum, quamvis omnia fecerit quæcunque post mutuam senatûs cum equestri ordine salutationem fieri poterant, ut tarditatem electionis hujus, celeritate ulterioris consilij compensaret, tamen non multum adhuc fecit. Post aliquas sopitas materias auditus est nuntius apostolicus deducentibus eum ex domo ejus ad circulũ equestris ordinis, ubi senatꝰ quoque præsens, duobꝰ Episcopis, me scilicet & Kijoviẽsi, Palatino quoque Połocensi; ex equestri autẽ ordine tres erãt, Szczuka culinæ Regni præfectꝰ, Dzidusfzycki Capitaneꝰ Zidaczeviẽsis, & Giesgut Notariꝰ Litvaniæ; Exceptꝰ est in limine à Ministris statꝰ cũ duobꝰ Episcopis Posnaniensi & Vilnensi. Locum accepit penes Primatem & Archiepiscopum Leopoliensem. Brevia duo reddidit, ex quibus unum ad senatũ pertinens. Magnus Regni Secretarius legit, secundum quod ad equestrem dirigebatur ordinem Mareschalcus Comitiorum, in quibus benedictio erat Apostolica, post vota, ut feliciter electio hæc sine præjudicio Sanctæ Romanæ Ecclesiæ fiat, dum verò ab aliquibus fortiùs impeteretur de iure Patronatûs Regni, clarâ voce declaravit, quod summus Pontifex ad instantiam Reipub: recedat à provisionibus ad Abbatias, & promittat investiendos tam eos, qui fuerunt à Rege defuncto nominati, quàm qui in futurum nominabuntur. Post Cardinalem gratias egit Mareschalcus summo Pontifici tam pro benedictione Paterna, effectu in Rempub: quàm etiam pro declaratione iuris Patronatûs respectu Abbatiarum. Post hæc reductus ab iisdem domum, qui adduxerant, abscedente eo Łaccius homo turbulentissimus inscendens suum scamnum clamore valido cœpit asserere, Reginam cum Principe Iacobo confœderationem militarem fecisse, documenta authentica hujus penes Dominos Thesaurarios Regni & Litvaniæ esse, utque sine dilatione legerentur petijt. Voluit loqui Thesaurarius Litvaniæ Sapieha, sed non permissus à Czerminscio proponente, illi obstare certum contumaciale, quod condemnatio vocatur, quamvis multi asseveraverint, non obstantibus hisce decretis cuivis liberum esse in comitijs electionis loqui, & Rempub: informare. Interim Odolanoviensis Capitaneus præsentes Thesaurarios compellavit (nemini suæ simplices videntur incuriæ) ut in facie Reipub: dicerent, an Pater ejus (qui tum infirmabatur Palatinus scilicet Lenciciensis) in his scilicet documentis author confœderationis militaris appareat? & cum illi respondissent, non ipse; subsumpsit. Videat ergo Respub: quanta labes innocenter in eum injecta? Petijt pòst Grusceinium, ut id probaret, quod nuper objecerat, & in quantum non probaverit, quod objecit, ut pœnâ talionis puniretur, cùm nõ liceat intaminata nomina innocenter temerare, invocabatque præsentiam & autho-

Nuntius apostolicus adducitur pro audientia

Relinquitur jus patronatus ad abbatias

Regina cũ Principe Iacobo insimulatur confœderationis inchoata.

Odolanoviensis Capitaneꝰ agit causâ Parentis. Contra Grusceiniũ

A. C. 1697

& authoritatem ſenatûs, ut è tenebris calumniæ clara erueretur veritas. Excuſabat ſe Gruſcinius (tanquam caſu concuſſus acerbo) privilegio libertatis, ſcilicet licere dicere, quod libet, nec id inter culpas, ſed mores habendum, & libertatem ruituram, ſi hoc vallum corruat. Dixiſſe ſe falſus eſt, eum non eſſe capacem directionis comitiorum, qui haberet dependentiam à Regina, cum in originalibus eidem fabricatio confœderationis impingeretur. Concludere verò de dependentia facile & infallibiliter potuit, difficile enim eſt ſolem tegere, ne per nubes radios ſuos ſpargat.

Hic ſe tuetur

Quid verba examinamus cùm facta videamus? Non tantum ſæpius idem Palatinus publicè locutus fuit, quòd minimè ſe puderet eſſe ſervum domeſticumq; Reginæ, ſed etiam re & actu eum eſſe videmus. Erant aliqui qui in favorem vocis liberæ præjudicatum ſub Sigiſmundo III. allegabant, quòd ſcilicet inde ille contra Regem inceperit Rokoſz, quòd Nuntius quidam quamvis à vanæ captatoribus auræ inductus contra Majeſtatem in comitiis loquens fuerit redargutus. Ita nulla eſt cauſa, quæ pro cujuſq; opinione ſuâ deſtituatur ratione. Auditus eſt pòſt Broniſzius Capitaneus Pyſdrenſis aſſerens verum quidem eſſe, quod ex viſceribus Patriæ noſtræ hæc proprietas nata ſit, ut quicunq; vocem liberam eripere vellet, pejor ſit cane & angve, ſed quando quiſpiam audaciâ ſumptâ, non audientiâ, impoſturas titulo liberæ vocis intaminatam cuilibet lædit & eripit reputationem, & honorem non libertatem ſed tyrannidem exercet. Verum quidem eſt, quod liceat ſentire, quæ ſentias, ſed immodicus libertatis uſus ſervitij occaſio eſt, & hunc habet exitum felicioris fortunæ intemperantia, quod nimio uſu intereat. Hæc libertas unicè regulatur (niſi nec boni intellectum nec mali curam habeamus) ad ſenſum circa bonum publicum, non ad id ut aliquid objiciatur alicui injuſtè, ut aliquis in honore patiatur, & reputatione, ac proinde juſtè quivis, præcipuè autem nulli exoſus niſi publica calamitate lætis, requirere poteſt, ut probetur, quod objectum eſt, & probans, ſi in probationibus ſuccumbat, puniendus; opprimatur juſtè, qui injuſtè ſe erigebat. Liberæ vocis prærogativa non debet patrocinari calumniatori. Petiit ergo tã Senatum quàm equeſtrem ordinẽ per viſcera Patriæ ut judiciũ inſtitueretur. Licetne quempiam ſpoliare fama? nonne hæc delicata libertatis eſt pupilla? ſi inde conſequentia formatur, quòd Palatinus Lencycienſis (qui extorquet etiam ab ijs cultum, à quibus fidem non ſperat) quia ſæpius ſe declaraverit Sereniſſimæ Reginæ domeſticum eſſe, nonne à condita Repub. habebant ſemper Reginæ ex præcipuis Senatoribus Mereſchalcos? juſtúmne hoc eſt fundamentum calumniandi? mirabilis hæc in oculis noſtris metamorphoſis, quod (ita vulgus mutatur ad cujusvis venti afflatum) inveniat odia eorum, quorum favores promeritus, & nunquam tam multos ſtudioſos habuit, ut non plures nunc inveniat obtrectatores. Hæc hominum conditio, ut nulla animalia ijs mutentur facilius. Non ita pridem in intemeratæ virtutis documentum Palatinum Lencicienſem Patrem Patriæ vocabamus, & nunc multò aliter fieri intelligimus, cum occulta vi fatorum, tam injuſtè perdere eum deſideremus? Summa hæc eſt infelicitas ejus, quòd infirmus hic non compareat, nec loqui poſſit, clarè enim & evidenter injuſtè eum peti videremus. Nunc tantum per unigenitum & hæredem ſuum recurrit, compaſſionem invocat, ad juſtitiam appellat, inſtat, ut ipſi probetur, quod eſt objectum, fiducia virtutis hæc facit, & præſtanda ſibi ſpondet, quæ ſcit deberi; Precatur ut Theſaurarij procurent delatorẽ, nolens eos ipſos in id involvere, & palàm erit; innocenter nomẽ ejus lapidatum fuiſſe. Oppoſuit ſe unus ex parum amicis Broniovius inferendo ad illud uſque tempus affectum & confidentiam Palatinatuum fraternam in Palatinum viguiſſe quoaduſque veritatem Reginæ diceret, jura & leges Pa-

Broniſciœus reponit agitq; cauſam Palatini Lencicienſis.

Bronievius contra Palatinũ Lencicienſem

ſarci, qui antequam veniſſet, nominantibus quibuſdam Glogovium turbulentiſſimum confœderationis auctorem, maximus exortus tumultus, ita,ut etiam ad arma ventum, & aliqui ſint læſi, quem ſedavit rumor appropinquantis legati, is autem erat comes Lamberg Epiſcopus Paſſavienſis, cujus natales ad magna eum vocant, ingenium ad ſumma, dotes in eo ſunt digniſſimæ vel admiratione, vel amore, quas coram vidimus, & miramur. Qui decentiſſimo comitatu à miniſtris ſtatûs introductus, quibus officium ſuſcipiendi incumbit. Locum accepit inter Mareſchalcos magnos. Porrectæ ab eo credentiales, Wyzyccio magno regni Secretario, in quibus tantùm titulus erat inclytæ Reip: legere proinde eas literas non permittebant nuntij, & expoſtulatum cum eo, quòd ſi vult audientiam habere in ſermone ſuo, titulum Sereniſſimæ Reipub. additurum ſe promittat. Excuſabat ſe ille more & conſvetudine antiqua, quod nempe à Domo Auſtriaca inclytæ tantum Reip: datus fuiſſet ſemper titulus. Solutus illi hic ſcrupulus, quòd ſcilicet huc-uſque tantùm hanc tituli diminutionem patiebatur Reſpub, quouſque obligata erat per certum ſcriptum ſub tempus Svetici belli datum pro ſubſidio illo tempore ſubminiſtrato unum ex Auſtriacis in throno collocare, quod quia non fecit, illo titulo ſibi aliàs debito ad certum tempus ſe ipſam ſpoliavit. Sed dum ſanctæ memoriæ Rex Ioannes Viennæ ſuccurrit, eamque ſalvavit, ex merito in vim gratitudinis ſcriptũ illud ab Imperatore recuperavit, & ad archivum Reipub: reſtitutum, & ab hoc tempore non poteſt recipere alium Reſpub: titulum, niſi Sereniſſimæ. Et monitus eſt, id non ex ſpeciali humanitate, ſed ex debito faciendum fuiſſe. Ita ille rationibus & neceſſitate convictus facile conſenſit, ſemperque titulum Sereniſſimæ Reipub: & quidem frequentius dabat. Multa in laudem gentis dixit Viennam in memoriam honorificentiſſimè pro nobis reduxit, & ad extremum nomine Principalis ſui Principem Iacobum uti Domus ſuæ colligatum ad coronam promovit, propoſitionesque nomine ejus impreſſas protunc publicari fecit, quas tibi annecto.

A.C.1697
Tumultus arma miniſtrat.
Legatus Cæſareus.
Cur baſtenus non datum dare debeat Reip. titulũ Sereniſſimæ.

Accidit res curioſitate dignâ, quod cum magnus eſſet ſolis ardor, viſum fuit umbraculum ſuper caput Cardinalis Primatis, quod equeſtrem ordinem ſummè læſit, ita ut in medio ſermone legati Iablonovius Pocillator Lomſenſis in hac materia tam fortiter aggreſſus fuerit Cardinalem, ut debuerit ob æqualitatem, & ad evitandum ſcandalum illud amovere..

Umbraculũ ſuper caput Primatis.

Vix ſinivit legere(ſic enim moris eſt ab antiquo Cæſareis legatis) ſermonem ſuum Epiſcopus Princeps Paſſavienſis, maxima quantitas ſangvinis ex naſo illi fluere cœpit, ideoque facto amplexu cum Cardinali & breviter ſalutatis Miniſtris omnibus poſt datum ſibi terminis generalibus à Cardinali & Mareſchalco reſponſum abivit.

Poſt abitum iterum incepit lucta, quæ diutius duravit inter hos, qui coæquationem promovebant, & illos qui de authore confœderationis ſeriam inquiſitionem. Pars Sapiehana arcebat lectionem coæquationis. Coæquatialiſtæ autem reſolutiſſimè urgebant habentes favorem ex compaſſione magnæ Regnicolarum partis: Requirebat Mareſchalcus, quid unanimiter vellent, ſenſus Palatinatuum? & perſvadere voluit, ut coæquatio legeretur ad pacandam Rempub: ut hæc materia tam difficilis ſopiretur, propter quam tot pericula ſupportavit, & alia imminentia prævidebat, ſed Theſaurarius Litvaniæ omnino impedivit, undè tumul

Tumultus ob coæquationem.

A.C.1697 tumultus & framearum extractio, quem tandem vix sedavimus. Locutus est graviter Cardinalis, indolendo, quod hæc arma quæ ad augendos & dilatandos fines Patriæ contra hostes vibrabantur, tanquam in campo Pharsalico (dolendum) acuuntur, unde magna imminent pericula, præcipuè Episcopis inermibus, & sola tantum Reipub: authoritate armatis. Persvadebat autem propositum à Palatinatu Sandomiriensi juramentum, optimũ illud esse medium judicando ad pacificandas intrinsecas diffidentias & ut id arriperetur svasit, declarando se primum præiturum exemplo, modo id solamen Patriæ adferret & quietem. Addidit insuper non apparere modum, coæquationem finiendi inter tot tumultus, qualis enim spes condendæ legis, cum & ipse Moyses audito tumultu, digito Dei scriptas leges in terram projecerit. Promisit tamen intra duos ad minimum dies quæsiturum se inter Principales media, ut corda eorum readunari possint. De hac pace multorum sermo, multa spes fuit, sed iterum langvescit. Et cum dies in vesperam inclinaret, solvit sessionem, & abijt. Remansit tamen Mareschalcus langvens, cum & Litvani & alij eum ad se traherent, & nisi Palatinus Vilnensis & Thesaurarius Litvaniæ redijssent & illum salvassent in magno fuisset periculo. Ita non dicebant illi se ejus amicos, sed probabant.

Tota dies subsequens combinationi privatæ data est,unde tardius incipere debuit sessio, satius enim credebatur tardum habere consilium & sanum, quam ut iterum ad extrema veniretur. Præcesserat Primatem Mareschalcus & cum in circulum venisset Palatinatus Majoris Poloniæ urgebant, ut sessionem inciperet, quod ille nullatenus se facere posse dixit, junctus enim cum equestri ordine senatus in manibus Primatis principium & finem sessionum reliquit, & præripi nequit munus competens Primati donec veniat, cujus adventum brevi fore declaravit. Insistebant alij ut solveret sessionem, sed nec id facere se posse dixit, cum eam non inceperit; venit pòst Primas, precabatùr ut malatiam animorum præseferre velint, quoniam irritationes inter Principales sopire & rectificare incepit, curandum ut tutò potiùs perveniamus, quo instituimus, quam ut citò. Quiescendùm aliquatenus donec desæviat civilis hæc tempestas, quod tamen frustra meditabatur, & tentabat non favente eventu. Interim Mareschalcus, quamvis pericula obvenientia non timeret aut vitaret, nolens tamen temere ea provocare, aut accersere, petijt securitatem personæ suæ, cum fuerit privatim præmonitus insidias sibi strui. Incepit pòst ex consensu omnium projectum legere coæquationis, quo lecto dum consensum requirebat, auditæ sunt contra diversa puncta ejusdem projecti contradictiones, ita desijmus non solùm laudata facere, sed etiam laudare. Pro facilitando verò negotio destinata est sessio mane apud Patres Dominicanos. Magnus deinde insurrexit tumultus contra Primatem, quod tamdiu cum jactura temporis fuerit exspectatus. Et Palatinatus Sandomiriensis turmatim potentissiméque urgebat, ut eâ juramenti rotâ, quam illi composuerant juraret, cum jam antea declaraverit velle se omnem subire sortem cervice patiente quam Resp: dederit, etiam in præstando juramento, unde multæ eo nomine fuerunt concertationes. Allegabant quidam fidem ejus non tantùm publicam & tanti characteris authoritatem vocari in dubium non debere, cum præsertim novitatem id saperet, & aliàs nunquam fuerit practicatum. Dabantur & aliæ rationes, sed Palatinatus ex loco se movit ad Primatem, & ibi cœpit nobilitas habenas remittere, & Cardinalis honorem tangere, declarando nullatenus se permissuram, ut Cardinalis abiret, nisi prius prædictum expleret juramentum. Ita eminentia feriunt procellæ. Allegabant quidam æqualitatem, alij justum timorem, præterita & antiqua Domus ejus in memoriam reducendo, & quia hoc evincere non poterant, ut amantes, eò magis volebant.

Juramentũ exigitur à Primate

lebant. Quamvis jam & Cardinalis ad juramentum inclinaverat. sed Palatinatus majoris Poloniæ interrupit, urgendo pariter, ut documenta confœderationis factæ legerentur &cum esset vesper, omnino urgebant multi, ut hæc documenta producerentur clarè & pleno die, non ad vesperam jam inclinante. Cum ergo Palatinatus Sandomiriensis juramentum, Lituania & major Polonia authorem confœderationis, & lectionem documentorũ mordicus urgerent, abijt Cardinalis Primas capta commodita tetè medio, futurum prævidendo tumultum, quod pro solutione sessionis acceptatum. *A.C.1697*

Audientia legati Galliæ non fuit, quæ ex turno esse debebat, ratio hæc obtendebatur, ne ex acerbatis plus nimio animis violatio juris gentium succederet. Dedit tamen Abbas Polignat legatus Christianissimi suum in publicum sermonem, quem si habuero mittam tibi. Legatus Brandeburgicus Baro de Oberbek solennissimum hâc eâdem die fecit ingressum.

Ut verò de Candidatis melius informeris, adjungo propositiones, quæ impressæ per manus omnium currunt. Accessit novus competitor Fridericus Augustus Elector Saxoniæ, sed cum de mutata ejus Lutherana in Catholicam religione non planè constet, hoc ipsum à quavis prætensione illum excludere debebit, cum sit contra primam & Cardinalem legem, ut aliquis alterius religionis eligi possit.

PROPOSITIO JOANNIS PHILIPPI EPISCOPI S. R. IMPERII PRINCIPIS PASSAVIENSIS S. C. MAJ. CONSILIARIJ INTIMI ACTUALIS, & AD COMITIA GENERALIA ELECTIONIS REGIS POLONIÆ LEGATI EXTRAORDINARII FACTA. In Campo Electorali ad Varsaviam 21. Junij Anno Domini 1697mo.

Excelsus ille, seq; ipso superior animus, quo Sacra Cæsarea eademq; Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclavoniæ, Regia Majestas Europæ fata intuetur, & vincit, vix graviori unquam dolore percussus est, quàm dum ad reliquas Christianæ Reipub: calamitates Serenissimi & Potentissimi Principis, ac Domini D. JOANNIS III. Regis Vestri luctuosam bonis omnibus mortem accessisse inaudijt. Qua licet sibi Vicinum optimum, Confœderatum fortissimum, Fratrem amantissimum, Orbi Christiano barbarorum incursionibus concusso Atlantem alterum, sed huic præcipuè regno Regem, suorum Antecessorum gloriam vel adeptum, vel supergressum, uno ictu ereptum ingemuerit: fortissimis tamen solatijs funesti casus acerbitatem tolerat, dum Principem illum, ad superos quidem sibi semper propitios evocatum, vos tamen victoriarum illius socios & adjutores, quorum fidelitate, consilio, fortitudine, constantiâ res maximas gessit ut viduatæ Patriæ Patres, vivere & vigere superstites videt. Qui cum toto animo complexi Rempub: jacturam Regis pulcherrimo libertatis partu compensaturi ad hæc Regiæ Electionis comitia conveneritis, mihique de hoc negotio inter Europæa jam forsan maximo disserendi copiam humanissimè feceritis, non melius tam muneri meo, quàm expectationi Vestræ satisfaciam, quàm si augustæ mẽtis interpres benevolentissimos illius sensus retulero, qui me sui in vos

A.C.1697 *amoris obsidem & legatum extraordinarium ad Generalia hæc comitia misit augustissimus Romanorum Imperator.*

Hujus ergo clementissimo Nomine Eminentiâ Vestrâ, Reverendissimis atq; Illustrissimis Paternitatibus, Excellentiis & Dominationibus Vestris amicissimè salutatis, tam Sacerdotio, quàm Regno fortunatissimum votorum eventum, & Polonæ libertatis triumphum intimis è præcordijs apprecor palamq; contestor, S. C. Majestatem uti ab ipsis delati sibi Romani Imperij primordijs summæ sibi gloriæ duxit, tuendæ nobilissimi hujus regni incolumitati fidele consilium, fortem industriam, tum deniq; Imperatoriam & victrices aquilas admovere: ita mutuis contra Turcas auxilijs ad ampliores sui favoris testificationes excitatam subsidiariam Augustæ domus potentiam, tam contra Barbaros à Christianis forsan Christi oblitis excitos, quàm contra quoslibet libertatis Vestræ hac in Electione inimicos abundantissimè polliceri, nihil verò magis ad plenum felicitatis Vestræ stabilimentum & incrementum, quàm bonum Regem optare.

Veram autem hujus idæam parum ad Poloniæ genium usumq; efformasset, qui vel ab ingentibus belli trophæis vel divitijs, vel à splẽdidissima quadam sed sæpe oculis imponente magnificentiâ præcipua lineamenta duceret coloremque à summis illis, sed sæpe nimis & formidandis virtutibus peteret. Quis enim Julio Cæsare (ut recentibus exemplis abstineam) vel in pugnando animosior, vel in vincendo felicior, vel in largiendo copiosior, vel ad publicum decus magnificentior, sed quis etiam Romanæ Reipublicæ iniquior fuit? iactent ejusmodi Dominos per calcata Patriæ, & Regionum busta magni nomen adeptos, nationes aliæ post latè prolatos Patriæ fines domesticam servitutem passæ. Libertas Serenissimæ Reipub: non bellicosissimum, non opulentissimum, non splendidissimum & magnificentissimum quemvis, sed aptissimum & moribus Patriæ, genio Civium & fortunæ Regni convenientissimũ Principem desiderat tam cautè quidem attemperatis inter se virtutibus ne in libertate natos, vel minimum ejus magnitudo premat, fortitudo terreat, opulentia corrumpat, magnificentia exhauriat. Qui omnem suæ gloriæ consummationem à Legum observantia, à senatûs consilijs, à fide Serenissimæ Reipublicæ petat.

Talem autem uti sincerissimis votis sacra Cæsarea Majestas vobis auguratur, ita non aliunde post cæli gratias lætissimi hujus augurij effectum quàm è singulorum concordia & bona mente pendere existimat, quam si ad rectè intuendas Ecclesiæ & Reipub: rationes erexeritis: cedent confestim malè impressæ opiniones candidæ veritati, offensæ privatæ amori Patriæ, singulorum utilitas saluti omnium, nihil impedire vos possit, quin illi Sceptrum Sarmatiæ deferatis, qui non tam à vobis electus, quàm à Deo monstratus oblatusque esse videatur.

Ad feliciorem porrò coronidem magno huic coronæ negotio imponendam ut libertate Vestra præclarè utamini Sacra Cæsarea Majestas

jestas ipsa vos hortatur atq; excitat. Tantum tamen ab humanitate Vestra sibi etiam promittit: ut sicut vos egregia libertatis Vestræ documenta daturi estis, pari modo etiam ille insigne aliquod suæ gratitudinis specimen his in comitijs edere possit. A.C.1697

Ut apertius agam Sacra Cæsarea Majestas toti quidem Poloniæ Regno, sed speciali quodam titulo Regiæ Domui ob recentissimā victricium auxiliorum memoriam, quibus Vienna liberata, Austria recuperata, Pannonia restituta est, cumulatissimas gratias debet. Quarum fructus cum ad Regem illum invictissimum pervenire amplius non possit tenerrimos grati animi affectus transfert in Filium Regium Principem IACOBUM.

Quem dum suffragatrici prudentiæ & æquanimitati Vestræ majori qua potest Imperialium officiorum intentione commendat adeo se libertati, & laudabili majorum Vestrorum consvetudini accommodat: ut in Augusto hoc Patrocinio non tam amorem Austriæ, quā Poloniæ & Litvaniæ morem deprehensuri sitis, quo superstites Regum liberi, libera Reip: voce ad thronum vocati sunt. Siue novæ & alienæ potentiæ metu, sive generosæ cujusdam gratitudinis & spem fortunamq; filij ante Patrem sepelire auersantis incitamento, sive præconceptā spe: uix alium melius regnaturum, quàm qui regnandi artem à Parente & Præceptore Rege didicisset.

Ex hac coronati Magistri schola electoralis populi votis Princeps IACOBUS offertur, qui Regio totiesq; Reip: deuoto sanguine ortus, amorem Polonæ gentis & uirtutis à teneris imbibit. Mox crescentibus annis Paternis uictorijs ad sagi decora, consilijs ad togæ ornamenta, regnandi artibus ad sustentandam Remp: ita constitutus est; ut quò cœlum & sub eo Electoralis campus uocaret, ire cum gloria imò geminis uelut alis & meriti sui & affectus Vestri euolare posset.

Quæ ueritatis fiducia dicto insit, illi candidè & animosè testabuntur, quibus uel laureatæ militiæ in castris, uel intimæ admissionis, honor in aula Serenissimi Regis IOANNIS III obtigit. Si enim insignem in bellica virtute profectum spectemus, & in hujus gloriosissimi Parentis sui conspectu, in oculis præstantissimorum Ducum in sinu victoris exercitus, pluribus eisque periculosissimis expeditionibus contra Turcas ac Tartaros non solùm interfuit, sed ne ullum militaris obsequij, magnanimitatis & constantiæ documentum desiderari posset, gloriæ potius & bonæ causæ, quàm vitæ memor ad nutum Regium in confertissimas barbarorum turmas lætus incurrit, viam armis aperuit, nec nisi fugato, aut cæso hoste è media telorum tempestate genuinus Polonæ aquilæ pullus ad Patrem redijt, non extra ictum spectare conflictum, non fugam, vel deditionem hostium emere, sed seriò ac strenuè agere, & utrâq; manu infortunam involare, victoriamq; attrahere assvetum. Si aulicæ & gubernatricis industriæ partes consideremus accuratissimam quidem hic Princeps è tot tamque diversis castris populorum, locorumq; notitiam ac in confinijs validi & im-

A.C.1697 *becilli cujuslibet distinctam cognitionem ex Austria, Pannonia, Podolia, Dacia, & ultra Trajani fossam, è vastissimis Ucrainæ & Bessarabiæ campis cum plausu reversus ad aulam reportavit. Hic tamen maximè in conclavi Regio Regnum, Regni familias & arcanas regiminis machinas, sive ubi feliciter moverentur, sive ubi difficultatum objectu in cursu hærerent prosperis juxta ac adversis motibus eruditus pentissimè introspexit; hæc autem qua eximiè pollet militarium & aulicarum rerum experientia atque comprehensio, uti Regi necessaria est: ita à Regio Principe bono publico impendenda singularis ejus pietas, reverentia senatûs, amor civium, candor indolis, placabilitas animi, morum facilitas, scientiæ æstimatio, & magnas semper mentes comitata liberalitas sperare nos jubet.*

Quibus dotibus si honorificentissimâ cum Augustissimo Romanorum Imperatore, cum potentissimo Hispaniarum Monarcha, cum Serenissimo Lusitaniæ Rege affinitatẽ, ac cum præcipuis Italiæ, Germaniæque Principibus arctissimam necessitudinem promeruit, non indignum Regno etiam se approbavit.

Non fractam autem huic ætatem, non lævam mentem, non pertinacia odia, non periculosa pacta, non fatales arbitrarij dominatus maximas, sed vegetas ad regni onera vires, potentes amicitias, speciosas opes, moderatas cogitationes, & cũ pacatissima, modestissima & pijssima conjuge si nondũ sũmas illas, tã accõmodatas tamen senatui, populoq; Polono virtutes inferet, ut timere minimũ, sed inter plura emolumenta ab illo ipso Serenissimæ Rpcæ: distinctius exponenda eminentẽ & maximè activã gratitudinem vobis polliceri possitis. Submittet, enim electrici sapientiæ, & humanitati Vestræ tractabilem animũ indeq; Titi Cæsaris instar post delatũ imperiũ in dies melior õnes coronæ radios ad splendorem Srmæ. Rpcæ. & ad illustrãdos suæ fortunæ authores convertet. Hactenus quidem nescio an magis de Principis Regij prærogativis, quã de publicis ex eo Regni cõmodis ad Augustissimi Cæsaris nutũ, & eorum mentẽ disserui, qui inter præsentes Europæ motus quàm optimè cõsultum volunt securitati, tranquillitati & dignitati orbis Sarmatici. Vos jã longo rerũ usu prudentissimi Proceres recensita Candidati decora æquis mentis oculis subjicite & cum illis adipiscendæ coronæ impedimentis, quæ uel ingeniosa ad malũ inuidia, uel cauta nimiũ timidaq; politica obijcit cordatè cõferte.

Non deerunt ut arbitror, qui maximè honorificam quidem cum domo Austriaca hujus Principis conjunctionẽ sed libertati tandem Poloniæ formidandã putent. Sed hi nimium meticulosi futurorum augures, nõ alibi melius, quàm ad ipsos Regni limites timorem excutient. Qui ubi nationibus alijs se obvertit Austria, milite & munimentis vicino clausi soli Poloniæ per ingentia regionum spatia aperti sunt: nulla alia confinium custodia quàm utriúsque gentis mutua fide, & amore.

Hic amor coronam Poloniæ Austriacis, hic cor Austriæ Viennã Poloniæ armatæ concredidit. Hic antiquas illas controversias non in longa odia, vel cruentorum progressuum bella, sed in restaurationem fæde-

rum

rum, & flagrantiorem amicorum conglutinationem desinere jussit. Ac A.C.1697 *si certissimum amicitiæ experimentum necessitas facit: nulla ferè gens alteri velocitate, ac felicitate pari, quàm Austriaca Polonæ, Polona Austriacæ stantibus in ancipiti rebus opitulata est, sustentatque, se etiamnum ad invidiam & opprobrium hostium gloriosa & armorum & affectuum consociatione.*

Addent alij hoc amicitiæ nexu involvendo magis bello Austriaco Principem Iacobum dispendiosa sacri fœderis continuatione exhauriendum Regnum ideoque alium minus Austriæ devinctum præponendum esse.

Isti verò non Poloniæ, non devotæ Christo Europæ, sed ejus hostibus immanissimis Machometanis, quàm optimè consulunt. Nam distractis vel eversis Austriæ turribus magnum & integrum hactenus Poloniæ murum facilius rumpent, dejectisque tandem Christianæ Reipub: propugnaculis, ac ejus membris vel fraudulentâ pace, vel repentinâ clade divulsis nec capiti nec Vaticano parcent.

Si alia deniq; candidati acta non omnibus placuerint. Ingenuæ bonitatis erit, quædam sæculo, quædam malevolorum artibus, quædam intricatissimis inde negotijs imputare: gratitudinis est cum de filij nævis agitur clarissimorum etiam Patris facinorum & acceptorum ab eo beneficiorum recordari: prudentiæ ita secum statuere: Maculas donec solem, & vitia donec Princeps fore, sed apud bonos nunquam publico noxia, & majori virtutum accessione superare.

Quid jam aliud superest Excellentissimi Proceres & Nobilissimi Equites nisi ut de fortuna & gloria Vestra tam sollicitis Augustissimi Cæsaris desiderijs liberis vocibus animisque faveatis, qui propensionem in Regium Principem Vestram pretiosis magni sui animi debitis adscribet, factique memoriam coronatæ posteritati transmittet, ut dum stabit domus Austriaca, stabit autem sustentante DEO & hostium consilia, in potentiæ fulcra convertente, semper inter mutui amoris triumphos perenni favorum reciprocatione confœderata, Austriæ Polonia delectetur.

PROPOSITIONES QUAS PRINCEPS IACOBUS PRO BONO ET COMMODO UNIVERSALI REIP. POLONÆ JUXTA INTIMATIONEM LEGATI ROMANORUM IMPERATORIS PRÆLO EXPRIMENDAS, TANQUAM PRÆCIPUUS AD CORONAM CANDIDATUS SERVATURUM SE INVIOLABILITER ET SACROSANCTE POLLICETUR,

Imo. OFfert Serenissimus Princeps quinque milliones ad dispositionem Reipub. in vim grati animi, ubi exemplo Magni Patris sui per eosdem Regni ordines in thronum regium liberis vocibus evecti per eadem suffragia polono solio inferetur.

A.C.1697 *2do.* Restitutionem Camenеci pro opere primæ curæ & sollicitudinis habebit, & externa colligatorum subsidia eo vertet.

3tio. Ad eliberandos captivos præsertim ex sangvine nobili oriundos singulis annis centum millia florenorum ex certissimis Regiæ mensæ reditibus offert. Hujus verò expensæ calculum in singulis Regni Comitijs licebit unicuique exigere.

4to. Quo ad interesse salis fodinarum tam Vielicensium, quàm etiam Samboriensium promittit idem Serenissimus Princeps Equestri Ordini medietatem expensarum ad ærarium spectantium se donaturum.

5to. Illud pariter unicè curabit, ne inutile bellum foveat, imò ut honestam, securam & utilem pacem Reip: & coarctationi limitum Regni conformando se per omnia placito & arbitrio Reipublicæ.

6to. Legionibus quæcunque ad custodiam corporis ac Majestatis pressè ordinabuntur, ex proventu mensæ Regiæ deservitam mercedem quot annis persolvet.

7timo. Palæstram militarem propter exercitium Juventutis nobilis sumptibus suis eriget sine mora, & conservabit in loco, quem Respub: assignabit.

8tavo. Fortalitiorum in limitibus Regni sitorum subsistentiam & auctionem salvo consensu Reip: providebit ex reditibus pariter mensæ Regiæ.

9no. Quandoquidem Serenissimus Princeps in sinu hujus Reip: educatus perspecta penitus habet singulorum ex civibus tam togâ quàm sago præstātibus merita, omnino in iustitia distributiva, tam præsentium quàm futurorum vacantium, libram virtutis & meritorum integerrimè observabit. Præsertim cum illi faventes Superi tantæ pietatis & modestiæ Serenissimam concesserunt sponsam, quæ ad nullas omnino promotiones muliebri ambitu feretur.

10mo. Vniversa verò Jura, & tuitionem sanctæ Religionis nec non pupillam Libertatis, qua Majores nostri præcipuè floruerunt, & prò spiraculo vitæ civilis integerrimè conservabit, & non modò totis viribus manu tenebit libertatem, sed illam etiam fortunis imò & vitæ ipsius dispendio tuebitur.

PROPOSITIONES CHRISTIANISSIMI REGIS PRO SERENISSIMO FRANCISCO LUDOVICO DE BOURBON PRINCIPE DE CONTI AD SERENISSIMAM REMPUBLICAM POLONAM DE REGE ELIGENDO COGITANTEM.

INprimis Christianissimus Rex Galliarum liberis Polonæ Reipub: vocibus proponit candidatum Serenissimum Franciscum Ludovicum Bourbonium Principem de Conti ex tot Regum Imperatorum & Ducum stirpe Serenissimâ oriundum, quot ab annis mille non in occidente modò, verùm etiam in oriente Gallia numeravit. Dignitatem huic Principi etiam hostis capitalissimus imputabit. Qui triginta tres annos emensus, staturæ longe supra mediocritatem proceræ, vultus augusti, morum civilium, ad bella natus, & pluribus probatus expeditionibus, plurium lingvarum peritiâ, ingenij sagacitate, prudentiæ felicitate illustris, incredibili demum clementiæ, justitiæ, munificentiæ, modestiæ, pietatis, imò omnium prope erga se Provinciarum insoliti amoris laude celeberrimus. In stirpe sua præter primogenitum recenset Filias minorennes ex Serenissima pariter suâ Consorte Bourbonia, quæ sicut incomparabili modestiâ clementiaq; eminet, ita publicum declinat theatrum diligentissimè, ne se ullis curis negotijsque immisceat.

2do Camenecum ante Coronationis solemnia, & totum hoc quod ad-*A.C.1697* versa hostium manus Reipub: Polonæ eripuit cum gratia DEi restituet.

3tio Monetam & commercia restaurabit.

4to Pacta Conventa integerrimè servabit, de quo nemo dubitet. Princeps enim hic cum sit magnanimus & conscientiæ delicatissimæ juratam fidem Reipub: præstare conabitur integerrimè, quam etsi vellet violare per vim, non potest propter loci distantiam, ex qua ad regnum esset invitatus.

5to Considerando Rex Christianissimus non modicam Reip: difficultatem tot annorum bellis exhaustæ in exsolvendis militiæ stipendijs offert decem milliones, quorum pars jam non modica Gedani reposita, reliqua pars, quia ob malevolentiam vicinorum securè ferri nequit, aut cum Serenissimo Electo veniet, aut per aliam æquè securam occasionem. Quo majorē possit habere Respub: promissorum fidem, legati Gallici suas personas deposito charactere devovent Reip. Et quantumvis alij exemplo Gallico audeant polliceri similia, nunquam tamen præstare possunt securius Rege Christianissimo.

6to Legationem nullam quæ notabiles sumptus exigeret institui volet, qua in Poloniam deducatur, verùm postquam de sua Electione certum nuntium acceperit, sine mora & Reipub: impensis in regni finibꝰ comparebit.

His commodis ex parte Serenissimi Candidati fide integra Serenissimæ Reip: Polonæ propositis, restant nonnulli scrupuli, quos adversa pars tum nationi Gallicæ, tum publico regni hujus bono invida, audet Serenissimo Principi de Conti objicere.

1mo Verum quidem, est quòd nemo sit, qui Serenissimum Principem de Conti non parem Poloniarum Regno censeat omnibúsque titulis ita dignum Imperio, ut delicium humani generis passim nominetur. Verùm illi à compluribus objicitur: quòd absolutum Dominium sit in Poloniam introducturus. Quod nullâ ratione ad effectum deduci potest. Quia præterquā quòd se totum legibus Reip: subijciet, nullam cum vicinis Principibus habebit colligationem & correspondentiam quadringentis milliarium millibus à Gallica divisus potentia. Potius propter istam rationem formidari debet candidatus, quemcunque Germania sive dederit sive commendaverit.

2do Timetur & fortè facile à simplici populo creditur, quòd Serenissimus Princeps de Conti sit pacis fœdera cum porta Othomannica initurꝰ, Colligatis verò datam fidem abrupturus. Hoc certissimam redolet calumniam. Nam quid oro aliud in pactis conventis juratâ fide confirmabit pollicebiturq; Reip: Serenissimus Electus, nisi quòd nulli arma sit illaturus hosti invitâ & inconsultâ Republicâ, & facta cum vicinis Principibus fœdera per Serenissimos Antecessores tam diu sit servaturus, quamdiu Reipubl: & Regni ordinibus placuerit. Novit etiam optimè intelligitq; Serenissimus Princeps de Conti quod Rex Poloniæ nullum absolutè bellum inferre, nullum possit componere sine consensu ejusdem Reipublicæ.

3tio Objicitur: quòd omnes penitus vicini, confinesque Regno Poloniæ, supra modum reformident Serenissimi Principis de Conti Electionem, adeo ut si aliquo fato in Regem eligeretur universi parati sint contra Poloniam & M. D. Litt: arma sua sociare. Verùm inanes sunt isti metus minæq;. Nam quo jure Domini vicini possint liberam Electionem impedire & secundùm suum placitum throno suo Principem imponere non video. Certè enim Polonia non propter Moschos, Germanosque, sed propter se liberis suffragijs Regem semper hactenus eligebat. Non aliam ergo subesse hujus rei suspicor rationem, quàm quòd prædicti vicini non libenter vellent in throno Poloniæ videre tam magnanimum Regem, nisi quòd metuant, ne sub tam forti Rege vires potentiamque sumat Polonia, illique ereptas

Provincias

A.C.1697 Provincias cogantur aliquando restituere. Quòd si porrò ejusmodi Regem formidant, quare minantur? si verò minantur arma, cur se timere eum Regem tam clarè demonstrant. Præterea habent isti omnes vicini perpetuis implicati bellis iisque difficillimis, quod domi suæ agant, qui jam ad Danubium, jam ad Boristhenem, Tyram, Rhenum, Mozam, & in alijs compluribus terrarum spatijs vix habent vires ad resistendum pares.

Deinde Electio futuri regnantis eo tempore instituetur, quo vicini Principes bellum continuare, & in campum Martium omnes vires suas cogentur educere. Nullum ergo tunc periculum ab externa potentia Poloni debent imò possunt meritò formidare. Quòd si verò vicini Principes metuunt, ne Polonorum auxiliis in tam gravi suo bello promovendo destituantur, quare ergo potius non petunt suppetias, sed cogunt, & dissolutionem fœderis colligationisq; tam tempestivè minantur? Quod quia nullâ ratione ad effectum deduci potest, ideo hoc faciunt, ut aliquem incautis metum incutiant, non quòd nocere in aliquo possint. Quo suo ausu gravem magnanimitati Polonorum infligunt injuriam, quasi verò illi tam futilibus nugis & fabulis planè anilibus à libera sua electione possint deterreri avocariq;. Imò tam invicta semper Resp: ejusmodi Regem creare contendet, qui sit vicinis omnibus potiùs formidandus, quàm desiderabilis, propter duas, quas subjicio rationes. *Prima* est, ut discant vicini melius Polonum nomen æstimare observareq;, quàm hactenus fecerunt. *Secunda*: ut talem inclyta hæc Resp: Regem habeat, qui nullam cum vicinis correspondentiam intimè colat, intelligatq; se non ab alienis vicinorum arbitrijs, sed à solo charissimæ suæ Reip: nutu & placito dependere.

4to: Timetur ne Regina ex Gallorum stirpe oriunda publicis contra jura gentis se immisceat. Sed hic pariter metus vanus est & inanis. Nam sicut unius Matronæ Gallicæ ingenium ab alterius differt indole genioque, ita natio Gallica suas matronas ad nullum publici status regimen consuevit adhibere. Nam neq; Regina, neq; ulla quæcunq; denum Princeps in administrationem Reip: potest se immiscere, & si quæ aliquando ejusmodi jus prætendere sibi usurpareque videbantur, exilio sunt mulctatæ. Quare nihil ambigo, quod Serenissima Resp: Polona, ubi prædictas rationes probè expenderit, & tam eximij Candidati Regias dotes penitus inspexerit, non patietur ullis se opinionibus Gallico nomini contrarijs à libera Serenissimi Principis de Conti electione detorqueri. Ille pariter in vim grati animi sacrosanctè pollicetur intaminatam omnium Serenissimæ hujus Reip: legum & ordinum observantiam.

PROPOSITIO A PRINCIPE
ELECTORE HEYDELBERGENSI PRO SERENISSIMO PRINCIPE NEOBURGICO CAROLO FRATRE SUO FACTA.

PRimas inter Europææ familias præcipuo illo privilegio Domum Neoburgicam faventes superi decorarunt, quòd Serenissimum sangvinem Jagiellonicum à Casimiro IV. derivatum haustumq;, calentē adhuc integrumq; per tot annorum series Vestali flamma religiosius in corde suo conservat & divino nutu eo matrimonij Sacramento collimat, ut ex hac domo nunquam Regum Poloniæ cognatio & prosapia exeat. Inde cognata illa & mutua Serenissimam inter Remp: Polonam, & do-

& domum Neoburgicam necessitudo intercedit, inde naturalis illa fon-dæ benevolentiæ inclinatio, qua ante alios Principes Serenissimus Elector Heydelbergensis in Serenissimam hanc Remp: Polonam fertur & veneratur. Inde cum plena fiducia (si occulta DEi judicia & ratio stat. s. Serenissimum Principem JACOBUM procul à throno Poloniæ voluerint esse) charissimum suum Germanum Serenissimum inquam Principem CAROLUM post tristissimum Radziviliæ gratiosissimæ suæ Consortis obitum, in statu viduali positum orbatæ suo Principe Reip: cum omni observantia proponit & commendat diligentissimè. Ita enim Serenissimus Elector censet, quòd nullo ex Candidatis inferior sit Serenissimus Germanus suus. Imo procul fastu palàm esse cuiq; potest, & par Serenissimæ Coronæ huic ille, quem tot Imperatorum Regumq; domestica exempla ad immortalia & heroica opera cum materno lacte ingentibus stimulis imbuerunt, quem divæ & gloriosæ memoriæ Parens ANNÆ CATHARINÆ VLADISLAI & CASIMIRI Sororis olim maritus intaminato sanctimoniæ exemplo vivere docuit illumq; amorem erga inclytam gentem Polonorum infantilibus infudit præcordiis, quo ipsemet ad extremum mortalis ævi spiritum flagrabat constantissimè. Qui quantumvis adhuc florent s ætatis annos computet, judicij tamen prudentiæq; absolutis dotibus eminet, corporis & indolis viribus magno dignis Principe, illis pollet, quas belli pacisq; negotia requirunt. Vultus & statura cuivis par imperio, oculus amœnus, frons augusta, animus ingens, authoritas non invita, munificentia singularis, illud tantùm suum reputat, quod in alios erogavit. Justitiæ & clementiæ incomparabilis, ad bella natus, in bellis educatus. Prima militiæ rudimenta posuit in castris Hungaricis contra Othomanos, postquam verò consecratum gradivo fratrem amisit, ex hac occasione Serenissimi Electoris sine prole existentis authoritate à bellicis actionibus revocatus est, ut tam opimæ hæreditati & tam antiquæ domui successorem provideret, ducta in sociam thori consorte illa quamcunq; Resp: obtulerit dederitq;. Quamcunq; porrò superi prolem conferent, non erit Reipublicæ gravis. Sed hæreditariorum bonorum suorum reditibus sustentabitur. Hoc prætereà diligenter notandum est, quòd cùm Serenissimus Princeps tot spatiis distinctas terrarum fraternas habeat ditiones, easq; prædivites plus iis prodesse Reip: quàm obesse poterit. Cum nullo prætereà ex Christianis Principibus Electores Heydelbergenses tam intimam habent viciniam ex qua aliquod discrimen debeat formidari. Et hæc insinuasse sufficiat, ut occurratur quibusdam obliquis objectionibus, quæ suspectum inclyto huic regno Serenissimum Principem possunt reddere. Conditiones verò integrâ fide servandas & sine mora adimplendas eas offert.

1ma Iura omnia & libertates Polonas inviolabiliter servabit Seren: Princeps, ita ut vitam etiam & sangvinem suum pro illarum integritate profundere sit paratus. Pacta præterea conventa integra inviolataq; pariter tuebitur.

2da Nullum præterea pretium aut quodcunque munus etiam titulo gratitudinis oblatum, pro honoribus & dignitatibus quibusvis unquam acceptabit; sed optimè meritis distribuet procul omni respectu privato.

3tia Milliones decem ad exsolvenda militum stipendia numerabit & immediatè post actum electionis Reip. ærario inferet.

4ta Alleviando graves admodum consistentias militares tam bonis Regalibus quàm spiritualibus hiberno præcipuè tempore fieri solitas eodem nō exeunte anno unum millionem offeret, & die S. Michaëli dedicata per suos internuntios Leopoli numerabit.

A.C.1697 *5ta* Alterum millionem destinat, Leopoli pariter numerandum pro sufficienti militis locatione extra fines Regni instituenda & pro necessitatibus artileriæ providendæ alendæque.

6ta Pro conservatione legionum quocunque demum loco sub magno nomine Polono militantium trecenta millia florenorum sine mora eodem anno numerabit.

7ma Coæquationem monetæ cum vicinis Principibus facto cum Rep. consilio numeratisq; centum millibus Imperialium & commerciorum restaurationem pollicetur.

8va Repetitionem restitutionemque Camenecі & Provinciarum Valachiæ Moldaviæque nec non Sarmatiæ Budziacensis, vel per tractatum Generalem vel bello procurabit.

PROPOSITIO A SERENISSIMA REGINA ELEONORA VIDUA IN FAVOREM LEOPOLDI LOTHARINGIÆ ET BARRI DUCE PRIMOGENITO SUO IN COMITIJS ELECTIONIS ANNO 1697

EO semper affectu proseqvuta est Serenissima Eleonora Poloniæ Regina Vidua gloriosam utriusque Gentis Polonæ, & Litvanæ natione, ut ambarum tracta veteri amore gentium, Serenissimæ Reipub: in campo pro Regis electione congregatæ Primogenitum suum Serenissimum Leopoldum Lotharingiæ & Barri Ducem, ad Regium vacans solium adimplendum sequentibus conditionibus producat.

1mo Catholicam Apostolicam Romanam fidem quam à nativitate professus est Serenissimus Dux semper defendet & profitebitur.

2do Seren. Reipub: leges statuta, pactaque conventa bonâ fide tenebit & observabit.

3tio Libertatem utriusque gentis inviolatam conservabit.

4to Decem millia selectorum ex Lotharingia militum, sive equitum, sivè peditum pro Serenissimæ Reipub: servitio, & Cameneci, vel aliarum à regno avulsarum ditionum recuperatione impendendorum suppeditabit.

5to Academiam instituet pro nobili utriusque gentis juventute tam Polona, quàm Litvana in qua lingvas peregrinas artesque militares exotico more exercendas addiscere poterit.

6to Fundabit Nosocomium seu Xenodochium pro utriusque gentis captivis, è Turcica servitute redemptis vel redimendis.

PROPOSITIO A SEREN: AUGUSTO ELECTORE SAXONIÆ PER ABLEGATUM EXTRAORDINARIUM CUM SUFFICIENTI ET OMNIMODA PLENIPOTENTIA ORDINATA.

ANtiqua Serenissimæ domûs Saxoniæ dignitas, tam retroactis celeberrima sæculis, quàm etiam præsentibus non interrupta serie primis in Europa familijs par prolixa non indiget commendatione. Hæc enim in sex Imperatoribus Romanis (quorum Otto III. sepulchrum Divi Adalberti Antistitis visitando Regiam Coronam Poloniæ obtulit & primû Regem Boleslaum Chrobri salutavit) eminet ad omnem immortalitatem innumeris propagata colligationibus, plena meritorum & gloriæ. Non re-

voco

voco prisca Domus istius decora, quia illius publicæ redundant historiæ, *A.C.1697* plenique sunt annales, & inprimis conscia orbis totius fama.

2do. Quod spectat Personam ipsiusmet Electoris Saxoniæ, Princeps incomparabilis clementiæ in ipso flore ætatis. Nam viginti septem annos non excessit. A primis annis ad bellicas actiones diligentissimè eruditus, quorum per orbem signa dedit. Quod ipsum expugnata Moguntia & actæ gloriosissimè ad Rhenum in Brabantia expeditiones luculenter testantur. Immortali hac majorum suorum semita contendens, non minori fama in Hungaria duabusque alijs expeditionibus, summo Ducis præfuit Imperio, & superba orientalis potentiæ infracto suo robore diffregit cornua, nutantemq; ambiguo Marte victoriam admirabili prudentia & imperterriti animi fortitudine, in integrum restituit. Hinc ingenti auctus gloria non tantùm in arena Martis verùm in devinctissimis etiam subditorum suorum triumphat pectoribus. Unicum clementiæ bonitatisque exemplar, prævenit enim beneficijs omnes, confirmat gratijs, attollit muneribus depressos, ita ut nemo sit, qui regimen illius dominiúmque non celebret, qui clementiam ejus erga subjectos populos non approbet. Testes illi ipsi majores Poloni, qui suo sunt confines Imperio. Compendio dicam Serenissimum Electorem Saxoniæ vivam esse omnium regiarum qualitatum epitomen.

3tio. Quod verò præcipuum est, quia DEUS O. M. ex abysso judiciorum suorum arcanorum prospiciens huic Reip: Regem, ita Serenissimi Electoris animum ante duorum annorum spatium disposuit, ut Romam contenderit, ibique abjurata hæresi veram Religionem professus fuerit, ad incrementum Romanæ fidei in urbe orbis domina sacris imbutus institutis. Opus hoc omnipotentis Dei dexteræ & manifestum illius prodigium, qui facit mirabilia solus nec non augurium Infallibile, ipse enim Altissimus hâc supernâ vocatione Serenissimo Electori sternebat viam ad coronam, & tempestivè ad veram Religionem ordinabat, illa cardinali Polonorum lege contentam: *Rex Catholicus esto.* Ut nimirum tantus Princeps pereunti Patriæ cælitus oblatus invictâ suâ manu ruentis orbis machinam sustentaret, & gloriosis ævo nostro victorjis deprimeret fastum hostium Martialis fulminis dextræ, cives vero beneficentiæ radjis in publicū sparsis munificentissimè serenaret

4to. Metuendum non est, quòd Serenissimus Elector gravis esse Regno debeat cum Regia stirpe sua, aut illi ex beneficijs Reipub: vel minimam derivare guttam, nam unicum habendo Filium non modò illi Electorales ditiones cum prærogativa Electorali & insignibus Imperij, verùm etiam Lusatiam ad se devolutam jure hæreditario, nec non alias Provincias suo tempore cedere potest & abunde illi providere. Omnem ergo jam clementiæ suæ respectum sicut in bonum publicum, ita in privata civium commoda facile convertet, hoc est ut Patria munimentum, Religio decus, Ordo Equester perenne solatium, OEconomiæ ordinem bonum, leges & libertates Polonæ, in quas congenito fertur amore, integritatem habeant illibatam præterea pacta conventa in viridi semper & inviolabili observantia permaneant, omnia ad famam & utilitatem publicam Principe dirigente.

5to. Dignitates generaliter omnes non auri argentique, sed virtutis & meritorum pretio distribuentur. Neque tánta labes in delicato pectore Serenissimi Electoris locum habere potest, cujus generositas ejusmodi munera angve caneque pejus detestatur, nec sua privatis crescunt æraria damnis. Procul à corde liberalissimi istius Principis indecora lucra, quod totum inexhaustæ munificentiæ studium in bene meritos occupavit. Non parca manu gratias impertitur, novit singulorum merita, de nomine quemque compellat venientem.

6to Cum verò illi in aperto sint exhaustæ tot bellis Reipub: Nostræ

A.C.1697 angustiæ, & retenta à tot annis emerita militum stipendia, ultro in sublevationem tantorum onerum offert Reip: Serenissimus Elector decem milliones currentis monetæ non in charta sed realissimè post actum electionis ex suo ærario numerandos. Et quantumvis alij speciosis titulis magnificent oblationes suas & adumbrent proposita in publicum emolumenta; facile tamen Resp: intelligere potest, an fortunæ offerentium tam effusis largitionibus pares esse possint. Nam si aliunde prædictæ summæ colligantur ab ijs & à creditoribus quibuscunq; conditionibus dentur mutuò, principales ideo suis creditoribus plus æquo favere velificareque cogentur. Per quod Resp: ære alieno obærata internis factionibus scindi misceríque debebit, & non secundùm rationes boni publici, sed secundùm creditorum placitum non sine gravi involutione & detrimento sui ad reddendam gratificationem statum suum componere.

7mo Repetitionem Camenecensis fortalitij Serenissimus Elector proprij militis vitæque suæ impendio pollicetur Reip:

8vo Pariter ut Podoliam, Ucrainam, Valachiam, Moldaviam, aliasque avulsas Regno Provincias Serenissimæ Reip. restituat sive jure belli, sive pacis fœderibus, inter primas curas habebit, ut Serenissimam Rempub: in antiquorum limitum amplitudine florentem reddat.

9no Ut verò ad omnes subitos emergentium bellorum casus, quàm securissima sit Respub: declarat Serenissimus Elector quovis ingruente periculo subministraturum se exposcentibus statibus & ordinibus Regni sex millia suæ militiæ proprijs impensis alenda, vel paratam numeraturum summam ad totidem millia militum conscribenda.

10mo Pariter si per commutationem alicujus ex suo ducatu provinciæ poterit cum vicinis transigere de alia in contiguitate Poloniæ sita, ut illam Regno adjungat, omnem conatum diligentiamq; adhibebit.

11mo Restaurationem monetæ, quæ in hoc Regno collapsa videtur, & cõmerciorum communicationem, ad florentissimum statum reducere laborabit. Cùm ad id præstandùm magnam habeat commoditatem propter urbium ditionumq; suarum viciniam

12mo Palæstram militarem ad erudiendam nobilem juventutem Polonã in Mathesi, militari, fortificatoria proprijs impensis extrui instituique quàm primùm procurabit.

13mo Omnia fortalitia Regni in meliori ordine conservabit, & quidquid ad veteris & præsentis militiæ normam ingeniosus excogitavit amor, libenter & sponte Reipub: litabit & omnia promissa fortissimè tuebitur. In quo fidem suam per eundem Ablegatum suum solennissimè invadat, & omnimodam securitatem præstare intendit.

14mo Et sic Serenissima Respub: quando tot meritorum candidatum, nullis colligationibus ad æmulas in Europa domos obligatum, nullique dependentiæ obnoxium, per libera sua suffragia ad Regni thronum provehet, mille benedictiones superûm habebit electio. Quemadmodum ostendit Deus O. M. virtutem potentis suæ dexteræ cum Serenissimum Electorem in sinum & gremium universalis nostræ ecclesiæ deduxit, ita ulterius manu tenebit, viresque suppeditabit ad sanctæ hujus religionis & gloriosi regiminis incrementa.

Præsertim cum Serenissimus Elector, non aliqua cupidine dominandi, quæ cunctis affectibus flagrantior esse solet, sed solo orthodoxæ fidei & zelo & pretiosissimæ libertatis amore ad regni hujus solium concurrat totam suam spem in Deo reponendo, quòd liberrimæ gentis suffragia & magnorum affectus civium ad vota Serenissimi Electoris inclinabit, ille inquam qui donat diadema fronti, quem genu nixæ tremuêre gentes. In puncto tandẽ

tandem Religionis Catholicæ si quis adhuc habet scrupulum, adeat tam excellentissimum Nuntium apostolicum, quàm Celsissimum Passaviensem Antistitem pro testimonio A.C.1697

RATIONES PRO NON ELIGENDO GALLIÆ PRINCIPE IN REGEM POLONIÆ.

Nomen Galliæ Principis patrui moderni concurrentis de Conti à temporibus Ludovicæ Reginæ formidandum Nobilitati ratione extraordinariæ ambitionis Regni Nostri, ad quod eligi magnis motibus Princeps de Conti, (nisi incitata confœderatione militum impeditus fuisset) vivente adhuc Joanne Casimiro contendebat.

2do Ex propositione Principis de Conti Electio in plures distraheretur partes totaq; nasceretur contentionibus, magno Reip: incommodo, exiguo Galliæ lucro, cùm etiam nomen hoc in majori sit formidine, quàm amore & desiderio.

3. Piasti nomen per publicam confœderationem Reip. à promotione throni exclusum, ex ea, inter alias, ratione quia à tot annis probavit Resp. quantis suis impensis Galliæ factionibus servire coacta sit, à regnante suo, contrà jura Patriæ, ac pacta cum vicinis Principibus, factæ colligationis, & quomodo de similibus suspectum Principem Galliæ eligere debet.

4. Electio Principis Galliarum in Regem esset sopitarum utcunq; diffidentiarum cum domo Austriaca, fomentum suspicionum, ac disrumpendæ colligationis, quæ interrupta quantis bellis & incommodis Patriam involveret, quis vel mediocris statista non videt.

5. Principes Colligati, quanto motu hanc impedire studebunt, ne in continuo metu à vicino Principe factionibus Galliæ deserviente cogantur manere. Hinc innodationes electionis, & pax generalis, cujus non vana est spes, per electionem illius in discrimen vocaretur.

6. Galliæ Princeps aliena pecunia inthronisatus, obligatus esset promotori suo, jam in ejus jussa juraret, cui parere nostris fortunis & armis cogeretur, forteq; deberet magis cum illius hostibus bellare, quàm Patriam defendere volens se iisdem Principiis conservare in regno, per quæ illud occupavit.

7. Quodsi per milliones notabiles propriæ substantiæ Princeps Galliarum possideret regnum, reverà tanti momenti expensas conaretur resarcire. Quis enim Princeps benè vacuo regnavit thesauro, & si verò nullas observandæ politiæ & potentiæ suæ haberet rationes, fortè sufficeret ista; vilescit Princeps, non commendatus ab auro, præcipuè cui proles adest. Unde autem divitiarum copiam, nisi ex inopia subditorum haberet.

8. Milliones quos offert, hic & nunc aliquid boni præstarent Reip, privatos ditarent, sed videndum quæ incommoda, quæ vicinorum bella, intestinarum diffidentiarum incentiva post se trahant, quæ centenis millionibus non reficerentur.

9. Redirent certè Ludovicæ tempora imperante nobis Galliarum Principe, unde jam varias dignitates & officia nationali amore suis conferret Gallis, administrationes delegaret, commissiones designaret, & hinc civium Reip: depretiationes, contemptus exorirentur, & in civibus odia Gallorum, & quæ sequuntur ab istis.

A.C.1697 10 Ignorantia lingvæ nostratis posset tardare Principem Galliæ à concurrentia ad regnum Poloniæ, quomodo enim cum plerisq; ageret, quomodo plerisq; magis arcana illi, aut Reginæ explicarent, quæ plerumque rudiores sciunt, & communicare ignorantibus lingvam non possent.

11. Circumscriptio aulæ Regiæ ad certum numerum Gallorum, nunquam in praxi esset, quæ quanto ad majorem numerum Gallorũ, extenderetur tantò majores contentiones, jurgia excrescerent, ex quibus etiã ad cædes & homicidia veniretur. Pares contentiones æmulationesq; in aula Reginali locum haberent, & ex talibus concertationibus, præjudiciosæ bono publico emergerent factiones.

12. Illud etiam ex justis suspicionibus metuendum est, ne fortè Gallia magnificis promissis nos lactet, ut tempus extrahat, & alios concurrentes absterreat, tùm postea frustratos Polonos odio & contemptui exponat; sed & hoc etiam formidandum, ne genium Henrici desertoris Regni Nostri in se repetat.

Et quoniam non minora ex non nullis Principibus Germaniæ, seqvuntur incommoda Reipub: præstat convertere animos ad majorum nostrorum consvetudinem, & de Principibus domus Regiæ assumere unum, scilicet Principem Iacobum, qui annorum sufficientiâ, bellorun peritiâ, generosa liberalique animi in omnes propensione alios antecellit, Regiarum virtutum alligatus sponsæ, quæ tam remota est ab omni factionum suspicione, quam proxima omnium testimonio egregiæ pietati. Et hæc obligatio cum domo Austriaca, magnum rebus nostris præsidium dare potest, sicut experientia docuit tempore belli Svetici per rationem sangvinis S. M. CASIMIRI Regis dati subsidij. Sed aliquid fusius pro Serenissimo Iacobo dicendum.

1mo Non est exemplum in Polonia Regium sangvinem prætermissum ad coronam, imò quærebatur olim studiosè.

2 Regijs plane dotibus præditus Serenissimus Jacobus, ac inprimis notitia statûs Poloniæ, & ejus politiæ, libertatis, consiliorum amans, summa sobrietate, vigilans. Libertatis æstimator & amator, unde ingenia Polonorum & tractare sciet, & appretiare, non ignarus bene meritorum & mereri volentium.

3 Nullis factionibus innodatus, ut per hoc tempus patuit, & si varias in partes traheretur, constantem nihilominus semper se probavit, plurisq; æstimantem pacem Patriæ, quam locupletissimum ex factionibus lucrum.

4. Bellicosus quidem non est manu sed animo, insignis appretiator virtutis Martialis, præmiator etiam futurus, ubi quod distribuat habuerit.

5 Non degener à magno Parente, & si quos fortè notavit Respublica in S. M. Serenissimo Parènte ejus defectus regiminis, eos certè corriget, quos imitari olim adhuc renuit.

6 Permittet se facilè circumscribi à Republica, ejus nutibus ab antiquo obsequens, pro qua non fortunas tantummodò suas, sed sangvinem & vitam ipsam profundere paratus filius Reipub.

7 Notitiam familiarum habens ac bene meritorum citiùs ac faciliùs illas eriget, istos præmiabitur, quàm alienigena, quia variorum distractus informationibus honores, beneficia proficiet potiùs quàm conferet ignarus ingeniorum.

8 Conferamus Principem Jacobum cum concurrentibus, etiam inimicissimus nomini ejus fateri cogetur plus bonæ spei esse, ab ejus regimine Reipublicæ, quàm ab aliorum, hic enim se ipsum dat Reipublicæ, ut ipsum habeat Patria suosque utatur in usus, alij sua offerunt, ut Rempu-

blicam

blicam ſibi obligatam & velut ſubjugatam, pecuniis ſuis, & ex periculis ſu- *A.C.*1697
is redemptam, quaſi jam eam ſui juris habeant.

9 Præfert, quod ſummè in Principe notandum laudandumq; eſt, candorem animi, in quo technæ nullæ, etiam inimicis inſidiæ, cùm non niſi corũ malefactis iraſci ſciat, non hominibus, videtur odiſſe etiam ſuſpiciones vindictæ, liberaliſſimus injuriarum & condonator, & contemptor.

10 Regno libertatis Polonæ, talis Rex neceſſarius, qui regat ſecundùm leges Patrias, & regatur potiùs à legibus, & Republica, cum enim tres ordines in Poloniæ ſtatu includantur, Rex, Senatus, Equeſter ordo, ex quibus componitur Reſpublica, & ſine quibus, quo ad publica commoda Rex nihil ſtatuere poteſt, cum ſenatus, ac equeſter ordo habeat liberam vocem vetandi, & permittendi, vel ut Tacitus ait, & ſentiendi, quæ, voles, & loquendi quod videtur, quòd magis Rex à Republica Regi debeat, quàm eam ſinè ea regere. Externus autem Princeps aſſvetus regimini Principatuum abſolutorum, ubi ſtat pro ratione voluntas, ubi ſingulorum captivæ mentes in obſequium imperantis, permittet ne, ſe regi à Republica, aſſvetꝯ condere leges, nec ſervare? ſalutarius igitur videtur, Reipublicæ eum eligere, qui natus in obſervantia legum, illiſque aſſvetus ſinè ulla renitentia eas ſervabit, ut ſervetur ab illis.

Ultimum ſed primaria conſideratione digniſſimum punctum, an non ſecuriùs feliciusque Reipublicæ foret milliones aliquot à domeſtico Principe in Reipublicæ commoda certos accipere quàm ab extraneo incertitudine promiſſionis plurium millionum lactari, qui neſcit niſi lucra per lucra quærere. Experientia enim docti ſumus, à nemine extraneorum Principum per nos electorum profuſiſſima circa concurrentiam ad coronam promiſſa, etiam in minima parte ſervata. Et ponamus quòd ſtaret promiſſis, certè tàm exiguos milliones, centenis non reſarciremus, etiamſi eum, quàm maximè pactis circumſcriberemus. Ipſe enim vel noſtris fortunis, ſangvineque belligerando, vel juſtitiam diſtributivam appretiando impenſarum ſuarum quæreret etiam per abrupta refuſionem, ſi non ſui, certè prolis ſuæ reſpectu, ne egeat. Non eſt itaque prudentis præſentibus gaudere & non prævidere cavenda, ac metuenda, quæ poſſint nocere poſteris.

LXIX.
EIDEM CARDINALI,

Pultoviâ 27. Junij.

Acta die Electionis referuntur.

SCribo raptim in ſumma vacui temporis inopia non tam quia promiſi, ſed quia cupis ulteriorem actorum ſeriem, quamvis nihil boni ſignificari hactenus poſſit. Diſſenſiones faciunt ut viam bene agendi omnes nobis intercludant, multis pene & vitam. Majores noſtri in ſimilibus electionibus velis ferri ſolebant, nunc nos vix remis.

Iam tempus electionis inſtabat & duo jam tantùm utiles dies reliqui erant decretorij. Comparuerunt in campo electorali omnes Palatinatus more militari, & locum circumcirca ad electionem deſtinatum vallaverunt. Antequam Plocenſis appropinquaſſet Palatinatus, unum & medium milliare Varſaviâ conſiſtens, viſum eſt mihi pro munere Paſtorali accedere eundem, ubi veſperi omnes tractavi, manè autem in craſtino poſt dictam miſſam de Sancto Spiritu, poſt factam ſub papilione feriam ad unionem

& con-

A.C.1697 & concordiam exhortationem, ut ſicut gubernator fluctus aſſilientes negligit, manum in clavo habet, oculos in aſtris, ſic nos oportet in tam delicata materia quod agimus bene agere & mentem ad DEum elevare. Perſvadere volui verum decus in bene agendi perpetuitate poſitum eſſe. Interim mœſtiſſimæ Patriæ ſolatium ab alto petiimus, id eſt ſolatij & roboris omnis fonte: poſt datam benedictionem præcedebam cum ſenatoribus ſæcularibus procedentibus verſus campum electoralem, totus Palatinatus in numeroſiſſima nobilitate, quæ ſeptem cohortes continebat, omneſque ejus accolæ ſub ſignis militaribus iter illud conficiebant, in quo dum caſu meriſſimo Kraſſinſcius Palatinus Plocenſis obvius fuiſſet, una vel duæ co' ortes intra ſe contraxerunt, ad juramentum obligaverunt, ut primo neminem acatholium Regiam noſtram coronam prætendentem nominet, ne Domui Regiæ nimis faveat, ſuper quod corporale juramentum, deſiliens ex equo præſtare coactus. Malitia quorundam fecit iſtud, cui proprium magnum aliquid affingere viris magnis, quanquam ſciebat illa nobilitas, quòd jam Electori Saxonico fidem ſuam obligaverat, & rumor fortè non ex vano, etiam paratis pecunijs, quorum illi copia multa, miniſtrum dicti Electoris juviſſe. Senatores omnes tam Eccleſiaſtici, quam ſæculares penes Palatinatum quiſque ſuum manere elegerunt.

Comparuit 25 etiam Cardinalis Primas in equo & omnes Palatinatus circumibat humanitatis jura præſtando, animos ſeu explorando, ſeu informando. Cùm verò rediiſſet ad ſolitum & conſultationi deſtinatum locum, proviſa prius perſonæ ſuæ omnimoda ſecuritate, quæ nuper oppreſſa, ſeſſionem incepit, ad initium cujus ita fortiter, ita per- *Coæquationis ſubſcriptio.* tinaciter, non ſine tumultu Litvani inſtiterunt, ut Mareſchalcus, qui dici poteſt ſui juris non fuiſſe, cum quaſi deficientem in curſu vocibus ſuis impellebant, ut coæquationem Litvaniæ ſubſcriberet, quæ materia magis ad ſpeciem finita, quàm repoſita. Ad pactorum conventorumquæ *Deputati ad pacta cõventa ſcribenda.* eſt immediata & principaliſſima electionis pars conſcriptionem acceſſit, cùm verò propter ſtrepitum armorum, fieri non poſſet, privatam ex conſenſu omnium deſtinavit ſeſſionem, me ex eccleſiaſtico ordine, cum alijs Palatinis & Caſtellanis ex ſæculari ad id officium præſtandum nominavit. Idem quoq; fecit Mareſchalcus multos ex equeſtri ordine ad eandem ſeſſionem deſtinando. Finivit poſt ſeſſionem illam Cardinalis & in craſtinum diſtulit, ubi invocato S. Spiritu ad electionem accedendum erat.

Ultimâ proinde electionis die venimus ad campum electoralem cum *Acceſſus ad electionem.* Cardinali, ubi ante omnia Palatinus Cracovienſis proteſtatus eſt contra Principem de Conti. Incepit interim Cardinalis his verbis; Venit ſumma dies, & hodie primum ſolſtitium ſuum ſinem utinam felicem accipiet. *Primas perorat.* Omnia peracta ſunt, quæcunq; ad curam ejus pertinebant, illud tantùm deeſt, ut ſancta & vera unio, exoptata & neceſſaria confidentia inter cives exoriatur, quæ nunquam melius coadunari poteſt, quàm per juramentũ, quod & ipſe in teſtimonium ſuæ conſcientiæ præſtare paratus invocans DEũ teſtem, quòd à nemine dependentiam habeat, quòd nullum ſuum intereſſe privatum promoveat, quòd nulla donaria & corruptiones acceptaverit, nec promiſſa habuerit his formalibus tacto pectore, & crucem pectoralem manu dextrâ tenens concluſit; DEus me puniat, ſi aliquo animam meam maculavi. Acceſſit ad excuſationem *& proponit* Oratorum externorum Principum, quod propter temporis anguſtias comparere non potuerint, nec legationum ſuarum puncta exprimere. Propoſuit imprimis domum Regiam vivæ recordationi Sereniſſimi Patris meri-

meritorum, eam recommendando, cujus memoria ex corde ejus non est eliminata. Commemoravit pòst Principem de Conti, Electorem Bavariæ, Principem Lotharingiæ Electorem Saxoniæ cum præcautione, quòd examinari deberet, certusne sit catholicus? Odeschalscium omisit, jam enim à concurrentia missus ab illo Principe videns impossibilitatem aliquid bene in favorem Principalis sui faciendi recesserat. His finitis ad invocationem S. Spiritus in genua procumbens accessit præcinuitq; *Veni Creator Spiritus*, benedictionem pòst impertiebatur omnibus, & equum conscendens ad excipienda suffragia Palatinatus visitavit, & inprimis in Palatinatu Cracoviensi substitit, ubi multa quidem vota Principi Iacobo dabantur, sed non omnia. Czarnecqius authoritatis magnæ Notarius Castrensis Regni antequam ex circulo Cardinalis & nos abivissemus post dicta aliqua ad unionem & concordiam impellentia Domum Regiam plurimis rationibus excludebat, eo addito, Duces exercitus nostri ideo illam promovent, ut majorem authoritatem, quàm leges nostræ volunt, & quàm necesse est, habere possint. *A.C. 1697*

Vota procedidatis à Palatinatu Cracoviensi

In Palatinatu Posnaniensi & Calissiensi, isti enim semper junguntur, nec divisa inter se comitiola habent, magnam apparentiam ad scissionem invenit Cardinalis. Pars enim una præeunte Przyiemscio Castellano Calissiensi crucifixum in pectore palam portante, & ob amorem ejus ad concordiam exhortante, fortiter Principem de Conti promovebat, pars altera cui Małachovius Palatinus Calissiensis, & Gurovius Castellanus Gnesnensis præerant, Electorem Saxoniæ promovebat. Cum verò præsentem tunc Cardinalem Primatem isti duo Palatinatus partim per se ipsos, partim per ablegatos eo nomine expresse missos quæsierunt, utrum prædictus Elector, verus & indubitatus sit catholicus, nollent enim tam turpiter impingere, contra Patrias leges, in quarum fronte hæc est fundamentalissima: *Rex catholicus esto*. Respondit Primas quòd missus ab Electore eodem Flemingus ejus ablegatus firmiter asserat eum esse catholicum. Non contenti Palatinatus hoc responso miserunt ad nuntium *Davia* cum eodem quæsito, & ille testimonium Episcopi Iavariensis de domo Saxenzeiciana produxit, in quo excepisse se professionem fidei, ab eodē Electore fide Episcopali testatur Quod testimonium & nuntius petentibus illis à Palatinatibus aliquot Deputatis subscripsit, attestando non quòd Electorem sciat esse catholicum, ut partiales in fraudem contrariæ partis statim divulgarant, sed quòd subscriptio in testimonio receptæ professionis fidei, & manus sit vera Episcopi Iavariensis. In quo fundamento hi qui affecti erant, verum & indubitatum catholicum esse ac proinde Regiâ coronâ non indignum declamabant. Multi autem non sine prævio strictiore examine in materia tam delicata procedendum consulebant.

à Posnaniensi & Calissiensi

In Palatinatu Plocensi, pro more & debito longiori paululum sermone Candidatos proposui neminem eorum defraudans, cuivis pro merito justitiam reddens. Inprimis non minori audientium silentio, quàm solicitudine mea commendavi domum Regiam, sed nullatenus, nec audire de ea, (bene noscere eandem omnes inclamando) voluerunt, itaq; pro sensu meo conclusi, nihil ad ostentationem, omnia ad conscientiam referendo, recteq; facti non ex populi sermone mercedem, sed ex facto petendo, sic mihi ex amore Patriæ videri, ut pomum Regium digniori hoc est Principi de Conti cederet, qui suo magis merito quàm Regis Christianissimi beneficio magnus. Non expectatis ex ordine pro more suffragijs (habet hoc virtus, ut amicitias nullo intercessore conciliet) unanimiter inter strepitus vocum & armorum nec ullo in tam numeroso Palatinatu invento, qui contradiceret cælum terramq; lætæ festivæ *à Plocensi*

 & pla-

A.C.1697. & plaudentes implebant voces; vivat Conti; quantæ fuerint, oculis opus esset, ut credas, manus mea non est exprimendo. Post quas voces strepitus ingens subsecutus armorum quæ in applausum explosa quasi communia hæc omnibus essent solatia. Audita hæc à viciniori Palatinatu Aventi, quem fratres mei Palatinus & Castellanus ducebant, non tantùm placuerunt, sed etiam ad similes applausus incitarunt, quæ apud posteros pretium & decus habebunt. Tres sunt districtus, quisq; Castellanum suum & omnes officiales habendo Palatinatûs hujus & sunt numerosissimi, qui nemine itidem contradicente ad nos accesserunt, & nobiscum non tantùm animis, sed & corporibus equisq; juncti sunt. Idem exemplum secuta est terra Dobrinensis, & itidem nemine contradicente est nobis juncta. Accedebant aliorum Palatinatuum & Districtuum partes satis magnæ, cum in omnibus præter Plocensem & Ravensem Palatinatus, utramq; Dobrinensem scissiones fuerint, longe tamen fortiores erant ubiq;, qui nostras partes sequerentur, & si eo die naturalem suam tarditatem oblitus fuisset, & fortiter institisset Primas, negotium in favorem Principis de Conti meliorem exitum habere potuisset. Cum enim separati fuissemus, vix non triplò major nostra pars erat & pernoctata prævenienda erat, quæ multum nobis roboris ademit, cum Legatus Galliæ nihil quod daret haberet, è converso Saxonicæ pecuniæ non guttatim, sed pleno alveo fluebant, quæ numerum nobis adimebant, illis augebant.

Scias ob insinuatas & non insinuatas rationes, tibi exprimendas ab eo cui notæ sunt, quodsi ducenta saltem millia talerorum præstò fuissent Legato Galliæ, gloriosissimè nemine contradicente in favorem Principis *de Conti* res cessisset, sed cùm hi qui partis contrariæ capita erant accipere omnino vellent, & ille nihil haberet eò pertracti alios pertrahebant, ubi non promittebatur, sed realiter pecunia numerabatur.

Accessit & cunctatio Palatini Vilnensis, qui dum agendùmne esset, an non agendum deliberabat, multis arripiendi contrarias partes dedit occasionem. Noctem ergo totam per continuationem, cùm nullatenus prolongationem nobilitas concedere vellet, in campo impendimus & summo mane multò quàm heri debiliores, media quærentes impediendæ scissionis, advertimus ita in Electorem Saxoniæ animos inclinatos, ut nec domus Regia spem amplius regnandi haberet. Missus fuit Alexander Josephus Załuski Palatinus Ravensis Frater meus à Cardinali & parte nostra ad Palatinatum Cracoviensem, ut Deputatos mitteret ad conveniendum de Candidato, modò illi à suo recederent, cujus dubiam timebamus religionem, & nos fortè necessitate adacti & animã rerum hoc est modo ulteriori promovendi destituti à nostro recessuros spopondimus, sed huic propositioni aures non accommodabantur, omnia violentiam spirabant. Currebamus per Palatinatus ex amore religionis & Patriæ, scissionis consequentias explicantes, insinuabamus conservationem liberæ electionis, quæ nisi per unionem & amorem Patriæ manuteneri poterat, execrabamur passiones, affectus, commoda proponebamus, periculis terrebamus, invitabamus ad unionem animorũ, sed illi qui Electorẽ Saxoniæ promovebant, jã etiã contra domũ Regiã valde agebãt. Non placebat multis tam urgens & violenta ad thronum concurrentia, timebatur imminens scissio. Exierat in medium Princeps quoque Badensis, & jam magna pars in eum consentiebat, sed non erat ita potens, ut alias duas vincere posset. Interim considera & mirare mecum, quid acciderit.

rit. Venerat quidam Senator, quem honoris causa taceo, pro veris falsa narrans aut certè veris plurima miscens, nuntians juransq;, à parte contraria jam nominatum esse electorem Saxoniæ ore Episcopi Vladislaviensis habentis quidem jus aliquod id faciendi, sed tantùm in absentia Archiepiscopi Gnesnensis. Idem rumor ab alijs, quos itidem taceo, non requirentibus causas, quibus ad id fuerit inductus allatus ad partem Saxonicam, quod scilicet Cardinalilis Primas Principem de Conti nominaverit, ita ut utraque pars exacerbata, vix non eodem tempore ad nominandos sucs candidatos accesserit, ita publica via qui excidit & semitas quærit, errores & labyrinthos ambit. Pœnitebat utramque eò processisse unde nos ipsi pene revocassemus. Faxit Deus ut ex qua parte stat æquitas, fortuna etiam succedat.

A C.1697 Elector Saxoniæ ab una.

Ab altera parte Princeps de Cõti nominãtur Reges.

Audiens autem strepitus & clamores extraordinarios in Palatinatu meo Plocensi, & quid sit factum rescìens, magis mirabar, quàm lætabar, habui enim causam id non probandi, si minimum sibi, Reipubl: plurimum sisq fuisset Cardinalis, si quam heri exercuit, hodie continuasset patientiam, ex magnis molestiarum fluctibus emersissemus omnes, nihilque posthac aut mali metueremus, aut boni frustra cuperemus Nunquam suffragabar, ut Cardinalis quemplam nominaret sine consensu totius Reip. Itaq; non sine animi dolore & lachrymis sponte cadentibus, malè Patriæ ominari cœpi, cum libera electio per hanc scissionem tolleretur. Mille pericula, avertat illa Deus, prævidi, & ut palàm facerem non approbare me ullatenus has nominationes cum toto Palatinatu per aliam viam abij, nec gratiarum actioni in templo S Ioannis adfui, quod venienti Cardinali cum magna parte eorum, qui Principi Contio, favebant mandato Episcopi Posnaniensis occlusum erat, sed fere vi ab illis, qui eas habebant, claves acceptæ, & hæc solemnitas absoluta. Cùm verò ex vallis recessisset Cardinalis, relicto ibidem comitiorum Mareschalco & Episcopo Vladislaviensi cum sua parte, hic Episcopus protestatus est inprimis, contra ambitionem Cardinalis, quod invita, non consentiente, imò palàm contradicente tantâ Reip· parte, ad nominationem candidati sui accesserit, seque obligatum esse vicissim in vallis electorem Saxonicum proclamare, Mareschalcum equestrem ad suam partem invitare, sed ille juramenti sui memor, quòd in casu scissionis neutri parti adhærere debeat, sicut contra primam fecerat, ita contra hano ultimam protestatus est nominationem. Hæc quoque pars in ecclesiam eandem pro gratiarum actione, se contulit ex qua Contiani abierant, & iterum hymnum Ambrosianum *Te Deum laudamus* cantavit. Qui historiam electionis hujus bonus integerque leget, quomodo non doleat ex meo bonorumque sensu, quamvis soleat interdum eventus esse gratior quàm causa, interdum etiam causa quàm eventus.

Ego eâdem nocte ad residentiam meam Pultoviensem septem milliaribus Varsaviâ distantem me transtuli, ne ulteriorum quæ sunt infallibilia inconvenientium sim testis.

Habes Eminentissime Princeps longam & leges transgressam epistolã, sed sæpius provehit me res ipsa, & filum istud relationum. Respub: nostra, quo loco sit vides, & quo produxerunt nos acerba quorundam consilia, nec percocta satis ad prudentiæ solem &c.

P. S. Promissum sermonem meum primo die comitiorum Electionis dictum, & latinitati donatum annecto.

SER-

A.C.1697

SERMO ANDREÆ ZAŁUSKI EPISCOPI PLOCENSIS, IN MEDIO VOTIVÆ MISSÆ DE SPIRITU S. DIE 15. MAJI IN COLLEGIATA VARSAVIENSI DICTUS.

Optio vobis datur, eligite. Josue 24.

Dicat quidcunq; velit externus livor, eximia hæc est Poloniæ nostræ singularitas, quod liberis vocibus eligamus Regem, & non in cunis sola nascendi sorte inclytam, sed in campo electorali, ceu virtutis theatro, tot suffragijs, quot lingvis liberè electam colamus Majestatem. Romani Imperij electio septemvirûm calculis definitur, alijs antevertente Lucinam aliena ambitione Princeps obtruditur, sola Polonia nullum passa jugum & libertas cervices sub hastam flectere nescia, rarâ & cunctis gentibus invidendâ sorte, sub Jove libero quærit & invenit Dominum. Non illa serviliter supplex Monarcharum clientelas prensat, verùm ipsa potiùs prensari ambit, idq; sepo.to discrimine. Athenis nati sint an Thebis? in gremium recipit. Assequuntur alij casu, quod virtuti debetur; genere inclyti, genio degeneres, quibus deinde, nec fortia majorum facta stimulos veræ laudis addunt ad gloriam; quemadmodum Dionysio nihil Æschilij pugillaria profuerunt. Nos solam in solio virtutem locamus: Optimum quemque electio invenit. Licet nobis, non ex nobis sed ex DEo gloriari, quod per nos Reges regnent. Hinc inter avita gentis nostræ d cora recensemus, quod cauti futurorũ providendo pridiè, ne pœniteat postridie, electionem maturo consilio auspicemur. Unâ alibi Regnatrix domus, cæteri servi, colimus Poloni Serenissimorum Regum nostrorum stirpem, verùm liberas voces & corda, in sui cultum, ac reverentiam, non regius sangvis, sed digna regio sangvine virtus inclinat: pro arbitrio legimus Principem, donec unus eligatur, multi arcanis votis, tacitisq; animis designantur. Conterminæ nationes, servituti congenitæ, grates & obsequia regnantibus suis debent; nobis gratiæ ab ipsis regnantibus sunt debitæ, quibus ita corda obligamus nostra, ut vicissim nobis obligatos velimus. Neq; enim ulli, Lechiæ se purpura supplex obtulit, aut ullus meruit regnare rogatus, verùm supplices ad purpuram requirimus, regnaturosq; volumus regnare rogati. Infremisces ad hæc externe livor, sed cum procul nimis aspicis, nihil vides. Non indulsit tibi Supremum Numen, spartham tam nobilem, subtraxit libertatis prærogativas, quibus nos in benedictionibus dulcedinis prævenit. Non fecit Dominus taliter omni nationi. In quæstionem vocat Euthymius, cur Zacharias Propheta DEum communem omnium nationum, quæ sub cælo sunt, Dominum, speciali sed accommodo titulo DEum Israëlis appellet eandemq; appositè sic demum resolvit. Quia cæterorum quidem DEus erat Dominus etiam ipsis nolentibus, solorum autem Israëlitarum ultroneè, & per cognitionem. Si igitur specialis DEi prærogativa Euthymio visa est Regem Israël proclamari, utpote ultroneis populi Israël suffragiis pro Rege agnitum, quidni prærogativæ nostræ accenseamus, Regem nobis non nolentibus, verùm per collatã ultroneè potestatẽ volentibus imperitare, thronũ votis omnium conscendere, diadema omniũ nostrũ acclamatione capescere. Nobis professò tam ad cautelã, quàm ad gloriam illa divini codicis

dicis effata deserviunt: reliquit eos in manu consilij sui. Regnum intra vos est, seu ut Tertulliana periphrasi loquar, in vestra manu, in vestra est potestate. Deduxit olim columna gentem Israëliticam, quæ ex parte altera lucem, nubem ex altera repræsentabat, Deducit te flos congregatæ Lechicæ nobilitatis, in portum voluntatis tuæ arbitra consiliorum numinis providentia, cui si obediveris, lucem benigniore radio electionis comitijs affulgentem, si non obediveris, nubem consilia tua inumbrantem experiere. Optio Tibi datur. Respice à dextris obortum Tibi lumen, à sinistris inauspicatum nubilum, obverte quaquaversum palpebram, quò volueris porrige manum tuam. Bonum imò optimum Principem in vota vocas? cum nempe qui conjurato in te Thracio orienti fatalis sit occidens, felicitatis tuæ bajulus sit Atlas, pristini splendoris & gloriæ, exoriens sit Phosphorus, ecce in manu consilij tui siti sunt comitiorum eventus. Optio tibi datur, bonus vel malus Princeps, ut placuerit dabitur tibi. Providè tamen advertas velim, ut quòd ad salutem tuam comparatum est, per abusum non vertatur in perniciem. Induc in animum; libertatem Elephanti, non incongruè comparari posse, qui casu allisus ad solum, mole corporis ruinam urgente, pariter & fovente, ægrè aut nunquam à casu consurgit: cave ne si in gravissimo electionis negotio (in quo ceu in bello bis errare non licet) cespitaveris, infestarum gentium sibilis impetaris, jacto in te probro quod postliminio libertatem prodigentibus servis dicaces Athenæ insusserunt: Nescivisti liber esse, scias ergo esse servus. Utinam consulere ac prospicere tibi aut scires aut velles dilecta Sarmatia, phœnicis in modum è busto proprio renascerere & renovatâ in aquilæ sortem juventâ ad pristinæ felicitatis apicem evolares. Adhuc formidabilis hostibus, gloriosa vicinis socijs, nationibus gratiosa, incorruptam ad posteros famam propagabis, dummodo præsenti actui, cujus theatrum est orbis universus, spectator DEus, argumentum salus publica, epilogum à zelo majorum tuorum non degenerem imponere fata gas. Patrium itaq; argumentum, ex hac exedra composito ad nativam sinceritatem eloquio, sinè accurata dicendi methodô pertractabo, neq; enim suadam de libertate, pro libertate verba facturam, legibus & numeris oratorijs arctari convenit. Cæterùm quia nihil ritè nihilq; providenter sine Opt, Maximiq; Numinis ope, consilio, & honore auspicamur, precandi formulâ à collegio Apostolorum mutuabimur, quâ olim in bivio electionis constitùti, optimos è cælo successus pro designando è duobus unô pessimi discipuli successore imploravêre orantes dixerunt: Tu Domine qui corda nosti omnium ostende quem elegeris. Ponamus & nos orationis thymiama coram Domino, ut sortes quæ à nobis in urnam mittentur à Domino temperentur. Nisi enim manuducente Domino, campum electoralem subierimus, inter numerosos competitores, quærens meliorem, cum copia sit optimorum, patria nostra num hac an illac ire debeat, incerta consilij erit. Obsecramus ergo Domine, mitte quem missurus es. Illustra cordium nostrorum arcanas latebras, ut non in contentione, aut æmulatione, sed in mutuo fraternæ concordiæ nexu, in vinculo charitatis, legibus & majorum nostrorum exemplis, ob oculos positis, Tuam DEus optime maxime gloriam, ecclesiæ decus, fidei præsidium, Patriæ Incolumitatem, pro scopo consiliorum in labyrintheis comitiorum meandris pro Ariadnæ filo, pro regula deliberationum nostrarum, fixâ & immotâ palpebra respiciamus. A.C.1697

Dilatâ in campum electoralem sententiâ, quam liberè tanquam civis Patriæ, intrepidè tanquam jurisjurandi memor, promam Senator, licet anathema pro fratribus me fieri contingeret, fiducialiter dicam, & non timebo: Ad præsens in conspectu DEi, qui verba sacri Oratoris vult esse

A.C.1697 aculeos, qui non pungant modò, sed & compungant, non rosas, aut temporarios flosculos, qui fucatâ suavitate animos demulceant. Illa è sacratiore hac exedra proferam, quæ dicenti æquè ac audientibus necessaria ac salutaria esse intellexero. Si cui autem ex cathedra veritatis (quæ palpum nescit) infixus veritatis aculeus ima pervaserit, ut dolorem leniam parebo monitis Apostoli: Formam habe sanorum verborum, atq; exemplum Deiparæ secutus, quæ incarnatam Veritatem æternam delicatis involvit fascijs, indubitata irrefragabilis veritatis axiomata (ne odium pariant) sub specioso velamine proponam: non ignarus veritatem in modum lustralis aquæ leniter inspersam in gratijs, largius affusam in odio reponi. Non cuivis stomacho commoda medicina, neque cuilibet tempori, aut loco est veritas. Temporibus medicina placet, data tempore prosunt consilia, quippe optima locô & morâ convalescunt. Si tamen vera pro gratis, saniora pro suavibus, amara pro dulcibus necessitas loqui coget, Veronensis esse malim, quàm Placentinus, ut omnibus quæ è suggestu à me dicentur, libertas, fides, veritas constet, tantumque à specie adulationis absit dictio, quantum abest ab adulandi necessitate. Palàm cæteroqui edico, me ut honoris alieni perquam studiosum, ita laudis aut vituperij parcum fore, neminem criminabor, sed nec palpabo. Liberè tamen cum sancto Hieronymo admoneo si quis mihi irasci voluerit, ipse de se, quòd talis sit confitebitur, dum irascuntur suam indicant conscientiam, multoq; pejus de se, quàm de me sentiunt, ego enim nullum nominabo. Sub schemate Samuelis sincero simpliciq; stylo, quem aureis Poloniæ sæculis, apud majores nostros viguisse cōpertum habeo cum charissima, dulcissimaque mihi Patria colloquium instituam.

Ignotam nemini arbitror historiam quam in libro 1mo Regum sacri annales enarrant. Præceperat Deus Samueli, ne lachrymis nihil profuturis eū defleret, quem irrevocabilis Domini sententia à throno Regio submovisset. Usquequo tu luges? amplissimam equidem lugendi materiam subministraret dolor ex amisso Principe, quò non major, non præstantior alter consilio seu Marte fuit, cujus non intermoritura nisi cum hominibus memoria vigebit Verùm fata accusare possumus, mutare tamen non possumus. Usquequo luges: nolo agit Dominus ut regnet super Israel, providi enim mihi Regem. Accingere Samuel, progredere Principem per æterna divinæ mentis sancita genti tuæ destinatum investiga. Promptus alioqui divina capessere jussa Samuel timorem suum Domino insinuare non veretur, quomodo vadam interficient me. Intentatas quippè mihi minas, professa odia, furores doloso cinere tectos, Domine non ignoras. Iam Patrijs moribus & firmatæ à tot sæculis electionis praxi contranitentes, in loco comitijs designato temporaneæ (pro more Patrio) structuræ latera nudare animo proponunt, ut sclopos in rectè sentientium de Rep: procerum pectora, velut in destinatum scopum colliment. Producuntur inter mutua colloquia Glinianenses, nulla historica fide subnixæ, verùm è privatis nullo veri falsivè discrimine, confectis scripturis excerptæ fabulæ, terrent undique accensa, in discordiarum fomite irarum fulgura, detonant verborum fulmina. Quomodo vadam? quomodo jussis tuis obsecundabo, ne timeas ait Dominus Samueli, comitem tibi ut laborum, ita laudis & gloriæ socium destino supremum consiliorum arbitrum, qui charitate ut filius, curâ ut pater, & munere & sollicitudine primus, vigiles curas ad patriæ intendit commoda. Præsto adest Senatus, cui quemadmodum sine ambitione curules, ita sine intermissione erga Patriam curæ. Leva in circuitu oculos tuos in cives patriæ, assertores libertatis, tutores jurium, avitæ majorum suorum gloriæ hæredes. Circumvallat te ad tutelam communis nobilitatis motus, Christiani-

ſtianitatis antemurale nulli unquam potentiæ externæ pervium, libertatis *A.C.1697*
à majoribus partæ præſidium, ruituræ fulcrum. Omnes iſti venerunt tibi, non ut multitudine vincant, numero opprimant, terrorem incutiant, ſed ut aureum libertatis monile tueantur, aquilæ Sarmaticæ pupillam liberæ electionis medelâ illæſam conſervent.

Ne vereare proindè Samuel eos, quibus in turbis quies, in turbido lucrum, quorum capita aquilonaribus plena procellis, qui non ſapiunt ad ſobrietatem, verùm ab ebrietate ſopiuntur, atq; ſpiritu vertiginis, ſpiritu vitrioli, ad violenta per vinolenta rapiuntur. Pacificus erit ingreſſus tuus: plures conſilijs liberæ vocis adminiculabuntur. Pari ſecuritate loquemur, & audiemur. Cæleſte quippe Numen, in cujus manu ſunt corda filiorum hominum, unicordes & unilingves, novo omnipotentis dexteræ plaſmate ad nutum tuum efformabit. Carebunt eventu peſſima conſilia, doloſæ machinæ, atq; monſtroſæ machinationes, ſubſtructione caſſæ, ruinam ſibi accelerabunt: malè conſulti ſcrutatores, & impugnatores libertatis à libertatis gloria opprimentur. Diſſipabit Dominus conſilia Achitophel, hæc eadem ſaxa quæ jacere parant in innocuos, in nocua illorummet capita revolventur, illis ipſis laqueis, quos vinciendæ libertati ſtruxerunt, ipſimet innodabuntur. Et tu quiſquis es, qui ſacrilego ferro dextras filiorum contra matrem armaſti, qui per abominandas factiones, per oppreſſionem populorum aliquid elaborare conatus es: ipſe non jam in ſcena, ſed in pœna infortunij tui architectus fies. Vindice Numine opprobrium tuum ipſe portabis, quò & ſaturaberis, doli artifex tuomet dolo cades, acinacem in officina tua elaboratum viſcera propria recipient; gladius eorum intrabit corda eorum. Si diſpoſuiſti in corde tuo per ruinas noſtras tibimetipſi, vel cuipiam alteri aſcenſum? ſi per oppreſſionem innocuæ plebis, tuam vel alienam fortunam extruere? confundam ait Dominus conſilia tua, infirmabo conatus, cuniculos detegam, factus in diriſum, & improperium nationibus, deſertus ab alienis, ſpretus à tuis experieris tandem quòd fuerint opera tua, opera inutilia, cogitationes tuæ, cogitationes inutiles.

Obfirmatum contra panicos timores, atq; contra pericula obarmatum Samuelem, ulterioribus mandatis DEus inſtruit. *Vitulum de armento tolles in manu tua.* Dum hæc verba in ſacro codice tacitus expenderem, ingenue (ut par eſt in conſpectu Domini) fateor, vehementi me terrore perculſum, mentemq; undiq; ingruente anxietate inquietatam. Subverebar quippe ne fortè Samuel eam genti noſtræ ignominiam accerſeret, quam olim populi metu adactus Aaron Iſraëli accerſivit. Veſano quippe plebis DEi unius potentiæ diffidentis fremitu & ſacrilegis illis vocibus interpellatus. Fac nobis DEos, fecit vitulum. Pro DEo, pro exercituum Domino, non ſaltem Reginam volucrum aquilam, non leonem fortiſſimû beſtiarum, ſed vitulum malè ſanis capitibus ad opprobrium ſtatuit: ſcilicet ut quilibet, hunc factum fictumvè DEum ad arbitriû ſuorum moderaretur, & in modum vituli ad nutum ſuum circumduceret. Proh! quantum Reſp: detrimenti caperet! quantum nobis opprobrij apud vicinas gentes conflaretur! ſi hac tempeſtate talis Reipublicæ Princeps obtingeret, qui mentis inops, meritis caſſus, moribus degener, imò brutum pecus & conflatilis, ex inauribus & profanis mulierum amoribus vitulus audiret. Profectò maximè Prophetarum Samuel maculam & in tua & in noſtra gloria poneres, atq; ſplendorem

A.C.1697 dorem nominis horrida ecclypsi inumbrares, si personatum in Principe vitulum non in ara immolandũ, sed in corona adorandũ proponeres. Post Claudij Cæsaris fata Romano populo Divinos honores per adulationẽ coronato illi, seu bruto, seu caudici (hominis quippe loco nunquã est habitus) lege lata deferre moliebatur. Re ad Patres conscriptos devoluta contemptu explosa est postulatio, jacto in publicũ scõmate. Hunc Deũ quis colet? quis aras illi, quis Flamines consecrabit? quis opis indigus à tam probroso numine opem flagitabit. Ridebitur Claudius Deus, sed magis ridebitur Roma, quæ illum in Divorũ numerum retulerit, quem paulò ante è vivorum numero expunxerat. Ridicula hujusmodi Gentilium numina explosit jam olim divus Augustinus inquiens. Dum tales Deos facitis nemo vos Deos esse credet. Electio indignorum, multum de dignitate eligentium decerpit: qui radios vertici inglorio apat; non illustrat frontem alienam sed propriam obfuscat. Temeritas electorum cùm quosdam ornare voluit, non illos honestavit sed ornamenta ipsa despurcavit. Avertat clementissimum numen, hanc à Rep. nostra temeritatis labem, ne versa in luctum cythara nostra cum Eliseo ploremus. Vidi servos in equis, & Principes ambulantes quasi servos super terram. Innovares Samuel abominationes infelicis quondam sæculi, cujus erat summa votorum melior pessimo Princeps, sceptro frangendo aptior quàm ferendo. Neque enim quisquam imperium flagitio quæsitum bonis unquam artibus exercuit.

Verùm meliora de prudentissimo electore ac magistro Samuele sperare ausim, cujus spectata, commendataque in sacris paginis prudentia, omnem ab animo anxietatem proscribit, promittit suâ perspicaciâ perficiendũ, ut candidatum de magnitudine meritorum & throno dignarum qualitatum metiatur, longè diversum ab illo equite, qui sinè fræno cursitando in equo quæsitus, quo pergeret? interrogandum potius esse eqvum quò assessorem duceret? respondit.

Procede jam Samuel in campum electoralem, unge cornu tuum oleo, revise domum Isai, cujus ubi limen attigeris, illico in conspectum venient Eliab, Aminadab, Sama putatitij scilicet candidati, servire nati, non imperitare. Singulorum ethymon commendatoribus enodandum sepono: ne si nominum interpretationes operosè sub calculum vocavero, cujuspiam (ut ajunt) ulcus tetigisse videar. Rebus quippe nomina convenirent, & singulorum fortunæ sententia Domini aptè congrueret, uni, projeci eum, alteri, non hunc elegit, reliquis, non elegit Dominus ex istis. Mitto proinde ista, utut ad propositum non parum factura. Redeo ad Samuelem. Accuratissima a te Samuel cautela, exquisitissima prudentia, in electionis negotio deposcitur; in hoc quippe unico cardine salus publica, fortuna civium, majestas imperij nititur, & horum ruina te quoque fractura est Illum ante omnia Regem eligendum persvasum tibi habe, qui fidem Romano-catholicam, quæ columen Patriæ & nostrorum est mora fatorum propaget, ac propugnet, qui non vano obtentu ficti, pictique Catholici personam referat, sed quem se foris ostendit, intus verè Catholicum sentiat. Statuti nostri primum alpha est: Rex Catholicus esto. Excidium sibi acceleraverunt Bethsamitæ, quòd in adventu arcæ Domini, privata natalis soli commoda gloriæ Dei præhabuerint; alloquor te proinde Samuel verbis Aurelij: Res divinas age, & DEus res tuas perficiet.

Elige Samuel Regem, qui pium se non mentiatur verbis, sed factis cõmonstret Patrem Patriæ, non Tyrannum, qui norit civium non servitutem sibi traditam sed tutelam. Illius quippe Principis magnitudo stabilis fundataque est, quem omnes tam supra se esse, quàm pro se sciunt; qui cum omnia possit sola sibi credit licere laudanda, cujus vigilantia omnium som

um somnos defendat, omniũ otiũ illi9 labor, omniũ delicias illi9 industria, om- *A.C.1697* niũ vacationẽ illius labor procuret: quem non sua, sed publica, seu damna moveant, seu commoda delectent, munificum de proprio non profusum de alieno. Memineris Samuel gramen & stramen unius esse partus gemellos, sua cuique grano palea est, sed discerne paleam asinis, Regibus granum deberi. Non perstringat oculos tuos bracteatus fulgor, ut tanti glaciem, quanti crystallum æstimes, tanti vitrum, quanti margaritam. Ostendit iris colores, quos non habet, atque specioso mendacio humanam ludit palpebram. Nec quælibet nubes rore fœta est, nec in cujuslibet Regis gratia, quasi imber Serotinus. Ex horrido dumo delicata progignitur rosa è molli cespite acutissimi prodeunt paliuri. Non præsentibus tantummodo intende, quæ prima sui specie fucum faciant, sed providum animum transmitte ad futura. Recogita Samuel eum, qui sibi soli bonus, omnibus esse malum: talis enim non curat, ut alijs sit malè, modò sit ipsi benè. Necesse quoque est Principem etiam opibus affluere, ne egeat: latro in cruce memoriam sui Christo ad Regnum suum perventuro insinuavit, quia agnovit Dominũ, in cujus manu divitiæ & gloria. Intolerandæ dementiæ est, plumbeos Iros in aureo throno collocare, vilissimaque res habetur majestas egens.

Eo animo Samuel publici consilij locum occupa, ut partibus neque studeas neque faveas. Perniciosa Reipublicæ atque communitatibus omnibus invisa semper fuit singularitas. Et quia attestante Origine: unusquisque nostrûm non est unius, sed multi, propensionem quam omnibus in commune debes, ad particulares personas ne restringito.

Vellem Electoralem campum arcæ Noé esse persimilem, quam animalia selectu divino non favore humano subierunt. Odiosum quippe favoris vocabulum, nec in veteris nec in novi testamenti codice sacer textus uspiam expressit. Sine necesse est Samuel consilia tua è prudentiæ dictamine deprompta, sequiore affectu non temerata, sed Cardinalibus Regni legibus ad amussim exæquata, nisi præsideat comitijs electionis incorrupta erga Patriam fides, sententiam dicat pietas, suffragia colligat fidelitas, Gordios difficultatum nodos dissolvat justitia, æqui rectique arbitra, illimis conscientia electionis decretum formet, quod timor Domini, ad perpetuam rei ex æquo rectoque gestæ memoriam sigillet. Nisi ingenia novandis, quàm gerendis rebus aptiora & manu quàm consilio validiora à consilio submoveris, præter acceleratam tibi perniciem, nos quoque in exitij tui Societatem pertrahent, atque ex felicitatis apice in barathrum infelicitatis præcipitabunt. Quomodo salubre consilium, ut Divi Ambrosij sensu loquar, præsentibus comitijs inspirabunt, præsentissimo toxico plena viscera? quomodo pravi actione, proficui esse poterunt consultatione? quomodò è labyrintho educendis alijs operam navabunt, in quorum cerebro labyrinthæi meandri hospitantur. Ex cœnoso fonte illimis unda haud scaturit: ad scopum sagitta langvida emissa manu non pervenit: oculi fundum non cernunt in aquis turbidis: non benè densâ nocte firmantur gressus, ubi foveis distinctum sit iter: ingruentibus Aquilonibus secura non est suo de lumine lucerna. Nequit ferre sententiam legibus conformem Iudex, qui timore percellitur, spe fluctuat, irâ fervet, malitiâ livet, vindictâ calet, ambitione tumet, avaritiâ pallet, & mille nocendi artibus pollet. Nemo malè sanis capitibus consilia dictet non profutura, quibus sua placet fatuitas, nemo se ductorem ijs exhibeat, quibus errare volupe est: nemo sedeat ad clavum navigij in quo vehuntur, quibus naufragium in votis est: nemo eos à casu erigat, quos casus & ruina delectat.

Cave Samuel, ne te frangi potius quàm flecti sueta obfirmati judicij

A.C.1697 uicij pertinacia omnis inimica conulij, in reprobum sensum declinet, ne privati lucri dulcedo, venalem a te sententiam licitetur, ne amplius nummo argumentanti, quàm Platoni ratiocinanti deferas, ne aures auro præbeas, quod potentius Gallicano Hercule, catenatos animos in sui flectit obsequium. Perniciosissimum toxicum avaritia est, quod omnes accusant, pleriq; colunt. Colubrinum venenum, quod vitalia Reipub: membra depascitur, atq; in arterias fatali quadam torpedine, civium Patriæ vitam absumit. Hinc Zoilus Atheniensis, non imperitè olim commentus est: è ferro auream libertatem, ex auro ferream servitutem esse progenitam. Si convellendæ libertatis obtentu munera quisquam depromat Achaz, nihil ei sua munera prosint, sic cum Daniele: Munera tua sint tibi, & dona domus tuæ alteri da, timeto Danaos, & dona ferentes, è quibus modicum emolumenti privatis opibus, detrimentum plurimum animæ, famæq; accedit. Quemadmodum mare omnia absumit flumina, nec tamen tot absorptis undis incrementum capere cernitur, flumina currunt & mare non redundat, ita marsupium alieno turgidum peculio, abundare ad speciem videtur, verùm abundantia illa in posterorum fortunam minimè redundat.

Observa eos Samuel, quorum sonus de alto in spiritu vehementi, firmitatem animi tui parat infringere. Verùm & à subdolis cave retiarijs, qui jacturam libertatis, in capturam destinant. Atheniensium cautum fuerat, piscator retialis non sit civis, ne in turbido Remp: ipsam piscari possit. Exeste ex Rep: Polona retiarij, frustra jacitur rete ante oculos pennatorum, nec enim perspicacissima alitis Polonæ palpebra, contextum è retibus vestris siparium sibi obduci patietur. Pileus Hieroglyphicon libertatis habetur, hunc ad ima aurium deprime Samuel, ne perniciosas libertati propositiones admittant, ne axiomata bono publico noxia excipiant, quibus abreptum, seductumq; cor vel præcurrat vel deserat rationem. Cunctatorem te esse volo cui potius cauta consilia cùm ratione, quàm felicia ex casu placeant. Progredere semitis artiquis in campo electionis, neq; compendia viarum cum Reipub: pren dispendio: si in votis habes, ut libertas, quæ huc usq; rumpebat jugun frangebat vincula, intacta perseveret, cave ne Patria servilem indu formam, Pilato cuipiam Regem obtrudenti: Ecce adduco eum vobis, ol audire cogatur, qui per violentam intrusionem Principem vobis de gnet: Ecce Rex vester. Hoc enim si fieret, serò cum Judæis, tc le, tolle, inclamaremus, quia serò cum Phrygibus saperemus. Ne indo mias arrepto semel negotio Samuel, partes in omnes lumina circum ge, Argum centoculum imiteris oportet aut Apocalyptica illa animali quæ antè, retro, & intus oculis plena erant. Caudam mavult quàm c put exponere coluber, ut vitæ suæ consulat, & tu præ oculis comm nis boni incolumitatem, integritatemq; habeto, atq; rectam in omr bus rationem sequere & exequere, quæ velut viva consiliorum idea, i tentis in bonum publicum consilijs semper obversetur: & confide à S premo Numine ideæ hujus sapientissimo Archetypo pro suo & tuo g nio optimum tibi Principem efformandum. Alta insuper mente rep stum habe Samuel, electionem liberis suffragijs expediendam nec imp catis factionibus sed è ratione status liberi pro decoro terminanda esse, per justitiam quippe pervenitur ad regnum. Non struunt, sed o struunt iter ad solium factiones, extorta chyrographa, voces aurô s coemptæ, seu venditæ. Fallax ad thronum iter, falsis promissis emitu

du

dum quippe impia ſub dulci melle venena recondunt vaniſſimis ſpebus la- *A.C.1697* ctantes ſimul ac lactati ludunt pariter & eluduntur. Interclusi ſunto calles ad Regnum ijs, qui meditantur intrare ut vulpes, regnare ut lupi, quos ambitio impotens impellit, ut ſceptrum ſcelere aggrediantur, quibus lingva magniloqua, manus otioſa, offerunt non afferunt. Quotieſcunque te Samuel impetierint ferales hujuſmodi procellæ, tempeſtateſque ſonoræ, pro ſtella polari, pro acu magnetica publicum bonum reſpice, ut ejus ductu feliciter & fortiter portum occupes. Non obvius quiſque ad clavum Reipublicæ admovendus eſt, terræ equidem flores & arbuſta ſufficiunt ſed polus Polonus primæ magnitudinis ſydera, fulgentiſſimos planetas & maxima exigit luminaria, vel ſi terram in polum transformare placet, è gemmis Regio diademati inſerendis, deligi pretioſiſſimam convenit, è candidatis ad Sarmatiæ diadema capeſſendum digniſſimus deligendus eſt, qui ſuſtineat authoritatem, ne inter caſus collabatur, ne extingvatur inter tempeſtates, Electum Sarmatiæ Principem æqvum eſt aſſimilari palmæ, quæ ab imo quò altius aſſurgit, eò longiùs conſpecta nitet, atque vaſtior eſt in ſummitate, quàm eſſe cœperit ex radice. Quem Deus ad Emphitheuſim Polonici ſolij deſtinavit, neceſſe eſt excelſis gratiæ & naturæ dotibus eſſe conſpicuum, ornari meritis, virtutum exemplis coruſcare. Alioquin ſi rei parum, ſpei nihil affert, è diametro oppoſitam Sauli ſortem naneiſcatur cum Gregorio Nazianzeno; ut quemadmodum Saul quærens Aſinas Regnum reperit, ita ille quærens Regnum aſinas inveniat, inventaſque in lucro & præmio indecoræ ambitionis reponat. Submoveatur, non meo ſenſu, ſed Gregorij Nazianzeni, ab acceſſu ad campum electoralem, tollatur de numero & gremio civium, qui atro dignis calculo ſuffragabitur. Nullus ad votum gloriæ deſignetur per gratiam, nullus ad occaſum damnetur per invidiam, in auge & meridie dignitatis regiæ meritiſſimus ac optimus collocetur. Indigni atque meritis deſtituti ad Cimmerias noctes relegentur: ne alioqui Hieroſolyma noſtra lugenda metamorphoſi transmigret in Babilonem, atque pulcherrima Reipub: ſymmetria, in immane confuſionis barathrum degeneret. Gregorius magnus defixus in contemplatione cæleſtis civitatis in Divo Ioanne Evangeliſta delineatæ, non auream excelſi muri ſtructuram, non ſingulas è ſingulis margaritis portas, non fundamenta omni lapide pretioſo exornata, non decorem & pulchritudinem terrenâ majorem demiratur, verùm beatiſſimam illam cœleſtis Reipub: ſortem deprædicat, quòd portæ ejus dignis non clauduntur, econtra indigni, velut tribunitio edicto à cæleſti beatitudine proſcribantur: Piloſos, Satyros, trifauces cerberos offæ inhiantes, graves imperio Iovis Titanas recondat erebus, rapaces Harpyas Euxini maris unda abſorbeat. Conſimili edicto in Rep: Noſtra non claudantur ſolum indignis dignitatum portæ, verùm etiam aheneis munimentis interpoſitis æternùm obſtruantur, niſi crimen gloriæ apud infeſtas, numini Sarmatico nationes inferre, parentales leſſos morituræ libertati occinere, adductæ in ſupremum diſcrimen Reipublicæ ſepulchralem pompam extruere velimus, plenis comitijs indignos à probroſo ad thronum aſcenſu prohibeamus, digniſſimo congeſtis calculis ſuffragemur. Qui enim indigno favorem præſtat, libertatis prærogativâ indignum ſe probat, atque omnium coram DEo, Patria, & ſera poſteritate criminum reus arguetur, quæ è peſſima Regni adminiſtratione, tanquam è vitioſo fonte pullulabunt. Vicariam Dei in terris poteſtatem Chriſtus non Ioanni privatæ dilectionis intuitu, ſed Petro meritorum reſpectu contulit. Submoveantur à throno repentes humi teſtudines, puſilli corde, mente tripalmares pumiliones: non viribus iſtis, non paſſibus ad ſimilia eluctabuntur. Aquilinis pennis inſtructus ſit, qui ad cacumina ſoli Regiæ volucri acceſſa

 evola-

A. C. 1697. evolare connititur, humeros, lacertosque habeat Atlanteos, qui incumbentem sibi gravissimam Regni molem, ex æquo & decoro sufferre desiderat.

Necesse est Samuel ad solium deligas Principem, non solùm Bellonæ artibus innutritum, verùm etiam mansuetioris Themidis studio impensè deditum: ne oppressi supplices ad astra manus protendant, ut inde Astræam læti sui juris vindicem, è cælo evocent, quam nuspiam in terris repererunt. Verùm ante omnia simultates, diffidentias, censorias traductiones, perniciosissimos corruptæ Reip: frutices, è cordibus civium stirpitus evellito, discerne fallos fratres à veris, dignosce illos quorum verbi melle sunt illita, corda felle redundant, quorum ora stillant opobalsamum, viscera mephytim exhalant, quorum lingva romphæa bis acuta, dum blanditur ferit, dum prensat, enecat; qui dicunt bonum malum, & malum bonum: bilingves Tiberij, atq; instar Elephantorum Lybiæ, aut coturnicum Japoniæ bicordes, corde uno amorem respirant, altero odium recondunt; fidi in speciem Achates, odio execrabiles. Vatinij zelum boni publici obtendunt, vindictam exacuunt, verte impium & non erit. Lutris hyberniæ persimiles, quæ pedem unum ad natandum, alterum ad prædam intentum gerunt: vere Arabibus comparandi, quibus suavissimi odores in nausea, sulphuris malè olentis suffitus in delitijs habetur; qui corpore umbram demonstrant; quorum vox, vox Jacob est; manus autem manus Esau, exstirpa Samuel vepreta rancorum, vineta despumantium collisionum, atq; uberrima concordiæ, fraternæq; inter status confidentiæ oliveta implanta, Senatui equester ordo venerationem, equestri ordini Senatus amorem debet, ut mutuo nexu divulsi animi fœderentur, atq; interna pace constabiliantur, quæ quamdiu inter ordines Reip: illæsa vigebit, tamdiu patria opibus firma, copijs locuples, bello invicta, hostibus formidanda pacificis Minervæ oleis & triumphalibus Bellonæ laureis redimita efflorescet. In ruinam propendet thronus Regius, quem uterq; Reip: ordo Senatorius & equester æquis humeris non fulcit: Imperij corpus non nisi geminæ huic basi solidè innititur: statera felicitatis utramq; hanc bilancem æquilibrem exigit: Candida nostra grandium alarum Ales, utriusq; hujus alæ adminiculo in altum sublevatur. Rempub: Polonam, non incongruè arte facto horologio comparaverim, cujus statas vices morasq; unius rotæ ad alteram debita subalternatio rectè coordinat; aut Sphæræ cælesti, in qua corporum cælestium apta certis locis, sedibúsq; connexio, non interruptos motus ciet, quorum alterna vicissitudo, à supremo omnium motore & moderatore DEo, ad destinatos fines & effectus agitatur: aut deniq; globo terraqueo, quem temperie & gradu inæquales, libero deniq; adnisu æquales creaturæ exornant: in quo ex acerrima elementorum pugna suavissima coalescit harmania, ut neq; ignis aquis prædominetur, neq; undæ ignem è rerum natura proscribant, verùm ut ut discordes in pulchritudinem & emolumenta universi conspirent. Etiam in his electionis comitijs terra igni faveat, ignis terram foveat, unda undam in fluctus non protrudat, nec sit in multitudine consiliorum temeritas, sed grata varietas, non crebra tanquam tempestatum, sic sententiarum variatio, sed meditata variis modis medijsq; concordia.

Adverte Samuel quemadmodum surculus succisus à stipite, illico emoritur, rivus absq; fonte haud difficulter arescit, gutta guttæ non continuata citò disperit, ita qui pacis & concordiæ inimicus, spretâ animo-

nimorum unione, partibus ſtudet, à corpore avulſus, cum Republica diviſa interit. Frater qui adiuvatur à fratre quaſi civitas firma. Nulla quippe ſunt validiora, & magis ævum latura monumenta imperij quàm adunata civium pectora, ubi ſtudia in contraria vulgus ſcinditur, exitium præ manibus eſt, & domus ſupra domum lapſa cuncta in ruinam protrudit. *A.C.1697*

Memineris velim Samuel concordiam arbori eſſe perſimilem, diffunditur circumquaque frondium nemus: verſus meridiem alij, verſus orientem & aquilonem alij ſe rami protendunt, ab una tamen prodeunt radice, uno fomentantur humore fructus coloribus ſuis interſtincti, livent alij, rubent, flaventque alij, omnes tamen communem agnoſcunt, & colunt ſtipitem, atque idcirco decora frondibus, fæcunda fructibus, firma radicibus arbos, non uno ſternitur ictu. Proh infelices Patriæ cives? qui naſcendi ſorte, & libertatis prærogativâ æquales, in diverſa & averſa rapiuntur: alios Aquilo vehementiſſimo privati commodi afflatu contra torrentem communis boni propellit: alios Zephyri & Favonij leni ſuſurro in Euripum traducunt: alios turbulentus, creberque procellis Africus ad improviſas impellit Syrtes: atque jam in altum gloriæ & vanæ felicitatis educit, jam vertigine circumactos impellit in præcipitium. Veterum ſæculorum annales in memoriam revocemus, atq; ſollicita mentis indagine perſcrutemur, qua de cauſa, tot victoriarum palmæ de manibus noſtris extortæ? tot tamq; frequentes laureæ, in primo flore exaruerunt? cur tot triumphalium curruum rotæ in ipſo victoriarum curſu diffractæ? cur Polona aquila toties nidos vel mutaverit, vel cum probro ac dolore ceſſerit, quoties ampliſſimas Provincias irreparabili jactura hoſtibus in æternam poſſeſſionem addixit? cur hæreditas non minùs rara ſit nobis bellorum fortuna quàm brumæ clementia, aut mari malacia? cur potentia tali olim Europæ & Aſiæ formidabilis imminuta robore? cur Majeſtas Sarmatici nominis velut nebula à Sole diſpulſa? æternitatem imperij, æternæ urbis felicitati æmulam pollicebatur ingenitum armorum ſtudium, jam emarcuerint bellaces quondam dexteræ: jam victorioſiſſima Reipublica Argo merſa procellis, penè tantùm ſummitate mali ex aquis eminente, naufragium ſe prodat? ex qua infelices poſteri reſiduas poſt naufragium colligimus tabulas, cur veterem eorumque fortiſſimorum Heroum, qui nunc vivimus Echo ſumus quæ per momenta diſperit? cur parta à majoribus noſtris gloria verſa eſt apud conterminas nationes in opprobrium, parabolam atque ignominiam, nullis unquam non guttis dico, ſed nec fluminibus, imò oceano lachrymarum abolendam. Nonne propter inolitam Genti noſtræ diſcordiam, quam omnes clam perſequimur, palàm proſequimur. Stemus, ſimus ſimul dilecte Samuel, & adverſarius noſter non prævalebit. Commonet DEus: eſto conſentiens adverſario tuo in via. Vacat ſanè (ſi tamen quod vacat & libet, liceret aut expediret) prætextu libertatis, modicas fovere ſimultates, & paululum ſtudia in contraria ferri, dum quis in requie opulenta verſatur, verùm in via infeſta latrocinijs, præſtructa inſidijs, manifeſtis & inevitabilibus diſcriminibus obnoxia, num licet, aut expedit inteſtinis aut internecinis odijs diffidere, atque viperinis morſibus materna Patriæ viſcera lacerare. Non benedixit Abraham filijs Iſmael & Iſaac, quia fide & moribus diſcrepabant. Nec benedicet Deus cives, quorum vita, mores, & corda à recto diſcordant. Vis ſignum veri Chriſtiani unicum hoc eſt, ſi dilectionem habueris ad invicem. Vis indubitatum infernalis mancipij indicium; ſi mordetis vos. Avernalibus ignibus, fomentandis ante titio, æternum cremaberis qui per diſcordias, nobiliſſimam electionis ſtructuram ſubvertere animo deſtinaſti. Nemo in hac ſacra æde nemo in Regno univerſo reperietur qui te impendentis è pravo regimine mali ſive proprij, ſive

A.C.1697 alieni architectum, lapidibus non impetet.

Pro comperto habe technas tuas in horribili tremendi judicis tribunali detegendas, & districtâ sententiâ fulminandas, teq; tanquam piacularem publici odij victimam orco immolandum. Querulabuntur adversum te fato suo gloriose perfuncti majores, quorum manes quiescere non sinis, quorum fundatas propitiationis hostias, & manum placamenta, per te intervertentur. Querulabuntur ij, quos sera gignet ætas, quando crescentibus annis, crescente patriæ ruinâ Trojam suam in Grajas abijsse Mycenas animadvertent. Verùm adstruet aliquis, difficile & captu, & factu esse, ultrà sensum injurias non admittere, & læsum jus proprium, quælitâ vindictâ non resarcire. Sed arduum quoq; fuit Jordani adverso alveo fluere, atq; contra torrentem niti, & tamen conversus est retrorsum. Arduum in incineratione Pentapolis erat igni sphæra sua posthabita, qua fursû innato appetitu eluctatur, ferri deorsum, & tamen in pluviæ modum cælo delapsus est. Arduum erat ferro supernatare aquis, & tamen ad mandatum Elisæi, plano alveo natavit ferrum. Dum imperat DEus, dum bonum publicum id exigit, retrocedite flumina, leves flammæ sphæram, gravissima ferramenta centrum commutate. Pro coronide addo. Profiteris te an mentiris Christianum? si profiteris ánne ergò pudebit Christianum facere, quod fecit Christus. Accedebant majores nostri ad sacraria comitiorum, velut ad Sacramenta, ad quæ Christiano more acceptâ datâq; in vicem offensarum veniâ accedimus. Quàm decorum nobis, & patriæ proficuum foret, redire ad annos pristinos, menses moresq; antiquos, & Patrum nostrorum charitatem erga patriam gloriosâ imitatione complecti. Si hujus exempli Authorem & Ducem desideratis, vivit Dominus in cujus, & vestrûm conspectu consisto, quòd si perspectum haberem cuipiam (quidquid id esset hominis) adversum me esse offensam, cujus intuitu publica consilia intervertere, ac Remp: in ruinam propellere meditaretur, paratus sum è suggestu descendere & Domini mei & DEi mei exemplo ad pedes affusus, deprecator accedere. Omnes ad hanc resolutionem stimulent, si non damna publica, privata certè singulorum commoda. Nam ut veritatem palam contester, suam quisq; fortunam in consilio habeat; necesse est, dum de publica deliberat. Nemo seu maximus in Repub: seu minimus quidpiam privatis suis commodis accessurum speret, si publicum bonum vacillaverit, si sinistra Reip: sors in electionis alea ceciderit. Cæterùm cum vox dicentem deficiat, optarem aliquem è majoribus nostris, è tumulo redivivum consurgere, ut vel simultaneâ, vel post me succedaneâ operâ exedram conscenderet, atq; concioni meæ efficacissima peroratione epilogum imponeret. Procul dubio sueta priscis sæculis emphasi, & zelo patrio hujusmodi verba depromeret: Majores vestros à quibus non interruptam seriem ducitis, posteros vestros recogitate. Ne degeneretis à semitis, quas monstravimus vobis: Eruite de interitu patriam vestram cui plus sangvinis litavimus, quàm in venis viventium posterorum nostrorum resideat. Moveant vos gemitus pauperum, commoveant lamenta miserorum, qui pondere miseriarum pressi ægra ducunt suspiria, in quorum oppressionem quâdam inclementiâ ita propendetis, ut si aërem in latifundia compingere liceret, è communi omnibus aëris usu monopolium statueretis, eò animos convertite, & ne de manibus vestris, DEus infelicitatem patriæ, Christianitatis confusionem, sangvinem Polonum, cujus effusionem discordia vestra effi-

cere

cere poteſt, requirat, profutura admovete, obfutura amovete. *A.C.1697*
Egredere jam, & proſperè procede Samuel ad campum electoralem. Virtus dexteræ Domini dirigat te & manuducat, ut talem eligas, qui Patrem ſe non herum ſtudeat vocari. Coronarium diadema illi cedat in præmium, qui orbis judicio optimus pronuntietur. Illi candidum appone calculum, ex cujus electione ſuam DEus gloriam, Patria conſolationem, hoſtes confuſionem, omnes ſecuritatem nanciſcantur. Avertat à Regno & Republica clementiſſima Dei bonitas, ne in electione ceſpitare contingat, ne poſt omnia deperdita & deplorata fruſtra intempeſtivas illas congeminemus voces: Ergo erravimus: aut aleatotis illius ſortem ſubeamus, qui prodacto per ruſum opulento Patrimonio, Irum paupertate referebat, qui Crœſum opibus æmulabatur, præſervet nos ab infelici periculoſæ hujus aleæ jactu omnipotentis Dei providentia, ad quem ſupplices manus menteſque protendimus, cujus miſericordiam non genibus ſolùm, ſed & cordibus nixi imploramus. O prompta parataque ad auxilium noſtrum divina dextera! quæ certius omni ope humanâ, præſidium polliceris. Nequit bonitatem tuam vincere malitia noſtra, nequit inexhauſtæ fons gratiæ, ingratitudine noſtrâ exareſcere, nequit ignis charitatis tuæ jugiter ardens ſeu tepore, ſeu frigore noſtro extingvi. E profunda miſeriarum valle, vota vivacia & voces ad te dirigimus Deus: opus manuum tuarum ſumus, indigni equidē ob malitiam ſumus ut exaudiamur. Verùm propter miſeriam inopum & gemitum pauperum exurge Domine. Bone IESU, qui mulieri per octodecim annorum ſpatium inclinatæ ſanitatem contuliſti quam ubi primum ſacro manuum attactu donaſti, confeſtim erecta eſt, & glorificabat Deum. Extende beneficam manum ſuper Patriam noſtram, quæ opinione gentiū interno hecticæ malo ſquallet, ut ad priſtinum gloriæ apicem, tuo ſe munere & attactu erectam gaudeat. Cœlum craſtina die conſcenſurus es, ſed adhuc dum mane nobiſcum Domine in terra, donec voluntati tuæ placitum, publico bono habilem Principem eligamus, ſi te à nobis elongaveris, optio nobis è ſententia non ſuccedet. Colliſa ſaltem civium corda ante abitum aduna, malevolorum technas detege, confirma bonos eiſque auxiliū & conſilium ſubminiſtra. Converte captivitatem noſtram ſicut torrens in Auſtro. Hoc pacto duriora adamante corda liqueſcent, atque divi Chryſoſtomi voto reluctantes, & prope invitos urgebit & protrudet torrens miſericordiæ. Deſigna nobis Domine inter ſcyllam & charybdim medium, quod utroque periculo evitato, ſalvâ nave, ſecuros & ſalvos deducat nos ad portum. Concede talem Principem, in quo manifeſtam facias Potentiam tuam. Amen.

LXX
STANISLAO JABŁONOWSKI
Caſtellano Cracovienſi Supremo Exercituum Duci Pultoviâ 28 Junij
Hortatur ad recedendum à ſuo candidato.

Perpetuitatem amoris tui tanti ſemper feci, ut ex omnibus rebus humanis, vix aliquid pluris æſtimaverim, ego etiam cum poſſem obſequebar voluntati tuæ, cùm non poſſem vehementer angebar.
In literis tuis hoc manè ſcriptis benevolentiam agnoſco. Teſtor æternum omniaque videns ac ſciens numen, inſtituti mei rationē hanc ſemper fuiſſe futuramq; nihil ſtudioſius appetere,quàm Patriæ ſalutē,in eo mi-

A.C.1697 eo mihi divitiæ, in eo sunt omnia, quodsi non assequor, propositum tamen conandi, & cupiendi me delectant. Si consilio aut fa..o Rempub: juvare non possum, facio voto & animo, ac proinde talem me crede, qualem aut judicas aut optas. Non aspernor eam laudem præsertim si ab ijs, quorũ fama apud õnes est integra, proficiscatur. Et cum tu hanc de me opinionẽ susceperis, ejus deponendæ, aut imminuendæ tibi author esse nunquam velim. Cum autem occasiones obligandi me, amplecti te dicas, voluntati tuæ, & aliorum postulatis citra moram cedo, quamvis & aliorum futuri præsaga mens, parum spei concipiat, & mihi hæc infelicissima scissio stomachum moveat, præcido tamen omnem deliberationem, cum tua voluntas maximè legis vim pro summa tua non modo potestate, verùm etiam prudentia obtinere apud omnes debeat, me paratum ad obsequendum tibi in omnibus libenter exhibebo, quæcunque voles agam & præstabo, dum salva licebit conscientia .

Veniam absque mora Varsaviam quoniam sic tibi libet, & quia etiam à Cardinali alijsque instantissimè vocor, quamvis timeam, ne publica incommoda, & adversi communium temporum casus, cursum in vobis optimæ voluntatis impediant .

Magna sunt, quæ jam inchoatis, majora tamen, quæ mente designatis. Ego autem optarem ut malorum, & calaminatum origine perspecta nihil ulterius agamus, nisi quod leges præscribunt, quod in te ante animadversum est maximè, & utinam observetur quotidie magis, amor in Patriam tanta tua erat virtus, ut abdiderit reliquas. Nunc casibus & fortunæ penè ipsi eminens, cum summæ sis proximus dignitati perpende non ire nos in servitutem, sed ruere, observa concatenatam seriem malorum, provide futura, ut in perenni gratæ posteritatis vivas memoria, consule, ne scopulis illidamur, In te oculos conijcit orbis Christianus, præsaga mens male Reipub: ominatur, si vindictæ potiùs, quàm tranquillitati studeatis. Si acceptæ injuriæ magis quàm publicæ salutis sitis memores, si inter varia fluctuetis consilia .

Per fortunæ licentiam convellitur Polonia, vel non convenit in unum electum suffragijs, vel consentientium unionem discindit, fas & nefas miscens quorundam ambitio nihil considerans, pulchrúmne an turpe? utile sit an inutile? Quia verò sermonis usum ut optaveram quotidiani fatalis illa dissidiorum impedivit tempestas, communicationem consiliorum sustulit, firmissimas amicitias labefactavit, neque permisit, vel ex optima tuorum consiliorum ratione voluptatem capere, vel si alterius essem mentis eam tibi indicare, cum sæpius sensus meos, tuis conformes fuisse vehementer gaudebam, audeo quod tacere debuit lingva, exprimere stylo, paucáque tibi insinuare, quæ ad recedendum à candidato tuo, te animent. Ut alto cætera involvam silentio, pupillam Reipub: nostræ libertatem attingo, nonne probè tibi notum ab ipsis incunabulis Regni nostri, usque adhuc nullum natione germanum in thronum esse assumptum, cùm ab hac vicinia tanquam suspecta semper abhorreret Polonia, & mutuo metu vicissim hæ nationes separarentur. Extinctâ familiâ & lineâ Lechi primi fundatoris varias inierunt majores nostri formas regnandi. Dominabantur 12 Palatini sed horũ impotentia, & ignavia liberæ genti cum esset injuria, hæc liberis suffragijs uni regni contulit habenas. Fuêre Craci, Popieli alijque, quorum ignavia mixta virtutibus successorum, quia votis populi minimè respondebat, in obscura plebe meritis & virtutibus plenum, quæsiverunt candidatum eumque Piastum appellarunt, & ex vili casa, ad thronum Regium assumpserunt, & jura dare libero populo jusserunt. Successit feliciter hæc electio & Deo placuisse visa, jam enim rimas inclinatæ ad casum domus , visa est quasi inspicere

inspicere fides & religio Christiana, quandoquidem divos cælites in illa paupere casa hospitatos & epulatos fuisse narratum est. Senex jam Pater consilia pacis domi tractabat cum senatu, juvenis ejus filius Zemovitus ferebat arma, ac ordinem equestrem in legiones, & centurias ordinabat, & finitimis testante historia nostra Silesis Germanisque, fuit metuendus. O quàm felix utilisq; genti nostræ dici poterat hæc electio? quandoquidem in posteris suis per ducentos regnando annos, ad Casimirum usq; magnum longè lateq; regnum dilatarunt, Boleslai, Vladislai, Mieceslai Vitimiri; Auxerunt illud Silesiâ, Pomeraniâ, Cassubiâ; ex alia parte Leopoli Rusiâ, Kijoviâ, Vlodimiriâ; à mari Balthico, usq; ad pontum Euxinum, sat ampla pomeria regni vindicibus armis reddiderunt. Post sera fata Casimiri Magni semper vixit in animis gentis nostræ suavis memoria domus Piastanæ, vocati enim sunt ad coronam illius nepotes Vencestaus Bohemorum, Ludovicus Ungarorũ Reges, detur venia ignaviæ & impotentiæ Venceslai qui relicta Rep: in Bohemiam abierat, regimine exteris relicto, ubi sine prole fatis cessit, cui successit Ludovicus Ungarus, optimè etiam absens regnans quia Senatui & Ministris natione Polonis regimen commiserat, hic idem filium nullum, duas tantum filias Sophiam & Hedvigem habuit pactumque cum statibus regni inijt, ut post mortem ejus una ex Filiabus in thronum assumeretur in vim grati animi infinita libertati nostræ beneficia impertiendo. Quidquid enim Resp: nostra immunitatum, libertatum, ab oneribus indultorum habet, à quibus protunc non omnino immunes eramus, beneficijs & privilegijs Ludovici Regis Poloniæ & Ungariæ referimus in acceptis.

A.C.1697

Post mortem ejus stetit Resp: promissis quando rejectio & expulso ex urbe Cracoviensi Germano Wilhelmo, desponsavit Hedvigem Jagielloni Litvaniæ Duci, quem pia Princeps DEo cæloq;, & cum eo tot populos in paganismo adhuc viventes Evangelio & fidei catholicæ lucrata est. Quantum verò beneficiorum contulerit DEus cum hoc novo electo, plenæ sunt historiæ, quæ memorant non tantùm senẽ Jagiellonẽ, sed & posteritatem ipsius in Vladislao ad Varnam, in Casimiro qui reliquias Cruciferorum, optimè per Patrem attritas planè delevit. Albertus & Alexander multa strenuè & fortiter gessere pro patria excepta Bukoviensi. Quid dicam de Sigismundo I. belli pacisq; artibus inclyto, orbis Christiani stupore, & miraculo, planè generis humani delitijs & amore, quẽ amici & vicini amabant & venerabantur hostes metuebant & reverebantur. Qui ex abundantia pacis omnibus divitijs & fortunis, non tantùm domum Regiam, sed & totum mundum repletum filio Sigismundo Augusto reliquit, hic improlis bonorum suorum hæredem ex asse fecit Rempub, totamq; gazam Regiam cujusvis Monarchæ in Europa parem Poloniæ uti matri suæ, jure hæreditario resignavit.

Quoniam verò eluctari & superare crisim fatorum in maximis etiam imperijs non licet, quæsivit Resp: deficientibus jam ex domo Jagiellonica Principibus, aliunde Reges, & elegerat pro aliquo tempore Henricum Valesium Ducem Andegavensem virum & roboris & felicitatis insignis tam in bello, quàm in pace. Mortuo Carolo IX. Galliarum Rege sine prole relictâ Poloniâ amplissimorum regnorum hæreditatem adijt. Post hunc elegerat Respub: Stephanum Bathoreum, virum bellatorem & militarem varijs fortunæ casibus exercitatum. Oppositum sibi æmulum ab adversa factione Maximilianum super pactis conventis cunctabundum, celeritate sua prævenit & præcucurrit ad bravium. Non

A.C1697 est necesse excurrere in laudes hujus Regis, nota enim de eo historia, sterilitas annosa Annæ Reginæ impedivit, quo minus prolem nobis relinqueret. Tandem in ea crysi quærebat Reipub: per viam liberæ electionis alium Dominum, invenitque ultra mare, quamvis tot alij ex natione germana erant competitores, electus Sigismundus, qui regnavit annis quadraginta per se, & tot alijs annis in Vladislao & Casimiro.

Ex hac proinde serie & catalogo Regum nullus invenitur germanus, imò quasi pragmatica sit facta lex ut eos caveamus, aut enim sunt absoluti, & ita ferre libertatem sibi odiosam nolunt, aut dependent ab aula Cæsarea, tunc erunt obnoxij aulæ Cæsareæ evitando fulmina, banna, executiones militares &c.

Consideres proinde mi Dux, quem ad thronum Regium assumis, non loquor de splendore natalium illustri, sed quia est vicinus cum tot domibus in Germania, & toto imperio colligatus Vasallus ac Feudatarius imperij, indeque dependens ab aula Cæsarea, unde posset, sit venia dicto, informari de artibus & formulis regnandi, nec vellet dependere à legibus nostris, à consilijs senatus, est enim potens per se, & quando adsciscet sibi potentiam Germanicam, facillimè libertatem & fortunas regni posset opprimere. Nonne ergo hoc considerare debemus, ne pœniteat in posterum, dum delectus militiæ subsequentur, aggravationes, exactiones, & in domibus nobilium executiones &c.

Gestare in capite coronam Regiam, tiaram electoralem, ipsi quidem gloriosum, sed liberæ genti nostræ erit præjudiciosum, quando duplicia regalia exercere, & extendere volet. Quivis Elector par vult esse Regib9. Experti sunt id fratres nostri Bohemi, dum circa coronam Regiam, nectetetur indissolubili nexu tiara electoralis. In quo puncto non me diffundo, deploranda tantummodo Reipub: sors, quòd ex uniformi Repub: difforme prodierit monstrum, uterque electus potens est, punctum honoris quivis defendet. Princeps de Conti non citò tot terrâ marique superabit itinera. Hic autem Annibal præ foribus citius comparere potest, cum præcipuè Duces partium & armorum in vobis tribus Generalibus habeat, qui trahere ad vos exercitum poteritis, sed per id liberam electionem perdetis, dum vi armorum extorquebitur, & coronabitur invisus Princeps, quomodo verò hic stare pactis conventis & legibus Patrijs volet, quomodo satius tanquam debellatæ nationi non volet dominari.

Mirabitur orbis videndo in eadem persona electorem & electum in hoc Regno, quod nec vestigium quidem dominationis Germanicæ pati poterat.

Liberæ genti liber dari debet Rex & independens, qui sit totus noster, & nos toti illius, & quem non implicent ulli majores respectus. Habet Elector caput imperij Imperatorem & qualitatem feudo annexam, fidelis illi esse debet, posset enim illum deponere, & electoratum ejus acciperet alter, uti jam in hac domo non est novum. Quo casu quæro, quomodo accordari debent res sibi toto cælo contrariæ? Rex erit apud nos, & alibi alienæ suberit jurisdictioni, & omni vitâ suâ ligatas habebit manus, etiamsi maximam ad capessenda arma haberet occasionem & causam. Distinctio illa quod non quatenus Rex, sed quatenus Elector Imperatori subjacebit, est hæc subtilissima tela araneæ, sub qua etiamsi latere vellet Majestas Polona appareret tamen cum summo juris sui diminutione.

Accedit quòd sint officia personalia, quæ in curia Imperiali exequi, cum alijs electoribus tenetur, non tantùm in ceremonialibus, tanquam S. R. imperij Mareschalcus in aureâ bullâ expressis, sed & vicariatu imperij Romani sub interregno. Quomodo sufficere poterit utrique officio Elector hîc dominari, ibi servire? sed dicet aliquis, faciet id per legatum, ast quod quis

per

per alium facit, per se fecisse videtur, idem erit Regis Poloniæ legatus, *A.C.*1697 omnia ea servitia & obsequia Imperatori præstabit, tanquam ipse esset in persona. Iam innui de Regibus Bohemiæ, qui insimul erant Electores imperij, præmonere nos illi debent, ut has cum imperio evitemus relationes, quæ miserum illud Regnum absorpserunt, ita ut vix jam appareat. Lumen enim majus tollit minus.

Dicunt alij quod Electoratum filio suo cedet, sed hi non sciunt requiri ad id annos competentes; Et dato non concessò ut filio suo (quem unicum habet) contra regulam cederet, viventis nulla est successio, in casum tamen mortis ejus reverti deberet, nec certè propter nos, tam grandem & absolutam hæreditatem omitteret.

Modus administrandi fortè similis erit Sigismundo III, qui implicavit Remp: bello, cum Suecis jam bis repetito, Livoniam & Esthoniam perdidit, & semina belli proli suæ ita reliquit, ut ex illis eluctari vix Polonia potuerit. Simile aliquid à fatis timendum: Vigore pacis Monasteriensis diviserunt status Imperij, alios Catholicis, alios Protestantibus adjudicarunt, qui in potentia sunt ferè æquales, & qui forsan impedient, ne Saxonia, ubi incunabula fuerunt Lutheranismi, Catholica fiat, unde bellum oriri potest, in quod insensibiliter implicati, more nostro ex hac occasione aliquid perdemus, præteriti temporis in comparationem, futuri in exemplum, quod etsi de futuris rebus affirmare prudentiæ non videtur, conjecturam tamen vix fallet eventus, cum nostrarũ rerum is stylus sit, læta tristibus finire. Respice proinde magne vir, & si malè cœpisti, jam desinas, ut & ego gaudeam primum tuâ gloriâ, cujus ad me pars aliqua, pro necessitudine nostra redundat, & patria infelicitatem suam tibi, ut prævideo, certè non adscribat; In tuis enim manibus sortes ejus.

LXXI.

AMICO CONFIDENTI,

Varsaviâ I. Augusti.

Relatio electionis & denunciationis electi.

JAM dudum à scribendo cessavi, at non ab amando, quia affectu certè tibi alligor, siluerunt literæ, at non amor, quem vivere in me scias & spirare, si ob occupationes meas rarius te alloquebar literis, sæpissime animo & affectu.

Non nuntio tibi, sed renovo, quum iam scis factum, turpem ac diu dolendam, in campo electorali scissionem, die electionem insequente illi qui Saxonicæ sunt factionis, quæ jam multò auxior fuerat, in campo electorali convenerunt, in quo Episcopus Vladislaviensis (notandum, quòd omnes alij Episcopi nostrarum partium sint) cum duobus Generalibus regni unitis Litvaniæ Ducibus duxerunt Flemingum Ablegatum Saxoniæ Electoris, quo præsente vivat Fridericus inclamabatur, & vexilla nobilitatis submittebantur. Pòst verò ductus ad Ecclesiam Sancti Joannis Collegiatam coram Venerabili nomine Principalis sui homo Acatholicæ fidei juravit, quod publica primum causa, deinde etiam nostra commovere debet. Non enim præsenti tantùm malo, futuri etiam metu non leviter turbari debemus, si pluris religionem facimus, uti revera pluris est. Abieram ego dolore cordis tactus intrinseco hâc eâdem nocte, quâ hæc scissio infelix facta est, sed ardentissimis

 precibꝰ

A.C.1697 precibus utriusq; partis, scilicet Cardinalis, & Castellani Cracoviensis invitatus sum in spem certam inter partes componendæ concordiæ, ut Varsaviam redirem, quod tertia die feci. Quærebamus omnia possibilia media ut proximum civile bellum imminensq; amoveremus. Obtulit se Mareschalcus regni cum aliquot Senatoribus mediatorem; Proponebamus nos pacandæ Reip: causa, ut quoniam nulla pars justè gloria posset liberam suam fuisse electionem, cum in utraq; palpabiles videantur defectus, cum difficile & potius impossibile sit, ut post discessum tot Senatorum & Nobilium, qui vel nobis, vel illis suffragia sua dederant, in quemcunq; demum ex proclamatis consensus noster inclinaret, & quicunq; demum ex mutuo assensu proclamaretur, salvâ libertate id fieri nullatenus posse, cum tot cum suo quisq; Candidato abierint. Inito igitur intuitu boni publici consilio suadebamus, ut utraq; pars à suo recederet nominato, & tertium, si id placuerit acceptaremus, ad quod legitime faciendum convocanda nobilitas, dato eis libero veniendi arbitrio, ita enim libertati nostræ unicè provideri potest. Sed illi in proposito suo ne dicam malitia obstinati nulla media admittebant, sed tantum simpliciter, ad adorandum suum nominatum non invitare nos, sed tanquam inæquales obligare nitebantur. Jam nomen Friderici in Augustum commutarunt, jam pacta conventa obstantibus nostris protestationibus, præsidente Joanne Gninscio Palatino Pomeraniæ conscribebant, jam Legatos ad invitandum suum electum destinabant & omnia tanquam integra Resp: in illis contineretur sibi usurpabant, denunciationem electionis suæ in castro Varsaviensi obtulerunt, favente illis Palatino Plocensi, uti Varsaviensi Capitaneo. Cardinalis verò denunciationem confirmationis (*poparcie* vocatur) cum copia non esset Varsaviensis castri, in Ravensi proclamari jussit, uti tibi utriusq; copiam annecto, vellem ut eas legens reflectas te, quid consonum sit vel dissonum veritati, restat enim in aliquibus punctis dubitationi super narrata non dubius locus. Interim jam nullam spem relictam concordiæ esse, cum summo mœrore meo te certiorem reddo.

COPIA DENUNCIATIONIS
ELECTI REGIS PARTE EX UNA 27. JUNII IN CURIA REGIA VARSAVIENSI OBLATA.

NOS consiliarij Spirituales & Sæculares equestris ordinis & omnes status Poloniæ, & M. D. Litvaniæ significamus, quòd juxta præscriptum confœderationis Varsaviensis viritim in termino pro 15 Maji determinato comparentes optabamus moribus antiquis majorum nostrorum actum præsentis electionis auspicari à sanandis Reip: vulneribus, à corrigendis exorbitantijs, à reducendis illis ad necessarium ordinem qui ex orbita legum deviarunt. Sed cum totum id tempus quod negotijs Reip: essentialibus impendendum erat, electio Mareschalci contra antiquam praxim per suffragia viritim data extraxerint, & post nominatos ad compositū capturale judiciū deputatos unica tantùm coæquationis juriū M.D.L. constitutio lecta, & invenimus nos in declivio elapsi (dolendū) tēporis. Die Martis proinde in vigilia expirantiū comitiorū electionis, non sine ingenti animi sensu, propter rejecta, tam magna & essentialia Reip: negotia comparere debuimus sub signis & vexillis in campo electorali, consilia inituri de subjecto coronæ capaci, quod qualitatibus suis expectationem popu-

populorum adimplere posset. Quod in crastino ultimo scilicet die conti- *A.C.1697* nuando, cum nobis ab Archiepiscopo Gnesnensi candidati propositi fuissent, Serenissimus scilicet Princeps Iacobus primogenitus Serenissimi divæ memoriæ Regis nostri. Princeps Contius natione Gallus, Princeps Carolus Neoburgicus Princeps Lotharingiæ, & Elector Saxoniæ, condignum respectũ meritorum defuncti Regis, nec minus exempla majorum, qui propter internam quietem, stirpes Regias in Piastiana & Iagiellonica familia, Regiæ prærogativæ habere noluerunt extorres. Accedebamus alacribus studijs ad primum candidatum, sed cum nonnulli ex senatoribus & parte equestris ordinis propositioni nostræ, quæ nullas practicas & factiones in se continebat, contrarij erant, & acerrimè promovendo candidatum suum Principem de Conti videntes impossibilitatem persvadendi illis, accessimus ad alia media, proponendo secundum & tertium ex Regijs Principibus, vel electorem Bavariæ domus Regiæ, per Serenissimam consortem suam colligatum, & ad extremum quemcunque ex concurrentibus evitando omnimodam inter nos scissionem, modo illi mutuò recederent à promotione Principis de Conti, quem multi ex Palatinatibus & districtibus evitando molem bellorum inevitabilem & propter alias rationes nullatenus acceptare volebant. Inclinando potius ad electorem Saxoniæ, cujus incognitũ nomen ab omnibus factionibus immune, tanquam digito Dei nobis monstratum in arena electorali, apparuit, sed & hæc æquanimitas nostra, per dignos & præcipuos Senatores aliquoties dilata nihil profuit præoccupatis & unicum subjectum promoventibus, & per expressum nullatenus à Principe de Conti recedere se posse declarantibus. Iam & hodie circa continuationem actus hujus tentavimus per omnes modestiæ gradus pertinacem illorum candidati sui promotionem. Et timendo ne illi, tanquam vallorum & campi electoralis viciniores, præcipitarent actum electionis, expedivimus ex quovis Palatinatu deputatos, propter attendentiam, & in casum pertinaciæ, propter contradictionem interponendam. Quo minimè attento. Archiepiscopus Gnesnensis contra expressum confœderationis à se scriptæ tenorem, quòd una pars sine alia eligere non debeat Regem, nec privatas factiones adhibere contra juramentum in voto suo ante *Veni Creator* solenniter coram cœlo & terra expletum, quod neminem nominare vellet, nisi universali & indivisibili concordia totius Reip: electum Regem in parva satis quantitate suæ & nobis contrariæ partis ad nominationem Principis de Conti accessit. Et illum Regem non audiendo tam multas protestationes, per Senatores deputatos ac Nuntios, in satis copioso numero congregatos, non servando debitum modum & formam, ut ter consensus requiratur, tantâ præcipitantia & perplexitate nominavit, ut vix inter voces contradicentium vox ejus audiri potuerit, & pòst cum sequacibus partis suæ, Varsaviam properavit. Quod dum deputati nostri ex hoc actu redeuntes nobis retulerunt, cum magno mœrore contrarium liberæ gentis electionis modum indoluimus. Protestati ergo contra insupportabilem hanc libertatum nostrarum oppressionem, coram Deo & orbe universo, quod non à nobis initium & causa dissensionum procederet. Recurrere ad salubriora consilia in extremis debuimus, ut liberam electionem Regis nobis fratribꝰ & posteritati nostræ non amitteremus. Consistentes proinde inter valla & in campo electoreli actum præcipitatum pro nullo & illos qui festinantius, ultra legem ex illo loco abierant pro absentibus judicatis, accessimus ad regularem in præsentia Episcopi Vladislaviensis & Mareschalci Comitiorum electionem ibidem nos expectantis, praxi solitâ nominationem considerato eo, quod per evictionem Principis de Conti amicitiam vicinorum Principum lædere, & circum flagrante Europa nos exponere bellis cum periculo

A.C.1697 riculo sacri fœderis possemus, sicuti nos Dux Moschoviæ literis suis per residentem suum redditis, & per Archiepiscopum consulto subreptis, nec coram statibus lectis præmonet, visis quoque plurimis authenticis documentis, auditis testimonijs, examinata legalisatione Nuntij sedis Apostolicæ de electore Saxoniæ, quod sit Catholicus, ad illius personam inclinavimus id habentes in consideratione, quod Principis hujus florida, & bellicis palmis monstrata indoles Regno nostro, non tantum defensionem & decus, cum alijs fructibus & consequentijs sed etiam fides catholica ab exemplo personæ ejus notabile habere poterit per accessionem incrementum.

Hunc proinde Serenissimum electorem Saxoniæ quod felix faustumq; sit, & non alium tribus vicibus vivâ, & expressâ voce Episcopi Vladislaviensis nemine portestante, & contradicente, imò omnium applausu nominavimus & declaravimus, & in signum gratitudinis in Deum, statim in illo campo majorum nostrorum ritu *Te DEum laudamus* occinuimus, idemq; in Ecclesia S. Ioannis solenniter repetijmus. Hunc ergo Dominum nostrū per nos concorditer electum, & futurum Christum Domini defendere, obedientiam ei secundum leges, & libertates nostras præstare, honore, fide nostra & juramento appromittimus, dignitatem ejus & securitatem, quod Poloni Regibus suis semper præstiterunt, constanter tuebimur. Et si aliquis inveniretur cujuscunq; status, dignitatis & conditionis, qui aliquo modo contrarius esse huic nostro inviolabili decreto præsumeret, habendus est violator jurium Reip: qui solus contra nos omnes insurgeret, quod nec amor Christianus, nec mandatum DEi pati, ut omnes propter decimam vel centesimam partem pereamus. Si quis proinde contra hunc actum nostrum homines extraneos, vel nostrates colligere, consessus congregare & formare auderet, & si quis pecunias à similibus acciperet, Poloniæ sit vel Litvaniæ indigena, contra omnes hos tanquam contra violatores & hostes patriæ arma sumenda forent, sicuti contra quemvis externum, Principem qui sub quocunque prætextu vim nobis inferre, & coronam præripere vellet, ad quod sub pœna vitæ & honoribus nostris nosmetipsos obligamus. Superinvigilare debebunt, & si aliquid simile acciderit instigare Nuntij Terrestres pro comitijs coronationis electi, ut ibi executio in quemvis talem fiat per decretum Regis electi, & status Reip: secundum jus contra perduelles patriæ, hoc tamen ita explicamus, ut intelligi debeat de eo, qui admonitus authoritate denunciationis hujus nostræ, sua intentione obstinata Remp: turbare, nec nobiscum convenire præsumeret, tunc executio vigore hujus placiti, in illum extendi debet. Omnes proinde præsenti declaratione præmonemus & fraterne rogamus protestando coram DEo, nos paratos fuisse ad omnia præstanda, ad inducendos in communem concordiam & unum velle sicuti decet fratres cum fratribus, & sangvinem cum sangvine. Si tamen extrema malitia communi & interna, ac bono publico non cōsiderato, congressus aliquos, ac confœderationes militares in ultimam Reip: commotionem, & interni belli excitationem, quæ à cordibus nostris nulla factione infectis sunt alienæ formare, fomentare, & constituere auderet, tunc post expeditos postelectionales ante coronationem congressus, modo infra scripto, ad avertenda in perniciem (avertat hanc DEus) Reip: molimina secundùm patrium morem accedemus & in eum finem generales congressus Provinciarum solitos viritim & more militari internos stabiliemus. Quibus congressibus Episcopus Vladislaviensis cum deputatis à nobis pro exigentia, & necessitate occasionum universalibus literis suis locum, tempus,

pus, & diem destinabit, & palàm faciet, ut ita Reipub: in promptu exi- *A.C.1697*
stens secum in commune conferre, convenire & securitati suæ libertatibusq; Patrijs exemplo & zelo antecessorum suorum possit providere. Et quoniam ex gratia Dei jam habemus Regem divinitus nobis prævisum ut eo citius electio hæc possit stabiliri, expedimus è medio nostri legatos invitando eum ad capessendum Regni thronum, qui legati ante omnia curabunt, ut Serenissimus Elector, & jam noster electus Rex non transcendendo limites nostros, publicam faciat fidei Catholicæ professionem, ad quem actum specialiter Episcopum Posnaniensem rogavimus. Utque postea securitatem jurium & libertatum nostrarum juxta rotam in electione divæ memoriæ Regis Ioannis subscriptam & observatam juret, præcavendo reiteratum hoccemet juramentum in felici coronatione, quam secundùm morem Regum antecessorum, Serenissimus electus noster cum omni debita cautione, cum auctione aliqua securitatis jurium & libertatum, & correctionis liberæ electionis explere debebit. Cujus coronationis Serenissimi Regis nostri unanimiter electi, diem 15 7bris. anni currentis Cracoviæ in solenni ecclesiæ destinamus. Comitijs verò coronationis 17 mensis & anni ejusdem, ut usitata praxi absolvatur, omnibus Palatinatibus & districtibus Poloniæ & M. D. Litvaniæ, ad eligendos pro his comitijs nuntios congressus in virtute confœderationum insolitis, & pro comitiolis particularibus locis destinatis, sextam Augusti determinamus Zatoriensia, & Haliciensia comitiola una septimana anticipando.

Pro quibus comitijs coronationis, omnes officiales Regni & M. D. Litvaniæ quicunque ad hunc actum pertinent, comparere debebunt, quos rogamus & præmonemus, ne debitum suum intermittant officium. Principes item feudatarios, & civitates ad id pertinentes authoritate Reipub: invitamus, præsenti declaratione.

In hac coronatione antecedenter pro more funeralia piorum cinerum divæ memoriæ Regis nostri, tanquam emeritissimi Principis cum omni honore, & observantia pro decore gentis observari debent. Propterea Vexilliferos Palatinatuum & districtuum Poloniæ & M. D. Lit: compellamus, ut ad decorandum huncce actum pro officio suo punctualiter compareant. Expensa verò tam pro conductione corporis, quàm pro alijs requisitis funebris hujus apparatûs, thesaurus tam Poloniæ, quàm M. D. Litvaniæ providebunt.

Cum autem multum intersit in præsenti Reipub: statu, ut exercitui in deservita mercede satisfiat, & in obsequio Reipub: sub directione, & Regimine Ducum detineatur, declarati sunt decem milliones à Serenissimo electo nostro in exsolutionem Polono exercitui & Litvano, pro cujus interesse tertia pars in dispositionem statuum Litvaniæ reservatur, ad distributionem verò, & exsolutionem exercitui nostro prænominatæ summæ cõmissiones Leopolim pro 10 Augusti anni currentis destinamus, qui commissarij, debita quartualia exercitui secundùm liquidationem in præterito tribunali expeditam pariter ex prædictis millionibus exsolvent. Præmonendo ut omnia alia quartualia pro injuriatis propter vindicationem damnorum in consistentijs, & transitu factorum totaliter conservari possit. De exsolutis quartualibus commissarij, à cohortibus & regimentis, quietationes accipiant, quas post factam in futuris comitijs relationem nuntijs cujuslibet Palatinatus, districtus secundùm repartitionem reddere tenebuntur.

Et quandoquidem exorbitantiæ & aliæ materiæ statûs, propter extractionem temporis in præterita electione debitum non habuerunt effectum, præcavemus nobis per pacta conventa, ut Serenissimus Electus noster post felicem utinam coronationem, comitia exorbitantia-

rum

A.C.1697 rum sex septimanarum indicat, in quibus omnia necessaria negotia, prætensiones, & desideria Reipub: tractari & concludi debebunt.

Et ne justitia post eandem coronationem vacet, reassumptionem tribunalis regni in tempore & loco legibus determinato præcavemus. Quare Comitiola electionis deputatorum feria secunda post festum B.V. M. pro more peragentur. Ad quam denunciationem magno applausu & consensu omnium Palatinatuum, & Districtuum Poloniæ & M. D. Litvaniæ absolutam, quandoquidem propter maximam frequentiam omnes apponere manum & subscribere difficile possent, communi statuum consensu è medio nostri deputavimus ad subscribendum. &c:

DENUNCIATIO ET INVITATIO
AD CONFIRMATIONEM LIBERÆ ELECTIONIS OMNIUM PRO 26. AUG: DESTINATAM DIE 25 JULII PUBLICATA A PRIMATE REGNI.

NOS consiliarij utriusq; nationis Spirituales & Sæculares nec non equestris ordinis ex omnibus Palatinatibus, Terris, & Districtibus, pro electione prope Varsaviam facienda congregati, notum facimus omnibus & singulis, quòd, uti pro hoc actu electionis futuri regnantis convenimus, ad sublevandam debitis obsequijs nostris viduam patriam ita ex parte nostra nihil eorum deesse passi sumus, quodcunq; ad conservationem jurium & libertatum nostrarum pertinere visum est. Et primò quidem inquisivimus, quisnam ad confœderationem induxerit exercitum regni & M. D. L. deinde quis convocationis comitia absq; justa ratione ruperit: verùm pars adversa Remp: majoribus intricatura scissionibus, revelari non permisit hujusmodi machinationes: impertinentes easq; varias in medium produxit quæstiones, armorum ostentavit strepitum, clamoribus & tumultibus consilij confudit Majestatem, adeo, ut vix tandem sub finem quintæ hebdomadis insolitâ & dolendâ electionis formâ, Mareschalcus equestris ordinis electus fuerit, stante hâc intentionum nostrarum varietate, nec securitatem providere, nec dispositionem ullam, & præparamenta pro veteri usu, & praxi electionis facere potuimus, verùm in turbido expectavimus diem nominationis futuri regnantis. Et quamvis universi Palatinatus utriusq; nationis pridie nominationis, numerosè in equis adfuerint ad valla, loco electionibus destinato atq; ex tædio, compassioneq; de consumpto frustra tempore, statim accedere ad electionem voluerint, tamen Eminentissimus regni Primas etiam in hoc puncto observaturus vim legis, distulit electionem in crastinum, id est in diem jure nominationis designatum, tanquam decretorium, quo cum ortu solis numerosè congregati omnes Palatinatus in loco ad valla designato, delegerunt è medio sui quosdam ad propositiones excipiendas deputatos: Electione hac deputatorum facta post invocationem Sancti Spiritûs, ubi per Palatinatus de regni Candidatis conferre cœpimus, intrusit pars adversa non promulgatum antehac, juxta jura electionum, concurrentem Electorem Saxoniæ Ducem. Excepimus hoc cum magna admiratione, de ablegato hujus Principis inscij, nec audita, lectavè ulla ejus propositione, incerti de vero illius ad ecclesiæ gremium accessu: idcirco, ducti veteri Polonorum zelo erga sanctam fidem Catholicam, desiderantes habere Regnantem cum consorte verè Catholicum

tholicum, juxta ultimam generalem confœderationem noſtram (quod in domo illa non reperitur) melius proviſuri publicis utilitatibus, ſecuritati & decori noſtrarum ditionum, inclinari cœpimus omnes in partes longa ſerie ſæculorum celeberrimæ Borbonum familiæ, electuri ex eadem Regium Principem Franciſcum Ludovicum de Conti Potentiſſimi Galliarum Regis nepotem, quem eo tempore ob generis excellentiam, fortitudinem, natales, & talenta reliqua orbis habuit in delicijs. *A.C.1697*

Adverſa verò pars præoccupata in graviſſimis occaſionibus procedens per oppoſitiones, oblita primo primi juris electionis *Rex Catbolicus eſto;* Germanum vicinum Anteceſſoribus noſtris ſemper formidabilem conata eſt nobis imponere Dominum. Dies tota impenſa eſt perſvaſionibus & motivis adhibitis parti alteri, quod perſona Electoris Saxoniæ Ducis negotijs Regni omnino ſit oppoſita (cum nunquam in throno noſtro habuerimus Imperij Electorem) ipſe etiam Eminentiſſimus Regni Primas, per Deputatos Palatinatus Poſnanienſis, expoſuit rem omnino impracticabilem, præſentibꝰ arduam, poſteris pertimeſcendam. Cùm verò idipſum perſvadere parti adverſæ nequivimus, viſum eſt diem ſine nominatione protrahere & noctem ſine ſomno ad valla ducere unà cum Eminentiſſimo Regni Primate per continuationem diei, nominationem differre in craſtinum. Die ſequenti cupientes intelligere mentem adverſæ partis, deputavit utraque pars aliquot, tum Senatorij, tum equeſtris ordinis, determinato loco ad tractatum peragendum intra valla. Sub hanc conferentiam, ubi ex parte noſtra expoſita ſunt pericula & incommoda, quæ cum hoc candidato accedunt, & econtra quàm magna ſecuritas, quæve commoda candidatum noſtrum ſequentur, plura audire noluit convicta pars adverſa, & debitè reſpondere impotens, clamore tantùm & tumultu rupit ſeſſionem, unicum reponens, placere ſibi Ducem Saxoniæ Imperij Electorem. Miſimus inſuper ex mente omnium Palatinatuum nobis aſſiſtentium deputatos ad alteram partem cum petito, quatenus promotionem Saxoniæ Ducis negligerent, nos viciſſim paratos ad eligendum tertium omni tamen exceptione majorem: verùm ſurda ad hæc pars adverſa nullum dabat conſilio noſtro locum, in armis ipſa aſſiſtentem ſibi habens Illuſtriſſimum Epiſcopum Vladislavienſem qui ex nunc acceſſit ad nominationem Principis Saxoniæ, inſcijs & diſſentientibus nobis, quamvis Eminentiſſimus Regni Primas (cui hoc ſoli de jure cōpetit) præſens adfuerit cœtui. Acceptâ hujus rei notitiâ non leviter ſumus commoti, quod tria capita toti nobilitati Dominum imponere contenderint, prout de hoc fuſius proteſtatio in caſtro Ravenſi loquitur. Quapropter univerſi eum Palatinatibus accedentes propius ad valla, petijmus Eminentiſſimum Primatem, quatenus verum Catholicum electum noſtrum nominaret Dominum, quod & fecit in loco loci præmiſſis omnibus ſolemnitatibus, factâ ternâ de conſenſu noſtro quæſtione, nominavit Principem de Conti: qua nominatione factâ Eminentiſſimus ab aliquot vexillis terreſtribus ad templum Parochiale deductus eſt, ubi Hymnus Ambroſianus ritu ſolito in ſimilibus practicato eſt decantatus.

Adverſa verò pars ſimili methodo, quamvis impari valore, utpote nullam ad hoc ex legibus habens poteſtatem ſecundò iterum per Illuſtriſſimū Vladislavienſem Epiſcopum in eodem conſeſſu nominavit Electorem Saxoniæ, aliaque ceremonialia, legitimando illicitum ac invalidum actum exequebatur.

Nec hic ſtitit impetum pars adverſa, ſiquidem ex nunc è gremio ſui, Dominum Dorpowski Officialem majorem Exercitus extranei ad Saxoniæ Electorem, cum electionis à ſe factæ denuntiatione expedivit. In craſtinū convenit ad locum electioni deſtinatum ad excipiendas propoſitiones Able-

A.C.1697 gati Principis Saxoniæ nuper hic Varsaviæ inauctoritati, sub directione Illustrissimi Castellani Cracoviensis Supremi copiarum Poloniæ Ducis. In ea sessione conclusum, quod pacta conventa cum Ablegato Saxonico forent conscribenda, ad quæ in solitâ forma, omissis illis, qui ad hoc munus ante sessionem adhuc, tum ab Eminentissimo Regni Primate, tum à Mareschalco equestris rotæ directore deputati fuerant, elegerunt alios. Denique idē Ablegatus deductus fuit inter vexilla cum dedecore gentis demissa, veneratione solis alias Regnantibus exhiberi solita. In crastinum pars adversa factâ apud Patres Augustinianos sessione, conscripsit inauditum quoddam juramentum, pro conscribentibus pacta conventa, planè in statûs nostri eversionem, siquidem Reges nobis jurare pacta, non nos Regibus debeamus eorum tuitionem & nostram subjectionem, in libertatis præjudicium, cujus tamen depressio cuilibet nobilissimam amanti libertatem ex tenore juramenti fit palam, qui in hæc verba sequitur.

Ego N. N. juro Omnipotenti DEo in Trinitate Uni, in Unitate Trino, quòd, cum designatus sim pro conscribendis pactis conventis inter Rempublicam, & Serenissimum Fridericum Augustum Saxoniæ Electorem, liberis vocibus in Regem electum, præ omnibus in me suscipiam liberæ electionis tuitionem, circa connotanda pacta, Reip: commoda me promoturum sine ullo respectu, & attentatione futuro regnanti, meæ tantùm commune bonum, jurium & libertatum nostrarum securitatem, & exactissimam observationem me procuraturum: à quo nullis me corruptionibus abstrahi sinam. Sic me DEus adjuvet.

Nos interim habentes majorem partem Reip: nobis adhærentem, aliquot denos Palatinatus, ex integro, absq; ulla sensione authoritatem Primatialem, ipsamq; causam cum DEo & Fide Sanctâ Catholica meliorem, non sumus ausi jus totius Reipubl: ad nos trahere, & idcirco expedivimus rogatum à nobis Illustrissimum Episcopum Premysliensem, Supremum regni Cancellarium ad partem adversam quatenus tempus & locum concederet conferendi, ubi ostenderetur quantum defraudaverit jura & libertates, quàm indignè susceperit Senatorem; & vix inflecti potuit ad certamen rationum loco apud Patres Bernardinos designato. Convenimus cum parte adversâ & bene impressimus nobis, ne sub tempus conferentiæ ulla fieret mentio de alijs negotijs, obtinuimusq; quoad hoc omnem securationem, secus tamen factum est; si quidē sub ipsum tempus tractatûs, pars altera conventa pacta conscribebat, ad juramentum nobilitatem inducebat, dispositiones ad trahendum & retinendum in partibus electi sui militem fabricabat, contra expressum jus & juramentum Ducū exercitûs (militem in finibus regni contineto, & si regnum seditio invaserit nulli parti adhærebo)

Misimus itaq; ex sessione nostra deputatos aliquot ad Illustrissimos Duces, petendo eos, quatenus respicere dignarentur tot animas, tot fraternæ nobilitatis vinculo junctos, qui per aliquot hostiles incursiones hoc anno jam factas sub barbarum captivitatis abducti sunt jugum, & conformiter juramento tueri regni limites, ne per absentiam suam ab Exercitu occasionem porrigerent militaris confœderationis, quæ & ante est inita ob Ducum absentiam sub tempus convocationis. Reduximus in memoriam legem Anno 1648 formatam: verùm Ablegati nostri indignè suscepti, loco optatæ declarationis, hoc reportarunt unicum: non recedemus à Candidato nostro, etiam ad sanguinis vitæq; profusionem.

Prima dies conferentiarum consumpta est in examine Religionis

Can-

Candidati. Pars illa patiebatur defectum in probationibus, eò quòd variaret in documentis. Ostentabat in propositionibus Ablegati sui, quòd à duobus jam annis Romæ fidem susceperit orthodoxam Princeps, testimonium verò Illustrissimi Javariensis Episcopi indicabat, quòd secundo die Junij ejusdem anni Badenæ in Austria ejuraverit hæresim, literæ verò Principis Electoris de quarta Junij, Badena ad Eminentissimum Primatem datæ continent, quod profiteri fidem Catholicam citius nequeat, quàm certus fiat de corona. Perpendimus itaq; hujusmodi perplexitates in fide, pretio regni facta s, facileq; conclusimus, nullam esse securitatem in ratione orthodoxæ fidei. A.C.1697

Dies secunda impensa est devotioni, siquidem in eam incidit festum Visitationis Beatissimæ Virginis.

Tertiâ die missi sunt ad nos à perte altera DD. Gnesnensis, & Inowroclaviensis Castellani, abrumpentes cursum tractatûs, nullámque afferentes rationem præter nudum velle. Nos tamen ob convincendam ulterius partem alteram, per sacra & amorem Patriæ, quatenus ad suam sessionem reduces svaviora adferre dignarentur responsa, ad quam obtestationem nostram missi sunt ad nos partis adversæ commissarij. Tandem accepta est ad trutinam secunda propositio ratione libertatis nostræ in integro conservandæ, demonstratum est domum Saxonicam habere indigenatum in Polonia ab anno 1652. Ultima verò confœderatio omni titulo vetat ad thronum promovere Piastum. Insuper metus non vanus fuit, ne domus tam potens redimeret bona terrestria: denique ne munia illi Domui offerrentur, ex qua potentia Regnatricis Majestatis minari posset interitum aureæ libertati. Adductum est & hoc, quod nimia sit potentia hujus Principis, tum à viribus proprijs, tum à colligatione cum vicinis nostris, tum à dependentia ab alijs: & hinc inferebamus, quod nec ratione libertatis nostræ à tali Domino securitatem sperare possimus. Perpensis his rationibus, Domini Mediatores rogati ad dissvasionem concepti affectus, pro informatione totius Reipublicæ fassi sunt necessariam esse liberæ electionis confirmationem, informandum utrúmque Principem electum, ne Regnum ingrederentur, verùm decisionem in limitibus Regni expectarent.

Quarto die hujus tractatûs consensimus ex parte nostra, in omnia quæ Domini mediatores desiderabant propter conservationem liberæ electionis: pars verò adversa in tantùm in electionis confirmationem consentiebat in quantum hic & nunc utraque pars in unum consentiret subjectum. Interim facile responsum est ad hoc, quòd absque Electore populo nihil determinare possimus, qui cum duobus Electis domus proprias jamjam repetijt, sine quo decidere quidquam sit impossibile, in quantum nonnisi consentientibus universis electionis Mareschalcus juxta juramentum, diploma extradere obligatur, sine quo non licet ulli electo (si est vis in legibus) coronam attingere. Præsumebatur metus ab adversa eminere parte, eò quòd Ablegatus Galliæ se coram quodam prodiderit (quod tamen verificatum non est) Principem de Conti intra breve tempus adfuturum præsentem in Polonia. Processimus & in hoc scrupulo æquanimissimè consentiendo in hoc, quatenus omnes Ministri externorum Principum, ante electionis liberæ confirmationem extra Regnum abirent, ut sic omni suspicione vacui obtenta libera electione, nec vicinis alienis, nec proprijs negotijs favendo eligeremus nobis Regnantem. Convenimus adhuc die quinto cum parte adversa cupientes amore Patriæ justis rationibus, & petitionibus nostris eam eo permovere, ut prius fidei sanctæ Catholicæ securitatem provideret, pro qua mori omnes parati sumus: prius vulnus illud tam grave libertati inflictum per calcatum jus vetandi sanaretur, prius in novam

A.C.1697 nobilitatis jam dispersæ convocationem consentiret ad confirmationem liberæ electionis, antequam ad hæc violenta descenderet media.

Commemoravimus illis, quod Electio subsistere non possit absq; diplomate à Mareschalco Legatorum extradito; hoc autem a testatum est ex mente Reipub: per juramentum; quo illum obstrinxit, ne ulli parti stante scissione diploma extraderet: & hinc non tantùm justa, verùm & necessaria est confirmatio liberæ electionis. In hoc etiam contumacissimè responsum est, quòd & sine nobilitate consentire in unum possint, & quòd diplomate Mareschalci non indigeant cum determinatum sit ut Illustrissimus Episcopus Vladislaviensis & Illustrissimus Dominus Cracoviensis subscribant: per quod evidenter Nuntiorum dignitatem, jura & prærogativas equestris ordinis sanguine Antecessorum comparatas ex toto subvertunt, dum absq; omni jurium, libertatumq; respectu, per abrupta procedendo nobis invitis, dissentiente tantâ Reip: parte, Legatos ad Principem Electorem Saxoniæ destinant, ad coronam eum invitando, & coronare demum non obstantibus tot Palatinatuum, & Terrarum contradictionibus parant. Omnia hæc nequaquam emollivêre induratâ fratrum partis adversæ pectora, dum invitis nobis, dissentiente tota fermè Rep: coronare statuunt suum electum. Protestamur itaq; inprimis coram DEo de non adimpleta lege divina per tam exosum procedendi modum cum proximo: Protestamur deinde coram toto regno & M. D. L, quod intuitu firmandæ solius libertatis accedamus ad confirmationem liberæ electionis, cui locum præfigimus valla prope Varsaviam, electionum tempore alias frequentatum pro die 26. Augusti anni currentis, qui cœtus noster, & plenæ electionis complementum determinari debet intra spatium unius hebdomadæ. Comitiola per Palatinatus, Terras, & Districtus ob angustias temporis instituere, est impossibile, siquidem pars adversa cum palma coronam præripere quàm citissimè intendat. Uti, quod superi avertant, si ante determinationem confirmationis electionis pars adversa voluerit introducere suum Candidatum, denuntiamus & solemniter per conservationem Fidei Sanctæ, sanctuariorum DEi & libertatis charæ patriæ, obsecramus omnes & singulos, quatenus ad eum convenire locum velint, tanquam ad commune incendium restingvendum, quem Eminentissimus regni Primas designaverit. Quo in loco, si malitiosè impediretur dicta liberæ electionis confirmatio, Generalissimum virium nostrarum constituemus, & inito consilio, præsidium nobis & libertati nostræ providebimus. Non obligamus quidem ad cœtum istum, in ordine ad confirmationem liberæ electionis, sub pœnis de expeditione bellica sancitis, verùm tantùm zelo in religionem, amore in patriam, dulcedine in libertatē adjuramus, quatenus omnes tempore & loco designato comparere non graventur. Quoniam verò inter tantam Senatûs & Equestris ordinis frequentiam, longa traheretur mora in subscriptione cujusvis personæ in particulari ideo unanimiter deputati sunt à nobis ad hoc præstandum, qui subscribere, & proprio munire sigillo dignarentur.

PRO-

ACTUM IN CASTRO RAVENSI,

SUB INTERREGNO FERIA V. POST FESTUM SANCTÆ MARGARETHÆ VIRGINIS ET MARTYRIS PROXIMA.

Anno 1697.

AD officium & acta præſentia Caſtrenſia Capltanealia venientes perſonaliter Generoſi Vladislaus Kroſnowski & Alexander Magnuski Lencicienſis Palatinatuum Nuntij facta prius ſolenni contra Illuſtrê, & Magnificum Ioannem Krasinſki Palatinum Płocenſem, Capitaneum Varſavienſem, ejuſque totum officium Caſtrenſe Capitaneale Varſavienſe, de non ſuſcepta præſente ad acta ſua proteſtatione ſolenniter in forma juris pleniſſima ab Eminentiſſimo, Illuſtriſſimis & Reverendiſſimis Gneſnenſi, & Leopolienſi Archiepiſcopis aliiſque Epiſcopis cum Illuſtriſſimo Caſimiro Ioanne Comite in Bychow Sapieha Vilnenſi Supremo M. D. L. Exercituum Duce, Adamo comite in Myſz, Sieniawski Belſenſi Palatinis, Vladislao Przyemski Calliſſienſi, Alexandro Felice Lipski Siradienſi, Caſtellanis, cæteriſque plurimis Palatinis, Caſtellanis, Miniſtris ſtatûs & nuntijs terreſtribus deputatis ſuo & prædictorum, Eminentiſſimi, Illuſtriſſimorum & Reverendiſſimorum Archiepiſcoporum, Epiſcoporum, Palatinorum, Caſtellanorum, Miniſtrorum ſtatûs, Nuntiorum terreſtrium nomine in & contra Illuſtriſſimos Stanislaum Iabłonowski Caſtellanum Felicem Potocki Palatinum Cracovienſes exercituum Regni Poloniæ Duces, tum Iozephum Słuſzka Caſtellanum Vilnenſem Exercitûs M. D. Litvaniæ Campiductorem, uti ſciſſionis in Republica Authores, nec non Illuſtriſſimum & Reverendiſſimum Stanislaum Dąbski Epiſcopum Vladisłavienſem & Pomaraniæ alioſque Senatores, Dignitarios & officiales ſciſſionis, & convulſionis jurium cardinalium regni fautores, & promotores proteſtati ſunt idque in eo: Quia ijdem Illuſtr: Duces cum Illuſtriſſimo Epiſcopo Vladislavienſi & Pomaraniæ cæteriſque Senatoribus dignitarijs & officialibus & alijs factionis ſuæ Perſonis inito in everſionem ſtatûs conſilio univerſos Regni Poloniæ & M. D. Litvaniæ Palatinatus, & terras conturbarunt, in varias ſciſſiones induxerunt, aliquot vexilla Palatinatuum & terrarum ab ipſorum ſciſſione, ad partem rectè de Republica ſentientium, recedentia in facie totius Reip: exploſionibus bombardarum, & non modica confuſione affecerunt, nonnulla vexilla in ſua ſciſſione vi retinuerunt. Conſilia Reipublicæ per ſex ſeptimanas diverſis & indebitis materijs diſturbarunt, totumque tempus conſultationum, nuntijs terreſtribus activitatem ſiſtendo, Authores & fautores confœderationis militaris protegendo. Electionem novi Directoris protrahendo extraxerunt, perinde indagationem de Authore confœderationis militaris impediverunt, prout defacto evidentius in ipſo Electionis & nominationis futuri regnantis, actu & termino intentionem ſuam probaverunt, etenim contra jura cardinalia regni non in loco ſolito, verùm à campo electorali remoto, non expectato à majori longè parte Palatinatuum regni & M. D. L. aſſenſu, imò non requiſito Sereniſſimum electorem Saxoniæ fidei Romanæ contrarium non præcedente ſtatibus regni de ipſius concurrentia intimatione, ad ſceptrum regni nominarunt. Illuſtriſſimi Archi-Epiſcopi Gneſnenſis Primatiali dignitati derogarunt, Cum verò multis perſuaſionibus juſtis, & adæquatis rationibus ſuperſedere à ſciſſione & colliſione jurium noluerunt Eminentiſſimus Cardinalis Archi-Epiſcopus Gneſnenſis in loco ſolito campi electoralis, antecedente

A.C.1697 omnium Senatorum Spiritualium, & sæcularium Ministrorum status, Nuntiorum terrestrium à Palatinatibus regni & M. D. L. ex remotiori campo missorum consensu juxta praxim & dispositionem legis Cardinalis Serenissimum Principem de Conti Franciscum Ludovicum Borbonium ex Catholicis Parentibus natum Catholicum præsenti statui Reipubl, præ alijs candidatis pernecessarium, ad gubernium regni Poloniæ & M. D. L. nominavit præsente Mareschalco ordinis Equestris, cui nominationi expressæ tribus vicibus & promulgatæ nemo contradixit, imo numerosissimis copijs Palatinatuum, Districtuum ac terrarum regni & M. D. L. ad urbem & Ecclesiam Parochialem S: Joannis Varsaviensem, pro agendis Supremo Numini gratijs reductus. Quocirca ijdem protestantes, de nullitate & invaliditate nominationis Serenissimi Electoris Saxoniæ uti jura cardinalia regni contra publicum regni assensum, contra praxim usitatam non præcedente informatione Reip: subsecutæ, & cum præjudicio gravi prærogativæ Primatialis per Illustrissimum & Reverendissimum Episcopum Vladislaviensem, & Pomeraniæ nominati, tum contra omnia attentata adversæ partis statutis, & constitutionibus regni contraria, videlicet legationes, denuntiationes, literarum publicarum ad se receptiones, pactorum conventorum conscriptionem, eorundemq; per oratorem dissidentem, exposito Venerabili Sacramento in Ecclesia S. Joannis clandestinè horâ sextâ matutinâ non obstantibus solennibus protestationibus per M. Jacobum in Borkow Chalecki Venatorem Podlachiæ & M. Martinum Graiewski Succameraridem Visnensem, qui prout contra pacta conventa, tum & contra juramentum dissidentis orato is protestati sunt, ubi magno impetu, vibratis frameis, verbis scommaticis omnes in Ecclesia, coram Venerabili Sacramento contra protestantes consurrexerunt, & per tam non Christianum factum liberam electionem violarunt; iterùm atq; iterùm manifestantur & protestantur. *Ex Castrensibus actis Capitanealibus Ravensibus extractum correxit Bylina mpp. Adamus Stanislaus Trzcinski Dapifer Terrestris Gostinensis judex Castrensis Ravensis.*

PROTESTATIO PARTIS SAXONICÆ

ACTUM IN CURIA REGIA VARSAVIENSI FERIA IV. IN VIGILIA S. JACOBI APOSTOLI, Anno Domini 1697

AD officium &c: personaliter venientes Generosus Ioannes Glinski Ensifer Bracłaviensis Iudex capturalis & Nuntius Palatinatus Lęncicìensis atque Ioannes Golejowski Dapifer Ciechanoviensis, ac Samuel Woina Iasienicki Thesaurarius districtus Rzeczycensis Palatinatus Novogrodensis, Nuntij terrestres pro comitijs Electionis deputati suo & Illustrissimorum ac Reverendissimorum Stanislai de Lubraniec Dąmbski Vladislaviensis & Pomaraniæ, Stanislai de Witwica Witwicki Posnaniensis, Ioannis à Kierszensztein Kryszpin Samogitiæ, Nicolai Popławski Livoniæ Episcoporum, Stanislai in Ostrog & Iabłonow Iabłonowski Castellani Cracowiensis Supremi, Felicis in Podhaice Potocki Palatini Cracoviensis, Campestris Regni, Iosephi Słuszka Castellani Vilnensis Campestris M. D. Litv: Exercituum Ducum, Constantini Brzeza Posnaniensis, Raphaelis Leszczynski Lęncicìensis Generalis majoris Poloniæ, Sigismundi Dąmbski Brestensis

Cuja-

Cuiavienſis Palatinorum, tum & aliorum Palatinorum, Caſtellanorum, *A.C.1697* dignitariorum Officialium, Nuntiorum terreſtrium, nobilitatis ac denique omnium ſtatuum, & Ordinum Regni tuitionem liberæ ac innocentis electionis ſuſtinentium nomine, quàm primum quædam proteſtatio imaginarijs, nec unquam probandis referta propoſitionibus, per Generoſos Vladislaum Krołnowski & Alexandrum ac Franciſcum Magnuski, nomine Eminentiſſimi Cardinalis Radziejowski Archiepiſcopi Gneſnenſis, Illuſtriſſimi in Bychow Sapieha Palatini Vilnenſis Supremi M. D Lit: Exercituum Ducis, aliorumq; ſuæ partis in Caſtro Ravenſi facta, typiſque promulgata innotuit & ad manus ſuas advenire potuit, ex nunc ſtudendo ſtatus Reipub: ac liberæ electionis conſervationi tum præcavendo indemnitati ſuæ reſervandoq; actionem liberam reſpectu circumſcripti honoris ſemper integerrimi nomine ſuorum, contra quos de jure venerit, tam remanifeſti quàm manifeſti, porrexerunt talia puncta, In primis, cum optimè norunt rebus publicis nihil magis officere, ac ſubditorum interna odia, ad ea nunquam ſe voluiſſe dare occaſionem, imò ſemper ſtuduiſſe quieti, indeque moribus & exemplis majorum præcipuum in electione præſenti partium ſuarum innocentium fuiſſe ſtudium. Circa Sereniſſimos candidatos ex domo divæ memoriæ Regis digniſſimi ac ſæculis memorandi, quòd tam internè quàm externè ambitionibus quietem Patriam interturbantibus, via præcluderetur, & nunc ad præſens remanifeſtum, nonniſi invitos, coactos ac provocatos prædicta aggravatoriâ, læſivâ veritatis & honorum proteſtatione accedere. *2do* in tota illa proteſtatione, nullum eſſe veritatis punctum vel propoſitionem; quod enim obijcitur Illuſtriſſimum Epiſcopum Vladislavienſem & Pomaraniæ prius feciſſe nominationem pro Sereniſſimo Saxoniæ Duce, quam ſit hoc à veritate diſſonum, ſufficit ad memoriam univerſorum Palatinatuum provocare, ſed ſi iſtam excidiſſe arbitrantur, res & eventus loquitur aliter, nam quomodo pars noſtra potuit prius nominare, cum ipſimet proteſtantes agnoſcant inſtrumento ſuo intitulato: Obwieſzczenie do poparcia wolney Elekcyi, quòd nonniſi pòſt abitum illorum acceſſimus ad valla & ſzopam, inde manifeſta veritas, vel ore ipſorum patet, denique nunquid non illi prius fores Eccleſiæ vi pulſantes & protrudentes properarunt ad te Deum laudamus, obliti illius expediendi in campo. Innocens verò & defenſiva pars, nunquid non aliquot horas impendit poſt abitum partis offenſivæ, conſulendo, quid in tam enormi, nec ſperato caſu, læſi juris Cardinaliſſimi factura eſſet, nec invenit aliud remedium niſi nominationem perſonæ innocentis, ac ab omni contractu Capitulationum antecedenter expreſſarum liberæ ſuccurrendi, prout defacto nemine contradicente eadem pro Sereniſſimo Principe Saxoniæ Ducis peregit, ac etiam poſtero die eundem actum, quo ſtabilius ac ſolidius ratihaberetur electio ſub iiſdem ſignis electoralium Palatinatuum ſuſtinuit, ac omnium plauſu in præſentia legati Neo electi conclamatum, ac ſolennem fecit, quod demonſtrat partem illam præcipitaſſe, nos ſemper hæſiſſe ac poſteriores fuiſſe *3tio.* Audet eadem Proteſtatio aſſerere nullam fuiſſe contradictionem, præcipitatæ nominationis Sereniſſimi Principis de Conti, ſi proteſtantes, & contradicentes, omnes adhuc vivi moriantur, res non moritura teſtatur, ſi enim nulla obfuit contradictio, nulla proteſtatio, cur Magnificus Mareſchalcus comitiorũ diploma non extradidit, pro tam plauſibili nominatione, certè nullam ob cauſam, iſte inſignis vir continuit manum, quàm quòd proteſtationes, tot contradictiones, ac ferè univerſales oppoſitiones, iſtam præcipitatam præſumptuoſam trahentem, jus liberæ electionis ad certas familias, à tota nobilitate, detorquentem, ad Capitulationes particulares libera ſuffragia à campo electorali præſidentem in Guardijs numeroſè conductis, evertentem jura Cardinalia,

A.C.1697 nalia & omnes status Reipublicæ: fecerant invalidam & abortivam nominationem. 4to. Dicit ultra eadem protestatio, quòd non præcesserit statibus Regni de concurrentia Serenissimi Principis Saxoniæ informatio, ast obstat antevotum Primatiale, antè Veni Creator, ut specificè post alios cãdidatos Proposuit quoque Personam Serenissimi Saxoniæ Principis, quodsi Orator ejus ab ordinibus ejus non fuerit auditus, imputandum foret studijs passionatis partis involventis omnia, quæcunque sunt Serenissimi Principis de Conti, apparuit ad status & ordines Orator, neque ullum publicum fecit sermonem, nisi fortè talis requiritur intimatio, qualem contra leges manifestè Gallicus legatus uno ferè integro anno exercuit Varsaviæ. 5to. Non veretur quoque dicta protestatio obijcere, quòd Serenissimus Neo-electus non est Catholicus, sed quid ad talia reponere quis audeat? quod oculus videbit, si aures non audiunt. Quæ non ideo proferuntur, quòd nesciant Regem esse Catholicum, & iterùm professurum, sed quòd non habeant quod obijci ent. 6to. A legat insuper eadem protestatio factum esse grave præjudicium prærogativæ Primatiali, quòd non ipse nominaverit Serenissimum Principem Saxoniæ, ast hoc ab ipso voluerunt & desiderarunt status Reip: innocentes, cur ipsemet suâ se prærogativâ privavit, secutus sibi non statibus, & ordinibus Reip: placidas partes, cur debitum, obligationem, munus, juramentum deniq; suum non observavit, de non tentanda prius nominatione, antequam omnes in unum consensissent, muneri suo & vinculo non respondere, & semetipsum exuere jure & facultate suâ, adeoq; præjudicium illatum, si quodpiam prætendit Primatialis dignitas, de nemine alio, quàm se ipso conqueratur & dissolvat 7mo Adstruit demum eadem Protestatio, nunquam occurrisse suis propartibus manifestationem ministrorum Jacobi in Bartkow Chalecki, Venatoris Podlachiæ, & Martini Graiewski, ac si contra juramentum pactorum conventorum per Illustrissimum M. Ablegatum Saxoniæ expletum, quodq; sit reale, exhibet virorum istorum nulla labe notatorum contraria de insimulatione sui publica coram actis protestatio. 8vo Objicit deniq; criminosa statibus,& ord: regni, nempe Senatoribꝰ intaminatis Dignitarijs, Officialibus alijsq; personis, tuitionem liberæ electionis sectantibus actoratum, fautoratum & promotionẽ scissionis & convulsionis jurium, atq; initum in eversionem status consilium, quæ omnia intaminatum zelum ac fidem in patriam debitam, quàm insolenter, injuriosè ac in sui pœnam arguant, vel ex ipsis contextibus scriptorum partis adversæ pateat. Dicunt enim quòd Serenissimi Principis Saxoniæ concurrentiæ ad regnum non præcesserit informatio ad status, quomodo ergo potuit fautoratus & promotio scissionis circa subjectum & ex tempore insinuatum fabricari, quæ tempus & moram requirunt, ut valescant, quomodo consilium potuit iniri in eversionem status per eos, qui deserti & relicti in campo electorali, à suo Primate, nunc primo eversum statum, divisam Rempub, convulsa jura cardinalia liberæ electionis illacrymati sunt, dum illum abscessisse campo cognoverunt, damnataq; tali in patriam nunquam sperata impietate, virilibus consilijs suffragante innocentiâ obviandum hisce extremis insistere, cum taliter refutatis imaginarijs objectis, ne silentio præterita pro veris cernerentur, licet omninò provocatis, ac stimulatis quæ amore quietis tacenda placerent, pro penitiori omnium informatione, non sine gravi doloris sensu deponere.

1mo. Leges sunt claræ, positivæ & quæ Cardinales interregni censeri pos-

ti possunt, ut Ministri externi removeantur Varsavia, & tamen Illustrissimus Abbas Polygniac legatus Christianissimi; non modò non expeditus, non modò non monitus, scriptis suis lacessens atq; stringens intima status nostri, sed alter etiam in subsidium illi adductus, legatus Gallicus Illustrissimus Chateneus, & quod magis dolendum à Tovjanski Ablegato Poloniæ, illo ipso tempore, quo jamjam negotia electionis fervere cœperant *2do.* Prohibent solennissime leges, ne Gvardiæ militares, ad actum & locum electionis inducantur, jam quot millia hominum exotici militis, ac etiam Tartarorum M. D. Lit. visa fuerunt. Testantur id publice Nuntiorum terrestrium expostulationes absq; effectu factæ. *3tio.* Adsunt leges de methodo eligendi comitiorum, jam qualiter nunc, ut in partes eorum trahi posset Mareschalcus, expedita sit electio, summa indignitate, confusione, ac pene eversione Reipublicæ capitatim & viritim nobilitatem ad suffragia pro Mareschalco, per aliquot integras septimanas, inducendo antequam verò modus iste exortus fuerit alijs materijs obruendo, ne prorsus quidquam temporis relinqueretur, de more Patriæ & lege sanandis vulneribus Reipublicæ, sed omnia vulnus essent, quo, facilius præmeditata pars illa exequi posset. *4to* Munus est & quidem Sacramento jurisjurandi solenne cujuslibet Senatoris avertere, quidquid nocivum fuerit. Iam quomodo Eminentissimus Cardinalis Primas Regni defuit tum huic, tum suo Primatiali muneri dum literas Moschoviticas necessarium habuerit à Principali suo, in alias manus tradere *5to* Ligatur idem Eminentissimus, legibus comminatorijs hostis Patriæ, de non attentanda nominatione, stantibus contradictionibus, vel si una pars absque alia, præsumpserit juramentali facta sponsione, quod neminem nominaturus sit, qui non esset, de omnium ordinū consensu, vel aliqua obstaret contradictio, sed his omnibus postpositis, uno ictu nominationem sibi tantùm, & suis non verò statibus, & ordinibus placitam, ac divisionem prævisam & præmeditatam per se confecit, perniciosam quidem publico sed privato non inutilem, partibus ijs, apud quas tam nullus, quam duo Reges faciunt hærere proventus Reipublicæ, bona OEconomica Regia retineri, vacantes Palatinatus, & Capitaneatus, quādam absoluta facultate distribui, nulli in publicum emolumento. Divisionem verò istam, fuisse præscitam, & præmeditatam, vel hoc solum convinci potest, quòd idem Eminentissimus Cardinalis, illas tantū partes, idque satis modicas, quas sciebat Gallicæ factioni obnoxias, obequitaret. Iam verò ad tot Palatinatus, terras & districtus contrarios Gallico, sic stantibus in Europa bellis ac rebus candidato, nec unicum passum fecerit, pro conciliando vel recipiendo concordiæ sensu, cavendum est ex ijsdem legibus, ne quispiam putet sibi licere, quod Patriæ quietem turbat, ac amorem Patriæ evertat. Iam quomodo Eminentissimus Cardinalis aliam electionem pro una septimana, ad eundem locum ubi prima facta, ubi eadem statim postero die, reclamante per status & ordines viritim, & more militari congregatos confirmata, & ratihabita pactis conventis, & juramentis comprobata, audet indicere, sine præcipuis particularibus conventibus, sine præhabitis in Palatinatibus comitijs, quomodo præsumit cassare conventus licitos, & legitimos, ad determinanda tandem infelicia interregni tempora, qua authoritate producere conatur idē interregnū (quod finiri cupiunt omnes) jubens literis suis universalibus prorogari, judicia capturalia quid intendunt talia nisi interregnum suumq; consulatum perpetuare, sufferre omnem priscum morem, exponere manifestis Rempublicā periculis, ex ijs itaque evidentibus, ac palpabilibus rationibus plurimis alijs, quas publicus zelus, sagacitas, atque rectitudo optimorum civium penetrare potuit solenniter nomine statuum & ordinum Regni tuentium liberam

Ddd electi-

A. C. 1697. electionem, de nullitate factæ manifeſtationis, per Eminentiſſimum Cardinalem Primatem, uti violentæ ad ſciſſionem præcipitantiæ, præſumptuoſæ, armatæ, Gvardijſque militaribus ſtipatæ, prius antequam ſuffragijs electoralibus probatæ, indeque jus omnium liberæ electionis ad aliquos trahentes, tam de nullitate præfatæ manifeſtationis, uti mentalis ex nullo verò objecto candido, deque nullitate literarum univerſalium, pro confirmatione electionis, in diem 26 Auguſti ad turbandam Rempublicam extraditarum, demum de nullitate quarundam literarum univerſalium conventus particulares indicentium, ac legitimos, quæ in turbido omnia finiant, inhibentium, judicia verò capturalia, quo perpetua dictatura ſeu Triumviratus interregni permaneat, unicè commendantium. Nec non de nullitate omnium ſimilium ſcriptorum & actuum inde ſubſecuturorum. De validitate verò factæ electionis, pro Sereniſſimo Domino Principe, Saxoniæ Duce, uti defenſive in tuitionem electoralis campi, uti innocentis, nec ante tempus licitum modis, medijs privatis procuratæ, uti uſitata à majoribus praxi, per congreſſum more militari terrarum ac Palatinatuum, ſtatim in craſtinum aſſenſu omnium & plauſu, nemineque contradicente, confirmatæ, receptæ, pactis ac juramento Ablegati, Sereniſſimi Neo-electi ratihabitæ, tum quoque de validitate omnium conventuum & ſolennitatum, juxta leges pro futura coronatione, celebranda manifeſtantur & proteſtantur.

COPIA VNIVERSALIVM LITERARUM PRO STABILIENDA ELECTIONE 24. JULII.

NOS Senatores, Officiales Regni, & M. D. L. Spirituales & Sæculares ad latus Eminentiſſimi Cardinalis Primatis Michaëlis Radzieiowſki Archi-Epiſcopi Gneſnenſis ex præſenti conſilio 23 Julij Anno 1697 habito omnibus & ſingulis quorum intereſt & nominatim Illuſtriſſimis Dominis Senatoribus, Magnificis Dominis officialibus, & univerſo Ordini Equeſtri regni & M. D. L. Dominis & fratribus noſtris, unà cum delatione obſequiorum noſtrorum deferimus. Sub tanta fatorum inclementia & orbitate ſine Rege anno proximè elapſo Reſp. noſtra exemplo Anteceſſorum noſtrorum per Generalem Confœderationem conſilia electionis novi Regis Varſaviæ die 25 Maji ejuſdem anni indixit, omnia deſideria tam publica quàm privata ad eadem dirigendo comitia. In quibus pro fundamento verum DEi cultum & Religionem, liberam electionem citra contradictionem, revocatam inter cives animorum unionem & confidentiam pro primario ſtatuendo objecto, omnem diſſenſionem ac diſmembrationem in detrimentum liberæ electionis excluſuros, ſacroſanctè nos obligavimus & ecce conjuratus non nemo in perniciem patriæ & jurium everſionem turbo has omnes tam pias Reipub: miſcendo & annihilando intentiones non tantùm actum electionis cum ſtupore nec ſine ſcandalo adjacentium nationum inordinatâ praxi & modo evertit, ſed etiam omnia cum licentia liberi voti in ſumma vocis vetandi confuſione tractando, ſicut omnibus Dominationibus veſtris, aliquibus tunc coram exiſtentibus, alijs ex relatione innotuit materias jus cardinale tangentes annihilavit. Et quod magis deplorandum, diſſenſione noxia profundumq; vulnus charæ matri noſtræ Reip: infligendo, omnem illius libertatem, & delicatam Polonæ libertatis pupillam ultimo infortunij optat obruere cinere. Idcirco his omnibus occurrendo, & jam ruenti per diſſidia contradicentium animorum charæ & dilectæ

lectæ matri nostræ patriæ porrigendo dexteram ex præsenti consilio conventum optimâ, quia solâ conservandæ libertatis intentione, merè propter stabiliendam liberam electionem Varsaviæ pro 25 Augusti ejusdem anni indicimus. Quòd autem contra officium Primatiale nominationem Neo-electi, sicut & universalia ad comitia cum subscriptione propriæ manûs & appressione sigilli Illustrissimus Episcopus Cujaviensis per castra ad acta retulerit, & publicare jusserit, nullum id faciendi habens jus, imò contra protestationes factas cum præjudicio jurium Cardinalium Reip: sine consensu, imo in tanta disunione ordinum Reipub, contra libertatem nobilitatis vocem liberam aperte extingvendo, miscendo omnia, & ad totalem patriæ pernitiem & ruinam adducendo, ideo ex statione nostra & juratis Senatorum obligationibus ex præsenti consilio omnes fratres nostros præmonemus & rogamus, ut solita judicia capturalia secundùm morem sub interregno solitum in castris Palatinatuum & terrarum absolvantur, & jura, antiquasq; consuetudines & officia Reip, cum œconomicis Regijs bonis in eo statu relinquant, non considerando ea; quæcunq; ab illa parte, tanquam novitates Reip: damnosæ, & periculosæ solennitates novi Regis, denunciationes, literæ universales pro comitiolis nulliter subscriptæ, in castris Palatinatuum nullatenus admittantur, imò pro illegitimis, tanquam contra expressam legem publicatis agnoscant, & ad illud tempus ea removeant, dum & quando Respubl: in perfecto omni statu & unione stabilietur. Consensu omnium vestrum & non in certo tantùm, uti agi videmus, incolarum utriusq; gentis numero fuerit congregata, quod ut ad notitiam omnium veniat & subscriptum hocce universale Cardinalis Primatis manu, ubiq; promulgetur. A.C.1697

COPIA LITERARUM EMINENTISSIMI CARDINALIS FOURBIN AD LEGATUM GALLIÆ ABBATEM DE POLIGNAC ROMA 13 Iulij Anno 1697.

Cum magno dolore Domine mi, legi Epistolam excellentiæ Vestræ in qua mihi significavit duplicem extitisse electionem, & non bonam actionem Nuntij Apostolici, informavit suam Sanctitatem de ijs omnibus, quæ acta sunt per suum tabellarium, qui die hesterna hoc est die Dominico mensis hujus ad Urbem venit. Non possum exprimere, quantum Beatitudinem affixerit periculum hoc, in quo Religio Sancta posita est Regni totius, per electionem Ducis illius, cujus abjuratio est suspecta. Interim speramus, quòd illi qui adhæserunt potiori parti, tuebuntur illam constanter, & ad bonam electionem, quàm fecerunt, adducent illos, qui ausi sunt, pertrahere per vim, & passionem in suas partes nostros adversarios. Congregatio statûs quæ nuper instituta fuit, habuit Cardinales 17. Non approbarunt totam hanc actionem nuntij Apostolici, nihil tamen adhuc determinarunt, expectando alium cursorem pro die 27. præsentis. Ego plurimum opto, ut possim habere informationem, ab excellentia vestra, ante abitum meum ex urbe, qui incidet in 12 vel 15 diem

Prædicta Eminentissimi Cardinalis Epistola, non nihil nos perturbaverat, quòd intelligeremus Serenissimi coronati nostri electionem, non multum Sanctissimo Domino Nostro Clementi XI placuisse. Verùm exemit scrupulum de vera illius Religione præconceptum sequens Relatio, quam hoc loco ponendam censui.

A.C.1697 # COPIA LITERARUM CARD. PRIMATIS AD IMPERATOREM LEOPOLDUM &c.

INnotuisset S. C. Rq. Majestati Vestræ, eô ipso die, quô facta est, Electio nostra, officij enim mei duxissem felicem Nuntium ejusdem M. Vestræ quantocius ferre, ad quam non tantùm ex bona vicinitatis, sed etiam strictioris contra Christiani nominis hostem colligationis nexu, bona malaq; nostra jure pertinere videntur; continui tamen per aliquot dies calamum spem aliquam habens, scissa divisaq; civium studia, ad sananda libertatis læsa vulnera, pacificandam Remp: inclinatura, sed cũ exiguus legum patriarum respectus, quæ non nisi Primatiali dignitati jus nominandi concedunt, in his qui perdere alios, quàm periclitari ipsi malunt, si non spẽ, saltem spei fiduciam adimat, differrediutiùs nequeo, quin nomine publico hujꝰ Reip: partis, apud quam summa ratio libertatis, deferam S. C. Rq. Majestati V. constanti suffragiorum consensu Serenissimum Franciscum Ludovicum Principem de Conti 27 Junij Regem Poloniæ, in campo electorali nominatũ & renuntiatum. Inventi sunt quidem nonnulli Senatores, qui pertracta circumventaq; obliquis artibus credulæ nobilitatis parte, Serenissimo Electorali Saxoniæ adhæserunt, sed nec hic, qui nominavit, per leges jus nominandi licitè, & validè habuit, nec hic qui nominatus per easdem nominari potuit. Gloriatur pars illa, quòd militiæ Ducum authoritate sit fulta, quæ quidem invalido aliàs protunc legum auxilio formidanda esset, nisi exercitus noster ex nobilitate compositus foret, ideoq; formandæ potiùs libertati, quàm juvandæ suorum Ducum passioni, propior & promptior. Erigit nos in eam spem summa S. C. Rq. Majestatis pietas, tot argumentis comprobata, perspectaq; in regni nostri tranquillitate propensio, quòd penitius profundè usq; expensis rationibus consilium futurorum, & præsentis sumens prudentissimo consilio suo occurret, ne hi, qui obuio obsequio, privatas spes sine publica cura agitant, prævaleant, ne Sern: Elector, cui plura semper erunt, quæ oberunt, quàm quæ legibus Regni convulsis succedent, aperto discrimini regnum nostrum bello civili objicietur, cum hæc pars privilegio libertatum fulta adversæ fortunæ objici mallet, & privatæ potiùs nocere, quàm publicæ deesse. Si quando nunc profectò vertitur & S. C. Rq. Majestatis, & totius Christianitatis alea, ex motu enim hoc nihil sperandum, præter motum, si Polonia divisa, coacta fuerit decertare pro fatis suis, quomodo sacri fœderis Religio, contra cõmunẽ Romanæ fidei hostem, nobis hucusq; integra, servari stareq; poterit, arma enim illa quæ contra Turcas, Tartarosq; in prosequendo ulterius fœdere, agere deberent, inter cognatas acies discinderentur. Non moveat verò adversam S. C. Majestatis suspicionem, neq; illam politici metus obtendat umbram, quòd consanguineum æmulæ domus Principem, in Regem nostrum elegerimus, inter Reges enim & regna præsertim verò libera, ubi agitur de corona & Majestate, semper major est ratio

vicis

vicinitatis, quàm sanguinis, magisq; formidabilis est libertati electus, A. C. 1697 *suisq; armis, & proxima vicinorum colligatione præpotens, quàm ille qui omnem suam potentiam, in solo civium affectu sitam habet. Possumus verò integrâ fide S. C. Ræq; Majestati polliceri, spondereq; quòd Seren: Electus noster, sacrosanctè omnia ea sit servaturus, quæcunq; Sacram inter Majestatem Vestram & Rempub: nostram intercesserunt. Præsertim cum Principi in regno libero nihil omnino in viciniam liceat, sine omnium ordinum consensu, à quo omnis pendet potentia, imò audacter promittere possumus, quòd langvidam illam, in provectiori ætate Serenissimi ultimi regnantis in prosequendo bello Turcico curam, mens ad bella nata Serenissimi præsentis pro solatio Christianitatis, pro diversione Majestati Vestræ fortiori compensabit. Non ambigimus igitur, illudq; enixè postulamus, ut S. C. Rq; M. Vestra Seren: Electorem Saxoniæ, sapientissimo suo inducere dignetur consilio, ne propera festinatione sua, illam in sanguine nostro flammam excitet, quam sæcula multo ciuium sanguine, non sinè euidenti Christianitatis, (stante cum infidelibus bello) periculo, non valeant extinguere. Quod fusiùs Mag. ac Generosus D. Petrus Tworzyanski, ad comitia nostra ex Palatinatu Cracouiensi Nuntius, M. V. deferet, uti eo nomine à nobis ad eandem Ablegatus. Cui ut beneuolam aurem, & integram fidem concedere dignetur, petimus, paratissima semper obsequia nostra eidem Majestati Vestræ deuouentes.*

LXXIII.

AMICO CONFIDENTI

28 Augusti.

Rokosz instituitur.

Cum omnes conatus, & indefessa bene volentium Patriæ civium cura irrita fuerit apud obstinatæ partis Saxonicæ pertinaciam, facta utrinque protestatione obtulit Baro Oberbek Electoris Brandeburgici legatus extraordinarius, Principalis sui mediationem, quã pars Contiana libenter acceptavit, pacem nec petimus, ne victi videamur, nec oblatam respuimus, ne superbi habeamur. Navigantibus similes sumus, qui dum longiùs obortâ tempestate navigare prohibentur, in proximos sinus deflectunt, punctaque concordiæ, cùm in magnis negotijs etiam tuta timeantur, & prudentia abundantes amat cautelas, dedimus quorum copiam adjungo.

In termino pro congressu à Cardinali Varsaviam destinato plurimi convenerunt. Antequam autem dies illa incidisset, multoties bene sentientes inter se conferebant, quomodo conculcatam ab adversa parte erigere libertatem, quomodo rupta, & ex cardinibus suis commota jura & leges, si non in integrum restituere, saltem ab ultima convulsione liberare possent.

Vocatus ad conferentiam Galliæ legatus quæsitusque quid causæ esset, quòd elapsis jam duobus ab electione mensibus, nec spes de candidato affulgeat, nec subsidia ulla ad stabiliendam habeantur, cum interim pars adversa nullo respectu jurium & libertatum silentium nostrum in suum vertat emolumentum, invitatum per legatos electum suum primò Lobsoviæ, deinde in arce Cracoviensi locaverit, ubi dies coronationis appropinquat, quomodo ergo nostri candidati modestia ad imperium trahenda? quomodo

*A.C.*1697 do providendum ne alterius ambitu à Regno excludatur. Respondit legatus, ideo Principem de Conti Parisijs non movisse, quòd nullam habeat à Repub: compellationem, sine qua haud visum Regi Galliæ, adeo propinqvum sibi sangvinem in spe dubia tam longo committere itineri, succursū quidem & subsidium promittebat, sed cum sæpius delusi fuerimus, nulla vel modica ei habebatur fides. Duo ergo resoluta, primum civile, alterū extremum. Tentanda primò media civilia, proinde cum Barone Oberbeg, *Offertur mediatio* ultro offerente Electoris Brandeburgici mediationem à nobis acceptatam & Mareschalco magno Regni, cui plenipotentia ad tractandum cum parte Contiana, ab Electore Saxoniæ venerat, habuimus conferentiam, quærentes an ad data à nobis puncta venerit responsum, & an aliqua spes inclinet ad pacata. Conjicere ex illis licuit quòd verbis fucum nobis facerent, spe lactarent, puncta tamen illa forsan Cracoviam non miserint, imò cum semper fortius prætensioni suæ insisteret Elector, omnem restaurandæ libertatis spem adimerent.

In comitiolis nonâ Augusti peractis, quanquam ubique interveniebant protestationes, tamen ijs non consideratis Nuntij electi pro coronatione jure vetandi conculcato. Cum proinde nullus modus pacificandæ Reipub: per civilia media affulgeret cum de candidato nostro modicam spem haberemus, deliberare cœpimus, utrum non esset conveniens remedium malis inveterascentibus, aut imminentibus adhibendo, ut nullum sequendo Candidatum unico libertatis zelo jungeremur, ad redintegranda jura. Disqui- *Rokosz* sitio fuit de nomine Rokosz an illud assumendum, quoniam videbatur, nunquam aliàs, nisi contra coronata capita inchoatum. Trutinatis tamen utrinq; rationibus extrema extremis curando, conclusum ut illud assumeretur. Ingenuæ mentes duci volunt, non trahi. Dum ergo 26 Augusti venissemus inprimis ad Cardinalem Primatem, pòst ad Ecclesiam S. Ioannis aperta magna porta, quæ sub prætextu reparationis alicujus clausa erat. Post celebratam missam ab Episcopo Kijoviensi, & dictam concionem à Rinkievicio Iesuita, comparuimus in campo omnes, non tam in numero grandi, quàm in selecto & exquisito magnorum virorum consessu, quotquot enim primorum virorum in quovis Palatinatu sunt, omnes comparuerunt, neque aliter facere possunt, quibus commissa est Respub: Cum etiam ex Palatinatu Cracoviensi ex equestri ordine visi sint, quanquam habuerint exercitum Saxonicum tanquam incubum in domibus suis.

Incepit Mareschalcus electionis præteritæ asserens se juramento suo in sessione nulli parti adhærendi satisfecisse. Cum verò titulum actus præsentis, scilicet meliorationem electionis ex omni parte violatæ maturè expenderet, in universalibus literis totam Rempub: invitatam videns, fixum firmumq; habebat in hoc nec conscientiam, nec honorem suum læsum iri, quòd hic compareat, & quærat quid ulterius agendum? Loqui cessantis vocem excepit multorum zelus incusantium non tam Electorem, cui facile subit non pauca velle, cum multa possit, qui ignarus legum fisus consilijs omnia faciebat, quàm fratres nostros à quibus invitatus introductusq; cum tam numeroso exotico, idq; Hæretico exercitu civitate & arce Cracoviensi servilissimè subdita, & eò jam res *Tumultus nuntiorum Viscensium* adducta ut turpe videatur desinere. Audito hoc fremitu Nuntij Viscenses, velut ex insidijs missi, ut actum impedirent, prius tacito murmure, & deinde importunè sine obtenta licentia loquendi, quæ nemini denegabatur, aliorum sermonem sæpius impediebant, & non obstante præmonitione iterum iterumq; id faciebant donec læsa patientia in furorem versa. Nonnulli proinde ex junioribus fratribus à verbis, ad fra-

meas

meas devenerunt, qui motus subitò cessasset authoritate Senatus Spiri- *A.C. 1697* tualis, ad sedandum tumultum procedentis, nisi Danovius fugâ se fecisset reum, quem fugientem non Nuntij terrestres, sed egregium ex vadiis famuli & lixæ aliquoties vulnerarunt. Qui neminem metuit, eos metuat, quos contemnit. Grondscium autem Vexilliferum Visceniem, furori populi veluti oviculam meam eripui. Ingruente autem pluvia dilata in crastinum propositio Cardinalis Primatis, in qua omnia, quæ- *Propositio Primatis* cunq; in convulsionem jurium facta, fiuntq; consideranda Electori populo proposuit, asserens si mea nominatio manca est, tunc & altera suo non caret crimine, præcipue cùm omnia ad decisionem electoris populi sint referenda. In memoriam reduxit, omnia media pacis quæsita, quæ nullum apud obstinatam partem sortita sunt effectum, cum in hac occasione, unus assumi, alter relinqui debeat, meminerit Resp. ne nobis externi aliquando imponant Regem, ne cum Iudæis lamentemur, non habemus Regem sed Cæsarem, magno interim sint animo, facilè evertitur currus, qui ad majestatem vehit, si propero cursu incitetur. La graditur per adversa virtus semper ab accepto vulnere firmior. Cōmemoravit degeneres esse mundi incolas, quos posteritatis cura non tangit. Utiq; de messis fœcunditate non est certus agricola, & tamen serit. Qui miserum se esse putat, miser incipit esse, majora sunt periculis commoda.

Auditus etiam est cum magno zelo Przyemius Calissiensis Castellanus. Interest præsentis sæculi generosas voces grata mente recognoscere & futuri eadem veluti ante oculos posita habere, ne aut obliterata inertiâ nostrâ virtus, in vivis langveat, aut quæ imitetur majorum exempla, desideret posteritas. utique etiam veteris ævi res gestæ, sermones dicti, a suis memorati sunt scriptoribus. Ita dicti Castellani meditantem generosa animum, magnæ spei gloriæque ardor accendebat dum ad sermonem suum addidit: quod si pars illa tantum ausa est, & audet, cur & nos nostrum videmur deserere candidatum? cur unanimi voce, non annuntiamus, *vivat*, quod & factum fuisset in instanti, summe enim erat exacerbatus populus, ut extrema potius tentare, quàm Electori se subdere maluisset, nisi me fortissimis rationibus opposuissem, & quia sermo erat paulò longior, mitto tibi ejus copiam, ut videas quis sit sensus meus in præsenti conjunctura, qualis cujusvis animus, talis oratio. Assensum præbuit voto meo confessus, nec primam scissionem altera confirmavit, & satius generalem Rokoszsum acceptare, nullum candidatum sequendo strictè tantùm libertatem se defensuros juramento obligare nec ad invicem deserturos se, donec in integrum libertas restitueretur: visum est adhuc non tangere honorem Electoris, sed exprimere actus abrupti & violenti consilij. Turpe enim esset Reipub: moliri bella, quæ profuso sangvine crescunt, nisi pacis amore. Nominabatur Mareschalcus Humieccius Dapifer Podoliæ tanquam accessu facilis, affectu benignus, in vota pronus, publicæ intentus saluti, suæ prodigus. Quamvis Cetnerus Szczuroviensis Capitaneus contrarius videbatur huic nominationi in favorem Wapouij Vexilliferi Sanocensis. Petitus pòst instantissimè ab omnibus Palatinus Vilnensis, opus erat militiæ Duce, quem ille ita agere potest, ut non nisi serò factus videatur, est profectò is hostis, cum quo non de gloria, aut propagandis Regni finibus, sed de vi- *Duci Lituaniæ offertur titulus Generalissimi* ta, & quod vitâ antiquius de libertate agitur, siquidem (stimulat ingenuos animos factorum Cracoviæ recordatio) bello decerni debebit, quod jure non placuit. Petitus dico Palatinus Vilnensis cum omnia sua saluti publicæ devovisset, se quoque devovere velit, & ut grata posteritas non inter

A.C.1697 termorituram ejus circumferat memoriam ob vindicatam libertatem Reipub: ut susciperet in se titulum Generalissimi, quamvis annis utcunq; declivis, spiritu tamen erectus, ut exercitu suo assisteret vindicationi: Ille alacritate in obsequium Reipub: ostensa, in deliberationem in crastinum declarationem suam positivam distulit, cum verò nomen invasoris, usurpatoris, proditorum, hostium Patriæ, sæpius repeteretur, visum est sessionem differre. Intrarunt in concurrentiam Mareschalcatus hujus Koniecpolius stabuli Præfectus Regni, qui, si effari non potest, conari vult maxima, & Lascius Capitaneus Grabovecensis, sed cum jam præposterè id fieret, jam enim Humieccio, quanquam virtuti illud ipsum deberet, prima capita illud officium promiserant, spes omnis abscissa alijs concurrentibus. Interim Baro Oberbeg offensum se aliquatenus afferebat, quod de mediatione Principalis ejus, nullam fecerit Cardinalis mentionem, quod facere non potuit, propter metum invidiæ, videns tam callida in contrarium studia. Optabant quidem hi qui Reipub: tranquillitati student, ut Oberbekius petita sibi audientia, in campo hanc mediationem proponeret & ad concordiam invitaret, quod ille facere non audebat non habito in eum finem à Principali suo mandato. Tentati sunt Procancellarius Regni & Palatinus Calissiensis memoriâ vetera repetendo suosque sensus, per antiqua avorum nostrorum decora circumferendo ut concordiam proponerent, sed renuerunt. Erant Varsaviæ præsentes multi Senatores & plures alij ex equestri ordine partium Electoris, & tamen nullus media pacis publicè proponere voluit, omnes nos Calissiensis Palatinus adibat, præjudicata sub Stephano, sub Sigismundo in similibus Sessionibus allegando, sed nihil ultra.

Mors Cardinalis Dönhoff Venit notitia de morte Ioannis Casimiri Dönhoff S. R. Ecclesiæ Cardinalis, quæ multum colligatos ejus afflixit, vir verè sanctus & longiori vita dignus, cujus virtutis & pietatis fama orbem implet, & laus ejus est in benedictione. Pileum Cardinalitium plus virtuti suæ, quam fortunæ debuit, pietatis norma, sanctitatis idæa. Diu vivere non potuit, qui diu mori non debebat.

PUNCTA A CONSILIO PENES EMINENTISSIMUM Cardinalem Primatem Excellentissimo Serenissimi Electoris Brandeburgici, uti Mediatoris Legato, præmisso omni venerationis & gratitudinis cultu, pro eo, quo Serenissimus in Conservationem Libertatum nostrarum & tranquillitatem publicam fertur affectu. Dat. 15 Augusti 1697.

SEcurum inprimis Serenissimum Mediatorem reddimus, nullo nos odio ferri in personam Serenissimi Electoris Saxoniæ, cujus Natalium, & magno Principe dignarum qualitatum debitam in animis gerimus venerationem, Religionis tantummodo Romano-Catholicæ, pro qua vitam & sangvinem litare parati & libertatum Patriarum, sine quibus mori potius, quàm vivere eligimus, respectus eò nos ducit, ut debitum zelum pro conservanda Religione & libertate palàm faciamus, pro quibus evertendis pars illa, quæ Serenissimum Electorem Saxoniæ ad evertenda omnia Cardinalia jura induxit, & hactenus inducere non cessat, nihil intentatum reliquit.

Imum ergo punctum est Religionis, quam, quòd Serenissimus Elector verè profiteatur, non dubitamus, sed cùm lex Cardinalis nostra non tantùm Regem, sed & Reginam Catholicæ Romanæ Religionis esse debere disponat. Cùm propositiones ante electionem immediatè factæ ab Able-

gato

gato Serenissimi Electoris, & in pactis conventis, quæ jam juramento à A.C.1697
Serenissimo Electore sunt firmata expressis, nec ulli interpretationi subjectis verbis sonent, quòd Serenissimus Elector cum Serenissima consorte Catholicam Religionem profitebuntur ante coronationem sub nullitate Electionis. Cùm verò certò certius sciatur hoc in persona Serenissimæ Electricis non posse adimpleri punctum, quid in hoc passu agendum & quomodo coronationem Regis salvâ conscientiâ permittere possumus?

2dum Serenissimus Elector in convulsionem Cardinalium legum stantibus contradictionibus non observato jure vetandi tantorum nominum, fines Poloniæ ingressus, manu armatâ, aliquot millia Acatholicorum secum duxit, arcem Cracoviensem occupavit, quomodo tam ingens libertatis læsio sanabitur, nisi Serenissimus Elector, si leges nostras observare in animo habet, ut in integrum libertatibus nos restituat, per reditum suum, unde præcox consilium evocavit.

3tium cùm tot leges læsæ, libertas planè conculcata, eversio statûs evidens sit, necessarium omnino diploma à futuro Regnante per quod cum omnimoda securitate cassatis omnibus præteritis actibus provideri libertati posteritatis nostræ possit.

4tum Quandoquidem nec per legem, nec per consvetudinem probari unquam potest Illustrissimum Episcopum Vladislaviensem Privilegium nominationis vel officij alicujus ad Primatem Regni pertinentis exercere posse, nisi in casu mortis, infirmitatis vel absentiæ ejusdem Primatis. Quomodo ergo dignitas Primatialis in integrum constituetur, nisi plenâ abrogatione primùm uti illicitæ nominationis cum circumscriptione in posterũ & Episcopi & Ducum belli ne Patriæ per potentiam imponant Regem, cum præjudicio Religionis & libertatis.

5tum Pacta conventa per unum causidicum composita ab una tantùm Reip: parte subscripta, quomodo subsistere possunt, pro quibus conscribendis, adhuc ante scissionem deputati ab integra Rep. erant, quibus plenũ jus, nova conscribendi, manere debet.

6tum Tempus coronationis ab Illustrissimo Episcopo Vladislaviensi contra leges, & praxim destinatum, quomodo observari potest, nisi ab eo, cujus jus est, comitijs ijsdem & comitiolis particularibus, quæ omnia nunc amore libertatis rupta sunt, uti illegitimè dicta, novum destinetur tempus.

7mum Exolutio promissorum millionum pro exercitu ut solitæ depactiones evitari possint, per Commissarios ab integra Republica destinandos nõ præjudicando thesauro Regni fiat.

8vum Ut Equester ordo in integro conservetur, diplomate Illustrissimorum Episcopi Vladislaviensis & Castellani Cracoviensis cassato, novum à Mareschalco Equestris ordinis cum consensu totius Reip: procurari debet.

9num Pro custodia personæ Regiæ, mille ducenti tantùm esse solent homines (quos Gvardiam nominamus) in pactis autem Serenissimo Electori 6000 permittuntur, ut ergo solitum numerum hæc custodia non excedat, idque ex Catholicis, ne Regnum hæresi inficiatur, fieri debet.

10mum Denunciatio Regis impressa, in qua rarum vel nullum punctum, quod rectè libertatem non impugnet, ne memoria ejus extet, ex actis omnibus eliminetur.

11mum Securitas contradicentium, indemnitas prærogativarum eorundem provideatur.

12mum Distributio vacantiarum non nisi post coronationem fiat, respectusque meritorum cujusvis, non abjectæ servitutis, sine ultione fiat.

Cùm verò ad hæc puncta, desideratum habuerimus responsum in hoc congressu, quod reparationi liberæ Electionis destinatur, liberum erit E-

A.C.1697 lectori populo, ſine quo nemo ſibi quidquam præſumere poteſt, perſonam Electoris pro legitimo Rege venerari, quilibet verò ſalvis his omnibus tranquillitatem Reipublicæ amans, calculum addere poteſt.

COPIA LITERARUM

MARESCHALCI M. REGNI AD SERENISSIMUM ELECTOREM SAXONIÆ ELECTUM REGEM

In executione benigniſſimi Majeſtatis veſtræ mandati, quo me in plenipotentem ſuum ad mediationem Sereniſſimi Electoris Brandeburgici deſignare dignata eſt Majeſtas veſtra, hanc nomine Eminentiſſimi ac Reverendiſſimi Domini Cardinalis Radziejowski, Primatis Regni Poloniæ ab eodem mihi conceſſam do declarationem, quam præſentibus excellentiſſimo Domino ab Oberbek Legato extraordinario Sereniſſimi Electoris Brandeburgici, & excellentiſſimo Domino Przependowski Caſtellano Culmenſi, realem & immutabilem accepi, nimirū quod Eminentia ſua, tam ſuo, quàm aliorum partis ſuæ Senatorij ordinis ac equeſtris nomine, qui ſe illi documentaliter, pro ratihabitione aſſecuraverunt, videns & manifeſtè palpans non poſſe in præſenti rerum ſtatu melius ac felicius regi hanc Rempub. quàm delato Majeſtati veſtræ ſceptro, cujus heroicum animum, ac Regias ejus dotes tanto oneri pares exiſtimat, ac veneratur. Declarat ac fide bonâ promittit ſe neminem alium in Regem Poloniæ præter Majeſtatem veſtram nominaturum, dummodo Majeſtas veſtra propter obfirmanda melius Regni ac libertatis jura, quæ non nihil ex occaſione ſciſſionis præſentis præcipiti conſilio diviſæ in partes Reipublicæ labefactata ſunt, imminentem terminum indictæ celeriter coronationis ex motivo prudentiæ & æquanimitatis ſuæ Regiæ ultro ad juſtum perficiendis læſæ libertatis remedijs, tempus differre non dedignetur. Et inſuper ſi ita Majeſtati veſtræ placuerit, opportunum quoque judicat, ut ad congreſſum ab eodem indictum legati Majeſtatis Veſtræ comparere poſſint, quo firmius devincti in rem Majeſtatis Veſtræ Civium animi feliciori applauſu, ac conſenſu nomen Majeſtatis Veſtræ ad Regnum acclament, ad quod efficiendum certam & omni majori fide cautam operam ſtudiumq; ſuum Majeſtati Veſtræ pollicetur. Quod promiſſum mihi in præſentia excellentiſſimi legati Brandeburgici & excellentiſſimi Caſtellani Culmenſis datum, ut majus robur habeat tantum præſentibus literis meis concedit valorem, ut pro inſtrumento ſecuritatis Majeſtatis Veſtræ ſervire valeant. Sicut excellentiſſimus Dominus legatus Brandeburgicus dabit teſtimonium Majeſtati Veſtræ tanquam Mediator, & excellentiſſimus Dominus Przependowski Caſtellanus Culmenſis vivâ voce Majeſtatem Veſtram melius, uberiuſque de tranſactione hac aſſecurabit. Cæterùm benigniſſima Majeſtatis Veſtræ mandata omni majori cultu, ac ſubmiſſo deſiderio præſtolans maneo quàm demiſſiſſimè.

SERMO IN VARSAVIENSI CONSILIO EPISCOPI PLOCENSIS DIE 28. AUGUSTI HABITUS.

A Deo taciturnitati inſuevimus regni Senatores, ut in convocatione pauca ad propoſitum, in electione nihil omnino proferendo, mutam ſcenam repræſentaverimus. In publico totius Reipub. conſeſſu, proh dolor! elingvis conſedit curia Patrum. Langvidi hujus ſilentij intuitu, etiam mihi præmeditati aliquid adferre vix placuit, tametſi majo-

majore nunquam super dicenda & danda consilia opus foret reflexione, quàm iniquissima hâc temporum calamitate, in qua nec sentire, quæ velis, nec dicere, quæ sentis, licet; sincerus in publicum zelus pro affectu & passione traducitur, nec in publica patriæ convertitur commoda, sed in odia privatorum civium cum dicentis damno sinistrâ interpretatione detorquetur. Loquar igitur, an sileam? præsertim cum tristissima rerum facies, lacrymas non verba, luctum non sermonem instillet. Quia tamen cum horrore perspicio laborantia in ruinam nostram fata, miserandumq; Reipubl: statum, cui ultima pernicies non tam differtur, quàm trahitur: nec expedit, nec licet (si aliquam saltem Rempub: habere volumus) tacere. Si enim tacuerimus, velut canes mutos sera & innocua posteritas detestabitur. Accusabit obstinatum silentium arcano remorsu conscientia, quæ per consuetam nos juramenti formulam (quidquid nocivum scivero, revelabo) ad loquendum obligat. Verùm hujusmodi syndereses anxios Præsulum animos maximè vellicant, atq; ad loquendum perurgent: utpote quibus in DEi & Reip: causa tacere piaculum est, secundùm illud: Quod aliis turpe, Camillo nefas fuit. Proinde succinctè non ad pompam, sed ad cautelam, de re, non de personis, citra cujusquam seu injuriam, seu invidiam, sensum meum paucis exponam, obsequiosissimas preces ad omnes hîc congregatos dirigendo, ut in silentio & patientia prius velint esse Auditores, quàm Judices. DEum in testem & vindicem invoco, boni publici intuitu me cuncta profari, atq; utilitatem juvandi, gratiæ placendi semper anteferre, nihil unquam contra libertatem; nihil non pro libertate sentiendo. Si cui ad gustum non acciderit oratio, suum cuiq; liberum sensum relinquo. Si quis tamen contraria protulerit, rationibus me convinci patiar, libensq; cedam. Neq; enim de numero eorum me esse profiteor, qui ne inconstantes videantur, pertinaces fiunt. Esse poterit, quòd hæc nunc non placebunt, sed semper displicere non poterunt, quia cuilibet sinceram libertatem amanti magis forte consilium, quam turpe servitium arridebit. Quod attinet personam, & emolumenta propria hæc inferius pono, & adversæ fortunæ objici malo, privatæq; sorti nocere, quàm publicæ deesse. Opprimi melius est in bona causa, quàm malæ cedere. Quisquis infelices præsentium temporum revolutiones, & non uno fortè sæculo lugendas recogitaverit metamorphoses, quibus malumus indigna pati, quàm corrigere, Polonos magnæ præter solitum coram DEo culpæ reos rectè coarguet, eò, quod ultrix criminum nostrorum è cælo manus, etiam ubi remedia salutis ultimæ quærebantur (in congregata videlicet tempore electionis præteritæ Repub:) reperire tamen illa arcanis fatis non côcesserit, nec felici consiliorum eventu gaudere permiserit, utpote quæ veluti ex comparatis insidiis nec incipere licuit, nec finire. Indulsisset utinam favorem suum Optimus DEus, qui à Lecho primo regnum nostrum mirâ ad hoc usque tempus fovit providentia, ut tritâ à majoribus nostris eundo semitâ, cardinalem de eligendo Principe legem sangvine proprio sustinere valuissemus illum testor, in cujus conspectu nuda & aperta sunt omnia, paratum me fuisse proprij corporis ruinâ impedire sequelas, quæ in futurorum Poloniæ Regum Electiones pessimo exemplo devolventur. *A.C.1697*

Quis enim est tam hebetis intellectus? ut palàm non videat, quod ob unum hoc præjudicatum libera electio nec sperari unquam poterit, nec obtineri. Hujusmodi præjudicatum futuris sæculis ad majores (si tamen ma-

A.C.1697 jores fingi possint) ausus certa erit illecebra. Turbis nostris non sine peculiari consolatione non solùm vicini, verùm etiam æmuli nostri fidei, & libertatis aureæ jurati hostes delectantur, quando loco liberæ electionis prævaluit pereundi licentia, & quidquid aliud, quàm libertas: quando ab avitis majorum institutis, in devia & avia abrepti, libertatem pro qua majores nostri gloriosè occubuerunt, prodegimus, hostibus nostris indicando, quibus vijs & modis avita fides & Patriæ prærogativæ vel concuti possint, vel subverti. Talpa sit, oportet, aut novus Tyresias mente magis, quàm oculis captus, qui id ipsum inficietur. Quemadmodum enim male posuimus initia, sic cætera consequentur. Iam Europa universa ex nostris discordijs infallibilem posthac eligendorum Sarmatiæ Principum formavit regulam: divide & impera, quando inconsutilis tunica libertatis, & unanimis electionis discissa, & dilacerata, quando quò majore libertatis imagine tegimur, eò velocius ad infensius servitium per umbratiles rationes properamus. Rectè arguunt vicini nostri concidisse Remp. nihilque nobis spei reliquum esse, quia nec locus quærendi, nec invocandi leges superest: unusquisque enim non legem scriptam sed libitum sequitur. Divini humanique juris immemores, nihil unquam prisci & integri moris in nobis monstramus fidem & libertatem, velut captivam ducimus in triumphum: non persvademus rationibus, sed armis cogimus: non pro defensione vires, sed in oppressionem libertatis exerimus; atque ad nocendum tantùm Patriæ potentes videmur: nec deniq; æquore turbido vela demittimus, verùm infestis ea ventis explicamus, ut in syrtes & scopulos Argo nostra impingat: mensura juris nostri vis est; traditique in sensum reprobum facimus non facienda, imminentia pericula ultro prensamus, atque naufragium nostrum sponte accersimus. Perijmus æternâ labe, nec reparabili damno, quia nec corrigere errores nostros volumus, nec corrigi patimur: nimirum ubi à recto semel tramite aberratum, in præceps citò pervenitur. Illachrymamur ubertim plerique (nam optimus quisque Reipub. causâ mœret) quod in errore tanta constantia, & ordo summus sit in disordine. Stupebunt secuturæ ætates, nec fidem historiæ adstruere audebunt, extinctum in nobis amorem Patriæ & terram hanc, quam matrem appellamus, filijs communis matris fuisse invisam. Contempta omnis juris dignitas, quò flagitiosior quisq;, eò audacior & cõmodioris ad omnia turbãda cõsilij, cõsilio plurimũ valere cẽsetur. Hinc præsentissima discrimina nec cernimus, nec discernimus. Nimirum ubi affectu ducimur, labi solemus, peribunt omnia, ubi quidquid potentia suadet, indulgentia permittit. Jam securis ad radicem posita, paratæ jam cervicibus liberis, & fidei subruendæ bipennes, nisi eam unanimi consilio & robore ab ictu præservemus. Hostem quippe non domare, cùm potes, est amare ut pereas. Utinam vana promissa suspectas capitulationes, donaria, congiaria & cætera hujusmodi vilia servitutis pretia ex animis & cordibus nostris proscriberemus, atq; ad hunc ipsum auri splendorem effulgentem pereuntis libertatis & fidei discrimina internoscer emus. Spes equidem oblati præmij maxima absorbet pericula & grande munus potens est hamus, sed ære adunco læsos & illaqueatos in probrosam trahit capturam. Judicet Dominus arbiter hujus diei inter Israël & filios Ammon. Nulli parti abblandior, fiducialiter tamen loqui cogor: errare homines possunt, errorem obduratâ pertinaciâ tueri, nonnisi cacodæmones consveverunt. Notum, manifestumq; omnibus est, qui vel spectatores, vel actores, fatali electionis scenæ interfuêre, quomodo inter scissa partium studia ex præoccupatis animis gesta sint omnia. Ex parte una magno Electoris populi, zelo flagrantis consensu Regem nominaverat Regni Primas, primusq; Princeps; contra quam nominationem

si sim-

si simplex contradictio intercessisset, non verò tanta partis adversæ arcano *A.C.1697* dudum molimine agitata scissio, certò certius in crastinum pro bono Patriæ, pro conservatione liberæ electionis recessissemus à candidato, licet cælo teste & terrâ tam eligi digno, quàm imperare. Neque enim ita huic adhærescebamus, quin magis nobis ab altero metueremus. Condictæ fuerant inter partes conferentiæ, quarum (si per tempus vacaret) calculum facerem; hac enim ●re, nulli me diligentiæ pepercisse, sed dicta singulorum calamo excepisse profiteor: manifestissimè inde liqueret, nos adversæ partis sententiam non ita reprobâsse, quasi verò in verba & vota nostra juratos Antagonistas compellere decreverimus: tametsi ex duplici capite verior & melior noster de Republica sensus fuerit, tum ex parte nominantis, cui ex veteri indubitato, positivo, totiesque præscripto jure nominatio competit, tum ex parte nominati, quia de religione, quam lex cardinalis firmat, nulla ex parte Candidati intervenit controversia. Acceptavimus oblatas à mediatoribus exceptiones; ut Candidati extra limites decretum Reipubl. præstolarentur, in confirmatione liberæ electionis moribus antiquis ferendum: demonstravimus præcoci in Candidatum affectu nos minimè propendere, quia non factionibus, non conjurationibus (quod falsò allegabatur, nec probari tamen unquam poterat) verùm ex zelo restituendæ gloriæ sine periculo religionis & libertatis eidem suffragabamur. Admisimus & hoc punctum ex sensu madiatorum, ut externi legati inter nos ad interim non commorarentur, ne libertatem factionibus suis pessundarent, sed ut Electori populo, qui divisus Candidatos suos pro affectu sequebatur, libera decisio relinqueretur. Verùm modestia nostra & prompta ad gratificandum, ne dicam obsequendum, facilitas, majoribus in factionis adversæ Antesignanis causavit præsumptionem; violentissimè quippe urgebant, ut absque scrupulo super fide, absq; reflexione super libertate, quæ à potentissimo vicino evidenti periculo objicitur, aliquos in sententiam suam traherent, cùm tamen decisio hujusmodi ad universam Rempub: ex lege & debito pertineret. Obstinatè itaq; rationes nostræ, quæ pro religione, & libertate faciebant rejectæ, interpositæ à nobis ex zelo contradictiones elusæ, quasi verò tam obscura nomina nostra forent, ut neq; nascendi sorte, neq; meritis in patria unquam inclaruerint. Imponenti & contra sana consilia obfirmato animo invitis Regem satagebant imponere, ac spretâ Electoris populi multitudine, posthabitâ Primatiali dignitate, contemptis Senatûs & Equestris ordinis prærogativis (quasi aut in Tauricam, aut in Regionē mortuorū adverso fato relegandi essemus) privilegiis omnibus nos exuere, dictatoriâ potestate, ad violenta & absurda quæq; proni, conabantur. Quæ absurda, oculis & recenti omnium memoriæ ita obversantur, ut ea digito non sit monstrare necesse. Subrutum ex cardinibus uis omne jus & fas, scripta pacta conventa, ne ipsis quidem, qui fecêre laudat:, admissus ad firmanda juramento pacta coram Venerabili Sacramento homo Acatholicus, expediti legati invitatores ad sceptrum, qui tamen post conculcatum jus vetandi non nisi cum maximo Reip: dedecore personatam legationem obiverunt. Stantes quippe è remoto coram sedente jam in throno sub umbella Principe nondum coronato (quem invisam suscipiendi liberos cives, methodum etiam coronatus Princeps non prætendit) munere suo perfuncti sunt. Mensæ demum separatæ unà cum Cæsaris Legato accumbens Elector non fine æterna Sarmatiæ ignominia legationem suscepit, quasi à subjugata Repub: non gratiam, sed præstitum serviliter homagium acciperet.

A.C.1697 ret. Si hæc passi sumus Republica adhuedum integrâ, quid patiemur convulsâ? in regni viscera evocata ab exteris hetherodoxa militia, Sacrosanctæ Ecclesiæ, thesauri, arces, Acatholicæ custodiæ, & suspectæ fidelitati côcreditæ, concessa ad Regnum non obstantibus contradictionibus intromissio, maximo per modicum tempus molimine Elector Cracoviam adductus, arcem Regiam occupavit. Ad Cancellariam non nisi viritim admittebamur, ad acta publica nulli unquam libero civi deneganda, nulla à nobis emanata propositio, quæ publicam materiam concerneret, acceptata, demum quasi aut alienigenæ, aut conditione inæquales ab arbitrio consiliorum segregabamur. Comitiola indicta, sed in quibus nulla contradictionis ratio habebatur: electi per confœderationem legati, in qua evidenter moribus antiquis contravenitur. Confœderationes quippe non nisi sub Interregni tempus instituuntur. Antagonistæ nostri jam ex arbitratu suo finem Interregno imposuerunt, jam Principem non expectato, imò nec rogato assensu nostro proclamaverunt, his tamen non obstantibus Confœderationem indixerunt. Denique etiam coronationis diem designarunt, in qua quis Neo-electo impositurus sit diadema, ignoro, cùm jus coronandi Archiepiscopo Gnesnensi à Casimiro III Anno 1431 collatum, a Sigismundo I. Anno 1507, & Sigismundo Augusto Anno 1550 confirmatum competat. Iuris nostri sensum allego: *nullus diademate Regni imposterum inauguretur, nisi ab omnibus Reipub: statibus liberè secundùm Regni privilegia electus; quê sic liberè electum nemo coronare præsumet præter Archi-episcopum Gnesnensem juxta privilegium eidem à Casimiro III concessum, cum ijs Episcopis, qui ex antiqua consvetudine ad hunc actum pertinere dignoscuntur.* Flocci habita sunt hæc jura & privilegia, anne verò levis, pessimo hoc exemplo, ictus religioni & libertati inflictus? Quid ad hæc pars nostra? ubi in comperto fuit electionem candidati nostri parum placere, in silentio & quiete consedimus, & neque pacta conventa formare, neque legationem pro candidato expedire animus fuit, neque tale quidpiam audere, quod vel in minimo libertati præjudicaret.

Indixerat Cardinalis Regni Primas cum alijs consiliarijs confirmationem liberæ electionis, quâ enim sine hac salva libertas consisteret? nonne expediens erat summi in Patria nostra Antistitis monitu sepositis passionibus & simultatibus ad prima redire Principia, & arbitrio Electoris populi jura partium committere? quæ iniquè sibi soli contraria factio arrogaverat. Abnuerunt ex æquo rectoque factæ propositioni assensum præbere contrariæ factionis asseclæ, atque animadverso nos candidato nostro tenaciter non adhærescere, verùm solius libertatis respectu confirmationem electionis decrevisse, etiam illi absque hujusmodi fulcro nullam electionis suæ firmitatē, aut validitatem non ex vano ominati, adinventionibus eorum, quibus solenne est, pessimæ causæ patrocinia suscipere, & jus omne susque deque habere, veriti non sunt sua proferre somnia, quasi verò in crastinum electionem suam legitimè stabilivissent. Verùm qui perpenderit hujusmodi confirmationem nullo præfixo termino, & inconsultis alijs diversa sentientibus, confictam potius, quàm confectam, fucum eos rebus suis fecisse, non inficiabitur. In hoc porrò arbitrario atque imaginario consessu proh! quot & quantæ deprehensæ exorbitantiæ? conclusum in illo, ut diploma electionis ab Episcopo Cujaviensi, & Castellano Cracoviensi subscriberetur, quâ procedendi methodo privilegium equestris ordinis in Marelchalco, eoque tali, qui ad hunc actum ex mente Reipublicæ juramento sese obstrinxit, ex integro convulsum. Ablegatus Electoris per Palatinatus in Martio electionis campo dispersos circumductus, vexilla palàm, & coram eodem cum indignitate Reipub: in signum obsequij inclinata, tot denique inconvenientiæ

nientiæ subsecutæ ut asserere liceat pejorem morbo fuisse medicinam. Nu n *A.C.1697*
legit aliquis consimiles in Annibalibus Polonis ausus? num extitit aliquando hu,usmodi in Polonia præjudicatum? etiam Virgæ Mareschalcales (non tamen à Mareschalcis) coram novo Principe levatæ, cùm tamen non sublevatas, sed submissas usque ad tempus coronationis præferre, mos antiquus permittat, quemadmodum Piasecius in Chronico anni 1632 factum testatur.

Non habeo, quod opponam Serenissimo Saxoniæ Electori, personã, genus augustum, merita & qualitates sceptro dignissimas veneror, atq; possem fortassis, saltem inter postremos, favorem ejusdem prensare, & nancisci. Placet igitur persona, modus verò agendi, nec mihi, nec cuicunq; alteri, cui salva fides & libertas in votis est, placere potest.

Quod fidem attinet: fateor inprimis Serenissimum Electorem posse verum esse Catholicum, licet etiam hujus asserti nullum præstò sit documentum, præter simplicem Illustrissimi Nuntij Apostolici Davia attestationem, quod in testimonio Principis Episcopi Jaurinensis manus propria ejusdem sit Episcopi. Hic ab annis duobus de conversione Serenissimi Electoris sparsus est in vulgus rumor: prædictum autem testimonium pro conversione Serenissimi Electoris diem Ss. Trinitatis anni præsentis expressè designat. Notandum autem eum, qui testimonium perhibet, proximo sangvinis vinculo illigatum esse, cui per leges testem esse non licet. Quis novit, utrum diadematis, in domo sua præconceptum desiderium, hujusmodi testimonium non extorserit? fides autem adeo delicata est, ut nullâ unquàm (etiam quæ superflua alioqui videtur) sufficere possit cautela: ac proinde ad scrupulosiorem stateram, expendi eandem conveniret. Verùm admisso: Principem illum ex animo Catholicum dogma profiteri, lex eadem quæ Regi, etiam lata est Reginæ: & cur illam in capite libri scriptam oblivione deterimus?

Protestor coram DEo, quòd nullo sinistro affectu, tantarum qualitatum Candidato aditum ad regnum velim obstruere, verùm oculatiore mentis indagine scrutando ex parte altera immobilem in nativa secta consortis Serenissimæ pertinaciam; vereor ne illa in nobis verificetur parœmia: serò sapiunt Phryges. Atq; utinam sicut Phryx plagis fit melior, ita Sarmatia exemplo alieno cautior efficiatur. Omnibus artubus contremisco, quoties præmeditor, (circa hujusmodi autem materiam, assidua meditatione tanquam Sacerdos, Episcopus, regni Senator, versari obligor) apertum discrimen fidei, quæ ab omnibus ætatibus habita est regnorum firmamentum. In actu coronationis, non frustra Reges sacro ornantur amictu, ut nimirum sacra tueantur. Non ita reformido instructum Acatholicum Exercitum (quia certa semper est victoria, quando pietas & justitia pro DEo & populo pugnant: Regna quippe & imperia pro DEo armata corruere nequeunt) sicut paveo, ne ad ingressum astutæ vulpeculæ, canibus & lupis ad ovile Domini porta pateat. Impietas par Sacrilegio est, in sæculorum negotio leviter procedere, & more pecudum ire qua itur, non qua eundum est. Fides est credere quod non vides, ideoq; cæca, verùm eò oculatiores deposcit excubias, ne à parum fidelibus procis manuducatur ad corruptionem. Levo oculos ad Patrem luminum, ut radiis nos suæ gratiæ collustret, atq; tenebras nostras ipsi recognoscamus, ne malè oculati nobis ducatum præstent.

Utinam liceret è monumentis majores nostros evocare, ab iisq; in præsenti discrimine efflagitare, quidnam in hoc passu nepotibus suis faciendum suaderent? nullus dubito, quin famosum illud præjudicatum

alle-

*A.C.*1697 allegarent? dum Vladislaus IV ad Palatinam Rheni Acatholicam thalamo inferendam, animum adjecisset, quô zelo, quâ constantiâ, uterque status sacer & politicus, intento Regio contravenerit. Hac de causa aureum sub illius Regimine sæculum Poloniæ habitum, atque pacificator Septemtrionis audijt, quia integra Religione pacem cum cælo habebat. Ob fidei zelum universalis Ecclesiæ Antistes Poloniæ Monarchis titulum Regum Orthodoxorũ ex merito contulit. Itaque cæco impetu fidem avitam in præcipitium non inducamus, pro qua Antessores nostri ad sangvinem usq; restiterunt, & cui etiam nostrum sangvinem par est devovere.

Hæc ex obligatione mea Pastorali dicta sunto, quæ fidem concernunt: Obiter solùm attingam ea, quæ impetunt libertatem, nam in hac materia satis est periculum libertatis innuisse.

Nemo non videt in hac partium convulsione, adempta multa, violata non pauca, immutata esse omnia. Benè conscius sum sermonem meum odio & invidiæ apud adversam factionem patere, quam etiam felle amariorẽ jã degustavi; solatur me tamen quæ & prævalet conscientia, pellit timorẽ (qui etiã in virũ cõstantẽ caderet) charitas Patriæ, nõ recuso audire malè, dũmodo Religioni & Patriæ consulam. Non expedit pro utilitate publica pavidũ esse offensionum, præsertim cum nemo cogi possit, ut contra conscientiam credat: Non exaggero, quomodo electio adversi partis, non tantùm in subjecto controversè Catholico (nulla quippe certitudo subest) sit illicita, verùm etiam in nominante, & stantibus tot contradictionibus, absolutè invalida. Annè æqvum & libertatem tueri oppressione libertatis? & infringere sangvine partam Cardinalem illam electionis regulam: *nemine contradicente?* agnoscunt Antagonistæ nostri errorem suum, utinam ab illis commissum damno suo Polonia non deploret. Conscientiam illorum reverberant manu palpata discrimina (Rhodi quippè & Syracusis nunquam tanta nubila obducuntur, ut non horâ antiquâ sol cernatur) nec tamen est qui recogitet corde, scilicet extremæ infelicitatis est, infelicitatem suam non agnoscere. Scilicet divina mens, cujus fortunam mutare constituit, consilia corrumpit: quia aversas à se humanas mentes gratiæ suæ lumine destituit, ut errores & pericula neque intelligantur ut magna, neque considerentur ut manifesta, neque evitentur ut perniciosa. Nullo negotio tela in glomum intricatur, labore tamen maximo extricatur. Sagitta facile immittitur, sed difficulter extrahitur. Quæ servitus est: si hæc libertas existimatur! annè potest major cogitari oppressio? quàm nostrismet capitibus, absque capitum nostrorum annutu imponere Principem? num majus unquam datur gravamen? quàm eò decurrere, non quò ratio ducit, sed quò cupido ultionis impellit. Stephanus Batoreus, dicere solitus erat Polonos si Regibus eligendis sapientiores Hungaris non fuerint, nec futuros feliciores. Liberum jam erit particularibus personis, ex unico hoc præjudicato Principes & Reges pro libitu legere. Nisi modò tectos Ulyssis habitu Protheos detexerimus & variegatas inaudito artificio futuras diffuerimus, malè occultatis consequentijs, in fidei & libertatis negotio succumbemus. Dulcis esca est Majestatis titulus, qui potis est, etiam muscas sui famâ invitare, atque ad nidum, in quo hactenus aquila Polona, candore notabilis ipso uniceps consedit, rapaces aliquos inducere vultures, quorum ungvibus (prout experimento discimus in Hungaria, Transilvania, Bohemia, Moravia & vicina Silesia) difficulter eximamur. Sæpe enim vis plura potest quàm meritũ. Arcanum hactenus & Delphico oraculo par, in Sarmatia habitum, ne vicinus Monarcha, naturali antipathia, à Polono genio diffidens in throno collocaretur. Præferebantur Sueci, Hungari & alij, quorum etiamnum perseverat memoria in benedictione. Elegerunt antagonistæ nostri

strì vicinum, eumq; potentem Principem, qui verò similiter postea plus A.C.1697
nocebit, quam nunc prodesse potest. Princeps in absoluto Dominio natus & educatus, ad normam hæreditariæ ditionis, moderamen in Polonia instituet, si è potentioribus quispiam se se oppofuerit, censebit cum Nerone, oppressis potentioribus, succubituram facilè plebem, nisi potentioris fulcro sit subnixa. Calcabit ne calcitrent. Regulariter quippe cui regnum per intestinos motus obvenit, nunquam illud ad tranquillitatem perducit. Militiam modò in Patriæ inducit viscera, quis sponsor, quomodo aut quando educet? adinvenient, qui acta Principum etiam prava defendare solent, excusatorios prætextus: Dignitas tanti Principis, securitas sacræ personæ, & fucatæ hujusmodi rationes obtendentur; interea quòd laboriosus collegit agricola, externus miles otiosus absumet, onerosumq; erit semper cum armatis vivere. Sed neq; Princeps ille ullâ erga nos feretur fiduciâ ideoq; externo obsequio opus habere se credet, qui domi securitatem non sperabit, atq; hâc viâ perdet subditorum fidem, quia externæ innitetur. Utinam possemus extraneos advenientes, junctim repellere, quia per hos singuli lædimur, universi periclitamur. Ascendit thronum per potentiam, num eundem poterit nisi per potentiam manutenere? præsaga mente assecurare audeo, futurum aliquando tempus, quo actiones Neo-electi Principis, ij ipsi, qui Principem dixerunt, impedire magis volent, quàm poterunt. Utinam sera pœnitudo, præceps consilium non damnet, non opinor diuturnam eorum fore fortunam, per deforme obsequium & calcatas leges stabilitum, dum affectu Principis, ad perdendam libertatem, non tam utuntur, quàm abutuntur. Vidi ego Diis fretos sæpè multos decipi, alia ostendunt, alia propolæ vendunt. Non est libertas punctum indivisibile, neque tota momento uno, sed sensim cadit, attamen alta mente repostum gerere omnes in Republ. communi nati deberemus, quòd melius sit mori retenta libertate, quàm serviliter vivere; subjungit non nemo, præferendam esse spurcissimam mortem, servituti mundissimæ.

Non deterreat intrepidos animos, quod contra jus & fas. Instructo exercitu cervicibus liberis impendeat: meruit vinci, qui se vinci non posse putavit. Pro solamine sit nobis, quod anceps sit & dubia hostium fortuna, ubi præceps est consilium. Stemus simul & adversarius non prævalebit, nec enim oblivione sepeliet conceptos adversus contradicentem partem rancores: quia iræ potentum non cadunt sub sole, & ingenia semel offensa semper minantur. Fomitem odij certò certiùs Antagonistæ nostri accendent, qui ut ipsis bene sit, optant alijs male esse. Periculosum autem est aut tolerare, aut reponere in ejus manu acinacem, ut vindicandi se se potestatem nanciscatur, qui habet voluntatem. Indocilis fuit hactenus patria nostra, ferre juga peregrina, jam ultrò accersuntur. Viderint illi ne fluctibus his absorbeantur, qui per hæc maria navigant. Est via quæ homini videtur bona, & novissima ejus ducunt ad confusionem. Tot leges in ipso exordio violatæ, quam in posterum legum observantiam spondent? taurum tollet qui vitulum sustulerit. Quomodo ad gustum accidere potest Candidatus? Qui in primo aditu ad thronum, ut paucis placeat, mavult omnibus displicere, atq; à nobis extorquere desiderat, ut ex scenico & theatrali apparatu ipsius animi dotes metiamur. Nulli unquam regno profuêre per violentiam intrusi candidati, malè hujusmodi candidato ominatus est ille, qui dixit.

Fff Nescio

A.C.1697 nescio an armorum licentiâ? an insolentia dicenda? quando libido auri in ferrum transiit.

Verum est quod præstantes viri ex senatu & equestri ordine, in sententiam contrariæ partis secesserint, ast sub juramento pene affirmare ausim, quod major pars illorum id quod fecit ignoraverit. Promissa sunt illis magna pro Republica commoda, utinam elusi per vana promissa non sint! & expectantibus bona, non veniant mala! atque graviorem promissis, quâ ære Principem non experiantur. Divitiarum quippe vana larva est, quæ credulum orbem toties cœpit, & decepit, & sæpe numerò qui dat, data cum fœnore repetit. Eveniet illis quod me legisse in historia de pecunia Hispanica memini, quæ largè promittebatur, guttatim stillabat: offertur sæpius, non affertur. Speciosis promissis, vel pactis conventis in tanto negotio confidere oppidò lubricum. Magna quippe difficultas suboriri solet, ut data in adversis fides inter prosperiores fortunæ servetur successus: plerique tamdiu tenaces fidei, quamdiu sunt miseri.

Nos verò, quos vividus libertatis impetus, non illac quà privata commoda (& quidquid aliud quàm libertas ostentatur) sed quà amor fidei, amor libertatis manuducit, decet vana promissa respuere, fortes animos hujusmodi nundinatoribus pro virili opponere, hoc denique quod è re Reip. visum est manutenere.

Si quis ex me percontetur in deplorando Patriæ statu, quid opis, aut consilij suadeam, breviter & sinè cura verborum, meus ut est animus, eloquar, corripi non abnuo, mihi censeo, mihi erro, malo verò successum mihi deesse, quam fidem. Arguitur nec immeritò pars adversa extremæ pertinaciæ, cedere nesciæ, quâ sinè ullo ad tam multiplices contradictiones respectu suo fœderantur Candidato.

Nos pacatiore animo, & saniore consilio, irrogatam honori nostro injuriam, amori Patriæ condonemus, atque vota & sensus nostros totius Reip. arbitrio devoveamus. Litem illa (ubi ad saniorem mentem favore numinis pervenerit) decidet, quorum causa sit potior? nostra, quæ electionis negotium in manus & arbitrium illius consignat, an adversariorũ? qui in disunione Principem animo pertinaci, paratoq; vel perdere, vel perire, adoptarunt. In disunione pacta conventa consarcinavere, legatos expedivêre in Patriam & in arcem Regiam candidatum intromisêre. Frustra dicerem hic, aut ibi peccant, cum æquè peccent in omnibus. Enim verò prorsus illis quod libet audendi semper fuit ampla potestas, & velut si avis festinaret, ad laqueum, ubique arma furoris non juris præseferunt.

Fœdus pro Republica sanciamus, & nullâ candidati nostri factâ mentione, in defensionem fidei & libertatis conspiremus. Expediamus è gremio nostro, tum ex senatu, tum ex equestri ordine pacis Feciales Cracoviam, declarando Serenissimo Electori, electioni ejusdem plurimas contradictiones intercessisse. Vladislaus gloriosissimæ memoriæ Rex Poloniæ, titulum Regis admittere recusavit, donec unus è nobilitate, qui ob solum libertatis privilegium sese opposuerat à contradictione desisteret. Exponamus Serenissimo Electori, quòd injustè & illegitime partorum, nec secura sit unquam, nec quieta possessio, plerumque enim facinoris, cujus Principium est temeritas, eventus est probrum & fuga. Pacificum se Regimen habiturum diffidat, si non per ostium, sed per fenestram parat ingressum. Recedat ultra limites, alienatorum à se affectus sibi devinciat, divinæ se voluntati ex integro resignet, cujus si beneplacitum fuerit, ut nobis imperet, infallibiliter eundem cum majori gloriæ fœnore, & certius feliciusque in throno locabit.

Hanc propositionem vel æquo acceptabit animo, vel iniquo, si æquo

quo, ut congruum est, quinimò si legitime thronum conscendere pla- *A.C.1697*
cet, acceptandi habet necessitatem, (tamen prompta hic & nunc non adsit voluntas) sic enim salva nobis & integra manebit libertas: Electionem intra paucos dies edicet Cardinalis Primas, atq; tunc primum digito DEI nobis demonstrabitur: Ecce Rex vester. Si autem ad propositam conditionem admittendam iniquo esset animo (subvereor enim eos, qui habenas moderaminis in aula illa invaserunt, contraria persuasuros) luculenter constabit, quo res vergant? quid formidandum sit, experimento docebimur. Quomodo enim imperabit benè, qui malè regnum adit: si hoc in atrio, quid fiet in palatio? atq; tunc primum de mediis salvandæ religionis & libertatis consilia agitabimus. Ablegati iidem singulares literas parti adversæ deferant, fratres utiq; nostri, caro nostra sunt, (nam cuncti gens una sumus) ut eos non tam rationibus, quibus aures occluserunt, quàm precibus, & evidentissimo periculo amittendæ libertatis convincant. Hac quippe infelicissimi exempli via, nulla amplius liberæ electionis spes affulget. Neq; enim ibi consistunt exempla, unde cœperunt. Demonstrent illis ea, quæ probari non possunt, pro non existentibus haberi, & neq; perire nos neq; esse salvos, nisi unà posse; quod non sit hoc ire sed præcipitare ad libertatem. Obtestentur illos, per amorem communis Patriæ, ne transgrediantur terminos antiquos, & à semitis majorum suorum declinent, nevè ita suum depereant candidatum, ut perire velint charissimam patriam: convelli enim leges, sine exitio convellentium non possunt. Ubi pars adversa, constantiam & zelum nostrum, in timore DEI & juribus Patriis, solidè fundatum perspexerit, quid si accedente reflexione salubriora consilia amplectetur? sæpè momento evadit gratum, quod diu displicuit, experientia facit acceptum, quod imaginatio descripserat formidandum; fit non rarò, ut ea quæ parturivimus, nisi cum tempore parere non possimus, præsertim dum quis in consulto zelo audax, quodpiam attentat facinus; consilia enim annis egent, ut maturescant.

Alteram legationem expediri velim ad exercitum: Hic est ille Exercitus, qui è tot hostium faucibus, deploratam eripuit patriam, fidem orthodoxam, conculcata sacramenta, profanatas vindicavit Ecclesias, concussam non semel firmavit libertatem, gloriam Sarmaticæ gentis, cum stupore universi suscitavit. Si legati nostri rem in planum deduxerint, si periculum religionis & libertatis, si jacturam stipendij, quod per militem advenam imminuetur, cæteraq; imminentia mala exposuerint, si deniq; ad liberæ electionis invitaverint consociationem, non est possibile, ut amore Religionis & libertatis non commoveatur, cui etiam vitam & sangvinem gestit immolare. Assistat Exercitus iis, qui non passione, non præoccupato animo, sed sincero in publicum ducuntur amore, ut illi Principi omnes subjiciamur, quem omnes elegimus.

Tertiam legationem, ad vicinos Monarchas dirigendam existimo, sinistros quidem affectus incurrimus, quod ex gente parum amica, candidato adhæserimus, verùm ubi perspectum habuerint solius libertatis zelum, haud difficulter in nostram sententiam & compassionem pertrahentur. Ponendum illis ob oculos, quod si citra nostram voluntatem potens nobis Rex imponetur, citra eandem quæsito prætextu damna vicinis possit inferre, atq; insciâ Republ: cuncta gerere, ac proinde consultius fore, ut malorum eventorum Principiis obstent, atq; ignem in scintilla suffocent, quàm ut longâ morâ incendium convalescat,

A.C1697 cat. Non sum nescius, vicinos nostros forte non tam amore nostri, quàm cauto rerum suarum metu, æquilibrium Dominationis & libertatis, in Polonia salvum, & intactum velle: proinde si palàm illis exponetur, quòd præsens Candidatus auro, & ferro potens, per calcatas leges omnes conscenso throno, jura etiam vicinitatis libidini dominandi sit posthabiturus, serò sapient; nisi in præsenti nobis assistant calamitate. Opto ut in sua ipsi, seu pericula, seu commoda reflexionem intendant.

Imò etiam Candidatus noster honore legationis conveniendus, cui zelum nostrum abunde probavimus, ut bonâ nostrâ erga se contentus propensione, moram sibi aliquam injici patiatur nec Regis Poloniæ titulum ab una parte Reipublicæ collatum assumat, qui à tota, & indivisibili dependet Republica. Præstoletur tantisper, donec in confirmatione electionis, monstret Deus, quem ab æterno destinavit. Pro certo affirmare ausim maximum hunc & dignissimum Principem, sese in manus Domini resignaturum, atque affectibus eligentium Regni diadema posthabiturum, quia minus gloriosum ducet nolentibus imperare.

Svadeo literas ab Eminentissimo Cardinali Primate, ad Palatinatus dirigi, atque indici comitiola, patheticè & verè intentiones nostras sinceras manifestando, ut quod omnium interest, unanimiter ab omnibus pertractetur. Indicendæ publicæ supplicationes, ne nos Deus permittat fieri opprobrium vicinis nostris, Religionemque una cum libertate pessundari.

Pro coronide sermonis mei (quod initio dicendum fuerat) optarem ut ad supremum universalis Ecclesiæ Antistitem Romanum Pontificem Orator aliquis ablegetur, quatenus seu per literas, seu per extraordinariam aliquam legationem, ad unionem & sacrosanctæ fidei zelum partes accendat, interea temporis omnes vires & conatus Patriæ ab interitu vindicandæ impendamus, quam etiam aliàs à periculis longè majoribus servavimus incolumem, cùm quasi dato classico, ab Oriente, Moschovitica potentia, ab Aquilone, Sveticus gladius, à meridie Pannonica framea, à confinijs nostris Cosatici ignes, divisam impeterent Rempub: Placato supremo Numine, & vocatis in auxilium divis Regni Patronis, nonnè facilius ab impetitionibus fratrum nostrorum, quàm à cruentis Turcarum & Tartarorum manibus Patriam tutabimur? Optandum tamen foret arma nullos habitura triumphos in cervices Gentium, non in Ecclesiarum, libertatum nostrarum, & pauperum oppressionem convertere! Quilibet æqui rectique tenax, cautum sibi velit, ne secuturæ ætates illud seris eorundem nepotibus probrum objiciant, quòd etiam in viros meritissimos modò detorquetur quod non idem cum Rep: majores eorum senserint. Si Neapolitana Civitas, quæ cum equi symbolum in stadio decurrentis assumpsisset atque Carolus V appingi jussisset frenum, summâ impatientiâ, ad impactum sibi probrum infremuit, num indoles liberæ Reipublicæ patietur indecoris artibus Polonum frenari alitem? nondum restrictus est In cordibus nostris vetus fidei & libertatis zelus, nondum se filijs suis, adeò invisam reddidit charissima Patria nostra, ut eam in tam fatali casu derelinquamus, quis enim non pereat, ipsâ deperditâ, conculcatô jure vetandi, præfocatâ voce liberâ, quis sibi de salute blandiatur? Despicerent nos post paululũ vicini, insultarent gentes externæ, quas ex libertate nostra livor adurit. Navarchum tempestas, Achillem bella probant, Polonorum virtus in infelicitate perficitur, quæ illos ad audendum extrema quæque succingit. Adhuc (quæ Dei misericordia est) debellati non sumus, adhuc ad cœlum levamus oculos, undè veniet auxilium nobis, nisi illud peccatis nostris removeremus. Probat nos Dominus, an fidem & sacrosanctas Ecclesias, ex animis, nõ excluserim9, quæ certè succutientur, vel totaliter averso zelo, substruētur.

Gene-

Generosa Gens Polona, propugnatrix Christianitatis, quæ orbem *A.C.1697* universum immortali fama, & exterorum Annales clarissimis rebus gestis implevisti, maiores tuos recogita, hoc tempus, hic campus tuæ virtutis est, cælis terrisq; demonstrandæ, quid videlicet valeant humeri, quid ferre recusent? quando ultima planè avitæ Religionis & libertatis jacta est alea, si dulce est fumantis etiam patriæ spectare rogos, menti obversetur, formidabilis olim hostibus, & orbe toto decantata Troja, quam non Tydides, non Larissæus Ulysses, nòn anni domuêre decem, non mille carinæ, verùm equus ligneus honori Palladis simulatè constructus sub fucata Religionis specie ad verum traxit exitium. Si sic perijt Troja, timeat sibi Polonia.

Iteratò ingemino, omni conatu ruinam à nobis amoliamur ad normam Tyszovecensis confœderationis, coadunemur, mutuam nobis opem sub juramento spondeamus, donec securitas Religionis & libertatis adulgeat. Locum nobis designemus, in eoq; omnes Patriæ amantes commoremur, tessera nostra esto, vivat Religio, & Libertas. Convenient certò certius ad nos, omnes constantes corde, quando non partibus obnoxios, sed publici boni studiosos deprehendent. Si nos aggredi Serenissimus Elector voluerit, primùm facto declaremus in juribus, statutis & constitutionibus tutelam nobis repositam. Fiduciam in Domino colloco, Divinam nobis protectionem adiore: aut si voluntas Domini est ut moriamur, gloriosum erit sangvinem & vitam, pro fide & libertate devovere, atq; ante servitutem mori. Sin verò finito hoc consessu, in domos nostras dispergemur partim singulos minis, & promissis illaqueabunt, ac divisi desolabimur. Plura de hoc puncto proferre possem, sed quia vos gravat fastidium, mihi verò vires tam longo sermone deficiunt in aliud tempus differo. Epilogum sermonis flagitatione concludo, ut fortia & generosa arripiatis consilia & pia ad DEum vota transmittatis, quibus conservetur Religio Romana, Libertas Polona.

LXXIV.

EIDEM AMICO CONFIDENTI,

29. Augusti.

De actis in consessu Varsaviensi.

Rogatus prius Palatinus Vilnensis ut generalissimi titulum acceptaret, ante sessionem quanquam obsequium suum pleno corde devoverat Reipub, excusare se tamen visus, & confessus, fusis fultus etiam rationibus, non amplius urgebat, imò dum omnes congregati erant nullâ generalissimi factâ mentione, *Homieccius Mareschalcus Rokosziano-rum.* unanimi voce Homieccium Mareschalcum conclamarunt, utq; id officij susciperet omnino institerunt. Quo facto Supremus regni Camerarius Comitiorum electionis Mareschalcus cedebat loco & honorem ei congratulabatur, solummodo præcavens, ne diploma electionis ab illo extraderetur consulendo in eo ordinis equestris honori. Quia verò jam Homieccius paratam haringam Rokoszij habebat, legit eandem, & consensum obtinuit. Disputatum deinde, ex Provinciisnè, an ex Palatina- *Consiliarij ejusdem.* tibus consiliarij eligendi, qui semper cum Mareschalco residentes ulteriora formarent consilia. Stetit sententia, à quovis Palatinatu duos saltem destinandos, qui non tantùm consiliis adessent, sed etiam

A.C.1697 quisque Palatinatum suum in particulari informaret. Conclusum postea, non amplius in campo, sed in arce nobis conveniendum ob hanc vel maxime rationem, quòd Palatinus Plocensis non contentus, nihil vigore Capitaneatus sui Varsaviensis, ad acta castri sui admisisse ex parte nostra, sed etiam quod arcem ita occluserit, ut non nisi pedestribus etiam ad Cancellariam aditus pateret. Ut ergo restricta libertas arcis (communis tristitia est, quia communis causa) sub favore illius Rokosiani consessus redderetur, à campo transferendas in arcem judicavimus sessiones, & locum Electoralem diruendum. Disputavit aliquatenus Palatinus Plocensis & scripserat Mareschalco Regni consilium ab eo petens, quid ipsi responderit copiam adjungo. Volebat idem Palatinus ad ostentationem saltem arcem defendere, sed nec hoc permissum ipsi, imò exasperata nobilitas vi Palatinum volebat accipere, & ante se in arcem ducere, ut scilicet ipso appropinquante aperiretur porta, nisi hoc ob amicitiam Palatini impedivissemus. Erant quidam qui accipienda tormenta majora ex armentario Regni suadebant, & tamdiu illis palatium Palatini concutiendum, donec arx redderetur. Sed Palatinus rationibus istis convictus, omnem quæ parabatur, facilitate aperiendi prævenit violentiam. Antequam ergo Cardinalis moveret ex Palatio suo, jam equites prævenerant ad arcem, & ita Senatorium conclave plenum erat nobilitate, ut nec nobis transitus pateret. Interim tamen quod miraberis, tam pacatè negotia tractabantur, ut quisque audiretur, nullo impedente, contra usum comitiorum, ubi etiam præsente Rege quandoque strepitus & tumultus fiunt. Legit ergo Mareschalcus totum Rokosji scriptum, cujus copiam habebis, nec impeditus in lectione, post quam lectionem aliqua addebantur, mutabantur nonnulla vel corrigebantur, vel planè adimebantur pacatissimè. Interim Werozimius occurrit quem sciebat nobilitas partis adversæ esse, qui nempe etiam pacta conventa Saxonicæ partis conscripserat, qui si tacitus sedisset, minus tricarum invenisset, ast ille non tantum in pugilaribus omnium notabat vota, verùm etiam cuidam paulò elatiore voce dixit insanire illos, statim contra eum conclamatum, & certè ex fenestris conclavis ejectus in impetu illo fuisset, incidissetq; in casses, quos alijs texuit, nisi eum Episcopi salvassemus, patronamq; manum porrexissemus. Absconditum sub pallio meo, sub quo sudavit, & alsit, à Palatino Vilnensi percussum, coæquationem Litvaniæ, quam ipse etiam conscripserat, commemorante.

Cur Sessio-nes in arcē Varsaviensī transferen-dæ

Werozimius in periculo servatur ab Episcopis

Ad subscriptionem post-scripti illius accessum est, quam Palatinus Vilnensis (ita quippe fluctuamus inter varia consilia, nihil habere volumus firmum, nihil absolutè, nihil semper) abitum parans more suo semper ambiguus, subscribere evitasset, nisi à nobilitate circumdatus, cedere precibus obligatum se vidisset. Ut verò eò major commoditas subscribendi foret, visum est ad palatium Archiepiscopale Cardinalis descendere, ubi inp rimis Przyemscius Castellanus Calissiensis intulit, quòd scilicet Prependovius ingentem pecuniæ summam pro eo & pro partis suæ nobilitate offerret, ut deserto Contio, partes Saxonicas sequatur. Quod cum in crastino in arce repetitum fuisset maximus fremitus contra dictum Prependovium fuit, & nisi in Palatio legati Brandeburgici sub privilegio juris gentium stationem suam habuisset, fortè impetitus fuisset. Expeditus tamen fuit ad illum expressus ne tranquillitatem turbaret. Habuit Palatinus Plocensis compellationem, ut scriptum illud Rokosziatum ad acta reciperet, quod ille promisit quidem, sed non implevit, cum esset semper firmo constantique in Saxoniæ Electorem animo. Ordinario ergo cursu Ravam (tristis istius temporis injuria) remissum est, manifestationem tamen ex parte Saxonica de nullitate Rokoszji à Stanislao Godlevio Nurensi Capitaneo conscriptam horũ

Tumultus contra Prependovium

(horum etiam tibi copiam annecto) recipere jussit. *A. C. 1697*

Dum consilia inibantur unde nervus agendorum, hoc est pecunia ad sustinendum Rokoszum haberetur, commoda sed minus honesta oblata est occasio. Constans, ast falsa fama tulerat fatis cessisse Stanislaum Witwicki Episcopum Posnaniensem, sub specie proinde salvandi ab avara manu primi occupantis derelicti ejus depositi intraverunt custodes corporis Primatiales milites operâ Nicolai Swięcicki Episcopi Kijoviensis, in domum quasi defuncti Episcopi, & omnis pecunia sub prætextu in securiorem locũ eã transferendi ablata est, consilio dicitur cujusdam Theologuli, (Theologum enim fuisse non credo) asserentis quòd cum suppositione integræ restitutionis, liceat semper uti alieno.

Falsus rumor de morte Episcopi Witwicki.

Est occasio ejus pecunias auferendi.

Quærebantur tales, qui irent Cracoviam, peterentq; ab Electore, ut abscederet è terris nostris, tanquam clarior esse deberet egressu, quã introitu, donec tranquillitas interna perficeretur, sed non est inventus qui id auderet. Ad exercitum tamen missi sunt Alexander Drzeviecius Castellanus Lublinensis, Alexander Mokranovius Vexillifer Ravensis.

Peracto hocce consilio quisq; ivit in vias suas.

COPIA LITERARVM
AD PALATINUM PLOCENSEM MARESCHALCI REGNI.

Considerato penitius, statu Reipub: aliud nequeo formare judicium, quàm omnibus respectibus, præhabendam esse tranquillitatem patriæ, & restitutionem unionis inter status regni hujus, quod ut fiat, inclinandi sunt alij ad alios, hoc autem fieri nunquam poterit, si prætextus tantùm apparentes considerabimus, quo non solùm unionem, & partis unius ad alteram accessionem, non juvabimus, sed etiam bellum civile accendemus, per pertinaciæ obstacula, quæ longè essent à nobis, si essentialibus tantùm intenderemus. Essentiale verò illud esse credo, ut hæc mediatio, quam feliciter incepimus effectum sortiatur, quæ in campo, in zelo libertatis proponi non poterat, ignoscendum est delicatissimæ passioni propter quam etiam res optimæ videntur dissimiles & quasi impossibiles. Nunc verò dum consilia à campo ad curiam transferuntur, melior occurrit conjunctura, prosequendæ hujus mediationis, ex qua salus Reip: pendet. Et ideo non tantùm arces & urbes, aperire decet, & oportet, sed etiam omnium nostrum corda. Pro candore proinde meo, & rectitudine non video, cur apertionem arcis impedias, tam ardens intrandi in eam nobilitatis videndo desiderium, nisi velis primum exemplum furoris civilis, & jus sceleribus dare, quod absit à consummatæ prudentiæ civibus, cum præsertim hæc arx nec sit ullum fortalitium, nec id ratio ulla belli exigat. Qui primus dederit occasionem ad bellum, hic erit incentor malorum, qui primus facilitatem ad unionem demonstrabit, hic erit restitutor salutis, & imminentis exitij amotor. Non consideremus proinde minora, propter majora, quia ex hoc consilio, quod titulum tantùm libertatum præsefert, speramus adhuc reassumptionem meliorum, ad conservationem jurium, integram pacificationem. Ad quam mediationem & Elector Brandeburgicus & nos Reipub: ministri uti mediatores compellabimus, ut deputati ad eandem destinentur, & ita per tuam renitentiam indeq; disgustus, DEus avertat lanienam, possemus tibi objicere, quod Albertus Magnus quondam

dixit.

*A.C.*1697 dixit. Triginta annorum opus perdidisti, dum hanc statuam mediationis quam ad eloquendum aliquid, vix induximus, uno ictu inverteres, & electo novo nullum inde meritum si desertam & solitariam arcem, illi conservaremus, & ex cordibus Polonorum amorem in eum expelleremus, sine quo nullus regnare bene potest Monarcha, quod dum confidenter tibi denuntio, libenter haberem, ut prudentissimam tuam consulas æquanimitatem, & ut in hoc passu, mediam viam inter necessitatem & virtutem arripias, negotium enim concordiæ agitur, & de consequentia fundamentali fructuosæ mediationis res est, non de solitariis penatibus &c.

LXXV
CARDINALI BARBERINO

19 Septembris

Dum quæruntur media pacandæ Reipub: Elector Saxoniæ coronatur.

Conclusum fuisse scies in magna Reip: parte Rokosz, hoc est publicam conscriptionem circa conservandas in toto libertates, sine spe recognoscendæ obedientiæ, nisi prius jura & immunitates in integrum restituantur. Agitatum est hoc consilium per dies aliquot, & finitum in eo ut mediatio ab Electore Brandeburgico oblata, aliquibusque Ministris Regni nostri acceptaretur & de modis salvandorum vulnerum conveniretur, quo facto convocari à Primate deberet nobilitas ad accedendum electioni Electoris Saxonici. In quo dum omni conatu & diligentia, laborare cœpisset Baro Oberbek ex motivo Prependovij considerantis imminens periculum huic Principi, quem in adipiscenda corona tantùm juvit. Quamvis primum caput paululum videbatur esse concordiæ contrarium ex ea vel maximè ratione, quod Cæsaris Ablegatus cum Episcopo Passaviensi, Cracoviæ residente non potuerunt id concoquere, quod postposita Cæsaris mediatione, Brandeburgicam acceptaverimus. Convenit proinde studio Cardinalem & inprimis diffidentiam fecit, ad Oberbegium affirmando, illum prius, cum alijs tractare consulereque, & tandem Cardinali, tanquam rem novam proponere. Nónne melius esset si ille apertè honorem suum indemnem faceret, in quo operam suam Imperator offert, & quod id in mandatis habuerit communicatum reddidit, offerendo mediationem suam non toti parti, sed Ipsi soli Cardinali certissimum reddens, non tantùm honoris reparationem omnimodam fore, sed etiam & omne particulare interesse accommodandum, svasitq; hoc sibi utilius, & dignitati suæ convenientius medium arripiendum. Commovit id non leviter Cardinalem, cùm præcipuè per Spiritum familiarem restitutio debiti, hoc est centum millium talerorum, quos Galliæ mutuò dederat & præter eos altera quinquaginta millia talerorum, Palatinatus Inovroclaviensis pro Castellano Lenciciensi, plures aliæ dignitates Regni & Capitaneatus, aliæque plausibiles conditiones offerebantur. Accessit quod tarda, imò nulla ex Gallia resolutio veniret, nulla positivè declaratio intercederet, venturus ne sit Princeps Contius, nec ne? quando nullum absolutè pecuniarum videbatur supplemẽtum, spe tantùm lactabant inani, quando Rokosianum consilium proprijs viribus diu manuteneri non poterat, quandoquidem quasi unus alium prævenire vellet, tot jam Cracoviam properarunt. Inter alios Stadnicius aulæ Regni Vexillifer, oblatis ex proprio ærario pro sustinendo Rokoszo nuper centum millibus florenorum, tandem quinque millibus talerorum acceptis, & declaratione Palatinatus Volyniensis Cracoviam cum subjectione

pro-

properavit. Ponderatis proinde ad æs & libram, hæc pars rationibus, præ A.C1697
veniendo pericula, quæ imminebant, & libertati & personis suis satius duxit, dum eo nomine quærebatur tractatum reassumere. Communicatum id omnibus consiliarijs equestris ordinis à Mareschalco, qui jam tacebant accepto pretio vel lucro, nec jam tam fervidè illum zelum monstrabant, quia frequentius in domo Præpendovij videbantur & rarus erat qui jam aut nõ accepisset, aut accipiendi spem certam non haberet. Id efficiamus ut nemo posthac nobis fidem habere ausit. Difficile est duabus sedere sellis, & ancicipiti fide ambobus satisfacere velle. Conclusum proinde non rejicienda esse media pacis; quis inchoata perfectis anteponat? cum mediatores, & plenipotentiarij Electoris Saxonici immediatè obtulissent, in omnibus justis petitis, circa conservationem libertatis satisfactionem. Ne verò apud nobilitatem fides minueretur expeditæ sunt universales literæ, quarum adjungo copiã, ut pro vigesima sexta septembris, in ordine ad pacandã Remp. & restituendam libertatem convenirent de medijs concordiæ tractaturi, ubi de confirmatione electi Regis agi quoque deberet. Interim mediatores & plenipotentiarij solennissimum dederunt promissum, coronationem differendam esse ad duarum septimanarum spatium, ut intra hoc tempus nobilitas congregata taliter qualiter in libertatibus læsis contentata, novâ accedat nominatione, & reliqua expleat ceremonialia. Disputatum diu inter partes, sicut enim una securitatem differendæ coronationis omnino habere voluit, ita alia certitudinem quod hæc dilatio in suî elusionem non fiet, tandem post longas & multas conferentias visum est, ut Cardinalis cathegoricum daret responsum, dum id in scripto dare nollet, securosque redderet, verba non esse simplicia sed re ipsa comprobanda, scilicet se nominationem Electoris promulgaturum, si libertati satisfiet, si coronatio differetur, quæ omnia in literis suis, quarum copiam adjungo Mareschalcus Electori expressit cum autem Plenipotentiarij non essent absolutè hâc Cardinalis Primatis declaratione contenti, omninoq; vellent, ut saltem præsens senatus id confirmaret scripto, quod Cardinalis pronuntiaverat ore; disputatum diu, tandem videndo certum & imminens Bellum, infallibile libertatis exitium, si coronatio absolveretur, non obstantibus tot contradictionibus, convenerunt in domum meam omnes (pacem ego cupiebam & conabar, quantum in me erat, an præstare possim, nescio, sed conabor & hanc mentem habebo, quamdiu vitam) & propter bonum pacis ac tranquillitatis publicæ in hunc sensum compositum, subscripserunt scriptum, scilicet consulendo tranquillitati publicæ omnes se in suis personis, & pro amicis suis appromittere, quòd ubi libertatis restauratio pro præterito, & securitas in futurum facta fuerit, tunc sine ulla excusatione ad novam nominationem, & ad recognitionem Regis accessuri sint, adjecta conditione sine qua non, ut coronatio differatur, & idipsum gradus erat ad alia non meta, aliàs scriptum hoc nullum robur habere debet. Redditum proinde in manus mediatoris dictum scriptum, reversale acceptum, quòd illud restitui debeat. Abierunt cum his Oberbekius, & Prependovius cum hac declaratione, si tribus tantùm horis ante coronationem Cracoviam venerint, certè & infallibiliter hanc dilationem se evicturos, & Ita hoc negotium se suscipere, ut sustineant, donec effectum sortiatur. Cum igitur ex animi sententia, favente numine omnia succederent, hac spe nixi, petijmus Cardinalem ut omnis de nostro candidato, cogitatio deponeretur, cum nec coràm eum cernere liceat, nec ulla supplementi nummarij spes habeatur; præterea ut Cardinalis inconsulto etiam legato, qui adhuc spes venditabat inanes, mittat expressum Parisios, significatum, ne inde Princeps Contius moveat, aut si moverit redeat.

*A.C.*1697 Et cùm in eo rerum nostrarum cardo verteretur, cum spes non dubia affulgeret, ex universali concordia tranquillitatem nascituram, tristis venit nuntius, non perpensis ullis rationibus quintâ currentis, per Episcopum Vladislaviensem coronationem perfectā esse. Occasio erat tranquillandæ Reipub: quam vereor nunc amissam, frustra postea requirentur promissa illorum, cum ipsa glacie fragiliora sint; Quomodo ijs insistendum, cùm nobis suffecisset, si constitisset non negligi, aut contemni. Nuntius hic pupugit corda omnium bene volentium bono publico, querelæ & si levant fortasse dolorem, non tamen tollunt, per hunc enim actum totum jus vetandi convulsum, nulla spes redintegrandæ libertatis relicta. Varij scribuntur fuisse causâ hujus accelerationis, alij in Litvanos reijciunt accelerantes, coæquationis suæ firmandæ causâ; alij in quendam magnæ potentiæ virum, qui non tantùm svadebat ad coronationem citra moram accedendum, sed & minas jactabat, tam Castellanum Cracoviensem, quam domum Potoccianam recessuram, nisi coronatio acceleraretur. Scripsit mihi & multis alijs Palatinus Callissiensis, suos ipse, quod nihil efficere potuerit, luctus canendo, & calamitati calamo linimen quærendo, cui cum inter alios mens nostra probè esset nota, ipse quoque de nobis optimè Cracoviæ loquebatur, per amorem Dei, Patriæ & libertatis conjurando, ut dolorem nostrū justum moderemur, ne à medijs pacis recederemus. Quis tam iniqvus rerū æstimator, qui non eum laude potius quàm reprehensione dignum judicet! Responsum tamen à Primo, eam eloquentiam Cracoviæ exerendam fuisse, ubi omnia violenta & abrupta, ut obscuris lumen, dubijs notitia redderetur, & non hic, ubi nihil intenditur, nisi ut pax publica restituatur. Ita fœdiore in nebula clarior elucet iris.

Accessit tanquam ex condicto notitia Principem de Conti Parisiis movisse, qui si non Gedani tantùm sed & Varsaviæ comparuisset, quis facta coronatione à partibus ejus stetisset, nunc verò cum jam sponsione teneamur, cum videamus, nos libertate excidisse, cum timeamus ut per absolutam potentiam, Electrix Acatholica adveniat, & coronetur, quid ijs, quibus catholicæ religionis defensio vitâ prior ac potior est, sperandum? an timore non percellantur. Videntes verò alia ex parte adventum Principis de Conti, declinatu esse difficilem, nec jus ad rem ei adimi posse, præcipuè cum libertatem nostram conservare ac tueri velit, cum non tantùm validam manum hominum secum adducat, sed & media ad sustinendum utriusq; gentis nostræ exercitum. Cum Suecis stricta ei amicitia, parati in defensionem ejus Tartari, & sic etiamsi pace frui liberet, in arenam descendendum erit. Deliberabatur proinde quid esset convenientius, (ægri animi ista jactatio est) an amissa ex integro libertate & merito pro præteritis apud Principem de Conti, accedere ad Saxonem, & per id tamen non avertere bellum, an verò primo adhærere, ponere in DEo fiduciam, cætera quæ mortales admirantur inania, caduca, infirma ducendo, sperareq; bonum Dominum fidem & libertatem defendentibus auxilio adfuturum, meliusq; sit mori cum libertate, quàm vivere in servitute. Mala tempora melioribus pensabuntur. Visa est proinde maturitas quædam in parte nostra, aut moderatio simul & vigilantia, lentitudineq; temperata, ut neque per temeritatem quidquam faceremus pœnitendum, neque per socordiam quidquam præteriremus quod ad Reipublicæ commodum pertinere videretur.

Cum verò innotesceret Electorem Saxoniæ statim post coronationem Varsaviam venturum, viq; oppressurum bene sentientes, non est visum

sum

sum nobis totam libertatem in personis nostris evidenti exponere pe- *A.C.* 1697
riculo, & satius cedendum duximus tempestati & expediendum ad Electorem Brandeburgicum Tworzyanscium cum literis adjunctis, stipulantes nobis invicem, quòd unus alium non sit deserturus. Abivit Primas Lovicium acceptis ex armamentario Varsaviensi aliquot tormentis, pulvere cæterisq; requisitis. Ivit cum eo Marescalcus Rokoszianus cum sat notabili assistentia ita, ut dictum fuerit ab his qui viderunt utrumq;, majorem fuisse ejus comitatus numerum, quàm dum novus electus ante suam coronationem Cracoviam intraret. Notandum etiam corpus Regis Joannis caruisse exequiis, sed harum loco orationem funebrē dictā à JoanneKurdwanovio Canonico Cracovi: cum id officij semper Episcopi alicujus fuerit. Visum est etiam consilio ante abitum Cardinalis, nobilitatem pro 26 vocatam revocandam esse, quod & factum.

CONFOEDERATIO GENERALIS ALIAS ROKOSZ pro defensione Sanctæ fidei Catholicæ & protectione libertatis facta pro stabilienda libera Electione, in campis electoralibus inter Volam & Varsaviam 26. Augusti, 1697.

NOs Senatores Regni & M. D. L. Spirituales & Sæculares, ex omnibus Palatinatibus, terris & districtibus, pro stabilienda libera electione congregati concordibus omnium Ordinum votis decernimus. Sicut cuivis in libera Republ. nato ipsius naturæ ductu inest libertatis amor, sicut in ea vivere jucundum, ita in ejus conservatione mori non est indecorum. Pariter nulli mirum videatur, quòd pro defensione hujusce libertatis, vitam & fortunas nostras periculo exponamus, soli DEo confisi, quòd sicut clarè videmus periculum fidei nostræ, per introductionem in regnum Catholicum tam multorum millium dissidentium, ita idem DEus Exercituum hoc regnum sibi à sæculis commendatum conservabit intaminatum, & libertatem nostram velut in ipso cælo æstimatam filij DEi potenti brachio suo protegere dignabitur, incidimus in hæc sæcula, in hæc deploranda tempora, ut acquisitæ sangvine antecessorum nostrorum libertatis, citius timenda jactura, quàm perchara illius fruitio speranda, quando fratres nostri obliti sui, patriæ non memores, contra unanimem consensum tam multorum Palatinatuum omnibus ferè contradicentibus Regem proclamarunt. Et ideo hic convenimus, non temnendo numero ex utraq; gente, ex omnibus Palatinatibus, ad stabiliendam liberam electionem volendo Patriæ exoptatam pacem afferre, salvâ liberâ electione. Sed cùm tantam seriem malorum supremum malum comitetur, cum palàm constet, & omnibus Ordinibus Reipub: innotuerit, quòd per calcata jura permissu præsentium protunc Senatorum & Gubernatoris ad urbem & arcem Cracoviensem introductus Candidatus sit ab adversa parte, & ad depositorium insignium Reip: per Legatos nullâ authoritate legitimos; quòd in contemptum ordinis equestris extraditum diploma cum subscriptione aliquorum Senatorum, cujus extraditio, à M. D. Marescalco præteritæ electionis, cùm consensu omnium ordinum dari debet, quòd denuntiatio nullo jure, ab Illustrissimo Episcopo Vladislaviensi habito in lucem prodierit, & illa comitiola ante-coronationis in eversionem jurium cardinalium indixerit, optimè sentientes de Repub: pro hostibus patriæ declaraverit (quod præsenti nostro decreto cassum & irritum facimus)

A.C.1697 pacta conventa, nec ipsis, qui fecere laudata, quia paucæ subscriptiones non sine protestatione factæ, ad juramentum, circa conscriptionē illorum inaudito exemplo nobilitas coacta, eadem pacta à diffidente coram Venerabili in templo, juramento firmata, civitas & arx Cracoviensis à diffidentibus occupata, propterea intolerabile sangvini & libertati nobilium judicantes, imò evidentem interitum libertatis nostræ videntes, cum consensu omnium ordinum pro DEo & libertate generalem confœderationem inducimus à quo sancto opere, cui fide, honore, & conscientia ad ultimam usq; guttam insistere debemus, non recedemus, nisi illæsam in suis juribus Rempub: viderimus.

Ut autem ordinatiùs acta nostra procedant assumpsimus nobis pro directore ex equestri ordine M. D. Stephanum Humiecki, Dapiferum Podoliæ, addendo illi pro consilio ex quovis Palatinatu & terrâ duos deputatos, qui penes eum assiduo commorando (unius aut plurium absentiâ non obstante) consilia quàm saluberrimè expediant, & quodcunq; ijdem deputati cum Magnifico Domino Mareschalco nostro, communicato consilio cum Illustrissimo Senatu decernent, hoc nos pro rato & grato suscepturi sumus, dummodo sine præjudicio libertatis; volendo autem ut fortius agatur, in conservationem fidei sanctæ & jurium ac libertatis nostræ, una & indissolubili confœderatione cum Illustrissimo senatu tanquam cum senioribus fratribus, connectimur, siquidem constat, quòd æquè cadant jura libertatis, atque senatûs, quando soli tantùm Eminentissimo Primati potestatem legibus debitam Illustrissimus Episcopus Vladislaviensis nullo legum auxilio, sibi vendicat, contra expressa jura specialiter anni 1550 punctum ejus tale: Et primariò circa coronationem Regis Poloniæ ita providimus & constituimus, ne ullus coronetur, donec prius à Repub: spontè juxta privilegia Regni Poloniæ à Regibus data electus fuerit, quem liberis votis electum nullus alter coronare debet, quam Archi-Episcopus Gnesnensis, secundùm privilegium illius à Casimiro III concessum 1451 & ibidē contra jura in confirmatione Electionis Stephani Bathorei 1576 laudata in hæc verba. Habendo hoc ex jure libertatis nostræ, quòd nobis, nec nominatio alicujus Regem det, sed consensus omnium, in quo tanquam in fundamento nominatio & publicatio solidatur, propterea reassumimus, ex unanimi omnium ordinum consensu consilium ad latus Primatiale, ex ordine Senatorio, qui præsentialiter conferent, cum consilio formato, coram prædicto M. D. Mareschalco nostro & nihil concludent, absque mutuo utriusque subsellij consensu, unde necessarium judicamus, ut vel in eodem loco, hæc utraque consilia expediantur, vel tamen prope se, cum debita tam personarum, quàm consilij securitate. Concedimus præterea in casu ingruentis periculi ex consensu utriusque consilij facultatem extradendi universalia pro communi motu, cum subscriptione eminentissimi Primatis, & M D. Mareschalci nostri quæ semel data trium valorem habere debent, siquidem præsentem confœderationem & intimationem ejus, pro duplici evocatione haberi voluimus.

Videntes autem in tam luctuosa Reipub: dismembratione, eos adversæ sorti plurimum obnoxios esse, qui primariò opponunt se pro libertate, ideò M D. Mareschalci nostri fortunam & personam nobis ipsis & fortunâ nostrâ, nos tuituros declaramus, & vinculo juramenti inferius inserti, non deserturos eandem, nosmet obligamus, in sumptus autem ipsius extraordinarios dispensamus ærarium R. & M. D. L: ut velit sumptus subministrare.

Prementes autem vestigia antecessorum nostrorum, in similibus casibꝰ expediemus Legatos, tam ex senatu, quàm ab Equestri ordine ad sereníssimum

mum Electorem Saxoniæ, ut læsionem libertatis, & jurium deferant, in *A.C.*1697 nullos se immittendo tractatus.

Quicunque autem pro defensione fidei S. & conservatione communis libertatis, nollet ab adversa parte nobis accedere, imò ad violenta consilia partis adversæ eradicantes libertatem se se converteret, & post inchoatã nostram Confœderationem, à suo proposito non desisteret, & prætensæ coronationi contra jura Regni, per Illustrissimum Episcopum Cujav: vellet assistere, quam pro nulla & irrita haberi volumus, sicut & alia sancita, ipsamque denuntiationem, ad illos actus quosvis, talem pro hoste Patriæ declaramus, & contra eum decertaturos nos obligamus.

Coæquatio Jurium & M D L. cum sit contra jura & statuta M D L. abrogando omnia ministeria Reipub: propter unanimem & communem pacem violando legem positivam in constitutionibus M D L. cujus tenor talis, cap: 3 Art. 15. Promittimus etiam nos omnia privilegia terrestria, antiqua & nova, libertatem & consvetudines antiquas servaturos, & licet necesse foret aliquid novi in emolumentum Reip: decernere, Generalibus comitijs, cum consensu & consilio senatorum nostrorum, ac omnium ordinum ad comitia spectantium scriptum in turbido, & coactè antè scissam Rempul: & in scissa pactis conventis illegitime abjuratum. Igitur illam tanquam inconvenientem, & contra jura, nec non contra vocem vetandi formatam annihilamus, & cassamus, per hanc nostram unanimem & conformem confœderationem & pro nulla declaramus.

Quæ acta nostra omnibus consentientibus, ut stabiliora sint, juramus omnes coram DEo omnipotente hoc scripto; quod unus ab altero non sit recessurus, nec status Equester, à Senatorio, nec Senatorius ab Equestri & hic uterque ordo, in protectionem suam suscipit quemvis ex idem sentientibus, præcipuè Magnificos Dominos Deputatos, ad utraquè consilia tam senatoria, quam Equestris ordinis ordinatos; si autem quisquam è gremio nostro auderet capitulationem inire, tunc quemvis talem, pro infami & hoste Patriæ declaramus, in quorum omnium meliorem valorem proprjis nos manibus subscribimus &c.

MANIFESTATIO EX PARTE ELECTORIS SAXONIÆ de nullitate istius Congressus, quem Poparcie Contiani vocant. Die 29. Augusti facta.

NOs Dignitarij &c: qui non tam ad universales literas, Cardinalis Primatis, quas Palatinatus, & Districtus, ex multis rationibus acceptare non poterant quàm ad famam stabiliendæ liberæ electionis, convenimus, ut integritatem ejus jam gloriosè peractæ, & insimul indemnitatem jurium & libertatis, in hoc ipso termino manu teneamus & præcaveamus, secundùm id, quod nobis fratres nostri congregati commiserunt. Convenimus proinde ex veteri hujus Reipub: instituto, in loco actui huic destinato, ut libertate sentiendi omnibus præjudicijs obviaremus, non recedendo nihilominus à mediis si proposita fuerint, ad unionem animorum requisitis, cujus spes affulgere visa est. Sed cum pars adversa, nihil nisi ruinam liberæ electionis intendens, rejectâ mediatione electoris Branbeburgici, & punctis moderationi mediatorum ante porrectis & nunc absolutè rejectis, accessit ad vim & potentiam, nulla admittendo media, quinimò præciso etiam loquendi secum commercio. Videndo proinde manifestam oppressionem libertatis & juris vetandi, accessimus, quod unicum protunc remedium erat, ad solennem mani-

A.C.1697 testationem & protestationem, quam communi consensu omnium Palatinatuum, & districtuum contra omnes adversæ partis exorbitantias, & insimul omnes actus Rokofzianos publicè fecimus, ex his præcipuè rationibus. Si majorum memoriâ allegant fuisse similes de Poparcia actus, in Stephani, sub Andreovia, Sigismundi sub Wislica electione, sciendum illud fuisse practicatum, dū Respub: non viritim, sed per nuntios eligebat Reges, inter quos facta erat scissio. Respub: ipsa tanquam Principalis campi electoralis Domina, communem motum totius nobilitatis (*pospolite* vocati) decidebat pro eo, qui universaliter placuit omnib9. Nunc verò, quando Electio Serenissimi Regis nostri in persona Electoris Saxoniæ, jam peracta est, per congregatam eô modo nobilitatem 27 Junij, cùm in crastino formale Poparcie hujus electionis accessit in præsentia omnium Palatinatuum, & districtuum nemine contradicente. Quomodo ergo congressus particularis aliter sentientium ex una parte, corrigere id vult, quod authoritate totius & universalis Reipub: sancitum & stabilitum. Illud etiam quivis considerare debet, quòd Cardinalis Primas habens præ oculis practicata volumina legum, quòd similes congressus, primò comitiola particularia in Palatinatibus præcedere consueverunt, rejecto tamen eo, quod cardinalissimum erat, non indictis comitiolis, pro informatione fratrum necessariis, literas expedivit universales immediatè ad congressum generalem, & quidem libero arbitrio relinquendo, quicunq; ultrò & sponte voluerit comparere pro illo actu, qui tamen ex vi nominis sui, & ipsa necessitate, non voluntarios, sed Reipub: formam requirebat, & quamvis congressui huic in literis universalibus, speciosum & civile propositum nomen, ***ad stabiliendam liberam electionem***, re ipsa tamen, experti sumus, quod hic actus satius fuerit publicæ oppressionis, quando cohortes à limitibus exotici militis numerose conductæ, quando septa armis consilij arena, quando Nuntij terræ Visnensis, Palatinatûs Masoviæ, modesta libertate ad initium congressus hujus se opponere volebant, unus ex ijs Danovius, per ferventiores aliorum voces, civili furori expositus, quod majorum non vidit, & vix credet posteritas, in ipsa rota nemine protegente crudelissimè læsus, & vix non trucidatus, quando ad extremum omnibus illis qui liberam electionem generosè defendere voluissent simili cæde minati sunt, adducendo majores quotidie assistentias. Adverterunt quidem illi Domini debilia & fluxa fundamenta congressus sui, quando à campo in arcem aliam consilij speciem transtulerunt, sed & in eo loco, ubi pacatius res tractari solent, non deseruerunt intenta, imò tristiori scena, mutarunt tragædiam, quando congressui, *poparcie* dicto, exosum & ex annalibus publicæ calamitatis petitum, nomen Rokofzij imposuerunt, quando Mareschalcum Rokofzianum, & alios extraordinarios Magistratus, non præmonitis in eo fratribus domi manentibus, nec eo in comitiolis exposito, privatâ authoritate formarunt, quando Wierozomium Dapiferum Bielnicensem, ex occasione conscriptorum pactorum conventorum, in eadem arce crudius tractaverunt, quando ad extremum, in projecto hujus Rokofzij sævas leges, & infesta sancita sibi usurpando dictatoriam potestatem, contra proprios fratres scripta reliquerunt, Non defuerunt & nobis & animi & sufficientes vires ad resistendum, cùm præcipuè ex omnibus Palatinatibus, & nominatim ex Ducatu Masoviæ uti viciniori ad tuendas libertates & requirendas injurias fratribus nostris illatas, numerosissima confluxerat nobilitas, sed nolendo, sine communicato consilio fratrum nostrorum accendere civilis belli, avertat DEus, incendiū, accessimus inprimis justa moderatione, ad hanc solennem protestationem

de

de nullitate omnium illicitorum, quocunq; sive *Poparcie* sive *Rokosz* nomine vocitentur, per illam partem attentatorum actuum & simul de oppressione liberæ vocis jurium, libertatum, æqualitatis & innocentis sanguinis effusione, solenniter iterum iterumq; protestamur. Manifestando coram DEO & tota Repub: quòd non ex nobis occasio ulterioris, quæ in abruptum rapitur scissionis. Quod sicuti fratribus nostris domi manentibus fideliter deferimus, ita penes conservationem Serenissimi Electi Regis nostri & Electoris Saxoniæ, & simul penes conservationẽ jurium libertatumq; nostrarum, exemplo majorum nostrorum fortiter viriliterq; agere, & ad monstrandam promptitudinem nostram, comitia, si fuerit visum fratribus nostris, juxta pacta conventa requiremus &c. *A.C.*1697

COPIA UNIVERSALIS

PRO CONCORDIA INSTITUENDA.

Omnibus & singulis, quorum interest &c. Quandoquidem eo motivo, nulli insistendo partialitati, Generali adhæsimus confœderationi, ut labantem libertatem fulcire possemus, & in suis juribus illæsam servare Rempublicam; nec longâ morâ gradi nobis videretur consultum, maximè cùm ad sananda læsæ libertatis vulnera, & pacificandam Rempublicam non desint media, quæ in commodum suum adhibere Reipublicæ liberum erit, necessarium judicavimus Dominationibus cum promulgatione Universalis notum facere, quod Serenissimus Elector Saxoniæ per Plenipotentiarios suos intercedente mediatione Serenissimi Principis Brandeburgici per legatum suum in omnibus læsæ libertati satisfaciendi, jura & consvetudines Patriæ restaurandi, à coronatione ab adversâ parte cum denuntiatione sine consensu Reipub: indicta recedendi, & ulteriori arbitrio Reip. congregatæ committendi spem fecerit, ut huic inclytæ genti cum unanimi consensu pacificè imperare mereatur. Ideò tranquillitati publicæ studendo, & occurrendo bello civili, effusioni sanguinis, ruinæ Ecclesiæ Dei, & fortunæ totius Regni consultum duximus, descendere ad sananda vulnera Reip. per convocationem Dominationum vestrarum, ut Dominationes Vestræ cõvenientes sub Varsaviam ad locum Electoralem vallis designatum pretio salvandæ libertatis & tranquillitatis Reipub: resolvant tandem fortes, & felicitatem hujus Regni, & vocantem sequentes Deum, pacem Patriæ suæ restituant. Proinde invitamus Dominationes vestras, ut constituto tempore & loco pro decisione tam gravis rei compareant, quibus jura & libertas Patriæ cordi sunt. Nullum constituimus rigorem in jure de communi motu præscriptum, in hoc enim calamitoso tempore tam frequentes convocationes molestiam crearent, sed solùm quos amor Patriæ incendit, evocamꝰ ad hunc locum, sperantes quòd hæc cura nostra optimo fine pro Reipub: pacificatione suscepta gratam in cordibus Dominationum Vestrarum merebitur memoriam. Ut autem hoc universale nostrum in omnibus castris utriúsque gentis quantocius divulgetur, expedimus illud, & unicè optamus, ut in Parœcijs, civitatibus & oppidis promulgetur. In majorem horum valorem concessâ nobis à Repub: in hoc casu facultate, à Generali confœderatione approbatâ, & postea consilio utriúsque ordinis firmatâ Dominationes Vestras invitamus nos &c.

COPIA

COPIA VNIVERSALIS
AD FACIENDOS CONGRESSUS VARSAVIÆ
27 Septembris 1697 Anno.

Omnibus &c. Quandoquidem ficut tam fanctum opus, hoc eft confœderationem Generalem cum confenfu omnium ordinum inchoavimus, ita ufque ad hoc momentum nihil prætermifimus, quo libertas nobilium & violata quo ad omnia jura confervari poffet, & propterea ad vitandos tumultus domefticos expediens judicavimus acceptare mediationem Sereniffimi Electoris Brandeburgici, & acquiefcere promiffis Dominorum Plenipotentiariorum Sereniffimi Ducis Saxoniæ, nimirum *imo* coronationem contra jura indictam differendam & quidquid in his & antiquis confvetudinibus erratum, hoc totum ad priftinum effe reducendum ftatum, ecce autem talibus promiffis fopitis, fperantibus tandem aliquando refipifcentiam concepti rancoris fratrum noftrorum, denunciatur certâ notitiâ, quòd fuum Electum contra reclamationem noftram toti orbi notam, item adverfus proteftationem contra actum coronationis recens factam, & huc delatam à M. D. Marefchalco confœderationis, Illuftriffimis, & Reverendiffimis Cracovienfi & Cujavienfi Epifcopis, M. D. vice Cancellario & Marefchalco Curiæ, Officialibus Regni & Miniftris ftatûs coronarunt. Ius naturæ nos docet poft longam patientiam defenfioni locum effe; & quando non tantùm fratres noftros, fed per introductos externos milites libertas noftra petitur, ac per illos jam opprimitur, ficut M. D. Veftris ex defcripta relatione peractorum comitiorum Palatinatus Cracovienfis patebit, quando facrum infignium depofitorium octo feris claufum violenter effractum, quando obliti Sereniffimi Regis noftri defuncti Ioannis III in pegmate laudabilis ab Anteceffòribus ceremonia abrogata, quando nihil legum, nihil prifci moris relictum. Docet ipfa parium ratio, & nos fecuritatem in cordibus Magnificarum Dominationum Veftrarum, & in illorum, quibus non eft odio libertas noftra, quærere, proinde fiftimus gradum congrefsûs fub Varfaviam prodie 26 Septembris, fiquidem de certo cōftat, quòd pars adverfa omnibus viribus tendat fub Varfaviam, ut armis det jura populo, doceatque nos fub bombardis comitia celebrare, fed vifum præfenti confilio utriufq; ordinis ut quævis Provincia majoris Poloniæ fub directione Illuftriffimi Caftellani Califienfis ad Lenciciam, Provincia minoris Poloniæ fub directione Illuftriffimi Sieniawſki Palatini Belzenfis ad Zawiehoftum, Provincia M. D. Litvaniæ fub directione Illuftriffimi Palatini Vilnenfis, M. Ducis M. D. Lit. fub Slonim. Omnes hæ Provinciæ, ut conveniant ad loca fibi defignata pro 10 Octobr. anni currentis, more militari fub pœnis de executione bellica fancitis pro luftratione in quovis loco præfixo, ad quæ defignata loca omnes civitates, fecundùm antiquas fuas obligationes. Item M. D. Capitanei Tenutarij bonorum Regiorum expedire fcultetos aut cenfuarios colonos, vel Feudatarios expedient, fub rigore contra renitentes in legibus expreffo in eodem loco ftatim fub figna convocabunt M. D. Colonelli obligatos in fuis Palatinatibus. Et fi quifpiam officio fuo non fatisfaceret, obligatos fe fentiant omnes ad eligendum alium. Pro quo tempore & loco ut omnes M. Dominationes Veftræ ne unâ quidem horâ procraftinando convenire dignentur, amore fidei S. & injuriâ violatorum jurium obteftamur, fperantes in Deo, in cujus confpectu ftamus, quòd ipfe conculcatorum jurium noftrorum, rejectæ per contemptum, ultro fe offerentis complanationis futurus fit ultor, & ipfa libertas concitatura imperterrita corda Dominationum Veftrarum. Ut autem hoc

hoc nostrum universale quantocius possit pervenire ad MM. Dominationes *A.C.* 1697
Vestras ordinamus, ut illud in castris utriusq; gentis, & in omnibus, præcipuis civitatibus, oppidis publicetur. Quâ de causa ex consilio utriusque ordinis. Ut supra.

COPIA LITERARUM
AD SERENISSIMUM ELECTOREM BRANDEBURGICUM AB EMINENTISSIMO CARDINALI PRIMATE REGNI.

Dolendum acerbúmque Nobis accidit, quòd præclari conatus Serenitatis Vestræ in concilianda Regni nostri tranquillitate non illum sint effectum sortiti, quem optabamus universi. Nam per calcata omnia Cardinalia libertatum nostrarum Jura Serenissimus Elector Saxoniæ ex præcipiti magis, quàm prudenti consilio concivium nostrorum, spretâ mediatione, & factâ declaratione per plenipotentiarium, neque tamen postea servata ad Regni solium die 15 præsentis evasit, coronámque Regiam effracto Arcis Cracoviensis thesauro insolitâ praxi usurpavit, ideoq; totum boni publici theatrum vel confudit, vel abrupit; omnium enim animos, quos jam præcipuus Serenitatis Vestræ respectus per suum legatum ad concordiæ media inflexerat, ita præcipitata nuper coronatio irritavit, ut tota quanta Nobilitas ubique fremere, & nihil nisi vindicias, ultionémque spirare videatur. Nobis in tam acerbo rerum articulo, & belli civilis conspiratione aperta, illud occurrit inprimis, quod in omnium Regnorum quotidiano usu versatur, ut ad Serenitatem Vestram tanquam præcipuum imò unicum Mediatorem recurramus, ut nobis Serenitas Vestra & ex jure susceptæ mediationis, & ex constantissima semper in Rempublicam hanc benevolentia dignetur assistere, ut totam gloriam pacificati Regni nostri non alteri nisi Serenitati Vestræ omnium retro temporum grata debeat recordatio. Non potest Serenitas Vestra gloriosius vires suas impendere, quàm, si nostram simul suámque securitatem illæsam, integramq; servauerit. Profectò enim dum proximus ardet Ucalegon, plerúmque uicinis ædibus par discrimen solet imminere. Nolumus exaggerare, per quos gradus oppressæ libertatis ad Regnum penetrauerit Serenissimus Elector Saxoniæ; jam enim hæc Serenitati Vestræ constant, quæ tamen novissimè contigerunt, & totam Nobilitatem ad arma accinxerunt, silere non possumus. Nimirum parum fuit Serenissimo Electori Saxoniæ contra Jura Regnorum fines Poloniæ armatâ ui transgredi, parum Cracouiensem *Regiam uiolenter. occupare, parum mediationem Serenitatis Vestræ, & nostram ad concordiæ media inclinationem spernere; adjecit majora uiolentæ oppressionis documenta, quando thesaurum Regni, in quo corona & sceptrum seruabatur, contra jus & fas effregit, aliquot millia armatorum Proszeuicios, ubi Palatinatus* Cracouiensis *comitiola 9. currentis ex præscripto legum peragebantur, subordinari uoluit ad opprimen-*

A.C.1697 *mendam eorum uocem liberam, qui ad comitiola confluxerant. Grauissimum hoc, & nullâ ratione ferendum uulnus nobilitati Polonæ videtur, quæ se meminit hucusq; majoris olim potentiæ jugum toties excussisse; Nos tamen quibus ex officio incumbit moderari Remp, & procellas tempestiuè præuidere, iterum iterumq; Serenitatem Vestram precamur, tanquam Mediatorem præcipuum, ut dignetur nobis in tam difficili, ac insperato casu opem suam ferre. Quod fusius Generosus Tworzyanski, uti oculatus spectator & actor, Mareschalcum enim horum egit, qui soli auitæ student libertati, Serenitati Vestræ nomine nostro deferet, suppetiasq; cadenti & jam planè emorienti libertati petet. Cui beneuolam aurem plenamq; fidem Serenitas Vestra dare uelit, enixè petimus, plurimùm confidentes S.V. beneuolentiæ, pronoq; ad saluandam libertatem nostram animo Cui &c. &c.*

LXXVI.

JOANNI MAŁACHOWSKI
Episcopo Cracoviensi,

Varsaviâ 20. Septembr.

Certus de fide Neo-electi & coronati, controuertit de Electrice Saxoniæ.

Accepi præsenti po.ia, epistolam responsoriam, ad meas literas, in quibus nonnulla dubia, ex tam periculosis Reip: nostræ orta circumstantijs (ubi nulla præcautio est nimia) in plena fiducia tibi detuleram. Accepi & adjunctam informationem de conversione ejus. Non dubito equidem ego, imò jam piè credo, quòd Serenissimus Elector Romano-Catholicam fidem sit amplexus, nam postquam authenticum quod misisti, testimonium Serenissimi inprimis Jaurinensis Episcopi de abjuratione facta, secunda Junij die, Anni currentis legi, accepiq; certam notitiam quòd in oppido Piekary dicto, coram Episcopo Samogitiæ, eandem Catholicæ Religionis professionem confirmarit, & ritu nostro sacram hostiam acceperit, nulla ratione jam adduci possum, ut dubitem, quod tam sublimium natalium & serenissimæ originis Princeps, tot qualitatibus imperio dignis præditus, deq; Christianitate in bello Turcico tam præclarè meritus, DEo inprimis Optimo Maximo, toti deniq; terrarum orbi imponere audeat, neq; sincerè ad eum converti, in cujus conspectu nuda & aperta sunt omnia. Modico solùm neq; magni momenti premor scrupulo, quin illum mihimet sine mora solvam, nimirum quod tunc primum ab eam Religionis nostræ Catholicæ professionem Serenissimus Elector accesserit, quando spes Regni Poloni & coronæ affulgebat. Sit proinde securus planeq; de me supponat, quòd profundissimo cultu in Serenissimi Principis persona tantum divinæ gratiæ prodigium venerer suppliceq; ad cælum protendam manus, ut confirmet hoc DEus, quod operatus est, ad majus Catholicæ Religionis incrementum.

Gratulor verò mihi, quòd in præterita Epistola mea insinuaverim auditam esse prædicationem Postillæ Acatholicæ in ædibus Domini Forbes Cracoviensis incolæ, in gratiam Saxonicæ militiæ, non ideo ut præsumam,

ſumam, quod ex motivo præſentationis meæ, occurreris tanto malo, *A.C.1697*
nam pridem mihi perſpectus eſt incomparabilis tuus zelus, in ijs præcipuè quæ Religionis & Divini Cultus momentum ſpectant, verum ut palam faciam, quòd non potuerim majus referre ſolatium, eô quo me cumulaſti, ſignificando, hæc amplius non futura, & nobiliſſimos militiæ Saxonicæ Officiales, Sereniſſimi Principis exemplo publicam Catholicæ fidei facturos profeſſionem; illius verò cujus juſſu Acatholicæ Religionis inſtituebatur devotio, in ædibus Forbes, ſuſpecta mihi videretur inſperata revocatio, quia coacta voluntas, non eſt voluntas. Ineffabilis me quoq; inceſſit lætitia, ex eo quòd Sereniſſimus Elector, non ſit paſſurus regnum Poloniæ hucuſq; Catholicum illis ſectis inſici, quas Sereniſſimi noviſſimiq; Poloniæ Reges, non ſine graviſſimis difficultatibus ita radicitus extirparunt, ut in quibuſdam Palatinatibus regni hujus, ne umbra quidem hæreticorum audeat comparere.

Quod Sereniſſimæ Electricis perſonam ſpectat, liceat mihi pro candore ſenſum meum depromere. Accepimus certam notitiam & quidem ab ijs, qui Sereniſſimæ Electricis perſonam, Indolem, reſpectus, inclinationes intimè perſpectas habent, quòd modica ſit aut verius dicam nulla ſpes, ut Catholicæ fidei profeſſionem faciat, in illis Provincijs, quæ in ſua hæreſi pertinaciam, conſtantiam ſolent appellare, & hoc titulo ſequaces ſuos, in tam deformi propoſito retinere. Inſinuatum igitur nobis eſt expedire pro faciliori illius converſione, ut quàm primum ab illorum conſvetudine retrahatur Sereniſſima Electrix, qui ejuſmodi pertinaciæ ſolenniter applaudunt, atque in Regni viſcera deductam ſvaviter ad Romanam religionem diſponere. Hinc eſtne poſſibile, ut non totis artubus contremiſcamus, nè fortè Sereniſſima Electrix, in ſpem futuræ converſionis adeò incertam, ad Regni ſolium deducta in apertum fidei diſcrimen, tantum quantum eſt Regnum ſenſim conijciat. Quis augur? quis ſponſor? an non conſtaret ſua fides illi proverbio, conceſſi muribus angulum, & ecce illi totam domum in hæreditatem ſuam converterunt. Quis ſcit? utrum non in propylæis templorum noſtrorum, non ciconiæ tantùm ſed etiam vultures nidos olim ponerent ſuos, licetnè Princeps Celſiſſime, addam etiam Religioſiſſime (ut antiqui illius, & totâ digni poſteritate legi, ſcriptoris verba adhibeam) advenam & peregrinam hæreſim fidei Catholicæ, venerandæ Matris familias Reipublicæ iſtius incorporare? Reges quid ſunt aliud, niſi ſponſi Regnorum, proindeq; non tam Regum quàm Regnorum intereſt, qualem Rex uxorem habeat. Quicunque igitur vult hanc Rempub: Sereniſſimo Electori deſponſare, optare debet, ne ſponſam diverſam moribus, & inſtitutis, alienamq; à prima Religione habeat. Quòdſi Sereniſſimus Elector vult eſſe ſponſus hujus Reipub. quæ eſt Catholica ſponſa, non ſupponat Acatholicam, ſi verò vult eſſe Pater Patriæ (hoc enim titulo, Reges noſtros compellamus) non imponat huic filiæ matrem religione novercam, nam ejuſdem omnino fidei debet eſſe Poloniarum Rex cum Regina, ut poſſimus ſicut Regem Patrem Patriæ, ita Reginam matrem Patriæ appellare. Non egemus hac in re alienis exemplis, quid valeat poſſitque Regina, revocare in memoriam ſufficiat Miecislai conjugem, hanc fata, quaſi de induſtria Rixam nominarunt, forte quia contra inquietum illius ingenium, neque Regni leges, neque pacta matrimonialia, neque viri authoritas prævalere potuerunt. Idem nobis omninò (quod avertant ſuperi) in diverſa religione meritò timendum, & tanto fortius, quò facilius ſexus hic pervertitur quàm convertitur. Hunc ideò fortè ſancta Romana Eccleſia devotum appellat; quòd præconceptam, & longo uſu conſvetudinéque uſurpatam devotionem, nimis

Kobierzyckius Palatinus Pomerania.

A.C.1697 nis quàm arduum sit dissvadere, præsertim verò illam, quam à majoribus suis simul cum lacte materno primo omnium errorum fonte, propè in ipsis cunis hausit. Et ideò parva omninò spes est conversionis & grande periculum, in tam lubrica incertaque spe tanti momenti molem, negotiúmque regni totius struere, ad quod cæleste, orbisque catholici refertur interesse. Præsertim quando etiam politici respectus admonent, quàm frequenter impotentior hic sexus semetipsum regere ignarus, Regibus terrarum imperaverit. Poteſtne quid periculosius regno huic contingere, quàm si nobis Regina diversæ Religionis imponatur.

Quanta novitas rei, dicam amplius catholicæ Religioni detrimentum? Evolvamus annales Regni nostri non legemus in ullo folio, quod aliquis Regum Poloniæ habuerit throni sociam diversæ Religionis, & si hoc nullâ lege publica cautum unquam fuerit.

Quia hæc Religionis cautio, Serenissimi Michaëlis pactis conventis inserta est, singulari curâ Avunculi mei penes quem protunc sigillum Regni fuit, ut Regina catholica sit natione vel vocatione.

Unam non nisi Græci ritus Reginam memorant Polonæ Historiæ? sed neque hæc fuit coronata eò quòd nollet mutare Religionem. Eadem in quanta nos pericula propter suam Religionem conjecerit, quantis bellis implicaverit, prolixè describit Cromerus noster. Per fœminas Regnum hoc ad fidem Catholicam deductum est, quia Dambrowka Miecislaum, Hedvigis Jagielonem ad fidem sanctam traxit, quæ per omnes temporum series hucusque illibata floruit, & protegentibus superis, in hanc usque diem integrè conservatur. Proinde non optandum est, imò potissimum occurrendum, ne trasverso rerum ordine, per fœminas iterùm corrumpatur muteturq;. De Serenissimi Electoris Religione, uti jam superius innui minimè dubito, nihilominus ita radicata esse non potest, sicut par est, quin cum lacte imbutus est illis principijs, ex quibus non vano metu percellimur, ne aliquando vacillet, & ne fœmineis lamentis, & precibus fortitudinem animi advenæ Religionis socia præsumat frangere. Cœlesti sapientia præditus erat Salamon, tamen sacræ literæ dicunt: averterunt mulieres cor ejus, & eousque inclinarunt, ut flexo simul cum illis genu dola adoraret. Ipse Deus optimus maximus prohibuit cum alienigenis communicationem, & ne connubia cum eis inirentur sacrosanctè vetuit, ex hac ratione, ne earum commercio corrumperentur. De Iustiniano magno illo Imperatore Orientis scribitur, quod operum suorum gloria omnes retro Cæsares superasset, si Catholicam nactus fuisset sibi consortem Imperij. Quanto enim ille propensiori studio favit Catholicæ fidei, tanto ista callidiori consilio, clàm Hæreticis adjumento fuit, nec non etiam & firmamento. An ergo nobis similia non timenda? una Elisabetha in Anglia quanta incendia excitavit: an non meritò nobis quoque Polonis formidandum, par omnimo discrimen? si in throno Regni nostri vel Acatholicam, vel non probatæ exploratæq; fidei Reginam poneremus, quantumvis universi Samsones essemus, fœminarum hæc arma sunt astus & dolus, vincunt plerumque quia raro timentur. Multum me solareris si hoc foret certum, quòd Serenissimus Elector, sincerè velit Serenissimam Electricem, tamdiu finibus Poloniæ prohibere quamdiu in sua religione perstiterit. Utinam possemus de divortio cogitare, sed qua tandem via hoc sperari à nobis potest? Serenissimus Elector jam Catholicus, per libellum repudij relegare illam non potest, per Decretum verò Pontificium, utrum id fieri possit non invenio fundamentum in Canonibus. Rogo te demisse ut relegas diligenter punctum huc spectans, ex pactis conventis, sub nullitate electionis, ab illa parte subscriptum, & juramento tam ablegati Saxonici, quàm ipsius Serenissimi Electoris firmatum. Ubi forte inveniri

veniri poterit remedium si juramentum, ad literam observabitur. A C.1697

Terret me non mediocriter punctum illud literarum tuarum, in quo exprimis venturam aliam quoque partem militiæ Saxonicæ, in viscera Regni. Per Deum, istene unquam fuit, aut esse debet modus occupandi retinendique throni. Sperare ne potest Serenissimus Elector tranquillum imperium? quando violentis armis coget subditos ad obsequium, quæ conservatio libertatis nostræ, si conculcato jure vetandi ijsdem armis fracti fuerimus.

De Germanis meis fratribus sis securus, quòd quemadmodum ego, ita & illi non sunt nati ad excitandum incendium. Ordinaria hæc est illorum methodus, per depressionem satius de Republica meritorum struere sibi viam ad fortunam, ut obliquis artibus emergant ex obscuritate, cum non possint rectè factis. Fratres mei in illis positi sunt subsellijs, ibique resident, unde nullam cum ovili meo connexionem habere possint, multò minus incendere.

Et hoc est responsum meum ad Epistolam tuam non sine aliquo rubore, quod formam literariam excedere sim coactus prolixitate styli. Securus sum nihilominus, & spei plenus, quod longiori Epistolæ propter gravitatem materiæ indulgere dignaberis.

RELATIO COMPENDIOSA PROFESSIONIS sanctæ Fidei Catholicæ, quæ facta est in manu Serenissimi Principis Christiani Augusti, ex Ducibus Saxoniæ Episcopi Jaurinensis per Serenissimum Electorem Saxoniæ die Sanctissimæ Trinitatis Badenæ in Austria Anno 1697.

Aliquantum jam temporis est, ex quo Elector Saxoniæ meus cognatus intendebat mutare suam fidem, & pro proposito adeo sancto, placuit ipsi cum auxilio & assistentia divina eligere me, cum quo uti Parente latam semper confidentiam professus fuit. Hoc animadverso quod talis ovis voluntariè intenderet ab erroribus propriæ Hæreseos reducere se ad gregem Domini & considerando magnas atque proficuas consequentias, pro fide Catholica, quæ resultarent in tota Saxonia ad exemplum ipsius Electoris, non intermisi Deum desuper precari & maximè semper stringendo confidentiam, usus fui dexteritate atq; industria ad consequendũ intentum. Et sanè erat satis necessarium uti dexteritate, quandoquidem, præter difficultates & dubia mihi ab eo proposita, & resoluta, circa cultum Sanctorum, Eucharistiam sub duplici specie, & alium adhuc gravem respectum quem habebat, debui adhuc operari tali modo, ut ejus intentio, maneret secreta & nemo conciperet minimam umbram mentis ejus. Propter quod, ut complanarem omnem difficultatem & dubium, quæ nihilominus concipiebat, necesse erat convenire nos solùm in locis indifferentibus, & liberis ab omni umbra & suspicione. Placuit Domino DEo, in hoc concurrere, faciendo me reportare ad gloriam suam, intentum fructum debilium laborum meorum, & 2 Junij, postquam illum benè instruxissem in Missa, quam habui Badenæ, in Capella Lauretana, consecravi hostiam unam, eamq; accepi post Missam, & portavi mecum ad cameram, virtute meæ Apostolicæ facultatis, & retinui, intra lumina accensa, quoad ipse Elector adveniret: qui cum indicio intimæ pœnitentiæ, depositis mihi in sacro tribunali confessionis, suis culpis, & facta distinctissima professione fidei, recepit ex meis manibus, in pignus veræ fidei Catholicæ neo-assumptæ SS. Sacramentum Eucharistiæ lacrymantibus oculis, & cum adeò magna resignatione sua, ut vi-

 deretur

A.C.1697 deretur totaliter mutatus; ita ut inter conversos à me, possim ex veritate fateri, me non vidisse contrítionem taliter ferventem, quàm in ipso. Testis est mihi DEus, quod frequenter dixerim ipsi, ad probandam intentionem illius, quatenus adverteret, ne susciperet nostram orthodoxam fidem, nisi cum firmo animo ad persistendum & moriendum in illa. Siquidem pro assecuratione negotij salutis suæ, ita duntaxat debet intendere, videlicet ut accuratè observet leges nostræ Sanctæ Fidei, evitet pericula æternæ damnationis, nec aliter dogmata nostra amplectatur, quàm ex amore salutis æternæ. Quod à me percipiens, respondebat se in tali mutatione, non habere respectus humanos, sed potiùs hanc fidem amplecti ob unicam contemplationem æternitatis; quin etiam audacter dixit se tantum habere animum, quòd quantumvis, propter talem fidem neo-assumptam, deberet subjacere evidentibus periculis temporalibus, nunquam posset per ipsa turbari vel terrefieri.

BULLA SIXTI V.

De non coronandis Regibus Hæreticis.

SIXTUS EPISCOPUS, SERVUS SERVORUM DEI.

Ad perpetuam rei memoriam.

Pastoralis nostra solicitudo, quam pro tuenda ubiq; gentium & locorum, propagandaq; Catholica Religione suscipere tenemur, Paternaq; charitas, quam erga inclytum Poloniæ Regnum, in visceribus Christi præcipuè gerimus, & singularis zelus Orthodoxæ fidei, sinceraq; erga Romanos Pontifices, Sanctamq; hanc Sedem devotio, quam ipsum Regnum, præsertim verò illius Prælati hoc maximè tempore perseferunt, jure optimo Nos inducunt, ut ijs, quæ pro conservatione ejusdem Catholicæ fidei, & pro publica ejusdem Regni quiete, & tranquillitate, piè ac prudenter à Prælatis præfatis statuta fuerunt, Apostolicæ confirmationis robur ejusdem Præsulibus supplicantibus benignè impertiamur. Nuper siquidem sicut expositum Nobis fuit in Synodo Provinciali Petricoviensi, de more celebrata, Venerabiles Fratres Nostri Archiepiscopi & Episcopi Metropolitanarum & Cathedralium dicti Regni Ecclesiarum, simul congregati, & convenientes in unum, ut more vigilum Pastorum, Gregem Dominicum suæ curæ creditum, ab imminentibus luporum periculis incolumem, quantùm in eis est, præservarent: simulq; unioni & paci ipsorum Prælatorum ac Procerum & Populorum ejusdem Regni consulerent, inter alia sub Nostro & Sedis Apostolicæ beneplacito statuerunt, ordinârunt, & decreverunt.

Quod tam in præsens, quàm in futurum, nemo unquam agnoscatur, nec recipietur in Regem Poloniæ, nisi fuerit verè Catholicus: Quiq; Sanctam Catholicam & Orthodoxam fidem, quam Sancta Romana & Apostolica Ecclesia tenet, docet, & prædicat palàm, & publicè profiteatur, & sequatur, & in unitate ejusdem S. Romanæ Ecclesiæ permaneat. Quodq; pro tempore existens Archiepiscopus Gnesnensis, cui jus renuntiandi seu publicandi Regem ex Privilegio competere dignoscitur, nemi-

nem

nem renuntiet, aut publicet, qui fuerit dubiæ fidei, & non sit manifestè Catholicus. Ad tollendum vero diffidij & intestini belli periculum, nullus Episcoporum & Prælatorum, contra jus Archiepiscopi prædicti post renuntiationem ab eo factam, scilicet de Persona Catholica, & servatis Regni statutis & consuetudinibus, in Electione Regis audeat nominare, renuntiare, aut coronare alium in Regem, alioquin à regimine & administratione Cathedralis, seu Metropolitanæ Ecclesiæ, cui præest, in perpetuum eo ipso suspensus, atq; omnibus beneficijs Ecclesiasticis, quæ quomodolibet obtinet, privatus existat; & nihilominus hujusmodi nominatio, renuntiatio, aut coronatio, invalida, & nulla censeatur, ac nullius sit roboris vel momenti. *A.C.1697*

Ne quis nominatus à Rege Poloniæ pro tempore existente in Episcopum vel Archiepiscopum ad Ecclesiam aliquam Cathedralem vel Metropolitanam, ex ijs, quas pro tempore vacantiæ Jus nominandi, ipsi ex Privilegio Apostolico competit, assumat sibi honorem, nec locum, nevè in regimine, & administratione Ecclesiæ hujusmodi, illiusq; Bonorum, quoquo modo se immisceat: nisi priùs à Sede Apostolica eidem Ecclesiæ de Persona sua sic nominata provideri, seu in Episcopum vel Archiepiscopum, Præsulem, & Pastorem, præfici obtinuerint, literis Apostolicis desuper expeditis; si secus fecerit ad illam & ad aliam quamcunq; inhabilis omninò censeatur. Quicunq; sive ex Senatoribus, sive ex Nobilibus, in promovendo Rege Hæretico, opem, consilium, auxilium, vel fauorem præstiterit, vel consenserit, aut ei jam promoto adhæserit, præter alias Censuras Ecclesiasticas & pænas, in quas eos incurrere SS. Canonibus & Constitutionibus Apostolicis constitutum est, tam ipse, quàm posteri ejus, & descendentes ad omnes honores, dignitates, & Beneficia Ecclesiastica obtinenda, perpetuò inhabiles & incapaces sint, & esse censeantur. Nullus Episcoporum, seu Inferior Prælatus audeat hæreticum hominem ad honores, dignitates, officia, vel Beneficia Spiritualia vel temporalia promovere, vel promoueri facere, aut intercessione, opibus, aut alia quacunque ratione, ad ea assequenda juvare. Quodsi id attentare præsumpserit, pænam privationis omniū & quorumcunq; Beneficiorum Ecclesiasticorū, vel officiorum, quæ obtinet, nec non suspensionis, ut præfertur, à regimine & administratione suæ Ecclesiæ ipso facto incurrat, & ad alia obtinenda incapax prorsus existat. Quicunque ex ijs, qui pro Catholicis se gerunt, tepidis nimirum & falsis fratribus, Apostolicæ Sedis Authoritatem, Jurisdictionem Ecclesiasticam, & Jura Decimarum publicè, vel priuatim, directè, vel indirectè in Conventibus, aut alijs in locis impugnaverit, tam ipse, quàm ejus posteri, ab Ordinibus, & honoribus, dignitatibus, & beneficijs Ecclesiasticis, in perpetuum arceantur, & ad illa semper inhabiles existant. Quoties ex necessaria communi & publica causa, ac de licentia seu permissione Sanctæ Sedis Apostolicæ conferendum est consensu publico ex Bonis Ecclesiæ subsidium, seu donativum aliquod Regi, vel Reipublicæ, illud per Deputatos suos Episcopi erigant; nè subditi & Bona Eccle-

A.C.1697 clesiarum à sæcularibus exactoribus expilentur & prophanentur, ac variis injuriis & damnis, prout plerumq; factum est, afficiantur. Si Episcopi aliter fecerint, pœnis in Concilio Generali Lateran: novissimè celebrato, & in Bulla Cœnæ Domini legi solita, aliisq; Sanctionibus Apostolicis contra eos, qui etiam sponte offerunt, inflictis, eo ipso subjaceant. Demùm quòd propter omnes subitas dicti Regni necessitates, & improvisos eventus, thesaurus, sive ærarium publicum, & commune omnium Regni prædicti Ecclesiarum, in aliqua Ecclesia, Arce, seu Castro providè, & accuratè instituatur, & cum omni diligentia & custodia asservetur. Quæ omnia Statuta & Decreta, quò firmiùs & accuratiùs perpetuis futuris temporibus observentur, ijdem Prælati, per dilectum Filium Vincentium de Seve Præpositum Lascen: & Internuntium ab ipsa Synodo Provinciali ad Nos missum, nobis humiliter supplicari fecerunt, ut illis Apostolicæ comprobationis robur adjicere, aliasq; præmissis opportunè providere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos igitur eorundem Prælatorum, ac ipsius Synodi pietatem, sanctumq; & laudabile propositum plurimùm in Domino commendantes, eorumq; supplicationibus hac in parte annuentes Statuta, Ordinationes, & decreta prædicta, prout superius descripta fuerunt, ex certa nostra scientia deq; Apostolicæ potestatis plenitudine, tenore præsentium perpetuò confirmamus, & approbamus, eaq; præsentis scripti patrocinio communimus, & illis perpetuæ & inviolabilis firmitatis robur adjicimus, ac per eos, quos illa concernunt, & concernent in futurum, perpetuò, firmiter, & inviolatè, observari præcipimus, & mandamus, omnesque & singulos juris & facti, ac solennitatum & substantialium, si qui in eis intervenerunt defectus, supplemus. Decernentes irritum, & inane, si secùs super his, à quoquam quâvis authoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari. Non obstantibus prædictarum Ecclesiarum, & quibusvis aliis contrarijs Statutis & consuetudinibus, etiam juramento, confirmatione Apostolica, vel quâuis firmitate aliâ roboratis, & immemorabili tempore pacificè observatis, nec non Privilegijs, Indultis, & literis Apostolicis quomodolibet concessis, approbatis, & innovatis. Quibus omnibus & singulis, etiamsi de illis, eorumque totis tenoribus, specialis, specifica, expressa, & individua mentio habenda foret, tenores hujusmodi præsentibus pro expressis habentes, ad effectum præsentium duntaxat specialiter & expressè derogamus, illaque omnia & singula quatenus præsentibus literis in aliquo adversentur, penitùs tollimus, & abrogamus, ac nolumus deinceps cuiquam suffragari, cæterisque contrarijs quibuscunque aut si eisdem Prælatis, vel eorum alicui, seu alijs personis communiter vel divisim, ab Apostolica sit Sede indultum, quod interdici, suspendi, vel excommunicari non possint, per literas Apostolicas non facientes plenam & expressam, ac de verbo ad verbum de Indulto hujusmodi

di mentionem. Volumus autem quòd præsentium literarum tran- A.C.1697 *sumptis etiam impressis, Notarij Publici manu subscriptis, & sigillo personæ in dignitate Ecclesiastica constitutæ obsignatis, eadem ubiq; fides adhibeatur, quæ ipsis originalibus adhiberetur, exhibitis vel ostensis. Nulli ergo hominum liceat hanc paginam Nostræ confirmationis, approbationis, communitionis, adjectionis, præcepti, mandati, suppletionis, Decreti, derogationis, sublationis, & voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit indignationem Omnipotentis DEi, ac Beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum.*

Datum Romæ apud S. Petrum, Anno Incarnationis Dominicæ Millesimo, Quingentesimo, Octogesimo Nono. Quinto Idus Februarij. Pontificatûs Nostri Anno Quinto. E Cardinalis Pnat:
Locus (†) Sigilli plumbi in filo variegato serìceo penden:
Andreas de Alexijs. M. Vestrius Barbianus.

CENSVRA SEMPER REIPVBLICÆ NECESSARIA.

IN omnibus Electionibus suis semper intenta fuit Respub. ne vicinos hostes in thronum assumeret, ne se involveret externis bellis, & inextricabili interesse innodaret libertatem suam. Ideò Principem Condæum licet multis virtutibus & factis heroicis clarum, excepit à candidatura, licet Gallia nullis cum vicinis nostris esset intricata bellis. Et quid modò cùm universa penè Europa in ejus existat hostilitate, qualis Reipub. panderetur via ad partialitates exoticas, nemo tam ignarus Statista, qui hæc nesciat, qui non advertat per ejusmodi electionem viam pandi domesticis factionibus, æmulationi inter partes & extremæ confusioni in Republica.

2. Nemo contradicet virtutes Principis de Conti magnas esse, generis claritatem non minorem, animos bellum spirantes à natura inditos, sed præstantior debet esse ratio statûs apud filios suæ Patriæ, securitas libertatis propriæ, & consideratio prudens ne exteris bellis, & vicinis odijs Galliæ involvamur, ex quibus Respublica per plures annos se non extricaret.

3 Quomodo credibile est, quòd Princeps de Conti ex promotione Serenissimi Regis Galliæ, ipse natione Gallus, Gallæ matrimonio junctus, habendo progeniem in Gallia natam, non hac intentione fieret Rex, ut Gallicū interesse promoveret, & Poloniâ uteretur tanquam instrumento nocendi hostibus Patriæ suæ, per quod an non involveretur Respublica bellis, & vicinorum odijs? quivis consideret.

4. Nunquid & hoc credi potest? Regem natione Gallum, & Reginam natione Gallam non prius cum legatis Gallicis & Ministris Domini sui cognati, & sangvine juncti collaturos de propositionibus senatûs consultorum, & non propondituros Serenissimo Regi Galliarum quæ promovendo illius interesse servire queant, an posset sperari comitia non tam ex necessitatibus Patriæ, quàm ex instinctu aulæ Regiæ instituenda, & hoc quivis consideret, an non res conclusæ in conclavi cum Regina in assistentia Gallica conceptæ, ad senatum tantùm pro forma referentur, & prius secreto cum ministris Serenissimi Regis Galliæ agitatæ.

A.C.1697 5. Et hoc verendum quòd publicè constat Galliam cum Turcis perpetuo fœdere junctam esse, pulverem nitratum, bombos, bellicorum operum Machinatores, navigia, & consilia palàm illis suppeditare contra Cæsarem Christianum. Quid fieret, si faciliorem & propinquiorem modum per Poloniam habere posset, nonne esset bellum tantum ex condicto cum Turca, & amicitia re ipsâ propter diversionem Cæsaris Christiani, cum detrimento honoris sanctæ Crucis; & cum ludibrio Gentis Polonæ.

6. Et hoc patet, quòd Gallia per Poloniam, Hungaros concitavit ad rebellionem contra Dominum suum, militem conscripsit in subsidium Tekeli ex Polonis, insciâ Republicâ sine consensu comitiorum, etiamsi Polonus erat Rex, & quid fieret, si Gallus dominaretur?

7. Hoc adhuc certius est, quòd Turcæ colligati mandarent Tartaris, ut essent à nutibus Regis Galli, qui illos stipendio pro flagello contradicente Republicâ conduceret sibi ad extorquendum à Repub. quod vellet, & essent apud illum nomine tantùm hostes, re ipsâ colligati, sicut Turcæ.

8. Hoc igitur certum, quòd hæ omnes nationes partim gentiles, partim seditiosæ, uti Turcæ, Tartari rebelles Hungariæ & omnes, qui pro licentia sua indigent subsidio, expectant in Polonia Regem Gallum, sicut Messiã.

9. Per Electionem Regis Galli cum omnibus nationibus vicinis paratum odium, & inimicitia cum Cæsare, cum Principe Brandeburgico, Saxoniæ, Hollandis, Anglia, & Moscovia, & cum omnibus alijs vicinis colligatis, qui militant contra Gallum, & qui amici Reipub. sunt. Considerandum præterea, an omnium horum odia liceat in se concitare, & omnes inimicitias in se contrahere, & Rempub. constituere lapidem offensionis maximè parti Christianitatis & exosum nomen illius toti penè orbi exponere. Per quod efficeretur, illos Monarchas, quibus non alia fuit intentio, quàm Rempub. habere sibi faventem tanquam indifferentem, & nulli noxiam, jam cogitaturos, qua ratione illi nocere, & quomodo illam divertere bellis queant, ne illis gravis sit, quod utrum conducat Reipub. quivis consideret.

10 Hæ ergo prænominatæ considerationes sunt essentiales statui Reipub. sunt & aliæ non minus perniciosæ ex ratione domestica, nimirum præcipitantia, & nimia præsumptio aulæ Gallicæ, immissio horum Regum in cõsilia Reipub. contemptus nobilitatis Polonæ per experientiam cogniti, luxus cum exinatione domorum privatarum nobilium, augmentatio pervicacium Gallicorum consiliariorum & importunorum præceptorum Reipub: & contemptorum senatus, conferentiæ non faciles observatu, cum Ministris Gallicis, perturbationes per factiones internæ quietis, & unionis animorum, abolitio per novas leges antiquo-Polonæ sinceritatis & rectitudinis ac pudoris, quibus consilia & constitutiones Polonæ hucusque steterunt & floruerunt, adinventiones novitatum in elusionem liberæ vocis, calliditas, subtilitates, promotiones ad officia indignorum & faventium sibi ac interesse solum Gallicum promoventium, fabulæ fœmineæ, & pervicacia in consilijs, statûs perturbatio confundens authoritatem & gravitatem Reipub. inventum privati commodi cum depauperatione inopum, subtiles persecutiones hominum proborum, opponentium se perversis moribus, inflexio justitiæ pro libitu suo, & alia infinita & innumerabilia mala, quæ anteactis temporibꝰ sunt nota nimis omnibus.

Propterea hæc sufficit insinuasse dilectis Patriæ filijs, & Senatoribus providis, ne serò posteà doleamus, perniciosos imprudentiæ & inconsiderantiæ nostræ fructus.

AMI-

LXXVII

AMICO CONFIDENTI.

Pultoviâ 27 Septembris.

Impedita mediatione, fit coronatio, inchoantur comitia, eligitur Mareſchalcus

NOndubiæ fidei nuntius tulit, quòd facta à Barone Oberbek, omnia ad rationis trutinam expendente, ac Prependovio, Electori noſtra propoſitione de differenda coronatione, petitaque poſtulati executione non in gratiam adverſæ partis, ſed ad conſervandam Reipub. integritatem, idque efficacibus adjectis rationibus petitis à mora modici temporis haud magnum cauſante detrimentum, cõvocatum ſit ſenatûs conſilium, mane antequam actus inciperet, ubi lectâ obligatione noſtrâ, adhæſuros nos Electo, poſtquã convocata nobilitas 26. die unanimi conſenſu, quem infallibiliter habebimus Regem proclamaverit, omnes; ad ſolitas coronationis ceremonias inſimul venturos; qui pacata volunt in Republica, differendam eſſe coronationem cenſuerunt. Reponebant alij ex prolongatione actûs coronationis innumera emanare pericula. Expeditũ agebant ab adverſa parte ablegatum in Galliam (quod ſicut nullis nititur motivis credibilitatis ita penitus à vero abludit) ad invitandum Principem de Conti, tempuſque tantum adventûs ejus expectari, inſuper ſine conſenſu Electoris populi prolongationem eſſe non poſſe, & quod Principale eſt, ſi terminus coronationis differetur, jam Epiſcopo Vladiſlavienſi conceſſam ab Electore populo facultatem, ſuperſtite Primate exercendi Primatialia, ceſſaturam, longumq; fore iterum populum convocare, ſi adverſa pars refragaretur. An aliud in illo conſilio fieri potuit, in quo nihil eſſe ſolet tam inæquale, quàm æqualitas ipſa, nam cùm ſit par prudentia, par omnium vis eſt, & ſic ſpecioſa utilibus antepoſita, quaſi verò aliquis ſit, qui eo animo navigat, ut ſemper naviget, ſi quis militare diſcat, & nunquam militare deſinat. Quis eâ mente labores ſuſcipit, ut alios ex alijs perpetuò excipiat? quis ita turbida amat, ut nunquam optet pacata? qui navigat, portum, qui militat, victoriam, qui laborat quietem ſpectat, & illi nonniſi exacerbantia, exulcerantia, ſemper nocitura proponunt ut ſemper in turbido vivamus. *Impeditur mediatio.*

Itum ergo in Eccleſiam, mota prius quæſtione Calliſſienſem inter & Lencicienſem Palatinos, quis pomum Regale portare deberet, deciſum à coronando in favorem ſecundi, ex ea ratione, quòd ille jam non tantum Calliſſienſis, ſed Poſnanienſis fuerit Palatinus, quo ceſſit propter Generalatum majoris Poloniæ, qui eſt cum iſtis primis Palatinatibus incompatibilis. *Actus coronationis*

Præibant intranti in Eccleſiam Regi Premiſlienſis Georgius Dönhoff M. R. Cancellarius, qui mille ungaricis acceptis pro expenſis itineris, nos deſeruerat, & in ipſa vigilia coronationis venerat, de actis illorum temporum plura dicere poſſem, ſed vel hoc plus ſatis eſſe arbitror; Epiſcopus Samogitiæ Kryſzpin, Calliſſienſis, Płocenſis, Vitebſcenſis Palatini. Poſnanienſis, Samogitiæ, Czerſcenſis, Gneſnenſis, Voijnicenſis, Camenecenſis Caſtellani. Epiſcopus Cracovienſis Małachovius pedibus infirmus in cathedra ſedebat. Epiſcopum Poſnanienſem Stanislaum Witvicki morbus in hoſpitio tenebat Palatinus Lencicienſis Raphaël Leſczynſki Regale pomum, Caſtellanus Vilnenſis Ioſephus Sluizka Regalem virgam, Palatinus Cracovienſis Felix Potocki Diadema, portaverunt. Procancellarius Regni Carolus Tarło Mareſchalci munere fungebatur ſcipionemque ante Regem præferebat. Qui totus erat ferro armatus paludamentumque cærulei coloris ex humeris e-

 jus

A. C. 1697 jus defluebat altari majori appropinquans, expectante jam Episcopo Vladislaviensi Pontificaliter ornato procidit in genua & post in terram prostratus, litaniæ dictæ, unctus postea pro more & præscripto in Pontificali, indutus habitu Diaconali & post redeunti ex capella assistentibus a dextris & sinistris duobus Episcopis in sandalijs & cappa pretiosa porrexit gladium Episcopus Vladislaviensis, quem aliquoties vibravit, corona imposita, sceptrū redditum & interea vivat Rex acclamatum, & reboantibus tormentis majoribus in solium Regale ductus sub Baldachino pretiosissimo. *Te Deum laudamus* cantatum, & Episcopus Premisliensis, ac Ensifer Regni Varszicius, deliquium passi, tarde enim hæc ceremonia absolvebatur, ex Ecclesia fuerunt transportati, nūmismata argentea projecta, cum inscriptione nominis Regis, eo addito: Reget, & defendet. Accessit post suo tempore ad communionem, & ablutio ei impertita. Concionem habere debuit suffraganeus Cracoviensis Stanislaus Szembek, sed quia tempus extractum erat, abstinere debuit. Instructum post magnificum convivium, assidebant Regiæ mensæ, Episcopus Princeps Passaviensis Cæsareus Legatus, Episcopus Javrinensis Saxoniæ Princeps, & Baro Oberbek legatus Brandeburgicus. Hâc die vacantem Pocillaturam Regni reddidit Rex Stanislao Leszczynski Odolanoviensi Gubernatori, quod officium statim exercuit, qui non tantùm spem suî faciebat in flore, sed etiam autumni ubertatem exhibebat, exempla Patris accipiendo, ut præcepta. Credens ignavi hæredis esse accepto à majoribus honore conquiescere, ut de suo adijciat nihil.

Pocillatura confertur Stanislao Leszynski

Regi mensæ assidenti allatæ sunt literæ, à residente ejus Hagâ, in quibus nuntiabat exijsse Parisijs versùs Poloniam Principem de Conti, additumque quòd ei Primas propria manu scriptum diploma electionis miserit. Turbaverat aliquomodo notitia hæc hilaria.

In crastino pro consuetudine usitatoq; more fuit Rex in theatro in foro ædificato, totoq; panno rubro cooperto paratum erat Baldachinum cum sede, dispositis per ordinem in omnibus plateis, quà transibat Rex, peditibus. Non describo pompam illam quæ fuit satis ingens, cum & Polona & Saxonica militia, pulchrè admodum Regi se suo præsentaverit. Rex vestitu Hungarico pileum Polonicum portans descendit in domum prætoriam, indeq; coronatus in cappa exivit præcedentibus consulibus & Magistratu Cracoviensi, claves portantibus, à quibus homagium acceptum, prævia oratione. Octo tunc facti sunt equites, vibrabat post Rex in quatuor mundi plagas ensem, pecunia projiciebatur, & dein descendit Rex in prætorium, ubi vestibus Regalibus exutus, in curru ad Palatium redijt.

Die 17 in Ecclesia Cathedrali fuit votiva de Spiritu Sancto, concionem dixit Joannes Kurdwanovius Canonicus Cracoviensis in præsentia Regis, Senatûs, & Equestris ordinis, qui reducto in Palatium Rege congregati sunt in conclavi Nuntiorum, ubi Paninscius Wschoviensis Capitaneus ex alternata Majoris Poloniæ incepit actum Comitiorum, utq; ad nominationem novi Mareschalci ex M. D. L. accederetur suasit. Sed contrarius fuit Lukomscius Judex Witebscensis, requirendo ut ante nominationem Mareschalci verificarentur priùs omnes instructiones Nuntiorum, videreturq; exactè, utrum ad hunc actum, an ad alium Varsaviensem fuerint destinati. Primis activitas permitti debet, alijs negari, cùm sint partiales, & quis scit, an non ad impediendum præsens consilium sint destinati, sed & Makowieccius, & alij justa quidem illatione hac inventa, non nisi post electionem novi Mareschalci, id fieri ex more debere affirmabant. Urgebant proinde, præcipuè Majoris Poloniæ

Initium comitiorum

niæ Nuntij accelerationem electionis Mareschalci, non tantùm propter *A.C. 1697* imminentia pericula, sed etiam propter securitatem, & tranquillitatem publicam. Illata pòst propositio de juramento, pro majori confidentia, super fidelitatem novo Regi à quibusdam urgebatur, ab aliis tanquam res nova, & libertati status equestris præjudiciosissimã rejiciebatur, quandoquidem hic ab ævo, ita fuit Regibus suis fidelis, ut in sinu cujusvis nobilis securè Rex quiescere posset. Locutus deinde Stanislaus Rzewuscius Chelmensis Capitaneus in vim propositionis modestissimè inferendo, quòd præcipitare scissæ Reipub: statum, minimè conveniat, imò deliberandum sanè credidit, utrum Comitia præsentia incipienda & finienda sint, cùm præcipuè contraria pars facilitatem accessûs ad nos monstret, sinè quo executio sancitorum nostrorum certa nullo modo esse potest, validissimis rationibus subsequentia præsentium Comitiorum deducebat pericula, eo addito, conflictamur variis morbis, tandemq; interibimus. Si quid in nobis Poloni sangvinis, si quid avitæ virtutis est, incumbamus ad eam gloriam, quæ nostri generis est ac nominis propria, ex alienarum gentium manibus extorquenda, ut inter nos tanquam fratres agamus. Sed alij minus pro libertate zelosi, murmurare cœperunt, & mitiora reprobàrunt consilia. Fuerunt aliquæ inter Litvanos controversiæ, unus enim alij partialitatem pro Principe de Conti objiciebat. Interim Princeps Ianusius Visniowiecki præmeditato sermone in favorem coæquationis Litvanicæ multa dixit, idque captando benevolentiam eorundem, cum libenter directionem comitiorum habere voluisset. Interim Referendarius Regni Szczuka, quem non modò ætas, & usus maximarum rerum erudivit, verùm etiam prudentia. quædam naturalis, quæ planè vincit omnem artem, nunquam à constantia discedere patitur, intulit quòd ridiculus esset balneator, si quos lavandi causâ in balnea ingressos videt, ab ijs multis precibus petat, ut se lavent, ita ridiculus quisque nostrum esset, si quod facturi huc convenistis, id ut faciatis vos roget, ideoque neque translationem Varsaviam (quod alij svadebant) neque limitationem comitiorum permittebat, sed intra duas Septimanas consilia hæc finienda scriptâ solum modo denuntiatione Regis coronati, confirmatione jurium, & pactorum conventorum, omnibus alijs materijs in aliud tempus rejectis, obligato prius Rege, ut comitia pacificationis, & exorbitantiarum indicat, legatos ad contrariam partem mittat, ut ad nos accedant, hosti despecto si desunt vires, non desunt artes, pro finali accelerandam nominationem Mareschalci urgebat.

Decima 8tava Succamerarius Livensis Ciecisżovius directè hunc actum impugnabat, nescireque se declarabat activè ne, an passivè comitia hæc sinè aljis fratribus incipi deberent, sinè quibus nulla consilia fieri debent, petendum ergo Regem intulit, ut pro comitiolis expedirentur literæ universales.

Audita est vox etiam Komorovij Culinæ Præfecti M. D. Lit. requirentis ut juramenta Regis, & pacta conventa imprimerentur, incusabàtque quosdam qui suis insusurrationibus bonum aliàs Principem destruerent. Ubi sint pacta conventa, quæsivit, numquid apud nos hic regnũ tenebrarũ est? & multa alia necessaria intulit. Wielourscius Voliniensis Castellanides in favorem coæquationis Litvanicæ, quæ jam inceperat prælocutus, non eam rem nunc cogitari, ut auribus serviendum sit, dicenda quæ urgent, quæ tempus, quæ rei magnitudo postulat, ac proinde principium Comitiorum dissuadebat, quandoquidem constitutiones valorem non sint habituræ in scissa Repub: factæ. *2do* quia pars adversa exacerbabitur, *3tio*

 quia

A.C.1697 quia sunt fratres nostri, quamvis dissentiant, sine illis nec Comitia perficere, nec leges statuere ullatenus possumus. Suasit unionem ad quam stabiliendam etiam aliqua media proposuit. Wolovicius Vexillifer Mscislaviensis confirmationem jurium coæquationis Lituaniæ legendam proposuit, sed & huic materiæ contradictio fuit. Petebant alij ut Rex distributionem honorum ad generalem omnium unionem differret. Urgebant alij ut Mareschalcus surrogatus instrumenta pactorum conventorum & juramentorum reciperet. Si sunt bona cur illorum nos pudere debet? Obstitit lectioni eorum Referendarius Regni non tantum super æquales semper existens, sed etiam omnem assequendi sui spem auferens, legemq, novissimam allegavit, ante omne Mareschalcum eligi debere, addiditq; cur pacta conventa legenda, si de correctione eorum, in quantum id necesse fuerit, non nisi sub novo regimine loqui poterimus? alij dicebant, non ideo violari legem,quòd pro informationne legantur pacta conventa, cùm præcipuè sub Polono Mareschalco conscripta fuerint, & nunc novus Mareschalcus eligi ex Litvania debeat, quæ ratio mihi non satis videtur fortis.

Pacta conventa requiruntur à Palatino Plocensi

Die 20 misit Rex tres Senatores ad conclave Nuntiorum, svadendo unitatem & Mareschalci electionem, inter quos cùm Palatinus Plocensis destinatus, illudque jam revelatum fuisset, pacta conventa ex ejus causa præsentari non potuisse, hoc in sui defensionem attulit, quòd præstitisset ignorasse Nuntios, cum sic pateat, quod occultum volebat, attulit inquam, illa pacta ad castrum Varsaviense reddita,quæ ubi arx in possessionem venit Rokoszianorum repetere haud licuit. Exigebant nonnulli à Palatino assecurationem quòd illa suo tempore intacta producturus sit, sed hic se excusabat cùm in aliena potestate arx Varsaviensis usque nunc maneat. Excitavit eò magis desiderium multorum habendi ea pacta, quò major recuperandorum fuerat difficultas, quorum levitas instructa dicendi facultate & copia, incredibile est.quantas nebulas excitaverit turbarum. Præsentata sunt iuramenta Regis sed non lecta. Tandem infirmo Poninscio Lipscius Dapifer Posnaniensis Directoris supplebat vices, qui electionem Mareschalci urgebat, sed alij iterum pactorum conventorum materiam excitârunt, ut omnino ante electionem Mareschalci Palatinus Plocensis originalia eorum procuraret, deducebatur impossibilias habendorum, sed Iaranovius ex Cujaviensi Palatinatu Nuntius scire se pro certo asseveravit & vidisse in manibus Vosiniæ Palatini, Posnaniensis & Culmensis Castellanorum. Idem affirmavit Nuntius ex Belsensi Palatinatu, qui destinatus erat ad danda per oblatam in castro Varsaviensi hæc pacta.

Aliquot dies disputationi huic insumpti, cum alij non contenti nupernâ Palatini Plocensis de pactorum conventorum originali, certè & verè in castro Varsaviensi derelicto, omnino præsentationē eorum ita urgebant, ut satius finem comitijs imponendum crederent, quam sine lectione eorundem ea finiri. Comitia esse temporanea,pacta conveota æterna declamando. Volebant nonnulli ut Prependovius Castellanus Culmensis cum ex relatione aliquorum constaret originale illud in manibus ejus hærere, ipseq; id firmiter negaret, assertionem suam juramento in medio conclavis Nuntiorū comprobaret; si id renueret, ut mandatum ex cancellaria illi extraderetur, utq; quàm rigorosissimè judicaretur,nec profuit,quòd neo-coronatus iterùm Senatores Trocensem, Voinicensem, & Inovroclaviensem Castellanos ad conclave Senatorum miserit, non tantùm ad conspectum suum more solito Nuntios invitando, sed etiam timorem omnem circa pactorum requisitionem amovendo, promittendoque, quòd si id universis placuerit copiam pa-

ctorum

ctorum iterum subscribere non detractet. Quo majori studio originale pa- *A.C.* 1697
ctorum denegabatur, eò ardentiori zelo ut omnino præsentaretur multi urgebant, incusando quòd jam contra illa multa fierent in distributione præcipuè vacantium, quando contra expressum punctum tot starostiæ in unam domum conferantur. Suspicionem tam pertinax denegatio faciebat, zelumque eò ferventiorem in plurimis ita accendebat, ut parum abesset quin illa comitia sinè ullo effectu finirentur, jam enim multi ut valediceret Mareschalcus inclamabant, nisi tandem aliquando illâ declaratione fuissent contenti, scilicet copiam à Rege subscribendam eo addito, quòd concordet cum originali, quam immediatè post electionem novi Mareschalci vera protunc incipiente activitate lecturi sint, & si quid corrigendum esset, omnino Regi ut corrigatur repræsentandum. Acceleravit deinde electionem Mareschalci, quæ propter hanc concurrentiam sub alio prætextu erat dilata, generosissima Principis Ianusij Wisniovieccij declaratio, quòd satius lucrari amores, quam exercere odia velit, nempe libenter concurrentiam suam bono publico sacrificando, néve sibi ulla darentur suffragia, enixè petendo. Sapientis est cum maximè possit nocere, nolle, & eo magis exemplum hoc laudandum, quò rarius hoc ævo, cum pauci sint, qui privata publicis postponant, & qui credant nihil in vita expetendum aut magni faciendum, nisi quod sit cum laude & amore Patriæ conjunctum. Vix proinde (tollitur electionis mora cum optimus objicitur) à primo Palatinatu Zawisza Minscensis Capitaneus *Zawisza e-*
nominari cœpit, statim reluctantis modestia auxit dignitatis opinionem, & *ligitur Ma-*
conspirante omnium voto tanquam lectissimus elevatus est, & per verbum *reschalcus.*
placet, omnia in unum collimârunt suffragia, & à substituto Mareschalco qui equestis ordinis in eligendo sapientiam, ipsius in regendo futuram felicitatem, laudabat & ominabatur, cum competenti & digna panegyri regimen gratulabatur equestris ordinis, quod cum solito scipione redditum est. Electus postea expleto solito juramento facundo sermone equestri ordini pro collato officio gratias egit, & statim cum denunciatione suæ electionis pro consvetudine ad Regem tres Deputatos misit, qui quia in cubiculo & non in senatu ad osculum manûs admissi erant, rumor & strepitus sed injustus fuit & statim à senioribus nuntijs dilutus, quod scilicet similes audientiæ nunquam in senatu dari soleant, ita illi quorum verborum neglectû rerum ignorantia consecuta est, confusi manserunt.

Notabis primò multos Palatinatus & Districtus abfuisse, nec legatos suos ad hæc Comitia misisse; in eoque à præsentibus coargutos quòd publicum bonum magis curare voluerint, quàm curaverint.

Notabis secundò pacta conventa absolutè subtracta esse, nec quisquam credit ita olim visura lucem ut erant conscripta, & si hæc in viridi, quid fiet in arido? si hæc in atrio, quid fiet in Palatio? sunt alia multa quæ scio, alij suspicantur, ita effractis pudoris & legibus debitæ reverentiæ claustris omni licentiæ patet aditus, nec quispiam inducitur, sed irrumpit. Plura dicere in re tam nota supervacaneum est, & temporis angustiæ prohibent, multa properanti prætermittenda sunt, quæ vel singula satis amplam ad scribendum materiam suppeditare possent; de his tàmen satis, aut etiam plus quàm satis.

EIDEM

A. C. 1697. LXXVIII.

EIDEM AMICO CONFIDENTI,

12. Octobris.

Acta in Comitijs post coronationem referuntur.

SI quid possum, non pete sed jube, si quid non possum, tormento mihi non esto, cui hoc satis tormenti, quod tu tamdiu in tormento. Hic nos casus tenet. Delego hoc superis, & illos voto convenio ut pro me solvant, & sic mea hoc in passu impotentia, satis apud te excusata esto.

Nuntij ex Palatinatu Volinia. Credo in præteritis omisisse me unum essentiale punctum, Nuntios Palatinatus Volniniensis cum protestatione exivisse, quam tamen revocarunt, inferentes, se à Palatinatu suo cum ea ad hæc Comitia missos esse conditione, ut coram tota, & non coram dismembrata Repub: comparerent, & propterea indifferenter se habuisse in electione Mareschalci, petierunt proinde ut media arriperentur ad pacificandam Rempub: ante principium Comitiorum, secus stante scissione non responsuros se pro Palatinatu suo, ut consensum præbeat ijs quæ instante dismembratione concludentur.

Comparens 25 Septembris Mareschalcus cum equestri ordine in Senatu invenit sedentem Regem in throno assidentibus Senatoribus post habitum eloquentem sermonem ad osculum dextræ Regiæ accesserunt, prælegit quemvis Palatinatum Mareschalcus equestris ordinis. Deerant Legati ex Districtu Osmianiensi, terra Vielunensi, Palatinatu Lenciciensi, Districtu Dobrinensi, Palatinatu Russiæ, Terrarum scilicet Leopoliensis, Premisliensis, & Haliciensis, Palatinatu Plocensi, ex Palatinatu autem Masoviæ, terrarum Wysogrodiensis, Ciechanoviensis & Nurensis, ex Palatinatu Podlachiæ, terrarum Droicensis, Mielnicensis & & Bilscensis, ex Palatinatu Ravensi terrarum Ravensis, Sochaceviensis & Gostinensis, ex Palatinatu Culmensi, Margemburgi, & Pomeraniæ. Accedebant post ad idem osculum Legati ex civitatibus, Cracovia, Vilna, Leopoli, Posnania, Varsavia; nominaverat & Lublinum Mareschalcus, sed hæc civitas non comparuit.

In originale pactorũ conventorũ inquiritur. 26 Ad initium sessionis Mareschalcus novus relationem fecit de conferentia cum Prependovio, requirente ab eo originale pactorum conventorum, quod non tantùm non habere se verbo affirmavit, sed etiam digitis decussatim positis, juravit: Sic me DEUS adjuvet, quòd originale non habeam, sed in castro Varsaviensi reliquerim, sperans adversam partem juxta promissa nobis accessuram paratusq; sum id ipsum juramentum in facie totius Reipub: sine restrictione mentis, nullum veritati fucum facturus explere. Non totus planè consessus ille hâc declaratione erat contentus, cum multis constaret à dictis facta ejus tam longè abesse, ac cælùm à terra, sed omnino aut exhibitionem originalis, aut novorum per Deputatos immediatam & celerrimam conscriptionem urgebant, cum hæc Comitia aliter finiri nequeant, mittendos ad Regem in hac causa delegatos ut obtrectatoribus eripiatur omnis ansa convicij. Multa interim improperia contra Prependoviũ jacta, ita ut ab alienationem ejus ab aula multi ferventissimè propofuerint, ad extremum formare contra eum processum volebant, nullamq; aliam consulendi materiam permittebant.

Volo-

Volovicius interim accepta voce zelosè satis contra Generalē exercitus M. D. L. locutus est, quod nulla in domibus eorum sit securitas, in quo puncto subveniri sibi à Repub: petijt cum exoticus miles propria authoritate Ducis inductus in illos sæviat. Lex sexcentos tantùm & quadraginta Raitaros, habere jussit, & nunc plùs quàm quatuor millia numerantur, Tartarorum nisi centum octoginta esse debent, & nunc ultra octingentos videmus. Quomodo oppressio talis toleranda? nonne id principium eversionis status denotat? omnis dignitas, officia, honores in domum Sapiehanam translata, ita ut nihil nobis relictum sit. Non nos amovere velit Rex. Patiemur facile officiorum Polonicorum distributionem differri, sed urgemus hic & nunc juxta pacta conventa dispositionem Litvanorum, evitando ne in unam domum transferantur. Novam pactorum conscriptionem non credidit esse necessariam, sed in extracto corrigendam, quod videbatur etiam Referendarius Regni sentire. In eum ergo sæpè laudatus & laudandus Referendarius dixit sensum. Multum juvat in omnibus rebus, ut quis opportuno utatur tempore, magna sunt temporis momenta in rebus publicis, & multum interest. Si citius elegissemus Mareschalcum, jam & pactorum conventorum materia sopita fuisset, ad quam resolvendam utimur his circumstantijs quis, quid, cur, quomodo, quando, & inprimis si quærimus quis, jam constat, Prependovium habuisse pacta, sed tam fortiter cum juramento & execrationibus asserit, illa à se in castro relicta Varsaviensi, credendum ergo ibi eadem reperiri, nec culpam in eo esse aliquam putemus, quæ nulla est. Quæ breviter sed nervosè dicta sufficiebant ad abstergendam ab illo maculam, benignè enim de eo judicabat, nec sine suffragio aliquo affectûs ut ex sermone patebat, quod in rem, & famam ejus amicè fecisset. Si quærimus quid? non aliud certò respondetur, quàm originale pactorū quod non perijt, sed in actis absconditum est, evitando periculum ab adversa parte. Quando id faciemus & corrigemus? cum nunc ad manus non sint, alij vellent supplicare Majestati, ut reddatur originale, alij ut nova pacta conscribantur. Ego verò optarem ut extractum legat hic clarè Mareschalcus, & nos patienter audiamus tacitoq; defectus si qui fuerint connotabimus, & cum scrupulis ad S. R. M. mittemus, hoc deest, in hoc error &c. Subscribet certè Sua Majestas totum illud quod proponetur, firmabimus id per constitutionem, quod in proximis exorbitantiarum seu pacificationis Comitijs Varsaviæ cum originali confrontabimus. Et eo modo impellemus ad extrema partem contrariam, sed spem imò spei fiduciam eidem relinquemus, quod & ipsa in statuendis pactis conventis partem sit habitura si ad nos accesserit. Et propterea non malè id cedit, quod casus tulit & in sapientiam, quod desit originale pactorum, quià non expedit de illis concludere, & in illos legem formare sine illis. Dicet aliquis pacta conventa legi debere in Senatu, & in præsentia trium ordinum, ego autem dico id inprimis ad equestrem ordinem pertinere, ut examinet quodlibet punctum, nec illud abs re judico ut Regi supplicemus, quatenus dignetur Majestas sua illa pacta servare super quibus tam solenniter juramentum explevit, & corrigat in quo deviatum. Quantum autem pertinet ad Castellanum Culmensem? quantumvis & ego non deberem, ut jam id sentio, in executione officij mei ab illo impediri, magnum munus, magna invidia. Ingessit se ille in plura quàm expediebat negotia. Temperandum tamen tantisper justo dolori crederem, qui adhuc utilis

A. C. 1697

Volovicij querela cōtra Sapiehas.

Iteratò in pacta conventa inquiritur.

*A.C.*1697 potest esse, si nullum à facie Principis tristem abire permiserit. Intulit dubium Nuntius ex Palatinatu Cracoviensi, & si futura comitia rumpentur, nunquam originale pactorum nos habituros & in æternum illudendum nobis. Ac proinde nulla esse media admittenda, sed omnino originale toties repetitū omnino restituendū, subjunxit Instigator Litvaniæ dictum sibi esse non tantùm ab Officialibus castri Varsaviensis Castellanum Culmensem Prependovium accepisse pacta, sed ea in multis punctis fuisse correcta, adcitandum ergo Palatinum Pomeraniæ Gninski, ex eo quòd ille ad conscribenda cum alijs destinatus fuerit, Castellanum Culmensem & Wirozomium. Petendum etiam Regem, ne uni vel duobus omnia consilia sua cōmunicet sensumq; tantum particularem eorum expiscetur, sed ut omnes ad ea pertineant, quæ omnes tangunt. *3tio* ut nobis Rex extradere faciat cōputum & regestrum, cui & quantum datum, habemus enim expressum in instructionibus nostris punctum, ut scilicet informetur Respub: an non inter promissa & data aliquid leg bus & pactis conventis contrarium inveniatur. Illatum etiam est contra Stadniccium, quòd scilicet non tantùm nullam possessionem in Palatinatu Volyniensi habeat, sed quòd etiam illis plane ignotus sit; contra quod Nuntij Palatinatûs ejus protestati, nec eum unquam ad possessionem admissuros se declararunt.

Hâc eadem die Stanislaus Krasiuscius Palatinides Plocensis summè læsus erat à militibus in porta Cracoviensis arcis, pro custodia stantibꝰ, & magnum id movit strepitum, sed tamen authoritate Regis sopitum fuit.

Per aliquot dies nihil agitabatur nisi de habendo omnino pactorum cōventorum originali. Et cum Referendarius Regni intulisset, ut ad partem adversam literæ scriberentur, quatenus ad unionem venirent, & cùm alij per Regem scribendum esse putarent, ille replicuit, quod sit periculosum authoritatem Regiam exponere, cum illa pars Regem non agnoscens nostrum, & literas Majestatis suæ recipere recusabit, satius ergo scribendas à senatu credidit, quas & recipere & super illis se reflectere debebunt.

Tandem ipso tempore urgente cùm nihil decisum fuerit nisi ut per omnia Reipub: negotia ad comitia pacificationis differentur, coæquationis tamen materia omnino intrare debuit. Mareschalcus captato opportuno tempore conclavi Nuntiorum valedixit brevibus verbis; amici fratres, amica pectora, amica corda valete. Cum in senatum venissent præsentavit Mareschalcus consessum Nuntiorum Regi & primo ordini, jungebat cum intermedio, conscriptis Patribus consiliorum viris, vovebat ut coeant tres ordines contra tres Erebi furias. Requisivit pòst distributionem vacantiarum, quæ per Cancellarium Regni pro more in crastinum dilata, inferentem quòd Rex panes distribuere non fulmina soleat, curabitque ne quisquam tristis à facie ejus abeat.

Distributio vacantiarū Ultimus jam dies 1ma Octobris erat, quo comitia finiri (in spatio duarum septimanarum erant destinata) debebant, tardius Rex ad senatum venit, tardius finita de distributione vacantiarum sessione particulari. Instante postea Mareschalco, tandem aliqua sunt declarata. Palatinatus Inovrocláviensis Francisco Galeccio, Posnaniensis Melchiori Gurowski Castellano Gnesnensi, Palatinatus Volyniensis Stadniccio, Palatinatus Trocensis Sapiehæ Castellano Trocensi, Castellania Trocensis Kryspinio, Venatoriatus Litvaniæ Dönhoff Capitaneo Kosierzynensi, qui aliquam difficultatem habuit, cum Frackievicio Vexillifero aulæ Litvaniæ.

Referendarij regni sententia. Post distributas vacantias promovit Referendarius Regni, quotidie dicendum aliquid boni ratus & quidem audientibus omnibus, ut insistendo antiquis moribus recipiat Rex & à Senatu, & ab Officialibus juramentum fidelitatis, contra rebelles (aliorum consilium in eo contrarium neque reprehenden-

hendendo, neque tamen omnia in eo posita censendo) contra rebelles non *A.C.*1697 esse in primordijs sæviendum, sed pacatis medijs ad agnoscendum Regem inducendos. Et post in comitijs pacificationis seriò animadvertendum, si non resipuerint. Comitia hæc potius terminanda juramento fidelitatis, candido pectore erga Majestatem sine ullo interesse tanquam juratus consulebat Regi, petijtque ut benè seriò & exactè consideraret pacta, his verbis alloquendo Regem, cum in quorum genere magnus omnino sit, in simili energia maximus. Quæras ô Rex pro tua particulari informatione quæ pacta ad executionem non sunt reducta? quæras ô Rex utrum duo vel decem vacantiæ aliquibus contra pacta non sunt collata? quæras ô Rex utrũ terrigenæ & bene-meriti dignitatibus à te datis potiuntur? quæras o Rex si per promotionem Cancellariæ Regni promotiones fiunt? recognoscat Cãcellarius & Vicecancellarius an regestrum benemeritorum licuit ipsis Majestati Vestræ præsentare, & si cum notitia eorum illis datæ sunt dignitates, qui à throno lecti, vel si tantùm per reverentiam Majestatis legit, & aliquis alius in alienam messem immissa falce ea peregit, unde invidia, Majestati scandalum, aut desperario adversæ parti. Fiat sanè ut juramentis ligemur, etiamsi ferro hæc unio ligetur, frustra erit quando nascentur malè contenti qui transeundo ad aliam partem referent, hîc omnia contra pacta fieri. Venena contra nos propinabunt, & parabunt. Non sine fundamẽto optavi, ut distributio hæc vacantiarum differretur, habuissemus enim media, quo allici possent & nunc ad desperata timeo ne descendant. Consulebant deniq; ut nulla admissa materia post lectam constitutionem de recessu comitia finirentur, quod & tota Respub: vovere visa. Post lectos proinde residentes pro more brevibus valedixit Mareschalcus. Omnia fausta & prospera precatus Regi, ut imperium à Deo collatum perficere feliciter possit votis omnibus petijt, ut publico Regni bono non minus Rex vivat, quàm se Regno dignum vivere omnes verè & incorruptè confiteantur. Amemus inter nos ô Rex eò constantius ut urantur ac ringantur illi qui te bonum Regem, nos bonos subditos esse nollent. Orationi Mareschalci respondit Procancellarius Regni. Ad osculum Regis admissus est equester ordo, ac tandem coronidem comitiorum imposuerunt. Quid ad hæc? fortè dices viam quæ ad bonum finem ferret, ingressos, longè processisse, sed longè tamen ab eò quo intendebant substitisse.

COPIA UNIVERSALIS
NEO-ELECTI.

AUGUSTUS II. DEI GRATIA ELECTUS REX POLONIArum, Magnus Dux Litvaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masoviæ, Samogitiæ, Kijoviæ, Wolhyniæ, Podoliæ, Podlachiæ, Livoniæ, Smolensci, Severiæ, Czierniechoviæq; Hæreditarius Dux Saxoniæ, Juliæ, Cliviæ, Montium Angriæ, & Wesphaliæ, S. R. I. Archi-Mareschalcus, & Elector, Landgravius Thuringiæ, Marchio Misniæ, nec non Superioris & Inferioris Lusatiæ Burgrabius, Magdeburgensis Comes, Princeps Hennebergensis, Comes Marchiæ, Ravensbergæ, & Bartij, Dominus in Ravenstein.

OMnibus & singulis quorum interest hoc universali nostro denuntiamus. Quandoquidem ad hæc usq; tempora oblitus Patriæ suæ conceptus rancor, non tantùm adhibitis omnibus re-

A.C.1697 *medijs, quæ vel in amore tranquillitatis publicæ, vel clementia & libertate nostra reperiebantur, componi, & pacari non poterat, imò plus adhuc ausus, cum omnes actus liberæ electionis nostræ infringere & pessundare præsumat, persequendo, & famam nostram non tantùm contumeliosis scriptis (quamvis hæc contemptu magis quàm responso digna judicavimus) & insuper extremis medijs, quando in congressu Varsaviensi præsumptuoso ausu Illustrissimi Primatis, ad cruenta tantùm & libertati infesta instituta, capita seditionis sibi elegit, quæ hunc furorem classicum, exosum & execrabile nomen confœderationis, promoverent, & eandem roborarent in perniciem & ruinam Reipub: ut nos in honore, fortuna, & fama, unà cum illis deprimerent, qui nos sic volente DEo liberis suis vocibus in Regem elegerunt. Cùm igitur, talis exsurgat sævities, ut omnibus pacificationis modis totaliter repudiatis, jam etiam in honorem nostrum involet, & nos ac omnes nobis adhærentes, pro hostibus declaret, protestamur coram DEo & omnibus ordinibus Regni, & M.D.L, & deniq; coram toto mundo, cui sinister rumor sæpe falsa loquitur ut omnes sciant, videant & judicent, juréne an injuriâ petimur? 1. Nihil aliud ad hanc nos incitavit concurrentiam, quàm æstimatio Generosi & Heroici Regni, ac succurrendi cupido, ut eam ab hoc hoste defenderemus, cum quo si nobis dulce fuit, etiam pro alieno Dominio decertare, multò magis pro proprio ac pro eo, quod non sors nobis obtulit, sed merè favor & affectus civium, non tamen quæsivimus longis & illicitis studijs, varijs fallacijs, occultis machinationibus, dolosis artibus, criminationibus, candidaturam Regni hujus, sed gloriosis conatibus, manifestando nos tempestivè Illustrissimo Primati, & habitis ab eodem magnis illicijs, sicut hujus authentica habemus documenta. In solo tantùm DEo, nostram spem reponentes, omnia gratiæ, & liberis suffragijs ordinum Regni, & M.D.L. commisimus. Cùm igitur faventiore cælo omnes ferè Palatinatus, concordibus votis nobis sint suffragati, & in campo electorali Illustrissimum Episcopum Cujaviensem stimulârint, ut nos prædicato olim exemplo ex voto publico electum nominaret, unde non cum detrimento libertatis, non cum oppressione, aut injuria alicujus, hoc pignus amoris & gratiæ ordinum Reipublicæ admittere licuit. Quòd autem Primas, contra tot protestationes, calcatis legibus, contempto Senatu, postposita authoritate tot Palatinatuum, alium nominaverit, sibi potiùs & non nobis, irasci debet, quòd contra firmatam juramento declarationem suam, non nisi concordibus votis electum nominandi, contra obligationem suam, ad custodiam legum positus, primum vulnus ipsemet libertati inflixerit: obstitit ipsi Mareschalcus equestris ordinis, ne juri & consuetudini obsisteret, sed huic aures non præbuit, & eques, in tanto numero contradicentium, electum suum nominavit. Electioni autem nostræ, non tantùm nullus contradixit, sed omnes velut legitimam agnoverunt, & prius cir-*

ca

ca occasum solis, quæ omnes solenniores, secundùm jura continet, cum A.C.1697
nihil contrarium obtingeret, effectum suum sortita est, & statim ibidem Te DEum laudamus cantando, acta sunt DEo gratiæ. Præterea, etiam die sequenti omnes Palatinatus in campum egressi, ne viderentur esse, vel pœnitentes effectûs, vel præcipites, sed quod DEus semel nobis prædestinavit, huic nullum se immiscuit impedimentum, imò coram Illustrissimo nostro plenipotente, emicuit plausus exultantis populi, quia quodcunq; per bombardarum strepitus, & tubarum clangorem in signum suæ lætitiæ exhibere potuerunt, totum hoc honori nostro sacrarunt. Et licet experti simus talem affectum, & habuerimus tam numerosa agmina civium, attamen plenipotentibus & amicis nostris, visum est in omnes inquirere modos, quomodo renitentes in nostras trahere partes, & civibus jungere cives possent, fuerunt largæ & generosa promissa, fuerunt varij à nobis declarati respectus, sed hoc nihil juvit, apparet enim quod invadiata fides quāvis meliora probabat, deteriora sequi sit coacta, fuerunt variæ sessiones, fervidæ persuasiones, fuit per jura amoris in patriam obtestatio, sed hæc nihil efficere valuerunt, & hinc ventum ad pacta conventa, inde ad expeditionem Legatorum, qui nobis ex sensu & voluntate Reip: in Tarnaviensibus montibus hanc notitiam attulerant, & à nobis juramentum supra pacta conventa, & professionem fidei Romano-Catholicæ in templo Pickarnensi in ipsis confinijs susceperunt, antequam nobis, instrumentum gratiæ & affectus publici omnium ordinum & M.D.L. porrigerent: Hic etiam nobis locum subsistentiæ Lobsouiæ designarunt, & illuc deduxerunt, ubi tempore non pauco commorati, sed cum propter desolationem notabilem ibi subsistere esset impossibile, transtulimus nos ad arcem, non tamen præsumptuoso ausu, sed præcedente consilio & dum nullum jus in contrarium exhiberi potuit, quia certè injuriâ legis facere noluißemus, habendo hoc, pro vinculo primo seruare fidem legibus. Docuerunt nos præterea sub Stephano Rege practicata exempla, quòd ille non ordinaria via ingressus sit arcem, & tamen nec hoc illi, nec huic qui intromisit criminosum fuit. Si etiam aliquos milites nobiscum adduximus, id factum partim ob dignitatem Regiam, partim ob securitatem publicam, partim ex pactis conventis, siquidem 6000 hominum, in prosecutionem belli, alere sumptu nostro obligamur, quos certè non alia ratione fouemus, idq; ex ærario proprio, & non oppreßione hominum sustentamus. Contra quod nullus conqueri & expostulare potest, nisi hi tantùm, qui in nos per insimulationes, & inuidiam hominum odia concitant. Nos autem non irâ non odio, sed amore nitimur; omnibus connitendo viribus, ut totam Rempub: placare poßimus. Prætenderunt mediationem Sereniſsimi Electoris Brandeburgici cum tali declaratione, huic se velle acquiescere, dummodo honor eorum hoc modo conseruaretur, cui non tantùm consensum præbuimus, sed etiam plenipotentiam nostram dedimus, ut in virtute illius

C. A. 1669. *lius, eò securiùs se quivis fundaret, quanquam & hæc statim rejecta, & magis nobis armis minati, antequam de illa quidquam diceretur. Postremò expostulavimus cum Illustrissimis Calissiensi & Plocensi Palatinis, Castellano Chelmensi, Mareschalco Regni Supremo, & Vice-Cancellario Regni, præbuimus cor nostrum patens, oblivionem offensæ nostræ, maximè vindictæ alicujus, & quæcunq; ad contentationem servire poterant, hoc solo fine, ut nos omnes tandem uno conjungeremur vinculo, amore & concordiâ, ut solas curas defensionis Reip. induere & exercere possemus, & præpararemus nos tempestivè in recuperationem avulsorum & repetendum Camenecum, sed cum DEus sinceris conatibus nostris non benedixerit, & reliquerit eos hucusq; in sensu reprobo, in tumore & fastu, dum se ad seditiosa convertunt consilia (sicut hæc jam sangvine conspersa Danowscij) quando in vulnera civium frameas suas parant & acuunt, volendo per cladem fraternam Principem de Conti Candidatum suum exponere, eligendo sibi Generalissimum Mareschalcum Confœderationis, & designato in hunc finem proventu Reipublicæ etiam nostro Regio, ut hoc subsidio suum consequantur intentum, ut sint soli Domini, & cæteri servi, utiq; etiam exercitum ipsum tali circumvenire, & in fœdus inducere voluerunt juramento, ut etiam cum discrimine libertatis sibi consentiret, sed hoc auctoritate & industria, Illustrissimi Castellani* Cracov: *Supremi Exercituum Ducis, & amore ac præsentia M. D. Præfecti Venationis regni, tanquam Colonelli dissipatum, exhibuit hic in se forte, ac inexpugnabile pectus, & in nomen nostrum fidem suam obstrinxit, accipiendo à nobis ordinariam vigore pactorum mercedem suorum meritorum, proinde considerando mœstam faciem rerum, & atrocem scenam, in qua hæc succensa fax jam ferè inducitur, obligavimus nos ultrò Illust: Senatui & præsenti Equestri ordini, jurata fide Regia, quidquid thesauri à majoribus nostris collectum, quidquid omnis in universum fortuna nostra valet, quidquid virium & vigoris in nobis, etiam ad ultimam guttam sangvinis totum hoc in conservationem jurium, libertatis, & prærogativarum in recompensationem affectuum, & protectionem eorum civium, qui fideliter nobis assistunt, impendere promptissimè parati sumus, ut famam, salutem & fortunam cujusvis, sicut nos ipsos conseruemus. Inflammauit hæc cordialis protestatio nostra reciprocè corda adstantium, ut tam Spirituales quàm Sæculares ordines, se invicem præuenirent, fidelitate & optimè nobis affecta uoluntate, ut inextinguibilem ardorem suum, non sola gratiarum actione, sed etiam juramento tanquam signaculo fidei, amoris, & gratitudinis erga nos testarentur, proinde antequam hæc classica tuba sæuiora canet; denuntiamus Rdmis, Rndis, Illmis, Illustribus Dominis Officialibus, totiq; ordini equestri, tam in Regno, quàm in M. D. L. hanc infelicitatem Reipub, protestamur coram DEo, omnia nos fecisse quæ ratio, vel facultas dictabat*

bat

bat, ut quocunq; modo hunc conceptum furorem sedare, vel contentare possimus. Adhuc non desistimus gratiâ, clementiâ, respectibus, & munificâ manu laborare, dummodo suavia lentaq; media reperiantur, & restituant universalem pacem, confidentiam, & amorem, hæc enim sunt prima, non tantum Regum solatia, sed & regnorum firmamenta, & in nullo magis proficere volumus, quàm ut sint nobis mutua vincula amoris. Si autem obstinata corda, à concepto non desistent furore, nihil remittent de ferocia, non admittent saluberrimum consilium, paternam spernent propensionem, in quo confidemus? confugiendum ad præsidium Electoris populi, ad expertam illam antiquo-Polonam virtutem, quæ sicut nos in throno hoc, per libera suffragia sua habere & collocare voluit, ita etiam inposterum heroica manu sua defendet, & tuebitur. Non quærimus aliunde subsidia, quia generosa pectora civium per se sufficient, & exprimient factis fortibus, quod sicut Dominum elegêre, ita etiam tueri possunt, ut orbi & posteritati innotescat, quòd non omnia apud veteres meliora, & quòd sicut Stephanum & Sigismundum vestri protexerunt antecessores, ita etiam propensionem & fidelitatem vestram insistendo illorum vestigiis magnitudinē animi & virtutem conservabitis, in persona nostra famam vestram, & in illa libertatem vestram non permittetis labi &c. Cracov: 6. Sept. A.C. 1697

LXXIX

AMICO CONFIDENTI 20 Oct.

De actis prope Gedanum cum Principe de Conti.

IAm lassi in via falsorum promissorum, eramus expectantes exoptatam horam, ut aliquod medium ipse Deus inspiraret, quo possemus salvis Religione & libertate, cum aliqua specie saltem honoris ex hoc egredi labyrintho, in quem, solius boni publici & avitæ gloriæ nos induxerat respectus. Præcipitata coronatio inclinatu faciles avertit animos; contemni vel negligi videbamur. Et ecce tanquam ex condicto melior spes affulgere nobis cœpit, cum jam in via proximumque Gedano candidatum nostrum esse intelleximus, qui vitio nobis vertere non potuisset si ex impossibilitate ulterioris ei assistentiæ ad eas transivissemus partes, quas declinare haud poteramus. Melior est amicus unus prope, quàm decem longè.

Abieram ego Pultoviam ibique calamitatem Patriæ nostræ recogitans, DEum cum grege meo precabar, ut ipse auxilium ferret de excelso, cum 25 7bris venit ad me Abbas Polignac legatus Galliæ, de appropinquante Principe Contio certum ferens Nuntium, divisum me gaudium & timor habebant. Solabatur me veniens, tanquam Angelus in secursum labenti Religioni & libertati, contristabat infallibilis civilis motus, & inde mille memoriæ occurrebant pericula, quæ non sine lacrymis Legato fusissimè explicui, voluique tam æquanimem ad redeundum habere quàm ego alienus à turbis, quas prævidebam, constanter fui. Sed postquam sex horas rationum certamen durasset, tandem prævaluit incomparabilis ejus in persvadendo efficacia, timorem excussit, reluctantem in suas traxit partes ut evidentibus crederem promissis, salutem nostram dependere ab acceptatione advenientis candidati nostri. Longum foret, rationum certamen inter nos habitum tibi exarare, sufficiat dicere quod talem mihi fucum fecerit, ut intra aliquot dies itineri Gedanensi me accinxerim, acceptis per eundem legatum à Cardinali Primate ferventissimis literis, ut nomine publico Candidato nostro occur-

A.C. 1697 currerem urgebat ad idem à Thoma Działinski Incisore Regni, qui jam venisse Principem de Conti Gedanum nuntiavit, habereque, & copia, & sufficientem pro sustinenda prætensione sua nervum, sed magnificentius hæc jactata fuerunt, quàm verius.

Antequam domo moverem, scripsi utrique Thesaurario, & Regni & M. D. Lit. rationes has, quibus convictus eram, obtestando per amorem Patriæ, ut mihi nuntiarent suos sensus, ex quibus ulterioris consilij caperem motiva. Respondit uterq; optimam à Deo ipso datam occasionem vindicandæ libertatis, facturumq; uterq; se promisit, quidquid è re Candidati nostri, (hoc enim ipsum è re Reipub: esse credebant) faciendum crederet.

His ergò literis acceptis promovi iter, aliquot dierũ spatio Gedanum veni & omni metu cujusvis periculi fluctibus marinis commisso ultra milliare in parva navi ad grandiorem (habebat autem secum 7. grandes) accessi navim, Regemque nostrum salutavi, mittoque tibi, quæ tum dicere opportuna eredidi. Per aliquot dies visitabam eundem, & omnia quæcunque scitu ejus digna erant, pro sinceritate detuli. Veniebat quandoque ille ad littus nostrum Olivense, ubi ego in domo Generalis Brandt satis commoda eum plurimis officialibus prandio eum bis excepi. Videre licuit, habereque ad mensam famosum illum in mari Barth, ille enim navium omnium Præfectus erat. Post plurimas conferentias adverti, quòd paucos milites in defensionem sui duxerit, assecuratus enim erat à Primate & legato, quod ad littus illud Gedanense tot ex Polonico & Litvanico Exercitu esset copias reperturꝰ, quot sustinendæ & deferendæ ejꝰ Majestati sufficerent. Nervꝰ autẽ pro necessitatibꝰ, & Regni & ipsius personæ ut conjicere licuit non erat sufficiens, aut non descendendum est in arenam, aut acriter decertandum. Facto proinde inter nos consilio (plurimi enim venerant in occursum) visum est nobis dare ei quasdam reflexiones super statu præsenti, quia, ut tibi verum fatear, dum ego toto cælo diversa invenirem ab ijs, quæ legatus mihi proposuerat Pultoviæ, officij mei ducebam, bellum civile, quod certo certius imminebat, evitare & à Patria amoliri. Adnecto tibi copiam istius memorialis.

Venerat etiam inter alios Felix Lipseius Castellanus Siradiensis, qui prolixiori, sed eleganti sermone Candidatum nostrum salutavit, prout videbis in copia.

Fuit hìc etiam missus à Cardinali junior Towianski, qui videndo nos magis pro Republica (cùm eam Princeps Contius salvare judicio nostro nullatenus posset) quàm pro Candidato agere, valde offensus erat, & multa contra aliquos Cardinali scripsit.

Exijt interim per modum manifesti certum scriptum à Principe Conti, contra quod, intra aliquot dies vidimus remanifestum à Chczevio Notario Mariæburgensi scriptum, horum copias adnexas habes.

Cum ergo post longas & frequentes conferentias vidisset ipse Princeps Contius impossibilitatem stabiliendæ suæ prætensionis, cum Cracoviâ constans venisset fama, expeditum fuisse Polonicum sub Galecio Palatino Inovroclaviensi, Saxonicum sub Flemingo, in assistentia quoq; Generalis Brandt militem, palàm & expressis verbis nobis declaravit, quod satius crederet nunc redeundũ esse, & in aliud cõmodiꝰ tempꝰ promovendæ suæ prætensionis causam differendã, quàm & se & nos, qui ipsi favebamus evidenti periculo exponendos. Et quod brevi in Patriam remeare constituisset palàm determinavit. Quâ occasione captatâ ego eum multis alijs illi non sine lachrymis valedixi, cum illum Regno nostro dignum; nos ex permissione divina tanto Principe indignos judicassem. Abitum proinde brevi paro & hancce finio.

LITE-

LITERÆ PRINCIPIS DE CONTI A.C.1697
AD ORDINES REGNI EX ONERARIA SUB OLIVA.
5. Octobris.

FRANCISCUS LUDOVICUS de BOURBON PRINCEPS de Conti DEi Gratiâ, & affectu inclytæ Nationis Polonæ, & M. D. L. in Regem electus.

EMinentissimo Primati, Reverendissimis, Reverendis &c. omnibusque quorum scire interest universis & singulis promptitudinem nostram ad quævis officia offerimus, & significamus, quòd „dum in littore Balthici maris sub Gedano constiterimus, non prius „limites Regni hujus tangamus, donec debitam gratitudinem cum o-„mni reverentia Serenissimæ Reip: publico hoc nostro reddamus scri-„pto, declarando promptitudinem nostram, & constantissimam incli-„nationem ad benè merendum de tam glorioso Regno. Si verò non tam „citò, ut fortè debita pro suffragjis in Electorali campo requirebat gra-„titudo, compareamus, non renitentia nostra id causavit, sed Religiosa „Jurium hujus Patriæ observatio, cui ex ordinatione Divina adjuvan-„tibus Electoris populi affectibus præesse debemus; Modestia hæc no-„stra nullam contrariæ parti adjicit prærogativam, imò nostras con-„firmat, quia id considerari non debet, qui tardiùs, sed qui justiùs. Cum „enim firmum sit nobis propositum, concessas à serenissimis Poloniæ „Regibus leges, immunitates, & libertates ex integro manutenere, no-„lumus vel in minimo puncto easdem lædere; Et similis esset nostræ in „alia parte moderatio, pupilla hæc Cardinalium jurium liberæ Electi-„onis in integro fuisset. Certè enim nos, ut hactenus patuit, ad capes-„sendum non properabamus in scissione Regnum, relinquendo decisio-„ni Electoris populi hanc determinationem. Sed dum vidimus omnia „cum legibus eversa, requisivit id à nobis ipsa gratitudo pro affectu ex-„hibito, ut vindicias huic libertati daremus, quam Serenissimus Ele-„ctor Saxoniæ in omnibus suis cardinibus commovit. Non credendum „unquam, ut tanta vis juribus, & libertatibus Polonis fieri posset; & i-„deo, quamvis & nos, & meliori quidem modo, uti hoc quivis recogno-„scere debet, quicunq; sine passione res judicat ab Electore populo pro-„clamati longè à limitibus Polonicis liberæ electionis expectabamus „confirmationem, & diutiùs expectassemus, si nobis nuntiatum non fu-„isset, quòd tot contradictiones nihil profuerint, nec prodesse potuerint, „ut ipsum evidenter patuit, quando nec liberæ electionis instauratio, „nec Rokosz pro tuendis libertatibꝰ juramento firmatꝰ violentam retar-„dabat ambitionem, quæ volando potiùs, quàm eundo ad thronum pro-„perabat, dum nihil prisci & integri moris relinquendo in Silesiam, sub „finem electionis, quasi jam in spem scissionis appropinquatum, Regi-„us titulus ad primam notitiam non obstante præcustoditione Eminen-„tissimi Primatis præcociter vendicatus. Contra antiquam praxim legis „ab illis, qui ab integra Repub: ante scissionem destinati erant, sed à „privatis pacta conventa scripta, quæ primò unus Acatholicus coram „Venerabili Sacramento, & pòst Serenissimus Elector Saxoniæ jura-„mento confirmavit; Legatio novo exemplo & cum dignitatis Reipub: „aliquo detrimento excepta, limites Regni cum exotico & Acatholico „milite transgressi, arx Cracoviensis cum eadem urbe occupata, aliæ so-

 lenni-

A.C1697 lenitates, vix legitimè electis Regnātib9, à jure publico cōcessæ, cōtra ōne Ius
, & fas auxilio insolitæ āte ad lat9 Regi. custodiæ, præsūptuosè usurpatæ, audiē-
, tiæ legatis exteris datæ, vacantia officia distributa, & quod maj9 est, ut hoc nūc
, patet directè contra eadem juramento firmata pacta. Ad coronationem
, nullâ non violatâ lege itum, non consideratis tot protestationibus contra
, nullitatem actûs, sine clavibus, quæ penes Senatores privilegiatos existunt,
, vi archivum & thesaurus Regni aperta, & venerandâ legum fractâ pote-
, state earum quondam inclytæ nationi, quia sangvine partum, nemine con-
, tradicente eversum, nullâ relictâ viâ ad reparationem ruptarum legum
, & libertatum. Cùm proinde certa hæc ad nostras aures venerit notitia nō
, licuit nobis diutiùs morari, & iter tardare, deesseq; amantibus antiquas
, libertates suas Serenissimi Regni ordinibus, qui nos cum tot Illustrissimis
, utriusq; statûs, & gentis Senatoribus, & totis integre Palatinatibus elege-
, runt, & ore ejus, cui per leges competit, nominârunt; non licuit libero
, usque in hanc horam Regno vestigijs Hungarici & Bohemici Regni ex o-
, dio privatorum & vicina potentia ad similem crysim. appropinquanti non
, assistere. Movimus proinde post diuturnam satis deliberationem Dunkier-
, kâ 7. Septembris, ut in tempore opportuno statibus Reipublicæ regratifi-
, cari possemus suffragia in favorem nostrî impertita, non subjugando li-
, bertates Polonas, evitando quamvis cum juribus & immunitatibus luctam,
, sed ut vitam nostram Regi Regum, & Regno Poloniæ, quod nobis hunc
, honorem detulit, pro tuitione Religionis, legum, & libertatum immolare.
, Nam quicúnque profundius, & maturius præsentia consideraverit, facilè
, inferet, quod ad perditionem omnium horum nulla vis paganorum, nul-
, lus unquam hostis id attentaverit, quod modò. Dum ergo Dominus Deus
, ex infinita bonitate sua periculosum, & ipso cogitatu incommodum iter e-
, mensos feliciter huc deduxit; stamus firmi, in parùm firmo aliàs elemen-
, to in onerarijs nostris, & malumus non parcendo propriæ sanitati incom-
, moditates autumnales sufferre, ut per id submissam ad præscriptum le-
, gum observantiam ostendamus, expectando compellationem hujus partis,
, quæ resuscitare mortuas planè libertates per sinceram nostram applicatio-
, nem præoptat, quod non tantùm sperare, sed & securè expectare possunt,
, cùm non tantùm spem, sed & spei firmam damus fiduciam, quòd ab initio,
, æquè, ac in progressu regiminis nostri nec jota unum, aut apex unus de
, lege præteribit. Non procedemus eâ viâ, quæ velut signo ad permiscen-
, da omnia dato cuncta ex libidine agenda ducit, sed eruere volumus Se-
, renissimorum Stephani & Sigismundi Magnorum Poloniæ Regum lauda-
, bilia præjudicata, nihil agendo, quod sit postea excusandum. In eò om-
, nis conatus, cura, & sollicitudo nostra erit, ut cum gratia DEi restitutio-
, nem libertatum, tranquillitatem internam stabilire possimus, ut neminem
, pro præteritis arguamus, omnes liberè sentientes excusando, & univer-
, sos singulosq; affectu nostro inducendo ad egregium humani animi ab o-
, dio ad gratiam deflexum, id ex corde, & super omnia desiderabilia optan-
, tes, ut egressi è mari, quod est unionum ferax, pretiosam animorum pe-
, nes Religionem, & libertatem aut inveniamus, aut stabiliamus unionem,
, & ne Respublica, vel quispiam ex incolis ejus pullam vestem propter nos
, induat. Nunquam fuit, nec est intentio nostra, ut ad thronum Polonicum
, per cadavera populi Electoris ascendamus, sicut Serenissimus Elector Sa-
, xoniæ facit, dum alias Nationes in capita Poloniæ ducit, ut se in usurpa-
, to Regno manutenere possit, cujus authentica propriâ manu documen-
, ta patebunt, cupientq; palàm in acta referri; unde facilem ex præmissis
, libertas Polona elicere potest conclusionem, quid sperandum in arido, si
, hæc in viridi? non inducimus, quanquam media quoque non deessent,

in

, in fines Regni exoticum exercitum, hi in curribus, & hi in equis, nos au- A.C.1697
, tem in nomine Domini, inprimis in gratia optimi Dei, cui sincera nostra
, pro Religione & libertate inclinatio in aperto est, pòst in cordibus & af-
, fectibus inclytarum harum nationum totam reponimus spem, satis erit vi-
, rium, si satis animi; si nihilominus id oporteret, parati sumus tantum vi-
, rium, quantum necessitas exiget pro vindicatione fidei sanctæ, & læsa-
, rum libertatum impendere, non optando, ut sangvis tam pretiosus per
, cognatas acies effundi debeat. Quinimò primam hanc nostram omnibus
, in genere, & cuilibet in specie adferimus instantiam (cùm nec propriam
, vestem induere manus non extendendo, quispiam possit) ut sint memo-
, res, quòd sint fratres, & proinde nullas inter se incipiant hostilitates,
, immunitatem & securitatem domorum, & bonorum Ecclesiasticorum, &
, sæcularium conservent, quia eo modo libertatem sentiendi sustinebunt, ab
, omnibus ijs longè sint actionibus, quæ pòst effusionem sangvinis nobilitatis,
, & Christiani (avertat Deus) causare posset. Excitamus in cordibus in-
, clytarum nationum memoriam & reflexionem illorum antecessorum, qui
, vicinam timebant Germaniam, nec eâ præcautione cum Gallia uteban-
, tur, quæ benefacere semper, damnum inferre nunquam potest, & sa-
, tius galea in defensionem fidei, & libertatum claræ in orbe gentis Polonæ
, vocari, quàm Gallia posset. Veniat tantùm in maturam reflexionem dif-
, ferentia actionum tam violentarum ex illa parte, tunc, quicunq; demum
, sensum libertatis habet, sicut ad sensum contra eam cõmoveri, ita quivis
, prudenter Patriam amans hac nostra sine particulari ambitione, ad dandas
, vindicias Religioni & libertatibus sincerâ promptitudine moveri ad reci-
, procum in nos affectum debebit. Minimè nos angit præcipitata contra le-
, ges coronatio, quia, quod ab initio invalidum fuit, tractu temporis firma-
, ri non potest; facienti, quæ non debet, accidunt, quæ non credit. Ma-
, lo fundamento superædificata domus casui subjecta est inopinato; In ru-
, inam prona sunt, quæ sine fundamento crevêre; Bono exitu coronari non
, possunt, quæ malo incepta principio. Ipsa pacta conventa jam juramento
, comprobata ex beneplacito & scribentium, & jurantis coronationem hanc
, illegitimârunt, quoniam in illis directè illud punctum invenitur, quòd ad
, coronationem nullatenus accedere Serenissimus Elector deberet, usq; dum
, Serenissima electrix veram Catholicam fidem non arripuerit, sub nullitate
, electionis ad id se obligavit. Et propterea licet tam ferventer amanti-
, um fidem, & libertatem tot Nuntij requisivissent originale pactorum con-
, ventorum, producere tamen renuerunt, quia in ipso limine jam in mul-
, tis punctis est peccatum. Minimè ergo ambigimus, quòd hæc nostra de-
, claratio, quam omnibus palam fieri volumus, excitabit antiqvum inclytæ
, nationis majorum zelum, qui bona, substantias, & vitam propriam, pro
, conservatione aureæ libertatis, & sustinendarum legum libenter impen-
, debant. Quia nos in ea sumus intentione, non tam ut recipiamus coronã,
, quam nobis Respublica detulit, quàm ut manuteneamus liberam electio-
, nem, ut vindicias demus fidei, & oppressæ libertati & his defendendis,
, vitam, sangvinem, & totas vires nostras consecrare volumus.

RESPONSUM ad MANIFESTUM
PRINCIPIS DE CONTI à PARTE SAXONICA DATUM

Scriptum hoc, quod ad universos status Reipublicæ nostræ jam sub regimine coronati Regis à Principe de Conti in forma literarum universalium prodiit, quomodo intitulari debeat, aliam non inve-

 nio

A.C.1697 mo denominationem, nisi literæ ad rebellionem concitantes, & quoniam titulus præfixus electi Regis, tunc justè id addi potest, quòd ab usurpatore ad alienum Regnum aspirante promanavit, & quidem cum jactantia alicujus æquanimitatis, quòd limites Regni Poloniæ tangere nolit, ipsis stativis ad littus maris Balthici contentus, sed fortè non ideo, quòd appetitus ad thronum Polonicum desit, quia is est certus, nisi vereretur, ne sibi causam periculi faciat, quando minimæ partis Reipublicæ hujus sit Rex, quia tam multi jam ab ea recesserunt, ac propterea nullum æqvum jus prætendendi habet, & illud ipsum animum ejus penetravit, ut simulando pacificum adventum sub specie gratitudinis, & gratiarum actionis pro hac gloria, quæ ipsi obvenit, nominationis, comparere se asserit, sed id suspicionem movere debet, quòd insimul aliquam promptitudinem ad vindicias Religionis & libertatis, & constanti inclinatione ad Regnum nostrũ profitetur. Induxit quorundam, dolendum, civium non postremorum hujus Reipublicæ malignitas, qui abusi eminentiâ dignitatum suarum falsâ specie tuendæ libertatis, arrogantiâ nimiæ authoritatis, & fortè deformis lucri spe ducti, persvaserunt Principi de Conti, quasi omnium ferè suffragijs, & unanimi Electoris populi consensu proclamatus fuerit Rex, ut oris publicis Poloniæ appropinquaret, & adimpleret intentiones gestientis populi, cujus tamen cor procul est ab eo, tuendo Religionem simul ac libertatem; absconditis sub his prætextibus, venenatis suis, & in damnum Reipublicæ vergentibus conatibus, quandoquidem non tantùm nos tanquam libera gens, sed etiam omnes extranei vident, quòd in Polonia nulla nunc vis fiat, Religioni, aut libertati, nisi per eos ipsos, qui necessariò Principem de Conti in throno stabilire cupiunt; ut illi penes illum dominantes augeant sua, etiam cum pernicie Reipublicæ, emolumenta & interesse. Iactat modestiam suam Princeps de Conti, quòd tardius venerit in Poloniam, & ideo prætendit, quòd ei Regnũ justius debeatur, sed hoc ipsum nullã ejus auget prærogativã, quia id factũ non quia non voluit, sed quia non valuit, imò, cui datũ est celerius Regno potiri præcedentiâ possessionis, eorũ voluntatem & causæ justitia probat. Et in eo destruit Princeps de Conti jactatam modestiam suam quòd longior à Regno, quandoquidem alio regnante, & tamen libertates & immunitates nostras religiosè se manutenturum promittit, quod non ampliùs est in ejus manibus, quia jam habet Polonia Regem suum coronatum, & feliciter regnantem. Cur ergo involat in aliena jura? cur id promittit, quod non est in ejus potestate? nonne id est, & contra modestiam, & contra sanam rationem? Ex oneraria in littore maris inter vagas procellas luctans cum tempestatibus, id appromittit, quod alius jam coronatus in throno firmissimè sedens in sua habet potestate. Si verò ea vera intentio esset Principis de Conti, benè velle libertatibus nostris, & illas ne in minima quidem parte lædere, non invadendum erat Regnum alienum, ad quid jam in throno sedenti Regi, & quod majus est, arma paranti contra communem Christianitatis hostem, aversionem exercitûs à limitibus Hungaricis facere, & tam necessarium bellum & tam gloriosum impedire, bello nullos habituro triumphos? ad quid inducere cognatas acies? bona nostra ruinare; Jam enim civiles madent sangvine dextræ, sed quinimò non habitis ullis à Repub. ad se ordinatis Legatis, ut cõmuniter hîc fit ad electos Reges tam ex Senatu, quàm ex Equestri Ordine. Ad quid movere se ex Gallia? cùm consultius foret honori Principis, & tranquillitati Reipublicæ, manere. Professa fuisset Respublica nostra summam gratitudinem pro istis minùs necessarijs, quas pollicetur, vindicijs; quoniam omnia jura & liberta-

libertates in suis hærent cardinibus, nec ulla vis illis fit, nisi per adventū C.A.1697 ipsiusmet Principis, qui inclinatos jam ad plantas Regias rebelles cives ad novas furias exagitavit. Rokosz cadentes erexit ad sangvinis profluvium, inter cives laxavit cataractas ad rapinas, & loco defensorum libertatis, lixarum auxit numerum. Non hac viâ, nec eo modo processit coronatus noster, cum ex nulla ambitione, sed amore Reipublicæ, quippe fama, spe, veneratione multi destinabantur Imperio, & præsentem Regnantem fortuna imò providentia divina in occulto tenebat; ductus non tanquam raptor, quia tam magnorum Dominiorum & Principatuum hæres, & Dominus tam multis ditatus proventibus, non alieno ære & subsidio fretus, magis Patriæ hujus, quàm suum quærens commodum, proprio ærario, proprijs viribus non in præstito acceptis sustinet Regnum hoc, supplet defectus contributionum solitarum, soluit ex parte magna ex proprio peculio Exercitui à confœderatione amovendo, quam factio Gallica excitaverat. Eundo proinde solito Regum Antecessorum suorum vestigio observat veteres leges, colit priscos mores, procedit per affectus civium, cum applausu universi populi. Princeps verò Contius inordinato fertur ambitu, & ad thronum Polonicum appetitu, quando videns parvam manum sibi adhærentium seditiones movet, Rokoszium pecunijs suis sustentat, sed illæ non ex proventibus proprijs collectæ, leve æs alienum colligendo ad sustinendam usurpationem suam, milites, exhauriendo Poloniam, omnesq; invitando, ut dominandi ejus cupidini serviant, qui contra immanem Christianitatis hostem servire possunt, non fundatus in affectibus nostris, qui Regi nostro coronato debentur, sed armis jus quærendo. Quod cum DEi auxilio non succedet Principi Contio, quia contra parvam manum ejus dabit Deus Regi nostro exercitum fortem & numerosum. Quærit in hoc scripto prætextum læsæ Religionis, quòd Acatholicus pacta conventa juramento confirmaverit, resolvat veteres annales sub Vladislao Iagellone, Stephano Bathori, Sigismundo III, inveniet quis juraverit, & tamē Deus benedixit Imperio eorū, nec permisit violare jura & libertates nostras. Inde autem quòd inveniatur lætio Religionis Catholicæ non video, utique & Acatholicus, dum justè jurat, DEUM adorat; & per hanc adorationem DEUS non læditur, nec fides sancta. Non deviavit proinde & Rex noster à recto tramite, imò videmus, quòd tam in favorem Religionis, quàm & libertatis nostræ lege manuductrice; quam tenerrimè servat, procedit, cùm eam pro basi & fundamento throni sui posuerit. Si legationes expedit, vel à se expeditas audit, nonne est Rex? nonne Dominus coronatus? Si dignitates, officia distribuit? nonne cum corona data est ei potestas? ut panem benemerentium benemeritis distribuat. Vacillant ergo omnes rationes, quæ contra Regem nostrum magis ingeniosa, quàm veritatis amantia confinxêre subjecta. Puncta hæc, quamvis sæpè falsò magnis Imperiis objectari solita in eo tantùm fidendo, ut in pessimo fundamento inceptis rebus, hanc originem turbarum apparentibus conceptibus ad velandam malitiam suam, verbis errorem suum cooperiant, & ornent, & quando angusta & lubrica est oratio, an ratio, ut sit aliqua saltem ostentatio. Quantum ad coronationem, meliúsne inveniri potest fundamentum? quando unanimis Electoris populi consensus, quando desiderium generale & amor, quamvis adhuc in Polonia non visæ personæ ejus intercedebant, debebátne differri unanimis totius Reip: unitas propter aliquos Senatores? sicut patuit in interceptis literis, ut meliorem occasionem turbandi, & commovendi Rempubl: haberent, subdolè se humiliabant quærendo sub prætextu corrigendarum libertatum per dilationem

A.C.1697 lationem coronationis, sed illorum malitiosas intentiones Dominus DEUS confudit; aperuit oculos Regi, & enm coronavit. Et inde lacrymæ, hinc dolor Principis de Conti, quòd jam coronatum deprehenderit Regē, quòd desit occasio reducendorum horum quæ semel divinitus facta validissimè subsistunt, quæ mutari nullatenus possunt; accepit enim sanctū gladium à DEi manu, in quo dejiciet adversarios. Pacta conventa tanquam fidelissimè juramento comprobata, ita nec in minimo derogatū illis, etsi dolo prætenditur, & objicitur, quòd in Comitiis Coronationis non est productum originale illorum; & quomodo illud produci debebat, quando arx Varsaviensis, ubi originale erat in libris authenticis, sub Rokofzianis existebat? sufficiebátne æquanimitas? non sufficiebat quasi eviscceratio in nos affectûs Regij, quando iteratò, si Respub: id requisiverit circa reproductionem originalis pactorum conventorum in primis Comitijs Rex confirmaturum illa se appromisit juramento. Nónne hîc malitiæ vires deficere debebunt, cùm omnem Regis nostri in Rempubl: sinceram & non dubiam videant propensionem. Serenissima Electrix non est Catholica, & ideo non est coronata, & ideo extra fines regni degit. Non vult hoc zelosus in fide Catholica Rex noster, non vult tanquam amans legum Patriarum, ut præcoci coronatione fiat aliquod præjudicium. Permittit facilius, ut longiùs ab eo degat, unde mentem Regiam interpretari licet, ne cum persona ejus frequentium satis perversorum dogmatum liberius introducatur exercitium, optimè videns, quòd nihil validiùs Respub: conservet, quàm Religionem. Referimus proinde Principi de Conti gratias, pro pientissimis pro Religione, affectuosissimis pro libertate, appromissis vindicijs. Est nobis Rex, qui fortitudine & viribus, neruo belli, & potentiâ alijs Monarchis par; si aliquod periculum Reipub: indigeret operâ & ope ejus. Non necessarias proinde arbitramur Principis de Conti fortitudinis jactantias; conservet illam Domino Regi suo Christianissimo in integro, in necessitatibus Coronæ Gallicæ; nolumus nos hunc serpentem in sinu nostro alere. Nemo enim mortalium juxta viperam somnos securos capit, quæ etsi non mordeat, certè sollicitat; habemus Augustum nostrum, qui nos sustinebit, & fulciet, cùm satis sit nobis vivere sub Rege pio salvâ & integrâ Religione & libertate feliciter &c.

SERMO AD SERENISSIMVM
NOSTRUM CANDIDATUM.

Serenissime, dicam Regum desideratissime. Non unam M. V. tot populorum desiderijs, jam olim exoptatam, sed totius fortunam regni Gallica tulit classis. Aliorum securitas in pelago trepida, ut solet, nostra demum hodie fixit anchoram triumphalem. Optimæ spei promontorium, si dixero, littus hoc, non errabo. Jam turbido enim Reipublicæ statu, illam Serenitatem, quam nobis adversæ nubes, pertinaciter detinebant; tam propè intueri, ingens est præsentis fortunæ augurium, habemusq; quo Ioannis III. magni Regis funera consolemur, conquiescunt felici portu tædiosa Regni Poloni vota, quæ hucúsque, non tam mari hoc Balthico, in quo stamus, & quo tu Rex Serenissime vehebaris quàm variæ famæ aurâ jactabantur. Tenemus jam te aspectu felicitatis publicæ fastigium, assequimur quod expectatione nostra diutius desideravimus. Tardè nimis euntem impatientis spei nostræ moram, tot simul gratijs solatijsque cōpensa-

pensatam, gaudemus, dum ad bella nato, & in ijs educato honori, antemu- *A.C.* 1697
rale Christianitatis committere, cor Europæ benevolentissimum Patri aperire, Polonæ aquilæ enses inter & hastas hactenus nidificanti lilia tua substernere, Ludovici magni, imò post Reges natos maximi, cùm quo Regium hausisti sangvinem, semper triumphale nomen & suppares nomini virtutes suscipere, ac demum in te uno, quasi in compendio totum id licet venerari, quod superior ætas, continua à tot lustris serie, è domo Bourbonica, Augustum in origine, immortale in gloria, admirandum in potentia, in belli pacisq; artibus invidendum, in promovenda Religione orthodoxa singulare vidit emanâsse. Lilia ut coram Principe liliato deceret, non loquor. Nam ferrea Regni procella, quæ non è saxis homines, sed ex hominibus plerumque saxeos effecit, spinas scissionis miscuit, quæ tamen ipso frontis Regiæ aspectu, non videri non potest sine amore, & gratissima quadam virtutis violentia, dum nostram, imò jam jam tuam terram calcaveris rosæ fient. Potens es etiam Domine de lapidibus istis filios Abrahæ suscitare. Eunt interim in obsequium illi quibus avita Polonorum libertas cordi est, qui illam immortali majorum suorum exemplo constantissimè semper tuebantur. Non reperies in hac Regni parte quenquam, quem aut cæca spes in servitutem, aut fæda lucri cupido traxerit in subditum tibi cultum & venerationem. Non sumus ex numero illorum, qui citò deserunt, nisi semper accipiant, qui libertatis verum gustum non habendo, continuis largitionibus, vilibus servitutis præmijs retineri debeant in obsequio, sed qui expectabunt quotidie nova Majestatis Vestræ mandata, quibus animorum suorum studia probare possint, universos æquè ac singulos nostrûm, unica integritatis Regni nostri urget utilitas, omnes ea cura stimulat, ut sub lilijs tuis publica felicitas reflorescat, avita Religio illibata hucúsque, pro qua majores nostri plus effuderunt sangvinis, quàm in ipso venarum fonte superfit, ita palàm fit, ut nos illius, & nostra posteritas fit secura, ut libertas tot bellis quæsita, tot heroum redempta sangvine conservetur, ut inviolabili firmata fœdere, cum vicinis pax manu teneatur, sacri belli classico silentium non imponatur quod olim nudo religionis amore armatus gloriose cecinisti. Hæc sunt vota Eminentissimi Primatis, cui ritè nominandi Regem leges Regni, Ius fasq; concesserunt, quem ingentia merita Primatem primumq; Principem ad eam Provinciam consecrarunt. Hæc est expectatio populi tui universi. Pluribus non distineo Majestatem Vestram, sivè quòd vix jam sperata, insolitaq; lætitia verba eripiat, sivè quod non liceat morari longius eorum pariter vota, quos Majestati Vestræ videndæ, per tot terrarum intervalla trahebat hucúsque desiderium, sive demum ne spatium faciam, quod publica subveniendi populo Electori consilia differre possit. Iam proinde excede tam infido, inconstantique elemento Regum optime, & quia non prius occupas solium Majestate, quin subditorum animos populorum benevolentiâ, securus sis de constantissima fidelitate nostra, expandunt jam alas Polonæ aquilæ, in occursum tuum, patent Regni portæ sed anhelantium magis corda civium; nihil reliqvum est, nisi ut jam Regnũ hoc tuo se devovens imperio Majestate tua corones, libertatem authoritate tuâ protegas. Subditos, veræ Religionis exemplo confirmes, omnes perpetuo liliorum tuorum odòre recrees, & jam jubeas Poloniam tuam dici; hoc enim supremum fortunæ nostræ culmen, si tui diutissimè nominemur, & simus Principum sol optimorum.

REFLEXIONES PRINCIPI DE CONTI

19. Octob. 1697. ad littus Olivense.

Quemadmodum publicam fortunam in persona Serenissimi Electi nostri, non uno Regno dignissimi veneramur, ita non debet esse

A.C.69,17 esse admirationi, quod magis de securitate illius, quàm de nostra sumus solliciti. Nostræ enim securitatis spem nullam habemus, quia in tam gravi atrocique bello, nec scintilla bonæ spei affulget, quando cognatæ acies, consangvinea miscebunt arma, quando bona & fortunæ nostræ, in ferales abibunt cineres, & favillam, procul omni certitudine futuræ recompensæ. Nam etsi tot qualitatum Princeps, memor zeli & affectus nostri voluerit damna illata refundere sive Spiritualibus, sive sæcularibus bonis, ad Regiam distributionem spectantibus, tamen non nisi deserta Arabia omnibus conferetur (cum ubique par timeatur calamitas) pro amissis interea fortunis, florentibus, & bene constitutis. Hinc argumentetur sacra Regia Majestas, quanto feramur affectu erga suam Regiam personam. Neque majorem in nobis excitat zelum tuendæ libertatis, quæ videtur penitus eversa à parte altera quia sunt nobis præ oculis manibúsque ejusmodi media, quibus pacificè & sine tanta clade, exortæ & fractæ leges in orbitam reduci possent. Quemadmodum Regnante Sigismundo III contigisse legimus, quando post complures annos inchoati regiminis, scripta est constitutio publica, pro liberæ Electionis integritate obtinenda. Neque alia deessent. Solus itaque (citra utilitatem tam publicam titulo conservandæ libertatis, quàm privatam ob fortunæ augmentũ) erga Serenissimũ electum affectus noster facit omnium interim oblivisci. Quando igitur non tam nostrũ interesse, quàm Suæ Majestatis honorem, volumus promovere, difficile est non indolere, quòd sine illis medijs huc advenerit, quæ securitatem suam & tueri possint, & servare. Serenissimus Elector Saxoniæ habet realem & actualem potentiam, viresq; paratas, tam ex sua, quàm ex Regni militia, totq; simul Palatinatibus, non ijs tantùm qui pridem illi adhæserant, sed etiam ex ijs, qui nostrarum priùs erant partium. Nam speciosis verbis, & re inanibus hucusq; detenti, videndo alibi realitatem, jam à nostris partibus aut declinarunt, aut in proximo sunt, ut declinent. Utiq; tot tantiq; viri, jam inde quoq; decesserunt, non contenti, eo, quod neq; viderint respectum præteritorum meritorum, neq; reflexionem ullam ad futura obsequia. Deinde quod sit distinctio Hebræi, & Levitæ & Samaritani. Si ergo talia narrabunt fratribus suis, quid sperandum nisi recessus à nobis & accessus ad illam partem. Præterea aut præsenti hyeme perficiendum nobis omnino bellum est, aut ad futura veris tempora differendum. Ut hac hyeme agatur arduum est, cum desint vires. Nam etsi M. D. L. Exercitus huc advenerit, nunquid caro eorum ænea? nunquid non difficile est nimis in his partibꝰ sub tã frigido Jove hibernare. Flumina ita frequẽtia quomodo poterũt superari? quando hæc congelabuntur ex integro, alia fracta in partes glacie dissolventur, & expeditum iter prohibebunt. Hyberna locatio Litvani militis in visceribus Regni irritabit magis nobilitatem, quàm conciliabit, si extrema tentare velit, ad bona sua indicanda. Si verò differetur post hyemem totius belli moles, sub quo Jove? sub quo cælo? & in qua provincia subsistet miles? in quamcunq; partem declinaverimus, undiq; nobis discrimen imminet occurrit periculum. His porrò incommodis pridem obviam ivissemus, si Serenissimus Elector noster celeriùs advenisset, vel saltem, ut non foret necesse expectare alias vires, quæ serò comparebunt, vel ubi comparuerint, agere fortia ipsis temporis injurijs prohibebuntur. Prussiæ Provincia supplicat Regi Serenissimo, quam primum expediatur Commissarius obviam Litvano militi, cum parata promptaq; pecunia, quâ venientibus provideantur necessaria, & damna per viam illata refundantur. Quia aliàs non sumus

securi,

securi, an ipsi qui sunt partis adversæ, & quorum, etiam ex nostris au- **A.C.1697**
getur numerus quotidie, non sint impedituri transitum; si adverterint injurias inferri subditis. Deinde verendum, ne detur aliqua offensæ occasio Serenissimo Electori Brandeburgico, cujus bona ad Regni viscera pertingunt, adeóq; ne hoc modo pacem cum illo servatam violare videamur, cogereq; illum, ut potius adversæ parti assistat. Prussiæ civitates non sunt contemnendæ, quæ tot cohortes colligunt, & aliis popularibus in casum necessitatis, ad resistendum nobiles enumerant summas. Et hoc considerandum proponitur S. M. Vestræ; quod certa & infallibilis notitia sit, aliquot millia tam Poloni, quàm externi militis sub 14 vexillis, die 11 præsentis Cracoviâ exivisse cum illo mandato, ut quoscunq; invenerint nostrarum partium, captivos agant, vel tollant. Præterea, ut rectà huc eant in Prussiam, ad impediendum egressum è mari, & ulteriorem transitum S. R. Majestatis. Litvaniæ Exercitus non est omnino certus, cùm scribatur nobis positivè non movendum ex stativis, quousq; non venerit ad illos Commissarius cum pecunia promissa, interim periculum est ne à Saxone corrumpantur, quandoquidem pro certo scribitur, jam in Litvaniam expeditos esse Commissarios cum parato nervo. Exercitus nostri magna pars esset pro nobis, si Illustrissimo Palatino Belsensi, mitteretur quantocius securitas persolvendorum stipendiorum. Multi jam alienati minimè contenti, multi hic resident à varijs expediti, qui suis Principalibus scribunt nullam spem esse promissorum. Timendum nè omnes recedant, cùm etiam huc ordinariè scribatur paucos credere de adventu Sacræ Regiæ Majestatis Vestræ. Et jam pridem apud plerosq; amisimus fidem in[illegible]mmam invidiam incurrimus, quasi omnes gratias & favores no[illegible]vendicaverimus Regios, sine respectu absentium. Tot cohortes comparatæ in Palatinatibus varijs, & multæ jam procinctum viæ expectant, verùm quia nulla consolatio affulget, nec spes præmij certa, verendum, ne contra nos eadē arma convertantur. Has reflexiones, & ij qui inde jam discesserunt, & qui adhuc subsistunt, quoniam coram non licet proponere, ob loci distantiam, porrigunt universi, cum omni reverentia altissimo judicio Serenissimi Regis, & audient, quid loquitur eis Dominus. In eam enim spem erigimur, quod sicut præcipuè res nostra agitur, ita consilium nostrum in majori erit reflexione, quàm eorum quibus perinde est, si floreamus, atq; si pereamus. Omnis actio in celeritate consistit. Semel tantùm Romanis profuit Cunctator; Præveniri debet hostis, non expectari, ut robur & vires colligat. Debuerunt jam pridem expediri Commissarij ad varios, quod nostrâ plurimùm interest. Alij prece, alij pretio huc invitandi fuerunt, debiles auro potabili confirmandi. Nos verò hucusq; nihil omnino egimus, parte contrariâ in utramq; aurem& manum vigilante. Supplicamus igitur ut dignetur S. R. M. habere respectum sinceri & puri zeli nostri, & metu illo qui palàm spargitur, quòd nos velit deserere, palàm liberare.

SERMO AD SERENISSIMUM
NEO-ELECTUM FELICIS LIPSKI CASTELLANI SIRAD.

A quibus populis ad Regnum postuleris brevibus expedio. Pro Stemmate non bicipitem avem, non alatos Leones, qui in tabulis Poetarum cubile habent; sed candore notabilem ipso gerimus Poloni aquilam, cui non alia præda placet, quàm defensus terrarum orbis. Originē

A.C. 1697, nostram non ex alto repetimus: Ledæ genus, Iovis Martisq; cedimus Phaë-
, tonti & Romulo. Primam enim Poloniæ stirpem fortissimis debemus po-
, pulis, Macedonibus, Illyricis, Croatis, Sclavonibus, Gottis, Vandalisque
, Romanæ potentiæ fulminibus. Duo Regni nostri latera gemino mari ita
, pulsantur, ut quotidie vigilantibus pro nobis fluctibus ad arma excitemur.
, Hinc Balthico, inde nigro Ponto lactamur. Bóëmiæ, Ungariæ, Silesiæ,
, Opoliæ, Glogoviæ, Haliciæ Reges, nuper & Domini. Non memoro Ossã
, Boristhenem, Salam triumphalibus columnis Polonorum insignes, præte-
, reo Danubium, Vistulam, Vartam, Meotim, Tanaim, Tyram, non Græ-
, corum commentis, sed barbarorum naufragijs famosos amnes, & sangvi-
, ne Turcarum, Getarumq; ita toties decolores, ut nomen prope ipsum a-
, misisse intra sinum & littora viderentur. Sunt auri argentique fodinæ non
, ignobiles; sed bellis assveto populo, magis vacat placetq, ferro viscera ho-
, stium rimari, quàm telluris, quæ nos tolerat, inde chalybs auro pretio-
, sior, potiorque. Imminent nobis Carpatij montes, pars Alpium non ex-
, trema, verùm hæc munimenta naturæ nos minimè tuentur, fortiora enim
, (si superis placet) Sparthanorum more. pectora pro muro gerimus. Ab
, omni cæli parte stipamur hostibus, quasi quibusdam excubijs, aut verius
, insidijs. Inde vicino potente, & malè tamdiu retentarum Provinciarum
, nunquam non pavido possessore, hinc Sueco, Dano, Livone, inde Moscho.
, Deinde rebellibus Valachis, Moldavis, Cosacis, Scythis, & Otthomanis,
, qui clades suas dum computant, vix nos credunt homines fuisse, qui tam
, profundum toties lunæ Turcicæ vulnus inflixinius. Silet alibi tuba, silent
, tympana frigidis sideribus rigente cœlo, quin ad Decembres etiam focos
, acceptæ tantùm in b[illegible]icatrices, inter belli spolia ostentantur plerum-
, que, alibi posito clyp[illegible]pirat ensis & hasta: nostro Marti per antiperi-
, sthasim acriore bello fervent hyemes, & domitis gelu fluminibus, auream
, gloriæ messem ferro legimus. Interim cum feras alij Principes, ursos, Bi-
, sontes, apros, alces, cervosque & damas venantur, nobis Getas, Cosacos,
, Moschos, Valachos, cæterosq; barbaros in casses agere ex usu est. Hoc
, nobis interea temporis otium, hic Martis Poloni ludus, gelata Sarmati-
, cis nivibus longè, lateq, flumina, ita Tartarorum clade frangere, ut fæ-
, data suorum cruore littora vix agnoscant. Procul à me interim Natalis
, Comitis Mithologia, scio enim quam sit odiosa Cinensibus pompa, proin-
, de hic neque montes, ingenti provinciarum apparatu à nobis perfossos, ne-
, que classibus contecta maria, nec epotos in prandio fluvios narro, ut va-
, næ illudam credulitati, sed ea tantùm referre propositum est, quæ ma-
, jores nostri factis quàm fastis aptiores egerunt, & alij quibus ad hoc
, officium plus otij hostis imbellis dedit, calamo prodiderunt posteritati.
, Ea nimirum recenseo, quæ tibi palàm faciunt Regum desideratissime, à
, quibus populis heroica tua indoles majoribus triumphis, bellisque cæ-
, litus destinata postuletur. Superbiant barbarorum imperia armorum tem-
, porumque intervallis, imò ab ipsa quoque antiquitate, quæ præter cælũ
, & superos neminem, me hercule meritò commendat, glorientur. Ponant
, sexcenta in propylæis, imò ipsa etiam inter atria, quasi in excubijs suorũ
, simulacra Principum, eidem marmori quo coaluetunt simillima dum regna-
, rent. Polonia non plures à Lecho Principes quàm sedecim numeravit. Du-
, odecim enim Palatinos non est cur recenseam, cum nihil simul ege-
, rint præter numerum. Reges à Boleslao Chrobri supra triginta censet.
, Tu numerum Serenissime Electe non annis tantùm, quos ævo Tuo de
, nostris, loco primi tributi jam pendimus universi, sed bellis & trophæ-
, is extendes implebisq;. Par enim ignaviæ pax à Polonis quousq, su-
, persunt hostes, numeratur. Neq; hucusq; in solio quenquam Regum Prin-
cipumq;

„cipumq; vidimus Poloni, qui Regni sui gloriam, præcipui alicujus operis *A.C.1697*
„immortalitate non consecraverit. Lecho Primo tot debemus civicas, quot
„fines armis comparatos. Præterea Gnesnam condidit, ibiq; nascentis ex-
„ordia Regni dedicavit faustis candidisq; avibus. Lecho par Visimirus In-
„jecerit enim Hellespento vincula Xerxes, ille ipsos maris Dominos capti-
„vos duxit in triumpho. Catenas ejus Sivardus ipse Rex Daniæ, carce-
„rem Jarmericus Sivardi filius nobilitavit. Cracus domitis rebellibus, im-
„positoq; nomine Cracoviæ, portentosæ magnitudinis Draconem, sub ar-
„cis exesa rupe latitantem prostravit, secundus è vero Hercules, si plura
„monstra in Polonia reperisset, Ritigerum Germaniæ Principem Vanda,
„Lechi secundi Imperium in ipso ingressu, fraternæ cædis abrupit dolus, vi-
„gil ille tot Regnorum custos Premislaus Pannones ita bello exterruit, fre-
„gitq; ut arma illi amplius ostentare non potuerint. Lesco fraudulentus
„nimium effuso ad sceptra cursu, vitæ stadium præcipitavit. Reliqui Les-
„cones bello domitos in obsequio finitimos habuerunt. Popielus primus in-
„signem arcem ad lacum Goplo dictum molitus, filio reliquit exornandam,
„nisi à cœlesti Nemesi submissi mures filum consilij humani præcidissent. Pi-
„asti mensis non puduit ipsos accubuisse superos. Semovitus armorum to-
„lerantiâ ferreus, morum comitate Princeps aureus, Ungariam, Bohemiam,
„Cassubiam, Pomeraniam triumphali manu compulit ad tributum. Omnia
„jure belli accepturus, ni partem præscriptam ferro persolvissent. Lesco
„IV. difficillimam gloriæ partem implevit felicissimè, respirante hoste, be-
„ne partis usus est laudabiliter. Fines Imperij propagavit Zemomislus. Mie-
„cislaus primus orthodoxis initiatus sacris, accensa Polonis Romanæ fidei
„face, ipsos Deos barbaros vero Numini immolavit, ipsas aras idolaq; egit
„in hostias, ut tam solenni fumo gentili superstitioni lachrymas ad pœni-
„tentiam provocaret. Tot ergo tantaq; primi Poloniæ Duces præstiterunt,
„inter imperij hujus rudimenta. Quid Reges non egerunt, ad quorum glo-
„riam liberis omnium ordinum suffragijs invitaris Serenissime electe. Cer-
„te Boleslaus Chrobri Bohemiam, Prussiam, Saxoniam, Russiam, non tam
„passibus, quàm victorijs emensus, par antiquo Herculi æmulus Ossæ, Bo-
„rysthenì, Salæ columnas æneas imposuit, non limites, sed indices Poloni
„nominis. Miecislai secundi acta conjugalibus consilijs, & præpropera mor-
„te sunt interrupta. Casimiro primo nascenti concussa tellus adtremuit, qua-
„si in novi testimonium gaudij subsiliret, non trepidanti, sed tripudianti si-
„milior, nec vanum fuit illud exultantis elementi tripudium. Nam post se-
„ptennale interregnum, ægerrimam (ut ajunt scriptores) Rempublicam
„lenta manu sanare aggressus, curavit felicissimè. Maslaum Masoviæ Du-
„cem, cum ingenti Prussorum lanzvingarumq; exercitu, ita fudit, ut Ma-
„slaus victoris evasurus vincula, ipse se in vincula induerit, avaramq, re-
„gnandi gulam, funesto tandem fune præfocârit. Boleslaus audax Bohemi-
„cus, Silesicus, Ungaricus victor toties longe, lateque propagavit impe-
„rium, major tamen feliciorq; futurus, si domitis ubique, cæsisque hostibus,
„se præterea ipsum vincere potuisset, Vladislaus Hermannus recisis trium-
„phali ferro rebellium Prussorum, Pomeranorumq; capitibus, quæ jugum
„Regni excusserunt fluvium Drwęka ingenti cæde cruentavit. Boleslaus Kry-
„woustus quadragesies septies captis belli Ducibus victor Henricum IV. Im-
„peratorem Romanum, exercitu numerosissimo exutum, ægrè cum uno
„comite redire permisit in Patriam, ut vitam quam manibus jam non po-
„terat, pedibus saltem tueretur. Vladislai secundi gloriam sumpta in fratrē
„arma obscurarunt. Boleslaus Crispus Prussiæ Pomeraniæq; Romanam fidem
„bello etiam persvasit, ne ipse latiùs, quàm Deus orthodoxus regnaret in
„Polonia. Miecislaus ter à civibus semper suis vitijs Regno pulsus, ter gra-

Mmm 2 vi ter-

A.C1697, vi terræ motu concussa Polonia, quasi admonente tellure ejus se imperia ,excutere voluisset, vix supremæ quietis spatium, tot inter motus invenit ,tandem. Geminas tamen sublevandis inopibus ædes, sumptu Regio exci-,tavit, erexitq;, ut ijs quos forte miseros aliquando fecerat, implerentur. ,Nempe sterilis adeo nulla impietas est, quæ non speciem aliquam profe-,rat pietatis in publicum. Habent sua obscurissimæ quoq; umbræ sidera, ,habent cœlestium ignium symbola stelliones, sub inani fumo ignis recondi-,tur, altis scintillæ latent sub cineribus. Casimirus justus Prussiam, Pome-,raniam, data victis veniâ ferro ad pedes Regios prostravit. Lesconis al-,bi famam, in exortu imperij Svetopelcus Pomeraniæ Gubernator extin-,xit balneo. Boleslaus Pudicus Iazigas ita uno prælio delevit, ut nomen ,quoque illorum amplius legi non posset. Russiam deinde, Silesiam, Mo-,raviam armis stimulavit, movit victorijs, incendijs Provinciarum accendit ,ad obsequium. Lesco non indecoro martis pulvere niger dictus, Leonem ,Principem Russorum, Tartarorum, Litvanorumq; exercitu prævalidum, ,in suas egit casses; imò quod rarum viderunt terrarum imperia, ipsum quo-,que cœlestis militiæ Ducem diviniffimum Michaëlem, inter signa suæ victoriæ ,prope Lublinum obtentæ numeravit. Henricum probum ad primum ,Regni limen vigil allisit invidia, ut tanti mensuram nominis implere su-,premo fato prohibuerit. Unde à quibusdam scriptoribus ne quidem inter ,Reges numeratur, eò quòd nihil præcipuum pro imperij sui gloria ege-,rit præter animam, probo insignem nomine. Quanquam ille Boleslaum ,Masoviæ Ducem ita bello fregit, ut vix cucullo monastico indutus præ-,lio evaserit. Premislaus quoq; secundus non salutato adhuc Regno, & ,tantùm terrore sui nominis præmisso finitimis, inter Bacchi hilaria, Bran-,deburgensium Marchionum artibus, ipso die cinerum in favillas abijt. Ven-,ceslaus Boëmus Regum sedem Cracoviam solido muro cinxit, & pro qua-,drata ex corio pecuniaria moneta, aureos argenteosque orbes substituens, ,effecit lege publica, ne quadrata rotundis amplius miscerentur. Vladislaus ,Locticus Brandeburgenses Prussos cædit, & cruciferos, qui eversa religi-,one, perinde tunc nomen Religiosum tenuerunt, atq; Africâ Scipio ille ,Africanus. Casimirus magnus exilis parentis filius, ut tanti nominis am-,plitudinem factis extenderet, viciniam ad tributum, quod excusserat, ar-,mis coëgit, Provincias urbibus exornavit; urbes muris induit, muros pro-,pugnaculis, Regnum munivit legibus. In convivio nuptiali Carolum IV ,Imperatorem Romanum, Ludovicum Ungariæ, Petrum Cypri, Sigismun-,dum Daniæ, Reges. Ottonem Bavariæ, Semovitum Masoviæ, Boleslaum ,Svidniciæ, Vladislaum, Opoliæ Duces habuit, ostenditq; esse Polonis Do-,mi ea, quibus maximi etiam Principes possint recreari. Ludovicus Unga-,rus profligato feliciter Masoviæ Duce in Ungariam, Rex magis Pannoni-,cus quam Polonicus, festinavit victor, ut morte in Polonia non inventa, ,vitam inter Ungariæ suæ vites effunderet. Vladislaus Iagello Magno Du-,catu Litvaniæ Regibus Poloniarum asserto, receptis Silesiæ arcibus, extincto-,que barbaro sacrificulorum igne purpuram Regni & solium illustravit. Vla-,dislaus III Poloniæ simul Rex & Ungariæ bis Amuratem ex acie fugat, ,adductis quatuor millibus captivorum, Bulgariam, Russiam, Romaniam, ,victorijs emensus, procellam tandem omnibus orthodoxis imminentem, ,objectu Regij pectoris dissipavit. Casimirus II post diuturnum cum Cru-,cigeris Martem, Mariæburgum, cæteraq; propugnacula, alia ferro, alia ,capit auro, ut potius suorum sangvini, quàm æri parceret. Ioanni Alber-,to satis elogij scriptores, reliquerunt, quòd tot Regnorum Tyrannus, ,Turcarũ scilicet Imperator, deposito fastu barbaro Iducias belli apud se postu-,laverit. Alexãder par magno illi Macedoni, depulso Regni finibꝰ primum Ste-

phano,

,phano, deinde Bogdano Palatino Moldaviæ, vigintiq; Tartarorũ millibus cæsis *A.C.1697*
,præmissisq; ad tartara, victor cœlũ subijt. Sigismũdus I Scythica, Moldavia
,Prussia, lauro insignis tot millia Moschorũ uno prælio fudit, ut rapidiss.imi Bo-
,risthenis cursus, objectis cæsorũ truncis sisteretur. Sigism. Aug. Curlan-
,diæ & Semigalliæ accessione auctus, repetitis cladibus cædit Moschos,
,sæpius enim tantæ Hydræ capita ex ipsis vulneribus pullularunt. Hen-
,ricus Valesius, breves admodum regni nostri deliciæ, ne primam qui-
,dem Valesiani nominis dissyllabam Polonis dedit, Castor Pollucem al-
,terna morte redempturus. Stephanus Bathoreus regnandi rudimentis
,in Transylvaniæ exactis Principatu, Maximiliano inprimis Imperatori,
,terrori fuit, rebellium deinde pervicaciâ fractâ, vindicatâ Livoniâ, Bal-
,thiciq; littoris tumore depresso de Moschoviæ tandem Tyranno glori-
,osissimè triumphavit; alias calidissimus sub tam frigido Jove hostis, fa-
,tigatis pertinaci bello Polonis vicerat, nisi in Ulyssem incidisset. Si-
,gismundum III, Maximilianum, Ericum, Carolum, Gustavum Adolphũ,
,à solij sui ambitione detinuit. Turcarum Scytharumq; copijs sæpius
,profligatis, Moschoviam non ferro magis, quàm cælo suo armatam, Me-
,tropoli expugnata, Duce capto militiæ, cæsis exercitibus, ita perdomu-
,it, ut inveniri diu non potuerint, qui vincerentur. Vladislaus IV. A-
,lexander Sarmaticus, Mars Polonus, iterum Moschoviam in Severia,
,Turciam in Podolia, Sueciam in Prussia, stupente mundo, sola armorum
,ostentatione ad pedes egit. In Joannem Casimirum, multiplicem, vali-
,damq; simul procellam fortuna impulit, ex Moschovia Szeremetum, ex
,Suecia Carolum, ex Ungaria Racocium, Chmielnicium ex Ukraina, Ha-
,num Tartarorum ex Scythia, ex ipsis Regni visceribus rebellem militi-
,am. Actum erat de Regno, nisi tam frequens vaferq; Annibal in Fabi-
,um incidisset æquè fortem atq; cautum. Neq; Michaëlis I. è terris
,exitus non triumphalis, illo enim celeberrimæ de Turcis ad Chocimum
,victoriæ die ad superos abiit, Barbarorum cladis idem author & Nun-
,cius. Joannis III. si geminam illam ad Viennam Austriæ, & Ungariæ
,Parkanum palmam memorem, satis me ad tanti Regis immortalitatem
,dixisse reor, qui ad scopulos Pannoniæ ita Turcicum allisit Martem, ut
,Vezyro tot Regnorum triumphis superbo, animam eliserit. Adeo ne-
,mo adhuc post Reges natos extitit, qui basilico nobis opere sceptra sua
,non approbaverit. Neq; illum me velim credideris Serenissime Electe,
,ut quæ non fecimus ipsi, nostra putem. Cœnosum ac turbidum rivum
,perspicui fontis origo non commendat. Malo Tersites sit Pater, quàm
,si Tersitæ similem producat Achilles, vel Pulcheria Turpilium. Infa-
,mat non attollit suæ impares stirpi majorum gloria, & degeneres ocu-
,los ipsa Serenissimi quandoq; generis perstringit claritudo. Altior no-
,bilitas arboris, clarius prodit lappas & stolones. Publica Annalium fi-
,de constat, ea me hîc protulisse, non ut te ingentibus Regum meo-
,rum vestigijs à solio deterrerem, sed ut majora meditantem Themi-
,stoclem nostrum, quasi Milthiadis trophæis fortius ad immortalium
,decorum continuationem invitarem. Novimus enim Serenissimæ do-
,mus Borboniæ devotam Bellonæ Martiq; indolem, æstimamus palmas &
,trophæa, Heroica opera tua, suspicimus, quæ nobis toties fama publi-
,ca referebat. Novit te Ungaria, novit Anglia, novêre Confœderati,
,novêre hostes Galliarum. Et hæc sunt, quæ militarem populum ad
,tui Electionem, inclinârunt. Habebis ad nutum tuum arma, habebis
,expeditos in quemcunq; hostem cives, æquè tui amantes ac reveren-

A.C.1697, tes. Possumus enim tam verè quam liberè præferre gentis nostræ
,gloriam, supra aliorum Regnorum felicitatem, quòd admodum
,paucos è Regni finibus, neminem tamen hucusq; Regum è vita pepulerimus. Quisq; Poloniæ Principum securiores potest capere somnos in
,aperto, nudoq; pectore civium, quàm armatus inter excubias. Miles
,suo Principi obsequentissimus, modico auctus ærarij publici stipendio,
,bella gerit, absolvitq;, in castris delicias aspernatur, dura Cerere ne-
,cessitatem epularum frangit, & æstum Bellonæ frigidâ plerumq; lym-
,phâ temperat, quam ungula equi stare nescij, invitæ telluri expres-
,sit, ubi defecêre fontes sangvine hostium redundantes. Otium in re-
,gno frustra speraveris, in continua messe gloriæ triumphalis. Erunt
,Turcæ, Tartari, Moschi, rebelles Valachi, Moldavi, erunt iniquo ju-
,re ereptæ Polonis Provinciæ, in quarum campo licebit quotidie gloriæ
,tuæ longè latè lateque excurrere. Expandunt jam alas Polonæ aquilæ
,in occursum tuum Regum desideratissime, patent Regni portæ Prin-
,cipi liliato, sed anhelantium magis corda civium. Efflorebit Te Rege
,antiquus candor Polonorum, redolebunt ubiq; sceptri tui lilia, odoreq;
,suo fœdas barbarorum cohortes à Regni finibus prohibebunt.

LXXX.
REGI CHRISTIANISSIMO,
Gedano die 19. Octob: scripta, ex Gallico traducta.

Maxima egit Majestas Vestra, immortalitate digna, sed indulgebit mihi, dum dixero, quòd hic actus cum nullo alio hactenus comparandus veniat, & hic unicus omnes adæquare videatur, quòd talem tempore belli cum tota Europa, dederit Nationi nostræ Regem, ut universum in admirationem trahere possit orbem. Non insinuo Majestati Vestræ ea commoda, quæ ex hac Electione in rem Regni sui resultare possunt: sed liceat dicere pro vero in obsequium suum zelo, quòd stabilitas sangvinis Majestatis Vestræ in throno nostro totam ejusdem occupare deberet mentem, tanquam major omnium, quæcunq; esse possunt, cogitatorum. Reddo ego pro particulari meo interesse humillimas Majestati Vestræ gratias, quòd nos fecerit dignos, ut essemus tanti Principis subditi; sed quia tantum honoris est, & commodi Majestatis Vestræ, ut illum sustineat, quantum felicitatis Regni nostri, ut illum possideamus, officij meì duco, sicut devotus Majestatis Vestræ servus, & Regni hujus Senator, ut eidem cum omni veneratione repræsentem, & cum ea sinceritate, quæ bene convenit cum charactere, quem porto; quòd aliquod nascatur scandalum in Regno nostro, ex his informationibus, quæ certò certiùs datæ sunt Majestati Vestræ, quandoquidem tam magnus Princeps conparuit hîc, sine sufficientibus medijs ad sustinendum honorem tam proximi sangvinis Majestatis Vestræ, & illius, ad quem vocatus est à Regno nostro. Nullus est, qui meliùs negotia mundi comprehendere possit Majestate Vestra, quæ totam regit Europam, eo modo, quocunq; eidem placet, Rex noster venit sine viribus, sine armis, & timeo, ne absint media pro sustinenda nostra militia, illo maximè tempore, quo Elector Saxoniæ viribus suis, & amplo ærario fultus, jam est coronatus. Verum quidem est, quòd Coronatio hæc magis valeat pro promovendo Electi nostri interesse, quàm pro stabiliendo suo. Sed ô Rex! scit bene

Maje-

Majestas Vestra, quòd omnes rationes in isto mundo tantum valeant, quantum illos vis armorum, & nummorum sustinet. Parati nos ad effundendum sangvinem nostrum, quia id minimum est, quod sacrificare possumus, pro hoc Rege, qui jam omnium nostrûm lucratus est corda. Sed optimæ intentiones non sunt capaces ad sustinendam eo modo, quo poslemus sperare expletionem desideriorum & votorum nostrorum. Et ita cùm commoda Patriæ nostræ juncta sunt cum commodis Majestatis Vestræ, audeo humiliter supplicare, ut non permittat ruinam horum, qui se obsequijs suis consecrârunt, & ne frustra invocatum sit magnum suum nomen super nos. *A.C.1697*

Minatur nobis, Magne Rex, pars adversa quin imò jam incipit aggredi fortunas & bona nostra, quæruntur personæ nostræ, quis honor Majestatis Vestræ, si illi, qui profitentur se esse ejus servos, pereant? & peribunt certè si Majestas Vestra non assistet nobis militibus & pecuniâ. Omnis mora ô Rex! periculosa est, omnia cedent bene, quando media ad promovendas res nostras non deerunt. Si habuissemus media, ut ego prædicavi semper in tempore opportuno, nulla scissio fuisset, & Majestas Vestra gloriam habuisset, dando Coronam Poloniæ stante oppositione totius Europæ. Sed ea, quæ præterierunt, redire nequeunt, Majestas Vestra secura esse debet, quòd nobis non desit cor, non affectus, non capacitas bene agendi, sed desunt media, Elector Saxoniæ expendit multum, evocatq; à nobis, continuis largitionibus amicos.

Dabit veniam M. V. zelo, qui me scribere ea facit, & qui me obligat, ad reiterandas humillimas preces, ut cogitet de nobis, qui Majestatis Vestræ obsequijs nos consecravimus. &c.

LXXXI.
AMICO CONFIDENTI
Pultoviâ 6. Novembris.
De actis sub Gedano.

Valedixi abituro, ut ajebat, intra aliquot dies Principi de Conti, & simul cum Martino Kantscio Palatino Kijoviensi Mariæburgum venimus, ibique Mareschalcum Curiæ M. D. Lit: Alexandrum Sapieha reperimus, qui etiamsi à nobis informatus erat Principem de Conti reditum eâdem viâ, quâ venerat, parare; voluit nihilominus ante abitum eum convenire. Ego ulterius iter meum prosecutus ante Prabuti civitatem Brandeburgicam habui notitiam, ibidem Episcopum Kijoviensem Swięcicium & Castellanum Calissiensem Przyemscium pernoctaturum. Scies autem illos à Cardinali consilioque Rokoszianorum Lovicij consistentium missos fuisse ex eo fundamento, quòd à me genuinè de omnibus rebus informatus fuerit Cardinalis; & quia vera erant, quæ ego nuntiabam, ideo minus grata. Voluisset enim Cardinalis si jam Principem de Conti in Polonia non videret, saltem pecunias suas, quæ ipsi debentur ex debito an ex promisso haberet, ac proinde nova hæc & ad speciem instructa legatio jam mihi diffidendo, qui pacatiora semper svadere soleo, instructa est. Præcesserat etiam junior Towianski Gedanum volebatque Cardinalem cum pleniori informatione adire. Sed cum in via dictos Senatores obvios habuerit, ex persvasione eorundem cum ijsdem revertebatur, & ut dixi, illo vesperi, quo ego Prabuti transire debebam, constiterunt. Dubius ego hærebam, viderene illos, an non visos aliâ

*A.C.*1697 viâ transire deberem? vicit tamen in contrarium ratio, quia si vidissem illos, aut veritas dicenda erat, & tunc illi videndo, quòd nihil restat Gedani agendum, redire potuissent, & in me omnis culpa rejecta fuisset, si culpa dicenda est, omnes motus impedire inter nos. Si verò suspensa aliquatenus veritate prosequendum ulterius iter svasissem, & illis id accidisset, quod inferius scies, mihi iterum culpa adscripta fuisset, cum præcipuè dilectissimus Towianski in periculum id, quod postea accidit, incidisset. Determinavi proinde ulterius iter meum prosequi sine ulla in transitu data notitia, sed cùm uno milliari longius progressus fuissem, scripsi schedam Episcopo, mentionem nullam faciens materiæ, dolorem tantùm expressi, quòd illis non visis transire debuerim.

Habui postea notitiam, quomodo Generalis Brandt cum aliqua Saxonicæ militiæ parte duobus diebus post adventum eorum Olivam venerit, quomodo Lubomirsciûs Sandocensis Capitaneus per mediam aciem defendendo se transierit, iterque suum duobus stipatus per Prussiam promoverit, quomodo item Castellanus Callissiensis arte dispositam pro se capiendo militiam eluserit, quomodo Episcopus stans ad altare ex Ecclesia Olivensi extractus fuerit, in curru Gedanum cum infamia ad Flemingum, & Gasecium Palatinum Inovroclaviensem ductus fuerit, quomodo supellex ejus direpta in manu militari hæserit, quomodo vix à Regina Vidua Gedani tunc manente liberatus tandem redire potuerit, quomodo dilectissimus Towiansciùs è mentito habitu Religoso (vestem enim Cistercienfem induerat) cum Principe de Conti, qui immediatè vela dedit profectus fuerit, quomodo legatus Galliæ omnem suam supellectilem, exceptis scripturis à fideli domestico salvatis perdiderit, ad quem à Magistratu, & ab eo ad Magistratum scriptas literas habeo, tibiq; mitto. Venerat etiam Senior Towianski Castellanus Lenciciensis ad apportanda ducenta millia florenorũ in prætensionibus à Principe Contio Cardinali in arce Mariæburgensi deposita, quas dum portabat in civitate Stumensi à Saxonibus pessimè tractatus, qui non considerato Senatoris charactere, non contenti, quòd pecuniam, omnemq; ejus supellectilem ei acceperint, etiam illum aliquoties percusserunt. Pecunia hæc ex dispositione Flemingij Mariæburgi iterum deposita, cui cedet nescio, habui autem notitiam, iustè vel injustè nescio, contra eas formari prætensiones, & dubito valde, integram hanc summam ad manus venturam Cardinalis. Scriptum etiam est mihi consilium formatum fuisse, me quoq; quem prope transibat exercitus in via arestandum & capiendum. Et jam Gasecius Generali Brandt id officij commiserat, quod ille tamen majorem respectum characteris mei, quàm ille, quantumvis Senator habendo nullatenus suscipere noluerit, Itaque Domini DEi gratiâ evasi illud periculum, & manus avaras, sanusq; per eandem gratiam redij. Cum autem serio meditatus fuissem, quid tandem ulterius agendum foret. Deserere partem Contianam ipsa necessitas svadebat & cogebat, cũ nihil amplius spei in illa esset. Deserere autẽ non petitâ licẽtiâ, cui obsequiũ meũ in vadiaveram, non est visum. Credidi insuper pertinere id ad honestatẽ, ut eidem Monarchæ impossibilitatem amplius sustinendæ factionis hujus demonstrarem; petij proinde a Jelecio qui in negotijs à Wapowscio socero suo Gedanum quoque missus erat, ut iter Parisios sumptu meo per postã citissimè arriperet, quod & factum, abijt plenissimè informatus non tantùm de ijs, quæ jam peracta sunt, sed etiam quæ fieri necessario debebunt, ut scilicet Rex Christianissimus acceptâ hâc verâ, sinceraque relatione nobiscum dispenset & amplius honorem suum in prosequendo hocce negotio non prostituat, conclusique intra me non me accessurum ad partes Neo-[illegible]onati, nisi prius responso Parisijs habitò quod brevi spero, & ut cum Cardinali

Episcopus Kijoviensis Gedanum.

Towianski navi abducitur.

dinali de medijs salvandi honoris tractarem, quod jam immediatè feci de- *A.C.*1697
scribendo omnia genuinè eidem Cardinali, unde possit ulteriora consilia capere, & mihi suggerere, cùm mihi videantur ea quærenda esse, in quibus nos frustratos postea nō queramur, erramꝰ autē si apud Gallos āpliꝰ quærimꝰ &c.

LITERÆ A MAGISTRATU GEDANENSI AD M. D. POLIGNAC LEGATUM GALLIÆ.

Non speraveramus post nupernam Illustrissimæ Excellentiæ Vestræ cum Domino Præside civitatis hujus collega nostro perdilecto habitam conferentiam ad tales deventuram actus, quales nunc cum summa, non tantùm nostra, sed & universæ civitatis experimur consternatione. Securos nos reddiderat innocentia nostra, optimæ conscientiæ fulta testimonio, quâ freti non tantùm certo nobis persuasum erat, nos omne id, quidquid in occasionem offensarum ex parte Illustrissimæ Excellentiæ Vestræ acceptum fuerat apud Christianissimum Galliarum Regem exaratis eam in rem, pro exculpandis actionibus nostris, humillimis literis facillimè excusaturos, sed & apud Illustrissimam Excellentiam Vestram rationes à Domino Præside allatas tantùm ponderis habituras esse, ut eandem pro avertendis potiùs, quàm effectui dandis, ejusmodi damnosis attentatis, quæ nihil nisi hostile spirant, laboraturam crederemus. At verò dum aliud placuit, & naves civium nostrorum ex improviso in statione navium maritima jussu Præfecti Classis Gallicæ ibidem commorantis, violenter occupatas videmus, non potuimus quin sedandis perturbatorum, & summè commotorum civium animis, de remediis, quibus malo exinde resultanti obviam iretur, tempestivè cogitaremus, indeq; instantissimè eorundem solicitatione id tribuendum fuit, ut non tantùm portas civitatis omnes occludi, sed & omnia bona, ad mercatores Gallicæ nationis pertinentia ubicunque in civitate deprehendi possunt, aresto innodari, obsignari, & pro majori eorundem securitate, ne à populo concitato in prædam rapiantur, constitutis ad ædes, ubi reperiuntur illa excubijs custodiri faceremus. Considerantibus igitur nobis quantis porrò motibus agitanda sit civitas hæc, & quàm periculosæ exinde orituræ sint sequelæ, ni maturè componatur negotium illud & malum antequam altiores agat radices tollatur, per præsentes querelas nostras eo nomine ad Illustrissimam Excellentiam Vestram deferendas esse duximus, id ab'æquanimitate ejusdem sperantes, ac enixissimè rogantes ut perpensâ nostrâ erga nationem Gallicam observantiâ quam nunc quoque quamdiu Classis Gallica in vicinia nostra stetit, quantum status rerum præsentium permisit, erga eandem abunde testatam dedidimus, eum gratiosissimè inire modum velit, quo non solùm restitutis & libertati suæ relictis navibus civium nostrorum nunc violenter occupatis, libera iisdem in mari maneat navigandi facultas, sed & apud Christianissimam Galliarum Majestatem civitati huic pristinam gratiam, qua huc usque semper gavisa est, intercessione sua gratiossi-

A.C1697 *simè conservare dignetur, quod dum nobis indubij ab Illustrissima Excellentia Vestra pollicemur, nos quoque eidem quam semper erga Illustrissimam Excellentiam Vestram testati sumus observantiâ porrò non deerimus, non dubitantes optato nos ab eadem exhilarandos fore responso.*

RESPONSORIÆ MAGISTRATVI
GEDANENSI à M. D. POLIGNAC, LEGATO GALLIÆ.

Quando Magnificum Civitatis Vestræ Præsidentem conveni nuper, statim ipsi significaveram instinctu pristini amoris, quo semper in civitatem vestram ferebar, & quem in promovenda sæpius navium interceptarum restitutione, vel saltem aliqua, uti ex ministerio meo potui compensatione testatus sum, quantum errorem admisisset Magistratus alioqui prudens, & in orbe celebratus, dum excessus innumeros & infames nullibi unquam auditos nedum intententatos adversus Potentissimi & Christianissimi Galliarum Regis Domini mei Clementissimi subditos, Officiales, Nautas, Vexillum & omnia sacrum & formidandum Majestatis suæ Nomen quovis modo repræsentantia, vel imperavit civibus suis, militibus ac servis, vel certè cognitos & benignâ per me ipsum expostulatione delatos toleravit, & continuari fecit. Exposui quid tanta facinora, & in ijs contumax perseverantia finalisque impœnitentia malorum in civitatem vestram adtraherent, jam attraxissent & in posterum, ni per solidum & competens remedium obviaretur essent attractura. Monui jam ex primis petulantijs Gedanensium indignationem Christianissimi commotam, & ab eo exjisse edictum, ut in omnibus Galliæ portubus interciperentur naues, quotquot reperirentur. Gedanenses homines sub arctiori custodia detinerentur, imò ut Gallicarum navium Præfecti omnes in mari, quotquot Gedanenses caperent fisco addicendas sine intermissione, donec plena & adæquata per Magistratum Civitatis Vestræ fieret ex integro de omnibus, & singulis excessibus prædictis quos recensui pridem, & nuper satisfactio, & submissio, ipsa quoq; verba, quo ad rem hanc in literis Christianissimi 14 Octobris ad me datis contenta recitavi, quæ quidem omnia ex affectu meo amicissimè denuntiata, resipiscentiam suaderent, tam exigui apud vos fuerunt valoris, ut ipsa illa die, qua civitatem uestram ingressus & M. atq; Illustrem consilij uestri Præsidentem allocutus sum, scriba nauis Præfecti in uestra ciuitate detentus per horas quinq; incarceratus, & contumeliosissimè affectus fuerit. Quid ergo potuit minus facere Illustrissimus Eques Dominus Barth classis Regiæ Præfectus officij sui peritissimus quàm læsa per septimanas sex integras patientiæ tandem facere satis & quod ab initio potuisset, ac ipse tantùm melioris ex parte uestra processus tamdiu suspenderat, exequi tandem, ubi nullâ vos ad officium admonitione, siue adhortatione flecti posse intel-

intellexit. Sed hæc sunt minima, majora vobis imminent, & exempla potentium civitatum si præ oculis non habetis, capitibus certè vestris habetis timenda. Per vestras utiq; Magnificas & Illustres Dominationes incepta hostilitas & ignem accendistis quomodo extinguetis? ipsi videritis. Miror autem uos me uti uestrum apud Christianissimam Regis mei Majestatem aduocatum & intercessorem rogare atq; impotentem uestram vindictam in solos mercatores Gallicæ nationis sub prætextu majoris præcustoditionis, ab aliquo tumultu plebis exercitam scribere, dum res ipsas meas, domesticos equos & currus contra jus gentium & fas omne detinere præsumpsistis, & adhuc præsumitis, unde uos existimo contra solitam literarum uestrarum obseruantiam quæ uerbis non factis commonstratur, asperius uelle ac magis in dies insanabile fieri uulnus. A.C.1697

Sic ergo ultimatò respondeo ut primum ante omnia quidquid meum est, liberum in instanti faciatis cum legitimo & uiolato jure gentium & characteris mei excusatione. Quantum uerò spectat ad naves vestras quæ justissima de causa detentæ sunt, hoc cum Illustrissimo Equite Domino Barth tractare poteritis, ista enim ad officium ejus, non ad meum pertinent. Maneo &c.

SERMO AD SERENISSIMVM POLONIARUM REGEM PRINCIPEM CONTIUM VLADISLAI PRZYIEMSKI CASTELLANI CALISSIENSIS.

UT supra alios ad Regnum Poloniæ Candidatos emineres, placeresq;, præter singulares illas animi tui dotes, quas pridem jam publicæ de te famæ elogio accepimus, duæ te uirtutes præcipuè nobis commendârunt, nimirum Religionis Romano-Catholicæ, & natæ nobiscum libertatis amor. Non sumus de illorum numero Poloni, quos facilè decipiat vulgi rumor, aut assentatio, quæ sæpiùs illudit aliis, ubi de meritis Candidatorum statuendum est. Quingentorum supra mille annorum casibus erudita Respub: nostra, veluti suspiciosus senex, nec solâ ætate, sed experientiâ quoq; ipsâ trepidans diu expectauit oculorum illorum suffragium, ut illum te salutaret, quantum fama publica perfectissimis coloribus priùs absoluerat. Scilicet auita Patrum nostrorum fides tot bellis quæsita, totq; heroum redempta sanguine fortiter nos admonebat, ut in Angelico liliorum Regno potiùs, quàm in omnigena hæreseos lerna Principem quæreremus, qui ereptas cum Prouinciis Ecclesias vendicaret, & DEUM templis profanatis, aris Romanos Mystas restitueret. Alterum est, quod ad tua Serenissime Princeps sponte invitavit suffragia, quòd post liberam electionem tui securos omnes reddideris, servandæ nobis pariter libertatis tot legibus sancitæ, tot sæculorum praxi confirmatæ. Non enim prævolâsti tempora inaugurationis tuæ,

congregari. Cum autem Inspectores nostros eo modo sopivissemus, cùm appulisse jam Mariæburgum Principem intellexissemus, tum omnes protunc præsentes palam iter hocce prosecuti fuissemus. *A.C.1697*

Rationes autem transitûs istius Mariæburgum hæ erant *ima* Quia quam diu in navibus erit, nemo credit, quod velit sincerè naves deserere. *2da* quia ad famam, quòd jam sit actu in Polonia omnes accurrent, & facilius ulterius promoveri poterit, sicut id est certum, quòd omni securitate Lovicium eum conducere potuissemus. *3tia* Quòd Cracoviæ ad famam quòd sit vicinus littoribus Gedanensib9 summopere fuerunt consternati; si movisset, tantò major fuisset consternatio. Venissent plurimæ, etjam si detinere voluissent, & Polonicæ & Litvanicæ cohortes, quia quivis & propter lucrum, quod speraret, & propter obsequium novo Domino accurrisset. Ceremonialia potuissent differri, quia nemo ex Litvanis comparuerat. Pars illa majora audet, cur nos non audeamus minora, idq; in conservationem libertatis, imò quod optabamus, ut expedirentur statim per totam Poloniam præter mandatas typo literas, emissarij ad privatos cum informationibus, quæ ad manus erant, & quæ ubique in Regno & in Litvania percrebuissent. Expeditiones erant paratæ, multum papyri impletum, quid in singulis egerim expeditionibus neque tituli tacerent, & ipsa res profiteretur, quandoquidem non tantùm Romam & ad omnes Monarchas vicinos æquè ac longè dissitos expeditio fuit facta, sed etiam intra regni viscera ad amicos, ut confirmarentur, & ad inimicos ut converterentur, ad capitula, conventus, Religiones utriusque sexûs, superiores, quia hoc genus devotum ad bonum æquè ac ad malum cooperari potest; Omnia hæc in promptu erant. Optavi ut dulciores schedæ propriâ manu ad aliquas Senatrices nostras etiam expedirentur, ut quædam maritos, nonnullæ amicos pertraherent; proposui diversas personas Leopolim, Cracoviam, Vilnam, Varsaviam, & in alias urbes expediendas cautè & prudenter, ut omnes ad eundem finem agendo collimarent, opusque tam delicatum perficerent, sicut certò certius magnum momentum id addere potuisset; optavi ut nullâ interposita morâ ad Regem Sveciæ, ad Brandeburgicum ablegati mitterentur, ut aliquis Hagæ cum Legato Moschoviæ ibi præsenti tractaret, vel etiam usque in Moschoviam ad Czarum aliquis expressus mitteretur, quem iam paratum habebam. Non fidendo ex integro Exercitui Lithvanico, de quo non ex vano timebam semper solitam mutationem ex hac præcipuè ratione, quòd dum ad puncta Palatini Vilnensis ab eo proposita respondebatur, essentiale punctum, quod Legatus Polignac addiderat rejectum, quod mihi statim displicebat. Non ergo integram spem in eo reponendo optavi, ut alia non omitterentur media, & svasi, quantocius illi notabilem summam mittendam esse, ad devinciendas inq; partem nostram trahendas istas cohortes, quæ Cracoviâ alacritatem & promptitudinem suam offerebant. Habere peteramus, & quidem citò decem vel duodecim cohortes, & bonas quidem; præsentes enim erant, qui non fefellissent, probatæ jam virtutis & honestatis & punctualitatis. Prussia integra exceptis paucis qui Gninscium Palatinum Pomeraniæ pro capite habebant, tota erat nostra: Gedanum potuisset reduci ad saniorem mentem, cujus satis bonam secretiorem & positivam evicimus declarationem, quod certò certius nihil hostile contra nos egisset, inivissent media sustinendi populi, & seditionis præcavendæ. Gvardia Serenissimæ Reginæ satis numerosa tota transibat in partes nostras, Borovius Castellanus Gedanensis intra duas septimanas mille equites promittebat. In casu verò etiam id svadebam, ut si sufficiens miles pro defensione personæ non videretur (credas me non de meo sed de aliorum judicio locutum) tunc me

A.C. 1697 me offerebam cum Capitaneo Olstinensi in secreto & cum omni possibili securitate Camenecum Principem deducturum, unde salvâ evictione apud Turcas, illud Poloniæ restituendi, quod facile quidem fieri posse videbatur, Exercitum Polonicum retrahere à Ducibus potuissemus, & inde prætensiones nostras promovissemus, quod mihi pro captu meo convenientissimũ videbatur; si autẽ aliter conclusũ fuisset, ita res dispositæ erãt, ut parvo negotio brevi præsentem Regem Lovicij habere potuisses; & nos hoc solamẽ, quod salvaremꝰ libertatem & honorẽ. Videbatur quidem Princeps magni ingenij & prudentiæ annuere consilijs nostris, sed quando Consiliarij maritimi id inaudierunt, ita obstiterunt omnibus consiliis nostris, ut nihil haberi & extorqueri etiam cum invidia posset. Quidquid in terra suasimus, in mari dissuadebant: Abbas Polignac sub specie aliorum negotiorum remotus, & in terram exclusus, in mari verò nihil fiebat absolutè eorum, quæ in littore concludebantur. Optavimus, aliquem mittendum ad ingressum Varsaviensem, idq; & ingenio præditum, & aliquâ pecuniæ summâ munitum, quæ ex dispositione tua optimum effectum habere potuissent; Ad famam enim omnia dirigenda. Optavimus, ut tria, vel quatuor millia talarorum (quid hoc est?) projicerentur, prudenter tamen inter hos, qui congregati erant, quia sicut prodigum esse, vitio vertitur, ita parcum esse laudi non tribuitur. Non erat auditus, quicunq; adibat naves cum bono consilio cum naso (ut dicitur) redibat; Et quod est majus, de die in diem negotia trahebantur, promissa vana jactabantur, quibus omnes eludebantur; Id ego optabam quoque, ut, cum nihil dare vellent, statim expedirent. Residentia enim Gedani satis cara, quò diutiùs quis moratur, eò plus prætendit & eò magis, cum nihil dederint, murmurabit. Sed nec in hoc consilio delatum, quin imò quod erat pejus, rarus erat, qui aliquod bonum verbum audiret, ut quis venit, ita abijt cum hac differentia, quod sicut cum præsumptione & aliqua superbiæ nota, ad castra itur frequentius, ex castris cum dolore reditur. Prima Prussia resilire à nobis visa, domus Czapsciana, cujus potior factio, cum Joanne Kos Palatino Culmensi malè contenta abivit, statimque ab alia parte prensata. Sciendum enim actualiter manere Residentem Saxonicum Gedani, & certo certius est, quòd distribuat omnibus illis pecunias, quicunq; sine ulla satisfactione à nobis recedunt illisq; accedunt. Palatinatus Plocensis, qui tam fortiter & zelosè ab initio & usq; in hanc horam egit in potiori parte malè contentus. Ex Brestensi Inovroclaviensi, Podlachiensi, Masoviæ Palatinatibus omnes revertebantur murmurantes qui tamen & tanquam singuli observandi, & tanquam non singuli timendi erant, ut enim libra in eam vergit partem, ubi plus apponitur, sic illi nunc huic, nunc illi favent qui plurimum dat. Ut omnibus dare non expedit, ita nulli minimè æquum erit, cum præcipuè non defuissent media quosdam donis, nonnullos bonis verbis, aut promissis devincire, hæc enim summa curarum, hæc summa votorum nostrorum fuit, & hæc res multis agitata sermonibus. Sed nihil horum absolutè, & ita exijt rumor inter fratres & forsan notitiæ hæ etiam in Litvaniam pervenerunt, quandoquidem ab omnibus residentes ab Abbate Polignac cum assignationibus congregati scribere Principalibus suis vera debuerunt. Quando ut cum periculo offensionis opportunè importunè & ore & scripto, ut aliquid saltem agere incipiant expostulavimus, aliud non habuimus responsum, nisi milites esse necessarios, se solùm cogitaturos quid facto opus sit.

Interea expressè & palàm jactabant, nulla promissa ab Abbate Polignac facta exsolvenda esse. Discursus insolentiores etiam (nonne hoc naturale Gallorum illorum, qui aut tolluntur altissimè, aut humillimè deprimuntur) audiebantur, Poloniam non esse dignam tanto Principe, illum

lum propter se nihil prætendere, sed tantùm à servitute nos vindicare *A.C.1697*
velle, reditum in Galliam meditari, & alia hujus generis plurima quorum illi stultitiæ lacte nutriti non considerabant consequentias, Timantem pictorem imitati, in cujus fabulis plus semper intelligebatur, quàm pingebatur. Hi & his similes sermones, nihil boni in cordibus & animis Polonorum oderari poterant. Scandalizati & in eo multi fuerunt, quòd & tibi tantorum operum & tot impensarum pro illis factarũ satisfactio protraheretur, imò Nepos tuus Towianscius, qui satis activitatis hîc monstravit, à multis, & quidem principalioribus Gallis passim tanquam juvenis insolentior appellatus, etiam cùm abivisset, pessimis verbis tractatus à quodam fuit, & ego vindicias sumere honoris ejus satis fervidè debui. Thesaurario Litvaniæ illa quatuor millia talerorum, pro quibus ego etiam fide-jussi, exsolvere noluerunt &c.

Consumptæ sunt in his cunctationibus, & morâ, plures quàm tres septimanæ, intra quas tum demum didici non minùs interdum oratorium esse tacere, quàm dicere, cùm nec de aula & necessarijs rebus cogitaretur, nec currus providerentur, nec equi emerentur, nec argentea supellex mensæ (in stanno enim manducat) procuraretur, nec minima res ordinata fieret. Colossus autem utiq; magis eminet, dum monti impositus est; quod ego etiam cum periculo offensionis multoties insinuabam. Et quod est majus, sicut ab initio hujus factionis ita & nunc continua mendacia, vana promissa usq; ad nauseam caput rumpebant, quæ & ipse Princeps dum eorum mentionem faceremus, mirari visus est.

Capitaneus Olstienensis versùs Cracoviam quàm tardè expeditus? nec cum plena satisfactione, quia non tantùm nihil pro persona ejus datum, sed nec minima officij alicujus affecuratio in scripto vel ore data. Quanta verò difficultas circa monetam, quando aurei cum additamento trium Szostacorum aliquibus deputatis à cohortibus dati, & per id ad alacritatem minimè excitati. Quamvis id interpretabamur, aliter explicabamus, deducebamus, ad extremum etiam mendacia imitando.

Elapsis tribus septimanis, post sumptuum, & fortunæ jacturam, & me tædere cœpit, non tam ideo, quòd 150 equos nutrire deberem, cùm in eo parcus esse nequeã, scis me nec ambitiosè prodigum, sed nec sordidè tenacem esse, cœpi tamen experiri in modico meo, & per unum annum tam notabilibus expensis extenuato peculio diminutionem notabilem, cùm præcipuè haberem assecuratorium scriptum ab Abbate Polignac, quòd in expensis realibus secundùm apochas authenticè ab ijs datas, qui à me numerãrunt, satisfieri mihi debebat. Nolui tamen gravis esse, & certè nullum verbum nec indirectè pro domo mea dixi. Diffamare etiam non visum est, mutuum accipiendo Gedani, cùm hæc civitas omnia nunc scit, nihil reticet. Excurri proinde relicto toto meo comitatu Mariæburgum, ibi aliquod supplementum inventurus, quod & factum. Cùm Mariæburgum à domo Sapiehana venissent, loco cohortium, ad quas suspirabamus, novæ propositiones, & conditiones, volui in constanti relictis omnibus meis excurrere etiam Grodnam, illos accensurus, & huc ducturus, quod certè factum fuisset, nisi Dominus Polignac iterum me Gedanum pro consilio revocasset, ubi, dum comparui, habuimus inprimis consilium inter Nos Poloni; videbatur aliquibus, egressus è mari, & Mariæburgi residentia suadenda esse. Sed diffidentia aliqua propter attactum depositum à quodam, creverat in immensum; Accessit Prussiæ & Gedani major nunc inimicitia, ad extre-

mum

*A.C.*1697 mum sat modica copia hominum ad proportionem illorum, qui jam abiverunt, consilium id dissuasit. Proponebatur fortalitium Pucense, quod necessario milite munitum p o aliquo tempore fuisset sufficiens; proponebatur Stetinum unde vicina Polonia. Petij ad extremum ego, ut saltem ad decem dies abitus differretur, & promisi me excursurũ in Litvaniam, ducturũq; aliquas cohortes, de quibus certam aliquam notitiam habuimus, quòd venire, & celeriter possent. Sed ipse Princeps reposuit; quòd absolutè Mariæburgum descendere non posset; morari autem diutius in mari non erat possibile, quia illæ naves perirent, & sic post varios sermones non sine dolore & dicentis, & audientium reditum suum declaravit, dispensando nobiscũ, ut abirem9; certiorẽ tamẽ te facere debuit, nolendo sine cõpellatione abire, & forte optando, videre legatos à congressu Varsaviensi, qui jam prope esse dicebantur. Cùm verò in nulla epistola, quas multas Varsaviâ habebam, nuntiaretur mihi, quòd aliqua mentio mei fuisset facta, quin imo Episcopus Kijoviensis fuerit destinatus, abeundum mihi esse duxi, non perdendum inutiliter tempus, quod alibi melius impendi potest. Obvios habui Mariæburgi Mareschalcum Litvaniæ, & Casimirum Oginscium Capitaneum Sandecensem in Schum, omnibus bonum iter Gedanum gratulatus. Hæc ergo vera relatio actorũ per 4tuor septimanas Gedani, si displicuerit, veniam peto.

Non tam sumptus, aut impensas doleo, quàm angorem animi, quo nihil gravius, quòd nesciamus quo nos fata ducent, & hoc ipsum verum indicat proditque dolorem, & simulationis fugat ambiguum; effundo enim cor meum tanquam coram Patre, & precor, ut credas, quòd nec uno passu à te abscedam ad aliam partem, non me inclinabo, ex te robur sumo in hoc mœroris mei deliquio, quod omnem dolorem meum mitiget, aut mergat. Hoc supposito mi Princeps liceat mihi quoque effundere sensum meũ coram te, quòd totus tremam, dum recogito, quæ nobis fient? Non considero personam meam; liberum enim Deo redigere me ad prima principia, nudus egressus sum &c. Sed res evidens totam Poloniam in cineres abituram, sangvinis effusionem maximam futuram. Si hic accendetur ignis, per aliquot annos extingui non poterit, & non nisi ruinâ nostrâ hic motus cessabit. Et eritne postea saltem aliqua libertatis spes? meo judicio nulla affulget. Gubernabunt aliquot Galli, &, quod pejus est, insolentes bellum agent, quamdiu volent, nulli ex nostris quidquam permittetur. Si velles mi Princeps, posses prævisis ijs, quæ ad honorem & interesse pertinent, hunc extingvere ignem vincendo te ipsum propter DEum & Patriam. Nõne major gloria erit tua, dum à ruina, quæ certè imminet, præservabis, quàm (etiamsi tuum finem assequeris) si cum tanta posteritatis injuria intentum prosequeris. Paratus sum & mori tecum, & certè neque ad dexteram, neq; ad sinistram declinabo; experieris quod mutari nescius, personam tuam magis, quàm fortunam colo, & quòd te nunquam deseram, nisi desertus. Hæc tamen reflexioni tuæ cõmitto, tanquam juratus Senator, quidquid nocivum scivero &c. Cæterum, ut hactenus feci, cæco impetu tua mandata exequar, neq; ambigo, quod etiam mei tanquam boni, si gloriari licet, amici & servi memor eris.

CAR-

A.C.1697

LXXXIII.

CARDINALI BARBARINO,

29. Novembris.

Electiones à divisis partibus factæ.

Mandatum tuum exequor ita libenter, ut debeo & soleo. Mitto pro informatione præjudicata scissionis duo, genuine ex historiis nostris extracta. Adjungo factum præsentis, & quidcunq; contra leges & consuetudines post factam hancce scissionem acciderit; comparationem quoq; Candidatorum, ad mentem tuam hanc me in omnibus conformare, non sum oblitus. Adnecto quoq; nuper factum Manifestum, & cùm non sufficiat tempus plura scribendi &c.

Post excessum è Regni finibus Henrici Valesij duo Candidati à divisis Reipub: Polonæ Partibus electi sunt: Maximilianus Imperator, & Stephanus Bathoreus, Transylvaniæ Palatinus; Primus à Primate Regni Uchansceio, à Stanislao Karnkovio Episcopo Vladislav: nominatus alter. Maximiliani pars plurimùm dignitate nitebatur Imperatoria. Pro Stephani Bathorei Electione fortiores militabant rationes: sive ut Seren: Princeps Anna, quæ hactenus fuit sub tutela Reipubl: soror Sigismundi Augusti, posthuma domûs Jagiellonicæ, simul cum Stephano Transylvaniæ Principe in Reginam Poloniæ eligeretur, coronaturq;, sive quòd naturalis antipathia Germanæ nationis cum Polona intercederet. Juvit præterea Bathorei Electionem metus non vanus Turcici belli, quem Legati à Porta Othomanica præmissi, continuò nomine sui Principalis minabantur, si Poloni ex domo Austriaca (semper sibi infensissima) Regem eligere cogitarent. Occurrebat sæpius cogitationibus Regni Procerum nunquam Rempub: Polonam ruinæ propiorem extremæ, quàm si Germanus in Regem Poloniæ legeretur. Eò enim magis fugiendus credebatur Princeps, quia potens, & peregrinis viribus domesticæ libertati horrendus. Polonia verò non quærit Reges divites, sed bonos: à bonis salutem receptura, à potentibus periculum. Auxit odium Maximiliani Imperatori apud Regni Proceres, quòd superbus illis titulus literarum à Maximiliano ad Rempub: ex Curia Germanica scriptarum videretur. Nam Reverendissimos & Illustrissimos Ordines à Regibus jam sibi dominantibus appellari certum est; ab externo autem Principe Serenissimorum Ordinum titulum requirendum contendebant omnes, tunc præcipuè, cùm mortuo Rege Senatus & Equites Majestatem Reipub: suâ ferant in persona. Inde complures à Maximiliano ad Stephani Bathorei partes accedebant, respondebantq; exprobrantibus sibi inconstantiam Cæsarianis: non sibi inesse inconstantiam, sed amorem Patriæ. Prudentis esse errorem corrigere. Alios Navarchorum rectà ad portum deducere navem, alios per erroneas vias, & longos maris circuitus; cùm tamen utrisque portus pro meta sit. Bene agi cum Republica ubi cùm erratum fuerit, datur tempus corrigendi, nec illico itur in præceps cum errore. Interim Generalis armorum Dux à Senatu Reipublicæ dependebat, & propè Silesiam, qua Maximilianus ad Regnum iturus erat, arma ostendebat ad horrorem, Stephano in tutelam. Simul pro confirmatione liberæ Electionis Stephani Bathorei,

Ima Electio Maximiliani & Bathorei.

Fredro folio 290.

Ex literis significatoriis de Electione Regis.

Fredro folio 500.

Idem fol. 501.

Ex literis significatoriis de Electione Regis.

*A.C.*1697 rei, indictus fuit conventus Andrejoviæ pro die 13 Ianuarij Anni 1586 Maximilianistæ verò præsumentes de sui candidati electione, confirmatione illius abstinuerunt. Missæ interim in publicum utriusque partis querelæ. Pars electoria Stephani scripsit ad Maximilianum Imperatorem, ne fines Poloniæ ingrederetur, consideretq; tantopere suæ parti. Interea nobilitas quia nullius nisi legitimi Regis imperio subesse debet, inito pro libertatibus tuendis suis fœdere, impetravit per suos ablegatos, ut publico edicto legerentur nobilium cohortibus Duces, quos inter præcipui fuêre Stanislaus Gorka, & Stanislaus Cikovius. Veteranus tamen miles Generalissimo armorum Duci parere jussus à Senatu. Porrò Stephanus Bathoreus quantumvis ita proximus esset adeundo Poloniæ Regno, noluit tamen fines illius ingredi, divisa Rep. singuli nihilominus Palatinatus pro faciliori rerum notitia habebant suos ad latus belli Ducum, qui significarent illico, si quid periculi à Maximiliano immineret. Compendio rem absolvam. Pars Bathorea optimis nixa consilijs legitimum censebat, quidquid pro salute fieret Reipublicæ.

Fredro, fol. 293.

Id. fol. 202

Ex literis significatorijs de Electione Regis.

DEfuncto Stephano Bathoreo Grodnæ 1586 13 Decembris duo iterum candidati eliguntur Sigismundus III & Maximilianus Archidux Austriæ, fretus Acatholicis. Fundamentum scissionis illius fuit, sive Zboroviorum cum Gorkanis in Ioannem Zamoyscium conspiratio, sive Christophori Zborovij exilium, ad quod fuerat à Stephano Bathoreo damnatus. Ex diversa parte pro Sigismundo III ex Catharina Annæ viduæ Poloniæ prognato, hæc inprimis ratio militabat, quòd esset ex stirpe Iagiellonica oriundus. Contra Maximilianum verò Archiducem Austriæ secundum ad Regnum Candidatum, omnes pariter illæ pugnabant rationes, quæ superius contra Maximilianum Imperatorem afferebantur. Singulariter tamen timebant Poloni, ne sub Rege Austriaco idem Regno Poloniæ contingeret, quod prius evenit liberis Hungariæ Bohemiæq, Regnis, nec non alijs vicinis Provincijs in fœdam servitutem à Germanica dominatione redactis. Itaq; Regni Primas Stanislaus Karnknvius die 9. Augusti 1587 Sigismundū III in Regem Poloniæ & magnum Ducem Litvaniæ nominavit, die 17 Octobris coronationi destinatâ. Zborovij pariter juncti Gorcanis per Iacobū Woroniecki Episcopum Kijoviæ promulgârunt Archiducem Austriæ, fratrem Rudolphi Imperatoris. Sed ordines Regni Sigismundo faventes nominationem Archiducis Austriæ illegitimam publico suo edicto pronuntiarunt. Ex adverso Sigismundi electio Visliciæ confirmata, & arma fœderatæ nobilitatis publico pariter edicto in Maximilianum tanquam invasorem Regni decreta sancitaq;. Interim Ioannes Zamoyscius magnus militiæ Dux, & Regni Cancellarius, sicut à primo comitiorum initio se in potestate senatûs futurum declaraverat, ita omnia illius arbitrio permittebat, quæ ex sua parte ad conciliandam in Repub: unionem pertinebant. Idem sine mora Cracoviam occupat, & suo præsidio munit, ne illam adeundi facultas Maximiliano Olomucij subsistenti concederetur. Rebus ità à Zamoyscio cōparatis pro publica securitate & tutela Sigismundi, Zborovij Primatem Regni Stanislaum Karnkovium, captivum abducere Varsaviâ ex insidijs nitebantur, ni vigil in omnes partes Zamoyscius occurrisset, ad tutioremque locum Primatem reduxisset. Nimirum Maximilianistæ omnia violenta quasi desperabundi tentabant, ut suum candidatum, quacunq; demum ratione in solio retinerent. Econtra pars Sigismundo adhærens omnia prudenter, modestè omnia tacitéque consilia ad finem suum & integritatem Reip: dirigebat. Nam in electione Maximiliani non habebatur ratio salubrioris cōsilij apud Zborovios Gorcanosq;, sed quisque admittebatur, ut eligeretur non ille, quem de Rep. bene meritum, & nomini Polono ampliando idoneum

2da electio Sigismundi III. & Maximiliani Archiducis.

Piasecius fol. 60.

Piasecius fol. 64.

neum judicaret, verùm quem sibi benevolum, & æmulo suo infensum fore certò sciret. Interea temporis monetur per literas à Polonis Maximilianus ne in Regnum veniat, nihilominus ille, præfervido Zboroviorum fretus consilio, collectâ Germanorum manu armatâ Cracoviam properat, civesque imperiose urget, ut sibi portas sine mora pandant, & Regni tradant diadema, ni perire velint. Tandem irrito conatu, tentatis omnibus, majores belli machinas mœnibus civitatis admovet Maximilianus: sed occurrente cum valida Polonorum manu Zamoyscio, intra horarum trium spatium, instructâ acie superatur, fugaturq; & iterum repetito ad Byczynam prælio fractus ducitur captivus Crasnostaviam cum Woroniecki Episcopo Kijoviensi, Andrea Zborowski minore Regni Marelchalco, Gorka, & alijs præcipuis; Stadnicio ex acie fugâ sibi consulente. Ita feliciter depulso competitoque æmulo ad regendam liberam gentem se initiavit Sigismundus III Svecorum, Vandalorum, Gottorumq; hæreditarius Rex, postquam faustis avibus, quia candidi [...]quilis contra nigras strenuè fortiterque prius in Zamoyscio decertâsset. *A.C.1697* *Author Lechiadis in Elogio Sigismundi Tertij*

POst fata Serenissimi Joannis III. Regis Poloniarum gloriosissimæ memoriæ divisa fuerunt suffragia; pars Serenissimum Franciscum Lodovicum Borbonium Principem de Conti, pars Serenissimum Fridericum Augustum Electorē Saxoniæ elegerunt, gravissimis ordinum Regni controversiis, illisq; rationibus, quæ contra utrumque Maximilianum militabant, accesserunt contra Serenissimum Electorem Saxoniæ, quòd pars adhærens Electori immemor Cardinalis legis: *Rex Catholicus esto*; & secundæ de Communione Catholica vel vocatione vel professione: Germanum vicinum semper Antecessoribus nostris ad hæc usquè sæcula proximâ potentiâ formidabilem, nullâ ratione habitâ legitimæ Electionis per vim persuadere potiori Senatorum parti voluit. Nihil interim deerat, ex parte Eminentissimi Primatis avitarum legū integritatis diligentissimi, & Regni Ordinum illi adhærentium, quod ad commune bonum Reip: & conservationem libertatis pertineret. Ideo in Comitijs Electionis proponebatur inprimis inquirendum in authores Confœderationis tam in Regno, quàm in Magno D. L. excitatæ. Deinde cognoscendum, quis contra omnem boni publici rationem, Convocationis Comitia tanto astu, tam prece quàm pretio præcidi imperâsset? sed pars (postea Saxonica) semper diversa publicis ostendebat consilijs, ne spatium cognoscendis authoribus superesset, semperq; strepitum armorum, quantumvis dubium utrinq; proferebat. Quo ita authoritatem congressus tenuit, ut vix tandem ad exitum quintæ septimanæ Electionis potuerit Director Comitiorum eligi denuntiariq;. Inde neq; securitati congressus provideri, nec ullæ dispositiones ad novi Regis Electionem ritè poterant ordinari, sed dies extrema Nominationis expectabatur in turbido. Omnes nihilominus Regni Palatinatus utriusq; gentis, magno numero insidentes equis, promulgationem novi Principis opperiebantur. Verùm Eminentissimus Primas Regni vim legis à jure Nominationis præscriptam ad amussim impleturus distulit Electionem in crastinum. Postridie intrusit pars Saxonica nunquam aliàs denuntiatum Electorem Saxoniæ. Magnâ inde omnium admiratione inauditus hactenus Candidatus exceptus, ex his præcipuè rationibus, sive quòd Ablegatus, sive quòd propositiones concurrentis Principis omnino ignorarentur: sive demum quòd dubium adhuc superesset de vera Religione propositi Candidati. Pro antiquo ergo zelo avitæ religio- *Duplicia electio Principis Borbonij & Electoris Saxoniæ*

A. C. 1697 nis ad Serenissimi Principis Borbonij suffragia Regni ordines, post maturam deliberationem descenderunt. Adversa parte econtra Electorem Saxoniæ proponente. Obstabat Serenissimo Electori, quòd lex inprimis Cardinalis in Electione Regum semper à Polonis observata violaretur, ratione Religionis regnantium in Polonia Majestatum: deinde quod vicinus Princeps, præterea Elector Monarchici Imperij Regno libero semper hactenus formidandus imponeretur. Proponebatur prætcrea periculum tam libertatis, quàm Religionis, cùm constaret clare de Serenissimæ Electricis firmo in prima næresi proposito, & de illis, quæ inde sequi possent. Assumptus præterea fuit ad trutinam indigenatus domûs Saxonicæ, cui repugnabat Confœderationis ultimæ constitutio vetans assumere in Regem quemcunq; Principem indigenam. Accessit non vanus metus, ne domus tam potens priùs lentè emeret bona terrestria Regni, postea successu temporis officia Regni, qualia sunt: Generalatus Exercituum, Mareschalcatus, sigilla, claves Thesauri, Curules Senatoriæ, Capitaneatus, & alia Regni munia, quæ ab Officialibus oppressis vel senio, vel qualicunq; demum injuriâ inclinatis, cuicunque demum Rege non invito, in Polonia vendi possunt. Addebat momentum præfatis rationibus, quòd Serenissimi Electoris Saxoniæ jactaretur à nonnullis gravior potentia, partim à domesticis, partim à vicinis viribus, à quibus Elector dependet Imperij. Conclusit ergo Eminentissimus Regni Primas ex nulla Religionis libertatisq; parte posse sperari securitatem, si Elector Saxoniæ renuntiaretur. Nihilominus destinati ad mediationem partium Deputati, sive Commissarij, nihil impetrare toties repetitis vicibus per leges, per amorem Patriæ, per omnia demum sacra potuerunt plùs, quàm obstinati animi procul omni solidâ ratione de suo Candidato propositum. Tandem ex consilio Illustrissimi Mareschalci Regni, omnium Regnorum statûs peritissimi, expediti Internuntij ad partem Saxonicam, ut recederet à promotione Electoris, cum ea deliberatione: quòd etiam Contiani non essent contrarij discedere à suo Candidato, si interim alius rebus Polonis perinde par proponi posset. Nihil ea omnia moverunt partem Saxonicam tantò pertinaciorem, quantò plura priùs contra leges publicas deliquisset. Proinde Contiani accesserunt per suos Ablegatos, ut ab Eminentissimo Regni Primate impetrarent, quatenus illis novum Regni Electum nominaret, cum ea conditione, ut Rex esset certus, verusq; Catholicus, præmissis omnibus à lege descriptis solennitatibus. Interim ad partem campi Electoralis venit Episcopus Vladislaviensis, scriptis priùs ad Regni Primatem literis, quòd nonnisi coactus minis & armis vellet ad Serenissimi Electoris nominationem accedere. Cùm tamen Primati Regni nominatio Regum Poloniæ de jure conveniat. Admirationem igitur ea res non modicam inprimis movit, deinde quòd major Dux militiæ Polonæ cum minore tum Regni, tum alterius Provinciæ collega ad partes Saxonicas declinâssent. Tandem dilapsi temporis, speiq; melioris memor Eminentissimus Regni Primas, tot repetitis vicibus (concordi adhærentium voce admonitus; ut sole festinante ad occasum Regem nominaret) Seren: Principem de Conti in Regem & Magnum Ducem L. promulgavit, & frequentissimo comitatu ad agendas D. O. M. gratias ad Divi Joannis Basilicam pluvio tunc cælo properavit. Modico spatio interjecto, Pars Saxonica præeunte Vladislaviensi Episcopo sui Principalis præmissâ nominatione eandem sub vesperam imitata est celebritatem, singulariter

conni-

connivente Episcopo Posnaniensi, inter consuetas senio suo lacrymas deprehensò. Neq; tamen hic hæserunt Saxonicæ partis studia, obstantibus Regni legibus. Expeditus sine mora D. Dorpowski ad Seren: Electorem Saxoniæ cum denuntiatione Electionis. Interim Ablegatus Seren: Electoris Saxoniæ, noviter & obscurè Varsaviæ creatus à Castellano Cracoviensi, & aliis rerum consciis admissus. Pacta conventa contra jus & fas publicum scripta lectaq;, non attendendo ad protestationem solennem partis oppositæ de nullitate actûs, neq; admissis ad prædictū negotium componendū legitimis ex consensu suffragioq; Reip: Deputatis. Deductꝰ præterea ex campo electorali ad urbē, insolitâ unquam consvetudine, & immemorabili pompâ Acatholicus ille Serenissimi electoris Minister, qui postridie præcipitatis antemeridianis horis, eadem pacta conventa in Ecclesia divi Ioannis exposito venerabili, juramento firmavit, ne quid non contra tam sacras, quàm profanas leges fieret. Non defuit tamen dignitati suæ etiam in illa perturbatione Regni Ordinum Eminentissimus Primas, jam ad Partem Saxonicam, jam ad Regni Duces internuntios promovebat, qui svaderent saniora Reip: consilia. Sed legati nunquam cum debito honore recepti, nullaq; legum publicarum memoria, nulla oblatæ toties benevolentiæ testimonia apud partem contrariam valuerunt. Propositum igitur à quibusdam componendis rebus medium, & acceptatum, ut omnes externorum Principum legati Varsaviâ excederent, ne ulli demum scrupulo in conciliandis partibus locus foret: conclusumque, ut nullus Candidatorum fines Regni divisâ Reip: ingrederetur sub nullitate electionis. Præterea facta est memoria diplomatis, sine quo legitima electio juxta Regni leges irrita censeri debet. Omnia tamen remedia specie veneni apud stomachantes habebantur. Cunctis ergo, quæ ex lege publica supererant, remedijs desperatis, ut parceretur civili sangvini, dissimulavit tantisper Resp: datura spatium parti contrariæ, quo sua Regnique discrimina penitius introspiceret. Verùm neque ista Cōtianorum facilitas tantùm profuit, ut à suo pars altera moveretur proposito. Legatos nomine Reipublicæ ad Serenissimum Electorem Saxoniæ in finibus Regni jam præstolantem expedit contra adversæ partis suis nixæ legibus protestationem solennem. Interim tamen Serenissimus Elector Saxoniæ nondum compositâ Republicâ introducitur Cracoviam, arx Regia proditur, ærarium publicum; in quo Regni servabatur diadema, effringitur. Priùs verò quàm legibus concedatur, titulus Regis ab Electore usurpatꝰ. Literæ à Regni Primate, monente Electorem Serenissimum, ne Regni fines transgrederetur divisâ Rep: rejectæ ideò, quòd Regis titulo frons Epistolæ caruisset. Legatus Moschoviticus pariter contra jus publicum admissus. Mediatio Serenissimi Electoris Brandeburgici jam spreta, jam admissa. Plenipotentiariorum promissa fides ratione protrahendæ coronationis illegitimæ labitur, eluditq; Contianos. Nihil tamen interea temporis à Contianis attentatum, nisi quòd olim contra duos actum fuit Maximilianos superius nominatos, nimirum confirmatio electionis instituta, & confœderatio Nobilitatis pro tuenda libertate. In tanta præterea Regni Ordinum procella, efficacissimum publicæ tranquillitatis videbatur remedium, ut pars Contiana conditiones mediationis Serenissimi Electoris Brandeburgici acceptaret, à quibus omnino non abhorrebat salvis legibus tam de Regum electione, quàm coronatione præscriptis. Hac admissâ conditione, impletâque actum erat de Serenissimi Principis Borbonij promotione, cùm vero se Contiani elusos à Plenipotentiarijs deprehenderent, relictâ Varsaviâ oculos verterunt ad futurum eventum sive duobus Maximilianis, sive Stephano Sigismundoq, similiorem. In confirmatione enim liberæ electionis, quâ confœderatio contra Serenissimum Electorem Saxoniæ tanquam violato-

A.C. 1697

A.C.1697 latorem libertatum instituta, jurataq;, non erat cuiquam dubium eo ipso pro Serenissimo Principe de Conti tanquam primario Electo decisum æquivalenter fuisse à congregatis Regni ordinibus. Quandoquidem hos inter duos candidatos cardo omnium Regni consiliorum vertebatur, nec tamen quidquam contra alterum in campo Electorali cogitatum, formatũq;. Quia imò rationes contra electionem Serenissimi Electoris tanquam violentam, & palam injuriosam juri vetandi plures quotidie adferebantur. Præsertim quòd Regno libero illum præstaret imperare, qui à nullo ex vicinis Principibus quocunq; demum titulo dependeret, totusq; esset Polonorum. Hoc est ille, quem nulli omnino respectus politici, obliquique inclinarent aliò, innecterentq;. Elector porrò Saxoniæ tanquam præcipuus Germaniæ Princeps, Cæsareæ potestati subjectus & Feudatarius, eam fidelitatem Romanorum Imperatori adeò testari obligatur, ut suspicionis etiam reus accusatusque ab æmulis facile possit deponi officio Electoris (quod legimꝰ in eadem domo Saxonica jam pridem contigisse) Quo casu magnum Reip. immineret negotium, Regem Poloniæ cum Imperij Electore componendi. Videbatur prorsus omnibus impracticabile libero Poloniæ Regno imperare & alienæ subesse jurisdictioni, vi cujus ligatas semper habere manus cogeretur, Rex simul Poloniæ & Elector Imperij, quantumvis interea justæ forent aliunde rationes belli, vicinis intentandi. Præcisio verò hæc distinctioq; politica; quòd omnia illa exhiberentur, non tanquam à Rege Poloniæ, sed tanquam ad Electore Romani Imperij omnino persimilis subtili aranearum telæ sub qua Majestas Regis Poloniæ, dignitasq; nulla ratione potest securè sui imminutionem sensim declinare. Siquidem Electorem Saxoniæ prohibent Regno Poloniæ officia quædam personalia Romani Imperij, ad quæ omnia præstanda vi Bullæ aureæ obligatur. Qualia sunt Mensæ Imperatoris ministrare ex Archimareschalci officio, & ad pompam equitatûs Cæsarei deducendam spectare, cæteraque ibidem inevitabiliter præscripta obsequia implere; præcipuè verò in vicariatu S. R. I. sub tempus interregni. Quæ per suos internuntios quantumvis præstaret Elector Saxoniæ in Regno nostro positus, quæ decentia? quæ honestas? quæ Regni semper independentis, & nulli hactenus servientis inde foret dignitas? Qui enim per alium facit, per se facere videtur. Admonebat non mediocriter suæ fortunæ, libertatisque Polonos, non absimilis casus Regni Bohemiæ, quòd postquam Elector Imperij tantisper gubernâsset, miserè paulò post absorptum est. Neque faciebat securos Regni ordines fama publica, de Electoratu Saxoniæ, minorenni stirpi suæ resignando. Tanta siquidem dignitas vix potest ætati tam pusillæ convenire ob rationes status Imperij. Præterea nulla, contra regulam viventis successio secura. In casu deinde præmaturæ mortis suæ prolis, nonne redire Poloniæ Rex ad primum Electoratum cogeretur? si vellet esse securus potius certæ hæreditatis, quàm Regno libero affixus pendere semper cum sua Regia progenie à dubijs postea suffragijs populorum? modus deinde administrandæ, interim Reip. ab Electore Saxoniæ, admodum arduus incertusq; videbatur compluribus ex senatu & omnino similis inchoatæ gubernationi Sigismundi Tertij. Hic Sveciæ Rex hæreditarius abjuratâ contra fundamentales Regni Sveciæ leges hæresi, primo humanissimè à suis subditis acceptus, deinde expulsus amissâ Esthoniâ, parte Livoniæ non modicâ, ita difficili bello involvit Poloniam, ut parum ab ultima ruina distaremus. Expavêre igitur Regni ordines parem eventum Reipublicæ, proindeque Serenissimo Principi Borbonio adhæserunt; memores pacis Monasteriensis, à cujus fœdere, pactisque simile per gradus periculum rebus Polonis timebatur. Sæpius iterũ à compluribus geminabatur, immortale Polonos inter atque Germanos morum

rum genijque difcrimen, quod plurimum in vulgi opinione valuit ad ferenda Sereniffimo Principi de Conti fuffragia. His non obftantibus, quemadmodum & alijs quoque proteftationibus contra omnes Saxonicæ Patris actus, neque reflexione facta ad literas à Marefchalco confœderationis ad Cracovienfem & Vladislavienfem Epifcopos, nec non ad Procancellarium Regni datas ne non compofitâ prius Repub: contra jus & fas, tamque publice illegitima præproperæ coronationis folennia attentarent. Nihilominus abruptis, aut præteritis affectata oblivione Regni legibus, itum eft, quafi per certos gradus ad maximum Regni periculum, fanioribus interim confilijs adnitente parte Contianâ, ne fimul tantùm, totque fæculis florentiffimum Regnum exemplo Hungariæ, Boëmiæque interiret; quibus tamen majus olim fpatium ad occafum quàm interim nobis fata conceffiffe videbantur, nifi ad confœderationem pro tuenda liberæ Electionis integritate nobilitas acceffiffet. A.C.1697

COMPARATIO CANDIDATORŨ.

Maximiliani Imperatoris altius in adeundo Regno Poloniæ fupercilium & Hæreticorum favor ceffit Stephano Bathoreo in fortunam, quantumvis ille à Primate Regni, hic à Vladiflavienfi Antiftite legeretur. Uterq; tamen par vifus Imperio divifis partibus, fi uterq; regnare fimul potuiffet, & uterq; pari legum femitâ ad folium properâffet, fed Maximilianus Imperator fpretâ Stephani Bathorei æmulatione differebat adventum in Poloniam. Quanquam uterq; non audebat fines ingredi Regni divisâ Repub. Stephanus tamen poft confirmationem liberæ fuæ Electionis Andrejoviæ celebratam, folidioribus nixus confilijs & Karnkovij fuffragio Maximilianum Imperatorem toto Regno fuperavit.

In fecunda pariter Electione Anni 1586 providentiffimus armorum Dux Joannes Zamoyfcius, idemq; ille Primatiali dignitate auctus Staniflaus Karnkovius, qui Stephanum Bathoreum Maximiliano Imperatori prætulerat, facilè Archiduci Auftriæ Sigifmundum III. præpofuit. Præcipuè quòd Sigifmundus III. totus à fuæ partis confilijs, non à paffione & ambitione regnandi dependeret, expectaretq; Regnum, non involaret. Econtra Maximilianus divisâ planè Repub: titulum Regis Poloniæ ante folium Regni ufurpare aufus, fines cum externo milite, quemadmodum facilè ingreffus, ita facilè victus, captufq; à Zamoyfcio.

Noviffima tandem Sereniffimi Borbonij & Sereniffimi Electoris Saxoniæ promulgatio non abfimilis prioribus, fi ritè omnia difcutiantur. Nam quemadmodum ibi diverfi antiftites fuos Candidatos nominârunt, non obfervato Regni jure, ita pariter nobis interea contingit. Quemadmodum uterq; Maximilianus confirmatione fuæ Electionis abftinuit, ita & Sereniffimus Elector Saxoniæ. Quemadmodum Confœderatio inftituta nobilitatis, ita contra nominatum Electorem. At verò ficut Stephanus & Sigifmundus III. non nifi per confirmationem fuæ Electionis ad Regni limina defcenderunt, ita Sereniffimus Princeps de Conti tunc primùm auditus eft properare, poftquam Pars Saxonica ad fui Candidati, quantumvis præpofterè à Vladiflavienfi Præfule Nominati coronationem, non attendendo ad Rokofzianorum proteftationem, feftinare fcribebatur. Jam palàm eft, quot fpatiis uterq; ex his Candidatis in adeundo Regno fecum differant; Seren: Princeps de Conti nunquam titulum Regis ufurpavit, nunquam fines Regni ante confirmationem li-

A.C.1697 beræ Electionis externo milite prætergressus. Nulla pacta conventa cum eo scripta. Nullam urbem ingressus, aut arcem Regiam, nullas legationes ab externis admisit Principibus, nulli distribuit Regni dignitates ex vacantibus. Nullis Remp: literis ad Comitia suæ Coronationis convocavit, multò minùs Acatholico usus est ministro. Nulla contra illum nobilitatis Confœderatio instituta. Secus omnia ex parte Saxonica publicis Regni legibus contigerunt. Quantumvis æquè fuerit (ut offensa abstineam) Seren: Princeps de Conti, imò potiori jure Electus Rex Poloniæ, quàm Elector; si ex integro rei series & leges Regni videantur. Præterea Seren: Elector sub nullitate Electionis solenni juramento Electricis suæ religione præstito palàm coronationem suam infirmavit. A tam verò publico discrimine procul fuisse constat Serenissimum Principem de Conti.

MANIFESTUM ROKOSZIJ GENERALIS IN CONSILIO LOVICIENSI FACTUM 12. Nov.

Universis &c. Significamus &c. Quòd non aliam metam, ad quam more omnium scissionum à majoribus nostris practicato, tendebamus, manutentionem unicam sanctæ fidei, salutem libertatis, præcipui humani generis boni jam apud nos debilitatæ, præ oculis habentes, ad eum finem omnem laborem, fortunas, vitasq; nostras direximus, non quærendo ex publicis prætextibus privatum quæstum, nec propter distributionem honorum, & dona ferentûm non recedendo à cara & in solo Poloniæ Regno ad invidiam nationum hactenus florente libertate. Nullam agnoscimus partialitatem, quamvis electum nostrum pro Rege, & Protectore libertatum nostrarũ invitavimus. Illud enim solo intuitu fidei, & libertatum indispensabiliter fieri debuit. Non accelerassemus id, si exoticas vires contra libertatem introductas ali pateremur. Utique DEus ipse contra alienigenas invocare etiam externa permisit auxilia. Nunc verò quando electus noster cum jure non armis Gedanum appulit, non tantùm nos à manu potentis salvare non potuit, sed nec ad descendendum ex navibus securitatem debitam invenit. Ac proinde tutela libertatis redit ad eos, qui eam agnoscunt, & amant. Non canimus (avertat DEus) hostilitatem, quia codices legum, non arma in manu tenemus, & solos eos usque in hodiernum diem pro clypeo referebamus. Scimus hoc bene, quòd nemo in Polonia audacter regnare præsumpserit, qui generalem concordiam non vi & coactione, sed bonitate & clementiâ in se non converterit, qui liberæ gentis angores ex eversis legibus procedentes non prius sedaverit, & emolliverit. Fatemur, quòd velimus, & desideremus videre pacem, in diebus nostris, sed non aliam, nisi salvâ per omnia libertate; supplicamus proinde ad DEum nostrum, ut ille potentiâ suâ adimpleat vota nostra, quæ sunt suprema vota totius populi. Unica meta zeli nostri, ut, sicut communis mater libertas non plus uni de dulcedine cæli communicat, quàm alteri, ita nihil sine injustitia fieri potest, quando nonnulli in defensionem vitæ, & fortunarum nostrarum commune bonum hactenus æstimabamus. Nulli facimus in eo injuriam, libertatem omnium ad omnes remittimus, & ipsi fatigatam curis publicis valetudinem in limina domorum nostrarum reducimus expectaturi salutem à Domino, & spem habentes, quòd nos honestas nostra, & amor in Patriam securè tutabitur. Ultra id petimus omnes, ne ullam occasionem ad irritandam alteram partem oriri faciant, relinquendo quemvis circa libertatem sentiendi; Si verò copiæ aliquæ, quæ jam satis

tis damnorum transeundo fecerunt, aliquem vellent aggravare, nuntient *A.C.1697*
idipsũ ad præsens consiliũ nostrũ, & sufficientissima media, & remedia inveniri poterũt. Quando verò ad integrã eversionẽ statûs Reip: placuit parti cõtrariæ reassumere tribunal Regni 4ta Novẽbris in fũdamẽto privatarũ literarũ directè cõtra jura, & leges Patrias, quia aut lex ãtiqua cadẽtiã sustinet illorũ Judiciorũ, aut lex novella destinat ipsis determinationem; Et hoc ideo, ut lege publicâ innotescat tempus judicij actori & reo, quod in hoc casu non observatur. Accedit, quòd pro illo tempore, qui privatim est destinatus, non comparuit completum Judicium, & hic defectus aliquot dies duravit. Et propter eum nec attentio juramenti esse deberet, nec procrastinatio judiciorum. Pugnat & id contra hæc judicia, quòd omnes quasi Deputati sint controversi, quia stantibus protestationibus electi, quod non tantùm jus vetandi radicitus evertit, sed etiam aggravat conscientiam propter juramentum lege descriptum (quòd Deputationem hanc mihi non procuravi) & supra omnia in similibus Reipublicæ conjuncturis non debent animi Nobilium exacerbari novis indies Jurium, & antiquarum consvetudinum eversionibus, quia tranquillitas Reipublicæ aliter non constat, aliter constare non potest, nisi per abrogationem actuum illicitorum. Et quare illa facimus, quæ cassari debent? ac proinde toties contra hunc Tribunalis Regni actum solenniter protestamur, &c, ut Manifestum hoc in consilio conclusum toti Regno Poloniæ, & Magno Ducatui Litvaniæ pateat, ad omnes Palatinatus expedimus &c.

LXXXIV.

SUMMO PONTIFICI,

Varsaviâ 20. Novembris.

Nuntiat se à Candidato suo recessisse, regnoq; malè ominatur.

POst oscula pedum Sanctitatis Vestræ, non dubito constare pridem Beatitudini Vestræ, quanto studio conatuq; me applicuerim, simul cum Eminentissimo Primate nostro ad Electionem Serenissimi Principis Borbonij. Verùm postquam Gallia tanto temporis spatio dissimulavit respondere promissis, per Ablegatum Reip: propositis, & quasi negligere visa est nostram denunciationem. Summa ratio publicæ concordiæ, quæ in casu difficili pro necessitate est, ad hoc consilium tandem nos compulit, ut relicto Serenissimo Principe Borbonio, in Electoris Saxoniæ suffragium concederemus; bellum civile, quod jam in procinctu fuit, declinando, parcendoq; sangvini populi innocentis. Non potuimus enim aliâ ratione Serenissimi Principis de Conti promotionem diutius tueri, illo absente, & omni prorsus subsidio pecuniario destituti, quo solo Confœderata militia Regni, & M. D. L. retineri potuit. Ut tamen rem totam sinceriùs aperiam, effundo animam meam, & cor ipsum denudo coram Sanctissimo Patre nostro, quod ex circumstantijs tam invitæ electionis, nihil aliud possit concludi, nisi quòd infaustum eventum sit habitura. Versatur enim omnibus ante oculos Serenissimæ inprimis Electricis Saxoniæ obstinatum propositum perseverandi in suâ hæresi, quæ tamen ob publicas rationes debebit ad Regnum admitti, quantumvis non coronanda. Deinde non caret hucusq; suâ animadversione ipsius Electoris abjuratio, tunc demum facta, cùm spes adeundi Regni affulgebat. Vix enim sinè respectu humano, & sinè justa suspicione tam subita conversio Electoris intelligi potest. Ut ergo liberiorem

*A.C.*1697 conscientiam habere possim, omnem scrupulum meum, quem ejusmodi causavit Electio, humillime depono in Paternum sinum Beatitudinis Vestræ, ejusq; sacros pedes osculor. Illud à Deo O. M. precatus, ut ad tutelam orbis Christiani Sanctitatem Vestram diu incolumem servet.

LXXXV.

AMICO CONFIDENTI,

I. Decemb. Pultoviâ.

Aversus affectus Primatis, colloquium cum Thesaurio Litvaniæ.

AD literas meas Cardinali Primati scriptas habui quidem responsum, sed valde breve & evidentis diffidentiæ plenum. Magnus inde in animo dolor est & pungit, fidem non haberi fidei meæ & fortè ideo, quod evaserim manus Saxonum & aliarum cohortium Gedanum appropinquantium, quas vix ementito habitu religioso dilectus ejus declinare potuit junior Towianscius, & in quas cum pecunia, quam à Principe de Conti vehebat, infeliciter inciderat Pater ejꝰ Castellanus Lencicienſis. Et fortè etiam ideo quòd ego bono publico magis, quàm privato commodo studens consilio fuerim perpensa bene difficultate, & plane impossibilitate assequendi, quem optabamus, finis, consilio inquam fueram eidem Principi, ut satius rediret in Galliam, Poloniamque re• linqueret Poloniæ. Nihilominus ego ut nullum gradum honestatis omitterem petij à fratre meo Palatino Czernichoviensi, ut Cardinalem Lovicij adiret, illique tanquam bene sciens, fuit enim mecum præsens Gedani ampliorem, quàm ego scripseram, redderet actorum relationem, & sufficientẽ quid sperandum, quidque timendum adferret informationem, nam cum laudanda cuncta fecissem, nihil erat ex his quod ille excusandum haberet, quod inimici insectandum, vel ego ipse pœnitendum. Cùm etiam hâc eâdem die authenticam à Ieleccio Parisios misso habuerim declarationem, scilicet Regem Christianissimum nec audire quidem amplius de rebus nostris velle. Redijt inde dictus Palatinus, sed cum sũmo animi dolore, cum inprimis diutius quam fieri solet & debet audientiam à Cardinali expectarit, quâ datâ plus invectivarum, quàm fieri debebat à Cardinali, sed magis adhuc à pessima fœmina satyraque quam panegyri digniore Castellana Lencicienſi audiverit. Ita in ista domo sine discrimine felicem esse non licet, ubi usque adeo omnia odijs patent, ut ipsa nuda veritas, licet formosissimã dicant, amantem tamen neminem inveniat, sed inanibus & falsis fabulis aures obtunduntur, præcipuè verò ab illa callida & subdola muliere, quæ ingentis amicitiæ specie imposturas suas velat, & pessima comitate tanquam virtute ipsa mulier quidquid intus est pertentat, explorat verba, verborum circuitus malignè detorquet, & fœda simulatione sui familiarem cuique bono virtutem excutit simplicitatem.

Venit interim Benedictus Sapieha Thesaurarius Litvaniæ Vyszkoviam ubi longissimam habuimus conferentiam, præterita, præsentia, & futura cõmemorando, trutinando, & examinando unde metus & ex metu consiliũ. Rescivi ibi & literas authenticas vidi Thesaurarij Regni, in quibus dissvadet omnino Litvanis, ne Gedanum in defensionem Principis de Conti veniant, rationibusq; deducebat, quod illa pars relinquenda esset, & pars Saxonica omnino amplectenda. Miraberis ut & nos mirati sumus, quòd sub eadem data, eodem die, & fortè eâdem horâ mihi tunc Gedanum proficiscenti

idem

idem Thesaurarius scripsit, ut quam fortissime partes Principis Contij manutenerem, ut ipsi celerem in Poloniam ingressum svaderem, ut de illo eundem securum redderem, quòd omnes conatus, viresq; ejus & amicorum ipsius, quorum illi copia magna, in id convertet, ut Princeps suo potiri voto possit, ita res nostras nunc ab alto dejiciebat, nunc ab imo attollebat. Mittere se addidit in Litvaniam cum persvasione promovendi ad littus Balthici maris exercitus, evidenter verò contrarium in literis ad Thasaurarium Litvaniæ scriptis invenimus, cùm utrasq; confrontavimus. His ergo positis cum nullum resistendi jam coronato superesset medium, convenimus, ut ego Varsaviam venirem, & simul Cardinalem accederemus, quid deinde succedet certiorem te facere non intermittam. *A. C.1697*

. Copiam conclusi senatus consilij Cracoviæ tibi adjungo cum sermone Palatini Siradiensis, ad Neo-coronatum habito, & cum certis literis ad quēdam Rokoszianum, responsumq; ut piè credo à manu Humieccij Mareschalci; scio enim te similium ita curiosum esse, ut ego ad satisfaciendum tibi sum semper promptissimus.

CONCLUSUM DIE 8. DECEMB. IN CONSILIO CRACOVIÆ HABITO.

I. COmitia per novellam constitutionem declarata siquidem ob adventum in oras Regni Serenissimi Principis de Conti, exindeq; subsequentia milimona hic & nunc designari non possunt, S. R. Majestas determinationem eorundem ad ulterius seponere dignatur consilium, atq; ob eundem casum adventus prædicti aggressoris Regni S. R. M. D. N. Clementissimus diutius hic subsistere non poterit, sed illud iter prosequendum amplectetur, quod impediendis hostium conatibus consultum videbitur.

2. In eundem finem præoptat S. R. M. In omnibus Palatinatibus res illuc dirigendas, ut omnes bene affecti cohæreant secum, utque in quolibet Palatinatu ex Senatu vel Officialibus, aut ex Nobilitate optimæ fidei, atq; respectus personas deligere ac designare valeat, ijsq; committat quatenus se omnibus consuetis atq; tumultuosis sine scitu & consensu suo atq; Magnorum Ducum delectibus opponant, omnesq; talium authoramentorum motus impediant, ac amoveant. Quod ipsum specialiter Magnificis Ducibus Exercituum committitur, quatenus in authores talium inquirant, juxtaq; rigorem legum pro munere suo contra eos procedant. Idem quoq; omnibus Capitaneis Castrensibus S. R. Majestas demandando literis suis eosdem commonere dignabitur officij atq; muneris sui, ut brachio Regali turbas omnes atq; tumultus cujusvis recentis authoramenti absq; scitu Regio & Ducum compescere nitantur. Cum verò copias Regias ex Hungaria ad eosdem memoratos casus S. R. M. adventantes præstoletur, pro conducendis, ac in bono ordine conservandis dignatur sibi reservare facultatem, vel cui competierit designandi Commissarios.

3. Generoso Dziduczyckj Ablegato Extraordinario ad aulas Cæsaream, Reipub: Venetæ, Principum Italiæ, atq; Curiam Romanam designato, exemplis aliorum ablegatorum insistendo, ac præcipuè Venerabilis Bocum Canonici Cracoviensis sub interregnum expediti consentire dignatur super summam à Senatu determinatam octo millium Imperialium, quam Thesaurus Regni, seu ejus Officiales ad exhibitionem puncti istius ex Senatûs consilio deprompti sine mora exolvere tenebuntur,

 quod

A.C. 1697 quod si aliqua renitentia vel oppositio fuerit S. R. Majestatis literis universalibus, quàm primum Notarius Thesauri, atq; omnium Camerarum monere dignabitur, quatenus summas ex proventibus Reipub: sub solutione de proprio nemini audeant extradere, nisi prævijs assignationibus Regijs ex Senatûs consilio.

4. Per eundem Generosum Ablegatum revocandæ erunt C. M. auxiliares copiæ sub tempus liberatæ obsidionis Viennensis, eoq; nexu desideranda assistentia mutuo ad præsentes Reipub: casus. Similis quoque instituenda erit ad Serenissimum Electorem Brandeburgicum pro urgendis vigore pactorum suppetiis, nec Moschviticum quoq; in casu ulterioris necessitatis impetrandum subsidium omittendum erit.

5. Hyberna stativa Germanicis copijs S. R. M. ex omnibus circumstantiis judicat non alibi magis esse opportuna, quàm in Prussia.

6. Ad recipiendum homagium in Prussia, ac civitatibus ejusdem majoribus quantocius designandos fidelissimos Commissarios apprimè necessarium censet; idq; sine omni mora expedire curabit.

7. Illustrissimo & Magnifico Castellano Cracoviensi Supremo Exercituum Regni Duci significandum erit, quatenus tot copias conjungendas Exercitui Regio in Regnum commeare demandet, quot commodè dimittendas absq; periculo denudandorum finium Regni judicaverit. Tum etiam ex præsidiis fortalitiorum limitaneis, in quantum possibile militem pedestrem eductum militibus Regiis ad urbes tutandas relictis conjunget, taliter verò ordinandis copiis assignationes in stativis extraditurus prævijs juramentis fidelitatis.

8. Tribunal Regni Petricoviense casu quo die hesternâ juxta suam incidentiam reassumptum non fuit, curabit modernus Capitaneus Petricoviensis pro munere suo, ut reassumatur in tempore per leges designato post publicationem literarum denunciatoriarum coronati Regis.

9. Proski remittendus ad suum munus in aulam Cæsaream, non pro negotiis tantum belli ac fœderis sacri continuandis, sed etiam præsentium Reipub: necessitatum opportuniori communicatione, quo nomine ut solvatur illi quolibet quartuali à data præsentis Consilij unum mille Imperialium in specie, designatur thesaurus Regni, seu Officialibus illud sine mora quolibet quartuali per literas sumptu thesauri committitur ut transmittant.

Nunc verò pro itinere unum mille Imperialium idem thesaurus præter quartualia providebit, quæ omnia expediuntur, ac expedienda sunt præsentis Senatûs consilij vigore.

SERMO JOANNIS ODROWĄSZ PIENIAZEK, PALATINI SIRADIENSIS, CIRCA SALUTATIONEM S. R. Mtis IN ARCE CRACOVIENSI.

5. Novembris Anno 1697.

Ad mandatum Serenissimæ Majestatis Vestræ in conspectu ejus Regio comparens, venio obediens, fidelis humil imi & devotissimi cultûs, simulque liberæ subjectionis S. R. M. Vestræ, Domino meo clementissimo ferens homagium. Agnosco & simul adoro immensam bonitatem Serenissimæ Majestatis Vestræ, quæ antequam me nosceret, prævenit gratiâ vocationis suæ, quam credo à DEo esse ordinatam, cùm veniat à Vicaria in terris Dei potestate, à Christiano uncto Domini & cum usu

ufu veniat, ut lucente fplendidiffimo fole, univerfa tam fuperna, quàm in- *A.C.1697*
fima clara fint, & confpicua. Sum plenus bonæ fpei, me gratia Sereniffimæ Majeftatis Veftræ, licet fim minimus mortalium in hac Rep: non fore defpiciendum, quem confpicuum Iudicij Regij reddit fplendor, & in hac luce ambulans confido greffus meos fimplices & finceros ambulantes viâ antiquæ virtutis Polonæ, non allifuros ad fcopulos læfæ Regiæ Majeftatis, & adfit modo gratia, & virtus fupremi Numinis, in cujus manu funt corda Regum, qui Regna donat, & Reges creat, cui nemo dicere poteft, quare facit hoc, ut imperfectum meum perficiat in obfequij fidelitate S. R. Majeftati & Reip: cui, ut S. R. Majeftas copulato politico matrimonio cum Repub: & Regia domus cum libertate bene conveniens præfit, imperet feliciffimè, tranquille, victoriofe, de immaniffimis hoftibus S. Crucis in annos Neftoreos, fummis votis profequor, intimè optans, ut S. R. Majeftas oppreffæ Patriæ afflictis legibus & univerfo innumero populo Polono & M. D. Lit. fit clypeus fortiffimus, folatium & defenfio, & cunctis nobis fit Rex in benedictionem.

COPIA LITERARUM
CUJUSDAM CRACOVIA AD MARESCHALCUM ROKOSZIJ LOVICIUM SCRIPTARUM.

EXpedivimus feliciter (det DEus parem Principijs finem) coronationem Regis Augufti fecundi talis Regis, quo nec optare meliorem, nec fperare licet. Sub cujus regimine, non tantùm revivifcet Refpub. fed etiam totum id, quidquid à juribus & libertatibus Regni deviavit, ad nativum redibit fplendorem. Urbem, quam latericiam accepit, reddet marmoream. Recommendatum eum reddunt digna attributa, Regiæ qualitates, innata clementia, injuriatis favorabiles aures, meritis debitus refpectus, pauperibus liberalitas, nec hoftibus etiam odiofus, Regem enim Patrem; geret. Quod verò te, qui non libenter fimiles actus relinquis, hic non vidi, non caret res myfterio, credebam certè, quòd curis publicis fatigatus procul negotijs domi quiefcas, fed alia venit huc relatio, quòd fcilicet credideris in Deos alienos, in partes Gallicas tranfieris, refervavi nihilominus tibi aliam aurem, precans te, ut me informes, & dicas, quis fis, & quantocius propera ad Dominum. Audeo facrofanctè promittere quòd non tantùm pro impenfis laboribus fub tempus Electionis Regis noftri fumptibufq; de thefauro Regis participabis, fed etiam pro tam notabilibus in Patriam meritis, in memoriam majorum tuorum, tuorumq; inter Patres (non defunt enim adhuc vacantes curules) adnumeraberis. Expectamus proinde tædiofe, tanquam virum omni expectatione majorem, fperoque quòd perfvafioni meæ acquiefces, alias non eris amicus Cæfaris. &c.

RESPONSUM EIDEM DATUM.

DEliberabam ufque in hanc horam, & quando in hac Rep. propter infelicem fciffionem quivis in fuas vias declinavit, ego anxius maneo, & tædiofas fero in pectore curas, confiderando quis fe meliori judice tueatur? nolui infidijs fluctibus immergere ratem, metuendo, ne pro fcopo, in fcopulum impingerem, quia libero nobili illuc inclinare, ubi libertas pro auro vendita, auro pulfa fides, auro venalia jura, pudor non permittebat, hîc verò ubi eam confervare, & quod extra orbitam declinavit ad numeros reducere juftos, apprehenfio paucæ quantitatis bene

 fenti-

A.C.1697 sentientium praecipue nunc, quando leges silent inter arma dissvadebat. Dum tamen literis tuis exploras mentem meam, quis sim, facile id ex hoc, quod in sinceritate cordis scribo tibi, intelliges, quod sim ejus sensus, quod scilicet communis mater libertas, in hac libera gente in quovis nobili super ruinam Patriae cadentis debitam requirit compassionem, ut fleat ruentis fata Trojae, quando haec, quae unica ad invidiam totius orbis gloriabatur libertate, nunc in auream mutata servitutem. Gens libera Dominium servitutis, audiebatur vocalis libertatis echo per Europam, & vicinae tremebant potestates, nunc versa est in luctum cithara ejus, & ita, ut lugubre, & inpracticatum mundi cymbalum facta, nesciat, quo stet tacta dolore? gloriabamur lapide angulari libertatis, liberâ legum & Dominorum nostrorum Electione, nemine contradicente, sed jam ter repetitâ vice, & hunc lapidem movemus. Elegimus nunc duos Reges, & quidem fatis imperare potentes, quia in perniciem tam gloriosae libertatis, & ex fundamentis commovendae non sufficeret unus, elegimus duos, & utrumq; contra leges, jura, libertates, unico tantùm nominationis privilegio unus altero felicior. Non detraho, avertat DEus, Regijs qualitatibus Electoris Saxonici, sed hae & fallere & falli possunt, nam & Iulium Caesarem dum laudibus effert Historicus, ita ad finem addit: has tanti viri virtutes ingentia vitia aequabant, inhumana crudelitas, perfidia plus quam pecorea, nullus Dei metus, nulla religio. Testantur historiae & de Nerone, quòd ab initio ejus Imperij, cùm decretum quoddam mortis subscribere deberet, tremebat manus, & lachrymans infortunium suum accusabat; utinã literas non novissem. Et brevi pòst tantus evasit tyrannus, ut corpora occisorum hominum equis pro pabulo apponi jusserit. Sed his non perstringo Dominum, Regnatricis tantùm tutelam libertatis sumo. Electus legitimè, quia à libera nobilitate, quandoquidem pari gaudemus libertate, sed non à tota Rep: nominatus incompetenter, conductus in Regnum incompetêtissimè, ubi codices legũ in manibꝰ esse debuissent, arma fuêre. Adductꝰ inaudito à majoribꝰ nostris exẽplo, cũ exercitu toto acatholico certè nõ pro defẽsione, sed oppressione libertatis. Scripsistis pacta juramẽtũ ab acatholico Flemingo in Ecclesia Catholica recepistis, justene? voluerũt nonnulli in confirmationẽ liberae Electionis lapsis succurrere rebꝰ, & in unum convenire. Misistis hostes non fratres ad nos, ad rumpenda consilia instructos, & licentiosos, qui perstrinxerat generosa pectora ausus, & cum tremore redierunt ex campo, qui cum superba int averant audacia. Exercitus Cracoviae locatus cum Electore suo, unde & nos ex principiis sumebamus finem, & quando ibi omnis erat in armis salus, etiam nos processimus ad extrema, quandoquidem submergendus & novaculam arripit. Proposuimus sacrosanctè tueri libertatem in sacro Rokosz, non propter privatum interesse, quia propterea tunc etiam Principis Contij obliti sumus. Advertistis postea, quantum inter vos munere caecus fecit error, propterea accessistis ad complanationem, sed tantùm in elusionem nostram, firmiter credendo, quòd dum vitia prosunt, peccat qui rectè facit. Interea nos non fuimus alieni à concordia, quia libertatis jura, non Imperij curae erant, voluimus reducere in vias rectas libertatem, quae deviaverat, & ideo proposueramus congregati in campo nos Electorem Saxonicum Regem proclamaturos hâc conditione, ut coronatio differretur. Sed nihil horum ex parte vestra factum, nostrae spes inani crepuêre vento, quia nunquam credere voluistis, Principem Contium unquam in Polonia compariturum. Indixistis comitiola, in quibus nullus Nuntius legitimè electus, omnes controversi pro comitijs coro-

coronationis electi, ad extremum Thesaurum Regni, tot Regum & saeculorum depositorium rupistis, corona accepta, malum pessime captum, quia non de ligno vitæ, sed ex quercu, cujus natura non pro hominibus, sed porcis fructus ferre solet, & ita coronastis per vim, quem adduxistis per potentiam. Experti sumus miseri Phryges, quòd nobis illusum fuerit, sedimus & flevimus Remp: uti perituram, præcipuè nunc, ubi multæ imperandi leges, parendi nulla. Timebamus similia, quæ Krazynscio Palatini Plocensis filio acciderunt, cùm euntem unus ex Saxonibus ad conclave Nuntiorum cum charactere nuntij, baculo directionis in ipsa area salutavit. Quando Germana natio Polonos contemnebat, quando distributores pecuniæ Saxonicæ, concurrentibus pro coronatione nominati, acceptas pecunias exprobrabant, quòd Rex coronam auro comparaverit, quòd eam nō ita nimis sibi optaverit. Dum bene sentientes Rokoszianos perdendos, mactandos, bona eorum ruinãda consiliarij Saxonici persvadebant. Commovit id non leviter nobilem animum, quòd non vano augure eadem sors nos pressura esset, & propterea externæ quærendæ protectiones nobis erant, quando nobis unam cervicem Caligulæ optabant, ut eò citius uno ictu omnes periremus. Congregati sumus sub Varsavia, & adacti necessitate Principem Contium Dominum & Protectorem nostrum proclamavimus, quandoquidem premente Deo, fert Deus alter opem. Externa auxilia etiam ab exteris quærere permisit DEus. Nullum inde vobis erat a nobis præjudicium, libertatem enim vestram intactam relinquebamus, nostrámq; ut amor in DEum & Patriam svasit, disponebamus. Ita pòst dextra Domini fecit virtutem, quando cum Electo nostro littus tetigere carinæ ad consolationem saltem afflicti populi. Tunc inprimis considerastis, quòd Deus nobiscum erat, consiliaq; inivistis contra libertatem & nos, Exercitum Electoris expedivistis, ut nos raperet. Legatos cum denuntiatione à nobis expeditos intercipere curâstis, bona Rokoszianorum transeundo, ruinare jussistis, & id facile fiebat armis contra eos, qui statutum & constitutiones Regni tantùm opponebant. Exactiones ingentes extorquebat exercitus, nobiles ad flagra damnati. Credebamus ab initio, Germanos ex naturali contra Polonos odio, id indiscretè fecisse, sed & nostræ Polonæ cohortes plurimum damni attulerunt, ob conniventiam Ducum & benignitatem. Nulla dedimus repressalia, jure tantùm nos defendentes, spem nostram in Deo ultionum reponentes, & sperantes, quòd dabit Deus his quoq; finem. Et ecce insperatus venit Nuntius, quòd Brandt incursu facto in conventum Olivensem nobiles & Senatores ad Principem electum missos acceperit, custodiam ejs dederit, nec sexui fœmineo, nobilissimis Senatricibus ibi præsentibus parcendo, Legati contemptim habiti, equi, currus, aliáque in prædam cesserunt. Legati Galliæ supellex, contra jus gentium direpta. Quid non agit unus acatholicus cum Oliva, quanquã die Veneris carnibus vescatur. Et tantò magis adhuc quid egit in terra lacte fluente, hoc est in Prussia sangvinem exsuceando. Quanta gloria, quòd Ille, qui nuper tubas inflabat cum Nephomene, liberam nobilitatem debellabat. Oppressus eques servusque senatus. Et hic est tractatus pacificationis, hæc libertas Polona, sentiendi, quæ volumus. Hæc sunt initia, absoluti Dominij, liberæ genti insupportabilia & nescia subdere colla jugo. Gaudebamus libertate superbi dono Dei, quòd sub Iove frigido hic Phœnix educatus, sed & hunc calefecimus, per convulsionem jurium, volendo experiri, quid ex ejus cineribus nasceretur? evolabit, evolabit ex hoc cinere alius sed nunquam in Polonia visus Phœnix absoluti Dominij, utinam non fiat basiliscus ipso visu metuendus. Nauseamus in libertate, quia non cognoscimus, quid sit absolutum Dominium? non agnoscetur verò bonum, nisi amissum. Noluimꝰ alieno

A.C.1697

Stanislaus Dzbiki coronator

A.C.1697 alieno sapere casu, Hungarici & Boëmi liberorum olim Regnorum fato pereuntium. Neminem ergo incusemus, nisi nosmetipsos. Non credidimus, quod nobis non vana prædixêre auguria:

Aquila nigra biceps albâ pereunte sequetur,
Juncta Lechis, nam sic pereunt
felicia Regna—.

Vidisti Hungariam, nosti Boëmiam, cave tibi Polonia. Bibamus ergo hoc acetum, quod ipsimet nobis fecimus. Quàm feliciora erant sæcula, dum debilioris sexûs manus sceptrum Regale ornârunt, dum libertatem ita servarunt, ut libentiùs mortem, quam servitutem arriperent. O quàm fortunata ætas illa, quando ab agro ad thronum accipiebantur, sub ligneis postibus & rustica lana beati. Nam illo tempore pupilla libertatis intacta remansit. Non nos juvabunt Comitia, quia hæc semper pro Majestate, & quanquam Comitia Polonorum martyria sint Regum, audietur nihilominus non unus pro domo Cicero. Consilia nostra continuæ sunt disputationes, nec mirùm, quòd nihil boni concluditur, quia à discordibus, quamvis liberæ Reipub: æqualibus fratribus, rara autem concordia fratrum, & quandoq; loco auxilij laniena. Quid ergo? ultimum refugium à Domino, per quem Reges regnant. Et mater libertatis Religio ubi erit? Rex Neophytus, uxor Lutherana. Verum quidem est, quod & Stephanus Bathoreus & Sigismundus similes erant, & pòst zelosissimi Catholici facti, sed non ex quolibet ligno fit Mercurius. Regina, quæ hactenus in Lutheranismo persistit, quid aget? nonne contra Religionem, quâ Regna constant, coronabitur? sed confido in Domino, quòd Ecclesiam suam defendet, & disperget eos, qui volunt mala. Quando verò persuades mihi contrarium DEo & libertati, infandum renovas dolorem, credidisti fortè numerari me inter mobile vulgus, scio ego, quod quotidie à nobis recedant, sed hoc animum non turbat quietum. Mutetur qui vult ut luna, facilis alijs sit descensus averni. Me diu expectabis, nec fortè, habebis, hanc partem teneo, tueborq;, quam regit DEus, ducitque Libertas. Non me terret, quòd sit numero parva, quia est justa, virtutem quis amplectitur ipsam, præmia si tollas? sumus pauci robore virorum Scævolæ, qui dextras ardenti imponere foco, pro focis arisq; parati. Non nos movent vana promissa, nec fulgor auri, nec minæ sævientis terrent tyranni. Rem libertatis agimus, quam vos pro auro vendidistis, portetis proinde nunc compedes aureos, gaudendo pro libertate auro, nobis est grata, quia illam amamus, non nauseamus in illa, quam barbaræ gentes appetunt. Altiùs ponit Scytha suas cabanas Palatijs Romanis, quia in illis liberior, Româ quid melius, Scythico quid frigore pejus, cur tamen ex illa barbarus urbe fugit? Quia verò illam defendere tenemur, arripiemus quoq; arma, utiq; defensiva, nonne & DEus defensionem indicit? Vende tunicam, eme gladium, & natura idem permisit, vim vi repellere licet. Ponimus spes nostras in innocentia nostra, nec turbabimur etiam pessimè victi. Non recedimus à Protectore nostro, quia virtute non numero pugnamus, confidendo, quòd antequam Gallus DEo, Patriæ, Libertati ter cantet, non unus Petrus negabit unctum suum; quia violenta nemo diu Imperia tenuit. Unicum pro laboribus nostris solatium, unica mercès, vita libera, aut mors gloriosa, quod reliquum est, pro promissa pecunia gratias refero verbisq; Alexandri ad Parmenionem aliquid simile suadentem respondeo: & ego pecuniam mallem, quàm gloriam, si essem Parme-

menio. Vacantes curules non appeto, quia scio, quod non locus virum, sed vir locum ornat. Contentus sum quod sim in Regno Regnantis Nobilis, unde cunabula Regum, exordiaq; Senatûs, & crede mihi, quod si non magis honorẽ & honestatem æstimarem, certè tempore opportuno dum nundinæ erant pro vacantijs, vel dies Rogationum celebrabantur Cracoviæ, venire potuerim. Scribis, quòd non ero amicus Cæsaris, fortè Spiritu Prophetico, quia ex his conjuncturis videmus & nos, quòd non habetis Regem sed Cæsarem. Ego etiam reciprocè invitando te ad nos in recompensam pro tutela libertatis antiquâ monetâ, verbis, non nummis, hoc est debitâ gratiarum actione & immortalitate nominis solvendum tibi appromitto. Interim non me tentabis. A.C.1697

Vale tamen, & me ama.

LXXXVI.

CARDINALI PRIMATI,

Varsaviâ 13. Decembr.

Factioni Gallicæ se adhærere jam non posse asserit.

CUm hac intentione veni Varsaviam, ut simul cum Thesaurario Litvaniæ Lovicium irem, ibiq; te veneratus quærere non desisterem, quid ulterius agendum? verba innocenti reperire facile est, tacere difficile? Sed quia hic invenio confirmationem eorum, quibus ex fiducia conscientiæ propriæ, credere omninò nolebam, satius duco omnes meas injurias DEo offerre. Judicet Dominus arbiter hujus diei inter nos, causa si est, reprehensionem haud gravatè feram, ubi merebor. Sed non minus audacter, quàm certè cum S. Paulo gloriari possum, cum omnia fecerimus, servi inutiles sumus. Expectabo à Thesaurario dicto responsum, quod ab ipso enixè petij, ut saltem sciam in quo peccavi? Rectum hactenus honestatis iter ita tenui, ut nemo nisi per calumniam objicere mihi quidquam queat, unum tantum delictum meum esse credo, quòd sincerè quidquid mihi in Domino videbatur, palàm locutus sum & scripsi. Authoritatem tuam pro virili tueri, si quis usus mei, tibi sincerè servire volo, & non te deseram, nisi deserar. Quocunq; illabetur virtus, ubique sui secura. Ut tamen diutius Gallicæ factioni adhæream, quæ nos privatos per continua promissa ne dicam mendacia plane ruinavit, totum Regnum ex fundamentis evertere, & ad incitas (DEus avertat) cineresque reducere posset, huic per conscientiam assentiri nullatenus possum. Servivi verè quamdiu, & quomodo potui, privatis stipendijs. Res ipsa parva sed animi mei dolor magnus est, quidquid mihi erat privati peculij, totum id impendi sine ulla imaginabili gratitudine. Nunc cum immineat egeno populo ultima pernicies, jam enim hæreditaria bona ultimæ vicina sunt injuriæ, contra Episcopatum furor paratur, nullatenus id conscientia mea permittere potest, ut dem occasionem ulteriorem lacrymis & gemitibus pauperum, & satius duco inclinandum ad voluntatem divinam, quæ evidenter nobis contraria videtur. Confundentur verò de me sinistræ relationes, cum non ante sed nunc primùm sine ulla capitulatione vel contractu quærere gratiam, seu ante oblatam acceptare me resolvi non secretò, non clam, sed palàm sensum meum aperire, quòd sine præjudicio religionis sanctæ, & libertatis, respectus & favores aucupari nolo, sed cum etiam & Parisijs in eodem dispen-

A.C. 1697 spensor, & à te non ita tractor ut merui, malo iram quàm contemptum, ejicere nos magnum esset, excludere facile est. Cæterùm erudivi animum & docui, vulgaria quædam contemnere, sola virtute, quæ nullâ re indiget, nihil extra se appetit, contentum. Et hoc genuinè tibi deferens, non intro in profundiores rationes, ubi rebus nihil proficitur, nihil verbis aggrediar. Fui teste cœlo & terrâ tuus, nec desinam esse, si volueris.

LXXXVII.

CASTELLANO CRACOVIENSI

Exercituum Duci, 13. Decembris.

Queritur de oppressione subditorum.

QUando præsens Reipub: infelicitas, ita nos omnes confudit, ut neque privatim scribere inveteratasque amicitias exercere licuerit, tacui & ego, nec tibi detuli quod antiquus noster inter nos desiderabat affectus, nunc dum gemitus pauperum urget & cogit, audeo, non in favorem meum, sed in gratiam miserorum subditorum ferventissimas coram te præsentare preces. Iam in hæreditarijs meis bonis multi ruinam passi, de quibus nec jam loquor, quia Domino DEo meam & illorum detuli injuriam, ad quid congressus sub Ravâ insuitatus, inauditus, nec ipsis qui ei consilium dederunt laudandus? ad quid inquam servivit nisi ad ruinam status nobilis, ad oppressionem liberi sensus, ad vindictam sumendam de his, qui aliter quàm vos in campo Electorali senserunt. Habeo præcautionem quòd & ad Episcopatum meum aliquæ cohortes destinatæ fuerint, quanquã de pietate tua non credo, quòd conditionem temporum velis accusare eo modo, ut ille questus est Imperator, quòd nullis calamitatibus publicis insigniretur, velut Tyberij tempora quibus obruta fuerunt ad viginti millia hominum casu theatri apud Tarracenam. In memoriam reducas tibi, quantum anno præterito indiscreta confœderati militis insolentia damnũ Episcopatui attulerit, & non permittas his cohortibus frustra comparere, quandoquidem centum armati ab uno nudo nihil accipient, nec id patiaris ut reliqui subditi in vicinam transeant Prussiam, Dominum & religionem mutando. Securum te reddo ut Christianus, multas reperiri in Episcopatu meo villas, quæ à duobus mensibus panem non viderunt, nisi ex compassione quantum possum, non quantum illi indigent paupertati eorum succurrerem, magna pars fame periret. Scripsi & Regi, Paterno respectui pusillum gregem meum commendando, & spero brevi instãtiales ad te ejusdem literas (optima proinde in patrios referas exempla penates) quæ ne præposterè veniant, anticipo his ferventissimis precibus, quibus addat valorem compassio Christiana, quam invoco &c.

LXXXVIII.

STEPHANO HOMIECCIO

DAPIFERO PODOLIÆ MARESCHALCO ROKOSZII 15. Decemb.

Cur ad Regem accesserit.

CRedo & publicâ famâ, & privatis informationibus tibi delatum esse, quâ constantiâ ab ipso initio manutenere voluerim id, quod Domino visum pro bono, & publicâ Patriæ utilitate. Non movebar unquam ullâ tentatione, quæ debiliorem me forte inducere ad id facilius potuisset. Sudavi & alsi usque ad finem, non me absterruit pe-

it periculum offensionis, non diminuerunt zelum ingentes sumptus, vi- *A.C.1697*
tam, fortunam & quidquid reliquum erat, volui semper bono publico immolare & defacto immolavi. Loquentur fortassis etiam me mortuo acta mea & obscurum posteris esse non sinent. Promovi ad coronam pro posse eum, quem dignissimum credidi pro fide Senatoria, & jurata conscientia, si in me situm fuisset, majora fecissem, & nullum, hic testor fidem, subterfugi laborem. Videns postea extremam legum & consuetudinum oblivionem in illis, qui in libertate nati & educati memoriam ejus deponere non debebant, non subterfugi subscribere Rokoszio sub directione tua, quem Senatorius & Equester ordo huic muneri parem judicavit. Tuæ enim merita & capacitatem hic negabit, qui te non novit, scias me ita ut decet te æstimare. Dulcius nihil radiat, quàm veritas quæ nubem frangit.

Non declinavi per omne tempus, neq; ad dexteram, neq; ad sinistram, rectum honestatis secutus iter. Ad primam notitiam Electi nostri ivi Gedanum, ut venerarer eum cui vocem liberam, in campo Electorali dedi. Mansi ibidem in consortio dignissimi avunculi tui Palatini Kijoviensis quatuor integras septimanas.

Non memoro sumptus, viderunt præsentes ibi comitatum meum, propriâ experientiâ cognoverunt quanto pretio constabat illa residentia. Expectavimus redemptionem Israel. Pacando verò Regno majores vires cur non comparuerint, aliam rationem non invenio, nisi quod sic DEus voluerit, quòd bonitas ejus infinita, effusionem sangvinis, motus & fortè ruinam ultimam Patriæ nostræ needum determinaverit. Causâ meliores fuimus, patrocinio multò pejores, agri jure cadere nemini non arduum est, regni jure jam possessi cui difficillimum non sit deturbari. Jam Rex coronatus in possessorio, nos tantum in petitorio, cum modicis viribus eramus. Redij Gedano & ex gratia DEi magnâq; meâ felicitate præveni & anticipavi omnes illas confusiones quarum cuivis quamvis diverso modo sua pars obtigit. Considerando verò ad focum domesticum præterita, præsentia, & futura, invocato DEi nomine conclusi apud me nemine impellente Patriam nostram aliter salvari non posse, nisi per contrarium his quæ hactenus fecimus, & quæ illi ruinâ afferunt. Scripsi proinde Cardinali Primati, factâ brevi & vera relatione, illorum quæ vidi, & quæ rescivi. Addidi sensum meum, quanquã non sine sensu doloris, difficile enim pœnam Divinam occultare, quæ nos hâc confusione implevit. Neminem accusavi quia qui erroris plures arguit, sui damnatur, semper enim opportunè judicat, qui judicium suum communis sententiæ censorem statuit. Sensus verò meus non erat alius, nisi ut cum felle Christi mœrores nostros misceremus, calicem salutaris ejus acciperemus, sub potenti manu humiliaremur, negotiosissimam prorsus nostram abjiceremus vanitatem. Infeliciter pleraq; cadunt quæ temere continuantur. Cadit qui plus posse vult, quàm valeat. Ut eum Regem agnosceremus, quem Dominus exultavit, neque facta considerando, quoniam ille sic voluit, utq; in bonitate Divinâ omnem nostram reponeremus fiduciam, modò vellemus de reliquis in charitate, quæ ubi abest, ibi nihil boni esse potest, cogitare. Et quandoquidem superare non possumus, maturato opus est, nec inutili cunctatione agendi tempora amittenda, meliusq; cedere, reliquias libertatis sustinendo. Scio bene, quòd etiam optimas intentiones privati odij pertinacia, curiosa ad cognoscendam vitam alienam, desidiosa ad corrigen-

 dam

A.C.1697 dam suam, quia in publicum exitium intenta, ut evertebat, ita semper evertet, periculum forte ac conscientia factorum reddunt inquietos & hanc indignationem injustam causabunt sed non temere judicanda, quæ non videntur, imò nec omnia quæ videntur, cum præcipuè omnis credulitas mala sit, pessima si fœminæ credis, quæ si semel fidem lucrata, iniquissima quæque persvadet, scis quam tangam, cuique ulcus inest? ac proinde cōcatenatam malorum si quis ulterius seriem vellet pati nec excutere, esset insensibilis.

Acceptâ à Rege civilissimâ compellatione respondendum eidem duxi, & eum agnoscendum Regem, quem digitus Domini visus est monstrare. Quemadmodum ergo detuli id ipsum Cardinali Primati, ita & tibi libenter defero hunc meum genuinum addendo sensum, quòd quò citius Regem omnes recognoscemus, eò celerius tranquillitate Patriæ gaudere, & lætari poterimus. Scio enim, quæ impedimenta opponant accessui nostro, qui verum gustum libertatis non habent, & qui absentiam nostram pro beneficio agnoscunt. Adire insimul omnes, Regemque junctis manibus recognoscere inter optata magis, quàm inter sperata numero, rarus enim est, absit injuria verbo, qui sua non quærat. Venerunt mihi ad manus vix non authenticæ Cardinalis Primatis propositiones, quæ omnia in rem ejus, nihil in rem nostram continent, & non quærit quod multis utile sit, sed quod sibi. Nonne ergo quidquid in alieno reprehendit, id in sinu suo reperiet? privatas spes agitans sine publica cura. Enervabitur proinde vis nostra, dum mutuam jam perdidimus confidentiam, & cum accidentalia essentiam rei manutenere prohibeant. Comitia pacificationis videntur ultimum remedium labentibus rebus nostris. Ego autem pro vili sensu meo dico, & nunquam me id dixisse pudebit, vel pœnitebit, quod ad comitia hæc cum tam parvâ jam manu reliquiarum nostrarum accedere sit idem, ac reliqvum libertatis perdere. Quia inprimis in comitiolis rarus ex amicis nostris nuntius eligetur, nec facile quispiam in congressu partem nostram tueretur, pateret nuditas ultimo Varsaviensi congressui similis, & contemptui haberetur, quia tempora nostra diversa sunt à priscis sæculis, in quibus tantum unus, quātum mille; publica nunc pessimè habent, in privatis etiam suæ cruces. Possent ergo per conniventiam nonnullorum, in contumaciam aliorum talia constitui, quæ reliqvum libertatis ad finem jugularent; nonne ergo melius esset sine mora, & periculosis dilationibus ad Regem accedere & deinde junctis manibus habendo vocem in capitulo id constituere, quod Patriæ desideratam pacem, Regi, quem jam omnino recognoscere debemus, tranquillum adferat Imperium. Ita fama fert Regem non diu Varsaviæ moraturum, sed in Prussiam moturum. Cur ergo istud interstitium non accipiendum, cur maturè nobis non conveniendum in unum, cur comitia non prævenienda, in quibus (sim falsus vates) vereor, ut aliquid boni constituere possimus, si prius ad invicem non consentiamus. Ego palàm minimus Apostolorum in hac nostra parte servivi, ut decebat, quamdiu potui, potui autem felicior esse, nisi melior esse maluissem, protestor id coram te, quòd propter nullum particulare interesse, publicè enim & privatim declaravi, quòd nullam velim vel inire, vel acceptare capitulationem contra DEum, nolo aliquid habeam, ne non habeam DEum, sed quod non ex vano metuens pejora prioribus (felix ille cui ante lassitudinem peractum est iter) accedo ad Regem, cum hac expressa & positiva declaratione, quòd me nulla spes fortunæ, nullum desiderium lucri ab eo abstrahet, quia supra omnia desiderabilia charissimæ constantiam debeo Patriæ, inclinabo me Regi, ut privata persona, non avellar tamen à te, cui id & subscriptione manus meæ; toties ore promisi, conscientiamq; invadiavi. Agam tamquam privatus

tus

tus Senator, & sic actus meos omnes dirigam, ut nihil excusandum habe- *A.C.1697*
am, credas verò obsecro, quod nec consilij nec voluntatis meæ fuit, sed impossibilitatis, quantum metiri vires licuit, amplius in eo statu permanendi. Obsecro inquam per Christianam charitatem, ne me humana voluntate id fecisse credas, sed sicut præcipuè nobis incumbit divinum consilium perquirebam & vidi, sicut est voluntas in cælo, sic fieri debere in terra. Scio ego quòd sola suspicio est apud vos, grande scelus, scio quòd multis subero interpretationibus, quæ hoc sæculo non desunt, quòd scilicet præcipitanter ad Regem accesserim, sed quare Cardinalis ipse voluit, dum me a confidentia sua alienum reddidit? in reliquio dabo rationem publicè & privatim quicunq; eam audire voluerit. Bene sit quod pro Republica sit, exitus acta probabit. Si in me delectum agnoscis, ignosce. Videbis verò & tu, quod publico necessarius fuerit hic accessus meus, quia pro modulo meo hoc consulam, quod publicam quantocius adferre possit tranquillitatem, illud & publicè & privatim profitendo, quòd retro non recedam unquam, illi serviam cui ut serviam expressa est Dei voluntas. Hoc ex plenitudine affectûs dum defero, ad similia te invito, ut diffundatur hæc benedictio in universam Poloniam & ad signum vitæ certatim convolent universi, & ego occasionem habeam præstandi tibi obsequia, quæ non à te exigo, sed ipse exhibere cupio. Et iste est epistolæ finis, qui finis est ad justitiam omni credenti &c.

LXXXIX.
SERENISSIMO REGI AUGUSTO
16. Decembris.

Agnoscit eum Regem, & Episcopatum suum commendat.

Hodie primum redditæ sunt mihi literæ Majestatis Vestræ de data 7. Novembris quibus debita cum veneratione respondeo, & post tam manifesta Divinæ voluntatis per quam Reges regnant, argumenta, debitam Majestati Vestræ reddo subjectionem, & illum reverentissimè agnosco, quem procul dubio cælestis calculus Regem nostrum destinavit. Sicut verò præsentibus hisce meis legitimum Dominum Majestatem Vestram & me fidelem esse ab hac hora subditum recognosco, ita Episcopatus mei bona quæ anno proximè elapso Confœderati militis immoderata exactio propè exhausit, humillimè Majestatis Vestræ gratiæ respectuiq; Paterno commendo meq; cum domo mea ejusdem profiteor. &c.

XC.
EIDEM 26. Decemb.

Curam oppressorum commendat.

Compellatus à Majestate Vestra ut secundùm morem antiqvũ cum debita veneratione ad deliberatorias dando responsum, sensum meum Senatorium exprimam, facio id, ut debeo juramento coram Serenissimo sanctæ memoriæ Antecessore expleto adstrictus Senator. Refero inprimis humillimas gratias quòd velit dissensiones, & præsentes scissiones combinare quas nulla certè à persona Majestatis Vestræ av..o, sed beneficium libertatis cum magno infor-

A.C.1697 infortunio, imò ferè cum totali Reipublicæ ruina permittente Deo causavit. Ego de quolibet credo, pro me spondeo omnes visâ sincerâ Majestatis vestræ in bonum publicum applicatione, evidenti in jura & libertates nostras respectu omnique de emendanda in melius Reipub: meditatione ad eam properaturos metam, ut tarditatem nostram sincero obsequio Majestati Vestræ rependamus, & compensemus, juvemúsque quantum nostrarũ virium est, ut heroici contra hostem Christianitatis conatus ad effectum deducantur. Ut verò his benedicat Dominus de cælo; petere audeo à Majestate Vestra, ut præ omnibus curæ sibi ducat, quomodo egentissimus populus, à tam gravi liberari possit oppressione, in qua non jam lachrimis nihil proficientibus, quia hæ citius, deficerent quàm causa dolendi. sed plane sangvine cælos penetrat, & vindictam a DEo promissam invocat, ut exurgat. In gravissimis terminis, & periculosissimo statu erat constituta Patria nostra regnante Ioanne Casimiro Antecessore Majestatis Vestræ, qui semper in rebus laceris fuit integer, in perditis semper æquanimis, in turbatis semper immotus, in convulsis semper constans, in desperatis semper DEo nixus. Qui cum humana defecissent salutis publicæ media, recursum fecit pius Princeps ad Deum & succursum desuper eo modo sibi attraxit, quando publicum in Ecclesia Leopoliensi fecit votum, omnibus viribus libertationem à gravibus extorsionibus gementis, & pauperis populi procurandi. Tãtæ efficaciæ hæc publica Regis fuit appromissio, ut mirabili planeque insperato modo expulsis omnibus inimicis integritatem publicam viderimus restitutam. Illud ipsum & ego pro fide mea Senatoria optarem, ut te Regum optime venerentur hostes, colant amici, dummodo pauperes ut audies, illis occurras, ut videbis adjuves, expectatione egenorum semper velocior, voto eorũ semper pernicior. Nullus dubito, quod per eliberationem innocentis populi suppeditabit Dominus media Majestati Vestræ non tantùm contra competitorem præpostera meditantem, quæ jam voluntate divinâ magno nomini Majestatis Vestræ cesserunt, sed etiam contra hostem Sanctæ Crucis totum id præstabit, quidquid quivis fidelis religioni & gloriæ ejus vovere potest. Et hoc primum objectum esse deberet imminentium comitiorum, quibus terminus jam est destinatus, priusquam ad nos Senatores deliberatoriæ expeditæ, in quo contra antiquas regulas, & solitam praxim Cancellaria Majestatis Vestræ erravit. Non deerunt in consilio illo publico media, quomodo Gedano, & alijs partibus securitas provideri possit.

Optarem & illud ut Majestas vestra paternè cum his qui deviarunt agere & illos ad gratiam suam revocare velit, non prodeant extorta nec hæreant suspensa beneficia, quia per id non tantùm tranquillitas publica, sed pacatum regimen eò magis ejusdem firmabitur, à quo amari se sentient amare eum cogentur.

Minimè itidem dubito, Majestatem Vestram ex bonitate sua in publicis ad Palatinatus instructionibus palàm facturam quòd omnes læsiones libertati illatas paternè lenire & corrigere intendat quòd non tantùm ad celeriorem obedientiam, sed & ad affectum certiorem & sinceriorem trahet hanc gentem, cui particularem & specialem in Monarchas suos amorem non tantùm externæ attribuerunt nationes, sed etiam ipsimet non ex vano gloriabantur Regnantes, quòd in sinu cujusvis subditi securè & svaviter quiescere possent, quam felicitatem non tantùm Majestati vestræ opto, sed etiam cum grege meo in oppressione gemente DEum precabor, ut benedictione suâ valetudinem Regiam firmet, & hanc nomini ejus det gloram, quâ possit Antecessores suos superare, & Regibus prioribus major omnium in se colligere virtutes, animos adæquare singulos singulis, omnes omnibus titulis superare &c.

COPIA

LITERÆ UNIVERSALES REGIÆ MAJESTATIS AD LITVANIÆ ET SAMOGITIÆ DUCATUS. Radomij 27. Decembr.

A.C.1697

Significamus &c. Post destinatam cælitus, & favorabilibus liberæ gentis vocibus oblatam, & capiti nostro impositam coronam, nulla magis cura, sollicitudoq; cor nostrum Regium occuavit, quàm ut exoptatam in Regnis nostris, simul nobiscum inseamus tranquillitatem, ut Regium diadema, non tantùm pretiosi unionen, sed & grata ornet innexa vittæ olea. Dedimus hujus rei documenta, partim in acceptanda Serenissimi Electoris Brandeburgici mediatione, partim in adinveniendis medijs conciliandorum nobis affectuum, omnium & singulorum, quos libera ad aliam partem inclinaverat optio. Prabeant fidele testimonium hi, qui per omne hoc tempus, à felici coronatione nostra, ad latus nostrum manebant, tam ex Senatorio, quàm ex Equestri Ordine, si non illud præcipuè palàm in nobis erat desiderium, ut quàm citissimè disjuncta inter se jungerentur studia. Nonne & sub Gedano dum ingerentem se in viscera Regni nostri æmuli ambitionem defendere voluimus, non tam repellere, quàm destinatum aliàs urgere iter, & ad abitum celeriorem stimulum addere optabamus, nullam civibus inferendo hostilitatem, ut eò citiùs gratioso omnes ad nos compelleremus impulsu. Continuabamus ulterius exoptatæ Pacis opus, quando quasi omnia adversæ partis, ita inclinabamus subjecta, ut jam pauci restent, qui non debitam velint ipso facto Majestati nostræ profiteri subjectionem, determinato ad id præstandum, adhuc ante comitia pacificationis tempore, ut concordi gratæ unionis vinculo juncti animi, in publica dictorum comitiorum agitatione, abolitis omnibus Majestati nostræ contrarijs actibus, in augmenta boni publici resolvi possint, in quo dum desudamus, & omnia impendimus momenta, & ecce veniunt ex Litvania, Samogitiaq; certi Nuntij, quod ibi cuncta impleantur armis. Illud quidem fideli honoris & Majestatis nostræ adscribere possumus zelo, in bonamq; interpretari partem, sed cùm gratia DEi, ad pacificandam hanc Patriam, alia offeruntur media, ad quid ferrum? ad quid effusio sangvinis? quis ex fraterno cruore fructus? si non sangvine Paterni madentes campi, sterilescentem producent fortunæ culmum, mortali civitates, & privatorum Nobilium bona cooperient cinere, extremam in Regnum hoc inducent egestatem, & propter id nec sangvine deservita Exercitui extorqueri poterunt præmia, ubiq; arma sequente gemitu, retinebuntur justæ ad prosecutionem, non tantùm offensivi, sed & defensivi belli contra immanem Christianitatis hostem cogitationes. Quò diuturnior, eò gravior animorum crescet divisio, & pòst secundum edictum Divinum subsequetur Regni hujus, unici Regnorum Europæorum antemuralis desolatio, quod cum tenerrimo Paterni nostri cordis considerando dolore, & desiderando, quàm

A.C.1697 *quam efficacissimis medijs eam calamitatem à Dominijs nostris avertere, omnes utriusq; partis inter se contrariæ, in Palatinatu Vilnensi degentes, quàm diligentissimè præmonemus, ut zeli pro Majestate nostra moderentur habenas, ab omnibus ulterioribus expeditionibus, à motu publico, ab omnibus mutuis aggravationibus, præjudicijs, violentijs, & quibusvis alijs ad invicem attentatis abstinere, usq; si id necesse fuerit, à nobis per literas universales admoneantur, quandoquidem inclinatis ad nos adversæ partis, lætari jam incipimus affectibus, ut eò meliùs divisi inter se coagulari sensus possint, eò celeriùs præviâ satisfactione utriusq; partis commodorum pristinam in Patriam inferre quietem. Quod cùm omnibus notum esse velimus, ut judicia in castris & alijs subsellijs incipiant, declaramus, ut Imperium nostrum, in hac solida justitiæ sanctæ basi fundatum fructibus tranquillitatis gaudere possit. Quod ut omnibus pateat. &c.*

COPIA LITERARUM REGIARUM AD PALATINUM VILNENSEM. Cracov. 26. Dec.

Publicis circa actum felicis inaugurationis nostræ perfuncti votis, singularem lætitiæ accessum ex literis Sinceritatis Vestræ percepimus, quibus prout fidelem devotionis suæ erga nos cultum pro exemplo cæteris imitando Sinceritas Vestra ductu suo monstrare videtur, ita resolutum ejusdem animum, tanquam boni Nuntij prodromum, reliquos pari studio secuturos minimè ambigimus, adeoq; pergratum nobis accidit hæc à fido pectore Sinceritatis Vestræ processisse, de cujus integritate & probata, semper in Principes fide, rectoq; ergo nosmet ipsos benevolentiæ sensu nequaquam dubitavimus, serâ quidem non tamen minùs seriâ ad ministeria publica promptitudine, coadunatis in fundamento legum Patriarum civium aliorum animis Sinceritatem Vestram tantò magis accedere gaudemus, quantò diligentiori curâ pacificum ingressum nostrum exhibere, antiquas Regni hujus libertates augere, & optatam inter Proceres concordiam sub regimine nostro promovere contendimus. Proinde persuasum habeat Sinceritas Vestra nos tam illam ipsam, quàm omnes ejusdem sequaces non dissimili recepturos affectu, quo gratam liberrimæ gentis voluntatem, collatorumq; in nos suffragiorum momenta perpetuâ recordatione æstimare possimus. Totas vires quantumcunq; belli vel rationes postulaverint, in conservationem inclytæ hujus Reipub, ornamentumq; benemeritorum Civium libenter profusuri. Id Sinceritati Vestræ, id reliquis, bono constantiq; animo pollicentes, eidem faustam optamus valetudinem.

ANNUS

ANNUS
1698.

XCI.

CARDINALI BARBARINO,

II Januarij

Nuntiat inter alia suum & aliorum accessum ad Regem.

HAbuisti Eminentissime Princeps qualibet septimatâ tributum obsequij mei, ut ipse voluisti, manu Secretarij scripta ex partibus nostris nova, qui sine dubio nuntiabat de me quod etiam per alios audisse te existimo, quid actitarim, per quæ discrimina in itinere Gedanensi transierim, imò per quæ vix non iactatus fuerim ut alijs accidit præcipitia. Nunc sub auspicium anni, debiti mei duco, ut ipsemet non verbis, sed devotissimo tibi corde & festa Nativitatis præterita, & principium anni intimè gratuler voveamq;, ut quàm diutissimè vivas bono Ecclesiæ, solatio nostro.

Habuisti transmissas omnes copias literarum mearum, quas varijs scripsi in his circumstantijs, quæ nos ad mutandum systema non tam ducunt, quàm trahunt. Vidisti quod nullum omiserim gradum, antequam resolutionem accedendi ad Regem jam coronatum acceperim.

Consideravimus bene multi, toties falsis promissis & vanis pollicitationibus à Gallia nos elusos, ut unà cum Patria proximi fuissemus ruinæ, si DEus ex infinita sua misericordia nón salvasset per abitum Principis Contij; scribitur verò & in itinere & Parisijs non ab illo sed domesticis ejus nomē Polonum proscindi, quasi ex nobis culpa esset, quòd in tempore talem ex Gallia non habuerimus succursum, qualem tam magnum negotium exigebat. Aliter certè quia sine passione, tu judicabis, dum historiam actorum verè & sincerè à me descriptorum in memoriam reduces. Qui fecit quod potuit legem adimplevit. Nihil certè in conatibus nostris & seria applicatione defuit, modus tantùm prosequendæ ulterioris intentionis nostræ, non ex nostra sed ex Galliæ parte in tempore opportuno defecit, & dolebit aliquando Gallia tam bonū opus à se intermissum, illo tempore quo jam fructu laborum & sollicitudinum nostrarum in proximo erat, ut gauderemus.

Conclusimus jam aliqui svasu & ductu non tantùm rationis, sed etiam necessitatis, eum agnoscendum esse Regem, quem DEus elegisse videtur, idque cum intentione eum nunquam deserendi. Varsaviam cùm venissem per literas æquè ac aliam compellationem præcipuè per fratrem meum Palatinum Czeniechoviensem, iterum institi rationibus precibusq; apud Cardinalem Primatem ut misereretur Patriæ, & ad ea accederet, quæ pacis sunt. Sed ille, absit injuria verbo, præcipuè apud te (qui nosti omnia) magis interesse suum quærebat ut scilicet mutuò datam pecuniam prius vel ex Gallia reciperet, vel à coronato Rege solvendam extorqueret. Dicunt alij quòd ex innata animi elatione per mediationem summi Pontificis novique Nuntij expressam missionem reconciliari velit. Negotiosissima prorsus vanitas! ut interea sibi meliores conditiones reddat, Patriæ nullo habito respectu. Convenimus nos ut cum Mareschalco Regni, tanquam mediatore cum Thesaurario Litvaniæ, cum fratribus meis colligatisque ex senatu & equestri ordine obviaremus Regi, scio enim me peccaturum & in idem peccatum alios inducturum fuisse si ijsdem aliud consuluissem aut concessissem, suffragentur utinam & alij nobis per vota sua; alioquin viderint, quibus credant dicentibus ecce hic est Christus, ecce illic est quia oportebit eos ante tribunal Christi super hæc respondere.

Volui ego usque ad Abbatiam Vanchocensem quam teneo, & qua Rex transitu-

transiturus erat excurrere, ibique prò posse humanitatis officia Regi exhibere; sed dissvasit id Prependovius Castellanus Culmensis Regi à secretis, scribendo non esse conveniens tractare Regem, antequam illi reconciliaremur. Misi proinde tantùm aliquos ex domesticis meis, qui jussu meo omnia ad culinam, cellarium, stabulum Regis & totius aulæ providerent. Igitur expectavimus in civitate Radomensi, ibique in vigilia trium Regum in campo venientem Regem in trahis salutavimus, cum quo Oberbekius Brandeburgicus sedebat legatus. Locutus est primus Mareschalcus Regni Gallico idiomate in eum sensum parvas moras magnum habuisse effectum, dum sincerè accedimus. Secutus & ego cum alijs quorum nomine fidelitatem nostram sum testatus. Gratissima Regi erat hæc compellatio, voluit eqvum ascendere, sed nos petijmus ut eo modo quo venerat, ulterius procederet. Præcedebamus contenti ex optimo boni Principis affectu, qui video non placere maximis non potest, & maximi non placere ei non vellent. In conventu Patrum Bernardinorum substitit pro nocte Rex, cui eunti cum ordinario scipione suo assistebat Mareschalcus. Die tribus Regibus sacro, antequam Regem vidissemus, Castellanum Vilnensem, cum Thesaurario Litvaniæ, qui hactenus sibi infensi erant, feliciter combinavimus & spem habemus brevi omnes Sapiehanæ domui inimicos reconciliandos, quandoquidem eò omne studium nostrum vergit, ut exoptata inter cives unio redeat affectuum. A.C.1698

Tertio die discessit Rex Radomiâ nobis assistentibus excepto Mareschalco Regni, qui abit Varsaviam ad faciendas dispositiones ulteriores pro officio suo, ad solennem Regis ingressum pertinentes. Obviaverant, antequam Varcam parvam in via civitatem venisset Rex, Principes Regi Alexander & Constantinus, sed culpâ illorum qui cum eis erant, parum circumspecte. Neminem enim præmiserant qui adventum insinuaret Regi, qui illos proximum esse Regem informaret, unde exilientes ex curru equitantem Regem salutarunt, parumque disgutati sunt, quod Rex quoq; ex equo non descendisset. Sed id correctum fuit comitate & humanitate Regis, qui eos lautissimo convivio excepit, ubi in multam noctem nos quoq; adesse debuimus, multa signa mutuæ amicitiæ vicissim monstrata, quamvis errat & ille qui amicum in atrio quærit, in convivio probat. Ego deliberandum esse didici cum amico, sed de ipso prius. Post amicitiam credendum est, ante amicitiam judicandum.

4 Leucis Varsaviâ tres propositiones à Principibus Regi porrectæ quas intelliges ex annexa Mareschalci Regni copia literarum, quas Thesaurario Lit: scripsit & sensui huic Rex quoque detulit.

Crastina luce solennis Varsaviam erit ingressus, cujus & aliorum quæcunque occurrent exactam, vel à me si id facere potero, vel à meo Secretario habebis relationem.

COPIA LITERARUM
SUPREMI MARESCHALCI REGNI AD THESAURARIUM LITVANIÆ. 10 Januarij scriptarum.

Miratus sum vehementer, dum ex tuis intellexi, transmissasq; à Principibus porrectas an à Serenissima Regina legi propositiones. Similes mihi videntur petitioni illius matris filiorum Zebedæi, „quandoquidem pugnant directè contra prærogativas & authoritatem „Regiæ Majestatis. Inprimis cessavit jam omnis prætensio Majestaticæ „conditionis per mortem Regnantis & talis circumscriptio, quam Regi„na proponit, & habere vellet, non ad nos paucos Senatores, sed ad de-

A.C.1698 „cisionē totiꝰ Reip: omnino pertinere videtur. Quæ authoritas Regis esset,
„ si Con-Reges socios regni sine scitu Reip: a nobis destinatos videret, quod
„ quavis sim certus Regiam Majestatem, pro summa prudentia, & æquani-
„ mitate in Rempub: nunquam permissuram, sed & ego pro munere meo
„ si quid nocivum scivero, avertam, & ne illud fiat, me opponam. Non
„ contraeo, ut Principes Regij, quàm maximos honores & affectûs de-
„ monstrationes à Rege habeant, sed id fieri debet privatim, ut verò ad
„ functiones publicas, ubi splendor Majestatis coruscat pertinere debeant,
„ hoc nullatenus sentire & permittere pro officio meo possum. Tres tan-
„ tùm apud nos numerantur ordines, quartus autem Principum ordo lo-
„ cum in Repub: habere non potest, & tantò minùs ad Majestatem Re-
„ gnantis pertinere queunt. Cur ergo prætenditur, ut Majestatem suam
„ ratificare debeant per sessionem in throno, penes Regem sub Baldachi-
„ no in Ecclesiæ functionibus, nonne per hoc paritas conditionis præ-
„ tenditur, quæ in Rege distincta est, & sola non cum socijs. Dedimus
„ Regi per libera suffragia usum Majestatis, sed communicationem cæte-
„ ris. Vivente Rege sanctæ memoriæ, assidebant Principes Regi in Ec-
„ clesia, tanquam filij cum Rege Patre, nunc sederent tanquam Reges
„ cum Rege, quia nec cum Patre, nec cum fratre, nec cum aliquo præ-
„ textu ad Principes Regios pertinente, per quod evidenter ostenderetur
„ propioritas ad successionem. Filij Sigismundi Regis, nunquam in Ec-
„ clesia Regi assidebant. Ergo hæc petitio solvenda silentio. Sed propo-
„ nat id petatq; Regina in comitiolis, quia nos eum locum, quem habet
„ Rex, nullo modo alij præter illum permittere possumus.

Altera propositio, ut scilicet scipio, qui Regum sceptra præire so-
„ let, Mareschalcalis, Principes Regi protunc assistentes immediatè præ-
„ cedat, nonne per id monstraretur, quòd Scipio ante Principes Regios
„ eat, Rex inferius Principibus, cùm eos sequeretur. Scipio est index
„ immediatus Majestatis succedentis, ac proinde præcederent Principes
„ Regem, si Scipio ante illos portaretur, & tunc demum Rex subseque-
„ retur. Piasecius in historia sua hæc formalia scribit: Princeps autem
„ Vladislaus subsequebatur Regem Patrem suum. Ergo non præcedebat
„ Patrem, nec ante eum portabatur Scipio. Ac proinde nec id unquam
„ permittere possum, ut quempiam alium demonstrem Regem, nisi so-
„ lum Regem nostrum. Malus esset in horologio index, qui solis cursum
„ non sequeretur.

Tertia pariter propositio nullatenus est concessibilis, ut currus Prin-
„ cipum immediatè præcedat currum Regis, quia hæc propositio similis
„ omnino est propositioni de portando Scipione. Currus Mareschalci Re-
„ gni denotat, quòd in eo curru sedeat Rex, qui immediatè post eum
„ succedit. Et eo modo primum locum currùs Principum Regiorum ha-
„ beret, quàm currus Regius. Accidit, quòd Legati Magni Monarcha-
„ rū, sedere solent in curru Mareschalci, quomodo illi id concedere possent,
„ ut præcederent currum Principum, tanquam ad eos, non ad Regem
„ missi fuissent. Quantumvis hæ nos deficerent rationes, hæc sola resol-
„ vit, quòd delicata pupilla Majestatis non patitur lumen stellarum in
„ meridie. Nec credo ausuros Senatores nostros, sine tota Repub: hanc
„ quæstionem resolvere, & ego videns quòd esset læsivum Majestatis Re-
„ giæ & præcipuè illius, in cujus domo non tantùm Regia, sed & Impe-
„ ratoria Majestas fulsit, & qui avita decora augere magis volet, quàm
usurpare, non possum permittere pro munere meo, ut in Patria hac

stan-

,stante ministerio meo, vel in minimo prærogativæ Regiæ diminutio- *A.C.1698*
,nem patiantur me consentiente. Judicio Majestatis Suæ submississimè
,defero, utq; id in consideratione sit, enixè peto, &c.

XCII.
CONSTANTINO WAPOWSKI
VEXILLIFERO SANOCENSI VARSAVIÂ 12. Januariij

Constanter se Regi adhæsurum appromittit.

SEcurior semper ad scribendum via per expressos ac proinde & ego taliter te affectu meo compello, qui constans esse debet, quia quicunque te semel adamavit, desistere nequit. In quo statu res tuæ sint absolutè nescio, quia hodie scribitur, diciturq; non id quod in re est, sed quod cuivis placet; libenter tamen certitudinem in eo habere n non tam ex curiositate, quàm ex desiderio serviendi si quis usus mei; ego de me genuinè defero, quòd quàmdiu potui eum manutenebam, quem nominaveram, advertens autem effectum sortiri non posse, quin imò ultimam Patriæ ruinam ab ulteriore intentionum nostrarum prosecutione emanaturam, abij Gedano, nullum bonum effectum longioris moræ prævidendo, & si adversi plurimum evenire poterat, quod per alios cudebatur; compellationem aut invitationem ad coronam, studio evitabam nolens conscientiam meam onerare, utpote cum infallibili sangvinis effusione connexam. Domi meæ maturius omnia mihi consideranti visum est non esse aliud medium salvandæ Patriæ & nostri, nisi accessio ad eum Regem quem DEus ipse elegit, deliberavi diutius, quomodo accedendum, credebam unà cum alijs ac proinde primò literis pòst ore Palatini Czernichoviensis fratris mei, compellavi Cardinalem Primatem, volens mentem ejus expiscari, eidē me accomodare, sed contemptui fortè habebatur mea confidentia, dici contra me amaritudines & indignè me Lovicij tractari ab illa tua præcipuè amica non tam rationabiliter, quàm terribiliter inaudivi, sed id me non malè habuit, gloriæ enim duco talibus displicere. Invenisti tu eò loci semper amorem, ubi satis abundeque est vitare odium, & vellem ut non minus argumento tibi videatur, quòd bonus sim, si huic mulieri è regione pessimæ non omnino placeam, DEo autem gratias ago, qui dedit mihi non vinci à malo, sed vincere in bono malum, non rependam certè ei malum pro malo, aut maledictum pro maledicto, vincar jurgijs, vincam ego obsequijs, invitis præstabo, ingratis adijciam, honorabo & contemnentes me.

Accessit quod in contumaciam non tantùm cudebatur sed effundebatur, in nos omne malum, bona mea & fratrum meorum hæreditaria in Palatinatu Ravensi funditus eversa, ad Episcopatum sine timore Dei tot cohortes pro consistentia missæ. Certa erant quæ patiebar, majora quæ timebam; Quid ergo faciendum erat, longè jam erat qui nos defendere deberet, quanquam & id fieri posse, quis crederet? ergo ad eum accessi Regem quem DEus ostendit nobis, non tam ut privatæ fortunæ naufragas tabulas quomodocunq; salvare possem, sed ut publico adessem commodo, cum ex vi Senatoriæ dignitatis post accessum ea proponere possum, quæ in rem Reipub: credam, ego certè curabo in occasionibus omnino ne taceam, nec me hactenus errasse puto, bonus enim videtur Dominus, quemvis audit, & libenter habet quæcunque eidem proponuntur, in rem libertatis. Obviavi illi cum alijs 12 circiter leucis Varsaviâ summè contentus quia nihil petij, & posui mihi legem, ut nihil unquam petam evitando disgustus, si negaretur; non

 dubi-

nam arsenale Varsaviense à Cardinali Lovicium conductum. Ductus deinde est Rex ad Palatium & eodem vesperi in assistentia omnium Reginam viduam in Mariævilla morantem visitavit, ubi plurimæ Senatrices studio ad videndum & salutandum Regem congregatæ erant; Insumpsit Rex in hac cum Regina conferentia ultra tres horas in multam noctem semotis omnibus. A.C.1698.

In crastino Alexander Drzevitscius Castellanus Lublinensis veniens cum Primarijs sui Palatinatus, ex Equestri ordine publico sermone & facundo professus fidelitatem in eum sensum.

Quem Christianus orbis victorem hostium Sanctæ Crucis toties vidit, hunc Regem ac Dominum nostrum veneramur. Relicta cuique sentiendi pro libertate libertas & nostrum in æstu interregni tenebat Palatinatum, donec dispositio Regis Regum, S. R. M. vestram nobis in Regem ac Dominum indigitavit. Hanc Supremi Numinis dispositionem libenter amplectimur, summas virtutes, quæ Reges decent, S. R. M. Vestræ agnoscimus cum obedientia ac fidelitate nostra ad pedes Serenissimæ Maj: Vestræ Domini mei Clementissimi provolvimur, spem non vanam retinemus quòd licet non manè, certè tamen maturè, & in plenitudine fidelitatis, ac obsequij, dum nostram offerimus submissionem, compareamus ex benignitate Serenissimæ Majestatis Vestræ operariis prioribus in vinea S. R. Majestatis laborantibus, pro cujus tuititione conari, niti, consuetas inclytis nobilibus Polonis acturos nos actiones pollicemur, constantiam immobilem devovemus, vitam & sangvinem sacra esse obligantes, reponimus sub invictæ manus S. R. M. Vestræ protectionem libertates nostras, ac jura Reipub, & dum nos ad pedes Sanctitatis Vestræ libentissimè inclinamus, sublevabit nos hostibus formidabile, nobis amabile sine fulmine Numen, fortis eadem & mitis S. M. Vestræ Domini nostri Clementissimi manus.

Deinde Nuntij à Principatu Samogitiæ studio Oginscij missi longiori sermone explicabant oppressionem Nobilitatis à domo Sapiehana implorando assistentiam & protectionem Regiam, ad excutiendum jugum, legerunt & instructionem, quam tibi non adnecto, quia est nimis longa, & propterea fastidiosa, quia scommatibus plena, utinam spiritus concordiæ non extingveretur, non enim securum est, accendere quod extinctum, extingvere non est nostræ protestatis. Eodem tempore vix prima finita fuit legatio inceperunt Nuntij ab Exercitu Litvanico, ore Georgij Sapieha Dapiferi Litvaniæ, qui in sermone suo pectora, corda, & ferrum Exercitus Litvanici pro integritate Majestatis obtulit, petitq; ut Oginscius tanquam violator legum proscriberetur. Legerunt & hi quoq; longam instructionem, quibus Princeps Radzivilius solicitudinem Regis promittendo circa mediationem partium respondit &c.

XCIV.

BENEDICTO SAPIEHA Thesaurario Litvaniæ, 16. Januarij.

Cur partibus regijs accesserit, refert, nec ob id Primatē offendi debere.

Redux ex aula rescivi te ex mandato regio iturum Lovicium ad Cardinalem. Optassem te videre tibiq; loqui, nisi matura quies me præoccupasset, paucis te potius pro veteri confidentia convenio si molestum tibi fuerit, amicorum scias nobis utendum operâ.

Scio

A.C.1698 Scio te Cardinali amicum, mihi non esse inimicum, velis proinde rem nullo adhibito fuco proponere: Responsorias quidem speecietenus habui sufficientes, quæ tamen materiam non multùm concernebant. Optabam esse Lovicij, ut palam facerem constanter me servivisse & si opportunè, importunè me ingero scribendo, novit Dominus me id facere constantiæ monstrandæ causâ, vili quoq; pendere literas quas mihi redditas nosti, quæq; honoris mei continebant læsionem. Notum tibi, solum DEum, solam Patriam achonestatem mihi curæ esse, flocciq; me facere verba malorum, quæ vel literis vel famâ de me feruntur, sufficit mihi ut ita vivam, ne quidquam excusandum habeam. Proinde ex tenero quo in Cardinalem feror affectu, frustra fremente malignitate optarem unicè, & sincerè, ut Cardinalis consideret succesura, ex præterito futuri consilium capiat, quem in finem, votis æquè ac suffragijs per diœcesim meam indicits, succurro. Præterita oculis nostris obversantur, quòd diu nobis impoluerint, Primatialem authoritatem conculcarint, etenim sine falsis promissis, vanisque pollicitationibus nec Cardinalem nec nos umbra seduxisset. Nunc nulla est spes à Gallia & quamvis aliqua affulgeret, ne cogitare quidem de ea citra piaculum licet, quin opus illud, non nisi per effusionem sangvinis effectum suum sortiretur, nec tamen vel ita libertas foret extra naufragium, sicut modo facilè portum tenere potest, si ipsi fortunatam Argo inscendamus, quæ salutem populi, aureumq; vehit virtutis vellus. Piaculum ergo credamus arbitria cæli, superûmq; non probare, nisi valedicere paci, societatem deserere, scindere velimus unitatem, nonne melius ferendo facilè vincere ea, quæ fieri noluimus. Nihil ab hoc Rege habui, nihil peto. Non impedio hos nec me illis oppono, qui clamque palámque fortunæ meæ obicem ponunt, imò nulli ex ijsdem ipsis, cui opera mea opus est desum, quia scio omnia in manibus DEI sita esse, sed prudenter examinando & considerando sic opinor, addendo semper si velimus, publicæ æquè ac privatæ saluti provisum fore sub hoc Rege, ac proinde obligor inspirare media tranquillitatis. Turcæ appetunt pacem etiam per mediationem Regis Galliæ. Dejecturos se fo talitium Belgradi & multa bona in rem Cæsaris appromittunt, si nos perstiterimus semper pertinaces, verendum ne fortè inconstantiæ arguamur, in hoc turbido; tunc salus nostra naufragat. Pax quæ dabitur necessaria foret, non acceptanda erit. Bellum prosequi nostrarum non est virium, præcipuè cum in regno clavum teneat discordia, clavaq; Ducum nos opprimat & his omnibus tam externam securitatē, quàm internam providendo obviare difficile. Quicunq; tres lites habet, duas si poterit componat, hoc est sapientis consilium, ego crederem amplius etiam tertiam, ut nullum caput turbido cerebro supersit; nam si concordia tollitur, odia aperta & occulta in animis gignuntur, adde fraudes (ut jam experior) insidias & studium quovis modo perdendi & supplantandi: Cardinalis Primas totius mundi habenas regere posset, si se ipsum regeret. Omnia tamen scribuntur in libro dierum sacerdotij ejus primatialisque dignitatis. Consideret ergo in eo honorē & cōsideratione cōsistere ut bene fiat Patriæ. Audivisti auribus, & manibus planè palpasti, prabeas ergo testimonium quo zelo honorem Metropolitani mei defenderim, credere hoc potest, scire nunquam potest. Sed per DEum non omnibus vana promittentibus, svaviter falsa narrantibus, fidem deinceps habeat Cardinalis non admittat, ad cor quæ non ut honor ejus conservetur, sed ut aliorum diminuatur, insinuantur. Melior est amicus qui ex affectu de futuris, præmonet. Scis utique & audivisti discursus cryticos, ipse defendisti rationesque in contrarium opposuisti. Hæc in medio planè somno scribo, jam enim solita mea hora appropinquavit, non dubitans affectum tuum in Patriam & Cardinalem plu-

lem plura tibi suggesturum. Quantum ad me certiorem reddas, non verbis A.C.1698 aut ceremonijs me servum esse, fides ut Theologi affirmant est firma adhæsio rebus revelatis ob authoritatem dicentis. Fidem tamen si verbis non habet, opera loquentur & ita illi satisfiet, ut omnino nec queratur nec habeat unde queratur. Quidquid faciat decrevi semper diligere eum etiam non dilectus. Non defraudavi quenquam, nec Cardinali injuriam ullam feci, nisi relationes aniles id persvasissent, sed contra has concludo cum Alexandro: Si nos fabulæ debellare potuissent, pridem ex Asia fugissemus &c.

XCV
CASTELLANO CRACOVIENSI
Exercituum Duci, 19. Januarij.

Episcopatum & Abbatiam suam commendat.

Mitto Leopolim, sciens ibi commissionem hybernalem absolvi, quia vereor, ne perficias opus coram Deo & universo orbe memorandū, quādo quidem tā numerosis cohortibꝰ destinata consistentia plurimos è proprijs domibus, in vicinas Acatholicorum terras non sine detrimento Religionis expulit, altaria Domini ornamentis suis spoliata, quantum mœrorem mihi adferant facile colligit, qui scit quantum honorem Ecclesiæ meæ, & decorem domûs Domini diligam & ipse novit, qui scrutator cordium est Deus. Non aliud superest medium reliquias Episcopatûs salvandi, nisi ut ad te recurram non pro me, hanc enim fortunam facilius esse optare, quàm tolerare, quamvis te semper in veritate diligebam ut amicum, suspiciebam ut sanctum, sed pro reliquo populo Episcopatûs & Abbatiæ meæ, qui non jam lachrymis, hæ enim deficerent, sed sangvine planè penetrant cælos, ut si aliqua est Christiana commisseratio, egenis compatiaris; tuam non extende potentiam, ut aliquando svavius & securius ævum exigamus, quàm superiori tempore. Vnde pro hoc ipso tibi laus, & gratiarum actio ab universa Polonia debebitur &c.

XCVI.
CONSTANTINO WAPOWSKI
Vexillifero Sanocensi, 20 Januarij.

Spem promotionis facit, facti juramenti rationem dat.

AD literas tuas de sexta currentis exaratas brevibus rescribo, eò quòd heri in favorem conclusæ concordiæ authoritate Regis inter Duces Litvaniæ in multam laboraverimus noctem, unde ex capite laboro, & ad hodiernum consilium punctualiter avocor.

Dominum Jelec certò scito benè lætumq; valere, nam dies Bacchi Parisijs absolvit. Favente numine sanum spero rediturum non sine gloria, ubi in nos conceptum averterit furorem pacisq; oleam apportaverit.

Commoda & interesse tuum, etiam absq; recommendatione ex debito affectûs sunt mihi cordi. Incisor Regni hâc vice nòn promovetur, quandoquidem Palatinatus Mariæburgensis jam cessit Prependovio Castellano Culmensi, Castellanatus autem Konopaccio collatus est. Alij quoq; quorum mentionem facis non scandent altius, proinde hîc & nunc

A.C. 1698 nec tibi datur ascensus. Aliorum sit ista felicitas, lenociniis fortunæ statim uti, tu naturâ factus es, qui fortunam insita dignitatis tuæ vi cogere potes, verè fortunæ tuæ faber, ne de te statuere possit, nisi quod deberet. Ad honores natus es, & non sorte casuq; in illis comparebis, cum æstimari judicio, beneficio ornari meruisti. Videlicet magnæ mentes contentæ sunt, prius honorem meruisse, antequam obtineant, & si illis tardiore rota fasces & dignitatum culmina adveniant, non alium gloriæ suæ meridiem requirunt quàm præclara gessisse. Sis tamen certus quia hæc non ex me scribo, quod semel locutus Dominus, stabit promissis.

Non ita succenseo falsa narranti, quàm tibi credenti, te non veris coloribus Gedani à me depictum esse. Non soleo ego mutare animum cum cælo, & amor meus in te constans, etiam in distans agit; debuit quispiam aut malitiosè, aut non intellecto discursu verba mea interpretari, non diffiteor tamen aliqua relativè me quæ à Melchiore audivi, dicere potuisse.

Ante dies aliquot priusquam judicia inciperent, juramentum exolvimus Senatorium, quia verò nunc etiam optimæ actiones, sinistræ subsunt interpretationi & sæpius hi qui bona fide, & sine privato commodo Reipub: serviunt, plus vapulant propter seriam curam & sollicitudinem eorum qui (prætextum tantùm libertatis, nunquam verum gustum ejus habentes) venantur venduntq;, idq; cum sollicitudine faciunt, ut alios criminentur, se extollant. Visum est mihi proinde confidenter tibi deferre, quod per hoc renovatum Senatorium juramentum nihil planè libertati derogetur, quin imò hoc fit, quod fieri solet, & debet. Nec ego certè salvo omni respectu quem Regi devovi, ad illud explendum accessissem, nec meo firmassem assensu tantùm, sed & hortatu, si statutum Herburti positivum oculos non aperuisset, & errorem communem non judicasset, quod in rota juramenti Senatorij, non juramus nisi uni Regi, & non successoribus ejus. Dum verò Rex juravit Reipub: in coronatione sua, nonne viceversa & Senatus ad reciprocum juramentum obligatur, quo non tantùm Regi sed simul & Reipub: obstringitur. Videas dictum statutum, ex quo leges nostræ, tanquam ex fonte oriuntur, rotam nostri juramenti & convinceris. In coronatione omnium Regum id fieri solet, quod expressè in ultima Regis Joannis de nuntiatione coronationis reperies. Cardinalis Primas missum ad se Principem Episcopum Javariensem humanissimè excepit & jam essentialia ferè conclusa, de ceremonialibus & erumenalibus tantùm quæstio est, vellem tamen ut id tantùm demandetur, quod narrari non pudeat, quamvis ingenuus animus malit non accipere quàm rogare.

Iter Regium in Prussiam est plus quàm certum, sicut & reditus ante Pascha; Comitia multi non optamus antequam omnes accedant un publicæ tranquillitatis constitutio, Exercitui satisfactio, prosecutio belli aut conclusio pacis, correctio læsarum legum subsequetur. Determinatio eorum dependet à Lovicio, si certa indè speranda malatia. De charissimo nostro Palatino Belsensi vellem scire quibus sit in terris, si cuiquam benè, huic & sincerè serviam, documenta affectus mei realia patebunt, nam scio & id præcipuè colo, quòd æquare Patrum nomina nititur factis, nescit quippe inde nasci aliquid mediocre, sed tot probati, quot nati.

Ut otium tuum domesticum impediam, submitto tibi & Litvanica

&

& Polonica, copias scilicet universalium Literarum & aliquarum etiam A. C. 1698 privatarum, videbis aliqua generalis concordiæ præliminaria, quanquam ut promittis spero te in proximo venturum ad nos, jam nunc prælibans gaudium proximè pleneq; futurum.

APPLAUSUS SAXONIÆ
IN POLONIA TRIUMPHANTIS.

Poloniam toties jam populatricibus barbarorum prædis afflictam, lasciviente nuper confœderatorum exercitu, & vix adhuc satiatis militum odijs divexatam, nunc in ultimum discrimen varijs Patrum stu-, dijs dari superaret, ut si Reipub: deforet inimicus, maligniori fato per a-, micos opprimeretur. Ut enim Ioannes III. senio & rebus præclarè ge-, stis pariter gravis, Polonorum imperium viduavit, non defuerunt, , qui huic purpuræ destinarentur, quive Dominatum in libertatem ambi-, rent, sola Polonia (nempe temporum habitum, quietemque Reipub: pro-, cerum æmulatio prætexet) parem tanto oneri non reperit. Igitur obli-, terato Piastorum nomine sepositis Regiæ domûs prærogativis è re Poloniæ, creditum, si dominandi potestas in exterum transferretur. Proposuit illi-, co Germania, obtulit Italia, laudavit Gallia, qui hujus Principatûs for-, tunas capesserent. Vix de Electione agitari cœpit, dum alij secretioribus, præmijs, alij falsæ assentationis ludibrio allecti in diversa abiêre, mox in, Rhodani, iterum in Rheni, aut Tiburis classica conjurantes. Oceanum, exinde par erat dici Poloniam, ubi sese tam grandia Europæ flumina ex-, onerabant. Vario hoc vehementique confluxu, diu in turbido stetit sena-, tus, spectavitque nutantem Rempublicam, fœdis pactionibus, servilibus mi-, nisterijs, & alijs obscuris artibus, Gallicis videlicet columnis fulciri, donec, præpollente Patrum numero Serenissimus Saxonum Elector Rex acci-, tus est. Assurrexit Augusto nomini Regiæ Lotharingicæ & Neoburgi-, cæ stirpis excelsa & ad coronas nata, nec Polono Diademati impar so-, boles, sola Gallia acerrima pro more instigatrix in tumultum evaluit, non, ignara vetus esse in hac Republica malum, ubi pauci incepêre, reliquos ad-, strepere, imò plerumque omnes velle, quod unus noluit. Cæterùm meli-, oribus consilijs flecti cœpit inclyta natio, rata Rempub: senatum populū-, que vana nomina non esse, ut in inconditum agmen legum inscium, lasciviâ, discors, ignarum Magistratuum convertantur. Regem spectatum bello, , Cæsaribus Regibusque ortum, non à Majorum Institutis diversum, non, degenerem ad pericula tot heroicarum virtutum præsidijs munitum, stre-, nuum manu, profusâ munificentiâ, solida in vos dilectione facilem habe-, tis, Non ille per ambitum irrepsit, neque fortunæ illecebris evectus jam, antea rarissimæ gentis à proavis moderator, vocatus electusq, & tot Pa-, trum judicio adoptatus est. Senatum non emit, ditavit tamen muneribus, , amor nempe hoc impendio non Regnum quæsitum. Proh ausus in ipso, conatu dignus opprimi à tanto Principe tam pertinaci flagitio desciscere. , Non adducar, ut credam vos Galliæ Idololatras in hoc facinus Vestro in-, genio traductos, sed nec arte aut vanis incitamentis posse Polonorum a-, nimos in tam prava deflecti fascinationibus, & si quæ fallacior rerum ima-, go est, quod enim invalidius consilium periculosa malle, quàm tuta & , pollicitis in speciem magnificis fictaq; Vestri Ludovici cunctatione ludifica-, ri. An forsan avitæ Polonorum ceræ tam fluxæ sunt, quibus nullum ultra, gloriæ vestigium possit imprimi, dum Galliæ mancipio longæ servitutis, ministeria edocto libertatem Vestram jubetis ancillari. Defleri hæc piacu-

A.C.1698 ,la, defendi non possunt, Christianissimus cujus alumnum incauti assumitis, ,desideria Reipub: toties frustratus, easdem nunc artes crebras magis, quàm ,dignas memoratu in Electoralem campum retulit, quis crederet fidem a- ,pud deceptos, apud contemptos pretium meruisse. Ille nimirum à vestris ,Regnis orbe toto divisus intumescente motu, Polono nomini subveniet, qui ,conterminam Angliam in socij obsequio non retinuit? ille in Otomanorũ ,ruinam conjurabit, quos damnato majorum exemplo tam iniquo fœdere ,complectitur? Ille denique pacta conventa servabit, qui promissorum, Sa- ,cramentorumque Religionem longo vitiosoque usu dedidicit? O vos futu- ,ri improvidos, quousque tandem in Patriæ viscera sævietis? quousque ju- ,dicia vestra cavillari; & magis pecuniæ, quàm Regis indigos credi patie- ,mini? Conjurate, si libet, postquam prima consiliorum frustra ceciderunt ,in novæ Electionis tentamina, nec ideo tamen tanto rerum novarum ,ardore Galli pullum excludetis, non jam amplius dijudicari potest, quid ,optimum factu sit, quàm pessimum fuisse, quod fecistis. Invadat ,jura Principis, & fasces Reipub: Borbonius, solî forsan ignoratis in hæc ,molimina affore Moscum, secutura Germanorum auxilia, imminentesque ,Saxonum copias justam de vestra audacia ultionem paraturas. Properate ,igitur fabro meliore politi culpam in decus vertere, in securitatem pericu- ,la, in fœdus discordiam; nos juvat errorem mersa jam puppe fateri. En ,tempus obliterandæ defectionis, en in deditionem venienti paratam cle- ,mentiam; en Regem libertatis Vestræ propugnatorem seu dicere mavul- ,tis ancile, quod manus cælitum fabricarunt. En denique Principem, qua- ,lem votis succurrit concipere. Verùm quid tam excelsa mentis hic mo- ,ror encomia, nec enim illa aures ejus pati possunt, nec relata virtutum ,in æmuli comparatione opus est. Adest à Repub. vocatus Augustus, adest ,inquam non famâ tantum, sed exercitu munia Regis a virtute non ab e- ,ventu sumpturus. Sed ubi amabo Borbonius? è longinquo videlicet præ- ,tensæ Majestati securitatem potius parat, quàm reverentiam, vosque inter- ,nis diffidijs relictos & tantùm socordia innocens, invalidâ conjuratione ,fatigat, jam verò inter spem metumque diu jactatum, metu devictum in- ,audivimus. O præclarum Polonorum Ducem, qui arma expavescit nun- ,tijs ex rumoribus exterritus, an non ergo receptui aliquando canetis, of- ,fusamque oculis caliginem discutientes illum destituetis, qui vos destituit, ,& qui concordiam Galli amore turbastis, Gallum pacis charitate depone- ,tis. Reddite Patriæ corruptam tot jurgijs disciplinam, & vestrum munus ,erit, Reipublicæ tranquillitas. Huc aut senatoriâ in gentem vestram pi- ,etate aut reparandi decoris cupidine vos ferri decet, non vulgare gloriæ ,monumentum erecturi, ubi malueritis in verba Augusti flecti, quàm adi- ,gi. Frustra utique & impotenti nisu tanto capiti cervicem opponitis, Sa- ,xone durior non erit. Pudeat jam inermi tentamento ultra desiderare, nõ ,vacillabit novus hic Piastus, quem tam pia stabilivit intentio, Neque enim ,licet irrita cuiquam facta DEi fecisse DEo. Porrò si inclinatis ad creden- ,dum animis præsaga responsa, quæ diversicolorem Regem præsignarunt ,veneramini, errat quisquis præter Saxonem Regem quærit: hic enim Lu- ,therani dogmatis fuco exutus pulcherrimam salvificæ fidei induit imagi- ,nem, novercæque amplexibus ereptus in gremium matris, quam circum- ,datam scimus varietate, convolavit. Quodsi vetustioris fati leges nosse ad- ,amatis, aperiam; nigri olim equi simulacrum ceræ Saxonum referebant, ,consimilis nempe gentilium cultui color erat, at ubi Romana signa Dijs ,Patrijs affixêre, album voluit spectari, ut fidei candorem revelaret bis ,diversicolor Saxonia. Sed nonne hujus præsagij notam in Borbonio pa- ,riter Galliæ cultores reperistis? reperistis sanè, & nemo ibit inficias, diver-

sicolorem

,,sicolorem esse Contium, qui irritos demum suorum conatus expendens nō *A.C.*1698
,,surdo orbi ivisse in fabulam, aut expalluit, aut erubuit. Credibile est eru-
,,buisse, postquam eventu didicit, vel ipsius Galliæ exercitus non bellica tor-
,,menta, sed vanæ Electionis phantasmata exposuisse. Mirum proinde non
,,est Contij gloriam tam subitò obfuscatam, cui tantùm fumum Gallorum
,,castra litaverunt. Gratulor deinde Majestati tuæ Serenissime Auguste,
,,quòd egregia facinora expleturo tam amplum gloriæ theatrum Superûm
,,numina destinârint. Te non propria cupiditas, aliena utilitas Regem fecit,
,,ut nempe propagatis in Orientem Regni finibus limitaneo hi demum sa-
,,xo designarentur, & quisquis transgredi auderet, bis acutis gentilitij tui
,,ensibus plecteretur. Ita huic Saxo monumenta æternæ laudis incidentur,
,,& diffitebitur nemo multum differre Inter Principem, quem homines, &
,,quem cælites fecissent.

COPIA LITERARUM
A MARESCHALCO ROKOSZIJ AD REGEM.

Sicut Monarchis data est perfecta protectio in terris, Reges adinstar Deorum sunt, ita in Majestate Vestra eadem palàm est perfectio, quando ad vineam suam, vocare benignè dignatur operarios. Nō plus accelerantibus ad gratias Regias promittēdo, quàm illis, quos matura deliberatio ad exoptatam, utinam brevi, inclinat accessionem, non deerit certè diligens mea sollicitudo, ad eum solum terminum directa, ut nomen Majestatis Vestræ populare per orbem & cælo creditæ virtutes, universalem in Regno hoc habeant agnitionem, Patria nostra sub dulci regimine suo carâ & exoptatâ gaudeat pace, & ego res bonis artibus in adorationem Majestatis Vestræ ducens, in bonitate ejus hanc lucrari possim æstimationem, quòd constanter & sincerè velim esse. &c.

COPIA UNIVERSALIS
PRIMATIALIS. 28. Januarij Lovicijs.

Significamus &c. Non computando integrum annum publicæ orbitatis, jam septimus recurrit mensis calamitatis ac tristitiæ, quando etsi bellum non sit, tamen pax non videatur, solitudo sine hoste, sine flagello vulnera, sub coronato capite in Patria nostra spectentur, in qua duo soles in cælo visi, nihil nisi funestum portendere poterant. Quid sperare potuit, quando duos Reges, discolor discordia elegerat, bonitas verò Divina, quæ universo orbi finem suum, ut abbrevientur dies justorum, destinavit, ita omnes calamitates humanas vult habere ad correctionem breviores, & temporales, ipsamet obices amovet, iter ad concordiam & felicitatem publicam monstrat recessu unius Electi, accessu alterius in spiritu lenitatis, & affectûs, quando Regium Serenissimi coronati cor, cum novo anno ita emollivit, ut non præbendo amplius aures asperis & violentis consilijs per suaviora, amorem & confidentiam omnium civium attrahere sibi de-

A.C.1698 *sideret. Compellando præsens consilium tam per Serenissimum Electorem Brandeburgicum cum propenso animo & declaratione, quòd quidquid ex orbita legum, tam per togata, quàm sagata, per civilia & forensia exivit, omne illud ad pristinam formam reducere, omni studio appromittat. Accepimus sereno vultu allatas nobis propositiones tædiosè desiderantes, ut pax & quies afflictæ reddantur Patriæ. Nullum tamen tractatum sine generali congressu partis nostræ inire voluimus, omnia hæc ad omnes pertinere credendo, & secundùm obligationem Rokoszij nostri, prospera omnia & aduersa omnibus & singulis communicando. Jam proinde diutius non moramur fata publica, imus ductu rerum considerantes & recessum æmuli, & evitantes per collisionem domesticam, transferendi classici in Regnum nostrum, in Christianitate jam quasi cessantis. Relinquimus omnia deliberationi omnium, ut pro commoditate sua mansuro in ævum operi assistere, & sortes Reipub: resolvere velitis, non differendo cogitationes pacis, ne crescentibus odijs ac simultatibus veniant majora metu. Quod ut omnibus pateat, hasce literas expedimus, &c.*

COPIA LITERARUM
SERENISSIMÆ REGINÆ VIDUÆ AD PALATINATUS & DISTRICTUS REGNI & M. D. LITVANIÆ.

POst titulos &c. In omni calamitate, qua nos manus D. tetigit, in tam gravi & nunquam satis deplorando viduali statu ad extortam exclusionem Varsaviâ, contra morem & consuetudines antiquas id gravissimum & vix tolerabile accessit ab exortis contra nos & domum nostram, audacter dicimus, mendacijs quòd laudabilia Regis sanctæ memoriæ, & semper in justa æstimatione memoranda merita obliterata. Hæc mutârunt antiquam Polonorum in Reges suos & domos eorum memoriam in profundum odium, hæc Principes Regios Filios nostros charissimos, tanquam hostes Patriæ judicarunt, qui in affectu in illam, nemini cedere vestigijs magnorum antecessorum eundo volent. Unicum tantùm restabat inde solatium, quòd veritas velari potest, abscondi omnino & semper nequit, & quo à mendacijs oppressos ipse DEUS solatur, quòd nihil sit tam clausum, nihil tam obscurum, quod tandem patere non queat, uti jam perfectus rerum interpres, tempus ipsum palàm facit. Ubi sunt illæ confœderationes, nexus, & conjurationes, quæ filios nostros ad Regnum ducendos promittebant; ubi exercitus Tartarici, Cosatici, Wolachici, qui liberam Electionem turbare debebant, quis illis uti, & in rem suam adhibere ausus est, nunquid nos cum domo nostra quæsivimus, & operam eorum adhibuimus; ubi veritas, ubi vel ipsa apparentia? Non accusamus, DEus avertat, quenquam, nec calamitatis nostræ in quenquam rejicimus causam relinquimus in manibus illis, quæ lacrymas viduarum & omnium pupillorum abstergunt, sed singulariter

tan-

tantum obliti etiam characteris, & unctionis nostræ Regiæ petimus, rogamusq; per amorem hujus, qui propter quamvis injustitiam, præcipuè contra statum vidualem & pupillarem minatur Regnis, ut omnes vero oculo & judicio inspicere velint, & decidere. Si ad nos & domum nostram omnia hæc injustè objecta pertinere debebant & poterant, cognitoq; eo, statui nostro afflicto affectus sordium restituatur, quod pro unico solamine in ultiori nostra habebimus vita. Et eùm ad limina Petri iter facere velimus, beneplacitum pro eo & securitatem bonorum & jurium nostrorum authoritate Reipub: fulcire velint. Supplicamus interim DEo Exercituum, ut charissimæ huic Patriæ benedicat, & reliquum vitæ dierumq; nostrorum ita exigere permittat, sicut est sanctissima ejus voluntas. Bonam interim valetudinem, felicissimosq; successus omnibus & singulis exoptamus, &c. A.C.1698

XCVII.
AMICO CONFIDENTI,

4. Februarij Varsaviâ.

Oginscius & Sapieha discordes, colloquium cum Rege.

MAximam inde, quam habeo, communico tibi consolationem, quòd scilicet Rex omnia desideria nostra quæcunque publico vel privato proponuntur ei nomine, eo recipit animo, quo optare possumus; quanquam si quid diversum à nobis sentiret, id ei per nos integrum, & ut dicitur, lata est via. Quis scit an regni gloriam quam ultimi sanctæ memoriæ Regis aliqua in fine à provectiore ætate causata desidia, nõnihil obscuravit, succedanea diligentia illustriorẽ non reddet! nulli ad eum accessus inaccessi, tam æquè faciles ad postulationes proponendas aditus, ac egressus, nec fortunæ magnificentia pretium minorum animarum vilipensione corrumpit. Repræsentavi Majestati injurias, quæ ab Exercitu ejus contra leges, jus & æqvum fiunt, ut prohiberentur, ut universales literæ publicarentur, ad videndas, audiendas, & inquirendas omnes injurias illatas, utque sine dilatione injuriatis satisfieret. Audivit id patienter (discentem assiduè multa, doctum fieri scimus) statimq; expediri dictas literas jussit, utinam qualia principia, talia sint quæ seqvuntur.

Decimâ quartâ elapsi mensis ceremonialia baptismi filij Referendarij Regni in arce Regia absoluta levante ex fonte Rege & Regina vidua, baptisante Regni Cancellario, nomen infanti impositum, Augustus, Michael, Casimirus, satis diu Regina cum Rege hoc eodem vesperi morati sunt.

Subsequentem diem Lithvanicis negotijs impendimus, jam cruda futurarum contentionum imago, domusque in mutuam cædem armatæ se se ingerebant, non tantùm menti sed & oculo. Oginscius Subdapifer Litvaniæ injurias toti Ducatui Litvaniæ à domo Sapiehana illatas proponebat; detrectebat Duci parere militia, cui nec animus deerat, nec furor, furorem vires adjuvabant, ut dubium foret, magisne ferro an furijs instructa rabies insaniret. Propositionibus Oginscij dum adæquatè Thesaurarius Litvaniæ respondere non potuerit, visum est in scripto propositiones mutuas judicio & arbitrio Regis proponere. Habui hâc eâdem die honorem & solatium excipiendi prandio in domo mea Principis Episcopi Iavariensis & omnium ex aula Saxonica notabiliorum. *Oginscius contra Sapiehas.*

*A.C.*1698 *16ta* Exercitus Litvanicus qui à Palatino Vilnensi abscesserat, publicam audientiam habere voluit, sed, cùm eam Thesaurarius Litvaniæ impedivisset, privatam in crastino Rex promisit.

item Exercitus

Elector Brandeburgicus expressum cursorem misit cum hac notitia Ablegatum Galliæ nomine Principalis sui eidem declarasse, quòd amplius nec cogitare quidem de rebus Polonicis intendat & eam in profunda relinquere velit pace. Habui hâc eâdem die confidentiorem cum Rege conferentiam (credo in illo quidquid sub sole virtutum est posse contineri) in qua id mihi dixit, quod velit omnino incursionem Tartarorum impedire, & proprijs pecunijs redimere pelles illas, quarum annuatim pretium illi genti solvere Polonia solet, & ex usu, tractatuque quasi debet, & quod jam pro hoc anno id fecerit per manus Stephani Potocki Castrorum metatoris Regni, cujus literas eo nomine scriptas communicavit mihi; intellexi non bene affectum Regem Castellano Cracoviensi esse. Habui etiam notitiam Româ jam acceptari Electionem Regis, & Cardinalis Barberinus cum titulo Majestatis Regi scripsit, Breveque Apostolicum, quod adjungo, misit, mihique gratulatus, quod literæ meæ Pontifici & Cardinali *Spada* in favorem Regis scriptæ multum ad hanc resolutionem profuerint & quòd Cardinalis Bulionius nomine Regis Christianissimi Pontifici declaraverit, quòd in favorem ejus ab ulteriori Principis Contij promotione recederet, & cùm Pontifex adhuc se indifferenter in hoc negotio habere dixerit, reposuit Cardinalis, quòd publicè diceretur Sanctitatem suam in id inclinare & hoc sufficit Domino meo.

Incusabat Rex infortunium Regnantium in Polonia, quòd propter distributionem vacantiarum, cùm omnibus satisfieri non possit, avertantur à Regibus animi subditorum, & sæpissime motuum ingentium sint causa, cumque seriò quæsivisset, quid scilicet in hoc passu agendum foret, respondi ego pro sensu meo, quòd omnia hæc inconvenientia facile evitari possunt, modo sua Majestas duo faciat, & si hæc effectui dabuntur, pax erit in regno & tranquillitas. *Primo* notet sibi si non in scripto, saltem in memoria merita civium, de illis non ab uno, qui passione duci potest, sed à multis, præcipuè verò Ministris statûs, secundùm præscriptum legum nostrarum informetur, & dum aliquid vacat perpensis benè meritorum diligentissimè rationibus digniori semper det, ut bene meritis ex conscientia merces, sed etiam præmia sint, sublevare cupiendo, quos probis moribus inveniet.

Colloquium cum Rege

2do Pernecessarium credo ex præjudicato (quòd multi inde disgustati fuerint) Regis præteriti, ut nullam moram & dilationem, in distribuendis vacantijs adhibeat, non exigat longiores preces, quod benevolus animo spontanea deliberatione concedere potest: augebit verò gloriam, si beneficia conferre, non perdere placebit, eo scilicet modo largiendo gratias, quo industrius colonus spargit sementem, qui ex impendijs messes quasi gratitudinem agrorum, sua Majestas obsequiorum expectat. Illa est reverenda tanti Principis authoritas, quæ à recto tramite non declinat. Quo enim magis differet, plures nascentur competitores, & concurrentes, ex quibus & accipientes aliquando murmurant, sed magis qui non obtinent, ægrè habent. Cum dignissimo dabit, dum statim & sine mora dabit, nemo vitio vertet & importunitates evitabit, & judicia sinistra subdolorum, nam judicare de nobis possunt, qui etiam nostris jussionibus obsequuntur. Quanquam morem Regis Ioannis, quem multi accusabant, nuncque tanquam vitium aliquod plurimi aguunt, pro scientia mea, non hac excuso ratione, quod utique in minori re Quintilianus in causa ad dicendum destinata quatriduò sæpè exordium non inveniebat? sed quod scilicet optimus Princeps cum omniū nosceret

noſceret tam benè, quàm nemo melius qualitates, merita, capacitatem, *A.C.*1698
non citò pro naturali cunctatione reſolvere ſe potuerit cui daret, expectaſſeq; ſæpius vidimus, ut aliquid aliud ad diſtributivam veniret juſtitiam, quod inter pariter dignos partiri poſſit, quoniam & divina beneficia deferuntur aliquando dormientibus nec poſtulantibus.

Accuſabat inſuper Rex faraginem negotiorum, quibus obruitur, aliud enim ex alio naſcitur, cumq; in eo ſenſum meum requiſiviſſet, liberè reſpondi, ne præſentibus laboret, & futuri tædio. Propoſiti mei erat illa proponere quæ credebam ad gloriam Regis pertinere, quia proſpera ejus ita mihi grata ut propria, ſuaſique, ut quia recens accedendo ad regimen Reip: omnimodam habere nequeat rerum noſtrarum notitiam ad evitandos errores, quos ex ignorantia cómittere poſſet & ad excuſandas excuſationes, ſi aliqua negligit, neceſſarium crederem, ut Rex modum conſiliorum ſuorum à modo Hiſpanico caperet, ſalva interim per omnia legum noſtrarum & conſuetudinũ ratione. Ut v. g. quadraginta perſonas plus vel minus ex Senatu & Equeſtri Ordine ſeligat, inter quos negotia Regni dum occurrunt aliqua perpendenda, examinanda, trutinanda, & poſt ſibi ad deciſionem porrigenda committat, ut v. g. tres, quatuor vel plures ad unumquodq; deſtinentur negotium. Occurrunt interna & externa. Sit conſilium certum ex certis perſonis electum, qui omnes correſpondentias cum externis circa pacta, fœdera & commercia habeant. Alij ad belli negotia deſtinentur, alij ad rem Oeconomicam, alij ad curam internam circa Tribunalia, judicia, Comitia, Comitiola, & ſimiles materias, ut quolibet die, ſi id neceſſitas foret, iſti Deputati, abſentiâ unius vel plurium non obſtante, conveniant materiaſq;, quæ occurrunt ad illam ſeſſionem pertinentes trutinent, ac bene res digeſtas Regi ad deciſionem proponant, expeditiones immediatè faciant, dilationes nocivas omninò amputent. Id vero Majeſtas Sua omninò procuret, ut legi de Senatoribus reſidentibus omninò ſatisfiat. Sciendum enim quòd hæc ſit veterum ordinatio legum, quòd ſcilicet, pro duobus quartualibus, unus Epiſcopus pro uno quartuali, aliquot Senatores ex majori & minori ordine in quibuſvis Comitijs ad finem conſtitutionum impreſſarum ordinentur, ut per turnum ſub pœnis in jure expreſſis penes Regem continuò reſideant, ad omniaq; conſilia admittantur, utq;, ſi in aliqua re neceſſitas foret, ſe opponant, ac de omnibus conſilijs peractis ſuo tempore in ſubſequentibus Comitijs Reip. integrè in onere ſint reſpondendi. Et ita firmiter neceſſitas reſidentiæ hujus, cuivis Senatori impoſita eſt, ut ſi (exceptâ tamen & juramento firmandâ legalitate abſentiæ) aliquis non reſidere auſus fuerit, & præſumpſerit, teneatur Inſtigator Regni, & non citatum in Comitijs in judicium vocare, accuſare, pœnaſque in ſimiliter delinquentes jam ut dixi, expreſſas extendere, & ſi, ut aliquando fieri ſolet Comitia rumperentur, non obſtat quin ſemper reſidentia Senatorum ſit certa, cum quivis ordinem & turnum ſuum noſcat, ac proinde latere eum nequit quo tempore reſidentiæ ejus veniat debitum. Hos igitur eo modo, quo dixi ad reſidentiam deſtinatos ad Conſilia & Seſſiones, quos optarem vel maximè adhibendas credo, unde ingens fructus Regi & Reipub: veniet. *1mo* Dum res digeſta proponetur in brevis temporis ſpatio, negotia expediri poterunt ſine nimio tædio Regis, & brevi per has informationes ſciet tractare omnia aſſuetus univerſis ut rebus ſalutiq; publicæ innexus cum principijs regnandi oſtendat humi reptare non oportere ubi gloria calcar addit, *2do* Quòd ſemper coram Repub: excuſabitur, ſi aliquid

A.C.1698 quid displiceret, nam illi, qui id negotij agent respondere publico pro actis tenebuntur, & omnia sine difficultate, & cum magno commodo Reipub: negotia absolventur. Quæsivit postea qui ex Polonis sint capaciores hoc ævo senioresne an juniores, ego subrisi & respondi? Quod à senio nomen mite Senatus habeat, non ideo tamen à consiliorum sacrarijs tenera debet excludi juventus, præcipuè quæ in primo florentis ætatis vere, maturâ plerumq; cernitur autumnare ratione. Non ipsum albâ aspersum canitie mentum, mentem beatam consilijs fovet, nec inter solos senectutis sulcos fœcundum rationis excrescit semen, etiam tenera Ingenia opimâ senilis prudentiæ grandescunt ubertate. Toties ab imberbi Apolline extra fabulam oracula depromi audivimus, & infantia Platonum ora mellitos consiliorum vidimus distillare favos, præcipuè dum fortibus indoles nutritur pugnis.

Gratissimus fuit ob datas informationes, & præcipuè ob factam propositionem primam de consilijs statimque (æquore de magno nil non summum) ad executionem in crastino prout fieri poterat illud ipsum deducturũ se appromisit, sed obstantibus illis in quorum manibus Rex, non sine damno Reipub: hæret, consilia hæc fidelissima & uti in Domino mihi videtur utilissima rejecta, & exclusa. Ita quippe consilijs, quorum non sunt Authores Inimici; loco quod convenientes libertatibus nostris & legibus insinuare novo Regi deberent maximas, sæpè nociva suadent, & non nisi utilitates suas privatas promovent.

Fuit aliqua mentio etiam de mittendo in Galliam legato, quam functionem, scis quis appetat, qui, quia amicus est, & capax, eâ ratione Regi eũ cõmendavi, ut scilicet aliquis ex parte nostra, ibi compareat, quia dum nihil à sua Majestate accipimus, saltem in prætensionibus justis, multa enim ex proprio nostro peculio ad requisitionem legati nomine Regis sui expendimus, quæ, dum pro certo tam magnus & generosus Rex audiet, impossibile est, ut non satisfactionem imperet.

19. Venit Palatinus Vilnensis ex Litvania & Episcopus Vilnensis, qui Româ non ita pridem redierat. Incepit proinde tractatus Litvanorum. Comparuit quoq; Casimirus Bilenski Regni Supremus Camerarius 22da & ad Regem accessit, qui hactenus juramentum suum stricte observans indifferenter se tenebat.

Aliquot dies post habitam audientiam Palatini Vilnensis, qui optimè à Rege acceptus est, concordiæ impendimus Litvanorum. Castellanus Vilnensis octoginta millia florenorum à Palatino prætendebat. Interim Episcopus Princeps Iavariensis cum Thesaurario Litvaniæ Lovicium ad Cardinalem missi, & Rex pro summa bonitate confidenter me præmonuit, Reginam Viduam & Cardinalem, elamque palámque inimicitiam mihi profiteri, sed quod id nullatenus mihi nociturum in corde ejus sit, certiorem reddidit. Si oderunt pravi, innocentiæ, si ijdem faveant dubiæ mentis est argumentum, Regis autem declaratio plus addit pretij, quàm universa quæ tellus pretiosa gignit.

25. Redierunt Lovicio à Rege missi, & scivimus, quod ante ignorare, qui Cardinalem novit, nemo potuit, nam quod alijs arcanum est, illis evidentia, quòd sola scilicet difficultas in numeranda pecunia consisteret, quam dum habebit omnia in rem Regis fient, non sensus suos altissimos ita recondebat, ut solent opum avidi, apud quos nullus argenti color est, nec auri. Convocabitur nobilitas à Cardinali pro 18 Febr: nisi id propter iter Regis quod omnino ante comitia Rex peragere vellet in Prussiam differri deberet. Dictum est mihi à Rege, quòd Thesaurarius Regni nocte præ-

teritâ

teritâ apud suam Majestatem fuerit, multaque in rem ejus optima se a- *A.C.1698*
cturum promiserit.

Videmus hîc impressas literas, à Rege ad Cardinalē & ejus responsorias, mitto utrasque. Interim non acceptare Regem universales Cardinalis literas, Thesaurarius Lovicium significavit, quarum copiam habuimus & correximus svadentes Regi, ut pro bono publico dissimulet. Utque Cardinalis pro 24 Thorunium veniat, ibique Regi reconcilietur, sed non credo, id futurum. Tu multo tempore exacto spe felicius vivas.

COPIA LITERARVM

SERENISSIMÆ REGIÆ MAJESTATIS AD EMINENTISSIMUM CARDINALEM PRIMATEM REGNI.

AUGUSTUS II. DEI GRATIA REX POLONIÆ &c.

Illustrissimo & Reverendissimo in Christo Patri Domino Michaëli S. R. E. Cardinali Radziejowski Archiepiscopo Gnesnensi, Legato Nato, Regni nostri Primati primoq; Principi, cognato nostro charissimo & honorando, salutem felicitatisq; incrementum. Illustrissime & Rme in Christo Pater, cognate noster charissime & honorande.

Nihil obtigit charius Nuntio quem nobis Illustris Magnificus Oberbek Serenissimi Electoris Brandeburgici Legatus detulit, eò Illustritatis Vestræ omnes niti curas, & studia, ut omnia internis motibus fessa, in exoptata reponi valeant quiete. Exortam hinc solatij nostri tacere nequimus copiam, quin eam cum obligatione nostræ propensionis & optimi in Illustritatem Vestram studij exprimamus. Cujus ut manifestiora Illustritas Vestra in aperto habeat documenta, commisimus Illustrissimo Episcopo Javariensi, Consangvineo nostro, ut nostram in eum reconditam hactenus intra præcordia animi nostri fusius ore exprimeret inclinationem. Quod dum eò libentius facimus, quò ferventius commodis Regni hujus prospicere intendimus, Illustritas Vestra moderari velit, ut publica omnibus salus & quies redeat, ingens præsentibus & successuris ætatibus additura momentum. Optimam interim Illustritati Vestræ vovemus incolumitatem, vel maximo exæstuantes obtutu ejus fruendi desiderio. Dabantur in arce nostra Varsaviensi die 22. mensis Januarij. Anno 1698.

RESPONSORIÆ

Sacra Regia Majestas.

HOC idem, quod Serenissimi Electoris Brandeburgici Legatus Majestati Vestræ detulerat, proximus sangvis Serenissimus ac Reverendissimus Princeps Javariensis Episcopus confidentius confirmabit; summum pacis ac tranquillitatis publicæ desiderium erga Majestatem Vestram, illam venerationem ac obsequium, quod non ducalibus modo, sed & imperialibus coronis decoro nomini ab

A.C. 1698 *orbe universo jure merito exigitur. Sed ut illud distinctiùs à me, uti Primate gentis, quæ hunc solùm, quem liberis suffragijs genuit, adorare consuevit, spectetur in eo omne studium meum, nec impigri erunt conatus, ut nec ego ad osculum manus M. Vestræ præcociter accedens corrigendum aliquid in juribus, ac libertatibus relinquam, nec Majestas Vestra aliquid adhuc post accessum desiderari ad integram quietem suspiret, explorabuntur propè diem nobilitatis sensus in unum labium coadunandi, ad quem finem unà cum consilio indicemus congreßum Generalem Lovicij pro die 18. Febr: ad quem Majestas Sua Commissarios suos expedire non dedignetur, eò vel maximè, ut quòd præceps obsequium confundit, victrix patientia ad gloriam restauret. Humillimâ interim Majestati Vestræ inclinor veneratione.*

PUNCTA QUOQVE AD CONSILIUM DATA TIBI ADJUNGO, ET QUID IN EO DIXERIM.

30. Januarij.

1mo Post accepta responsa ad literas deliberatorias S. R. Majestas exquirit sensus, quandonam Comitia institui debent? & quid in ijs proponendum.

2do Utrum permittendum sit Cardinali extradendi Universales literas pro convocanda nobilitate in Rokoszo adhuc manente, cum id directè pugnare videatur contra authoritatem Regis.

3tio. Appromissa pecunia Exercitui Litvanico est parata, sed quomodo in hac disunione eorum sit distribuenda, cum nulla rerum sit certitudo.

Fuerunt & alia puncta minoris momenti, ad quorum resolutionem pauca hæc à me dicta.

Valetudinem optimam, gloriosum ab extra, pacatum ab intra non verbis, sed sincero & pleno affectu Majestati Vestræ gratulor Imperium; Deum precabor, cum tota Diœcesi mea, ut Majestatem Vestram grande potentiæ suæ, & bonitatis miraculum, quàm diutissimè conservet. Decet quippè munera sua non magis magnitudo, quàm perpetuitas.

Ad puncta breviter; quandoquidem sub Heroico Majestatis Vestræ regimine plura convenit agere, quàm loqui.

Indictionem comitiorum pro sensu meo non ponerem inter dubia. Lege sunt constituta, contra quam erubescendum loqui. Deliberatoriæ literæ jam expeditæ, sicut jura, ita & solennitates procedunt non retro cedunt. Necessitas ejus evidens, non tantùm ut Majestas Regia, sed & tranquillitas Patriæ integra stabiliatur, sed ut tam gravia vulnera libertati, & legibus inflicta, quantociùs sanari queant, præcipuè novissimè renovata per eos, qui paratiores ire in perniciem civium, quàm hostium, immunitatem bonorum hæreditariorum, pupillam cardinalium jurium ex integro evertерunt. Bona Spiritualia contra DEum & conscientiam, absque discretione, & quod majus est, exutâ æqualitate, quidam enim levamen, alij injustum senserunt, nullo concesso jure gravamen. Quod in comitijs DEo volente fusius, & expressius, etiam cum periculo offensionis in multis pro conscientia & scientia Rempub: informando dicam, id quod debeo, ne mihi objiciatur canis mute, quamvis & si ego non loquerer, sua cuique loquetur conscientia. Quâ in illos injuriâ meruimus, eis quas partim passi sumus, partim patimur, miserijs aggravari. Nondum pristina hyberna persoluta

ſoluta in aliquibus partibus ob impoſſibilitatem ſunt, & jam decernuntur alia, ut novis indictionibus preſſa calamitas ad hæc tributa deficiat: nónne juſta vindicta expectat deſuper, cum ſit impium ſentire de DEo, quòd continere poſſit ſuper egenos, & pauperes viſcera ſua, & avertere aurem à ſingultu eorum & clamore. *A.C.1698*

Tempus comitiorum ſi ſecundùm legem, & continuam praxim fieri deberet, jam tranſijt computando ab extraditione deliberatoriarum, & credo id pro majori factum eſſe Reipub: bono, quia pacandis rebus impenſum, & propterea ego quoque auderem ſupplicare, ut determinatio comitiorum ad aliquot menſium ſpatium differatur, donec omnia aſpera, redeant in vias planas, donec Reſpub: ex integro pacificetur, & in unum coëat; meliora ſunt comitia remotiora, dùm propter id ſperantur tranquilliora. In proximo eſt, ut Cardinalis Primas cum illa nobilitate, quæ hactenus hæſitavit, ad Majeſtatem Veſtram redeat, cur ergo non dandum tempus id faciendi? ut ita pacatis omnibus, pacatè etiam negotia Reipub: in comitijs imminentibus tractentur.

Unde ad ſecundum punctum reſpondendo ſupplico humillimè Majeſtati Veſtræ, ut extraditionem nomine Cardinalis Primatis univerſalium literarum benignè concedere dignetur, modò illæ convenientibus terminis, nec extra orbitam, vel in minimo authoritatem Majeſtatis lædentibus compoſitæ ſint. Nihil hic præjudicij, vel in futurum nocituri præjudicati video, cum totum in ordine ad pacificandam Rempub: fieri piè credo. Dandum aliquid libertati.

Puncta in Comitijs proponenda, expreſſi in reſponſo meo ad deliberatorias, nolo cramben repetendo faſtidium adferre Majeſtati Veſtræ, opto ex corde, ut hæc Comitia, per tot adverſa ad uſum ſecundorum, Rempub: tandem adducant.

Ad puncta Litvanica paucis; Comitia in equis quæ deſiderant, hic & nunc fieri non poſſunt, cùm ordinaria incidant. Si aliquando fieri deberit, nullatenus ea ſub Varſavia permittemus, libenter hunc turnum & alternatam M. D. L. cedendo.

De pecunia Litvaniæ numeranda, nihil. Scio enim dum res pacificabuntur, non in inferiori reſpectu, Litvaniam fore, quàm eſt Regnum Polonis.

Finio infinito voto ut Majeſtati Veſtræ, & per Heroicam ejus mentem Patriæ, & orbi Chriſtiano proſpera omnia, & digna ſæculo ſuo contingant. &c.

XCVIII.
AMICO CONFIDENTI,

18. Februarij.

Armamentarium regni à Saxonibus occupatur, & evacuatur; Primas pecunias requirit. Author nominatur Epiſcopus Varmienſis.

Vicit conſilium eorum, qui hic & nunc indicenda Comitia ſuadebant, ego cenſere ſoleo, non pugnare, attamen quæ dixi, iterum prædico nulli uſui Reipub: fore, cum non videam media, tam citò pacificandi Lovicij & crederem, dandum congreſſui & concordiæ huic prius tempus, & nonniſi poſt concluſionem tractatûs ad Comitia, ſi cum fructu ea abſolvere volumus, acceden-

A.C. 1698 cedendum, cum præcipuè jam venerit à Cardinali responsum, se nullo modo Thorunij esse posse, in transitu Regis per eam civitatem.

Armamentarium regni Fuit apud me cum querela solenni Palatina Kijoviensis, cujus Maritus etiamnum Cardinali adhæret quod armamentarium Regni Ministri Saxonici possederint. Quod dum Regiæ Majestati retulissem statim illud evacuare jussit, ut se constantem in pactis servandis monstraret, nisi id pollicitus fuisset, quod revocare quàm perficere satius esset, quod omnes quidem quantum arbitror mirantur, sed non omnes convertuntur. Dum Rex de futurorum comitiorum Mareschalco loqui inciperet, proposui ego judicio meo dignissimum Regni Referendarium Sczuka. Talis enim decet ut his difficillimis conjuncturis fiat Director, sed statim opposuit Rex, quòd dictus Referendarius sæpius videatur in aula Reginæ Viduæ ac proinde nullo modo commodis Regijs convenire, ut is Mareschalcus eligatur. Innocentia pulsata est, sed non concussa. Unde evidens est, Reginam non esse in ea confidentia Regis, quam multi credunt, & ipsa prætendit. 2do. Clarum est quod jam solitæ in aulis criminationes, suspiciones, & in nostra incipiant, dum virtuti dicti Referendarij omni exceptione majoris obices ponuntur.

Comparuit etiam hic majoris Poloniæ Generalis, qui à magno Regni Cancellario petijt, ut sibi citationem seu mandatum extraderet, contra Thesaurarium Regni, qui in præteritis Electionis comitijs fabricatam à se confœderationem objecit.

Interceptæ sunt literæ ab Abbate Polinlac, in quibus reditum iterum Principis Contij appromittit.

3tia. Febr: Regina in Russiam abitura aliquot horarum habuit audientiam.

5ta. Ejusdem venit à Cardinali declaratio, ut sibi statim 25000 talarorum solverentur, & festo S. Michaëlis 75000, secus se nihil inchoaturum. Recommendat etiam ferventissimè respectui Regio & generosæ liberalitati domesticam suam, (hæc erant formalia) Castellanam Lenciciensem, si Rex vult ut ad partes ejus transeat, & hic est zelus libertatis. Fuerunt etiam ad quosdam, ab eadem fœmina literæ, in quibus, *Vivat Augustus* aliquoties intonat, in spem futuri præmij. Multa inde veniunt & planè innumerabilia quæ aut ficta, aut mendacijs similia, nudè nuda loquor, nec retego verecunda, nec illa confuto, nihil à me unquam dicitur personæ odio, sed solo veritatis amore, veraciter omnia ponuntur, teste ipsa veritate, multa celant pavidi scriptores, aut nimium blandi, ego ex fide magis quàm odio tibi scribo. Quali ordine imò quàm extraordinariè id fiat, videat DEus & judicet, videat & Roma & Polonia, & doleat, misereatur & se accingat ad vindictam malè factorum, laudem verò bonorum.

Primas summam pecuniæ requirit.

Vidi etiam schedam Episcopi Vladislaviensis, ad Principem Iavariensem scriptam, in qua plurima more suo dicit, contra regimen Prependovij declarati jam Palatini Mariæburgensis, & si Rex illum non deseret, abiturum se ab aula minabatur. Et cum per Thesaurarium Litvaniæ in eo puncto expostularet, negavit Episcopus se scripsisse, quanquam originalia in manibus extent, & Palatino reconciliatus est, ita ille in verbis tantummodo promptus, in rebus agendis timidi & fracti animi, magis novandis quàm gerendis idoneus, per plana an per obliqua ascendat, perinde habens. Legi aliquando de Manlio non modo orationes ejus, sed etiam actiones prima fronte populares fuisse visas, sed consideranti quo consilio fierent, omnino seditiosas. Idem Episcopus in publica conferentia asseruit, probationesque in manibus se habere firmiter dixit: Reginam Viduam cum Castellano Cracoviensi aliquid moliri proponendo & persvadendo Electori Bavariæ, ut

riæ, ut vindicias libertatis Polonæ in se sumat. Addidit etiam Rex habere se præ manibus interceptas Abbatis Scarlatij literas, similia scribentis. Disputatum cui cum Castellano Vilnensi, qui viaticum quoque à Rege requirebat, in Litvaniam eundum esset. Obtulit se ex rationibus certis Palatino Lencicienlis quamvis Rex non libenter id habuit. Sed tamen prohibere noluit, octavâ proinde Mensis in Litvaniam dicti Palatinus & Castellanus abierunt, ita in Polonia velle amplissimum concessum est, sed etiam Regi limitibus sat arctis quandoque definitur. Quærebat interim Rex sollicitus de tranquillitate publica, & invenit media, ut exnunc primam ratam hoc est viginti quinque millia talarorum exsolvat, reliqua hoc est septuaginta quinque millia itidem talarorum pro Cardinali, pro Castellana sex millia, pro filio quatuor millia neglecto Patre Castellano tanquam minus utili exolvenda promisit. Et hæc est, iterum dico, vindicatio libertatis? perseveravit ut quæreret, unde contigit ut inveniret, qui pecuniâ magis movetur quàm gloriâ. Qui autem diligit numera non potest pariter diligere libertatem quia manus dedit mammonæ. Non est hoc ornare Patriam, sed spoliare, non est custodire sed perdere, non est defendere sed exponere. Leviora scribo, graviora gravius manet judicium. O utinam tam vigil esset ad curam libertatis, quam alacer currit ad liberalitatem Regis perimens nos pariter & perdens. *A. C. 1698*

10ma. Fuit apud me Palatinus Mariæburgensis cum declaratione Episcopatûs Varmiensis hâc conditione, ut dum Episcopatus Vladislaviensis vacabit, per ascensum vel mortem possessoris Varmiensem in favorem Iavariensis Principis dimittam, qui etiam eò nomine aliquas propositiones per confessarium suum mihi fecerat, sed ego nec conditionatam hanc nominationem, nec aliquem tractatum admittere unquam volui, cautamq; habui circumspectionem, ne vel in minimo Simoniæ incurrerem notam. Vulnus ad præsens, nostra fiet cautio, cum fieri nequit quod volo, id quod potest fieri volo, cum res circa difficile versatur, nec vanos habeat res ista metus, finis prætensionis meæ erit finis desiderij, nullis alijs medijs extorquebo, nec adversis fluctibus ibo, qui assequi non potest, sequi desinat. Interim Regina Episcopatum hûncce valdè optabat, à Regeq; urgebat pro Cardinali Darquien Patre suo, qui mihi quoq; propositionem fecerat, promittens coadjutoriam, si concurrentiam pro hocce Episcopatu ei cessissem. Ridebis hæc & alij. Iam autem Capitulum Varmiense propter avertendos Saxones, qui jam Varmiæ graves esse incipiunt, in spem validæ protectionis vacantem Canonicatum Episcopo Javariensi detulerat, & sic totus honor in sinum ejus illabi videbatur. Et Cardinalis ex odio personæ meæ confidentissimas literas eidem Principi scripsit offerendo operam suam in evictione consensus Reipub: in personam ejus, pro dicto Episcopatu obtinendo, nihil his movebar, nec minimam cogitationem admittebam, voluntati & dispositioni Divinæ me meaq; committendo, atrocitas inimicorum nec animum nec vultum mutat, nullus sensum mæror hebetat, neq; firmitas mea in cursu malorum enervabitur, quin imò erecta supra omnem fortunam æquanimitas majus Episcopatu judicabit eodem privari. Obversantur magnorum virorum exempla, qui religionem extulerunt in fastigium, recta agendi, mala tolerandi contumaciâ. Cum etiam Episcopatu Plocensi, retinendo Abbatiam Vachocensem, quam Gomolinscius Regis Secretarius in casum translationis meæ prætendebat, sim plùs quàm contentus; Quid satis est, cui Plocko parum.

Promittitur Episcopatus Varmiensis

Hodie imminet congressus Lovicienſis pro quo tales literæ univer-

sales

*A.C.*1698 sales à Rege permissæ Cardinali prodierunt quid ibi agitabitur quidq; concludetur, habebo ab alijs, tu à me. Venit hodie notitia ex Litvania, nullam ibi spem esse concordiæ cum Sapiehis, cum præcipuè contra verbum datum Palatinus Vilnensis Oeconomiam Kobrinensem, quæ est in possessione Castellani Vilnensis non evacuaverit. &c.

COPIA LITERARUM

EPISCOPI VLADISLAVIENSIS AD CARDINALEM.

16. Februarij.

SI crederem in me esse vel scintillam odij, aut exiguæ sinceritatis erga te, non auderem, imò erubescerem arripere calamum corde & animo contrariante, sed quia mihi ipsi sum conscius, quòd hæc adversa Reipub: non ab humanis, sed Divinis proveniunt dispositionibus, sicut ea, quæ facta sunt, tibi non adscribo, ita nec me culpabilem agnosco, omnia enim adhibui media, ut prævisa vitarem jacula omni capacitate meâ, videns quæ subsequi debebant, semper tibi suadebam leniora & pacatiora, & si quispiam aut in corde tuo, aut in publicum ita depingere me vellet, quasi aliquo moverer respectu; in ipsum peccaret DEum, cui manifesta sunt opera nostra. Sicut in hoc opere scissæ Reipub: nihil quæsivi, nec quæro de augmentis fortunarum, vel honorum, nam & in eo loco, in quo positus sum, nauseo. Nunquid laboro pro me, vel domo mea? nunquid usque ad odium personæ meæ ad omnia pacata non duco? conservationem nominis tui, ut quàm maximè in conspectu Regio conservetur, an non curo? quia id omnium nostrûm interest, ut prima fulcra & decora hujus Reipub: à Regibus quàm optimè tractentur, ne postea debiliores despiciantur. Indoleo & ego super hæc, quæ nunc in Litvania fiunt Rege innocuo, quia semper ad optima quæq; magis composito; prono ad ardua populi zelo. Proinde cùm sim extra omnem ambitum vanæ gloriæ, quod debetur à nobis magno nomini & honori tuo, hoc semper ex persona mea tribuam, & in fracta ætate mea, unicum agnosco Patriæ Antesignanum & Primatem, & per sacra oro, ne memineris imperfectionum conturbatæ hujus Patriæ, sed de sede tua, salubribus prospicias medijs, ut populus ubiq; per fata istius Reipub: gemens & oppressus salvetur. Deosculemur in eo dexteram Divinæ voluntatis, quæ nobis posuit & dare voluit Regem, & cum authoritate tua, à qua ipse non recedam, si quæ corrigenda sunt, in conservationem & augmentum legum Patriarum sincerè zelum tuum juvabo, præcipuè pro libertatibus nostris, optimum semen cadit in terram, quod spargitur in personam Regis. Minimè dubito, quòd tuâ confidenti manuductione, ad quam plenâ Rex inclinat fiduciâ, omnia huic Patriæ evenient bona. Ego autem malo esse ultimus, modò cunctis fiat bene, modò exoptatâ pace lacrymæ sistantur pauperum. Quibus verò favoribus in præsenti gaudeam aula, si sciveris hoc me ipsum in antiqua tua confirmabit gratia & confidentia,

tia, & cùm aliunde habebis informationem, quòd non privata com- A.C.1698
moda mea, sed publica tracto. &c.

RESPONSUM CARDINALIS
AD SUPERIORES 1. Martij.

R*Es est plus quàm certa, quòd nihil sine beneplacito hujus agitur, qui digito orbem regit. Documentum hujus Electio praeterita, quando alij pro domo Regia ex justitia meritorum praeteriti Regis certabant, alij pro temporum exigentia Principi Contio favebant. Dominus DEus tertium acriori aemulationi concessit, an in solatium, an verò in desolationem? usq; nunc difficile judicium. Solatium in spe, quando Dominum fortem, liberalem, gloriae avidum spectamus. Periculum in metu, quando consistentijs Saxonicis, continuis eorum motibus jam populum audimus gementem. Ille ipse DEus te evidenter instrumentum ad exequendum, quod tibi non conveniebat, esse permisit. Mihi verò animum disposuit ad sustinenda ea omnia, quae è veteri jure & consuetudine sustineri debent pro gradu & ministerio meo. Omnia haec dissona peccata nostra provocârunt; placandum numen Divinum, ut charitas coagulet, quod discordia dismembravit, & spem in misericordia Divina firmam habeo, quòd portando nomen ejus, qui pro lapidantibus se, orauit, videbo &, caelos apertos, & pacis dulcedinem. Nunc pari humanitate ad literas tuas reponendo, dico me &c. &c.*

BREVE APOSTOLICUM
AD CARDINALEM PRIMATEM.
INNOCENTIUS PAPA XII.

D*Ilecte in Christo Fili noster salutem & Apostolicam benedictionem. Pontificiae sollicitudinis, cui profectò deesse non possumus, partes esse ducimus, non modò omnimodae inclyti istius Regni tranquillitati prospicere, sed ea potissimum sedulò curare, quae ad tuendum atque amplificandum Catholicae Religionis cultum opportuna aut necessaria in praesenti rerum statu arbitramur. Quò verò clariùs innotescat, id à nobis tota animi nostri contentione exoptari, extraordinarium etiam isthuc Nuntium ablegandum esse decrevimus, quod munus Venerabili Fratri Fabricio Episcopo Feraniensi ob perspectas generis ac virtutum dotes demandavimus. Haec autem omnia, multa cum Paternae nostrae benevolentiae significatione ad te deferimus, non tam ad explicandum tibi in sinceritate cordis consilium nostrum, quàm ut inde quasi stimulos perspectae tuae pietati, eximioq; zelo adderemus, ad conferenda in hunc scopum studia, opemq; tuam, cùm praecipuè eidem Venerabili Fratri injunxerimus, ut in ijs, quae aget, negotijs, debitam semper dignitatis ac jurium tuorum rationem habere non omittat. Quanta autem laudis accessio eximiae tuae prudentiae proventura sit, ubi compositis tuo etiam studio, si quae for-*

Uuu tè

A.C.1698 *tè supersunt dissidijs, cogitationes omnes ac vires strenuæ istius nationis in communem causam conspirent, cùm satis compertum esse sciamus, pluribus exponere supersedemus, dum tibi dilecte Fili noster Apostolicam benedictionem peramanter impertimur. Datum Romæ apud S. Mariam Majorem, sub annulo Piscatoris die 22. Januarij. Anno MDCXCVIII. Pontificatûs nostri Anno 7timo.*

COPIA LITERARUM
SUMMI PONTIFICIS AD EPISCOPUM CUJAVIENSEM.
INNOCENTIUS PAPA XII.

VEnerabilis Frater &c. Gravi ac molestâ curâ, quâ nonnullâ antè pro injuncto nobis munere premebamur, metuentes, ne detrimentum aliquod ex dissidijs, quæ illhic suboriri videbantur, occasione inaugurandi novi Regis Catholicæ Religioni obveniret, spes sanè læta successit, ubi intelleximus charissimum in Christo Filium nostrum Augustum Poloniæ Regem Illustrem ejusdem Catholicæ Religionis, cui ejuratis pridem hæreticæ pravitatis erroribus solenni professione se obstrinxerat, zelum ubiq; inditum perhibere, nos itaq; prout Fraternitati tuæ jam innotuerit, non modò Regijs literis filiali prorsus in hanc S. Sedem, nosq; ipsos observantiâ refertis Paternæ nostræ benevolentiæ responsione, effusiq; gaudij significatione mutua officia exhibuimus, sed quò splendidiora Pontificiæ charitatis ipsi Regi præberemus argumenta; Extraordinarium quoq; Nuntium, qui indies aderit illhuc duximus ablegandum. Cæterùm eam de tuæ pietatis præstantia gerimus opinionem, ut nobis planè polliceamur, te consilio & ope tuâ in ijs, quæ Divini cultûs istis in Regionibus incrementum respicient, nullatenus esse defuturum, dum Fraternitati tuæ Apostolicam benedictionem peramanter impertimur. Datum Romæ apud S. Mariam Majorem sub annulo Piscatoris die 8. Februarij. Aõ 1698.

COPIA BREVIS APOSTOLICI
AD REGEM POLONIÆ.

Charissimo in Christo Filio nostro Augusto Poloniæ Regi Illustri.

INNOCENTIUS PAPA XII.

CHarissime in Christo Fili noster salutem &c. Ex ijs, quæ dilectus Filius Nobilis vir Comes Georgius Dirdusʒcki Ablegatus Majestatis Tuæ, dum tuas nobis literas redderet, deq; solenniter imposito Regio Capiti tuo Polonici Regni diademate certiores faceret vivâ voce disertè ac luculenter exposuit, gaudium profectò nostrum, cujus tu pridem auctor fuisti, usq; adeo exuberavit, ut nequaquam liberum nobis fuerit ejus magnitudinem intra præcordia nostra concludere. Palàm itaq; earundem literarum testimonia in exultatione vocis annuntiavimus, misericordias Domini, qui mentem tuam charitatis ardore ita incendit, ut jam in Catholicæ fidei agnitione ijs omnibus, quibus authoritate præficeris, tuo exemplo prodesse exoptes.

Ut

Ut autem tam eximio pioq; voto, in quod unum quàm maximè deside- A.C.1698
ria nostra conspirant, annuat DEus, cujus bonitatis non est finis, ipsum humiliter deprecari nunquã intermittemus. Dum interim lætum faustumq; istius Regni Dominium ac Regimen, prosperos demum pro re Christiana eventus auspicamur M. Tuæ Apostolicam benedictionem amantissimè impertimur. Datum Romæ &c. die 22. Febr: Aõ 1698.

COPIA BREVIS APOSTOLICI
AD SERENISSIMUM REGEM.

Charissimo in Christo Filio nostro Augusto Poloniæ Regi.

INNOCENTIUS PAPA XII.

C*Harissime in Christo Fili noster, Paterno Apostolicæ charitatis incensi zelo, atq; animo exultantes occurrimus in amplexum M. Tuæ, quæ superno lumine ducta, in portum se recepit salutis, nec sanè lacrymas cohibere possumus cogitantes ætatem nostram ab Authore bonorum omnium DEo usq; adeo fuisse protractam, ut viderent oculi nostri semitas veritatis tenentem, adeoq; Pontificiæ nostræ dilectionis in sinum meritò excipere valeremus. Cùm enim accedat quodcunq; terrenæ dignitatis fastigium, hæreditas præclara nimis, quam constituit DEus inquirentibus se, inde potissimum docendum esse arbitramur sinceræ nostræ gratulationis officiũ; unde tibi factum esse agnoscimus veræ ac terreæ felicitatis auspiciũ. Satis proinde assequi verbis nõ possumq; quo gaudio affecti fuimus, ubi primum vel ipso rumore publico nunciante accepimus, te ejuratis Hæreticæ pravitatis erroribus Orthodoxæ fidei professionem in manibus Venerab: Fratris Christiani Augusti Episcopi Javar: Consangvinei tui, cujus jam pridem zelum Catholico Antistite dignum propè agnoverimus emisisse, quam quidem lætitiam ea deinde plenè cumulârunt, quæ ad voluntatis tuæ in eodem proposito firmitatem magis magisq; significandam à te peracta fuisse intelleximus. Addiderunt luculentum hujus rei testimonium, literæ à Dilecto Filio Barone* de Lege *nobis redditæ, ac pro ea, quã pollet in rebus agendis prudentia, explicatæ, in quibus nihil omittit, quod ad declarandam filialem tuam erga hanc S. Sedem, nosq; ipsos observantiam, ac devotionem pertineat, ex quibus omnibus certam in spem adducimur, splendidissimam Polonici Regni coronam, æternæ Sapientiæ consilio tuo capiti ideo fuisse impositam, ut tu Catholicæ fidei, cuius modo professor agnosceris, non multò post vindex, & assertor egregius euaderes. Age igitur Charis: in Christo Fili noster, opportunitatem benemerendi de re Christiana ita arripe, ut spectata dudũ bello virtus tua strenuis ac fidelibus populis incitamento sit, & exemplo ad profligandam imãnissimũ Christiani nominis hostem, ac proinde ad comparandos nomini tuo triumphos in terris, qui sunt veluti additamentum eorũ, quos in cœlis ob reportatam de te ipso victoriam te jam esse assecutũ in Dõ. confidimus. Interim, ut læta tibi, ac prospera cuncta contingant, enixis à D. O. M. precibus exposcimus, ac M. T. Apostolicã benedictionẽ amantissimè impertimur. &c*

XCIX

AMICO CONFIDENTI

28 Februarij

De actis in conventu Rokoſzianorum Lovicij

GEnuinam & exquiſitam actorum Lovicij, à fideli manu mihi exaratam in compendio accipe relationem, proſequor ſingula ſed ſtrictim quia eâ brevitate ſcribam quam ſimplex & ab omni non neceſſario excurſu libera poſtulat narratio.

Ante omnia ſcito his diebus Theſaurarium Regni ſpecietenus adhuc illo Rokoſzij vinculo ligatum incognito fuiſſe Varſaviæ, & nocte Regem viſitaſſe ſeq; ipſum unà cum amicis ſuis eidem ſubjeciſſe. Ut ſua commoda promoveret, prætexuit aliena, beneficium ſe præſtitiſſe Regi adventu ſuo arbitratus.

Conventus Rokoſzianorum Lovicij Die 18 Febr: erat dies Martis, ab Jove Principium ſumpſit, dum congreſſus Lenciciensis in Eccleſia Patrum Dominicanorum congregatus eſt. Præſentes erant Cardinalis Primas, Conſtantinus Lipski Archiepiſcopus Leopolienſis, Nicolaus Swięcicki Epiſcopus Kijovienſis, ex Senatorio ordine ſæculari Martinus Kącki Palatinus Kijovienſis, Felix Lipski Caſtellanus Siradienſis, Tobias Towianski, Caſtellanus Lencicienſis. Ex equeſtri autem ordine ex Palatinatibus Poſnanienſi, Caliſſienſi, Siradienſi, Lencicienſi, Ravenſi, ſatis numeroſa erat civium copia. Celebravit votivam miſſam Epiſcopus Kijovienſis, concionem dixit unus ex Patribus Scholarum Piarum, excitando ſacro entheo ad concordiam, & unionem animorum, ac ſimul enumerando conſequentias diſcordiæ, tam multa Regna per diſunionem ruinata. Laudata magis quàm effectu comprobata de Cardinali dixit, melius autem eſſet, ſi audiret verum ſine contumelia, laudaretur ſine adulatione, & monſtrarentur ei exempla ad quorum ſimilitudinem ſe effingeret. Poſt divina acceſſerunt ad negotia incipiente Mareſchalco Rokoſzij, qui indoluit inprimis ſorti adverſæ, cujus inſolentia regnum perturbavit optabatque robore Rokoſzianorum illi reſtituendam rerum univerſitatem. Indoluit & huic infortunio, quòd ante incepta conſilia de convulſis juribus, de motis ex ſuis cardinibus libertatibus, tot jam abierint cives rupto juramenti vinculo in illam partem, ubi mancipata libertas, ubi ſemel a recto aberratum eſt, ubi in præceps pervenitur, continuò à rectis in retia & peccata contra ſtatum, à vitijs in prava, à pravis fit lapſus in præcipitia. Poteſtne ſatis fida eſſe potentia, ubi nimia eſt, ubi non regitur, ſed cuncta ex libidine aguntur. Celebravit perſeverantiam Cardinalis, quod conſtanter ſacrum fœdus ſuſtineat, & quòd hactenus eum nec odium coëgerit, nec gratia pertraxerit, ad partem adverſam ſine expreſſo juſtè fœderatorum conſenſu, videnda erant tanta tædia, bonorum everſorum ſquallor, gravitas ærumnarum, num labavit greſſus, caligarunt oculi? tremuerunt viſcera, brachia cōciderunt ac ne quidem animus titubavit noſter, innocentes autem & recti adhæſerunt nobis. Quæſivit ad extremum quid videretur, accedendúmne

Propoſitio Mareſchalci ad mediationem in deſiderio ut pax detur mundo, aut ulterius proſequendum inceptum negotium. Propoſuit itidem an deputati ordinandi ſint ad tractatum cum commiſſarijs à Coronato miſſis quos & nominavit, Mareſchalcum Supremum Regni, & Theſaurarium Litvaniæ & primariò Oberbekium Sereniſſimi Electoris Brandeburgici Legatum. An verò ſint ad cōſeſſum invitandi? locutus poſt Cardinalis Primas in eum ſenſum. Conſiderando faciem conſeſſus præſentis quæro cum Evangelico Patrefamilias, & novem ubi ſunt? tam multi ab initio erant, pro libertate zelantes, & nunc

ſecuti

secuti sunt vanitatem, multa dixit sed inania & speciosa, ac decepturo fu *A.C.1698* co circumlita, nihil habentia fronti suæ simile. Qui loquitur quæ sunt optima & facit quæ honestissima, famam & honestatem perpetuam habet. Pro objecto verò consilij primo svasit illegitimos actus tribunalis Regni cassandos. Unus autem nuntius Palatinatus Posnaniensis post factam condolentiam Patriæ super vulnera libertati inflicta intulit, quod tanquam patienti, & quidem nimis ægræ multi necessarij sint medici, ne læsæ libertati serò medicina paretur. Multi hic desiderantur cives, præsertim ex Palatinatibus majoris Poloniæ, cum 15 Februarij privatum suum Posnaniæ habuerint congressum. Dilationem ergo ad aliquot dies petijt, ut expectarentur in sortem consolationis, quos habebimus consortes laboris, de celeri eorum spopondit adventu, cui petitioni multi deferebant, interim Chlebovius gratias inprimis Cardinali (ita servilia dicebant securi de facilitate credentis) & Mareschalco egit, quòd hactenus invictâ constantiâ Rokoszũ hunc sustinuerint, non dubitando & ulterius in eodem vinculo permansuros, se constantem fore asserendo etiam cum vitæ jactura. Necessariam pòst deduxit tranquillitatem, cui ut viam monstraret petijt Cardinalem, ut ante omnia tribunal Regni limitaretur, eò quod in hoc cardo jurium & libertatum consisteret. Locutus & Castellanus Siradiensis, gratiasque egit Cardinali (actæ Vitellio gratiæ consvetudine servitij) & Mareschalco, quòd se nec prece, nec pretio devincire passi sunt, unde perennis eis gloria spe anda. Petijt ut lenirentur, non irritarentur affectus fratrum, & ut Commissarij ad combinationem invitarentur. Inceptum Tribunal Regni quemlibet lædit, quia sapit convulsionem jurium, & legum. Dissvasit verò mittendus ad coronatum expostulationes ad imponendum silentium jurisdictioni tribunalis, quia eò ipso agnosceremus eum pro Rege, antequam sanarentur vulnera Patriæ, sed satius mittendum ad judices, ut in Areopago Regni sistant actum, & activitatem suam. Sed contrarius sensus in eo puncto fuit ipsius Mareschalci Rokoszij, quia hæc propositio non acceptaretur, satius esset, si id negotij cum commissarijs tractaretur. Ante omnia ergo conclusum est exquirere à commissarijs, utrum plenipotentiam ad tractandum habeant, & quis id inquirere debeat, in quæstionem venit. Resolvit hanc quæstionem Cardinalis explicando potestatem plenariam commissariorum, & certiores reddendo omnes, quod adhuc ante coronationem Mareschalcus Regni habuit jus agendi & mediandi cum Prependovio, & nunc habet plenariam potestatem ad reassumptionem istius tractatûs & quod recens miserit ad eum neo coronatus proxime sibi sangvine junctum (quod honoris plurimum continet & invidiæ minimè esse debet obnoxium) Episcopum Principem lavariensem, cui ille declaravit quod sine nobilitate nihil concludere velit vel possit, sed nec quidem ad complanationem accedere. Expetebatur à me ut per particulares literas convocarem nobilitatem quòd mihi non videbatur, sed universales expedi:i, habetis tempus, tanquam præsentia & nunc ventura consideretis ne similiter faciamus ut ille qui stultâ dissimulatione remedia potius malorum, quàm mala differebat, lapsis succurrite rebus, aliter tamen nisi per tractatum cum commissarijs id fieri non poterit. Venerant eo tempore Zbievius cum alijs ex majore Polonia; qui tanquam dolentis Patriæ membra tantis compassi sunt vulneribus, tuerique cum alijs libertatem parati petierunt ut alij quoque ex Palatinatibus Posnaniensi & Calissiensi expectarentur brevi compariturі. Missi sunt tandem duo nuntij ad commissarios plenipotentiam exquisituri, & in crastinum soluta sessio. Quam incepit Mareschalcus, & referendo effectum expostulationis, & præsentando plenipotentiam à Coronato, per copiam tantùm à Commissarijs communicato. Petijt postea brevem relationem unus ex

Votum Castellani Siradiensis

Plenipotentia requirenda à cõmissarijs

Sola copia plenipotentia mittitur

A. C. 1698 nuntijs functionis commissæ deferendo magnos scrupulos commissariorum in communicanda plenipotentia, adeo ut vix copiam dederint & id etiam cum hac conditione ut Mareschalcus nulli eam concrederet nec per copiã extraderet. Hic ex abrupto Zbijewius quæsivit, cur non debet nobis à commissarijs originale plenipotentiæ præsentari, non nos concordiam & pacem petere utique debemus, sed illi precario agere & deprecari læsam libertatem, in actionibus ad Olivam per Gaseccium & violentias statui nobilitari evidenter illatas, quando contra legem neminem captivamus nisi jure victum. Nobiles & quod majus est Senatores contumelijs afficere, supellectili spoliare, sub aresto tenere, sexum etiam debiliorem, cui nec barbara Tartarorum gens insultat, eum non habere respectum inferendo quòd sic belli rationes constent, & personam actaque Magni Zamosclj in defensione Regis affectare præsumpsit in commune hoc tractandum, quia commune negotium. Præsens Węgierscius qui passus multa, nam ad tormenta ferro fuit alligatus, suum dolorem summum expressit. Plaga recens dolore non caret, nec occultat vulnus, nec in tam brevi versa in insensibilem est. Nos confundimur, nobis insultatur, in opprobrium venimus & contemptum, planè pœna vix curabili, castigatione crudeli. Addidit quòd cavendum alijs ne id accidat, quod ipsi. In memoriam fuit reducta etiam Castellani Lencicienfis contumelia, quò grandius nomen, eò grandius scandalum, hinc acclamationes auditæ contra Generalem Brandt, si neo-coronatus lavat manus, nec se in mandatis dedisse asserit, paratum decretum ut luant pœnas hi, qui hæc absque jussu præcisè egerunt. Incipiat neo-coronatus à satisfactione, ut moveas alios, tu moveare prius; cum non possit aut obumbrare tam manifestam veritatem, aut impedire tam exoptatam correptionem; melius non datur medium, nisi ut in equis conveniamus omnes & ita reparemus libertatem feliciter, sicuti eam pessundedimꝰ infeliciter. Acclamarunt plurimi præeunte Bronikovio contra hanc mediationem, aliter enim sanari hæc vulnera non possunt nisi in armis, in loco delicti sub Varsavia, & cum omnes quasi in id conveniebant, subintulit Cardinalis dum recta nostra judicia contemnuntur, vestræ quoq; plurimum derogatur authoritati. Quod bene sciat, quæ fuerit passus, dum multa adinveniebantur media ut divideremur, promulgabantur nova in majori Polonia, quòd ego accesserim ad complanationem, idem de alijs dicebatur, nam scribitur etiam mihi Geleccij mandato tormenta majora explosa esse in triumphum, quòd ego redierim in gratiam cum Coronato, quòd si factum fuisset non habuissem eum dishonorem in diminuta authoritate mea & maximè in persona Castellani Lencicienfis, quem non tantùm omnibus spoliarunt multisque contemptibus affecerunt, ducenta millia florenorum mea propria acceperunt, & non haberem tantùm damnum, quod justo calculo ad octingenta millia florenorum facile computare possum. Nunc quia pacem quærunt, quia eam proponunt, huic non sum contrarius, modò id fiat cum consensu vestro & commodo Reip. Si verò in incepto perseverare placet Rokoszio, providenda mihi omninò à vobis securitas, jam expertus sum, & debet esse mihi cura futuri, ne quivis in vias suas abeat me relicto, si volumus omninò videre originale plenipotentiæ, optarem, ut illud iterum requiramus ut scilicet videamus & sciamus, in quo fundamento sunt nostræ sessiones. Post expostulationem allata est plenipotentia, quam, dum Mareschalcus legit, visa est nimis læsiva, ex hac præcipuè ratione, quòd cum sola persona Cardinalis ille tractatus iniri deberet, tanquam sole obscurarentur minora lumina; alij contemptui habiti, quòd vehementer commovit multos, quia invidia illi in occulto, adulatio in aperto erant. Notabilis enim apparuit illorum, ad quos pertinet

Quæ res Zbyewium malè habet

Injuriæ civibus Regni factæ

Querela Primatis de injuria

tinet postpositio, quasi magis pro more sententiæ dicendæ causa convocarentur, non alio fine nisi ut majorem multitudinem præstarent, etiam ea quæ aguntur non cognoscentes. Verùm quidem est, dicebant multi, quòd pacem poscimus omnes propter conservationem fortunarum nostrarum, sed quando in eo tam ingens detrimentum patitur prærogativa nobilitatis, ingratæ sunt etiam pacis oleæ. Patefacta est plenipotentia, in qua evidens nobilitatis levipendium, quando nos tanquam minorum gentium populum in postpositione tenendo cum Cardinali nobis non nominatis tractare volunt. Thesaurarius Litvaniæ ad hanc accedit sub charactere Commissarij mediationem, qui nobis sacrosanctè in Rokoszio tuiturum se libertatem promisit, idque solenni juramento confirmavit, nunc in illam partem sinistram abijt, quem, si nos tacuerimus, ipsa condemnat constitutio, hæc expressè continens, quod, quicunque præstito semel juramento super manutenendum Rokoszium cum parte adversa ad aliquos tractatus vel capitulationes accederet, pro hoste & infami proclamatus est, & ille in mediationem ingredi, nobiscum tractare non debet, quod hunc ipsum actû redderet illegitimum, cùm fœdifragus activitatem habere non debeat. Aliquot horas duravit hæc disputatio. Locutus est Kochanovius Castellanides Czechoviensis facundè persvadendo prosecutionem mediationis, extollendo Regias qualitates, & personam coronâ dignã. Qui triumphare potest, tantùm non emendicat pacem, undè mœror in tripudia, tenebræ in lucem transire deberent. Qui, quandoquidem est ignarus nostrarum legum & consvetudinum, conscribenda illi lex, quomodo debeat regere gentem liberam, ex ingenio, non artis sed gratiarum, Nominavit eum Regem ex hac ratione, quod sit Rex Orthodoxus, quanquam adhuc non noster. Excusavit discretissimè & Thesaurarium Litvaniæ, quòd ille non privato commodo ductus in partem Regiam inclinavit, quòd ad Regiam præsentiam non cupiditas eum traxit, sed coëgit necessitas, necèssitas non tantùm sua, sed suorum, multorum videlicet in Litvania jam oppressorum, & ut eò facilius tanquã magnus sensuum ponderator coadunare possit Majestatem cum libertate. Cujus rei veritatem cognoscemus, & veritas liberabit eum à suspicione, cum tantùm de eo suspicio sit, non certitudo, & hæ inanes suspiciones certæ necessitati præjudicare solent, quod nos viderimus, rationabilis ergo est mea petitio, haud difficilem quæ mereatur effectum, ne non auditus judicetur, non convictus condemnetur, certè si injustè ab aliquibus expellitur, justum est ut sententia revocetur, & etiamsi justè, pium esset, ut recipiatur, eandem excusationem alij inferebant ejusdem Thesaurarij amici. Legerunt postea Instructionem suam nuntij à Palatinatu Sandomiriensi, qui iterum novam 14tâ Febr: Opatoviæ inijt confœderationem satisq; fortem, non obliti salisfodinarum, & Œconomiæ Samboriensis, ut Rex nemini illas sub prætextu arendatorio capitulationi satisfaciendo in possessionem tradat. Aggressi sunt & honorem Castellani Cracoviensis incusando ruinam Palatinatûs sui per transeuntem inutiliter Exercitum, utque compareat in Campestribus comitijs obligabant; ut Brandt statueretur, instabant Thesaurarium Regni, quandoquidem non contribuit ad manutentionem Rokoszij ad reddendas rationes stringebant, potestatem Regiam strictè circumscribebant &c.

A.C. 1698

Mediationi svadet Kochanovius

Defendit Thesaurarium Litvaniæ.

20 Febr: proposuit Mareschalcus præ omnibus negotium concordiæ inchoandum, ne structura actûs hujus fiat in confuso, ut quondam turris Babylonica incepit ædificari, consummari non potuit. Disseruit longo sermone Kolucius Judex Inovradislaviensis veteranus civis, & enumerabat consequentias, mala subsecutura, calamitatem quæ manet Poloniam per dissensiones. Adducebat antiqua exempla ruinatarum

Kolucij votum.

Monar-

A.C. 1698. Monarchiarum, desolationem Romæ, ruinam Græciæ per bella civilia, rogabat & amore Patriæ obstringebat, ut temperarent zelum, ad mediationem accederent, unionem servarent & concordiam. Expertum se nihil concordi collegio firmius ad Remp: tuendam esse. Urbem nequaquam muris carituram quæ non lateritijs mœnibus, sed viris munita est. Ut autem id ante omnia proponeretur coronato, ut Exercitum suum, qui tanquam gladius super cervices nostras suspensus est, ex Polonia ablegare, & ad suum remittere dignetur Electoratum, cum & frequentioribus cadaveribus, & fœdâ hæresi Polonum aërem & intactam fidem, Religionemq; inficiat. Unde omnia infortunia, omnes plagæ nobis imminent, fames ad tantam hominum frequentiam, pestis ex infecto tam multorum cadaverum aëre, bellum civile etiam nos manet. Ergo unica saltem pœna DEi affligamur. E diametro sedens Radecius animi constantem magnitudinem fide & audaciâ fultam portendens animabat generosa pectora, & excitabat exemplo majorum ad tuendam libertatem, si est aliquid adhuc reliqui sangvinis Poloni, virtutis antiquæ, quid cunctamur? cur non sequimur methodum antecessorum nostrorum, dextrè illi & generosè sustinuerunt libertatem, diminuamus capita perversorum, cujus numerus in infinitum crevit, & sic pacatam reddemus Rempublicâ. Multorum ad eundem zelum traxit sensus, addidit Brunikovius exemplum Cosacorum, qui ob amorem libertatis servitutis nostræ dejecerunt jugum & nos justiori bello facere hoc poterimus; alij petierunt tandem aliquod tempus ad corrigendam Plenipotentiam, quandoquidem hæc cum diminutione stat. s Equestris facta videtur, interea etiam Palatinatus Majoris Poloniæ affore, quandoquidē non tantùm jura & libertates, sed etiam fides vim patitur, dum Varsaviæ ubi odiosum nomen hæreticorum, & Constitutionibus prohibitum in ipso foro nunc recenter pulcherrimam domum elegerunt, eamq; in templū commutârunt. Nonne obligatio Polonorum ut pro aris & focis ad sangvinis effusionem se opponant? Respicite plurium retrò annorum vel secundas vel adversas res invenietis prosperè semper evenisse pro aris & focis decertantibus. Sed dolendum, hujus sunt opinionis Magnâtes adversæ partis, cujus animi nostris non bene propensi commodis, & securum reddunt coronatum quod brevi pertrahent ad se prima capita Cardinalem Primatem, Mareschalcum, & Senatores aliosq; ex civibus digniores, & tunc statim minorum gentium Populus in genu procidet, ad deprecandam Majestatem properabit; Petierunt ergo prolongationem quia hæc concordia tantùm nostri videtur elusio. Incepit etiam murmur contra Thesaurarium Litvaniæ quasi coronato insinuasset, non esse apprehendendam nobilium contradictionem, eò quòd nobilitas similis sit formicarum agmini aucto, & multiplicato. Sed ille omninò hæc negavit. Intulit Mareschalcus scrupulis tempus inaniter teri in solo certamine lingvæ, omnia imponi humeris alienis, ne digitum quidem proprium à quopiam admoveri; accedendum ad feria, & ad mediationem, illuc enim mentis acies intendenda, quantarum pars illa sit virium, an eis futuri simus resistendo; providenda, inprimis indemnitas Primatialis & securitas mea qui in aliorum negotijs toties exauditus sum, puto me non confundendum, cum pro domo mea peroro, suadeo proinde pro conscientia, ut servatis servandis accedamus & sine mora ad complanationem. Prima virtus bene facientis, citò facere. Sed alij limitare & differre ad mensem Majum hunc congressum voluerunt, a-

Radecij.

Brunikovij.

lij expectandos qui proximè adesse debebant Majoris Poloniæ suadebant *A.C.*1698 incolas, confirmavit id Cardinalis Primas inquiens quid prius agaman - ceps hæreo, cum multa & diversa humeris meis incumbant negotia. Nascitur silendi necessitas, cum non unum agitatur, in immensum studia laxantur, ego mei penitus obliviscor, cum DEi tantùm & salutis publicæ adsit memoria. Non humile tamen votum est, quod Major Polonia justa petit, nec digna negari. Addidit ut solet pro domo sua nihil unquam, negligendo, quòd proprijs stipendijs tamdiu militet, quòd illi grave sit sub custodia, & semper in magna cautela vivere ad extremum persuadebat, quod nulla salus bello, ubi quæ opponantur, deficiunt vires, ac propterea sopiendæ diffidentiæ, jungendi discordes animi quantocius. Bella metit, qui discordias seminat.

2ima. Iterum Mareschalcus innuit pretiosum tempus in pretio habendum esse, & sortes Patriæ tandem resolvendas, incepit à lectione plenipotentiæ jam correctæ, cum verò ad id punctum venisset, *& cum Parte adversa* iterum exarserunt multi, illos terminos *Pars adversa* dishonori sibi *Offensa ob titulum* ducentes, quibus Kochanovius explicuit, quòd non aliter judicare nos, neque aliter nominare possit coronatus, nisi Partem adversam, cum amicis quis tractat unquam, nisi malimus malevolos nos appellari, non est ergo in malam partem hæc plenipotentia accipienda. Ignoscendum coronato & Cancellariæ ejus, ignorantia non facit peccatum. Volumus ut rectè regat, fiat circumscriptio Regiæ Majestatis in hocce loco & in hoc tractatu, primũ ponamus ei punctum, quomodo statum nobilem tractare, & quem titulũ ei præbere debeat. Proponebat deinde honestum & utile fore, semper ob justas prætensiones regredi posset ad Rokoszium. Locutus pòst Castellanus Siradiensis referens omnes injurias suas ex vindicta Ducum, per Exercitum in bonis suis factas, & propterea optans quidem ut mediatio & tractatus differatur, sed cum urgens necessitas cogat ad concordiam non reijcienda, sed acceptanda sunt salubria media. Non est tam strictè trutinanda plenipotentia, honor enim in honorante, addemus nos nobismet ipsis hanc prærogativam quando in capite complanationis apponemus, *Nos Status Reipub*: suadebat opus aggrediendum sed citra quæstum, ut nobis desideria nostra sine mora resolvi possint à commissarijs, duoque puncta Principaliora ad tractatum proposuit, ut scilicet tribunal Regni sine lege fundatum statim limitaretur, utque universales literæ pro comitijs & comitiolis in instanti revocarentur. Krasnovius Dapifer Ravensis in hunc sensum locutus, malis mala cumulamus, prima plenipotentia in controverso erat, nunc correcta, & iterum eidem contradicimus, licétne super tam exiguo puncto, tempus tam pretiosum consumere, tanquam pro nobis altior sit superûm cura certáq;. Primum deberet esse in reflexione tribunal Regni sine ratione inceptum, prolongatio verò tractatus hujus ad ver videtur mihi non tantùm inutilis sed & nociva; nunquid credimus tam oblitum sui fore coronatum, ut nobis tantùm impertiatur temporis, quantum necesse haberemus ad armandos nos, obviaret procul dubio naturalis Germanis industria his præparamentis & nobis adimeret omnem securitatem. Auditus est etiam Lascius Graboviecensis Capitaneus quem ostendunt do- *Lascij votũ* tes animi, præjudicia corporis, commemorando quòd generosi cives non se permiserunt Gallorum spolijs capi, nec Cæsaris auro, à nobis fides in Patriam amorque in qua nati sumus libertatis, antiqua Polonorum integritas nullis largitionibus corrumpi conscia, aurea merces erit, modò ipsam præ oculis habeamus pretium non irritæ spei libertatis conservationẽ, unde memorem famam apud posteros merebimur, te authore Cardinalis Eminentissime, te Duce Mareschalce dignissime & sicut nos hactenus lau-

 ream

A.C.1698 ream pro constanti zelo promeriti, ita oporteret vindice dextrâ hos nostros monere desertores. Oderint peccare mali, ij præsertim vexandi essent, qui gloriæ id sibi ducunt, quòd in artibus Machiavellum superent, quòd consilio non robore perdant libertatem, jura & prærogativam status nobilitaris. Necesse quidem esset pro conscientia & obligatione juramenti nostri, resistere potentiæ coronati, ut sciat non posse se per potentiam potiri Regno libero, etiamsi simus multò debiliores, sed opes non faciunt virum nec angustior res domi minuit dignitatem Catonis, nam meritum sufficit illi. Si Cato sit, relinquit habendi & crescendi anxietatem illis, quibꝰ servile vitium, ubi per luxum & ambitionem dilapidaverint congestas à majoribus divitias. Bono cuiq; civi candor & recta semper dicendi sentiendique potestas in ore & animo est, limitibus suæ fortunæ contentum esse, id demum beatum est, non curanda ergo fortuna, nõ dignitas, id solùm agendum ut libertas Patriæ conservetur, sed quia major ibi vis & bonam voluntatem nostram superat, dissimulandum & inutiliter non perdendum tempus in officio disertæ linguæ. Explicavit pòst Radinensis Capitaneus quid sit Rokosz? quod scilicet sit civile bellum, exaggerando quanta inde laniena dum frater fratri non parcit, in duellum provocat, quibus inconvenientijs ut obviemus salva libertate & juribus, nunc consulendum, inutilis est animadvertentia circa illos terminos adversæ Partis, errores corrigendi, conscribamus hîc ad libitum, plenipotentiam agnoscamus, spondeo facilitatem coronati, in ea subscribenda, emendaturus est in melius quæ ignoranter peccavit & nunc accedendum ad mediationem. Iterum Zbiovius petijt ut limitaretur actus ad adventum aliorum ex majori Polonia, sed hæc toties repetita expostulatio, cum discrimine temporis quandam moverat suspicionem, quòd tempus de die in diem protraherent, & totam noctem fortè secretis Capitulationibus impenderent. Diu satis hæc materia agitabatur. etsi nunquam virtus prosternitur, cedit tamen; quia tandem conclusum, ut cum duobus punctis ratione tribunalis Regni, & comitiorum ad tractatum accederetur, ad quem destinati sunt & ex senatu, & equestri ordine. Venit interim correcta, cujus necessitatem prævident commissarij, plenipotentia, correctaque his formalibus cum Illustribus & Magnificis nobis contradicentibus, in quo omnibus satisfactum est.

22ma. Responsum quòd quoniam illa puncta circa tribunal & comitia nisi per senatûs consilium resolvi possunt, promiserunt commissarij Regi diligentiam suam ut senatûs consilium convocetur, quid verò in eo decidetur die lunæ resolutio veniet. Maxime verò revocationem comitiorum svadebant nuntij Sandomirienses ex ea ratione, quòd nimis exacerbati in illo Palatinatu & discordes essent animi, si illi ad comitia accederēt, hi consulerent, propter moram nostram magnum periculum esset tot bene sentientium. Erant aliqui non ad rationem revocantes, qui incusabant tamdiu Lovicij morari se sine ulla consolatione. Læsum etiam erat jus gentium, cum fenestræ in domo Legati Brandeburgici per frequentiorem minorum armorum explosionem fuerint ejectæ, & si Legatus sedisset in eo, quo solebat loco, certè ingens periculum vitæ ejus fuisset; sed quia quis Author fuerit ignorabatur, ignoscere debuit Legatꝰ non libertati, sed licentiæ.

24ta. Longior paulò sessio fuit, sed & longè majorem præsetulit Majestatem, dum non tantùm multò numerosior nobilitatis copia comparuisset, sed & Sieniavius Palatinus Belsensis Sarmatici magna propago Martis (virum bene facientem verba consequi debent bona) cum Thesaurario Regni auxisset, & condecorâsset faciem congressûs cum ingenti domesticorum suorum assistentia, quæ totam satis amplam implevit Ecclesiam

clesiam. Incepit Mareschalcus inquiens & verba me deficerent, si A.C.1698
pro aliena Patria rogarem, sed quandoquidem pro nostra, pro propria petendum est; inventurum me spero commiserationem, ut tandem per concordiam, per mediationem, integritatem ejus conservemus, quandoquidem concors voluntas, unio civium conservant Rempublicam imperia eruunt scissæ voluntates quæ commemoranda non sunt tanquam rudibus & imperitis. Retulerunt Deputati à Commissarijs omnem se habuisse satisfactionem in punctis propositis. *Primò* Plenipotentia ad mentem missa; *secundò* revocatio Comitiorum fieri potest, & erit, modò tantùm tractatus hic feliciter finiatur, subsequetur & Comitiorum revocatio. Redditæ literæ ad tribunal, utq; Cardinalis Primas & Mareschalcus etiam eo nomine eos compellaret insinuatum. Ita omnia ad vota & desideria non tantùm promitteb ntur sed fiebant, modò ad unionem animorum accedere vellent. Quod facile persuadebatur illis, ad quod jam illorum mens inclinavit, sed quoniam Gruscinio citatio seu mandatum pro Comitijs extraditum est à Generali Majoris Poloniæ & hoc in quæstionem venit tanquam punctum libertatis, ne propter liberam vocem quisquam accusaretur, & judicaretur, promiserunt Commissarij, quod Rex à judicanda hac causa omnino abstinebit. Missi sunt ad Oberbeckium Nuntij cum condolentia super illud, quod ipsi acciderat infortunium, omnimodam satisfactionem & justitiam si author sceleris compertus fuerit, promittendo. Iterum Gruscinius exaggerabat læsionem suam ob datam citationem, & per amorem Patriæ libertatisq; petebat ut actus limitaretur, quandoquidem etiam Provincia Prussiæ sub jugo Germanico gemens comparere non potuerit, sed Palatinatus Sandomiriensis contradicebat allegando periculum, quod illis vicinius, quàm Majori Poloniæ. Dicebant alij, quod necesse sit scire, utrum Rex Galliæ recederet à bello Gedano indicto, & tam magna Legati sui læsione. Inferebant alij, quòd coronatus alleget in instructionibus ad Comitia datis, quod carò Regnum hoc comparaverit; omnino ergo voluerunt, ut quandoquidem libertas etiamsi pro toto non bene venditur auro, scire possint omnes, quid, & quantum cui datum, ut tot damna ab exotico milite illata, & plus ultra inferenda repræsententur, si tantæ vires, quanta in cordibus promptitudo esset, libenter pro caris opponeremus pectora Thebis, sed quia multum interest inter Regem quem eligunt homines, & quem superi, si ex præterito tempore in præsens argumentum valet, cum jam evanuerit & omnis spes Danaum, & cœpti fiducia belli, res nostras vel cum dolore componamus est satius, cum honore & salute Reipub: inire tractatum, & jungere dexteras dexteris, quàm in hac pertinacia perniciem Reipub: expectare & nulla pòst emolumenta laborum videre, imò damna sentire, Palatinatus Sandomiriensis, Siradiensis, Lenciciensis, Ravensis, tanquam objectum incursionibus omnibus per transeuntem militem eversi, Exercitui Coronati resistere non possumus, difficile proinde concordiam declinare, illiq; nos opponere possumus, cum hi, qui tractatum vel differendum, vel abrumpendum consulunt, pace quieteq; fruantur. Conclusit Cardinalis, cum alij unionem & tractatum, alij limitationem requirant, patet in bivio nos consistere, nescientes quod iter arripiendum sit, unde maturiore consideratione opus, propinquiorene an longiore procedendum sit viâ? & sessionem in crastinum distulit.

In qua iterum Mareschalcus compellavit omnes ad arripienda pa-

A.C.1698 civica media, cum non dubia affulgeat spes, (qui vidit & audivit testimonium perhibet) a coronato in omnibus punctis totalem congressui præstandam esse satisfactionem. Institerunt verò Majoris Poloniæ Nuntij fortiter promovendo limitationem, & asserendo nullo modo se ad tractatum, sine alijs accedere posse, nullum aliud ab illis habendo mandatum, nisi ut limitationem & tractatûs, & consilij petant, & obtineant. Certabant ergo rationibus, præsertim qui ex Minori Polonia missi erant. Prævalebant nihilominus Majoris Poloniæ Nuntij, & cum longiùs ultra spem & opinionem, controversiæ protractæ fuissent, incepit Cardinalis in eum sensum loqui: maturius mihi inquirenti in causam extrahentem consilia nostra, videtur præcipua, & quasi unica esse diffidentia, diutius Patriarchæ expectabant Messiam, & tandem expectatio eorum versa est in gaudium felicis ejus possessionis. Cur & coronatus limitationem hancce non deberet permittere, quando cum majori ipsiusmet hoc fieri poterit commodo. Reflexione opus habet, Dominusne nobis, an nos Domino magis diffidere possimus? quis magis contra leges peccavit? facile sciri & concludi potest. Instructio & resolutio celeriter venire potest Varsaviâ, & pro rato gratoq; acceptari. Domini verò Majoris Poloniæ Nuntij restrictivam habent potestatem, & proinde pertinacius refragantur, quia alia in tam arcto tempore, etsi alius instituendus foret congressus, à tanta longinquitate loci venire nequit. Separari sine mutuo & sincero consilio quæ securitas? circumveniri à Domino possumus, Dominum circumvenire non valemus. Et si per tam longum temporis spatium in odio dominabatur, cur & per aliquot adhuc id fieri non possit septimanas? cum jam multi accesserint, & cum Major Polonia certam det sponsionem, se cum majori solennitate accessuram ad tractatum. Mittamus ergo ad Commissarios adhuc semel, ut hanc nobis nomine Principalis sui indulgeant limitationem, quia si distrahemur, peribimus. Detulerunt omnes sensui Cardinalis, quanquam & multi acclamabant, non deerit providentia DEI, si fiducia nobis non defuerit, animati enim erant zelo, & sola prioris libertatinis recordatione, aut spe melioris. Missi tamen sunt Nuntij, inferentes coram Commissarijs, quòd amicus sit probandus, & cum probatus fuerit, amandus. Si coronatus Comitia differet, Tribunal Regni suspendet, omnium nostrûm rapiet corda, integra redintegratio confidentiæ mutuæ fiet; Interim ut limitationem indulgeret, petebant. Redierunt cum declaratione, quòd nullo modo hanc limitationem concedere, & ne quidē eā proponere petereq; à Principali ut eā indulgeat, possint, cū etiam ipsimet nullo modo convinci queant, necessariam esse. Quod dum Majoris Poloniæ Nuntij audiverunt, valedicere Cardinali & Mareschalco incipiebāt obsecrādo per amorē Patriæ, ut persistere in zelo tuendæ libertatis velint, & mutuò se non deserant, ne deserantur. Intulit Cardinalis, ergo vos nobis valedicitis, & me, qui arcam libertatis porto, sine consilio relinquitis? timeo verò ne omnes dicamur, novelli Parides, qui pugnare volunt magis, quàm possunt, ac proinde ut mutua ineamus consilia crastinum saltem diem præstolemur, quod cum magna difficultate consessum est, & id præcisè tantùm ad valedicendum, cum nullas possint complanationes, nullos vel minimos tractatûs articulos aggredi.

26 Maj: a exercebat curiositas omnes, prosecutióne tractatûs, an limitatio, vel totius actûs integra annihilatio subsequi deberet? Excitabat solito more & stylo zeli pleno Mareschalcus ad unionem, quam ne-

necessariam publica deducebat utilitate, cùm nostra fortuna, non adversa tantùm, sed penitus eversa palàm fit. Eandem unionem multi alij urgebant, sed Major Polonia ad quam & aliqui alij accesserunt, qui curiosè rimantur consilia & temere aut perversè explicant, quæ somniarunt scilicet ex Palatinatibus Sirad: & Lenc: validissimis rationibus limitationẽ urgebant, neq; amplius loqui de tractatu permittebant. Chlebovius tamen magnam illis concivit invidiam, quòd scilicet à Rokoszio recedere publicè nolint, scissiones tamen faciant quà publicè quà privatim. Et quòd in senatu & equestri ordine inter nos inveniantur, qui secretius, non ita tamen ut sciri nequeat, jam coronatum pro Rege agnoverunt, & his præmissis ausi sunt, in nostro consessu comparere. Radeccius etiam addidit ferventissimè loquens, quod in eo loco de verbis multum, de opere sit nihil, & extra expectationem omnium, quidquid fiat, non intuitu fiat libertatis, sed sub specie ejusdem, privata quærantur commoda, proinde palàm sistendo activitatem declaravit, nihil se agere permissurum præter solam tractatûs prosecutionem. Hâc inexpectatâ auditâ voce moverunt se locis, & Thesaurarius Regni dolorem suum coram Cardinali explicuit contra Chlebovium, qui directè personam ejus aggressus erat. Cui etiam cum gravem objiceret imposturam, negavit Chlebovius, quòd id contra personam ejus dixerit, imò intulit, per ironiámne an verè? nescio, DEus scit, quòd scilicet ille Thesaurum & publicas rationes administret tam abstinenter, ac alienas, tam diligenter, ac suas, tam religiosè, ac publicas. Et in illo officio amorem cõsequatur, in quo odium vitare difficilè est, quòd strenuè tractet militiam & peritè, ærarium innocenter & sanctè, quòd raro accidit. Quo sermone contentus fuit Thesaurarius, timendo ne aliquid certius ei objiceretur. Tandem Mareschalcus revocatis ad loca sua omnibus, ingentem suum expressit dolorem & palàm non per ænigmata & figuras dicebat supra vires suas esse negotium, à se solo id sustineri non posse, cùm post varia tentamenta, portum prope jam prospectans novis fluctibus in mare referatur, & cùm sive ex integro abruptus, sive in aliud tempus rejectus sit tractatꝰ, aliud non restet medium, nisi ut violenta arripiantur. Interesset verò providere securitati Personæ meæ & Cardinalis, quem non tantùm Primatialis dignitas, non tantùm tota Christianitas, sed etiam Roma ipsa proteget, quando non tantùm ordinarium mittit nuntium, sed etiam extra rdinarium pro sola tuitione dignitatis Primatialis destinavit, ego autem quid faciam, non ingratos vocavit, sed immemores cum facta promissis nunquã responderint. Promisistis domi & foris consulere, duobus millibus hominũ mihi assistere, & ego nec duos vidi. Promisistis expensas meas, tam ex Regni, quam M. D. Litvaniæ thesauris juvare & supplere, & ego propriam fortunam consumo, cum hoc unico solatio, quòd id fiat solo intuitu obsequij publici & vestri. Considerate limitatam vos habere potestatẽ, cum nec tributa indicere in scissa Repub: nec Exercitum conscribere possitis, habetis in visceribus vestris externum militem, qui facillimè conscriptiones vestrorum militum dissipare & dissolvere posset. Loqui aliud & amplius disserere nequeo, non sum eloquens ab heri & nudius tertius & quamvis hactenus stringere paratus eram tam vaginam, quàm paginam pro libertatis amore, nunc illis tantùm verbis utor, quibus usi sunt sancti illi viri in separatione unius ab alio, dum inter se quærerent, quo alter iret, invicẽ sibi respondebant: In latus Domini, ibi me quære, ibi me invenies. His verbis vobis valedicens utor, quærendo locum in præcordijs vestris, & charissimæ libertatis, ex qua dulce decus, columenque meum. Vado in domum meam tanquam egens terrigena, tanquam in exilium, in veritatis Patriam & veridicorum, tam procul abero à negotijs, quàm procul æquitas ab ani-

A.C.1698

Sistitur activitas

Chlebovius purgat se coram Thesaurario

Querela Mareschalci

A.C.1698 animis contrariorum nobis abest, scipionem & regimen non depono, nec ad dexteram nec ad sinistram inclinabo; & vellem ut omnes ea circumstet sollicitudo, ne quis non Patriæ vivat, videbo tamen quid aget sua Eminentia, quid agetis vos cum plena spe, quòd hæc sincera circa bonum publicum cura in grata vestra perennabit memoriâ. Mittat interim Dominus redemptionem populo suo. Convertat vultum suum ad nos & det nobis pacem.

His dictis & auditis abierunt omnes & non nisi privatim commissarij cum Cardinali alijsque in seperato tractarunt, quod ex annexis melius intelliges, scribere enim plura non vacat &c.

COPIA LITERARUM

SUPREMI REGNI MARESCHALCI AD PALATINUM MARIÆBURGENSEM EX BLONIE 28 Februarij.

SPerans, redeuntibus nobis, Provincias accedentes non permissuras longiorem ex negotio nostro facere suæ Majestati relationem; in compendium reduxi rei transactæ summarium, quod mitto, & Polonicè & „Gallicè pro sua Majestate, ut cùm venerimus, amplius non insinuemus, „nec informemus, in quo puncto res nostræ sint finitæ? Cum Cardinali „non fuerit securitas transactionis cathegorieæ, quandoquidem ad majorē „Poloniam se revocat, cum illa insimul ad Regem accessurus & propter „eam nihil sine illa conclusurus, Nos itidem negotium determinare noluimus, quia illud vadium in clenodijs, & aliis mobilibus hæsisset nullâ securitate prævia, quod fusius deferet Ribinscius, aut jam detulit. Mareschalcus Rokoszianus redijt ad propria tanquam jam non rediturus ad Rokoszium. Libenter etiam per abrupta accessisset, sed periculum sui à Rokoszianis prævidebat, qui ex desperatione vindicias ex illius persona sumere potuissent, ut non est novum in majori Polonia, & etiam Lovicij procurari poterant eidem insidiæ. Non monstravit quidem ille metum, sed „illum tanquam in virum constantem cadentem certè habuit. Facilè alius „Mareschalcus inveniri potuisset, ac proinde melius fuisset, si ad quærendum eum non fuisset data occasio & ansa. Cognovi ergo, quòd valediecere illis omnino non ausus fuerit, sed maluit in silentio abire domum valedicturus affectu, non verbis, & interim verberent modo absentem, facilius avocari poterit domo, quia hinc impossibile erat ob implicitas rationes „& per Episcopum Kijoviensem, qui accedit, potest major Polonia tranquillitari, modò conditiones pecuniariæ non audiantur, nisi exiguæ, quia „ego firmiter credo, quòd limitatio hæc non alio modo vocari debet nisi „appetitus accipiendi. Et aliquomodo videtur mihi, quòd Cardinalis ob æmulationem contra eos, qui ab eo recesserunt, volebat finire ex se, & „quod separatim in contrapunctum ijs, eum quibus æmulatur per Principem Episcopum lavariensem tractabit, quia aliquid simile mihi insinuavit. Profectus est Oberbeekius ad suam Majestatem, qui omnia referet. „Sed congressus hic in Blonie vult aliquid simile, quod Lovicienses. Intulerunt enim Propositionem hanc, ut novam ad tractandum cum illis procuraremus plenipotentiam, ut fortè authoritatem addere possent congressui suo, quod ego nullatenus permittere volo; quia per id ratificarem Rokoszium alio modo, & per infinitum negotium hócce progrederetur, & „exitum habere tardè saltem posset. Ad extremum desideria privatorum „venirent super tabulam, & desideria Reipublicæ pro prætextu tantùm „speciosæ libertatis servirent, & Regi impossibile esset omnibus satisfacere;

nam

,nam singuli nunquam exsatiarentur si ergo requirent à nobis ul- *A.C.1698*
,terius majorem authoritatem congressui suo, quàm convenit, datâ
,declaratione, quòd eò nomine eam ad consilium Majestatis suæ. Abibo
,hinc, & malo per Epistolam mentem illis suæ Majestatis declarare, quàm
,hic esse personaliter, propter privata & insatiabilia desideria; & satius es-
,set, ut id honesto modo dissolvatur in absentia mea, quàm ut novo a-
,ctui aliqua detur authoritas. Etsi aliquis aliquid volet, adeat suam Maje-
,statem &c.

,,P. S. Mirabilia hic à nobis requirunt, Deus scit quomodo finientur;
,quia ego absolutè nulla inconvenientia permittere possum, quia nolo in-
,gerere Regem in subjectionem Rokosżio voluntariam.

SUMMARIUM OMNIUM EORUM, QUÆ ACTA LOVICIJ A COMMISSARIJS A SUA M. DESTINATIS EIDEM PRO RELATIONE MISSUM.

,*Primo* Quandoquidem Major Polonia nullatenus dare voluit assensum, ,ut pacificatio Reip: in instanti fieret, tunc Provincia Minoris Poloniæ ,in Rokoszo existens non per partes, vel personas, sed per integrum cor- ,pus gentis suæ factâ manifestatione recessit à Rokoszio, accedit ad Re- ,gem, nolendo amplius evidentibus malis implicare Remp, & gloriosos ,suæ Majestatis pro Repub, & Sanctæ Crucis exaltatione conatus am- ,pliùs retardare.

2do Idem fecerunt Palatinatus Siradiensis, Lenciciensis & Ravensis ,sessiones suas cum suo Senatu, & Equestri ordine omnes excepto Ca- ,stellano Siradiensi unanimiter à Rokoszo eo modo, quo Minor Polonia, ,recesserunt, & benevolè illi valedixerunt.

3tio Jam ergo non cum personis privatis, sed cum totis Palatinati- ,bus transactum, & tractatus Commissionis non abruptus, sed ita fini- ,tus cum Provincijs, ut Rokoszius in Minori Polonia, in Siradiensi, Len- ,ciciensi, & Ravensi Palatinatibus planè sit dissolutus.

4to Cardinalis Primas non cum integra Provincia Majoris Poloniæ, ,quia aliqui notabiles Palatinatus recesserunt, remansit ad declaratio- ,nem duorum Palatinatuum, Posnaniensis scilicet & Calissiensis, & id ,non negativè contra accessionem ad Regem, sed tantùm dispositivè ad ,consensum integrum horum duorum Palatinatuum, propterea quòd ,illorum Nuntij limitatam præseferebant potestatem ultimarij consen- ,sus propter brevitatem temporis ad congressum horum Palatinatuum ,novum necessarij.

5to Non ergo abruptus tractatus, sed cum Provincijs integris, dis- ,solutione in illis Rokoszij formaliter finitus per instrumentum con- ,cordiæ cum illis, in Błonie nomine Regio per Commissarios confir- ,mandæ, reservatâ accessione cum Majori Polonia ad Regem, quando- ,cunq; illis placuerit, cujus optimæ intentionis, non leve dederunt do- ,cumentum, quando Episcopo Kijoviensi in colligatione secum manen- ,ti, accessum ad suam Majestatem ultrò permiserunt.

Hic ergo status est rerum perfectæ hujus non abruptæ commissio- ,nis, quod pro informatione suæ Majestatis in vim relationis mittitur.

REFLE-

A.C. 1698

REFLEXIONES SVPER HOC SUMMARIUM COMMISSARIIS SUÆ M. MISSUM. Varsav.

Gratissimè accipit Rex ea, quæ acta sunt, & quemadmodum gloriã virtutis non intercipit fortuita felicitas, ita nec infelix virtus amittit gloriæ titulum, semper honorata est, etiam ubi citra votorum ,culmen subsedit, etiam ubi eam exitus fefellit. Hæc tamen consideranda ,proponuntur.

,, *1mo* Non potest bene intelligi titulus, quid Lovicij actum & conclu,sum, quoniam in Błonie novus quasi actus ad concludendum & ad con,scribendas aliquas conditiones formatur. Quod consilio suæ Majestatis ,amplius non videtur necessarium, quando cum ijs nihil conclusum, in ,quorum manibus hæsit scriptum & tuitio Rokoszij, hoc est penes Ma,reschalcum scriptum, penes Cardinalem tuitio, quinimo abrupto Lovici,ensi congressu, ad quem solùm commissarij plenipotentiam habuerunt, vi,detur ipso facto illorum cessâsse activitas. Non tamen it inficias, quòd ,si prudentia commissariorum prævidet aliquid inde boni evenire posse, & ,non involuens, nec in dubium trahens Electionem suæ Majestatis, ut con,cludant, & stabiliant, rem optimè visam.

,, *2do* Nulli visum est, nec hactenus videtur ut compellationes Provin,ciales imò neque Palatinales ex integro in tractatu nominentur præcipuè ,scripto. Quia dum denuntiabitur v. g. quòd Provincia minoris Poloniæ nõ ,per partes, vel personas, sed per integrum corpus gentis suæ accedit, & ,interea relinquitur Rokoszium in Provincia majoris Poloniæ cum nomẽ,clatura Provinciali, quivis prudens & politicus quærere potest, quis er,go elegit Regem? si Polonia minor nunc tantùm accedit & major sub Ro,koszo adhuc manet, & concludere deberet, quòd tantùm per tertiam Pro,vinciam M. D. Litt. sed & ibi Rokoszium posset procurare aliquod ,divisionis instrumentum, & ita, avertat DEus ulteriores in Patria motus, ,hæ nomenclaturæ in alium non servirent finem, nisi ad projecta, scis,siones, manifestationes, & quod summum est, ad repræsentationes exter,nis Principibus, & nostrismet ipsis instrumentis convictiones, quòd Rex ,non fuerit Electus per Provincias, & consequenter illegitimè. Credit er,go consilium sacræ Majestatis, ut primum punctum in quantum ad ali,quod devenirent commissarij punctum, ita modificetur,

,,Quandoquidem Domini Majoris Poloniæ hi, qui usque in hanc ho,ram inveniebantur in Rokoszio, noluerunt assentiri huic, ut pacificatio ,Reipublicæ in instanti fieret, tunc aliqui ex Palatinatibus Provinciæ mino,ris Poloniæ, quicunque tantùm comprehendi poterant in Rokoszo, ne,mine excepto, ita ut nemo amplius ex Provincia minoris Poloniæ in Ro,koszio maneat, sed omnes & singuli, cuncti & universi ad suam Regiam ,Majestatem accedant nolendo amplius evidentibus malis implicare Rem,publicam &c.

,, *Aliud punctum*, sic vel similiter idem consilium suæ Majestatis tem,perandum credit. Idem fecerunt & hi quicunque ex Palatinatibus, Sira,diensi, Lenciciensi & Ravensi, sive ex Senatorio, sive ex equestri ordine ,inveniri poterant in hoc Rokoszio omnes unanimiter, ita ut nec unus ex ,ijs remanserit, nec remanere potuerit, declarârunt & benevolè à Roko,szio recesserunt, ad sacram Regiam Majestatem plenè accedendo.

3, Punctum tertium Magnificationis integrarum Provinciarum, si de,ventum fuerit ad aliquod scriptum, ex integro & de toto non videtur ,necessarium ob rationes superius allegatas, sed sufficient illa duo puncta

superi-

,us posita, intentio enim harum reflexionum hæc est, ut examinetur, & *A.C.*1698
, publico instrumento declaretur, quòd in Provincia minoris Poloniæ, &
, superius nominatis Palatinatibus, nullus remansit Rokosianus, sed nec de-
, clarare interest, in hac vel in illis multos fuisse, & eò minus, Pro-
, vinciatim vel Palatinatim usque nunc obstitisse.

,, *4to Punctum quartum* videtur esse, omni præcautione plenum & necessa-
, rium.

,, *5to Loco puncti quinti* satius creditur eam inferre conclusionem.

,, Hic ergo tractatus non potest dici, quòd sit abruptus, sed potius pro
, laudabili pacificatione Reipublicæ reputandus, quando tam ex Palatina-
, tibus minoris Poloniæ, quàm nominatis tribus Palatinatibus nec unus re-
, mansit, qui possit directè vel indirectè Rokosianus vocari, & illum titu-
, lum sumere tam ex Provincia minoris Poloniæ, quàm ex memoratis tri-
, bus Palatinatibus.

,, Reservationem accessionis quandocunque majori Poloniæ placuerit
, non addendam credit consilium Regium, nec memorandam, quia non tan-
, tùm videtur esse æquivocum, sed & apertè injuriosum Reipublicæ, quòd
, scilicet dependeat à beneplacito accessionis majoris Poloniæ. Nec illud
, documentum videtur canonisandum, & nec memorandum: quòd permise-
, rint Episcopo Kijoviensi accessum ad Regem, quia dictus Episcopus tan-
, quam Senator, & liberi sensus, potest id ex se facere, ita, ut tot alij ma-
, gnorum nominum cives non acceptâ licentiâ vel petitâ potestate, pro li-
, bertate quisque sua fecerunt. Illud enim magnas in se continet conse-
, quentias in favorem illorum, qui sine dicta licentia accesserunt, ut id
, ipsum maturius res consideranti, statim occurrere potest.

COPIA LITERARUM
SUPREMI MARESCHALCI REGNI AD PALATINUM MARIÆBURGENSEM. Ex Błonie 1. Martij.

Accepi considerationes consilij magnâ reflexione dignas, sed hæc
puncta non erant in ordine ad tractatum insinuata, nec quisquam
de illis notitiam habet, ego tantùm scripsi easdem pro informa-
, tione suæ Majestatis, ut sciat fructum nostræ negotiationis ex hac divi-
, sione Rokoszij, explicando suæ Majestati, quòd jam integra Provincia
, Minoris Poloniæ ad eum accedit, & non ideo, ut illi tribuatur autho-
, ritas totius Provinciæ, quia id intelligitur de illis tantùm, qui in Ro-
, koszio erant. Hæc proinde puncta illis ne minimam quidem authori-
, tatem addunt, quia non pro illis scripta, repræsentant solummodo
, commodum quod affert in rem suæ Majestatis distractio & divisio hu-
, jus Rokoszij. Et quamvis Mareschalcus Rokoszij dicti non deposuit sci-
, pionem, non renunciavit officio, sed tamen pro certo ad Rokoszium
, non redibit, & interea pacificari possunt motus Palatinatuum Posna-
, niensis & Calissiensis, quando sua Majestas ad illos expediet Episcopum
, Kijoviensem, qui id negotij in se sumit, servireq; suæ Majestati libens
, volet. Et Cardinalis credo aliâ viâ accedet. Vidi enim copiam litera-
, rum, & habui ad suam Majestatem eo nomine scriptarum, in quibus
, de destinatione & missione Fabricij Paulruccij Episcopi Ferrariensis Pon-
, tifex denuntiat, quam tibi Regi communicandam mitto. Ac proinde
, nemo jam erit, qui Rokoszium manuteneat.

Totâ hac die ab octava matutina ad decimam noctis sedemus con-

A.C.1698 ,tinuò nihil manducando, sed tantum disputando cum illis, non mul- ,tum navigavimus, sed multum jactati sumus, nam noluimus unquam ,convinci, nec talia puncta admittere, quæ videntur derogare honori ,Regio Sicut v. g. persecutio horum, qui in coronatione Regi assiste- ,bant, pœna in Gubernatorem Cracoviensem Minoris Poloniæ Genera- ,lem pro tradita arce, & his similia, quæ nec memorare quidem per- ,mitto & non semel ex impatientia abire volui ex sessione, quasi redi- ,turus ad suam Majestatem, & valde hæc ostentatio me juvit; accele- ,rârunt enim ulteriora puncta. Jam vicini sumus ad finiendum tracta- ,tum, unica tantum nos moratur dilatio Comitiorum, à qua nullate- ,nus recedere volunt, quia ut verum fatear, sub hac conditione recef- ,serunt à Rokofzio Lovicij, & magnam actionem præstiterunt, ut hæc ,dilatio in favorem eorum concedi possit. Et cùm jam disputare ince- ,pimus de impossibilitate ex ratione temporis, ingentem doloris mon- ,strârunt sensum sæpius ingeminando, nos bonâ fide à Rokofzo recef- ,sisse. Quanta infelicitas nostra quod credidimus verbo nobis dato? ad ,extremum nullatenus etiam cum periculo rumpendi tractatûs id illis ,persuadere possumus. Considerando proinde furorem popularem, qui ,jam pacificatus per accessionem ad suam Majestatem tot & tantorum, ,& iterum magnus accenderetur ignis, si seducti quasi à nobis redirent ,ad Rokofzium. Luctamur cum necessitate ex una parte volendo illis ,persuadere, ex alia videndo, & timendo, ne desperatio illos aliò trahat, ,qui cum Palatinatibus Siradiensi, Lenciciensi, & Ravensi separatim ad ,Regem accedent; videmus impossibile quasi esse, ut id evincamus. In- ,tra unam horam per expressum significabo tibi Cursorem, quid in eo ,puncto conclusum fuerit. Aliæ omnes conditiones sunt tolerabiles, & ,minoris momenti, hoc tantùm circa comitia punctum duos dies nobis ,absumpsit, & nullo modo ab hoc recedent, ex hac vel maximè ratio- ,ne, quod multi sint inter eos dignissimi & populares, qui non possent ,pati se frustrari functione Nuntij ad Comitia, qui etiam certè, quo- ,niam jam accedunt suæ Majestati, essent plusquam necessarij. &c.

COPIA DISCVRSVS FACTI
IN CONSISTORIO 27. Januarij à Pontifice.

VEnerabiles Fratres, Cùm pro egregia pietate, & perspecto zelo vestro communis nobis fuerit animi lætitia, quam sanè maximam experti fuimus, ubi primùm audivimus Augustum Saxoniæ Ducem, præcipuum olim Hæreticæ pravitatis assertorem nunc charissimum in Christo filium Nostrum Poloniæ Regem erroribus, quibus natus, & intricatus fuerat, ejuratis Catholicæ fidei veritatem amplexum fuisse. Nullum nobis dubium esse potest, quin animos æquè vestros ingenti nunc gaudio afficiant uberrimæ significationes, quas idem Rex addere voluit, filiali suæ in nos & hanc S. Sedem observantiæ, illas proinde, quas tum ab ipsius Regis ad nos datis literis, quæ mox legentur tum novissimè ab ore extraordinarij ejus Ablegati fusius excepimus, tametsi vobis jam innotuisse arbitramur, easdem tamen apud nos ex hoc commemorare opportunum & æquum nobis visum est, ut scribantur in generatione altera. Quis enim

enim aut fidelis Pastor inventâ, quæ perierat ove, amicis, vicinisq; suis convocatis gaudium suum non aperiat, aut bonus Pater revertente domum filio, qui peregrè profectus fuerat, seq; peccâsse in cælum, & coram eo confitente splendidè & magnificè non epuletur, & quidem hoc potissimum consilio redeuntem ad nos tam Illustrem filium, & ex cujus reditu lætiora nobis indies meritò speranda supersunt, paternâ charitate amplectentes, extraordinarium ad eum Nuntium ablegare decrevimus Venerabilem Fratrem Fabricium Episcopum olim Maceratensem, quem scilicet nuper ad Ecclesiam Ferrariensem transtulimus quemq; ob spectatam ejus prudentiam, doctrinam atq; pietatem. &c. A.C.1698

VENERABILI FRATRI CHRISTIANO AUGUSTO EPISCOPO JAURINENSI.

INNOCENTIUS PAPA XII.

VEnerabilis Frater. Cùm ea, quæ Fraternitas Tua indefesso Catholicæ Religionis & constanti pietate egit, atq; in præsens agere non omittit, cognita admodum nobis, ac per se tam præclara sint, ut nec ab animo nostro, nec à piorum hominum memoria facile excidere possint, meritò confidimus nullas etiam de cætero occasiones tibi oblatas in filialis tuæ erga S. sedem observantiæ declarationem, quin eas protinus, & alacri, prout soles, animo amplectaris. Ad obeundum itaque extraordinarij Nuntij munus apud charissimũ in Christo filium nostrum Augustum Poloniæ Regem, cùm illhuc à nobis allegetur Venerabilis Frater Fabricius Episcopus Ferrariensis, quem non modò generis præstantia, sed eximia virtutum decora spectabilem reddunt, eidem injunximus, ut explicatâ tibi Paternæ nostræ charitatis magnitudine, prudentiæ tuæ ubi opus fuerit, consilio potissimùm innitatur, meritò confidentes te spei, quam in tua probitate constituimus, nullatenus defuturum esse, ac tibi Venerabilis Frater Apostolicam benedictionem peramanter impertiamur. Datum &c.

CHARISSIMO IN CHRISTO FILIO NOSTRO AUGUSTO POLONIÆ REGI ILLUSTRI.

INNOCENTIUS PAPA XII.

CHarissime in Christo Fili noster. Præclarum adeo Pontificiæ nostræ charitati augmentum lætitiæ fuit, felix Majestatis Tuæ ad Regale Poloniæ solium evectio, simulque præstita pe Te Apostolicæ huic sedi, nobisque ipsis filialis observantia, ut quamvis ingens gaudium, quod inde hausimus congruis significationibus testatum tibi facere non omiserimus, illud ipsum tamen per Venerabilem Fratrem Fabricium Episcopum Ferrariensem, cui ob eximias generis & animi dotes, extraordinarij ad Te Nuntij munus demandavimus

,aliquis inveniatur, qui id ægreferat, facilius in partes trahi poteſt, quàm *A.C.1698*
,ut propterea diſſolutum jam Rokoſzium iterum per rupturam augeatur,
,& reviviſcat, quia accedentibus his in fundamento manifeſti, quòd face-
,re, & imprimere volunt, magna aura rebus ſuæ Majeſtatis accedet, &
,ſecus, ſi retrocederent à nobis, & ad magnam Poloniam redirent, pejor
,eſſet præterito morbo recidiva. Defero proinde hæc omnia bene ponde-
,rata & conſideratæ ſuæ Majeſtati reflexioni ſubdo, & cathegoricam, e-
,amque, quàm promptiſſima eſſe poteſt, expecto declarationem; quia ali-
,ter fieri non poteſt; aut enim ruptura erit ſcandaloſiſſima, aut conce-
,di debet hic articulus, qui eſt talis,

,, Quantumvis univerſales literæ jam comitia intimârunt; quia tamen
,ex poſtfacto notabilis Reipublicæ pars, quæ in Rokoſzio exiſtebat, nunc
,ad ſacram Majeſtatem cum caſſatione ejuſdem accedit. Proinde pro ple-
,niori inter ſtatus confidentia, & occurrendo ulterioribus internis motibꝰ
,ex diffidentia emanaturis declarant Regij commiſſarij ſacræ Regiæ Maje-
,ſtatis nomine, quòd aliæ extradentur literæ univerſales priores revocan-
,do & alium terminum comitijs & comitiolis ex ſenatûs conſilio deſtinan-
,do. Ad Magnum verò Litvaniæ Ducatum quamvis lex & praxis in eodē
,termino comitia ac comitiola habendi illi Provinciæ cum Regno Poloniæ
,deſtinet, non extradentur aliæ literæ, ex quo hæc Provincia integra ma-
,turè ante comitiola ad ſuam Majeſtatem acceſſit.

EJUSDEM MARESCHALCI
AD EUNDEM EX BLONIE 2. Martij.

Accepi literas tuas jam poſt finitum tractatum horâ primâ noctis. O-
mitti in tractatu articulus de comitijs nunquam potuit, quia videba-
tur non tantùm ſcandaloſa, ſed & ſumme præjudicioſa ruptura.
,Cantabimus cras manè, *Te DEum laudamus*, quia plus aliquando valet cu-
,ra in Polonia, quàm ipſum negotium, etſi infectis rebus abiviſſemus, ſum-
,mum odium immedicabilis rabies ſubſecuta fuiſſet, unde & everſio co-
,mitiorum & deſperatio populi, & inde parati prætextus, ex mala fa-
,ma rei deſtructæ ſolatium, & fides inimicis Regijs. Ego ex ſtatione mea,
,& pro fide Senatoria aliud ſuggerere in his motibus nequeo conſilium,
,niſi ut comitia hæc tanquam lapidem offenſionis non indicat, nec nova
,inſtituat, nec vetera differat, expectando uſque ad finem autumni, faci-
,lis prætextus defenſionis Reip: & expeditionis contra Turcas. Amove-
,buntur per id rumores, offenſiones, diſſenſiones, & alia offendicula ſta-
,tûs, & quòd ratio nequit, ſanaret mora. Noſceret primo exercitum Rex,
,& exercitus viciſſim noſceret Regias dotes, & heroicas qualitates, & e-
,jus amorem infallibiliter acquireret, & confœderatio penes perſonam Re-
,giam concludi poſſet. Aſſiſterent & Palatinatus Ruſſiæ, illa heroica gens,
,quot fortitudinis ſocij, tot ſui Regis eſſent, aſſertores, & domeſticæ con-
,tentiones confuſæ manerent magnitudine geſtorum ſuæ Majeſtatis. Re-
,diret ex campo potens amore & manu, haberet jam certum & fidum ex-
,ercitum, qui illum infallibiliter amaret, nec contra merita ulla invidia quid-
,quam agere poſſet. Prolongarentur proinde comitia ſine offenſione & in-
,vidia inter ſtatûs, quia prætextu laudabili glorioſo ac meritorio, & ſubſe-
,querentur pacatiſſima conſilia, quia res turbidæ maturarent, & per ami-
,cos corrigi poſſent, cætera æquanimitas Regia ipsâ morâ ſedaret & pru-
,dentia, quantumvis quiſpiam adverſarius Regius tentare vellet, diſſipare-
,tur ut nebula, quandoquidem Rex cum potentia nationali, jam ex civi-

A.C.1698, bus & militia sibi addicta illi resisteret, nullus auderet tam gloriosè arma tenenti obicem facere & certè non posset, si sibi Rex devinciret exercitum, qui est devinciendus, quia hi contentionibus non laborant, audire mandata, juvare, non impedire sciunt. Frater meus Thesaurarius Regni & Palatinus Belsensis multos ex exercitu in partes Regias pertrahere possunt, admittat tantùm in confidentiam & jubeat, informabunt illi, cum quibus sit conferendum, qui obligandi, ut maturè, antequam Rex in campum exeat, pacati fiant animi, & ut jam certus sit Rex de illorum obsequio. Hoc proinde prætextu opto, & peto, ut tam invidiosa comitia usque ad pacificandas res domesticas laudabili actu differantur, nec possum svadere, ut cum odio publico manuteneantur. Non moror ulterius, cras dabo rationem villicationis meæ, quia aliter per rationes status fieri non potuit. Cardinalis Mazzarini Hispanos in tractatibus vicit, concedendo illis omnia, quæcunque voluerunt, & post fecit cum illis, quæcunque voluit. Denegare, quæ desiderantur, non semper proficuum &c.

C.

JOANNI MAŁACHOWSKI
Episcopo Cracoviensi, 2.Martij.

De Clenodijs Primati missis & rupto aut translato tractatu.

Fideliter tibi scribo, quia fideliter amo, nec enim sincerus est amor ubi dubitantis scrupulus suspicionis fæcem retinet. Non dubito informatum te esse, quomodo Mareschalcus Regni Supremus cum Thesaurario Litvaniæ, præter Oberbekium Electoris Brandeburgici tanquam mediatoris Legatum Commissarij ad tractatum fuerint à Rege missi. Quomodo in aliquot privatis & publicis sessionibus pessimè Cardinalis tractatus fuerit, quòd scilicet privatas conventiones faceret, & mercaturam exerceret libertatis contra nobilitatem, sciverunt enim missa fuisse per Oberbekium certa clenodia ad speciem pretiosa, in re autem ipsa non adeo cara, ut prætenditur, ideoq; non omnino Cardinali placuerunt, ac de alijs in locum priorum, vel in augmentum cogitare Rex debuit. Vidi literas Commissariorum illorum in quibus rubori sibi esse ajunt, quòd sint obligati ea scribere, quæ cum illis Cardinalis, sed maximè Castellana Lenc: agit, quemlibet adamantem, quemlibet lapidem pretiosum, ex illis missis clenodiis scrupulosè examinat, æstimat, rejicit, quæ cum Rege tam generoso, imò cum aliquo mercante Judæo fieri non deberent. Qualibet die proinde variantur propositiones.

Pater *Vota* dixit mihi, sibi Româ scribi, Dziduszeccium Zydaczevicensem Capitaneum Regis Romæ Ablegatum declarasse in privata audientia Pontifici, Reginam Electricem inclinare ad Religionem nostram, & non expectaturam cum abjuratione adventum Nuntij extraordinarij. DEus hanc det felicitatem, sed nullam adhuc ad similia videmus apparentiam. Scribitur etiam Lovicio, quod per subordinatas personas, quæ & nominantur, facta fuerit aliqua insinuatio, ut Princeps Jacobus pro assertore & defensore libertatis eligeretur, unde si hoc fieret, eò ferocius timeri deberet civile bellum.

Natum Principi Casimiro Czartoriscio Filium Rex cum magna regni Cancellaria ad fontem tenuit Baptismatis 23tia & eadem die Lovicio

cio, cum non libertas, sed donaria sint in mente remisit Cardinalis sapphiros ingentis magnitudinis & pulcherrimos (quod unum est ei inter multas virtutes, unum hoc vitium quod illas superat omnes) qui in vadio antequam pecuniæ secundùm conventionem promissæ redderentur, manere debebant. Placuerunt satis Cardinali, displicere enim non poterant, sed Castellanæ non arridebant, ac proinde remissi cum declaratione, quòd nisi miserit Rex adamantes, concordia dissolvetur, mirum jam non est ut hominibus libertatem fastidientibus, mulieres imperent, frustra cæteri aliquid suadent, illa repugnante. Studio proinde tranquillitatis publicæ misit Rex Elephantem adamantibus planè obrutum, & alia pretiosa clenodia, quæ plus quàm triginta millium talarorum pretium adæquant, quas rupto tractatu Lovicij 27. quanquam Cardinalis retinere voluerit, remiserunt Commissarij non sine periculo, quod ille qui portabat vix evasit, nam illi insidiæ instructæ erant. Et hæc est libertas. A.C.1698

25ta Habuit audientiam Czari Moschoviæ Ablegatus. Unde evidenter patuit Monarcham illum satis zeli pro Rege nostro habere.

Notitiam de rupto tractatu magno mœrore & sensu Rex accepit, & fortè læsa patientia in furorem versa fuisset, irata enim potentia tantò placari ægrius potest, quantò reputat honestius nocere cum possis, velle, cùm præcipuè non libertatis, non Reipub: negotium agi videret, sed proprium tantùm commodum, jam jura non consilio ferri famæq; malæ magis quàm bonæ esse. Referebatur enim Regi nobis præsentibus, quantum Cardinalis iratus fuerit, quod illæ primæ gemmæ non fuerint sufficientes, cum verò alias Oberbekius portasset, & in mansione Towianſciæ reposuisset, quæ summè illi placuerunt, venit ex improviso Cardinalis, & furiosè illudi sibi arguebat, sed dum in aurem ipsi dictum fuisset ab Oberbekio, esse jam alia clenodia, & Domina monstrasset digito, in mensa ea jacere, sereniori vultu videns illa dixit Cardinalis, quòd ille Elephas pulchros dentes haberet, sed cum Commissarij nihil vidissent solidi, cum Cardinalis adhuc plura desideraret, quietationem verò, quæ requirebatur, cum obligatione reddendorum illorum pretiosorum, quotiescunq; condicta summa pecuniæ numerata fuisset, dare noluerit, & verbo tantum promittebat, quod jam toties mutatum & plus adhuc requirebat, præcipuè pro Castellana, & filio ejus unigenito. Commissarij timentes ne & clavem frangerent & seram non aperirent, ne scilicet Cardinalis acceptis clenodijs, sua prosequeretur intenta, ad Regemq; accessum differret. Clenodia arte dum Cardinalis cum Castellana consuleret ceperunt & exportarunt.

Tractatus proinde Lovicij abruptus sub prætextu dignitatis, (dedecus arbitrantur inceptis etiam malis desistere) item sub prætextu prætensionis Majoris Poloniæ, ut ad frequentiorem numerum hic differri potuisset, & ita in Błonie translatus est, credoque quòd cum integra Minori Polonia, & aliquot itidem integris Palatinatibus concludetur, unica enim conditio, ut Comitia differantur jam indicta, sopienda restat &c.

AMI-

A.C.1698

CI.

AMICO CONFIDENTI

7 Martij

Articuli in Blonie conclusi. Controvertitur de tempore comitiorum.

TAndem tertiâ Martij venerunt Commissarij cum articulis in Blonie conclusis. Iam accedunt ad Regem, quorum essentia est talis.

Libera electio *1mo* Quandoquidem jura & libertates Reipub: per Electionem in duas partes divisam, aliàs scissionem, violatæ sunt, quòd Rex Serenissimus per juridicam & liberam securitatem sive diplomate sive constitutione, quam firmissimè corrigere, & in orbitam redigere non denegat, imò promittit, nihil pretiosius ducens, quàm libertate gentis Polonæ, gloriosum suum condecorare imperium, tunc commissarij Regij nomine suæ Majestatis securos omnes reddunt accedentes quòd supra dictam securitatẽ liberæ Electionis ex præsenti casu, jam combinatam à tribus statibus Reipublicæ, sine ulla contradictione Regis conscriptam, & in volumen legũ quàm efficacissimè pro libertatibus nostris inserere permittet.

Non inducendus miles externus *2do* Quandoquidem scissionis casus occasionem dedit inducendi exercitûs exotici in viscera Regni, partim ex consilio, partim ex necessitate aliquà resistendi venienti æmulo, ne id inposterum in exemplum trahi possit, lege id firmandum quàm efficacissimè promittunt Cõmissarij nomine suæ Majestatis, sub verbo Regio, quòd sua Majestas omnem curam adhibebit, ut punctum hoc in volumen legum inferatur, & defacto in re ipsa observetur.

Pacta conventa *3tio* Non postremum malum videndo ex occasione ejusdem scissionis, quòd pacta conventa non consentiente totâ nobilitate in scissione Partium non ab his deputatis, qui in actu Electionis ad id destinati erant, conscripta, per quod summa incommoda legis, & nonnulli articuli contra instituta majorum nostrorum pugnantia, & praxim consiliorum usitatam turbantia cum damnosis consequentijs occurrant, proinde Domini Commissarij Regio nomine assecurant, quòd hæc pacta conventa ex consensu ordinum omnium, quando necesse fuerit, mutari, & de nova radice iterum conscribi, emendari & id quod damnosum videbitur legibus vel consvetudini publicæ, vel civium vel consiliorum præjudicio alicui, deleri Rex permittet, ita, ut omnes articuli ex consensu hujusce partis, quæ ad hæc pacta conscribenda nõ concurrit, nec super illa consensit, de novo scribi, & unanimi consensu in volumen legum inferi possint, quæ sua Majestas nexu juramenti approbare nõ denegat.

Prærogativa electionis *4to* Prærogativæ omnes liberæ Electionis & primariè Primatialis dignitatis de nominatione Electi concorditer Regis quòd in orbitam per constitutionẽ Regni reducentur nomine Regis, Commissarij appromittunt.

Damna à Saxonico exercitu illata resarcienda *5to* Super damna omnia ab exercitu Saxonico varijs illata in omnibus Palatinatibus & districtibus Commissarij destinabuntur, qui judicandi, injuriatis & damnificatis justitiam & satisfactionem faciendi potestatem & mandatum habebunt, cum ea præcautione, quòd In posterum nulla similia damna fient, nec præjudicium statui nobilitari bonisque ejus, in Regijs autem & spiritualibus bonis proprijs sumptibus vivere debebunt.

Exercitus externus educendus ex Regno *6to* Exercitum exoticum, quem pro securitate sua non pro oppressione libertatis Rex, uti fide Regiâ assecurat, & quidem ex consilio Senatûs Cracoviæ habito induxit in viscera Regni hujus, certò ex Polonia educet, quando per unionem Reipublicæ securitatem personæ & Regni sui habebit, & nunquam eos amplius, nisi in defensionem Reipublicæ & id cum pleno

trium

trium statuum consensu reducturus est. *A.C.* 1698

7mo Quoniam diploma Electionis non solet reddi nisi à Mareschalco comitiorum ejuidem, quòd nunc non est factum, tunc futurum providetur, ne ullus audeat id facere, & id constitutione in futuris comitijs firmabitur, in quibus dictum diploma præteritæ Electionis Mareschalcus Majestati suæ reddet. *Diploma electionis à Mareschalco comitiorum.*

8vo Repræsentarunt & id accedentes, quòd pro tribunali Regni deputati obstantibus protestationibus electi contra liberam vocem vetandi fuerint, & quod electio Mareschalci contra praxim solitam non in pleno deputatorum numero facta fuerit; proinde non præjudicando tribunalibus, & deputatis in futurum eligendis sua Majestas literis su s limitationem præsentis tribunalis intimabit, materiam autem cassationis judicatorum in subsellijs tanquam ad omnes ordines Regni pertinentem ad comitia differet. *Limitandū tribunal*

9no. In vacantijs futuris, quandoquidem ex munificentia Regia alteri jam parti distributæ sunt, respectum suæ Majestatis benemeritorum horum, qui nunc accedunt, Commissarij appromittunt. *Respectū in vacantijs.*

10. Expensæ ex utroq; thesauro sub tempus Rokoszij erogata per authoritatem Regis, quam interponet in rationibus futurorum comitiorum pro persoluto habebuntur. *Expēsa thesauri.*

11. Milites sub regimine Generalis Brandt existentes, contra mandata & expressam voluntatem Regis, quòd ausi fuerint, non tantùm illos, qui Olivæ erant, ex Senatu & Equestri ordine, sed & alios venientes & Gedani existentes tumultuariè aggredi & magna damna causare, tunc, ne tanti ausus viderentur esse impuniti, promittunt Commissarij, quòd non modo tantam exorbitantiam non proteget Rex, sed etiam citari Generalem, ad quodcunque videbitur subsellium, puniriq; pro delicti qualitate permittet. *Exorbitantia militū Generalis Brandt.*

12. Quamvis pro Comitijs jam expeditio ex Cancellarijs emanaverit, quia tamen ex postfacto exoptata in tanta parte Reipub, quæ in Roko szio hactenus erat, sit accessio; proinde pro pleniori inter status confidentia, declarant Commissarij nomine Regis, quòd aliæ literæ universales, revocando primas, & alium terminum Comitiorum, & Comitiolorum determinando quem Rex cum consilio Senatûs destinabit. *Aliud tempus comitijs assignandum.*

13. Quandoquidem accedentes ex Minori Polonia in præsentibus tractatibus desideria sua pro libertate promovendo non tantùm sibi, sed & alijs in Magna Polonia existentibus student, & præcipuè cavent, ut cuilibet accedenti in iisdem tractatibus, quæ ad universam Remp, spectant, locus sit liber, qui competens relinquitur, ut quivis nunc vel in posterum pro libertate & juribus Reipub: vellet aliquid addere in his omnibus ad æquanimitatem, apertumq; ad omnem facilitatem pectus Regium cuilibet Commissarij Regij declarant. *Libertas in tractatibus*

14. Quam omnimodam securitatem quàm efficacissimè sicuti in articulis sunt descriptæ Commissarij suprà nominati, tanquam Regis plenipotentiâ quæ est talis:

AUGUSTVS II. DEI GRATIA
REX POLONIÆ.

Notum testatumq; facimus universis & singulis præsentes visuris, quomodo nos cupientes in Regno hoc pacata & tranquilla omnia reddere, aliisq; partium differentijs finem impo-

A.C.1698 *nere, jam olim cœptum cum Illustrissimo & Reverendissimo Domino Cardinali Archi-Episcopo Gnesnensi Primate Regni, nec non Illustribus, Magnificis, Generosis Senatorij & Equestris ordinis nobis contradicentibus circa mediationem Serenissimi Principis Domini Electoris Brandeburgici, Fratris nostri charissimi necdum tamen ad exitum deductum negotium rursus reassumere, uberrimâq; quantum in nobis est gratiæ ac benevolentiæ nostræ testificatione in planum deducere Illustrissimis & Magnificis Stanislao Lubomirski Mareschalco Regni, Benedicto Sapieha M. D. Lit. Thesaurario, Supremis Commissarijs idem committendum esse duximus, uti quidem præsentibus committimus, dantes ijsdem plenariam potestatem, & omnimodam facultatem nomine nostro tractandi & concludendi quidquid ad unionem animorum & compositionem status præsentis Reipub: ex commodo publico congruum & necessarium pro sua prudentia & amore in Patriam judicaverint, cunctaq; verò per eos in eum finem gesta, pro rato & grato habituros esse. In cujus rei fidem manu nostrâ subscriptas sigillo communiri jussimus. Dat: Varsaviæ 15. Febr. 1698.* Muniti, in omnibus immobiliter & integrè Regem Serenissimum manutenturum Commissarij Regi assecurant, illudq; ipsum Baro Oberbeg Serenissimi Electoris Brandeburgici Magnus Legatus, & præsentis transactionis Mediator Plenipotentiarius inviolabili verbo nomine Principalis sui, omni majori securitate cavet & spondet.

Nos etiam vice versâ Senatores & Equester ordo Provinciæ Minoris Poloniæ, sicuti & aliorum Palatinatuum, qui accedunt, & nomina sua in hoc tractatu adscribunt, universalibus literis Cardinalis Primatis pro actu præsenti, & in termino 18. Febr. Lovicium convocati, acceptâ in desiderijs nostris sufficienti & perspectâ circa Reipub: & libertatum nostrarum per Commissarios Regios securitate, Rokoszium, in quo hactenus permansimus, cassamus, annihilamus, & ad Majestatem suam Serenissimi Augusti II, jam in præsenti actu pro Rege nostro agniti liberè accedimus, & illatam, secundùm leges, obedientiam uti Domino nostro per nos electo, declaramus & assecuramus.

4tâ Martij Publicum ingressum fecit illa Pars ad Regem accedens

Accessio Rokoszianorū. præeunte Nicolao Swięcicki Episcopo Kijoviensi, qui more solito non sine motu vacantis post mortem Stanislai Witwicki Episcopatûs Posnaniensis extorsit nominationem, qui nomine Senatûs ad Regem peroravit, & nomine Equestris ordinis Laszczius Capitaneus Groboviecensis respondente Magno Regni Cancellario. Satis magna & pulchra fuit

Senatus consilium. nobilitatis frequentia, ducentibus eandem Sieniavio Palatino Beltensi, & Lubomirio Thesaurario Regni. Die sequenti fuit Senatûs consilium, in quo deliberabatur super articulos tractatûs hujus, circa alios, parva vel nulla fuit difficultas, omnia enim videntur proposita in rem Reipub. Solus articulus circa differenda comitia difficultatem, & quidem summam causavit, in qua materia quis sensus meus fuerit, nuntiare tibi placet. Dixi proinde in ea verba.

Semper mihi visa sunt comitia esse necessaria sed non nisi stabilitâ concor-

concordiâ fine hac effectus eorum vel nullus, vel periculosus, quia a- *A.C.1698*
vertat DEus rupturam, & inanem ejus dissolutionem, non esset inprimis gloriosum Regi prima comitia videre rupta; periculosum esset Reipub, quiâ post rupta Comitia, & præcipuè ea, quibus nomen pacificationis in recessu coronationis datum, quid sequitur nisi turbidum? & pro pacificando eo, aliud non suppetit medium, nisi Comitia in campo, quæ si quis optat, hic tranquillitatem in Patria non optat, quia jam per experientiam scimus, sit ne hic modus utilis ad pacificandum & ad aliquid boni peragendum? non suadebam Comitia, & ex alijs multis rationibus, quæ protunc occurrebant. Scripsi in eadem materia ad Palatinum Mariæburgensem, adhuc Cracoviæ existentem eo momento, quo me determinaveram sequi voluntatem DEi, hunc recognoscere Regē, quem illa monstravit. Obviavi Regi cum eadem præventione suasi idem in consilio Ante-Comitiali, sed quando vidi conclusas, & jam res determinatas, quando inter alias rationes dictum est mihi, in his comitiis consistere firmitatem Majestatis Regiæ, & ex alia parte multæ sinistræ relationes confidentiam Regiam à nobis avellebant, debui evitando ulteriores, injustas suspiciones, cedere non tam rationibus, quàm necessitati & conclusum consilium in fundamento recessûs in coronatione, in qua Rex Comitia brevi convocanda promisit ratum habere. Faciebat quidem bonam spem desiderati exitûs Cardinalis & aliorum declarationes, quòd concordia & quidem perfecta celerisq; succedere omnino deberet. Reflectendo igitur super imminenti bellica expeditione non tantùm in Aprili, sed & Martio, si fuisset practicabile in illis suppositionibus illa exoptassem. Datâ proinde ratione consilij mei, nemo respondere pro effectu tenetur, nunc ad id, quod est in quæstione.

Grave est consilium dare cujus effectus dubius. Dabitur consilium bonum, quod secundùm Deum & bonum publicum videtur, si non sequatur bonus effectus, tunc in authorem culpa. Multa mutantur circumstantiâ temporis & tamen non venit in considerationem illud tempus, quo consilium datur, & quod fuit pro tempore bonum, sed illud tantùm quo effectuatur, quamvis bene Italicum sonet proverbium, *altri tempi, altre cure.*

Grave est consilium dare, quando sive in illam, sive in aliam partem ceciderit semper evidens periculum. Si vellem comitia, tunc hi, qui accedunt, disgustabuntur, quia hâc conditione accessisse videntur, ne illa fiant; si nollem comitia, quis sponsor, quòd similiter, vel adhuc magis in omnibus Palatinatibus id ipsum displicebit, quando illudi sibi credent, quando similes cassationes, ut fiunt in Anglia parlamentorum in futurum subverebuntur. Nec convincit, quòd sint nunc convincentes rationes, quia postea eædem rationes cessabunt. Fateor ego, quòd sint magnæ, sed si quis voluerit, invenientur & pro illo tempore contrariæ, quòd non est difficile, & non est tam mala causa, quæ patrocinium non inveniat. Nihil gravius, quàm primum exemplum, dum autenticatur, si ante non habuissemus scissiones in Polonia non subsecuta fuissent talia inconvenientia, quorum non tantùm spectatores, sed actores fuimus.

Grave est consilium dare, quando illud post res affertur, quomodo volumus consulere, ut differantur comitia, & hodie jam comitiola peraguntur nonne certa subsequetur laniena; quia hi, qui jam electi sustinere se in officio sibi commisso conabuntur, hi, qui sibi optant, ut nuntij declarētur & in comitiolis præteritis esse non potuerant, honorem suum tuebuntur, & certa ut dixi laniena, nam unus alterum ejicere infallibiliter vellet. Velle tamen comitia non est integrum, quia Commissarij & pleni-

A. C. 1698 nipotentiarij punctum hoc concesserunt, concluserunt, subscripserunt, ac proinde inviolabile esse deberet.

Quid ergo agendum in rebus tam difficilibus; nempe per rationem naturalem eò inclinandum, ubi minus difficultatis est; in rebus illis in quibus rationes etiamsi convincant cogere tamen nequeunt, ad alia media eundum; quando persvaderi non potest, ad preces recurrendum. Hos, qui jam se pro comitijs parant, difficile est rogare, difficile est ab illis exoptatas habere declarationes, difficile sperare, ne hoc illis displiceat, quia sunt absentes. Hi autem, qui contradicunt comitijs, sunt hîc præsentes, ac proinde minus est difficultatis, in evincendo à præsentibus, quàm absentibus. Si verò illi tantùm tribuerunt tranquillitati publicæ, tantùm præstiterunt propter authoritatem Regis, cur non debet esse bonum ex integra causa; cur & in eo cedere non deberent precibus Majestatis, quandoquidem in his & libertas continetur. Commodum & interesse in eo vertitur Majestatis, ut per internam tranquillitatem & perfectâ firmari comitia possint. Est magnum & interesse publicum, si non adhuc majus, dum profundius considerabuntur jura libertatis. Habemus jam coronatum Regem, quem ipse Deus, ut res est evidens in throno posuit, ille idē penes talenta coronâ digna, penes vires & divitiarum sufficientiam sese manutenebit. Sed libertas tam diu gemet, tamdiu in periculo erit, quamdiu per comitia liberam electionem non stabiliemus in futurum, quamdiu non obviabimus, ne scissiones fiant, quæ quàm propinquæ nos exposuerint ruinæ; probatione non eget. Voveo Regi Serenissimo quàm diutissimam vitam sed avertat DEus (mortales sumus, nec thronus, nec suprema dignitas amovere ab eo potest, quod naturæ debemus) DEus avertat inquam aliquid sinistri, nónne libera Electio nostra periret? quia usque dum lex hæc Cardinalis non firmabitur, non corrigeret, si eo puniret nos Deus, quid fieret, quivis prudens concludet. Æquè proinde Majestatis ac libertatis interesset. Si comitia non essent, iret Rex in campum, quia illum detinere difficile, & non licet. Sumúsne securi, quòd cùm erit extra, turbo aliquis vehemens nos non collidet ad intra. Si saltem hoc Rokosium non per partes, sed in integro dissolvi potuisset, adhuc esset tolerabile, quia speraremus aliqualem tranquillitatem, sed cum videamus, contra verbum datum non tantùm res non esse pacificatas sed magis eas misceri, nescio, quomodo hic saltus sit optandus, ut transilire velimus comitia, & pacificationem ad intra, & transire ad operationes ab extra.

Volumus ut tribunal cesset, estne hoc potestatis Regiæ? ergo & propter hanc causam comitia necessaria, ut Resp. sui domina decidat, secundùm id quod volet. Declaravit Rex Serenissimus non iturum se in campū si comitia non habebuntur, consequenter nec exercitum suum educet, quia prius debet securitatem suî providere ad intra quàm ad extra operationes belli incipere. Quis est tam crudelis & contra Regem, ut tamdiu maneat sine firmo in throno stabilimento; & contra pauperem populum, ut tā diu patiatur.

In Litvania tanti motus, & jam revelatum arcanum, quòd pacificari non possint, nisi in comitijs, si hæc differentur, & quod majus per cooperationem Thesaurarij Litvaniæ, uti Commissarij, quantæ suspiciones, quanti motus erunt, facile conjicere quisque potest: si non cessabunt motus, tunc præter continuam ad invicem & reciprocam ruinam quomodo Dux Exercitus Litvanici in campum procedet? ad frequentissima petita Litvanicorum Palatinatuum, ut comitia in campis indicerentur, semper à Rege responsum, quòd comitia ordinaria esse debeant in fundamento non violandæ legis, cùm hæc evanescent, redibunt illi ad primam propositionem. & hi mo-

hi motus magno sangvine (sim falsus vates) constabunt. Rex indicere co- *A.C.1698* mitia nec solet, nec debet per se, absque consilio, consilium verò convocari non potest, quia indictis semel comitijs consilia cessant, ut dicitur: taceat Parochus præsente Episcopo. Voluntatem habebat quivis Senator dandi consilium, pro vel contra, modo dum est conclusum, necessitatem manutenendi.

Concludo proinde, quod mihi non videatur contraire tractatui concluso in virtute plenipotentiæ Commissarijs à Rege datæ, quia agitur, ne verbum datum videatur mutari, sed optarem, ut omnia adhibeantur media, ut quàm maximè eos ipsos petamus, ut liberè ab hac prætensione recedant, ut hunc articulum ex tractatu eximant, ut non tantùm superficialiter, sed & ex corde in omni veritate, si non rationibus convicti, saltem authoritate Regis, ferventissimis precibus nostris devicti ab hoc puncto recedere velint.

Post hunc sensum meum etiam paulò fusiùs expressum, aliorumq; idem sentientium vota non tam libenter, quàm reverenter pars illa accedens, cùm retrocedendi nullum esset medium, cessit à prætensione sua. Rex etiam hodie Varsaviâ abiit in Prussiam, quem & ego sequi debeo.

Accepi interim literas Nuntiorum Majoris Poloniæ, ad alios Palatinatus 5tâ Martij scriptas, & manifestationem eorundem, contra mandatum datum Grusczynio, quas adnecto.

COPIA LITERARUM
MAJORIS POLONIÆ.

Adhuc Superi in suspenso habent, quidquid desideria publica beare debet, adhuc fata indecisum tenent, quo felicitatem publicam impellere volunt, nondum consilium Lovicienfe peregit crisim de constanti tuitione hujus Reip, & clarè videmus, quòd medijs nostra navis in undis naviget, & longè quem petimus, portus abest. Quanquam in Lovicienfi consilio effulgebat nobis dulce pacis nomen, nec scimus, verône vultu? sed non licuit tam præcocem fructum qui ex sancitis legibus emanare solet, & debet, avidâ decerpere manu. Nec scimus adhuc, cur universalitas concludendi de universis, ad paucos redacta fuit? Cùm verò hoc, quod ad omnes pertinebat concordi Lovicienfis Consilij sensu omnibus redditum, si Palatinatus Vestri legitimâ agnitâ cooperatione approbare volent, quandoquidem in unione animorum semper volumus esse omnis vestri mandati sequaces. Non procul sunt Palatinatus nostri ab eo, ut media acceptentur pacis, modò ex turbido tranquilla & serena lux redeat. Non licet nihilominus mala malis sanare, non licet ad pacem per calcatas accedere leges, & convenit ut prius satisfiat legi & postea publicæ quieti. Metuebamus nos, ne esset gravior medicina morbo, ac proinde satius duximus à promissa pace continere manus, dando locum sanandis legibus, quando tardiora sunt remedia, quàm mala, & scimus bene, quòd pax & quies bonis artibus indigeant. Absit, ut quispiam abhorreat à pace, modò sit honestum pacis nomen. Rogamus vos

A.C.1698 *proinde ut velitis ſimul cum nobis concurrere, ut bene ſit Patriæ, & rogamus eam confidentiam, ut ulteriores intentiones veſtras candido nobis velitis aperire ſenſu. Et nos pariter in occurrentibus & occurſuris conſilia noſtra & ſenſus in tuitionem & conſervationem publici ſenſûs coadunare non negligemus. Optamus ut Dominus DEus pias noſtras ſecundet intentiones, mutuos omnium uniat ſenſus, nos certè quidquid poſſibilitas ſuadebit, & obligatio coget, prompto quamvis impari exequemur officio. Quanquam non conſtet nobis, quâ methodo pax publica fieri poſſit, quæ ſi omnium votis exoptanda, ergo omni ore invocanda, quia in regno libero ad communem aſſenſum veteri ſæculo, confirmabant Reges jura, leges, nunc verò maleuolentia humana imponit modum, & non hoc loqui permittit, quod ſenſus rectus cuiq; ſuggerit, ſed ut placentino ſermone demulceantur aures, & non id, quod ratio miniſtrat, ſed quod placeat, proferre licet in publicum, delicti arguuntur, ſi qui majorum non blandiuntur erroribus. Periſtringit proinde Palatinatus noſtros extraditum Gruſzczynio de libera uoce, quòd in campo Electorali libero ſermone urſiſſet, ut in arenam prodiret author Confœderationis militaris, redditurus rationem viperini partûs contra Patriam. Neminem indigitabat, neminem nominabat, & quamuis generalis ſermo ad nullius contumeliam pertinet, tamen maleuolo ſenſu omne id ſumptum, quando & libera uox primo, ideoq; ſtupendo exemplo ab acri calamo ſcriptum petitur mandatum. Prævideant igitur Palatinatus noſtri ſequelam ſatis periculoſam, ac proinde non ſine ſenſu doloris hanc infelicitatem uobis communicamus, rogando ut ſimul nobiſcum oppreſſo aſſiſtere uelitis conſeruando in priſtino libertatis ſtatu opprimendos. &c.*

COPIA MANIFESTI
EORUNDEM.

NOs Conſiliarij &c. In tuitionem legum & immunitatum noſtrarum nuperrimè in congreſſu noſtro, dolendo vocis liberæ audito funere (Deus avertat) per oppreſſam liberam nobilis vocem, & per extraditū „Adamo Gruſzczynio mandatum. Conſiderato eo, quòd à condita liberta„te hócce inconveniens nullo modo nec tempore practicatum eſt. In vete„ri Roma facta tantùm puniebantur, dicta impunè erant, nunc verò ma„litiosè mero equeſtris ordinis contemptu & aggravatione, quando tanquā „ab æqualitate ſegregatus unus ex nobis pro libero ſenſu, impetitur, & con„venitur. Primum proinde in perſona Gruſzczynij DEo & univerſâ Rep. „teſte quòd non tam partialitate erga concivem noſtrum, quamvis ſit os „de oſſibus noſtris. ducti, quàm ſalvando liberam vocem, unicam noſtræ „libertatis pupillam, concordi animo convenimus ad omnimodam tuitionē „dicti Gruſzczynij calumnioſiſſimè oppreſſi, & id ipſum juramento firma„vimus. Et cum ex mandato eodem pateat, quòd aliqua contra liberam vo„cem nominati concivis noſtri facta fuerit proteſtatio, cujus copiam ha„ctenus non habemus, nihilominus tamen ſolenniſſimè contra eam reprote„ſtamur, & eliminationem ex caſtro hujus proteſtationis & elationis di-

„cti mandati urgebimus, ne fit unquam documentum, & vestigium tam *A.C.1698*
„scandalosi in perditionem liberæ vocis impetûs Contra quam praxis locorum consilij hujus Reip. obtinuit, ut responderetur, sed mandata extrahere, præcipuè in scissa Rep. præcipuè sub tempus comitiorum Electionis, ubi cuivis nobili nominare, exorbitantiasq; quasvis corrigendas urgere liberè licet, & cùm id in judicium venit, eversionem ftatûs fipere videtur. Cùm eodem mandato & circumscriptus nobilis injuriose, & ad pœnas criminales vocatus. Licuit ne os liberi nobilis calumniatori forensi æquare? qui solus effrænatæ lingvæ est & procacis. Acceptâ proinde tam enormi læsione honoris statûs nobilitaris, quæ corda civium penetrare debet, & cujusvis, si verus est erga caram libertatem excitare zelum, hæc mala hæc pericula deberent, cùm similis oppressio & circumscriptio successivè hoc præjudicato, si aliquod decretum prodiret, totum Equestrem ordinem afficit. Ac proinde manifestamur. &c.

CII.

EIDEM AMICO CONFIDENTI,

15. April. Varsaviâ.

De actis Thorunij, Mariaburgi, & Gedani, &c.

INveni Regem Thorunij, ubi à Collegio Societatis JESU salutatus Rex & ego nemine protunc ex Ministris existente respondere debui, idque in eum sensum. Hujus nominis cui omne genu flectitur, per quod Reges regnant, cui sua Majestas suum sceptrum refert in acceptis, hujus nominis, inquam, socios quidni benignè excipiat sacra Regia Majestas, vota quæ pro incolumitate ejus diuturna, prosperitate omnigena nuncupatis, desiderjisque omnium bonorum jungitis, quidni non tantùm auribus audiat, quas ut magnum decet Principem, omnibus semper apertas tendit, sed & cordi literas literarumque Magistros habeat. Non dubitetis eruditi Patres de protectione, sub Augusto I in Poloniam venistis, sub Serenissimo Augusto II. certè florebitis. Ad osculum manûs accedite, quod vobis hujus rei quæ nomine Majestatis suæ ex mandato dico testimonium evidens, & arrha infallibilis erit. *Rex Thorunij salutatur.*

13tia Venit Rex Mariæburgum, comparuit quoque magnus Regni Cancellarius, & alij Senatores. *14ta* vocavit me Rex (illa opportuna gubernandi est ratio, quæ magis attendit, quantum prosit, quam quantum possit) & cum infinita bonitate quæsivit, quamdiu adhuc silebo, nec ab illo petam eam, quam à longo tempore in corde suo destinavit ad Varmiensem Episcopatum nominationem, & statim jam paratas Varmiensem scilicet pro me, Plocensem pro Ludovico Episcopo Alexiensi Suffraganeo Præmisliensi fratre meo subscriptas præsentationes mihi dedit, ex qua occasione multa dixit, quæ contra me à Regina Vidua, à Cardinali Primate fiebant, impediendo omnino ne dictum Episcopatum haberem; ego gratijs ut decebat præcipuè pro tam generoso obligandi me modo actis hoc in excusationem attuli, quod mihi in mentem venerat, quòd scilicet accusatio mea similis sit illi: Dominus Abbas S. Dyonisij accusatur ab hominibus, sed à bonis omnibus, qui in Ecclesia & circuitu ejus sunt, excusatur. Cognoscet Rex melius in tractu temporis, fidelitatem meam & domus meæ. Nunquã deest tribulatio persecutionis, si nunquam desit observantia virtutis & honestatis. Nullum verò probitatis testimonium melius quàm odio haberi ab ijs qui probitatem oderunt. Felicitas verò nostra quòd is sit nobis Rex, qui prius examinat, utrum delatio sit vera, antequam credat, nam quemadmodum *Rex Mariæburgi* *Confert Episcopatus Varmiensem & Plocensem*

A.C. 1698 dum in vulnere prius apparet sangvis quàm plaga, & quemadmodum prius emicat fulmen quàm tonitru audiatur, ita apud indiscretos Principes erumpit prius condemnatio quàm probatio, & perit delatus priusquam coarguatur. Ita eâ viâ aggrediuntur me inimici mei, qua nequaquam me possunt superare.

Manebat Mariæburgi in aresto Ballus notus tibi ex Patre Gallo in Polonia qui Marchioni de Bethune additus fuit pro Secretario, & pôst in eodem quasi officio ultimo legato Abbati Polignac assistebat. Hic ergo in ultima expeditione ad Olivam, cum omnis supellex dicti legati direpta fuisset, multique domestici ejus capti, ille quoque Ballus Mariæburgi in carcere satis strictè detinebatur. Quem statim ad instantiam meam Rex è carcere in hospitium duci jussit, eique totam libertatem pôst donavit. Et cum illo conferre me jussit, quatenus redux Parisios, quod ipsi indultum & permissum est, suæ Majestatis in Regem Christianissimum affectûs propensionem declararet, viamq; ulteriori mutuæ aperiret correspondentiæ, quod & promisit. Fieri enim potest ut qui hodie sunt zizania, cras sint frumenta.

Excarcere liberat Ballum.

17ma Venit Rex in Suburbium Gedanum ibique in horto Grudkij civis Gedanensis pernoctavit, in crastinoque ingressum solennem in civitatem fecit, prætendebant Gedanenses, ut equites eorum, quos in occursum Regis miserant, non currus Senatorios, sed immediatè currum Regium præcederent, sed statim explosa est tanquam insana prætensio, ut tamen aliquomodo illis satisfieret dum Rex in domo Gratiana jam substitisset, vidit eos transeuntes, personamq; suam Regiam in fenestra illis præsentare dignatus est; occurrit Magistratus ante portam, cumque in oratione sua senatum Gedanensem nominasset Orator, statim correctus est à magno Regni Cancellario his formalibus: Non dicite Senatus, sed Magistratus. Tractatus pôst solennissime Rex fuit, sed tamen non Magistratus ut moris ante fuisse dictum est, ad mensam servivit. Instructa fuit alia mensa pro Senatoribus, sed satis frugalis ita, ut etiam proprium vinum Regium biberimus.

Prætensio Gedanensium explosa

Nomen Senatus non datur Gedanensibus

Ex Polonia delatum, multa comitiola rupta esse, & vix aliqua bene finita. Rex in Ecclesia Carmelitarum pro solennitate S. Iosephi fuit & ad ædificationem devotus erat. *21ma* autem visitavimus Abbatiam Olivensẽ, ubi Generalis Styrum tum factis vir magnificus, tum factorum ostentator, haud minor ab Imperatore venerat cum declaratione, quod Imperator & Regni & Reipub: assistere omnino velit.

Evici tandem, quamvis non multis agendum erat, ab Episcopo Principe Javariensi resignationem Canonicatûs Varmiensis, qui illi ab aliquot mensibus à Capitulo delatus erat, in spem nominationis ejus ad Episcopatum & protectionis contra militem Saxonicum; Ex consilio Joannis Georgij Kunigk Cantoris Varmiensis antiqui mei adhuc Romæ amici, hominis verè digni resignationem hanc in mense Capitulari procuravi, qui proximus est, quia diutius Româ, si in Martio resignatus fuisset expectanda foret, & tardius veniret. Non dubito verò de affectu illius Capituli, in quo non desunt mihi quoque amici, eligendum me in Canonicũ fore. Hoc enim Privilegio (cujus tibi copiam mitto) istud Capitulum gaudet, ut neminem nisi ex Canonicis in Episcopatum eligant, ita per multas tribulationes opertet nos intrare in Varmiam. Restat adhuc si non integra in hoc Capitulo eligendi Episcopi libertas, saltem major, quàm in alijs umbra. Non solent quidem, & jam non debent eligere nisi eum, quem Rex præsentaverit, nihilominus tamen ex more & consuetudine, Privilegioq; ille, qui nominatus est procurare solet de Canonicatu sibi provideri, quem aliquis ex amicis, si aliàs nõ vacaret, in fa-

Modo præsentandi Episcopũ in Varmia.

vorem ejus resignat. Et tunc quatuor Canonicos, inter quos nominatus est Regi præsentent. *A. C. 1698.*

Interim quia festa Paschalia imminebant, & ego ut scis ad sponsam meam, quoties occurrunt solenniora festa, properare libenter soleo, petij à Rege licentiam abeundi in Diœcesim meam, & acta, die Mercurij Majoris septimanæ Pultoviæ comparui, ubi omnia illa officia peregi, ad quæ obligabar, post quæ fui Varsaviæ ad videndum extraordinarium Nuntium Paulucium in Poloniam missum pro reducendo Cardinali Primate in gratiam Regis, & accommodanda reliquâ illa nobilitate, quæ adhuc aliquam speciem Rokoszij manutenebat; longam cum eo Nuntio habui conferentiam, speroq; de bonitate & activitate ejus, quòd omnia aspera in vias planas reducet. Statim etiam abijt ad visitandum Lovicij Cardinalem, & ad persuadendum ei ut primum omnium cogitet potestatem suam ad singulorum auxilium, non ruinam universorum comparatam esse. Ab eodem Nuntio habui notitiam, quod 4 Martij publicè *Te DEum laudamus*, pro felici Augusti II. Electione Romæ cantatum fuit. Scribitur mihi Gedano, Gomolinscium à Rege in Litvaniam missum, ubi magni motus timentur, Regemq; die Iovis magno apud PP. Dominicanos in devotione fuisse, ibiq; imitando Regem Regum cum magna ædificatione populi, 12 pauperibus pedes lavisse, illosq; cum humilitate extraordinaria osculatum & prandio excepisse, ad mensam serviviſſe & ministrasse, cuilibet præter integrum vestitum deceē aureos pro eleemosyna dedisse. *Rex Gedani pauperibus lavat pedes.*

Scriptum & id cui non ab omnibus fides habetur magnificum ex auro Regale Gedanenses Regi dedisse, & plus forte daturos fuisse, si Rex ab ipsis quod unicè optare videbantur, juramentum fidelitatis in persona sua recepisset. Manistas quoq; obtulisse cunas argenteas in quibus infans in puro auro positus erat.

Episcopus Princeps Iavariensis rectà Gedano in Saxoniam viam parat ut credunt aliqui, Reginam ducturus in Poloniam, ubi jam in confinijs Pater Serenissimæ Reginæ, Princeps de Barald invenitur.

Die Paschatis confessus Patri *Vota* in Szodland apud Patres Societatis IEsu, publicè communicavit, ibique prandium sumpsit increpans domesticos suos, quòd nihil faceri pro more Poloniæ mensæ suæ apposuissent.

Ex Litvania delatum, commissionem Indictam Grodnæ evanuisse ex ratione quòd confœderata militia Litvanica recuset adhuc Imperia Ducum, nec ijs obsequi velit, credunt aliqui sub tempus comitiorum Varsaviam hanc commissionem transferendam. *Commissio in Litvania*

Cum Rex post visos ignes artificiales, qui digni dicuntur fuisse suâ Majestate, circumibat fortalitium Gedanense, in magno periculo fuit, dum volens in equo certam transilire fossam cecidit, & nisi arbor forte fortuna ibi inventa fuisset quam Rex in periculo existens utraque manu arripuit, ibiq; detentus fuit, amplius regnantem, nec quidem viventem vidissemus. *Casus Regis*

4ta Aprilis tractatus fuit in Minda à Præsidente cum Magistratu solennissimè.

Determinatum cum Electore Brandeburgico fuit colloquium, in Prussia ejusdem cum specificatione etiam temporis, quòd multis displicuit, timentibus ne id quoque imminentibus comitijs displiceret.

Ex Litvania venerunt quoq; nova à Palatino Vilnensi in quibus significatur quòd Oginscius ipso die Iovis sancto, sub Vieluna comparuerit, & aliquod parvum certamen, cum Godebscio partium Sapiehanarum ductore habuerit. In crastino verò, super fluvium dictum Niewleza ex alia parte constiterit. Transiverunt tamen Sapiehani, quamvis non sine difficul- *Certamen Sapiehas inter & Oginscianos.*

A.C.1698 tate illud flumen, miserunt primo exhortaturos totam militiam, & quemlib. t separatim ut ad Duces redirent, sed nullus est permissus cum illis loqui. Dum verò Oginscius spolia omnia ex civitate Caunensi suis promisisset Affec: is, ut eo alacriores ad pugnam haberet, inprimis Zaranek cum aliquot cohortibus versus Caunam inclinaverat, sed Sapiehani impediverunt. Interim ad Oginscium miserant ut cùm omnibus neglecto jam Principe Contio unũ Regẽ agnoscerent, ipsi quoq; ad unionem redirent; sed Oginscius repoluit, veniant ergo sub regimen meum, quia nemo est me senior, nemo tantorum in Patria meritorum. Dum ergo nulla concordiæ spes erat, instabat prælium, sed Oginscius majorem fortè ex adverso videns potentiam, illud evitavit & omnes projectis vexillis fugisse dicuntur, magna spolia habuerunt Sapiehani & aliorum ex nobilitate, qui illi assistebant in prædam cesserunt, unde magnus tumultus in Oginscium inclamantium quòd illos perdiderit.

14ta Aprilis, redijt Rex Varsaviam, ubi quæstio erat, quis prius audientiam habere deberet ex nuntijs, ordinariusne an extraordinarius? & conclusum horâ quintâ vespertinâ ordinario, horâ octavâ extraordinario dari debere, quod & factum.

Imminet crastinâ die tempus comitiorum quorum relationem mittere tibi suo tempore non intermittam &c.

PRIVILEGIŨ CAPITULI VARM:
SUPER ELECTIONE EPISCOPORUM VARMIENSIUM.

IN Nomine Domini Amen. Ad perpetuam rei memoriam. Nos SIGISMUNDUS DEi Gratiâ Rex Poloniæ, Magnus Dux Litvaniæ, nec non Terrarum Cracoviæ, Sandomiriæ, Siradiæ, Cujaviæ, Russiæ, Prussiæ, ac Culmensis, Elbingensis, Pomeraniæq; &c. Dominus & Hæres. Significamus tenore præsentium, quibus expedit, universis & singulis, præsentibus & futuris, harum notitiam habituris. Quòd, cùm defuncto bonæ memoriæ olim Reverendo in Christo Patre D. Luca Episc: Varmiensi ejusdem Ecclesiæ Prælati, & Canonici ad electionem novi Episcopi & Pastoris processissent, fuissetq; orta aliqualis controversia super eadem electione, quæ videbatur nobis facta non observato tenore cujusdam Articuli, inter olim Serenissimũ Principem D. Casimirum Regem Poloniæ Genitorem nostrum charissimum & Reverend: Patrem D. Nicolaum Episcopum Varmiensem, & ejus Capitulum per quandam inscriptionem facti, in quo cavetur, quòd ijdem Prælati & Canonici Ecclesiæ Varmiensis defuncto eorum Episcopo, personam gratam Regibus Poloniæ eligere teneantur. Cumq; ejusdem Articuli de eligenda grata Regibus Persona, interpretatio in dubium hinc inde traheretur: Nos prospicere cupientes, ne qua posthac controversiæ occasio inter nos, vel successores nostros Reges, & Dominum Episcopum, ac ejus Capitulum dictæ Ecclesiæ Varmiensis super electione Episcoporum, & gratitudine Personæ eligendæ exoriri possit. Ad tollendam omnem ejusdem Articuli inposterum ambiguitatem maturâ deliberatione & consultatione cum Consiliarijs nostris Spiritualibus & Sæcularibus habita: cum Reverendo Patre D. Fabiano Epi-

no Episcopo Varmiensi moderno, ac ejus Ecclesiæ Capitulo, in hunc, qui sequitur, modum devenimus; Quod, cùm contigerit vacare Ecclesiam Varmiensem, Prælati & Canonici ejusdem Ecclesiæ tempestivè, & ante Electionem novi Episcopi mittere tenebuntur de gremio suo Nuntios ad nos, & Successores nostros legitimos Reges Poloniæ, si fuerimus, aut ijdem Successores nostri fuerint in Polonia, non tamen in terris Russiæ, aut M. D. L. usq; Vilnam & non ulteriùs, & significare per eosdem Nuntios suos obitum sui Episcopi, & diem Electioni novi Pastoris præfinitum. Et præterea dicere tenebuntur nomina omnium Prælatorum, & Canonicorum Ecclesiæ suæ præsentium & absentium ab Ecclesia, ac declarare pro eorum judicio vitam, mores, dignitatem, genus & omnem conditionem status uniuscujusq;. Quòd si forsan pro eo tempore nos, aut nostri Successores non essemus, seu non essent in Polonia, sed in terris Russiæ, aut ultra essemus, seu Successores nostri essent in M. D. L. ultra Vilnam, tunc iidem Prælati & Canonici, ne fortè Electio nimis tardetur, & Ecclesia præfata alicuì periculo aut incommodo subjiciatur: Obligati erunt per suos Nuntios omnia superiùs descripta Reverend: D. Archi Episcopo Gnesnensi pro tempore existenti, aut ejus Paternitate extra suam Provinciam existente, Vladislaviensi aut Plocensi Episcopo significare; Qui quidem D. Archi-Episcopus, sive alter ex supradictis Episcopis, illo absente sinè omni mora per suum tabellarium, sive Nuntium, de illis omnibus, quæ sic significabuntur, nos & Successores nostros curabit reddere certiores. Ex quibus quidem Prælatis, & Canonicis ejusdem Ecclesiæ nos quatuor pro arbitrio nostro nominabimus, non alios tamen, quàm qui sunt veri terrarum Prussiæ indigenæ, ac per speciale Nuntium nostrum, seu literas clausas significabimus ipsi Capitulo, quos judicaverimus ad illius culmen dignitatis, & locum in Consilio nostro magis idoneos, & nobis gratos. Ipsi verò prælati & Canonici prædicti unum ex illis quatuor, quem voluerint, aut judicaverint meliorem, & utiliorem, deligere in Episcopum tenebuntur, & erunt adstricti. Et, quia ex longa mora Electionis aliqua difficultas vel impedimentum evenire poterit; Itaq; post acceptum de morte Episcopi à Capitulo Nuntium, supradictos quatuor octo dierum ad summū spatio nominare debemus. Et hoc ampliùs adjiciendum ipso D. FABIANO Episcopo, & ejus Ecclesiæ Varmiensis Capitulo assentientibus, voluimus. Quòd, si quando nos, vel Successores nostri filium sive fratrem germanum intra quatuor supradictos nominare vellemus, qui priùs esset de gremio Capituli Ecclesiæ prædictæ, id in nostro, & Successorum nostrorum Regum Poloniæ arbitrio, & potestate erit, ac si ijdem filius vel frater terrarum Prussiæ indigena esset. Cùm autem dicti Prælati, & Canonici, sic ut præfertur, unum ex iisdem quatuor nominatis elegerint, intimare debebunt nobis, & Successoribus nostris novum electum, & cum eo supplicare, ut illum nostris literis Sedi Apostolicæ, & SS. Domino commendemus, ut Electionem de eo fa- A.C.1698

A.C.1698 *ctam cum gratia confirmare dignetur. Quâ quidem confirmatione, & provisione secutâ idem Electus, juxta tenorem & inscriptionem cum superiùs nominato olim D. Nicolao Episcopo Varmiensi, & ejus Capitulo factam, præstabit juramentum nobis, & Successoribus nostris, prout in eadem inscriptione latiùs continetur. Reliqua verò, quæ in eisdem Articulis cum supradicto D. Nicolao Epis: Varmiensi habitis continentur, salva & integra permanere debent in perpetuum, & inviolabiliter observanda. Ea verò, quæ his literis continentur, ipse D. Fabianus Episc: Varm: prædictus, cum Capitulo Ecclesiæ, firmiter, illæsè & inconcussè tenere, exequi, & inviolabiliter perpetuò observare debebit, & ejus Successores debebunt. In quorum omnium & singulorum fidem, & testimonium præmissorum præsentes literas scribi fecimus, & sigillo nostro communiri. Actum in Conventione Generali Piotrkoviensi. Die Martis 7mâ Mensis Decembris, aliàs in vigilia Conceptionis Beatissimæ Virginis MARIÆ. Anno Domini Millesimo, quingentesimo, duodecimo, Regni verò nostri sexto.*

Præsentibus Reverendissimo, & Reverendis in Christo Patribus Dominis Joanne Archi-Episcopo Gnesnensi & Primate, Joanne Cracoviensi, Joanne Posnaniensi. Erasmo Plocensi, Fabiano Varmiensi, Mathia Præmisliensi, & Regni nostri Cancellario, Jacobo Camenecensi Ecclesiarum Episcopis, nec non Magnificis, Venerabilibus, Generosis & Nobilibus Nicolao de Camienycz Cracoviensi, & Campi-Ductore Regni nostri generali. Nicolao de Ludbrancz Posnaniensi, & Capitaneo Lenciciensi. Joanne de Tarnow Sandomiriensi, Jaroslao de Lasko Siradiensi, Joanne Jarandi de Brudzew Lenciciensi, Nicolao de Grethkow Brestensi, Joanne Odrowasz de Sprowa, Russiæ terrarum Generali, Othone de Chodecz Podoliæ, Nicolao Firley, de Dambrowicza Lublinensi. Georgio de Baysen, Mariæburgensi. Nicolao de Pilcza Belzensi, Andrea de Radzicowcza Plocensi & Ravensi Capitaneo, Prandota de Zelasna Ravensi Palatinis. Luca de Gorka Posnaniensi, & Capitaneo Majoris Poloniæ Generali, Christophoro de Schidlowicz Sandomiriensi, & Regni nostri Vice-Cancellario, nec non Sirodiensi Sochaczoviensi & Gostinensi Capitaneo, Stanislao de Ostrorog Calissiensi, Janussio Latalski Gnesnensi. Joanne de Przeremb Siradiensi. Alberto de Glaczianow Lenciciensi, Nicolao de Schiedlowicz Radomiensi, & Succamerario Cracoviensi, Regniq; nostri Incisore. Nicolao Jerdan de Zaliczin Visliciensi. Andrea de Oporow Brestensi, Hieronymo de Cobylani Rosperiensi, Andrea de Tanczin Bicensi, & causarum Curiæ nostræ Referendario, Georgio Krupski de Orchow Belczensi, Stanislao de Pothulice Miedzirzecensi, Jaroslao Sokolowski de Wrancza Landensi, Petro Gorski Naklensi, Joanne de Bochotnicza Malegostensi, Stanislao de Sprowa Zarnoviensi, Martino Skemitzki de Bogoria Zawichostensi. Stanislao Kuropathva de Lazuchow Chelmensi Castellanis. Stanislao de Chodctz Mareschalco &

Capi-

Capitaneo Leopoliensi. Andreæ de Cosziceletz Thesaurario, Scepusiensiq; Oswiezemensi, Sandecensi, Juniwladislaviensi, & Bidgodsliensi Capitaneo, nec non Zuppario, & Magno Procuratore Joanne Sculteti Sacræ Theologiæ Professore, Archidiacono Varmiensi. Joanne Latalski Gnesnensi, Cracoviensi, & Lenciciensi Præposito, Petro Thomiczki Decretorum Doctore, Archidiacono Joanne Karnkowski Canonico Cracoviensi, Stanislao Goretzki Præposito Calissiensi Ecclesiarum Secretarijs nostris; Stanislao Jaroczki Mareschalco Curiæ nostræ, Raphaële de Leschno Capitaneo Szlochoviensi, Henrico Itfeldt Proconsule Thorunensi, Ambrosio Storm Nuntio & Notario Gedanensi Civitatum nostrarum. Adamo de Drzewicza Sandomiriensi, Stanislao Lasloczki Posnaniensi Terrarum Succamerarijs, Nicolao Oczieski Capitaneo Costensi, & Magistro Agasonum Curiæ nostræ & alijs quàm pluribus Dignitarijs, Officialibus & Curiensibus nostris, circa præmissa testibus fide dignis sincerè & fidelibus nostris dilectis. Datum per manus præfati Reverendi in Christo Patris Domini Mathiæ Episcopi Præmisliensis & Regni nostri Cancellarij sincerè nobis dilecti. A.C.1658

CIII.

EIDEM AMICO CONFIDENTI,

29 Aprilis.

Initium & finis comitiorum.

Comitia 16 Aprilis vix vivere inceperunt, & desierunt, quia in ipsis præliminaribus rupta sunt, præmissæ tamen solennitates, ego votivam de Spiritu S. Missam dixi, Episcopus Livoniæ zeloso entheo pacificum ingressum ad hunc actum exaggeravit. Post votivam cui Rex publicè sub Baldachino, non ut ante Rex Ioannes facere solebat, dum ex superiori loco & Votivam & Concionem audiebat, redijt cum Senatoribus & alia officialium Regni frequentia ad penetralia Palatij, Nuntij verò Equestris ordinis ad suum solitum conclave, ubi in exiguo satis numero, qui facile dinumerari poterat, quia quindecim tantùm erant, in omnibus enim Palatinatibus, aut rupta, aut limitata fuerant comitiola. Ergo in paucitate comitia nihilò segnius incepit Zawisza Capitaneus Minscensis, præteritorum coronationis comitiorum Mareschalcus in turbido, nam nec levare Scipionem Nuntij Palatinatus Vitebscensis permiserunt, qui postulabant ut sacro sancti haberentur, quibus ipsi Dij neque sacri, neque sancti sunt. Idem est plus posse in Rep: quod plus levitatis habere, imperiosè Nuntij Mareschalcum alloquebantur. Non incipias Domine Mareschalce comitia, ordinarium Scipionem non leves, quia hic actus est nullitatis, & habemus juramento firmatâ instructionem, ut nascentia hæc comitia, & ante cunas opprimamus, nec ulla alia permittemus, nisi campestria comitia in equis, comitia exorbitantiarum juxta pacta conventa. Ita legum ferendarum causa creati Nuntij nihil juris in Repub: reliquerunt, prius pene, quàm ipsi liberi fuerunt, dominari jam in adversa-

A.C.1698 rios voluerunt, & nos sub titulo æquandarum legum nostra jura oppressa videbimus & sentiemus. Victi tamen precibus concesserunt Mareschalco, ut congressum illum Equestris ordinis salutaret, quod & fecit facundè ex circumstantia veris ascensum Regium in Regnum deduxit, & spem in flore existentem fr ctibus comitiorum consolatus est. Sed post finitum sermonem, reiteravit it rum protestationem contra totum actum Bieganscius Mareschalcus & Nuntius Braslaviensis cum alijs quinque & abivit ex conclavi, nec se Mareschalco, & Referendario Regni alijsque detinentibus manere ullatenus voluit; passive proinde loqui debebant & Mareschalcus cũ consensu omnium per unum ex Provincijs ad Protestantes restitutionem activitatis petituros destinavit; nec aliud vel ip e vel alij addiderunt, quasi in re satis obvia. Voluit quidem Mareschalcus ut in instanti hæc deputatio fieret, & reditus illorum cum relatione expectaretur, sed quia hospitia eorum ignorabantur, nec tam citò redire poterant ablegati, soluta passivè sessio, & ad cras ad audiendam relationem in spem regressûs facta.

17ma. Tuebatur libertatem Mareschalcus & ulterius progredi nolebat, cum n n unus, sed sex cum protestationibus exiverint. Facta pòst relatio, à Bakovio Culmensi Succamerario hesternæ negotiationis, irritos fuisse conatus suos, omnes persvasiones, omnesque preces nihil profecisse. Intendebat proinde Mareschalcus valedicere, quia si stantibus protestationibus vellet aliqua congressus Nuntiorum attentare, palàm declaravit nihil se omnino agere permissurum. Erant multæ voces, præcipuè autem Referẽdarij Regni, nullus nunc in Polonia (verè dico) præ Sczuka visus, cujus ore melius eloquentia loqueretur, sed quod magis æstimo, mens ejus nihil præter publicum videt. Arguebat ille præcipitantiam illorum Nuntiorum ad faciendam protestationem. Comitia campestria solidissimis rationibus impugnabat, contraque illa protestabatur & Mareschalcum pro more & consvetudine petijt ne cum valedictione properaret, utque satius in spem melioris fortunæ solveret Sessionem.

Qui spem aliquam & habuit, & 18vâ fecit restituendæ activitatis, quoniam adhuc contradicentes morantur Varsaviæ, & cum nulla esset activitas, limitare voluit sessionem, sed à Ierusalscio vexillifero Bilscensi petit, ne limitaret; occurrunt enim materiæ, de quibus quamvis interlocutoriè tantùm conferre est necesse. Et interim Olszevius Nobilis terræ Livensis obtulit Mareschalco protestationem ratione hominis occisi in itinere à militibus Saxonicis, penes quem & pecunias multas ijdem, ut vocabat latrones acceperunt, cujus vindicationem necis Ciecisżovius, tanquam ex Ducatu Maz viæ Nuntius promoturũ se promisit. Posniak Nuntius & Vexillifer Osmianensis omnino instabat, ut Mareschalcus valediceret, sed ne id fieret iterum contradixit Referendarius limitandámque potius sessionem svasit, quod & factum.

In crastino verò quærebat Mareschalcus, valedicendúmne esset, an sessio solvenda, quandoquidem non redintegratur activitas. Iterum Posniak protestatus contra actum totum exivit. Petentibus pòst multis loquendi licentiam, alto silentio respondebat Mareschalcus, & dum importunè idem requirerent, respondit se stante contradictione nec securè posse, nec debere distribuere vo es, conclusum nihilominus, ut more antiquo distribueret voces, ad loquendum passivè. Variæ ergo cœperunt materiæ, ut pactorum conventorum memoria requisitioque ubinam sint, cum in comitijs coronationis originale eorum, tam diligenter, & inter Annam & inter Caiph m quæreretur, & tamen non est inventum. Quod Galeccius Palatinus Inovroclaviensis non nomine Ducum sed suo proprio universales literas ad Exercitum Saxonicum extradebat, oppressiones nobilitati faciebat, quare subjun-

subjunxit Vexillifer aulæ magni Ducatus Litvaniæ deductis prius inconve- *A.C.1698*
nientijs, quod hic terminus dilationis comitiorum quæratur, ne examinentur multa hæc & similia, ne introspiciatur in senatûs consilia ante & post coronationem, quæ absoluto arbitrio in materijs statûs concludebant. Veniebant quoque contradictiones contra comitia campestria, quia contra legem indicerentur, & augerent non minuerent exorbitantias, per terram non per cælum progredi deberent, & sic vix spirantem suffocarent Rempublicam. Fuit etiam compellatio Mareschalci, ut privatim peteret Regem, quatenus dignetur lapsis succurrere rebus & suam interponere Majestatem, ad redintegrandam tam necessarij consilij activitatem.

Aliquot adhuc dies impensi sunt, sed inutiliter. Nec profuit legatio Regia per Episcopum Livoniæ, Palatinum Braclaviensem & Castellanum Samogitiæ qui persvadebant, ut aut ulteriora consilia prosequerentur, aut actum ad aliquot septimanas limitarent, intra quas sua Majestas expectabat aliquam notitiam ex Litvania, ex qua potuisset capi consilium, quid ulterius pro componendis illius motibus faciendum esset? neutrum fieri potuit, nam cessante activitate prosequi non valebant, multò minus limitare. Post longas proinde disputationes tandem 28. valedixit ex ijsdem circumstantijs verbis uti inceperat Mareschalcus, accusando invida fata, quæ eripuerunt consessui huic florem & uvam acerbam reliquerunt. Insinuavit eadem valedictione & suum interesse, petendo omnes, ut in futuris instructionibus non obliviscantur instantias suas ferre ad Regiam Majestatem pro sigillo minori, quod ipsi jam est benignissimè promissum. Explicuit ad extremum hanc dolendam valedictionem, quòd quosdam vix cognoverit, alios vix salutaverit, reliquos expectaverit, cum amplexu, hisque finivit verbis, & jam tempus adest, lingvis animisque favete. Ruebant pòst Nuntij in mutuos amplexus, & sic evanuerunt potius hæc comitia quàm finita sunt, quia dolendo fato & exemplo, absque ullo initio. Ubi pravæ cogitationes, ibi voces contumaces, & inconsultæ, quia pauci sunt, quibus aliqua ex honesto spes & publica mala singulis in occasionem gratiæ trahuntur.

Hâc eâdem die audientiam publicam habuit Illustrissimus Paulutius Episcopus Ferrariensis Nuntius extraordinarius à sede Apostolica ad coagulandos Polonorum animos missus.

Unicum verò disruptorum horum comitiorum erat commodum & fructus, quod domus Potocciana cum Iablonovijs in gratiam redierit.

Visum est etiam ut in ipso initio comitiorum sua Majestas scriberet ad Gomolinscium literas, quarum copiam tibi adnecto.

COPIA REGIARũ LITERARUM
JOANNI GOMOLINSCIO NOMINATO KIJOVIENSI IN LITVANIAM 17. Aprilis Scriptarum.

SI aut nos Polonicè, aut Fidelitas vestra, his idiomatibus, quæ nos intelligimus, scriptas literas intelligere posset, reciperet à nobis non sine animi dolore expressum propria manu angorem, ad quem nos ,præsentes conjuncturæ ducunt vel invitos. Ergo literas has ita volu- ,mus, tibi interpreteris, tanquam contenta earum, vel ex ore nostro au- ,dires, vel à manu propria reciperes.

Ita credebamus, quòd sinceræ intentiones nostræ, quas habuimus ,& habemus, quemlibet ex subditis nostris ad mensuram meritorum con- ,tentum reddere, omnium devincire affectus, præcipuè tamen eorum, ,qui per testimonia, stante, vel absolutâ Electione nostrâ, fidelitatis suæ

particu-

A.C.1698 , particulari modo noſtrum meruerunt reſpectum, & ecce videmus, quòd ,ubi ſperabamus roſas, incidimus in ſpinas. Inceperunt heri comitia, quæ ,diligenti curâ horum, qui nunc contra ea agunt conſtitutione felicis ,coronationis noſtræ ſunt confirmata, veniunt in primo limine (quan-,quam multis Patribus orantibus, ut ponerent odia in perniciem itura) ,contradictiones ab illis, qui in defenſionem & ſtabilimentum authorita-,tis noſtræ, vitam & ſangvinem litare declararunt. Scimus optimè, nec huic ,contravenire volumus, quòd jus vetandi cuivis Nuntio legitimè electo ,competit, licet comitia rumpere, ſed adimere poteſtatem, eò magis cum ,eſt lege firmata, convocandorum, aut non convocandorum comitiorum ,Regibus Poloniæ, hoc necdum reſcivimus, quinimò cognoſcimus & ſenti-,mꝰ bene quid prærogativis noſtris debeatur, quòd ſcilicet tempꝰ indicendorũ ,comitiorũ ex arbitrio & beneplacito noſtro cũ ſenatu cõmunicato depẽdeat. ,Tot reſponſa à nobis ad compellationes usq; & afflictionem aliorum da-,ta, poterant convincere, ſicut de affectu noſtro nunquam immutando, ,ita & de voluntate præciſa. Si verò ut patet evidenter inventionibus ,noſtris contraeunt, quid ſperandum, niſi, quòd hi, qui nobis ſuas pro-,penſiones ſunt teſtati, non tantùm nutant, ſed & fidem in nos tam in-,juſtè mutant. Ut proinde monſtremus, quòd nos in corde ictus hic pu-,pugerit, committimus tibi, & ferventiſſimè requirimus, ut ubicunq; hæ ,literæ te invenerint, etiam in reditu Varſaviam retroeas, illucque viam tu-,am dirigas, ubi Caſtellanus Vitepſcenſis, Vexillifer Litvaniæ, Succamera-,rius Breſtenſis, Vexillifer Mſcillavienſis & alij ejus partis reperiri poſſunt, ,& ut illos vel inſimul exiſtentes vel ſeparatim manentes, uti commodi-,tas feret, nomine noſtro interroges, quouſque tandem in hac pertinacia, ,quæ nobis minimè placere poteſt, permanebunt? aut bonâ intentione hic ,nexus incepit, aut parum bonâ, & contra nos, ſi pro nobis, cur ceſſa-,re non debet, quando id non tantùm noſtrum proprium, ſed & publicũ ,Patriæ exigit intereſſe, ſi bonâ intentione factus, hoc eſt, ut coæquatio ,finiretur, ut reducerentur alieni a nobis, quotieſcunque coæquatio in inte-,gro eſt, & erit, hanc enim ſemper defendemus, nec mutari permitte-,mus, cùm omnes redierint ad nos, cur non quæruntur media ad finem? ,quando domum Sapiehanam recepimus in ſinum noſtrum, revertentem ,ad nos, licétne venientes repellere? qui cor paternum omnibus apertum ,monſtrare debemus. Licet ne per ſangvinem ſubditorum tranquilliſare ,res quando omnes cogitationes noſtræ, ut eum conſervemus, profundere ,& noſtrum cum illo, contra inimicos Sanctæ Crucis deſiderant. Nemo ,autem id nobis juſtè objicere poterit, ut aliquos cum injuria aliorum re-,cipiamus, ut non cognoſcamus quid debeatur his, qui tanquam primo-,geniti monſtrato nobis in Electione & poſt, ſingulari affectu, exigunt à ,nobis eam gratitudinem, in qua nos à nullo ſuperari permittemus. Si ad ,domum hanc aliquas habent prætenſiones, non ne deerunt media, præ-,cipuè in hac Patria, cui æqualitas in reſpectu & amore & quam ſangvi-,ne proprio mercati ſunt, vindicandarum injuriarum, nonne pro mune-,re noſtro, quod nobis Dominus DEus impertitus eſt, Regiminis in hoc ,Regno [ad aſſiſtendum] oppreſſis obligamur, deficient modi? ut privata ,commoda pacificari poſſint, ſine præjudicio publicorum. Dum nos equum ,conſcendere contra hoſtem fidei noſtræ intendimus, reliquum hoc tem-,poris quod nobis modicum reſtat, cùm ad pacem res inclinent, & hæc ,longinqua eſſe non poteſt, ita impendere publico volumus, ut quindecim ,annorum damna & tam ingentia compenſata videat patria, & illi adime-,re poteſtatem, exarmare, ſumptus tam ingentes ad eum finem jam factos

ad nihi-

„ad nihilum redigere, gloriam nobis adimere, propter quam directè thro- *A.C.1698*
„num hunc appetivimus, & in eo gratiâ DEI consedimus, audent & præ-
„sumunt, & toti mundo ad extremum monstrant, quòd cui inimici deerant,
„hoc ab amicis pati debet. Hæccine est continuatio affectûs, quem ab ini-
„tio experti sumus? in recognitionem cujus parati eramus & sumus, om-
„nia desiderabilia in favorem eorum agere. Nonne hæc evidens est aversio
„à nobis, & si ita se res habet, volumus, ut expisceris. Non amplius nobis
„non diutius illudant Patriæ, spem in Deo ponimus firmam, quòd ille, qui
„nos in throno posuit, in eodem conservabit. Curas nostras conquisitis
„acerbitatibus non augeant, cùm sufficiamus statuendis remedijs. Malu-
„mus in reliquo apertam videre hostilitatem nomini & gloriæ nostræ, quam
„audire contestationes affectûs in verbis, & in re contrarios experiri effe-
„ctus. Tunc offertur absque necessitatis suspicione concordia, cùm à su-
„periore offertur. Dolor extremus cordis nostri ad hanc nos cogit expres-
„sionem, quem non Cancellaria nostra, sed nos ipsi confidenter depromi-
„mus, seriò requirendo, ut ultimatò quæras, quid sibi volunt hi actus,
„qui directè contra nos pugnant? quando auctoritatem nostram invali-
„dant, pro qua sustinenda nihil nobis erit grave agere & pati.

Quidquid testari possumus affectûs, faciemus & ea, quæ jam
„facta sunt, non considerabimus. Mittant ergo tales, qui ad perficienda
„Comitia sincerè juvare possint. Nos omni nisu curabimus, & omnem ap-
„plicationem eò vertemus, ut in omnibus suis prætensionibus ex inte-
„gro illis satisfiat, quà publicè quà privatim ut quivis sub lege vivendo
„suis gaudeat prærogativis. Et si Comitia Campestria necessaria erunt,
„nec hæc declinabimus, sed licetne permittere lanienam civium? & ag-
„gressum jurati Christianitatis hostis, repetitionem, ablatorũ interesse
„Patriæ publicum posthabere? Expectamus à te declarationem positivã
„& ultimatam, ne diutius tam pretiosum tempus inutiliter teramus,
„& ludibrio inimicis simus. Non dubitamus, quòd omnia hæc pro dexte-
„ritate tua innata, & propenso in nos affectu, prudenter sis executurus &c.

COPIA LITERARUM
AD KOCIEL CASTELLANUM VITEPSCENSEM, A REGE SCRIPTARUM 13. Maji.

Omnes cogitationes nostræ aliam metam aliumq; non habent terminum, nisi Regni hujus bonum, visum proinde est nobis hisce te compellare, quæ Oginscio, Pociejovio, Wolovicio, & aliis illius Partis sequacibus volumus, ut communices, ut sciant expressum cum omni sinceritate sensum nostrum.

Zelus hic, quem monstrâstis in initio obsequij in nos, dignus laude est, & gratitudinem à nobis exigit, habebitq; certam, cùm præcipuè hi, qui nobis hactenus adversabantur, jam suam nobis declarârunt, præstantq; subjectionem, quando per seriam nostram applicationem coæquatio generaliter à nobis acceptata, quando expressa, & non immutanda accepimus promissa, quòd omnes prætensiones tam publicas, quàm privatas acquietabunt, secundùm nostram Regiam decisionem. Credidimus proinde, credimusq;, illos contra commoda Reipub: agere, qui per motus & turbida semper nociva id evincere volunt, quæ pacificè perfici possunt. Expedivimus eo nomine & hac intentione universales Literas nostras, in quibus expressimus & voluntatẽ nostram

A.C.1698 & desideria tranquillitatis publicæ. Misimus Secretarium Cameræ nominatum Kijoviensem, cum certitudine affectûs nostri in vos, & propositionibus, quæ tendebant ad pacificationem ulteriorem, & perfectam, quam ex animo, & toto corde præoptamus. Sed cùm omnes curæ & sollicitudines eò magis incitabant corda ad inceptos & præcogitatos motus, qui non tantùm magnum præjudicium publicis commodis attulerunt, impediendo eo modo, qui nunquam amplius præcticabatur, & qui directè impugnat gloriam nostram Regiam, minuit reputationem in orbe, quæ nobis cum vita æquiparatur, & quam semper pretio proprij sangvinis conservabamus. Proponimus igitur considerationi maturiori vestræ, utrum hæc omnia movere ex fundamento cor nostrum non debent, etsi post tot labores & sudores in adducenda ad pacis media adversâ Parte, quando credebamus, & sperabamus continuationem affectûs ab illa, quæ ab initio nobis erat fidelissima, & ecce loco tranquillitatis continuationem motuum cum tantis damnis & præjudicio publici, & oppressione pauperis populi, qui sine ullo merito tanta patiuntur, contrarium videmus. Augeretur justus dolor noster, si ulteriùs id velletis continuare, quod & gloriæ nostræ & bono publico planè est præjudiciosum, quandoquidem utrumq; in futura expeditione bellica consistit, pro qua omnes fecimus dispositiones. Reliqua Capitaneus Minscensis vobis referet, cui fidere debetis, nam non minus nobis est fidelis, quàm cum interesse vestro colligatus, qui certiores vos reddet, quod omnem securitatem & gvarantiam super nos accipimus, quòd nulla vindicta in personas vel bona eorum subsequetur, & quòd ea omnia nos ipsi accōmodabimus ita, ut omnes in universum, & in particulari sint futuri contenti, nihil deest, nisi, ut ex utraq; parte omnes cessent hostilitates, & ut hîc omnes Varsaviæ quantociùs compareatis, ubi sub securitate, authoritate, & guarantiâ nostrâ omnia ad placitum finientur. Non differatis proinde adventum, per quod testabimini nobis eundē zelum, quo cœpistis & sitis certi de nostro constanti affectu, sed vicissim res est justa & necessaria, ut & nos pariter de vestro in nos affectu simus securi, qui in eo patebit, quando nihil facietis, quod sit contra gloriam & satisfactionē nostram, quæ semper juncta erit cum bono publico. Referimus nos in reliquo NB. ad secretiorem dicti Capitanei Minscensis negotiationem.

P.S. *Mppa. Italico Idiomate. Non impediatis hanc Campaniā, in qua consistit bonū publicū, & gloria nostra. Sitis certi de nostro affectu, cui omnino debetis confidere.*

CIV.

AMICO CONFIDENTI 18 Maji

Acta in mediatione refert.

POst prius finita, quàm incepta comitia occurrebat negotium Pacificationis Rokoszij Lovicienſis, qui usque in illam horam pertinaciter accessum ad Regem denegabat, donec Cardinalis Primas (qui ita ut quondam Antonius semel induxit sibi in animum licere quod vellet) sua finiret commoda, donec contractum de certo quanto, de tempore solutioni præfixo, de securitate promissorum perficeret quod

potius

potius affirmari quàm refelli poterat, nam id occultis primū sermonibus mox A.C. 1698
vago rumore vulgabatur, quod mirabatur non tantum extraordinarius sed & ordinarius Nuntius. Inter quos nonnulla erat difficultas, cum nesciretur cui major authoritas competeret. Ordinarius tamen ad jurisdictionem in Spiritualibus solitam; extraordinarius ad illud negotium compositionis inter Regem & Primatem Superioritatem quandam habere visus. Iterum Cardinalis Primas pro quinta Maji convocavit nobilitatem, cujus universales literas tibi adjungo.

Die verò destinatâ, hoc est quinta Maji satis in parvo numero comparuit nobilitas, ac videns Cardinalis debilitatas vires, & pusillum gregem per frequentiores accessus à Rokoszio ad coronatum, omnes cogitationes suas & intentiones eò direxit, ut tandem agonizantem per scissiones animorum, langvere amplius non permitteret, & quando nulla spes restabat, sustinendi Electi Principis Contij, & recusandi jam coronati, visum est turbis inte nis imponere finem & Palatinatus illos penes se restantes flectere ad unionem. Ergo post finitam Votivam per suffraganeum Chelmensem Dluzevium, post mutuam salutationem incepit è statione sua sessionem Mareschalcus his formalibus. Iam duobus annis, Respub: in orbitate sine Rege, & lege manet. Unus integer annus in scissione, & continuò agitatur motu. Adhuc apud nos Interregnum, quia non habemus eum Regem quem nobis elegimus, illum verò agnoscere, qui est impositus quanquam sensus libertatis non permittat, urgens necessitas resolvere debet, & felicitati nostræ adscribere debemus, quod adhuc aliquot temporis spatium ad reflexionem & recognitionem nobis indulgeatur. Melius proinde quassatam in turbido restaurare, quam novam ædificare navem. Agnoscimus omnem facilitatem & conatus Domini Regnantis, & non minus providentiam Summi Pontificis, quando Nuntium extraordinarium ad nostrum congressum ordinat, pro mediatione, & combinatione Majestatis cum libertate; non intrando proinde in ullas materias ulteriores, crederē ante omnia necessarium, ut ad visitandum prædictum Nuntium ex parte nostra destinemus, quod & factum.

In crastino post inceptam sessionem intimavit Mareschalcus relationem Delegatorum ad Nuntium, Castellanus proinde Lenciciensis explicuit, cum qua expressione immensæ gratitudinis suscepti sunt à dicto Nuntio. Incepit post loqui Cardinalis ex illo texu: misereor super turbam, quia triduo sustinent me, quis justam non habeat compassionem super hac Republica, quæ tamdiu dulcedinem libertatis desiderando in orbitate sine Rege & lege manet, ipsas tantùm sustinet ruinas & aggravationes immunitatum; condolendo tamen super sortes nostras non deest nobis adhuc tempus ad restitutionem jurium & libertatum nostrarum, dum tempus habemus, operemur salutem, corrigenda in tot partibus conturbata libertas, enumerabat inconvenientia, quibus futura scandalizabuntur sæcula, cives magis incusabat quàm Regem, nam illorum fides ita in servilem timorē submissa, ut metuant offendere Principem quasi non potior sit veritas quàm Regum gratia. Comitia & tribunal Regni sine lege fundata stante protestatione solenni, desolatio tot Palatinatuum, cum tanquam locustæ panem pauperum cum sangvine mixtum consumunt. Frustra accusaremus in eo Coronatum, quia facilitas ejus ad concordiam ineundam est optime nota; fratres nostri sunt in culpa & causa malorum; invehebatur contra illos qui varijs artibus vinciunt Principem plerumq; obscurum adversus alios, ipsis incautum; velimus proinde non hæsitando applicare nos ad unionem animorum, ut edocta rectius sapere possit Polonia, sit congressus iste noster novissimus, & primus ad felicem & exoptatam unionem; consolabitur nos

A.C.1698 DEUS, quòd non invocavimus nomen Domini in vanum, iuratam manutennedo fidem, & absterget lachrymas gementis populi. Tandem ad connotationem punctorum incitavit conformando se ad voluntatem, & arbitria omnium. Refutata sunt pòst aliqua puncta congresûs Bolemoviensis ad quem describendum aliquatenus excurrere, & deferre tibi debeo, quod aliqui ex Palatinatu Siradiensi & Ravensi motu Felicis Lipski Castellani Siradiensis convenerant, ubi dictus Castellanus primus locutus, quòd non cesset in indefesso studio suo his servire Palatinatibus & ulterius cum dispendio salutis & fortunæ ad idem sponte & ultro sese offerebat non dubius de bono exitu, nam sæpius & cygni triumphant de aquilis lacessiti. Cùm verò miserint Ablegatos ad Cardinalem in his circumstantijs expiscando ejusdem sensum (scis quatuor tantùm milliaria esse Bolemoniâ Lovicium) voluerunt audire relationem. Primus Ablegatus erat Laurentius Swidzinius, qui nullâ oretenus factâ relatione responsum in scripto sigillo obsignatum reddidit à Cardinali; cum verò iterum impetitus fuisset, ut ore referret, quid effecerit cum Collegis apud Cardinalem super desideria Palatinatûs, respondit, id, quod attulit in scripto sufficienter informaturum, loco ergo gratiarum actionis, sævum id malique moris, murmurabant omnes, & præcipuè Alexander Mokronovius Vexilifer Ravensis ursit relationem, cum ille non tanquam simplex cum literis cursor, sed à toto Palatinatu Ablegatus fuerit. Hostes igitur repente sine causa facti; durior inter eos cœpit controversia & ad arma deventum est, urgentibus id commotioris ad omnia turbanda consilij quibusdam è nobilitate, vixque hic tumultus sedatus. Essentialia autem responsi à Cardinali erant, quod destinatus pro 16tâ Aprilis Lovitij congressus propter tenuitatem herbarum, quæ congregatis sufficere non potuissent, ad 5tam Maji sit dilatus. Petijt etiam Cardinalis, ut interea sua combinarent desideria, cum quibus pro generali cõgressu, tanquam cum reparatâ in tempore destinato comparerent. Ibi ergo multa puncta conscripserunt, ubi sui quisque commodi, plus quam publici studiosum se præbuit, quæ longum esset enumerare; Inter alia hoc etiam erat, ut iterum à Primate Rex coronaretur, quanquam multi scivissent, quòd hæc ceremonia repeti nequeat, & conditio aliquid contra bonos mores faciendi, non magis obliget, quàm, quæ per rerum naturam impossibilis est.

Postulata ad Regem Redeo ad Loviciensem congressum, ubi post refutata multa puncta congressus Bolemoviensis, hoc volebant aliqui, ut Rex seorsivum Diploma securitatis daret Regno nostro, quod nullas unquam neque Ipse pro persona sua, neque domus ejus ad Rempub: relinquat sibi prætensiones, ut Electorem se non subscribat, quandoquidem Reges Poloniæ nunquam ab Imperatore dependentes erant, pudeat libertatis suæ Poloniam, quæ tantopere servit. Inter cætera multa sunt dicta, & plurimæ scommaticæ acclamationes erant, contra Galeccium Palatinum Inovroclaviensem à quo tot injuriæ Senatoribus & Nobilibus illatæ allegabantur. Quia verò Commissarij Regij nondum comparuerant, dilata sessio.

Chlebovij invectiva Cum etiam 7ma. nec dùm comparuerant Commissarij Regij, Radomiecius Mareschalcus Rokoszij Palatinatuum Posnaniensis & Calissiensis, puncta quæ in privato connotaverat, non nisi comparuerint, producere voluit. Erat quoddam dubium de adventu Commissariorum, qui tamen jã proximè venturi erant. Institit Chlebovius(facundia sine parsimonia verborum importuna profluentia est & morbus haud se retinentis ingenij) contra Episcopum Vladislaviensem assiduum monitorem coronæ appellans exaggerando anteacta in illegitima nominatione, & coronatione. Provocabat ad scribendas literas Pontifici cum ferventissimis precibus, ut à dignitate Epi-

te Episcopali abjudicaretur, scribique legem urgebat contra eundem Epi- A.C.1698 scopum, ideo leges in facta constituuntur, quia futura in incerto sunt. Inculavit etiam illos qui recesserunt à Rokosizio, apostasiam huic recessui adscribendo. Felicitate glisсit temeritas. Excusavit Cardinalis accessionem aliquorum ad coronatum, & quod non deberent accusari pro opere non malo, quandoquidem illi pro domo nostra Oratores sunt, nunc actores pro parte Rokosizij, persvasores mediationum pro bono publico, nam frequenter qui ab uno regi nolunt, affliguntur à pluribus. Addidit momentum Mareschalcus exemplis sacris actionem excusando, & peccatum necessarium nominando, si Adam non peccasset Redemptorem non habuissemus

Comparuerunt tandem Commissarij die 9na Maji quorum non tantùm adventum denuntiavit Mareschalcus, sed etiam Plenipotentiam datam legit ex qua omnes erant contenti, nemo enim adeo intractabilis est cui suum deniq; manubrium non sit, quo capi ac teneri possit, quæ ut in actis publicis insereretur institerunt Majores Poloni, ut discant posteri ex actionibus nostris præsentibus zelum tuendæ libertatis. Connotabantur interea puncta ad concordiam, quæ inferius videbis, aliquot dies huic connotationi insumpti, non quod id necesse foret, sed quia ut nonnulli non ex vano suspicabantur, nondũ erãt privata accõmodata cõmoda, cũ verò vacare crederetur stabuli Præfectura eandem Mareschalco Rokosizij aliqui vovebant, Cardinalis verò dilectissimo suo Nepoti destinaverat. Unde non levis cœperat esse diffidentia, facile ignem concipiunt quæ paulò ante extinctæ sunt faces.

Dux Radzivilius Vice-Cancellarius Litvaniæ Primarius Commissarius Regius erat, qui nullius servilis sententiæ sponte author, & quoties necessitas ingruit sapienter moderans qui multum tam liberalitate suâ, quàm etiam activitate profuit. Regressum sibi præcaverunt in casum contraventionis tractatui huic ad Rokosizium, si aliqua libertatum violatio palàm esset, si præmonitio Cardinalis trina non proficeret. Quanquam Principes tædio novitatis semel placitæ pro æternis plerumque servare solent.

Ad octavam duravit hic congressus quâ facta est conclusio tractatûs varijs materijs in quæstionem venientibus, minati sunt Cardinali si amplius impediret tractatum & ille aliquando audacter tumidus, sæpius tamen abjectè timidus omnia concedebat, jamq; ipse contentus nulli rei contradicebat. Post connotata verò puncta & conclusa finitum feliciter negotium, & gratiæ DEo actæ, quid subsequetur, brevi scies, nunc *1mo* Universales literas Cardinalis pro congressu; *2do* Puncta conclusa leges.

COPIA LITERARVM
UNIVERSALIUM.

Significamus &c. Quando lætum Ver canum pellit hyemis horrorem, Mavors Europæus publicæ satur calamitatis crudum ferrum in vomeres vertit, sola Polonia infortunio suo gaudere videtur, & delectari, suoq; discordiæ gloriatur certamine, privatorum commodorum plaudit theatro. Sperabamus, quòd ultimus Lovicienſis congressus curatis publicis vulneribus, obfirmatis infirmis, fortificatis confractis inducere debuit in compagem unam divisam Rempub. Videre

A.C.1698 *dere erat quasdam ad eam felicitatem ultrò ducentes apparentias, sed expeditis præliminaribus separavit infeliciter inconstans Februarius. Causas & fomenta non inquirimus, suus sit cuiq; morsus. Non tamē adhuc nos deserit provida DEi bonitas, quando Summi Pontificis paterna charitas plorans filios suos, in utero matris collidentes de sede sua respicit mala nostra. Et sicut toti planè orbi solatia pacis & tranquillitatis authoritate suâ adducit, ita & Patriam nostram ad eum dirigere volens scopum, mittit extraordinarium Nuntium suum, ad sedandas omnes in illa exorbitantias, ad procurandam generalem Reipub: hujus tranquillitatem, ne vel cicatrix maneat læsionum publicarum, & libertas communis cum Religione inprimis vigorem pristinum conservet. Sicut id Brevia Apostolica testantur; acceptamus filiali reverentiâ & obedientiâ hanc Sanctitatis suæ interpositionem, & nolendo diutius fata morari, reassumimus iterum media reducenda internæ quietis. Deferimus vobis omnibus ad omnes pertinere judicando sensum malorum, omnium implorando auxilium & cooperando ut pax & quies reddantur cunctis; & quamvis longiori remigio fessi, magnum iteramus æquor, declarando novum generalem congressum Lovicij pro die quinta Maji, invitando omnes, & amore Patriæ, ac dulcedine libertatis obtestando, ut, cui fides sancta, integritas legum cordi est, concurrere velit pro illo tempore, pro sustinendo & corrigendo eo, quidquid sanguine Majorum nostroum comparatum est, in quo uti assistentiam omnium optamus, ita cum plenitudine votorum expectamus, &c.*

PUNCTA LOVICIJ STABILITA
PER COMMISSARIOS REGIOS.

1mum Punctum Religionis non disquiritur in persona Regia, quia habemus Romanam de illo certitudinem; Regina verò ut socia Regni, ita socia Religionis in finibus Polonicis compareat.

2dum In Exercitu Regio, ut nobiles Catholici & possessionati Officiales sint.

3tio Custodibus corporis ut Rex ex proprio peculio stipendia solvat.

4to Ut inposterum in absentia Primatis non Episcopus Cujaviensis, sed Archi-Episcopus Leopoliensis plenariam potestatem habeat nominandi.

5to Ut inposterum in præsentia Primatis non audeat Episcopus Vladislaviensis nominare sub amissione honoris sui & fortunæ.

6to Ut Cardinalis Primas confirmet Regem impositione Coronæ super caput ejus, sine alijs solennitatibus.

7mo Diploma procuretur à Rege, quòd nullam habeat prætensionem, ad Poloniam, & quòd nunquam erogatos vel erogandos requiret milliones.

8vo Post Campaniam futuram immediatè ut exercitum suum non inducat in Poloniam, sed eum in Saxoniam quantocius ableget.

9no Diploma, quòd nunc tantùm comprobat, Regem noster Generalis Mareschalcus manu suâ subscribat.

10mo

10mo Ut universalibus literis pro comitiolis à Rege expeditis addat cer- *A.C.1698*
, tam relationem, quantum Rex ex millionibus promissis Exercitui exsolverit.

11mo Ut proventus ad se pertinentes in Thesaurum ejus veniant, & non
, distribuat Rex Oeconomias, nec quidem pro tempore aliquo, ne egeat.

12mo Regestrum producat Palatinus Mariæburgensis omnium summa-
, rum, quas in privatas personas elargitus est.

13tio Tribunal Regni cassetur Petricoviense & Lublinense, ulteriora ju-
, dicia inhibeantur, Iurisdictioq; ejus cassetur.

14to Vt Turnus Majori Poloniæ pro Tribunali futuro servetur.

15to Honores, dignitates & vacantias, ut per spatium duorum anno-
, rum non nisi Parti Rokossianæ conferantur.

6to Sal ut Palatinatui Posnaniensi distribuatur secundùm constitutio-
, nem 1656ti.

17mo Ut Cancellaria Regni cautior sit, nec Privilegia super Privilegia
, extradat.

18vo Domino Czarnkovio jactura substantiæ in legatione Moschoviti-
, ca de pane meritorum compensetur.

19no Mandatum seu citatio contra Gruszczenium eliminetur.

20mo Protestatio quoque in Palatinatu Pomeraniæ contra eundem & Ró-
, koszium facta pariter quoque eliminetur.

21mo Aucta potentia unius domus cùm multum prævaleat in Polo-
, nia, ut Ministeria Regni in unam domum non conferantur.

22do Oppressis sub Oliva ut ex justitia distributiva præmia, oppressoribus
, verò pœnæ decernantur.

Reliqua reservata sunt ad Comitia, quæ ut fiant in campo seriò pro-
, movebant.

Hæc Puncta subscripta sunt à Nicolao Swięcicki Episcopo Kijoviensi
, Nominato Posnaniensi, Carolo Duce Radzivilio, M.D. Litt. Procancella-
, rio, quæ ego, ut ingenuè tibi fatear, vix credo à Rege posse approbari.

CV
AMICO CONFIDENTI,
29 Maji.
Acta in Senatûs consilio.

JAm de concordia Lovicij facta, de tractatu per commissarios Regios concluso audivisti, nihil à quoquam factum cujus fructus ante non præviderit; nescio autem utrum sciveris controversiam fuisse satis magnam Palatini Lenciciensis cum Thesaurario Lithvaniæ, quia primus adversæ Parti assistere videbatur; Alter autem sæpius inculcabat, ut potius pacandæ Majoris Poloniæ, quæ est in motu curam haberet, & ex tutela sua Litvaniam dimitteret, nec quæreret gloriam alienâ injuriâ; non in obscuro plerumq; habentur, quæ augendæ infamiæ alicujus componuntur: quæ controversia durasset amplius, nisi ego pro amicitia utriusque eandem dissolvissem quærendo à Thesaurario utrum vera sint, quæ ex Litvania scribuntur, cumque ille, an de istis novis dubitarem, quæsivisset, respondissem ego quidem credo quamvis multa inde veniant sæpius mendacia, sed nemo alius; ridere cœperunt omnes, & ita controversia illa quæ ad iram utramque partem jam inducebat sopita est. *Controversia inter Palatinum Lenciciensem & Thesaurarium Litvaniæ.*

13tia Maji incendium erat magnum in suburbio, unde & meum stabulum in cineres abijt non sine magno domus meæ periculo, quam Rex ipse in equo accurrens liberavit, & ego timens simile aliquod periculum jã *Incendiũ.*
ante

*A.C.*1698 ante inceptum de palatio satis commodo cum Thesaurario Litvaniæ per mediationem Constantini Sieniavij Canonici Vilnensis finivi, quanquam me magnum pretium dedisse, & tu quoq; argues.

Primas pratendit pecunias Vidi literas Cardinalis ad Thesaurarios Regni & Litvaniæ scriptas, in quibus urget ab illis, ut in satisfactionem pro sumptibus in Rokofzio expensis, à Thesauro Regni centum, à Thesauro Litvaniæ quinquaginta millia florenorum illi citra moram numerentur. Ita vides quòd Cardinalis occasionũ plerumq; haud segnis observator, nullã planè occasionẽ numerãdæ pecuniæ omittit.

Vulnerati in Litvania Ex Litvania venerunt nova Oginscium Subdapiferum Lit: esse vulneratum, Pociejum vix evasisse idem periculum, hujus currus spoliatos, accusantur ex parte Sapiehana id fecisse, quod Rex ægrè satis tulit. Plerũq; enim fit ut cui malum conflare volueris, concilies benevolentiam & gloriã.

*Mors Archiepiscopi Leopoliens*is *Concurrẽtes* *21ma.* Venit notitia de morte Constantini Lipski Archiepiscopi Leopoliensis, cujus grande desiderium mansit per memoriam virtutis; concurrunt multi, Nicolaus Wyzycki Secretarius Regni per se, Episcopus Livoniæ per multos non per se, sic, ut olim Romæ non virtute præditis, sed gratiâ & potentiâ pollentibus ad summos quoq; aditus pateret, repulsæ metu id quod virtuti eorum debebatur petere verebantur, nihil enim stultius, quàm id ambire, quo non aliud quàm repulsam passus ignominiam consequare. Sic quos subsequi oportebat, præeunt, qui priores subsequuntur, Constantino Zielinski per Cardinalem Primatem, qui *22da.* Varsaviæ comparuit, publicam in senatu habere voluit audientiam, sed id negatum; In cubiculo proinde quòd vocatur marmoreum salutavit Regem, cum satis exigua assistentia, quæ ingens & numerosa promittebatur, Amphora cœpit institui, & urceus exit. Solennitas hæc in diem anniversarium nativitatis Regiæ inciderat, Disputabatur pòst, utrum Cardinalis Regi jurare debeat, & conclusum, ut illud privatim in conclavi Regio expleret. Consilium fuit *27ma.*

Senatûs cõsilium cujus Puncta hæc fuerant.

1mo Imperator in literis suis de data *23tia* Aprilis significat de incitatione Turcica ad pacem, per mediationem Regis Angliæ, & statuum Hollandiæ requirendo deputationem Commissariorum nostrorum, cum debita instructione. Mitto tibi & literas Imperatoris, & alia quæ protunc hanc materiam concernentia consilio fuerunt communicata. Quid ergo respondendum, quæ instructio cum ultimis gradibus, saltem provisionaliter danda; & quid pro Legato assignandum.

2do pro expeditione bellica futura, quã Rex, quàm gloriosissimè perficere vellet, cũ artileria Regni sufficientem non habeat provisionem, unde supplementum habere debet.

3tio Serenissima Regina Poloniæ Vidua petit permissionem eundi Romam ex voto, iter hoc duorum annorum erit, indemnitati ergo bonorum suorum providendo Regis & senatus consilij consensum desiderat.

4to In jure Patronatûs Regio, quandoquidem hactenus nullam resolutionem non obstantibus tot promissis habeamus, quærit Rex quid faciendum? quia per hanc moram, magnum damnum & præjudicium juribus Regijs & Reipub: & multa inconvenientia fiunt, sicuti ex Abbatia Mogilnensi, ad quam Casimirus Rostkovius Canonicus Varmiensis est nominatus, ipsi Religiosi ejusdem Abbatiæ suæ Majestati supplicem obtulerunt libellum, incusando infelicitatem suam, quòd ab octo annis Abbatem tædiose expectarint.

5to Sakin Ablegatus à Repub: stante interregno in Sveciam nondum revocatus, petit aliquod subsidium, quod per honorem Reipub: denegari non posse sua Majestas insinuare dignatur.

In hoc

In hoc Senatûs consilio pauca in hunc sensum dixi. Gratulabar Majestati Regiæ sine cura verborum, quia affectu magis, quàm verbis, & valetudinem bonam, & finem authoritate Regis motibus internis impositum per novissimum tractatum ex quo omnis felicitatis non spes, sed fiducia. Facile malorum memoriam amittemus, quando concordes sub felici Majestatis Regiæ regimine publica reflorescet fortuna, ita ut cum S. R. Majestas ex permissione divina Rex noster integrâ Republicâ in campo Electorali proclamari non potuerit, nunc scissâ gloriosius non potest agnosci, quàm dum & Majestas Regia & libertas nostra ut nihil supersit, per ultimum hunc accessum confirmantur, cum non magis Regiæ authoritatis, quàm civium habita est ratio libertatis. Affectum in Reges, zelum pro libertate indivisibiliter majores nostri nobis reliquerunt, & proinde utrumque defendere tenemur. A.C.1698

Puncta breviter more meo sic ex statione mea resolvi. Quòd scilicet nullum sit dubium, Imperatorem non tantùm tam magnis bello Turcico factis expensis, sed etiam propter commoda sua, quæ ubique primum locum tenent, modò aliqua vel minima offeratur apparentia, cogitaturum de pace & tractaturum. Dum ergo mediatio Regis Angliæ & Statuum Hollandiæ intercedit, nullum est dubium, quod illam acceptabit. Si verò requirit Commissarios nostros, expediendum omninò citissimè aliquem capacem, qui diligenter exquirat in quem finem res inclinent, ut si certa apparentia erit inchoandi tractatus, Majestati vestræ nuntiet & tunc mittendum Legatum, & Plenipotentiarium, ne in egestate tanta thesauri, inutilia expendamus. Ad conscribendam instructionem non multum laborandum est, quia quando ante aliquot annos similis apparentia ad pacem erat expeditus fuit *imo* Vladislaus Kos Palatinus Mariæburgi, & novissimè Stanislaus Malachovius Palatinus Posnaniensis; hos ergo gradus observandos crederem, addita tantùm melioratione in favorem nostrî, ut ad minimum notabilem aliquam summam pro expensis, pro tam ingentibus damnis habeamus, qua tam magnum Exercitui debitum suppleri possit. Iustè autem id prætendi debet, quia non pro nobis, sed pro colligatis bella gessimus. Sumptus pro legatione jam est practicatus ac proinde de quanto non est amplius loquendum, modò his expensis Thesaurus satisfacere queat.

De expeditione Artileriæ longè ante cogitandum erat, non eò tempore, cum jam in campum exeundum est, sed quando infelicitas Reipub: sic tulit, sat citò si bene. Rogatum ergo velim Thesaurarium Regni ut omni meliori modo etiamsi Thesaurus vim aliquam patiatur, instantanee aliquo notabili succurrat supplemento. Quantum verò id esse debeat periti in arte decidant.

Serenissima Regina Vidua meretur eum respectum ex gratitudine, nõ tantùm erga personam suam, sed ob memoriam tanti Regis, quæ nunquam in cordibus nostris extingvi potest; justa petenti non est deneganda gratia, sed pro duobus annis tantùm licentiam petit, cur non concedatur id Dominæ nostræ præteritæ, quod privatissimæ etiam personæ est concessibile; si longiorem residentiam cum retentione jurium suorum à Repub: concessorum, dispensationem requireret, fortè non possemus nobis tantùm arrogare Senatores ut sine comitijs id indulgere valeamus, stante præjudicato Reginæ Eleonoræ, sed quando tantùm pro duobus annis, ego pro loco meo nullum habeo scrupulum, præcipuè cum hoc iter ex voto arripit, quia recordor puncti in Bulla Cænæ Domini, quòd quicunque limina Apostolorum visitare volentem impediret, excommunicationi subest. Nulla igitur in hoc puncto monstranda renitentia, quinimo optarem, ut demus parvum hoc post tam ingentia damna solamen & non addamus satis affli-

A.C.1698 ſtæ negativam affiictionem.

Jus Patronatus Regium à tanto tempore evinci curatur, nec evincitur. Petimus nec audimur, quia fortè malè petimus. Optarem proinde propter compendium, & propter perfectum finem, ut ex præſenti hoc ſenatûs conſilio deputentur & aſſignentur deputati, qui ſivè cum Roma, ſivè cum Nuntiatura agant, & efficaciſſima inveniant media ut negotium hoc pro juſtitia & æquitate tandem aliquando finiri poſſit.

Dominus Sakin meretur reſpectum & expedit ut quantocius ipſi ſuccurratur, quia quo diutior erit ejus ibi reſidentia eò majora faciet debita & inde major Reipublicæ pudor quæ ſervientes ſibi evincere non deſerere & ſolet & debet.

Finivi infinito voto ut Dominus DEus ſalvum faciat Regem & conſilium ejus confirmet.

Poſt conſilium finitum habui licentiam abeundi Pultoviam, quo Rex quoque venire debet iturus pro venatione ad quam ab Electore Brandeburgico in ſua Pruſſia inſtituendam ſolenniter invitatus eſt.

COPIA LITERARVM
CÆSAREARUM AD REGEM POLONIÆ DATARUM, Viennæ 23. Aprilis 1698.

LEOPOLDUS (tit:)

Poſtulat à nobis arctus, quo Serenitati Veſtræ, & inelyta Polonorum Reipub: juncti ſumus, ſacri fœderis nexus, ut eandem nihil celemus eorum, quæ ſanctam illius obſervationem quocunq; modo ſpectare queant, unde cùm nobis Sereniſſimus & Potentiſſimus magnæ Britanniæ Rex communicârit literas, ſibi tam à Legato ſuo in Turcia, quàm ab ipſo Supremo Veſirio ſcriptas unà cum præpoſitione tractandæ pacis à dicto Veſirio facta, nihil prius nobis faciendum duximus, quàm ut de ijs omnibus, ut & de literis à Sereniſſimo magnæ Britanniæ Rege ac ordinibus Generalibus fœderati Belgij hac de re ad nos exaratis Serenitatem Veſtram per Ablegatum noſtrum extraordinarium Illuſtrem & Magnificum Carolum Julium Sedelnicki *Comitem, ac Dominum in Choltiz confidenter certiorem redderemus. Et quamvis iſta propoſitio non ſit ejuſmodi, ut pacem deſuper completam, & undequaq; convenientem ſperare liceat, pro eo tamen ac ex alijs præmiſſis ſperandum eſt Turcas poſtulatis ſuis haud firmiter inhæſuros, ſed æquioribus in tractando conditionibus locum daturos eſſe. Grave ſine dubio, & vix à culpa alienum Serenitati Veſtræ æquè ac nobis fore videbitur oblatam hanc occaſionem tentandæ amicabilis compoſitionis, & ſiſtendi profuſionem humani ſanguinis omnino rejicere. Quamobrem ſicuti per noſtrum Supremum Cancellarium Comitẽ Kinski prædicti Sereniſſimi magnæ Britanniæ Regis Legato mentem noſtram præviè expoſuimus, prout ex illarum literarum exemplo pariter exhibendo patet; ſic Serenitatem Veſtram peramanter requirimus, ut & ipſa nobis hoc ſuper negotio ſenſus ſuos candidè non tantùm exponere, ſed & ſuo inclytæq; Reipub: nomine Commiſſarios deputa-*

putare non gravetur, qui accepta ulteriori à Turcis declaratione unà cum nostris & Venetorum Reipub: ministris loco congruo de pace cum Turcis & DEo T. O. M. annuente negotium tam salutare ad optatum finem perducere unanimiter tentent. Viennæ 23. April. 1698. A.C.1698

Interpretatio Copiæ scripti continentis Puncta, quæ ut fundamentum sint tractatûs pacis cum Cæsare & Confœderatis Imperij plena Serenitatis subscriptione firmata sunt.

CUm ad concludendam pacem excelsum Imperium inter & Cæsarem atq; ipsius Confœderatos gloriosissimorum inter maximos Principes Christianæ Gentis & absolutorum inter eximios Dominatores Principum ejusdem Nationis amicorum nostrorum Regis Britannici ac statuum Generalium, Nederlandæ mediatio ab Imperiali quoq; Majestate sit accepta, eo fundamento, ut quæ in utrorumque possessione sunt, denuo in possessione eorundem maneat, in forma judiciorum conclusioni pacis data est facultas & auctoritas Imperatoria cum ista exceptione, ut Germanicæ militiæ ex fortalitijs, quæ sunt in Transylvania, exeant, fortalitia reddantur Transylvanis, Transylvanica Regio iterum in pristino statu ponatur, & ut tranquillo statu fruatur, sit sicuti prius sub patrocinio utriusq; Imperatoris.

Fortalitium Temesvarij cum Territorijs ab antiquo sibi attinentibus limites habeat Maurusium & Tibiscum fluvios. Titul quod inter Tibiscum est ac Danubium maneat desolatum, & in dicto districtu de novo nulla arx erigatur, sed subditi sicuti modò quibus & quæ tribuere solent, denuò tribuant.

Terræ quæ ultra Savum existentes parent arci Belgradinæ, iterum pareant.

Petrovaradinum demoliatur, Illok & Possega & Bruth evacuentur, & limites ponantur in locis opportunis atq; idoneis.

Oppida & Palancæ in Confinijs Bosniæ ultra flumen Unnam posita cum modò sint cum suis territorijs in nostra potestate, sive Palancæ sive Oppida, quæ sunt citra Unnam evacuentur, & confiniorum confusio evitetur.

Favente DEo his conditionibus pax cum Cæsare concludatur, atq; cum Confœderatis ejusdem etiam pax simul ut componatur, data est Imperatoria facultas.

Camienecum demoliatur, Poloni omnino ex Moldavia exeant, atq; secundùm antiquos limites vetusta cum Polonis amicitia renovetur. Pariter data est Imperialis facultas, ut sub fundamento de uti possidetis, *cum Venetis Pax concludatur, quando convenient in unum locum congressûs Plenipotentiarij directione mediatorum, aliqua fortaliiia, si quæ sunt apta confinijs Imperatorijs, aut evacuentur, aut demoliantur.*

Datum die 15. unici inter menses mensis Reseb à sacro exitu. Anno 1109.

COPIA LITERARVM
A SERENISSIMO REGE ANGLIÆ AD SUAM MAJESTATEM CÆSAREAM. 21. Martij 1698.

GVILIELMUS III. DEI GRATIA MAGNÆ BRITANNIÆ Franciæ & Hiberniæ Rex, Fidei Defensor, Serenissimo, Potentissimo, & Invictissimo Principi & Domino, D. LEOPOLDO Divinâ favente clementiâ electo Romanorum Imperatori, semper Augusto, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclavoniæ Regi, Archi-Duci Austriæ, Duci Burgundiæ, Brabantiæ, Styriæ, Carinthiæ, Carniolæ & Virtembergæ, Marchioni Moraviæ, Duci Luxemburgiæ, superioris & inferioris Silesiæ, Comiti Habsburgi & Tyrolis, Fratri consangvineo & amico nostro charissimo salutem perpetuamq; felicitatem. Serenissime Potentissime ac Invictissime Princeps, Frater, consangvinee & amice charissime.

Cum omnes sincerum animi nostri in Majestatem Vestram Cæsaream affectum & in commoda Imperij Germanici studium singulare testandi occasiones accipere cupiamus, omnibusq; ad eadem procuranda & promovenda officijs nostris uti parati sumus cumq; pace æquis conditionibus cum Turcis ineunda tam honori & incolumitati Cæsareæ Majestatis Vestræ, quam Imperij emolumentis consultum iri existimemus, eâ mente mediationem nostram aliquo abbinc tempore per nobilissimum Virum Dominum de Paget *Legatum nostrum Constantinopoli residentem aulæ illi obtulimus, quam illis gratam & acceptam esse tam ex literis Legati nostri prædicti die 23 mensis Januarij proximè elapsi Adrianopoli datis quàm ex alijs ab ipso Viziro ad nos scriptis, unà cum pacis conditionibus ex parte Turcarum propositis, cùm Manifestum sit literarum istarum, & conditionum exemplaria ad MajestatemV.C. per Legati nostri prædicti Secretarium, qui chartas ipsas ad nos pertulit, quantocius transmittenda duximus, & cùm pacis conditiones à Turcis proposita, & quæ per colloquium, per Legatum nostrum & Vizirum eâ de re ventilata sunt, quibus quantum à quibusdam ipsorum postulatis quo melius Majestati Vestræ Cæsareæ satisfiat, recedere tandem posse Turcas autumat Legatus noster, explicatum est sub oculos Majestatis V.C. simul & semel posita sunt; ipsa uno quasi intuitu perspiciat & perpendat, utrum illa animorum Turcicorum ad tractatum pacis cum M. V. C. ipsiusq; fœderatis inchoandum propensione, quæ sinceritatis speciem præfefert hoc tempore utendum sit, & in incepto procedendum, & si ea Majestatis Vestræ mens sit, & meditatione nostrâ in eum finem, uti ei visum fuerit, haud abs re fore ducimus, & Majestas V. C. Legatum nostrum prædictum, ac etiam Legatum DD. Ordinum Generalium, unitarũ Provinciarum facultatibus & mandatis suis quantocius*

tocius instruat, ut in hoc opere cum Turcis sine mora pergatur, dum A.C.1698 *anni tempus negotijs transigendis, quàm actionibus militaribus magis opportunum sit, quibus tamen se accingunt Turcæ, si pro pace conatus minus bene successerit.*

Nos mandatum in hac re Legato nostro prædicto dedimus, & Dominos Ordines Generales eadem suos daturos non dubitamus, ut junctis consilijs opus hoc modis, quos Majestas Vestra Cæsarea præscripserit, prosequantur. Quod superest Majestatem Vestram Cæsaream Divini Numinis tutelæ ex animo remittimus. Dabantur in aula nostra Kensington 12 Martij Anno 1698. Regni nostri decimo

Cæsareæ Majestatis Vestræ

Amantissimus Frater & Consanguineus Guilielmus Rex.

AD SERENISSIMAM BRITANNICAM MAJESTATEM LITERARUM SUPREMI VESIRIJ & ABSOLUTI ADMINISTRATORIS, EXCELSI IMPERIJ OTHOMANICI INTERPRETATIO.

Gloriosissime inter maximos Principes Christianæ Gentis & absolute Dominator inter eximios ejusdem Gentis Monarchas, Director rerum Christianæ Reipub: Chlamyde amplitudinis & honoris ornatissime. Regnorum Angliæ, Scotiæ, Irlandiæ, & eidem subjectarum Provinciarum Rex ac Dominator observandissime, dilectissime, altissime, Amice noster Guilielme III, cujus fines DEus ipse coronet, probitate & sospitate, & concedat tramites omnes rectitudinis & amplitudinis. Præmissis prælibatis & salute completis annuntiationibus ac oblatis prælectissimis ac sinceritate accumulatis Consalutationibus, quæ possint stabilire fundamenta amicitiæ, & confirmare basim unionis inter nos amicissimè significatur, & benevolè exponitur ex Vestris literis Regijs, benevolentiâ plenis, quas attulerat antè hac ad fulgidam portam inter egregios & eximios Viros, Magnates, æstimatissimus Legatus Vester Mylord de Paget, *innotuisse acceptam fuisse vestram mediationem à Cæsare, & ejus* Confœderatis, *ut per compositionem, & reconciliationem intercedentis inimicitiæ pax & amicitia iterum coalescat, ac proinde Vestram Serenitatē per summam sinceritatem optare, ut per reconciliationem civitates, atq; servi DEi populi quiescant planè in amicitia & bona correspondentia vestra, quæ ab antiquo cum fulgido Imperio servatur, nullum accidit momentum, quod non pergratum sit, atq; benevolentia vestra nullatenus in dubium vertitur. Præterea gloriosorum inter magnos Christianæ Gentis nostrorum veterum amicorum statuum Generalium, quorum fines bonitate & integritate confirmentur, similiter quoq; isti mediationi consensum declaravit Legatus eorundem* D. de Collier,

A.C.1698 *qui residet in felici porta. Mediatio Vestra ab excelso etiam Imperio est acceptata, propositio tamen de* uti possidetis, *quam illi tanquam fundamentū proposuêre in sensu stricto non est apta decori excelsi Imperij, ac proinde cūm cogitatū sit non esse inclinatum atq; annuentem Cæsarem propositionibus idoneis his tractatibus, & cùm consideratum sit, solùm suscepisse istam propositionem & proficuam aliquibus suis intentis, re verâ autem non esse propensum, ad pacis conclusionem, non fuerat redditum responsum. Quod præsens autem cùm prælaudatus Legatus Vester declaraverit ex Vestra Sinceritate utriq; Imperio præstita, mediationem vestram non esse interruptam, sed eodem tenore facultatis frui, atq; continuari propensionem ad tractatus utrisq; utiles & idoneos, & causam dilationis fuisse responsionis abnegationem, atq; quandocunq; V. Sinceritati daretur responsum Excelso Imperio idoneum & intra terminos facilitatis per interpositionem mediationis V. & adhibitis V. Seren: amica nostra & statuum Generalium posse sisti cursum sangvinis humani, & incendium hostilitatis extingvi, ad terminandum negotium istud nos excitavit, itaq; sublimi throno & altæ Sedi Serenissimi, August: Amp: Potent: Maximi inter eximios Reges ac decoratissimi inter Monarchas, Altissimi D. mei retuli, Cæsaris, atq; Confœderatorum proposita ratione ad amicitiam & pacem, inclinationem, & amicæ nostræ V. Seren: mediationem exposui, Sua itaq; M. non abnuit tractatus pacis misericordiâ flexa erga pauperes, utrorūq; subditos, ut nempe quiete civitates, & tranquillitate populi fruantur, & præcipuè fisa amicitiæ V. Serenitatis, atq; puncta satisfactioni honestissimæ Imperiali congrua, scripto tradita posita sunt in manibus prælaudati Vestri Legati, quæ postquam unà cum literis nostris pervenerint, faxit DEus, ut per sinceritatem & æquitatem, quæ tanquam in centro in corde Vestro sedem habet, Regiæ mediationis officia expleantur. In similibus tractatibus cùm Vestra Mediatio in gradu sit plena auctoritatis & utrorumq; vices possideat, atq; tanti valoris æstimetur, si quæ impedimenta offendant, eorum ablatione amicitiam & fœderationem ad antiquam normam iterum renovandam, & faciente DEo utrorumq; Plenipotentiarios in idoneo loco congressum facturos esse ad reliqua quæ ad pacem attinent, perficienda, ac stabilienda, atq; ita servos DEi subditos quietos & contentos fore consideramus. Sin autem prout convenit Mediationi Vestræ debitum honorem haud præstantes, & huic tam probo negotio, per æquitatem, temperantiam, atque justitiam, æstimationem haud adhibentes, abhorrebunt à pace iterum in favorem eorum, qui miserentur servorum DEI, emicabit, quidquid sub velo Divinæ prædestinationis latet parentibus DEo, salus effulgeat. Data in hybernis DEO protectæ civitatis Adrianopoli. Ex Interpretatione Alexandri Maurocordati, Interpretis Generalis fulgidæ portæ.*

COPIA

COPIA LITERARUM
CÆSAREARUM AD CARUM MOSCHOVIÆ DE PACE CUM TURCIS. Viennæ 23. Aprilis 1698.

LEOPOLDUS (tit:)

Quò sinceriori in Serenitatem Vestram ferimur affectu, quoq; magis cupimus constantem cum eadem amicitiam colere, eò proniores etiam sumus id re ipsâ præstare, ad quod ex fœderis nexu, obstringimur. Confidenter itaq; Serenitati Vestræ significamus, qualiter Serenissimus & Potentissimus Magnæ Britanniæ Rex nobis communicaverit literas sibi tam à Legato suo in Turcia, quàm ab ipso Supremo Vezirio subscriptas, ut & propositionem tractandæ pacis à dicto Vezirio factam. Quæ tametsi non sit ejusmodi, ut pacem conficere queat, nobis tamen visum fuit ea Serenitati Vestræ pariter ac reliquis fœderatis nostris unà cum literis à dicto Serenissimo M. Britanniæ Rege, ac Ordinibus Generalibus fœderati Belgij hac de re ad nos exaratis communicare, simulque superaddere, quæ per tit: *Supremum nostrum Bohemiæ Cancellarium Comitem* Kinski, *eò, quòd in ista propositione nulla Serenitatis Vestræ mentio facta sit, prædicti Serenissimi Regis Legato de Serenitate Vestra insinuavimus: prout ea omnia per extraordinarium Ablegatum nostrum in Polonia Illustrem ac Magnificum Carolum Julium* Siedlnicki, *Comitem ac Dominum* à Choltiz, *Serenitatis Vestræ ibidem existenti Ministro exhibere jussimus omnino confidentes eandem Serenitatem Vestram non tantùm ad experiendam per universales tractatus amicabilis compositionis viam & sistendam humani sanguinis effusionem, si æquæ conditiones offerantur, pronam, sed suos etiam Commissarios deputaturam esse, ut acceptâ à Turcis ulteriore declaratione, unà cum nostris reliquorum fœderatorum nostrorum Ministris loco congruo de pace cum Turcis & Tartaris agant, & DEo T.O.M. annuente negotium tam salutare, ad optatum finem conjunctim perducere tentent. Qui de cætero Serenitati Vestræ vitam longævam & felicissimos rerum successus fraterno affectu apprecamur. Dat: ut suprà.*

COPIA LITERARVM
A DD. STATIBUS GENERALIBUS UNITI BELGIJ AD SERENISSIMAM MAJESTATEM CÆSAREAM.
31. Martij 1698 scriptarum.

Quemadmodum maximi semper fecimus Cæsareæ Majestatis Vestræ amicitiam & propensam erga nos & Remp: nostram voluntatem, quam sæpius experti sumus, sic etiam quacunq; datâ occasione documenta dare conati sumus, quanto studio Cæsaream

A.C.1698 *ream Majestatem Vestram prosequamur, & quantopere res ejus nobis cordi sint, hæc etiam causa est, cur aliquot abhinc annis unà cum Serenissimo & Potentissimo M. Britanniæ Rege Cæsareæ Majestati Vestræ officia & mediationem nostram obtulerimus ad componendum Turcicum bellum, quod miseranda cum populorum strage & agrorum devastatione longo nimis tempore gestum est, & etiamnum geritur. Non licuit quidem nobis esse tam beatis hactenus, ut exaudita sint, quæ pro reconciliatione, pace, & concordia, Maximorum Imperatorum, & plurimarum, quibus imperant, gentium votis irritis, quas simul adhueramus nostris conatibus, non tamen hanc curam abjecimus, & spes etiam iterum aliqua affulget, sopitum hoc per aliquod tempus pacificationis negotium reviviscere posse, &, si faveat Numen ad optatum finem perduci. Communicavit etiam Seren: M. Britanniæ Rex pro amicitia, quæ inter nos intercedit, & pro conjunctione, quæ causam hanc nobis communem fecit, literas, quas tam à Legato suo apud aulam Turcicam degente, quàm ab ipso Supremo Vezirio accepit atq; pacis conditiones, quæ ab ea parte proponuntur, de quibus ad Majestatem Vestram Cæsaream plura scribere supersedemus, quoniam scimus Cæsareæ Majestati Vestræ harum omnium à Rege M. Britanniæ Copiam factam esse per eundem Secretarium, qui literas has nostras perferet, gloriosum reverà non minus, quàm jucundum nobis foret, si nobis cum Seren: Britanniarum Rege conciliantibus, pax inter tantos Imperatores, eorumq; fœderatos conciliaretur, itaq; non potuimus hoc rerum statu non rogare Cæsaream Majestatem Vestram, ut pro summa sua prudentia cogitet, atq; perpendat, quatenus occasione, quæ ut nobis videtur, favet, dum ad pacem proclives sunt Turcarum animi, utendum putet, & si placuerit Cæsareæ Majestati, denuò experiri, an opus tam salutare ad optatum finem perduci queat, operâq; & mediatione nostrâ pridem non ingratos iterum uti judicio C. Mtis V. relinquimus, an non è re futurum sit, Legatos apud Portam tam nostram quàm Regis M. Britanniæ quantocius reddi de voluntate Mtis V. C, eosq; mandatis & facultatibus necessarijs muniri, ut absq; mora cum Turcarum Imperatoris Ministris opus hoc peragant, ne tempus interpositum, eductiq;, qui adhuc in hybernis stant Exercitus, consilia mutandi ansam præbeant. Interim nos Legato nostro mandata damus, quemadmodum Serenis: & Potent: M. Britanniæ Rex se Legato suo dedisse nobis indicavit, ut junctis consilijs opus hoc prosequantur, eo modo, quem C. M. V. præscripserit. Cæterum Serenissime, Potentissime atq; Invictissime Imperator DEum Opt. Max. rogamus, ut Cæsaream Majestatem Vestram diu sospitem conservare, & prosperè ac feliciter regnare sinat. Dabantur Hagæ Comitum die ut suprà.*

COPIA

COPIA LITERARUM
A COMITE KINSKI AD LEGATUM ANGLIÆ MYLORD PAGET 24. Aprilis. 1698.

ILLUSTRISSIME & EXCELLENTISSIME DOMINE LEGATE COLENDISSIME.

VIdit Sacra Cæsarea & Regia Majestas Dominus meus Clementissimus ea, quæ Excellentia Vestra humanissimis suis literis 22. Januarij nuperi Adrianopoli datis fusius perscribere visum fuit. Abinde etiam vidit ea, quæ Serenissimo & Potentissimo Magnæ Britanniæ Regi ab Excellentia Vestra transmissa pariter communicare & Londino remittere similiter datis ad Sacram Cæsaream & Regiam Majestatem literis fœderati Belgij Ordinibus Generalibus comitari placuit Sacra Cæsarea Regiaq; Majestas Dominus meus Clementissimus amicissimi Regis & præmemoratorum fœderati Belgij Ordinum Generalium paci reducendæ destinata Officia, & per Excellentiam Vestram tum huc ad aulam Cæsaream notificata, cum etiam apud Excelsam Portam Ottomanicam interposita obstricto recipit, & agnoscit animo, pari etiã affectu & æstimatione considerat Excellentiæ Vestræ huic prædictæ fini adhibitas industrias & defatigationes utrisq; gratam vicem semper repositura. Et quò minus eum apud DEum tum apud mundum de rejecta aut neglecta pace, & non cohibita humani sanguinis effusione sibi & suis Serenissimis Fœderatis quid responsi avertetur, aut etiam opprobrij conciliet. Jussit Sacra Cæsarea & Regia Majestas Dominus meus Clementissimus Excellentiæ Vestræ præsentissimis significare, quod postea quam pro S. Cæsarea & Regia Majestate ejusq; Serenissimis fœderatis, Rege scilicet & Repub: Polona, & Repub: Veneta stabilita, & reciprocè sine omni limitatione, exceptione aut etiã reservatione à Porta Ottomannica acceptata fuerit, illa inter Imperatores Romanos, eorumq; gloriosissimos Antecessores ex una & Turcarum Imperatores, eorumq; gloriosos Antecessores ex altera parte, haud interrupta observantia, recepta & usitata regula, uti possidetis, *ita porrò possideatis. Tum Sacram Cæsaream Regiamq; Majestatem cum Serenissima Repub: Veneta promptam esse venire ad tractatus & congressum, in quibus salvâ per omnia dicti,* uti possidetis, *ita possideatis, basi, tractari poterit de ijs omnibus, quæ vel confinia concernere, vel etiam citra obligationem, & solius communis convenientiæ causâ per evacuationem, aut demolitionem reciprocam quorundam minorum locorum in Hungaria, aut aliàs stabiliendæ & assecurandæ paci tam tum stipulatæ deservire poterant convenire juxta ea, quæ in commune commodum tum fieri posse judicabuntur. Et quia pro hic & nunc nemo ministrorum Regis Poloniæ in hac aula Cæsarea existit, ideo citatis & expressis*

,à Republica Polona, ac Caro Moscoviæ, atque Veneta Republica tanquam *A.C.1698*
,fundamentum pacis statuimus, & omnibus expressis conditionibus exequẽ-
,dum fovere bonâ fide declaramus, atque affirmamus, & mediatione subli-
,miorum antiquorum excelsi Othomanici Imperij & utriusq; benevolorũ Bri-
,tannicæ Majestatis, & Statuum Generalium uniti Belgij, & officijs, atque
,directione admodum æstimatorum Legatorum eorundem, per congres-
,sum institutis tractatibus ad regulandas pacis conditiones, secundùm con-
,venientiam statûs rerum ac rationis temporum, de quorundam locorum
,permutatione, & demolitione territoriorum & limitum ac terminorum
,tractabitur, & ratio etiam executionis suo tempore præstandæ statuetur,
,& stabilietur, ac, prout benè judicabitur, reliquis conditionibus & pactis
,& consequentibus pacis, ad bonum ordinem redactis cum Cæsarea Ma-
,jestate recepto more ac formâ induciarum, & cum singulis reliquorum
,confœderatorum ratione statui rerum ac temporum conveniente, atque
,utili favore Altissimi Dei, alma pax coalescat, atque prædictum funda-
,mentum pacis, & conditio ad Regem & Rempublicam Polonorum, &
,Moschorum Czarum quoque extendatur, ac vigore horum utrinque tra-
,ditorum instrumentorum præmemoratus locus reservetur, ut congressui
,interveniant, & ad ineundam pacem cum excelso Imperio sic ut Cæsar
,& Veneta Respublica de proprijs pactis tractent, atque ea stabiliant; at-
,que posthac ut inito congressu, sicut declaratum est. Datum 13 Mensis
,Machazer Anno 1698vo in Castris propè Sophiam

CVI
AMICO CONFIDENTI,
16 Junij
De actis in venatione Jansburgensi.

VEnit Pultoviam Serenissimus Rex ultima Maji misso prius ad Electorem Bielinio Supremo Regni Camerario. Venit autem ipsâ mediâ nocte & cum illo Castellanus Samogitiæ, Olstinensis, Perislaviensis Capitanei, & paulò post Thesaurarij Regni & Litvaniæ, Palatinus Inovroclaviensis, Masoviæ, & Mariæburgi; lætissimus fuit Rex quia nonnisi horâ sextâ matutina cubitum ivit, nihilominus in crastino, quæ erat Dominica infra octavam Corporis Christi, in Ecclesia collegiata officio divino & processioni adfuit.

2da Junij Prandium in Kleszevienſi prædio meum sumpsit & pòst in Prasznysz pernoctavimus. Oblitus verò sum unius notabilis rei, quæ *1ma* Junij evenerat, quod scilicet Prependovius cum Bechlingo Saxoniæ Ministro ingentes contentiones circa salifodinas Wielicenses habuit, ita ut primus multam in gratia Regis diminutionem observaverit, quia se Majestas sua pro secundo declaravit, cui jam ante meditata ratio contra imminentia, quod ita primum commovit, ut etiam abire Regemque relinquere voluerit, nisi amici dissvasissẽmus. Id etiam scito quod ego nullatenus comitari Regem volebam, sed magis precibus, quàm mandato ejus victus feci, cui parere non volo tantùm, sed & debeo; Rexque in meo curru, quem satis commodum habui solus mecum solo, locus enim plures non capiebat, iter hoc absolvere voluit.

3tia ergo Junij auditâ Missâ & processione infra octavam Corporis Christi solita in Prasnisensi Parochiali Ecclesia absolutâ in Chorzele prãdium sumpsimus, unde absolutâ itidem pomeridiana Processione abivimus & in arce Szczytnensi jam ad Electorem pertinenti pernoctavi-

 mus,

A.C. 1698 mus, solenniter ibidem tractati ab Officialibus ejusdem Electoris, quibus præfuit officium salutationis absolvens comes Donhoff unus ex Camerarijs Electoralibus.

4ta Junij prandium instructum fuit ab ijsdem Officialibus in via & in tentorio ex folijs arborum facto, solenniter itidem tractatus est Rex. Volebat Elector unum ad minimum milliare in occursum venire Regi, sed tam citò venimus, ut vix quartam partem milliaris conficere potuerit. Descendit Rex ex curru meo, & post ceremonias ab utrinq; factas, ascendit currum Electoris, & nos ad alios currus studio paratos. Tribus vicibus approximante Rege explosa sunt tormenta, quæ non sunt nimis multa in hoc novo lansburgensi fortalitio. Conduxit ad parata cubicula Regem Elector ubi duas horas in conferentia impenderunt. Paratus erat thronus, quo ordinariè non utitur Elector, sed in favorē Regis, duo tantùm ad mensam sedebant: Interim ad tractandos Senatores destinatus erat Princeps Olstinius, quorum, aliqui dum quendam disgustum monstrassent, Margrabius frater Electoris invitavit omnes, alijs (me præcipuè, qui non soleo ventilare me in omnem ventum) minus curantibus ceremonialia, cùm ad venationem tantùm & assistentiam Regi venissent. Nimis propè Regem parata erat mappula pro Electore, sed Rex ipse mensæ appropinquans sedem suam & alia in medium movit, ita ut inter Regem & Electorem satis notabile fuerit spatium.

5ta Junij visitarunt Senatores Electorem post quam audientiam, visum est expostulare cum Ministris, quod ultra spem ceremoniale inceperit, quod esse non debuerat, quandoquidem merè propter solatium venationis hoc iter Rex arripuit, quærebantq; quam distinctionem modò Elector facit Regem recipiendo ab eo quo illum toties recipiebat in domo sua Electorem. Contestabantur Ministri magnum desiderium Electoris ut sua Majestas sit contenta ex illo. Debuit esse in prandio satisfactio, ut scilicet Rex solus in medio sederet, Elector in parte, sed quia Rex indispositus erat, privatim manducavit, in cæna tamen reparatus error & ita Rex sedebat ut conveniens erat, & nos desiderabamus, contentique sumus, quòd vicerimus communis desiderij expletionem, & illud quod Regi competebat.

6ta Invitati sumus pro prandio ab Electore, ubi Rex in medio mensæ sedebat, Elector in dextera, ita ut Baldachinum solum tantùm Regem tegeret. Margrabius in sinistra parte, Senatores secundùm suum ordinem. Bibit quisque secundùm ætatem, liberalissimè tamen ad sonitum musicæ, tubarum & tormentorum. Horâ quartâ itum ad locum venationi destinatum medium milliare Jansburgo, ubi tentoria præparata in medio plena sclopetis. Emittebantur animalia in certis locis detenta, quæ omnino penes tentoria transire debebant, & cum magna voluptate occidebantur. Accidit ut Palatinus Inovroclaviensis aliquantulum ebrius ex sclopeto consultò pulvere tantùm sine globis onerato jaculatus occidisse se porcum silvestrem inclamârit & nos scientes risimus. Octoginta magnæ bestiæ ceciderunt, sine numero minores, Regis & Electoris maximè enituit jaculandi peritia, cum nunquam frustra uti nos sæpius, jaculati fuerint, redivimus in arcem, sed ita fatigati, ut rarinâtes in cæna comparuerint.

7ma Post jentaculum sumptum, & ampliorem quàm necesse erat potum abijmus; multò longius Elector conducebat, & usque ad limites

Poloniæ

Poloniæ Rex tractabatur, qui *9na* Pultoviam rediit, & ibi duos dies integros moratus, tertiâ post ientaculum conduxi eum tam celeri passu in curru meo, ut intra quinque horas Varsaviam venerimus, unde incrastino ego ad mea redij, paratus me pro synodo, quam pro 17ma indixi. A. C. 1698

11ta Quæ erat dies Dominica venerunt ad me cum postulatione ad Varmiensem cathedram Vjeyscius & Butler Canonici Varmienses, quibus facundo ore invitantibus respondi, quòd non me fallat quantum cum accessione, vel cum mutatione dignitatis immineat mihi negotij in cathedra illa, undique Acatholicis circumfusa, adeo ut propè fuerit subduxisse humeros, nisi pares in doctissimo & dignissimo Collegio ferendo oneri Atlantes suspexissem. Quidquid ergo in me titulo repetitæ dignitatis contulerunt, cum omnes simul referre non possim gratias quamvis eximias me debere intelligam, curabo ut affectibus & suffragijs quibus præter alios digniores me quoque cumularunt, non indignus olim existimer, nec ingratus. Eodem ferme tempore venerant & Canonici Plocenses, cum certis, à Capitulo punctis, fuissemusq; satis læti nisi ego stomacho laborassem, qui me & scribere ulterius non permittit.

CVII

AMICO CONFIDENTI,

Pultoviâ 21 Junij

Synodus Pultoviensis

Jam tibi communicavi Synodum me indixisse in Ecclesia Collegiata Pultoviensi pro 17ma Junij, si puteus, ex quo hauritur coronandus, multò magis obligatum me judicavi ut Episcopatu meo Plocensi (qui me argento potavit & auro) cedens & ad alium me conferens, aliquâ eum insigni adornarem coronide, quo fine librum in memoriale affectus mei, ex exotico idiomate in polonicum à me traductum imprimi curavi sub titulo *speculum veri Sacerdotis* & illum cuivis ex clero reliqui, donoque dedi. Adnecto tibi præfationem huic libro antepositam, ut affectû meû in hanc Diœcesim melius intelligas.

Præterea Synodum à 50 annis intermissam die quâ destinaveram celebravi Pultoviæ in Collegiata quam cohonestarunt suâ præsentiâ Albrachus Georgius Dönhoff Episcopus Præmisliensis Supremus Regni Cancellarius ut Præpositus Cathedralis Plocensis, Dux Sielunensis, Nicolaus Popławski Episcopus Livoniæ uti Decanus Cathedralis. Martinus Załuski Episcopus Rosmensis Suffraganeus Plocensis, Stanislaus Beglewski Abbas Plocensis, Capitula, Cathedrale, & Collegiatum, Decani triginta, ac Parochi plerique quos omnes triduo hospitijs & mensâ excepi. Synodus ipsa juxta præscriptum Pontificalis & directionem Gavanti est incepta, continuata, & perfecta, neque uno jota omisso. Sermones meos tibi transmitto. Director horum comitiorum erat Adamus Rostkowski Sacræ Theologiæ & juris utriusque Doctor, Archidiaconus Dobrinensis in Cathedrali Plocensi, Præpositus Varsaviensis & Pultoviensis, eosdem (cæteris paribus) actus prudenter dextrè & zelosè gerens, sicut Mareschalcus in comitijs Regni, nec verebar ne faciliora bene perficeret, qui jam difficiliora optimè perfecit, ita bene ille omnia ut nemo melius. Quia verò plura jam sub tempus Regiminis pro bono Diœ-

A.C.1698 cessis statueram, ut ea majus habeant perpetuitatis robur, eadem in Synodalia redegi statuta, quæ tunc relegebantur, cunctis ad quodlibet à Directore interrogatis utrum placeret? respondentibus, placere, promulgabantur pro lege. Si verò in quopiam notaretur ab aliquo difficultas, ea discutiebatur & quod ex omnium erat unanimi sententia decidebatur. Quamvis enim non ignorem penes unum tantùm loci ordinarium vim esse vocis decisivæ, sciens tamen jugum esse magis suave dum volenti imponitur, & unumquemque libentius ea amplecti & exequi, quæ ipsemet probavit, nihil inter statuta inseri permisi, quod non omnibus placitum esset. Præbui etiam non molestas aures omnibus sua desideria vel dubia exponentibus. Vt verò citius omnes in hoc expedirentur, designavi aliquot Prælatos ad auscultanda & discutienda certorum Decanatuum negotia, quæ autem Deputati resolvere non audebant, ea compendiosè mihi in synodo referebant, ut omnibus omnia fierem. Conclusio inter mutuos omnium amplexus, plausus & jucundas lachrymas est peracta cum tanta animi mei voluptate & universorum satisfactione, ut si eam prævidissem, nullum anni circulum absque synodi celebratione prætermisissem. Corona ergo imposita est & finis operi die tertia, nihil per gratiam DEI omissum, quodcunque nos tot synodorum praxes continuâ seri docuerunt, si quid tamen desiderabitur, par successor adimplebit. Faxit tantùm DEus, ut quæ nos plantavimus, rigavimus, ipsemet det incrementum, & successori eum inspiret zelum, ut quæ nos scriptis, ipse typis mandet, quæ nos cœpimus & constituimus, ipse perficiat & exequatur.

SERMO IN PRIMA SYNODI

Sessione 17mâ Junij habitus.

QUod S. Paulus ad Romanos; nolo vos ignorare fratres, quòd sæpe proposuerim venire ad vos, sed præpeditus fuerim, hoc ego ad vos propriâ vitâ meâ chariores fratres cum ingenti animi sensu dico, quòd id hactenus habere solatium non potuerim, quod hodie cum ineffabili lætitia mea experior, cùm omnes congregatos video, cùm vestrâ frui præsentiâ, cùm vobis confidenter loqui possum, uti certè sine cura verborum simpliciter adinstar medici, cujus ægrum visitantis quæritur non ornatus sed auxilium: nolo vos alloqui subtilibus conceptibus, libentius vellem, meliores, utinam, quàm sapientiores facere. Quærite apud me non blanda sed necessaria, non deliciosa, sed fortia; quid enim juvat pompam tenere præcepta daturum. Quidcunque Spiritus Sanctus ad cor & os inspiraverit hac & alijs sessionibus, ad vos loquar & loquar his verbis, cum quibus Regimen Diœcesis hujus ex Dei voluntate incepi, quæ tanquam tesseram in omne tempus pastoralis meæ curæ elegi: videte vocationem vestram, dico autem vobis omnibus, sicut quondam S. Ioannes scripsit, ita ego dico vobis infantes, qui receptâ gratiâ Christi, nunc primùm à defraudante recessistis mundo. Dico vobis adolescentes, dico vobis juvenes, qui appropinquatis ad honorem Apostolicæ dignitatis; dico vobis Patres, qui usque in hanc horam labores juvistis meos, excitando ulterius cum Nazianzeno vos magnæ urbis cives, primi esse debetis in virtute. Quis mihi det ut pectus meum simile sit veri illius amoris symbolo, quòd Philosophi Platonici ex crystallo tam mundo elaborarunt, ut integrum videretur cor, quia certè spectaretis meum ardentis affectûs plenum, in omnes promptam voluntatem, & succursum vestrum, indefessam sollicitudinem, ad ducendos vos in cælum, inextingvibile desiderium. Quis mihi det? ut quod Socrates

uni

uni ex discipulis suis, dixit, te tibi meliorem reddam, ut ex hac Ecclesia ne- *A.C.*1698
mo revertatur, nisi melior. Quis mihi det? ut in limine Ecclesiæ hujus stans Angelus Diœceseos hujus custos scribat in illo: hæc porta Domini, justi intrabunt per eam, ut qui est bonus, melior adhuc hinc redeat, qui defectibus aliquibus obnoxius, extra limen eos relinquat, nunquam ad eosdem rediturus. Quis mihi det? ut id quòd in psalmo legimus: ascendunt montes, & descendunt campi, hîc inter nos verificetur; si aliquis intravit superbiâ inflatus, ut ex improviso bonorum exemplo conversus ex Babylonico in Sionis mutetur filium. Non enim sufficit, ut quisque dicat: video vanitatem Ægypti, sed omnino oportet ut eam abominetur. Avertat Dominus Omnipotens, ut incidam in aliquem, qui inficit äërem fœtente fumo, quem deberet luce cælesti illuminare, qui similis esse vellet imaginario illi diviti, in cujus thesauro plus de plumbo, quàm de auro, in horreis plus de palea, quàm frumento, avertat bonus DEus, ut inveniatur talis, qui Ecclesiam hanc ingredi pedibus præsumeret, & animam extra portam relinqueret, nonne esset talis tanquam Iris sine veris coloribus? videte fratres vocationem vestram. Exivimus ex Ægypto, ex Chaldæa mundi, dolis & fraudibus plena, secuti sumus Christum ad gustandum fel, ad portandam crucem ejus, & quis vellet esse falsus Abrahami filius, & quis vellet apparentiam tantùm monstrare ad oblationem, & non veram voluntatem, desideriumque. Proinde cum affectu, quantùm possum, maximo adjuro vos, videte vocationem vestram, vellem ex corde non verba, sed rosas in bonos, spinas in malos proijcere, aperiendo cor, adstringendo quemvis ad apertũ pectus, vellem & Spirituales & temporales necessitates vestras intelligere, & id, quod ad animam, & id, quod ad corpus pertinet, tanquam pastor pascere, tanquam pater adjuvare; nunc uti ferro, quod aperiat vulnus, nunc gossypio, quod prudenter & delicatè extergat. Vellem ex animo non tantùm publicè vobis sed quemlibet privatim quærere cum Christo; quid tibi vis, faciam? quis scit, an non invenirem reciprocum in cordibus vestris affectum? fierem vobis quod Hebræis manna, quæ sapiebat ad gustum deserviens uniuscujusq; voluntati, mutari pòst possem in tubam Iöelis, extenderem arma, provocarem in duellum defectus Spirituales, indicerem bellũ perversis moribus, eijcerem abusus, & dimitterem vos ex hac Ecclesia ita sanctos, sicuti Apostoli exiverunt ex cænaculo, ut possitis accendere hos, qui in peccatis congelati sunt, refrigerare hos, qui in delictis ardent, humiliare illos, qui se in altum nimis extollunt, exaltare, qui cadunt, docere simplices, eradicare peccata, ut exeatis tanquam Ioannes, ubicunque expedit inclamantes, non licet: ut in vobis habeant suos Ægyptij Moyses, luxuriosi Phinees, Idololatræ Elias, avari Elisæos, mendaces Petros, blasphemi Paulos, ùt non contemnatis vulgum, sed doceatis, pauperes adjuvetis. Si nos erimus boni Sacerdotes, totus mundus convertetur, & bonꝰ erit: non exquiro à vobis, ut sitis similes Thomæ in Indias excurrenti, Andreæ in barbara Tartaria Evangelium prædicanti. Non persvadeo, ut hic in altum evolet, qui â natura pedes habet, non alas. Non vos duco, ut ascendatis columnas, & ibi pœnitentiam cùm Styllita incipiatis; non vos privo vestibus vestris, non onero gravi cruce humeros vestros, relinquite Carthusianis secreta cubicula, Camedullis sylvas, Monachis chorum, mendicantibus nuditatem, funes, jejunia; videte fratres vocationem vestram; id tantùm facite, quòd Christus Apostolis, quod nobis Apostoli prædicarunt; non vobis aliud indulgete, non dicite cum illis, quæ non prohibentur, non sponte permittuntur. Mallem privari oculis, quàm videre aliquid mali, & tacere; mallem elingvis esse quàm videre aliquid vocationi contrarium, & non clamare, mallem auribus esse destitutus quàm audire aliquid indecori,

& non

*A.C.*1698 & non exclamare, & non inculare, malem eſſe ſurdus, cæcus, mutus, quàm videre, audire, & obligationi meæ non facere ſatis, nec eò vos ducere, ut viventes inter filios Evæ luceatis tanquam planetæ inter filios hominum. Si eſſemus boni Eccleſiaſtici, audiret nos, obediret nobis mundus. Magna pars ejus per nos aut illuminata, ne erret, aut exercitata, ne peccet, aut fortificata, ut ſit conſtans non tantùm in vera fide, ſed & in filiali timore, ne offendamus eum, qui nos creavit. Quo major dignitas noſtra (Sacerdotij dignitas in æternum) eò majus virtutum omnium eſſe debet exemplum, ne, avertat DEus, eò gravior ſit caſus, quò facilior ruina è ſublimi. Æmulemur proinde chariſmata meliora, induamus Dominum noſtrum JEſum Chriſtum, ut exemplo Turonenſis Epiſcopi fiamus gemma Sacerdotum, ſpeculum gregis Dominici, ne cogatur delinquere, qui nos volunt imitari. Luceat lux noſtra coram ijs, qui in domo ſunt, & qui foris ſunt, & aſpiciunt per cancellos & feneſtras. Mundemur quotidie diligenter, qui non vaſa tantùm Domini, ſed Dominum ipſum portamus. Sacerdotis eſt, dicit Nazianzenus, DEum eſſe, & alios efficere Deos, imaginem Creatoris reſtaurare, ſuperni mundi opificem agere. Quanta dignitas noſtra? audite Areopagitam: diviniſſimum eſt cooperari DEO in ſalute animarum. Conveniat res cum titulo ne pœniteat Deum feciſſe nos Regnum & Sacerdotes ſibi, ſit odor in flore; ut optat Bernardus, & ſapor in fructu. Sit odor in floribus, viriditas in folijs, ſapor in fructibus. Clariſſime fons æterni luminis, expellas tenebras noſtras animate animorum ſol, clarifica noſtros intellectus. Doctor infallibilis veritatis duc nos viâ rectâ, cæleſtis Informator hominum imprime in meliori cordium noſtrorum parte, indelebili charactere id, ut poſſimus ſequi vocationem noſtram. Influat in nos gratiarum tuarum diluvium, deſcendat ros miſericordiæ, ignis Spiritûs Sancti, ut hanc Synodum eo expediamus modo, quatenus ex illa ſoli DEo laus & gloria, noſtræ & oviculàrum noſtrarum animabus fructus ſit & conſolatio &c.

IN ALIA SESSIONE.

ET hanc ſeſſionem dilectiſſimi, & vitâ ipsâ chariores Fratres mei ab alia non incipiam materia, heſternis verbis, eundem percutiendo clavum, iterum utor: Videte vocationem veſtram. Relinquo omnes alios diſcurſus, ſequor Auguſtini doctrinam: qui docet, vitabit omnia verba, quæ non docent. Noſco me, noſco vos & ſentiens, quòd ſimus Filij primorum Genitorum noſtrorum, & hæreditantes inclinationem ad mala, quæro diligenter, ut debeo: Vinea noſtra poſt primam ſeſſionem, uvas ne fert an labruſcas? quærò, ſumuſne ſimiles Apoſtolo? de quo Chryſoſtomus: non examinat mandata Domini ſed paret. An nobis pudori ſunt claves Petri, character ſpiritualis? An velimus mutari in baptiſterium prò Fidelibus? ad quod quicunque accedit filius iræ, recedit plenus gratiâ; num abſcondimus ſpinas frequentiori roſarum folio? an non tenemus abditum ſerpentem inter flores? an non tegimus venenum in pretioſo lapide obductis vaſis; poteſtne S. Auguſtinus laudare nos eo modò, quò ſubmiſſionem deprædicavit Abrahami? acceſſiſſe non hæſiſſe, quia plerumq; pſittacus ſenex renuit diſciplinam. Nonne retia noſtra ſolùm venantur ventum? ſagittæ noſtræ an non aberrant à meta? labores noſtri ſuntne inutiles? ſollicitudines noſtræ ſuntne vanæ? aramuſne agrum, ſed infæcundum, ſerimus ſed ſine fructu, ſimiles illi, qui imponebat nummos in ſaccum pertuſum, ædifica-

bat

bat Palatia super arenam, subsistere in defluente continuò aqua. Videte vocationem vestram, DEus sic jubet, quis illum non audiet? pudeat Successores Apostolorum, exclamat Bernardus, lucem non esse mundi sed modij, sumamus exemplum ex militante juventute, quivis desiderat, ut in prima linea ad prælium exponatur, quivis, dum aliquod expugnatur fortalitium, vellet super muros apparere primus, quivis aperit pectus ad jacula, ad nudos enses, & rarus est qui audaciam cordis non monstret, ad effundendum quoque proprium, ad videndum inimicorum sangvinem. Sed hoc est adhuc minus, quia de fama, gloria & reputatione agitur. Considerate tantùm, dicit S. Cyprianus, latrones, hi subijciuntur severitati ejus, quem sibi superiorem elegerunt. Præpositus hic agnoscitur, & timetur, non quem divina sententia constituit, sed in quem factio perdita, & nocens caterva consensit. Currunt alacriter ad perditionem æternam, exponunt prius corpus, quàm animam, ut tantùm obedientiam testentur diabolo, in persona ductoris sui. Et inter nos Spirituales nonne inveniuntur tales, qui obedire nolunt DEO in vicarijs ejus, ibi Præpositus agnoscitur, & timetur, cui regimen commissum non à Sanctissima Trinitate per manus suorum Vicariorum, sed à Diabolo per sacrilegas conjurationes. Erubesce Sion, pudeat vos Spirituales, confundamini, qui Evangelium sequimini, ita clamat ad vos miles, ita objicit vobis hic, qui DEum verum non cognoscit. Et nos plerumque incusamus, si severius arguitur quisquam justè, quanquam S. Bernardus dicit: in quantùm gravaris, in tantum lucraris, quanquam conniventia horum qui regunt, est tanquam rubigo in lucentibus armis, quæ ea destruit. Deviaretis ab æterna mercede, si frenum non teneretur, ne cadatis, si calcaria non adhiberentur, ut curratis, si hi, qui vos ducunt in montem Thabor per indignam compassionem nutrirent vos lacte, dum exhibere amarum ex felle potum & loco ejus, ut ascendendo ad perfectionem defatigari deberetis, cooperirent capita vestra rosis delicatis, adulando mentibus. In quantum juvaris in tantum tua tibi præmia minuis. Elige ergo, prosequitur cum solito zelo Bernardus, quos eligas, an qui gravando juvant, hi tibi promeritores, illi fraudatores meritorum existunt. Felices Diœceses, in quibus Spirituales desiderant disciplinam Ecclesiasticam, quid mihi faciendum? ut ante scilicet prælegi, maluique, sic nunc prælego & malo ex persona mea, minorem vestrum affectum, aut majus odium, ut evitem pœnam mollibus destinatam, eum siquidem (meus me docet Chrysostomus) qui istud suscipit officium, non oportet mollem esse. Scitis, quantùm constet cura circa animas vestras, quandoquidem teneor strictam reddere rationem Christo Domino pro imperfectionibus vestris, si dissimularem in vobis aut negligentiam in factis, aut tepiditatem in orationibus, aut sæcularem Spiritum in sermonibus. Habete me proinde excusatum, si sæpius graviter contra vos insurgebam, timebam enim, ne me condemnarem, ut vos salvos facerem. Arguebam ne arguerer. Nihil novi prædico, hoc tantùm vobis semper inculco quòd à Spiritu Sancto didicerunt Apostoli, à Christo ejus Vicarij, nos ab Apostolis: quicunque nupsit cruci, adsciscere sibi debet clavos, ut patiatur, non aureas arripere palmas, ut lætetur. Facies Christi apparuit Ioanni Evangelistæ, non florens rosis, sed circumdata ferro, ensis inter dentes, qui non projiciebat mel, sed de ore ejus gladius prodibat, utrâque parte acutus, id præcipuè significans, quòd fortiter verbo divino sine misericordia ulla contra defectus insurgendum, sine respectu contra delinquentes agendum, cum hac præcisa resolutione, ut sentiant vulnus in cordibus, ut sangvis in illis appareat, ut irato Domino Levitica manus mille subjiciat victimas. Gladius dicit Richardus, utrâque parte acutus, qui amputat luxuriem carnis, qui intus resecat malitiam cordis. Dico autem id non ideo, A.C.1698

Eeee quòd

A.C.1698 quod hæc inveniantur inter vos, sed ne in ullo ex nobis inveniantur, ut in nemine ex vobis verificentur, sed ut cum applausu cælesti, cum admiratione mundi, terrore inferni monstremus nos successores veros primorum Patrum, discipulos veros Christi. Quàm pulchrum, si videaris, & prolis? docet Ambrosius. Nolo lucem ex carbonibus, qui offendunt oculos, luceat lux vestra: videte vocationem vestram. Recordamini, quod Pius II scripsit: mali medici corpora, imperiti Sacerdotes animas jugulant; vestra vita alieni morbi medela erit. Vox vestra, doctrina vestra, omnis actio vestra ejus debet esse vigoris & valoris, ut ex quibusvis lapidibus filios Abrahæ faciatis. Ut vero id facere possitis, necesse est, ut sanctitatem comitetur doctrina, quia thronus in cælo circumdatus est à Seraphinis, qui ardent amando suum & nostrum Creatorem, diu noctuque laudant eum, Seraphin stabant super illud, & clamabant Sanctus &c. In terra è contrario arca testamenti, & Sanctuarium Dei redditum fuit sub custodiam Cherubinorum. Sicut proinde in cælo sufficit amor in infinitum bonum accensus, ita inter nos plus aliquid ultra amorem, ultra sanctitatem, hoc est, ut sapientia nostra confundat hæreticos, doceat simplices. Cumque ingrederetur Moyses tabernaculum fœderis, audiebat vocem loquentis ad se de propitiatorio, quod erat super arcam testimonij inter duos Cherubin. Væ Ecclesiæ Christi, væ Congregationi fidelium, si in ea deessent sapientes, etsi diligerent. Amor decorat Christianos, sapientia defendit à sagittis Diaboli, sustinet à lædentibus mortalium inventionum ictibus. Et propter id Christus non dixit Vicarijs suis: mortificate vos jejunio quadraginta dierum in similitudinem Moysis in monte Sinai, non dixit, sepelite vos, tanquam Elias in vix accessibili inter frequentes arbores Carmeli vertice, sed jussit id: discite abscondita scripturæ, prædicate in omni terra Evangelium, scrutamini scripturas, & docete omnes gentes. Eo fine primâ die novæ Ecclesiæ fundationis non fortificavit membra Apostolorum Spiritus Sanctus, ut pati possent, sed armavit linguis, ditavit intellectu, ut facti Magistri totius mundi diffunderent ubique lumen veritatis, expellerent ex quovis terræ angulo superstitiones, tanquam umbras infelicis peccatorum ignorantiæ. Ruisset jam & cecidisset ædificium fidei, si Ioannes Evangelista forti lapide inauditæ Theologiæ non renovasset ejus fundamentum. Ita sanè in hoc exilio magis egemus succursu à sapientia, quàm deliciarum ab amore Seraphin in cælo, Cherubin in terra. Si in Deo tanta non esset sapientia, non timeremus ejus fortitudinem, respectum non haberemus ejus omnipotentiæ. Ita Bernardus ad Eugenium: quid tam timendum, quàm potestas, cui nihil potest resistere, quàm sapientia, cui abscondi nihil potest. Concludendo in laudem infinitæ sapientiæ, poterat minùs timeri Deus, alterutro carens, nunc autem perfectè oportet timere illum, cui non oculus deest omnia videns, nec manus omnia potens. Pulsate & aperietur vobis, sed non aperietur, nisi sapientibus, & timendum, ne ignorantibus dicatur: nescio vos; si quis ignorat, dicit S. Paulus, ignorabitur. Quantus pudor, dum sæculares ignorantiam Spiritualium aut corrigunt, aut contemptui habent; multitudo sapientum, dicit Salomon, sanitas est orbis terrarum. Unde cum Doctore gentium contestor vos hodiernâ die ut hanc discatis sapientiam, quæ est necessaria ad dandam scientiam salutis plebi, ad reddendũ Deo populum acceptabilem. Nonne scitis monitum S. Pauli? argue, obsecra, increpa, in omni patientia & doctrina; & quomodo docebitis si

ipsi

ipsi ignorabitis, quomodo ducetis? si ipsimet viam nescitis: Sacerdotis est, *A.C.1698* docet sanctus Hieronymus, scire legem Domini, & ad interrogationem de lege respondere. Estis lux mundi, non anteponatis ergo tenebras luci. Estis sal terræ, non corrumpite, sed servate integros, ut & vos, & ego vobiscum coram Patre cælesti gloriari possimus: quos dedisti mihi Pater, non perdidi ex eis quenquam. Nullus perijt sine baptismo, nemo sine Sacramento pœnitentiæ mortuus. Erit Sacerdotij dignitas in æternum, & Regni ejus non erit finis, si cum debita sanctitate hoc sciemus, quod ad doctrinã curæ nostræ concrediti gregis pertinet; qui enim erudiunt ad justitiam multos, fulgebunt sicut stellæ firmamenti in perpetuas æternitates.

IN TERTIA SESSIONE.

JAm tempus est dilectissimi, & vitâ semper chariores fratres mei, ut diffundatur in consolatione cor meum dum video, quòd ex gratia boni Dei Synodus nostra initium felix, progressum fortunatum, hodie finem ultimũ accipiat efficacẽ. Diffunditur inquam cor meum à consolatione, obruuntur insimul oculi lachrymis, dum considero illa Chrysostomi mei verba: nemo mihi dicat quòd multi correcti sunt, hoc non est, quòd quæritur, sed ut omnes quousque non videro, respirare non possum. Non satis est, cogito mecum, & dico cum zelosissimo hoc Episcopo, non satis est vitæ nostræ, ut medietas corporis sentiat in se vigorem. Si sentit calorem febris in venis, si alia pars plena malorum humorum, extingvit spiritum vitæ: multi correcti sunt: scio pro certo, & Deo gratias ago, sed sit sanè, hoc non est, quod quæritur, sed ut omnes, sufficit quòd in unam manum gangræna descendat, sed & hoc multum; satis est, ut unum membrum periculosè sit vulneratum sed & hoc minus, satis est, quòd extremum digiti inficiatur veneno, nam ex eo moritur homo, quanquam totum corpus condolet. Nonne justum est, ut palleam in facie, frigeam & tremam in toto corpore, obmoriar in anima, quanquam immortali, metuens, ne inveniatur, utinam verò non inveniatur in corpore mystico Ecclesiæ nostræ Diœcesis hujus aliquod membrum infectum, si inter centum oves desit una. Pastor ille centum oves habebat, non sentit de nonaginta novem salute delectationem. Unus tantùm luxuriosus miscuerat se inter primos Christianos Corinthi, & ita afflictus fuit Paulus, ut consolationem non invenerit ex alijs optime viventibus. Apud Corinthios unus tantùm erat fornicarius, & tamen unum gemebat Paulus. Unus Cometa inter mille stellas turbat omnes sphæras, evertit totum mundum. Nemo ergo me consoletur, quod pauci sint tales, qui ad instar illius Indiani accepto ab Italo Menson vocato, pro una gallina imperiali in specie, imposuit eum in os, & videns, quòd illa moneta non fuisset bona ad manducandum, exspuit illam, cumque ira dixit: Eas hinc procul insipide Europæe, ad quid hoc, quod mihi das? si illud ita manducare nequeo, ut tu gallinam, quam tibi vendidi. Est ne aliquis inter nos, qui res spirituales judicat, tanquam panem quotidianũ, & quia manducare non potest, ut hic Indianꝰ monetã, omnia in jocũ vertit. Inveniturne aliquis Momꝰ, qui solꝰ tantùm & unicꝰ erat inter falsos Deos inventus, qui cum nulla satisfactione, nullã consolatione abivit illudens (ut Philostratus ait) Deam fuisse placituram, si sandalia crepitantia non habuisset? Plurimi reperiuntur tales, quos DEus trahit, tanquam Patriarcham Noë: Ingredere tu & omnis domus tua in arcam, & tamen non sunt tam obedientes, quàm Noë. Destinatum, denuntiatum, proclamatum est diluvium, & illi se contra illud non parant; apertus portus, & illi profun-

A.C. 1698 dius & periculosius mare petunt, & illi evidentibus se exponunt periculis, magis illis placent stultæ & privatæ imaginationes, quàm veræ Evangelij doctrinæ, ut bonam viam aggrediantur, quam sequuntur sapientes, pij, devoti, & illi, nihilominus vos ascendite ad diem festum hunc, ego autem non ascendo ad diem festum istum: Ita sunt obcæcati intellectus eorum, ita opiniones falsæ occupârunt animum, ita pertinaces errores prævenerunt. Colligunt ventum ex omnibus partibus, tanquam nescirent, quòd stricta DEo ratio inde reddenda sit, quòd illud judicabit is judex, cujus inquisitio est sine fraude, cujus sententia est sine errore, cujus decretum excogitatâ appellatione evitari non potest. Inveniuntur sanè, utinam non invenientur, cum gravi cordis mei dolore ita immemores vocationis? ut abjectâ bonâ viâ hanc arripiant, cujus finis est præcipitium, ingrediuntur navim plenam foraminũ, incipiunt prælium in quo infallibiliter perdent, seminant in fundo, qui est certè infœcundus, projiciunt se in aquam, ut submergantur, eunt in infectas peste domos, ut se inficiant: hæc ne sunt tolerabilia? meus Chrysostomus inclamat: quicunq; es, appropinques ad nos, reflectas te primò, antequam super te pœna hujus, cujus ictus infelix principium est æternæ pœnæ. Coronare vult DEus frontem tuam immortali coronâ, & tu paradisi flores projicis in terram, & conculcas. Promisisti cum juramento fidelitatem perpetuam militaturus sub glorioso Christi Crucifixi vexillo, & post pudendum rebellisantium vis sequi signum. Quid profuit, quòd Christus rectum te reddere voluit, uti illam a nativitate curvatam mulierem, si iterum sub onere antiquarum & malarum consuetudinum cadere, & incurvari vis? Quid prodest, quòd viderint oculi tui, quòd redierit visus? si odio habendo lucem, ipse tibi eruis oculos? Quid prodest, quòd redierit tibi auditus, si iterum pejus scorpionibus vis surdascere? Mundavit te Christus ex lepra, cur gravior adhuc tibi placet scabies? Sanavit Christus membra tua paralysi infecta, & tu desideras, ut magis adhuc, quàm antè, inficiantur. Eduxit te omnipotenti verbo ex fœtido malarum consuetudinum sepulchro, & tu iterum tantum ex te producis fœtorem? Potestne graviorem febrim aliquis invenire Doctor, majorem chirurgus in aliquo vulnere gangrænam, lapidarius marmor tam durum, aurifaber adamantem tam pertinacem, agricola terram tam infœcundam? Exire è recto tramite, est errare, longiùs illo abire, est perire. Cur ergo non odio habes cepe Ægyptium? cur non invenis gustum in cælesti manna? Repetimus opera, teste Ambrosio, non jam undis purganda, sed flammis. Ædifices tibi, utcunq; placet, intentiones invidiâ dignas, destruet illas DEus. Sume locum & super ipsas mobiles fortunæ rotas, dejiciet te ex illis DEus; trahas filum impertinentis spei, succidet illud DEus. Cur ergo exoptatum bonorum non tenes comitatum? Digniores sunt in corpore nostro oculi, quàm digitus, & tamen melius est esse digitum, ut docet Augustinus, & esse in corpore, quàm oculum, & evelli de corpore. Nihil facilius inveniri potest, quàm prætextus ad defraudandos homines, sed non invenies media, ut abscondi possis coram oculo DEi. Agnoscit DEus prius mendacium tuum, quàm illud proferas, prius cognoscit glomum, antequam illum explices, prius rejiciet excusationem, antequam tuum aperies os. Inclamare proinde cogor ad omnes: Videte vocationem vestram filioli mei, ita Ambrosius Discipulos vocabat: Filioli mei ita vos æstimo, sicut video. Imago quædam animi loquitur in vultu: Honoro tanquam Angelos in Diœcesi

mea,

mea, qui vivunt secundùm vocationem; abhorreo, tanquam à cadave- *A.C.1698*
re mortuæ fidei, qui ab illa recedunt. Viverem in illa consolatione, ex qua mori voluit Simeon, cùm in sinu suo Christum strinxisset, si vestrum omnium, qui ad me pertinetis, tam bona esset vita, ut in naturam commutaretur. Et ecce homo erat in Hierusalem, cui nomen Simeon & homo iste justus & timoratus, super quod commentatur Gverricus Abbas, non timentem dixit, sed timoratum, non horarium, aut perfunctorium, volens significare timorem, sed qui versus esset in habitum, qui altiùs timoris imbibisset affectum &c. Non sunt vera illa lumina, non sunt planetæ si ibi, ubi maximè lucere deberent, extingvuntur; nulla est virtutis gloria, si lucere desistat. Executio mandatorum DEi certos nos non reddit de salute; peccatum contra illa aperit infernum. Scio ego, quòd placere omnibus sit impossibile, præcipuè autem, uti legimus Prov. 9: Corripe sapientem, & amabit te, corripe insipientem, adjiciet odisse te. Super quæ verba Augustinus non dixit: incipiet, sed adjiciet, quia jam oderat. Qui non amant disciplinam, legum Ecclesiasticarum observantiam, tanquam illi pisces magni projiciunt se in retia, rumpere ea volunt, vitam desiderando nullo oneratam jugo. Nos verò qui sumus sequaces Christi Crucifixi, odio habere debemus totum id, quidquid separat nos à cruce. Non inveniatur tam indigna in corde spirituali cogitatio, ut non faciamus id, quod docuit Christus, quod docuerunt Apostoli; non inveniantur tales, de quibus Ambrosius, multos cœpisse, nec implêsse: Progrediantur de virtute in virtutem, non tædeat nos laborum in vinea hac Christi. Parum laudis habet corona virtutum (ita Valerianus) quæ ex labore non descendit. Laborandum est memorando, quòd solus bos mutatus in Cherubinum, leve onus & jugum Domini (idem Valerianus) quod non gravat, nisi aut perditos, aut perdendos. Quid prodest, quòd simus sacerdotes? nihil tibi proderit dicere, Abrahæ sum filius, docet Ambrosius, si vocationi nostræ non respondebimus. Et ego verbis Chrysologi pro modestia loquentis finire vellem, angusto sermone res latissimas, sed scientiæ, intellectui vestro lata sunt, quæ in sermone nostro videntur angusta. Dabam me vobis dilectissimi Fratres per totum regiminis mei cursum, quanquam id quoque parum fuit; sentio enim, quàm sit exiguum. Tota mea applicatio erat pro utilitate vestra spirituali, si propter peccata mea inefficaciter, tunc ad DEum recurro, ut ille ipse, qui nutu unico in ipso cursu currentem detinuit solem, qui fluentem Jordanis retroire fecit aquam, qui ex duro silice eduxit mel, extraxit ex gravi lapide oleum, ipse confirmet bonos, corrigat malos, emolliat duritiem cordium ex lapide factorum, reducat errorem viarum non rectarum, detineat rotas currentium voluntatum, amoveat à nobis omnia infortunia, calefaciat omne frigus, detineat omnem levitatē, ut omnes in alios mutati ita illi soli serviamus, sicut ante eum offendebamus, ita reformationes nostras observemus, ut antè delictis nostris scandalisabamus. Faciet id, qui desiderium pauperum exaudit, qui non destinat horas. Veni quando vis, quando tibi placet; nullum apud illum commodius tempus altero est, conjuncturæ non sunt ullæ meliores, quia semper æquales. Inveniemus claves ab omnibus thesauris, nunc præcipuè, quando in tam sancta reperimur congregatione. Si illo tempore quando duo vel tres in nomine Domini congregantur, tunc particulariori nunc modo dum tam numerosa sanctorum, sapientum & prudentium adest frequentia. Nonne debemus sperare gratias, modò illud si-

A.C.1698 cut ait meus Chryſoſtomus, à DEo petamus, quod nobis expediat accipere, & illi placeat præſtare, & ego cum ordinaria teſſera, videte vocationem veſtram, his verbis finio, quibus Bernardus ad primarium Cardinalem Romæ uſus eſt. Haymeno Cardinali & Cancellario Bernardus Abbas, Domino vivere, & in Domino mori.

ALLOCVTIO CLERI DIOECESIS PLOCENSIS IN ABITU AD CATHEDRAM VARMIENSEM IN LIBRO IN SIGNUM FRATERNI AFFECTUS, & INDELEBILIS AMORIS RELICTO.

HÆc erat, & eſt voluntas Dei, ut Cathedram Varmienſem aſcendam, an deſcendam? qui aſcendit ipſe eſt, qui deſcendit. Quicunque in me Dilectiſſimi, & propriâ vitâ cariores Fratres mei, ſincerum & cum teneritudine conſideravit in vos affectum, fateri debet & dicere, avulſus eſt ab eis, quòd violenter & cum ſenſu dolentis animi avellere à vobis cor debeo, ad quos conglutinata erat anima mea. Diœceſim hanc perpetùo quodam judicio diligebam, & tanquam ſponſam non tantùm defendere ſed etiam cum periculo offenſionis condecorare, ac ditare curabam pro modulo. Viros eximios & dignos, quos in ſe complectitur, æſtimavi ſemper, & quantum potis erat, in tempore fuit reſpectus illorum. Videt Dominus in cujus conſpectu nuda ſunt omnia, quàm ſit mihi grave transferri à vobis, & quòd id non faciam, ut forte id interpretari poteſt malignitas, propter aliam rationem, niſi ut conquaſſatam gravibus obſequijs publicis (quorum nullum unquam intermiſi) valetudinem aliquomodo in ſolitudine ſuſtineam, propriæ animæ ſaluti, & publico laborando, & hiſtoriæ ſæculi noſtri conſcribendæ vacando. Ita tamen transferor à vobis, ut cælum non animum mutem.

Cum verò, ſicut dicit S. Auguſtinus, antequam Paſtor ſuum gregem Patrifamilias reddat, ordinariè ante noctem reductas ex campo oves, quamlibet ſeperatim oſtendendo, numerat, ita & ego ex corde optarem, ut cum quolibet ex vobis facto computo in integro non tam ſucceſſori, quàm cæleſti patrifamilias gregem meum, nobiliſſimam portionem gregis Chriſti, & ovile reddam; & ideo etiam Synodum, cùm non potuerim prius propter occupationes publicas id facere, jam poſt nominationem meam in Varmienſem Cathedram expedivi. In memoriam reducite vobis, qui audiviſtis, legite, qui Synodo non adfuiſtis, quia omnia hæc imprimi feci, imitando ſincerè amantes prolem ſuam parentes, qui dum longinqvum aliquod ab illis arripiunt iter, relinqvunt illis pro memoriali ſalubria & neceſſaria monita, quibus in abſentia eorum regi, & gubernari poſſint. Longiorem navigationem ſuſcepturi fortius plerumq; admonemus amicos, ut ſe ad noſtrà componant inſtituta, ſapiens Conſiliarius ſcripſit Caſſidorus. Et Sineſius addit: extremæ voces ſive è vivis, ſive è terris abeuntium majus pondus habent: Quis ſcit, an ultima hæc verba mea in diligentiori & recentiori non erunt memoria? quàm hæc, quæ ſtante juriſdictione meâ tam frequenter audiviſtis, & legiſtis, refricando memoriam teſſeræ meæ: Videte vocationem veſtram frates.

Propheta Elias amato ſuo Eliſæo abiens pallium Propheticum pro æterno reliquit memoriali, ego dum ab hac Diœceſi avellor, hoc Spirituale donum, unde quivis legere, & intelligere facilè poteſt ſtrictiorem vocationis ſuæ obligationem, librum hunc in æternam amoris Paterni memoriam relinquo, ex corde optando, DEumq; indignus precando, ut fiat Spiritus

iſte

iſte in vobis, quo liber hic ſpirat, & à quo denominationem ſuam, tanquam Spirituales habetis, & tanti dignitatem nominis virtute, ſanctitate, ſapientiâ, zelo adæquare curatis. Hic tanquam in ſpeculo omnes, quos in formã gregis Deus elegit, videbitis & amabitis in vobis, qualis debeat eſſe vir ſecundùm cor Dei, verus Eccleſiaſticus. Hinc zelum cum prudentia, inſatiabile gloriæ Dei deſiderium, dilectionem decoris Domûs Dei; amorem concrediti gregis, curam de illis diligentem haurietis cum gaudio, in hoc libro, quem adamavi, quem furando me ipſum mihi, & negotijs Reipub. ſæcularibuſq;, non parcendo ſanitati, & in itinere interpretabar libenter & diligenter, cor meum ibi & oculi. Librum hunc pro ultimo vale vobis offerendo, non totus abeo, ſed magna pars mei, quia cor meum manet vobiſcum: opto mihi eam felicitatem cum Job, ut hunc librum non in humeris, non in manibus, ſed in corde, & memoria portetis; quis mihi det, ut in humero portem librum? ut hic liber in tempore ſuo in coronam cuivis mutetur, & circumdem, ſicut coronam. Utique liber hic eſt talis, qualem nominat Malachias, ſcriptus eſt liber monumenti timentibus Dominum, & cogitantibus nomen ejus. Utique in hoc libro inveniuntur monita ſalutis; ſi verò cum Authore in aliquibus locis, expellendo vulpeculas vineam Domini demolientes & populantes, aliquo caſu læderem, exquiſitas uvas, non meæ hoc manui, ſed vulpeculis ſub umbra uvarum ſeſe abſcondentibus, adſcribendum. Non credo autem, ut ab imagine hac veri Sacerdotis, à ſpeculo hoc, quod liber hic repræſentat, aliquis deberet avertere oculos, niſi is, qui aliquos in facie ſua cognoſcit defectus, & rugas & illis privari nullatenus cupit; quinimò ſic credo, quòd ſicut in quodam templo viſum eſt vas æneum, tanquam ſignum pœnitentiæ, in quo ſpeculabantur Sacerdotes, & lavabant maculas ſuas; & quod admiratione dignius, vas hoc confectum erat ex ſpeculis cum inſcriptione de ſpeculis mulierum. Non ſatis erat dicere de ſpeculis, ſed addi debuit mulierum, quia alius modus eſt usûs ſpeculi, quo utitur vir; accipit ſpeculum in manum, & quaſi tranſeunter videt ſe in eo. Mulier verò ponit ante ſe ſpeculum, unam & aliam horam impendit, conſulit, conſiderat, ſi in crinibus ſit ſymmetria, ſi unus alteri correſpondeat &c. Sic debet eſſe diligens, exacta ſine diſtractione pœnitentia; in amaritudine moratur oculus meus, hoc & ego optarem, & eam gratiam à quovis tanquam ultimam & maximam expecto, ut hunc librum diligenter, non perfunctoriè legat, ut ſemel lectum in partem non amoveat, & ſpes in Deo eſt, quòd magnum faciet fructum, qui bonus eſt, erit melior, qui malus corrigetur. Quanquam per gratiam Dei non reperitur in hac Diœceſi, quod Doctor Eccleſiæ Sanctæ incuſat; quando Sacerdotes erant plumbei, & lignei erant calices, nunc calices aurei, & Sacerdotes lignei. Faxit Deus, ut omnes ſimus tales, quales vult fieri Auguſtinus ſuper illa verba ſcribens: Petre diligis me; paſce oves meas, paſce ſicut meas, non ſicut tuas · & ego finiendo hanc allocutionem, quinimò finiendo Iuriſdictionem effundo cor meum in valedictionem veſtram, deprecor, ſi quis ſcandaliſatus in me fuerit, ſi neglexi debitam circa animas veſtras curam; quanquam gratias agens pro eo divinæ Majeſtati ſentio, & ad vivam veſtram appello memoriam, quòd quamvis ipſe peccator omnes vos voluiſſem videre Sanctos, quòd amavi ſincerè animas veſtras, non petij lanam, non requiſivi ubera plena lacte, non ſollicitavi privata commoda ſed volui, & curavi ſemper id unicum, quatenus Sacerdotes boni eſſent Spirituales, ſæculares, veri & non ficti Chriſtiani, quòd & avulſus à vobis portando omnes non tantùm in fronte, ut aliquando Aaron nomina filiorum. Iſraël ſed in profundo cordis, DEum indignus precabor, ſpem non dubiã habens, quòd reciprocum teſtabimini mihi affectum quòd ſincerè ad DEum

A.C.1698

A.C.1698 um suspirabitis, ut sicut ego desideravi vos videre, & facere bonos Ecclesiasticos, ita & ego ipse non in verbis, non in apparentia, sed in ipsa re ex misericordia divina bonus esse possim Episcopus.

CVIII.

AMICO CONFIDENTI;

30. Junij.

Discordia inter Castellanam Vilnensem & Sapiehas, collatio dignitatum.

Finita Synodo vocatus à Rege Varsaviam me contuli relicto Pultoviæ Magno Regni Cancellario, qui ad convivium ab Adamo Rostkowski Præposito Pultoviensi erat invitatus optimeq; & pro generositate Patrisfamilias ordinaria, & pro dignitate hospitis convivium instructum fuit. 22da tractavit etiam Rex Villanoviæ Cardinalem Primatem, & Nuntium Paulucci, ubi junctâ operâ nobiscum accommodare voluit Rex differentias inter Cardinalem & Episcopum Vladislaviensem, sed Cardinalis nullatenus sincerè id voluit.

24ta duo juniores Sapiehæ scilicet stabuli Præfectus cum Castrorum metatore voluerunt visitare Castellanam Vilnensem, sed cum ipsa portas claudere jussisset, multa ipsi improperia dicta sunt, & explosiones etiam sub fenestris vel in fenestras auditæ, quæ actio non videtur esse gradus ad concordiam in Litvania faciendam, super qua desudamus. Per aliquot dies hoc negotium cum ingenti strepitu agitabatur, cùm illa satisfactionem omnino talem prætenderet, ut scilicet Domini illi delinquentes sessione turris aliquot septimarū punirētur, sed illi nullatenꝰ id facere voluerunt, ita ut Thesaurarius Litvaniæ ferventius rem filij sui Castrorum Metatoris agens ad duellum Castellanum Vilnensem provocârit; sed Regis authoritas, & nostra diligentia id impedivit; voluit Rex in satisfactionem Castellanam visitare, sed illa declaravit nullatenus se condescendere etiam authoritate Regis interveniente posse; unde Rex valde ægrè hoc tulit; In crastino tamen hoc est 29na tota die laborando persuasimus tandem Castellanæ rationibus Christianis, ne adeo mordicus, ut ante concordiæ contraveniret.

Tractabatur etiam concordia inter Cardinalem & majoris Poloniæ Generalem, quæ etiam operâ nostrâ finita est quam adjungo.

Decimâ quartâ Julij declaravit Rex magnum Litvaniæ Mareschalcatū minori Mareschalco Sapiehæ; minorem autem scipionem equiti Pociejo, Starostiam Samogitiæ Vexillifero Litvaniæ Oginscio, Vexilliferatum Iosepho Principi Czartoriscio, Notariatum Campestrem Castrorum metatori, hoc verò post eum officium Pociejo declaratum. Fuit quædam diffidentia inter Mareschalcum Litvaniæ Sapieham, & Capitaneum Olstinensem, sed per mediationem Regis finita est. Towianscius quoque junior provocaverat ad duellum per schedam contumeliosè scriptam Prebendovium Palatinum Mariæburgensem, quod Regi valde displicuit, declaravitque Cardinali partes se semper defensurum Ministri sui Prebendovij. Unde Cardinalis non leviter disgustatus abijt Varsaviâ & in crastino hoc est vigesimâ secundâ finita est concordia Litvaniæ, DEus det longævam, quod inter vota potius numerandum, quàm inter sperata, timeo etenim ne sopita hæc potius quàm ex integro extincta sint, & ne ex privatis injurijs publicum fiat diffidium & Rex summè contentus quòd Cardinalis abierit, ex manibus Nuntij *Davia* benedicti-

nedictionem nobis omnibus Episcopis assistentibus in Mitris accepit normam *A.C.* 1698
autem benedictionis huius Regi ad bellum contra Turcas proficiscenti mittere tibi non abs re duco, potest enim aliquando necessaria esse. Quâ acceptâ Goram quatuor leucis dissitam abijt me in currum suum accepto. Incrastino verò ivimus per aquam in auiam albam, seu ut nunc appellant Odsocium pulcherrimum Palatinum Supremi Regni Camerarij, ubi Rex ita me solicitavit, quatenus irem cum illo ad præsentem bellicam expeditionem, ut me nullatenus excusare potuerim; abivi ergo Varsaviam, ad iter me paraturꝰ; interim vigesimâ octavâ venerant nova, quod Dapifer Litvaniæ Sapieha vicerit prælium cum Oginscianis, quorum multi in acie ceciderunt. Non moror amplius, cum nimio plus expeditione mea sim occupatus. Mitto tibi pro curiositate ex Cancellaria Saxonica Regias instantiales.

LITERÆ INSTANTIALES
SACRÆ REGIÆ MAJESTATIS, AD JUDICIUM TRIBUNALITIUM LUBLINENSE JUDÆI INFANTICIDII ACCUSATI.

Postquam nobis relatum est à Tribunali nostro Lublinensi Judæum quendam nomine Alexandrum carcere teneri, ac infanticidij accusatum, mortis supplicio destinatum esse, nec non fœminam ejusce criminis ream haberi, ac puniri debere; misimus è Nobilibus nostris Generosum, fidelem nobis ac dilectum Præfectum militiæ Drausen, *ut ad executionem latæ jam sententiæ in hac causa differendam voluntatem nostram Tribunali proferat & explicet; cui fides & obedientia sicut nobismet ipsis habenda, nec quidquam in hac causa committendum, donec ipsi præsentes simus, & decernamus. Dabantur sub manu nostra & sigillo Regio Ryczywolij die 26. Julij Anno 1698.*

INFORMATIO DE BENEDICTIONE REGI PROFICISCENTI AD CASTRA CONTRA TURCAS.

SI fiat post Missarum solemnia, Rex descendit de Throno, & genuflectit in aliqua distantia majoris Aræ in loco, quantum fieri potest, dignissimo. Si verò expresse venit ad templum, vel de mane, vel post
, prandium ad accipiendas benedictiones, tunc occurrunt ad portas Ec-
, clesiæ Episcopi pluvialibus & mitris parati, oblatâq; Regi à Metropli-
, tano vel digniore cruce ad osculandum, aspersoq; eodem aquâ lustrali
, deducitur Rex scholâ cantante Psalmum 143. Benedictus Dominus DE-
, us meus, qui docet manus meas ad prælium. &c.

Postquam accesserit ad majorem Aram, genuflectit, aliquantulum
, distans, in loco dignissimo & Episcopi procumbunt cum mitris apud
, faldistoria circa gradus aræ disposita pro dignitate eorum, ita tamen ut
, nullus vertat humeros Regi, & statim Metropolitanus vel dignior into-
, nat Litanias, quæ pro commoditate loci & temporis possunt esse cum
, cantu, vel sine cantu, in ipsismet Litanijs post versum: Ut inimicos S.
, Ecclesiæ humiliare digneris, additur; ut Turcarum conatus reprimere,
, & ad nihilum redigere digneris; Te rogamus audi nos.

Finitis Litanijs surgunt Episcopi depositis mitris, & Metropolita-

 nus

A.C.1698 ,nus dicit: Pater noster, quo finito incipit Schola Antiphonam: Dominus ,custodit te, Dominus protectio tua super manum dexterã tuam, inte- ,rimq; Episcopi reassumptis mitris sedent in suis faldistorijs, & alterna- ,tim legunt Psalmos.

Psalm. 19. Exaudiat te Dominus in die tribulationis &c.
Psalm. 120. Levavi oculos meos &c.

,Surgentes & deponentes mitras, quando dicitur Gloria Patri &c. post ,Psalmos depositis mitris genuflectunt, & dicunt versus.

℣. DEUS judicium tuum Regi da,
℞. Et justitiam tuam filio Regis.
℣. Salvum fac Regem nostrum Domine
℞. DEUS meus sperantem in te.
℣. Mitte ei auxilium de Sancto
℞. Et de Sion tuere eum.
℣. Esto ei Domine turris fortitudinis
℞. A facie inimici.
℣. Nihil proficiat inimicus in eo
℞. Filius iniquitatis non apponat nocere ei.
℣. Benedictus DEUS quotidie
℞. Prosperum iter faciat DEUS salutarium nostrorum.
℣. Vias tuas Domine demonstra ei.
℞. Et semitas tuas edoce eum.
℣. Fiant prava in directa
℞. Et aspera in vias planas.
℣. Angelis suis mandavit de te
℞. Ut custodiant te in omnibus vijs tuis.
℣. Domine exaudi orationem meam
℞. Et clamor meus ad te veniat.
℣. Dominus vobiscum
℞. Et cum spiritu tuo.

,Quibus recitatis surgit Metropolitanus, vel dignior, cæteris genufle- ,xis, & legit orationes sequentes.

OREMUS.

DOmine JESU Christe Fili DEi vivi, qui es verus & omnipotens DEUS, splendor & imago Patris & vita æterna, quæsumus clementiam tuam, ut hunc famulum tuum Regem nostrum, qui pro salute populi tui electi properare, & pugnare desiderat, semper & ubiq; protegas, atq; à periculis omnibus eruas, & à vinculo peccatorum absolvas, acceptumq; votum ad effectum, deducas optatum. Tu Domine, qui es via, veritas, & vita, & in te sperantium fortitudo, ejus iter disponas, ac prospera cuncta concedas, ut inter præsentis sæculi angustias tuo semper auxilio gubernetur. Mitte ei Domine Angelum tuum Raphaëlem, qui Tobiæ comes fuit in itinere suo, ejusq; faciem à corporis cæcitate liberavit, in eundo, redeundo sit ei defensor contra omnes visibiles & invisibiles hostis insidias, & mentis, & corporis cæcitatem ab eo repellat. Qui cum DEo Patre &c.

OREMUS.

DEUS omnipotens in cujus manu victoria plena consistit, qui etiam David ad expugnandum rebellem Goliam vires mirabiles tribuisti, tuas humili prece deposcimus, ut hunc famulum tuum Regem nostrum pietatis tuæ custodiã munias, & illæsum custodias, & concede ei, ut ad munimen & defensionem Sanctæ Matris Ecclesiæ, & ad confusionem ini-

nimi-

nimicorum crucis Christi, ac fidei Christianæ prosperè procedat, inimi- A.C.1698
cos S. Ecclesiæ prosternat. Tu enim es DEUS, qui conteris bella, & cælestis præsidij, sperantibus in te præstas auxilium, per unicum Filium tuum Dominum nostrum &c.

Post orationes surgunt omnes Episcopi, & reassumptis cum Metro-
, politano mitris accedunt ad Regem, quem Metropolitanus aspergens
, aquâ lustrali, ac benedicens dicit:

Per Sacram hujus aquæ aspersionem det tibi omnipotens DEus ad eundum & redeundum suam gratiam, & benedictionem. Et benedictio omnipotentis DEi Patris † & Filij † & Spiritûs Sancti † descendat super te, & maneat semper Amen.

Datâ benedictione surgit Rex, admittitq; Metropolitanum, & cæ-
, teros Episcopos ad osculum pacis, qui singuli in amplexum venientes,
, dicunt: Pax tibi, & victoria contra crucis inimicos. His peractis incipit
, Schola Antiphonam; Adjuva nos DEus salutaris noster, & propter glo-
, riam nominis tui libera nos. Interimq; Rex flectit de novo, & Episco-
, pi ad sua faldistoria stantes legunt alternatim Psalm: 78. DEus vene-
, runt gentes &c.

His peractis dum repetitur Antiphona, depositis priùs ad Gloria
, Patri mitris, genuflectunt, & recitatis versibus sequentibus surgit ad le-
, gendam orationem sequentem:

℣. Eripe me de inimicis meis
℟. Et ab insurgentibus in me, libera me.
℣. Domine exaudi orationem meam
℟. Et clamor meus ad te veniat.
℣. Dominus vobiscum
℟. Et cum spiritu tuo.

OREMUS.

DEUS, qui conteris bella, & impugnatores in te sperantium, potentiâ tuæ defensionis expugnas, auxiliare famulis tuis implorantibus misericordiam tuam, ut inimicorum nominis tui feritate depressâ incessabili te gratiarum actione laudemus per Dominum &c.

Diaconus Humiliate vos ad benedictionem.

Pontif. Sit nomen Domini benedictum &c. Et dat populo solennem benedictionem, post quam omnes abeunt.

CIX.

CARDINALI PRIMATI,

28va Julij Varsaviâ.

Suggerit modum evitandi consistentias militares.

NOn essem importunus tibi habens præcipuè aliqua præmonita & documenta, quod non merito, sed solito infortunio meo (tantùm opinio præjudicata potest) detraxisti mihi eam confidentiam, quâ cælo & terrâ teste mereri non intermisi, eram enim, sumque cultor magni nominis, ut nihil in hac parte excusandum habeam, nisi forte quod aliquando veritatem, quæ nihil magis odit, quàm abscondi, dicere ex officio Characteris coactus fuerim (quanquam multa scientur quæ consulto tacentur) Offero id ipsum DEo coram quo omnia nuda, malo tamen esse importunus, quàm silere, quando jurata conscientia, quidquid nocivum scivero, scribere cogit, avertendo futura, quæ imminent.

 Insi-

A.C.1698 Inſinuavi tibi Varſaviæ, quòd magna eſſet apparentia (ubi aliquid timetur, cautio nunquam nocet) rediturum pro hyeme in viſcera Regni exercitum, non tantùm noſtrum, ſed & Saxonicum, cujus in cordibus utriusque magnum vidi deſiderium. An verò reditus hicce, niſi remittant de ſua conſvetudine, integram Eccleſiaſticis bonis non adferet ruinam, ab experientia facillimum argumentum, ea enim quam affectant non tam eſt libertas, quàm libertinitas, id eſt impunè ad libitum per fas & nefas vivendi licentia. Non dubito ego, quòd tu pro ſumma prudentia id conſideras, pro debita ſolicitudine avertere velles; quia verò mihi innotuit ad Thermas te profecturum longiuſque à nobis abiturum, liceat quærere? quomodo nos pater relinquis & deſeris, qui inter maximos es ſummus?

Ego non potui ullatenus excuſare me Regi ex hac præſenti expeditione, & jam ſum in procinctu præter votum meum & ſi non præter opinionem, vel hoc ſolo, DEus teſtis, intuitu, ut ibi pro virili adſim eliberationi pauperis populi à gemitu, & noſtrî ab ultima ruina. Faciam ibi quæ potero, quia tamen pro ſenſu meo vana effectus ſpes, ſi rationibus deerunt illa quibus preces noſtras ſtabiliamus. Videretur mihi proinde ut maturè circa S. Michaëlis feſtum compareant Commiſſarij ex Capitulis cum ſummis hybernalibus, quia quod moræ datur, jacturæ accreſcit. Si non poterit eſſe, quod certè tolerabilius eſſet, quàm conſiſtentia in viſceribus cum duplici, vel ſemiduplici hybernali, ad minus cum ſimplici penſione Leopoli nos redimere tamen per mutuas conferentias, quis ſcit an non poſſemus media invenire declinando à malo, quòd pejus eſſet priore. Scribo alijs Epiſcopis & Capitulis ſine ullo imaginabili particulari intereſſe, meamq; ad obſequia & publica & privata offero promptitudinem: ſi acceptabitur conſilium, crederem quod non erit inutile, & ſpes bona me tenet; ſi reijcietur, ſaltem coram DEo & mundo liber ero in conſcientia, quòd Eccleſiæ & patriæ auxilio adeſſe voluerim, quòd non tantùm per epiſtolam ſcriptum ſed velut per ſyngrapham volo ſponſum. Minus ſemper habui & uſque nunc habeo ſalutem meam, poſtpoſui eam, & poſtpono publicis commodis, ſumptus ingentes ab opere non me removent, debita contraho, evacuatum enim tot publicis expenſis, continuis obſequijs, jam planè eſt peculium, ſed nec id conſidero, modò videam tranquillitatem publicam, ſufficiet mihi. Precor benedictionem Metropolitanam, & mandata tua opperior. Et ſi particulare aliquod habuero mandatum exequar libenter. Quid optabilius quàm cohærere inter nos, quod unicum eſt inter faſtigia votorum meorum, præſtanda tibi ſpondeas, quæ ſcis deberi.

CX.
CARDINALI BARBARINI

28va Julij.

Comitaturus Regem ad caſtra, refert aliqua de turbis Litvanicis.

POſt concluſam taliter qualiter domûs Sapiehanæ cum Nobilitate Litvana complanationem, quia dubito duraturam, quandoquidem privata inter publicos actus ſtudia eminent, poſt acceptam à Nuntio Apoſtolico pro bello contra Turcas ſolitam benedictionem voluit Rex, ut eum comitarer in hac expeditione, utinam glorioſa. Erat quidem paratum cor, ſed non æquè caro mea. Voluiſſem id facere, ſed prævolanti voluntati obſtitit ſanitas, & inviſam primò deſidiam nunc amare coactus ſum, plenèque me excuſaveram rationibus ita convincentibus, ut remittere aliquid Rex de ſuo fervore debuerit, jamq; ego credebam

bam me totaliter liberum, sed cum in domum Camerarij Supremi Bielinski Rex descendisset, meq; in consortium itineris illius ad Camerarium accepisset, ita precibus, mandatoque me constrinxit, ut rationi meæ authoritas Regis prævaluerit. Rara est in Dominos justa negatio. Comitari igitur, cùm nil esset ultra, quod me excusaret, dum sanitatis meæ nulla est habita ratio, Regem in campum cogor vel invitus, quia præstari sibi Rex spondet, quæ scit deberi, & semel dictum semper credit. Intra duas septimanas incommodo & sumptuoso itineri me accingo, sumoque audaciam mittendi tibi has annexas, quibus benedictionem Pontificiam pro itinere imploro, ut, cui omnia debeo, etiam amplius debere possim. Non dubito Sanctitatem suam temporibus nostris gratulaturam Principem talem, dum audiet tanta præparamenta pro ista expeditione, quæ, si DEo placuerit magnam paterno animo sine dubitatione adferet consolationem. Rex noster de sua semper remittere debita vult severitate, & sinè cæde, & sangvine de subditis suis vult triumphare. Cardinalis etiam Primas etiam post reconciliationem aliam offensam in Regem prætendit, quòd illius felicitatem, & subditorum in eum amorem pati non possit. Ac proinde, dum Rex pura quæ sunt, nuda videri vellet, cùm eum nihil magis anxium habere soleat, quàm ne cõposita turbentur, cùm inimicos reconciliandos, & novos amicos parandos semper & ubique sibi credat expedire, cùm desideret multos sibi devinctos habere, quod illi gloriosum, reprehensioni nemini fuit, tunc Cardinalis tanquam immodicus libertatis usus servitutis debeat esse occasio, libertatis vocabulum obtendit in favorem eorum, qui privatim degeneres, in publicum exitiosi. Domestici ejus, quæstui intenti tanquam ex condicto habent malè loqui de melioribus; ita favi dulces inter fel amarũ non nascuntur. Talis detractio tamen laus est non postrema, & ita concatenata iterum malorum, timeo, ne recrudescat series. Et quamvis Rex optimus, omne, quod est ante oculos ejus, bonum & optimum faciet, quod placet Cardinali, hoc Regi est optimum; nihilominus quamvis optare sinè ulla dubitatione debemus, sperare integram inter illos confidentiam vix possumus. Verum solatium ergo ab alto petendum, & crederem esse necessarium, ut sua Sanctitas benignissimè provideat. Prospiciendum enim malum dum nascitur, postquam adoleverit, frustra remedium quæritur. Ita non potest esse verum bonum, nisi habeat impugnationem mali.

In Litvania nullus est pudor, pietas, fides, Jus, æquitas, leges, amor; omnia cessere ferro, fortior regnat manus, & timeo, ne jura gladius dicat, & legem jubeat atrox libido, quandoquidem parere legi nolunt, qui legẽ sanxerunt, & adversa pars etiam non minus contumax, quàm illi pertinaces. Si ejusmodi apum mella non placent, saltem non deberent excitari aculei injuriâ, vel contemptu. Sed haud facile est uni parti assignare culpam, quæ utriusq; est; vitijs nemo est, qui sine nascatur; optimus ille, qui minimis urgetur. Adeo Domina nuper Sapieharum fortuna adversæ parti parere videtur arbitrio, dum paternæ virtutis studiosa proles, juvenes nẽpe filij Palatini Vilnensis, quos claris dextera factis commendat, insultare Nobilitati ausi sunt, ita, ut pro tot oppressionibus nobilitatis lento gradu ad vindictam divina processerit ira, & timendum, ne tarditatem supplicij gravitate compenset. Non scribo plura; iter enim aggrediendum est, & quod in illo fieri solet, tardius cùm exeam, velocitate pensanda erit mora. De protectione tua semper mihi polliceri audeo, de obsequio in te meo tibi planè confirmare possum. Expeditionem nostram fore gloriosam spero, & certè voveo nec dubitans, quòd fortunam optes Regi prosperam, ex affectu in hanc Patriam naturali, & per illum toti Regno.

 PON-

A.C.1698

PONTIFICI INNOCENTIO XII.

POst oscula &c. Nullâ ratione me potui excusare Serenissimo Regi nostro ad bellum properanti, & intimè flagitanti, quatenus Majestatem suam ad castra usque comitarer. Dissvadebat quidem iter valetudo tot prius laboribus, & difficillimis Reipublicæ curis attrita, nec non expensæ haud mediocres per continuos hosce annos in publicas Regni functiones erogatæ, sed vicit omnes rationes meas tum Serenissimæ Majestatis fortissima authoritas, tum intimum desiderium bene merendi de publica securitate Ecclesiarum, quibus non mediocrem imminere prævideo tempestatem, à reduce ex castris militia, si non fit prope latus Majestatis Regiæ, qui velit sincero consilio tam præsentibus malis occurrere. Apostolicam proinde Sanctitatis Vestræ humillimè imploro benedictionem, ut tam difficilis expeditio mea illum habeat successum, quem in votis habeo. Securus interim pergam &c.

CXI.

JOANNI MAŁACHOWSKI

Episcopo Cracoviensi, Varf. 29. Julij.

Relictis dissidijs inter Sapiehas & Oginscianos accingit se itineri.

SI non frequenter scribo, tamen pectore toto te veneror, & animus meus erga te idem est ac fuit, utique affectum meum sæpè non sperasti, semper spectasti, prius quàm velles, & magis quàm velles, illudque à me in posterum non expectare tantum, sed etiam exigere debes. Volui tuus semper esse, nec unquam velle desistam, & hanc resolutionem nisi mors mihi adimet, nemo.

Per aliquot septimanas requisitus & ferventissimè sollicitatus à Rege Serenissimo, ut illum ad castra comitarer, semper ita me excusabam, ut rationes meas convincentes approbasse videretur. Caro non satis firma, pera adhuc infirmior pro me militabant. Tandem cum 22 Julij acceptâ benedictione à Nuntio *Davia* quam distulerat ad abitum Cardinalis, abivit subscriptâ prius concordiâ Sapiehanæ partis cum Oginscianis, cujus essentialia puncta tibi mitto, & super quæ sex integras septimanas sudavimus & alsimus; sed an concordia hæc sit durabilis vix credo, quia eodem ipso die, quo hic conclusa ex tædio vindictam quærentes Sapiehani contra Oginscianos, qui illis nuper satis ingens fecerant damnum, coegerunt planè in præsentia Episcopi Samogitiæ, & Palatini Vitepscensis Kryszpinorum, qui officio mediatorum tunc fungebantur, Dapiferum Litvaniæ, Palatini Vilnensis Filium, ut vicina Oginsciij castra aggrederetur, quod & factum, longius & pertinax fuit hoc prælium, non sine notabili sangvinis ab utrinque effusione, nihilominus tamen Sapiehani campo & victoria potiti sunt, ipse Oginscius ultra limites Litvaniæ in Prussiam Brandeburgicam pro securitate sua ventis & velis citius cucurrerat, cumq; eum Dapifer insequeretur, prohibitus fuit ab Exercitu Brandeburgico, qui se mandatis Electoris excusabat, quorum hæc erant formalia, ut debiliori assisterent parti. Venit etiam hæc ipsa notitia ad Oginscium Subdapiferum Litvaniæ fratrem Germanum Gubernatoris Samogitiæ, quæ aliquomodo primæ relationi videbatur esse contraria; Interim dictus Subdapifer accusatus erat coram Rege, quasi post conclusam concordiam, & post abitum Regis dixisset ad suos

Dissidia inter Sapiehas & Oginscianos.

ſuos commilitones. Accedite ad nos, venite ad fratres & ſitis ſecuri, quod manutenebimus libertatem, quamvis aliquis fortiſſimus etiam eandem impugnare vellet; Addidit etiam alia verba, ſatis honorem Regium lædentia. Cōmendaverat ergo Rex Bechlinio, ut cum illo expoſtularet, dum verò id in præſentia Caſtellani Vilnenſis fuiſſet, & cum dictus, Caſtellanus ferventiùs quoq; ut ejus aliquomodo moris eſt, locutus fuiſſet, audivit quæ noluit, cum dixiſſet quæ voluerat; Multi ſunt quibus non placet imperium Bechlingi, qui jam non cuniculis ſed planè machinis petit Rempub: (multi fumi, multi fuci) quòd eo ſuperbiæ devenerit ut ſuſtineri nequeat, & videtur malum quærere populo. Alia jam facta cernimus, alia in proximo ventura formidamus, tempus enim eſt nunc malos pejores fieri, & audaciùs machinantur multa, quibus connivetur & indulta primæ audaciæ venia, ſecundæ eſt occaſio, quis ſcit an perniciem alijs non inferet? ac poſtremum ſibi non inveniet? *A.C.1698* *Averſio à Bechlingo.*

23tia cum quatuor leucis Varſaviâ in palatio, Supremi Regni Camerarij iterum Rex ſummo cum fervore, ne dicam precibus inſtaret, ut omninò eum ſequerer; Ego publicam neceſſitatem maturiùs conſiderando ne ſcilicet finita expeditione miles Saxonicus in viſcera Regni intrans, Bona Eccleſiarum noſtrarum, eâ quâ ſolet inſolentiâ tractet, quod tamen ex ſtatione mea Senatoria, impedire aliquatenus poſſem. & cum ea, quæ occurrere poſſunt pro Repub: non tantum pro Eccleſia, ex continua mea penes Regem aſſiſtentia, prævidiſſem ex conſuetudine mea, quæ quaſi in naturam verſa eſt, prævaluit amor in Eccleſiam & Rempubl: omnibus & valetudinis verè debilioris, & veri defectus rationibus, ita ut me reſolverim ſequi Regem verbumq; jam dederim brevi me id facturum. Accingo me igitur itineri, cum majori incommodo & ſumptu, quia breve tempus ad id faciendum reſtat. Expedivi citis paſſibus Thorunium pro coemendis certis neceſſarijs ad caſtra victualibus, quæ hîc non reperiuntur. Scis bene dilectiſſime Princeps quid requiratur in caſtris, quæ ſint neceſſaria omnino? præcipuè in eo gradu exiſtenti, non eſt mihi neceſſe fuſius ea deſcribere, quia quidquid ſcriberem minus eſſet, inſinuaſſe ſufficit.

Cum verò tempus Commiſſionis hibernalis, appropinquet de ea maturè cogitandum; Scripſi Cardinali Primati pro officio & zelo quæ credidi neceſſaria, ad quæ ut tu quoq; cooperari velis, tua & tuæ Diœceſis, vel maximè intereſt. Ego magis publicum, quàm meum proprium avertere libens vellem damnum. Cum quis ad ſuum commodum omnia quæcunq; agit refert, vir bonus non eſt.

PUNCTA CONCORDIÆ
IN M. D. L. FACTÆ, VARSAVIÆ AUTHORITATE REGIS 22. Menſis Junij ſubſcriptæ.

INvaſerant, proh dolor! ab ipſa electione, & etiamnum ab ipſa durant in M. D. Lit. ex occaſione conſtitutionis de coæquatione jurium Litvaniæ cum Regno Poloniæ graves & hactenus inauditæ diſcordiæ, ut jam „ſtrepentibus armis modum civilem excederent. Quando Rex omnibus hu„manitùs poſſibilibus medijs pacem, & quietem internam, in Patriam indu„cere curans, ab utraque parte pro Gvarante conſtitutus authoritate ſuâ „Regiâ, intercedente mediatione ex ſenatu & equeſtri ordine Commiſſario„rum, ad perpetuò abolendam præteritorum memoriam, ſtatus Litvaniæ

*A.C.*1698 , niæ ab omnibus armis, motibus, & conventiculis, in posterum his condi-
, tionibus, sub fide, honore, & conscientia, & virtute, servandæ libertatis
, ab utraque parte susceptis, in perpetuum hæc conclusit.

,, Constitutio coæquationis jurium M. D. Litvaniæ cum Regno Polo-
, niæ, tanquam unius indivisibilis Reip. cum ordinatione in suo tenore, &
, valore, juramentis ab utrinque diversis actibus stabilita, confirmata, acce-
, ptata inviolabiliter observari debet, & secundùm illam clavæ, sigilla, sci-
, piones, & claves thesauri M. D. Lit. distribui non obstante alio usu antiquo.

,, In documentum hujus officium Ducis penes assistentiam, & atten-
, dentiam thesauri assignationes secundùm repartitionem per Palatinatus &
, districtus juxta proportionem tributorum & militum acceptatæ, & se-
, cundùm Tariffam à deputatis porrectam & subscriptam conservando sem-
, per computum exercitûs novem millium usque ad proxima comitia extra-
, dere debet sine ulla renitentia & impedimento in futura commissione, quæ
, in Brzescie Litvaniæ in præsentia Ministrorum & Ducum Litvaniæ, e-
, lectorumq, à quovis Palatinatu Commissariorum absolvi debet, incipiet-
, que duabus septimanis ante festum Sancti Martini duas septimanas inte-
, gras duratura.

,, Reassumendo verò Commissionem ex comitijs coronationis indictam
, in toto cum Commissarijs ibi expressis destinatam in auctionem & electi-
, onem Commissariorum unius ex quovis Palatinatu, & districtu conveni-
, endo tantæ necessitati ex particulari sua bonitate Rex Serenissimus uni-
, versales literas pro die 25. Augusti anni præsentis extradere jubebit. Ex-
, primendo in hisce ipsis universalibus literis nomina Deputatorū ex senatu.
, Ibidem dispositio Tartarorum in computo existentium, qui nunc ad expe-
, ditionem bellicam tenentur, utraque pars ad ultimariam decisionem Pa-
, latinatuum, & districtuum differt.

,, Pro locatione etiam exercitûs ex benigno permissu Regio, antequam
, in futurum, alium locum Respublica providebit, in quantum extrà exerci-
, tus hybernare non posset, extradet in eadem commissione authoritas Du-
, calis assignationes in ea loca, quæ sunt intimata in constitutione coæqua-
, tionis, præviâ tamen ibidem comportatione summarum pecuniarum per
, duas ratas exercitui, secundùm novum constitutum, & secundùm com-
, putum acceptatum, & sufficienter per Notarium Campestrem in præsen-
, tia Ducum in campo verificatum, & subscriptum, & inquantum ex ali-
, quibus Palatinatibus vel districtibus laudatæ contributiones, & solitæ por-
, tari, non portarentur, tunc per decretum ejusdem commissionis executio
, militaris destinabitur, in reliquo officium Ducale facere debebit circa an-
, tiqvum usum ad ulteriorem Reip. decisionem.

,, In recompensam verò amoris in publicum, quem & Dux & Thesau-
, rarius in diminutione muniorum solitorum æquè ferunt, certando debito
, affectu, & æstimatione erga munera substantiæ illorum satis onerosa pen-
, sionem pro clava majori Ducali includendo Cancellariam centum millia
, florenorum; pro clava minori septuaginta millia, pro officio Thesaurarij
, centum millia annuatim ex publicis proventibus ordinat & destinat. Re-
, stat verò in integro solita pensio pro Primoribus officialibus, & quamvis
, aliqui proventus extraordinarij M. D. Litvaniæ per ordinationem coæqua-
, tionis, ex dispositione thesauri Litvaniæ sint exempti, & extracti, & ad
, Palatinatus adjuncti, sicut, Monopolium tabaci, capitatio Iudaica, tamen
, thesaurus simul cum tributis, qui penes illum pro diversis ordinarijs ex-
, pensis remanent, tenere poterit, si id Palatinatus concedent, modò hoc
, genus contributionum stabilitarum dictâ ordinatione ad repartitionem in
, exsolutionem exercitui inducat, salvâ semper & per omnia plus offeren-
, tia in thesauro præcustodita.

In

„ Tali principio principalium difficultatum facto cum debita utraque *A.C.*1698
„pars tam generaliter sumpta, quàm particulariter quivis contra partem,
„ persona quævis contra personam, omnes offensiones suas, injurias perso-
„nales, dissensiones, minas, vindictas more Christiano in Vulneribus Chri-
„ sti deponendo & authoritati Regiæ, mediatorumque sollicitudini conde-
„scendendo æternis temporibus sibi condonant, & unus alteri dimittit om-
„ nia, nec quidquam ex ijs, quidcunque demum præteritum fuerit, super a-
„lium repetere, reciprocum reddere, castra sub bonis terrestribus locare
„ nullo jure poterit, nec debebit sub fide, honore, & conscientia. Necquis-
„quam in futurum pro comitiolis viros militantes Reipub: juxta constitu-
„tiones Regni ducere poterit, sine præjudicio tamen solitæ Ducum assisten-
„tiæ, damna verò & injuriæ reales reciprocæ & mutuæ differuntur ad co-
„mitia futura, quæ Rex quàm citissimè poterit, indicturum se appromittit, &
„ partes omni curâ & sollicitudine obligant se curaturos, ut illa felicē habe-
„ant exitum, nec ut ex parte aliqua vel occasione concordatorum quovis
„prætextu & colore rumpantur. Præcavendo insuper, ut omnes constituti-
„ones de officijs, ne jurisdictiones convellantur, scilicet ultimæ instantiæ
„judiciorum Ducalium in suo robore maneant, secundùm coæquationem ju-
„rium cum Regno.

„ Quam concordiam deputati ordinis equestris tam à tribunali, quàm
„à Palatinatibus quibusdam ad Principales suos deferre tenebuntur, & e-
„jus omnimodam acceptationem sincere appromittunt. Declarando, quòd
„Palatinatus & districtus, quicunque nunc sub armis sunt, aut ipsi ad ex-
„ peditionem bellicam progredi, aut delectos inter se in locum suum sub-
„stituere tenebuntur. Ex nunc exercitus quoq; educi debebit, ut ab omni
„motu liberi sint, ut Comitiola, lauda, congressus, invasiones, executiones
„decretorum in aggravationem honorum latorum, & omnes processus ex
„ hac occasione venientes desistant, & ad domus suas pacificè convolutis
„signis abire debent. Pro cujus eò celeriori executione, extraduntur uni-
„ versales literæ Regiæ ad Palatinatus & districtus de hâc stabilita concor-
„dia informantes, & eandem denuntiantes cum admonitione ad deponē-
„da quævis arma, ad cessandum à quavis ostentatione congressuum aut co-
„hortium ex Palatinatibus congregatarum, utque executio hujus tractatꝰ
„sine ulla dilatione fiat, in ijsdem literis universalibus benignissimè intimabit.

„ Hæc verò omnia puncta, & in illis expressæ conditiones ut invio-
„labiliter ab utraque parte manuteneantur, in suam Regiam authorita-
„tem Rex accipit, & tanquam Rex & Dominus, & tanquam Gvarrantus
„ ad hanc concordiam incitatus, declarando semper virtute Regiâ omni-
„bus adesse modis illi parti illamq; sustinere, quæ opprimi deberet ab alia,
„contra præsentem inviolabilem compositionem. Hanc concordiam Rex
„subscripsit, & nos ad id destinati Commissarij.

CXII.
AMICO CONFIDENTI,

Leopoli 26. Augusti.
De actis cum Czarò & Leopoli.

DUodecimâ post abitum Regium abivi Varsaviâ, diverti Bialam ad Ducem Radzivilium Litvaniæ Cancellarium persuasurus ipsi ex commissione Regis, quatenus ab itinere ad castra abstineret, & illud pacificandæ Provinciæ Litvanicæ impenderet tempus, diffidentiasq; sopiret, quæ præcipuè ex recen-

A.C.1698 ti prælio Dapiferi Litvaniæ cum Oginscianis iterũ reviviscere possunt; Serpens cum frigore torpet venenum nihilominus habet, sed non exerit. Timeo non ex vano ne ab hocce fonte calamitatum scaturiant Iliades. Non nimis grata hæc Principi fuit propositio, nec libenter eam acceptavit, nec se capiebat exundantis tristitiæ magnitudo, quia noluisset hanc expeditionem intermittere, quæ in universo orbe speratur gloriosa, facta jam sufficientissimâ provisione. In hoc proinde negotio resolvit se Princeps, saltem Leopolim ad Regem venire, ibi duobus diebus adventum Regis anticipavimus, quos ille Ravæ cum Magno Moschoviæ Duce insumpsit, qui consulto venerat ad Regem acceptâ Cracoviæ notitiâ de illius in Russiam itinere. Præsentes non poterant satis admirari, nec describere actiones Principis hujus, & modum quem exercebat in tractamento hoc Regio, præcipuè verò nimiam in potu complacentiam, cui Rex quoq; debuit se accommodare, & similiter agere, quanquam vina illa ultramarina Hispanica calidissima, & alia similia indispositionem sanitatis Regiæ evidenter indigitabant. Fraternitas inter illos Principes conclusa est, donaria mutua intercesserunt, conferentiæ longiores habitæ, nemo scit quid portendant? Cum mutua satisfactione post aliquot dierum interstitium separati sunt, Car Moschoviæ in suam ditionem propter pacificationem motuum qui non perfunctorij sunt, properavit ad faciendam executionem captivorum, qui in adventu ejus morti destinati sunt. Transeundo per Zamoscium invenit ibi casu Leopolim euntem Nuntium Davia, cum quo satis confidenter egit, bibitq;. In affectus contestationem crucem cum catena ab eo dono accepit, & illi frustum grandioris magnitudinis Smaragdi dedit, posset esse ingentis pretij, si fuisset purgatum.

Rex quoq; post valedictionem cum Caro 15ta Augst: uno milliari Leopoli sub papilionibus constitit; Nos verò quotquot inventi sumus Leopoli, tam ex Senatorio quàm ex Equestri ordine in crastino obviàm ivimus Regi, eiq; equitantes assistebamus, qui in cathedralem Ecclesiam, per portam triumphalem ingressus reboantibus tormentis, & occurrentibus in limine Ecclesiasticis, quorum nomine Archidiaconus & sede vacante Administrator Leopoliensis longo & præparato sermone salutavit Principem. Postea audivit Rex missam, qua finita immediatè visitavit Reginam Viduam quæ præcesserat, unaq; integrâ horâ ibi mansit, inde ad Palatium Palatini Belsensis pro residentia ejus destinatum in suburbio declinavit. Revisitavit in crastino Regina; Interim Exercitus Polonicus & Saxonicus sub Leopolim appropinquabant cum ingenti damno, & illius regionis præjudicio, quandoquidem sterilis annus erat, & continuæ pluviæ metere & colligere non permittebant. Alia pars Exercitus Regij ex Hungaria veniens non tam citò sperabatur, & ideo dispositio nulla fuit quo eundum esset, an in Moldaviam, an verò versus Camenecum. Venit pòst missus ab Imperatore cum literis Imperatorijs & alijs ad negotium pertinentibus scriptis, & intra aliquot dies iterum comparuit notitia a Gomolinscio Kijoviensi Nominato & in aula Viennensi Regio Ablegato, Turcas concurrere de pace, & jam vicinos esse tractatui cum Imperatore jamq; finem eidem impositiuros, abijt Viennâ Secretarius Legati Anglici. Affixit summè hæc notitia Regem, ex qua occasione, sine mora erat indictum consilium Senatûs, cui visum est expediendum esse cursorem cum expostulatione ad Imperatorem, pacem non esse ineundam sine nobis pro nobis, præcipuè in hoc fundamento, *uti possidetis*, quia si nunc

nunc nobis non restituetur Camenecum, diutius certè expectandum erit. Misit etiam Rex ad Pontificem expressum cursorem tanquam ad Gvarrantem colligationis ut evincat suam authoritatem; quas literas hic adnecto; Interim præmonitus est Masachovius Palatinus Posnaniensis destinatus ad tractatum hunc Legatus, ut quantocius illi itineri se accingeret. A.C.1698

Habuimus hic aliquam difficultatem particularem, cum castrorum metatore Potoccio, & Capitaneo Olstienensi Lubomirscio, qui in convivio apud Ducem Radzivilium à verbis utrinq; læsivis ad duellum se provocarunt, multa collisio fuisset inter has domos satis potentes, nisi Rex partes authoritate suâ composuisset.

Duas septimanas impendimus Leopoli, nec scivimus quonam Rex Exercitum suum ducere vellet, quandoquidem continuæ pluviæ ponebant obicem, nec multum aberat, quin de felici expeditionis hujus desperaretur eventu. Auxerant calamitatem nostram dissona & diversa Procerum consilia in ordine ad educendum Exercitum; Unde ego cum non sine dolore vidissem torrentis instar nostros Consiliarios præcipitari in pejus & multò plures invidiâ quàm virtute certare & deniq; non tam Reip: causâ, quàm cupiditatis suæ gratiâ ambire consilij sui effectum, palàm feci nihil minus durabile esse quàm abusum concreditæ potestatis. Nec id in homines cadere posse, nisi consuetudo mali sustulisset admirationem, vulgatum enim de illis aliquid quia verum erat curavi accommodare contrariantes sibi; nonnulli enim in Moldaviam, alij versus Camenecum eundum suadebant, nec concludere determinative permittebant. Cum verò tandè refulsit Phæbus, movit Exercitus Regius *ima* Septembris versus Dniestrum, seu Tyram fluvium, ubi parum subsistere jussus, unde adveniente Rege prævio consilio resolutio fiet, quò & quomodo tempus & necessitas postulaverit eundum erit.

22dâ abijt Regina Leopoli post valedictionem Regis per Jaworoviam ad limina Sanctorum Apostolorum; Interim Princeps Regius Alexander, qui officium aliquod satis alijs honorificum, sibi verò aliquatenus tanquam tanti Regis Filio indecens in manus Regias iterum resignavit, pro eoq; gratias egit, quod Rex plus nimio ægrè tulit.

Venerunt interim variæ literæ ex Litvania, quarum tibi copias adjungo, quæ nihil boni in illis partibus promittunt. Jam enim Generalem ut vocant elegerunt sibi Colonellum scilicet Kociel Vitebscensem, cui convocandæ quoties necessitas feret & ipse voluerit nobilitatis potestatem dederunt plenariam; Jam illa pars nomen sibi universalis Reipub: Litvanicæ sumpsit, nomen in interitum potius multorum quàm salutem, nec credo finem miseriarum fore sed mutationem. Inauspicatus medicus qui necando discit mederi. In isto mari quotidie majores erunt fluctus; Ad quos avertendos sicuti ad sanandos quosdam morbos non jam collyrio, sed cauterio opus est, cum jam incipiant mysteria quæ timeo & tremo, ultimam & illis & nobis minantur perditionem. Video enim eos cùm jam in levioribus remedijs nullam spem haberent ad acriora descendere, ne deessent corrigendi authores, & ut opprimerentur justè, qui injustè se erigebant.

A.C.1698 # MEMORIALE JOANNIS GOMOLINSKI NOMINATI KIJOVIENSIS ABLEGATI S. R. M. POLONIARUM IMPERATORI PORRECTUM die 8vâ Augusti.

EXposui nuper in prima audientia Sacræ Cæsareæ Majestati Vestræ nomine Serenissimi & Potentissimi Poloniarum Regis Domini mei Clementissimi sinceri animi ejus & immutabilis in Sacram Cæsaream „Majestatem studij indicia, repræsentavi gratas vices nomine ejusdem Sa„cræ Regiæ Majestatis & Reipublicæ pro solenni simulque debita sacri fœ„deris observantia, quòd scilicet non prius Cæsarea Majestas tractatum „pacis cum Porta Ottomannica reassumi voluerit, quàm de ea re potenti„js fœderatis notitiam communicasset, Jam insistendo instructioni ex „Cancellaria Regni mihi traditæ, humillimè Sacram Cæsaream Majesta„tem peto, ut alias propositiones gratiosè admittere dignetur.

„ Desiderat Serenissimus Rex Dominus meus Clementissimus, ut cur„sus prædicti tractatus non aliter per Ministros mediantium Potentiarum „absolvatur. nisi prævià semper communi notificatione, neque momenta re„rum devolvantur ad illos terminos, per quos punctum illud sacri fœde„ris, ne pars sine parte tractatum ineat, pessundari videatur. Quare injun„ctum mihi est, ut vestram Cæsaream Majestatem Dominum Potentissimũ „humillimè petam, quatenus scripto obtineam, quòd nullatenus tractatus „hîc cum porta reassumendus concludetur, & determinabitur, nisi simul cum „omnibus partibus fœderatis, inter quas computari magnum Ducem Mo„schorum tractatu simultaneo comprehendendum sacra Regia Majestas de„siderat, cûi eadem sacra Cæsarea Majestas etiam ex parte sua quàm pri„mum significare curavit literis suis de reassumendo eodem tractatu. Quo„niam sub manu Ministrorum mediatricis potentiæ pro alijs partibus sat fa„vorabiles concertare videntur conditiones, sacra Regia Majestas in sum„mis votis habet, ne tractatus pro Polonia conditione non tantùm crudâ, „sed & crudeli, demolitione, inquam, Cameneci absolvatur. Testari enim „DEum sacram Regiam Majestatem Dominum meum Clementissimum, „& integrum senatum nomine Reip: non modò demolitione sed neque sal„vâ restitutione Cameneci, neque possessæ Moldaviæ concessione quietu„ros fore. Tot enim immensa damna ac jactura propè perditi per con„tinuationem sacri fœderis Regni Poloniæ sunt in facili obtutu; Marcescit „hucusque Regnũ Poloniæ perdito militiæ flore in tractatu belli hujus, lan„gvescit corpus illud fracto robore in Viennam, in Bessarabiam, seu „in Budziacen, in Moldaviam, ut taceam alijs expeditionibus amissam Ki„joviam & Smolenscũ cum integris Provincijs magnam Regni exæquan„tibus partem in gratiam sacri fœderis non sine dolore recolit. Depau„peratas colonias continuis militiæ stativis, exinanitas terras excursio„nibus Tartarorum. Triginta milliones contracti debiti apud Exercitum „præter expensas jam in usum belli hujus consumpti, ad ducen„tos milliones pecuniæ meminisse tenetur. Quare ut hæc Poloniæ dam„na Sacra Cæsarea Majestas pro incomparabili justitiæ & æquitatis amo„re commodis ex hoc Tractatu pacis emanaturis resarcire annitatur, ob„nixè ex commisso Principalis mei peto, aliâs dolenda non nisi effusi No„bilitaris sangvinis prostarent indicia, & fumans candela illa, quæ aliis in„serviendo in se ipsa consumpta manet. Conditiones itaque à Republica „ubi necessitas exiget proponendas, tempestivè Sacræ Cæsareæ Majestatis „commendat Sacra Regia Majestas, respectui.

Licet

,, Licet Sacra Regia Majestas Dominus meus clementissimus judicet A. C. 1698
, magnâ deliberatione in tractatu pacis procedendum, cum salus populorum ab hoc momento pendeat reflectendo se ad eas rationes, quòd Turca, quò magis exhaurietur, & vires suas attritas sentiet eò gloriosioribus Sacræ Cæsareæ Majestatis, simulquè aliorum Fæderatorum Principum assentietur conditionibus, eo fine Sacra Regia Majestas Dominus meus clementissimus raro visas in Regno Poloniæ apparavit vires, florentissimos & fortissimos instruxit exercitus nullis proprii ærarii parcendo impensis, considerando insuper, ne conclusâ pace fractas hostis colligat vires easque contra Sacram Cæsaream Majestatem Dominum clementissimum omissâ contra alios Principes hostilitate, maximè cùm adversa etiam sub velamine conclusæ pacis semper ad res omnes invigilet hostilitas, convertat cum quo difficilior post modum foret lucta. Has licet sacra Regia Majestas Dominus meus clementissimus habeat reflexiones, non renuit nihilominus pacem, modò illæsa sacræ Cæsareæ Majestati, & sibi æquè sit gloriosa ac utilis.

,, Quo ad locum tractatûs Sacra Regia Majestas Dominus meus Clemẽtissimus, eum libentissimè concedit, si ad præsentiam Sacræ Cæsareæ Majestatis Domini potentissimi peragentur, hîc Viennæ; Quodsi in campo vel in alio tertio loco, nullatenus posse se permittere declarat, ut ad præsentiam subalternæ præsentiæ, scilicet generalium armorum hæc negotiatio devolvatur. Cum ipsemet ex potentijs colligatis in campum progressus momentis belli invigilaturus sit, adeoq; respectum hunc tractandi negotij circa præsentiam suam obnixè desiderat.

RESPONSUM NOMINE
IMPERATORIS DATUM.

Sacra Cæsarea Majestas Dominus noster Clementissimus, perpensis, quæ eidem nunc Serenissimi & Potentissimi Poloniarum Regis ab ejusdem Ablegato extraordinario Reverendissimo Domino Joanne Gomolinski, Episcopo Kijoviæ & Czernichoviæ nominato, Abbatiæ Vąchocensis perpetuo Administratore oretenus & in scriptis, circa futuros pacis cum porta Ottomannica tractatus exposita sunt, benignè eidem responderi demandavit, Quòd, cùm Sacræ Cæsareæ Majestati in omnibus vitæ, & Regiminis Imperij, Regnorumq;, & Provinciarum suarum nihil fuerit antiquius, quàm stricta observantia fœderum contractorum, religiosam suam fidẽ testatam orbi reddere, prout hactenus se reddidisse & ipso facto pacta inita adimplevisse credit, eoq; fine tot annorum vix explicabiles impensas, ut sociis belli potentem hostis diversionem, & utilem proprij compendij occasionem procuraret, sustinuerit imò vacillantes hoc ipso firmaverit. Non videt Sacra Cæsarea Majestas causam datam, ob quam sua Regia Majestas Poloniæ novam, ac superfluam scripto à Sacra Cæsarea Majestate obligationem requirat.

,, Deinde Sacra Cæsarea Majestas haud alias pro se, quàm pro fœderatis suis hactenus conditiones stipulata est, integrumq; illis manet in ipso congressu proponere, quas tempori, & præsenti rerum statui judicarent esse accõmodatas, quibus obtentis omnem desiderabilem, rationique conformem operam, & auxilium à Sacra Cæsarea Majestate Serenissimus Poloniæ Rex, & in pectore alienum Sacra Cæsarea Majestas videtur repudiare. Colloquia de sistenda effusione sangvinis humani ab hoste oblata, non tamen propterea pax jam confecta est, sed multa peragendi ne-

A.C.1698, ,cessitas, dummodo vires proportionatæ & propriâ potentiâ nixæ In promptu sint; Si pax honesta & secura obtineri nequeat, rei bello promovendæ sat temporum, & occasionum præbebit.

,, Eaque propter non tantùm libentissimè intelligit Sacra Cæsarea Majestas, quòd Sacra Regia Majestas Poloniæ tam luculentas in Regno suo vires apparaverit, & exercitus florentissimos fortissimosq; instruxerit, sed & nullis sua ex parte pepercerit sumptibus, ut, sicut integro hujus belli cursu factum est, ita etiam nunc præcipuam maximamque hostium vim adversus Hungariæ Regnum derivatam excipiat, & eam sociorum finibus, quò facilius illi arma sua præparare queant, aversam detineat. Quod autem 4to locum ipsum congressûs concernit, omnem Sacra Cæsarea Majestas movit lapidem, ut tractatus vel hic Viennæ, vel saltem in alio quodam commodo loco Hungariæ institueretur, nullatenus tamen adduci potuit Porta à Ministris mediatorum, ut longius quàm ad pagum Salankament Plenipotentiarios suos mitteret, quo cum illa etiam Ministros suos Cancellarium videlicet Imperij sui *Offendi* dictum, & Maurum Cordatum olim interpretem nunc à secretis suis jam destinârit, & locum intermedium Ministris mediatoribus sub tentorijs obtulerit, non videtur Sacræ Cæsareæ Majestati, & Dominio Veneto ea propositio contra mediatorum mentem reijcienda & propter tam exigui momenti formalitatem pacis colloquia differenda esse; dici enim vix potest, quòd negotiatio hæc ad præsentiam vel directionem subalternæ potentiæ devolvatur, cui nec ipsi Generales interfuturi, quæ non in eorum, sed cuique belligerantium parti proprio, aut communi cum socio campo medio pro mediatoribus inter utrasque loco instituenda sit. Proinde omnino confidit Sacra Cæsarea Majestas fore, ut Sacra Regia Majestas consideratis pro summa sua prudentia urgentissimis rerum, temporumq; circumstantijs hujus acceptationi loci assensum suum præbeat, ibique plenipotentiarios suos sufficienti mandato instructos circa *istam* Mensis proximi Septembris præstò esse jubeat, cùm de ijs quæ comparitionis neglectu in posterum deterius evenire possent Sacra Regia Majestas respondere non queat: Quod reliquum est, Sacra Cæsarea Majestas prædicto Domino Ablegato gratiam & benevolentiam suam Cæsaream propensè confirmat. Signatum Viennæ sub altissimè Sacræ Cæsareæ Majestatis Sigillo Secreto die 14 Augusti 1698 (LS)

COPIA LITERARũ REGIARUM
AD SERENISSIMUN IMPERATOREM ROMANORUM
In suburbijs Leopolis 21. Augusti Anno 1698.

E*X literis atq; communicatis à Majestate Vestra de acceptato cum Porta Ottomannica pacis fundamento*, uti possidetis, ita possidete *instrumentis, accedit animo nostro, universorúmque Procerum Regni hujus mentibus tantùm doloris, quantum periculi pro honestè, securè, ac utiliter pace in rem Reipub: concludenda. Quid enim* uti possidetis *emolumentum afflictæ patriæ hujus, ac propè perditæ sacro fœdere accessurum est, reparandis impensis, damnis unius alteriusvè Palancæ aggregatione in Moldavia; Quæ honestas aut securitas pacis? si antemurale Christianitatis Camenecum, avitum tot sæculorum decus Regni hujus non meruit tantùm depurati ab interesse respectûs, ut singularis, atq; clara remittendi illius integrè in*

pro-

propriæ manus Christianas integrè caveretur exceptio. Pax talis, non A.C.1698 *pax sed fomes, atq; ignis mox resuscitandi, perpetuoq; alendi belli contra Regnum hoc modicis nimis sopiretur cineribus, hæc, & quæ inde secutura sunt, quemadmodum celare Majestatem Vestram non potuimus, ita eandem peramanter, ac vi sacri fœderis utilitatisq; simultaneæ requirimus; quatenus per justitiam, quam Majestas Vestra unicè colit, & quâ Regna perdurant, ita demum in tractatu hoc res, atq; statum Reipub: hujus pensare, ac manutenere contendat, ne ullus locus pœnitentiæ sacri fœderis, atq; succursûs dati relinquatur, perpetuaq; illa, ac vetus Reipublicæ non in Christianorum tantùm, sed in propriæ utilitatis usum cum Majestate Vestra fœderata offendatur amicitia. Quod utilitatis, ubi ex æquitate ipsa, atq; singulari erga nos Majestatis Vestræ affectu & Regnum hoc inviolabili semper amicitiâ futurum fore confidimus, eidem felicissimos rerum eventus cum plena valetudine animi precamur. Dabantur &c.*

COPIA LITERARUM
AD SUMMUM PONTIFICEM.
21. Augusti Leopoli.

P*Ost oscula beatorum pedum Sanctitatis Vestræ, & mei, Regnorumq; meorum humillimam commendationem. Quàm primum communicatum est mihi Seren: Imperatorem Christianorum, ac inclytam Remp: Venetam suo atq; Colligatorum suorum nomine convenisse in pacis cum Porta Ottomannica conciliandæ fundamentum,* Uti possidetis, ita possidete, *venit necessitas insuperabilis querulandi coram Sanctitate Vestra uti Guarrante sacri hujus contra Turcam fœderis. Posito enim tali fundamento ad tractatum futurum palàm est res, ac rationes Regni mei nunquam pejores fieri posse, quàm ex sacro hoc fœdere. Cùm etenim Polonia distincta tot ab hostium terris continuis tum Budziacensium, tum Crimensium Tartarorum excursionibus, nullas præter exiguos in Moldaviam loculos, ad fundamentum pacis tale,* uti possidetis *parare sibi potuit acquisitiones, quam redintegrationem pro deletis fundis, Provincijs, pro redditis trans Borysthenem terris, tribusq; latissimis Ducatibus Kijoviæ, Smolensciæ, Czernihoviæ in gratiam sacræ Colligationis ad pertrahendum Magnum Ducem Moschoviæ pacis ex præsidio motu fœderis à Seren: Imperatore speratura est, si tam facilè illi non viso in manibus Christianorum Cameneco clavi Regni hujus ne dicam totius Europæ decore fuit fundamentum pacis,* uti possidetis, *quàm difficile patriæ isti portionem suam ac hæreditatem sæculorum Camenecum nempe insecura sua possessione non videre, nec ea nunc per DEi gratiam ardua foret, ubi jam eousq; progressi sumus, cum tot millibus propriarum nostrarum Copiarum, præter Regni ac M.D.L. Exercitus, nisi tam præcipitatus ac propè condictus Tractatus totam DEi causam, ac negotium Christianum*

A.C.1698 *anum de manibus eriperet, ſpem animumq; inſolito ſuo caſu cum ſumma injuria Regni mei præcidendo, hæc non alio fine quàm profundiſſimè Sanctitati Veſtræ inſinuata eſſe cupio, niſi ut cognitis malis Patriæ hujus cui Divina bonitas me infelici tempore hoc præeſſe voluit, forti ac virili niſu, tanquam communis Chriſtianorum Pater, atq; ſacri fœderis contra Crucis hoſtem Guarrans & Protector, partes meas ac Regni mei ita ſuſcipere velit, ut non fida tantùm ac honeſta, ſed utilis por damnis Reip: pax haberi valeat. Quod ni futurum ſit, opportunè coram Sanctitate Veſtra manifeſtari Regnum meum non poſſe aliquando non quærere infelicitatis ſuæ, ac damnorum authorem non patietur, itaq; Sanctitas Veſtra tractatu hoc in fundamento,* uti poſſidetis, *ſolas miſerias, calamitates, ac vaſtiſſimas ſolitudines factas gratiâ fœderis ſacri in lucro ac poſſeſſione Regni hujus relinqui, non permittet ex ſimultanea colligatione æqualia commoda ac damna ſupponente alios gaudere, reliquos flere, ſed, quantum eſt in manu ac poteſtate ſua omni meliori modo ſtatui rationibusq; Regni mei circa tractatum præſentem aſſiſtere dignabitur. Quorum juſtitiam modò Sanctitas Veſtra exercebit, ſed erga me ſingularis paternæ gratiæ, atq; integram hanc Remp: documenta dabit, quæ filiali ſemper relaturus gratitudine, nunc feliciſſimum rerum Chriſtianarum, ac ipſius imminentis hujus tractatûs arbitrium cum longæva valetudine animitus precamur.*

PUNCTA AD CONSIDERATIONEM PALATINATUUM, ET DISTRICTUUM M. D. L. PORRECTA.

Quomodo in hoc paſſu Reſpub: juvare ſe poteſt, quando exercitus M. D. Litvaniæ opprimit Palatinatus, expeditas ex Palatinatibus cohortes regimini Gubernatoris Samogitiæ commiſſas, tollendo publicam ſecuritatem, delet. Congregatam nobilitatem Samogitiæ in ſubſidium illarum cohortium, ex mandato Palatini Vilnenſis, & Dapiferi M. D. Litvaniæ diſſipat, bona nobilium in ijsdem Palatinatibus invadit, diripit, ſubditos opprimit, & nova quæque hoſtilia exercet, inſuper ſanguinem nobilium, per Tartaros, equites effundit, Sicariatum exercet. Quid ergò ulterius faciendum? fovendus ne an dimittendus, & diſſolvendus erit?

Videretur diſſolvendus, maxime propter eliberationem ab omni oppreſſione nobilium, liberæ vocis, ſecuritatis, publicæ ſalutis, honorum & fortunarum, quæ in quali oppreſſione hactenus fuerint, explicare non eſt neceſſe, recens enim exſtat memoria, cùm non liceat etiam videre executionem legis recens conſtitutæ. Si M. D. Litvania exercitum hunc patietur, nec locatio ſecundùm ordinationem legis, nec repartitio unquam acceptabitur. Videmus jam aliqua puncta per Litvaniam diſperſa; per quæ ſtatuta lex abrogatur circa prærogativas Miniſtrorum, quando additum in illis, quodſi exolutio non declarabitur à Palatinatibus Exercitui, tunc ad antiqvum morem rediturum regimen Ducum, unde ſubſequitur, comitiola rumpenda, contributionibus contrariandum per ſubjecta ſubordinata, & ita militem

litem in viscera Litvaniæ intraturum, sub prætextu non solutæ mercedis *A.C. 1698*
ab aliquo Palatinatu vel Districtu, integrum Ducatum passurum stationes, prædas, & alias depopulationes.

Ad dissolutionem Exercitûs modus satisfactionis in deservitis quartualibus inveniendus omninò, quia hic est & esse debet gradus primus. Quamvis ergo experta est Respublica tam multa gravia, & sibi contraria quæ amovere possent ab exolutione laudatorum quartualium, tamen tenetur per tractatum in *Szkudy* stabilitum, & juramento confirmatum cum Exercitu Regio & Reipublicæ per commissarios ex Palatinatibus & districtibus deputatos, manutenere & exsolvere, cui ut satisfiat, hoc medium proponitur ut scilicet *Czopowe, Szelęzne* & hiberna, alijque proventus specificati in tariffâ, qui sunt destinati pro satisfactione annua, habeat exercitus secundùm repartitiones, exclusis nonnullis in tractatu Szkudensi expressis.

Si opponetur conjunctio armorum cum alijs Principibus Christianis, unio M. D. Litvaniæ cum Regno Poloniæ vi cujus tenemur dare subsidia Reipublicæ, quamdiu durat bellum cum Turca, reponitur ad id, quòd in comitijs campestribus brevi futuris providebitur, sive expeditione à Palatinatibus, sive paratâ pecuniâ subsidium. Et nunc cùm hæc hyems quietis solatium adferet, erit potentior applicatio ad ulteriorem tranquillitatem post ruinata bona Regalia, & Spiritualia unica hæc spes restaurationis.

Si Exercitus hic Regius & Reipub: aut in præsenti expeditione, aut post expeditionem rediturus in reprobum ibit sensum nec se permittet dissolvi, recipere nolet constitutam mercedem, renuntiando tractatui Szkudensi, antiquas oppressiones, transeundo vel morando facere volet, quomodo huic obviandum incommodo, permittenda ne ruina, & totalis Patriæ desolatio?

Mittendi essent Nuntij ad Regem, ad Duces, & ad Exercitum, quòd Respublica non potest amplius pati hunc exercitum, & quòd illi parata est exsolvere quatuor quartualia declarata, si huic contrarij erunt, cur motus totius nobilitatis, approbatis primò antiquis laudis, & confœderationibus fieri non deberet ad obviandum illis?

Cohortes expeditæ à Palatinatibus & districtibus, quomodo debent subsistere, sine quibus audebit Exercitus ab obsequio Reipublicæ recedere & in omnem licentiam, nobiliumq; aggravationes & oppressiones, quomodo etiam cohortes in computo Reipub: existentes, cum Republicaque tenentes conservari debent, quæ sub Regimine existunt Gubernatoris Samogitiæ.

Has proinde reflexiones pro teneritudine fidelis mei in Patriam obsequij ad trutinam mitto Vilnâ 6tâ Augusti. Michaël Casimirus Kociel Castellanus Vitebscensis

Rationes, quòd concordia M. D. Litvaniæ quam fama divulgat, quasi Varsaviæ 22dâ Julij anno currenti sine notitia Palatinatuum & & districtuum Litvaniæ facta sit, subsistere & acceptari non debeat.

Unanime hoc fuit desiderium Palatinatuum & districtuum M. D. Lit. petere, ex voto populari Regem, videndo tam frequentes & ingentes exorbitantias, & efferentem se supra æqualitatem ambitionem, ut comitia Cāpestria optimum sanandorum vulnerum Reipub: antidothum expedirentur, quæ dum tam citò concedi non poterant, expediverunt suos delegatos, Leonem Oginscium Subdapiferum M. D. Lit. & Ludovicum Pociey Succamerarium Brzestensem conveniendo suam Majestatem ut propter effica-

*A.C.*1698 cem partium differentium combinationem, extradere Cancellariæ suæ jubeat literas universales ad M. D. Lit. denuntiando actum commissionis, locum & terminum in quem Palatinatus, & quivis districtus commissarios eligant, & omnes illis prætensiones publicarum & privatarum injuriarum conscriptas committant ad discernentiam; utque in eodem termino commissarios à latere suo pro hac mediatione sua Majestas mittat, ibi palàm fieret, quàm integre læsa libertas, motæ ex cardinibus antiquiores leges, gloria Dei eradicata, novella lex coæquationis non observata, securitas publica toties violata, & omnes usurpatæ per tot annos potentiæ, actiones modum civilem excedentes, corda nobilium ad coactam debitam excitârunt resolutionem.

Tractatus nullus Varsaviæ fieri potuit, quandoquidem ad illum ab ordine Equestri, à Palatinatibus & districtibus nullus fuit missus Plenipotentiarius, nec potuit quisquam in publicis injurijs induere personam M. D. Lit. & tantò magis circa materiam statûs, quod non nisi in comitijs Generalibus fieri solet, decidere, sicuti est actio ultra computum antiquum Exercitûs inscia nobilitate notabilem numerum exercitus addere, augereque Tribunalitia decreta, & illorum executiones tollere, pensiones pro clavis Ducum, & pro thesauro alias ultra solitum extollere, alias de recenti destinare præsumptâ tantummodo aliquorum authoritate; non potest proinde propter hanc tam necessariam reflexionem hæc concordia acceptari, cùm præcipuè tractatus cum exercitu per commissarios à Palatinatibus & districtibus delegatos cum exercitu M.D. Lit. conclusus, & ab utrinque juramento confirmatus in Szkudy 3tiâ Martij anni currentis omnino in oblivione fuit, in quo tractatu Exercitus Litvaniæ intuitu tam magnorum damnorum eidem illatorum, quatuor tantùm contenti erant quartualibus, salvâ largitione suæ Majestatis. Et nunc iterum tractatus nominati status nobilitaris ad principia redire deberet, & sub illis fatiscere. Hoc responso dato Generali, descenditur ad particularia puncta concordiæ hujus, & quidem respondetur.

Ad 1mum Punctum: hoc est ad coæquationem M.D. Litvaniæ cum Regno Poloniæ, respondetur; videretur punctum hoc esse laudabile, si illud inferiora contenta non invalidarent.

Ad 2dum Officium Ducale extradere tenetur assignationes solutionis secundùm repartitionem ad Palatinatus & districtus; ad illas tamen vigore coæquationis officium Thesaurarij nullatenus pertinere potest. Nulla etiã Commissio ad liquidationem cum exercitu esse potest post finitos tractatus anno currenti, excepâ hac commissione, quam constitutio coronationis à statibus Reipub: destinavit pro exdivisione millionum in exercitu Litvaniæ ex elargitione Regis declaratorum, in qua commissione quatuor quartualium à Repub: declaratorum exdivisio, & realis liquidatio fieri congruè potest in præsentia illorum tantùm commissariorum, qui constitutione coronationis sunt destinati, nullos alios de novo ex senatu ad dictam commissionem pertinere volentes admittendo commissarios.

Ad 3tium Locationem Exercitûs ex clementissima adhuc pro hac sola vice Majestatis suæ concessione in oeconomijs Regijs, donec Resp: alia providebit loca, ad debitam gratitudinem quemvis ex concivibus fidelibus subditis obligat. Utique pro locatione exercitûs authoritas Ducis assignationes extradere non debet, quia id solis Commissarijs per constitutionem coæquationis destinatis commissum, quorum authoritatem & securitatem tam fortiter firmavit Respublica, ut, quicunque contrarius esse exdivisioni, & huic locationi vellet, pro hoste reputandus sit Patriæ, & eo ipso infamis. Et quoniam universales literæ Ducis non tantùm id prohibebant, sed etiam ad judicia sua ducere commissarios à Republica destinatos volebant, per quod

contra-

contraventum est sancitis Reipublicæ comportatio summarum pecuniarum non alibi fieri debet nisi in Palatinatibus & districtibus, ad quos deputati à cohortibus cum assignationibus Ducis venire tenentur secundùm constitutionem coæquationis. *A.C.1698*

Ad quartum Convenimus in eo, quòd munera & munia clavæ majoris sint satis onerosa, nihilominus auctioni pensionis contradicimus, & moribus antiquis secundùm consvetudinem Patrum nostrorum, non nisi pro clava majori sexaginta millium, pro minori quadraginta pensionem admittimus. Donativum Mercatorum, Monopolium tobaci, capitatio judaica, adjudicata sunt per legem novellam coæquationis ad Palatinatus & districtus, quæ jam sunt in exercitio colligendarum harum prædictarum contributionum. Esset proinde præjudiciosum statui nobili totius Reipublicæ constitutionem privato immutare studio, & proinde directè impugnaretur coæquatio M. D. Litvaniæ.

Ad 5tum Tartari Gens subdita & sangvinis Christiani avida tot constitutionibus tenentur ex fundo terrestri ad obsequium Suæ Majestatis & totius Reipub. nec ullatenus computari debent in numero Exercitûs M. D. L. per consequens nullam participare mercedem, hyberna, locationes. Declaratio verò per Dapiferum Litvaniæ & Succamerarium Brestensem data in instructione ad Regem in Generali laudo M. D. L. pro fundamento tribunali juxta novellam legem sub Vilna congregatorum Palatinatuum & Districtuum in memoriam reduci debet, quod ad nullam animorum combinationem, & tractatûs Palatinatus & Districtus M. D. L. accessuros se declararunt, donec omnes Tartaricæ cohortes, genus perniciosissimū, Raitarorum quoq; qui ultra computum Reip: habetur, numerus magis pro privato obsequio in oppressionem statûs nobilis, dissolutionem Comitiolorum, invasiones domuum nobilium, varias depactationes & sangvinis fraterni effusionem conductus, ante omnia dissolvantur, & ab obsequio Reipub: & omnimoda mercede amoveantur.

Ad 6tum Omnes offensæ, prætensiones publicæ & privatæ, invasiones domuum nobilium, violentiæ, sangvis in varijs locis fratrum nostrorum effusus, jura gentium in aggressione Legatorum violata, publica consilia toties adhibito brachio militari conturbata, æraria publica in propriam utilitatem conversa, nullatenus sub amnistiam præsumptâ aliquot personarum totius Reipub: authoritate ingredi poterant, cùm contra æqualitatem nobilium extollens se præsumptio in id contumaciter sese resolvit, ut & ipsam delicatissimam libertatis pupillam, liberā vocem circumscribendo omnes commoverit ex cardine leges, cum pro satisfactione aliquot personarum privata commoda in Comitijs imminentibus prohibet, contradictiones neq; rumpere permittit, quamvis cum summo præjudicio libertatis nostræ aliquid institui posset, imò obviat contradictionibus, & tuiturā id ipsum quibusvis illicitis modis sese obligat.

Ad 7mum Videtur expressè supplantationis adversæ partis studium, quæ in se assumpsit formam & jurisdictionem Reip. exprimendo quasi ad conclusionem horum tractatuum, quòd Delegati à Palatinatibus & Districtibus & à Tribunali M. D. L. fuerint, ut verò à Palatinatu nullo vel Districtu, tum nec à Tribunali quenquam Plenipotentiarium ad tam damnosam statui nobilitatis combinationem misimus, nec mittere cogitavimus, ita solenniter contra illam protestamur. Evidens & in eo per abrupta media partis adversæ malignitas, quando contravenire in-

A.C.1698 tendit decretis, & tribunalitijs executionibus, nec minus repugnat exactionibus tributorum. Cui dum contrariantur, tollunt fundamenta locationis, & repartitionis, & per conſequens ipſam tollunt coæquationē.

Ad 8vum Non tantùm ergò ex præmiſſis rationibus hæc prætenſa concordia acceptari non poteſt, ſed etiam eam & ipſæ ſubſequentes tyrannicæ adverſæ partis ſubruunt actiones, cùm de recenti poſt concordiam factam, quæ quaſi in vim propoſitionis concluſa eſt, poſtpoſitâ Majeſtate Regis, qui pro Gvarrante acceptus ſangvinem fratrum noſtrorum Diſtrictus Vielenenſis in Ducatu Samogitiæ effuderunt, ſicuti & contra expeditas cohortes ex Palatinatibus & Diſtrictibus pro manutentione Regiæ Majeſtatis, Patriarum libertatum & coæquationis deſtinatas expleverunt hoſtilitates per Dapiferum Litvaniæ cum Equitibus, Tartaris, alijſq; exoticis militibus, deſtructionem omniū frumentorum, combuſtionem domuum nobilium, ruinam aliquot Villarum, invaſionem & prædam earundem, varijs deniq; depactationibus omnem ademerunt apparentiam ad aliquam concordiam, imò ad defenſionem & vindicias libertatis quemvis nobilem excitant, & ſolicitant.

LITERÆ UNIVERSALES

AD PALATINATUS M. D. L, PRO CONVOCATIONE VILNAM EXPEDITÆ, A KOCIEL CASTELLANO VITEPSCENSI GENERALI COLONELLO PALATINATUUM & DISTR: 5. Auguſti Vilnæ.

Poſt titulos &c. Quandoquidem contumax in everſionem jurium liberæ Gentis ad ea adverſariorum noſtrorum devenit ambitio, ut finis unius mali, gradum diſponat ulteriori, & in ruinam non tantùm honorum, & fortunarum nobilium, extendit armatam manum, ſed & in vitam, uti noviſſimum exemplar contra fratres noſtros, pro congreſſu venientes oſtendit, quando Tartari, Equites, alijq; exotici milites, à Repub: contra hoſtem S. Crucis conſcripti ſumptibus Patriæ, ex mandato Palatini Vilnenſis, ſub regimine Dapiferi Litvaniæ exiſtentes, hoſtiliter nobilitatem funditus deleverunt, militaribus receptis inſignibus, in æternam ſtatûs nobilis infamiam, ſpoliatos, & vulneratos ad tormenta ferro alligârunt. Nec contentus eâ ſtrage civium Dapifer M. D. L, partem libertatis noſtræ cum Exercitu Palatinatuum & Diſtrictuum, Majeſtatem Regiam fideliter, & legem coæquationis defendentem petebat. Oginſcium Gubernatorem Samogitiæ cum nobilitate ejuſdem Ducatûs, in excubijs exiſtentem, tā impetuosè aggreſſus, cum tormentis majoribus, ut vix non theatrum ſangvinis totius nobilitatis effuſi effeciſſet, niſi providentia DEi de faucibus eliberaſſet Leonis, & in aliam partem Dapiferum ad pejora adhuc tentamina, ſub prætextu quaſi mandati Palatini Vilnenſis, aliò avertiſſet. Hunc ergo fatalem caſum nobilitatis defero fratribus, per viſcera ejuſdem patriæ, & amorem ejuſdem libertatis (quæ ſi perierit, quid nobis reliqui?) precor omnes, ut commune junctis manibus propulſare velitis malum, in vindictam injuriarū illatarum, & effuſi ſan-

sangvinis fratrum nostrorum, quæ per conniventiam in omnes nos cadere deberet. Sopiamus in herba hæc, antequam potentia, & colligatæ vires fortiores reddantur, & faciamus inter nos pro bono publico fraternum consilium, pro quo delegatos mittatis è medio Vestrî Vilnam pro die 25ta præsentis, ut confirmetur juramento firmata confœderatio, & concludatur, quid cum exercitu faciendum, sine præjudicio coæquationis, & quomodo obviandum, ne rediens ab expeditione exercitus, in transitu ulteriora damna bonis nobilium præsumat inferre, & quomodo præsentia avertenda pericula, cùm adhuc sine nobis, contra nos, aliqua quasi concordia, & tractatus nocivus conclusus fuerit, de quo, dum accepi notitiam & in contentis eversionem coæquationis jurium, & liberæ vocis oppressionem animadverti; protestatus sum in tribunali, cùm alijs Palatinatuum & Districtuum Officialibus, Vilnæ existentibus, in ea spe, quòd quicunq; legerit puncta, quæ hic adjungo, hujus quasi conclusæ concordiæ, dextram jungendo dextræ, etiam de nullitate illius protestabitur, quandoquidem id, quod in coronatione Regia sanctum & immobile quia juramento confirmatum, in ævum fieri debet firmum, etiamsi in id ipsum, proprio sangvine & vitâ obsigillare unà omnes, si illud extrema rquireret necessitas, obligamur, quæ omnia zelo publici boni in sinum vestrum defero. A.C. 1698

LAUDUM M. D. L. CORAM ACTIS TRIBUNALIS VILNENsis Reipubl: Litvaniæ die 17. Augusti factum. Quod Raphaël Szumski, Subdapifer & Subpalatinatus Vilnensis, tanquam coram se factum recepit, sub titulo; Laudum Palatinatuum, & Districtuum totius Reipub: Litvanæ, cujus contextus est talis.

NOs Senatores, & Nuntij ex Palatinatibus M. D. Litvaniæ, & districtibus, quicunq; in tam præcipiti Reipub: casu, congregari potuimus Principalium nostrorum in domibus relictorum nomine, & illorum „Palatinatuum, qui propter longinquitatem loci, & temporis brevitatem, „nullatenus nuntios suos mittere huc poterant, sed in scripto nihilominus, u„niformitatem sensûs, & manutentionem eorum, quæ hic constituentur de„clararunt, congregati hic pro die 14 Augusti Vilnam, ex comitiolis nostris, „7ma augusti absolutis, vigore innotescentiarum Michaëlis Casimiri Kociel „Castellani Witepscensis, Mareschalci tribunalis Litvaniæ, Colonelli & Dire„ctoris universalis, ob casum ingruentis mali, quando exercitus Litvaniæ, „ausum à sæculis inauditum facere præsumpsit, malumque contra Patri„am matrem suam, contra nobilitatem Ducatûs Samogitiæ, contra expe„ditas ex Palatinatibus, & districtibus in tuitionem libertatis, coæquationis „jurium, repartitionis, locationis sub regimen Oginscij Generalis Ducatûs „Samogitiæ Gubernatoris datas cohortes aggressus est. Quando pallio subjectio„nis æternæ cooperta pûcta, quasi concordiæ Varsaviæ côclusæ, nomine Gva„rantiæ, Serenissimi Regis authoritate publicari cœperunt per hos, qui no„bis jura coæquationis eripere, & in nihilum redigere allaborant. Quando „eodem die, quo hæc concordia Varsaviæ, cum illis est conclusa, qui nul„lam à nobis habuerunt plenipotentiam, cum Tartaris, Raitaris, & alijs in „computo Reipub: existentibus Dapifer Litvaniæ aggressus est, lanienam „& excidium tentavit, nos perpetuum hoc statuimus laudum, quærentes

,fortium noftrum omnes Senatores, tanquam feniores fratres. Qui motus *A.C.1698*
,publicus nobilitatis fub vigore legum de expeditione bellica fancitorum, in
,omnibus conformando nos ad ftatutum M. D. Litvaniæ conftituimus, ut
,æqualitas fiat pauperioris fortunæ, cum ditiore, ut fcilicet viritim omnes
,compareant, ita ut pauper nobilis, aliquos tantum numerans fubditos, fibi
,fubjectos, ipfe pro fe comparere debeat, & ditior nobilis etiam pro fe cō-
,pareat, & ex fubftantia fua, feparatos homines, & ex fumis decem, fecun-
,dùm ultima abjurata, eqvum Cofaticum in fubfidium Reipublicæ ftatue-
,re debeat, idque fub pœnis de expeditione bellica fancitis, præcipuè au-
,tem ex Principum, & magnorum virorum bonis, ex fumis decem, unus
,eqvus expediri debet, locus congreffus hujus motus mi itaris fub Grodna
, tempus 15ta Octobris deftinatur, utq; eo nomine maturè univerfales li-
,teras expediat Caftellanus Vitebfcenfis, tanquam Generalis colonellus ob-
,feeramus, pro quo congreffu noftro, fi aliquis in perfona fua non compa-
, reret, jam eo ipfo haberi debet, & eft inimicus coæquationis, repartitionis,
, & locationis, aut amico illorū, qui cōtra hāc legē infurgūt, quos etiā abfentes
,judicabimo & cōtra eos, tanquā juri publico cōtrarios, decretū ferre, & forti
,executione eos aggredi promittimus. Ut verò in eodem congreffu per-
,fecta exercitui fiat fatisfactio, fecundùm obligationem noftram, omnes
,Palatinatus & Diftrictus comportabunt fummas fuas ex omnibus con-
,tributionibus, quæ in lege fpecificantur collectas; & ubi propter reni-
,tentiam potentum, hæ contributiones lege coæquationis conftitutæ, in
,aliquibus Palatinatibus vel Diftrictibus colligere non effet permiffum, u-
,bi hybernæ, fecundùm aufum antiqvum extortæ, per oppreffionem, &
,convulfionem, publici juris immediatè in ijfdem bonis, quæ vim publi-
,cæ legi intulerunt, defectus fummarum exercitui deftinari debet, quo
,contentari tenebitur. Thariffa pro exolutione horum quartualium con-
,ftituta, fi effet minor, aut major, tunc DEo dante, in hoc generali
,congreffu moderabitur. Tribunal M. D. Lit, cum interea limitari de-
,bet, tantum temporis pro tam fancto opere, impenfum, computando
,cum reditu ad domos proprias, ut omnes caufæ Palatinatuum & Diftri-
,ctuum judicari poffint, defalcabitur. Obligando nobilitatem, ex omni-
,bus Palatinatibus, ut ad domos fuas redeat, affiftentiam fuam potenti-
,bus non præbeat, ita, ut, fi aliquis ex illis unâ feptimanâ, ante motum
,hunc generalem non redierit, ftatim bona eorundem à Centurionibus
,invadi, poffideriq; debeant, & poftea tanquam poft perduelles, jure ca-
,duco benè meritis per gratiam Regiam cedere queant. Quæ omnia in
,Palatinatibus, & Diftrictibus, cum omni diligentia exequi obligamur,
,& executionem indubiam, manutenebimus. Tartari quanquam indigni
,funt compaffione, quòd tam crudeliter fub Jurgenburgo, & Wieluna
,fangvinem nobilium profuderint, damus nihilominus illis fpatium ut u-
,nâ feptimanâ, ante terminum communis motûs, ad domos fuas red-
,ant, fi autem non redierint, & dura corda contra Remp: Dominam
,fuam retinere præfumpferint, tunc tanquam cum hoftibus noftris pro-
,cedemus. Perftrinxit nos rumor, nunquam aliàs auditus, quòd pars ad-
,verfa, in Ducatu Samogitiæ rufticos Skudenfes, & Cretenfes armavit
,contra Patriam, in Ruffiam quoq;, ubi bona ejus confiftunt, literas u-
,niverfales mifit, dando omnimodam fubditis fuis licentiam, ut manus
,contra capita nobiliū levarent, qui rumor, ut pupugit vifcera noftra, ita
,omnem fecuritatem providendo conftituimus, ut in his Palatinatibus
,& Diftrictibus, ubi amplæ potentum reperiuntur ditiones, pro con-
,fervatione pignorum noftrorum, tantæ cohortes nobilium compareant,
quantæ

A. C. 1698. „quantæ necesse erunt, ad avertendum adæquatè malevolam hanc rusticorum intentionem, ne nimium excrescant vires partis adversæ. Quoniam inaudimus etiam, quòd per capitulationes, aliquæ Oeconomiæ Regiæ datæ sunt illis in administrationem, tunc declaramus, quòd ad possessionem harum Oeconomiarum nullatenus eos admittemus, usq; dum Resp: in integro pacificabitur, & propterea missis à Sua Majestate Commissarijs, committimus, ut ingerentibus se per vim, ad possessionem Oeconomiæ Mohiloviensis resistant, in quo Palatinatus forti manu, omninò juvabunt. Quia Sua Majestas, tanquam omnigenæ bonitatis exemplar, quidquid fecit, invitus fecit, & ad importunas instantias eorum, qui alium elegerant Regem, propter celeriorem in patria tranquillitatem hoc ipsis indulsit, nostrâ civium interest, ut præcustodiamus ne Princeps egeat, & mensa Regia condignè sit provisa, obstantibus tot legibus, & constitutionibus, quæ nostris favorabiles sunt intentionibus ne scilicet impetrentur bona Oeconomica. Ac proinde ne Rex ab adversa parte, sinistrè de non admissa illis administratione informetur, vel quod voluntati ejus, contrarij simus, quòd omninò ob solum Regis bonum facere prætendimus, & id ipsum per Legatos nostros, suo tempore ab universa nobilitate congregata mittendos informabimus, interea ut punctualiter Rathæ omnes thesauro Regio exolvantur attendentiam ijsdem Commissarijs committimus, præmonendo cives Mohilovienses, ne audeant quemquam citra voluntatem Reip: in administrationē hujus Oeconomiæ, intromittere. Quod ut eo melius ipsis liqueat, denuntiabit id Castellanus Vitebscensis universalibus literis suis, & si aliæ Oeconomiæ eodem oneri, per similes capitulationes subjacere deberent, tunc, ex futuro publico nobilitatis motu, illas eliberare, & ad mensam Suæ Majestatis vindicare promittimus. Interea proventus, antequam in campo compareamus, ut in Palatinatibus & Districtibus, urgente forti executione à subditis recipiantur, & conserventur præmonemus. Contributiones verò solitæ, ut pro termino destinato comportentur, seriò injungimus, ut non vacuis manibus, circa dissolutionem exercitûs comparentes, omnibus difficultatibus obviemus. Illud etiam nobis præcavemus, secundùm præcustoditiones, jam à nobis factas, addendi, augendi, & immutandi, quidquid visum fuerit in manifestatione nostra, in tribunali oblata, & si quid obliti fuerimus, in illo tempore & loco, liberum erit vindicare, uti sunt manifesta homicidia per Dominos potentiores, deliberatissimè facta, confusiones Officialibus terrarum illatæ, ut in posterū similes ausus per repetitionem illatarum injuriarum, eradicari possint. Damna etiam quæcunque Reipub: causata sunt, ex occasione contravenientium coæquationi Reipub: præcipuè in conscribenda nobilitate pro defensione hujus juris, expediti ex Palatinatibus militis, omnia hæc, ab illis, qui causam & ansam prædictis damnis dederunt, vindicabimus in eodem termino motus nobilitaris. Promittimus etiam nobis, quandoquidē pars adversa lapidem omnem movet, in eversionem legis coæquationis, & Tribunalis M. D. Litvaniæ quòd inibimus media, quomodo, & qui deputati tribunalitij, debent destinari pro futuro tribunali, ut non aliter judicent, nisi ea methodo, quâ nunc judicatur, & regestra causarum militarium, fiscalium, conserventur in toto, & quicunque in causis fiscalibus, quæcunque sunt jam judicatæ, attentare vellet decretorum immutationem, contra eum, omnes toto nostro nobilitatis motu acturos, & processuros declaramus. In defensionem judicatorum, in tribunali authoritatis, ne videlicet à nullo commoveri queat. Quandoquidem nos, cum Corona Polona, prime

Oeconomia recipienda.

Dāna vindicanda.

Deputati ad Tribunal.

,mò unio, pòst, tot vincula animorum, ad extremum, coæquatio Iurium ita illigavit, ut unum & indivisibile Reipub: corpus, vocari possit, nec licet, ut prospera, & aspera simul non communicemus, uti uno sensu doloris juncti. Ac proinde Colonellus noster generalis, omnes has actiones nostras deferet, nomine totius Reipub: pro comitiolis Regni post festum Nativitatis Beatissimæ Virginis, die lunæ imminentibus, utque impressam manifestationem nostram, ubique communicet, volumus, ut videant fratres nostri, quæ patiamur, & nos non deserant, sed uti legi in campo Electorali formandæ, fervore suo, momentum addiderunt, ita nunc juvare nos, contra potentias ministeriorum non desinant. Si exercitus in obedientiam eundo bonis modis dissolvi vellet, tunc homicidia nobilium, invasiones bonorum, sicuti accidit Mareschalco Osmianensi, & alijs cum magno damno, & opprobrio nobilitatis, non obliviscemur, imò refusionem damnorum urgebimus. Sin secus & si per contumaciam exercitus agere velit, tunc in Palatinatibus ex bonis eorum, qui damna causarunt, refundi debent injuriæ, & modus sanandæ securitatis publicæ in comitiolis quærendus, quæ in diversis locis præcipuè verò in Samogitia læditur, sicut accidit in persona Bielevicij judicis Samogitiæ, quem liberè, & unanimiter electum, in Directorem comitiolorum redeuntem ex circulo, adversæ partis asseclæ tyrannicè vulnerarunt, & tanquam latrones omnibus spoliarunt, quæ oppressio, & damna illata, In eo termino & securitati publicæ, & honori providendo compensari debebit. Hoc etiam nobis præcustodimus, in quantum exercitus non exiret in campum, sed hìc, in visceribus Regni, aliquid cogitaret hostile, damus omnem licentiam, petimusq; Castellanum Witebscensem ut non expectando terminum 15tæ Octobris, statim acceptâ eâ notitiâ, de malevolis conatibus universalibus literis nos compellet, ut equos conscendamus; & nos nomine fratrum nostrorum, domi manentium, declaramus, quòd post prima universalia, etiamsi duarum tantùm sit spatium septimanarum, ad hanc expeditionem, non expectando illum terminum destinatum nos parabimus, ibique comparebimus, ubi motus hi à militia illati, contineri queant. Si autem nonnisi in termino 15ta Octobris, ut tribus septimanis ante terminum destinatum, universales literas ad Palatinatus, & districtus expediat. Hoc verò laudum unanimiter constitutum, manibus nostris subscribimus.

A.C.1698

Bielewicz Lesus

MANIFESTATIO REIPUB: M. D. L, IN TRIBUNALI VILnensi, die 16. Augusti, coram Judicibus ejusdem præsentata, & in acta inserta.

INprimis coram DEo, uti Catholici, coram Serenissimo Rege nostro, uti fideles subditi, & pòst, coram universo orbe, coram judicio generali tribunalitio M. D. L, nos omnes, quicunq; hic Vilnæ 14ta Augusti, vigore universalium literarum Castellani Witebscensis, Generalis Palatinatuum & districtuum Colonelli comparuìmus, ex consensu omnium Palatinatuum electi, & approbati manifestamus, & solennissimè protestamur, quòd quoniam tam longa Reipub: liberæ gentis patientia, eam usq; in hanc diem habere non potuerit felicitatem, ut malignitas contra libertatem nostram contra jura coæquationis, repartitionis, & locationis exercitûs Litvanici veniret aliquando ad hanc reflexionem, ut matris suæ Patriæ, in illa nutriti filij, honoribus ac fortunis aucti domesticis, eam non affligant diffidijs, quando loco pacificationis, dissensionum bella geri placuit, & extendere manum, extrahere gladium in capita nobilium, dum facta, quasi palliata concordia, initis tractatibus cum illis, qui nullam

A.C.1698, id faciendi à Republica habuerunt potestatem. Intraverunt cùm Tartaris Ratcaris, & desultorio milite, cum tormentis ausi sunt sub regimine Georgij Sapiehæ Dapiferi Litvaniæ victrices quondam ex hostibus Patriæ aquilas vertere in capita nobilium, & sub Jurburgo die 22da Julij aggredi, & nobilitatem Samogitiæ mactare, occidere, & ingentem lanienam, sangvinisq; effusionem exercere. Descendimus ad id in tam præcipiti, & nunquam aliàs in hac patria practicato casu, brevibus terminis, authoritate a nobis in præsentibus congressibus, præcipuè in ultimis Vilnensibus Comitijs, sub securitate tribunalis M. D. L. anni præsentis, potestate datâ expediendi innotescentiales literas, ad Palatinatus & Districtus M. D. L, ut pereuntem sub Jurburgo libertatem, & fratres nostros illuc expeditos salvarent, quam citissima equorum conscensione, cùm autem factâ sangvinolentâ actione statim abjerunt interni hostes, quos quandoquidem assequi, vel in loco invenire difficile nobis esset, expeditæ sunt à Generali nostro Colonello revocatoriæ, ut ab armis tantisper ad consilia, in hoc misero statu Reipub: accederemus, & ut satiùs a Palatinatibus & Districtibus Nuntios cum omni plenipotentia, Vilnam expediremus, ubi junctis manibus & consilijs huic malo occurrere possemus. Cùm ergo pro die 7ma Augusti, & pro die 14ta ejusdem hunc congressum Vilnæ Castellanus Vitebscensis destinavit, qui in hoc perturbato statu propiores Vilnæ essemus, venireq; possemus electi à Palatinatibus, convenimus. Alij verò, qui aut comitiola non habebant, propter tardiorem universalium expeditionem, & necdum elegerunt Nuntios, quamvis multi Palatinatus & Districtus, in scripto sensus suos nobis submiserunt, declarantes, quòd quidquid in rem Reipublicæ statuemus, omne id pro firmo se habituros. Ac proinde nos, quicunq; tam ex ordine Senatorio, quàm Equestri, Dignitarij, Officiales Terrarum, Nobiles, Incolæ, ut etiam & nos, qui à Palatinatibus cum plenaria facultate missi sumus Nuntij, non descendendo ad ullum negotium tractandũ, quomodo possit ulterius salvari patria, ante omnia hanc manifestationem facimus. Et inprimis, quod pertinet ad hunc actum, cujus non aliud est objectum, quàm facta laniena civium, & postea, quod maximum & principale est, publica per projecta, & copias transmissas, (originale enim nec dum vidimus) certa puncta quasi conclusæ concordiæ, Varsaviæ per Leonem Oginskium Subdapiferum Litvaniæ, & Ludovicum Pociey Succamerarium Brestensem hinc à congressu Vilnensi ad Regem missorum cum simplici denuntiatione, quæ patimur à potentioribus, & cum querelis eo nomine exponendis, quibus nullam facultatem, ad tractandum & concludendum Resp: dedit, nec characterem hunc à Rep: sibi datum, ullatenus monstrare possunt. Ac proinde nos omnes hîc congregati, contra talem concordiam si illa facta est, quæ tangit pupillam libertatis nostræ, quoniam in illa tota coæquatio jurium sublata, vox libera contra rumpentes comitia læsa, auctio exercitûs Litvanici, supra computum in Comitijs millesimi sexcentesimi nonagesimi constituta, in Electione & coronatione Regis Serenissimi approbata. Tartari conservati, ingrossata Commissio, in constitutionibus Regni legibus firmata, commutata judiciorum tribunalis executio labefacta, judiciorum belli Ducum usus antiqvus, & reinductio renovata, verbo, cũ in his punctis, quot literæ, tot sint hostiles characteres contra libertatem nostram, proinde nos, hanc concordiam factam, tanquam alentem ubere magnas dissidias, non tantùm non acceptamus, sed illam instrumentumq; ejus conscriptum pro illegitimo, & omnia

jura

, jura libertatis lædente scripto habemus, illosque authores ejusdem, pro il- *A.C.1698*
, legitimis actoribus, & plenipotentiarijs sine ulla data illis potestate recognc-
, scimus, & declaramus, & sicuti de hoc scripto, & punctis hujus concor-
, diæ, reservamus nobis locum dicendi, & instandi, ut in futuris DEo dan-
, te comitijs, annihilari possit, actionem etiam cum authoribus ejusdem, de
, injuste usurpata sibi plenipotentia, coram tota Republica, judiciumque e-
, jusdem reservamus, Interea vigore illorum illegitime scriptorum puncto-
, rum, ne quis audeat credere, quod coæquatio jurium, repartitio, & loca-
, tio debilior fieri deberet, præcustodimus nobis, imò quòd ibi sacrilegè scri-
, ptum, ne comitia si exegerit necessitas, in hoc puncto rumpi queant, quòd
, tribunalitia decreta, executionem ultimam, & decisivam habere non pos-
, sunt, quòd commissio lege firmata non subsistat. Magnæ pensiones, pro
, clavis, & clavibus Litvaniæ illegitimè destinatæ. Tartari, tanquam Sic-
, carij nobilitatis, in computum contra expressam legem recepti, & alia in-
, convenientia, tunc omnia hæc tanquam illegitima, & tanquam nunquam
, facta reputamus, & agnoscimus. Et contra omnia puncta, sicut solenniter
, protestamur, ita illa in Palatinatibus, & districtibus, non tantum acce-
, ptare nolumus, sed etiam si necessitas foret, & aliquis vellet secundùm ea
, agere, sangvine nostro, vitâ & fortunâ contra talem, non tantùm in do-
, mibus nostris, non solùm in congressibus nostris, sed & DEo dante, cum
, in campum exierimus, tanquam contra hostes Patriæ acturos nos decla-
, ramus, & quandoquidem in eodem projecto, per totam Litvaniam disper-
, so, insertum est, nomen Serenissimi Regis, nomine Gvarrantiæ cum ea
, declaratione, quòd parti concordiam hanc renuenti, virtute Regia resistet,
, & illi, quæ læsa fuerit assistet, proinde sicuti nos id apprimè angit, ita Ma-
, jestatis authoritatem, in eo attractam esse, quòd nullatenus manutenere
, possumus, quia ad manutenendum tractatum nullatenus tenemur, quem
, nunquam tenere permisimus, nec cum plenipotentia Legatos nostros mi-
, simus, nunc alios ad suam Majestatem expediemus, ne id lædat cor
, Paternum Majestatis suæ, contra nos fidelissimos subditos, quin imò ut
, tanquam Dominus, & supremus arbiter intentionum nostrarum, non nos,
, qui in hanc Gvarrantiam nomen Regis non induximus, sed illos intruso-
, res in hunc tractatum, culpabiles agnoscat, pro quo mandato, seu citati-
, ones, pro comitijs, tanquam de crimine læsæ Majestatis, & malè gesti of-
, ficij, ultra instrumentum sibi datum, per instigatorem Litvaniæ extrade-
, re ut Rex permittat humillimè petemus, ut respondeant coram Republi-
, ca, & condignum actionum suarum experiantur judicium. Et quoniam nō
, tantùm hic actus malè expeditæ legationis, & conclusæ quasi concordiæ
, nomine Reipublicæ, in eversionem liberæ vocis, legis novellæ coæquatio-
, nis jurium, cum Regno, repartitionis, locationisque destructionem, non
, tantùm inauditus ausus exercitus Litvanici sub regimine Dapiferi existen-
, tis objectum est congressus hujus, sed & aliæ nostræ injuriæ quæ nos co-
, egerunt, ad talia aggredienda, proinde protestationi huic jungimus om-
, nia vulnera Reipub: quæcunq; pertulit, quæ in comitijs campestribus, Deo
, dante, aliquando à Rege indicendis, latius vindicabimus, tempus, & cā-
, pus ad has vindicias, liberæ vocis oppressionum, in diversis comitiolis, quæ
, sub armis absolvi debebant, in assistentia studio conductorum Reipub: mi-
, litum. Non poterunt non commemorari etiam ibidem, tot comitia rupta,
, solo privati boni prætextu, per subjecta sua, desolatio bonorum Regalium,
, terrestrium, & spiritualium, per licentiam militiæ indultam, excommuni-
, catio promulgata, solo ambitu, per favorabile decretum directoris tribu-
, nalitij, scandalosè per carnificem, in foro Vilnensi combusta, invasiones
, bonorum, per protectionem, & subministrationem militum Reipublicæ su-

*A.C.*1698, is favoritis. Directiones in commissionibus, in tribunalibus thesauri sibi , arrogatæ. Jura Majestatis, & distributivæ justitia sublata, per non admis-, sionem ad honores à Rege datos, non nisi suis adhærentibus, honorum , privationes, illorum qui pro libertate certebant, honorum magnorum in , Republica virorum (quibus & natalitia commemorabuntur) aggressio. Hi-, bernorum in proprium usum reductio, militum verò assignationibus solis , defraudatio, pro commodo primum suo, ex Starostijs summarum colle-, ctio, per quod assignationes militibus exolui non poterant. Et cum certa , non esset locatio, ex una, ad aliam villã per totã hyemẽ ambulare debebant, , in illo termino liquidationis expensarum, quasi pro commodo Patriæ facta-, rũ, in computis thesauri, ad ostentationẽ assignationũ Ducaliũ quietationes, , & satisfactiones à deputatis datas monstrando, & thesauri assignationibus , tantũ militib9 solvebat, quæ nunquã quasi exsolvebãtur, quia inprimis pro cõ-, modo suo thesaur9 extorquebat, & super ignota nomina illos expediebat, unde , militi Reip: illudebatur, exactio verò, pro thesauro, & clavis, multũ superant , tenorẽ legis. Ibidẽ loquemur de fructib9 stante interregno, ex bonis Oeco-, nomicis, earumq; ad mensam Regiã pertinentiũ desolatione, Capitaneatuũ , per aulicos, post fata possessorũ, immissos ruinâ, violenta manentium ibidem , equorũ, & supellectilis ad inventarium non pertinentium possessione, , in quibus, & alijs nostris oppressionibus dum tanto tempore fuissemus , patientes, in felici Regis nunc regnantis Electione, tanquam æqualiter , nati, per publicam legem coæquationis jurium, immunitatem nobis, , occurrendo his inconvenientijs, procuravimus. Illi autem tanquam po-, tentes, aucti honoribus & ministerijs in una domo, in eo contrarij, non , tantùm ad uniformitatem accedere noluerunt, sed etiam liberam Ele-, ctionem ruinando, contra confœderationem in convocatione stabilitam, , in qua dissentientes pro hostibus patriæ agniti, pro certis personis hoc , recipiendo munus, citra consensum totius Reipub: sibi elegerunt alium , Regem, quem in limites patriæ induxerunt. Rokofzium impresserunt , & ibi innocentes, pro consiliarijs ejusdem Rokofzij, nunquam tali Ele-, ctioni consentientes, inscripserunt, unde quantum sit, ex motibus patriæ , præjudicium, nemo non videt. Et quamvis accesserunt ad feliciter re-, gnantem Regem, prævijs capitulationibus contra pacta conventa, non , contenti adhuc his, contraveniendo novellæ legi constitutæ, juratæ , confœderationis, ultra mentem Regis confirmatæ, pejora his ausi sunt, , quando omnem securitatem, non tantùm in congressibus Comitialibus, , everterunt, sed & publicas vias armarunt, postas Reip: interceperunt, , literas alienas rapuerunt, pro Comitiolis Samogitiæ armati, exercitu , Litvaniæ comparuerunt, non judicatum innocentem, quinimò datâ a-, mnistia sub Bresce securum Bokiejum mori fecerunt, contra Samogiti-, am, in motu nobilitatis, pro fundatione Litvaniæ euntem cum exer-, citu, sub Cauna aggressi sunt, & postea, cum Exercitus Litvaniæ, fa-, cto tractatu, in Szkudi, & juramento firmato penes Majestatem, & ju-, ra coæquationis stare obligavit se, illius in damnum Reip, ut omnino , quadraginta octo quartualia requirant, injustæ solutionis cum grava-, mine Reipub: obstrictio, cùm interim quatuor quartualibus exercitus , contentari volebat, innocentium fratrum incarceratio, nobilitatis ex , omnibus splendoribus deprædatio, & ad extremum, quod dolendum, ma-, gnæ spei juvenem Białozorum, in exercitu non servientem, pro consi-, lio tantùm Colonelli manentem, injusto modo condemnârunt, & Gro-, dnæ sine misericordia occidi fecerunt. Cum verò contra omnia hæc at-, tentata, querulantes Nuntios ad Regem misimus, istos, qui contra

concef-

„concessas querelas ausi sunt, & præsumpserunt nomine Reip: præjudi- *A.C.1698*
„ciosam facere concordiam, contra jura gentium, in via, per milites Rei-
„pub: interceperunt, deprædati sunt, & vulnerarunt, & postea facto tra-
„ctatu res acceptas, & instructionē nostrā, illis datā non sine pudore resti-
„tuerunt. Qui pro ea actione, quanquam nostram non mereantur com-
„passionem, sed quod per injustum tractatum sanatum est, nos malè ha-
„bet, quandoquidem ab illis, sub palliato tractatus prætextu, cum non
„essent à Repub: Plenipotentiarij, privatam rem agebant, non nostram.
„Sed quoniam hic scandalosus actus, & violata Legatorum nostroum se-
„curitas, uti totam Remp: lædens, in oblivionem tradi non potest. Si-
„cut etiam immissio Tartarorum sub Liponski, deprædatio bonorum no-
„bilium, judiciorū in vicinia Tribunalis Lit: in ijsdem Liponiki funda-
„tio, innocentiū hominum, per mortē illegitimā pœna, & executio, tan-
„git nos in libera gente natos. Et nunc recens incursio & aggressio contra
„nobilitatem illicita, 4. Ecclesiæ deprædatæ, domus nobiliū incineratæ,
„funditùs eversæ, & alia quæcunq; & publicā & privatā tangunt injuriā
„acta, solennissimè protestamur, & in futuris Deo dante comitijs campe-
„stribus, vindicaturos nos appromittimus, & quoniam in hac protestatione
„nostra omnes prætensiones ad ministeria inferi non poterant, tunc relin-
„quimus nobis libertatem augendarum, minuendarum & meliorandarum
„earundem. Non obliti magnæ, & insupportabilis injuriæ nostræ, quam bo-
„na terrestria passa sunt, per locationes, & consistentias, in illis militares,
„per extortas hybernas assignationibus Palatini Vilnensis factas, sicut etiam
„in bonis advitalitijs, aliquoties permissæ consistentiæ, translationes cohor-
„tium sæpius factæ, immissiones novorum vexillorum, antiquorum revo-
„cationes, hybernarum frequentes aliquot vicibus repetitiones, cum præ-
„judicio, & onere bonorum advitalitiorum & tenutariorum. Et quod nos, vel
„maximè afficit, est accepta notitia, quòd ijdem potentes ad bona sua in
„Russia, & Samogitia existentia, literas suas universales miserint, resolven-
„do manus rusticorum in capita nobilium, ac proinde de his omnibus pro-
„testamur, & vel in comitijs campestribus, vel in primo Reipublicæ quoquo
„modo congregatæ congressu, vindicare non intermittemus. Quam mani-
„festationem, cum verbaliter in tribunali Litvaniæ faceremus, non tantùm
„idem tribunal eam libenter acceptavit, sed etiam omnes illius tribunalis
„judices, contra id ipsum insimul nobiscum protestati sunt, & ita cum tri-
„bunali Generali Litvaniæ, nos Dignitarij, Officiales Terrestres, & Castren-
„ses, tota nobilitas, & nuntij, ex Palatinatibus, eandem subscribimus ma-
„nifestationem.

CXIII.
AMICO CONFIDENTI,

19. Septembris.

De actis cum Tartaris, item de Senatûs consilio.

Abijt Rex citissimis passibus Leopoli, animum ut expleret suum accepto Nuntio, quod Tartari fortiter nostros aggressi fuissent, *8va* & *9na* præsentis sub Podhaice, quam expeditionem, satis pro nostris gloriosam, quamvis in parvo satis numero fuerint, quia tantùm sex millia nostrorum, & sexaginta millia Tartarorum numerata. Felix Potoccius Palatinus Cracoviensis campi Dux Regni videns, quod incubuit belli tota ruina, sibi latam ostendendæ virtutis nactus materiem vix in Podhaice bonis suis hæreditarijs comparuit, statim in varias partes co-

A.C.1698 hortes Regni misit, ut scilicet informari posset, quid sibi velint appropinquantes Tartari, & quam resolutionem præseferant. Constans relatio à Baworowscio, & alijs excubijs Castellani Cracoviensis venit, Sostanum Kaplongierei cum sexaginta millibus Tartarorum ex illa parte Poloniam aggressurū. Eventus veritatem probavit, nam opinione citius sub Olexiniec & Zbaraz bene pastis equis, cum intentione aggrediendi Exercitui nostro appropinquavit, & acceptâ notitiâ à captivo de parva quantitate Exercitûs nostri ad Monastericzka sub regimine Zaboklicecij Castellani Camenecensis, qui bene persvasus, & informatus de intentione hostium & eorū approximatione movit versus Podhaice ex mandato Palatini Cracoviensis, fiducia est fortunam sibi spondere, qui non parcendo fortunæ propriæ, & saluti loca illa, quæ nullam defensionem habebant, & tanto minus resistentiam dare hosti poterant deserere jussit, nō tamen citiꝰ venire, quàm octava currentis poterant, quo die etiam Skarbek Castellanus Haliciensis adfuit, & Tartari jam nocte adfuerant trajecto fluvio Strypa sub Bubuliniec duobus leucis à Podhaice, Exercitum suum Soltan ita strictè tenebat, ut nec unicum Tartarum separari à se permiserit, ita, ut difficilè fuerit habere certam notitiam ante adventum, quamvis circa Exercitum Tartaricum Valac i Palatini Cracoviensis omnimodam diligentiam accipiendi alicujus adhibuerunt, sed ab eo tempore, quo movit Soltan de Złotniki, nullatenus id habere potuerunt. Hoc igitur die hoc est octavâ currentis moverat ut dixi versus Podhaice Castellanus Camenecensis vir militaris & strenuus summæq; experientiæ (si potestis bonos laudate, sin minus transite) cum magna præcautione in comitatu Castellani Haliciensis à dextris habens fluvium Korabiec à Podhaicis fluentem, à sinistris parvas aliquas sylvas circa Zawołow. Sobiescius Pincerna Regni anteibat; quem octo tormenta cum corpore Exercitus sequebantur. Camenecensis Castellanus à tergo erat omnesq; currus eum præibant; venerat etiam Castellanus Lubaczeviensis cum aliquot cohortibus, & Iacobꝰ Kalinovius Castellani Cracoviensis commilito. Transitum per fluvios armaverat Castellanus ordinatis ad id cohortibus; illo ipso tempore ex alia parte Podhajeccij Soltan venerat & statim cum tumultu & clamore, ut solent, valido versus arcem aggressi sunt, cum quibus Bolubasza, & Szczerbnia centuriones, Valachi Palatini Cracoviensis fortiter egerunt. Quoniam verò ex tormentis de arce Podhajcensi magnum damnum sentiebant Tartari, voluerunt ex alia parte aggredi, sed & ibi filium suum Capitaneum Krasnostaviensem cum turma Raitarorum sub Lodzinio, & aliquibus cohortibus misit, ut transitum illum defenderent, ita ut iterum aliò divertere debuerint per antiquam civitatem quam possidere, aut comburere voluerunt, cumque ibi Regimentum Thesaurarij Regni sufficere non potuisset, iterum Palatinus ab antiqua civitate submissis ibidem varijs cohortibus removit, ita ut inceperit Suburbia Podhajcensia comburere, sed & ibidem filij Palatini Robczinensis, Zucinensis, & Thomaczensis Capitanei adfuerunt, dedit animum ad fortiter pugnandum ultima necessitas multamq; hosti resistentiam fecerunt, juvit eos & Nagurscius. Magna pars Tartarorum in illum Exercitum qui cum Castellano venerat Camenecensi vires suas verterunt, sed iterum cum auxilio aliarum cohortium est repressus, & abire debuit ultra fluvium ibique milliare unum & medium sub Nowosiełki & Chorupiec pernoctare. Conferebat interea cum Castellano Camenecensi Palatinus non dubius, quòd quæ acciderunt, accidere possunt, & quia omnia eo die felicissimè successerunt; cum tantùm Wolscius cōmilito Principis Constantini vulneratus, & alius occisus fuerit, quamvis in continuo conflictu Exercitus fuerit, providebatur in futurum & nihil quieti hac nocte datum, cùm verò manè non ita cito venturum inimicum credens ad melius ordinandū

nandum Exercitum exivisset, cumque parvam illam quantitatem Exercitus *A.C. 1698*
sine pedestribus cum modica artileria in tres lineas ordinasset; & cum suos Hungaros & jaculatores quotquot ex illis meliores erant, Palatinus immisisset, omniaque vix ordinasset ad defensionem & ecce quod erat, esse non destitit, Tartari tumultuosè appropinquare cœperunt sub ipsum Exercitum nostrum incurrendo, sperandoq; ex improviso se victuros, Soltanus etiam in declivi ex sylva, ubi via a Monasterio versus Podhajec præsens adfuit in tresque partes contra nos Exercitum suum distribuit, ita ut omnes eodem tempore aggrederentur; in dextra ala Pincerna Regni existens, cum magna gloria gentis Polonæ (rectus est veri tenor) impetum illum sustinuit magnamque gratitudinem illi qui strenuè rem egerunt, meruerunt; cominus enim pugnandum erat, tormenta etiam multum juverunt, ita ut inimicus ab illa parte vincere non valens cum vulneratis & occisis, quos illi statim eripere & abducere solent recedere debuerit, in aliamque partem retrocedere, ubi ob defectum pedestrium, quamvis aliquoties nostræ cohortes illos vicerint, cedere debuissent, si ex dextra ala Wyzyccius Vexill fer Kijoviensis & alij à Palatino ordinati non juvissent, & ab illa parte quamvis non sine damno suo, longe tamen majore in hostibus repulissent, ita ut inimicus pro nocte abire debuerit sub Buine, & omnem prædam, quam ante congregaverat, comburere & noster Exercitus sine omni confusione in numero paucissimo, quia non omnes adhuc commilitones ad cohortes venerant, per gratiam Dei mansit. Post expeditum hunc conflictum examinavit Palatinus omnes captivos quorũ ingens erat numerus de quantitate Tartarici exercitus, & omnes diversim & distinctim examinati conveniebant, electi exercitus sexaginta millia fuisse, ad idq; ordinatos ut exercitum Polonicum delerent, de cujus parvo numero certas habebant notitias. Referebant id quoq; ijdem captivi, quòd in crastino cum majori adhuc furia nostrum Exercitum aggredi prætendant extrema nobis vel sibi quærendo fata. De quo informatus Palatinus in defensionem suorum omnia necessaria ordinavit, & aliquod vallum ad proportionem hominum jecit, tormenta ex arce in defensionem exercitus deduxit, & præferendo salutem publicam, exercitumq; conservando, omnes quotquot sui erant homines pro assecuratione tergi ordinavit, omnia quæcunq; in allodijs erant, fœna frumentaq; & omnia pro conservatione exercitus distribui fecit, proprio ærario omnia damna subditis suis . rotunc illata recompensavit. His vehitur belli fortuna carinis. Cùm verò benè paratus & cum forti animo ulteriorem hostis expectasset insultum; & ecce venit notitia Soltanum ulterius movisse, quod etiam expeditæ eo nomine aliquot cohortes retulerunt, quòd scilicet fluvium Stripam transierit, si aliquid novi intendat videbimus. Hoc tamen certum, quòd jam abiverunt versus Camenecum, multa tamen damna in Pokucie, ingentem hominũ numerum abducendo, fecerunt: Interim Rex dolens aliquomodo quòd Exercitus Polonus eam habuerit gloriam, nullâ Saxonibus relictâ, consilium pro 17ma Septembris in Brzezani Senatui & Ducibus indixit. In quo consilio Castellanus Cracoviensis primum punctum resolvendo magnis rationibus suadebat Regi, ut cùm Exercitu tam pulchro Saxonico, nostro, & Litvanico moveret versus Camenecum, ut notum fieret nomen inimicis ejus, ut persequeretur inimicos & tam pulchro Exercitu comprehenderet illos, nec reverteretur donec deficerent, viam Regiam ad quærendam immortalitatem ingrederetur ipse suæ Archimedes gloriæ, nisi bellũ habere quàm gerere mallet, non permittat sibi hoc dissuadere, multa experiendo conficiuntur quæ segnibus ardua videntur, quandoquidem ibi

Suadetur persecutio Tartarorũ

A.C.1698 ibi hæret adhuc hostis, cælum etiam favere videtur, nam nulla actione facta redire ex campo, nec Regi gloriosum, nec publico utile, & his terris Russiæ plus nimio damnosum, quia eodem tempore, quo Exercitus hinc abibit, Tartari qui needum à Camene o recesserunt, infallibiliter iterum redibunt, grassabuntur, prædabuntur & omnia hostilia nemine obstante agent. Quod attinet tumultus M. D. L, quandoquidem in malè cœptis honestior illis videtur pertinacia, quàm pœnitentia, quandoquidē contra jus Majestatis, universalia à Castellano Vitebscensi prodierunt, pro motu generali nobilitatis, optabat, ut Sua Majestas novas literas universales anteriores illicitas & illegitimas cassantes extradi ex Cancellaria sua jubeat nisu in adversum constanti, ut verò eo efficaciùs motus hi civiles sedari possint consulebat Regi, ut finitâ hâcce expeditione personaliter in Litvania compareret, ad compescendos illos qui non quærunt populo pacem sed malum, putantq; aut sibi noceri ne à Jove quidem posse aut se nocere etiam Jovi posse sciendo quod illorum præcipuè consuetudo sit petere quæ eripuerunt. In id ipsum plurimi Senatores, in eundem sensum loquentes coincidebant. Palatinus Vilnensis longâ serie deducebat, quòd ab afflictionum pondere respirare non concederetur & ut videat ista quotidie & ferat ferre non potest, hæc inconvenientia illorum, qui contra domum & personam suam offensi, etiam authoritatem Majestatis aggrediuntur non deferendo universalibus Regis non contenti finitâ sub Gvarrantia ejus concordiâ, benè meritum exercitum cassare in Tribunali Litvaniæ pro rebellibus declarare Electionem, Capitaneatus Samogitiæ primam invalidare, aliam novâ praxi & inaudito exemplo firmare, contra quem actum in eodem consilio Senatûs, & personam electi Capitanei solenniter protestatus est, declarando eandem protestationem in facie Reip: in futuris DEo dante Comitijs sese confirmaturum & tantam oppressionem suam coram omnibus statibus demonstraturum. Ad alia puncta nihil addidit & de locatione exercitus Regij absolutè nihil. & Castellanus Vilnensis dixit contumaciam eorum accusando, qui tam desideratæ concordiæ non detulerunt quia illis magis rapina quàm pax interna placet. Petijt utraq; pars ut Rex quantocius Grodnam pro pacificandis hisce rebus adiret, præmissis de præsentia sua innotescentialibus literis, quibus motui ulteriori obviari potest.

Res Litvanicæ commendantur Regi.

Ad secundum punctum, in quo Rex justitiæ satisfaciendo excusato prius eo, quòd conscripus magno sumptu suo proprio exercitus Saxonicus aliqua damna, quæ sunt quasi à transeunte milite inevitabilia, pluribus privatis fecerit, immediate commissionem se daturum promisit, quæ omnia connotare, & in instanti Injuriatis satisfacere mandato Regio obligabitur, hic hamus capiendo populo, in speciem enim hoc jactatum, fata verò suum cursum peragent. Debitas gratias pro eo & Castellanus & omnes Senatores agere non intermiserunt, eundo non tam in verba, quàm in vota. Scribit mihi unus ex amicis confidenter, quòd ex utilitate publica placuit, ut sub titulo gratiarum agendarum recognosceret Princeps quæ facere deberet. Gratiæ inquam actæ sunt pro Regia clementia, item pro sollicitudine circa bonum publicum, quòd tam magno sumptu in recuperationem ablatorum ab hoste & in extensionem limitum Poloniæ Exercitum suum huc induxerit, insinuando cum summa discretione, quod bona nobilium oppressa fuerint, domus eorundem spoliatæ, tempus verò commissionis à Rege promissæ, quantocius accelerandum crediderunt, ut in comitijs expeditè illius fieri possit relatio, pro facilitandis difficultatibus comitialium consiliorum. Addidit Palatinus Kijoviensis Kąccius cum alijs imò præ alijs suum & bono-

Satisfactio pro damnis promittitur

bonorum omnium votum, utque esset ratum, DEum precatus est, majusq; inde decus spirabat, si Rex id fecisset; ut etiam ante congressus in Palatinatibus antecomitiales commissio hæc fieri possit, propter acquietationem exacerbatorum animorum. De loco diversi erant sensus. *A.C.1698*

Ad tertium punctum, Ubi Rex cum educere extra limites Regni exercitum sum non possit, antequam Tractatus cum Turcis finiatur, & interim hyems ingruit, vellet sua Majestas ut sine omni imaginabili damno in Polonia hyemem absolvere possit, ne verò maligna interpretatio adversi aliquid gloriæ Regiæ meditetur, paratus est ad dandam omnimodam securitatem, quod inprimis nullum inde fiet damnum. & quod primo vere extra limites eum deducet, vel in Moldaviam si id necesse fuerit. Punctum hoc delicatissimè præcipuè à Castellano Cracoviensi (aliud haberent hoc dicente pondus verba) tractatum, qui dicto eo: scis Rex quàm omnia velim tuâ causâ vix langventi ore innuit, quòd nullum videat modum locandi in Polonia Exercitûs Saxonici. Alij ferventius instabant præeunte Palatino Cracoviensi dicenteque, Invitus ea vulnera attingo, sed nisi tacta tractataque sanari non possunt, petijtque, ut Rex exercitum suum in Moldaviâ expediret, ubi sufficientem pro omnibus habere poterit subsistentiam, sive fuerit conclusa pax, sive non, si fuerit conclusa tunc totum id, quod possidebunt imperio Regis cedet, si pax non erit, tunc in futura expeditione etiam exercitus Polonus assistet ad sustinendum id, quod semel in possessionem cederet. Commodissimè autem id fieri poterit, & succedet hoc cum Dei gratia à quo venit robur & fortitudo, & latifundia ejus terræ sunt sufficientia, cum etiam & partem Valachiæ adjungere poterunt; subjunxit adhuc idem Palatinus formalia; pro anima tua ne confundaris dicere verũ, quod nec Duces, nec Rex ipse habeant potestatem locandi ejus exercitus in visceribus Reipublicæ sine consensu ejusdem, quamvis addidit vana in id remedia legum, nisi desuper mutentur affectus, cum tamen hæc infelicitas quæ in Patriam cadere potest suprema esset, occurrendo ne multa in Republica admodum æqua constituta frustra habeantur, nullum medium occurrit, quod ea in parte Regi possit insinuare; solus tamen Palatinus Mariæburgi hoc mediũ propinavit, ut in Oecononiijs tam Regni quàm M. D. Litvaniæ exercitus locaretur.

Ad quartum punctum, quomodo scilicet, si bellum continuari deberet locari debeat exercitus Regni; vel si pax fieret, quæ ejus dispositio? omnes quasi concurrerunt, ut exercitus locaretur ex hac parte vistu'æ, alia autẽ pars, ut hyberna ex bonis Spiritualibus & Regalibus solvat. Palatinus Mariæburgensis solus iterum meliora & utiliora svadere visus, inferebat, quod casu quo facta fuerit pax, posset aut cassari, aut minui computus exercitûs Polonici, cui contradixit Castellanus Cracoviensis, asserendo, quòd hoc nullatenus sit practicabile sine comitijs; allegavit Palatinus (futura possunt ex præteritis prævideri, ipsæ res evanescentem memoriam excitant) quòd post expeditionem Zuraviensem diminutus fuit computus, quod refutavit Castellanus, quia illi tantùm erant cassati qui illi expeditioni non adfuerunt. Non conveniebant in eo puncto Senatores cum eo cui major emolumenti privati spes quàm metus publici damni in corde erat, & aliqui volebant hanc materiam ad allud tempus differre, ut prius sciretur de tractatu cũ Turcis. *Ubi locandus miles Polonus.*

Ad quintum punctum. Quid scilicet faciendum esset cum illo exercitu, qui nuper tam gloriosè sub Podhaice rem egit. Quem unanimi sensu totũ consilium munificentiæ Regiæ commendabat. Tot cohortium damna à Tartaris illata, dignus est operarius cibo suo. Gratiæ pòst actæ Palatino Cracoviensi, qui restitit inimico, & tanta damna in bonis suis hæreditarijs pertulit.

A.C.1698 Ad Sextum. An Rex Exercitũ suũ jungere cũ nostro deberet, cum deficiant occasiones ulteriorum operationum. Omnẽs in eo convenerunt, & precati sunt Regem, ut præsentiam suam videndo exercitui tam Polonico, quàm Litvanico indulgere velit, securam reddentes Majestatem quòd vitam & sangvinem omnes eidem sacrificare velint formalibus hisce, nec te deseremus nisi te ipse. Post finitum consilium urgebat Castellanus Cracoviensis declarationem comitiorum, & inde extraditionem deliberatoriarum, sed Rex videndum prius tractatûs cum Turcis effectum, antequam comitia indiceretur, credidit.

Ut verò melius acta hujus Senatus consilij videas adjungo conclusionẽ Regiam, quamvis in aliquibus punctis correctura satis nociva nobis jam videatur. Commissio etiam pro ima Januarij in Decẽbrem transmutata.

CONCLUSUM

Brzezanijs die 17. Septembris

Ad primum. Cùm S. R. Majestas Dominus noster clementissimus videat ex una parte declive, ferumq; tempus præsentis bellicæ expeditionis, tractatum pacis cum Porta institutum interrumpere profundiores operationes, ex alia verò parte exardescere plùs solitò odia civilia in M.D. Litvaniæ, quæ nuper in satis laboriosa complanatione videbantur esse sopita, inde censet, se obligatum esse in persona sua illuc, nempe Grodnam quantocius descendere, quò possit securam & tranquillam reddere internam quietem. Quod verò spectat ulteriores bellicas operationes, has S. R. Majestas remittere dignatur ad Illustres belli Duces, uti majorem praxim habentes per continuum belli usum cum Tartaris, judicaret tamen pro sensu suo, ut potiùs ad observandos gressus hostiles aliquod corpus militiæ ad decem millia ascendens relinquatur in loco aliquo securo ad oras Tyræ, quàm, ut totus Exercitus debeat se fatigare quærendo vel insectando hostẽ. Illa itaq; pars exercitus relicta ad Tyrã reliquo dimisso ad stativa, casu quo pax non fieret, deberet converti pro tempestiva præsidij Camenecensis obsidione, alias blocada; quòd si pax succederet, hæc eadem militia præstò esset pro evacuandis aut recipiendis fortalicijs nobis ex pace debitis, salvâ possibilitate præmissorum exequendorum.

Ad 2dum. Sacra R. M. licet pro usu & obsequio Reipub: induxerit militiam suam mavult tamen ad se, quàm ad quempiam alium damna pertinere, adeoq; pro inquirendis ijs per tractum militiæ suæ factis, ac simul pro satisfactione Commissionem declarare dignatur Varsaviæ circa primos dies Decembris anni præsentis instituendam.

Ad 3tium. Præoptaret S. R. M. Dominus noster clementissimus hîc & nunc militiam suam extra limites Regni educere, sed, cum nullatenus rationabile sit retrovertere ante notitiam de perficiendo, necne tractatu pacis; interim, cùm hyems cælumq; rigidum succedat, non videt alium modũ, nisi ut pars una exercitûs sui locetur in bonis proprijs mensæ Regiæ, pars altera in fronte hostici, nempe in fortalitio SS. Trinitatis, alijsq; cooptatis cum consensu proprietariorum contiguis locis, quò taliter primo vere ad operationes bellicas sit expedita, si pax non succederet; pars tertia in Litvaniam amandetur in proprias Oeconomias vel alia loca, similiter cum consensu proprietariorum, etsi suspiciones inde crescere, ac divulgari nonnulli velint, S. R. Majestas Dominus noster

‚noster clementissimus convincet illas omnino esse malevolas, ac ad sum- *A.C.1698*
‚mam invidiam nominis sui tractas. Si enim esset aliquod in corde Re-
‚gio contrarium Reip: huic, aut nocivum libertatibus, nunquid curaret
‚sopiri motus, aut turbas per Confœderationem Rokosziij excitatas, nun-
‚quid tantâ sollicitudine & cura unionem & concordiam in M. D. Litv.
‚promoveret? per totum tempus Varsaviæ insudando complanationi,
‚cum jactura bellicæ expeditionis, & hucusq; omni studio & nisu ad ac-
‚quirendos animos sese applicando, nunquid demum tantum appara-
‚tum, tantam pedestrem militiam in supplementum defect s no. ri ob
‚casum expugnationis Camenecei induceret, quæ defacto succedere po-
‚tuisset si Sua M, uti ignara moris, & usus in patria hac non frustrata
‚fuisset, in promissis acquirendorum curruum, boum, & annonæ, adeoq;
‚optimam intentionem Sacræ R. M. Domini nostri clementissimi non
‚suâ culpâ, sed errore promissorum nullatenus mereri injuriosam cen-
‚suram, quin potiùs justam & æquam intelligentiam, cùm omninò ap-
‚promittat, si pax subsequatur verno tempore totam militiam suam e-
‚ducendam extra limites.

Ad 4tum. Exercitûs Regni, & M. D. L. locatio & dispositio remittitur
‚ad Illustres belli Duces.

Ad 5tum. Justissimum est cohortes damnum passas à Tartaris consola-
‚ri easq; censet Sacra Regia Majestas sublevari, per opportunam missio-
‚nem pro stativis hybernis.

Ad 6tum. Licet quidem summâ necessitate obligatur S. R. M. ad sopi-
‚endas res Litvanas quantociùs hinc abire, nihilominus quò amori & af-
‚fectui suo erga militiam Polonam satisfacere valeat, libenter desiderat
‚se in ea præsentem reddere.

Quantum ad Comitia ex votis Senatorijs proposita S. R. M. Domi-
‚nus noster clementissimus, non judicat posse determinationem eorum
‚fieri priùs, antequam res Litvanæ sopiantur, notitiaque de Congressu
‚ad pacem instituto superveniat, posse tamen Cancellarium Regni deli-
‚beratorias in ordine eorundem ad Senatum expedire.

Recommendatas Personas nempe Magnifici Potocki Palatini Craco-
‚viensis Campi-Ducis Regni respectu navatæ operæ in nupero cum Tar-
‚taris conflictu, ut & desolationis bonorum hæreditariorum Pedhaice,
‚tum & Generosorum Camenecensium, & Haliciensium Castellanorum
‚S. R. M. benignissimo complectitur respectu tantæ desolationis habitu-
‚rus memoriam in futuris DEo dante Comitijs.

Quantum demum ad illatam satisfactionem prætensionum eam S.
‚R. M. remittit ad Thesaurum Regni, & M. D. L, quatenus juxta tabu-
‚las ultimi tractatûs præstari curent, ad quem videlicet illorum hæc sa-
‚tisfactio pertinuerit, quidquid verò persolverint, vel persolverit totum
‚hoc præviâ quietatione dicti Ablegati in rationibus calculi pro rato &
‚grato habebitur præsentis Senatûs consilij rigore.

CXIV.

EIDEM AMICO CONFIDENTI

22 Septembris.

Relatio ex via Legati Malachovij.

Expeditum fuisse Stanislaum Małachovium cum titulo Legati ad tractatum cum Porta Ottomannica, jam credo scivisti qui sextâ currentis, accepto comitatu satis insigni à Regni Proceribus pro assistentia sibi addito etiam noctibus non parcendo, magnis passibus

A.C.1698 iter suum prosecutus est, uti mihi ex Tokaij de data 14ta Septembris scribit, magnam se incommoditatem habuisse insinuans, præcipue per Alpes Makocovienses transeundo, & quod iter ejus lucernam oleat, quia magnam ejus partem cum laternis expediverit, milliaria valde longa, vias itidem valde malas, nec quasi humanas describit quas etiam continua pluvia eò magis destruxit. Ex Tokaij relicto suo comitatu, equi enim valde fatigati erant, cum paucis personis per Aggriam postâ sumptâ perrexit, nam per Segedinum illa non currit, propter parvam viarum securitatem; in Aggria à commendante Butlero, qui nuper hic militabat, humanissimè exceptus, & addito comitatu militari per deserta loca, ubi frequentia rudera civitatum, fortalitiorum, & villarum extabant conductus. Budæ non repertis commissarijs ut credebat, expedivit ad aulam Cæsaream literas, significans nominato Kijoviensi Ablegato nostro, ut adventum ejus denuntiaret, scribitq; quod Plenipotentiarij non accelerent adventum, & vix intra unam septimanam sperentur. Arcanum hujus dilationis assequi non potest, fortè cum Porta per viam secretam adhuc de aliquo puncto disputant, cum præcipuè Belgradũ vel Themisvar rehabere præoptent, viribus suis & fortitudini fidendo; omnes enim in eo conveniunt, quod nunquam alias tam florentem Imperator habuerit Exercitum, uti nunc est, præcipuè verò pedestres debent esse exquisiti, & triplò numerosiores per aquam hic approximantes. sicut jam multos observavit & forsan aut aliquid à Turcis extorquere, aut antequam conclusio tractatuum fiat, prælio volunt experiri. Ductus etiam fuit ad Castra primarius Ingenierus nomine Dumund qui illi retulit, quod certissimè aggredi Turcas Exercitus Imperatorius intenderet unde infallibilis consequentia quod adhuc restet aliqua cum Porta disputatio. Quia mallent prius in cõgressu tentare tractatum, & post, si bene finiri non posset prælium inire, si secreto aliquid non tractarent. Petit idem Palatinus per viscera Christi ut fortiter & valide expeditionem prosequatur Rex in tantis conjuncturis, quandoquidem apud Germanos in fine motus sit velocior, & volunt omnino notabile aliquid agere ad fundamentum positum, *uti possidetis* partem aliquam terræ adijcere; & Generalis Rabutin movit ex Transilvania versus limites Moldavicos, & Valachicos cum Exercitu non alio fine, nisi ut hasce Provincias inter possessa adijciat. Venit notitia etiam, quod Princeps Eugenius relicto pedestri Exercitu, versus Themisvarum movit, ad occurrendum ingenti provisioni, quæ à Turcis versus illud fortalitium est expedita. Castra Turcica sub Belgrado, Germanica sub Petchireten, apparatus bellicus magnus, continuo per Danubium portantur tormenta, infallibile est, quod vastas cogitationes habeant, & non primis tractatum incipient, antequam fortalitium aliquod aggrediantur.

Instructionem in ordine ad tractatum eidem Palatino datam si non habuisti, accipe & memoriale ab Ablegato nostro datum eique responsum.

INSTRUCTIO SACRÆ REGIÆ MAJESTATIS DOMINI NOSTRI CLEMENTISSIMI

ad tractatum pacis simultaneè cum colligatis Christianorum ab una, & Porta Ottomannica ex altera partibus conciliandæ, Illustri & Magnifico Stanislao Małachowski Palatino Posnanie si &c. Magno Legato, atque Plenipotentiario Regio, & Reipublicæ data in Cancellaria Regni &c. Mense anno 1698.

1mo Illustris & Magnificus Legatus Plenipotentiarius receptâ hac ex Cancellaria atque thesauro Regni expeditione, quàm primum accinget se

,se itineri; rectâ in Hungariam versus eum locum, qui pro congres- *A.C.*1698
,su ad tractatum hunc designandus est. De eo autem, ut opportune scire
,valeat, instituet correspondentiam tam cum Ablegato Sacræ Regiæ Ma-
,jestatis Viennæ, quàm cum Cæsareo hic commorantibus.

2do Apparatum decorem Aulæ, atque honores debitos Regi & Rei pu-
,blicæ habere, servare, ac proferre omnino curabit, quo avita Regni hu-
,jus, ac nominis Sacræ Regiæ Majestatis Domini nostri Clementissimi glo
,ria non retineri modo, sed augeri valeat. Ut verò, aula atque comi-
,tatus suus bene ac decenter regi valeat, habebit ordinariam magnus Le-
,gatus facultatem, & potestatem judicandi, ac decidendi omnes interveni-
,entes casus.

3tio Cùm tractatûs istius fundamentum rationibus Regni nostri, con-
,trarium nobis infestis per Serenissimum Romanorum Imperatorem, atque
,Rempublicam Venetam suo & nostro nomine cum porta Ottomannica
,peractum sit, nempe, uti possidetis, ita possidete; præ primis ante omnia
,annitetur declarare regulam hanc, & fundamentum, uti possidetis, nequa-
,quam involvere possessionem Cameneci, Podoliæ, in manu Turcarum, cùm
,de eo semper, & per omnes tractatus seorsiva, ac specialis integrè restitu-
,endi præcustodita fuerit conditio.

4to Tali igitur securitate, atque exemptione Cameneci, &, uti possidetis
,tis integre Regno huic restituendi habitâ ac stipulatâ nec non declarata
,perpetua ad Podoliam & Ukrainam, sangvine ac tantis Reipublicæ impen-
,dijs jam pridem per Dei gratiam vindicatas, quorum pactorum ac in uni-
,versum omnis, cujuscunque prætensionis ad liberrimum hocce Regnum e-
,tiam donativi Tartarorum vulgo Kozuchy abolitione & cassatione pro
,primo gradu promovebit in solatium damnorum, deperditarumq; Provin-
,ciarum, terras Valachiæ ac Moldaviæ cum Budziack prout in suis sunt
,circumferentijs Regno nostro perpetuò, ut jã olim pertinebant attribuẽdas.

5to. Quòd si huic gradui opponatur fundamentum, *uti possidetis* insti-
,tuet congressum cum Legatis Christianorum, præcipuè Serenissimi Impe-
,ratoris, repræsentabitq; fundamentum hoc sine nobis contra nos accepta-
,tum esse, alias quâ ratione pensandæ erunt nobis Provinciæ Kijoviæ, Smo-
,lensciæ, & Czernichoviæ totaq; terra trans Boristhenem, & atq; Zaporoz-
,ia in gratiam fœderis sacri ad Moschoviam avulsæ? quo loco exaggeranda
,damna desolatione Regni, perditi non semel exercitus, factæ perutiles pro
,Serenissimo Imperatore diversiones; uti testantur expugnatum Budinum,
,eo anno, quo Illustris ac Magnificus Dux Jablonovius post sylvas Busko-
,vienses exercitibus Turcarum cum Sieraskiero, atq; Crimensibus, Białogrodensibusq; Tartaris cum Hano occurrens memorabili per continuos no-
,vem dies conflictu eosdem fatigavit, ac apertâ sibi per itinera insuperabi-
,lia Bukoviensia via illusit; captum Essekium eo tempore, quo Serenissimus
,Divæ memoriæ Rex ingressus oras Budziacenses, Sieraskierium cum exer-
,citu Turcarum, atq; Hanum cum universis Tartaris contra se sustinuit; ege-
,sti deniq; jam ducenti, debiti adhuc & insoluti Exercitui triginta milliones,
,pro quorum meliori expressione suppeditatur hic copia Instructionis recen-
,tis ad Serenissimũ Imperatorem Ablegato extraordinario Reverendissimo in
,Christo Joanni Gomolinski Nominato Kijoviæ Episcopo datæ, satis diser-
,tè commemorantis præmissa omnia.

6to Post omnem navatam industriam, atque operam, si gradus iste nul-
,latenus successerit, stabit in secundo immobilis retinendæ scilicet, ejectis
,tamen, ac transportatis omnibus in Asiam Tartaris ex Budziak, Moldaviæ
,integræ; Idq, jam ex fundamento, uti possidetis. Capitalis enim Molda-
,viæ Jassij adhuc anno 1686 Regi in persona ibidem existenti juramentum

 fideli-

A.C.1698, fidelitatis præstitit, atque obsidem fidei suæ Archi-Episcopum suum in manus Regis tradidit ab hoc gradu recedere non poterit, nisi periculum rumpendi tractatûs, atque contra solum Regnum nostrum resuscitandi belli Turcici prævideriț.

7mo Pro tertio & ultimo gradu supposito semper Integrè restituendo Cameneco, atque abolitione omnium Pactorum, & cujusvis prætensionis, ut jam supra insinuatum est, persistet circa Territoria & districtus Moldaviæ actualiter à nostris militibus, & præsidijs possessos, videlicet circa Cernichoviensem, Socaviensem, Chotimensem & Sorocensem, juxta suos limites antiquos, & dependentias ita, ut limes sit ulterior fluvius Tyras protensivè ad mare nigrum, ab eo gradu non poterit dimoveri, nec habebit facultatem, nisi prius acceptâ a Sacra Regia Majestate novâ resolutione, casu quo illa necessaria fuerit.

8vo Ordinẽ tractandi negotij, utrum scilicet omnes insimul legati Christiani per primos suos gradus, tandem per secundos, & sic ad ultimum se expedire, & finaliter se resolvere, an verò per potioritatem temporis sacri fœderis unusquisque integrum suum tractatum absolvere debeat, relinquit Sacra Regia Majestas Dominus noster Clementissimus prudentiæ magni Legati. Videtur tamen esse magis naturalis simultaneo tractatui modus, absolvendi per gradus omnium Legatorum simul & semel. Sed hujus resolutio melior ex re oculis subjecta fieri poterit.

9no De compensandis damnis per Turcas & Tartaros antiquioribus, & recentioribus nihil quidem in gradibus insinuatum est, sed per omnes curabit pro sua industria compensationem eorum promoveri, quantum fieri poterit. Eorundem quoque damnorum à Serenissimo Imperatore urgebit redintegrationem, si ibidem dabitur occasio, vel saltem præcavebit securitatem conveniendi de ijsdem compensandis, non solùm ex rationibus supra positis, sed etiam ex capite retentarum, vel alio distractarum decimarum; de Regno scilicet Neapolitano & Siciliæ nobismet solis per fœdus applicatarum.

10mo Terra Sancta atque locus Passionis Dominicæ Domini Nostri IEsu Christi, quatenus prout olim, ita nunc habeatur in administratione & curâ Ritus Catholici Romani, Religiosorum Patrum Bernardinorum, omnino promovebit, ac obtinere curabit.

11mo Cùm in tractatibus omnibus benè ac faciliter obtinendis plurimũ intersit favores multorum comparare, studebit omni opera lucrari Hani Tartarorum comitis Tokelij Interpretis Maurocordati, aliorumq;, quos valere cognoverit, secretam pro partibus nostris assistentiam, & adjutorium apud Ministros Portæ.

12mo Non ideo tamen naturalem cursum quærendæ omni nisu amicitiæ atque gratiæ Ministrorum mediantium potestatum intermittet, quinimò illos præ primis favorabiles partibus nostris reddere omni, quo poterit, curabit modo, ad quos etiam conciliandos literas à Sacra Regia Majestate accipiet.

13tio Singularem quoque habiturus est amicitiam, atque confidentiam cum Legato Moscoviæ, cujus junctâ operâ facilius negotium hoc in partem Reipublicæ succedere poterit.

14to Restitutionem omnium captivorum tam à Turcis, quàm à Tartaris urgere, atque procurare non Intermittet;

15to Singularis curanda est in eo tractatu cautio, ne post factam pacem Tartari ordinarias insolentias, atque excursiones in Regnum quovis obtentu attentare præsumant, talique casu licitum sit hostiliter contra illos agere, terrasque eorum invadere, ac de ijsdem, si ita fortuna concesserit,

exclu-

, excludere, Portâ Ottomannicâ ad id se non miscente, neque protectionem A.C.1698
, ullatenus suscipiente, vel in offensionem rupturæ pacis talem hostilitatem
, trahente.

16to Prævidendum diligenter erit, ne tractatus Sacri fœderis inter po-
, tentias Christianas contra Turcas stipulatus ad tenorem perpetuò defensivi
, belli modernis pactis quovis modo infringatur.

17mo Instrumentum demum ultimatæ legationis, & quæ circa eandē
, sunt, habere ad manus curabit.

18vo Ex instantissima recommendatione Sacræ Sedis unito cū alijs Chri-
, stianis Legatis consilio promovere in articulos pacis annitetur, quatenus Pa-
, triarcha Syriæ ritus uniti Græci detrusus ex sua sede astu Schismaticorū
, restituatur in possessionem ejusdem, eâdemque ipse, & sui Successores
, fruantur in futurum sine quavis persecutione. Catholicis demum omnib9
, in statu Turcico existentibus, quatenus privilegia antiqua reddantur cum
, libera Ecclesiarum ædificatione, antiquarumq; reparatione extra omnem
, persecutionem, & jurisdictionem Patriarcharum ritûs Schismatici Græci.

Reliqua in eosdem fines diligenter, ac utiliter peragenda, illibatæ fidei, activitati, dexteritati & prudentiæ committuntur.

CXV.

REVEREND: PATRI GENERALI Societatis JESU,

30 Septemb.

Petit concionatorem Regium.

HAbemus, unde nobis tota, quanta Europa meritò gratulari possit, quòd eum nacti simus Regem, qui raro in Saxonia exemplo veri Numinis Religionem est amplexus. Verùm nondum tenemus votorum nostrorum fastigium, nisi eum habeat novelli spiritûs moderatorem Regia Majestas, quem omnis color deceat cum Aristippo, & qui cum Apostolo Paulo fit omnibus omnia. Novæ plantæ discreta manu tractari, servariq; debent, ne fortè vel nimio rigore, & immodico æstu decoquantur. Nondum solida adultaq; maturitas frugum à positione pendet seminantis. Proinde dignetur Reverendissima Paternitas Vestra pro Apostolico suo zelo, cujus fama totum orbem implevit, unum ex suis Patribus cujuscunq; demum sit Provinciæ, Varsaviam destinare, qui Theologiam & Controversias sapiat, dicereque possit dignas Majestatum auribus Conciones Gallico idiomate. Sumptus in viaticum expensos ego refundam, & eo loco reponam, ut sit omninò contentus non sinè singulari Apostolicæ messis solatio, in tanta præsertim Acatholicorum frequentia. Quod si præstiterit quàm primùm Reverendissima Paternitas Vestra (de quo minimè dubito) tunc sicut Societas JESU nata sub Augusto I, ita majora indies sumet incrementa sub II. Interim me, resq; nostras sanctissimis plurimùm commendo suffragijs.

AMI-

A.C.1698

AMICO CONFIDENTI,

27. Septembris.

De actis in castris.

Scribitur mihi ex castris Regem peracto consilio venationi indulgere, & satis indiscretè Exercitum Saxonicum cum nostro agere, multos in via ex nostris disarmari, vulnerari, adductos etiam aliquos Tartaros, à Rege nec examinari, nec recipi, unde argumentantur eum nihil amplius aggredi velle, quamvis Castellanus Cracoviensis præmonuerit, Tartaros nostro Exercitui approximare, Regem uno milliari à Brzezany exercitum suum locasse, ipsum tamen in castris Polonicis subsistere.

Lustratio exercitûs.

22da Septembris locatis in vicinia trium gentium castris, Polonorũ Litvanorum & Saxonum medio fere milliari à se invicem dissitis, tentoria verò Regis in nostris castris fixa sunt, exercitus noster juxta mandatum Ducum ex equo non descenderat, sed tantum humiliter se ex illis inclinaverat, quod parum ægrè Rex tulit. In tribus lineis Exercitus ordinatus fuit, quem lustravit cum admiratione, & fortè invidia assistentium Saxonum, quod tam diuturnum bellum sine perceptis stipendijs, tam copiosus, viris, equis armisq; splendens exta et, unde haud contentus frontem ejus intueri, etiam latera & tergum introspicere non est dedignatus suspicando primam frontem tantùm fuisse adornatam, & cohortes locis prioribus motas ac ijs quæ oculis Regijs objicerentur substitutas, sed ubiq; plenos & immotos deprehendit. Adfuit huic lustrationi Dux Vitembergius Exercitus Saxonici campi Mareschalcus, qui plures tribunos nostros tenerè amplexatus, gratulabatur nobis, eum militiæ splendorem & robur, nec dubitavit palàm affirmare, quòd in vita sua similem non vidisset equitatum, quamvis à puero arma tractasset, & exercitus plures vel ipsemet duxisset, vel lustrasset. Hic qui mihi scribit sensum suum confidenter addit, quòd Rex non eam exinde perceperit animi voluptatem, quin imò notarunt aliqui dolorem concepisse timendum ne pariat iniquitatem. Cohortes Principum Regiorum pulcherrimè apparuerunt, equi optimi & pulchrè ornati, ita ut & ipsi nostri auderent affirmare, jam pridem se tam ordinatum non vidisse exercitum, quamvis multæ cohortes deerant, quia in varias partes multi ad observandum hostem erant expediti; Pedestres quidem non ita benè comparuerunt, sed equites ita pulchrè ut mirarentur exteri, tanquam ex terra exercitus ille insperatò excrevisset, cujus numerum & splendorem infesti nobis sinistrâ informatione detulerant. Principes Regij ante suas cohortes coram Rege steterunt. Extraordinariè vestitus, & pulcherrimè quidem Referendarius Regni amatus mihi semper & amandus coram sua Hussarorum cohorte visus est. Cùm verò Rex hanc lustrationem finivisset, ter salve ex sclopetis datum. Sumpsit pòst prandium Rex in tentorijs nobilissimis Castellani Cracoviensis, ubi satis lætus erat & hilariter biberunt. Interim cum certum mandatum (Ordinans vocatur) Castellanus Cracoviensis subscriberet aliquibus cohortibus ad explorandum de hoste mittendis, & Regi aliquis novo incentivo insinuasset, quod tamen non decorum fuit, ut Castellano infamiam pararet, sibi affectum Regium venaretur, similia non nisi à Rege subscribi debere, valde Rex turbari hoc, quasi quidquid Poloni faciant, displiceret, & ægrè ferre cœpit; cum verò Castel-

Mandatũ Ducis impeditur à Rege.

stellanus Cracoviensis protestatus esse sibi erga Regem suum fidem, pro pa- *A.C.1698*
tria immensam charitatem, fusissimè & jus suum & consuetudines deducendo, dixit Rex flectendo iram vindicem quod nimium vinum ulteriùs de ferijs loqui non permittat, sed in crastinum conferemus interim ne hæ cohortes exirent & mandatum illud revocaretur ordinavit. In ea tempora incidimus, in quibus etiam periculosum est bene fecisse. Et pòst ad sua tentoria abivit ante quæ in custodiam destinatam cohortem suam propriam invenit, ac omnes commilitones lautissimè tractavit, qui continuò vivat Augustus inclamabant.

Postera die reconciliatus Castellanus Regi, postquam is de consvetudinibus nostris sincerè fuerat informatus, dixitq; idem hæc formalia: ego te mi Castellane habeo pro Patre, & me & Exercitum meum sub regimen tuum libens trado, qualemcunq; satisfactionem habere volueris, habebis semper, proijcias tantùm post tergum omnes offensas. Ita ex eadem scaturigine & dulcis & amara aqua emanat. Respondit Castellanus plurimum sibi esse honoris in conscientia facti sui. Interim congregati commilitones mœstæ quærentes solamina mentis, qui in vicinia castrorum bona sua habebant, & maxima damna à Saxonibus patiebantur & omnem videbant nocendi voluntatem, cum non quiescant pauperis populi vox à ploratu & oculi à lachrymis, magnos tumultus & acclamationes ante tentoria Regia facere incipiebant, clarâ & distincta voce dicentes, inconsultè mulcetur angvis, donec caput omnino obteras, semper nocet. Viperam ponas in auro, permanebit vipera, solatia quippe nunquam paria tanto dolori, cùm nemo satis posset & admirari & conqueri super dolendo nec reparabili damno, à dictis fortè ad facta accessissent, nisi à majoribus Officialibus retenti aliquatenus fuissent, maximè tamen contra Palatinum Mariæburgi hi insultus fiebant, cui etiam exprobrabant, quod in ultimo consilio senatûs dissolvendum exercitum svasisset. quod per totum exercitum divulgatum erat.

Reconciliatio ejusdem

Tumultus in exercitu.

24ta Habuit Rex consilium privatum, quid cum suo exercitu faciendū, svadebat Castellanus Cracoviensis partem equitatus sui ad partem quoq; exercitus Poloni selectam jungendam, eundemq; versùs Camenecum ad expellendos ex illis campis Tartaros & omnem aditum ad eam urbem interducendū ex adjacentibus fortalitijs, sed cùm id placuisset multis, Regi non placuit, qui ob ferum temporis nihil jam agi posse declaravit.

Consilium persequendi Tartaros non acceptatur.

Urgebant etiam Duces Litvani ut quantocius Rex in Litvaniam pro pararet ad extingvendum ignem, jam fortiter erumpentem. Incusavit Palatinus Vilnensis à Litvanis confœderatis, bona *Rozanij* dicta funditus desolata esse nihilque proficere patientiam nisi ut graviora tanquam facile tolerantibus imponantur. Non est injuria pati, quod prior feceris, omnia more famæ credentium otio augentur. Tumultus interim non perfunctoriè in castris Polonicis incipiebat, passim inclamabatur; Polonis gravia mandari, à Saxonibus nec minima fieri, non Tartarorum sed Polonorum jugula peti, ita palàm dicebatur, ex inopia præcipua plerumq; oritur audacia. Inquirebatur author qui consilio fuisset Regi, ut tantùm exercitum in viscera Regni induceret. Petebatur à Castellano Cracoviensi dispensatio & venia ex castris abeundi, fortunasq; proprias defendendi, ab illis præcipuè, quorum domus erant conterminæ, planeq; jam ruinæ subjectæ, motus vix potuit Castellanus componere, fluctus, agebat tamen: tribularer nisi de bonitate Regia mihi constaret, appromitto, inquiebat, rogaturum me Sacram Regiam Majestatem, ut insolentiam Saxonum compescat, attentos vos volo quæ Domino loquar, volo enim ut id fiat congruè & vos sufficienter audiatis. Interim Notarius campestris M. D. Lit. ab exercitu missus ad castra Litvanica Regem invitavit. Ubi Rex intra unam horam, vicina enim erant,

Querela Ducum Litvaniæ.

Tumultus in castris.

 consti-

A.C.1698 constitit, & supra spem aliorumq; interpretationem satis pulchrum vidit exercitum, & quamvis equitatus non ita fuit numerosus, suppleverunt tamen pedites, nam supra quinq; millia bene ordinati inventi sunt. Prandit post Rex apud Palatinum Vilnensem, prandio finito explodebantur sclopeta ejusdem exercitus, & quidem cum meliori ordine, quàm in exercitu Polonico.

Tumultus inter Potocciū & Prebendovium. Interea significatur Regi, quòd Potoccius Krasnostaviensis Capitaneus Palatini Cracoviensis filius mero æstuantem inviserit Præbendowsciun Palatinum Mariæburgensem in ejus tentorio, ibique nescio, qua de causa (sed sufficiebat sola ebrietas) à verbis ad verbera ventum est, quibus Capitaneus Palatinum dicitur malè tractasse, suâ gestatoriâ securi id est obucho absq; ullo tamen vulnere, aut signo contusionis, quæ proinde negabatur à Palatino, ictus tamen comminatum sibi fuisse fatente, satisq; eos ad gravem alterius culpam, & sui injuriam fuisse inferente. Attonitum hæc & tanquam subito malo stupentem reddiderunt Regem, cum præcipuè bene jam potus fuisset, & jam illi pro virtute ira, pro consilio furor, pro ratione impetus esse cœperat, nam sui Ministri offensam reputans suam, seu timens etiam sibi, illico proripuit se ex nostris ad Saxonica castra, quò paulò post transferri etiam tentoria eadem præcepit. In magno certè periculo fuit Palatinus Mariæburgensis malè tractatus à multis, qui in consortio venerant Capitanei, cui plus licet, quàm par est, plus vult quàm licet; salvatus tamen est à militibus Flemmingij & cum hac doloris expressione iverat ad Regem, cui redeunti jam obviavit, tria millia statim Saxonum ordinata sunt, & per ordinem disposita, Rex autem in suo Saxonico exercitu tentoria poni jussit, & jam amplius ad exercitum nostrum non redijt. Redierunt Generales nostri Duces ad castra, & maximum tumultum invenerunt, dolentesq; plurimos audiverunt, quòd Palatinum vivum reliquerint, contra Saxones dimissionem petebant, & licentiam, ut scilicet eos delere possent inclamantes sæpius: Regem agnoscimus pro Rege, si vos Duces nobis non assistetis, habemus jam alium, quem bonum fore credimus; frena sunt nobis injecta nullo modo perpetienda, nonne jam alligati & constricti sumus amaro vinculo servitutis? mitigati tamen aliquatenus, cum eis appromitteretur, die sequenti mittendos esse nuntios ad Regem cum certis punctis, ad quæ conscribenda invitati sunt pro hora quinta matutina. Sanioris fore mentis manè, quàm vesperi credebantur.

Palatinus Cracoviensis valde indoluit huic inconsultæ filij actioni, videreq; eum noluit. Palatinus Mariæburgensis constanter negabat se percussum fuisse, quanquam illi qui id viderunt contrarium affirmabant. Palatinus Belzensis post infirmitatem suam venit ad castra. Palatinus autem Vilnensis reducto Rege ad castra Saxonica rogatus est, ut sua Litvanica admoveret Saxonibus castra; quòd quidem promisit, sed non fecit, nam postera die promissi oblitus tres leucas versus Litvaniam cū toto exercitu abivit; quod valde Regi displicuit, ita, ut consternatus dixerit se in Litvaniam non iturum, aliterque milites suos dispositurum. Hac die Rex è castris se non movit, sed cum suis confidentioribus consilijs impendit diem, quomodonam reparari hæc confusio deberet? si hic exercitum meum, dicitur Rex exclamasse, non haberem, quomodo tractarer; cum Ministrum meum ad latus meum in conspectu planè meo tam enormiter confuderunt. Ab exercitu quoq; nostro relatum, quòd in consessu suo illud concluserint, mittendum esse ad Regem, cum agnitione & subjectione sui ejus dominio sed urgendo eductionem Germanorum extra Regnum & compensationem dãnorum per Regium exercitum illatorum nec non revelationem Authoris, qui consilio fuit Regi ut tantum exercitum in viscera Regni induceret, ut manu suâ mandata exprimat redeunti exercitui suo, quomodo se gerere debeat

Exercitus Litvanicus se separat · *Decernitur Legatio ab exercitu ad Regem*

beat

beat in itinere, utque illa instructio imprimatur, quatenus omnibus innote- *A.C.1698* scat, ut Commissarius ex quolibet Palatinatu, qui assistat & ne damna fiant invigilet, ut victualia tam pro illis, quàm pro equis tribus ante adventum diebus paratâ pecuniâ solvantur secundùm ordinariam taxam. Præter tectum, paleamq; pro dormiendo, ac ignem nihil alias prætendant, secus facturus & aliquid accepturus, statim coram toto exercitu satisfaciat, Officiales nullas largitiones, discretiones, & id genus exigant, sub amissione officij sui, quinimo quolibet manè exeundo, quietationem de præstita satisfactione habeant. Ut etiam invigilent Officiales, ne ullus disordo. aut præda fiat, si quis autem excessum aliquem committat, statim puniatur, si quid auferatur vel surripiatur, Officialis solvat, & ex deservita mercede defalcet prævià inquisitione, aut comprobatione juratoriâ. Castrorum Metator & alij Potoccij abierunt ex castris, ne complices facti haberentur, non approbando sed vituperando.

Interim Duces convocatis Primoribus exercitûs, initoq; consilio rogârunt Referendarium Regni, uti virum potentem opere & sermone, & Regi non ingratum, ut mitigaret suam Majestatem, eique persuaderet, quòd illa privata rixa & offensa nullatenus ejus sacram tangat Personam. Si Capitaneus peccavit in Palatinum, puniendum; est Pater ejus, est Dux exercitus, sub quorum est jurisdictione, judicandum certè pro suo merito. Quod verò propter unius culpam toti exercitui Rex exhibeat se infensum, id nec Regiæ dignitati, nec æquitati convenire. Referendarius sic instructus venit ad Regem ibiq; invenit quosdam Proceres Polonos Ducibus & ipsi Referendario minus faventes, vel forsan in turbido meliùs se piscaturos sperantes (sic subridente herba angues latet, sub hyblæ nectaribus toxica conteguntur) qui Regias aures præoccupârunt, easq; seu veris, seu falsis rumoribus impleverunt. Eò jam dementiæ venimus ut qui parcè adulatur malignus sit. Ita illi injuriam Palatini extollebant etiam coram Majestate, esseq; initium seu præludium seditiosæ in exercitu contra Regem conspirationis, cujus non ignarus esset etiam Referendarius; verùm longè plures ibi esse Majestati fideles, qui etiam Referendarij caput tollere parati sunt asserendo. His & similibus ita animum Regis exacerbârunt, ut Referendarium nec solitâ vultûs serenitate exceperit, nec ad ejus verba aliud reposuerit, quàm, quòd hæc tantùm sunt verba; Vos Poloni aliud dicitis, aliud agitis; Subsumpsit Referendarius: faciemus omnia, quæcunq; mandaverit Majestas Vestra; hic Rex post varias furias, minas & diras tandem dixit Referendario; Verbales istæ promissiones judicandi & puniendi Potoccij non mihi satisfaciunt; adfer mihi scriptum authenticum à Ducibus, & mox eum ad exercitum & Duces abire jubet, credens nunquam ad se vivum rediturum, sed in exercitu trucidandum. Referendarius ut sibi nihil conscius, nam virtus instar palmæ est inter pondera crescit, ita certus nulla in exercitu contra Regiam aut suam Personam esse molimina, securus pergit ad castra, fortes fata non angunt, imò nec tangunt. Exponit Ducibus Regis iram & desiderium. Sine cunctatione Duces scribunt Regi promittendo & obligando se judicaturos, & condignè castigaturos Potoccium. Revertitur præproperè Referendarius nocte in aliquot jam horas extracta & auxit authoritatem dicendi, quando sermo ejus opere complebatur, attulit enim hoc scriptum quod Rex desiderabat. Attonitus Rex ad primum intuitum ejus mox è tentorio suo excedere jubet Ducem Vitembergium, ac alios Generales chartasq; aliquas supra mensam extensas, ipsemet invertit, ac Referendarium affatur, quomodo sit salvus? an non ei aliquid accidit triste

Referendarius mittitur ad Regem.

Malevola quorundã informatione.

Rex Referẽdario offensus.

Idem benignius acceptatur.

A.C. 1698 triste, obstupescit & Referendarius ad talia quæsita, & vicissim quærit ex Rege, num ideò miserit illum ad castra, ut non reverteretur vivus? num aliquæ structæ sint ipsi insidiæ, & occasionē habuit arguendi illos qui quæstui habent malè loqui de melioribus quibus aut nomen adimeretur aut mores, cum ex responsis Regijs quamvis ambiguis potuerit sat intelligere, quàm falsâ opinione Proceres nominati illum imbuerant, quamvis nemo vult ita falsum dicere, ut nesciat ipse quid verum sit. Dum verò scriptum authenticum Ducum præsentavit Regi, magis adhuc is obstupuit, quòd tantum evincere valuisset, perlectumq; idem scriptum Referendario reddidit & jam benigniùs eum respicere, ac familiarius alloqui cœpit, reservato tamen contra exercitum Polonum furore, ac repetitis sæpius minis, quòd pro illo ausu Potoccij totum delere jam in animo constituit, & ideo Generales, quos hic vidit, convocati sunt, ut cum eis de modo, tempore & forma aggrediendi Polonos ratio iniretur; Si non credis inquit; Ecce delineationes Ordinum Exercitûs mei, & revolvit illas chartas inversas, in quibus diversæ erant delineationes exercitûs inituri prælium, dixitque; unum tantùm restat mihi dubium, quosnam debeam opponere vestris Hussaris? an meos loricatos? an verò pedestres, & ostendit utriusq; ordinis in chartis figuram. Referendarius vix sui compos ad tam inopinatam & planè temerariam Regis resolutionem, cœpit eum dehortari, non derogat generositati elephantis, si infesto culicum se substrahat gregi, deprecari, imo & deterrere; Sed Rex ad omnia uti Marpesia cautes. Tandem Referendarius dicit ei, impossibile est Majestatem Vestram ad hanc devenisse resolutionem sine aliquo cum nostris condictamine, cuinam ergo tantopere fidit? quantum me spectat, licet sim fidelissimus servus, & subditus Majestatis Vestræ, uti magis nemo, tamen hoc audacter confiteor, dicenda enim semper & ubiq; est veritas, quòd si viderem Majestatem Vestram contra nostrum exercitum progredi, cogerer prævalente patriæ amore M. Vestram deserere, & me ex adverso opponere, sive hoc esset cum bona, sive cum mala sua gratia, nec aliud promittere possum, etiamsi M. V. extrema minari mihi vellet, seu eadem hoc instanti patefaceret; Nec dubitet omnes Polonos modò nostra redeant in mores tempora priscos ejusdem esse mentis, & animi. Rex nonnihil tergiversatus tandem fassus est habere se compromissum à D. Sapieha Palatino Vilnensi & Duce Exercituum M. D. L. quòd inito certamine cum Polonis ac Saxonibus, ipse cum suo exercitu ad partes Regias esset transiturus. Replicat Referendarius se omnino non posse credere, Palatinum Vilnensem talia promissa adimpleturum, tantúmq; fidei & amori illius in patriam fidebat, ut caput suum Regi offerre eventu contrario minimè dubitârit, suis illum plurimis abundare virtutibus, qui alienas amat, idq; Rex insinuavit, quòd maximi semper actus prudentum sit non temere credere. Post hæc abit Referendarius ad castra Polona jā albescente polo, videtq; turmas equorum varias ab Agasonibus ex pascuis distantibus à castris aliquot milliaribus conduci, interrogat eos, ad quid hæc? Respondent omnes læti; Pugnabimus cum Saxonibus; circa ortum solis omnia in castris nostris erant parata ad prælium præter Ducū voluntatē; non enim credebant Regē adeo oblitum sui esse, ut eos omnino aggressurus esset. Vel si id facere vellet, non existimabant cōsultū fore uni prælio sūmā rei cōmittere, satiusq; duxissent ei infausto casui exercitū subducere, ac dein varijs insultibus, & stratagematibus hostem affligere eâ freti fiduciâ, quòd tali ratione suos conservare salvos, illos verò ad unicum delere possent,

Intelligit jactas contra se calumnias.

Intendit Rex tollere Exercitum Polonum.

Palatini Vilnensis falsa an vera promissio.

Poloni parati ad cōflictum.

Præter Duces.

ſent. Verùm Deus diuturniorem forſan nobis decrevit pœnam. Nam dum mane Rex ante ſuum exercitum progreſſus versùs eum locum, unde exercitus Litvanicus poterat proſpici, nec amplius eum vidit, ac intellexit, quòd noctu abierit, ac aliquot milliaribus, ut dixi, inde retroceſſerit, fremere, ringi, ſtridere dentibus, imò & commordere digitos ſuos cœpit; mille diras, minas, & improperia contra Sapieham evomens. Nihilominus ſuum exercitum progredi imperat. Referendarius accurrens totis viribus Regis iram lenire, impetum illum emollire conatur adjuvantibus Regijs Principibus Alexandro & Conſtantino; videns verò obſtinatam & præfractam Regis contumaciam, factâ ei reverentiâ abituriens elatiori voce, ac vehementiori affectu. hæc in eum projecit verba: Ne facias hoc ô Rex, quia & nos, & te ipſum perdes; non ſic Poloni DEum colimus, nec ſic vivimus, ut exercitus tuus nos vincere debeat. His dictis paululum ſe ſubduxit. Ita vir orationis libertate & fide charitateque in Patriam valuit, ut illi qui contrarium ſvadebant tanquam viles & ignavi artibus & aſſentatione tantùm potentes confuſi remanſerint & Rex qui non conſilio, ſed impetu quodam ad id trahebatur recolligens ſeſe & collocutus cum Duce Wittembergio ac alijs Generalibus expediverit Flemmingum ad ſuum exercitum, forſan ut ſiſteret gradum, nam poſtea plus ultra non proceſſit. Redijt Rex ad ſua tentoria, Wittemburgius ſummas egit gratias Referendario, quòd ſuo zelo Regem à tam nefando avertiſſet propoſito, oſtenditq; illi ſpatium, quod exercitus Saxonicus eo manè emenſus erat versùs noſtrum.

A.C.1698 *Rex Palatino Vilnēſi offenſus.* *Zelo Referēdarij averti Regem à propoſito.*

Hanc relationem genuinam, quam habui, communico plura ſcriptutus, dum plura accepero.

CXVII.

EIDEM AMICO CONFIDENTI

10. Octobris.

Inter alia agitur de Tribunali.

JAm præteritis denuntiavi tibi quid acciderit in caſtris, & quod tam pulchræ intentiones, fortiaque propoſita, loco hoſtilis vix non civilem effuderint ſangvinem, niſi ut conſtanter ſcribitur, Referendarij Regni curâ ſcintilla hæc magnum portendens incendium extincta fuiſſet. Cujus alij deprædicant ſummam prudentiam, animi fortitudinem, & Patriæ amorem; ſunt tamen nonnulli, qui dubij erant, an non convenientius fuiſſet non detinuiſſe illum torrentem, atque permiſiſſe ut ſuo impetu raperetur, ac flueret brevî exſiccandus; timent enim hoc repagulo detentum in totam Poloniam redundaturum, & forte majorum malorum diluvium invecturum.

Venerat Palatinus Cracovienſis afflictus Pater ad Regem, cui ſine ulla mora audientia data, nam Rex perſvaſus erat, unde conſilium abfuerit culpam abeſſe. Cum ſumma igitur ſubmiſſione non ſine lachrymis Regem deprecabatur, utque juvenili ardori temeritatem illam indulgeret, humillimè ſupplicabat, flectere tamen animum Regium nullatenus potuit, qui declaravit non ſe ex hoc loco cum exercitu ſuo moturum, uſque dum per judicium militare juſtitiam ex Capitaneo Cracovienſi habuerit, cum plena ſatisfactione; in eo enim honor ejus vertitur; & ita Palatinus absque ulla redijt conſolatione, miſſi etiam ab exercitu legati cum omnimodæ fidelitatis teſtimonio, perpetuæ erga Regem voluntatis expreſſione, & cum ſupplici libello contra oppreſſiones Saxonicas, & cum humillima petitione, ut Rex authores conſilij, qui inducendum in viſcera Regni exercitum ſvaſerunt.

Palatinus Cracoviēſis Regi ſupplex.

*A.C.*1698 runt, detegere vellet, ſed reſponſum nullum habuerunt, antequam plena læſi honoris ſatisfactio data fuiſſet. Cùm verò Rex poſitivam à Ducibus accepiſſet declararionem Capitaneum Cracovienſem in commiſſione Hybernali judicandum eſſe, lætior eſſe cœpit eâ facilitate inventâ...

Movit exercitus Saxonicus verſus Złoczow, & Rex interim cum Conſiliarijs Germanicis diſpoſitionem exercitûs ſui faciebat pro hyeme deſtinando certos, & quaſi totum equitatum in Litvaniam, alios in Pruſſiam, reliquos in Oeconomias Samborienſem, Sandomirienſem, & fortè etiam verſus Cracoviam; Tormenta Leopoli & Jaroslviæ relinquenda deciſum. Fortalitium Złoczovienſe ſummè placuit Regi. Iterum Rex addidit pro milite ſuo ſine conſenſu & nec quidem ut ſcribitur notitiâ Ducum noſtrorum, cum Epiſcopatu Præmislienſi Strienſem, Viſnicenſem, & Drohibicenſem Capitaneatus. In Litvania Generalis Trontmansfort (ut cuncta fermè nova, varia fama ſuccedunt & oriuntur) In Polonia Generalis Bergholtz regent.

Princeps Wittembergius valedicit Regi Princeps Wittembergius (cujus militares artes, per otium ignotæ) valedixit Regi, quod ab aliquo jam tempore facturum ſe mihi innuaverat; non enim ipſi placuit modus regendi Regius ab initio Regni cum ſuis ſubditis, frequentiuſque in memoriam reducebat diverſum longè à Guillielmo Rege Angliæ, dum Regnum illud ſub ſuum dominium trahere volebat, præcuſtodiendo ſemper, ne vel minima injuria ſubditis, quibus dominari volebat, fieret, exercitum ſuum proprijs ſtipendijs alebat, & in magna diſciplina tenebat, ſciebat enim pauciores ea caſtra deſerere, ubi diſciplina militaris regnat, quàm in quibus diſſimulatur, ac proinde tantùm profecit, ut nunc Angliam regat, & in amoribus illius Regni vivat quarum actionum dictus Generalis Wittembergius oculatus teſtis fuit, ſub hoc enim Rege diutius militavit. Videns ergo hic diſordinem, maluit abire, quàm hic reputationem, quam in alijs expeditionibus acquiſiverat, perdere, nec conſilia continua cum Saxonibus excluſis Polonis illi placebant, ſæpiuſq; pro confidentia quam mecum habuit dicere ſolebat, quod Reip. & Regi melius proſpiceretur ſi penes eos eſſent conſilia publica, quorum impenſis, operâ, periculo, ea oporteat ad effectum perduci.

Litvanicus Exercitus ſub Ianow conſiſtere juſſus eſt à Palatino Vilnenſi, ut ibi caperent conſilium, quid facto opus ſi à nobilitate admiſſi non fuerint in conſiſtentias, qui Exercitus conſtanter Ducem ſuum defenſurus credebatur, ſcilicet metu tenendi quos fides non tenuiſſet. Urgebant Litvani Regem, ut promiſſos milliones, etiam exercitui Litvanico enumerare jubeat; quidquid in partem ejus cedere debet, ſed ego credo, id futurum poſt Kalendas Græcas. Loco ſummarum pecuniariarum, ſummæ fortè imminent ab Exercitu Saxonico in Litvania oppreſſiones.

Inſperatè Rex Leopoli 4tâ Octobris comparuit, ita ut jam in domo Principum Regiorum eſſet, quando tormenta arcis & urbis audita ſunt.

Nuntij ex Samogitia Auditi ſunt etiam pòſt Nuntij ex Samogitia, inprimis gratias agentes pro collato gubernio Samogitiæ Oginſcio, & pòſt incuſantes malam fidem Sapieharum, quòd tractatibus factis in papyro, civili ſangvine ſatiârunt dexteras; ac proinde illum tractatum Varſaviæ invalidantes, de nullitate, quanquam Majeſtatis fuerit interpoſita mediatio, proteſtati ſunt.

Inſtiterunt etiam, quod non ingratum erat Regi, ne appromiſſas ſummas in rem M. D. L. diſtribuat inter oppreſſores æqualitatis, ſed illas conſervet ad ulteriorem deciſionem. Informârunt pòſt, quomodo communi jubente neceſſitate naturalis defenſionis motum nobilitatis inter ſe conſtituerint ad retorquendos violatorum legum impetus, & tranſgreſſorum conſtitutæ coæquationis. Ut ergo Rex confirmaret hunc illorum congreſſum, petebant; ut enim eſt protector æqualitatis contra poten-

tes,

tes, ita efficaciter juvare nobilitatem debet, aliàs si Rex non proteget, tunc credunt, surrecturum aliquem de ossibus eorum ultorem; Respondit Rex ore Referendarij, se satis esse contentum ex applausu distributivæ justitiæ in personam Oginscij, & ad requisitionem eorum postulataq;, S. Majestati curæ fuisse magis, non qui lautior, sed qui fuisset illis acceptior, detracta omni suspicione passionis, sed hoc eum angebat, quòd tantum temporis impenderit concordiæ ad tranquillitatem ducendo res turbidas M. D. L, & tamen Regijs curis non satisfactum, ut enim demoliendi quam extruendi ædificij via est facilior & compendiosior, sic initam concordiam facile evertere, aliam instituere ingens opera erit, difficilius enim turbida sedantur, quàm integra commoventur. Igitur propter sopiendos eosdem motus, maturius quàm voluisset, non prosequendo hostiles conatus expeditionem finire debuit campestrem; pacificum ad intra quantocius volens videre Ducatum Litvaniæ, & si necessitas id requisierit paratus est personaliter ibidem comparere, & non Domini sed Patris ritu manutenendo semper subscriptam concordiam cum ijs agere; videt quidem S. Majestas quod omnes constantes in obsequio erga eandam videri velint, sed constat constantia magno, & rara est hoc præcipuè sæculo animi firmitudo, & nullâ re magis labefactatur status Reipub: quàm crebra constitutorum mutatione. *A.C. 1698*

Generalis Fleming destinatus erat in Prussiam, sed hodie mutata erant mandata; in Litvaniam enim jussus est ire, & Generalis Borstein in Prussiam.

Venerat Palatinus Belsensis petens cum debita submissione Majestatis appromissam satisfactionem pro desolatione bonorum ejus per exercitum Regium, repræsentando summam egestatem subditorum suorum, cum nec panem pro hyeme habituri sint; ut ergo Rex pro conseminatione uti verbo Regio promiserat, summam aliquam enumerari faceret; petijt, sed multa verba in vim responsi, nihil defacto habuit; nam Rex scire se dixit ex certis informationibus, quod in alijs bonis abundantia granaria Palatinus haberet, quæ pro supplemento aliorum subditorum sufficere possent, utque pecuniam à sua Majestate nullam speret. Nemo enim dat, quod non habet. securum tamen reddidit quod in tempore suo exhibiturus illi esset tantas gratias quæ præsentem repulsam abunde compensabunt. *Palatini Belsensis querela.*

Misit interim Rex Mniszek Capitaneum Sanocensem ad confœderatos Litvaniæ, ut quantò plus ipsis licet, tantò libeat minus, ut arma deponerent, pacis media quærerent, significans ijsdem brevi se in Litvania compariturum. Venerunt etiam ab Exercitu Polono Nuntij cum supplici, libello ut Rex in ijs locis, ubi ordinariè suas consistentias Polonus exercitus habere solet, Saxonicum non locaret, sed similes propositiones aut non audiebantur, aut illis nunqam respondebatur. *Mniszek mittitur ad Litvanos* *Supplex libellus ab exercitu Polono*

Quanquam in punctis Lovicij conclusis erat etiam separatum de Tribunali Regni, & alternata Provinciæ Polonæ minoris. Sed, ut alia non observata, sic & in hoc ex rationibus suis noluit Rex fieri ea, quæ à Cardinali & alijs prætentebantur.

Audivisti credo, anno præterito post Festum S. Francisci die lunæ proximo secundùm morem judices deputatos ex Palatinatibus convenisse Petricoviam ad inchoandum Supremi Regni Tribunal, quod Rokosziani disturbare tentabant, sed à cohortibus missis ab Exercituum Duce repressi & dispersi sunt, attamen absq; effusione sangvinis. Inceptum igitur Tribunal per Electionem Mareschalci, cujus honor & sors cecidit super Pstroconsium Castellanum Spicimiriensem ex turno majoris Poloniæ. Ex Capitulo Gnesnensi, & Leopoliensi nemine comparente locum præsidis tenebat Canonicus Cracoviensis Ruskowski. Cùm verò unus ex deputatis, qui nuper *Tribunal inchoatur*

miles

A.C. 1698 miles ſtrenuus, nunc Statiſta egregius, Senator prudens, & ſemper vir honeſtus Caſimirus Roſtkowski Caſtellanus & Deputatus Visnenſis deduxiſſet conſtitutionibus Regni præfixum eſſe ſpatium ſex hebdomadarum poſt coronationem Regis, ut non niſi eo elapſo hæc judicia Generalia instituerentur, illa verò dies vix duarum ſeptimanarum attigit terminum poſt co- Limitatur ronationem Sereniſſimi Auguſti, ideoq; ſic lege ducente limitari debuit illud Tribunal, & defacto limitatum eſt. Poſt Paſcha verò jam hoc anno pro more congregati Lublinum Deputati, cum Mareſchalcus Pſtroconius non compareret, & invitatus à Collegis, ut veniret ſpem adventus ſui non faceret, elegerunt ordinariâ formâ alium è medio ſui Mareſchalcum Szydłowſcium Caſtellanum Viſogrodienſem, qui uſque ad ipſum Tribuna- Tribunal lis exitum virgam Directionis tenuit. Cum verò Petricoviæ iterum poſt Petricovia feſtum S. Franciſci incipiendum erat Tribunal, ingens in ipſo limine exorta eſt difficultas, de qua nunc alternata ſeu turno eligendus eſſet Mareſchalcus. Nam etſi juxta curſum ordinarium tangebat is minorem Poloniam, cũ jam ex majoris Poloniæ turno, anno præterito electus Mareſchalcus adhuc Lublini hos faſces gereret, quia tamen Rokoſziani non recognoſcebant illud Tribunal pro legitimo, utpote durante Reipub: ſciſſione inchoatum, ideoque inter puncta acceſſionis ſuæ ad Regem Auguſtum caverunt ſibi electionem Mareſchalci ex majoris Poloniæ turno, proinde diverſa in ſtudia diſtrahebantur deputati cum tanta pertinacia, ut, ſi ex minore Polonia fuiſſent deputati præſentes in numero Senatorio ad judicium completum requiſito, maluiſſent Petricoviâ diſcedere, & Lublini Tribunal inchoare, quàm in electionem Mareſchalci ex majori Polonia conſentire, ſed dũ hoc ſuccedere non valuit, videbaturve hæc medicina pejor eſſe morbo nec alia ſuppetebant media, obſiſtentibus majoris Poloniæ deputatis, & ſucceſſionem pariter minantibus, ſine quibus non eſſet numerus complectus deputatorum Sæcularium ad judicium ſufficiens, tranſactâ in mutuis certaminibus totâ die, uſque ad horam noctis decimam, tandem electus eſt Mareſchalcus ex majori Polonia Lipſcius Caſtellanus Siradienſis. Erat aliquis ex Spiritualibus deputatis, qui inſinuavit non attendendum eſſe ad turnum, ſed indifferenter quempiam eſſe eligendum, quod omnes Spirituales approbarunt, ſed majoris Poloniæ deputati id non acceptârunt, contendentes ſaltem in hoc manutenendum eſſe articulum ſuæ acceſſionis Rokoſzianæ. Poſtquàm hoc innotuit aulæ, ſcripſit Rex literas ad Tribunal arguendo hanc electionem, quaſi illegitimè factam, & caſſatam eſſe volendo. Verùm quod factum erat, fieri nequijt infectum, dum Rex pro verbis verba reportavit ac pro literis literas, cum deductione juris, quo fuit taliter proceſſum.

Adnecto tibi literas Regias 24ta Septembris ad Tribunal Petricovienſem ſcriptas.

COPIA LITERARŨ REGIARUM
AD TRIBUNAL 16. Octob. SCRIPTARUM.

POſt tit. Dum per exoptatam omnium Reip. ſtatuum univerſalis concordiæ concluſionem tam pulchra unanimium affectuum harmoniâ lætari incepimus, & aliqua feliciter accommodavimus diſſidia animorum, circa alia in M. D. Lithvaniæ pacificationem omni meliori modo, & diligentiſſimam adhibendo curam, nihil optatius nobis erat quàm ut revertantur in Patriam tempora pacifica, & auſpicata ad intra tranquillitas. Eripit nobis è manibus hanc felicitatem fatorum

torum adversitas, confundit solicitudines nostras, quando cum praejudicio legum & antiquarum consvetudinum exanimes Jurium tabulas fregistis, & alternatam minoris Poloniæ intermisistis, unde tam ingens motus, & gravissimæ collisionis inter Provincias orta est occasio. Jam nos in hoc loco circumdant Civium disgustus cum justo dolore & sensu contra tam gravem injuriam minoris Poloniæ, & inauditum à condicto tribunali agendi modum accusando, locumque quærendo ad vindicandas & invocandas leges. Videmus tanquam in specula venientia mala, turbata consiliorum publicorum momenta, imminentes futurorum comitiorum difficultates, & quantò propiùs mala Reipub. spectamus, eò magis affligi debemus, nam dolor hic perstringit ad usque medullam cordis nostri. Nos consilia publica in viam rectam educere optabamus, & post tot vulnera saucia & ægra Reipublicæ internam pacem, & perfectam inter status fovere confidentiam, & credidimus, quòd exemplo nostro amantes Patriam Filij, quieta turbidis antehabendo, proprias prætensiones, præcipuè contra leges & consuetudines publicis utilitatibus remittere; si verò contra præteritum tribunal, post felicem Coronationem nostram secundùm legem inchoatum, quod hactenus continuatur Lublini aliquid poterat obtendi, tunc id ipsum non à tribunali incipiente, cujus nulla potestas condendæ legis, sed exequendæ corrigi debebat, sicut bene hoc intelligimus, sed ad cognitionem hujus difficultatis tota Resp: in comitijs congregandæ pertinere debebat. Obviando proinde civilibus turbis nolendoq; videre Remp: in tam difficili domesticorum dissidiorum labyrintho, visum est nobis ex Senatûs consilio præsentis consilij compellare vos. Sicuti seriò protestamur, & amore patriæ, per quidquid sacrum & carum est in ea obligamus, ut saluti publicæ postponendo prætensiones, & non cadendo in profundiores semper differentias, gravioresq; dissensiones, à prosecutione judiciorum vestrorum tantisper supersedeatis, donec futura Comitia, quæ brevì indicturi sumus, hanc quæstionem resolvant, & id, quod cum lege convenit, discernant. Et nos sicuti devotum caput in defensionem patriæ, & salutem nostram in pericula exponimus, ita omnes prærogativas, patrias leges, & inveteratam nostram authoritatem Regiam firmiter propugnare in animo habemus. Et dum complectimur Remp: dum auxilia libertati invocamus, iterum intimando vobis Senatûs consilium, instantissimè requirimus, ut ad incidentiam futurorum comitiorum judicia vestra in suspenso tenere, actumq; limitare non intermittatis. In quo si fidelitates vestræ justis desiderijs nostris & præsentis Senatûs condescendere non velletis, manifestamus nos coram DEo, & Repub. quòd, quidquid inde mali redundaverit, non nobis, sed pertinaci ambitioni adscribetur. Quibus valetudinem bonam &c. &c. A.C.1698

CXVIII.

CARDINALI BARBARINO,

13. Novembris.

Nuntiat Elbingam à Brandeburgico milite occupatam, ejusq; prætensionem refert.

NOvam rem, nec nobis speratam defero tibi *Eminentissime Princeps* scilicet his diebus Elbingam Civitatem Prussiæ è Principalioribus præcipuam, ab Electore Brandeburgico obsidione cinctam, & occupatam. Non peccabo in sæculi nostri gloriam, & memoriam temporum, si pro informatione & publica Romæ, & privata tua, si pro innocentia veritatis agens nudam apertamque Elbingensis hujus negotij faciem (reducto sipario) descripsero, altiusque re sumptâ jus Electoris & nostras defensiones, sine passione tibi deduxero. Commune enim illud sæculorum vitium, ignorantia veri, sæpe quemadmodum maximorum Regû facta, ita fata Regnorum, præcipuè alienorum remotis auribus, cum quadam authoritate libertatis deferre consvevit, non prout fiunt, sed prout vulgò fieri existimantur. Ne verò longior sit prologus quam ipsa Regi gestæ narratio, negotij totius pando seriem per compendium.

Anno Domini sexcentesimo, quinquagesimo septimo, supra millesimum in sextam evolventis se Novembris lucem, delapso, divæ memoriæ Serenissimus Ioannes Casimirus Poloniarum Rex, vario simul Marte, sed præcipuè decumanâ belli Svetici procellâ eò delatus fuerat, ut post privatos, & ut ajunt, angulares congressus, in quibus perpetuæ possessioni Serenissimi Electoris Brandeburgici Civitas Elbingensis præsentibus magis, quàm valituris promissis addicta primum erat, ex singulari dein senatûs tunc præsentis consilio, intervenientibus magnorum Principum legatis eidem Serenissimo Electori Brandeburgico Friderico Vilhelmo ex certis pactis huic perpetuo Dominio, & juri in Elbingensem civitatem eâdem die renuntianti in Hypothecam concesserit illam, per commissarios à Repub: deputandos tradendam, donec ipsi summa quadringentorum millium imperialium fuerit persoluta, quam postremò ad trecenta millia imperialium idem Elector reduxerat anno 1660.

Dilapso ergo finibus Poloniæ exercitu Suetico, & Elbingâ ejusdem præsidio solutâ mittitur Vladislaus Rejus protunc Thesaurarius Curiæ Regni, postea Palatinus Lublinensis cum alijs Commissarijs à Rep: destinatis ad tradendam Serenissimo Electori Elbingam titulo Hypothecæ; circa quod dum variæ oriuntur hinc inde difficultates, & obstacula, supervenit interea temporis festinatis itineribus cursor à Serenissima Maria Ludovica Regina rerum Polonarum, vicinarumq; supra sexum peritissima, insinuans Commissarijs, ut pro ingenio suo, actualem realemq; Elbingæ possessionem, quoquo modo vel titulo alterius pignoris (pro majori partium securitate) diverterent. Cùm enim illa Elbingæ cessio ac hypothecatio facta fuisset à Rege & Regina, alijs etiam, quam tabulæ pactorum sonarent, respectibus, ut scilicet Elector & Leopoldum ad Imperij fasces suo suffragio, & Condæum ad sceptrum Polonicum suâ ope juvaret, prout id quidam magnæ notæ illius ævi Senatores scripto posteris tradidêre. Quod subodorati quidam Poloni pro conservandis juribus & limitibus patriæ zelantes, fortiter se executioni illi innominati contractûs opposuerunt, ut & Regina aliam coacta sit induere mentem, eamq; tali modo Rejo aperire. Satis erat innuisse promptissimo in omnes

partes

partes Palatini Lub'inen. s ingenio, ut Reginalis Majestatis votum optatus *A.C.1698* eventus (nondum prius consultis Regni totius ordinibus) feliciter sequeretur. In locum enim Elbingæ suo specie pignoris Fraumburgum & Brunsberga Varmiensis Episcopatûs Civitates, à Serenissimi Electoris Brandeburgici præsidio sine mora insidentur. Imminebat post modicum temporis intervallum solenne juramentum Serenissimo Electori Brandeburgico a statibus Ducalis Prussiæ persolvendum, & traditio absoluti Feudi Prussiæ. Tanti negotij perfectio absolutissimæ prudentiæ, neque minoris experientiæ viris à Repub: commissa est, nimirum Illustrissimo & Reverendissimo Antistiti Stephano Wydzga, nec non Illustrissimo majoris Poloniæ Generali & Regni Procancellario Ioanni Lesczynski, cui singularis intercedebat cum Serenissimo Electore amicæ consvetudinis necessitudo. Nactus opportunam occasionē Præsul Varmiensis vindicandi suum Episcopatum ab externo præsidio, fortiter reluctabatur prius descendere ad perficiendum commissæ Provinciæ tractatum, quàm Electoralibus præsidijs episcopales civitates solverentur.

Post complures, illasque difficiles controversias, maluit Serenissimus Elector præfatas civitates à præsidiario milite suo absolvere, quàm absoluti Feudi (differendo scilicet quæsiti juris executionem) prærogativâ excidere, vel dubiam reddere. Et hac occasione Varmia simul & Elbinga realem possessionem, & præsidium Electorale declinârunt, Hypothecâ Elbingensis civitatis ad ulteriorem Reip. decisionem relictâ. Gravissima enim, quæ continuâ serie Remp. circumstabant, negotia non concedebant tantum intervalli, ut hæc prætensio, & circumstantiæ Hypothecæ ad amussim discuterentur.

Ergo post quadraginta, & quod superest, annorum silentium Serenissimus Elector pertæsus moræ jus lapsum & abolitum vindicaturus aggreditur Elbingam, eo planè modo, quem Elbingenses in sua desuper informatione typis impressa tibi explanâbunt.

Advolat sine mora Elbingensis Secretarius Leopolini, tradit Epistolam & à Cardinali & à Magistratu scriptam Regiè castris reduci. Sensit inprimis Rex doluitque hæc ab amico pectore, tot sibi necessitudinum titulis obligato profecta, in illas angustias incidisse temporis quo totus penè miles ad fines Podoliæ constitutus Orientem jam respiciebat, non Prussiam, procul à tempestivis Elbingæ suppetijs. Auxêre publici sensûs acerbitatem tot Electoralis amicitiæ monumenta, novissimo in congressu in Iansberg Serenissimo Regi nostro demonstrata, eo præcipuè vulnere quod primæ à coronatione Regia expeditionis gloria novâ hac Elbingæ occupatione interturbari videretur ijs quos præsumpta amicæ viciniæ fiducia à visceribus Regni tam procul extulerat. Infremuere omnes ad hæc novi belli initia, quòd nimirum ex illa cæli parte fulmen erupisset, ex qua certa serenitas quotidie sperabatur.

Nihil tamen in ea rerum procella gestum præproperè. Intempestivis enim remedijs potius accenduntur mala, quàm extingvuntur, & præcipitem festinationem celer plerumque sequitur pœnitentia. Placuit ergo Serenissimo Regi in ea deliberatione mora salutaris, nam consilium Leopoli super ea re inchoatum, continuandum Varsaviæ, è publica præsentium Senatorum videbatur sententia, fortiter asserentium non progressurum ulterius Elbingâ Serenissimum Electorem Brandeburgicum, adeoque superesse aliud remedio spatium eliberato Cameneco. Quare Serenissimus Augustus unâ tantùm laureâ, quam de Scytharum fusis fugatisque aliquot millibus ad Podhaijce per exercitum Polonum reportavit, insignis, utramque militiam in Patriæ viscera retulit, ac ipsemet solo Elbingæ intuitu Varsaviam properabat, ibique senatûs consilium indixit. Omnia in hac materia occur-

A.C.1698 rentia instrumenta exactè adjungo, habebis informationem civitatis Elbingensis. Literas Electoris ad Regem & Senatores eo nomine scriptas, Repræsentationem juris prætensi. Literas a Cardinali Primate ad Regem, ad extremum literas Regias Senatoribus scriptas, convocando ad consilium Varsaviam, ad extremum copiam literarum mihi scriptarum, unde intelliges Eminentissime Princeps, quam cordi sit hoc negotium Regi &c.

INFORMATIO

CUR SERENISSIMI ELECTORIS BRANDEBURGICI, MILITIS INTROMISSIONEM, CIVITAS ELBINGENSIS Aō M.DC.XCVIII. EVITARE NON POTUERIT.

Quandoquidem multi illorum, qui de calamitate alienâ gaudent, amplum sibi pandunt theatrum, ut varijs contra humanitatis, æquitatis, ac veritatis rationem fictis opinionibus malè de Civitate Elbingensi sentiant, aliosq; ad malè de ea sentiendum inducant ,acsi ,Juramenti Serenissimo ac Potentissimo Regi Poloniarum præstiti, fidelitatis, inviolatæq; in seram Posteritatem propagandæ famæ oblita, sine ,ullo necessitatis dictamine , Serenissimi Electoris Brandeburgici Militem intra mœnia intromittere præsumpserit: Visum est, pro deductione innocentiæ, ea quæ nuda veritas ac rerum gestarum ordo dictitat, ,brevibus exponere, ut ex ijs, omnes quorum interest, intelligant, quàm ,immeritò odio scindatur, quámq; innocenter in discrimen honoris vocetur civitas. Nam sine sonticâ causa alienum Militem intra valla suscipere , quid aliud foret , quàm fastidio præsentium, ipsis novas meditari? quod de Civitate Elbingensi qui dixerit, nescio an effugiet ,illius judicis nomen, qui passionibus corruptus in causâ fert sententiam. Sic enim existimandum est, Magistratum ac Cives rei magnitudinem intellexisse , anxiâ mente intra intima viscera Juramenti Sanctimoniam volvisse, Serenissimi ac Potentissimi Regis Poloniarum Domini sui Clementissimi benignissimū Sceptrum pensitâsse, omniaq; illa, quæ ,humanâ providentiâ in illo duro, præcipiti, improvisoq; rerum discrimine capere poterat, bene trutinâsse, nisi tandē in extremo necessitatis statu ,cùm non amplius cum hominibus, sed cum crudeli ignis elemento, sibi ,in mediâ pace pugnandum fore videret, fatali temporum imperio, ad ,tempus cedere coacta fuisset. Hæc cùm ita sint, promittit sibi benigniora judicia Civitas, inprimis ab ijs, qui rem non tantùm ab hodierno ,die metiuntur , sed etiam ea , quæ ante quatuor annorum decades acta ,sunt, ac necessitatæ intromissioni Brandeburgici Militis dedere occasionem, æquâ animi lance perpenderit.

,Est itaq; origo, fons ac scaturigo, fatalis hujus periodi, omnisq; ,mali illud temporis punctum, quo Serenissimo Electori Brandeburgico ,Friderico Wilhelmo p. m. mediantibus pactis Bydgostiens: die 6tâ Novembris Anno 1657. Civitas in hypothecam concessa est.

,Sanè nullum gravius vulnus tunc temporis infligi poterat Civitati ,nihil tale speranti, quæ æternam ac immortalem connexionem cum ,totâ Serenissimâ Rep: habere debebat, quamdiu vigeret Reip: spiritus. ,Nec magis lethale vulnus, violentis manibus sibi ipsi inferre poterat Serenissima Respublica, ac ita pectus inclytæ Provinciæ aperiendo, per ,quod ad ipsum cor successivè pateret auditus?

;Nihil minus metuebat illô tempore civitas quàm quod tali modo à

corpore

,corpore Reip: deberet avelli, contra verbis: (ex quibus æternam cum *A.C.1698* ,Repub: connexionem sibi spondebat:) Privilegij Incorporationis D. Casimiri Regis de Anno 1454 quorum tenor hic est: *Ad honorem Omnipotentis DEI--præfatorum, Prælatorum, Spiritualium & Sæcularium &c. Militarium, Civium, & omnium incolarum Terrarum Prussiæ--benevolam & spontaneam deditionem, regimen, Tutelam, Gubernationem, subjectionem, Obedientiam accepimus, assumpsimus, tenoreq; præsentium, non per errorem, aut improvidè, sed de certâ nostra sciêtia ac voluntate, in DEi nomine assumimus & acceptamus, Terrasq; & Dominia prædicta Regno Poloniæ redintegramus, reunimus, inviſceramus & incorporamus--promittentes pro nobis, Hæredibus & Successoribus nostris ac universo Regno Poloniæ, quòd prædictas Terras ac Dominia atq; Prælatos Spirituales & Sæculares, Barones, Militares, Nobiles, Cives, Oppidanos, & cujuscunq; conditionis, status, praeminentiæ homines existant, contra quascunq; adversitates, impugnationes quorumcunq; hominum, illis præstabimus velut fidelibus & subditis nostris, Regalem assistentiam atq; defensam. Nec illos aut Terras prædictas à corpore & integritate Regni nostri Poloniæ alienari, sequestrari, scindi patiemur.* Quæ omnia in reciprocâ sponsione Ordi-,num Terrarum Prussiæ repetita leguntur.

,Ex quibus satis clarè patet, quam indebitè non tantùm contra Ci-,vitatis Elbingensis, (ut quæ cum cæteris Confratribus Terrarum Prus-,siæ spontaneâ accessione ad Regnum venit:) sed maximè contra Jura ,Terrarum Prussiæ Cardinalia, hypothecario vinculo innodata sit, in-,primis cum oppignorationes sunt species alienationis quia sæpissimè ni-,hil facilius naturam suam mutat, quàm hypotheca. Hinc illa illorum, ,quæ Civitatē Elbingensē afflixit, & affligit inclementia. Non tamen vult ,Civitas pluribus movere hoc argumentum toti Reipubl: omnibusq; in-,corporatis Provincijs notum: hoc solùm fatetur, quòd maluerit ex innato eoq; debito erga Remp: Provinciamq; amore, sub hypotheca fortunā ,suam ad tempus lugere, quàm ut Serenissima Respub: olim de sua de-,speraret, modò in tempore eliberatio facta fuisset. Quicquid autem sit, ,fluxit ex hoc hypothecario Jure omnis illa calamitas, cujus ut olim pe-,teretur cassatio, quod etiam factum est, stetit penes Civitatem; ut ve-,rè cassatio realis obtineretur, unicè in Serenissimæ Reip: potestate fu-,it situm. Quod, cùm nescitur, quâ injuriâ temporis neglectum sit, ideò ,licitum putavit Serenissimus Elector vi aggredi Civitatem, cujus hypo-,thecaria possessio denegabatur.

,Series autem rerum hæc est. Die 13. Mensis Octobris, cum inter tran-,quilla pacis tota Provincia, nullam prævideret aut metueret hostilitatem, ,circa mediam noctem ex Oppido Hollandino Miles Brandeburgicus, sub ,ductu Magnifici Dn. Generalis locum tenentis de Brandt Civitatem ver-,sus, tacito, veloci tamen passu properabat, eâ intentione, ut per occultos ,ausus, circa primum diluculum, portam aliquam occuparet, ac ita in sub-,urbijs ac alibi jam latitanti militi, ad ipsa Civitatis mœnia aperiretur adi-,tus. Etenim circa mediam noctem, à Decurione quodam, militem Bran-,denburgicum Civitatem versus tendere, ad Præsidem Civitatis defereba-,tur; qui sinè ullâ morâ cum Commissario bellico ac præsidiarij militis Præ-,fecto, valla ascendebat & per plures stationes collocato auctoque mili-,te, omne illud agebat, ut secura esset Civitas, ac hostiles insidiæ evitaren-

 tur,

A.C. 1698. tur. Interim circa primum diluculum nonnulli Officiales Brandenburgici „in civitate pernoctantes, per miniſtros ſuos a Præſide, non ſinè ſuſpicione „aliquâ petebant, velit concedere, quò civitatis portæ ſolito citius aperi„rentur, ut ita iter ſuum, cum periculum ſit in mora eò expeditius abſolvere „poſſint. Quorum cum fruſtraretur expectatio, videnſq; Illuſtris Dn. Ge„neralis de Brandt, contra morem pontes penſiles non dimitti, nec portas „civitatis aperiri, tympaniſtam ad exteriora valli demandabat, cum peti„to, ut ſibi concederetur cum Præſide & nonnullis è civium numero extra „civitatem colloqui. Quod petitum, cùm à Præſide coram toto Magiſtra„tu expoſitum eſſet, expediebatur Secretarius ad Dominum Generalem, ut „audiret ac referret ejus deſiderium. Cùm ergo modò dictæ intentioni fir„miter inhæreret, reſpondebatur: condeſcenſurum in hoc civitatis Magi„ſtratum, ut Dominus Gener miſſis in civitatem obſidibus, coram duo„bus Deputatis è Magiſtratu & duobus ex communitate, in horto quodã „non procul à civitate ſito, explicaret animi ſui ſenſus. In quod cum utra„que pars concederet, talia in loco deſtinato coram Deputatis propone„bat: habere ſe à Sereniſſimo Electore in mandatis, ut civitatis Elbingenſis „tanquam hypothecæ à quadraginta jam annis debitæ caperet poſſeſſio„nem eamq; milite ſuo muniret, tamdiu, donec a Sereniſſima Republica „totalis ſummæ facta fuerit exclutio. Equidem petijſſe Sereniſſimum Ele„ctorem ſæpius ſatisfactionem, ſed in hunc uſque diem nihil obtinere po„tuiſſe, ſi civitas juſtiſſimæ huic expoſtulationi ſinè mora daret locum, ni„hil æquè curaturum Sereniſſimum Electorem, quàm ut circa privilegia, ju„ra & immunitates ſalva conſervaretur, ſin minus fore, ut cum validiori ex„ercitu alijsq; inſtrumentis bellicis, ex Pillaviâ ac aliunde tranſportandis, poſ„ſeſſio extorquenda veniret. Ad quæ, habito in Magiſtratu conſilio, ab ijs„dem Deputatis reſpondebatur: non poſſe civitatem in tã gravi materia quid„quam decernere; poſtponendas eſſe hujuſmodi ſollicitationes Juramento „fidelitatis non ita pridem Sereniſſimo Regi Poloniarum præſtito, adeoque „ſine conſenſu ejus fruſtra peti hypothecariam poſſeſſionem; unicum civita„tis in obtinenda dilatione eſſe remedium, quàm Dn. Generalis concedere „haud gravaretur, uſque dum, tam ad Sereniſſimum Regem pro eliberati„one, aut aliâ medelâ, quàm ad Sereniſſimum Electorem pro avertenda ho„ſtilitate expeditæ, ac iterum receptæ eſſent literæ. Non enim ſperare civi„tatem, ſe à Sereniſſimo Electore medijs violentis ad id addactum iri, quòd „contra conſcientiæ, fidelitatiſque militaret rationem. Ad hæc regerebat „Dn. Generalis: non eſſe in poteſtate ſuâ ullas concedere dilationes, eſſe „ſibi ſatisfaciendum voluntati Sereniſſimi Electoris, executione militari, fru„ſtra obtendi conſcientiæ læſionem ac perjurij metum, quandoquidem novô „juramenti vinculô civitas non deberet ſtringi, cum Sereniſſimus Elector non „directam ſed hypothecariam ſolùm intenderet poſſeſſionem. Equidem ſe „velle ad triduum cum milite ſuo revertere verſus Hollandinum, interea „autem nihilominus curaturum, ut omne illud perficiatur, quod ad hoſtili„ter aggrediendam urbem foret neceſſarium, ne de denegata hypothecæ „occupatione amplius glorietur obſtinata contumacia. Interea in ea nocte „ad Sereniſſimum Regem Poloniarum, ac Sereniſſimum Electorem Bran„deburgicum cum literis mittebantur Secretarij; alter ut juſtiſſimas de in„tentione Sereniſſimi Electoris moveret querelas, exoraretque protectio„nem; alter ut hoſtilia deprecaretur, donec à Sereniſſimo Rege Poloniarũ „obtineret civitas clementiſſimam declarationem.

„Interim augebatur quantum fieri poterat, numero miles præſidiarius, „famuliquæ opificum ad capienda arma promiſſo ſtipendio cogebantur, ac „publicis mandatis in civitatem vocabantur ſervi ruſticorum, exploratores emitte-

,emittebantur, aliaq; omnia, quæ temporis ac status tum præsentis con- *A.C.1698*
, ditio efflagitabat, perficiebantur.

,Hoc dum agitur, pluribus, Berolinô redux Secretarius, referebat
, Serenissimi Electoris de habenda possessione civitatis immutabilem nul-
, lisq; precibus aut rationibus flectendam voluntatem, tradebanturq; ci-
, vitati à Serenissimo Electore Brandeburgico literæ, quibus hypothecaria
, possessio non sinè gravi comminatione & variorum periculorum rui-
, næq; denuntiatione, expostulabatur, cum adjuncta corã DEo ac toto
, orbe contestatione, Serenissimum Electorem, si in casum resistentiæ,
, tristia ac atrocia quævis subiret civitas, quibus & cor Electorale affi-
, ceretur, non fore inculpandum.

,Die 31. Octobris cum copiosiori perq; suburbia sparso milite, ite-
, rùm civitas cingebatur ac hostilia quævis pro cogendâ eâ paraban-
, tur. Ideò conveniebatur per deputatos ex utroq; ordine D. Generalis
, de Brandt, cum petito, ut militẽ suum extra territorij Elbingensis fines
, educeret, quandoquidem nec à Serenissimo Rege Poloniarum D. suo cle-
, mentissimo nec ad reiteratas ad Serenissimum Electorem literas, tulis-
, set responsum civitas, sin secus vim vi repulsum iri. Regerebat ad hæc
, D. Generalis: sibi severis mandatis à Serenissimo Electore iterùm injun-
, ctum, quandoquidem primâ vice, spe potiundæ urbis excidisset, ut nunc
, manu armatâ, ac cum ruina, civitatem impeteret, intromissionemq;
, urgeret, nec enim amplius Serenissimum Electorem hypothecâ suâ ca-
, rere velle, aut posse.

,Die 3. Novembris, tempore matutino, convocabantur in prætori-
, um seniores tribuum ac contuberniorum jurati, quos cõmunicatis pri-
, us Serenissimi Electoris Brandeburgici literis illis comminatorijs, nomi-
, ne magistratus fidelitatis ac juramenti, Sacræ Regiæ Majestati Poloni-
, arum non ita pridem præstiti admonebat præses civitatis, insimulque
, urgebat, obfirmarent erga hostilia quævis animos, hac certa spe freti,
, adfuturum opportuno tempore, succursum. Nuntiarent hæc confratri-
, bus suis, ac post meridiem circa horam secundam coram magistratu,
, quid quivis eorum declarâsset, referrent. Itaq; circa horam determina-
, tam reversi, nomine suorum confratrum plurimi unô nuntiabant ore;
, paratos se esse extrema sustinere, modo de concepta spe mox adventuri
, succursûs, non exciderent. Interim cùm circa noctem prædicti diei, mi-
, les Brandeburgicus fossam transire, nec non, die 4. Novemb. circa me-
, ridiem, alteram fluminis Elbingæ ripam, occupare intenderet, explosis
, tormentis bombardisq; repulsus est.

,Frustra itaque repetitâ pro dilatione obtinendâ instantiâ, remon-
, strabatur D. Generali, unicum ac firmum civitatis esse refugium in le-
, gitima sui defensione, adhibituramq; civitatem ea remedia, quibus pa-
, ri violentiâ, vi intentatæ occurreretur; minùs æquas esse cum ruina
, civitatis, denuntiatas minas, easq; sine juris gentium læsione sineq; præ-
, cedente monitione & manifestatione bellica, stante inter Seren: Remp.
, ac Serenissimum Electorem amicitiâ, confœderationeq;, in effectum de-
, duci non posse; Æquissimas econtra esse civitatis petitiones pro impe-
, tranda dilatione, cum sine Sacræ R. M. consensu, contra juramenti sa-
, cramentum, frustra peteretur, quod petitur, neq; exinde ullo modo Se-
, renissimi Electoris prætensioni, quidquam derogari. Iterum ad hæc D.
, Generalis: Non amplius esse in sua potestate, vel latum ungvem disce-
, dere à præscripto mandato, multò minùs cunctandum sibi esse, donec

literæ

A.C.1698 ,literæ Regiæ receptæ essent, condescensurum equidem adhuc in dilati-,onem, usq; 6tam Novembris, attamen cum præcustoditione, se spatium ,ulterius non concessurum, sive interea à Serenissimo Rege Poloniarum ,civitas reciperet literas, sive non, siquidem hæc ad se non perti-,nerent. Quô spatio præterlapsô, cùm nondum à Serenissimo Rege, ,civitas accepisset literas, nova petebatur dilatio quæ ad 12. Novembris ,prorogabatur.

,Interim ex Pillavia, Colberga, Regiomonto, Memelo, ac aliunde ,mortaria, tormenta, ollæ igniariæ missiles, vulgò bomben, pyrius pul-,vis, ac aliæ plurimæ machinæ bellicæ, in majori copiâ advehebantur, ,suggestusq; erigebantur, unicè, ut in casum resistentiæ, tota, aut saltem ,maxima civitatis pars, incendio deleretur, ac durante incendio, à præ-,dæ cupido milite, facto transcursu diriperetur. Dum hæc fiunt, nec ,à civitate prohiberi possent, cùm ob paucitatem militis præsidiarij, ex-,cursiones inire non esset securum, ac explosione tormentorum bombar-,darumq; ob obstantia in suburbijs ædificia, ægrè erectio suggestuum, ,multò minùs exportatio tormentorum è navigijs, impediretur, secundùm ,nutum ac vota, quicquid pro violentâ intromissione impetrandâ vide-,batur necessarium, hostilis miles erigebat, donec die 9. Novembris, die ,Dominica, circa devotionem vespertinam, ante elapsum dilationis ter-,minum, Dn. Generalis, coram deputatis ad se, datis obsidibus, accer-,sitis, categoricè exponeret: equidem dilationem ad 12 Novembris, civi-,tati se concessisse, verùm à Serenissimo Electore, per duos cursores, se-,verioribus exhibitis mandatis, sub rigore inclementiæ Electoralis admo-,nitum esse, ne amplius cunctaretur hostili vi, cùm lenitas nihil profice-,ret, aggredi civitatem. Iterum petitâ ad præfixum terminum usque, à ,deputatis dilatione, respondebatur à D. Generali: frustrà eam desiderari, ,siquidem capitis periculo, ulterior concessa dilatio, redimenda foret, nec ,amplius vanas de injiciendis in civitatem ignibus, cùm omnia jam fo-,rent parata, esse minas, immutabilem Serenissimi Electoris stare volun-,tatem, incendiô ac ruinâ si aliter fieri non posset, occupare civitatem, ,nec amplius credendum esse, rem in vanum tractari, sed, si verba hæc ,sua abluderent à vero, aut cum mente suâ non convenirent, ejurare se, ,non tantùm sanctum Christiani nomen, sed etiam (horrendum dictu) ,beatificâ in regno gloriæ, visione DEi, in æternum fore privandum. I-,taq; non sine summa difficultate, inprimis cùm omnia ad expugnandâ ,urbem parata essent, (siquidem quadraginta & octo tormenta bellica, ,quorum ultra viginti erant majorum tormentorum quadrantes, & du-,odecim magna mortaria, inter quæ duo, ducentorum & viginti pondo ,reperiebantur, civitatem versùs, pro injiciendo igne, directa, ac ali-,quot millia saccorum arenâ repletorum, virgultorumq; fascium ultra ,sedecim millia, fossis transeundis, disposita erant, aliquotq; centû glo-,bi in fornacibus jam candebant, milesq; ad adoriendam civitatem in-,structus, in procinctu stabat) obtentâ in crastinum diem, nempe 10. ,Novembris, ultimâ dilatione, circa septimam matutinam nomine ma-,gistratus, omnium civium in vallis consistentium per Secretarios, ra-,tione defendendæ urbis, explorabantur animi; à quibus unanimi ferè ,voce ac linguâ responsum conclusumq; est: Quandoquidem de obtinen-,do succursu omnis evanesceret spes, ac frustra præsumetur victoriæ e-,ventus, satius videri, Serenissimo ac Potentissimo Regi Poloniarum D. ,Domino nostro clementissimo, Serenissimæ Reipublicæ, ac toti Provin-

ciæ

,ciæ, mediantibus articulis, sartam salvamque servare civitatem, quàm in *A.C.*1698
,ruderibus per longam annorum seriem, tristia dolere fata.

,Quomodo in maximis hisce periculis, ac gravissimo acerbissimoque ca-,su, cùm templa ac tecta quilibet civis non amplius Patriam suam, sed præ-,dam flammarum futura prævideret, aliter consulendum erat? quodnam ,solatium ex direptione, vastatione, cineribusque sperandum erat? nonne ,in omnibus ferè gentibus vox ista naturæ personuit, ut malint ad tempus ,furori cedere, quam bellicâ omnifariâ vastatione deleri? magnum sane est, ,fuit, ac semper erit, extrema necessitas cuivis indefenso patrocinium. At ,verò indefensam fuisse in fatali illo termino, civitatem Elbingensem, no-,runt omnes, viderunt vicini. Etenim primum civitatis, post ter Max. DE-,UM, tanquam ad anchoram Sacram, perfugium erat, ad Serenissimum ,ac Potentissimum Regem Poloniarum Dn. Dn. suum clementissimum, in ,cujus Potentissimo brachio, omnis spes, omnisq; salus collocabatur. Nec ,desperandum fuisset de Paterna fortique protectione, modò Serenissimo ,Regi in expeditione bellica adversus Turcas, in confinijs Serenissimæ Rei-,publicæ commoranti, citius tradi potuissent civitatis literæ. Deinde ad Cel-,sissimum ac Eminentissimum Dn. Cardinalem ac Primatem Regni, ac plu-,rimos Illustrissimos ac Excellentissimos Dn. Dn. Senatores expediebantur ,literæ, quibus tristissima civitatis sors, cum annexo petito, de maturando ,auxilio ac consilio, pluribus exponebatur. Mox per Secretarium in con-,gressu Graudentinensi extraordinario, sibi soli relicta ac indefensa, expete-,bat succursum civitas, cum observantissimâ demonstratione, ni festinaret ,in auxilium inclyta Provincia obsessis, eventurum, extremâ necessitate sic ,jubente, ut dum deliberatur Romæ, capiatur Saguntus. Verùm residebat ,in illo Conventu, omnis in eo deliberatio, non posse ab inclyta Provincia ,quidquam decerni, quamdiu super hac materia, à Sacra Regia Majestate ,Provincia non tulisset responsum, defenderet interea se ipsam, etiam ad ru-,inam usque civitas. Maximum etiam solatium obsessis accedere potuisset, ,ex unius saltem Dn. Senatoris in civitate præsentia, qui desperatis rebus ,proposuisset vel auxilium vel consilium. Requisitæ quoque sunt in vicinia, ,ex jure vicinitatis ac amicitiæ, suppetiæ, sed nullæ obtineri potuerunt, ,ex qua causa aut ratione, non tam civitati Elbingensi quàm alijs constabit. ,Ut adeo obsidionis tempore, civitas, velut naufraga, huc & illuc expansis ,manibus, auxilium imploraverit sed nullum obtinuerit.

,Quin etiam sufficiente Præsidiario milite, ac cive, illo impetitionis tem-,pore, cum de sago, sub pacis clypeo, nullus totius inclytæ Provinciæ, in-,cola cogitaret, civitatem caruisse, quilibet fatebitur, cui vallorum linea-,rumq;, circa utramq; civitatem earumq; suburbia, extensiones notæ sunt, ,insimulque calculum de pauco tunc temporis in civitate existente, cive ac ,milite per stationes hinc inde collocandis, formaverit. Imprimis siquis con-,sideret multitudinem viduarum, quæ vel operarios, vel famulos, vel ser-,vos homines ad sustinendum impetum hostilem indomitos, militiæque ru-,des in excubias mittebant. Vel etiam attendat ad Suburbiorum incolas, ,vilioris fortunæ plebem, ac hoc anno hìc, alio alibi pro acquirendo victu, ,domicilium figentem, quæ nec hostilia audere, nec sustinere valebat. Licet ,verò paucus exercitus civis cum milite præsidiario, omnes intenderit pro ,defensione vires, multi tamen illorum in vallis ac stationibus suis, continu-,as (nec enim ob defectum, qui vices eorum subirent, domum dimitti po-,terant) inter imbres ac nives, per quatuor usque septimanas, sub dio a-,gentes excubias, varijs affecti morbis, lecto affigebantur. Unde factum ,quod calamitosa civitas ferè de die in diem in præsidio, quod tamen per ,omnes horas ac momenta, augendum erat, minueretur, quodque nullæ

A.C 1698, contra hostem tentari potuerint excursiones, imo tandem bene defatigati ,ac enervati cives ac milites, ad defendendum redderentur inhabiles. Accedebat gelida tempestas, quæ tempore obsidionis fossas adeo densa glacie stringebat, ut fere miles tuto per eam transire potuerit. Decidant rebus sic stantibus, pro civitate jura militaria, omnesque illi qui de jure ac officijs bellicis scripsere volumina. Decidunt autem sic: *Præfectum arcis fortè male munitæ, omni ope humanâ & subsidiô destitutum, quique vim hostium ferre non potest, posse pacto uel quocunq; modo, sibi & præsidio consulere, præsertim cum omnibus ne quicquam tentatis, arcē aquè in potestatem hostium uenturam fuisse, constet, non enim est expectandum id, cujus euentus nihil operari potest. Quacunque itaque ratione omnino saluti Reipubl. & Patriæ consulendum erit siuè deditione, siuè morte, si opus sit. Vir enim fortis nihil suâ, omnia pro communi utilitate facere debet. Quare non tenebitur arcis Præfectus, se præsidiumq; indubitatæ morti objicere, quâ non tam Rempubl. seruat, quàm prodit.*

,An autem Serenissimus Elector Brandenburgicus habuerit justam hypothecariam possessionem, expostulandi causam, an secus? an modus expostulationis fuerit justus nec ne; an quod justum esse videbatur in termino, justum etiam manserit in executione? non putat ad judicium suum pertinere civita, judicabunt de hoc illi, quorum conscientijs etiam ea nota sunt, quæ ante quadraginta annos inter Serenissimam Rempubl ac Serenissimum Electorem Fridericum Wilhelmum p. m. mediantibus pactis Bydgostiensibus gesta sunt. De hoc saltem dolet afflicta civitas, quòd olim contra privilegium incorporationis, contraque terrarum Prussiæ Cardinalia jura, sine ullo suo consensu aut culpâ, in hypothecam data ac etiā tradita sit. Unde fluere solent Rerumpubl. Provinciarumque periculosæ exossationes, ac ex his acuti fatalesque paroxysmi. Dolet etiam, quòd contra socialis naturæ rationem, cum sui jactura, toti corpori consulere debuerit, quia secundùm societatis civilis leges, justius abetur, cum omnium impensa redimere malum, quod olim omnes affligebat. Imò dolet, quòd cum nihil magis naturali rationi congruere videatur, quàm eos, qui in unum corpus coëunt (prouti civitas per spontaneam accessionem ad Rempubl. pervenit) perpetuam ac immortalem societatem contrahere, ac ita uno eodemque spiritu regi velle, nec sine consensu suo, alterius regimini subjici posse, nihilominus in hypothecam concessa sit.

,Fecit equidem civitas pro eliberatione, humillimas instantias sæpius, ac per plurimos annos, ibi, ubi è re & tempore fuit, videlicet in conventibus terrarum Prussiæ Generalibus, in comitijs regni, circa actus homagiorum, sed vel temporum injuriâ, vel alijs ex rationibus haud exaudita est.

,An ergo civitas Elbingensis, sine suo consensu ac culpâ in hypothecam potuerit Serenissimo Electori dari, ardua quæstio est? vix tamen ventilanda, quia facta infecta fieri nequeunt. An etiam civitas cum consensu Reipubl. in hypothecam primùm data, postea etiam ab eadem tradita, violento modo in hypothecam petitæ intromissioni, debuerit cum ruinâ suâ resistere, cum viribus ad resistendum longè fuerit impar, æquè arduum problema est, pro cujus deductione artificiosam quandam decisionem ac defensionem meditari, vix opus est, cum constet ex superioribus, civitatem necessitatam illam intromissione militis Brandenburgici, nec evitare, nec superare potuisse.

,Hoc tamen probè pensitavit civitas, & æquissimo omnium judicio trutinan-

„tinandum submittit; an non (1) si vanis viribus, ad ruinam usque vi ho- „stili restitisset, ex hâc ruinâ, futuro tempore, infinitæ inter Serenissimam „Rempublicam ac Serenissimum Electorem pullulassent difficultates, ac ex „his, reciproco calculo, immortales querelæ prætensionesve? an no.ı (2) „verendum fuerit, ne hac ratione, mutatâ hypothecæ naturâ, civitas non „amplius jure hypothecario, sed jure armorum, cum maximo libertatis at- „que privilegiorum suorum detrimento à Serenissimo Electore, venisset pos- „sidenda? an non (3) si in summam calamitatem redacta fuisset innocens „civitas, utpote quæ in cineribus ac ruderibus post breves horas, se ipsam „quæsivisset, non autem invenisset, nihilominus (ad resistendum haud suf- „ficiẽs) ulcerosa licet ac cadaverosa, in manꝰ victoris incidisset? imò, quid reli- „qvũ mãsisset civitati, õnibusq; ejꝰ incolis nisi lõga calamitas? quid Seren Regi „Dn.Dn. Suo clementissimo Serenissimæq; Reipubl. quam cadaver civitatis? A.C.1698

„Quamobrem, cùm ex his brevissimè adductis, liquido constet, civita- „tem nec viribus suis haud sufficientibus ac undique accisis, tempore impe- „titionis niti, nec etiam de auxilio aut consilio externo, aliquam concipe- „re spem potuisse, ideo non desperat de æquissimo apud bonos omnes judi- „cio, multò minus perfidiæ aut proditionis, de jure inculpanda erit. Inte- „rea humillimis ardentibusq; precibus summo numini supplicat, ut tandẽ „aliquando ab onere hypothecæ enodata pristino statui restituatur, quo „sub Potentissimo ac clementissimo Sacræ Regiæ Majestatis Poloniarum Dn. „Dn. sui Clementissimi Sceptro, Serenissimæq; Reipubl. Aquila in seram „usque posteritatem felix ac salva perduret.

LITERÆ SEREN: ELECTORIS
BRANDEBURGICI AD SERENIS: REGEM POLONIÆ.

Serenissime & Potentissime Rex Domine Cognate & Frater colendissime.

NOn potest latere Regiam Majestatem Vestram, quibus olim conditionibus coaluerint sacri & æterni fœderis pacta, Velaviæ atq; Bydgostiæ, Seren: Poloniæ Regnum inter & nos confecta, nec ita pridẽ à R.M.V. more solito renovata, ac confirmata, quas inter præcipua est, ut pro præstita fideli opera, & sociatis armis, quibus inclyta Resp: ab interitu vindicata, ac in pristinum statum, & libertatem restituta, Urbs Elbinga nobis traderetur. Quadraginta & quod excurrit annis longum patientiæ documentum dedimus, expectantes, ut justissima ista adimpleretur conditio. Sed cùm post tot inanes preces ac sollicitationes, ne spes quidem nobis reliqua esset, traditionem istam sponte, & ex præscripto pactorum subsecuturam, facimus tandẽ, quod optimo nobis dudum licuit jure; & quæ nobis hactenus indebitè negata fuit possessio istius urbis, quamvis justissimè, & ex fide jurata debita, eam ipsi citra animum hostilem, imò etiam citra vim, si fieri potest, apprehendere conabimur. Sed ne Regiam M.V. tot ac tantis gravioribus intentam rebus, longâ juris ac facti enarratione distineamus, rogatam eandem volumus, ut quo jure, quâve justitiâ urbis dictæ possessionem arripere statuerimus, & quæ sit mens, atq; intentio nostra, ex scripto literis hisce adjecto, perspicere sustineat; De cujus veritate

A.C. 1698 *ut liquidius constet, non veremur paucis hic repetere, quæ de mente ac destinatione nostra ibi habentur, & coram R. M. V. sanctè testari; nos fœdus istud æternum nuper renovatum, quod cum R. M. V. & inclyta Rep: nobis intercedit, inviolabiliter servaturos, & ex eodem præstanda præstituros; Privilegia & jura urbis Elbingensis ex præscripto pactorum religiosiùs conservaturos, ne ex eadem urbe, quamdiu præsidio nostro insidebitur, quies ac securitas Reipub: inprimis vicinorum turbetur, aut vel minimum ijsdem periculum etiam ab hoste externo inde creetur, summâ ope curaturos; nec alio denique titulo urbem nos possessuros, nisi pignoratitio, aut hypothecario, & cùm nobis de eo, quod justè debetur, satisfactum fuerit, statim & absq; ulla mora urbem R. M. Vestræ, atq; inclytæ Reip: juxta pactum conventum nos restituturos. De cætero veneramur DEum, ut R. M. V. omni felicitatis incremento quàm diutissimè servet incolumem, ac florentem. Dabantur ex Arce nostra Coloniæ ad Spream die 17 Octob. Anno 1698.*

Prœm: Prœm: Frid: Elector.

LITERÆ EJUSDEM AD EMINENTISSIMUM &c. CARDINALEM PRIMATEM, Ut & SINGULOS REVERENDISSIMOS, & ILLUSTRIS: SENATORES REGNI POLONIÆ & M. D. LITVANIÆ.

EOdem anno, quo in lucem editi sumus, æternum etiam fœdus istud quod cum Serenissima Rep: indissolubili nos conjungit vinculo Velaviæ ac Bydgostiæ confectum est; ita dispensante rem tanti momenti, Divinâ providentiâ, ut non priùs diei, quo vitæ usuram accepimus, quàm fœderis istius, & eorum, quæ ex eo utrinq; debentur, memoriam deponere queamus. Et quidem, quantâ curâ ac sollicitudine tum D. Parens noster, tum nosmetipsi fœderis istius leges, quæ quidem ad nos spectant, expleverimus, quod nam juvandæ Reipub: fuerit studium, pro salute ac conservatione ejusdem opera ac fides intemerata, nemo rerum gnarus gestarum ignorare potest. Nec & inclyta Respub: aliud à se desiderari passa est, nisi quod præcipuam fœderis conditionem, quâ urbs Elbinga nobis debetur, ac tradi debebat, hactenùs quo maligno nescimus fato, inexpletam reliquerit. Non potest latere Dilectionem Vestram (Illustrissimam ac Rndmam Dominationem Vestram, vel Illustrissimam Dominationem Vestram) tum clarissima circa eandem urbem pactorum dispositio, tum frustrata per quadraginta, & quod excurrit, annos, D. Parentis expectatio, & nostra patientia, aut si fortè quid eâ de re gestum sit, memoriâ exciderit, subjectum literis hisce scriptum, quod fide actorum publicâ nititur, eandem id luce meridianâ clariùs docebit. Sed cùm ne quidem spes nobis relicta esset, urbem sponte & ex præscripto pactorum traditum iri, fecimus tandem quamvis inviti ac reluctantes, quòd jura Divina ac humana non tantùm permittunt, sed & jubent. Ut nimirũ possessionẽ urbis ex æterno ac jurato fœdere nobis debitã sed tan-

to temporis spatio negatã, ac frustra petitam, ipsimet utendo jure nostro, apprehenderemq. Quid superest? quàm ut pietatem, fidem ac æquitatem Dil. V. (Illustr. ac Rend. Dominationis V. vel Illustrissima Dn. Vestra) appellemus, quibus freti non dubitamus, quin ipsamet factũ sit approbatura, quo Seren. Rex ac Inclyta Resp. à dedecore fidei non præstitæ, ac æterni & jurati fœderis violati liberãtur. Quod quidem eò libentius Dile. Vestram (&c. &c.) facturã speramq, quo certius de mente ac intentione nostra edocta fuerit, quæ nimirum hæc est: quòd æternum istud cum inclyta Rep. pactum fœdus, sanctè ac inviolabiliter servare, quæ nobis ex eodem præstanda incumbunt, religiosè præstare, privilegia ac Iura urbis Elbingensis integra conservare, securitati optimæ Reip. quamdiu urbs in nostra potestate erit ex eadem prospicere, nec alio eandem possidere titulo, aut jure velimus, quàm hypothecario aut pignoratitio, ex quo consequitur, ut si de eo, quòd justè nobis debetur, satisfactũ nobis fuerit. Urbs illa statim, & sine mora ex lege conventa restitui debeat; quòd & sanctè spondemq. Qui de cætero Dil. Vestra (&c. &c.) prosperrima quævis ex animo apprecamur. Dabantur ex arce nostra Coloniæ ad Spreã die 17 Octob. 1698. A.C.1698.

LITERÆ CARDINALIS PRIMATIS AD REGEM.

Dum iteratò Regia civitas Elbingensis calamitatem suã per hasce, quas Majestati V. transmitto, defert, detegere & ego pro gradu meo externum hoc ac insperatum cogor vultus, vix credendo Serenissimi Electoris Brandeburgici ausu Reip. inflictũ. Ausum voco, cũ sub tribus Regibus tot Interregnis nec proposita quidem, ne dũ violentioribq tentata prætensio Seren. El. pactis Bydgostiensibq, seu Velaviensibq eidẽ assecurata, sub potenti manu Majest. V. sub tempus externi cũ Christiani nominis hoste, belli hostiliter attentatur. Non defuerũt, nec desunt Reip. ijsdẽ pactis cautæ prætensiones, ad Seren. El. tot missionibq, tot literis Seren. olim Majest. V. Prædecessoris sollicitatæ deprecatæ sẽper à Seren. El. fœderati contra Gallos belli occupatione, & eò humanius à Rep. dissimulatæ. Tractatũ aliquoties fuerat, me ipso operãte inter Seren. Ioan. III & Seren. Divæ memoriæ El. de privata circa idem debitũ conventione, abfuit ad conclusionẽ nõ moritura Reip. de nõ subministrato ex pactis milite, prætensio. Cũ autem tã amicè à Rep. culta cũ Seren. El. bello licet implicato amicitia eò magis perstringit præcordia, tã intempestiva ac inhumana prætensionum extorsiq. Cùm autem debitum hoc sit Reip. civitas verò Elbing. directi Majest. V. ac Regum Poloniæ dominij, utriq; authoritati vim à Seren. Elec. inferri quis dubitet? eò proinde fiducialius ad Majest. V. recurro, ut valido authoritatis suæ auxilio, cicatricẽ hanc si non sanare, obvolvere tamen ad tempus dignetur. Hisce & alijs, quæ nos undiq; circumdãt, malis nullũ præsentiq remedium, quàm comitia generalia tantopere ab universa Rep. desiderata, pro quàm prõptiori indictione Majestatem Vestram nomine publico supplex exoro.

A.C.1698 *Non moretur tam neceſſariam determinationem inchoati cum Porta Ottomannica tractatûs euentus; pacene uel bello concludatur, tempeſtiuè Reipub. conſtabit, & in utramq; aleam opportunè à comitijs prouidebitur. Statuum inſuper inter ſe confidentia, Majeſtatis cum libertate conſonantia jurium reſtauratio, exolutio ſtipendiorum, procurabuntur. Hæc dum pro illibata fide mea Majeſtati Veſtræ inſinuo humillimâ inclinor ueneratione. Dabantur Radziejouiis die 26. Octobris Anno 1698.*

REPRÆSENTATIO

JURIS PRÆTENSI, QUO FAS ESSE SIBI CREDIDIT SERENISSIMUS ELECTOR BRANDEBURG. POSSESSIONEM ELBINGÆ APPREHENDERE TITULO HYPOTHECÆ, AB EODEM TYPIS VULGATA.

JUdicaturus juſtè an ſecus faciat Sereniſſimus Elector Brandenburgicus, quòd Elbingam occupandam ſtatuerit, ante omnia noſſe debet fundamentum totius rei, quo nixa ſua Serenitas Electoralis fas ſibi eſſe judicat, poſſeſſionem pignoris, per fidem jurato datam à Sereniſſimo Rege atque inclyta Republ. Polonorum, in urbe Elbingenſi conſtituti, tandem apprehendere. Hoc continetur in pactis, ſeu æterno fœdere, quod inter Sereniſſimum Regem Joannem Caſimirum p. m. & inclytam Rempub. Poloniæ ab una, & Sereniſſimum Electorem Brandenburgicum Fridericum Wilhelmum p. m. ab altera parte, Velaviæ, die 19 Septembr. Anno 1657 concluſum, deinceps verò Bydgoſtiæ, die 6. Novembr. ejuſdem anni, addita ſuper certis ad Sereniſſimum Regem ac Rempubl. remiſſis articulis cōventione ratihabitum.

Cujus æterni fœderis ipſiſſima verba, quæ quidem ad rem faciunt, huc transſcribere operæ pretium erit:

IN NOMINE PATIS ET FILII ET SPIRITUS SANCTI, UNICI VERIQUE DEI, AMEN!

Ingreſſus. NOtum ſit omnibus, quod cum ſuperioribus annis, eôque ipsô tempore, quo Sereniſſimus ac Potentiſſimus Princeps ac Dominus, Dominus Joannes Caſimirus, Rex Poloniæ, Magnus Dux Litvaniæ, &c. Inclytumque Poloniæ Regnum, & magnus Ducatus Litvaniæ, Muſcovitieô bellô, Coſaticiſque implicarentur turbis, Sveci infeſtis pariter armis eandem peterent Poloniam, tandemque in Pruſſiam Regiam ac Ducalem irrumperent, ita ut ipſe Sereniſſimus Princeps ac Dominus, Dominus Fridericus Wilhelmus, Marchio Brandenburgenſis, Sacri Romani Imperij Archi Camerarius & Princeps Elector &c. &c. Ejuſque ditiones ac ſubditi infeſtis Svecorum armis ac hoſtilitatibus, convocatis undequaque contra ipſum Sveticis copijs ita peteretur & urgeretur, ut eum ipſis ad pacta quædam, premente neceſſitate fuerit adactus, indeq; hoſtilia quædam inter Sereniſſimum Poloniæ Regem & Sereniſſimum Electorem Brandenburgicum inſequuta patrataque fuerint; tandem per ſingularem DEi gratiam, clementiamque, interveniente, & mutuam concordiam, Sereniſſimô ac Potentiſſimô Principe ac Domino, Domino Leopoldo, Hungariæ, Bohemiæ, &c. &c. Rege, Archi-Duce Auſtriæ, &c. &c. per ipſius conſiliarium

,cameræ aulicæ, & ad hosce tractatus Ablegatum, tit: Dominum Francis *A.C.1698*
,cum de Lisola &c. &c. conciliante, tam Sacræ Regiæ Majestatis quam Sa-
,cræ Serenitatis Electoralis Plenipotentiarij; ex parte quidem Sacræ Regiæ
,Majestatis Poloniæ Tit: Dn. Wenceslaus, comes in Lesczno Lesczinsky E-
,piscopus Varmiensis, & Dn. Vincencius Corvinus Gosziewski, Supremus
,Thesaurarius, & Campi-Mareschallus M. D. Litvaniæ, &c. &c. Ex parte
,verò Sacræ Serenitatis Electoralis tit: Dn. Otto L. B. à Schwerin, Hæ-
,reditarius Electoratus Brandenburgensis Camerarius, Serenissimi Electo-
,ris Brandenburgensis Consiliarius Statûs intimus &c. &c. Et Dn. Lau-
,rentius Christophorus à Somnitz, hæreditarius Camerarius in Ducatu Po-
,meraniæ, ejusdem Serenissimi Electoris Consiliarius statûs intimus &c. &c.
,necessarijs ad hoc instructi mandatis, perpetuam pacem, concordiam at-
,que amicitiam, inter prædictum Serenissimum ac Potentissimum Regem
,magnumque Litvaniæ Ducem, ejusque successores & Regnum Poloniæ,
,magnumq; Litvaniæ Ducatum: tum Serenissimum Electorem Branden-
,burgicum,inPrussiâDucem, ejusque successores, his, quæ seqvûtur conditio-
,nibus, pacti sint, instaurarint atque concluserint.

PRædicta pax quemadmodum, in perpetuum fida & sincera erit; Ita
nôc ipsò momentò omnis inter utramq; partem, utriusque partis *Articulus I*
copias, milites, subditosq; hostilitas cessabit; Neutra pars in ulte-
,rius damnum quicquam tentabit, aut tentari patietur, sed alterius glo-
,riam, utilitatem & securitatem modis omnibus promovere stud. bit.
,Quicquid verò durantibus hisce bellis, uni vel alteri parti, tam in Re-
,gno Poloniæ, quam in Prussiâ Ducali, aut singulis illorum incolis, ab
,una vel altera parte damnorum, injuriarum, molestiarumvè, sive per
,vim & expeditiones militares, sive per exactiones, ablationes, aut alios
,modos illatum fuerit, illud omne, utpote perpetuâ oblivione sepultum,
,nunquam exsuscitabitur, nec eo nomine, tam Sacra Regia Majestas re-
,gnumq; Poloniæ, aut Provincia aliqua eidem unita, aut subditorû quis-
,quam, cujusq; gradus aut conditionis fuerint; quàm Serenitas Sacra
,Electoralis, Ejusque subditi, milites ac Ministri, poterunt se invicem,
,aut singulorum hæredes, vel terras, ditiones, belli Duces, milites, sub-
,ditos convenire, compellare, aut quicquam ab ijs petere aut postulare,
,multò minus vi extorquere, sed ista omnia utrinq; abolita erunt, ac
,deinceps alter alterius commodum promovebit, damna autem mutuò
,avertet. &c. &c.

UTraq; pars in modernis hisce bellorum tempestatibus sedulò com- *Artic. II.*
muni saluti & defensioni intenta erit, contra quoscunq; illius per-
turbatores, paciq; & mutuæ securitati stabiliendæ, pellendi que
,è Regno Poloniæ, Magno Ducatu Litvaniæ & Ducatu Prussiæ hostib9,
,unitis consilijs, viribus ac conatibus incumbet, non obst. nte quovis a-
,lio nexu ac conventione, quæ huic æquissimæ intentioni, & recipro-
,cæ obligationi obstare posse viderentur vigore autem hujus pacti pro
,rescissis habentur.

SErenissimus Elector omnia, quæ per universum Poloniæ Regnum *Artic. III*
magnumque Ducatum Litvaniæ & Episcopatum Varmiensem per
hoc bellum, aut per tractatus Sveci cos quocunq; titulo occupavit,
,ac ipso facto possidet, statim atque hæc conventio à Sacra Regia M.-
,jestate & Senatoribus, ac præcipuis Regni aulæque Officialibus eidem
,assidentibus ratihabita fuerit, restituet plenariè & absq; ulla reservati-
,one; evacuatio locorum fiet per commissarios utriusque partis commu-
,ni consilio, juxta solitam belli rationem, absque injuriâ aut molestiâ
ullâ

A.C.1698, ullâ incolarum, & sine demolitione fortalitiorum novorum & antiquorum, „nisi id ex communi partium consensu quibusdam in locis expedire videa-„tur, & sine ablatione rei tormentariæ ad Episcopatum spectantis.

Artic. IV Quorum intuitu, & aliorum præsertim infra specificatorum, & aliis justis de causis, Ducatum Prussiæ, ijs finibus circumscriptum, quibus Seren. Elec. illum olim jure feudali, ante hoc bellum exortum possi-„debat, ipse deinceps, & descendentes ejusdem masculi, ex thorô ejus legiti-„me procreati, indeque descendentes omnes, donec quispiam superfuerit ex „descendentibus masculis Sac. Seren. Elec. jure supremi Dominij, cum sum-„mâ atq; absolutâ potestate sibi habebunt, possidebunt, regentque absque om-„nibus antehâc præstitis oneribus.

Artic. V Loco Vasallagij pristini, Serenissimus Elec. ejusque descendentes perpetuo ac inviolabili fœdere Serenissimo Regi ac Regno Poloniæ conjungentur, per quod utriusque partis stabiliatur in perpetuũ securitas, „in eum, qui sequitur, modum.

Articul. VI Serenissimus Elector, ejusq; descendentes fidam cum Seren. Regibus, Regnoq; Poloniæ, & magno Ducatu Litvaniæ colent amicitiam & unionem, nunquam cum Seren. Regum vel Regni hostibus aliquod fœdus „directè vel indirectè inibunt in præjudicium Regis & Resp. Transitum ho-„stibus per ditiones suas, portus & propugnacula, annonam quoq; & com-„meatum, ac qualecunq; subsidij genus, ipsis denegabunt: nec portus suos „vel munitiones ipsis quocunq; modo vel titulô in possessionem tradent.

Artic. VII Subsidia, quæ in hoc præsenti bello Seren. sua Elec. Serenissimo Regi ac Reipub. Polonæ conferre tenebitur, illa in particulari tractatu, hâc de re inito, specificè designata sunt ac limitata, quæ conventio vigore „præsentis pacti per omnia servanda erit. Quoties autem finito hoc bello, „novum aliquod aliud bellum contra Seren. Regem ac Rempub. Poloniæ „orietur, sua Seren. Electoralis ejusque descendentes tenebuntur mille quin-„gentos pedites, & quingentos equites Seren. Regi ac Regno Poloniæ sub-„ministrare, quibus, postquam ex Ducatu Prussiæ Ducalis educti fuerint, „Rex Regnumq; Poloniæ sustentationem subministrabunt.

Artic. VIII Vicissim verò Serenissimus Rex, ejusque Successores & Regnum Poloniæ ac magnus Ducatus Litvaniæ reciprocam cum Serenitate sua Electorali ejusq; successoribus servabunt amicitiam, nullum hostibus i-„psius aditum in Sacræ Seren. Elec. terras concedere, sed potius defensioni, „conservationi ac securitati Ducatus Prussiæ omnibus modis consulere debe-„bunt, præsertim si hujus conventionis vel subsidij missi causa (de quo su-„prà) Serenissimo Elect. ejusque successoribus quisquam & quicunq; fuerit „sive in præsenti, sive deinceps, bellum indicere, aut Ducatui Prussiæ in-„ferre voluerit, Serenissimus Rex & Regnum Poloniæ, adæquato ipsi subsi-„dio subvenire tenebuntur.

Artic. IX Fœdus hoc, & omnia in hoc instrumento contenta sanctè servatum iri, utraq; pars juramento promittet & in præsenti quidem Seren. Rex Poloniæ ac Senatores eidem assidentes, hanc conventionem solenni-„ter ratihabebunt ac juramento firmabunt, promittentq; in proximis comi-„tijs, aut proximo conventu comitiorum potestatem habente, omnia quæ „his conclusa sunt, ratihabitum iri. Similiter Seren. Sacra Elect. illam pa-„ri modo ratificabit ac juramento firmabit; atque hoc fœdus perpetuum, „quotiescunq; novus Rex Poloniæ electus fuerit, aut Dux Prussiæ in Du-„catu successerit, ab utraq; parte renovabitur, confirmabiturq; juramento „desuper præstito per deputatos in animam Principalium jurantes. Et si pars altera-

,alterutra huic conventioni & fœderi contravenerit, & decenter admonita *A.C.1698*
,satisfacere neglexerit, pars læsa monere tenebitur Mediatores, ac Seren.
,Reges & status, in articulo sequenti nominatos, & eorum curam adhi-
,bere procurandæ satisfactioni; & huic stabiliendæ concordiæ rationi utra-
,que pars sedulò insistet, ut omnia amicabiliter æquis modis componantur.

PRo securitate & horum Pactorum firmitudine fidem suam quoque ut interponant, Seren. & Potentissimi Reges Hungariæ & Bohemiæ: item Daniæ Norvegiæque: denique præpotentes fœderati Belgij ordi- *Articulus X*
,nes,rogabuntur; ut injuriam aut vim contra hanc conventionem passo,
,omni meliori modô consulant, utque debita ipsi satisfactio procuretur.

Hactenus ex Pactis Velaviensibus: Sequitur Ratihabitio ac conventio super certis articulis, qui ad Regem ac Rempub. remissi erant; facta Bydgostiæ, die 6. Novembr. 1657. quæ ita habet:

ET quoniam nonnulla ad nos in negotio conjunctionis armorum, & alijs remissa sunt, atque super ijs sequenti ratione inter nos & Seren. Principem Elect. supra nominatum conventum est modô infra scriptô
,ea secundùm conventionem initam addimus, illaque eandem vim atque vi-
,gorem cum superioribus articulis ex senatus consulto habere volumus, at-
,que hisce tribuimus, pollicemurque eâdem fide jurata, in proximis comi-
,tijs omnia, quæ superioribus articulis continentur & quæ hîc sequuntur,
,omnium ordinum consensu confirmatum & ratihabitum iri: Igitur probè
,perpendentes tum pericula, quæ S. Serenitati Elect. terrisq; ipsius per
,ipsam separationem à partibus Sveticis imminent, tum quanti intersit no-
,strâ atque Reip. vicinum nobis Principem iustis devincire modis, tum in-
,primis quanta, quamque utilia nobis Regnoq; Poloniæ per effectivam &
,actualem armorum nobiscum conjunctionem præstare S. Seren. Elect. de-
,inceps possit officia tam belli quàm pacis tempore; ad demonstrandam præ-
,terea singularem propensionem nostram Regnique nostri erga Suam Seren.
,Elect. ejusq; domum inclytam, suæ Seren. Ei. ejusdemq; posteris mascu-
,lis, ex legitimo toro ejusdem descendentibus, pariter ex senatus consul-
,to & consensu Dn. Consiliariorum, tam Spiritualium quàm Secularium
,Regni nostri, duas Præfecturas Leoburgensem & Bytoviensem cum om-
,bus &c. &c. dedimus, concessimus &c. &c. &c.

,Propter eandem armorum conjunctionem, & supra memoratas ali-
,as rationes Suæ Serenitati Electorali. Civitatem Elbingensem cum to-
,tô ejus districtu & territoriô, plenô Dominij jure sibi habendam possi-
,dendamq;, unà cum reditibus, qui inde ad Reges Regnumq; Poloniæ
,olim deferebantur, concedimus; Promittimusq; quòd quam primum ex
,potestate Svecorum erepta, aut recuperata fuerit, nemini, quàm S. Seren.
,Elect. vacua illius possessio tradi debeat citra ullas prætensiones vel dilati-
,ones,præsidio Suæ Seren. munienda sine ullo sumptu Regis & Regni. Quam
,quidem civitatem Elbingensem eodem modo possidebit, tenebitq; & frue-
,tur Sua Seren. ejusq; posteri, atq; à nobis & Regno Poloniæ ad hoc ulti-
,mum bellum Sveticum 1655. tenebatur & possidebatur, etiam quoad com-
,mercia & jura aliarum civitatum nostrarum Pruthenicarum, nulla præ-
,terea telonia nova instituendo: commissio, quoties opus fuerit instituetur
,ab utrâque parte pari numero commissariorum, ut omnium interesse ha-
,bentium, ac inprimis civitatum nostrarum Pruthenicarum habeatur ratio,
,ne illac in suis commercijs, omnibusq; inde dependentibus, præjudicium
,patiantur, utque gravamina ac prætensiones, quas inter se habere præ-
,tendunt, per commissionem aboleantur, vocatis ad diem commissionis civi-

*A.C.*1698, vitatum earundem Pruthenicarum deputatis.

, Religionis Catholicæ & Augustanæ exercituum Elbingæ liberum sit,
, statusque ejusdem Religionis Catholicæ idem erit, prout ante hoc bellum
, fuit; jurisdictio Episcopi in Sacerdotes Catholicos, prout ante, integra
, maneat; jus Patronatus ejusdem Ecclesiæ Elbingensis Catholicæ ad nos spe-
, ctabit; Templum Catholicis ademptum restituetur, proventusque & fundi
, omnes Ecclesiæ, quibus ante hoc bellum ultimum Sveticum utebatur fru-
, ebaturque, reddentur: Catholicis præterea ad Magistratus accessus patebit:
, Quæ omnia cum bene expensa, & ex senatus consulto peracta atq;
, conclusa sunt, in eorum fidem & majus robur hoc instrumentum manu
, nostrâ subscriptum, sigillo insuper Regni nostri muniri jussimus: actum
Bydgostiæ, die VI Mensis Novembris, Anno M. DC LVII.

Hoc fœdus æternum, quo majore niteretur robore, jurejurando specialiter ad id confecto, non tantùm à præfato Seren. Rege, sed & ab omnibus qui aderant Senatoribus, Magnis & patriæ ac fidei amantibus viris eodem tempore confirmatum fuit, hisce formulis.

E*Go JOANNES CASIMIRUS, Rex Poloniæ &c. juro super hæc sancta Evangelia pro me & Successoribus meis Regibus Poloniæ Magniq; Ducibus Litvaniæ, Regnoq; Poloniæ & Magno Ducatu Litvaniæ, &c. quod pacta fœderis perpetui cum Serenissimo Principe, Domino Friderico Wilhelmo, Marchione Brandenburgico, Sacri Romani Imperij Archi-Camerario & Principe Electore &c. &c. Ejusdemq; Successoribus Marchionibus Brandenburgicis, in Prussia Ducibus, per Commissarios meos, die decimâ nonâ Septembris, Anno Domini 1657. Velaviæ inita & transacta, in specie verò ea, quæ ad tractatum cum nobismet ipsis remissa, atq; hic Bydgostiæ conclusa sunt, in omnibus articulis, punctis & clausulis observabo & manutenebo, eaq; ab omnibus subditis meis observari faciam, nec iisdem sive directè sive indirectè contraveniam, aut contraveniri patiar. Promittoq; in proximis comitijs omnia, quæ iisdem contenta sunt, ratihabitum iri; sic me DEUS adjuvet!*

Joannes Casimirus Rex

FORMULA JURAMENTI
A SENATORIBUS, QUI REGI BYDGOSTIÆ ADERANT PRÆSTITI.

E*Go N. N. N. Senator Regni Poloniæ juro super sancta hæc DEI Evangelia, quòd pro posse meo curabo, ut pacta fœderis perpetui cum Serenissimo Principe, Domino Friderico Wilhelmo Marchione Brandenburgico Sacri Romani Imperij Archi-Camerario & Principe Electore &c. &c. Ejusdemq; Successoribus, Marchionibus Brandenburgicis, in Prussia Ducibus, per Commissarios S. R. Majestatis die decimâ nonâ Septembris, Anno Domini MDCLVII. Velaviæ inita & transacta, in specie verò ea, quæ ad tractatum cum S. Majestate remissa, atq; hic conclusa sunt, in omnibus articulis, pun-*

ctis

ctis & clausulis observentur, nec iisdem à quopiam contraveniatur, A.C.1698
utq; in proximis comitiis omnia, quæ iisdem contenta sunt, ratihabeantur; sic me DEus adjuvet.

Casimirus Florianus, Dux in Clevian. Czartorisky, Episcopus Vladislaviensis & Pomeran. Andreas Trzebicki, Episc. Premiszlien. Vice-Canceil. Regni Polon. Stanislaus Laskowsky, Castellan. Podlachiæ, Referend. Regni Pol. Joannes de Leszno, Palatinus Posnan. Joannes Casimi-Krasinsky, Palatin. Plocens. Constantinus Lubskowsky, Castellan. Bydgostiæ.

Sed nec ii Senatores tantùm, qui Regi Bydgostiæ aderant, pacta hæc „Velaviensia & Bydgostiensia juramentô confirmârunt, quin & idem fa-„ctum à Senatoribus Posnaniæ & Varsaviæ congregatis, & quidem for-„mula Confirmationis Posnaniæ exhibita ita se habet:

NOs Regni Poloniæ, & Magni Litvaniæ Ducatûs Senatores ac Proceres, universis & singulis, præsentibus & futuris, hasce literas visuris significamus: Quod pacta fœderis perpetui cum Serenissimo Principe, Friderico Wilhelmo, Marchione Brandenburgico, Sacri Romani Imperii Archi-Camerario & Principe Electore, &c. &c Ejusdemque successoribus Marchionibus Brandenburgicis, in Prussia Ducibus, per Plenipotentiarios Commissarios Sacræ Regiæ Majestatis Domini nostri clementissimi, die decimâ Septembris Anno Domini MDCLVII. Velaviæ inita & constituta, in specie verò ea, quæ ad tractatum cum Sua Majestate remissa, atq; in Conventu ejusdem S. R. Majestatis, Domini nostri clementissimi cum ejus Serenitate Electorali Bydgostiæ, die 6. mensis Novembris eôdem Annô MDCLVII conclusa sunt, postquam à S. R. M. Domino nostro clementissimo ex Senatûs consulto approbata sunt, ac juramentis utrinq; firmata, nos eadem confirmamus, illaq; observaturos nos promittimus, & curabimus ut in omnibus articulis punctis & clausulis observentur, nec iisdem à quopiam contraveniatur, utq; in proximis comitiis omnia, quæ iisdem contenta sunt auhoritate comitiali confirmentur & ratihabeantur. In quorum fidem præsentes manibus nostris subscripsimus & sigillis munivimus. Data Posnaniæ, die mensis Novembris Anno Domini MDCLVII.

Joannes Comes de Leszno, Palat. Posnan. Stephanus Czarniecky Pa-„lat. Terrarum Prussiæ. Georgius Lubomirski, Supremus Mareschallus, Ge-„neralisque Exercit. Regni. Boguslaus, Comes in Leszno, Supremus Regni „Thesaurarius. Joannes Casimirus, in Krasno, Krasinski, Palatinus Plocen-„sis. Albertus Tholibowsky, Episcopus Posnaniensis. Andreas Trzebicky, E-„pisc. Premisl. vice Cancellarius. Petrus de Bnin Opalinski, Palatinus Pod-„lachiæ. Ioannes Kos, Palatinus Culmensis. Vladislaus Wollowicz, Palatin. „Vitebscensis. Stanislaus Dzialinski, Palatinus Marieburgensis. Christophorus „Grzymultowsky, Castellanus Posnan. Alexander Sielsky, Castell. Lancic. „Præslaus, Comes de Leszno, Castellanus Srem. Christophorus Przyiemsky „Castellan. Culmensis. Stanisl: Casimirus Buniewsky, Castellan. Wolhyniæ. „Stanislaus Laskowsky, Castellanus Podlachiæ Referend. Regni.

A.C.1698 Eadem formula repetita in Conventu Varsaviensi, die 8. Mensis Martij, Anno Domini MDCLVIII. Cui subscripserunt:

, Joannes Tarnowsky, Archi-Episcopus Leopoliensis. Joannes Gem-, bicky, Episc: Plocensis. Paulus Sapieha. Palat. Vilnensis Supr. Exer: M., D. Generalissimus. Joannes Dowgat Zaniiza, Episc. Viln. Thomas Wi-, cisky. Episc. Kijoviensis. Georgius Carolus Hlebowiez, Gener. Gubern., Ducatûs Samogitiæ. Joannes Tarlo, Palatinus Lublin. Joannes Wielo-, polsky, Castell. Woynic. Christophorus Pac, Sup. M.D. L. Cancellari-, us. Casimirus Ludovicus Ihrolaszewski, Castellanus Smolescensis. Ale-, xander Narusewicz, Pro-Cancell. M.D.L. Lucas Opalinsky, Maresch.

Sed & singulari instrumento fidei pleno, confirmavit pacta Primas Regni, Archi Episcopus Gnesnensis. Quod ita habet:

ANDREAS Comes de Leszno, DEI & Sanctæ Sedis Apostolicæ gratiâ, Archi-Episcopus Gnesnensis: Legatus natus, Regni Poloniæ Primas, Primusq; Princeps; Universis & singulis præsentibus & futuris, præsertim has literas visuris, aut illorum notitiam habituris, significamus: Quod cum pacta fœderis perpetui, cum Serenissimo Principe, Domino Friderico Wilhelmo, Marchione Brandenburgico, S. R. I. Arhi-Camerario, & Principe Electore &c. &c. Ejusdemq; successoribus, Marchionibus Brandenburgicis, in Prussia Ducibus, per Plenipotentiarios Sacræ Regiæ Majestatis Domini nostri clementissimi die decimâ nonâ Septembris Annô Domini millesimô sexcentesimô quinquagesimô septimô Velaviæ inita & constituta: In specie verò ea, quæ ad tractatum Suæ Majestate remissa, atque in conventu Ejusdem Sacræ Regiæ Majestatis, Domini nostri clementissimi cum Ejus Serenitate Electorali Bydgostiæ, die sextâ mensis Novembris conclusa; Jamque â Sacra Regia Majestate, Domino nostrô clementissimo ex Senatus Consulto approbata, ac juramentis utrinq; firmata sint: nec non Illustrissimi Domini Senatores Regni & Magni Ducatus Lithvaniæ, tam Ecclesiastici, quàm secularis Ordinis, pro tunc ad latus ejusdem Sacræ Regiæ Majestatis residentes speciali scriptô, propriis illorum manibus subscriptô, sigillisque communito eadem pacta confirmaverint, & illa se observaturos, utq; in omnibus articulis punctis & clausulis observentur, nec iisdem à quopiam contraveniatur: Utq; in proximis comitijs omnia, quæ in iisdem contenta sunt, authoritate comitiali confirmentur & ratihabeantur, se curaturos promiserint. Nos verò dum præmissa per Illustrissimos DD. Senatores approbarentur, subscriberentur, servandaq; promitterentur, præsentes non adfuimus; Ideò hisce literis nostris ad mentem & sensum prædictorum Illust: DD. Senatorum accedendô, hæc eadem pacta conclusa, ac per S. R. M. Dominum N. C. ex Senatûs-Consulto approbata, iuramentis utrinq; firmata, ac modo suprascripto per Illust: DD. Senatores confirmata; Nos quoq; ex loco & pro munere nostro confirmamus; Illaq; nos observaturos promittimus, & curabimus, ut ab ordinibus Regni & M. D. L. in omnibus articulis, punctis, & clausulis

lis observentur, nec iisdem à quopiam conveniatur; Utq; in proximis comitiis omnia, quæ in iisdem pactis contenta sunt, authoritate comitiali confirmentur & ratihabeantur; In quorũ fidem præsentes manu nostra subscriptas, sigillô nostrô communiri mandavimus. Dabantur in residentia Squiernievicensi, die 5. mensis Januarii, Anno D. Millesimo sexcentesimo quinquagesimo octavo. A.C.1698

Andreas, Comes de Leszno
Archi-Episcopus.

Idem fœdus æternum & omnia, quæ in eodem disponuntur, deinceps, in Comitiis Regni Generalibus, annô sequenti 1658. habitis, ab omnibus Inclytæ Reipub. Ordinibus confirmatum. Hoc an legitimè factum sit, judicare liceat ex mandati Commissarialis, quod Rex suô ac Reipub. nomine Commissariis suis, Episcopo Varmiensi, & Supremo Cancellario Comiti Lesczinio, ad executionem fœderis Annô 1660. deputatis dedit, cujus tenor hic est:

Quod committantur ad observantiam Pactorum, & fœderis perpetui, die 19. mensis Sept. (1657.) Velaviæ conclusi, & die 6. Novembris: ejusdem anni Bydgostiæ, additâ in certis ad nos remissis „articulis conventione ratihabiti, nostroque Senatorum ac Officialium late„ri nostro adsidentium juramentis firmati, & tandem in Generalibus Reip. „comitijs anno 1658 NB. re in conventibus particularibus ante propositâ de„liberatâque, nullo plane ex commemoratis ordinibus repugnante, prote„stante, contradicente, sed omnibus unanimiter consentientibus, lege pu„blica approbati, &c &c.

Ipsa verò constitutio in comitijs Generalibus, anno 1658 hâc de re facta, ita sonat:

(TIT) APPROBATIO PACTORũ
CUM SERENISSIMO ELECTORE BRANDENBURGICO.

Pacta perpetui fœderis mediatione Seren. Cæsaris Christiani, cum consensu Dominorum ad latus nostrum residentium consiliariorum, die 19. Septemb. proximè præterito anno 1657. per commissarios nostros, „Rev. in Christo Patrem, Dominũ Venceslaum Leszczinski, Episcopum Var„miensem & Magnif: Vincentium Corvinum Gosiewski, Thesaurarium Su„premum & Campiductorem M. D Litvaniæ, cum commissarjis Serenis„simi Electoris Brandenburgici, nostro & totius Reip. nomine facta & con„clusa, & postmodum Bydgostiæ die 6. Novembris ejusdem anni, additâ „in punctis ad nos remissis conventione, ratificata & utrinque jurata, aucto„ritate præsentis conventus, prævio unanimi omnium ordinum consensu in „omnibus punctis, clausulis, paragraphis, articulis approbamus, & ut in „omnibus plenè & inviolabiliter serventur, & in quibus ulteriore egent ex„ecutione, ad effectum integrè deducantur, vigore præsentis conventus con„stituimus. Et restitutionem bonorum ijs, quibus vigore eorundem pacto„rum debentur, juxta scriptum ad Archivum datum, quod auctoritate ho„rum comitiorum approbamus eâdem fide publicâ assecuramus.

Idem repetitum in comitijs sequentibus Generalibus, anno 1659 habitis, per constitutionem, quæ ita se habet:

A.C. 1698

(TIT.) EXECUTIO PACTORUM CUM SEREN. ELECTORE BRANDENBURGICO INITORŨ

Deducendo ad effectum pacta cum Serenissimo Electore Brandenburgico, constitutione præteritorum comitiorum approbata, si qua in re eguerint ulteriore executione: constitutam publica eorundem præte-
„ritorum comitiorum authoritate restitutionem bonorum, quæ vigore eo-
„rundem pactorum, juxta scriptum ad archivum datum legitimis Successo-
„ribus restitui debuerant, approbamus, & ut effectum sortiatur constitui-
„mus, sub pœnâ in Retentores, violationis pactorum & damnorum refusi-
„onis, ratione cujus forum ex bonis in magno Ducatu Litvaniæ sitis in co-
„mitijs assignamus.

Cum deinceps Anno 1660. Pax Olivensis inter Partes belligerantes constitueretur, tantum abest ut per eandem aliqua in Pactis hisce Bydgostiensibus, & omnibus iis quæ in iisdem continentur, derogatum sit, quin potius illa per Pacificationem Olivensem confirmata, & ea quæ ad traditionem Urbis Elbingensis spectant, illustrata ac novo robore firmata sint: Sic enim habet Artic. II. § 3.

„Civitatibus Prussiæ Regalis, quæ in possessione Sacræ Regiæ Ma-
„jestatis Regniq; Sveciæ hôc bellô fuerunt, manebunt itidem omnia ju-
„ra, libertates & privilegia, quibus, sive in Ecclesiasticis, sive propha-
„nis potitæ sunt ante hoc bellum, (salvô liberô, uti ante hoc bellum
„viguit, in prædictis civitatibus Catholicæ & Evangelicæ Religionis ex-
„ercitiô) earumq; territoria, Magistratus, Communitates, Cives, in-
„colas & subditos Sacra Regia Majestas Poloniæ eâdem, quâ olim cle-
„mentiâ & gratiâ Regiâ in posterum prosequetur, fovebit & tuebitur.

Qui cum generalis sit, & ad omnes civitates Prussiæ Regalis pertineat, nec de Elbinga exceptionem contineat: placuit super hoc articulo singularem tabulis pacificationis adijcere articulum seu declarationem his verbis conceptam:

Nos infra scripti Sacræ Regiæ Majestatis Reipublicæque Polonæ ad tractatus Polono-Sveticos Legati Plenipotentiarij, notum facimus, quorum interest, vel ulla ratione interesse poterit, universis & sin-
„gulis, quandoquidem instrumento pacis principali hodie subscripto ar-
„ticulus amnestiæ, in quo tam communitatum quàm singulorum jura
„redintegrantur, forma generali conceptus est, & nulla specialis adquisito-
„rum tam in Prussia Ducali, quam extra eam Seren. Elec. Brandenburgico
„per pacta cum S. R. Majestate Reque-publica primum Velaviæ, demum
„Bydgostiæ inita ac constitutione comitiali approbata Sacræ Seren. Elect.
„jurium, utpote independentiæ Ducatus Prussiæ, condescensionisque in feu-
„dum Bytoviensis & Leoburgensis, districtuum in Palatinatu Pomeraniæ
„existentium, tum & juris competentis in civitatem Elbingensem, nec non
„præfecturam Draheimensem in eodem facta est mentio: ne id in præjudi-
„cium memoratorum Sacræ Seren. Elect. jurium trahi possit, plures modi
„ratione inclusionis prædictorum in præfato articulo amnestiæ, propositi
„fuere. Cum autem nequaquam satisfacere potuissent, tandem prudenti Il-
„lustrissimi & Excellentissimi Domini Christianissimi Regis Legati media-
„tione, ac indefesso studio maturandæ pacis gratiâ convenit, ut peculiari
„articulo, qui tamen pro inserto pacis instrumento haberi, ejusdemque
valo-

; valoris esse debet, ea ipsa jura Serenissimo Electori caverentur, quod & A.C.1698
, à legatione per separatum articulum factum est.

Et constat sanè, declarationem hanc, à Polonis in seperato articulo exhibitam, etiam à Svecis & Gallis factam esse. Svecorum declaratio sequenti modo expressa reperitur:

„ Legatio Svetica declarat Serenissimi Regis Regnique Sveciæ no-
, mine, ea quæ in Instrumentô pacis, articulô secundô de redintegratione
, jurium disponuntur, non debere concernere ditiones, status, civitates, ter-
, ras & loca, quæ à Sua Serenitate Electorali possidentur, nec eò tra-
, henda: neque obstare eundem articulum, quò minus Suæ Serenitati E-
, lectorali Elbinga jure, quod Eidem Suæ Serenitati Electorali compe-
, tere potest, tenenda tradatur, salvis de cætero ejusdem civitatis privi-
, legijs, & immunitatibus tam in Ecclesiasticis quàm politicis, salvo itidem
, jure retractus conventionalis Seren. Regi ac Reip. Poloniæ quoad Elbin-
, gam. Qui quidem articulus tanquam si in ipso instrumento Pacis esset in-
, sertus, ibidemque cum alijs appositus, ejusdem cum eo valoris esse haberi-
, que debeat.

Gallici verò Ministri declaratio ita se habet:

SAcræ Christianissimæ Regiæ Majestati Galliarum & Navarræ, Comes Consistorianus, & ad tractatus pacis Polono-Sveticos Legatus Plenipotentiarius, Antonius de Lumbres, notum facimus quorum in-
, terest universis & singulis, præsentibus & futuris. Quandoquidem in-
, strumentô pacis principali hodie subscriptô, articulis amnestiæ, in quo
, tam communitatum quàm singulorum jura redintegrantur forma gene-
, rali conceptus, & nulla specialis adquisitorum, tam in Prussia Ducali
, quàm extra eandem Serenissimo Electori, Brandenburgico per pacta fœ-
, deris perpetui, cum S. R. M. Req; publica Polona inita & conclusa, ac
, postmodum lege comitiali atprobata, Suæ Serenitatis Electoralis ju-
, rium in eâdem facta sit mentio, ne id in præjudicium Suæ Serenita-
, tis Electoralis jurium trahi possèt, convenit, ut præter separat: s parti-
, um declarationes, à nobis quoq;, uti Mediatore attestatio rei actæ e-
, deretur. Proinde vigore præsentium omni meliori modo fide publica te-
, stamur, legationem Sveticam circa tractatus pacis declarasse, nec eo-
, rum esse, neq; etiam ad se spectare, ut prædicta pacta vel approbent,
, vel iis ullâ in re quidquam derogare posse vel debere. Polonica verò Le-
, gatio, tam oretenus, quàm scriptò publicâ fide manifestavit Sacram Re-
, giam Majestatem Remp: Polonam præmemoratis pactis non solùm
, nihil derogare hôc instrumentô velle, posse vel debere, sed eandem in
, omnibus articulis, punctis & clausulis conservare & manutenere.

Notanda etiam ex articulo 26. pactorum Olivensium sequentia:

SErenissimus Elector Brandenburgicus loca omnia, quæ in Pomerania hôcce bellô occupata præsidiis suis insidentur, Sacræ Regiæ Majestati & Regno Sveciæ; Ea verò, quæ in Holsatia & Ducatu Slesvicen-
, si, Celsissimo Principi & Duci Holsatiæ Gottorpiensi &c. &c. restituet.
, Quæ evacuatio fiet, locorum scil. Pomeraniæ, exceptis Wollinô, Dam &
, Greiffenhagen, intra duas septimanas à die permutationis ratihabitio-
, num computandas, *quo tempore quoq; Elbinga restituetur*; Wollinum verò
, Dam & Greiffenhagen, nec non loca Holsatiæ & Ducatûs Slesvicensis,
, intra alias demum duas sequentes hebdomadas à die supra memoratæ
, restitutionis evacuabuntur, &c. &c.

Unde

A.C.1698 Unde apparet Serenissimum Electorem intuitu etiam Elbingæ evacuationem lo orum in Pomerania occupatorum promisisse, quin imò de tempore convenisse, quo Elbinga evacuari debeat, nimirum eodem, quo loca quæpiam Pomeraniæ restitui debebant.

Notandum etiam ex actis tractatuum Olivensium, quod cum Serenissimus Elector ægrè adduci posset, ut consentiret, juri suo in Elbingam tantummodo per articulum separatum prospici, Polonicos Legatos, qui pacis conclusionem flagrantissimè desiderabant, promisisse: Si Elbinga à Svecis reddatur, Polonicum præsidium haud impositum iri; sed protinus Electoralem militem immittendum, eamque in rem Regis cautionem exhibuisse.

Ex omnibus hisce documentis, quæ fide publica, jurato etiam datâ nituntur, luce meridianâ clarius constat; Serenissimum Poloniæ Regem & inclytam Remp: per pacta Bydgostiensia concessisse Serenis: Electori Brandenburgico, ejusq; posteris civitatem Elbingensem cum toto ejus districtu & territorio, plenô dominij jure sibi habendam, possidendamq; ac fruendam, unà cum reditibus, qui inde ad Reges Regnumq; Poloniæ olim deferebantur, eodem modo, atq; à Rege Regnoq; Poloniæ ad ultimum bellum Sveticum, Anno 1655. tenebatur & possidebatur: Eundemq; Seren: Regem ac inclytam Remp: ulterius promisisse quod quàprimum ex potestate Svecorum erepta fuerit civitas Elbingensis, nemini quam Suæ Ser. El. vacua illius possessio tradi debeat citra ullas prætensiones vel dilationes præsidio Suæ Ser. El. munienda, sine ullo sumptu Regis & Regni. Quæ quidē sunt ipsissima verba pactorū Bydgostiensiū.

Et ne quis caussetur alienationem hanc leviter & absque gravibus ac justis caussis factam esse, expressum est in ijsdem pactis: Hoc propterea factum esse, quod Deo clementer annuente Serenissimus Elector Brandenburgensis ad sinceram pacem & amicitiam cum Serenissimo Rege ac Regno Poloniæ & magno Ducatu Litvaniæ, à quibus violento bellorum ingruentium ac necessitatis inevitabilis impulsu, invitus avulsus fuerat, feliciter redierit, ac perpetuo fœdere ita se Serenissimo Regno Poloniæ & magno Ducatui Litvaniæ conjunxerit ut mutuam utilitatem, commodum ac securitatem sincerè procurare ac promovere teneatur: quod porrò Seren. Rex ac inclyta Respublica probè perpenderint tum pericula, quæ S. Seren. Elect. terrisq; ipsius per ipsam separationem à partibus hostilibus imminebant, tum quanti intersit Regis ac Reip. Vicinum Principem justis devincire modis, tum inprimis, quanta quamque utilia Regi Regnoq; Poloniæ per effectivam & actualem armorum cum illis conjunctionem præstare S.Seren. Elect. deinceps possit officia tā belli quàm pacis tempore.

Quibus caussis an justiores ac graviores excogitari possint, omnibus etiam iniquis ac invidis æstimatoribus judicandum relinquitur. Nec illæ frustraneæ aut illusoriæ fuêre; nam effectus ille, quem sibi Rex ac Resp. per pactionē hanc proposuerant, plenissime insequutus est; cum ex eo tempore Regnum, facta cum Electore armorum conjunctione, ab hostili vi ac bellorum injurijs, quibus penitus oppressum antea erat, tutum intactumque fuerit, arma è visceribus propriis in exteras regiones transtulerit, pristinum vigorem receperit, & tandem per pacem Olivensem restitutionem omnium, quæ ante bellum possederat, acceperit. Hæc tanta tamque ingentia bona quis putet unius urbis jacturâ nimium constitisse? Sed nec intra belli istius terminos stetit utilitas, quam Serenissimus Rex & inclyta Respub: ex illa pactione perceperunt; nam & æternô, ac ad finem mundi duraturo fœdere illigaverunt Principem vicinum ac potentem: quo i-

pso

, pſo ſecuritati ſuæ, depulſo omni ex hâc viciniâ metu in æternum proſpe- *A.C.*1698
, xerunt; & præterea eundem obſtrictum tenent ad certum militum nume-
, rum in ſingulis, quæ Reipub: exoriuntur bellis eidem ſubmittendum. Hiſ-
, ce omnibus ritè recteque expenſis, non tantùm non dubitarunt Sereniſ-
, ſimus Rex & omnes qui tunc ipſi aderant Senatores, pacta hæc Bydgoſti-
, enſia, ſeu potius æternum fœdus, unde tanta in Rempub: promanabat u-
, tilitas, jurejurando confirmare: repetendo etiam ad majus robur ac firmi-
, tatem, quoties novus Rex aut Elector regimen capeſſerent: ſed & omnes
, ordinis adeoque tota Reſpub: in proximis comitijs Regni Generalibus anno
, ſequ. 1658 habitis ſolenniſſimè, nemine repugnante, proteſtante aut con-
, tradicente per conſtitutionem ſeu legem publicam eadem approbavit ac
, confirmavit. Quin etiam in tractatu pacis Olivenſis, jus Electori in Elbin-
, gam per pacta Bydgoſtienſia quæſitum ſartum tectum conſervatum fuit,
, ut ſupra latius demonſtravimus.

, Sed antequam ulterius progrediamur, notare hîc liceat ſingularem pror-
, ſus, ac vix aliàs exemplum habentem moderationem, ac propenſiſſimum
, in inclytam Rempub: affectum Seren. Elect. Friderici Wilhelmi p. m; nam
, cum ex præſcripto pactorum eidem ac poſteris (adeoque in æternum) ci-
, vitas Elbingenſis cum toto ejus diſtrictu ac territorio, pleno dominij jure
, habenda, poſſidenda ac fruenda cederetur: ille animo reputans, fortè non
, ſine dolore Regis ac Reip. ceſſionem hanc perpetuam, quamvis ob ſummam
, utilitatem & ad redintegrandum corpus Reip. antea ſciſſum ac diſſipatum
, facta eſſet, fieri potuiſſe, & cupidine flagrans, ſincerum affectum ſuum
, Regi ac Reipub. ſingulari aliquo documento teſtandi; ſpontè nec coactus
, plenum iſtud dominij jus in urbem Elbingenſem, ſibi ac poſteris, adeoque
, in æternum ceſſum, mutavit in jus pignoraticiū ſeu hypothecarium, vi cu-
, jus urbem ſibi traditam, ſolitis à S. Regia Majeſtate & Regno Poloniæ,
, pro ſe tantùm eam redimentibus, ex propriâ pecunia publica quadringen-
, tis millibus thalerorum imperialium, retradi debere ſeſe obſtrinxit.

Tenor documenti ita habet:

FRIDERICUS WILHELMUS DEI gratiâ &c. &c. Notum teſtatumq; facimus, hiſce Reverſalibus noſtris; quòd quanquam S. R. Majeſtas Poloniæ & Sueciæ in ratificatione & declaratione pactorum inter S. Regiam Majeſtatem & Remp. Poloniæ ac nos, Velaviæ die 29. Septembris anni præſentis initorum & poſtea Bydgoſtiæ confirmatorum ac juratorum in ſatisfactionem nobis pleno iure dominii urbem Elbingenſem conceſſerit: Nos tamen intuitu & ratione factæ nobis remiſſionis quingentorum Equitum de ſubſidio duorum millium, vigore ſupradictorum pactorum fœderis perpetui Reip: Polonicæ aliàs præſtandorum; tum reſpectu declarationis nomine S. R. M. & Reip. factæ, quòd muri atq; fortificationes omnes dictæ urbis Elbingenſis ante retraditionem per noſtros præſidiarios deſtrui debeant, promiſiſſe, & nos hæredeſq; noſtros obſtrinxiſſe, quemadmodum hiſce promittimus & obſtringimus, quòd dictam urbem cum territorio, ſolutis nobis à S. R. M. & Regno Poloniæ ex propria pecunia publica quadringentis millibus thalerorum imperialium à Sua M. oblatis, iterum S. R. Majeſtati ejuſdemq; ſucceſſoribus & Regno in proprium uſum, pro ſe tantùm eam redimentibus, cedere & retradere te-

A.C. 1698 *nebimur, & posteri nostri tenebuntur. In cujus rei fidem hæc manu nostrâ subscripsimus & sigillo nostro Electorali firmari jussimus. Data Bydgostiæ die 6. Novemb. Anno 1657.*

„Quis crederet post tot insignia fidei ac amoris documenta, quibus „Regem ac Rempub. Elector sibi devinxerat, post solennissimas ac jura„mento firmatas obligationes, quibus Rex ac Respub. Electori teneban„tur, vel minimam moram committi debuisse, quò minus civitas Elbin„gensis, cùm post pacem Olivensem factam à Svecis evacuaretur, E„lectori pignoratitio jure possidenda traderetur. Sed res præter omnem „spem ac opinionem longè aliter cecidit. Nam cum conventum & Sere„nissimo Rege cautum esset, ne redditæ à Svecis Elbingæ Polonicum præ„sidium imponeretur, sed ut protinus Electoralis miles immitteretur: ni„hilominus Legati Polonici ad tractatus Olivenses missi in artic. 7mô. ejus„dem pacificationis admiserunt, ut urbs illa, facta à Svecis evacuatione, „in manus Seren. Poloniæ Regis ejusque Commissariorum traderetur; leve „hoc, & quod facilè resarciri potuisset, si Regius miles acceptam urbem sta„tim Electori retradere jussus fuisset, id quod Elector ex ipsis pactorum ver„bis urgebat; sed missus fuerat Elbingam Rejus Thesaurarius Aulæ, cum „mandatis, ut super tradendâ Elbingâ cum Electoralibus Ministris tracta„ret, quod facere abnuebat Elector, claram pactorum legem ac dispositio„nem allegans quæ vult ut Elbinga quamprimum ex potestate Svecorum re„cuperata fuerit, Electori citra ullas prætensiones vel dilationes tradatur, „præsidio Electorali munienda. Sed surdis narrabatur fabula & quicquid vel „justitia ipsa, vel fides publica ac jurato data, vel jus fasq; gentium, vel „fœderum ac pactorum Religio ingerebant id omne frivolis cavillationibus „quas allegare pudor prohibet, Rejus eludere nitebatur, & revera elusit, non „attento quòd ad omnia, quæ ab ipso allata erant, à deputatis Elect. abun„danter & rationibus sole meridiano clarioribus responsum fuisset, ac ipse E„lector declarasset, se in gratiam Regis ac Reipub: & quo facilior reluitio „esset, quinquaginta millia thalerorum à summâ promissâ remissurum, & „omnia, quæ de privilegijs urbis, Religione ac commercijs in pactis Bydgo„stiensibus statuta sunt, strictè observaturum. Sed destinatum erat Rejo, „fortè ac jussum, urbem Electori nequicquam tradere.

„Optandum foret, ut aperta hæc fidei ac pactorum contraventio, Reji „solius culpæ adscribi deberet; ast quæ postea in comitijs anno 1660 & 1661 „habitis, inter Commissarios Regios ac Electorales acta sunt, satis liquidò „demonstrant cavillationes istas à Rejo adversus pacta ac fidem publicam „allatas in animis plurimorum ex ordinibus altiores egisse radices, quàm ut „justis evelli possent rationibus ac argumentis. Injunctum erat Legatis Elect. „ne istud negotium Elbingense ad dubios iterum tractatus deduci pateren„tur, tum quòd dispositio pactorum clara, & extra omnem controversiæ „aleam posita esset, nec ea, quæ in § 18. pactorum Velaviensium de contro„versijs circa observationem & executionem fœderis exortis, per Commis„sarios utrinque componendis statuuntur, ad causam Elbingensem trahi „ullô modô possint cum contra expresse in ijsdem pactis Bydgostiensibus „cautum sit, ut statim atque Elbinga recuperata fuerit, vacua ejus possessio „NB. citra ullas prætensiones vel dilationes Electori tradi debeat; tum quòd „difficile futurum esset tot capita, ex quibus ordines constant, in unam per„trahere sententiam, cum unus saltem dissentiens seu protestans ex Nun„tijs terrestribus, totam rem irritam reddere posset, tum etiam, quòd or„dines Poloniæ hoc modo sibi decisionem ejus causæ arrogaturi essent, in „quâ partis paciscentis vicem sustinebant: nihilominus ad omnia ea, quæ

à Com-

,à Commissarijs Regijs in medium proferebantur, tanta juris justitiæque *A.C.*1698
,constantiâ ab Electoralibus responsum fuit, ut illi, quod regererent, non
,haberent, sed subinde studio ac pertinaciter prætexerent, Elbingam, ubi
,semel ab Electore insessa fuerit, nunquam deinceps restitutum iri, quamvis
,Elector adversus hunc scrupulum omnem offerret cautionem, quam ipsi
,desiderare possent. Ultimum tandem fuit Regiorum receptaculum; quod
,satis cautum esset Electori in possessione Brunsbergæ ac Frauenburgi, quæ
,loca tum temporis ab eodem tenebantur, eousque possidenda, donec ei-
,dem ratione Elbingæ satisfactum foret. Et Elector quidem nimis facilem
,se præbere, ac subinde declarare, se non mordicitus inhærere velle pos-
,sessioni Elbingæ, modò aliud sibi æquivalens tradatur, quem in finem Bruns-
,bergam aut Mariæburgum, aut etiam certum tractum in ripa vistulæ si-
,tum proponere; tandē etiam sub finē comitiorū anni 1661 ut toti terrarum
,orbi iterum suum erga Rempub: affectum testaretur scripto declarare:
,se spontè & præter debitum, testandæ suæ erga S. Regiam Majestatem &
,Remp. promptitudini, juri suo per pacta Bydgostiensia super civitatem
,territoriumq, Elbingense quæsito, eâ expressâ conditione, si alia æquiva-
,lens sibi tradita fuerit hypotheca renunciare, deque summâ quadringen-
,torum millium imperialium in contractu conventionali expressorum, cen-
,tum millia thalerorum remittere, reservando tamen sibi jus potestatem-
,que retinendi civitates Brunsbergā ac Frauenburgū in Episcopatu Var-
,miensi usque dum vel Elbinga realiter tradita, vel aliâ ratione Ser. S. El.
,plenè satisfactum fuerit.

Declaratio hæc Legatorum Brandenburgensium verbotenus ita se habet:

Serenissimi Electoris Brandenburgici, &c. &c. Consiliarij status intimi & Legati Plenipotentiarij, notum testatumq, reddimus, quorum interest vel ullâ ratione interesse poterit, universis & singulis; quod S. Seren: Electoralis juri, sibi per pacta perpetui, primum Velaviæ die 19 Sept. Anno 1657 conclusi, 6. verò Novemb. ejusdem anni Bydgostiæ ratificati, & in comitijs anni 1658 unanimi omnium ordinum consensu approbati fœderis, super civitatem territoriumq, Elbingense quæsito, (nihil tamen quoad reliqua derogando iisdem pactis) spontè & præter debitum, testandæ suæ erga S. R. M. & Rempub: promptitudini, ea conditione, si alia æquivalens lege publica sibi tradita fuerit Hypotheca, *renunciaverit; deq, summâ in retractu Conventionali expressâ, sopiendis quæcunq, motæ fuerant prætensionibus, centum millia thalerorum imperialium remiserit; prout nomine ejusdem vigore præsentium, mandatô procuratoriô innixi,* præmissâ conditione, *renunciamus & remittimus, (salvis tamen in omnibus ac illæsis ac illibatis prædicti fœderis perpetui pactis, eorundemq, articulis, conditionibus punctis ac clausulis singulis & universis, tam quoad jura independentiæ supremiq, ac directi in Ducatum Prussiæ Dominii: quam & condescensionis in feudum Bytoviensis & Lauenburgensis districtuum in Palatinatu Pomeraniæ existentium, tum & Hypothecæ præfecturæ Draheimensis) quo verò S. Seren: Electoralis exsolutionis residui prædictæ summæ Elbingensis, nempe trecentorum millium thalerorum imperialium certa securaq, esse possit,* reservatum, eidemq;

 hisce

A.C.1698 hisce reservatur jus potestasq; retinendi civitates Brunsbergā ac Frauenburgū in Episcopatu Varmiensi usq; dum vel Elbinga realiter tradita, vel aliâ ratione S. Seren. Electorali plenè satisfactum fuerit. *Ita tamen, ne interea publicum in Ecclesia Cathedrali Frauenburgensi juxta ritum Catholico - Romanum præpediatur exercitium. Quantum verò attinet jus demoliendi mummenta mœniaq; Elbingensium, siquidem id potiùs civitatem ipsam concernit quàm Remp: eadem S. Seren: Electoralis justis æquisq; amicabilibus modis mediisq; de eo cum prædicta civitate se compositurum esse promittit; exindeq; omnes ultro citroq; mota & in medium allata prætensiones ratione quarumvis contravenentionum ablationumq;, penitus tolluntur & in perpetuum abolentur. Ita ut deinceps partes firmam certamq; nullatenus interruptam colant amicitiam & vicinitatem. Actum Varsaviæ, die 8. mensis Augusti, Anno Domini MDCLX.*

Supra nominati Electorales Legati: Joannes ab Hoverbeck
J. U. Dobrecensky.

,Sed nec alia æquivalens unquam tradita fuit hypotheca, quamvis ,hac de re sæpius actum, irritô tamen semper successu: nec Brunsberga ,& Frauenburgum retineri potuere, ut statim dicetur; adeo ut cum ,conditiones, quas stipulatus expresse fuerat Elector, à parte Regis & ,Reipub non fuerint adimpletæ, Elector etiam promissis, quæ sub con-,ditionibus istis expressis fecit, nullo jure teneatur stare. Et Brunsbergæ ,quidem ac Frauenburgi possessione decedere coactus fuit Elector modo ,prorsus acerbô & minimè conveniente; nam cum loca ista ad Episco-,patum Varmiensem spectarent, Episcopus verò Varmiensis, qui tunc ,temporis erat Joannes Stephanus Widzga, à Rege & Repub. ad traden-,dum supremū in Ducatū Borussiæ Dominiū Electori pactis Velaviensibꝰ ,quæsitū, & præstandū ab incolis Prussiæ Ducalis homagium anno 1663. ,unà cum Leszczinio Pro-Cancellario Regni nominatus fuisset, præfatus ,Episcopus, occasione hâc usus nunquam officio sibi apud actum istum ho-,magialem imposito fungi voluit, nisi prius Elector præsidium suum ,Brunsberga ac Frauenburgo educeret; quod & Elector, invitus prorsus ,& necessitate adductus, ne homagialis actus, qui instabat, iterum siste-,retur & novæ inde exorirentur turbæ, facere coactus fuit, cujus rei ,acta publica fidem faciunt.

,,Et sanè mirari licet, quomodo Nobilissima Gens, fidei aliàs ac de-,coris amantissima, eò se adduci passa fuerit, ut fidem juratô datam & in ,publicis Comitiis agnitam ac confirmatam, circa traditionem Elbingæ ,post Pacē Olivensē ad hoc usque tempus exsolvere nunquā voluerit; quāvis ,non sit difficile aut obscurum causas indagare, quæ ut titulô utilitatis ,forte sese commendant, ne scil. Respubli. tantam pecuniæ exsolvere ,teneatur summam, ita ab eo quod justum & debitum, quàm maximè re-,motæ sunt. Quis enim dubitet, pacta conventa servanda, & promissa ,exsolvenda esse, inprimis si jurisjurandi religio accesserit, quā nihil san-,ctius nihil divino ac humano juri convenientius excogitari potest, cum ,fides sit fundamentum justitiæ & vinculum, quo societas humana & ,commerciorum inter gentes usus continetur. Sed nec in inclyta Repub: ,summi defuerunt viri, qui dedecus hoc semper & creberrimis questibus ,detestati sūt & ab eo abhorruerūt, testātibꝰ id actis publ. Ipse Rex, Joannes

,Casimirus Hoverbeckio Legato Electorali, cum in comitijs anno 1660. A.C.1698
,ad audientiam, ut vocant, admitteretur, benevolentiam & gratum a-
,nimum in Electoris merita multis & amplissimis verbis testatus est,
,lacrymis etiam in oculos erumpentibus ob nondum præstita promissa.

,, Cancellarius verò Regni Comes Lesczinius, sæpius etiam scriptis ,declaravit, pacta fidei publicæ & religionem jurisjurandi haud permit- ,tere, ut Electori Elbinga subtrahatur.

, Extant etiam in actis comitiorum anno 1661 habitorum vota plu- ,rimorum Senatorum, Archiepiscopi Gnesnensis, Episcoporum Cujavien- ,sis, Cracoviensis, & Varmiensis, quibus luculenter asseritur: non ,posse Electori traditionem Elbingæ denegari, absq; fidei publicæ ,violatione. Inprimis verò notari merentur dicta ab Episcopis , Cracoviensi ac Varmiensi, quorum ille: vindictam DEI Reipub: mina- , tus est, si perjura erga Electorem existeret, nec conventa præstaret, ,allegando exemplum Vladislai IV. Ungariæ & Poloniæ Regis, cæsi ob ,perjurium, & addendo: malle se potius mori quam aspicere, ut Resp. ,eousque & hoc excepto exemplo semper fidei observantissima, turpem , hanc contraheret maculam: hic verò Varmiensis scil. Episcopus te- ,stabatur: quamvis Elector sibi nec beneficio nec injuriâ cognitus esset ,fateri tamen se coactum, non posse Rempub: absque conscientiæ læ- ,sione, fideique publicæ violatione, tum & ignominiæ notâ apud totum ,terrarum orbem, Electori denegare, id, de quo tam sanctè, interposita ,etiam jurisjurandi religione conventum fuerit.

,, Quæ quidem non sine æternô tantorum Virorum honore memorari ,possunt, tantùm tamen abest, ut in dictis Comitiis justissimo Electoris , desiderio satisfactum; quin potiùs illud per protestationem nonnullorum ,ex Ordine Equestri irritum fuerit redditum. Ex eo tempore statutum E- ,lectori, de traditione Elbingæ nunquam deinceps in Comitiis agere, id- ,que ex prægnantissimis jam supra allegatis causis: Ne nimirum Respub. ,decisionem sibi arrogaret in causa, in qua Pars paciscens esset; tum & quod ,facilè prospici posset, sibi hâc ratione nunquam satisfactum iri, cum vel , unius Nuntij protestatione, quæ facile parari potest, totum negotium ,sisti & irritum reddi posset. Cui proposito cùm defunctus Elector, tum , modernus firmiter inhæserunt; & quamvis in comitijs anno 1671. & 1672 ,habitis, à plurimis tum Senatoribus, tum & ex equestri ordine acriter in- ,staretur, ut ante confirmationem pactorum, quæ tum temporis repetenda ,erat, negotium Elbingense, & si quæ erant prætensiones Reip. discuteren- ,tur; masculè tamen id negarunt Legati Electorales & pervicerunt, ut se- , positis istis prætensionibus confirmatio fieret. Animadversum etenim Po- , lonos, quoties singulare aliquod negotium, Seren. Regem, inclytam Remp. , & Electorem inter peragendum fuit, toties quæstionem de prætensioni- ,bus suis longè petitis in medium protulisse, credentes, hâc ratione se desi- , derium Elect. de tradendâ Elbingâ eludere posse, sic & ante octo annos ,cum homagium Serenissimo Elect. moderno Regiomonti præstari deberet, ,à commissarijs Regijs quæstio hæc iterum mota, & certô scriptô ad modum ,prothocolli concepto & utrinque probatô, in aliud tempus rejecta fuit. ,Cujus scripti tenor est:

Cum Regiæ S. M. & inclytæ Reipub: Poloniæ Commissarii Deputati. Illustrissimi & Excellentissimi, D. Hieronymus Augustinus, Comes & Princeps de Lubomirski, S.R.I. Princeps, & Dominus. Stanislaus Sczuka, post peracta homagij solennia, habitâ

A.C.1698 *cum Illustr: & Magnificis Seren: S. Electoralis Consiliariis status intimis, Domino Paulô à Fuchs, & Dominô Eberhardo à Danckelman collocutione exposuerint, desiderare S. R. M. Remq; publicam Poloniæ, ut de componendis certis quibusdam Reip. prætensionibus ac negotiis, occasione Pactorum Velaviensium resultantibus, per Commissarios utrinq; nominandos, ex præscriptô pactorum quamprimum agatur, Serenitas S. El. suam etiam in hanc compositionem pronam propensamq; voluntatem vicissim testari, & prædictis Dominis Legatis indicari jussit, nihil se quoq; magis exoptare, quam ut omnia discordiarum semina, Sacro inter Poloniam, domumq; Electoralem fœderis, amicitiæ & vicinitatis vinculo contraria, si quæ forte sint, quam primùm radicitus evellantur; nam & Suã Ser: El. habere etiam prætensiones & negotia, ex ipsis dictis pactis aut resultantia aut in iis fundata, quorum tamen hactenus noluerit mentionem facere, cum crediderit, per atrocia illa bella, quibus & inclyta Polonia, & Sua Ser. El. in præsentiarum impliciti sunt, grave hoc aliquatenus fore & incommodum. Velle tamen S. Seren. Electoralem, si R. S. Majestati ita videatur, hâc in parte officio suo non deesse & expectare, quodnam tempus, quemve locum R. S. M. & Resp. commissioni huic peragendæ præfigere velint, aut si R. S. M. (uti iteratò declararunt DD. Legati) hâc de re sententiam S. Seren: Electoralis nosse desideret, petere eam R. S. Majestatẽ, ut bimestre illud spatium, quod commissionibus ejusmodi celebrandis in pactis dictum est, usque ad finem illius, quæ instat, expeditionis bellicæ, in mensem usque Novembrem præsentis anni prorogare velit; Cum Sua Ser. El. in hâcce cõmissione operâ cujusdam ex ordine Ministrorum suorum uti decrevit, quem prædictæ expeditioni interesse oportet, & qui pro suô, quô est, in colendâ inter Poloniã & Suã Ser. El. amicitiâ studiô, non sine insigni utriusque partis utilitate tam gravi negotio adhibebitur; pro loco autem tractatus videri Sua Ser. El. Urbem Gedanensem maximè commodam. Ad quæ cum prædicti Dni. Commissarij reposuerint, confidere illos, Reg. S. Maj. in prorogationem istam, propter causas tam æquas tamque fonticas expetitam, haud gravatè consensuram, placuit invicem, ut prædicti utriusque partis Commissarij componendis hisce ex dictamine pactorum controversijs die 30 Nov. anni præsentis conveniant, ita tamen, ut si fortè propter impedimenta aliqua prægnantia Regia S. Maj. & Resp. suos Commissarios pro conventô terminô expedire nequeat, bimestre tempus in pactis expressum, denuò observetur, conventus quoque iste hîc Regiomonti celebretur; quippe quem locum Reg. S. Majestatis & Reip. Legati propter respectum vicinitatis erga Litvaniam ac alios collimitaneos, atque complures cæteras rationes commodiorem Gedanensi urbe judicaverunt. Quæ omnia utrinque ritè acta & transacta esse, præsens documentum locô Prothocolli confectum. Regiomonti 26 Maij 1698.*

, Sed cum spatium illud sex mensium, quo res dilata, nunc ultra octo , annos exactum sit, nunquam tamen mentio commissionis instituendæ vel

minima

,minima facta fuit; ex quo liquidò apparet eum tantum in finem de com- A.C.1698 ,missione & prætensionibus crepari, ut Elector prohiberetur de traditione ,Elbingæ expostulare. Equidem nunquam defugiet Elector Commissaria- ,lem disquisitionem per deputatos utrinque constitutos habendam, coram ,qua, prætensiones, quæ hinc inde adferuntur discutiantur; cum & longè ,plures & graviores habeat prætensiones, quàm quæ à Parte Reip. adfe- ,runtur; sed ut negotium Elbingense inter prætensiones referatur, & de ,eo coram commissione agatur, id nunquam permittet Elector, cum id con ,tra expressam pactorum Bydgostiensium sit dispositionem, quæ vult ut ,vacua Elbingæ possessio tradi debeat, NB. citra ullas prætensiones vel di- ,lationes, præsidio S. Ser. Elect. munienda: &c.

,Cæterum uti nulla spes supererat Electori, Jus suum per traditionem ,Elbingæ consequendi in Comitiis, ita & extra Comitia adhuc minor af- ,fulgebat spes. Tentatum id quidem sæpius, tum apud Seren. Reges, tum ,apud præcipuos Senatores, sed ab omnibus responsum: rem istam à se non ,pendere sed ad universos spectare ordines, adeoque in comitijs tractandam ,esse.

,Sensit Seren. Elector hâc ratione sibi illudi, cum quasi in gyrum cir- ,cumageretur, & à Regibus ad Senatores & ordines, ab his ad Reges remit- ,teretur; adeoque id sibi unum esse reliqvum & faciendum putavit, quod ,jura divina ac gentium ipsi permitterent, nimirum, ut ipse possessionem ,urbis Elbingensis ex tot pactis conventis ac juratis, & propter justissimas ,pariter ac gravissimas causas sibi competentem, hactenus verò contra fi- ,dem juratô datam injustè negatam, arriperet.

,Nec enim quis adeo hospes esse potest in jure divino ac gentium ut ,ignoret, vel dubitet, pacta servanda esse, fidem juratô datam non fallen- ,dam; secus si fiat, jus læso esse, id, quod sibi debetur, etiam armis pro- ,sequi. Quòd si privato cuivis pignus seu hypothecam in re aliqua ipsi con- ,stitutam ubivis vindicare liceat, quantò magis id summas inter potestates ,locum habere debet, inter quas judicia cessant. Nec enim in alienatione ,naturaliter requiritur traditio, sed pactum dat simul jus in re & faculta- ,tē rem occupandi, ubicunque reperitur. Sic cùm pacta jurata concederent ,Electori, primò plenum urbis Elbingensis dominium, deinceps possessionem ,vacuam ejusdem urbis donec summa conventa persolveretur; & verò nul- ,lis rationibus, aut modis eo res deduci potuerit, ut possessio spontè trade- ,retur; quid juri naturali, divino ac gentium magis conveniens esse potest ,quàm arripere possessionem, quo meliore modo fieri possit, quæ omni ju- ,re divinô ac humanô debetur? nemini enim injuriam facit, qui suo jure ,utitur; inprimis cum nullum in orbe judicium sit constitutum, ad quod per- ,trahere Regem ac Rempub. Elector posset: coram commissarijs verò jus ,suum circa Elbingam prosequi nullatenus ex pactis teneretur; uti supra la- ,tius demonstratum. Verùm ab armis & violenta occupatione urbis tum ,piè defunctus Elector, tum modernus sempe abhorruerunt, ob affectum ,inprimis erga Rempub: ingeneratum, & ne vel minimâ in re tranquilli- ,tas publica læderetur; quin potius tanto temporis tractu sponte omnia ,præstiterunt, ad quæ ex pactis obstricti erant: renovationem scil. seu con- ,firmationem pactorum quoties casus existeret, & auxilij. ex pactis debiti ,præstationem, imò & ultra debitum, quod quidem toti Reip. notum est. ,Cum igitur vis, quamvis jure licita non placeret; placuit initio occupati- ,onem pignoris civili modo, absque ulla vi hostili & obsidione tentare; ,quod cùm non succederet, fas sibi esse putavit Serenissimus Elector pos- ,sessionem pignoris, eidem per æternum fœdus & fidem juratam constituti, ,sed quæ hactenus contra pacta negata fuerat, quo tandem expediet mo-

do

*A.C.*1698. do apprehendere.

, hic objicere quis posset, cùm non ita pridem Johannisburgi convent, tum esset, & Serenissimi, Rex atque Elector, una cum præcipuis aliquo, Regni Senatoribus amicas dextras junxissent & æternam ac inviolabilem, amicitiam invicem promisissent, cur non de traditione Elbingæ mentio, facta? cur non eadem postulata? cur non declaratum antè fuisset, E-, lectorem jure suô usurum, & si non traderetur urbs, ejus possessionem, occupaturum? Respondetur, hoc non nisi gravissimâ & justissimâ ex causâ fuisse omissum. Præsciebat enim Elector, quodnam â Seren. Rege ac, Optimis Senatoribus responsum laturus esset; nimirum, traditionem El-, bingæ non esse in sua potestate, sed ad universos Regni Ordines specta-, re, absque quorum præscitu atque approbatione illa fieri non posset; a-, deoque eâ de re proximis in comitijs agendum esse. Aliud responsum nec, exigi nec dari potuisse, cuilibet, cui status Regni Polonici cognitus est, tam, est notum, quàm nihil supra. Cum igitur tali accepto responso nihil effe-, ctum & tamen ex eo illud incommodi acceptum fuisset, ut cum pateret de-, stinatum Electoris, quamvis justissimum, ad effectum tamen ejus impedi-, endum urbs novo præsidio ac milite firmata fuisset, adeo ut deinceps non, nisi justa obsidione & hostili vi occupari potuisset: prudentissimè judicavit, Elector id nec Reip. nec sibi expedire. Addi potest, cum omnia id con-, ventu isto Iohannisburgensi ad mutuam benevolentiam & simplicem hila-, ritatem excitandam composita ac parata essent, noluisse Electorem injice-, re mentionem rei, quam sciebat ingratam futuram, irritò inprimis suc-, cessu. Verùm ut mens Seren. Electoris prorsus denudetur, & de intenti-, one ejusdem circa occupationem Elbingæ Serenissimo Regi, inclytæ Reip., & universis ac singulis, quorumcunq; interest, aut interesse potest, liqui-, dius constet: declarat hisce Seren. El. coram totô terrarum orbe, se fœ-, dus istud æternum nuper renovatum, quod cum Serenissimo Rege ac in-, clytâ Rep. eidem est, & cujus vigore Elbingæ possessio Electori debetur, sanctè atque inviolabiliter servaturum, & omnia, ad quæ ex eodem obstrin-, gitur, optima fide præstiturum, privilegia urbis Elbingensis commercia, sta-, tû Religionis, & quicquid ea de re in pactis habetur, religiosè conservatu-, rum; ne ex ea urbe, quamdiu in sua potestate erit, vel minimum damni, Reipub: & inprimis vicino Episcopatui Varmiensi, civitati Gedanensi &, circumjacentibus terris inferatur, omnibus impediturum viribus; quin po-, tius operam daturum, ut ex eâ parte, securitas Reipublicæ plena adver-, sus omnem vim externam ingruentem constet, non secus ac si Reipub:, præsidio urbs insessa foret; jura, actiones, & quicquid prætensionum alij, in urbem & cives, aut urbs & cives in alios habent, sarta tecta conserva-, turum, curaturumque ut secundùm leges ac consvetudines in urbe rece-, ptas æquabilis administretur justitia; denique aliô titulô se urbem non pos-, sessurum, nisi pignoratitiô aut hypothecario, adeoque, cum eidem de sum-, mâ conventâ, & eo quod justè peti potest, satisfactum fuerit, statim &, absque morâ se urbem cum territorio, & proventibus futuris Serenissimo, Regi atque inclytæ Reipublicæ eo in statu, qui requiritur in cautione seu, declaratione istâ, quam piè defunctus Parens Bydgostiæ die 6. Novembris., 1657. dedit, restituturum, nisi aliter convenerit.

Sil. Lib. II.

-- -- Nec rumpite fœdera pacis,
Nec Regnis postferte fidem. -- --

COPIA

COPIA LITERARŨ REGIARUM

A.C. 1698

Leopoli 29. Octob. scriptarum.

AD SENATORES.

TAm inimicus nec speratus Electoris Brandeburgici in aggredienda Elbinga actus, sine debita in publicum denuntiatione & nec minimâ ad nos, statusq; Reipub: factâ requisitione (id enim fas armorum & jus hostium) quàm sensibiliter perstrinxit cor nostrũ, quàm justam ad vindicias porrexit occasionem, quivis prudens optimè intelligit. Non concoquenda enim hæc indebito modo aggressio, ita in corde nostro hæret, ut oblivisci nosmet ipsos deberemus, si tantas Reip: injurias inferremus, & tunc publico huic malo indormire deberemus, quando offensivè lacessimur, & tam adversam ab amico & fœderato Principe, loco gratitudinis experimur injustitiam. Igitur quia inde momentanea impendent pericula, dilato itinere nostro in Litvaniam, currimus citatis passibus Varsaviam, ut in tanto casu quantocius præsens consilium pro 12 Novembris convocemus, & quàm efficacissima juvandæ patriæ, & defendendæ accipiamus media, pro cujus integritate, saluteq; vitam, sangvinem & quidquid charum nobis esse potest, impendere ac immolare, hanc defendere, hanc tueri, & omnia fortia facta gloriæ ejus resignare præcipuum sacramentum. Irabimus ad has ipsas conjuncturas expertam tuam capacitatem, & incomparabilem in consiliis maturitatem, ferventissimâ urgendo compellatione, ut ex innato tuo erga bonum publicum amore, & sincera propensione concurrere velis, in tam gravi casu, quando urgentibus fatis nihil jam præstare fortuna majus potest, inclinatam ad ruinam firmes patriam, dum à solito zelo tuo, & illibato candore firmiter expectamus. &c.

COPIA LITERARUM REGIS

AD EPISC: PLOCENSEM NOMINATUM VARMIEN:

eodem die Leopoli.

NOn alio fine propriâ personâ, cum exercitu nostro in præsentem exiveramus, ut benè Sinceritati Tuæ notum, expeditionem, nisi ut Regno nostro uberrimos fructus, & decora augeremus. Sed quantùm insperata de imminenti tractatu cùm Porta Ottomannica, præcipuè in fundamento acceptato, sine nobis & contra nos, uti possidetis, ita possidete *nocuit notitia, optimis, & expectatis, conjuncturis loco prosecutionis bellicæ, expeditionem celerrimam Legati meditando, is tantùm cognoscere non potest, qui non vult, mensurare dolorem eversarum intentionum nostrarum, in erectionem tam pulchri exercitûs, quo optauimus nobis antiquum repetere littus limitum Polonicalium ad Danubium, & eo ipso casum videre Cameneci, è manibus hostium ad nostras revertentis, & qui non considerat, quomodo jam planè, in medio cursu cogitationum nostrarum, excidimus ab omni*

A.C. 1658 *desiderato bono opere, & adhuc videre non possumus quæ fata nos manent, quamvis jam proclamata pacis. Interea tamen sufficit, quod adhuc per hunc casum, nihil boni in favorem patriæ fieri potuit. Inter infelicitates numerandi sunt incessantes adhuc M. D. Lit: motus, super pacificationem quorum, te teste, cooperatoreq; quinq; integras septimanas cum omissione temporis ad bellicas operationes commodi, Varsaviæ laboravimus, malignitas tamen, adversæ cujusdam fortunæ, usq; nunc rotat omne fatum, quòd omnes ad eundem finem concordiæ, & unionis eundo, invenire nequimus terminum. Sed superat omne malum recens vulnus, ab Electore Brandeburgico, ad quem per æternum fœdus, bona malaq; hujus Reip: pertinere debent, dum loco debiti contra paganos, & vindicationis Cameneci succursum fortalicia Reipub: aggreditur, ad deditionem cogit, non præmissâ priùs, ad sopiendas mutuas prætensiones commissione, non requisitis mediatoribus, uti ex pactis intererat. Propter quod insperatum emergens, cum ex campo in Lituaniam divertere voluissemus, pro pacificandis illius Ducatûs dissidijs, Leopolim inprimis ad Consilium divertere debuimus, & illud pòst, pro 12 9bris Varsauiam transferre, post quod finitum iterùm eo movere obligabimur, ubi expedit, quàm celerrimè exulceratis animis opportuna adferre medicamina, quomodo autem id cedet, res ab anticipato pendet euentu. In his proinde circumstantiis, cùm ex una parte inter spem incerta pacis, ex alia, inter metum apertæ, & in dies augentis se in Lituania diffidentiæ, ex tertia, inter pericula, vigilantis ad infortunia nostra vicini, versemur, quomodo ergo ulterius procedendum sit, si ad sopiendum malum, comitiorum destinatio, certa possit esse medela, si antè pacificationem dissidiorum potest esse, & quando comitia in futuro, cujus terminum jam insinuavimus consilio, tractandum erit, cui ut omninò adsis, &c. &c.*

COPIA LITERARUM
A CIVITATE ELBINGENSI AD ILLUSTRISSIMUM EPISCOPUM PLOCENSEM.

IN hoc ancipiti rerum statu ubi hesternâ nocte circa primam Serenissimus & Potentissimus Elector Brandenburgicus per Exercitûs sui Generalem Illustrem D. Brandt aliquot cohortibus stipatum hanc civitatem Regiam inter tranquilla tempora, nihil quicquam hostilitatis submetuentem tanquam hypothecam ultra quadraginta annos sibi obligatam, armatâ manu occupare voluit, inprimis ad Illust: & Rever: Celsitudinem Vestram, tanquam Episcopum Varmiensem nominatum & prouinciæ hujus Præsidem gratissimum futurum recurrendum duximus, summum civitatis hujus discrimen profundâ veneratione exponentes. De causa hostilis adventûs certiores redditi per Deputatos nostros in suburbio à suprà dicto D. Generali posthabitis omnibus rationibus à nobis allegatis multis precibus, vix unius vel alterius

terius diei spatium obtinuimus, quibus periculosissimum civitatis hu- A.C.1698
jus statum ad Seren: R. M. Dominum nostrum Clemūm, per Secretarium; quem, bene memores novissimè praestiti homagij ad ipsamet Castra Ser: Regis illico cum literis expedivimus, & insimul Illust. & Rndmā Celsitudini V. majorem in modum commendamus deferre, potissimùm ne haec civitas, utpote membrum Reip: Polonae nexu individuo incorporatum inscia Repub: tali modo avellatur. Urgente itaq; necessitate Illust. & Rndmām Celsitudinem V. instantissimis imploramus precibus, quatenus hunc principalem rerum statum, quàm citissimè S. R. Majestati haud gravatè significare; ac insuper saluberrimum, quo pro consummata prudentia sua maxima pollet, consilium nobis omni auxilio destitutis gratiosissimè suppeditare dignetur. Cedet hoc in perennem Illust. & Rdmae Celsitudini V. gloriā, apud posteros nunquam morituram, & nos pariter hanc insignem nobis praestitam gratiam omni veneratione & obsequiorum nostrorum promptitudine demereri studebimus. Qui laetissima quaevis, & auspicatissimum in hanc provinciam ingressum comprecantes manemus Illustrissimae & Reverendissimae Celsitudinis Vestrae. &c. &c.

RESPONSUM AD LITERAS
ELBINGENSIUM.

Quantum me perstrinxit tam infaustus, tamq; insperatus Nuntius de obsidione Elbingensi, facilius est animo menteq; concipere; quàm calamo exprimere liceat. Profectò si hodie pleno jure me „invenirem ad Cathedram Varmiensem, videret illa Provincia, quan„ta efficacia certarem pro illius conservatione. Interim tamen pro sin„gulari mea in illud antemurale Varmiae, Prussiaeq; inclinatione, omnes „vires, studiaq; mea apud Seren: M. impendo, ut quantociùs praestet ea, „quae in hoc subitaneo casu credet fore necessaria. Quod dum constan„ter polliceor, &c.

CXIX.
CARDINALI BARBERINI,

16. Novembris Varsaviâ.

Laudat & commendat Patrem Sallarolli.

Cum videam retardari expeditionem meam pro Episcopatu Varmiensi, credo posse confidere me hoc negotium eò diligentiùs sollicitandum Patri Alexandro Sallarolli, quò meliùs nosco rerum maximarum, & magni cujusvis negotij tractandi capacē.

Venit hic Pater ab annis duobus in Poloniam, dum Antecessor meus Joannes Sbąscius Episcopus Varmiensis, empto satis pulchro hic Varsaviae, & amplo Palatio, Religionem Theatinorum in eodem fundavit, advocatis ex Italia Patribus, quibus dignissimè praefuit dictus Pater Sallarolli, & ita applausum & affectum omnium meruit, modestè & integrè vivens, nec in se quidquam habens, quod reprehendi possit, ut nullus inveniatur ex Magnatibus cui non sit in amoribus. Rex Seren: quoq; gravissimas res Romae tractandas habens, non alium pro negotij mole ad

A.C 1698 eas elegit, præter dictum Patrem, uti hoc ipsum meliùs literæ Regiæ ad Pontificem, & ad te ipsum, tanquam Protectorem Regni nostri abundè testabuntur. Condecoravit eundem Patrem Sua M. præter characterem ministri sui in urbe actualis, titulo Theologi sui, & mihi injunxit, ut omnes cogitem, recogitemq; modos, quibus S. M. & pro domo sua nobilissima, & pro ejus persona singulare aliquod affectûs Regij possit palam facere documentum. Cùm ergo jam magno hic sui desiderio relicto proficiscatur à S. M. in gravissimis, ut dixi, & secretissimis negotijs Romam destinatus, ego quoq; negotium Episcopatûs mei expediendum ei commisi, sciens, eum adeo bene omnia facere, ut si quis aliquid ad vota effectum velit, ipsi committat & certè neminem eo meliùs. Unum est, quod impetrare vellem, si quid preces enixæ valent, ut tu Princeps Eminentissime virum hunc amore dignum ita æstimes, ut meretur, & non dubito, eum qui hîc est in tanta confidentia, & apud Regem & apud omnes majoris notæ Magnates, ibi quoq; dignam meritis, pietate, ac in rebus gerendis dexteritate inventurum æstimationem. Non ago multis apud te, nec eum pluribus recommendo, se ipsum enim, & me melius multò, ille recommendabit. &c.

CXX.
AMICO CONFIDENTI,

12. Decembris.

De Mediatione inter Colligatos & Turcas.

TEmpus mihi non est, multa scribendi, sufficiet proinde nunc, si tibi misero hasce annexas, quas hoc ipso momento à Palatino Posnaniensi accepimus. Tres insimul venerunt non sine suspicione, detentas fuisse, ex illis facilè intelliges quæ inde speranda sint.

Adjungo etiam Senatûs consilium Leopoliense, & literas ad Tribunal Regni.

COPIA LITERARUM
A PALATINO POSNANIENSI. EX CASTRIS DE PETERWARADIN 27. Novembris.

NOndum negotia pacis incepimus, quibus Polonicæ res & Moschoviticæ in arena agitabuntur, Germani & Veneti jam suas fere habent conclusas, aliqua tamen non minoris consequentiæ concludenda restant, & propterea frequentior commeatio Secretarij Anglici sub prætextu ceremonialium concludendorum. Diutior erat controversia inter illos de Transylvania, ut ad neutram partem pertineret, & ut Principes Transylvaniæ per turnum ab utrinq; constituerentur, Petervaradinum ut demoliretur, at utrumq; hoc cesserunt Turcæ, nunc credo durius aliquid tractari. Redijt heri idem Angliæ Secretarius ad Legatos Imperatorios, qui sub *Futato* hinc unâ leucâ consistunt contra conventionem, quia hic Petervaradini jungi debebamus. Habui responsum ad literas meas, quas ad Mediatores scripseram, illarumq; copiam annecto. Cùm verò adventu Cæsareorum Plenipotentiariorum apparuerint tria millia Exercitus Germanici, cum Commissarijs Turcis totidem militiæ Turcicæ, fixa sunt castra ex opposito ad invicem, in medio castrorum assignatæ stationes, pro Legatis cujusque nationis. Pe-

nes

,nes castra Germanica Commissarijs Cæsareis assignata sunt loca, penes *A.C.*1698
,quos mihi, post Moscho & Veneto, tandem Mediatores claudebant li-
,neam, Turcici verò Plenipotentiarij penes gentis suæ castra, verùm dum *Controvertitur de præcedentia inter Polonū & Moschoviticum Legatos.*
,mei in devehendis Petervaradino papilionibus & cortinis demorantur
,à Moscho interim occupatus est locus mihi destinatus, tentoria po-
,sita unde contentiones per duodecim dies integros subsecutæ, quæ nul-
,lo alio modo sopiri poterant, insistente me pro gloria Regis & honore gen-
,tis, nisi translatione castrorum ad Carlovicios, ubi ego collateraliter cum
,Cæsareis meam accepi stationem, mediatorum Legati accedebant nos, mo-
,derando ab utrinq; propositiones, & ad conclusionem tractatûs conveni-
,re debebamus omnes cum Turcis ad quoddam ex lignis tentorium in eum
,finem ædificatum. Antequam verò convenissem jam indicia mali affectûs
,Legati Moschovitici habui, quamvis ejus affectum demereri volui omni-
,no, & ille etiam satis bene se declaraverat aliquando usque ad invidiam
,cæterorum, sed secundùm id, quòd habui Viennæ, persvasum erat ipsi, ut
,mecum de præcedentia certaret, quando incerto quasi passaporto ex Can-
,cellaria Cæsarea edito, dum confœderati commemorabantur, prius Mo-
,schum quàm Polonum posuerunt; & cùm etiam commendans Petervara-
,dinensis invitare nos ad prandium voluisset, præmonuit eum Moscoviti-
,cus de prætensa præcedentia. Cumque ego tardius venissem, & cum sa-
,lutatione ad eum misissem, tantùm resalutatus fui, sed non visitatus, ut
,moris est. Unde Secretario ejus ad me invitato, dixi, quærendo, utrùm
,aliquis non seminet zizania? quòd illum alienum a me viderem, quem li-
,bentissime reciprocè visitarem, si id moris foret, respondit ille, quòd vi-
,sitatio hæc intermissa ab illo non fuerit ob aliam rationem, nisi quòd pe-
,dibus malè valeat, sed modò convalescat; certè id fiet. Loquebatur hic
,Secretarius latinè, & nunquam Ducem Moschoviæ aliter vocabat quàm
,Rex noster, ingessitque discursum de paritate cum Regibus, ego autem
,satis parcè locutus in hac materia, quòd scilicet Imperator omnes præce-
,dat, pòst seqvantur Reges, inter quos non est distinctus ordo; alij poten-
,tes Principes & Duces seqvuntur Reges, miseram pòst ad illum, gratu-
,lando felicem magni Ducis in Moscoviam adventum, & lætando ex feli-
,ci victoria sub Kasikermen. Gratias ille egit, rogans vicissim, ut Secreta-
,rium suum ad eum mitterem, coram quo magnum dolorem expressit, qua-
,si ego inferiorem Dominum ejus Rege Poloniæ fecissem, & multùm id ex-
,aggeravit, sed ego omni præcautione agendum ratus, iterum misi incu-
,sando ejus Secretarium, quòd malam fecerit relationem, quia, si fuit ali-
,quid discursûs, nullam intentionem habui lædendi vel in minimo Domini
,ejus cujus strictissima amicitia cum Rege meo est mihi nota, perspecta-
,que & quòd nihil mihi sit magis cordi, quàm ut cum Legato illo in ma-
,gna vivam confidentia, & ut unanimi corde & ore mutuæ res tractari pos-
,sint. Multùm ergo fuit contentatus ex hac declaratione, & promisit, per-
,tinaciter se prosecuturum, quidquid voluero. Nescio tamen, quomodo
,hæc prætensio sopietur, cùm in tam delicata materia, ubi nulla media ac-
,ceptanda sunt, difficile sit agere, ne eo ipso prætensio ejus confirmetur.
,Iterùm alia occurrit difficultas, quòd dum felicius tractatum me finitu-
,rum crederem, minimè id sperans, ablegare me voluerunt, usque dum
,Moschus finiret, & Venetus, unde nova tempestas. Protestatus sum de
,postpositione, allegans Principalem meum Regem Seren. præcedere de-
,bere alijs præter rationes ex jure & consvetudine sumptas, id quoque quē-
,libet convincere debet, quòd ante omnes Colligatos in primis Polonia cū
,Cæsare fœdus suscepit contra Turcas. Non video Commissarios Cæsareos
,nobis valde affectos, sed spero auxilium ab altissimo &c. &c.

A.C.1698

COPIA LITERARUM
AB EODEM DE PETERVARADINO.
2. Decembris.

De 25tâ Novembris præmonitus fui à Mediatoribus imminere con-
ferentiam meam cum Turcis, & in locum ordinarium congressûs
veni, & post mutuas salutationes accedentes ad rem, antiquam
, amicitiam in memoriam reduxi, quæ inter has nationes florebat, & o-
, ptavi, antequam ad propositiones veniremus, ut ante omnia integram
, restitutionem Cameneci absq; ullo dolo, & cum omnibus intus tormen-
, tis, & apparatu bellico rehaberemus, ad quod Maurocordatus explica-
, to sermone meo Reiseferendemio, post aliquam conferentiam respondit:
, facta mentione & antiquæ & futuræ amicitiæ cum gente nostra, quòd
, propositio mea pugnet contra fundamentum positum, & nomine nostro
, acceptatum; *uti possidetis*, quod si evertetur, tunc & tractatus sublato
, fundamento nequiret subsistere. Respondi ad hæc, quòd meũ non sit
, intrare in quæstionem de fundamento pacis jacto, quod ego non im-
, pugno, sed hoc fundamentum strictè me obligare nequit; non interfui-
, mus nos, dum illud stabiliebatur, & sum certus, Confœderatos nostros
, nullam intentionem habuisse faciendæ nobis alicujus per istud funda-
, mentum injuriæ, & propterea in favorabilem nobis partem accipien-
, dum est; sed etiamsi illud strictè accipiamus, nonne in eodem funda-
, mento mentio facta est aliquorum fortalitiorum evacuationis, quod e-
, go in favorem Cameneci pro parte nostra accipio. Respondit mihi, quod
, quòd evacuatio intelligi debeat de minoribus fortalitijs, uti illas in
, Moldavia tenetis, quæ nullius sunt considerationis, nos ergo requiri-
, mus, ut secundùm positum fundamentum evacuentur, & secundùm il-
, lud possessores retineant Camenecum, quod actu possident, eodem mo-
, do, qui potentia, fiat sanè; ad quod respondi, quod fortalitia, scilicet to-
, tius Moldaviæ districtus, quem possidemus, non est minoris conside-
, rationis, non tantum quòd Principatum post se trahat, & totam pro-
, vinciam, sed quod sint illa fortalitia effectivè fortia & ex situ loci, & ex
, nova fortificatione, & totus planè pedester miles noster in illis præsi-
, dijs est dispositus, præter Cosacos & conscriptas Valachorum cohortes.
, Quod verò attinet, ut evacuatio in fundamento memorato debeat vobis
, non nobis servire, hoc fieri nequit. Nam, potestne vobis cogitatio
, suboriri, Colligatos nostros, de quibus melius vosmet ipsi scitis, quan-
, tum de illis bene in hoc bello meriti sumus; intentionem non habere
, restituendi nobis Cameneci. Imò num imaginari vobis potestis, nos si-
, ne Cameneco vobiscum pacem inituros, sciendo bene, nos ad hoc bellũ
, non aliâ ratione tractos esse, nisi spe Cameneci, quod nobis tanto san-
, gvine & tot millionibus constat. Potuissetisne circa stabiliendum fun-
, damentum id cogitare, nos eo tam facile cessuros? Non vobis ergo sed
, nobis evacuatio commemorata favorabilis esse debet, cùm etiam in e-
, odem fundamento commemorando nos, additus est hic terminus: *uti-*
, *liter stabiliendo*; quæ autem utilitas nostra foret, si vestræ interpreta-
, tioni subesset. Post longissimas controversias, quæ ultra quinque horas
, durabant. respondit Maurocordati: frustra vos in merito causæ funda-
, tis, quia justam non habetis, sed Imperator Dominus noster non est ali-
, enus, ut ex generositate sua & memoria antiquioris futuræq; amicitiæ
, non faciat id propter vos. Legite vobis fundamentum, & invenietis ibi
com-

Controvertitur contra restitutionem Cameneci.

„commutationem insinuatam, sat ergo sapienti. Reposui ego, quòd merito *A.C.1698*
„& justitiæ causæ meæ confidam, sed si ad id accedet respectus amicitiæ
„Imperatoris Turcarum, cum Rege meo & Repub. hanc viam tenebo, quæ
„mihi erit favorabilior. De commutatione vero, ut loquamur, nullam, vi-
„deo necessitatem, ubi mihi evacuatio suffragatur. Dum verò jam sera nox
„esset, credidimus melius fore per mediatores aliqua disponere ad tracta-
„tum ulteriorem, & antequam separati sumus, feci recapitulationem &
„præcautionem, quòd aliquid ex Moldavia, & in Budziaki pro possessis ha-
„beamus, & illi vicissim id declararunt, quòd & Camenecum, & cum eo
„Podoliam & Ukrainam habere prætendant, quia hoc fortalitium est
„tam magnum, ut illo duæ Provinciæ sustineri possint: ego respondi,
„quòd Ukraina sit quid destinctum, Podoliam verò tenemus, possidemus,
„& præsidijs firmatam habemus, ita, ut Cameneco nec egressus sit liber.
„Non pertinet Podolia ad Camenecum, sed Camenecû est extremum Po-
„doliæ, tanquam accessorium sequitur suum principale. Ad extremum in
„hac disputatione inter mutuas obligationes separati sumus. Vidi autem cō-
„tentos illos satis fuisse ex modo tractandi mecum, cujus & coram medi-
„atoribus mentionem fecerunt, ego etiam vicissim illud ipsis tribuere pos-
„sum, quòd inter cultas nationes rarò ita discreti & prudentes inveniri pos-
„sunt, uti in hac conferentia enituit eorum dispositio ad restitutionem Ca-
„meneci, sed pro eo vellent totam Moldaviam, in quo coram Mediato-
„ribus protestatus sum, me non habere potestatem cedendi ex realiter pos-
„sessis, in quo separatam conferentiam cum illis habui nuper, hoc eodem
„& Cæsareis Legatis declarato. Notandum, quòd in ea conferentia cum
„Turcis omnes propositiones, sicuti pelles Tartarias, & alia puncta inti-
„mavi, sed necdum circa illa in controversiam venimus.

AB EODEM QVINTA DECEMbris.

Adhuc laboramus, utinam aliquid capere possimus! quæ verò satisfa-
ctio nostra sit in hoc tractatu, facile concludes ex continua frigidis-
sima intemperie, & mea tam præcipiti expeditione. Germani jam
„puncta quasi conclusa habent & miserunt ea nuper Viennam per Mar-
„silium. Moschus itidem rem habet conclusam; Venetus resolutionem à Rep.
„expectat circa demolitionem quinque fortalitiorum, à qua nullatenus
„Turcæ recedere volunt. Ego iterum heri totâ die à nonâ matutina usque
„in seram noctem disputavi cum Turcis, qui nullatenus in memoriam redu-
„cere Valachiam aut Moldaviam volunt, ut aliquid ex illis participare pos-
„simus, sed simpliciter dicunt, ut contenti simus antiquis limitibus, qui fue-
„runt, ante quā Camenecum captum fuisset, cujus inprimis demolitionē ur-
„gebant, pòst, dum ab ea recesserunt, voluerunt, ut ad minimū pons magno
„sumptu recens erectus, qui civitatem ab arce separat, destrueretur, sed post
„longissimam controversiam, & id cesserunt tandem, ut tormenta educe-
„rentur, pertinaciter disputârunt, volentes omnino simul cum præsidiari-
„js educere, affirmantes quòd illorum Religio exigat omnino similia supra
„quod punctum longissima fuit disputatio; ad extremum ad Imperatorem
„suum hoc remittunt, assecurando quòd per instantiam Mediatorum illa
„nobis cedent; sed ego nullatenus id acceptare volui: & hoc punctum non
„est decisum. Accesserunt pòst ad demolitionem fortalicij sanctissimæ Tri-
„nitatis, sed post longam controversiam, & ab hac recesserunt. Maxima dif-
„ficultas versatur de pellibus, seu Kożuchy Tartaris debitis, quos pro præ-
„terito dimittunt, sed pro futuro nullatenus cassare volunt; & hoc pa-
„cificationem cum Hano amicabilem in præsentia Legati nostri Con-
stantino-

Iterata cō-troversia de Cameneco.

De pellibus Tartaris debitis.

A.C. 1698, stantinopoli differunt, sed nec hoc ullo modo concedere potui, sciendo be-
, ne, quomodo in illa aula similes nostræ spes nos fallebant, cùm etiam is
, modus tractandi esset pars quasi particularis tractatûs pacis, quod & Cæ-
, sareis Legatis insinuavi ne id fieri permittant, qui hodie in eo puncto
, cum Mediatoribus se acturos promiserunt.

COPIA LITERARUM

AD EXCELLENTISSIMOS DD. PLENIPOTENTIARIOS CÆSAREOS AB EXCELL. D. POLONIARUM LEGATO.

die 16. Novemb. Petervaradinô.

Certus sum meminisse Excellentias Vestras promissæ mihi explicationis tertij puncti in projectis ad facilitandas congressûs conferentias mihi per Illust: D. Secretarium Tielt nomine Excellent. DD.
, Mediatorum exhibitis, ut ego quoq; consensum meum illis præberem.
, Cum prædictum punctum tertium aliquid in se obscuri involvat, præ-
, cavi mihi primò apud eundem Illust: D. Secretarium, deinde apud Ex-
, cellentias Vestras, in tantum me huic puncto consentire, in quantum
, mihi favorabilis ejus dabitur explicatio, & assecuratio, scilicet nequa-
, quam Excell: Vestras habere voluntatem conficiendi, & conscribendi
, ullo modo tractatus cum Turcis, donec etiam nobis in prætensionibus
, & tractatu nostro satisfactum fuerit. Quod si verò Turcæ confectis cũ
, Excell: Vestris punctis ejusdem tractatûs satisfacere prætensionibus no-
, stris abnuerent, non deserturas nos Excell. Vestras, neq; pacem susce-
, pturas & subscripturas, sed tamdiu nobiscum in societate permansuras,
, secundùm expressam conventionem sacri fœderis, donec etiam nobis fœ-
, deratis satisfiat. Atque præsentibus Vestras Excell: rogo, quatenus in
, responso ad me dando promissis suis stare dignentur. Hodiernâ die spe-
, rabam aliquam notitiam prout Illust. D. Secretarius promiserat, eorum
, quæ die hesternâ cum Turcis in conferentia pactus sum. Rogo itaque,
, ut tam hesterni quàm hodierni tractatûs possim esse particeps. Indoleo
, valde novos iterum Excell. D. Moschoviæ Legatum struere obices de præ-
, cedentia tractandi, cùm ab Illust. D. Secretario assecuratus sim, quòd
, prout quisq; ad sacrum fœdus accessit, eo etiam ordine inire deberet,
, nunc quid novi evenerit, quòd hæc tempestas rursum mota, penitus i-
, gnoro, rem mihi sanè jocosam heri D. Generalis Hehm super definien-
, da hac lite alearum lusu proposuit aliud medium, nempe ut scripto de-
, clararetur nullam hic præcedentiam aut in tempore tractandi intelligi
, debere servatis servandis acceptavi, sed miror, quòd per ipsum nihil
, hac super re ab Excell. V. acceperim, imò cùm ad illum pro accipien-
, do misissẽ fato, cùm abivisse eũ mihi nuntiatũ est, nunc super his omni-
, bus ab Excell. V. & significationem obnixè rogo, prout etiamsi Excell.
, Vestræ, prout idem ipse mihi retulit, habeant in destinatis ex campo
, contra mœnia civitatis hujus migrandi, & Turcis propter commodita-
, tem domos suas relinquendi, quorum omnium notitiam cum summo
, desiderio ab Excellentijs Vestris præstolans, optimam eisdem valetu-
, dinem & prosperos rerum successus ex animo exopto.

COPIA

COPIA RESPONSORIARVM

AB EXCELLENTISSIMIS DD. PLENIPOTENTIARIIS CÆSAREIS AD EXCELLENTISSIMu D. POLONIÆ LEGATUM.

17. Novemb. 1698 in castris sub Karlowić.

AD hesternas Excellentiæ Vestræ Responsorias ulterius insinuandum habemus. Nos heri totâ die congressum in seram usq; vesperam continuasse, eoq; confiniorum nostrorum rationem perduxisse, „ut generali eorundem ideâ statutâ, nunc DD. Confœderatis quoq; tra- „ctandi locum dare possimus, quatenus & ipsi eodem modo sua promo- „vere valeant negotia, Turcis etiam desiderium hocce comprobantibus, „quòd citius generali nostrum omnium pace absolutâ loci rigidæ tempe- „statis hujus incommodis sese explicandi occasio fiat.

„Cùm autem de ordine, quo DD. Confœderati tractatus suos insti- „tuere debeant, quæstio fieret, nosq; nihil certi eatenus approximittere „posse declararemus, eò, quòd propositionibus nostris eximiâ sinceritate „erga omnes factis, quidam DD. Confœderatorum acquiescere nollent, „& non obstantibus quibusvis, de abolita penes hunc congressum præ- „cedentia remonstrationibus, inutiles & maximè necessarias competen- „tiæ lites sibi invicem moverent, Turcæ verò temporis jacturam eâ de „causa pati detrectarent, tandem communi tam ipsorum, quàm DD. „Mediatorum & nostrûm consensu resolutum fuit, ut nullus circa con- „ferentias ordo (siquidem nemini placeat) observetur, sed cuiq; pro re- „rum connexione, & sua etiam convenientia dies petatur ac concedatur „arbitrio DD. Mediatorum, ac Turcicorum Plenipotentiariorum figen- „dus. Interim tamen tam ob expressam fundamenti pacis acceptatio- „nem (quæ tacito merito prævalet) quàm confiniorum ubi nos tractare „desivimus conjunctionem, respectu Dalmatiæ hodie cum Veneto tracta- „re cupiunt, tum & reliquorum successivè rationem haberi volunt, neq; „nobis eatenus aliud quidquam reponere visum fuit, cum quo ad sub- „stantiam nomini confœderatorum præjudicium quodpiam accidat, pax- „que non aliter, ac communi omnium satisfactione generalis fiat neq; „ordo ubi non est turbari possit.

„Quamobrem Excellentia etiam Vestra pro commoditate propria „tempus sibi petere à DD. Mediatoribus, eoq; uti pro libitu poterit de „nobis secura, quod etsi mutato ob hanc ordinis difficultatem etiam ipsi- „us tractatus modo conferentijs cum Dominis D. Confœderatis or- „dinariè non adsideamus, officijs tamen nostris, ubicunque opus fuerit, „omni possibili promptitudine nequaquam defuturi simus. Quod Excell. „V. de tribus septimanis otiosè perditis meminit, nobis imputari haud „posset, sed illis qui ab initio Futakinum ad nos constituto modo accede- „re distulerunt, ubi occurrendo quibusvis ejusmodi difficultatibus, tem- „pus vel maximè opportunum constitueremus. Cæterum eidem obse- „quiorum nostrorum commendationem repetimus, manemusq; &c. &c.

LITERÆ ABLEGATORVM

SACRÆ CÆSAREÆ MAJESTATIS.

Illustrissime & Excellentissime D, Domine Legate Colendissime.

QUo super Excel. vestræ heri per certos aulæ suæ familiares intercæteras humanissimas renuntiationes requirere operam nostram placuit, ut nimirum res & commoda Seren. Regis & Reipublicæ Polonia-

A.C.1698 , niarum in præsenti pacis cum Porta Ottomannica tractandæ congressu of-
, ficijs nostris adjuvare & fidelibus studijs promovere velimus, idipsum qua-
, tumvis ob sinistras, inutiles & nullo modo sustinendas de loco in Castris
, occupando quæstiunculas Excellentiæ Vestræ absentem, nihilominus ar-
, ctissimi comprimis acuti, tum etiam Sacri fœderis, quod August: Cæsa-
, reæ Majestati Dn. N Clemen. cum Seren. & potentissimo Rege & Rep.
, Poloniæ intercedit, item & expresso Cæsareæ Majestatis mandato ad id ob-
, stricti non intermisimus Excellentissimis Dominis Mediatoribus Angliæ &
, Hollandiæ Legatis plenipotentiarijs occasionem, qua eosdem primò visita-
, vimus, negotia Poloniæ hoc in opus concurrentia omni meliori modo &
, possibili ut condignus eorum in tractando respectus habeatur, commen-
, dare, eo cum successu ut dicti DD. Legati ad quævis bonæ amicitiæ mu-
, nia hac in parte rebus polonis æquè ac cæteris confœderatis comproban-
, da promptos se paratosq; testarentur, dummodo super duobus primum
, punctis præliminari declaratione scripto tenus ab Excel. V. certi
, securiq; redderentur. Primò, an Seren. Rex cum Repub: Poloniæ ejusq;
, nomine E. V. Seren. Brittanniæ Regis & præpotentium fœderatorum Bel-
, gij ordinum mediationem in persona Dominorum eorundem Legatorum,
, hoc in congressu oblatam, gratam habeat & agnoscat, alterum verò, quod
, pari ratione priusquam tractatui manus applicetur, declarandum venit eo
, recidit ut Excell. V. mentem suam scripto expressam super fundamento
, pacis *uti possidetis, ita porrò possideatis*, quantocius & uno eodemq; actu
, explicare velit, an nimirum dictum pacis fundamentum ex ratione quâ
, per Cæsaream Majestatem & inclytam Venetorum Remp. pro se quidem
, directè, pro confœderatis suis autem utiliter solùm in eorum favorem, i-
, ta ut si non ampliores quod optamus, saltem nec deteriores conditiones
, obtineant, receptum eit; Excell. Vestra quoq; nomine Seren. Principalis
, sui acceptet & juxta illum tractatum hunc pacis aggredi instructa sit,
, quam ad ambo hæcce puncta declarationem, ut sæpius dictis Dominis
, Mediatoribus qui nos eo super requisiverunt, referre valeamus una cum
, facultate tractandi plenipotentiaq; secum allata nobis communicanda ab
, Excellentia V. eò magis præstolamur quò minus ante earundem exhibitio-
, nem ullus tractatui locus aut officijs nostris in eorum favore eatenus ap-
, plicandis occasio esse potest. Causa etenim ob quam promissorum certi-
, tudinem ante omnia desiderent, toties dicti Dn. Mediatores satis prægnans
, & nobis quoq; apparet, quippe cum per literas statim post adventum su-
, um Petervaradino ad eosdem exaratas nobisq; jam communicatas E. V. pro-
, testandi potius tam adversus mediationem, quàm ipsum pacis fundamen-
, tum, imò dissolvendi magis quàm uniendi congressus animum demonstras-
, se videatur, quo fortassis principio & supra memoratas de loco difficulta-
, tes innui vix non obscurè suspicari liceret, in reliquo eidem addictissimi ac
, paratissimi ad danda quæque amicitiæ nostræ & sinceri tam erga causam
, quàm personam E. V. affectus argumenta nos devovemus manemusq;
, ad obsequia paratissimi.

In Castris supra Carlowiec 28 Octob.	Wolffgangk Comes ad Otingensf.	Leopoldus Comes Schlik.

RESPONSUM AD LITERAS EXCELL. DD. LEG. CÆSAREORũ.

Cum nihil in votis flagrantius habere possim, quàm ut res & commoda Seren. Regis Domini mei & Reip. quàm optimo successu in præsenti utinam auspicato & Reip: Christianæ salutari congressu nostro pertractentur, non possum non testari summam inde obligationem Excell.

Vest.

„V. quod eædem tanquam rem communem & indivisibilem S. Cæsareæ *A.C. 1698*
„Majestatis recommendatione peculiari cura dignentur, utq; ulterius ami-
„cabili & efficaci studio sub ipsum tractatum foveant, primo erit hæc mea
„apud Excell. V. oratio, quàm primum mihi è navi egredi, & Excell. Vestris
„eum qui par est, cultum reddere licuerit. Quod verò concernit puncta
„mihi proposita merè ad ipsum tractatum pertinentia, & primum quidem
„de acceptatione nomine Seren. Regis & Reip. mediationis tam vere ma-
„gnæ Brittanniæ Regis, quàm propotentium fœderatorum Belgij ordinum
„in personis Excell. eorundem Legatorum ad tractatum huncce interve
„nientium. Secundum verò ratione positi fundamenti pacis: *uti possidetis*
„*possidete*, licet in navi adhuc existens non eo loci ejusmodi quæstiones exci-
„piendas haberem, adeoque intempestivum esset tali ordine tractatum in-
„cipere, ac præsertim talem, quo affirmative posito nihil ad disputandum
„restaret. Tamen cum super prætensis a me dubijs etiam suspicione ea-
„rere velim, pati non possum, quin ad primum punctum Excell Vestris
„declarem Seren. Regem Dn. meum Clemen. & Rempub: tanto magis me
„suum Ministrum agnoscere & gratissimam habere mediationem Ser: Brit-
„tanniæ Regis & præpotentium ordinum fœderati Belgij in personis Excell.
„DD. Legatorum in hoc congressu oblatam. Neq; me unquam quidquam
„contra eam somniasse. Unde magno cum dolore animi percipio literas me-
„as ad Excell. Dominos Petrovaradino datas in sequiorem sensum acceptas
„quarum ego ipse oretenus Excell. suis quàm primum hæc controversia
„de loco sopietur explicationem daturus sum, sed & nec video unde in e-
„am partem trahi poterant, cum & heri per familiares meos facta suis
„Excell. super felici adventu cum gratulatione negotium illis Reip. tanquã
„mediatoribus recommendassem. Quod verò secundum punctum fundamẽ-
„ti positi concernit, hoc, cum ipsam planè tractatus medullam & substan-
„tiam involvat, rogarem Excell. Vestras in solito ista tractandi more fi-
„ant, & prius inter nos de modo & circumstantijs tractatus quàm de re
„ipsa conveniatur, super quo cum illustrissimo Domino Secretario Legati-
„onis Excellent. Vestrarum conferre optarem, multa enim etiam à me
„hâc super re cavenda & forsitan ab Excell. Vestris explicanda desideran-
„tur. Sed hoc totum cum planè ad ipsam tractatus substantiam pertineat,
„ubi horum campus & arena dabitur per gradus mihi datos negotium mi-
„hi commissum pertractabo, ad eumq; finem sufficienti plenipotentia in-
„structus sum quam suo tempore & loco monstrare non dedignabor. Cæ-
„terum Excell. V. rogo ut tam Excell. Domini mediatorum Legati, quàm
„ipsæ Excell. V. in meliorem partem animum meum semper Christianita-
„ti adeoque sacro huic fœderi devotum interpretari velint. Dabo horum
„omnium evidentia & non vana documenta, adsit tantùm confidentia &
„Excell. V. rebus nostris faveant, videbunt neminem ante Polonos fide
„& candore esse. Rogo insuper iterum atq: iterum jam me tandem ex Da-
„nubio ad littus per ultimatam declarationem transferant, sive votiva illa
„sive adversa fuerit quo etiam debito officiorum cultu Excellentijs Vestris
„exolvar, & credant, hujus rei Deum testem appello, nullo alio nisi solius
„Seren. Regis mei & Reip. motivo controversiam hanc de loco apud me
„agitari, quem ego libens vitæ meæ præpono & mori potius quàm eum
„vel levissimè offendere eligerem quod dum enixe Excell. V. oro, æquio-
„rem erga me eorundem animum spero, & si non amari, saltem redama-
„ri merebor, cum sim toto affectu Excell. Vestrarum ad obsequia paratis-
„simus. Dabantur in navi mea in Danubium sub Carloviec die 28 Octobris
„1698 Anno.

A.C 1698

Illustrissime & Excellentissime Domine Legate.

QUanta sollicitudine & cura stabiliendæ & conservandæ unioni, & bonæ inter Excellentissimos undequaq; ad præsentem pacis Turcicæ tractandæ congressum deputatos, confœderatorum cum Cæsarea Majestate, Domino, Domino nostro Clementissimo Potentiarum Dominos Legatorum intelligentiæ nos impenderimus, Excell: Vestræ luculenter satis constat, uti & quod cum de prima castrorum metandorum ratione Petrovardini ageretur, insinuari Excellentiæ Vestræ fecerimus nullam dictis in castris præcedentiæ futuram considerationem, nec locum ullum primum, secundum, tertium aut postremum in ordine censendum fore: sed quem quisq; sibi commodiorem intra tamen castrorum & vigiliarum ambitum elegerit. Eiusdem proprio absq; ullo respectu alterius cujuspiam DD. Confœderatorum, prærogativa, minus præjudicio habitum iri, cui quidem declarationi ab omnibus acceptatæ, postquam contrarij quidpiam ante adventum nostrum accidisset Excellentiæq; Vestræ per missos nobis obviàm aulicos suos conquesta fuisset quasi de loco pro sua persona capto, homines quidam sui per Excellentissimi D. Moschorum Legati famulos deturbati & ejecti essent, eoque facto violatam in Domesticorum personis propriam, in sua vero persona ipsius Serenissimi Regis & Reip: dignitatem prætenderet, nos exstinguendæ primo huic scintillæ, ne majoris dissidij causam attrahere posset, occurrere volentes meditationem statim nostram & amplam in scriptis declarationem, quod nullus hic in ordine primus aut ultimus locus fuerit, neq; hoc uspiam præjudicio esse debeat extradere, simulq; satisfactionem, si qui ex vigilijs Cæsareis huic actui sese immiscuissent congruam procuraturos obtulerimus ac deinceps ejusmodi difficultatibus ansa ulla præberi posset, aliam planè & quadratam castrorum eo potissimùm fine mutandorum figuram adinvenerimus, quæ Excell. Vestræ per Dominum Comitem Marsigli proposita protinus placuit nec aliter quàm placere potuit, quippe cum fronte cujusvis DD. Legatorum in mediam inter omnes aream ex quatuor lateribus conversa nulla unquam præcedentia aut præjudicij cujuspiam lis excogitari ne dum moveri queat. Simul quoq; Excell. Vestra se illud hoc in quadrato latus, quod Danubium à tergo habet sibi servare erga eundem D. Comitem Marsigli & ipse porrò nobis declarasset, cujus relationem ex commissione à nobis habita ultro citroq; reliquis etiam Dominis Legatis ritè factam in dubium revocare haud possimus, nos inde distributis per omnia latera vigilijs ordinem & lineam suam cuiq; integram servari jubentes, Excell. Vestræ eotenus satisfactum esse, eamq; penes nos in castro propè diem adfuturam credebamus, imò nobis gratulabamur cũ inopinato prorsus eoq; magis insperato modo E. V. Domestici qui nuper Exc. D. Moschorum Legato controversiam super locum movissent, nunc iterum Excell. D. Legato Venetorum simile prorsus negotium facescere & locum ipsum non solùm in linea ejusdem, sed ante ipsiusmet faciem erectione tentorij invadere velle non sine profunda ratione nostra intelleximus, neq; defuimus officio nostro, quin statim ut primum nobis de eo relatum fuerat Excell. V. per missos ad eandem officiales humanissimè indicaverimus, turbari hoc modo cum promissum receptumq; inter omnes quatuor Legationes ordinem non posse Excell. Dominum Venetorum Legatum quæsito sibi juri cedere nec dari locum Excell. V. honori prærogativæq;

„tivæq; magis conformem quàm illum quem convento modo sibi ipse ele- *A.C.*1698
„gerit, rogantes impense ne difficultatibus ejusmodi periculosis æquè ac su-
„perfluis necessariæ ad tractatus imminentes concordiæ impedimento esse
; vellet id quod repetitis postmodum vicibus tam per supradictum Domi-
„num Comitem Marsigli S. Cæsareæ Majestatis Camerarium & peditum
„Legionis tribunum quam per ipsum postea Legationis nostræ Secretari-
„um & consiliarium Cæsareæ Majestatis bellicum Dominum Tiel firmis-
„simis rationibus remonstrare non destitimus, nunc tandem postquam om-
„nem operam & sinceros nostros hac in parte conatus vix aliquid apud
„Excell. Vestram proficere dolentes experiamur, quid aliud superest quàm ut
„Excell. vestram ultimatò hisce scriptotenus officiosissime requiramus, qua-
„tenus sepositis quæ nullo respectu præstitis à se Electi primùm dein assi-
„gnati loci habere potest gravaminibus, tentorium illud quod ante Excell.
„Domini Legati Veneti faciem nullo jure per suos fecit ad præcavendas quas-
„vis ulteriores inconvenientias inde ad locum sibi prædicto modo destina-
„tum transferre eoq; si ita placuerit ipsamet Excell. Vestra sedem suam fi-
„gere haud gravetur. Neq; magis credat sinistris & malè intellectis Dome-
„sticorum relationibus, quàm conventione ratione loci ab Excell. Vestra &
„reliquis omnibus Dominis Legatis semel comprobatam indeq; emergen-
„tem obligationem destruere nequaquam possunt, quam testimonijs nostris
„in ratione ipsa & decenti, quem Seren. Regi & Reipub: Poloniarum pro-
„fitemur respectu solidissimè fundatis quippe cum ad ejusmodi Domestico-
„rum privatis plerumq; verborum dissidijs præsertim ubi factis circumstan-
„tijs uti hic sit destituuntur ipsa Legationum capita & Ministri se ipso o-
„nerare nusplam vellent aut soleant, quin potius intentionem & scopum
„principalis negotij quod hic tractanda cum Turcis pax est collatis studi-
„js & officijs promovere satagant quod ipsum proinde & hic ab Excell.
„V. prudentia & æquanimitate nec non reali in communem Christianita-
„tis Sacriq; fœderis causam affectu nobis appromittimus velut in contra-
„rium si Excell. Vestra rationibus nostris acquiescere nollet eventum solē-
„nissime coram Deo & universo Christiano orbe protestamur nos gravissi-
„mo illi, quod in præsenti congressu sub Turcarum communis inimici ocu-
„lis eatenus præbetur scandalo aut ulterius emergenti inter confœderatos
„Dominos Legatos Schismati, quod DEus avertat, nullam prorsus causam
„dedisse neq; omissionis, multò minus commissionis illius culpam nobis im-
„putari posse aut debere, quodam pro debito officij nostri declaramus Excell.
„Vestram ad æquiora consilia adhortantes divinæ in reliquo tutelæ com-
„mendamus, ejusdem Excellentiæ Vestræ.

COPIA RESPONSI AD LITERAS
EXCELL. DD. LEGATORUM CÆSAREORUM.

NEgare non possum eo planè animo & voto ad præsentem pacis tra-
ctandæ congressum Excell. Vestras venisse, ut inquam strictissima
animorum unione & perfecta harmonia, desideratum hoc fœdera-
„tæ Christianitatis opus transigi feliciter & confici possit; sed mihi vice-
„versa Excell. Vestræ facile tribuent quod postquam Petrovaradini no-
„vam & hucusq; inauditam ab Excell. D. Moschorum Legato de præce-
„dentia cum Seren: Rege, Domino meo clementissimo, Serenissimi Moscho-
„viæ Cari prætensionem subolfecissem, non alio me fine confestim ad Ex-
„cell. Vestras Futacum rogando misisse, ut circa mutationem castrorum de-
„bitus S. Regiæ Majestati, Domino meo Clementissimo servetur honor,

 nisi

A.C.1698. nisi ut ulteriori scandalosæ alicui hac super re liti maturè prospiceretur
„ sperabamq; instituendum fore necessarium in hoc negotio inter nos aliquem
„ tractatum, quo facillima concordibus adhuc animis, sopiendæ hujus con-
„ troversiæ media inveniri poterant. Supervenerunt deinde missi ab Excell.
„ Vestris Castrorum metatores, qui mihi significarunt destinatum esse Excell.
„ V. movenda illo die Futaco versus eadem castra, svaseruntq; ut ego si-
„ militer illuc me citra morā conferrem. De præcedentia autem loci nullam
„ quæstionem fore, talia nimirum Excell. V. adinvenisse media, ne cuiquā
„ præjudicari possit, fore locum indiscretum, neq; ullo modo cuivis separa-
„ tim assignandum, sed generaliter pro Dominis Plenipotentiariis monstran-
„ dum, & quem quisq; ceperit, eundem obtenturum. Cui ego declaratio-
„ ni insistens, primus omnium unum ex famulitio meo ad capiendam loci pos-
„ sessionem misi, qui accepto secum propter idioma germanicum quodam
„ incola Petrovaradiensi natione germano unà cum Dominis Castrorum Me-
„ tatoribus perrexit, qui postquā Excell. Legatis Cæsareis locum designassent,
„ ipse quoq; ex assignato promiscue pro cæteris Excell. Dominis Legatis spa-
„ tio, unum primus omnium accepit, nullo adversante aut controvertente
„ & relicto ibidem prædicto incola Petrovaradiensi cum relatione ad
„ me se recepit atq; ut ferrentur illuc tentoria nuntiavit, curavit interī Excell.
„ Dominus Moschorum Legatus, postquam didicisset electum à meis homi-
„ nibus præfigendis tentorijs locum, prandente tunc apud me Illustrissimo
„ D. Generali Nehem, eodemq; admirante, quod contra propositum desti-
„ natam descensus sui post meridiem tertiam duabus horis prævenisset, un-
„ de tormenta non satis tempestivè explodi poterant, hospitium meum præ-
„ tervectus est. Idem igitur Dominus Legatus, præmissis aliquot satellitibꝰ
„ ad deturbandum ex loco possesso relictum ibi ex parte mea hominem, cum
„ ille, quamdiu potuit, invasoribus resisteret, militesq; aliquot ex subsisten-
„ te ibi legione, qui contra vim locum tuerentur, in subsidium accepisset,
„ supervenit Legatus ipse, & obluctantem atq; loco cedere nolentem ipse
„ verbis primo minacibus increpitum duobus ex Satellitio Moschis, violen-
„ ter per manus arreptum deturbari jussit, tentoriaq; ibidem sua ex eo quod
„ locus ille dextram manum Excell. V. respiceret, fundavit. Iuvit temerari-
„ um hunc & insolentem ausum additi sibi Cæsarei Evadroni Officialis, qui
„ impetum in locatos ibidem memoratos milites faciens, facilè eos ex loco
„ custodito amovit. Hæc cum ita & non aliter esse Excell. Vestræ probè sci-
„ ant, petitamq, à me ex dicto Officiali illi se violentiæ immiscente satisfa-
„ ctionem mihi promiserint, attamen in literis ad me datis Excell. Vestræ
„ Domesticos meos Moschis controversiam movisse arguunt, meq; adeò in
„ culpa esse quod tam atrocem injuriam modestè & patienter tulerim, un-
„ de manifestum est, quis nostrûm apud Excell. V. gratiâ prævaleat. Sed
„ ut ad seriem rei revertar, ego interim horum omnium ignarus, dum bo-
„ na fide & nihil tale expectans publica securitate & jure gentium fretus,
„ præsertim cum dictus Dominus Moschorum Legatus stipulatam manum,
„ primis missis ad se duobus ex Satellitio meo nobilibus dedisset, iterumque
„ confirmasset, nullo modo se præcedentiam, ante me prætendere & locum
„ quicunq; illi cederet absq; ullo discrimine acceptaturum pollicitus esset,
„ dico cum horum omnium ignarus solvissem à littore ratem & Danubio
„ me commisissem, propterq; exortam tempestatem, postero demum manè
„ ibidē advenissem percepta ejusmodi inopinata æquè ac temeraria illata mi-
„ hi à Domino Legato nihil urgentius duxi quàm protestari de atrocissimâ
„ læsione, primo coram Excell. Domino Venetorum Legato ibidem tunc
„ præsente, deinde coram Excell. Vestris, quas Petervaradino venientes E-
„ missarius meus sibi obvias habuit. Recepi justam ab Excell. Vestris hoc
super

, super casu compassionem, quæ etiam mediationem suam & debita satisfa- A.C.1698
, ctionum media offerre mihi non dedignatæ sunt, prout quidem postera
, die venit ad me Illust. D. Comes Marsigli ex parte Excell. Vestrarum, ta-
, leq; medium, quod casus obtulerat, propinavit, nimirum cum recenter ita
, conventum esset, ut Turcici Legati ad capiendum locum nostrum veni-
, rent, nosq; ideo promoveri ulterius expediat, dabitur nova castrorum in
, quadratum dispositio, qua nulla amplius disquisitio enasci posset, simulque
, projectum dictæ metationis præsentavit, super quod ego facile consensi,
, adjecta conditione, ut prior locum capesserem, addidiq; rationem, ne si e-
, um ante me Moschus caperet, obligatus essem vicem ei reddere, in detur-
, bando reciprocè ex loco possesso; Misiq; statim ad capiendam loci possessi-
, onem, sed notandum, quod antequam Illustrissimus Dominus Comes Mar
, sigli cum propinato medio venisset, & antequam scivissem, quid hac su-
, per re conclusum fuisset, jam Moschus de his omnibus edoctus tentoria sua
, defixerit in loco simili modo sicut antea dextram partem Excell. Vestrarum
, respicere videtur, meus interim homo jam in eo casu uti à me admonitus
, ut quemcunq; alium locum caperet, si Moschus prior occupasset super fun-
, damento ab Excellentijs Vestris declarato, non dari hic priorem locum, e-
, legit eundem de quo modo lis & controversia occurrit, posseditque eum
, à nemine occupatum, à nemine prætensum, nemine se opponente,
, ibidemq; duos Equites ex Guardia militum Cæsareanorum mihi pro ho-
, no e & excipiendis imperijs additos locavit donec tentoria ferrentur. Et
, in hoc supposito erant Excell. Vestræ ad malam informationem, ac si e-
, go ab Illustrissimo D. comite Marsigli oblatum à Danubio locum acce-
, ptassem, aut de assignato Excell. D. Venetorum Legato, eodem de quo
, nunc res vertitur, minimam notitiam habuissem. Quomodo enim id fieri
, potuit & quomodo hoc cum sana ratione conveniret, si in solatium tam
, gravis injuriæ mihi illatæ, rogavi ut daretur mihi facultas Electionis an-
, te Moschum. Hooq; non jam ex relatione Domesticorum, sicuti Excell.
, Vestræ persvasum habent, sed ex meo proprio auditu ita esse & non ali-
, ter cum Illustrissimo D. Comite Marsigli conventum, Deo veritatis hu-
, jus teste juro & affirmo. Cum itaq; hoc modo prior dictum locum le-
, gitimè & nullo controvertente cepissem, antequam tentorium meum ad
, possessum jam locum ferretur, non obstantibus ibi militibus Cæsareis, qui
, quando locum hunc jam à me captum & à se custoditum indicarent, ni-
, hilominus tentoria ejusdem Excell. D. nescio quo locum eundem designan-
, te defixa sunt. Incusare nimis in hoc passu domesticos Excell. D. Legati
, non possum, nisi quod aliquomodo rem præcipitassent & quæstionem . ad
, quos pertinebat deferendam privatim decidissent, sed cujus in eo culpa,
, Excell Vestrarum prudentissimo sensui relinquo Mei vicissim homines,
, postquam horum omnium ignari, bonâ fide ad locum prius per se captū
, & per milites possessum cum tentorio venissent, & non sine mœrore eodē
, iterum fato ex possessione deturbatum me viderent, inclinante ad vespe-
, ram die nihil illis præsentius occurrit, quàm in eâdem linea, à se ante in-
, nocenter occupata tentorium meum explicare. Venit ad me confestim Il-
, lustrissimus. D. Comes Marsigli, Excell. Dn. Venetorum Legati quærimo-
, niam deferens invasum à meis hominibus locum sibi designatum: cum vi-
, cissim ego uti potior tempore etiam loci bonæ fidei possessor eandem ju-
, stius invasionem prætendissem, ac tandem ipse ev-cuandæ difficultatis
, quædam media proposuissem res in crastinum dilata. Tandem missis du-
, obus ad Excell. Venetorum Legatum nobilibus cum quo strictissimam a-
, micitiam ex quo mihi ex fama raræ tanti viri qualitates innotuissent cole-
, re & demereri destinaveram exposui rem, quomodo erat & facile apud vi-

rum

A.C.1698 ,rum prudentem, justum & æquanimem primas finistras demum impressi-
,ones delevi ita ut neque ego Excell. D. Legato, horum quæ acta sunt cul-
,pam attribuerim, neque ille mihi vicissim, sed ambo potius de medijs sva-
,vibus hâc super re deliberaremus, tandem quo utriusq; nostrûm honor in
, salvo esse possit, cum neque illi neq; mihi totaliter loco cedere conveniens
, esset, proposui medium per Illustrissimum Dominû Legationis Cæsareæ Se-
, cretarium, ut quoniam res non malitiosè facta ambo loco moti æquali pas-
,su ad nos cum tentorijs accedamus & in una eademq; linea constituamur,
,quòd quidem medium Excell. D. Legatum non adeo adversantem intel-
,lexi, neq; assequi possum, quare acceptari non deberet, siquidem non de
,præcedentia nobis, sed possessione quæstio est, non violentaq; sed casualis
,si purus iste casus appellari potest extiterit utriusq; nostrûm possessio. Qua-
,re non potius Excell. V. ad Excell. D. Venetorum Legatû persvasiones su-
,as converterent, ut media sibi justa & propinata satius accipiat, quàm ut
,ego tam enormiter ante à Moscho injuriatus iterum magis gravatoriæ læ-
,sioni totaliter succumbam, & depressum & conculcatum Serenissimi Re-
,gis Domini mei Clementissimi & Reipublicæ in persona mea patiar hono-
,rem & Regium decus. Oro itaq; Excell. Vestras per Deum immortalem,
,hujusq; sacri inter nos fœderis benignissimum Authorem, per fœderatam
, Augustissimæ Cæsareæ Majestatis cum Seren. Rege meo & Repub: Re-
,ligionem, per omnia quæcunq; inter nos aliquando intercesserunt hilari-
,tatis vincula, per qualiacunq; nostra præsertim sub tempus hujus sacri bel-
, li erga vos merita & sangvinem Polonum libenter impensum, sit in eo ca-
,su apud Excell. V. aliqua Regiæ Majestatis, & Reip. honoris cura, qui
,tali, ut memoravi, modo in nullius contumeliam vertetur. Quodsi hæc
,obtinere ab Excellentijs V. impossibile erit, protestor coram Deo O. M.
, hæc omnia ex alto prospiciente, bina me consequenter vice in honore Prin-
,cipalis mei violenter oppressum, non habereque alium procedendi mo-
,dum nisi extra delineata Castra aliquem à parte non controversum locum,
,quem mihi nemo invideat, capiendi, indeq; cum Excell. V. quamvis pa-
, rum loco discretum animo tamen junctissimum de communi Reipub: Chri-
, stianæ bono tractare me oportebit, ex loco quasi exilij, cum inter Excell.
, V. salvo honore locum habere non possim, si quid verò ex hâc contro-
,versia sub oculis communis hostis nostri scandali enascitur, judicabit orbis
,& posteritas quis in culpa, an qui læsum enormiter honorem jure defen-
, sionis naturali tuetur, an qui illum totaliter evertere prætendit, horum
, omnium ego suo tempore Seren. Regi & Reipub: rationem dabo, & fidu-
,ciam habeo, quod modus agendi meus modestus, civilis, patientissimus,
, quanquam inter tot martyria non modo laudem, sed & compassionem
, reportabit neq, me quenquam ex Excell. V. læsisse puto, cum nihil in-
,ter succedentia mala agam, quàm in omni moderatione animi & religi-
,osè observato Excell. V. cultu tempestati cedam. Si quid adhuc compas-
,sionis & teneritudinis erga afflictam sortem meam in animis Excell. V.
,inveniri potest, iterum atq; iterum peto concedite extorri fœderato a-
, liquot jam dies in navi non modo cum incommodo, sed magis cum de-
,decore characteris mei, commoranti, & nihil magis quàm favores vestros
,ambienti locum inter vos, qui uti superius innui, salvo honore Seren. Regia
,& Reip. acceptari possit: reparabitur ita si quod hactenus sub oculis hostis
, extitit scandalum, cum nos ita accommodata amicabili modo contro-
, versia eo arctiori nexu conjunget, & mutuus amor per ipsos obices elu-
,ctatus crescet. Quod cum totum sit in manibus Excell. V. in meis ne-
,quaquam, non dubito Excell. Vestras ad æquiora erga me gentemq;
,meam consilia descensuras, quarum me favoribus recommendans, ejus-
dem

„dem circa optimam valetudinem læta omnia & prospera voveo. Daban- *A.C.*1698.
„tur in navi mea ad Danubium sub Carlowiec die 28 Octob. 1698 Anno.

PUNCTA AB ORATORIBUS

PRINCIPUM CHRISTIANORUM PORTÆ OTTOMANNICÆ IN FAVOREM SANCTÆ FIDEI ROMANÆ PROPONENDA ET PROMOVENDA.

1mum. Ut Catholici possint liberè vivere in suo ritu, instaurare suas „Ecclesias, & illas frequentare sine ullo impedimento & aggravatione sub „quocunq; prætextu.

2dum. Ne Ecclesiæ Catholicæ latinæ, & ipsimet Catholici per totum „Imperium Ottomannicum dispersi, ullo modo sint subjecti Gubernati- „oni Patriarcharum & Episcoporum Græcorum, & ne prædicti ullum „jus & Dominium habeant in Catholicos Latinos, quoad lites intentan- „das, aut eleemosynas, & alia similia, præcipuè verò, ut ritus Latinus „habeat distinctionem à Græco quoad jurisdictionem & dependentiam.

3tium. Ut Episcopis, Missionarijs & Religiosis Latinis liceat residere, „abire, redireq;, æq; per maria, ac per terras, ad suas Residentias, liberè „in suo habitu & vestimentis, nec non cum supellectili, fasque sit illis „celebrare, prædicare, & alias juxta suum ritum functiones peragere, su- „as inter Ecclesias, præterea administrare Sacramenta non modò in su- „is Ecclesijs, sed etiam domibus & villis, aut campis, hoc est, ubicunq; „necesse fuerit, servire Christianis captivis, infirmis, etiam in ædibus „suorum Patronorum seu Dominorum, neq; ideo graventur Christiani „& Religiosi ullis contributionibus aut gabellis.

4tum. Ne post mortem Episcoporum, Missionariorum & Religiosorum „Latinorum supellex illorum fisco addicatur tam sacra quàm domestica, „neq; pro eorundem sepultura sit necesse licentiam rogare, aut quidpi- „am ad id impetrandum contribuere aut solvere.

5tum. Ne Episcopi, Missionarij & Religiosi necessitentur ad hoc, ut „Cursores seu Tabellarios tam equites quàm pedites tectis suis excipiant, „aut in illorum necessitates quidquam contribuant.

5tum. Ut Ecclesiæ, terræ & domus quas ante bellum possidebant præ- „dicti Missionarij & alij Catholici Latini præcipuè de Chio restituantur, „ut possint reædificari, restaurari, possideri, & fructus ex illis iydem li- „berè percipi, qui ante bellum ex ijs percipiebantur.

7mum. Ut Bassæ, Cadi, Gubernatores aliiq; Portæ Ottomannicæ Mi- „nistri per totum Imperium sparsi, prohibeantur à Sultano facilè audire „calumnias Schismaticorum & Hæreticorum confingi solitas contra Ca- „tholicos Latinos, Maronitas Sorianos, Chaldæosq;, Armenos Græcos & „alios cujuscunq; demum nationis in Provincijs Imperij Ottomannici „residentes neq; ab ijsdem Hæreticis ex æmulatione quadam aut In- „vidia accusati tanquam Papistæ Proditores aut rebelles Sultano ad ju- „dicia trahantur, & carceribus pænisq; indebitis subjiciantur.

8vum. Ut restituatur & stabiliatur in sua sede Patriarchali usq; ad vi- „tæ suæ tempora Rever. Ignatius Petrus Patriarcha Sorianorum ex qua „pulsus est ob calumnias à Schismaticis confictas, & ut lacerentur & „aboleantur omnes processus judiciarij & scripturæ factæ Aleppi contra „eundem à suis persecutoribus procuratæ, tanquam contra rebellem Por- „tæ Ottomannicæ imò ut econtra declaretur, esse, cum omnibus suis

 Epi-

A.C. 1698 ,Episcopis Sorianis fidelis subditus & tributarius Portæ Ottomannicæ.

9num. Ne Christiani bello capti aut empti maximè fœminæ & earum ,filij à suis DD. impediantur, quominus possint suas adire Ecclesias, ibi- ,demq; Missas audire & Sacramenta frequentare in Ecclesijs vel Capel- , lis Religiosorum, Mission.riorum, multò minus ab iisdem DD. suis ne- ,cessitentur coganturq; ad deserendam fidem suam Christianam.

10mum. Ne post liberationem eorundem per publica pacis fœdera sta- ,bilitam, & ex mutuo partium consensu initam retineantur captivi , Christiani, non solum subditi quorumcunq; Principum Christianorum, ,sed maximè Imperatoris, Regis Poloniæ & Reip: Venetæ, quemadmo- ,dum & illi qui sunt subditi Domino Papæ, ubicunq; demum reperiun- ,tur dispersi per Provincias Imperatorij & Dominij Ottomannici.

11mum. Ut Patres Minorum de Observantia S. Francisci restituantur ,& manuteneantur in antiqua possessione locorum, quæ habuerunt in ,Terra Sancta, excludanturq; ab ijsdem omnes aliæ nationes & specia- ,liter Græci, qui nunquam cessant quærere occasiones usurpandi præ- ,dicta sanctuaria.

12mum. Ut omnibus modis possibilibus tentetur restitutio Ecclesiæ Ga- ,latensis, spectantis ad Patres Minorum Conventualium & jam in Mo- , schæam conversæ, vel saltem ut obtineatur in recompensam alius locus ,pro nova Ecclesia fabricanda.

13um. Procurètur ut omnino restituatur sedi suæ Archiepiscopus Na- ,xiensis pulsus in Modon à multo tempore, cũ gravissimo detrimento pau- ,perum Christianorum.

14tum. Ut obtenta in præfatis punctis privilegia à Legatis Principum ,Christianorum transcribantur & copiæ illorum authenticæ transmit- ,tantur ad omnes Imperij Ottomannici Bassas, Gubernatores, Cados & ,alios Ministros Imperij Ottomannici, quatenus Magistratibus commu- ,nicentur, publicentur & officiorum actis ingrossentur, ut imposterum ,inviolabiliter observentur & executioni mandentur tam à præsentibus ,quàm à futuris statûs Ottomannici Ministris.

DECLARATIO ILLUSTRISSIMORUM DD. CÆSAREORUM.

NOs infra scripti Sacræ Cæsareæ Regiæque Majestatis ad tractatus pacis cum Porta Ottomannica Legati extraordinarij & plenipoten- tiarij testamur, & declaramus & notum facimus omnibus, quorũ ,interest: quòd neq; in præsentibus, ubi subsistimus, nunc castris, neque ,in illis unde huc venimus, ullus unquam locus respectũ Illustrissimorum ,& Excell. Poloniæ, Venetiarum & Moschoviæ Legatorum (salvâ cujusq; ,præcedentia) primus in ordine, secundus, tertius aut postremus ,habitus fuerit: aut considerari potuerit, aut adhuc à quopiam possit. ,Neq; ullum fuerit propositum uni dictorum DD. Legatorum præ altero, ,quacunq; ratione & modo prærogativam, præcedentiam, aut alteri ex ,adverso præjudicium, in distributione aut assignatione loci pro statio- ,ne sua addendi vel demendi, inferendi vel auferendi; sed etiam semper ,fuisse mentem, ut quem quisq; locum in primis quidem castris indistin- ,ctè, in his verò præsentibus, quòd quisq; conventi quadrati latus sibi ,commodum elegisset, illius fore absq; ulla consequentia aut controver- ,sia, quin etiam quemvis nostrûm & reliquorum DD. Legatorum, si sci- vissct,

„ vifſet, ab Illuſt. & Excell. D. Poloniarum Legato alium locum, aut la- A.C.1698
„ tus aliud propoſiti quadrati, quàm id, quod ei per acceptatam diſtribu-
„ tionem obveniſſe hucuſq; ſuppoſuimus: ab initio & re adhuc integra,
„ ſive in his ſive in prioribus caſtris electum aut deſideratum eſſe, nun-
„ quam illum ipſum D. Legatum eatenus impediendi, minus homines e-
„ juſdem exinde removendi intentionem ſibi in animum inducturum fu-
„ iſſe, adeoq; neminem ante dictorum DD. Legatorum quidquam ſibi
„ juris aut prærogativæ ex quacunq; cauſa loci, reſpectu cujuſvis alterius
„ ex DD. Legatis quo quis ante vel poſt, à latere vel tergo ſtationem ſu-
„ am, ſive in his, ſive prioribus, ſive quibuſcunq; fors tempore hujus con-
„ greſſus adhuc mutandis caſtris occupaverit, fixerit aut verterit, quo-
„ cunq; etiam ſub prætextu attribuere voluiſſe aut potuiſſe, aut in præ-
„ ſens velle aut poſſe. Super quo Illuſt. & Excell. D. Legatum Poloniæ
„ tam noſtro, quàm cæterorum Illuſt. & Excell. DD. Confœderatorum hic
„ præſentium Legatorum nomine aſſecuramus harum teſtimonio litera-
„ rum propria manuum noſtrarum ſubſcriptione ſigilliſq; noſtris muni-
„ tarum. In caſtris ſub Carlowic die 31 menſis Octob. Anno 1698.

Wolffgangus Comes ab Ettingk. (L.S.) Leopoldus Comes Schlik. (L.S.)

Supra poſitam declarationẽ ut veritati, æquitati & rationi conſentaneam per omnia ratam habere me atteſtor propriâ manûs meæ ſubſcriptione, ſigilliq; mei appreſſione.

(L.S.) Carolus Eques Ruzini.

PROPOSITIONES

PER SACRÆ CÆSAREÆ REGIÆq; MAJESTATIS LEGATOS Extraordinarios & Plenipotentiarios exhibitæ, & Sereniſſimi Turcarum Imperatoris Legatis Plenipotentiarijs pro declaratione eorundem reſponſoria conſignandæ.

In nomine Sanctiſſimæ & Individuæ Trinitatis.

POſtquam ad reducendam tranquillitatem & extingvendas belli hujus cruenti æquè ac diuturni flammas inter Auguſtiſſimum & Potentiſſimum Romanorum Imperatorem cum Sereniſſi. & Potentiſſimis ejuſdem Confœderatis, Rege nimirum ac Rep: Poloniæ, inclyta Venetorum Rep: & Magno demum Moſcoviæ Czaro ſucceſſivè factis belli ſocijs (ſalvo cujuſq; ordine & præcedentia) ex una, & Seren: & Potentiſſimum Turcarum Imperatorem ex altera parte abrupti aliquot abhinc annis tractatus egregia & ſincera Sereniſſimi & Potent. Magnæ Britanniæ Regis, uti & Præpotentium Fœderati Belgij ordinum, utpote mediatorum univerſim receptorum adhibita per ſuos apud Portam Ottomannicam Legatos Plenipotentiarios operâ, non modo reaſſumpti, verum & indefeſſa eorundem applicatione eò uſque promoti ſint, ut pro fundamento & baſi pacis ſive armiſtitij tractandi atque concludendi propoſita per dictos Dominos Legatos Mediatores, illa inter utrumq; Imperium pridem uſitata norma; *uti poſſidetis, ita porrò poſſideatis*, utrinq; ſine omni limitatione, exceptione, aut etiam reſervatione, ab Auguſtiſſimo Romanorum Imperatore & Sereniſſima Venetorum Republica præſcriptis verbis per ſolennes ultro citroque DD. Legatorum Mediatorũ in ſcripto exhibitas declarationes acceptata: pro reliquis autem ſupra no-

A.C.1698 minatis duobus DD. confœderatis utiliter pro eodem favore in stipulationem similiter & obligationem respectu Portæ Ottomannicæ deducta fuerit atq; confirmata, vigore cujus confœderati Principes universa & singula, tam quæ actu possident, Provincias, Territoria, Ditiones, Urbes, Arces, Castella, Insulas, dependentias aut quovis alio nomine vocanda jura, quàm quæ ad finalem usque pacis subscriptionem in possessionem eorundem pervenire possent, sive per viam armorum, sive per occupationem, cessionem, aut quemvis alium legitimum modum, illa omnia perpetuo plenoq; jure & dominio possideant, ijsq; deinceps liberè, quietè & pacificè perfrui possint & debeant, eaq; porrò ratione belligerantes Potentiæ in congressum ad confinia utriusq; Imperij instituendum consenserint, ut ibi præsentes eorundem legati facultate & mandatis sufficientibus instructi opus ipsum adeo sanctum perficere, & non minus obstacula quæcunq; reducendam quietem in præsens aut in futurum impedire aut turbare possent sedulò removere, quàm vicissim omnia, quæ paci & tranquillitati consolidandæ firmandæq; convenientia judicaverint, fideliter conferre valeant promovendo cujusq; confœderatorum particularem quoq; convenientiam, & definiendo positivos confiniorum limites pro majori pacis & tranquillitatis incremento.

Legati proinde S. Romanorum Imperatoriæ Majestatis ad hos tractatus deputati extraordinarij & plenipotentiarij ejusdem summa præfatæ suæ Majestatis nomine sequentes DD. Legatis Mediatoribus exhibent propositiones, super quibus per Turcicos Plenipotentiarios admissis, inducias pangere parati sunt ac instructi.

Propositio Prima

Ut juxta fundamentum *uti possidetis* in præsenti certi, clari & expressi in universum Cæsareæ Majestatis cum Turcarum ditione continijs limites constituantur, ijsq; naturalibus, quantum fieri poterit terminis, montibus, fluminibus, & sic ubi sylvæ sint, congesta cæsarum arborum strue, vel ubi neutrum horum suppetit educenda fossa, aut erigendo aggere distinguantur, neq; uspiam in utriusq; Imperij territorijs quidquam indistincti aut confusi relinquatur, ad evitandas omnes controversiarum, disturbiorum & incursionum occasiones ipsaq; confinia ut umq; Imperium contingentia ad facilitandos tractatus in tres partes dividantur nempe respectu Petrovaradini 1. Transdanubiana 2. respectu ejusdem Cisdanubiana & Cisavana & 3. deniq; Transsavana & Croatica, quæ ultra citraq; Unnam fluvium ad Puppinam montem usq; porrecta dignoscantur.

Propositio Secunda

Confinia Cæsareæ Majestatis trans Danubium incipiendo ab extrema Moldaviæ ora qua Podoliæ fines respicit continuis alpibus, queis Transsylvania (optimo Pleno & perpetuo jure Cæsareæ Majestati vindicata nullisque in posterum portæ Ottomannicæ prætensionibus aut prætensionum reliquijs obnoxia) cingitur & primum à Moldavia deinde à Vallachia usque ad portæ ferreæ viciniam naturæ ipsius opere & beneficio dividitur discreta & separata intelligantur. Tum porrò à dictis alpibus procurrens Orsovam usq; montium catena: territorium Almas dictum à fronte Promontorio Orsaviensi, à dextero latere Danubio, qui ab Orsava usq; ad Carasne penes Vupalancam influxum eo pertinet, à tergo verò dicto rivo Carasna conclusum maneat sub Cæsareæ Majestatis Dominio quemadmodum in vera ejusdem & certa possessione hucusq; fuisse constat.

Inde linea à Caransebes & Lugas in longitudine usq; ad Begham fluvium, in latitudine autem tribus Ungaricis versus Danubium & Temesvarinum milliaribus: quousq; Cæsarea dictis in locis præsidia possessionem suam

suam exercent præstrusoq; aggere aut fossa pro limite statuatur. Post Beg- *A.C.*1698
ha fluvius Temescensem Panatum ab Ungaria separet: maneatq; illa ex parte utriusq; Imperij terminus, quippe per fortalitia Cæsarea in ulteriori littore, tam Marusij quam Tibisci ædificata & firmata præsidijs, tota Regio illa jam descripta Amarussio & Tibisco usq; ad Beghæ ostium, actuali Cæsareæ Majestatis possessione teneatur: tum demum à Beghæ influxu quod reliquum est ad Danubiū usq; Tibiscus fluvius utrinq; dividat ac distingvat.

Propositio Tertia.

Cis Danubium & Savum omnis quaquaversum patet Regio, dextro descendentis Danubij & sinistro descendentis pariter Savi latere usq; ad amborum confluxum clausa verè & plenè à Cæsareis possessa, eisdem maneat: nulla Turcis ad hanc Savi partem reliqua aut relicta prætensione Confinia verò cum Imperio Ottomannico ad Savum contermina ita distingvantur, ut dextera decurrentis Savi, aut sinistra ejusdem adversi fluminis ripa non ultra Ottomannorum ditiones esse intelligatur, nisi quantum à Belgrad ascendendo usq; ad Bosnæ fluvij ostium illa ex parte Savo imminet.

Propositio Quarta.

Confinia demum Cæsareæ Majestatis Transavana, ut naturalibus quantum fieri potest terminis insistamus, ab ante-dicto Savi angulo, ubi Bosnam fluvium recipit dextro ejusdem Bosnæ, si adversus flumen eatur margine usq; ad arcem Deboi Bosniam interiorem versus distincta sint; inde vero ducendā rectā ad Novi usq; extremum Cæsareæ Majestatis supra Unnam fortalitium lineam, per æqualem ubivis à Savo distantiam qui adversus ascendenti tribus milliaribus Croaticis semper ad dextram erit, discernatur prout hactenus quoque totus ille tractus trans Savum in modo dicta longitudine ac latitudine erectis & munitis speculis per Cæsareum militem custoditus, & convenienti locorum circa arces Cæsareas dependentia in possessione habitus fuit. Postremò deniq; quæ respectu Carlostadij cis Unnam incipiendo à Novi primo ad fontem Clinæ fluvium, dein rectà in Pluin ad Corannam, inde penes dictam Corannam ascendendo per Dresnig ad Plesoviam, Kuk, Malin, Temermisam & Pupinnam montes, ipsiusq; Unnæ scaturigines utpote ultimum illa ex parte cum Imperio Ottomannico communem terminum sita sunt confinia ejusdem quibus ad subscriptionem armistitij hujus possessa & distincta fuerint limitibus, clara tamen, quantum licebit, locorum expressione, nec non ducenda linea, fossa, vallo, aut cædendis arboribus ut in Croatia fieri solet, inposterum quoq; distincta sint, maneantq;. Insulæ quoq; in fluminibus utriusq; Imperij confinia distingventibus positæ, quæ ab alterutra paciscentium parte subscribendi armistitij tempore occupatæ sunt & inposterum enascituræ neutrius partis sint, nec à quopiam occupentur, sed vacuæ desertæq; relinquantur. Quibus per triplicem divisionem enumeratis, & recepto pacis fundamento per omnia conformatis limitibus, si jam recensito modo confinia discernantur & rectificentur: quibusvis inposterum inter utriusq; Imperij subditos de territorio controversijs damnisq; quoq; inde emergentibus ac hostilibus vel maximè invasionibus, unde vix non omnis bellorum origo præteritis temporibus præcessit, facillimè præcavebitur.

Propositio Quinta.

Respublica Rabusia sub utriusq; Paciscentis Imperatoris sit clientela & protectione cum plena & integra fruitione libertatis & commercio-

 rum

A.C.1698 rum terrâ mariq; . Immunitatum quoq; & Privilegiorum in utriusq; dominijs, quemadmodum ijs hactenus gavisa est libera ab omni tributo, nec alia quavis exactione, quoad futurum, per neutrum oneretur unquam aut gravetur.

Propositio Sexta.

Licitum & liberum esto utriq; partium confiniorum suorum securitati, quocunq; meliori visum fuerit modo providere, & pro arbitrio, commodo aut necessitate sua ædificare, reparare, munire & fortificare quævis loca, durante bello acquisita & tractatu pacis confirmata, vel quæ directè, immediatè & absq; ulla controversia in ædificantis solo, ditione atq; districtu sita esse dignoscentur, neq; ei in hâc aut altera parte quidquam impedimenti fiat. In alieno verò solo, ditione atq; districtu quemvis locum ædificare, reparare, munire aut fortificare durante pace neutri liceat.

Propositio Septima.

Incursiones hostiles & occupationes, devastationes & depopulationes Territorij utriusq; Dominij, aut eorum qui sub protectione contrahentium Imperatorum deinceps vivent, omnino severissimis mandatis prohibitæ sint & illicitæ. Transgressores verò articuli hujus ubicunque comprehensi, statim incarcerentur, pro merito puniantur, absq; ulla remissione: & damna per eos facta aut illata exactissimè & cum omni causa resarciantur, atq; Capitanei ipsimet commendantes & Præfecti utriusq; partis ad procurandam parti læsæ promptam satisfactionem sub amissione officij non solùm, sed etiam vitæ & honoris adstricti sint atq; obligati.

Propositio Octava.

Maneat porrò etiam illicitum futuris quoq; temporibus receptaculum vel fomentum dare malis hominibus, rebellibus, subditis, aut utriusq; paciscentis Cæsaris inimicis, sed ejusmodi homines proprijs Dominis tradantur, eumq; in finem liberum esto & integrum prædones, raptores, etiamsi alterius partis sint subditi, quos in ditione sua deprehenderint, merito supplicio afficere, qui si deprehendi nequeant, Capitaneis aut Præfectis eorum, si alicubi eos latitare compertum fuerit, inducentur, ijq, illos puniendi mandatum habeant. Quodsi nec hi officio suo in punitione talium sceleratorum satisfecerint indignationē Imperatoris sui incurrant, officijs exuantur, ac ipsimet pœnas pro reis luant. Quoq; magis nefariorum hujusmodi petulantijs cautum sit, neutri partium liceat intertenere & alere Haydones quos liberos nuncupant, plagiarios Pribeck dictos, atq; id genus gregariorum, qui non sunt alterius Principis stipendio conducti, sed rapto vivunt, quiq; eos aluerint, pro demerito puniantur

Propositio Nona.

Ad tollendas penitus quascunq; in confinijs super aliquo articulorum armistitij hujus, aut quavis de re inposterum enascentes controversias, differentias aut discordias, ubi prompto & maturo remedio opus sit, ordinentur utrinq; in confinijs primo quoq; tempore electi pari numero commissarij, viri graves, probi, prudentes, experti atq; pacifici. Hiq; loco opportuno convenientes sine Exercitu cum æquali personarum comitatu omnes & singulas hujusmodi controversias emergentes audiant, cognoscant, decidant & amicabiliter componant, talem deniq; ordinem & modum constituant, quo utraq; pars suos homines & subditos citra omnem tergiversationem vel prætextum gravissimis pœnis ad sinceram ac firmam pacis observationem compellat. Quodsi verò negotia tanti momenti occurrent, quæ per commissarios utriusq; partis componi & expediri non possent, tunc ad ambos potentissimos Imperatores remittantur, ut ipsi complanandis ijsdem.

dem sedandis & extingvendis modum & ratione invenire & adhibere valeant. *A.C.*1698

Propositio Decima

Captivati ex utraq; parte omnes fœminæ & mares, milites & subditi, cujuscunq; nationis & ætatis tam publici quam privati juris, sive per Turcas, sive per Tartaros, sive per rebelles Plagiarios aut quoscunq; sub utriusq; Imperij Dominio aut clientela viventes capti & ubicunq; Constantinopoli in Septem turribus, balneo ibidem penes armamentarium, alijsq; publicis aut privatis carceribus, triremibus vel etiam apud Pyratas Africanos aut quoscunq; alios detenti fuerint, statim post conclusam & publicatam pacem sive armistitium ab omni servitute liberati dimittantur, proprijsq; Dominis absq; litro, bonâ fide restituantur & quàm citissime quidem ij, quorum nomina scripto exhiberi poterunt, uti & siqui vigore pacis ultimæ Anno 1664 ad Vasuacum in Castris Turcicis conclusæ restituendi superessent.

Quo autem certior & plenior eatenus subsequatur effectus, designentur honesti & charitativi utrinque Commissarij, qui articulum hunc ubicunq; opus fuerit in solatium captivorum utriusq; sexûs promulgari curent, captivos recipiant, necessaria ijsdem subministrent, eosque certis locis securos ad confinia utriusque Imperij promoveri faciant. Qui verò captivos Mares aut fœminas occultare, subtrahere aut eorundem liberationem violenter impedire præsumpserint, gravibus pœnis afficiantur. Iudices etiam locorum ejusmodi fraudibus conniventes, aut consentientes ab officijs remoti, condignè mulctentur. Executio quoq; articuli hujus in Imperio Ottomannico fiat per Legatos residentes, Missionarios Romano-Catholicos nec & Trinitarios, speciali Religione captivorum servitio & eliberationi devotos, quibus liber ubiq; hunc ad finem passus per Tartariam æq; ac Turciam, nec non commorandi, quantum opus fuerit facultas in solito eorundem habitu rubrâ & cærulea cruce signato concedatur in Ægypto & remotioribus tum Asiæ tum Africæ terris necessaria & efficax per Beiger Begos & locorum Commendantes ubivis præbeatur ad liberandos captivos assistentia. Pari promptitudine In conquisitione, redditione & liberatione Turcarum captivorum ex parte Romanorum Imperatoris ejusdem Officialium & militum Germaniæ, Hungariæ, Rascianæ & cujuscunq; nationis, vicissim ubivis compensanda, Tartarorum deniq; Chanum reliquasq; sub clientela Portæ degentes nationes & populos ad exactam conventionis hujus observantiam obligare & adigere Potentissimus Imperator Turcarum in se suscipiat & pollicetur.

Propositio Undecima.

Custodiam Ssmi sepulchri cum Ecclesia & fornice sancti præsepis in Bethlehem & aliorum sanctorum locorum Hierosolymis existentium antehàc Christianis & Sacerdotibus Franciscanis semper permissam, pleniori quam unquam habuerunt, formâ confirmabit prædicti Ordinis Religiosis & Christianis Romano-Catholicis Seren: & Potent: Turcarum Imperator, servabitq; liberam, quietam & constantem præfatis Religiosis Franciscanis sub sua protectione possessionem deinceps non auferendam, concedetq; insuper liberam Christianis Romano-Catholicis dicta loca sancta adeundi & redeundi facultatem non interturbato aut impedito tam ijs in partibus, quam in ipso etiam itinere Religionis Romano-Catholicis obeundæ exercitio, neq; peregrini euntes aut redeuntes nummorum petitione, alijsq; vexationibus affligantur aut contemptui habeantur. Patriarcha item Serianorum Ignatius Petrus, unà cum omnibus istius nationis Episcopis, Sacerdotibus, Religiosis, alijsq; Religionem Ro-

mano

A.C.1698 mano-Catholicam profitentibus, in pristinum statum & sedem suam Patriarchalem plenariè restituatur, atq; ipsius & eorundem Successores in eodem statu quietè relinquantur, nullo unquam tempore deturbandi. Tam modò dicti æquè ac omnes in universum Romano-Catholici cujuscunq; status, gradûs & conditionis fuerint, per totum Imperium Turcicum gaudeant & potiantur iisdem privilegiis, exemptionibus & immunitatibus quibus olim & ante præsens bellum gavisi & potiti sunt: & restituantur in eum statum hac lege Missionarij Catholici ritûs Latini & Religiosi in Ecclesias, Domos & bona omnia, quæ ante nuperam per Turcas recuperationem in Chio Insula tenuerunt.

Sitq; integrum ibi & ubiq; per Ottomannicum Imperium non solum Patriarchis, Archi-Episcopis, Episcopis sed & alijs eorundem Sacerdotibus & Religiosis quocunq; nomine veniant, templa destructa reædificare, præsertim Franciscanorum Conventualium & Minimorum in Galata, Kiprowicz & circumvicinis locis, imò quævis alia uti & Cænobia studio vel casu combusta aut ruinata nihilq; eo nomine à Turcis, Schismaticis vel quocunq; alio petatur aut extorqueatur. Facultas etiam detur, quemadmodum cæteræ nationes Christianæ proprias habent Ecclesias, ita Germanæ pariter nationi in Galata & Pera extruendi, eum in finem domus quasdam coëmendi. Trinitarij quoq; super memorati captivorum servitijs destinati Religiosi ibidem manere liberè & securè quovis tempore permittantur.

Liceat porrò iisdem Romano-Catholicis ritû suo Divinum servitium peragere, Evangelium legere, mortuos liberè in templo aut Religioso loco honorificè sepelire & qualcunq; alias functiones Religioni Romano-Catholicæ communes sine omni contradictione & impedimento exercere, nulliq; ex Schismaticis fas sit contra jus & leges illos perturbare, quin potius ipse Potentissimus Turcarum Imperator omni favore & gratia eos prosequatur, atq; ut sui idem faciant, jubeat seriò quoq; ac mandet quibusvis per Imperium Ottomannicum Judicibus quatenus in negotio proprio ad potestatem & jurisdictionem, obedientiam quoq; & disciplinam Ecclesiasticam Romano-Catholicorum spectantia velut causas matrimoniales similes nequaquam se ingerant, nec vim & potestatem suam adversus dicta exercere, vel Christianos Catholicos violentis mediis ad actiones Religionis suæ repugnantes cogere aut compellere ullatenus audeant vel præsumant.

Propositio Duodecima.

Libera sint cujusq; partis subditis in omnibus & singulis utriusq; paciscentis Imperatorum Regnis, ditionibus, Provincijs, territorijs terrâ mariq; commercia sine fraude & dolo peragenda, nullis teloniorum ac vectigalium exactionibus adstricta: permissâ etiam Romanorum Imperatori aut cæteris nationibus, quibus cum Turcico Imperio Cōmercium est, plena libertate in locis ad hoc electis & idoneis Cæsareos Consules nominandi & constituendi, omni immunitate & Cæsarea utrinque protectione gavisuros. Commissarij quoq; hunc in finem utrinq; quantocius denominentur, qui statim post conclusam pacem de speciali ratione & modo exactè & securè observandi imposterum hujus articuli in confiniis conveniant, tractent & paciscantur.

Propositio Decima tertia.

Tekelium nefandum Proditorem & rebellem improbissimum cruenti hujus belli authorem & execrandum imposterum cum universis & singu-

lis

lis usq; ad ipsam pacis conclusionem eidem adhærentibus, Turcæ secundū naturalem juris gentium obligationem quondam ab ijs susceptam semota omni tergiversatione mox post pacis conclusionem in potestate proximi in confinijs Cæsarei Germanici Generalis tradent ad sumendas de eodem meritas pœnas & statuendum violatæ fidelitatis exemplum, interim de ejusdē persona post conclusas inducias fideliter consignanda securos se reddent ut deputatis Cæsareis certam & sinceram stipulatorum executionem ostendere & persvadere possint. A.C. 1698

Propositio Decima Quarta.

Regula & Norma curialiū in recipiendis receptis honorandis & tractandis Ministris ultro citroq; commeantibus his pactis certa constituatur deinceps ab utrinq; sanctè & religiose secundùm distincta characteris missorum prærogativa inter gentes observanda. Vestibus liberum sit cujusq; partis Legatis Residentibus & quibusvis ejusdem hominibus pro suo arbitrio quibuscunq; placuerit, apud alteram partem uti.

Ministri porrò Cæsarei posthàc in porta Seren. Turcarum Imperatoris commoraturi, sive illi Oratoris, Ablegati, Residentis, agentis sive Procuratoris munere fungantur, vel quemcunq; titulum obtineant, ij non solùm libertate omnibusq; Privilegijs ac immunitatibus perfruantur, quibus aliorum Principum Serenitati ejus amicorum Oratores, Ablegati, Residentes, agentes aut Procuratores frui solent ac debent: sed etiam Majoribus pro distingvenda Cæsareæ Majestatis prærogativa, habeantq; liberam potestatem conducendi interpretes quos & quotcunq; voluerint. Literas iterum mittendi & recipiendi, neq; impediantur ullatenus homines aut nuntij Cæsarei qui interdum ad excelsam portam Ottomannicam vel ad Ministrum Cæsareum ibidem residentem, vel ab eo ad Augustissimum Romanorum imp. per quācunq; viam mittentur, quin potius ijsdem favor omnis & auxilium præstetur.

Propositio Decima quinta.

Duret armistitium hocce & extendatur ad triginta annos continuò sequentes à die qua ejusdem conclusio & subscriptio subsecuta fuerit: quo annorum numero elapso vel etiam medio tempore priusquam elabatur, liberum esto utriq; partium, si ita placuerit, pacem hanc ad plures adhuc annos prorogare. Has verò conditiones & articulos omnes Ablegati & plenipotentiarij Turcici à Seren. & Poten. Turcarum Imperatore & Domino suo ad formam hic mutuo placitam ratihabitum iri, seq; infallibiliter præstituros, ut solenne ratificationis instrumentum intra spatiū triginta dierum à die subscriptionis computandum aut citius si fieri poterit hic reciprocè recteq; committetur, se obligent velut id ipsum Augustissimi Romanorum Imperatoris Plenipotentiarij facturos & præstituros pollicentur.

Propositio Decima sexta.

Pax ista quamvis secundùm propositas conditiones conclusa tum demū omni ex parte robur obligationis & debitæ observantiæ vinculum accipiet & inducet, cum omnia & singula quæ de confinijs supra recensito modo ultro citroq; promissa & acceptata sunt, plenariè in effectum & executionem deducta fuerint, quod ut quàm celerrimè succedat, designentur ad limites & terminos confiniorum ponendos & distingvendos ex utraq; parte commissarij, ijsque præfigatur bimestre spatium, in cujus decursu confinia prout conventum fuerit, certis & expressis terminis ut ab initio dictum, separent, determinent & articulos pacis juxta sibi commissa exequantur.

Propositio Decima septima.

Conclusis verò semel & roboratis hisce per executionem inducijs, sit

 exinde

A.C.1698 exinde statim usq; ad triginta, prout conventum erit, annos proximos & integros inter Augustissimum & Potentissimum Imperatorem Romanorum ex una, ipsumq; Seren. & Poten. Turcarum Imperatorem ex altera parte & utriusq; partis hæredes & Successores ac ambarū etiam partium Regna, Principatus, Dominia, civitates, urbes, terras, loca, sive terrestria sive maritima subditos ac milites mutua, bona, vera, certa ac firma pax ac amicitia, ad cuius observationem teneantur & adstringantur severissimis mandatis sub pœna capitis omnes & singuli, ipsiq; Seren. Imperatoris Turcarum Bassæ, Belger, Beghi & quilibet Capitanei Officiales, Ministri, milites & subditi cujuscunq; gradus & ordinis extiterint vel quocunq; nomine vocentur, ubiq; locorum & gentium sui Imperij aut sub ejusdem clientela & protectione existentes & ipse quoq; Tartarorum Chamus cum universa gente & militia sua quovis nomine vocitata, qui posthâc nullo colore, ingenio vel prætextu quæsito durant Provincijs Romano-Cæsareis Dominicis eorumq; finibus, limitibus & quibuslibet locis terrestribus vel aquaticis quocunq; modo terra marive arma, vim vel hostilitatem aliquam inferre, vel Cæsareos Duces, Capitaneos, Præfectos, milites aut subditos germanos, Hungaros, Croatas, Rascianos aut cujuslibet demum nationis ad arma lacessere, sed cum illis sinceram pacem & bonam vicinitatem servent ac sanctè colant, contravenientes autem seriò graviterq; puniantur, quemadmodum vice versa Seren. Romanorum Imperator universis suis Capitaneis, Præfectis, Officialibus, militibus, Ministris, ac subditis limitaneis tam Germanicæ, quam Hungaricæ, Croaticæ, Rascianæ & cujusvis nationis seriò & sub pœna capitis demandabit, ut hanc pacem sanctè, firmiter & inviolabiliter observent & Bassis, Belgher Beghis Sanczíachis & quibuscunq; demū Præfectis, & cujuscunq; nationis militibus, ac subditis portæ Ottomannicæ arma, vim, vel ullam hostilitatem inferant, nec eosdem ad arma lacessant, sed cum illis pacem & bonam vicinitatem sanctè colant & in eos qui adversus hocce deliquerint serio ac graviter curabit animadverti.

Propositio Decima Octava.

Ut quoq; tanto magis armistitium hoc bonaq; inter ambos Potentissimos Imperatores amicitia firmetur ac coalescat, certum in hoc congressu & huic articulo inserendum tempus statuatur, quo pax ista per solennes utrinq; mittendas legationes publico imperiali diplomate confirmabitur atq; in signum amicitiæ spontaneum munus convenientis tamen & utriusq; Imperatoris dignitati consentanei valoris afferent Legati, certus etiam locus determinetur, in quo juxta morem hactenus observatum permutatio inposterum fieri debeat Legatorum. Dictæ porrò solenni Cæsaris Legationi ad Portam Ottomannicam venienti à Seren: Turcarum Imperatore quidquid voluerit petere liceat ac permittatur.

Propositio Decima nona.

Quæcunq; conditiones in antiquis sacris capitulationibus expressæ usq; ad præsens bellum observatæ sunt, nec prædictis punctis stipulatis, aut liberrimo cujusq; possidentium Dominio, & usui ejusdem adversantur, aut præjudicant, posthac etiam colantur sanctè & observentur, cassatis & annullatis iis, quæ supradictis repugnant.

Propositio Vigesima.

Pax hæc sit generalis, ita, ut confœderatæ quoq; cum Romanorum Imperatore, & sacri perpetui; fœderis defensivi nexu ad invicem colligatæ potentiæ, Ser: Rex, & Resp: Poloniæ, Seren: Venetorum Respub, & societatem hanc postremum amplexus Seren: Moschoviæ Czarus (salvo cujusq; ordine & præcedentiâ) eâdem pace comprehensi, ante congressus

fus

sus hujus dissolutionem honestis conditionibus justam, tempori & statui A.C.1698
rerum congruam, condignamq ab Ottomannica Porta obtineant satisfactionem.

Propositio Vigesima prima.

Reservatur facultas ulterius explicandi, & amplius deducendi, item addendi, minuendi, & mutandi in articulis Ratificationis ea, quæ in supradictis conditionibus per terminos generales proposita fuerunt.

COPIA LITERARũ REGIARUM
AD TRIBUNAL REGNI.

POst tit. Redimus ex campo, plenoquè affectu in salutationem ru imus eorum, quos selectos de tribubus Patriæ hujus anni gubernatores justitiæ sanctæ esse voluit, optando ex corde, ut hic, per quem judices justa decernunt, benedicat coronæ justitiæ vestræ in solatium sitientibus eam & in propriam publici satisfactionem. Et quoniam certam accipimus notitiam, quòd inaudito exemplo alternata majoris Poloniæ iterum subire vices directoriæ virgæ prætendat, in ruinam non tantùm totius anni justitiæ administratæ per præteritum immediatè Tribunal, sed etiam in detrimentum Regni nostri, quasi sub illud justitia Generalis Tribunalis Regni aperiri usq; in hanc diem non debuisset. Velitis proinde non tantùm Palatinatuũ vestrorum decora, sed etiam Provincialium alternatarum custodes obviare huic inconvenienti, & debitam Minoris Poloniæ conservare alternatam, magis æstimando integrum Imperij nostri statum, quàm prætensum honorem annihilati jam per gratiam Dei Rokoszij. Quod quàm diligentissimè recommendamus. &c.

EJUSDEM MAJESTATIS
AD PRÆSIDENTEM TRIBUNALIS.

ACceptâ notitiâ, quòd inchoandum Petricoviæ Tribunal hanc primam disceptationem sit habiturum, de alternata & turno directionis, quæ si iterum Majori Poloniæ deferri deberet, non tantùm id esset sine exemplo, sed etiam esse deberet in præjudicium felicis regiminis nostri jam ab omnibus jurisdictionibus recogniti. Cardo hujus rei consistit in judicio præsidentiali, activitateq; tua juncta cum prudentia. Si consideraveris, quanti motus subsequi deberent, si & authoritas judicantis Tribunalis, & alternata Provinciæ, & status noster Regius uno ictu deberet infringi, ac perinde per publicum Patriæ hujus bonum intimè tibi recommendamus, ut moribus antiquis alternatæ Minoris Poloniæ authoritate tuâ assistas. Mereberis per hanc te dignam actionem, laudem, & meritum internæ quietis, & simul in respectibus nostris hanc memoriam, quam in occurrentibus occasionibus certè conservavimus.

A.C.1698

RESPONSVM TRIBVNALIS

SERENISSIMO REGI de data 9. Octob.

INfallibile, utinam felicium patriæ noſtræ ſucceſſuum, apparet ex eo, quòd Majeſtas Veſtra non tantùm ſagum induta, Regiâ dexterâ ſuâ ab impetu nos Orientis Hydræ defendit, ſed etiam ejuſdem fortis, & invictæ manûs brachium togâ amictum in viſceribus caræ relinquit patriæ. Unde colligere facile, quòd non in armis tantùm quaſſatæ patriæ propinat medelam, ſed & triumphales lauros exoptata juſtitiæ intermiſcere vult coronâ. Conſiderat hoc ſubſellium Tribunalis ſub Magno Auguſto incipiens, quòd authoritatis ac jurisdictionis ſuæ pondus à Sereniſſimis Majeſtatum ſumat radijs, ac proinde hæc aurea directionis virga nullibi meliùs, quàm ad centrum Majeſtatis Veſtræ, cum debito ſubjectionis ſenſu tendit, & inclinat. Omnes proinde labores noſtros ſub auſpicio Majeſtatis Veſtræ circa univerſi conſervationem impendendos immortali ejus conſecrando nomini, cum fideli excitatione noſtra oſtendimus nos ſubmiſſionem, & invictam exoſculamur manum.

P. S. Cùm Sua Majeſtas primò præmonuiſſet Tribunal Regni, ne variaretur alternata per Electionem reiteratam ex Majori Polonia Mareſchalci & tamen nihil factum fuerit ſecundùm intentionem Regiam, quin imò literæ paulò antecedentes inſultare quaſi viſæ fuerint, convocatum fuit Senatûs Conſilium Leopoli pro die 16. Menſis Octob. in quo hæc fuerunt propoſita & concluſa.

PVNCTA AD SENATVS CONſilium die 16. menſis Octob. Leopoli porrecta.

PROPOSITUM.

I AD inſolitum & inauditum progreſſum Deputatorum Iudicum tribunalis Petricovienſis non ſervatæ alternatæ circa Electionem Mareſchalci Provinciarum minoris Poloniæ legitime concernentis non tantùm in depreſſionem immunitatis tribunalis, ſed & derogationem iurium & antiquæ praxis, ipſiusq; Provinciæ graviſſimum præjudicium infractæ. Qualiter in tam gravi negotio procedendum?

2 In caſu non concludendæ pacis cum Porta Ottomannica, cujus eventus adhuc in incerto eſt, an non tempeſtive pro ſubmittendis auxiliaribus copijs proximè venturo verno tempore, ex vi pactorum compellare, & præcavere expediat Sereniſſimum Electorem Brandenburgicum?

3. Communicatio cum Seren. Magno Duce Moſchovitico ex multis circumſtantijs, & ipſius pacis tractatu cum Porta Ottomannica agitatione, utrum per aliquam extraordinariam Ablegationem, & conteſtationem mutuæ amicitiæ fovenda & manutenenda ſit?

CONCLUSUM

Ad 1mum Monebit S. R. M. literis ſuis Deputatos judices tribunalis Petricovienſis, quatenus à proſecutione judiciorum ſuorum non involvendo Repub: ulterioribus turbis, & motibus tantiſper ſuperſedeant donec quæſtionem iſtam univerſa Reſpub: in proximè futuris comitijs dirimat, & reſolvat.

Ad 2dum. Ut prævisa, paratáque arma habeantur in omnem eventum conti-

„continuandi belli Turcici, non omittet S. R. Majestas, quò efficacius de- *A.C.*1698
„ bitum ex pactis subsidium evincatur, etiam per extraordinarium Ablegatū
„ Magnificum Palatinum Inouroclaviensem requirere Serenissimum Electo-
„ rem Brandenburgicum.

Ad 3tium Pernecessarium existimat S. R. Majestas mutuis certare offi-
„ cijs, cum Seren. Magno Duce Moschovitico, quæ præsenti tempore om-
„ nino usui esse possunt, & idcirco curabit ablegari Generosum Boguslawski
„ Capitanenm Plocensem in partes Moschoviæ.

CXXI
CARDINALI BARBERINI
20 Decembris
Inter alia describit communem motum.

EX præteritis meis initium controversiæ Regem inter nostrum, & Electorem Brandenburgicum habuisti, nunc breviter, quid subsecutum fuerit accipe.

Repræsentatio illa juris prætensi, quo fas esse sibi credidit Ser. Elector Brandenburgicus possessionem Elbingæ apprehendere titulo Hypothecæ ab eodem typis vulgata non eam fecit in animis Polonorum impressionem, quàm vel libellus impressus, vel literæ ad Regem Senatoresq; datæ optabant vel sperabant, semper quippe est, quod non omnibus placet, committere se judicio publico nihil aliud est, nisi traijcere torrentem per putrem afferem. Plures enim illud jus summum injuriæ sibi duxerunt summæ, at insolitum hunc repetundarum modum improbârunt. Dū ergo Secretarius Elbingensis ad Regem cum supplici libello civitatis suæ & literis Cardinalis Primatis, quas jam misisse me tibi recordor, Leopolim venisset post factum consilium, illudq; Varsaviam dilatum, ibique indictū, post compellationem totius senatûs per literas circulares, post factam exercitus sui hybernalis consistentiæ dispositionem, alijs in Prussiam, nonnullis in Russiam, cæteris in Litvaniā destinatis, citis passibus Leopoli Varsaviam. S. R. M venit, ubi consilium quoq; peractum est. Mitto tibi puncta, & conclusionem ejus, omniaq; ea, quæ ex præscripto ejusdem senatûs consilij subsecuta sunt, scilicet copiam literarum restium, hoc est convocationis totius nobilitatis, quam nos pospolite Ruszenie, hoc est publicum nobilitatis motum vocare solemus. Tria universalia, nisi in primo exprimatur à Rege, quòd unum pro duobus vel etiam tribus haberi debeat, solent publicari in ordine ad convocandam nobilitatem. Rigorosissimæ quoq; sunt leges contra eos, qui in hoc conventu comparere neglexerint. Quilq; Castellanus Palatinatus sui vel districtus ducit nobilitatem, dumq; ad latus Regis venerit, Palatino eam secundùm morem & usum regendam reddit. Sciendum etiam quòd Officiales aliqui jam sint in Palatinatibus distincti. Distribuitur autem nobilitas cujusvis Palatinatus in cohortes, quarum Castellanus est, tanquam colonellus. Regina & Primas hoc gaudent privilegio, quod certus numerus personarum ad aulam pertinentium non teneatur adesse publico huic motui. Mittere tamen tenentur tam Reginalis quam Primatialis Mareschalcus computum personarum manibus suis subscriptum ad dictum congressum. Ideò hæc paulò fusius scribo in vim informationis, quam toties in similibus à me requiris. Videbis hic copias literarum ad potentias viciniores, & remotiores, tanquàm Gvarrantes vigore ejusdem senatus consilij scriptas, legationem Francisci Galecij Palatini Inowroclaviensis institutam, literas, instructionem, aliaq;. Quidquid verò re-

A.C.1698 sponsi erit addictis potentijs, mittere non intermittam, adjungo quoq; responsum Regis Electori & Supremi Mareschalci Regni. Et si quid adhuc ante expeditionem ordinariæ postæ occurrerit &c.

PUNCTA SENATUS CONSILII VARSAVIENSIS.

1. Bellum nunquam speratum inceptum est à Seren: Electore Brandenburgico, non minori audaciâ, quàm contemptu Reipub: dum inprimis ex insidiis, & sine clarigatione Elbingam capere conabatur; dein haud expectato etiam responso S.R.Maj. in potestatẽ suam redigere ausus est; ita ut ad eum legatio, quam S. R. Majestas meditabatur, jam sit extra remedium in afflictissimo hujus civitatis statu. Quomodo igitur illi succurrere, & tam gravem Reip. contemptum, & ulteriores pessimas consequentias salvare?

2. An contra tam enormem violentiam, quæ infertur fœderibus, & in omnem securitatis casum non expediat extradere literas Restium, unas pro duabus, ut post tertias sint omnes parati ad conscendendos equos; & an nunc quærenda omnia media diversionis?

3. Habetur notitia, quod ipsemet Seren: Elector cum aliquot millibus Exercitûs intendit versus Regiomontum per nostram Prussiam transire: an non expediret facere ipsi aliquam in hoc itinere oppositionem.

4. Quandoquidem Seren: Elector hac hostilitate fugit fœdera, quibus ipsi Prussia Ducalis erat addicta, an non extradendæ sunt universales literæ ad status Prussiæ Ducalis, invocando eos, tanquam membra ad corpus Reip, & assecurando illos de juribus & libertatibus, uti filios ejusdem Patriæ.

5. An ad potentias externas præcipuè mediatrices Tractatûs cum Electore Brandenburgico scribendum de hac violentia, invocando eas in succursum contra violatorem fœderis.

CONCLUSIO CONSILII.

Auditis Seren: Rex Senator sententiis, super præmissa, conclusit Extradendas esse universales Restium literas. Respondendum Electori Brandenburgico cum sensu doloris. Scribendũ ad Imperatorem, aliosq; Principes; Legationem verò expediendam ad Reges Sveciæ, Daniæ, status Hollandiæ tanquam Gvarrantos. Nulla interim hostilitatis signa exhibenda, in spem condignæ per pacata media satisfactionis, quæ omnia suo ordine seqvuntur.

LITERÆ RESTIũ UNIVERSALES

CONVOCANDO NOBILITATEM. Varsaviæ 17. Nov.

AUGUSTUS II. REX POLONIÆ.

Universis & singulis, quorum interest, præsertim Rndmo, Illust: Magnificis, Generosis, Senatoribus Dignitariis, Officialibus & omnibus Nobilibus nobis sincerè & fideliter Dilectis gratiam nostrã Regiam. Significamq &c. Insperatam injuriam, ac simul bellum infert nostræ huic patriæ Seren: Elector Brandenburgicus, dum inprimis ex insidiis volendo Elbingam astu capere, dein formali appara-

paratu Exercitûs tormentorum conductorum, suisq; in suggestibus lo- A.C.1698
catorum, & cum omnibus ad aggressionem præparamentis civitatem, prædictam ad corpus Reipub. pertinentem coëgit ad deditionem & eā die 10 Novembris in violentam possessionem recepit. Non credet hæc posteritas, præ stupore attoniti hæremus præsentes; qualiter Princeps fœderatus & vicinus gratiis Reipub: usq; ad exinanitionem jurium suorum provectus ex Illustrissimo Serenissimus, ille, qui omnem Reip: iniuriam pro sua propria habere est obligatus, ille, qui socia arma in omnem belli aleam jungere debet, eo tempore, quando Resp: bello Turcico tam diuturno, ex zelo Christiano succurrendi periclitanti Viennæ, suscepto fessa, & ad incitas redacta expedivit magnum Legatum jam experiri de pace cupiens, quando nobis, novo Regi primum bellum pro hac patria contra Paganos inchoanti debuit dare promissa juramento, pro quovis novo bello militum subsidia, arma sumpsit in Remp. Jus gentium vim patitur, quia ex jurato fœdere, perpetuo amico, inimicus ex insidiis. Patiuntur vim perpetua pacta non pridem nobiscum, ac Repub: sacrosancto renovato jureiurando. Nam si habuit aliquam prætensionem, ea debebat juxta pacta, primo per mutuam commissionem ventilari, & postea per interpositionem mediatorum & non per proprium, sic volo, finiri. Patitur Mater patria ferè à proprio filio; olim feudalibus beneficiis, recenter supremis indultis in Ducatu Prussiæ stabilito, & accipit vulnus à manu vix Christiana, quia dum ipsa tot internis & externis malis perit, quando ab intra nondum est in se totaliter pacificata, quando maximo eget auxilio ad velociorem in fine belli Turcici motum, sublevare cadentem non protrudere necessum erat Tanta audacia, & pro jure sumpta ferri potestas, quot timendas trahit post se consequentias, quàm metuendum, ne plus ultra libido dominandi serpat, præsertim cùm in aliquibus literis (uti earum testatur authenticum) nominavit se Regem, errore ne an studio? quisque facilè perpendere potest. Proinde occurrendo tam insperato malo (& avertat DEus) secuturis inde ulterioribus consequentiis, visum est nobis ex convocatione DD. Senatorum, & Consiliariorum nostrorum sine mora recurrere ad fida civium pectora, quæ in omnibus repentinis & nocivis casibus patriæ suæ murus aheneus semper esse solent; uti minimè dubitamus, quin innati amoris ardor accensurus ea sit ad occurrendum ulterioribus periculis. Omnes status & personas ad universalem commotionem obligatas præmonemus, & præsenti universali nostro uno, pro duabus Restium literis nuntiamus, ut in Palatinatibus, Terris, & Districtibus, in omnem casum omnimoda ad bellum fiant præparamenta iuxta leges, & antiquas consuetudines de bellica expeditione statutas, expectando nihilominus absq; ulla motione tertias nostras Restium literas. Quod ut ad omnium notitiam eò celeriùs pervenire queat, universale præsens in castris, Parochiis & consuetis locis publicari mandamus. In quorum fidem &c.

LI.

A.C.1698

LITERÆ SERENIS: REGIS AVGUSTI AD S. CÆSAREAM MAJESTATEM.

Varsaviâ 17 Novemb. 1698.

Post titul. *EO ipso tempore, quo ex Senatûs consulto Majestati Vestræ vi, atq; armis Seren: Electoris Brandenburgici obsessam civitatem nostram Elbingensem, ac pòst deditionem coactam significare, tantoq; vulneri medelam tanquam à mediatore fœderis perpetui Velaviensis, quærere debueramus, accepimus literas eiusdem, quibus pro sua incomparabili æquitate insolens hoc factum & attentatum non damnare modo, sed & seorsivâ Epistola Serenitatem Electoralem Brandenburgicam commonere voluit, ut ab inceptis abstineret. Jure merito tam æqua mens Maiestatis Vestræ debitas sibi gratiarum repetit uices, easq; tantò solenniores referimus, quantò grauior ac minùs sperata iniuria non in animis tantùm ciuium huius patriæ, ac praprimis nostro, sed alienis etiam iustam mouet acerbitatem. Igitur tum literis Maiestatis Vestræ prouocati, tum tabulis prædicti fœderis insistentes enormem hanc atq; hostilem Reip. læsionem eidem tanquam vicino Principi & tanquam mediatori manifestamus. Palàm est obliteratam hanc, an veriùs præsuperatam tot justissimis Reip. indultis prætensionem excessisse contra pacta, quibus utiq;, si quid contra ea resultaret, amicabiliter, non vi transigere cautum est. Sacrum etiam fœdus dum maximè juvari debuerat, debilitâsse, sociis in se conversis armis. Fœderis deniq; perpetui Velaviensis pro vasallagio, ut sonat Articulus, permissi, amaram ac uix ferendam cunctorum cordibus pœnitentiam injecisse. Hæc omnia ubi profundiùs Majestas Vestra pensata esse uoluerit, consulere tum suæ authoritati, tum nostræ ac Reipub. indemnitati, & uiolatæ securitati, omni meliori modo non intermittet. Quod feruentissimis commendantes desideriis Majestati V. optimam ualetudinem ac faustissimos precamur successus. Dat. ut suprà.*

Juvat hic inserere Responsum Brandenburgici ad literas Imperatoris, quarum supra facta mentio.

EXTRACTVM LITERARVM EX GERMANICO TRANSLATARUM SEREN. ELECTORIS BRANDENBURGICI AD SEREN. CÆSAREAM MAJESTATEM die 14 Novemb. Anno 1698 Coloniæ ad Spream.

BEnignissimas Cæsareæ Majestatis Vestræ literas familiares de data 7ma hujus debito cum respectu perlegi, Cæsareæ Majestati V. pro sinceris ejusdem remonstrationibus ratione negotij Elbingensis humillimas referendo gratias, quas ego haud aliter, quàm iteratum Cæsareæ Majestati V. pro bono publico summæ sollicitudinis, ejusdem erga me continuæ benignissimæ propensionis documentum considero, veneror; . Non minori etiam mihi est solatio, quòd dum Cæsarea Majestas Vestra ex scripto eatenus à me typis vulgato de jure & prætensione mea informari voluit,

„luit, eadem nequaquam temeraria aut perperam fundata esse visa fuerit, *A.C.*1698 „ex quo spes mihi magna, quòd non tantùm supremum numen resolutionē „meam, hypothecam in civitate Elbinga mihi competentem effectivè apprehendendi benedicet, sed etiam Regis Poloniæ Majestas & dilectio una cum „Repub. stante jure tam liquido dictam meam resolutionem non reprobabit, multò minus autem eam ob causam aliquid, unde apprehensi à Cæsarea Majestate V. publice damnosi effectus oriri possent, contra me attentabit. Quemadmodum verò solicitudinem, quam Cæsarea Majestas V. „mihi ob oculos posuit, quantum in me est, libenter tolerem, Cæsareæ Majestatis Vestræ supremis sensibus cum submissione debita reddere paratus, „ita etiam oblatam eatenus mihi interpositionem, ad officia sua ex debito respectu & singulari consideratione Cæsareæ V. Majestatis lubens accepto ipsius beneplacito, & benignissimæ dispositioni deferendo, an Cæsarea Majestas V. Regem inter & me tractatum amicabilem procurandum „duxerit, quo casu ego per omnia me tam æquanimem exhibebo, ut Cæsarea Majestas V. plenissimam inde satisfactionem habitura sit. Nescio quidem, quomodo circa Elbingam defacto res se habeat, & utrum à meis „jam occupata sit, nec ne? sicuti verò in casu quo civitas mihi acquisita „jam esset, nihilominus sub mediatione Cæsareæ Majestatis V. dummodo „ea, quæ Velaviensibus & Bydgostiensibus pactis eatenus conventa sunt, „effectivè præstentur super retraditione civitatis cum altè memorata Regia Majestate & dilectione, nec non Regno Poloniæ tractare paratus ero, „ita etiam meo Generali locum tenenti de Brandt mandatum transmitto, „ut, si civitas adveniente cursore necdum dedita esset, ille ab omni insultu, „atq; oppugnationis genere cessare, nec quidquam contra civitatem ulterius tentare, sed copias in suburbiis, quietè & citra omnem Incolarum „molestiam tamdiu collocare debeat, donec sua Regia Majestas & dilectio „se tractare, & Cæsareæ Majestatis V. mediationem acceptare velle declaraverit; quo facto dictæ copiæ in meum territorium haud cunctantes reducentur. Interim Cæsareæ V. Majestati in memoriam revocare præsumo, quod eadem dictorum Velaviensium & Bydgostiensium tractatuum guarantiam in se susceperit, & erga domum meam Electoralem expressè se obstrinxerit casu quo Polonia conventa in dictis & pactis, & domui meæ promissa præstanda, quibus hypotheca Elbingæ sine contradictione pertinet, „bono modo non præstiterit, eandem ad eorum præstationem adigendi, & „constringendi.

LITERÆ REGIS AUGUSTI

AD CHRISTIANISSIMUM. Varsaviæ 17. Novembris.

Pertulisse jam famam ipsam Majestati V. violentum Seren: Electoris Brandenburgici attentatum, armis nuper tracta in deditionem suam civitatis Elbingensis, minimè dubitamus, quò tamen clariùs constet eidem, summus noster ac Reip: ex nunquam sperato tali casu dolor, necessarium censuimus expressis hisce Majestati Vestra, uti pactorum Olivensium, Remp: inter ac Sueciæ Regem Ser: initorum, Velaviensia verò cum Seren: Electore Brandenburgico pacta vel implicitè tangentium mediatori & Guaranti palàm facere. Factum hoc nequaquam convenire cum tabulis fœderis perpetui, quibus validè cautum erat, ne parti contra partem prætendenti, vel, si quidpiam exequendum restaret, aliter procedere licitum esset, quàm

Unum per

A.C.1698 *per mediatorum requiſitionem. Eam itaq; apertam fœderis perpetui pro vaſallagio Reipub: debito in gratiam domûs Brandenburgicæ conceſſi, violentiam, ac ſecuritatis publicæ læſionem, dum Majeſtati Veſtræ communicamus, certi ſumus non aliter ſuſcepturam, quàm mente æquâ & juſtâ, quâ ut provideatur fidei pactorũ omni poſſibili modo nullatenus intermittet. Quod nos proximè experturos ſperantes D.T.O. M. precamur, ut Majeſtati Veſtræ longævam ac diuturnam vitam in bona valetudine, ac felici rerum uſu concedere velit.*

Literæ ad Regem Angliæ ejuſdem erant tenoris paucis mutatis.

Literæ ejuſdem ad Regem Sveciæ ibidem.

GRaviſſimus, quo nos ac Rempub: Seren: Elector Brandenburgicus affecit, dolor, dum recentiſſimè Civitatem noſtram Regiam Elbingenſem, vi in deditionem ſuam adegit, coram Majeſtate Veſtra uti vicino & amico Regni hujus Principe nec celari debet, nec poteſt. Turbatâ enim tam amici, tamq; vicini Regni quiete ac tranquillitate, adhuc, dum ſtante bello Turcico mala atq; incommoda inde ſecutura exiſtimamus, Maieſtatem V. pro ſua in fœdera religione ad ſe derivaturam. Super quæ, ut uberiùs Majeſtati Veſtræ mens noſtra ac Reipub. conſtare valeat, ablegavimus ex Senatûsconſulto Illuſt. & Mſcum Franciſcum Comitem in Krotoſzyn Galecki Palatinũ Junuladiſlavienſem Regni Senatorem. Ille, quidquid nomine noſtro expoſiturus eſt, M. V. benevolè acceptura, atq; plenam fidem adhibitura eſt. Nos mutuam ſemper in omni occaſione ſpondentes benevolentiam, inter proſperos rerum ſucceſſus Majeſtati Veſtræ optimam valetudinem animitùs precamur.

Literæ ejuſdem ad Regem Daniæ ibidem.

PErtinet ad M. V. rei atq; cauſæ apprehenſio, in quam nos & Remp. iſtam nihil ſimile ſperantes Seren: Elector Brandenburgicus conjecit, civitate noſtrâ Elbingenſi vi & armis nuper in deditionem ſuam coactâ. Cùm enim pactis Velavienſibus, quibus loco vaſallagij Regibus Poloniæ, & Reipub. debiti Electores Brandenburgici in perpetuum fœdus cum eadem cooptati ſunt. Securitas concluſorum ibidem ad M. V. relata, nec quidquam parti contra partem ſe judice & interprete, multò minùs armorum oſtentatione permiſſum, ſed totum, quidquid ex iis exequendum vel prætenſum reſultaret per mutuam commiſſionem, ac, ſi hæc non ſufficeret, per authoritatem Mediatorum, ſignanter Majeſtatis V. ſopiendum cautum ſit, minimè dubitavimus, quantociùs de tam atroci, & inſperato caſu Majeſtatem V. informare. Quo fine ad eandem delegavimus Senatorem Regni Illrem & M Franciſcum Comitem in Krotoſzyn Galecki Palatinum Juniuladiſlavienſem. Huic itaq; præmiſſa uberiùs expoſituro velit M. V. plenam fidem tribuere, atq; faciles concedere, quoties nomine noſtro popoſcerit, acceſſus. Nos interim eidem optimam valetudinem intra feliciſſimos rerum ſucceſſus ex animo precamur.

Similis Epiſtola ad Status Hollandiæ mutatis mutandis.

IN-

INSTRVCTIO EX CANCELLARIA REGNI 17. Nov. 1698 DATA ILLUSTRI & MAGNIFICO FRANCISCO COMITI IN KROTOSZYN GALECKI PALATINO JUNIVLADISLAVIENSI ABLEGATO AD REGEM DANIÆ, & STATUS HOLLANDIÆ.

A.C.1698

Quandoquidem in senatus consilio immediato conclusum est, ad S. Regiam Majestatem ablegare quempiam sine mora S. Regia Majestas Dominus noster Clementissimus cognitis benè tum qualitatibus, tum singulari dexteritate viri semper negotijs publicis dediti, ac Senatoris præcipui Illust. & Magnifici Palatini Iunivladislaviensis facile decrevit, ut ad aulam illam eundem absq; omni solenni charactere, solo Regni Senatoris titulo ablegaret, prout defacto ablegavit in modum sequentē.

1mo Curabit quantocius ad destinatam se aulam conferre ibidemq; servato debito sibi Regni Senatoris, & S. Regiæ Majestatis respectu ac honore, absq;. prævijs ceremonialibus privatam audientiam obtinebit, literas credentiales reddet, explicatoq; sincero S. Regiæ Majestatis Domini nostri Clementissimi affectu, & teneritudine, descendet ad negotium Elbingense, sive in eadem statim audientia, sive in secunda.

2do Ordietur rem à pactis Velaviensibus, seu Bydgostiensibus, quæ in promptu secum habiturus est, repetetq; memoriam per textus eorundem pactorum; unde, qualiter, & quomodo res gesta atq, conclusa fuerit, atque deveniet ad illud, quòd, quidquid vel exequendum, vel ex mutuis prætensionibus controversum resultaret, pactis hisce prius per mutuas commissiones, tandem per mediatorum authoritatem, si illæ non succeffissent, ventilandum, & sopiendum cautum sit.

3tio Secus factum dicet per Seren. Electorem Brandenburgicum, dum omissis his gradibus civitatem Regiam Elbingensem nil simile sperantem, armis prius per insidias, mox per apertam vim aggressus est, eandemq; in deditionem suam cogit.

4to Talem progressum inferet de facto esse contra tenorem pactorum memoratorum, imò & contra jura bonæ amicitiæ, eo scilicet tempore, quo Resp. & S. Regia Majestas Dominus noster Clementissimus Turcico bello implicitus est. Talis enim ausus, qui tranquillitatem, & securitatem publicam, tum & fœderis perpetui violat, non absimilis videtur hostium menti.

5to Cùm proinde S. Regia Majestas Daniæ sit stipulator pactorum illorum, atq; fœderis Velaviensis, concludet pertinere ad illam, uti stipulatorem, & Gvarantem his omnibus maturè providere, atq; succurrere, petetque, ut eadem Majestas Daniæ pro stipulatoria sua authoritate annitatur statum Reipublicæ, atque civitatis Elbing. quantocius in integrū restitui, quòd sic & honori suo mediatorio, & S. Regiæ Majestatis Domini nostri Clementissimi ad auspicia felicis Regiminis, ac universæ Reip. securitati consultum iri valeat.

6to Non intermittet eâdem occasione omni meliori modo, nomine S. Regiæ Majestatis Domini nostri Clementissimi instare, quatenus naves Gedanenses contra fas omne per Capitaneum Bart in portu Gedanensi vi ac dolo comprehensæ, jam verò in portu Daniæ hucusque detentæ omni libertate & immunitate donatæ exclusâ omni prætensâ deprecatione, vel quacunq; aliâ obligatione, uti innocuæ dimittantur, & expediantur. Reliqua in eum finem prudentiæ, dexteritati, ac fidei Senatoriæ committuntur.

A. C. 1698. Ad mandatum S. Regiæ Majestatis similis ad status Hollandiæ excepto puncto de navibus Gedanen..bus tum loco verbi aulam Regentiam.

LITERÆ SEREN: POLONIARUM REGIS AUGUSTI AD ELECTOREM BRANDENBURGICUM, DE DATA 17. Novemb.

Literæ Seren. V. de 17 elapsi, multò magis, nunquam speratæ civitatis nostræ Regiæ Elbingensis, aggressio, merebantur, antequam responderemus, senatûs consilium. Quo illico huc convocato, atq; intra hosce dies expedito, quid aliud respondere possumus, quàm quòd universi stupeant Seren: Vestram, rem attentasse, etiam posteritati non credendã. Fateri debet ipsam quadraginta & ultrà annorum exsuscitasse emortuam, imò tot tantisq; Reipub. pratensionibus sepultam hypothecam, tam crudis prius ex insidiis, mox apertis armis, ut quasi nunquam æternum pro remisso Vasallagio concessum, cum Repub: habuisset fœdus, hostium loco suorum, hostes Reipub: reputatura, ipsas infestas copias, innocuæ urbi admovit, eandemq; vi, in suam deditionem coëgit. Ius hoc, quod Seren: Vestra, scripto suo, typis vulgato solenne vult facere, utiq; melius notum fuisse gloriosæ memoriæ, magno Parenti suo, tanquam primo Quæsitori & tamen nunquam ausum, quidquam simile præsenti casui, imò maluisse illum Brunsbergam, & Fraunburgum, loco non traditæ Elbingæ, ut prætenderat ex pactis Velavienfibus possessas evacuare; ac restituere in manus Reipub, quàm primo illi actui (qui procul dubio magnis suberat protestantium in Repub. difficultatibus) tradendæ sibi supremitatis in Prussiam derogare. Fuisse post hac toties ab eodem & Seren: Vestra, super memoratis pactis repetita juramenta, & quidem ægrè ex parte Reipub: nolente Michiäele, recusante ultimariè per aliquot dies JOANNE III, Serenissimis D. memoriæ Prædecessoribus nostris, ob validas, atq; gravissimas Reipub: prætensiones, & cur non eo potiùs tempore suspensis juramentis, opponenda erat ista prætensio, cur non saltem aliqua ante immediatum nuper nobiscum juramentum, super iisdem injecta mentio, præsertim cum ministri à nobis designati, distinctè satis ad prætensiones quasdam in scripto desiderarunt responsum, nec obtinuerant à Ministris Seren: Vestræ. Nunc quis crederet, dum Respub: cum hoste Christianorum omnium, cruento implicita, ac distenta bello, turbari illam, ac vexari à tali Principe, qui bona malaq; ejus, pro suis propriis habere æterno fœdere, ac jurejurando obligatus erat. Deniq; omnes circumstantiæ acerbissimæ rei gestæ anteriores revocandæ forent, factum hoc nemini placiturum, nisi hostibus, cum quibus bellum atrox, & tam longum gerimus, hanc enim turbatam ac violatam Reip: à fœderato Principe, securitatem, illis solis gaudio futuram, qui nos undiq; & patriam angustiatam cuperent. Hæc non alio fine Serenitati Vestræ, omni fiducia, insinuanda censuimus, quàm

ut

ut intelligere velit se excessisse metam debiti sui, erga Remp. hanc, cujus summa semper in domum ejus, universô teste orbe extitêre beneficia, impegisse contra perpetui fœderis pacta, jureq; suo ex iis cecidisse, talemq; ausum, non modò ad intima patriæ hujus penetrasse, sed nostrum quoq; honorem ad prima Regni auspicia, sine omni præmissâ amicabili requisitione extremè pupugisse, adeoq; cunctos desiderare, ut casum istum summopere Reip, ac præprimis nobis gravem Seren: Vestra, quantocius redintegrandum, immediatumq; statum civitati restituendum curet, annitatur, vel si id minimè libuerit, saltem nullius offensæ, ac hostilitatis loco, sit acceptura, si justa tantæq; læsionis reparatio quæri, ac ministrari omninò non intermittatur. De reliquo Serenitati Vestræ bonam valetudinem intra perpetuos fœderum, amicitiarumq; successus apprecamur. A.C. 1698

CXXII.

AMICO CONFIDENTI

Ex Brzescie Litvanico, 7. Decemb.

Abitus regis in Litvaniam.

Post peractum Consilium in duobus præcipuè punctis, Elbingensis scilicet negotij, & Litvanicorum motuum, post expeditas inprimis literas restium, post destinatum quoq; Legatum ad Reges Sveciæ & Daniæ, Rempublicamq; Hollandiæ Franciscum Galeccium Palatinum Inovraclaviensem, multasq; alias literas ad vicinos & remotiores Principes, missas, desideriû superat pacandæ Litvaniæ, quæ animum Regis, nostraq; exercebat consilia. Non nimis quidem irascebatur illis Rex Seren. cùm hæc ipsa diffidia optimam occasionem, & opportunitatem adferant sub prætextu concordandorum animorum, tot millia Saxonum per hanc hyemem in Litvania tenendi sumptibusq; illius Ducatûs alendi, multa sæpe sunt in Principibus, quæ vir bonus laudare non potest, tegere & transmittere silentio potest. Interim tamen desiderium nostrum erat & votum, quatenus Rex vellet invisere Ducatum illum, & præsentiâ suâ tantos componere motus; quod libenter Rex acceptavit, nunc huc nunc illuc ut tempus & necessitas posceret transferendo se, referendoq;; summam voti sui consecutus; index enim animi sermo erat, & 18va Novembris Varsaviâ movit, implens opere quod promisit verbo. Me quoq; vix non vi, secum in consortio accepto ita, ut vix aliquot horarum interstitium habuerim præparandi me, cùm Rex ut eò securior esset comitatus mei, in meo quoq; curru abire voluit. Intra duos dies venimus Białam ad Ducem Carolum Radzivilium Procancellarium Litvaniæ, ubi lautissimè pro solita, & innata hospitalitate Principis Rex & nos omnes excepti & per aliquot dies tractati fuimus; tandem ad Brzescie Litvaniæ transtulit Rex residentiam suam, & ex hac parte civitatis in Palatio Iosephi Słuszka Castellani Vilnensis Terespole vocato residentiam suam fixit, ubi aliquod tempus mansimus, variaq; consilia, & media proponebantur, trutinabantur, & quærebantur, quibus motus illi Litvanici non perfunctoriè contra Domum Sapiehanam excitati sedarentur: est hic præsens Raphaël Leszczynski Lenciciensis Palatinus Generalis majoris Poloniæ, quem virum tu nosti & quia tu nosti amas, quem & ego amando & videri & esse volo

 constans

*A.C.*1698 constans, quod non memori modo condo animo, sed & exprimo factis; est & Thesaurarius Litvaniæ Sapieha, veniunt & abeunt multi, & ego aliquot diebus ita infirmus fui, ut nisi gratiâ primùm Dei, & pòst peritia medici Regij me salvâsset, certè literas meas has nunc non haberes; tandem, dum Rex movere Grodnam ut eò commodius, quò propius operaretur, constituisset, mihi que in medio negotiorum cursu Majestatem suam relinquere minimè conveniret, non tam prætextu infirmitatis, quàm verâ necessitate providendæ melioris commoditatis, quam esse solet, dum cum aula iter peragitur, petij licentiam, habuiq;, ut cum Duce Radzivillio, qui aliquot dies post abitum Regis iter quoque Grodnam parabat, ire possem; abijt ergo Rex, nos sequemur, utinam negotium hocce supra quod die noctequ; sudatur, & nos apparentiæ ipsæ benè sperare jubent, pro utilitate Reipub: tandem aliquando finiri possit.

CXXIII.

EIDEM AMICO CONFIDENTI

Grodnâ 29 Decembris.

Concordia inter partes discordantes in Litvania.

NUnquam commodius iter meum fuit, quàm dum ex Brzescie Bialam, & inde Grodnam in tam suavi consortio cum Duce Radzivilio Grodnam pergebamus. Deprehendimus Regem in Krinki, ubi Generalis Fleming obviàm venit cum optimis novis, ut credebantur, & testimonio publicæ quæ Litvaniam universam affecerat lætitiæ, quod scilicet concordiam exercitûs Litvanici concluserit, cujus copiam tibi mitto, venit tandem finis, finis venit & eventus præter expectationem & tam citò, &, ut ait Flemingius, feliciter tanquam Regia Babilonis spina eodem die, quo inseritur germinâsset. Ignem diceres cum nascitur statim lucet, quia pro suo jure statuit quod voluit. Adfuit præsens ut mediator & Constantinus Brzostowski Episcopus Vilnensis, qui multum ibi cooperatus est Gravis hic ictus est, & timeo ne sit aliquando fatalis prò Domo Sapiehana, sed cedere debuit necessitati, & doloris dulcorare amaritudinem, cum Rex oblatam habens à Nobilitate pro copioso satis exercitu Saxonico pro hac hyeme consistentiam plus nobilitati per dictum Flemingium favere visus est, ita, ut nobilitas in equis tunc consistens vigore universalium literarum à Kociel expeditarum, & determinati publici motûs vicina exercitui Litvanico fuerit, cui resistere quidem Palatinus Vilnensis & voluit, & potuit, sed magis quod vitaret quàm cui crederet certus, quæ fortiter cœperat, constanter urgere non poterat, cum Femingius 15000 equitum Saxonicorum & fortè plura in campo præsentâsset, eo palàm declarato, quod nobilitati assistere deberet, odia ergo non sorbere tantùm sed etiam concoquere coactus, multis diffidens non multum aberravit, spe lætiorum cuncta quæ lenit mala omnia concessit, utinam hunc mœrorem diu non lugeat, ita plurimos semper metuit, qui plurimos terrebat. Potest ergo tractatus hic conclusus inter ea numerari, quæ vi & metu extorquentur. Quis verò sponsor, ut post hanc concordiam, quæ coacta verè dici potest, non resurgant iterum motus novi, ut solent in Polonia, dum hunc tractatum nullus tuebitur rigor, & impunè licebit ad præterita redire, ex minima etiam occasione & disgustu, præterquam quod nihil in terris stabile æternumvè putandum est, timeo ne denuo eundem in lapidem pes offendatur. Præteritis temporibus dum ab aliquo similes civiles motus inceperant, qui nomine Guerræ vocabantur, statim extradebantur citatio-

nes

nes, mandata vocamus pro comitijs, & nefas erat uſurpare ſibi nomen Partium in Repub: & diviſum cum Jove habere imperium; Et qui auſus fuiſſet arrogare ſibi eam poteſtatem ſine ullo jure, inquirebat Reſpublica in factum, & compeſcebat judicio, & authoritate civiles actus. Partibus à Repub: ſeparatis non licebat quidquam inter ſe decernere, quia hoc eſt jus poteſtatis ſupremæ, conditiones conſcribere, quæ univerſos concernunt. Si eas poteſtas ſuprema non ſcribet, quæ ſecuritas, quod eaſdem iterum uſurpatæ poteſtates non ſubvertent, ab innovationibus nos cohibere deberemus longiſſimè, cum legum optimas ſciamus eſſe eas quæ ſunt antiquiſſimæ. Simultates inveniebantur ſemper inter privatos, ſed nunquam in campum deſcendebant, nec egrediebantur, quia hoc erat crimen. Nunc verò quæ authoritas Majeſtatis, & jurium Reipublicæ noſtræ, tum & comitiorum permittere diſcretioni tanta negotia uſurpantium Majeſtatem, & ſecuritatem Reipublicæ, quod vadium in cauſam contraventionis? quis rigor & executio conſtitutorum? Quapropter ita de hoc tractatu opinor, tanquam de illis figuris quas videmus in cælo, & quæ omni vento alio flante, alias ſpecies induunt. Nollem ergo eſſe Propheta verũ dicens, fœdera hæc brevi diſſolvenda, ſed ſenſum meum tibi præcipuè celare nullatenus poſſum. Perdidiſſe exercitum vellem ut domus Sapiehana doleat tantùm, non ut ſentiat, cum potentes invidiæ expoſiti ſint, tenues contemptui. *A.C.1698*

Fuit etiam legatio ad Regem à nobilitate, cujus copiam quoq; tibi adnecto, cum laudo nobilitatis in congreſſu Generali poſt caſſationem exercitûs facto.

Feſta Natalis Domini Grodnæ Rex peregit, ex meaque manu ſatis devotè communicavit, poſt quæ dum vidiſſem, quod nihil amplius faciendũ reſtaret, cumq; Rex præſentiam ſuam Wyskoviæ mihi promiſiſſet in reditu Varſaviam, præeo hodie, ſperoque brevi Majeſtatem ſuam ſecuturam.

COPIA CONCORDIÆ SECUNdæ
M. D. LITVANIÆ die 17mo Decembris.

Ita ex frequentioribus, totieſq; geminatis diffidentijs, ex occaſione manutenendæ legis, circa coæquationem jurium M D. Litvaniæ, ab ipſa Electione ſumendo principia, accenſus erat inter ſtatus Reipûb: ignis „ & ita ingens, ut, ſi omnipotens DEi manus, quæ juſtè nos pro peccatis „ noſtris punire voluit, ſeveritatem non mutaſſet ſuam, in miſericordiam, „ tota & integra Patria, ardore belli civilis, ex tam forti, & inimicis for- „ midabili Repub: in meros redigi debuiſſet cineres. Proqua clementiſſima „ gratia, uti Deo Creatori noſtro miſericordias in æternum cantabimus, ita „ Seren. Regis noſtri Majeſtati feliciter nobis imperanti, Paternâ agnitâ fe- „ licitate, humiliter gratias referimus, quod ſcintillis his incipientibus au- „ thoritate ſuâ, in ignem augeri non permiſit, & tales inter diverſa parti- „ um ſtudia diffidentium civium per Illuſtriſſimi Conſtantini Brzoſtowski E- „ piſcopi Vilnenſis cooperationem & Iacobi Henrici Flemingij Mareſchal- „ ci Pomeraniæ, Generalis exercituum ſuæ Majeſtatis, ex utraq; parte, ac- „ ceptatam mediationem, æternæ concordiæ, perfecta hæc ſunt puncta.

„ Et inprimis devenerat jam ſtatus Litvaniæ equeſtris, ad hanc reſolu- „ tionem, quod non conſiderata Novembris & Decembris intemperie pu- „ blico nobilitatis motu, ultrò & benevolè ſub Grodna congregatus fuerit, „ non alio fine, niſi ut exercitum Litvaniæ, in computo exiſtentem diſſol- „ veret, ad quem certa, & æternâ oblivione abolendas habuit prætenſio- *Diſſolvendo exercitu*

nes

A.C.1698, nes, post longas dissertationes, ab utrinque tandem, conclusum, quod ex
, nunc die hodierna in data expressa exercitus, in hanc dissolutionem convenire se declaravit, uti etiã in assistentia, & præsentia Casimiri Sapiehæ
, Palatini Vilnensis M. D. Litvaniæ Hussarorum, Cataphractorum, equitum,
, Cosacorum, & Tartarorum cohortes dissolutæ sunt, & ad suos Palatinatus & districtus, in campo sub signis & vexillis stantes abierunt,
, legiones verò exoticæ, & desultorius miles, quamvis ex mente Reip:
, jam sint dissolutæ, eriguntur tamen, & conservantur, secundùm repartitionem, pro futuro Reip. obsequio usq; ad comitia secundùm computum
, anni 1690mi Peditatuũ 2690 includendo in eo legionẽ penes Remp. usq;
, in hunc diem existentem, in tuitionem juris coæquationis per Gregorium Oginscium Samogitiæ Gubernatorem erectam, & hoc ideo ut nobis
, post Comitia DEo dante finita conscriptionis Palatinatus ruinas non
, patiantur, Officiales secundùm legem, nobiles per unum tantùm propter ordinem faciendum relinquunt; prævio tamen juramento fidelitatis, quod nunquam contra Remp. levabunt manus, & fideliter Seren: Regi servient Desultorij militis 1140 jam dissoluti, & de novo erecti, manere debent, in eadem locatione Pinscensi, cum additione Janovij
, in Palatinatu Brestensi, ad Episcopatum Luceoriensem pertinentis, secundùm eandem ordinationem, uti & pedestres exotici. Quantùm verò
, attinet ad peditatum Hungaricum, tanquam minùs necessariam militiam, & privatis tantùm usibus servientem, dissolvimus & dimittimus, ex
, illis nihilominus DD. Ducibus exercitûs, & Mareschalco Magno Litvaniæ secundùm legem, propter assistentiam retinemus, hic verò pedester miles, ut in instanti pro locatione, ad Pinscensem Oeconomiam,
, Janoviumq; moveat, & ibi unico tantum tecto sit contentus, commendamus. Cui exercitui ita dissoluto, sicut & erecto de novo, pedestribus,
, desultoriis secundùm prætensa quartualia, recedendo ab omnibus contra exercitum prætensionibus, quæ pro nimiũ extortis hibernis, onere
, consistentiarum, transitum cum ingentibus damnis, exceptis tantum
, causis criminalibus, & invasionibus recentibus bonorum nobilium debet,
, durante tractatu, ab 11. Decembris ejusdem anni & mensis, ad 24tam
, declarat quatuor quartualia exsolvere, uti exercitus M. D. L, certando
, amore cum patria matre sua, illis sunt contenti; separatim verò promissa Reip. à Seren: Rege per pacta conventa summa trium millionum
, trecentorum millium, triginta trium millium, triginta trium florenorum, & grossorum decem, in felicissima Suæ Majestatis electione, exercitui huic, tam dissoluto, quàm conservato cedere debet, & ut in toto pactis conventis satis fiat, Respub: instabit. Quantùm verò attinet
, quatuor quartualia à Repub: declarata, ad recipienda illa, statim antè
, dissolutionem, eligent sibi bene possessionatos sub Vexillis Deputatos, &
, in futuris in Februario imminentibus anno 1699no, comitiolis comparebunt. ubi cuiq; cohorti repartitio inciderit, & Resp: se assecurat de
, punctuali, & integra dissoluto exercitui exsolutione.

Erectio novi exercitûs differtur. Ad ulteriora comitiorum consilia, differtur novi exercitûs erectio,
, ut post tam infelicia & infœcunda tempora, aliquatenus possit, tot infelicitatibus conquassata Respub: quiescere. Interim cavetur ut Duces
, exercitûs, secundùm constitutum coæquationis, in omnibus punctis se
, se gerant.

Contributiones exigendæ , Quoniam verò usq; in hanc diem, in aliquibus Palatinatibus, & districtibus tanta fuit renitentia, ut duplices hybernæ Czopowe, Szelezne,
, monopolia in duplo, & cætera non extraderentur, ad hæc proinde bona,

& sta-

, starostias, ex comitiolis Deo dante in Februario absolvendis, cum assigna- *A.C.1698*
, tione Palatinatus aut districtus, remissi Deputati, post decreta instantanee
, lata, cum assistentia motæ nobilitatis expediri debent, ubi hoc tributum
, non est exsolutum. Propterea curabunt omnes, ut omnes hæ contributi-
, ones, ad exactores quantocius inferantur, ante dicta comitiola, quæ con-
, tributiones incipiunt à comitiolis relationis, post felicem suæ Majestatis Co-
, ronationem expeditis, uti cursus horum tributorum, ad dispositionem
, fuit Reipub: Et in quantum aliquis esset tam potens, & renitens, ut uno
, districtus moveri debeat, & executionem Deputatis facere, decretum for-
, mare ut hic refractarius, tanquam in causa fisci condemnatus, nullibi lo
, cum standi habere possit, usque ad satisfactionem, Exercitus etiam, qui
, in tuitionem jurium coæquationis fuit erectus ex nunc est dissolutus.

, Lex coæquationis, repartitionis & locationis secundùm constitutum, *Coæquatio manutenēda*
, in Electione suæ Majestatis, & confirmationem, in felici ejus Coronatio
, ne, sicuti tribunal M. D. Litvaniæ, ordinatio ejus impressa in præsenti
, tribunali stabilita, inviolabiliter manuteneri debet, & si supra quempiam
, decreta sunt lata, & condemnationes, per vim juris legitimè sufferri de-
, bent exceptis Decretis pro Zidmonensi, & Jurborgensi prælio, quod ab-
, rogari, & pro nullo haberi debet, nulliusq; honori præjudicare ab hinc poterit

, Lauda omnia, manifestationes factæ in ordine ad tuendam coæqua-
, tionem, tam Generales, quàm particulares suum robur habere debent. *Lauda vim habeant.*
, Quod verò tangit Ministerium Palatini Vilnensis, & domûs totius ejus,
, ac personarum in Manifestum insertarum, in hoc tantùm puncto abroga-
, tur. Securitas personarum, bonorum & honorum ab utrinque cavetur,
, ut etiam confidentia inter cives, in integrum restitui possit, omnes offen-
, sæ vicissim condonari debent, nec vindicta unquam ab utraq; parte subsequi.

, Authoritas Ducum conservatur, secundùm sonum, & obloqventiam,
, coæquationis & ordinationis Reipub: constituta, & comitijs Coronationis *Ducū authoritas*
, approbata, pensionesq; secundùm coæquationem conservari debent.

, Artileria provideri debet ex quarta simplici, ex proventibus Lipicien-
, sibus, Pieranoviensibus &c. &c. usq; ad comitia, quorum rationem Gene- *Artileria,*
, rales Artileriæ M. D. Litvaniæ reddituri sunt in comitijs. Locus verè
, pro conservandis tormentis destinatur Vilnæ, & ex armamentario eo non
, debet moveri quidquam, nisi pro bello contra hostes Reipub. sub amissi-
, one officij Generalis. Erogata certa summa pro certis cohortibus, exsol-
, vendo duo quartualia ex proprio peculio Palatini Vilnensis, dum apo-
, chæ, & assecurationes, earum monstrabuntur, ex quartualibus quatu-
, or, ubi his cohortibus repartitio venerit debet refundi. Tartaris securi-
, tas bonorum, & personarum illarum ab utrinq; confirmatur, qui tamen
, præstare debent juramentum ex nunc fidelitatis, in Regem & Rempubli-
, cam. Aliæ verò materiæ, concernentes statum Reip. hic non insertæ, ad
, comitia differuntur. Quorum omnium finitorum, & conclusorum pun-
, ctorum, vicissim inter partes originalia distribuentur scripta, ut invio-
, labiliter ab utraque parte manuteneantur, sacrosanctè promittimus sub
, fide, honore, & conscientia. Quod manibus nostris, ita nos commissarij à
, Repub: penes Dominos mediatores, Senatores Officiales. M. D. Litva-
, niæ hic præsentes, sicut commissarij Exercitus, penes Palatinum Vilnen-
, sem Ducem suum, quòd hæc omnia firma erunt, subscripserunt. Datum
, in campo Martio in Lawno & Puzewice 17ma Decembris, Subscripsit se
, Constantinus Brzostowski, Iacobus Henricus Flemingius, Kocioł Castel-
, lanus Vitepscensis Generalis Colonellus, Georgius Oginski Capitaneus
, Samogitiæ. In alio verò instrumento post subscriptionem mediatorum Pala-
, tinus Vilnensis, & commissarij Exercitus Litvanici.

A.C.1698

INSTRUCTIO DATA NVNTIIS A NOBILITATE LITVANA, AD REGIAM MAJESTATEM MISSIS GRODNAM.

IN tam gravi Reipublicæ casu, quando è cardinibus suis commotæ leges, & quando jam ad id deventum erat, ut tota nobilitas, in ultima fortioris resolutionis statuerit se dispositione, placuit adhuc bonitati divinæ, misereri sortis nostræ, ut felicia redirent tempora restitutæ libertatis, manutentæ integritatis, renovatæ, quæ jam in integro pessundata erat, fraternæ confidentiæ. Humillimis eo nomine Majestati divinæ redditis gratijs, & simul vicariæ ejus potestati S. Regiæ Majestati, cui cũ debita submissione, debitam in Regem Dominumq; testabuntur nuntij nostri devotionem, cum profunda gratitudine, quod manutenendo nos penes libertatem, non tantùm Rempublicam in æstu certaminis, suâ dignatus protectione, sed etiam cùm dispendio propriæ salutis, propter pacificandam eandem, in limites M. D. Litvaniæ, tanquam Pater Patriæ advenit. In tesseram proindè devotionis nostræ, vitam & sangvinem eidem sacra volumus.

Quoniam verò illicio præsentis beneficij Suæ Majestatis, & protectinis, contenta remansit Respub, in futuris necessitatibus, & occurrentiis suis, eandem sibi præcavet, & invocat protectionem, & subsidium, & ut Rex, secundùm legem, tertio quovis anno, residentiam suam, in Ducatu Litvaniæ habeat humillimè petit.

Quamvis Respub: provida suî, in omnibus suis circumstantijs legum, & libertatum, unanimiter in recenti congregata, addidit necessaria antiquis legibus, & consuetudinibus additamenta, in præsenti cum Exercitu M. D. Litvaniæ tractatu, & generali nostro laudo, quod certè in suo servabitur robore. Ut tamen eo efficaciùs respondeant opera votis, precabuntur Domini Nuntij suam Majestatem, tanquam pro libertatibus, & immunitatibus agentes, ut eo faciliùs sufficiant præmia dignis, ut sincerè & fideliter pro Majestate Regia, pro conservandis legibus, & libertatibus laborantes gratiâ suâ, & justitiâ distributivâ consolari dignetur, non reponendo in unam solam domum ministeria & dignitates vacantes, hoc est Mareschalcatum magnum, sigillum parvum, Notariatum campestrem, Generalatum artileriæ, ne langvescat virtus absq; præmio, cum omni submissione & fervore, precabuntur, ut sub tempus residentiæ suæ hic Grodnæ, altius dictarum vacantiarum distributivam resolvere dignetur sententiam.

Interesse Reip. necessitatem habet, ut fidam Sua Majestas, rerum nostrarum habeat relationem, ac proinde ut juratus Secretarius semper in aula resideat, qui fideliter deferat deferenda, & in omnibus expeditionibus, suum ponat nomen. Ut verò Prependovius Palatinus Margenburgensis ad nulla M. D. L. negotia, ad nullas expeditiones sese absolutè immisceat, humiliter Suæ Majestati supplicabunt, ex præjudicato quod est tale, secundùm verba historici nostri. Pulchra est illa Lubranscij Episcopi Posnaniensis, ad Regem Sigismundnm in comitijs oratio: Publici hic inquit consilij est locus, Szydłowiecium, nescimus quid in aures perpetuò insusurrantem remove, aut nos omnes Senatores à te expelle.

Semper Resp: affectum in se strenuorum heroum, & magnorum virorum præmiari solet, & nunc pleno animo, cognoscendo merita, & ad beneme-

, benemerendum de Rep: promptam videndo voluntatem in personis Be- A.C.1698
, flingij intimi Suæ Majestatis Consiliarij, Flemingij Mareschalci Pome-
, raniæ Generalis Exercitûs Regij, instabunt nomine nostro Nuntij, ut
, Sua Majestas, secundùm morem Palatinatibus & Districtibus, in comi-
, tiola, antecomitialia proponere velit, instareq; ut indigenatu Reipub:
, in comitiis futuris condecorari queant.

Labefactata totius Litvaniæ securitas in Dapifero M. D. L. & Suc-
, camerario Brestensi Nuntijs ad Suam Majestatem nostris, ut impune
, tantum non transeat scelus, & ne oblivioni detur, ad singularem me-
, moriam, & clementiam Suæ Majestatis recurrit Respublica.

Indemnitas bonorum terrestrium Spiritualium, Regalium, ut ab e-
, xercitu Regio conservetur, instabunt.

Dum sub inaugura ione Suæ Majestatis coæquationem jurium M.
, D. Litvaniæ, cum Regno acceptavimus, in virtute legis fundatæ, ve-
, teres tollendo abusus petimus, ut aulæ M.D.Litvaniæ, penes admini-
, strationem redituum mensæ Regiæ conservetur,& ut eo nomine novum
, privilegium ex Cancellaria extradatur, supplicabunt.

Quoniam vetante lege positivâ prohibitæ sunt omnes capitulatio-
, nes, per quas mensa Regia est spoliata Oeconomiis, petent Nuntij, ut
, Sua Majestas ad recipiendas has Oeconomias, Commissarios suos mit-
, tat, nolent enim, ut Rex egeat.

RESCRIPTUM EX CANCELLARIA REGNI.
Grodnæ 2. Januarij datum.

QUis non agnoscit? quis non fatebitur, quod id singulare omni-
potentis manus Divinæ opus sit, quod eductas in perniciem sui,
cognatas acies, exacerbatas plùs quàm civilibus odiis, continu-
, is diffidentijs, in mutuas cedes, concivium voluntates, insperata
, metamorphosi, in unam indivisibilem, nec unquam rumpendam
, fraterni amoris mutat confidentiam, & aliquando Reipublicæ huic
, ac internis malis, liberè respirare permittit. Pro eo, & Sua Maje-
, stas eidem Domino DEoq; suo, cui adhuc curæ sumus, tanquam vica-
, ria ejus potestas, primum ex persona sua, immortalibus redditis gra-
, tijs quod paternam ejus curam, & tantos conatus pro manutenenda li-
, bertate nobilitatis, & restituenda exulante usq; in hanc horam in M,
, D. Lit. interna pace, fortunato & exoptato beavit affectu. Quando insu-
, per à Palatinatibus, & Districtibus Litvaniæ, per Nuntios ejusdem cũ
, debita submissione, pro homagio gratitudinis, & fidelitatis confœdera-
, tis sinceritate antiqua in majestates, ex cordibus civium elaboratam re-
, cipit coronam. Exprimere sufficienter nequit, quo animo contestatio-
, nem hanc fidelium subditorum æstimet, non alio acceptando affectu,
, nisi eo, quo usq; nunc cum ijsdem Palatinatibus & Districtibus, in oc-
, currentibus eorum commodis certabit, in quo eorundem appellat fidẽ,
, & in signum adhuc evidentioris statui nobilitatis, ex persona sua pro-
, pensionis, id in futurum declarat, quòd libertates Reipub, super qua-
, rum tuitione sacrosanctè juravit, & quam protectione suâ, usq; nunc
, dignatus est, bona, malaq; communia semper cum illis vult habere.

Ad puncta verò Sua Majestas respondere dignatur.

Imum punctum in quo Palatinatus, & Districtus Litvaniæ, ut univer-
, sale, & unanime eorum laudum subscriptione manus Suæ Regiæ, com-

A.C.1698 ,probare dignetur, non eget precibus, jam enim ipso facto, libenter ,id se fecisse Sua Majestas declarat.

In distributione vacantiæ Ministeriorum & Dignitatum Litvaniæ, ,sequetur præscriptam Sua Majestas, in pactis conventis, in hoc pun-,cto methodum.

Ut Secretarius ad latus Regium, pro sufficientiori informatione ,resideat, & in hoc puncto, postulatis status nobilitatis gratiâ suâ de-,fert.

Ad Oeconomias Litvaniæ, ut Palatinatus & Districtus, uti hoc pun-,ctum urgent, assignent Commissarios, qui eas recipiant, mensæq; Re-,giæ applicent, convenit in eo Sua Majestas, legemq; ne Princeps ege-,at immobiliter conservabit.

Quandoquidem ipsa æquitas pro Thesaurario aulæ M. D. Litvaniæ ,militat, ut eandem prærogativam & potestatem, in administratione re-,dituum mensæ Regiæ, vigore officij sui habeat, consentit Sua Majestas ,idq; ipsum, & in Regno Poloniæ Thesaurarijs aulæ indulget.

Suam particularem satisfactionem, & affectum palàm facit Sua Ma-,jestas, quòd Bechlingium, Flemingium, & Fluckium ad indigenatum pro-,moveant, quod ipsum annuendo desiderijs nobilitatis, antiquam in eo ,praxim patriæ hujus sequendo, in futuris Comitiolis, per instructiones ,suas Palatinatibus & Districtibus, utriusq; gentis recommendabit.

Labefactata securitas in Nuntijs à Palatinatibus & Districtibus M. ,D. Litvaniæ, ad Regem expeditis, ut medelam ab ordinario juris pro-,cessu debitam habeat, promittit Sua Regia Majestas.

LAUDUM M. D. LITVANIÆ
IN CONGRESSU GENERALI POST CASSATIONEM EXERCITUS FACTUM.

NOs status Spiritualis & Sæcularis, Senatores, Dignitarij, Officialistæ, Terrestres & Castrenses, ac omnis ordo equester, Nobiles, Incolæ Palatinatuum & Districtuum M. D. L. qui ad commotio-,nem Generalem vigore laudi Vilnæ 14 Augusti 1698 per DD. Senatores & ,nuntios ex Palatinatibus & districtibus ejusdem M. D. L. congregatos con-,stituti convenimus. Notum facimus non solùm moderni ævi populo, sed ,& his, qui in seram posteritatem hoc instrumentum unanimis concordiæ ,nostræ legent, quòd accedentes nunc prope Grodnam castris nostris me-,tatis inter Puzewice & Lawno pro tuitione libertatum jurium coæqua-,tionis, repartitionis, locationis tales ex rationibus gravissimis fecimus & ,laudavimus constitutiones vigore moderni congressûs. Anno 1698. 21. ,Decembr.

,Et inprimis exequendo intentionem & objectum principale hujus no-,stri congressûs commotione Generali in laudo Vilnensi expressum: scilicet ,cassationem exercitûs M. D. L. qui nos ad hoc coegit, ut præbeamus de ,nobis exemplum Successoribus nostris, quomodo libertates, & jura sua ,tueri debeant, dum nobis incommoda frigidi Novembris & Decembris, ,rigidaq; in nivibus & gelu castra haud fuerunt gravia conservationis & ad-,auctionis jurium nostrorum ergo, eligentes potius mortem, quàm insidi-, antes libertatibus nostris inimicos, exprimenda venit hæc pro lumine se-,quentium sæculorum relatio. Cum in Electione Seren. Regis Augusti ,feliciter nunc regnantis ventum esset ad correctionem jurium nostrorum

per

, per constitutionem in volumen legum insertam titulo ; *coæquatio jurium* *A.C.*1698
, M.D. L. cum juribus Regni Poloniæ, in qua prænominata ministeria
, æqualitati & libertati nobilitari ac licentia militaris est circumscripta, ac
, nominatim potestas Ducum exercitûs, authoritas sigillorum, abusus cla-
, vium, & scipionum Mareschalcalium. Commovit id animos magnatum
, illa ministeria tenentium adeo, ut, cum non potuissent Generalem con-
, cordiam tot millium congregatorum pro Electione nobilium infringere,
, præcipuè Dominos Incolas Palatinatuum, terrarum, & districtuum Re-
, gni Poloniæ, qui nos zelo suo uti fratres nostri sincere in hoc juvêrunt, ut tan-
, dem eluctati ex magna oppressione ad optatum libertatis veniremus por-
, tum: alios modos quærere cœperunt, quos per annos ferm tres practi-
, catos magis doloroso silentio obtegere, quàm calamo exprimere, & po-
, sterorum notitiæ tradere visum est. Gravissima tamen potestas Ducum
, exercitûs Reipublicæ fuit, dum & ipsemet exercitus cooperaretur ad de-
, structionem novellæ legis, magis amando veteres abusus, quam nova Re-
, ipub: inde provenientia commoda æstimando, nolletq; ire sub obedienti-
, am legis, sed violenter antiquam prætenderet circa distributionem hibernæ,
, ac locationem consistentiarum dispositionem. Quæsivit Patria per preces,
, & per varios tractatus modos, quatenus exercitus juxta novellam legem
, acceptaret repartitionem in Palatinatus & districtus distributam, & lo- *Milites co-*
, cationem in bonis Oeconomicis S. R. Majestatis ex gratiâ ipsius pro hy- *trarij coæ-*
, eme concessam. Sed filij exuti amorem Patriæ arma tenentes, minimè *quationi*
, his devicti, sed magis in suo proposito obstinati erant, qu nimo loco e-
, xecutionis constitutæ legis, per annos sesqui tres non egressi ad campum
, contra ullum Patriæ hostem dissolutâ in omnem licentiam & oppressionem
, libertatis tyrannide, monstrârunt quid valeant humeri, æqualem tam
, bonis Regijs, quàm spiritualibus & nobilibus per invasiones, stativa, hiber-
, na, tractus & pernoctationes inferendo ruinam. Quidnam verò hinc fu-
, erit secutum, ut futura sæcula ignorent, & similes non attentent acti-
, ones, æternâ id sepeliatur oblivione, sufficit insinuâsse, quòd ad extrema
, hæc, quæ insidentes equis commotione Generali arripimus, deventum
, est media: quod sacrosanctis nos ligantes, & adjurantes amoribus ita nos
, resolvimus, ut potius nobis libeat tardare reditum ad domos nostras, quam
, diutius sustinere inobedientes. Per hos igitur duos integros menses nihil in-
, tentatum reliquimus, quo emolliri possent animi servorum nostrorum no-
, bis nolentibus per vim servire satagentium. Ventum ferè erat ad cogna-
, tas acies, & certè dolor bellandi Magister adduxisset nos ad ambiguam
, pugnæ aleam. Sed DEus omnipotens, dum humana deessent remedia,
, providit divina, cùm nobis Illustrissimum D. Constantinum Casimirum
, Brzostowski Episcopum Vilnensem jam cominus arma tenentibus, de cœ-
, lo ferè submisit, qui amore Duce erga suam Patriam in omnia se expo-
, nens asperioris cæli incommoda stetit medius filios inter & Patriam, dire-
, mitq; pila minantia pilis, laboriosâ suâ complanatione, uti bonus pastor *Episcopus*
, gregem sibi a Deo concreditum lanienæ non concedens Inclinavit suavi *Vilnensis*
, suâ præsvasione hos animos, & multo sudore, laboreque optatæ factus *sedat tu-*
, est cooperator concordiæ; pro quo uti ipsum æternum in cælis post sera *multum*
, fata expectat præmium, ita posteri nostri dignam ejus prædicabunt glo-
, riam, & immarcescibilem servatæ Patriæ nectent Coronam Itaq; dum ex-
, ercitus M. D. L. factus Reipublicæ obediens, cassationem sui permisis-
, set, conveniebat & nobis monstrare illi gratitudinem, cujus studio se-
, positis omnibus ad partem præteritis nostris ad exercitum offensioni-
, bus, & injurijs, quas prætensis ab eo nunquam possent satisfacere stipen-
, dijs, certando tamen amore quatuor quartualia exsolvenda ei declaravimus.

Xxxx 3 Quo

A.C.1698, Quo exercitus M. D. L. exhibens sibi satisfactum ac signa militaria abjiciens, in mutuos amplexus nobiscum veniens, ad suos Palatinatus & districtus sub signis in ordine stantes, nomen militare in amantium libertatem concivium permutarunt. Ordinando igitur quàm cautissimè, ut fratres nostri de suis emeritis stipendijs sint assecurati, modum exsolutionis quatuor quartualium adhuc ante cassationem propositum praesenti constitutione declaramus, scilicet, ut à qualibet cohorte Deputati benè possessionati, secundùm destinatam à nobis repartitionem, ubi cui accipere stipendia à nobis est designatum pro futuris Purificationis B. M. V. anno sequenti 1699 comitiolis & judicijs Fiscalibus ad Palatinatus & districtus adveniant, ibique pecunias sibi debitas recipiant. Si verò in aliquo Palatinatu vel districtu invenirentur tales refractarij, qui ex suis capitaneatibus duplicem hibernam, vel ex bonis terrestribus contributionem cevisialem, solidariam, monopolium Tabaci, Capitalem, Judaicam & Tartaricam ab evehendis, invehendis mercibus ad exactores Palatinatuum & districtuum inferre abnuerent, debent exactores significare id decurionibus, ut ad proportionem virium refractarij cohortes moveant, & fortem executionem super bonis obstinati retentoris faciant. In quo casu si decuriones per favorem executionem facere nollent, tunc in judicijs sive Generalis tribunalis, sive Fisci seu in defectu utriusq;, castrensibus judicijs decurio condemnabitur capite, & confiscationis bonorum. Nihilominus Deputatus in ijsdem foris curabit sibi adjudicari triplicem pensionem ex ijsdem bonis, ad quae habuit assignationem. Singulariter verò refractarius per primum decretum ad poenam infamiae, & peculatûs condemnabitur, & in omnibus congressibus, comitijs, Judicijs, comitiolis, activitate carebit ad instantiam instigatoris ex relatione iniuriatorum Deputatorum. Quapropter praecavemus hac constitutione nostrâ, ut omnes habentes nunc satis spatij ad comitiola Purificationis conferant praedictas contributiones ad exactores Palatinatuum & districtuum suorum absq; excusatione vel defalcatione pro suis stipendijs sub poenis supradictis. Pedestrem militiam ritûs Germanici, item desultorios ex nunc cassamus, tali tamen modo viros conservamus, ut postea si primo vere Respublica indigebit exercitu, legendo milites in bonis suis non patiatur. Itaq; taliter cassati locationem pro hyeme habebunt in Pinscensi Oeconomia, & Janoviae in Palatinatu Brzestensi, ubi solo tecto, stramine, & lignis debent esse contenti, reliqua verò omnia ad victum pecuniâ propriâ comparare sub solutione de suo, seu retentione pecuniae ipsis debitae in Palatinatu seu districtu, ubi eos repartitio tanget.

Cavemus etiam exercitui cassato, quod ob priores hibernarum extorsiones, consistentias, pernoctationes, tractus, nemo ullius cohortis arrestare stipendia poterit, siquidem ea omnia in quartualibus praetensis, & recisis sunt inclusa; exceptis nihilominus causis criminalibus, invasionibus domorum nobilium, recentibus excessibus, expilatione aularum durante tractatu à die 11 Decemb. usq; ad 21mam ejusdem anni praesentis. Exercitum novum modò non erigimus propter ruinam Patriae, ut respirare valeat, sed ad comitia ejus modū & numerū reservamus, hac tamen conditione, ut, si formandus erit exercitus, non aliter, nisi juxta expressā Constitutionē coaequationis, repartitionis, & locationis illū ordinare debeamus, ita ut designato termino & loco à D Palatino Vil. supremo exercituū Duce M.D. L. punctualiter cohortes & legiones ad operationes belli se sistant: idcirco in Comitijs proximè imminentibus post electos Deputatos, & post diju

,dijudicationem causarum objectæ nobilitatis, Incolæ M. D. L. in iu- *A.C.*1698
,is Palatinatibus, & Districtibus debent sibi facere ordinem, ut, dum in
,futuris Comitijs Generalibus erectio exercitûs concludetur, tempestivè
,dispositio & modus procurandi militis ex repartitionibus sit provisus.
,In ijsdem Comitiolis Purificationis eligendi erunt juxta legem coæqua-
,tionis, sive post annum, sive uti erit omnium consensus, novi judices
,Tribunalis Fisci, item exactores contributionum hibernarum, cerevisi-
,alium, solidariarum, monopolij tabaci, Capitalis Tartarici & Judaici,
,invectarum & evectarū merciū, attamē judices Fiscales non eligendo in
,Exactores, siquidem nemo potest seipsum judicare. In eodem congressu
,eligent sibi decuriones, & eos tali modo distingvent, ut per eos
,efficacior executio Decretorum Tribunalitiorum Fiscalium ex-
,pediatur; quapropter ibidem salarium decurioni seu aliquem pro-
,ventum a parte jure convicta vel convincente providebunt. In ijsdem
,etiam Comitiolis præteritorum Exactorum rationes audient, & exami-
,nabunt & quidquid ad meliorem ordinem exercitûs spectabit, statuent.
,Et quamvis Comitiola in Electione Deputati rupta forent, tamen con-
,silium circa solutionem providendā exercitui institui debet, quod rum-
,pere nemo poterit. In ijsdem etiam Comitiolis Purificationis in quoli-
,bet Palatinatu & Districtu eligent sibi Commissarium bene possessiona-
,tum, unum aut duos, ad quem exactores omnium contributionum im-
,portabunt summas, à quibus etiam omnes Deputati à Cohortibus pecu-
,nias recipient. Idem Commissarius debet facere calculum deponendo
,munus sui Commissariatûs.

Verendo autem extollentes se super æqualitatem ambitus, ne ali-
,quem adhuc inveniat posthac modum destruendi legem coæquationis
,jurium M. D. Litvaniæ declaramus & spondemus nobis, quòd confer-
,vando ligamen confœderationis nostræ in virtute laudorum per Pala-
,tinatus & Districtus, ac præcipuè Vilnæ 14ta Augusti anni currentis
,eousq; novella lex coæquationis in bonum ordinem & usum reducta non
,fuerit, sub favore Constitutionis Comitiorum coronationis approban-
,tis lauda publica in ordine manutentionis, fidelitatis, & obsequij S. R.
,Majestatis ac jurium & libertatum, boniq; publici. Quapropter suppli-
,cabimus S. Regiæ Majestati ut nobis assistere suâ protectione digne-
,tur, siquidem vulnus commune ita affigere debet cor paternum S. R.
,M. sicut & nostrum fidelium ejus subditorum. Postulabimus igiturà S.
,R. M. ut nobis salvâ præviâ authoritate Regiâ liceat conservare, quate-
,nus pro tuitione felicis regiminis S. R. M. dein pro defensione jurium
,coæquationis, ac deniq; pro salute nostra ad innotescentias electi nostri
,Generalis Ductoris equos conscendere, & illuc in armis pergere, quo
,exigentia rei postulabit, tamdiu, donec Respublica fuerit pacificata, hoc
,nobis præcipuè cavendo, ut si quis etiam ex pauperibus nobilibus fra-
,tribus nostris sive in salute, sive fortuna, sive honore fuerit injuriatus
,vel oppressus, tunc certiore de hoc reddito Ductore Palatinatûs & Di-
,strictûs, ubi facta foret injuria, & ad denuntiationem ejus querelæ o-
,bligamus nos in virtute confœderationis nostræ læsionem eam vindica-
,turos, etiam per commotionem Generalem ubi opus fuerit.

Spondemus etiam nobis, quòd in futuris DEo dante Comitijs cu-
,rabimus efficere apud congregatam omnium ordinum & gentium Rem-
,publicam, ut (siquidem nos jura cum corona Poloniæ coæquârunt)
,possimus habere Generalem M. D. Litvaniæ cum omni prærogativa

suc-

A.C.1698, succurrendi oppressis à ministeriis potentum, cujus officij potestatem , in iisdem Comitiis determinandā, & circumscribendā pollicemur.

Tribunal , Tribunal Generale M. D. L. uti per DEI gratiam videmus, fundatum & stabilitum hoc anno, utimurque ejus beneficio, ita vitam nostram, sangvinem & substantiam impendere pro ejus conservatione parati sumus, ac , simul consulendo futuri Tribunalis uniformi cum præterito cursûs integritati & securitati statuimus, quòd ad initium futuri tribunalis, ita sicut , & præterito anno sive per expeditos equites ex remotioribus Palatinatibus, sive in propriis personis ex propinquioribus conveniemus, ibique , contra eos, qui aliquid molirentur in subversionem tribunalitiæ ordinationis vel in insurrecturos nos declaramus. Quapropter in futuris comitiolis eligendo Deputatos annitemur, ut tales eligamus, qui exhibuerunt in se per hæc tempora vivum specimen conservandæ coæquationis. Econtrario verò eos cavebimus, qui Juri coæquationis vel contrarij erant, vel talibus consilio, seu quavis ope adhærebant.

Executio Decretorū , Executio Decretorum tribunalitiorum Terrestrium, Castrensium ut , ipso effectu practicetur, statuimus, quòd in casu resistentiæ per convictam partem Rothmagistri Palatinatuum & Districtuum ultimariè motâ Nobilitate illam facere cum officiis tenebuntur. Si verò aliqua castrensia officia executionem Decretorum tribunalitiorum facere recusarent, post executionem hujus officio priventur, & parti, cui executio est denegata, damna inde emergentia compensare debebunt.

Milites Tribunalitij , Vt Tribunal M. D. L. meliùs sit ordinatum, ac ut vis & authoritas ejus proprijs innitatur viribus, ne e.s à potentibus emendicando, injiciat sibi obligationem præstandi alicui obsequia contra jus & , fas, statuimus pedites Germanicos ducentos, quos in repartitionem , damus Palatinatui Vilnensi, & Districtui Lidensi, unde stipendium destinatum in tariffa repartitionis illis exsolvi debebit; Tectum verò dictis peditibus designavimus in capitaneatu Lidensi, uti locis tribunalis, Vilnæ, Norogrodeci & Minsci, propius adjacentibus, quæ militia , pedestris dispositioni Ducum exercitûs non subiacebit. Sed Mareschalci tribunalitij regimen illius tenebunt, quod unus alteri à directione Mareschalci dimittere debebit; erectionem verò ejusdem militiæ D. Michaël Kociol Castellanus Vitepscensis tanquam Mareschalcus moderni tribunalis in se assumat, obnixè rogamus; ad cujus assignationem , Palatinatus Vilnensis & districtus Lidensis debet extradere pecunias pro , medio anno, quo eorum servitium incipiet, à reassumptione præsentis , tribunalis Minsci, ut & modernum Tribunal ex ea militia habeat , assistentiam, & futurum sit de eadem certum, ideoq; pecuniæ pro tanto tempore assignantur, ut milites ex eis ornari, & armari competenter , possint. Idem Dominus Castellanus Vitepscensis officiales creandi habebit potestatem. Cavemus verò, quòd, si hæc militia aliquam in suis consistentijs faceret injuriam, & qualescunque extorsiones ab illis subditis attentaret, ubi solum tectum habere debet, tunc hoc ei deducto condemnari debet per decretum tribunalitium ad compensationem omnium , ex stipendio ipsi assignato. Item transeundo ad tribunal Vilnam, Novogrodecum, & Minscum, proprio ære vivere debent, nullas discretiones , pernoctationes, contentationes, & alias quocunque titulo aggravationes , prætendendo sub certa restitutione de eorum stipendijs, ratione quorum , per Mareschalcum tribunalitium judicari debebunt, qui etiam capite plectendi excessivos habebit libertatem & potestatem sine ulla à quoquam , dependentia, etiam cum tunc judicia tribunalitia non celebrabuntur.

, Quia verò modernum tribunal Magni Ducatus Litvaniæ ob nostram Gene-

,generalem commotionem, quæ nos contra spem diutius in castris de- *A.C.1698*
, tinuit, tantùm ad 12mam Januarij anni futuri 1699 est limitatum, ideo
, ob tardum ad domos nostras regressum, reassumptio ejus in dicto ter-
, mino fieri non potest; Quocirca vigore moderni congressus statuimus,
, ut infra hebdomadam post Comitiola Purificationis fiat ejus reassum-
, ptio; hoc est primâ feriâ secundâ post electionem novorum Deputato-
, rum, ubi Palatinatus & Districtus, qui nondum sunt plene judicati,
, perfici debent; pro futuro verò anno, ut cadentia Tribunalis M.D.L.
, Vilnâ Novogrodecum transferatur prævavemus.

Executio item Decretorum Fiscalium in Palatinatibus & Districti-
, bus, ut rigorosè post destinationem Decreti super renitentes in extra-
, dendis contributionibus cerevisiarijs, solidarijs, hibernis ac alijs per De-
, curiones Palatinatuû expediatur, statuimus. Et, siquidem inveniuntur
, tales Capitaneatus & Tenutæ in Palatinatibus M. D. Litvaniæ qui in
, limitibus variorum Districtuum sunt siti, uti Bystrzyca in Palatinatu
, Vilnensi, ac Districtu Osmianensi, Subocz in Districtu Vilkomiriensi, &
, Vpitensi & alij plures: unde obveniunt difficultates, quod Capitanea-
, tus nesciant, ad quosnâ exactores suas contributiones inferre debeant;
, quocirca statuimus non obstantibus aliquibus Decretis tales Tenutæ jux-
, ta specificationem Tariffæ militaris in Comitijs Grodnensibus ordina-
, tæ ad eum Palatinatum, ac Districtum reddant hibernas, in quibus po-
, sitæ sunt in dicta Tariffâ computando ex fumo uno hibernam per flore-
, nos quatuordecim, duplicatam verò per florenos viginti octo. Exce-
, ptis bonis Spiritualibus, quæ solummodo ex vi subsidij charitativi bene-
, vol Reipublicæ oblati, cum speciali consensu Sedis Apostolicæ pro so-
, lo Turcico bello durante hibernam solvebant quotannis, bona scilicet
, Episcopatûs Vilnensis cum Capitulo & Parochis ejusdem Diœcesis per
, quinquaginta millia florenorum, cùm ex natura sua omnia bona spi-
, ritualia sint libera ab omni onere militari: quapropter accedente &
, nunc eâdem statûs spiritualis declaratione quoad simile subsidium præ-
, senti laudo id acceptamus, ut singulis annis, quousq; bellum Turcicum
, durabit non plus inferant, nec ad duplicem hibernam DD. Spiritua-
, les sint obligati; cavendo etiam ut ex omnibus bonis Episcopalibus,
, Capitularibus, & Plebanalibus in quocunq; Palatinatu & Districtu ja-
, centibus. Spirituales Diœcesis Vilnensis, & Smolenscensis exsolvant hi-
, bernam per suos factores ad manus exactorum Palatinatus, & Distri-
, ctûs Vilnensis insistendo laudo generali lato Vilnæ 2dâ Maji 1698, & ut
, alij Palatinatus & Districtus, ut prædicta bona constituunt, non præ-
, tendant sibi exactionem hibernæ ex eisdem bonis injungimus.

, Cùm horum omnium, quæ dolentes videmus, Reipublicæ incom-
, modorum, turbinum, discordiarum, damnorum diligentiùs rimamur
, causas, cogimur fateri, quòd nos ad eum miserabilem redegit statum
, non tam fastus potentum quàm fratrum nostrorum, nobilium aliquo-
, rum ambigui actus, qui partim timore, partim spe, alij pretio inducti,
, pleriq; segnitie, & domesticæ quietis tracti illicio, nonnulli contemptu
, seu neglectu, ac insensibilitate curarum, malorum Reipublicæ sterilem
, in patria ducere vitam non formidârunt, magis eligendo pati vetera
, mala, quàm nova pericula experiri. Hi igitur mores omnes causârunt
, absentiâ suâ, quòd Respublica in contraria studia discerpta tot, & tan-
, tas sustinet calamitates: Quamvis verò hi omnes, qui contempserunt
, hanc nostram commotionem generalem juxta statutum puniendi es-
sent,

A.C.1698, sent, sed certando amore cum fratribus nostris, ut aliâ vice, si necessi-
, tas ingruet similium actionum, defensionis jurium & libertatum suas
Pœna in ab-, nobiscum jungant vires, & personas, mitiores pœnas, ipsis injungimus,
sentes à Ge-, scilicet ut illi, qui neque ipsi nobiscum adfuerunt, neque suos equites sta-
nerali motu, tuerunt, quin imo in partes contrarias iverunt, careant activitate in co-
, mitiolis per triennium à data præsentis constitutionis, præterea singulis
, annis durante hoc triennio ex fumo juxta ultimam abjurationem
, per florenos decem, cum salario unius grossi à singulis florenis ad exa-
, ctores hibernæ inferre erunt adstricti. Quæ pecuniæ importari debent
, post hanc nostram constitutionem, ac per D D. Ductores Palatinatu-
, um & Districtuum notificationē intra duas hebdomadas. Illi verò, qui
, præsentes ipsimet non fuerunt, sed solùm equites statuerunt, dimidium
, pœnæ subibunt tam ratione activitatis per annum & medium, quàm
, & ratione pecuniarum per florenos 5. ad eosdem executores inferent.
, Quodsi benevolè nō intulerint, tunc post primum in judicijs Fiscalibus de-
, cretum statim executio fortis per Decuriones Palatinatuum & Distri-
, ctuum expediri debet. Illæ verò pecuniæ ad dispositionem Palatinatuum
, & Districtuum expendentur per commissarios. Ab hac tamen pœna no-
, biles magis pauperes, qui nullos habent subditos, liberi esse debent; Si quis
, autem declinando has pœnas descriptas vellet evadere, juramento super
, veram infirmitatem, præstet idmet tertius cum duobus nobilibus vicinis,
, & tali modo liber erit: non præjudicando quibusdam Palatinatibus & Di-
, strictibus, qui intra se manifestos habent fomentatores moliminum con-
, tra hanc commotionem Generalem, contra hos in sua malignitate per-
, tinaces licebit ijsdem Palatinatibus singularia lauda formare, & exequi.
, Singulariter verò desertores castrorum, qui nobiscum non perseverârunt,
, nec fuerunt cooperatores actionum nostrarum, & cassationis exercitûs
, Magni Ducatus Litvaniæ, absque dispensatione contumaciter à nobis se-
, cesserunt, ijsdem pœnis subjacebunt, quibus sunt alligati illi, qui
, equites nobiscum statuerunt, & ipsimet non fuerunt. Quapropter DD.
, Vexilliferos Palatinatuum ad fidem & conscientiam obligamus, ne tali-
, bus apochas extradant. Quia verò hoc delictum affecit non tantùm
, singulares personas, sed etiam quosdam Palatinatus & Districtus, qui non
, tantum ipsi minimè comparuerunt, sed nec equites, nec Plenipotentiari-
, os ad nos miserunt, sicut Districtus Vilkomiriensis, Palatinatus Polocen-
, sis, idcirco nuntijs nostris ad futura DEo dante comitia expediendis da-
, bimus in instructione hoc punctum, ut demissione loci & gradûs post hos
, Palatinatus & Districtus qui nobiscum fuerunt, puniantur. Palatinatus
, verò Vitepscensis & Mscislaviensis, Districtus Rzeczycensis siquidem jam
, erant in via versus nostra castra, sed ob distantiam locorum, & inun-
, dantiam aquarum pervenire in tempore non potuerunt, cum plena ta-
, men facultate concludendi, nuntios suos ad nos miserunt, ab his pœnis
, immunes esse declaramus; excepto Districtu Orszanensis, qui contuma-
, citer non fuit nec se ullatenus ad nos retulit, ad easdem pœnas loco mo-
, tionis pertinere debebit.

, Tartari quoniam antiquis constitutionibus erant circumscripti, ut
, ex bonis suis servirent, & Rempublicam à quovis hoste defenderent, qua-
, propter antiqua reassumendo jura, injungimus, vigore moderni congres-
, sus, ut illis satisfaciant, & absque ullo stipendio in omni disciplina & mo-
, destia in defensionem Reipublicæ se sistant sub tempus bellicarum expe-
, ditionum, sub nullis alijs signis militando, sub pœna capitis & fortunarū.
, Quia verò gratis ex bonis suis servire debent, abjudicamus eos ab his
, stipendijs, quæ pro quatuor quartualibus Exercitui declaravimus. Inhæ-
rendo

, rendo verò tractatui nostro cum exercitu M. D. L. ante ejus cassationem A.C.1698 , concluso pœnas contra eosdem Tartaros, pro eo, quòd insurrexerint , contra Remp, & fidem fregerint, ex clementia Reip. eisdem condonamus, , & ut ad executionem Decretorum contra eos latorum ratione Zizmo- , rensis & Jurborgensis conflictus non procedatur, inhibemus. Quia verò , post cassationem exercitûs non præstiterunt fidelitatis juramentum, , uti alij, sed clandestinè abierunt, debent eadem præstare juramenta Pa- , latinatibus & Districtibus, ubi domos & suas colonias habent, de quo i- , psos certiores reddent Ductores Palatinatuum & Districtuum pro fu- , turis comitiolis Purificationis. In quantum verò in dictis comitiolis non , juraverint, pro hostibus patriæ computari, ac bona eorum confiscari , debebunt. In juramento autem hoc punctum singulariter debet exprimi; , Fidelitatis, legi, Reipub, quòd contra illam nunquam consurgent.

, Milites socij bene in Repub: meriti, qui neglectis in exercitu suis , gradibus & munijs, ac magnâ spe, amore boni publici ex bonis suis pa- , riter nobiscum in hac generali commotione, obediendo laudis compa- , ruerunt, merentur à nobis gratitudinem, & securitatem personarum, , honorum, & bonorum. Si igitur aliqua Decreta contra eos sunt lata, , ea vigore tractatûs cum exercitu M. D. L. initi nocere ipsis non debe- , bunt & quòd in protectione totius Reipub: permaneant, declaramus.

, Injuriæ tam publicis, quàm privatis personis illatæ à quolibet vin- , dicari debent in foro competenti. Tamen publica injuria conjaculati- , onis & spoliationis in via Nuntiorum ad S. R. M. à Repub: missorum, , nominatim D. Leonis Pociey Succamerarij Bresteusis, uti etiam publi- , cam causam violati juris gentium in personis DD. Nuntiorum ad Co- , mitia Delegatorum in futuris Comitiis vindicare debebunt. Ibidem lo- , cum habebit innocens sangvis jaculis trucidatorum fratrum nostrorum , Caroli Białozor, Bokey, Turowski judicis Osmianensis.

, Pactis conventis à S. R. M. post felicem electionem juramento fir- , matis, ut in toto satisfiat, instantissimè per Nuntios nostros in futuris co- , mitijs urgebimus, singulariter ratione honorũ in unâ domum collatorũ, , & Oeconomiarum per Capitulationẽ S. R. M. aliquibus personis traditarũ, , quarũ proventꝰ stante inter-regno sub cura & attẽtione thesaurarij M. D , L. existens, ut nõ pereat, sed in usũ Reip. cedat, in iisdẽ cõitijs procurabimꝰ.

Districtus Mozyrensis intolerabiles sustinuit oppressiones, scilicet , cædes ob liberam vocem, adventum ad comitiola cum cohortibus, ere- , ptionem honorum, uti Capitaneatus Mozyrensis D. Michaëli Chalecki, , qui collatũ habens durante vitâ parentis sui illum Capitaneatum legi- , gitimè apprehendit, & judicia absolvit, postea tamen per assistentiam , potentiorum Magistratuum loco motus est. Quod, quia contra fas & æ- , qvum est attentatum, committimus Districtui Mozyrensi, ut ad arma & , equos concurrens reinducat in Capitaneatum legitimè possessionatum, & , juratũ Capitaneum. Quòd si quis resistentiã faceret, declaramꝰ assistentiã , totiꝰ Reip, uti & vindicationẽ sangvinis interfecti D. Klienski spondemus.

Magna merita magni in Rep. Senatoris D. Michaëlis Kocioł Castel- , lani Vitepscensis Generalis Ductoris M. D. L. merentur in Rep: præmi- , um, & quoniam nullum habens ad præsens medium compensandi ejus , labores & sumptus universali consensu concedimus sũmam octoginta mil- , lium florenorũ in Capitaneatu Markoviensi, & viginti millium supra Ca- , pitaneatũ Skirsztymoviensem, quos Capitaneatus in Ducatu Samogitiæ , post sera fata ipsiꝰ non priùs novꝰ Possessor ex privilegio S. R. M. apprehendet , quàm utrãq; hanc summã Successoribꝰ ipsius, seu cui ille inscripserit, exsolvet.

Siqui-

, Siquidem ex rationibus domesticorum motuum necessum erat varia
A.C.1698 , ab utrinque à milite transeunte seu hibernante sustinere damna, sicuti &
, modernâ commotione Generali impossibile erat tot populorum congres-
, su non premi colonos. Eâdem ratione & in Samogitia Dominus Capi-
, taneus illius ducens in defensionem Reipublicæ exercitum ex Palatina-
, tibus & Districtibus expeditum, debuit inferre molestiam bonis Regi-
, js, spiritualibus & terrestribus; igitur quoniam ex vi tractatûs omne id a-
, boletum, & æternâ oblivione sepultum; nos etiam tanquam tota Respub.
, assecuramus DD. Kociol & Oginski includendo & Palatinatum Brzesten.
, qui præterita hyeme ex necessitate tuitionis jurium coæquationis in bo-
, nis etiam terrestribus suam militiam tenere coactus fuit, ab omni impe-
, titione juridica tam ipsos Ductores & Decuriones, quàm Palatinatus & Di-
, strictus liberamus, & ut in uno judicio actio ipsis intentata non judi-
, cetur, quinimo & in scripto ad regestrum causarum contra eos, ut de-
, leatur non descendendo ad ullam controversiam vel disquisitionem, aut
, ventilationem causæ demandamus. Si verò alicubi decretum in contra-
, rium ferri contingeret, id nullitati subjacebit. Non includendo hic cri-
, minales actiones à personis perpetratas ratione quarum non cum Du-
, ctoribꝰ aut Decurionibꝰ, sed cũ ipsismet cu'patis agendi cãpus relinquitur.
, Nobiles Trabstenses fratres nostri magnam patiuntur inæqualitatem,
, cum in districtu Osmianensi comitiola frequentantes ad judicia Trab-
, stensia coguntur, quo fit, ut libertatem vocis suæ habere non valeant
, metuendo ultionem decreti Trabstensis. Quapropter ab hinc eos uti fra-
, tres nostros os de ossibus nostris eximimus ex hac tutela judiciorum
, Trabstensium, statuendo, ut cum omnibus nobis æqualiter in judicijs ter-
, restribus, & castrensibus tam ex reatu, quam actoratu in perpetuum ju-
, dicentur, &, ut per constitutionem comitialem id roboretur, instabimꝰ.
, Ut comitia in equis quartâ vice celebrẽtur, propter efficaciorẽ libertatũ no-
, strarũ tuitionẽ urgẽtissime in futuris comitijs per nũtios nost. promovebimꝰ.
, Socij comilitones, qui cum Repub: se junxerant, & cohortes antiquæ
, fideliter patriæ servientes ad stipendia quatuor quartualium, & ad milliones
, à S. R. Majestate promissos æqualiter pertinere debebunt.
, Congressus Slonimensis non tantùm ut reassumatur statuimus, sed etiã
, nuntijs nostris cõmittimꝰ, ut nõ priꝰ Varsaviã proficiscãtur, quàm fuerit in eo
, dẽ cõgressu, ac õnes in vĩ præparationi cõcertaverit secũ materies comitiorũ.
, Merentur cooperatores omniũ actionũ nostrarũ, quas ob amorẽ libertatis,
, & coæquationis juriũ perfecimꝰ, suũ gratitudinis respectũ. Quamobrẽ uti nos
, õnes laborando, & incõmoda castrensia tolerãdo reposuimꝰ hæc in sinũ Reip.
, nullã requirẽdo ostentationẽ, solã tãtũmodo gloriã amoris Patriæ nobis reser-
, vãdo. Ita DD. Officiales nostri, qui bellica gloriosè obibãt munia, sicuti D. Slizẽ
, Generalis exercituũ Reip. cõgregatæ excubiarũ Præf. labore ac vigilantiâ suâ
, mõstravit documẽta virtutis, D. Białozor cũ D. Boguzewski castrorũ metato-
, res dederũt specimina prudẽtiæ ac dexteritatis suæ, ideoq; in singulari debent
, apud Pal. & Distr. esse respectu, & S. R. M. recõmendari. Siquidẽ de Werki seu
, Ierusalẽ castello, ac villis eò pertinẽtibꝰ nunquã hucusq; percipiebatur cõtri-
, butio solidaria, aut cerevisiaria, ut patuit ex Regestris Fisci M D. L. ideo nũc &
, in perpetuũ præsenti laudo ab ea liberamꝰ, ob respectũ Residẽtiæ Illustr. Dn.
, Episcopi Vil. & meritorũ ejꝰ, & si aliqua decreta Fiscalia Pal Vil. ratione dictarũ
, cõtributionũ cõtra Werki lata sũt, suũ robur & executionẽ habere nõ debent.
, Sub tẽpꝰ præsẽtis Generalis cõmotionis in certa cõtra Tartaros expeditione
, jaculo cõfossꝰ D. Lucas Horodinski Vexill Czern. meretur à Rep. favorabilẽ
, suî mentionẽ. Sed quia præmiũ in cãpo stãtibꝰ deest, cõmẽdamꝰ eũ Reip. re-
, spectui, ut reminiscatur effusi ejꝰ sãgvinis pro libertate, &, cũ occasio occurre-
, rit, ut ejus periclitata salꝰ præmio honoris, & gratitudinis compensetur.

ANNUS
1699.

A.C. 1699

CXXIV.

AMICO CONFIDENTI,

4. Februarij.

Refert tumultus inter Sapiehanos & Saxones, horumq; oppreſſiones.

NOvum annum, (quem tibi ex animo fauſtum felicemque precor, voveoque, ut non ſit fortuna, quam non teneas, non ſint dies, quos non vivas, non ſint honores, quos non attingas, verbo, DEus te ſervet & longa cumulet felicitate) novum inquam annum abſolvi Zembroviæ, & tertiâ Januarij Wyſkoviam veni, expectans promiſſum Regis adventum; ſed Grodnâ habui, eum diſtuliſſe iter ſuum ad dies aliquot, ex occaſione exorti cujuſdam motus Sapiehanos inter & Saxones, cui levis occaſio initium dedit, parum tamen abfuit, quin hæc ſcintilla in magnum excreſceret incendium, cum Rex faciles cuivis rumori præbeat aures, facileq; aſſentiatur. In magno periculo fuiſſe Generalem Fleming ſcribunt, cui ob diſſolutum exercitum Litvanicum, offenſi vix non violentas injecerunt manus, jacta quoq; ſunt in Regem verba maledica, idq; facientibus laudi dabatur, quanquam major viribus audacia, Rex verò ita nimio percitus erat dolore, an periculi metu, ut, quid ageret, neſcius, multa dixerit, multaq; ſe facturum ita minatus fuerit, ut niſi citius tumultus hic ſedatus fuiſſet, multa forte accidiſſent, quæ plus nimio dolenda eſſent; Sed de Rege quidquam ſcribi à me non oportet, cujus vel nomen coercere omnes ſiniſtros debet ſermones. Authoritate Principis Radzivilij Viceeancellarij Litvaniæ, qui affectū Regis firma poſſeſſione tenet, & activitate Stan. Szczuka Referēdarij Regni, Rex fuit aliquomodo pacificatus, & operâ Mareſchalci Litvaniæ Sapieha turba illa populi contra Flemingium, & fortè, ſi initium ſucceſſiſſet, contra aliquem alium, ſive caſu, quod crederem, ſive ex condicto inſtructa, ſedata fuit, ita neſciunt timere milites cum jejuni ſunt & obſequij impatientes cum egent. Nemo tamen occiſus, nullus vulneratus, Rexq; in craſtino ſtatim abijt, & die 8vâ Januarij apud me comparuit, duoſq; dies quieti dedit, non ſine particulari mea ſatisfactione, quem pòſt Varſaviam duxi, ubi plurimos inveni, qui palàm huic concordiæ factæ in Litvania iraſcebantur, curioſa quippe mortalium ingenia & imperantium conſulta rarò approbare ſæpius ſcrutari & ſciſcitari ſtudioſius pro more habent. Regi plurima vitio vertebant, & id à paſſionatis pro domo Sapiehana fiebat, qui continuo vitæ curriculo elaborant circulos ſed ſemper vitioſos, ſed alienis malis torqueri æterna miſeria, alienis delectari malis voluptas inhumana, dolendum quidem eſt, quòd multos per annos ſteterit fortuna domûs, & nunc ſenſim & cum ſenſu cadit. Interim Rex poſt labores Litvanicos non tam quieti, quàm continuis ijſq; lautiſſimis convivijs, quo die ſors in quemcunq; cecidit, ab omnibus & ſolenniter exceptus erat, ita ut nemo fuerit exemptus.

Tumultus Sapiehanos inter & Saxones.

Die 20mâ Januarij venit notitia quæ me magno gaudio affecit; collatum fuiſſe à juſtitia & bonitate Innocentij XII Galerum Cardinalitium Franciſco Paulucci qui nuper Nuntium extraordinarium glorioſè pro Pontifice, utiliter pro Polonia, feliciter pro ſe ipſo in Regno (quod & pacificavit diſſoluto Rokoſzio) egit. Scis quantâ æſtimatione, & dicere poſſum,

Fabricij Paulucci Cardinalis.

sum, quanto amore hunc novum prosequar purpuratum, & propterea non est tibi exprimenda lætitia gaudiumque meum perfectum. Die sequenti institui gratijs redditis primò in Ecclesia DEo, talequale convivium, ubi Nuntius *Davia* præsens quoq; fuit ad demonstrandam publicam meam lætitiam. *A.C. 1699*

Interea, dum lætus Varsaviæ Rex, populus in Polonia Litvaniaq; gemit ex oppressione Saxonum, qui quantas eliciant lacrymas non dubito te benè scire, & forte ex publica hac participare calamitate. Circa quam multa dicenda essent, cum me nec amicorum gratia neque inimicorum terror à prospiciendo commodis patriæ avertat, quia multa etiam timenda ego credam, idq; explicitè, & sine ulla assentatione Regi toties, quoties occasio datur, (plura negotia opportunitate occasionum, quam viribus debent confici) pro affectu æquè, ac debito repræsentare non intermitto, etiamsi suadere Principi quod oporteret multi laboris. Commoda occasio datur ex literis Godlevij Capitanei Nurensis Cancellariæ Regni Regentis ad me & Palatinum Mariæburgensem ab eodem scriptis, mitto tibi utriusq; Epistolæ, & relationis excessuum perpetratorum genuinæ copias &c. *Saxones gemes in Regno.*

COPIA LITERARUM

STANISLAI GODLEWSKI REGENTIS CANCELLARIÆ REGNI CAPITANEI NURENSIS AD EPISC: PLOCENSEM. 2. Februarij.

Conqueritur de violentijs Harvatorum Regiorum.

CUinam potissimum, quàm supremo nostro Pastori deferre debemus tam ingens damnum, & turpem contumeliam gregis Domini, dum lupi rapaces, & qui non sunt de hoc ovili Harvati Satellites rhedæ „S. R. M. irrumpentes in Diœcesim Excellentiæ V. promiscuo scelerum „genere nobilitatem, clerum, fœmineum sexum, vitâ, fortunâ, ac hone„state, pudicitiavè spoliârunt, nullam flagitij speciem intentatam, relinquē„tes uti Excellentia V. ex adjuncta fusiori cognoscet relatione. Fortem se „quondam in simili injuria ovilis sui exhibuit S. Stanislaus Episcopus Re„gi Boleslao. S. Ambrosius verò pro Thessalonicensib9 contra Theodosium a„nathema interposuit, nec prius eum ad communionem Ecclesiæ admisit, „quàm interdictum immunitatis ab injuriis militaribus ab illo obtinuisset, „tenoris sequentis: nemo militum ab hospite suo Salgami nomine aliquid „postulet, id est, ne lignum, oleum, aut cultricæ poscantur. Hic verò non „cultricæ, sed connubiales thori ovium Christi, honesta cubilia à spurcissi„mis hædis contaminata. Quod etsi ex ignorantia optimi Domini fiat, ob „malam, ad quos pertinet aulæ dispositionem, nihilominus à populo, qui „Regem centocolum Argum habere vellet, ipsa ignorantia reputatur pro „conniventia. Igitur antequam publicâ legatione pro justitia & satisfactio„ne instemus, supplico Excellentiæ V. nomine omnium fratrum; præcin„ge femur tuum cingulo fortitudinis, tolle concreditum tibi à Deo bacu„lum pastoralem ad tuendum gregem tuum, denuntia S. R. Majestati quas „à stipendiario, & curiali milite patimur hostilitates, argue, obsecra, incre„pa, ut de te tanquam de bono pastore illud verificetur oraculum; agno„sco oves meas, & agnoscunt me meæ &c.

A.C.1699

LITERÆ EJUSDEM AD D. PREPENDOWSKI PALATINUM MARIÆBURGENSEM IN EADEM MATERIA.

NUllas adhuc sub felici regimine S. R. M. lætas literas ad te scripsi, mœstos ducendo dies in spiritu tristi & afflictione. Nolo eum renovare dolorem, quòd clavis Horodecensis contra sponsionem in Electione datam, item bona *Wilkow* per posterius Privilegium sunt mihi adempta: & quòd Canonicatus Varsaviensis post fratrem meum, & Pocillatura Nurensis post Patruum in alienam sint domum translata, siquidem hæc sunt peccata obliquæ fortunæ contra me & domum meam sævientis: nec id commemoro, quòd regimina & cohortes Saxonicæ in Litvaniam & Prussiam pergendo per suas pernoctationes & pabulationes notabile villis meis intulerunt nocumentum, siquidem commune malum communi patientiâ tolerandum. Sed id omnem jam patientiæ vim superat, dum Satellites rhedarij S. R. Majestatis Harvati insequendo Seren. Regem ex Litvania redeuntem & prædando ac expilando quidquid erat in occursu, præterea extra viam duas meas curias & prædia in terra Nurensi invadentes funditus expilârunt, non ex vivendi necessitate (id enim itinerantibus haud denegarem) sed ex sola rapiendi libidine, sicuti ex contextu relationis adjunctæ cognosces, & agnosces, quòd ab his hominibus nullum sceleris genus sit omissum, dum marium & fœminarum corpora ferro & Venere atrociter vexata, cædes, & stupra alternis miscendo choris. Olim iter facientibus Regibus fuit ubique obvia populi lætitia, & post eos pedissequa vota: nunc autem versis vicibus post rhedam Regiam lachrymæ, imò & sangvis, gemitus, & feralia suspiria; nescio, an pro diuturno dominatu Regis, cujus tenerrimæ rectitudini uti optimi Domini cordialiter compatior, quandoquidem nemo in eo non videt innatam clementiam, gratiam, ad incommoda, labores & itinera induratum animum, & propensam cuilibet affabilitatem usque infra Majestatem. Verùm quid hæc juvant, dum penes optimum Iovem fulminatrices aquilæ, dum ejus domestici quasi alieni Domini quæsiti à longè satellites non permittunt nobis frui dulcedine svavis regiminis S. R. Majestatis. Nec minus tibimet indoleo, quòd ad hanc aulam obtines quidem, sed non imples gradum defuncti Matczynski Palatini Russiæ, cujus Stoica illa, & rigida erga aulicam militiam austeritas nunc comparatione deteriori ad gloriam venit, siquidem in tam dissoluta licentia remissio & conniventia nullam nunc habent speciem clementiæ, sed potius pro flagitijs reputantur. Quocirca exprimendo dolorem non tantùm meum, sed & fratrum vicinorum expeditioni hujus Epistolæ præsentium & lamentantium ac lachrymas loco atramenti affundentium, opto, ut opportunè seu importunè deferas Regi has exorbitantias explicando benè, quanta ex impunitate scelerum à Deo vindicta, & apud homines secutura sit invidia. Opto insuper ut Rex ante futura comitia commissionem injuriatorum designet, nam, si hæc non præcesserit comitia, infallibiliter gemitus & ululatus oppressorum comitialia interturbabit consilia. Opto consequenter ut Rex extradi faciat severa mandata ad Generales, & omnes Officiales minores Saxonicos in Prussiam nunc tendentes, ut stationes in curijs nobilium non usurpent, siquidem majores nostri domorum nobilium immunitatem pari observantiâ, uti sanctuaria & Ecclesias Dei, ferro & sangvine sanxerunt, statuendo pœnam capitis, qui eam violare præsumpsisset. Opto interim

„ terim pro singulari exemplo pietatis, & Regiæ justitiæ, ut Capitanei Ge- *A.C.1699*
„ ismer, & Hendigus alienis onusti spolijs detineantur, & in sequestro, pro-
„ cessu extraordinario judicentur, cum fama sit non incerta, velle eos cum
„ præda quantocius extra limites migrare; nonnulli verò nobiles intendunt
„ te ipsum illorum loco ad tribunal citare, tanquam supremum Curi-
„ ensem aulæ Præfectum. Quod ex singulari mea erga te propensio-
„ ne fidelissimè tibi defero: ac tandem pro complemento verissimæ in hac
„ epistola, & in adjunctis relationis, mitto tibi literas parentis mei propriâ
„ ejus manu scriptas, qui ante continuus fere in comitijs Nuntius, modò ve-
„ rò in plenitudine annorum valetudinarius, tanquam alter Ieremias plan-
„ git super miserabilem desolationis statum, imò succenset diebus suis; quod
„ eos per suæ vitæ senium protraxerit ad spectandum sæculi hujus nefas.
„ Quæ omnia tu ut meus magnus Patronus maturâ trutinâ perpendens, u-
„ tere prudentiâ tuâ, & me in hac tribulatione, beneficæ tuæ gratiæ solatio
„ complectere. Properabo ego etiam ad aulam ad ipsum justitiæ fontem,
„ postquam protestationes & obductiones ex actis habuero.

RELATIO EXCESSUUM
PER HARVATOS REGIÆ RHEDÆ STIPATORES IN MASOVIA ET PODLACHIA PERPETRATORUM.

Satis quidem Regionem hanc ad confinia Litvaniæ sitam priùs Litvanici deinde & Polonici exercitus, deniq; regimina Saxonica ad Oeconomias Litvanicas, ac in Prussiam pergendo attriverunt, & desolaverunt, adeo, ut fœcundissima ante Regio, & uberrima nutrix totius Varsaviæ nunc fame squalleat, ac merum repræsentet desertum: Verùm superat, imò refricat cicatrices omnes recentissimum vulnus gravissimæ oppressionis, quam status Equester hic pertulit, ab hostili tyrannide Harvatorum Regiæ rhedæ stipatorum, seu satellitum. Hi in Litvaniam euntem Regem comitantes, utcunque suas obtegebant prædas, sed illinc redeundo tyrocinum prætergressi, inprimis malignas sparserunt voces, quasi Rex Regionem hanc dedisset illis in vim stipendij, ac discretioni eorum permisisset; deinde duas habentes numerosas cohortes sub directione Capitaneorum Friderici Geismani & Hendigi, singulis diebus non plus, quartâ parte milliaris progrediebantur, mittentes longè lateq; varias turmas ad invadendas non solùm subditorum casas, sed etiam nobilium curias, quas tanquam hostiles expilabant, pecunias, supellectilem, vestimenta, armenta rapiendo, homines ligando, ac pedibus suspensos fumo torquendo, ut indicarent pecunias, & quod his pretiosius est, pudorem & honorem alienis uxoribus & filiabus eripiendo, adeò, ut ad famam adventûs eorum tanquam à Tartaris Matronæ Nobiles fugere, & ad nemora longius distantia sese recipere cogerentur; Nobiles verò audiendo à longè tantas tyrannides ad prædictos Capitaneos undique confluebant supplices, redimendo bona sua; ex quâ rapinâ acceperunt hi Capitanei in duabus hebdomadis aliquot dena millia imperialium, siquidē currentē solidariā monetā nec respicere sunt dignati; Tali igitur modo progrediētes versùs oppidū Nur, & ubiq; de opulentioribꝰ curijs & Nobilibus inquirentes, cum percepissent aulam & villam Gostkoviensem hæreditariam D. Capitanei Nurensis, satis bene esse instructam, quamvis ab eorum tractu tribus circiter milliaribus distaret, Capitaneus Geisman feroci agmine & inopinatè aggressus curiam, partem militum in ea, par-

A.C.1699 tem in villa locando; Mox igitur Adminiftratorem curiæ fub cuftodiam traxerunt, omnia depofitoria illius prædij aperuerunt, pecunias ad exemptionem certi Nobilis depofitas, & ex proventibus illorum bonorum collectas, & alias adminiftratoris proprias; veftimenta, omniaq; utenfilia, frumenta ac victualia fuftulerunt, ac curribus & fejugalibus equis ejufdem Capitanei impofuerunt; villam etiam per totam noctem prædantes Colonos torquentes, fœminas violantes, in craftino prædâ onufti exceffserunt. Cognito alter Capitaneus Hendigus, quòd uni cohorti fpolium feliciter ceffiffet, cœpit & ipfe diligenter indagare aliud fimile prædium ejufdem Dn. Capitanei, cum verò ipfi effet indicata Villa Łafkowo duobus milliaribus retroceffit, & rectâ curiam ingreffus, ibiq; promptuaria plena & paratam pecuniam reperiens, pari licentiâ aulam & villam expilavit per omnia illicita graffando, fiquidem & fœminarum honeftas violata, & unus rufticus domefticum defendens pudorem trucidatus, alij verò defperati decumbunt. De quibus certior factus D. Capitaneus longius tunc diftans, ac funus fratri fuo Archidiacono præparans, relicta alteri Dapifero Nurenfi exequiarum curâ, cucurrit die & nocte in Mafoviam, ubi jam nihil in prædijs reperit, præter magna agmina querulantium ac efflagitantium, ut tanquam Capitaneus permitteret facultatem aggrediendi violatores, & oppreffores libertatis nobilium juxta conftitutionem anni 16mi de licentiofis turmis. Sed D. Capitaneus Nurenfis confiderans, quod illi Satellites haberent fupremum juftitiæ caput, S. R. Majeftatem, fuafit oppreffis ut fimul fecum debitâ viâ juftitiam quærerent. Interea DD. Capitanei audientes tumultuantem nobilitatem Bugum trajecerunt, vehentes in nobilium curribus opima fpolia. Acceperunt etiam fecũ unum nobilem in defenfione ipfius actûs violationis uxoris fuæ, occifum. Alia nefanda defcribere tam promptè impoffibile: fed ex actis caftrorum Branftenfis & Nurenfis brevî ipfa facta loquentur. Dum hæc finitur expeditio, inaudio, quod D. Zalefki Camerarius terræ Drohicenfis in curia fua impatiens violentiarũ occidit unum Harvatum & ipfe fe fubtraxit. Quod ulcifcens Capitaneus Geisman cum tota cohorte curiam ejus invafit, & hucufq; ibidem graffatur. &c.

COPIA LITERALUM

EJUSDEM GODLEVIJ AD CARDINALEM PRIMATEM.

JAm alterâ vice poft connotationem tam publicarum, quàm mearum particularium injuriarum pulfo atria tua Princeps Eminentiffime non tantùm fupplici calamo, fed & gemitu ex intimis præcordijs ducto, & benignum ufq; in hanc diem habere nequeo refponfum. Quis Majeftati „nifi tu Princeps tam efficaciter pro officio tuo & authoritate in memori„am revocare poteft pacta conventa (fi quæ fuerunt) tanquam Primas „Regni, fupremum in tam intolerabilibus oppreffionibus numen & ara? „quis tam fortiter & expreffe dicere audebit, ut fubditi liberentur ab ob„fequio Principis, quando illis non fervat juratas leges fecundùm omnes „Statiftarum & Theologorum decifiones. Novit DEus, in cujus confpectu „fto quantum defendam femper Majeftatem tam boni Principis; fed nemi„nem ad latus Majeftatis video Senecam vel Burrum, qui velit fincerè tam „publicis mederi vulneribus, & ad aures Principis ferre, quæ omnino fer„ri deberent; palpant omnes vulnera, nemo fanat; Iterum proinde recurro „cum fumma Sacræ Purpuræ veneratione, ut poffim fcire, quid fperandum?

„dum? an non una salus viris nullam sperare salutem; Fateor quòd hoc *A.C.*1699 „fatali biennio, quo jactatur, & raptatur Reip. navis, desunt media salvãdi ultimam sortem meam, & tædet animam vitæ meæ. Desunt rationes „ad excusandas excusationes in peccatis, do, qualescunq; tantùm possum „vindicias coram fratribus, constantissimo fidelitatis meæ stylo nomini & „gloriæ Majestatis. Pudenda etiam titulis confidentiæ obtego. Revoco in „memoriam ex antiqua historia Achillem inter choros muliebri habitu fila trahentem, licentiam militarem rejicio in ignorantiam Regis optimi, & „pro futura ad Prussicum bellum expeditione necessitatem; excuso larvas Varsavienses scripto in nuptijs Honorij Claudiani Panegyrico:

Laxet terribiles Majestas Regia fastus
Et sociam plebem non dedignata potestas
Confundant turba Proceres solvantur habenis
Gaudia nec leges pudeat ridere severas.

„Revoco in memoriam in conversationibus amicabilibus ex eadem occasione, quòd in horis lætis acutæ & læviores chordæ gravioribus „jungantur ad harmoniam; Dico cum Historico, quòd non tantum civile, sed & utile Principibus misceri voluptatibus vulgi, &, „dum mihi objicitur, quòd alia aliquando fuit Tyberio morum via, aliæ „Augusto artes regendi; & virtutes; semper respondeo, quòd Augustus Romanus non in Saxonia, sed in Italia natus fuit. Sunt qui me vellent convincere, quòd Aristophanes corrupit mores Atheniensium, & totam Græciam „traxit ad risum, & contumelias; respondeo ego, quòd procul sit Polonia à „Græcia. Audio frequenter oppositiones, quòd Principem ut Catonem decent non levia; nec theatrorum vanitas, & Principum authoritas benè „conveniant; ego constanter ex obligatione mea repono, quòd quando annos & ætatem attinget Catonis noster optimus Rex, non cedet in gravitate Catoni. Audivi aliquorum grandes scrupulos affirmantium, quòd „Principes Christiani jam pridem severâ lege leves ludos condemnârunt, theatra, & scurrilia; respondi, quòd id factum fuerit in Monarchia, & non „in Regno libero. Ad extremum, cum mihi aliquis illum versum dixerit: „ludus genuit trepidum certamen & iram. Ira cruces, inimicitias, & funebre bellum; respondi, quòd non inveniatur similis in Polonia revolutio, „cum à Ducibus Exercitus sit seperatus.

„Cur ergo lapidor, cur collatæ gratiæ novo exemplo ereptæ quanquam nuper tantùm Regiâ manu signatæ? cur omnis fortuna mea in prædam „Harvatorum data? Mantua væ miseræ nimium vicina Cremonæ. Cur ab „hac Saxonica Tysiphone crudeliter flagellor? titulo assistentiæ Regiæ, quæ „me in ultimam cladem adduxit, quamvis semper fui, sumque juratus cultor, & defensor Majestatis: nisi propterea crucior in hac flamma publici „incendij, quòd fuerim ad ultimam Electionis periodum gratus beneficiorum domui Regiæ. Considera Princeps, & responde pro me; vim enim patior, & cœlum ipsum centoculo oculatius Argo videt, quod aliquis ex aulæ præsentibus clientibus insidietur mihi, & quærat animam meam, quanquam credam, quòd non inveniet, si manum & protectionem extendet naufrago solita tua gratia, quam iterum iterumq; humillimè imploro. Si „verò secus mihi acciderit; uno premente Deo fortè nobis feret „Deus alter opem. Post tam longæ patientiæ documenta, ego jam planè „doloribus mortis undiq; circumdatus intincto in communibus Reipublicæ lachymis calamo, non aliter, nisi tanquam supremis codicillis testor, „quòd sim.

„**P. S. Recepi, sed magnum nihil ab aliquibus Senatoribus, quibus plagas**

PROPOSITIONES CIRCA PACIS
TRACTATUS AUGUSTÆ VINDELICORUM AB AUGUTSISSIMO IMPERATORE LEOPOLDO ABLEGATIS TURCICIS VIENNAM TRANSMISSÆ.

1. Porta Ottomannica reddat universaliter restituatq; integerrimũ ,Regnum Hungariæ, cum annexis sibi ab antiquo Regnis, Ducatibus, Prin-,cipatibus, Provincijs, nimirum Croatia, Sclavonia, Dalmatia, Bosnia,Ser-,via, Rascia, & Bulgaria, tum Transylvania, Valachia, Moldavia, Croba-,via, Rama, Sicolo, Bassarabia, cum omnibus pertinentijs, sine ulla reserva, ,Idque perpetuò, ac in æternum cum Regno Ungariæ duratura.

2do Eadem Porta minimè audeat, præsumatq; sumere vindictas, con-,tra Moldavos, Valachos, Transilvanos,ob susceptam protectionem, & Pa-,trocinium Cæsaris potentissimi.

3tio Magnus Soldanus obligabitur Tartaros Hungariæ Regno, & suis ,Provincijs vicinos, ex omnibus illis partibus, & Regionibus Budziacensi-,bus, & quibuscunque locis, & receptaculis pellere, bannitosq; in æter-,num proscribere, ac in ultimas oras & Regiones longissimas abigere.

4to Præfata Porta propter injustè concitatum bellum, ac in hodierna ,tempora cum non mediocri Christiani sangvinis effusione durans, ubi si-,mul ad belli expensas, & damna tenebitur, sex milliones in lauro pendere ,& exsolvere. Insuper tributum duorum millionum quot annis Imperatori ,Romanorum offerre, respectu liberi passus Constantinopolim servituri.

5to Omnes adacti in servitutem Christiani, quorum numerus ad milli-,onem sese extendit, sincerissimè extradantur.

6to Caput Rebellium Tekieli cum omnibus suis adhærentibus, & affe-,clis statuatur, ac vivus in manus Commissariorum adducatur.

7mo Porta Ottomannica tenebitur Regno Poloniæ restituere omnes a-,blatas Provincias, utpote Vkrainam, Podoliam, cum omnibus urbibus ci-,vitatibus, Fortalitijs, Munitionibus, & cunctis appertinentijs, cui cavetur, ,ne in posterum tentet insolentem invasionem, aut iniquam prætensionem ,Regionum illarum, sub amissione pacis conclusæ.

8vo Porta Ottomannica impediat Tartarorum incursiones, reddatque ,omnino securum Regnum Poloniæ à Barbarorum infestationibus, atque ,omnem Provincijs, locis, populis ejus prospiciat in æternum tranquillitatẽ.

9no Porta in refusionem belli expensarum Regno Poloniæ enumeret qua-,tuor milliones in auro sine ulla exceptione, aut tergiversatione.

10mo Reipublicæ Venetæ fiat restitutio Regnorum Candiæ, Negropon-,ti, Insularum Rhodi cum suis adjacentijs.

11mo Ducatus Atheniensis cum suis Territorijs de integro eidem Reipu-,blicæ restituatur.

12mo In Dalmatia maris portubus, fortalitijs nempe Dulcigno, & Ma-,lamocio cedat.

13mo Frontispicia ac limites Provinciarum Lepanto, & Preveza exten-,sius amplificentur.

14mo Quadraginta millia Techinorum vel Ducatorum, contra omne fas ,& æqvum à finitimis populis Dulcigno, & Malamocio extortorum, huic Re-,ipublicæ exsolvat, atq; restituat Porta.

15mo Supra expensas belli alia reflexio secutura, ubi partes convenerint ,ad concludendos pacis tractatus. Hæc puncta & propositiones Porta Otto-,mannica perpendat, resolvatq; se aliquid facturam.

A.C.1699

RESPONSUM REGIS DANIÆ
IN REGIA HAFNIÆ. die 6.Decemb.

Quò arctior est ea, quæ nobis cum M. V, uti & cum Seren: Electore Brandenburgico intercedit sangvinis fœderisq; necessitudo, eò major subit animum nostrum solicitudo, dum intelleximus adeo graves inter M. V, ac dictum Electorem occasione civitatis Elbingæ, huic per pacta Velaviensia, & Bydgostiensia, jure hypothecæ concessæ, subortas simultates, ut verendum sit, ne res ad extrema decurrant, & bellum, quod auxiliante Divinâ gratiâ non ita pridem in orbe Christiano extinctum fuit, denuo in Oriente exardescat. Qvum verò nobis persuadere non possimus M. Vestram cum inclyta Repub: Poloniæ pro sua in bonum publicum pietate & cura passuram, multò minùs causam daturam, ut ejusdem arma, quibus summa cum gloria hactenus Christiani nominis hostes propulsavit, in viscera Christianorum convertantur; Idcirco facere non potuimus, quin pro fraterno & amicissimo, quo M. Vestram, ac inclytam Remp: Poloniæ complectimur affectu, hisce ab eadem contendamus, ne ob offensam; si quam ex occupata supradicta civitate putet accepisse, protinus ad arma, tanquam ad extrema, & quæ faciliùs capiuntur, quàm deponuntur, prosiliatur; sed priùs ex præscripto ante memoratorum, pactorum Velaviensium, & Bydgostiensium amicæ compositioni locus relinquatur. Eò Seren: Electorem Brandenburgicum quoq; propendere non dubitamus, certaq; nobis spes est, Principes & Status, quorum officio mediatorio sæpiùs dicta pacta Velaviensia, & Bydgostiensia conclusa fuerunt, eam inituros viam, & rationem, ut orta dissidia æquis & honestis conditionibus utrinq; componantur. Ad quod promovendum, & perficiendum nostram pariter operam & officia sincerè conferemus. Dabit hoc ipso M. V. cum tota inclyta Rep: Poloniæ summè laudabile, & nunquam apud posteros intermoriturum æquitatis ac moderationis exemplum. Nos verò habebimus, quod nobis & orbi Christiano gratulemur, nullam de cætero intermissuri occasionem M. V. inclytæq; Reip: Poloniæ promptissima nostra studia, & propensam voluntatem re ipsâ comprobandi. Quod superest M. Vestram Divinæ clientelæ ad longævam incolumitatem, & omnium votorum felicissimos successus animitus commendamus.

RESPONSUM REGIS SVECIÆ
IN PALATIO REGIO HOLMENSI. die 7. Januarij.

Tanta est sinceri nostri affectus erga M. V. tamq; solidè fundata integritas, ut nihil nobis sit optatiùs quàm si evidentiori aliquo documento studia nostra voluntatibus, & utilitatibus M. Vestræ planè addicta eidem comprobare valeamus, id, quod ne hac

qui-

quidem occasione permittendum censuimus, postquam crebris nobis innotuit nuntiis, aliquid dissensionis cum Seren: Electore Brandenburgico ex negotio Elbingensi obortum esse, facilè majorum malorum inde emersurâ segete, nisi Divinâ ope, ac mediis inter Christianos Principes, ejusmodi in casibus adhiberi solitis praeveniatur. Nec dubitamus Majestatis Vestrae generosam & magnanimam mentem conservandae in orbe Christiano quietis, & tranquillitatis, tantò fore cupidiorem, quantò plùs gloriae ex bellis adversùs Christiani nominis hostes fortiter, feliciterq; gestis hactenus consecuta est. Eâ fiduciâ, ac in M. Vestrae amicitiae firmâ spe reposita non minùs, quàm sollicitâ publicae salutis curâ commoti & impulsi, intermittere non potuimus, quin Majestati V. offeramus operam nostram mediatricem pro redintegranda cum Seren: Electore Brandenburgico pristina concordia, avertendisq; motibus, quibus vicinae, & foederum eximiâ fide hactenus gavisae gentes collidi, mutuoq; atteri possent, praesertim cùm utrinq; incolumitati ac prosperitati quàm optimè cupiamus consultum. Confidimus igitur Maj. Vestram pro summa sua aequanimitate, & tanto fastigio digna haud aegrè nostra admissuram ex optima, & Majestatis Vestrae emolumentis faventissima intentione, oblata officia, quibus, si quid ulteriùs adjicere poterimus testandae intimiori benevolentiae, id omissuri neutiquam sumus. De caetero Majestatem Vestram ad diuturnam incolumitatem & prosperos rerum successus DEo Ter Optimo Maximo ex animo commendamus. A.C.1699

RESPONSVM REGIS ANGLIÆ

IN AULA APUD KENSINGTON. 10. Januarij.

EX literis Majestatis Vestrae die 17mâ mensis Novemb. ultimis ad nos datis, quàm graviter ferat urbem Elbingensem ab Electore Brandenburgico in potestatem suam esse redactam, non absq; decenti mentis motu percepimus, ortam etenim esse occasionem aliquam arctae illius amicitiae benevolentiaeq; quae inter Principes tantâ inter se necessitudine, & nobiscum conjunctos, &, quae ad pacem in illis orbis partibus conservandam adeo necessaria est, perturbandae, quam tamen tempestivo amicorum communium interventu bonisq; officiis propediem rursus coalituram speramus, nec quidquam, quod in nobis situm est, &, quod ad opus tam pium ac salutare facere possit, omittemus. Quod superest Majestatem V. Divini Numinis tutelae ex animo commendamus.

RESPONSVM Sae CÆS. MAJEST:

Viennae 22. Januarij 1699.

LIteras responsorias Ser: Vestrae in causa Elbingensi die 17 Nov. nuperi datas, quibus ut suae, & Reipub. Polonae indemnitati, securi-

A.C.1699 *curitatique consulamus, authoritatem nostram mediatricem interpellat; paulò quidem tardiùs accepimus, eas tamen sic interpretati sumus, ut cum aliis quibuscunq; durioribus mediis concordiæ & amicæ transactionis tentamen prætermittere æquum & Christianum sit, Ser: Vestræ non ingrata fore officia existimemus, quæ eidem, uti & Serenissimo Electori Brandenburgico hunc in finem optimâ intentione obtulimus, quemadmodum & prædictum Electorem illa promptè amplexum esse Seren: Vestra ex Ablegato nostro Comite Siedlnicki jam tum uberiùs intellexerit, quandoquidem igitur publicè interest, hujus tam salutaris operis quantociùs fieri initium, visum nobis est Serenitati Vestræ non tantùm pro loco amicabilis congressûs urbem nostram Vratislaviam, quâ vix commodior, omnibusque partibus opportunior dabitur, proponere, sed etiam ab eadem fraternè contendere, ut unum vel plures Plenipotentiarios suos illuc circa diem 14tam vel 15tam instantis Mensis Martij non gravetur ablegare, siquidem & nostrum eodem tempore ibi adesse jubebimus, & Brandenburgicum similiter esse ibidem futurum non dubitamus, admissuri etiam libenter sociatam amicorum operam, si qui fortè vigore pactorum Bydgostiensium vel à Serenitate Vestra requisiti vel proprio animi motu adducti in initio aut progressu negotii illuc Ministros suos submiserint. Sed & illud à Serenitate Vestrâ petimus, ut, sicuti prædictus Elector ad hanc rem ex æquo & bono amicabiliter terminandam omnem facilitatem, quæ quidem ab ipso desiderari possit, se allaturum pollicetur, exitumque pacatè sine ulla armorum ostentatione præstolaturum, ita vicissim Serenitas Vestra ex sua & inclytæ Reipublicæ parte omnes hostiles & repressaliorum actus inhibere, &, quidquid memorato Serenissimo Electori justæ defensionis prætextum suppeditare posset, id prudens avertere, & amoliri velit, quo tantò faciliùs, & sinè interruptione procedat officium, & ad optatum nobis perducatur effectum. Quod sic Serenitatis Vestræ prudentiâ, & æquitate, perspectoque in publicam tranquillitatem studio nos haud difficulter consecuturos confidimus, eidemque optimam valetudinem, lætissimos rerum & consiliorum successus animitus apprecamur.*

RESPONSUM II. REGIS ANGLIÆ IN AULA APUD KENSINGTON

die 23. Februarij.

Quantum controversiâ inter Majestatem Vestram & Electorem Brandenburgicum de urbis Elbingensis possessione exorta commoveamur, literis nuper ad ipsam datis testati sumus; ne tamen iners dolor ille videatur, & intra vota tantùm consistere, ut benevolentia inter duos Principes, vicinitate & necessitudine conjunctos imminuta postliminio restituatur, operam præterea dandam

dam & offerendam, interponendaq; officia, ut amicitiæ vinculum hoc casu propè solutum arctiùs denuò adstringatur summa illa necessitudo, quæ nobis cum Majestate Vestra intercedit, maximè suadet, ne quidquam ex parte nostra, quod vel ipsius rationibus, vel tranquillitati publicæ conducat, quarum rerum studio flagramus, desideretur. Quod superest Majestatem V. Divini Numinis Tutelæ ex animo commendamus. A.C.1699

Acceptis hisce responsis Serenissimus Rex AUGUSTUS ut Principes illos ad celerem & efficacem ac suo & Regni cum honore mediationem induceret, adhuc eos compellare voluit sequentibus.

LITERÆ REGIS AVGVSTI AD IMPERATOREM,

Varsaviâ 28. Februarij.

PRovocâsse nos ad officia tam prospera cum Majestate Vestra vicinia, tum mediatricis authoritatis in negotio insperatæ insessionis Elbingensis per Serenissimum Electorem Brandenburgicum, quemadmodum optimè meminimus, ita nihil hucusque præstantiùs in votis habemus, quàm idem salvo nostro, Reipublicæ mediatoramque honore pacificis terminare medijs. Jam tum, cùm prioribus literis insinuavimus Majestati Vestræ concessum fore, ut Reipublicæ indemnitati, suæque mediatrici authoritàti consulere velit, facilè perspectum fuisse finem intenti nostri credidimus, quòd non aliter mediationis opus auspicandum esset, quàm restituto civitatis statu. In quo, quid enim non modò honoris, sed securitatis Reipublicæ huic vexatæ, injuriosis sub tempus adhuc Turcici belli armis ab amico Principe restaret? si mediatio tam egregia, tamq; insignis Majestatis Vestræ, ac aliorum, si qui intererunt, Principum, sub servitute captæ urbis uelut coacta, & expressa peragatur. Satis lucrari Serenissimum Electorem Brandenburgicum, quòd per hoc attentatum contra pacta excludat Commissiones domesticas mutuò super prætensiones Reipublicæ destinandas, omissoq; hoc primo gradu ad mediatorios deducat terminos. Quos uti ex parte nostra præviâ insinuatâ necessitate, locivè opportunioris, quàm proposita Vratislavia, in Regno nostro designatione non subterfugimus, ita confidimus Majestatem Vestram incubituram in id maximè, non ex nostro tantùm atq; Reipublicæ honore, sed ex sua etiam, uti mediatoris læsione, quòd scilicet antequam invocaretur, prout ex pactis intererat Serenissimus Elector armis nobis improvisis satisfactionem sibi ministravit. Hæc tam æqua, tamque justa desideria nostra ex publica Senatûs-Consilij mente derivata dum Mtis Vest. intelligentissimo animo profundiùs

A.C.1699 *insinuare superfluum est; restat, ut eidem prosperrimos rerum successus cum optima valetudine animitus precemur.*

LITERÆ EJVSDEM

AD REGEM SVECIÆ ibidem.

IN *hoc ipso negotio, in quo nobis Majestas Vestra literis suis die 7timâ mensis elapsi amica sua exhiberi voluit officia per Delegatum nuper à nobis Regni Senatorem satis abunde Majestati Vestræ ex indebito contra pacta per Serenissimum Electorem Brandenburgicum insessâ armis Elbingâ tum, cùm bellum nobis cum Turcis restaret, progressu, tam nostrum, quàm integræ Reipublicæ testati sumus acerbioris animi sensum non alio fine, nisi ut amico fœderibusque innexo cum Regno hoc Principi justa talium imprimeretur apprehensio. Cùm verò Majestas Vestra ultro eadem cognoscat, iisdem amicè sopiendis, curas, animumque suum adjicere offerat, eam propensi animi in nos, Regnumque hoc voluntatem, eò gratioribus adnumerabimus vicibus, quò certiores declarationem nostram Serenissimis Mediatoribus per pacta Velaviensia observatis insinuatam, nempe haud posse mediationem citiùs inchoari, quàm ut Elbinga statui, in quo fuit relinquatur, à Majestate Vestra probatum iri confidimus. Quod ipsum æquissimo judicio ejusdem plurimùm commendantes felices rerum eventus cum exoptata valetudine ex animo precamur.*

LITERÆ EJUSDEM

AD REGEM DANIÆ ibidem.

EO *clariora propensi in nos, Regnumque nostrum Majestas Vestra literis suis die 6tâ Decembris anni elapsi datis, amoris, animique subministrat argumenta, quò velociùs in Elbingensi contra pacta attentato præveniendo nostra per Delegatum ad se Senatorem Regni hac in parte expressa justa desideria, amicis officiis, ne res ad extrema prolabatur succurrere, suarum partium duxit esse. Hanc Majestatis Vestræ venire nobis gratissimam pro publica tranquillitate ex Christiano zelo interpositionem, vel ipsa nostra hoc intendens attestabitur Delegatio. Facilè tamen pro sua æquitate dijudicabit casum tam insperatum hostilis ab amico Principe, stante adhuc bello Turcico aggressionis, acerbissimumque toti Reipublicæ vulnus ad mediatorios terminos haud flecti posse, antequam civitas capta suo in statu relinquatur. Id ubi primum subsecutum fuerit, omnes prætensiones mutuò ex pactis resultantes non difficulter justo mediatorio arbitrio assopiri poterunt.*

Quod

Quod unicè cupientes, negotium hoc, nostrum, etiam Regium tangens honorem perquàm ferventer Majestati Vestræ commendantes. Eidem prosperos rerum successus, ac longævam incolumitatem ex animo precamur. A.C.1699

COPIA LITERARVM
A SUPREMO REGNI MARESCHALCO AD SEREN: ELECTOREM BRANDENBURGICUM.

NOta sunt adeò non mihi solùm, aut universis Regni hujus Ordinibus sed toti terrarum orbi, amicæ pietatis & constantiæ gloriosissimi Ser: V. Parentis, & ejus ipsius præclara in Remp: hanc documenta, ut non modò suspicari, aut metuere adversi quidquam vel hostilis de Seren: Vestra Electorali maximum violatæ fiduciæ crimen censeri possit, sed nec simile quidquam cogitari debeat. Cùm verò Seren: Vestra Electoralis ex singulari benignitatis suæ in me motiuo circa intentionem suam capiendæ urbis Elbingensis possessione sua me certiorem reddere, ac edocere dignata sit, faciliùs mihiq; conuenientius esse duco ex aßueto in Ser: Vestram Electoralem, innatoq; obsequij mei cultu, debitas ac humillimas eidem referre gratias, quàm absq; præsentia Sacræ R. Mtis, Supremi Reip. hujus capitis, cæterorumq; Regni ordinum, ad quos materia hæc uniuersaliter pertinet, quidquam in tam arcto temporis spatio exarare, aut Serenitati V. hoc in passu sensum meum aperire. Quod ad brevì speratum S. R. Mtis reditum, præsentiamq; Senatûs differre mihi convenit. Interim hac firmissimâ spe suffultus hæreo, quòd Serenitas V. Electoralis pro majori documento constantissimæ suæ erga Rempub: hanc amicitiæ dilationem hujus exequendæ intentionis suæ ex singulari prudentia & æquanimitate concessura sit. Cæterùm humillima obsequia mea Serenitati Vestræ Electorali profundissimè deuoueo.

Dabantur ex arce Jazdoviensi die 31. Octobris 1698 Anno.

CXXVI
AMICO CONFIDENTI,
5tâ Martij Varsaviæ

Continet præter alia, relationem oppreßionis in regno.

FRequentiores à me literas expectas, si non scriberem non vel alienati, vel senescentis in te amoris mei signum esset, multò minus, dum exactè scribo crede amori vera dicenti, si non perveniunt, culpa mea utiq; non est. Scio te virum constantem & amicitiâ solidum, qui neque more adolescentulorum modo amas, modo odisti, neque contra Theophrasti præcepta, postquam amaveris, de amico judicas, expendis diu, antequam recipias, receptum toto retines pectore, ideoque non timeo ut hoc præsumptivum silentium mihi vel minimum apud te adferat præjudicium.

Vlti-

A.C. 1699 Vltimis Ianuarij cùm ex mandato Regis diutius, quàm voluiſſem, Varſaviæ reſidere cogerer, venit Cardinalis etiam Primas, qui officium, quod vacare credebatur ſtabuli Præfecturæ Regni pro juniore Towianski à Rege prætendebat; Rex verò jam hanc dignitatem Subdapifero Regni Lubomirski ex rationibus deſtinaverat; unde Cardinalis non mediocri ut ſolet in ſimili conjunctura tactus intrinſecùs erat mœrore, & propterea ab utrinque parva vel nulla videbatur affectûs correſpondentia.

Præfectura ſtabuli vacans.

11 Februarij expectata venerunt nova de finito tandem cum Turcis tractatu, 26 Ianuarij in Carlovicz; non habemus adhuc particularia, quia illa & tu immediatè haberes.

Tractatus cum Turcis finitus.

Vladislaus Przyiemski Palatinus Caliſſienſis nuper à Rege factus, fatis ceſſit circa decimam quartam Februarij, vacantem Palatinatum dediſſet Rex Subdapifero Regni, ſed illum renuit; contulit ergo eum felici Lipski Caſtellano Siradienſi.

Mors Przyjemſcij.

Filius Marchionis de Berait frater Reginæ Seren. noſtræ mediante authoritate Regis amicitiam ſuam fœdere Matrimoniali confirmandam declaravit Thereſiæ Lubomirſciæ Principi Mareſchalcæ nepti S. M. Regis Ioannis, quæ ut ſcis facile ad diverſa flexilis alienam felicitatem ſuas ærumnas reputat, nunquam felix niſi alienis calamitatibus, nunquam læta niſi aliorum luctu, hoc dempto fœmina pia, humana, civiliſſima. Jam de conſcribendo contractu, ad quem & ego etiam vocatus ſum, cogitatur.

Vocato mihi Rex narravit, quanta impedimenta ponat expeditioni meæ pro Varmia nuntius *Davia* quodq; nomine Pontificis declaraverit gratum id fore Sanctitati ſuæ, ſi nominatio in favorem meum data mutaretur. Scivi verò aliunde ſcripſiſſe eundem Nuntium Romam, quòd Rex libenter haberet, ſi nominatio eadem rejiceretur. Quod nec Pontifex, ut bene mihi nunc notum, nec Rex, ut ſe declaravit, cogitârunt. Habui ergo cum eodem Nuntio longiorem paulò conferentiam, in qua veritatem more meo cum omni reſpectu characteris fortiter & ſuaviter dixi.

Venit notitia magnam irruptionem Tartaros in Ruſſiam feciſſe, non vidimus tamen Regem turbatum, & aliqui inde ſcandaliſati ſunt, quòd ea nova ita acceperit tanquam ea minimè ad eum pertinerent, de quo rumores ambigui ut in aula fieri amat, varijs aulicorum pro & contra affectibꝰ.

Irruptio Tartarorũ

Tertiâ Martij, quæ erat ultima dies Bacchanaliorum Franciſcus Lubomirski Olſtinenſis Gubernator majora aſſiduè ſpondens ægrè valere cœpit, & quarta meliori dignus vitâ cum dolore omnium fatis ceſſit.

Mors Franciſci Lubomirski

Quinta ejuſdem cantatum eſt *Te DEum laudamus* in Eccleſia Collegiata S. Ioannis tormenta majora audita, & ipſo veſperi ignes artificiales, qui ita oculos noſtros delectarunt, ut minimè fatigarent extra Varſaviam pulcherrimi viſi, ad demonſtrandam lætitiam pro finito cum Turcis bello.

Ex occaſione univerſalis per Litvaniam (ubi quæ paſſim fiunt, turpè eſt & dicere) & varias partes Poloniæ, intolerabilis planè à Saxonibus oppreſſionis, unde lachrymarum ſatis luctusq; eſt, & literarum Godlevij Gubernatoris Nurenſis, quas, credo, ad me ſcriptas vidiſti, quarum copias publici quoq; juris fecit, neque enim ignoras id eſſe doloris ingenium, cui ſe immiſcuit indignandi contumacia, ut animi plagas revelare ſemel non ſufficiat, ſed veluti nihil aliud cœteri meditentur, nihil ſentiant, ita ſuas calamitates crudus ex infortunio mœror, narrat & renarrat, inde eſt quòd ex arte dolentium repetebat ſemper crudelia & atrocia Saxonum facta, utinam utiliter ſed vix ſpero. Interim ego meditabar intra me, quomodo poſſem Regi negotium hoc inſinuare; video enim exinde infelicitatem Carthaginis, prævideo amovendos à Rege ſubditorum animos, niſi ei à fidelibus conſiliarijs oculi aperiantur, niſi cognoſcat non vanas eſſe querelas, nõ

Epiſcopi aliqui Regi proponunt oppreſſionẽ in Regno.

ina-

inanes luctus, petij ergo ab Episcopo Vladislaviensi Dąbscio, Posnaniensi Swięcicio, Chełmensi Wyzycio, tunc Varsaviæ præsentibus, ut Regem adiremus, eique modestè, sed fortiter tamen repræsentaremus nec cum fiducia faciendi alicujus boni, nec sine spe, canes latrant pro Dominis suis, & nolumus loqui pro pauperibus, & pro Christo; si volunt nos tacere, nos non aggrediantur, deponant gladios & nos scutum abjiciemus; quandoquidem Cardinalis id denegavit, moderationem & prudentiam suam proferens tanquam in medijs flammis, flamma eum non tangeret & plenè tutus quietusq; staret in communi totius Patriæ luctu, quia semper pro domo sua calidissimè, nunquam pro Ecclesia vel leviter, Regi loqui solet. Relegi proinde aliqua privilegia ab antiquis Regibus in favorem Religionis data, & eadem in ordinem redacta in Gallicum idioma, cum Rex latinè non intelligat, transtuli ut possemus authenticis immunitatibus, quod verbis dicebamus ostendere, itaq; in consertio illorum Episcoporum Regem adivi, nomineq; Collegij Episcopalis allocutus sum, verba facile succedebant ac pene meam mentem præcedebant. Illaq; privilegia in manus dedi, supplicando suæ Majestati ut oppressionum ulteriorum sit saltem inhibitio, ut dolorum magnitudo in magnitudinem vertatur gaudiorum, ut sicut juramento promisit indemnitatem Religionis nostræ, ulterius providere dignetur. Duravit hæc conversatio aliquot horas, cum fortè fortunâ non impeditum Regem alijs occupationibus inveniremus, magna promissio, magna etiam verba Domini habuimus, Deus det, ut is effectus subsequatur, quem desideramus. Ut tamen scias, quæ privilegia præsentaverimus, quanquam illa melius teneas, quàm tuum proprium nomen, copiam tamen eorum, ut in legibus & historijs nostris authenticis reperiuntur tibi adnecto. Diligas diligentem te. *A.C.1699*

EDICTA ET STATVTA

CONTRA HÆRETICOS.

Imò. CONFOEDERATIONIS GENERALIS KORCZYNEN. 8. Martij. Anno Domini 1438.

NOs Principes Spirituales, & Sæculares, Barones & Comites, Proceres, Milites, Nobilitas, civitates, totaq; communitas Regni Poloniæ, singulariter singuli, & universaliter universi eodem animo, ,eâdem voluntate, scientiâ, assensu, & ratihabitatione, omnes unanimiter ,decernimus, & significamus tenore præsentium, quòd quicunque existat ,indigena Regni Poloniæ vellet aliquas inobedientias contra jus commu,ne &c. aut etiam hæreticales errores facerè, vel promovere: contra ta,lem sive tales, cujuscunque statûs, gradus, conditionis & præeminentiæ ,fuerint, sive spirituales sive sæculares, & in eorum destructionem consur,gere volumus, & promittimus sub fide & honore nostris absq; dolo & frau,de: nec ipsis auxilio, consilio vel favore patrocinari volumus, sub fide & ,honore nostris, etiamsi sangvine, affinitate, & quacunq; propinquitate fo,rent nobis, aut alicui nostrûm conjuncti; nec pro eis loqui volumus aliquod ,verbum, sed punire promittimus.

2do. VLADISLAI I. JAGELLONIS REGIS POLONIÆ in Gedlna Anno 1424.

CUm sub dissimulatione præterire non debeamus, imò arctemur divinæ legis perpetuis institutis, pestiferos hæreticorum errores (quos in Dei contemptum, & in Christianæ Religionis detrimentum, & enervati,onem, politiæque jacturam, iniqua perversorum corda conflaverunt) etiã ,quæcunq; oporteret nos subire pericula, à finibus nostris propulsare, in

A.C. 1699, gladio dejicere, ut, qui censurâ Ecclesiæ non terrentur, humanâ severitate mulctentur, maturo consilio Prælatorum, Principum, & Baronum nostrorum habito, & consensu, & etiam de certa ipsorum & nostra scientia præsentibus decernimus, & pro firmo, constanti, & pro irrefragabili edicto teneri præcipimus. Ut quicunque in Regno Poloniæ nostro, & terris nobis subjectis, hæreticus, aut hæresi infectus, vel suspectus de eadem, fautor eorum, vel director repertus fuerit, per nostros Capitaneos, Consules civitatum, & alios Officiales, ac quoslibet subditos nostros, sive in officijs, sive extra viventes, velut Regiæ Majestatis offensor capiatur, & juxta exigentiam excessûs sui puniatur. Et nihilominus omnia bona ipsorum mobilia & immobilia in quibuscunque rebus consistentia publicentur, thesauro nostro confiscanda, prolesque eorum tam masculina, quàm fæminina omni careat successione perpetuò & honore, nec unquam assumatur ad dignitates vel honores, sed cum patribus & progenitoribus suis semper maneant infames, nec de cætero gaudeat aliquo privilegio Nobilitatis vel decore.

3tio. SIGISMUNDI I. REGIS POLONIÆ Thorunij Anno 1520.

Manifestum facimus harum serie literarum, quòd intelligentes ad Regnum & Dominia nostra inferri nonnullos libellos cujusdam fratris Martini Lutheri Augustiniani. in quibus multa continentur tam cōtra sedem Apostolicam, quàm etiam in perturbationem communis ordinis, & status rei Ecclesiasticæ & Religionis. Cùm enim in Regno nostro ex hujusmodi scriptis errores aliqui pullulârint, officij nostri, ut Christiani Principis, & fidelis filij Sanctæ Matris Ecclesiæ esse duximus, ut authoritate, & potestate nostra Regia huic cœpto noxio resisteremus; Mandamus itaque vobis omnibus subditis nostris, & cuilibet vestrûm seorsum, ut nemo deinceps audeat talia opera, ut præmissum est, in Regnum & Dominia nostra inferre, vendere, aut illis uti, sub pœnis confiscationis bonorum, atque exilij, quas unusquisq; mandatum nostrum transgrediens, sine ulla excusatione tam ignorantiæ quàm alterius causæ subibit.

4to. EJUSDEM REGIS Anno EODEM CRACOVIÆ

Manifestum facimus omnibus & singulis cujuscunq; status & ordinis. Subditis nostris, ac etiam advenis quibuscunq;. Quia cum humanis ingenijs præsertim vulgi, ad res novas, & insolentias propensis necesse sit tum alia multa, tum verò hæreses emergere, necesse item sit, per eos, qui divinis & humanis institutis præpositi sunt, illas hæreses tanquam pestem, & virus nocentissimum à subditis illorum arceri. Siquidem sola Religio est, quæ legibus ac institutis suis homines in disciplina, in virtute, ac fide erga Deum ut homines continet, ac regit, quâque in norma & observantia sua veteri turbata ac dissoluta turbari & dissolvi necesse est universa; quòd postea, ut multis exemplis constat in seditionem vergere, ac in perniciem Rerum-publicarum, earumq; rectores redundare solet. Nos pro officio Christiani Principis eam ipsam Religionem à Sanctis Patribus ordinatam, ac per Ecclesiam Sanctam Romanam, directam, nobisque à Majoribus nostris per manus traditam ac per nos deniq; ad gentes nostras multo sangvine, & clarissimis gratiâ Dei victorijs hactenus defensam, etiam à labe hæretica his temporibus in vicinia emergente, integram & immaculatam in Regno & Dominijs nostris conservare volentes, publicis edictis mandamus, ne quidam Lutheri cujusdam libri, ejusque sequacium quorumcunque, quos sua insolentia in reprobum egit sensum, quique prætextu libertatis Christianæ, prætextu vitiorum ordinis Ecclesiastici

,ftici & fcandalorum, quæ in hominibus fieri neceffe eft, tanquam fub mel- A.C.1699
, le virus fuum in vulgus fpargunt, & fcriptis ac fermonibus famofiffimis
, non folùm mores falubres & inftituta Ecclefiaftica, fed ipfos etiam San-
, ctos Patres turpiffimè profcindunt, & Sacra profanis mifcent, ad Regnum
, & Dominia noftra inferrentur, & legerentur. Neve quis dogma ipfum pe-
, ftiferum approbare audeat fub pœna capitis, & privationis omnium bo-
, norum, ad quæ edicta noftra exequenda modum etiam opportunum
, ftatuere volentes, delegavimus in Prætorium civitatis Cracovienfis non-
, nullos primarios noftros, tam fpirituales, quàm fæculares Confiliarios, qui
, cum confulibus & officialibus civitatis fic edicta noftra exequentur, ut
, in primis, quandocunq; opportunum videbitur, Reverendiffimo D. Epifco-
, po Cracovienfi per inquifitores ejus cum Decurionibus, quos confulatu
, in civitate ad hujus negotij, aliorumq; exceffuum tollendorum cuftodiam
, eligent, per omnes domos, teftudines & ciftas diligens fcrutatio & inqui-
, fitio fiat, & ubi aliqui libri hæretici invenirentur, illic pœna edicti exige-
, tur. Deinde, ut impreffores librorum nihil prorfus imprimere, & Biblio-
, polæ, vel alij quicunq, exponere & vendere deinceps audeant ex libris
, undecunq; advectis, nifi illos Rector univerfitatis prius viderit, & tam
, imprimi, quàm vendi permiferit, fub pœnis prædictis. Ut autem & reli-
, quæ civitates noftræ hoc exemplo invitentur, ac unufquifq; in tempore
, præmoneatur, ne ipfa mandata noftra tranfgrediatur, & ignorantiā præ-
, tendere poffit, Nos hanc ipfam confiliariorum & confulatus Cracovienfis
, ordinationem per has literas noftras omnibus teftatam volumus effe. Man-
, dantes omnibus civitatibus Regni, & Dominiorum noftrorum, ut ad ejuf-
, modi edicta noftra exequenda cum loci ordinarijs, aut eorum delegatis
, faciant ordinationes opportunas, eafque diligentiffimè exequantur, pro
, gratia noftra regali aliter non facturi.

Quod edictum, ut debitæ executioni tradatur, ita idem ipfe Rex Chriftophoro Szidlowiecki Palatino & Capitaneo Cracovienfi mandat,

MAGNIFICE SINCERE NOBIS DILECTE

NOn ignorat tua finceritas officij effe uniufcujusq; boni Principis, id potiffimum curare, ut in fubjectis fibi populis, unitas, concordia, & tranquillitas confervetur, idque hoc uno fieri, fi leges atque inftitu-
, ta divina, & humana longo ufu, & communi approbatione recepta, dili-
, genti cuftodiâ manu teneantur, hominesq; feditiofi, & plus fapere vo-
, lentes, quàm oportet, quamq; ad illos pertinet, coerceantur, fiquidem
, in vita nihil certi firmiq; haberetur, ubi liceret unicuiq; pro fuo libitu &
, fenfu tam de divinis, quàm humanis rebus pronunciare. Cùm nec ullum
, eft bonum, quod maledicendo depravari non poffit, nec ullum tam e-
, videns malum, quod per licentiam fub fpecie boni fefe non infinuet. Nos
, itaq; dudum intelligentes fpargi in Regno noftro Lutheri cujufdam do-
, gmata contra mores & inftituta Patrum, & Sanctæ Matris Ecclefiæ in
, perturbationem communis ftatûs, & unitatis populi Chriftiani pro debito
, noftro, & exemplo aliorum piorum Regum, & Principum Chriftianorū
, publico edicto mandaveramus, ut ad Regnum noftrum nulla opera ipfi-
, us Lutheri, aut alterius cujufpiam fequacis ipfius inferantur, fub exilio &
, privatione omnium bonorum. Contra quod edictum noftrum comperimo
, ifthic in civitate noftra Cracovienfi effe nonnullos ita curiofos in his,
, quæ muneris eorum non funt, atque ita contumaces adverfus edictum
, noftrum, ut non ceffent opufcula ejufdem Lutheri, & alia id genus in-
, vehere, & jam palàm tueri dogmata ipfa lethifera, in offendiculum bo-
, narum mentium, hominumque perturbationem, ac contemptum autho,

A.C.1699. ritatis, & mandati nostri Regij. Quod, ut merito debemus, indignissimo , animo ferentes, committimus Sinceritati V. idque animo esse volumus, ut , tales, qui in vulgum spargunt ipsa dogmata Lutherana, vel ejus opera , invehunt palàm vel occultè ad Regnum, & ad Dominia nostra, & præ- , sertim isthuc in civitatem Cracoviensem disquirat, & in eos, qui comper- , ti fuerint, edictum nostrum irremissibiliter exequatur. Sed, & quidquid , ultra in ea re curanda fecerit, id nos non ratum solùm, sed etiam gratis- , simum habituros non dubitet, pro fide & virtute sua Sinceritas tua factura.

4to. EJUSDEM SIGISMUNDI Anno 1534.

Magnifico Petro Kmita de Wisniez Castellano Sandomiriensi Regni nostri Mareschalco, ac Cracoviensi, Sczepussiensi, Præmisliensi, & Colensi Capitaneo sincerè nobis dilecto gratiam nostram Regiam. , Magnifice sincerè nobis dilecte. Audivimus permultos esse In Regno no- , stro factiosos, & novandarum rerum cupidos homines, qui sectas ab Or- , thodoxis Patribus in universalibus Concilijs reprobatas non in occulto so- , lùm sectantur, sed & publicè profitentur, & disseminant non sine contē- , ptu piarum sanctionum à Sancta Ecclesia Catholica institutarum & re- , ceptarum, atq; edictorum nostrorum; esse item non paucos, qui liberos, , propinquos, affines suos Wittembergam mittunt, ut illic mox ab ineun- , te ætate priusquam noverint malum à bono discernere, pestifera dogma- , ta ab ipso Luthero, qui horum malorum caput est, imbibant, & postea , in Regno nostro diffundant, & propagent. Quæ res, quàm bene vicinis , Germaniæ Regionibus ceciderit, nemini obscurum est; vidimus enim lu- , ce meridianâ clarius, quantæ seditiones, quantæ cædes, bonorum dire- , ptiones, & quanta rerum omnium perturbatio, quanta denique honesta- , tis eversio ex his initijs excitata sit, quàm non poterit hactenus pestis hæc , semel in animis hominum radicata extirpari, quamvis multis in id incum- , bentibus. Quod ne nobis quoq; & subditis nostris unquam usuveniret, ca- , vimus aliquoties edictis nostris gravibus propositis in transgressores con- , stitutionibus. Itaq; & nunc mandamus Sinceritati tuæ, prospiciat etiam , atque etiam, ne quis in Capitaneatu ipsius aliquid adversus Ecclesiæ con- , stitutiones palàm vel facere vel loqui ausit. Quòd si quem ejusmodi post , hujus edicti nostri publicationem investigaret, castiget eundem pro deli- , cti magnitudine ad præscriptum priorum edictorum nostrorum, jam o- , lim ante annos aliquot eâ de re edictorum. Penitus enim Dominia nostra , ab hujusmodi novatoribus volumus esse immunia. Quod attinet ad eos, , qui apud Lutherum, vel quoscunque alios factionum istarum Principes vi- , tam degunt, ijs omnino aditum ad quasvis dignitates, & Magistratus præ- , cludemus in posterum. Qui autem post publicatum hoc edictum nostrum , vel suâ voluntate, vel jussu suorum amicornm ad istos ipsos Sectarum no- , varum Auctores, ut eorum dogmata imbibant, proficiscerentur, eos vel , extorres esse jubemus, vel severius è Consiliariorum nostrorum sententia , castigabimus: ne illis quidem parcendo, qui ipsis auctores eius rei fuerint. , Quocirca volumus, ut Sinceritas tua mandata hæc nostra publicet, dili- , genterq; exequatur, & adversus eos, qui in Ecclesiasticis censuris obsorde- , scunt, ita procedat, quemadmodum status Regni disponunt.

5to. DUCIS MASOVIÆ JANUSSII Anno 1525.

Actum Varsaviæ feriâ quintâ ante Dominicam Oculi conventionem continuando proximâ Anno Dn. 1525to in præsentia Illustrissimi D. D. Janussij Dei gratiâ Ducis Masoviæ, Russiæ, &c. nec non Magni- , ficorum, Venerabilium, & Generosissimorum Felicis Brzeski Palatini Ma- , soviæ, Capitanei Ciechanoviensi, Laurentij de Praznowo Ciernensi, Jo- annis

„annis Loski de Wola Chynowska Visnensis, Petri Kopythowski Varsa- *A.C.*1699
„viensis, Alexij de Lubki Wissogrodiensis, Joannis de Krisko Zakrocinensis Jo-
„annis de Oborij Ciechanoviensis, Michaelis de Zaliwie Livensis Castellano-
„rum; Nicolai Zakowski Præpositi Ecclesiæ Collegiatæ Varsaviensis, & Du-
„catûs Masoviæ Camerarij, Alberti de Popielzino Canonici Varsaviensis,
„& Ducatus Masoviæ Succame arij, Pauli de Trabki Archi Di aconi ejus-
„dem Ecclesiæ Collegiatæ Varsaviensis, Thomæ Sokolowski Decretorum Do-
„ctoris & custodis, Stanislai de Strzelce Scholastici, Pauli de Popielzino Ca-
„nonicorum ejusdem Ecclesiæ Collegiatæ Varsaviensis, Bartholomæi Radzi-
„minski de Miastkowo Czernen. Budek de Naquasino Wissogrodien. Era-
„smi de Kobelniki Ciechan. Ioannis de Oyrzanowo Liven. Pincernarum,
„Seraphini de Oborij de Zalesiæ Czern. Nicolai Wierzbięta Varsav. Pe-
„tri de Kucharij Wissogrod. Varsav. Stanislai de Woystawice Liven, Jaco-
„bi de Jelenia Nurensis, Andreæ Kiesielnicki de Bogusice Lomzensis Judicū;
„Nicolai Oborski de Leciesczyce Cern. Stephani de Wodynie Varsaviensis
„Adriani de Golymino Wissogrod. Joannis Ciszkowski, Zakrocin. Joannis
„Wilicki Ciechanov. Cristini de Cubra Visnensis Vexilliferorum. Jacobi Glo-
„skowski Cern. Stanislai Kownacki Wisnensis Petri Targoma Zakrocim.
„Pauli Brzeski Ciechanov. Succamerariorum. Nicolai de Runowo Czern.
„Jacobi de Kozniewo Wissogrod. Martini de Czernidła Zakrocim. Dapi-
„ferorum. Joannis de Niwiska Czern. Pauli Pniewski Zakrocim. Thesau-
„rariorum. Gregorij Winiecki Czern. Pincernæ. Stiborij de Mladcz Czern.
„Matthiæ Swiederki Wisnen. Matthiæ de Swięcice Varsav. Alexij Cybul-
„ski Wissogrod. Michaelis de Czernice Ciechanov. Stiborij de Michałowo
„Nurensis Subjudicum, & aliorum fide dignorum. Illustrissimus D. Prin-
„ceps cum toto consilio, volens sectam Lutheranorum, & ejus falsum do-
„gma in Ducatu suo ab omnibus subditis suis penitus eradicari, &, ne hoc
„falso errore & dogmate subditi sui à fide Orthodoxa, & Sancto ritu Ro-
„manæ Ecclesiæ seducantur, ex officio suo & auctoritate Ducali, ut verus
„Christianæ Religionis, & fidei Princeps providere tempestivè cupiens ita
„decrevit, constituit, & conclusit: ut nullus in toto Ducatu Masoviæ tam
„in civitatibus, oppidis, quàm eorum in villis, cujuscunq; conditionis & sta-
„tus exiſtat, præsertim in civitate Varsaviensi libros, & falsam doctrinam
„Lutheri in quocunq; sermone sive Latino, sive Almannico, aut quovis a-
„lio tenere apud se, & in domibus suis habere, legere, ac ipsum falsum
„dogma Lutheranorum profiteri, sectam portare, tueri, & alijs eandem
„persvadere præsumat; ita tamen, ut, quicunq; de hac secta legitimè con-
„victus, & probatus fuerit, talis vitâ privari debeat, & bona ejus omnia,
„quæcunq; habet mobilia & immobilia confiscari, & ad Thesaurum Duca-
„lem recipi debeant. Quod Decretum D. Dux mandavit in omnibus Distri-
„ctibus & Capitaneatibus publicari, & diligenter per omnes Officiales exe-
„qui. Ex metrica Ducali sub Sigillo Terrestri Varsaviensi rescriptum.

Stanislaus Smiecinski Terrestris
Varsaviensis Notarius.

6to. SIGISMUNDI AUGUSTI REGIS.
Anno 1550.

IN nomine Domini Amen. Ad perpetuam rei memoriam. Quoniam humana omnia vana sunt, & inutilia prorsus, nisi legibus Divinis earumque metu ac observatione in officio retineantur, & religionis imprimis integritate observentur. Proinde Nos Sigismundus Augustus DEI gratiâ Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithvaniæ, nec non terrarum

A.C.1699 rarum Cracoviensis, Sendomiriensis, Siradiæ, Lanciciæ, Cujaviæ, Russiæ, totius, Prussiæ, Masoviæ, Samogitiæ, Culmensis, Elbingensis, Pomeraniæ &c. &c. Dominus & hæres Manifestum & confessum esse volumus universis & singulis, quorum interest, aut quomodolibet interesse poterit. Quia cùm ex nostris utriusque status consiliarijs intellexissemus varias in Regno nostro passim pullulare hæreses, novaque in Religione dogmata & ritus non solùm adferri huc aliunde, verùm etiam temerarios quosdam subditos nostros palàm profiteri ea, atque instituere. Nos vestigijs Majorum nostrorum insistentes, quorum præcipua cura & studium fuit semper, Sacrosanctam fidem Christianam propagare, & adaugere, ac omnem occasionem excitandi inter subditos nostros diffidij, & omnis in Republica perturbationis, quæ dissensionis in Religione indubitatus solet esse comes, amputare, idque primum ad officium Regum & Principum pertinere existimantes nostris hisce literis testatum facimus & pollicemur. Nos pro nostra pietate, & erga rem Christianam, atque Ecclesiasticam studio & amore, unitate imprimis dictæ Ecclesiæ, fideique Christianæ Catholicæ, & Apostolicæ sinceritatem, quam Sancta Romana confitetur Ecclesia, & quam majores nostri jam inde ab initio suscipientes, ad hæc usq; tempora constantissimè professi sunt, similiter professuros & integrè ac inviolatè pro viribus nostris ubique in Regno ac Dominijs nostris conservaturos. Hostes verò ejus non solùm Ethnicos, qui à Christiano nomine ex professo alienos se esse volunt; Sed etiam hæreticos, qui sub specie Christiani nominis, & falsâ Dei usurpatione omnem prorsus Christianam doctrinam tollunt, evertunt, seque alienos esse testantur ab ea fide, atque religione, quam inde ab Apostolis traditam in hæc usque tempora sancta Romana, ac universalis profitetur Ecclesia, propugnaturos, & à Regno nostro propulsaturos, in consilium seu Senatum nostrum Regium, eos, qui aliquâ hæresi essent infecti, quod quidem nos sciamus, nunquam admissuros, dignitates nullas, aut præfecturas eis commissuros, imò, si qui ad nos delati fuerint, effecturos D. O. M. auspice. ut statuta Regni nostri contra eos extendantur, & summâ diligentiâ exequantur, quo semper inglorij, infames, extorres & exules à patria permaneant, nisi ad gremium Sanctæ Matris Ecclesiæ redire, eique se reconciliare studuerint. Ecclesiasticas Personas, earumq; jura, immunitates, ac privilegia privata ac publica defensuros, conservaturos, & quoad fieri poterit, propugnaturos. Officialibus autem nostris, ac Præfectis quibuslibet, ne remissi aut negligentes essent in eis exequendis, ac manu tenendis cum gravi & severa indignationis nostræ comminatione mandaturos. Alioquin, si qui ad nos delati fuerint, qui cum suo officio, tum verò mandatis nostris satisfacere nollent, nos id impune non feremus. Quæ quidem subimpressa omnia Reverendissimo in Christo Patri Domino Nicolao Archi-Episcopo Gnesnensi Legato nato, & Regni Primate, & alijs Co-Episcopis suis, cæterisq; Consiliarijs nostris nos pro officio suo ea de re admonentibus, facturos esse verbo nostro Regio polliciti sumus, & firmiter sub Sacramento fidei nostræ Regiæ Subditis nostris per nos in inauguratione nostra præstito observare volumus. In cujus rei fidê, & evidentius testimonium Sigillum nostrum præsentibus est appensum. Datum Cracoviæ Feria VI post Festum Conceptionis B. V. Mariæ Anno Domini 1550 præsentibus Reverendissimo & Reverendis Patribus & D. D. Nicolao Dzierzgowski Archi-Episcopo Gnesnensi Legato nato, & Regni nostri Primate, Andrea Zabrzydowski Cujaviensi. Andrea Noszkowski

, wski Plocensi, Joanne Dziaduski Præmisliensi, Joanne Drojowski Chel- A.C.1699
, mensi, Stanislao Hosio Culmensi, Leone Slonczewski Camenecensi Epi-
, scopis: nec non Magnificis & Generosis Joanne comite in Tarnow Castel-
, lano Cracoviensi, & Exercituum Regni nostri Duce supremo, ac Sendo-
, mirisi Striensi Lubaczoviensiq; Capitaneo, Petro Kmita Comite de Wisz-
, nic Palatino Cracoviensi Regni nostri Supremo Mareschalco, & Præmi-
, sliensi, Szczepusiensi, Colensiq; Capitaneo: Martino Zborow, Calissiensi,
, & Odolanov. Stobnic. Szydłov. Capitaneo, Spitkone de Tarnow Sira-
, diensi, & Brzeznicensi, Krzepicensi, Kreszoviensi Capitaneo &c.

7mo. EJUSDEM REGIS Anno 1555.

MAgnifico Janusio de Koscielce Palatino Siradiensi, & majoris Poloniæ Generali, Naclensique Capitaneo, sincerè nobis dilecto, in absentia ejus vice Capitaneis, sive locum tenentibus gratiam nostram
, Regiam. Magnifice sincerè nobis dilecte. Non dubium Sinceritati tuæ ar-
, bitramur in proximè præterita convocatione eam esse de meo, Consiliari-
, orumq; Regni nostri consilio inter alia constitutam ordinationem, quâ
, quælibet innovationes, in Religione Sancta Orthodoxa, & Schismata,
, conventiculaq; privata in civitatibus & oppidis nostris, per quascunque
, personas cujuscunq; status, conditionis, dignitatis, & præeminentiæ e-
, xistentes publicè, vel occultè peragi, & celebrari omnino prohibitæ sunt,
, cui quidem ordinationi satisfacere cupientes, Mandamus Sinceritati tuæ,
, ut, si quis ejusmodi rerum novarum studiosos innovationesque, & Schi-
, smata, & conventualia privata in ipsis civitatibus & oppidis nostris, do-
, mibusque tam civium, quàm quorumcunq; Nobilium publicè, vel occul-
, tè peragere compererit, vel, qui ex parte Reverendissimi D. Episcopi Po-
, snaniensis, aut ejus Officialis Sinceritati tuæ delati fuerint, eos ipsos pro
, debito sui officij ex civitatibus & oppidis eliminare, & pellere debeat,
, usufque & inhabitationes ejusmodi civitatum nostrarum ipsis interdicat;
, vel, si rebelles fuerint, pro magnitudine excessus puniat & castiget; secus
, pro gratia nostra ne fecerit. Varsaviæ 27ma Junij Anno Domini 555to,
, Regni nostri vigesimo sexto.

8vo. EJUSDEM Anno EODEM.

SIgnificamus universis & singulis, ad quos hæ literæ nostræ pervenerint, quòd, cùm non modò sermonibus certorum hominum, sed etiã fide dignis testimonijs, & commissariorum nostrorum ad hoc deputatorum
, relatione compertum habeamus quendam Valentinum in civitate nostra
, Elbing. pro Concionibus publicis perversè, & contra mores, & instituta
, Ecclesiæ Catholicæ multa docuisse, atque etiam in diminutionem Maje-
, statis nostræ Regiæ nonnulla prolocutum esse, proscripsimus eum & præ-
, sentium vigore proscribimus de toto Regno ac Ditionibus nostris, uti pu-
, blicæ pacis, atque Religionis Orthodoxæ turbatorem. Proinde Pro-Consu-
, libus, totique communitati civitatis ac Territorij Elbing. nominatim, cæ-
, teris verò cujuscunq; ordinis, dignitatis & conditionis subditis nostris tam
, privatis quàm publicis, honores & Magistratus ubilibet gerentibus gene-
, raliter harum literarum nostrarum vigore districtè mandamus, & præcipi-
, mus ut præsentem proscriptionem nostram publicent, ipsumque Valenti-
, num ex Ditionibus nostris exigant, neque eum quisque omnino foveat,
, receptet, sustentet, neque per se, neque per suos, sub pœnis contra re-
, ceptatores proscriptorum à nobis, aliter non facturi. Datum Vilnæ XII.
, die Decembris. Anno Domini 1555to Regni nostri 26to.

qno. EIUSDEM ANNO 1544.

UNiversis Palatinis, Castellanis, Capitaneis Pro-Consulibus, Consulibus, Judicibus, Assessoribus, & omnibus in commune officialibus tam in castris, quàm civitatibus & villis, ubicunque in Re„gno & Dominijs Nostris, sincerè & fideliter dilectis gratiam no„stram Regiam. Sincerè & fideliter nobis Dilecti. Ex multis extraneis „tam veteribus, quàm recentibus historijs, ac deniq; etiam propria no„stra experientia ad oculum videmus, quòd quævis fides, seu, ut vocant, „Religio, ubi ea ab omnibus unanimiter tenetur, firmat & conservat re„gna in suo vigore; Econtra ubi præter hanc unicuiq; novam fidem in„troducere, aut eam arripere liberum fuit, hæc certè res, si quæ unquam „magis potentissima regna in nihilum redigit. Quod si quævis, ac deniq; „etiam Ethnica efficere valet; longè magis nostra Christiana, quæ, quẽ„admodum sola vera est Religio, ita etiam, ubi uniformiter tenetur, & „concorditer ejus in unitate Ecclesiæ Catholicæ fit confessio, manifestã „benedictionem DEi, post se trahit, ubi verò secùs, apertam maledicti„onem. Id, quod tam ex nostra, quàm prædecessorum nostrorum memo„ria palàm demonstrari potest. Quamdiu enim tempore prædecessorum „nostrorum concors circa fidem consensus in populo fuit, tamdiu etiam „legum, officiorum, pudoris naturalis magnus inter mortales respectus „habebatur. Ac per consequens res tam universim, quàm speciatim omnes „manifestâ planè à DEo felicitate, & insigni gloriâ apud vicinas gentes „inclarescebant, adeo, ut tota hæc tamq; ampla sphæra, omnisq; hic re„lucens splendor Regnorum nostrorum, qui tum temporis Dei gratiâ „ad nostras manus devolutus est (ingenuè fateri possumus) solâ Christi„anâ, unanimi fide ab Antecessoribus nostris adepta, sexcentis annis ad „hæc usq; tempora viguerit. Postquam verò his aliquot annis timoris DEi „& nostri cum illo consortij obliti varijs Religionibus sumus permixti, „animadvertet, qui penitiùs volet inspicere, quantum & jura labefactata, „& jurisdictioni sua detracta authoritas, & naturalis verecundia obe„dientiaq; extincta, ac proinde & nos, & Respub: in tanto turbido, & „confusione extitit, ut interdum nec salubre consilium dare possimus, ac „sæpè numero, quod benè consultum fuerat, ad optatum effectum dif„ficulter deduci possit. Quod absq; omni dubio, justâ DEi irâ & pœnâ „nobis accidit. Etenim, quia hactenus passi sumus homines leves, atque „palàm contra DEi Majestatem & Ecclesiam Christianam Catholicam „blasphemias effutientes, qui nescitur, unde exorti, tantùm abest, ut ope„ra DEi, & Mysteria, & Sacraria nostræ fidei pro suo libitu æstiment: „quin ipsi etiam Filio DEi apertè audeant derogare, & quod ab huma„no & Angelico intellectu tectum hoc suis sensibus scrutari non veren„tur. Eapropter fortè D. DEus, in his ordinarijs, quæ ad Remp. perti„nent, negotiis, nostras intentiones confudit ut rarò admodum quidquam „ad efficacem & Reip: cōmodum finem deducere possimus. Quæ cùm ita „sint, de communi consensu omnium nostrorum Senatorum, qui hîc no„biscum in his Generalibus Tarcoviensibus Comitiis præsentes adfue„runt, Decreto nostro Comitiali hoc adinvenimus, & plurimum in mo„dum mandamus, ut omnes Extranei, qui propter Religionem ex aliis „Regnis vel Dominiis huc ad nos profugerunt, &, qui ab universali Chri„stiana fide separati novam qualemcunq; doctrinam circa fidem, quà pri„vatim, quà publicè in suis cætibus, & quà verbo, quà scriptis tradunt. „Hi omnes ad summum post festum S. Michaëlis tertio die ex omnibus

nostris

,nostris Dominijs excedant. Quos nos jam vigore hujus decreti nostri ex A.C.1699
,nostris terris proscribimus, & proscriptos esse volumus, denuntiantes
,id unicuiq; illorum, quòd, ubicunq; quispiam illorum visus abhinc aut
,inventus fuerit, is ubiq; ab officio nostro Capitaneali capi, & judicari,
,æquè ac alius malefactor puniri debet. Et insuper, si quid simile ei à
,quocunq; alio, & non nostro officio contigerit, nullum alium præter se-
,metipsum culpare debet. Nullo etenim modo id amplius pati possumus
,ne ob scelus horum profugorum, & levium hominum D. DEUS nos o-
,mnes, & Regnum nostrum, cujus nos custodem constituit, porrò puni-
,at. In quod casu quo nostri Capitanei non animadvertant juxta hoc
,Decretum nostrum, parcendo cuipiam, aut prorsus suo officio non satis-
,faciendo, tum nos contra ejusmodi, velut contra eos Officiales, qui jux-
,ta officium suum Constitutiones Comitiorum exequi nolunt, procede-
,mus, eosq; puniemus. Ac præterea etiam nostris subditis præsertim al-
,terius status hominibus mandamus, ne se novis, & extraneis ullis do-
,ctrinis in aliud Evangelium præter hoc, quod ab initio in Regnum hoc
,illatum, nobisq; de manu in manum traditum est abduci permittant;
,sed quemadmodum subjectionem nostram verbo & aliis signis apud Rem-
,pub: agnoscunt, pari ratione Religionem & fidem nostram, quam ab an-
,tecessoribus acceptam constanter tenemus, imitentur. Præsertim cave-
,ant, ne proprietate hujus novæ & venenatæ Sectæ infici se sinant, quæ
,Secta arroganter de se sentiens temerariè os suum in cælum levavit, &
,de æterna incomprehensibili DEitate hoc in vulgus spargere non eru-
,bescit, quod & arrogantiam magnam includit, & hæresim. Qua in
,re, si hoc mandato nostro cohiberi noluerint, nos longè severiora man-
,data ad Officiales nostros dari præcipiemus, ut unumquemq; talem re-
,frænent, nihilq; ejusmodi præsumere permittant, quod contra nostram
,& universæ Ecclesiæ Christianæ consuetudinem sit, & aliquam publicã
,perturbationem causare possit. Et, ne postmodum ullus horum igno-
,rantiam prætendat; Mandamus omnibus supra nominatis, ut hoc De-
,cretum nostrum ubiq; publicare, & à Præconibus juxta morem clamo-
,sâ voce intimari jubeant sub gratia nostra. Datum in Generali Regni
,Conventione Parcoviensi die 7 Augusti. An. 1564. Regni nostri XXXV.

ANNO VERO DOMINI 1572.

POst fata Sigismundi Augusti sub inter-regno in Convocatione & Electione Henrici Valesij quidam diffidentes in fide conscripserunt quædam puncta in ordine ad pacem internam titulo confœderationis inter quæ inseruerunt nonnulli de diffidiis in Religione permittendis, nec judicandis, ac de pace diffidentibus cavenda. Sed obstiterunt his non tantùm Spirituales, sed & Sæculares Senatorij & Equestris ordinis tum subscribendo illam confœderationem, pleriq; addebant excepto articulo de Religione, tum etiam protestationes solennes coram actis contra eandem confœderationem faciendo. Uti in castro Sochaczoviensi feriâ tertiâ post Dominicam Quinquagesimæ 1573 eam fecerunt Reverendissimi DD. Jacobus Vchanski Archi-Episcopus Gnesnensis, Adamus Konarski Posnaniensis, Petrus Myszkowski Plocensis, Albertus Starozrcebski Chelmensis Episcopus, prout in forma ampla, & solidis rationibus contexta hæc protestatio extat in prædictis actis & est talis:

NOs Consiliarij Spirituales & Sæculares nostro, & Nuntiorum terrestrium pro Convocatione Varsaviensi missorum nomine, qui nomina sua non dederunt in confœderatione de diffidio Religionis in

A.C.1699. eadem convocatione à quibusdam Consiliariis & Nuntiis facta. Significamus, & nos manifestamus coram omnibus, & singulis, cujuscunque sint status vel dignitatis in actis castri hujus. Quòd cùm Varsaviam convenissemus, ut tantùm de tempore & loco Electionis futuri Regis consuleremus, aliqui ex Consiliarijs, & Nuntiis terrestribus certam inter se fecerunt confœderationem, in qua, quanquam inveniantur aliqua pro conservatione pacis communis necessaria, sunt tamen incerta alia non tantùm protunc, sed in futuras ætates valde nociva, præsertim cùm prohibitus recursus in rebus ad Religionem spectantibus, ad omnes Superiores, quæ res viam & fores aperit ad diversas sectas, & omnem disordinem, cùm possent facilè eradicari omnes sectæ, non tantùm hæ, sed & illæ turpissimæ, uti sunt Adamitarum, Turcarum, & aliæ his similes, quæ etiam ad paganismum ducunt. Quod nos præcavendo, quamvis in omnia, quæcunq; in hac confœderatione sunt conclusa, libenter consentimus, quæ ad pacem & concordiam universalem pertinent, tanquam hi, qui patriam nostram amantes, nihil magis votivum, quam communem concordiam prænobisferimus, & in eo solenniter nos manifestamus, quòd in nulla morticina, in nullam effusionem sangvinis Christiani & præcipuè gentis nostræ Polonæ, fratrumq; nostrorum charissimorū consentiamus, sed quinimò, quicunq; id aggrederetur, vel aliquam ansam ad id præberet, contra eum insurgere volumus, & promittimus. Sed etiam confœderationem talem laudare non possumus, quæ superioritates & officia omnia aggreditur, quæ ad blasphemias nominis Divini, & ad insolentias omnibus viam aperit, & per id leges, immunitates, & Nobilitaris statûs libertatem ad exitium ducit; & sic ex istis & aliis rationibus accedente etiam metu, ut in futura tempora similis confœderatio inter subditos nostros sub prætextu Religionis & libertatis Christianæ, ad similes insolentias & libertates occasionem præbeat, uti fuit proximis temporibus inter Rusticos Monsterienses, & in aliis locis in Helvetia contra Dominos suos. Nos proinde hunc Articulum de dissidio Religionis, qui in hac confœderatione continetur, & multas res nocivas, & periculosas in se continet, respiciendo anteriores confœderationes, & juramenta nostrorum prædecessorum, quæ sunt contraria isti confœderationi, considerando conscientias & debitum nostrum, quod gloriæ DEi, superioribus nostris, Ecclesiæ Christi, & Fratribus nostris statûs nobilis debemus, nullo modo permittere eum articulum bonâ conscientiâ nostrâ volumus, nec possumus; sicuti non concedimus, & in actis præsentibus publicè nos manifestamus, & volumus, ut hæc protestatio, in ea, quâ facimus forma, in acta inseratur. Cùm etiam terrestres Nuntij pro hac convocatione à Palatinatibus missi denuntiârint, quòd hoc commissum à nobilitate non habuerunt, imò expressa mandata habuerunt à fratribus suis, ut in hac convocatione nihil novi attentent, nihilq; tractent, nisi de tempore & loco Electionis futuri regnantis, sicut publicè in consilio se declarârunt, quòd hanc confœderationem nullo modo nec possunt, nec volunt approbare.

Sed majori adhuc cum energia Palatinatus Plocensis in suo Conventu Raciązensi contra eandem confœderationem fecit protestationem, & ad acta Castri Plocensis ingrossari curavit feriâ 5tâ ante festum Nativitatis B. M. Virginis anno eodem cujus tenor sequitur talis.

Nos Senatores, Spirituales, & Sæculares, Dignitarij, Officiales, & universus ordo Equester Palatinatûs Plocensis, omnibus & singulis, quorum

„quorũ intereſt, ſignificamus. Quamvis nihil præclarius nihil Reipub. utilius *A.C.*1699
„ eſſe judicamus pace internâ, & unanimi omnium Statuum amore & con-
„cordiâ, & quicunq; illam ſeu diſturbare, ſeu convellere vellet, contra ta-
„lem inſurgere etiam cum jactura ſubſtantiarum noſtrarum, & vitæ pa-
„rati ſumus. Attamen uti pacem diligimus, & diligenter cuſtodimus, ita e-
„tiam conſpirationes ſingulares perſonarum, vel Statuum aliquorum, qui
„ſub nomine pacis & concordiæ gloriam Dei peſſundant, & libertates no-
„ſtras communes, ad nihilum redigunt, & ad turbines, majoreſq; diſſenſi-
„ones januam pandunt, laudare, & adjuvare nec poſſumus, nec volumus
„unquam. Idcirco cùm ab aliquibus perſonis tam in convocatione, quàm
„in Electione novi Regis ſub Varſavia quædam confœderatio in cauſa Re-
„ligionis conſcripta, & ad ſubſcriptiones ac ſigilla aliorum eſſet porrecta,
„quòd eam in convocatione Nuntij noſtri; in electione verò fratres qui eò
„convenerant ſubſcribere noluerunt, magnis id laudibus, gratitudine exce-
„pimus; nam & illi non habuerunt tale à nobis commiſſum, nec iſti quid-
„quam nomine noſtro ſtatuere potuerunt, præter electionem, in qua ſo-
„la ius repræſentativum habuerunt. Nominatim verò Reverendiſſimo Do-
„mino Petro Myſzkowski Epiſcopo noſtro æterna ſit à nobis, & poſteris no-
„ſtris laus & gratiarum actio quòd ipſe muneri ſuo, uti bonum paſtorem
„decebat, firmiter inhærens, in tam nocivas conſcriptiones ſeu confœdera-
„tiones quæ gregem ipſi commiſſum virulento veneno inficere poſſent, con-
„ſentire renuit, quin imò propter veram Dei Eccleſiam inimicitias & pe-
„ricula quævis incurrere paratus erat, uti nobis fratres noſtri ibi tunc præ-
„ſentes præclarum ejuſmodi dederunt teſtimonium. Quapropter Paſto-
„ris noſtri & clariſſimorum fratrum conſtantiam imitantes omnes & uni-
„verſi nunc manifeſtamur: quòd in hanc confœderationem nequaquam cō-
„ſentimus, nec eam acceptare, aut apud futurum Regem promovere vo-
„lumus ex juſtis & ponderoſis rationibus. Nam etſi hæc confœderatio ve-
„lit præſeferre, quaſi pacem & concordiam in Polonia confirmare inten-
„dat; ſed qui eam penitius introſpiciet, facilè animadvertet, quòd ſub hac
„decora ſpecie crudele propinat toxicum, quo (ſi Dei bonitas id non aver-
„terit) Regnum Poloniæ infallibiliter trucidabit. Siquidem offendit DEũ,
„offendit proximum, offendit & conſcientias noſtras, quinimo Regnum i-
„pſum in magnum ac fœdum opprobrium, leges, privilegia, ac libertates
„noſtras in evidens adducit periculum; Deum optimum Maximum offen-
„dit in hoc, quòd non tantùm falſæ Religioni, ſed & blaſphemiæ, ac tan-
„dem & paganiſmo, & omni nefariæ ſuperſtitioni iter in Poloniam mon-
„ſtrat. Si enim cuivis licitum erit credere, prout vult hoc autem certè li-
„cebit, dum nulla in Hæreticos erit pœna: dicet unus, quòd Chriſtus non
„ſit verus Deus; alius aſſeret, quòd Mahomet eſt verus Deus; Tertius non
„verebitur affirmare, quòd nullus ſit Deus; horum verò neminem ulla Ju-
„riſdictio ſive Spiritualis ſive Sæcularis punire poterit, quia eum confœ-
„deratio proteget. Et ſic in Polonia blaſphemia, ſic Alcoranum Turcicum,
„ac denique ipſe paganiſmus refloreſceret. Si etiam quiſpiam ex ſchola
„Adamitarum, apud quos nemo quidquam habet proprium, prorumperet,
„& alienam ciſtam, ancillam, vel uxorem attrectare vellet; relinquatis i-
„pſum: quare? ita credit omnia communia. Per quod Polonia inclytum
„illud, & glorioſum apud exteras Nationes Regnum fieret ſpelunca latro-
„num; uti jam prô dolor ingentem horum latronum, & latrociniorum vi-
„demus copiam. Nam quos ipſimet Hæretici aliunde expellunt, hi ad no-
„ſtram Poloniam, uti ad propriam domum currunt; hi apud nos Apoſto-
„li, hi conſcientiarum moderatores, hi movent turbines, hi miſcent omnia,
„hi ſangvine caræ noſtræ Patriæ (o tempora! o mores!) paſci volunt. Si

 verò

A.C.1699, verò hæc confœderatio effectũ sortiretur, eò major taliũ augeretur numerᵍ.

Offensio verò proximi per hanc confœderationem est in eo, quòd cùm ,Respublica sic statuisset, ut omnis Jurisdictio in Spiritualibus penes Sacer- ,dotium remaneret, de quo publica privilegia nostra testantur, præcipuè ,Jagellonis in Jedlna, quæ dignitatum Regni tam Sæcularium, quàm Spi- ,ritualium non tantùm Jura, sed & consvetudines confirmant, & appro- ,bant. Quomodo igitur sine magna injuria statûs Spiritualis potest ipsi au- ,ferri judicium falsæ Religionis aut Doctrinæ, quod ab eo ipso tempore, ,quo in Polonia fides Christiana cœpit, totaliter, & inviolabiliter usque ,ad hæc tempora tenuerunt, & possederunt. Et hæc est prima injuria. Al- ,tera, dum in una villa aliquot erunt Domini: ac unus ex eis secutus hanc ,Saxonicam Religionem, Ecclesiam Catholicam profanabit. Quid in hoc ,passu alij Domini facient? Jure agere non licet, quia confœderatio id per- ,misit. Igitur vel vim vi repellere per aggressiones, per duella, vel hanc in- ,juriam pati debebunt. Præterea ad unam Parochiam multæ Nobilium vil- ,læ sæpe pertinent, si verò Hæreticus Ecclesiæ collator, talem, cujus ipse ,est, Religionem & Sacerdotem illuc inducet, quid facient alij Parochia- ,ni, si eum citabunt ad Jus, nihil lucrabuntur ob hanc confœderationem, ,si id negligent, aliud templum quærere debebunt. At si & secundum ,tertium, & quartum ejusmodi collatores corrumpent, quomodo illi boni ,homines & constantes Catholici sine templo permanebunt absque eviden- ,ti periculo vel perversionis, vel in paganismum reversionis? itaq; per ,hanc confœderationem, qui erit bonus, qui pacificus, hic injuriam patietur, ,qui verò turbulentus, inquietus, huic nec jus, nec ulla potestas aliquam ,inferet molestiam; & quare? quia confœderatio ita dicit, quòd hoc sit fun- ,damentum pacis, & internæ concordiæ, ut, qui injuriam est passus, tace- ,at; qui eam intulit, in pace maneat. Sed fallax hæc est spes pacis; lædens ,in vitro scribit, in marmore læsus. Advertent quidem id homines, &, si hoc ,signum per media justa executere non poterunt, ad vim & violentias re- ,current, & sic exardescet civile bellũ, quod hac ratione evitare satagebamᵍ.

,Offendit etiam conscientias, quia unusquisque nostrûm ideo suam Re- ,ligionem firmiter & constanter colit, quòd eam existimet esse meliorem, ,& veriorem alijs quas uti falsas abominatur. Cùm igitur vel nostra Apo- ,stolica antiqua Religio est vera, vel hæc in Germania noviter nata, quo- ,modo per DEum vivum vel nos ipsis eorum Religionem, vel ipsi nobis no- ,stram permittere poterunt absque læsione conscientiæ. Penes honestam ,conjugem, quomodo quis bonâ conscientiâ meretricem tolerare poterit? ,hæc verò confœderatio pro uno id reputat, & æqualiter utrumq; æstimat. ,Si autem hoc modo conscientia quietari possit, quivis Judex esto. Ergone ,tunc vobis speranda optima pax dum gloriam Dei destruemus, proxi- ,mo nostro injuriam faciemus, & conscientiam nostram cauteriatam red- ,demus? complaceat sibi qui vult, in hoc invento, aduletur sibi, ut cuivis ,libet, non evincet id, ut falsitatem cum veritate, lucem cum tenebris ,combinet, & Christum cum Belial in eodem altari statuat; ut ab hinc pa- ,cificè secum habitet. Impossibile est, ut Deus tam impium opus gratiâ ,suâ benedicat. Pax est donum Dei; qui verò unitatem fidei rumpit, hic ni- ,hil habet cum Deo: quinimo sit talis certus, quòd Deus primum nos i- ,psos ad invicem committet, deinde nos hosti fidei Christianæ tradet, uti ,Bohemis & Hungaris vicinis nostris ob eandem fecit causam. Quomodo ,ergo nos homines pacifici, homines supra bonum Reipublicæ nihil apud ,nos antiquius habentes poterimus consentire in id, quod Regno nostro cer- ,tam & æternam allaturum est perniciem. Præterea quid unquam pote- ,rit esse inconvenientius in Republica nostra, quàm id, dum apud nos ille, qui bo-

, qui bovem, vaccam, porcum, capram furabitur, pœnam condignā luet, *A.C.* 1699
, qui verò templū Dei expilabit, altaria invertet, Sacerdotes expellet, Sanctos
, Dei, immaculatā & nunquā condignè laudandā Virginē Deiparā profanabit,
, gloriā Dei annihilabit, nomen Domini Sabaoth ipsis malignis Spiritibꝰ tremē-
, dum blasphemabit, & vilipendet; talis inquam pacē habebit, talē si quis punire
, vellet, jam eo ipso pacē internā turbaret, charitatem & concordiā scinderet,
, ideoq; contra ipsum tanquam contra hostem Regni omnes consurgere
, deberent. O clementiam nostram! aliæ nationes in pietate & justitia
, fundamenta pacis, & concordiæ ponebant: Nos verò miseri Poloni in
, impietate & injustitia putamus nos à ventura ira DEi posse abscondi.
, Sed miram rem! quomodo peccatum mox sequitur pœna DEi, quod in
, hac confœderatione facilè adverti potest. Quæ, dum falsæ Religioni se-
, curitatem providet, caram nostram libertatem periculo exponit. Con-
, stat id omnibus, quòd Reges & omnes Dominos nihil aliud in officio
, continet, nisi jusjurandum: quia ratione illius leges & libertates subdi-
, torum semper respicere debent, scientes, quòd DEus periuros severè
, puniat. At verò confœderatio quid aliud agit? quàm ad tollendum &
, infirmandum istud juramenti robur, latam aperit viam. Quia, si cuili-
, bet licebit, Religionem, quamcunq; voluerit, assumere, cur & ipsi Re-
, gi idem non liceret? Si verò Rex dicet, ita se credere, quòd juramen-
, tum præter DEi præceptum factum non tenet. Quòd hi asserti Evan-
, gelici ipsi prohibere non possunt, quia apud illos recta, & indubitata
, propositio est: Nihil esse recipiendum præter scripturas. Ostendant i-
, gitur vel in S. Scriptura, ubinam aliquis Rex juraverit, super liberta-
, tes subditorum, vel quòd DEus præceperit sub juramento eas spon-
, dere. Ostendant, quisnam Prophetarum scripsit? Nihil novi statuemus
, nisi cum consensu Consiliariorum & Nuntiorum. Dicant in quo Psalmo
, Rex David supra hastam extra finem Regni nobilitati quinq; marcas
, pollicetur; & sic de cæteris libertatibus, & ita Rex Evangelicus asser-
, tus ex his rationibus juramentum suum levipendere, ac infringere to-
, taliter poterit. Quia, si alia vota, uti castitatis & libertatis nihili sibi
, ducunt, quam ob rationem juramentum suum deberet habere valorem;
, cùm sit idē votū, quo Princeps vovet DEo teste: Se jura & libertates su-
, orū subditorū plenè conservaturū. Violato igitur juramento jura, privi-
, legia, & statuta nostra abjiciet, & juxta Biblia judicabit, prout non ita
, pridem quidam Capitaneus istius Sectæ facere non dubitavit. Si igitur
, Rex illa præjudicia attentaret, quid esset faciendum: Ad vim recurrere
, non licet: Confœderatio enim obstat, juxta quam relinquendus esset in
, pace & arbitrio suo; Ita enim credit; Et sic in Polonia turbines, alij ad
, hanc, cæteri ad aliam partē accedent; ergo vel ad manus deveniendū, vel
, libertatibus æternùm valedicendum. His igitur ex rationibꝰ ut cuivis pa-
, tet, justis, in hanc confœderationem non consentimꝰ, imò bonâ conscientiâ
, consentire non possumus, sed antiquā fidem, quā ab Ecclesia Romana acce-
, pimus, firmiter & constanter tenendo, & gloriosos Parentes nostros imi-
, tando, qui turbulentis illis temporibus Bohemicæ Hæresis non permitte-
, bant falsam Religionem, sed potius eam prohibendo & impediendo pacem
, & concordiam in hoc Regno conservârunt, penes antiquas confœderati-
, ones stamus, & Successores nostri stabunt &c. Quam nostram protestati-
, onem ex Senatorio ordine Dominus Albertus Krasinski Castellanus Sce-
, psensis sigillabit. Ex Equestri verò demandavimus eam sigillari Terrestri
, Sigillo, & deputavimus è medio nostri Generosos Iacobum Łysakowski Da-
, piferum Nurensem Capitaneum Raciązensem, Nicolaum Kołobucki No-

A.C.1699, tarium Terrestrem Plocensem, quatenus hanc protestationem nostram in „ actis Castrensibus Plocensibus ingrossari facerent. Acta sunt haec Raciądzij „ in Conventu Generali Palatinatûs Plocensis die 1ma 7temb. Anno 1573.

„ Verùm præter in instanti, sive stante pede interpositas protestationes „ nihil unquam à Catholicis tam Spiritualibus, quàm Sæcularibus omissum „ fuit, quominus hic Articulus confœderationis diversis modis ubiq; locorũ „ impugnaretur. Nam & Parisijs, cùm Legati ordinũ Regni Poloniæ & magni „ Ducatûs Litvaniæ, electo Regi Henrico Regnum deferrent, Reverendis„ simus Dominus Adamus Konarski Episcopus Posnaniensis Princeps illius le„ gationis, & cum illo alij insignes viri ejusdem legationis comites, atque so„ cij, circa exhibitionem Articulorum Henrico Regi anno 1573 die 29 Men„ sis Augusti factam, contra confœderationem prædictam solenniter prote„ stati fuerunt. De quo ipsemet Rex Henricus Regium suum perhibet testi„ monium tenore sequenti.

HEnricus Dei gratiâ electus Rex Poloniæ Magnus Dux Litvaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masoviæ, Samogitiæ, Kijoviæ, Volhiniæ, Podlachiæ, Li„ voniæque &c, nec non Andium, Borboniorum & Alvernorum, Comes Mar„ chiæ, Foresti, Quercis & Monfortis. Significamus harum serie literarum „ universis & singulis, quorum interest, intererit, aut interesse in futurum „ quomodolibet poterit. Quòd anno & die datæ præsentium, qvum Sacrifi„ cio Missæ de Spiritu Sancto in Ecclesia Cathedrali Parisiorum audito, ad „ majus Altare ejusdem Ecclesiæ accessissemus, ad præstandum juramentum „ nobis ab Oratoribus Regni Poloniæ, & M. D. Litvaniæ per Magnificum „ Joannem Herborth des Fulstyn Castellanum Sanocensem Collegam eorũ „ oblatum, & in loco præstandi iuramenti jam essemus, Reverendissimus in „ Christo Pater Adamus Konarski de Kobylino, Episcopus Posnaniensis, e„ jusdem Regni Poloniæ primus Orator, coram nobis & omnibus astantibus, „ nomine suo, ac totius Statûs & ordinis Spiritualibus, omnium Catholico„ rum Senatorum & Nobilium in Regno Poloniæ, & Dominijs ad illud per„ tinentibus, ubicunq; consistentium, ac hujusmodi suæ protestationi adhæ„ rentium, atque adhærere volentium, inhærendo ante factis protestatio„ nibus protestatus est. Quia hujusmodi juramento, eò, quòd sit absque om„ nium Statuum ac ordinum Regni communi consensu conscriptum, nullo „ modo consentit, ac ejusdem protestationis suæ schedulam sigillo suo mu„ nitam nobis attulit & exhibuit. Adhærentibus eidem suæ protestationi Ma„ gnifico Alberto Laski Palatino Siradiensi, & Nicolao Christophoro Radzi„ wil Duce in Olyka, & Nieswięz Curiæ Magni Ducatus Litvaniæ Mare„ schalco dicti Regni Poloniæ & Magni Ducatûs Litvaniæ Oratoribus. Cu„ jus quidem protestationis tenor de verbo ad verbum sequitur, & est talis.

SEreniſſime Rex. Quoniam Majestas Vestra est nuper in nostrum Regem electa, minus fortasse accepit Regni Poloniæ consvetudines præ„ cipuè iuramenti à novis Regibus suscipiendi, ne quid illa in hoc negotio, „ aliorum culpâ nesciens peccet, venia prius, quâ decet submissione à Ma„ jestate Vestra impetratâ, pro ea, quam gero, & Episcopi Catholici & Le„ gati Polonici persona, illam moneo; Reges Poloniæ jurare solitos ex qua„ dam veteri formula, quam è statuto Regni sumptam quidam, qui à Ca„ tholica fide desciverunt, additis insertisque permultis, quæ nulli antea Po„ loniæ Reges jurare soliti sunt, innovârunt, quamque ita innovatam non „ omnes Regni Poloniæ Status approbârunt; maximè verò Ecclesiasticus or„ do, & plerique tum Senatores, tum ex Equestri ordine, qui & in Polonia „ protestati sunt, & obstiterunt; hujusmodi innovationi, quemadmodũ ego „ quoque hisce diebus tradito illius protestationis exemplo coram Majestate „ Vestra sum protestatus, cùm de secundo Articulo ipsi exhibito ageretur.

Ea ta-

„Ea tamen innovata formula nunc Majeſtati V. adfertur, ut ex illis verbis Sa- A.C.1699
„cramento adigatur. Quod ne Majeſtati V. Regnoq; Poloniæ, inprimis verò
„Eccleſiæ & ſtatui Eccleſiaſtico obeſſe poſſit aliquando, neve quod præter Se-
„natus totius Polonici ſententiã, cõtra Deũ, Eccl. Jura, & veteres Regni Poloniæ
„conſtitutiones attẽtatur, aliquã habere vim, aut firmitatẽ poſſit; etiã atq; etiã
„Mtem V. moneo, atq; oro, ne alia ex formula juret, quã quæ alijs Regibus eſt o-
„blata; quæq; ei circa coronationẽ afferetur. Si verò alia fuerit ejus animi ſentẽ-
„tia, rurſus oro, ne moleſte ferat cũ ego me, universũq; ordinẽ Eccl. ac quoſcun-
„que Eccleſiaſticos Reipub. curã gerentes, qui mecum idem ſentiunt, ijs rebus
„oppoſuero, quas contra DEum, & fidem Catholicam aliter geri videro,
„quàm in Repub: noſtra conſueverit. Itaq; jam nunc omni meliori modo, &
„formâ proteſtor, meo & Eccleſiaſtici ordinis, ac omnium Catholicorum
„mihi adhærentium hic, & in Polonia, nomine, nulli nos alteri juramento
„aſſenſuros, quàm ex veteri formula ſuſcepto, neq; ratum aut ſanctum ha-
„bituros, quod aliter à Maj. V. fuerit juratum, quin juramentum ejuſmodi
„nullius authoritatis, & irritum fore: Neq; Mtem V. ſaluis Regni Poloniæ
„juribus illud poſſe, aut debere ſuſcipere, ac propterea illo neq; teneri, neq;
„ullâ ratione affici. Quamobrem ab omnibus Notariis, aut Secretariis Regi-
„jis, aut quibuſvis hic præſentibus peto, & flagito, ut horum omnium mihi
„inſtrumentum publicum exarent, & in forma probante authentice ſcriptũ
„tradant, præſentibus teſtibus. Quam quidem proteſtationẽ Nos Henricus
„DEi gratiâ Rex Poloniæ electus, ſuſcepimus, & admiſimus, profitemurq; ad
„perpetuam rei memoriam. Nos per hujuſmodi juramentum à nobis præ-
„ſtitum etiamſi quocunq; colore, vel ingenio interpretatum fuerit, nihil cui-
„quam, præſertim verò ſtatui & ordini Eccleſiaſtico, ejuſq; juribus & juris-
„dictionibus tam Spiritualibus, quàm Sæcularibus, quæ omnia firma & im-
„mobilia perpetuò eſſe volumus, derogare velle, vel unquam derogaturos,
„verbo Regio pollicemur, & jurejurando nos obligamus. In cujus rei fidẽ,
„& teſtimonium præſentes literas decernimus, ſigilloque noſtro, quo ad
„præſens utimur, communiri juſſimus, & manu propriâ ſubſcripſimus. Præ-
„ſentibus Reverendo, Magnificis, Generoſis, & Nobilibus Petro de Gondi
„Epiſcopo Pariſienſi, Joanne Zamoyski Belzenſi, & Zamechenſi, Nicolao
„Firley de Dąbrowica Caſimirienſi Capitaneis, Paulo de Evix, & Henrico
„de Nevers Conſiliarijs Regis Sereniſſimi in ſuo ſecretiori & privato conſi-
„lio. Actum & datum Pariſijs die Jovis 10mâ Menſis Septemb. Anno ab In-
„carnatione Domini 1573.

„Quamvis autem deinceps diſſidentes ſub tempus cujuslibet Inter-Re-
„gni curârunt punctum de pace quoad Religionem ſervanda inſeri in om-
„nibus actis, ſeu ſtatutis convocationum & electionum, ſemper tamen con-
„tra illud proteſtabantur Catholici ſubſcribendo illa acta; alij enim expreſsè
„adjiciebant, excepto Articulo de diſſidentibus; Alij etiam ſæculares ſalvis
„juribus Romanæ Eccleſiæ, ita ut hucuſq; non potuerint obtinere diſſiden-
„tes legem ſeu conſtitutivum pro hac ſua pace. Lex enim Polono eſſe non
„poteſt; quæ non fit de omnium conſenſu.

CXXVII.

SUMMO PONTIFICI,

ANDREAS C. ZALUSKI EPISC. PRINC. VARM: & SAMB. 7. Ap.

POſt reverentiſſima pedum oſcula. Placuit Beatitudini Veſtræ Varmiæ poſt longiorem orbitatem vix jam ſpiranti benigniſſimè ſuccurrere: ne penitus tandem corrueret. Placuit me indignum extraordinario favore ad illius calamitatem ſublevandam pro-

A.C. 1699 promovere, tantò profundius sentientem, quantò minus assequentem impeditæ tamdiu expeditionis rationes. Humillimas proinde, quas referre non possum, habeo gratias Sanctitati V. nomine totius Varmiæ, ad cujus Cathedram professò me non amplioris fortunæ studium, sed suprema vocant arbitria, nam uberiores reditus ex Plocensibus, & Abbatialibus agris (penes quos singularis Beatitudinis favor me reliquerat) percipere licebat. Pro extraordinaria porrò gratia, quâ me Sanctitas V. dignata est, verba paria nō reperio Minueretur enim tanti mensura beneficij, si brevi calamo posset adæquari. Sed totius vitæ ratio nihil aliud erit, nisi continuus actus gratiarum actionis, quam impendam in perpetuam immunitatum Ecclesiasticarū tutelam, & quotidianam supplicationem pro incolumitate Sanctitatis V. & felicissimo aloque longissimo Sanctissimi Imperij sui progressu. Interim me, Ecclesiamq; meam Paternæ benedictioni cum profundissima veneratione & submissione acclino.

CXXVIII.

AMICO CONFIDENTI,

ANDREAS C. ZALUSKI EPISC. VARM.&SAMB. 16. Aprilis.

Reliqua concernentia tractatum pacis.

Ita ne defensione eget diligentia mea, præsertim apud te, qui nuper mirè eam approbâsti; possumne majore studio, magisque ex animo inceptam à puero planè tecum prosequi correspondentiam. Nihil est etiam in intimis cogitationibus meis, quæ tibi communicanda nollem. Nullum negotium publicum, quodcunq; demum ad manus meas venerit, de quo à me certior non fias. Quidquid habui à Legato nostro in materia pacis cum Turca piè credo, quòd tibi omnia transmiserim; quia tamen adhuc aliqua desiderare videris, mitto quidquid inter mea continui diarij scripta reperio in omnem casum, quod ea desint tibi &c.

COPIA LITERARUM

AB EXCELLENTISSIMO D. MOSCHORUM LEGATO 15. Dec. AD EXCELLENTISSIMUM D. LEGATUM POLONIÆ.

Illustrissime & Excellentissime Plenipotentiarie Legate Domine mi colendissime.

Significandum mihi est cum querela Excellentiæ Vestræ D. meo Legatos, nescio quâ erga Suam Czaream Majestatem propensione contra stabilitum fundamentum pacis prætendere à me firmiterq; huic adhærere, nec aliàs nobiscum fœdus inire velle, quàm recuperatis illis arcibus supra Boristhenem sitis Kazikiermen, Tavar, Schingierey, Athlam dictis, quæ magno impendio ab iisdem ereptæ, & hactenus non semel ab invasione Turcicarum & Tartaricarm virium cum copiosa sanguinis effusione defensæ, & eliberatæ sunt, quas mihi nedum cedere, sed ne quidem de cessione cogitare fas est, quemadmodum enim operosè sunt occupatæ, ita ingens ab iis Christianitatis pendet emolumentum, & possunt denominari Suæ Czareæ Majestatis, nec non Regiæ Majestatis Polonæ propugnaculum contra Tartaros, qui, quamdiu illas arces Turca possidebant, quotiescunq; illis libuit,

buit, Borishenem trajiciebant, & improvisis excursionibus illa Dominia invadendo ingentes rapinas, & devastationes patrabant, hodie verò illis arcibus hoc iter ipsis præclusum, & absolutè abreptum est. Præterea in proxima conferentia mihi à Turcicis Legatis clarè dictum, quòd Sua Carea Majestas per aliquos Confœderatos à pace secludetur; quo ego audito, & multùm admiratus sum, super quo Excellentiam Vestram requiro, dignetur disjudicare, quòd etiam unusquisque sanctè animadvertere potest, me nihil ex parte Turcica prætendere, sed solummodo meo proprio insistere, in quo nec coram DEO, nec coram universo mundo Dominus meus Sua Czarea Majestas in sua justitia condemnari potest, quâ ejusdem justitiâ visâ oportet Vestram Excellentiam huic Turcicæ partis prætensioni, qualis à nullo Confœderatorum peti visa est ex debito pacis perpetuæ & confœderatæ obligationis, potissimum verò ob Suæ Regiæ Majestatis, cum Sua Czarea Majestate firmiorem, nec unquam interrumpendam amicitiam & conjunctionem contravenire, & huic firmiter, unanimiterque adhærendo, nec suos præviè Tractatus finire, idque Suæ Regiæ Majestati & Reipublicæ intimare. Quandoquidem ex Tractatu perpetuæ pacis & fœderis constitutum est, ut si Turcicus Soltannus, aut Hanus Tartaricus pacem postulaverint, ab alterutro magnorum Dominorum nostrorum tum unum finè altero nullos Tractatus celebrare pacemque cum ijs concludere oporteat, sed fiat id communi consensu & determinatione. Ego verò pariter Suæ Czareæ Majestati Domino meo sincerè referre obligabor, ad quam meam ablegationem non citiùs, quàm intra decem septimanas adfuturum mihi mandatum spero, quod & simpliciter mihi præstolandum est, super quo à Vestra Excellentia quoque Domino meo posco convenienter resolutionem. Quodsi verò Excellentiæ Vestræ intervenirent ex eadem parte nonnullæ difficultates, ratione quarum aliquod tempus impendendum foret tum ego etiam ignarus meæ ab ijs futuræ contentationis finè communi consensu nullatenus ad finiendam pacem accedere vellem. His maneo humillimus servus. A.C.1699

COPIA RESPONSORIA
AD LEGATUM MOSCHOVITICUM.

Licet atrocissima injuria, quâ hic ab Excellentia Vestra non modò contra jura & leges strictè observatæ in Serenissimum Regem D. meum clementissimum, & Serenissimū Moschoviæ Czarum amicitiæ, sed etiam contra omne fas petitus sum, omne inter nos bonæ correspondentiæ abruperit commerciū, meritoq; etiam nunc nondū obductâ tanti vulneris cicatrice evitanda haberem amica cum Excell. Vestra colloquia, attamen, ut re ipsâ demonstrarem, sanctiorem esse

 apud

A.C. 1699 apud me observantiam, & Religionem mandatorum Sacræ Regiæ Majestatis D. mei clementissimi, quàm apud Excell. Vestram eorum quibus instructum esse scio, ut scilicet strictissimam mecum in hoc congressu coleret rationem, & confidentiam, amicè respondeo ad literas Excell. Vestræ heri ad me datas, præcipuè cùm memoratam gravissimam, in persona mea S. R. M. & Reipub. læsionem in manus Suæ Majestatis & Reipub. remisissem, quæ læso ejusmodi honori suo certò certiùs providebit. Indolere tamen satis non possum, præcipiti illo impetu Excell. Vestram abreptam inconsultò fuisse, qui, cùm nihil ad rem certè principalis sui profuisset, locorum enim prioritas indistincta omnium nostrûm, & ipsius Excellen. Vestræ consensu acceptata & declarata fuit, plurimùm tamen communibus negotijs nostris concorditer promovendis obicem posuit. Multa namq; in principio statim unito corde & labio pro partibus utriusq; nostrûm promovenda, stabilienda & firmanda erant, quæ quàm difficilè erat malè cohærentibus animis constituere, satis nunc etiam forsitan Excell. Vestra intelligit. Sed ut ad præsentem casum & literariam Excell. Vestræ compellationem pressè respondeam, compatior doloribus Excell. Vestræ, quòd Turcæ tam pertinaciter, & velut immobiles circa restitutionem fortalitiorum ad Boristhenem sitorum armis Moschoviticis possessorum persistant, in quo commune nostrûm omnium, ac præcipuè vicinæ Poloniæ negotium versari quis ambigit, sed ex adverso minimè miror fixum in ijs immotumq; sedisse animum, cùm Excell. Vestra jam semel cum illis hoc in puncto concorditer transegerit, scilicet ut hæc difficultas Constantinopoli per extraordinarium Legatum illuc mittendum definiretur; Quod ipsum & ego pro summo argumento recepi, ut rē de tormentis pluribus quàm mille Cameneci relinquendis ad Portam itidem remiserim; quod cùm ita sit, non mirum, si semel placitis omnino resistere prætendant, remq; constitutam nulli mutationi obnoxiam esse velint; quod cùm Excell. Vestra secum ipsa perpenderit inveniet non aliunde dein extricabilem hanc difficultatem, quàm à se ipsa ortam esse & promanâsse. Nobis certè omnibus fœderatis commune studium est, & esse debet, ut omnes quàm optimos ex hoc tractatu fructus reportemus, unumq; alteri in eo casu mutuò adesse oportet. Sed scit Excell. Vestra quid Articulus II. stabilitæ ab Excell. Mediatoribus, à nobis verò communiter acceptatæ ordinationis sonet, quòd semel constituta ampliùs nullo modo mutari debeant, itaq; per suum hunc agendi modum, efficacia succurrendi sibi Excellen: Vestra nobis ademit media, cùm, si eorum, quæ ab Excell. Vestra semel statuta sunt, destructionem promoveamus per idipsum eorum, super quibus cum Turcis pro parte nostra transegerimus, securitatē tollamus. Tempus 10. septimanarum, quod Exc: Vra pro habendo à Seren: Principali suo super hanc controversiam responso posuit, non videtur mihi ullo modo nobis omnibus salutare, imò perniciosum illo tempore o-

pera-

perationes bellicæ activitatem suam reassument, nos verò inter bellum & pacem incerti neq; quidquam provisum adversus hostem habentes, neq; satis accincti inter consilia pacis elusi, DEus avertat, deprehenderemur. Sed & Turcarum animus respiciendus esset, utrum tamdiu tractatûs protrahendi votum habeant, sed ante omnia maturè perpendendum est, & pensato nostrûm omnium statu benè discutiendum, sitnè ex re Christianitatis propter parvum horum fortalitiorum discrimen, de quorum difficultate jam Exc: Vra convenerat, deinde nullâ taliter obtinendorum spe, à conventione resiliit, tractatum tam necessariæ pacis abrumpere, & rem Christianam post tot gloriosos successus & triumphos tali modo in discrimen dare; quod, cùm maturæ Excell. Vestræ reflexioni & prudentiæ in considerationem insinuo, me ejus favoribus recommendo. A.C.1699

COPIA LITERARUM

AB EXCELLENTISSIMO D. MOSCHORUM LEGATO AD EXCELLENTIS: D. LEGATUM POLONIÆ. 15. Decemb.

Literas Vræ Excel. 16. Decemb. amanter accepi, in quibus præter opinionem meam insperata quæq; comperi; adscribere dignatur, quasi à me sibi factas læsiones, & injurias, sicut & defectu correspondentiæ nonnullas inutiles cum Turcis constitutiones, nec adhuc consentit in expectatione temporis, usquequo Suæ Careæ Mtis D. mei clem. mandatum consequi possem. Hæc ego omnia patienter fero, attamen Vræ Etiæ intimo, omnes DD. Legatos, reliquosq; hic commorantes id non comprobare, quòd Vra Exc. mihi imputat, quin potiùs videtur mihi se ab omni contrarietate purgare, aut aliud quid causare volens hæc scribere, circa meas autem quasi cum Turcis conventiones, notifico, nequaquam id fuisse, quòd Turcæ ipsimet diffitentur. Porrò super quo ego pacem postulavi, illud exhibui scriptotenus, quod etiamnum præ manibus habent DD. Mediatores, hoc ipsum & complura alia cum despectu meo reliquis tractatibus derogantia in literis Vræ Exc. contenta prolixè scribere nolens refero in aliud tempus, illud unicum modò reitero, dignetur suprafati Suæ Careæ Mtis cum Sua Regia Mte & Rep. uniti pacifici tractatûs benè reminisci, & secundùm eum cum Turcis fœdus pacisci. Avertat DEus, ut quid in congruum, atq; repugnans tractatibus eveniat; tum enim nostræ prætensiones, quæ à me nunquam motæ, inimicitiæ autem & injuriæ à V. Exc. obortæ sunt, complures seponentur, & requirentur ea negotia, quæ utriusq; magnorum DD. nostrorum, eorum Dominiorum amicitiam, pacem & tranquillitatem complectuntur, insuper & hoc Excellentiæ suadeo, si V. R. Mti & Reip. instanti tempore cum Turcis & Tartaris integrè bellum gerere impossibile sit, tum melius foret, cum Sua Carea Mte, casu quo ex parte Turcica par ambobus satisfactio non esset, simultaneum unius vel duorum annorum armistitium accipere. His significatis maneo.

eorum, quæ die hesternâ cum Turcis in conferentia pacta. Rogo itaq; ut tam hesterni, quàm hodierni tractatûs possim esse particeps. Indoleo valde nouos iterum Excellentissimum D. Moschouiæ Legatum struere obices, de præcedentia tractandi, cùm ab Illust: D. Secretario aßecuratus fuissem, quòd, prout quisq; ad sacrum fœdus accessit, eo etiam ordine inire deberet, nunc quid novi evenerit, quòd hæc tempestas rursum mota, penitùs ignoro, rem mihi sanè jocosam heri Illust: D. Generalis Nehm super definienda hac lite alearum lusu proposuit, aliud medium, nempe ut scripto declararetur nullam hic præcedentiam, aut in tempore tractandi intelligi debere servatis servandis acceptavi, sed miror, quòd per ipsum, nullum hac super re ab Ex: V. responsum acceperim, imò, cùm ad illum pro accipiendo misisse fato jam abiuisse mihi nuntiatum est, nunc super his omnibus ab Excell. Vestris responsum, & significationem obnixè rogo, prout etiamsi Excellentiæ prout idem ipse mihi retulit, habeant in destinatis ex campo intra mænia civitatis hujus migrandi, & Turcis propter commoditatem domos suas relinquendi, quorum omnium notitiam cum summo desiderio ab Excell. Vestris præstolans, optimam eisdem valetudinem, & prosperos rerum successus ex animo exopto. A.C.1699

COPIA RESPONSORIARUM
AB EXCELLENTISSIMIS DD. PLENIPOTENTIARIIS CÆSAREIS AD EXCELLENTISSIMUM D. POLONIÆ LEGATUM
de data 17 Nov. in castris supra Carlowicz.

AD hesternas Ex^tia V^ra responsorias ulteriùs insinuandū habemus, Nos heri totâ die continuâsse, eoq; confiniorum nostrorum rationem perduxisse, ut Generali eorundem idea statuta nunc DD. Confœderatis quoq; tractandi locum dare possimus, quatenus & ipsi eodem modo sua promovere valeant negotia, Turcis etiam desiderium hocce comprobantibus quod citiùs generali nostrum omnium pace absolutâ, loci rigidæq; tempestatis hujus incommodis sese explicandi occasio fiat.

Cùm autem de ordine, quo DD. Confœderati tractatus suos instituere debeant, quæstio fieret, nosq; nihil certi eatenus appromittere posse declararemus, eò quòd propositionibus nostris eximiâ sinceritate erga omnes factis quidam DD. Confœderatorum acquiescere nollent, & non obstantibus quibusvis de abolita penes hunc congressum præcedentia remonstrationibus, inutiles, & minimè necessarias compotentiæ lites sibi invicem moverent; Turcæ verò temporis jacturam, ea de causa pati detrectent, tandem communi tam ipsorum, quàm DD. Mediatorum, & nostrûm consensu revolutum fuit, ut nullus circa conferentias ordo (siquidem nemini placeat) observetur, sed cuiq; pro rerum connexione, & sua etiam convenientia dies petatur, & concedatur arbitrio DD. Mediatorum ac Turcicorum Plenipotentiariorum

A.C. 1699 rum figendus. Interim tamen tam ob expressam fundamenti pacis acceptationem (quæ tacita meritò prævalet) quàm confiniorum, ubi nos tractare desivimus, conjunctionem, respectu Dalmatiæ hodie cum Veneto tractare cupiunt, tum & reliquorum successivè rationem haberi volunt; neq; nobis eatenus aliud quidpiam reponere visum fuit, cum quo ad substantiam nemini Confœderatorum præjudicium quodpiam accidat. Paxq; non aliter ac communi omnium satisfactione Generalis fiat, neq; ordo, ubi non est, turbari possit.

Quamobrem Exc. etiam Vestra pro commoditate propria tempus sibi petere à DD. Mediatoribus, eoq; uti pro libitu poterit, de nobis secura, quòd etsi mutato ob hanc ordinis difficultatem, etiam ipsius tractatûs modo, conferentijs cum DD. Confœderatis ordinariè non assideamus, officiis tamen nostris ubicunq; opus fuerit omni possibili promptitudine nequaquam defuturi simus. Quod Ex. Vra de tribus septimanis otiosè deperditis meminit, nobis imputari haud posset, sed illis, qui ab initio Futakinum ad nos convento modo accedere distulerant, ubi prævemendo quibusvis ejusmodi difficultatibus vel maximè opportunum constitueremus. Cæterum eidem obsequiorum nostrorum commendationem repetimus, manemusq; &c.

COPIA RESPONSORIARUM
DD. PLENIPOTENTIARIIS CÆSAREIS AB EXCELLENT: D. POLONIARUM LEGATO 17. Nov. 1698 Petervaradini.

Summas Excell. Vestris habeo gratias pro explicatione puncti tertij in projecto à DD. Mediatoribus publicato, faciliorem tamen mihi, & ex toto satisfactum reputâssem, si verbis in sacro fœdere nudè & simpliciter expressis absq; ulla restrictione, istaq; statûs & temporum rationi congruentia securitatem ejus rei habere potuissem, sed consolor me quòd ad mentē sacri fœderis cujus primus cardo est, ne scilicet partes contrahentes, quanquam optima uni earum paciscendi cum hoste offerretur occasio, una sine consensu alterius ultrò prætextu quæsito pacem ineat, & pro quibus præcipuè securitatem Guarrantiā S. Sedis, & vincula conscientiarum in manus Summi Pontificis deposuimus. Excell: Vra hoc in puncto negotium tractatûs abolituras se declarent controversias, Excell. Dni Moschorum Legati videbatur totaliter sopita, cùm & in præpositionibus ab Ex: Vestris in manus DD. Plenipotentiariorum Turcicorum recepto à nobis ordine, & salvâ præcustoditâ cujusvis præcedentiæ nullâ hucusq; reclamatione Dni Moschorum Legati positi simus, quod certè absq; consensu ejus factum justo quis suspicari posset. Meminit Illust: D. Secretarius, dum adhuc in navi existerem optâsse me & præsentia & futura hac super re dissidia simul composita videre, sed quid circa unum obicem amovendum consumi, si alterius majoris nulla ratio haberetur, cui in projecto memorato ante omnia medendum erat, & lapis hic offensionis amo-

amovendus eo præsertim tempore, cùm per tres septimanas otiosi nihil ageremus, si ab initio statim, ante primam metationem castrorũ consilia in eo nostra contulissemus, forsitan facilis horum omnium data fuisset compositio, & modus adinventus, nunc adulto per plures interpositos obices discrimine grave videtur permittere nos ipsorum moderationi. Innuit mihi Illust: D. Generalis Nehm, si æqua ex nunc ad facilitandum hoc negotium inveniuntur media, permissuras Excellen: Vestras Excell: D. Venetorum Legatum ante nos tractatũ suum inchoare, quod tamen sinè consensu & conventione nostra fieri nequaquam justum esset; sed mihi præcipuum inde emergeret præjudicium, si Moschus, cui etiam cum Veneto intercedit controversia mecum solo in arena restaret. Securus taliter præcedentiæ ante Venetum, quem sinè dubio præcedo. Rogo itaq; Excell. Vestras ut in ea difficultate cum eo affectu erga Seren: Regem D. meum clementiss: & Remp. Polonam de sacro fœdere longè ante alios merito rem moderari velint, ne gravissimi præjudicij in honore principalis mei læso lamentabilem hinc reportem querelam. Quod mihi certò ab Excell. Vestris appromittens certior fieri, in quo modo adhuc tractatus Excell. Vestrarum hæret, meq; & negotium principalis mei favoribus eorundem diligenter recommendo manens. A.C.1699

COPIA LITERARUM RESPONSORIARUM AB EXCELL: DD. PLENIPOTENTIARIIS CÆSAREIS AD EXCELLENTIS: D. POLONIÆ LEGATUM.

17 Novemb. supra Carlowicz.

Heri ad nos datas Excellentiæ Vestræ literas debito cum honore accepimus, continentijsq; earundem benè intellectis, quoad projecti circa facilitandos congressus conferentias per DD. Mediatores non ita pridem publicati punctum ordinè tertium. Excellentiam Vestram, ne scrupuli quidpiam animum ejus subire possit, certam omnino securamq; harum vigore reddimus.

Non fuisse nec esse nobis intentionem plenariè perficiendi, aut subscribendi ullo modo Cæsareos cum Turcis tractatus, priusquam & cætera cum Sacra Cæsarea Mte adversùs Turcas colligatæ potentiæ communi DD. Confœderatorum judicio æquam, ipsi status & temporum rationi congruam obtinuerint satisfactionem ad mentem sacri fœderis uti religiosè hactenus Cæsarei ex parte observati, ita deinceps quoq; observandi. Acta in conferentijs hucusq; habitis quod attinet, in limine confiniorum adhuc hæremus, nec aliud primo die factum est, nisi quòd de methodo stabiliendi possessionem, & confinia per partes in tractatu deliberatum, eaq; resoluta, reliqvum post biduum determinandis aliqua ex parte limitibus absq; tamen finali conclusione in rebus utcunq; arduis insumptum fuerit, cui hodiernus quoq; congressus impendetur non absq; spe promovendi magna ex parte ante dicti puncti tum illo semel composito, & cæteris DD. Confœderati tractandi locus dabi-

A.C.1699 *datur, quamvis quo ordine eos Turcæ admissuri sint, nobis necdum constet, neq; securi simus illum, quem nos ad placitum DD. Confœderatorum juxta accessionem ad sacrum fœdus optimâ intentione proposueramus, Plenipotentiarijs Turcicis, aut etiam DD. Mediatoribus, imò ipsis DD. Colligatis undequaq; acceptum fore, nos, quemadmodū nullam hac in parte unius Confœderatorum respectu alterius præcedentiam hic æstimari, nec cuiquam præjudicium fieri posse, nec decidendi quoad ista facultatem nobis esse declaravimus, ita eidem inhærendo, nihil magis optaremus, quàm ut ipsimet DD. Legati inter se se, præsertim Excell. Vestra cum D. Moschoviæ Legato dandis reversalibus, aut quacunq; inter ipsos eâ ratione, circa ordinem hoc in congressu ab ipsis observandum amicabiliter convenire possent, dummodo concordia & bona intelligentia magnum & sanctum hoc pacis opus undequaq; promoveri, & felici, ut speramus, fine coronari, videamus. Eundem ad scopum officia nostra sincero & æquo erga omnes studio libentissimè collaturi.*

Quidquid autem super eo hinc inde ampliùs successerit, aut placitū fuerit, aut, si de translatione domicilij nostri (de quo adhuc nulla cogitatio aut mentio facta) aut aliàs quidpiam novi emergeret, Excellentiam Vestram informare haud intermittemus. Cui interea obsequiorū nostrorū promptitudinem occasione quâvis testari cupientes manemꝰ.

CONCLUSIO PACIS.

HIc est DEus omnia maximè aperiens, Potentissimus, Firmissimus, Jn Nomine Dei Misericordis semper miserentis. Causa exarationis istius Instrumenti utilitate præcedentis, & necessitas istius scripti realitate insigniti est, nempe præcomitante clementiâ, & præcedente sapientiâ infinitâ divinæ Majestatis incorruptibilis Dominatoris universi, donorum & gratiarum distributoris, Domini cujus gloria extollatur & Imperium grandescat. De præsenti eximiorum Regum maximi, & elevatorum Dominorum elevatissimi, binarum terrarum, binornmque marium Soltani servi duorum Sacrariorum Augustissimi, Potentissimi, Amplissimi Imperatoris, Refugij Musulmanismi Domini nostri Sultani Filij Sultanorum Soltani Mustaffa Regis Soltani Machmet, Regis, quem stabiliet DEus in throno Justitiæ & clementiæ, cujus Imperium perducat usque ad diem latius, pariterque felicissimos prædecessores ejusdem; inter gloriosissimum inter magnos Principes Christianos prælectissimum, & inter eximios Christianos Magnates Directores altorum negotiorum Christianorum, Rerumpublicarum Augustum II Regem Poloniæ, Litvaniæ & Russiæ, ac Dominatorem spectantium ad hæc Regna Provinciarum, cujus fines salute & rectitudine coronentur, & Antecessores ejusdem, & Polonam Rempub. ab intercedente malevolentia & inimicitia, & bello cum subditi calamitatibus involuti sint, ut antiqua pax stabiliatur, & commilitones veteranæ amicitiæ & vicinitatis reviviscant. Mediatione,

tione, & ad conciliationem interpositione, & insinuatione inter magnos Christianos Principes, Refugiorum eximiorum Magnatum Christianæ gentis directorum, altorum negotiorum Christianorum, Rerumpublicarum Britanniæ & Hyberniæ & Irlandiæ Regis Wilhelmi Tertij, & Dominorum Statuum Generalium Inderlandensium, quorum fines salute, & æquitate coronentur. Ex commiseratione subditorum servorum DEI præstita fuerit propensio & inclinatio ad tractatus pacis in Sermiensi Regione ad confinia siti Carlovitij, cùm ab altè memorato Rege & Republica Deputato ac misso ad tractatus pacis Pactorum & conclusionem, summaque authoritate instructo Domino Posnaniæ Palatino & Gubernatore Krzeczoviæ Illustrissimo & Excellentissimo inter Christianos Magnates Comite in Rankoraij & Konskie Malachowski Plenipotentiario & Commissario, & extraordinario Legato facto congressu Illustrissimi & Excellentissimi inter Christianos Magnates Britanniæ Regis extraordinario Legato Barone Dibicausedert Milort Wilhelm Pagal, & Dominorum Inderlandensium, Statuum Generalium Legato Domino Collier exequentibus, & perfecte mediatorij muneris conditiones per egregia officia explentibus, atque juxta consvetum ab antiquo morem mutatis per manus eorundem Plenipotentijs, atque consideratis vi authoritatis, atque Deputationis nostræ ex imperio mandato institutis tractatibus de negotijs pacis favente DEo, quo congruo consensu stabilita sunt puncta hæc, quæ numerantur. In Nomine Domini Amen. *A.C.1699*

UT inter excelsum Imperium, & Serenissimum Regem Inclytamque Rempublicam Poloniarum multo abhinc tempore intercedens dissidiū omnino tollatur, atque vetus illa sincera, & bene vicinitati congrua amicitia iterum altissimi Dei favore coalescat, & subditi utriusque partis pristinâ quiete, tranquillitate fruantur amotis omnibus vicissim hostilitatibus ante duo bella ultima constituti veteres limites in pristinum Statum restituantur, confinia Provinciarum subditarum Dominis Polonis separent, ac distingvant à confinijs Imperialibus tum Moldaviæ tum aliorum Districtuum subjectorum excelso Imperio, ita, ut eâdem ratione quâ utraque confinia distingvebantur ante penultimum bellum, rursus separentur, neque utrinque aut prætensio, aut extensio aliqua fieri possit, sed tales limites tanquam sacri religiosè, & inviolabiliter observentur, atque colantur. *Articulus I.*

QUæcunq; sive munimenta, sive loca, vel majora vel minora intra veteres Moldaviæ limites ante penultimum bellum existentes sita, atq; hucusq; detenta sunt à Dominis Polonis eductis atq; extractis inde militijs evacuentur, ut Moldaviæ Provincia maneat ex integro libera, in eodem statu pacifico, in quo erat ante postrema bella. *Articulus II.*

INtra veteres quoque ante postrema bella versus Poloniam limites situm Camenecі fortalitium eductis inde Musulmannicis militibus evacuetur, & integrum relinquatur Podoniæ & Ukrainæ Provinciarum; nulla ab excelso Imperio fiat in posterum prætensio Ukrainæ Cosacorum, Hetmani nostri substitutus, qui modò in Moldavia residet, amoveatur, inter Moldaviā & Poloniam, cum veteres limites, manifesti sint, evacuatio utraque, si commodè fieri poterit Poloniæ militiæ educantur, munimenta & loca evacuentur, atq; Moldavia libera remittatur, & simul Camenecense fortalitium, à *Articul. III.*

 prin-

A.C.1699 principio Martij evacuari incipiat, quæ evacuatio, ubi prius fieri poterit, fiat, nullaq; injuria vel hæsitatio adhibeatur, & Cameneci evacuatio ad summum ad diem 15 Maji totaliter absolvatur, atque ad facilitandam Cameneci evacuationem, quòd fieri poterit, curruum vel jumentorum à parte Polonorum suppeditatio fiat adjumentum atq; omnis ubique evacuatio summâ securitate, atque quiete perficiatur. Cùm evacuatio fortalitiorum & locorum utrinque à principio Martij mensis inchoari debeat, instantium de tormentorum relictione Cameneci scilicet ex proprijs, atq; ibi repertis Ablegatus Polonus ad fulgidam portam quam primùm expediendus.

Articul. IV. NEmo Subditorum Potentissimi Musulmannorum Imperatoris ejusque conditionis, præsertim verò Tartari, cujuscunque gentis in subditos Serenissimi Regis, & Reipub. Poloniarum hostilitates exercere, limites invadere, captivos rapere, pecora abigere, aut aliquid similis damni, sub cujusvis controversiæ, aut prætensionis prætextu inferre possit, sed & Hano Crimensi, & Cavelgaco, & Nuradino Soltannis, Vezerijs, & Bassis confiniarijs, ut etiam Palatino Moldaviæ expressis Imperatorijs mandatis committatur, atque demandetur, confiniorum tranquillitatem exactissimè servent, in contravenientes hujus almæ pacis, & captivos, aut pejora agentes, aut alio quocunq; modo subditis Polonis detrimenta inferentes tanquã publicæ quietis turbatores severissimè inquirant, & ad aliorum exemplum palàm puniant, ablataque inveniri, & restitui curent, sub depositione ex officijs, aut capitali ex merito supplicio, quæ omnia reciprocè à Regno Poloniæ strictissimè observentur.

Articulus V. POloniarum Regnum cultu ab antiquo sit liberrimum ab excelso Imperio, aut subjectis eidem Gentibus qualiscunque prætensionis aut expostulationis prætextu, nullâ penitus hostilitate perturbetur. Sed conclusa istius almæ pacis, pactorum vi, ad tales prætensiones nequaquam adstringantur.

Articul. VI. TEmpore istius belli Budziacenses & alij Tartari è proprijs locis exeuntes atque in terras Moldaviæ ingressi hac occasione hostilitates & offensiones eorum in Moldavos, & Moldaviæ exercitum cùm penitus cessare atque sufferri debeant à quibuscunq; locis & possessionibus & prædijs in Moldavia occupatis, aut extructis Tartari recedant, & in nativis proprijs locis pacificè habitent, & vivant, & nullas in posterum offensiones exerceant.

Artic. VII. REligiosi Christiani Romano-Catholici juxta concessa ab Excelso Imperio edicta, ubicunque Ecclesias suas habent, consvetas functiones suas sine impedimento exerceant, & pacificè vivant, & ulterius commissas sibi instantias de Religione extraordinarius ad Fulgidam Portam Legatus ad Imperatorium solium exponat.

Artic. VIII. CAptivi tempore belli abacti pretijs illorum juxta legem comprobatis atque datis juramentis in manifestum productis, atque solutis juxta antecedentium hac de re Capitulationum declarationem eliberentur; si verò tales captivi multo tempore servierunt, ex discretione pretia emptionum comminui debeant, si honesto aut mediocri pretio cum Domino captivi convenire non poterint, Iudices locorum legitimi præcedentes tales differentias componant, si aliqua occasione post conclusionem pacis de Religionibus Polonicis captivi rapiantur, sine pretio dimittantur, & in Regnis Excelsi Imperij & inter Tartaros etiam ad liberandos Polonos captivos, circumeuntes homines, quandocunque pacifici res suas agerent, prætextu operæ eliberationis captivorum navatæ aut aliâ ratione, ne utrinque offendantur, & detrimentum inferentes puniantur. Captivi in publicis locis detenti

tenti permutatione utrinque in libertatem asserantur, magnus verò Poloniarum Legatus de captivis suis ad solium Imperiale adferre possit instantiã. *A.C.1699*

Articul.IX. QUandocunqne Rex Poloniæ in stabilita cum excelso Imperio pace firmiter permanebit, sicut in antecedentibus Capitulationibus declaratur, Moldaviæ Wojevoda eã ratione, quâ ab antiquo cum Rege Poloniarum sincerè sese præstitit, rursus consveta ratione sincerè tractet, cæterum instar aliorum subditorum Excelsi Imperij uti prius pacatæ sint, è Moldaviæ atque Valachiæ Provincijs, si qui transfugerunt, ne recipiantur, si qua aliquâ methodo in Poloniæ Dominium irrepserunt, ac postea Provinciam suam perturbare & corrumpere deprehensi fuerint, similes homines quando requirentur, reddantur, & conditio ista cum antecedentibus Capitulationibus clarè & manifestè posita sit, & observetur à subditis Polonicis sive Poloni illi sint, sive Cosaci, cujuscunq; nationis extiterint, quando perturbationem afferant, tunc etiam neque recipiantur, neque protegantur, sed retro reddantur & universi, quicunq; voluerint turbare pacem, atq; amicitiam, ac sine ratione, utrinq; conclusam ex merito puniatur.

De Armenis non inseritur

Articul. X. QUæcunque conditiones & clausulæ in antecedentibus Capitulationibus descriptæ atque contentæ nullatenus adversantur, sed recenter conclusis pactis, nevè oppositæ sint liberis atque perpetuis juribus utriusque Dominij, deinceps ea colantur & observentur, quæ verò contraria sunt, cassentur, & annihilentur, favente & annuente DEo altissimo, quæ utrinq; exaratis & declaratis articulis perfectiori & exactiori ratione conclusa pax, & conciliatio intra Majestatem, Augustissimi, maximi, Potentissimi Imperatoris Refugij Orbis Terrarum Domini nostri & Hæredis ejusdem, & gloriosissimum inter Magnos Christianos Principes, præelectissimum inter eximios Christianos Dominatores Poloniarum Regem & Successores ejus, & Polonam Remp. ex voluntate & clementia Dei perpetua, stabilis, firma & inconcussa permaneat, & conservata atque custodita sit ab omni turbatione, mutatione & confusione, & violatione, & uno tenore firmissimè perseveret, & constantissimè continuet, & ut omnes omnino hostilitates amoveantur, atque auferantur, quàm citissimè notitia præbeatur in confinijs residentibus Præfectis, & Gubernatoribus, ut sibi caveant in posterum, transgressiones ne fiant, neve altera pars alteri damna inferat, verùm enim omnes utrinq; sincerè & amicè sese præstent juxta istam almam pacem. Ut autem omnibus cognita utque comperta sit istius almæ pacis conclusio 30 dies pro termino ponantur, postea nullus prætextus, nullaque excusatio acceptabitur, sed in omnes, qui adversabuntur edictis, exactam obedientiam merentibus severissimè animadvertatur præter subsumptionem. Instrumentorum autem utriusque partis Ablegatus prius à Polonia missus, & ad fulgidam Portam veniens juxta antiquam consvetudinem adferat Regias & publicas literas, ratificationem Pactorum Instrumentis declaratorum continentes, atque alias Imperatorias ratificatorias idem accipiat, atque deducat postea ad confirmationem Pactorum pacis, & perfectionem reciprocæ sinceritatis, & absolutam terminationem mutuæ amicitiæ, & dispositionem ac digestionem reliquarum rerum juxta laudatum veterem morem; adventurus magnus Legatus Mense Majo moveat, ac proinde undecim numero pactis conclusa juxta istas conditiones alma pax, quæ ab utraque parte acceptetur, atque colatur, cum Plenipotentiarijs altè memoratorum Regis & Reip. Poloniarum, & Commis-

A. C. 1699 missarius existens Legatus vi suæ facultatis, & authoritatis latino sermone exaratum legitimum, & validum Instrumentum tradiderit. Nos quoque vi facultatis & deputationis nostræ proprijs manibus subscriptas, & sigillis sigillatas à nobis pactorum literas tanquam legitimas, & validum Instrumentum tradidimus. Deus est favens æquitati.

COPIA LITERARVM

EXCELLENTISSIMI MAUROCORDATI LEGATI PLENIPOTENTIARIJ AD ILLUSTREM D. PALATINUM MARIÆBUR.

Illustrissime & Excellentissime Domine D. colendissime.

Queritur de non subscriptis pactis. *PLaceat Excell. Vestra recordari, quanta solicitudine institimus & enixi sumus, ut Excellentissimus D. Plenipotentiarius Polonus quantocius subscriberet suis tractatibus, quo omnes hostilitates opportunè amoverentur. Semper enim Tartarorum occasionibus attenta insolentia suspicionem nobis præbebat, & curam nostram eliciebat ad compescendum illorum impetum, & nescio quo fato D. Legatus Venetus prælaudatum D. Plenipotentiarium Polonum sibi fecit obnoxium, at diu multumq; subscriptionem ejusdem protraxit. Interea verò temporis Casigerejus Soltanus cum turmis Bassiacensium Tartarorum incursionem instituit ante terminum temporis à subscriptione tractatûs statutum, quam mandata Imperatoria statim sub severissimis pœnis edita prævenire non poterant, etiamsi verò nullam de exitu istius excursionis habemus notitiam, tamen satis indolere non possumus, quòd delatio terminationis, subscriptionis tractatûs tale quidpiam detrimentum afferre possit. Notum tamen atq; compertum habeat Excell. Vestra illico atq; accessum habui ad fulgidam Portam maximâ sollicitudine nos procurâsse restitutionem quorumcunq; captivorum, quos Tartari poterant interea temporis abducere, atq; præterea animadversionem in Officiales, qui sine expressa facultate fulgidæ Portæ ausi fuerint sese contra DD. Polonos invehere. Et sanè excelsus supremus Vezirus istâ occasione voluit argumenta præbere suæ benignitatis, quod nondum conclusam pacem enixè protegendā susceperit, subinde & per se, & per celeberrimum recentem Hanum hic modo præsentem, tantâ acerbitate contra insolentes istos invasores procedere sese resolvit, ut nihil ulterius possit optari, cujus rei certiorem voluimus facere, Excell. Vestram, ut ijs, quorum interest, non tam faciat hac de re mentionem altè memorati supremi Veziri, qui nec in posterum desinet severissimè animadvertere in illos, qui consimiles excursiones ausi fuerint perpetrare. Interim, si quid de hac re ex Polonia scire non contingeret, rogo, nos informare ne gravetur.*

Irruptio Tartarorū punita.

Excellentiæ Vestræ

Datum Adrianopoli die 25. Februarij. *addictissimi servitores & benevoli Alexander Maurocordato.*

(L. S.)

COPIA

COPIA LITERARUM
EXCELLENTISSIMI D. BARONIS DE PAGIET AD ILLUSTRISSIMUM PALATINUM POSNANIENSEM

Illustrissime & Excellentissime Domine D. Colendissime.

CUm Excellentissimi DD. Plenipotentiarij Ottomannici fulgidam Portam ingressi de quadam Tartarorum in Poloniæ limites invasione, quamvis ante notificationem pacis instituta, rumorem accepissent, protinus adhibita ad malum hoc inhibendum sedulitate per suas literas mihi nuntium participárunt, has autem prout modo facio Excell. Vestræ transmittere, haud abs re fore duxi, illud animo revolvens aliter tam Excell. Vestræ quàm DD. Ottomannicis Plenipotentiarijs satisfactionis correspondentibus videri. Dabitur Exc. Vestræ occasio inspiciendi, quanto Religionis ardore altè memorati DD. pacis nuper conclusæ integritatem sibi tuendam assumpserint. Ad hoc autē officium lubens devenio, cùm inde commoda occasio suppeditetur mihi, ut Excell. Vestræ obsequia mea deferre, eandemq; de candidi cordis non languescente affectu certiorem facere possim. Id velim sibi persuasum habeat Excell. Vestra, me, prout in Carloviciensi congressu sincerâ sibi devotione addictum cognovit, sic etiam ubicunq; eodem tenore firmissimè permansurum. Tales enim enitent in persona Excellentiæ Vestræ animi dotes, ut semel illis adstrictus in perpetuum me profiteri velim & opto. Excellentiæ Vestræ

Datum Belgradi 18. Martij. *Humillimum & addictissimum servum Pagiet.*

CXXIX.
ANDREAS C. ZALUSKI EPISCOPUS VARM. ET SAMBIENSIS AMICO CONFIDENTI 25 Junij

Expeditio in Varmiam & Diploma Regi datum.

TAnto temporis intervallo nec tibi, ut libenter soleo, nec alijs, ut frequentius debeo, scripsi, quia totum id tempus officio Pastorali, & disponendis rebus hanc relinquendo, aliam ingressurus Diœcesim impendi. Restabant adhuc post tot jam consecratas, aliquot Ecclesiæ consecrandæ, quas omnino ante abitum meum consecrare volui. Uti quidem 24ta Martij in Barcice, 25ta in Piwn'ki, 26ta in Podfloliskie, 27ma duas Ecclesias in Chlebowo scilicet, & eâdem die in Okoniowo. 9na Aprilis in Kluki, 27ma in Lopacin consecravi. Festa Paschatis cum fratribus meis Pultoviæ absolvi; 3tina Maji Varsaviæ esse debui, ibique consecrationi Theodori Potocki Episcopi Culmensis, quem Nuntius Davia in Ecclesia Patrum Theatinorum consecravit, assistens adfui; & in ingressu ejusdem 14ta Junij Culmæ fui, post quem ivi Plociã non tantùm pro processione festo Corporis Christi fieri solitâ, sed etiam pro valedicendo Capitulo illi, quæ valedictio non sine mutuis ab utrinque lachrymis est absoluta; Comitia Varsaviæ incepta 20 Junij, & cum expeditionem in Varmiam Romã acceperim, Epistolam Pastoralem ad totam Diœcesim misi, cujus copiam tibi adjungo. Adnecto & diploma Electionis Regi à Primate & Mareschalco extraditum.

A.C. 1699 ANDREAS CRYSOSTOMUS IN ZALUSKIE ZALUSKI DEI & APOSTOLICÆ SEDIS GRATIA EPISC: VARMIEN. & SAMB. S. R. I. PRINCEPS TERRARUM PRUSSIÆ PRÆSES.

Dilectissimis, Capitulo, Clero, ac Universo populo Diœcesis Nostræ Salutem perpetuamq; in Domino felicitatem.

Apparuit benignitas Salvatoris Nostri, quando die 18 Maji Beatissimus Universi nostri Pater, ex plenitudine potestatis, vivæ vocis oraculo præcisis quibuscunq; dilationibus, nos undecunq; immeritos voluit tandem vestrum esse Pastorem. Vicit obstinatam diu impedientium pertinaciam Sanctissima in terris prudentia, nobis post tantam expectationem vix optantibus. Nam tot tantisq; rationibus perculsi, quemadmodum in ipso nominationis nostræ limine procul semper fuimus ab istius ambitionis umbra, ita toties Illustrissimum & Reverendissimũ Nuntium Apostolicum deprecabamur, quòd si propter nos tanta tempestas detonaret, quæ Varmiam irrit perditam, paratos nos potius ad renuntiandum oblatæ nominationi, quam ut diutius audiremus tot lachrymas populorum, nullâ satis spongiâ eluendas Quid ultra facere potuimus vineæ nondum nostræ? nihil certè omittebamus eorum, quæ ad orbitatis vestræ lenimentum pertinebant. Adferebamus toties privilegia & exemptiones vestras, tuebamur fortissimè Jus Pontificum, cui præcipuè subestis. Quantò nos vestra desideria altius attollebant, tantò de vobis bene merendi studium erat nobis atrocius, quod ea vota hucusq; differrentur, quæ nulli ante nos non prius olim contingebant, quàm sperabantur. Dolore proinde tacti intrinsecus ipsos illos supplices libellos vestros diligenter interdum declinabamus, eò quòd procul à conatibus nostris videremus tantæ calamitatis remedium. Nimirum licebat ante nos compluribus adire novas Cathedras non sine solatio singulari, solos nos Divinæ providentiæ occulta planè judicia procul esse voluerunt ab hac omnibus penè communi felicitate. Aliorum enim adventum florentes civibus urbes, ornati ad pompam populi, aræ inprimis ipsæ non tam ardentibus ubique ceris, quàm lætitiâ diffluentes expectabant, nobis Varm ensia templa lachrymantibus hucusque altarium funalibus tristia & priscis quibus tam diu collucebant nuda exutaq; in tributum militare splendoribus, nobis ubiq; lugentes Provinciæ campi, nobis permistæ singultibus civium querelæ, nobis non festivæ acclamationes, sed planctus populares, nobis non frequentia salutantium agmina, sed dispersum diu sine Pastore ovile ubiq; parabatur, nos amaritudo amarissima populorum undiq; comitabitur euntes. Compatimur ex corde lapsis fortunis vestris, & simul malignitati, prece an pretio conductæ, quæ vos ad eas redegit angustias. Simul in Domino gaudemus, vicisse tandem infractam veritatem, quæ nihil magis erubescit, quàm abscondi. Nempè DEo malignam oppressionem exoso, & secretam dedignante accusatorum malevolentiam (quæ plerumq; est calamitas innocentiæ) nemo enim facilius petitur, quàm qui nihil timet. Arduum erat, ex occultis insidijs prorumpentibus malis celerius occurrere. Obscura enim difficilius possunt evitari; legimus equidem toties querelas vestras non sine intimo doloris sensu, sed neque volentis, neque currentis erat vos consolari. Audivimus veluti è limbo clamantium suspiria. Veni & noli tardare. Improperastis toties illis, qui ex privata causa publicum scelus faciebant. Vestris lachrymis innatabat cor nostrum & solvebatur, non

ideo

ideo, quasi ampliorem optaremus fortunam, quia & hæc, quâ fruebamur major fuit meritis nostris & dignitate; sed ut quàm primùm vobis prodesse possemus. Nunquam enim recordationi excidere nostræ poterat, quanta omnibus retro sæculis curâ & solicitudine, Beatissima sedes Varmiam, tanquã singularem Vaticanæ Religionis gemmam undique inhiantibus Acatholicis obsessam tutata fuerit, tot olim curarum impensis à Crucigeris Theutonibus gloriosè vindicatam. Libenter ad vos properamus fratres nostri in visceribus Christi dilectissimi, reduces à Plocensi Cathedra, ubi solenni Dominici Corporis celebritate peractâ, mutuas cum Nobilissimo illo Capitulo fudimus lachrymas, valedicentes in charitate, in qua juncti eramus & in Paterno amplexu. Iactantia hæc non indecora nobis, quia vera, fiducia non arrogantia, quod neque nos sine intimo dolore ab illis divelli neque illi à nobis separari potuerint. Excurreremus protinus ad solatium vestrum, quantumvis tristia nobis potius frequentiusque quàm lætiora ubique occurrerent, nisi nos publici obsequii rationes, nisi Regni comitia, tantopere rebus Ecclesiasticis necessaria retinerent. Vrgemur proinde vel inviti eo nos privare solatio, quod ex aspectu amplexuq; vestro decerperemus. Ut tamen aliquod habeatis specimen & testimonium amoris in vos nostri, priusquam explebimus desiderium nostrum, & mutuo singulos complectemur amplexu, scribendum vobis censuimus, ut proni in vos animi nostri documentum aliquod sine mora habeatis, sciatisque quòd curæ & cogitationes nostræ in eo sunt omnes, quâ possimus ratione vobis prodesse, quos Deus ad gloriam suam conditos, & Filij sui sangvinis pretio liberatos fidei nostræ commendavit. In excolenda hac vinea electâ diligentiam nostram supremo Patrifamilias probare studebimus. In pascendo grege candido è baptismi aquis sine macula educto, vim solliciti amoris Pastorum Principi patefacere, enitemur. In ornanda tuendaque sponsa hac nostra æmulationem nostram perspicuam facere exoptamus conservare integram, & ab omni injuria quoad poterimus strenuè defendere elaborabimus. Unum deinceps animo nostro gaudium erit è vestro in Christiana virtute progressu, unum commodum, animarum vestrarum lucrum, una gloria vestra, omnium salus, facultates opesq; nostras & quidquid vitæ residuum habemus, id totum in utilitatem vestram impendemus, proprij commodi nostri posthabitâ ratione, saluti vestræ prospiciemus, jugum svavissimum cui Christus vos submisit, æquis adeo legibus, cervicibus vestris illigabimus, ut ex eis, oneris minus, quàm levamenti sentiatis Quod factis, quàm verbis luculentius, cum adesse poterimus, amoris impulsi pondere palàm faciemus, ut mœsti à nobis solatium, miseri auxilium animi, ancipites consilium, subsidium egeni, non tam requirant quàm reportent. Quia verò non sine gravissimo sensu intelleximus ad proximas provincias hæretica labe infectas interea temporis complures defecisse, facile adducimur, ut credamus non modò insoliti tributi novitate perculsos, sed fervore quoq; Romanæ Religionis tepescente, ad tam obliquam & procul à beata æternitate semitam declinasse. Iamque palàm apud nos est eos, qui post Deos alienos abiêrunt, non fuisse supra firmam petram firmatos. Meminissent infelices hi desertores, quanta majores nostri & primi orthodoxæ fidei assertores, pro Religionis integritate sustinuerint, post rotas & eqvuleos risissent eam procellâm fronte intrepidâ, quæ illos tam secura dimovit salutis æternæ statione. Non facile cedrus corruit, diu quercus resistunt, arundines fuisse levi vento agitatas necesse est. Profectò longè graviorem inde quàm ex tardiore adventu nostro dolendi sumimus materiam. Quare oramus vos, atque obtestamur per viscera Christi, in quo vocati sumus, reducite aberrantes ad viam veritatis, & ad lucem Apostolicam illos qui in tenebris & umbra mortis sedent. Redeant ad fontem vivum, à cister-

A.C. 1699 cisternis sterilibus in quibus non est aqua. Nos quoque in id omnes conatus Nostros studiaque impendemus, & super impendemus, ne quid aliquomodo desit ad gremium Ecclesiæ redeuntibus. Eligemus potius ipsi sitire famereque, quàm omittere quidquam eorum, quæ ad Patris officium curamq; spectant, versùs quàm ad Domini dignitatem. Non veniemus ad vos ut lanam gregis nostri, sed lucra quæramus animarũ. Quod ut tantò felicius consequi valeamus, commendamus diligentissimè omnibus Ecclesiarum Præsidibus, ut ex Cathedra unusquisque suâ securos faciat omnes transfugas & Religionis desertores de nostra promptitudine ad subveniendum inopiæ singulorum, modò revertantur à via iniquitatis. Idem Administratoribus bonorum nostrorum cordi ubiq; esse imprimis volumus, nihil nobis gratius fore, quàm si prædictos Lazaros beneficâ de nostris reditibus manu reducant ad vitam meliorem. Simul hic universos æquè ac singulos vestrûm per viscera Christi obsecramus, ut quemadmodum nos omnem læsi honoris injuriam, in profundis Domini Nostri vulneribus sepelivimus, pariter & vos unâ nobiscum dolores vestros deponatis. Verum equidem est quòd laurus sine strepitu non ardeat, difficilè non sentire vulnera, etiam vir bonus injuriosè agi secum, sine gemitu vix patitur. Tamen decet nos implere legem Christi, acerbiora majoraque perpessi. Definite proinde in eos queri, qui graviores vobis erant, quàm timueratis ab initio. Nolite amplius dicere ea pessimè ausos esse quæ nemo auderet bonus, fortiterq; id executos, quod nonnisi improbi exeqvuntur. En voluerunt nocere, sed non valuerunt, imò plurimũ honoris in conscientia reliquerunt. Vellemus potiùs, ut causam Vestræ calamitatis in nostras rejiciatis noxas, sed majores existimamus, quàm ut tam levi pœnitentia absolvi possint. Neq; in vestra delicta totam audemus culpã rejicere, cum probè intelligamus, quanta sit imposita ijs rectè vivendi necessitas, qui in medio nationis pravæ hospitantur, ut boni exempli odorem ad vicinos usq; diffundant. Humiliemur proinde sub potenti manu Dei, quia tam gravem procellam quæ fortunas vestras, animasq; complures multo pretiosiores auro perdidit, peccata procul dubio nostra provocârunt. Reprehendamus nos deinceps in minimis, qui in maximis fortè peccabamus. Non est enim parvum peccatum, quod fit contra magnum DEum. Tantò majora quærenda sunt bonorum operum lucra per pœnitentiam, quantò nobis graviora per culpam damna intulimus. Quidquid pravum actiones polluerunt, ita lamenta diluant, ut renati ex lachrymis, sicut modò geniti infantes rationabiles sine dolo ad sinum matris nostræ larga scilicet divinæ pietatis ubera redeamus. Nimirum multa bona cum paupere illo Tobia habebimus, si timuerimus, DEum, coram quo vel ipsi dœmones contremiscunt. Convertamur igitur ab omnibus peccatis nostris, & non erit nobis in ruinam iniquitas, si gens (inquit apud Hieremiam Dominus) illa pœnitentiam egerit à malo suo, quod locutus sum adversus eam, agam & ego pœnitentiam, super malo, quod cogitavi facere ei. Qui enim paulò ante comminatus fuerat subversionem, eradicationem, ac dispersionem, protinus mutatâ sententiâ (inquit) loquar de gente & Regno, ut ædificem, & ut plantem illud. Confiteamur adversum nos, Injustitiam Domino, & ille remittet impietatem peccati nostri. Ploremus coram Domino qui fecit nos, coram Domino inquam, quia plorâre, ingemiscere, confiteri coram hominibus parum refert. Confessus est Judas peccatum suum coram Pharisæis, si plorasset coram Domino, si confessus fuisset Domino, complexa fuisset eum clementissima Domini misericordia, quæ non frustra illum ad Apostolorum suorum Collegium invitaverat. Quos dejicit peccatorum magnitudo, erigat miseratio immensa universis major delictis. Ultrò nos ad se invitat, quantumvis filios prodigos Clementissimus Pater. Thronus gratiæ quotidie

tidie patet omnibus. Quærit diligenter ovem perditam bonus Pastor, relictis nonaginta novem, neque drachmam domi suæ perire patitur, tanta benignitas Salvatoris. Curat saucium viatorem, omne debitum condonat servo supplicanti, cæcis lucem, captivis libertatem, confractis restitutionem, malè habentibus offert medicinam. Scindamus ergo in oratione continua, corda, non vestimenta nostra, & facilè nobis indulgebit ille, qui ad preces Abrahæ, tot civitatibus olim exitio devotis, veniam daturus erat, si decem ibi justos invenire contigisset. Deprecemur Dominum, & intendet nobis, clamemus & exaudiet. Facilè placabitur, qui nobis invitus irascitur. Nefas illi diffidere, qui pereunti Hierosolymæ illachrymatus est, quòd non cognovisset tempus, & qui totum Angelorum Sanctorumq; cœtum ad communem hortatur lætitiam, vel uno peccatore ad pœnitentiam redeunte. Dum ergo habemus tempus, operemur bonum fratres mei dilectissimi, non proferamus in longum correctionem vitæ, sed protinus ad vocem invitantis Domini veterem hominem exuamus, cum concupiscentijs suis, ne toties non exauditus à nobis Dominus, vicissim non audiat servos clamantes ad se. Tot plagis toto hoc biennio castigavit nos Dominus, ut corrigeret; timendum ne post tanta remedia, totiesq; adhibita veluti deplorati, & cœlesti ope destituti, proprio relinquamur arbitrio, nisi ad perfectioris vitæ frugem redeamus. Quemadmodum enim sapiens medicus, nihil non expertus artis in morbo depellendo, ubi videt infirmum omnia pharmaca respuere, suæ illum tandem relinquit ægritudini, tanquam nolentem vivere; ita sæpè nobiscum agit numen immortale, ubi nostra pertinacia divinis monitis diu restitit insolenter. Quare non differenda nobis est in extremarum virium discrimen emendatio: Periculosum est enim tunc incipere Christo militare, cum de prælio exeundum erit. Arborem quæ nunquam floruit, nunquàm fructum tulit, tunc floruisse, dedisseq; dulcem palato fructum, cum securi admota sterneretur. Restat ut jam gaudeamus cum Apostolo Paulo, quòd quemadmodum ille suos olim Corinthios, in quos tenerrimo semper amore ferebatur, ita nos complures vestrûm contristaverimus ad pœnitentiam (fortè innocentes) reducendo. At medicinâ dulci plus præstat amara. Finem hic facimus Epistolæ nostræ Pastorali, plura cum in Varmiam venerimus, pro animarum vestrarum utilitate & solatio præstituri, quàm polliceamur. Iam utcunq; reducta ordinataq; Diœcesi Plocensi per continuas Patrum Societatis IEsu missiones, quas de nova radice excitavimus, fundavimusque non dubitate acturos nos pariter in Varmia ut nostris prius necessitatibus, quàm vestris desimus. Tantóque id fortiùs & diligentius præstabimus, quantò clarius intelligimus, quòd eo loci sicut major urget è vicino necessitas, ita commodior relucet opportunitas, ne blasphemetur in nobis nomen Domini, & proximus exprobrare possit Ucalegon, messem quidem multam imminere nobis, sed non pariter operarios. Sumus autem bene conscij primas præcipuè parentum voluntates & destinationes à probis præsertim filijs religiosissimè observari. Unicè proindè quâ possumus maximâ diligentiâ vobis fratres nostri post DEum charissimi spes & corona & solatium nostrum commendamus, ut pro Beatissimi inprimis Patris Nostri Innocentij XII. integerrima incolumitate, & longissimo Imperio inter publicas supplicationes devotissimas cœlo fundatis preces. Qui nos tam singulari benevolentiâ dignatus, demonstravit se habuisse præcipuam suæ Varmiæ rationem. Deinde universalis Ecclesiæ necessitates & incremẽta, pariter, Serenissimi Augusti Nostri Regna & felices Comitiorum progressus, à quibus sicut Ecclesiarum, ita & Regni totius pendet momentum, singulariter Supremo Regnorum Moderatori ad aras quotidianas commendate, nostrorum quoque votorum non immemores, quæ vestram magis, A.C.1699

A.C.1699 quàm nostram in meta sibi præfixere felicitatem supplicationes publicæ, quas ad præfatam intentionem instituimus, & ex omnium Ecclesiarum Varmiensium, Cathedris promulgari commendarique plurimùm desideramus, hunc servabunt ordinem: diebus Dominicis & Festis post Concionem exponatur Sanctissimum Sacramentum in pixide, post cantatum: O Salutaris Hostia &c. dicentur clarâ, & intelligibili voce si videbitur idiomate vulgari Litaniæ de Nomine IEsu, vel de Beatissima Virgine, vel etiam de omnibus Sanctis alternatim, deinde Psalmus DEus venerunt gentes &c. cùm versiculis & Collectis ex Rituali Romano, pro pace, pro concordia Christianorum, pro Pontifice, pro Rege, contra persecutores Ecclesiæ. His finitis cantabitur: Salvum fac. Fiant Domine, & pòst Missâ continuetur. Hæ autem supplicationes tam diu durent donec illas revocemus, vel alias ordinemus. Interim mutuam charitatem, vocationis, quâ vocati estis, præsentem semper memoriam, & operum Christianorum exercitium impensè commendamus universis, ne titulum & nomen Christianum portemus otiosè, atque vicini qui vos circumdederunt undique, si voluerint imitari, cogantur delinquere; nimirum ut ita vitam moresque instituatis, quatenus & nos vester Pastor indignus, & vos curæ nostræ commissi expectato non privemur solatio præmioq; . Nos quantum nostrarum erit virium, quotidie desudabimus præire verbo & exemplo. Nemini ostium claudemus, sed aperiemus omnibus. Nunc verò cum non liceat coràm, per literas saltem præsentes universos æquè ac singulos corde amplectimur intimo, & Pastoralem benedictionem impertimur. Dabantur in Palatio nostro Varsaviensi. Die 24 mensis Junij Anno 1699.

DIPLOMA ELECTIONIS

MICHAEL STEPHANUS CARDINALIS RADZIEIOWSKI, Archi-Episcopus Gnesnensis, Legatus natus Regni Poloniæ & M. D. Litvaniæ, Primas Primusq; Princeps, Senatores Officiales atq; inclytus Equestris Ordo Regni & Magni Ducatûs Litvaniæ, &c.

In Nomine Sanctissimæ ac Individuæ Trinitatis.

Significamus præsentibus literis nostris quorum interest universis & singulis. Quod cum attonitus spectet orbis Reges & Dominos nostros non sorte nascendi nobis tradi, sed sola virtute & gloria conspicuâq; rerum gestarum amplitudine fieri. Ita Serenissimus ac Potent: Princeps ac Dominus, D. Joannes Tertius, cùm regni Gubernacula, plùs quàm heroicis facinoribus promeruisset, nobis duos supra quatuor lustra annos, suaviter, feliciter, justè ac gloriosè imperavit. Ille postquam ad Chocimum sæpiusvè alibi ingentes Turcarum & Tartarorum exercitus profligasset, Cæsari Imperij Sedem servavit, idemq; Imperium maximâ ad Viennam & Parcanum victoriâ firmavit, atq; fortunæ Christianorum insigni prudentiâ & heroico animo januas aperuit. Hic igitur fortissimus Heros, Princeps optimus, patriæ pater, Religionis clypeus, Scytharum terror, bonorum spes & amor nuncupatus meritò, cùm à throno hujus sæculi, ad immortalitatis solium translatus esset, omnipotenti Domino, in cujus manibus pote-

statem

ſtates ſunt, cujus dextra per illum fecit virtutem, inſperato atrociq; fato nobis ereptus extitit. Perſolutis itaq; piiſſimo Regi, clementiſſimo ac deſideratiſſimo Domino, intimi amoris & debitæ pietatis lacrymis, cuncto Chriſtiano orbe, in doloris noſtri conſortium accurrente, Nos Regni Primas cum Senatoribus Officialibus atq; Ordine Regni & M. D. Litvaniæ Equeſtri, animum in eam curam intendimus, ut afflictæ & gementis Reipub. orbitati conſuleremus, eandemq; ab imminentibus diſcriminibus, quibus expoſita erat, bello præſertim cum Chriſtiani nominis hoſte non ceſſante, capite, Duce ac Rectore deſtituti vindicaremus. Quapropter præciſis his quæ de lege erant, pro die 15. menſis Maji 1697 anno, in campum Electoralem inter Varſaviam & villam Wola, ubi Regum Electio de gentis noſtræ more fieri conſuevit deſcendimus. Ibi non ſolùm numeroſiſſimus Senatus, ſed univerſa Regni & M. D. Litvaniæ nobilitas, Patriarum legum, jurium & libertatis ſervandæ genio ſtimulata confluxit, ſed cum externa ſtudia Electoris populi animos, quia liberos, in varia diſtraxiſſent & Candidatorum regnandi ambitu concurrente, acris ſciſſionis funeſtos exitus, pareſq; Aquilas, & cognatas acies minarentur, tandem Divinâ gratiâ afflante Spiritu S. qui aſpera in vias planas deducit, interpoſita Sanctæ Sedis Apoſtolicæ per Eminentiſſimum ac Rndmum D. Fabricium Paulucci, pro tunc Epiſcopum Ferraſienſem, & Nuncium Suæ Sanctitatis extraordinarium paterna authoritate interveniente ſublimi generoſiſſimæ Gentis antenatorum virtute, quæ boni publici ſtudioſior, quàm diſſoni ſenſus ſequax extat, ventum eſt ad unanimem animorum harmoniam, & eam qua Reſp. creſcunt exoptatã concordiã. Itaq; Sereniſſimum Principem ac Dominum, D. FRIDERICUM AUGUSTUM, Ducem Saxoniæ, Juliæ, Cliviæ, Montiũ, Angriæ & Veſtphaliæ, S. R. I. Archi-Mareſchalcum & Electorem, Landgravium Turingiæ, Marchionem Miſniæ, nec non ſuperioris & inferioris Luſatiæ, Burgrabium Magdeburgicum, Comitem Principem Hennebergenſem & Barrenſem Dominum in Ravenſtein &c. non tam hominũ induſtria, quàm divinitus liberis cordibus inſpiratũ ſupra cæteros ſceptrô & coronâ dignum judicavimus & in Regem noſtrum elegimus & aſſumpſimus. Obligaverat jam pridem Polonorum animos excelſa tanti Principis fama, & ſympatica vi civiũ devinxerat corda, Martialis ille, ejuſdẽ ad ſublimia natus ac enutritꝰ genius, heroica indoles notaq; magnanimitas & fortitudo, ſpectavimus antiquiſſimum Generis ſplendorem, quod à Vitikindo Magno ultra novem ſæcula in meliori Germaniæ parte ſupremo jure dominatur, ſummum Pontificem Gregorium V. ſex Cæſares primum nempe & 2dum Henricũ tres ſucceſſivè Ottones, & Lotharium ſecundum, & multos Europæ cognatos Reges, innumeros Duces & Electores tam Saxoniæ quàm Marchiæ, alioſq; Heroes, quibus omnibus auguſta domus Saxonica, ad ſupremum dignitatis faſtigium erecta eſt. Sciebamus ſingulares præfati Sereniſſimi FRIDERICI AUGUSTI virtutes à pueritia non A.C. 1699

A.C.1699 *in molli otio ut pleriſq; naſcendi ſorte Dominis contigit, ſed per omnes militiæ gradus ad meritum ſupremorum inſtructum, luſtratas ab eodem omnes Europæ Provincias, ut ex aliorum moribus velut apes è florum varietate meliorem favum eliceret. Nullam ejusdem ætate in Belgio, aut Germania obſidionem, aut pugnam à Cæſareis Confœderatis factam, cui voluntarius Dux non interfuerit. Quæ ſupremus Cæſaris Exercituum in Hungaria Præfectus geſſerit, Tranſſylvaniam, quâ celeritate cum triginta Equitum millibus advolans, de Barbarorum manibus eripuerit, nemini non innoteſcit. Hæc dum fuerunt militaris ejusdem Imperij tyrocinia & adoleſcentis FRIDERICI AUGUSTI experimenta, quæ ad provecti Ducis gloriam ſatis ſuperque ſufficerent, tantisq; animi dotibus, juncta vegeta ac florens juventus mirumq; artuum robur, vultûs gravitas atque majeſtas hæreditaria, opulentia, quæ omnia ad Regiam Majeſtatem melius præſtandam ac ſuſtinendam contribuunt, animos noſtros devinxerunt. Sed tunc vel maximè, cum certi fuimus, ſpiritum, qui ubi vult ſpirat, divino ſuo lumine, ab ejusdem corde errorũ tenebras excuſſiſſe, ipſumq; Catholicam Romanam fidem, ſine cujus profeſſione nemini ad ſolium noſtrũ datur acceſſus, quam ab aliquot annis futuri neſcius ſecretè profitebatur, jam palàm ac liberè exercere. Tam ſublimium meritorum quæ ad perfectum Regem efformandum ſufficiunt, habita à nobis conſideratio & communis tranquillitatis deſiderium, ſciſſam Rempub. diviſoſq; civium animos coadunarunt. Hinc nos Reipub. legibus inhærendo accedentibus unanimibus atque concordibus votis pro jure liberæ electionis, quod bonum, felix fauſtumq; ſit, ad DEi gloriam & patriæ noſtræ decus Præfatum Seren: Dominum FRIDERICUM AUGUSTUM, Ducem Saxoniæ, Juliæ, Cliviæ, Montium, Angariæ & Veſtphaliæ, S. R. I. Archi-Mareſchalcum & Electorem, Langravium Thuringiæ, Marchionem Miſniæ nec non ſuperioris & inferioris Luſatiæ, Burgrabium Magdeburgicum, Comitem, Principem Hennebergenſem & Bartij, Dominum in Ravenſtein &c. in Regem Poloniæ, Magnum Ducem Litvaniæ, Ruſſiæ, Pruſſiæ, Maſoviæ, Samogitiæ, Kijoviæ, Volhiniæ, Podoliæ, Podlachiæ, Livoniæ, Smolenſciæ, Severiæ, Czernichoviæq; electum, aſſumptum & coronatum omni meliori modo & fortuna approbamus, & confirmamus & declaramus. Et quadam grati animi memoria Regiam coronam, quâ Otto III. Saxo Imperator Anno milleſimo primo Boleſlaum Chrobri Poloniæ Principem redimivit ſuper Saxoniæ Electoris tempora fortunato Polonæ gentis & Catholicæ Religionis omine reponimus. Et ſicut FRIDERICUM III. Marchionem Miſniæ ob adoptam proprijs viribus & copijs Huſſitarum furijs, Bohemiam Sigiſmundus Cæſar anno 1425 Electorali dignitate donavit; ſic illius ſucceſſor FRIDERICUS AUGUSTUS ad Sanctæ Eccleſiæ Romanæ obedientiam veniens, Poloniæ coronam. glorioſiſſimè obtinet. Cumq; jam Seren. Rex perſonali juramento firmaverit, quòd leges noſtras immunitatesq; Eccle-*

clesiasticas & Saeculares per Divos praedecessores nobis concessas & donatas, aliaq; jura tam publica quàm privata, nec non pacta conventa, integrè servabit & manutenebit. Nos uice uersâ sanctè & bona fide promittimus, quod eidem Seren: FRIDERICO AUGUSTO Regi, sub nomine AUGUSTI II. eandem fidem, reuerentiam, obedientiam, subjectionem & obsequia debita justa & honesta, secundùm jura & libertates nostras, sicut Diuis Suae Majestatis praedecessoribus exhibebimus. Quod quidem Decretum Electionis in Regem assumptionis, confirmationis & coronationis DEo adjuuante exequi cupientes, de communi consilio & usu Illustri ac Magnifico D. Casimiro Ludouico Bielinski Succamerario regni, Cernensi, Mariaburgensi, Tucholiensi, Osiecensi Capitaneo, actus Electionis Marescbalco committimus & potestatem damus, idem intimandi & ad notitiam Suae Majestatis deducendi, ac in ejusdem manus tradendi, caeteraq; quae hoc ipsum negotium requirit agendi & perficiendi. Dat. Varsauiae sub tempus Comitiorum Generalium die 16 mensis Junij Anno 1699. A.C. 1699

M. Cardinalis Radzieiowski Primas regni & M. D. L.
(Locus sigilli pensilis) mpp
Casimirus Bielinski Succamer: regni Ord. Equest. Mares:
(Locus sigilli pensilis) mpp.

CXXX.

ANDREAS C. Z. EPISC. PRINCEPS VARM: & SAMBIENSIS: R. D. ALEXANDRO SALLAROLLI, 29. Julij.

De pacificatione, jure patronatus regij, & constitutione ejus.

JAm tibi brevibus significavi finita feliciter fuisse Comitia pacificationis, & quidem, quod plane nunquam fortè accidit, in tempore, hoc est ipso die, quo finiri debent, in spatio scilicet sex septimanarum. Scis Mareschalcum fuisse Comitiorum horum Stanislaum Sczuka Referendarium Regni, nôsti hominem, & propterea non miraberis, ut & ego minimè miror (qui difficiliora eum toties perfecisse scio) activitate ejus factum, & factum bene. *Finis comitiorum.*

Pacta conventa eum Rege quae hactenus in variis locis vagabantur, impressa sunt. Diploma Regis regno datum, & vice versâ à Rep: Majestati Suae, pro more, lege, ac consuetudine à Cardinali Primate, & Casimiro Bielinski Succamerario Regni ordinis Equestris electionis Mareschalco constitutionibus inserta, quorum Diplomatum copiam tibi adnectere visum est. Ut & ipse videas, & aliis denunties ex integro Remp: pacificatam jam esse. Unde laus, honor, & gloria Eminentissimo Paulucci, qui lapidem fundamentalem huic pacificationi posuit, innatâ suâ prudentiâ, dexteritate, & activitate compositis motibus, reductisq; animis filiorum in Patrem, Patris in filios, subditorum in Regem, Regis in subditos. Reliquit hic purpuratus memoriam perennis famae suae, quae tamdiu durabit, quamdiu & Regnum, tot laureas nomini suo relinquit, quot Polonos à periculis, quae certa imminebant, salvavit, resque asperas nec facilè coadunandas in vias deduxit planas. *Pacta conventa.* *Pacificatio adscribitur Paulucci.*

In his comitijs securitas Regis, & pacificatio Statuum tam in Regno, quàm in Litvania per constitutionem stabilita, cujus constitutionis formalia de verbo ad verbum tibi mittenda credidi; quae sunt.

 Quam-

A.C. 1699 *Constitutio*

,, Quamvis Regiminis nostri efficacissimum posuimus fundamentum ,in amore Inclytæ Patriæ hujus filiorum, & in eorum infractis, fide, ,& honore in Reges suos pectoribus, occurrendo tamen omnibus occasio- ,nibus, quæ ex discordia in campo Electorali, aut ex suspicione aliquarū ,diffidentiarum in Majestatem & Remp. oriri possent sub aliquo prætex- ,tu omnes Status congregatos Regni Poloniæ, & M. D. L. sicut & Domi- ,niorum incorporatorum ex vero in nos zelo suo talem generalem penes ,personam nostram, & integritatem Regiam totius Reipublicæ nomine ,constituerunt obligationem. Quod electis nobis liberis suffragijs, & a- ,gnitis postea per Diploma scriptum, omnium partium accessu, pro le- ,gitimo Rege, exemplo Antecessorum suorum, in quocunque demum ,statu vel periculo non tantùm nos non deserent, sed etiam sub lega- ,mento fidei, honoris, & conscientiæ penes personam nostram, & inte- ,gritatem Regiam, fortunas, sangvinem & salutem suam, ita, ut hone- ,stos decet Polonos, oblaturos & fusuros se declarant. Pro majori verò & ,firmiori confidentia, ipsi inter se amorem & pacem tam in statu civili, ,quàm etiam in militari conservaturos se inviolatè, & debitam justitiam ex ,delinquentibus in foro competenti assecurant, & quemvis talem, qui ,aliquid contra nos, aut electionem nostram clámve palámque incipere ,vellet, aut protectionem aliquam incipientibus dare præsumeret, pro ,perduelli & hoste Patriæ declarant, & contra illum insurgere, omnesq; ,si fuerint coadunatæ privatas personas deleturos se appromittunt. Ultra ,id omnia scripta dictæ electioni nostræ contraria, & cum quibusvis quo- ,modocunque & quocunque modo formata, sicuti projecta & scripta, ,quæ ad diffidentiam publicam occasionem contra personam nostram da- ,re possunt, cassant, & annihilant; & ne in futurum aliquā præcipitantiā ,similia scripta in Reipubl. differentias aliquas, & diffidia, motusque ,paci publicæ noxios adferant, tunc fidejubemus, quòd contraven- ,tio communi legi, si notata fuerit, in persona nostra, pertinebit ad ad- ,motionem processu secundùm constitutionem Anni 1609 de non præ- ,standa obedientia expresso, quam legem æternis temporibus in suo robore ,conservamus, & propter perfectiorem, & inviolabilem Regnorum nostro- ,rum ab intra pacificationem eximendo omnibus quosvis ad personam no- ,stram scrupulos hanc æternam in posteras ætates Polonæ Provinciæ & ,M. D. L. facimus securitatem pro nobis & Successoribus nostris. Quòd ,conservando integritatem fidei Sanctæ Catholicæ Romanæ libera electio ,inclytarum harum gentium secundùm consvetudines & antiquas leges, ,præcipuè verò constitutionis 1670 inviolabilis semper manere debet. Pa- ,cta conventa uti etiam leges antiquas omnes, & quæ in futurum consti- ,tuentur, libertates, & immunitates gentium, quæ juxta formam juramē- ,ti tribus vicibus sincera juravimus mente; inviolabiliter in omnibus punctis ,conservabimus, & statim omnem nostrum exercitum exoticum primo ex ,casu inductum propter venientem Gedanum æmulum, & postea genero- ,siori spiritu sub Camenecum pro recipienda Vallachia & Moldavia reten- ,tum ad extremum ex occasione jam imminentis hyemis in Dominijs Re- ,gni Poloniæ & M. D. Lit. pro hyeme locatum, sicut jam in parte extra ,limites expedivimus nonnullos, alij jam ad limites appropinquant, alij e- ,xeunt, alij demum mandata ad exeundum recipiunt, ex nunc omnes eti- ,am sex illa millia, quæ in pactis conventis declaravimus non obstante ad ,præsens eorundem pactorum ligamento extra limites educere tam ex Re- ,gno, quàm ex M. D. L. & ex Provincijs annexis in spatio duarum se- ,ptimanarum post hæc Comitia feliciter finita declaramus nulla. Nulla ex-

tranea

, tranea Regimina, nec homines quosvis pro persona nostra relinquentes, A.C.1699
, exceptâ solâ Gvardiâ proprijs sumptibus, & nullo Reip. auxilio 1200 ho-
, minum juxta pacta conventa concessorum, & idipsum ut Officiales super
, illam eo modo sint constituti, uti in pactis conventis assecuratum est, &
, secundùm constitutionem anni 1646ti sub titulo: *de colligendo novo*
, *exercitu*, & in his omnibus non aliter nos facturos, & acturos nisi sicut Reges
, Serenissimi Antecessores nostri, Regio verbo nos obstringimus. Insuper ne ex
, personis exoticis Germanis ad latus nostrum per occasionem ejusdem ex-
, ercitûs exotici manentium augeantur sinistræ consiliorum suspiciones, om-
, nes à nobis relegandos declaramus, exceptâ Cancellariâ Saxonicâ, sine qua
, nullatenus esse possumus, ita tamen ut in illa ultra 6 personas non in-
, veniantur, & ut in nulla consilia, negotia civilia, militaria & Oeconomica,
, sicuti & nec in promotiones ullas ingerere se audeant, cui attendere Can-
, cellarij & vice-Cancellarij utriusque gentis tenebuntur sub pœnis legibus
, descriptis, exceptis tamen personis ad minora servitia juxta pacta conven-
, ta. Quo sine ut universales literæ, & mandata nostra instantaneè ad in-
, stantiã conclavis Nuntiorum à nobis subscripta omnibus requirentibus Can-
, cellaria nostra extradat jubemus.

, Et si in superius nominato tempore Exercitus noster ex finibus Polo-
, niæ, M. D. L. & Palatinatibus Prussiæ non exiret, aut prætextu minus ju-
, sto retrocederet, aut si aliquando ultra consensum totius Reipublicæ con-
, tra præsentem constitutionem, sive id ex Senatûs consilio, sive etiam quo-
, vis colore, sive etiam in alienis Dominijs, sive in nostris proprijs con-
, scripti, ingredi, & vexilla erigere auderent, tunc post exspirationem dicti
, temporis in spatio quatuor septimanarum, aut ab accepta in futurum no-
, titia, omnibus sub onere antiquarum legum, hoc est sub jactura honoris
, & substantiæ de expeditione bellica constitutarum publico nobilitatis motu
, non expectando universales nostras literas, quod pro offensa Maje-
, statis nostræ nullatenus habebimus, sed ex notitia & informatione data
, ab his, ad quos hoc pertinebit, equos conscendere tam in Regno, quàm
, in M. D. L. liberum erit, & ut unus alteri possit succurrere concedimus,
, & ut tales contra expressum hoc promissum nostrum non exeuntes, aut
, retro venientes, seu quovis illicito dato casu tanquam hostes Patriæ par-
, titim sive conjunctim ita in Regno, sicut in M. D. L. aggredi, & delere
, permittimus, neque id in ullum crimen læsæ Majestatis vel perduellionis
, ullo prætextu trahemus, quinimo accipiemus id pro jure permisso, sicuti
, lege præsenti, ita & constitutione superius citatâ 1646ti, quàm ad eundem
, casum reassumimus, & illam in toto, sicuti & alias in eadem constitutione
, expressas leges confirmamus.

Et hæc sunt contenta constitutæ vicissim securitatis, quam Comitia si-
cut in favorem Regis à Republica, sic & Reipublicæ à Rege providit. Scias
verò fieri constitutiones nostras omnes sub nomine Regio, & quod omnibus
præscribitur nomen Regis.

Non expectati sunt Duces belli, & per id revelatum arcanum, posse a- *Duces regni nõ fuit in comitijs*
liquid sine illis fieri in Republica. Aliquot dies post Comitia finita Castella-
nus Cracoviensis magnus Dux Exercitûs cum Palatino itidem Cracovien-
si Collega suo minori comparuerunt, maleque eos habuit acceleratus fine il-
lis finis, idque Regis imputârunt diffidentiæ, sicut & certum est Majestatẽ
suam non tamen sine ratione, nec sine consilio ad finem properâsse. Nec
sic quidem meo judicio malè, multæ enim difficultates obvenire potuissent,
præsertim, cùm multi nunc sint, sicut semper fuerunt, qui plus commoda
sua, quàm Regni in corde habent.

Diminutio exercitus nostri, & ordinatio facta est; cùmque ad finem ver-
gerent

A.C.1699 gerent Comitia, collatoque post mortem Dominici Radziwil ejusdem immediati possessoris Carolo Radzivilio Pro-Cancellario Litvaniæ majori sigillo vacabat minus, quod primò Rex Zawisæ Capitaneo Gubernatori Minscensi declaraverat, subscripserat, ac per me ipsum eidem Gubernatori confirmaverat, sed successu temporis necessitate quasi adactus Rex, idem sigillum, oblitus primæ declarationis Michaëli Kociel Castellano Trocensi itidem subscripsit. Cumque in Comitijs hæc declaratio esse debebat, & Domini Sapiehæ non sibi convenire, ut aliquis ex nominatis hoc possideret ministerium credentes, varijs modis curârunt, ut tertius interveniens eo potiretur. Quare post aliquam confidentem mecum conferentiam concluserunt, quanquã nonnulla intercedebat diffidentia ab initio, ut Stanislaus Sczuka Regni Referendarius, ac Comitiorum horum Mareschalcus officium hocce ex gratia Regis obtineret. Egimus ergo tam fortiter, quàm secretò hocce negotium, ita, ut etiam ille ipse, cujus res erat, vel ignoraret absolutè, vel etiam ignorare se profiteretur. Ultimâ ergo die finitorum Comitiorum, & declaratio publica & collatio hujus sigilli minoris facta. Stupebant super hoc interessati, fremebantq;, mirabantur Litvani, gratias agebamus nos Regi, gratulabamurq; beneficiato, omnia bona Litvaniæ ominamur, hoc consule & Ministro.

Collatio sigilli minoris

Interim post finita Comitia secretius fuit consilium, circa prosequendũ negotium juris Patronatûs Regij, quod quia tibi Rex Romam eunti commisit, & tu non habere te sufficientia documenta ad probandum & evincendum scripsisti, demandavit cum consilio Rex Wloskevicio Seniori Curiæ Advocato, ut cum alijs conferret Advocatis circa hocce negotium, & quidquid informationis, & scriptorum hac in materia esse potest, per manus meas tibi Romam mitteret. Farraginem ergo horum scriptorum ab illo recepi, & aliqua tantùm legere licuit occupatissimo; reliqui tamen mihi copias suo tempore, dum vacabit, relegendas. Tu verò legas diligenter, utere illis prudenter; Rogatum nihilominus te vellem, ut nemini dicas à me hæc transmissa fuisse; jam enim expertus sum aliquas exinde venientes offensas, quamvis innocenter, quia teste cælo & terrâ nullam aliam privatam rationem habui, quoties id negotium tractandum erat, nisi purum desiderium, ut hæc materia, quæ fuit lapis offensionis toties, finiretur, neque veniret tempus, ut timeo quo status Regni aliqua facere aggrediantur, quæ possunt displicere. Pro prudentia tua fac, quæcunque poteris, ut tandem sic fastidiosa & odiosa omnibus Nuntijs sopiatur materia per viam gratiæ, ut ego crederem, nam id gloriosum esset Pontifici regnanti, omnibus Nuntijs commodum, & Regno utile. Precor DEum, ut det perfectum finem omnibus ijs difficultatibus, quæ animum Pontificis, & Sanctæ Sedis à devota gente nostra avocare queant.

Documẽta pro jure patronatus Regij ad abbatias

SYNOPSIS ACTORVM DICTORUM ET SCRIPTORUM IN NEGOTIO ABBATIARUM, AD HÆC USQUE TEMPORA.

Quamdiu Regulares, regulariter vivebant, non inquietabantur in Electionibus suorum Abbatum: Dum verò cum tempore intepuerunt, ac varia & Regioni huic & Religioni Orthodoxæ causare cœperunt; Reges etiam Poloniæ incipendo à Casimiro III. in quantum nobis ex scripturis innotescere potuit providendo securitati Regni & ne piæ suorum Antecessorum & vasallorum fundationes labefactarentur, manum electionibus Abbatum apponere easque primum statutis circumscribere, deinde nominationibus restringere cœperunt tùm jure supremi Dominij, tùm fundationis & dotationis, tùm simili aliorum Regum Catholicorum exemplo tùm præju-

præjudicato desumpto ab electione Episcoporum ob similes causas Capitu- *A.C.*1699
lis adempta, tùm privilegio seu saltem conniventia ac tacita approbatione Sedis Apostolicæ, quæ mallebat Abbates nominari à Regibus, quam eos cum Monachis infici hæresibus alijsque excessibus.

Satis quidem civiliter Reges cum Monachis procedebant, dum Electionem eorum non totaliter tollebant, sed quem nominabant, eum per literas Monachis recommendabant, imò & delegatos suos ad illos mittebant cum instantia, ut illum nominatum eligerent. Monachi etiam pari certabant cum Regibus civilitate & reverentia, semper eum eligendo quem Rex præsentabat. Quòdsi aliquando contigisset, ut alium eligerent, Reges eum adire possessionem nullo modo patiebantur, imò etiam per vim exturbabant.

Nominabant autem Reges aliquando ipsosmet illius Religionis professos quæ propriè dicitur electio, & taliter electi, à loci Ordinario benedicebātur sine recursu ad sedem Apostolicam. Aliquando nominabantur Prælati sæculares volentes habitum & professionem illius ordinis assumere, & hæc quidem de jure vocatur postulatio. Sed etiam tales ordinariè sine recursu ad S. Sedem, novitiatu absoluto & facta professione à loci ordinario benedicebantur & capiebant Abbatiæ possessionem. Demum nominabantur à Regibus Episcopi seu alij Prælati in Administratores perpetuos seu Commendatarios Abbates (ut in jure vocantur) Tales nunquam capiebant possessionem Abbatiæ absq; provisione Apostolica per Bullam.

Vladislaus IV. edidit quoddam diploma quas Abbatias in titulum professis, quas professandis, quas in commendam erat collaturus. Sed & ipse & successor ejus Casimirus ad eam ordinationem se non alligabant, sed pro beneplacito Abbatias quascunq; sive in titulum sive in commendam per nominationes suas conferebant, sede Apostolica eas nominationes non improbante sed omnes admittente. Imò quod majus est, in bullis suis nullam electionis Monachorum mentionem faciente, sed tantùm Regiæ præsentationis, vigore cujus Abbatiam conferri à se profitebantur.

Verùm tempore Regis Michaëlis grandis exorta est tempestas quam privata inter quosdam Episcopos commovit dissensio, quæ occasionem dedit Romæ & Monachis dubitandi de Jure patronatûs Regio, vigore cujus erat collata Abbatia Andræjoviensis Olszovio Procancellario tunc Regni & Episcopo Culmensi, ita ut plurimas à Curia Romana passus sit circa possessionem ejus oppositiones.

Successit Michaëli Ioannes III. & offendens turbatum Juris patronatûs Regij quo ad Abbatias negotium, seriò eum Romana curia de hoc agere cœpit per Ducem Radzivilium, Zbąscium Episcopum pro tunc Præmisliensem, Swięcicium Referendarium Regni, ad urbem in varijs negotijs ablegatos, quorum negotiationis in puncto non extant vestigia: Hoc solùm certum, quòd nihil cœpti obtinuerunt. Interim tamen ad nominationem Regis aliquæ expediebantur Abbatiæ etiam in commendam uti Wąchocensis, in favorem Illust. D. Andreæ Załuski Episcopi Kijoviensis Anno 1682 aliæq; nonnullæ. Volens autem Rex aliquid habere stabile & non controversum expedivit ad urbem Dönhoffium Abbatem Claræ tumbæ titulo ablegati anno 1685. Qui supplicavit Papæ nomine Regis, ut posset in perpetuum nominare in commendam ad 15 Abbatias variorum ordinum, relictis quinque liberæ electioni Monachorum. Verùm contra hanc propositionem Monachi Acheronta moverunt, & rationes in contrarium typis impressas S. Congregationi Consistoriali exhibuerunt cum injuria & Majestatis & veritatis. Quapropter nemine Jus Regium strenuè propugnante, nihil est impetratum, aut conclusum.

Anno verò sequenti 1686. Cistercienses in Capitulo suo convenerunt &

 Regi

*A.C.*1699 Regi se ita submiserunt ut ex 15. eorum Abbatijs, ad primas quinque Rex nominaret sæculares Prælatos in commendam. Ad alias quinque sæculares quidem ut Rex nominaret, sed cum obligatione Professionis. Ad reliquas quinque ut Monachi ipsi independenter à nominatione Regia Abbatem titularem è medio sui eligerent. Verùm neque hoc ullum sortitum est effectum, nescio quam ob causam.

Tandem dum nominationes Regiæ ad quasdam Abbatias retardarentur, misit Rex ad urbem Patrem *Votà* Soc. JEsu Theologum suum probatæ activitatis & experientiæ virum. Qui veniens Romam anno 1692. ita strenuè decertare cœpit pro Jure Regio, ut post annum & alterum Innocentius XII. declaraverit ad satisfaciendum Regi omnes Abbatias dividere, duosq; Abbates in singulis Abbatijs erigere, unum titularem, alterum commendatarium. Proventus etiam quadrifariam dispertiri ita, ut una pars Abbati titulari, altera commendatario, tertia Monachis, quarta fabricæ cessura esset. Executionem hujus suæ voluntatis Pontifex commisit Nuntio suo & Cardinali Radziejowski. Verùm quia & Regi & Senatui non usquequaq; hæc decisio placuit imò forsan & Curia Romana non libenter eam in executione vidisset, ingentesq; occurrebant difficultates; machina hæc ipsa sua mole corruit vix sui vestigio relicto.

Succedente interim fato Ioannis III. Augustus Rex per pacta conventa strictè obligatus erat, ut eam Juris patronatûs causam resuscitaret, non tam disputando quàm statuta de Cortesanis exequendo, & ut nominati à Ioanne III. ad possessionem Abbatiarum venirent procurando, nec permittendo, ut quis sine nominatione regia gaudeat usu fructu bonorum Abbatialium.

Tandem hoc anno 1699 in Generalibus Regni Comitijs fit ingens omnium fremitus & indignatio, quòd plures nominati Regij ad Abbatias, à multis annis non sint in earum possessione, & è contra aliqui sine Regia nominatione fruantur bonis. Formatur rigorosa lex, ut bona per Commissarios Regios recipiantur, & administrentur usque ad expeditionem è sede Apostolica obtinendam; intrusi verò sine nominatione ut expellantur.

Verùm quidem, quòd ea lex ad instantiam Domini Prependowski Palatini protunc Mariæburgensis qui primus tunc erat Regis Minister summè deprecantis, ne per eam legem expeditio coadjutoriæ Olivensis in personam fratris ejus impediretur, immutata est: Solúmq; genericè statutum est, ut omnia jura de jure patronatûs in statutis & in volumine legum expressa insistendo pactis conventis statim post Comitia indilatè efficaci executioni demandarentur salvis Abbatijs Pruthenicis, quarum sunt duæ Peplinensis & Olivensis, pro qua zelabat Prependovicius. Quæ quidem lex satis gravis est, cum involvat pœnam exilij, infamiæ & confiscationis bonorum omnium quicunq; sine nominatione Regia Abbatias possideret. His in compendio expositis, ob verificationem eorum annecto totum processum hujus negotij & omnia scripta quæ ad manus meas devenerunt in Elencho sequenti.

ELENCHUS CONTENTORUM
IN PROCESSU ABBATIARUM.

1mo. Tractatus de electionibus Abbatum in Polonia à quo tempore, & cur cœperint infirmari, & de privilegiis Cistertien. *2do.* Michaël Rex revocat privilegia Joannis Casimiri regularibus concessa. *3tio.* Decretum ejusdem Michaëlis de malè obtento privilegio prætensæ electionis Præmonstratensis Abbat. *4to.* Decretum contumaciale ejusdem Regis contra Cistercien. cum revocatione prætensi privilegij electionis Abbatum. *5to.* Exe-

Executio Bullæ pro Abbatia Coronoviensi Gninscio collata post examinatum, & probatum jus Patronatûs. *6to.* Testimonium Joannis Gembicki Episcopi Plocensis de jure Patronatûs Regum. *7mo.* Testimonium Thomæ Leżyński Episcopi Luceoriensis de eodem. *8vo.* Præjudicatum antiqvum de jure Patronatûs in Monasterio Olivensi. *9no.* Quinquaginta singularia juris Patronatûs Regum Poloniæ. *1mo.* Quæstio de tractatu cum Nuntio. *11mo.* Memoriale ad Papam cum supplicatione pro cōmendandis XV. Abbatijs. *12mo.* Refutatio rationum à Monachis contra memoriale supra scriptum inductarum. *13.* Submissio Ordinis Cisterciensis Regi Joanni ratione Abbatiarum. *14to.* Literæ Dönhoffij Cancellarij Regni ad Cardinales in negotio Abbatiarum. *15to.* Literæ Joannis III. ad Patrem *Vota* in eodē negotio. *16to.* Supplex libellus Cleri Poloni ad Papam in negotio divisionis Abbatiarum *17timo* Informatio quomodo procedendum sit in hoc negotio divisionis Abbatiarum *18vo* Præsentationes Regiæ effectum sortitæ, ex regestris Datariæ. *19no* Punctum ex pactis conventis Augusti Regis de Jure Patronatûs. *20mo* Constitutio comitialis 1699ni de Jure Patronatus, quæ duriùs imò durissimè absentibus Episcopis erat lecta, & conclusa, sed pòst iidem evicerunt, ut moderatiùs fuerit impressa. *21mo.* Statuta quædam Regni de Cortesanis & jure Patronatûs. *A.C.1699*

TRACTATVS DE ELECTIONIBUS ABBATUM IN POLONIA, A QUO TEMPORE ET CUR COEPERINT INFIRMARI.

Nihil est tam excelsum, quod nō cadat: tam firmum, quod mutationē non admittat, nec adeo in omnem armatum casum, ut nulli alternantis fortunæ vicissitudini quandoque sit obnoxium, quod bene expressit Poëta;

Sic omnia verti
Cernimus atque alias aßumere pondera gentes,
Concidere has!

Sive id accidat naturæ quadam infirmitate, & ordine, quæ ejusdem conditionis, cum sit impatiens, & status; continuo agitatur motu; atque ut à primis incrementis ad perfectionis nititur contendere fastigium, sic deinceps ab illo sui incrementi, & summitatis culmine ijsdem, quibus ascenderat gradibus, devolvitur; sive id fiat à deflexo rerum humanarum cursu, qui imperfectioni proclivior, majori impetu ad deteriora prolabitur. Atque inde sæpius accidit, ut quæ prius bene conveniebant incrementis, non bene decrescenti augmento adaptenrur. Quod prudentibus populorum Gubernatoribus occasionem dedit, ut rationi temporum & momentis, leges suas accōmodarent, primævorum Institutorum & legum, exactam in regendis populis rationem sæpe requirerent. Quodsi in alijs tum vel maximè in veterum S. Ecclesiæ Canonum pœnitentialium observantia videre licet. Quantus olim septennalis pœnitentiæ (pro singulis gravioribus Dei offensis) adnotatur rigor, veteri illi zelo & primævæ primorum Catholicorum accōmodatus pietati, at nunc quanta S. Ecclesiæ in nos benignitas; dum effusa è Christi thesauro Indulgentiarum largitate, nostræ subvenire dignatur infirmitati. Ipsa Religiosa veterum Patrum Instituta quantas non admittunt corruptæ vetustatis rimas, ut ad supplendum antiquatæ Religiosæ pietatis defectum novas in Ecclesia Dei Religiones suscitari fuerit & sit necesse. Vetustate enim collapsa si primævo suo restituerentur ordini, quanta id violentia, quanta laboris & virium contentione fieri deberet.

 Sed

A.C.1699 Sed quorsum hæc tam alto repetita principio? horsum, ut ostendam antiquiora instituta tractu temporum sensim deficere ac proinde, quæ benignitate, & munificentia Ecclesiæ concedi sunt solita cessante motivo principali sensim evanescere, nec ita bene ut primitus posse accommodari; multa enim ex causa rationabili per dispensationes, declarationes summorum Pōtificum, ex supremæ potestatis plenitudine, & per usum privilegijs contrarium infirmiora redduntur. Sed ut clarius sensum meum aperiam, ostendere conabor privilegia S. Ordinis Cisterciensis à sede Apostolica (quæ semper venerari mihi animus est) præsertim de electione Abbatum concessa non rectè pro temporis moderni ratione allegari, præcipuè cum tanto temporum lapsu sacer Ordo Cisterciensis de illis siluerit, & contrarium usum induci permiserit.

Si quæ unquam majora, quàm immunitati Ecclesiæ concessa fuêre privilegia, dum à Constantino magno, sumpto initio tot Imperatores Romani, & Principes in ea consenserint, summi Pontifices & Concilia eadem firmaverint, Reges & Principes in suis quoque ditionibus & Regnis stabiliverint, & tamen quæ modernis temporibus tot & tantis non obstantibus privilegijs Ecclesiastici patiuntur, non est multum agere necesse, ideoque sufficit innuisse. Electiones Capitulorum de Episcopis eligendis quantâ Conciliorum firmata fuerunt authoritate, at earum ad præsens usus jam evanuit.

Ducenti jam & amplius intercessere anni ex quo electiones personarum Spiritualium in Regno Poloniæ cœptæ sunt infirmari, Sac: Curiâ Romana connivente, ac usum ejusmodi tolerante, Anno enim 1460 Casimiro Tertio in Polonia regnante & post fata Thomæ Strempinij Episcopi Cracoviensis sede vacante, cum tres candidati de illo Episcopatu contendissent. Unus à S. Sede Apostolica provisus cognomento Servinsus, & per tres Suffraganeos Episcopos Cracoviæ consecratus. *2dus* à Rege Casimiro, cum præjudicio electionis Capitularis datus Ioannes Grusczinius. *3tius* à Capitulo Electus cognomento Bresius, tantæ contentioni & Jurium Ecclesiasticorum eorum convulsioni occasionem dedêre ut non tantùm Ecclesiasticæ immunitatis violatæ (per ejectos è suis sedibus Canonicos, & malè habitos & obsidione cinctum in arce Pincoviensi per Ministros Regios provisum Apostolicum) in causa fuêre, sed ad tantam indignationem Regem ea causa impulerat, ut in ea verba proruperit, se malle Regno suo cedere, quàm pati ac permittere, ut quis in eo dominetur. Et quia violento actum est remedio, cessit jam consecratus jure suo Episcopus, quatuor tantum millibus marcarum pro litis expensis à Regis Præsentato acceptis. Non desunt & alia succedentium Regum exempla: Sigismundi III. occasione Tinecensis, Vladislai IV. occasione Tremesnensis Abbatiarum, qui eodem modo in suis juribus asserendis processere.

Eodem ferè tempore statuit Rex, ut Episcopus Posnaniensis ad consecrationem Abbatis Lubinensis non procederet, nisi Regia Majestas in eâdem electionem consentiret, utque idem Conventus Lubinensis Abbatem electum Regi præsentaret. Quòd exemplum ad alias quoque serpsit Abbatias, varijs primùm statutis circumscribendo electiones, ac tandem descendendo ad præsentationes cum clausula, ut hunc, non alium eligatis, per quam enervatur tota vis electionis. Sed dum ea taliter aguntur, silet Religio, & jus præsentandi præscribere permittit; & cum quadragenaria præscriptio ad quærendum alicui jus sufficiat, centenariam & majorem admittit.

Quòd verò non quadraginta tantùm, sed etiam triginta annorū spatiū ad tollenda privilegia, & acquirendam præscriptionem sufficiat, allegatur textus juris Canonici; præterea ad hoc ut perdatur privilegium, sufficit quòd quis per triginta annos privilegio suo non sit usus; accedentibus tex: de privilegijs.

vilegijs. Ibidem dicitur quòd unico actu contrario perdatur privilegium. Cum verò non obstantibus Privilegijs Reges à ducentis & amplius annis continuò præsentaverint ad Abbatias, easdemque præsentationes Summi Pontifices semper admiserint, ut videre est in regestris datariæ. Ergo apparet per hos multiplicatos & continuos actus privilegia de Electione Abbatum esse enervata & omnino evacuata. A.C. 1699

Nec obstat quod Synodi Provinciæ Gnesnensis tempore Sigismundi Primi & Augusti Filij ejus celebratæ, electionem Abbatum videantur defendere contra statuta Regum. Quia Reges ex rationibus justi & æqui contraibant illis Synodis & continuabant suas præsentationes, quas summi Pontifices admittebant. Si ergo leges dum non acceptantur nullam habent vim, ut patet in ipso Concilio Tridentino in eis provinciis ubi non est acceptatum. Multò minus Synodi ex subditis constantes valebunt contra suos Reges ac eorum majestatica jura, præsertim ubi summa potestas Ecclesiastica talem Regum agendi modum saltem tacitè approbat præsentationes eorum admittendo. Unde Piasecius par. 2. cap. 3. art. 6. & Gavantus de Privilegijs Regularium non dubitant asserere. Quòd maximè circa ista privilegia advertendum est, an fuerint in usu in loco ubi controvertitur: Si enim adesset consuetudo contraria illa derogaret talibus privilegijs & esset tenenda.

Et hæc quo ad præscriptionem juris, quòd Reges ad Abbatias præsentent; sed quoniam dupliciter præsentant Reges quosdam in titulum, quosdam verò in commendam; necessariò fieri debet mentio de commendis, an eorum fuerit usus in Polonia, hoc enim à Religiosis intenditur Ordinis S. Cisterciensis, ut commendas excludant; & dico Abbatias in Polonia commendari solitas à Prælatis sæcularibus patet ex constitutionibus synodalibus anni 1551, ubi habetur, quòd jam tunc sæculares personæ titulo commendarum Abbatias possederint. Et Piasecius ipsemet Abbas cõmendatarius Claræ Tumbæ in sua praxi par. 2. cap. 6 art. 3. ait his verbis: cum commendat Papa nec præfigit tempus commendæ, in dubio tali præsumitur commenda perpetua. Et hujusmodi commendatarius qui est ad vitalitia, verus est Prælatus, & habebit eandem authoritatem administrationis & jurisdictionis quam haberet Beneficiarius in titulum. Horum commendatariorum magnus ponetur infra Catalogus, ita ut nulla fere sit Abbatia, quæ non fuerit multoties commendata, & quidem aliquæ continuata serie, uti Andreioviensis, Wąhocensis, Paradisiensis, Suleiovien sis, Mogilnensis, Mogilensis, Lubinensis, Plocensis, &c.

QUÆ MOTIVA FUERINT REGIBUS ET REIP. UT SE IN PRÆSENTATIONES ABBATUM INGERERENT.

imam. Motivum. Postquam Reges Poloniæ cum sua gente fidem Christi sunt amplexi, non solùm amplissimos Episcopatus liberalitate eximia erexerunt, sed etiam varia Monasteria Cisterciensium, Præmonstratensium, Benedictinorum & Lateranensium, magnificè fundârunt & ingentibus latifundijs, oppidis, castellis, villisq; plurimis dotârunt, delectati exemplari pro tunc illorum Religiosorum pietate, & Regulari observantia, cujus fragrantia de exteris regionibus etiam nostrum afflabat regnum; impulsi etiam desiderio spiritualis suorum subditorum fructus, quatenus si qui DEo singularius servire, ac mundo renuntiare cuperent commoda in eisdem cænobils asyla haberent, præsertim de genere nobili, quod solùm in Polonia respicitur, cæteris extra portam dignitatum ac pene in servitute manentibus absq; libertatis usu, soli nobiles gaudent.

A.C.1699 Per terna circiter sæcula Religiones prædictæ satis gratum dabant Christi odorem, ac numerum Religiosorum proventibus bonorum proportionatum fovebant; ideoq; ut ab omnibus observabantur & colebantur, ita à Regibus vivere suis legibus tum quo ad cætera tum quo ad electionem Abbatum permittebantur etiam cum demissione seu dissimulatione juris Regij ex fundatione ac dotatione acquisiti. Verùm cum etiam summis negatum sit stare diu, tempusque consumere soleat, ejus injuria ac humana fragilitate factum est, quod postea initia illa fervida intepuêre, rigor disciplinæ elanguit, relaxatio morum invaluit, eum Abbates sui non Monachorum, templorum aut monasteriorum curam gessêre, omnes ferè proventus ad se & suos luxus ac pompas traxêre, parte modica monasterijs relicta; unde Monachorum numerus longè imminutus, ut ubi centum foveri debebant & solebant, ægrè aliquot sustentabantur, pluribus per Parochias in officiis curatorum dispersis, ibiq; plerisq; malam de se famam longè lateq; spargentibus; invalescente dein hæresi Lutherana, plurimi, à Religione ac fide Catholica deficere, ad Lutheranismum & uxores convolare, vacua Monasteria relinquere, ac ea dein plebeis aut exteris supplere, aliqui Abbates villas Abbatiales vendere, aliqui per incuriam desolare omnes ob impotentiam & sui contemptum utpote vel plebei vel obscuri, variis injuriis, spolijs ac devastationibus militum & nobilium Christi patrimonium exponere.

Hoc igitur primariò movit Reges ut mutato illarum Regionum statu, ipsi quoque suum erga eas immutarent animum. Hinc est quod statuerint, ut Abbates pueros Nobilium erudiri facerent scilicet dum in Monasterijs parvus erat Monachorum numerus, alijs à fide & Religione deficientibus. Hinc & alia statuta: ut Abbas sit nobilis, ut Electus sistat se Regi assensum petiturus, ex quatuor Candidatis Rex unum eligat, Episcopoque ad instituendum præsentet &c. Cum verò & hæc non satis prædictis incommodis obviarent, devenerunt Reges ad præsentationes seu nominationes directas tam ad ipsos Cœnobitas cum clausula, ut hunc & non alium eligant: tum similiter ad summum Pontificem, easdemque nominationes, usque ad hæc tempora pacificè continuarunt.

Si quis dixerit non potuisse sæcularem potestatem, facere illam immutationem circa Ordines Religiosos & defectus iurisdictionis? respondetur, Si non directè, certè potuisse indirectè propter bonum regimen temporale, tranquillitatem publicam & Regni securitatem. Sic & summus Pontifex indirectam habere dicitur jurisdictionem super Regna Catholica quo ad temporalia, in quantum ad spiritualem Ordinem requiritur. Hac potestate Reges Galliæ & Respublica Veneta non solùm immutarunt quasdam Religiones in suis statibus eum ipsis expediens videbatur pro bono regimine, sed etiam quasdam è Regnis suis exturbarunt, uti notorium est ex Historijs.

Deinde ad Fundatores spectat ut eorum piæ fundationes & intentiones adimpleantur, ac opportuna providere remedia si eis non satis fiat. Videntes igitur Reges non eum Monarchorum vivendi modum quem ab initio tenebant & quem Fundatores ac eorum successores intendebant, dum eis tam ampla largiebantur Bona; ex conscientia tenebantur his abusibus occurrere. Si dixeris quod tenebantur solùm superioribus id deferre non verò ipsi corrigere; Respondetur & deferebant & ab ipsis Generalibus Ordinum rogati erant, ut excessus Monachorum Authoritate sua compescere dignarentur; hoc enim ipsis Generalibus in tanta distantia ac Monachorum licentia erat impossibile. Sed & ipsi Summi Pontifices in idem consentiebant, præsentibus enim eorum Nuntijs in Comitijs illæ ferebantur leges,

quas

quas nunquam improbavit Sedes Apostolica, imò potius approbavit dum A.C.1699 præsentationes semper admisit. Addendum etiam est quod ad easdem leges Episcopi Poloniæ tanquam Senatores concurrebant. Et quamvis in quibusdam antiquis Synodis videntur quædam improbata, sed illa non habebant potestatem supra sanctita Generalium Comitiorum, ideoque tantùm precario causam hanc promovendam censebant. Verùm posteriores Episcopi & strenuè Jus patronatûs Regium defendebant, & vigore ipsius præsentationes ad Abbatias cum effectu per centum & amplius annos obtinebant; qua ratione omnia antiqua antiquarunt.

Denique, audivi sæpiùs à Regibus imò & ab ipsis Prælatis Sæcularibus, quòd libenter relinquerent Monachis liberam Abbatum è medio suî electionem, nec unquam commendas appeterent, si & Abbates & Monachi juxta primævam vellent vivere regulam, quam in primo in Poloniam ingressu profitebantur non solùm habitu sed & actu. Si Abbas cum Monachis Communia haberet bona uti nunc Rector, Prior, vel Gvardianus, si abjicerent illum fastum, luxum, famulatum, si Abbas esset quasi unus ex illis, si primus ad chorum, ad meditationes, disciplinas, si Abbas non ex veste splendida, bucca plena, lecto molliter & speciosè strato, cubiculis affabre factis & pretiosis adornatis perizomatibus, non ex abaco argenteo, deaurato, non ex mensa opipara sub onere exquisitarum dapum gemente, vinis generosioribus sudante, uno verbo, non ex fastu & vanitate, sed ex majori modestia, humilitate, exemplaritate, assiduo, vigilanti, prudenti in regendo sibi commissos zelo, si alius templorum & apparamentorum nitor appareret, si numerus monachorum præsertim nobilium ad proportionem proventuum foveretur, si ex beneficijs omnes Religiosi ad cœnobia deducerentur &c. Verùm sicut Propheta dixit quibusdam: potest ne Æthiops mutare pellem suam, aut pardus varietates suas, sic nec vos potestis benefacere cum malè didiceritis: ita & nostri Domini Abbates ac eorum cœnobitæ dubito quòd velint expoliare se veterem hominem cum actibus suis. Non mirentur ergo si & Reges aliter eos non tractabunt. Mirum potius omnibus quòd Monachi nolentes observare suas regulas, velint ut observentur jura & privilegia primitus illis ob regularum observantiam collata. Si quæsieris quidnam ergo remedij contra hæc inconvenientia electionis inversæ & præsentationes inductæ attulerunt? respondetur: multum quidem per omnem modum. Si enim præsentantur in titulum professi vel professandi, Rex pro sua summa prudentia & pietate deligit viros regulari observantia, devotionis ardore, exemplari vita ac nobilitate conspicuos, qui & disciplinam religiosam instaurare, Ecclesias adornare ac bona defendere velint & valeant, utpote & Regis favori innixi & suorum consangvineorum potentiâ freti. Electiones verò Monachorum cadebant plerumque vel in eos qui sangvine aut clientelâ Commissarijs Generalibus obstricti erant ad ipsorum coactivam instantiam; vel in eos qui magis factiosi minusq; Religiosi ac plerumq; plebei erant, quiq; primatum inter Monachos non per modestiam aut regularem observantiam, sed per audaciam ac licentiam ejusq; spem sibi compararunt.

Si Rex nominat in commendam Episcopos vel alios Prælatos, longè majora in religionem redundant emolumenta. Illæ enim personæ plerumq; graves eximiæ authoritate, nobilitate, activitate, virtute, zelo præstantes, quo fit ut pro indole & generositate sua plurima bona monasteriis ac templis præstent, possessiones eorum egregiè tueantur, imò & disciplinam religiosam ubi eis directio actualis in spiritualibus permittitur, zelosè promoveant etiam ad stuporem in plerisq;. Ita ut multi Re-

A.C. 1699 ligiosi DEum timentes & regulam amantes magis exoptent Commendatarios quam titulares Abbates. Et si aliqua contraria commenda ingeruntur auribus curiæ Romanæ, eorum sunt authores ij solùm religiosi qui ambiunt & sperant Abbatias propter majores luxus & fastus suos. Longè major & sanior pars religiosorum aliud sentit. Si dignaretur aliquando S. Sedes Apostolica mittere ad hæc investiganda viros zelosos non interessatos, solam DEi gloriam fidem & religionis Catholicæ augmentum præ oculis habentes, procul dubio omnia hæc asserta, verissima esse deprehenderent: nec ea invenirent ex commendis inconvenientia quæ sunt Leoni X. repræsentata ac in bullam ejus relata ex alijs fortè provinciis, non ex Polonia.

Ausim ego affirmare quòd per præsentationes regias præsertim in commendas, magis satisfit intentioni fundatorum; illi enim non ob ullum amorem cucculli nigri vel albi sed ob majorem DEi gloriam, salutē animarum & regni sui emolumenta spiritualia, largiti sunt tam ampla Monachis bona, sperantes quòd illa omnia melius per eos erant promovenda.

2dum Motivum inversionis electionum & inductarum præsentationum præcipuè in commendam sequitur. Quòd pro manutenenda fide Catholica ac pro jurisdictione spirituali authoritateq; sedis Apostolicæ in regno expedit, ut Episcopi ac alij Prælati sæculares sint potentes non solùm opere & sermone sed etiam mammona de qua ipse Salvator noster jubet facere amicos, sine quorum præsidio difficile est aliquid magni operari & evincere, præsertim in Republica Polona, ubi cuncti nobiles libero gaudent suffragio in omnibus Regni negotijs. Præterea contra potentiam hæreticorum & pseudopoliticorum fidem seu jura Ecclesiæ violare satagentium; frustra jam objicienda hic humilitas & modestia; quia hæc ab insolentibus & temerarijs magis calcaretur. Similia eis opponenda potentiæ arma ut revereantur qui ex adverso sunt ait Apostolus. Hanc ob causam & Emmentissimi Purpurati non unâ sed pluribus plerique ornantur Abbatijs. Et Germaniæ Antistites pluribus etiam Episcopatibus onerantur: Quamvis contra Ss. Canones longè magis pugnat tres vel quatuor teneri ab uno Episcopatus amplos, quàm unius Abbatiolæ commendam. Sed tamen tam strictarum legum violationem cooperit & omnes canones infringere permittit majus fidei Catholicæ bonum, quod exinde intenditur & expectatur. Quidni ergo idem bonum idem non tribuat jus prælatis Polonis pro tenenda saltem una ab uno Abbatia? æquè Polonia ac Germania circumdata & immista est Hæreticis imò & Schismaticis ac Paganis à Germania longè dissitis; æquale imò majus continuumque cum eis bellum. Nonne Episcopis ac alijs Prælatis sæcularibus est tribuendum, quòd hæresis Lutherana in ortu suì, totas suas in hoc regnum exerens vires repressa est? quòd Arianismus in exilium missus; quòd priores olim hæretici Hussitæ, Trinitarij & per leges severissimas & per fortem earum executionem totaliter è regno pulsi sunt? quid ad id contribuerunt Abbates & Monachi cum amplis eorum proventibus? nisi quòd i s enutriti & impingvati recalcitrarunt etiam ipsi. cum plurimi ex ijsdem tradiderunt se hæresibus suoq; perverso exemplo longè plures ad idem traxerunt barathrum. Et quamvis vicinæ Prussiæ Sambiensis & Pomesaniensis Episcopi Lutheranam sectam amplexi essent, cum suis Diœcesibus & cum Ordine Theutonico Crucigerorum. Episcopi tamen Poloni constantes & ferventes in fide Orthodoxa permanserunt evellentes illa zizania ac destruentes omnem potentiam extollentem se adversus Deum ejusque veram Religionem. Imò credo quòd si Episcopi fuissent,

issent, pro tunc potentiores, non permisissent remanere in Regno, hos hæreticorum nidos qui adhuc hærent, nec eorum tolerantiam: majore vi ad hoc erat opus, quia vana sine viribus ira. Quamvis nihilominus eorum potentiam in dies atterunt, templa ab eis usurpata & prophanata de manibꝰ eorum eripiunt, si quid blasphemi contra fidem Catholicam protulerint aut quid simile perpetraverint, continuò in tribunalibus Regni eos severè puniendos procurant. *A.C.1699*

Quis etiam ad unionem Ruthenorum cum Ecclesia Catholica magis cooperatus est Episcopis. Quis author extitit legis tam solennis & necessariæ ut Rex Poloniæ sit Catholicus: quæ licet usu & praxi tenebatur, in voluminibus tamen legum non extabat. Primus Reverend. Olszowski Regni Procancellarius Episcopus Culmensis in Comitijs electionis Seren. Michaelis feliciter nunc regnantis prædictam legem expresse condi & promulgari procuravit. Et tamen hic legislator Solone & Licurgo major a Monachis vexatur, ab Abbatia Andrejoviensi excluditur. Haud tamen dubito quod S. Sedes & tanti viri merita & sumptus, quos tum ipse tum alij Episcopi & Prælati pro re Catholica promovenda vel tuenda necessariò expendere debent, perpendet, facilem tum ipsi tum alijs in concedendis commendis Abbatiarum se præbebit; ne carentes medijs & eorum spe cadentes, cadant etiam animo ad fortia. Nec enim debet alligari os bovi trituranti; & nemo proprijs stipendijs militat: ac dignus est operarius mercede sua.

3tium motivum vendicativum à Regibus præsentationum & commendarum Abbatiarum idem est quod fuit statuti à Sigismundo conditi & à Leone X. approbati de excludendis plebeis à beneficijs majoribus, solisque nobilibus conferendis, nempe propter subsidium nobilitatis cujus tenor est talis.

Cum magna pars Reip. nostræ in ordine & statu Ecclesiasticorum consistat. Ecclesiæ Regni nostri per Antecessores nostros sint ampliter dotatæ, cum ad divinum cultum peragendum & manutenendem, tum etiam ad viros literatos & idoneos maximè verò nobiles promovendos; quorum pauci essent, quibus, vel animus vel facultas esset in literas incumbendi, & alia studia per quæ emergitur, sectandi, nisi bona Ecclesiastica non solùm facultatem vivendi, sed etiam opem multis, se & suos sublevandi præsentaret. Unde nobilitas Regni, quæ potissima est istius Regni portio, & cujus domus ac familiæ partim multiplicatione prolis, partim etiam alijs eventibus plerumque extenuari solet, præcipuum habeat status & provectionis suæ subsidium & adjumentum &c. Atque hinc dicitur quòd quandoquidem ea intentione fundata sunt opimiora sacerdotia, ut illis nobilitas sublevetur, facile inde potest conjici, hoc fuisse Reipublicæ motivum, ut eorum reditu-um curam haberet, ex quibus Ecclesiæ & Reipublicæ defensio habitura esset subsidium.

Huc accedit quod aliquarum Abbatiarum fundatores sint nobiles. Fundatores autem habent pro se rationem ex jure Canonico, si Patronus Ecclesiæ egeat, habet ad Ecclesiam cujus est Patronus recursum pro subsidio: hoc autem habent tantum à Commendatarijs Abbatibus quia hi & in vita possunt consangvineos suos juvare, & post fata peculium suum successione ad hæredes transmittere; qua ratione & nobilitas suffulcitur & defensio Reip: augetur & restauratur. Secus autem est in titularibus, hi enim nihil habent proprium, sed quidquid acquirunt, religioni acquirunt. Nec igitur in vita possunt suis subsidio esse nec post mortem aliquid eis relinquere. Unde nullum ab eis potest sperare nobilitas subsidium. Et hoc est arcanum, quare aliqui Commendatarios Abbates excludere nitantur: ut scilicet peculia Abbatum titularium possideant, consangvineis eorum ad successionem non admissis.

A.C.1699 Ad quem autem spectat discernere qui nobiles magis mereantur ac egeant nisi ad Principem? Ad eum igitur pertinet deligere ac nominare ad ea subsidia capessenda & alijs præbenda.

AN PRIVILEGIA REGULARIUM NON MENDICANTIUM PRÆSERTIM DE ELECTIONIBUS ABBATUM POSSINT VEL DEBEANT RESTITUI IN INTEGRUM.

Jam quidem ex dictis satis patet nec posse nec debere, majoris tamen claritatis gratiâ sequentibus rationibus idem enucleabitur.

1mo. Privilegia à summis Pontificibus concessa sunt regularibus, ob eorum pro tunc merita, regularem observantiam & vitam exemplarem. Ergo cum hæc in modernis regularibus mutata & obsoleta sint ut probatum est, etiam privilegia mutari & obsolescere ac tolli necesse est. Sublatâ enim causâ tollitur effectus. Et novi casus novas faciunt leges. Hanc ob causam S. Sedes Apostolica plures religiones ab initio quidem ferventes & florentes, sed postea in observantia deficientes non solùm privilegijs privavit, sed omnino eas exterminavit & cassavit ac bona illorum alijs usibus applicavit, ut Templariorũ, Hospitalariorum, Fratricelorum &c.

2do. Fortius idem urgendo: utiq; privilegia ante aliquot sæcula aut lustra data sunt antiquis illis re & nomine regularibus, regulam & primævum institutum observantibus. Sed moderni passim regulares non sunt illi antiqui re & observantia, sed nomine & habitu seu etiam professione. Sicut autem vestis non facit verum Monachum, ita nec professio, sed ejus executio; ergo modernis minimè conveniunt illa privilegia.

3tio. Privilegia amittuntur propter eorum abusum, non usum seu etiam contrariam consuetudinem. Sed hîc omnia hæc concurrunt, quamvis unum quodq; eorum disjunctivè sufficeret ad amissionem ergo &c.

4to. Committeretur Ordo Cisterciensis cum Seren: Rege, cum ejus impeteret jura, & indignum videtur certare cum Principe lite, de juribus patronatûs, nec aliud est, quàm velle eum sua chlamyde exuere, & per litigiosas contentiones in arena litium sibi parem reddere eum, quẽ ut Protectorem & Patronum singularem deberent venerari.

5to. Committeretur cum clero sæculari & ordine equestri, & cum uterque status sit de Ecclesia DEi bene meritus, grave sibi duceret ac durum ab assecutione Abbatiarum excludi tanto tempore vel in titulum vel in commendam concedi solitarum, Illustrissimi DD. Episcopi minores Episcopatus tenentes, ad inopiam deberent redigi; hoc præsertim calamitosissimo tempore, cum tot & tantis bellis Episcopatuum redditus sint ruinati, & ferè ad nihilum redacti; unde ex salutaribus consilijs in comitijs regni & defensione debita spoliarentur Ecclesiæ & Officialistæ regni suis subditis privarentur. Restat à consequentibus dicendum, quòd Illustrissimi Episcopi his ex bonis Abbatialibus spoliati levamentis, illa bona regularia in comitijs defendere, & ab impetitionibus sæcularium & militum rapinis tueri minus curarent. Imò fortè & Ordo Equester hac jurium suorum exclusione exasperatus & incensus, posset graviora onera in illa bona imponere, vel militi innuere ut illis bonis, quæ nulli essent Reip: commodo & usui, profusius pro suo uteretur arbitrio. Unde verendum esset, ne verificaretur illud D. August: Dabis militi quod negasti sacerdoti.

DE

DE PRIVILEGIIS REGUM POLONIÆ CISTERCIENSIUM ORDINI CONCESSIS.

A.C.1699

Quia verò Cistercienses innituntur maximè privilegiis Regum Poloniæ, quasi liberam electionem eis asserentium; libet hîc ea adducere & trutinare an eos juvent.

1mum. Est SIGISMUNDI AUGUSTI de Anno 1554 in favorem Olivensium & Peplinensiũ monasteriorum, confirmans eorum jura & privilegia ac libertates electionũ, quas jam tunc permulti impedire conabantur

2dum. Est VLADISLAI IV. de Anno 1639. tenoris sequentis.

Significamus præsentibus literis nostris quorum interest universis & singulis. In supremo regni hujus collocati solio in eam potissimũ incumbimus curam, ut instituta regularium, bonum regimen & ordinem ipsorum concernentia gratiæ nostræ prosequamur argumentis ijsq; quàm maximè prospiciamus ut exinde & debitæ in nos pietatis officium & dicatus supremæ Majestati cultus, ampliora in dies percipiat incrementa itaq; & pro zelo nostro erga pietatem cultumq; Divinum, quem quàm maximè augeri cupimus, & ad intercessionem Magnifici Stanislai Radziwił Cancellarij M. D. L. Pinscensis, Tucholiensis, Mevensis, Capitanei nostri consulendoq; bono regimini ordinis Cisterciensis. Statuimus ac proponimus nos inposterum ad Abbatias Hæreticis viciniores præsertim Peplinensem, Olivensem, & Paradisiensem, non nisi ex gremio Religiosorum prævia electione quatuor candidatorum nobis præsentandorum Abbates nominaturos & præsentaturos. Quantum verò attinet Pokrzywnicensis & Mogilensis seu claræ tumbæ eas more antiquo secundùm beneplacitũ nostrum per commendam in administrationem collaturos nos decernimus. Porrò alias omnes ordinis ejusdem Cisterciensis non nisi sacerdotibus de Ecclesia nobisq; & Rep: benemeritis, ea conditione ut professione facta regulam, habitum vitamq; Monasticam profiteantur, dare in posterũ volumus idq; hoc rescripto nostro assecuramus, & declaramus. Quod ad notitam omnium & singulorum quorum interest, præsertim verò Ven: Leonardi Rembowski Abbatis Peplinensis Commissarij ordinis ejusdem deducentes, hanc voluntatem nostram declaramus volentes id firmiter deinceps observare, & circa hoc nostrum rescriptum datum monasteria conservare. In cujus rei fidem præsentes manu nostra subscriptas sigillo regni communiri jussimus.

3tium. JOANNIS CASIMIRI de Anno 1667. tenoris talis.

Significamus præsentibus literis nostris &c: cum itaq; supplicatum esset nobis per certos Consiliarios nostros nomine religionis Cisterciensis quatenus illam circa jura antiqua, & privilegia à prædecessoribus nostris collata (inhærendo juribus à Sede Apostolica dictæ religioni collatis) conservare, & manutenere dignaremur &c: Nos nihil æquius rati quàm tam justæ supplicationi annuere, ex speciali favore quo erga hunc exemplarem in regno nostro sacrum ordinem Cisterciensem ferimur vigereq; illum, & multiplicari in regno nostro, quàm maximè percupimus dictæ familiæ Patres Cistercienses circa prædicta jura, & privilegia &c: Præcipuè verò, circa liberas electiones Abbatum conservamus, manutenemus, & confirmamus; contra quarum electionum libertatem, & consuetudinem usu firmatam, si aliquid speciale à nobis, vel successoribus nostris concessum fuerit pro subreptitio id totum haberi volumus, nec liceat cuipiam inposterum à data præsentium absque prævia electione

A.C.1699 monasteriorum recurrere ad sanctam Sedem Apostolicam pro dispensationibus ad capiendam possessionem sub nullitate obtentarum literarum Apostolicarum, & rigore contra Cortesanos statuto regni sancito declaramus.

4tum. Serenissimi Regis moderni Michaëlis confirmatorium prioris Casimiriani de Anno 1669. Estque in forma confirmationum ordinaria scilicet: præinsertas literas in omnibus earum punctis, causulis articulis & conditionibus approbandas, confirmandas & ratificandas esse duximus, prout quidem authoritate nostra Regia approbamus, confirmamus & ratificamus &c. decernentes eas vim & robur perpetuæ firmitatis obtinere debere: in quantum juri communi non repugnant & usus eorum habetur.

Verùm hæc privilegia minimè Cistercienſibus suffragantur, imò eisdẽ contrariantur ex his peremptorijs rationibus.

1mo. Quia de existentia horum privilegiorum non constat: nec enim in actis metrices Regni, ubi de more omnia privilegia ingrossari debent, hæc reperiuntur: nec unquam (quod sciam) originalia sunt producta & diversæ eorum copiæ visuntur in punctis essentialibus ut infra insinuabitur.

2do. Quia si verè extant, sunt subreptitia, à Regibus ignoranter subscripta. Nam sciendũ est, quòd in Polonia Cancellarij seu eorũ ministri, dicti regentes, adferunt sæpe ad Regem multam farraginẽ variorũ privilegiorũ ad subscribendũ, quæ Rex plerumq; præsertim dũ est alijs negotijs distractus non examinat sed in fidem illorum Ministrorũ, paucis verbis contenta insinuantium, aliaque sæpe facie ea repræsentantium, subscribit: imò illi Ministri dum timent, ne Rex animadvertens aliquid inconcessibile, illud rejiciat, cõsultò talem quærunt horam, qua putant Regem non posse maturè ea cognoscere. Quod in alijs etiam aulis non raro accidit. Valde ergo probabile est dicta privilegia hac ratione fuisse subscripta: & ideo in acta metrices nõ inducta: & sunt nimium affectata ac insolitis impleta clausulis imò & falsitatibus, præsertim Casimirianum: in quo pro motivo concessionis assumuntur illa verba. *ex speciali favore quo erga hunc exemplarem in Regno nostro S. Cisterciensem Ordinem ferimur, vigereq; illum & multiplicari in Regno nostro quàm maximè percupimus.* Quàm ridiculum quòd Rex Casimirus uno ante abdicationem Regni jam tunc apud se decretam anno maximè *percupiat multiplicari in Regno eum Ordinem* in cujus favorem totâ vitâ suâ nihil egit: imò in hoc ipso electionum puncto, nemo eis fuit magis contrarius: nemo enim plures dedit nominationes in commendam quàm ipse, octo enim numerantur ab ipso fuisse commendatæ Abbatiæ etiam Paradisiensis, à Vladislao singulariter à nominationibus excepta. Aliæ etiam Abbatiæ omnes eo regnante sive à professis sive à professandis tenebantur ex ejus nominatione.

Deinde maximè percupit multiplicari in Regno eum ordinem, qui per quingentos annos non est multiplicatus: solùm enim in primis duobus sæculis post fidem Catholicam à Polonis receptam hæc omnia eorum Monasteria sunt fundata, nulla postea subsecuta multiplicatione aut fundatione alicujus. Numerus etiam Religiosorum ita erat imminutus ut avus Casimiri Sigismundus Augustus tulerit legem, ut in defectu Monachorum educarentur in Monasterijs pueri nobilium. Cum ergo sic stantibus tale desiderium multiplicationis eorum non sit rationabile aut recto judicio conforme, non debet imputari voluntati, animoq; deliberato & scientiæ Regis tam prudentis.

Non minor est subreptio imò crassa falsitas; dum ibidem enuntiatur: *contra quarum electionum libertatem & consvetudinem usu firmatam si aliquid fuerit*

fuerit concessum pro subreptitio habeatur. Iam enim deductum est & patebit A.C.1699
ex regestris datariæ infra ponendis, quòd Cistercienses à ducentis annis nunquam liberam electionem habuerint; quòd consvetudo usu firmata sit omnino eidem libertati contraria, quam consvetudinem ipsemet Rex Casimirg inhærens vestigijs Antecessorum suorum constanter tenult. Quomodo ergo Rex sciens & volens contra seipsum & suos actus, potuisset aliquid enuntiare? quomodo tales errores subscripsisset, si eos legisset.

Si eas electiones vocant liberas, ad quas minis & metu gravi non cogebantur, eam sanè libertatē agnoscimus, hoc enī jure non utebantur passim Reges, nisi quandoque in refractarios. Sed quoniam nullam electionem habebant hucusque à duobus sæculis ad quam Reges manum non apposuissent sive per assensum electo, sive per electionem ex quatuor candidatis à Monasterio sibi propositis, sive postea per præsentationes ac nominationes cum clausula, ut hunc non alium eligatis, tales igitur electiones non possunt dici liberæ imò nec prope electiones. Nam electio habet se respectivè ad plures personas, ex quibus una est in prælaturam eligenda, cum verò ad unam personam restringitur, jam electionis exuit naturam, & magis habet naturam præsentationis quàm electionis; & si abusivè dicatur electio, dicitur imaginaria electio vel ejus imago, non verò electio. Istius ergo electionis imaginariæ habuit usum ordo Cisterciensis non illius veræ quã nunc ex allegato privilegio intendunt stabilire, quod nullatenus subsistere potest, utpote subreptitium habens nativam falsam: omnia enim Principum rescripta hanc in se habent tacitam clausulã si preces veritate nitantur.

Qua propter ipsemet Rex Casimirus postquam esset informatus de hoc privilegio à se subscripto, ac de ejus contentis, valde miratus est, & obtrusum sibi occupato fuisse multis audientibus affirmavit declaravitque citandum esse Instigatorem Regni ad judicium regèntem pro tunc Cancellariæ sæcularis Pstroconium fratrem Amitium Zapolscij Commissarij Generalis Cisterciensium, qui subscriptionem illam subreptitiè procuravit. Quòd tamen privilegium spirituales personas concernens conveniebat, ut ex Cancellaria spirituali potius emanaret, non autem ex Cancellaria sæculari, quæ non tam gnara Jurium spiritualium esse supponitur, ad quam proinde Monachi clandestinè recursum fecerunt. Nihilominus & ipsemet Supremus Cancellarius Regni postquam intellexisset tam præjudiciosum juribus privilegiũ in sua Cancellaria fuisse sigillatum, gravi epistolâ eum dicto Commissario de mala fide expostulavit.

2do. Etiamsi scienter & deliberatè à Regibus fuissent subscripta, tamen adhuc juxta leges Regnl essent invalida.

Quia Reges Poloniæ non possunt dare privilegia contraria legibus & statutis Regni. Sed hæc sunt talia. Nam electiones liberæ Abbatum olim per varia statuta ac præsertim ab ipsomet Sigismundo Augusto anno 1550. Item sub Sigismundo Tertio 1588. & 1607. &c: erant circumscriptæ. Ergo nec Sigismundus ipse nec subsequentes Reges poterant libertatem eam suscitare ita uti sonant allegata privilegia. Deinde Reges non possunt alienare quidquam ex quæsitis Juribus Majestatis in præjudicium suum & successorum. Sed inter alia Jura est etiam Jus nominandi seu præsentandi ad Abbatias personas sibi bene visas sive in titulum sive in commendam ut patet ex repetitis eorum nominationibus secuto effectu ergo &c.

Denique ut privilegium Regum perpetuam habeat vim & obliget successores, debet approbari in comitijs per legem publicam cum consensu omnium ordinum. Hæc autem non solùm non sunt approbata per comitia sed potius reprobata. Quia in constitutione anni 1607: statuta antiqua de electionibus Abbatum reassumuntur, & statuitur ut secundùm antiqvum jus

 compe-

A. C. 1699 competenter electis conferantur Abbatiæ juribus Regijs per omnia ſalvis. Et quid hæc clauſula denotat, niſi quod uſus & praxis continua interpretatur, jura illa regia non alia eſſe niſi præſentandi, ut eis ſalvis is tantùm dicatur cōpetenter electꝰ,qui prævia nominatione ſeu præſentatione eſt electꝰ.

3tio Etiamſi hæc privilegia eſſent valida, nihil tamen Religioſis prodeſſent, imò obeſſent. Et quidem Sigiſmundi Auguſti cum tantùm duorum Monaſteriorum Olivenſis & Peplinenſis libertatem confirmat, ergo eo ipſo aliorum ejuſdem ordinis libertatem infirmat juxta notam regulam juris.

VLADISLAI IV. videtur favere regularibꝰ quod ad tres Abbatias promittit Religioſos profeſſos nominandos ad reliquas profeſſandos, exceptis duabus Pokrzyvnicenſi & Mogilenſi, quas in commendam collaturum ſe declarat more antiquo. Re vera autem hìc Rex oſtendit ſe pleniſſimi eſſe juris quoad diſpoſitionem Abbatiarum. Declarat quo ſenſu ſint accipienda priora ſtatuta, circa electionē Abbatū, & quis mos fuerit antiqvus regum in hoc puncto, nimirum conferendi Abbatias in commendā ſecundùm beneplacitum à quo more ilie recedit in gratiam ordinis ad inſtantiam magni viri Ducis Radzivilij, & declarat ſe duas tantùm Abbatias in commendam collaturum, ad tres nominaturum profeſſos tantùm, prævia quatuor Candidatorum electione per Religioſos, & eorum ſibi præſentatione, ad reliquas Prælatos ſæculares cum obligatione profeſſionis. Quam ordinationem Religioſi pro tunc maximi beneficij loco receperunt, plurimum ſe lucratos exiſtimantes quod non omnes Abbatiæ eſſent in commendam conferendæ.

Nec pro tunc de libera electione independenter à regia nominatione hiſcere audebant. Hoc ergo privilegium à Religioſis impetratum & acceptatum maximè explicat jus regium circa Abbatias. In hoc tantùm quia reſtrinxit ſe ad ſolas duas Abbatias commendandas, ſucceſſoribus ſuis præjudicare minime poterat.

JOANNIS CASIMIRI privilegium pœnam potius & indignationē Sedis Apoſtolicæ in religioſos qui illud procurarunt trahit non gratiam, quia per illud poteſtatem Summi Pontificis limitant his verbis: *Nec debere abſq̃ prævia electione quemquam ad Sedem Apoſtolicam pro diſpenſationibus recurrere ſub nullitate obtentorum & vigore pœnarum contra Corteſanos ſtatuto regni ſancitarum.* Hoc ſatis mirari non poſſum, quomodo non erubuit quiſpiam tantum incōnveniens privilegio inſerere, cum dignitates majores præſertim jurisdictionem habentes nimirum Archi-Epiſcopi, Epiſcopi nunquam præſumpſerint ad Sedem Apoſtolicam impedire recurſum tanquam ad poteſtatem ſupremam, nec poſſunt impedire ſub pœna excommunicationis Bullæ cœnæ Domini ipſo facto incurrendæ, & cum me toties ſupra hanc privilegij allegati reflecto clauſulam, ſubit in memoriam ſuadere, non præſentandum hoc Romæ privilegium, nec typis vulgandum ſed abſolutionem potius ab excommunicatione petendam. Notatur & alius non minus gravis in eodem privilegio error, adjecta enim legitur in eo clauſula *ſub nullitate diſpenſationum impetratarum.* Miror tam offuſam menti caliginem pro tunc illi, quiſquis exiſtimavit, ſæcularem poteſtatem poſſe de Papalibus cognoſcere, illaſque infirmare, cum defectu jurisdictionis in Papales diſpenſationes ſe ingerere, ac eas invalidare non valeat.

MICHAELIS confirmatorium Caſimiriani intantum valet in quantum Caſimirianum, ſed hoc oſtenſum eſt non valere, ergo nec illud. Deinde Seren: Rex Michaël in confirmatione ſua hanc apponit clauſulam: *in quantum juri communi non repugnant, & uſus eorum habetur:* Quaſi diceret

ret si juri repugnant & usus non habetur eorum, non confirmamus, quin- *A.C.1699*
imò jura & usum conservamus. Sed libertas electionum, qualis prætenditur in privilegio Casimiri repugnat juribus regni nec usus talis habetur, ut absq; nominatione Regia aliquis eligeretur Abbas sive in titulum sive in commendam. Ergo Seren: Michaël Rex per illam suam conditionatam confirmationem hunc usum qualis defacto erat, approbat & roborat. Uti & per speciale rescriptum roboravit cassando privilegium ab eodem Casimiro Præmonstratensibus simili methodo concessum: ubi disertè pronuntiat his formalibus: *Privilegium ejusmodi & privilegij confirmationem tollimus & cassamus, ac nobis liberrimum jus præsentandi ad Abbatiam Hebdowiensem & alias ejusdem & aliorum ordinum Abbatias in titulum sive administrationem vindicamus & conservamus.* Quod per extensum infra ponetur. Cistercienses prædictum suum privilegium Casimirianum nunquam ausi sunt producere, ideoq; ejus cassatio expressa non est quidem subsecuta, sed dum Seren: Rex Michaël cassat simile Præmonstratensium, jusq; nominandi ad omnium ordinum Abbatias vendicat, eo ipso & illud cassat, & fortius adhuc dum ad Abbatiam Andrejoviensem in commendam nominat Illustrissimum Procancellarium Regni.

4to Tandem etiamsi prædicta privilegia nullo vitio laborarent, adhuc tamen intentionem Cisterciensium juvare minime posse: quia contrarijs eorundem Regum ac successorum actibus continuis scilicet nominationibus cū effectu, sunt ablata & cassata. Nam quidquid sit de Sigismundo Augusto, cujus in hoc puncto acta mihi non contigit videre; certè ejus successor Stephanus ad Abbatiam Peplinensem ab Augusto specialiter in libertate electionis confirmatam nominavit Christophorum Klinski Grodnæ 1585. ad Olivensem verò similiter cum Peplinensi confirmatam Sigismundus Tertius Danielem Konarski anno 1589. ad Peplinensem etiam idem Rex nominavit Nicolaum Kostka 1599. Et deinceps quotquot in easdem Abbatias successerunt, omnes ex Regia nominatione fuerunt, sicut & alij quicunque Abbates.

VLADISLAUS IV. restringens morem antiqvum & jus Regium ad duas tantùm Abbatias in commendam dandas, ac specialiter Paradisiensi cavens ut solùm Religiosis professis conferatur; nihilominus eam ipsam Abbatiam dedit in commendam Nicolao Ruszkowski Custodi Varsaviensi, cui in eadem commenda succedebant ex nominatione Regia continua serie Stanislaus Remiszewski, Ioannes Desmolenski, Stephanus Wierzbowski, Nicolaus Wierzbowski, Sigismundus Czyzowski & Reveren. Casimirus Szczuka Præpositus Varsaviensis. Deinde etiamsi idem Rex illo suo privilegio promisisset ad reliquas Abbatias se nominaturum in titulum cum obligatione professionis, attamen anno 1643 Andrejoviensem dedit in commendam Alexandro Dünhoff anno 1642 Præmetensem Nicolao Sulgostowski & anno 1645 eandem Sigismundo Fulinski, anno 1646 Wąchocensem Ioanni Komorowski ac plures alias.

JOANNES CASIMIRUS post illud suum privilegium Cisterciensibus concessum nominavit ad Abbatiam Wąchocensem Nicolaum Leżynski in coadjutorem Thomæ Lezynski Commendario, quo assumpto ad Episcopatū Luceoriensem, Nicolaus ei successit in commenda anno 1669. Seren. Michaël ut jam superius insinuatum nominavit Illustrissimum Andream Olszowski Procancellarium Regni Episcopum Culmensem ad Andrejoviensem, Perillustrem Chrysostomū Olszowski Canonicum Varsaviensem ad Hebdoviensem.

Frustra ergo Patres Cistercienses jactant hæc privilegia & ignaris rerum nostrarum obtrudunt, cum eorum libertatem electionis non defendant sed destruant: imò per ipsum recursum pro his privilegijs suam causam deteriorem fecerunt. Nec amplius argumentari sed potius mirari libet, quidnā

tantam

A.C.1699 tantam excitavit in Religionibus tempestatem? per tantam temporis intercapedinem rectè erant omnia; vivebant Religiosi pacificè sub nominatis à Rege, imò longè melius quo ad omnia, quàm olim sub electis liberè è medio sui, possessiones fortiorem habebant defensionem, Religiosa disciplina ob respectum & metum Abbatis Regibus grati vigebat, gaudebant Religiosi sub commendatarijs quartâ proventuum parte mensæ Abbatialis, quã totam absumunt titulares, videbatur templorum & monasteriorum restauratio, apparatuum templi auctio & nitor. Quid ergo conturbavit totas religiones, imò totam Remp: ac etiam curiam Romanam? Unde hæc bella & lites? non ne ex sola concupiscentia & ambitu quorundam Regularium eminere cupientium, qui prætextu tuendorum ordinis jurium & privilegiorum suum potius honorem zelant & omnia susq; deq; evertunt:

REVOCATIO PRIVILEGII SUPER ELECTIONES ABBATũ.

Michaël DEi Gratiâ Rex Poloniæ, Magnus Dux Litvaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masoviæ, Samogitiæ, Kijoviæ, Volhyniæ, Podoliæ, Podlachiæ, Livoniæ, Smolensciæ, Severiæ, Czernichoviæ, &c.

Significamus præsentibus literis nostris quorum interest universis & singulis citatos fuisse ad nos & judicium nostrum literis citationis nostræ secundæ Ven: & Religiosos Joannem Zapolski Abbatem Landensem, ordinis Cisterciensis per Poloniæ Commissarium, nec non ejus Subdelegatum, seu vices gerentem, Gabrielem Bożey Professum Kopryvnicensem, tum priorem, subpriorem cæterosque Officiales Presbyteros, & Professos Conventus Andrejoviensis, ordinis eorundem Cisterciensium quorum omnium nomina, & cognomina hic p.o expressis & specificatis haberi volumus) uti ejusdem privilegij Seren: Antecessoris & confirmationis nostræ super hocce privilegium ad malam informationem nullo jure impetratores, de privilegijs causâ infra scriptâ bonisq; Abbatiæ Andrejoviensi juri patronatûs & collationi nostræ Regiæ subjectæ. Ad instantiam Generosi Instigatoris nostri & Reip.; pro officio suo agentis Actoris, qui ipsius ex delatione Officialium Cancellariæ regni, secundò post obtentam primæ contumaciæ ex admissione judicii nostri pœnam citavit pro eo. Quia præfati citati, privilegium quoddam super electionem Abbatum, è gremio sui Conventus Andrejoviensis, ordinis Cisterciensis, juribus nostris majestaticis & juri patronatûs regij derogans à Seren: Antecessore nostro ad malam informationem obtinere ausi sunt, & vigore ejusdem malè obtenti privilegij, in convulsionem horum jurium Majestatis nostræ Regiæ, alium, non verò eum, quem, & non alium à nobis præsentatum sub beneplacito sedis Apostolicæ eligere tenebantur pro libitu suo summum & intolerabilem abusum, contra & præter scitum nostrum authoritate sua propria & nullatenus ipsis competenti eligere, ac juramentum quoddam, ante actum electionemq; de postponendo eodem præsentato nostro ab invicem præstare, illum verò à nobis præsentatum excludere, ac postponere, temerè præsumpserunt, faciendo præmissa in contemptum legum regni publicarum, contra practicatam & acceptam consuetudinem ac in summam supremi juris nostri regij unici ejusdem Abbatiæ Andrejoviensis Patroni & Collatoris læsionem, quemadmodum id ipsi latius in advenienti termino deducetur. Citati itaq; sunt ad videndũ & audiendum, obtentum privilegiũ reponibile esse adinveniri illud, tolli, cassari & annihilari, jus patronatus nostrum regium & successorum nostrorum, regum Poloniæ, in integro servari, abusum, & attentata superius

rius expressâ tolli & annihilari, atque ut ab ejusmodi attentatis abstineant, seriò inhiberi, citatos eosdem in damnis & litis expensis condemnari, & opera prout juris ratio & causæ exigentia poposcerit, hac in causa statui & decerni citatione eadem de præmissis latiore. *In termino itaq; hodierno* ex eadem citatione legitimè ad præsens proveniente & hucusque continuato partibus memoratis, Actorea per Nob: Laurentium Tlotzkiewić Plenipotentem suû coram nobis & judicio nostro comparente eumq; terminum attentante, citatis verò utpote Ven: & Religiosis Joanne Zapolski Abbate Landensi Ordinis Cisterciensis per Poloniam Commissario, nec non ejus Subdelegato, seu Vicesgerente Gabriele Bozey Professo Kopryusnicensi tum priore, Subpriore & toto Conventu Andrejoviensi Ordinis Cisterciensiû voce Ministerialis Terrarum Regni Generalis, nobilis Thomæ Karczewic ter & ultra solitum juris, quater ad nos judiciumq; nostrum acclamatur non tamen per se nec per suum quempiam legitimum Plenipotentem comparentibus. *Nos cum Consiliarijs & jurisperitis nostris audita præfati Ministerialis relatione, de acclamatione citatæ partis facta in contumaciâ ipsius, ad legitimam verò juridicam Actoris instantiam & affectationem præfatos citatos in lucro causæ præsentis condemnandos esse duximus prout quidem condemnamus.* Et in vim lucri taliter super ipsius obtenti privilegia tam Seren: Antecessoris nostri immediati, quam & confirmationis nostræ ratione quorum, res est ubi nulliter & subreptitiè, in convulsionem & collusionem jurium Majestaticorum nostrorum Regiorum, ac contra præscriptum legum regni publicarum, in enervationem potestatis, & supremi Dominij nostri per eosdem Religiosos ordinis Cisterciensium obtenta, & ad malè narrata, impetrata, reponibilia esse decernimus, illaq; cassamus, nullitatisq; vitio subesse unà cum subsequentibus, & antecedentibus eorum attentatis, declaramus; Jus etiam patronatus nostri regij in integro, in perpetuum conservamus, & Serenissimorum Regum dispositionibus restituimus, ac reservamus: Præsentatum verò à nobis ad Abbatiam Andrejoviensem Rev: in Christo Patrem D. Abbatem Andrejoviensem circa jus ipsius, & præsentationem nostram manutenemus, & approbamus. Et quoniam Ven: Joannes Zapolski Abbas Landensis, ac Religiosi Gabriel Bozey Professus Kopryvnicensis, nec non Prior, Subprior, ac alij Monachi Conventus Andrejoviensis jus patronatûs nostrum regium violare, contra illud (uti præmissum est) attentare Religiosum Madalinski, Conventus Landensis Professum quasi eligere ac per vim ad Abbatiam Andrejoviensem, ejusq; omnia bona sine præsentatione, & consensu nostro Regio intrudere, ijdemq; bonis in contemptum legû Patriarum & Majestatis nostræ Regiæ disponere, bona, villas, & prædia varijs personis secularibus arrendare, contractus diversos, stante manifesto oppositore facere præsumpserunt. Ideo ipsos, pœnas legum, ipsamq; pœnam perpetuæ bannitionis ex nunc incurrere decernimus, & ad eandem, in instanti publicandam, ministerialem judicio nostro adstantem addimus & deputamus atq; ne in futurum similia, attentare citati præsumant, & ad bona ad Abbatiam eandem spectantia eorumq; usum ullo modo sese ingerant, nec arrendare, aut quocunq; modo, alterius possessioni dimittere audeant, seriò inhibemus ac injungimus. Idq; sub pœnis lege publica sancitis pro quibus casu contraventionis, aut eidem Decreto nostro sive in toto sive in minima ejus parte per præfatos citatos non satisfactionis terminum partibus iterum coram nobis & judicio nostro comparentibus, ulterioremq; nostram sententiam hac in parte audiendi in duabus septimanis à die contraventionis proximis, absq; quavis alia

Hhhhh cita-

A.C. 1699 citatione conservamus, & præfigimus peremptorium, præsentis Decreti nostri vigore. Et hic in continenti personaliter veniens ad Cancellariam Decretorum nostrorum, Ministerialis regni Generalis Nob: Thomas Karczewic, in vim suæ veræ ac fidelis relationis, palam, ac per expressum recognovit. Quia ipse pœnam perpetuam Bannitionis ut supra decretam ex instantia Generosi Instigatoris & Officialium Cancellariæ regni super præinsertis citatis publicavit, eosdemq; citatos perpetuò bannitos, ac de regno nostro, Dominijsque eidem annexis proscriptos, alta sua, & sonora voce in præsentia multorum hominum diversi status, conditionis, sibi adstantiam publicavit, de quo præsentem fecit relationem quam nos ab ipso suscipi & parti postulanti authenticè extradi mandavimus. In cujus rei fidem præsens sigillum Regium appressum. Actum Varsaviæ feria IV. post festa solemnia Pentecostes proxima Anno millesimo sexcentesimo septuagesimo secundo, Regni verò nostri Anno tertio.

Relatio Illustrissimi & Magnifici Domini Supremi Cancellarij Regni quas quidem præinserti Decreti literas prout in actis Cancellariæ Decretorum nostrorum reperiuntur ex eisdem de verbo ad verbum describi & proponi postulanti authenticè extradi mandavimus. In cujus rei fidem præsens sigillum Regium est appressum. Datum Varsaviæ feriâ VI. ante festum S. Margarethæ V. & M. proximâ Anno Domini 1672 Regni verò nostri Poloniæ tertio anno.

Andreas Olszowski Episc: Culmensis & Pomeraniæ ViceCancellarius Regni.

Relatio Illustmi & Rmi D. in Christo Patris D. Andreæ Olszowski Episcopi Culm. & Pomer. ViceCancellarij Regni.

(L.S.) *Stanislaus Furonski Decret. Cur: Regni Notarius.*

DECR: REVOCATORIŨ DE MALE OBTENTO PRIVILEGIO

Michaël DEi Gratiâ Rex Poloniæ, Magnus Dux Litvaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masoviæ, Samogitiæ, Kijoviæ, &c.

Significamus præsentibus literis nostris, quorum interest, universis & singulis citatos fuisse ad nos & judicium nostrum Assessoriale, citationis nostræ secundæ Religiosos Nicolaum Jaskulski Præpositum Strzelnensem Generalem ordinis Præmonstratensis, in Regno nostro vicarium, Adrianum Klobucki Priorem, Franciscum Rahoroski Subpriorem, atque omnes Patres totumque Conventum Hebdoviensem (quorum nomina, & cognomina hîc pro insertis & expressis habere volumus) de causa infrascripta bonisque ejusdem Abbatiæ, Juri patronatus nostro Regio subjectæ. Ad instantiam generosi Instigatoris, nostri actoris. Qui ipsos (secundò post obtentam ex admissione judicij nostri primæ contumaciæ pœnam) citavit pro eo, quia præfati citati, privilegium quoddam, super electionem Abbatum, & Præpositorum, conventui dicti ordinis Præmonstratensis juribus Majestatis & juri Patronatus Regij derogans à Seren. Antecessore nostro anno 1668. tempore ante abdicationem proximo, ad malam informationem obtinere ausi sunt, ac vigore ejusdem malè obtenti privilegij, præsentatum nostrum, ad Abbatiam Hebdoviensem (quem hunc, & non alium vigore nominationis nostræ sub beneplacito sedis Apostolicæ, eligere tenebantur) excludere, ac postponere, & alium quempiam, pro libitu suo, per summum, & intolerabilem abusum, contra, & præter scitum nostrum, authoritate propria, citatis nullatenus competenti, eligere præsumpserunt, faciendo præmissa, in contemptum nostrum, ac legum publicarum, contra acceptam & practicatam consvetudinem, in summam læsionem supremi juris nostri unici ejusdẽ Abbatis Hebdoviensis patroni; citati itaque sunt, ad videndum & audiendũ, ejus-

ejusmodi privilegium reponibile esse adinveniri, illud cassari, & annihilari, jus nostrum patronatus Regij, & Successorum Regum Poloniæ, in integro conservari, abusum, & attentatum tolli, cassari, & inhiberi, ipsoq; in damnis & expensis condemnari, atque cætera latius in advenienti termino deducenda, proponenda & declaranda, prout de jure venerit decerni citationem eisdem de præmissis latiorem. Quo in termino ex præinserta citatione cadente, cum partes, memorata actorea per nobilem Laurentium Thozkievicz, citata verò Religiosi Patres, Prior & totus Conventus Hebdoviensis, Canonicorum regularium, ordinis Præmonstratensis per Religiosos Joannem Plavinski Subpriorem, & Dhrosnata Pacolihoniez Curatorem conventûs coram judicio Assessorum nostrorum, Varsaviæ feria sexta post Dominicam Jubilate proxima, anno ad præsens currenti comparuissent. Et citati quidem, contra terminum, quia generosus Instigator Regni actor causæ hujus, recessit ab actione, excepissent, eoque nomine attestationem ipsius produxissent. In contrarium actorea pars, exceptionem citatorum verbotenus replicasset, easdemq; controversias suas (partibus terminum deducendo) in parata copia ad Cancellariam porrexisset, de tenore tali actorea parte, terminum citatos habere coram judicio assessoriali, quod binæ citationes, juxta præscriptum legum citatis extraditæ sint (quarum positarum relationes per Ministerialem, ad acta accognitas produxit) tum quod ipsimet Religiosi citati, causam præsentem, in regestrum causarum inscribi, ac eam ipsam acclamari curaverint deducente. Quoad verò recessum generosi instigatoris Regni, hunc nihil operari, ex eo, quòd in juribus Regiæ Majestatis vindicandis, officium ipsius requiratur, ex officio verò, & onere ejusmodi, nullatenus recedere, in talibus causis possit, tum quòd idem recessus prætensus, non sit judicialiter factus, sed in privata tantùm charta, ad importunam citatorum instantiam conscriptus (in quo tamen salva vindicandorum jurium, cui de jure competierit reservata est) regerente; quoniam verò vindicandorum jurium Majestatis, tam generosi instigatoris, cui ex officio omnino hoc onus competit, quàm & Officiales Cancellariæ Regni concernit, & moderna pars actorea, eadem Majestatis nostræ Jura jure vindicat: Ideo terminum citatos prædictos habere adinveniri petens. Judiciū assessorum nostrorum, termino partibus adinvento causam prosequi mandaverat, tandem ob concurrentias privilegiorum pro cognitione jurium, causam eandem, ad nos, judiciaq; relationum nostrarum propriarum, salvis defensis, utrique parti reservatis remiserat. *In termino itaq; hodierno, ex præinserta remissa, legitime ad præsens proveniente, & hucusq; continuato, partibus supranominatis, actorea, generoso Instigatore nostro personaliter, unà cum nobili Ioanne Sadowski,* citata verò per Religiosos Patres supra specificatos coram nobis & judicijs relationum nostrarum propriarum comparentibus, eumq; terminum attendentibus. Et citatis quidem Religiosis Patribus, subpriore, atque procuratore, nomine suprascriptorum Religiosorum Prælatorum suorum, in citatione expressorum, ac totius conventus Hebdoviensis, forum præsens, ex rationibus infrascriptis, & quidem, quòd in causis Ecclesiasticis, jurisdictionem aliam, ordini & statui suo spirituali servientem habeant, & causa jam in foro nunciaturæ Apostolicæ, intentata ventiletur, excipientibus causamq; hanc, ad idem forum remitti postulantibus: actorea verò parte ex mandato nostro Regio, seu citatione, contra citatos edita proponente, & quòd causa ratione cassationis privilegij, alienatione jurium regalium Majestaticorum, contra præscriptum legum Regni publicarum, videlicet juris patronatûs, seu collationis, Abbatiæ controversiæ, & quorumvis beneficiorum eodem privilegio comprehensorum, redolentis, per Seren. Ioannem Casimirum Regem & Antecessorem nostrum, ante abdi-

A. C. 1699

A.C.1699 cationem Regno factam præfato conventui Hebdoviensi, nulliter, indebitè & in præjudicium jurium Majestatis nostræ collati, atque per nos, ad malam informationem confirmati, vigore cujus privilegij malè obtenti, alium quempiam, quàm à nobis præsentatum eligere ausi sunt, & præsumpserunt, ad præsens introduceatur, quæ, nullibi aliud forum, nisi coram nobis & judicijs relationum nostrarum, propriarum, idque in termino ex remissione, jam à judicio assessorum nostrorum facta, de jure Regio continuaque praxi sortiri debet (cum interpretatio privilegiorum omnium Regiorum, nobis, juxta vulgatam juris regulam, cujus est condere ejus & interpretari, competat) deducente ac insuper, quòd ejusmodi exceptio fori, præposterè per citatos inferatur, siquidem, in judicio assessoriali, ad exceptionem termini per ipsos oppositam, Decretum adinventi termini & injuncti in causa experimenti intercessit, causaque pro cognitione privilegij controversi in principali negotio ad nos judiciaq; relationum nostrarum propriarum (ut supra) remissa est, ac exinde continuatio processus ad præsens vertatur, exceptio autem fori, ante omnes instantias statim post introductam causæ propositionem opponi de jure debeat (quod citati facere intermiserant) proinde eosdem citatos decreto assessoriali satisfacere, & in causa experiri debere inferente ulterioremque processum, foro adinvento, hac in causa decerni exposcente *Nos cum senatoribus & consiliarijs Regni lateri nostro assidentibus, exceptis partium ambarum controversijs, allegationibus, & defensis, eisdemque probe discussis, remissa per judicium assessoriale* ad nos & judicia relationem nostrarum propriarum facta necessaria adinventa, illam expediendo. Quoniam actio præsens, merè ad reponendum seu cassandum privilegium Serenissimi Antecessoris nostri, nostræque confirmationis malè obtentæ per generosum instigatorem tanqam fisci nostri Regij procuratorem (cui vindicatio jurium Majestatis nostræ Regiæ competit) intenta est. Ideo foro præsenti, citatis pro competenti adinvento, eisdem in causa præsenti, judicialiter procedere mandavimus. Porrò in procedendo, cum memorati Religiosi, nempe Subprior, & Curator conventûs præfati Hebdoviensis in contemptum authoritatis nostræ Regiæ pro tribunali sedentis, à causa hac & ulteriori processu atque à limine judicij nostri post publicatum decretum memoratum contumaciter, & temerariè recessissent, atque ad continuandam causam hanc per Ministerialem Regni Generalem nobilem Valentinum Izdebuichi, vocati, terq; & ultra solitam juris formam quater, ad nos & judicia relationum nostrarum propriarum acclamati fuissent, non tamen per se, aut per suum quemvis plenipotentem comparuissent; venerabilis verò Chrysostomus Olszowski, nominatus noster Abbas Hebdoviensis, Culmensis, & Varsaviensis Canonicus, Secretarius noster, eodem instanti personaliter, & per nobilem Laurentium Flolzkiewios plenipotentem suum, ad causam hanc intervenisset, & privilegium nominationis, ad controversam Abbatiam Hebdoviensem, tum & declarationem illius reproduxisset, ac se circa eadem privilegia & gratiam nostram conservari petijsset. Ad extremum pars actorea, nempe generosus Instigator, citatos post temerarium ipsorum recessum, in lucro infra scripto condemnari postulasset. *Nos cum ijsdem Senatoribus & Consiliaris Regni lateri nostro assidentibus præfatos citatos, nempe Religiosos Nicolaum Jaskulski Præpositum Strzelniensem & ordinis Præmonstratensis in Regno nostro* Commissarium, seu vicarium Adrianum Klobucki Priorem, Franciscum Rachowski Subpriorem, atque omnes patres, & totum Conventum Hebdoviensem in lucro causæ præsentis, condemnandum esse duximus, prout quidem condemnamus & in vim lucri, taliter super ipsius obtenti, privilegium citatorum Conventusq; illorum, modo supranominato per Seren. Antecessorem nostrum in præjudicium jurium Maje-

Majeſtatis noſtræ, & contra leges Regni (quibus alienationes ejuſmodi privatæ, citra conſenſum ordinum Regni vetitæ ſunt, & ſi factæ reperirentur eiſdem legibus illegales, nullæ ac invalidæ, in perpetuum declarantur) datum & collatum, ac per nos ad malam informationem, ex eoque quod confirmatio, in tantùm, in quantum confirmatum valeat illegitimè approbatum, reponibile eſſe adinvenimus, illudque eum omnibus ſuis, ad quæcunque acta oblatis, tum etiam proteſtationibus alijsque quibuſvis aſſervationibus & beneficijs jurium, pro hoc privilegio introductis, & omnibus actibus executorijs in quæcunque ſubſelliorum acta, virtute memorati privilegij per citatos introductis, caſſamus & annihilamus, jus verò Majeſtatis noſtræ quoad poſſeſſionem præſentationis & nominationis in perpetuum, Abbatum Hebdovienſium, & aliorum beneficiorum, in eodem caſſato priuilegio contentorum redintegramus, electionem Religioſi Nicolai laskulski ſine nominatione, ſeu præſentatione noſtra Regia, temerè factam, juri noſtro Regio contrariam, illegitimam & nullam eſſe ac fuiſſe, atque venerabilem Chryſoſtomũ Olſzowski, nominatum, ſeu præſentatum noſtrum, hunc, & non alium, eligi debuiſſe atque iam pro electo haberi debere, declaramus & ſententiamus facultatemque obtinendi Beneplaciti ſedis Apoſtolicæ iuxta liberas nominationes noſtras & ſecundum aliàs practicatam conſuetudinem, eidem relinquimus. Inſuper citatos eorumque conuentum, nunc & inpoſterum, prætenſione quauis jurium in contentis ſæpe fati priuilegij expreſſorum, liberrimo, & unico juri Patronatûs noſtri derogantium abiudicamus, uſque citati præfatæ nominationi noſtræ, morem gerant, ac illius contenta integrè adimpleant neque eundem nominatum noſtrum circa apprehenſionem poſſeſſionis Abbatiæ prænominatæ, illiuſque jurium & attinentiarum, ullo prætextu & colore per ſe, aut ſubordinatas perſonas præpediant, imò ut ijdem Religioſi citati omnes proventus eiuſdem Abbatiæ, Venerabili nominato noſtro, à tempore præpeditæ poſſeſſionis reſtituant ac refundant iniungimus, Cui quidem decreto noſtro, Religioſos citatos, plenè, & ſine quauis dilatione, nec obſtantibus in contrarium emanaturis citationibus, in ſpatio quatuor ſeptimanarum, ab actu hodierno computandorum omnino, & ſub pœnis in convulſores jurium Majeſtatis noſtræ, legum Regni & decretorum noſtrorum ſancitis, ſatisfacere teneri & adſtrictos fore debere decernimus præſentis decreti noſtri vigore. In cujus rei fidem præſens ſigillum Regni eſt appreſſum. Actum Varſaviæ ferià VI. poſt Dominicam Cantate proximâ Anno milleſimo ſexcenteſimo ſeptuageſimo. Relatio Ill. & Rmi in Chriſto Patris D. Andreæ Olſzowſki Epiſcopi Culmenſis & Pomeraniæ ViceCancellarij Regni. Quas quidem præinſerti Decreti noſtri literas prout in actis Cancellariæ decretorum noſtrorum continentur, ex ijſdem de verbo ad verbum deſcribi, & parti poſtulanti authenticè extradi mandavimus. In cujus rei fidem præſentibus ſigillum Regni eſt appreſſum. Datum Varſaviæ feriâ v. poſt feſtum S. Thomæ Apoſtoli proximâ. Anno milleſimo ſexcenteſimo ſeptuageſimo primo, Regni noſtri Anno tertio.

Relatio Illuſtriſſimi Domini Joannis Comitis de Leſzno Leſczynſki, Supremi Regni Cancellarij Majoris Poloniæ Generalis Mariæburgenſis Corſunenſis &c. Capitanei.

Inter V. Abbatem Hebdovienſem & Conventum ibid.

Staniſlaus Furonski — *JOANNES de Leſzno*
Decret. Curiæ Regni Notarius m.pp. — (L. S.) — *Sup. Cancellario regni.*

A.C.1699

DECRETUM CONTUMACIALE CUM REVOCATIONE PRIVILEGIJ PRÆTENSI.

Michaël DEi Gratiâ Rex Poloniæ, Magnus Dux Litvaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masoviæ, Samogitiæ, Kijoviæ, Volhyniæ, Podoliæ, Podlachiæ, Livoniæ, Smolenscia, Severiæ, Czjernichoviæ, &c.

SIgnificamus præsentibus literis nostris quorum interest universis & singulis. Oblatas esse ad acta metrices regni Cancellariæ minoris, literas privilegij infrascripti papyraceas, manu nostra Regia subscriptas & sigillo minoris Cancellariæ regni obsignatas, continentes in se declarationem invaliditatis privilegij & illius confirmationis per Religiosos fratres Præmonstratenses Abbatiæ & Conventus Hebdoviensis antea obtentarum, sanas, salvas, integras omnique suspicionis nota earentes. Quarum quidem literarum tenor sequitur estque istiusmodi. MICHAEL DEi gratia Rex Poloniæ Magnus Dux Litv: Russiæ, Prussiæ, Masoviæ, &c. Significamus præsentibus litteris nostris quorum interest universis & singulis. Quod cum intellexerimus quoddam privilegiû à Ven: Fratribus ordinis Præmonstratensis pro Abbatia & Conventu Hebdoviensi, alijsque ejusdem ordinis impetratum esse, supremo & liberrimo juri patronatûs nostro ac Regum Poloniæ ad eandem & alias Abbatias præjudiciosum & derogans; cujus privilegij indebitè emendati vigore, postposito nuper nominato nostro ad Abbatiam Hebdoviensem Ven: Chrysostomo Olszowski Culmensi & Varsaviensi Canonico Secretario nostro, ijdem Religiosi Hebdovienses, præter & contra expressam voluntatem nostram alium quempiam videlicet. Ven: fratrem Iaskolski Præpositum Strelecensem in Abbatem elegerunt: *Nos ejusmodi ausum nequaquam ferentes & regalia jura Majestatis nostræ ac Seren. Regum Poloniæ in integro conservando, altè memoratum privilegium à Serenissimo Antecessore nostro Ioanne Casimiro proximè ante abdicationem concessum & subscriptum, atque à nobis ad talem informationem confirmatum non posse subsistere declaramus*, illudque uti juri & dignitati Regiæ atque antiquo usui contrarium de jure invalidum esse, ac electionem Ven: fratris Iaskolski temerè attentatam, valorem & firmitatem habere jusq; eidem ad Abbatiam Hebdoviensem conferre non posse, sed nominatum à nobis Ven: Chrysostomum Olszowski hunc & non alium eligi debuisse, jamque pro electo haberi debere declaramus. Neve in posterum abusibus, & ausibus similibus detur occasio, privilegium ejusmodi & privilegij confirmationem tollimus & cassamus, ac nobis liberrimum jus præsentandi ad dictam & alias ejusdem, & aliorum ordinum Abbatias in titulum, sive Administrationem vindicamus & conservamus. Quod ad notitiam quorumvis cujusque præeminentiæ & dignitatis judicium & subselliorum, intra & extra Poloniam deducentes, eam declarationem nostram actis metrices Regni inscribi & publicari mandavimus. In cujus rei fidem præsentes manu nostra subscriptas sigillo Regni communiri jussimus. Datum Varsaviæ die quinta Mensis Februarij anno Domini millesimo sexcentesimo septuagesimo. Regni nostri anno primo Michaël Rex. Locus sigilli minoris Cancellariæ Regni. Ioannes Wolowski Varmiensis & Culmensis Canonicus Secretarius Regiæ Majestatis. Quas quidem litteras privilegij præinserti modo quo supra oblatas. Nos suscipi actis hisce authenticis Regni Inscribi, & ex ijsdem fideliter de verbo ad verbum descriptas Parti affectanti extradi permisimus. In quorum fidem præsentibus sigillum Regni est appressum, actum & datum Varsaviæ Sabbatho pridie Festorum solemnium Sac: Pentecostes die scili-

cet

cet vigesima quarta Mensis Maji anno Domini millesimo sexcentesimo se- A.C 1699
ptuagesimo Regni nostri primo anno.

Andreas Olszowski Episcopus Culmensis & Pomeraniæ vice Cancellarius Regni.

Relatio Illust. & Rever. in Christo Patris D. Andreæ Olszowski Episcopi Culm. & Pomeraniæ vice Cancellarij Regni.

(*L.S.*) *Stephanus Hankiewic Regiæ Majestatis Secretarius.*

EXECUTIO BULLÆ PRO ABBATIA CORONOVIENSI.

Anno Domini millesimo sexcentesimo septuagesimo quinto die verò Mercurij septima mensis Augusti, Varsaviæ.

CORam Celsissimo Principe Illust: & Rdmo Andrea Olszowski DEI & Apostolicæ Sedis Gratiâ Archi-Episcopo Gnesnensi Legato nato Regni Poloniæ, & M. D. Lit. Primate primoq; Principe, & ad infrascripta a Ssmo D. N. Clemente Divinâ providentiâ Papa Xmo executore Commissario specialiter in locum Illust: & Rdmi D. Francisci Bonuisij Archi-Episcopi Thessalonicensis in Regno Poloniæ Nuntij Apostolici Judicis & Executoris Deputato dato & delegato, comparuit personaliter Perillustris & Rdmus D. Ignatius Gninski Archidiaconus Sremensis, in Ecclesia Cathedrali Posnaniensi ad Abbatiam Coronoviensem à Serenissimo Michaele & Joanne III. Regibus Poloniæ post mortem & obitum olim Perillustris & Rmi D. Petri Dembinski ejusdem Abbatiæ Coronoviensis ultimi & immediati Possessoris, & alio quovis modo vacante nominatus, & præsentatus, ac insimul à Ssmo D. N. Clemente Divinâ providentiâ Papa Xmo. Anno Incarnationis Dominicæ 1673 duodecimo Calendas Octobris Pontificatûs ejusdem Ssmi Anno quarto ad nominationem Serenissimi olim Regis Poloniæ provisus. In termino hodierno ex citatione Adm R. ac Religioso Patre Georgio Naramowski ex adverso taliter qualiter interessato & Religiosis Patribus Priori & toti Conventui Coronoviensi debitè exequuta accusata contumacia ejusdem Adm R. ac Religiosi Patris Georgij Naramowski & Patrum Conventus Coronoviensis, & in eorum contumaciam produxit. Inprimis nominationem Serenissimi olim Michaëlis, item nominationem alteram, seu declarationem Serenissimæ Nominationis Serenissimi Joannis III. Regum Poloniæ uti ejusdem Abbatiæ Coronoviensis ab antiquo Patronorum & Collatorum, produxit insimul Bullas Apostolicas sub data Romæ apud S. Mariam majorem Anno 1673 duodecimo Calendas Octobris Pontificatûs ejusdem Sanctitatis Suæ Anno quarto sanas, salvas & omnis suspicionis notâ carentes ad Illust: & Rmum Nuntium Apostolicum Regis Poloniæ pro executione directas, produxit Decretum Illust: & Rmi D. Angeli Ranutij Archi-Episcopi Damatiensis in Regno Poloniæ ante Nuntij Apostolici, produxit & literas Commissionis Sanctitatis Suæ de data Romæ apud S. Mariam majorem sub annulo Piscatoris die 22 Aprilis Anno 1675 Pontificatûs ejus Anno 5to datas & expeditas, sanas, salvas & illæsas omnique suspicionis notâ carentes manu H. Mercurij subscriptas; verificantia autem Bullas Provisionis & illam narratam produxit plurima documenta ex actis Episcopalibus Vladislaviensis nec non Posnan: & aliorum Episcopatuum extracta, ex quibus apparet Seren. Reges Poloniæ Abbatiarum Regni Poloniæ, cujuscunque ordinis tum & Abbatiæ Coronoviensis Patronos fuisse & esse & quod Seren. Reges Poloniæ in usu & possessione nominandi & præsentandi ad Abbatias Regni Poloniæ & specialiter ad Abbatiam Coronoviensem semper fuerunt imò quòd ab annis centum quinquaginta & ultra ijdē Reges Poloniæ ad eandem Abbatiam Coronov. stante vacatione Abbatiæ nomi-

A.C.1699 nominabant & præsentabant. Et licet si propter hostilitatem Sveticam acta aliqua deperierunt, quod ab ipsismet Religiosis allegatur, nihilominus tamen quod ad præsens & habere potest producit & insimul inducit testes generosos D. Mathiam Cielechi Judicem Generalem Mareschalcatus Regni Stanislaum Baryczka Subdapiferum Czemiechov. Stanislaum Woytza Sub. dapiferum Smolenscensem, Ioannem Wienianski ad Imperatorem Turcarum Ablegatum, Laurentium Tloszkiewicz Notarium actorum metrices Regni, & Stanislaum Baozynski Notarium Cancellariæ Regni S. R. M. Secretarios eosdem super narratis Bullarum Apostolicarum examinari, factoque examine, quoniam contenta provisionis utpote vacationem post mortem Perill. & Reverendissimi Petri Dembinski & electionis Adm. Reveren. ac Religiosi Patris Georgij Naramowski obstantibus inhibitionibus tam loci Ordinarij Episcopi Vladislaviensis, quàm & Nuntij Apostolici temerè & nulliter fabricare per decretum Illustrissimi & Reveren. D. Angeli Ranutij Archiepiscopi Damiatensis & in Regno Poloniæ Nuntij Apostolici cassatione nec non per continuum, & pacificum usum juris patronatûs & possessione præsentandi & nominandi Seren. Regum Poloniæ ad eandem Abbatiam Coronoviensem ab annis centum quinquaginta deducit & justificat ad hæc quòd habitum regularem ejusdem ordinis Conventûs Cisterciensis suscipere declaret; Religiosi verò Conventûs Coronoviensis sine nominatione seu præsentatione Regia nunquam antea eligebant. Proinde se ad eandem Abbatiam Coronoviensem instituit, Bullas Apostolicas exequi, litteras institutionis, & mandatum necessarium cum auxilio brachij sæcularis extradi, tempus recipiendi habitus regularis præfigi, institutionem & possessionem Abbatiæ Coronov. tradi subditis Abbatiæ Coronov. obedientiam iniungi, ne se in possessione ejusdem Abbatiæ molestent contradictoribus inhiberi, regularibusque Abbatiæ Coronov. ut se in Abbatem recipiant, sibique debitam reverentiam ac obedientiam præstent, stallum in Capitulo, & in choro concedant mandari, & alias remoto exinde contradictore secundùm contenta bullarum Apostolicarum & brevis Apostolici procedi flagitavit Celsissimus Princeps Illust. & Reverendissimus D. Archiepiscopus Gnesnensis Legatus natus Regni Poloniæ Primas primusq; Princeps Iudex Apostolicus ad infrascripta Executor specialiter datus, & in locum Illustrissimi ac Rever. D. Francisci Bonuisij Archiepiscopi Thessalon. in Regno Poloniæ Nuntij Apostolici per Ss. Dominum Nostrum Clementem Papam decimum exeqvutor delegatus ante omnia Adm. R. ac Religiosum Patrem Georgium Naramowski, & alios Patres Conventûs Coronoviensis ordinis Cisterciensis citatos & non comparentes licet extra solitum expectatos contumaces pronunciavit. Et in eorum contumaciam attenta petitione Perillust. & Rever. D. Ignatij Gninski Archid. Szemensi à Serenissimis Michaële & Ioanne III Regibus Poloniæ ad Abbatiam Coronov. ordinis Cisterciensis post mortem Illust. & R. D. Petri Dembinski Abbatis Coronoviensis immediatè defuncti vacantem nominati & præsentati ac per Sanct. D. N. Clementem divina providentia Papam X. feliciter modernum sub data Romæ apud S. Mariam majorem anno 1673. duodecimo Calendas Octobris Pontificatus Sanctitatis suæ anno quarto provisi, ante omnia ad verificationem narratorum in Bullis Apostolicis contentorum processit. In primis autem de vacatione ejusdem Abbatiæ Coronoviensis ordinis Cisterciensis post mortem & obitum olim Perillust. & Reveren. D. Petri Dembinski ejusdem Abbatiæ Coronov. ultimi, & immediati possessoris dubitari non debere ex quo tam idem Perillust. & Reverendissimus D. Ignatius Gninski Archidiaconus Sremensis, quàm Religiosus Pater Georgius Naramowski, & contra jura Regia post eandem vacationem cum Perillust. & R. D. Ignatio Gninski Archidiacon

chidiacono Sremensi à Ser. Regibus legitimè nominato & præsentato, ac *A.C.*1699
per Sanct. suam proviso concurrunt, censuit atque nominationē R. D. Ignatij Gninski Archidiaconi Sremensis à Ser. Michaële Rege Poloniæ ad Abbatiā Coronov. illi datam vidit, postea quantum attinet juris-patronatus seu nominandi Ser. Regum Poloniæ ad Abbatiā Coronov. Ordinis Cisterciensis Instrumenta ab anno 1552. usque ad ultimum actum imediatè defuncti Perill. & R. Petri Dembinski Abbatis Coronov. ex actis Coronovij seu Episcopalibus Vladislavien. deprompta & extracta legit & vidit, & ultra hæc testes utpote G. D. Mathiam Cielecki Judicē Generalem Mareschalcat⁹ Regni, Stanislaum Baryczka Czerniechoviensem, Stanislaū Woyźa Smolenscensem Subdapiferos, Joannem Wieniawski ad Imperatorē Turcarū ablegatum, Laurentium Tloskievios, Notarium metricæ minoris Regni, Stanislaum Baczynski Notarium Cancellariæ Regni S.R.M. Secretarios, super eodem jure patronatûs S.R.M. Poloniæ ad Abbatias Regni Poloniæ & præsertim ratione Abbatiæ Coronov. prævio eorū juramento de veritate dicenda examinavit. Ex quibus quidem documentis & juribus productis, tum ex dictis & depositionibus testiū quoniam Ser. Reges Poloniæ ab antiquissimo tempore in possessione nominandi, & præsentandi ad omnes Abbatias Regni Poloniæ nec non ad Abbatiam Coronov. fuisse apparet & semper ad eandē Abbatiam occurrente vacatione præsentasse & nominasse, & Religiosos Patres Coronov. Ordinis Cisterciensis nunquā sine nominatione Ser. Regum Poloniæ pro tempore existentium ad electionē processisse, sed semper præsentatos, seu nominatos à Ser. Regibus Poloniæ pro suis Abbatibus habuisse nullasque electiones Abbatum Coronov. sine nominationib⁹ Regijs unquam attentasse, ac Ser. Reges Poloniæ semper jus nominationis ad Abbatias Regni Poloniæ, & specialiter ad Abbatiam Coronov. continuasse deducitur. Præterea eundem Perill. & Rev. D. Ignatium Gninski Archidiaconum Sremensem idoneum & habilem ad eandem Abbatiam Coronov. esse, ipsumque actu Presbyterum Archid. Sremen. & in eo officio Archidiaconatûs semper vigilantem & operosum fuisse, nullumque eidem Canonicum impedimentum obstare, & Abbatiæ Coronov. utilem & proficuum fore intellexit. Ad hoc decretum Illust. & R. D. Angeli Ranutij Archiep. Damiatensis, & in Regno Poloniæ Nuntij Apostolici revocationis, electionis Adm. Rev. ac Religiosi Patris Georgij Naramowski ad eandem Abbatiam vidit & perpendit, omniaque contenta in Bullis Apostolicis expressa R. D. Ignatius Gninski verificavit, ideo stante verificatione narratorum de quibus fusius in bullis Apostolicis continetur, eundem Perill. ac R. Ignatium Gninski Archid. Sremen. ad Abbatiam Coronov. à S. R. Mte nominatum & per Sanctitatem suam provisum ad eandem Abbatiam Coronov. Ordinis Cisterciensis recepta ab eo professione fidei Catholicæ juxta Bullam Pij IV. & alio fidelitatis Ss. D. N. S. sedis Apostolicæ juramento, tū de obedientia & reverentia Illust. & Rev. DD. & Episcopis Vladisl. & quod in assecutione ejusdem beneficij nulla fraus, dolus & simoniaca intercessit pactio, instituendum & investiendum, curam spiritualium, & regimen temporalium ejusdem Abbatiæ Coronov. eidem comittendum regularibus conventus Coron. ac vasallis, & subditis dictæ Abbatiæ obedientiā indicendā pro vero Abbate Coron. declarandum, & mandatū exequutivum etiam cum invocatione brachij sæcularis extradendum & affectū exequutionis faciendæ, quoniā stantibus modernis gravissimis negotiis Reip. propter pericula à Tartaris & Turcis Regno Poloniæ iminentia per se sua Celsitudo Illust. eundem Perill. & R. D. Abbatem Coron. in possessionem imittere non potest. Perillust. Rev. & Adm. Rev. DD. Stanislaum Hiacynthum Swięcicki DEI & Apostolicæ

A.C.1699 sedis gratia Episc. Spigacensem Suffraganeum Samogitiæ Scholasticum Gnes. Decanum Vladisl. Archid. Præpositum ad S. Gregorium & Officialem Varsaviæ ac per Ducatum Masoviæ Generalem, & Ludovicũ Swyez, Custodem Culm. S. R. M. Secretarios deputandos & subdelegandos esse decrevit & ut idem Perill. & Rev. D. Ignatius Gninski Abbas Coron. intra mensem à die habitæ possessionis Abbatiæ Coronov. habitum Regularem Ordinis Cisterciensis per manus Perill. & Rmi Dñi Stanislai Hiacynthi Swięcicki Episc. Spigacensis Suffraganei Samogitiæ Decani Vladisl. suprascripti quem ad hunc effectum specialiter deputavit, assumat & novitiatũ vigore Sac. Concilij Tridentini incipiat & continuet, mandavit. Ad quẽ mandatum effectum executivum, seu literas necessarias & opportunas cum omnibus necessariis clausulis extradere mandavit. Præsentibus opportunis Perill. & Mag. DD. Alexandro Scelski Castellano Gnes. Pomedziensi, Joanne Andrea Morsztyn Supremo Regni Poloniæ Thesaurario Lauruchoscensi &c. Capitaneis. Andrea de Leszno Leszczynski Abbatiæ Cziervinensis Administratore perpetuo Loviciensi, Joañe Stanislao Wostuichi Infulato Olycensi Præpositis Gnes. Varm. Andrea Załuski Scholastico Loviciensi Cracov. Canonico suæ Illust. & Rev. Celsitudinis Cancellario S. R. M. alijsq; quamplurimis testibus fide dignis. Et me Andrea Alexandro Groszkiewic publico & suæ Illust. Celsitudinis ad hunc actum Notario cujus quidem inquisitionis tenor de verbo ad verbum sequitur estq; talis. Interrogatoria Perillust. & Reveren. Dñi Ignatij Gninski &c.

1mum. Quòd Abbatiæ Coronoviensis &c. in Polonia sint jurispatronatus seu nominationis Serenissimorum Regum.

2dum. Quòd Serenissimi Reges semper nominaverint ad omnes Abbatias in Regno Poloniæ Abbates.

3tium. Quòd sine nominatione Serenissimorum Regum nullæ Abbatiæ cedunt cuiquam.

4tum. Quòd Abbates Coronovienses nominati à Serenissimis Regibus fuerunt semper in pacifica possessione suæ Abbatiæ Coronoviensis.

5tum. Quòd Perill. & R. D. Ignatius Gninski Archidiaconus ad eandem Abbatiam Coronov. à Ser. olim Michàële, & moderno Ser. Joañe III. sit nominatus & utrum testis nominationes illas Regias vidit & legit.

6tum. Utrum testis sciat, quòd acta publica hoc afflicto rerum statu in Regno Poloniæ per continua bella deperierunt.

Qui quidem testes taliter inducti præmisso juramento de veritate dicenda præstito modo infrascripto deposuerunt.

Primus Testis. G. Mathias Cielecki Generalis Judex Mareschalcatus Regni annorum 65. citatus, juratus, nihil sibi datum, promissum, omissum, sed soli justitiæ favens non condictavit ad omnia diligenter examinatus. Ad specialia

Quo ad primum respondit. Accessi ad Curiam S.R.M. vivente & regnante Sigismundo III. Rege Poloniæ Anno ætatis meæ 21. memini bene citra omnem dubietatem, quòd Abbatiæ omnes in Regno Poloniæ à Ser. Regibus usq; ad modernum tempus per nominationes, seu præsentationes Regum conferebantur personis idoneis tam circa aulam, quàm extra benè meritis. Causam scientiæ dedit, quia tunc præsens aderam Ser. Regibus & ab immemorabili tempore nominationes Regias fuisse & instrumenta publica Vladisl. Posnan. & aliorum Capitulorum vidi ab Anno 1500.

Ad 2respondit. Scio per Seren. Reges nominari & nominatos esse Abbates, quia continuò circa aulam Serenissimorum Regum per annos 44.

m ora-

morabar & hucusq; perlisto præcipuè verò ad Abbatiam Coronoviensem. *A.C.1699*

Ad 3. respondit. Nullus stante memoria mea ad possessionem Abbatiarum devenit, nisi prævia nominatione Regum, & ipsemet plurimas præsentationes manu mea expediebam in Cancellaria Regni utpote pro Abbatia Tremesensi, Wachocensi, Premesensi & à Seren: Regibus munere Nuntij Regij ad Patres & fratres eorundem Conventuum pro electione Abbatum multoties functus sum.

Ad 4. respondit. Ipse legi nominationem R. Ignatii Gninski, unam quidem Ser: Michaëlis, alteram moderni Joannis III. Regum Poloniæ.

Ad 5. respondit. Multos novi, qui in pacifica possessione Abbatiarum fuerunt ut Kricium, Zirozonovium, Cholbanscium, Piasecium, & Dembinium ultimum.

Ad 6. respoondit. Non sola tantùm acta in varijs districtibus, verùm hic etiam Varsaviæ metrica Regni per Sveticam incursionem deperijt, licet si in fortalitijs Regum foveretur, & deposuit tantum, cui impositum est silentium.

2dus Testis G. Stanislaus Baryczka Subdapifer Cziernichoviensis ætatis annorum 60 Secretarius & Assessor judiciorum Assessorialium S. R. M. citatus, juratus, non condictavit, soli justitiæ favens, & ad omnia generalia probè examinatus. Ad specialia.

Quoad primum respondit. Scio ab ætate mea teneriori circa latus Ser: Regum Poloniæ existens, expeditiones multas manibus meis extradens Abbatiarum juris patronatus habere semper non interrupta ætate Seren: Reges Poloniæ, & Abbates nominare, causam scientiæ reddit, quia lateri assistebat Regum per tot annos uti & instrumenta quædam authentica super nominationibus Regijs Coronoviensiû, Vladislaviensiû, & Posnan: Capitulorum, & à majoribus suis audivit & vidit ab annis ultra centum.

Ad 2. respondit. Affirmativè causam scientiæ dedit non tantùm esse in jure præsentandi seu nominandi in titulum, sed & in commendã, quia à multis annis eam proximam consuetudinem in jure collationis Regiæ notavi, maximè verò ad hanc Coronoviensem.

Ad 3tium respondit. Non tantum si in bonis regalibus fuerint fundatæ Abbatiæ Regiæ collationi subjacent, verum etiam in bonis aliorum laicorum semper tamen sunt in collatione Regia ab antiquo tempore taliter fieri deprehendi.

Ad 4tum respondit. Scio quòd fuerint nominati Abbates à Serenissimis Regibus ad Abbatiam Coronov. in possessione pacifica, & novi eos conversando cum eis ad aulam Regis.

Ad 5tum respondit. Scio nominatum esse Rev. Ignatium Gninski binis nominationibus ad Abbatiam Coronov. & piæ memoriæ Seren. Michaëlis, & moderni Ioannis III. causam scientiæ dedit, quia & ipsam nominationem legi & Judex assessor istius causæ fui.

Ad 6tum respondit. Constat ex continuis bellorum in Polonia cladibus, & moderno fatis afflicto tempore per hostes multa acta perijsse, & tantùm deposuit cui impositum silentium.

3tius Testis G. Stanislaus Woyßza Subdapifer Smolenscensis annorum sexaginta duorum Secretarius & Cubicularius intimus Seren. Regum citatus juratus, soli justitiæ favens, nihil sibi datum, promissum sed revocatum esse ei in memoriam juramentum ad omniaq; examinatus, quoad specialia.

Ad 1. respondit. Non tantùm ætate nostra scio per continuam experientiam habere jus patronatûs non interruptum ad Abbatias Seren. Reges, verum & ex traditione majorum nostrorum semper nominaverunt Episco-

*A.C.*1699 pos Abbates, sine quorum nominatione nullus ad ea promotus fuit causam scientiæ dedit à multis annis assistens lateri Regio, successivè fui & instrumenta vidi Capitulorum publica Vladislavien. & Posnanien. ex quibus ab immemorabili tempore nominationes Regiæ ad Abbatias varias, sed præsertim ad Abbatiam Coron. deducuntur.

Ad 2. respondit. Ita esse quod Reges nominaverint omnes ad Abbatias vacantes & Coronoviensem.

Ad 3. respondit. Quem Rex nominavit, semper ille in pacifica possessione fuit, secus autem qui aliter admitti curaverat, subsistere non potuit, causam scientiæ dedit, hoc usu & continua praxi semper firmatum esse, quia multi quos novi ibidem in Coron. pacificè fruebantur ex Abbatia ad nominationem Regiam.

Ad 4 respondit. Affirmativè quòd fuerint in pacifica possessione nominati Abbates ad Abbatiam Coronoviensem, quia etiam juribus Regijs nemo contradicebat, modò nescimus qualiter insolentia insurrexerit contra jura Seren. Regum, quæ violari nefas est neque sibi permittent Reges ea aboleri.

Ad 5. respondit. Vidi nominationem Regiam quam exhibuerat Rev. D. Ignatius Gninski Archidiaconus Sremen. ad Abbatiam Coron. à Seren. piæ memoriæ Michaele & moderno Ioanne III. sibi datam eandemque legi, utramque tam judicialiter quam extra.

Ad 6 respondit. Certum est hoc calamitoso in statu Regni Poloniæ hostium conflictu multa acta deperijsse & tantum deposuit, cui impositum esse silentium.

Quartus testis. G. Ioannes Wienianski annorum sexaginta ad Imperatorem Turcarum nuper ablegatus citatus ad hanc causam juratus, soli justitiæ favens, & ad omnia generalia diligenter examinatus ad specialia.

Quoad 1. respondit Per annos triginta circa aulam Seren. Regum commorans scio quia semper fuerant collationes seu nominationes de manibus eorundem ad Abbatias omnes, causam scientiæ dedit, quia continuus lateri fui tam in bellicis actionibus quàm domi, & authentica aliquot vidi & legi Coronov. Posnan. ex quibus constat de nominationibus Regijs ab annis ultra centum etiam ad Coronoviensem Abbatiam.

Ad 2. respondit Imò non tantùm ad Abbatias, sed etiam ad Episcopatus, Prælaturas, quæ in manibus sunt Regum, Reges nominabant, nominati verò ea possidebant, causam scientiæ dedit, vidi & novi eos, qui ea beneficia obtinebant.

Ad 3 respondit. Si quis non habebat nominationem, nequaquam fieri poterat Abbas, quia est fundamentum, quo sublato ruit totum.

Ad 4. respondit Scio quòd pacificè tenebant Abbatiam Coronoviensem per Serenissimos Reges nominati olim Abbates Czolanski & Dembinski.

Ad 5. respondit. Legi aliquoties nominationes Regias Rev. D. Ignatij Gninski ad Abbatiam Coronoviensem.

Ad 6. respondit. Ipse ablegatus fui non ita pridem ad Imperatorem Turcarum, collegi ex statu rerum, qualiter non acta solùm sed in partibus Pepolaniois etiam ipsa Sanctuaria Dei, Ecclesiæ S. funditus deletæ, solo æquatæ, fortalitia itidem cum suis actis, vix locum ubi steterunt habent, puto sic etiam in his partibus Suecum fecisse, & alios hostes, qui partem hanc Poloniæ ante invaserat, Hungaros pressos, quod similiter hostiliter processissent, atque ita nullum dubium de actis publicis, quod vix alicubi remanserint & tantum deposuit.

Quintus Testis G. Laurentius Tloskievios Notarius actorum metricæ Regni annorum quinquaginta citatus juratus nemini favens, soli tantùm justitiæ non condictavit nihil sibi datum promissum, & ad omnia generalia exami-

examinatus ad specialia. *A.C.1699*

Ad 1. respondit. Ita esse quod in manibus Serenissimorum Regum Poloniæ sunt nominationes Abbatum, causam scientiæ dedit, ipsemet circa aulam commorans Notarius multas scripsi, & jam tribus nominationis ex Cancellaria Regni Abbatibus, qui jam præsente me decesserunt, & Coronov. Vladislav. nominationũ Regiarũ vidi, legi authentica publ. ab annis multis.

Ad 2. respondit, affirmativè non tantùm vidi eos quos Seren. Reges pro Abbatibus imò fanè Coronov. Abbatia nominaverint Abbates, sed etiam cum ipsis conversabar, verùm ad omnes Abbatias jus Regum protenditur, causam scientiæ dedit, quia hæc manibus meis palpavi.

Ad 3. respondit. Nemini sanè conferri potest ab alio nisi ab ipso Seren: Rege, proinde etiam neminem vidi Abbatem, non tantùm in Coronoviensi Abbatia, verum Trzemensi, nec Andrejoviensi nec Wachocensi, Premetensi, Pepiinensi, qui non fuerit à Seren: Rege nominatus, licet circa Cancellariam Regiam commoror.

Ad 4. respondit. Nunquam ex possessione pacifica tales, qui à Seren: Regibus nominati fuerant, turbantur, licet si jam in sola Abbatia Coronoviensi tres noverim successivè se concomitantes Abbates, sed nullam inter illos atq; Religiosos eorum audivi litem, quia legitimè à Ser: Regibus collati, nominati fuerant.

Ad 5. respondit. Rdmus D. Ignatius Gninski Archidiaconus Sremensis ad Abbatiam Coronoviensem est nominatus quia ipsius nominationem utramq; tam à Seren: Michäele piè defuncto, quàm à moderno Joanne III. collatam ipsi vidi.

Ad 6, respondit. Omnes hæc tetigit Regni Poloniæ afflictio, quia & Sveci & Hungari, Prussi, Cozaci, Tartari, modo insuper Turcæ fortalitia omnia, ac per consequens acta publica in districtibus Terris & Palatinatibus disperserunt, distraxerunt, & reliqua combusserunt, & tantum deposuit, cui impositum est silentium.

Sextus Testis. G. Stanislaus Baczynski Notarius Cancellariæ Regni annorum 50. citatus, juratus, nemini favens, & ad omnia generalia diligenter examinatus. Ad specialia Interrogatoria.

• *Quoad primum respondit*. Affirmativè, causam scientiæ dedit non ex jure tantùm, sed ex praxi, ac consuetudine veteri hoc palàm omnes sciunt, & se legisse instrumenta publica officijs Vladislavienfibus & Posnan: quibus docentur nominationes Regiæ semper fuisse.

Ad 2 respondit. Semper Serenissimi Reges nominabant, sicùt & modernus nominavit ad Coronoviensem, sed in universum ad omnes Abbatias nominabant intra fines Regni.

Ad 3. respondit. Nisi fortè stultus foret, qui extra jus regium curaret Abbatiam vel aliquot vacans beneficium jn manu Regia existens, quia oleum & operam perderet, itaq; nemini datur præter hunc, qui à Serenissimo Rege nominatur.

Ad 4. respondit. Fuerunt semper tales in pacifica possessione qui à Ser: Regibus præsentati, palàm fit omnibus Reverendissimus Krosnovski, Crolhanski, Piasecki, & ultimus Dembinski, qui ad nominationem Seren: Regum Coronovienses extiterant Abbates, causam scientiæ dedit. Ego ipse in Cancellaria tales scripsi nominationes, nihil de his disquirendum.

Ad 5. respondit. Et moderni Rdmi D. Ignatij Gninski nominationem legi, idq; duas & à moderno Ser: Joanne, & à piæ memoriæ Michäele ad Abbatiam Coronov: nominati, qui ut video more veterum lgitimè per ostium uti Pastor ovium intrat non aliter juxta Evangelij dictum:

A.C.1699 *Ad 6. respondit.* Et nos eadem fors tetigit, dum coram Svecis omnino fugere cum actis non potuimus, etiam acta metricæ regni nonnulla non possunt combinari, quodsi verò hoc calamitoso tempore quam multa intercesserunt in fortalitijs damna, quæ omnino perniciem causarunt jurium & hominum & tantùm deposuit. Cui impositum est silentium. Ex actis causarum Curiæ Illust. & Rev. D. Stephani de magna Chriastow Wierzbowski Dei & S. sedis Apostolicæ gratia Episcopi Posnan. fideliter extractum & sigillo ejusdem munitum. Andreas Alexander Groozkiewius Apostolicus & causarum Curiæ Episcopi Posnaniensis atque Commissarij Varsaviensis præsentis causæ Notarius manu propria.

TESTIMONIUM JOANNIS GEMBICKI
DEi & Apostolicæ Sedis Gratiâ Episcopi Plocensis.

UT primum ad scientiam ex literis S. Regiæ Majestatis nostram pervenit, Religiosos Conventus Hebdoviensis, eò temeritatis devenisse: ut contra antiquissimam juris patronatus Regij prærogativam à multis verò annis continuatam, Abbatem privato ausu, neglecta Regia commendatione, quæ eidem Majestati competit, elegerit non modò id admiratione, verum etiam zelo juris Regij (uti nobis tanquam Senatori, publica in hoc Regno dignitate prædito) convenit, commoti sumus. Complures anni elapsi sunt, cum Reges Poloniæ per continuam seriem jure patronatus uti fundatores primævi innixi, eodem sunt usi, assentientibus tot maximis Pontificibus ob ingentia eorundem Regum, erga Catholicam Ecclesiam, merita, fidemque. Et quidem jure merito, cum non modò Reges, verùm etiam privatos quoscunque, qui Ecclesias, ac templa Dei erexerunt & fundaverunt proprijs opibus, magnis prærogativis ijdem summi Pontifices donaverunt: de quo tot jura publica, canones, decretaque obloqvuntur, gaudent idcirco beneficiorum collatione, gaudent personarum sibi gratarum præsentatione, nec non precum ad Deum, pro se, ac benedictionum efficacia. Sed & leges statutaque Regni idem quoque confirmarunt, cum & eos qui alibi, sine regum Patronorum legitimorum scitu, beneficia captare erant soliti, gravibus damnarunt legibus, ac pœnis: Reges denique Christiani Catholici, nec non Resp. pari si non pingviori jure gaudent. Hispania videlicet, Gallia, Venetorum Respublica. Supposita nihilominus Sedis Apostolicæ potestate & confirmatione personarum ab illis præsentatarum. Proinde magis temerè & minus juridicè dictus conventus processit, nam & illa electionum jura, quæ prætendunt, vetustate obsoleverunt. Reges verò in possessione præsentandi continua vigore juris patronatûs legitimè extiterunt & hucusque per tot summorum Pontificum assensum interruptè hac prærogativa juris perfruuntur. Quod attinet ad Abbates Hebdovienses præteritos quantum memoriâ assequi licet, meminimus aliquot à quatuor Regibus præsentatos, non verò absolutè à Religiosis fuisse electos. In primis Religiosum Morski à Rege Sigismundo præsentatũ: electũ tamẽ per conventuales: à Vladislao IV. Perill. Dominum Erasmum Kretkowski Canonicum & Officialem Cracoviensem non professum & R. Dominum Stemkowski Episcopum Camenecensem; à Ioanne Casimiro Reveren. D. Tysenhausum Suffraganeum Vilnensem; à Serenissimo moderno R. Dominũ Olszowski. Hoc in vim perhibiti testimonij super eo à Regia Majestate requisiti scriptum damus In cujus fidem manum & sigillum apposuimus. Datum Gorznę die 23. Mensis Decembris Anno Domini 1671.

Joannes Gembicki
(L. S.) *Episcopus Plocensis, manu ppa.*

TESTIMONIUM THOMÆ LESCZYNSKI EPISCOPI LUCEORIENSIS & BRESTENSIS. A.C. 1703

INfrafcriptus fidem facio, quod Abbatia Hebdoviēfis ordinis Præmonftratenfis in Diœcefi Cracov. juris patronatûs S. R. Mtis folita fuit concedi in comendam feu adminiftrationem, fine onere affumēdi habitus, & Profeffionis faciendæ, prout egomet Epif. Luceorienfis eandem Abbatiam per adminiftrationē poffedi, & alios poffediffe memini, videlicet Rev. olim Trzebinski ante me, qui poftea fuit Vicecancellari⁹ Poloniæ & Kretkowski qui fuit Archidiaconus & Officialis Gen. Cracov. in cujus rei fidem teftimoniū hocce manu mea fubfcribo. Datū Varfaviæ 21 Martij Año 1670.

Thomas Lefczynski mpp.

EDOCTIO JURIS PATRONAT. SERENISSIMORū REGū POLON.

Anno 1496. Alberto Regnante. Conftitutio Regni fancita fuit, & funt verba conftitutionis, feu ftatuti. Si quifpiam Beneficia juris patronatûs Regij, aut fubditorum noftrorum in præjudicium, & derogationem juris patronatûs noftri impetraverit. Statuimus bona fua fifco cedere.

Anno 1505. Alexandro Regnante. In fimili: Et funt verba. Ne quifquam audeat beneficium quodcunq; juris patronatus noftri quandocunq; impetrare fine noftro confenfu fub pœna exilij, & confifcatione.

Año 1520. Sigifmund⁹, & reliqui omnes fuccedanei Sereniffimi Reges in hanc ufq; diē hodiernā, ftatutis cōftitutionibus præmiffis inftiterunt, & infiftūt. Eorū difertiffimam habet feriem Herburtus fol. 250. 252, & 327.

SERENISSIMI REGES PRO JURE PATRONATUS ARDENTISSIMI DEFENSORES.

SIgifmundus Auguftus Poloniæ Rex ad majores fuos Senatores de denegata à Sumo Pontifice Romano Paulo IV. ad Epifcopatū Vladislavienfem, Rndmo D. Uchanski Epif. Chelmenfi & nominato Vladislavienfi translatione hæc fcribit. Sigifmundus Aug. DEi Gratiâ Rex Poloniæ, Mag. Dux Lit., Ruffiæ, Pruffiæ, Mafoviæ, D. & Hæres. Magnifici fincerè nobis Dilecti. Habuimus literas à Ven: Joanne Wyfocki Abbate Landenfi, Gnefnenfi Cantore, & ad Sumum Pontificē oratore noftro, quibus ad nos perfcripfit, fanctitatem ejus omninò negaffe de Rndo in Chrifto Patre D. Jacobo Uchanski nominato Epif. Vladislavienfi ad eundē Epifcopatum è Chelmenfi transferendo, planeq; nec effici quidquā diligenti noftra poftulatione potuiffe. Neque deinceps, ut obtineri de eo poffit, relictā ulla fpem effe. Quæ res cum gravior à nobis judicaretur, cumq; in ea plus momēti ad præfentiū rerū ftatū ineffe cernerem⁹, quam ut de illa nobis abfq; finceritatis tuæ, cæterorumq; Regni noftri Confiliariorū fententiis ftatuendū effe putem⁹, voluimus de eo ad finceritatē deferre. Hortamurq; finceritatē vrā, ut nobis fententiā fuā per literas explicet quid in eo pro dignitatis noftræ ratione, atq; Regni noftri tranquillitate fieri oportere exiftimet. Tandem bene valeat finceritas tua. Datum Vilnæ die 4. menfis Aprilis Año 1558.

PRÆJUDICATUM ANTIQVUM DE JURE PATRONATUS IN MONASTERIO OLIVENSI.

Infcio Rege, Clemens prior in Abbatem fe promovit, cui depofito fucceffit Konarski.

In Nomine Sanctiffimæ, atq; Individuæ Trinitatis Amen.

PER hoc præfens publicum inftrumentum pateat evidenter, & fit notum, quod anno Domini 1589, indictione fecunda, Pontificatûs Ssmi Dñi N. Xyfti divinâ providentiâ Papæ quinti, anno ipfius quinto, Regnante Sereniffimo, & Potent. Principe Dño Sigifmundo III. Dei gratiâ Rege Poloniæ, magno Duce Litvaniæ, Ruffiæ, Pruffiæ, Mazoviæ, Samogitiæ

tempore existentibus pollicitæ sunt, & authoritatis Majestatis Regiæ, nec *A.C.* 1699
non jurium regni præcipitanter in præterita electione sese gesserint, & parum præmeditatis consiliis, rerum multò difficiliorem statum, quàm antea fecerint, reddiderint. Tantò quidem magis id dolemus, prout evidentia incomoda in maximũ monasterii illiꝰ damnũ vergentia, inde sequi cõspicimus, non modò enim divina officia intermitti, disciplinamq; monasticam, atq; regularem observantiam prorsus jam exclusam esse non sine dolore intelligimus, verum etiam monasterium, bonaq;, & quoslibet proventus per eum, ad quem nullo jure pertinent occupari, detineri, ac dissipari, ad majoremq; in dies desolationem illud monasterium redigi. Ac proinde cum ad officium nostrum tanquam ordinarij pertineat, hisce malis præsens aliquod remedium adferre, & ne inposterũ pejus aliquid eveniat providere, injunximus, ac id negotii dedimus Reverendo in Christo Patri Leonardo Remboski Abbati Peplinensi, tanquam ejusdem ordinis, & monasterii vestri viciniori, & visitatori authoritate etiã serenissimi Regis nostri ad id accedente, ut è vestigio sese ad monasterium vestrum Olivense conferat, eodem in potestatem suam accepto, cultum, & officium divinum, adeóque disciplinam monasticam in eodem revocet, regimen, & administrationem Abbatiæ illius, bonorumq; ad eandẽ ex antiquo pertinẽtiũ ita suscipiat, ut postea integra õnia futuro novo Abbati electo per nos instituendo, & confirmando, & secundùm jura regni benedicendo reddere, & tradere possit, alienata, quin etiam distracta bona pro posse recuperet, & conventum ab armatis liberet, pristinæque libertati restituat. Idcirco devotionibus vestris in virtute sanctæ obedientiæ, & sub excommunicationis pœna mandamus, ut R. D. Peplinensi Abbati in curam, & administrationem præfatum monasterium suũ tradant, eumq; in injuncto sibi à nobis munere non impediant, quin potius in omnibus eidem usque ad novi Abbatis electionem obediant sub excommunicationis, aliisq; arbitrio nostro extendendis, & fulminandis pœnis. Citantes nihilominus vos, & quemlibet vestrûm ad instantiam instigatoris officij nostri, quatenus 21 die ab intimatione præsentium vobis facienda coram nobis Vladislaviæ, & ubi tunc cum curia nostra fæliciter in Domino constituemur, peremptoriè compareant, & quilibet vestrûm compareat ad videndum, & audiendum in eventũ non paritionis præmissorum pœnas supradictas vos incidisse, & incurrisse declarari, aliàs dicendas causas, quare præmissa fieri non debeant. In cujus rei fidem, & evidentius testimonium sigillum nostrum præsens apprimi jussimus datum Vladislaviæ die 7. Maji anno Domini M. D. LXXXIX Joannes Szikioski I. U. D. Cancellarius.

IIDEM DEPOSITIONI INSISTIT NUNCIATURA APOSTOLICA

In nomine Sanctissimæ, & individuæ Trinitatis. Amen.

PER hoc præsens publicum instrumentum cunctis pateat evidenter & sit notum, quòd añoà Nativitate ejusdem Dom. MDLXXXV. Indictione secunda Pontificatûs Sanctissimi in Christo Patris Domini nostri Dñi Sixti divina providentia Papæ V. anno ipsius quinto, feriã sextà post festum Ascensionis Domini, quæ fuit undecima dies Maji circa horam tertiam pomeridianam in hypocausto Rev. Dni Clementis Montani Prioris, & electi monasterii Olivensis, Venerabili Conventui Monasterii ejusdem ad instantiam Rev. Dni Nicolai Miloni Officialis, & Parochi Gedanesis mandatum quoddam Illust. & Rev. Dni Annibalis de Kapua Dei & Apostolicæ Sedis gratiâ Archiepiscopi Neapolitensis per me Notarium

A.C.1699 tarium publicatū infra ſcriptum in præſentia teſtiū infra ſcriptorum, & requiſitorū ſit inſinuatū, quod fuit ſequentis tenoris. Annibal de Kapua, Dei & Apoſtolicæ Sedis gratiâ Archiepiſcopus Neapolitan⁹ utriuſq; ſignaturæ Referendarius Sanctiſſimi Dñi noſtri Sixti divinâ providentiâ Papæ V. Aſſiſtens & prælatus domeſticus, nec non ad Sereniſſimū Sigiſmundū III. Poloniæ Regē Regnumq; ejus, omniaq; alia Dominia, & loca quomodolibet ipſi Regi ſubjecta, Sanctitatis ſuæ, ac ſanctæ Sedis Apoſtolicæ cum poteſtate legati de latere Nuntius. Religioſis viris, Priori, cæteriſq; fratrib⁹ monaſterij Olivenſis Ordinis Ciſtercienſis ſalutem in Dno, & noſtris hujuſmodi, imò veriùs Apoſtolicis firmiter obedire mādatis. Noveritis, qualiter ad nos delatum eſt, quòd vos poſt obitum Abbatis veſtri licentioſe vivitis, diſciplinam regularem intermittitis, vitam ſcandaloſam ducitis, factiones, practicas, & promiſſiones ſymoniaca labe infectas de novo Abbate eligendo facitis, armatos homines in monaſterio fovetis, illudq; machinis, telis, & diverſo genere armorum cum maximo damno prædicti Monaſterij liberam electionem impedientium munitis, multos non neceſſarios alitis, hæreticos ſæculares cultum divinum intermittentes recipitis. Quæ omnia cum ſine maximo omnium ſcandalo, ordinis veſtri ignominiâ animarumq; periculo fieri non poſſint, ideo nos cupientes prout ex debito legationis noſtræ munere tenemur animarum ſaluti, & veſtri monaſterii utilitati, quantum in Domino poſſumus invigilare & conſulere, vos omnes, & ſingulos, & unūquemq; veſtrûm in virtute ſanctæ obedientiæ monemus, hortamur, & diſtricté præcipiendo mandam⁹, ut ab iſtis ſcandalis omnino abſtineatis, regularem diſciplinam juxta ſacrorum canonum, & veſtras regulas, ac etiam ſynodi Provincialis conſtitutiones jam ab eadem iſta ſede Apoſtolica approbatas obſervare debeatis, inſuper & authoritate Apoſtolica, qua fungimur in hac parte vobis omnibus, & ſingulis ſub excommunicationis pœna ipſo facto, ſi ſecus fiat per vos, vel veſtrum aliquem incurrenda mandamus, ut intra octo dies ab executione præſentium computandos, prædictos homines armatos, hæreticos, & quoſcunq; alios liberā electionem novi Abbatis impedientes, dimittatis, nihilq;, quod ſacris Canonibus. & ejuſmodi ſynodi Provincialis conſtitutionibus adverſatur in hac electione per ſe, vel alios, directè vel indirectè attentare & inquietare audeant, ſeu quilibet veſtrûm audeat & præſumat. Ideò honorandis viris, Vicariis, Altariſtis, Capellanis, Plebanis, Vice plebanis, cæteriſq; Presbyteris, Notariis & tabellionibus publicis quibuſcunque per diœceſim Vladiſlavienſē, & Pomeraniæ, aliàs ubilibet conſtitutis, & eorum cuilibet in ſolidum, ac illi, vel illis, ad quem vel ad quos præſentes noſtræ literæ pervenerint diſtrictè præcipientes mandamus in virtute ſanctæ obedientiæ, & ſub centum florenis locis piis applicandis ut Priorē, & fratres præfatos perſonaliter accedentes; ſtatim viſis præſentibus eiſdem hoc præſens noſtrum mandatum, & omnia in eo contenta intimetis, & ad notitiam ipſorum deducatis, nobis quanto citius referatis. Datum, & actum Varſaviæ die 22 menſis Aprilis milleſimo quingenteſimo octogeſimo nono Pontificatûs Ss. Dni noſtri Sixti anno quinto. Archiepiſcopus Neapol. Nuntius Apoſtolicus. Locus Sigilli. Joannes Voranski generalis Auditor. Andreas Sebaſtianus notarius, & R. D. Nicolaus Milonus Officialis & Parochus Gedanenſis, nomine Rev. D. Abbatis Peplinenſis, reſpondit illa duo mandata tam S. R. M. quàm Rev. Domini loci ordinarii non adverſari, nec aliquid derogare Monaſterii privilegijs, quare ut ſe declarent, an adminiſtrationē Monaſterij Olivenſis Rev. Dno Abbati Peplinenſi tenore prænominatorū mandatorū concedere velint nec ne? Prædict⁹ Rev. Prior, & Clerus Monaſterii Oliv. nomine toti⁹ ven.

Conven-

Conventus respondit, nos volumus parere mandato Seren. Regis, & Rev. ac Illust. Dñi Episcopi loci ordinarij, & concedimus Rev. Dno Abbati Peplinensi administrationem tam bonorum spiritualium, quàm temporalium tenore præsentium mandatorum. Deinde Rev. Dominus Nicolaus Milonus Officialis, & Parochus Gedanensis nomine præfati Reverendi D. Abbatis Peplinensis petiit claves à Priore, & Conventu in signum veræ traditionis, & concessionis administrationis. Et tunc prædictus Prior hisce verbis tradidit: Reverendo D. Abbati Peplinensi claves trado in Reverendissima D. Vestra tenore mandatorũ Seren: Regis, & Illust: loci ordinarij, & præfatam administrationem admitto, & cum Conventu concedo. Acta sunt hæc in Monasterio prædicto Olivensi, anno, indictione, Pontificatu, die, mense quibus suprà, præsentibus ib. nobilibus DD. Fabiano Mileski, & Christophoro Koszulski testibus rogatis & requisitis.

A.C.1699

TANDEM IN ABBATEM OLIVENSEM EX NOMINATIONE REGIA SUCCESSIT REVER. DANIEL KONARSKI

Cum tali recognitione.

EGo Daniel Konarski postulatus Abbas Olivensis à Sacra Regia Majestate nominatus, articulos ab Illustrissimo Episcopo loci datos subscribo, & bona fide promitto, me in omnibus illis satisfacturum. Querelas tamen, si fortè aliquæ, quod nolim, occurrerint non ad Dominum Officialem Gedanensem, sed ad Illust. Dnum ipsummet Episcopum à fratribus deferri cupio. Idem qui supra.

QUINQUAGINTA SINGULARIA JURIS PATRONATUS REGUM POLONIÆ.

Serenissimo ac Potentissimo Regi JOANNI III. Patrono unico, ac singulari Collatori.

I. JUSPATRONATUS Erectione, Fundatione, aut Dotatione, acquiri; solenne axioma est juris communis Ecclesiastici.

II. Hoc tramite juris Priorum, (ut vocat Cromerus) Sacerdotiorum Collationes Regibus Poloniæ quæsitæ sunt, quorum Fundatores extitêre, qui vocantur in jure Patroni, Advocati, Protectores, & Defensores Ecclesiarum, & præcipuè Monasteriorum.

III. Priora intelliguntur Sacerdotia, Episcopatus, Abbatiæ, & aliæ Regularium Præposituræ, tum & insigniores Prælaturæ, Plebanatusq́.

IV. A Divo MIECISLAO I. Poloniarum Principe Christiano circa annum Salutis 966. Episcopatuum. Circa annum verò 1000. Abbatiarum, jacta sunt fundamenta. Dlugossij, Miechovitæ, Cromeri, Bielscij, Sarnicij, Stricovii, Guagnini, & aliorum veterum recentiorumque rerum Polonarum scriptorum plenæ historiæ.

V. Episcopatuum res pacatæ. Abbatiæ quædam hâc tempestate prodière in arenam, Regum & Fundatorum collationi obluctaturæ. Et quia Reges, non Protectores tantùm, sed & Fundatores sunt, Abbatiarum accipe seriem.

Can. Pia mentis 16, qu. 7. jun. glos. & Cap. quoniam verb, Fūdatores ext: de jure pat. itid. junct. glos. Christoph. Wintzler in tract. de jurisdict: Episcoporum German. tit. 89.

VI. Ab anno millesimo MIECISLAUS I. Princeps Polonorum Christianus Tremesnensem. BOLESLAUS Chrobri Primus Rex Coronatus sanctæ Crucis in Monte Calvo, & Sieciechoviensem. CASIMIRUS Primus Tynecensem, Mogilnicensem, & Lubinensem. MIECISLAUS Senex Landensem & Wagrovecensem. CASIMIRUS Justus Copriunicen-

Miechovius in histor. & alij passim.

sem

fenſum à Regibus; ad mentem ſtatuti regni, cujus verba ſunt. Quia tamen tanta eſt multorum hominum temeritas, tanta rerum & temporum varietas, ut nihil tam ſolidi obtineri ac ordinari poſſit: quod non turbetur & labeſiat in poſterû, niſi vi & poteſtate Principû defendatur & manuteneatur. *A.C.1699 Tit.ſpiritualis fol.449*

XIII. Pluſquam notum eſt Annalium gnaris, Gruſzczyniumà Caſimiro III. Regio & excelſo ſpiritu, in vim ſupremam obfirmato, ad Epiſcopatum Cracovienſem, Strzępinio vitâ functo, contra proterviam Sieninij, & Capitularia vota, in Brzezium provectum fuiſſe. Singula prolixè narrante Cromero, & alijs factorum ſcriptoribus. A Caſimiri Nepote Sigiſmundo Auguſto, Jacobum Vchanſcium ad Cathedram Vladislavienſem ex Chelmenſi translatum: nihiloſecius. Porrò quoad Abbatias ſæpè nimis. Majorum memoriâ & noſtrâ ſinguli, quibus Abbatiæ liberalitate Regiâ obtigerunt, hoc meritorum præmio, vigore nominationis Regiæ potiebantur: qui ſecus; ſtrenuè ut Reges decuit, repreſſi ſunt. Coadjutorem, Gaſpari Ieſlau Abbatis Olivenſis, Georgium Koſtka, Palatini Pomeraniæ filium, cooptatum citra Regis aſſenſum, Stephanus Rex Batoreus, per Oratorem ſuum Demetrium Sulicovium Archiepiſcopum Leopolienſem, apud Sixtum V. ſerio impedivit, Reinholdus Heydenſteinius narrat luculenter, Sigiſmundus III. ſumptis regni faſcibus, Romæ per Ioannem Kucborſcium, intimum à Secretis, poſthac Epiſcopum Culmen. in cauſa Tynecenſis Abbatiæ; quæ non egerit? qualiter Baranovium electione Capitulari fruſtra tumidum & laborantem compeſcuerit? qualiter Andream Batoreum Cardinalem, in poſſeſſionem Abbatiæ Czerwenenſis, vivente Falcki Abbate Seniculo, in præſentiâ Nuntij Apoſtolici Germanici Malaſpinæ, & Archiepiſcopi Gneſnenſis Karnkovij, Plocenſiſq; Epiſcopi Baranovij introduxerit? Stanislao Sulovio in manu potenti pacificam poſſeſſionem Abbatiæ Tynecenſis paraverit? Vladislaus IV. Niewiarovium Româ redeuntem, ibidem à Nepote Pontificis Innocentij X benedictum Abbatia Tremeſnenſi exturbaverit, & ab agmine militari captum, vinctumque deduci juſſerit, & tres ſubinde ſibi ſuccedentes Abbates ſpectare & tolerare coëgerit. Ioannes Caſimirus Piaſecium, Epiſcopi Præmislienſis ex fratre Nepotē, Abbatia Claræ Tumbæ exuerit? Pſtrokonium Epiſcopum Chelmenſem, ope armatâ, Monachis nec quidquam obnitentibus Tynecum introduxerit, quis ignorat? neque hæc vis fuit, ubi à Monaſterijs vi agebatur. *Lib.24 fol. 554. Rer. Pol. Lib.7. fol. 238.*

XIV. Iamq; eo res proceſſerunt, ut abſque Regia nominatione ne Romæ quidem tam ſæcularia, quàm regularia beneficia impetrare liceat. Aſſertum ex Lipſio accipe. Et certe ſuperioribus, inquit, temporibus, [illegible]q; ad Sigiſmundi I. imperium, tantùm is mos in curia Rom: impetrandi beneficia, tam juris patronatûs Laicorum, quàm ſpiritualium invaluerat, ut etiam legibus à Sereniſſimis Regibus Alberto & Alexandro eo nomine promulgatis, vix, imò ne vix quidem prohiberi id protuerit. Prout videre eſt in ſtatutis regni. Donec tandem ſummo ſtudio ac labore Sigiſmundi I. id effectum eſt, quòd ex præſcripto indulti à Sede Apoſtolica, ſummoq; Pontifice Clemente VII. impetrati, nullus poſthac Corteſanus, quod idem eſt, in curia Rom. commorans, hujusmodi beneficia, quæ juris Regij fuerint, tum Laicorum, vel in menſibus ab eadem Sede Apoſtolica Eccleſiaſticis perſonis gratiosè conceſſis impetrare præſumat. Poſtmodùm ſtatuto ejuſdem Regis Cracoviæ lato anni 1540. confirmatum fuit, quæ in hujuſmodi Corteſanos contra præſcriptum indulti ſuperius recenſiti impetrantes, graviſſimæ pœnæ ſtatuuntur. Hucuſq; ille. *In Decat. quæſt. Public. qu. 9 num. 13. Sub verb. jurispatronatus.*

XV. Fulti beneplacito San. Sed. Apoſt: ſpiritualium & ſæcularium Ordinum ſtatus regni, reaſſumptis antiquioribus de Corteſanis ſtatutis, leges perpetuas condunt: Abbates nobiles ſunto. Reges ad Abbatias, benemeri-

LIIII tos

A. C. 1699 tos præsentato, Episcopi post fata Abbatum, Abbatias regunto, & à Rege præsentatos instituunto. Perspice constitutiones quæ tibi diserto & vernaculo sermone rem edisserent.

Anni 1550 *&* 1588. *&* 1607. XVI. Agebatur de abrogatione horum regni statutorum & legum in Synodis Provincialibus enixâ Abbatum & plebejorum Monachorum curâ; sed prisca consvetudo firma stetit & inconcussa, diplomatibus à Leone X. per Ioannem à Lasko, & ab Vrbano VII. per Erasmum Ciolek Regum nomine impetratis, omnes ilias de electionibus Abbatum & Plebejorum non constitutiones, sed potius cohortationes, seu melius consultationes & totum de electionibus titulum Lib. Constit: Provin. comprehensum, evacuavit.

XVII. Talis consvetudo etiam privilegia evacuat: uti expertus juris Episcopus Præmislien. Paulus Piasecius tradit. Sed maximè, inquit, circa ista privilegia advertendum est, an fuerint in usu, in loco ubi controvertitur. Si enim adesset consvetudo contraria, illa derogaret etiam talibus privilegijs; & esset tenenda.

In Praxi Episc. de privil. Regularis Par. 2. *c.* 3. *art.* 6. *numer.* 60.

XVIII. Cum impetrarentur à summis Pontificibus diplomata, cum conderentur statuta, & leges, cum laboraretur in Synodis, in æstu controversiarum: consvetudo immarcescibilis viguit. Abbates gente nobiles, à Regibus nominatos Abbatijs præfuisse, ipsis Monasteriorum cætibus sic volentibus. Electi cum scitu loci Ordinariorum prout lex lata. Pro veritate & in comprobationem relatorum, unicum Episcopatûs Posnaniensis stet Archivium, quanquam & Vladislaviense plura suppeditat, quæ subijcere hic fastidium vetat. Ab anno 1442. ad annum 1612. & infra ex nominatione Regia, & intimatione Episcoporum Abbates electos fuisse constat. Namq; anno præmemorato die 28. Decembris Nicolaus Abbas Lubinen: in manus Andreæ Episcopi Posnaniensis Abbatiam resignavit, & de novo Abbate provideri postulavit. Anno 1552. Petrus Kamienski Bledzeviensis, & Ioannes Bielecki, cum consensu Benedicti Izbinski Episcopi. Anno 1558. Stanislaus Wierzbinski Paradisien: cum consensu Czarnkovij, & anno 1560. Ioannes Wegorzewski Præmetensis. Anno 1570. Lucas Koscielecki Lubinensis, cum consensu Konarij Episcopi. Anno 1577. Ioannes Bronikowski. Anno 1579. Andreas Koscielecki. Anno 1594. Sebastianus Grabowiecki Biedzieviensis, cum consensu Lucæ Koscielecki. Anno 1597. Ioannes Brzeznicki Præmetensis. Anno 1604. Iacobus Lempicki Lubinensis, & Christophorus Karsnicki, cum consensu Goslieij. Anno 1607. Stephanus Charbicki Præmetensis. Ioannes Dłuski Bledzeviensis Abbates, ex nominatione Regia electi, & constituti, usque ad constitutionem hoc eodem anno 1607. latam, finaliter ac postmodum successivè instituti & introducti fuêre. Ita res, priscâ consvetudine & legibus firmata obtinuit, & hodie etiamnum tenet.

XIX. Scis? quibus sedes Episcopales, & curules Senatorios designarit In Polonia, Leo X. in Bulla Provinciali Lib. 1. Constit: Synod. inserta & recepta. Qui, inquit, consilio, verbo, authoritate, & exemplo præsint. Pari passu Abbates cæteriq; Prælati sæculares, cum in procerum consensu censoriam dignitatem, & Vicariam Regis potestatem, sub judicijs tribunalitijs gerunt, generis prosapiâ, pares sint, est necesse.

XX. Quamobrem constitutiones illæ seu potius consultationes de electionibus Abbatum evanidæ, antiquatæ, nunquam ad usum aut in praxim reductæ, in desvetudinem abierunt, prout ex posterioribus constitutionibus patet. De Abbatijs vacantibus. De præsidentia electionum, non absq; Regis nominatione intimandarum & peragendarum. De judicibus tribunalis regni. De interessentia Episcoporum comitijs, à quibus illæ vetustiores suffocatæ, & ut gliscenti obviaretur hæresi ab Episcopis ævi subsequentis sublatæ.

XXI. Neque corruptela dici potest illa consvetudo, quàm sana ratio conservandæ

servandæ

servandæ Religionis Catholicæ, & totius Reip. integritatis asserendæ invexit. Cùm non aliter Hæreticis & Schismaticis in regno præpotentibus resisti, bona munificâ Principum manu & procerum liberalitate collata ab invasionibus defendi, à licentia & direptione militari protegi, ab oneribus bellicis vindicari, immunitatem locis sacris, & personis Ecclesiasticis servientem inconcussam servari, extremis Ecclesiæ & Reipublicæ casibus subveniri potuerit, nisi ut sangvine præpotentes, cognationibus validi, opulenti opulentum tuerentur patrimonium Christi. A.C.1699

XXII. Ius patronatûs res spiritualis, secularibus personis ab Ecclesia Dei concessa non aliam ob causam, nisi ut egestate pressis subveniretur Patronis. Crediderim morale fuisse ultra lucrum animæ, cuiq; Abbatiarum Fundatori; ut fatiscentes familiæ amplo & copioso reditu, earundem relevarentur. Et nobilium surculi eruditionis & literaturæ subsidijs utilitati Reipub. succreturi expoliantur; idonei postmodum togâ sagóq; bellisq; gerendis. Adverte verba. Statuti Tit. spiritualis. Cùm magna pars, inquit, Reipubl. nostræ in ordine & statu Ecclesiastico consistat. Ecclesiæq; regni nostri, per Antecessores nostros, sint ampliter dotatæ: cùm ad divinum cultum peragendum & manu tenendum, tum etiam ad viros literatos, & idoneos, maximè verò nobiles promovendos, quorum pauci essent quibus & animus, vel facultas esset ad literas incumbendi & alia studia per quæ emergitur sectandi, nisi bona Ecclesiastica, non solùm facultatem vivendi, sed etiam opem multis se & suos sublevandi præstarent. Unde nobilitas regni, quæ potissima est istius regni portio, & cujus domus & familiæ partim multiplicatione prolis, partim etiam alijs eventibus plerumq; extenuari solent, præcipuum habeat status & provectionis suæ subsidium & adjumentum: ac cum successu temporis multi indigni homines varijs artibus & præsertim Romanis impetrationibus, sese ad Sacerdotia ingererent, ac illa viris dignis & idoneis præriperent; Antecessores nostri multiplicibus statutis, & pœnis gravissimis collationes suas, & subditorũ suorũ secularium, asseruerunt ac defenderũt.

XXIII. Mixtus est in regno Poloniæ Reip. status, longè diversa ab alijs Rebuspub. facie. Subsellia in senatu, & in judicijs regni tribunalitijs, spirituales primi cœpere, & ubi desunt, multa desunt. In ea dignitate, pro dignitate, quâ ratione munijs sufficerent cum æquos, famulitium, supellectilem, comeatum censere, sumptibus quotidianis exhauriri, curis in publicũ impensis, domestica deserere, alijs inserviendo consumi, aliorumq; officio sibi officere, extra se ipsum vivere, pene sint adstricti

XXIV. Si privatis & proletarijs Abbatiæ atque aliæ prælaturæ cederent, senatum minorari, tribunal regni attenuari, aulam deseri cernerem9. Sic fraudaretur Cancellarius Ecclesiasticus & alter Majestatis Reginalis, Secretarius magnus, Referendarius regni, Notarius Thesauri, Secretarij, Cõmissarij, judices Parlamentarij, Assessores judiciorum, residentes, in exteris, & alij Curiales intimi, in obsequio Regis & Reip. attritis Patrimonijs, omni spe præmij, & adminiculi excluderentur. Senatûs consiliarijs, Rex Ministris, Tribunal judicibus, Subsellia Assessoribus diminuta, pristino splendore exuerentur.

XXV. Episcopi tenuiores angustâ re domi, foris in publicum prodire, consilia opportuna subtrahere, residentiam ad latus Regis lege cautam omittere. Particulares & Generales Conventus, ad quos sub pœna mille marcarum per constitutionem ultimæ Synodi Węzykovianæ à summo Pontifice Urbano VIII. approbatæ irrogatâ, venire tenentur; refugere, nullius esse usus publici cogerentur. Ita Religio, Ecclesia, Reip. administratio, consultationes in publicum, bona spiritualium, familiarũ decus periclitarentur.

XXVI. Regis Majestati quantùm decederet, adempta collatione Abbati-

A.C.1699 rum & Episcopatus sequerentur. Cæterùm Parochialibus beneficijs vigore gratiarum delatis ad locorum ordinarios, nihil residui Regibus præter sæculares vacantias, quæ pravo exemplo per Palatinatus electionem expeterent, relinqueretur. Potior Commissarij ordinis regularis munificentia foret, qui Abbatias pro arbitrio dispensaret. Secretarius (ut vocant) Provinciæ designaret. Illa justitiæ distributivæ amplitudo, quâ Principes Europæ Rex Poloniæ superabat, evanesceret.

XXVII. Statuta regni hoc in passu dant rationes latæ legis. Ubi igitur ratio quæ est mens & anima legis locum habuit, ibi habet locum legis dispositio etiamsi esset contra jus commune. Hoc legistarum placitum eruditè illustrat insignis jure consultus, Aloysius Riccius Neap. in Prax. Rer. quotid. Respubl. 452. Antiqu. edi.

Verb. Abbas & verb. spiritualis.

XXVIII. Prisco illo ævo Electiones Monachorum viguisse non ambigitur. Cum à primordijs Christianæ Religionis Archiepiscopatus, Episcopatus, Abbatias, Itali, Galli, Alemanni, gubernarent: Fidei mysteriorum & politioris literaturæ callidiores Polonis: quibus, ut antea ipsismet simplicitas rudis antefuit. Pariter & in Civilibus jura Teutonica, Saxonica, Magdeburgensia invecta, & cuiq; potiori Civitati Germani Præsides, Consulesq; erant. Acta quoq; publica linguâ Flamengâ scribebantur. Ævo politiore, & cum externi insolescerent, vel partis abuterentur; Respub. correxit seipsam, ambitus externorum repressit, Classes Ordinum in Senatorium, Equestrem & Plebejum divisit, leges tulit, quæ futura respiciunt non præterita, Hinc Plebeji manere in sua classe jussi. Nam spiritualis Nobilis tantùm est (ut vocant legistæ) fictione juris.

XXIX. Plebeji Abbates ignaviâ diffluebant & divitijs. Alemanni proximâ labe Lutheranismi aspersi, aut in sacris nutantes bona Abbatiarum emungebant & discerpebant. Reditus opimi extra fines efferebantur. Quidquid quæsitum sibi ad privatos usus intuitu Monasteriorum vetitâ testandi facultate acquirebatur. Quâ re Antistitum Concilium sub Gamraro cognita statuit Provinciale edictum. Cùm pleriq;, ait, Abbates Præpositi & Abbatissæ, villas & bona Monasteriorum suorum, & juris patronatûs Ecclesiarum hactenùs alienarunt, &c. Decernit hæc Synodus, ut DD. Episcopi Monitoria contra tales Abbates &c. decernant. Ex quo legem illam plurimum proficuam. Post Abbatis vel Præpositi Regularis Loci Ordinarij bonum ordinem Monasteriorum curent, Proventibus in potestate Monachorum relictis. Electionem verò Episcopi morte defuncti Abbatis significatâ, quam primùm indicant, de eoq; cum Rege communicent, & consuetudinem veterem observent. Electum competenter Regi significent, à Rege præsentatum instituant. Legem inquam illam non aspernati, observant; & in usu etiamnum hodie habent. Recurre ad Constitutiones Regni 1550 & 1588.

XXX. Palàm obscurioris conditionis Clerici, & alij Presbyteri, è cætu Illustrium Virorum ab Episcopis amoti, cùm Ecclesiarum Cathedralium Statuta conderent approbarentq;: De non recipiendis Plebejis inter Canonicos, ex quibus creantur Episcopi & Abbates, indicant qui & quales Abbatijs gubernandis designantur.

XXXI. Collocatum etiam jus patronatûs Principum inter Regalia, & de non alienandis Reges Sacramento obstricti. Etsi quis illud usurpare præsumpserit infamem lex dixit, & bonis publicatis proscriptum. Uti statutum Regni fusiùs loquitur verb. Jus patronatûs.

XXXII. Cum Regalia Principibus Regibusque sit moris facto propugnare non jure, dedecet Majestatem Regiam de juribus suæ collationis

tionis litigare. A Rege Batoreo Demetrius Sulikovius, ut refert. Hei- *A.C.1699*
densteinius sup. cit. Romam missus intentus in conatus eos jussus esse, maxime si in judicio rotæ, aliquid susciperetur. *Ne in controversiam ullam Rex descenderet.*

XXXIII. Lex jubet non disputat. Rex ablegat ad Electiones Abbatum Nuncios & scribit, ut eligatis hunc & non alium. Ab immemorabili stylû hunc curia Rom. Suscipit, cui nunquam Religiosi sese opposuerunt.

XXXIV. Jus patronatûs Principum, Magnatum, vel alicujus universitatis seu familiæ, quæ plurimùm pollet authoritate inquit Piasecius: *Patr. 2.*
Præsumitur potius ex usurpatione, præsertim in locis in quibus similes *Piaz.Epis.*
personæ exercent jurisdictionem, quæ tamen usurpationes firmant jus *c.5.art.1.*
patronatus privatorum, quantò magis Regnantium. *numero 40*

XXXV. Claret jus patronatus Regium & Abbatiarum collatio Regum *Erom. 30*
Polon. etiam apud exteros. Libro cui titulus Breviarium Orbis hodie im- *fol. 746.*
perantis. Quærit Author. Quænā potest solus Rex in Polonia? Solus Rex respondet, potest Magistratus, tum Sacros, tum Civiles constituere. Magistratus sacri, quos Rex solus constituit sunt Episcopi & Abbates, quos tamē non ex pacto solùm, sed ipso jure quoq; constituit: a eoq; in hac re Rex Poloniæ ipsos Germaniæ Imperatores vincit (ut ibi Germanus scriptor loquitur) sed & Severinus de Monzabano Neotericus hæc habet: Rex Poloniæ ipse Episcopos, & Abbates nominat, Palatinos, Mareschalcos, & Cancellarios, Thesaurarios, Ducesq; Militiæ creat. Reditus Coronæ dispensat & Præfecturas distribuit: Deniq; universos Reip: honores prout ipsi placet confert habetq; omnes in manu remunerandi, beneficioq; afficiendi, quoscunq; voluerit modos.

XXXVI. Non est Regum potestatis quidquam de jure patronatûs demittere, cum per Pacta Conventa specificè juret: Se Regalia non alienaturum, quin imò defensurum. Neque Ordines Regni aliter Regem eligunt. Ac præcipuè Seren: Regi feliciter nuper Electo, & Coronato Pactis juratis, id præscriptum est.

XXXVII. Norunt Catholici Europæ Monarchæ, nunquam Concilio *Loc.sup.cit.*
Tridentino id mentis fuisse, juri patronatûs Regum & Principum dero- *n 11. & 12.*
gare, uti deducit Piasecius. Illæ verò dispositiones Sac: Concil. Trident. *Discep. Fo-*
ut Regulares Personæ ejusdem ordinis professæ Abbatijs præficiantur, *ren c 123.n.*
& si quæ sunt aliæ: Consultivas tantùm esse docet Celeberrimus Juris Do- *12 adstipu-*
ctor Stephan. Gratian. Et vigere tantùm ubi Regum collationes non in- *lantibq sibi*
terveniunt. Secus aliter: ut in Regno Poloniæ, Hispaniæ, Galliæ, ubi *multis DD.*
merentes in aula hæc præmia sumunt. Imò sæpè contingit plures Abba- *Differ. pro*
tias uni accumulari. Hattonem Archiepiscopum Moguntinum 12. Abba- *Moguntin.*
tijs à Regibus Germaniæ præfectum fuisse, longè retrò anteactis tempo- *pag. 66*
ribus adfert Conring. Ut in Gallia recentiores Rischelium & Mazzarinum omittam.

XXXVIII. Sicut æqualitas, ita respectus vicinorum Principum observatu non incongruum suadet, ut Rex jurium patronatûs, quæ sunt Communia Principibus tenacior sit: ne tenuiori lenitate Imperatoris & Hispaniæ Regis exemplo, occasionem præjudicij pariat, illudq; patiatur.

XXXIX. Periculosa res est Principibus incuria jurium Majestatis aut lapsus, Henricus V. à Synodo Rhemensi excommunicatus instigante, Calixto II. Pacis obtinendæ gratiæ Vormatiæ juri constituendi Episcopos palàm renunciare coactus est. Donec Sæculo XIV. suborto inter tres Pontifices schismate: cum res Ecclesiæ fluctuant, Germaniæ Clerus libertati pristinæ consuluit, Episcoporum Electione ad Canonicos redeunte, jus

*A.C.*1699 investituræ Cæsaribus, circa Curiam Romanam, Confirmatio mansit. De Stat: Imper. Germ. superius allegat. Severin de Monzabano.

XL. Probabile fuit Fastorum Polon. scriptori Cromero & Religiosissimo Antistiti. Et prima Religionum instituta observare, eum dicit libr. 2. Polon. Descript. Abbatum & Præpositorum eligendorum jus Collegia Monachorum hactenus retinuêre, sed jam vix retinent ab Episcopis primum, deinde à Regibus etiā labefactatū & violatū. Et probabile eidē fuit utilitati Ecclesiæ necessitatiq; Reip. prospicere, quando concludit: Ad Electionem quidem certè Regius assensus & Episcopi authoritas accedat oportet.

XLI. Vim sibi illatam fuisse & esse passim in vulgus spargunt regulares. Felix, prospera, fortunata vis Monasterijs pene cælitus delapsa, Regem prout à primordijs fundatorem, adepti sunt Patronum habere, Collatorem, Protectorem. Abbates nancisci illustres magnatum filios, negotiorum Reip. gnaros, sublimi Regis judicio [illegible]tos, qui in Curia negotijs non otijs immersi, diu noctúque pro immunitate Ecclesiæ, libertate Patriæ, dignitate Reip. ministerio Regis insudantes in conspectu Principum piè, sobriè, castè, vivere didicerunt. Remoti externi, vicinæ Germaniæ peste hæresum afflati, & à gubernaculis abstinere jussi, ignari, rudes, Patrimonium Christi dissipantes. Probè disposita munia, fratres psallere, Abbates qui regimini nati & magis idonei regere & gubernare constituti.

XLII. Rex Patronus & Collator perpetuus, & immemorabilis. Nam sicut Episcopi in Provincijs Poloniæ habent jus præscriptum Abbates instituendi. Administratorem vacantibus Abbatijs dandi, electionibus præsidendi (ut affirmat Piasecius Abbas olim Claræ Tumbæ) meritò dicendus Baldus Polonus. Ita Rex nominandi seu præsentandi jus inter jura Majestatis cen-

Par. 1. c. 3. art. 6. n. 70 situm possedit & possidet præscriptione tanti temporis, cujus initij memoria non exstat.

XLIII. Tanto tempore quæsita Iura patronatûs Regibus Sedes Apostolica approbavit, & hodie etiamnum approbat, nominatis à Regibus literas provisionis impertiendo. Scribit alicubi Cromerus: ante ætatem inquit nostram, Erasmus Ciolek apud Pontificem Priorum Sacerdotiorum indulgentias in potestatem Regis redegit. Non piget exscribere, ut supra innuimꝰ quæ Stanislaus Lubienski scriptor & Antistes integerrimꝰ adnotavit, ut constet de continuo beneplacito summorum Pontificum. Andreæ inquit Batoreo Cardinali Episcopo Varmiensi loco Episcopatûs Crac: (quem contulerat Georgio Radzivilo, Cardinali Episcopo Vilnen. Sigismundus III. Rex, & promisisset antea Batoreo) Abbatiam adjunxit Czerwenen. ad quam cū in Sveciam iret, anno millesimo quingentesimo nonagesimo tertio mense Augusto divertit, cum Archiepiscopo Karnkovio, & Episcopo Plocen. Baranovio, ut illius Abbatiæ possessionem traderet Cardinali Batoreo; quod quidem Rege præsente factum fuit, multùm renitentibus Monachis superesse adhuc Abbatem clamitantibus, & jura liberè eligendi Abbatis appellantibꝰ. Sed frustra: nam Germanicus Malaspina Nuntius Apostolicus ostendit, id summi Pontificis voluntate fieri. Ni parerent præsens illis anathema interminaturus. Oper. posthum. part. 1. n. 8. Non tantùm hæc rata habebant summi Pontifices, sed ipsi etiam jura patronatûs Regibus tribuebant asserebantque. Monachi Andrejovienses in vita B. Kadłubkonis, quam luci dederunt, ipsi fatentur, Bartholomæo Powsinio Referendario Curiæ Rom. ad commendationem Clementis VIII. Abbatiam hanc à Rege collatam fuisse, ut infra patebit.

XLIV. Sicut in Germania Capitulis electio, Cæsari investitura, Curiæ Rom. confirmatio competit, Ita in Polonia Regi nominatio, Curiæ Rom. confirmatio pene ex compactatis, seu ut vocant concordatis Privilegio Cle-

mentis

mentis VII. quod incipit. Cum singularem. Ubi dicit. Quod coadjutoriæ *A.C.*1699 ingressus & accessus ad beneficia usurpari non potest, nisi etiam ipsius Sigismundi, & pro tempore existentis Poloniæ Regis & loci ordinarij, ac Capituli illius Ecclesiæ in qua beneficium hujusmodi fuerit, ad id expressus accesserit assensus.

XLV. Regis nominatione Abbatijs præfecti pro gloria Regij nominis semper enituntur correspondere suæ existimationi. Exinde ipsorum munificentiâ Ecclesiæ Dei, & Monasterijs multa bona fluunt. Advertit has utilitates famosus nostri temporis moralium Scriptor ex ipso Cisterciensi ordine Ioannes Caramuel Episcopus Metiensis Suffraganeus Moguntinus, qui in Theologia regulari scribens de Abbatiarum Commendatarijs, utilius ipsis Abbatias collocari censet & ex multis & ponderosis rationibus, utiliores esse demonstrat Episcopos commendatarios, quàm Abbates formales.

XLVI. Jus patronatus Regium nemini obicem ponit assequendæ dignitatis, & præmiorum pro meritis; quin imò tramitem monstrat. Rex virtutum & ingeniorum supremus Arbiter: ita collationem suam temperat cum instituto Regulari, ut non implicet provehi Regularem Professum, dummodo sit utilis, & publico bono accommodatus.

XLVII. Iniquum foret de injuria prætextu jurium Majestatis queri ab his, qui ultrò legem tulerunt in se ipsos, nos inquiunt ejusmodi Abbatis electionem intimare & notificare spondemus, & præsentibus pollicemur, ac etiam a Serenitate & Successoribꝰ legitimis votum petere, & consensum gratiosum postulare & impetrare Stat: Reg. verb. Abbas. Hanc talem sponsionem & suam suarumq; Abbatiarum cum juribus Regiæ Majestati ultroneam subjectionem, re ipsa facto & secuto pluries effectu, in realem & actualem ipsimet Monachi deduxerunt executionem. Cum non tantùm à Regibus Abbates sibi dari, conferri, & destinari peterent, sed quòd cardo rei est è gremio suî electos exturbarent, & possessione Abbatiarum dejicerent, quibus depulsis & submotis à Majestate Regia præsentatos dari sibi & substitui multifariè supplicarent. Ita Petro à Lwowek per Commissarios Benedicti Izbinski Episcopi Posnaniensis Abbatia Blodzoviensi detruso, à Rege datus & præsentatus Petrus Kaminski suffectus est. Adamus & Ioannes Colonienses potestate Episcopi loci & Regis mandato, de Abbatia Obrensi detrusi locum dederunt obtinendæ illius, Abbatiæ Ioanni Bielecki, per Majestatem Regiam præsentato & pariter dato. Nec dispari ratione Ioannes Węgorzewski amoto & privato, Stephano Siemienski ad Præmetensem Abbatiam à Rege substitutus est. Goslavium ex Paradisiensi Abbatia, Czarlinium ex Peplinensi ipsi Monachi è medio suî lectos & creatos depulerunt, & à Regia Majestate in locum ipsorum substituendos dari sibi alios petierunt postularuntque.

XLVIII. Ab anno 1460 quo hæc agebantur, & retro ante ut supra patuit singulari 18. Rege possessionem continuante Monasteria, nihil gravaminis commihiscebantur Abbatibus ad nominationem Regiam, longa nec interrupta serie succedentibus.

XLIX. Non potest igitur Rex & Respublica stante beneplacito Sedis Apostolicæ, & præhabita confirmatione præinsertorum possessioni suæ præjudicare, & Regalia alienare. Neque nocivâ dissimulatione ac conniventia culpabili concedere Monasterijs ad amissa regressum.

L. Proinde frustra imò temere petulanti impulsu, pessimo exemplo, ausu damnabili nuper duo monasteria Cisterciensium in Polonia, Andrejoviense & Coronoviense, quæ & Hebdoviense secutum, electionem absque præsentatione Regia attentarunt. Frustra synopses Privilegiorum peremptorias jurium typis mandari & imprimi fecerunt, & Andrejoviense quidem

A.C.1699 dem Monasterium consensu Vladislai II. Principis Poloniæ à Ianico Archiepiscopo Gnesnensi fundatum centenariâ post præscriptione à commendatarijs Regum nominatione præhabitâ tentum: contra stimulum calcitrat. Cum fateatur in vita B. Vincentij Kadłubkonis à se edita, incipiendo à Stanislao Białobrzeicio Abbate quatuor continuo subsequentes Administratores dictæ Abbatiæ, quibus tres alij successerunt, à Regibus præsentatos & datos fuisse. Ita enim ediderunt & edisserunt pag. 62. quando enumerant Abbates Vigesimus septimus Stanislaus Białobrzeski, opera fratris sui Martini Białobrzeski Abbatis Claræ Tumbæ per Regiam Majestatem promotus, & hic ultimus jam fuit Abbas Andrejoviensis, ab ejus enim obitu commendatarij cœperunt esse. Primusq; Commendatarius fuit S.anislaus Rescius Canonicus Varmiensis & Decanus Varsaviensis per Serenissimum Stephanum Regem datus, qui Nuntius Neapoli mansit. II. Commendatarius Abbatiæ Andrejoviensis fuit Bartholomæus Powsinski per summum Pontificē Clementem VIII. Serenissimo Regi Sigismundo III. commendatus. Tertius Commendatarius Adamus Makowski, qui itidem Neapoli Nuntius mansit. IV. Reverendissimus Remigius Koniecpolski Episcopus Chełmensis, qui ossa B. Vincentij Kadłubkonis An. verb. Incar. 1633. sublevavit &c. Pariter & Monasterium Coronoviense per Vislaum Episcopum Vladislaviensem ex bonis Comitis Bogusza consensu Casimiri Ducis Cujaviæ decreto in juvene (ut scribit) Vladislavia die 10. Novembris 1262. interposito, fundatum: cristas erigit. Cum ab anno 1599. præsertim morte Laurentij Zalinski per præsentatos Regios tentum fuerit. Frustra privilegium Serenissimi Ioannis Casimiri hæc eadem Monasteria jactant, Regalia insciâ Rep. alienans, ambitu privato obtentum, & surreptitie emanatum, atque revocari jussum, quin imò per Serenissimum Regem Michaëlem ad consvetudines & jus cōmune reductum, cui jam expresse collatâ Abbatiâ Vachocensi Lezenio præjudicatum. Nonne in confesso est hodiernum Commissarium Religionis Cistercienlis per Poloniam Zapolscium, post fata Dönhoffy literis petijsse Regem suppliciter, ut dictæ Abbatiæ Andrejoviensi de successore provideatur. Potius mancipati servitio Divino enitantur, quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo reddi.

SERIES ABBATUM.

Qui nostrâ Patrumq; nostrorum memoriâ ex præsentatione, & nominatione Regia successivè Abbates processerunt.

Anno 1585. Christoph. Klinski. Grodnæ Nominatus à Rege Abbas Peplin.

Anno 1599. Nicolaus Kostka, Canonicus Culmensis Abbas Peplinensis.

Anno 1600. Stanislaus Makowiecki Canonicus Varmiensis, post mortem Laurentij Zalinski Abbas Coronoviensis.

Anno 1601. Joannes Krzycki, Secretarius Regius Abbas Coronoviensis.

Anno 1608. Eustachius Wołowicz, Episcopus Vilnensis Abbas Lubinensis.

Anno 1611. Daniel Domaracki, Abbas Paradisiensis.

Anno 1612. Nowodworski, Abbas Præmetensis.

Anno 1633. Jacobus Piasecki, Archidiaconus Vladislaviensis per viam Coadjutoriæ Abbas Coronoviensis.

Anno 1642. Nicolaus Sulgostowski, Canon: Gnesnen. Abbas Præmetensis.

Anno 1645. Sigismundus Sulinski, Canonicus Gnesn. Abbas Præmetensis.

Anno 1652. Nicolaus Krosnowski, post mortem Piasecij Abbas Coronoviensis quem secutus Carolus Czołanski.

Anno 1664. Petrus Dębinski, Abbas Coronoviensis.

Anno 1660. Leonardus Rębowski, post mortem Felicis Kos Abbas Peplin.

BLEN-

RECENTIORI MEMORIA.

Andreas Leſczynſki, Abbas Præmetenſis Archiepiſcopus Gneſnenſis.
Nicolaus Prazmowſki, Abbas Sieciechovienſis Archiepiſcopus Gneſnenſis.
Staniſlaus Grochowſki, Abbas Sieciechovienſis Archiepiſc: Leopolienſis.
Joannes Tarnowſki, Abbas Claræ Tumbæ Archiepiſcopus Leopolienſis.
Joannes Prochnicki, Abbas Sieciechovienſis Archiepiſcopus Leopolienſis.
Princeps Carolus Abbas Czervenenſis Epiſcopus Płocenſis.
Albertus Gniewoſz Abbas Copriunicenſis Epiſcopus Vladiſlavienſis.
Andreas Gembicki, Abbas Tremeſnenſis Epiſcopus Luceorienſis.
Thomas Leżenſki, Abbas Wachocenſis Epiſcopus Luceorienſis.
Paulus Piaſecki, Abbas Claræ Tumbæ Epiſcopus Præmiſlienſis.
Joannes Stempkowſki, Abbas Hebdovienſis Epiſcopus Camenecenſis.
Joannes Sokołowſki, Abbas Tremeſnenſis Epiſcopus Kijovienſis.
Sigiſmundis Czyżewſki, Abbas Paradiſienſis Epiſcopus Camenecenſis.
Joannes Czarnecki, Abbas Czervenenſis Epiſcopus Camenecenſis.
Staniſlaus Pſtrokonſki, Abbas Tynenſis Epiſcopus Chełmenſis.
Remigius Koniecpolſki, Abbas Andrejovienſis Epiſcopus Chełmenſis.
Joannes Rożycki, Abbas Mogilnicenſis Epiſcopus Chełmenſis.
Otto Schonnig, Abbas Sulejovienſis Epiſcopus Vendenſis.
Lucas Radoſzewſki, Abbas ſanctæ Crucis Epiſcopus Kijovienſis.
Staniſlaus Trzebinſki, Abbas Andrejovienſis Epiſcopus Præmiſlienſis.
Andreas Miaſkowſki, Abbas Tremeſnenſis Secretarius Magnus.
Joannes Lipſki, Abbas Vachocenſis Referendarius Regni.
Martinus Starczewſki, Abbas Tremeſnenſis Referendarius Regni.
Joannes Firli Abbas Tinecenſis Referendarius Regni.
Nicolaus Ruſzkowſki Cuſtos Varſavienſis Abbas Paradiſienſis.
Staniſlaus Rumiſzewſki Secretarius Regius Abbas Paradiſienſis.
Nicolaus Wierzbowſki Secretarius Regius Abbas Paradiſienſis.
Staniſlaus Mąkowſki, Legatus in Haſpanias Abbas Lubinenſis.
Jacobus Lopiecki Secretarius Regius Abbas Lubinenſis.
Staniſlaus Kiſzewſki Secretarius Regius Abbas Lubinenſis.
Joannes Bronikowſki Canonicus Poſnanienſis Abbas Bledzovienſis.
Staniſlaus Oſtrowſki Secretarius Regius Abbas Vachocenſis.
Staniſlaus Komorowſki, Regens Cancellariæ Regni Abbas Vachocenſis
Joannes Goſtomſki Secretarius Regius Abbas Vachocenſis.
Alexander Dönhoff, Secretarius Regius Abbas Andrejovienſis.
Felix Mietlicki, Archidiaconus Poſnanienſis Abbas Vitovienſis.
Staniſlaus Miełoſzewſki, Secretarius Regius Abbas Tremeſnenſis.
Joannes Kozielſki, Secretarius Regius Abbas Vagrovecenſis.
Joannes Chrzonowſki, Secretarius Regius Abbas Vagrovecenſis.
Joannes Dunin Secretarius Regius Abbas Obrenſis.
Adamus Trebnicz Secretarius Regius Abbas Olivenſis.
Staniſlaus Sierakowſki, Secretarius Regius Abbas ſanctæ Crucis.
Joannes Sierakowſki Secretarius Regius Abbas ſanctæ Crucis.
Joannes Kęſowſki, Secretarius Regius Abbas Olivenſis.
Staniſlaus Płaza Secretarius Regius Abbas Vitovienſis.
Joannes Reſzka Secretarius Regius Abbas Peplinenſis.

ABBATES SUPERSTITES.

Celſiſſimus Princeps Illuſtriſſimus Andreas Olſzowſki Abbas Andrejovienſis modernus Primas Regni.

Mmmmm Illu-

*A.C.*1699 Illuſtriſſimus Andreas Trzebicki, Abbas Czervenſis modernus Epiſ: Cracov.
Illuſt: Stephanus Wierzbowſki, Abbas Paradiſienſis modernus Ep: Poſnan.
Illuſt: Stephanus Wydżga, Abbas Sieciechovienſis modernus Epiſc: Varm
Illuſt: Staniſlaus Sarnowſki, Abbas Sulejovienſ. modernus Epiſc: Præmiſl.
Illuſtriſſimus Franciſcus Prazmoſki, Abbas Sieciechov: Secretarius Magnus.
Illuſtriſſimus Joannes Małachowſki, Abbas in Magilno Referend: Regni.
Reverendiſſimus Caſimirus Sczuka, Abbas Paradiſienſis Præpoſitus Varſav.
Reverendiſſimꝰ Joannes Leſczynſki, Abbas Czervenſis Præpoſitus Lovicen.
Excellentiſſimus Hieronymus Lubomirſki, Maltenſis Abbas Tinecenſis.
Reverendiſſimus Sbigneus Oſolinſki, Abbas Copriunicenſis.
Reverendiſſimus Caſimirus Opalinſki, Abbas Bledzovienſis.
Reverendiſſimus Chryſoſtomus Gninſki, Abbas Vągrovecenſis.
Reverendiſſimus Staniſlaus Miaſkowſki, Abbas Obrenſis.
Reverendiſſimus Mathias Miaſkowſki, Abbas Tremeſnenſis.
Reverendiſſimus Joannes Goſki, Abbas ſanctæ Crucis.
Reverendiſſimus Carolus Loknicki, Abbas Olivenſis.
Reverendiſſimus Chriſtophorus Zegocki, Præmetenſis.
Reverendiſſimus Alexander Wolff, Abbas Peplinenſis.
Reverendiſſimus Ignatius Gninſki, Abbas Coronovienſis.
Reverend. Joannes Zapolſki Cōmiſſarius Ord: Ciſtercienſis Abbas Landenſis.

QUÆSTIO DE TRACTATU CUM NUNTIO.

An expediat ut Sacra Regia Majeſtas, aliquam tractationem faciat cum Illuſt. Nuntio Apoſtolico, ſeu verius in perſona ejuſdem cum Curia Romana, ſuper jure patronatûs ſeu nominationis Regiæ ad omnia tam majora quàm minora ſæcularia Regularia beneficia in Regno Poloniæ & M. D. Litvaniæ.

Pro reſponſione Negativa inprimis pono fundamenta ex jure communi.

1. Rex in ſuo Regno, nominandi, ſeu præſentandi, ad quævis beneficia Eccleſiaſtica habet fundatam intentionem in jure communi. C. quod ſicut de Elect.

2. Jura Canonica omnibus, qui vel fundum, vel dotem Eccleſijs dederint, vel eaſdem erexerint, gratificantur, conceſsâ juris patronatûs prærogativa in Eccleſijs ijſdem. Ex communi & c. de jure patr.

3. Concilium Tridentinum ſeſſ. c. 19. quartum modum acquirendi jus patronatûs aſſignat, per præſcriptionem temporis immemorabilis vel à lege præfiniti.

4. Idem Concilium ibidem, reprobat quoſcunq; alios modos probandi jus patronatûs, ſed ab hoc excipit ſupremos Principes, jura imperij in ſuis Dominijs habentes.

5. Idem Concilium ibidem ſtante etiam uſurpationis præſumptione, firmat jus patronatûs præſentationibus, 50 annorum ſpatio continuatis.

6. Poſſeſſione pacifica etiam 30 annorum purgatur mala fides & inducitur bona, ex Piaſ. in praxi, p. 2, c. 5. art. 1. n. 39.

7. Poſſeſſione immemorabili, ſeu quolibet meliori titulo ad præſentandum allegato, aſſerenti contrarium, onus incumbit probandi idem ibid.

8. Poſſeſſio præſentandi quæritur etiam per unum actum ſeqvuto effectu Navar. de jure patr. Conſ. 3. n. 4. ex c. Conſultationis de jure patr.

9. Poſſeſſionis magnum eſt cōmodum: illi inſiſtendum ante omnia, nec facile ad petitorium deſcendendum, ex communi pragmatica.

10. Juris

10. Juris Patronatûs Regum beneficia etiamsi vacaverint in Curia Romana non derogat ijs Papa sine Regis consensu; Rebuff ibi tertia pars signaturæ n. 62. *A.C.1699*

11. Juri patronatus Regum nunquam derogat Papa. Rebuff. ibidem.

12. Contractus ligat Principem. Rebuff. in præfat ad Libr. de collat. in versu, contrarium credo.

13 Concordata vim pacti, contractûs ac statuti habent, quod textus eorundem dicit.

14. Successor non potest revocare contractum Antecessoris. Ibidem Rebuff. versu idem dicit.

15. Tantò magis si sit contractus, initus sub nomine dignitatis, ut in concordatis inter Papam & Sedem Apostolicam, & inter Papam & Successores ejus seu Regnum.

16. Privilegium alicui concessum, contrario usu seu consvetudine tollitur Pias. par: 2. c. 3. ar. 6. n. 60.

17. Statuta locorum particularia, justis rationibus firmata juri communi, est communis.

18. Regalia quomodo asserenda sint, penes Regis arbitrium esto.

19. Successor censetur una persona cum Prædecessore, auth. de jure. jur. amoven: præst: coll: 2.

PRO EADEM RESPONSIONE AFFIRMATIVA PONO FUNDAMENTA EX JURE SPECIALI.

1. Serenissimi Reges Poloniæ beneficia Ecclesiastica in Regno, aut ipsi fundarunt, aut in fundationem pro supremo jure sui Dominij consenserunt. Pro ut facile colligitur, vel ex ipsis inscriptionibus censuum, quibus nullus onerare bona sua poterat propria, absque consensu Regio usque ad Sigismundum Augustum. Quis igitur dispositioni juris com: innixus de eorum jure nominandi seu patronatûs ad beneficia Ecclesiastica hujus regni dubitet. n. 2. Præsertim quod ex præscripto statutorum regni Poloniæ Tit. de jure patronatûs anno 1510. Ubi specialis mentio inprivilegio seu inscriptione facta non est de jure patronatus, juri Regio reservatum esse, cognoscitur. Quod valde est notandum: hoc enim adversa pars, pro Achille statuit, dum in erectionibus seu dotationibus (quæ hic privilegia vocantur) non esse reservatum jus patronatûs asserit. Verùm hæc lex sternit hunc Achillem; ita ut per eam non solùm eorum monasteriorum, quæ à Regibꝰ sed etiam quæ ab illorum Baronibus sunt fundata (dum eis non est reservatum specialiter juspatronatûs in ipsa electione) Reges efficiantur Patroni. Præterea est alia lex & praxis regni Poloniæ quòd dum desunt alicujus consanguinei in octavo gradu, bona ejus ad Regium fiscum devolvuntur, sed eorum qui fundarunt monasteria, nullus consangvineus in octavo gradu apparet, ergo uti alia eorum bona, ita & jus patronatûs, si quod habuerunt, ad Reges sunt devoluta constitutione comitiali anni 1588.

2. Serenissimus feliciter modernus, cum repræsentet personam Prædecessorum suorum seu una persona sit cum prædecessoribus suis num. 19 supra nunquid dabit locum dubitandi de jure nominandi, præsentandi, per Antecessores, tento & in suam personam transfuso.

3. Rex Poloniæ est in possessione nominandi, præsentandi, ad maiora & minora beneficia, non solùm 30 annorum spatio præscripta. quæ sufficit ad inducendam bonam fidem fundationis, si de ea dubitetur. Supra n. 6. non solùm 50 annorum, quæ pariter satis est ad purgandam usurpationis præsumptionem supra n. 54 sed etiam immemorabili, Aliàs ne dum centenaria, sed plus quam ducentaria quâ allegata non habet onus, Rex Possessor de titulo quovis meliore disputandi supra n. 7.

A.C.1699 4. Reclamationes, intrusiones aliquorum absque effectu non poterant præjudicare possessioni, præsentantis seu nominantis Regis, quæ etiam per unicum actum seqvuto effectu quæritur sup. n. 8. Ad quid igitur incontroversiam trahenda.

5. Possessorio in similibus occurrentijs processerunt Reges Poloniæ, nec rotali aleæ juris sui trutinam permiserunt, exemplo sit Stephanus Bathoreus, nec feliciter modernus disquisitionem juris sui in petitorio Curiæ vel Curialibus Romanis committere securum judicabit supra n. 9.

6. Ista tractatio supra nominationẽ seu jure præsentandi Regio, cum Serenissimo Rege Nuntij Apostolici non videtur ex mente Serenissimi Domini N. qui in scrinio pectoris habet legitimam praxim, Sanctæ Sedis Apostolicæ de qua supra n. 10 & 11.

7. Nec obtrudat quisquam Sanctam Sedem Apostolicam, favores hos Galliarum regno impertiri ob insignia Regum ejus in S. Sedem Apostolicam merita, quasi verò Serenissimus Ioannes III. non sit progressus ultra, parta salute in una Austria toti Christianitati, ille armatis pro Deo & Ecclesia rationibus contra eum pugnatum ibit.

8. Concordata Poloniæ irritat omnes accessus, ingressus, regressus ad beneficia generaliter omnia, nisi Regis adsit expressus consensus. Quomodo ergo Serenissimus dabit locum cuiquam in beneficio, citra suum consensum expressum intruso & qua necessitate super hoc discrepationes juris audiet stante notorietate juris sui supra n. 10 & 13.

9. Eadem concordata Poloniæ in forma pacti validi & contractus ac statuti facta, conditaq; sunt supra n. 13. poterit ne Nuntius Apostolicus, non stare contractui ejusmodi, Principis sui seu Antecessorum ejus supra n. 12. vel poterit ne revocare contractum talem Successor n. 14. Tantò magis, cum non inter personas, sed dignitates pacta illa conventa & contractus initi in dictis concordatis habeantur supra n. 15.

10. Privilegia si quæ partes allegant, contraria consvetudine nominationis Regiæ sublata penitus censentur: supra n. 16: ac ideo disquisitioni Regis frustra proponerentur, nec enim mortuos ille suscitat, Ioannes est magnus non Saulus.

11. Sancta Sedes Apostolica, nominationes, præsentationes ad Abbatias confirmationibus datis probavit semper: Rex igitur aliam approbationem à decisione Nuntij Apostolici præstolabitur? supra n. 12 & 13 & 15.

12. Leges hujus Regni de Abbatijs de jure patronatûs sunt multum rationabiles, fundantur enim in providendo bono, & utili Ecclesiarum, ne per potentes opprimantur, ne per ineptiores detrimentum patiantur, ut Ministri statûs Regni & Curiæ, Officiales, ceterique Curiales, qui præcipuè spirituales sunt, sint provisi &c. &c. Nunquid obtinere non debent etiam contra jus commune supra n: 17. De quarum legum validitate & subsistentia deliberare poterit ne sua Majestas cum Nuntio extra campum comitiorum.

13. Nominationes, præsentationes Regiæ ad beneficia generaliter omnia, in Regno Poloniæ inter Regalia recensentur. Non solùm quia unicus Rex habet hic justitiam distributivam omnium dignitatum, tam sæculariũ quàm Ecclesiasticarum, sed etiam quia jurat in pactis conventis de non alienando jure patronatûs. Dispensabit ne super hoc Nuntius Apostolicus, cum Principe vel hic Regalia Majestatis suæ in Rota duntaxat jure vindicabit supra num: 18.

Concludendo itaq; respondeo ad quæstionem breviter stylo ipsius.

Curiæ Romanæ,

Nihil transeat.

Cæterum omnia ad beneplacitum S. Majestatis suæ & non aliter, nec aliàs.

S. W. ME-

MEMORIALE AD PONTIFICEM

A.C.1699

CUM SUPPLICATIONE PRO COMMENDANDIS. 15. Abbatijs.

AB illo tempore, à quo Dominus DEus concessit Poloniæ donum fidei, semper hoc regnum antemurale erat estque Christianitatis. Et si Reges Poloniæ, acerrimi legis Christi defensores meruerunt amorem, & sanctæ Sedis æstimationem; certum est, quòd regnans nunc Joannes III. eujus dextram Divina misericordia dignata est adhibere ad liberationem Viennæ, & per id Christianitatis totius ab Ottomannico jugo, quod illi impendebat. Meretur super omnes paternum affectum Vicarij Christi, ut eum respectum erga liberatorem habeat,qui proprius est Pastoris videntis liberatum suum gregem à tam evidenti periculo. Et vel ideo magis,quòd Majestas Sua etiam postea continuavit,non tantùm exponendo proprium sangvinem, & proprij filij indicibiles labores & pœnas supportavit inter deserta, inter tempestates mille exposita periculis, & infinitos sumptus, faciendo diversiones tam necessarias ad facilitandas oppugnationes, & progressus sanctæ colligationis,opponendo se in persona,cum suo primogenito, infinito numero Exercitûs Turcici, Tartarici, Vallachici, Moldavici, relictâ & casibus expositâ Reginâ conjuge, filijs & totâ domo Regiâ; & est certum quòd hoc ipsum retinere eum potuit ad exponendam personam suam tam manifestis periculis, sed non retinuit; idq; hoc non alio fine, nisi ut palàm faceret suum zelum, sequendo sanctos nutus Vestræ Sanctitatis, & satisfaciendo pijssimis ejus intentionibus.

Accessit adhuc, quòd ad eundem effectum consumpti sunt cum irreparabili ruina Reip. tres Exercitus, & prima Regni nobilitas cum extinctione antiquarum familiarium. Oblita enim Resp: (exemplo Regis excitati paternâ & pastorali Sanctitatis Vestræ voce) omnium damnorum per 40 annos continui belli contra infideles, Hæreticos, Schismaticos Septentrionis & Orientis ad extremam & universalem penuriam & paupertatem redacta.

Et tamen tantùm abest, ut à tantis & tam dignis operationibus aliquod emerserit pro Polonia commodum & utilitas, ut vel unicus terræ palmus Regno accesserit, cùm tota applicatio illorum resultaverit in favorem progressuum colligatorum, sine qua indefessa Regis applicatione notum est toti mundo, quòd tam felices non successissent eventus.

Sicut è contrario manutenendo & magis corroborando sanctam colligationem debuit cedere, sicut etiam notum est, vastissima dominia,quæ præteritis temporibus, realiter similia formavit Regna.

Unde Majestas Sua sciens, quòd alijs Monarchis amplissimi concessi sunt favores ad nominandos Episcopos, in Monasterijs Abbates, & dignitates principales in vastissimis Imperijs & Regnis non ex alia ratione, non ex alio motivo, nisi ex meritis erga sanctam Sedem Apostolicam, excitatâ firmâ fide quod singulare obsequium sanctæ Sedi profitetur, humillimè repræsentat Sanctitati Vestræ à paucis annis motam fuisse controversiam à Monachis Cistercienfibus, Benedictinis, Præmonstratensibus, & Canonicis Regularibus circa jus patronatûs Regium ad Ecclesias Abbatiales Regni Poloniæ. Et quantumvis Majestas Sua nihil aliud fecerit, nisi vestigijs Regum suorum Prædecessorum insistendo, qui possessionem continuarunt à tantis sæculis, tanquam fundatores earum,de quibus

A.C.1699 bus fundationibus conſtat à teſtimonio omnium Hiſtoricorum ſcilicet Długoſſij, Cromeri, Miechovitæ, Bilſcij, Lubiński, Damałewicz, qui Hiſtoriam Polonam, & vitas Epiſcoporum ſcripſerunt.

Et quamvis nonnullæ fundationes Monaſteriorum dicantur factæ à Ducibus, & particularibus ex nobilitate perſonis, & etiam Epiſcopis, eſt modus ſimplex loquendi, quia in effectu omnes fundationes intelliguntur factæ ab ipſo Rege, ſicuti directo Domino & hærede totius Regni, quia, ſicuti omnia bona Regni Poloniæ dependebant à Rege, ita nemo poterat immutare naturam bonorum, ſuper quæ reſervatum fuit Regi directum dominium. Et hoc probatur, quia monaſteria, quæ non habent particularem à Rege exemptionem, ſunt uſq; in hanc horam obligata, non tantùm ad unam certam annuam recognitionem, ſed etiam obſtricta ſunt ad certam ſervitutem merè laicalem, ut ſcilicet faciant certas operas ruſticas & mechanicas pro ſervitio Majeſtatis Suæ, ita ut clarè inde concludatur, Reges fuiſſe ſemper Dominos fundi, & propterea omnes fundationes eſſe Regias, tanquam primarij fundatoris, ſicuti ad hoc tempus, tanquam tales cognoſcuntur.

Hæc reflexio juncta aſſertioni ſupradictorum Hiſtoricorum (relinquendo, & in partem removendo alias probationes, quæ requirentur in omni vigore per viam juſtitiæ, quæ ſunt difficultates propter revolutiones Regni Poloniæ, & devaſtationes in tempore belli Svetici, ſub quo non tantum archiva ſed omnia perierunt documenta. Videtur ſufficiens motivum ad inclinandam Sanctam mentem beatitudinis veſtræ, ut finiat hanc controverſiam privilegio Apoſtolico, in virtute cujus Regia Majeſtas & Reges Poloniæ ſui ſucceſſores poſſint nominare perſonas bene viſas, & quæ meruerunt de Religione Sancta & de Repub. ad certum numerum Abbatiarum Regni Poloniæ, offerendo ſe & promittendo cedere ſuis prætenſionibus ad reliqua monaſteria dictarum Religionum, uti inferius patebit.

Et ad obtinendam favorabilē reſolutionem præter inſtantiſſimas preces Regis repræſentantur adhuc Sanctitati veſtræ altera motiva, quæ animum ſuum paternum inducere ad indulgendum, quod petimus, queant.

Et imprimis repræſentamus neceſſitatem ad obviandum turbulentijs, & motibus, quæ in proximis comitijs naſci poſſunt ob rationem indiſcreti modi, quo procedunt Monachi, qui indies magis exacerbant legem, & Rempubl. repræſentando Sanctitati V. multas res uno modo, & Regi explicant altero. Et poſtea operando diverſimodè cum parvo reſpectu Majeſtatis, cum interpretatione legum & conſtitutionum Regni ſiniſtrè & differenter ab eo, quod in ſe continent, & ſicuti illas Reſpublica explicare ſolet, cujus eſt condere, quæ illas fecit, unde occaſio datur ad excitandos turbines & motus, ad diſuniendos animos, quod ſervire poteſt hæreticis, ſchiſmaticis & alijs, ad obtinendos alios fines majoris conſequentiæ.

Alterum eſt, quod repræſentatur, quòd ſcilicet Epiſcopi, & Officiales Regni Poloniæ, inferius expreſſi fuerunt à primæva ſua inſtitutione, & ſunt uſque huc baſis Religionis Catholicæ, quia illis, particularibus illorum officijs impoſitum eſt debitum ut invigilent conſervationi puritatis fidei, obſervantiæ bonarum legum, & bonorum morum, defenſioni immunitatis Eccleſiaſticæ, & ne pauperes opprimantur: ita, ut ab illorum veniat vigilantia, ne introducantur novitates, & naſcantur inconvenientia.

Tertio. Revocatur in memoriam Sanctitatis veſtræ miſerabilis ſtatûs Cleri Polonici, & tenues reditus Archiepiſcopatûs Leopolienſis, Epiſcopatuum Luceorienſis, Præmislienſis? Chełmenſis, Kijovienſis, Camenecenſis & Livoniæ, pro ſupplemento quorum non eſt aliud medium, niſi aſſiſtendo pro-

viſis

visis cum Abbatijs, ut possint manutenere decorem & dignitatem Episco- *A.C.1699*
palem, cui senatoria etiam prærogativa est conjuncta:

Quarto: Officia Cancellarij aut vice-Cancellarij & Secretarij majoris & Referendarij regni, Notarij Thesauri Cancellariæ Reginalis, duorum Cancellariæ Regentum, manet quasi semper in manibus personarum Ecclesiasticarum, quales non possunt dignitates suas manutenere sine Abbatijs, uti exempla monstrant, & præteritorum & modernorum temporum.

Quinto, Et hæc omnia propterea, quia in regno Poloniæ paucissima sunt beneficia simplicia sine residentia ad Ecclesias, quæ cùm sint tenuia, & in magna parte gravata obligationibus, majoribus etiam, quàm ipsi fructus, aliquæ ex illis possidentur à pauperibus Sacerdotibus, & multæ vacant, & paucæ sunt dignitates in tribus aut quatuor Cathedralibus, quæ mille quingenta Romana scuta reditûs annui faciant, sed ultra, quòd hæc beneficia requirant residentiam, & quòd non semper vacent, dum opus esset, quòd non omnes sint juris patronatûs Regij, & ita Rex non potest dare, & providere ex illis pauperioribus Episcopis, & regni Officialibus.

Omnes hæ necessitates Cleri sæcularis Poloniæ palàm faciunt Sanctitati vestræ justum recursum ad gratiam suam, quem Rex facit, & numerus ille Abbatiarum, pro quo sua Majestas desiderat privilegium Apostolicum, concedere dignetur in commendam, quia aliter non potest provideri necessitatibus dictorum Episcoporum & Officialium Ecclesiasticorum regni; nec esset utile ipsis Monasterijs obligare nominandos a Rege ad habitum & vitam regularem, quia illi non possunt esse boni Magistri, qui nunquam fuerunt discipuli. Et eò magis daretur occasio nonnullis ad faciendam paupertatis professionem cum animo acquirendarum divitiarum, & amplectendi vocationem, ad qualem non sunt vocati à Deo.

Commendæ Beatissime Pater, ex se ipsis non sunt illicitæ, quoniam concessæ sunt à Pontificibus, & possessæ ab hominibus sanctis, imò apparet, quòd hodie sint necessariæ Ecclesiæ DEi ad facienda multa opera pia & in specie ad contribuendum novis fundationibus ferventiorum Religionum & congregationum, quas quotidie providentia Divina producit in recompensam abolitarum & frigescentium, cùm ordinariè non sufficiunt alij reditus Ecclesiastici ad faciendas illas, sine adjumento à primis. Nec possunt vituperari Commendæ quia illarum fructus non sunt bene dispositi ab omnibus, qui illas possident, cum illud sit tam accidentale Commendis, quàm alijs bonis Ecclesiasticis, quando sunt malè ministrata, quæ tamen quotidie & continuò divertis distribuuntur, cum illis cautelis quæ sunt necessariæ.

Summi Pontifices concedere possunt Commendas, & ab ævo semper concedebant, cum eorum potestas non se minus extendat ad monasteria, quàm ad Episcopatus, quorum sæpius univerunt duos insimul, quandoque diviserunt unum in duos, quò pertinent omnes illæ mutationes factæ ab illorum suprema authoritate in erigendis Abbatijs in Episcopatus, applicandis ijsdem ad pias & diversas fundationes, introducendis Canonicis Regularibus in locum sæcularium & è converso in minuendis reditibus, imponendo pensiones, & multas alias res similes, cum quibus exercent potestatem supra omnia genera beneficiorum Ecclesiasticorum.

Prædecessores Sanctitatis vestræ suppresserunt aliquas Religiones, sæcularisando etiam bona cultui divino dedicata & crediderunt se id justè, & cum potestate facere posse; & quandoque etiam facere debere.

Per commendas etiam in perpetuum detrahitur tantùm una pars

bono

C.1699 bonorum Monasterijs, qualia pertinent semper ad Ecclesiam, & retinent obligationem, ut impendantur pro pauperibus, & operibus pijs.

Nec fit quidquam contra intentionem eorum, qui fundaverunt Abbatias, quia aut respicitur illorum intentio generalis glorificandi Deum ex suis bonis, & hoc semper observatur, quoties dictæ facultates seu bona retinent naturam bonorum divino cultui dicatorum. Aut consideratur intentio particularis glorificandi Deum eo modo: hoc est per medium Sanctorum Monachorum fundatorum: & ista intentio à Monasterijs non reformatis, sicut omnia defacto sunt in Polonia, tunc jam ab ipsis Monachis contraventum, qui obliti primi fervoris & observantiæ regularis dant campum Sanctitati vestræ ad satisfaciendum in altero modo pijs fundatorum intentionibus.

Nec obstat, quando etiamsi reformari deberent Monasteria Polonica, quia multæ probarentur difficultates insuperabiles, volendo introducere cum Monachis Reformatis Abbatem extraneum Reformatum, obstantibus constitutionibus regni, quæ volunt, ut Abbates sint nobiles Poloni. Velle autem, ut Monachi Reformati sint sub regimine Abbatum non Reformatorum, destrueretur per hoc ipsum ipsa reforma in sua radice, & è converso in Abbatijs Commendatarijs Regimen spirituale, cùm non sit penes Commendatarios, facilè possunt introduci Monachi Reformati cum omnibus eorum superioribus, usque ad priorem inclusivè, & regi secundùm illorum regulas & constitutiones sine ullo imaginabili impedimento.

Et quantum ad numerum Monachorum, qui est diminutus per commendas, si est quæstio de non Reformatis, uti sunt in Polonia, damnum, quod resultat, non est considerabile, & si tractamus de Reformatis introducendis, ex istis in majori parte Abbatiarum erunt triginta & amplius Religiosi, & difficile possent esse plures etiamsi cessarent commendæ, quia ubi in prima illorum origine erant soli ad recipiendos illos omnes, qui relinquebant mundum modò numerus Religiosorum in civitatibus, & etiam villis ita excrevit, ut vix illi, qui habitant in sylvis, numerum possint habere mediocrem Monachorum, sicuti monstrat experientia, & in particulari in Polonia. Sed restringendo se eo magis in casu regni hujus, quando dicti Monachi relinquerent ex seipsis unam portionem redituum suorũ illis Episcopis, apparet, quòd facerent actum justitiæ, quia superioribus temporibus Episcopi dum essent divites, cedebant partem bonorum suorum Monachis, & cùm nunc aliqui sint depauperati per bella & alias calamitates, & Monachi tenendo bona superflua, deberent mutuò necessitatibus illorum subvenire.

Ad extremum B. Pater Sanctitas V. potest esse informata à suis Nuntijs; an Abbates Monachi in Polonia melius operentur, quàm commendatarij, an illorum vita sit modestior, an fabricæ Monasteriorum, quæ regunt, melius manuteneantur, & an Monachi in majori numero, & magis sint exemplares, & an spiritus verè ibi maneat Religiosus, etiam in his ipsis, qui sunt ab illis electi, ut disputarent cum nominatis Regis ad demonstrandam Sanctæ Sedi necessitatem protegendarum eorum liberarum electionũ.

Ex his motivis concipit Rex vivam spem obtinendæ gratiæ, pro qua supplicat, & quamvis Reges sui Prædecessores præsentaverint ad omnes Abbatias Poloniæ, quamvis præsentati obtinuerint easdem sine difficultate & disputatione, & per id manserit prætensio generalis supra omnes. Sua Majestas tamen ad demonstrandum desiderium obsequij erga Sanctitatem V. cum generositate erga illas Religiones, relinqueret numerum sufficientem illorum dispositioni, & liberæ electioni,

REFU-

REFUTATIO RATIONUM A.C.1699

A MONACHIS CONTRA MEMORIALE SUPRA SCRIPTUM INDUCTARUM.

Contra istud Memoriale ac ejus motiva acuerunt Cistercienses sagittas suas, & authore Josepho de Capucinis Procuratore causarum in urbe, repræsentarunt S. Congregationi Consistoriali in multis folijs typo impressis, ob quas privilegium petitum non esset concedendum, sed providendum ne imposterum facilis pateat aditus petendi & concedendi Commendas Abbatiarum.

Non libet hic ea omnia ponere ob prolixitatem, & quòd jam in anterioribus scriptis plenè refutata sunt. Nihilominus quia plura ibi adducta sunt erronea & à veritate aliena, præsertim de rebus Polonicis, ne alicui minus gnaro jurium & rerum nostrarum, minus æquâ imprimant ideam, præcipua hîc breviter perstingam.

Inprimis dictus Procurator sic incipit: Commendæ Monasteriorum seu Abbatiarum Regularium quo magis à jure improbatæ reperiuntur, eò magis à sæcularibus desiderantur; idq; elapsis temporibus sæpius Regulares Regni Poloniæ experti fuerunt: sed hodie res eò pervenit ut perxima sit ad exitium, nisi Summus Pontifex paternâ occurrat pietate: Siquidem succedente vacatione alicujus ex dictis Abbatijs, statim sæculares pro se ipsis illas postulando & bona Abbatiarum ultro invadendo liberas Monachorum Electiones impediunt: & ultimo loco obtinuerunt nomine Seren: Regis Poloniæ porrigi supplicem libellum Ssmo D. nostro pro perpetuo privilegio commendando quindecim Abbatias sæcularibus personis ad voluntatem ejusdem Regis.

Respondetur. Non hodie sed heri & nudius tertius & ante tempora sæcularia sub antecedaneis Regibus præsertim Stephano, Sigismundo III, Vladislao IV. & Joanne Casimiro fuit hic usus, quem Joannes III. manutenere contendit nihil innovando. Quot & quoties sub illis Regibus Abbatiæ erant commendatæ, docent regestra datariæ & archiva Episcopalia & Monasteriorum: Et tamen Monachi nihil de his querebantur, nulla eorum subsecuta pernicies, nullum exitium: Quin imò in majori vivebant pace & quiete sub potentiore Commendatariorum protectione. Modò verò dum optimus Rex Joannes vix unam & alteram Abbatiam Commendari solitam nominat in commendam; ecce clamor factus est magnus, salva nos perimus. Sed quid turbati estis modicæ fidei & trepidatis timore, ubi non est timor: non venit vos perdere sed salvare gratiosus Joannes.

Non capio hanc Monachorum mutationem, quòd dum prius has Commendas pacificè tolerassent, modò contra eas tantopere exardescant? nisi forsan, quòd antiquiores illi Patres erant modesti, humiles, devoti, moderni verò juvenes, litigiosi, inquieti, ambitiosi, malentes ipsimet hac offâ gaudere, quàm sæcularibus eam cedere. Quapropter Seren: Rex Joannes videns nominationibus suis in commendam tantas à Monachis contradictiones & difficultates in Curia Romana excitatas, nolensq; violenter mediis more antecessorum suorum jus Regium tueri, judicavit consultus fore, si aliqua desuper iniretur concordia: & ideo non Prælati sæculares, ut Procurator asserit, sed ipse Rex misit Ablegatum suum ad urbem cum illis propositionibus.

Quamvis autem hoc negotium omnes tangat Religiones, scilicet Canoni-

A.C.1699 nonicorum Regularium, Benedictinorum, Præmonstratensium; tamen illi silent ac omnes Regis dispositiones venerantur & acceptant: Soli Cistercienses qui deberent esse quietiores, reclamant & scribunt stylo ferreo sine debito respectu Majestatis & Prælatorum dignitatis, multaque contra veritatem ac molesta tautologiâ eâdem sæpe repetendo & ad similem repetitionem etiam nos nolentes cogendo. Si dixerint magis eorum interesse, quod ipsi plures habeant Abbatias, quàm cæteri ordines, sed hoc ipsum ad majorem eos obligare deberet gratitudinem erga Reges fundatores suos, qui tam multa & magnifica contulerunt eis bona & Monasteria. Nonne æqvum esset remittere aliquid de rigore juris sui in gratiam tantorum Benefactorum, non ne cui plus datum est, plus diligit?

Quod asserit Procurator de invasione Abbatiarum per sæculares, hoc probare non potest, quia mera est impostura. Nam dum quis obtinet nominationem a Rege ad vacantem Abbatiam, curat illam intimari Religiosis ut eum eligant, seu postulent se in Commendam, cujus provisio antequam ab urbe veniat, bona Abbatialia non attingit?

2do. Scribit Procurator Commendis Monasteriorum & Abbatiarum favore sæcularium omnis juris dispositio obstat. ℟. Si ita dicit jura obstare Commendis ut eæ passim, immeritis & sine causa concedantur, assentior. Si ita ut omnino nunquam cum rationabili causa & personis benemeritis conferri debeant; id pernego. Nam Concil. Generale Lateranense sub Leone X. Sess. 9. in fine ita decernit. *Ea verò Monasteria quæ commendata fuerint, cum per eorum cessum vel decessum quibus erant commendata Commendæ hujusmodi destiterint, Cardinalibus duntaxat ac personis benemeritis conferri possint.*

Imò etiam beneficia Regularia in titulum conferri solita posse concedi in Commendam Clerico sæculari ob aliquam necessitatem vel utilitatem docent Gonzales ad Regul. 13. glos. 13. n. 43. & seqv. Garz. de Benef. par. 7. cap. 10. n. 16. Loter de Regul. Benef. lib. 3. Quæst. 13. n. 106. & in simili ponderavit rota dec. 242. n. 20. §. præterea. Quod idem Praxis quotidiana confirmat, dum videmus non solum Cardinalibus & Prælatis, sed etiam alijs Clericis tot Monasteriorum Regularium, etiam in titulum dari solitorum Commendas concedi, & attestatur Cardinal. de Luca tom. 12. tit. de Benef. Disc. 64. n. 6. & seqv. Corad. in Prax. Disp. Apost. lib. 6. & c. 13. n. 113. versu dantur ut plurimum. Et c. 4 n. 43.

3tio. Scribit Regularia à regularibus debent conferri non sæcularibus. ℟*detur*: in titulum, sine causa, immeritis, concedo. In Commendam, ex causa, benemeritis, nego cum citatis supra. Eccur plures Religiosi ambiunt Episcopatus, quos defacto plures obtinent in Polonia, ut Culmensem Opalinski Professus Cisterciensis. Chełmensem Swięcicki Professus Canonicorum Regularium. Camenecensem Gninski Professus Cisterciensis qui antea Referendariatum regni tenuit. Plures etiam Parochiæ pingves à Regularibus possidentur. Imò ad Eminentissimum gradum purpurati senatus assumuntur. Longè ergo pingvior fit Regularibus compensatio à sæcularibus, quorum ipsi præcipuas solent obtinere dignitates pro aliquot tantùm Abbatiarum commendis. Verè non sicut delictum ita & donum, sed longè superabundat gratia.

4to. Scribit ex Regula Ss. Benedicti & Stephani spectat ad Monachos electio Abbatis de medio eorum; respondetur: plurima alia ex regula spectant ad Monachos, quæ dum non observant, frustra & de hac laborant. Non est potior ratio unius regulæ quàm alterius, nisi fortè illa quam negligunt

gligunt, sit carni onerosa & ducat ad majorem perfectionem & animæ salutem, hæc verò pro qua zelant, est commoda, favorabilis, honorifica, & ducens ad vanitatem. Sed qui horret spinas justum est ut non habeat rosas. Qui offendit in uno, factus est omnium reus. *A.C.1699*

5to. Scribit: summus Pontifex non potest dare commendas, nisi urgentissima necessitate de plenitudine potestatis & cum gravi præjudicio Monachorum. R. Omnia jura dicuntur esse in pectore summi Pontificis & quidem perfectius quàm in capite istius Procuratoris. Cum ergo tot summi ac pijssimi Pontifices commendas concedere tam frequenter non dubitaverint; signum est, quòd non requirant tantam solennitatem, nec in ullum vergant Monachorum præjudicium.

6to. Scribit: commendas prohiberi à Concil. Trident. Sess. 14. Cap. 10. & Sess. 24. cap. 13. de Reform. & Sess. 25. Cap. 21. de Regular. R. deri non potest melius quam ipsos textus allegatos huc adducendo, ut lector ipse & vim legis, & fidem scribentis perpendat.

Sess. 14. cap. 10. sic habetur. *Regularia beneficia in titulum Regularibus professis provideri consveta, cum per obitum, aut resignationem, vel aliàs illa in titulum obtinentis vacare contigerit, Religiosis tantùm illius ordinis, vel ijs, qui habitum omnino suscipere, & professionem emittere teneantur, & non alijs ne vestem lino lanaq; contextam induant, conferantur.*

Sess. 24. cap. 13. *Quoniam pleraq; Cathedrales Ecclesiæ tam tenuis redditus sunt, & angustæ, ut Episcopali dignitati nullomodo respondeant, neq; Ecclesiarum necessitati sufficiant; examinet conciliũ provinciale, vocatis ijs quorum interest, & diligenter expendat, quas propter angustias, tenuitatemq; vicinis inire, vel novis proventibus augere expediat, confectaq; de præmissis instrumenta ad summum Rom. Pont. mittat, quibus instructus summus Pontifex ex prudentia sua, prout expedire judicaverit, aut tenues invicem uniat, aut aliqua accessione ex fructibus augeat. Interim verò, donec prædicta effectum sortiantur, hujusmodi Episcopis, qui fructuum subventione, pro Diœcesis suæ tenuitate indigent, poterit beneficijs aliquibus dum tamen curata non sint nec dignitates, seu Canonicatus, & præbendæ, monasteria, in quibus viget regularis observantia, vel quæ Capitulis generalibus, & cæteris visitatoribus subduntur à summo Rom. Pont. provideri.* Sess. 25. cap. 21. *Cum pleraq; monasteria etiam Abbatiæ, prioratus & præpositura ex mala eorum quibus commissa fuerunt administratione non levia passa fuerint, tam in spiritualibus, quàm in temporalibus detrimenta; cupit Sancta Synodus ea ad congruam Monasticæ vitæ disciplinam omnino revocare. Verùm adeo dura, difficilisq; est præsentium temporum conditio, ut nec statim omnibus, nec commune ubique, quod optaret, remedium poßit adhiberi; ut tamen nihil prætermittat, unde prædictis salubriter aliquando provideri poßit: primum quidem confidit, Sanctißimum Romanum Pontificem pro sua pietate, & prudentia curaturum, quantum hæc tempora ferre posse viderit, ut ijs, quæ nunc commendata reperiuntur, & quæ suos conventus habent Regulares personæ, ejusdem ordinis expresse*

A.C.1699 *sè professæ, & quæ gregi præire, & præesse possint, præficiantur. Quæ verò inposterum vacabunt, non nisi Regularibus spectatæ virtutis & sanctitatis conferantur.*

1mus. Textus militat pro Commendis, dum enim jubet signanter beneficia Regularia in titulum dari consveta danda etiam esse in titulum, hoc ipso permittit ut commendari solita commendentur. Oppositorum enim opposita est ratio.

2dus. Textus etiam est pro nobis, dum enim prohibet in subventionem Episcopis tenuioribus provideri Monasteria, ubi viget regularis observantia, eo ipso concedit ea Monasteria, ubi non viget regularis observantia. Sed in Monasterijs Cistercienfibus in regno Poloniæ non viget regularis observantia, uti deductum est alibi: ergo ea Episcopis commendari possunt.

3tius. Plurimum favet nobis. *Primo* enim tam delicatè in hoc procedit, difficultatem remediorum ob conditionem illorum temporum considerat, nihil decernere audet, sed solùm confidere se dicit summo Pontifici, ut pro sua prudentia & quantum illa tempora ferre posse viderit, remedia procuret. Unde hanc dispositionem Concilij non præceptivam, sed tantùm consultivam esse ex mente S. Congregationis Interpretum Concilij tradit Paris. de Resign. Benef. Lib. 4. Quæst. 5. n. 3. Fagnanus in cap. cum ad nostram n. 10 de elect. Gratianus Discep. foren. cap. 123. n. 12. Si ergo illis temporibus ante annos 150 cum tanta circumspectione procedere debuit Concilium & Papa, longe majori utendum nunc est sæculo delicatiori. Noverat bene Concilium & Regulas Monachorum & Privilegia Pontificum ac omnia jura eis servientia, & tamen nihil duri statuit, imò se occurrere non posse illis in genere fatetur, solo consilio suo insinuato, quid facto opus esse existimaret.

Longè resolutiora edidit in eadem Sessione prioribus capitibus statuta de observantia regularum ut disciplina metus instauretur, ut omnes ad regulæ præscriptum vitam instituant, quæ ad essentialia vota & ad eorum victum & vestitum communem pertinent, fideliter servent, nulla bona immobilia & mobilia cujuscunq; qualitatis privati teneant, sed ea statim superiori tradant, ut Conventui incorporentur, ut supellex eorum statui paupertatis conveniat, nihilq; in ea superfluum sit. Et tamen boni Regulares non zelant pro his observandis, non recurrunt ad sedem Apostolicam cum querimonijs de eorum neglectu, non litigant, non faciunt sumptus pro illis, quæ tamen majorem ipsis afferrent utilitatem, honorem & sanctitatem quàm electio Abbatum. *2do.* Ob malàm administrationem Abbatiarum & non levia inde detrimenta vellet Concilium tollere commendas. Ergo ubi est bona administratio per Commendatarios & nulla detrimenta sed commoda, tales non tollit. Sed in Polonia ordinariè tales sunt Commendatarij, nec Rex nominat nisi quos post longam probationem in aulis certò sperat rectè administraturos. Ergo tales non reprobat Concilium. *3tio.* Jubet Concilium ut in Abbates titulares præficiantur professi spectatæ virtutis & sanctitatis qui gregi suo præire & præesse possint. Id ergo observent regulares, & nos relinquemus commendas: quia has solùm prætendimus ex principali hoc motivo, quòd non videamus Regulares Abbates ita virtuosos, sanctos, qui & præsint & prosint, sed potius passim scandalosos, fastuosos, nullam curam regularis observantiæ habentes, & exinde longè majora mala in temporalibus & spiritualibus ex his Abbatibus quàm ex Commendatarijs in administratione Abbatiarum provenientia. *4to.* denique consideretur cap. 18. Sess. 15 ejusdem Concilij, ubi præscribit modum observandi & dispensandi sua decreta his verbis. *Sicut publicè expedit legis vinculum quandoque relaxare, ut plenius evenientibus casibus & necessitatibus pro*

com-

communi utilitate satisfiat, sic frequentius legem solvere, exemplo- A.C.1699
que potius quàm certo personarum rerumq; delectu petentibus indulgere nil aliud est quàm unicuiq; ad leges transgrediendas aditum aperire. Quodsi urgens justaq; ratio & major quadoque utilitas postulaverit cum aliquibus dispensandum esse, id causâ cognitâ ac summa maturitate, atq; gratis erit præstandum. Non ergo ita strictè observare jubet sua decreta S. Concilium, ut quandoq; in eis dispensationem non permittat, imò fatetur publicè expediens esse legis vinculum quandoq; relaxare ex justa ratione, necessitate aut utilitate (quam supponit majorem posse accidere observantiâ decretorum) habitoq; personarum & rerum delectu. Uti defacto videmus quotidie ejusmodi dispensationes in gravioribus longe decretis, qualia sunt de incompatibilitate beneficiorum, de gradibus proximis consangvinitatis &c. Cur ergo longe facilius in consultiva tantum non tam lege quam directione dispensari non possit.

7mo Adfert Procurator constitutiones Synodales Poloniæ, liberas Electiones Abbatum confirmantes, & commendas quantum fieri potest evitari præcipientes. R. *1mo.* Eædem Constitutiones longe fortius conantur manutenere liberas Electiones Episcoporum sub maximis pœnis & censuris, & tamen jam istæ evanuerunt, nominationes verò Regiæ jus integrum & non controversum possident, nunquid cætus Monachorum volunt esse digniores Senatu Prælatorum & Canonicorum, qui non obstantibus Constitutionibus Synodalibus jus eligendi Episcopos amiserunt. An Abbas major est Episcopo? An magis considerabiles sunt aliquot Monachi, quàm tot millia centena animarum diversi status, sexus, conditionis, imò & ipsarum Religionum? quibus tamen Episcopi à Regibus nominati præsunt.

2do. Ex communi sensu Theologorum & Canonistarum leges non obligant, cum non acceptantur, præsertim à Regibus & Principibus, sed prædictæ Constitutiones non sunt acceptatæ à nostris Regibus, ut patet ex contrarijs eorum statutis ac usu: Et quidem justa de causa cum latæ essent à subditis contra ipsorum leges & rationes status.

3tio. Illas Constitutiones Greg. 13. approbando commisit per suum Breve ibidem relatum Archiepisco Gnesnensi & Episcopo Cracoviensi, ut per censuras compellerent eas observari; at nullum extat vestigium non solùm alicujus censuræ, sed nec monitionis in hoc puncto: Quamvis Rex Stephanus post illam Synodum & Literas Gregorij 13tij de illa ad se datas, ad Abbatiam Andrejoviensem nominasset in Commendam Stanislaum Rescium qui eam primus obtinuit à Sixto V. uti docent acta ejus Conventus.

4to. Forsan illo tempore Regulares & Abbates erant observantiores & non tantopere luxui & fastui dediti, ideo uti ab omnibus ita à Clero magis observabantur: sed illis postea deterioratis & magis sæcularisatis, nulla similis in subsequentibus Synodis favore eorum extat Constitutio; quin imò nec eorum querela de nominationibus & Commendis quamvis postea magis invaluerunt. Legitur solùm in Synodo Provinciali anni 1607mi: Quod Abbates Regulares supplicarunt Synodo quatenus possent per instantiam DD. Episcoporum ab onere legis comitialis ejus anni quo ad alendos pueros nobilium sub pœnis Corthesanorum liberari. Sed tamen nihil effecerunt. Nam eadem Constitutio in sequentibus comitijs anno 1609no est approbata. Ex hac igitur eorum gravi querela in Synodo de alia re non verò de nominatione Regum aut Commendis fortissimum

*A.C.*1699 mum desumitur argumentum, quòd priores Constitutiones Synodales nullam vim obtinebant, nec earum auxilium Regulares invocare audebant: quamvis tunc nullus Abbas sine Regia nominatione fuisset, ut possunt docere eorum archiva. Et certum est sub tempus illius Synodi fuisse Commendatarios Paulum Wołucki Episcopum Camenecensem Claræ Tumbæ, Bartholomæum Powsinski Secretarium Regium Andrejoviensem &c. Fueruntque deinceps Synodi Provinciales anno 1621mo & 1628, nulla tamen legitur de Electione Abbatum mentio. Imò passim Episcopi & alij Prælati qui constituunt Synodum obtinebant Commendas ad nominationem Regiam.

7mo. Deniq; repeto quod supra innui. Observent Regulares quod de eorum observantia præscribunt constitutiones synodales locis citatis & nos commendas cedemus. Ita autem sonant, attendens S. Synodus Religiosos ab activa vita & curis hujus mundi solutos solique illi cœlesti vitæ mancipatos orationi & contemplationi vacare debere. Et infra: locorum ordinarij in ipsos Abbates & præpositos diligenter prout de jure superintendant, ut scilicet Regulariter & sine scandalo vivant & suis exemplariter Monasterijs præsint, habitumq; & tonsuram sui ordinis deferre non erubescant, vestes sericeas non deferant. Fratres sui ordinis studere volentes in studijs generalibus fervent & in Monasterijs certum numerum scholarium atq; Magistros, qui eos ac novitios ordinis doceant juxta dispositionem statutorum Provincialium dudum super hoc editorum teneant & habeant. Capellas etiam suorum Monasteriorum maximè Parochiales Ecclesias seu Præposituras pensionibus indebitis & sibi reservatis non onerent, easq; vectigales sibi quoquomodo non faciant, nec illis onera aliqua in earum præsentatione sub depositionis pœna imponere præsumant. Et anno 1587 cap. 16. Dabunt operam Domini locorum ordinarij & superiores secundùm formam à Sacris Canonibus & statutis Provincialibus præscriptam, ut Monasteria tam virorum, quàm Monialium reformentur, ut quemadmodum ab initio Religioni, pietati, vitæ sanctitati, doctrinæ, atq; disciplinæ sunt dedicata, ita etiam hoc tempore in eis hæc eadem vigeant, sufcitentur ac retineantur, & eorum seminaria in ipsis instituantur, scandalaque omnia & abusus quicunq; reperti in eis fuerint, procul inde amoveantur & arceantur.

8vo. Scilicet habemo privilegia summorum Pontificum Commendas prohibentia, Sixti IV. anno 1475. Innocentij VIII. anno 1489. cum strictissimis clausulis & Clementis IX. 1668. editum consulta prius Congregatione Episcoporum & Regularium.

R. *1mo.* Priores Pontifices ante Concilia Lateranense & Tridentinũ vixerunt: ergo attendenda est non eorum sed Conciliorum posterior dispositio, de qua supra

2do. Subsequentes Pontifices parem cum prioribus habent potestatem, non ergo poterant illis ligare manus, ut faciant, quod in Domino judicaverint, quod enim pro uno tempore est utile, pro alio poterit esse noxium: unde novi casus novas faciunt leges. Ipsum vetus testamentum à Deo ipso conditum erat optimum ante promulgatum Evangelium, nunc verò quo ad judicialia & ceremonialia jam est mortuum, imò & mortiferum illud observanti. Sic & nonnullæ Religiones erant sanctæ, & à Pontificibus approbatæ, postea verò ab alijs justè sunt reprobatæ. Non aliter & de Commendis sentiendum quas tempore Sixti & Innocentij bonum erat inhibere: postea verò mutatis rerum & hominum circumstantijs, alij Pontifices judicaverunt esse melius eas permittere ideoq; eas passim concedebant, præsertim ad nominationes Regum.

3tio. Clemens IX. consulit S. Congregationem, sed non consuluit Reges & Princi-

& Principes qui interesse ad illam causam habebant. Cum verò aliquid sta- *A.C.* 1699
tuitur non vocatis vocandis, non obligat. Quapropter ipsemet Clemens. IX. anno sequenti 1669. XV. Calend. Junij concessit Nicolao Leszynski Coadjutoriam in Commendam Abbatiæ Wąchocensis ad nominationem Ioannis Casimiri Regis.

9no. Scribit. Habemus ipsorum Regum Polonorum & Comitiorum Generalium Diplomata & edicta confirmantia libertatem Electionis Abbatum ac proinde prohibentia Commendas, ut Sigismundi Augusti de anno 1554. Joannis Casimiri 1667. & Michaëlis 1669. Regis Stephani Epistolam 1685 & Joannis III. 1672.

℞*detur*. Mirum quod Procurator velit Reges nostros telis ipsorum conficere, sed vano ictu. *1mo*. Quia hic nulla citantur comitiorũ Generaliũ edicta, sed tantùm privata Regum Diplomata, quæ subreptitia contra statuta & usum Regni nec approbata in comitijs & consequenter nulla esse deductum est evidenter supra in tractatu de Electionibus Abbatum.

2do. Epistola Joannis III. conficitur esse conficta, quia illo anno 1672 adhuc Rex Michaël erat in vivis & non nisi in fine anni sequentis vita functus est, in cujus locum electus est Joannes III. anno 1674. & coronatus anno 1676.

3tio. Stephani Epistola etiam dubiæ fidei ob tam diuturnam ejus conservationem præsertim cum fuisset privatim ad domesticum suum scripta. Cum etiam in originali non producitur, facile est realitatem ejus negare Si tamen verè eam scripsit, nihil aliud ex ea colligitur, nisi summa Regum bonitas & civilitas, quâ omnes suos subditos tractant, dum eos svaviter in officio continere satagunt. Nunc etiam dum aliquem ad Abbatiam nominant curant bonis modis ut eum Religiosi eligant, non quòd de jure suo dubitent, sed ut imitentur sapientiam divinam, quæ attingit à fine ad finem fortiter & disponit omnia svaviter. Et de facto effecit Stephanus hac sua civilitate ut Abbatia Andrejoviensis non nisi in titulum dari solita nominato ejus Reicio primum in Commendam fuerit concessa Monachis minimè reclamantibus. Et hæc sunt beneficia & mysteria liberæ gentis abscondita ab oculis aliorum. Si verò aliqui sprevissent eam Regum benignitatẽ alium eligendo, tunc Reges utebantur jure suo ac repellebant volentes se intrudere, sicut & ipse Rex Stephanus Georgium Kostka cooptatum in Coadjutorem à Gaspare Ieslau Abbate Olivensi citra Regis assensum, non permisit capere possessionem, & recurrentem ad sedem Apostolicam, seriò impedivit, per Demetrium Sulicovium Archiepiscopum Leopoliensem Oratorem suum apud Sixtum V. ut testatur Heidensteius rer. Polonic. lib. 7.

10mo Scribit: petere taliter Commendas propter Episcopos & alios Officiales Regni, est velle Abbatias dismembrare, & unire illis Episcopatibus & officijs: quod valde monstrosum & prohibitum est. ℞detur Id quidem forsan sequeretur, si peterentur certæ Abbatiæ certis Episcopatibus vel officijs perpetuo commendandæ; sed cum solùm petitur ut Rex pro tempore existens possit ad Commendas illarum Abbatiarum nominare quem vellet ex Episcopis vel alijs Officialibus ac Prælatis; nihil aliud petitur nisi ut in pace & sine controversia possideat Rex jus quo ejus antecessores gaudebant, & quod modò impugnant Regulares & Curia Romana.

11mo. Concludit Procurator non debere ex allatis rationibus, privilegium petitum concedi: & quod ex nostra parte, nulla afferatur subsistens & valida ad eum effectum: quia (ut ait) jus patronatûs Regum non potest probari; nam ad hoc requireretur publicum fundationis & dotationis Monasteriorum Instrumentum vel immemorabilis cum præsentationibus effectum sortitis & continuatis spatio 50. annorum, ac privilegium Apostolicum.

Respon-

A.C.1599. dicetur gratis asserit requiri ad probationem juris patronatûs fundationis &c. dotationis Monasteriorum instrumenta publica: Concilium enim Trident. requirit tantùm ad hoc authentica documenta seu scripturas, qualia possunt esse testimonium Historicorum fide dignorum. Nam in illa primis sæculis post Paganismum illiterata Polonia, vix aliqua poterant esse ejusmodi instrumenta publica. Vel si quæ erant, tantò temporis spatio interierunt, aut apud ipsos conservantur Regulares. Verùm cum ipsimet non negant quasdam Abbatias fuisse fundatas seu dotatas à Regibus vel Ducibus, ponuntq; annotationes earum in hoc eodem scripto Procuratoris, miror quomodo tam audacter asserat non posse probari hanc Regum fundationem seu dotationẽ.

Forsan intelligit id de alijs Abbatijs quæ referuntur in prædicta annotatione à nobilibus fuisse quibusdam fundata. Sed quia tunc Reges erant Hæredes & absoluti Domini omnesq; fundi totius Regni erant eorum proprij, solúmque quosdam concedebant nobilibus ad usum, strictiore jure quàm feudi, quia plurima ex eis commoda & servitia sibi reservabant, præter decimas omnium & expeditiones bellicas proprijs eorum sumptibus subeundas; ut videre est plurima & diversa nomina illorum onerum apud Cromerum lib. 2. de script. Pol. & in privilegio Ludovici Regis. Quapropter nemo nobilium poterat super terris suis minimum etiam censum inscribere Ecclesiæ absq; speciali consensu Regis, quod duravit usq; ad Sigismundum Augustum inclusivè, ut notorium est ex omnibus actis. Ergo si Nobilis Monasterio aliqua de dit bona, non tam sua quàm Regis dedit, qui in illis longè majus & pingvius habuit jus non tantùm directi dominij, sed etiam aliorum magnorum commodorum inde percipiendorum, quæ per consensum suum dum eidem Monasterio cessit (quamvis in aliquibus quædam servitia sunt reservata & hucusq; sunt in usu ut quidam labores & certa quantitas frumentorum) ipsi potius Regi quàm illi nobili fundatio & dotatio imputari debet, utpote qui plus contulit ad eam quàm ille nobilis: adeoq; jus patronatûs ex fundatione & dotatione Regi potius competere debet, quàm illi nobili: nisi Rex ipse permisisset illi etiam idem jus patronatûs, quod in Abbatijs ostendi nequit. Hanc ob causam lex est Regni de anno 1510 in hæc verba inter statuta relata: Ubi specialis mentio in privilegio ac inscriptione de jure patronatûs facta non est, juri Regis reservatum esse cognoscitur. Cum ergo non demonstratur talis reservatio nobilibus in privilegijs fundatorum ab eis Monasteriorum, igitur ex hac lege jus patronatûs eorum ad Regem pertinebit. Est item alia lex comitialis de anno 1588. dum consangvinei alicujus in octavo gradu non extant, bona ejus ad Regem devolvuntur. Sed nemo apparet ex consangvineis fundatorum nobilium in octavo gradu. Nemo enim illud jus patronatûs ad Abbatias prætendit. Ergo etiam hoc titulo sicut alia bona eorum, ita jus patronatûs si quod habuissent ijdem fundatores spectabit ad Regem, ergo ulterius stat firmum & probatum quod omnium Monasteriorum seu à Regibus seu à Nobilibus fundatorum, ac dotatorum habent Reges jus patronatûs ex fundatione ac dotatione.

Quamvis autem Concilium Trident. ad probationem juris patronatus etiam in Regibus disjunctivè solùm requirat vel fundationem vel dotationem vel immemorabile cum præsentationibus effectum sortitis &c. per 50 annos continuatis. Nihilominus nos ex abundanti præter fundationem & dotationem demonstratam adducimus & tempus immemorabile cum talibus præsentationibus ex ipsis regestris datariæ & archivis variarum Ecclesiarum, adjicimusq; infrà longam earum ser em.

Quia verò præter hæc requirit Procurator in regulari Ecclesia privilegium Apostolicum in limine fundationis concessum. ℞. Id quidem etsi

for-

forsan verum esset de Ecclesia mendicantium, sed non de illorum, quibus Fundatores amplissima contulerunt bona, quæ abunde sufficiunt pro privilegio. Verùm quidquid sit de jure, certè in facto potuerunt esse & talia privilegia, quæ apud ipsos regulares credibile est extare, quæ dum nobis non communicant, non possumus ea probare. Verùm æquivalent illis privilegijs tot Bullæ Pontificum cum provisione commendarum & coadjutoriarum ad nominationes Regias. A.C.1699

Quod autem ulterius Procurator scribit: nec prædictæ probationes pro jure patronatûs afferuntur, sed nec talis probatio dari potest obstantibꝰ constitutionibus Synodalibus, privilegijs ordinis, declarationibus Regũ R. Non capio id: siquidem jam demonstravimus ex eorum documentis & fundationes & dotationes, & immemorabile ac præsentationes effectum sortitas, & continuatas per annos 50. Quæ probatio eò fortior est quod obstantibus Constitutionibus & privilegijs usus nominationum Regiarum fuit continuatus approbante sede Apostolica. Quod ex mente Concilij Trident: sufficeret ad probationem juris regij etiamsi non esset fundatio vel dotatio. Et ratio est quia omnes servitutes tunc maximè inducuntur, cũ eis ab initio quidem resistitur, & tandem desistitur, altero interim continuante suos actus contrarios: Quo sit ut illa servitus sit inducta, habeatur jam cum tempore pro jure validissimo ex dispositione omnium legum. Quamvis ergo Synodi videantur restitisse nominationibus regiis ac aliis dispositionibus circa Electiones Abbatum, tandem à centum & amplius annis siluerunt, ut probatum est, Regibus interim prosequentibus suas nominationes cum effectu.

Ut autem prædicta meliùs intelligantur & credantur conveniens judicavi inserere hic ipsum textum Concilij Trident: circa jus patronatûs. Sess. 25. c. 9. *Sicuti legitima patronatuum jura tollere piasq; fidelium voluntates in eorum constitutione violare æquum non est, sic etiam ut hoc colore, beneficia Ecclesiastica in servitutem, quod à multis impudenter fit, redigantur, non est permittendum. Ut igitur debita in omnibus ratio observetur, decernit S. Synodus, ut titulus juris patronatûs sit ex fundatione vel dotatione qui ex authentico documento & alijs jure requisitis ostendatur. sive etiam ex multiplicatis præsentationibus per antiquissimum temporis cursum qui hominum memoriã excedat, aliasvè secundùm juris dispositionem. In ijs verò personis seu communitatibus vel universitatibus, in quibus id jus plerumq; ex usurpatione potius quæsitum præsumi solet, plenior & exactior probatio ad docendum verum titulum requiratur: nec immemorabilis temporis probatio aliter ei suffragetur, quàm si præter reliqua ad eam necessaria præsentationes etiam continuatæ non minori saltem quàm 50 annorum spatio quæ omnes effectum sortitæ sunt authenticis scripturis probentur. Reliqui patronatus omnes abrogantur exceptis patronatibus super Cathedralibus Ecclesijs competentibus, & exceptis alijs quæ ad Imperatorem & Reges seu Regna possidentes, aliosq; sublimes ac supremos Principes jura imperij in Dominijs suis habentes pertinent &c.*

12mo. Scribit Procurator. Sed ut clarius in subsistentia prætensi juris patronatus appareat, congruum erit referre initium & modùm a quo ministri Regis Poloniæ Regale jus super Episcopatibus & Abbatijs deducunt. Et refert Cromerum de anno 1207, quòd jam tunc Reges in e-

A.C.1699 ctiones Episcoporū se ingerebant. Deinde implet paginam historiâ de Sienenio & Grussinio in anno 1460 & concludit: quòd exinde sedes Apostolica ad nominationes Regum Episcopatus providere consuevit. Quarum revolutionum occasione, & Monasterio Lubinensi impositum, ut Abbas eorum non consecraretur sine regio assensu, quod deinde & in alijs Monasterijs prætendi cœpit.

℟detur: *1mo*. Non solùm ab anno 1460 sed longè ante liberæ Electiones Episcoporum infringebantur. Nam idem Cromerus scribit lib.15 quòd anno 1390. mortuo Joanni parvo Episcopo Cracoviensi successor à Collegio est designatus Secechus Chmielicius Canonicus, sed Rege & Regina postulantibus, Bonifacius XI. Sececho rejecto, Petrum Wisum Episcopum fecit. Item quod ad Archiepiscopatum Gneinensem post mortem Joannis elegerat Capitulum Dobrogosciam Novodworscium, sed obstante Ludovico Rege, ab eodem est suffectus Bozenta & ab Urbano VI. admissus. Plura similia habet exempla Domalewicz in vitis Archiepiscoporum Gnesnensiū & Episcoporum Vladislaviensium.

℟: *2do*. Procurator hac deductione optimi dat materiam argumenti pro jure Regio contra se; nam etiamsi vigore præmissorum constet de initio infractarum Electionum Episcoporum ac usurpationis (ut ipse ait) nominationum regiarum ad Episcopatus. Nihilominus indubitatum jam jus ad nominationes Episcoporum habent Reges, sic volente & consentiente sede Apostolica, ita ut jam id nunc revocare, non sit ei integrum. Ergo à majori ad minus argumentandum, licet si verum esset quod ab Abbatia Lubinensi sumptum sit exordium circumscribendi Electiones Abbatum: tamen quia jam per tot annos hic usus invaluit quo ad omnia Monesteria cum beneplacito sedis Apostolicæ, non ergo licet jam revocare, sed Reges ex pari ratione, pari debent gaudere jure tam supra Episcopatus, quàm supra Abbatias.

℟ *3tio*. Abrogatio violenta electionis Episcoporum ac usurpatio nominationum juxta mentem Procuratoris, dedit jus Regibus ad Episcopatus assentiente Sede Apostolica. At circumscriptio electionum Abbatialium non est facta per violentiam sed ex justissimis rationibus, ut legere est in assumptis statutorum de hac re, & cum assensu Monachorum, qui ibidem suo diplomate obligant se ad petendum assensum regium: imò subsecutæ postea nominationes eligendorum sive in titulum, sive in Commendam à Monachis acceptabantur, à Sede Apostolica admittebantur. Ergo justiori & fortiori titulo jus ipsis acquisitum quo ad Abbatias tolli non potest.

13tio. Procurator citatis statutis regni circa Abbatum electiones concludit: en quomodo potestas Laicorum circa Ecclesiastica in dies assumit vires.

℟ Non mirum id quòd decrescente Religiosorum observantia, crescat contra eos sæcularium potentia; dum scilicet in spiritualibus abundat delictum, refrigescit erga eos charitas sæcularium: quia isti quidquid spiritualibꝫ præstiterunt vel præstant sive eis se submittendo, eos honorando, seu bona sua eis elargiendo, id faciunt non propter solum nomen aut statum spiritualis vel Religiosi, sed quia illis inesse credunt majorem pietatem, virtutem, cum Deoq; conjunctionem, unde ob eorum preces & merita majorem super se sperant Dei benedictionem. Dum verò contrarium advertunt, dolent se in eis oleum & operam perdidisse ac pro merito eos tractare minimè verentur, non ex contemptu status spiritualis sed ex demerito personarum. Videmus enim quòd mendicantibus ac alijs quos existimant esse Religiosiores & ferventius Deo servientes, in dies Monasteria ac templa fundant & dotant, antiquioribus ob eorum negligentiam neglectis. Nullum enim

Cisterciensium Monasterium aut Abbatiam per 500 ab hinc retro annos *A.C.*1699 legimus de novo fundatum.

14to. Scribit Procurator: prædicta statuta regni, ex quibus unice prætensum jus patronatûs deduci potest, non juvant sed tollunt jus patronatûs, dum fatentur liberam electionem Abbatum, ac solum servitutem quandam ei imponunt ut personæ certis qualitatibus ornatæ Nobiles Poloni eligantur. Si enim Rex Patronus fuisset, non declarasset electionem pertinere ad Monachos nec indiguisset modum imponere, circa electionem; cum Patronus possit personam sibi benevisam nominare.

℞. *1mo* Deduximus luculenter superius jus patronatûs Regium non ex statutis regni, sed ex fundatione, dotatione, usu immemorabili ac beneplacito Sedis Apostolicæ. Quamvis enim & statuta idem jus demonstrant, quia tamen in minori sunt ad hunc effectum apud Curiam Rom. consideratione, non ostendimus nos illis tantopere inniti. Verùm quia Procurator contra nos ea objicit, sic illa contra ipsum retorquemus.

Et quidem non fatentur aut declarant in allegatis statutis Reges libertatem electionum Abbatum, ut Procurator imponit, neq; hoc ex illis potest elici, sed potius negant eam libertatem, dum eis inhibent ne externos aut plebeios ac præcipiunt ut solos Nobiles ejusdem Monasterij vel in defectu ejusdem Diœcesis etiam sæcularem Clericum eligant seu postulent, utq; Episcopus intimet electionem cointelligentiam habendo cum Rege, quatenus jus & consvetudo antiqua servetur. Quæ lex promulgata est in comitijs anno 1588. quo Gregorius 13. paucis ante mensibus constitutiones Synodales libertatem electionum Abbatum tuentes approbavit. Anno verò 1607. statuitur ut Abbatiæ conferantur, secundùm jus antiqvum competenter electis juribus Regalibus per omnia salvis. Estne hoc libertatem electionum fateri aut declarare? quomodo tam circumscriptæ possunt dici liberæ? cum vigore horum statutorum non liceat Monachis eligere quem volunt, sed determinantur ad certam personarum speciem. Nonne potius hujusmodi dispositiones sunt proprij characteres Patroni? quid enim jurium Regalium conservatio & præcustoditio ut secundùm jus & consvetudinem antiquam electis atq; præmissa Episcopi cum Rege cointelligentia conferantur Abbatiæ, denotant, nisi jura patronatûs. Et certè Cromerus illorum priorum statutorum scribens suam Historiam annotavit jam non fuisse tunc liberas electiones Abbatum.

Sed si quid in statutis obscurius alicui videtur, declarat id usus, optimus legum interpres, siquidem uti constat ex Synodo de anno 1551. jam tunc erant Commendæ Abbatiarum, certè non ex libera Monachorum electione, sed ex Regum nominatione.

Deinde cujus est leges condere, ejusdē est & interpretari. Quomodo autem Vladislaus IV. filius Sigismundi interpretatus sit illa priora statuta, patet ex illius adducto statuto, per quod non tollit libertatem electionum, sed declarat morem antiqvum, hæc enim ejus sunt verba.

Sed dicet aliquis: tamen in illis statutis toties dicitur ut Monachi liberè eligant. ℞detur: & Vladislaus & ejus frater Ioannes Casimirus & Michaël & Ioannes III. literas nominationis suæ ad Abbatiā dirigendo ad Monachos, observant eandem civilitatem, scribendo ut eligatis: nihilominus Monachi conqueruntur tolli sibi hoc modo libertatem. Quamvis ergo & in statutis idem dicatur, non conceditur tamen verè libera electio, sed tantùm ejus ceremonia sicut & nunc, qualis relicta est capitulis Canonicorū & illi enim eligunt in Episcopum nominatum à Rege, sed sine libertate eligendi alium, nec propter eam electionem censentur, Reges carere jure Patronatûs ad Episcopatus.

A.C.1699 Eandem ceremoniam & Reges Hungariæ observant cum Proceribus suis, quamvis enim illud Regnum jure hæreditatis ac successionis sibi esse debitum asserant, tamen Electionem pro forma instituunt: Quæ in substantia non est aliud nisi acceptatio publica Regis per populum sine libertate alium eligendi: Nec Reges Hungariæ amittunt sua jura ad Regnum per eam Electionis concessionem. Ergo & Reges Poloniæ non amittunt suum jus patronatûs ad Abbatias, quamvis sive per statuta, sive per nominationes concedant Monachis ceremoniam eligendi. Id enim faciunt non ex indigentia sed ex indulgentia, ut ita suavius res procedant.

Si alicui superest scrupulus, quòd per nominationes unus designatur eligendus ideoq; per eas tollitur libertas: sed per statuta non determinatur certa persona in individuo, sed tantùm in specie, scilicet plures nobiles, idonei in illo monasterio ab antiquo manentes proponuntur eligendi, ideoque per eadem statuta videtur libertas electionis conservata. R: major quidẽ in hoc tunc fuit Regum indulgentia, non tamen cum detrimento juris patronatûs sui quod semper voluerunt esse salvum. Sic & Capitulo Varmiensi Reges præsentant pro electione in Episcopum quatuor personas, nec tamen per hoc aut Rex amittit suum jus patronatûs, aut Capitulum veram habet libertatem Electionis dum ex illis 4. eligere teneantur, quem à Rege sciunt peculiariter desiderari. Possunt hoc & alij patroni facere plures personas ad aliquod beneficiũ Episcopo præsentando in specie tãtũ eos non in individuo nec nominibꝰ proprijs, sed aliquibꝰ tantũ qualitatibꝰ designando v.g. Theologos biennales nobiles in Seminario Crac: biennio degentes, ut unũ ex his non verò alijs eligat & Instituat. Quis dicet Patronum illum fateri aut declarare libertatem Electionis Episcopi, qui potius obligatum se patrono tali pro hac civilitate fatebitur. Sed Reges condendo statuta, ut Monachi eligant nobiles, idoneos, in eodem monasterio manentes &c: non verò plebejos aut externos; quid aliud re ipsa præstabant, quàm præsentabant & nominabant plures personas certis qualitatibus eas designando, ut hos non alios Monachi eligerent in Abbates, instituendos per quem de jure. Ergo per talia statuta non agnoverunt nec declarârunt Reges libertatem Electionis, sed potius per tales designationes jus patronatûs suum asseruerunt & Monachis testati sunt gratiam, quâ cum abusi essent per suas recalcitrationes, Reges ab ingratis illud beneficium sustulerunt & nominationes suas ad unam personam restrinxerunt, reservatâ tantùm pro solatio Electionis ceremoniâ, juxta illud; cum iratus fueris misericordiæ recordaberis.

9no Scribit, Illa statuta sunt reprobata per Constitutiones Synodales per Clementem IX. imò per Joannem Casimirum & Michaëlem Reges Poloniæ. R: Jam sat superque dictum est de his Constitutionibus Synodalibus ac alijs adductis, non potuisse ea habere talem vim abrogandi, obstante contrario continuoq; usu & consuetudine.

10mo. Scribit. Frustra in memoriali nostro asseri privilegia Apostolica circa hoc jus patronatûs fuisse deperdita; quandoquidem in archivo Regni Cracoviæ plurima similia reperiuntur privilegia, quæ in summario recenset Procurator. R: Illa privilegia quæ reperiuntur, sunt recentiora, nimirum quod est ex illis antiquius, est de an: 1433. Sed Abbatiæ fundatæ sunt longe ante, nempe incipiendo ab anno 1140. usque ad annum 1228. quo ultima Præmetensis, uti in summario annotatur. Illis autem annis nulla erat in Polonia literatura, nullæ scholæ, siquidem Academia prima Cracoviensis fundata est à Vladislao Jagiellone anno 1400 teste Cromero

mero, conſequenter nulla erant ſcripta aut archiva, vel ſi quæ fuiſſent, arce Cracovienſi in tot bellis toties devaſtata & incenſa perierunt. Quodſi pars adverſa in dubium id revocat, oſtendat aliquod ſcriptum ex Archivo quod eſſet illorum annorum, quibus Abbatiæ ſunt fundatæ. *A.C.1699*

17mo. Scribit. Nec officit quod aliquando noſtrorum Monaſteriorum proviſio a ſede Apoſtolica fuerit obtenta cum enuntiativa juris patronatûs & præſentationis Regiæ. Sive quia illæ enuntiativæ ſunt erroneæ ex ſupradictis. Sive quia proviſiones Pontificiæ dictas enuntiativas continentes non ſunt continuatæ ſpatio annorum 50, nec cum eis concurrit immemorabilis, minusq; privilegium Apoſtolicum in limine fundationis, quæ omnia copulative requiruntur pro forma a S. Conc. Trid. tradita. Magisq; in noſtro caſu in quo initium habemus invalidum: Cum ex ſupradictis pateat Regiam Coronam jus illud quod acquiſitum prætenditur circa Electiones nedum Epiſcopatuum ſed etiam Abbatiarum Regularium authoritate propria ſibi arrogaſſe &c: ℞. Advertens Procurator juris patronatûs Regium maximè poſt fundationem & dotationem fundari in proviſionibus Apoſtolicis ad nominationes Regias cum expreſſione juris patronatûs expeditis, conatur id infringere pluribus adductis rationibus, ſed maximè relevantibus. Et quidem quòd errorem imputet datariæ & Cancellariæ Rom. impudentia & imprudentia eſt magiſtram veritatis arguere erroris præſertim cum dictæ proviſiones primò per Congregationem conſiſtorialem; deinde per declarationem & admiſſionem ipſius ſummi Pontificis, ac poſt per datariæ & Cancellariæ centum ferè miniſtrorum omnia acuratè rimantium oculos & manus tranſire ſoleant.

Quia verò infra ſcribit illas enuntiativas juris patronatûs fuiſſe conditionatas, conſtito ſcilicet de illius realitate, ideoq; ob non verificationē ejus, non fuiſſe proviſiones executioni demandatas. ℞: Hoc gratis aſſ rit. Ordinariè enim in forma gratioſa abſolutè concedebantur. Etſi quæ in forma commiſſoria & conditionata juris patronatus, tales verificato illo executioni demandabantur ut anno 1675. Abbatia Coronovienſis in perſonam Ignatij Gninſki. Quod verò de Andrejovienſi adducit in perſonam Olſzowij expedita ac dein revocata, id trahi in exemplum haud debet: quia hæc prima initiū dedit omnibus dubijs & controverſijs circa hoc negotiū. Unde & ſententiæ Rotales in hac cauſa minus ſunt attendendæ, quia ſunt latæ nemine, Regis nomine, jus Regium defendente vel comparente.

Feliciori poſtea exitu anno 1682 emanavit Bulla proviſionis Abbatiæ Vąchocenſis in Commendam Illuſtriſſimo D. Załuſki moderno Epiſcopo Kijovienſi poſt magnas controverſias, & tria reſcripta negativa Congregationis conſiſtorialis ac poſt illa omnia quæ Procurator adducit in Rota fuiſſe definita contra jus patronatûs. Tamen in hac Bulla quam originalem præ manibus teneo hæc ſunt formalia. Quæ Abbatia ſicut accepimus de jure patronatûs chariſſimi in Chriſto Filij noſtri Joannis Poloniæ Regis Illuſtris ex fundatione vel dotatione ſeu privilegio Apoſtolico, cui non eſt hactenus in aliquo derogatum, eſſe dignoſcitur. Et infra: Andreæ Załuſki aſſerentis ſe ad dictum Monaſterium ſic ut præfertur vacans à dicto Joanne Rege præſentatum fuiſſe &c: Quamvis autem illa proviſio fuiſſet in forma commiſſoria ad Officialem Cracovienſem, non committebatur tamen ei verificatio juris patronatûs, ſed ſolum utrum dictus Andreas utilis & idoneus eſſet eidem Monaſterio.

Quod verò *3tio.* ſcribit Procurator proviſiones cum abſoluta enuntiatione juris patronatûs non eſſe continuatas per annos 50. ℞detur Quod etiam

 hoc

A.C.1699 hoc merè imponit: nam aliud ostendunt regestra datariæ quo ad Commendas & Coadjutorias; quia dum in titulum sive professos sive professandos nominabant Reges, tales ordinariè benedicebantur ab Episcopis, & capiebant possessionem sine recursu ad Sedem Apostolicam. Unde talium electiones vigore nominationis Regiæ in Archivis Monasteriorum, institutiones in actis Episcoporum reperiuntur. Habemus autem ex Regestris Datariæ ab anno 1614 ad hæc usq; tempora excerptas provisiones ad nominationem Regiam. Quamvis præter has deberent esse plures aliæ; cum certum sit etiam ad nominationem Stephani fuisse aliquas Commendatas Abbatias ac nominatim Andrejoviensem Stanislao Rescio. Imò audacter assero, nullam fuisse a certum annis nominationem Regiam ad quamcunq; Abbatiam quæ non esset effectum sortita; nec ullus fuit Abbas sive in titulum sive in Commendam absq; nominatione Regia.

Quòd 4to scribit: nec immemorabilis concurrit cum his nominationibus, cum initium invalidũ habeamus. Rdetur: gratis etiam hoc asserit. Quis enim tam felicis recordationis ut meminerit illud initium: Plurimi verò sunt senes qui affirmant talem semper fuisse usum. Si ad libros recurratur hoc initium indigitantes; nullum certè esset tempus immemorabile; quia libri res etiam ante aliquot millia annorũ actas commemorant. Sed nec in libris probè id legitur. Nam anno 1551. in Synodo Provinciali per modum querelæ insinuatur, quod jam tunc fuissent Abbatiarum Commendæ: sed quomodo & à quo cœptæ non edocetur. Certum tamen est illas Commendas non fuisse ex libera Monachorum electione.

Neq; ullatenus potest dici initium invalidum quod erat innixum fundationi & dotationi ac firmatum Sedis Apostolicæ admissione. Unde nec potest dici propria authoritate arrogatum, quod fuit à superiore ratum.

Quòd 5to. scribit: Debere ista copulativè concurrere ad probationem juris patronatûs in Regibus, scilicet immemorabilem cum præsentationibus effectualis per annos 50 & privilegium Apostolicum. Rdetur: id etiam gratis requirit. Nam Concilium nullam de hoc privilegio facit mentionem. Et in superius citata Bulla pro Abbatia Wachocensi expedita, disjunctivè recensentur hæc. Ex fundatione vel dotatione seu privilegio Apostolico.

18vo. Refutat Procurator motivum petendarum Commendarum ex indigentia quorundam Episcopatuum desumptum. Rdetur: quod plurima ponit à veritate aliena. Dicit Episcopatum Luceorien. non confinare cum barbaris. Hoc evidenter falsum est quia protenditur usq; ad limites Turcarum & Tartarorũ versùs pontũ Euxinũ & ostia Boristenis habitantiũ: estq; hîc Episcopatus continua sedes belli, rapinarum & incursionum Tartaricarum, præsertim in Palatinatum Wolhyniæ & Braclaviæ, quo Ucrainæ pars comprehenditur. Dicit esse pinguissimum, nec hactenus indiguisse ullo subsidio; id etiam non minus falsum: quia nostrâ memoriâ Stephanus Wydzga & Nicolaus Prazmowski tenuerunt cum Episcopatu Luceorien. Abbatiam Sieciechov. Boguslaus Leszczynski Czervinen. Idem certum est de alijs Episcopatibus. Cum Leopolien. Stanislaus Grochowski & Ioannes Pruchnicki tenebant Abbatiam Sieciechov. Ioannes Tarnowski Abbatiam Claræ Tumbæ. Albrachtus Lipski Andrejov. Cum Præmisliensi Paulus Piasecki Claræ Tumbæ. Stanislaus Trzebinski Andrejov. Sarnowski & Zbęski Sulejov. cum Chelmensi Stanislaus Pstrokonski Tinecen. Remigius Koniecpolski Andrejov. Ioannes Ruzicki Mogielnicen. Cum Camenecen. Ioannes Czarnecki Czervinen. Sigismundus Czyzewski Paradisien. Ioannes Stępkowski Hebdovien. cum Kijovien. Ioannes Sokołowski Tremesten. Thomas Ujejskr & Witwicki Plocen.. cum Vendensi in Livonia Ottoschoning. Sulejovien. Et ad præsens Franciscus Praamowski cum Luceorien. tenet

tenet Sieclechov. Andreas Załuski cum Kijov. Wąchoc. Dōnhoff cum Ca- *A.C.* 1699
menec. Witoviæn. Popławski cum Livonia Obrensem, Swięcicki cum Chel-
men. Lubinen. &c: Quod tamen Procurator subticuit referendo solùm prædictos Episcopos possidere Canonicatus ac præposituras sæculares.

Dicit deinde Procurator subveniendum esse ijs Episcopatibus, sæcularibus beneficijs. Verùm in Polonia nulla sunt beneficia simplicia, sed solùm curata Canonicatus & dignitates: quæ tamen Concil. Trident. Sess. 24. cap. 13. prohibet dari in subventionem Episcopis tenuioribus æquè ac Monasteria ubi viget regularis observantia. Cum verò demonstraverimus in Monasterijs Cistercienfiū non vigere observantiam regularem, ergo justiori longe titulo & ad mentem Concil. Trident. hæc deberent dari in subsidium illis Episcopatibus.

Adducit Procurator in exemplum opulentissimorum beneficiorum, Præposituram Lascen. quæ tamen quamvis infulata sit & unita Canonicatui Gnes. vix efficit florenos mille annui redditus, qui æquivalent centum scutis Romanis. Unde quàm crassa sit impostura, dū dicit quod singulæ tales præposituræ sufficerent pro subventione omnium Episcopatuum facilè patet.

Quòd verò ulterius asserit Procurator illos Episcopatus ex fundatione & dotatione esse opulentos, solùmq; ex occasione bellorum injuriam passos; id non convenit adductis per nos: Quia continuatæ ab antiquo hujusmodi subventiones per Abbatias, ostendunt eos semper fuisse tenues & indigentes. Et quoniam res Poloniæ propter abusum libertatis semper in deterius vergunt, nulla spes est illos Episcopatus aliquando fore opulentos.

10mo. De Ministris & Officialibus regni plura ridicula & erronea scribit. Nam etsi sigilla regni majus & minus teneant alternatim spirituales & sæculares, semper tamen unum sigillum in manu spiritualis. Unde si Abbatiarum Commendæ concederentur propter personas spirituales, sigillum regni tenentes sive illi sint Cancellarij sive Procancellarij, nullatenus sequeretur eas Abbatias à Laicis esse possidendas.

Erroneum etiam est sigillorum ministeria conferri solere majoribus Episcopatibus: quia id pluribus regni constitutionibus est prohibitum. Quòd verò allegatur de Varmiensi id factum est ex dispensatione comitiali in favorem consangvinei Regis. Neq; hæc ministeria redditus stabiles habent, aut ab aula aliquid accipiunt, ut scribit Procurator, si verò quid per discretionem pro sigillatione privilegiorum datur, id modicum est & in eorum Secretarios & Scribas distribuitur. Nam extorquere pro sordibus & emunctione habetur, quod proinde generosi animi abhorrent.

Ioannes Gninski ex Palatino Culmensi factus Sacerdos, brevi spatio tenuit sigillum superveniente fato fuit tamen nominatus à Rege ad Abbatiam Bledzoviensem.

Secretarius regni major nullos omnino habet redditus ex officio suo, Referendarius non nisi forsan aliqua munuscula ex occasione judiciorum quæ exercet inter subditos regalium bonorum, quæ tamen non adeo honesta & licita de jure censentur. Falsum etiam est hos officiales esse ad nutum Regis amovibiles: perpetui enim sunt ut cæteræ dignitates. Nec magis verum est quòd hæc officia pro arbitrio Regis sæcularibus & spiritualibus conferantur: nam Secretariatus major regni semper soli spirituali confertur. Referendarij duo unus sæcularis alter spiritualis semper. Ergo sequelæ quas ex suis imaginationibus erroneis formabat & formidabat Procurator, ruunt.

Crudum etiam id quod scribit illos Officiales mere esse sæculares regno non Ecclesiæ inservientes. Nam Ecclesia pro maximo deberet reputare beneficio & pretio omnium etiam Abbatiarum hoc privilegium, quod in suo ordine spirituali habeat illos Officiales & Ministros, qui plurima præstant Ec-
clesiæ

mus in flamā. Plurimæ erant, suntq; rationes, quæ nos senatumq; nostrū movebant, ut projectū hoc totaliter mutandū petijssem9, supplicabundi Serenitati Suæ ut à conspectu tantæ ambitionis, quam nostra non sinè ingenti scandalo videt ætas, nos regnumq; nostrum non tantùm curativâ, verùm etiam præservativâ liberet gratiâ. Sed cùm ultimum hunc gradum nec mutari valentes à Fid. tua proponi nobis crederemus, ventum quia directus non erat, captandum obliquum, in suppositione eadem admittenda quædam mala minora, ut propellantur majora judicavimus. Cùm verò ex matura deliberatione perpensis omnibus, quæ bono Ecclesiæ proficua reperiantur, alia media quæ & conscientiæ emolumento & correctioni Religiosorum, honori nostro, utilitati Ecclesiæ Regni decori magis consona sunt proponenda ea per Fid. tuam censemus. Nihil tam necessarium, quàm cognoscere, quid non sit necessarium. Abbates Claustrales nihil profuturos Ecclesiæ, per constitutionem eorundem ambitioni tantùm quæ vetabitur semper, & semper retinebitur, locum luxui consueto, occasionem discordiarum notarum inter ambientes fomitem fore nullus dubitat. Cur ergo Præsides tantùm, qui regere meliùs sinè sumptu nimio, sinè luxu scandaloso poterunt sub Cōmendatariis ad regimen non declarandi: Hoc tantū præcauto, ut ijdem de triennio in triennium in præsidentia Cōmendatarij vel ejus delegati Commissarii per libera Religiosorum vota, nec à Vicario Generali Religionis coacta, pretioq; plerumq; conquisita, meliores, sanctiores, & disciplinæ Religiosæ amantiores eligantur. Per quod revocaretur, qui nunc totaliter exulat, spiritus Ecclesiasticus, rediret fervor, in colendo DEo ex integro dissipatus, cessaret irradicata planè animis Religiosorum ambitio; scimus, videmusq; Ss. suam nullam actionem incipere, & perficere, quæ non ad immortalem cedat gloriam, non minor aliis hæc & fortè æterna foret, si ea, quæ malo magis exemplo, quàm concesso jure, memoriâ ipsius Sanctitatis Suæ, quam reverenter compellamus, per ambitionem quorundam post votum paupertatis solemni juramento firmatum, incepta & cum tanto jurium nostrorum & Regni præjudicio pertinaciter disputata in orbitam, ad perpetuam erubescendæ rei oblivionem, & paterno suo in Ecclesiam Polonam zelo reduxerit. Quod ut Fid. tua ex innata sua, quam mirari satis, laudareq; non possumus activitate velociori in fine motu diligentissimè procuret, seriò requirimus. Declarantes omnino id nobis placere modò, placiturumq; semper quod Fid. tua optimum prò re nostra Regniq; nostri judicaverit. Id quippe nobis videtur habere rationem, quod habet justitiam. A.C.1699

Dum miserabilem rerum nostrarum statū, in quo prævalent jam fata consilijs exarare, uti est Fid. tuæ, ad referendum volumus, prorumpunt priùs lacrymæ antequam verba, post rupta, per summam malitiam (judex sit DEUS & vindex) Comitia, quanquam res adversæ consilium adimant, initis Grodnæ rationibus, ne pereamus in finem, in itinere Varsaviam infausta accepimus nova, de

A.C.1699 *de summa post parvum tranquillitatem, tempestate, hoc est de irruptione Tartarorum in optimam, quæ jam unica illis in partibus erat, Russicæ Provinciæ, Regionem, quam ferro & igne funditus devastârunt, ad medium tantùm leucæ Styrium usq; pertingendo, hominum ingentem numerum abducendo. Quadraginta millia Tartarorũ cum filio Hani fuisse pro certo asserunt. Crebra hæc, nec modica damna animum nostrum non perfunctoriè perstringunt, dum alij saltem hyeme vacant, nos continuò sub papilionibus, sub frigido cælo in hisce terris excubare tenemur. Cùm enim, quid pertransiverit, sciamus, quid futurum sit, prævidemus; facient quippe eadem sagittis suis velociores Tartari, dum se fecisse impunè videbunt. Nos quidem ex persona nostra profitemur esse, quod sumus infractâ fortunâ, integrum animum conservamus, justum tamen præsidium, adæquatam defensionem quærimus magis, quàm invenimus. Relictus à nobis in Brzczany pro defensione illarum Regionum Illustris campiductor Generalis Palatinus Cracoviensis, nomen magis exercitus, quàm robur secum esse scribit, cùm in desertis locis hyeme totâ constitutus miles, cui ferocior domi egestas, quàm alibi hostis, subsistere non potuisset, prius enim commeatus penuriam, quàm inimicum depellere necesse erat, nullo modo retineri potuit, sed multi ex defectu & necessitate, signa relinquere, domumq; intra Poloniam redire coacti sunt. Hinc est quod dicto Palatino facultatem aggrediendi hostem, non voluntatem deesse videmus. Quod tamen fieri potuit, remis utendum cum deficit aura rati: expedivimus pro diversione facienda avidos famæ, & priscæ Polonæ gloriæ memores Capitaneum Casimiriensem, Lubomierski, & Venatorem regni Potocki, credimusque usque in Budziack cum gratia Dei perventuros. Velle amplissimum nobis concessum, nisi posse limitibus arctis definiretur, sine pennis quippe volare difficile est. Quidquid opes, gazaque regia potest, promptâ beneficentiâ impendimus, obliti etiam antiqui moniti: da egenti, sed ut ipse non egeas, minus super privatas necessitudines, minime super particulare domus nostræ Regiæ intenti sumus patrimonium, sed & his quis sufficere amplius poterit? arma sine stipendijs, esse stipendia sine tributis solvi, tributa in tanta populorum nobis subjectorum egestate colligi vix ac ne vix quidem possunt. Labentibus ergo unde quæremq subsidia rebus: nisi ad gratiam adjuvantem Sanct. Suæ confidenter & necessariò recursum faciamus. Optimè novit optimus Pater tempus, quo cuique debeat succurrere.*

Habuimus quoq; (undiq; mala intus bella, foris terrores) ex Moschovia à Residente nostro plenam conferentiæ cum Ministris ejus Regni relationem, quam annectere Fid. tuæ jussimus, ex qua dolenda pro nobis, erubescenda pro Moschis leget, & aperta hostilitatis indicia, quæsitos offensionum prætextus, conclusam omninò ab eis secreto cum Tartaris pacem, facilè intelliget, & quæ moliantur. Concludet. &c. &c.

SUP-

SUPPLEX LIBELLUS

A CLERO POLONO AD MANUS EIUSDEM P. VOTA ROMÆ DEGENTIS MISSUS ET PONTIFICI MAXIMO INNOCENTIO XII. TRADITUS.

Beatissime Pater

INnocenti Innocentum optime, & quotquot in excelso habitavêre Pontificum, maxime. Qui sedes super militantis Ecclesiæ Cherubin & Seraphin. In cujus verbo, quod caro & sangvis non revelavit, sustinet anima nostra. Qui commissum tibi divinitus gregem sapientiâ pascis, doctrinâ confirmas, exemplo regis, ac veteri disciplinâ reformas. Qui esurientes imples bonis, egenos ditas, quos tibi paternus amor & filios, & fratres, & sorores adoptat. Cujus denique natura bonitas, viscera charitas.

, Innocenti pauperum Pater ac consolator optime pauperrimas Sarmatici orbis Ecclesias olim florentissimas ac speciosissimas, quas æstus bellorum ferè quinquagenalium decoloravit, Barbarorum feritas attrivit, hostium immanitas extenuavit, vorago prædonum absorpsit, humillimè deprecantes audi, & dubio procul, exaudies. Cum flentibus flebis, & cum infirmis saluberrimâ pietate infirmaberis, non ad interitum, sed ad perennẽ, in verbo virtutis tuæ salutem, ac divini nominis tuique gloriam immortalẽ.

, Hæ sunt Beatissime Pater Leopoliensis rubræ Russiæ Metropolitana, Ecclesia, atque Episcopatus Livoniensis, Piltinensis, Kijoviensis, Camenecensis, Smolenscensis, Luceoriensis, Premisliensis, Chelmensis. omnes latinæ, Senatoriæ omnes, omnes amplissimæ, quamvis Provinciæ Regnis pares, ac fertilissimæ, ipsâ non tam bellorum, quàm pacificationum iniquitate, veriùs autem Moschorum ad sacrum fœdus adjectione (quæ Polonorum eidem se immolantium pietas fuit) avulsæ ab illis non ita pridem fuerint.

, Intende per DEum aures sacratissimas in tot Rachelum olim pulcherrimarum voces, quæ in Roma flebiliter personant plorantium filios suos, & nolentium consolari, quia non sunt. Illarum Pastoribus cura incumbit vastissimas etiamnum Diœceses in hostium finibus sitas, perlustrandi Ecclesias à Turcis, Moschis, Cosacis, Perduellibus, Schismaticis, Scythisq; rapacibus incensas, & dirutas, ac omni Sacrâ supellectili depilatas, reparandi, exornandi, captivos innumeros è Barbarorum mancipatu vendicandi, profugos, ac reduces sinu charitatis exceptos, fovendi, enutriendi, Parochis denique famelicis, strigosis, ac macie miserandâ tabentibus panem pro tenuitate frangendi, sed unde panes ement B. Pater, pauperes hujusmodi Ecclesiæ, pannosique Præsules reditibus, ac omni prorsus dote sponsarum, quæ pro dote calamitates numerant, emuncti, si modicum illud subsidij, quod Seren. V. Regisq; nostri Clementia, ut sibi ac famescentibus populis escam qualemcunque apponant, novo Romano Decreto dimidiabitur residuumque dimidium fere minus nihilo, illis solummodo relinquetur.

, Quippe non aulicis otiosis, ut fama mendax oblatrat, & auribus incautis imponit, sed Ecclesiarum hujusmodi designatis pastoribus cautum est unico Abbatiarum commendatiarum fulcro summorum Pontificum, Regumq; prorsus necessaria Providentia, ne sub onere fatiscant, pondusque gravissimum nimis imparibus humeris excutiant.

, Hæ porrò Abbatiæ præter quartam partem, quàm juxta Sacros Canones Monasterijs pendunt, ad fabricæ sumptus, & alios usus jam orbatæ sunt notabili portione redituum commendatariæ mensæ, quam im-

A.C.1699. ,portuna petacitas, ac inexpleta voracitas prorſus intolerabili vexatione ſub-,inde ab Abbatibus extorſit, menſæque clauſtrali adjunxit, ſine Pontificum, ,Regumq; ſcitu, atque conſenſu, quam proinde Commendatarijs menſis ,reſtitui fas eſt, ſi novum aliquod illis onus imponatur.

,At verò Sanct. V. ac ſapientiſſimorum Cardinalium Præſulumque, ,quibus rem Abbatialem committi placuit, notitiâ dignum eſt, tres in no-,ſtra Polonia dari Monaſteriorum menſas. Prima eſt Monachorum in cō-,muni triclinio victitantium, altera præpoſitorum ſive Priorum, quibus im-,mediatum regimen incumbit. Tertia Abbatum ſeu Commendatariorum, ,ſeu titularium, qui à Regibus præſentantur, aut nominantur.

,Prima & ſecunda lautæ ſunt, ac pingues, ac proprio plerumque re-,gurgitantis adipis pondere laborantes, ita ut Priorales, ne dum Monacha-,les menſæ ipſas Abbatiales vel ſuperent, vel ſaltem exæquent. Inter quas ,Tinicenſes Monachi ſeptemdecim numero, quadraginta pagos, & oppida ſex, ,ſeptenave poſſident. Cum tamen in Gallia, Italia, alijsq; Regionibus duæ ,ſolæ ſint menſæ, nempe Monachalis, & Abbatialis. Illa ſatis frugalis, quâ ,Monachi, hæc longè lautior, quâ Abbates ſenſim utuntur.

,Sapientiſſimè divinoque conſilio viſum eſt ſummis Pontificibus jam à ,ſæculo Abbatias plurimas, quæ in titulum conferebantur à Regibus in Po-,lonia in Commendas pro arbitratu convertere ad Regia poſtulata, ut E-,piſcopis tenuioribus Eccleſiæ operam navantibus opportunè ſubveniretur ,illæsâ Monachorum Priorumq; ſeu Præpoſitorum menſâ, ſed ſuperflua lu-,xuique obnoxia titularium eſca ad neceſſarios Eccleſiæ uſus, ac animarum ,regimen ſanctiſſimè applicata. Eccleſiarum verò hujuſmodi tenuiorum E-,piſcopi Beatiſſime Pater integris hactenus Commendarum reditibus pa-,cificè ad hæc uſq; tempora potiti ſunt, ſciente, volente, jubente ſanctâ Se-,de, ut teſtantur Romanæ Datariæ Codices, exceptâ quartâ, ut ſupra innu-,imus, parte fabricæ ac alijs Monaſterij uſibus attributa, & portionibus ,Monachorum importunitate ereptis. Quodſi necdum ita attritis Eccleſijs, ,ac Epiſcoporum in deterius verſis reditibus hactenus contigit, multò ma-,jor ijſdem affulget ſpes, & rationabilior non minorandam Sanct. V. de-,creto annonam, ſive ſtatum illud farinæ modicum ac lecythum olei, quod ,afflictiſſimis Eccleſijs ſupereſt, recenti hoc atrociſſimo bello, ſanctæ Se-,dis hortatu impulſuq; piè ſuſcepto, ne ſcilicet poſt tot illata noviſſimè à ,Turcis & Tartaris damna, fœdamque agrorum vaſtitatem reſiduum locu-,ſtæ comedat Bruchus, pereant: quæ per medium ſectione Commendata-,riæ Abbatiæ, ut dilatentur phylacteria clauſtralium, qui Epiſcopis & S. ,Regni proceribus alligare onera importabilia contendunt. Abſit Beatiſſime ,Pater, ut obtentæ augendæ clauſtralis offeram ſatis, imò plus juſto infla-,tæ, novâ hac ſciſſione ruat menſa commendataria illudque priſcum divi-,datur, ac illud nec mihi, nec tibi iniquiſſimum renovetur.

,Profectò nec ſolùm ſuſq; deq; verterentur menſæ Commendatariæ, ,ſed interirent & ipſæ Eccleſiæ Epiſcopales, quæ ubera commendarum non ,ut olim diſtenta, ſed livida & penè exſiccata, ſugunt, ac ſangvinem pro ,lacte exprimunt, ſi poſt recentis belli enormia damna, præter quartam ,partem fabricæ aſſignatam, & ſubſidia militaria, inſuper avelleretur alia ,quarta pars, ut accreſceret clauſtralis, hoc eſt, ut habenti detur, & non ,habenti, ſive Epiſcopali Eccleſiæ id, quod vix habet, modiciſſimum tolla-,tur ab ea.

,Satius fortaſſe videbitur divino Sanct. V. judicio, ad hoc, ut qui man-,ducat, non manducantem non contemnat, efficere ut menſæ Monacha-,les ac Priorales hactenus pernicioſo abuſu diviſæ, in unam coaleſcant, ,tunc enim juſto pingvior oleret culina clauſtrorum, quæ cæteroqui in Po-lonia

,lonia nostra præ alijs omnibus gentibus sapidissimè fumat. Tunc sanè li- *A.C.1699*
,ceret Monachis uno spiritu, uno instituto famulantibus Deo, cui servire,
, regnare est, atque unâ eâdemque mensâ dulces simul comedentibus pa-
, nes exclamare; ecce quàm bonum, & quàm jucundum habitare fratres
, in unum, juxta mentem Sanctissimorum Patriarcharum, Regumq; ac Pro-
, cerum fundatorum, tunc auctum ad satietatem obsonium superflueret si-
, cut ungventum, quod descendit in barbam, barbam Aaron.

, Tunc reviviscerer heu nimis pallens, & ferè emortua regularis disci-
, plina. Videret superior in circuitu mensæ filios, & fratres sicut novellas
, novellarum, una foret omnibus timentibus Deum lætitia, una lautitia, u-
, na sobrietas, unum jejunij meritum, nec esurientibus, arentibusq; alijs in-
, ter aliorum commessationes, compotationesq; privatas scandala grassaren-
, tur, ingenti non Acatholicorum modò, & pusillorum, sed piorum ac sa-
, pientum sæcularium scandalo atque dolore.

, Tunc Beatissime Pater redigeretur ad ordinem summo Monasterio-
, rum commodo, ac ædificatione fastus claustralium superiorum, qui ut
, nuperrima afferebant, & Religiosissimæ Sacræ Majestatis Regiæ ad pedes
, Sanctitatis V. expostulationes sexijugis rhedis, auro nitentihus per fora,
, & compita luxuriantur, qui armatorum corporis custodum, superbo sa-
, tellitio, equorumque phaleratorum pompa turgent, exclamante amaris-
, simè mellifluo; non jam in hæc verba dicite claustrales, in frœno quid fa-
, cit aurum? qui denique canum venaticorum circumfusi gregibus, uno ver-
, bo, qui exquisita epularum Bacchique Hungarici copiâ luxu, ac convivan-
, tium flexu cum sæculi Principibus parum laudabili pejorum charismatũ
, æmulatione, summa verò totius regni indignatione, contendere non eru-
, bescunt,

, Ex his optimè novit Sanctitas Vestra in cujus sceptri apice divinus
, excubat oculus, an expediat claustralibus mensis addere fercula, & buc-
, cellam egentibus Episcopis Ecclesijsque subtrahere, quàm summi Pontifi-
, ces hactenus apposuère, juxta illud: dispersit, dedit pauperibus. Sinè illa
, steterunt hactenus, stantquè vegetis viribus impingvata claustralium cor-
, pora, claustraque plena ipsis, quæ religioso, feliciq; otio dum sibi vivunt,
, Deo duntaxat, arant, & occant? sine hac neque stetêre, neq; stare im-
, posterũ poterunt Episcopi Parochique exsangves, qui animarum saluti, &
, fidei propagationi Sacramentis ac verbi divini prædicatione pastoralem o-
, peram navant.

, Hoc citra dubium est Beatissime Pater, quòd si novo decreto mutila-
, buntur Abbatiales mensæ, jam sacris ministerijs inepti evadent, prorsus
, inopes Episcopi. Proinde vel Ecclesiæ sponsis orbatæ jacebunt recusanti-
, bus, sine dote connubia dignioribus, sed tenuis fortunæ procis, quorum
, oneri ferendo impares sese agnoscent, vel Ecclesijs præfici Episcopos ne-
, cessum erit, non quos doctrina, integritas, sapientia, sobrietas, exemplari-
, tas, pietasq; cõmendant, sed quos ambitus, opes, aulicusque favor obtrudent.

, Sed hoc præterea perpendendum occurrit, nempe Episcopos in nostra
, Polonia curules senatorias, prærogativâ singulari, ac in reliquis Regnis in-
, videndâ, occupare, & Monarchæ ad clavum sedenti tanquam natos datos
, ministratorios spiritus in Sanctiori consilio in senatu, in comitijs suo jure
, adesse. Hinc summum Sacræ Hierarchiæ decus, ac fulgor, summa sanctæ
, Sedis authoritas, ac Ecclesiasticæ Jurisdictionis summa securitas. Tot e-
, nim clypeos à Sancta Sede, & pro Sancta Sede pendentes ostentat Po-
, lona pietas, quot Præsules Senatorios Capitolio juratos, quibus potissimũ
, pro ratione status Religio est, qui sese muros æneos, pro Ecclesia Dei op-
, ponũnt, devotæ pro Catholica fide morti animæ, mitrataque simul &

 trabea-

A.C.1699, trabeata capita, ac purpurati pro Ecclesiastico jure Athletæ fortissimè luctari parati pro Sanctitate Vestra quantumvis sub religiosissimo Rege, & in regno nulli terrarum pietate secundo, nil tale contingere possit. Votum igitur è re Vaticana sit, atque divina, sacros hosce Heroes enervare, vitalesq; ex eorundem venis spiritus emungere, sine quibus neque stare, neq; in agone ac arena senatûs sese sistere valeant, ut claustralium viribus jam per se validis incrementum illorum decremento addatur, facilè quisque conjiciet.

, Accedit Beatissime Pater, quòd & ipsis Monachis longè optabilissimum est, vigere in Senatu, atq; Comitijs Ecclesiasticis Senatores ad quos confugiant, ut quotidiana docent experimenta, ad sacra tecta tuenda, Monasteriorum bona sat ampla, illorum pagos, & oppida, juraq; Ecclesiarum sæpe sæpiùs impetita. licet enim sanctissimis Reipub. legibus, & Regum optimorum inconcussâ Religione illis abunde consultum fuerit, attamen summum in Episcopis Senatorijs ad illorum tutelam inesse momentum inficiabitur nemo.

, Nec verò solis pauperibus Episcopis Senatorijs vires suppeditant ad gerendas Ecclesias atque Remp. Abbatiales Commendæ sed etiam alijs Præsulibus ad præcipua munia tum Coronæ Poloniæ, tum M. D. Litvaniæ obeunda. Hoc enim speciale insuper habet, ac singulare generosa nobilitas Sarmatica, ut Regni dignitates primarias ex æquo cum Ecclesiasticis dividat, ne scilicet quid habeat in imperio, sacerdotium quod desideret, aut quid imperium, quod invideat in Sacerdotio.

, Sic unum, idemquè Prælatorum ac sæculo operam dantium jus est, ad supremi Cancel. Procancellarij Regentis Coronæ, ac Litv. Referen. supremiq; Secretarij dignitates, seu ijsdem est exercitium idem. In ipsa pariter aula tum Sacræ Regiæ Majestatis, tum Seren: Reginæ, ac regiorum Principum non solùm sacris, sed & politicis muneribus vacant Ecclesiastici, positique in illis tyrocinio abunde probati, ad sublimiora postmodum evehuntur. Et ne quid fulgoris Sacro Ordini desit in amplissimo regno; ipsa etiam suprema tribunalia judiciaq; Sacerdotes Præsides sibi præficiunt, quibus Astreæ Polonæ bilances, & gladium fidentissimè credunt. Adeò inter tot Præsulum trabeas, purpuras, fasces aliquot Dominatûs insignia in sola Polonia, Roma duplici jure leges dare, ac imperare dupliciter videatur.

, Hi porrò præsules Beatissime Pater pars non postrema Sanctitatis Vestræ, imperij quod DEus eidem sine fine dedit, non alijs stipendijs Vaticano militant, quàm reliquis Abbatijs tenuioribus quas ut Rex Romanam liberet pro vadimonio fidem ijsdem clementissimè elargitur. Harum verò modicos reditus jam tot & tantis oneribus obnoxios, transferre, vel ex parte ad claustrales, sicut omnino novum foret, ac inauditum, ita perinde esset, ac dignitates has omnes Ecclasiastico politicas, quas hactenus Regum ac Reipub. pietas illibatas, & integras voluit, summo Sanctæ Sedis detrimento abolere. eaq; propter ad pedes Sanctitatis V. provolutæ omnes cum universo Clero Polonico, ac Senatoria & equestri Nobilitate, quorum omnium res agitur, tantùm à sese, & ab ipsa Sancta Sede clementer averti infortunium, impensissimis votis reverentissimè flagitant,

, Nunc verò titularium Abbatiarum in Commendas erectio, quam cælesti afflante spiritu nuper decrevit Sanctitas Vestra, eâ conditione ut Claustrales Abbates, sive superiores, eorumq; à Monachis electio in libertatem vindicentur, gravis fortè Monasterijs videatur, & Regibus nimis

,vorabilis, ut jactitant, sanctæ Sedi irreverentes pauculi turbatores con- A.C 1699
,tra saniorem communioremque claustralium probatissimæ virtutis sen-
,sum, dignetur summa Sanctitatis Vestræ æquitas rem exactissimâ suâ
,dextra librare, ut inde veritas sapientissimo suo judicio omnibus elu-
,cescat, noverintq; omnes perperam exigi à Claustralibus mensæ com-
,mendatariæ impendio atq; ruinâ læsionis præsumptæ compensationem.
,Quid igitur Monachis hac novarum Commendarum erectione, detra-
,hatur, quid addatur, jubeat requirere?

,Inprimis non est nova hæc Commendarum erectio. Hanc potiùs
,firmat sapientissimo suo decreto, quam instituit Sanctitas Vestra, quan-
,doquidem à sæculo, ut dictum est, collatæ sunt hucusq; à summis Ponti-
,ficibus, Rege pro tempore postulante, Abbatiæ ferè omnes Episcopis atq;
,Prælatis in Commendam, ut infallibili Romanæ datariæ, ac plus quam
,authentico testimonio nuper Sanctitate Vestra jubente comprobatū est.

,Nihil ergo est, quòd tantopere clamitent, & quidem minùs re-
,verenter Claustralium favores contra Sanctitatis Vestræ decretum,
,cùm sit Prædecessorum sanctissimorum exemplo à novitatis umbra ven-
,dicatum, justissimisq; ad universalis Ecclesiæ bonum rationibus fulcia-
,tur nisi fortè in quantum ad omnes Abbatias nullâ exceptâ extenditur.

,Sed pro pauculis illis Abbatijs in titulum præsentari, ac conce-
,di solitis, quarum vix una aut altera assignari poterit, quæ ali-
,quando in Commendam concessa non fuerit, ut loquuntur datariæ co-
,dices, quæ pauculæ Abbatiæ vi novi decreti transibant in Commendam;
,videre est, quid emolumenti vicissim acquirant Monachi Paternâ San-
,ctitatis Vestræ Regisq; clementissimi indulgentiâ.

,Nempe in favorem Monachorum spoliantur omnes omnino Commen-
,datarij jure, quo hactenus potiti, accusati sunt, creandi, seu nominandi,
,ac pro libitu removendi, subalternos sibi Priores, seu Præpositos Monaste-
,riorum aliosq; officijs domesticis Præfectos, illudq; jus transfertur in Mo-
,nachos, qui liberè sibi suos immediatè claustrales Abbates seu Superiores e-
,ligent, sine ulla vel Regis vel Commendatarij præsentatione, suffragioq;,
,servatis tamen servandis, hoc est ut defuncto claustrali Abbate, intimetur,
,ut par est, à Commendatario Capitulum, illiq; rite præsideat illæsa inte-
,gra Monachorum eligendi libertate, ac petito decenter post electionem, &
,ante institutionem ac possessionem Regiæ Majestatis, per Neo electum as-
,sensu, unde constat, quòd pro pauculis titularibus Abbatijs, quæ in Com-
,mendam vertuntur, omnes Commendatarij Abbates privantur jure tam
,æstimabili, quo fruebantur, omniaq; monasteria in libertatem eligendi su-
,os claustrales superiores vendicantur. Quod lucrum quanti ponderis sit
,cuivis attentè perpendenti perspicuum est.

,Hinc etiam aboletur Beatissime Pater vetus consvetudo quâ Reges gau-
,debant, prisco jure, ac Sacræ Tridentinæ Synodi approbatione sæculares
,etiam personas præsentandi ad titulum mox habitum assumpturas, & po-
,sito tyrocinio professionem emissuras; adeoque Monachis accrescit decus
,& prærogativa, ut non nisi ex ipso gremio Monasteriorum illis præfician-
,tur in posterum Superiores immediati, ijsque libera illorum electione, &
,quidem probatioris in claustro virtutis, ac ad regimen immediatum apti-
,oris, exclusis in perpetuum extraneis, sæculum sapientibus, quos Patres an-
,tequam fratres agnoscere ad Regium libitum tenebantur, ipsâ Tridentinâ
,Synodo id approbante. Id etiam commodi & fructus auro æstimabilioris
,accrescit Monachis, quòd Commendatarij seu sæculares Abbates, tum Oe-
,cumenico juri bonorū Monasterij tum mores & disciplinam regularē con-
cernenti

A.C.1699. cernenti sese inposterum non immiscebunt, solâ contenti prærogativa, ac jurisdictione, quæ juxta sacros Canones cæteris Commendatarijs Abbatibus de jure competit solaque commendatoriâ mensâ ijsdem antiquâ divisione assignatâ gaudebunt, unde inter sæculares istos regendis Ecclesijs ac Reip. addictos Prælatos, & regulares illos Deo, sibi, Monasterijsq; vacantes chaos magnum in posterum intercedet.

,Ex quibus conficitur gratam jure merito esse debere disciplinæ scholasticæ zelotipis, & bonis novam hanc tanto Religionis fœnore aliquot titularium in Commendatarias Abbatias conversionem, atque ideo mirum videri, quòd à Monasterijs compensatio aliqua exigatur, quasi ex læsione, cùm potius illis plurimum accedat emolumenti, à Rege verò nominandis Abbatibus plurimū decedat auctoritatis, unde his potiꝰ compensatio deberetur.

,Sanè agnoscit Beatissime Pater Rex noster Clementissimus beneficium ingens paternæ Sanct. Vestræ manu acceptum, quod diuturno vexatum maleficio animum sacro fœderi intentum tandem aliquando liberet, ac irrequietæ improbitatis laqueum clementissimè conterat, post tot sumptuosissimas Principum Radziwil, Cardinalis Radziejowski Episcopi Præmisliensis Referendarij Regni expeditiones, novissimè verò Religiosi viri Theologi regni, ac fidelis cordis sui interpretis sanctæque Sedi addictissimi, & rerum Polonicarum apprimè periti.

,Sed & agnoscere debent Monachi Regis mansvetissimi, Religiosissimi clementiam, quæ ut Sanct. V. filiali semper cultu obsequatur neglectis jurium apicibus, quibus reliqui Reges ac gentes insistunt, Monasterijs omnibus liberam superiorum immediatorum electionem, quæ hactenus ab Abbatibus à sua Majestate nominatis dependebat, cum plena disciplinæ Religiosæ ac independenti cura indulget; insuperq; condonat magnanimâ pietate, quidquid illaudabili ausu, ultra limites justæ defensionis, quàm Rex justissimus ultro concedit contra intaminatos, quibus fulget, honores tentatum est in Curia Romana ab ijs, per quos scandalum venit, qui os posuerunt in cœlum, eoque devenerunt, ut tangerent Christum Domini, illumque calumnijs onerarent, quasi chimericum jus patronatûs sibi violenter vendicaret, possessionemque nullam præsentandi ac nominandi haberet, cùm tamen evidentissimis rationibus tum fundationis, tum dotationis Monasteriorum omnium claro & ineluctabili Codicum authenticorum testimonio nitantur patronatus Regij jura a majoribus ad ipsum transmissa, possessionem verò, singulas ac omnes Abbatias nominandi aut præsentandi datariæ Romanæ Regestra, ac Pontificum summorum serie, annulique piscatorij tessera, coram sapientissimis Ecclesiæ Romanæ purpuratis ac prælatis in Europæ universæ theatro probant.

,Condonat Inquam Rex æquè magnanimus, & mitis in subditos, ac in Dei hostes ferox, Rex generosè pius, se seque major & super omnem injuriam situs quidquid hactenus contra Majestate æquè ac veritatem peccatum ab illis est, modò tamen resipiscant, nec malint In lachrymis metere discordias, quam tamdiu sine pretio ac sordidâ mercede in sacro sancto hoc Romano agro impune serebant.

,Verùm non ita facilem à Sanct. V. sacra themide merebitur, ut opinamur, veniam, inimicus ille qui non solùm Regis sui Patriæque oblitus, sed debitæ Sanct. V. reverentiæ, post diu seminata zizania, quæ jam novi decreti surculo eradicantur, ausus est ad ejusdem farinæ homines consortes consiliorum ac complices, quos habet in nostra Polonia non paucos, nimis audaci calamo scribere, ac etiam per compita, officinasq; Romanas, ut intelleximus, ore vel suo, vel suorum jactitare sapientissimū Sanct. V. projectum Regi per Illust. Nuntium significatum de erigendis in Commendam

,mendam Abbatijs, & de jure patronatûs Regio servando, nullũ prorsus ef- *A.C.1699*
,fectum sortiturum, utpote nimis gratiosum Regi,ac (horret animus) prorsus injustum.

,Deus immortalis! Itane impunè abutitur clementiâ Sanct. V. Regisque quos ejurâsse videtur privatus homuncio? agnoscit iterum clementiam, gratiamq; Sanct. V. manu acceptam Serenissimus Rex noster; sed quid injusti criminatur, quid blaterat ille in commendas, quæ jam ab alijs Pontificibus longâ annorum serie in Polonia institutæ sapienter ac justissimè sunt ad pauperum Episcoporum, Præsulumque levamen? quasi verò in Gallia, Italia alijsque eâdem, ac forte minori de causa avulsæ summorum Pontificum authoritate, quorum est sacra bona ovibus commissis Pastoris æterni exemplo, ac jure Vicario distribuere, non fuerint à Regularibus Abbatiæ sæcularibusque Prælatis addictæ.

,Gratiosissimam agnoscit S. Majestas dexteræ paternæ beneficentiam intuendo ejusdem jura patronatûs, sed illud servavére Prædecessores Vestri Sanct. Pontifices Regi Michaëli, Ioanni Casimiro, Vladislao, Sigismundis 1mo, 2do, 3tio, Stephano, alijsque. Quid ergo injusti patrat Romana Sedes? si illud idem servat Ioanni servatori Christianitatis? servavit Dataria vetus, atque moderna, ut testantur ejusdem innegabiles Codices, sæpè allegati, quibus constat Regibus antiquis, atq; moderno nominantibus, cum mentione juris patronatûs collatas fuisse Abbatias omnes Polonicas. Quid ergo iniqui comminisci potest, in hoc facto, iniquitas nisi mentiatur & sibi? servavit Concilium Tridentinũ solâ in Imperatore, Regibus supremisque Principibus possessione contentum; quid ergo sacrilegè improbare audebit in Sanct. Vestræ decreta vel ipsa improbitas?

,Gratiam etiam agnoscunt Sanct. Vestræ Ecclesiæ omnes Polonicæ depauperatæ atque langventes, sed justam, ac juxta sapientiæ normam, non iniquam Monachis, nec cæcâ manu collatam. In illa siquidem misericordia & veritas obviaverunt sibi, justitia & pax osculatæ sunt. Concessit quippe Roma, quod habebant Ecclesiæ inopes Polonæ, & quod Rex jure ac consvetudine avitâ majorum, dare illis poterat, & dabat, at Rex in obsequium Romæ de novo dedit Monachis liberam electionem superiorum, quam non habebant.

,Iustus ergo es Sanct. Pater simul & misericors & rectum judicium tuum, pauperibus dedisti, & justitia tua manebit in sæculum; pietas & prudentia tua supergressa est universas ætates. Viderunt eam filiæ Sion, hoc est Ecclesiæ tuæ Polonicæ, & laudaverunt eam, sed & laudabunt eam, & benedicent nomini Sancto tuo Poloni Proceres ad infulas destinati, laudabunt comitia ad jura coronæ tuenda vel ipso sangvine, ut profitentur unanimi consensu jurata. Laudabit Eminentissimus Archi-Episcopus Regni, cum Episcopis omnibus fraternâ charitate, quâ in prædictarum Ecclesiarum inopiâ langventium Episcopos, ac alios regni Præsules, filialique obsequio erga Sanctam Sedem feruntur; laudabunt ipsissimi Monachi, quot quot liberæ electionis, ac disciplinæ Religiosæ, quæ hoc decreto sancitur, studiosi sunt. Nec minus laudabunt cæteræ gentes, Reges, & Regna suspicionem exuentia jacturæ juris patronatuum suorum audito Sanct. V. benigno, gratioso, justoq; erga Regnum, gentemq; Polonam, Regemque optimum in suo jure ac possessione manutenendum consilio.

,Laudabunt Sanctitatis Vestræ institutum, imò pleno jam ore laudaverunt concinentibus reliquis Europæ Doctoribus ipsi juris utriusq; periti Romani, primæ notæ, qui perpensâ ex datariæ codicibus, Regum possessione, immemorabili ad omnes, & singulas sui Regni Abbatias, nominandi, libratisq; ex Classicorum, antiquorumq; integræ fidei histori-

A. C. 1699. ,eorum, qui Romæ extant, testimonijs, fundationum, ac erectionum cu-,jusslibet Abbatiæ Polonicæ. Consideratis etiam tot summorum Pontifi-,cum placitis, qui serie continuatâ, nec interruptâ usq; ad motam novis-,sime ab uno duntaxat, deinde ab omnibus seu dato classico Monasteri-,is controversiam, nomen sanctissimum dedêre, sacrumq; annulum ap-,posuêre præsentationibus seu nominationibus regijs, etiam gloriosè re-,gnantis Joannis III. satis mirari non possunt potuisse flabellum discor-,diarum tamdiu, & tam impunè Regiam patientiam lacessere, ausosque ,fuisse tam apertè sacræ Rotæ, imò sacræ Congregationi Consistoriali ,insidiari Monachorum Procuratores contra Regem, illumq; inauditum, ,& contra coronæ jura figmentis & falsis allegationibus, ut liquidò con-,stat in responso luculento, contra impressum typis Romanis codicem, ,Monachorum exhibito.

,Laudaverunt inquam jurisperiti Romani Divini honoris, gloriæq; ,Pontificiæ studiosissimi, quæ in suo cuiq; reddendo, servandoq; consistit, ,clareq; sunt fassi tales esse rationes Regias, ac ita evidentem Regis pos-,sessionem, ut ipsi etiam nobili, aut civi, ac subdito privato, ad evincen-,dum ab æquitate Sanctitatis Suæ jus patronatûs sufficerent, velleque ,in perspicua veritate rationes aliquas quærere, idem esse, ut ait Ter-,tullianus, ac velle nescire.

,Frigidas verò ac futiles potissimum illas esse Monachorum respon-,siones, & vera effugia, quibus unicè nituntur, ajuntque synodos olim ,supplicâsse Regibus pro libera Electione, Reges eandem suis diploma-,tibus indulsisse. Possessionem Regum esse, ac fuisse, cum resistentia juris, ,Monachos huic possessioni reclamare, bona Monachis fundatorum pie-,tate collata, ad exteros ac sæculares transferre nequire, vel Principum, ,aliorumq; præsentationi subjacere, Bullis deniq; Pontificijs pro collatio-,ne Abbatiarum ad nominationes Regum appositum fuisse, ut asseritur, ,ad mentionem juris patronatûs, atq; venditionem expressam, imposi-,tam fuisse Executoribus Bullarum, ut illis constet de jure patronatûs. ,Quæ jacula Beatissime Pater, sicut sagittæ parvulorum factæ sunt pla-,gæ illorum, ita facillime in ipsos contorquentes, retorquentur.

,Nam si Synodi Regibus supplicaverunt olim pro libertate electio-,nis, ergo fatentur Synodi non fuisse liberum Monachis jus eligendi; de-,inde supplicatio illa nihil juris Monachis acquirere potuit, vel addere. ,Præterea & tunc nullum effectum habuit illa supplicatio, & nunc o-,mninò oppositi sunt sensus Episcoporum omnium præsertim pauperum, ,qui & supplicant Sanctitati Vestræ ut relinquat Majestati Regiæ illæ-,sum jus nominandi, & illis Commendarum seu mensarum Abbatialium ,annonam minimè dimidiatam velit, quâ victitant Episcopales reditibus ,suis spoliatæ Ecclesiæ, ac coronæ, ac sanctæ sedi famulantes Prælati, ,sintq; quartâ parte contenti Monachi, fabricæ alijsque Monasterij usi-,bus juxta Canones applicata.

,Reges verò non aliam libertatem eligendi Monachis indulserunt, ,quàm quæ juribus præsentandi congruebat. Hoc est præsentatum à Re-,gibus eligendi, si non idoneus esset. Sanè ipsos Reges, qui libertates ac ,privilegia Monachorum, ut moris est, ipsissimos inquam Reges, ac re-,gnantem gloriosè Joannem III. suum jus præsentandi à capitulo eligen-,dos constantissimè exercuisse. Unde evidenter conficitur Reges non in-,dulsisse libertatem Monachis eligendi præsentatos à Regibus; si idonei, ,vel non idonei forent, quod perpetuâ, ac invariabili praxi servatum est.

,Præterea possessio Regia non fuit cum resistentia juris, quandoqui-

dem

„dem summorum ac sanctissimorum Pontificum bullis Regiæ nominati- A.C.1699
„ones firmatæ sunt, ut patet ex datariæ codicibus. Asserere autem plurimos Pontifices ac inter illos Beatum Pium V. contra juris & æqui resistentiam, nominationes Regias piscatorio annulo comprobâsse, ac sapientissimos Datarios, ac Subdatarios juris Monachalis oppositiones per sæculum ignorâsse, nimis absurdum est, præterquam quòd jus meritò præsumitur in favorem Regum potiùs, quàm Monachorum in Polonia, illudq; longè anterius jure Monachali, cum fateantur ipsi Monachi bona omnia Monachalia ex Regalibus ac Reip. bonis Regum fundatione, aut consensu decerpta fuisse, adeo eorundem juribus obnoxia esse. Sed quantumvis jus aliquod præsumerent Monachi, contra jus Regum à quibus bona acceperunt, servato tamen semper Regibus patronatu, ut praxis docuit; illud sanè Monachorum jus, superiori Pontificum juri absolutissimo cedit, quo Abbatiæ in Commendam erigi possunt, ac passim erectæ sunt.

„Nec sufficit Monachos reclamare nunc nominationibus seu præsentationibus Regijs, nam aërem verberant contra antiqvum Regum ac fundatorum jus, tam diuturnâ possessione firmatum ingratè jam liberalissimos Benefactores, a quibus seu quorum consensu Regalia bona seu coronæ obnoxia habuerunt, clamitando deinde cur sæculo integro tacuerunt, abstinueruntq; à reclamando, nisi quia verecundo silentio Regum jura sunt fassi. Præterea quid illis bonorum adimit Regium patronatûs jus, quo neq; illis stipula minuitur; deniq; ut quid contra stimulum calcitrant, reclamando contra Pontifices supremos, ac datariæ praxim, Nominationes Regias bullis Romanis firmantium, sanctæque sedis authoritatem Abbatias justa de causa in Commendam erigentis pro pauperibus Ecclesiis, Monachalis electionis inductâ libertate, restitutâ disciplinâ Religiosâ, mensâq; sat pingvi, claustralium omnino illæsâ, ac solùm superfluis titularibus mensis, non ad quoscunq; exteros, sed ad Episcopos ac Prælatos Ecclesiæ DEi, ac animarum saluti, Regumq; ac Reipub. ministerijs incumbentes, sacrâ escâ sustentandos, ut par est.

„Minùs deniq; obstat ac officit adjectio illa verborum, ut asseritur in Bullis Pontificijs ad juris patronatûs regij mentionem. Nam illa verba nihil addunt vel minuunt juri patronatûs. Præterea illa verba non omnibus Bullis adjecta sunt, sed aliquibus tantùm. Postremò illa verborum adjectio facta est recenter ad arbitrium Datariæ seu Cancellariæ, præter usum & praxim antiqvam. Neque debet aut potest juri antiquo tertij cujꝯ consensu aut scitu non sunt adjecta, præjudicium ullum inferre. Quòdsi nullum præjudicium inferunt, adjiciantur, si placet Datariæ, ac Cancellariæ, modò nominatis regiis cū mētione solita juris patronatûs Regij, conferantur solitâ Sanctissimi benignitate Abbatiæ, ùt hactenus factum est. Quod autem dicitur de conditione apposita Bullis Pontificiis, aut Executoribus si constet de jure patronatûs, mirificè favet juri Regis, illudq; confirmat. Nam illis Executoribus abunde constitit de regio jure, quandoquidem Bullas Pontificas executioni mandârunt Nuntij Apostolici, & alij, quibus fuerat executio hactenus demandata.

„Restat, Beatissime Pater, ut opus manuum tuarum, quod de sursum fuit aspirante Paracleto perfectum sit, tuo ejusdem innocentissimo Numine datâq; tandem Polonis obsequentissimis dexterâ, concordiam post tot dissidia revehas comitijs pro bello sancto desudantibus in extremorum cardine, discriminēq; constitutis ansam ab instituto sanctissimo recedendi a-

A.C.1699 „moveas, ſive jura patronatûs Regia, pro quibus extrema omnia expertu-„ros ſeſe jurârunt unanimes Palatinatus, ſarta tecta pro ſuprema tua cle-„mentia, ac æquitate, perquam efficaciter tuearis.

„Id ſpectat Reſpub. Ottomannico hoc bello, quod pro Chriſti fide, & „Sancta Sede, conſtantiſſimè totius regni exeidio gerit, id ſibi pollicetur Rex „invictiſſimus quinquagenalibus in Martis arena triumphali laboribus, atque „victorijs inclytus, profuſis hæreditarijs pro ſacro fœdere theſauris, & Deo „immolatis fratribus germanis, avunculis, avóque barbarorum frameâ ob-„truncatis. Id ſpondet Breve illud Apoſtolicum, quo nuper exquiſitis pa-„ternæ teneritudinis ſignificationibus præciſè fidem Pontificiam Regi, & „filio optimè merito obligavit Sanctitas ſua, plenè in re Abbatiali ſatisfa-„ctum iri deſiderijs Regis optimè meriti.

„Quod autem ſatisfaciendi genus hoc eſſet, Beatiſſime Pater, ſi præter „Sanctiſſimam Veſtram mentem mutilarentur ad extremam deformitatem „Abbatiæ, ſpecieque juris patronatûs ſervandi, ac commendas erigendi ſo-„lum ferè nomen Patroni, jure deformiter mutilato, relinqueretur Regi, & „nudum ac pene jejunum nomen Commendatariorum, Commendis exte-„nuatis relinqueretur pauperibus Epiſcopis, atque Prælatis, ab illo nomi-„natis. Cum tamen è converſo Rex liberam Monachis in obſequium S.V. „electionem clauſtralium, & Abbates Commendatarij Regimen clauſtralibꝰ „Abbatibus Monaſteriorum ſincerè relinquant, ita ut longè optabilius Re-„gi & Abbatibus foret, ſi res æquis lancibus librentur, antiqua nominandi „in titulum, & in Commendam poſſeſſione frui.

„In verbo Sanct. Veſtræ, quod non præteribit, licet cœlum & terra tran-„ſirent, fidit magnanimus Rex, in illo laxavit rete, ſcivit cui credidit, ne-„fas arbitratus dubitare de ſolamine, ac ſatisfactione, quàm Breve nuperũ „diſertiſſimè pollicebatur.

„Id ipſa ſpondebant vivæ vocis oracula, à Sanctitate Veſtra ſæpiſſimè „prolata, ac confirmata, nempe omnino velle Sanct. Veſtram, ut non mi-„nor ratio habeatur in juribus Patronatûs Regis optimè de Eccleſia meriti „Ioannis III, quàm habita fuerit Ioannis Caſimiri, quo regnante NuncijA-„poſtolici munus glorioſiſſimè gerebat S. V. modò id authenticis datariæ „Romanæ teſtimonijs probaretur. Quod abunde per Illuſt. Dominum ſub-„datarium probatum eſt, ante aliquot menſes juſſu Sanctitatis Veſtræ, ut „intelleximus collatis fideliſſimè cum codicibus datariæ nominationibus ab „eodem Rege Caſimiro factis, imò etiam à Vladislao, & alijs Regibus ad „omnes Abbatias regni cum mentione juris patronatûs, & quidem effectu „ſecuto præcipuè verò ad Præmetenſem, Cervinenſem, Mogilnenſem, de „quibus nunc agitur. Clarè etiam conſtitit ex authenticis teſtimonijs Mo-„naſterij S. Crucis continuatâ ſerie nunquam intermiſsâ, quingentorum an-„norum à Regibus ſemper fuiſſe collatam.

„Hac infallibili fide nixus optimus Rex Palatinatus omnes in certam „ſpem rei ex voto Reipub: componendæ erexit. Hac ſpe fretus Nuncios „terreſtres ad generalia comitia miſſos cum aſperioribus mandatis placavit, „atque prohibuit, ne primo comitiorum exordio rem Abbatialem aggrede-„rentur, quod ſugendo prorſus Eccleſiaſticæ, Monaſticæq; rei damno con-„tigiſſet. Unde minimè dubitant Palatinatus, quin Abbates, Præmetenſis, „Cervinenſis & S. Crucis viri eximiæ virtutis, ac meritorum, nobiliſſimi-„que debeant in ſuarum Abbatiarum poſſeſſione ſervari, in qua de facto „ſunt, in Regiæ ac conſvetæ nominationis poſt legitimam Capitulorum e-„lectionem, ac Epiſcopi ordinationem impoſito adverſarijs ſilentio, qui con-„tra jus & fas ſe intrudere tentant, falſisq; narratis, atq; calumn.js Sacræ „Congregationi Conſiſtoriali, ac Sacræ Rotæ Romanæ imponere auſi ſunt,

quod

„quòd nullum Regi ac Reip. Juribus præjudicium inferre debet, ac potest. *A.C.*1699.

„Nominatus etiam ad Mogilnicensem Abbatiam post tam diuturnam „sine ulla prorsus ratione vexationem tandem promoveri sperat. Episcopus „denique nominatus Luceoriensis in pacifica suæ Abbatiæ possessione re-„linqui, ac ab iniquissima Monachorum persecutione vindicari contendit, „quam ab illis pati solùm recentissimè cœpit, postquam inhiare cœperunt „Monachi ejusdem Abbatiæ, enormes calumnias in illum effingendo, virum „testimonio universæ Poloniæ integerrimum, ac verè Ecclesiasticum, falli-„tatis evidentissimæ convicti.

„Indubitatum igitur esse videtur Clementissimo Sanct. V. mandato, dis-„cordiarum fomitem, quàm citissimè extingvendum jure suo, Regi, men-„sisq; suis Abbatibus Commendatarijs, atque claustralibus, Monachisque „paternè servatis, ne pessima contingant ab irata, & exulcerata nobilita-„te, militiaque Monachorum bonis pridem inhiante, id vovent Episcopi, „Prælati, Clerusq; universus, speciatim verò pauperrimæ Episcopales Ec-„clesiæ, quæ cum toto Sarmatico Clero gemitibus inenarrabilibus orant pro „Sanct. V. ad diuturnum ac felicissimum Christiani orbis regimen incolu-„mitate. Quam Deus &c.

INFORMATIO QUOMODO PROCEDENDUM IN HOC NEGOTIO DIVISIONIS ABBATIARUM.

1mo. Præter assignatos intervenientes ad complanationem propositam à Congregatione Cardinalium, hoc est Illust: Nuntium Apostolicum cum Eminentissimo Card. nali Radzieiowski, necesse est deputari à S.R.M, unum imò duos sibi & Reipub: faventissimos viros, non solùm peritos juris Polonici, sed Canonum Ecclesiasticorum, ac in materia Abbatiarum bene versatos, prudentes, atq; politicos, cum agatur de materia etiam status, ac de prærogativis coronæ, deniq; viros disertos & qui non sinant se circumvenire, hoc est oculatos & fortes.

2do. Inprimis & ante omnia declarandum videtur Illust. D. Nuntio, 4. Abbatiarum quæ causam controversiæ dederunt, possessionem indubitatam, atq; pacificam nominatis à S. R. M. juxta jura & praxim antiquam, relinquendam esse, ac proinde excommunicationem ac censuras latas contra Abbatiam & Monasterium S. Crucis de Monte Calvo abolendam penitus esse, sine ullo sequestro, omnesq; molestias ulteriores contra Abbatem Nominatum à Rege Cervinensem, Abbatem Præmetentem Mogilnensemq;, itidem à Regia Majestate nominatos, amovendas, nec enim fas est ulterius vexari viros innocuos, & jura regia in dubium verti, aut ad Kalendas Græcas remitti, hoc est ad decisionem totalem ac complanationem omnium Abbatiarum, pro futuris temporibus stabiliendam authoritate S. sedis, quod plurimum temporis exigit, nec fortè per annũ integrum obtineretur cum agatur de ponderandis ac librandis redditibus singularum Abbatiarum, ac de compensatione danda mensæ Monachorum, de mensa Abbatum, ut optat S. Congregatio, quod sine interventu partium, ac sine longo temporis tractu confici nequit. Interim verò comitia proxima excandescent, nec patientur se tanta rerum dilatione deludi.

3tio. Si Illust: D. Nuntius dixerit, velle se consulere Monachos, utrum consentiant erectioni Abbatiarum omnium in Commendas, signum erit non sinceræ pacificationis ab aula Romana propositæ. Nam antequam singula Monasteria totius Regni ac M. D. Lit. suam mentem per Procuratores ex Capitulis destinatos declaraverint & antequam Illust: D. Nun-

A.C.1699 tius, illos procuratores, qui fortè inter ſe diſcrepabunt in ſuis inſtructionibus cum Regijs Miniſtris ac Eminentiſs. D. Cardinali Radziejowski concordaverit, non ſolùm imminentia comitia generalia, ſed etiam futura alia,& alia elabentur; tot enim erunt capita, quot ſenſus, præſertim in re tam ardua.

Deinde non videtur juxta dignitatem Regiam contendere cum ſuis ſubditis Monachis, ac rem claram, ac indubitatam, nempe poſſeſſionem nominandi ad omnes Abbatias ſui regni evidenter probatam in Curia Romana ex infallibili teſtimonio Datariæ ſubijcere in Polonia diſputationi ac judicio Monachorum, qui non acquieſcent juſtæ, ac prudenti Domini Nuntij voluntati, non niſi coacti, & poſt moram temporis intolerabilem, ſolùmque intendent cunctando eludere comitia.

4to. Abbatiæ Monaſticæ per totum ferè orbem Chriſtianum in Commendas erectæ ſunt, ſola & ſuprema Summorum Pontificum authoritate, non conſultis aut conſentientibus Monachis, qui omni conatu obſtitiſſent, ſi obſtare potuiſſent. Non igitur à Polonorum Monachorum conſultatione, ac aſſenſu dependere debebit hæc erectio, ſi à Curia Romana ſincerè, ut par eſt credere & non ficte proponitur.

5to Multo minus conſuli debent Monachi, de quantitate portionis ex menſa Abbatiali decerpendæ, ac Monachorum menſæ applicandæ ad compenſandum damnum erectionis in commendam Abbatiarum omnium. Nam evidens eſt aviditati Monachorum, qui injuſta petent, ac exorbitantia, difficillimè poſſe ſatisfieri. Iſta igitur portionis decerptio taxari debebit, à diſcreta ac benigna Sereniſſimi Regis ac Eminentiſſimi Cardinalis Radziejowſki, ſimul cum Illuſt. Domino Nuntio Apoſtolico prudentia. Quòd ſi Dominus Nuntius dixerit ſe non poſſe hoc præſtare vi ſuorum mandatorum à ſummo Pontifice habitorum, ſignum erit ludicram & fictam eſſe hanc projecti ſui temperamenti à Romana Curia factam propoſitionem cum ad effectum perduci ob Monachorum bene præviſam aviditatem nequeat, ſed ſolùm ad fallendum tempus, ac eludenda comitia inventum eſſe.

6to. Subauditum eſt prætendi à Curia Romana, ut major pars reddituum Abbatiarum convertendarum in Commendas à Seren. Rege juxta morem nominandas applicetur menſæ Monachorum. Sanè durum hoc eſſet, nam ingens præjudicium juri patronatûs Regio ac Reip. inferretur, quippe longè deteriores evaderent Abbatiæ, ac plus quàm media parte Regibus perirent. Huic prætenſioni Curiæ Romanæ, ac Monachorum anſam dederunt, alioqui Epiſcopi, ac Prælati Poloni qui ut aulæ Romanæ abblandirentur, & ſuo privato intereſſe ſtuderent, ſe ſeq; promoverent projectum hoc fecerunt, ut ſcilicet Rex ſervatâ ſibi adjuvandos pauperes Epiſcopos ac Præſules parte reddituum Abbatialium reliquam & majorem partem reddituum cum ipſo titulo Abbatiali Monachis relinqueret, & ſic ſeſe jure patronatûs ſpoliaret, quod contra Majeſtatis ac Reip. jura eſſe manifeſtum eſt.

Huic etiam tam perniciosæ prætenſioni occaſionem præbuerunt aliqui ex nominatis à Seren. Rege Abbatibus, qui ab adverſarijs coacti ut ſeſe à barathro litium & controverſiarum in Nuntiatura excitatarū tandem eriperent, hujuſmodi ceſſionibus manus dederunt, vel dare tentarunt, non propriâ ſed aliorum culpâ ac vitiô, imò aliqui etiam juri patronatûs Regio viſi ſunt renuntiare, dum Bullas commendarum, ſine ulla patronatûs Regij mentione acceptarunt quod facile ajunt excuſari poſſe, ob negatas tam diu Bullas, quàm diu recuſabant eas acceptare tacitâ ejuſmodi mentione.

Alij etiam paſſi ſunt addi in Bullis hæc verba: ad mentionem juris patronatûs, ut aſſeritur, ſed hoc minus perniciosum fuit Regijs juribus cum nihil addere aut tollere videatur.

Iam redeundo ad portionem ex menſa Abbatiali decerpendam ac Monachali

nachali addendam, videtur sufficere posse, quarta illa redditiuum pars A.C.1699
quam Canones præscribunt, de qua fusius agitur in adnexis folijs, sed si Dominus Nuntius acrius instet, aliquid etiam præterea pro impingvanda illorum mensa decerpi debere ab Abbatiali ut in perpetuum immunes sint nominati à Monachorum molestijs, & ut remaneant sæculares Prælati nec cogantur Religiosa vota profiteri, hæc res debebit juxta regulas discretionis taxari ab Illustrissimo Domino Nuntio cum Eminentissimo D. Cardinali ac Ministris Regijs, non juxta voracitatem inexplebilem Monachorum.

Sane si Abbates commendatarij à Rege nominandi deberent carere plus quam media, aut media parte bonorum Abbatialium, Reges mediâ, aut plus quàm media parte suorum jurium privarentur, ac vanô titulô nominis non re ipsa fruerentur.

Profectò longè melius esset Regibus nominare in titulum Abbates de more relicta integra bonorum Abbatialium possessione nominatis, quam notabili bonorum parte Commendatarios privare. Multoq; magis absurdū esset Reges privari ipsa nominatione Abbatum, seu præsentatione, illorumque electionem integram, sine suo interventu Monachorum Capitulis relinquere, sibique solam portionem bonorum reservare pauperibus Episcopis erogandam sicut aliquis Regi minus favens propoluit. Nam præter alia gravissima inconventia, jam Reges privantur maximâ prærogativâ, tot Prælatos creandi, quot Abbatiæ sunt.

Unde cavendum est, ne aures dentur vel tam enormi bonorum Abbatialium mutilationi, vel ac multo minus renuntiationi nominandi Abbates.

7mo. Cum jam ab antiquissimo tempore Reges sint in possessione indubitata nominandi Abbatias omnes, non solum in titulum, sed in Commendam, idque summi Pontifices indulserint meritissimè, ad juvandos Episcopos, Senatores Regni à barbaris spoliatos, ac Prælatos tribunalibus operam dantes, illisque Abbatiæ in Commendam hucusque à Pontificibus concessæ integrè ac sine diminutione Abbatibus Commendatarijs cesserint, non videtur æqvum tales Abbatias hactenus integras deteriorari, seu minui.

Solum igitur videtur agi posse de Abbatijs quæ hactenus dabantur, seu nominabantur in titulum, inposterum verò erigentur in Commendam, quæ parvo numero sunt, ut videre est in regestro Domini Petri Ruyter Agentis Regij, à quibus solis aliqua portio bonorum decerpi posse videtur, & Monachorum mensæ ad honestam compensationem applicari.

8vo. Cum (ut ajunt) Monasteria Polonica tres habeant mensas. Primā Monachorum quæ satis pingvis est, 2dam Abbatis titularis vel Commendatarij, tertiam Prioris seu Præpositi, quem dicunt ab Abbate eligi ac dependere, videndum diligenter an mensæ Abbatum tales sint, ut debeat, an possit ab illis aliquid detrahi ad augendam Monachalem, quæ pingvior fortè erit, & an sufficiat Abbates privari, jure creandi Priores, seu Præpositos sibi subordinatos, quod non levis momenti est, ac fortassis loco mutilationis bonorum Abbatialium esse posset.

9no. Cum luce meridiana clarius sit, Monachos Injustissimam actionem in aula Romana Regibus suis Dominis Clementissimis & fundatoribus intulisse contra illorum in Dataria evidenter probatam, ut videre est in annexa serie nominationum. Sequitur illos ad solutionem expensarum, à Regibus factarum, tot Legatorum ad aulam Romanam missione, ac Ablegatorum nempe Principis Radzivilij Episcopi Præmisliensis, Referendarij regni qui frustra jus Regium tueri conati sunt, quod tandem divinâ ope patuit.

Si R. Majestas ac Resp. has expensas repeteret, vix sufficerent ipsæ Abbatiæ. Posset igitur cum Illust. Nuntio agi de repetendis hisce expensis & seriò, ut saltem relinquantur liberæ Abbatibus Commendatarijs Abba-

tiæ

A.C.1699 tiæ sine tali & tam enormi mutilatione.

10mo. Vi legum Regni debent Cortesani ac perturbatores subjacere pœnis exilij, aut etiam majoribus. Potest igitur agi cum Illust. Nuntio de jure repetendi has pœnas, & de illorum remissione, dum modo liberè ac integrè cum omnibus suis bonis relinquantur sicut antea fuerunt Abbatibus Commendatarijs Abbatiæ cum omnibus suis bonis, cum exigua, solùm diminutione.

11mo. Multi in Curia Romana oculati testes asserunt fictam esse hanc compositionem & ad Kalendas Græcas transmissam, quandoquidem Romã ad Nuntium & Monachos translata est, cum possent Romæ à solo Papa Abbatiæ verti omnes in Commendas.

Huic suspicioni vim addidit, quòd à Nuntio deinde res erit iterum transmittenda ad summum Pontificem, quando erit in Polonia cum Monachis, si fieri poterit, concordata. Ideoque requisitus est à Cardinalibus P. Vota ut differat discessum suum à Romana Curia, quo ad usq; ultima manus negotio huic imponatur, à summo Pontifice post auditam Nuntij Apostolici negotiationem, imò significatum est eidem Patri Vota ut curet sibi à Seren. Rege transmitti facultatem, seu potentiam concludendi rem totam, ita ut in perpetuum nullus detur locus controversijs, facta erectione omnium Abbatiarum in Commendas. Unde expectandum erit, licet ægerrimè P. Vota jam defesso, adhuc per duos menses, ut responsum & beneplacitum Regium habeat circa facultatem concludendi.

PRÆSENTATIONES AD ABBATIAS FACTÆ A SERENISS: POLONIÆ REGIBUS, ET POTENT: SIGISMUNDO III.

Plocense Monasterium S. Adalberti Ordinis S. Benedicti Plocensis Diœcesis, commendatum fuit Stanislao Starczowski Episcopo Lacedemoniensi cum expressione juris patronatûs sub datum Romæ apud S. Mariam Majorem 3. Kalend. Aprilis. Anno 10. Pauli Papæ V. Anno 1614.

Regestrata lib. 6. Secretorum. folio 265.

A VLADISLAO IV. REGE POLONIÆ.

Bledzoviense Monasterium Cisterciensis Ordinis Posnaniensis Diœcesis. Coadjutoria dicta Monasterij pro Theodoro Pawlowski profiteri volente cum expressione juris patronatûs de consensu Vladislai Regis. Datum Romæ apud S. Petrum Kalend. Decemb. Anno 9. Urbani Papæ VIII.
1633.

Regestrata lib. 15. Secretorum folio 159.

Vangrovecense Monasterium Ordinis Cisterciensis Gnesnensis Diœcesis. Coadjutoria dicti monasterij in titulum cum expressione juris patronatûs data fuit Alberto Samueli Chrzanowski profiteri volenti de consensu Regis Vladislai. Datum Romæ apud S. Mariam Maj. 5. Idus Maji. Pontificatûs Urbani Papæ VIII. Anno 8.
1634.

Regestrata lib. 17. Secretorum folio 58.

Andrejoviense Monasterium Cisterciensis Ordinis Cracoviensis Diœcesis per Coadjutoriam commendatum fuit Alexandro Dönhoff Clerico sæculari cum expressione juris Patronatûs de consensu Regis Vladislai.
1643. Datum Romæ apud S. Petrum Nonis Maji. Anno 20. Urbani Papæ VIII.

Regestrata lib. 27. Secretorum folio 182.

Bernecense Monasterium Cisterciensis Ordinis, Posnaniensis Diœcesis commendatum fuit Nicolao Dunnisoligowski, Presbytero sæculari à Monachis ad nominationem Regis Vladislai postulati cum expressione juris

ris patronatûs & postulationis. Datum Romæ apud S. Petrum 30. Nonas Junij. Anno 1. Innocentij Papæ X. A.C.1699 1645.

Regestrata lib. 5. Secretorum folio 119.

Coronoviense Monasterium Cisterciensis Ordinis, Vladislaviensis Diœcesis in titulum Joanne Carolo Cholkawski Clerico profiteri volente cum retentione Scholasteriæ Leopoliensis ad nominationem Regis Vladislai a Monachis postulato cum expressione juris patronatûs, & postulationis. Datum Romæ apud S. Petrum 4 Kalend. Decemb. Anno 2 Innocentij P. X. 1645.

Regestrata lib. 2. Secretorum folio 3.

A REGE JOANNE CASIMIRO.

Lubinense Monasterium Ordinis S. Benedicti Posnaniensis Diœcesis datum fuit per Coadjutoriam in Cōmendam Stephano Piasecki cum expressione juris patronatûs & de consensu Regis Joannis Casimiri. Datum apud S. Mariam M. 9. Kalend. Augusti. Anno 5. Innocentij Papæ X. 1649.

Regestrata lib. 6. Secretorum folio 153.

Plocense Monasterium S. Adalberti Ordinis S. Benedicti, Plocensis Diœcesis commendatum fuit Thomæ de Rusiencewo Ujeyski præsentato à Joanne Casimiro Rege cum expressione juris patronatûs. Datum Romæ apud S. Mariam M. 4 Kalend. Junij. Anno 5. Innocentij Papæ X. 1649.

Regestrata lib. 5. Secretorum folio 196.

Tremesnense Monasterium Ordinis Canonicorum Regularium S. Augustini, Gnesnensis Diœcesis commendatum fuit Martino Karczewski cum expressione juris patronatûs ad nominationem Joannis Casimiri Regis. Datum Romæ apud S. Mariam M. 8. Idus Augusti. Anno 6. Innocentij Padæ X. 1650.

Regestrata lib. 7. Secretorum folio 148.

Vitoviense Monasterium Ordinis Præmonstratensis, Posnaniensis Diœcesis commendatum fuis Adriano Gorlewski Suffraganeo Gnesnensi a Rege Joanne Casimiro præsentato cum expressione juris patronatûs. Datum Romæ apud S. Mariam M. 4 Idus Januarij. Anno 7. Innocentij Papæ X. 1651.

Regestrata lib. 7. Secretorum folio 125.

Paradisiense Monasteriū, Cisterciensis Ordinis, Posnaniensis Diœcesis apud Sedem vacantem commendatum fuit Joanni Desmolenski grato & accepto Joanni Casimiro cum expressione juris patronatûs. Datum Romæ apud S. Mariam M. Idibus Novembris. Anno 8. Innocentij Papæ X 1652.

Regestrata lib. 8. Secretorum folio 12.

Claræ Tumbæ Monasterium, Cracoviensis Diœcesis fuit datum in Commendam Joanni Archiepiscopo Leopoliensi, præsentato à Joanne Casimiro Rege cum expressione juris patronatûs. Datum Romæ apud S. Mariam M. 16. Kalend. Septemb. Anno 1. Alexandri Papæ VII. 1655.

Regestrata lib. 1. Secretorum folio 166.

Miechoviensis Præpositura S. Sepulchri Ordinis S. Augustini, Cracoviensis Diœcesis, data fuit in Commendam Chorieinski, præsentato à Joanne Casimiro Rege, cum expressione juris patronatûs. Sub datum Romæ apud S. Mariam M. 8 Idus Augusti. Anno 1. Alexandri Papæ VII. 1655.

Regestrata lib. 1. Secretorum folio 152.

Przemetense Monasterium Cisterciensis Ordinis, Posnaniensis Diœcesis, commendatum fuit Andreæ Miałkowski præsentato à Rege Joanne Casimiro, cum expressione juris patronatûs. Datum Romæ apud S. Mariam M. 3. Idus Decembris. Anno 3. Alexandri Papæ VII. 1657.

A.C.1699 Regestrata lib. 3. Secretorum folio 298.

Sulecuiense Monasterium, Cisterciensis Ordinis, Gnesnensis Diœcesis, commendatum fuit Stanislao Sarnowski ad nominationem Joannis Casimiri cum expressione juris patronatûs. Datum Romæ apud S. Meri-
1659. am M. 4. Idus Julij Anno 5. Alexandri Papæ VII.

Regestrata lib. 7. Secretorum folio 292.

Tynicense Monasterium Ordinis S. Benedicti, Cracoviensis Diœcesis, commendatum fuit Augustino Georgio Lubomirski à Rege Joanne Casimiro nominato cum expressione juris patronatûs. Datum Romæ apud
1660. S. Mariam M. 3. Nonas Martii. Anno 6. Alexandri Papæ VII.

Regestrata lib. 7. Secretorum folio 147.

Cericoviense Monasterium, Ordinis S. Benedicti, Cracoviensis Diœcesis, commendatum fuit Nicolao Prazmowski Episcopo Luceoriensi cum expressione juris patronatûs. Datum in arce Gandulphi 5. Idus Maji An-
1660. no 6. Alexandri Papæ VII.

Regestrata lib. 6. Secretorum fol. 263.

Mogilnicense Monasterium, Ordinis S. Benedicti, Gnesnensis Diœcesis, datum fuit per Coadjutoriam in Commendam Joanni Roziens Presbytero cum expressione juris Patronatûs, & de consensu Joannis Casimiri Regis. Datum apud S. Mariam M. pridie Kalend. Decemb. Anno 6.
1660. Alexandri Papæ VII.

Regestrata lib. 8. Secretorum folio 10.

Sanctæ Crucis Monasterium, Nicolaus Gorski, Cantor Varsaviensis, Præpositus Lublinensis ad præsentationem Joannis Casimiri Regis eligitur in Abbatem dicti Monasterij ab Illust: D. Andrea Trzebicki Episcopo Cracoviensi in Ecclesia Sanct. Francisci, facta prius regulari Professione in manibus Episcopi die 1. Augusti 1662 benedicitur, constat ex ar-
1662. chivo dicti Monasterij.

Sieciechoviense Monasterium, S. Benedicti, Congregationis Cluniacensis, Diœcesis Cracoviensis, commendatum fuit Francisco Prazmowski cum expressione juris patronatûs de consensu Regis Joannis Casimiri. Da-
1668. tum Romæ apud S. Mariam M. 3. Kal. Augusti, Anno 2. Clem. Papæ IX.

Regestrata lib. 3. Secretorum folio 254.

Cervinense Monasterium Canonicorum Regularium Diœcesis Plocensis, commendatum fuit Thomæ Alexandro Czawnakielki ad præsentationem Regis Joannis Casimiri cum expressione juris patronatûs. Datum
1664. Romæ apud S. Mariam M. 13 Kal. Aprilis Anno 10 Alexandri Papæ VII.

Regestrata lib. 4. Secretorum folio 141.

Wachocense Monasterium, Cisterciensis Ordinis, Diœcesis Cracoviensis, datum fuit per Coadjutoriam in Commendam Nicolao Lesenski cũ expressione juris patronatûs & de consensu Regis Joannis Casimiri. Da-
1669. tum Romæ apud S. Petrum 15 Kal. Junij Anno 1. Clementis Papæ IX.

Regestrata lib. 3. Secretorum folio 79.

Hebdoviense Monasterium, Præmonstratensis Ordinis, Cracoviensis Diœcesis, commendatum fuit Gotthardo Tisenan Episcopo Metonensi Suffraganeo Vilnensi à Monachis ad Nominationem Regis Joannis Casimiri postulato cum expressione juris patronatûs & Electionis Monacho-
1670. rum. Datum Romæ apud S. Mariam M. 7 Idus Decemb. An: 1. Clem. P. IX.

Regestrata lib. 1. Secretorum folio 269.

A RE-

A REGE MICHAELE.

Mogilnense Monasterium, Ordinis S. Benedicti, Gnesnensis Diœcesis, commendatum fuit Joanni Małakowski Presbytero nominato à Rege Michaële. Datum Romæ apud S. Mariam M. 16. Kalend. Augusti, Anno 1. Clementis Papæ X. 1670.

Regestrata lib. I. Secretorum folio 125.

Andrejoviense Monasterium, Ordinis Cisterciensis, Cracoviensis Diœcesis, præsentato à Rege Michaële cum expressione juris patronatûs. Datum Romæ apud S. Mariam M. 6. Idus Novemb. Anno 3. Clementis Papæ X 1672.

Regestrata lib. 5. Secretorum folio 284.

Miechoviense Monasterium, Petrus de Pila Kinski de consensu Michaëlis Regis cum expressione juris patronatûs datus fuit Coadjutor in Monasterio Præpositura nuncupato Alberto Archiepiscopo Leopoliensi. Datum Romæ apud S. Mariam M, 13 Kal. Oct. Anno 5. Clementis Papæ X. 1674.

Regestrata lib. 7. Secretorum folio 209.

PRÆSENTATIONES FACTÆ A SER: REGE JOANNE III. CUM EXPRESSIONE JURIS PATRONATUS.

Lubinense Monasterinm, Stephanus Piasecki datus fuit Coadjutor in Monasterio Lubinensi Dodrzeokowski Presbyter cum expressione juris patronatûs, & de consensu Seren: Regis. Datum Romæ apud S. Petrum 8. Idus Martij Anno 1. Innocentii Papæ XI. 1676.

Regestrata lib. I. Secretorum fol. 219.

Miechoviense Monasterium, Præpositura nuncupatum, Ordinis S. Sepulchri, Cracoviensis Diœcesis de Commenda datum fuit in titulum Petro de Pila Koricinski, qui Professionem emiserat, cum expressione juris patronatûs & de consensu Regis Joannis III. feliciter regnantis. Datum Romæ apud S. Mariam M. Non. Kal. Dec. An: 2 Innocentii Papæ XI. 1677.

Regestrata lib. 2. Secretorum folio 173.

Ad Czervinense Monasterium, Plocensis Diœcesis, Canonicorum Regularium præsentatus fuit Boguslaus Lesinski, ut ex Bullis Innocentij Papæ XI. 4 Non. Julij 1680. Et per istius promotionem ad Ecclesiam Luceoriensem Nicolaus Wyrycki Monachus Professus ut ex bullis Alexandri Papæ. 1680.

Lubinense Monasterium Ordinis S. Benedicti, Posnaniensis Diœcesis, commendatum Stanislao Episcopo Camenecensi ad præsentationem Serenissimi Regis Ioannis III. Datum Romæ apud S. Petrum 12 Kalendas Julij Anno 6. Innocentij XI. 1681.

Regestrata lib. 7. Secretorum fol. 181.

Miechoviense Monasterium per obitum Petri de Pila Korycinski commendatum fuit ad præsentationem Seren. Regis cum expressione juris patronatûs Ioanni Stanislao Episcopo Præmisliensi. Datum Romæ 6. Kalend. Septembris Anno 6. Innocentij XI. 1681.

Regestrata lib. 7. Secretorum fol. 261.

Et per promotionem dicti Ioannis Stanislai commendatum fuit ad propositionem moderni Seren. Regis Eminent. Cardinali Radziejowski. Datum Romæ apud S. Mariam Majo. 8. Idus Junij 1689. Anno 13. Innoc. XI. 1689.

Vąchocense Monasterium Cisterciensis Ordinis Cracoviensis Diœcesis commendatum fuit Andreæ Załuski præsentato à moderno Seren. Rege cum expressione juris patronatûs, Datum Romæ apud S. Petrum 3. Kalend. Maji Anno 6. Innocentij XI. 1682.

Ad Abbatiam	*ANNO*	*DIOECESIS*	*PONTIFICE*	*REGE*	*ABBATES*	*Ex Actis.*
Wachovien Regens	1646	Cracovi-	Innocen.	Vladisl.	Joann. Ko-	Datariæ
Canc. Regni nom.		ensis.	X.	IV.	mowowski	Romanæ
Premeten. Canonic.	1646	Posnani-	Innocen.	Vladisl.	Sigismund.	Datariæ
Gnesnen. nomin.		nien.	X.	IV.	Sulinski.	Romanæ
Miechovien. Episc.	1647	Cracovi-	Innocen.	Vladisl.	Joannes	Datariæ
Plocen. nominat.		ensis	X.	IV.	Dzbicki	Romanæ
Coronovien. Episco	1652	Vladisla-	Innocen.	Joanne	Nicolaus	Archivi
Venderilis noml.		vien.	X.	Casimir.	Kbonoski	Vladislav.
Tynecens Episcop.	1654	Cracovi-	Innoce.	Joanne	Stanislaus	Datariæ
Chelm. nomina.		ensis.	X.	Casimir.	Episcop.	Romanæ
In Mogilla Archie.	1655	Cracovi-	Alexan.	Joanne	Joannes	Datariæ
Leopol. nomina.		ensis	VII.	Casimir.	Archiep.	Romanæ
Ad Præposituram	1655	Cracovi-	Alexan.	Joanne	Korincin-	Datariæ
Miechov nomi.		ensis	VII.	Casimi.	ski Episc.	Romanæ
Abb. Premet. Ar-	1655	Posnani-	Alexan.	Joanne	Ioannes	Datariæ
chie. Leop. no.		ensis	VII.	Casiml.	Archiep.	Romanæ
Tynecensem Mal-	1656	Cracovi-	Alexan.	Joanne	Greg Lu-	Datariæ
tensis nominat.		ensis	VII	Casimi.	bomier.	Romanæ
Prem. Resse. Regni Abb	1658	Posnani-	Alexan-	Joanne	Andreas	Datariæ
ad item & promot. no.		ensis	VII	Casimi.	Minskowski	Romanæ
Suklovien. nunc Epis.	1660	Cracovi-	Alexan.	Joanne	Stanislaus	Datariæ
Vladislav nom.		ensis	VII.	Casimi	Sarnoski	Romanæ
Sleciechov. Archie.	1661	Cracovi.	Alexan.	Ioanne	Nicolaus	Datariæ
Gnesn nomin.		ensis	VII.	Casimi.	Prazmowski	Romanæ
Wilkov. Archie.	1661	Cracovi.	Alexan.	Ioanne	Lanzeo-	Datariæ
Kamen. nom.		ensis	VII.	Casimi.	sonski	Romanæ
Tinetensem	1661	Cracovi-	Alexan.	Ioanne	Powiato-	Datariæ
nominatus.		ensis	VII.	Casimi-	wski.	Romanæ

Obrensem Præpositus Woynicensis ex par. ad Abb. Bledien promoto Ioan. Casim. Opalinski nunc

Coad. Ep. Posn.	1661	Posnani-	Alexan.	Ioanne	Stanislaus	Ipso ori-
		ensis	VII.	Casimir.	Mraskowski.	ginali.

Paradis. ex S Abbatia ad Episc. Posnani. promoto Stephano Wierzbowski Superstite seu Regen.

nominatus,	·1662	Posnani-	Alexan.	Ioanne	Nicolaus	Ipso ori-
		ensis.	VII	Casimi.	Wierzowski	ginali.
Coronov. Canon.	1664	Vladisla-	Alexan.	Ioanne	Petrus Den-	Ipso ori-
Cracov. nomin.		viens.	VII.	Casimi.	berski	ginali.

Ad Abbatiam Wonschocensem ex S. Abbatia ad Episcop. Luceoriens promoto Thoma Leszynski Canoni. Cracov. nominatus, cui Nicolaus successit post obitum nunc nomin Andr. Zaluski Can-

celi. Seren. Reginæ.	1665	Cracovi-	Alexan	Joanne	Nicolaus	Ipso ori-
		ensis	VII.	Casimi.	Leszynski	ginali.
In Mogilno nunc Can-	1669	Gnesnen	Clemen.	Micha-	Ioannes	Datariæ
cell. Reg. Ep. Culm.		sis.	IX.	ele.	Malachowski	Romanæ
Andrejov. Archiep.	1669	Cracovi-	Clemen.	Micha-	Andreas.	Datariæ
Gnesnen nomin.		ensis	IX.	ele.	Olsowski	Romanæ

Cui Andreæ post obitum successit nunc Illustrissimus Stanisl Lipski Archiepiscopus Leopoliensis

Coronov. Archid.	16--	Vladisla-	Clem:	Micha-	Ignatius	Datariæ
Stemens. nomin.		vien.	X.	ele	Gninski	Romanæ
Lublinen. Archid.	16--	Posnani	Clem.	Ioanne	Alberto	Datariæ
Posnan. nomin.		ensis	X.	III.	Dobrsel	Romanæ
Vitonien. Canon.	16--	Cracovi-	Clem.	Ioanne	Gregor.	Datariæ
Cracov nominat.		ensis	X.	III.	Dynhoff.	Romanæ

Non excludimus à nominatione Regia Professionem benè meriti ita nuper

Ad Suleoviensem Coadj. n.	. .	Cracov.	. . . .	Joan. III	Zaruski.	. . . .
Ad Peplinen nomi.	. .	Vladisla.	. . . .	Joan III.	Los.	. . . .
Oliven. Coadj. nomi.	. .	Vladisla.	. . . .	Ioan. III.	Hacki.	. . . .

A.C.1699

PUNCTUM EX PACTIS CONVENTIS AUGUSTI REGIS.

Jura patronatûs nostri in Episcopatus, Abbatias, Praposituras, collationis nostra Regia, & omnia Ecclesiastica beneficia, inviolabiliter manu tenebimus, & legem de illis in integrum, sicut de Cortesanis ad executionem effective deducemus, & contra eos, qui absq; nominatione Regia, qualicunq; modo, in memorata beneficia audent, aut audebunt se intrudere, oppositionem exemplo Antecessorum nostrorum Regum Polonorum faciemus.

Et quia controversia de jure patronatûs Regio Abbatiarum, non pridem Romæ cœpta, impedit executionem nominationum Regiarum, spondemus hoc jus manu tenere, & procurare, ut nominati, juxta jura sua in Abbatias à Seren. Antecessore nostro veniant ad possessionem illarum, excepta Abbatia Olivensi, quam personæ capaci, nobili, uti ad malam informationem pro tunc impetratam conferemus, & Abbates juxta jura antiqua legationes sumptu suo, & non Reipublicæ ad exteras nationes peragant.

CONSTITUTIO COMITIALIS ANNI 1699. TITULO JUS PATRONATUS.

Reassumendo ex instantia & consensu ordinum omnia jura de jure patronatûs in statutis & in volumine legum, expressa, illa insistendo pactis conventis, statim post comitia indilatè, ad effectivam executionem deducemus salvis Abbatijs Pruthenicis.

STATUTA REGNI DE JURE PATRONATUS ET CORTESANIS REGIS ALBERTI PETRICOVIÆ 1496.

Si quispiam beneficio juris patronatûs Regij, aut subditorum nostrorum in præjudicium & derogationem juris patronatûs nostri, & subditorum eorundem nostrorum, ex causa quacunq; impetraverit: statuimus, decernimus, & mandamus, omni bonorum suorum, communium, & privatorum, mobilium & immobilium sæcularium, ærario seu fisco vel mensæ nostræ applicandorum privatione, Ecclesiasticorum verò aresto, confiscatione, & extra Regnum nostrum bannitione, immediatè puniendos.

ALEXANDRI REGIS RADOMIÆ 1505.

Nequisquam cujuscunq; generis vel conditionis existat, audeat beneficium quodcunq; nostri juris patronatûs, quandocunq; impetrare, vel oblatum à quovis suscipere, sine nostro consensu præfata pœnæ exilij & confiscationis suorum bonorũ, & parentũ, ac propinquorũ ejus.

EJUSDEM IBIDEM

Fit nonnunquam, quia Cortesani & Cursores Romani beneficia, per terrigenas de bonis eorum, ad consolationem amicorum viventium & mortuorum, fundata impetrant: sicq; non mediocribus jacturis pauperem nobilitatem, pro sui defensione juris impendentẽ, afficere

con-

consueverunt: quapropter decernimus: quod impetrantes beneficia a- *A.C.1699*
pud sedem Apostolicam juris patronatûs nostri, & Dominorum nobiliumq; sæcularium Regni nostri, puniantur in persona, & in bonis similiter amici & consangvinei impetrantium eorundem.

P. S. Et hæc sunt, quæ in manus meas tradita sunt; plura adhuc promittunt, quæ vel ego mittam, vel illi, si ego, ut sæpius soleo, ab aula me alienavero.

CXXXI.

A. C. Z. EPISCO: PRINCEPS VARMIENSIS ET SAMBIEN: CARDINALI BARBERINI I. Augusti.

Collatio sigilli minoris M. D. L. Negotij Elbingensis Promotio.

HEri comitia ultra spem, sed non ultra vota feliciter sunt finita; nulli labori pepercit Rex, & Senatus, ut ad felicem terminum deducerentur; totâ nocte laboratum. Antequam autem desideratus imponeretur finis, datum est sigillum minus M. D. L. quā- vis duobus alijs promissum erat, meritissimis viris tanquam ex *Confertur sigillum minus M.D.L.* judicio Paradis, Stanislao Sczuka regni Referendario in præmium & præteritorum meritorum, & præsentium comitiorum tam feliciter perfectorum, quorum Marefschalcus & Director erat, in quo officio amorem Regis consecutus, cùm odium vitare difficile fuisset; voluisset enim Rex, ut constitutio tam fortis contra Saxones non fuisset inserta in constitutionibus publicis, quam patiebatur magis, quàm laudabat, & approbabat & multi in Directorem hanc Regis offensionem rejiciebant, sed tandem Rex convictus indispensabili legis hujus necessitate agnovit, quòd, ubi aufertur possibilitas, aufertur & vitium, nemo enim in eo condemnatur, quod facere aliter non potuit, & ita non fuit ea vis improborum, ut virtutem, cum vellent, extingverent. Insperatus hic alijs, & illi ipsi accidit honos, in favorem tamen Sapieharum videtur collatus, qui exclusis duobus ab hoc honore, tertio illum procurare visi sunt, non sine particulari, si gloriari licet, prius insinuatione, antequam datum fuisset, postea satisfactione mea.

Elbingense tot consequentiarum negotium cum intra Senatus consilia, *Elbingense negotium.* vel Regium conclave absolvi, perficique sine publicarum injuria legum minimè potuisset; quod enim omnes tangit, ab omnibus approbari debet; ad Palatinatus pro particularibus comitiolis ante comitia generalia celebrari solitis missa fuit à Rege in hoc puncto instructio, cujus genuinū adnecto tibi schema; accensi hoc flabello Palatinatuum animi, arma, bellumque spirabant, nuntijsque suis ad comitia imperârunt, ut, si condigna à Serenissimo Electore data non fuerit Reipublicæ satisfactio, armis eam injuriam vindicandam constituerent. In comitijs Generalibus diu, acriterq; de hac materia certatum est, alijs arma in ditiones Brandeburgicas instantaneè inferenda urgentibus, dum, pace cum Turcis conclusâ, jam otiosus, & copiosus erat exercitus, & regni Polonicus, & Regis Saxonicus, aggrediendo, &, si Deo placuisset, obterendo hosti sufficientissimus; alijs tamen gradus aliquos, priusquam ad extremá deveniretur, observandos esse suadentibus, quo nomine de communi omnium ordinum consensu stetit constitutio publicis regni tabulis inserta, cujus tenorem post punctum instructionis, ad comitia datæ ex Polonico idiomate in latinum translatæ mittere tibi Princeps Eminentissime pro pleniori informatione conveniens credidi, est & aliud secretius scriptum hac in materia, vocatur apud nos scriptum ad archivum; mittere illud non possum, ejus tamen secreta aliquatenus prodentur per ea, quæ suo tempore secutura sunt.

PUN-

A.C.1699 PUNCTUM EX INSTRUCTIONE REGIA PRO COMITIOLIS ANTE-COMITIALIBUS EX CANCELLARIA REGNI.

die 5. Maji Anno 1699

IN tam optata ab intra & ab extra tranquillitate, est, quòd medullitus penetrat, & dolendum in modum angustat Rempub: incepta per Seren: Electorem Brandeburgicum non à Commissione, non ab invocatione Mediatorum, uti pactis Velaviensibus præscriptũ erat, sed ipso se judice ferroq; ministrata satisfactio per avulsam à corpore Reipub: Elbingam. Habuit quidem celeberrimæ gloriæ Parens Seren: Electoris hypothecam aliquot centenorum imperialium, supra Elbingam pessimis Reipub: temporibus inductam, tunc, cùm Respub: sumpta contra se arma ejusdem Electoris redimere quovis pretio coacta fuit, uti testantur allegata pacta. Nihilominùs ipsemet perpendens causas, & origines rerum, cùm ipsi Respub: nullatenus tradere Elbingam voluisset, imò supremus protunc Commissarius Reverendissimus Widzga Episcopus Varmiensis, ad tradendum supremum Ducatûs Prussiæ dominium eousq; accedere recusavit, quousq; Fraumburgum & Brunsberga pro non tradita Elbinga ab Electore tantisper occupatæ Reipub: redditæ essent, jussit restitui & evacuari prædicta oppida, eligendo potiùs supremum Prussiæ Dominium, quàm hypothecam Elbingensem. Remanebat igitur hæc prætensio per annos 40, & ampliùs tam per Seren: olim Parentem Serenissimi Electoris, quàm per ipsummet minimè masticata: tribus vicibus renovatum super hæc pacta juramentum, quartâ vice cum Seren: Rege nostro; & nunquã hypotheca Elbingensis apparuit tam valida ut prætensionibus Reipub: longè majoribus retundi non valeret; propter quas Serenis: olim Rex Michaël longo tempore difficilem se exhibuit super præstitutione juramenti circa renovanda pacta. Hæserat quoq; & Ser: olim Joan. III. supra eandem difficultatem circa ultimum juramentum. Modò primùm Seren: Elector (& quod maximè dolendum) intra aliquot septimanas post renovatum juramentum supra eadem pacta cum S. R. Mte nobis nunc feliciter regnante nullâ factâ mentione hujus prætensionis, neq; suæ hujus intentionis; tunc cùm Seren: Rex erat in campo, cum Exercitibus contra Turcas & Tartaros, ac varijs distrahebatur in regno difficultatibus, missis suis copijs, & cum omni apparatu bellico obsidens, Elbingam coëgit ad deditionem. Ad tam insperatum, & tam atrocem casum convocavit Seren: Rex Senatûs consilium, ex quo mox hæc publica injuria significata est ijs, qui ad mediationem vigore Tractatûs Velaviensis pertinebant, ac alijs etiam Principibus Christianis: &, quia hujus progressûs ulteriores fines in obscuro erant, ac ignotum, quo Jove cælum tonabat, extradi mandavit Seren: Rex ad cautelam, & in vim præparationis universales Restium literas primas, sed & has Seren: Elector, tulit acerbiùs, in Epistola sua ad Ser: Regem plena reprehensionibus, quasi illæ ex libitu privati cujuspiam, & non ex Senatu editæ essent, & quasi expeditionis Regiæ ad liberos

Cives,

Cives, censuræ externæ Cancellariæ, & quidem despoticè gubernantiæ C. 1699 *subjici deberent. Fusiùs hæc S. R. Mtas exprimi ideo fecit, ut sufficienter informata Respub: ex arbitrio proprio sumat, ponatq; affectus pro necessitate. Mentem verò suam ita explicare dignatur; Princeps nec timet bella, nec provocat. Hæsit hoc negotium ad præsens in his terminis; quod, dum offerrent mediationem Principes Mediatores, S. R. Mtas, eandem acceptare dignata est praviâ restitutione Elbingæ ad statum, in quo aliàs multum detrimenti pateretur Respub: ex Pactis Velaviensibus, quæ hoc puncto indulcorata tantùm erant. Idcirco amicitiæ comparantur, ut cõmune cõmodum mutuis officijs gubernetur.*

CONSTITUTIO COMITIALIS.

UT universo pateat orbi, quomodo Respub: tenerrimè fœdera & pacta cum Principibus, & amicis fœderatis colit, & conservat, quamvis in tam manifesta ab Electore Brandeburgico per occupatam Elbingam injuria, ad ipsam tamen insinuationem melioris mentis, & resipiscentiæ ejusdẽ Electoris, volendo motos inter status hac occasione componere fluctus, ad determinationem hoc in negotio finalis resolutionis, designamq ad latus nostrũ Deputatos, præter ordinarios Residentes ex Senatu cum Magnificis Ministris statûs & Ducibq Exercituum utriusq; gentis Reverendissimum in Christo Patrem Michaëlem Radziejowski Archi-Episcopum Gnesnensem Primatem Regni Poloniæ, & M. D. L. Reverendos in Christo, Magnificos, Generosos, Stanislaum Dąbski Vladislaviensem, Nicolaum Swięcicki Posnaniensem, Andreã Załuski Varmiensem & Sambiensem, Joannem Kirszenstein Kryszpin Samogitiæ, Nicolaum Wyzycki Chelmensem Episcopos. Stanislaum Leszczynski Posnaniensem, Stephanum Bidzinski Sandomiriensem, Joannem Odrowązium Pieniążek Siradiensem, Georgium Oginski Capitaneum Samogitiæ, Franciscum Galecki Junivladislaviensem, Tarło Lublinensem, Joannem Krasinski Płocensem, Kryspinum Vitepscensem, Stanislaum Morsztyn Masoviæ, Alexandrum Załuski Ravensem, Joannem Kos Culmensem, Joannem Przependowski Mariæburgensem, Joannem Gninski Pomeraniæ, Vladislaum Sapieha Minscensem Palatinos: Georgium Towianski Lanciciensẽ, Eustachium Grothus Samogitiæ. Franciscum Grzybowski Junivladislaviensem, Niszczycki Plocensem, Michaëlem Kocioł Vitepscensem Castellanos; ex Ordine Equestri; ex majore Polonia generosos Casimirum Bielenski Succamerarium Cerscensem Tucholiensem Capitaneum, Towianski Pocillatorem, Thomam Dzialinski Incisorem Bratianensem, Lonkorscensem Capitaneum Officiales Regni Alexandrum Bokowski Succamerarium Culmensem, Albertum Dąbski Capitaneum Sochacoviensem, Petrum Kczewski Vexilliferum Mariæburgensem, Procopium Lipski Dapiferum Wschoviensem, Notarium Castrensem Posnaniensem, Franciscum Aloysium Łoski Pocillatorẽ Zakrocimensem vice-Capitaneum & judicem Castrensem Varsaviensem, Joannem Glinka Notarium terræ Nurensis, Andream Radomicki Osiecensem, Joannem Jacobum Potulicki Borzechoviensem. Michaëlem Kniazium de Kozielsko, Puzyna Werbkowiensem aulicum nostrum, Ioannem Josephum Mączenski, Klonoviensem Capitaneos, Vladislaum Czarnkowski. Ex minori Polonia Generosos Alexandrum Jabłonowski Vexilliferum, Buscensem Capitaneum, Stephanum Branicki Dapiferum, Capitaneum Branscensem, Georgium

A.C.1699 gium Lubomirski Subdapiferum. Officiales Regni Franciscum de Brzezie Succamerarium Cracoviensem, Vieliecensem, Bochnensem Capitaneum, Franciscum Wielopolski Capitaneum Cracoviensem, Iosephum Vandalinũ Mniszek Sanocensem, Adamum Tarlo Stezycensem, Albertum Czacki Vlodimiriensem Capitaneos, Męzynski Vexilliferum Lublinensem, Stephanum Humiecki Dapiferum Podoliæ, Casimirum Dluzewski Pocillatorem Chelmensem, Joannem Stanislaum Romocki Subjudicem Dobrinensem, Zebrowski Notarium Terrestrem Leopoliensem, Striensem, Alexandrum Center Szczurowiecensem, Capitaneos; Andream Karwicki Notarium Castrensem Sandomiriensem, Christophorum Czapski aulicum nostrum. Ex M. D. L. generosos Casimirum Pac equitem Melitensem Notarium, Casimirum Gelgut Notarium, Oginski Thesaurarium Curiæ, Georgium Sapieha Dapiferum, Michaëlem Sapieha Notarium Campestrem, Christophorum Komorowski Præfectum Culinæ, Ludovicum Pociey excubiarum Præfectum M. D. L. Bieganski Mareschaleum Braclaviensem, Michaëlem Sczuka Civonũ Trocensem, Christophorum Zawisza Capitaneum Minscensem, Dabrowski Vilnensem, Vladislaum Sokolowski Livoniæ Succamerarios, Jacobum Jurzejowski Dapiferum Samogitiæ, Christophorum Szczit Vexilliferum Plocensem, Bielewicz Judicem Samogitiæ, *qui omnes præmisso corporali juramento in eam rotam, quòd secundùm DEum, conscientiam, & amorem Patriæ, &, sicut fusius expressum est in scripto ad Archivũ, omnia perficient, ac tam in hoc negotio, quàm etiam circa dispositionem exercitûs, sumendo mensuram ex successu rerum juxta idem scriptum ad Archivum in præsentibus comitijs datum, quòd cum assensu omnium statuum approbamus, in cunctis competenter se gerent, procedentve.*

CXXXII.

A. C. Z. EPISCOPUS PRINCEPS VARMIEN: ET SAMBIENSIS AMICO CONFIDENTI, 1ma Decembris.

Collatio Referendariatûs, mors Malachovij, Saxonum iter versus Livoniam, Regis in Saxoniam nunciantur.

PRivans nos aspectu tuo, minue saltem mœrorem literis, & quia occupationes tuæ quas alias tibi ex alijs nasci, mihi est perivasissimum, non permittunt multa, scribas saltem pauca, tædet enim animam meam, dum nihil à te accipio literarum. Quis est qui putaret ad eum amorem quem erga te habebam, posse aliquid accedere, & tamen tantùm accessit, ut mihi nunc deniq; amare videar, antea dilexisse.

Postquam sigillum minus Stanislao Sczuka emeritissimo civi non obstantibus in favorem aliorum promissis ultimâ planè comitiorum horâ non tantùm declaratum, sed & de facto traditum fuit, juramentumq; ordinarium ab eodem præstitum, incepit concurrentia pro officio Referendariatûs. Curebant multi & quidem ex Primoribus, sed unus bravium accepit, Ioannes Szembek Biecensis Capitaneus, qui optimè scivit, sive per se, sive per amicos modum devincendæ sibi Regis gratiæ. Ita quippè velut ex parvo nascitur igne rogus. Exercitus Regni in finibus Russiæ est collocatus. Dispositiones factæ ad eclimitationem cum Turcis, ad quos destinatus Legatus Raphaël Leszczynski Palatinus Lenciciensis, Secretarius ei additus Petrus Bronisz Capitaneus Pistrensis longas utinam ferias præstent Poloniæ. Unde Stanislaus Malachowski Palatinꝰ Posnaniensis qui nuper cum Turcis conclusit

Confertur Referẽdariatus.

Mors & laus Malachowski.

clusit nomine Regis & Reipub. tractatum pacis, summo dolore ita affectus A. C. 1699 est, ut febri malignâ consumptus cum dolore summo omnium fuerit. Teneram prima in herba segetem marcuisse lenior foret dolor, at falci maturam, minimè prævisa, sterni grandine quis sine vulnere ferat? Placide id malum veluti communem aliquem & usitatum morbum perferre ab initio visus est, sed tandem dolori immortuus, quamvis mors ei tanquam florenti non calamitas sed liberatio à malis, & salus quasi accidit. Nepos hic ut bene nosti Ioannis Malachowski Episcopi Cracoviensis erat, & ætatis defecturæ brevitatem factorum gloriâ compensavit, nam annos quos ad urgere non poterat, factis prævertit, dum ea gessit juvenis quæ honestassent, si vivere diutius potuisset, senem. Ego credidissem habuisse eum animum superstitem rebus adversis magis exercitatum, quàm frangendum, sed cognovi defacto nihil potentius contemptu & cum multi reliqua facile perferant, unum contemptum non ferunt. Ita hic amicus noster quem posteritati commendatum vellem, tanquam virum suæ ætatis promptitudine ingenij, eloquentiæ suavitate, judicij sagacitate, & naturæ dotibus multis præcellentem, uti facile ij testabuntur, qui in comitijs sermones ejus audiêrunt, qui literas quas in publicis, vel privatis materijs scribebat, legerunt. Uxorem primam Venatoris Regni Zelinscij filiam habuit, alteram Lubomirsciam ex Sapieha matre natam post comitem de Pieskova Skała Wielopolscium derelictam viduam. Non eo in laudes ejus quia quidquid de illo dicendum haberem, ita dicere deberem, ne idem illud de alijs dici potuisse videretur. In tot comitijs Nuncius & eloquens, & zeli in Remp. plenus, Gubernator Opocinensis, pòst Castellanus Siradiensis ac Palatinus Calissiensis à magno Joanne (nonne verum magnitudinis ejus testimonium) factus pòst legatus magnus in Karłowice Regis & Reip. tandem Palatinus Posnaniensis, & cum habuisset, quæ concupierat, possidere diutius non potuit, in qua dignitate ex occasione quòd illi ad ulteriora de Repub: merita via intercepta fuisset, mortuus; si vulgi more loquerer, querelas miscerem & dolorem meum ostenderem, sed quid agamus, trita est hæc via aut nasci oportet, aut natum mori. Satis est, quòd ejus vivet superstes gloria sæculis.

Interim Exercitus Saxonicus versùs Livoniam tendit, sub prætextu quòd irent versùs Polongam, ubi portum extruere Rex cogitat, quæ sunt nobis nota, non tamen læta. Iam aliqua suspicio incipit belli alicujus, timeo, ne Svetici, quamvis Rex expediêrit Franciscum Galecium Palatinum Inowroclaviensem cum affecuratione amicitiæ ad Regem Sveciæ. Rem gestam scribere, non rei gestæ rationem reddere animus est, quamvis quidquid non dicimus, negare judicandi non sumus, certum tamen est, quòd per totam Poloniam disseminantur maligni sermones, regimen carpendo inimicandis populis & minuendo obsequio. *Saxones tendunt versùs Livoniam.*

Litvanici motus non tantùm continuantur, sed qua data porta ruunt & fortius incipere videntur; unde multi plurima mala augurantur; Rex in Saxoniam abivit, ubi & Nuntius Apostolicus Davia, & Stanislaus Dabski Cujaviensis Episcopus sunt præsentes. Frater quoq; meus Franciscus Palatinus Czernichoviensis, cum tota domo jussu Regis, qui id ferventissimè desiderare visus est, hoc iter arripuit, & ego idem fecissem, nisi principia in Episcopatu meo; quem recens accepi, præsentiam omnino meam desiderare viderentur, expectatio fructus ministerij nostri non in latitudine terræ, sed in acquisitione ponitur animarum; periculosum est Antistiti gregem deserere, etiamsi Deum adeat. Reditus Regis, nescio, an pro Natali Christi sperari debeat? omnia illi benè & votivè cedant, utque in longū, Deum rogo. Annecto tibi Copiam Brevis Apostolici ad Episcopum Cujaviensem. *Rex in Saxoniam.*

COPIA BREVIS PONTIFICII.

VENERABILI FRATRI EPISCOPO CUJAVIENSI, INNOCENTIUS PAPA XII.

Venerabilis Frater salutem & Apostolicam benedictionem. Postquam Charissimum in Christo Filium nostrum Augustum Poloniæ Regem in Saxoniam profecturum intelleximus, nihil sanè nostræ erga illum charitati verè paternæ nihilq; quam de omnium salute animarum gerimus solicitudini jucundiùs, atq; exoptatiùs significari poterat, quàm fraternitatem tuam sibi itineris ac moræ Comitem adscivisse, etenim qui magis honestè, ac utiliter, quiq; eum majori dignitate, & zelo Principis tam egregiæ indolis, studioq; Religionis incensi, callida tamen inter Hereticorum consilia versaturi lateri hæreri posset, non videmus. Itaq; præcipuâ illius providentiâ, in cujus manu sunt corda Regnantium, quiq; Poloniæ Regis curam habere, veluti singularem evidentissimis comprobarit argumentis, factũ esse putamus, quòd Fraternitas tua illum deduceret, ut scilicet illis monitis atq; animadversione, quæ Ecclesiasticum virum in tanta dignitate collocatum decent, si quando opus fuerit, eidem præsto sis. Jam ergo nisi fallimur, satis intelligis, quid hac occasione DEo, tibiq; debeas, quibusvè modis possis (& poteris profectò pluribus) de Religione orthodoxa bene mereri. Nos equidem probè cognoscimus, nec pietatem tuam erga DEum cohortatione, nec amorem erga Regem incitamento, nec deniq; prudentiam & dexteritatem quibus virtutibus sanè præstas, documentis indigere. Verùm Regem ipsum adeò diligimus, usq; adeò de ejus felicitate, gloria ac salute soliciti sumus, ita nos in ipsum paterna charitas urget, ac demum pro Pastorali nostro debito propagandæ Catholicæ veritatis zelus ita nos incendit ut conquiescere minimè possimus, nisi nostram hac de re anxietatem ad te datis literis, veluti in sinum fraternitatis tuæ deponamus. Age itaq; Venerabilis Frater, amori nostro vehementissimo, quo flagramus in Regem, morem gere, & Pastoralis nostræ solicitudinis, quam de universo grege nos habere præcepit Pastor æternus, in cujus partem vocata est Fraternitas tua, te adjutorem præbe; ea omnia in hunc finem sedulò præstando, quæ pro temporis, locorumq;, ac rerum ratione opportuna, nec non illorum hominum indole convenientia judicaveris. Aderit DEus iis, quæ vel plantare, vel rigare tibi continget, incrementum daturus; Nosq; ipsi precibus assiduis, animoq; fraternitati tuæ adesse conabimur, atq; interim Apostolicam benedictionem peramanter impertimur. Datum Romæ apud S. Mariam M. sub annulo Piscatoris 26 Septemb. Anno 1699. Pontificatùs nostri Anno IX.

Pro D. Ulysse Josepho Corradino
FRANCISCUS CAVOMUS.

CXXXIII.

A. C. Z. EPISC. PRINCEPS VARMIENSIS ET SAMBIENSIS CARDINALI BARBERINI. 13. Decembris.

Tractatus cum Ministris Brandeburgicis ratione Elbingæ.

Deputati ad negotiũ Elbingense cõponendũ. INeunte mense Decembri Cardinalis Primas convocat per suas literas Deputatos à comitijs Varsaviam pro recoquenda tandem negotij Elbingensis crambe. Conveniunt plurimi majoris notæ Senatores, Ministri status, & ex Equestri Ordine plurimi, ex parte verò Seren. Electoris Hoverbeckius & Wernerus Residens, ubi quid actum fuerit, decimâ & duodecimâ præsentis, fideliter connotata Princeps Eminentissime tibi transmitto, speroque, quòd negotium tam difficile, quod bellum omnino multis illud suadentibus minabatur, tandem sopietur; quod ex ulterioribus meis tibi melius patebit.

Velitationes inter eos. Sessiones in Palatio Primatiali inceperunt à velitationibus hinc inde super tam injusto, & violento Seren. Electoris progressu; jamq; dies iterũq; dies absumpta querelis. Nam Ministri Brandeburgici productis juribus suis pro-

is propugnabant; nostri verò retundebant jura illa non esse jura, cùm sint tantopere Reip. injuriâ extorta per metum injustè à vasallo incussum directo Domino, contra quem associatus ejus hosti insurrexit, & pugnavit: per quod non præmium sed pœnam Feloniæ, non Elbingæ hypothecam, sed totius Prussiæ jacturam meruit. Ideo tot in Comitijs objectæ contradictiones, factæ dein protestationes contra constitutionem Comitialem illa pacta approbantem, tot subsequentium Regum tergiversationes circa juramentorum & feudorum renovationes. Ideo & per ipsummet juris hujus talis qualis quæsitorem Parentem moderni Electoris neglectus ejusdem hypothecæ, tanquā probè conscium, quibus artibus eam procurārat. Si Elector gloriatur illo modico, sub finem belli Svetici post reconciliationem cum Rege nostro subsidio Reip. submisso, id ei plus quàm abundè compensatum est, per concessum supremum in Prussia Dominium, per feudum Lemburgense & Bitoviense, per hypothecam Drahimensem, ita, ut hoc modò longè majora damna Regno per ejus subsidium, quàm per Svecorum bellum sint illata Non decet igitur afflictionem dare afflicto, nec tollere ab eo pallium, qui tibi dedit tunicam. Ad hæc respondent Ablegati, non datum sibi esse à principali suo mandatum ad disputandum, sed ad repetendum debitum. Hic nostri proferunt de thesauris suis nova & vetera, prætensiones scilicet Reip ad Electorem tam præsentes, quàm antiquiores, quas vigilantissimus unus Regni Minister olim ad hunc effectum connotatas posteris reliquit, quarum nonnullas hic summariè pono; subsidium mille, quingentorum peditum, & quingentorum equitum ex pactis debitum non subministratum pro bellis præteritis. Avulsæ plures villæ à regno Poloniæ, & incorporatæ Prussiæ Ducali, prætertim in terra Visnensi, & commissiones ad faciendam circa hoc justititiam à centum & amplius annis in omnibus ferè comitijs designatæ, hucusque executioni non sunt mandatæ ex defectu Electoris. Drahimensis præfectura non satis legitimè occupata sub inter-regno; contributiones publicæ ex illa non solvuntur, nec hybernus panis prò militibus regni, quamvis titulus hypothecæ ab hoc onere non eximat, cùm vigore illius Elector solū successit in locum, & proventus Præfecti Drahimensis. Quanta hinc summa proveniret per tot annos? Res tormentaria transportata, & exactiones graves extortæ ex Varmia. Telonia imposita & extorta in Pillavia contra pacta. Trajectus per Vistulā apud Novam usurpatus absque ullo jure. Incolæ Prussiæ aggravantur nimijs contributionibus, ac alijs angarijs, licet eorū jura, privilegia, & libertates præcustoditæ sint in pactis. Raptus Kalchsteinius & Rhode; pacta cum Svecis 1666 pro defensione Prussiæ, ac in favorem Moschi cum præjudicio Poloniæ. Titulus magni Ducis Litvaniæ Moscho datus ab Electore defuncto. Protectio variorum rebellium Regi Poloniæ, & proscriptorum. Calvinistæ introducti in Prussiam, Lemburgum, & Butoviam; templa illis exstructa contra pacta. Conversio ad fidem Catholicam pluribus impedita per varias vexationes, uti Damlerus, & alij experti sunt. Comes de Schlieben condemnatus est ad mulctam triginta millium Imperialium, eò, quòd ab Vjeyscio Episcopo Kijoviensi filiam suam baptisari curaverit. Monetā Polonicā proscripsit contra pacta, domus Brandeburgicas a feudo pridē exclusas iterū pactis inseruit, Columbacensē, Onobaldinam.

A.C. 1699

Prætensiones Reip. ad Electorem.

His & similibus conabantur nostri hypothecam Elbingensem redimere, majores, ac justiores suas prætensiones esse contendentes, ideoque saltem mutuò compensandas ac oblivione delendas. Verùm Ablegatorum pertinaciam, seu obedientiam infringere haud poterant eodem scuto mandati se tuentiū, nec ullos gradus admittentium, sed in sola repetitione summæ quadringentorum millium talerorum persistentium. Et sanè mirum est, quòd ab hac summa ne latum ungvem discedere, aut assem remittere volebant; quamvis

A.C.1699 vis reductio ejus ad trecenta millia per Legatos Electoris præteriti, scilicet Parentem Domini Hoverbek, & Dobrocenski ex ipsa repræsentatione juris typis vulgata ab ipsomet moderno Electore demonstrabatur. Cùm igitur plures dies inutili verborum pugnæ impensi essent, Ablegatis eandem cantilenam repetentibus, visum est nostris aliquem huic congressui imponere finem, quòd factum est per declarationes, quas tibi Princeps Eminentissime adnecto cum tractatu, qui tandem cum Ministris Brandeburgicis heri conclusus est.

DECLARATIO CONSILII Varsaviæ 10 Decemb.

Consilium præsens Senatûs, & Ordinis Equestris Regni, & M.D. L. lege publicâ ad negotium Elbingense designatum literis Suæ Celsitudinis Primatialis Illust: & Rndmi in Christo Patris D. Michaelis ,Cardinalis Radzieiowski Archi-Episcopi Gnesnensis, Primatis Regni, & ,M. D. L. potestate sibi à S. R. Mte D. nostro clementissimo protunc à ,finibus Reipub: absente, datâ, convocatum unanimi concordiâ post plu,rimas prægrandes reflexiones, sensit, conclusit, ac decrevit. Cùm ad per,fectam pacandi undequaq; Regni tranquilliatem, immensamq; S. R. Mtis ,D. nostri clementissimi, cujus auspicijs omnia geruntur, gloriam, post ,rehabitam ab Oriente quoq; pacem, domesticum ac fere internum, ut,pote cum perpetuo fœderato Seren: Electore Brandeburgico, occasione ,captæ nuper validiùs, quàm justiùs Elbingæ, dissidium plurimùm in,tersit, omni meliori modo, antequam in bella sangvinisque effusionem ,descendatur, servato S. R. Mtis D. nostri clementissimi ac Reip: honore ,assopire, eoq; fine Consilium præsens convocatum, licet ob casum atten,tatum nullatenus cum Ministris Seren: Electoris Brandeburgici donec ,rationibus satisfactoriis, qualitercunq; læsæ Reip: indemnitati provisum ,fuerit, congredi voluerit, insumptis tamen ad decem dies consultationi,bus singulari ac prudentissimâ operâ Suæ Celsitudinis Primatialis in ex,plorandis & reducendis mentibus dictorum Ministrorum allaboravit, ast, ,cùm nihil aliud elicere potuisset, quàm, quòd ijdem Ministri summam ,sibi integram quadringentorum millium talerorum imperialium titulo ,hypothecæ Elbingensis assecuratorum reluendam, & exsolvendam ante ,redditionem Elbingæ indebitè prætendebant, nec id rationibus ullis ,vel gradibus instructionis ex primo consilio promanatis retundi valuis,set, sed tantummodo ad repetitas principali suo insinuationes se se reci,perent, spatiumq; quindenæ requirerent. Consilium verò præsens diu,tiùs frustra immorari contra dignitatem duceret, attamen sine conclu,sione facta, ne occasio abrupti negotij in Remp: rejiceretur, dilabi & ,dissolvi non expediret. Ideo constanter standum esse ultimo gradui in,structionis suæ, non posse nempe declarari majorem summam nisi tre,centorum millium talerorum; cumq; parata pecunia non adsit, tali mo,do assecurandam præviâ restitutione civitatis Elbingensis integrâ. Dan,da videlicet esse in pignus clenodia ex thesauro Reip: Cracoviensi, ut,pote adamas magnus, & inaures majores, tum & corona Carea appella,ta absq; omni periculo vel mora quovis prætextu injicienda restituendi ,jus pignoris, quàm primum summa præmissa exsoluta fuerit; Exsolven,da autem præsenti consilio assecuratur post immediata DEo adjuvante ,futura proxima comitia trimestri elabente. Ne verò quæpiam insuffi,cientia pignori huic præstantissimo objici possit, casu quo tempore præ,fixo summa exsoluta non fuerit, aliud subalternum pignus, nempe Ter,ritorium totum Patronymicum civitatis Elbingensis apprehendendum ,Suæ Ser: Electorali permittitur, retinendumq; in statu, in quo unà cum

cleno-

„Clenodijs conceditur, donec summa prædicta trecentorum millium ta- *A.C.* 1699
„lerorũ imperialiũ exsoluta fuerit. Ea, si à ministris Brandebur. post captâ
„à suo principali resolutionem acceptata fuerint, Sua Primatialis Celsi-
„tudo curabit prædicta clenodia omni servatâ securitate Varsaviam de-
„portari, consiliumq; præsens ad conficienda instrumenta quietationis à
„Seren: Electore Brandeburgico de hypotheca Elbingensi, & inde emer-
„gentibus, ac vicissim à Rep: assecurationis summæ supra expressis me-
„diis exsolvendæ, literis suis obdestinare, ac invitare non intermittet.
„Quòd si verò tam æquè & justè declarata prosperam non reportaverint
„resolutionem, Consilium præsens nunc protunc protesta i, quemadmo-
„dum amicæ viciniæ tranquillitatem antea, ita & impræsentiarum ne-
„gotium restabiliendæ ejusdem non ex parte Reip., sed à Seren: Electo-
„re Brandeburgico violari, & abrumpi, remq; totam ad terminos, in qui-
„bus erat, antequam Minister, vel Ministri Seren: Electoris Brandebur-
„gici ad dandas rationes satisfactorias admissi fuissent, redire ipsosq; Mi-
„nistros abire debere præsentis Consilij Reipub: vigore.

CONCLUSIO CONSILII REIP. DE NEGOTIO ELBINGENSI Varsaviæ 17 Decembris 1699.

SEcundariò demum literis Suæ Celsitudinis Primatialis Illust: & Rdmi in Christo Patris D. Michaëlis Cardinalis Radziejowski Archi-Epi-scopi Gnesnensis, Primatis Regni Poloniæ, & M.D.L. in absentia S.R. Mtis D. nostri Clementissimi convocatum Consilium Senatûs & Ordinis Equestris Regni, & M. D. L. lege publicâ generalium Regni comitiorum proximè præteritorum destinatum, atq; pro 17. mensis præsentis congregatum, post examinatas iterum negotij concludendi, vero ac sincero in publicum zelo, omnes prætensionum Reip: & ex adverso a sua Seren: Electorali oppositarum circumstantias, postq; receptam a Ministris Brandeburgicis, ore Suæ Celsitudinis Primatialis submissionem, quod suus principalis decretã in nupero consilio Reip: ultimariã resolutionẽ plenariè acceptet, amicitiasq; cum Rep: quantocius redintegrandas desideret, præfatos Ministros suæ Ser. Electoralis, utpote Illust: & Mag. Dietericũ liberũ Baronẽ ab Hoverbek, in Eichmedien, Baranowo, Dankau, & Geyerswalde Electoratûs Brandeburgensis Dapiferum hæreditarium, Consiliarium status intimum, & Ablegatum extraordinarium, atque generosum & Magnificum Godefredum Werner Consiliarium Aulicum, & Residentem in Polonia suæ Seren. Electoralis admittendos esse in conspectum suum censuit, prout de facto admisit, assignato ijs sedendi loco ad sinistram partem mensæ. Qui postquam lingvâ nostrâ vernaculâ, uti ejusdem gnari, sermone honorifico, & modesto idem confirmâssent, quod ore suæ Celsitudinis Primatialis relatum fuerat, quòd nempe sua Serenitas Electoralis declarationi consilij nuper factæ annuendo summæ decurtatæ scilicet trecentorũ millium talerorum Imperalium acquiescat, damnisq; omnibus, & interesse vigore ejusdem, prætenso, in favorem & gratiam Reip. abrenunciet, quodque eadem sua Seren. Electoralis occupationem civitatis Elbingensis nequaquam animo lædendi, aut offendendi Remp. sed solâ innocenti juris sui liciti imaginatione præsumpserit, ac denique, quòd amicitias non veteres modò colendas, sed novas augendas in perpetuum cum Serenissima Repub: plurimùm desiderat. Idem supra scriptum consilium Reip. his & similibus propositionibus in satisfactionem debitam S. R. Majestatis Domino nostro Clementissimo & Reip. admissis, conscribendum tractatum retradendæ Elbingæ unanimi consensu conclusit, eundemque omni ex parte examinatum, ac mutuò concertatum;

prout

AC 1679 prout in suo seorsivo tenore habetur, subscripsit, & sigillis munivit. Cum verò ad executionē tractatûs istius, nempe pro securitate exsolvendæ summæ, in vim reluitionis hypothecæ Elbingensis certa clenodia ex thesauro regni Cracov. necessario juxta priorem consilij declarationem comportanda sint, habebit sua Celsitudo Primatialis facultatem de gremio præsentis consilij, Deputatos; unum ex Senatu, & duos ex Ordine Equestri pro ijsdem clenodijs adferendis, prævia conquisitione clavium, ab ijs, quorum interest, designandi, ijsdemq; pro vialibus juxta sensum ejusdem consilij, Senatori trecentos, equestribus per ducentos imperiales assignandi. Qui quidem designati Commissarij juxta instructionē suæ Celsitudinis Primatialis seorsivam factâ reseratione Archivi, seu thesauri Cracoviensis tum & scrinij in præsentia Venerabilis Custodis ejusdem thesauri, commissa sibi clenodia levabunt, sigillisque suis, & prædicti Venerabilis Custodis munita Varsaviam in manus suæ Celsitudinis asportabunt. Sua verò Celsitudo regestrum cum graphica specificatione eorundem clenodiorum, ac cujusvis lapidis pretiosi conscribendum curabit, manibusq; prædictorum ministroru suæ Serenitatis Electoralis subscriptum in vim reversalium circa traditionem eorundem, in depositum suæ Serenitatis Electoralis recipiet, atque inter Archivalia regni asservandum habebit. Insuper idem consilium Reipublicæ ad receptionem civitatis Elbingensis, depositionemque eorundem clenodiorum ex Senatu, & Ordine Equestri Reverendissimum in Christo Patrem, Illustrissimos, Magnificos & Generosos, Andream in Załuskie, Kozietuli, & Błędow, Załuski Episcopum Varmiensem & Sambiensem, Principem Sacri Romani Imperij, Ioannem in Przebendow, & Lezenko Przependowski Palatinum Mariæburgensem, Kiszboriensem, Pokrzywnicensem, Mirachoviensem; Georgium Towianski Castellanum Lanciciensem, Radziciensem; Stanislaum in Sczuczyn, & Radzyn Sczuka Pro-Cancellarium magni Ducatûs Litvaniæ, Lublinensem Capitaneos. Ex majori Polonia Michaëlem de Kozielsko Puzyna Regentem minoris Cancellariæ magni Ducatûs Litvaniæ, Visnensem, Verbkoviensem Capitaneum, Vladislaum Czarnkowski. Ex minori Polonia; Stephanum Humiecki Dapiferum Podoliæ, Casimirum Dłuzewski Pocillatorem terræ Chelmensis. Ex magno Ducatu Litvaniæ Michaëlem Sapieha Notarium campestrem magni Ducatûs Litvaniæ, Christophorum Niemirowicz, Szczyt Vexilliferum Polocensem, Jasvisensem Capitaneum, muniendos ad id literis Plenipotentiariæ, & instructionis suæ Celsitudinis Primatialis vigore præsentis consilij Commissarios; ex thesauro verò Regni, & Magni Ducatûs Litvaniæ proportionaliter sumptu Commissarijs Reipublicæ debito per assignationes suæ Celsitudinis Primatialis providendos designat, copiasque illuc militares pedestris cujuspiam Regiminis pro eodem termino recipiendæ civitatis Elbingensis per Illustrissimum Supremum belli Ducem Regni submittendas, pro omnibus ibidem portis & locis, quæ ad præsens ibidem militia Brandeburgica tenebat, suo præsidio tenendis, & firmandis, usque ad ulteriorem Reipublicæ dispositionem censet, atque declarat præsentis consilij Reipublicæ vigore.

TRA-

TRACTATUS RETRADITÆ ELBINGÆ.

NOtum sit universis, & singulis, quorum interest, aut interesse quomodolibet poterit; Fœdus perpetuum, atq; amicitia Serenissimũ & Potentissimum Principem Dominum AUGUSTUM II. DEi gratiâ Regem Poloniæ, Magnum Ducem Litvaniæ, &c. atq; Regnum Poloniæ & Magnum Ducatum Litvaniæ, inter & Serenissimum Dominum FRIDERICUM Tertium Marchionem Brandeburgicum Sacri Romani Imperij Archi-Camerarium & Electorem, in Prussia &c. Insperatâ nuper occasione occupatæ per Suam Serenitatem Electoralem Elbingæ in tantò infensiùs proruperat dissidium, quantò magis consuetas bonæ vicinitati erga Rempublicam Polonam, amicitias semper usque ad ad sera sui damna religiosè colentem, à fœderato Principe sperabantur. Isset proculdubio ardens mali sensus in flammas atrocis belli, ni divina bonitas vicibus meriti vel demeriti Regnis pacem ac tranquillitatem adimens, vel restituens prius mediatorias vicinorum & amicorum Principum authoritates, mox comitia generalia regni interjecisset, ijsque moderamen ad res amicè assopiendas permissum fuisset, ac tandem à sua Serenitate Electorali admissio Ministrorum ejus ad dandas rationes justificatorias prætensæ læsæ Reipublicæ indemnitati constanter expetita fuisset. Ii demum, postquam assensu Sacræ Regiæ Majestatis hîc Varsaviæ retindegrandæ amicitiæ sincerâ declaratione, quòd non animo lædendi, nec offendendi Rempublicam, præmissa facta fuerint, nomine Principalis sui comparuissent, debite ad id instructi, literisque mandati muniti, atque ultimariam nuper congregati Reipublicæ consilij declarationem à sua Serenitate Electorali acceptatam esse declarâssent; consilium Senatûs & Ordinis Equestris Regni, & Magni Ducatûs Litvaniæ, lege publicâ Generalium Regni Comitiorum proximè præteritorum designatum, facultateque à Sacra Regis Majestate præmunitum in absentia ejusdem de Regno sub felici directione suæ Celsitudinis Primatialis, Illustrissimi & Reverendissimi in Christo Patris Domini Michaëlis Radziejowski Archi-Episcopi Gnesnensis Primatis Regni, & Magni Ducatûs Litvaniæ convocatum; cum ijsdem Ministris, utpote Illustri & Magnifico Ioanne Dieterico libero Barone ab Hoverbeck in Eychmedien, Bannowo, Dankaum, & Geyerswalde Electoratûs Brandeburgensis Dapifero Hæreditario, Consiliario Statûs intimo, atque Ablegato Extraordinario, & generoso ac Magnifico Godefrido Wernero Consiliario Aulico, & Residente in Polonia suæ Serenitatis Electoralis in sequentes descendit, & consensit tabulas.

1mo. Post factam mutuæ amicitiæ redintegrationem, omnis apprehensæ Elbingæ, emanatorumque quorumvis inde scriptorum, & exacerbationum ab utrinque aboletur memoria. Fœdus verò perpetuum, atque firma & sincera amicitia ad terminos tum veterum, tum recentiorum Valeviensium pactorum integrè ac inviolabiliter indissolubili nexu, & vinculo conservanda reducitur, & restituitur.

2do. Civitas Elbingensis prout recenter occupata integra sine quavis demolitione repertorum ibidem mœnium ac fortificationum, quovis deinceps jure, & prætensione hypothecæ Elbingensis, alijsque inde

A.C.1699 de emergentibus in perpetuum abolitis, evacuato milite retradenda erit. Die primâ menſis Februarij Anno Domini millelimo, Septingenteſimo, præſentibus Commiſſarijs ad id muneris deſignatis, ſine ulla difficultate, & ſine quavis negotij exequendi protractione.

3tio. Præſidiarij Suæ Serenitatis Electoralis, omnia tormenta, mortaria, ſclopeta, bombardas, aliaque bellica inſtrumenta, tum munitiones quaſcunque proprias, in civitatem importatas liberè, & absque cujuſvis præpeditione exportabunt, & avehent. Quæcunque verò ad civitatem pertinent, nullo prætextu inde amovebuntur.

4to. Viciſſim à Sacra Regia Majeſtate, & Regno Poloniæ, ac Magno Ducatu Litvaniæ neglecta quovis caſu ſumma trecentorum millium talerorum imperialium in vim reluitionis hypothecæ Elbingenſis, quadringentorum millium talerorum imperialium, indeque omnium emergentium fide bonâ Suæ Serenitati Electorali, poſt comitia DEo dante immediatè proxima finita, vel non finita, elabente trimeſtri, realiter hic Varſaviæ exſolvenda declaratur; atque in majorem fidei publicæ ſecuritatem certa clenodia ex theſauro Regni, ſigillis ejuſdem conſilij, atque Miniſtrorum Suæ Serenitatis Electoralis conſignata eorundemque Miniſtrorum Suæ Serenitatis Electoralis regeſtro, in vim Reverſalium authentico ſpecificata loco pignoris poſt evacuationem Elbingæ, inchoatam, poſterâ die in manus Commiſſarij Suæ Serenitatis Electoralis ad id plenipotentiam habentis, jure ſolenni depoſiti concedenda, & tradenda erunt. Quæ quidem clenodia integrè, ac ſub ſigillis ſpecificatis juxta regeſtrum reverſale, quàm primum ſumma prætacta exſoluta fuerit, abſque omni mora, prætextu vel quavis imaginabili pro ſe aut quopiam alio prætenſione, veluti ſolenne Reipublicæ depoſitum, totaliter reſtituenda erunt.

5to. Quodſi ſtato tempore ob aliquos caſus ſumma prædicta exſoluta non fuerit, facultas permittitur Suæ Serenitati Electorali integrum territorium Patronymicum civitatis Elbingenſis pacificè, ſine quovis impedimento, unà cum uſufructu ſolito ejuſdem territorij occupandi, illudque, ſinè tamen quavis innovatione, aut quocunque colore fortalitij extructione, verùm in ſtatu, in quo, unà cum clenodijs tamdiu poſſidendi, donec ſumma ſæpè dicta trecentorum millium imperialium realiter exſoluta fuerit. Quam primùm verò eadem exſolvetur, tam dictum territorium integrum, quàm & memorata clenodia ſub eadem, ut ſupra, cautela, nullam ſcilicet humanitùs excogitandam injiciendo difficultatem, inviolabiliter reſtituenda, & reddenda erunt ad manus ad id à Republica Deputatorum.

6to. Trajectum per viſtulam, uti & certa per Suam Serenitatem Electoralem exactio Strumgeldt dicta, Commiſſione mutuâ, ſi, & inquantum contraria pactis examinanda & ſopienda.

7timo. In majorem affectûs erga Sacram Regiam Majeſtatem, & Rempublicam teſtificationem à Sua Serenitate Electorali, ſumma quævis, quocunque titulo apud Rempublicam ex capite Sereniſſimi Domini Principis de Croje prætenſa, vel prætendenda, indeque emergentia perpetuò caſſantur, & annihilantur, nihil juris inde ſibi, aut cuipiam nunc & in poſterum reſervando.

8vo. Teſtimoniales Suæ Serenitatis Electoralis pro Hetchero valituræ ad ipſius debitam exculpationem, & libertatem in proximis DEo favente Comitijs omni meliori reſpectu in manus Suæ Celſitudinis Primatia_

matialis depositæ acceptantur. *A.C.*1699

9no. Reliqua omnia sublatis ab utrinq; prætensionibus in vigore veterum & recentiorum pactorum Velaviensium constituta firmiter permaneant; Amicitia vera, & indissolubilis ad mutua partium utrarumq; commoda perpetuò colatur, & augeatur.

Et super hæc omnia ratificatoriæ tam Sacræ Regiæ Majestatis, quàm Suæ Serenitatis Electoralis mutuò pro termino evacuationis comportabuntur. In quorum fidem duo exemplaria ejusdem tenoris confecta, & ad invicem commutata, manibus proprijs subscripta, & sigillis communita sunt. Varsaviæ die 12. mensis Decembris. Anno Domini Millesimo sexcentesimo nonagesimo nono.

Michaël Cardinalis Radziejowski Primas Regni, & M. D. Litvaniæ mpp. (L S)

Nicolaus Swięcicki Episcopus Posnaniensis mpp. (L S.)

Andreas Załuski Episcopus Varmiensis & Sambiensis, S. R. I. Princeps mpp. (L. S.)

Georgius Albrachtus Dönhoff Episcopus Præmisliensis Supremus Regni Cancellarius mpp. (L S)

Stanislaus Jablonowski Castellanus Cracoviensis, Exercituum Regni Poloniæ, Dux Supremus, mpp. (L S.)

Josephus Boguslaus Sluska M. D. L. Dux Campestris Castellanus Vilnensis mpp. (L S)

Georgius Hyppolitus Towianski Castellanus Lancicienßis, mpp. (L S.)

Franciscus Grzybowski Castellanus Junivladislaviensis, mpp. (L S.)

Stanislaus Lubomierski Supremus Regni Poloniæ Mareschalcus mpp. (L. S.)

Stanislaus Sczuka Pro Cancellarius M. D. L. mpp. (L S.)

Benedictus Sapieha Thesaurarius Supremus M. D. L mp. (L S.)

Stephanus de Rychti Humiecki Dapifer Podoliæ Col. Art. Regni, mpp. (L S.)

Michaël de Kozielsko Puzyna Visnensis, Verbcoviensis Capitaneus, mpp. (L S.)

Franciscus Loski Pocillator Zakrocimensis Judex, & Vice-Capitaneus Castrensis Varsaviensis mpp. (L S.)

Joannes Dietericus liber Baro ab Hoverbeck Serenissimi Electoris Brandeburgici Ablegatus Plenipotentiarius mpp. (L S.)

Godefridus Werner Seren: Electoris Brandeburgici Residens Plenipotentiarius mpp. (L S.)

COPIA LITERARUM
ILLUSTRISSIMI PROCANCELLARII MAGNI DUCATUS LITVANIÆ.

Illustrissime Domine Generalis Major &c.

INjuria publica & nunquam sperata per prohibitas recenti Comitiorum Regni lege Copias militares Oeconomiæ Saulenli illata dolorosam satis impertitur occasionem scribendi ad Illustrissimam Dominationem Vestram. Nec ideo quòd ab illa sperem aliquod levamen huicce malo, utpote cum minimè dubitem, ipsam uti alienæ voluntatis esse

A.C. 1699, esse ministram, ita nihil posse facere sine dependentia ejusdem, sed ut , saltem scire liceat, cujusnam arbitrio Illustrissima Dominatio Vestra in , attentata contra legem publicam acta & stimulata sit, dicere enim ta- , les directiones provenire à S. Regia Majestate D. meo clementissimo , nefas puto. Ille siquidem facili gratia & pleno respectu erga Patriam , hanc in nuperis Comitijs assensum præbuit legi claræ, qua omnis ex- , otica militia procul de R gno Dominijsq; ejus jussa est revocare etiam , eosdem Ordines uti in certis scriptis Illustrissimæ Dominationis Vestræ , annotatur ad Perillustrem & Admodum Reverendum Białozor injurio- , sum & statui & militiæ videtur, Sacerdos enim est, altaria non arma , curet, rejicere deinde eundem facti casum (ut in ijsdem scriptis habe- , tur) in Illustrissimum & Magnificum Palatinum Mariæburgensem, ac , si mecum ut Administratore Serenissimi Domini Regij Principis Jacobi , de hisce militaribus consistentijs petractasset, veritati, & mihi infertur , injuria, cum ne quidem per somnium ea de re ullus tractatus institu- , tus fuerit. Ad extremum provocare ad titulum vel compellationem Re- , giæ Oeconomiæ manifestum est lusu verborum profligari justitiam & , æquitatem, neminem enim diffiteri œconomiam Saulensem Regiam fo- , re, sed non nisi facta reali summarum ibidem hærentium lege Rei- , pub: assecuratarum proventuumq; debitorum exolutione: quod & Sacra , Regia Majestas, D. meus clementissimus mihimet ipsi in Comitiis im- , mediatis Mareschalco eorundem declaravit, nequaquam amplius quovis , titulo, multò magis consistentijs militaribus impetendam dictam œco- , nomiam, donec summa & hypotheca, vel quævis alia proveniens reali- , ter exoluta fuerit, atq; in hoc fundamento, tum juris publici, tum Re- , giæ declarationis, memoratus Serenissimus Princeps eandem œcono- , miam in triennalem possessionem meam, postquam nulla reluitio hy- , pothecæ cæterorumq; pro festo S. Joannis Baptistæ præterito, ut pro- , missum erat, subsecuta fuisset, certo contractu dimisit. Nunc igitur mi- , hi in tali statu constituto, nec modò legis publicæ sed propriæ substan- , tiæ damna revolventi, quàm sit necessaria scientia, quibus Ordinibus , quoque impropitio fato fidelis Sacræ Regiæ Majestatis minister & sub- , ditus premar, facilè cognoscet Illust: Dominatio Vestra, indeq; illam , enixè rogo, ut si bona ista possessionis ad præsens meæ libera quanto- , cius hisce consistentijs militaribus facere nequiverit, saltē de Ordinibus , suis me instructum reddere velit, cùm sine his regularis militia ince- , dere nunquam sciat. Id facere Illustrissima Dominatio Vestra non so- , lùm ex præmissis tenetur, sed etiam ad exculpationem mei, nisi enim , aperto suos Ordines profiteatur, certò certiùs ego in liberrimo hoc Re- , gno suspicionibus obruar, omnia illa quæcunq; cum Sacra Regia Maje- , state, Domino meo clementissimo in præteritis Comitijs me ministro , transacta sunt per condictum quodpiam venisse dum militia per legem , mei Mareschalcatus prohibita in bonis possessionis meæ locatur, quan- , ta hinc innocentiæ meæ apud liberas mentes censura, quanta rerum , pericula in conventibus Palatinatuum ac terrarum mihimet evitan- , da, utiq; sat insinuasse prudenti, his proinde vel leviter expositis debi- , tæq; reflexioni submissis iterum atq; iterum qualiter à quonam Regni , vel Magni Ducatûs Litvaniæ Belli Duce tantarum Copiarum veniat , missio informari desidero atque maneo. Radzini die 26. Decembris Anno Domini Millesimo sexcentesimo nonagesimo nono.

ANNUS

ANNUS

1700.

CXXXIV.

A. C. ZALUSKI EPISC. PRINCEPS VARM. ET SAMB. CARDINALI PRIMATI.

Elbingâ 3tiâ Februarij 1700

Ingreſſus Commiſſariorum Elbingam. Evacuatio præſidij Brandeburgici. Aliaq; acta & ſtatuta per eos ibidem.

JAm tandem opus ſæculorum per te Eminentiſſime Princeps tam cautè cœptum, tam prudenter continuatum, tam ſolidè concluſum per Dei gratiam feliciter perfectum & conſummatum eſt. Non ceſſant prodigia divina ſuper noſtram Patriam, ſciſſio tam gravis quæ flammas & ignem Patriæ minabatur moderamine animi tui ad unionem reducta. Oriens terror orbis fortunâ S. R. Majeſtatis & Reipub. domitus multum de ſuo demiſit tumore, cum noſtro honore. Poſt denſam rerum ſiniſtrè euntium nubem optata Patriæ redit Serenitas, dum ubiq; pax tot votis expetita ſine cæde planè & integrè reſtauratur. Iam Elbinga in manibus eſt noſtris, cujus receptæ ſeriem breviter tibi defero pro munere meo. Diſponebam me Heilsbergæ, ut per tempeſtivam inde profectionem poſſem in loco loci comparere pro ultima Ianuarij non permittendo præterlabi primam Februarij, terminum retradendæ Elbingæ. Dominus Pro-Cancellarius M. D. L. venit ad me 29. cum quo, ſumpto prandio, & uno ac altero exhauſto poculo, non ſine reverenti memoria Majeſtatis, & ejus locum tenentis cum ſonitu & applauſu tormentorum Heilsbergenſium profecti ſumus pro nocte Wormdittum, in craſtino pervenimus Hollandum, ubi invenimus expeditionem à te relictam nobis à Domino Caſtellano Lancicienſi, qui nos præceſſit ad proximam Elbingæ villam; ſed 31. aſſecuti illum, ad rhedamque noſtram invitantes in ea omnes ſimul Cõmiſſarij quatuor, quot tunc eramus, pergebamus Elbingam. Quia verò Dominus Generalis Greben deſignatum pro præſidio ſuum Regimen non ſolùm non conduxit, ſed neque novit ubinam eſſet, duxi ego in omnem caſum aliquot centenos meorum Varmienſium in armis, qui ſatis decoram præbuerunt nobis aſſiſtentiam, medio tamen milliari ante Elbingam peditatu relicto, ſolis equitibus comitati iter continuabamus, quòd perfecimus horâ tertiâ à meridie ingreſſi Elbingam ad repetitas ſæpius tormentorum ſalutationes in honorem Sacræ Regiæ Majeſtatis & Reip: hoc ſolùm incuſandum venit, quòd nix pluviæ miſta præpedijt non nihil ingreſſus noſtri ſplendorem, qui tamen etiam in tempeſtate ſatis emicuit. Deſcendentem unumquemq; Commiſſarium ad hoſpitia ſalutavit Magiſtratus, ſimiliter & Dominus Brandt Generalis exercitûs Brandeburgici in perſona ſua; Dominus Horn verò Commendans urbis, infirmitate impeditus per ſuum Officialem eadem nobis humanitatis exhibuerat officia. Veſpere miſerunt ijdem ad nos petentes militarem Teſſeram, quam viſum eſt nobis dare: AUGUSTUS FRIDERICUS; poſtridie verò ſolùm Auguſtus; quia jam ſoli hic Domini fuimus. Inviſit nos eâdem die Dominus Werner; quia Dominus Hoverbeck nondum pervenerat ad urbem, ob ſuam infirmam valetudinem. In omnibus portis validæ erant cuſtodiæ, non tamen omnes Brandeburgicæ; nam etiam Elbingenſes multa tenebant loca, quia verò Brandeburgici minimè ſperabant nos tam citò venturos, & non putabant nos ſervaturos pro more punctualitatem, mandaverant, ut tantùm ſecundâ Februarij currus ex Pruſſia Ducali rebus eorum avehendis advenirent, & tum primum ipſimet egreſſum cogitabant. Sed nos innixi tractatui, evacuationem 1. Februarij demandanti inſtitimus fortiter, & obtinuimus decla-

declarationem positivam, quòd se tractatui conformaturi essent; interea A. C. 1700 etiam Dominus Hoverbeck circa 8vam noctis advenit. In crastino scilicet primâ Februarij, ego visitationem Ecclesiæ Elbingensis inchoavi, ut inde magis viderem, quid à Magistratu pro illa requirere deberem, Supervenit etiam & Dominus Carnkowski, legimus literas tuas, instructionem, connotationem pignoris, & alia instrumenta. Interim Dominus Werner per Dominum Pro-Cancellarium M. D. L. petebat, ut ad Prætorium conveniremus, ibique commutationem Ratificationum faceremus, siquidem in meo hospitio manum dexteram justè prætendere possent. Sumpsit hæc controversia aliquantulum temporis, quia non videbatur nobis absolutè congruum ad Prætorium descendere, ex ea præcipuè ratione, ut externi Ministri eum locum ne quidem attingerent, dexteram etiam dare, quamvis in propria domo minimè licitum erat; sed adinvenimus medium terminum. Præscripsit tractatus, quatenus in præsentia nostra egrederetur præsidium Serenissimi Electoris; elegimus igitur domum in tractu, ut in ea congressi intueremur egredientes, eundemq; locum pro conferentia designavimus, inania non curando, conservatâ nihilominus ubique authoritate, quæ charactéri nostro debetur. Post prandium igitur apud me insimul sumptum ivimus ad prædictam domum, ubi aliquot horis disputatum, quia in ratificatione facta erat mentio domûs Electoralis. Nobis id primâ fronte non placuit; sed dum postea bonâ fide nobis explicarunt, quòd id fieret propter majorem securitatem nostram, ut non tantùm solus Serenissimus Elector, sed & tota domus ejus nullam inposterum formare posset prætensionem ad Elbingam, siquidem tractatus Bidgostiensis aliquid ipsi concedere videbatur, supersedimus, & ita institimus ut post unam noctis horam præsidiū è civitate egrederetur monstrantibus ei viam plurimis facibus à nobis submissis, ac populis applaudentibus. In crastino Purificationi Virginis purissimæ dicato post Missam solennem hymnum Ambrosianum inter reboantia tormenta decantavimus. Post prandium valla, mœnia aliasq; fortificationes lustravimus, & intactas à milite Brandeburgico, satisque fortes advertimus. Hodiernâ tandem luce ad prætorium conscendimus, ibiq; ea diximus, fecimus, statuimus, quæ in annexis patebunt. Et sic integrè fidem servavimus, feliciter cursum consummavimus, opus benè cœptum optimè finivimus. Ego etiam epistolam meam finio totum benedictioni divinæ & manuductioni Eminentiæ Vestræ, ac meorum collegarum summæ applicationi, & dexteritati attribuendo.

SERMO AND. CHRYSO. ZALUSKI. EPISCOPI VARMIENSIS uti primi Commissarij, ad Magistratum, Scabinos, aliosque Officiales & Deputatos communitatis Elbingensis stantes in Prætorio dictus 3tiâ Februarij 1700.

Descendimus huc cum plena Integraque potestate à Serenissimo Rege nostro Domino Clementissimo, & Republica Deputati legitimè repetundarum Commissarij scilicet ad rehabenda ea, quæ nuper adversæ sortis procella ad proximum littus depulerat. Agnoscimus in primis magnam magni Dei gratiam, quòd ex scintilla hac incendium, quod mutuebatur, timendum amplius non sit. Iam pax tot votis expetita sine cæde moraque sub cœlestibus auspicijs, & Serenissimi AUGUSTI nostri, prospera (utinam semper) fortuna feliciter ab Eminentissimo æquè ac omnium sæculorum memoriâ dignissimo Primate, remedi s salubri effectu duraturis non in præsens magis, quàm in futurum cavente. Cum delegatis ad hoc negotium à Republica Commissarijs inter Sacram Regiam Majestatē Dominum Clementissimum, Rempublicamque, & inter Serenissimum E-

A.C.1700 lectorem Brandeburgicum plenè & integrè restaurata. Faxit DEus, quod omnes vovemus boni, quidquid præoccupatæ mentes sentiant, dicantque, ut amicitia hæc inter tam magnos Principes vicinaq; dominia pro bono utriusq; partis sit immortalis. Vos verò, o cives reducti è semita in viam, penitius considerate, quantum & Serenissimo Regi & Reipub: debeatis, quòd tanto sudore, sumptu, sollicitudine vindicaverint vos de manibus alienis. Considerate exercitum sine ulla alia necessitate cum tanto Reipublicæ onere detentum, nec dimitti nisi in comitijs valentem, consilia toties non sine fastidio, & salutis nostræ non lævi dispendio, diu noctuq; inita, repetita; legationes ad Mediatores non sine ingenti sumptu expeditas, itinera toties eundo, redeundo cum summo incommodo facta. Clenodia vix non ultima decora Regni, in pignus, ut vos liberi sitis, concessa; tot deniq; sollicitudines, tot curas; considerate tandem, quid fecistis nobis & vobis, cujus periculi, quantæ in Christianitate (tota etenim commota sine dubio fuisset) ruinæ causa non fuistis? fortalitium hoc pulchrum, & fortiori dignum defensione non aggressioni armorum sed sine ulla explosione ostentationi tantùm cessit, quasi verò ad pompam, non ad usum, tot muris, fossisque sitis cincti, quasi verò vos, populusq; vester eo robore non sitis, ut possitis; eo animo, ut resistere valeatis, si voluissetis. Quanta hæc famæ vestræ temporibus in ævum successuris injuria? Quanta fidelitatis, recentissimum adhuc in ore vix non hærebat præstitum juramentum, & fidei jactura: etiamsi enim vulnus sanetur, cicatrix semper manebit. Nollem acerbâ commemoratione infausti operis, quod nemo probare potest, damnare quivis debet, compositos fortè jam ad meliorem frugem animos, pudore aliquo, doloreque intempestivo suffundere. Sed ad loquendum provocamur, obligamurve, ut arguamus ne arguamur. Vellem ut transactæ rei seriem, tristemq; illius temporis injuriam tam facilè possemus oblivisci, quàm tacere; minus enim dico, quàm dici debeat, si id, quod error vester coinquinavit, quod præcipitantia vestra contaminavit, quod major fortè emolumenti privati in quibusdam species, quàm damni publici metus cōmittere fecit, exaggerare vellem, & vera potius, quàm dictu speciosa loquerer. Nonne vitæ, fortunarum, privilegiorumque vestrorum manifestū discrimen ex publicæ Regnorum omnium lege ipso facto incurristis? scriptum hoc, quod in defensionem, quasi vestram prodijt, magis vos aggravat; quod si tempus permitteret, palàm vobis esset. Unde ex qualitate culpæ, mensura sumi debet pœnæ; sed clementia Serenissimi Regis, totiusq; Reipublicæ respectus non perdendos vos, sed corrigendos ad memoriam temporum credit: quæ vulnerata sunt, sananda potius, quàm recidenda ad imitationem boni medici, non ægros tollendos, sed morbos in animo habet. Bonus quippe judex damnat improbanda non odit. Bonitas quippe Augusti nostri, uti Patris, affectus Reipublicæ, uti bonæ matris in sinum vos, sed castigatos & mortificatos iterum redeuntes recipiet. Cum verò futura vix prospici possint, sine examine præteritorum, per modernosq; casus prudenter futuris cavendum, antequam tangamus eos, quibus ulcus inest, hoc moderamine prius ex vero in vos affectu utendum rati sumus, ut vos præ primis, quibus moderamen aliorum commissum erat, estque, semotis arbitris conveniamus, à vobisque, quis in culpa tam turpis, & nefandæ proditionis fuerit, exquiramus. Vestro primum (modò sit conveniens) judicio proponamus, quomodo coram orbe tantùm crimen eluere, quomodo Reipublicæ tot damna reparare, quo genere pœnæ factum punire, quid denique in tam justo æquè ac delicato negotio facere debeamus, si agnoscentes, quæ negari non potest, culpam, emendantes in melius, quæ jam turpiter peccâstis, ipsimet convenientia media ad sanandum hoc vulnus proposueritis,

pa-

paternum Serenissimi Regis, maternum Reipublicæ experiemini affectum. A.C.1700
Sin minus judiciariâ potestate præterita puniendo, futura ordinando, eò procedemus, quò rigor justitiæ, quò nos nostræ dirigunt, iterque monstrant instructionis gradus.

Respondit Præconsul nomine civitatis implorando clementiam, & deditionis suæ aliquas afferendo excusationes, quas mox Illustrissimus Dominus Sczuka sequenti sermone diluit.

SERMO ILLUSTRSSIMI D. SCZUKA PROCANCELLARIJ M. D. L. AD ELBINGENSES IBIDEM DICTUS.

Non ex candida tantùm Poloniarum aquila ut nunc Nobiles & spectabiles Domini, virique commemorari fecistis, sed etiam ex mitissimo terrarum Prussiæ, nostræque commissionis dignissimi Præsidis „Gentilitio agno facilè augurari, quàm sit bono omine adventus noster „potestis. Nullus enim nostrûm est, qui sortibus miseræ civitatis vel suc„currere, vel super eas intelligere nolit. Ast obstat factum, quod huc„usque apud totam Rempublicam (parcite verbis) criminis detestandi „nomine venit. Vitia equidem & errores, donec homines, sed eorum e„tiam est distinctio, & quædã felicitas, si nimirum quantulumcunque adsit „præsidium; jam vester Nobiles Domini error habeatne quodpiam tale „munimentum? libet, quæ intulistis, percurrere. Non valet allegata Re„joviana traditio civitatis istius in manus Brandeburgici, indeque quasi „per continuatum actum possessionis secuta præsens deditio. Præter enim „memoriam, quæ extat adhuc viva, quòd Illustrissimus ille Senator, & „Commissarius Regius præscriptũ sibi haberet, ne evacuatam civitatem, „Svetico Brandeburgico investiret præsidio, ob tot reclamantium civium „in Republica puncto huic tractatûs Bidgostiensis protestationes; pu„gnat contra vos hoc ipsum, si concedamus; nam, si tunc, cùm tradi„ti essetis, ut dicitis per voluntatem Reipub. nequaquam concessistis „in manus Brandeburgicas, cur non potius nunc, dum contraria adfuit „Reipub. mens, id sustinendum viriliter erat: nec valet mœnium, mu„nimentorumque accusata debilitas, vel toleratus diu noctuq; quatuor „septimanarum labor, notavimus enim & vidimus, ego præcipuè (cui pri„mò contigit ea lustrare) tum naturâ, tum arte adeo fulta, & insignia, ut „retinendis ijs plusquam quatuor septimanas, non virorum, sed fœminarũ „vel emollia, & effæta pectora omnino sufficerent. Nec suffragatur in„cussus metus, & terror, minis tantùm verborum, necdum tormentorum „ad eum enim superandum tam erudito Magistratui, & viris, ut videmini, „fortitudo deesset, vel sola exempla historiæ de bello Belgico defensarum ci„vitatum sufficere deberent. Vellem, si possem, etiam propriâ ratione ve„stras adjuvare, nempe defectu annonæ quæ sola ad aperiendas civitatum „portas validissimus est aries. Sed pro comperto habetur civitatem hanc „semper pro 12 saltem mensibus, de anno in annum habere, & innovare „necessaria obsidioni alimenta. Ideo cum nulla bona rei malè gestæ ad„sit excusatio, agite in præsens, & vestrummet porrigite, quod hodie tan„tùm ex benignitate commissionis habetis, consilium, quomodo præterita „emendari, futura similia caveri valeant;. cum fato quodam uno sæculo, „nec terna deditio civitatis istius saltem serò sapere Phryges in ea habitan„tes edocuerit. In manibus, inquam vestris est, vel hodie nobis ipsis, unà „vobiscum consulibus invenire modos, & media tum Remp. justissimè vo„bis iratam placandi, tum securitati civitatis hujus in æternum providen„di, vel nobismet Commissarijs & judicibus, utroq; hoc pro viribus nostris „proviso, seram sui pœnitentiam experiri.

A.C.1700 *STATUTA COMMISSORIALIA ELBINGÆ*

ACTUM IN PRÆTORIO CIVITATIS ELBINGENSIS
Feriâ sextâ post festum Purificationis Beatissimæ V. M. proximâ.

Coram nobis Andrea in Zaluskie, Kozietuly & Błędow Zaluski Episcopo Varmiensi & Sambiensi, Præside Terrarum Prussiæ, S. R. I. Principe; Georgio Towianski Castellano Lancicîensi, Radzicensi, Stanislao in Szczuczyn & Radzyn Szczuka Pro Cancellario Magni Ducatûs Litvaniæ, Lublinensi; Michaële de Kozielsko Puzyna Regente minoris Cancellariæ Magni Ducatûs Litvaniæ, Visnensi, Verbcoviensi, Capitaneis; Vladislao Czarnkowski S. R. Mtis, & Reipub. ad evacuandam præsidio Suæ Serenitatis Electoralis Brandeburgicæ civitatem Elbingensem tum ad cætera Commissionis negotia civitatem ipsam concernentia, examinanda, nec non ex consilio generali lege publicâ concluso, exequenda, designatis Commissarijs, comparuerunt personaliter Nobiles & Spectabiles Burggrabius, Pro-Consules, Consules, totusq; Magistratus, advocatus ac communitas Elbingensis ad dandas rationes, super deditione civitatis istius in potestatem Suæ Seren: Electoralis Brandeburgicæ. Quibus omnibus, & singulis probè & diligenter auditis, & benè examinatis, atque circũstantijs locorum & fortificationum per nos lustratarum, confrontatis. Nos Commissarij S. R. Majestatis, & Reipublicæ eo vel maximè considerato, quòd in civitatis istius deditionem, post sustentam per quatuor septimanas obsidionem, & continuas civium in vallis vigilias ex hac præcipuè ratione ordines civitatis prædictæ consenserint, quia verendum erat, ne Respub: ægreferret, si illam in atrox, & diuturnum bellum protraxissent, per sanguineam oppositionem, quâ tamen nunquam sufficerent, retinendæ civitati, ex defectu sui præsidij, eo quidem tempore altæ scilicet pacis, sufficientis, belli verò multùm exigui, & imparis, nullo quoq; subsequenti juvamine, quamvis instantissimè, & multifariàm implorato, in talia puncta & statuta salvo Reip. beneplacito descendimus.

1. *Quoniam ex teneritudine in Rempublicam, & pro maturanda eliberatioe ab onere subsidialis hypothecæ Brandeburgicæ Territorij Patronymici civitatis, atq; ad avertenda multa alia mala, quæ civitatem in statu ejusmodi dubio, & periculoso permanentem premere possent. Nobilis & Spectabilis Magistratus, & communitas civitatis summam trecentorum millium timfonum Polonicalium in specie talevis imperialibus, quemlibet per sex timfones computando, benevolè, & ultroneè in se suscepit, ideo in supplementum, & pro termino reluendæ Serenitati Electorali Brandeburgicæ summæ trecentorum millium talerorum imperialium, realiter & effectivè exsolvet. Pro colligenda verò dicta summa habebit idem Magistratus cum scitu communitatis plenam facultatem, modos, media, ac contributiones oneri conformes adinveniendi, & statuendi sine ulla cujusvis præpeditione sub pœnis arbitrarijs in contravenientes.*

2.

2. Loco ducentorum militum præsidiariorum, quos hactenus civitas ista sustentavit, abhinc tenebitur præsidium numerosius de trecentis militibus pedestribus, & triginta equitibus selectis pro lustrandis de mane & vespere extra mœnia & suburbia locis, semper & continuò habere, & conservare. Ingruente autem quocunq; hostilitatis casu, & præcipuè extremo periculo idem omni diligentia & curâ ad duo millia militum pedestrium augere, & tenere usq; ad Provinciæ vel Reipub: succursum. Quorum Præfectus debebit esse semper vir gnarus artis bellicæ, & obsidionum, fortis, & strenuus, juratus Rhotâ consvetâ. Sed additis hisce formalibus, quòd S. R. Majestati Domino nostro Clementissimo & Reipublicæ fidelis ero. A.C. 1700

3. Præsidentes verò atque totus Magistratus & communitas, omni casu ingruentiæ hostilitatis alicujus sine scitu Serenissimi Regis, & Reip. terrarumq; Prussiæ, civitatem nemini tradent, eamq; defensuri sunt, usq; ad extremam necessitatem, quantum in ipsis erit, sub pœnis contra convulsores decretorum Reipublicæ.

4. Negotium Religionis Romano Catholicæ juxta seorsivã à Nobili & Spectabili Magistratu datam ad præsens in manus Illustrissimi loci Ordinarij, in visitatione compositionem firmiter in omnibus punctis & articulis conseruandum, manutenendum, & exequendum eidem Nobili & Spectabili Magistratui injungitur, sub rigore jurium ejusdem Religionis in eadẽ civitate habitorum. Cum verò hucusq; juxta Articulum Pactorum Bidgostien. unus ex Catholicis in Magistratũ inductus non sit, proximè vacaturo loco in Magistratu eligetur vir quispiam probus & idoneus, Religionis Catholicæ saluo secundi ordinis gradu.

5. Quibus sic peractis uterq; ordo civitatis cum omnibus & singulis civibus & incolis in omnibus juribus privilegijs, immunitatibꝰ, libertatibus, jurisdictionibus, & consvetudinibus tam Generalibus terrarum Prussiæ, quàm specialibus, & municipalibus sine ulla exceptione, quibus ante hanc sui occupationem ab antiquis retro temporibus ad hæc usq; potitus, & fruitus est, tam ante incorporationem Prussiæ regno, quàm à Divis Regibus Poloniæ, & moderna S. Regia Majestate feliciter regnante concessis, tam quoad personas, quàm quoad bona perpetuò ac inviolabiliter conservatur. Nec ob factam per Suæ Serenitatis Electoralis Brandeburgicæ militem urbis occupationem sive judicialiter, sive extrajudicialiter ullo tempore, vel loco inquietari, turbari, aut infestari debet. In quorum omnium fidem majorem suprascripta puncta & statuta manibus proprijs subscripsimus, & sigillis nostris communiri fecimus. Actum & datum ut supra.

A. C.

CXXXV.

A. C. ZALUSKI PRINCEPS EPISCOPUS VARM. ET SAMB. CARDINALI BARBERINI 4ta Februarij.

Informatio de reddita Elbinga.

Negotium, quòd difficillimum primâ fronte accommodatu visum erat, tandem per gratiam Dei non tradendo posteris inimicitias, nec bellum excitando novum ex voluntate Regis, dispositione protune Cardinalis Primatis (magnum hoc opus & homine dignum) ex utilitate quoq; Reip. finitum est à nobis nuper. Jam es informatus de causis & motivis Electoris Brandeburgici. Quo animo autem id factum fuerit, In meliorem partem interpretati sumus, ex præsumptione quantumvis valida non judicantes, nec rem exasperandam, sed emolliendã credentes, opus hoc magnâ curâ, multâ operâ & labore confecimus, & nostræ solicitudini finem tandem fecimus, totâ mente incumbentes in hanc curam, ut Respublica jus suum recuperaret, & ut ex hac parva scintilla neglecta magnum olim non excitaretur incendium. Non dubito & te pro affectu In Patriam nostram hunc nimbum citò transiisse lætaturum; amicos nostros inde recreari, inimicos quasi perculsos esse, non dubitamus; exactam omnium notitiam mittendã tibi judicavi, quomodo negotium hocce terminatum. Adnecto & literas Cardinali Primati scriptas, cui ratio actorum nostrorum, & exacta relatio dari debebat, ex qua sicut ante initia rei hujus tibi sunt cognita, ita finis lætus notus erit.

COPIA LITERARUM

S. R. MAJESTATIS AD EMINENTISSIMUM CARDINALEM PRIMATEM DRESDA Die 9 Januarij 1700

Laudat Tractatum Elbingensem, & ratificationem ejus mittit

Literas Illustritatis V. hisce diebus ad nos transmissas, inclusumque in eisdem retradita Elbingæ tractatum cum singulari animi nostri voluptate accepimus, perlegimusue. Meretur profectò non minorem apud nos laudem, quàm apud totam Rempublicam applausum tam accurata, exactaque omnium nostrorum, & Reip. ex consilio lege publicâ designato, Commissariorum, Plenipotentiariorum præsertim verò Illustritatis Vestræ in concludendo tractatu hoc cum commodo & dignitate Regni nostri diligentia & applicatio. Cùm itaque libenti animo, & non invitâ manu Ratificatorias ejusdem tractatûs subscripsimus, eas ad manus Illustritatis Vestræ per Generosum Franciscum Szembek Capitaneum Bochnensem Camerarium nostrum transmittimus, nulli dubitantes, quin ille citissimis passibus Varsaviam sit perventurus, prædictamq; expeditionem Illustritati Vestræ consignaturus. Cui nos optimam à Deo optimo Maximo precamur valetudinem.

RATIFICATIO TRACTATUS ELBINGENSIS PER S. R. M.

NOS AUGUSTUS II DEI gratiâ Rex Poloniæ. Notum facimus universis & singulis, quorum interest, aut quomodolibet interesse poterit. Cùm populorum salus suprema lex sit, cui parere regnare est, & à nobis meritò censeatur, salutis verò basis inconcussa stet publica

blicâ pace, atque inviolatâ tum internâ, tum externâ tranquillitate. A.C.1700
Hinc est, ut ad Regimen Regni nostri divino nutu, ductúq; evecti nihil antiquius habeamus, quàm pacato cœlesti ope intrinsecus Regno, perpetuæ paci, & quieti ac mutuæ benevolentiæ cum vicinis Principibus; uti nominatim cum Serenitate Electorali Brandeburgica servandæ studeamus. Quapropter nascentibus nuper dissidij flammis occasione occupatæ Elbingæ ex consilio per legem publicam designato, Commissarijs, Plenipotentiarijs omnimodam facultatem dedimus, & concessimus, cùm Ministris Suæ Serenitatis Electoralis conveniendi, réque amicabiliter discutiendi, & pro jure ac dignitate ut par est, componendi. Qui ad certas conditiones, & puncta unanimiter devenerunt, omnmaq; & singula utrinq; firmârunt manibus ac sigillis proprijs die 12mâ mensis Decembris anno Domini 1699. Ad firmandā itaq; pacem eandem, & tranquillitatem inter nos Regnumq; nostrum, ac Magnum Ducatum Litvaniæ, atque suam Serenitatem, veteréq; & sinceram amicitiam stabiliendam, tum bonam vicinitatem conservandam, illos omnes & singulos Articulos in memorato retradendæ Elbingæ tractatu actos, condictos, & conclusos in omnibus & singulis eorum punctis, clausulis, & continentijs acceptamus, ratificamus, approbamus, & confirmamus, promittentes verbo nostro Regio, pro nobis atque successoribus nostris Regibus Poloniæ, ac regno nostro, Magnoq; Ducatu Litvaniæ nos omnia supra-scripta in prædictis literis, atq; Articulis condictis & conclusis expressa firmiter & inviolabiliter observare, exequi, & adimplere, neq; illis quoquo modo contravenire omni dolo & fraude penitus seclusis. In quorum omnium, & singulorum fidem, majusq; robur & testimoniū præsentes literas manu nostrâ propria subscripsimus, illasq; sigillo Regni communiri mandavimus. Dabantur Dresdæ die 9 mensis Ianuarij Anno 1700 Regni verò nostri anno III.

PLENIPOTENTIA S. R. M. COMMISSARIJS AD EXEQUENDUM TRACTATUM ELBINGEN. AUGUSTUS II. DEI GRARIA REX POLONIÆ.

N*Otum testatumq; facimus, quorum interest, aut interesse poterit. Quomodo Reverendissimus in Christo Pater, Illustrissimi Magnifici, & Generosi Domini, ex Senatu Andreas in Zaluskie Kozietuly Episcopus Varmiensis & Sambiensis Præses terrarū Prussiæ, Ioannes in Przebendow, & Lezenko Przebendowski Palatinus Mariæburgensis, Kiszborgensis, Pokrziwnicensis, Mirachowiensis; Georgius Towianski Castellanus Lancicienfis, Radzicensis, Stanislaus in Szczuczyn & Radzin Szczuka Pro Cancellarius Magni Ducatûs Litvaniæ, Lublinensis &c. Capitanei. Ex Ordine Equestri ex majori Polonia Michaël de Kozielko Puzyna Regens minoris Cancellariæ Magni Ducatûs Litvaniæ, Vilnensis, Verbcoviensis Capitaneus, Vladislaus Czarnkowski. Ex minori Polonia Stephanus, Huniecki Dapifer Podoliæ, Casimirus Dluzewski Pocillator Chelmensis.*

A.C. 1700 *Ex magno Ducatu Litvaniæ Michaël Sapieha Notarius Campestris Magni Ducatus Litvaniæ; Christophorus Niemierowicz Szczyt, Vexillifer Plocensis Iazuicensis Capitaneus robore & vigore Consilij Reipublicæ immediatis Regni comitijs in negotio Elbingensi declarati Varsaviæ die duodecimâ mensis Decembris anno præterito celebrati, & expediti ad rehabendam & recipiendam de manibus Serenissimi Electoris Brandeburgici civitatem Elbingensem Commissarij Plenipotentiarij sint designati, & Deputati habituri plenariam & omnimodam facultatem, dictam civitatem Elbingensem ex possessione & prætensionibus quibusvis memoratæ suæ Serenitatis Electoralis Brandeburgicæ eliberandi, rehabendi, recipiendi, clenodia certa Reipublicæ in pignus deponendi, literas nostras ratificatorias tractatûs de negotio Elbingensi Suæ Serenitatis Electoralis Brandeburgicæ commutandi, copias militares Brandeburgicas expediendi, præsidium verò Reipublicæ imponendi, civitatem in meliorem ordinem & securitatem reducendi, & redigendi, in præterita animadvertendi, discordias de Religione componendi, & determinandi, totum denique juxta memoratum contractum, scriptum ad Archivum, & instructionem sibi datam peragendi, cæteraq; in similibus fieri & observari solita faciendi, observandi, & exequendi. Quidquid verò per eos factum, gestum, constitutum, executumque fuerit, totum id à nobis omnibusque ordinibus Regni, & M. D. Litvaniæ gratum & acceptum fore, ut in fundamento prædicti Reipublicæ consilij. In quorum fidem præsentes sigillo Regni communiri jussimus. Dabantur Dresdæ Die 9. Mensis Januarij Anno Domini 1700, Regni verò nostri anno tertio.*

(L S) Ad mandatum Sacræ Regiæ Majestatis proprium. Venceslaus Franciscus Trzcinski Pincerna Ravensis S. R. M. Secretarius.

RECOGNITIO ACCEPTORUM CLENODIORUM EX THESAURO REGNI.

Nos Commissarij Reipublicæ ex consilio Senatûs, & ordinis Equestris in comitijs proximè præteritis in anno 1699. ad tractatum cum Serenissimo Electore Brandeburgico de retraditione Elbingæ instituto, & feliciter divinâ ope sub auspicijs & præsidentia Eminentissimi Cardinalis Radziejowski Archi-Episcopi Gnesnensis Primatis Regni, & Magni Ducatûs Litvaniæ (cui sit perennis exinde honor & gloria) in facultate à Sacra Regia Majestate Domino nostro Clementissimo pro tunc extra fines Regni existente ad id operis speciali diplomate concesso, Varsaviæ determinato ad thesaurum regni pro clenodijs in hypothecam loco relutionis summæ in eliberationem Elbingæ condictæ designatis delegati convenientes Cracoviam & satisfaciendo commisso nobis negotio ad præsentiam Magnifici Francisci comitis in Pieskowa, Skała, Wielopolski Capitanei Cracoviensis, & Perillustris, admodùm Reverendi Pakoslai Lanckoronski Canonici Cracoviensis (in loco & munere Perillustris admodum Reverendi Hyacinthi Rusocki Custodis Thesauri Regni, protunc penes thesaurum existentis, accedentes ad di-

,ad dictum thesaurum Regni, cum clavibus ab Illustribus Senatoribus A.C.1007
,convectis eundem thesaurum aperuimus, in eoque reseratis seris arcæ
,ferreæ extraximus inde, juxta instructionem nostram,pixidem unam cum
,adamante intus magno filis colligatam, & duobus sigillis; uno Illustrissi-
,mi olim Stanislai Malachowski Palatini Posnaniensis; altero Illustrissi-
,mi Josephi Słuzka Castellani Vilnensis, signatam, & intactam; alterâ
,pixidem cum sigillis etiam integris, sed filis discissis, in qua inventa
,sunt duo clenodia ad instar inaurium antiquarum varijs lapidibus di-
,stinctarum, ex quibus adamantes locati facile excidere possunt, & una
,ex eis absq; pendente unione, & sine auricula papyro involuta, & si-
,gillis cum subscriptione Commissariorum Skarszowijs sigillata, sed fila
,discissa, separatim quatuor adamantes minuti in sacculo coriaceo invo-
,luti. Præterea in eadem pixide repertæ sunt tres chartæ; in duabus
,hæc duo clenodia sunt delineata; tertia verò charta diversæ figuræ,
,cujus nullum ibi extabat clenodium, Præterea exemimus coronam Ca-
,ream sine Moschoviticam vulgo dictam in sua vagina, quæ forsan erat
,supra filis leviter ligata, & duobus sigillis signata, sed hæc fila inveni-
,mus discissa. Et ita expedito hoc negotio juxta instructionem nostrã,
,& hæc superiùs specificata clenodia extrahentes arcam cum alijs coro-
,nis, & alijs varijs intus clenodijs ijsdem seris, quibus erat clausa, oc-
,clusimus, & sigillis nostris obsigillavimus. Clenodia verò sigillis tam no-
,stris, quàm Magnifici Capitanei Cracoviensis, & Perillustris Lanckoron-
,ski Canonici Cracoviensis locum tenentis, Perillustris Custodis thesau-
,ri regni obsignata ad manus nostras recepimus, & thesaurum regni, ut
,erat clausus & debitè communitus, nihil omnino amplius præter com-
,missa & descripta clenodia ex eo desumentes in custodia de lege præ-
,scripta reliquimus. In vim verò quietationis de receptis clenodijs præ-
,tactis hanc nostram relationem expressam ad manus Perillustris Custo-
,dis damus, & similem aliam in vim reversalis in eodem tenore cum
,subscriptionibus Magnifici Capitanei Cracoviensis, & Perillustris Lanc-
,koronski Canonici Cracoviensis locum tenentis protunc Perillustris Cu-
,stodis actualis cum descriptione dictorum clenodiorum recipimus. Quod
,scriptum in vim majoris roboris, & firmitatis manibus nostris subscri-
,bimus, & sigillis nostris communimus. Datum Cracoviæ in thesauro
,regni, die nonâ Januarij. Anno Domini 1700.

,Franciscus de Windiki Grzybowski Castellanus Iunivladislavien-
,sis Commissarius mpp. (L S)

,Franciscus Lanckoronski Succamerarius Cracoviensis, Wielicen-
,sis, Bochnensis, Stobnicensis Capitaneus Commissarius ex minori Po-
,lonia mpp. (LS)

,Casimirus Pakoslaus Lanckoronski Canonicus Cracoviensis, protunc
,locum tenens Perillustris Custodis (L S)

,Franciscus Łoski Pocillator Zakroczymensis judex Castrensis Var-
,saviensis Commissarius ex majori Polonia mpp. (LS)

Quod depositum integrum, prout specificatum ad manus meas re-
,ceptum Magnificis Commissarijs Elbingam pro retraditione ejusdem
,civitatis à consilio deputatis remitto. Varsaviæ 20 Januarij anno 1700
,Michaël Cardinalis Radziejowski Primas Regni & Magni Ducatus
,Litvaniæ mpp.

AC 1700 EPISTOLA EMINENTISSIMI CARDINALIS RADZIEJOWSKI AD ILLUSTRISSIMOS DD. COMMISSARIOS ELB. VARSA. 22 Januarij 1700.

Mittit ejs clenodia & alia Instrumenta.

ID, quod mihi ultimarium consilium Reipublicæ commisit, ad literam exequuturus, remitto per Collegam DD. vestrarum Illustrissimum Dominum Castellanum Lanciciensem hoc pignus ex thesauro Cracoviensi Reipub. extractum, cum regestro omnium accuratè scripto. Remitto & diploma ratificationis S. R. Majestatis, insuper & plenipotentiam ad hunc actum, in quantum est necessaria. Super instructione deliberavi, an mittenda? Prudentia enim & perspicacitas DD. vestrarum non egent adminiculo. Mitto tamen pro more potius, quàm pro regula. Quia verò magnum hoc nec pœnitendum opus à DD. vestris consummandum venit, DEum optimum maximum precor, ut novissimis benedicat, sicut benedixit prioribus, ad gloriam gentis, & famam posteritatis; in hoc voto finio.

CXXXVI.

A. C. ZALUSKI PRINCEPS EPISCOPUS VARM. ET SAMB. AMICO CONFIDENTI Die 12 Februarij Heilsbergâ

Queritur contra improbantes tractatum commissionis

LIteras tuas vehementer vellem, & quidem tales quales maximè opto, quæ, si aliquando, nunc mihi sunt necessariæ, ad resolutionem, an itineri me accingere debeam, quod mente concepi. Inanes etiam potius mallem, quàm nullas, quanquam precor ne sint omninò inanes.

Anni currentis exordium tibi jam sum gratulatus, quem ego feliciter cum fratribus meis, qui me Heilsbergæ inviserunt, incepi, ibique Sarnecium meum (omnia relinquo cum quis operâ meâ uti vult) cum pronepte Antecessoris mei magni illius Cardinalis Hosij, cujus Pater Burgrabium Resselij agit, copulavi die 10 Januarij, decem autem post dies meum Stephanum Spinek, qui a puero mihi ab obsequijs fuit, cum divite virgine & nobili Varmiensi ex domo Trosckarum itidem matrimonio junxi, ita nobis primi dies mensis hilares fuerunt. Reliquerant me fratres mei 26. & 29. venit ad me Dominus Pro-Cancellarius M. D. Litv. Sczuka, (summa & mutua cum eo mihi intercedit amicitia, nescio quid gratiæ est talibus cohærere) ut insimul ad consummandam commissionem nomine Regis & Reip. Elbingam proficisceremur, pro qua cum omni decore nulli sumptui parcens me paravi, & in defectu cohortis non advenientis quam Dominus Castellanus Cracoviensis in obsequium Reip. ordinaverat, ad quingentos homines meos tam equites, quàm pedites assumpsi impendens me & super impendens in obsequium Regis & Reipub. tota mente omnique animi impetu in id incumbens, ut posthabeam semper publicis negotia mea, nec quidquam ex illis omnibus relinquam, quæ ad utilitatem publicam pertinere credo, & nihil in vita mea præstantius aut præclarius puto, quàm de Repub bene mereri, non considerans murmuratores querulosos, qui secundùm desiderium suum ambulantes, consilij, cujus nos authores, inimici, hanc commissionem impugnant, ei assistere volunt, opinionis errore sperantes, quòd nec nos audebimus quidquam sine illis, in quo falluntur, cùm nos nullis ambiguæ voluntatis scrupulis frangamur, & imprudenter fecissemus

semus, si alieno arbitrio in ipsa summa rei periculosum consilium, alijs alia *A.C.*1700
volentibus, sumpsissemus & non tam salutis publicæ, quàm privatarum fuissemus minarum memores, illorum præcipuè qui privatas res augere & non ex æquo solent publica corrumpere, ut sua commoda promoveant, publica prætexere solent, sed unicè de bono patriæ solliciti, aliena impedimenta & sensus respicere minimè patiebamur, & cum nulla sint, quæ contra leges, contra honesti regulas, fecerimus, ea ipsa tandem approbare debebunt, quæ condemnare per naturam boni publici nullatenus poterunt, postquam cognoverint veritatem, & acta nostra. Si ij essent qui profectò esse deberent, nihil arbitrarentur expedire nisi quod rectum & Reip. utile; quid melius facere potuimus, quid aptius Resp: optaret, nihil commodius occurrere potuit, quàm ut exotico evacuaretur Elbinga præsidio, quod dū ultro abibat, pelli, fugarique videbatur, qui clariores erant exitu, quàm ingressu, nec quempiam fore arbitror, qui id faciendum neget, quod nos fecimus hâc ratione servatâ, ut quæreremus Reip. pacem & non malum. Labor enim noster fuit, ne laboraret patria. Perfecimus ergo juvante Deo, quo anthore omnia prosperantur, pro prudentia & quod optimum factu visum est, fecimus, & quam expectationem nostrî concitavimus, hanc sustinere ac tueri voluimus, nec quisquam habebit malum dicere de nobis, dum totum judicabit, quale sit, ut ex adjuncta fideli relatione ad Cardinalem Barberini vero magis, quàm compto eloquio missa, quam tibi adnecto, habebis ut videas omnia quæ diximus, quæ egimus, quæ constituimus, ut si qui amore noluissent, starent in officio, metu. Satis est, quod tandem curâ nostrâ præsidium Brandeburgicum *ima* currentis exijt & pòst sequentibus, postquam Ecclesiam meam ibidem visitassem in favorem ejus aliqua cum Magistratu & communitate conclusissem ut unus in Magistratum Catholicus admittatur, semperq; sit, evicissem decretúmque contra illam civitatem ad debitam submissionis fidelitatem eam reducendo, & aliquomodo puniendo, quòd, cùm se potuisset defendere non defendit, omnes Cōmissarij formassemus; reversi sumus cū eodē Domino Pro.Cancellario Heilsbergā, sed non multùm ille moratus, & ego etiā, viā paro Varsaviā & ultra.

CXXXVII.

A. C. ZALUSKI PRINCEPS EPISCOPUS VARM. ET SAMB. EIDEM VARSAVIA 29 FEBRUARIJ

Romam se ire nuntiat

XVI. Currentis movi ex Varmia & 18. hîc comparui, tuliq; grates ab Eminentissimo Primate quod coronidem imposuerim negotio Elbingensi. Tractatum finivi de bonis *Falenty*, de quorum qualitate non ex opinione multorum, sed ex eorum natura constitui & perpendi cum sciverim per experientiam aliquando sub specie boni mala abscondi, & vicissim sub tegmine malitiæ bonitatem celari; sæpius certè in similibus expertus sum illud præcipuè pestiferum genus hominum, qui laudant quæcunq; audiunt laudari & rursus cum vituperante vituperant, negant si quis negat, & affirmant si audiant affirmantem; felix autem qui non attendit, ad ea quæ dicuntur sed quæ ipsemet videt, comparare itaque dicta bona Falenti non obstantibus multis impedimentis & contrarijs consilijs mihi visum pro cōmoditate residentiæ Varsaviensis. Testamentum feci, cum cuique finis ad quæ tendit planè ignotus sit, nonne sæpius accidunt subitæ mortes, atque intestata senectus, illudq; in manibus Religiosorum Carmelitarum reliqui, tandem in urbem (in qua tu non pridem) iter quod diu animo volvebam arripui. Benedictionem pro itinere in Ecclesia S. Martini sumpsi, DEum precatus, ut qui considerat vias meas & cunctos gressus meos dinumerat, in hoc tam longo itinere gratiâ suâ assistere dignetur, accepto pro

A.C.1700 socio itineris Domino Abbate Saintgermain valedico tibi brevibus.

Clausulam epistolæ facit, hodie enim abeo, & peto ut benè valeas & mei non obliviscaris, eo animo simus inter nos, quo semper fuimus, quod à te sperare, de me præstare possum.

CXXXVIII.
A. C. ZALUSKI PRINCEPS EPISCOPUS VARM. ET SAMB. EIDEM 15 Aprilis Româ
Describit iter Romanum

OMnia in hoc itinere eventa mihi scribere longum, tibi legere foret molestum. Quæ autem memoratu digna sunt, Deo juvante redux referam oretenus. Nunc scito me, 4tâ Martij venisse Vratislaviam, ubi consilium erat, ut excurrerem Dresdam, ubi Rex nunc residet mandataquè S. M. reciperem, sed quia odiosa forsan fuissent, quamvis pro me honorifica, sed non me amplius quærendi stimulat nominis ardor; vel quia etiam longior mora expediendis illis desideraretur & mihi quantocius itineris hujus tanquam simpliciter in negotio animæ unico arrepti animus est & desiderium. Accedit quòd nunc sub incude est bellum Sveticum, Rex in bellum totis viribus & animo inclinatus, ego in pacem pronus; intentio ejusdem (in tantæ rei arcano sincera silentij deest fides) à Card. Primate & Thesaurario Litvaniæ mihi insinuata est; posset Rex consilium meum requirere, & ego eruditus juxta voluntatem paternæ legis, timens ne nimium per illud emineat fortunæ in nos sævientis asperitas, qui hactenus zelatus sum semper bonum & non confundebar unquam, quoties veritas dicenda erat, curando gentē nostram, liberare vellem à perditione dissvadendo, in memoriamq; reducendo quòd legem habeamus, ne insciâ Rep: bellum incipiat, & secundùm legem positivam sensum meum promerem diceremque, quòd esset melius sua tueri, quàm impugnare aliena, sensus autem iste rectus, ut mihi videtur in Domino, nihil proficeret publico, mihi autem, philosophantibus sine dubio obliquè qui rerum summam in aula tenent in privato, vel maximè noceret, & certè veritate odium mihi apud Regem crearem, ac proinde expectandum potius cum hoc bono consilio, donec impetus furoris langvescat, ratus, rectâ iter meum non deviando in Saxoniam promovendum credidi. Antequam autem Vratislaviâ abivi matrimonium inter Principem Carolum Palatinum Neoburgicum & Theressiam filiam Mareschalcæ Principis vix non conclusi, remque dispositissimam reliqui, nescio autem utrum hæc perficientur, naturâ enim animus humanus agilis est, & pronus ad mutationes. Inde 6tâ abij, undecimâ Pragæ, 17mâ Ratisbonæ, 20. Augustæ 25 Oenoponte. 28. Tridenti, 31 Venetijs, ubi Dominum Subdapiferum Regni Lubomirski cum Domino Tworzyanski inveni & non nisi 30 Aprilis abij, Bononiæ 5ta, 10 Loreti ubi maximè ægrotavi, & vix nō mortuus calculi dolore, tandem 13. Romæ; inde hæc pauca.

Inveni Innocentium XII. nunc regnantem non adeo sanum, senectus est ipsa morbus, mala senium accelerant, Venit enim propinata malis inopina senectus, quanquam inter secundas res Pontifex hic Sanctus est moderatus, inter adversas prudens, nec sentit in animo ætatis injuriam cum sentiat in corpore. Amatur ab omnibus; quid pulchrius est, quàm vivere optantibus cunctis & vota non sub custode nuncupantibus, Cardinalis Spada Secretarius status, Panciatichi Datarius, Albani ab expeditionibus, Palatini vocati assistunt, homines verè magni, verè tanto Principe digni; Cardinalis Cibo est Decanus senex jam & decrepitus, post quem sequitur

Bullo-

Bollonius. Inveni Reginam Casimiram optimè valentem & contentam, sunt quoq; omnes tres Principes Regij, qui his diebus cogitant Neapolim, & ego in Collegium Patrum Societatis domûs professæ hodie pro aliquot diebus me includo, ut possim me præparare ad consequendum Iubileum, quod ut fiat precare pro me Deum, ut quemadmodum cœpit, ita & perficiat, in me gratiam istam, quantùm me diligis vel quantùm te à me scis diligi. A C 1700

CXXXIX.

A. C. ZALUSKI PRINCEPS EPISCOPUS VARM. ET SAMB. EIDEM ROMA Ima Maji

De actis Romæ.

ADhuc ex urbe jam tanquam ab abituriente hæc pauca, sed tristia. Video bene quòd ut minabaris, non commendasti supernis virtutibus negotium meum. Ratio itineris mei tibi nota fuit, quæ sine adminiculo numinis non poterat stare. Cum ergo nihil me fecisse, quod tanto desiderio desiderabam, & in quod tantâ operâ nitebar afflictus tibi scribo, tu gaudebis, cum non id,quod ego optabam, sentiebas, & cum sis mecum in alijs constantissimâ sententiâ ac voluntate, in hoc puncto cogitationes meæ non sunt cogitationes tuæ. Quæ verò in hoc negotio egerim longa essent, si cuncta proferrem, & epistolarum brevitate universa nequeunt expediri, sed habebis omnia ab ore, cum Deo juvante venero & videro te, scis autem quod apud me idem semper est mentis & lingvæ sonus, & nunc non semper humi defixæ nostræ cogitationes, non semper terrena consilia. Deus qui absconditorum est cognitor, scit, quòd & odium vitæ publicæ, & hoc maligno tempore fastidium ad id me ultra alias rationes impellit, ut me ipsum eripere vellem de præsenti sæculo nequam. Cato filium hortatus ne ad Remp. accederet, non enim eum statû esse ajebat, ut in ea versari posset, sicut Catonem decet. Satis multum temporis sparsimus, tempus est cum obrepit non intellecta senectus, vasa colligere, ut ætas mea jam ingravescens soli Deo serviendo conquiescat,cum pars major ætatis certè melior Reipub. & mundo data fuerit. Sed illi in quibus habui fiduciam, desiderijs meis tam justis, ita sunt aversi, ut nec loqui de eo, multò minùs sperare permittant, ita jactatæ vento spes cum sonitu inanes deciderant. Plerumq; res nostræ necessitate quâdam & vi non ut volumus peraguntur, & cum preces nihil profuerunt, una ratio restat, ut quidquid evenerit, feram moderatè. Reliqui negotium hocce in manibus & cura sapientissimi & prudentissimi è Societate IEsu Curtij Sesti Reverendi & omni gloria prosequendi Patris & in Dei voluntate me totum reponens, cùm hæc res sine adminiculo numinis fieri non possit, adnecto tibi Breve Gregorij XIII. quod mihi communicatum.

Cardinalis Regni nostri protector est Carolus Barberini. Accusarentur sæcula, si talis potuisset latere Princeps, cujus nobilitas & dignitas non est, ultra quo crescat. Sacræ animi sui dotes, vel in una expressæ omnes, vel in omnibus singulæ, vim suam pulchritudinemq; abundè commensurant, si quid est pro novitate incognitum, sit ejus instructione certissimum. Haurio aquam, puteum corono. Non possem exprimere omnes honores, favores particulares, gratias singulares Purpurati hujus, per quæ se voluntas in nationem nostram amica explicat, tanta ille pro me facit nec exigua nec illibenter. Non multum laudis habeo si amantes me amavero, sed si non essem gratus tanquam sceleratus pro scelere judicarer. Vidi etiam Cardinalem Franciscum Barberini, hoc uno à primo minorem quia Nepotem, æqualis per omnia Patruo solâ impar ætate. Ita nomen avis atavisq, potens

Card. Carolus Barberini.

Card. Franciscus Barberini.

A.C.1700 tens infallibiliter ulterius cum ſumma gloria promovebit. Vidi Cardinalē Pantiatuhi viſu auſterum, re humaniſſimum? Vidi Cardinalem Abbani cujus pectus rerum omnium capaciſſimum? Vidi Cardinalem Colloredum, cujus vitæ ſanctitas ſumma comitas par. Vidi Cardinalem Mareſcotti antiqvum (dum in Polonia & ſub tempus ablegationis meæ in Hiſpania Nuntium agebat) Patronum, cujus virtutum claritudo, meritorum eminentia in aperto. In Cardinale Bullonio laudabilis ve..a ſuam ſervabit originem, & fideliter poſteris tradet, quæ in ſe glorioſâ transmiſſione continet. Cardinalis Deſtre & Cardinalis Fourbin veteres Patroni, lucem meo non accipient à calamo, ſat illuſtres de ſua ſuorumq; inveni etiam Cardinalem Pauluci, qui nuper cœlum & Patriam noſtram, ſuis latè irradiavit ſplendoribus, ſummosq; favores ejus expertus ſum, ſed hoc ipſum amantis eſt, laudibus amatum non onerare. Ottobonus Cardinalis poſſet à me tenuiter laudari, non poſſet ſatis; non tibi exprimo alios purpuratos, qui ſuam aliquando à me alibi habebunt memoriam, & ſi non ex condigno ſaltem ex congruo debita elogia.

Senſus aliorū de bello incboato Quæ probabilia ſunt plurimorum judicia expectant, ſic de Svetico bello incepto varij hic varia quiſque pro affectu, nec quiſquam tamen eſt, quem non commoveat, cum rarò reſpondere nobis fortunam ſemper opinionem ſciant prudentiores, timentque ne certa perdamus, dum incerta appetimus, & ne expectatione futuri, ea quibus frui poſſumus amittamus, quodcunq; enim lædere poteſt, multò antequam accidat, ſpeculari & avertere jubemur, ſagitta facilè ingreditur, difficulter extrahitur. Initia belli penes Principes, exitus penes fortunam, ſeu verius DEum, cujus voluntatem erga nos non ſine cauſa ignoramus, videlicet neſcij quàm apud eum glorioſi ſimus. Non ſecus quàm pecunia noſtro arbitrio aleæ expoſita illicò alieni fit juris, incertum cui ceſſura. Ita Princeps & tota ditio in ſortem eventus conjicitur moto bello. Quàm multos pœnituit belli vel incepti? quis ſcit (ita, nihil poſſum dicere quòd non ſit rectum) an Svecus non erit promptior nobis malefacere, vel valore ſuî, vel imbecillitate noſtrâ & hæc eſt ratio quæ rei dubiæ removet fidem? Multa quidem ſcribuntur, hic in favorem, & optima promittuntur, ſed quidam credunt his quæ dicuntur, quidam non credunt. Quem invenire potes cujus res tam bene poſitæ ſint, & fundatæ, ut nihil ei procedenti tempore timendum ſit, aliter quandoq; res cadit, quam vitare quiſquam poſſet, cum res videatur in propinquum adducta diſcrimen, ſed de his ſatis & fortè nimis. Vota mea interpono (& ſic credo boni omnes mecum) ut Deus ſecundet intentiones, ſi ſunt bonæ, & ſicut vult faciat. Interim opto ut veniam ad vos in gaudio magno per voluntatem Dei, & refrigerer vobiſcum, & tu fac quod facis, ut me ames, teque amari à me ſcias, abſens à te ſum corpore præſens autem ſpiritu.

GREGORIUS PP. XIII.

DILECTE FILI, NOBILIS VIR, SALUTEM, ET APOSTOLICAM BENEDICTIONEM.

Quò magis cupimus omnibus in rebus tibi, fratrique tuo Duci gratificari, eò magis dolemus, ubi quid accidit, in quo id facere prohibeamur, hoc autem, de quo ad nos ſcripſiſtis de paternis oſſibus in ſacrum templum transferendis tale eſt, ut ſalvâ noſtrâ conſcientiâ, & Sanctorum Patrum decretis facere nequeamus, ſcis enim, qui potiſſimum Eccleſiaſticâ ſepulturâ prohibeantur, nec ulla ratio eſt eorum cadavera in ſacra templa inferendi, quorum inde oporteret amoveri, ut

ut igitur ipsi fratri obsecutus es in postulando, sic æquo animo ferre A.C. 1700
debes nos in negando Ecclesiasticis legibus inservire, sed est quiddam gravius, locoque isti & muneri, cui à Deo atque Sede Apostolica præpositus es plane contrarium, sic enim accepimus cogitare te coadjutoriam istam & Pastoralis muneris administrationem deserere, teq; ad Religiosorum vitam conferre. Videndum tibi magnopère est, quid agas, hoc enim hactenus certum est, obedientiæ vinculo obstrictum esse te. Certus item hujus obedientiæ est fructus, non ad tuum modo præmium sed ad Christi quoq; gregis in ista Ecclesia tuæ fidei commissi bonum, atque incolumitatem, istius autem novi consilij, quam causam, aut fructum afferes, nam si dicas te studio duci melioris vitæ, nulla ratio est curam atque administrationem Episcopalem, vocationemq; ad statum longè Religiosorum statu perfectiorem, istam ob causam deserere. Quod si humilitatem tibi placere dicas, primùm sine obedientia humilitas nulla est, deinde humilitatis virtus à nullo, quamvis excelso & sublimi statu refugit, hominum culpa est, eam non admittentium, poteris igitur tum in statu isto, in quo nunc es, tum in perfectiore illo, quem tibi Apostolica Sedes proposuit hanc præstantissimam virtutem, mente atque animo complecti, inque ipso honoris gradu neque te timidè geres propter demissionem, neque propter dignitatem superbè, quin etiam majorem humilitatis fructum capies in dignitate, neque enim magnum est humilem esse humili in statu, in honore autem & potestate planè magnum est Dices fortè: agitor spiritu Dei, quî scis, an voluntas ista sit à Deo, non omni spiritui est credendum, sæpe enim Princeps tenebrarum transfigurat se in Angelum lucis. Neque docet Spiritus Dei quidquam contrarium obedientiæ, caritati, studio salutis, atq; amplitudinis Ecclesiarum, neque svadet, ut quis privatum suum bonum anteponat bono multitudinis suæ fidei; & diligentiæ commissæ, vides enim quo in statu Catholicæ istius Religionis res sint, quantum periculum immineat ab Hæreticis, quàm Capitalibus, quàm intestinis hostibus, & cogitas in tanta præsertim hominum, qvibus gubernatio ista committi possit, paucitate, tam gravem, tam fructuosam, tam Deo acceptam curationem deserere susceptamque administrationem unà cum Episcopatu ipso abjicere? non, si ipse dees muneri tuo, debemus nos deesse nostro, ut enim Episcopatus appetenti denegandus est, sic est recusanti deferendus, & tribuendus, oblatus verò obstinatè recusandus non est: appetere enim est temeritatis, pertinaciter recusare contumaciæ, utrumque ineptiæ, obedientem autem adjuvat Deus, restat, ut dicas, moveri te studio & dulcedine vitæ contemplativæ, at ista præsidendi Ecclesiæ; ejusq; utilitati inserviendi cura est multò fructuosior, neq; est à contemplationis svavitate destituta, Satis jam tibi persvasum esse potest, quodsi adhuc in ista sententia permanebis, cave, quidquam facias sine nostra concessione, neque enim potes, neque debes aliter facere. Datum Romæ apud Sanctum Petrum sub annulo Piscatoris

A.C.1700 ſcatoris die ultima Aprilis.

M. D. LXXVIII Pontificatûs Noſtri Anno VI.

Dilecto Filio Nobili viro Georgio Radivilio, Epiſcopatûs Vilnenſis Coadjutori.

CXL.

A. C. ZALUSKI PRINCEPS EPISCOPUS VARM. ET SAMB. EIDEM OCTAVA JUNIJ VARSAVIA.

Reditus Româ nuntiatur.

TU me ſalvum rediiſſe gaudes, ego te ſanum inveniſſe lætor, perpetuò uterque ut gaudeamus velim. In arctum deſideria mea conſtringo, ut te ſaltem uno momento videre poſſim. ita mihi omnia opto contingant, ut vehementer id velim, & poſſum dicere cum Tullio tam verè quàm ſincerè, quòd unum tecum libentius diem poſuerim, quàm hoc omne tempus cum pleriſq; eorum, quibus convivo neceſſariò, amicitia enim tua tantò certior, quantò vetuſtior, quia facile mutari non poteſt, quod per longa tempora cuſtoditur. Sed ſatis verborum, quæ non aliunde, quàm ab affectu, ære ipſo & adamante firmiori, ſcio enim te id ſcire, & verè ſcire, ſicut & id notum erit, quòd 6tâ Maji poſtquam omnes, qui tunc fuerunt, & viſitari ſe permiſerunt, viſitaverim Eminentiſſimos, & a multis reviſitatus fuerim, poſtquam & ſummi Pontificis maxima beneficia cum incomparabili affectu expertus ſum, & anni ſancti Jubileum, ſicut in Domino credo, conſecutus, poſtquam Sereniſſimam noſtram Reginam Caſimiram viſitaverim, quæ multa mihi affectûs ſui præſtitit documenta, Principes omnes noſtros Regios viderim, omniaq; quæ digna viſu in memoriam reducendo ſpectaverim, tandem abij, 9na Florentiâ, 12. Bononiam, 14. Venetias 23. Graciū per Carinthiam enim & Styriam hoc iter abſolvi, 25ta Viennæâ, ubi D. Mareſchalcum Litvaniæ Sapieham inveni & reliqui, & apud D. Vakierbart prandium ſumpſi, ubi D. Marchionem de Villars Regis Chriſtianiſſimi Ablegatum cognovi, 27. cum D. Epiſcopo Kijovienſi abij, 30 Vratiſlaviam, & nuper feliciter Varſaviâ veni, ſed quandam mortificationem meam defero tibi, tres dies ante abitum meum Româ ſcripſi Domino Palatino Czernichovienſi fratri, ut die 3tia Pentecoſtes, hoc eſt 1ma Junij invenirem omnes in Falenty cum bonis amicis, bono vino, lecto, & cœna, ego eâdem quâ ſcripſi Româ veni die, & neminem mirans magis, quàm perturbatus inveni, nec ullam quam ſperabam commoditatem reperi, non niſi enim in craſtino manè comparuerunt. Nec lubet, nec queo ad te ſcribere, quo animo fuerim affectus, tu contexas ultima primis, cum illud quod ego deſideravi, & ſperavi, tantam lætitiam reciprocam fore, quanta poſt longum tempus inter proximum ſangvinem eſſe ſolet, illi facere neglexerunt, hâc ratione datâ quòd aliquot horis ordinariam anticipaſſem & præveniſſem poſtam. Sed tamen quantus dolor meus fuerit, res verba non requirit, ac pro ſe ipſa loquitur &c.

CXLI.

A. C. ZALUSKI PRINCEPS EPISCOPUS VARM. ET SAMB. EIDEM 1mâ Julij Varſaviâ

De actis Dreſdæ

NOn me exſatiavi nupero noſtro & mutuo ſolatio, cum te tanquā in tranſitu vidiſſem, non me prius adiviſti, quam abiviſti. Vix enim primum impetum effundere licuit amoris reciproci, & magis ſeparatione tam repentinâ angor, quàm conſortio lætatus ſum

ſed

sed quid faciendum? ita Deo placet. Recordor bene illius pulcherrimæ in Seneca nostro doctrinæ, sive alios observare volueris (liberius enim inter aliena judicium est) sive te ipsum favore deposito & lenties hoc, & confiteberis, nihil ex his optabilibus & charis utile esse, nisi te contra levitatē casûs rerumq; sequentium instruxeris, nisi illud frequenter & sine querela inter singula damna, dixeris: Dijs aliter visum est. Hactenus ille; & ego suspiro, ut redeat brevi, & longius duret id tempus, quo invicem nobis uti, frui possimus. Benevolentiam enim ostendisti & magnâ me non humanitate solum, sed & benignitate, ut sæpè aliàs, sed præcipuè nunc excepisti, inde intellexisti, per magnum justè mihi in amicitia tua spei depositum esse & constitutum. Ac ideo ita te observo ac veneror, ut me abs te putem dignum existimari, in quo nullum affectûs tui documentum sit intermoriturum, imperare ergo sit tuum pro voluntate, parere meum, omni integritate ac veneratione, polliceor verò in meque recipio omne id quod tibi usui futurum credam, me meaque omnia ita tua fore, ut ijs pro arbitrio tuo frui perpetuò possis. Vivamus felices animis concordibus ambo. A.C.1607

Nova post discessum tuum non sunt alia, nisi quòd sanus beneficio Dei Rex Serenissimus præsentibus lætus, futuri vivit securus, & dies suos in lætitia ducit sperans & omnino confidens, hoc incepto contra Svecos bello nomini suo gloriam & utilitatem comparandam omninò, nescio an tibi oretenus dixi, quòd dum in primo statim congressu quæsiverit à me quid mihi videretur, & quid Romæ de hoc bello diceretur? respondi ad secundum: certos legatos missos Romam quæsitosq, publico ne nomine hoc dicerent vel privato, respondisse, si benè egerimus, publico; si malè, privato. Si vestra Majestas obtinebit intenta, laudabitur, sin minùs, approbatio non sequetur, mihi certè semper ante oculos meos, & in mente versatur Virgilianum illud: bella! horrida bella, lusus fortunæ est & hujus mundi consvetudo. Quantùm ad secundùm effectu meo in vestram Majestatem (hæc erant formalia) libenter optarem ut in parte consilij comitiorum posuisset, quod ipse fecit, & quia phœbus jubet verum loqui, vellem ut non semper credat illis, qui loqvuntur sibi bona, & qui securum reddunt, quòd non veniet super illum malum; nullum certius indicium magni Principis, quàm si adjunctorum sibi virorum conspicuorum consilia audiat, neque enim hoc opus singulorum, sed universorum est, & difficile ac durum est, una compescere multos, periculosum quippè est, proprio motu ea exequi, quæ pro varijs eventis variè pendi solent, eunte & redeunte belli æstu, pro libidine reciprocantis fortunæ, cui in ludibrium sunt Regna & Reges. Nemo seducat nos inanibus verbis, nunquam decipimur nisi mendaci quadam specie veritatis, & ut inquit Horatius: decipimur specie recti Velit Majestas vestra informari de præterito bello Svetico, præteritum tempus cognitionem rerum inspirat. Loquor ex anima nec ingenium mihi factum ad assentandum sed candidum. Pugnare suam Majestatem contra prima principia Reipublicæ, & contra fundamentalia jura velle video. Primum qui non fecerit gradum, quomodo progredi potest, ego dico sincerè ut me veritas, & meæ dignitatis officium admonet, longè absfui, audivi serò, sed doleo summam salubrium consiliorum fuisse inopiam, plus timeo quàm spero & optassem, ut Majestas V. in ultimis comitijs communicasset negotium hoc Reipub. & ipsius consensum requisivisset, qui certè suo modo agendo haberi potuisset, nunc verò quia sine consensu Reipub: contra legem fundamentalem bellum hoc inceptum, vereor, metuo, & formido multum, nec bonum exitum pro tenui judicio meo promittere possum. Abijt à me Rex Serenissimus concipiens semper spem melioris fortunæ, tanquam ille judex interrogato Christo, quid est veritas, responsum audire nolens recessit, forte

*A.C.*1700 fortè parum contentus, nec amplius hæc materia acta unquam fuit corã me.

Eodem die deferre debui postulatis fratris mei Domini Castellani Ravensis, qui vota matrimonialia renovare intendens & avidius quidẽ quàm satis est videndi boni exitus, Dominæ Lanckoronskæ Succamerariæ Podoliæ ex domo Wierzbowska affectum suum declaravit, ut verò ego transeuntem Gedano cum aliquot navibus videre in Gora possem negotiumq; hoc si fieri posset terminare, sin minus saltem in bonam viam deducere queam. Quanquam ergo fatigatus ex itinere tam longo ivi Goram & ibi sollicitavi, sed nihil pro tunc obtinui & iter id frustra me fecisse dolui.

Hieronymo Zaluski

IV. Junij expressit magnum animi dolorem coram me Rex Serenissimus contra Dominum Palatinum Czernichoviensem fratrem meum impugnantem damnantemq; nihil magis intempestivè geri posse, quàm bellum & quòd consilium ab audacia mutuatus (& ego dico arcanâ ratione) in ultimo consilio ante reditum meum peracto fortiter se opposuisset suæ Majestatis intentioni in prosequendo bello hoc Svetico, tanquam ipse solo plus videret quàm alij. Hoc autem vel maximè exaggerabat, quòd non esse sufficientem thesaurum ad tam ingens bellum allegasset, quasi conscius esset, quid sua Majestas posset, & quæ media ante se haberet, excusavi ego ut potui, id inferendo ex sæva animadversione nullam Regi gloriã esse, cum quisque secundùm conscientiæ suæ motiva dicere sententiam teneatur. Servile certè, non loqui quod sentias, sentire quæ vis, & dicere quæ sentis, miserum est tacere cogi, quod cupias loqui; quod dum retuli fratri meo, respondit, quod egressum est de labijs meis rectum, in conspectu omnium fuit, nec se pœnitere optimorum suorum consiliorum, etiamsi extrema sibi ferenda pericula sint. Monstravitq; mihi quæ dixit, quæ tibi communicata esse volui & video benè dixisse, & melius dicere non potuisse, cum & ego idem sentiam & boni omnes, non ille solus, sed omnes qui cognoscunt veritatem, quanquam id dicere non audent alij, quorum labia loquuntur mendacium, de quibus, ut quondam de Achæis, dici potest, quòd velut nihil negotij Romano bello suscepissent, ita apud eos neglecta omnia & soluta fuère, sæpe salutaribus consilijs spretis summam rerum in discrimen objiciunt. Qui rem non taceo, non tacerem authores, si tibi non essent conscij. Rarus nunc, quod bonum est loquitur, alij diversa à sensu communi & suo dicunt, & consulunt ponentes aras confusionis, qui spe potius, quàm consilio bono plerumque ducuntur. Qui altius futura spectat, qui profundius rationem status nostri considerat, concludit necessariâ consequentiâ & dilemmate hocce, aut vincet Rex noster? tum in Livonia Saxones erunt, & nobis periculosi, unde tanquam ex equo Trojano impetus contra libertatem erit; aut vincetur? tum ex præterito futuri timor. Scimus quanta damna Sveci intulerunt nobis. Memoriâ memores tenemus, Rempub multis fluctibus quassatam, quanta ruina fuerit & usque dum in multis extet locis, ac proinde nullum fructum ex hoc bello in Reipub. rem sperare possumus, multa & evidentia pericula timere debemus quocunque demum alea belli ceciderit, timenda est & metuenda, seu vincentes enim, seu victi Patriam injuriâ afficiemus ac proinde cavendi, nulla est omittenda occasio & deliberare utilia mora est tutissima, sed Rex nunquam non dubiè arridentis fortunæ suæ conscius, non vult ut tam sollicitè à bello illum dehortemur, eò sibi omnino eundum dicens, quò fortuna vocat, quæ hanc ipsam parandi summi decoris occasionem, tam honestam, quàm necessariam, nunc benignè demonstrat, nec eam utique si neglig tur ad se postea credit non redituram. Non invitus ad oblatum decus rapitur ut fidem fati virtute sequatur. Non fatiscit in funera resoluta virtus; stant pro legibus decreta ejus, & quæcunq; mandat, in legem

Franciscus Zaluski

vult

vult ut transeant, si quis obstiterit, hoc ipso reus est. *A.C.*1700

X. currentis publicus fuit ingressus Domini Stanislai Krasinski Gubernatoris Varsaviensis, quem duxit antecedenter ad Serenissimum Regem Palatinus Plocensis Pater, cum magno Colligatorum & nobilitatis concursu.

XI. Corporis Christi festum pluviâ magnâ impeditum fuit, & non nisi in Ecclesia processio, ante quam Pater Vota habuit solennem à Domino Święcicki Episcopo Posnaniensi reprehensionem, quòd scilicet Serenissimus Rex tardè ita veniat ad Ecclesiam, nunquam tempore recepto, & ante ulitato, sed semper post meridiem absolvi debet devotio, tanto populo in otiosis sedibus expectante.

XII. Summis precibus motus, & necessitate ingenti, licet plus illũ diligens, minus diligar, Domino Castellano Cracoviensi Exercituum Duci prænumeravi aliquot millia imperialium in vim hybernæ, magno defectu eum affici vidi, non potuisset enim abire nisi hoc fultus supplemento, abijt autem non subscripto universali, quod Rex Serenissimus desiderabat ad ulteriorem in bellum hoc inceptum, quod nec ipsi placuit, prosecutionem.

XVII. Dominum nostrum Prebendowski Palatinum Mariæburgensem publicè in processione Cardinalis Primas, qui in tanto rerum secundarũ affluxu de potestate rationis exire frequenter solet, reprehendit, & verbis satis injuriosis impetijt, quod Castellanatũ Polanecensem, quem pro Domino Gniewosz habere voluit, Domino Czerminski procurasset.

XX. Accepi declarationem suæ Majestatis in favorem Domini Abbatis Saintgermain, & prædicator fuit suæ Majestatis declaratus, quem hactenus non habuimus.

Diebus subsequentibus duobus, volui omninò combinare Cardinalẽ Primatem & Dominum Palatinum Mariæburgensem, & Deus secundavit, sunt enim ex integro reconciliati.

XXVII. Dominus Nuntius Davia valedixit Regi Viennam abiturus. Habui interim summas difficultates cum Domina Losiovia Palatina Mariæburgensi circa tractatum de Falenty, ad quem se indixit Dominus Felix Potocki Palatinus Cracoviensis uti gener &c.

CXLII
A. C. ZALUSKI PRINCEPS EPISCOPUS VARM. ET SAMB. EIDEM 6tâ Septembris Smolanijs.
Inter alia malè ominatur belli initijs.

Altas nimis amicitia nostra in animis utriusq; nostrũm radices egit, quàm ut levi de causa minui possit, aut obsolescere, & proinde non est, cur turberis præteritis meis, cum illa familiare diffidium potius, quàm veras præferat querelas. Ego quæ hic agantur scribo, quæ agentur? ignoro.

III. Julij expectationem omnium longè superando, suo non hostium tempori intentus Rex Serenissimus in Livoniam abijt, de desiderio & ardore aliquid faciendi nemo ambigere potest, qui probè eum novit, sperat bona (Deus det) ne spe frustretur, vel captetur suâ, spes enim alunt dulces, animosque mulcent, eventus in Dei voluntate situs est. Volebam ut benedictionem pro hoc itinere acciperet, sine radice arbor arescit, sine fundamento domus corruit, absque Deo nihil succedit. Licet quidem lætari ex initijs, sed nondum gaudere, cum non quoties su-

 peramus,

A.C.1700 peramus, sed quemadmodum vincamus inquirendum sit. Expectabat exercitus Saxonicus & multorum Magnatum Litvaniæ promissæ copiæ, quæ acuebant sagittas, implebant pharetras, anhelare dicebantur, ut Rex quantocius veniat, imperium suscipiat & valido corpori caput quærenti imponat. Magni & Ducis Moschoviæ sunt belli apparatus, magni animi, addo & spes in Deo, nec dubito si pugnabitur cruentam fore pugnam, utinam victoria in partes nostras se inclinet, bellique minax se vertat in hostem alea, utque nostræ expectationi satis fiat. Quanquam adverti in multis quòd (ut sæpius etiamsi quædam rectè agantur in reprehensionem veniunt) hæc expeditio non placuerit, cum præsertim magnum Ducem Moscoviæ appropinquare audiant, ad conferentiam cũ nostro Rege ineundam, quæ populo suspicaci movent terrorem, & Regis Dominationem invisam aliquatenus reddunt. Verùm melius est alterius culpam feras, quàm prodas, magisque illius vitia, quàm laudes dissimules. Nam hæc seriùs quàm oportuit providentur, cum aliquid volumus cavere ab initio, non debemus negligere, nunc verò versis omnibus rebus eum consilio privato, & discursibus privatis proficí nihil potest, una ratio videtur, quidquid evenerit, ferre moderatè. An nescimus multos Reipub: (dolendum satis) tam improbi animi, quàm infelicis ingenij esse, qui dummodo Rex det, obvio obsequio privatas spes agitante, omnia dicunt, cuncta permittunt, universa paciscuntur. Cùm Cardinali simultas aliqua existit, quæ non in apertas inimicitias erumpit, sed usum tamen confidentiæ, & familiaritatis interrumpit, sed nosti hominem mutabuntur omnia, redibunt omnia, dum venient in manus Regias media ad hunc finem, quidquid dicet, laudabit, id rursum si negaverit, laudabit hoc quoq;, ita pro tempore est nimis aut largitate nimia in reprehendendo, aut parsimonia. O si haberemus antiqvum zelum, & amorem verum in Rempub: sed claudicamus in duas partes. Quid dicam de hoc, ulterius nescio, nisi advenisse tempus quo peccatorum nostrorum pœnas luamus. Deus interim enixè rogandus, ut conatus Regios non prosperet solùm, sed & properet.

Ego etiam concluso negotio meo privato, redire volui ad molam meam, sed non dico asinariam, & iter paravi in Varmiam dictoque missæ sacrificio in Loreto Pragensi 4ta fui in Plocochovio apud Episcopum Rosinensem Suffraganeum Plocensem, fratrem meum, ubi etiam alium fratrem Palatinum Ravensem inveni, & die 10 visitato prius palatio meo, quod quasi ex fundamentis Guttstadij reparo cum omni commoditate pro me, & pro successoribus meis, quanquam id curo ut potius laudetur Dominus non domus: inscriptio erat in marmore Ioannes Stephanus Wydzga domum hanc à Svecis dirutam reparare voluit, ego addi jussi, Andreas autem hoc anno fecit. Ideò verò hoc ædificium feci, ut in societate Capituli vicinus Ecclesiæ, Deo & mihi vacem, ibi decrevi relictis omnibus curis inter Canonicos & Presbyteros meos quiescere, ubi tanquam in portu sedens turbulentissimo ambitionis æstu illos jactari, qui se illi committunt aspiciam, alijsq; navis Reip. bene gerendæ laudem virtutemq; concedam, mihique ut dicitur vivam, sciens non esse veram in ijs rebus felicitatem, sed falsam felicitatis speciem. Accedit quòd jam fastidium mihi sit ingens in publico, dum alius, quem declinasse vellem invito occurrit, alius intempestivo officio longis & inanibus fabulis aures obtundens, dum se mereri putat, lædit, alius dum humilitatem suam majoribus vult nobilitare nominibus, fastidientem & refugientem ambit, salutat, deducit, quem nec rectè amittas nec honestè fugias. Iam illa callida & subdola ingenia quæ ingentis amicitiæ speciem, & vetera nomina imposturis suis obtundunt, interea pestifera comitate quidquid intus est, pertentant, explorant, verba verbo-

Martinus Zaluski

Alexander Zaluski

rum

rum circuitus malignè detorquent, qui fœda simulatione sui familiarissimam cuique bono viro virtutem excutiunt simplicitatem. Antequam autem finiatur hoc palatium, Heilsbergam abij, ubi Ablegatos à Capitulo fratres meos, quos iter hoc longè fecerat à me, inveni cum congratulatione reditûs. In domo enim DEi mei ambulamus cum consensu, meum gaudium omnium illorum erat, & aliquos Parochos tepiditatis, & negligentiæ in absentia mea accusatos, paternè punivi medicam ulceri ita adhibens manum, ut non tam perstringi se senserint, aut lædi, quàm diligi, & sanari. Fiduciam talem habemus per Christum ad Deum, non quod sufficientes sumus cogitare aliquid, à nobis quasi ex nobis sed sufficientia nostra à DEo, habentes talē ndē multâ fiduciâ utimur. In omnibꝯ exhibentes nosmetipsos sicut DEi ministros in multa patientia. A.C.1700

16ta Consecravi Ecclesiam in Sprimbornia apud Patres Bernardinos, & multis Confirmationis Sacramentum contuli, venerunt etiam Patres Dominicani Vilnâ & Ordines eis contuli; ita privati Episcopo tantum iter facere coguntur.

25ta Consecravi Ecclesiam in Bartolde, est Ecclesia dependens aliquatenus à Patribus Societatis IEsu, à quibus invitatus pro festo S. Ignatij, illis non credentibus, nec sperantibus dixi panegyrim S. Patri, quam tibi communico, nam eandem in lingvam Germanicam per tot instantias verti & imprimi jussi. Notum facio tibi frater gratiam Dei, quæ data est mihi indigno.

Interim 6ta Augusti accepto nuntio à Dómino Thoma Działynski Incisore Regni, & terrarum Prussiæ nostrarum thesaurario, ut Gedanū venire possem pro conferentia multorum Dominorum incolarum, quod & feci sciens, quid Patriæ debeam, & quid amicis, & nihil magis cogitans, quàm ut publico providere possem, ubi aliquot dies impendi, svadebat mihi, ut procurarem indigenatum in Prussia, sed quia magno pretio is emendus erat, & scio bene nihil nunc donis datis non posse obtineri, non visum mihi, ut id tractarem cum præjudicio reputationis, idque pecuniâ compararem, quod meritis deberi credo, ad tolerandum omne obfirmatam mentem habeo, veniunt similia cum minimè speraveris, ex errore alterius sequens emendat suum. Antecessor meus multa expendisse dicitur, quæ ego non cogito, ideo non moratus plura non conquisivi, nec ulterius penetrare volui, satisfactum conatibus ratus, ubi pressis quasi habenis cursum hunc continerem intra suas orbitas. Gedano redij sed iterum illuc cum Palatino Czernichoviensi & Suffraganeo fratribus excurri, ad videndas nundinas, ibi & Cardinalem Primatem & Dominum Episcopum Vilnensem reperi aliquotque diebus conversationi datis, quamvis infirmitas oculorum magno mihi fuerit incōmodo, die 5ta Septembris veni Smolanos unde has scribo & te optimè valere cupio. Amantem ama, neque nos supremâ citius solvat amor die. Tuis salutem, & quicunque nominis mei meminisse dignantur.

CXLIII

A. C. ZALUSKI PRINCEPS EPISCOPUS VARM. ET SAMB. EIDEM 14 Novembris Bisburgo

Mors Innocentij XII, visitatio Ecclesiarum

Cum svavissimæ sint tuæ literæ, elegantiæ, eruditionis, ac leporis plenæ, quid mirum si quas opto quotidianas, eas tardiùs rariusque quandoque adventantes, & amem teneriùs, & legam libentiùs. Auge ergo tuam diligentiam, si me amas & scribe

A.C.1700 be, non quoties objecta est occasio, sed occasionem erue etiam latitantem, cum videas quòd dici non possit, quam valde dum eas accipio gaudeam., & diem tunc sol pro me fundit aureum, dum mira verborum frugalitate facundus, & tanquam non calamo, sed mente loqueretur stylus tuus dulci sermone salubria fundens venit mihi copiosus; semper ego te tui similem invenio, sive sumpto spatio ad cogitandum, sive imparatus ad scribendum accedas, quis ingenium tuum non admiretur ad omnia summa natum, nam quamcunque in partem se dat, sui semper simile invenitur, ac proinde dum ultimas tuas lego apponitur gratiæ, & accedit experto affectui tuo cumulus cujus vinculo sum tibi devinctus. Et facile me aliquo (cujus fons ab amore) laudis æstu abripi finerem, nisi me noscerem ipsum, & mecum habitatem, & libentius ut ille cum paucis recte ambulare, quàm claudicare cum multis desiderarem. Risi autem illius personæ velantis odium fallacibus blanditijs quæ semper est aliquid quærens, semper aliquid timens, semper aliquid dubitans, & subtilissimas suspiciones suas ad animi sui apprehensionem impingens simplicitatis inimica. Censuram quam mihi communicas, legi & conclusi nihil turpius esse, quàm cum objicit alteri sibi objiciendum, & quidem justius.

Sed oblitus occupationum tuarum memor humanitatis provehor impudenter, ergo nihil amplius, multum enim satis de re nihiij, erit postulandi aliquando locus, ut ratione factum non levitate hoc existimetur. Interim tamen noscam amicum; omnes vereri qui scit, tutò ingredi. Tu verò scias nihil esse quod velis, quin ego ultrò appetam.

Ego Gedano redux diei majorem partem more meo aliquid legendo traduco, si cura pastoralis quæ semper aliquid agendum propinat id permittit, quo fit ut alius semper mihi ex alio labor, & nova identidem cura, utinam verò gloriæ Dei sit seges. Venerunt ad me nuper Deputati à Capitulo qui negotium Cardinalis Primatis mecum tractabant, reliquit enim abeundo ab hoc Episcopatu multa debita, quæ ut exolvi possint Ablegati sunt à Capitulo ad suam Eminentiam, bis erit gratum, quod opus est, ultro si offeret. Excurrere etiam debui his diebus Varsaviam pro negotijs meis particularibus, sed non diu ubi moratus neminem vidi, nisi Principem Mareschalcam, & Principem Radziviliam Cancellariam cui aliqua insinuavi quæ crederem necessaria pro comparandis bonis à Principe Neoburgico, de quibus alij cogitant, quidquid fieri ab alijs hoc, & ab illis potest.

Aliquot dies non perfunctoriè ægrotabam, sed ut dicitur fac invalidũ gaudere, sanatus est, sic & ego; venerunt enim ad me grati hospites fratres mei in quorum præsentia meum Zafacki cum filia Burgrabij Smolanensis copulavi Heilsbergæ Xma Octobris.

Die autem XIX. ejusdem tristem pro me accepi notitiam de morte summi Pontificis Innocentij XII. benefactoris mei, viva hujus mortis recordatio quatit animum & ipsum confundit stylum, quam omnes doluerunt, defleverunt multi. Pontifex hic verè sanctus nomen suum tot monumentis propagavit vel fremente calumnia. Præmisimus eum, non amisimus ante votum quidem fateor & spem, sed non ante diem, vivit ille, vivetque in animis nostris supra omnem mutationis aleam positus, famâ fruetur, quam meruit, felicitate, quam quæsivit, abreptâ mortalitatis sarcinâ ad originem sui redijt, & vivere isthic cœpit ubi nunquam desinet. Quid si relegatâ fortunæ pompâ rem ipsam intueri velimus, quid inquam hæc mundana verè dicam etsi vulgariter caduca omnia, & fluxa, quid nisi fumus, umbra, nihil? pro cujus anima cum omni clero absolvi exequias, & processum misi totius Diœcesis ordinando orationes, & pro felici futura Electione. Dum veteres arbores concidunt, depungantur aliæ necesse est in eorũ locũ.

Mors Innocentij 12

Interim

Interim prima Novembris intimavi visitationem Ecclesiæ cathedralis, quam & absolvi, aliquot dies laboravi huic impendendo, qui non erat tædiosus, grex enim mihi exiguus, sed in præcipitia non fertur, & ego etiam non sum ex ijs qui sua facta exaggerant, ut dum unum faciunt, plura se fecisse putent. Sufficit mihi quod pro posse officio meo fungor, satis dedit impotens, si dedit votum, nimis, si conatum, ita meæ mihi tenuitatis conscius sum, & quidquid ago conatum duntaxat esse scio. Mitto tibi diarium quomodo id factum, ut si quid boni factum, DEO mecum gratias agas, si in aliquo defectus sit, compatiaris & veniam pro me â DEO petas & in tuis charitate incensis ad DEUM precibus, aliqua tuum animum, mei peccatorum omnium deterrimi memoria subeat. Ut medicus diligens operam intendit Regi aut Principi curando, cujus salus saluti alijs esse potest, sic & ego in ijs corrigendis qui non terreno Principi, sed magni DEI gloriæ militant, & populi ejus saluti, quanquam mederi ex integro non est in nostra manu, imò fortasse nec humana. *A.C.*1700 *Visitatio Cathedralis Ecclesiæ*

Visitavi & Parochialem Ecclesiam Fraumburgi, & Brunsbergæ, & Melsacci, ubi in suburbio consecravi Ecclesiam, & visitavi Parochiam in qua (ut ex actis apparet) à 140 Annis nullus fuit Episcopus, ubique plurimos confirmavi. Visitavi Vormdittum & aliquot Archipresbyteratus, aliasque Ecclesias, nescit tarda molimina gratia Christi, quæ ut in me vacua non sit, enixè curo, speroque me cum DEI auxilio, si fortuna non defecerit consecuturum, ut necessario præsidio huic Diœcesi & nunc sentiant me esse oves meæ, & in posterum memoriam teneant &c &c. *Aliarum Ecclesiarū*

CXLIV.

A. C. ZALUSKI PRINCEPS EPISCOPUS VARM. ET SAMB. EIDEM 22 Novembris Seeburgo.

Regis cum Duce Moschoviæ congressus, bellum inter Regem & Suecos, item inter dissidentes Litvaniæ.

Dum in vinea mea officio fungor, veniunt literæ ex Litvania, quæ informant, quòd jam amplius non lateat in herba, sed manifestetur in spica & quòd id, quod nuper celabatur In gramine, nunc aperiatur in fructu. Congressus scilicet Regis nostri cum magno Moschoviæ Duce in Bierze non amplius dubio relinquit locum, nec jam tractatus istorum Principum ex ancipiti temporum mutatione pendebit, dum ultra particulares affectuum, etiam per mutua regalia inter se data, contestationes & expressiones conclusum fuisse inviolabilem tractatum passim nuntiatur. Quanquam ego ex tot præjudicatis nullum esse ictum adeo inter partes nexum, qui non utilitatis gladio aliquando rescindatur, & nulla est adeo potens morum similitudo & unius naturæ sympathia, quæ privatis commodis non vertatur in antipathiam. Interim dies docebit, carbone rudi, putriq; cretâ, an albo notanda erit hæc animorum coagulatio pro Patria nostra? quia diversi sunt animorum motus, prout in diversa incidunt ingenia, quæ in tanta multitudine plerumque dissona, ab ijs enim improbantur impugnanturque, ab alijs in tanta diversa sentientium multitudine approbantur, laudantur, & juvantur. Videmus sequi alios partes Regias, & promittere ea, quæ & facultatis & æquitatis excedunt metam, non justitiæ causâ, quæ nulla meô quidem judiciô est, sed merô odiô in bonum publicum adacti, audivi unum non sine sensu doloris, & ut verè dicam, cum summo scandalo magnum aliàs virum, qui tempori serviens turbulentiora magis, quàm honestiora Regi propinanda sva- *Rex cū Duce Moschoviæ convenit.*

Zzzzz sit

A.C.1700 sit consilia, ut scilicet eundo ad hæc extrema truderetur in præceps, odioque publico exponeretur, populi per ora Poloni promulgando Regem bellum incipere sine Repub: illudque Regi tanquam bonum propinant consilium dicentes, initium hoc belli facilè excusari posse, respectu (& ego dico prætextu) recuperandorum ablatorum, ita sibi graves, alijs noxij svadent perversè, tanquam si quis alterâ manu sudorem detergat, alterâ vulnus imprimat, alterâ demulceat, venenet alterâ, neminem nomino, genus humanum signasse contentus, tu facilè, qui sint illi, divinabis, scis enim quòd qualis cujusque est animus, talis est & oratio. Iam malo nostro in patria nostra videmus nulli non esse satis virium ad nocendum, quasi non minoris sit peccati svadere malum, quod bonum non putaveris, quàm non audere defendere bonum, quod pro certo noveris. Displicuit hoc mihi palamque illi, quem ira non ratio movet, qui verbo & lingvà, non opere & veritate Regem Patriamq; diligit, sensum meum aperui. Culpam esse, ubi consilium non adfuerit, sed verba frustra nihil proficientia perdidi; delicati quippè hodie mores sunt, nec reprehensionem ullam ferunt. Rex verò (sit sine injuria dictum) tanquam corrupti esset gustûs, amara diligere videtur, faciliusque credit, quæ audit, quàm quæ videt, ita prudenter cogitata negligit, deteriora sequitur, à melioribus deduci se facile patitur, In quibus plus amor sui, suorumque plus privatorum commodorum & fortunarum & blandæ sed fallaces alio trahentium preces, quàm ratio apud i lum potest, ita plerisque usu venit, qui nimiâ omnium superstitione, non suopte corde, sed alterius verbo reguntur, ac per angiportus reptantes consilia ex alienis colligunt, & ut ita dixerim non animo, sed auribus cogitant. Cùm tamen, quæ à jure communi exorbitant, nequaquam ad consequentiam sint trahenda, & illi, tanquam qui contra jus promittunt bonam fidem, præsumi deberent non habere, ac proinde non essent audiendi. OEdipus non sum, nec Sphyngi interpres fui, timeo tamen, dixique clarè Regi, quanquam veri consilij periculosa sit libertas, quæ credidi necessaria ad removendum ab hac proposita bellandi intentione, sed quia sola, ut quondam Romæ testatur fuisse Justinus illo tempore arbitria Regis pro legibus sunt, & si quæ essent, ut sunt certè, leges ex libidine potius Regis, quàm commodo civium instituuntur, & propterea ad nutum ex voluntate Principis reguntur omnia, obliviscimurque utilitatis & periculi publici, DEUS avertat, ne cum certa servitute, & civium oppressione, hoc quamvis ab initio videtur esse faustum, finiatur bellum. Timeo enim nec ex vano ne ex hoc bello erigatur virtus antiqua Svecorum tacta, & impulsa, & quia male facere qui vult, nunquam non causam invenit, ne tandem illi injuriose secum an injuriè fieri videntes, antiquas renovent in Regno nostro miserias. Magnus audivi Regis illius est furor, quia pertinax, & indignatio ingens, quia dura, nonne senserunt simile bellum (quod nos omnino evitare debemus) Patres nostri, quid bellantibus Svecis deerat? nisi voluntas possidendi totum Regnum, omnes calamitatibus oppressi eramus. Quos verò ruina non attigit metus exanimare debet, paremq; passis exprimere, cum putare debent eadem se pati posse. Et tantò magis id timendû, quòd non sit inter nos concordia, quo nomine suas quoque ad DEum preces Turcæ in nos ingeminant. Maneat inquiunt gentibus illis si non amor nostrî, at certè odium suî. Nervus quoque deest, cum nec ipsæ pecuniæ ita exigi solent, ut debent, neque ab omnibus æquè penduntur, neque ad eos semper usus ad quos concessæ fuerint convertuntur.

Bellum inchoatũ à liqui incusant.

Dissvadetur.

Motus in Litvania cõtinuatur

In Litvania motus prioribus majores continuantur, dum quisque libertatem suam ex libera opprimendi alios facultate metitur; pulchrum libertatis Nomen magna ex parte amissum, licentiam autem omnibus

illis

illis in partibus fere intolerandam, partim regnare boni omnes dolent, scribuntq; optandum esset, si libertatis dulce nomen apud illos est, ut sic ea uterentur Litvani, istamque moderationem illi adhiberent, ne nimiâ ejus usurpatione, in contrarium servitutis malum, id quod in proclivi est, incidant. Multi se graviter læsos, ac injuriâ affectos clamitant, non tamen ex legibus ipsis contra eos fertur sententia, non ex jure definitur causa, sed pro libidine Principalium (quanta nostri infamia sæculi) res geritur vi. Plurimi contra Domum Sapiehanam fortius agunt, multi tamen eos defendunt adhuc, ut primis illis Ecclesiæ temporibus nô deerant, qui Christum ore assumerent, Platonem tamen animo non exuerent. Quanquam cautius Sapiehis agendum crederem, summa enim amentia est in eorum fide spem habere, quorum perfidiâ toties decepstus sis, Frustra sibi fidem quis postulat ab eo servari, cui fidem â se præstitam toties servare recusavit. *A.C.1700*

Ad coercendos motus istos (scribunt alij magis incitandos) antequam Rex versùs Varsaviam moveret, misit Joannem Szembeck, cui nuper Referendariatus Regni cesserat ad congregatam nobilitatem. Quod quis mandato facit Regis, dolo facere non videtur, cum habeat parere necesse. Publica tamen erat instructio ut persvaderet eidem nobilitati pacatiora, induceretque ad mutandos hos motus in tranquillitatem, nec erubesceret de commutatione sententiæ, non est enim tanta authoritas in mundo, quam errasse pudere debet, ut pulsam & quasi jam exulem libertatem revocent, quæ nunc sub motu civili tristis, gaudiorumque mendacijs tecta, ad ferocientis populi mandatum sumitur, ut non corpora tantùm, sed animus ipse catenata prematur servitute. Gaudet quidem Regnum Poloniæ amplissimis immunitatibus â Majoribus acceptis, ita tamen legibus omnia circumscripta, ut non licentia, quæ sceptra evertit, sed authoritas; non insolentia, quæ rerum gerendarum ordinem turbat, sed consvetudines ac statuta Regnum hoc moderentur. Superant quidem Gentis nostræ immunitates omnium exteri orbis populorum jura, sed quia cæteris libertate sumus superiores, modestiâ omnes antecire necesse esset, neq; eâ libertatis felicitate ad dedecus & excidium nationis nostræ abuti. Fecitnè id bonâ fide in Patriam (adversa nemo imputat sibi,) vel contrariô in privatum mandatô concludere non possum, cum varia ad credendum motiva inde insinuentur. Ego crederem, quòd quisquis bonus Patriæ civis experimentum virtutis suæ dare deberet, scireque inserviendo Patriæ virtute sincerâ, fide integrâ, animo incorrupto, nullum se famæ adire discrimen, cui si quid livor malevolorum detraxerit, tempus ipsum quandoque & sera posteritas, per obtritas frendentis invidiæ cervices ringente calumniâ decus suum rependet. Plena & non limitata pietas istius Referendarij æquum discernere debuit ab iniquo, convertere tamen malum in bonum non potuit, cum invenisset turbas magnas in nobilitate, quæ tunc omnia, quæ vult potest, & pulsquam æquum decorumque est, fortassè vult, quamvis magno se quisque judice tuetur. Jactura fortunarum multorum jactantiam acuit, ultra id quòd cum vitia prosint peccare se credit quisque, qui rectè facit; cum invasiones bonorum, rapinæ, cædes, non pro crimine, sed pro virtutibus habentur. Jam quod antea palàm ab illis dicebatur, Sapiehas esse de semine virorum illorum, per quos salus facta est, nunc, tolle, crucifige, inclamant, & ex uno ore procedit benedictio, & maledictio, quamvis quidquid in alio reprehenditur, id unusquisque in suo sinu inveniet. Ad nocen- *Szembek mittitur in Litvaniam*

A.C. 1700

Judicium de congressu in Litvania habito.

Adijt Szembekius Sapiehas

Horum resolutio

uum potentes sunt omnes, ad bene faciendum pauci, & ita illi qui narrandis, quàm gerendis rebus sunt aptiores, prævalent melioribus. Unde non verificatum in hoc congressu, ubi multa consilia, ibi esse multam salutem, & ita quidvis citius dissolvi videmus, quàm rursus refici, sed dicendum utrique parti jure merito esset; nunc gaudete Tarentini breviter, nam longum lugebitis. Svadebat quidem Szembekius, quòd non deberet domus hæc alieno odio prægravari, quòd illa quæ contra illos, tanquam contra jus fiunt, pro infectis utique haberi deberent, sed non erat auditus. Cum itaque in congressu illo nobilitatis nihil perficeret, speraretq; boni nihil (præsumitur ignorantia, ubi scientia non probatur) adijt Vilnæ tum residentes Sapiehas, ut saltem illis mitiora svaderet cum aliqua spe Regiæ interventionis, sed responderunt parvo differre parati adversa, an expectare, quod magni mali medicinam tristiorem esse oporteret, quem morborum tædet, amara non respuit. Incusabant nobilitatem (eadem est ratio contrariorum, quatenus contraria sunt) vel potius illos qui eam ad ea violenta ducerent, quòd nimio plus contra eosdem sævirent, quòd monstrarent excogitata scelera, aut si non inveniunt generarent, itaque quamvis ante velis ferri solebant, nunc vix remis, nihilominus tamen, si libertas eripi ipsis deberet, & si ipsa vita, ferro tentandam rem concluserunt, cadere possumus, à vindicando honore flecti non possumus. Ignavi animi ad primum ictum concidant, nos ostendere volumus esse aliquid in nobis altioris auræ, & si ceciderimus, de genu pugnabimus; parati pro legibus arma, & pulchra lethum pro libertate pacisci, necessitas ante rationem est; ita esse boni cives debemus, ut etiam fortes viri simus, cumque hæc dicerent, nonnullis severiores visi sunt superciliįque elatioris, quam liberæ gentis cives deceret, cum iræ impatientes & plus æquo imperiosos, erant qui annotavere. Invectus est

Querela Thesaurarij Litvaniæ

postea in Referendarium Thesaurarius Litvaniæ, quòd scilicet, Rex faveret parti adversæ, quòd multum in eos molitetur aula, in multis injustè accusati, & si ipsimet conscij essemus eorum, quæ objiciuntur, resipisceremus, sed quia non sumus, despicimus, imò non solùm deridemus, ac negligimus, verùm etiam gaudemus, atque exultamus juxta DEI sermonem, quia nos ita jubet facere, *cum maledixerint vobis, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum, adversus vos mentientes, gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis.* Fuimus hactenus infelices, gratiam Regis nullo modo habere potuimus constantem, sed interdum noverca est dies, interdum mater. Quod grando tectis, quod fluctus retibus, hoc calumnia potest, cum in nos viros incidit, quod dicimus, faciemus, aliquid audendum, dolor enim nimius non deliberat, non verecundatur, non consulit rationem, non metuit dignitatis damnum, non obtemperat judicio, non acquiescit, modum ignorat & ordinem; iret adhuc in verba dolor, sed non loquendum verùm agendum nobis erit. Iter ergo suum disponebant, dirigebantq; versus castra nobilitatis cũ toto militiæ robore quod sufficiens sibi esse credebant, quod contra sensum prudentiorum fiebat, quibus hæc præcipitantia minus placuit; solent enim diu cogitare omnes, qui magna negotia volunt agere; Palàm tamen dicebant, quòd sub clypeo parati sint, etiam pacis conditiones acceptare, átque eo nomine ab Episcopo Vilnensi viro omnium etiam inimicorum confessione prudentissimo, pro tranquillitateq; publica zelosissimo, expediti sunt Zgierski Suffraganeus, & Szaniawski Canonicus Vilnenses, homines capaces, cum nullum ingruere malum possit tam arduum quod infra consilia illorum esse possit. Vtque quantocius ad nobilitatem accederent ordinati, multisque instructi, cum habeat hæc sollicitudo

tudo quod omnia necessaria putet, quæ bonum effectum promitterent, abierunt; cum interim Exercitus Sapiehanus movisset aliquot à Vilna milliaribus, hac eodem die quo ordinarius Vilnâ cum literis expeditus tabellarius, unde quid actum sit scire brevi poterimus, ego libenter haberem, ut utraq; pars omnia faciat, ne armis decernatur, quorum exitus semper incerti, & in utramq; partem justè timendi, ac proinde animum heroicum laudo, sed consilium reprehendo. *A.C.1700* *Sapieha movet contra nobilitatem.*

CXLV.

A. C. ZALUSKI PRINCEPS EPISCOPUS VARM. ET SAMB. EIDEM VARSAVIA 24 Novembris.

Conflictus inter Sapiehas & Nobilitatem, stabuli Præfectus capitur & occiditur.

Postquam rescivi suam Majestatem rediisse Varsaviam judicavi eandem adeundam, ut neque Reipub; civis à me animum, neque Rex fidelis senatoris desideraret. Video enim & in Livonia id heri, quod non tantùm sapientem, sed etiam probabilem non habet excusationem. Veni proinde persvasurus Regi, ut ad illos calculos revertamur, quos nunc abjicimus, ut scilicet suscipiat curam & cogitationem dignissimam suæ virtutis, & ut non solùm gloriosis consilijs utatur, sed etiam populo salubribus, cujus odia rursus in se, quæ jam extincta erant, ex præterito in Russia vivendi modo resuscitare videtur. Ita quemcunque sors tulerit casum, subibo potius cum ijs, qui dicuntur esse boni, quàm videar ab illis dissentire. Revelabo aliqua, si illa nescire eum videro, neque enim difficile est hoc nescire, cum sit ars multò difficilis rectè Remp: regere. cuivis nunc velle, & quod vult agere licet, & hoc ipsum velle miserius esse quivis bonus ducit, quàm in crucem tolli, cum etiam ea res sit adhuc miserior adipisci, quod ita volueris. Favere Regem parti Sapiehis contrariæ omnes sciunt, permittere illum nobilitati plus quàm leges jubeant, cuncti mirantur, cum sua Majestas se excuset, omnia facere se dignitatis causâ, ubi autem est dignitas, nisi ubi honestas? Nulli probantur ea, quæ nunc pro Rep: sentit, quippe res est in manibus ejus tranquillandæ Litvaniæ, & ille videtur diffidijs, internisq; odjis delectari.

Cùm ergo heri Varsaviæ comparuissem, hâc eâdem die infausta ex Litvania venerunt nova de conflictu nobilitatis cum Dominis Sapiehis, ultimis infelici. Jam scis ex præteritis meis exisse Sapiehas Vilnâ quibus illi vel illæ à quibus tunc dependere visi sunt, utinam mederi potiùs voluissent, quàm urgere moderatione paulò minus temperatâ, utque ante judicassent, antequam consuluissent, quanquam illi plerumque faciunt suo judicio, & suâ sponte, nec cujusquam utuntur consilio. Exiverunt ergo cum bona, ut ajebant, spe vincendi, & libertatem suam vindicandi, locaverat castra sua Palatinus Vilnensis sub Leypońska, ut vocatur, taberna, septē Vilnâ milliaribus distantè. Principes verò Visniowiecij Janussius & Servatius exacerbati nupera Vilnæ læsione, ubi pacatè euntes per civitatem ab hominibus Palatini Vilnensis, tanquam ex insidjis summo dishonore affecti sunt, & etiam in periculo vitæ fuerant, vulneratique. Casu id accidisse alji dicunt, & non illis, sed Kocielio Castellano Witebscensi insidias structas fuisse asserunt, erroreq; factum fuisse propter similem Principum & dicti Castellani equorum colorem. Quamvis verò stabuli Præfectus Sapiehæ Palatini Vilnensis filius illos domum suam receperit, per chirurgū suum vulneribus mederi fecerit, excusatioquè totius Domus intercesserit, non consulto id, sed casu merissimo factum fuisse. Digerere nihilominus *Origo dissidij Visnowiecios inter & Sapiehas.*

 domus

A.C.1700 domus Wisniovieciana non potuit, imò cum animo vindictæ, & apertâ indignatione Vilnâ abierunt, & jam cum adversa parte inito consilio reditũ cũ forti manu in Litvaniã promiserunt. non humilibus curis pro indole sublimi id facturi. Nõ erant Sapiehæ in cr.dẽdo,ut necesse erat cauti, quamvis occultandi ratio intentiones eorũ, non difficilis & ipsis evidẽter periculosa fuit. Accidit enim brevi ut pro eo tempore quo Nobilitas congregaretur, dicti Principes venerint, & cum major natu Janussius magnis precibus à Nobilitate requisitus fuisset, ut officium hoc quod hactenus Kociel Castellanus gerebat, in se reciperet, totiusque nobilitatis Litvanæ colonelli titulum susciperet, cumque se ille excusasset, tanquam nullas possessiones in Litvania habens cessit fratri juniori. Itaque cum appropinquare castra Sapieharũ inaudivisset nobilitas, inconsideratius magis, quam prudenter (si Palatinus Vilnensis cautior quoque fuisset) aggredi castra ut dicebant libertati inimica omninò voluerunt. Tract.bat interim Episcopus Vilnensis per suos dictos Prælatos, quamvis de illis omnia facilius credere possum, quàm quod scribitur, hoc est certum quod cepisse visi sunt bene, malè finierunt non finiendo bene, nam non obstante tractatu summo mane velitationes aliquæ ab utrinque inceperant, cumque stabuli Præfectus, qui artileriam tunc & externum militem regebat, melius quàm contra cives decebat, tormenta dirigeret, aliquotque nobiles audaciores magis, quàm cautiores in campo cæsi fuissent, fratres consangvinei, & amici occisorum, à Principe pro tunc Duce enixè petierunt, ut cum omni potentia contra adversa moveret castra quod facere eò commodius potuit, dum eo planè instanti Oginscius Samogitiæ Gubernator, & Pociejus Vigiliarum Litvaniæ Præfectus, cum aliquot millibus virorum selectorum comparuissent, Quibus expeditis ut à tergo ex arte militari per cognitas viarum semitas hostem aggrederentur, eodem condicto inter se tempore, cum tanta furia Sapiehas sunt aggressi, ut nunquam fortiùs tanquam desperabunda nobilitas pugnare audita vel visa sit. Quamvis igitur & Litvanus miles strenuè se gesserit, non ut pugnante quondam Appio, sub quo, cum potuisset, noluit miles vincere. Quamvis stabuli Præfectus fortis & prudentis Generalis adimpleverit partes, cedere tamen fortiori potentiæ, cum undiq, cincti & circumdati fuissent, primo Litvani debuerunt, & seniores domus Sapiehanæ versùs Vilnam veloces moverunt gressus, stabuli autem Præfectus relictus ab iis quos defendebat, cum mille quingentis equitibus satis diu & optimè sese gerebat, sub quod tempus Bokum Thesaurariæ Regni & Subdapiferæ frater in consulto tanquam concordiam svadens castris vicinior factus sclopeto ictus occisusq;: diutius defendens se stabuli Præfectus primus ad pugnam, postremus in receptu, cum resistere non posset, quamvis fugere potuisset in communi omnium præter suos equites fugâ. non licere tamen sibi arbitrabatur, jam tantis rebus gestis non sui similem esse, ac proinde maluit tandem ex svasu amicorum, qui ex adversa parte venientes id persvadere conati sunt, non alii cedere volens personamq; suam concredere nisi Oginscio, non dubitans quidquid honestius, id ipsi futurum esset antiquius, à quo securitatem personæ suæ cum juramento accepit, sed venit in memoriam ille Lysander cujus ex ore sacrilego horrenda ill. exivit blasphemia, pueros taxillo, viros jurejurando decipiendos esse, ita dictus Oginscius vir gloriosus promissa non complevit, cum enim innocentiæ & rectefactorum conscius stabuli Præfectus cedens n cessitati se militesq; suos Oginscio per pacta in similibus fieri solita reddidit, ductus ad castra sub vesperum ipsum Principique colonello redditus, nec unquam egisse, quidquam Oginscium in favorem ejus compertum est.

Cinguntur Sapieha (margin) · *Fugantur* (margin) · *Stabuli Præfectus se dedit Oginscio* (margin)

Totâ

Totâ illâ nocte tanquam pro capto incarceratoq; extrema variè agita- *A.C.1700*
bantur illius & Principum Wisniovieeciorum cogitationes, cum salvare stabuli Præfectum honori ducerent, dimittere verò periculum ipsimet à furibunda nobilitate infallibile, & inevitabile immineret. Scripsit stabuli Præfectus ad Episcopum Vilnensem in vicino Franciscanorum Monasterio *Scribit ad*
tunc degentem literas, quibus petijt ut quoquo modo eum salvare digna- *Episcopum*
retur. Bonâ fide, charitate Christianâ, quâ repletus est animus ejus, vo- *Vilnensem*
luit, & fecit, quæ potuit eo nomine optimus Præsul, actum suum disponit & dirigit unusquisque Episcopus rationem propositi sui Do- *Episcopus*
mino redditurus, & non est dubium quòd sincerè saluti ejus om *frustra ejus*
nem sollicitudinem impenderit. Misit ad principaliores cum promis- *causam a-*
sis, quorum ipsemet fide jussorem se faciebat, ivit ipsemet in illam *git.*
domum, ubi Princeps Wisniovieccius, & incarceratus Sapieha erat, sed jam plenum atrium impletum nobilitate furibundâ, & cremato ut dicitur à Bialozoro Canonico Vilnensi, (cujus Frater à Palatino Vilnensi nuper capite plexus) benè potâ, offendens in uno factus est omnium reus, quamvis non sit bonum omnium culpam in unum referre. Cúmq; Episcopus pro authoritate sua Pastorali aliquid loqui cœpisset, in favorem stabuli Præfecti: periret totus orbis nisi iram finiret misericordia, non contradicentibus, nec quidquam nonnullis obnitentibus, quos jam lucratus erat promissis, nam illis erat maximæ curæ, ne quid ferret secus quàm ille voluit quamq; oporteret, sed reperti sunt aliqui, qui ignem gladio ne foderet, persuadebant, hoc est, iratos & furiosos animos verbis non laces- *Periculum*
feret in vanum; absentem lædit qui cum ebrio litigat; & ita vix ictum ex *Episcopi Vil-*
sclopeto explosum (unum hoc restabat ad omne dedecus) evitare potuit, *nensis.*
& non tam præmonitus ab amicis, quàm planè coactus, videns quorum arbitrio res gerebatur, per manumq; eductus exire debuit, & cum currum suum ingredi voluisset, in partes frameis scissum, equos in rapinam acceptos invenit, & pedibus cum magno incommodo, nives enim magnæ ceciderant, redire in Conventum debuit. Eductus post ex cubiculo miser *Stabuli*
stabuli Præfectus, ille qui relationem hanc scripsit, addidit circa hoc pun- *Præfectus*
ctum, quod hoc haud rectè factum, noluit silere, ne videretur malos imi- *occiditur.*
tari velle tacendo, omnia quæ certa non sunt pro certis negans. Itaque stabuli Præfectus qui sub flore fructum alebat, cujus virtutes uti nubes collisæ fulgurabant, dicere potuit: Patres nostri peccaverunt & non sunt, & nos delicta eorum portamus, cum aliqua præfari voluisset, hominem se esse, errare posse, labi posse, primo colapho à dicto Bialozoro percussus, pòst multis ictibus à furibunda nobilitate vulneratus, luctantem animam brevi cum morte trahens viribus cadens & jam moribundus in terrâ cecidit ibiq; in partes dissectus. Homicidæ secundùm Canones censentur omnes, qui simul aliquem vulnerârunt, quamvis ex unius tantùm vulnere obierit. Quid pòst actum fuerit, necdum scimus, sufficit autem hoc ad dolorem, quod scimus, & ipse dolor qui revera magnus in me est, plura scribere non permittit, nam soleo mœrere pro omnibus, quanquam citiùs me extingverem, quàm lacrymis meis hunc publicum Litvaniæ ignem. Fuge illos, fuge, qui liberioris viæ obtentu ad licentiam trahunt, quæ una janua & aditus ad omne scelus. Quid facient Sapiehæ amisso exercitu suo, victi, oppressi, capti, planè nescio, hoc scio, si hariolari licet, quod corpora sua ampliùs non opponent, & unius mors, aliorum erit cautio, & ea quæ facta sunt, non animos eorũ augebunt, sed timorem. Venit tempus, cum diu nec fortiter, nec feliciter quidquam facere poterunt, cum Duces belli civilis aut nemo sequitur, aut ij sequuntur qui facilè vincuntur,

EIDEM

CXLVI

A. C. ZALUSKI PRINCEPS EPISCOPUS VARM. ET SAMB. EIDEM AMICO CONFIDENTI 29 Novembris Varsaviâ.

Queritur Regem parvi facere cædem stabuli Præfecti.

VEnit confirmatio de conflictu nobilitatis Litvaniæ cum Sapiehis & de morte tam ignominiosa stabuli Præfecti Litvaniæ, qui spiritu magno vidit ultima, magnæ spei juvenis, de quo tibi non potui aut tacere, quæ de illo sentiebam, aut non sentire ea, quæ quisque spectare debuit, & verum est quòd quæ in alijs ejusdem ætatis fere singula, in illo reperiebantur universa.

Hâc eâdem die jussit me Rex secum prandere, & cum tristis ego ex hoc fato futura prævidens essem, ille ejus interfecti morte lætus & contentus apparuit ex ijs, quorum nuper facta laudabat. Scio illum non voluntate aut naturâ esse crudelem, sed quòd in hoc passu putaret non necessariam esse clementiam; optarem ut Patriæ salus & dignitas posterior suâ dominatione & domesticis commodis fiat.

Venerant multi ex Litvania ad aulam, & nihil etiam in eorum animo triste adverti ex hoc tam magno casu. Improbitas nulli, quàm sibi amica, ac nec sibi quidē dū utile honesto præfert, dū declinat à Regia, hoc est veritatis via, falsā pro vera arripit errantiū; multitudinē sequitur, & ritu pecudum incedentem gregem. Quid de ijs dicam, qui talia faciunt, nisi ipsos potissimùm lapides ac stipites esse credam, qui rudes & imperiti ad mala facinora bonorum ignorantiâ labuntur, quæ ijsdem etiam cum periculo offensionis clarè dixi: quid meâ interest ut eorum odium subeam non intelligo. Libenter certè pro bono publico vellem, ut ij ipsi caveant sibi, nec credant tuta sibi omnia & in vado. Syrenes & Cyrces cogitare deberent, vias devias, & esse quæ vitent pericula, aperta, & operta, ut qui in navi sunt dormientes, & vigilantes vehuntur cum sensu, sine sensu, sic nos eo provehimur, ut aliquando abripiamur, aut mergamur velut tempestate. Ne essum verò est corruat, quod fragili hoc fundamento superstructum. Non potui ergo animi mei sensum celare, & cum Rex quasi indignabundus tristitiæ meæ, causam ejus diligentius quæsivisset, & me hortaretur ut firmo essem animo, sed invenire modum, quo id facerem, non potui, Imò sciens Principibus facilem omnium aliarum rerum esse copiam, præterquā veritatis, pro anima mea non confundebar dicere verum, & spero integritate meâ, & apud eum, & apud Patriam meritum aliquando me consecuturum. Habens intellectum curet omnino ne taceat. Non sum ex ijs qui non putant ad se pertinere, ut vera dicant, sed ut apta sint. Dixi ergo Regi ferreus ille qui hoc casu non movetur. Dum verò frequentes mutationes, & erga se inconstantem animum Sapieharum commemorasset, respondi dandam licentiam subditis, nec ita strictè de eorum factis inquirendum. Omnia superat, qui omnia sperat. Maledicta contra Regem si fuerint; fortè interpretando facta sunt acriora. Magnæ & eximiæ artis est scire irasci, sed gloriosius non posse, si aliquâ culpâ tenentur erroris humani, à scelere certè liberi esse possunt. Si vera sunt, quæ Regi dicta, ista transierunt, offensa hæc quæ in præsumptione fundata est, veritate comperta occidet. Nobile verò vincendi genus est patientia. Deo ultionum Domino injuriæ committendæ, cujus arcana ingenio ac proprijs sensibus non possunt comprehendi, Rex autem considerare debet quòd posse videntur esse pejora quàm adhuc fuerunt, cum vilissimo cuique crescat audacia, si se timeri sentiat, Moyses divisurus mare, jubet elevari manum & virgam, ut

autem

autem mare se iterum uniat, jubet manum tantùm elevare, de virga nihil dicit. Ut esset impetus, virgæ potentiâ opus est, ut turbetur aliquid, satis est intendisse digito. Prophetat verum ignorans Caiphas, nihil boni ex inde sperandum, nunquam liquidum sincerumque ex turbido venit, alia dejiciuntur, alia generantur. Ego certè puto neque à nobilitate confectam rē, neque Sapiehis omnino desperatam, excisa est arbor, non evulsa, suas radices habet, quamvis eas evellere vellent alij si possent, ea natura hujus rei est, ut hæc extrema esse non possint. Quæ gloria Regi, Sapieharum confusio, sed parvi hæc erant apud eum qui & majora contemnit; insulsa hæc Regi visa sunt, ita quæ non amat insulsè dici creduntur; verba sibi non facile dari patitur, in hoc, neque libenter se præbet credulum. *A. C. 1700*

Venit etiam Princeps Radzivilius quem cautum reddebat non sequacē, error alienus. Lætari potuit multos à Sapiehis quamvis colligatis, sentiens disgustus, sed gaudere noluit. Ita Princeps hic virtutibus proprijs clarus, a lienis amicus, nunquam rectè facit, ut facere videatur, sed quia aliter facere non potest. Scit benè quod eâ conditione nati sumus, ut nihil quod homini accidere possit, timere non debeamus, ab alio expectes, alteri quod feceris & timendum ne cuivis accidant quæ Sapiehis facta. Improvidus prius irretiri, & in laqueos potest cadere quàm cavere, nec nihil sit mali quod non debeat sustinere vel expectare, nihil fingi potest mali, quo non quisque homo urgeatur, itaque Princeps Radzivilius noluit progredi inclinata jam re, quo integra etiam progrediendum sibi minimè existimavit. Quid enim viro bono & quieto magis convenit, quàm non se miscere civilibus controversijs & discordijs, consilia tali in re ne ijs quidem tuta sunt qui dant. *Princeps Radzivilius*

Venit notitia de morte Stanislai Dąbski Episcopi Cracoviensis, is quartâ die ab ingressu suo privato, publicum præparans, Cracoviæ mortuus est, qui neque deteriores, neque pauciores mortis suæ laudatores, quàm paululum fastuosæ vitæ vituperatores reliquit, turpe elata & superba vita sit dulcis licet. Episcopatus cessit Domino Georgio Dönhoff Episcopo Premisliensi Cancellario Regni, beneficia Rex dignis, ubi dat, omnes obligat. *Stanislai Dąbski obitus.* *Dönhoff fit Episcopus Cracoviensis.*

Venerat etiam Dominus Castellanus Cracoviensis Varsaviam, sed paucis diebus tantùm mansit & abijt.

Præpositura Plocensis data fuit fratri meo Martino Załuski Episcopo Rosmensis Suffraganeo Plocensi, sed Ioannes Gomolinski Episcopus Kijoviensis eandem etiam obtinuit de qua litigandum erit &c.

CXLVII.

A. C. ZALUSKI PRINCEPS EPISCOPUS VARM. ET SAMB. CASTELLANO CRACOVIENSI EXERCITUUM DUCI

12 Decembris.

Refert electionem Clementis XI summi Pontificis.

Prosequor iter tuum votis, & quod post abitum tuum cum summo gaudio Româ accepimus tibi communicandum reor, ut nobis congaudeas. Venit notitia, Cardinalem Albani omnium Cardinalium calculo adeptum esse, & suis meritis sub nomine Clementis XI invenisse Pontificatum. Omnium consensus eligentium, & conspiratio vicit modestiam ejus; neque enim omnium æquissimis votis & si voluerit non potuit, & si potuisset non debuit obsistere. Magnus ergo apparuit in Pontificatu detrectando, major in accipiendo, maximus futurus in administrando. Describitur mihi hæc memoranda electio, eam tibi mitto. Quam erat optandum ut ad Religionis nostræ splendorem ac pompam

A.C.1700 in quodam proponi potuisset universi orbis theatro speciosum illud ac triumphale certamen, quod in arcanis comitiorum penetralibus peractum est, ubi tres integros dies non ut magnum aliquod pararetur imperium, sed ut augustissimum in terris imperium detrectaretur, hinc à purpuratorum Patrum senatu, inde ab unius constantia acerrimè pugnatum est, & de regnandi cupiditate utrinque gloriosissimè triumphatum? merebantur qui deferebant vel hoc ipso, quod tanto pares imperio in alterum transferre certarent, reluctantem cogere niterentur: perinde ac si beneficium amplissimum ipsi potius accipere viderentur, quam dare. Ille verò qui à tot maximis viris ac mereri se quod dabant conscijs dignissimus, atque optimus deligebatur, merebatur procul dubio jam pridem oblatum decus. Iterum ac magis promeruit cum illud constanter adeo ac magnificè detrectaret; sed iterum, & tunc maximè promeruit, cum repudiatam fortiter dignitatem fortissimè suscepit, ut verè tunc beneficium amplissimum non sibi datum ab omnibus, sed a se datum fuisse omnibus constet. Videmus enim interdum homines, qui ab honore capiendo refugiant, sed conscientiâ imbecillitatis, quia pares oneri splendido non sunt, aut inertiâ, quia onus horrent. CLEMENS verò & onus vidit humeris non impar, vidit & impositum ut perferret a se ipso fortiter impetravit. Adeo ut qui magnū se Pontificatu detrectando exhibuerat, majorem se probaverit accipiendo. Rectè hoc & sapienter nec sine certò divinæ providentiæ consilio videtur comparatum esse; ut honores oneribus, onera verò honoribus temperarentur, ut honorum cupiditatem, onerum molestia compesceret, onerum gravitatem, honorum jucunditas recrearet, utrisque dignitates constant honoribus juxta & oneribus. Hoc tamen interest, quòd honores ostentantur, onera dissimulantur, blandum quiddam, & insidiosum honor est: non statim ostentat onera quæ terreant, sed dignitatem quæ placeat. Utramque honoris blandi & severi, læti & molesti, placidi foris, intus tumultuosi faciem CLEMENS vidit. Detrectavit lucem, blanditias, splendorem, onera, molestias, tumultum & curas accepit. Quam est onerosum DEus immortalis? impositam velut humeris ferre totius orbis molem: Europam, Asiam, Americæ atque Africæ remotissimas gentes paterno sinu complecti: admittere in animum omnium curam populorum, omnium pericula, infortunia, calamitates suscipere: oblitum sui orbi Christiano vivere de tot urbibus, & nationibus, & Provincijs in vera fide, in pace & concordiâ continendis diu noctuq; cogitare, accipere innumerabiles undique nuntios, totidemque dimittere, solicitos dies, ac vigiles noctes, pro omnium salute ac felicitate transigere, adversus tot Hæreses, superstitiones ac vitia contendere, spectaculo esse mortalibus universis, quibus rectam præbere vivendi sentiendique normam ac regulam suis ipse legibus, suis moribus debeat. Tot septa laboribus dignitas an non merito debeat nonnullâ honoris pompâ circumvestiri, ut honos onera vel dissimularet, vel solaretur. Si enim totam repente se proderet curarum hæc moles; quem tantæ magnitudinis virum existimamus fore, qui suos supponere humeros vellet? sapienter itaque Christiana Respub. dum dignitate gravissimâ Pontifices onerat, honores veluti quoddam pietatis tributum atque vectigal, non quidem necessarium sanctissimis viris, æquissimum tamen persolvendum statuit ad laborum solatium, onerum levamen, & lenimentum curarum. Omnes illæ tantæ dignitatis labores, onera, & curas capacissimæ solertia mentis deprehenderat. Quin usu ipso, atque experientia rerum magistra tanti honoris jugum, tanti servitutem imperij, tantæ felicitatis ærumnas, satis superque didicerat. Cum tribus Pontificibus maximis in sustinendo Ecclesiæ orbe suppetias ferret, hâc enim erat existimatione, authoritate, sapientiâ, atque in consilijs capiendis dexteri-

dexteritate, ut nullus inciderit nodus ad quem solvendum, atque enuclean- *A.C.1700*
dum quæsitus iste non fuerit Alexander, sæpe in rebus difficillimis consilium, sententiam, præsidium rogatus, latentes explicavit, ingentesque ingens facilitas resolvit angustias, curas, tamen nunc oneris gravitatem tanti sensit. Accedit enim novum sollicitudini ejus pondus: perturbationes præsentium temporum, calamitates bellorum, incendia quæ Europæ universæ imminere jam dum sentimus omnes, perspicacissimo ille mentis obtutu intuetur. Navim gerendam conscendit, non cum cœli serenitas, ventorum favor tranquillitatem & securitatem promitterent, sed cum ingentes ubique attolli fluctus, sævissimas circum undique impendere tempestates videret. Quæ nunc non sine dolore cernimus, ille cogitatione prævertit. Imperia se invicem collidentia, in mutuam ruentes perniciem, armatos Reges ac principes, populorum clades, urbium solitudines, vastitates agrorum, Regnorum tumultus, religionis neglectum, metum, pericula. Quantæ rogo multitudinis fuit sapientem animum, nullis honorum illecebris delinitum, tot ac tanta hujus imperij onera planè perspecta suscipere.

Ex occasione hujus electionis dicam tibi rem notandam, Heilsbergæ ut acta est 23. Octobris. Jussi Secretarium meum ut notas nominis cujusvis Cardinalis faciat in parvis ijsq; æqualibus schedulis, quas omnes in urnam quandam misimus & pòst parvum nepotem meum Chrysostomum annorum quinq; post factam orationem de genu manum immittere, & unam jussimus extrahere schedam, quod dum fecit, vidimus extractum nomen Cardinalis Albani, sed cum ego (confiteor peccatum meum & gaudeo me errasse) ætatem nondum solitæ electionis capacem dixissem, iterum extrahere, remissa illa prima, fecit iterum, ac idem tertiò extraxit nomen, quòd nunc ex gratia DEi singulari confirmatum, videmus gaudemusque.

CXLVIII.

A. C. ZALUSKI PRINCEPS EPISCOPUS VARM: ET SAMB. AMICO CONFIDENTI, Guttstadiô 28. Decemb.

Significat adventum Sapiebarum in Varmiam, inde Varsaviam.

Redij Varsaviâ, cumq; Guttstadij in Collegiata mea festa absolverem, ipso pervigilio Natalis Domini venerunt ad me viâ penes littus maris sine impedimento inventa per Regiomontum, aliter salvi esse non potuissent, nisi ignotis itineribus & non speratis transirent, Palatinus Vilnensis & Magnus Litvaniæ Thesaurarius, tristemque relationem fecerunt de angustijs suis, dolori frena laxando, intercipiebat hic sermonem pro verbis lacrymas aggerendo hâc expressione, aruerunt ossa nostra, & perijt spes nostra, & abscissi sumus, cum neq; consilium commodum, neq; spem firmam fortunæ recuperandæ capere possumus, cum detestabile in Litvania ac abominandum tempus venerit, quo paucis est vita jucunda, cum injustitia projiciatur, innocentia odio sit, mali bonos hostiliter prædentur, Patrimonia inimicorum per damna illorum augeantur, ita dolor transversum egit, & difficultate ad præsidia dignitati, fortunæ vitæq; paranda incitabatur. Nonne veterum mal rum alijsq; illatorum pœnas & supplicia quisq; fert? Afflicti nimis erant adhuc in corde habentes luctum, & deplorantes, quasi ad monumentum demortui filij, quem supra omnes amabat Palatinus, & nunc perdidit, jus & icti fœderis testem DEum invocando. Spero me inventurum retributionem magnam, si non ab ipsis, certè à Domino; nam non tantùm cum omni humanitate eos recepi, (Amicus fidelis protectio fortis)

Sapiehæ in Varmiam se recipiût

Solatur Palatinũ mœrentem ob necem filij

*A.C.*1700 quidquid ad commoditatem eorum reperire potui, nihil intermisi, & sicut soleo juvare cæteros, juvi & istos, omnia quæ fieri amicis à me possunt, pro factis habenda, aliqua propinavi consilia adversus eos, qui eorum quærunt animas. Verè nocet, qui, cum possit, non prodest. Cùm præcipuè oratio humiliantium se nubes penetrat, consolabar ego, dicebamque fieri non potest ut maximus mundi globus possit absq; mobilitate consistere, ut scilicet post mœrorem lætitia non subsequatur, cauterium videtur vulnus, at revera est vulneris remedium; vexatio videtur malum, & sæpissimè mali remedium est, sæpe unde culpa est, inde primùm oritur querela. Verum quidem quòd tam ingentis damni præcipuè in perdito filio nullum sit remedium. Sed nonne ille omnibus nobis jam est beatior, bonis artibus quæsita infamia laus est. Illam nunc totus felicitatem spirat, quam nos speramus, quæ verè vita dici potest, non hic fundus calamitatis, in quo mortuorum vitam, & vivam mortem inter dolores ac labores trahimus. Minor plantæ, quàm arboris interitus est; quanquam jam in eo non florem, sed maturum vidimus fructum, & animam quam ætas pateretur majorem. Addebam, si vestem amisisses, aliam sumeres, atq; eâ te tegeres. Sic nunc fac pro filio uno mortuo, duos alios substitue vivos. Maneant quos DEus dedit, & vivant; illum voto ne revoces in hanc infortunij & calamitatis scenam, imò gratulare vocato. Amissum natum, qui nimis desiderat, injuriosus in relictos est Pater. Satis luxit qui affectum suum ostendit, nimium qui ostentavit, ad extremum cessationem mœroris illa rectissima impetret ratio, quam dies impetratura est. Flebilis hæc non historia, sed tragœdia quæ ad nos rumore aliorum & literis perlata erat, concordat cum eorum tristi relatione.

Clementiam insidiosam regnantis timebant, iracundiam nobilitatis formidabant, pericula sibi certa ex dubijs suspicionibus concitabant, tremor & horror invasit sensus eorum difficilis transitus, opinione deterriti cum inimici eorum cogitant adversus eos cogitationes; cavere sapientis est, & satis cavet qui non temere credit. Dedi illis amicum consilium, ut adversus tempestates non nitantur, qui obtemperant procellæ, superant frequenter, quæ putamus perfici non posse, tempus expedit; suasi ut omnia faciant, per quæ apparere possit eos potiùs sufferre antiquum, quàm novum inducere errorem; Informandum interim Regem sincerè credidi, ut sciat, quæ fieri exinde possent, eum & sapientissimi quiq; per ignorantiam veritatis à ratione quoq; desciscunt, atque in errores incidunt inextricabiles. Idem solet his evenire, quod viatori viam nescienti, & non fatenti se ignorare, ut vagetur, dum percunctari obvios erubescit. Sat autem existimavi esse & ipsiusmet Regis memoriam commodorum excitasse, & authoritatem Augusti sensatissimi Principis, sic Romanis Civibus dicere soliti: Positas leges constanter servate, nec ullam earum immutate, nam quæ in suo statu eadem manent, & si deteriora sint Reipub: his quæ per innovationem vel meliora inducuntur. Præcipuè tamen volui persuadere ut se fortunatissimum putet cum illos intellexerit resipuisse, & velle omninò affectum potiùs, quàm indignationem Regis inposterum mercari, utque illam cum Cicerone deponat apprehensionem qui Carthaginem malè diu cogitantem, non prius timere desiit, quàm excisam cognoverit. Ad evitandas interim aliquas in via insidias, sufficientem ad quosvis casus subministravi illis pro omnimoda securitate comitatum, qui ad domum Thomæ Dzialinij Incisoris Regni eos feliciter duxit, aliiq; qui idem officij Varsaviam usq; præstiterunt, ab eodē Incisore substituti. Mitto tibi cōstitutiones generales statuum M. D. L. sub Olkiniki cusas.

Eis datur consilium.

Pergunt ad Regem.

Ego

Ego interim continuo visitationem Ecclesiarum mearum, quam nec- A.C.1700 dum finivi, & sum in actu, unus semper mihi in circo labor, eadem per vestigia in orbem rediens. Nec plura, tempore excludor; interim me, dum vivo, tuum ama.

CONSTITUTIONES GENERALES

Perpetuæ & inviolabiles Statuum M. D. L. communi motu sub Olkiniki congregatorum in universali conventu Palatinatuũ latæ & confirmatæ. Die 24. Novemb. Anno 1700.

Formula Juramenti Celsissimorum, Illustrissimorum, Perillustrium, Amplissimorumq; Dominorum Senatorum, Magnatum, Officialium terrestrium æque & Castrensium, Equitum, Nobilium, omnium denique statuum M. D. L. in conservationem perpetui hujus, & nunquam infringendi juris.

EGO N. juro Omnipotenti DEO, uni in Trinitate, quòd omnia & singula quæcunq; communi motu congregati status M. D. Litvaniæ, in universali conventu sub Olkiniki constituerunt, non modò acceptabo, sed & firmiter tuebor, ab illis nec in minimo recedã, memet pro iis opponam, iisq; me subjiciam, adeo ut omnibus respectibus, conjunctionibus, omniq; consangvinitati cum domo Sapiehana, cujus causâ illi opitulari deberem, abrenuntiem, soli interim Reipub. M. D. L. unô velle, & nolle, fideliter & sincerè semper adhærebo, atq; si id necessitas exegerit, alacriter pro indemnitate libertatis, jurium, coæquationis in motum communem, memet sistam, innotescentiâ factâ per Celsissimum Principem Generalem armorum Præfectum nulli scissioni, quæcunq; (quod DEus avertat) inveniretur, memet conjungã, minimeq; à Repub. avellar, nec auxilio vel consilio, quodq; majus esset, præcautione nullâ adversariis ejusdem succurram, omnisq; mali & periculi, cujus notitia ad me pervenerit; Celsissimum Principem Generalem armorum Præfectum commonefaciam unà cum cohortibus meis S. R. Mti atq; Reipub, fideliter studioseq; conserviam sub gubernatione Generalis armorum Præfecti. Citra voluntatem, ordinatio nemq; Reipub, militem atq; cohortem in exercitu non servabo: quinimo primâ intimatione factâ à Palatinatibus & Districtibus M. D. L. eandem dimittam. Quæ omnia sicut fideliter juramento confirmo, sic me DEus adjuvet & sacra ejus Passio.

NOS Senatus M. D. L. spirituales atq; sæculares, Magnates, Officiales terrestres, & Castrenses, Equites & Nobiles, omnesque Palatinatuum atq; Districtuum M. D. L. status, omnibus & singulis, quorum interest, manifestum facimus, quòd occurrendo ingruentibus ab extra & intra periculis adversus statum omnem M. D. L, in virtute universalium literarum Seren: Regis AUGUSTI II. feliciter Regnantis sub sigillo majori M. D. L. Varsaviæ 1. Julij currentis 1700 ex Senatûs consilio extraditarum post pacatè absoluta comitiola, animadvertentes maximum ex ora Livoniæ adversus Patriam nostram, periculum pro indemnitate propriorum limitum & dignita-

A. C. 1700 *gnitatis Seren: Regis D. nostri clementissimi, proq; firmitate coæquationis jurium & nostræ libertatis simulq; pro amovendis gravibus exorbitantiis, & ad sananda vulnera Reipub, conventu in persona propria facto, ex Palatinatibus & Districtibus, electoq; in Generalem armorum Præfectum, Celsissimo Principe Michaële Servatio Korybut in Wisznowiec & Zbarasz, Principe Wisniowiecki comite in Dolsk, Komarno & Dabrowice, Glimanensi Wilkowiscensi Capitaneo, eò, quò amor Patriæ, necessitas defensionis naturalis, & zelus tuendæ Majestatis vocavit, progressi sumus. Et ecce in tractu profectionis nostræ, Lipniscis legationem à S. R. M. in persona Perillustris Domini Joannis Szembeck, Referendarij Regni Poloniæ Capitanei Biedoensis suscepimus, quâ Rex Seren: D. noster clementissimus, exhibito nobis Paterno fauore pro nostra promptitudine, intimandoq; elapsi jam temporis annui aptitudinem ad bellandum, benignè nos obligauit, ut serium quiddam, & fundamentale, pro conseruatione boni publici in præsenti conuentu nostro constituentes de defensivis contra ingruentiam bellicam adversæ partis consultaremus. Quocirca nos persolutis prius Divinæ Majestati gratiis, quòd è nobis tam magnũ comitatum ad sananda tam periculosa vulnera, subitò & cum parata ea, quam videmus promptitudine, eô modô, quô efficacius non fuit convocare dignata sit, unanimi consensu nostrô ne in minimo Sacrosanctæ Unioni, M. D L. cum regno Poloniæ contraveniendo, quinimò eandem, per coæquationem jurium, & indissolubilis libertatis, magis ac magis firmando ac roborando, authoritatem Comitiorum, & liberæ vocis, omniaq; jura cardinalia conservando, simulq; esse legitimum, & legale recognoscendo, quodcunq; pro salute universali Reip. geritur, quæ populis atq; temporibus imperat, conditaq; jura in seram posteritatem: volendoq; posteris nostris, labore, atq; sangvine ac pretiô inæstimabili, acquisitam libertatem transcribere inviolatam, antiquo in Polonia Andrejoviensium, & Sendomiriensium, aliorumq; Conuentuum nobilium exemplô defensionem nostrî communem aduersùs externos, atq; internos hostes, unà cum certis articulis infra signandis, ad libertatis ordinem, ad conseruationem coæquationis, & æqualitatis, restaurationemq; jurium, atq; ad exorbitantiarum correctionem pertinentibus, unanimi consensu conclusimus & decreuimus.*

SECURITAS LIMITUM M. D. L.

ORbi universo notum est; quemadmodum Rex Serenissimus Dominus noster Clementissimus, ex nexu juramenti proprij satisfaciendo pactis conventis, respectu recuperationis avulsarum Provinciarum à „Regno Poloniæ & M. D. L. multis iisque justis de causis vim vi repellen-„do, bellum cum Regno Sveciæ aggressus, glorioso & fortunato eventu, „in præterita expeditione illud prosecutus sit, quando fortalitijs aliquot „violentâ aggressione, atque assultu, recuperatis, potiorem jam partem Li-„voniæ, ad obedientiam suam & Reipub: redegit, paulò pòst, ubi Rigam re-„ceperit, plenam firmaturus possessionem. Quoniam verò Re num Sve-„ciæ non modò ad justa restitutionis ablatorum media, verùm ad ipsosmet

adhue

„adhuc dum non accessit tractatus, operâ datâ differendo, ut in tempus ver- *A. C.* 1700
„num imparatos reperiens, ad iniquas deducere nos possit conditiones,
„aut etiam (quod advertat Deus) ne confinia M. D. L. periculis ex hoc
„bello emergentibus subjaceant, idcirco nos auctoritate congressus Genera-
„lis, & unanimi consensu, respiciendo ad manifesta belli pericula propter
„securitatem limitum M. D. L. simulque propter conservationem coæqua-
„tionis præsentium constitutionum nostrarum conformantes nos scripto
„ad Archivum in comitijs immediatè antecedentibus porrectum militiam
„Poloni, externique collecti exercitus in præsenti congressu ad partes no-
„stras inducti, singularique scripto, manu nostrâ munito specificati, inter
„Palatinatus atque districtus proportione factâ, ad satisfactionem stipen-
„diariam, secundum repartitionem, ad thariffam authenticatam (non in-
„cludendo status M. D. L. ad agrarias contributiones) expeditione terre-
„stri & Provinciali distributam statuimus, ordinamusq;, consecratamque
„ad servitia S. R. Majestatis, ad conservandam libertatem, atque jus pa-
„trium manumittimus sub Regimen Celsissimi Principis Domini Michaelis
„Korybuth Wisniowiecki Generalis armorum Præfecti, Palatinatuum M.
„D. L. cui ad annos duos, à data præsentis potestatem ac jurisdictionem
„super dicta militia exercendam, secundùm articulos bellicos, constitutio-
„nesque comitiales Ducis officio servientes pro hac sola vice ad ulteriorem
„S. R. Majestatis, & Reipublicæ ordinationem tribuimus, abrogando Du-
„calem potestatem respectivè ad personas præsentium Illustrissimorum M.
„D. Litvaniæ Ducum quos propter abusus & excessus in perniciem M.
„D. L. attentatos tanquam extollentes sese supra æqualitatem effectu &
„exercitio actuali ministeriorum privavimus. Huic militiæ locationem ex
„necessitate vicinioris periculi in bonis Sapiehanis omnibus in genere ex
„causis infra ponendis destinamus severè intimando, ut in prædictis bonis
„pro consistentia hyemali locatus miles plura exigere & accipere non at-
„tentet, super ea quæ in assignationibus à Celsissimo Principe Generali ar-
„morum Præfecto, sibi statuentur, licebitque seu in consistentia seu in tran-
„situ injuriam passo stipendia injuriosorum apud districtûs Commissarium
„arestare, qui sub solutione de proprio per arestum detenta stipendia ex-
„tradere non debebit usque ad decisionem litis inter partes. In stipendiũ
„autem huic exercitui tributa à potu doliari & pecunia (vulgo Czopowe-
„go & Szeleznego) in duplo auctas hybernas ex Capitaneatibus Regijs,
„atque bonis ejusdem hæreditarijs, pro quolibet anno, & hisce duobus
„annis, item telonia Reipublicæ recenter aucta, donativum negotiatorium,
„Monopolium Tabacæ, Capitaleque Judæis impositum vectigal in quan-
„titate universalis summæ Tariffâ totius M. D. Litvaniæ expressæ, quam
„Synagoga Brestensis, Grodnensis, Pinscensis, Vilnensis, & Hucensis, rece-
„ptis censibus ab alijs particularibus Kahał & Judæis Litvanis, juxta exdi-
„visionem inter se factam, pro peditatu tribunalitio, annuatim viginti quin-
„que millia secundùm constitutionem 1695. ad manus Præfecto peditum
„tribunalitiorum per binas in annum ratas, primâ nimirum die D. Casimi-
„ro, 2da die S. Bartholomæo juxta Kalendarium Romanum sacro, restam
„verò post missas assignationes à Celsissimo Principe, Generali armorum Præ-
„fecto deferre tenebuntur. Quòd si verò duos intra præfatos terminos pa-
„ratam pecuniam pendere nequiverint, obligabuntur dictæ Kahały, ad a-
„lias Synagogas particularesque Judæos, assignationes suas extradere, quas
„certè fortis officij executio Castrensis subsequi, atque cum adminiculo, si
„necessitas urserit centurionum Palatinatuum & districtuum eorum in qui-
„bus Synagogæ consistunt, per centurionem tribunalitium extendi debebit,
„ita ut etiam antiqua retenta peditatui tribunalitio debita, ab ijsdem Sy-
nagogis

A.C.1700. nagogis per eundem Centurionem eâdem normâ simul vindicentur. Statuimus quoque vectigalia Capitalia Tartaris imposita juxta quantitatem summæ in Tariffa præsenti expressæ, cum eadem in renitentes per Palatinatus & Districtus, facienda executione, & vel maxime augendo ærarium publicum è summis plebejorum tam in civitatibus super mercimonia quam etiam super bona terrestria hypothecariô jure locatis statuimus pendendos florenos 5. à 100, quod tributum ut in ordinem redigi possit, in comitijs Februarij Indigenæ Palatinatuum & districtuum M. D. L. deligent lustratores, ut hi collectâ summarum hujusmodi massâ certorum proventuum confecta regestra delectis ad hæc tributa Dominis exactoribus porrigant, prius tamen per oblatam data ad acta Castrensia, simulque quantitatem quam magna in Palatinatu & districtu quovis hæc exurgat Celsissimo Principi Generali armorum Præfecto denuntiabunt, ut hic assignationes suas huic tributo, viso prius certo quanto, pro militia accommodare possit, neve irrita fiant ejus intenta, in exolutione stipendij nec conducto militi. Attamen ut tributum hocce sine ullis depactationibus, auctis mensuris ponderibusque (præcipuè telonijs) sub privatione officij & restitutione de duplo Magnifici Domini Exactores recipere debent, seriam animadversionem judicio fisci, hoc super negotio demandamus, ad quod citationis forum, pro passis injuriam designamus. Potestatem insuper omnimodam damus Illustrissimis Dominis Michaeli Kocief Castellano Trocensi, & Gregorio Oginski Capitaneo Samogitiæ, locandi telonia, nomine Reipublicæ in annos duos pro summa expressa in Tariffa, pecuniam tamen paratam anticipativè pendenti cujuscunque conditionis & status sit homini: & vel maxime Berent Leyman Servitori S. R. Majestatis, quē pro exhibita commoditate in prægnantibus Reipub. necessitatibus capacem & habilem declaramus ad tenenda tam bona œconomica S. R. M. quàm etiam hujusmodi telonia, non derogando constitutionibus comitialibus, salvaque defalcatione in casu non aggregatæ summæ, & securitate pro successoribus, ad tenenda hujusmodi telonia, usque ad perfectum terminum In casum fatorum in aliquem ex dictis Illustrissimis. Cursus præfatorum tributorum omnium à 1ma Januarij millesimi septingentesimi primi inchoabitur. Pro exactione vectigalium à potu & summis uti & hybernæ, ex nunc Perillustres & Magnificos Dominos Administratores, Commissariosq; delegerunt Palatinatus & Districtus M. D. L. in Palatinatu Vilnensi Commissarius Perillustris Dominus Chominski, Orsensis Præfectus Venationum; Administratores in hyberna Perillustris Dominus Witeyko Vilnensis Præfectus Vigiliarum, Perillustris Dominus Christophorus Cziz judex terrestris Vilnensis. Hoc ordine in quolibet Palatinatu delectus est Commissarius, unus duoq; Administratores convenientes in locum judicijs destinatum vel exactores suos, ad recipienda vectigalia doliaria & pecuniaria constituent, vel etiam contractu facto, certis committent hominibus, regestraque perceptorum ad acta fiscalium judiciorum porrigent, ut cujvisusq; ex ijs licitum sit ea lustrare, sic etiā Perillustres Administratores hybernarum convenientes, eodem tempore ad eundem locum, duplicatas hybernas ex Capitaneatibus, bonisque hæreditarijs quàm primū exigent, & apud Commissarium suum, unà cum Administratoribus vectigalium doliarium & pecuniariorum collectam pecuniam hebdomada ante comitia Februarij deponent: quos fide, honore & conscientiā obligamus, ut punctualiter cohortibus in Palatinatu vel districtu suo locatis, summā secundùm debitam repartitionem exsolvant, facientes sine mora executionem super retinentibus per centuriones districtuum juxta præscriptum coæquationis & laudi Generalis sub assessore, secundùm quod judicium

ærarij

A. C. 1700

„ ærarij in Palatinatibus & districtibus procedere debet. Perillustres verò „ judices ærarij nullas omnino largitiones prætendere debent, sub pœna „ privationis vocis activæ & passivæ. Et quoniam numero præsentis militiæ „ dicta tributa, summæ eidem debita, juxta Tariffam correspondere ne- „ queunt, igitur potestate præsentis conventus nostri ex bonis Serenissimæ „ Neoburgicæ Principis (exceptis hypothecarijs anterioribus quæ Reipub: „ adhærebant, non modò ob urgentem extremam necessitatem, verùm e- „ tiam in vim gratitudinis, Reipublicæ debitæ, quæ summa solicitudine „ magnoque conatu prædicta bona, è potestate Illustrissimi Sapiehæ præte- „ riti Palatini Vilnensis & M. D. L. Ducis inscia Republica in præjudici- „ um Hæredis in contractum ea, & in possessionem usurpantis, vindicavit: „ sicut & propter renitentiam in reddendis hucusque Reipub. vectigalibus „ à potu & summis (quæ tamen in toto ad executores antecedentes „ Palatinatuum, & districtuum sub pœnis deferri debent) insuper in pœ- „ nam quod pro hocce nostro communi motu nullam expeditionem fece- „ rint, in biennium quolibet anno 300000 florenorum red enda statuimus, „ destinantes ad hæc bona certas cohortes per repartitionem, quibus MM. „ DD. OEconomi collectam hanc summam a subdit s, exsolvere tenebun- „ tur. In quantum autem in solvendo reniterentur, fortem ibi executionem, „ ubi bona consistunt, permittimus, ijsdem cohortibus adhibito terrestri ma- „ gistro equitum, præcavendo id ut Celsissimus Princeps Generalis armo- „ rum Præfectus, coram nobis, omnium verò cohortium tam Poloni quàm „ externi militis centuriones, Sub-Centuriones, alijque Officiales, coram Cel- „ sissimo Principe tanquam Generali armorum Præfecto, & coram Com- „ missarijs ex nunc circa erectionem Exercitûs juramentum super fideli „ obsequio S. R. Majestati & Reipublicæ præstando, deponant.

FORMULA JURAMENTI COLONELLORUM.

EGo N. juro Omnipotenti DEO, uni in Trinitate, quòd erectū meaq; potestati subjectum à Repub. exercitum fideliter, sincereq; sim recturus, solamq; R. M. & Rempub. defensurus non adhibendo dictum exercitum ad ullum interesse privatum, aut meum, aut meorum familiarium, quodq; præter locum mihi à Repub. destinatum nulla specialia & diversa loca, sub ullo prætextu pro consistentia, aut pro respiratione vel etiam pro exactionibus destinaturus, & quod majus, bona terrestria & Ecclesiastica, nullis ultro citroq; commeatibus, nullis pernoctationibus, & quocunque titulo nuncupatis extorsionibus aggravari permissurus sim, atq; hunc exercitum ultra Reipubl. voluntatem diutius non sim conservaturus. Sic me DEus adjuvet, & hæc sacra ejus Passio.

FORMULA JURAMENTI EXERCITUS.

EGo N. juro Omnipotenti DEO, uni in Trinitate, quod mea cum cohorte Sua Regia Majestati atq; Reipub: M. D. L. fideliter, & sincerè serviam, obediendo unicè ordinationibus Generalis armorum Præfecti M. D. L. aut locum ejusdem tenentis, nullasq; collusiones & factiones struendo, adversum Reip. potestatem in præsenti conventu conclusam. In consistentiis præterea, atq; in transitu, juxta ordinationem præsentis me geram constitutionis, nihil accipiendo sed de proprio peculio vivendo, utq; id ipsum à meis comitibus fiat studio

A.C.170 *osè curabo. Insuper citra voluntatem & ordinationem Reipub. militiam non tractabo, verum post primam concordem Palatinatuum & Districtuum intimationem mihi factam cohortem dissolvam. Sic me DEus adjuvet & sacra ejus Passio.*

„Quo deposito juramento ex nunc MM. DD. Colonelli Centuriones atq; Officiales explicantes vexilla sua in consistentias suas assignationibus Celsissimi Principis Generalis armorum Præfecti, destinatas directo tractu pergere debebunt, declinando bona spiritualia atq; nobilia, quæ nullis pernoctationibus, conciliationibus, discretionibus, cibarijs, nullisq; quocunq; titulo nuncupatis exactionibus militaribus aggravare attentabunt, sub pœnis in volumine legum expressis: quas omnes ab anno 1590 constitutiones, factas de immunitate bonorum spiritualium & nobilium atq; de militari disciplina, in toto reassumimus, easque in executione teneri volumus dantes potestatem arestandi detinendiq; stipendia cohortium per repartitionem in Palatinatibus & Districtibus destinata, circa quæ damna & extorsiones competens forū in tribunali M.D.L. tum in terrestribus judicijs fiscalibus assignamus. Quòd si verò cohors aliqua plus damnorum intulisset quàm ut ejus stipendia illa resarcire valeant, eo casu injuriatis potestatem damus de bonis officialium totiusq; hujusmodi cohortis satisfactionem exigendi obligando omne tribunal & officium, ut hæc negotia abbreviato processu judicando, citam minimeque dilatam executionem per centuriones terrestres, motâ nobilitate faciant. Quia verò cursus tributorum omnium à 1. Januarij inchoatur, nec tam citò collectio paratæ pecuniæ in Palatinatibus & Districtibus fieri possit, igitur authoritate præsentis conventus constituimus, ut Deputati à cohortibus, in comitijs Februarij immediatè subsequentibus, assignatione facta per Generalem armorum Præfectum, cum accuratis regestris, & hominum computo, in cohortem conductorum, quorum primus terminus, in imam Decembris incidit compareant, nihil discretionis causâ, prætendendo à Perillustri Commissario terrestri. Quod autem in Ducatu Samogitiæ bona hæreditaria, & Capitaneatus ob notabilem desolationem & subsistentiam militis S. R. Mtis hybernas in toto pendere nequeant, idcirco committimus id Illustrissimo Samogitiæ Capitaneo, ut è bonis Sapiehanis, juxta dispositionem ejusdem hic suppleatur defectus.

DECLARATIO POENARUM CONTRA OPPRESSORES LIBERTATIS ET AGGRESSORES STATUUM M. D. L.

MUnita jam præmisso modo externa securitate, dum ad solidandā internam accedimus, per prius protestamur coram DEO & S. R. Mte D. nostro clementissimo, coramq; tota Repub. non privatis nos quibusdam (quod DEus avertat) studijs, aut aliquo rancore seu inveterato odio, ast publica malitiâ, & iniquo ambitu, supra æqualitatē se se efferentis, Illustrissimæ domus Sapiehanæ ad hujusmodi externas resolutiones adductos esse, qui Illustrissimi, à principio Ducalis potestatis atq; latifundiorum præsumentes de præpotentia sua contra Remp. tam multa delicta commiserunt, quando comitia conventu prius Legatorum authoritate & honore, violentis tumultibus, & assistentijs suis privatos) & comitiola propter interesse proprium, atq; privatum rumpebant, militem Reip. in comitiola & conventus publicos secum deducebant, bene sentientes incursionibus, violentijs, per cohortem Reipub, mili-

, militiæ debitas, in suum suorumq; adhærentium commodum converte- *A.C.*1700
, bant, multifarijs constitutionibus, bona spiritualia, hæreditaria, capita-
, neatus penitus perdebant, tributa Reip. sibi, familiaribusq; suis appro-
, priabant, inanibusq; assignationibus militem eludebant, concedentes co-
, hortibus omnem licentiam ad prædationes in cōmeatibus, pernoctatio-
, nibus, conciliationibus, stationibus faciendas, ut modo illis adhæreret,
, exercitus, interesseq; eorum tueretur. In bonis terrestribꝰ, hæreditarijs,
, pro hyemali subsistentia apud nobilitatem militem locabant proprio mo-
, tu auctionem militarē Equitum Tartarorum (dissolvendo pro arbitrio
, nobilium cohortes) in oppressionem statuum Nobilitatis, supra compu-
, tum in comitijs statutum faciebant, ad Caunam, Jurburgum, Zyzmory,
, Wielona, nobilium effundebant sangvinem, tumultusq; augebant, legem
, coæquationis jurium cum Regno Poloniæ verbotenus, & ad speciem tan-
, tummodo recognoscebant, articulos autem ejusdem non modò non ad-
, implebant, verùm omnibus viribus abrogationem cassationemque legis
, illius quærebant, hinc contraveniendo eidem, nec hybernas è Capita-
, neatibus, nec vectigalia à potu & summis, è suis bonis ad Executores
, Palatinatuum & Districtuum inferebant, imò pro executione facienda
, adventantes cædebant, datâ operâ, difficultatem struendo Reip. ne in
, tempore Exercitui appromissa stipendia extradere posset; Legatos à con-
, ventu Vilnensi, ad S. R. M. missos, in via proficiscentes, contra jura
, Gentium, spoliârunt, sclopetis & jaculis vulnerarunt, diripuerunt, res
, verò per violentiam ereptas, instrumentumq; ipsum legationis cum ci-
, stula, cumq; alijs juribus, in argumentum luculentius commissi exer-
, citus, præ inveterato odio, in posterum restituerunt. Propter bona spi-
, ritualia, in ruinam redacta, publicationem adversum se excommunica-
, tionis meruerunt, in qua etiam ad hæc usque tempora insordescunt,
, Tanto scandalo plebi cōmuni præiverunt, ut volendo excōmunicationē
, viâ non ordinariâ, absq; satisfactione, & submissione suî, coram supremo
, Pastore ab lere minimè Catholico spiritu, intolerabili praxi, per carnifi-
, cē Vilnensem eam comburentes loco sublationis ejusdē in graviorē, con-
, scientias suas intricarint censuram; jura sibi Majestatis appropriarunt, per-
, missionē universalium, normâ Regiâ tempore Interregni, cum titulo, NOS,
, & per excessionem suam è Regno ad exteros sine Reip: consensu, perque
, susceptionem variorum Legatorum, ab externis ad se venientium, eorum-
, que, insciâ Republicâ, expeditionem: statuentes semetipsos, tam multo-
, rum bonorum protectores, adhibito Reipub: milite, violenter possessio-
, nes occuparunt. Commissionis tribunalisque fiscalis, ipsimet infames, & in
, reatu existentes, directionem sibi usurparunt, justitiam distributivam Re-
, giæ Majestati competentem, non admittendo personas legitimas, ad ca-
, pessendos honores, præterquam suos adhærentes labefactarunt: fictis de-
, cretis, in comitiolis, honores ab antiqua nobilitate, & ab hominibus ma-
, gnæ familiæ alienarunt, rectitudinem eorum persequentes, eò, quòd il-
, lis non consentirent, liquidationibus expensarum, tanquam in necessita-
, tatem Reipub: expositarum, patriam aggravârunt. Post decessum Capita-
, neorum, capitaneatus, unâ cum supellectilibus, armentis, horreisque,
, cum injuria Successorum occuparunt. Summas pro officio thesaurarij, &
, clavæ, excedentes ordinationem legis, sibi appropriarunt. Publicis postis,
, intercipiendo, & aperiendo literas, violentiam intulerunt, homines inno-
, cuos, & avitæ nobilitatis & vel maximè, Perillustrem Dominum Bokiey,
, etiam, posthabitâ amnestiâ Brestæ datâ & Perillustrem Dominum Białło-
, zor exceptos à foro Ducali, sine ullo judicio globis trajecerunt; bona Ma-

A.C.1700. „gnificorum Dominorum Sorokiorum Bichoviensium, per invasionem spo-
„liarunt, contemnendo jus commune debita nulli exsolverunt. Profugos
„nobilium subditos non extradiderunt: decreta & jura obtenta, risu explo-
„serunt: adducto pro electione exercitu Reipublicæ, scissioni & damnosis
„confusionibus occasionem dederunt: immittendo sese in capitulationem no-
„mine totius M. D. L. inito ad speciem tractatu cum Republica, sub as-
„sessore effectum ejusdem eludere attentarunt, quando conservato eque-
„stri ordine, non illuc, quo eum Respublica ordinavit, sed pro libitu suo di-
„versè locato, illoque supra tempus determinatum, citra ordinationem Re-
„ipublicæ conservato districtui Pinscensi & Palatinatui Brestensi per consi-
„stentias aliosque commeatus 500000 florenorum damna intulerunt, ac de-
„mum in ultimis comitijs, constitutione de ærarij tribunali Reip. damno-
„sa, sine consensu omnium ordinum volumini legum subreptitiè inscripta
„in ruinam coæquationis, hocce ærarij tribunal, posthabitâ protestatio-
„ne & contradictione Palatinatuum & districtuum, adducto hoc equestri
„ordine solidare voluerunt, atque hujusmodi cohorte, benè sentientibus de
„Repub. terrorem prius incutere, pòst etiam mortem inferre studuêrunt.
„Generale tribunal M. D. L. tragicô exemplô sub armis hujusmodi homi-
„num, ad Rempub. pertinentium, per aliquot millia ferventissimi militis,
„& equitatûs (validô cinctâ sepimentô) præclusoque aditu statui nobilium,
„ad locum lege publicâ & usu destinatum, & locatis deputatis, quibusdã
„propter rupta comitiola controversis, quibusdam verò infamibus funda-
„runt, atque stabilierunt, Celsissimos Principes Wisniowieccios infracto ju-
„rium & libertatis nobilium assessores, malitiosè nullâ sibi occasione datâ,
„in publica platea iter illis præpedientes, sclopis vulnerârunt. Magnificum
„Dominum Cedrowski omni ex parte inculpabilem, sub tribunali incarce-
„ratum in privato secretoque carcere, tyrannicè trucidarunt, posthabito
„aresto tribunalitio, & spretâ fidejussione Palatinatus Minscensis, vectiga-
„lia è telonijs Reipub: per vim absque ulla prorogatione, & voluntate Re-
„ipublicæ collegerunt, multaque alia criminalia perpetrarunt. Ultimò tan-
„dem crimina criminibus cumulando, omniaque contra leges & libertates
„patrias agendo, statumque Reipublicæ è fundamentis dimovendo præ-
„clusâ viâ palatinatibus, & districtibus sub Osmiana, publicâ præmunitis
„securitate communi motu, post datum universale per Serenissimum Re-
„gem Dominum nostrum Clement. procedentibus, armatâ manu, avitam no-
„bilitatem, nominatim Magnificum Dominum Jastrembski crudeliter in-
„terfecerunt, M. Dominum Jozephum Herman, M. Dominum Christopho-
„rum Chocicki, M. D. Stephanum Skirmunt, & M. Dominum Thomam
„Jurewicz lethaliter vulnerarunt atque non paucis hominibus â Republica
„conductis mortem intulerunt; vulneribusque alios cumulârunt. Cumque
„post hâc Palatinatus omnes, atque districtus M. D. Litvaniæ legitimè per
„universalia Serenissimi Regis Domini N. Clementissimi, in virtute lau-
„dorum in comitijs sancitorum, sub Olkiniki congregati, ad securitatis ex-
„ternæ & internæ, pro deliberatione semel assumptæ, circumscriptionem
„procedere voluerunt, ecce tibi Illustrissimi Sapiehæ interturbantes pacem
„communem, in damnũ Reip. proprioq; motu, collectis aliquot millibus li-
„centiosorum hominũ, Tartarorum, Walachorum, equitum, & peditum, u-
„nâ cum tormentis hostili more, Vilnâ egressi. Nos status M. D. Litvaniæ
„authoritate S. R. Majestatis publicâ securitate præmunitos, aggredi sunt au-
„si adoriendo per prius milliari ante Olkieniki, nobilitatẽ innocentẽ, crudeliterq;
„interficiendo, pòst verò appropinquantes, atq; in nostrũ communẽ motũ ir-
„ruentes, attentando ad ultimam internecionem, quemlibet nostrum delere
„ruptione per exercitum factâ, ferociûs quàm cum hoste Patriæ congre-
diendo

„diendo, tormenta, sclopośq; explodendo, non paucam nobilitatem è Pa- *A.C.*1700
„latinatibus varijs & Districtibus, inferius pro monumento perennis glo-
„riæ consignandis, internecione prostraverunt, alios immaniter vulne-
„rarunt, tantâ sævitie, ut, nisi nobis DEus, pro virtute & justitia bellan-
„tibus opitulatus fuisset, jam ultimum vitæ, fortunarum, nostræq; liber-
„tatis experti fuissemus exitum. Quô tam execrandô ausu suô, & intra
„nominatis exorbitantijs Illustrissimi D. Sapiehæ, secundum jura, & sta-
„tuta M. D. L. articuli 3tij capite 1. politi, & secundùm constitutionem
„comitialem nominatim Anni 1588 & 1652, aliorumque annorum, & vel
„maximè secundùm coæquationem & confœderationem ultimam Varsa-
„viensem, atq; constitutionem coronationis secundumq; laudum Gene-
„rale sub assessore, beneficio juris publici privati, ipsô factô hostes Patriæ
„infames, proscripti & perduelles Reipub, facti sunt, quas pœnas autho-
„ritate præsentis conventus, & unanimi consensu, adversus universam
„domum Illustrissimam Sapiehanam, exceptis Illustrissimis DD. Sapiehis
„Kiedensibus, filijsq; Illustrissimi D. Francisci Sapiehæ Præfecti stabuli M.
„D. L. infra decernimus & nominatim Illustrissimum D. Casimirum præ-
„teritum Palatinum Vilnensem, Ducem M. D. L. Benedictum Paulum
„Thesaurarium præteritum M. D. L, Georgium Dapiferum, Alexandrum
„Mareschalcum magnum, & Michaëlem Notarium Castrensem Sapie-
„has, præteritos Officiales M. D. L. posterosque eorum pro hostibus, in-
„famibusq; proscriptis perduellibus Reipub, & invindicabilibus capitibus
„declaramus, ab honoribus omnibus, officijs, capitaneatibus omnibus, pos-
„sessionibusq; abjudicamus illosq; pro vacantibus S. R. Mti tradimus, ap-
„promittentes nos in comitijs proximè futuris, elargitionem distributio-
„nemq; horum bonorum, juxta leges ursuros. Bonis autem eorum terre-
„stribus, secundùm allegata jura, per prius confiscatis, quorum majori ex
„parte apud varios creditores oppignorata & distracta sunt, quorum ju-
„ra atq; contractus, maximè verò jura redimibilia, Ecclesiis debita, in
„suo robore circa plenam possessionem relinquimus, prætendentes &
„injuriam passos in genere omnes, tam in realibus, quàm in personalibus
„actionibꝰ, ad publicũ Tribunal M. D. L. ad regestrũ causarũ fisci remittimꝰ
„cum ea declaratione, ut hoc in præsenti cadentia Minscensi, per prius
„ante promulgationes & judicia aliarum causarum, causâ injuriatorum
„contra domum Sapiehanam, unicè promulgatâ, summario processu, sine
„ullis procreationibus, tanquam contra hostes Patriæ infames, & proscri-
„ptos, decreta ultimæ instantiæ ferendo fortem executionem cuique inju-
„riato, super bonis, juxta proportionem prætensionis, per Officiales terre-
„stres, & Castrenses motâ nobilitate, faciendam imperet. Hâc tamen in par-
„te animadversionem hanc tribunal M. D. L. habebit, ut prætensiones tan-
„tummodo circa debita antiqua, non verò recentia eorum, qui ad debellan-
„dam nobilium libertatem, pecunias Sapiehanis suppeditarunt, suscipiant,
„utque inter creditores bene sentientium civium debita hæc & cautiones
„suis decretis roboret, satisfactionemq; eorundem urgeat. Eorum autem,
„qui notoriè sunt complices atque varijs occasionibus, in cædenda nobili-
„tate adjumento fuerunt, assistentiamq; seu consilio, seu in persona do-
„mui Sapiehanæ fecerunt: siquidem ipso facto sunt præduelles, ut præten-
„siones nullatenus suscipiantur, præcavemus. Qui verò in præsenti tribu-
„nali Minscensi prætensionis suæ notitiam non fecerit, in perpetuum eam
„silere cogetur. Quòd autem hybernas tot annis in proprios usus collectas
„ordinaria item, & extraordinaria tributa, telonia, proventus biennales ex
„œconomijs tempore interregni currentes, aliasque Reip. injurias, atque

A.C.1700, prætensiones adeo publicas & manifestas attinet, in horum vim bona Sa-
,piehana, omnia in genere, ad usum fructum Reipu. pertinentia, non tan-
,tùm in locationem, præsenti, per nos erecto exercitui, authoritate præ-
,sentis conventûs destinamus (saluis juribus possessorum bene sentientium,
,qui secundùm jura & contractus sibi servientes, absque impedimento, &
,absque locatione exercitûs, ea bona possidebunt, suosque proventus per-
,cipient) verùm etiam bona omnia, quæcunque libera inveniri possunt in
,magno Ducatu Litvaniæ, ex nunc tradimus in realem Possessionem no-
,mine Reip. Celsissimo Principi, Generali armorum Præfecto M. D. L.
,in quibus sua Celsitúdo, statim in Administratores ex brachio suo, nobi-
,les M. D. L. designabit, eosque bene possessionatos, atque ijs collectio-
,nem proventuum, censuum, arendarum, omnisque generis redituum Oe-
,conomicorum, cum seria animadversione demandabit. De quibus pro-
,ventibus MM. DD. Commissarijs, à nobis ad latus Celsissimi Principis,
,inferius, è Palatinatibus & districtibus, destinatis, non modò sub soluti-
,one de suo rationem reddere tenebuntur, sed insuper Celsissimus Princeps
,invigilabit, ut specialis auctio Ordinis equestris ad proportionem redi-
,tuum, pro lucro Reip. super his bonis in perpetuū duratura erigatur. Præ-
,terea ad Capitaneatus & bona distributivæ justitiæ ad dispositionem Sere-
,nissimi Regis Domini N. Clementissimi pertinentia, antequam ea Rex
,Serenissimus distribuerit, ablegabit ex nunc Princeps Celsissimus Genera-
,lis armorum Præfectus suos surrogatores, quos demum prædicta bona
,ei cedere jubebit, cui gratia S. R. Majestatis eadem contulerit. Assecu-
,ramus specialiter summam Perillustris Dominæ Godebsciæ, Vexilliferæ
,Pinscensis super Rakancifzkas, in cujus prædij possessione Perillustrem Do-
,minam Vexilliferam & Successores ejus, usque ad summæ restitutionem
,stabilimus. Quod autem attinet superius exceptos Illustrissimos Sapiehas
,Keidenses, posterosque Illustrissimi Sapiehæ stabuli Præfecti M. D. L. ne
,ex vi sangvinis, vel ejusdem nominis alicujus nocivæ factionis, in suble-
,vationem declaratorum prò hostibus Patriæ, Illustrissimorum Sapieharum
,occasio oriatur, igitur obviando huic, authoritate præsentis conventûs no-
,tum facimus, quòd non prius præfati omnes ad activitatem vocis activæ
,in comitijs & comitiolis, sicut nec ad usum prærogativæ, honorum propri-
,orum, sint admittendi donec pro priori, coram Celsissimo Principe, Ge-
,nerali armorum Præfecto M. D. L. & coram Commissarijs, à nobis ex
,Palatinatibus & districtibus constitutis, qui pro eo tempore ad latus Cel-
,sissimi Principis reperientur, post duas hebdomadas, à constitutione hac
,nostra, typis mandata, & publicata, juramentum deponant tali formulâ.

Ego N. juro Omnipotenti DEO, uni in Trinitate, quòd nullo ducar respectu sangvinis, colligationis vel etiam nominis Sapiehani, (quo ipse nuncupor) in auxilium Illustrissimorū Sapieharum per congregatos status M. D. L. in communi motu, sub Olkiniki abjudicatorum nec in vindictam aliquam tam generaliter adversus omnem, quàm particulariter adversus ullum privatum nobilem modos ulciscendi quæram, neque in illis comitijs, comitiolis, judicijs, tribunalibꝰ, (quibuscunque, seu in Polonia, seu in M. D. L. adero) ullas factiones & promotiones struam, in ordine ad opitulandum condemnatis à Rep. quinimo constitutiones Generales statuum M. D. L. sub Olkiniki, communi motu congregatorum non tantùm manu tenebo, observabo, adimplebo, sed & ipse adversus eos, si quid moliri contra liberta-

libertatem & Remp. deberent, tanquam adversus Patriæ hostes as- A.C.1700 *surgam: super quibus, sicut fideliter juro, sic me Deus adjuvet & sacra ejus passio.*

„ Quam formulam juramenti persolutam, sibique in scripto porrectam „ ijdem Illustrissimi manu propriâ subscribere debent, in documentum eos „ conveniendi, in quantum hoc juramentum suum quandoque transgrede„ rentur. Quòd si verò juramentum hoc aut non deponerent, aut etiam de„ ponere recusarent, tum, quemadmodum ij in omnibus comitijs & comiti„ olis liberâ voce, per nos privabuntur, ita insimul pro hostibus Patriæ cen„ sebuntur. Quapropter pro securitate sua post persolutum hoc juramentum, „ à Celsissimo Principe Generali armorum Præfecto, literas, expleti jura„ menti testificatorias, cum subscriptione Celsissimi, & Commissariorum hu„ ic juramento adstantium, obtinebunt. Ut autem gloriæ divinæ incessabi„ li per nos sit provisum, ne in bonis hisce Sapiehanis, morte Parochorum, „ in templis Romani, Græcique ritus, beneficia vacent Presbyterorum, jus „ patronatûs & collationis, tanquam in bonis, jam in toto confiscatis, nulli „ alteri nisi Serenissimo Regi Domino N. Clementissimo abhinc relinquimo.

ASSECURATIO GENERALIS ARMORUM PRÆFECTI, ET DESIGNATIO COMMISSARIORUM.

Propter securitatem militum M. D. L. & conservationem jurium, libertatisq; nostræ, erectô exercitu eoq; traditô sub regimen Celsissimi Principis Wisniowiecki Capitanei Glinianensis, Generalis ar„ morum Præfecti Magni Duc. L. (cui in ordine ad expensas faciendas „ centum millia florenorum pro anno è thesauro Reipub. statuimus) & „ ob efficacius regimen & ordinem hujus exercitûs, simulq; ob emergen„ tias ingruentium conjunctionum, Commissarios ex Senatorio ordine Il„ lustrissimorum Dominorum Constantini Brzostowski Episcopi Vilnen„ sis, Eustachij Kotowicz Episcopi Smolenscensis, Michaëlis Kociel Castel„ lani Trocensis, Gregorij Oginski Capitanei Samogitiæ, & Casimiri Po„ ciey Castellani Vltepscensis, Celsissimi Principis Wisniowiecki, Mare„ schalci Curiæ M. D. L. Illustrissimi D. Joannis Zgirski Episcopi Mar„ riensis, Suffraganei Vilnensis, magniq; Secretarij, Joannis Brzostowski „ Referendarij, Marciani Oginski Ensiferi, Ludovici Pociey excubitoris & „ Michaëlis Oginski Thesaurarij Curiæ Officialiû M. D. L. ex Palatinatu „ Vilnensi, Perillustrem D. Szumski Subdapiferû Vilnensem, ex Districtu „ Osmianensi, Perillustrem D. Deszpota Zenowicz Mareschalcum Oszmi„ anensem, è Districtu Lidensi Perillustrẽ D. Narbut Succamerarium Li„ densem, è Districtu Vilkomiriensi M. Dominum Szyrwinski Judicidem „ Vilkomiriensem, è Districtu Braslaviensi Perillustrem D. Bieganski Ma„ reschalcum Braslaviensem, è Palatinatu Trocensi Perillustrem D. Rey„ mer judicem terrestrem Trocensem, è Districtu Grodnensi Perillustrem „ D. Massalski Mareschalcum Grodnensem, è Districtu Caunensi Perillu„ strem D. Doumont Dapiferum Caunensem, è Districtu Upicensi Peril„ lustrem D. Podberski Mareschalcum Upicensem, è Ducatu Samogitiæ „ Perillustrem D. Zaranek Vexilliferum Samogitiæ, è Palatinatu Polocen„ si Perillustrem D. Szczyt Vexilliferum Plocensem, è Palatinatu Novogro„ densi Perillustrem D. Cyprianum Woyna Dapiferum Miscislaviensem, è „ Districtu Sloniniensi Perillustrem D. Slizen Notarium terrestrem Osz„ mianensem, unanimi consensu obligamus, ut quilibet horum perpetuò „ ad latus Celsissimi Principis Generalis armorum Præfecti M. D. L. resi„ deat cui idem Celsissimus Princeps Generalis armorum Præfectus im-

pensam,

A.C.1700. „ pensam, operam speciali compensabit gratitudine de thesauro Reipub. „ E Districtu Wolkoviliensi Perillustrem D. Olendski Mareschalcum Wolkoviliensem, è Palatinatu Vitebscensi Perillustrem D. Lukomski, judicem terrestrem Vitebscensem; è Districtu Orsensi Perillustrem D. Kmicić Capitaneum Krasnosieliensem; è Palatinatu Brestensi Perillustrem D. Szuyski Subdapiferum Brestensem, è Districtu Pinscensi Perillustrem D. Godebski Vexilliferum Pinscensem, è Palatinatu Mscislaviensi Perillustrē D. Wołowicz Vexilliferum Mscislaviensem, è Palatinatu Minscensi Perillustem D. Unichowski judicem terrestrem Minscensem, è Districtu Mozyrensi, Perillustrem D. Lenkiewicz Dapiferum Mozyrensem, è Districtu Rzeczycensi Perillustrem D. Woyna Vexilliferum Rzeczycensem, è Ducatu Livoniæ Perillustrem D. Plater Capitaneum Dinneburgensem in præsenti conventu electos, Generali armorum Præfecto superaddimus, qui seu ad coram, seu literaliter semet convenient, suaq; sensa, sibi invicem communicando, ad conservationem publicæ tranquillitatis præcipuè verò præsentis constitutionis nostræ, in munimentum Seren: Regis D. nostri clementissimi, totiusq; Reip, consilia & studia sua dirigere tenebuntur, minimè se duci sinendo ullis privatis respectibus. Quibus unà cum Celsissimo Principe Generali armorum Præfecto, id cavemus, potestate præsentis nostri Conventûs Generalis; quòd, si quidpiam adversi hisce in circumstantijs, seu ipsimet, seu quilibet alius, in cōmodum Reip, ab eis missus, remq; sibi demandatam habens, ipsis principalibus, aut adhærentibus eorum fecerint: sicut & ea, quæcunq; hactenus acciderunt, & facta sunt cuicunq; adversæ partis, esto in bonis, hæc omnia in nullum dubium disquisitionemq; trahentur: multò minùs, ullus processus juridicus, aut quicunq; alius vindicandi modus super his fieri, aut post sera etiamnum tempora attentari debebit.

CIRCUMSCRIPTIO BONORUM SERENISSIMÆ PRINCIPIS NEOBURGICÆ.

Considératis penitus bonis hisce, quòd non tantùm latissimè extenduntur, sed etiam unà cum maximis reditibus, munitissima in magno Ducatu Litvaniæ contineant fortalitia, præcipuè Sluokum, Kopys & Birzo, è quibus si Præpotenti alicui, aut Reip. minus addicto, quoddam cederet, grave profectò legibus & libertati nostræ immineret periculum: igitur nos status M. D. L. consulendo boni publici securitati, occurrendoque omnibus nocivis consequentijs, Illustrissimos Sapiehas, tam à tutela, quàm etiam à successione per potentiam, iniquè sibi defacto usurpata, removentes, transactionemque hos inter & Serenissimum Principem Neoburgicum, super emptione quocunque titulo facta & notoriè ex adminiculo externæ gvarantiæ suspecta, in præteritum, & futurum cassantes, atque pro nulla & irrita declarantes, potestate præsentis conventus nostri, tutelam Serenissimæ Principis Neoburgicæ, omniumque suorum bonorum, in M. D. L. existentium, legitimam hæredem, primariò Regi Serenissimo feliciter modò regnanti, tanquam supremo pupillorum Tutori, & exinde toti Reip. statuum M. D. L. tradimus, jam verò dependenter à Repub. in tutelarem administrationem Celsissimo Principi Carolo Stanislao in Ołyka, & Nieswież Radzivilio Supremo Cancellario M. D. L., juxta legem statuti M. D. L. capite 6to, articulo 3tio contenti, eadem bona cōmittimus, &, ut ex nunc hæc bona titulo tutelæ per Celsissimum Principem Wisniowiecki armorum Præfectum Generalem M. D. L. etiam cum assistentia (si opus foret) exercitus nostri ablegatorumque, à Perillustribus Commissarijs tradantur Celsissimo Principi Supremo M. D. L. Cancel-

, Cancellario decernimus: prævià tamen in scriptis assecuratione à Celsis- *A. C.* 1700
, simo Principe Supremo M. D. L. Cancellario (quam Celsissimo Prin-
, ceps Generalis armorum Præfectus recipiet) super omni securitate pupil-
, læ, simul & Reipublicæ superque dependentia ab eadem Rep. in negotio
, hujus tutelæ, & de nullo contractu, super his bonis faciendo, cum Se-
, renissimo Principe Neoburgico, cujusmodi contractus Illustrissimis Sapie-
, his vitio versus. Item super institutione in fortalitijs gubernatorum, nobi-
, lium, cum Illustrissimis Sapiehis, ulla cointelligentia non notatorum, cum
, juramento ab ijs emisso, de dependentia immediate à Repub. animadver-
, tendo in hac assecuratione, ut hujusmodi omnia apponantur, quæ nullo
, modo sint libertati, & Reipub. præjudiciosa. Ad quæ non nisi receptâ
, tali assecuratione, Princeps Celsissimus Generalis armorum Præfectus,
, per transmissos Commissarios suos, hæc bona tradet Celsissimo Principi
, Supremo M. D. L. Cancellario, cujus curæ erit, ut prædicta bona per
, Oeconomos, jam ante constitutos, gubernentur, inventariaque eorum
, conficiantur, & ut omnia, circumscriptis statutis conformentur, si-
, ne præjudicio hæreditatis, & redituum pupillæ debitorum, solaque tu-
, tori conveniens dematur portio, adusque competentes annos, emanci-
, pationemque Serenissimæ Principis, salvis juribus Celsissimi Principis Su-
, premi M. D. L. Cancellarij, nominatim salvâ cautione in castro Varsa-
, viensi Celsissimi Principis Boguslai Radziwil, Præfecti stabuli M. D. L.
, quæ omnia in integro, ad annos emancipationis, Serenissimæ huic Princi-
, pi conservamus simulque pro securitate publica munitionem fortalitiorū,
, institutionem præsidiarij militis, juramento Reip. obstricti, Celsissimo Prin-
, cipi Generali armorum Præfecto cōmittimus. In casum autem (quòd DE-
, us avertat) mortis Serenissimæ Principis, plenum ius disponendi de bo-
, nis hisce, toti Reipub. reservamus. Hic etiam obligamus Celsissimum Prin-
, cipem Supremum M. D. L. Cancellarium, ut secundùm fundos antiquos,
, multaque obliterata decreta Ecclesiæ, Parochiæ Slucensis, satisfactio-
, nem provideat.

SUMMÆ THESAURO MENSÆ S. R. M. DEBITÆ.

QUandoquidē thesaurus S. R. M. id sibi per Berent Leyman servitorē ejusdem prætendit, quòd Illust. Paulus Benedictus Sapieha, præteritus Thesaurarius M. D. L, sub favore Officij Thesaurarij, neo-
, erectis telonijs Reip. per arendam, præfato Leymano traditis pro certa
, summa, antiquis verò telonijs in suam susceptis protectionem, non tan-
, tùm notabilem summam in parata pecunia à Leyman acceperit, sed,
, quod majus est, procedendo malâ fide, omnes proventus thesauro S. R.
, M. secundùm contractum debitos, tam è telonijs Reip. quàm è telo-
, nijs antiquis S. R. M, in proprium emolumentum perceperit, qui pro-
, ventus in computum collati summam trecentorum & aliquot decem mil-
, lium florenorum attingunt; Idcirco nos animadvertentes tantum de-
, trimentum, & damnificationem thesauri S. R. M. tanquam in causa fi-
, sci moram non patiente, compendiosè procedendo, possessionem Czere-
, ię, sitam in Districtu Orsensi cum omnibus attinentijs, jure hypothe-
, cariô ad Thesaurum S.R.M. in præfata summa per speciales Cōmissari-
, os, à Celsissimo Principe Generali armorum Præfecto transmissos specifi-
, cata, occupandi, & de occupata, reali usurpatione, reditum ad propor-
, tionem provisionis de dicta summa, exigere, authoritate præsentis con-
, ventus permittimus, usq; ad restitutionem & exsolutionem ipsius capi-
, talis summæ per alios Creditores vel per quemcunq; ex indigenis M. D.

A.C. 1700, L. faciendam. Quoniam verò bona hæc valore suo superant prædictam
, summam trecentorum millium florenorum, igitur conjungimus summas
, & prætensiones Illustrissimorum, Perill. DD. Kociel Castellani Trocen-
, sis, Pociejorum, Oginsciorum, Wołowicz Vexilliferi Mscislaviensis, Rey-
, meri judicis terrestris Trocensis, alterius item Reymeri Tribuni Wilko-
, miriensis, Okolski Succamerarij Trocensis, Łukomski judicis terrestris
, Vitebscensis, & aliorum, inter quos ijdem Perillustres DD. Cõmissarij, à
, Celsissimo Principe deputati, prævijs probationibus, & revisis documen-
, tis, juxta propositionem prætensionis, subditos unà cum pagis distribu-
, ent. In quantum autem summæ & prætensiones, valorem horum exce-
, derent bonorum, protunc ad alia bona prætendentes dirigent: & hanc
, commissionem potestate præsentis Conventûs nostri in integro appro-
, bamus.

ORDINATIO POSTÆ M. D. L.

Agnoscentes nos, quòd posta publica sit anima status publici, cujus securitas & punctualitas omnimoda esse debet, & quod hactenus per interceptionem & detentionem literarum pro libitu ab Illustrissimis
, Sapiehis violabatur, & absque ulio ordine, non tantùm non proficua, sed
, & onerosa toti Magno Ducati Litvaniæ fuerit, idcirco translatam à Jo-
, anne Schröter, ad usque dispositionem Reipublicæ, authoritate conven-
, tus nostri, committimus Illustrissimo Domino Castellano Trocensi, ut hic
, præsentato Sacræ Regiæ Majestati, subjecto capaci pro postæ præfe-
, ctura, omni meliore ordine & securitate, eidem providere dignetur. Si-
, mulque conformando nos antiquis decretis, & constitutionibus, tam pro
, posta, tributa cursoribus consveta, quàm etiam pro ordinatione & neces-
, sitate artileriæ Magni Ducatûs Litvaniæ simplam quartam è possessioni-
, bus ab antiquo tempore his oneribus subjectis, constituimus, utque hæc
, tributa ad Commissarios, à Celsissimo Principe Generali armorum Præfe-
, cto destinatos, in tempore consveto deferantur, decernimus.

APPROBATIO LAUDI GENERALIS

Volentes omnia in tuitionem coæquationis sancita Magni Ducatûs Litvaniæ firmiter manutenere, laudum Generale, sub Pozevicijs, à Palatinatibus omnibus & Districtibus Magni Ducatûs Litvaniæ u-
, nanimiter constitutum, atque acceptatum in omnibus punctis authorita-
, te præsentis conventûs, approbamus, illudque pro lege perpetua decla-
, ramus, moderando rigorem adversus Palatinatum Polocensem, quem pro
, heroica, in hoc conflictu resolutione, pristino prærogativæ gradui resti-
, tuimus.

IMMUNITAS BONORUM SPIRITUALIUM ET TERRESTRIUM MAGNI DUCATUS LITVANIÆ

Procedendo juxta nostrorum Antecessorum laudabile exemplum, immunitateque sacrariorum divinorum, pro primo fine præsentium consiliorum suscepta ad Majorem DEI Gloriam, Catholicæque fidei in-
, crementum, bona spiritualia totius status Ecclesiastici Magni Ducatûs
, Litvaniæ, tam à Serenissimis Regibus Poloniæ, Magnis Ducibus Litvaniæ
, quàm ab alijs pijs fundatoribus aucta, quæ adhuc dum ante unionē M.D L.
, cum Regno Poloniæ, in prima orthodoxæ fidei plantatione, specialibus
, privilegijs eorundem Serenissimorum Ducum Magni Ducatûs Litvaniæ
, pro eo tempore Dominorum hæreditariorum, nominatim Vladislai Ja-
, gielonis, ab omnibus oneribus, tanquam semel DEO consecrata, in per-
, petuum exempta, amplisque præmunita fuerunt libertatibus, nos quoque
exem-

, exempla volumus: quibus licentijs & libertatibus, etiam bona terrestria nobilium, ab ijsdem Principibus, pro militari in Patria servitio, equestri statui donata, gaudebant. Igitur inhærendo specificatis privilegijs, ante & post unionem, a Serenissimis Regibus Poloniæ, & Magnis Ducibus Litvaniæ concessis & in posterum, per constitutionem comitialem & reassumptionem eorundem, nominatim per constitutionem comitiorum immediatè præteritorum roboratis, bona ad Episcopatum Smolenscensem, atque ad præposituram Trocensem pertinentia præcipuè Bendzielz, in Palatinatu Brestensi locatum, sine ulla distinctione naturæ & conditionis, unâ prærogativâ, & communi æqualitate, in juribus, licentijs, & libertatibus nobilium, uniformiter cum bonis terrestribus nobilium gaudere volumus, & perpetuis temporibus æqualia, & indivisibilia hæc bona secum conjungimus, conservando, ea inviolabiliter penes jura, privilegia, & libertates terrestres, atque Ecclesiasticas sibi, competentes, secundùm quas, ut bona tam Ecclesiastica, nominatim Diœcesis Vilnensis, quàm etiam terrestria ab hybernis, consistentijs commeatibus, omnibusque oneribus militaribus, in perpetuum sint libera authoritate præsentis conventus statuimus, cavendo specialiter, quòd liberè concessum è bonis spiritualibus subsidium charitativum sub titulo hybernæ, in sublevationem præteriti belli adversus Turcam, pro hac sola vice adversus hostem Christianitatis, in exemplum præjudicatum, trahi minimè debeat, consequenter prædictis juribus derogare nequit, quæ in suo robore & executione inviolabili volentes manutenere, hujusmodi hominem, quicunque illa auderet, quocunque titulo, & prætextu violare, prætendendo sibi extraditionem hybernarum, seu etiam potestatem quamcunque super bona spiritualia, & terrestria nobilium, juxta constitutiones comitiales, pro infami & juxta jura spiritualia pro avulso, & excommunicato ab universitate Ecclesiæ, ipsô factô, vigore bullæ cœnæ Domini nos habituros, contraque eum tanquam communem legum eversorem, nos concurrecturos declaramus. A.C.1700

APOCHÆ ILLUSTRISSIMIS DD. CASTELLANO TROCENSI ET CAPITANEO SAMOGITIÆ CUM SPECIALI GRATITUDINE A PALATINATIBUS ET DISTRICTIBUS M. D. L. DATÆ.

Quandoquidem Illustrissimus Dominus Michaël Kociel Castellanus Trocensis Markoviensis Skirstmonensis &c: Capitaneus, adhuc dum anno 1698. tempore exauctorationis exercitus M. D. L. respectu declaratarum eidem exercitui, in vim meritorum pro exolutione per tractatum quatuor partium creditarum, pariter in annuam solutionem, & in Equestrem ordinem M. D. Litv. necdum plenè exauctioratum, inque erectionem per annuum contractum, extraditionem, assignationem ad Perillustres Commissarios & exactores proventuum M. D. Litvaniæ. Pariter quia Illustrissimus D. de Kozielsk Oginski Generalis Ducatûs Samogitiæ, Triensis Mjcibovienšis Capitaneus, pro roboranda Majestate Serenissimi Regis pro jure coæquationis, pro exauctoratione exercitus M. D. Litvaniæ proq; confirmanda omnimoda libertate nostra, congregando gregarias cohortes, & detinendo Provincialem expeditum militem, pro ulteriori servitio, post expirationem temporis à Republica M. D. L. determi-

 nati

A.C.1700 nati, in obsequium ejusdem Republicæ è varijs proventibus M. D. L. sustentandi, ut v. g. è vectigali à potu & summis, ex hybernis & telonijs M. D. L. atq; ex alijs tributis extraordinarijs, item è fumarijs, per privata lauda in Palatinatibus & Districtibus, præsertim in Ducatu Samogitiæ constitutis, distributionem fecit per assignationes suas: quibus distributionibus, & assignationibus ex æquo, non secus, ac Illustrissimus Dominus Castellanus Trocensis, in præsenti conventu, coram destinatis à nobis Commissarijs, nimirum coram Perillustri Domino Marciano Oginski Ensifero M. D. Litv. Casimiro Zaranek Vexillifero Samogitiæ, Marciano Wolowicz Vexillifero Mscislaviensi, Boguslao Oginski, Mareschalco Caunensi, Capitaneo Dorsdensi exactam, plenariamq; dedit liquidationem, cui omnes assignationes exactè correspondebant. Quia etiam Illustrissimus Dominus Capitaneus Samogitiæ, coram expositis Perillustribus Commissarijs sub assessore & Collegis scilicet coram Illustribus Dominis Christophoro Zawisza Capitaneo Minscensi, Slizen Scriba terrestri Oszmianensi, & Basilio Kurkowski Dapifero Upicensi, ex omnibus summis & distributis perceptis, perq; assignationes variè partitis, ab anno 1697. usq; ad datam hanc Apocham, perfectam è perceptis, expensis fecit calculationem; Igitur Illustrissimis prædictis, & successoribus eorum, super omnibus præfatis summis, non reperientes vel minimam apud eosdem remanentiam, in perpetuum de pleno Apocham damus, non reservando nobis vel minimum salvum prætextum. Ducti hic insuper respectu tam magni fortunarum substantiæ propriæ, unà cum vitæ discrimine, dispendii Illustrissimi Domini Capitanei Samogitiæ, centum millia, in paratis de Thesauro Reipublicæ iis destinamus, obligationesq; ad interesse Thesauri pertinentes, respectu teloniorum ab Illustrissimo Domino Kociel Castellano Trocensi, Illustrissimo Thesaurario præterito datas, jamq; post exolutionem perfectamq; satisfactionem iniquè ad solam vexam detentas, potestate præsentis nostri conventus cassamus: Utq; Perillustris Dominus Michaël Koszczyc Scriba terrestris Vilnensis, hasce obligationes suis concreditas manibus, ex nunc Illustrissimo Castellano Trocensi restituat, mandamus. Quem Perillustrem Dominum Scribam terrestrem successoresq; eius penes jus & possessionem bonorum Dziedzin dictorum in Palatinatu Polocensi locatorum, jure hypothecariô ab Illustrissimo Casimiro Sapieha, præterito M. D. Lit. Palatino Vilnensi, & Duce M. D. Lituaniæ sibi traditorum relinquimus.

ADHÆRENTES PARTIS ADVERSÆ.

Perpendentes nos penitus, quomodo quidam Magnatum in Palatinatibus & Districtibus quantumvis perpauci, propter vilem questum, & ob quædam privata, nocivâ rescissione à nobis alienati, penitusque avitæ in Polonia virtutis, & nobilis obligationis, publicæ integritatis tuendæ obliti, universum statum M. D. Litvaniæ in evidens periculum intestini belli adducere tragicumque ultimæ perditionis

,nis nostræ spectaculum, orbi proponere voluerint, procedendo ad ini- *A.C.*1700
,quas factiones, violentias, incursiones, & ad alias exorbitantias, cujus-
,modi adhærentes omnes, speciali regestro, à Palatinatibus & Districti-
,bus notatos, nobisq; porrectos juxta jura divina, ipsiusque naturæ, ne
,universi propter denas & aliquot improbas personas intereamus; pro
,hostibus infamibꝰ, & invindicabilibus capitibus declaramus, bonaq; eo-
,rum confiscamus, in quantum à publicatione hujus constitutionis no-
,stræ, post binas hebdomadas in tribunali Magni Ducatûs Litvaniæ aut
,in adjacente castro, coram actis authenticis, juramentum his verbis
,non deposuerint.

Ego N. juro Omnipotenti DEO, uni in Trinitate, quòd constitutionem generalem Palatinatuum & Districtuum M. Duc. Litvaniæ, in conventu universali sub Olkiniki factam, non secus ac legem perpetuam, & inviolabilem æstimabo, & habebo, illamq; quo ad omnia puncta, & Paragraphos, in executionem deducam: non attentando per me ipsum, nec per subordinatas personas quidquam contrarium, aut ullas factiones in comitiis aut comitiolis struendo. Et insuper cum domo Sapiehana, nullam, seu apertam, seu occultam habebo correspondentiam, in nulloq; eidem seu ipse seu per familiares meos opitulabor. Sic me DEus adjuvet & sacra ejus Passio.

,, Post quod juramentum quemadmodum eos qui liberè ad nos præ-
,vio juramento accesserunt, ita & hos qui intra spatium temporis desi-
,gnati, id ipsum præstabunt, ubi se pacificè gesserint nullasq; factiones
,in Palatinatibus & Districtibus struxerint, è prædicto rigore pœnarum,
,in perpetuum liberamus, aliàs contra secus faventes prædictas pœnas,
,absq; ulla dilatione in executionem nos deducturos spondemus.

,, Non intelligimus tamen, hic ullos adhærentes, qui ob apertos do-
,los, & machinationes contra Rempublicam, per lauda privata, à Pala-
,tinatibus & Districtibus M. D. Litvaniæ nominatim sunt condemnati.
,Quæ lauda in toto, præcipuè ratione pœnarum adversus eos, qui huic
,communi motui non interfuerunt, & adversus Tartaros, communi præ-
,sentis conventûs nostri consensu, confirmamus, illaq; ad executionem
,deduci concedimus, includentes hic ultimum laudum hîc sub Janiszeis
,constitutum, quod, ut in suo robore & executione maneat decernimus.

PRÆMUNITIO INJURIATORUM, ET PRÆTENSIONIS PALATINATUUM & DISTRICTUUM M. D. L.

SI omnes Injuriæ, atq; prætensiones quas Indigenæ M. D. Litvaniæ
ex omnibus Palatinatibus & Districtibus, adversus Illustrissimos Sa-
piehas eorumq; adhærentes, præsenti conventui nostro in distinctis
,folijs, cum propriæ manus subscriptione porrexerunt, specificè descri-
,bi deberent, justum illas volumen capere non posset. Idcirco quantum-
,vis in hac constitutione nostra non sint expressæ, attamen declarando
,eas pro expressis, prædictas injurias & prætensiones omnes, adversus
,quas needum decreta ultimæ instantiæ processerunt, ad generale Tri-
,bunal M. D. Litvaniæ juxta tenorem supra expressum, pro forti execu-
,tione relegamus. Contra quas injurias verò, & prætensiones, decreta
,sunt facta, vel si quendam per vim expulerunt, ex nunc executio-
,nem & reinductionem ejusdem per centuriones terrestres, motâ no-

 bilitate

A.C.1700. bilitate decernimus nominatim Perillustribus Dominis Marciano Ensifero M. D. Litvaniæ & Boguslao Marelchalco Caunensi, Capitaneo Dorsnensi, possessionem Strawienniki, in Palatinatu Trocensi sitam, tanquam propriam, & hæreditariam eorum cum omnibus attinentijs per adjudicationem laudi Decreti terrestris, sat luculenti, sicuti & Perillustri Domino Mniszek Capitaneo Sanocensi, possessionem Choroszcza, Perillustri Domino Oborski Capitaneo Norbovienli, fortalitium Copyz latifundio, & Perillustribus Dominis Domaslawskijs possessiones Dokudow, & Sielec, in districtu Lidensi sitas, è quibus per potentiam recenter, & iniquè sunt expulsi, ex nunc occupandas modo prædicto concedimus, simulq; jure, cum legitima possessione Perillustris & Reverendissimi Domini Constantini Stanislai Scholastici Vilnensis, super Lukiszkosz sub Vilna locatos, à nobilibus Cinacijs, accepto in perpetuum à nobis confirmato, obligationes in thesauri interesse à defuncto Cinak, Prætore Vilnensi piæ memoriæ Perillustri Domino Skoroboaty Thesaurario M. D. L. traditas, & inposterum iniquè detentas, processu juridico, & mandato extradito, cassamus, & pro perpetuis temporibus annihilamus.

TRIBUNAL GENERALE M. D. L.

Siquidem Præsens Tribunal Minscense, favendo hâc in parte omnibus Palatinatibus & Districtibus M. D. Litvaniæ in communẽ motum, per universalia Serenissimi Regis Domini nostri clementissimi congregatis, limitatum est ad 13tiam Novembris, ob quem terminum, non poterit excludere de futuri Tribunalis Vilnensis principio, hebdomadas 20, Minsci novellâ constitutione assignatas; Idcirco ut apud indigenas M. D. Litvaniæ hæc novitas hactenus nondum practicata, simultaneum scilicet judicium, duorum Tribunalium M. D. Litvaniæ, quæstiones & dubietates quasdam non generet, volentes etiam primâ vice per legem immediatè præteritorum comitiorum, ad executionem deducere authoritatem præsentis conventûs, concedimus Magnificis Dominis præsentibus Deputatis, excludere Minsci hebdomadas septem, non pridem, constitutione prædictorum comitiorum remissô regestrô attributas, etiam sub tempus cadentiæ Tribunalis Vilnensis: hôc præcautô, ut per hoc tempus super nullis alijs regestris & legibus judicia instituant, præterquam super his, quæ Vilnâ Minscum in remissionem relegata sunt, aut etiam, quæ in regestro inhibitorio coincident, idq; in fundamento legis de securitate judiciorum Tribunalitiorum, & Dominorum judicum venientium & redeuntium: Quòd verò quidam Magnifici Domini deputati Tribunalis præsentis in favorem adversæ partis, non tantùm prædictam limitationem ex voto universali M. D. Litv. necessariam impediverint, sed etiam defacto jam post limitationem per Celsissimum Principem Supremum M. D. Litv. Cancellarium per vim eligere novum directorem, & judicia tribunalitia continuare attentârint: igitur hos deputatos n. 9, scilicet Perillustrem D. Tyzenhaus Capitaneũ Intunensem, Perillustrem D. Kaminski Tribunum Oszmianensem, Illustrẽ D. Danilewicz Succamerarium Oszmianensem, M. D. Eperiasz, M. D. Prosora, M. D. Wołowski, M. D. Strawinski, M. D. Rudomina, M. D. Biszping, ab activitate judiciali & functione Deputatorum, in præsenti Tribunali usque ad terminum ejusdem excludimus, & ut sub pœnis contra adhærentes, descriptis considere, in illo non præsumant decernimus, volentes insuper in futurum authoritate, & omnimodâ securitate Tribunal

Magni

, Magni Ducatûs Litvaniæ præmunire, varijsque inconvenientijs, quæ huc- A.C.1700
, usque contigerunt, occurrere, sicut peditatum, sub Buzewicijs per laudũ
, Generale erectum, sub præfectura M. D. Jacobi Kijanowski, usque ad
, ejus vitæ tempora conservamus, sic ut ab hinc Palatinatûs Vilnensis offi-
, cium, simul cum clava non jungatur, potestate præsentis Conventus no-
, stri, constituimus, obligantes MM. DD. Legatos Terrestres, ut in comi-
, tijs immediatè secuturis, â constitutione hac, repetendo simul vacantias,
, unanimiter non recedant.

SUBLATIO ACTORUM TRIBUNALIS ÆRARII M. D. L.

Quandoquidem Constitutio de Tribunali ærarij M. D. L. in comitijs immediatè præteritis, sine consensu omnium ordinum, subreptitiè jam post comitia quæsitis artibus adversæ partis, in volumen le-
, gum illata est; Idcirco, salvâ, per omnia, authoritate constitutionũ, Præ-
, dictorum Comitiorum, quo ad alia puncta. hocce Tribunal ærarij cum
, omnibus attentatis, & effectibus id est cum Decretis, & actis omnibus au-
, thoritate præsentis Conventûs nostri tollimus, & cassamus in perpetua
, tempora, declarando, quòd hæc Decreta, sive ex serijs partium controver-
, sijs, sive in contumaciam lata, tam personis, quàm etiam bonis, iniquè ju-
, dicatorum, minimè nocere debeant.

ARTILERIA MAGNI DUCATUS LITVANIÆ

Conformantes nos privilegio Sacræ Regiæ Majestatis, Perillustri Domino Mniszko Capitaneo Sanocensi pro Generalatu Artileriæ Magni Ducatûs Litvaniæ per prius concesso, contra quod, defunctus
, Illustrissimus Dominus Michaël Sapieha stabuli Præfectus Magni Duca-
, tûs Litvaniæ per vim, ministerium prædicti Generalatûs usurpavit, po-
, testate præsentis conventus nostri, Perillustrem Dominum Capitaneum
, Sanocensem juxta privilegium Serenissimi Regis Domini Nostri Clemen-
, tissimi in Generalatu Artileriæ Magni Ducatûs Litvaniæ conservamus &
, bona omnia, antiquitus ad artileriam pertinentia, exnunc in possessio-
, nem suam trahere eidem concedimus.

AMNESTIA

Roborando, omni meliori modo, præsentes Generales constitutiones nostras, quidquid in præterita confusione, & tractu communis motûs, simplicis injuriæ, cuicunque fieri potuit, omnes hasce diffidenti-
, as, inimicitias, offensasque hinc emergentes, ad invicem nobismet condo-
, nantes, perpetuâ oblivione sepelimus, deque pace, securitateque commu-
, ni, omnibus cautelam damus, exceptis causis criminalibus, violentijs,
, incursionibus, alijsque excessibus, super quibus omnibus, cuique injuriato
, liberam litis prosecutionem, ubi de jure competierit, relinquimus.

RESTITUTIO JOANNIS SZREYTER AD PRISTINUM STATUM.

Toti siquidem notum est nationi Magni Ducatûs Litvaniæ, quòd Joannes Szreyter non deducta origine nobilitatis, indigenatuque suo, in constitutiones Poloniæ, subreptitiè, sine scitu & consensu om-
, nium ordinum, inscripto, contra protestationem authenticam tam mul-
, torum Litvaniæ Legatorum, atque Deputatorum, ad conscribendas con-
, stitutiones destinatorum ausus sit, & præsumpserit prærogativam, statũ,
hono-

A.C.1700. , honoremque nobilium sibi arrogare, quodque majus est, non abjuratâ hæresi, & non præstitô super fidelitate juramentô, secundùm præscriptum , legum; imò per contemptum & abusum juris communis, non modò bona nobilia, jure terrestri colligere, verùm & officium thesaurariatus , Magni Ducatûs Litvaniæ, statui nobilium competens, sibi arrogare attentaverit, cohorte in obsequium Reipublicæ, proprio sumptu juxta dispositionem legis, non erecta, sed magnis summis inconvenienter, intuitu , quorundam meritorum, è thesauro Magni Ducatûs Litvaniæ, in personam suam aggregatis; idcirco nos potestate præsentis conventus nostri, , occurrendo huic, ut nullus per crimina & fraudes ad statum atque fortunas deveniat nobilium, propter prædictas causas, legitimasque patentes, Joannem Szreyter, ejusque posteros ad primævum reimponimus statum, removendo eum in perpetua tempora, à thesaurariatu Magni Ducatûs Litvaniæ, atque à prærogativa & honore nobilitatis. Bona autem , jure terrestri iniquè ab eo collecta, omnia in genere, juri caduco obnoxia, , atque subjecta declaramus, committendo ea dispositioni Serenissimi Regis Domini Nostri Clementissimi, totique Reipublicæ: exceptô prædiô, , Poplawie dicto, in districtu Grodnensi locato, quod cum omnibus attinentijs & attingentijs cumque pago Dublanami Bonifratellis Vilnensibus , in vulneratorum, in præsenti occasione, ac imposterum, sustentationem è statu equestri infirmorum, in perpetuum cedimus, donamus atque , legamus; tradendo ex nunc eadem bona in realem eorum possessionem. , In ijs tamen bonis, quæ jure Hypothecariô Joannes Szreyter in certis , summis possidebat, illum ipsum, successoresque ejusdem in pacifica relinquimus possessione, salvis prætensionibus creditorum & consangvineorum. Hic etiam excipimus prædium Goycieniszki, in quo summam in , quantitate mille aureorum pro candelabris argenteis ad Sacellum Sancti Casimiri Patroni regni Poloniæ, & Magni Ducatûs Litvaniæ per , cujus intercessionem victoriam præsentem de inimicis nostris reportavimus, ordinamus, donamus, atque leganius, tradendo in realem possessionem prædium hocce Goycieniszki, Præposito Sacelli præfati, usque ad , restitutionem summæ millenorum aureorum ab actoribus competentibus, , conservandoque in integro Ecclesiam Acatholicam, in eodem prædio, speciali sitam loco, juxta confœderationem, super libero exercitio Religionis, , quam confœderationem, respectivè ad Ecclesias Acatholicas in Magno , Ducatu Litvaniæ atque dissidentes, in suo robore relinquere volumus.

GRATITUDO PERILLUSTRI DOMINO CHRISTOPHORO DESZPOTO ZENOWICZ MARESCHALCO OSZMIANENSI.

Ducti respectu speciali meritorum Perillustris Domini Deszpot Zenowicz Mareschalci Oszmianensis, qui cum discrimine vitæ, & dispendio propriarum fortunarum, non tantùm integritatem legum , libertatisque Patriæ semper præmuniebat, sed etiam singulari zelo, & , laudabili exemplo, coæquationem jurium in comitijs, comitiolis, & in , communi motu sustentabat: in vim gratitudinis summam triginta millium florenorum in præfecturam sylvarum Vilnensem authoritate præsentis conventûs inferimus, declarando, quòd post sera fata ejusdem Perillustris, ante restitutionem in toto prædictæ summæ successoribus, nullus in apprehensionem prædictæ præfecturæ venire debeat.

ASSI-

ASSIGNATIO RESIDENTIS AD AULAM SERENISSIMI REGIS.

Perspectam habentes integram fidem, & singularem diligentiam Perillustris & Reverendissimi Domini Christophori Białozor Canonici Vilnensis, Sacræ Regiæ Majestatis Secretarij, in conservando & promovendo interesse Magni Ducatûs Litvaniæ apud Majestatem Serenissimi Regis, eundem ipsum Perillustrem Dominum pro ulteriori residentia ad aulam Serenissimi Regis, Domini Nostri Clementissimi ordinamus: assignando pro expensis, mille imperiales in specie, qui per assignationem Celsissimi Principis, Generalis armorum Præfecti Magni Ducatûs Litvaniæ, è thesauro Magni Ducatûs Litvaniæ, quàm primùm exsolvi debebunt.

RECOMPENSATIO OCCISORUM, VULNERATORUM, EORUMQUE QUI NOTABILE DAMNUM SUNT PASSI IN COMFLICTU SUB OSZMIANA ET OLKINIKI.

Pro æterna & nunquam obliteranda in nostris, Successorumque nostrorum cordibus, perpetuæ gloriæ memoria, Nobiles fratres nostros, qui gloriosè & imperterritè in Martio campo pro defensione legum, libertatisque Patriæ stando, vitam & sangvinem profuderunt, in præsenti Generali constitutione nostra adnotamus, simulque in vim justæ gratitudinis, bona, Iwicz & Mikołajow nuncupata in districtu Oszmianensi locata, cum omnibus attinentijs & attingentijs, potestate præsentis Conventûs nostri, unanimique consensu in perpetua tempora jure terrestri illis conferimus, designando Commissarios Illustrissimum & Reverendissimum Dominum Joannem Zgirski Episcopum Martyriensem, Suffraganeum Vilnensem, Supremum Secretarium Magni Ducatûs Litvaniæ, & Magnificum Dominum Danielem Ordynka Excubitorem Smolenscensem, ut bona hæc, tam occisorum successoribus, quàm etiam vulneratis, proportione ducta dividant, salvis juribus Ecclesiarum & antiquiorum fundorum, ibidem existentium.

SPECIFICATIO OCCISORUM ET VULNERATORUM.

E Districtu Oszmianensi Magnificus Dominus Kocieł Centurio, Magnificus Dominus Sliżen Præfectus Venationis Oszmianensis, Magnificus Dominus Jastrzembski, Magnificus Dominus Michael Swirski, Magnificus Dominus Stanislaus Wązowicz occisi. Magnificus Dominus Ludovicus Chominski, electus protunc in Vexilliferum Oszmianensem, Magnificus Dominus Nicolaus Sulistrowski, Magnificus Dominus Josephus Herman, M. D. Christophorus Chojecki, M. D. Stephanus Skirmont, M. D. Thomas Jurewicz, M. D. Mathias Bieduński, M. Dominus Constantinus Czyż, quidam hastis transfixi, quidam ferrô & sclopis vulnerati. E Districtu Lidensi M.D. Dowgiałło, M.D. Bernatowicz, M.D. Michaël Łazowski occisi. M.D. Dominicus Dzieżyć, M.D. Joannes Kozycz, M.D. Hieronymus Adamowicz, M.D. Adamus Niciecki, quidam hastis transfixi, alij ferrô & sclopis vulnerati. E Palatinatu Minscensi M.D. Christophorus Walicki, Capitaneus Bochnoviensis, M.D. Korzeniewski sclopis vulnerati, & turmalium equitum tres, M. D. Tyszkiewicz, Capitaneus Strzałkowiensis, M.D. Chrapowicki, M.D. Telszewski occisi. E Ducatu Samogitiæ M.D. Lignicki occisus, M.D. Wynkler, M.D.

Dłuski,

A.C.1700 , Dłuski, M.D. Przyjałgowski, M.D. Okurowski, M.D. Pietrowicz Præfectus Venationum Samogitiæ, periculosè vulneratu sclopisque tacti. E Palatinatu Polocensi, M.D. Darewski Thesaurarius Polocensis, Magnificus Dominus Lewaszkiewicz, Magnificus Dominus Zwieczorowski, Magnificus Dominus Tomkowicz, Magnificus Dominus Straszewski, Magnificus D. Ciunowski, M. D. Bohusz, M.D. Lewaka, M. D. Soroka, M.D. Kozłowski, M.D. Josephus Strzez, M.D. Gumowski, M.D. Jaczyt, M.D. Huda, M.D. Połupięta, M.D. Pohoski, M. D. Nicolaus Korsak, M. D. Ryszkiewicz, M.D. Casimirus Korsak, M.D. Vincentius Smolinski, & M.D. Drozdowicz, qui turmam habuit Collegij Polocensis, occisi, M.D. Christophorus Strancewicz, M. D. Epimach, M. D. Bohdanowicz, M. D. Biedrzycki, M. D. Tropczynski, M. D. Kowalewski, M. D. Wysocki, M.D. Lazowski, M. D. Jeżdziało, M. D. Czarkowski, M. D. Gurski, M. Dominus Laurynowicz, M.D. Makiewicz, M.D. Stankiewicz, M. D. Adamus Reut, M. D. Lisowski, M.D. Basilius Huszcza, M. D. Boreyko, M. D. Georgius Koszka, M. Dominus Jacobus Huszcza, M D. Koscik, M. D. Spiridowicz, Magnificus Dominus Kukiel, Magnificus Dominus Serafinowicz, M. D. Petrus Ciapinski, M. D. Jacny, M. D. Michaël Sołtan, M. D. Michaël Monsidowicz, M. D. Rusiecki, M. D. Thomas Chwiecinski, Magnificus Dominus Petrus Kozyrski, M. D. Theodorus Hrosnowski, M. D. Michaël Okołow, M. D. Samwiło, & supra denos è turmali cohorte, quidam hastis, alij ferrô & sclopis vulnerati. E Palatinatu Witepscensi, Magnificus Dominus Mathias Ostrowicki, Magnificus Dominus Froncewicz, M. D. Georgius Ancuta, M.D. Gurski, M. Dominus Osipowicz, M. D. Skłotowski occisi, M.D. Sawicki, M. D. Siemianowicz, M. D. Gregorius Podbereski, M. D. Adamus Szkornia, cum aliquot supra donos è turmali cohorte, quidam hastis transfixi, alij ferrô, & sclopis lethaliter vulnerati. E Palatinatu Mścislaviensi, M. D. Martinp Poniatowski, Scriba Castrensis, M.D. Georgius Muswic, M. D. Turfay, M. D. Ziekilański Thesaurarius Wytepscensis, M D. Korytko occisi, Magnificus D. Adamus Kocieł, M.D. Parczewski, M D. Szukalski, M. D. Gorski, M.D. Pawłowski, lethaliter ferrô & sclopis vulnerati insuper 5. turmalium occisi, alij ferrò atque sclopis vulnera i. E Districtu Orsensi, M. D Felicianus Swinarski occisus, alijque multi; tam ex hoc districtu, quàm etiam ex alijs Palatinatibus & Districtibus, Magni Ducatûs Litvaniæ, occisi & vulnerati, qui, licet propter abscessionem festinam regestra suorum non dederint, & in constitutione hac Generali, non sint expressi, attamen pro expressis haberi debent, prævià probatione coram superiùs nominatis Magnificis Dominis Commissarijs, quorum universa acta decreta, unà cum præsenti commissione, in perpetuum, authoritate præsentis Conventûs confirmamus.

SECURITAS EXECUTIONIS SANCITORUM.

CUi constitutioni generali omnibusq; articulis in illa expressis, universi unanimiter honore, fide & juramento, simul confœderati usq; ad profusionem vitæ & sangvinis adhæsuros nos appromittimus obligandoq; nos, securitatem & executionem ejus, omni ope atque conatu, conservaturos, quemadmodum probos, & amantes jura, libertatemq; patriæ, nobiles decet equites; authoritate præsentis conventus nostri, Cellissimum Principem Carolum Radziwilium, supremum M. D. Litvaniæ Cancellarium, cujus semper singularem in propugnatione legum, libertatisq; Patriæ, agnovimus zelum, ut pro munere offi-

cij

„cij sui, constitutionis hujus (quam pro lege perpetua & inviolabili ha- A. C. 1700
„bere volumus) ubi ejus originale typis mandatum fuerit, inq; archivo
„M. D. L. depositum, exemplaria manu suâ subscripta magnoque sigillo
„M. D. L. ad fidem majorem faciendam corroborata, omnibus Palatina-
„tibus Districtibusq; communicet, communia faciendo, omnia generalia
„subsellia, officiaq; terrestria, atq; Castrensia, ut constitutionem hanc
„nostram, pro perpetua & nunquam violabili lege habentes, in codices
„inscribere, omnibus simul, & singulis seorsim, eam publicando atq; pro-
„mulgando, notitiæ celeriq; executioni reddere, secundum munus obli-
„gationemq, suam minime negligant. Quod si verò quispiam talis inve-
„niretur cujuscunque demum statûs & dignitatis homo foret, qui quali-
„cunq; prætextu & modo, communi huic constitutioni nostræ seu omni
„simulq; sumptæ, seu sigillatim, cuicunq; adversari audeat, aut vim in-
„ferendo statibus M. D. Litvaniæ populum sive extraneum, sive dome-
„sticum colligere, Equitatumque aliquem congregare, aut rebellionem fa-
„cere præsumat, & quicunque incola M. D. Litvaniæ in eum finem quid-
„quam venderet, aut ab hujusmodi quidquam acceptaret, & in re qua-
„cunque tali sive publicè, sive privatim opitularetur, interturbando, aut
„violando, communem hanc nostram constitutionem, adversus hujus-
„modi, omnes communi motu, factâ extraditione universalium, per Ge-
„neralem armorum Præfectum tanquam adversus hostem Patriæ, nos as-
„surrecturos spondemus, roborantes omnia lauda atque statuta in Pala-
„tinatibus & Districtibus, adversus adhærentes, atque fautores adversæ
„partis ordinata, quæ omnia ut singularem sortiantur, executionem,
„Legati terrestres, in præsenti conventu nostro pro Comitijs, immedia-
„tè futuris concorditer electi, uniformi zelo, coram omnibus statibus
„Reipublicæ, ea promovebunt, non patientes in ullum dubium aut dis-
„quisitionem revocari præsentem constitutionem nostram, tanquam per-
„petuam & nunquam violabilem legem, quam sigillis nostris præmuni-
„entes, manu nos propriâ subscribimus. Actum Olkinikis die 24ta Nov.

„Michaël Korybuth Princeps Wiszniowiecki Generalis in Palatinatib9, Districtibus & Exercitu M. D. L. armorum Præfectus, Glinianensis, Wil-kowisiensis &c. Capitaneus, Constantinus Casimirus Brzostowski Episco-pus Vilnensis, Eustachius Kotowicz Episcopus Smolenscensis, Michaël Ca-simirus Kociel Castellanus Trocensis Capitaneus Msciślaviensis, Gregori-us Antonius Oginski Generalis Capitaneus Ducatûs Samogitiæ, Domi-nicus Michaël Słuszka, Palatinus Polocensis Capitaneus Borysensis, Ste-phanus Tyzenhaus Palatinus Novogrodensis, Michaël Doumont Siesicki, Palatinus Msciślaviensis, Michaël Casimirus Pac Castellanus Polocensis Ca-pitaneus Vasilkoviensis, Casimirus Pociey Castellanus Vitebscensis, Carol9 Stanislao Princeps Radziwił Suprem9 Cancellario M. D. L. Janussius Kory-buth Princeps Wiszniowiecki Mareschalc9 Curiæ M. D L. Pinscensis Capita-ne9 S. R. M. Colonell9, Joannes Nicolaus Zgirski Episcop9 Martyriensis Su-prem9 Secret. M D. L. Joannes Vladislao Brzostowski Referend. M. D. Lit. Marcian9 Oginski Ensifer M. D. L. Ludovic9 Pociey Excubitor M. D. L. Ni-cola9 Oginski Thesaur. Curiæ M. D L. Gedeon Michaël Radziminski Frac-kiewicz Vexillifer M. D. L. Capitane9 Słonimensis, Alexander Horain Custos Prælat9 & Officialis Viln. Præposit9 Infulat9 Gieranensis, Boguslao Gosie-wski Cantor Prælat9 Viln. Paroch9 Onik: Christophor9 Białozor Canoni-cus Vilnen. S. R. M. Secretari9, Mathias Ancuta Canonic9 Viln. Parochus Swircensis, Michaël Zieńkowicz Canonic9 Viln. Christophorus de Brato-szyn Deszpot Zenowicz Mareschalc9, & Colonell9 Oszmianensis, Casimir9

Biegan-

A.C.1700, Bieganski Mareschalcus & Colonellus Districtus Braslav. Deputatus, ad scribendã Generalẽ constitutionẽ à Palatinatibus & Districtibus M.D.L. constitutus, Theophilus Olendski Mareschalcus Vofkovisi. Deputatus, ad scribendã Generalẽ constitutionẽ, à Palatinatibus & Districtibus M.D.L. constitutus Gregorius Oborski Capitaneus Horbovienfis Deputatus ad eandẽ scribendã Generalẽ constitutionem, Constantinus Szaniawski Scholasticus Prælatus Vil. Deputatus ad eandẽ constitutionem, Casimirus Zaranek Vexillifer Samogitiæ, Marcianus Wołowicz Vexillifer Mścislaviensis.

SUBSCRIPTIONES PALATINATUUM ET DISTR. M.D.L.

EX Palatinatu Vilnensi subscripserunt se Nobiles num. 195. Ex Districtu Ofzmianensi. Ex cohorte Magnifici D. Mareschalci Ofzmianensis subscripserunt se Nobiles n. 81. Magnifici D. Kijanowski n. 63. M. D. Kozieł n. 46. M. D. Ludovici Chominski n. 55. M. D. Franckiewicz n. 38. M. D. Chreptowicz n. 19. M. D. Ważynski n. 72.

EX DISTRICTU LIDENSI.

Ex cohorte M. D. Narbuth Succamerarij Lidensis Nobiles n. 58. M. D. Alexandrowicz n. 109. M. D. Mosiewicz n. 33. M. D. Radziminski Franckiewicz n. 53. Subscriptiones Districtûs Vilkoviensis n. 300. Districtûs Brassaviensis n. 55. Ex Palatinatu Trocensi n. 400. Districtûs Grodnensis n. 96. Districtus Caunensis. Ex consessu Dorsnensi Nobiles n. 68. Punscensi Nobiles n. 87. Stoklisensi Nobiles n. 15. Ex cohorte M. D. Juszkiewicz n. 273. Subscriptiones Districtûs Upitensis n. 160. E Ducatu Samogitiæ n. 4. Districtûs Staroduboviensis n. 39.

SUBSCRIPTIONES PALATINATUS POLOCENSIS.

Ex cohorte M. D. Niemirowicz Szczyt n. 90. M. D. Pakosz n. 63. M. D. Korzak n. 57. M. D. Rypynski n. 56. M. D. Buinicki n. 53.

SUBSCRIPTIONES PALATINATUS NOVOGRODENSIS.

Ex cohorte 1ma expedita n. 53. Subscriptiones 2dæ cohortis expeditæ n. 34. Districtûs Słoninensis n. 37. Districtûs Wołkowisiensis n. 38.

SUBSCRIPTIONES PALATINATUS VITEBSCENSIS.

Ex cohorte M. D. Oginski Ensiferi M. D. L. n. 58. M. D. Łukomski n. 65. Subscriptiones Districtûs Orsensis n. 176. Palatinatûs Brestens. n. 95 Districtûs Pinscensis n. 60. Palatinatûs Mścislaviensis n. 107.

SUBSCRIPTIONES PALATINATUS MINSCENSIS.

Ex cohorte M. D. Vexilliferi Minscensis n. 41 M. D. Mackiewicz n. 80 M. D. Unichowski n. 60 M. D. Oreszka n. 39 M. D. Cedrowski n. 85 Districtûs Mozyrensis n. 26. Districtus Rzeczicensis n. 96.

Palatinatûs Livoniæ n. 54.

INDEX RERUM.

A

Abbas, Abbatia. Fol.

B

X 1 Sensus

Fun-

D

DAVIA

E

Elbinga

Electio.

K

Szem.

Index Rerum.

